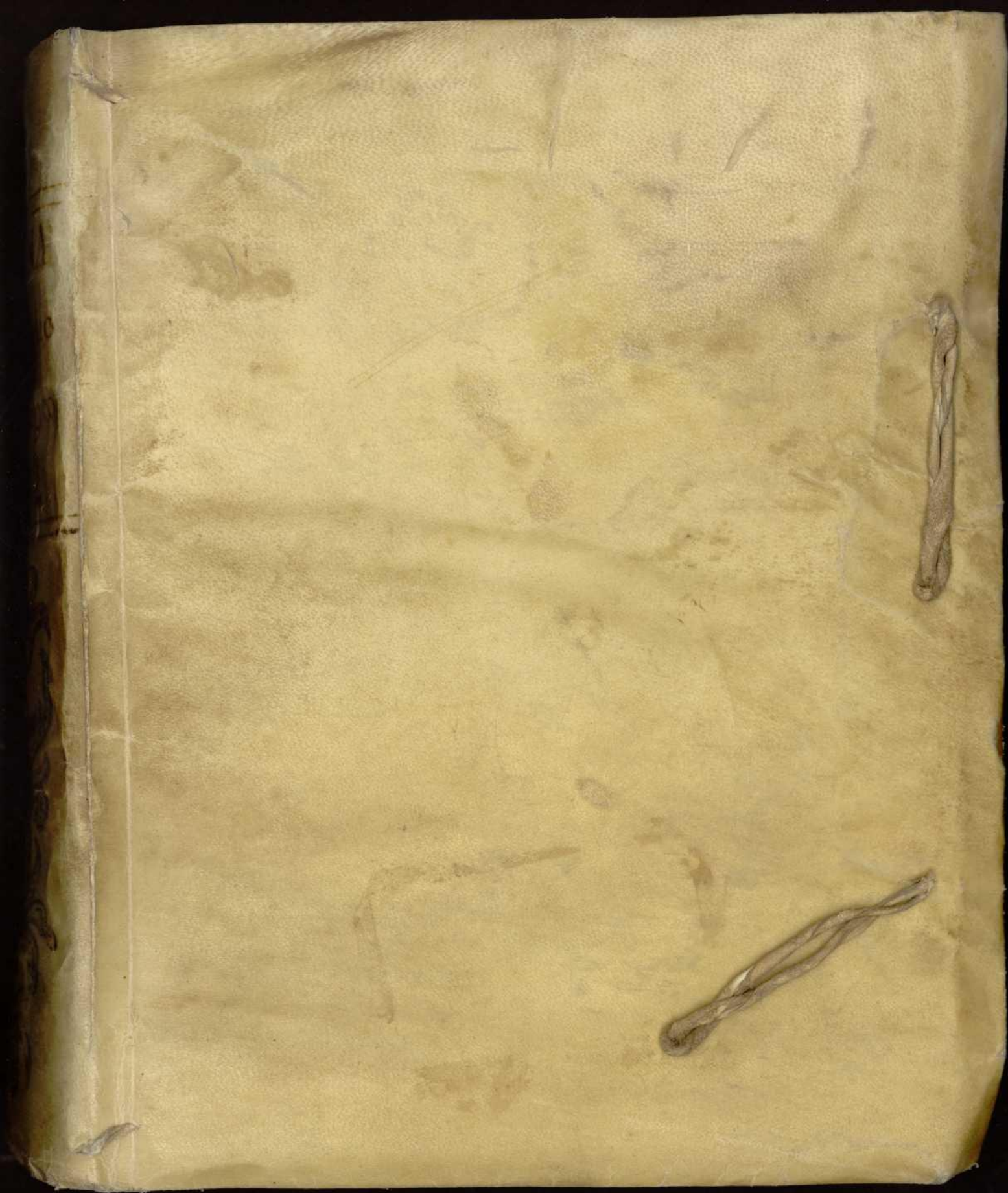
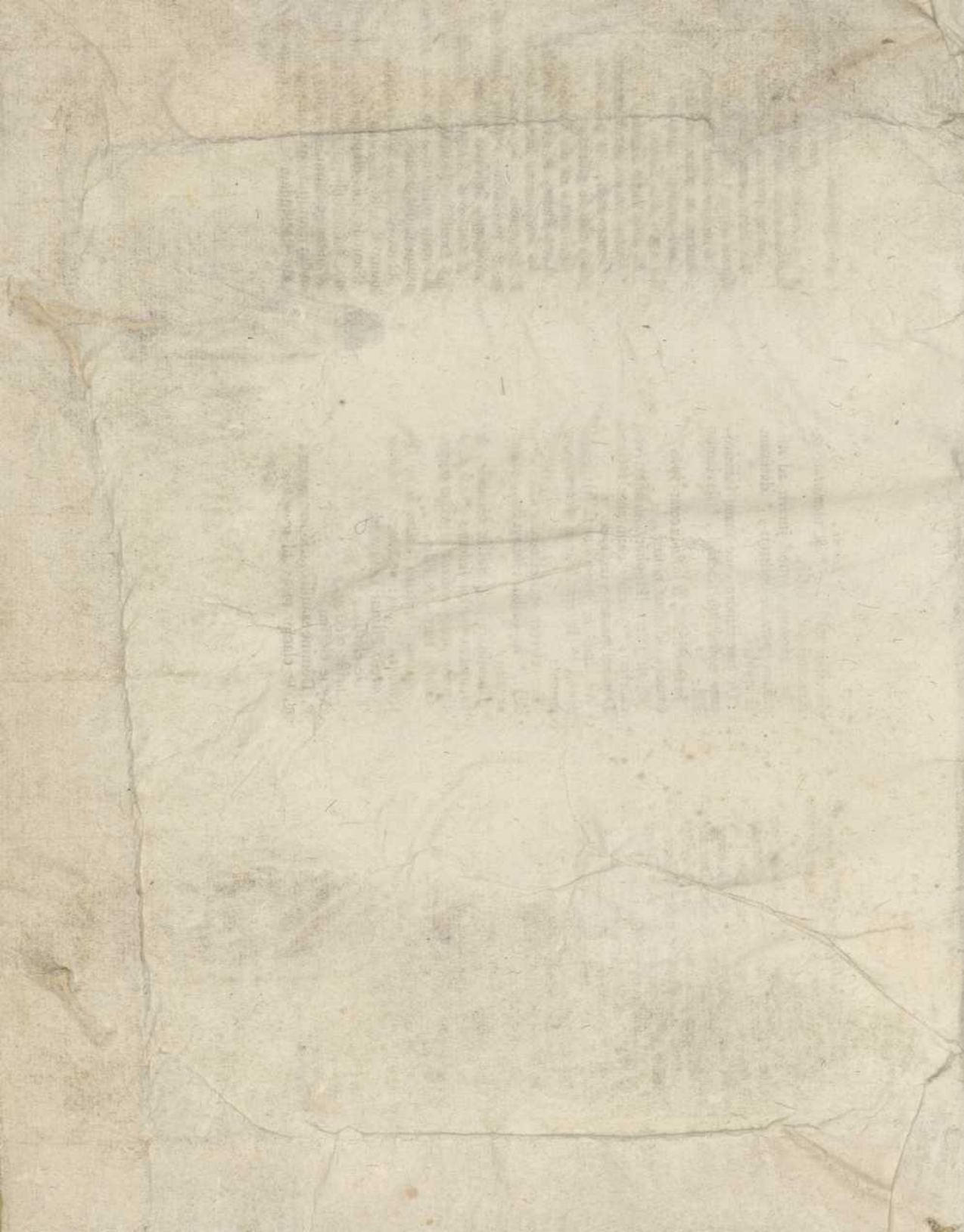

Ex. 37
A. and 2.3
V. 9. 6

THEOLOGIA CHRISTIANA DOGMATICO-MORALIS

CONTRACTA IN TOMOS DUOS

AUCTORE

F. DANIELE CONCINA
ORDIN. PRÆDIC.
TOMUS PRIOR

Complectens, præter APPARATUM, octo priores LIBROS.

*Præmissa, in hac Neapolitana Editione, Encyclica
Emortuali, in Auctoris commendationem.*

NEAPOLI MDCCLXI.

EXPENSIS DOMINICI TERRES

TYPIS JOSEPHI RAYMUNDI

SUPERIORUM FACULTATE, AC PRIVILEGIO.

THEOLOGIA
CHRISTIANA
DOGMATICO-MORALIS

CONTRACTA IN TOMOS DUOS

AUCTORE

F. DANIELLE CONCINA
ORDIN. PRAEDIC.
TOMUS PRIOR

Completum, prout Apparatum, octo prioribus Libris.

Præfatus, in hac Institutione Editore, Episcopo
Bavariae, in hunc modum commendatum.

NEAPOLI MDCCCLXII

EXPLICIT DOMINICUS TERRAS

Terris Joannis Raimundi

Superiorum Facultate, ac Privilegio

EXEMPLUM LITTERARUM
PRORECTORIS & PP. COLLEGII SS. ROSARII
V E N E T I A R U M

Ad Præsides Monasteriorum sui Ordinis de morte P. DANIELIS CONCINÆ, qui obiit die XXI. Februarii An. sal. MDCCLVI.

Reverende Admodum Pater Præses.

I quando cum D. Hieronymo exclamare licuit: *O mors, quæ a filiis Patrem dividis, & amore sociatos crudelis, ac dura diffocias*, nunc profecto vel maxime decet, dum pro officii nostri munere luctuosissimum funus Reverendi Admod. P. F. DANIELIS CONCINÆ Vobis de more nunciamus. Ecquis tam claro, ac celeberrimo audito nomine dignum plane lugendi argumentum in ejus obitu statim non agnoscat, & fateatur? Virum enim ereptum dolemus Congregationis nostræ decus, Ordinis ornamentum, Verbi Dei Præconem eximium, Morum doctrinæ acerrimum assertorem, ac vindicem, Ecclesiæ fidelem Ministrum, & de tota Christiana Rep. optime meritum. Hic adolescentiam egressus, Mundo (in quo ob ingenii præstantiam & indolem ad omnia comparatam non modicos sibi progressus polliceri poterat) nuncium remittens, Congregationi nostræ nomen dedit, in eaque receptus, & tyrocinio ac Studiorum curriculo feliciter obito, Artes & Theologiam docendi gradum obtinuit. Jamque hocce stadium plures annos in Cœnobiis nostris decurrens, cœperat inclarescere, cum repente Divina Providentia sic disponente, quæ in illo sibi peculiarem Ministrum ad animarum salutem delegerat, munus Prædicationis adgreditur. Haud facile dictu est, quantum Divina suffultus gratia in hoc ministerio valuerit, & quam uberem inde messem in horreum Domini comportaverit. Vix ulla est ex celebrioribus nostræ Italiæ Urbibus, quæ ipsum quam enixe non efflagitaverit, avidissime non audierit semel & iterum, & summis laudibus non concelebraverit. Roma septies in augustioribus ejus Basilicis per integras Quadragesimas concionantem excepit, & frequentissima semper adivit, octava etiam vice hoc eodem anno auditura, nisi morbus intercessisset. Ubique vero

tantus fiebat populorum concursus, ut ampliora templa multitudini capiendæ vix sufficerent, & ne diuturna, ac inutili prorsus fatigatione confluentis populi turba detineretur, horam prævenire quandoque coereretur. Nec Auditorum animos, aut exquisito verborum lenocinio demulcebat, aut sententiarum acumine, vel figurarum industriosa colloctione rapiebat; sed spretis persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, in ipso fortissimum contra vitia declamatorem, strenuum Divini Verbi præconem, & sacrorum oraculorum fidelem interpretem suspiciebant omnes & admirabantur. Nec tamen rudiori plebi se denegabat, quin immo per plures annos catechizandis rudibus adeo studiose amanterque se addixit, ut oblato in celeberrimo Templo Concionum habendarum honore, sub ea conditione ut interim ab illo demissiore, ut reputabant, ministerio abstineret, mallet nuncium remittere, quam ab humili caritatis officio cessare. Verum Prædicationis labor nonnisi certis diebus vel in hebdomada, vel in anno recurrebat, multum proinde temporis utilius infumendum supererat viro adeo otii inimico, & quietis impatienti, ut vix corporis levamini & necessitatibus indulgeret. Cibi & somni parcissimus tribus postremis ferme lustris duodecim fere horas in singulos dies studio impendebat. Nil mirum proinde, si ad quadraginta de rebus Theologicis Volumina jam ætate maturus edere potuerit: & ea quidem vere profecto auro, cedroque digna, sive utilitatem spectetis, sive dignitatem. In illis quippe purioris Ethicæ dogmata traduntur, laxitatibus bellum indicitur, erroneæ opiniones deteguntur, incredulorum insania profligatur, Monastica Disciplina ad primævam formam instauratur, Ecclesiasticarum Legum vigor sustinetur, Pontificum Decreta explanantur, & quidem omnia summo ingenio, eruditione summa; zelo insuper exarata plane mirabili, & cælesti quadam unctione perfusa, qua corda emollit, & quæ asperiora carni & sanguini videntur, efficacissime suadet. Sed quid immoror in Consolatoris nostri Doctrina vel exponenda, vel commendanda? Ejus Volumina studiose conquesta, summo plausu semper excepta, summis præconiis concelebrata omnium versantur manibus, omnibus acceptissima simul, & utilia, adeo ut repetitis typis communibus votis satisfacere necessum fuerit. His itaque ingenii, doctrinæ, & zeli sui argumentis toties exhibitis immortalem sibi famam, & quidem non mendacem comparavit, magno proinde semper in pretio habitus non a Theologis solum, ceterisque eximiis totius pene Europæ Viris, ac Ordinis Nostri Supremis Moderatoribus, verum etiam Regibus, Principibus, Ecclesiæ

fiæ Proceribus, Purpuratis Patr ibus carus acceptusque fuit : quorum plures absentem amplissimis Litteris honestarunt, plures ejus opera & studio in arduis negotiis usi sunt, plures denique, dum postremis annis Romæ versaretur, sibi familiarem esse voluerunt, suæque amicitia dignati sunt. Quinimmo Supremus ipse Ecclesiæ Pastor BENEDICTUS XIV. P. M. (qui pro summa sua humanitate hic se nominari patiebatur) quanti faceret Consodalem nostrum non obscuris argumentis testatum voluit, dum illum ad Sacros Pedes accedentem benigne humaniterque excipiebat, diutius cum illo versabatur, in arduis difficultatibus Congregationi Cardinalium Theologum & Consultorem adjunxit, privatis benignissimis Epistolis & in publico Diplomate commendavit; & quod maximum tantoque Pontifice dignum, nullaue unquam oblivione delendum, in summo discrimine constitutum Viri honorificentissimi nomen summa sapientia & suprema sua Auctoritate in tuto collocavit. Verum his aliisque cumulatus amplissimis favoribus nunquam sese extulit, nunquam quidpiam sive dignitatis, sive sublimioris gradus vir sui contemtor ambivit: quod adeo certum omnibus exploratumque erat, ut quicumque eum in urbe noverant (& quis CONCINAM non noverat?) communi voce testarentur, ceteros quidem in spe fructus arare, unum CONCINAM suis stipendiis omni spe abjecta militare; quinimmo ipse quoque repetitis vicibus, sive amicis laborum præmium exoptantibus, sive aliis callide versuteque animum pertentantibus respondere consueverat, vultu ad indignationem contracto, si optio daretur, malle se ad abjectissimam conditionem detrudi, quam aliqua dignitate, vel Ecclesiastico munere onerari. Quod & facto quoque comprobavit: nam collatam a Generali Magistro Supremam Congregationis Nostræ Præfecturam modeste recusavit. Ita quidem dum de semetipso ageretur; verum pro veritate sive tuenda, sive vindicanda semper stetit infractus, nec pectoris sui constantiam & fortitudinem vel leviter dimovere potuerunt minæ, calumniæ, contumeliæ, dehonestamenta, quæ haud leviter fuit laceratus; immo nec sublimis illius animi tranquillitatem vel uno momento perturbavit, quippe qui unice Deum contuens, & cetera cuncta despiciens, talis erat, qui nec benedictione moveretur nec maledictione.

Dum tamen Carissimus noster sic splendebat in sæculo, non minus Virtutibus & exemplis refulgebat in Claustro. Summa erat erga Deum ejus Pietas, & Devotio, in eumque tanto spiritu ferebatur, ut quotiescumque vel de ejus implenda voluntate, vel de ejus formidandis

dis judiciis, vel de caducarum rerum contemptu sermonem sive cum suis Concellitis, sive cum extraneis eum habere contingeret, (contingebat autem sapissime præsertim postremis mensibus) ubertim fletet ipse, & alios ad collacrymandum compelleret. Consodales suos honorifice, blande, comiterque tractabat, summa caritate prosequabatur, ac ad Regularem Disciplinam sedulo custodiendam, aut suscipiendam adhortabatur, & urgebat; nec irritò labore: non pauci siquidem rigidioris Disciplinæ studio vel eo hortante, vel suorum Voluminum lectione ad Congregationes convolarunt. Ipse vero ejusdem Regularis Observantiæ tenacissimus Custos, & promotor Legum nostrarum apices fideliter custodiebat, perpetuam carniū abstinentiam nunquam sanus, nec prædicationis gratia intermisit; consueta septem mensium jejunia etiam itineribus fessus servavit, quinimmo illud affirmare vere possumus, ab ipso postremos viginti ferme suæ vitæ annos perpetuo jejunio fuisse transactos, semel enim in die modicissima & quidem communi ac viliori contentus esca protritas longo studio vires vix refarciebat, quin ullo ulterius cibo, vel potu se recrearet, modicæ aquæ usu ad medicinam dumtaxat excepto; tantumque corporis & valetudinis suæ curam negligebat, ut nervorum dorsi, brachiorum, ac manuum tabe contracta per integrum annum nec Medicum, ad curationem acciverit, nec medicinæ auxilia adhibuerit, donec usu talium membrorum pene privatus, sero nimis, proinde incassum balnea adivit factus jam insaniabilis. Verum o utinam hic constitisset Carissimi nostri adversa valetudo! Adhuc gratissima ejus præsentia frueremur. Sed sub finem mensis Septembris proxime elapsi, dum ad nos Florentia reverteretur, vitioso rheumatis ad pectus affluxu correptus est, a quo tamen solerti cura & peritissimi Archiatri studio, & diligentia pene ex integro levatum gratulabamur: cum inopinatò die vigesima hujus mensis novo abscessu invadente, & respirationem intercipientē intra paucas horas de Carissimi Consodalis nostri vita actum dolumus. Vix ipse imminere vitæ discrimen perfenfit, statim Ecclesiæ Sacramenta enixe efflagitavit. Sacro itaque Viatico media subsequente nocte munitus, & oriente Sole Sacro Oleo delibutus, Ecclesiæ præces pro in agone constitutis sibi recitari petivit, quibus clara voce, promptoque spiritu respondit. Reliquum vero vitæ tempus, quo semper integris sensibus, & lucida mente a Deo donatus fuerat, a quo gratiam hanc quotidiana oratione exposcebat, in ferventioribus Virtutum actibus insumsit; cupiensque dissolvi, & esse cum Christo diem hanc felicem appellabat, cito ad Deum
rapi

rapi expetebat, dirum agonis cruciatum levem nimis appellabat, majoresque sibi dolores exoptabat, ut Christo, & Martyribus conformior fieret; nobis interim tanti Viri pietatem, & fortitudinem admirantibus, atque ubertim flentibus, donec tandem ipso non semel monente ut consuetæ ad Deiparam Antiphonæ pro more Religionis nostræ cantus inciperet, sub ejus finem erectis in cælum luminibus placidissime obdormivit in Domino hora decima sexta, ætatis anno sexagesimo nono jam a quatuor mensibus incepto, ab habitu Religionis suscepto quadregesimo nono.

Hæc sunt Consodalis nostri Virtutum exigua & obscura lineamenta: longe enim plura, & sublimiora dici possent, quæ de tanti Viri obitu nos jure tristari compellunt; sed hæc eadem solantur nos maxima fiducia injecta Carissimum nostrum laborum, zeli, & Virtutum suarum amplissima retributione percepta jam partem habere cum Christo. Nihilo tamen minus si quidquam eluendum forte superesset coram Deo, qui justitias judicat, & in Angelis suis reperit pravitatem, efflagitamus ardentissime, ut vestris illum precibus & Sacrificiis juxta nostrarum legum præscripta sublevetis; & si quid etiam pie supererogandum tanti Viri meritis videtur, quantocius præstare non dedignemini. Valete nostri quoque in vestris orationibus memores. P. V. A. R.

Datum in Collegio SS. Rosarii Venetiarum III. Cal. Martii Anno 1756.

Addictissimi & Humillimi Servi

F. Zeno Castagna Prorector, & FF. ejusdem Collegii.

L E C T O R I

V E N E T U S

B I B L I O P O L A.

Heologiae christianae DANIELIS CONCINÆ Ordinis Prædicatorum Compendium ab ipso auctore elaboratum, tenebris conclusum, sapienti potentique obstetricante manu in lucem tandem eductum typis meis prodit. Viri tanti decora a non obscuro nominis scriptoribus multoties celebrata, a me semper prætermissa, probro mihi a nonnullis vertendum, nedum stupidi, verum etiam ingrati animi nota insuper iniusta, timeo vereorque. Editis per me tamen operibus ab ipso conscriptis, vulgarisque ipsorum catalogis, meo me munere functum, prudentiores forte censebunt, sapientum cœtui, quorum iura piaculum est usurpare, auctoris doctrinæ, gestorumque reservato delatoque iudicio. Hoc viri elogium mihi cum impune liceat, decere etiam quammaxime arbitror, sufficere item non ambigo. Unde enim melius certiusque quam ex fructibus arboris indoles agnosci queat? Quid enim, si ingenium, si pietatem, si studia, si zelum, si constantiam, si animi magnitudinem summis, ut decet, laudibus extollam, a viris fide dignissimis, a me metipso audita, visa, probata referens? Hæc omnia, & longe maiora quæ dici possent, minora tamen iusto essent, iis comparata quæ liquido ex ejus operibus elici queunt, quorum censum hic quoque ad alterius Tomi calcem retexui. Quis ego præterea ut cum cl. nostri ævi scriptoribus, qui non laudes tantum ipsius, verum apologias etiam prolixas contexuere, eodem in stadio currere ausim? Cui vero post solemnem auctoris commendationem a BENEDICTO XIV. fel. rec. pro suo in eum studio in Epistola encyclica ad Episcopos directâ an. 1744. prolata, magna de illo, & pro illo scribendi locus non datur? Hæc mihi, non præclarissimi auctoris meritis satis: quibus alii huic spartæ aprioris litare non sine laude poterunt. Vale lector, & hoc novum meæ pro tuo respectu sollicitudinis argumentum hilari gratoque animo suscipe.

I N D E X

Librorum, Dissertationum, Capitum, Paragraphorum, & Quæstionum,
qui in hoc Tomo continentur.

LIBER I.

APPARATUS AD THEOLOGIAM CHRISTIANAM DOGMATICO-MORALEM.

CAP. I. De iis quæ primum omnium scire moderator animarum debet. pag. 1

Quæst. 1. Animarum medicus scire ne impiis debet humane nature vulnera? ib.

Quæst. 2. Quodnam fuit primum peccatum Adæ? ib.

Quæst. 3. Peccatum Adæ pertinet aliquo modo ad ejus posteros? ib.

Quæst. 4. Quinam sunt peccati originalis effectus? ib.

CAP. II. De Scriptura sancta. 2

Quæst. 1. Quid sit sacra Scriptura? 3

Quæst. 2. Quotuplex est Scriptura divina sensus? ib.

Quæst. 3. Quenam est Scriptura authentica? ib.

Quæst. 4. Pervia ne est omnibus Scripturæ sanctæ intelligentia? ib.

Quæst. 5. Quæ via tenenda, ut germanum Scripturæ sanctæ sensum assequamur? 4

CAP. III. Necessitas summa qua Theologi omnes, sed præcipue qui Christianorum conscientias dirigunt, ad Scripturæ sanctæ studium adstringuntur. 5

CAP. IV. Christianæ professionis spiritum, & præcipuas ejusdem regulas, & luculentissima principia callere imprimis Pastores, & Christianorum moderatores exacte debent. 9

Quæst. 1. Quas servare regulas debeant Pastores animarum in sanandis agrotis? ib.

Quæst. 2. In quo potissimum situs est christianæ perfectionis spiritus? ib.

Quæst. 3. Humilitas est ne potissima christianæ perfectionis virtus? 10

§. UNIC. Consecrarium meditandum. 11

CAP. V. De paucitate electorum, & multitudine reproborum. 13

CAP. VI. Episcopi sacris Ordinibus initandos examinare potissimum debent super Evangeliorum notitia. 17

CAP. VII. De traditionibus. 19

Tom. I.

CAP. VIII. De Ecclesia. 20

CAP. IX. De Conciliis. 22

CAP. X. De Summorum Pontificum, SS. Patrum, & Theologorum tum Scholasticorum, tum Moralistarum auctoritate. 23

CAP. XI. Nonnullæ objectiones diluuntur, & monita quædam assignantur. 26

LIBER II.

APPARATUS AD THEOLOGIAM CHRISTIANAM DOGMATICO-MORALEM.

DISSERTATIO I.

De conscientia.

CAP. I. De conscientia, ejusque partitione 31

Quæst. 1. Quid sit conscientia? ib.

Quæst. 2. Quotuplex sit conscientia? 32

Quæst. 3. Peccat ne qui conscientiam rectam non sequitur? ib.

Quæst. 4. Obstringitur ne homo sequi conscientiam propriam sive rectam, sive errantem? ib.

Quæst. 5. Peccat ne qui non agit secundum conscientiam erroneam? ib.

Quæst. 6. Quomodo se gerere debeat qui ex conscientia erronea utrumque contradictionis extremum peccatum esse judicat? ib.

Quæst. 7. Quomodo deponenda est conscientia erronea, & quæ diligentia adhibenda? 33

Quæst. 8. Ex quibus indiciis colligi potest conscientiam errantem esse vincibilem, aut invincibilem? ib.

CAP. II. De obligatione qua tenentur Confessarii illuminare poenitentes invincibili conscientia erronea laborantes. Laxe opiniones refelluntur. ib.

CAP. III. Opera ex conscientia invincibiliter erronea peracta, licet careant malitia formali, nulla tamen prædicta sunt bonitate, aut merito. 35

Quæst. unic. Quid sit conscientia perplexa? 37

CAP. IV. De conscientia dubitante. ib.

Quæst. 1. Quotuplex sit dubium? ib.

Quæst. 2. Utrum operari cum conscientia dubia

- bia de peccato, peccatum sit? 38
 Quæst. 3. Quid dicendum de discrimine quod
 a nonnullis constituitur inter dubium facti,
 & juris? 38
 CAP. V. Exponuntur illæ duæ regulæ: In
 dubiis tutior pars est eligenda: In dubiis
 melior est conditio possidentis: & quæ
 diligentia requiratur ad dubium deponen-
 dum. ib.
 CAP. VI. De conscientia scrupulosa. 39
 Quæst. 1. Quenam scrupulorum remedia? ib.
 Quæst. 2. Quomodo se gerere Confessarius
 cum scrupulosis debeat? 40
 Quæst. 3. Licitum ne est contra scrupulos
 agere? ib.

DISSERTATIO II.

De Probabilismo, ejusque consecrariis.

- CAP. I. Opiniones a S. Sede damnata in con-
 troversia Probabilismi. 41
 CAP. II. Quid, & quotuplex sit opinio pro-
 babilis, probabilior, tuta, & tutior. Ger-
 manus sensus questionis proponitur. ib.
 CAP. III. Argumento evidenti & ineluctabi-
 li evincitur, doctrinam de licito usu opinio-
 nis minus probabilis in conspectu probabi-
 lioris esse falsam, & antievangelicam. 43
 §. 1. Brevis explicatio primæ propositionis. ib.
 §. 2. Brevis explicatio secundæ propositionis. ib.
 §. 3. Probabiliste simplex & perspicuum re-
 sponsum præbere huic demonstrationi non
 possunt. 44
 CAP. IV. Summi Pontificis Alexandri VII.
 auctoritate evincitur sistema probabilisticum
 pugnare cum lege evangelica. 45
 CAP. V. Ven. Innocentii XI. Pontificis Sum-
 mi auctoritate Probabilismus evincitur im-
 probatus. 47
 CAP. VI. Aliis rationum momentis Proba-
 bilismus profligatur. 49
 CAP. VII. Expenduntur paradoxa Probabi-
 listarum. 51
 §. 1. Paradoxon primum: Melior est con-
 ditio possidentis. ib.
 §. 2. Paradoxon secundum: Lex dubia non
 est lex. ib.
 CAP. VIII. Absurda gravissima quæ necessa-
 rio consequuntur Probabilismum. 53
 §. 1. De ignorantia, ejusque divisione. ib.
 §. 2. Datur ne ignorantia invincibilis cujus-

- cumque juris naturalis? ib.
 §. 3. Paradoxon primum ignorantie probabi-
 listicæ, nullum nempe dari peccatum abs-
 que actuali advertentia. 54
 §. 4. Alterum paradoxon ignorantie probabi-
 listicæ, peccatum philosophicum. 55
 §. 5. Paradoxon tertium ignorantie probabi-
 listicæ, summopere mirificum, & univer-
 sae antiquitati inauditum. ib.
 CAP. IX. Auctoritate Theologorum Probabi-
 lismus improbat. ib.
 CAP. X. Licitum est amplecti opinionem evi-
 denter probabilioris pro libertate, relicta
 minus probabili tutiore pro lege. 58
 CAP. XI. Adhortatio ad Confessarios. ib.

THEOLOGIA CHRISTIANA
DOGMATICO-MORALIS.

LIBER III.

IN-PRIMUM DECALOGI MANDATUM.

DISSERTATIO I.

De Fide, & Spe.

- CAP. I. Recensentur propositiones damnatae
 ab Ecclesia in materia fidei. 60
 CAP. II. Census propositionum quæ viden-
 tur laxæ, ex Casuistis decerptarum. 61
 CAP. III. De fide, & ejus divisione. 62
 Quæst. 1. Quid sit fides? ib.
 Quæst. 2. Quotuplex sit fides? ib.
 Quæst. 3. Quodnam sit, & quotuplex ob-
 jectum fidei? ib.
 Quæst. 4. Fiducia qua quis certo credit sibi
 esse peccata remissa, est ne fides theologi-
 ca ad salutem necessaria? ib.
 Quæst. 5. Quæ ab Ecclesia credenda propo-
 nuntur ut a Deo revelata, sunt ne eviden-
 ter credibilia? ib.
 Quæst. 6. Pia voluntatis affectio præcedere ne
 fidem debet? ib.
 Quæst. 7. Quinam sunt homines apti ad
 fidem theologicam? ib.
 CAP. IV. De necessitate credendorum. 63
 Quæst. 1. Utrum necessaria fides sit ad sa-
 lutem? ib.
 Quæst. 2. Quinam articuli credendi sunt ne-
 cessitate medii? ib.
 Quæst. 3. Ignoranti mysteria Trinitatis, &
 Incar-

- Incarnationis neganda ne absolutio est?* ib.
- Quæst. 4. *Quenam sunt fidei capita quæ vi præcepti credere adulti obstringuntur?* 64
- CAP. V. *Quenam scire fideles debeant eorum quæ mores instituunt, & Christianorum vitam conformant ad exemplar Magistri nostri Jesu Christi.* 64
- Quæst. 1. *Quenam sunt præcepta & media quæ Deus jubet pro formandis moribus, quæ scire Christiani astringuntur?* 65
- Quæst. 2. *Excusari ne fideles aliqui rudes possunt ob ingenii hebetudinem a notitia quorundam articulorum?* 66
- Quæst. 3. *Satisfaciunt ne fidei præcepto fideles qui Symbolum, decem Decalogi præcepta, orationem dominicam, & angelicam salutationem latine discunt, quando sunt lingue latine prorsus ignari?* ib.
- Quæst. 4. *Quandonam fideles elicere actus internos fidei astringuntur?* ib.
- CAP. VI. *De præcepto divino, & ecclesiastico confitendi doctrinam christianam tum fidei, tum morum.* 67
- Quæst. 1. *Datur ne præceptum confitendi exterius fidem christianam?* ib.
- Quæst. 2. *Qui interrogatur de fide catholica, peccat ne, si taceat?* ib.
- Quæst. 3. *Licetum ne est aliquando tyrannum fugere, ut coactio ad fidem confitendam evitetur?* ib.
- Quæst. 4. *Qui curam animarum habent, tenentur ne fidei professionem palam edere?* ib.
- Quæst. 5. *Negaret ne fidem qui negaret se esse Christianum?* ib.
- Quæst. 6. *Peccant ne contra præceptum confitende fidei qui erubescunt publicam confessionem doctrine quæ mores regit?* 68
- Quæst. 7. *Licet ne aliquando falsam simulare religionem verbis, aut factis?* ib.
- CAP. VII. *De infidelitate, ejusque variis speciebus virtuti fidei oppositis.* 69
- Quæst. 1. *Tolerari ne infideles licite queunt inter Catholicos?* 70
- Quæst. 2. *Potest ne Ecclesia aut seipsa immediate, aut Principum ope infideles non subditos ad fidem suscipiendam cogere?* ib.
- CAP. VIII. *De communicatione fidelium cum infidelibus.* ib.
- CAP. IX. *De hæresi, & apostasia a fide, & pœnis in hereticos latis.* 71
- Quæst. 1. *Utrum dubius in fide, hereticus habendus sit?* ib.

- Quæst. 2. *Quid sit apostasia?* 72
- Quæst. 3. *Quenam sunt pœne in hereticos late?* ib.
- Quæst. 4. *Quinam subjacent pœnis latis in hereticos?* ib.
- Quæst. 5. *Lata ne excommunicatio est in credentes, fautores, receptatores, & defensores hereticorum?* 72
- Quæst. 6. *Permissum ne Catholicis est disputare cum hereticis?* ib.
- CAP. X. *De libris prohibitis.* ib.
- CAP. XI. *Virtutis spei theologica notio, objectum, subjectum, præceptum, & tempus quo urget obligatio.* 74
- Quæst. 1. *Quid sit spes theologica?* ib.
- Quæst. 2. *Datur ne spei præceptum?* ib.
- Quæst. 3. *Datur ne timoris præceptum?* ib.
- Quæst. 4. *Quenam sunt vitia spei opposita?* ib.

DISSERTATIO II.

De caritate erga Deum.

- CAP. I. *Census propositionum proscriptarum.* 75
- CAP. II. *Inventarium propositionum quæ late videntur.* ib.
- CAP. III. *Caritatis theologice notio, objectum, prerogative, & præceptum.* 77
- Quæst. 1. *Quid sit caritas, ejusque objectum?* ib.
- Quæst. 2. *Urget ne præceptum amandi Deum?* 78
- Quæst. 3. *Amor quem præceptum hoc imperat, debet ne esse appetitivus, vel etiam intensivus?* ib.
- CAP. IV. *Tempora designantur in quibus hoc præceptum amandi Deum urget.* 79
- Quæst. 1. *Obligat ne præceptum istud aliquo determinato tempore?* ib.
- Quæst. 2. *Satis ne est semel in vita actum amoris Dei elicere?* ib.
- Quæst. 3. *Obligat ne hoc præceptum singulis dumtaxat quinquenniis?* ib.
- Quæst. 4. *Obligat ne præceptum istud per se in primo usus rationis instanti?* ib.
- Quæst. 5. *Frequenter ne ad actus amoris Dei obligat caritatis præceptum?* 80
- Quæst. 6. *An satis sit semel in anno actus caritatis elicere?* 81
- Quæst. 7. *Utrum ex præcepto caritatis omnes adstringantur dirigere opera sua in Deum?* 82
- CAP. V. *Confectaria quæ theologicarum virtutum*

- tutum exercitia, & officia suadent. 83
 §. 1. Qua ratione fidei excellentia, & exercitium suadendum. ib.
 §. 2. Spei christiane exercenda rationes. 84
 §. 3. Caritatis exercenda regule. 85

DISSERTATIO III.

De caritate erga Proximum.

- CAP. I. Recensentur propositiones damnatae adversus caritatem proximi. 86
 CAP. II. Propositiones laxae Casuistarum. ib.
 CAP. III. De praecepto divino, quo jubemur actu interno caritatis proximum diligere. 87
 Quaest. 1. Datur ne praeceptum diligendi proximum? 88
 Quaest. 2. Praeceptum istud obligat ne ut peculiaribus internis actibus proximum diligamus? ib.
 Quaest. 3. Actus quo diligere proximum jubemur, debet ne esse distinctus ab actu amoris quo Deum diligimus? ib.
 Quaest. 4. Obligat ne per se hoc praeceptum ad proximi dilectionem? ib.
 Quaest. 5. Quomodo diligere debes proximum sicut teipsum? ib.
 Quaest. 6. Quis ordo in caritate servandus? 89
 Quaest. 7. Qui sunt in dilectione preferendi? 90
 CAP. IV. De inimicorum dilectione. ib.
 Quaest. 1. In lege veteri urgebat ne praeceptum diligendi inimicos? ib.
 Quaest. 2. Quanam benevolentia signa inimicis exhibenda? ib.
 Quaest. 3. Offensori petenti pacem tenetur ne offensus signa dilectionis exhibere? 91
 Quaest. 4. Astringitur ne offensus non solum odium deponere, sed etiam satisfactionem remittere, & compensationem? ib.
 Quaest. 5. Licitum ne est de malo proximi gaudere ob bonum quod inde nobis obvenit? ib.
 CAP. V. De eleemosyna corporali. 92
 Quaest. 1. Quid sit eleemosyna? ib.
 Quaest. 2. An jure naturali & divino eleemosyna imperetur? ib.
 CAP. VI. Selecta Patrum testimonia, quibus ad eleemosynam divites urguntur, & istorum excusationes vane refelluntur. ib.
 CAP. VII. De tempore quo eleemosynae praeceptum urget. Variæ quaestiones resolvuntur. 96

- Quaest. 1. Extrema necessitate laboranti astringuntur ne divites succurrere non modo ex superfluis, sed etiam ex necessariis statui? ib.
 Quaest. 2. Tenentur ne divites captivos apud Turcas, aliosque infideles redimere? 97
 Quaest. 3. Dives qui extrema penuria laboranti dat mutuo pecuniam, satisfacit ne praecepto eleemosynae? ib.
 Quaest. 4. Licitum ne divitibus est retinere superflua statui praesenti ut ad altiore ascendant? ib.
 Quaest. 5. In communi necessitate subveniendum ne pauperibus est ex superfluis? 98
 Quaest. 6. Licitum ne pauperi est in gravi constituto necessitate furari ea quae sibi necessaria sunt? 99
 CAP. VIII. Qui facere eleemosynas, de quibus bonis, & quibus pauperibus astringuntur? 100
 Quaest. 1. Quinam erogare eleemosynas possunt, & debent? ib.
 Quaest. 2. Filiis familias, & uxores facere ne eleemosynas queunt? ib.
 Quaest. 3. Tenentur ne Regulares eleemosynas facere? ib.
 Quaest. 4. Quibus pauperibus eroganda eleemosyna est? ib.
 CAP. IX. Monitum ad Confessarios. ib.
 CAP. X. De correctione fraterna. 102
 Quaest. 1. Divinum ne est correctionis fraternae praeceptum? ib.
 Quaest. 2. Peccata ex ignorantia commissa, sunt ne vi praecepti corrigenda? ib.
 Quaest. 3. Quae sunt personae quibus onus incumbit correctionis? ib.
 Quaest. 4. Concionatores gravi culpa polluti peccant ne mortaliter verbum Dei e publico suggestu predicantes? 103
 Quaest. 5. Obstringuntur ne subditi superiores corrigere? ib.
 Quaest. 6. Qui sunt superiores qui peculiari jure obstringuntur ad correctionem? 104
 Quaest. 7. Quae spes profectionis concipi debet ut fraternae correctionis praeceptum obliget? ib.
 Quaest. 8. Differri ne correctio debet, ut tempore opportuno peragatur? 105
 Quaest. 9. Quis ordo in correctione servandus? ib.
 Quaest. 10. Obligat ne servandi ordinis praeceptum, cum existimatur securius Prælatum correcturum fore delinquentem? ib.
 Quaest. 11. Quae peccata deferri ad superiorem neglecto correctionis ordine debent? 106

DISSERTATIO IV.

De vitiis caritati oppositis, & præsertim
de scandalo.

CAP. I. Recensentur primo propositiones dam-
nnate, deinde quæ laxæ videntur. 107

CAP. II. Quid sit odium Dei, & proximi.
De discordia, contentione, schismate, &
seditione. 109

Quæst. 1. Est ne peccatum proximo maledi-
cere? 110

Quæst. 2. Quid sit discordia? ib.

Quæst. 3. Quid sit contentio? ib.

Quæst. 4. Quid sit schisma? ib.

Quæst. 5. Quid sit seditio? ib.

CAP. III. De scandalo. ib.

Quæst. 1. Quid, & quotuplex sit scan-
dalu[m]? ib.

Quæst. 2. Utrum scandalum sit speciale pec-
catu[m]? 111

Quæst. 3. Quam grave sit declinandi scan-
dali debitum? ib.

Quæst. 4. Reticenda ne est veritas vitæ, ut
scandalum vitetur? ib.

Quæst. 5. Est ne doctrine veritas reticenda,
ut scandalum vitetur? 112

Quæst. 6. Dimittenda ne est justitiæ veritas
propter scandalum vitandum? ib.

Quæst. 7. Sunt ne temporalia propter scan-
dalu[m] dimittenda? ib.

Quæst. 8. Opera spiritualia sunt ne propter
scandalu[m] aut occultanda, aut differen-
da? ib.

Quæst. 9. Quid de scandalo Naamani Syri
dicendum? ib.

Quæst. 10. Licitu[m] ne est idola, & thus
ethnics vendere, sana, & synagogas con-
struere, & cetera hujusmodi, quorum ma-
lus prævidetur usus? ib.

Quæst. 11. Graviter ne peccant Christiani
qui in Turcarum triremibus remigant ad-
versus Christianos? 113

Quæst. 12. Licitu[m] ne est pecunias mutuo ac-
cipere a feneratori parato ad fenora? ib.

Quæst. 13. Licitu[m] ne est suadere illi qui
certo peccaturus est, levius, ut omittat gra-
vius crimen? ib.

Quæst. 14. Licitu[m] ne est invitare ad cœnam
eum qui solvere jejunium paratus est? 114

CAP. IV. De vano mulierum ornatu. ib.

Tom. I.

Quæst. 1. Ornare ne mulieres se licite va-
lent? ib.

Quæst. 2. Immoderatus mulierum ornatus im-
probatur ne a Scriptura sancta? ib.

Quæst. 3. SS. Patres detestantur ne mulie-
res pompas? ib.

Quæst. 4. Peccant ne mulieres fucis, & sti-
bio vultum adulterantes? 115

Quæst. 5. Quid hoc de argumento doceant non-
nulli? ib.

Quæst. 6. Quandonam mulierum ornatus cen-
sendus sit superfluous, & mortiferus? ib.

Quæst. 7. Peccant ne mortaliter femina nu-
dato pectore incedentes? 117

Quæst. 8. Peccant ne femina quæ se conspi-
ciendas præbent viris a quibus se turpiter
amandas prævident? ib.

Quæst. 9. Peccant ne mortaliter femina quæ
pollitulos suos sibi inservire permittunt,
& illorum familiari colloquio fruuntur,
dum ex pluribus indiciis probabiliter col-
ligunt, illos erga se veneris amore flagra-
re? 118

Quæst. 10. Licitu[m] ne est nautis, & auri-
gis herum deferre in domum concubina, vel
concubinam in domum heri? ib.

Quæst. 11. Possunt ne deferri litteræ amato-
riæ ad amasiam amici? ib.

Quæst. 12. Licitu[m] ne est meretricibus inservi-
re, eas ad domum amasii comitari, januam
amasio aperire, lectu[m] sternere? ib.

Quæst. 13. Licitu[m] ne est locare domum me-
retricibus? 119

Quæst. 14. Licitu[m] ne est commodare alicui
cubiculu[m] ad fornicandum? 120

Quæst. 15. Pingens concubina imaginem dan-
dam amasio, perpetrat ne peccatu[m] scan-
dali? ib.

Quæst. 16. Licite ne pictores imagines turpes
depingunt? ib.

Quæst. 17. Quid de illis dicendum qui ob-
scenas imagines palam in domibus exposi-
tas tenent? ib.

Quæst. 18. Licitu[m] ne est petere solutionem
maleficii a malefico, vel saga? ib.

Quæst. 19. Quid de frequentatione comedia-
rum, & promiscua virorum, & mulierum
conversatione dicendum? ib.

Quæst. 20. Quid agere illi debent qui falsa
doctrina, aut fraude alios in peccatu[m] im-
pulerunt, aut a bono, ab ingressu in Re-
ligionem retraxerunt? ib.

DISSERTATIO V.

De Religione.

CAP. I. *Natura, & actus Religionis quam prescribit primum Decalogi mandatum.* 121

Quæst. 1. *Quid sit Religio?* ib.

Quæst. 2. *Quot sunt Religionis actus?* ib.

Quæst. 3. *Quid sit devotio?* ib.

Quæst. 4. *Quinam sit devotionis effectus?* ib.

CAP. II. *De oratione, ejusque necessitate.* ib.

Quæst. 1. *Est ne oratio necessaria necessitate medii?* 122

Quæst. 2. *Datur ne orandi preceptum?* ib.

Quæst. 3. *Quo tempore determinato urgeat orationis preceptum?* ib.

Quæst. 4. *Peccat ne contra Religionis virtutem qui gravi tentatione pulsatus Deum orare negligit?* 124

CAP. III. *De orationis conditionibus. Num solus Deus orandus? Sint ne Sancti invocandi? Et pro quibus orandum?* ib.

Quæst. 1. *Quæ, & quot sint orationis conditiones?* ib.

Quæst. 2. *Quinam sint orationis effectus?* 125

Quæst. 3. *Utrum solus Deus orandus sit?* ib.

Quæst. 4. *Invocandi ne Sancti sunt?* ib.

Quæst. 5. *Orandum ne est pro omnibus viatoribus, etiam pro animabus in Purgatorio detentis?* ib.

Quæst. 6. *Certo ne suffragia prosunt Purgatorii animabus, quibus applicantur?* 126

Quæst. 7. *Utrum peccatores orare debeant, & exaudiantur a Deo?* ib.

DISSERTATIO VI.

De horis canonicis.

CAP. I. *Recensentur propositiones damnatae.* 126

CAP. II. *Propositiones laxæ quorundam auctorum.* ib.

CAP. III. *De horarum canonicarum numero, & finitione.* 127

Quæst. 1. *Quot sunt horæ canonice?* ib.

Quæst. 2. *Quenam sit horarum canonicarum notio?* ib.

Quæst. 3. *Quenam sunt partes majores, & minores divini officii, & quo tempore olim celebratae fuere?* ib.

Quæst. 4. *Est ne peccatum separare Matutinum a Laudibus?* 128

Quæst. 5. *Vetusta ne est consuetudo recitandi horas canonicas in choro?* ib.

Quæst. 6. *Adhibenda ne sunt instrumenta musicalia in cantu ecclesiastico?* ib.

CAP. IV. *De obligatione recitandi horas canonicas in choro, & de tempore, ordine, & loco quibus recitari debent.* 129

Quæst. 1. *Tenantur ne omnes Ecclesia cathedralis, collegiatae, parochiales, & regulares sub gravi culpa recitare in choro horas canonicas?* 130

Quæst. 2. *Quot Religiosi requiruntur ut preceptum recitandi horas canonicas in choro impleatur?* ib.

Quæst. 3. *Novitii soli valent ne chori preceptum implere?* ib.

Quæst. 4. *Quo tempore recitandæ sunt horæ canonice in choro?* ib.

Quæst. 5. *Est ne gravis obligatio recitandi divinas laudes statim diffinitisque horis?* ib.

Quæst. 6. *Est ne peccatum grave omittere in choro officium defunctorum, & officium parvum B. Virginis?* 131

Quæst. 7. *Quem ritum servare tenantur recitantes Breviarium?* ib.

CAP. V. *De illis qui privatim recitare horas canonicas astringuntur.* 132

Quæst. 1. *Clerici in minoribus constituti astringuntur ne horas canonicas, vel aliquas preces recitare?* ib.

Quæst. 2. *An Religiosi nondum in sacris constituti, & Moniales emissa professione teneantur sub gravi culpa horas privatim extra chorum recitare?* ib.

CAP. VI. *De obligatione recitandi horas canonicas qua astringuntur Beneficarii.* ib.

Quæst. 1. *Qui habet beneficium sive simplex, sive curatum, astringitur ne sub gravi culpa horas canonicas recitare?* ib.

Quæst. 2. *Qui percipit præstimoniam, tenetur ne ad canonicas horas?* 133

Quæst. 3. *Pensionarii tenentur ne canonicas horas recitare?* ib.

Quæst. 4. *Episcopi, & Cardinales astringuntur ne ad recitandas canonicas horas?* ib.

Quæst. 5. *Coadjutores beneficiorum tenentur ne ad horas canonicas?* ib.

Quæst. 6. *Qui habet beneficium sine fructibus, tenetur ne ad horas canonicas?* ib.

Quæst. 7. *Qui dubius est de tenuitate beneficii,*

- ficii, tenetur ne solvere horarum canonicarum pensum? 134
- CAP. VII. De restitutione Beneficiariorum ob omissionem divini officii. 135
- Quæst. 1. Peccat ne mortaliter cum onere restitutionis Beneficiarius qui primis sex mensibus divinum officium omittit? ib.
- Quæst. 2. Beneficiarius qui elapsis sex mensibus omittit recitare officium absque culpa, tenetur ne ad restitutionem? ib.
- Quæst. 3. Beneficiarius qui partem levem in singulis horis omitteret, esset ne restitutioni obnoxius? ib.
- Quæst. 4. Qui hodie omittit officium, & cras duplex officium recitat, tenetur ne ad restitutionem? 136
- Quæst. 5. Prasata restitutio facienda ne est ante judicis sententiam? ib.
- Quæst. 6. Beneficiarius absque ulla attentione recitans officium, tenetur ne restituere? ib.
- Quæst. 7. Beneficiarius curatus omitrens horas canonicas, tenetur ne restituere omnes beneficii fructus, an solum fructus correspondentes recitationi omissa? ib.
- Quæst. 8. Qui unum officium pro alio recitat, tenetur ne ad restitutionem? ib.
- Quæst. 9. Cuïnam restitutio fieri debet, fabricæ, an pauperibus? ib.
- Quæst. 10. Fructuum restitutio suppleri ne potest elemosynis factis a Beneficiario antequam omitteret preces canonicas? 137
- Quæst. 11. Pensionarius tenetur ne fructus pensionis restituere pro rata, si officium recitare omittat? ib.
- CAP. VIII. De attentione, intentione, voce, tempore, & loco servando in recitandis canonicis horis. ib.
- Quæst. 1. Quæ attentio requiratur ad recitationem divini officii? ib.
- Quæst. 2. Sufficit ne ad implendum præceptum attentio habitualis? 139
- Quæst. 3. Satis ne est ad implendum præceptum, meditari mysteria passionis Christi, aut Sanctorum, vel B. Virginis acta? ib.
- Quæst. 4. Peccant ne Christiani qui animo distracto preces recitant? ib.
- Quæst. 5. Quæ sunt actiones externæ quæ in recitante horas canonicas attentionem interiorem impediunt? ib.
- Quæst. 6. Licitum ne est inter manuum labores preces recitare? 140
- Quæst. 7. Satisfacit ne præcepto recitandi horas canonicas qui simul Missam de præcepto audit? ib.
- Quæst. 8. Quid de eo dicendum qui in choro somno vexatur? ib.
- Quæst. 9. Necessaria ne intentio est recitandi horas canonicas? ib.
- Quæst. 10. Satis ne sit sola mente, absque exteriore voce, canonicas horas recitare: & an Regulares fruuntur privilegio recitandi officium divinum mentaliter, dum privatim extra chorum illud persolvunt? ib.
- Quæst. 11. Peccat ne letaliter qui unicam ex minimis horis omittit? 141
- Quæst. 12. Peccant ne mortaliter qui brevius, loco longioris, officium recitant? ib.
- Quæst. 13. Quæ continuatio, & ordo servari debent in recitandis canonicis horis? ib.
- Quæst. 14. Quo tempore recitande sunt horæ canonicæ? 142
- Quæst. 15. Qui celebrat Missam ante recitatum Matutinum peccat ne mortaliter? ib.
- CAP. IX. De causis excusantibus a recitandis horis canonicis? ib.
- Quæst. 1. Qui solus nequit, cum socio vero potest, tenetur ne socium adhibere ut persolvere horas queat? ib.
- Quæst. 2. Quæ infirmitas excusat a recitandis horis? 143
- Quæst. 3. Quæ occupatio eximit ab officio recitando? ib.
- Quæst. 4. Qui non potest majorem, tenetur ne recitare minorem officii partem? ib.
- Quæst. 5. Quis dispensare ab officio recitando valet? 144
- CAP. X. De obligatione Canonicorum frequentandi chorum, ut quotidianas distributiones lucentur: & de causis excusantibus eos a chori frequentia. ib.
- Quæst. 1. Peccat ne letaliter Canonicus, sive Prabendatus, qui legitima sublata causa a choro abest? ib.
- Quæst. 2. Tenentur ne Canonici psallere, & cantare in choro, ita ut non satisfaciant sola prasentia, vel submissa voce privatim recitantes? ib.
- Quæst. 3. Qui legitima causa a choro absunt, acquirunt ne distributiones, non modo propriæ prasentia debitas, sed eas etiam quæ ab aliis absque causa absentibus accrescunt? 146
- Quæst. 4. Prabendati prasentes jure ne valent absentibus absque causa distributiones

- donare?* ib.
 Quæst. 5. *Quanam sunt causæ excusantes*
Canonicos a chori frequentia? 147

DISSERTATIO VII.

De adoratione, & cultu Dei,
 & Sanctorum.

- CAP. I. De adoratione, ejusque partitione,
 & præcepto. 148
 Quæst. 1. *Quid, & quotuplex sit adoratio?* ib.
 Quæst. 2. *Datur ne præceptum divinum*
Deum adorandi actibus tum internis, tum
externis? 149
 Quæst. 3. *Christus Dominus adorandus ne*
est ut homo cultu latriæ? ib.
 Quæst. 4. *Crux Christi adoranda ne est la-*
triæ cultu? ib.
 CAP. II. De cultu debito B. Virgini, An-
gelis, Sanctis, sacris imaginibus, & re-
liquiis Sanctorum? ib.
 Quæst. 1. *Utrum B. Virgini, Angelis, &*
Sanctis cultus debeatur? ib.
 Quæst. 2. *Licitus ne est & pius sacra-*
rum imaginum usus? 150
 Quæst. 3. *Adorari ne sacre imagines pos-*
sunt? ib.
 Quæst. 4. *Datur ne præceptum habendi, &*
adorandi sacras imagines? ib.
 Quæst. 5. *Adoranda ne sunt sacre reli-*
quie? ib.

DISSERTATIO VIII.

De superstitione, ejusque speciebus.

- CAP. I. *Definitio, & divisio superstitionis.*
Varii casus in quibus serpit superstitio,
explicantur. 151
 Quæst. 1. *Quid, & quotuplex sit superstitio?* ib.
 Quæst. 2. *Quid sit idololatria, & quot mo-*
dis perpetretur? 152
 Quæst. 3. *Quid, & quotuplex sit divinatio?* ib.
 Quæst. 4. *Quid est astrologia judiciaria?* 153
 Quæst. 5. *Licitum ne est futura libera per*
somnia divinare? ib.
 Quæst. 6. *Licet ne ex cantu, volatu, mo-*
tusque avium futura prædicere? ib.
 Quæst. 7. *Licitus ne est sortium usus in ele-*
ctione ad ecclesiastica beneficia, vel sa-
culares dignitates? 154

- Quæst. 8. *Licita ne est sortitio consultoria?* ib.
 Quæst. 9. *Quid, & quotuplex sit vana ob-*
servantia? ib.

CAP. II. De magia naturali, superstitiosa,
 lamiis, & strigibus. ib.

Quæst. 1. *Quid, & quotuplex magia sit?* ib.

Quæst. 2. *Quid dicendum de iis qui salu-*
tatores vocantur? ib.

Quæst. 3. *Datur ne ars magica superstitio-*
sa? 155

Quæst. 4. *Quid de lamiis, & strigibus di-*
cendum? ib.

Quæst. 5. *Transferuntur ne striges de loco*
ad locum? ib.

CAP. III. De tentatione Dei, & sacrilegio. ib.

Quæst. 1. *Quid sit tentatio Dei?* ib.

Quæst. 2. *Tentat ne Deum ille qui proba-*
tione ferri candentis, aut aque ferventis
suam manifestare innocentiam contendit? ib.

Quæst. 3. *Quid sit sacrilegium, & quotu-*
plex? ib.

DISSERTATIO IX.

De voto.

CAP. I. *Recensentur propositiones damnatae,*
& laxæ. 156

CAP. II. *Voti notio, ejusque conditiones.* 158

Quæst. 1. *Quid sit votum, ejusque condi-*
tiones? ib.

Quæst. 2. *Quid significat altera particula*
de meliori bono? ib.

Quæst. 3. *Res indifferentes, inutiles, vi-*
tiosa sunt ne materia voti? ib.

Quæst. 4. *An qui non potest implere totum*
votum, teneatur implere partem? 159

Quæst. 5. *Votum non ludendi validum ne est?* ib.

Quæst. 6. *Validum ne votum est numquam*
peccandi? ib.

CAP. III. De votorum distinctione. ib.

CAP. IV. De votorum obligatione, variis-
 que votorum questionibus. 160

Quæst. 1. *An detur parvitas materia in vo-*
to? ib.

Quæst. 2. *An qui violat plura vota in ma-*
teria levi eodem die, graviter peccet? ib.

Quæst. 3. *An vota parentum filii implere*
debeant? ib.

Quæst. 4. *Heredes tenentur ne vota testato-*
rum implere? ib.

Quæst. 5. *Quo tempore implenda vota sunt?* 161.

Quæst.

- Quæst. 6. *Quid de voto dubio dicendum?* ib.
 Quæst. 7. *Qui vovit abstinere a vino, tenetur ne abstinere a cervisia, aliisque liquoribus e vino expressis?* 162
 Quæst. 8. *An error circa substantiam voti reddat votum invalidum?* ib.
 Quæst. 9. *An votum metu extortum sit validum?* ib.
 Quæst. 10. *Quid de voto conditionali dicendum?* 163
 Quæst. 11. *Quid sit votum conditionatum penale?* ib.
 Quæst. 12. *Quid dicendum de voto assumendi statum religiosum?* ib.
 CAP. V. *De votorum cessatione, irritatione, dispensatione, & commutatione.* ib.
 Quæst. 1. *Qui valeant vota edere?* ib.
 Quæst. 2. *Vota Religiosorum emissæ absque pralati licentia de re honesta, quæ nec jurisdictionem, nec disciplinam perturbant, sunt ne valida?* ib.
 Quæst. 3. *An Ecclesia valeat leges ferre quæ aliquas personas ad vovendum inhabiles declarent?* 164
 Quæst. 4. *An cessante causa movente cesset votum?* ib.
 Quæst. 5. *An notabilis materiæ mutatio satis sit ad votum irritandum?* ib.
 Quæst. 6. *An pro irritatione votorum causa aliqua requiratur?* ib.
 Quæst. 7. *An facultas irritandi vota juris sit naturalis, vel positivi?* ib.
 Quæst. 8. *Quibus competat potestas irritandi vota?* ib.
 Quæst. 9. *An vota filiorum impuberum irritare parentes queant?* 165
 Quæst. 10. *Vota realia filiorum puberum subjiciuntur ne paternæ irritationi?* ib.
 Quæst. 11. *Tutores, & curatores possunt ne vota impuberum, & minorum irritare?* ib.
 Quæst. 12. *Valet ne mater filiorum impuberum, & filiarum vota irritare?* ib.
 Quæst. 13. *An maritus uxoris vota post matrimonium edita irritare queat?* ib.
 Quæst. 14. *Irritare ne domini valent servorum vota?* 166
 Quæst. 15. *Viget ne in Ecclesia facultas dispensandi ab obligatione votorum?* ib.
 Quæst. 16. *Quibus jure ordinario competit facultas dispensandi in votis?* ib.
 Quæst. 17. *Qui aliis dispensationem a voto impertiant, possunt ne sibi ipsis idem*

- privilegium applicare?* ib.
 Quæst. 18. *An Prælati regulares valeant dispensare cum suis subditis in votis editis cum licentia majorum Prælatorum?* 167
 Quæst. 19. *An Confessarii regulares dispensare in votis hominum secularium valeant?* ib.
 Quæst. 20. *Quid dicendum de votis reservatis summo Pontifici?* ib.
 Quæst. 21. *Quomodo intelliguntur reservata vota triplicis peregrinationis?* ib.
 Quæst. 22. *An ad validam licitamque dispensationem causa rationabilis requiratur?* 168
 Quæst. 23. *Quenam sunt legitimæ dispensationis causæ?* ib.
 Quæst. 24. *Quid sit voti commutatio, & quis commutare vota queat?* 169
 Quæst. 25. *An in votorum commutatione servanda sit æqualitas materiæ?* ib.
 Quæst. 26. *Quæ causa requiritur ad licitam, validamque commutationem?* ib.
 Quæst. 27. *Quid dicendum de commutatione votorum vi Jubilæi aut bullæ Cruciatæ?* ib.
 Quæst. 28. *An votum erogandi elemosynam tali Ecclesiæ, vel tali pauperi, possit post illius acceptionem commutari virtute Jubilæi, aut bullæ Cruciatæ?* 170
 Quæst. 29. *Licitus ne regressus est ad priorem materiam post factam legitimam commutationem?* ib.

LIBER IV.

IN II. ET IV. DECALOGI MANDATUM.

DISSERTATIO I.

De blasphemia, & juramento.

- CAP. I. *Recensentur propositiones ab Ecclesia proscriptæ in materia juramenti.* 170
 CAP. II. *Recensentur propositiones laxæ quas non pauci docent in materia blasphemie, & juramenti.* ib.
 CAP. III. *De blasphemia.* 173
 Quæst. 1. *Quid, & quotuplex sit blasphemia?* ib.
 Quæst. 2. *Est ne blasphemia genere suo peccatum mortale?* 174
 Quæst. 3. *Varie ne sunt blasphemandi formule?* ib.
 Quæst. 4. *Quæ sunt pænæ in blasphemos constitutæ?* ib.
 Quæst. 5. *Qui blasphemos audit, debet ne eos ad judicem deferre?* ib.
 Quæst.

- Quæst. 6. *Quomodo se gerere cum blasphemis Confessarii debeant?* 175
- CAP. IV. *De juramento, variisque jurandi formulis. Laxa P. Tamburini doctrina rejicitur.* ib.
- Quæst. 1. *Quid sit juramentum, & quamnam jurandi formulæ?* ib.
- Quæst. 2. *An jurent homines passim agentes, Par Dios, ut Hispani; Per Dio, ut Itali; Par Dio, ut Siculi, seu per Deum ita est?* 176
- Quæst. 3. *An qui passim nomen Dei assumunt in vanum, licet nihil affirmant, aut negent, peccent mortaliter?* ib.
- CAP. V. *Juramentorum divisiones, & conditiones explicantur.* ib.
- Quæst. 1. *Quot sunt juramenti conditiones?* 177
- Quæst. 2. *An qui in re levissima falsum jurat, peccet mortaliter?* ib.
- Quæst. 3. *Licetum ne est rem quam probabilem tantum esse judicas, jurare ut veram?* ib.
- Quæst. 4. *Quæ certitudo requiratur ad juramentum?* ib.
- Quæst. 5. *An defectus justitiæ in juramento assertorio sit peccatum mortale?* 178
- CAP. VI. *De juramento promissorio.* ib.
- Quæst. 1. *An defectus veritatis de presenti, vel de futuro in juramento promissorio semper sit peccatum mortale?* ib.
- Quæst. 2. *An mortaliter peccet contra Religionem qui jurat se aliquod grave peccatum patraturum?* 179
- CAP. VII. *De juramento dolo, equivoco, & amphibologico, & de restrictionibus mentalibus.* ib.
- §. 1. *Quid senserint posteriores Theologi post damnatas theses ab Im. XI.* 182
- §. 2. *Vera doctrina proponitur, & paucis refellitur doctrina plurimum recentiorum.* 183
- CAP. VIII. *De perjurio, & juramenti interpretatione, & dispensatione.* 185
- Quæst. 1. *Quid, & quotuplex sit perjurium?* ib.
- Quæst. 2. *Quot modis juramentum cesset?* ib.
- CAP. IX. *De adjuratione, & exorcismo.* ib.
- Quæst. 2. *Quid dicendum de opinione Leandri, & plurimum Casuistarum inquietum, posse filium ob finem adeundi hereditatem mortem exoptare parentibus?* ib.
- CAP. III. *De obedientia filiorum parentibus debita.* 188
- Quæst. 1. *Quæ sunt præcipua officia quæ præcipere parentes filiis valent, & in quibus obedire filii parentibus debent?* ib.
- Quæst. 2. *Possunt ne filii, invititis parentibus, licite matrimonium inire?* 189
- Quæst. 3. *Peccant ne filii qui parentes abducunt ne testamentum condant?* ib.
- Quæst. 4. *Quid in necessitate corporali parentibus præstare filii debeant?* ib.
- CAP. IV. *De officiis parentum in filios.* ib.
- Quæst. 1. *Quid nomine alimentorum, quæ præbere filiis parentes debent, intelligitur?* 190
- Quæst. 2. *Peccant ne parentes, si filios suos alendos in hospitali exponant?* ib.
- Quæst. 3. *Tenetur ne pater alimenta dare filio naturali?* ib.
- Quæst. 3. *Tenentur ne matres proprio lacte filios alere?* 191
- Quæst. 5. *Occurrunt ne causæ cur pater denegare filiis alimenta queat?* ib.
- CAP. V. *De obligatione mariti erga uxorem, & uxoris erga maritum; & de mutuo fratrum & sororum debito.* ib.
- Quæst. un. *Tenetur ne maritus alimenta uxori præbere?* ib.
- CAP. VI. *De officiis Ecclesiasticorum, & Principum erga subditos; & de istorum erga hos superiores cultu & obsequio: item de servorum debito erga dominos, & istorum in servos & famulos.* 192
- Quæst. un. *Servi tenentur ne comitari dominos ad fornicandum?* 193

LIBER V.

IN V. VI. ET IX. DECALOGI PRÆCEPTUM.

DISSERTATIO I.

De homicidio, duello, & bello.

CAP. I. *Recensentur propositiones damnatæ ab Alexan. VII. & Ven. Innoc. XI.* 193CAP. II. *Propositiones quedam laxæ.* 194CAP. III. *Quid prohibeat quintum Decalogi mandatum Non occides, Quam grave sit homicidii scelus. De potestate Principum in facinorosos.* 196

Quæst.

DISSERTATIO II.

De honorandis parentibus.

CAP. I. *Propositiones damnatæ, & laxæ.* 186CAP. II. *De pietate filiorum in parentes.* 187Quæst. 1. *Peccant ne filii contra hoc præceptum, si parentibus grave malum desiderant?* ib.

- Quæst. 1. Unde habeant suprema potestates facultatem occidendi facinorosos? ib.
- Quæst. 2. Possunt ne Principes conferre cui libet privato potestatem occidendi bannitos, proposito premio? ib.
- Quæst. 3. Utrum iudex damnare possit ad mortem eum quem testes evincunt reum, si ipse privatim novit innocentem? ib.
- CAP. IV. De homicidio privata auctoritate perpetrato. 197
- Quæst. 1. Licitum ne sit marito uxorem in adulterio deprehensam occidere? ib.
- Quæst. 2. Licitum ne est homicidium ob propriæ vitæ defensionem? ib.
- Quæst. 3. Licitum ne sit calumniatoris occisio? 198
- Quæst. 4. Occidendus ne sit calumniator ob defensionem honoris magni momenti, cum moderamine inculpatæ tutelæ? ib.
- Quæst. 5. Licitum ne est hominis invasoris occisio ob conservationem bonorum temporalium? 199
- Quæst. 6. Licitum ne est occisio invadentis pudicitiam? 201
- Quæst. 7. Licitum ne erit se ipsum occidere? ib.
- Quæst. 8. Licitum ne est alicujus membri mutilatio? ib.
- Quæst. 9. Quid de homicidio casuali dicendum sit? ib.
- CAP. V. De Duello. ib.
- §. 1. Recensentur propositiones damnatæ in materia duelli a Benedicto XIV. 202
- §. 2. Quid sit duellum. ib.
- §. 3. Animadversiones in primam propositionem damnatam a Benedicto XIV. 203
- §. 4. Animadversiones in secundam damnatam thesim. 204
- §. 5. Animadversiones in tertiam thesim. 205
- §. 6. Animadversiones in quartam proscriptam thesim. Idea status naturalis quam perhibet P. Daniel Staädler, arbitraria, & commentitia. 206
- §. 7. Animadversiones in quintam proscriptam thesim. 207
- CAP. VI. De bello. ib.
- Quæst. 1. Quid, & quotuplex sit bellum? ib.
- Quæst. 2. An utrumque bellum licitum sit? ib.
- Quæst. 3. Quæ sint conditiones ad belli iustitiam necessariae, & qui possint illud indicare? 208
- Quæst. 4. Utrum Princeps habeat opinionem probabilem quod sibi aliquod regnum, vel civitas debeatur, possit bellum indicare Principi possessori? ib.

- Quæst. 5. Utrum Rex catholicus in bello iusto contra alios catholicos vocare in auxilium queat gentiles & infideles? ib.
- Quæst. 6. Licitum ne est Clericis, & Religiosis in bello iusto propria manu pugnare? 209
- Quæst. 7. Licitum ne est Christianis captivis timore mortis percussis pro infidelibus pugnare adversus Christianos? ib.
- Quæst. 8. Qui modus servandus in bello peragendo sit? ib.
- Quæst. 9. Quenam sunt peccata quæ patra-ri in bello solent? ib.
- Quæst. 10. Licitum ne est in bello iusto innocentes fontibus permixtos occidere? ib.
- Quæst. 11. Licitæ ne sunt repressalia? ib.

DISSERTATIO II.

De luxuria, ejusque speciebus.

- CAP. I. Propositiones damnatæ ab Alexandro VII. & Innocentio XI. 210
- CAP. II. Propositiones laxæ Casuistarum quorundam. ib.
- CAP. III. De luxuria, & ejusdem speciebus; atque de castitate opposita, quæ hoc mandato jubetur. 214
- Quæst. 1. Quid prohibet hoc præceptum, Non moechaberis? ib.
- Quæst. 2. Quid sit luxuria? ib.
- Quæst. 3. Quæ sunt luxuriæ filie, & species? 215
- Quæst. 4. Utrum sextum præceptum præcipiat castitatem? ib.
- Quæst. 5. In quo sita sit virginitatis notio? ib.
- Quæst. 6. Qua ratione virginitas amittitur? ib.
- CAP. IV. De fornicatione, & concubinato. ib.
- Quæst. 1. Quid sit fornicatio, & quo jure prohibita? ib.
- Quæst. 2. In quo differt concubinatus a fornicatione? 216
- Quæst. 3. Absolvendus ne est concubinarius antequam concubinam dimittat? ib.
- Quæst. 4. Peccatum ne grave est aspectus membrorum turpium sive viri, sive mulieris? ib.
- CAP. V. De choreis virorum, & mulierum, & de theatrorum, seu comædiarum frequentia. De conversatione hodierna promiscua, de osculis, tactibus, & amplexibus. 217
- Quæst. 1. Sunt ne choreæ hodiernæ occasiones peccandi adeo propinque, ut Christiani communiter loquendo, & aliquo casu excepto,

<i>cepto, sub gravi culpa abstinere ab iisdem debeant?</i>	ib.
Quæst. 2. <i>Licetum ne est adesse theatri, & comædiis nostri temporis?</i>	219
Quæst. 3. <i>Quid de hodierna conversatione virorum & feminarum dicendum?</i>	221
Quæst. 4. <i>Quandonam verba turpia, oscula, amplexus, tactus sunt peccata mortalia?</i>	ib.
Quæst. 5. <i>Quid sit delectatio morosa, & an sit peccatum mortale?</i>	222
Quæst. 6. <i>Utrum vellicare genas, & tangere mammillas mulierum sit peccatum mortale?</i>	ib.
CAP. VI. <i>De stupro, raptu, adulterio, incestu, & sacrilegio.</i>	ib.
Quæst. 1. <i>Quid sit stuprum?</i>	ib.
Quæst. 2. <i>Quæ pœne constitutæ sunt in stupratores?</i>	ib.
Quæst. 3. <i>Quid sit raptus?</i>	223
Quæst. 4. <i>Quid sit adulterium?</i>	ib.
Quæst. 5. <i>Quid sit incestus?</i>	ib.
Quæst. 6. <i>Quid sit sacrilegium?</i>	ib.
CAP. VII. <i>De flagitiis contra naturam.</i>	224
Quæst. 1. <i>Differunt ne specie hæc flagitia?</i>	ib.
Quæst. 2. <i>Quid sit pollutio?</i>	ib.
Quæst. 3. <i>Pollutio voluta in causa peccatum ne mortale est?</i>	ib.
Quæst. 4. <i>Quid sit sodomia?</i>	226
Quæst. 5. <i>Quid sit bestialitas?</i>	ib.
§. unic. <i>De remediis luxuriæ.</i>	ib.

LIBER VI.

IN VII. VIII. ET X. DECALOGI MANDATUM.

DISSERTATIO I.

De furto.

CAP. I. <i>Propositiones damnatæ ab Innoc. XI.</i>	227
CAP. II. <i>Propositiones laxæ Casuistarum.</i>	ib.
CAP. III. <i>De furti notione, & divisione, de rapina, de quantitate ad furtum grave requisita, & de furtis minutis.</i>	230
Quæst. 1. <i>Quid, & quotuplex sit furtum?</i>	ib.
Quæst. 2. <i>Quenam sit quantitas necessaria ad furtum mortale?</i>	ib.
Quæst. 3. <i>Quid de furtis minutis dicendum?</i>	231
Quæst. 4. <i>Plures ab eodem modica surripiunt: peccant ne singuli mortaliter?</i>	ib.
Quæst. 5. <i>Quando plures seorsim modica furantur, quorum quilibet scit, & advertit ab aliis modica surripi, absque tamen communi consilio, peccant ne singuli mortaliter?</i>	ib.

Quæst. 6. <i>Licetum ne est in extrema necessitate furari?</i>	ib.
Quæst. 7. <i>Licetum ne est in necessitate gravi furari?</i>	232
CAP. IV. <i>De occulta compensatione.</i>	ib.
Quæst. 1. <i>Quid sit compensatio?</i>	ib.
Quæst. 2. <i>Licita ne est occulta compensatio, & quæ sint ejusdem conditiones?</i>	ib.
CAP. V. <i>De furtis domesticorum.</i>	234
Quæst. 1. <i>Peccant ne filii qui bona furantur parentibus?</i>	ib.
Quæst. 2. <i>Furtum ne perpetrant uxores quæ bona mariti surripiunt?</i>	ib.
Quæst. 3. <i>Quid de furtis Religiosorum?</i>	ib.

DISSERTATIO II.

De falso testimonio.

CAP. I. <i>Propositiones laxæ Casuistarum.</i>	235
CAP. II. <i>De falso testimonio, octavo præcepto vetito, & de mendacio.</i>	236
Quæst. 1. <i>Quid sit falsum testimonium?</i>	ib.
Quæst. 2. <i>Quid sit mendacium?</i>	ib.
Quæst. 3. <i>Sit ne semper mendacium, etiam ob finem bonum prolatum, malitia infestum?</i>	237
CAP. III. <i>De contumelia, susurratio, derisione, maledictione, & detractio.</i>	ib.
Quæst. 1. <i>Quid sit contumelia?</i>	ib.
Quæst. 2. <i>Quid sit susurratio?</i>	ib.
Quæst. 3. <i>Quid sit derisio?</i>	ib.
Quæst. 4. <i>Quid sit maledictio?</i>	ib.
Quæst. 5. <i>Quid sit detractio?</i>	238
Quæst. 6. <i>Est ne peccatum grave conficere libellos famosos?</i>	ib.
Quæst. 7. <i>Qui crimen publicum in uno loco scit, peccat ne, si narret illud in alio loco ubi non est publicum?</i>	ib.
Quæst. 8. <i>Est ne peccatum detractiois traducere Theologos ut Rigoristas, vel Laxones?</i>	239
Quæst. 9. <i>Peccat ne qui detractores audit?</i>	ib.
Quæst. 10. <i>Quid de secreti revelatione dicendum?</i>	ib.
CAP. IV. <i>De judicio temerario, suspitione, & dubitatione.</i>	240
Quæst. 1. <i>Quid sit judicium temerarium?</i>	ib.
Quæst. 2. <i>Quid sit suspicio?</i>	ib.
Quæst. 3. <i>Quomodo dubia in meliorem partem sunt interpretanda?</i>	ib.
CAP. V. <i>De restitutione fame denigratæ per detractorem.</i>	241
Quæst. 1. <i>Necessaria ne est fama læsæ restitutione</i>	ib.

- tutio ad salutem eternam obtinendam? ib.
 Quæst. 2. Mortuo detractore transiit ne ad heredes debitum restitutionis? ib.
 Quæst. 3. Quinam sit modus restituenda famæ? ib.
 Quæst. 4. Occurrunt ne cause quæ a restitutione famæ excusent? ib.
 CAP. VI. Pauca perstringuntur de nono, & decimo mandato. 242

LIBER VII.

IN QUINQUE ECCLESIE PRÆCEPTA.

DISSERTATIO I.

De festorum sanctificatione.

- CAP. I. Recensentur propositiones damnata. 243
 CAP. II. Propositiones laxæ plurimum Casuistarum. ib.
 CAP. III. De obligatione servandi festos dies. 245
 Quæst. 1. Observatio festorum obligat ne sub mortali? ib.
 Quæst. 2. Quinam teneantur dies festos observare? ib.
 CAP. IV. De operibus servilibus vetitis diebus festis. 246
 Quæst. 1. Quenam sunt opera servilia vetita diebus festis? ib.
 Quæst. 2. An qui peccant mortaliter diebus festis, graviter violent præceptum sanctificandi festa? ib.
 Quæst. 3. Quenam sunt opera mechanica servilia diebus festis vetita? 247
 Quæst. 4. Quid de operibus naturalibus, Religionis, & pietatis dicendum? 248
 Quæst. 5. Licitum ne est mercatus, & judicium forensia diebus festis exercere? ib.
 CAP. V. De causis excusantibus ab observantia præcepti prohibentis opera servilia die festo. 249
 Quæst. 1. Quæ temporis parvitas excusat a transgressionem præcepti vetantis opera servilia? ib.
 Quæst. 2. Quæ necessitas excusat laborantes die festo? ib.
 CAP. VI. De Missa audienda diebus festis, aliisque pietatis operibus peragendis. 250
 Quæst. 1. Qui notabilem Missæ partem audire negligeret, graviter ne peccaret? ib.
 Quæst. 2. Quæ præsentia requiritur ad Missam audiendam? ib.

- Quæst. 3. Quæ attentio, & intentio requiratur ut impleatur præceptum Missæ audientia? ib.
 Quæst. 4. An Christiani diebus dominicis præter Missæ auditionem teneantur interesse vesperis, conciones audire, aliaque pia opera exercere? ib.

DISSERTATIO II.

De jejunio.

- CAP. I. Propositiones damnata ab Alex. VII. 252
 CAP. II. Propositiones laxæ Casuistarum. ib.
 CAP. III. De præcepto jejunii ecclesiastici. 256
 Quæst. 1. Quid sit jejunium ecclesiasticum, & quanam ejus partes? ib.
 Quæst. 2. Quos cibos sub carniū nomine Ecclesia prohibeat? ib.
 Quæst. 3. Quandonam licitum est tempore jejunii carnes comedere? ib.
 Quæst. 4. Quid de hodiernis dispensationibus ad esum carniū dicendum? ib.
 Quæst. 5. Dispensatio abstinentiæ a carnibus infert ne dispensationem a jejunio? 257
 Quæst. 6. Quot peccata committit qui diebus jejunii carnes comedit? ib.
 CAP. IV. De abstinentia a lacticiis, unica comestura, & collatiuncula serotina. ib.
 Quæst. 1. Obligat ne sub gravi culpa abstinentia a lacticiis? ib.
 Quæst. 2. Necessaria ne est observantia unica comestura in jejunio ecclesiastico, & qua hora peragenda? ib.
 Quæst. 3. Licita ne est collatiuncula serotina? 258
 Quæst. 4. An potus chocolatis licitus sit tempore jejunii? ib.
 CAP. V. De personis subjectis jejunio, & de causis excusantibus. 260
 Quæst. 1. Quo ætatis anno juvenes subjecti sunt jejunii præcepto? ib.
 Quæst. 2. Senes expleto anno sexagesimo astringuntur ne præcepto jejunii, si firmæ sint valetudinis? ib.
 Quæst. 3. Qui non potest totum jejunium implere, tenetur ne ad partem: & utrum sæpius modica comedentes graviter peccent? ib.
 Quæst. 4. Quenam sunt cause a jejunio excusantes? 261
 Quæst. 5. An conjugati liberi sint a jejunio, ut solvant debitum conjugale? ib.
 Quæst. 6. Quisnam labor a jejunio excuset? ib.
 Quæst.

- Quæst. 7. *Utrum Concionatores excusentur a jejuniis?* ib.
 Quæst. 8. *Quenam opera comitari jejunia Christianorum debent?* 262

DISSERTATIO III.

De tertio & quarto præcepto Ecclesiæ,
 nempe annuæ confessionis, & paschalis communionis.

- CAP. I. *Recensentur propositiones damnatæ.* ib.
 CAP. II. *Ecclesia præceptum edidit quod per se obligat omnes fideles ad peccatorum confessionem singulis annis.* ib.
 Quæst. 1. *Qua anni parte obligat hoc præceptum?* 263
 Quæst. 2. *An præceptum impleatur per confessionem invalidam?* ib.
 CAP. III. *De illis qui huic præcepto subiecti sunt, & de causis excusantibus.* ib.
 Quæst. 1. *Quo ætatis anno tenentur pueri confiteri?* ib.
 Quæst. 2. *Quanam sunt causæ ab hoc præcepto excusantes?* ib.
 Quæst. 3. *Fidelis qui ignorat idioma Confessionarii, tenetur ne confiteri per interpretem?* ib.
 Quæst. 4. *Quæ pœna imposita sunt omittentibus implere præceptum annuæ confessionis?* 264
 CAP. IV. *De communione paschali.* ib.
 Quæst. 1. *Datur ne præceptum communionis paschalis?* ib.
 Quæst. 2. *Qua anni parte urget hoc præceptum?* ib.
 Quæst. 3. *An qui prævidet se non posse infra intervallum paschale communionem suscipere, teneatur illam anticipare?* ib.
 Quæst. 4. *An qui indigne communicant, hoc præceptum impleant?* 265

DISSERTATIO IV.

De decimis quinto Ecclesiæ præcepto impositis.

- CAP. I. *Decimarum notio, origo, & solvendarum obligatio.* ib.
 Quæst. 1. *Quid sint decimæ, & quanam earum origo?* ib.
 Quæst. 2. *Quot sunt decimarum genera?* ib.
 Quæst. 3. *An jure tantum ecclesiastico deci-*

- mæ in lege gratiæ solvantur?* ib.
 Quæst. 4. *Quinam solvere decimas debent?* 266
 CAP. II. *De quibus rebus decimæ tam personales, quam prædiales, quove tempore solvi debeant?* ib.
 Quæst. 1. *De quibus lucris solvenda decimæ personales sint?* ib.
 Quæst. 2. *De quibus rebus decimæ prædiales solvenda sunt?* ib.
 Quæst. 3. *An peccent qui decimas non solvunt?* 267
 Quæst. 4. *Lata ne sunt aliquæ pœnæ contra defraudantes decimas?* ib.
 Quæst. 5. *Quibus Ecclesiis, & personis solvenda decimæ sunt?* ib.
 CAP. III. *De primitiis.* ib.

LIBER VIII.

DE OFFICIIS HOMINUM, SEU DE ACTIBUS HUMANIS, ATQUE DE LEGE, TUM NATURALI, TUM POSITIVA: ITEM DE VITIIS, ET PECCATIS.

DISSERTATIO I.

De officiis hominum.

- CAP. I. *De officiis voluntariis, & liberis.* 268
 Quæst. 1. *Quid sit officium voluntarium?* ib.
 Quæst. 2. *Quotuplex voluntarium?* ib.
 Quæst. 3. *Quot sint involuntarii causæ?* ib.
 Quæst. 4. *Quomodo ea quæ fiunt ex meta, sint involuntaria?* ib.
 Quæst. 5. *Quæ fiunt ex concupiscentia, sunt ne involuntaria?* ib.
 Quæst. 6. *Quid requiritur ut voluntas libere agat?* 269
 Quæst. 7. *Utrum ex parte solius objecti proficiatur voluntatis necessitas?* ib.
 Quæst. 8. *In quo sita est harmonia, & ordo actuum humanorum?* 270
 CAP. II. *De actuum humanorum moralitate.* ib.
 Quæst. 1. *Sita ne est actuum humanorum moralitas in libertate, an in denominatione extrinseca?* ib.
 Quæst. 2. *Unde actus morales speciem capiant?* ib.
 Quæst. 3. *Utrum dentur actus indifferentes in individuo?* 271

DISSERTATIO II.

De lege tum naturali, tum positiva.

- CAP. I. De lege in communi. Unde suam repetat originem. Ejusdem notio, & divisio. ib.
- Quæst. un. Sit ne in Deo lex aterna, & quid sit lex ista? 272
- CAP. II. De lege naturali, & præceptis in eadem contentis. De ejusdem immutabilitate, & dispensatione. ib.
- Quæst. 1. Quid sit lex naturalis? ib.
- Quæst. 2. Utrum detur homo exlex, & an bonitas, & turpitudine insit rebus ante omnem legem formalem? 273
- Quæst. 3. Quæ præcepta contineantur in lege naturali? ib.
- Quæst. 4. Lex naturalis est ne immutabilis? 274
- Quæst. 5. Quæ sunt nature juris, possunt ne aliqua potestate dispensari? ib.
- Quæst. 6. Potest ne Deus sua absoluta potestate dispensare in aliquibus juris nature præceptis? ib.
- Quæst. 7. Quid sit jus gentium? 275
- CAP. III. De lege positiva divina. ib.
- CAP. IV. De lege positiva humana. 276
- §. 1. Legum humanarum fundamentum humana societas. ib.
- §. 2. De jure civili, publico, & privato. ib.
- §. 3. De jure canonico, seu ecclesiastico. ib.
- CAP. V. De potestate leges condendi, & de personis eidem subjectis. 277
- Quæst. 1. Utrum Principes supremi, æque ac subditi, subjecti legibus a se latis sint? ib.
- Quæst. 2. Pueri septennales, infideles, amentes, ebrii, subjecti ne legibus sunt? ib.
- Quæst. 3. Quomodo Clerici, peregrini, & advenæ subjecti sint legibus suæ patriæ, & locorum per quæ transeunt? ib.
- CAP. VI. De legum humanarum effectibus, & vi obligandi. 278
- Quæst. 1. Qui sunt legis effectus? ib.
- Quæst. 2. Quenam sit legis humane materia? ib.
- Quæst. 3. Valent ne legislatores humani, si-ve ecclesiastici, si-ve civiles, actus internos directe & absolute precipere? ib.
- Quæst. 4. Obligat ne sub gravi lex humana? ib.
- Quæst. 5. Leges injuste pariunt ne obliga-

- tionem? 279
- Quæst. 6. Unde colligenda sit gravis obligatio legis? ib.
- Quæst. 7. Quid de lege pœnali dicendum est? ib.
- Quæst. 8. Unde nam argui potest legem pœnalem mixtam obligare sub gravi culpa? ib.
- Quæst. 9. An leges in præsumptione fundatæ obligent in conscientia? ib.
- CAP. VII. De lege tributorum. 280
- Quæst. un. Lex tributorum obligat ne in conscientia? ib.
- CAP. VIII. De lege irritante, & lege dubia. ib.
- Quæst. 1. Lex irritans obligat ne in conscientia? ib.
- Quæst. 2. Qui dubitat existat ne lex, an secus, liber ne a lege est? ib.
- Quæst. 3. Qui certus de lege, dubitat vero an in hoc particulari casu subjectus legi sit, exemptus ne a lege est? 281
- Quæst. 4. An homines cum mortis, vel gravis damni periculo teneantur leges servare? ib.
- CAP. IX. De necessaria intentione legis implende, & de observantia plurium præceptorum unico actu. ib.
- Quæst. 1. Necessaria ne est aliqua intentio vel expressa, vel virtualis adimplendi præceptum; aut sufficit intentio ponendi rem præceptam? ib.
- Quæst. 2. Ut quis legem impleat, debet ne finem legis intendere? ib.
- Quæst. 3. Impleri ne uno actu plura præcepta valeat? 282
- Quæst. 4. Satisfieri ne potest eodem tempore diversis præceptis? ib.
- Quæst. 5. Qui non potest totum implere opus præceptum, astringitur ne partem quam potest, exequi? ib.
- CAP. X. De legis cessatione, interpretatione, dispensatione, & consuetudine. ib.
- Quæst. 1. Utrum cessante fine legis in particulari, cesset lex? ib.
- Quæst. 2. An cessante negative fine adæquato legis in particulari, cesset lex? 283
- Quæst. 3. Quid sit abrogatio legis, & quis abrogare eam valeat? ib.
- Quæst. 4. Quid sit legis interpretatio? ib.
- Quæst. 5. Quæ regula in interpretatione servanda? ib.
- Quæst. 6. Quid sit epikeja, & ubi nam locum habeat? ib.
- Quæst.

- Quæst. 7. *Quid sit dispensatio a lege?* ib.
 Quæst. 8. *Unde colligi possit Prælatum velle dispensare?* 284
 Quæst. 9. *Quibus competat dispensatio a legibus humanis?* ib.
 Quæst. 10. *Utrum licita & valida sit dispensatio absque iusta causa data?* ib.
 Quæst. 11. *Quanam sunt causæ iustæ dispensationis?* 285
 Quæst. 12. *Quid de dispensatione subreptitia, obreptitia, & per metum extorta dicendum?* ib.
 Quæst. 13. *Quibus de causis dispensatio cesset?* ib.
 Quæst. 14. *Cessat ne dispensatio ob mortem dispensatoris?* ib.
 Quæst. 15. *Quid sit consuetudo, & quotuplex?* 286
 Quæst. 16. *Quinam invehere consuetudinem queant, & quanam conditiones necessarie sint?* ib.
 Quæst. 17. *Quot sunt conditiones ad veram consuetudinem necessarie?* ib.
 Quæst. 18. *Quantum temporis requiritur ad introducendam consuetudinem?* ib.
 Quæst. 19. *Quinam sint effectus consuetudinis, & quibus modis cesset?* 287
 CAP. XI. *De privilegiis.* ib.
 Quæst. 1. *Quid sit privilegium, & quomodo a dispensatione differat?* ib.
 Quæst. 2. *Quis impetiri privilegium valet?* 288
 Quæst. 3. *Uti ne privilegiatus potest extra ditionem concedentis privilegio sibi concessio?* ib.
 Quæst. 4. *Quomodo interpretanda privilegia sint?* ib.
 Quæst. 5. *Quot modis privilegia amittuntur?* ib.
 Quæst. 6. *Quid de communicatione privilegiorum inter Mendicantes?* ib.
 Quæst. 7. *Quid de privilegiis in particulari dicendum?* ib.

DISSERTATIO III.

De peccatis universe, & sigillatim.

CAP. I. *Vitiis & peccati notiones, & divisiones.* 289

- Quæst. 1. *Quanam sit peccati finitio?* ib.
 Quæst. 2. *Quid, & quotuplex sit peccati macula?* ib.
 CAP. II. *De distinctione peccati mortalis a veniali. Quorumdam Probabilistarum, & plurium scitolorum axiomata refelluntur.* 290
 Quæst. 1. *Quomodo peccatum mortale possit desinere in veniale?* ib.
 Quæst. 2. *Quomodo veniale fieri mortale possit?* 291
 Quæst. 3. *Qua advertentia sufficit ut peccatum sit mortale, & qua ignorantia excuset?* 292
 CAP. III. *De peccatis originali, commissionis, & omissionis.* 294
 Quæst. 1. *Peccatum commissionis consistit ne in aliquo positivo, vel privato?* ib.
 Quæst. 2. *In quo situm est peccatum omissionis?* ib.
 CAP. IV. *De distinctione specifica, & numerica peccatorum.* 295
 Quæst. 1. *Unde specifica peccatorum distinctio repetatur?* ib.
 Quæst. 2. *An diversitas specifica peccatorum sumatur etiam ex circumstantiis?* ib.
 Quæst. 3. *Unde sumatur distinctio numerica peccatorum?* ib.
 Quæst. 4. *Qui a venialibus abstinere non satagit, est ne in periculo labendi in mortalia?* 296
 CAP. V. *De septem vitiis capitalibus.* ib.
 §. 1. *De superbia omnium vitiorum fonte.* ib.
 Quæst. unic. *Quid sit superbia?* ib.
 §. 2. *De filiabus superbiæ, & inanis gloriæ.* 297
 §. 3. *Admonentur Confessarii, frequentem esse superbiæ culpam, cujus remedium est christiana humilitas.* 298
 §. 4. *De avaritia.* 299
 §. 5. *De luxuria, & gula.* 300
 §. 6. *Malitia iræ, ejusque sex filie exponuntur.* 302
 §. 7. *De invidia iniquitate, & quæ sint illius filie?* ib.
 Quæst. unic. *Quid sit invidia?* ib.
 §. 8. *De acedia, ejusque filiabus.* 303
 Quæst. unic. *Quid sit acedia?* ib.

THEOLOGIA CHRISTIANA

DOGMATICO-MORALIS.

LIBER PRIMUS

APPARATUS AD HANC THEOLOGIAM.

CAPUT I.

De iis, quæ primum omnium scire moderator animarum debet.

I. UEST. I. *Animarum medicus scire ne imprimis debet humane nature vulnera?* RESP. affirmat. Natura humana pro libero arbitrio hic accipitur, intellectu nempe, & voluntate, non exclusis phantasia, appetitu sensitivo, aliisque affectionibus, quibus homo utitur ad suas exercendas operationes. Accipitur etiam pro corpore ipso, ex cuius diverso temperamento, & varia dispositione, ætatisque, & sexus differentia & affectus animi, & motus diversi manant.

II. Primum itaque omnium animarum curator descriptæ naturæ vires, infirmitates, vulnera, inclinationes pravæ calleat apprimere necessum est. Hoc patet in medico, qui ut infirmo curando opportuna remedia applicet, ejusdem vires, temperamentum, & morbi gravitatem explorare serio studet.

III. QUÆST. II. *Quodnam fuit primum peccatum Adæ?* RESP. Primum Adæ peccatum superbia fuit, unde cetera crimina tamquam a radice profecta sunt, ut habetur Eccl. x. *Initium superbiæ hominis, apostatare a Deo: quoniam ab eo, qui fecit illum, recessit cor ejus: quoniam initium omnis peccati est superbia.* S. Thomas evincit 2. 2. q. 162. a. 1. primum Adæ peccatum non potuisse esse nisi superbiæ: Non potuit esse prima inordinatio appetitus humani ex hoc, quod appetierit aliquod sensibile bonum, in quod carnis concupiscentia tendit præter ordinem rationis. Relinquitur igitur, quod prima inordinatio appetitus humani fuit ex hoc, quod aliquod bonum spirituale inordinate appetiit. . . . Unde manifestum est, quod primum peccatum primi hominis fuit superbia. Hujusque superbiæ ob-

Tom. I.

jectum fuit quædam Dei similitudo, regula contempta, quam Deus præscripsit; seu fuit appetitus propriæ excellentiæ, subiectione ad Deum rejecta. Peccavit enim tunc nimia erga uxorem Hevam complacentia, & indulgentia, tum inobedientia divini mandati, tum inordinata appetitione comedendi fructum & visu pulcherrimum, & gustu suavem.

IV. QUÆST. III. *Peccatum Adæ pertinet aliquo modo ad ejus posteros?* RESP. De fide est, omnes homines in Adam peccasse, primumque peccatum in Adæ posteros transfusum esse, quod peccatum originale idcirco appellatur. Quare hæresis reus damnatus Pelagius cum suis discipulis fuit, quod peccatum originale negasset contractum a filiis Adam. In aliud extremum lapsi sunt Lutherus, & Calvinus, qui peccatum originale contra Pelagianos confidentes, effutierunt, ejusmodi peccato extinctum in genere moris penitus esse liberum hominis arbitrium. Quem errorem anathemate confixit Tridentinum Concilium sess. 6. can. 5. Non ergo extinctum, sed pluribus & quidem gravibus morbis læsum per peccatum originale est liberum hominis arbitrium.

V. QUÆST. IV. *Quinam sunt peccati originalis effectus?* RESP. Primus peccati originalis effectus, seu pœna, est privatio justitiæ originalis, qua ornata anima Deo obediebat, & in omnes facultates inferiores dominabatur. Hac perturbata harmonia, & excusso jugo, intestino appetitionum tumultu obfessa remansit anima.

VI. Secundus effectus, seu vulnus est mentis ignorantia: quam gravissimam plagam ut explicet S. Augustinus, eam tribuit in partes quatuor. Et primum ipsarum rerum, quæ vitæ conservandæ necessariæ sunt, ignorance obducta mens nostra est, inquit Doctor S. lib. 1. de peccat. merit. & remiss. cap. 38. Alterum ignorantæ vulnus est mentis hebetudo, & fatuitas, quæ aliquibus ita a natiuitate hæret, ut vix discernere, quid sibi profit, quidve obsit, valeant. Difficultas illa maxima scientias comparandi, tertio loco mentem nostram torquet. Quot in tenebris ignorantæ torpent, & volutantur, ne acqui-

A

ren-

rendarum scientiarum molestiam, rædiumque perferant? Quid quod illi ipsi, qui acumine ingenii præstant, cæcutiunt in plurimis, quæ aut honestatem, aut turpitudinem actionum spectant? Undique mens nostra tenebris offusa est. Hinc illa opinionum multitudo & varietas, hinc tanta disputationum pugna: quæ mihi vera, tibi falsa videntur; cum tamen sola veritas via sit, quæ ducit ad vitam.

VII. Tertius peccati originalis effectus est inordinatus voluntatis amor, quo proprium bonum perverse appetit. Ex hoc perverso amore omnia mala proficiuntur, ut fuse exponit S. August. *lib. 22. de Civ. Dei c. 22.*

VIII. Quartus effectus est inordinatio in parte sensitiva. Hæc est profunda plaga ex peccato originali relicta, quæ totum naturæ ordinem invertit, & perturbat, & ultimos humani cordis recessus penetrat. Præstitutus naturæ ordo postulat, ut inferiora superioribus pareant, sensus, & appetitiones rationi, ratio Deo. Exturbata de solio ratione per primum Adæ peccatum, sensuum, & appetitionum factio tyrannidem usurpavit. Hæc sensitiva pars in concupiscibilem, & irascibilem dividitur. Hi sunt duo hostes intimi, & domestici, quorum insidias, molestias, insultus, rebelliones, dolos, & molimina perferre usque dum peregrinamur a Domino, cogimur. E domo cordis nostri istos pellere minime possumus; sed contra eorum machinationes, & aggressus vigilandum, præliandum, vincendumque est, si assequi bravium volumus. Militia quippe perpetua est in hac arummosa lacrymarum valle vita nostra. Luctam hanc, bellumque intestinum Sancti omnes experti sunt, secuso speciali privilegio. Ex his duobus hostibus concupiscibilis prævalet, & infestior nobis est irascibili. Innumeræ demum sunt calamitates aliæ, quæ peccatum originale consequuntur. Illud nunc serio perpendendum, peccatum actuale mortiferum animam interimere delinquentis, atque vulnera iis similia, quibus peccatum originale universam sauciavit naturam, menti, & voluntati infligere, concupiscentiam quippe rebellem inflammat, voluntatis vires extenuat, libertatis captivitatem novis vinculis obstringit.

IX. CONSECTARIUM I. Lutherus, Calvinus, Jansenius penitus extinctum volunt in genere moris libertatis arbitrium. Catholici omnes læsum gravissimis plagis illud fatentur, secus extinctum. Omnes defendunt,

voluntatem humanam aliquod opus morale ex officio, seu objecto bonum efficere suis viribus posse. Disputant vero, num præceptum urgeat referendi semper hoc opus in Deum ut in finem supernaturalem. Adfirmant non pauci; negat contra communior, & mihi verisimilior sententia. Urget utique præceptum divinum ab Apostolo declaratum omnia referendi in Dei gloriam; at cum præceptum istud adfirmans sit, non urget semper, & pro semper: quare dum infidelis eleemosynam erogat, sistens in actionis honestate, quin eam in propriam gloriam detorqueat, opus bonum efficit, quod suapte natura tendit in honestum finem. Raro tamen id contingere fatentur omnes. Hanc Baji propositionem, *Omnia opera infidelium sunt peccata, & Philosophorum virtutes sunt vitia*, damnavit S. Pius V. Aliqua ergo opera infidelium non sunt peccata. Diffidium tamen hoc levis momenti est. Nam penes omnes convenit, communiter infideles peccare, quod in pravum finem omnia opera sua dirigant.

X. CONSECTARIUM II. Animarum itaque rector semper tragicam humanæ infirmitatis picturam habeat ante oculos oportet, ut præscribere ægroto curando queat, quæ cavere pericula, quæ adhibere remedia debeat. Agnoscit illum ardere & libidinis, & pecuniarum siti. Interdicet ergo illi & mulierum familiarem conversationem, & chorearum, & comædiarum frequentiam, & contractus fenoris suspectos. Circumsusus est ignorantia tenebris, gravesque dæmonis, carnis, & mundi tentationes devincere suis viribus nequit. Præscribet ergo illi sacrorum librorum lectionem, ferventes, & assiduas preces, quibus lumen divinum imploret, quo videat veritatem, & auxilia, quibus erecta voluntas devitare malum, & exequi bonum queat. (a)

CAPUT II.

De Scriptura sancta.

I. **D**escriptæ humanæ infirmitati duo remedia, quibus sanetur, genera providit Deus. Internum unum, externum alterum. Illud divina gratia nuncupatur, quæ vi sua mentis tenebras dissipat, voluntatem erigit, movet, applicat, & ex nolente volentem efficit, animæ maculas delet, curat.

(a) Vide Tom. I. Appar. Lib. 1. diff. 1.

ratque vulnera, & a solo Deo infunditur. Hoc externum est, nempe doctrina divinitus revelata, quæ mentem extrinsecus illustrat, dirigit, mores informat, viamque pandit, qua pergendum ad Patriam est. Doctrina hæc divinis concluditur libris, quibus Scriptura sancta constat.

II. QUÆST. I. Quid est sacra Scriptura?

RESP. Est verbum Dei scriptum, seu epistola Dei ad homines, ut Patres docent. Multifariam locutus Deus ad homines est. 1. Librum naturæ edidit, inquit Paulus Apostolus ad Rom. cap. 1. ubi ait: *Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*. 2. Per se ipsum legem scripsit in cordium tabulis intus homines imbuendo. 3. Duas Decalogi tabulas proprio digito scriptas Moysi consignavit, ut habetur Exod. cap. 31. 4. Non per semetipsum tantum scripsit, sed etiam per suos Prophetas, Apostolos, aliosque scriptores sacros, quibus universam sacram Scripturam dictavit. Hæc Scriptura sacra modo appellatur *Dei verbum*, quia a Deo dictatum: modo *Testamentum Dei*, quia in eodem infinitam hereditatem nobis spondet, suamque declarat voluntatem: modo *Scriptura divina*, quod per Dei spiritum inspirata sit: modo *Scriptura sancta*, quia omnia in ea contenta ad sanctificationem ordinata sunt: dicitur quoque *Lex divina*, quia Legem Iudæis, & Christianis datam exponit: *Biblia* tandem nuncupatur, nempe libri per excellentiam a voce græca Βιβλιον.

III. Divina hæc Scriptura constat ex definitione Ecclesiæ libris LXXIV., quorum XLVII. constituunt vetus Testamentum, ceteri XXVII. novum Fœdus componunt. Tribuuntur priores in legales, historiales, sapientiales, & prophetales. In prima classe ponitur Moysis Pentatheucus. Ad secundam attinent libri Josue, Judicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, duo Esdræ, unus Tobia, Judith, Esther, Job, duo Machabæorum. Ad tertiam pertinent Psalterium, Proverbia, Cantica, Ecclesiastes, Sapientia, Ecclesiasticus. In quarta collocantur Isaïas, Jeremias, Baruch, Ezechiel, Daniel, & duodecim Prophetæ minores. Simili partitione dividitur novum Testamentum: siquidem ad legales quatuor Evangelia; ad historiales Acta Apostolorum; ad sapientiales quatuordecim S. Pauli epistolæ, S. Petri duæ, S. Joannis tres, S. Jacobi Apostoli una, S. Judæ Apostoli una; ad prophetales Apocalypsis S. Joannis Apo-

stoli revocantur. Libros istos canonicos esse, definitum est in Concilio Tridentino Sess. iv. *integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia legi consueverunt, & in veteri Vulgata latina editione habentur*.

IV. QUÆST. II. Quotuplex est Scriptura divine sensus? RESP. Duplex, litteralis, & spiritualis, seu mysticus. Spiritualis dividitur in allegoricum, tropologicum, seu morale, & anagogicum. Sensus litteralis est, qui immediate per ipsa verba significatur. *Spiritualis*, seu *mysticus* is est, quem efferrunt res significatæ per verba. *Allegoricus* est, juxta quem gesta aliqua veteris Testamenti quidpiam significant faciendum in novo, ut exaltatio serpentis in deserto, Christum protendebat in cruce exaltandum. *Tropologicus*, seu moralis morum integritatem respicit. *Anagogicus* ea significat, quæ æternam gloriam spectant. Sensus litteralis alius est grammaticalis, ut hic, *Littera occidit*, qui interdum falsus est, quia non intentus a Spiritu sancto: alter theologicus, quem ut intentum a Spritu sancto Theologi considerant, quippe nunquam falsus esse potest. Sensus metaphoricus, seu figuratus continetur sub litterali improprio. Sensus litteralis proprius est, quem verba presse accepta significant, ut sunt hæc: *Diliges Dominum Deum tuum*. Impropius, seu metaphoricus est, cujus verba a sua propria ad impropiam significationem transferuntur; ut hæc: *Oves mee vocem meam audiunt*. *Oves* metaphorice populum fidelem perhibent. Rursus allegoria altera vocum, altera rerum est. Recensiti quatuor sensus his duobus versibus comprehenduntur.

Littera gesta docet: quid credas allegoria:

Moralis quid agas: quid speres anagogia.

Hæc vox *Jerusalem* quadruplicem præfatum sensum exprimit. *Litteraliter* Palestinæ urbem; *allegorice* Ecclesiam; *tropologice* animam; *anagogice* æternam patriam exprimit.

V. QUÆST. III. Quenam est Scriptura authentica? RESP. Nulla hodie reperiuntur sacræ Scripturæ autographa, sed omnia sunt apographa, diversa lingua edita, Hebræica, Græca, Latina, & vernacula. Sola Vulgata ab Ecclesia declarata authentica est: & ab hac eruere Theologus suas conclusiones debet: quamquam primigenium etiam textum cum facilioris intelligentiæ, tum eorum, qui Vulgatæ auctoritatem non admittunt, revincendorum causa adire, & expendere nullatenus prohibeatur.

VI. QUÆST. IV. *Pervia ne omnibus est*

Scripturæ sanctæ intelligentia? RESP. Lutherani, & Calvinistæ omnibus, & singulis privatis, etiam femellis evidentem, & perspicuam esse contendunt Scripturæ sanctæ intelligentiam in iis, quæ fidei dogmata, & morum præcepta spectant. Delirium hoc est eum omnium sæculorum manifesta experientia pugnans. Nonne quælibet ex innumeris christianis sectis pro se stare Scripturas sanctas iactavit? Voluit enim Deus, plura ex divinis scripturis obscura esse, & profunda, ut in eisdem scrutandis, meditandisque exerceret humana ingenia, hominumque reprimeret audaciam, & superbiam, utque divinis Scripturis venerationem conciliaret, & maiestatem. Hoc primo deviato extremo, alterum illorum declinandum est, qui obscuritatis prætextu divinarum Scripturarum studium cum propriæ salutis dispendio negligunt. Quamquam aliqua Scripturarum oracula obscura sint, tamen in iis, quæ ad morum, & fidei regulas pertinent, communiter obvia sunt, & perspicuæ Scripturæ divinæ. Nonne vel ipsi legum latores humani suas leges verbis perspicuis, & luculenta phrasi exprimere satagunt, ut dissidia interpretationum, quoad fieri potest, auferant? Nonne in hunc finem eruditiores, doctioresque viros seligunt, qui leges scriptis consignent tali oratione, & verborum delectu, quo intelligi vel ab ipso populo, pro cuius regimine conduntur, queant? Porro hunc in finem suas leges Deus tulit, ut a fidelibus, qui exequi illas debent, percipiantur. Cur Apostolus Paulus, cum ceteris sacris scriptoribus, suas Epistolas scripsit ad Romanos, ad Corinthios, ceterosque populos, nisi ut illos instrueret? Ea ergo perspicuitate scripsit, quæ opportuna erat populorum intelligentiæ, licet aliqua altiora sint.

VII. Contrarietas interpretationum, & opinionum frequenter, non Scripturarum obscuritatem, sed opinantium, & interpretum contrarias cupiditates, affectusque declarant, qui mentes in contraria sensa detorqueant. Et sane quam putas esse causam, cur libri, quos *spirituales* vocant, adeo inter sese consentiant? Percurre enim *Granatensem*, *Taulerum*, *Scupoli*, *Kempis*, *Rodriguez*, ceterosque omnes sive Italos, sive Gallos, sive Hispanos, Germanosque: eandem omnino in omnibus doctrinam reperies: nullam in his fibris dissidium, pugna nulla: sed eadem scita, eadem regulæ, præceptiones, adhortationes; eadem effata, præcepta, & consilia. Ratio unica est, quod eorum au-

ctores animo ab affectibus vacuo veritates exquisierunt, & ferventi oratione eorum cognitionem petierunt, & cælesti quadam unctione easdem tradiderunt. Hinc tanta in illis consensus: quippe qui omnes doctrinam revera Evangelicam explicant, omnes Evangelia sincere, & semotis disputationibus, interpretantur. Quare eorum doctrina omnibus Christianis accommodata est. Errant enim qui putant, quod illa inserviat animabus dumtaxat illis, quæ ad singularem sublimemque perfectionem, & sanctitatem aspirant. Numquid enim Evangelium omnes Christianos non comprehendit, non obstringit? Cum igitur Evangelica sit ejusmodi librorum doctrina; omnes quadatenus obligat: Et quidem Christiani omnes ex præcepto gravissimo inhiare evangelicæ perfectioni debere, infra fusiùs exponam.

VIII. At vero unde Casuistarum voluminum tanta sæpe dissidia, pugna, & disputationes interminatæ? Quia istorum plurimi, missa Scripturarum doctrina, humanam rationem affectuum diversorum caligine obscuratam consulunt. Non quid Evangelia, sed quid anteriores Casuistæ doceant, plerumque scrutantur. Hæc est vera causa, cur libri isti litibus, tricis, pugnis, distinctionumculis vanis scateant, doceantque, non morate vivere, sed acute cavillari. Excipio semper illos, qui ipsa doctrinam evangelicam docent.

IX. QUÆST. V. *Quæ via tenenda, ut germanum Scripturæ sanctæ sensum assequamur?* RESP. Profunda animi demissio, ferventes preces, & divini luminis petitiones præcedere Scripturarum lectionem debent. Abjicienda præjudicia sunt, & anticipationes, solaque Dei gloria præ oculis habenda, spreto mundi plausu, omnique humano abscisso respectu. Non enim minus depravat Scripturæ sinceritatem interpretatio falsa, quam stilus, seu calamus, quo quis verba aut detrahit, aut addit divinis Scripturis, inquit *lib. de Præscript. cap. 17.* Tertullianus. *Tantum veritati, divinæque Scripturæ obstrepit adulter sensus, quantum corruptor stilus.* Oppones, hæreticos quidem esse Scripturæ sanctæ corruptores, secus Catholicos. Hæretici, respondeo, sunt obstinati Scripturarum depravatores, quod Ecclesiæ catholicæ definitiones contemnant; Catholici autem suas interpretationes definitioni Ecclesiæ subijciunt. Ceterum & isti falli singuli in privatis interpretationibus queunt. In tanta opinionum contrarietate in genere morum plus una vera esse nequit. Plures contra-

rias interpretationes Ecclesia tolerat. At tolerantia hæc minime impedit, quominus adulteratio sit adulteratio, & falsitas sit falsitas. An qui falluntur, falseque interpretantur, immunes a crimine vel negligentia, vel occultissimæ superbix sint, Deo soli compertum est. Quando dubitationes occurrunt, consulendi Ecclesiæ Patres, & Conciliorum, & Romanæ Ecclesiæ definitiones, & Episcopi, quos Deus posuit regere Ecclesiam suam.

X. S. Paulus 2. Cor. cap. 2. inquit: *Non finis sicut plurimi adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate.* Non pauci, sed plurimi, vel ipso Apostolorum tempore verbum Dei adulterabant. Si tum plurimi, hodie ne pauci erunt? In hunc locum lect. 3. hæc habet S. Thomas. *Adulterantes verbum Dei, idest predicantes vel propter questum, vel propter favorem laudis...* Si ergo finis tuus est questus; si intentio tua est favor; gloria propria adulteras verbum Dei. Tum concionatores, tum Theologi, qui, ut suas præjudicatas sententias promoveant, ut populorum plausus capient, eminentiusque fulgeant, divinas Scripturas distinctionum artificio ad se pertrahere student, adulteratores verbi Dei evadunt. Isti iudices, non factores legis dicuntur ab Apostolo Jacobo cap. 4. inquit: *Si autem iudicas legem, non es factor legis, sed iudex.* Nemo se iudicem divinæ legis jactat, quamvis plurimi proprio iudicio legem sanctam subjiciant. Audiamus S. Augustinum, qui lib. de vera Relig. cap. 31. sapienter distinguit hæc duo, cognoscere, & iudicare legem. *Æternam igitur legem mundis animis fas est cognoscere, iudicare non fas est.* Hoc autem interest, quod ad cognoscendum satis est, ut videamus, ita esse aliquid, vel non ita; ad iudicandum vero addimus aliquid, quo significemus posse esse, & aliter: velut cum dicimus: ita esse debet, aut ita esse debuit, aut ita esse debebit, ut in suis operibus artifices faciunt; sed multiformis humana delectatio est. Pauci itaque sunt, qui mundis animis, qui humilitate, docilique animo præditi, & proprio amore spoliati agnoscere Scripturarum veritatem studeant: plurimi contra, qui propriis affectibus præeuntibus iudicent legem. Toties enim iudicant legem, inquit Augustinus, quoties perverse decidunt, has opiniones esse, vel debere esse probabiles; hoc non esse, vel debere non esse peccatum: & ut has præconcep-

Tom. I.

opiniones confirmant, Scripturarum testimonia aucupantur, eaque ad proprios sensus inflectunt. Præclarissimus Jesuita P. Michael Elizalde lib. 6. q. 14. §. 7. hanc thesim pro titulo paragrahi constituit. *Probabilistæ vero maxime omnium iudices fiunt, & leges omnes recte interpretandi Scripturas sanctas disrumpunt.* Testimonium hoc verum est, quod plurimis rationum momentis evincit ille, (a) confirmatque tum ratione, tum Patrum auctoritate. Quoniam via Scripturarum arcta est, & solius veritatis; via Probabilissimi lata est, & spatiosa, cum sit via tum falsitatis, tum veritatis, de quibus ait hom. 18. in cap. 7. Matth. S. Joannes Chrysostomus: *Voluntas eorum lex est ipsorum: & non ipsi sub lege sunt, sed lex est sub illis.* Via autem vitæ est omnis iustitia. Dicitur autem arcta esse, quia intra regulam veritatis, & discipline est inclusa. Sola via veritatis, via Domini est: & soli qui hanc viam ambulant, beati a David vocantur. *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.* Psalm. 118.

CAPUT III.

Necessitas summa, qua Theologi omnes, sed præcipue qui Christianorum conscientias dirigunt, ad Scripturæ sanctæ studium obstringuntur.

I. **D**Esunt mihi verba, quibus extremam propositi studii necessitatem pro dignitate patefaciam. Si hanc unicam veritatem altius animo tuo imprimerem, animarum moderator, illamque tibi plene persuaderem, fructum, quem mihi in suscepto labore proposui, assequer. Verba hominum mores non reformant, sed sola lex Domini convertit animas. Socrates, Plato, Aristoteles, Cicero, & innumeri alii optimas plerumque morum institutiones tradidere; neminem tamen ad meliorem frugem revocarunt. Hinc collige, quem fructum parere apti sint tot libri sive veteres, sive recentes, qui solis hominum opinionationibus scatent. Ea est hominis indoles, & natura, ut nolit aliorum hominum iudicii fasces submittere. Divina auctoritas illa est, quæ hominum ingenia in sui obsequium captivat, moresque intra virtutis semitas coercet. Hinc est, quod Theologia illa, quæ ex Scripturis sanctis suas non haurit conclusiones, non Theologia, sed Ba-

A 3

to-

(a) Vide Tom. I. Ap. Lib. 1. disp. 2. cap. 4.

tologia vocanda merito est, inepta proflus ad mores honestandos.

II. Divina ipsa Scriptura sui meditationem præcipit sexcentis in locis. *Deuter. c. 6. hæc habentur: Audi Israel, & observa, ut facias, quæ præcipit tibi Dominus, & bene sit tibi.... Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Eruntque verba hæc, quæ præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & mediteris in eis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens, atque confurgens: & ligabis ea quasi signum in manu tua: eruntque, & movebuntur ante oculos tuos: scribesque ea in limine, & ostiis domus tue... Cave diligenter, ne obliviscaris Domini.*

III. Oro te, obtestorque, animarum moderator, ut in hoc divinum testimonium serias meditationes tuas paulisper intendas. Duo hic præscribuntur: unum divini amoris exercitium; alterum divinæ legis studium. Poterat divini amoris mandatum clarioribus verbis, & luculentiori phrasi exprimi? Dic fides, in mentem ne tuam venire poterat, reperiendos fore Theologos, qui tam gravissimum mandatum ferme in nihilum redigere perterriti essent? Et tamen, ut omnibus patet, plurimi primum hoc, gravissimumque præceptum vanis extenuare commentis studere. Nam alii præceptum istud numquam per se in toto vitæ cursu; alii dumtaxat in mortis articulo; alii per accidens aliquando; alii semel intra quinquennium; & alii semel intra biennium obligare, & urgere cavillantur. Hinc collige. Si mandatum adeo luculentum, & tanta perspicuitate expressum; mandatum, quod est universæ legis basis, & fundamentum, atque christianæ legis vinculum, quod Christus in suo Evangelio renovavit, & fortius imposuit Christianis: si, inquam, multi auctores cavillare, & eludere præceptum istud ausi sunt, quibus commentis non obscurabunt cetera præcepta, quæ non adeo perspicua sunt, sed ambigua, & veluti remotæ conclusiones? Quis Christianorum, sublati Casuistarum quorundam præjudiciis, legens descriptam legem in discrimen adduceret ejusdem continuæ moraliter obligationem? Comprehendisti nunc quàm sit necessaria divinæ legis meditatio, quoniam secundum hanc, non secundum Casuistarum placita judicandus eris. Et eo gravius est onus, quo obstringuntur Theologi, præsertim animarum curatores, & moderatores, ad operam Scripturarum studio navan-

dam, quo Christiani idiotæ, linguæ latinæ ignari, nequeunt Scripturam sanctam legere. Ecclesia ideo sapienter istis hanc lectionem vetuit, ut Pastores cælestæ, divinumque hoc pabulum purum, & ab omni errore noxio defæcatum iisdem porrigant. Nec est, quod reponas, omnes etiam Casuistas Scripturis divinis studere. Esto. At ex eorum commentis in descriptam legem clare patet, eos præjudiciis, & anticipationibus onustos, atque in varias affectiones distractos, Scripturas sanctas legere; si tamen reipsa legunt, & non potius quæ anteriores Casuistæ docuerunt, transcribunt.

IV. Missis innumeris veteris Testamenti Scripturis, quæ lectionem, & seriam meditationem legis sanctæ inculcant, aliqua novi Fæderis testimonia referam. Christus Dominus redarguit Phariseos, quod Scripturas sanctas ignorent, *Matth. 22. inquit: Respondens autem Jesus ait illis: Erratis nescientes Scripturas, neque virtutem Dei. Rursus interrogatus a Phariseis de alia questione, illos non ad Casuistas Judæos, & Rabbinos, sed ad Scripturas remittit: Scrutamini Scripturas: quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere: illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me. Joan. 6. S. Paulus ad Rom. 15. indefessum Scripturarum studium jubet: Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam, & consolationem Scripturarum spem habeamus. Rursus ad Timotheum scribens, primum ob oculos cap. 3. ponit mala, & calamitates futuri temporis, deinde, ut sibi a tantis malis caveat, lectionem Scripturarum magnopere ei imperat. Tu autem affectus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam.... Tu vero permansisti in iis, quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens a quo didicisti. Et quia ab infantia sacras litteras nosti, quæ te possunt instruere ad salutem per fidem, quæ est in Christo Jesu. Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sis homo Dei ad omne opus bonum instructus. Verum quæ continuo subdit cap. 4. Apostolus, altius animo imprimenda sunt, & serio meditanda. Prædica verbum, instā opportune, importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina. Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacerabunt sibi magistros prurientes auribus: & a veritate quidem auditum aver-*

et, ad fabulas autem convertentur. Tu vero vigila, in omnibus labora: opus fac Evangeliste, ministerium tuum imple. Tempus adveniet, inquit Paulus, quo sanam doctrinam non sustinebunt. Quenam est doctrina sana? Quæ sola constat veritate, inquit Patres omnes. Corruptitur doctrina admixtione falsitatis. Illa igitur doctrina certe corrupta est, quæ usum docet contrariarum opinionum, quarum si una vera est, altera falsa sit oportet. Omnium suppliciorum tremendissimum, quod Deus minatur, est neglectus Scripturarum, earumque molesta lectio, & fastidiosa. Tempus jam advenisse videtur quod cap. 8. prædixit Amos. *Mittam famem in terram: non famem panis, neque sitim aque, sed audiendi verbum Domini.... Circuibunt quærentes verbum Domini, & non invenient.* Subtrahit & lectionem, & intelligentiam Scripturarum Dominus illis, qui aut eandem negligunt, aut arbitrariis commentis deludere student. Revolve innumeros plurium Casuistarum libros, qui a Parochis, & Confessariis leguntur tamquam magistri in regimine animarum. Vix ullæ in istis divinarum Scripturæ adhortationes, rarissimæ ex eisdem argumentationes. Si aliquod allegatur testimonium, illud frequenter ad laxas opiniones confirmandas detorquetur, ut patet in hoc textu: *Jugum meum suave est*: quo utuntur communiter Probabilistæ, ut christianam Moralem humanis appetitionibus accommodent. Vix unus illorum germano in sensu exponit evangelicum oraculum, quod nempe jugum Christi suave est, quia jugum est divini amoris, quia caritatis unctione delibutum, quia lex christiana lex amoris divini est. Amor autem divinus cum amore carnis, & mundi pugnat.

V. Concilia, & Patres omnes lectionem Scripturarum Sacerdotibus altius inculcant. Tridentinum sess. 5. cap. 1. jubet, ut Episcopi, & Archiepiscopi, & Primates, aut per se ipsos, ut sunt divino jure, cum possint, obstricti, aut per substitutum sacram Scripturam populo interpretentur. Reditus constitui præscribit, quibus alendi sint viri huic muneri destinati. Deinde, multis prætermisiss, subdit: *In Monasteriis quoque Monachorum, ubi commode fieri queat, etiam lectio sacre Scripturæ habeatur.... In Conventibus vero aliorum, in quibus studia commode vigere possunt, sacre Scripturæ lectio similiter habeatur.* Concilium Toletanum IV. hæc statuit, quæ habentur in Decret.

dist. 37. cap. 1. Ignorantia mater cunctorum vitiorum maxime in Sacerdotibus Dei vitanda est, qui docendi officium in populis susceperunt: Sacerdotes enim legere sanctas Scripturas frequenter admonet Paulus Apostolus dicens ad Timotheum: *Attende Ecce. Sciant igitur Sacerdotes Scripturas sanctas, & canones, ut omne opus eorum in predicatione consistat.* Præcipua ergo, & fere unica occupatio Sacerdotum, & maxime Pastorum, est sanctæ Scripturæ studium. Quid si Pastores majorem vitæ partem in negotiis, in redditibus supputandis, in litibus dirimendis, in curis domesticis, & æconomicis occuparent, & quibusdam Religiosis pabulum Scripturæ sanctæ administrandum gregi sibi, non aliis, commissio, demandarent? Isti sane non Pastores, sed mercenarii, & proprii ministerii prævaricatores essent. Pastores ex se ipsis pascere gregem obstricti sunt: adhibere ministros, & adiutores queunt in iis, quæ præstare ipsi nequeunt. Falluntur summopere, & turpiter sibi illudunt, dum credunt aliorum ope suum implere ministerium posse. Impendere isti debent vires omnes, studia, vigilas, curasque proprio obeundo ministerio: & cum soli nequeunt partes omnes explere, tum in adiutorium ministros accipiant. Rerum temporalium regimen aliis committant, ut Deo, & gregi custodiendo, & formando vacare toti ipsi queant. Damnationis viam percurrunt Pastores illi, qui spiritualia ministris committunt, sibi reiternæ curis reservatis.

VI. Quinam præcipui sunt libri sacri, quos legere, & meditari sacri Pastores, & animarum moderatores debent? Sunt libri *Psalmorum, Proverbiorum, Ecclesiastes, Sapientia, Ecclesiastici, & Prophetarum* ex veteri Testamento. Ueberior erit fructus quem ex novi testamenti lectione matura colliges. Quæstiunculas, casus, disputationes ibi non offendes, quia sancte vivere, non subtiliter disputare Evangelia docent. Legumlatorum nemo controversias, quæstiunculas, quas excogitare hominum ingenia valent, suis inseruit legibus. Sancti Ecclesiæ Patres, qui sunt Magistri nostri, Justinus Martyr, Cyprianus, Athanasius, Basilus, Gregorius Nazianzenus, Chrysostomus, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Gregorius Magnus, alique innumeri Scripturis sanctis, divinisque traditionibus morum quæstiones definire, populosque sibi commissos moderari sunt. Altius animo insculptum habeant isti oraculum Christi Domini *Joan. 14. inquit*

tis: *Paraclytus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia.* In quem textum hæc lect. 6. scribit S. Thomas: *Ille vos docebit omnia: quia quæcunque homo doceat extra, nisi Spiritus sanctus interior det intelligentiam, frustra laborat: quia nisi prius ad sit cordi audientis, otiosus erit sermo Doctoris.*

VII. Audio obstrepentes plures, theoretica hæc esse, secus practica. Qui confessiones non audiunt, qui in cubiculo scribunt, & humanæ societatis negotia non tractant, facillime regulas speciosas evulgant, quæ practica executioni, & directioni nihil intersunt. *Bona, & solida practica opus est.* Ediffere nobis, ubinam in Scripturis sanctis doctrinæ reperiantur, quibus resolvi queant ingentia illa quæstionum volumina, quæ edidere Caramuel, Diana, Sanchez, Escobar, Castropalaus, Candidus, Zanardi, Sporer, Tamburinus, Gobatus, & ceteri Doctores recentes?

VIII. Respondeo, paucis Scripturæ sanctæ oraculis elidi, & in nihilum redigi maximam quæstionum partem, quas luxuriantia ingenia suscitavit: de quibus hæc ser. 143. de temp. scribit S. Augustinus. *Sunt ista, fratres mei, magna magnorum deliramenta Doctorum.* Neque is ego sum, qui improbem omnes controversias, quas novi Casuistæ agitant; sed dico, multas nullius esse momenti, & plures folis divinis Scripturis, traditionibus, & Patrum doctrina resolvi posse. Et quia non pauci ad praxim appellant, parere illis volo. Controversiæ, quas novi Casuistæ inveherunt adversus primum caritatis erga Deum, & proximum mandatum, nonne folis verbis, quibus Deus illud expressit, diluuntur? Innumeræ illæ quæstiones, quas versant de tactibus impudicis, de re uxoria, de sodomia, aliisque turpissimis actibus, de choreis, de comædiis, de promiscua virorum, & mulierum conversatione, his folis divinis oraculis labefactantur. *Qui amat periculum, in illo peribit.* Eccl. 3. *Averte faciem tuam a muliere compta.* Eccl. 10. *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum. Si manus tua scandalizat te, abscinde eam &c.* Matth. 5. *Ab omni specie mala abstinere vos:* ad Tessalon. 1. c. 5. Si hæc, & sexcenta alia similia oracula divina, positis præjudiciis, & studio detorquendi ejusmodi mandata ad hominum desideria, & appetitiones, consultarentur, in fumum abirent inanissimæ illæ quæstiunculæ, & distinctiunculæ nostra ætate ad obscurandam evangelicam veritatem tanta contentio-

ne actitatæ. Disputationes, quas de homicidio, de duello honoris vindice, de mendacio materiali, de amphibologiis, de furtis, de compensationibus, de fenore, aliisque suscitavit auctores novissimi, quæque implent ingentia illa Casuistarum volumina, luculentissimis divinis Scripturæ testimoniis definiri possunt, si sola evangelica veritas spectetur, & studium illud hominibus placendi, humanique favoris aucupandi penitus evellatur.

IX. Similiter Ecclesiæ mandata clara sunt, & manifesta, & sanctorum hominum exempla patent omnibus. Labet audire quæ epist. 119. scribit S. Augustinus. *Sed hoc nimis doleo, quia multa, quæ in divinis libris saluberrime præcepta sunt, minus curanter, & tam multis presumptionibus sic plena sunt omnia, ut gravius corripiatur, qui per octavas suas terram nudo pede tetigerit, quam qui mentem vino sepelierit.* Omnia itaque talia, quæ neque sanctarum Scripturarum auctoritatibus continentur, nec in Conciliis Episcoporum statuta inveniuntur, nec consuetudine universæ Ecclesiæ roborata sunt, sed diversorum locorum diversis moribus innumerabiliter variantur, ita ut vix, aut omnino numquam inveniri possent causæ, quas in eis instituendis homines secuti sunt, ubi facultas tribuitur, sine ulla dubitatione rescanda existimo. Præterea multa, quæ ibidem S. Doctor scribit, & pauca exhibeo eorum, quæ sub epistolæ finem adjicit. *Et miror, quia hoc te later, quod non solum in aliis innumerabilibus rebus multa me lateant, sed etiam in ipsis sanctis Scripturis multo nesciam plura, quam sciam.* Et ideo spem in nomine Christi non infructuosam gero, quia non solum credidi Deo meo in illis duobus præceptis TOTAM Legem, Prophetasque pendere, sed etiam expertus sum, experiorque quotidie. Quandoquidem nullum mihi Sacramentum, aut aliquis sermo admodum obscurior de sacris litteris aperitur, ubi non eadem præcepta reperiam. Finis præcepti est caritas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta: & plenitudo legis caritas. Itaque & tu Christiane, sive ista, sive alia, sic lege, sic discere, ut memineris verissime dictum; Scientia inflat, caritas ædificat. Caritas autem non emulatur, non inflat. Sic itaque adhibeatur scientia tanquam machina quædam, per quam structura caritatis assurgat, quæ manet in æternum, etiam cum scientia destruetur.

X. Non solum, inquit Augustinus, credidi Deo meo revelanti, sed etiam quotidie expertus sum, universam legem, & Prophe-

tas in illis duobus caritatis præceptis contineri. Si Christiani hæc duo mandata sola serio meditentur, deriderent, contemnerentque innumeras quorundam Casuistarum quæstiones, & vanissimas tricas. Tantum vero adest ut istorum plures ad hæc duo præcepta insurgentes quæstiones revocent, ut contra hæc duo mandata extenuent, vim obligationis coerceant, & limitent, ut delinire ceteras leges valeant.

CAPUT IV.

Christiane professionis spiritum, & præcipuas ejusdem regulas, & luculentissima principia callere imprimis Pastores, & Christianorum moderatores exacte debent.

I. **C**HRISTIANÆ professionis spiritus terrenum hominem in cælestem transformat, ut 1. Cor. c. 15. inquit Apostolus Paulus. *Sicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem cælestis.* Imaginem terreni hominis exiit Christianus in ipsa Baptismatis professione, qua renuntiat satanæ, pompis, & operibus ejus. Hæc renuntiatio fidei professionem antecedit, inquit *lib. 6. de Gubernat. Dei* Salvianus. *Quæ enim in Baptismo salutari prima Christianorum confessio? Quæ scilicet, nisi ut renuntiare se Diabolo, ac pompis ejus, atque spectaculis, & operibus protestentur? ... Et quid plura? Credo inquis, in Deum Patrem omnipotentem, & in Jesum Christum Filium ejus.* Ergo primum renuntiatur Diabolo, ut credatur Deo. Quia qui non renuntiat Diabolo, non credit Deo. Genuinum & præcisum hujusce professionis sensum, cum de Baptismate sermo erit, explicabo; palamque faciam, Pastores frequenter peccare, propterea quod negligant patefacere juvenibus baptizatis istius professionis ab eisdem emissæ onera.

II. QUÆST. I. *Quas servare regulas debent Pastores animarum in sanandis ægrotis?* RESP. Spirituales isti medici primum omnium perspectam habeant oportet infirmitatis gravitatem, ut dictum est; deinde quænam sint sanitatis regulæ, scire debent. Si corporum medici ignorent, quandonam ordinatus & reclus sit articularum pulsus, quomodo infirmum a sano distinguere valent? Quis sit ergo Christianus sanus compertum esse debet animarum moderatoribus. Porro Christiani illi sani habentur qui Christo Jesu conformes sunt, ut S. Paulus ad Rom. 8. testatur. *Quos præscribit, & prædestinavit conformes fieri imagi-*

nis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Imaginem ergo vitæ Christi Jesu quam in terris degit, sistere sibi ob oculos debent animarum medici, ut curare eandem, & ad firmam restituere sanitatem valeant.

III. Hæc autem sunt istius divinæ imaginis lineamenta, inquit *epist. 1. c. 2. S. Petrus: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis.* Imago hæc quoquo verum sanctitatis radios effundit, subdit 1. Thessal. c. 4. Paulus Apostolus: *Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra: & 2. Cor. c. 7. Salutate omnes Sanctos: & alibi: Empti enim estis pretio magno: glorificate, & portate Deum in corpore vestro.* Quin corpora nostra membra esse Christi, iterum 1. Cor. 6. testatur: *Corpora vestra membra sunt Christi.* Et tandem Eph. 4. *Crescamus in illo per omnia qui est caput Christus.* At qui fieri potest ut christianus homo similis Deo evadat? paucis ostendam.

IV. QUÆST. II. *In quo potissimum situs est christiane perfectionis spiritus?* RESP. In caritate, & humilitate. De prima nunc, de posteriore infra. Ignis divini amoris, consumpto mundanorum carnaliumque affectuum bitumine cælestem flammam succendit, atque similes Deo, & universæ legis suæ cultores nos efficit, ut Christus ipse *Matth. 22.* docet: *Diliges Dominum Deum tuum &c. Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* In his duobus mandatis universa lex pendet & Prophætæ. Quem amas, non lædis, non afficis injuriis; quæ illius sunt, non furaris, ejusdem nomen non blasphemias, nec dolis, nec fraudibus illum circumvenis; quæ eidem placent, exequeris, lites eidem temere non intentas; ab iis abstines quæ ei displicent. En quam verum sit effatum Apostoli: *plenitudo legis dilectio.*

V. Hic est homo Dei octo beatitudinibus ornatus, inquit *cap. 5. Evangelista Matthæus, qui Deum imitatur, ejusque mandata sequentia implet. Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui oderunt vos: orate pro persecutentibus, & calumniantibus vos ... Vade prius reconciliari fratri tuo.* Hæc fieri mandat, non ut hominibus, sed ut Deo placeamus. Evenire non posse admonet ut Deo, & mundo serviamus; alterutrum enim odio habeamus necesse est: a divitiis avide congregandis, & a rerum sollicitudine temperandum nobis esse, frequenter Evangelia inculcant. *Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus ... Nolite thesaurizare in terra ...*

Nemo potest duobus dominis servire . . . Ne solliciti sitis . . . Si dimiseritis hominibus, dimittet & vobis Pater vester . Legenda sunt quæ idem *Matth. c. 7.* præscribit, ubi a via lata coercendum pedem, & per viam arctam, angustamque ingrediendum, clamat: *Intrate per angustam portam: quia lata, & spatiofa porta est quæ ducit ad perditionem: & multi sunt qui intrant per eam. Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam: & pauci sunt qui inveniunt eam!* Per hanc angustam portam, & arctam viam ingressus est Christus exemplar nostrum in regnum cælorum, & eandem ambulaverunt omnes ejusdem veri discipuli, quos certo scimus Dei regnum ingressos esse. Promptos paratosque nos esse vult ad omnium quæ in hoc mundo possidemus, abdicationem. *Qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.*

VI. S. Paulus Apostolus a Christo Jesu edoctus, personam quam sustinere in hujus mundi theatro Christiani debent, vividis depingit coloribus. Et primo nos in stadio currentibus ad consequendum pallium *1. Cor. 9.* comparavit. *Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere: & illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant.* Altius hanc meditare veritatem. Suos sensus coercent, omnes vires, & studia in stadio currentes eo unice collineant, ut pallium assequantur. Numquid cursores isti, dum currunt, oculos divertunt ad spectandos ludos, comædias, choreas, spectacula, aliaque delirantis mundi præstigia? Abût. Nil prorsus aliud in mente animoque habent, nisi assecutionem coronæ, & quidem corruptibilis. Nos omnes in stadio currimus, ut incorruptibilem, infinitam, æternamque coronam obtineamus. Et tanta laboramus fatuitate, ut hac æterna corona spreta, veluti pueri ratione carentes, animum intendamus ad mundi auram captandam, ad vana spectacula, ad fabulas, ad ineptias? Ore jactamus, nos consequi hanc coronam velle; sed interim reipia tempus, vitamque totam impendimus in ludis, in seminarum colloquiis, in conviviis, in solatiis, quæ cum assecutione coronæ hostiliter pugnant. Si consulas Casuistarum quorundam volumina, levem, non mortiferam, hanc tibi pugnam referunt; teque & coronam assequi, & recensitis mundi blanditiis, & deliciis frui posse, plures adfirmant variis distinctiunculis adjectis. Contra clamat *1. Cor. 7.* Apostolus: *Hoc itaque dico, Fratres: tempus breve est: reliquum est*

ut & qui habent uxores, tamquam non habentes sint; & qui flent, tamquam non flentes; & qui gaudent, tamquam non gaudentes; & qui emunt, tamquam non possidentes; & qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur: præterit enim figura hujus mundi. En tibi statum hujus mortalis vitæ depictum. Sed fulgentiora supersunt lineamenta. Quænam hæc? conflictare sensus, & torquere carnem, coercere appetitiones, & quotidie exemplaris magistri nostri Christi crucem deferre. *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam QUOTIDIE, & sequatur me. Qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis, & concupiscentiis.*

VII. Accedit quod omnes qui in hac lacrymarum valle Christi imaginem, & personam sustinere velint, mundi odium, irrationes, contemptions, persecutiones patienter, & animo constanti ferre debeant. Lamentabantur discipuli, quod mundus illos odio haberet. Reposuit *Joann. 15.* Christus Dominus: *Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat, diligeret: quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.* Et rursus ore Pauli intonat: *Si hominibus placerem, servus Christi non essem: & iterum: Omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur.*

VIII. Hæc sunt christianæ professionis ornamenta, definitiones, effata, axiomata, & principia, quæ semper & animo insculpta, & in ore sonantia habere animarum Pastores debent. Hanc ipsi secum seria, & humili meditatione recogitent opus est, ut tamquam alimentum optime dispositum & paratum porrigere cum profectu gregi suo queant.

IX. QUÆST. III. *Humilitas estne potissima christianæ perfectionis virtus?* RESP. Unus ex præcipuis peccati originalis, quo homines inquinati, & vulnerati nascuntur, effectibus, superbia est, cujus antidotum humilitas nuncupatur. Ethnicorum sapientes & peccatum originale, & veram humilitatem ignorarunt. Præclarissime post Patres S. Thomas 2. 2. q. 161. a. 5. ad 2. declarat sublime excelsumque ædificium, quod Filius Dei excitavit, duobus potissimum constare, nempe humilitate, quæ fundamenti locum occupat, & caritate, quæ universi ædificii forma est, quæ valorem, pulchritudinem, firmitatem præbens, omnes fabricæ partes mirabili sœdere co-

copulat, atque consolidat. Hæc sunt Angelici verba. Sicut ordinata virtutum congregatio per quamdam similitudinem edificio comparatur; ita etiam illud quod est primum in acquisitione virtutum, fundamento comparatur, quod primum in edificio jacitur. Virtutes autem vere infunduntur a Deo. Unde primum in acquisitione virtutum potest accipi dupliciter: uno modo per modum removens prohibens; & sic humilitas primum locum tenet, in quantum scilicet expellit superbiam, cui Deus resistit, & præbet hominem subditum, & patulum ad suscipiendum influxum divina gratiæ, in quantum evacuat inflationem superbiæ. Unde dicitur Jacobi 4. quod Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam: & secundum hoc humilitas dicitur spiritualis edifici fundamentum. Quamobrem sicut nulla consistere fabrica absque fundamento potest, ita nulla refulgere virtus sine humilitate valet.

X. Quo magis est istius humilitatis antidotum necessarium ad expellendam superbiam, eo est ejusdem executio. & praxis difficilior. Nisi Dei Filius & verbo, & exemplo hanc docuisset virtutem, vix resplenderet in hominibus superbiæ veneno tumentibus, inflatis, superciliosis. Exinanivit semetipsum Verbum divinum, formam induens servi, & peccatoris, ut homines ad tantæ virtutis studium, & exercitium induceret. Sapienter lib. de sanct. Virg. c. 45. exponit S. Augustinus hæc verba: *Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde*: quæ sic interpretatur: *Ille cui omnia Pater tradidit, & quem nemo agnoscit nisi Pater, & qui Patrem solus agnoscit, & cui voluerit revelare, non dicit: Discite a me mundum fabricare, aut mortuos suscitare; sed, quia mitis sum, & humilis corde. O doctrinam salutarem! O Magistrum, Dominumque mortalium, quibus mors poculo superbiæ propinata, atque transfusa est! Noluit docere quod ipse non esset, noluit jubere quod ipse non faceret. Verum plurimis misis, quæ hic in humilitatis commendationem scribit, pauca ex iis quæ epist. 56. ad Diofcorum habet, ob oculos revocabo. Huic re, inquit, mi Diofcore, ut tota pietate subdas velim, nec aliam tibi ad capeſſendam, & obtinendam veritatem viam munias, quam quæ munita est ab illo qui gressuum nostrorum, tamquam Deus, videt infirmitatem. Ea autem est prima humilitas, secunda humilitas, tertia humilitas; & quoties interroges, toties hoc dicere, non quod alia non sint præcepta quæ dicantur, sed nisi humilitas omnia quæcumque*

bene facimus, & præcedat, & comitetur, & consecuta fuerit, & proposita, quam intueamur, & opposita, cui adhareamus, & imposita, quæ reprimamur, jam nobis de aliquo bono facto gaudentibus, totum extorquet de manu superbia. Vitia quippe cetera in peccatis, superbia vero etiam in recte factis vitiosa est, ne illa quæ laudabiliter facta sunt, ipsius laudis cupiditate amittantur. Itaque sicut Rethor ille nobilissimus, cum interrogatus esset, quid ei primum videretur in eloquentiæ præceptis observari oportere, pronuntiatione dicitur respondisse: cum quereretur, quid secundo, eandem pronuntiationem: quid tertio, nihil aliud nisi pronuntiationem dixisse: si interrogares, & quoties interrogares de præceptis christiane Religionis, nihil aliud responderem nisi humilitatem, etsi forte alia dicere necessitas cogeret &c.

§. U N I C U S.

CONSECTARIUM MEDITANDUM.

I. Duo hætenus delibavi: infirmitatem, & mortifera humanæ naturæ vulnera, quod est primum; alterum, remedia sanandæ naturæ opportuna. Vos nunc iudices desidero animarum pastores. Nonne sumopere necessaria est tum infirmitatis humanæ, tum remediorum, quibus curanda est, explorata notitia, & quidem in antecessum? Colloquamur nunc mutuo, positis præjudiciis. Quotus enim quisque est qui hac instructione imbutus ad curandas animas accedat? Quis peccati originalis, superbiæ, & quæ inde proficiſcuntur mala in primis exponit? Quis gravissimi præcepti humilitatis, quæ est superbiæ antidotum, vim, & necessitatem inculcat? Vix virtutis hujus, quæ basis, & fundamentum est universi ædificii evangelici, mentionem faciunt plurimi, quorum libri pro regimine animarum manibus teruntur. Quis horum axiomata, & regulas sanctitatis christianæ, nempe quotidianam crucis delationem, carnis conflictationem, animum paratum ad sustinendum mundi odium, persecutiones, derisiones, contumelias, calumnias, in medium producit, & clamat, hæc esse veluti præludia christianæ vitæ, & caritatem formam illam quæ animat, & vivificat spiritum evangelicæ professionis? Si medicus curaturus ægrotum accederet, quin perspectas haberet sanitatis regulas, & explorare curaret infirmi naturam, & morbi gravitatem, nonne manifestæ stultitiæ argueretur? Et tamen quot sunt medici animarum, qui professionis ba-

ptif.

perissimalis vim, qui regulas quas Christus implemet pro vita christiana instituenda præscripsit, & nos indicavimus, compertas habeant, easque servandas peccatoribus imponant?

II. Cum mundi homines aspiciunt Christianos, Sacerdotes, Religiososque viros in luxuriæ, avaritiæ, gulæ, & similia flagitia prolapsos, obmurmurant, stupent, admirantur: contra, eos qui ab his vitiis sunt immunes, extollunt. Plurimos damnari ob luxuriam, & avaritiam Scriptura sancta edocet. At pauci sunt qui ad superbiam, horum, aliorumque criminum radicem, animum intendunt. Et tamen certum est homines majori ex parte propter occultissimum superbiæ crimen æternum perire. Superbia Lucifer cum tertia Angelorum parte cecidit: superbia corruit Adam humani generis caput. Morbus universum genus humanum inficiens superbia est: hæc est febris prævalens, & dominans, omniumque morborum infestissima, quæ omnes humani cordis latebras, & recessus penetrat: hæc est pestifera lues, quæ ex insidiis, & veluti per cuniculos animarum stragem parit. A carnalibus vitiis, quæ sensus hominum percellunt, & infamiam pariunt, sin virtutis amore, saltem ignominia subeundæ formidine abstinemus. Frequenter vitium vitio obtegimus, & ut mundi favorem, plausum, existimationem, & obsequium captemus, sordida, & vilia peccata detestamur. At fulgidum est superbiæ crimen, quod supremi Angeli, & primi hominis mentem fascinavit. Vel ipsum bonorum operum meritum sæpe vel surripit, vel arrodit, aut insidias eidem struit. Undique nos obsidet, & circumvenit, ut de ipsa gloriemur sanctitate. Illo ipso tempore quo humilitatis virtutem extollimus, & exaggeramus necessitatem, superbia, splendida induta veste, in Angelum lucis, sese transformat, & intra nos machinatur, suscitaturque dulcis, & insensibilis complacentiæ auram. *Superbia, inquit Augustinus, bonis etiam operibus insidiatur.* Plura, cum de superbia, & humilitate sermo erit, manifestabo.

III. Ex his quæ obiter delibavi, colligite animarum Pastores, quam sit verendum timendumque illo ipso tempore quo nobis blandimur de castitate, de paupertate, de æquitate. Vaserima philautia intra nos serpit, rodit, elationem excitat quin advertamus, tumentesque efficit animos nostros. Ad scopolos istos occultissimos animas allidimus nos ipsi Theologi Dei ministri, Confessarii, qui et emineamus, & resurgeamus supra alios,

ut mundanas potestates nobis conciliemus, placentia sæpe loquimur, & opinationes fucō benignitatis novæ illitas, quæ carni & sanguini indulgent, quæ divitum, & magnatum clientelas nobis comparant, pugnacissime defendimus.

IV. Omnes ergo libri illi qui præfatam evangelicam doctrinam, & regulas quas Christus ipse Servator noster pro morbis nostris curandis statuit negligunt, qui eadem non inculcant, qui definitionibus, distinctiunculis, quæstiunculis, & disputationibus hominum ingenio excogitatis scatent, inepti sunt ad imbuendos in animarum regimine Pastores. Vos ergo Christi Ministri, si aliorum salus & vestra cordi est, primum omnium in Jesu Christi Evangelia, in Epistolas Paulinas animum, vires, & studia intendite. Nisi vobis explorata sit Christi doctrina, quomodo humanarum opinionum falsitatem deprehendere valeatis? Doctrina evangelica simplex est, quæ non cavillari, nec jurgari, nec disputare, sed humili docilique animo exequi divinam legem docet, cor inflamat, & divini amoris ignem succendit, mundi, & rerum terrenarum contemptionem parit.

V. Quæ hætenus dicta sunt, concionatoribus, virisque mysticis inserviunt, secus Theologia moralis cultoribus. Ita garriunt illi qui arte cavillandi præventi, novas & inauditas morum regulas invexere. Verum ut istos ad incitas reducam, quæro: quas ex Evangeliiis hætenus delibavimus, vera ne sunt, an falsa? Si falsa esse effutiant, ipsi Christiani non sunt. Si vera: ergo hæc imprimis exponenda, inculcanda, urgendaque sunt. Ergo libri illi qui præfatis præceptionibus vacui sunt, qui solas hominum opiniunculas pro morum regulis constituunt, inepti sunt ad curandas Christianorum infirmitates. Omnium sæculorum Patres sanctissimi hanc quam descripsimus, methodum servarunt. Temetipsum consule, lector optime. Nonne, dum recitata evangelica effata legis, & meditaris, te commotum experiris? Nonne plurium humanarum opinionum, quibus scatent non pauca casuistica volumina, futilitatem sentis? Tumet iudex sede. Quandonam ex lectione quorundam Casuistarum te inflammatum erga Deum; quandonam ad humilitatem colendam, ad divitias, hominum plausus, gloriamque mundanam proculcandam; ad ferendam quotidie crucem, ad carnem, & appetitiones jejuniorum, & vigiliarum severitate crucifigendas cum suis concupiscentiis te animum, & compulsum exper-

expertus es? Quandonam in ejusmodi libris legisti valde inculcari hujusce evangelici oraculi observantiam: *Estote perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est?* De humilitatis præcepto, quod est, ut diximus, & dicendum continenter occurrit, primum christiani ædificii fundamentum: de altero gravissimo mandato inhiandi evangelicæ perfectioni in caritate sitæ, aut nullus, aut aridus sermo in non paucis casuisticis libris reperitur. Si itaque primæ, & potissimæ christianæ professionis, & reformandorum morum regulæ negliguntur; quid mirum, si Christiani majori ex parte Sacramenta Christi profanant, vitamque vitiis perpetuis corruptam ducunt? Verum de hoc plura in loco. Tu interim animarum Pastor semper ob oculos habe, quod Christiani salvandi conformes esse debent divino exemplari Christo Jesu. Hæc sola certissima regula plura te docebit, quam plurimum quorundam auctorum volumina.

CAPUT V.

De paucitate electorum, & multitudine reproborum.

I. **S**I ii soli salvantur qui conformes sunt Christo Domino, quique carnem cum suis concupiscentiis crucifigunt, ad oculum patet, parvum esse istorum numerum. Noli ergo commoveri, si ex multis qui ad te accedunt, absolutionem a peccatis implorantes, pauci sint revera contriti, quoniam pauci electi sunt.

II. Sermo est de Catholicis adultis. Innumerabilem esse electorum multitudinem omnes fatentur absolute spectatam. Disputatur de numero electorum in conspectu reproborum. Hac facta comparatione, paucos illos, plurimos istos esse adfirmant Scripturæ, & Patres omnes cum antiqui, tum nobis proximi.

III. Oracula Christi *Matth. 7.* luculenta sunt. *Intrate per angustam portam: quia lata porta, & spatiosa via est quæ ducit ad perditionem; & multi sunt qui intrant per eam.* Et continuo fere in admirationem actus exclamat: *Quam angusta porta, & arcta via est quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui intrant per eam!* Quid postea? *Attendite a falsis prophetis, nempe a falsis magistris, qui blanda, & placentia loquuntur, qui sub benignitatis larva, Christi testimonium adulterant: nam in isto effato solos*

comprehendi infideles, & hæreticos perperam effutunt nonnulli, repugnante universa Patrum traditione.

IV. Confirmat Christus Dominus hanc suam veritatem *Luc. cap. 13.* ubi interroganti, num pauci sint qui salvantur, respondit: *Contendite intrare per angustam portam: quia multi, dico vobis, querent intrare, & non poterunt.* Quis non expavescit ad hæc verba, inquit S. Augustinus. *Querent intrare, & non poterunt?* Quæruunt mundani homines dissolutionibus, & viæ spatiosæ addicti semel, bis, terque quotannis arctam castitatis, justitiæ, pœnitentiæ viam intrare, sed frustra. Hodie consentitur, & post paucos dies relabuntur in viam spatiosam, & latam vitiorum. Hi omnes quærunt intrare, sed revera non intrant. Sed parabolam quam ibidem protinus Evangelista subdit, luculentius explicat veritatem hanc: sic enim persequitur S. Lucas. *Cum intraverit Paterfamilias, & clauserit ostium, incipietis foris stare, & pulsare ostium, dicentes: Domine aperi nobis: & respondens dicet vobis: Nescio vos, unde sitis? Tunc incipietis dicere: Manducavimus coram te, & bibimus, & in plateis nostris docuisti: & dicet vobis: Nescio vos: discedite a me omnes operarii iniquitatis.*

V. Qui sunt qui manducant, & bibunt sanctissimum Corpus, & Sanguinem Domini, nisi Sacerdotes, & Christiani? Non ergo sermo est de infidelibus, & hæreticis, sed de domesticis catholicis, iniquitatis operariis. Altera *Matth. 3.* parabola huc recidit. *Ecce exiit qui seminat, seminare. Et dum seminat, quedam ceciderunt secus viam ... alia autem ceciderunt in petrosa ... alia autem in spinas ... alia autem in terram bonam ... Qui habet aures audiendi, audiat.* Semen est verbum Dei. Quarta dumtaxat pars cecidit in terram bonam, reliquæ tres secus viam, inter petras, & spinas. Explicatio hæc est ipsius Christi Domini *Luc. 8.* iniquitatis: *Semen est verbum Dei. Qui autem secus viam, hi sunt qui audiunt: deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes salvi fiant.* De ea hic fide sermo est, non qua fideles evadamus, sed qua salutem assequamur. Dum Concionatores, animarumque Moderatores dictas parabolas Christi fidelibus interpretantur, illisque suadent ut abstineant a choreis, a ludis, a comædiis, aliisque infanientis mundi præstigiis, quot inveniunt credentes? quot iisdem fidem adhibent? Aut illos derident, sibilant, & traducunt ut Rigoristas,

Janfenistas, & phanaticos; aut illis contemptis adeunt Casuistas benignos, a quibus blanda linimenta suscipiant, & celerius per viam latam, & spatiosam currant. Sed rescribamus alteram parabolæ partem. Nam qui supra petram, qui cum audierint, cum gaudio suscipiunt verbum: & hi radices non habent: quia ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Quod autem in spinas cecidit, hi sunt qui audierunt, & a sollicitudinibus, & divitiis, & voluptatibus vitæ euntes suffocantur, & non referunt fructum. Quod autem in bonam terram, hi sunt qui in corde bono, & optimo audientes verbum retinent, & fructum afferunt in patientia. Hactenus Christus Dominus. Poterant ne luculentius describi Christiani, qui sæpe accedentes tum ad conciones, tum ad sacramenta, divitiarum spinis, vitæ præsentis sollicitudinibus, & voluptatum præstigiis seducti, verbum Dei sterile reddunt? Nonne manifesta experientia patet, hos plurimos esse, paucos vero qui in corde bono, & optimo audientes verbum retinent, & fructum afferunt in patientia? Perpendenda apprime sunt hæc ultima verba, quæ declarant satis haud esse abstinere a vitiis, ut multi faciant aut ob timorem, respectumque mundanum, aut ob naturalem indolem; sed producendum insuper esse fructum bonorum operum in patientia, & humilitate. Non solum reproba, & maledicta terra est quæ spinas, tribulos, & zizania germinat, verum etiam ea quæ frumentum sparso semini congruum non parit, ut alia parabola Christus Dominus Matth. 25. evidentius exponit.

VI. Decem virgines, quarum quinque fatuæ erant, quæ dicta sunt, clarius manifestant. Quinque reprobæ, non meretrices, non impudicæ, sed virgines erant. Non accusantur de meretricio, nec de furto, nec de negotiatione. Illarum crimen juxta S. Gregorium fuit elatio interior, & juxta Chrysostomum negligentia, & quædam avaritiæ species. Gratis a focis oleum volebant, & tum solum ad vendentes accesserunt, cum tempus emendi defuit. Quis nunc benigna probabilitate easdem a crimine non excusaret, & inter electas non collocaret? In Christi tamen tribunali elatio, superbia, ommissio bonorum operum crimina sunt, ob quæ fatuæ virgines, & fatui Christiani reprobantur. Non minus tremenda est parabola alia Luc. 18. ubi Deus reprobos depingit his verbis: Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum, raptores, injusti,

adulteri, velut etiam hic publicanus. Jejuno bis in sabbato: decimas de omnium quæ possideo. Non propriis viribus bona opera describit, cum Deo gratias agat. Bona erant opera, si reipsa in se spectentur, quia mendacii non arguitur. Quod ergo ejusdem crimen? Occultissima philautia, elatio, & complacentia de suis bonis operibus, & contemptio aliorum hominum peccatorum. In libris plurium Casuistarum vix hæc vitia reperiuntur; at in libris Evangeliorum hæc sunt crimina ob quæ homines plurimi damnantur.

VII. Finem imponat his sacris oraculis S. Paulus Apostolus, qui 1. Cor. cap. 9. inquit: Omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium. Deinde cap. 10. hæc adjicit: Nolo enim vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari, & omnes eandem escam spiritalem manducaverunt, & omnes eundem potum spiritalem biberunt (bibebant autem de spiritali consequente eos petra: petra autem erat Christus) SED NON IN PLURIBUS EORUM BENEPLACITUM EST DEO: nam prostrati sunt in deserto. Hæc autem in figura facta sunt NOSTRI, ut non simus concupiscentes malorum, sicut & illi concupierunt.... Neque fornicemur sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderunt una die viginti tria milia: neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentaverunt, & a serpentibus perierunt. Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, & perierunt ab exterminatore. Hæc autem omnia in figura continebant illis. Scripta sunt autem ad CORREPTIONEM NOSTRAM, in quos fines seculorum devenerunt. Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat.

VIII. Omnes baptizati fuere, omnes eandem escam comederunt, omnes eundem potum biberunt. Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo. Garriet ne quis, de infidelibus Paulum loqui? Omnes catholici baptizati sunt: omnes eandem sacratissimam escam manducant, eundemque potum bibunt; omnes communiter eadem sacramenta frequentant. At non in pluribus eorum, inquit Apostolus, beneplacitum est Deo, ut eorundem mores patefaciant. Plura in hoc Pauli testimonium S. Thomas lect. 1. & 2. scribit. Non in pluribus, inquit, eorum beneplacitum est Deo, in illis scilicet qui Deum offenderunt; sed tantum in duobus, scilicet: Caleb, & Josue, quibus solis concessum est

terram promissionis obtinere Et notandum, quod sicut in bonis longe melius est quod figuratur, quam ipsa figura, ut regnum celorum quam terra promissionis; ita in malis longe pejus est quod figuratur, quam ipsa figura significans. Secundum autem Augustinum illa supplicia que sustinuerunt, figura gebennae fuerunt, que omni pœna major est.

IX. Omnes Patres, cujuscunque sæculi paucitatem electorum in comparatione reproborum defendunt. Pauca delibabo. S. Augustinus in psal. 47. hæc scribit: Nunc populus Dei censentur omnes qui participant sacramenta ejus; sed non omnes pertinent ad misericordiam Dei. Omnes quippe sacramentum Baptismi accipientes, Christiani vocantur; sed non omnes digne illo sacramento vivunt. Sunt enim quidam de quibus dicit Apostolus: Habentes formam pietatis, virtutem autem ejus abnegantes: tamen propter ipsam speciem pietatis in populo Dei nominantur, quomodo ad aream, quandiu trituvantur, non solum granum sed etiam palea pertinet, nunquid & ad horreum pertinebit? (Evidens est hic de Catholicis Augustinum loqui.) Nam & spina ipse non ad populum Dei pertinent. Vis audire? Ita posita est ipsa similitudo. Sicut lilium, inquit, inter medium spinarum, ita proxima mea in medio filiarum. Nunquid dixit in medio alienarum? Non, sed in medio filiarum sunt ergo filie male. & inter illas est lilium in medio spinarum. Itaque illi qui sacramenta habent, & mores bonos non habent, & Dei dicuntur, & non Dei, & ejus dicuntur, & alieni. Ejus propter ipsius sacramentum, alieni propter proprium vitium. Ita filie, & alienæ. Filie propter formam pietatis, alienæ propter amissionem virtutis. Sit ibi lilium: suscipiat misericordiam Dei: teneat radicem boni floris: non sit ingratum pluvie de celo venienti: ingratae sint spinæ: crescant de imbribus: ad ignem crescunt, non ad horreum jam hic occurrit cuique cogitanti, & quid? Iste populus qui in medio populi Dei suscipit misericordiam Dei, quantum numerum habet? Quam pauci sunt? Vix invenitur aliqui. Atis ne contentus Deus erit? Et perdet tantam multitudinem? Dicunt hoc, qui tibi promittunt hoc quod a Deo promittente non audierunt. Et vere si male vivamus, si mundi hujus deliciis perfruamur, si nostris libidibus serviamus, perditurus est nos Deus. Quot enim sunt illi qui videntur servare præcepta Dei? Vix invenitur unus, vel duo, vel paucissimi. Ipsos solos Deus liberaturus est, &

ceteros damnaturus? Absit, inquit. Cum venerit, & videbit tantam multitudinem ad sinistram, miserebitur, & dabit indulgentiam. Hoc sane etiam SERPENS ille promisit primo homini. Nam minatus erat Deus mortem, si gustaret: ille autem: Absit, inquit, non morte moriemini. Crediderunt serpenti, invenerunt verum esse quod minatus est Deus, falsum quod promiserat Diabolus. ITA ET NUNC fratres, ponite vobis ECCLESIAM ante oculos ad instar similitudinemque Paradisi. Non cessat serpens suggerere quod TUNC suggestit. Sed casus primi hominis ad experimentum cavendi debet nobis valere, non ad imitationem peccandi. Ideo ille cecidit, ut nos surgamus. Respondeamus talibus suggestionibus, quod respondit. Nam & ipsum per feminam tamquam per Evam tentavit, & vicit, in fletore victus in Paradiso. Ergo non audiamus tales voces, nec putemus paucos esse justos. Multi sunt, sed inter plures latent. Non possumus etiam negare plures esse malos, & tam plures, ut inter eos boni prorsus non appareant, quomodo non apparent grana in area. Nam quisquis aream videt, potest putare quod palea sola sit. Da hominem inexpertum, & putat inaniter fieri quod boves intantur, quod ibi homines sub aestu desudant, ut conterant; sed ibi est massa ventilatione purganda. Tunc procedit copia frumenti, quæ latebat in copia palearum.

X. Qui opiniunculam cum laxiore Ethice natam de pluralitate electorum, & paucitate reproborum propugnare audent, Evangelio, Augustino, & universæ Patrum traditioni adversantur. S. Augustinus de Catholicis in Ecclesiæ sinu degentibus sermonem habet. Istorum electos paucos, & reprobos plures esse docet. Ecclesiam cum area comparat, electos cum frumento, reprobos cum palea. Plura sunt tritici grana, at paleæ ita superant, ut vix grana appareant. Opponit sibi divinæ misericordiæ magnitudinem. Suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio templi tui. In hunc Davidicum textum suum sermonem instituit, evincitque, infinitam esse Dei misericordiam, sed Christianos majori ex parte eadem abuti. Illos qui electos multiplicant, non quod isti vitam bene moratam ducant, sed quod misericordia Dei magna sit, serpenti assimilat primis parentibus suadenti: Non morte moriemini. Crediderunt illi, & mortem oppetere. Credunt plurimi ex Christianis, Benignis ingressum in Paradisum spondentibus, & experiuntur damnationem, quam minatur Deus, & falsum

sum esse quod spondent Benignistas. Quem admodum tunc accidit: ita & nunc, fratres, concludit Augustinus. Similia scribit Doctor S. *serm. 18. de verb. Domini cap. 19. item lib. 10. cont. Faustum cap. 16. & rursus in psal. 25. serm. 32. de verb. Dom. lib. 1. cont. Donat. c. 2.*, & alibi. Augustini doctrinam defendunt ceteri Patres. S. Gregorius Nazianzen. *orat. 33. S. Ambrosius lib. de Noe c. 2. S. Joan. Chrysost. hom. 11. ad pop. Antioch. S. Gregorius M. hom. 29. in Evang. S. Hieronymus five Auctor Epist. ad Celant. S. Thomas 1. p. q. 23. a. 7. Lege V. Cl. Foggium in opere non ita pridem hac de re emissio (a).*

XI. Insistunt blandiloqui, & benigni homines, divinam misericordiam exaggerantes, & Christum Dominum mortuum pro omnibus esse, inclamantes. Quid heinc? Argutatio hæc aut nihil, aut neminem perire evincit. Aures obtundunt, Patres, dum parvum asserunt electorum numerum, universum genus humanum comprehendere. Qui talia blaterant, Patres non legerunt. Augustinus istorum commentum jam supra profligavit. Verum, ut istorum ora penitus obstruam, iterum in medium veniat Augustinus, qui *psalm. 73.* hoc pacto increpat, atque redarguit hos Benignistas, qui consuunt pulvillos sub omni cubito manus. *Nondum erat exemplum casus humani, quando dictum est Adam: Morie morieris, si tetigeris. Et venit de transverso serpens, & dixit: Non morie morieris. Creditus est serpens, contemptus est Deus. Factum est vetitum; mortuus est homo. Nonne impletum est potius quod minatus est Deus, quam quod promiserat inimicus? Sic est certe: agnoscimus hoc: ideo omnes in morte jam vel experti enati sumus. Non enim cessat & modo serpens insusurrare, & dicere: NUNQUID VERE DAMNATURUS EST DEUS TANTAS TURBAS? LIBERATURUS EST PAUCOS? Quid est aliud, quam facite contra præceptum, non morte moriemini? Sed quomodo TUNC, sic & NUNC. Si feceris quod suggerit diabolus, & contempseris quæ præcipit Deus, veniet judicii dies, & invenies verum quod minatus est Deus, & falsum quod pollicitus est diabolus. Exurge Domine, judica causam meam: mortuus es, & contemptus es.*

XII. Pauca rationum momenta delibabo. Via arcta est. Hanc calcant vel innocentes, vel penitentes. Rara innocentia, rara pœ-

nitentia. Regnum celorum vim patitur. Status violentus carni, & sanguini paucorum est. Quæ enim difficilia sunt, locum in paucioribus habent, ut compertum experientia est. Difficillima autem est regni æterni consecutio. Ergo pauci illuc perveniunt. Electi Christo conformes sint necessum est: *Quos præsciuit, & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui.* At pauci sunt qui hanc conformitatem, & similitudinem præferant. Quoniam, ut inquit Apostolus ad Philipp. 2. *omnes quæ suæ sunt, querunt, non quæ Jesu Christi.*

XIII. Magnam quoque Sacerdotum partem æternum perire docent Patres. Chrysostomus *hom. 3. in Act. Apost.* inquit: *Non arbitror inter Sacerdotes multos esse qui salvæ fiant, sed multo plures esse qui pereunt.* Sanctus Hieronymus *epist. ad Damas.* hæc scribit: *Ecce mundus ubique fervet Sacerdotibus; & tamen sunt rarissimi Sacerdotes boni, quod e centum bonus reperitur unus.* Rationum momenta pervia sunt. Pauci sacerdotio initiantur, Deo vocante, sed plurimi lucri, & dignitatis spe lenocinante. Scriptura sancta frequentius increpat, objurgatque Sacerdotes quam populum. Sacerdotes *cap. 13. Ezech.* Deus redarguit: *Deceperunt populum meum dicentes, Pax, & non est pax. In Sacerdotes invehitur: Ve qui consuunt pulvillos sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite universe ætatis ad capiendas animas. Et cum caperent animas populi mei, vivificabant animas eorum. Et violabant me ad populum meum propter pugillum bordei, & fragmen panis, ut interficerent animas quæ non moriuntur.* Denique Christus Dominus Doctores, Sacerdotes, & Theologos severissime redarguit *Matth. 15.* inquiens: *Sinite illos: cæci sunt, & duces cæcorum. Cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt.*

XIV. Si Religiosorum claustralium cœtum spectemus, fortasse non major electorum numerus apparet. Parabolæ de servo pigro, & oscitante, de arbore sterili fructus non edente, Religiosorum oscitantiam, & damnationem præferunt. Claustra sunt evangelicæ perfectionis gymnasia, sunt uberrimæ messis electæ vineæ, selectorum fructuum florida viridaria. Tu in Claustrales oculos intendito, ut colligere ipse valeas, num floreat, an arefcat vinea ista. Bono animo esto, si servens perfectionis monasticæ du-

(a) Vide Tom. 1. Appar. Lib. 1. Dis. 2. c. 7.

studium, si exactam a mundi illecebris separationem, si splendidum evangelicæ paupertatis cultum deprehendas. Interim S. Bernardum epist. 254. audiamus: *Ubi ergo sunt qui dicere solent: Sufficit nobis, nolumus meliores esse quam patres nostri? O Monache, non vis proficere? Non. Vis ergo deficere? nequaquam. Quid ergo? Sic mihi, inquis, vivere volo, & manere quo perveni, nec pejor fieri patior, nec melior cupio. Hoc ergo vis quod esse non potest. Quid enim stat in hoc seculo? Et certe de homine dictum est: Fugit velut umbra, & nunquam in eodem statu permanet. Ipse denique hominis secularis auctor, quamdiu in terris visus est, & cum hominibus conversatus est, numquid stetit? Et quidem, teste Scriptura, pertransiit beneficiando, & sanando omnes. Pertransiit ergo sicut non infructuose, ita non remisse, non pigre, non lento gressu; sed quemadmodum item de eo scriptum est: Exultavit ut gigas ad currendam viam. Porro currentem non apprehendit qui & ipse pariter non currit. Et quid prodest Christum sequi, si non contingat consequi? Ideo Paulus agebat: Sic currite ut comprehendatis. Ibi tu, Christiane, fige tui cursus, profectusque metam, ubi Christus posuit suam. Factus est, inquit, obediens usque ad mortem. Quantumlibet ergo cucurreris, si usque ad mortem non perveneris, bravium non apprehendes. Bravium Christus est. Quod si illo currente tu gradum fistis, non Christo appropias, sed te magis elongas: timendumque tibi est quod ait David: Ecce qui elongant se a te, Domine, peribunt. Itaque si proficere currere est: ubi proficere, ibi & currere desinis; ubi vero non currere, ibi & deficere incipis. Hinc plane colligitur, quia nolle proficere non nisi deficere est. Hæc meditare, & continuo evanescent vanæ illæ, & ineptissimæ quorundam distinctiunculæ, & opiniunculæ ad excusandas excusationes in peccatis excogitatæ.*

CAPUT VI.

Episcopi sacris Ordinibus initiandos examinare potissimum debent super Evangeliorum notitia.

I. **U** Num ex præcipuis Sacerdotum officiis est sanctarum Scripturarum studium, ut 2. Paralip. c. 19. divina ipsa Scriptura declarat: In Jerusalem quoque constituit Josaphat Levitas, & Sacerdotes... præcepitque eis dicens... Ubiqueque questio est

Tom. I.

de lege, de mandato, de caeremoniis, de justificationibus, ostendite eis, ut non peccent in Dominum. Ecclesia statuit ne ad sacros Ordines clerici admittantur, nisi titulum, aut patrimonium, unde vivere possint, habeant. Quorsum hoc? Ut a sæculi negotiis expediti, vacare impensius divinæ Scripturæ studio, rebusque sacris queant, ut loc. cit. cap. 31. Ipsa divina Scriptura præscribit. Præcepit etiam populo habitantium Jerusalem, ut darent partes Sacerdotibus, & Levitis, ut possint vacare legi Domini.

II. Quid plura? Episcopi antequam ad Sacerdotium Clericos promoveant, hanc pronuntiant orationem, Deumque precantur, ut in lege tua die ac nocte meditantes, quod legerint, credant, quod crediderint, doceant. Omnes artifices super regulis propriæ artis examinantur. Professio Sacerdotum adjunctum habet studium Scripturæ sanctæ: ergo periculum faciendum est, num versati in hoc studio sint. Quomodo enim die nocteque meditari Scripturas sanctas queunt, si easdem ignorent? Hac nostra ætate urgentius obstricti sunt Sacerdotes divinarum Scripturarum studio: quoniam cum vernaculæ versiones interdictæ laicis sint, Sacerdotum est explanare populo Scripturas divinas. Eodem quippe tempore quo Ecclesia abstulit idiotis lectiones vulgares, decrevit ut Sacerdotes impensius Scripturis sanctis operam navarent; ut aptiores essent ad easdem interpretandas, & exponendas.

III. Nonnulli Sacerdotes, dum pro confessionibus excipiendis subire examen debent, volvunt, revolvunt ingentia volumina Diance, Bonacina, Tamburini, La Croix, Salmanticensium: memoriæ mandare student faraginem casuum, distinctionum, disputationum. Tota mentis indagine scrutantur medullas recentes, & vetustas, alphabetaria, promptuaria, examina ordinandorum. Ecquid? Improbabis ne istorum studium? Non improbo. Sed ajo, Sacerdotes animarumque Pastores, & directores, prius divinas Scripturas callere, meditari, & altius menti commendare debere. Cedo. Nonne ad divinæ legis normam instituendi, formandique sunt Christianorum mores? Si leges istæ ignorantur, quomodo ad earundem amussim revocanda est Christianorum vita?

IV. Præfati Casuistæ, inquires, legem sanctam, & divinas Scripturas interpretantur. Ita ne vero? vix in iisdem aliquis recurrit divinus textus: & si quæ testimonia sacra interdum allegantur, non raro distinctiuncu-

lis, arbitrariis interpretamentis, & æquo benignioribus opinionibus eluduntur. Porro si Sacerdotes ipsi legis evangelicæ præcepta, & regulas compertas non habent, qua via deprehendere valent, num præfati auctores recte, an secus eisdem interpretentur? Approbati sunt, reponis, ejusmodi libri. Verum habet. Propterea ne ab erroribus immunes? Ex libris approbatis decerptæ sunt damnatæ theses. Quid quod ipsa Ecclesia decrevit, non ideo aliquam doctrinam esse veram, probatamque, propterea quod sit alicujus approbati auctoris? Magnopere falluntur animarum Pastores, si credant, auctoritate hujus, aut illius Casuistæ excusari posse, cum doctrinas divinis Scripturis adversas doceant. An ignorant Sacerdotes supremum judicem Christum Dominum judicaturum animas fore non ad Casuistarum, sed ad Evangeliorum tribunal?

V. Non omnium, repones, est Evangelia interpretari. Deinde, discere ne Parochi, Confessarii, & Theologi memoriter Evangelia debent? Opus hand est ut omnia memoriæ commendent; sed satis est illos spiritum legis, & mandata perspecta habere, & cum difficultates occurrunt, sacros codices consulere, & graves adhibere interpretes, & imprimis SS. Ecclesiæ Patres. Spissa, & ingentia volumina Dianæ, Bonacinæ, Tamburini, Laymani, La-Croix, Salmanticensium, Castropalai revolvunt Parochi, & Confessarii: controversias, vitiligationes, distinctiones, subdistinctiones, definitiones, divisiones improbo labore memoriæ mandant. Facilius sane addiscuntur divinæ præceptiones quæ in codice sancto novi Testamenti, Proverbiorum, Sapientiæ, Ecclesiastici continentur, quam interminatæ disputationes dictorum voluminum. Quid quod istorum rixosæ disputationes implexæ non raro sunt, obscuræ, ambagibus plenæ, trices, & cavillis circumseptæ, quæ omne aliud sæpe præter fervorem divini amoris, & evangelicæ perfectionis studium excitant? Contra evangelicæ præceptiones splendide, perspicue, faciles, & recte vivere, non futiliter tricare docent. Accedit quod Deus lumen ad intelligendas Scripturas sanctas infundit illis qui humili, docilique corde ad eas meditandas accedunt. Divina illa documenta Proverbiorum, Ecclesiastici, parabola evangelicæ, ac Pauli aliorumque Apostolorum epistolæ, & singuli Scripturæ sanctæ versus plus illuminant, quam innumeræ hominum disputationes. Hac sanctarum Scripturarum notitia imbuti Sacerdotes legere quoque morales Theologos possunt,

quia tunc discernere optime valent, num istorum opiniones, & sententiæ conformes sint evangelicæ doctrinæ.

VI. Quid? Tu ne audes improbare consuetudinem a tot annis inveciam examinandi Confessarios, & Parochos super opinionibus quas Casuistæ in utramque partem disputant? Absit ut consuetudines quæ bonæ sunt, improbare ipse velim. Humili dumtaxat obsequio suggero quod mihi videtur optimum, & quidem necessarium. Sed hoc ipsum meum consilium superiorum, & sapientum judicio subjicio. Si neglecto more qui nunc obtinet, nova introducenda consuetudo esset, improbus subeundus labor foret, & magna perturbatio, & confusio contingeret. Falla hæc omnia sunt. Nunquid sanctarum Scripturarum lectio, & meditatio confusionem parit? Immo hæc jurgia, & intestina dissidia tollit, & loco disputationum, legum observantiam inducit. Verum ut fortius urgeam argumentationem, iterum quæro: necessarium ne est Sacerdotibus, Pastoribus, & animarum moderatoribus Scripturarum studium, an secus? Si negas, Scripturas divinas inficiaris. Si adfirmas: ergo corrigenda consuetudo, & Pastorum, Confessariorumque peritia etiam in Scripturis sanctis exploranda est. Sola istius subeundi examinis notitia urgeret omnes qui aut Sacerdotio initiati, aut animarum curam, aut onus excipiendi confessiones subire avent, ut vires omnes in Scripturarum studium intenderent. Quis inficias iverit sapientiores, moratioresque evasuros Sacerdotes, si bonam illius temporis partem quod terunt in legendis, & perdiscendis libris Dianæ, Bonacinæ, Tamburini, La-Croix, Salmanticensium, impenderent in libris sanctis meditandis? Et si loco medullarum sive antiquarum, sive recentium epistolas Paulinas continenter versarent?

VII. Et qua ratione, inquis, peragi hoc examen debet? Summa moderatione, & prudentia. Clerici interrogentur quot sint veteris Testamenti libri, quot novi fœderis, quot epistolæ Pauli: illi super aliqua Evangelii parabola, isti super epistola ad Timotheum. Sacerdotes interrogari debent, qui sit evangelicæ legis spiritus, qualis christianæ vitæ imago: num Christiani precepto urgeantur inhiandi evangelicæ perfectioni: quid significant hæc verba: *Estote perfecti sicut & Pater vester celestis perfectus est*. Quid hæc alia: *Si oculus tuus &c. si manus tua scandalizat te, erue, abscinde &c.* Qui non renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.

scipulus. Mutuum dato nihil inde sperantes. Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in Regnum calorum. Interrogentur quomodo SS. Augustinus, Chrysostomus, & alii Patres laudata, & similia testimonia interpretentur, quoniam isti sunt magistri, & veri Scripturarum interpretes.

VIII. De iis vero quæ spectant institutiones ecclesiasticas, legendus est Catechismus Tridentinus, seu Romanus, & super eodem, & Concilio Tridentino severius examinandi sunt. Quando tali doctrina instructi sunt, legere valent etiam morales auctores præsertim de præceptis ecclesiasticis, aliisque, quæ caeremonias, & disciplinam spectant.

CONSECTARIUM.

Ad te nunc, CHRISTE JESU, humilem orationem meam converto. Tremendissimam vindictam tuam super filios hominum pavidus, & confusus suspicio. Spiritum soporis, & cæcitatæ, quo correpti homines viam perditionis inambulant, tremens perhorresco, quod sciam hoc esse omnium suppliciorum funestissimum, quod a tot sæculis prædixit cap. 8. Propheta Amos: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & mittam famem in terram, non famem panis, neque suum aque, sed audiendi verbum Domini. . . Circuibunt querentes verbum Domini, & non invenient.* Eo malorum nunc res devenit, ut plures nec quarant, nec invenient verbum tuum, Domine. Quærunt verbum hominum in libris hominum; at non quærunt verbum Dei in libris Dei. Si ad nos Principes, Reges, Imperatores scriberent, & quidem familiari stilo, si præmia proponerent, si ad regia sua palatia, ad sua solia cum iisdem regnatos invitarent; qua diligentia, qua attentione ejusmodi epistolæ a nobis legerentur? Et Scripturas tuas divinas, quæ epistolæ sunt ad nos missæ, & nobis præsertim Sacerdotibus custodiendæ, legendæ, explicandæquæ traditæ sunt, negligimus, fastidimus, immo his rejectis, glandibus, & quiescentibus hominum delectamur? Tenebrosior est cæcitas, & funestior poena, quam exprimi congrua oratione a me queat. Expergiscimini quæso, Sacerdotes Dei, animarumque Pastores & moderatores, & in spiritu contritionis, & humilitatis verbum Dei quærite in libris Dei.

CAPUT VII.

De traditionibus.

I. **T**raditio generatim accepta, doctrina est quæ alteri sive voce, sive scripto communicatur, ut S. Paulus 2. *Thessal.* 2. ait: *Tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram.* Pressius accepta traditio est doctrina viva voce communicata. Si auctorem spectemus, divina una, humana altera. Si materiam, alia fidem, & mores, alia disciplinam, ritus, & caeremonias comprehendit. Rursus alia necessaria, alia libera: alia immutabilis, & perpetua, alia mutabilis, temporaria: alia denique universalis, alia particularis.

II. Traditio divina, doctrina Dei est, non scripta, sed a Deo majoribus nostris revelata, & successoribus de aure in aurem communicata. Hæc traditio vocari Dominica solet, quod a Christo Domino Apostolis, & ab his, successoribus communicata sit. Ejusmodi est traditio de numero Sacramentorum, de perpetua B. Mariæ Virginitate. Alia est apostolica, quam Apostoli distante Spiritu sancto acceperunt, & Ecclesiæ communicarunt sine scripto, ut docet Tridentinum sess. 4.

III. Divinas, & apostolicas traditiones cujuscunque sæculi hæretici fere omnes negarunt, ut liberius suos vulgare errores possent. Ultimæ ætatis hæretici Lutherani, & Calviniani præ ceteris in traditiones debacchati sunt, utpote quæ illos jugulant. Catholici omnes docent præter verbum scriptum dari traditiones apostolice divinas, idque evincunt & divinarum Scripturarum, & Patrum testimoniis. Divinæ Scripturæ obviæ sunt. *Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi.* Deut. 3. Rursus Eccles. c. 8. *Non re prætereas narratio seniorum, ipsi enim didicerunt a patribus suis.* S. Paulus ad *Thessal.* c. 2. inquit: *Itaque fratres state, & tenete traditiones, quas didicistis sive per sermonem, sive per epistolam nostram.*

IV. In omni Ecclesiæ statu obtinuerunt divinæ traditiones. Ab Adam usque ad Moysen nulla lex scripta. Unde sancti Patriarchæ, Adam, Abel, Seth, Enos, Noe, Abraham, Isaac, Jacob, & alii cultum Dei, sacrificiorum ritus, & Religionis mysteria didicere? Unde de mundi creatione, de Messias adventu, de remedio peccati originalis, de futuro statu doctrinam hauserunt? Ex verbo scripto? Nullum tunc erat. Ergo ex verbo

de ore in os, de aure in aurem tradito. Post mosaicam legem similiter divinæ obtinuerunt traditiones, ut ex adductis testimoniis patet. An Judæi libros sanctos in canone recensitos divina traditione non crediderunt? Christus Dominus sola sua voce instructos Apostolos per universum mundum prædicare suam divinam legem misit. Plurimum annorum spatio hanc novam legem promulgarunt sine verbo scripto. Litteris consignavit Matthæus suum Evangelium, cum ad gentes prædicaturus ire destinaverat, & post habitam ad Hebræos prædicationem. Edisserant nobis Lutherani, & Calvinistæ, quia doctrina regebatur Ecclesia Christi, antequam Evangelistæ scriptis traderent Evangelia, & Paulus scriberet cum ceteris Apostolis suas epistolas? Non sane doctrina scripta. Ergo doctrina tradita. (a) Patrum testimonia breviter gratia prætereo.

CAPUT VIII.

De Ecclesia.

I. **E**cclēsia vox greca est, quæ latine *con-*
vocationem significat; quæ sub statu
gratiæ sic describi solet, *Est hominum socie-*
tas ad Christi fidem vocata, quæ interius vi-
vificatur fide, spe, & caritate; exterius vero
regitur ejusdem christiane fidei professione, Sa-
cramentorum communione, divini verbi prædi-
catione a legitimis Pastoribus sub suo visibili
capite in terris Christi Vicario, & S. Petri
successore. Ecclesia etiam sumitur pro ipsa
materiali domo Deo dicata, quæ fideles con-
veniunt, de qua Matth. 21. inquit: *Domus*
mea domus orationis vocabitur. Sed communi-
ter accipitur pro societate fidelium. Et hoc
in sensu Paulus ad Galat. c. 1. loquitur: *Supra*
modum persequabar Ecclesiam Dei.

II. Quemadmodum in corpore physico hu-
mano quædam membra anima vivificantur;
quædam vero corpori hærent, anima tamen
non informantur; ita contingit in morali Ec-
clesiæ corpore. Christianorum alii, cum in
externa sacramentorum participatione, aliis-
que ritibus, tum in fide, spe, & caritate
communicant cum societate, & anima vivi-
ficantur, suntque viva Ecclesiæ membra:
alii extrinsecus tantum cum aliis fidelibus fi-
dem profitentur, & Sacramenta frequentant.
Isti dicuntur de corpore Ecclesiæ, sed extra
ejusdem animam sunt. Ecclesiam comprehen-
dere bonos, & malos patet ex Matth. c. 3.

ubi illa comparatur cum area triticum, &
paleam continente, & cum sagena omne pi-
scium genus congregante. Quare turpiter er-
rarunt Chatari, & Donatistæ, qui omnes cul-
pa inquinatos ab Ecclesia excluderant.

III. Hæretici, schismatici, excommunicati
sunt extra Ecclesiam. Pueri ex hæreticis
baptizati sunt intra Ecclesiam usque ad ra-
tionis usum, quem cum fuerint affecti, si
criminose hæreticorum synagoga adherent,
hæretici extra Ecclesiam evadunt; si ab ea-
dem recedunt, & in catholicæ Ecclesiæ si-
num se recipiunt, catholici, & membra ve-
ræ Ecclesiæ fiunt.

IV. Ecclesiæ dotes quatuor. *Una, sancta,*
catholica, & apostolica. Est una unitate cor-
poris, quia fideles unum corpus morale, seu
societatem constant. Unum corpus: ergo
unum caput. Est una unitate spiritus, qui
universum corpus animat. Est una unitate
fidei, & doctrine, unitate spei, unitate ca-
ritatis, unitate Domini invisibilis Dei, &
Jesu Christi, & ejusdem visibilis Vicarii Ro-
mani Pontificis. Unitatem negare nec ipsi
hæretici audent. Unum corpus, unum spiri-
tum, unam fidem, unam spem, unum bap-
tisma, unam caritatem, unum caput ultro
admittunt. Sed caput istud invisibilem dumtaxat
esse, nempe Christum Jesum contendunt.
At turpiter errant. Visibile est Ecclesiæ cor-
pus: ergo visibile caput. Reipsa Christus Do-
minus Petrum instituit Ecclesiæ suæ caput,
& Petri successores. Quemadmodum enim
perpetuum voluit Ecclesiæ corpus, sic & ca-
put. Quam veritatem perennis Ecclesiæ tra-
ditio confirmat. (b)

V. Altera Ecclesiæ nota est *Sanctitas*,
quod Deo sit consecrata, & ob sanctitatem
quæ in præcipuis ejusdem membris refulget,
& ob doctrinæ puritatem quam profiteretur.
Catholica, seu universalis triplici titulo nun-
cupatur. 1. ratione doctrinæ, quæ omnes
errores excludit, & execratur. 2. ratione tem-
poris, quia usque ad finem mundi non in-
interrupta serie durabit. 3. ratione loci. *Eun-*
tes in mundum universum, predicate Evan-
gelium omni creature: Marc. 16. Nec requiri-
tur ut eodem tempore ad omnia loca se ex-
tendat: quin Christus ipse prædixit Religio-
nem suam de regno in regnum ob fidelium
scelera transiuram. Ab oriente in Occiden-
tem, & ab Occidente in alias mundi partes
transmigravit.

VI. Plura adversus hanc universalitatem
obji-

(a) Vid. Tom. I. App. Lib. 1. Diff. 3. c. 2. (b) Vid. Tom. I. App. Lib. 1. Diff. 3. c. 4.

objiciebant Donatista, exaggerabantque Arianæ hæresis amplificationem. Donatistas imitanti sunt Lutherani, & Calviniani. Istorum omnium ora obturat S. Augustinus *de unit. Eccl. c. 13. & 19.* & rursus *epist. 103.* Hæc sola epistola conterit Lutheranorum, & Calvinistarum audaciam. (a)

VII. Apostolica appellatur Ecclesia, tum quia a Christo per Apostolos fundata, & propagata est: tum quia in ea est Episcoporum perennis, & nunquam interrupta successio ab Apostolis derivata: tum denique quia istorum ministerio Apostolorum doctrina immaculata custoditur,

VIII. Ecclesiam visibilem esse fatetur vel ipse Calvinus *lib. 4. Inst. c. §. 2.*, cui subscribit Lutheranus Melanchthon *tit. de Eccl. Discipuli Lutheri, & Calvini magistris dementionis, Catholicorum argumentis preffi commentum sunt Ecclesiam invisibilem.* Et revera invisibilis & commentitia est illorum Ecclesia, non a Crisostomo, non ab Apostolis, sed a Luthero, a Calvino, a Zuinglio, aliisque ejusdem furfuris hominibus instituta. Idcirco illorum Ecclesiæ *Lutherana, Calviniana, Protestantica*, non Catholica, non Apostolica, non Christiana nuncupatur. Adeo explorata sunt divinæ Scripturæ testimonia, quæ visibilem demonstrat Ecclesiam, ut supervacaneum sit illa transcribere.

IX. Spiritum sanctum assistere Ecclesiæ suæ, ne in rebus fidei morumque erret, dogma est ineluctabile. Illud innumeri præclarissimi Theologi Melchior Cano, Petrus Soto, Bellarminus, Bossuetus, quibus accedunt Arnaldus, & Nicolius, omni argumentorum genere confirmarunt, penitus labefactatis Protestantium deliriis. Adeo luculenta est promissio, qua Christus Dominus *Matth. 28.* testatur, se præservaturum fore Ecclesiam suam ab omni errore, ut nulla eludi tergiversatione valeat. *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.*

X. Adeo invicta Catholicorum argumenta, quibus evincitur, Ecclesiam falli nesciam, & a Spiritu sancto dirigi, ne erret, experti sunt Calvinii discipuli, & adeo inepta esse sophismata olim ad hanc veritatem obscurandam excogitata, ut novum chimericum si-

Tom. I.

stema fabricare coacti sint. Effutiant cum ministro *Jurieu* Ecclesiam esse visibilem, perpetuam indefectibilem, comprehendentem omnes sectas schismaticas, & hæreticas, quæ admittunt *articulos fundamentales*; & hoc late explicat *Jurieu* in suo libro inscripto *Verum Ecclesiæ systema*, ubi *pag. 51.* redarguit Augustinum, eumque deceptum blaterat, quod ab Ecclesia catholica excluderet *communiones schismaticas, quæ fundamentum non destruunt.* Error iste crassissimus seipso corrumpit. Semper enim Ecclesia catholica a suo sinu præcidit communiones schismaticas, & hæreticas. Edisserat nobis Calvinista minister, quis definivit hos articulos esse fundamentales, secus alios? Ubinam invenitur Ecclesia hæc, variis sectis, quæ mutuo sese censuris dilacerent, composita? Ecclesia hæc *Lutherana* est, & *Calviniana, Protestantica*, secus Catholica, & Apostolica. Scriptura divina, Patres, & Concilia semper sectas schismaticas, & hæreticas a communione, & ab apostolica successione, tamquam putrida membra reciderunt. Ecclesia anathema dixit in Origenistas, in Novatianos, in Donatistas, in Quartadecimanos, in Sabbatianos. Istorum errores erant ne fundamentales? nec ipse *Jurieu* hoc asserere audebit. Ruit itaque seipso suum novum systema, idcirco excogitatum, quod viderit, & cognoverit alia *Lutheranæ, & Calvinianæ, & Protestanticæ synagogæ* systemata prorsus inepta.

XI. *Sola divina Scriptura divini de Religionis controversiæ nequeunt, sed necessaria est Ecclesiæ definitio.* Hæc est veritas fundamentalis, unde omnes controversiæ hæreticos inter & Catholicos pendunt. Fuso calamo alibi (b) hanc controversiam traxavi. Paucis nunc eam perstringo. Scriptura duplicem habet sensum, litteralem unum, spirituales alterum. *Littera occidit, & spiritus vivificat*, inquit Paulus Apostolus. Littera occidit Judæos, qui Scripturarum oracula de Christi adventu in sensu alieno explicarunt. Littera occidit omnes hæreticos. *Sabelliani* unam solum divinam personam admittebant, quam tribus nominibus Patrem, Filium, & Spiritum sanctum adpellabant propter diversa officia. *Ariani* Christum Deo inferiorem esse absolute blasphemabant. *Manichæi* verus Testamentum pugnare cum novo effutiebant. *Pelagiani* peccatum originale negabant. Omnes isti, & plurimi alii hæretici littera occidente perierunt. Omnes isti a se stare prout-

B 3

ptu-

(a) Vid. T. I. App. Lib. 1. Diss. 3. c. 4. & 5.

(b) Vid. T. I. App. Lib. 1. Diss. 3. c. 5.

pturas sanctas contendebant : & alii adversus alios divinarum Scripturarum armis pugnabant.

XII. Non adeo miror Protestantes, Lutheranos, & Calvinistas, dissidere a Catholicis in articulis de reali Christi presentia, de justificatione, de imaginum cultu, de Sacrificio, aliisque punctis : qui enim in ejusmodi punctis discutiendis acumine, & eruditione præsant, possunt errores ipsos quibusdam colorate fucis. Verum in hac capitali controversia, a qua ceteræ omnes pendent, se mentis sanitate carere, & manifesta fatuitate laborare produnt. Contendunt Lutherani, & Calvinistæ solam Scripturam esse judicem controversiarum ; & eodem tempore acerrime disputant de horum verborum sensu : *Hoc est corpus meum*. In sensu litterali hæc verba accipienda esse defendunt Lutherani, & Calviniani in sensu spiritali. Prolatis his verbis vere, & realiter sub sacris symbolis existere Christi corpus sustinent Lutherani ; contra Calviniani tantum in figura ibidem Christi corpus reperiri docent. Lutherani ibi reperiri realiter corpus Christi, extare substantiam panis, & Christi corpus in usu tantum esse asserunt, negantque ibidem permanere usu sublato. Contra Catholici sustinent, ipsam panis substantiam converti in Christi corpus, & hoc sub sacris symbolis permanere usu etiam præciso. Calviniani hæc omnia pernegant. Articulus iste fundamentalis est, ut patet. Nam si ibi Christi corpus non existit, idololatræ Catholici sunt, quia panem adorant ; si realiter extat, implii sunt Calviniani, qui illud contemnunt. Si Scriptura sancta seipsa, non secus ac Sol, ut inquit Calvinus, splendida, & perspicua est, cæci sunt Lutherani, & Calvinistæ, qui a duobus sæculis super præfato verborum sensu disputant, & lucem splendidissimam non vident. Si sensus in varias distrahi partes valet ab hominum ingeniis, ergo prorsus fatui in hac controversia sunt Lutherani, & Calviniani negantes necessitatem judicis, qui hanc controversiam, & sexcentas alias definiat. Ab Ecclesia christiana condita semper hæreses, & quidem plurimæ grassatæ sunt, & in dies grassantur. Quælibet secta pro se Scripturas sanctas jactat. Et nihilo secus Protestantes blaterare non pudet, haud requiri judicem qui has dirimat controversias. Lege quæ ex Joanne Lokio adduxi Tom. 1. App. lib. 1. diff. 3. c. 5. §. 4.

XIII. Circulus vitiosus, quem obijciunt Protestantes, puerile crepitaculum est, & putidissimæ calumniæ fetus. Calumniantur Ca-

tholicos docere, Ecclesiam tribuere divinis Scripturis auctoritatem, & ut ajunt, infallibilitatem ; & simul Ecclesiam ab ipsis Scripturis accipere auctoritatem. Catholici docent, Scripturam sanctam a Deo suam habere auctoritatem, & infallibilitatem. Verum quia ob hominum ingeniâ vana, hæc divina Scriptura excipere varios sensus potest, Deus Ecclesiam instituit judicem, qui declaret, quis sit germanus sensus a Deo intentus : qui sensus a Deo auctoritatem habet, & ab Ecclesia declarationem tantum, quod sensus talis a Deo sit. Et ne in hoc Ecclesia erret, Deus suum auxilium promittit. Et hanc promissionem suis divinis Scripturis consignavit. Ecclesia ipsa subjecta divinis Scripturis est, & sensum, quem judicat a Deo intentum, amplecti tenetur. Ubinam hic vitiosus circuli umbra? Vide plura loc. cit.

C A P U T IX.

De Conciliis.

I. Communis Conciliorum descriptio hæc est : *Congregatio Prælatorum Ecclesiæ ad fidei, morumque controversias finiendas a legitimo superiore convocata*. Concilium aliud generale est, ad quod Episcopi universi catholici orbis accedunt, Romano Pontifice per se, vel per Legatos suos præsidente ; Nationale aliud, quo Episcopi regni, vel nationis conveniunt sub Patriarchæ, aut Primatis moderamine. Provinciale coalescit ex Episcopis, quibus Archiepiscopus, vel Metropolitanus præest. Concilium diœcesanum constat Præbyteris, seu Parochis unius diœcesis, Episcopo præsidente, qui solus jus habet suffragii ; quamobrem non est Concilium proprie dictum.

II. Conciliorum origo a divino jure manat : nam in ipso veteri Testamento Concilia Deus ordinavit, ut cap. 11. Num. habetur : *Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel &c.* & rursus Deuter. c. 17. *Si difficile, & ambiguum apud te judicium esse perspexeris... venies ad Sacerdotes &c.* Et Matth. c. 18. *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.*

III. Concilia generalia, quæ a Romano Pontifice nec congregata, nec confirmata sunt, nulla firma auctoritate prædita sunt, ut patet in Concilio Ariminensi in causa Arii, & in Conciliabulo Ephesino in causa Dioscori. Quæ vero Romani Pontificis auctoritate confirmata sunt, & accedente Ec-

clesiæ consensu recepta, juxta omnes Catholicos infallibilis sunt auctoritatis in fidei, morumque controversiis. Hæc Conciliorum infallibilitas non ab Episcoporum multitudine, sed a Spiritus sancti præsidio manat; quod præsidium, & afflatum Christus ipse in Scripturis sanctis luculenter spondet. Concilia hæc non novos fidei articulos, aut novas morum veritates constituunt; sed articulos, & veritates a Deo revelatas declarant, & ne in ejusmodi definitionibus errent, Spiritus sanctus assistit.

IV. Concilia nationalia, provincialia, diocesana licet privilegio infallibilitatis prædita non sint, nihilominus tantæ sunt auctoritatis, ut gravissimæ temeritatis fontes forent qui eorundem canonibus non acquiescerent. Quamquam enim absolute falli queant ejusmodi Concilia, rarissime tamen reipsa falluntur. Vix unum aut alterum, præter Carthaginense sub S. Cypriano de rebaptizandis hæreticis, occurrit quod in fidei morumque articulis erraverit. Quamobrem Synodus VII. generalis hæc de diocesanis Synodis statuit *act. 3.* in litteris synodicis Theodori Patriarchæ Hierosolymitani. *Locales autem Synodos non aversamur, sed magis amamus, amplectimur, & recipimus; earum etiam divinitus inspiratas canonicas constitutiones, correctiones, & utiles earum leges summa observantia colimus.*

V. Heinc proficiscitur Theologos debere has sacras Synodos consulere, eorumque decreta magno obsequio suscipere in iis quæ fidei, & morum regulas spectant. Quæ ad peculiarem nationum disciplinam attinent, & caeremonias, servantur juxta probatas regionum, & nationum consuetudines. Quamobrem quis deplorare satis valet non paucos Moralistas, qui dum sibi opponi Synodorum decreta audiunt, continuo reponunt, Synodos esse aut nationales, aut provinciales, aut diocesanas infallibilitatis privilegio destitutas? Quid quod universæ Ecclesiæ Gallicanæ in suis generalibus Comitibus congregatæ decreta novi Casuistæ, aut Casuistarum fautores quidam derident, & conviciis fugillant? Neque nos defendimus, Synodos istas ab errandi periculo esse immunes, quemadmodum non fuerunt nec Augustinus, nec Chrysostomus, nec Thomas, nec quisquam Ecclesiæ Doctorum. Idcirco ne parvi faciendi Patres sunt? Præterea nunquid infallibilitatis dono præditi sunt Caramuel, Bonacina, Machadus, Escobarius, Castropalaus, Tamburinus, Gobatus, La-Croixius, & ceteri Casuistæ? Plures novæ benignitatis af-

sertores faciunt censum quemdam etiam non valde numerosum Casuistarum, quorum volumina & proscriptis, & laxis opinionibus scatent, quam decreta Synodi aut diocesanae aut provincialis, aut etiam nationalis. Recogitare isti debent Spiritum sanctum Episcopos constituisse, non Casuistas, regere Ecclesiam suam. Episcopi, & Parochi pastores sunt populi christiani, secus Casuistæ. Pastorum voces audire oves debent. Synodis peculiari ratione assistit Spiritus sanctus, utpote congregatis in fidelium utilitatem, & instructionem. Omnes Synodi a duobus sæculis habitæ legantur: vix una occurreret, quæ laxam aliquam opinionem contineat: omnes decreta saluberrima, & optima christianæ disciplinæ regulas præferunt. Unde patet quam graviter hallucinentur Confessarii illi qui legentes Genetum, Pontasium, Natalem Alexandrum, Merbesium aliosque similes qui morales controversias Synodorum decretis resolvunt, flocci faciunt, inquires: Quid ad nos Synodi Gallicanæ, Hispanæ, Italianæ? Synodi non decidunt casus præcticos, non afferunt rationum momenta, non distinguunt *materialiter*, & *formaliter*, ut Moralistæ nostri. His præstigiis non pauci fascinantur. Adeo invaluit mos rixandi, cavillandi, vitiligandi, distinguendi, subdistinguendi in simplicissima & sanctissima Morali evangelica tradenda, ut qui hæc inveterata consuetudine præventi sunt, vix revocari ad meliorem frugem valeant. Nos tamen haud prætermittimus orare istos, enixeque obtestari ut sanctum Dei verbum in suo divino fonte legant: & si dubitationes occurrunt, sacra Concilia, & sanctos Patres pro legitima interpretatione adeant.

CAPUT X.

De summorum Pontificum, SS. Patrum, & Theologorum tum scholasticorum, tum moralistarum auctoritate.

I. **S**upremam Romanorum Pontificum auctoritatem in dirimendis morum, & fidei controversiis sapientes Theologi integris voluminibus illustrarunt. Catholici omnes eandem suscipiunt & venerantur. In hoc compendio fusius hoc argumentum illustrare brevitas causa non est permittum.

II. Doctores, & Patres Ecclesiæ distinguendi sunt a Doctoribus qui sunt in Ecclesia. Probabilistæ, & Casuistæ sese mutuo Doctoris titulo appellant. Nihil in istorum li-

bris frequentius hac phrasi: *Ita Doctores, ita communiter Doctores*. Quinam Doctores isti? Caramuel, Diana, Gobat, Escobar, Tamburinus, La Cruz, Vera Cruz, Sporer, Candidus, La Croix, & sexcenti similes. Si isti in aliqua universitate Doctoratus lauream acceperunt, sicuti accipi facillime solet, Doctores in Ecclesia commorantes appellari possunt; secus Doctores & Patres Ecclesiae. Tres dotes requiruntur ut quis inter Ecclesiae Patres, & Doctores recensatur. 1. Doctrina eminens. 2. sanctitas insignis. 3. Ecclesiae testimonium. Sal terrae, & mundi lux Ecclesiae Doctores *Matth. c. 5.* nuncupantur. *Vos estis sal terrae... Vos estis lux mundi... sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona.* Sapientia tenebras dissipat, mentesque illuminat; morum sanctitas ad virtutis studium alios inflamat. Ecclesiae testimonium & sapientiam, & sanctitatem adprobat.

III. Primi Ecclesiae Patres, & simul divini scriptores eminent Evangelistae, & Apostoli, succeduntque discipuli Domini, qui omnes gradatim sunt Patres Patrum, ut S. Augustinus explicans versiculum *psal. 44. Pro patribus tuis nati sunt tibi filii*; id est, inquit, *Patres missi sunt Apostoli. Pro Apostolis nati sunt tibi filii, constituti sunt Episcopi.* Gradus episcopalis singularis prerogativa est, quae conjuncta cum doctrina eminente, & sanctitate insigni praestantiorum constituit Ecclesiae Patrem: siquidem Episcopatus est traditionis praecipuus canalis, per quem incorrupta Apostolorum doctrina ad nos pervenit.

IV. In aetates tres tribui Patres solent. Aetas prima tria prima saecula; altera tria sequentia comprehendit; tertia ab initio septimi usque ad tertiumdecimum extenditur. Primae aetatis Patres eo majore digni veneratione sunt, quo propinquiores fuerunt primae apostolicarum traditionum origini, & fonti. Non ideo tamen secundae aetatis Patres minori auctoritate praestant, si doctrinae uberiores, & heroicarum virtutum splendore copiosius Ecclesiam illustrarunt. Tertiae aetatis Patres tamen antiquitate, eruditione, & eloquentia inferiores antecessoribus sunt; nihilominus cum eandem quam primi docuerint doctrinam, & interdum pressius & enucleatius tradant, summo & ipsi in pretio habendi sunt.

V. Latinorum Patrum praecipui sunt *Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Hilarius, Leo Magnus, Prosper, Fulgentius,*

Gregorius Magnus. Graecorum celebriores sunt *Ignatius, Justinus, Irenaeus, Clement, Basilus, Athanasius, Gregorius Nazianzenus, Gregorius Nyssenus, Epiphanius, Chrysostomus, Cyrillus Hierosolymitanus, Cyrillus Alexandrinus, Theodoretus, Damascenus.*

VI. S. Bernardus, S. Thomas, S. Bonaventura Doctores, & Patres Ecclesiae sunt ob eminentem scientiam, sanctitatem insignem, & Ecclesiae testimonium. Antiquis Ecclesiae Patribus non accensetur Tertullianus, Origenes, Eusebius Caesariensis, Rufinus: quoniam licet eminens sit illorum eruditio & scientia, illos tamen in suos Doctores non adoptavit Ecclesia. Magna nihilominus est eorundem auctoritas in iis in quibus ab Ecclesiae doctrina non discrepant. Paucis perstringam quae de Patrum auctoritate communia sunt.

VII. REGULA I. Plura in Theologia disputantur quae neque ad fidem, neque ad mores pertinent: atque adeo nec revelata, nec tradita sunt. In similibus quaestionibus nemo astringitur Patrum auctoritatem amplecti. REGULA II. In iis quae ad fidem, & mores attinent, unanimis sanctorum Patrum consensus sententiam efficit certissimam, quam in discrimen adducere Catholicorum nemo potest. Quoniam si omnes sancti Patres unanimi consensu in aliquem errorem inciderent, Ecclesia ipsa erraret, quod evenire non posse supra ostensum est: & hac regula communis est, & auctoritate Concilii Tridentini firmata. REGULA III. Quando in iis quae fidei sunt, pauci SS. Patrum dissident, id amplectendum est quod reliqui unanimi consensu docent. REGULA IV. Auctoritas unius aut alterius Doctoris Ecclesiae tanto majori in pretio haberi debet, quanto clarius constat peculiari providentia datos eos a Deo esse in hac aut illa gravi controversia ad defendendam doctrinam Ecclesiae, praeditosque fuisse excellentiori sanctitate. His dotibus inter antiquos refulget S. AUGUSTINUS, qui post S. Paulum a Deo datus est, ut doctrinam de gratia & praedestinatione contra Pelagianos, & Semipelagianos propugnaret: & sinceritatem christianae linguae adversus mendacia, & restrictiones mentales assereret. Quid dicam de stupendo isto, & a saeculis inaudito christianae fortitudinis portento, magno ATHANASIO, qui medio fere saeculo adversus Arianos impavide, strenueque dimicavit? AQUINATIS doctrinam clypeum & antidotum adversus omnes haereses Pontifices jure appellant.

VIII. De Theologia scholastica, & auctoritate Theologorum plura differui *Tom. 1. Appar. lib. 1. Diss. 3. cap. 12. & 13.* Pauca nunc delibabo. Theologiæ scholasticæ officium est doctrinam in Scripturis, in Conciliis, in Patribus dispersam in unum colligere, in tractatus distribuere, & distributam via, & ratione, rectaque methodo explicare; fidei morumque dogmata rationum mimentis firmare. Primus omnium dispersam Theologiam in unum corpus collegit, digestisque S. Joannes Damascenus natione Græcus, qui vixit sæculo VIII. S. Anselmus in Occidente sæculo XI. corpus Theologiæ scholasticæ edidit. Damasceni, & Anselmi vestigia pressit sæculo XII. Petrus Lombardus Episcopus Parisiensis *Magister sententiarum* nuncupatus, qui ex Scriptura sancta, Conciliis, & Patribus potissimum ex S. Augustino, præcipuos Theologiæ tractatus edidit. Sæculo XIII. plures Theologi scholastici floruerunt, quos inter eminent Alexander de Ales, B. Albertus Magnus, S. Thomas Aquinas, S. Bonaventura, alique non pauci.

IX. Concordi omnium scholasticorum sententiæ in rebus fidei & morum resistere, si hæresis non est, hæresi proximum est, inquit Melchior Cano. Is subdit, multitudinem scholasticorum obruere Theologum non debere. Spectanda tamen est Theologorum diversitas: nam communi graviorum Theologorum doctrinæ obistere temeritate non vacat. Adversus vero Theologos qui neque sanctitate, neque doctrina eminent, licet plurimi sint, licitum cuique est pugnare, dummodo & solidæ rationes, & graviores Theologi, licet numero pauciores, suppetias ferant.

X. Sæculo XVI. labente & XVII. ineunte maximum detrimentum passa est Theologia scholastica. Idque ut perspicias, scias oportet, unam esse christianam Theologiam quæ hæc duo complectitur, *credenda*, & *agenda*. Varias excipit appellationes ex diverso respectu. *Dogmatica* dicitur, & *Positiva* cum articulos fidei interpretatur: *Polemica*, cum ejusmodi articulos ab hæreticorum verfutis commentis vindicat: *Scholastica*, cum via & ratione digerit, & ad certam ratiocinandi formam cuncta revocat: *Moralis* comprehendit cum *credenda*, tum *agenda*. Hæc fidei articulos explicat, & præcipuas hæreses a quibus sibi Christiani caveant, breviter quidem sobrieque indicat. Theologus moralis absolutus esse nequit, nisi simul dogmaticus sit, & polemicus, & scholasticus. Eiusmodi Theologus nunc pro tribunali sedens

judicia pronuntiat, non de stillicidio, non de agrorum terminis, sed de æterna aut beatitudine, aut miseria: modo magister & orator docet, suadet, increpat: modo contra hostes tum domesticos, tum extraneos arma stringit. Theologus sive dogmaticus, sive polemicus in suis dissertationibus semel constituto argumento inoffensa via percurrit. Contra Theologus moralis continenter scopulos, syrtes, & obstacula offendit: nunc una adversatur circumstantia, nunc altera: undique insidiæ & fraudes. Quamobrem in Theologo morali præter scientiam & polemicam, & dogmaticam, & moralem, exquisitum judicium, & acre ingenium, matura & cummulata prudentia, animi puritas, appetituum moderamen, & terrenarum rerum contemptio requiruntur.

XI. Hæc porro nobilissima Theologorum notio, indicato tempore, tributa fuit in partes duas, in *Scholasticorum*, & *Moralistarum*. Illi quasi in eminentiori subsellio constituti ingenii acumen, disputandique artem sibi vindicantes, veluti de alta specula *Moralistas* in infima statione jacentes respiciant, eosque fere ut truncos & bordos despiciantur. Veritas hæc facti est. In quolibet cœtu qui ingenii acumine præstant, ad cathedras scholasticorum moderandas deputantur, laureis, & gradibus insigniuntur. Scientiæ vero morum excolendæ, confessionibus audiendis, concionibus habendis illi nonnunquam destinantur qui sublimiori scholasticæ scientiæ inepti sunt. Quemadmodum autem Theologi scholastici plures eo majorem famam sibi compararunt, quo subtiliores, futilioresque quæstiones excitavere; ita Theologi morales plurimi scholasticorum gloriam æmulantes vanissimas subtilitates, & ineptissimas distinctionunculas in christianam Theologiam intruserunt, & congeriem male digestam, & arbitrarías decisiones, veluti centones consuerunt.

XII. Heinc evenit ut præclari Theologi sæculi abusibus preventi, non bene propriæ gloriæ suæque literaturæ consultum iri existimarent, si ad illustrandam Theologiam, *Casisticam* appellatam, studium operamque conferrent. Hoc primum absurdum aliud consequutum est. Ad hanc quippe exornandam spartam non pauci accesserunt qui neque ingenio, neque eruditione, neque prudentia satis valebant. Quare mirandum haud est, si in dies despiciatur, si squalidior jaceat scientiarum princeps; si tricus, si captio-nibus, si vanissimis commentis ab evangelica simplicitate alienis scateat illa, redun-

dundetque. Hanc hodie dum *garula anus*, hanc *delirus senex*, hanc *sophista verbosus*, hanc *universi presumunt*, lacerant, docent, antequam discant, inquit S. Hieronymus de tractatoribus alterius similis argumenti.

XIII. Quis lugere fatis valeat, eo malorum christianam disciplinam pluribus in locis devenisse, ut supremum illud sanctissimumque munus apostolicum divini verbi explicandi, animarumque regendarum viris minus experrectis, minus doctis, minus ingenio, eruditione, dexteritate, atque adeo prudentia instructis committatur; contra ad cathedras disputandi, vitiligandi, cavillandi in rebus nullius fere momenti evehantur viri perspicaces, eruditi, acuti, & docti? Male profecto consultum foret Reipublicæ christianæ, si ministeria excellentiora, sublimiora, sanctiora, quæ peregit Christus ipse, quæ Ecclesiæ Doctores tot sæculis obiere, nunc viris minus peritis, minus doctis (quid, si minus sanctis?) consignarentur exercenda.

XIV. Auctoritas illorum qui neglectis Scripturis, Conciliis, & Patribus velut oves, & aves, inquit Navarrus, & Cardenas, post alios vadunt, non plus roboris habet quam rationum momenta quæ afferunt, si tamen afferant. Longus ille citationum census nullius ponderis est, quando Scripturæ sanctæ, Patrum, Conciliorum, graviorumque Theologorum testimonia desunt.

XV. Juris canonici notitia necessaria Theologo est. Summopere autem utilis est historia ecclesiasticæ, quæ Martyrum, & Confessorum acta præsertim narrat, peritia, & frequens lectio. Plus enim, ut communis cum fertur proverbio, exempla movent quam verba. Non parvo quoque adjumento historiam profanam esse Theologo, Melchior Cano fufe docet. Usus autem naturalis rationis non Theologo modo, verum etiam cuique homini sanæ mentis necessarius est. In Theologia tamen servire divinæ auctoritati debet. In iis quippe quæ fidei & morum sunt, plurimum obscurata est humana ratio, & appetituum tyrannide in errorem detorquetur, nisi interiori gratia adjuvetur, & exteriori lege dirigatur.

C A P U T XI.

Nonnullæ objectiones diluantur, & monita quedam assignantur.

I. **P**Aucis perstrinxi quæ fufius de locis theologicis Tom. I. Appar. disserui.

Non deerunt tamen qui vel hæc pauca sint vellicaturi. Quid, inquit, vel in ipsum Theologiæ Compendium intrusa sunt quæ ad conciones magis attinent, quam ad Theologiam moralem? Hæc enim pressis interrogationibus & responsis constat: casuum qui occurrunt, vel occurrere possunt, resolutiones exhibet. Hoc quippe pacto Confessarii protinus inveniunt resolutiones opportunas solvendis difficultatibus quibus, dum confessiones audiunt, torqueri solent. Isti stilum oratorium, & concionatorium, salibusque aspersum fastidiunt. Paucis instrui volunt, cum tempore careant, quo Scripturis, Patribus, vel ipsis libris theologicis fusa oratione exaratis navare operam possint. Accedit quod nec divinæ Scripturæ, nec sancti Ecclesiæ Patres contineant casuum decisiones, quæ extant in Casuistis. Hæc sunt præter propter obiectiunculæ quæ obrudi a non paucis solent. Ut recensitas objectiones dispellam, simulque Lectorem meum instruam, monita quedam dabo.

II. **MONITUM I.** Qui in corrigendis moribus, & refellendis pravis opinionibus improbant stilum vehementem, recedere videntur a divinarum Scripturarum instituto. Divini enim Scriptores tum veteris, tum novi Fœderis, forti, valido, & pro tempore acri stilo infectati sunt opiniones pravas. Sic Deus Isaiam cap. 48. alloquitur: *Clama, ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam. Jeremiam urget cap. 2. Vade, & clama in auribus Jerusalem.* Luget divinus Vates Thren. cap. 2. quod falsi doctores benignitatis beneficio delinirent divinæ legis severitatem. *Prophete tui viderunt tibi falsa, & stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad poenitentiam provocarent. Viderunt autem assumptiones falsas.* Pauca ex iis quæ in hunc textum scribit S. Hieronymus, ob oculos revoco. *Difficile, inquit, hoc maledicto cavere quis potest, cum & malis frequenter adulemur propter POTENTIAM, & bonos despiciamus propter INOPIAM.* Altius Deus per Ezechielem cap. 3. objurgat benignos, & blandiloquos Doctores. *Quasi vulpes in desertis Prophete tui, Israel, erant: non ostendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel.* Flagella minatur Doctores istis, qui blandis opiniunculis fovent populi flagitia. *Et erit manus mea super Prophetas qui vident vana, & divinant mendacium eo quod deceperint populum meum Vae qui consuunt pulvillos sub omni cubito manus.* Qua orationis vi, quo acri, & vehementi stilo

stilo non est investus Christus Dominus in Phariseos hypocritas, Decalogi adulteratores Matth. cap. 15. *Vae vobis Scribae, & Pharisei hypocritae ... Vae vobis duces cæci ... Stulti & cæci ... Vae vobis Scribae & Pharisei hypocritae ... Ducēs cæci excolantes culicem, camelum autem glutientes. Vae vobis Scribae, & Pharisei hypocritae, qui mundatis quod de foris est calicis Pharisee cæce, munda prius quod intus est calicis serpentes, genimina viperarum generatio mala & adultera ... vos ex patre diabolo estis. Christus Dominus infinita mansuetudine, & clementia complexus est peccatores. In pseudo-prophetas, in magistros assentatores, & adulatores populorum tremendissima maledicta frequentissime contorsit. Fere semper adversus istos illa terribilia *Vae; Vae; Vae*, tum in veteri, tum in novo Testamento Deus intonuit. Sanctus Paulus Apostolus Elymam subvertentem Proconsulem his verbis Act. 13. objurgavit: *O plene omni dolo, & omni fallacia, fili Diaboli, inimice omnis justitiæ, non desinis subvertere vias Domini rectas. Et nunc ecce manus Domini super te, & eris cæcus, & non videris Solem.* Rursum idem Apostolus ad Galat cap. 3. clamat: *O insensati Galatæ, quis vos fascinauit non obedire veritati? Sic stulti estis, ut cum spiritu cæperitis, nunc carne consummemini.**

III. Illud perpendendum, quod nunquam Deus reprehendit Prophetas & Doctores, quod nimia severitate interpretati sint suam legem: semel redarguit Phariseos, quod neglecta divina lege, suis arbitrariis cæremoniis, devotiunculis, & precatiunculis populum gravarent. Illos semper objurgat, quod blandiantur, velificentur, & indulgeant populorum desideriis. *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant:* Isa. cap. 3. Hinc colligunt Patres sancti, nullum occurrere luculentius signum distinguendi, & cognoscendi falsos Doctores, & conscientiarum ineptos directores, quam sermonum blandimenta, & opinioniones sensibus, & auribus prurientes. *Singularis* (inquit Chrysostomus) *pseudoprophetarum nota est, si ab omnibus hominibus benedicantur. Quoniam pseudopropheta semper dulcia pollicentur.* Mitto aliorum Patrum testimonia, quæ hoc idem testantur.

IV. MONITUM II. Qui opponunt, methodum nostram concionatorem potius esse quam theologiam, non satis tanguntur corruptelis in christianam Theologiam investis. Latior utique est, cultiorque orato-

rum, & concionatorum dictio; pressior vero, atque exactior Theologorum stilus, re absolute spectata. At distinguant censores nostri oportet Theologum dogmaticum, polemicum, & theoreticum, qui sola credenda proponit, & explanat, a Theologo morali, qui præter credenda, agenda potissimum imponit, persuadetque. Istius Theologi est non docere modo, sed reprehendere etiam, increpare, movere, urgere, licet parcius, sobriusque quam oratores. Verum ut qui dicere solent, exclamationibus non revinci hominum ingenia, nobis adversari non pergant, edisserant nobis, cur Christus Dominus tam frequenter parabolis, increpationibus, & persuasionibus suam legem aspergit? Cur tam frequenter increpaverit, obtestatusque fuerit? Sciant non mentem dumtaxat subigendam esse in Theologia morali, sed sensus quoque devincendos, coercendas appetitiones, crucifigendam carnem cum suis concupiscentiis. Victoria hæc minime obtinetur solis argumentationibus, & metaphysicis speculationibus; sed artis studio huic fini opportunissimo opus est. Operum, & quidem difficilium executio cum carne, & appetitu hostiliter pugnat. Ideo erigendæ vires sunt, concitandus, inflammandus spiritus est, ut obstacula removeantur. Hanc methodum observarunt Evangelistæ, Apostoli, & Patres omnes per decem & amplius sæcula.

V. Lubet hæc omnia confirmare auctoritate P. Michaelis Elizaldæ doctissimi Jesuitæ, qui multas passus adversitates est, propterea quod corruptam Ethicem labefactare, & evangelicam morum doctrinam a novo opinandi modo, & perniciofa benignitate purgare conatus est. „ Neque enim, (inquit ille p. 2. q. 6. §. 6. p. 188.) Apostolorum „ imprimis tempore, alia ipsi concionibus „ dabant: & alii deinde Theologi, ex quorum „ dictis esset vivendum, supererant: „ aut alia ipsi tamquam ministri sermonum „ & verbi Dei annuntiabant; & alia deinde „ tamquam Theologi epistolis suis, aut „ verbo edocebant. Neque Martyrum tempore, nec „ atate Doctorum fuit ista sacrorum „ Oratorum, Theologorumque divisio, „ ut alii quidem Theologi essent, & alii „ deinde verbi Dei annuntiatores & alia, „ & alia utrique docerent: & Theologorum „ esset doctrinam tradere, Concionatorum „ vero *nescio quid aliud*: & hi quidem „ ex Scripturis, illi autem aliunde dissererent, causasque terminarent, atque ad „ hos ex illis appellaretur. Etenim, ut lo-

„ *quar clave*, atque omnes, si velint, intelli-
 „ gant, nequaquam *Augustini, Chrysostomi,*
 „ *Ambrosii, Gregorii*, ac similes viri Dei,
 „ ex alto quidem, & in templis dicebant;
 „ supererant autem dein alii quasi Theolo-
 „ gi, ad quos appellaretur: & quorum Theo-
 „ logia vita institueretur. Nullibi uspiam hoc
 „ genus hominum erant. Neque rursus illi
 „ summi viri quasi unam facultatem, ho-
 „ milias suas, & conciones, sermonesque
 „ tradebant; ac deinde quasi rem prorsus
 „ aliam morum disciplinam, moralemque
 „ Theologiam, ex qua viveretur, consigna-
 „ bant: sed conciones, homiliæ, sermones,
 „ & Theologia moralis, morum disciplina,
 „ & hoc genus; alii vero prorsus alii, qui
 „ Theologi morales vocarentur: & opera
 „ etiam illa quæ de concionibus non sunt,
 „ talia existunt quæ ex concione dari pos-
 „ sent, ejusdem plane naturæ, unicæ do-
 „ ctrinæ, ex eisdem libris compactæ, atque
 „ verbis Dei confertæ. At modo utraque
 „ illa facultas differt adeo, & distat, ut nul-
 „ læ vix aliæ discrepent magis. Et concio-
 „ natores nihil sibi opus esse doctrina cense-
 „ re videntur, & *nescio quid aliud agunt*: ac
 „ cum Theologia reliqua prætermittunt etiam,
 „ velut minime suam, primam secundæ, &
 „ secundam secundæ, quæ de vitiis, & vir-
 „ tutibus in genere, & in specie tam co-
 „ piose instituunt. Quam plane inconsidera-
 „ tionem Augustinus a cap. 16. lib. 4. de do-
 „ ct. Christi. repellit: & qui potens non est
 „ exhortari in doctrina sana, & eos qui con-
 „ tradicunt, arguere, & falsi dicti convin-
 „ cere, *fallit in Ecclesia Dei Doctoris perso-
 „ nam*, & munus sine doctrina necessaria su-
 „ scipit. Utinam ergo conciones eas habea-
 „ mus quæ in scholis quoque valeant: uti-
 „ nam Theologiam eam quæ in Templis et-
 „ iam adificet: utraque ista facultas in u-
 „ num conspirans, sese vicissim juvet, ne
 „ altera dissipet quæ altera plantavit, riga-
 „ vitque. Certe prolixiorum digressionem
 „ claudam, atque citra metum dicam, vi-
 „ tam christianam nusquam vel in Templis,
 „ vel in foris adfiscendam, ubi omnium ca-
 „ put non sit JESUS CHRISTUS, & hic cruci-
 „ fixus. „ Hunc continenter prædicabat cum
 „ ceteris Apostolis, & Doctoribus Apostolus
 „ Paulus.

VI. MONITUM III. Postrema objectio,
 quod in divinis Scripturis non occurrant ca-
 sum decisiones, quæ extant in Casuistis,
 omnium est ineptissima. Quare summopere
 admonere interest omnes animarum pastores,

& moderatores ut a gravissima, & pernicio-
 sissima hallucinatione sibi caveant: alioquin,
 & seipos, & gregem æternum perdent. Si
 Quam hæc? Attentas præbete aures. Si
 quotidie casuum volumina ederentur, & re-
 solverentur, ineptissima essent ad optimam
 & evangelicam Pastorum, & Confessario-
 rum instructionem. Siquidem posita quacum-
 que innumerabilium casuum multiplicatione,
 semper circumstantiæ ratione aut persona-
 rum, aut temporis, aut eventuum, aut a-
 liorum accidentium, variant. Quare ejusmo-
 di casuum centones male confarciati non
 aliud sæpe pariunt quam mentis confusionem
 & legum neglectum.

VII. Quorumcumque artium professores,
 ut recte exercere opera artis queant, prin-
 cipia, & certas regulas ejusdem artis appri-
 me calleant opus est. Requiritur præterea ut
 eo ingenio, & prudentia artifices præstent,
 ut sciant pro operum diversitate regulas ap-
 plicare. Regulæ conscientiarum, & morum
 sunt divinæ Scripturæ, sunt præcepta quæ
 Deus servanda præscribit. Si hæc perspecta
 habeant animarum moderatores, continuo apti
 sunt ad ministerium peragendum. Hæc est clavis
 cælestis januæ, hæc norma conscientiarum.
 Rursus itaque in memoriam revoco, incul-
 co, urgeoque quod jam supra indicavi, &
 repetendum sæpenumero est, licet nunquam
 satis, videlicet animarum pastores, & mo-
 deratores imprimis scire debere quid sit spi-
 ritus christianæ vitæ, qui finis, quæ media
 tali fini comparando opportuna. Finis vitæ
 christianæ est: *Estote perfecti sicut & Pater*
vester cælestis perfectus est: est conformatio
 vitæ nostræ ad vitam Christi Jesu. Quos præ-
 scivit, & prædestinavit conformes fieri imagi-
 ni Filii sui. Via quæ ih̄s conducit, ar-
 cta, & angusta est, quæ vim patitur. Me-
 dia sunt humilitas, tamquam universi ædifi-
 cii basis, & caritas, tamquam forma vivifi-
 cans. Sunt jejunia, carnis conflictationes,
 sensuum moderamina, castitas, æquitas, ju-
 stitia, animi candor, linguæ sinceritas, pom-
 parum, luxus, fastus, ambitionis contemp-
 tio, & abdicatio. Clarius rem expono.
 Tres sunt veluti viæ quæ ducunt homines
 ad perditionem. Concupiscentia carnis, cu-
 piditas divitiarum, superbia vitæ. Amor car-
 nalis extinguit amorem cælestem caritatis.
 Cupiditas divitiarum justitiæ violandæ viam
 aperit, cor humanum huic mundo aggluti-
 nat, separatque a Deo. Superbia vitæ cum
 Deo dimicat, & primæ christianæ professio-
 nis fundamentum diruit.

VIII. Da mihi Christianum humilem, castum, iustum, & caritate divina præditum; & ego eum Paradisi possessorem futurum spondeo. Annuis & ipse, nonne? Percuntur nunc abs te. Quis sapientius, quis enucleatius servandæ caritatis regulas exponit quam S. Paulus inquit: *Caritas patiens est, benigna est, non querit quæ sua sunt?* &c. Quis doctius ipso Christo Jesu in suis Evangeliiis & humilitatis exercitandæ, & castitatis custodiendæ præceptiones præscribit? Quis divitiarum, luxus, pomparum, voluptatum contemptionem verbo, & exemplo efficacius docet? Cedo. Omnes Casuistæ simul clarius ne, efficacius ne, eloquentius ne dictarum virtutum cultum, & exercitium, in quo spiritus christianæ vitæ situs est, docent? Puderet te vel id suspicari. Cur ergo lectionem sanctorum Evangeliorum, in quibus, te faciente, hæc sapientius docentur, negligis, & in lectitandis Casuistis tempus omne teris, & mentem torques?

IX. Aperi mihi arcanum istud. Non vales? Aperiam ego. Spiritus christianæ sanctitatis in Evangelio vividis coloribus depictus est. Virtutum præcepta clara, perspicua, luculenta, simplicia: regulæ declinandi a vitis, & excolendi atque custodiendi virtutes evidentissimæ nulli subjacent tergiversationi, aut effugio. Sermo autem iste adeo clarus, & manifestus tibi durus est. Quid heinc? Ad Casuistarum volumina accedis, ut ibi linimenta & blandimenta reparias, quibus rigorem divinæ legis evidentissimæ delinias, & temperes. Et reipsa in non paucis facultatem tibi concessam invenis gustandi poculum voluptatis subimpudicæ, & castitatem custodiendi: invenis potestatem celebrandi contractus fenebres, & servandi iustitiam: mentiendi, & dicendi veritatem: calumniandi, & amandi proximum: serviendi Deo, & mundo, & componendi tenebras cum luce. Denique horum librorum lectione non observator legis, sed cavillator, & iudex evadis. Audi prudens iudicium quod de similibus libris protulit doctissimus, & probissimus Jesuita P. Michael Elizalde 3. p. lib. 8. qu. 7. §. 2. p. 137. ubi hæc scribit: *Nuper percurri summam moralem multorum voluminum ... quæsvi Christum, & NON erat. Quæsvi summam Prophetarum, & legis, scilicet caritatem, dilectionem Dei & proximi: & NON erat. Quæsvi Evangelium, & NON erat. Quæsvi humilitatem, sine qua salvatur nemo; & NON erat. Et si Paulum, aliumve Apostolum, San-*

ctumve percurras, contraria omnino invenies, & referta cuncta Christo, caritate humilitate, & sanctitate. Ergo hæc doctrinæ nullum successione, nullum consanguinitatis affinitatisve gradum inter sese habere videntur ... Evangelium ergo simplex est, & omni duplici- tati repugnant, & habet EST EST, NON NON. Modernus contra Moralismus DUPLEX EST, & BILINGVI illa probabilitate utitur, & habet EST, simul & NON; cum sua regula sit probabilitas contrariarum, & contra- dictoriarum propositionum.

X. Rursus insistis, contineri in Evangeliiis regulas generales virtutum, secus peculiare, & practicas, sicut in Casuistis. Confessarii autem, & Pastores communiter ignorant applicare regulas evangelicas universales casibus practicis, & particularibus. Hoc præstant Casuistæ: idcirco istorum lectio necessaria magis est. Peregre. Inapte ergo Christus Jesus suos docuit discipulos: ignoranter Evangelistæ, Petrus, Paulus, Jacobus, ceterique scriptores divini informarunt Christianos. Superflua sunt Evangelia, utpote continentia regulas dumtaxat abstractas, universales, & nimis ab executione remotas! O miseri osto & amplius sæculorum Christiani, qui Casuisticis libris caruere! Infelices, & ignorantibus SS. Ecclesiæ Patres, qui eo unice conatus, & studia sua contulere ut executionem, & observantiam suaderent, inculcarent, urgerent evangelicæ legis, rejectis disputationibus, controversiis, distinctiunculis, & casuum centonibus, & opinionationibus, quas postremæ ætatis Casuistæ excogitarunt! Ceterum ultro concedo, quod plurimi Confessarii, & Pastores ignorent applicare regulas evangelicas practicas casibus, & reformandis moribus. Sed cur hoc? Quia, respondent Ven. Magister Avila, & S. Franciscus Salesius, vix ex mille decem inveniuntur tanto muneri obeundo pares: quoniam pauci Deo vocante tantum onus suscipiunt, sed vel ambitione, vel cupiditate impellente. Sed isti tum Evangelio, tum Patribus, tum Casuistis abutuntur.

XI. Quid ergo, inquires, de tanta moralium voluminum multitudine agendum? Si quid ipse sentio tibi patefacerem, ingentem mihi crearem invidiam. Adeo inveterarunt præjudicatæ opiniones, ut veritatem manifestare haud valeamus, quin iram, & indignationem in nos concitemus illorum qui pro novo opinandi modo veluti pro aris, & focis dimicant, belligerantque. Sed divina providentia factum, dispositumque est ut respon-

ipsum jam fere a sæculo præbuerit sapientissimus Jesuita P. Michael Elizalde 3. par. lib. 8. q. 8. §. 8. p. 150. his verbis. „ Hæc „ sit nostra brevissima, & æquissima sane „ responsio: cum his scilicet libris id facien- „ dum esse quod per ipsos, eorumque au- „ ctores cum SS. Patribus, Doctoribusque „ Ecclesiæ factum est: quod item factum est „ cum Prophetis, cum Evangelio, cum A- „ postolis: & sicut hi omnes pene derelicti „ sunt, tantisper illi derelinquantur, & ad „ usum praximque doctrina sacra, sancto- „ rumque restituantur; atque sic eis vicem „ iustissime rependimus.

„ Nimirum hoc loco offendi commoveri- „ que jure, vel injuria multi possunt, jure „ non possunt. Jacuit diu AUGUSTINUS in „ foro conscientiarum regendarum. Quis, „ quæso, ab institutis christianis tam longe „ positus est qui non consultius arbitretur „ ut tantundem saltem jaceat DIANA, & „ ad forum ejus loco redeat AUGUSTINUS? „ Si vel AMBROSIVM, vel CARAMVELEM „ vivere oportet, quis non AMBROSIVM „ præbeat? Si populi vel ex CHRYSOSTO- „ MO, & GREGORIO, vel ex TAMBURINO, „ & ESCOBARIO regendi sint; si vita „ fidelibus ex alterutris instituenda: quis eos „ non præferat quos Doctores vitæ nostræ „ Ecclesia sancta mater, & magistra nostra „ nobis porrexerit? Hæc clara sunt: nulli in- „ juriæ facimus; & si persecutionem propter ju- „ stitiam patiemur, beati a Domino habebimur.

„ Sed dicis, utrosque simul vivere, re- „ gnareque posse. Respondeo. Primo oracu- „ lo pontificio (Alex. VII.) sapius comme- „ morato constat nobis, quibus (N. B.) Sedes „ Apostolica in suo loco est, irrepsisse modum „ de rebus conscientiarum opinandi; omnino alie- „ num a simplicitate evangelica, & doctri- „ na SS. Patrum. Hic porro modus, & hæc „ opiniones alicubi sane sunt, & in libris „ aliquibus sunt. Hi ergo libri cum Evan- „ gelio, & doctrina Sanctorum simul vivere „ regnareque non possunt. Si qui vero erant, „ qui oracula pontificia pro se lata maxime „ faciant, (N. B.) contra se vero nihili pen- „ dant, hoc sane bonum non est. Secundo „ ex constitutis hoc opere.... constat do- „ ctrinam sacram, & Sanctorum conciliari „ non posse cum opinionibus multorum, non „ modo in particularibus quibusdam, & qua- „ siconclusionibus, sed in ipsis quidem prin- „ cipiis universalibus philosophandi. Utrique „ ergo simul vivere, & regnare nequeunt. „ Tertio apertis multis libris Moralistarum

„ notorie constat pene nullum usum in eis „ esse doctrinæ sacræ, & Sanctorum. Tan- „ tumdem ergo cum ipsis tantisper fiat. „ Quarto hi libri contrarietate, & contradi- „ ctione pleni sunt: ex quo proinde dimidia „ saltem pars falsa sit: sed nulla falsitas cum „ sacra doctrina, & rara vel nulla cum do- „ ctrina Sanctorum Patrum de fide, & mo- „ ribus conciliari potest. Hi igitur libri, „ quandiu saltem falsa hæc omnia expungan- „ tur, una cum doctrina Scripturarum, San- „ ctorumque vivere non possunt.

„ Dices iterum, in libro Dei, & doctri- „ na Sanctorum deesse doctrinam necessariam „ salutis ad regendos populos, dirigendas „ conscientias. Verum ostensum est, hanc „ doctrinam nunquam magis quam fidem in „ Ecclesia defuisse; & monstrum monstrorum „ esse, si existiment se nunc venisse ad dan- „ dam scientiam salutis plebi ejus. Ad hoc „ quippe ille venit qui illuminat omnem ho- „ minem venientem in hunc mundum, qui „ Ecclesiam ædificavit firmamentum, & co- „ lumnæ veritatis, cuique depositum cu- „ stodiendum credidit, quod haud dubie illa „ servavit. Non hic doctrina, sed conside- „ ratione, & minimo saltem gradu humili- „ tatis opus est. Illud itaque faciendum in- „ cunctanter asserimus cum his libris, quod „ cum libris sanctis Dei, & Sanctorum „ per eos factum est, ut hi vivant, & „ regnent: & ad opinatores illud Apo- „ stoli dicere possumus: Jam sine nobis re- „ gnatis: utinam regnetis, ut & nos vobis- „ cum regnemus. Utinam, inquam, regne- „ tis, qui scilicet una cum illis regnare pos- „ sunt. Sin minus, si alterutri exulare de- „ berent, quemque christianum iudicem com- „ pello, quos judicet regnare oportere.

XXII. Quæ hic paucis perstrinxit vir Dei, „ & servus, sociusque JESU CHRISTI, falso ca- „ lamo evincit in suo opere auro cedroque di- „ gno. Exemplum subijciam in confirmationem „ eorum quæ obiter dicta sunt. Pater „ Thomas Tamburinus liberat a gravi culpa „ filios qui inconsultis parentibus nubunt et- „ iam indignis. Ad divinas Scripturas, ad Pa- „ tres Ecclesiæ oppositum docentes quid re- „ sponsi præbet? Audi illum lib. 5. in Decalog. „ cap. 2. §. 3. n. 6. sic tantem. Si statuit EVA- „ RISTVS PAPA ut pro nupta nequaquam habe- „ tur puella quam pater ipse non desponsat: si „ LEO Pontifex, si AMBROSIVS ajunt, non es- „ se virginis pudoris maritum eligere, sed ju- „ dicio parentum expectandum: si in SACRIS „ LITTERIS parentibus tradidit hoc munus Sa- „ pient-

pientie c. 7. Da filiam tuam viro prudenti: si S. PAULUS I. Cor. 7. expresse docet a parentibus tradendas esse filias nuptiis: si multa sacrarum litterarum exempla quæ afferunt Bellarminus, id MANIFESTE demonstrant: quid tum agendum est? Audi & expavescere. RESPONDEO cum SANCHEZ, hæc & similia probare quidem esse valde honestum ejusmodi consilium a patre conquirere, idcirco peccati mortalis necessitatem non probare.

VIII. Mirificam & prodigiosam sane vim continent hæc tria verba, RESPONDEO CUM SANCHEZ, adversus sacras litteras, adversus Paulum Apostolum, adversus Evaristum Papam, adversus Leonem, Ambrosium, Bellarminum, ceterosque. Cessat tamen admirationis ratio, si P. Sanchez sistema consideretur. Primum gravissimumque primæ tabulæ mandatum de Deo amando in nihilum fere redegit, illud per se ad mortis articulum restringendo. Quid ergo mirandum, si primum secundæ tabulæ præceptum de honorandis parentibus ad merum honestatis consilium revocet in re omnium gravissima, qualis est de matrimonio ineundo? In hujus operis decursu centena afferam exempla, quibus non pauci Casuistæ eludunt divinæ Scripturæ, & SS. Patrum doctrinam.

XIV. MONITUM IV. Ideo inculco, & omni studio totoque virium conatu suadeo sanctæ Scripturæ lectionem, & humilem meditationem, quia homines nolunt se aliorum hominum judiciis, & opinionibus subicere. Heinc proficiscitur interminata illa Casuistarum voluminum multitudo: dum enim homines legunt ejusmodi citationes: ita docent Diana, Bonacina, Caramuel, Tamburinus, Sanchez, Vasquez, Escobar, Zanardi, Candidus, Leander, Gobat, La-Croix. Pichler, Sporer &c. continuo inferunt: Si hi auctores ita docent; alii oppositum defendunt, imo in citatis Moralists inveniunt citatos alios Casuistas oppositum docentes. Et en Eticen christianam ad Septicismum, & Pyrrhonismum redactam. Homines illi sunt, iniqui, ergo errori obnoxii. Heinc est quod tametsi Philosophi pagani optima morum documenta docuerint, mores non reformarunt. Quoniam documenta illa ut ab hominibus data habebantur: & ceteri homines noluerunt iisdem parere. Sola suprema Dei auctoritas hominum ingenia, & voluntates sibi submittit. Quando ego legens Scripturam sanctam, recogito Deum esse qui ad me loquitur, Deum esse qui mihi præcipit, continuo tremens, & pavens missis argumentationibus & cavil-

lationibus infero parendum esse, non disputandum cum Deo. Dum post divinas Scripturas SS. Patrum volumina revolve, similiter ratiocinor: hi sunt quos sancta Mater Ecclesia mihi in Magistros dedit: istorum ergo interpretationes Scripturarum amplecti debeo: Istorum methodo insistendum mihi est in christiana Theologia exponenda. Hi autem toti sunt in persuadenda qua uberissima eloquentia, qua vividis figuris, qua invictis argumentationibus legis observantiam. Si hos sequi obstringor utpote mihi ab Ecclesia in Magistros datos; ergo non omnino fidendum est illis auctoribus qui volumina implent tricis, disputationibus, effugiis: qui omnia in discrimen adducunt, & vix unquam lectorum animos ad legis executionem inflamment. Adeo arida, tricola, & sterilis est plurium istorum oratio, ut exstinguat potius quam accendat christianæ professionis spiritum. Non dubito quin lectores omnes hunc ipsum experti sint fructum. Absit tamen ut improbem graviorum Theologorum lectionem, & præcipue dum leges ecclesiasticæ explicandæ sunt.

LIBER II.

APPARATUS AD THEOLOGIAM CHRISTIANAM DOGMATICO-MORALEM.

DISSERTATIO I.

De Conscientia.

CAPUT I.

De conscientia, ejusque partitione.

I. QUÆST. I. Quid sit conscientia? RESP. Est dictamen rationis nostræ ex principiis generalibus synderesis concludens, quid hic & nunc, spectatis omnibus circumstantiis, amplectendum sit ut bonum, fugiendumque ut malum. Dicitur *dictamen*, seu iudicium intellectus practici, non speculativi: quia in contemplatione non sistit, sed ad operis executionem dirigit. Discrepat a *synderesi*, quod hæc in primis illis dictatis veluti naturæ insitis constat, quibus judicamus; *bonum est faciendum, malum fugiendum: quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*: & id genus similia. Quare conscientia non est habitus, neque potentia; sed actus, non voluntatis, ut Durandus contendit, sed intellectus practici, ut dictum est.

II. QUÆST. II. *Quotuplex sit conscientia*; RESP. Altera est antecedens, quæ operationem dirigit; altera consequens, quæ de bono opere lætatur, de pravo angitur. Rursus altera præcipit, altera consulit: illa ex præcepto, hæc ex consilio operationem præscribit. Præterea ex parte objecti dividitur in veram, seu rectam & bonam; & in falsam, seu malam & non rectam. Ex parte assensus tribuitur in certam, probabilem, dubiam, scrupulosam, & erroneam.

III. QUÆST. III. *Peccat ne qui conscientiam rectam non sequitur*? RESP. Conscientia vocatur recta per ordinem ad regulam rectam. Regula operationis duplex: altera remota, quæ est lex æterna; altera proxima, quæ est ratio intellectus practici. S. Thomas 1. 2. q. 19. ar. 5. cui subscribunt communiter Theologi, docet, peccare eum qui refragatur conscientie proponenti aliquid sub præcepto imperatum. Id perspicue constat ex Scriptura sancta: *Omne quod non est ex fide, (id est ex conscientia,) peccatum est*: ad Rom. 14. Si conscientia quidquam proponit ut prohibuitur sub peccato mortali, peccat mortaliter qui eidem refragatur: peccatum erit veniale, si quod conscientia proponit ut veniale, veniale est. Disputant, peccat ne mortaliter qui resistit conscientie proponenti quidquam ut peccatum, quin definiat peccati gravitatem. Missis distinctiunculis, dico, graviter eum peccare qui operatur contra conscientiam istam. Ratio evidens est. Qui deliberato animo exponit se manifesto periculo peccandi mortaliter, peccat mortaliter, Scriptura ipsa testante: *Qui amat periculum, peribit in illo*. Huic periculo se exponit qui agit contra præfatam conscientiam: siquidem in illa malitia absolute proposita æque continetur malitia gravis, ac levis. Ergo nisi prius debita diligentia deprehendatur malitiæ gravitas, aut levitas, periculum grave est delinquendi mortaliter.

IV. QUÆST. IV. *Obstringitur ne homo se qui conscientiam propriam sive rectam, sive errantem*? RESP. Adfirmant omnes. Eadem enim ratio quæ evincit debitum sequendi conscientiam rectam, probat quoque neminem posse operari contra conscientiam errantem. Quoniam tam conscientia recta, quam conscientia errans proponit quid agendum ut a lege divina imperatum. Utraque præscribit parendum esse divinæ legi. Qua de re lege S. Thom. 1. 2. q. 19. ar. 5. ad 2. In conscientia erronea duplex distingui judicium debet: alterum quo judicatur aliquid a Deo

prohiberi quod non est prohibitum; alterum quo judicatur obediendum esse legi divinæ. Primum falsum, secundum verum est.

V. QUÆST. V. *Peccatne qui non agit secundum conscientiam vincibiliter erroneam*? RESP. Duobus modis conscientia erronea esse potest, 1. Invincibiliter, quando error, omni adhibita diligentia, superari nequit; & in hoc casu conscientia inculpata est. 2. Vincibiliter, quando error, diligentia adhibita, superari potest. Utraque hæc conscientia obligat, cum hoc discrimine quod conscientia vincibilis deponi potest, & debet, invincibilis vero deponi nequit. Hæc autem duo, nempe debitum deponendi conscientiam vincibiliter erroneam, & obligatio sequendi minime repugnant, quia ex diversis principiis manant. Primum ex principio oritur adhibendi diligentiam necessariam ad inveniendam veritatem, & ad expellendum errorem; alterum vero, nempe debitum sequendi conscientiam erroneam, oritur ex ipsius conscientie dictamine, quo proponitur obligatio obediendi legi divinæ. Lege S. Thom. q. 17. de verit. ar. 4.

VI. QUÆST. VI. *Quomodo se gerere debet qui ex conscientia erronea utrumque contradictionis extremum peccatum esse judicat*? RESP. Si conscientia erronea vincibilis sit, deponenda est. Nisi eam deponas peccas, sive eam sequaris, sive eidem contradicas, ut S. Thomas qu. 17. de verit. ar. 4. ad 8. docet. *Sicut in syllogisticis, uno inconvenienti dato, necesse est alia sequi; ita in moralibus, uno inconvenienti posito, ex necessitate alia sequuntur: sicut supposito quod aliquis querat inanem gloriam, sive propter inanem gloriam faciat quod facere tenetur, sive dimittat, semper peccabit: nec tamen est perplexus, quia potest intentionem malam dimittere*. Et similiter supposito errore rationis, vel conscientie, qui procedit ex ignorantia excusante, necesse est quod sequatur malum in voluntate: nec tamen est homo perplexus, quia potest ab errore recedere; cum ignorantia sit vincibilis, & voluntaria.

VII. Quid si conscientia erronea sit invincibilis, & judicet utramque contradictionis partem, peccatum esse? Hanc hypothesim vix probabilem reputo. Ea vero admissa, nullum peccatum patrat, quia nullum peccatum sine libertate: ignorantia invincibilis aufert libertatem: ergo, positione facta quod conscientia sit invincibiliter erronea, dici nequit quod homo peccet, quamcumque sequatur partem. Opponunt adversarii, hominem

nem etiam hac in hypothesi liberum esse ad omittendum, vel efficiendum actum suum: est liber libertate physica, secus libertate morali. Ad peccatum autem, cum sit in genere moris, necessaria est libertas moralis, quam omnes catholici contra Jansenium tolli per ignorantiam invincibilem fatentur. Pastor assistens gregi in die festo invincibiliter reputat se peccare, si sacrum omitat, & similiter peccare, si gregem deserat luporum incursionibus. Hic liber moraliter non est: idcirco quodcumque extremum eligit, non peccabit. Licet physice liber sit ad eligendum alterutrum ex duobus his extremis, non est tamen liber moraliter: quia non est liber ad non agendum contra conscientiam, cum in utroque extremo peccatum apprehendat.

VIII. Disputare auctores solent, sit ne gravius agere contra conscientiam vincibiliter erroneam, vel eam sequi. Sed regula assignari certa nequit. Interdum gravius est eam sequi, interdum levius est contra eam agere. Absolute tamen gravius est contra eam agere: quoniam qui contra agit, scienter peccat: qui eam sequitur, peccat ex ignorantia: ignorantia autem, tametsi vincibilis, minuit peccati malitiam. Qui clausus in carcere habet conscientiam erroneam se peccare mortaliter, nisi sacrum audiat, juxta communem sententiam non peccat ob defectum libertatis: quoniam dictamen illud erroneum non est causa omissionis.

IX. QVÆST. VII. *Quomodo deponenda est conscientia erronea, & que diligentia adhibenda?* RESP. Si conscientia erronea temere, & imprudenter formata sit, tunc ad libitum deponi potest; satilque est advertere ad falsitatem judicii erronei, illudque deponere formando contrarium judicium super honestate operationis. Si contra formata sit conscientia ex probabili ratione, tunc necessaria est ratio contraria probabilior, quæ vincat priorem falsam persuasionem. Diligentia ordinaria, secus extraordinaria, necessaria est ad deponendam conscientiam vincibiliter errantem. Prior utitur mediis consuetis, puta studio, consilio, precibus, operibus piis, quibus a Deo lumen necessarium imploratur. Posterior adhibet media extraordinaria: puta post consilium Doctorum propriæ civitatis, ad alias provincias quis pergit, ut doctiores consulat. Diligentia adhibenda ex negotiorum magnitudine, & diversitate colligi debet. In negotiis insolitis, & extremi summique momenti, diligentia quoque insolita, exacta, & summa adhiberi debet: contra in negotiis ordinariis

sufficit diligentia ordinaria, qua uti prudentes, & diligentes viri probi solent. Extrema vitanda sunt negligentia, & diligentia extraordinaria. Hæc quippe scrupulis, anxietate, & turbatione animum replet. Omissio diligentia ordinariæ, & exactæ, quam probi, & vigilantes viri adhibere solent, in negotiis gravis momenti grave peccatum est.

X. QVÆST. VIII. *Ex quibus indicis colligi potest conscientiam errantem esse vincibilem, aut invincibilem?* RESP. Prudenter præsumere potes invincibilem esse ignorantiam. 1. Si res ignorata sit humani juris, vel positivi. 2. Si res sit difficillima vel inter ipsos doctos. 3. Si nunquam præcessit scrupulus ullus, dubitatio, vel aliqua confusa notitia. 4. Si homo advertens se deceptum, & ex ignorantia violasse legem, dolet, tristatur. 5. Si homo sit probus, & integræ moratæque conscientia. 6. Si falso sistemate; & pravo opinandi modo non sit præventus. Ex his similibusque circumstantiis, & signis colligere Confessarius potest ignorantiam, seu inadvertentiam fuisse invincibilem. Contra si res sit juris naturalis, si aliqua præcessit dubitatio, si homo delinquere solitus sit, & conscientia flagitiis implexa: si facilis sit in adoptandis opinionibus quæ libertati, & appetitionibus favent. Ceterum hæc deprehensio difficilis est: ideo orandus cum Propheta David Deus: *Ignorantius meas ne memineris.*

CAPUT II.

De obligatione qua tenentur Confessarii illuminare pœnitentes invincibili conscientia erronea laborantes. Laxe opiniones reselluntur.

I. Theologi omnes docent, instruendos esse se pœnitentes ignorantia vincibili laborantes. Disputatur de sola ignorantia invincibili. Distinguendum est præceptum fraternæ correctionis a præcepto instructionis faciendæ pœnitenti qui suscipere Sacramentum pœnitentiæ debet. Illud, quando deest spes profectus, non urget; hoc vero obstringit etiam sublata emendationis spe, ob reverentiam debitam Sacramento. Docent quoque omnes, illuminandos esse pœnitentes qui laborant ignorantia Trinitatis, Incarnationis, Eucharistiæ, doloris supernaturalis ad confessionem sacramentalem necessarij.

II. Sanchez, Lugo, Tamburinus, Salmanticensis, Sporer defendunt, Confessarios non obstringi, immo non debere illuminare pœnitentes.

nitentes laborantes ignorantia invincibili mysteriorum quæ non sunt necessaria necessitate medii, & aliorum veritatum juris sive positivi, sive naturalis.

III. Hæc sententia falsa mihi videtur. Omnes Christiani præcepto obstringuntur gravissimo addiscendi veritates moribus nostris formandis necessarias. Ergo Confessarii manifestare ejusmodi veritates debent pœnitentibus qui easdem ignorant. Quæ, quæso, ratione dissimulare harum veritatum manifestationem valent Confessarii? Forte quod imparatos suos pœnitentes prævideant ad eam suscipiendam? Ergo pœnitentes isti violatores præcepti addiscendæ, & inveniendæ veritatis sunt; adeoque imparati sunt ad Sacramentum suscipiendum. Perspicue rem expono. Quemadmodum Confessarius in tribunali personam sustinet judicis, ut absolvat, aut liget; medici, ut vulnera curet; doctoris, ut illuminet, instruat, doceat: sic pœnitentes ad hoc tribunal accedunt ut rei absolventi, ut infirmi curandi, ut ignorantes illuminandi, instruendi, & corrigendi. Si Confessarius eos prævideat ita indociles, & pravis cupiditatibus addictos, ut nullum ex veritatis manifestatione profectum speret; quæ ratione præsumere illos valet dispositos, paratosque ad Sacramentum? Prævidet illos indociles, rebelles lumini, & in sua ignorantia obstinatos, & simul eosdem judicabit pœnitentiæ Sacramento suscipiendo dignos?

IV. Pressius urgentur adversarii. Docent illi omnes, patefaciendam esse veritatem dum pœnitentes laborant conscientia erronea vincibili: atqui dum pœnitentes imparati prævidentur, & rebelles ad veritatis manifestationem suscipiendam, continuo illorum ignorantia, quæ hætenus invincibilis fuit, vincibilis, & crassa evadit: ergo juxta vel ipsorum principia Confessarius graviter peccat, si veritatem non manifestet, & pœnitentes suscipientes Sacramentum sacrilegi sunt. Probo minorem. Tunc ignorantia vincibilis est juxta omnes, quando Christianis via patet addiscendi veritatem ignoratam: in nostro casu hæc via patet: ergo si Christiani renuunt discere a Confessario hanc veritatem, illorum ignorantia vincibilis, & crassa evadit. Hæc omnia luculentissima sunt. (a)

V. Laudati scriptores docent, non admonendos a Confessariis pœnitentes qui bona fide possident aliena, qui contractus usurarios ineunt, qui pollutiones exercent fide bona,

quoties prævidetur manifestatio veritatis nocitura, non profutura pœnitenti: immo aliqui addunt, inter quos Tamburinus, non esse manifestandam veritatem, etiam si pœnitentes recte usuri cognitione essent, quando remedium est difficillimum, & infamia, vel scandalum timeatur. Si moribundus, inquit, ignorat se magnam pecuniæ summam usuris, & injustis contractibus cumulasse, & admonitus a Confessario, prævidetur non restitutus, tunc relinquendus est in sua ignorantia. Hanc doctrinam apprimere necessariam esse, ait Tamburinus, præsertim Confessariis *Principum & mercatorum*: at tanquam falsa respicienda est.

VI. Obijciunt 1. Quando manifestatio veritatis nocitura prævidetur, non profutura, nullus occurrit revelandæ veritatis finis justus: immo, inquit Salmanticenses *tr. 20. c. 5. punct. 3. n. 27.* tunc Confessarii *venenum propinant dum medicinam applicare videntur*. Resp. Christus Dominus prævidit paucos suscepturos legem suam, plurimosque rebelles eidem fore, propterea ab ea promulganda abstinuit? Nullus est revelandæ veritatis finis justus? An non finis justus Sacramentorum custodia, ne profanentur ab indignis, & obcæcatis, qui aperire oculos lumini ultro se offerenti recusant?

VII. Obijciunt 2. auctoritatem S. Augustini, quæ habetur *c. Si quis de pœnit. dist. 7.* inquit: *Si scirem non tibi prodesse, non te admonerem, non te terrerem*. Resp. S. Augustinum loqui de correctione fraterna, inquit aliqui. Sed Doctor sanctus ibi sermonem habet de moribundo, cui suadet pœnitentiam. Et subdit se ignorare non profutura eidem sit. Si enim sciret non profutura, eam non suaderet. Ignoranter ergo hæc auctoritas opponitur. (b)

VIII. Opponent 3. Innocentius III. *c. Quia circa, de consang. & affinit.* inquit: *Dissimulare poteris ut remaneat in copula sic contracta, cum ex separatione, sicut asseris, grave valeat scandalum imminere*. Resp. Aliqui ajunt, Pontificem loqui de Episcopo, vel Parrocho, secus de Confessario. Hac responsione relicta, vera exhibetur. Textus integer Pontificis *loc. cit.* hic est. Porro de viro N. pro cuius dispensatione, indulgentia scilicet remanendi cum ea quæ ipsum quinto consanguinitatis gradu contingit, a Sede apostolica obtinenda, falsa nobis causa fuerit allegata, proles videlicet; cum tamen ante dispensationem ob-

ten-

(a) Vid. Tom. 2. App. Diff. 1. cap. 4.

(b) Vid. Tom. 2. App. Diff. 1. cap. 4.

CAPUT III.

tentam, unica filia quam habebat, viam suavitatis universae carnis ingressa, prout tua consulario continebat, dissimulare poteris ut remaneat in copula sic contrahita, cum ex separatione (siccut asseris) grave videas scandalum imminere. Evidens est Pontificem approbare dispensationem, quae alioquin ob causam falso expositam nulla erat, ut caveat scandalum, quod ex separatione conjugum oriturum praevidebat. Vide quae ibidem Glossa docet (a). Inepte Navarrus cavillatur ejusmodi dispensationem, ut demonstratum loc. cit. luculentissimis rationibus est. Quare tum Augustini, tum Innocentii testimonia laudati Casuistae perperam opponunt.

IX. Paucis rem perstringo. Confessarii, ut absolvere poenitentes valeant, hoc iudicium formentur necessum est: videlicet quod sincero corde, animoque contrito ad illud tribunal accedant: quod sincere velint observare omnia legis mandata: quod parati sint recipere instructionem omnium veritatum, quas divina lex sciendas, servandasque jubet. His ornatos dispositionibus praesumant oportet Confessarii poenitentes suos. Ergo nullo modo praesumere illos possunt adversos, & rebelles ad suscipiendam notitiam divinae legis, & praeceptorum, quorum ignorantia laborant. Quod si tales praesumunt, consequitur necessario ut illos quoque indignissimos receptione Sacramentorum judicent. Vide plura loc. citat.

X. Berta bona fide nupsit. Illius matrimonium ob occultum impedimentum nullum est. Si admoneatur impedimenti, in proxima occasione fornicandi constituitur. Si reddere debitum nolit, vel interficitur a marito, vel mutuae inter parentes inimicitiae, & infamiae oriuntur.

XI. Non pauci casus excogitant aut numquam, aut rarissime occurrentes, ut decisionem aliquam extorqueant, quam casibus postea passim eventibus applicent. Confessarius pro tribunali sedens, antequam Bertam absolvat, monere illam debet. Constituetur, inquis, in occasione proxima fornicandi, quia separari nequit sine scandalo. Occasio haec necessaria, non libera erit: & opportunis remediis observari continentia potest, usque dum impetretur dispensatio. (b)

Opera ex conscientia invincibiliter erronea peracta, licet caveant malitia formali, nulla tamen praedita sunt bonitate, aut merito.

I. Probabilistae communiter omnes defendunt, praefata opera bona esse, & meritoria. P. La-Croix lib. 1. q. 5. n. 14. & seq. auctoritate Terilli deceptus citat pro hac sententia S. Thomam; sed haec est apertissima falsitas. Quia S. Thomas hanc sententiam validissime profligat, ut ex ejusdem sequenti doctrina constat. En ejus doctrina 1. 2. q. 19. a. 6. Bonum, inquit *causatur ex integra causa, malum autem ex singularibus defectibus. Et ideo ad hoc ut dicatur malum id in quod fertur voluntas, sufficit siue quod secundum suam naturam sit malum, siue quod apprehendatur ut malum. Sed ad hoc quod sit bonum requiritur quod utroque modo sit bonum.* Quid luculentius? Quid quod communi fertur proverbio: Bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu?

II. Doctrina Angelici Doctoris illustratur. Voluntas recta esse nequit, nisi conformetur cum lege aeterna Dei, quae est fons universae bonitatis. Haec est prima regula, primum exemplar cujusvis voluntatis creatae bonae, & rectae. Sed voluntas creata directa a ratione errante invincibiliter, quae proponit mendacium, furtum, perjurium, & alia scelera ut bona, revocari in voluntatem divinam, suamque legem aeternam nequit, nisi in Deum scelera refundere velimus.

III. Respondet P. Claudius La-Croix l. 1. n. 24. Voluntas mentiendi non revocatur in Deum, nec approbatur a Deo *per se concedo; per accidens nego.* Audistis? Mendacium ergo a Deo approbatur *per accidens.* Deus confert praemium *per accidens* mentientibus. Ut clarius horrorem hujus doctrinae percipias, in mentem revoca doctrinam invincibilis ignorantiae juris naturalis, quam defendunt Probabilistae: qui consequenter potiori jure propugnant ignorantiam invincibilem juris positivi divini, & humani, & verae Religionis. Quo certo facto posito, voluntates infidelitatis, ethnicismi, Mahumetismi, voluntates sectarum Arianismi, Nestorianismi, Lutheranismi, Calvinismi: haec, inquam, voluntates

(a) Vid. Tom. 1. App. Diff. 1. c. 4. n. 28. & seq.

(b) Vid. Tom. 2. App. Diff. 1. c. 4. num. 48.

tes tot populorum invincibili ignorantia directæ, a Deo sunt approbatæ *per accidens*. Quid plura? In Deum revocandus est Atheismus ipse. Nam Dens ipse secundum Molinam, Arriagam, & Platellium, peccati philosophici propugnatores, ignorari invincibiliter potest. Secundum istos auctores dari potest conscientia invincibiliter erronea, quæ reputat licitam fornicationem, pollutionem, mendacium, & similia flagitia. Ergo hæc horrenda scelera æterno præmio coronabuntur.

IV. Confirmantur hæc omnia. Nulla actio meritoria vitæ æternæ sine divinæ gratiæ beneficio. Si fornicatio, si mollities, si mendacium, & alia similia crimina ignorantia invincibili reparata honesta, meritoria forent; jam gratia divina in hæc scelera influeret. Perhorrescis hæc inaudiens? At evadere heinc Probabilistæ nequeunt. Aut fateantur necessum est, opera æterna gloria digna sine gratia divina; & est hæresis manifesta: aut concedere coguntur gratia divina adjuvari hominem ad fornicandum, adulterandum, mentiendum, pejerandumque, quoties homo conscientia invincibiliter erronea judicat bonum esse mentiri, fornicari, pejerare, adulterari &c.

V. Respondet P. La-Croix loc. cit. n. 29. *Omnis voluntas (inquit) PER SE bona, est a Deo auctore; concedo. PER ACCIDENS bona; nego.* Plurquam egregie. *Voluntas per accidens bona non est a Deo? Voluntas per accidens bona* significat quod voluntas bona est non absolute, sed ob ignorantiam invincibilem: iste enim est significatus *ly per accidens*. Ceterum hæc voluntas vere & realiter bona est: quoniam hæc bonitas meretur, ut adversarii fatentur, præmium vitæ æternæ. Ergo datur bonitas moralis, & præmium vitæ æternæ, quod a Deo non est. Sed audi P. Carolum Casnedi, qui *Tom. 1. Disp. 6. sec. 1. §. 3. n. 25. p. 167.* hæc scribit. *Quoties ignorantia moraliter invincibili prohibitionis, & malitia jungatur error invincibilis de honestate objecti, aut de precepto actionis, toties opus sub ea ignorantia, & errore elicited, est honestum, & meritorium.* Et patentius ibidem p. 192. subdit: *Ita quoque nullum absurdum, quod Christus Dominus dicat: Veni, benedixte, accipe regnum, quia mentitus es, invincibiliter putans me in tali casu præcepisse mendacium.* Nonne hæc vel solum proposita quemdam horrorem ingerunt?

VI. Alio pacto urgentur adversarii. Si error hac prodigiosa efficacitate polleret ut posset vitii atque sceleribus virtutis formam assignere, & meriti lauream circumducere; ejus-

dem dignitatis essent opera honesta veritatis lumine directæ, ac opera flagitiosa errorum tenebris oblecta. Si erronea persuasio in operationem pravam refunderet bonitatem, quemadmodum vera cognitio in opus honestum; superflua foret illuminatio, superflua conciones, adhortationesque. Tandem nullum opus bonum est quod a prudentiæ virtute directum non sit. Hoc autem inter conscientiam & prudentiam discrimen est, quod conscientia, cum virtus non sit, modo vera, modo falsa est, modo recta, modo criminosa. Contra prudentiam, cum natura sua virtus sit intellectus practica, aut vera est, aut prudentia non est; sed larva, & spectrum prudentiæ. Prudentia hæc nunquam falli potest, tametsi fallantur interdum prudentes: nam si falleretur, ipsa virtus non esset.

VII. Opponunt 1. Qui errans existimat pauperem fictum, esse verum pauperem, eique succurrit, vere exercet actum misericordiæ bonum, & meritorium. Ergo opus ex ignorantia invincibili proficiens bonum est. Petrus reputans hunc esse suum patrem, tenetur illum honorare; fideles Missam audientes tenentur adorare hostiam, quamvis consecrata non esset. Hæc, & similia exempla opponunt Probabilistæ, ut imperitis fucum faciant, cum tamen sint nugæ Siculis vaniores.

VIII. Ut sophisma continuo deprehendas, distingue voluntatem succurrendi pauperi a voluntate mentiendi, pejerandi &c. Quid iudicii tamen profers in utramque? Nonne istud? Prima potest esse bona, secus secunda. Homo, sive pauper sit, sive dives, nihil natura sua secum deferit quod impediatur eleemosynæ bonitatem, & meritum. Quoniam & dives, & quicumque ob bonum finem petere eleemosynam valet, & propter Christum se pauperem efficere. Quemadmodum in objecto indifferenti, ita multo minus in eleemosyna nulla est malitia quæ impediatur actus bonitatem, & meritum. In mendacio e contrario, in perjurio, & in qualibet actione natura sua prava, malitia intrinsecus residet, quæ hostiliter pugnat cum bonitate, & merito. Iudicium autem in præfato casu dirigens voluntatem est dictamen illud quod præscribit succurrendum esse pauperi; quod iudicium verum est. Præterea actus beneficentiæ erga hominem, quicumque ille sit, imperatus a caritate, semper bonus, & meritorius est: iudicium vero, quo hic homo iudicatur pauper, qui revera dives est, falsum est. Athoc iudicium non dirigit voluntatem eleemosynæ. Sicut in voluntate sæpe sunt mala

mala mixta bonis, non quod idem actus bonus sit, & malus: id enim chimericum est, sed quia reperiuntur actus boni, & mali, invicem tamen disparati: ita & in intellectu falsa immiscetur veris; at numquam iudicium falsum dirigere voluntatem rectam, vel virtutis actum potest. Insistunt argutantes. Materia eleemosynæ paupertas est. Hac sublata corrumpit virtus eleemosynæ. Resp. Falleris. Objectum eleemosynæ est homo sublevandus; seu eleemosyna eo spectat ut homini succurrat. Si homo hic vere pauper est, eleemosyna omnino perfecta est. Si homo iste fingit se pauperem, tum eleemosyna caret hac prærogativa sublevandi pauperem. Propterea ne definit esse actus bonus a caritate imperatus? Qui honorat patrem fictum, non exercet honorationem filialem, quia deficit objectum, nempe paternitas; at exercet actum bonum, nempe honorat proximum, & seniore. Qui adorat hostiam non consecratam, committit actum idololatriæ materialis, quæ non imputatur ad culpam ob ignorantiam invincibilem. Intentio autem adorandi Deum bona est, nec inficitur ab electione materialiter prava, sola quippe malitia formalis inficit intentionis actum.

IX. Opponunt 1. Quando ratio mihi quidquam proponit ut præceptum, teneor illud exequi. Ratio mihi hoc in casu proponit mentiendum, vel pejerandum ob proximi salutem. Ergo teneor hoc implere. Resp. Vera hæc omnia sunt, quando ratio, seu conscientia est invincibiliter errans. At unde infertur ejusmodi actus esse bonos? Actus isti pravi reipsa sunt; at non imputantur ad culpam ob invincibilem ignorantiam.

X. Insistunt. Mendacium in hac hypothese non est bonum. Atqui neque malum est. Ergo est opus indifferens. Actus in individuo indifferentes non dantur: ergo aut mali, aut boni sunt. Resp. Mendacium illud, perjurium, furtum, & cetera opera natura sua prava, semper mala sunt, etiam dum representantur ut bona; at ad culpam non imputantur, ut dictum est sæpius, in hypothese quod ignorantia sit invincibilis. Non dantur opera indifferentia in individuo quæ ex deliberata ratione manant; sunt vero indifferentia quæ ex necessitate proficiscuntur.

XI. Mitto plura alia sophismata, quia omnia inepta sunt & vana. Leges T. 2. App. Diss. I. c. 5. §. 2. &c. ubi omnes Terilli argutationes profligatas reperies.

XII. QVEST. UNIC. Quid sit conscientia perplexa? Resp. Est iudicium quo judicas te

Tom. I.

peccare, sive hanc, sive alteram partem eligas. Si ignorantia vincibilis sit, peccas quicumque partem elegeris: & ut peccatum evitetur, deponi iudicium debet, cum sit erroneum. Si autem ignorantia sit invincibilis, & deponi iudicium nequeat, tum eligendum quod minus malum videtur, & quod minus propriæ favet libertati, & appetitionibus. Verum hæc rara sunt, & vix unquam eveniunt: ideo latius discutienda non sunt.

C A P U T IV.

De conscientia dubitante.

I. Conscientia dictamen practicum est: dictamen autem seu iudicium in se dubium non est, cum dubitatio sit iudicii suspensio. Dicitur itaque conscientia dubitans *objective*, seu *terminative*, quatenus circa ipsam rem dubiam habet homo varia iudicia practica in utramque partem, quæ sententiam super eadem re suspendunt.

II. Plures dividunt dubium in *positivum*, & *negativum*. Dubium *positivum* vocant quando pro utraque parte æquales dubitandi rationes occurrunt, *negativum* dum nulla se offert dubitandi ratio. Hæc divisio chimærica est. Quando nulla occurrit dubitandi ratio, non dubium, sed *nescientia*, & ignorantia est, & vocatur. Neque enim ego dubito sintne astra paria, vel imparia; sed nescio. Vana quoque est aliorum divisio quæ dicunt, dubium negativum versari inter rationes leves, positivum inter rationes graves. Rationes leves non dubium, sed scrupulum inducunt, vel suspicionem; & spernendæ sunt. Prudens nemo ex levibus indicis ad dubitandum movetur, sed illa contemnit.

III. Dubium itaque positivum, quod verum dubium est, de quo in præsens disputatur, tunc est quando utrinque æqualia, aut fere æqualia rationum momenta intellectui sese offerunt. Tunc enim mens æqualibus pressa ponderibus suspensa, & anceps hæret, suumque retinet iudicium. Dubium itaque propriè dictum suspensionem assensus includit in utramque partem ob rationum æqualitatem.

IV. QVEST. I. Quotuplex sit dubium? Resp. Duplex, juris, & facti. Dubium *juris* est, cum quis dubitat de lege, de præcepto, de voto, seu de obligatione quacumque. Obligatio enim respectu illius rei ad quam obligat, legis rationem habet. Dubium *facti* tunc est cum dubitatur utrum aliquid sit factum, puta utrum heri jejunaveris, audieris

Sacrum, recitaveris Breviarium. Eadem res potest esse materia dubii juris, & facti sub ratione diversa. Dividitur insuper dubium in *speculativum*, & *practicum*: illud honestatem actionis absolute spectat, istud exercitium operis. Dubitas si ne licitum pingere in die festo, an hæc vestis tua sit. Hæc dubia speculativa sunt. His perseverantibus dubitas utrum hic & nunc pingere tibi liceat hoc die festo, & retinere vestem quam possides. Hæc sunt dubia practica. Dubitas incurris ne censuram, aut irregularitatem. Hoc dubium speculativum est. Hoc dubio persistente dubitas utrum tibi nunc liceat celebrare. Dubium hoc practicum est.

V. QUÆST. II. *Utrum operari cum conscientia dubia de peccato, peccatum sit?* RESP. Adfirmant omnes, te peccare. Dubitas licitus ne sit contractus iste; & dubitatione manente contractum celebras: certum est hoc in casu te peccare. Quoniam usque dum dubium non deponis de iustitia, aut iniustitia contractus, anceps intellectus manet; & si voluntas opus aggreditur, ita parata est ut illud exequi velit, siue sit, siue non sit contra legem Dei. Qui enim dubitans operatur, proximo periculo se exponit peccandi mortaliter, cum æque probabile sit peccatum ac non peccatum.

IV. QUÆST. III. *Quid dicendum de discrimine quod a nonnullis constituitur inter dubium facti, & juris?* RESP. Pater Cardenas in *Cris. Tr. 1. D. 6. c. 6. a. 1.* docet, in quæstione facti paria testium momenta rem indecisam relinquere; itaut iudex nequeat in alterutram partem sententiam ferre; oppositum vero in quæstione juris evenire contendit. Priorem partem invictis rationum momentis evincit; & in confirmationem plura utriusque & canonici, & civilis juris testimonia adducit. Verum hæc argumenta idem dicendum esse evincunt in quæstione juris, ut fuscè probavi *Tom. II. App. Diff. 1. c. 6. §. unic.*

C A P U T V.

Exponuntur illæ due regulæ: In dubiis tutior pars est eligenda: In dubiis melior est conditio possidentis: & quæ diligentia requiratur ad dubium deponendum.

I. **T**utius 1. sumitur comparate ad oppositam partem tutam. Status religiosus tutior est laicali & matrimoniali; uterque tamen status, laicalis, & matrimonialis

lis tutus est. 2. *adversative* ad partem non tutam, sed dubiam: quo in sensu sola pars tutior in dubiis tuta est: idcirco tutior præcipitur eligenda. Pars tutior dicitur per recessum a peccato. Pars probabilior per conformitatem ad legem, & veritatem. Pars tutior in dubio positivo semper est eligenda, ut infra demonstrabitur.

II. Altera regula est: *In dubio melior est conditio possidentis.* Hæc regula abutuntur Probabilistæ. Hæc regula locum habet in materia iustitiæ. Bona fide agrum possides, titulum possessionis, & dominii in controversiam vocat adversarius lite intentata. Jura omnino æqualia apparent post diligens examen. Tunc possessionem tollit æqualitatem, & ager adjudicatur possessori. Hæc itaque secunda regula optime conciliatur cum prima: *In dubiis tutior pars est eligenda.* Siquidem illa pars quæ ultra juris æqualitatem assertet etiam possessionem, tutior evadit. Hæc ratione vera quoque est regula altera: *In dubiis tutius est favere reo.* Quoniam dum dubium versatur inter reum & actorem, tutius est dubium reum absolvere quam damnare. De duobus enim malis necessariis tutius est minus eligere. Minus autem malum est reum absolvere quam innocentem damnare. Præfata regula extra iustitiæ confinia locum non habet, ut infra demonstrabimus contra Probabilistas, quos non pudet jactare possessionem libertatis adversus ipsum Deum, seu ejus æternam legem.

III. Omnes adfirmant, diligentiam adhibendam esse in investigatione veritatis necessaria ad dubium deponendum. Qualis vero diligentia gradus necessarius sit, difficile est præscribere; sequentes tamen regulas prudentium judicio submitto.

IV. REGULA I. Spectanda sunt & materiæ gravitas, & consecraria quæ inde manant. Conditio personæ dubitantis præ oculis habenda est. Si hæc scrupulis angatur, si sit conscientia bene morata, non parum deservit ad iudicium formandum de dubii depositione. Non omnes ad eundem diligentia gradum tenentur. Homo doctus consulat aut doctiores, aut æquales. Non adstringitur adire omnes, sed quos in gravi negotio consuleret. REGULA II. Christiano ignaro sat erit consulere Parochum, vel Confessarium, quando nulla solida ratio occurrit de ejus probitate, & doctrina dubitandi. REGULA III. Spectanda est temporis circumstantia. Nam interdum negotium moram non patitur: & tunc divino implorato auxilio quod prudentia

tia suggerit, decernendum est: REGULA IV. Requiritur animi sinceritas, desiderium, & studium inquirendæ, & comparandæ veritatis. Tunc autem hanc adesse sinceritatem, & comparandæ veritatis studium præsumitur, cum non in proprium commodum, & utilitatem animo indulgendi propriis appetitionibus res quaruntur, sed omnia in gloriam Dei, proximique salutem ordinantur. Contra illi sincere veritatem non inquirunt qui opinioniones propriæ libertati, & commodo faventes venantur, illosque Doctores consulere student quos blandiloquos & indulgentes cognoscunt. REGULA V. Ferventes, & humiles preces Deo, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, fundendæ sunt. Clama, ne cesses: *Illumina tenebras meas. Da mihi intellectum, & vivam.* Qui sincero humilique corde ad Patrem luminum accedit, lucem assequetur: quia sicut non permittit ultra vires nos tentari, ita nec finit mentem nostram obcæcari, quando ferventer ejusdem lumen petimus, & rogamus.

CAPUT VI.

De conscientia scrupulosa.

I. CONSCIENTIÆ scrupulosæ, seu scrupuli hæc est notio: *Est levis quædam suspicio peccati cum nimia operandi anxietate.* Distinguitur scrupulus a dubio, quod istud in judicii suspensione situm sit; ab opinione, quæ nititur gravi fundamento. Ultimæ particulæ cum *nimia anxietate operandi* constituunt verum scrupulosi hominis characterem, qui continuis angustiis premitur.

II. Ex hac scrupuli finitione, quam sit erronea vulgi opinio, patet. Mundani homines, & corruptelis addicti loco scrupulorum habent christianos viros æternæ salutis studiosos, & sollicitos: qui summa vigilantia & peccata, & peccati pericula declinare student; qui illecebras insipientis mundi, choreas nempe, ludos, comædias, spectacula quæque detestantur, & gravissimis præceptis humilitatis, & inhiandi evangelicæ perfectioni operam sedulam navant. Verum cæci sunt, qui præfatos Christianos scrupulorum numero accensent.

III. Plures assignari scrupulorum causæ solent. Primo naturæ dispositio. Temperamentum quod frigidum, & melancholico humore abundet, ad suspiciones, & pavores declinat. Suspicio terro penicillo res depingit, & spectra fabricat; hæc phantasmata accen-

dunt, & timorem excitant. 2. Capitis infirmitas, & imaginativæ læsio, nimia corporis maceratio, & diuturnæ vigiliæ. Hæ causæ ut expellantur, medicorum arte opus est.

IV. Aliæ causæ aut a dæmone, aut a propriis vitiis oriuntur. 1. Dæmones promoveant humores melancholicos & tetros, unde scrupuli manare solent. 2. Societas, & familiaritas cum scrupulosis. 3. Ignorantia, quæ impedit distinctionem boni a malo. 4. Superbia, qua quis nimium proprio judicio fidit. 5. Deus etiam permittit interdum aliquas animas scrupulis vexari aut in criminum pœnitentiam, aut ad majorem perfectionem.

V. Duplex scrupulorum genus. Alterum eorum qui re ipsa probi, & optime morati sunt, & nimia anxietudine declinandi vel ipsam peccati umbram torquentur scrupulis. Alterum eorum qui scrupulos sibi movent in rebus nullius momenti. Scrupulis se torqueri ajunt, quod mente distracta oraverint, quod temere de proximo judicium tulerint, quod internis suggestionibus prompte non resisterint. Ceterum nullum sibi scrupulum movent, quod præceptum eleemosynæ non impleverint, quod laute vivant, suisque appetitionibus indulgere studeant, quod debita suæ professionis implere negligant: loco proverbii fertur, quod scrupulosi sunt golosi, duræ cervicis, & commodorum amatores.

VI. QUÆST. I. *Quenam scrupulorum remedia?* RESP. Plura assignant auctores. P. Hermanus Bussembaum inter regulas quas pro scrupulis pellendæ exhibet, unam assignat cap. 3. quæ illius *medullæ* dulcedinem patefacit, & est n. 4. posita, hisque verbis concepta apud P. La-Croix p. 51. ASSUEFACERE se ad sequendas sententias mitiores, & minus etiam tutas. Fill. n. 181. Tò assuefacere emphasim præfert, & latissime divagatur per viam latam, & spatiosam. Non est opus persuasionem ut homines assuefaciant se opinionibus mitioribus, & minus tutis. Natura quippe sua proni sunt ad mitiora, & laxiora, & minus tuta. Hanc regulam ut falsam, & perniciosam rejicio.

VII. REGULA I. Scrupulosi ingrediantur viam arctam & angustam quam Christus prescribit, & caveant a via lata, & spatiosa, quæ ducit ad perditionem: id enim non ad scrupulos fovendos, sed potius abigendos perutile est. 2. Assuefiant humilitati, precibus, & pietatis operibus. 3. Exerceant se in virtutibus theologicis fidei, spei, & caritatis. 4. Sollicite caveant tum mortalia, tum ve-

nialia . 5. Sanctorum vitam imitentur . 6. Seligant directorem doctum , & pium , & sanæ doctrinæ assertorem . 7. Ejusdem consiliis pareant ad nutum , & ejusdem decisiones suscipiant ut Dei . Acceptis semel regulis directionis , non debent importune directorem adire , & molestissimis interrogationibus vexare , & tædio summo afficere ; sed regularum quas acceperunt , beneficio abigere scrupulos , & spectra debent .

VIII. QUÆST. II. *Quomodo se gerere Confessarius cum scrupulosis debeat ?* RESP. I. Denuntiet scrupulosis se nolle eorundem regimen suscipere , nisi exactam & cæcam obedientiam omnino spondeant . 2. Iisdem suadeat sanitatem eorum in obedientia præsertim sitam esse . 3. Scrupulorum causas exploret . 4. Si præterita vita vitiorum , & sacrilegiorum plena causa sit scrupulorum , confessionem generalem , methodumque tenendam in eadem faciendam præscribat . Hac peracta severe iisdem vetet ne imposterum de præteritis vitiis recogitent . Ad summum ter aut quater audiat aliquod præteritæ vitæ peccatum . Deinde ostium elapsæ vitæ omnino claudat . 5. Exerceat eos in virtutum officiis . Diabolus versutus & vaser est . Cum non potest animum scelerum representatione recta aggredi , & subigere , conatur jugum Christi exasperare , & virtutis viam spinis , & tribulis aspergere : continuis spectris mentem replet , & cæli iter impervium , atque humanis viribus impar depingere conatur , ut animus tandem desperatione oppressus in vetera flagitia relabatur . Curet igitur Confessarius scrupulorum vires erigere , spem in divinam misericordiam fovere ; & præteritæ vitæ recordationem , quæ animum turbat , penitus ab eisdem aboleat .

IX. Sit benignus , & misericors Confessarius in animando inflammandoque spiritu hominis scrupulosi ; severus vero in admittenda confessionum elapsæ vitæ repetitione . Manifestet quam gravia mala scrupuli pariant . 1. professionem virtutis odiosam efficiunt . 2. desperationem inducunt . 3. consolationem , & gaudium moratæ vitæ impediunt . 4. animam afflictionibus replent : temporis jacturam in vanis cogitationibus , & innumera alia mala pariant .

X. QUÆST. III. *Licetum ne est contra scrupulos agere ?* RESP. Non licitum , sed debitum est scrupulos contemnere , & iis spreto contra eosdem agere . Quando aliqui scrupulosi dubitant aut de attentione necessaria in precibus recitandis , aut de omissione ali-

cujus psalmi , vel horæ , aliqui Casuistæ suggerunt petendi juramentum a scrupuloso : Jurares ne te omisisse horam , non fuisse attentum , te consensisse tentationi &c. ? Hanc juramenti petitionem ineptam , & vanam reputo . Aut scrupulosus omnino contemnat ejusmodi suspiciones ; aut Confessarius jubeat ut flexis genibus repetat horas , psalmos , quos omisisse dubitat . Forte hæc vexatio intellectum dabit . Spectanda tamen est scrupulorum diversitas . Commune , & generale remedium est hæc omnia contemnere , & urgere scrupulosum ut imposterum vigilantior , & devotior se habeat in suis obeundis officiis . Repetitio precum inepta est , & elapsa negligentia melius non deletur quam si magis attente , devote , & ferventer propria officia impleantur .

DISSERTATIO II.

De Probabilismo ejusque consecrariis .

Probabilismus per universam Theologiam excurrit . Fermentum est quod universam doctrinæ massam inficit . Utrum eam corrumpat , aut animabus utiliore efficiat , in disputationem vocatur . Imbecillitati meæ adeo evidens apparet Probabilismum universam eorum doctrinam corrumpere , & omnes christianæ doctrinæ regulas pervertere , & ab imis fundamentis suffodere , ut verba desint quibus exprimere id pro dignitate valeam . Ne vero hanc meam sinceram , & ingenuam scribendi rationem carpere ullo modo possint Probabilistæ , in eorundem memoriam revoco quod in *Pref. ad Reg. Mor. §. II.* scribit doctissimus Jesuita P. Ignatius de Camargo . Nemo , inquit , *jure reprehendat eum , qui disputans in sententiam benignam deduxerit ex ea sequelas plurimas , quas affirmet , aut probet esse longe HORRENDISSIMAS , vel HERETICAS , aut blasphemias Alioquin argumentum ab absurdo , quod ajunt , vel ab impossibili , quo nullum in Theologia , frequentius est , oportebit de medio tollere .* Subdit vero ibidem celeberrimus hic Jesuita . *At video plures esse Probabilistas sane DELICATISSIMOS , qui cum ipsi AUDACISSIME non modo de nostra sententia , verum etiam de PATRONIS ipsius quidvis loquantur , & scribant , benignam tamen suam opinionem vel LEVITER tangi non ferunt .* At velint , nolint , sustineant patienterque ferant necessum est ut nos pro modulo nostro , omni humano respectu contempto , evangelicam morum doctrinam

doctrinam a vanis commentis, & perniciosis opinionis vindicemus.

CAPUT I.

Opiniones a S. Sede damnatæ in controversia Probabilismi.

I. **I**N universo hoc opere primum omnium damnatas ab Ecclesia theses ob oculos lectorum revocabo, ut in antecessum cavere sibi ab errandi periculo queant. Sequentes autem in Probabilismi controversia proscriptis Romana Sedes sub Alex. VII. & Ven. Innoc. XI. Pontifice O. M.

1. Si liber sit alicujus junioris, & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet rejectam esse a Sede Apostolica tanquam improbabilem. 27. Alex. VII.

2. Non est illicitum in Sacramentis consequendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurvendi. Hinc sententia probabilis tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis sacerdotalis, aut episcopalis. 1. Innoc. XI.

3. Probabiliter existimo, judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem. 2. ejusdem.

4. Generatim dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeat, consisti aliquid agimus, semper prudenter agimus. 3. ejusdem.

5. Ab infidelitate excusabitur infidelis, non credens ductus opinione minus probabilis. 4. ejusdem.

6. Probabile est ne singulis quidem rigoroze quinquenniis per se obligare præceptum caritatis erga Deum. 6. ejusdem.

CAPUT II.

Quid, & quod duplex sit opinio probabilis, probabilior, tuta, & tutior. Germanus sensus questionis proponitur.

I. **V**era opinionis probabilis finitio hæc est: *Assensus intellectus ad unam partem cum formidine partis oppositæ propter motum probabile*, ut S. Thomas cum ceteris Theologis docet 1. p. q. 79. ar. 9. ad 4. Probabile accipitur per ordinem ad veritatem. Quæ veritas, si rationibus evidentibus & certis menti pateat, tunc mens elicit assensum certum & evidentem, habetque de ta-

li veritate certitudinem omnis formidinis de opposita parte expertem. Si hæc veritas solis rationibus probabilibus se menti offert, tunc mens format assensum opinativum, seu opinionem probabilem. Quare idem valet *probabilitas*, ac *verisimilitudo*.

II. Una opinio *verisimilior*, seu *probabilior* altera dicitur, quando occurrunt solidiora momenta pro illa quam pro hac. Quare probabilior est quæ magis accedit veritati. Opinio minus probabilis nuncupatur quæ minus accedit veritati, & ab eadem magis distat quam probabilior. Ante ortum Probabilismi sola opinio probabilior pro opinione probabilis habebatur. Nam opinio minus probabilis in conspectu probabilioris antiquis omnibus probabilis non fuit, & re ipsa non est, ut infra palam fiet. Utrumque tamen res se habeat, ab hoc discrimine nostra sententia non pendet.

III. Opinio probabilis dividitur in *speculativam*, & *practicam*. Hæc divisio absolute accepta vera est. Nam scientiæ aliæ *speculative* sunt, quæ in sola speculatione, & meditatione sistunt; aliæ ad opus se extendunt, & dicuntur *præctice*. Hac distinctione plures abutuntur, qui opinionem *speculative* probabilem vocant, quæ spectat actionem a suis peculiaribus circumstantiis præctam; & *practicam*, quæ considerat objectum, seu actionem suis circumstantiis vestitam. Heinc colligunt opinionem quæ erat probabilis *speculative*, evadere practice improbabilem propter variationem circumstantiarum. Hanc divisionem hoc pacto explicatam merito impugnat P. Vasquez tom. 1. in 1. 2. disp. 62. cap. 4. & disp. 65. cap. 1. Nam quando variantur circumstantiæ in genere moris, opinio non remanet eadem, sed altera evadit. Eadem enim opinio dicitur *speculativa*, quatenus meditatatur objectum cum omnibus suis circumstantiis, & sistit in sola speculatione; evadit autem *practica*, prout dirigit, & imperat executionem operis. A probabilitate quippe *speculativa* oritur *practica*; seu ipsa probabilitas *speculativa* extensione fit *practica* absque ullius circumstantiæ variatione, & diversitate.

IV. Rursus opinio est probabilis ab *intrinseco*, quæ nititur solido, & gravi fundamento rationis, & est probabilis ab *extrinseco*, quando nititur auctoritate Theologorum. Hæc auctoritas non tam ex eorum numero quam ex eorum merito, doctrina, & sanctitate metienda est. Præterea altera est opinio probabilis *objectiva*, quæ in se talis est, qua-

quatenus pro se habet gravia rationum momenta, sive a ratione, sive ab auctoritate accersita; & altera opinio probabilis *subjectiva* dicitur, quæ viro serio, & mature consideranti rationes, & fundamenta ejusdem illi talis apparet. Si hæ rationes revera solidæ, & graves sint, tunc opinio est probabilis & *objective*, & *subjective*.

V. Tandem opinio alia tuta, alia tutior. Status laicalis, & matrimonialis tutus est: tutior est status religiosus: uterque tamen status tutus est. Et quia hoc exemplo utitur P. Medina 1. 2. q. 19. ar. 6. in explicatione probabilis, & probabilioris, ideo exculari a multis solet a *Probabilismo* recentiorum. Usus igitur istius distinctionis locum habet tum solum cum ambæ sententiæ certæ sunt, sed una remotior est a peccandi periculo etiam materialiter. Contritio caritate imperfecta formata sufficit in omnium sententia ad Sacramentum pœnitentiæ. Hæc sententia tuta est. At si caritas perfecta sit, tutior sane sententia evadit.

VI. Imperitorum plurimi confundunt sententiam tutiorem cum probabiliori, & tutam cum minus probabili. Heinc *Probabilioristæ* vocantur ab imperito vulgo *Tutoristæ*, & *Rigoristæ*. Sed hæc putida calumnia est ex ignorantia, & quidem supina parta. Opinio stans pro lege tutior est, at non propterea *probabilior*. Quoniam opinio tutior dicitur quæ magis removet hominem a periculo peccandi. Si tamen interdum asseratur talem opinionem obstringere hominem ad ejusdem executionem, falsa, & improbabilis erit. Tutius sane quis servavit castitatem, si nunquam mulieres aspiciat, aut alloquatur, & tutius abstinebit ab usura, si nullos ineat contractus. At si obstringere absolute velis homines ut ab omnium mulierum colloquio, & ab omni contractu abstineant, opinio penitus improbabilis, & falsa est. Opinio quippe tutior, & opinio probabilior a diversis principiis manant: hæc a majori accessu ad veritatem, & a gravioribus rationum momentis; illa a majori recessu a periculo peccandi.

VIII. Ultimo dividitur probabilitas in probabilitatem *conscientiæ*, & in probabilitatem *impunitatis*. Probabilitas conscientiæ ea est de qua hætenus. Probabilitas impunitatis ea est qua gaudent libri editi cum approbatione Revisorum seu Censorum: quæ probabilitas minime sufficit ad formandam conscientiam probabilem. Quare proscripta est ab Alexandro VII. sequens opinio: *Si liber sit alicuius junioris & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet esse rejectam a Sede apostolica tamquam improbabilem*. Heinc patet quanta laborem ignorantia illi qui effutiunt: Liber approbatus est: ergo opinio sua fruitur probabilitate. Hac sola probabilitate *impunitatis* gaudent plures Ordinum Regularium constitutiones, quæ approbatæ sunt in forma *communi*, secus in forma *specificâ*. Hac approbatione ritu solemni omnes sententiæ, & leges in libro contentæ sigillatim discutiuntur, & approbantur. An hac approbatione in forma *specificâ*, ut ajunt, aliquæ Ordinum constitutiones sint approbatæ, me latet. Communiter approbatæ sunt in forma *communi*; & tunc sola gaudent probabilitate *impunitatis*. Quamobrem sicut in aliis libris approbatis in forma *communi*, sic & in his constitutionibus occurrere opiniones possunt improbabiles. Et tunc inepte allegantur approbationes pontificiæ, ut tales improbabiles opiniones propugnentur ut probabiles probabilitate *conscientiæ*, cum sint dumtaxat probabiles probabilitate *impunitatis*.

STATUS QUESTIONIS exponitur.

VIII. Argumentum de quo disputatio instituitur, & quod per universam Theologiam excurrit, ejusmodi est. *Quis dubitat sit ne aliqua actio mala moraliter, seu divina lege prohibita*. Is agnoscat in utramque partem Theologos graves, & pios invicem pugnare, sibi que contradicere. Omnibus mature expensis tum a ratione, tum ab auctoritate probationibus, deprehendit, & judicat verosimilius talem actionem esse vitiosam: videt fundamenta quæ evincunt malitiam, & prohibitionem actionis esse graviora, & superare fundamenta opinionis oppositæ, quæ stat pro honestate ejusdem actionis. Queritur possit ne is, rejecta probabiliore, sententiam amplecti minus probabilem, & præfatam actionem libere exequi.

IX. Negant *Antiprobabilistæ*. Adfirmant e contrario *Probabilistæ*, atque defendunt, licitum esse usum utriusque opinionis, ita ut possit Christianus quam maluerit eligere. Probabiliorem quidem ex consilio majoris perfectionis, minus vero probabilem ex libertate electionis; cum nullum præceptum urget ad priorem.

CAPUT III.

§. II.

Argumento evidenti, & ineluctabili evincitur, doctrinam de licito usu opinionis minus probabilis in conspectu probabilioris esse falsam & antievangelicam.

PRIMA PROPOSITIO.

I. **A**rticulus fidei est Evangelium Christi continere solam & puram veritatem cum exclusione cujuscumque falsitatis, atque hoc Evangelium esse regulam certam & tutam, quam pro nostra conscientia dirigenda Deus nobis assignavit.

Hæc prima propositio articulus fidei est, & extra cujuscumque disputationis, & cavillationis aleam constituta.

SECUNDA PROPOSITIO.

II. Probabilistæ docent licitum usum utriusque propositionis contradictoriæ, quarum una si vera est, altera falsa sit necessum est. Utraque enim esse vera nequit, ut omnes fatentur.

Hæc secunda propositio est ipse status questionis. Est veritas facti luculentissima, quæ revocari in controversiam a nemine potest, nisi questionis status destruat.

TERTIA PROPOSITIO.

III. Ergo doctrina Probabilismi est antievangelica, cum doceat licitum usum falsitatis, quæ in alterutra opinionum continetur, quæque hostiliter cum Evangelio pugnat. Consequentia hæc legitima est, & necessario manat ex duabus primis propositionibus.

§. I.

Brevis explicatio primæ propositionis.

IV. Utique lex evangelica est regula extrinseca & remota operationum moralium, & regula intima & proxima est mentis ratio, qua ipsa lex evangelica proponitur. At cum lex ista sit lex veritatis, uti de fide est, qui statuunt regulam conscientiæ esse falsitatem, ut *cognitam*, docent errorem antievangelicum. Quis hoc inficiabitur? Hoc docent Probabilistæ vi sui systematis; quod evinco explicando secundam propositionem.

Brevis explicatio secundæ propositionis.

V. Fateor certo nobis non constare, quænam ex duabus opinionibus vera sit. Nam evenire, licet perraro, potest ut opinio quæ nobis probabilior videtur, falsa sit, & minus probabilis, vera. Quid heinc? Illud sane quod si post maturam diligentiam Antiprobabilista erret in eligenda falsitate veritatis loco, dignus excusatione error sit. Siquidem Antiprobabilista veritatem ut regulam certam, & evangelicam veneratur, & propugnat solam veritatem esse normam conscientiæ nostræ. Huic autem principio non contradicit, si ob suam imbecillitatem in eligenda sententia quam veritati propinquiorem certo judicat, decipiatur.

VI. Probabilista e contrario loco systematis & principii constituit sciens & volens, licitum esse usum opinionum contradictoriarum, quarum si una vera est, altera falsa sit oportet. Certo, & evidenter scit Probabilista, quemadmodum sciunt omnes, alterutram contradictoriarum esse falsam. Ergo dum Probabilista loco principii constituit licitum usum contradictoriarum opinionum, *dogmatice* errat: quia pro regula conscientiæ statuit falsitatem *cognitam*, quam scilicet in alterutra opinionum contradictoriarum contineri certo scit. Quamvis enim ignoret quænam ex duabus vera sit; evidenter tamen scit, in alterutra contineri falsitatem. Ergo loco systematis constituendo licitum usum utriusque opinionis contradictoriæ, *systematice* docet licitum usum falsitatis etiam *cognite*. Nihil autem hostilius pugnat cum evangelica veritate, quam falsitas. Dupliciter ergo errat Probabilista. Primo *dogmatice*, ut ostensum est, quia pro systemate constituit licitum usum falsitatis *cognite* contentæ in alterutra contradictoriarum propositionum: secundo *moraliter*, contra prudentiam, & debitum inveniendæ veritatis, dum opinionem minus probabilem, seu minus propinquam veritati, & magis vicinam falsitati, seligit in conspectu verisimilioris pro suæ conscientiæ regula. Sed de hoc secundo infra. Nunc enim de solo errore, qui dogmaticus dici potest, sermo est.

§. III.

§. III.

*Probabilistæ simplex & perspicuum responsum
præbere huic demonstrationi
non possunt.*

VII. Torquere ingenia sua Probabilistæ, & distinctionum centones infarcire possunt; at nunquam simplex, & perspicuum præfata demonstrationi dabunt responsum. *Propositio prima* articulus fidei est, millies in Scripturis repetitus. *Lex tua veritas. Lex veritatis in ore ejus*: psal. 118. *Omnia mandata tua veritas. Mandasti justitiam testimonium tua, & veritatem tuam nimis.* Subdit Zacharias c. 8. *Veritatem tantum, & pacem diligite.* Deus veritatem custodiendam tradidit populo suo. *Gens iusta custodiens veritatem*: inquit Isaias c. 26. Populus Dei hanc veritatem manifestat, repetit c. 28. Isaias. *Notam faciet veritatem.* Et per hanc veritatis semitam Filii Dei ambulant. 3. Reg. 3. *Ambulantes in veritate.* Hanc elegit David psal. 118. *Viam veritatis elegi*, minime viam probabilistæ. Hac veritate sancti evadimus. *Sanctificati in veritate.* Isti parati sunt ad veritatem propugnandam, inquit Paulus 2. Cor. 13. *Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate.* Hæc est sanctitatis regula. In sanctitate veritatis, subdit idem Paulus Ephes. 4. In mundum Christus venit ut hanc nos doceret veritatem, pergit Paulus 1. ad Timot. 2. *Qui vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Electos suos filios veritatis appellat, Jac. c. 1. *Genuit nos verbo veritatis.* Quoniam Deus veritas est. Veritas est quæ nos a peccato liberat, subditur Joan. c. 8. *Cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.*

VIII. Privatio veritatis nota est reproborum, ut habetur 1. Mach. *Non est veritas in eis. Sunt isti*, inquit 1. ad Timoth. 6. Paulus, *veritate privati*: additque 2. ad Thess. c. 2. *Non crediderunt veritati*: immo a veritate auditum avertent: 2. Tim. 4. *Avertentes se a veritate*: ad Tim. 1. *Resistunt veritati*: 2. ad Tim. 2. Istius veritatis amore destituti sunt: *Caritatem veritatis non receperunt*: 2. Thess. 2. *Non acquiescunt veritati*: Rom. c. 2. *Veritatem non loquuntur*: Jer. c. 9. *Qui veritatem in injustitia detinent*: Baruch. 4. atque opinionum pravitate in mendacium transformant: *Commutarunt veritatem Dei in mendacium*: Rom. c. 1. Veritatis oblivio terram replevit, ait Isai. c. 59. *Facta est veritas in oblivionem.* Ita est, clamat Oseas c.

4. *Non est veritas in terra.* Hanc obscurare & extenuare tentant homines: *Diminute sunt veritates a filiis hominum*: psal. 11. Quænam vero major diminutio veritatis, quam si rejiciatur quod magis accedit veritati, & eligatur quod plus distat a veritate, seu quod judicatur minus verum; cum Deus contra imperet? *Mandasti mandata tua custodiri nimis*: psal. 118. Tandem Deus Eccli. 37. hæc præcipit: *Ante omnia opera verbum verax præcedat te, & ante omnem actum consilium stabile*, non minus verax, nec minus stabile.

IX. Hinc itaque conficitur argumentum. Articulus fidei est, evangelicam legem, quam pro conscientia nostræ regula certa, tuta, & indefectibili Christus Jesus nobis dedit, puram & solam veritatem continere, & omnem falsitatem rejicere, & detestari. Hæc, ut dixi, veritas fidei est. Probabilistæ defendunt, & quidem pugnacissime, licitum esse usum contradictoriarum opinionum, in quarum alterutra contineri falsitatem antievangelicam, certo & evidenter sciunt. Ergo Probabilistæ certo & evidenter docent falsitatem cognitam vi sistematis esse regulam rectæ conscientia. Ergo Probabilistæ propugnant doctrinam antievangelicam.

X. Secunda propositio est evidentissima, cum sit argumentum disputationi subiectum. Negant ne Probabilistæ licitum usum opinionis probabilioris? Negant ne licitum usum minus probabilis contrariæ de eadem prorsus actione, & respectu ejusdem personæ? Utinam hoc negarent, quia repudiarent Probabilismum, & eundem diris dovoverent. Non tantum id haud negant; quin potius disertissime affirmant, & omnium ore ita alloquitur Christum P. Antonius CASNEDI tom. 2. in ipsa dedicatione operis. *Cum Magister veritatis sis, adeo humanæ condescendis inscitie, ut in tuo veritatis TRIBUNALI ERROR inculpatus ipsam COEQUET VERITATEM. Eum enim non accusas, sed excusas; non plectis, sed PREMIARIS, ipsam tuam legem habendo pro non lege, & tuam non legem habendo pro lege, si lex ut non lex, & non lex ut lex invincibiliter ignoretur.*

XI. Hanc doctrinam, ut vidimus supra cap. 3. admittunt, & defendunt communiter omnes Probabilistæ. Ergo evidentissima est secunda demonstrationis nostræ propositio, videlicet Probabilistas docere licitum esse usum falsitatis Probabilismi pallio indutæ: & hanc falsitatem, & errorem ipsum ignorantia nube obiectum ingredi Paradisi januam, & æterno gloriæ præmio a Patre veritatis coronari.

ronari. Hæc autem doctrina imbecillitati meæ, & salvo meliori iudicio evidenter falsa, antievangelica, & scandali plena apparet.

XII. Lubet quæ dixi, sensibili exemplo confirmare. Sunt duo pocula vini, in quorum altero venenum latitat; at ignoro in quonam determinate resideat. Si duobus hominibus ambo pocula bibenda traderem, homicidii sane reus forem: quoniam scio certe in alterutro venenum mortale contineri. Sunt duæ opiniones contradictoriæ, in quarum altera continetur transgressio divinæ legis; adeoque reatus æternæ damnationis. Ignoras utique quamam determinate vera sit; at certissime scis in alterutra contineri falsitatem. Ambas sequendas proponis, Petro unam, Paulo alteram. Hæc propositio continet statum quæstionis, quam omnes Probabilistæ defendunt. Unum præ omnibus audiamus P. Paulum Laymanum, omnium Probabilistarum moderatissimum, qui lib. I. tract. I. cap. 5. hæc scribit: *Arbitror nihil a ratione alienum fore, si Doctor consultus significet consulenti, opinionem a quibusdam viris doctis tamquam probabilem defendi, quam proinde sequi ipsi liceat. Quamvis idem Doctor ejusmodi sententiam speculative falsam CERTO SIBI persuaadat, ut proinde ipsemet in praxi sequi non possit. Cum enim consulens in re dubia, jus habeat se conformandi opinioni quæ a QUIBUSDAM viris doctis defenditur, nihil obstant quod aliqui alii contradicant, & speculative sententiam improbabilem judicent, hoc ipsum jus consulenti Doctor indicare non prohibetur: atque hinc existit quod vir doctus DIVERSIS secundum OPPOSITAS SENTENTIAS, OPPOSITA CONSILIA dare possit, servata tamen discretione, ac prudentia. Paucis hic habes totum Probabilissimi arcæm expositum. Tu judicas propositionem quæ tractat de peccato mortali, CERTO FALSAM speculative, idest absolute in se. Si falsam certo judicas, certo quoque judicas esse antievangelicam, atque adeo a Deo proscriptam; cum omnis falsitas improbata a Deo sit. Tibi eam sequi non licet, inquit P. Laymanus; licet tamen tibi aliis eam suadere. Quid? Aliis suadere potes quod tibi non licet? Ubi ergo Christi oraculum: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne facias?* ubi veritatis amor, quam sequi præciperis, & alios edocere?*

XIII. Ad ultimam nunc propositionem a me propositam devenio. *Vir doctus diversis secundum oppositas sententias opposita consilia dare potest.* Vir doctus evidenter scit, ut di-

ximus, & absolute cognoscit in alterutra sententiarum contineri venenum falsitatis, utraque tamen diversis hominibus illas sequendas præbet, & suadet. Ergo sciens & volens veneno falsitatis unum consulentium occidit. Falleris, inquit. Venenum falsitatis fugo Probabilissimi illitum vim amittit occidendi. Ita ne vero? Quod falsitas ignorantia invincibili testis innoxia evadat, & ipse fateor. At quod falsitas evidenter cognita sit vitiosa, nemo negare valet. P. Layman, & cum eo omnes ad unum Probabilistæ docent duo hæc paradoxa, mihi sane monstruosa. Primum, quod tu suadere queas sententiam quam certe falsam in se cognoscis. Alterum, quod tu secundum oppositas sententias opposita consilia diversis hominibus præbere valeas; cum certissime scias in alterutra sententia falsitatis venenum latitare. Uni enim istorum hominum doctrinam in se antievangelicam, qualis est omnis doctrina falsa, suades. Doctrina autem antievangelica non in cælum extollit, sed ad infernum detrudit. Quis heinc evidentissime non colligit, Probabilissimum hunc Evangelium Christi ad purum purumque Scepticismum, Pyrrhonismum, & Academicismum reducere?

CAPUT IV.

Summi Pontificis Alexandri VII. auctoritate evincitur sistema probabilisticum pugnare cum lege evangelica.

I. QUÆ hætenus dicta sunt, satis superque sufficerent profligando, exterminandoque Probabilismo. Verum quo luculentior veritas est, eo pluribus indigent cavillationibus, effugiis, latebris, & sophisticis distinctionibus qui obscurare, & oppugnare illam enituntur. Quamobrem & nos cogimur sermonem protrahere, & quæ diximus, summorum Pontificum auctoritate confirmare.

II. Alexander VII. an. 1665. die 24. Septembris hoc evulgavit decretum. „ Sanctissimus D. N. audit non sine magno animi sui more commotus opinionis christianæ disciplinæ relaxativas, & animarum perniciem inferentes partim antiquatas iterum suscitari, partim noviter prodire; & summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excrescere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus MODUS OPINANDI IRREPSIT alienus omnino „ ab

„ *ab evangelica simplicitate*, sanctorumque Pa-
 „ trum doctrina; & QUEM si pro recta re-
 „ gula fideles in praxi sequerentur, ingens eru-
 „ ptura esset christiana vitæ corruptela. Qua-
 „ re ne ullo unquam tempore viam salutis,
 „ quam suprema veritas Deus, cujus verba
 „ in æternum permanent, arctam esse desi-
 „ nivit, in animarum perniciem dilatari, seu
 „ VERIUS PERVERTI contingeret: idem san-
 „ ctissimus D.N. ut oves sibi creditas ab ejus-
 „ MODI SPATIOSA LATAQUE, per quam itur
 „ ad PERDITIONEM, VIA pro pastoralis solli-
 „ citudine in rectam semitam evocaret, ea-
 „ rumdem opinionum examen pluribus &c.,

III. Conferatur hoc decretum cum demon-
 stratione antecedenti, & continuo apparebit
 Probabilissimum non minus cum evangelica do-
 ctrina pugnare quam tenebras cum luce.
 Tria perpendenda in decreto Alexandrino.
 Propositiones damnatæ, de quibus nunc dis-
 putatio nulla. Alterum, *modus opinandi ir-*
repsit in morum Theologia, seu in rebus ad
conscientiam pertinentibus. Hunc modum in-
 trusit summa *luxuriantium ingeniorum* licen-
 tia. Modus iste opinandi seu *probabilizandi*
 alienus omnino est ab evangelica simplicitate,
 idest a spiritu, & sinceritate evangelicæ
 legis, sanctorumque Patrum doctrina. Quid
 heinc consequitur? Si fideles, si pastores, &
 animarum moderatores hunc modum seque-
 rentur, *ingens in christianam vitam eruptura*
esset corruptela. Tertium est, modum hunc
 probabilistice opinandi animas christianas in
 viam latam, & spatiosam, quæ ducit ad per-
 ditionem, detrudere. Quare SS. Pontifex ut
 easdem in semitam salutis, quam arctam esse
 Deus definivit, revocaret, opiniones plu-
 res damnavit. Plantam probabilisticam vene-
 ficam, seu ab evangelica lege, & Patrum
 doctrina alienam declaravit; fructus vero plu-
 res inde proficiscentes reprobavit.

IV. Heinc luce meridiana clarius patet in
 hoc decreto Pontificem sermonem habere,
 non de opinionibus dumtaxat particularibus
 (nam has opiniones figillatim damnat) sed
 de ipso probabilistico sistemate. Modus opi-
 nandi irrepsit, quem si pro REGULA seque-
 rentur fideles, in viam perditionis prolabe-
 rentur. Regula autem formandi conscientiam
 est Probabilissimus, ut late probat Terillus in
 suo tract. de reg. mor. Regula est, ipsi faten-
 tibus Probabilistis, benigna. Pontifex vero de-
 clarat hanc regulam pugnare cum Evange-
 lio, Patrumque doctrina. Edisserant nobis
 Probabilistæ, quinam alius *modus*, quam
 alia *regula* aliena ab Evangelio, & Patrum

doctrina irrepsit in morum Theologiam, præ-
 ter Probabilissimum? Designent nobis alium
 modum, aliud sistema, aliam regulam.

V. Hæc omnia in obvio decreti sensu evi-
 dentia sunt. Accedit quod omnibus histo-
 ricis fatentibus Probabilissimus denuntiatus Pon-
 tifici summo fuit. Præterea Stephanus GRA-
 dius Vaticanæ Bibliothecæ Præfectus, & Ale-
 xandro VII. suppar, testatur tum in voto sa-
 cræ Congreg. jussu edito, tum in disputatio-
 ne anno 1670. Romæ edita adversus P. Ho-
 noratum Fabrum, Pontificem illis verbis *mo-*
dus opinandi &c. notasse Probabilissimum. Si-
 quidem Pontifex acceptis tot epistolis adver-
 sus Probabilissimum ab Episcopis Galliarum,
 & Belgii, ceperat (inquit GRADIUS) *impe-*
tum egregius Dei relator, gravia omnino, ac
severa in hac re rota (de Probabilismo) &
malum, ut ajebat, in sua fonte, & radice fun-
ditus exscindendi, disenta edita CONSTITUTIO-
NE ... Nec vero quidquam propius fuit quam
ut id faceret: fecissetque sine dubio, nisi in-
tervenisset ejus consilio Cardinalis PALLAVI-
CINUS, cui accuratorem deliberationem ea vi-
sa res est postulare, quam ut celeriter, quod
apparebat futurum, explicari posset; ac multo
fore consultius, si dilata tantisper pleniori cen-
sura, ipse in presentia opiniones nominatim
configerentur, ut factum est ... adjectaque præ-
fatio, quæ licet sub involucrio verborum, VE-
RE manifestum facit decernentis animum, ab
hac philosophandi de moribus ratione alienum,
quam propterea, ut vides, APPELLAVIT mo-
dum opinandi contrarium evangelicæ simplicita-
ti, sanctorumque Patrum doctrina.

VI. Alexandrum VII. his verbis (*modus*
opinandi &c.) notasse Probabilissimum testa-
 tur etiam universa Ecclesia Gallicana in Co-
 mitiis generalibus congregata anno 1700. his
 verbis: „ Nunc ut ad aliud fidei caput ve-
 „ niamus, ad moralem scilicet Theologiam,
 „ his postremis temporibus, prava ingenio-
 „ rum licentia, ac subtilitate corruptam,
 „ præmittenda putamus verba felicis mem.
 „ Alexandri VII. ... MODUS OPINANDI *ir-*
repsit &c. qua sententia non modo erro-
 „ res increvisse queritur, *verum etiam, quod*
 „ CAPUT est, adnotari voluit, IPSAM rei tra-
 „ ctandæ RATIONEM esse introductam, un-
 „ de videremus corruptelam morum non mo-
 „ do secuturam, verum etiam, facto veluti
 „ impetu, irrupturam, quam vix cohibere
 „ possemus.

„ Neque vero satis fuit sanctissimo Pon-
 „ tifici (perpendant hæc verba Probabilistæ)
 „ novam hanc methodum ludificandæ con-
 „ scien-

„ *scientiæ, & involvenda veritatis*, hoc est
 „ ipsum mali detexisse fontem, sed exitialis
 „ doctrinæ rivulos infectatus &c. „

VII. Tandem post multa hoc solemne editum adversus Probabilismum omnium laxitatum fontem edidit.

DE OPINIONUM PROBABILIUM USU.

„ Absit vero ut probemus eorum errorem
 „ qui negant, licere sequi vel inter probabiles probabilissimam. Sed ad rectum usum probabilium has regulas a jure præscriptas cognoscimus.

„ Primum est ut in dubiis de salutis negotio, ubi æqualia utrimque animo se offerunt rationum momenta, sequamur id quod tutius, sive id quod est in eo casu (N. B.) *unice tutum*: nec id consilii (ut ajunt Probabilistæ) sed PRÆCEPTI loco habeamus, dicente Scriptura: *Qui amat periculum, in illo peribit*. Hæc est prima regula.

„ Altera. Ut circa probabiles de christiana doctrina sententias sequamur id quod *Viennense Concilium æcumenicum* circa infusas tam parvulis, quam adultis in baptismate virtutes decrevit his verbis: *Nos hanc opinionem tamquam PROBABILOREM & dictis Sanctorum, ac Doctorum modernorum Theologiæ magis consonam, & concordem duximus eligendam*. Quod Concilii iudicium eo magis ad dirigendos mores pertinere constat, quo magis ex ipsis fidelium sanctitas, ac salus pendet &c.

„ Quod ergo in praxi eam nobis liceat sequi sententiam quam nec IPSI, UT PROBABILOREM eligendam judicemus, HOC NOVUM, INAUDITUM, hoc certis aut notis autoribus postremo (N. B.) demum seculo propositum, & ab eisdem pro morum regula positum, repugnat huic effato Vincentii Lirinensis &c.

„ Hoc initium malorum esse, atque omnium antedictarum corruptelarum caput. Hoc in censuris Apologiæ Casuistarum ab antecessoribus nostris, viris fortibus, & religiosis censuræ notatum. „ Vide Tom. 2. App. l. 3. dis. 2.

CAPUT V.

Ven. Innocentii XI. Pontificis summi auctoritate Probabilismus evincitur improbat.

I. Duo edidit decreta summus hic Pontifex, quibus Probabilismus evertitur: alterum 1679. ad universalem ecclesiam directum; alterum 1680. ad Genera-

lem Societatis Jesu datum, in quo perspicue declarat, se Probabilismum detestari. Vide Tom. 2. App. l. 3. dis. 3. c. 2.

II. In priori decreto quatuor propositiones damnatæ sunt, quæ sunt veluti quatuor Probabilismi cardines. Paucis easdem expendam. 3. hæc est: *Generatim dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeat, consistit aliquid agimus, semper prudenter agimus*.

III. Respondent Probabilistæ, damnatam thesim esse ob illas duas particulas *generatim, & semper*: quia, inquit, iudices, & Confessarii nequeunt uti opinione minus probabili. Responsio futilis. Quoniam Pontifex sigillatim damnavit usum opinionis minus probabilis in iudiciis, & administratione Sacramentorum. Cavillantur alii *probabilitatem tenuem* non esse veram probabilitatem. Es fugium vanum. Nam in thesi proscripta dicitur: *Modo a probabilitatis finibus non exeat*. Ergo usus veræ probabilitatis damnatus est.

IV. Altera propositio damnata hæc est: *Probabiliter existimo, iudicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem*. Ante Probabilismi nativitatem Theologorum nemo, quod sciam, hanc thesim docuit. Est legitimus Probabilismi fetus. Eam ante decretum Pontificis communiter Probabilistæ defendebant, ut testantur Salmanticenses tr. 29. c. 1. p. 4. & P. Camargo septuaginta circiter Probabilistas propugnasse testatur ante decretum, æque iudicem posse uti opinione minus probabili, ac ceteros omnes. Ergo testimonio 70. Probabilistarum usus opinionis minus probabilis non minus damnatus absolute est respectu omnium quam respectu iudicum. Et merito quidem id asserunt. Nam hoc est unicum Probabilismi fundamentum: *Qui probabiliter operatur, prudenter operatur*. Ergo licite operatur. Ergo hoc principium aut ubique, aut nullibi consistit. Reponunt, eum prudenter operari qui opinionem *prædicte* probabilem, secus qui opinionem *speculative* probabilem sequitur. Opinio minus probabilis in tribunali *speculative* tantum, non autem *prædicte* probabilis est. Cur? Quia probabilitas *prædicte* spectat licitum, aut illicitum; *speculative* jura & leges meditat. Opinio quæ decidit cuinam fundi, feuda, & arva debeantur, non est *prædicte*. Lepidissimum commentum. Iudex ergo adjudicans Petro fundum secundum opinionem *probabilior*em judicat secundum opinionem *speculativam*, non *prædicte* probabilem?

V. Respondet Terillus, Probabilissimi reflexi facile princeps, judicem obstringi sententiam dicere juxta id quod sibi verius appareret, omni humano affectu excluso. At cur & judices animarum id præstare non tenentur? Nequaquam, reponit P. Terillus de consc. q. 24. n. 26. pag. 476. his verbis. RESP. Disparitatem esse, quia Confessarius format dictamen suæ conscientie **DEPENDENTER** a dictamine conscientie **PŒNITENTIS**. Pœnitens enim non peccat, nec excusatur a peccato per judicium Confessarii, sed solum per propria judicium. Ergo Confessarius, qui judicare debet de peccato pœnitentis, respicere debet ad sententiam quam pœnitens bona fide secutus est. Quæ est directe minus probabilis, excusat pœnitentem a peccato, adeoque **DETERMINAT** Confessarium ad dicendum, quod illa, licet directe minus probabilis, bona fide eam sequentem a peccato liberet. At judex suum judicium per judicium litigantium non regulat: alioquin in utriusque favorem deberet sententiam pronuntiare. Itaque judex suum judicium, suamque sententiam regulat per ea quæ sibi, non quæ aliis probabiliora videntur: id eoque sequi debet quæ ipse omnibus pensatis judicat esse probabiliora.

VI. Conqueruntur Probabilistarum plures, cum nos elata voce clamamus hæc esse inaudita & portentosa paradoxa. Sed humillime illos deprecor, enixeque rogo, ut, positis præjudiciis, expendere illi serio velint, num doctrina hæc conjungi non dico cum Evangelio, sed cum sensu communi queat. Confessarius format dictamen suæ conscientie **dependenter** a dictamine pœnitentis? Quis audire hæc valet? Confessarius sedens in tribunal aut est, aut non est judex. Judicis personam agere quis negaverit? Ergo, quia judex, pendere non potest a judicio pœnitentis. Si a pœnitentium judicio penderent Confessarii, non a legibus Ecclesiæ, jureque divino, semper absolvendi, & numquam ligandi pœnitentes essent. Nam Catholicorum nemo ad tribunal accedit qui non habeat dictamen, quo se absolvendum esse judicet. Nam si indignos se absolutione judicarent, ad illud profecto non accederent.

VII. Alteram disparitatem inter judicem & Confessarium assignant communiter Probabilistæ. Ideo, inquirunt, nequit judex sequi opinionem minus probabilem, quia si hæc falsa sit, non evitatur malum quod inde evenit Cajo causa cadenti. Contra si opinio minus probabilis, quam sequitur Theologus, sit falsa, nullum consequitur malum:

violatio enim legis materialis tunc est: & aliunde Deus non patitur aliquod damnum. Sic docet de consc. qu. 24. num. 53. Terillus. Deus est incapax omnis damni, & solum debonari potest per offensam. Omnis autem offensa per bonam fidem operantis rationabiliter constitutam manifeste vitatur. Atque homo in casu objectionis non tenetur judicare in favorem Dei; licet judex teneatur pro parte probabiliori sententiam ferre. Terillum sequuntur La-Croix, Viva, Segneri in suis epistolis, & ceteri Probabilistæ.

VIII. Cogor contra præstituta brevitatis finem transcribere ipsa principalia Probabilistarum verba: quia lectores nullo modo crederent hæc paradoxa excogitari a Theologis potuisse. Deus incapax est omnis damni. Verum habet. Ergo non est adhibenda tanta diligentia ut illius vitetur offensa, quanta adhibenda est ut damna temporalia unius hominis declinentur? Quid, quæso, christianis auribus indignius? Hæc responsio, quo communior inter Probabilistas, eo ineptior est, & scandali plenior. Nam hæc data, bibenda, sicut aqua, iniquitas foret, quod nulum inde Deus damnum patitur. Quod quam sit horrendum, nemo non videt. Refellitur responsum istud duplici ex capite. 1. Violatio legis, quantumvis materialis, grave malum in se est. Quod tibi ad culpam non imputetur, ut contendunt Probabilistæ, per accidens est, ob ignorantiam invincibilem, si tamen adsit: ceterum reapse transgressio realis est divinæ legis. Hæc autem longe gravius damnum est quam malum illatum Cajo prædii privatione. Ergo si peccat judex, gravius peccat Theologus utens minori probabilitate. 2. Evidenter falluntur Probabilistæ inquietantes, transgressionem hanc materiale esse in Theologo; secus in judice. Cedo. Cur formalis est legis transgressio in judice? Quia judex non adhibet omnem diligentiam, & industriam, ut vitet legis transgressionem. Bene & recte. At non est forsitan necessaria absolute, & præcisa quacumque circumstantia, omnis diligentia, & industria moraliter possibilis, ut vitetur offensa Dei? Si minori probabilitate utaris, præfatam diligentiam non adhibes: quia non modo negligis, sed positive repudias omnem probabilitatem tibi obviam. Ergo peccas, quemadmodum, apostolica Sede definiente, judex peccat. Ergo usus opinionis minus probabilis æque criminofum efficit Theologum quemque qui negligit vitare periculum divinæ offensæ, ac judicem qui negligit declinare peri-

periculum lardendi jus Caji. Quid hiscis? Major requiritur in iudice rerum temporalium diligentia inveniendæ veritatis, quam in iudice salutis æternæ? Hæc ne est prudentia Probabilissimi, pluris facere detrimentum temporale quam æternæ salutis iacturam? Nonne monitrosa prudentia est quæ in rebus minimis, quales terrenæ sunt, diligentiam summam, & in rebus summis, quales sunt æternæ, sollicitudinem minorem exigit? Severus nimium Deus esset, si in controversiis super sua lege dirimendis usum imperaret majoris probabilitatis suis iudicibus; severi vero non sunt, nec Rigoristæ, sed benigni, Principes qui suis iudicibus iubent ut in controversiis de stilloidio, de tigno, de prædio amplectantur magis probabilem doctrinam? Univerſa Scriptura sancta præcipit ut divinam legem scrutemur, & diligamus *super aurum, & topazion*. Probabilistæ contra volunt ut legem civilem, quæ declarat jura contractuum, prædiorum, venditionum, plusquam legem Dei diligamus, & ut majorem probabilitatem in his causis amplectamur. Hæc est benigna Theologia probabilistica. Quamvis verosimilius tibi sit actionem tuam legem Dei violare, Deum ipsum offendere; dummodo probabile sit te non violaturum fore legem, prudenter, & sancte agis, exercendo actionem quam probabilius iudicas legem violare, & Deum contemnere. Contra injustus, sceleratus iudex civilis esset, si hanc regulam adhiberet.

IX. Ultima tandem disparitas excogitata a Probabilistis hæc est. *Pactum* intercedit iudices inter & Rempubliam, ut iudicia ferantur secundum probabilioſententiam. Hoc autem pacto non astringuntur Theologi, & Confessarii. At unde evincunt hoc pactum Probabilistæ? Respondet eorum princeps q. 24. de *Consc. n. 15*. Terillus: *Hæc enim voluntas præsumpta, ex ipsa naturæ constitutione, æquivallet pacto, & habet vim PACTI*. Hoc pactum obtrudunt ceteri Probabilistæ, præsertim P. Paulus Segneri: obtrudunt, inquam hoc pactum tanquam ultimam anchoram cui alligant naufragantem Probabilismum.

X. Anchora hæc straminea est, & chimærica. Pactum istud solis iudicibus civilibus limitatum sistitum est. Ajo vero, pactum istud ab auctore naturæ omnibus hominibus insitum esse. Pactum istud fructus est divini luminis signati super vultum animarum omnium. Respublica civilis suos eligit iudices. Respublica ecclesiastica suos eligit iudices, E-

piscopos, Parochos, Confessarios, Theologos. Unde, quæso, Probabilistæ habent, Rempubliam civilem, secus sacram, inire pactum ut iudicia ferantur secundum probabilioſententiam? Unde tanti arcani scientia illis affulgeret? Quodnam fundamentum urget ut in laica, secus in sacra Republica hoc pactum instituitur? Respublica quatenus sacra & ecclesiastica, minoris ne facit veritatem, & iustitiam, quam Respublica laica, & ethica? Primis Ecclesiæ sæculis Episcopi, & Parochi iudices eligebantur civilium causarum inter Christianos. Idem hodieum sæpe evenit. Num iudices isti extra confessionem iudicant secundum opiniones probabiliores; in sacro vero tribunali secundum sententias minus probabiles? Nunquid litigantem quem in tribunali laico restitutioni obnoxium, aut fenoris reum iudicarent secundum probabilioſententiam opinionem, in sacro pœnitentiæ foro a restitutione, a fenore, a simonia liberabunt? Si civiles Principatus, & Respublicæ electis iudicibus onus imponunt amplectendi in controversiis rerum temporalium majorem probabilitatem; Ecclesia catholica suos iudices rerum æternarum ab isto ne absolvit onere? Si Respublica civilis eligit iudices doctiores, & peritiores; nunquid Ecclesia eligit minus doctos, minus peritos, minus probos? Scriptura sancta *Exod. cap. 18*. clamat: *Provide autem de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas: non ait probabilitas. Item Eccl. cap. 7. Væ vobis in æternum, & ultra, quia non est vobis veritas.*

CAPUT VI.

Aliis rationum momentis Probabilismus profigitur.

I. **P**rima & universalis morum regula extrinseca est lex æterna Dei. Secunda regula proxima, & formalis intrinseca est ratio, seu dictamen practicum nostræ conscientiæ, ut supra ostensum est. De hac prima propositione disputatio nulla. Ut actio honesta sit, utrique legi consona sit oportet, ut perspicue 1. 2. q. 21. a. 1. docet S. Thomas. In his vero quæ aguntur per voluntatem, regula proxima est ratio humana, regula autem suprema est lex æterna. Quandocumque ergo actus humanus procedit in finem secundum ordinem rationis, & legis æternæ, tunc actus est rectus; quando autem ab hac rectitudine obliquatur, tunc dicitur peccatum. Manifestum est autem ex præmissis quod omnis actus vo-

luntarius est malus per hoc quod recedit ab ordine rationis, & legis æternæ; & omnis actus bonus concordat rationi, & legi æternæ.

II. Lex æterna Dei est lex veritatis: *Lex tua veritas: omnia mandata tua veritas:* sola veritas est unica regula conscientiae honestæ: sola, inquam, veritas aut evidenter & certo, aut probabiliter & obscure cognita. Dum falsitas sub ratione veri nobis apparet, regula falsa est, & operatio non honesta, sed vitiosa est. Si falsitas invincibilis sit, actio vitiosa non imputatur ad culpam; sed numquam evadit bona & meritoria, ut supra ostensum est.

III. Tertium principium ineluctabile est in ipsis Scripturis sanctis expressum, mandatum scilicet gravissimum inquirendæ, & investigandæ veritatis. Nihil frequentius in Scriptura hoc gravissimo præcepto, quo omnes obstringuntur addiscere, & meditari legem. Dicitur Deut. 6. *Eruntque verba hæc quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, narrabis ea filiis tuis, & meditaberis in eis sedens in domo, & ambulans in itinere.* David continenter orat, & spondet se legem investigaturum. *Legem pone mihi, Domine, viam justificationum tuarum, & exquiram eam semper. Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam.* Matth. 28. *Docentes eos servare quaecumque mandavi vobis.* S. Paulus Ephes. 4. *Nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas Dei.* Ne multa, millies hoc gravissimum præceptum addiscendi, meditandi, scrutandi, non obliviscendi legem veritatis nobis repetitur. Quibus positis tanquam certis sic urgeo Probabilistas.

IV. Si veritatem legis evidenter tenes, nonne implere illam astringeris? Ajunt. Ergo idem dicas oportet, dum probabilius illam existere judicas. Clara legis notitia implendæ legis debitum imponit, omnibus fætentibus. Ergo pro gradu notitiæ gradus erit obligationis. Ergo dum probabilius lex obligat, servandæ legis onus urget.

V. Qui operatur secundum minorem probabilitatem, repulsa majori, evidenter violat gravissimum præceptum investigandæ, addiscendæ, & meditandæ legis. Qui enim operatur secundum opinionem minus probabilem, cognoscit, existimatque operationem suam magis esse contrariam quam conformem legi: cognoscit se magis recedere quam accedere ad legem. Ergo ex animi sinceritate legem non inquirat. Sincere ne, & animo deliberato thesaurum inquireret, si viam relinqueret quæ probabilius te adduceret ad

inventionem ejusdem, & oppositam seligeres quæ minus te adduceret, & magis abduceret ab inventione?

VI. Si infirmus eligeret medicinam quam probabilius scit esse veneficam quam salubrem, immunis ne a peccato esset? Respondent, hæc exempla inepta esse; quoniam si medicina venefica sit, mortem infert, nulla suffragante bona mentis intentione; opinio vero de honestate actionis, etiamsi falsa sit, a mortali excusat, beneficio ignorantiae invincibilis. Infra ostendam, hanc ignorantiam probabilisticam invincibilem esse portentum summopere monstruosum. Missa itaque chimerica disparitate, quæ inter recensita exempla & opinionem minus probabilem assignari a Casuistis solet, sic urgeo Probabilistas.

VII. Edisserant nobis Probabilistæ. Audient ne ipsi adfirmare hunc agrotum sincero, & efficaci animo suam cupere, & amare sanitatem? Stultos se perhiberent, si id adfirmarent. Sed cur ægrotus iste sincero animo sanitatem non amat, neque cupit? Quoniam repudiat medicinam quam probabilius judicat comparandæ sanitati magis idoneam. Ergo eadem ratione Probabilistæ sincero animo non querunt observantiam legis Dei, si repudiata majore, minorem seligunt probabilitatem. Quidquid ergo sit de discrimine inter medicinam & opinionem, modo urgemus Probabilistas ut respondeant, num sincero & efficaci animo implere præceptum gravissimum inveniendæ, & addiscendæ veritatis ille studeat qui in rebus obscuris rejicit quod verisimilius est, & amplectitur quod est minus verisimile. Ex alio latere eisdem urgeo.

VIII. Qui suam operationem conformat ad regulam quam judicat magis distortam, & primæ regulæ oppositam, peccat. Ita se gerunt Probabilistæ. Isti judicio suo directo judicant opinionem minus probabilem magis oppositam quam conformem primæ regulæ. Ergo illam magis distortam quam rectam judicant. Quod de judicio reflexo subdunt, puerilis cavillatio est. Nam judicium directum est objectum judicii reflexi. Si illud, etiam istud distortum est. Rursus, qui legem æternam contemnit, peccat. Probabilistæ usu opinionis minus probabilis æternam legem contemnunt. Ergo &c. Evinco. Qui pro viribus æternam legem non investigat, eam negligit, reque ipsa contemnit. Probabilistæ sequentes minorem probabilitatem, pro viribus æternam legem non inquirunt, cum repudient majorem probabilitatem, seu

ma-

maorem propinquitatem ad legem. Ergo eandem negligent, & contemnunt. Quo ausu adfirmare Probabilistæ queunt, se satis diligentia in inquirenda lege veritatis adhibere, si quod propinquius iudicant veritati legis, rejiciunt, & data opera seligunt quod minus veritati accedere putant, immo quod magis a veritate recedere noscunt? Tandem, objectum intellectus est verum. At intellectus nequit apprehendere objectum ut verum quando rationes probabiliores evincunt esse potius falsum.

CAPUT VII.

Expenduntur paradoxa Probabilistarum.

§. I.

Paradoxon primum: Melior est conditio possidentis.

I. IN dubio de honestate actionis melior est conditio possidentis. Lex tollit jus libertatis, inquit Probabilistæ. Cum de legis obligatione Theologi disputant, lex dubia evadit: ergo auferre jus libertatis nequit. Quandoquidem in dubio melior est conditio possidentis.

II. Offensum supra est, hanc regulam valere in materia dumtaxat iustitiæ pro foro exteriori: nunc in quacunque materia eam admitto, ut evincam hanc ipsam regulam penitus labefactare Probabilismum. Ad tribunal itaque probabilisticum se sistunt voluntas æterna Dei, & voluntas humana. Utraque jura sua exponit, quæ æqualia apparent, aut controversa. Tribunal probabilisticum causam definit in hominis favorem contra Deum, quia in pari causa melior est conditio possidentis. Ne terreare, inquit princeps Probabilistarum P. Terillus, inaudiens hominem Deo litem intentare, quia & Deus homini litem movet. Audi quæ tract. de consc. q. 23. n. 48. pag. 426. scribit Terillus. Respondeo, eandem regulam æque favere Deo contra nos, ac nobis CONTRA DEUM. Favet nobis, quandiu sumus in possessione libertatis; favet Deo, quandiu lex est in possessione. Unde si lex certo existat, & dubium sit an solverim debitum, æqua teneor in illo dubio ad solvendum, ac si certo non solvissem debitum. Cum ergo regula hæc favet Deo, quando possessio stat pro lege; ita favet nobis, quando possessio stat pro libertate, & dubium est de lege.

III. Adest ergo titulus qui æque homini

favet contra Deum, ac Deo contra hominem? Quidni? reponit Terillus. Eadem regula æque favet Deo contra nos, ac nobis contra Deum. De libertate non physica, sed morali loquuntur Probabilistæ. Quando disputatur, sit ne usurarius contractus, disputatur, num ego liber sim ad contractum celebrandum. Dum itaque disputatur, licitus ne, an illicitus contractus sit, disputatur, num ego liber sim, an secus ad contractum perficiendum. Ergo dum Probabilistæ allegant in rebus controversis dictam regulam, Melior est &c. perridiculum committunt principii petitionem. Ut in tribunali hanc allegare regulam valeas, opus est possessionem fundi certam esse, alioquin frustra opponeretur. Quis porro Christianorum certam libertatis possessionem ostentare contra Deum potest, qua celebret contractum illum de quo in utramque partem Theologi disputant? Nemo sane. Dum enim disputatur sit ne fenbris contractus, disputatur, sit ne liber homo ad eundem ineundum. Ergo controversa est libertatis possessio, non certa respectu talis contractus.

IV. Liberum dominium hominis in suas actiones non ne subjectum est supremo Dei dominio? Ais. Ergo quoties dubitatur, concesserit ne Deus tale dominium in hunc aut illum contractum, aut opus, citata regula, Melior est &c. Deo. non homini favet. Quoniam possessio Dei certissima est, hominis vero dubia. Ergo si regula valet, Deo certo, supremo, absolutoque possessori, non homini Deo subiecto & possessori dubio favet. Igitur jus possessionis, quod in rebus controversis libertati humanæ adscribunt Probabilistæ, falsum, atque omnino chimericum est: lædit supremum dominium divinum, tremendæ majestati injuriam irrogat, subjectionem hominum ad Deum perturbat, hominem Deo æquat.

§. II.

Paradoxon secundum: Lex dubia non est lex:

V. De medio tollunt Probabilistæ omnes leges naturales, divinas, & humanas, de quibus in utramque partem Theologi disputant. Etiam hoc paradoxon incredibile apparet, ideo rescribenda sunt eorum verba. P. Terillus de reg. mor. 1. p. q. 2. n. 45. pag. 19. hæc scribit: Nulla lex obligat nisi sufficienter promulgetur. At quoties adjunt rationes probabiliter fundantes partem minus tutam esse licitam,

iam, lex præcipiens partem tutiorem, non est sufficienter promulgata. Ergo illa lex neminem obligat, quandiu certo probabile est partem minus tutam non esse prohibitam. Terillum sequuntur La-Croix, Viva, Paulus Segneri, & communiter Probabilistæ omnes.

VI. Nulla lex sine promulgatione. Nullum peccatum, ne materiale quidem, sine lege. Hæc duo certa sunt apud omnes. Dum amplecteris opinionem siue minus, siue magis probabilem, peccas saltem *materialiter*, posito quod opinio falsa sit. Quæ culpa tibi non imputatur ob ignorantiam invincibilem, ut omnes Probabilistæ docent. At si lex ob probabilitatem maiorem & minorem in utramque partem non esset lex, quia non esset promulgata, nullum esset nec materiale peccatum: quia, ut dixi, nullum sine lege peccatum.

VII. Super eadem lege dantur duæ opiniones contrariæ probabiles, quarum altera affirmat, negat altera actionem esse licitam, ut omnes testantur Probabilistæ. Atqui si verum esset legem controversam non esse sufficienter promulgatam, atque adeo non esse legem, falsa esset prima propositio. Inimò admissio hoc principio, quod lex probabiliter controversa in utramque partem non esset lex, nulla daretur opinio probabilis. Nam opinio siue affirmans, siue negans actionem esse licitam, nulla extante lege, non probabilis, sed falsa & chimerica esset, utpote de subiecto non supponente, ut dicitur. Ergo &c.

VIII. Mandat Deut. 17. Deus: *Si difficile, & ambiguum apud te iudicium esse perpexeris . . . surge . . . veniesque ad Sacerdotes levitici generis . . . & facies quod dixerint.* Si lex controversa inter Doctores, non esset lex, & inane, & de re impossibili esset divinum mandatum. Et tamen hoc est principium quod altius exaggerant Probabilistæ. Perchè legge dubbia non fu mai legge: quoniam lex dubia nunquam lex fuit: inquit epist. 3. P. Paulus Segneri. Contra clamant omnes graves Theologi cum S. Thoma, qui 1. 2. q. 106. ar. 6. ad 2. definit: *si enim dubium sit, debet vel secundum verba legis agere, vel superiorem consultare.*

IX. Datur opinio minus probabilis adversus legem civilem, aut canonicam, quæ vetat contractum fenebrem, in conspectu probabilioris. In hac positione lex est controversa. Ergo dubia. Ergo nulla. Litigantes deferunt litem ad tribunal. Quid iudex? Si sententiam dicit in favorem partis defenden-

tis opinionem probabiliorē, peccat, quia fenebrem contractum iudicat vi legis quæ non extat in rerum natura juxta Probabilistas. Si iudicat secundum minus probabilem, peccat, quia ex præcepto Ecclesiæ debet iudicare secundum probabiliorē opinionem.

X. Aut Probabilistæ ajunt leges naturales, divinas, & humanas esse veras leges, & habere vim completam legum ante subditorum disputationes, & controversias; aut negant, Si secundum, turpissime errant, & se omnibus Theologis, & Jurisconsultis deridendos propinant. Si primum, eorum Probabilismus in fumum occidit.

XI. Vix in Decalogo est mandatum a disputationibus immune. Admissio principio probabilistico, quod lex controversa non sit lex, universum fere Decalogum corrumpit. Nec est quod opponas, controversias probabilisticas, non legum existentiam, sed legum extensionem spectare. Siquidem non minus turpiter aberrant, negando legum extensionem, ut ex Scriptura sancta Deut. 17. constat, ubi jubet ut consulantur iudices, sit nec ne opus à lege veritum. Sed ut doctrinæ probabilisticæ horrore plenius teneas, audi Terillum de cons. q. 23. n. 19. pag. 413. sic factum: „ Legislator humanus, si sit prudens, „ bene novit sensum suarum legum esse in „ multis dubium, multosque se doctiores prudenter existimare talem expressionem ad talia objecta non extendi. Unde manifesta „ præsumptio est, eum nolle sub lege sua talia sub obligatione comprehendere. Si „ enim voluisset ea comprehendere, id expressisset: ergo censendi sunt pro non inclusis in lege. Maxime vero id valet, „ quia favores sunt ampliandi, & odia restringenda. Idem valet de lege æterna, quæ „ Deus leges humanas corroborat . . . immo „ idem de LEGE DIVINA, quam Deus ipse signis talibus promulgat, quorum sensum homines perfecti non intelligunt. Hinc enim „ evidens præsumptio oritur, Deum nolle nos ad ea obligare de quibus habemus motiva prudentia ad existimandum, ea ab ipso non fuisse per legem intentata. Deus enim, qui „ omnia comprehendit, si ALITER VOLUISSET, IDIPSVM EXPRESSISSET, cum hoc ipsum „ æque facile ipsi fuisset ac oppositum. AT „ DEUS HOC NON EXPRESSIT. ERGO ET „ SUB OBLIGATIONE CADERE NOLUIT. Hoc est totum quod intendimus, illudque „ manifestissime sequitur ex defectu promulgationis sufficientis. „ Deinde addit n. 25. pag. 416. In his ergo tribuant sibi legislatores, si sua

fi sua imperia aliquando violari videant, cum sufficienter non explicarint voluntatem suam.

XII. Sufficenter legumlatores explicarunt voluntates suas, legesque perspicue sunt; sed cavillationes saepe illas obscurant, & perturbant, immo de medio tollunt. Si leges probabiliter controversæ in utramque partem, leges non sunt, exulent ab orbe catholico tribunalia omnia. Admissa hac probabilistica doctrina, Christiani maximam legum naturalium, divinarum, & civilium partem abolere continuo valent. Accipiant libros Dianæ, Zanardi; Candidi, Tamburini, Escobarii, Gobat, La-Croix, Viva. Colligant e-lenchum numerosissimum opinionum quæ de jure naturali, divino, & humano in utramque partem probabiliter disputantur. Heinc hanc eruant conclusionem: *Jura controversa jura non sunt: lex dubia lex non est.* Ergo liberi sumus ab omnibus legibus de quibus probabiliter disputant in utramque partem Theologi. Hæc sunt paradoxa quibus sustentatur Probabilismus. Vide plura *Tom. 2. Ap. par. Lib. 3. Diff. 8. c. 3.*

C A P U T VIII.

Absurda gravissima quæ necessario consequuntur Probabilismus.

I. **B**revissime perstrinxi rationes quæ evincunt manifestam falsitatem Probabilismi. Illorum cavillationes, & inaudita, quæ excogitarunt, paradoxa, ut tenebras splendidissimæ veritatis opponerent, indicavi. Nunc aliqua absurda quæ novum opinandi modum consequuntur, patefaciam. Nonnulla præmittuntur,

§. I.

De ignorantia, ejusque divisione.

II. De fide est dari peccata ignorantiae, ut *Levit. 5.* habetur: *Anima si peccaverit per ignorantiam offeret arietem immaculatum.* Rursus *Joan. c. 16. Venit hora ut omnis qui interfecit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo.* S. Paulus: *Blasphemus fui, & persecutor, & contumeliosus; sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci:* 1. ad *Tim. 1.* Mitto innumera alia Scripturæ sanctæ testimonia. Hæresiarcha Pelagius omnium primus errorem oppositum sustinuit, quem damnavit Synodus Palæstina.

III. Ignorantia est scientiæ privatio. Error est approbatio falsitatis. Ignorantia alia

Tom. I.

juris, quæ ignorat legem, vel præceptum: alia facti, quæ admittit legis cognitionem, sed factum ignorat. Alia est *vincibilis*, seu voluntaria, consequens, & culpabilis. Hæc diligentia, & studio vinci potest, & ob negligentiam non vincitur. Alia *invincibilis*, quæ nullo studio superari potest. Hæc caret omni culpa. *Vincibilis* alia est *affectata*, quæ scientiam repellit. *Noluit intelligere, ut bene ageret.* Alia *crassa & supina*, quæ nullam omnino diligentiam adhibet, ut sciat ea quæ potest, & debet scire.

IV. Error *Janseii* oppositus errori Pelagii est: Janseius ipsam ignorantiam invincibilem, antecedentem, peccatum esse contendit, quem errorem proscripsit Ecclesia.

§. II.

Datur ne ignorantia invincibilis cuiuscunque juris naturalis?

V. Difficillimam quæstionem fuso calamo tractavi *Tom. 2. App. Lib. 2. Dis. 2. cap. 3.* Præstituta compendii brevitatis non fuit ut rursus eandem ad incudem revocem: aliquas tantum animadvertiones subjiciam.

VI. ANIMADVERSIO I. Plura sunt Scripturæ oracula quæ ignorantiae peccata hominibus impropèrant. Est *via quæ videtur homini recta, novissima autem ejus deducunt ad mortem:* *Prov. 16. S. Jacobus cap. 1. inquit: Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non impropèrat; & dabitur ei.* *Postulet autem in fide nihil hæsitans. Qui autem hæsitat, similis est fluctui maris, qui a vento movetur & circumfertur.*

VII. ANIMADVERSIO II. Antiqui Patres nulla facta distinctione juris naturalis in principia universalis, propinqua, & remotas conclusiones, negant juris naturalis invincibilem ignorantiam.

VIII. ANIMADVERSIO III. Præceptum inquirendæ veritatis luculentissimum est. Oracula Scripturarum quæ gratiam invenientis veritatis promittunt sedulis investigationibus, comperta sunt, & frequentia. Relicti sumus in hac tenebrarum valle, ut continuis precibus lumen veritatis imploremus. Gratiam Deus non denegat, nisi culpa in nobis præcedat.

IX. ANIMADVERSIO IV. Ignorantia vincibilis frequentissima est, invincibilis rara. Dari ne possit in aliquo raro casu ignorantia invincibilis alicujus remotæ conclusionis juris naturalis, non audeo definire. Quæ ra-

ro occurrunt, anxios nos tenere non debent. Adversus ea quæ frequenter eveniunt, ut sunt peccata ignorantia vincibilis, vigilandum incessanter est.

X. ANIMADVERSIO V. Meditentur Theologi, & Confessarii qua vigilantia, quo studio conentur assequi intelligentiam divina legis. Recogitent an cum David psal. 1. dicere queant? *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum . . . Sed in lege Domini voluntas ejus, & in lege ejus meditabitur die ac nocte.* Primum omnium ergo in lege divina cognoscenda, & ejusdem spiritu comprehendendo, & degustando sese occupent Sacerdotes Domini, ut discernere queant, quanam doctrina huic divina legi conformis sit.

XI. ANIMADVERSIO VI. Missa igitur controversia utrum in aliquo perraro casu dari possit ignorantia invincibilis juris naturalis, summopere perpendendum est, & exequendum quod lib. 22. de Civit. Dei. c. 23. scribit S. Augustinus. *Vigiliis continuis excubamus, ne opinio verisimilis fallat, ne decipiat sermo versutus, ne se tenebræ alicujus erroris offundant, ne quod bonum est, malum; aut quod malum est, bonum esse credatur.* Paveamus & tremamus cum Paulo: *Nihil mihi conscius sum; sed non in hoc justificatus sum.*

XII. ANIMADVERSIO VII. Turpiter errat, & falsum imponit lectoribus P. La-Croix, qui lib. de leg. n. 726. narrat an. 1685. damnatam fuisse sententiam omnium antiquorum, & recentiorum plurium, & quidem gravissimorum Theologorum negantem ignorantiam invincibilem cujuscumque juris naturalis. Vetitus quidem illo anno est liber in quo errores continebantur; at non omnia quæ in eo docentur, sicut nec omnia quæ in Lutheri, & Calvinii libris continentur, proscripta sunt.

§. III.

Paradoxon primum ignorantia probabilistica, nullum nempe dari peccatum absque actuali advertentia.

XIII. Communius Probabilistæ docent, nunquam peccari absque actuali consideratione clara vel obscura malitiæ actionis. Hæc opinio, ut imbecillitati meæ videtur, eadem est ac error Pelagianorum negantium ignorantia peccata, ut testantur Hieronymus, & Augustinus, ceterique Patres. Nullum, inquebant Pelagiani, sine libertate crimen: nulla sine cognitione libertas: ergo nullum

sine cognitione peccatum. Probabilistæ negant peccari sine aliqua cognitione actuali malitiæ actionis posse: ergo eadem est & Pelagianorum, & Probabilistarum doctrina, quatenus ex vi ratiocinii apparet. Quod sic evinco.

XIV. Catholica veritas est peccare homines peccata ignorantia. Admissa actuali advertentia evanescunt ignorantia tenebræ. Probabilistæ docent, necessariam esse actua-lem cognitionem, seu advertentiam ut ignorantia vincibilis sit, & criminosa. Ergo eadem est utriusque partis doctrina. Cedo. Quid ignorantia adversatur? Cognitionis. Ergo fieri nequit ut ignoranter peccet qui scit, & considerat & quidem actualiter se peccare.

XV. Sublata actuali consideratione nullum est peccatum? Dum ergo homines inconsiderate perjuriam, blasphemias, convicia, & maledicta in Deum, & homines evomunt, nullo modo peccant, quia actualiter non advertunt se peccare. Qui ira furoreque perciti sanguinem effundunt humanum, qui concupiscentiæ lenociniis obcæcati aliorum thalamos violant, qui virginum castitatem deturpant, nullius flagitii fontes sunt, quia passione abrepti minime reapse advertunt se Deum offendere. Quid de hæresum, & infidelitatis criminibus dicam? Tantum abest ut infideles plurimi existimaverint se veram Religionem contemnere, ut potius judicarent se Deum sacrificiis colere. Numquid Circumcelliones se peccare credebant, dum se præcipientes & rupibus agebant? Numquid se peccare Nestorius considerabat, dum Patriarchatu Constantinopolitano se abdicare potius quam suum ejurare errorem voluit?

XVI. Respondet nomine Probabilistarum P. La-Croix. lib. 5. n. 16. & n. 21. his verbis: *Quamvis ignorantia vel incogitantia sit culpabilis, opus ex ea sequens non habet malitiam specialem, nisi præcise illius negligentia, vel neglectus in cognoscenda, vel advertenda illa malitia.* En blandientis benignitatis suavissimum jugum. Infideles, Ariani, Iconoclastæ, Wiclephistæ, Hussitæ, Lutherani, Calviniani, Sociniani suarum opinionum perversitate obcæcati peccarunt quidem peccatum negligentia in addiscenda catholica doctrina; ceterum dum furore abrepti Filium Dei creaturam effutiebant, imagines sacras lacerabant, Christi corpus conculcabant, cœnobita Monachorum solo æquabant, virgines Deo dicatas polluebant, hæc & alia scelera non habent specialem malitiam, nisi

nisi PRÆCISE illius negligentia, vel negligentius in addiscenda, vel advertenda malitia. Nullus dubito quin lectores perhorrescant hæc inaudientes.

XVII. Sophisma Pelagianorum, quod hodie obtrudunt, a libertate arcessitum, futile est, & inane. Nihil quippe frequentius a Patribus, & Theologis, quam duplex voluntarium, & liberum: aliud directum, aliud indirectum. Liberum directum requirit cognitionem & advertentiam actualem & formalem. Liberum indirectum postulat cognitionem, & advertentiam implicitam, virtutalem, indirectam, seu in causa. Hæc obvia sunt vel ipsis tyronibus.

§. IV.

Alterum paradoxon ignorantia probabilistica peccatum philosophicum.

XVIII. Peccatum philosophicum ab Ecclesia damnatum ejusmodi est: *Peccatum philosophicum, seu morale est actus humanus disconveniens naturæ rationali, & rectæ rationi. Theologicum vero, & mortale est transgressio libera divine legis. Philosophicum, quantumvis grave, in illo qui vel Deum ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque aeterna pœna dignum.*

XIX. Qua ratione hic damnatus error separari possit a descripta ignorantia, sane non percipio, nec ullus præjudiciis non præventus percipiet. Hac enim admissa hypothesi, quod sublata actuali advertentia, numquam peccetur, neque offendatur Deus, necessario consequitur peccatum philosophicum. In hac quippe hypothesi fornicantes, adulterantes, mentientes, pejerantes, quin actu advertant se peccare, peccata patrabunt philosophica, non theologica. Idque confirmare lubet auctoritate inclytæ Soc. Jesu Theologi P. Ignatii de Camargo lib. 2. contr. 4. a. 6. n. 530. iniquitatis: *Hic est IGNORANTISMUS, idest doctrina de ignorantia peccatis apud recentes Probabilistas, Probabilismi nescias an parens, an alumnus, an filius, an comes, an germanus frater. Ignorantismus, Probabilismus, & Philosophismus ita mutuo connexi sunt, ut vix definire valeas quis sit parens, & qui filii. Vide Tom. II. Ap. Lib. 2. Diff. 2. c. 4.*

§. V.

Paradoxon tertium ignorantia probabilistica summopere mirificum, & univèrsè antiquitati inaudita.

XX. Hoc paradoxon ceteris præstat. Docent Probabilistæ, ignorantiam esse invincibilem, quoties opinio minus probabilis in conspectu probabilioris est falsa: quo nihil in univèrsa Theologia, & Philosophia monstrosius excogitari, & proferri posse videtur.

XXI. Ignorantia invincibilis ea est, ut vel ipsa vox præferat, quæ vinci & superari nequit. Sola dubitatio rei quæ ignoratur, vincibilem, & criminiosam ignorantiam efficit. Cum dubitas, utrum actio talis prava sit, omnibus fatentibus, peccas, quia periculo peccandi te exponis. Et cum judicas probabilius esse actionem malitia fordescere, & hanc probabiliorum opinionem repudias, & oppositam minus probabilem seligis, si hæc falsa sit, ignorantia tua invincibilis erit? Splendidius lumen refugis, eidem claudis oculos, ut opinionem minus probabilem, quæ tuæ favet libertati, & adversatur legi, seligas: & hoc in casu error tuus erit insuperabilis? Quis, amabo te, sensu communi præditus tantum defendere paradoxon valet? Hoc est autem paradoxon quod omnes propugnant Probabilistæ. Sed communi sensui hoc repugnat. Invincibile enim dicitur quod vinci & superari nequit. Qua autem fronte asserunt Probabilistæ superari, & vinci hunc errorem non posse, illo ipso tempore quo oculos avertunt majori lumini resurgenti, quo nolunt intelligere, ut bene agant, & veritati saltem proximius accedant.

CAPUT IX.

Auctoritate Theologorum Probabilismus improbat.

I. Probabilistæ prolixum Casuistarum censum pro se allegant; sed paucissimis exceptis, nullius sunt auctoritatis. Nolo verbis meis fidem adhibeas, sed audi Probabilistarum facile principem P. Antonium Terillum, qui in Prolog. ad tract. de consc. hæc scribit: „ INNUMERABILES sunt qui a 30. „ annis summis casuum, rerum moralium tractatibus bibliothecas impleverunt. Quid „ autem facerent ut ad famam, quam aucupabantur, pervenirent?... Ad nova promenda animosiores effecti in opiniones la-

„ *xiores oculos animumque coniecerunt, gna-*
 „ *vi eas prae omnibus rudiori legentium vul-*
 „ *go mirum placituras. Verum ne propter*
 „ *apertam ab unanimi antiquorum opinione*
 „ *defectionem temeritatis arguerentur, coe-*
 „ *perunt rationes aliquas excogitare, quibus*
 „ *& suum a maioribus recessum honestarent,*
 „ *& apud imperitum vulgus de suae senten-*
 „ *tiae veritate plausum aliquem obtinerent...*
 „ *Vidi ego ex his recentioribus nonnullos*
 „ *viros, ceteroquin egregios, qui cum in re-*
 „ *bus summi momenti ad Dei legem, &*
 „ *conscientiae obligationem pertinentibus ab*
 „ *unanimi omnium sententia ad intollerabi-*
 „ *lem opinandi laxitatem declinassent, aliud*
 „ *tamen, quo moverentur, quam argumen-*
 „ *tum a simili ductum, non habebant. Vi-*
 „ *di, & exhorui. Quis enim non horeret*
 „ *Dei praeceptum ab omnibus prius agnitum,*
 „ *solidisque argumentis comprobatum, tam*
 „ *frivolo argumento a legis divinae, & ec-*
 „ *clesiasticae tabulis non minus impudenter,*
 „ *quam imprudenter eradi? Neque hic stetit*
 „ *quorundam audacia. Plurimi enim etsi do-*
 „ *ctrina longe inferiores similem quoque agen-*
 „ *di modum sibi licitum existimantes ex laxis*
 „ *resolutionibus ad alias laxiores iter sibi, re-*
 „ *ctius dixerim & sibi & aliis precipitum*
 „ *aperuerunt..... Unde factum est ut quas-*
 „ *cumque opiniones, expresse ab Ecclesia*
 „ *non condemnatas, apud quemcumque re-*
 „ *perissent, pro vere probabilibus & ipsi*
 „ *haberent, & aliis pro regula ad conscien-*
 „ *tiae tranquillitatem opportuna traderent:*
 „ *immo INCREDIBILE NON EST EOS SUB-*
 „ *TILI SATANAE INSINUATIONE DECE-*
 „ *PTOS sub humanitatis cuiusdam lenocinio,*
 „ *mutuique honoris specie, quibusvis aliorum*
 „ *dictis probabilitatem ideo attribuisse, ut*
 „ *quam ipsi praeogativam prioribus ultro*
 „ *dedissent, eam ipsis posteriores non invi-*
 „ *derent. Hac arte dolosus inimicus, post-*
 „ *quam doctiores, qui & sibi invigilare, &*
 „ *aliis prospicere debuerant, praegustato plau-*
 „ *su amplioris famae per laxarum opinionum*
 „ *evulgationem sibi certo acquirendae facinas-*
 „ *set, per eos nimis incautos in campo mor-*
 „ *alis Theologiae optimo severarum opinionum*
 „ *tritico abunde saeto, detestanda laxitatis zi-*
 „ *zania superfeminavit, & abiit &c.*

II. Unum & alterum expendo. Innumera-
 biles Doctores Casuistae laxis opinionibus li-
 bros repleverunt. Immo non desuerunt qui
 Satanae insinuatione decepti praegustato plausu
 amplioris famae detestanda laxitatis zizania
 in campo moralis Theologiae superfemina-

runt. Hi omnes Terillo ipso teste sunt Pro-
 babilistae, ut ostendi Tom. 2. App. lib. 3. disp.
 4. c. 7. Si ego hoc Terilliano filo carperem
 Casuistas, clamoribus caelum replerent. Ab-
 sit tamen a me haec scribendi ratio a P. Te-
 rillo benignissimo Probabilista adhibita. Num
 pia intentione, an daemone insinuatione, &
 praegustato amplioris famae plausu incensi (ut
 Terillus ait) scripserint, Deus solus iudex
 est. In solas ego laxas doctrinas calamum
 acuo, officio erga auctores servato. Alterum
 quod perpendendum occurrit, est quod innum-
 merabiles isti laxitatum auctores, omnes illi
 qui daemone & propriae ambitionis suggestio-
 ne evangelicam doctrinam teste P. Terillo de-
 turparunt, sunt Probabilistae. Omnes quippe
 istos P. Terillus laudat in Probabilismi pa-
 rrocinium, ut fuse demonstravi Tom. 2. App.
 lib. 3. disp. 4. c. 7. adeoque eorum auctoritas
 aut nihili, aut parvi pendenda est. His de-
 libatis, auctores, qui detestantur Probabilis-
 mum, ex plurimis paucos recenseo.

THEOLOGI DOMINICANI ANTIPROBABILISTAE post natum Probabilismum.

III. Ven. Seraphinus a Porrecta, Julius
 Mercorus, Petrus Passarinus, Petrus Labat,
 Vincentius Contensonius, Joan. Baptista Go-
 nettus, Vincentius Baronius, Ludovicus Ban-
 cellus, Seraphinus Picinardus, Jacobus a S.
 Dominico, Majolus, Natalis ab Alexandro,
 Franciscus Sanchez, Franciscus Texeda, Mar-
 tinus Wigandt, Joan. Martinez de Prado,
 Thomas Lucionius, Marius Diana, Joannes
 Conradus, Ludovicus Minutulus, Petrus Mar-
 tyr Petrucci, Dominicus de Marinis, Cardina-
 lis Capisucchi, Cardinalis Gotti, Antonius
 Irribaren, Obliverius Richeceur, Marcellus
 Marona, Josephus Bono, Hyacinthus Amat
 de Graveson, Antonius Bordonius, Ildephon-
 sus a S. Thoma, Norbertus del Becque, Fran-
 ciscus Vaurast, Vincentius Ferreus, Hyaci-
 nthus Serry, Vincentius Bosius, Thomas
 Milante, Joseph Augustinus Orsi Sac. Palat.
 Magister, Joan. Baptista Molinari. Ne mul-
 ta, omnes universi O. P. Theologi Proba-
 bilismo bellum implacabile indicunt.

THEOLOGI BENEDICTINI ANTIPROBABILISTAE

IV. Cardinalis de Aguirre, Cardinalis Sfon-
 drati, Gabriel Gerberon, Joannes Mabillon,
 Abbas Gardius, Facundus Torres, Anselmus
 Gomez, Baptista Larditus, Petit-Didier. Ver-
 bo, dicam, universi Benedictini Ordinis Theo-
 logi

logi præclari Probabilismo non secus ac Molinismus adversantur.

THEOLOGI FRANCISCANI ANTI-PROBABILISTÆ.

V. Antonius Cordubensis, Joannes Trovama, Cardinalis Laurea, Philippus Faber, Antonius Mateucci, Bartholomæus Durant, Franciscus Henno, Cyrillus Rubens, Bernardinus Ciaffoni, Bonaventura Recanati, Paulus a Lugduno, Cajetanus a Bergamo, Palbuncius Donadoni, Cardinalis Casinus.

THEOLOGI AUGUSTINIANI ANTI-PROBABILISTÆ.

VI. Lambertus Le Drou, Ignatius Lacerda, Henricus Noris, Cardinalis Franciscus Farvacque, Christianus Lupus, Joan. Schervietzerus, Bartholomæus Riccius, Fredericus Gavardi, Leonardus Vanroy, Nicolaus Girchen, Aurelius Piette, Joannes Libente, Fulgentius Belleli, Antonius Guerrerus, Joannes Laurentius Berti.

THEOLOGI CARMELITÆ, TRINITARIJ, ET MINIMI ANTIPROBABILISTÆ.

VII. Ex Carmelitis Carolus ab Assumptione, Henricus a S. Ignatio, Marinarius Brocardus, Christophorus a S. Joseph, qui contra Probabilismum laudat S. Matrem Theresiam, & S. Joannem a Cruce.

VIII. Ex Trinitariis Michael a S. Joseph librum edidit inscriptum *Estudio de la Verdad* an. 1715.

IX. Ex Minimis Maignanus, & sapientissimus Palanco, qui integro tomo in folio Probabilismum labefactavit.

THEOLOGI JESUITÆ ANTIPROBABILISTÆ.

X. P. Claudius La-Croix lib. 1. num. 169. scribit *Auctores fere OMNES* e Societate Jesu Probabilismum defendere. Similia docent Terrillus, Casnedi, Fibus, & alii: isti sunt qui inclytæ Societatis splendori tenebras offundunt, & detrimentum inferunt magnum. Alii Theologi Jesuitæ calumniatorum loco habent qui præstantissimæ Societati Probabilismum affingunt. P. Stephanus de Camps librum edidit inscriptum *Questio Facti*, quo a nota defendendi Probabilismum ut proprium Societatem liberat. Idem præstiterit Fabri, Daniel, Moya, Gonzalez, Camargo. Si Probabilismus esset doctrina benigna solvendis animabus opportuna, cur hi Theologi calumniatorum loco haberent qui Probabilismum Societati adscribunt?

XI. Sapientiores Theologi Jesuitæ Proba-

bilismum labefactarunt; & imprimis tres Cardinales Bellarminus, Toletus, Pallavicinus. P. Christophorus Rastler Jesuita disp. 3. qu. 9. art. 2. n. 499. de Bellarmino scribit: *Contrarius quippe est benigniori in hac questione sententia, statque pro rigidiora. Merito tamen dubitari potest, an non & ipse DEFLEXERIT in nimium rigorem.* Dubitari ergo potest num Bellarminus Rigorista sit? P. Jacobus Sanvitale absolute *Tutoriam* asserit Bellarminum.

XII. Alii celeberrimos Theologi Jesuitæ qui Probabilismum profligarunt, sunt Ferdinandus Rebellus, Paulus Comitulus, Mutius Vitelleschi, Andreas Blancus, Ludovicus Scildere, Michael Elizalde, Tyrus Gonzalez, Thomas Muniesla, Egidius Estrix, Edmundus Simonet, Adamus Ehrentreich, Gilbertus, Gabriel Antoine.

XIII. P. La-Croix lib. 1. n. 327. hæc scribit: *Comitulus Theologiam non docuit, unde & minoris auctoritatis est, nec docuit Philletus, a superioribus prohibitus suum, aut Societ. nomen libro suo præfigere.* Unus Comitulus, sive elegantiam scribendi, sive doctrinam, & eruditionem spectes, prævalet sexcentis Probabilistis. Nec Ambrosius, nec Chrysostomus, nec Augustinus Theologiam sive scholasticam, sive casuisticam docuere. Quid inde?

XIV. Constitutiones Societ. Jesu Probabilismum improbant p. 4. capi 5. n. 4. his verbis: *Sequantur in quavis facultate securiorem, & magis approbatam doctrinam, & eos auctores qui eam docent.* Ergo qui docent opiniones minus probabiles, huic constitutioni adversantur.

XV. Ordo Carmelitarum p. 2. c. 15. §. 7. const. hæc sanxit: *Prælector casuum conscientia dubia dissolvat, & omnes opiniones in tutiorem partem incumbens semper sequatur.*

XVI. Cardinalis Laurea in 3. disp. 12. narrat, Religionem seraphicam probabiliores opiniones complecti. In *Directorio* trium Ordinum Franciscanorum Romæ edito an. 1688. hæc habentur: *Omnibus nostri Ordinis, ac aliis sub nostra directione seu obedientia degentibus personis in Domino suademus, ac mandamus ut doctrinas tutiores, ac probabiliores semper doceant, & amplectantur.*

XVII. Ordo Prædicatorum in Comitibus generalibus an. 1656. Probabilismum exterminavit; & Alexander VII. hujusce Ordinis Theologos animavit ut adversus hanc doctrinam calumum acuerent, testibus historicis tum domesticis, tum extraneis, præsertim Elizalde, & Cardinali Aguirre inquiriente:

Sed

Sed laudandus est maxime inter Regulares Clarissimus Ordo S. Dominici, qui hortatu laudati Alex. VII. vexillum extulit adversus Moralem laxam per doctissimos alumnos suos Joannem Martinez de Prado, Julium Mercorum, Vincentium Baronium, Vincentium Contensonium, Piccinardum, Gonetum, aliosque similes amplissimo fructu. Ne multa, nec unum reperire licet Scriptorem in universo Prædicatorum Ordine Theologum qui Probabilissimum in præsens non detestetur.

ALII THEOLOGI NON REGULARES ANTI-PROBABILISTÆ.

XVIII. Fagnanus, Joannes Andreas, Fortunatus Garzia, Antonius de Bruto, Abbas Alexander, Baldus, Merenda, Episcopus Petrocoricensis, Genet, Armandus, Bordonius, La Verduze, Bondort, Cabassutius, Merbesius, Stejartius, Huigens, Florentius, Coque, Habert, Chartas, Pontas, Sinnichius, Le Hermenier, Pontasius, Vanvianen, Huygens, Neessen, Ballerinus, alique plurimi.

XIX. Universa Ecclesia Gallicana Probabilissimum damnavit. Integri Ordines eundem eliminarunt. Lutherani & Calviniani exprobrant, tametsi injuria summa, Catholicis, ut alibi patefeci, *Probabilissimum* tamquam corruptissimam doctrinam. Legantur Heineccius, Pphaffius, Budæus, Jurejeu, Le Placette, & communiter alii. Catholicorum vero universæ Europæ eruditissimi, doctissimi, & antiquæ Ecclesiæ disciplinæ, Patrumque, & Evangeliorum doctrinæ callentissimi viri commentum probabilisticum improbant, & profigant. Quare tum rationum, tum auctoritatum momentis Probabilismus confossus jacet.

C A P U T X.

Licetum est amplecti opinionem evidenter probabiliorum pro libertate, relicta minus probabiliori tutiore pro lege.

I. **H**ÆC vox tutior significare potest majorem securitatem a periculo peccandi etiam *materialiter*: & hoc in sensu non semper tenemur ad tutiora. Rursus iste terminus *tutior* significare potest securitatem a falsitate: & hoc in sensu opinio probabilior est etiam tutior. Sola veritas est legitima regula conscientie honestæ: & ideo opinio quæ magis accedit veritati, probabilior, & tutior est. Opinio quæ magis removet a periculo peccandi, tutior utique est; at si dixeris sem-

per urgere præceptum amplectendi talem opinionem, tum hæc sententia falsa est. Tutior est religiosus status quam laicalis, quia magis removet hominem a peccandi occasione; at si dixeris, obstringi christianos ad hunc statum suscipiendum, hæc opinio tutior falsa est.

II. Porro ut licitum sit amplecti opinionem probabiliorum, relicta minus probabili tutiore, requiritur ut hæc major probabilitas sit notabilis, & nitatur rationum momentis quæ valde præstent rationibus opinionis minus probabilis tutioris. His delibatis evincitur proposita sententia.

III. Licitum est exequi id quod omnibus serio expensis apparet prudenter verum, & honestum. At dum sententia adfirmans talem actionem esse honestam, mihi post adhibitam omnem diligentiam necessariam, verosimilior opposita ex rationibus graviter præponderantibus apparet, prudenter judico talem actionem esse honestam, & veram talem opinionem. Licet enim ob imbecillitatem mentis humanæ interdum falsa verosimiliora appareant, communiter tamen & plerumque quod probabilior est, verum est. In nostro casu opposita opinio est minus probabilis, & quidem valde: ergo judicare prudenter nequeo esse veram. Verum autem est, ut dixi, conscientie rectæ regula.

IV. Confirmatur auctoritate Alexandri VIII. damnantis hanc thesim: *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam*. Sensus obvius damnatæ thesisi, est quod non licet sequi opinionem minus tutam, tametsi probabilissimam. Ergo licitum est sequi opinionem minus tutam, dummodo valde probabilior sit opposita tutiore minus probabili. Lege Tom. 2. App. lib. 3. disp. 10. c. 1.

C A P U T XI.

Abortio ad Confessarios.

I. **M**Ultis opus non est, o Christi ministri, ut recessum a Probabilissimi regno vobis suadeam, in quo non Deus, ut Episcopus Palanco vir non doctrina modo, sed morum sanctitate etiam celeberrimus ait, regnat, sed hominum inventiones, & vanæ eorundem cogitationes. Christus autem Magister vester Matth. 15. clamat: *Sine causa colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum*. Doctrinæ autem hominum, non Dei sunt, quas hæcenus refellere studui.

II. Serio quæso perpendite securitatem, & tran-

& tranquillitatem quam vobis Probabilistæ spondent, illo ipso tempore quo lucem splendidiorem repellitis, vi reflexionis humanæ, quam homines excogitarunt. Contra clamant Scripturæ divinæ. Audite Paulum 1. Cor. 4. *Nihil mihi conscius sum; sed non in hoc justificatus sum.* Reposuissem ne Apostolo Probabilistæ, ut formaret sibi syllogismum reflexum, quo excuteret timorem suum? At subdit continuo Paulus: *Qui autem judicat me, Dominus est.* Judicat autem non secundum doctrinas reflexas, quas excogitarunt homines, sed secundum legem suam æternam, immutabilem, & veram. Quare hortatur Paulus ad Phil. c. 2. *ut cum metu & tremore salutem vestram operemini.* Hunc sanctum timorem & pavorem continenter suadent, & jubent Scripturæ divinæ. *Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore:* Psal. 2. *Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me:* Psal. 18.

III. Quibus autem auscultandum? Divinis Scripturis, an Probabilistis? Scripturæ clamant: *Est via quæ videtur homini recta, novissima autem illius deducunt ad mortem.* Probabilismus contra contendit rectum evadere quod distortum & erroneum apparet, unius reflexæ propositionis ope. Sed quid ultra protraho manifestissimam oppositionem inter Scripturas sanctas, & probabilistica axiomata? Vos ipsi, Christi ministri, jam advertitis, nihil esse æternæ salutis negotio perficiendo tam infestum quam est securitas investa ab hoc novo opinandi modo, qui errorem ipsum subtilium reflexionum artificio, & ignorantie tenebris obtectum, veritati cœquat. Sed Ecclesiast. c. 2. inquit: *Error & tenebræ peccatoribus concreata sunt:* & David adjicit: *Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vane sunt:* Psal. 93.

IV. Illud autem animis vestris altius infixum hæreat, o Dei ministri, quod S. Paulus vobis commendat: *Predica verbum, in sta opportune, importune: argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina:* 2. ad Tim. 4. Verbum, non hominum, sed Dei prædicandum vobis est, non e suggestu tantum, sed ex ipso potissimum pœnitentiæ tribunali. Duplicem doctrinam, alteram pro cathedra, alteram pro tribunali solvendi, & ligandi excogitarunt Scribæ & Pharisei.

Una est & quidem simplex Christi doctrina, quam, addit S. Paulus, homines sustinere refugiunt, quia inimicam carni, & appetitionibus: idcirco eam cavillationibus, paradoxis, commentis inauditis corrumpere fatagunt. *Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coercerabunt sibi magistros prurientes auribus: & a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur.*

V. Illa doctrina corrupta est, inquit cum omnibus Patribus S. Thomas in hunc locum, *quæ habet admixtam falsitatem.* Probabilismus habet admixtam falsitatem, cum defendat licitum usum contrariarum de eadem actione opinionum. Num fabulæ sint quæ hæcenus refellimus, vos ipsi judicate. Doctrinæ quas confutavi, pruriunt auribus, indulgent desideriis hominum, favent libertati humanæ contra legem Dei. Quid clarius expectatis? Quam opponere excusationem potestis, si decipi vos sinatis? Immo ut omnem ad effugium rimam occluderet Apostolus, prædixit hanc doctrinæ corruptionem, has fabulas, hos magistros prurientes auribus futuros esse in diebus novissimis. *Hoc autem scito, quod in novissimis diebus instabunt tempora periculosa.* Hominum istorum dotes describit, ut cavere possimus, *Erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi . . . habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes . . . qui penetrant domos, & captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis desideriis, semper discētes, & nunquam ad scientiam veritatis pervenientes.* Semper contentitur, semper aut frequenter manducant Christi corpus: adsunt concionibus & sermonibus; frequentia & familiaria alloquia cum Dei ministris habent: nunquam tamen pompas, luxum, & ambitionem sæculi dimittunt; sed peccatorum sarcinis onustæ, & variis desideriis inflatæ veritatis scientiam refugiunt, & rejiciunt.

VI. Hoc autem scitote vos minime posse hanc divinæ veritatis doctrinam annuntiare, & exerte inculcare opportune, & importune, quin impropria, derisiones, & persecutiones, & quidem graves sustineatis. Quoniam addit ibidem c. 3. Paulus: *Omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur.*

THEOLOGIA CHRISTIANA

DOGMATICO-MORALIS.

L I B E R III.

IN PRIMUM DECALOGI MANDATUM,

feu de fide, spe, & caritate,
quibus Deus colitur.

DISSERTATIO I.

De fide, & spe.

C A P U T I.

*Recensentur propositiones damnatæ ab Ecclesia
in materia fidei.*

1. AB infidelitate excusabitur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili.

2. Fides non censetur cadere sub præceptum speciale & secundum se.

3. Satis est actum fidei semel in vita elicere.

4. Si a potestate publica quis interrogetur; fidem ingenue confiteri, ut Deo, & fidei gloriosum consulo; tacere, ut peccaminosum per se non damno.

5. Voluntas non potest facere ut assensus fidei in se ipso sit magis firmus quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.

6. Hinc potest quis prudenter repudiare assensum quem habet supernaturalem.

7. Assensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis; immo cum formidine qua quis formidet ne non sit locutus Deus.

8. Nonnisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita remuneratoris.

9. Fides late dicta ex testimonio creaturarum, similive motivo ad justificationem sufficit.

10. Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei, & etiam si per negligentiam, etiam culpabilem, nesciat mysterium sanctissimæ Trinitatis, & incarnationis Domini nostri Jesu Christi.

11. Sufficit illa mysteria semel credidisse.

12. Duas alias propositiones proscripsit in

hac materia Clerus Gallicanus an. 1730. Prima hæc est: Religio christiana est evidenter credibilis: nam evidens est prudentem esse quicumque eam amplectatur: non evidenter vera, nam aut obscure docet, aut que docet, obscura sunt. Immo qui ajunt, Religionem christianam esse evidenter veram, fateantur necesse est falsam evidenter esse. Infer binc evidens non esse. 1. Quod existat nunc in terris aliqua vera Religio. Unde enim habes non omnem carnem corrupisse viam suam? 2. Quod omnium que in terra sunt, verisimillima sit christiana. An enim omnes terras peragrasti, aut peragratas ab aliis esse nosti? 3. Quod ab Apostolis, & demonibus manifestata fuerit Divinitas Christi: id enim si doces, docere te oportet, Christum manifeste Deum esse. 4. Quod affante Deo fusa sint Prophetarum oracula: quid enim mihi opponas, vel si negem illa fuisse vera vaticinia, vel affirmem conjecturas? 5. Quod vera fuerint que a Christo edita fuisse commemorantur miracula; quamquam negare hæc nemo prudenter potest.

Censura quam Clerus Gallicanus tulit in propositionem præfatam, hæc est: Doctrina hac propositione contenta, impia est, blasphemica, erronea, & inimicis christiane religionis favet.

13. Altera hæc est: Evidens non est evidentia morali proprie dicta, & physica Religionem christianam veram esse.

Censura: Hæc propositio, doctrinam superiori propositioni consentaneam continens, temeraria est, & in errorem inducens.

14. Infidelitas pure negativa in his quibus Christus non est prædicatus, peccatum est. Damnata fuit a Pio V. & Gregorio XIII.

15. Nihil credendum est quod excedat nostri intellectus virtutem. Concilium Rhemense hanc Petri Abaelardi propositionem damnavit an. 1148.

16. Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides: & etiam si videantur credere, non est fides divina, sed humana. Similis est 51. Paschali Quenelli.

CAPUT II.

*Census propositionum quæ videntur laxæ, ex
Casuistis decerptarum.*

I. „ET quidem in praxi existimo, num-
quam, aut rarissime denegandam
absolutionem ob doctrinæ christianæ igno-
rantiam: quia rustici ignorantes non ha-
bent commodum Doctorem, ET Confessor
potest illos instruere: NEC ipsi maiorem
addiscendi capacitatem habent. IMMO (ut
n. 23. dicemus) *hæc perfecta instructio non
est necessaria ad eos absolvendos* „ . Tho-
mas Sanchez lib. 2. Sum. c. 3. n. 21.

Perpendant nunc religiosi censores, quam
im merito niendum typographicum nec loco
& carperint, cum doctrina re ipsa laxa sit.
Illud enim & continuo tractatur a P. San-
chez, & substituit: IMMO *hæc perfecta in-
structio non est necessaria.*

II. „ Dum infidelis sibi persuasum habet
suam sectam esse probabilem, quamvis
contraria sit probabilior, tenetur utique
in articulo mortis constitutus veram fi-
dem, quam probabiliorē iudicat, am-
plecti, utpote qui in eo articulo est con-
stitutus in quo de extrema salute agitur,
ac proinde partem quam tutiorem, & pro-
babiliorē iudicat, amplecti tenetur; at
extra eum articulum non tenetur, quod
adhuc prudenter existimet se posse in sua
secta perseverare, tempusque rei melius
examinandæ superstit. Adde, mysteria fi-
dei tam sublimia esse, ac christianos mo-
res adeo carnis & sanguinis legibus repu-
gnare, ut non quævis major probabilitas
sufficiens reputetur ad inducendam creden-
di obligationem „ . Thomas Sanchez lib.
11. Decal. c. 1. n. 6. Moya par. 11. ad tr. 6.
App. disp. 5. qu. 2. Hæc doctrina Pyrrhonis-
mum invehit in Religionis negotium.

III. „ Eo assensu semel habito, præce-
ptum hoc affirmativum fidei per se dire-
cte amplius non obligat: quia ex una par-
te nullum potest assignari tempus certum
& determinatum neque Christi, neque Ec-
clesiæ lege, quo per se directe obliget
præceptum fidei quo ad actum internum...
ideo Christus Dominus prudenter creditur
non voluisse imponere præceptum per se
distinctum fidei „ . Patritius Sporer tr. 2.
in Decal. c. 2. sect. 3. §. 3.

IV. „ Puto per se & directe numquam ob-
ligari fideles ad credenda mysteria nec im-

„ plicite, nec explicitè ex vi necessitatis præ-
cepti fidei „ . Tamburinus lib. 2. in De-
cal. c. 1. §. 1. n. 9.

V. „ An obliget per se præceptum fidei
ad actum credendum semel in singulis an-
nis? ... Probabilius certo respondeo, non
obligare: quia non est unde talis obliga-
tio colligatur „ . Leander a SS. Sacram.
tr. 2. de fide disp. 2. qu. 37.

VI. „ Probabilius respondeo, hoc divinum
præceptum nullo modo obligare per se, aut
ex vi ipsius præcepti ad eliciendos actus fi-
dei in articulo mortis: quia nec ratio, nec
textus aliquis cogit ad oppositum asseren-
dum „ . Idem Leander tr. 2. in Decal. c.
2. sect. 3. §. 3. n. 19. & alii.

VII. „ Immo existimo satis probabile,
ex magna causa, v.g. ad evitandam mor-
tem, victoriam ab hostibus reportandam,
posse christianos uti veste instituta ad pro-
fitendam falsam sectam, v.g. veste sacer-
dotali Turcarum, vexillo ubi depictus sit
Mahometus „ . Antonius a Spiritu Sancto
tr. 1. disp. 1. sect. 6. n. 26. pag. 4.

VIII. „ Rustici, alique homines simpli-
ciores in Germania, qui hæretici habentur,
& tamen pertinaces non sunt, possunt
absolvi a suis Parochis. Ratio est, quia
non sunt hæretici formales, habentque fi-
dem catholicam in baptismo acceptam,
quæ non perditur nisi errando pertinaci-
ter „ . Busembau apud La-Croix lib. 2. c. 4.
dub. 3. n. 5.

IX. „ Etiam facta promulgatione Evan-
gelii non est necessaria necessitate medi-
notitia explicita Trinitatis, aut mysterii
Incarnationis, sed solum præcepti: atque
adeo contingere alicui potest salus, quin
explicitè cognoscat Filium Dei incarna-
tum fuisse, & pro nobis passum „ . Ca-
stropalaus Tom. 1. tract. 4. disp. 1. punct. 9.
num. 7.

X. „ Dubius in fide dubio voluntario,
sed mere suspensivo, hæreticus non est „ .
Torrecilla Tom. 1. Sum. tract. 3. disp. 1. c.
1. sect. 10. n. 144.

XI. „ Ut quis tamquam hæreticus habe-
atur in foro interno, opus est ut cogno-
scat, & advertat in opinione sua proce-
dere contra quod definitum est ab Ecce-
lesiæ, eus auctoritatem contemnens „ . Tor-
recilla Tom. 1. Sum. tr. 3. disp. 1. c. 1.

CAPUT III.

De fide, & ejus divisione.

I. QUÆST. I. *Quid sit fides?* RESP. Fides theologica ab aliis virtutibus distincta describitur ab Apostolo ad Hebr. 11. his verbis: *Fides est substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentium*. Communis inter Theologos notio hæc est: *Fides est habitus infusus, quo firmiter assentimur veritatibus a Deo revelatis, & ab Ecclesia propositis*. Fides itaque theologica divinæ auctoritati nititur: quæ revelatio nobis per divinas Scripturas constat propositione Ecclesiæ accedente.

II. QUÆST. II. *Quotplex sit fides?* RESP. Dividitur fides in actualem, & habitualem. *Actualis* est assensus supernaturalis firmus & certus omnem excludens dubitationem, datus rebus a Deo revelatis propter auctoritatem ejusdem divinæ revelationis. *Habitualis* est virtus infusa, quæ nos habiles permanenter reddit ad efficiendos actus fidei cum auxilio gratiæ actualis. Rursus tribuitur in formatam seu vivam, quæ gratia habituali, & caritate alitur, quæque per dilectionem operatur, editque fructus vitæ æternæ dignos; & in informem, seu mortuam, quæ gratia habituali, & caritate caret. Illa in iustis, hæc in peccatoribus reperitur. Tandem fides alia est *explicita*, qua articulus a Deo revelatus expresse creditur; alia *implicita* qua creditur articulus in altero revelato. Credis mysterium resurrectionis, & in eodem implicite credis iustorum resurrectionem.

III. QUÆST. III. *Quodnam sit, & quotplex objectum fidei?* RESP. Objectum fidei est quod menti credendum proponitur. Duplex est. Aliud *materiale*, quod etiam appellatur *formale quod*, & sunt res omnes quæ creduntur, quarum Deus est objectum primum, & cetera omnia sunt objectum secundarium. Aliud est objectum *formale quo*, seu ratio, cur credimus; & est prima veritas obscure revelans. Hæc formalis ratio, seu divina veritas revelans, quæ nos ad credendum inducit, postulat tanquam conditionem necessariam Ecclesiæ propositionem. Altera conditio est firmitudo assensus. Tertia est obscuritas. Triplex fidei actus distingui solet, nempe credere Deo revelanti, credere Deum tanquam veritatem revelatam, & credere in Deum, quatenus in ipsum tendimus tanquam in ultimum finem.

VI. QUÆST. IV. *Fiducia quæ quis certo credit sibi esse peccata remissa, est ne fides theologica ad salutem necessaria?* RESP. Adfirmant Protestantes Lutherani, & Calviniani, quorum errorem damnavit Tridentinum Concilium sess. 6. cap. 9. Fides enim theologica est assensus præstitus articulis a Deo revelatis, ut dictum est. Fiducia vero de divina misericordia, qua sibi quisque promissiones divinas de peccatorum remissione applicat, est actus spei, ad justificationem necessarius, minime vero justificationem efficiens, ut Lutherani fabulantur.

V. QUÆST. V. *Quæ ab Ecclesia credenda proponuntur ut a Deo revelata, sunt ne evidenter credibilia?* RESP. Aliud est evidenter verum, aliud evidenter credibile. Veritas evidens se ipsa menti offertur. Illud dicitur evidenter credibile quod argumenta luculenta, & gravia proponunt tanquam dignum cui assensus præbeatur. Articuli fidei sunt evidenter credibiles, inquit psal. 92. *Regius Propheta: Testimonia tua credibilia facta sunt nimis*. Perstringuntur istius evidenter credibilitatis argumenta.

VI. 1. Prophetarum vaticinia. 2. Fidei propagatio per universum orbem, non armorum strepitu, non divitiarum copia, non eloquentiæ lenociniis, non voluptatum illecebris; sed duodecim piscatorum imperitia, paupertate, & humilitate. 3. Religionis christianæ sanctitas. 4. Immensa miraculorum multitudo. 5. Martyrum innumera copia. 6. Testium dignitas omni exceptione majorum. Hæc & alia credibilitatis argumenta, quæ explicui Tom. I. in *Desalog. lib. I. Diff. I. cap. 5.* exponere Parochi populo debent, ut rationabile sit ejusdem obsequium. Hæc quippe credibilitatis argumenta mentem præparant ad firmiorem fidei assensum.

VII. QUÆST. VI. *Pia voluntatis affectio præcedere ne fidem debet?* RESP. Affirmatur, ut fides prudens sit, argumenta is qui credit habeat oportet quæ evincant digna creditu esse ea quibus præbere assensum debet. At quia hæc credibilitatis argumenta rei credendæ obscuritatem non tollunt, idcirco intellectus assentiri fidei objecto nequit, nisi interno voluntatis motu adjuvetur. Objectum enim obscurum flectere mentem nequit. Hunc objecti defectum supplere pia voluntatis affectio debet.

VIII. QUÆST. VII. *Quinam sunt homines apti ad fidem theologicam?* RESP. Sunt homines viatores. Quare neque in damnatis, neque in dæmonibus fides reperitur, cum sint

sint omni supernaturali dono privati. Credunt utique, & contremiscunt, sed fide naturali, non theologica. Neque in beatis fides reperitur, quia quæ crediderunt, vident. In animabus vero purgatorii remanet fides, quia quæ credunt, nondum vident, sicut in eisdem spes perseverat. Peccatores non infideles retinent fidem, tamen languidam, & ut dicitur, mortuam. In hæreticis vero nulla fides: dum enim unum articulum negant, rationem formalem credendi, nempe divinam revelationem ab Ecclesia propositam, rejiciunt. Asserunt utique se credere propter revelationem; sed hæc divina revelatio ab ipsis singulis, non ab Ecclesia proponitur.

De necessitate credendorum.

C A P U T IV.

I. QUÆST. I. *Utrum necessaria fides sit ad salutem?* RESP. Duplex necessitas: una *medii*, altera *præcepti*. Illud est necessarium necessitate *medii*, sine quo salus haberi nequit, etiam si ejusdem omisso culpa careret. Sic infantes decedentes sine baptismo, non consequuntur gloriam æternam, etiam si omisso baptismatis inculcata iisdem sit. Illud vero est necessarium necessitate *præcepti*, cujus inculcata omisso non impedit assecutionem finis, culpabilis vero neglectus impedit. Quod est necessarium necessitate *medii*, est simul necessarium necessitate *præcepti*; sed non e contrario. *Præcepti* necessitas adultos dumtaxat ligat. Necessitas *medii* duplex. Alia semper in re, ut necessitas gratiæ habitualis, fidei, spei & caritatis; alia in voto, ut necessitas baptismatis respectu adultorum, qui gratia habituali ornati cum solo voto baptismatis salutem assequi queunt.

II. Fidem necessariam esse necessitate *medii* tum in parvulis, tum in adultis, nemo in disputationem vocat. De fide actuali sermo nunc est.

III. Omnibus adultis ratione præditis necessaria est necessitate *medii* fides interna actualis explicita & supernaturalis tum ad justificationem, tum ad gloriam. Quare adulti ratione utentes, & in infantia baptizati nequeunt sine fide actuali salutem æternam assequi.

IV. QUÆST. II. *Quinam articuli credendi sunt necessitate *medii*?* RESP. Omni tempore omnibus necessaria semper fuit fides explici-

ta Dei auctoris supernaturalis, & remuneratoris necessitate *medii*, ut docet ad Hebr. 11. S. Paulus. *Sine fide impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.*

V. Post lapsum humani generis in peccatum, tum sub lege naturæ, tum sub lege Moysis fides actualis in Christum Redemptorem saltem implicita, omnibus adultis necessaria semper fuit necessitate *medii*, ut communiter Theologi docent.

VI. Adultis omnibus post promulgationem Evangelii, necessaria est explicita fides Trinitatis, & incarnationis necessitate *medii* ad æternam salutem consequendam. Veritas hæc expresse traditur in Evangelio. S. Matthæus cap. 28. *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* S. Joannes cap. 16. *Predicatum Evangelium omni creature: qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur.* Opinio contraria quam defendit P. Sporer, qui pro eadem citat Laymam, Tanerum, aliosque juniores, falsa est, & luculentis Dei testimoniis adversa.

VII. Salmanticenses *tr. 21. cap. 2. pun. 2. n. 18.* Roncaglia *tr. 6. c. 2. q. 3.* alique Casuistæ defendunt, contingere *per accidens* posse ut aliquis fide Christi tantum implicita justificetur. Quoniam, inquiunt, evenire potest ut catechumeno proponatur Deus ut auctor, & finis supernaturalis, nulla expressa mentione facta Christi, & Trinitatis. Verum habet. Sed contingere etiam potest, quod neque mentio fiat Dei auctoris supernaturalis. Quid inde? Arbitraria & penitus commentitia est distinctio data *per se*, & *per accidens* in hac causa. Divinæ enim Scripturæ apertæ sunt. Experientia quam adducunt Salmanticenses, nimis lepida est, cum iustificatio impii experientiæ nostræ limites transiliat. Ineptè pro hac opinione allegatur S. Thomas.

VIII. QUÆST. III. *Ignoranti mysteria Incarnationis, & Trinitatis neganda ne absolutio est?* RESP. Sententia adhimans communis est, & contraria penitus falsa. Quare merito damnata est hæc thesis ab Innoc. XI. *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei, & etiam si per negligentiam culpabilem nesciat mysterium sanctissimæ Trinitatis & Incarnationis D. N. Jesu Christi.* P. Viva in hanc thesim *com. n. 7.* distinguit absolutionem licitam ab invalida, & plu-

& plura ibi involvit, quæ meo iudicio falsa sunt. Quamobrem adulti qui hac ignorantia obducti sacramenta frequentarunt, repetere Confessiones, utpote nullas, debent.

IX. QUÆST. IV. *Quenam sunt fidei capita quæ vi præcepti credere adulti obstringuntur?* RESP. Omnes adulti ratione præditi scire & credere tenentur explicite omnes articulos contentos in Symbolo. Nam Symbolum istud summam continet christianæ professionis, inquit *lib. de fid. & Symb. cap. 1. S. Augustinus. Est autem fides catholica in Symbolo nata fidelibus, memorie mandata, quantum res passa est, brevitate sermonis, ut incipientibus, atque lactentibus, eis qui in Christo renati sunt, nondum Scripturarum divinarum diligentissima, & spirituali tractatione, atque cognitione roboratis, paucis verbis credendum constitueretur.* Omnes itaque adulti præfata Symboli mysteria memoria tenere debent, ita ut de iisdem interrogati respondere sciant. Debent igitur credere & scire expresse, Deum esse unum, omnipotentem, creatorem universi, omnium visibilium, & invisibilium, salvatorem generis humani, omnis sanctitatis & gratiarum datorem, qui peccata dimittit, gloriæ largitorem: & hunc Deum unicum esse, trinum in personis tribus distinctis, quarum una non est alia, & omnes tres unum sunt.

X. De articulis qui humanitatem Christi spectant, scire & credere omnes debent quod secunda persona, nempe Filius Dei factus homo sit, qui appellatur Christus, estque Deus-homo. Non requiritur ut expresse sciant unionem naturæ humanæ cum divina factam esse in persona, & alias difficultates &c. Scire quoque & credere debent quod Christus conceptus sit virtute Spiritus sancti, & ex Virgine Maria natus: item quod passus, & mortuus sit: nec requiritur explicite fides passionis sub *Pontio Pilato*. Tenentur pariter credere quod descenderit ad inferos secundum animam: quod tertia die resurrexerit a mortuis: & tandem quod ascenderit in cælum ad Patris dexteram; & venturus sit judicare vivos & mortuos in extrema iudicii die. Communio insuper sanctorum expresse credenda est, quamvis articulum distinctum non constituat a nono, qui est: *Credo sanctam Ecclesiam catholicam*. Et huius articuli expressa fides summopere necessaria est. Vix autem credere possunt Ecclesiam esse unum cætum, unum corpus unitate doctrinæ, & sacramentorum sub uno capite invisibili Christo, & visibili Romano

Pontifice, ejusdem Christi Vicario in terris congregatum, nisi simul percipiant, fideles, qui sunt ipsius mystici corporis membra, invicem juvari, & bona spiritualia omnia esse communia, quorum singuli participant.

XI. Implicite vero credere fideles debent ea omnia quæ Deus in Scripturis sanctis, & in verbo tradito revelavit, & quæ Ecclesia catholica credenda proponit.

C A P U T V.

Quenam scire fideles debeant eorum quæ mores instituunt, & Christianorum vitam conformant ad exemplar Magistri nostri Christi Jesu.

I. SOLliciti, & diligentes communiter & Theologi, & Catechistæ, & Parochi, & Confessarii sunt in explicandis fidei articulis qui mentem illuminant, & in mente fere sistunt. Fideles quoque facile ejusmodi articulos memoriæ commendant, cum isti grave incommodum carni, & appetitionibus non inferant. Contra & ministri in morum doctrina explicanda, & fideles in addiscenda negligentia quandoque laborant. Religio christiana, ut *Lib. 1. dictum*, & dicendum sæpius est, duobus constat, credendis nempe, & agendis, quæ mutuo adjuvantur, & separata vita cælesti destituuntur.

II. Si fides sine operibus mortua est, instructio quoque fidei absque instructione morum languida similiter est, & mortua. Accedit quod præcepta morum, cum hostiliter inimica sint carni, sanguini, & appetitionibus, difficile addiscuntur, & difficilior animo imprimuntur. Idcirco majori diligentia, & ferventiori studio evangelici gregis ministri imbueri, & docere fideles debent divina, & ecclesiastica præcepta.

III. Primum quod baptizandus spondet, est: *Abrenuntio Satana, & omnibus pompis, & operibus ejus*. Hæc renuntiatio præcedit fidei professionem, tanquam præambulum, ut dicitur necessarium. Cum infantes baptizati adulti fiunt, & ad Catechismum, seu doctrinam christianam addiscendam accedunt, Catechistæ primum omnium explicare exactissime astringuntur sensa legitima hujusce sponsonis, & renuntiationis. Docere illos debent, quid significant ejusmodi *pompæ, & opera*, quibus nuntium remiserunt. *Pompæ* istæ sunt indumenta vana, immodesta: sunt luxus, fastus, comedix, spectacula theatralia, quæ diabolus excogitavit ad seducendos homi-

Homines. Opera ista sunt ea omnia quæ referri in gloriam Dei nequeunt.

IV. Post explicationem istius renuntiationis, quid sit *vita christiana* exponendum est. Hæc autem est imago vitæ Christi Jesu, cujus præcipua lineamenta sunt humilitas, caritas, iustitia, castitas. Harum virtutum specimen delineandum illis est, explicandamque, vi professionis baptismalis fideles consecrassent animam, tum corpus Deo: corpus ipsum, ut Paulus ait, templum est Spiritus sancti, adeoque castum, pudicum, intaminatumque custodiendum. Edisserant Catechistæ Christianos constitutos unice in hoc mundo esse tanquam milites, qui continenter pugnare necessario debent adversus mundum, carnem, & diabolum. Sicuti tres isti hostes diu nocturne evigilant ut æternum animas perdant; sic Christiani excubias agere astringuntur, ut seductionem evitent, ut victoriam assequantur. Alius inculcent assequi Regnum cælorum illos non posse sine perpetuo conflictu adversus tres indicatos hostes, & omnes qui pie vivere volunt in Christo Jesu, persecutionem pati debere, sicut Christus Magister noster passus est usque ad mortem.

V. Hæ sunt præceptiones veluti generales, & alia plura, quæ *Lib. 1.* recensita sunt distincte, & perspicue explicanda, & continenter repetenda: quia, ut in duro marmore difficile effigies insculpitur, sic difficillime hæc axiomata contraria appetitionibus hominum eorum animis inhærescunt. Hodie addiscuntur, & cras evanescent. Et tamen nisi his præceptionibus purgati, & informati animi sint, difficile ipsa mysteria fide viva creduntur. Respiciant ergo Christi ministri, intelligantque se gravissime proprium ministerium prodere, nisi juvenes & puellas adultas exacte doceant doctrinam, qua instituenta ad exemplum Christi, & Sanctorum sit christiana vita. Præmissa hac generali instructione, quæ est veluti basis & fundamentum christianæ ædificii, explicandæ sunt regulæ & præcepta quæ Christum præscripsit veluti media ad hunc finem comparandum.

VI. QUÆST. I. *Quenam sunt præcepta & media quæ Deus jubet pro formandis moribus, quæ scire Christiani astringuntur?* RESP. Sunt decem Decalogi mandata: de quibus singulis sermo erit. Ministri Dei diligentes & ferventes sint in explicandis his duobus mandatis: *Diliges Dominum Deum tuum. . . . & proximum tuum sicut te ipsum.* Scire ergo fideles decem Decalogi mandata debent, & Sacramenta septem; Baptismi, Pœnitentiæ, & Eu-

charistiæ notitia præsertim necessaria est, quod tria hæc Sacramenta omnibus adultis necessaria sint. Aliorum tamen quatuor ignorantia innoxia non est, cum numerus iste septenarius prærogativa sit Ecclesiæ catholicæ. Sciant autem oportet horum Sacramentorum dignitatem, & efficaciam ad animas purgandas & sanctitate ornandas: & præterea dispositiones quæ ad eorum dignam susceptionem præcedere in suscipientibus debent, alioquin frustranea esset eorum scientia: ideo enim nosci debent, ut animabus profint.

VII. Præceptum orandi grave est. Oratio autem quam nobis Christus imposuit, est dominicalis. Sic enim *Matth. 6.* inquit: *Sic ergo vos orabitur: Pater noster &c.* & sancta Mater Ecclesia ait: *Præceptis salutaribus moniti, & divina institutione formati audemus dicere: Pater &c.* Hanc Christi orationem sapienter interpretatur Catechismus Tridentinus: ideo Parochi hanc interpretationem lingua vernacula explicare fidelibus debent. Necessaria insuper est notitia præceptorum S. matris Ecclesiæ, & salutationis angelicæ. Diligenter ergo Parochi curent ut adulti pueri discant Decalogum, orationem dominicam, symbolum, & etiam salutationem angelicam.

VIII. Illud addendum, quemquam scire debere, præter fidei articulos, & morum præcepta omnibus communia, illa quoque præcepta, & obligationes quæ afficiunt proprium statum, & officium, seu dignitatem, & professionem, ut divinæ Scripturæ, Patres, & Theologi docent cum S. Thoma 1. 2. q. 76. a. 2. inquit: *Omnes tenentur scire communiter ea quæ sunt fidei, & universalis juris præcepta. Singuli autem ea quæ ad eorum statum, vel officium spectant.* Hinc uxorati sciant necessum est ea quæ suum statum spectant: istorum est docere filios, famulos, & domesticos, si sint patres-familias.

IX. Ecclesiastici omnes vi proprii status ad majorem quam laici cognitionem astricti sunt. Ecclesiasticorum vero alii clerici sunt, alii Sacerdotes, alii Parochi, Episcopi &c. Parochorum, & Confessoriorum scientia resurgere singulariter debet. Siquidem jure naturali, & divino cælestis doctrinæ pabulo alere gregem pastores debent. Isti adeo exacte calle re doctrinam fidei, & morum tenentur, ut eam aptare rudis populi captui queant. Istorum enim est panem frangere parvulis, & nutricem imitari, quæ panem in lac transmutat, ut cibus congruus infantibus evadat. Prælati, Episcopi, Pontifices summi ad am-

pliozem cælestium.... arcanorum scientiam astricti sunt.

X. QUÆST. II. *Excusari ne fideles aliqui rudes possint ob ingenii hebetudinem a notitia quorundam articulorum?* RESP. Fuerunt aliqui qui docuerunt, salvari aliquos rudes posse, tamen nihil sigillatim credant dummodo implicite credant quicquid credendum proponit S. Mater Ecclesia. Sed hæc opinio penitus falsa est. Alii dicunt, sat esse si unum aliquem articulum explicite rudes isti credant. Sed hæc quoque opinio improbabilis, & falsa est. Quare dicendum est, nullam in istis, dummodo compotes rationis sint, dari posse ignorantiam invincibilem articulorum quorum fides necessaria est necessitate medii. Articulorum vero quorum fides necessaria est necessitate præcepti, an occurrere ignorantia invincibilis in aliquo raro casu possit, nec negare, nec affirmare certe audeo. Forte adfirmans sententia probabilis est. Facultas percipiendi veritates fidei non ex solis humanis viribus, sed potissimum repetenda est ex gratia Dei, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

XI. QUÆST. III. *Satisfaciunt ne fidei præcepto fideles qui Symbolum, decem Decalogi præcepta, orationem dominicam, & angelicam salutationem latine discunt, quando sunt lingue latine prorsus ignari?* RESP. Hæc omnia vi præcepti ecclesiastici diuturna consuetudine firmati memoriter fideles scire saltem quantum ad substantiam, ut dicitur, debent, ut dictum est. Si nihil prorsus intelligerent eorum quæ memoriter didicerunt, quid illud prodesset notitia? Verborum isti, non veritatum cognitionem haberent, & perinde esset ac si cognitione carerent.

XII. Præceptum sciendi articulos fidei in Symbolo contentos, & præcepta Decalogi, divinum est. Ecclesiasticum vero est illud quod jubetur ut hæc omnia memoriæ consignentur, & memoriter recitentur.

XIII. QUÆST. IV. *Quandonam fideles elicere actus internos fidei astringuntur?* RESP. Duplicem obligationem Theologi distinguunt, unam per se, aliam per accidens. Prima ex ipso præcepto, præciso quocunque alio respectu, manat. Secunda oritur ex altero præcepto, quod impleri nequit absque fidei actu; ut si elicere actum caritatis velis, fides prærequiritur: neque enim diligere Deum potes, nisi illum credas. Per se igitur obligantur pueri, comparato rationis lumine, elicere actum fidei, sicut etiam juxta graviore Theologos, & præsertim S. Thomam tenentur

Deum diligere amore caritatis. De alio tempore quo adulti astringuntur elicere fidei actus, disputant Casuistæ, & Probabilissimi beneficio, olim maxime, ab hac obligatione eximebant fideles. Quare Innoc. XI. damnavit hanc propositionem: *Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, & secundum se.* Hanc etiam alteram damnavit: *Satis est actum fidei semel in vita elicere.* Similis est altera damnata ab eodem Pontifice: *Sufficit illa mysteria semel credidisse.* Hinc apparet præceptum fidei per se obligare, & quod non sufficiat semel in vita, aut infra quinquennium actum fidei elicere. Casuistæ qui scripserunt post damnatas propositiones, disputant, num satis sit semel infra biennium, alii infra annum actum fidei elicere. Disputationes istæ non fovent, sed debilitant fidei exercitium, &, ut mihi videtur, etiam vanæ sunt. Christiani justi, non semel, sed pluries in diem fidei actus eliciunt. Nam quotidie Symbolum recitant, aliasque preces fundunt, quæ vix ac ne vix quidem absque fidei exercitio peragi valent. Peccatores quoque Christiani, nisi sint sceleratissimi, symbolum, & alias preces recitant, Ecclesias frequentant, Missam audiunt, sacrum Christi Corpus adorant. Quare pauci fideles reperiuntur qui frequenter actus fidei non edant. Vix Christianum reputarem qui infra annum semel tantum actum fidei eliceret. Hanc actuum frequentiam definire non audeo, sed quisque meliori quo valet modo præceptum impleat. Vita Christianorum vita fidei, spei, & caritatis est. Vita corporea quotidiano indiget alimento: & vita spiritualis & divina semel tantum in anno actus pariet? *Iustus ex fide vivit.* Si vivit, frequenter vitæ officia peragit. Dum Sacramenta suscipiuntur, actus fidei necessarii sunt. Tempore mortis per se urget præceptum, non solum quia tum demon suos aggressus redintegrat: *cui resistere fortes in fine*, inquit S. Petrus ep. 1. c. 5. verum etiam quia illo potissimum tempore perhibere professionis suæ testimonium Christiani obstringuntur. Et ut paucis omnia complectar, cum Christianorum vita militia sit super terram, S. Paulus hortatur omnes ut *sumentes scutum fidei* strenue adversus potestates tenebrarum pugnent, si revera assequi bravium avent.

CAPUT VI.

De præcepto divino, & ecclesiastico confitendi doctrinam christianam tum fidei, tum morum.

I. QUÆST. I. *Datur ne præceptum confitendi exterius fidem christianam?* RESP. Adfirmant omnes. Hoc divinum præceptum duplex est, adfirmans, & negans. Nunc de primo sermo est. Exterior fidei manifestatio fieri potest verbis, signis, nutibus, gestibus, & actionibus ex peculiari institutione, aut communione acceptione fidem exprimentibus.

II. Præceptum divinum fidei exterioris confitendæ frequenter inculcat Christus *Matt. c. 10.* inquit: *Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo.* Urget præceptum istud 1. cum populo periculum instat descendendi a fide, vel in eadem vacillandi. 2. cum is indiget in ea confirmari. 3. quando cogimur alios Religionem catholicam docere. 4. quando ex silentio nostro suspicio oritur, aut oriri potest nos a fide recedere. In his & similibus casibus urget præceptum exterioris confessionis.

III. QUÆST. II. *Qui interrogatur de fide catholica, peccat ne, si taceat?* RESP. Distinguere Theologi solent interrogationem factam a potestate publica, ab interrogatione facta a potestate privata. Convenit penes omnes peccare contra præceptum fidei confitendæ Christianos qui interrogati de rebus fidei a publica potestate sedente pro tribunali, silent; palamque fidem profiteri omittunt. Quare damnata jure est sequens thesis: *Si a potestate publica quis interrogetur; fidem ingenue confiteri, ut Deo, & fidei gloriosum, consulo; tacere ut peccaminosum per se non damno.* Si interrogatio fiat a persona privata, tum spectandæ sunt circumstantiæ personarum, temporis, & loci. Si enim circumstantes ex silentio periculum subirent, si Dei honor detrimentum pateretur, tunc præceptum confessionis urgeret, etiamsi interrogatio facta a persona privata esset. Tenentur quoque respondere fideles superiori catholico interroganti de fide. Quod verum habet, etiamsi princeps laicus sit: quia licet ad istos non attineat interrogare de rebus fidei, accidere tamen potest quod eorum sit scire, utrum proprii subditi sint Catholici. Dum Catholicus videt sacras imagines conculcari,

profiteri fidem suam astringitur, ut quoad fieri potest, injuriam Deo, & sacris imaginibus irrogatam propulset.

IV. QUÆST. III. *Licetum ne est aliquando tyrannum fugere, ut coactio ad fidem confutandam evitetur?* RESP. Negavit Tertullianus in libro *de fuga in persecutione*; ejusque errorem amplexi sunt Montanistæ. Errorem Tertulliani confutaverunt Patres manifestis Evangelii testimoniis. S. *Matth. cap. 10.* inquit: *Cum vos persecuti fuerint in civitate ista, fugite in aliam: & rursus c. 15. Qui in Judæa sunt, fugiant ad montes.*

V. Episcopi, Parochi, alique Pastores fugere licite possunt, & interdum debent cum tyranni in ipsos sæviunt, & alii ministri adfuerint qui ministrare spiritualia subsidia queant gregi, ut exemplo invictissimi Athanasii constet; docetque Angelicus *lect. 2. in Joannem*. Contra, quando nulli ministri adfuerint, & oves gravi premuntur necessitate, & sunt in gravi periculo fidei amittendæ, tunc fugere Pastores nequeunt, sed vitam exponere pro gregis salute debent, ut *c. 10. Joannes ait: Nam bonus Pastor animam suam dat pro ovibus suis. Mercenarius autem . . . dimittit oves, & fugit.* Qui non sunt Pastores, titulo caritatis, non justitiæ tenentur urgente gravissima necessitate fratribus succurrere.

VI. QUÆST. IV. *Qui curam animarum habent, tenentur ne fidei professionem palam edere?* RESP. Adfirmant omnes, idque decrevit Concilium Tridentinum *sess. 24. cap. 12.* Decretum Tridentinum confirmavit, & amplificavit Pius IV. in suo motu proprio cuius initium est *Injunctum nobis*. Et rursus S. Pius V. in sua constitutione quæ incipit *In sacrosancta* &c. jubet ut omnes Doctores, Magistri, Regentes, Lectores, Concionatores &c. fidei professionem emittant. Et hæc decreta sub gravi culpa obligant, ut communis sententia docet. Beneficarii curam animarum habentes tenentur intra bimestre a die pacificæ possessionis fidei professionem emittere in manibus Episcopi, aut ejus Vicarii, alioquin non faciunt fructus suos, & ad restitutionem tenentur, ut communior & probabilior docet sententia. Vide *Tom. 1. in Decal. lib. 1. dis. 1. c. 13.* Præfatis constitutionibus subiecti sunt etiam Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, & Episcopi.

VII. QUÆST. V. *Negaret ne fidem qui negaret se esse Christianum?* RESP. Adfirmat *tract. 103. in Joannem S. Augustinus.* Qui

enim se Christianum negat, ipsum Christum pernegat. Idem dicendum de eo qui negaret se esse *Papistam*, *Pontificium*, *Romanensem*, quando interrogatio fieret ab hæreticis religionis causa. Similiter fidem negaret qui interrogatus, utrum Turca sit, an Lutheranus, affirmaret, dummodo finis interrogantis esset, ut religionem respondentis compertam haberet; secus si interrogatio alio spectaret. Qui negaret se esse Clericum, Sacerdotem, Religiosum, non negaret fidem; reus tamen mendacii esset, quidquid contra asserant quidam Probabilistæ. Non est licitum vitandæ mortis causa adolere thus Idolo, eidemque genua flectere, vel alia religionis signa exhibere, quamvis interius fides illibata servetur. Quando enim suapte natura actiones externæ religionem redolent, numquam exerceri licite valent ad testandam venerationem erga Idolum. Exemplum Naaman Syri, quod opponi solet, vanum est, ut suo loco palam fiet. Non est licitus usus caeremoniarum, quæ sunt falsæ religionis veluti tessera, sapientique superstitionem.

VIII. Non licet Christianis infidelium vestibus per se institutis ad falsæ sectæ protectionem uti, quicquid in oppositum asserat Azorius cum quibusdam aliis. Quamquam enim vestes absolute ad corporis ornatum institutæ sint, & sub hoc aspectu licitus sit earum usus: tamen cum determinatæ sunt ad falsam sectam profitendam, tunc nullo modo usurpari licite queunt. Vide *Tom. I. in Decal. lib. I. dis. I. c. 14*. Licitus est ingressus iustis de causis in templâ hæreticorum, in synagogas Judæorum, & infidelium: quoniam talis ingressus in communi hominum existimatione non reputatur religionis officium, seu protestatio. Si tamen Princeps hæreticus juberet ut Catholici propriæ ditioni subiecti ingrederentur hæreticorum templâ religionis causa, mortem potius oppetere Catholici deberent, quam simili parere decreto. Urgente extrema necessitate licitum est hæreticorum templâ adire ad baptismum suscipiendum.

IX. Licitum quoque est comedere idolothyta, seu cibos consecratos Idolis, dummodo superstitionis suspicio, scandalum, & falsæ sectæ cultus absit, ut ex S. Paulo I. Cor. 10. colligitur. *Omne quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam*. Catholici transeuntes per regiones hæreticorum nequeunt diebus vetitis

carnes comedere, sublata necessitate. Servanda enim ubique sunt Ecclesiæ præcepta. Ad mortem tamen vitandam, aliudve grave incommodum licitus est carniû usus. Si tamen in contemptum religionis comestura carnis præciperetur, subeunda potius mors esset quam in contemptum propriæ veræ religionis cibos vetitos comedere.

X. QUÆST. VI. *Peccant ne contra præceptum confitenda fidei qui erubescunt publicam confessionem doctrinæ quæ mores regit?* RESP. Religio christiana, ut dixi alias, credendis, agendisque veluti duobus cardinibus vertitur indivulsis. Utraque ergo pars & credendorum, & agendorum publice confitenda est. Primis Ecclesiæ sæculis credenda persequerantur ethnici tyranni, sed agenda venerabantur. Contra ultimis Ecclesiæ temporibus agenda insectantur nonnulli ipsius christianæ Religionis professores. *Qui me erubuerit* (inquit Christus Luc. 9.) *& sermones meos, hunc Filius hominis erubescet &c.* Christus non ait, qui erubuerit confiteri Divinitatem, Trinitatem, Deum Creatorem, & alia splendida arcana, quæ mentem dumtaxat illustant; sed ait, *qui me erubuerit*: id est me hominem humilem, opprobriis, contumeliis, derisionibus lacessitum, crucifixum, mortuumque: subdit: *qui erubuerit sermones meos*. Qui sunt Christi sermones? Sunt morum præcepta, quæ carnem crucifigunt, appetitiones coercent, animum inflatum deprimunt, poenitentiam jubent, illecebras, tripudia, mundi pompas, luxum, libidinem, divitiarum amorem prohibent. *Qui me erubuerit coram hominibus*. Non sufficit hæc omnia corde confiteri, sed ea *coram hominibus* manifestanda, & defendenda sunt. Non sat est profiteri credenda utcumque, sed pura, & illibata, ut illa Christus revelavit, propugnanda sunt. Eadem ratione non sufficit quamcumque Moralem profiteri; sed necessaria est confessio publica Moralis christianæ, quæ per arctam, & angustam viam ducit, quæ separat homines a mundi pompis, spectaculis, comædiis, aliisque illecebris. Necessaria est professio Moralis puræ, & immaculatæ, quæ simplex est, & ingenua, quæ cavillationes, & bilingues distinctiones detestatur.

XI. QUÆST. VII. *Licet ne aliquando falsam simulare religionem verbis, aut factis?* RESP. Ex iis quæ dicta sunt, patet numquam hoc licitum esse. Adversus quamcumque simulationes constitutionem edidit

Benedictus XIV. insertam Tom. 1. sui Bullarii n. 89. cujus initium est *Inter omni-
nas. Ex qua pauca excerpo, & infra subji-
cio. (a)*

CAPUT VII.

*De infidelitate, ejusque variis speciebus
virtuti fidei oppositis.*

I. **T**riplex infidelitas. *Negativa*, quæ est
mera carentia, ut sic dicatur, fidei
in eo qui nullo modo fidem audivit. Hæc
peccatum non est, sed peccati pœna. Qua-
Tom. I.

re damnata hæc thesis est: *Infidelitas pure
negativa, in quibus Christus non est prædica-
tus, peccatum est. Altera infidelitas est pri-
vativa. Hæc positive resistit fidei prædica-
tioni, recusaturque fidem suscipere. Tertia est
infidelitas positiva contraria in eo qui non
modo fidei lumini, & prædicationi oculos
claudit, verum etiam errores veræ fidei con-
trarios obfirmate defendit. Hæc infidelitas
contraria triplex est. Paganismus, Judaï-
smus, Hæreticismus. Dicitur autem Paga-
nismus error voluntarius resistens fidei non-
dum susceptæ. Ad Paganismum reducitur
Atheismus, Deismus, & Mahumetismus.*

E 3

Ju-

(a) „ I. Ordientes itaque a negotiis fidei, sine qua impossibile est placere Deo, o-
mnibus & singulis istius Regni Fidelibus, qui Ecclesiæ catholicæ communionem reti-
nere cupiunt, districte præcipimus, & jubemus ut caveant, ne ad occultandam, quum
licitum & necesse est aliquando, Christianæ Religionis professionem, aliqua faciant,
aut admittant, contra evangelica præcepta, & instituta; præsertim vero, quæ pro-
stationem includunt mahumeticæ sectæ; ideoque si circumcisionem susceperint, sciant
quod Christus ipsis, Apostolo attestante, nihil proderit. Nomina Turcica, quorum nec
memores esse deberent, per labia sua assumere: abominanda infidelium templa, quæ
Moscheas vocant, frequentare: ecclesiasticorum jejuniorum dies carniū elu profana-
re, & hæc eo fine, ut Mahumetani credantur, prorsus devitent. Hæc enim omnia,
etsi fides Christi in corde teneatur, fieri nequeunt, sine Mahumetis errorum simula-
tione, sinceritati christianæ contraria, quæ mendacium in re gravissima continet, &
virtualem fidei negationem, maxima cum Dei injuria, proximique scandalo includit.
„ II. Multo vero magis quum a publica potestate interrogantur, illicitum sibi esse
sciant mahumeticæ sectæ se addictos profiteri; sed illud noverint esse tempus quo eos
oportet, sumentes scutum fidei, non solum corde credere ad justitiam, sed etiam ore
Christum confiteri ad salutem: alioquin si eum coram hominibus negare ausi fuerint,
& ipse negabit eos coram Patre suo.
„ III. „ Impius pariter, & illicitus est illorum Serviti Christianorum abusus qui, ex
hac vita migraturi, cadavera sua Turcarum sepulturis mandari cum istorum assisten-
tia, & mahumeticis adhibitis ritibus permittunt, aut jubent. Etenim si Christum in
vita erubescere minime debent, quanto minus, quum ejusdem tremendo judicio sisten-
di sunt; ne & ipse eisdem coram æterno suo Patre erubescat?
„ IV. Munus itaque Episcoporum, Parochorum, & Missionariorum erit, serio Chri-
stianos illos qui supradicta, cum ingenti fidei injuria, nefarie præsumunt, docere, &
admonere, quod frustra sibi de christianæ legis custodia, & zelo, deque filiorum in ea-
dem educatione blandiantur: quoniam vel in uno istorum deficientes, facti sunt o-
mnium rei. Itaque ipsis aperte denuntient, quod quisquis metu cujuslibet potestatis,
vel temporalium amittendorum formidine, fidem suam prodit, iram Dei super se pro-
vocat, seque, nisi respiciat, ab omni salutis spe extraneum reddit: quoniam magis
timet hominem quam Deum, & momentanea retinere quam æterna acquirere mavult.
Si qui autem oblati in hujusmodi via impiorum pergere velint, incapaces erunt Sa-
cramentorum in vita, & si impenitentes decesserint, suffragiorum post mortem: ad
quæ nullus Ecclesiæ minister illos admittere præsumat; alioquin a proprio Episcopo
canonicis pœnis, ad præscriptum etiam supradicti Albani Concilii, plectendus erit.
„ V. Arcendæ pariter a sacramentis Ecclesiæ sunt illæ mulieres quæ nuptiarum nomi-
ne in Turcarum contubernium admittæ, cessantes christianæ Religionis professionem,
ibi vitam agunt ab omni Religionis exercitio remotam; eisque a Pastoribus denun-
tandum est, ne salutis æternæ fiduciam collocent in ea fide, quam sine operibus mor-
tuam, in corde tantum utiliter conservare posse sibi persuadent. „

Judaismus est error contra fidem susceptam in figura. *Hæreticismus* est error cum pertinacia resistens fidei in manifestatione veritatis susceptæ.

II. QUÆST. I. *Tolerari ne infideles licite queunt inter Catholicos?* RESP. Absolute, & præciso omni respectu hæc tolerantia illicita videtur. Spes majoris boni, communis utilitatis, & majoris mali vitandi inducere Principes potest ut in suis ditionibus infideles tolerant, si nullum fidei præjudicium inferant. Hæreticorum tolerantia majorem postulatur causam.

III. QUÆST. II. *Potest ne Ecclesia aut se ipsa immediate, aut Principum ope infideles non subditos ad fidem suscipiendam cogere?* RESP. Negat communis sententia cum S. Thoma 2. 2. qu. 10. art. 8. & eruitur ex D. Paulo 1. Cor. 5. agente: *Quid mihi de his qui foris sunt, judicare?* quare infideles non subditos neque ad audiendam Evangelii prædicationem compellere Ecclesia potest: quia si nequit eosdem cogere ad fidem suscipiendam, neque potest illos compellere ad eam audiendam. Si vero de Judæis subditis sermo sit, potest istos compellere ad audiendum Evangelium, quia de Judæis peculiaris ratio viget. Hi enim in figura, & in promissionibus veteris legis, quam profitentur, Evangelium susceperunt. Et usus Ecclesiæ Romanæ compellentis Judæos Romæ degentes ad audiendum Evangelium, sententiam nostram confirmat. Neque heinc sequitur coactio ad fidem: quia licet auditio Evangelii præparet ad fidem, nullo tamen modo cogit. Auditores enim omnino liberi remanent. Infideles vero omnes, siue subditos, siue non subditos, qui prædicationem Evangelii impediunt, compescere Ecclesia valet. Prædicatores tamen non armis, aut militibus, sed patientia, humilitate, mansuetudine, poenitentia, pace, & tranquillitate ornatî annuntiare Christi Evangelium debent. Nequit vero Ecclesia privare Principes infideles sibi non subditos dominio quo potiuntur in subditos, servosque christianos, ut ex ipso Evangelio habetur Matth. 22. *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Idemque docet S. Petrus epist. 1. c. 2. Infideles vero in catholicis regnis jurisdictionis in Catholicos capaces non sunt. Quare non est permitendum ut Judæi habeant servos, & ancillas christianas, ut constat ex cap. *Cum Judei*, 2. de Judæis.

CAPUT VIII.

De communicatione fidelium cum infidelibus.

I. **D**uplex communicatio. Altera religiosa, civilis altera. Prima vetita est. Quare omnis communicatio in precibus, ritibus, sacrificiis, aliisque Religionis exercitiis peccatum est contra fidem. Civilis absolute licita est, nisi occurrat periculum subversionis.

II. Heinc non licet Christianis vendere ea quæ eorum sacrificiis, & vanæ religionis ritibus inserviunt. Quare peccarent Christiani qui Judæis fabricarent synagogas, & ceteris infidelibus templa, idola, altaria, vestes sacerdotales, delubra, & cetera id genus. Alia vero quæ adiaphora sunt, quibus male vel bene uti infideles valent, vendi licite possunt.

III. Decem sunt casus in quibus Ecclesiæ decreto prohibita est Christianis communicatio cum infidelibus. 1. Cohabitatio. 2. Interventus ad eorum convivia. 3. Eorum azymis vesci. 4. Cum iisdem balneum ingredi. 5. Medicinas ab illis accipere. 6. Illorum medicis uti. 7. Judæorum filios a Christianis nutrirî. 8. Famulatum illis exhibere. 9. Servitutis iugo se illis subdere. 10. Illos legatarios instituere.

IV. Ad primum casum quod attinet, ea habitatio prohibetur quæ veram familiaritatem præfert. Servos habere Judæos, & Saracenos vetitum Christianis absolute non est ad opera laboriosa, eosdem tamen domi retinere non expedit ob familiaritatis speciem. Accessus ad Judæorum convivia vetitus est, quod Judæi cibos discernant, & plures ut immundos respnant. Azyma manducare ritu Judaico interdictum est, secus necessitate impellente. Ingressus in balneum ex condicto vetitus est, secus si casu fortuito id eveniat. In quinto & sexto casu prohibetur accersiri Medicos Judæos ad Christianorum curam, necessitate urgente sublata. Quod dicitur de Medico, idem de Chirurgico Judæo dicendum est. Lactare Judæorum filios siue in domibus Judæorum, siue in domibus propriis, feminis christianis prohibitum absolute est: quoniam utrobique familiaritas intervenit. De famulatu in octavo, & nono casu dictum jam est. Terras tamen Judæorum colere non prodest famulatus rationem. Quare coloni, & alii opifices non comprehenduntur sub hac prohibi-

hibitione. Institutio Judæorum in hæredes, vel legatarios vetita est, siue legatum, aut hæreditas relinquatur universitatibus, siue collegiis, siue personis. In gravis tamen necessitate constitutis potest aliquid legari titulo eleemosynæ. Catechumeni exempti sunt ab hac lege, quia pro Catholicis habentur.

CAPUT IX.

De hæresi, & apostasia a fide, & pœnis in hæreticos latis.

I. *H*æresis est error intellectus voluntarius, & pertinax contra aliquam veritatem fidei catholice, in eo qui fidem recepit. Dicitur error intellectus, quia fides in intellectu residet, atque adeo in intellectu quoque error eidem contrarius reperiri debet. Voluntarius, quia sine libertate peccatum nullum. Pertinax, quia cum hæresis electionem significet, requirit obstinatam in errore deliberationem. Ut quis pertinax dicatur, oportet ut sciens & advertens aliquem errorem deliberate teneat contra definitionem Ecclesiæ catholicæ. Quare sicut ad veram fidem requiritur conditio Ecclesiæ proponentis, ita ad veram hæresim exigitur ejusdem Ecclesiæ contemptio. Non requiritur tamen ut quis directe contemnere Ecclesiam velit, sed sat est quod sciat se tenere errorem contra Ecclesiæ definitionem. Pertinacia hæc accipitur pro deliberata electione voluntatis, siue ex infirmitate, siue ex furoris impetu oriatur: nec necessaria est mora, sed temporis momento crimen hæresis, sicut & alia crimina, patrare quis potest. In eo qui fidem recepit. Error in eo qui fidem catholicam non recepit, infidelem, paganum, judæum, secus hæreticum constituere valet.

II. Duplex hæresis, alia *formalis*, alia *materialis*. Formalis illa est quam nunc defini. *Materialis* est, cum quis aliquid contra fidem credit, aut profert, ignorans illud ad fidem pertinere. Si ignorantia sit invincibilis, hæresis materialis est sine culpa; si vincibilis, cum culpa; dummodo tamen error non sit affectatus ob finem liberius obloquendi, & vivendi, aut contradicendi Ecclesiæ auctoritati: quoniam tunc est hæresis formalis. Hæresis quoque materialis est, cum quis exterius errorem pronuntiat contra fidem, absque interno consensu. Rursus dividitur hæresis in *mentalem*, seu *mere internam*, atque in *internam* simul, & *externam*.

Illam intra mentem & animum sistit, & nullo exteriori signo manifestatur. Quando vero exterius prodit, tunc est interna simul & externa. Rursus hæresis formalis interna simul, & externa dividitur in eam quæ est *manifesta per se*, quæ etiam *publica* dici solet, quæque non modo signis, verbisque prolata est, sed etiam coram pluribus audientibus; & in eam quæ est *occulta per accidens*, quæ etiam *privata* appellatur, quæque licet verbis, & signis exterius prolata sit, id tamen evenit nemine audiente, aut vidente. Denique alia est *affirmativa*, dum quis errorem contra fidem mente conceptum verbo, signove palam profitetur coram omnibus: & alia *negativa*, cum quis de hæresi juridice convictus, hæresim suam fateri pertinaciter recusat.

III. *Quæst. I. Utrum dubius in fide hæreticus habendus sit?* *Resp.* Disputant in utramque partem Theologi; sed dissidium de voce potius est quam de re. Convenit penes omnes dubium ex infirmitate ortum hæresim non sapere, neque hæreticum constituere. De solo dubio pertinaci quæstio est. Si dubium juxta metaphysicæ leges spectetur, juxta quas intellectus suspensus manens & anceps, nullum assensum, vel dissensum elicit, tunc non esse sic dubitantem hæreticum certum est. Verum quia in praxi contingere vix ac ne vix quidem potest aliquem pertinaciter dubitare quin aliquod judicium reflexum ferat, quo judicet res fidei dubias esse; idcirco in praxi hæretici communiter sunt qui pertinaci animo de rebus fidei dubitant. Hinc ortum est commune axioma: *Dubius in fide infidelis est.* Qui dubitant ob difficultates quæ in fidei articulis insurgunt, atque harum difficultatum pondere preffi imperant suspensionem assensus, peccant adversus fidem: quoniam dum deliberate assensum cohibent, eo ipso, sin explicite, reipsa tamen approbant difficultatum momenta contra fidem, contemnunt definitionem Ecclesiæ, quam sciunt talem articulum definiisse, & proprio judicio res fidei metiri audent. Si vero ideo intellectum ab articulorum fidei contemplatione abstrahunt, ut defatigationem declinent, & laborem, & a periculo dubitandi se subducant, nullo modo peccant. Qui his angustiis se exagitatum sentit, ætus fidei eliciat, & a conflictu desistat. Spectanda semper est dubitantis indoles, & status. Si qui dubitat, scrupulis angatur, dubitationes flocci faciat, & alio mentem divertat. Qui deliberate dubitat ob difficultates quæ

sibi occurrunt, paratus corrigi, non ob auctoritatem Ecclesiæ, sed ob rationes, quibus fiat satis suis difficultatibus, tanquam hæreticus habendus est. Quoniam is nec Deo, nec Ecclesiæ desinienti talem articulum a Deo esse, fidem adhibet; sed unice proprio cerebro fidet.

IV. QUÆST. II. *Quid sit apostasia?* RESP. Apostasia est recessio hominis baptizati a tota fide, ut ait S. Thomas 2. 2. qu. 12. ar. 1. Apostata differt ab hæretico. Hic enim unam aliquam veritatem evangelicam sciens, & pervicax denegat, plures alias admittit, & Christum, atque ejus Religionem se profiteri jactat; apostata vero Christo, & ejus universæ Religionis nuntium remittit, ut patet in Juliano Apostata. Apostatæ quoque vocantur qui ab aliquo, quem professi sunt, ordine recedunt. At isti eo ipso a christiana Religione non desciunt.

V. QUÆST. III. *Quenam sunt pœne in hæreticos lætæ?* RESP. Duo sunt pœnarum genera. Primum pœnarum genus spirituale est, nempe excommunicatio, irregularitas, privatio potestatis spiritualis in illis qui sacris sunt addicti. Quarta pœna est privatio dignitatum, & beneficiorum, ac inhabilitas ad ea imposterum obtinenda. Quinta est privatio sepulturæ.

VI. Quatuor sunt pœnæ temporales. Prima est bonorum omnium confiscatio. Altera est infamia, qua hæretici indigni quocumque honore, & dignitate evadunt. Tertia est pœna carceris. Ultima est capitis damnatio.

VII. QUÆST. IV. *Quinam subjacent pœnis lætis in hæreticos?* RESP. Hæreticus qui hæresim mere internam concepit, recentis pœnis non subjacet, quia, ut commune fert axioma, Ecclesia non judicat de internis. Similiter hæreticus mere externus ab his pœnis immunis est, quia hic non est verus hæreticus. Excommunicatio autem læta est in hæreticos veros. Hoc autem in foro interiori intelligitur: nam si hæreticus externus ad tribunal deferatur, iudices illum ut hæreseon fontem judicant. Quilibet ergo Confessarius absolvere eum potest qui aut mere internus, aut mere externus hæreticus est. Qui vero hæreticus est tum internus, tum externus, licet occultissimus, qui in proprio cubiculo, nemine præsentē, hæresim mente conceptam pronuntiat, excommunicationi obnoxius est, nec valet a quolibet Confessario absolvi. Tum autem externa hæresis est quando verba vel signa expresse, & complete conceptam

hæresim produunt; ita ut adstantes vere concipere hæresim possent. Si actio externa levis sit, non sufficit ad hæresim manifestandam. Similiter verba æquivoca non sufficiunt in foro exteriori ad constituendam hæresim vere externam: hæreticus internus non fit externus, si dormiens in somno pronuntiet conceptam hæresim.

VIII. QUÆST. V. *Lata ne excommunicatio est in credentes, fautores, receptatores, & defensores hæreticorum?* RESP. Illi dicuntur credentes qui erroribus hæreticorum fidem adhibent, & si hanc fidem signis, & verbis prodant, subjacent excommunicationi lætæ in hæreticos. Illi dicuntur hæreticorum fautores, receptatores, & defensores qui in eorumdem errores conspirant, aut opem ferunt ne comprehendantur a iudicibus, aut in propaganda hæresi auxilium porrigunt: idque & ommissione, ut si quis interrogatus a iudicibus revelare hæreticum recusaret, si consignatum propriæ custodiæ, illum custodire negligeret: & commissione dum quis verbis laudat, aut auxilio juvat hæreticum, ut effugiat. Receptatores & defensores appellantur qui fugientem hæreticum, aut se occultantem hospitio recipiunt in propria domo, ditione, aut regno.

IX. QUÆST. VI. *Permissum ne Catholicis est disputare cum hæreticis?* RESP. Laicis, tametsi doctis, vetitum est sive publice, sive privatim cum hæreticis de rebus fidei disputationem inire. Contendunt aliqui, laicos doctos non comprehendi in cap. *Quicumque §. inhibemus* de hæreticis in 6. quia, inquit, dum laici docti sunt, cessat finis legis. Contraria sententia mihi probabilior est. Si lex solos indoctos spectaret, frustranea esset, quia lege naturali indocti interdicti sunt disputare. Occurrere tamen casus possunt in quibus laici valeant, immo & debeant, si reipsa docti sint, cum hæreticis disputationem suscipere. Nam si hæreticis concionibus, aut disputationibus tentarent Catholicos pervertere, & apti Clerici deessent; tum deberent in arenam descendere, & Catholicos defendere. Sub hoc decreto comprehendantur etiam Religiosi laici, cum sit eadem legis ratio.

C A P U T X.

De libris prohibitis.

I. **L**ibrorum prohibitio antiqua est, & habetur in Act. cap. 19. *Multi autem ex*
eis

eis qui fuerant curiosa sectari, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus. Concilium Nicensium Arianos libros comburi iussit, ut narrat Socrates lib. 1. cap. 6.

II. Duplici ratione hæreticorum libri prohibentur, tum ut malum seductionis impediatur, tum ut hæretici confundantur. Libri hæretici proscripti sunt in *Bulla Cæne*. Sub hac prohibitione non comprehenduntur libri Judæorum, & Mahumetanorum, vel Ethnorum. Hæc prohibitio annexam habet excommunicationis pœnam quatuor occurrentibus conditionibus. 1. Ut libri sint hæreticorum. 2. ut hæresim doceant, aut de Religionem tractent. 3. ut scienter legantur, & contineantur, vel imprimantur. 4. ut absque auctoritate summi Pontificis id fiat. Illi libri de Religione tractant qui exponunt Scripturam sacram, & Theologiam; qui res Monachorum, Clericorum, Sanctorum cultum, & ritus interpretantur; secus qui res philosophicas, historicas, aliasque inferiores artes versant.

III. Qui legit librum auctoris catholici in quo essent descripti errores hæreticorum, pœnis *Bulle* non subjacet, quia liber non hæretici, sed catholici est. Idem dicendum de legente librum auctoris catholici in quo essent ob ignorantiam aliquæ hæreses scriptæ. Nec refert quod libri hæreticorum sint calamo exarati, aut typis editi. Qui legit concionem, orationem, epistolam, disputationem hæretici continentem hæresim, subjacet *Bullæ* pœnis, quidquid in oppositum doceat Sanchez. Quare non est admittenda opinio P. Sporer, qui cum Sanchez, Layman, & aliis docet, non incurrere excommunicationem illum qui legeret scripturam hæretici minorem decem foliis. Datur tamen parvitas materiæ in hac lectione. Quenam hæc? Azorius unum, vel alterum versiculum assignat; Suarez duas aut tres lineas; Fagundez folii paginam; Fagundez paginam cum dimidia assignat; & quisque pro arbitrio loquitur. Designari certa regula nequit. Deliberata lectio culpa veniali non caret. Quare unica & tuta via est omnino abstinerere ab hac lectione. Spectandæ tamen sunt circumstantiæ personæ legentis, rei quæ legitur, & alia ejusmodi, ut definiri culpæ gravitas possit.

IV. Qui legit librum hæretici qui nullo modo de Religionem tractat, non subjacet pœnis latis in *Bulla Cæne*. Libri tamen Hæresiarum, Lutheri, Calvini, aliorumque omnes in quacunque materia vetiti sunt.

V. Ut quis pœnas in *Bulla* contentas incurrat, oportet ut scienter legat, seu requiratur notitia juris, & facti: scire nempe debet & lectionem libri hæretici esse vetitam, & librum quem legit, esse hæreticum. Eisdem pœnis subjacet qui librum hæreticum alteri legendum tradit, ut legentem audiat. Qui vero casu fortuito alium legentem audit, non subjacet pœnis in *Bulla* contentis, sed peccare plus, & minus potest pro diversitate circumstantiarum. Theologus, Concionator, Confessarius urgente gravi necessitate legere libros hæreticorum valent, ut vel hæreticos confundant, vel Catholicos confitent. *Præterea* tamen hoc accidit.

VI. Qui licentiam aut a Summo Pontifice, aut a Congregatione S. Officii obtinere legendi libros hæreticos, si periculum seductionis patiantur, sentiantque mentem gravibus concuti tentationibus, peccant mortaliter ejusmodi libros legentes. Quoniam a debito vitandæ occasionis graviter allicientis liberare nulla pontificia licentia potest. Qui vero nullam tentationem patiuntur, graviter non peccant, etiam si ex sola curiositate legant. Non modo graviter peccant qui absque legitima facultate legunt libros hæreticos, & excommunicationem reservatam incurrunt, sed etiam qui eosdem retinent quacunque ex causa, sive ad pompam & ornatum, sive ut bibliothecas impleant.

VII. Impressores librorum hæreticorum peccant mortaliter, & excommunicationem contrahunt, sicut omnes illi qui typographis manus adjunctrices porrigunt, qui librum imprimendum tradunt, qui atramenta, vel characteres exhibent: quia omnes influunt in impressionem, & hæreticis favent.

VIII. In Indice Tridentino, & Romano præter libros Hæresiarum prohibiti sunt plures libri Catholicorum. Illi *primæ*, isti *secundæ classis* nuncupantur. Prohibiti sunt Catholicorum libri qui errores continent doctrinæ fidei, aut morum infestos, aut suspicionem erroris ingerunt, plæque aures offendunt, aut scandalum præbent, vel opiniones laxas continent. Istius classis libri aliquando prohibentur *donec corrigantur*. Quod tunc accidit, quando in libro absolute sana doctrina continetur, sed aliqua propositio, quæ capitalis non est, calamo auctoris excidit præter intentionem, aut ex mentis subreptione, vel ob ignorantiam. Ejusmodi libri prohibentur sub peccato mortali, & excommunicatione non reservata.

IX. Plura alia sunt librorum genera in præ-

præfatio Indice prohibita. Primo omnes libri tractantes magiam. Secundo libri de astrologia. Tercio omnes libri obsceni sunt ipso jure prohibiti, nec pro istorum lectione facultas seu licentia suffragatur: sunt enim natura sua pestiferi. Denique in quarta regula Indicis Romani verita est lectio Bibliorum sacrorum in lingua vernacula absque superiorum licentia. Liber proscriptus in una lingua, proscriptus est in quacumque alia, nisi discrimen contingat, & correctio facta sit.

C A P U T XI.

Virtutis spei theologicæ notio, objectum, subiectum, præceptum, & tempus quo urget obligatio.

I. Q. UÆST. I. Quid sit spes theologia? RESP. Est virtus supernaturalis, quæ voluntas humana sperat æternam beatitudinem Dei auxilio obtinendam. Dicitur virtus supernaturalis, quia vel accipitur pro habitu, qui a Deo infunditur, vel sumitur pro actu, qui vi divinæ gratiæ elicitur. Aliæ particule distinguunt spem ab aliis virtutibus theologice: proprium quippe spei est Deum attingere prout est beatitudo nostra æterna, quam propriis viribus assequi non valeamus: idcirco additur Dei auxilio obtinendam.

II. Objectum spei duplex, materiale, & formale. Illud est Deus possidendus, & dicitur objectum materiale primum. Istud, seu formale est Deus ipse ut omnipotens, seu omnipotentia auxiliatrix. Objectum secundarium sunt auxilia divina, bona opera gratiarum vi parta: item bona temporalia, quatenus illarum usus per gratiam bonus ad æternam beatitudinem vim sternit. Fundamenta itaque spei christianæ sunt Dei omnipotentia, ejusdem misericordia, & immensa Christi Domini merita. Frequenter itaque repetendum nobis est ex imo cordis nostri: Ego autem in misericordia tua speravi: ps. 12. Deus meus adjutor meus, & sperabo in eum: ps. 17. illudque ante oculos habendum: Ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis: Gen. 16. Macte igitur animo in spem vitæ æternæ, quam promisit, qui non mentitur, Deus: ad Tit. 1.

III. Subjectum spei non sunt neque beati, neque damnati, neque hæretici. De beatis, damnatisque nullum diffidium. In hæreticis sicut non est fides theologia, ita neque spes. In solis itaque Catholicis, aut degentibus in via, aut commorantibus in Pur-

gatorio reperitur spes theologia. Licet enim securæ illæ animæ sint præmii obtinendi, absens tamen præmium est.

IV. Q. UÆST. II. Datur ne spei præceptum? RESP. Adfirmant omnes, & perspicue illud Scripturæ sanctæ imponunt. Sperate in Domino. Immo, ut subdit Propheta, vita fidelium vita spei est. Quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me: ps. 4. Quid enim est vita, seu potius peregrinatio nostra, nisi via ad Patriam? Illuc vota nostra conspirare omnia debent. Hanc veritatem definivit Tridentinum sess. 6. cap. 6. & Alexander VII. damnavit sequentem thesion: *... unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actus fidei, spei & caritatis ex vi præceptorum ad eas virtutes pertinentium.* Obligar hoc præceptum, cum primum refulget rationis lumen, & quidem per se, sicut & cum exeundum de hoc mundo est. Urget denique per se præceptum istud ad frequentandos hujusce virtutis actus. Plures docent, nullum esse tempus determinatum in quo ejusmodi præceptum urgeat. Qua ratione asseri a viris christianis tantum paradoxon possit, sane non percipio. Vix christiani recitare sincere orationem dominicalem valent, quin eliciant actus spei. Per accidens urget præceptum istud quoties gravis tentatio animum pulsatur contra spem; cum Sacramentum Pœnitentiæ peragendum est; quando urgent præcepta caritatis, & orationis &c.

V. Spem comitatur timor, qui est fuga mali ardui, quod vitari facile nequit. Dividitur in filialem, initialem, servilem, & mundanum, qui turpis est. Servilis est bonus, quem Deus Matth. 20. suadet. Timete eum qui potest corpus, & animam perdere in gehennam. Timor iste a Spiritu sancto est, non tamen est donum Spiritus sancti. Timor vero filialis & castus donum est Spiritus sancti, sicut & timor initialis, qui non distinguitur a primo nisi tanquam imperfectum a perfecto.

VI. Q. UÆST. III. Daturne timoris præceptum? RESP. Adfirmant omnes. Patet ex Scriptura sancta. Deut. cap. 10. inquit Deus: Et nunc, Israël, quid Dominus tuus petit a te, nisi ut timeas Dominum tuum? Et David ps. 33. Timete Dominum omnes sancti ejus. Præceptum istud peculiare est.

VII. Q. UÆST. IV. Quanam sunt vitia spei opposita? RESP. Sunt desperatio, & præsumptio. Desperatio describitur, quod sit voluntas efficax abjiciendi salutem æternam ex divina misericordia consequendam. Gravissimum

num peccatum est : male quippe sentit de divina misericordia.

VIII. Præsumptio est perversa, seu inordinata confidentia in divinam misericordiam. Grave peccatum est, & in illud frequentius quam in desperationem incidunt peccatores, qui confidunt gloriam æternam se assecuturos sine jejuniis, sine carnis conflictatione, & absque laboriosis operibus. Quare Christiani illi qui vitam ducunt in ludis, in conviviis, in solatiis, in promiscuis virorum & mulierum conversationibus, non sperant in Deum, sed Deum tentant; & quamvis non peccent peccatum præsumptionis proprie dictæ, quæ conjuncta cum hæresi est, sunt tamen in continuo peccato incuriæ propriæ salutis æternæ. Perseverant in peccatis ex nimia fiducia in divinam misericordiam. Hæc sola crassa negligentia, hæc stupida torpedio, & indolentia in gravissimo æternæ salutis negotio, grave peccatum est. Diuturna perseverantia in peccatis ex spe divinæ misericordiæ supplicium est divinæ vindictæ, quæ spargit pœnales cæcitates super illicitas cupiditates.

DISSERTATIO II.

De caritate erga Deum.

Ultimum inter virtutes theologicas locum occupat caritas, quia earundem finis, & meta est. Hæc est vinculum christianæ perfectionis, sine qua nihil profunt cetera, & cum qua omnia profunt ad vitam æternam. Sed quod lugeri fatis non potest, non pauci Casuistæ hanc præ ceteris virtutibus, suis laxis opinionibus quasi extinguere, & ejusdem exercitium ad nihilum fere redigere pertentant, ut ex sequentibus thesibus palam fiet.

CAPUT I.

Census propositionum proscriptarum.

I. Alexander VII. quinque supra quadraginta propositiones proscripsit, quarum prima ejusmodi est. Homo nullo unquam vite sue tempore tenetur elicere actum fidei, spei, & caritatis ex vi præceptorum divinatorum ad eas virtutes pertinentium.

II. Innocentius XI. ex sexaginta propositionibus quas proscripsit, tres ad hanc materiam spectantes damnavit, suntque sequentes.

5. An peccet mortaliter qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.

6. Probabile est ne singulis quidem rigoroze quinquenniis per se obligare præceptum caritatis erga Deum.

7. Tunc solum obligat quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam qua justificari possimus.

III. Alexander VIII. an. 1690. unam supra triginta damnavit propositiones, quarum sunt inter alias sequentes in ordine.

9. Revera peccat qui odio habet peccatum mere ob ejus turpitudinem, & disconvenientiam cum natura sine ullo ad Deum offensum respectu.

10. Intentio qua quis detestatur malum, & prosequitur bonum, mere ut caelestem obtineat gloriam, non est recta, nec Deo placens.

11. Omne quod non est ex fide christiana supernaturali quæ per dilectionem operatur, peccatum est.

13. Quisquis etiam æternæ mercedis intuitu Deo famulatur, caritate si caruerit, vitio non caret, quoties licet intuitu beatitudinis operatur.

16. Atritio quæ gehenna, & poenarum metu concipitur sine dilectione Dei propter se, non est bonus motus supernaturalis.

CAPUT II.

Inventarium propositionum quæ laxæ videntur.

I. P^A Thomas Tamburinus Lib. II. in Doct. cap. 1. num. 9. de fide scribens, doctrinam præmittit qua omnium trium theologiarum virtutum præcepta in nihilum redigit. Puto (inquit) per se, & directe nunquam obligari fideles ad credenda prædicta mysteria nec implicate, nec explicite ex vi necessitatis præcepti fidei Ratio prioris dicti est, quia, ut diximus nunquam præceptum aliquod obligat, nisi sit determinatum. Cum enim non possit nisi ut determinatum exire in executionem, non censetur practice esse completum.

Num. 10. ultra progreditur ad destruendum speciale præceptum caritatis. Confirmatur primo nostra sententia ex Azorio, qui docet, caritatis præceptum tunc solum obligare quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam qua justificari possimus: quia hoc præceptum non videtur obligare, nisi ut medium justificationis, vel ut dispositio ad illam. Hæc ex illo. Ex quibus colligo mi

militer dici posse de actu fidei, & consequenter de actu spei, ut cum de spe infra c. 2. §. 1. & cum de caritate agam, huc me remittens rursus innuam infra c. 3. §. 2. n. 2.

II. Videndum nunc est quid de caritatis præcepto scribat loco a se citato. Refert n. 1. varia Doctorum placita his verbis. Laborant Doctores in assignando tempore quo debet fidelis ex obligatione actum positivum amoris elicere circa Deum; variaque tempora, ut varia sunt ingenia hominum, assignant. Primum tempus, quod aliqui assignant, est initium usus rationis. Secundum finis vite. Tertium tota vita indeterminate sumpta, ut saltem semel in ea ametur Deus. Quantum omnes dies festivi in quibus debemus Deo specialiter vacare. Quintum tempus, quo adultus suscipit baptismum. Sextum tempus quo quis suscipit Eucharistiam. Septimum, quando forte sumitur martyrium. Octavum, quando a Deo magnum accipis beneficium. Nonum, quando audis aliquem contra Deum blasphemantem. Decimum, quando gravi urgeris tentatione, præsertim odio Dei, cum periculo consensus, nisi ad Deum per amorem te convertas.

2. Mihi placet doctrina Azorii, qui docet, hoc præceptum caritatis impositum fuisse ob justificationem impii: solum igitur tunc obligare, quando impius, quia Sacramentum Penitentiae non est in promptu, non habet aliam viam qua se justificet, nisi eliciat actum contritionis, quæ semper aliquo tandem modo actum amoris Dei super omnia dilecti involvit. Consequenter igitur, & indirecte, ratione suæ justificationis, ad actum caritatis fideles obligantur. Vido supra c. 1. §. 1. n. 50. ubi idem loquendi modus mihi placuit de præcepto actus fidei, & spei: nam per ibidem dicta & confirmabitur hæc Azorii doctrina, & impugnari poterunt tempora modo assignata num. precedente.

3. Confirmatur: quia licet communis sententia doceat, dari præceptum speciale de amando Deo in illis verbis, Diliges Dominum Deum tuum, & alibi; tamen non ignobiles Doctores docent, hoc præceptum non esse speciale, & speciali tempore implendum, sed generale imbibitum in omnibus præceptis; sicut secundum præceptum de dilectione proximi non est speciale, sed in Decalogi præceptis contentum: nam propterea dicitur: In his duobus præceptis, idest dilectione Dei, & proximi, universa lex pender, & Prophetæ: & qui habet præcepta mea, & servat ea, ille est qui diligit me: & plenitudo legis dilectio.

Si enim qui servat præcepta, diligit, quique diligit, servat; jam unum ex his continetur in alio, & consequenter præceptum caritatis indirecte solum, & ratione alterius obligabit.

4. Probabilis ergo, & tutissima sententia est illorum qui negant, fideles initio usus rationis (sic Castrop. cum Azor. Valent. Sanch. Suar. Coninch. ab eod. cit.) & fine vite (sic idem ibi n. 9. cum Azor. & Sanch. ab eodem cit.) obligari ad se convertendos ad Deum, illum amando: ponere enim hujusmodi obligationem, quæ certe solido fundamento non innuitur, nihil aliud est nisi scrupulosingere, non quidem indoctis, quia hi ad eam obligationem minus advertunt, sed doctioribus &c.

III. Patritius Sporer tract. 11. in 1. præcept. Decal. c. 5. n. 31. sui P. Tamburini, & Auctorum quos Tamburinus allegat, opinionem de more transcribit, ac fusius eam explicat, & quatenus fieri potest, propugnat. „ Probabilis mihi (inquit) hætenus „ semper visa fuit sententia, præceptum illud „ nunquam obligare per se, quoad „ actum explicitum amoris Dei super omnia; „ sed ei satisfieri per voluntariam observan- „ tiam præceptorum, & exclusionem omnis „ peccati propter Deum, uti docent multi, „ & graves Doctores apud Tamburinum. „ Ratio est, quia ex una parte volens pro- „ pter Deum observare omnia præcepta ejus, „ & pro nulla re ipsum peccando offendere, vere Deum diligit super omnia, „ saltem implicite, & virtualiter, & ex toto corde negative... Ex altera autem „ parte non est astruenda obligatio alicujus „ præcepti, & quidem gravis sub mortali, „ absque certo fundamento. Nullum autem „ certum & urgens adferri potest fundamentum, „ quod præceptum dilectionis obliget „ aliquando per se ad actum formalem, & „ explicitum amoris Dei, ut patebit expendendo „ fundamenta communiter allata.

„ Unum & præcipuum fundamentum est „ ipsum magnum mandatum, & præceptum „ affirmativum caritatis: Diliges Dominum „ Deum tuum ex toto corde tuo: quod sane „ debet obligare aliquando ad actum suum „ proprium, ne frustra sit. Agnoscimus, & „ veneramur divinissimum mandatum, ejusque „ exercitium, & frequentissimum nobis „ in omnibus optamus. Nulla tamen ratio, „ vel auctoritas convincit illud esse præceptum „ speciale, & speciali aliquo tempore per se „ obligatione implendum; quin cum DD. re- „ latis probabilissime dici possit, esse præ- „ ceptum generale imbibitum in omnibus præ-

„ceptis, ut proinde illi abunde satisfiat a-
„ctibus amoris Dei implicitis, contentis in
„observatione voluntaria præceptorum pro-
„pter Deum, ut dictum est.

„2. Eadem prorsus ratione etiam alte-
„rum præceptum caritatis, *Diliges prox-
„imum tuum sicut te ipsum*, non est spe-
„ciale, *speciali aliquo tempore per se obli-
„gatorie implendum per aliquem actum in-
„ternum elicited amoris erga proximum*
„quando enim hoc?) sed est præceptum
„generale imbutum in omnibus præceptis
„Dei erga proximum: eique abundanter
„satisfit, dum quis vult servare præcepta
„Dei erga proximum, & data occasione de
„facto serviat abstinendo ab omni odio, of-
„fensa, & injuria, & dum opus est, ex-
„hibendo opera externa caritatis.

„3. Aliud novum urgentius fundamen-
„tum exhibet propositio omnino prima inter
„prohibitæ, ac damnatæ sub Alexan-
„dro VII. anno 1665. ita sonans: *Homo*
„*nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur*
„*elicere actum fidei, spei, & caritatis ex*
„*vi præceptorum divinatorum ad eas virtutes*
„*pertinentium*. Sic propositio damnata. Ve-
„rum nulla hic fit mentio de actu forma-
„li explicito amoris Dei super omnia; &
„omnino sufficere videtur, præceptum car-
„ritatis sæpe obligare per se, saltem qua-
„tenus est negativum, ut in casibus supra
„positis, *etsi nunquam obliget ut affirmati-
„vum* Ergo minus damnata cenferi
„debet nostra sententia.

„4. Sed ecce novissime anno 1679. fun-
„damentum urgentissimum, meo iudicio,
„posuit Innocentius XI. inter complures
„propositiones damnatæ, tanquam scanda-
„losas & in praxi perniciosas etiam has
„tres ordine reposuit. *An peccet mortaliter*
„*qui actum &c.* Hic ego do victas
„manus ob reverentiam, & obedientiam
„sacrae Sedis apostolicæ.

IV. P. Castropalaus tr. 6. disp. 1. punct. 4.
num. 9. *Quinto asserunt alii, instante pericu-
lo mortis, etiamsi peccati mortalis conscius non*
„*sis, immo etiamsi illius conscius sacramenta-*
„*liter confitearis, te obligatum esse Deum super*
„*omnia diligere* . . . Fateor hanc obligationem
„esse satis probabilem, & in praxi semper con-
„sulendam; at non est omnino certa, si pecca-
„ti mortalis conscius non es: nam illam reji-
„ciunt Azor. Sanch. Per caritatem, inquit An-
„gelicus, assequimur ultimum finem, Deo-
„que conjungimur. Instante separationis mo-
„mento ab hoc mundo, & conjunctionis cum

Deo, non jubemur actum elicere amoris,
qui medium est quo reapse Deo copulemur?

V. Idem loc. cit. num. 9. *Septimo alii di-
cunt, obligare hoc præceptum primo, cum mar-
tyrium subeundum, vel aliud egregium diffi-
cileque opus aggrediendum est: quia expedit*
„*tunc firmare animum Dei obsequio*. Sed ego
„convenientiam agnoscam, obligationem impro-
„bo. Christianus ergo, tyranno mortem mi-
„nante, ac morte ipsa imminente, actum car-
„ritatis, qua & Deum, & tyrannum amet,
„atque se ipsum confirmet roboretque ab sub-
„eundum agonem, immaneque supplicium,
„edere non astringitur? Conveniens id erit,
„necessarium non erit?

VI. Idem loc. cit. num. 10. *Hac ergo obli-
gatione existimo quolibet adultum teneri non*
„*singulis annis, ut placuit Petro de Ledesma,*
„*quia hoc est nimis durum, & nullo firmo fun-
damento nititur; sed aliquoties in vita* . . .
„*Reputarem autem dilationem trium annorum*
„*esse gravem*. Nimis durum est suavis amicitia
„amplexibus singulis annis Deum paren-
„tem, provisorum, conservatorem, redempto-
„rem, benefactorem nostrum amare?

CAPUT III.

*Caritatis theologicæ notio, objectum, præroga-
tiva, & præceptum.*

I. Q. UÆST. I. *Quid sit caritas, ejusque*
„*objectum?* RESP. Caritas accepta pro
„habitu definitur: *Est virtus divini-
tus infusa, qua Deus propter se, & proxi-
mus propter Deum diligitur*. Caritas Deum
„amat, ut est Deus, sive propter suam bo-
„nitatem, ac perfectionem. In ea particula
„proximus comprehenduntur omnes creature
„rationales æternæ gloriæ capaces.

II. Objectum materiale seu quod prima-
„rium caritatis est Deus; secundarium est
„proximus propter Deum. Objectum forma-
„le caritatis est infinita Dei bonitas propter
„se amabilis. Hac ratione caritas distingui-
„tur a duabus aliis virtutibus theologicis.

III. Prima caritatis prærogativa est ami-
„citia Deum inter & homines. Jam non di-
„cam vos servos, sed amicos: Joan. 13. Hac
„amicitia reciprocam benevolentiam includit,
„& mutuam bonorum communione, ut sub-
„dit idem Evangelista c. 14. *Qui diligit me,*
„*diligitur a Patre meo, & ego diligam eum*.
„Filius Dei humanam naturam sibi copula-
„vit, & ad Divinitatis fastigium evexit, ut
„cujusdam æqualitatis speciem adumbraret.

Secunda prerogativa caritatis est quod sit animæ vita, sicut corporis vita anima est, inquit Augustinus. *Tertia* prerogativa caritatis est quod sit donum a Deo infusum nullis nostris meritis antecedentibus, nullaque nostra naturali capacitate spectata, *Quarta* prerogativa est valor quem caritas ceteris omnibus operibus tribuit. Habent utique ceteræ virtutes ex proprio objecto suam honestatem, & bonitatem; verum ut præmii corona redimitæ evadant, veste nuptiali caritatis ornatae sint necessum est. *Quinta* prerogativa caritatis est quod sit virtus omnium excellentissima, ut inquit 1. Cor. 13. S. Paulus. *Major autem horum est caritas.*

IV. Caritatis actualis officia, & actus sunt benevolentia, affectus unionis, complacentia de perfectionibus divinis, amor infinitæ bonitatis, desiderium ejusdem gloriæ; velle Deo bona tum intima, quæ sunt omnes infinitæ perfectiones, tum extrinseca sita in manifestatione divinarum perfectionum, nempe quod Deus colatur, adoretur, laudetur, & ametur ab omnibus creaturis.

V. QUÆST. II. *Urget ne præceptum amandi Deum? RESP.* Hoc est omnium mandatorum maximum, & primum, inquit c. 22. Evangelista Matthæus. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est maximum & primum mandatum.* Conferas velim hæc Christi verba cum opinionibus quas ex Tamburino, Sancio, Sporer supra retuli c. 2. & cum thesibus proscriptis quas aliqui recentes Probabilistæ docuerunt: & inde collige, quæ adhibenda fides sit similibus auctoribus in ceteris morum controversiis obscuris, & implexis, si in explicando gravissimo, & primo mandato tam luculenter a Christo Domino expresso in tam laxas opiniones lapsi sunt.

VI. S. Thomas 2. 2. qu. 44. art. 1. pluribus rationum momentis evincit hoc speciale præceptum. Qua enim ratione caritas virtus specialis est, eadem præceptum imperans ejusdem actus peculiare est. Est autem (inquit Angelicus) *aliquid debitum dupliciter: uno modo PER SE; alio modo propter aliud. Per se quidem debitum est in unoquoque negotio id quod est finis, quia habet rationem per se boni. Propter aliud autem est debitum id quod ordinatur ad finem. . . Finis autem spiritualis vite est ut homo uniatu-
tur Deo, quod fit per caritatem: & ad hoc ordinantur sicut ad finem omnia que pertinent ad spiritualem vitam. . . In quolibet*

autem genere id quod est per se, potius est eo quod est propter aliud: & ideo maximum præceptum est de caritate.

VII. S. Augustinus lib. 1. de mor. Eccl. c. 11. explicans hoc mandatum inquit: *Si igitur diligentibus Deum omnia procedunt in bonum; & summum bonum, quod etiam optimum dicitur, non modo diligendum esse NEMO AMBIGIT, sed ita diligendum ut nihil amplius diligere debeamus; idque significatur, & exprimitur quod dictum est: Ex tota anima, & ex toto corde, & ex tota mente: quis, queso, dubitaverit, his omnibus constitutis & firmissime creditis, nihil nobis aliud esse optimum, ad quod adipiscendum, positis ceteris, festinare oporteat, quam Deum? Item si nulla res ab ejus caritate nos separat; quid esse non solum melius, sed etiam certius hoc bono potest? Sed Angula breviter attendamus. Nemo nos inde separat minando mortem: idipsum enim quo diligimus Deum, mori non potest, nisi dum non diligit Deum, quod nihil est aliud quam ei quidquam in diligendo, atque sequendo præponere. Nemo inde separat pollicendo vitam: nemo enim ab ipso fonte separat pollicendo aquam &c.*

VIII. Itaque mandatum istud speciale est, quod per se amoris actum imperat. Falsa ergo quorundam opinio, qua asseriebant mandatum istud generale esse in aliis præceptis inclusum. Quare merito Alexander VIII. proscriptit sequentem thesism anno 1690. *Bonitas objectiva consistit in convenientia objecti cum natura rationali; formalis vero in conformitate actus cum regula morum. Ad hoc sufficit ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative. Hinc homo non tenetur amare NEQUE IN PRINCIPIO, NEQUE IN DECURSU VITÆ SUE MORALIS.*

IX. QUÆST. III. *Amor quem præceptum hoc imperat, debetne esse appetitativus, vel etiam intensivus? RESP.* Duplicem distinguunt Theologi amorem caritatis: *appetitivum* unum, *intensivum* alterum: quæ distinctio non valde antiqua est. Amore *appetitivo* Deum prosequimur, cum Deum omnibus rebus præferimus, & cum tali amore flagrant, mala omnia pati, & sustinere, & bona quæcumque amittere parati sumus, ne Deum offendamus. Amor *intensivus* addit fervorem vehementiorem, conatum intensiorem, & sensibilem etiam quasi teneritudinem majorem, & minorem. Convenit penes omnes, præceptum istud non jubere amorem intensivum hoc modo explicatum, seu prout intensio ultra præceptorum observantiam im-

pellit animum ad opera consilii exequenda, & ad sublimiorem perfectionis viam percurrendam, & quæ in mutuis amplexibus delicias constituit. Præcipitur autem amor appetitiuus, quo Deum præligimus, & præferimus omnibus aliis bonis; & hoc modo diligimus Deum ex toto corde, ex tota anima: quoniam solus Deus dominatur in corde nostro, & sibi omnes affectus nostros subicit. Amor iste cum pugnet adversus amorem carnalem, & terrenam cupiditatem, non est sejunctus ab aliquo fervore, intensione, & conatu. Hæc tamen caritas augetur, & ejus fervor magis accenditur. Idcirco tres caritatis status cum Augustino, & Thoma distinguunt Theologi, nempe incipientium, proficientium, & perfectorum. Caritas incipiens hominem Deo subicit, concupiscentiam, cupiditates, & appetitiones coercet, peccata omnia infestatur, & omnia amoris cælestis impedimenta remover. Caritas proficiens altius assurgit, flammæ sursum extollit, grandia conatur, & tota in pietatis, & virtutum exercitia incumbit: non modo servare legem exacte studet, sed consilia etiam evangelicæ perfectionis exequi contendit. Caritas perfecta quasi triumphans de prostratis hostibus Deo fruitur, & tranquillæ deliciis cælestibus affluit. Verum magis experientia, & exercitio divini amoris, quam calamo hæc omnia exprimuntur.

X. Desiderium deliberatum perpetuo manendi in hac vita a peccato mortali non excusant auctores plures: quam sententiam veram judico, quando animo deliberato revera quis cuperet perpetuo commorari in hoc mundo, quia is præponeret hujus vitæ statum Deo, atque adeo præceptum amandi Deum super omnia violaret. Nec est quod reponas, hunc non præferre hanc vitam Deo, sed solum desiderare ne hac vita privetur, & ne in infernum incidat: directe ergo cupit æternas pœnas declinare. Non, inquam, hoc opones. Via siquidem declinandi infernum non est vitæ istius perpetuitas, sed fuga peccati, & virtutum exercitium. Qui permanere in hac vita perpetuo vellent, reipsa, quamvis id non exprimant, peccatorum voluptatibus frui cuperent, & una infernum vitare. Desiderium istud perennitatis hujusce vitæ ex perverso carnalium voluptatum amore proficiscitur; idcirco malum, & vitiosum est, atque caritati infestum.

CAPUT IV.

Tempora designantur in quibus hoc præceptum amandi Deum urget.

I. QUÆST. I. *Obligat ne præceptum istud aliquo determinato tempore?* RESP. Negarunt nonnulli, qui contendebant præceptum hoc non esse speciale; sed opinio hæc jam proscripta ab Ecclesia est.

II. QUÆST. II. *Satis ne est semel in vita actum amoris Dei elicere?* RESP. Opinionem adfirmantem proscripsit Ven. Innocentius XI. in hac thesi; *An peccet mortaliter qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.* Hæc opinio detestationem potius quam consutationem meretur. Præceptum maximum & primum, & tanta verborum severitate, & emphasi a Deo impositum; præceptum quod est vitæ christianæ anima, qua Deo unice vere vivimus, semel tantum exercendi actus vitales debetum imponit?

III. QUÆST. III. *Obligat ne hoc præceptum singulis dumtaxat quinquenniis?* RESP. Opinionem adfirmantem propugnavit olim aliqui; sed hanc quoque damnavit Ven. Innocent. XI. *Probabile est ne singulis quidem rigoroze quinquenniis per se obligare præceptum caritatis erga Deum.*

IV. QUÆST. IV. *Obligat ne præceptum istud per se in primo usque rationis instanti?* RESP. Adfirmant cum S. Thoma communiter graviores Theologi. Quandoquidem aliquo determinato vitæ tempore hoc præceptum per se obligat, ut desinivit Ecclesia, ad amandum Deum: ergo hæc obligatio potissimum urget in primo usque rationis instanti moraliter accepto. Lux quippe rationis aperit puero ingressum in hunc mundum, ostenditque viam quæ ducit ad portum. Tum igitur deliberare de se ipso debet, & ultimum sibi præstitueret finem. Finis hic ultimus Deus est: ergo amandus, præligendusque est. Et sane dum prima illa rationis lux affulget, aliquid agere juvenis astringitur, Quid vero aptius, meliusque agere valet quam suum Creatorem, Redemptorem, & æternæ suæ felicitatis divinum Parentem salutare, diligere, & ejusdem amplexus anhelare? Nullum itaque tempus opportunius amandi Deum designari potest quam intervallum illud in quo deliberandum est de via arripienda, & de ultimo fine seligendo. Hoc autem est tempus illud in quo usus acquiritur rationis.

V.OP.

V. Oppositam opinionem communiter defendunt Probabilistæ, & inter plura quæ obtrudunt sophismata unum est, quod onus nimis grave imponitur pueris; Christus autem dicit: *Jugum meum suave est, & onus meum leve*: Matth. 11. Tunc autem suave jugum esse contendunt cum humanis appetitionibus, & libertati accommodatur. Quoties aliquod divinum mandatum onus imponit concupiscentiæ, cupiditati, & cetetis illecebris infestum, toties repetunt dictum oraculum: *Jugum meum suave est &c.*

VI. Auctores isti falso in sensu præfato oraculo abutuntur. Omnes ad unum Patres testantur jugum Christi suave esse, quia est jugum amoris, caritatis, amicitæ, & benevolentiae. Dura est carnis conflictatio, tolerantia persecutionum, concupiscentiæ & cupiditatis crucifixio, castitatis custodia, & plurima alia quæ Evangelium jubet. Durissima, & asperrima hæc sunt, nedum dura, & aspera. Verum dulcia, & suavia tum solum evadunt omnia cum divina caritas, cum cælestis amor unctionem, suavitatem, & delicias divinæ amicitæ effundit. Si muliercularum affectus dulcia, & suavia reddunt suis amatoribus gravissima incommoda quæ hi sustinent, ut eisdem placeant, qua suavitate, quibus deliciis non replebit Deus amantes suos? Benigni Casuistæ durissimum, & asperum efficiunt jugum Christi, a quo frequens caritatis, quæ sola asperitatem & duritiam tollit, exercitium auferunt. Omnia divinæ legis mandata carni & sanguini infesta, inimica, & onerosa sunt. Caritatem, amicitiam, benevolentiam adde, & omnia dulcescunt amantibus. Hæc est omnium Patrum doctrina.

VII. Paucos ex multis S. Augustini textus adduco. In psal. 47. *Quidquid enim difficile est in præceptis, leve est amanti. Nec ob aliud recte intelligitur dictum Matth. 23. 30. Onus meum leve est, nisi quia dat Spiritum sanctum, per quem diffunditur caritas in cordibus vestris.* Fusius loquitur serm. 66. cap. 1. *Dicere videtur, & grave quod Dominus imperavit, ut si quis eum vult sequi, abneget seipsum. Sed nec est durum, nec est grave quod ille imperat, qui adjuvat ut fiat quod imperat. Nam & illud verum est quod ei dicitur in psal. 16. Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras: & illud verum est quod ipse dixit Matth. 23. v. 30. Jugum meum leve est, & onus meum leve. Quidquid enim durum est in præceptis, ut sit leve, caritas facit. Novimus quanta ipse*

amor faciat quanta homines perpeSSI sunt; quanta indigna, & intolerabilia pertulerunt ut pervenirent ad id quod amaverunt. Item lib. de natur. & grat. contra Pelagianos cap. 69. Valde autem bona sunt præcepta, si legitime his utamur. Eo quippe ipso quo firmissime creditur, Deum justum, & bonum impossibilia non potuisse præcipere; hinc admonemur & in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus. Omnia quippe sunt facilia caritati, cui Christi sarcina levis est: aut ea una est sarcina ipsa quæ levis est, secundum hoc quod dictum est 1. Joan. 5. ver. 3. Et præcepta ejus gravia non sunt. Et quod dicitur in Deuteronomio 30. . . . Prope te est verbum in ore tuo, & in corde tuo Conversus ergo quisque, sicut ibi præcipitur, ad Dominum Deum tuum ex toto corde suo, & ex tota anima sua, mandatum Dei non habet grave. Quomodo est enim grave, cum sit dilectionis mandatum? Aut enim quisque non diligit, & ideo grave est; aut diligit, & grave esse non potest. Diligit autem, si, quod illic admonetur, Israel conversus fuerit ad Dominum Deum suum ex toto corde suo, & ex tota anima sua. Mandatum, inquit, novum do vobis, ut vos invicem diligatis: Joan. 13. &: Qui diligit proximum, legem implevit: &: Plenitudo legis caritas. Secundum hoc & illud dictum est: Si ambularent semitas bonas invenerunt utique semitas justitiæ leves. Quomodo ergo dicitur: Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras, psal. 16. nisi quia utrumque verum est? Dure sunt timori, leves amoris.

VIII. Hactenus ostensum est 1. caritatis præceptum speciale esse, & actum expressum amoris imponere; 2. pluries in vita obligare; 3. intra quinquennium illud per se urgere. Alia nunc tempora designanda sunt quibus hoc urget mandatum.

IX. QUÆST. V. *Frequenter ne ad actus amoris Dei obligat caritatis præceptum?* RESP. Si verba quibus Deus præcipit amorem hunc, spectentur, temeraria apparet proposita quaestio. Non frequentiam modo, verum etiam moralem continuationem divini amoris jubet divinum mandatum adeo perspicue, ut nec revocari in disputationem possit. Legantur verba Deuter. 6. Joan. 6. inquit Christus: *Manete in dilectione mea.* Quæ verba constantem perseverantiam in divina dilectione produnt. Clarius hoc exprimit epist. 1. c. 4. S. Petrus: *Ante omnia autem mutuam in vobismetipsis caritatem continuam habentes, quia caritas operis multitudinem peccatorum.* Et pro-

profecto Christiani vi propriæ professionis vitam vivere christianam astringuntur. Quid est hæc vita christiana, nisi conjunctio animæ cum Deo, quemadmodum vita corporalis est in unione animæ cum corpore?

X. QUÆST. VI. *An satis sit semel in anno actus caritatis elicere?* RESP. Has similesque quæstiones, Patribus omnibus ignotas, dum propositas ab ultimæ ætatis Theologis lego, non levi perfundor admiratione. Hæc quippe quæstio simillima huic mihi videtur: *Utrum homo vivens semel in anno actus vite edere astringatur? vel an satis sit ut semel in anno actus vite eliciat?* Non ne perridicula quæstio esset? Magis vero ridicula quæstio foret, si de homine mortuo disputatio institueretur.

XI. Proposita igitur quæstio aut est de homine justo, aut de homine peccatore. Si de homine justo, nimis vana apparet. Nam homo justus vitam vivit divinam: ergo moraliter continuat caritatis officia. Nullum enim opus deliberate volitum est in homine justo, quod non sit aut meritorium, aut demeritorium, ut in 2. dist. 40. q. 1. a. 5. docet Angelicus. Nullus actus a voluntate deliberate progrediens potest esse qui non sit bonus, vel malus, non tantum secundum Theologum, sed etiam secundum moralem Philosophum. Et voluntarius non potest esse aliquis actus a deliberata voluntate procedens in habente gratiam qui non sit meritorius. Sed in non habente gratiam potest esse aliquis actus deliberatus qui nec sit meritorius, nec demeritorius. Et paulo infra: Sed tamen actus bonitate civili perfectus, non est susceptibilis efficacis meriti, nisi in eo qui gratiam habet: & ideo in eo qui caret gratia, indifferens est ad meritum, & demeritum; sed in illo qui gratiam habet, oportet vel meritorium, vel demeritorium esse: quia sicut malus erit demeritorium, sic & bonus erit meritorium. Quia cum caritas imperet omnibus virtutibus, sicut voluntas omnibus potentiis, oportet ut quicquid ordinatur in finem alicujus virtutis, ordinetur in finem caritatis. Et cum omnis actus bonus ordinetur in finem caritatis, in finem caritatis ordinatus remanebit; & ita meritorius erit. Et sic comedere, & bibere servato modo temperantiae, & ludere ad recreationem servato modo eutrapeliæ, quæ medium tenet in ludis, ut dicitur 11. Ethicorum, meritorium erit in eo qui caritatem habet, per quam Deum ultimum finem vite sue constituit. Hoc idem docet pluribus aliis in locis. Quæst. XI. de malo art. 5. ad 11. Ad hoc quod aliquis sit actus

Tom. I.

meritorius in habente caritatem, non requiritur quod actu referatur in Deum; sed sufficit quod actu referatur in aliquem finem convenientem, qui habitu referatur in Deum. Sicut si aliquis volens peregrinari propter Deum, emat equum, nihil actu de Deo cogitans, sed solum de via quam jam in Deum ordinaverat; hoc est etiam meritorium. Sed constat quod ille qui habet caritatem, se & omnia sua ordinavit in Deum, cui inheret ut ultimo fini. Ergo quicquid ordinaverit vel ad se, vel ad quodcumque aliud sui, meritorie agit, etiam si actu de Deo non cogitet; nisi impediatur per aliquam inordinationem actus, qui non sit referibilis in Deum. Hoc autem non potest esse, nisi sit peccatum saltem veniale. Ergo omnis actus habentis caritatem vel est meritorius, vel est peccatum. Eadem habet quæst. XIV. ar. 5. Dicendum, quod in habente caritatem non potest esse aliquis actus virtutis, nisi caritate formatus: aut enim actus ille erit in debitum finem ordinatus; & hoc non potest esse nisi per caritatem in habente caritatem: aut non est ordinatus in debitum finem; & sic non erit actus virtutis.

XII. Actus caritatis est amor efficax ultimi finis, nempe Dei: ergo omnia dirigit in Deum, & potissimum ipsum hominem justum, ejusque voluntatem, & arbitrium. Hoc est enim Deum diligere toto corde, tota anima, & tota mente, nempe totam animæ hostiam Deo offerre. Si integram plantam donat: ergo & fructus, nempe omnes actus, & officia, qui ab eadem voluntate proficiuntur. Disputant Theologi quandiu actus ille caritatis, quo justus se, suæque omnia in Deum dirigit, duret in impressione relicta in voluntate, ceterisque virtutibus? *Salmanticenses* respondent durare per totam vitam, nisi retractetur. Esto. At cito retractabitur, nisi frequenti actuum repetitione foveatur. Ex hac negligentia sæpe erumpendi in hos amoris actus proficiuntur frequentissimi justorum relapsus in peccata. Quis dixerit fervere inter duos homines præsentis amicitiae amorem, si semel in anno amoris officia mutuo ederent?

XIII. Accedit quod caritatis amor in anima justa perpetuo carnalium appetitionum tumultum patitur. Continenter demon spectra immittit, & præstigia depingit, libidinem accendit, ut hunc amorem cælestem extinguat. Comparare non immerito possumus ignem divini amoris, qui in justis voluntate ardet in hoc corruptæ naturæ statu, cum ignis calore qui calefactæ aquæ hæret. Aqua

F

cale.

calefacta cito frigescit, ob continuum conflatum, quo frigus aquæ pugnat adversus calorem sibi inimicum; & nisi calor iste in aqua receptus continuis flammis corroboretur, in nativam aqua recidit frigiditatem. Eadem ratione, proportionem servata, calor amoris divini in voluntate iusti ardens, paulatim tepescit, viresque in continua pugna adversus impurissimas concupiscentiæ flammæ, & mundi, dæmonisque lenocinia & præstigia, amittit, & penitus frigescit, nisi opportuno alimento inflaretur, nisi frequenti actuum æstu inflammetur.

XIV. Heinc compertum exploratumque est, vanam esse quæstionem illam, utrum semel in anno elicere actum amoris fideles debeant, aut singulis Dominicis. Si enim sermo de iustis sit, isti cum vitam vivant divinam, singulis diebus caritatis officia peragunt. Et si semel tantum, non dico in annum, vel in mensem, sed in hebdomadam actum amoris elicuerint paulatim tepidi, postea frigidi, & tandem peccatores evadent. Quid? Inter tot tempestatum fluctus, adversus tot tentationum impetus victores evadent, nisi fervens sit & æstuans divinus amor? Ad primum hostis aspectum, ad primum seducen- tis mulierculæ illicium corruent, nisi in cælesti amicitia fortes, & robusti fuerint. Si de peccatoribus sermo sit, isti implere divinum præceptum nequeunt, nisi Deo reconcilientur, & culpis obolit, in gratiam sese restituant. Peccant vero isti, de die in diem suam conversionem diu differendo. Quæstio ergo de peccatoribus non est, sed de iustis. Porro si dicamus iustos pluries in hebdomada, aut mense debere actus caritatis elicere, quidquam ne oneris, & rigoris imponimus præter id quod reipsa in praxi iusti peragunt? Quis namque iustorum vel per unicum diem negligit suum salutare amantissimum Deum, & recitare precationem dominicam, quam pronuntiare sincero corde nequit, quin Deum Patrem suum amet? Si vero id negligant iusti, in peccata & quidem gravissima facile relabentur. Hortandi ergo urgendique fideles sunt ut continent Deum ardenti amore prosequantur, secus disputandum num semel in anno, in mense, in hebdomada exercere hunc amorem debeant. Disputationes istæ ex hominum cerebro proficiscuntur, non ex Scripturis sanctis, quæ continuatum perennemque amorem imperant.

XV. QUÆST. VII. *Utrum ex præcepto caritatis omnes astringantur dirigere opera sua in*

Deum? RESP. Disputatio est de directione virtuali, non actuali. Quod præceptum caritatis imperet hanc directionem omnium operum in Deum ultimum finem, constat ex ejusdem præcepti verbis. *Diligas Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua.* Si totum cor, totam animam Deus postulat, eodem jure omnes ejusdem partus, fructus, & opera requirit, ut interpretatur 1. 2. q. 100. ar. 10. S. Thomas. *Sub præcepto caritatis continetur ut diligatur Deus ex toto corde, ad quod pertinet ut omnia referantur in Deum.* Præceptum istud luculentius exprimit 1. Cor. 10. S. Paulus. *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Rursus cap. 14. subdit: *Omnia vestra in caritate fiant.* Huic doctrinæ subscribunt omnes Patres, quorum testimonia dedi Tom. 1. in Dec. lib. 1. dist. 4. c. 12.

XVI. In errore extremum lapsi sunt Bajus, & Jansenius. Hanc propositionem, quæ est 25. Bajus docuit: *Infidelium opera sunt peccata; & Philosophorum virtutes sunt vitia.* Defendit Bajus omnia opera referenda esse in Deum vi caritatis theologicæ, & proprie dictæ, quæ sane in infidelibus non reperitur. Heinc intulit omnia infidelium opera esse peccata: quem errorem omnes Catholici damnant. Catholicorum Theologi non pauci, præsertim Cardinalis Norisius, Franciscus Macedo, Vincentius Contensonius, pluresque alii, docent, sine fide theologica, & caritate proprie dictæ reperiri posse opera bona moralia; secus vero sine auxilio actuali, speciali, seu caritate generatim, & communiter dicta. Docent, opera aliqua infidelium esse bona & honesta ex officio, & objecto: at quoties vi auxilii specialis divini non referuntur in Deum, peccatum omissionis contingit, quod non inficit operationem, dummodo operans sistat in honestate operationis suapte natura bonæ, eamque non detorqueat in pravam finem: quia tunc opus esse pravam omnes fatentur. Paucis rem habe. Omnes fatentur opera infidelium plerumque esse peccata, quia illa in praxi communiter referunt in finem pravam. Omnes similiter fatentur interdum infideles aliqua bona moralia operari aut vi specialis auxilii, ut contendunt plures, aut viribus naturæ cum auxilio generali, ut alii communius propugnant. Auctores prioris sententiæ docent præceptum referendi omnia opera in Deum vel actu, vel virtualiter obligare solum sub veniali. Totum ergo dissidium huc recidit, num infideles aliquando perpetrent pec-

peccatum veniale omissionis, propterea quod negligant referre opus in Deum.

XVII. Quæ cum ita se habeant, quis satis mirari nonnullos Theologos potest, qui adversus priorem opinionem, quam tota Augustinienſium ſchola, alique graviffimi Theologi defendunt, tam impotenti impetu abripiuntur? Opinio ex una parte levioris momenti eſt: ex altera ſua fruitur magna probabilitate. Nihilofecius non verentur nonnulli Theologi benignioris Ethices patroni hæreſis notam inurere dictæ opinioni, & in hæreſis ſuſpicionem adducere ejuſdem auctores.

CAPUT V.

Confeſſaria, quæ theologicarum virtutum exercitia, & officia ſuadent.

I. **H**Uc conferre Paſtores, & Confeſſarii ſua ſtudia debent, ut altius fidelium animis theologicarum virtutum imagines imprimant, & in earundem praxi eoſdem exercent. Idque ut facilius præſtent, ſub ſinem tractatus ejuſmodi trium virtutum, pauca in hunc ſinem perſtringere conſtitui ad SS. Patrum Eccleſiæ methodum ſi in totum, ſaltem in partem accedete cupiens. Omnes namque Patres nullibi de morum doctrina tantummodo diſputare docent, ſed præſertim incumbunt in perſuadenda ejuſdem obſervantia.

§. I.

Qua ratione fidei excellentia, & exercitium ſuadendum.

II. Expergiſcimini ergo viri Dei, animarum Paſtores, & Confeſſarii, & pro eo quo ardetis zelo, gregem veſtrum in perpetuo fidei exercitio inſtruite. Fides Chriſti vera & perfecta lumen in mente, amor in corde eſt. Ut in mente ſplendeat fidei lumen, oleum, quo lux iſta fovetur, & alitur, in cordis lampade ardeat oportet. Sol terræ vaporibus obtenebratur, & fidei lux hebeſcit, dum ex corrupto corde impuræ exhalationes erumpunt. Vitia recta fidem non adoriuntur, ſed viam parant ad impietatem. Docete ergo fideles ut corda, & animas a vitiis purgent, ſi illuſtrari mentes ſuas vivæ fidei ſplendore cupiunt. Si verborum apparatu, ſi eloquentiæ vi, ſi diſputationum efficacitate hæreticorum mentes in fidei obſequium ſubigere non valent, vitæ innocentia, virtutum ac

operum ſanctitate illorum emollire obſtinationem, & propria humilitate eorundem devincere ſupercilium ſtudeant.

III. Inculcandum vero illis altius eſt ut Filium Dei hominem factum, & hominum impropriis, irriſionibus, & maledictis ſubjectum præ oculis habeant: ut ſtantes, ambulantes, laborantes frequenter meditentur Crucem, & in eadem pendentem Dei Filium, qui ideo mori voluit, ut animas noſtras a dæmonis ſervitute redimeret, & ad æternam felicitatem perduceret. Crux hæc fax eſt, hæc lucerna, quam manu mentis tenere debent, ut in hac tenebrarum valle dirigere iter ad cæleſtem Jeruſalem queant.

IV. Incredibilem fidei excellentiam, & infinitam Dei miſericordiam, quæ tantum beneficium nobis impertiit, vivide repræſentare ſtudeant: & hoc vel ſimili pacto illos alloquantur. Soporem aliquantiſper excutite Chriſtiani, & recogitate fidem veſtram annulum pretioſiſſimum eſſe, quo animarum veſtrarum ſponſalia cum Deo obſignanda ſunt. Fides veſtra ſecretiora Dei arcana reſervat vobis, nunc ſub nube communicata, at ſuo tempore pulſa nube & diſſipatis tenebris, videnda in ſeipſis, quod ultimum eſt intimæ amicitie argumentum. Fidem hanc Chriſti morte partam, Martyrum ſanguine adultam, miraculorum testimoniis confirmatam, Doctorum ſapientia deſenſam vobis Deus ſola ſua clementia motus impertiit. Mente percurrite tot mundi plagas, tot regna, provincias, imperia, & nationes, infidelitatis, & hæreſis tenebrarum caligine obductas. Recogitate tot inter millia millium delectos vos eſſe in gentem ſancſtam, in regale ſacerdotium, in filios & ſponſos deiſcæ Trinitatis. Verum recordamini ſimul regna, imperia, nationeſque illas, quæ nunc infidelitatis & hæreſis tremenda ſupplicia lunt, olim, non ſecus ac nunc vos, fidei lumine perſuſas fuiſſe. Reſpiciate ad latera veſtra fidei & religionis ſublata formidandam ſtragem. Qui quondam fratres veſtri, Dei filii, & Paradifi heredes erant, nunc eorum ſucceſſores veſtri hoſtes, divinz vindictæ mancipia, dæmonum præcones, religionis proditores evaſere. Æquata ſunt ſolo templa, diruta altaria, antiquata ſacrificia; & ſcelera, ſchiſmata, hæreſes, impietas vexillum explicant ubi olim ſanctior refulgebat, & dominabatur fides Chriſti. Quid eſt quod præ millium millibus animas veſtras fidei ſuæ annulo obſignaverit Deus? quod ab univerſali naufragio ſervatas in ſuæ religionis arca re-

posuerit? quod tanta prædilectione easdem complexus sit? Hanc religionis vicissitudinem, & revolutionem, qua Deus furorem iræ suæ in ipsa misericordiæ vasa, & bonitatem in victimas vindictæ exercet, dum recogitabat Apostolus Paulus, perterrefactus, & tremebundus exclamabat: *O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei! quam incomprehensibilia sunt iudicia ejus & investigabiles viæ ejus!* Mentem ergo in tantum arcanum defigite, ut hinc colligatis immensas divinæ misericordiæ divitias super vos effusas.

V. Post explicatam tanti doni celsitudinem, & majestatem instruite illos ut frequenter in dies singulos præsertim mane, meridie, & vespere actus fidei repetant. Crucifixi imago nunquam a mente recedat, recogitantes ad ejusdem exemplum conformandos mores esse, & vitam. *Quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui.* Hic clavum tundant sacri Pastores: professionis in baptismate emissæ significatus exponant, doceant illos, ideo Crucis signo frontes obsignari suas, & sacro chrismate ungi, ut coram universo mundo, etiam cum vitæ dispendio, si opus esset, Christi Religionem intrepide constentur. Solliciti Pastores sint & diligentes, & eo præcipue collineent vota sua, ut hanc Christi, & Sanctorum imitationem suadeant fidelibus suis. Hanc morum doctrinam altius exaggerent & commendent.

§. II.

Spei christianæ exercendæ rationes.

VI. *Quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me:* inquebat Sanctus Propheta David *psal. 4.* Spes in ardua, difficilia, & sublimia tendit. Serio recogitate, quæ obstacula aggreditur amplificandi imperia, & triumphandi de hostibus fiducia. Nihili pendet thesauros exaurire, & patrimonia prodigere; Nihili facit uxorum lacrymas, filiorum sortem: læto animo sustinet diras tempestates, temporum vices, & adversantis fortunæ ictus, ut gloriam bello partam assequatur. Quæ non suscipit incommoda, & molestias fugacium mercium acquirendarum fiducia? quæ maria, quas distitas regiones non peragrat, quos fluctus, & quas tempestates non sustinet? Si spes hæc terrena tam dura, tam aspera, tam tetrica decoquit, ut vana & inania comparet; qua animi fortitudine spes theologica aggredi obstacula debet,

quæ ingressum remorantur in cælestem Patriam? Qua pectoris fortitudine, carnis luctum, sensuum lenocinia, sirenum mulierularum præstigia, & fascinia, mundi fraudes, hostium dolos, dæmonis insidias repellere cogitur? Omnia ista strenue superarent homines, si certi forent se post victoriam assecuturos principatum aliquem, regnum, aut imperium. Fides autem quam profitentur, revelat illis æternum regnum, imperium infinitum possidendum post brevissimum istius vitæ cursum. Spes christiana possessionem sibi certam spondet, dummodo ea impleantur quæ Religio credenda & agenda præscribit.

VII. Erigite animum o viri christiani, vires exerite atque conatus, ut Deum assequamini. Spes christiana fortitudine nititur, qua hostes profligat, impedimenta repellit, & difficultates omnes superat. Perversa spes est quæ impunitatem spondet in peccatis, quin a peccatis removeat. Radix perversæ spei est defectus timoris. Spes christiana inter fortitudinem & timorem ambulat. Timor a periculis removet, audaciam deprimat, & divinæ justitiæ severitatem repræsentat. *In timore Domini fiducia fortitudinis,* inquit Salomon. Timor avertit animum ne libere pericula subeat. Fortitudo animum erigit, ut pericula quæ vitare non valet, impavide propulset.

VIII. At cuinam in mentem venire potest ut rationibus opus sit ad suadendum Christianis timorem spei socium? Circumstant undique versum pericula. Pericula in terris, inquit Apostolus, pericula in mari, pericula in magistris & directoribus, pericula in falsis fratribus: pericula in nobis ipsis, in cordibus, in sensibus, in cogitationibus nostris: & nos insensati in deliciis, & voluptatibus ducimus dies nostros? Unde quæso tanta demencia? Perpendite, Christiani, vos in carcere hujus mundi constitutos esse. Recogitate juventutis & virilis ætatis delicta. Omnes in hoc exilio constituti sumus sententiam aut æternæ mortis, aut æternæ vitæ expectantes. Hinc corona gloriæ, hinc gladius æterni supplicii impendit capiti nostro. Fidei oculos erigamus, ut coronam operibus bonis appensam, & supplicium operibus pravis destinatum meditemur. Decurrunt tempora, fluunt dies, horæ, & momenta elabuntur: momentum instat, imminetque aut coronam assequendi æternam, aut cervicem supponendi æterno tremendoque supplicio. Et nos non concutimur, non trepidamus, non expavescimus?

IX. Evangelicus Pastor, ut animas sibi creditas in spe exerceat, immensitatem mercedis, & præmii assequendi, omnipotentiam, & infinitam misericordiam paratam auxilia & gratiam conferre, quibus præmium obtineatur, palam faciat. Illas doceat frequenter repetere illius fiduciæ actus quotidie, quemadmodum exules, & peregrini continenter patriam anhelant, ut facile eodem frequentare actus queant, dum irruunt advesantis fortunæ & calamitatum fluctus.

§. III.

Caritatis exercendæ regulæ.

X. Fides theologica repræsentat Dei bonitatem, clementiam, misericordiam, & beneficia infinita creationis, & redemptionis nobis jam collata, & præmia æterna conferenda, quæ spes assequi cupit. Nisi ferreum, & saxeum sit cor humanum, continere se vix potest quin Deum adeo bonum, clementem, benefactorem, & liberalissimum largitorem amore prosequatur. Duo sunt amores, inquit Augustinus *lib. 11. de Gen. ad litt. cap. 15.* quorum alter sanctus, alter immundus. Amor caritatis cives efficit Jerusalem, amor iniquitatis servos constituit Babylonis. Pugnant invicem amores isti, & alter pellit alterum.

XI. Amandum Deum esse agnosco, inquis, sed quomodo diligendus sit, ignoro. Verius dixisses, verbis exprimere modum quo Deum diligis, te nescire. Amor motus est, quo voluntas in bonum cognitum fertur, aut illud desiderando, aut de eodem gaudento, aut in eodem complacendo, eidemque bona desiderando. Si Deum amas, quia te creavit, redemit, conservat, protegit, alit, uno verbo quia tibi beneficus est, amor appellatur castæ concupiscentiæ. Si illius amore flagras, quia bonus, quia dignus est ut omnes ejus amore ardeant, ut illi bonum velint, ut ejusdem laudes pellant, ipsumque colant, amor est caritatis & amicitiae. Amor concupiscentiæ castæ imperfectior est, & naturæ nostræ intimior, ideo ab eodem initium capitur, deinde altior fit ascensus. Quid est quod te ad amorem hominis accendit? Beneficia, reponis, quæ mihi contulit, & ejusdem in me prior effusus amor; & tandem ejusdem iustitiæ, æquitatis, bonitatis, sinceritatis dotes, & plures aliæ prærogativæ. Excita in mente tua lumen fidei christianæ, quæ cum beneficiis infinita tibi a Deo collata, tum bonitatem, æquitatem,

Tom. I.

majestatem, clementiam, misericordiam, sapientiam, benignitatem, & innumeras alias dotes tibi vivide ante oculos proponat. Caritatem fides præcedit. Quo splendidius est fidei lumen, eo ardentior est amoris flamma. Cum fuerit mens fidei luce perfusa, & voluntas spei robore erecta, continuo accenditur amoris flamma, quam vix comprimere anima præfatis duabus virtutibus ornata, & excitata potest.

XII. Fuerunt qui, ut purissimam istius amoris flammam accenderent, docuerunt, amandum esse Deum, præcisa quacumque spe eandem possidendi. Dei possidendi fiduciam mercenarium efficere amorem contendebant. Quare ut amorem hunc purum redderent, ab omni consequendi præmii desiderio vacuum volebant. Sed doctrinam hanc improbavit Innocentius XII. Deus noster est merces nostra, beatitudo nostra. *Diliges Dominum Deum tuum.* Homines sine Deo nihil sunt. Sui destructionem appetere homines, quoties separare se a Deo vellent. Ille impurus & mercenarius amor est qui alia præter Deum amat, sine relatione ad Deum. Purus vero perfectusque amor est qui Deum amat, quia bonus est. Deum nobis volumus, quia ipse se coronam & mercedem nostram constituit. Ille nos suos filios, suos hæredes delegit. *Si filii, & heredes; si heredes, & possessores.* Amamus Deum ut summum bonum nostrum. Duo sunt respectus distincti; at unus alterum non excludit, sed unus alteri subijcitur. Anima caritatis igne succensa modo sub una, modo sub altera relatione Deum diligit, & tandem se, & omnia sua in Deum refert, & ibi quiescit veluti in suæ æternæ felicitatis centro.

XIII. Pastores animarum, & Dei ministri omnes, si gregem evangelicum a vitiis purgare, & in virtutis semita continere velint, in his theologicis virtutibus illum exerceant. Post auditam sacramentalem confessionem inter opera satisfactoria, quæ imponere poenitentibus debent, præscribant harum trium virtutum pensum Deo offerendum. Ignorant, inquis, harum virtutum officia exercere. Ignorant? Non sunt ergo christiani. Non sunt ergo absolutionis capaces, cum harum virtutum exercitium præcedere & comitari sacramentum debeat. Quis ergo adeo rudis, qui nequeat meditari flexis genibus Filium Dei hominem factum, & crucifixum? Instruite illos ut mentem desigant in hac cruce, in hac Christi passione, recogitantes Christum Dominum hanc

mortem obisse ob hominum amorem, ob eorum redemptionem, & ut eos ad æternam felicitatem perduceret. Instruite ut recitent symbolum singulos articulos parumper recogitando, & meditando. Monete illos ut precationem dominicam recitent implorantes a Deo hanc vivam fidem, invictam spem, & ardentem amorem. Harum virtutum exercitatio est fundamentum, & anima religionis christianæ. Ceteræ devotiones ornatus sunt, & veluti adjecti flores: at si bases & fundamenta ædificii christiani desint, omnia in fumum occidunt. Sed præcipue inculcent, illos in Deum credere, sperare, & diligere qui mores, & vitam ad Jesu Christi exemplar conformant.

DISSERTATIO III.

De caritate erga proximum.

CAPUT I.

Recensentur propositiones damnatæ adversus caritatem proximi.

SI nonnulli graviter extenuarunt, & fere de medio sustulerunt præceptum caritatis erga Deum, mirum non est quod laxas opiniones evulgarint adversus caritatem qua proximum diligere astringimur. Propositiones ab Innocentio XI. proscriptæ in hac materia sunt sequentes.

10. Non tenemur proximum diligere actu interno, & formati.

11. Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.

12. Vix in secularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui: & ita vix aliquis tenetur ad elemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.

13. Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristiari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.

14. Licitum est absolutato desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malam patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obvenitura est pinguis hereditas.

15. Licitum est filio gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate patrato, propter ingentes divitias inde ex hereditate consecutas.

CAPUT II.

Propositiones laxæ Casuistarum.

I. **M**arcus Vidal in *arca de præcepto caritatis inquis.* 1. pag. 25. n. 56. & seqq., Licet DD. communiter asserant, injuria affectum aliquando teneri particularia dilectionis signa inimico exhibere, tum ob vitandum scandalum, tum etiam quando ex tali signo exhibendo speraretur probabiliter salus spiritualis inimici; quia si fratrem errantem corripere debemus, si spes adest illius emendationis, ut illum Domino lucremur; ergo ut inimicum Deo, & nobis reconciliemus, jure cogimur ad eum v.g. salutandum, si quidem spes probabilis adest lucrandi illum salutatione nostra.

„ 57. Nihilominus ego ipse neutrum admitto, neque concedo. Primo quoad scandalum grave, quod his temporibus fere nunquam intervenit, cum quasi apud omnes in praxi habetur non salutare inimicum, neque cum illo loqui &c.

„ 58. Quo vero ad secundum dico: sicut ego ipse non teneor sub mortali providere saluti spirituali proximi, citra extremam ejus necessitatem, cum meo gravi damno temporali ita neque etiam teneor cedere honori meo, & famæ quæ sunt bona superioris ordinis quam sunt temporalia, sub mortali, ut proximi spirituali vitæ provideam extra necessitatem extremam . . . sed si quis teneretur exhibere inimico signa dilectionis specialia, quando his signis speraretur ejus salus spiritualis, etiam teneretur cedere honori suo & famæ citra extremam necessitatem.

Auctor iste duo imponit christianæ Religionis cultoribus: alterum quod effutit, quasi in omnibus obtinere morem denegandi salutationem inimicis; alterum quod fiat honoris & famæ jactura dum his officiis inimicos amplectimur, ut illorum æternam salutem lucremur.

II. Tamburinus *lib. 5. in Decal. c. 1. §. 3. n. 29.*, An filius possit mortem patris optare, vel de illa gaudere, non ut malum patris (hoc enim esset odium execrandum) sed ut ipse filius paterna hereditate fruatur? An mater possit desiderare mortem filiae, ne illam alere, vel dotare cogatur? An possit subditus mortem cu-

„ pere

„ pere sui Prælati, ut prælaturæ ipse suc-
 „ cedat, vel ut ab eo Prælato sibi infenso
 „ liberetur? . . . Si solum desideres, vel
 „ cum gaudio excipias ejusmodi affectus,
 „ hereditatem, molestiæ carentiam, prælaturam . . . licite hæc optas, vel ample-
 „ deris: quia non gaudes de alterius ma-
 „ lo, sed de proprio bono . . . Si deside-
 „ res sub conditione, facilis item est respon-
 „ sio, licite posse. Denique si absoluto de-
 „ siderio desideres in hunc modum: cupio
 „ mortem patris, non ut malum patris est,
 „ sed ut bonum meum, seu ut causam bo-
 „ ni mei, nimirum quia ex illius morte ego
 „ ejus hereditatem adhibeo; vel sic: utinam
 „ moriatur mea filia, nam sic sexcentas sol-
 „ licitudines excutiam &c. si, inquam sic
 „ desideras, major est resolvendi difficultas:
 „ quia tunc eligis velle male illis, quam-
 „ vis ut causam tui commodi; quod non
 „ videtur culpa vacare, & ita quidem pu-
 „ tat Bonacina . . . Nihilominus Castropa-
 „ laus docet contrariam opinionem *satis pro-
 „ babilem* „ .

III. Ferdinandus de Castropalao *tract. 6.
 disp. 4. punct. 1. n. 11.* „ Nihilominus cre-
 „ do, si cum debita moderatione facias, te
 „ posse absque peccato mortali de vita ali-
 „ cujus tristari, & de illius morte naturali
 „ gaudere, illamque inefficaci affectu pete-
 „ re, & desiderare, non quidem ex displi-
 „ centia personæ, sed ob aliquod tempora-
 „ le emolumentum inde secutum. Sic edo-
 „ cere videtur Emanuel Sa verb. *Caritas n.*
 „ 8. ubi absolute docet te posse proximo o-
 „ ptare malum corporale ad salutem ani-
 „ mæ, & mortem ob Reipublicæ bonum,
 „ & hosti tibi alioquin valde nocivo mor-
 „ tem, non odio, sed ad vitandum damnum
 „ tuum, item de morte ejus gaudere ob bo-
 „ num inde secutum. Azor. *1. part. lib. 3.
 cap. 12. qu. 2.* & Bonacina *disp. 3. qu. 4.
 punct. ult. num. 7.* affirmant licere matri
 „ mortem filiarum optare, eo quod ob de-
 „ formitatem, vel inopiam non possit eas
 „ juxta suum desiderium nuptui tradere:
 „ & idem esse dicunt, si ob illarum cau-
 „ sam male tractaretur a marito, posset il-
 „ larum mortem optare, ut ab illo damno
 „ liberaretur „ .

IV. Joannes Sanchez *disp. 2. select. n. 9.*
 „ Hinc infertur, licere sibi, vel proximo
 „ optare mortem ob vitandam molestam in-
 „ firmitatem, mendicitatem, vitam pœna-
 „ lem a marito feminæ inflatam, & alia
 „ hujus generis, dummodo desideretur mors

„ ut a Deo infligenda, non ab homine in-
 „ juste, vel a dæmone. Non enim digna
 „ est salus tanto dolore, & mors prolonga-
 „ ta dicitur vita miseris repleta „ .

V. Marcus Vidal *in arca de caritatis præ-
 cepto, inquis. 1. n. 85.* „ Animadvertendum
 „ tamen, hoc præceptum adimpleri per hoc
 „ quod nullum malum proximo inferatur:
 „ & ideo non est præceptum obligans ad
 „ habendum actum internum de dilectione
 „ erga proximum, *cum per se non pateat
 „ proximo, sicut Deo* „ .

VI. Idem *ibi n. 88.* „ Colligitur secundo,
 „ viventes simul in aliquo collegio, vel in
 „ aliqua religione posse absque labe culpæ
 „ mortalis denegare simul signa particularia
 „ amoris, nempe salutationem, allocutio-
 „ nem, & his similia „ .

VII. Idem *inquis. 1. n. 46.* „ Quinta con-
 „ clusio. Licitum est, servato tamen ordine
 „ & forma, optare alteri malum temporale
 „ ob honestum finem consequendi aliquod
 „ bonum temporale „ .

VIII. Idem *n. 65.* „ Colligitur quarto,
 „ posse licite alteri imprecari malum tem-
 „ porale ex motivo tantum propriæ, vel a-
 „ lienæ utilitatis, ut est optare alicui infir-
 „ mitatem, ne ludo omnia dissipet, aut
 „ mortem ob vitandam inopiam, vel mole-
 „ stam infirmitatem, aut vitam pœnalem,
 „ & hujusmodi „ .

IX. Idem *n. 66.* „ Colligitur quinto, pos-
 „ se licite optare mortem alicujus, & de il-
 „ la gaudere ob hereditatem habendam . . .
 „ Nam objectum hujus actus non est ma-
 „ lum, sed est commodum ex morte conse-
 „ quens, quod est bonum, & conforme re-
 „ ctæ rationi, ut supponitur. Unde *mors ipsa
 „ conducens* ut medium ad tale commodum,
 „ & sequens ex causis naturalibus, erit quid
 „ bonum „ .

CAPUT III.

*De præcepto divino quo jubemur actu interna
 caritatis proximum diligere.*

I. **N**omine proximi intelliguntur omnes
 creaturæ rationales æternæ beatitudi-
 nis capaces, sive infideles homines sint, sive
 justī, sive injusti, sive amici, sive inimici,
 sive prædestinati, sive reprobi. Dæmones,
 & creaturæ irrationales non comprehendun-
 tur absolute sub proximo diligendo, sed so-
 lum creaturas irrationales diligere possumus,
 quatenus volumus eas permanere ad gloriam

Dei, & utilitatem hominum, ut docet 2. 2. q. 25. art. 2. S. Thomas.

II. QUÆST. I. *Datur ne præceptum diligendi proximum?* RESP. Adfirmant omnes: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*: Matth. 22. & Joan. 12. *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem*. Hanc dilectionem mutuam esse splendidissimum christianæ professionis caracterem, subdit ibidem Christus Dominus. *In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem*. Et S. Petrus epist. 1. cap. 4. *Ante omnia mutuam in vobismetipsis caritatem continuam habentes, quia caritas operit multitudinem peccatorum*. S. Paulus ad Galat. c. 5. *Omnis lex in uno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut te ipsum*. De fide ergo est dari præceptum diligendi proximum. Præceptum hoc naturale est, quatenus amorem naturalem imperat; supernaturale vero prout proximum diligere jubemur, non modo secundum quod est nobis in natura cognatus, vicinus, aliisque titulis, verum etiam prout homo est a Deo, redemptus, & æternæ beatitudinis capax.

III. QUÆST. II. *Præceptum istud obligat ne ut peculiaribus internis actibus proximum diligamus?* RESP. Negarunt non pauci; sed illorum doctrina damnata est ab Innoc. XI. in his duabus thesibus: *Non tenemur proximum diligere actu interno*. 2. *Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos*. Opera exteriora mortua ad vitam æternam sunt, nisi caritate vivificentur. *Si caritatem non habuero, nihil mihi prodest*. Ergo sublata interiore caritate, opera exteriora liberalitatis, beneficentiæ erga proximum inepta sunt ad implendum præceptum illud divinum quo jubemur proximum diligere.

IV. QUÆST. III. *Actus quo diligere proximum jubemur, debetne esse distinctus ab actu amoris quo Deum diligimus?* RESP. Negant aliqui benignioris ingenii auctores; sed istorum opinio falsa est. Quoniam duo sunt præcepta distincta, quorum alterum Dei, alterum proximi amorem jubet. Duobus ergo distinctis actibus duo præcepta implenda sunt? utique. Divina bonitas est ratio sub qua proximus diligitur: & non est ratio quæ diligitur. Deus objectum primum est caritatis, & proximus secundum. Qui Deum ex toto corde diligit super omnia virtualiter diligit proximum. At hoc non sufficit. Immo damnata est doctrina in hac thesi contenta: *Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali*.

V. QUÆST. IV. *Obligat ne per se hoc præceptum ad proximi dilectionem?* RESP. Si sermo sit de proximo in communi, certum est quemlibet teneri per se proximum diligere actu formali, præcisa quacumque circumstantia. Contra si proximus in particulari spectetur, convenit inter Theologos, amandum eum esse vi præcepti, necessitate tantum urgente.

VI. *Per accidens* urget præceptum istud, dum gravis tentatio odii animum pulsat, & amor oppositus judicatur remedium opportunum ad expellendum odium. Secundo dum astringimur proximo periclitanti succurrere, aut quacumque gravi necessitate presso sive in spiritualibus, sive in temporalibus opera ferre, tum actu interno diligere proximum astringimur: quia lex caritatis sine actibus internis non impletur. Tertio dum gravis injuria sive in bonis famæ, sive in bonis animæ, vel corporis proximo infertur, ob quam gravissime turbatur, & affligitur. Quarto dum proximus in extrema necessitate positus nostro eget consilio, auxilio spirituali, vel temporali.

VII. Animum paratum habere debemus ad diligendum proximum in particulari, si necessitas occurreret. Quæ animi promptitudo in hoc est sita, ut animus noster caritate ardeat in communi. Hæc caritas neminem excludit ab ista communitate. Si autem scire cupis, num ardeat caritas in corde tuo erga proximum in communi, vide num occasione data vel acceptæ injuriæ, vel illatæ promptus sis ad dilectionem. A fructibus enim planta dignoscitur.

VIII. QUÆST. V. *Quomodo diligere debes proximum sicut te ipsum?* RESP. Hanc particulam sicut te ipsum exponit 2. 2. q. 44. a. 7. S. Thomas. *Modus autem dilectionis tangitur cum dicitur, sicut te ipsum: quod non est intelligendum quantum ad hoc quod aliquis proximum sibi equaliter diligit, sed similiter sibi*. Et hoc tripliciter. Primo quidem ex parte finis, ut scilicet aliquis diligit proximum propter Deum, sicut se ipsum propter Deum diligere debet; ut sic sit dilectio proximi sancta. Secundo ex parte regulæ dilectionis, ut scilicet aliquis non condescendat proximo in aliquo malo, sed solum in bonis; sicut & suæ voluntati satisfacere debet homo solum in bonis, ut sic sit dilectio proximi iusta. Tertio ex parte rationis dilectionis, ut scilicet non diligit aliquis proximum propter propriam utilitatem, vel delectationem, sed ea ratione quod velit proximo bonum sicut vult bonum sibi ipsi; ut sic dilectio proximi sit vera.

IX. Aliquæ regulæ præscribuntur proximi diligendi. 1. Amandus est proximus amore affectivo, & effectivo, qui scilicet ex corde, & conscientia non ficta proficiscens pro viribus, & circumstantiis proximo opem fert. 2. Fraternalis dilectionis characteres exponit 1. Cor. 3. S. Paulus. *Caritas patiens est, benigna est: caritas non emulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non querit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati: omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.* Deus est qui voce Pauli loquitur. Hæc serio meditare lector, & doctor, ut caritatis executor evadas. In his verbis tota Theologia comprehenditur. *Benigna* est caritas in fratrurn conversione, eorumque curanda salute. *Patiens* in perferendis proximi defectibus. *Non emulatur* neque aperte, neque occulte, & per cuniculos, si-ve proximi merita silendo, si-ve ejus virtutibus detrahendo, & nubeculas oflundendo. *Non agit perperam* fraudes eidem intentando, aut impedimenta injiciendo. *Non inflatur* ob quascumque dotes si-ve animi, si-ve corporis, si-ve divitiarum, si-ve nobilitatem, si-ve scientiam. *Non est ambitiosa*, ut in proximum arroganter dominetur, & emineat. *Non querit quæ sua sunt*, ut proximo egenti succurrat, ut ejusdem levat necessitatem. *Non irritatur* injuriis laceffita, ut vindictamumat, aut quidquam mali rependat. *Non cogitat malum*, sed omnia in bonam partem interpretatur, salva tamen veritate: idcirco subditur: *Non gaudet super iniquitate*: sed peccata detestatur, & desistit, indolentiam, & furem neglectam negligentiam improbat, contra eandem vocem extollit, quia *congaudet veritati*. Hanc veritatem omnibus præfert. *Omnia suffert* ut vitam assequatur æternam. *Omnia credit* propter auctoritatem Dei revelantis, & Ecclesiæ proponentis. *Omnia sustinet*, ut Deo placeat, ejusdem legem servet, felicitatem æternam assequatur. Subdit c. 5. ad Gal. S. Paulus: *Alter alterius onera portate; & sic adimplebitis legem Christi.* Hæc pauca luculentius te instruunt serio recogitata, quam plura quorundam volumina. Dictata enim a Deo sunt, & ex his tota lex pendet, & prophetæ.

X. QUÆST. VI. *Quis ordo in caritate servandus?* RESP. Unicuique diligibili suus tribuendus locus est: si superioris subfellii sit, superior locus; si inferioris, inferior concedendus in corde est. Mensura dilectionis amantis est bonitas personæ amatæ. Duplex

ordo: alter amandi, alter subveniendi. Ordo amandi ex personæ dignitate & bonitate: ordo subveniendi ex egestate proximi ope nostra indigentis manat. Uterque ordo subveniendi ex egestate proximi ope nostra indigentis manat. Uterque ordo sub præcepto cadit, inquit 2. 2. q. 44. a. 8. S. Thomas. Ordo autem caritatis pertinet ad ipsam rationem virtutis, cum accipitur secundum proportionem dilectionis ad diligibile. Unde manifestum est quod ordo caritatis debet cadere sub præcepto.

XI. Quisque sicut se ipsum, proximum diligere debet, ut ex ipso evangelico textu patet. *Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* Amor itaque erga temetipsum regula est & mensura amoris in proximum. *Qui sibi nequam est cui alii bonus erit?* inquit Eccli. c. 14. Propinquior enim sibi homo est quam ceteri omnes. Nequit ignis externam comburere materiam, nisi prius in se ardeat. Si vita propria, & vita proximi absolute spectentur, præferenda est propria: si vita proximi utilior sit ad Dei gloriam, exponi propria valet, ex motivo virtutis, periculo mortis, ut salvetur vita proximi. Idem dicendum, si vitam tuam exponeres ad servandam vitam patris, domini, intimi amici, insignis benefactoris in testimonium christianæ gratitudinis. Pro fama tamen, honore, aliisque bonis proximi non licet vitam propriam exponere, quia ejusmodi bona inferioris, vita autem superioris ordinis est.

XII. Extremæ necessitati spiritali proximi astringimur succurrere cum vitæ, bonorumque temporalium jactura. Extrema spiritalis necessitas ea est in qua proximus æternum damnatur, nisi illi opem feras. Hanc doctrinam docet epif. 1. c. 3. S. Joannes. *Sicut Christus animam suam posuit pro nobis, & nos debemus pro fratribus animam ponere.* Heinc tenemur baptizare puerum cum vitæ periculo inter peste infectos derelictum. Si tamen vita tua bono communi Ecclesiæ, vel Reipublicæ necessaria sit, tum salus communis ex caritatis ordine præferenda est saluti unius privati. Similiter si tu mortalis peccati reus esses, & difficilis tibi contritio foret, aut de ea dubitares, tum salus tua præferenda est saluti proximi.

XIII. Damnatus ut fame pereat nequit respicere cibum clam oblatum: nec si id iudex præciperet, parendum esset, quia horrendum & inhumanum præceptum foret. Neque negligere defensionem vitæ tuæ astringeris, ne sequatur alterius occisio. Orandus tamen Deus est ne permittat in similes angustias incidere,

re, quia leges inculpatæ tutelæ servare difficillimum existimo. Obstetrices, quæ invadide pueros baptizarunt, tenentur cum mortis periculo crimen manifestare, quidquid in oppositum dicat P. Layman.

XIV. Mater gravida ad partum impotens non tenetur pati sectionem mortiferam ventris, ut clausus in ventre puer baptizetur, quia non sunt facienda mala ut eveniant bona. Hanc sententiam docet in IV. dist. 6. q. 2. a. 1. ad 4. S. Thomas. Ideo homo debet potius dimittere perire infantem quam ipsa pereat, homicidii crimen in matre committens. Subscribunt Angelico graviores Theologi. Neque hoc opponitur priori sententiæ, qua dictum est, puerum baptizandum cum mortis periculo: quia puer in ventre matris extant nullum jus inest ad baptismum, sicut inest puer in lucem edito. Ut spiritali saluti proximi consulas, non astringeris, immo non debes, probabili periculo peccandi te exponere, neque licet velle privationem gratiæ etiam ad tempus ob aliorum salutem.

XV. QVÆST. VII. *Qui sunt in dilectione præferendi?* RESP. Primum omnium præferendi sunt pater, & mater; deinde uxores, & filii. Uxores præferendæ parentibus sunt solum quantum ad habitationem, & amorem teneriorem. Fratres antepondi sunt ceteris consanguineis; & istorum illi præferri debent qui sunt propinquiore. Consanguinei anteponi affinis debent, fideles infidelibus, amici inimicis, benefactores non benefactoribus, spirituales benefactores temporalibus benefactoribus, concives extraneis. Tum autem urget solum istius prælationis præceptum, quando urget extrema necessitas succurrendi alterutri proximorum. Heinc extraneo in extrema necessitate constituto prius succurrendum est quam patri qui tali necessitate non laborat. Communitati gravi necessitate spiritali laboranti succurrere etiam cum vitæ periculo debes, quia in tali communitate semper aliquis reperitur in extrema necessitate constitutus.

CAPUT IV.

De inimicorum dilectione.

I. QVÆST. I. *In lege veteri urgebat ne præceptum diligendi inimicos?* RESP. Adfirmat S. Thomas in III. dist. 31. q. 1. a. 1. & ante S. Thomam S. Augustinus lib. 18. contra Faustum c. 24. Quare nimis inconsiderate Maldonatus effudit, sequentem inter-

pretationem Angelici ex hæreticorum officina prodississe. Inquit ergo Angelicus: *In veteri lege etiam homines tenebantur ad dilectionem inimicorum, sicut patet per auctoritatem. Unde quod dicitur: Odio habebis inimicum tuum: non ex lege sumptum, quia nusquam hoc in littera invenitur; sed est additum ex prava interpretatione Judæorum, qui ex eo quod præcipiebatur dilectio proximi, concludebant, quod inimici erant odiendi. Ipsa naturæ lex, nedum divina positiva hanc mutuam dilectionem imperat.*

II. Hoc præceptum luculentius exposuit Christus Dominus in Evangelio inquit: *Ego autem dico vobis: diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, orate pro persequentibus, & calumniantibus vos, ut sitis filii Patris vestri qui in caelis est: Matth. 5.* Hæ sunt rationes istius amoris. Necessitas societatis, quæ consistere sine amore mutuo nequit. Auctoritas Dei supremi Domini, Benefactoris, Creatoris, Conservatoris, Redemptoris, Patris, & Magistri præcipientis. Præmium remissionis culparum, filiationis divini, hereditatis æternæ.

III. Amandi inimici sunt amore tum affectivo, tum effectivo. *Benefacite iis qui oderunt vos.* Duplex præceptum est: negans prohibet odium, & vindictam, quod semper & pro semper urget; affirmans jubet interiori dilectionem, & exteriori beneficentiam. Amor inimicorum includitur in amore universali quo diligere proximum propter Deum astringimur. Ab hoc quippe universali amore non licet excludere inimicum. Deinde necessaria est animi promptitudo ad diligendum inimicum in particulari, gravi urgente necessitate.

IV. QVÆST. II. *Quanam benevolentia signa inimicis exhibenda?* RESP. Duplicis generis. Alia generalia, quæ omnibus exhibentur, & hæc vi præcepti semper debentur. Alia specialia, quæ non semper, sed aliquando dumtaxat cadunt sub præcepto. Salutare inimicum obvium, ubi viget mos salutationis, sub præcepto cadit. Quare si ante inimicitias, & dissidia intercedebat salutatio, post rixam, vel inimicitias communia benevolentia signa perseverare debent. Et quamquam alicubi salutatio, & allocutio non sint communia benevolentia signa, ejusmodi tamen sunt interamicos, cognatos, & consanguineos, sodales sociosque ejusdem cætus, collegii, & communitatis. Et tunc si inimicitia exoritur, dicta communia signa suspendenda non sunt. Non sunt tamen continuo gra-

gravis culpæ damnandi qui hæc signa omittunt; sed circumstantiæ spectandæ sunt, præsertim si inde scandalum oriatur, & si omisso signorum ex interno odio profisciscatur. Sæpe enim salutatio, & alia benevolentia signa omittuntur non odii causa, sed ob quamdam aut verecundiam, aut animi vilitatem. Interdum neuter ea animi fortitudine pollet, ut primus esse velit ad ejusmodi signa exhibenda. Hæc signa sub præcepto cadunt quando opportuna sunt ad placandum inimicum, & animos odio æstuantes reconciliandos. Salutantem resalutare debuit, quod negligi absque gravi culpa animo deliberato nequit. Quisque propriæ salutis cupidus in his præstandis signis liberalis esse debet. Nunquam licita est, odii causa, omisso salutationis, & alloqui. Omitti vero posse a superiore punitionis causa, Theologi communiter docent, ejusmodi signa quando talis omisso judicatur opportuna ad inimici emendationem, vel quando delictum publicum est, & valde enorme in signum detestationis. Patres, superiores, domini in punitionem domesticorum delinquentium suspendere hæc signa jure valent, dummodo odium abfit. Plures quoque circumstantiæ excusant a gravi culpa omissionem ejusmodi signorum, puta inadvertentia, brevis temporis, materiæ parvitas, doloris gravitas, & id genus similia. Heinc excusant nobilem matronam, si occisorem mariti salutantem non resalutat ob doloris acerbicatem. Circumstantiæ tamen spectandæ sunt.

V. QUÆST. III. *Offensori petenti pacem tenetur ne offensus signa dilectionis exhibere?* RESP. Vir christianus nequit denegare signa dilectionis offensori veniam petenti, signa, inquam, communia; specialia autem benevolentia signa sicut nemo tenetur exhibere vel illis qui inimici non sunt, multo minus ea debet inimicis. Spectandæ tamen circumstantiæ sunt scandali vitandi, vel salutis spiritualis comparandæ, vel odii deponendi: nam si hæc benevolentia testimonia congrua media essent ad fratris animam lucrandam, tum exhibenda forent.

VI. Qui aliquem injuste læsit, titulo justitiæ astringitur veniam petere, & satisfactionem exhibere offenso. Modus tamen servandus est. Quando accidit rixa, & dissidium inter duos æquales, qui prior læsit, prior petere veniam, & signa reconciliationis offerre debet. Si sunt disparis conditionis prudentia opus est. Interdum differri reconciliatio potest, quando nempe offensus ex nimio dolore percussus, prævidetur minus aptus ad

veniam impertiendam. Interdum etiam differenda reconciliatio est, donec furor deferreat: interdum tandem sollicitanda, spectata personarum & circumstantiarum diversitate.

VII. QUÆST. IV. *Astringitur ne offensus non solum odium deponere, sed etiam satisfactionem remittere, & compensationem?* RESP. Odium continuo deponendum, immo antequam accendatur, comprimendum. Damnum vero temporaneum ab offensore illatum non tenetur offensus absque compensatione remittere. Res tamen periculi plena est. Sub justæ compensationis titulo sæpe appetitus vindictæ latitat. Absolute consultius est omnia remittere. Occurrere tamen casus possunt in quibus condonare satisfactionem minime expedit; ut si offensus pauper sit, & detrimentum grave patiat; si sit membrum communis, vel familiae, cujus temporalia damna reparari nequeant, nisi reus satisfaciatur; si offensor sit communitati infestus. Si offensor congruam satisfactionem sponte exhibet, nequit eam offensus rejicere, ut illam coram judice exigat, ut contendunt non pauci: quoniam reparata injuria, & compensato damno ab ipso offensore, omni justitiæ satisfactum plene est. Ergo dum offensus ad tribunal appellat, non reparari jus læsum querit, sed vindictæ & odio indulgere.

VIII. QUÆST. V. *Licetum ne est de malo proximi gaudere ob bonum quod inde nobis obvenit?* RESP. Adfirmant Castropalaus, Tamburinus, Moya, & alii, quorum sententia damnata est ab Ecclesia. P. Viva in commentariis in thes. 13. Innoc. XI. æquo, ut mihi videtur, laxius extenuat proscriptionem damnationis. Lege *Tom. 1. in Dec. Lib. 1. Dis. 5. c. 8. n. 6.* Nunquam ergo licet neque gaudere, neque optare malum proximo, & multo minus sibi. Quare falsa est Joannis la-Crux, & Tamburini doctrina, qui docent, posse sibi quemquam optare mortem, ut hujus vitæ erumnas declinent. Peccatoribus vero licitum est aliquid malum temporale appetere, ut a peccatis resipiscant, ut docet S. Thomas in 111. *dis. 30. a. 1. ad 4.* Quam doctrinam confirmant Scripturæ sanctæ. *Erubescant, & conturbentur vehementer omnes inimici mei: convertantur, & erubescant valde velociter.* Psal. 6. Cavendum tamen est ne odium latitet, & sub prætextu conversionis peccatorum, vindicta foveatur.

CAPUT V.

De eleemosyna corporali.

I. QUÆST. I. *Quid sit eleemosyna?* RESP. est opus quo datur aliquid indigenti ex compassione propter Deum; seu est alienæ miseriæ sublevatio propter Deum. Actus iste elicitur a virtute misericordiæ; & imperatur a caritate, ut docet 2. 2. q. 32. a. 1. S. Thomas. Duplex in eleemosyna respectus: alter ad Deum, alter ad proximum. Quatenus Deum respicit, ad iustitiam legalem pertinet, quia Deus in omnes divitias quas hominibus concedit, tributum imponit pauperibus solvendum. Secundum quod proximi miseriæ sublevandam spectat, opus misericordiæ est, imperatum, & directum a caritate, ut dictum est. Quod enim Latinis *miserecordia*, Græcis *eleemosyna* est.

II. Septem autem sunt misericordiæ corporalis officia. 1. visitare infirmos, & carere detentos. 2. potare sitientes. 3. pascere esurientes. 4. redimere captivos. 5. vestire nudos. 6. peregrinos hospitio suscipere. 7. sepelire mortuos: quæ omnia hoc versu clauduntur:

Visito, pota, cibo, redimo, tego colligo, condo.

III. Septem quoque sunt spiritualis misericordiæ officia, nempe 1. consilium dubitantibus præbere. 2. ignorantes docere. 3. corrigere delinquentes. 4. consolari afflictos. 5. remittere offensam. 6. ferre patienter injurias illatas, & defectus proximi. 7. pro omnibus orare: quæ omnia hoc alio versu comprehenduntur:

Consule, carpe, doce, solare, remitte, fer, ora.

Hæc omnia fufius docet 2. 2. q. 32. a. 2. S. Thomas, & nos infra exponemus.

IV. QUÆST. II. *An jure naturali & divino eleemosyna imperetur?* RESP. Affirmatur. Pauper, & dives duo sunt contraria, sed duo maxime necessaria. Si omnes iisdem affluerent divitiis, aut omnes egerent, nulla inter eos necessitudo, nulla societas: nemo alterius ope egeret, nec alteri alter subiectus foret: nemo servus, nemo dominus; caritatis & misericordiæ exercendæ occasio deesset, & egestatis, paupertatisque patientia abesset. Quamobrem alii divites, alii pauperes sint oportet, ut omnes valido, perpetuoque amoris nexu devoti vivant. Qui igitur hunc ordinem abrumpunt, procul du-

bio naturæ legem infringunt. Nisi hic ordo institutus esset, improvidus pauperum pater Deus esset, & in filios divites nimis prodigus; quod blasphemiam redolet. Patres pauperum instituti a Deo divites sunt, & iustitiæ, ac perfidiæ fontes evadunt, dum pauperes illis a Deo commissos necessario præsidio defraudant.

V. Eleemosynam tributum esse jure divino impositum, ut pauperibus solvatur, Scripturæ sanctæ evincunt. 1. ad Tim. c. 6. S. Paulus inquit: *Divitibus hujus sæculi præcipe . . . facile tribuere.* Christus Dominus Matth. 25. *Discedite a me maledicti &c. esurivi enim, & non dedistis mihi potum; hostes eram, & non collegistis me.*

VI. Multis privilegiis eleemosynam Deus ornavit. *Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus.* Pl. 40. *Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis.* Prov. 19. *Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit:* Eccli. 29. *Si pauper ingratus erit, ipsa eleemosyna pro te clamabit ad Deum. Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum: forsitan ignoscet tibi Deus:* Daniel. 4.

CAPUT VI.

Selecta Patrum testimonia, quibus ad eleemosynam divites urgentur, & istorum excusationes vanæ refelluntur.

I. **C**oncupiscentia carnis, & cupiditas divitiarum sunt duo frequentissimi, & funestissimi scopuli, ad quos divites præsertim allidunt animas suas. Aut enim divitias a Deo concessas, pensione gravatas erogandi quod superest in pauperes, prodigunt in concupiscentia saturanda, & libidine explenda, in saginandis scortis, luxuque & pompis fovendis: aut eas in scrinio retinent, & accumulunt, ut avaritiæ insatiabili indulgeant. Quare quemadmodum Scripturæ sanctæ, & Patres; ita & Pastores, atque Confessarii omni argumentorum genere, & eloquentiæ vi urgere divites debent ut hoc gravissimum præceptum impleant. Hinc vitio mihi vertendum minime est, si vel in hoc compendio veritatem summi momenti latius inculcavero.

II. S. Basiliius homil. 6. ex variis: *Eleemosyna, & fides ne te deserant. Item frange esurienti panem tuum. Sed horrea multitudinem fructuum gravata dirumpebantur; cor autem ejus*

ejus parvum, ac tenax minime exsaturatum est Quid faciam? inquit Agnosce, o homo, eum qui dedit qua gratia tam multis sis prelatatus. Dei optimi minister es, tuorum dispensator conservorum. Ne putes omnia ventri tuo preparari, quæ in manibus habes, ut aliena existima: parvo te exilabunt tempore, deinde diffuentia præteribunt; quorum ratio abs te acriter exigitur Plane imprudenti uteris consilio. Quid faciam? Parata tibi responsio fuerat; esurientium animas explebo, aperiam horrea, & omnes vocabo indigos, imitabor Joseph &c. Et paulo infra: Imitare, o homo, vel terram: ut illa, fructus proferto, ut ne illa conspiciaris esse deterior, quæ inaninis est. Sane illa non in suum usum, aut commodum, sed in tuum ministrare contendit Pulchram deinde similitudinem adjicit. Putei continuo exhausti & copiosiores, & pulchriores admodum fluunt aqua, dimissi vero, & quieti facile putent: sic & opes condita quiescentesque, inutiles, mortæ autem, & traslate publicum commodum, & fructum pariunt Dixeris: Cui facio injuriam, si mea retineo? Quæ illa, dic mihi, tua? Unde accepta hæc ad traducendam presentem hanc vitam invexisti? Nonne nudus ex utero matris existi nudusque rursus reverteris ad humum? Cur tu dives es, ille pauper? Profecto non ob aliam causam, nisi ut tu benignitatis, ac fidelis administrationis mercedem accipias Esurientis est panis, quem tu retines; nudi est vestis, quam in arca custodis; discalceati calceus, qui apud te marcescit: egentis argentum, quod tu terre infossim possides. Item homil. vii. contra divites avaros sermonem habens de illo adolescente qui audiens a Christo Domino Matth. 19. Vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, tristis abiit, hæc scribit Basilii: Mibi evenisse huic adolescenti, vel propinquis ipsius videtur quod illi solet evenire qui iter facit civitatis alicujus spectaculi videndi studio, properatque usque ad mœnia: ibi reperto diversorio requiescit, modicumque quod restat viæ, ob pigritiam atque desidiam ire detrectat, simul & toleratum itineris laborem inanem reddens, & spectaculo bonorum quæ videre poterat in urbe, excludens. Sic & hujusmodi sunt homines, qui cetera quidem mandata observant, ad bonorum vero suorum erogationem claudicant. Vidi ego multos jejunantes, orantes, præteritorum penitentia suspirantes, omnem denique sine sumptu pietatem ostendentes, egentibus vero ne obolum quidem præbentes. Quid his cetera vir-

tutum diligentia prodest? Non propterea regnum Dei consequentur. Idcirco, inquit Dominus, difficilius est divitem intrare in regnum cælorum quam camelum per foramen acus Quid miser judici respondebis? Parietes vestis, huminem non vestis? Equos phaleris ornas, fratrem tuum laceris amictum panis aspernaris? Frumentum retinendo perdis, esurientes non respicis?

III. D. Joannes Chrysostomus præ ceteris Patribus debitum, vim, meritum, & mercedem elemosynarum disertissime exponit, & amplificat. Homil. 35. in Gen. hæc habet, Peculiarum abundantiam in animarum salutem expendamus, superfluaque indigentibus infumamus. Quare enim, dic mihi, permittis filium aurum & argentum prodigere, quæ oportebat in pauperum ventres evacuare, reponendo in tutum promptuarium, ut tempore quo maxime opus habes eorum adjutorio, consolationem invenias: & qui a te hic pasti sunt, alibi fiduciæ fores tibi aperiant, & accipiant te in æterna sua tabernacula? Vestes quoque non sinamus a vermicibus rodi, & absque usu in arcibus putrescere, cum tot sint qui indigent, & obambulant nudi. Sed veneremur, honoremque demus nudo Christo potius quam tinea; & induamus eum qui propter nostram salutem nudus obambulare vult, ut cum ipsud induerimus audiamus in die illa: Nudus eram, & vestistis me. Num onerosa sunt præcepta? Ea quæ pereunt, inquit, quæ a vermicibus arroduntur, quæ absque usu, & fructu consumuntur, hæc dispensa, ut tibi fiant utilia, & ut detrimenti damnum effugias & ut ex ipsis lucrum maximum tibi pates.

IV. Idem homil. vii. in Lucam: Rapina est, pauperibus non impertire de suis facultatibus. Ac fortassis mirum vobis esse videtur quod dico. Verum ne miremini, testimonium vobis ex divinis Scripturis proferam. Itaque Dominus Judæos accusans per Prophetam dicit: Produxit terram proventum suum, & non intulistis decimas; sed rapina pauperis est in domibus vestris. Quoniam, inquit, oblationes solitas non dedistis; rapuistis ea quæ sunt pauperis. Hoc autem dicit declarans, quod res pauperum possident, etiam si paternæ hereditates obvenerint.

V. Idem hom. iv. in Gen. Videamus quantam abundantie vim possideat larga elemosyna, ut cum didiceris lucrum quod inde nascitur, alacriter eam facias. Forte enim tanta ejus potestas est ut non solum peccata purgare, sed & mortem fugare valeat. Et quis, dices aliquis, elemosynam faciens superior

morte

more effectus est? Sane omnes vidimus sub mortis potestatem venisse. Ne turberis, dilecte; sed discite, quomodo eleemosynæ vis & mortis vicit tyrannidem. Tabitha vestiebat viduas, & alios sumptus eis præbebat. Factum est autem ut infirmata moreretur. Sed quæ ab illa curabantur, & quas vestiebat, stabant circa Apostolum, & ostendebant ei vestes quas faciebat illis Dorcas, atque ad miserationem Apostolum provocabant: qui genibus flexis orans dixit: Tabitha surge. Illa autem aperuit oculos suos, & viso Petro resedit: & dans ei manum evehit eam, & accersitis sanctis viduis assignavit eam vivam. Vidisti, quanta retributione beneficentie in viduas etiam in presenti vita?

VI. S. Augustinus lib. 1. homil. de exhortatione ad eleemosynas faciendas homil. xix. hæc inculcat: Lectio ista, fratres, quam modo audivimus de sancto Evangelio, ad eleemosynas faciendas nos hortatur, & sic hortatur, ut in iudicio suo Dominus has solas factas imputet dextris, has solas non factas imputet sinistris: non quo cetera facta bonorum vel bona, vel mala non veniant in iudicium: scriptum est enim, omnia ventura ad iudicium: & tamen non elegit Dominus noster Jesus Christus, prænuntians nobis iudicium suum futurum, unde nos admoneret, nisi solas eleemosynas. Nunquid dextris non erit dicendum, quia caste vixistis, quia res alienas non rapuistis, quia fidem meam usque ad sanguinem confessi estis? Omnia enim facta ista bona necesse est honorari in iudicio Jesu Christi. Rursus putatis non esse dicendum sinistris, quia fuistis impudici, quia fornicati estis, quia res alienas rapuistis, quia superbia vestra, & malis moribus nomen meum blasphemari fecistis? Et cetera queque enumerat; tacet autem Dominus noster prænuntians nobis iudicium suum, omnia cetera recta facta iustorum, & solas eleemosynas commemorare dignatus est. Tacuit omnia mala inimicorum, & solam sterilitatem eleemosynæ increpandam esse iudicavit, non nisi ad nos commonendos. Quare hoc? Quia omnia crimina eleemosynis redimuntur. Ideo illam laudavit fecunditatem, istam culpavit, & damnavit ariditatem. Sed auditis, omnia malefacta eleemosynis redimi. Nolite sic intelligere, ut intelligunt quidam perverse. Eleemosynæ enim possunt tibi prodesse ad delenda peccata præterita, si mores mutaveris. Si autem in eisdem malis perseveraveris, eleemosynis tuis non corrumpes iudicium Dei. Item serm. 42. de

tempor. Certe videtis quod in lectione evangelica nihil aliud Dominus nominaverit de universis virtutibus, nisi solam eleemosynam que cum caritate operatur. De ramis tacuit, radicem tantummodo nominavit, ita dicens: Venite benedicti, percipite regnum. Esurivi enim &c. Item exposuit in Psal. 44. Nolite vobis condere thesauros in terra, ubi tinea, & rubigo exterminant, & ubi fures effodiunt, & furantur; sed thesaurizate vobis thesauros in celo. Venite cum muneribus, date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. Venite cum muneribus ad eum qui dicit: „Misereremur, volo magis quam sacrificium.“ Item serm. 62. de temp. Pro eo tamen quod non potest jejunare, amplius debet erogare pauperibus, ut peccata quæ non potest jejunando curare, possit eleemosynas dando redimere. Bonum est jejunare, fratres, sed melius est eleemosynam dare. Si possibilitas non fuerit jejunandi, eleemosyna sufficit tibi sine jejunio; jejunium vero sine eleemosyna omnino non sufficit.

VII. Tremenda sunt Patrum testimonia, sed tremendissima sunt Christi oracula, & minæ. Vt vobis divitibus: vae vobis, quia habetis consolationem vestram: vae vobis, quia lugebitis, & flebitis. Quam difficile (Christus est qui exclamat, non Rigorista, nec Jansenista) qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt! Facilius est enim camelum per foramen acus transire quam divitem intrare in regnum Dei. Ite maledicti in ignem æternum: esurivi enim, & non dedistis &c. Quis non tremit, quis non expavescit ad hæc formidanda Christi oracula?

VIII. Excusant se divites superfluis divitiis carere. Quem prætextum hoc pacto profligat in psal. 147. S. Augustinus. Multa autem superflua habemus, si non nisi necessaria teneamus. Nam si inania queramus, nihil sufficit. Fratres, quærite quod sufficit operi Dei, non quod sufficit cupiditati vestræ. Cupiditas vestra non est opus Dei. Quærite quæ sufficiant, & videbitis quam pauca sint. Vidue succederunt duo minuti nummi ad faciendam misericordiam, succederunt duo nummi ad emendum regnum Dei. Quære quantum tibi dederit, & ex eo tolle quod sufficit. Cetera quæ superflua jacent, aliorum sunt necessaria. Superflua divitum necessaria sunt pauperum. Res aliene possidentur, cum superflua possidentur. Superfluum, quod se habere divites pernegant, ubi repositum habeant, ostendit D. Joannes Chrysostomus homil. xi. in epist. Pauli ad Rom. Rapine, atque avaritiæ incumbis, non paupertate presus,

sus, non fame te ad id impellente; sed quo equi tui frenum, domus tectum, columnarum capita copiose inaurantur. Hoc ipsum vero quantam gehennam meretur, cum tu fratrem tuum, qui videlicet honorum arcanorum tecum particeps effectus, atque eo usque a Domino honoratus est suo, in infinitas calamitates precipitem agis, ut lapides, & domus tue pavimentum, ut animantium ratione carentium corpora exornes? Te ne tam sollicitum alendi canes curam gerere, hominem autem, seu verius dicam Christum ipsum, propter canem ad summam famem adigi? Quid hac confusione pestilentius? Quid hac iniquitate letalius? Quot tandem ignei fluvii ad hujusmodi animam depascendam satis esse possunt? En qui ad Dei similitudinem expressus est, pannosus, indecorusque jacet per tuam inhumanitatem; muli autem uxorem tuam portantes, tum autem pelles, & ligna, quibus tectum illud texitur, multo auro splendent; ac si sedile, ac scabellum conficiendum est, ubique aurum, ubique argentum. Christi autem membrum, is propter quem Deus de caelo ad nos descendit, sanguinemque pretiosum effudit, avaritia tua ne necessarium quidem cibum habet? Et lectuli quidem argento undique cincti, undique ornati sunt; sanctorum vero corpora vel necessario operculo carent; ac tibi minoris sit ipse Christus, quam muli, quam lectus, quam sedile, quam scabellum.

IX. Alter divitum prae-textus est commentitia quædam voluntas largiendi pauperibus mortis tempore. Quam illusionem sic homil. VII. contra divites explodit S. Basilus. Sed, inquis, ego quidem bonus, dum vixero, frui volo; post mortem vero in testamento heredes facultatum mearum, ac dominos pauperes ascribam. Heu miser! Tunc benignus, ac liberalis hominibus eris, cum amplius inter homines non ages? Cum te cadaver aspiciam, tunc fratris amantem appellabo? Scilicet magna dignus eris liberalitatis laude, magnus tibi honor debebitur, aut gratia, si in sepulcro jacens, & in terram conversus, magnificus ac sumptuosus apparebis. Dic, cuius mercedem temporis potissimum exposces, vite ne, an mortis? Nam si tempore quod ad promerendum datur, in voluptatibus absumpto, pauperes nequaquam respexisti, mortuus cuiusnam actionis, aut operis mercedem petiturus es? Atramento, & tabulis pulchra opera, & commendanda gerere studes? Quis exitus tui temporis nuntiabit? Quis de mortis genere sponso? Quot videmus repentino, ac vi, casuque extingui, qui præ doloris, & spiritus angustia nec vo-

cem quidem emittere potuerunt? Quot etiam febris a sensu alienos fecit? Quid igitur tempus expectas, in quo sepe rationis tue compos non eris? Enimvero nox profunda, morbus gravis, nullus circa adiutor: immo qui hereditati insidiatur, paratus aderit, omnia tantum que ad ejus faciendam usum, adhortans, ac tua irritare consilia quærens.... Quod si nihilominus contigerit ut & verbo & scripto, res tue palam mandentur, una tantum transposita littera, unum non probe appositum signum, totam sententiam mutare, ac irritum facere valebit. Duo item, aut tres improbi testes totam hereditatem in alios converterent.

X. Tertia divitum excusatio est amor in filios, in quorum commoda thesaurizare sibi licitum esse credunt. Quod inane commentum ita Lib. de decem cordis cap. 12. improbat S. Augustinus. Noli sub imagine pietatis augere pecuniam. Filiis, inquis, meis servo. Magna excusatio, filiis meis servo. Videamus. Servat tibi pater tuus; servas tu filiis tuis; filii tui filiis suis, & sic per omnes; & nullus facturus est præcepta Dei. Quare non illi potius impendis omnia qui te fecit ex nihilo? Qui te fecit, ille te pascit, & ex his que fecit, ipse pascit & filios tuos. Neque enim melius committis filio tuo patrimonium tuum quam Creatori tuo. Et mentiuntur quidem homines. Mala est, inquit, avaritia. Palliare se volunt nomine pietatis, & dealbare, ut quasi propter filios videantur servare homines quod propter avaritiam servant. Nam ut noveritis quia sic plerumque contingit, dicitur de quodam: Quare non facis eleemosynam? Quia servit filiis suis. Contingit ut amittat unum. Si propter filios servabat, mittat post illum partem suam. Quare illam tenet sacco, & illam relinquit ab animo? Redde illi quod suum est, redde quod illi servabas. Mortuus est, inquit. Sed præcessit ad Deum: pars ipsius debetur pauperibus: illi debetur ad quem perrexit, Christo debetur, ad ipsum enim perrexit: & ille dixit: Qui uni ex minimis meis fecit, mihi fecit; & qui uni ex minimis istis non fecit, mihi non fecit. Sed quid dicis? Servo fratribus ipsis. Si viveret ille, non erat cum suis fratribus divisurus? O fides mortua! Mortuus est enim filius tuus. Quidquid dicas, mortuus debes quod vivo servabas. Mortuus est filius meus; sed tamen partem filii mei servo fratribus ipsis. Si credis quia mortuus est; si pro illo Christus mortuus non est, mortuus ipse est. Si autem in te fides est, vivit filius tuus. Vivit profusus; non decessit, sed præcessit. Qua fronte ventu-

rus es ad filium tuum qui precessit, cui precedenti non mittis partem suam in celum? An non potest mitti in celum? Potest prorsus. Audi ipsum Dominum dicentem: Thesaurizate vobis thesauros in celo. Si ergo ille thesaurus melius est custoditus in celo, numquid tunc mittendus est filio tuo quando si missus fuerit, non peribit? Tenetur hic, ubi potest perire; non mittitur illuc, ubi Christus est custos? Videtis, fratres, quia mendacium est: fratres mei, mendacium est: avari sunt homines. Quanta donatis venatoribus, quanta turpibus personis, quanta donatis eis qui vos occidunt?

XI. Quarta divitum illusio est nimia cogitatio de crastino: quam deceptionem sermon. 43. de divers. refutat S. Augustinus. Avaritia dicit, Consule in posterum, homini fortassis victuro nec in crastinum. Sed ecce vivat quantum putat avaritia; non quantum ostendit, non quantum docet, non quantum fidei, sed quantum putat, vixerit, senuevit, finierit: adhuc senex, incurvus, baculo innixus, lucrum querit, & audit avaritiam dicentem: Consule in posterum. In quod posterum? Jam expirans loquitur: Propter filios tuos, inquit. Utinam vel illos senes habeamus non avaros, qui non habent filios. Etiam ipsi, etiam talibus, etiam iniquitatem suam nulla peritatis imagine excusantibus, non cessat avaritia dicere: Consule in posterum. D. Hieronymus episcopus. 139. Nihil ita decipit humanum genus, quam quod, dum ignorant spatia vitæ longæ, longiore sibi seculi hujus possessionem repromittant. Unde & illud egregie dictum est, nullam tam senem esse, & sic decrepitate ætatis, ut non adhuc uno plus anno vivere suspicetur.

XII. Opponere divites ultimo solent pauperum veritatem, fraudes, dolos, quibus vulnera, & infirmitates effingunt. Hanc divitum crudelitatem his verbis profligat S. Johannes Chrysostomus hom. 37. ad populum. Etenim si simulat ex inopia, & necessitate, simulat propter crudelitatem tuam, & inhumanitatem, hujusmodi personarum simulationibus egentem, quæ nulla commovetur misericordia. Itaque simulatio illius tuæ est inhumanitatis præco. Cum enim rogans, & supplex, & miserabilibus verbis, & anxius, & lacrymans toto die circumeundo mendicans, ne necessarium quidem victum comparat, fortasse hanc artem invenit, quæ non tantum illi, quantum tibi affert ignominiam, & culpam. Nam si facile moveremur, nunquam sane ille ejusmodi sustinere eligeret. Et quid nudita-

tem, & tremorem memoro? Dicam quod longe horribilius est, quod nonnulli suos cecare filios ætatis florem agentes coacti sunt. Siquidem cum sensu visus fruenter, & nudè circummendicantes, neque ætate, neque calamitate, inhumanos, atque immisericos moverent, tantis malis aliam addiderunt calamitatem, & quidem majorem: & ut famem lenirent, levius fore arbitrari sunt hoc communi lumine, & solaribus radiis, omni humano generi concessis, privari, quam perpetuo cum fame pugnare, & miserrima morte perire. . . . Alii quidem sine calceis incedunt, alii capiti acutos clavos infigunt, alii per ipsum gelu nudo corpore mendicantes petunt, alii etiam his graviora ferentes, miserabili de se præbent spectaculum. Quomodo autem dicis: Misere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam: cum tu non secundum magnam misericordiam miserearis, fortasse neque secundum parvam?

C A P U T VII.

De tempore quo eleemosynæ præceptum urget.
Variæ quæstiones resolvuntur.

I. **E**gestatis tempore eleemosynæ præceptum urget. Triplicem necessitatis gradum Theologi distinguunt, extremam, gravem, communem. Extrema est, cum pauper in proximo, vel probabili vitæ periculo versatur: non est expectanda ultima penuria, quia tunc forsitan egens non excipit auxilium. Ad necessitatem extremam attinet periculum perpetui carceris, mutilationis, & incurabilis morbi. Gravis egestas est, cum grave damnum imminet homini in honore, in vita, statu, aut re domestica. Communis est qua premuntur pauperes ostiatim stipem emendicantes. Triplici necessitati tria opponuntur bonorum genera. Bona alia necessaria sunt alendæ vitæ nostræ, & eorum quorum nobis cura incumbit. Alia statum, & conditionem spectant, quatenus abique ejusmodi bonis nequit homo propriæ conditionis, nobilitatis, & dignitatis gradum sustinere. Hæc bona duplicis sunt generis. Quædam ita necessaria sunt ut sine iisdem quisque a suo statu excideret; quædam ad decentiam, & decorem attinent. Postrema tandem bona superflua sunt vel vitæ, vel statui, vel utrique simul.

II. **Q**UÆST. I. Extrema necessitate laboranti astringuntur ne divites succurrere non modo ex superfluis, sed etiam ex necessariis statui?

RESP.

RESP. Extrema necessitate laborantibus succurrendum vi præcepti esse adfirmant omnes ex superfluis statui. Communis quoque sententia & vera est, cum aliquo detrimento proprii status levandam esse pauperis necessitatem. Non requiritur ut nobilis plebejus evadat ut pauperibus succurrat. Quoniam nunquam tanta divitiarum copia requiritur ad levandam extremam indigentiam pauperis, quæ non adeo frequens est, ut divites & nobiles debeant pauperes evadere. Aliqua tamen status diminutio necessaria est. Adstringuntur divites extrema urgente penuria, famulorum, & equitum multitudinem, pompæ splendorem, & conviviorum lautitias, alioque sumptus, quos impendere ad decorem, & ornatum proprii gradus consueverunt, restringere. Christiana prudentia opus est. Grave status detrimentum vix nunquam occurrit, ut pauperes ab extrema miseria levarentur.

III. QUÆST. II. *Tenentur ne divites captivos apud Turcas, aliosque infideles redimere?* RESP. Regula præcisa designari vix potest. Captivitas suapte natura extremam necessitatem secum non affert. Grave tamen malum est, ad quod tollendum plus & minus divites adstringuntur. Si captivitati adjunctum sit grave malum fortuitum, ut periculum amittendæ vitæ, vel fidei, si captivus utilis Reipublicæ sit, tum gravior incumbit divitibus obligatio. Spectandæ circumstantiæ sunt, & caritas christiana consulenda.

IV. Ex necessariis propriæ vitæ non adstringuntur divites succurrere pauperibus extrema penuria laborantibus: quia in pari necessitate ordo caritatis postulat ut quisque semetipsum præferat extraneo. Quid si homo extrema pressus egestate sit maxime utilis Reipublicæ? Hac de re prolixè Cicero disputat; sed raro hoc contingit ut homo extreme indigens adeo utilis reputetur Reipublicæ, ut pro ejusdem conservatione innocentis vita immolari debeat.

V. QUÆST. III. *Divites qui extrema penuria laboranti mutuo dat pecuniam, satisfaciunt præcepto eleemosynæ?* RESP. Sententia negans communis est, & vera, quia præceptum eleemosynæ distinctum est a præcepto mutuo dandi: & in extrema necessitate omnia sunt communia jure naturæ. Si tamen qui extrema premittitur necessitate in hoc loco, alibi bona haberet, tum non esset absolute pauper, & ideo impleteret præceptum, si mutuo a tali miseria liberaretur. Si absolu-

te pauper extrema prematur egestate, & divites recusent opem ferre, tum potest aliena surripere, ut sibi consulat, & evadat extremam penuriam.

VI. QUÆST. IV. *Licetum ne divitibus est retinere superflua statui præsentia, ut ad altiora ascendant?* RESP. Ut quæstio difficilis & implexa dissolvatur, pauca præmittenda sunt. Divites reperiuntur qui superflua habent, alioquin frustraneum esset præceptum: *Quod superest, date eleemosynam*: Luc. c. 11. Statum quoque permutatio licita est. Nam hic est divinæ providentiæ ordo, ut qui hac ætate divites sunt, futura in paupertatem decidant. Non igitur divites semper divites, nec pauperes semper pauperes, nec artifices semper artifices, nec mercatores semper mercatores, nec nobiles semper nobiles, sed perpetua vicissitudine, & mutatione nec divites, nec pauperes, nec artifices &c. unquam deerunt. Quapropter licitum est, debita moderatione servata, altiorem statum appetere.

VII. Illud nunc discutiendum, quomodo & divites superflua distribuere pauperibus debeant, simulque statum altiorem appetere licite queant. Pecuniarum accumulatio ex sola libidine & ambitione occupandi altiorem gradum illicita est, & malitiæ plenissima. Ipsa quoque graduum appetitio, nullo præstituto limite, nullaque propriæ virtutis consideratione habita, illicita est, & scelerum scaturigo. Ut itaque ascensus iste honestus sit & licitus, finem honestum habere debet. Paucis rem comprehendo. Si divites omitant eleemosynam, & liberalitatem in pauperes, ut accumulent, & ad altiorem statum ascendant, peccant adversus præceptum eleemosynæ. Divites autem, quorum viscera super pauperum calamitate vehementer afficiuntur, iisdem suppetias ferunt; qui non modo extremam, & gravem miseriam, sed communem etiam levare, & auferre student: qui in congregandis divitiis modum sibi præstittunt, rationemque servant; justitiam, & ceteras virtutes excolere student: isti ad altiora ascendere licite solent, quia ob virtutum cultum, & eleemosynarum liberalitatem contumplunt a Domino recipiunt in hoc mundo, & vitam æternam in alio.

VIII. Jure Ecclesia damnavit sequentem thesim, quam docuerunt nonnulli: *Vix in secularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui*. Hæc doctrina antievangelica est, quia si in divitibus vix superfluum reperitur, vix eleemosynæ præceptum a Christo impositum locum habet, & in fumum

occidit. Tria divitum genera distinguo. Alii sunt qui ampla prodigunt patrimonium in luxum, pompas, vanosque sumptus, quin pauperum recordentur. Isti præceptum eleemosynæ gravissime violant. Alii sunt divites nobiles, qui non causa ascendendi ad altiorum statum, sed solius avaritiæ ardore thesauros congregant, neglecta eleemosyna. Tertiis tandem sunt inferioris conditionis, qui multas divitias superfluas possident, sed omnia in crassimum congregant, ut ad altiorum statum ascendant. Divites tum secundæ, tum tertiæ classis similes sunt diviti evangelico, qui Luc. 12. dicebat: *Destruam horrea mea, & majora faciam, & illuc congregabo omnia que nata sunt mihi: & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibes, epulare. Christus respondit: Stulte, hac nocte animam tuam repetent a te. Que autem parasti, cujus erunt?*

IX. Luber isthuc transcribere S. Basilii Magni eloquentissimam & acerrimam redargutionem in divites istos ex homil. in hunc text. O verba stultissima! o dementiam singularem! Nam si PORCINAM habuisses animam, quid aliud ipsi annuntiare potuisses? Ita ne pecunius tu, ita bonorum animæ ignarus, eam ut exceptes carnalibus epulis, & quæcumque alui secessus recipit, animæ destines? ... Audi te dignam appellationem, quam tibi nullus hominum, sed ipse Dominus indidit: Stulte, hac nocte animam tuam abs te repetent. Superat æternam penam irriso stultitiæ. Qui namque paulo post arripiendus e vita, & ad supplicium adducendus, quale inquit tacitus consilium? Destruam horrea mea, & majora faciam. Isti ego sane dicorem: Benefacis: nam iniquitatis horrea procul dubio digna sunt ut diruantur. Everte miser tuis ipse manibus quod male edificasti. Solve horrea, unde nullus unquam solamen consecutus est. A fundamentis eradica avaritiæ custodem, dirue totum, everte muros, ostende Soli frumentum quod cariem, situmque contraxit. Educ diutius illigatas hasce divitias: produc in publicum triumphum tenebris obsita domicilia mammonæ. Destruam horrea mea, & majora faciam. Ubi vero & ista frumento adimpleveris, quid, queso, amplius cogitabis? An rursus destrues, & rursus edificabis? Quid stultius quam laboribus nunquam finiendis se conficere, ac summo cum studio edificare, nec minore cura eadem demoliri? habes, si vis, apothecas, ventres pauperum. Thesauriza tibi thesauros in celo. ... Longa tibi vite tempo-

ra prævivisti. Vide ne te illud tempus quod certo, ac præstituto termino accelerare solet, forte corripiat. Et profecto vitam sibi hoc modo confidentius polliceri, non bonitatis, sed malitiæ est indicium.

X. Plura alia congerit S. Pater in similes divites, deinde paulo infra divitis orationem refert his verbis: *Dixeris: cui facio injuriam si mea retineo conservoque? Audi responsum Basilii: Que illa, dic mihi, tua? Unde accepta hæc ad traducendam presentem hanc vitam invenisti? Perinde enim facis ac si quis in theatro locum spectandi mox ut anteverit aliis arripere, ceteros abarceat ingressu, suo unius usus id adjudicans quod ad omnium communem usum proponitur. Tales & divites existunt. Communia namque cum priores obtinuerint, propria faciunt occupando. Nam si tantum quisque usurparet, quantum ad propriæ necessitatis solatium faceret, superfluumque egeni tribueret; nemo profecto esset dives, nemo item pauper. Nonne nudus ex utero matris excidisti, nudusque iterum reverteris ad humum? Hæc tibi bona presentia unde? Si a casu dixeris, impius es, eum non agnoscens qui te condidit; neque ei qui dedit, rependens gratiam. Quod si ex Deo te illa habere fateris, dic mihi, quam ob rem hæc sortitus es? Non enim injustus est Deus, qui ea que sunt ad victum, inæqualiter nobis divideret. Cur tu dives es, ille pauper? Profecto non ob aliam causam, nisi ut tu benignitatis, ac fidelis administrationis mercedem accipias; ille vero patientiæ maximis premiis honoretur. Tu vero insatiabilis avaritiæ lacertis omnia circumplexus, & tot homines illis privans, neminem te ledere putas? Quis, queso, est avarus? Ille qui eo quod satis esse debet, non est contentus. Quis vero peculator? Ille qui ad se unum transfert que singulorum sunt. Tu ergo non avarus, tu non peculator; cum ea que ad dispensandum, distribuendumque receperis, tibi propria facis? Num qui vestem diripuerit, spoliator nominabitur; qui autem nudum non texerit, modo possit, alterius cujusdam nominis appellatione dignus erit?*

XI. QUÆST. V. In communi necessitate subveniendum ne pauperibus est ex superfluis? RESP. Ut paucis convellam laxas quorundam opinioniones, doctrinam S. Thomæ transcribo. Docet ille in 4. dist. 15. p. 2. ar. 1. q. 4. Dare eleemosynam de superfluo, cadit in præcepto; similiter dare eleemosynam ei qui est in extrema necessitate. Hanc doctrinam edidit 2. 2. q. 118. art. 4. ad 2. ubi explicans sententiam Basilii, inquit: *Basilii loquitur*
in

in illo casu in quo aliquis tenetur ex debito legali bona sua pauperibus erogare, vel propter periculum necessitatis, vel etiam propter superfluitatem habitatorum. Item q. 87. art. 1. ad 4. Tertia vero decima, quas cum pauperibus comedere debebant, in nova lege augentur, per hoc quod Dominus non solum decimam partem, sed etiam omnia superflua pauperibus jubet exhiberi, secundum illud Luc. 11. Quod superest date eleemosynam. Tandem quodl. 8. q. 16. ar. 12. Supposito enim quod aliquis habeat de superfluo & respectu individui, & respectu persone, quod tenetur pauperibus erogare; aut videt in paupere petente evidentia signa extreme necessitatis, aut non. Si videt, certum est quod tenetur dare, & peccat non dando. In hoc enim casu loquitur Ambrosius: Pisce fame morientem: si non paveris occidisti. Si vero non appareant, tunc non tenetur dare pauperi petenti: quia quamvis teneatur dare superfluum pauperibus, non tamen omnibus dare, nec huic dare, sed tenetur distribuere secundum quod sibi visum fuerit opportunum; nec tenetur inquirere, quia hoc esset nimis grave quod de omnibus pauperibus inquireret.

XII. Duo principia constituit Angelicus unde præceptum eleemosynæ proficitur. Alterum est extrema, vel gravis necessitas. Alterum superfluitas bonorum tum naturæ, tum statui. Præceptum ergo urget & ratione superfluitatis, & ratione necessitatis extremæ, vel gravis & urgentis. Quando occurrit extrema, vel gravis necessitas, tum danda est eleemosyna huic determinato pauperi egenti. Quando divitibus non occurrunt pauperes tali necessitate pressi, tum illi distribuere superflua naturæ, & statui in usus pios, prout sibi bene in Domino visum fuerit, debent.

XIII. Hinc infert Angelicus, teneri divites superflua & naturæ, & statui erogare in pauperes communi necessitate pressos. Plures adduxi rationes T. 2. in Decal. Diff. 6. cap. 13. Satis nunc sit indicare bonorum, quæ primum communia erant, partitionem jure gentium investiam esse. Quorsum? Numquid in Reipublicæ detrimentum, perturbationem, & humanæ societatis confusio-nem? Absit. Porro qualis confusio, qualis recti ordinis perversio foret, si pauperum cœtui sublata esset bonorum partitio, divitibusque concessa, ut avaritiæ, aut pompis, illecebris, & vitiis indulgerent? Gentium jus seu humani generis consensus in bonorum partitione æquissimus fuit, solumque

pro fine habuit hominum commodum, & tranquillitatem. Atqui si egentes homines continenter cum fame, & siti luctari deberent, & divites superfluis abundare, & ad libitum superflua prodigere; qua ratione ab injustitiæ labe purgari hujusmodi partitio posset?

XIV. Opponit P. Diana cum pluribus aliis Probabilistis, hinc sequi, omnes divites, eorumque Confessarios damnari. Respondeo, eos divites damnari, nisi resipiscant, qui præceptum eleemosynæ non implent, & eos Confessarios qui absolvunt divites indignos, & violatores legis naturalis, & divinæ. Plura paradoxa laxitatis plena docet cum nonnullis aliis P. Diana, quæ profligavi loc. cit. cap. xi. Sed audiant omnes qui Dianæ doctrinam propugnant, responsum quod tract. 2. de elem. cap. 6. præbet Cardinalis Cajetanus. Quod si mihi illud objeceris, quod scilicet divitum confessiones audiri non possent, & Confessores damnationem incurrerent; audi Dominum Jesum Christum in Evangelio divitibus dicentem: Facilius est camelum transire per foramen acus, quam divitem intrare in Regnum celorum. Confessoribus autem: Si cæcus cæco ducatum præbeat, ambo in foveam cadunt. Frequentissime mollioris Ethices patroni pro absurdo obtrudunt quod Christus Jesus severissime minatur. Christus exclamat: Quam difficile qui pecunias habent, in Regnum Dei intrabunt! Et P. Diana cum ceteris hoc divinum oraculum pro absurdo opponit? Facile damnarentur divites, & Confessarii, inquit isti novi doctores, si superflua naturæ, & statui distribuere pauperibus deberent. Sed reipsa facile damnari divites Christus asserit. Ergo vi evidentis ratiocinii falsa est istorum Casuistarum opinio.

XV. Non modo ex superfluis, verum etiam ex necessariis ad status decentiam & decorem tenentur divites succurrere pauperibus gravi necessitate oppressis, ut communior & mihi vera sententia docet. Lege Tom. 2. in Decal. Diff. 6. c. 12.

XVI. QUÆST. VI. Licitum ne pauperi est in gravi constituto necessitate furari ea quæ sibi necessaria sunt? RESP. Opinionem adfirmantem docuerunt Vasquez, Lugo, Castropalaus, Diana, & alii, quos citat Cardenas, qui eos secutus est; sed postea hanc ipse opinionem retractavit Diff. 23. c. 1. a. 3. n. 34. & merito: quia eam damnavit Ven. Innocent. XI. Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi. Beni-

gni Casuistæ non pauci nunc plus iusto fa-
vent pauperum rapacitati, nunc laxius indul-
gent divitum avaritiæ.

C A P U T VIII.

*Qui facere eleemosynas; de quibus bonis, &
quibus pauperibus astringuntur?*

I. Q. UÆST. I. *Quinam erogare eleemosynas possunt, & debent?* RESP. Omnes qui absoluto rerum suarum dominio potiuntur. Quare servi, mancipia, cum rerum iure careant, quæ in eleemosynam erogent, non habent; secus dicendum, si peculium possiderent: adimere etiam valent eorum quæ sunt in propriam sustentationem determinate data, & in pauperes distribuere. Minores, pupilli, & prodigi parvas tantum facere eleemosynas; tutores, & curatores eas facere eleemosynas debent quas erogare astringerentur domini.

II. Q. UÆST. II. *Filii familias, & uxores facere ne eleemosynas queunt?* RESP. Filii familias ex iis bonis quorum dominium est penes parentes, nequeunt eleemosynas facere; neque bonorum quæ adventitia dicuntur, quorum usufructus est penes parentes. Possunt vero ex bonis castrensis, & debent pauperibus succurrere: item ex iis bonis quæ a parentibus accipiunt ad honestam recreationem, & dum parentum negotia agunt, possunt moderatas eleemosynas facere, quia consentientes parentes præsumuntur. Immo parentes debent aliquas pecunias filiis tradere distribuendas pauperibus, ut assuescant præceptum implere.

III. Uxores de bonis maritorum absolute eleemosynas facere nequeunt. Consuetudine tamen obtinente, & Christianis maritis consentientibus possunt uxores congruas moderatasque eleemosynas facere. Item ad avertendum aliquod temporale, vel spirituale damnum possunt eleemosynas erogare, præsertim si mariti negligentes sint in præcepto implendo. Rursus extreme indigenti, etiam invitæ maritis, possunt & debent uxores succurrere. De bonis vero propriis donatione, hereditate aliove iusto titulo obtentis, quæque paraphernalia vocantur, tenentur uxores eleemosynas congruas facere.

IV. Q. UÆST. III. *Tenentur ne Regulares eleemosynas facere?* RESP. Si sermo sit de Regularibus privatis, planum est nullas istos erogare eleemosynas posse, cum omni dominio careant. Extrema necessitate urgente,

etiam invitæ Prælati, succurrere pauperibus debent. In aliis eventibus licentia Prælati necessaria est. Cœnobita vero Religiosorum ad eleemosynas astringuntur, cum bonis abundant.

V. Q. UÆST. IV. *Quibus pauperibus eroganda eleemosyna est?* RESP. Pauperes alii necessarii, alii voluntarii. Utrisque subveniendum est. In pari causa illis pauperibus subveniendum potius est qui majori pietate, & sanctitate fulgent. Pauperes qui simulant miseriam, & egestatem, ut eleemosynas extorqueant, peccant, & ad restitutionem tenentur. Qui revera pauperes sunt, & majorem qua premuntur, miseriam effingunt, peccant, quia mendacia sive in verbis, sive in factis, semper sunt vitiosa: ad restitutionem tamen non tenentur, cum reipsa pauperes sint. Quamobrem graviter peccant Concionatores, qui confictas necessitates exaggerant auditoribus, ut uberiores eleemosynas extorqueant. Eleemosynæ fictæ paupertate collectæ pauperibus sunt restituendæ.

C A P U T IX.

Monitum ad Confessarios.

I. CUM Christi oracula, & omnium Patrum, graviorumque Theologorum doctrinam recogito, totis artibus super divitum salute contremisco: nec quorundam benigna lenocinia dolorem, pavoremque liniunt. Extrema utique vitanda sunt. Cavendum ne Christi jugum plus iusto gravetur in hac causa, quod difficile evenit. Cavendum ne plus iusto relaxemus, quod ex proscriptis opinionibus, & aliis æquo benignioribus facillime contingere compertum est. Divitum ergo Confessarii Evangelium Christi Jesu, & SS. Patrum doctrinam præ oculis habeant.

II. Cavere Confessarii debent ne divitibus adulentur. Christi doctrinam super eorum difficili salute altius inculcent. Caveant ne timor alienandi a se divites, illisque displicendi efficiat ut evangelicæ doctrinæ severitatem nimia dulcedine deliniant, temperentque. Regula certa, & præcisa designari nequit sive super altiore statu comparando, sive super patrimonio augendo intra sphaeram ejusdem status. Bonorum quoque superfluitas non est aliquo individuo puncto constituta. Plura in futurum servare divites valent ad dotandas filias, ad providendum liberis, ad onera civitatis, vel Reipublicæ sustinenda, & alia incommoda, quæ evenire probabiliter solent, reparanda. At sub his titulis ava-

ra cupiditas, ambitio, & proprius amor plurima effingit, quæ præceptum gravissimum in nihilum redigunt.

III. Illud est certum superfluis divites abundare, omnibus eorum oneribus, sive præsentibus, sive futuris pensatis. Vana ergo, & mendax est plurium divitum excusatio dicentium, se superfluis carere. In istos Confessarii intorqueant quæ orat. 1. S. Gregorius Nazianzenus scribit. *Qui molliter & delicate vivere instituerunt, necessario ad excogitandos magnificos edificiorum apparatus alliciuntur. In his construendis, & exornandis maxima vis pecuniarum profunditur. Ad hæc cætus hominum libenter convosant, & invitant, splendidam, & variam suppellectilem studiose comparant, innumerabilia poculorum genera, scurras, mimos, cytharistas, cantores, cantatrices, saltatores, saltatrices, totum denique petulantie ludum. Atque dum hæc intus geruntur, assident ad vestibuli fores innumerabiles laceri, partim gravibus ulceribus pleni, partim oculis orbat, partim pedibus mutili, conclamant, nec tamen exaudiuntur. Si Deus hæc aspiciat, ut profecto aspiciat, quem exitum fore cogitatis, o pauperum inimici? An nescitis horum causa in sacro Evangelio poni, & commemorari exempla omnia horrenda, & terribilia?*

IV. In quantitate eleemosynæ distribuendæ definienda aqua hæret. Omnia superflua distribuenda Christus jubet, & Patres inculcant. Sed hæc superflua cum nullo certo concludantur limite, non subjacent certæ & præcisæ mensuræ. Theologorum aliqui assignant decimam redditum sive ex latifundiis, sive ex industria obvenientiam, partem. Alii artificem, alii ampliorem mensuram præscribunt.

V. Adrianus Relandus de Religione Mohammedica a pag. 99. narrat, Turcas aurum, argentum, triticum, bordeum, dactylos, uvas passas, camelos, boves, & oves, & plantas certa eleemosynæ pensione gravare in annos singulos, multis adjectis conditionibus. Quæ pensio fere ad quinque in centum accedit. Quod ideo in transcurso adnoto, ne divites christiani in eroganda eleemosyna difficiles se præbeant. Cum vero præcisam mensuram designare ipse nequeam, rescribam quæ Doctores sancti suggerunt.

VI. S. Thomas de Villanova conc. 2. de S. Marr. hoc præbet responsum. *Audi Joannem. Qui habet duas tunicas, det unam non habenti; & qui habet escas, similiter faciat. Dices forsitan: Dare medietatem multum est.*

Tem. I.

Sunt mihi uxor, & familia, quam nutriam. His omnibus medietas reliqua non sufficeret. Ad quod ego: Erant hæc omnia Zachæo; sed approbante Domino medietatem bonorum suorum pauperibus erogavit. Ob, inquit, Zachæus publicanus erat: quid mirum, si dedit omnia qui prius rapuerat? Da igitur omne quod superest. Sed dices: Si quidem filii non accrescerent, non ego quoque hereditatem & patrimonium meum augetem; sed accidentibus filiis patrimonium quoque augere necesse est. Bene sit ita: computa hæc omnia: da quod superest. Dices: libenter accepto: si omnia computo, multa desunt. Vere ita est: cupiditati tuæ deficient multa, & deessent etiam, si totum orbem solus sine socio possideres. Nolo ergo ad ratiocinium te adducere. Fac sicut filio suo consulit Tobias iv. Quomodo potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue; si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude: Non improbo, si certam portionem pecuniæ ad arbitrium boni viri juxta tuos redditus quotannis pauperibus erogandam signaveris. Cum igitur certa & præcisæ eleemosynarum quantitas præscribi nequeat, ea saltem dicamus quæ proximius accedere ad evangelicam doctrinam videntur. Et primo certum est divites illos eleemosynæ præceptum non servare qui ex amplis divitiis quasdam viles reliquias, paucosque obulos pauperibus impertiunt, nullo habito ad divitiarum copiam respectu: qui lautius canes quam pauperes alunt: qui in luxum, pompas, convivias, ludos, aliaque oblectamenta larga manu pecunias effundunt, modice vero pauperibus subveniunt. Regula igitur sancti Tobiae præ oculis habenda. Qui multa possidet, multa eroget, & quorum exigua sunt patrimonialia, exigua sint pauperum subsidia, quæ desiderio plura tradendi, si suppetere, impertiantur. Christum in pauperibus spectent divites; se tamquam fratres pauperum reputent; non mensuræ divitiarumque viles quisquillas, sed justam portionem illis distribuunt. Præter ergo mensuræ micæ, illosque obulos qui mendicis occurrentibus distribui solent, certam quamdam suorum reddituum portionem assignent divites, majorem minoremve, juxta divitiarum redundantiam, pauperibus quotannis impertiendam.

VII. Filiorum numerum, filiarumque dotem opponere divites solent. Quibus Augustinus hoc præbet responsum ser. de diver. 43. *Fac locum Christo cum filiis tuis, accedat familie Dominus tuus, accedat ad prolem Creator tuus, accedat ad numerum filiorum tuorum*

frater tuus. Duos filios habes, tertium illum computa: tres habes, quartus numeretur Christus: quintum habes, sextus dicatur: decem habes, undecimus sit. Nolo amplius dicere. Unius filii tui serva locum Domino tuo. Quod enim dabis Domino tuo, & tibi proderit, & filiis tuis. Quod autem male servas filiis tuis, & tibi oberit, & filiis. Dabis autem portionem unam, quam unius filii deputasti.

CAPUT X.

De correctione fraternæ.

I. **C**orrectio fraternæ describitur a S. Thoma 2. 2. q. 33. a. 1. quod sit spiritualis eleemosyna a caritate manans, qua quis secreta admonitione malum proximi, quatenus illi noxium est, removere studet. Correctio duplex. Fraternæ, quam descripsi, & judicialis, quæ actus iustitiæ est, bonumque iustitiæ spectat. Correctio hæc ab illis solis præstari valet qui potestate publica præditi sunt.

II. QUÆST. I. *Divinum ne est correctionis fraternæ præceptum?* RESP. Adfirmant omnes. Inquit enim Matth. c. 18. *Si autem peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum.* Præceptum hoc obstringit tum fideles, tum infideles, quia divinum & naturale est, inclusum in his verbis: *Quod tibi vis fieri, alteri feceris.*

III. Plures conditiones S. Thomas 2. 2. q. 33. a. 2. recenset, quæ revocari possunt ad quatuor, ut mandatum hoc obstringat. 1. Est gravis peccati notitia. 2. ut spes habeatur emendationis. 3. ut sit personæ, & temporis opportunitas. 4. ut præstari commode queat.

IV. Notitia peccati requisita moraliter certa esse debet, nec dubia sufficit, aut leviter probabilis, nisi periculum gravis damni immineret, aut cum peccatum in proximi detrimentum vergeret, essetque emendationis spes: tunc enim sola probabilis dubitatio sufficeret ad delinquentis correctionem faciendam.

V. Peccatum correctioni obnoxium mortale est, secus veniale; nisi venialia proximum periculum annexum habeant prolubendi in mortalia: tum enim obligare præceptum existimo. Si peccata venialia sint habitualia non ex infirmitate, sed ex malitia, præceptum obligat sub levi culpa.

VI. Superiores laici liberi sunt a corrigendis venialibus culpis subditorum, quoniam istorum est tranquillitatem & pacem Reipu-

blicæ, & communitatis custodire: peccata autem venialia hanc pacem non turbant. Illa isti peccata mortalia corrigere potissimum debent quæ sunt proximo perniciofa. Superiores vero ecclesiastici, & præsertim Regulares astringuntur peccata venialia deliberata, & quæ ex malitia proficiscuntur, corrigere: quia hæc perfectionis, ad quam incumbere Regulares tenentur speciali titulo, cursum interceptiunt. Immo obligati sunt, & quidem graviter corrigere frequentes constitutionum proprii Ordinis transgressionem, quæ grave Ordini detrimentum inferunt, & disponunt ad disciplinæ regularis dissolutionem.

VII. Peccata præterita nondum emendata fraternæ correctioni obnoxia sunt, quidquid in oppositum dicant nonnulli: quoniam flagitium non modo patrandum, sed patratum, correctionis materia est: inquit enim evangelicus textus: *Si peccaverit (non si peccabit) in te frater tuus, corripe eum.*

VIII. QUÆST. II. *Peccata ex ignorantia commissa, sunt ne vi præcepti corrigenda?* RESP. Adfirmant omnes, si ignorantia sit vincibilis. De ignorantia invincibili diffidit inter Theologos est. At communior & mihi vera sententia est tum præsertim urgere præceptum, cum proximus duplici miseria laborat, & quod peccatum, licet materiale patravit, & quod tenebrarum caligine obductus peccatum ignoret. Urget ergo magnopere tunc præceptum proximum illuminandi. Si ignorantia invincibilis sit juris tantum ecclesiastici, etiam tunc urget præceptum: præsertim si jus istud universam spectet Ecclesiam, ut est illud quod præcipit quadragesimam, quatuor tempora, abstinendam a carnibus die veneris, & id genus similia. Horum quippe ignorantia grave malum est, a quo eripiendus est proximus correctionis fraternæ beneficio.

IX. QUÆST. III. *Quæ sunt personæ quibus onus incumbit correctionis?* RESP. Omnes sunt huic præcepto obnoxii, ut supra dictum est. At de quibusdam, & præsertim de peccatoribus disputatur inter Theologos. Expediens est ut correctores sint iusti; immo id requirere Scriptura sancta videtur: inquit enim c. 7. S. Matthæus: *Hypocrita, eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc ejicies festucam de oculo fratris tui*, item c. 4. S. Lucas: *Medice cura te ipsum*: & Rom. c. 2. S. Paulus: *In quo alium iudicas, teipsum condemnas*. Quæ omnia in corripiente desiderant a crimine munditiam, atque adeo humilitatem, mansuetudinem, prudentiam, aliasque virtutes quæ in iustis splendent. Peccatores ut

plurimum odio, superbia, fastuque perciti aliorum criminum oburgatores sunt.

X. Respondeo tamen peccatores a præcepto correctionis immunes non esse, sed eodem devotos, ut 2. 2. q. 33. art. 5. docet S. Thomas. *Correctio delinquentis pertinet ad aliquem, in quantum in eo viget iudicium rationis: & secundum hoc potest sibi competere in subditis delictum arguere. Sed tamen per peccatum præcedens impedimentum quoddam affertur correctioni propter tria. Primo quidem quia ex peccato præcedenti indignus redditur ut alium corrigat; & præcipue si majus peccatum commisit, unde non est dignus ut alium corrigat de minori peccato. . . . Secundo redditur indebita correctio propter scandalum quod sequitur ex correctione, si peccatum corripientis sit manifestum: quia videtur quod ille qui corrigit, non corrigit ex caritate, sed magis ad ostentationem. . . . Tercio modo propter superbiam corripientis, in quantum scilicet aliquis propria peccata parvipendens, se ipsum proximo præfert in corde suo, peccata ejus a se severitate dijudicans, ac si ipse esset iustus. . . . Ex his ergo patet quod si peccator cum humilitate corripiat delinquentem, non peccat, nec sibi novam condemnationem acquirit; licet per hoc vel in conscientia fratris, vel saltem sua pro peccato præterito condemnationem se esse ostendat.*

XI. Peccatorum est, antequam alios corripiant, propria detestari crimina, & magna animi humilitate aliena vitia increpare. Interdum peccatores naturali prudentia, & bono sensu prædiri plus energiae, persuasionis, & efficaciae habent ad excitandum peccati odium, quam iustorum nonnulli, naturæ donis destituti, & nimium molesti. Peccatores ergo sicuti ad eleemosynam corporalem, ita ad spirituales astricti sunt. Probabilis est ipsos Prælatos ecclesiasticos peccato inquinatos non peccare correctionem judicalem exercendo. Peccant tamen, & quidem graviter dum non se emendant, & in statu opportuno correctioni faciendæ non se constituunt. Aut enim a præfectura se abdicare debent, aut suos componere mores, & impedimenta remove quæ obsunt rectæ & utili administrationi propriæ præfecturæ.

XII. QUÆST. IV. Concionatores gravi culpa polluti peccant ne mortaliter verbum Dei & publico suggestu predicantes? RESP. Adfirmant Caietanus, Navarrus, Paludanus, Sylvester, & alii. Non audeo huic sententiæ subscribere: quia cum de peccato mortali agitur, periculose definitur, nisi veritas expresse

pateat. Porro si ministerii qualitas absolute spectetur, non videtur tantam requirere sanctitatem, ut Concionator mortifera culpa maculatus nequeat illud obire quin sacrilegium, seu mortale crimen perpetret. Hoc tamen tremens & hærens, dico, quoniam ministerium apostolicum est, & sublime. Quare ad primum quod attinet, si Concionator ex infirmitate lapsus in aliquod crimen sit, & ex necessitate conciones habere debeat, non crederem, illum graviter peccare. Ceterum Concionatores illi qui flagitiorum pleni apostolico ministerio funguntur, profanationem gravem patrare, sterile, quantum per ipsos stat, verbum Dei efficere mihi probabilius apparet. Nec est quod opponas, scelestos Concionatores interdum inveteratos peccatores ad meliorem frugem revocare: quoniam iniquorum Concionatorum opera Deum uti posse ad peccantium conversionem, neminem latet. Propterea ne Concionatores scelesti non deturpant suum ministerium? Propterea ne exempti a lege sunt eluendi propria crimina, ut impedimenta removeant sui officii, & ut aptos sese reddant ad sancta sancte tradenda? Concionatores publica corrigere peccata debent, tametsi nullum fere fructum sperarent, quod raro præsumi potest, dum coram multitudine redargutio fit. Contemptio enim correctionis, argumentum est reprobationis. Quomodo autem præsumi prudenter potest omnes auditores reprobos esse? Tunc solum omitte re Concionatores licite valent correctionem, quando ex ea prævident prudenter majus futurum malum.

XIII. QUÆST. V. Obstringuntur ne subditi superiores corrigere? RESP. Gravissimam & summi momenti quæstionem discutiendam propono. Omnes ad unum Theologi adfirmantem sententiam propugnant, licet eam obiter tractent, cum tamen digna sit discussione severa. Si displicendi timor, si rei mundanæ spes, si proprius amor sæpe in causa sunt, cur fraternæ correctionis præceptum negligatur, potiori jure hæc, & alia longe plura nos ab ejusdem observatione removeant, cum superiores nostri, sub quorum virga vivimus, corrigendi sunt.

XIV. S. Augustinus Lib. 1. cap. 9. de Civit. Dei animadvertit, vel ipsos viros sanctos plerumque istius præcepti observationem negligere, inquiens: Plerumque enim ab eis docendis, admonendis aliquando etiam oburgandis, & corripiendis male dissimulatur: vel cum laboris piget, vel cum eorum os eorum verecundamur offendere: vel cum inimicitias

devitamus, ne impedian & noceant (N. B.) in istis temporalibus rebus, sive quas adipisci adhuc appetit nostra cupiditas, sive quas amittere formidat infirmitas; ita ut quamvis bonis vita malorum displiceat, & ideo cum eis non incidant in illam damnationem, quæ post hanc vitam talibus preparatur; tamen quia propter ea peccatis eorum damnabilius pareunt, dum eos in suis licet levibus, & venialibus meruunt, jure cum eis temporalibus flagellantur, quamvis in æternum minime puniantur. Illud est culpabile quod ii qui dissimiliter vivunt, & a malorum factis abhorrent, parcunt tamen peccatis alienis, quæ deducere, & objugare deberent, dum eorum offensiones cavent, ne sibi noceant (N. B.) in his rebus, quibus licet boni, atque innocentes utuntur; sed cupidus, quam oportebat eos qui in hoc mundo peregrinantur, & spem supernæ Patriæ præ se gerunt. Omittitur correptio, subdit ibi paulo post, quia delectat lingua blandiens, & humanus dies, & reformidatur vulgi judicium, & carnis ex cruciatio, vel peremptio, hoc est propter quædam cupiditatis vincula, non propter officia caritatis. Tandem capit concludit, improperans tum superioribus, tum subditis neglectæ correctionis crimen. Quæ in re non utique parem, sed longe graviores habent causam quibus per Prophetam dicitur: „ Ille qui, dem in suo peccato morietur, sanguinem „ autem ejus de manu speculatoris requi- „ ram. “ Ad hoc enim speculatores, hoc est populorum prepositi constituti sunt in Ecclesiis ut non parcant objugando peccata. Nec ideo tamen ab hujusmodi culpa penitus alienus est qui licet prepositus non sit, in eis tamen quibus vitæ hujus necessitate conjungitur, multa monenda, vel arguenda novit, & negligit, devitans eorum offensiones, propter illas quibus in hac vita, non indebitis utitur, sed plusquam debuit delectatur. Tandem Lib. 10. cap. 29. animadvertit, superbos omnes correctionem contemnere. An forte corrigi pudet? Et hoc vitium non nisi superbiorum est.

XV. S. Thomas 2. 2. qu. 33. a. 4. rationem assignat. Correctio, inquit, est actus caritatis. Ergo ad eos omnes quos caritate prosequi debemus, se extendit. Superiores autem ferventiori caritate diligendi, qui quanto in loco sublimiori splendent, tanto in periculo majori versantur, inquit S. Augustinus. Ergo præ ceteris spirituali correctionis elemosyna indigent. Si omnes mansuetudine, & humilitate, superiores potissimum summa reverentia, & animi demissione corrigi debent, ut inquit ibidem S. Thomas. Pauci superio-

res corriguntur, quia pauci ea humilitatis argumenta perhibent, unde præsumere, & sperare subditi queant emendationis fructum. Pauci subditi correctionis præceptum impleunt, quia pauci timoris, & spei expertes repertiuntur, pauci a culpis ita immunes, ut redargui a superioribus nequeant. Recogitent superiores, se de omnibus peccatis per subditos commissis ob eorum negligentiam in corrigendo, rationem Deo reddituros. Versent animo subditi, se minime liberos esse a corrigendis in spiritu humilitatis suis superioribus, si spes profectus affulgeat: quod præceptum illos præsertim urget qui superiores adjuvant ex officio in subditorum regimine.

XVI. QUÆST. VI. *Qui sunt superiores qui peculiari jure obstringuntur ad correctionem?* RESP. Prælati subditos, parentes filios, domini famulos, mariti uxores, tutores pupillos, Parochi populum. Confessarii penitentes, curatores minores corrigere peculiari jure astringuntur. Isti non modo caritatis titulo, ut ceteri omnes, verum etiam justitiæ lege astringuntur corrigere inferiores. Superiores enim præter communis præcepti vinculum officii ligamine devincti sunt. Duplicem autem correctionem peragere Prælati debent, alteram judicalem, alteram fraternam.

XVII. QUÆST. VII. *Quæ spes profectus concipi debet ut fraternæ correctionis præceptum obliget?* RESP. Quatuor esse condiciones quæ præcedere correctionem fraternam debent, jam supra indicatum est. De earumdem nunc intelligentia breviter differendum. De correctione non judiciali, quæ fieri etiam sine profectus spe debet, sed fraterna nunc sermo est. Hujusce correctionis finis est delinquentis emendatio. Si istius emendationis spes desit, præceptum non obligat ut 2. 2. q. 33. a. 6. docet Angelicus. *Alia vero est correctio fraterna, cujus finis est emendatio delinquentis, non habens coactionem, sed simplicem admonitionem. Et ideo ubi probabiliter æstimatur quod peccator admonitionem non recipiat, sed ad pejora labatur, est ab hujusmodi correctione desistendum: quia ea quæ sunt ad finem, debent regulari secundum quod exigit ratio finis.*

XVIII. Convenit penes omnes non requiri spem certam, sed sufficere probabilem. Frequenter homines violant correctionis præceptum, quia desperant de emendationis profectu. Mentitur iniquitas sibi. Modo homines dicunt bene judicandum de omnibus, omniumque sperandam esse salutem. Modo, cum implere correctionis præceptum debeant, teme-

temere de omnibus judicant, ajuntque, se non obstringi tali præcepto, quia nulla profectus spes refulget. Non advertunt isti, superbos, reprobosque se judicare illos quos correctionem contempturos fore concipiunt. Rara est delinquentium emendatio, non tam ob illorum malitiam, quam ob corrigentium defectum. Non inficior plures esse peccatores perversos, obstinatosque qui nolunt intelligere ut bene agant. Sed verum etiam est deesse correctores, qui aut præceptum implere velint, aut sint caritate, prudentia, mansuetudine, veroque zelo præditi. Ad me quod attinet, plures inveni qui correctionem susceperint quam qui contempserint. Si prima correctio non prodest, repetenda toties est, quoties concipitur spes emendationis. Idus repetiti sæpe duritiam frangunt. Quando dubitatur correctionem plus mali quam boni parituram fore, abstinendum ab eadem est. Si vero dubitatur non de majori malo, sed solum de profectu, facienda correctio est. In ludo si non dubitas de jactura, sed solum de lucro, aleam jacis. In extrema necessitate facienda correctio est, quamvis dubites nocitura ne sit, an profutura.

XIX. QUÆST. VIII. *Differrī ne correctio debet, ut tempore opportuno peragatur?* RESP. Altera conditio quæ comitari correctionem debet, est temporis opportunitas. Accelerari, vel differri correctio debet, prout expensis circumstantiis judicator correctio hoc aut illo tempore magis profutura. Non liberamur a correctionis præcepto, propterea quod ab aliis faciendam prævidemus. Quoniam præceptum omnes & singulos obstringit. *Et mandavit illis, unicuique de proximo suo: Eccli. 17.*

XX. QUÆST. IX. *Quis ordo in correctione servandus?* RESP. Præscriptus hic ordo est cap. 19. Evangelistæ Matthæi: *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos, ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic Ecclesie. Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus.*

XXI. Tria servanda præcipiuntur. 1. ut secreto correctio fiat. 2. ut si inutilis sit correctio, testes adhibeantur. 3. ut superiori delictum deferatur, quando præfata duo non profunt. Hic ordo non consilii, sed præcepti est, ut communiter Theologi cum S. Thoma 2. 2. q. 33. ar. 7. docent. Ostendit

enim Angelicus ordinem hunc esse legi naturæ consentaneum. Nam ordo iste primum salutem æternam, deinde famam proximi spectat. Servandus autem ordo est meliori modo. Non advocentur testes, si privata & secreta correctio prodest: si testis unus sufficiat, non advocentur duo. In ordine isto servando spectanda sunt criminum genera. Si peccatum publicum est, aut damnum proximo inferens, publice arguendum est, ut 1. ad Timoth. 5. S. Paulus docet: *Peccantem coram omnibus argue, ut & ceteri timorem habeant.* Deferri etiam tunc ad superiorem debet.

XXII. QUÆST. X. *Obligat ne servandi ordinis præceptum, cum existimatur securius Prælatus correcturum fore delinquentem?* RESP. Disputant in utramque partem Theologi. Nonnulli deferendum ad superiorem ut patrem, crimen defendunt, cum prævidetur melius ab eodem correctio facienda.

XXIII. Probabilior mihi sententia est servandum esse communiter ordinem hunc, quia præceptum ordinis servandi & naturale est, & divinum: & quia raro contingit, spectatis omnibus, melius fieri per Prælatum quam per privatam personam. Adversarii concedunt bene fieri per hominem privatum correctionem posse, ideoque ajunt, melius fieri per Prælatum. Peccator infamatur certe apud Prælatum, dum eidem crimen revelatur peccantis. Porro hæc diffamatio conturbat delinquentem, eumque ad fructum correctionis ineptum reddit. Si comparatur hæc major Prælati aptitudo cum turbatione corrigendi, hæc illam communiter superat. Efficacitas correctionis plurimum pendet a dispositione illius qui suscipere correctionem debet. Quis autem est qui non aveat corripī potius a fratre suo peccati conscio, quam a Prælato, qui delictum ignorat? Duo gravamina subit corrigendus. Unum quod suum peccatum notum dumtaxat homini privato, manifestetur alteri. Secundum, quod hæc manifestatio fiat Prælato, cujus gratia communiter plaris fit quam multorum particularium. Ergo communiter considerant homines corrigi potius a privatis fratribus quam a Prælatis. Ergo communiter aptiores sunt privati quam Prælati ut patres ad corrigendum, propterea quod efficacitas correctionis pendeat a majori dispositione corrigendorum: isti autem, ut dixi, libentius privatorum quam Prælatorum correctionem suscipiunt. Quare Christus Dominus absolute, & absque limitatione ordinem hunc servandum præscripsit.

XXIV. Sententiam nostram luculenter S. Thomas 2. 2. qu. 33. ar. 7. ad 5. docet. Dicendum, quod Prælatus non est obediendum contra præceptum Domini, secundum illud Act. 5. Obedire oportet Deo magis quam hominibus. Et ideo quando Prælatus præcipit ut sibi dicatur, quod quis scriberet corrigendum, intelligendum est præceptum sane, salvo ordine correctionis fraternæ; siue præceptum fiat communiter ad omnes, siue ad aliquem specialiter. Sed si Prælatus expresse præciperet contra hunc ordinem a Domino institutum, & ipse peccaret præcipiens, & ei obediens, quasi contra præceptum Domini agens. Unde non esset ei obediendum: quia Prælatus non est iudex occultorum, sed solus Deus. Unde non habet potestatem præcipiendi aliquid super occultis, nisi in quantum per aliqua indicia manifestantur, puta per infamiam, vel per aliquas suspiciones: in quibus casibus potest Prælatus præcipere eodem modo, sicut, & iudex secularis, vel ecclesiasticus potest exigere iuramentum de veritate dicenda.

XXV. Si neque Prælato præcipienti delationem criminis occulti, prætermisso secretæ correctionis ordine, obediendum est, iudice S. Thoma, qua ratione homo privatus sponte prætermittit hunc ordinem valet? Præceptum istius ordinis divinum est, idcirco nisi evidens & manifesta necessitas ostendat melius per Prælatum exequendam fore correctionem, semper servandus ordo est. Raro autem, immo rarissime melius fit per Prælatum correctio isthæc ob rationes quas supra delibavi: ideo implendum præceptum est. Quod opponunt ex quodlib. 11. a. 13. S. Thomæ, nullius momenti est. Nam concedimus & nos admissio casu in quo Prælatus efficacius corrigeret quam privatus, prætermitti ordinem posse; sed reperimus hoc perraro contingere, privatosque homines facillime sibi illudere, & effingere hanc majorem efficacitatem pro arbitrio.

XXVI. QUÆST. XI. *Quæ peccata deferri ad superiorem neglecto correctionis ordine debent?* RESP. Peccata nota, & publica deferri ad Prælatum ut iudicem debent. Peccata nota dicuntur aut notorietate juris, cum in tribunal delata sunt, aut notorietate facti, quando factum nempe contingit coram pluribus. Si peccatum patratum sit coram duobus aut tribus testibus, non potest dici publicum. Probari utique in iudicio, & fieri publicum potest; sed antequam ad tribunal deferatur, publicum non est: ideo præmitti correctio debet, si spes adsit emendationis,

dummodo peccatum non sit in damnum tertii. Lucrandus enim frater est cum minori ejusdem detrimento.

XXVII. Peccata publica deferenda ad iudicem sunt, ut præcipit 1. ad Timoth. c. 5. S. Paulus: Peccantem coram omnibus argue, ut ceteri timorem habeant. Qui publice peccat, in bonum commune delinquit. Si tamen quis ex fortuito impetu publice peccaret, & probabilissima emendationis spes adesset, tunc corrigendus secreto esset, sublato scandalo. Tunc autem ex fortuito impetu peccare quis præsumitur, cum in publica existimatione est homo probus, & ex aliquo inopinato eventu labitur in aliquod peccatum, quod non vergit in damnum tertii, nec communitatis. Semper enim præ oculis habendum est præceptum ordinis a Christo præscripti.

XXVIII. Delicta hæresis, proditiōis civitatis, & similia denuncianda sunt superiori ut iudici. Opposita opinio damnata est ab Alex. VII. in hac thesi: Quamvis tibi constet Petrum esse hæreticum, non teneris denunciare, si probare non possis. Quamvis crimen hæresis occultum sit, denunciandum est iudici, non ut puniat delinquentem, sed ut caveat bono publico, ut 2. 2. qu. 33. art. 7. S. Thomas docet. Quedam enim peccata occulta sunt quæ sunt in documentum proximorum vel corporale, vel spirituale; puta si aliquis occulte trahet quomodo civitas tradatur hostibus, vel si hæreticus privatim homines a fide avertat. Et quia ille qui in occulto peccat, non solum in se peccat, sed etiam in alios, oportet statim procedere ad denuntiationem, ut hujusmodi documentum impediatur. Accedit præceptum Alex. VII. qui in sua Bulla data an. 1660. cujus hoc est initium *Licet alias*, jubet ut crimen hæresis tametsi occultæ deferatur ad sanctæ Inquisitionis Tribunal. De hæresis itaque denunciandæ superiori obligatione adest præceptum ecclesiasticum. De manifestando proditiōis crimine nullum extat præceptum Ecclesiæ. Quare si certa emendationis argumenta occurrerent, præmitti posset correctio secreta. Verum raro occurrunt emendationis argumenta solida eorum criminum quæ vergunt in damnum aut communitatis, aut in detrimentum tertii: idcirco peccata hæc deferri communiter ad superiorem debent, ut innocentes præferentur. Interdum satis est innocentes mone-ri ut ab insidiis sibi caveant, non manifestato reo, quando circumstantiæ id permittunt.

XXIX. De culpis carnalibus, quæ committuntur a

ti a Religiosis queunt, Theologi disputant, num neglecto fraternæ correctionis ordine, deferri ejusmodi crimina ad superiorem debeant. Certa, & generalis regula designari nequit. Quando concipi probabilis emendationis spes valet, semper est observandum præceptum divinum. In causa incipit standum pro præcepto est. Qui spiritu caritatis succens obedi-
re Christo, & proximi famam servare student, securiorem amplectuntur partem.

XXX. Vellem ego ut Christiani, & Religiosi animosiores essent in objurgandis peccatis publicis, in redarguenda modeste quidem, & reverenter superiorum illorum funesta indolentia, qui grassari crimina permittunt. In deferendis ad superiorem occultis fratrum culpis sæpe æmulatio, invidentia, & occultum odium habere locum possunt. Raro vero peccatur in admonendis superioribus illis qui palam & coram omnibus regimini officia implere negligunt. Ab hac enim correctione omnes humani respectus, & politicæ rationes abducunt: quoniam communiter subditi omnes aut sperare, aut timere aliquid a superioribus valent. Quomodo præsumi spiritus evangelicæ caritatis potest, si occulta privatorum crimina ad superiorem deferantur, superiorum vero publicæ dissimulationes, indolentiæ, & negligentia, unde innumera mala, ruina, & desolatio communitatis proficiuntur, silentio tegantur?

DISSERTATIO IV.

De vitiis caritati oppositis, & præsertim de scandalo.

CAPUT I.

Reconsentur primo propositiones damnata; deinde quæ laxæ videntur.

I. Innocentius XI. damnavit sequentes theses.

13. Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristiari, vel de illius morte gaudere; illam inefficaci affectu petere, & desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.

14. Licetum est absoluto desiderio cupere mortem patris, nun quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hereditas.

51. Famulus qui submissis humeris scienter

adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, & multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a domino male traheretur, ne torvis oculis aspiatur, ne domo expellatur.

II. Coninchius credit ob nullum metum licere pingere idolum, vestem sacerdotalem facere ad petitionem infidelis. At credo gravissimo metu excusari posse, si a te non expostulentur fieri in contemptum religionis, neque scandalum addit te ista contemnere. Nam fabricatio idoli, & concubinae pictura intrinsece mala non est, sed sæpe honestari potest. Castropalaus tract. 6. disp. 6. punct. 12. n. 7. pag. 424.

III. De sculptura, aut pictura idoli est dubium: & quidem ea est licita, quando nec quaeritur, nec timetur idololatria; cum autem timetur, dico peccatum contra religionem qui eam præbet absque urgentissimo damno. Pobatur tum ex lege caritatis, tum quia omnis virtus obligat ut vitentur omnes occasiones eam violandi. Si autem non possum ego non præbere idolum absque gravi damno proportionato, non pecco in eo dando. Hurtado de Mendoza in 2. 2. disp. 66. sect. 6. §. 181. apud Dianam coord. Tom. 7. tract. 5. ref. 64.

IV. P. Antoninus Diana Tom. 7. coord. ref. 9. num. 6. a scandali peccato liberat mulieres superfluum, maximumque adhibentes ornatum. Sed ego (inquit) puto non peccare, etiam si esset superfluum, & maximus ornatus, dummodo sit secundum morem patriæ. Mos ergo patriæ prævalet Evangelio talem superfluitatem prohibenti?

V. Muliebres fucos, vultuos, atque capitum exquisitos ornatus mediam habere naturam tum ab honestate, tum a malitia secretam, scribit Lessius lib. 4. de justit. cap. 4. dub. 14. n. 114. Denique pingere faciem, eique varios colores inducere non est per se malum, sed indifferens. At divinæ Scripturæ clamant adversus ejusmodi ornamenta, & lenocinia. Respondet; Scripturæ illæ vel continent exhortationem, cum nullum verbum præceptivum habeant... vel certe propter ædificationem ethnicorum expediebat illo tempore præcipi. loc. cit. num. 114.

VII. Caramuel in sua Theologia præterintentionali Tom. 11. præcep. 6. qu. 8. cap. 2. cas. 2. sequentes scribit conclusiones. Pri-
ma. Possunt famuli tuta conscientia me-
retri.

„ retrici, aut pellicis mensæ ministrare ci-
 „ bos, non solum communes, sed & cali-
 „ dos, & provocantes ad venerem condire,
 „ & lectum privatum sternere. „ Nu. 297.
 laudat pro sua opinione Azorium, & Dia-
 nam, & addit: „ Consulto non solum cibos
 „ communes dixi, quia scio esse omnino ma-
 „ jorem difficultatem, si essent tales qui ex-
 „ citarent venerem: tunc enim juxta ali-
 „ quos Theologos deberent famuli a tali ser-
 „ vitio desistere, ne in venerem illicitam
 „ cooperarentur indirecte. At prudentiores
 „ credimus, etiam tales cibos posse sine culpa
 „ comitari. „ Licitum ergo venerem incitare?
 cibos eam accendentes coquere? & pruden-
 tior tamen haberi Caramuel vult hæc do-
 cendo? Sed audi rationem quam affert. Ta-
 les cibi possunt sine culpa comedi etiam a præ-
 vidente pollutionem futuram, modo consensum
 non præbere paratus sit: ergo poterunt cibi con-
 diti, & ministrari. Hæc sufficiat indicasse,
 ut detestentur.

„ Secunda. Possunt lectum domino, & a-
 „ miasæ sternere citra culpam venialem,
 „ confono Azorio, & Diana allegat, „

„ Tertia. Non est peccatum mortale do-
 „ mino & pellici, alias rem habituris, aut
 „ lectum procurare hospitio, aut parare me-
 „ liorem solito, aut floribus fulcire. „

„ Quarta. Non est peccatum conducere
 „ pellicem in domum sui domini, tametsi
 „ eam peccaturam prævideas, „

VIII. P. Thomas Tamburinus lib. v. in
 Decal. cap. 1. §. 4. „ An si amicus meus ve-
 lit ut ego feram munuscula, & similia, tur-
 pis scilicet amoris incitamenta, quæ ipse
 mittit ad suam concubinam, possim ego si-
 ne peccato deferre? Responsio fuit absolute
 negativa: quia ex una parte hæc actio, li-
 cet alias indifferens, est conjuncta cum pec-
 cato amici, ejusque concubinæ; & ex alia
 parte non adest causa excusans, ducta ex fa-
 mulatu (hoc enim famulis concedit) vel alio
 detrimento, ut supponimus. Nec enim, si
 adest quidam modicus rubor, videtur esse re-
 gulariter tanti momenti, ut satis excuset. Fa-
 reor tamen, si tibi magni esset ejusmodi ami-
 citia, ac vere timeres eam amittere, excusari
 te posse: quia tum notabilis detrimenti justus
 metus accedit, „

Idem num. 30. „ Qui ex officio leſticas
 „ humeris portant, vel rhedas agunt, possunt
 „ ne licite pretio conducti puellam ad lasciv-
 „ um adolescentem adducere? Resp. Ajo non
 „ posse. Id nec excusat ratio famulatus: hi
 „ enim famuli, seu subditi non sunt: nec

„ amissio lucri, quia hoc est satis exiguum,
 „ Habeo tamen unum apud Navarrum, ex quo
 „ aliquid benignius colligi probabiliter potest.
 „ Ex his, inquit ille, videtur colligi ratio
 „ defendendi multos a peccato, saltem mor-
 „ tifero; modo, ut in casu proposito, non
 „ placeat eis peccatum, & faciant obsequia
 „ prædicta ob aliquem bonum finem, puta
 „ eo quod exhibeant ea quæ sunt officii sui,
 „ vel ob justam mercedem. Licet enim hæc
 „ officia, & obsequia sint valde conjuncta
 „ cum peccato; non tamen sunt secundum
 „ se, & suapte natura peccata: & ideo se-
 „ jungi possunt a peccato per finem diver-
 „ sum, & sejunctum. Hæc ille, „ Nota il-
 lud, officii, vel ob mercedem.

IX. P. Antoninus Diana Tom. 7. coord.
 tract. 5. resol. 48. „ An ex aliqua justa causa
 „ licitum sit commodare cubiculum alicui
 „ petenti ad fornicandum; vel locare do-
 „ mum meretrici, etiam si ob loci circum-
 „ stantiam aliquis peccatum admitteret; vel
 „ si meretrix domum illam conducens plu-
 „ rimum feminis honestis vicinis noceret?
 „ De hoc casu olim interrogatus fui: nam
 „ quidam vir nobilissimus instanter ab ami-
 „ co domum ejus ad meretricandum pete-
 „ bat. At si hoc illi denegasset, in gravis-
 „ simum damnum incidebat. Consultuit an
 „ peccaret hoc faciendo. Et respondi nega-
 „ tive: quia absque detrimento proprio pro-
 „ portionato hoc denegare minime poterat:
 „ & commodare cubiculum ex objecto non
 „ est intrinsece malum, sed indifferens; &
 „ ex sola prava abutentis intentione ad ma-
 „ lum ordinatur. Ergo &c. Et ita hanc sen-
 „ tentiam docet in terminis novissime Me-
 „ rolla, „

„ Hinc a fortiori infertur contra Navar-
 „ rum cap. 17. licitum esse, ex justa tamen
 „ causa, locare domum meretrici; etiam si
 „ ob loci circumstantiam aliquis peccatum
 „ admitteret, quod minime perpetraret, eo
 „ loco sibi non concesso; ut ratione situs &c.
 „ vel si meretrix domum illam conducens,
 „ plurimum feminis honestis vicinis noceret, „
 Idem Diana resol. 50. „ An sit licitum do-
 „ nare judicis concubinæ, ut intercedat apud
 „ illum, quia ipsa pergeret ad colloquen-
 „ dum judicem, & est mortale ratione scan-
 „ dali, cum exponat se vehementissimo pe-
 „ riculo peccandi? Negative respondet no-
 „ vissime Sanchez.... sed ego non minus
 „ probabilem affirmativam sententiam esse exi-
 „ stimo, si negotium grave sit, videasque ju-
 „ dicem non tibi esse propitium, speres au-

tem intercessionem concubinæ gratum fore ;
neque alia via appareat , qua possis il-
lum ad servandum tuum jus inflectere :
quia non petis aliquid quod ipsa licite præ-
stare non possit . Nam licet illa interces-
sione iudex , vel concubina foveant amo-
rem turpem , hoc tu non intendis , neque
ullius nocumenti es causa . Hæc omnia
docet Castropalaus T. 1. tract. 6. punct. 15.
num. 2. „

Idem resol. 42. „ Adduxi Franciscum Me-
rolam in disp. theolog. moral. Tom. 1. di-
sp. 2. ubi sic ait. Ex his colligitur , quid
dicendum sit de aurigis deferentibus mere-
tricem ab uno loco ad alium , quum sciunt
illam illuc petere ad peccandum . Hi enim
regulariter excusantur a peccato : quia ad-
est causa non amittendi lucrum quod ex eo
ministerio comparant . Ita ille , & ego „ „

X. P. Patritius Sporerius tract. 5. in 5. præ-
cept. Decal. cap. 1. sect. 3. num. 92. „ Peccant
sine dubio mortaliter regulariter loquendo
pictores pingentes valde turpia , & obscæ-
na : & multo magis histriones ejusmodi
valde turpia representantes Dico au-
tem regulariter loquendo : nam in casu ra-
ro , si tanta esset pictoris , vel histrionis
necessitas , ut eo lucro indigeret ad victum ,
vestitum , vel ejusmodi quid necessarium ,
semel aut iterum licere , donec alia victus
ratio occurrat , permittunt aliqui DD. cum
Tamburino , dummodo absit periculum mor-
tale impuræ delectationis veneræ „ . Hæc
opinio est plusquam laxa , ut suo loco dice-
tur . Secundum enim istos Theologos regula-
riter loquendo scandalum valde turpe , & ob-
scænum non est licitum . Ceterum si victus ,
aut vestitus , vel quid ejusmodi urgeat , tum
scandalum valde turpe honestum erit , donec
alia victus ratio occurrat .

CAPUT II.

*Quid sit odium Dei , & proximi . De
discordia , contentione , schisma-
te , & seditione .*

I. **O**diū Dei duplex : alterum quod in
omni peccato includitur ; alterum pec-
culiare , quod describitur averso a Deo , qua
voluntas Deum delectatur , prout peccata pro-
hibet , pœnasque infligit . Hoc Dei odium om-
nium scelerum gravissimum est , cum oppo-
natur præstantissimæ caritatis virtuti secun-

dum primarium ejusdem actum , nempe di-
lectionis divinæ . Suo genere mortale est , nec
parvitatem materiæ excipit , sed solum ve-
niale evadere potest ex imperfecta delibera-
tione .

II. Odium proximi est expressa malevo-
lencia , qua illi malum optamus . Est gene-
re suo mortiferum : fieri tamen veniale po-
test tum materiæ parvitate , tum imperfecta
deliberatione ; ut si leve malum proximo
optas , aut si imperfecta deliberatione illud
eidem cupias .

III. Licitum est abominari peccatorem
ut peccatorem , juxta illud Prov. 29. *Abomi-
nantur justi virum impium* . Tunc enim
odio habetur peccatum , non homo . Nun-
quam enim licet optare malum homini ,
quatenus ejus malum est , neque affectu inef-
ficaci : neque licet de ejusdem bono tristari ,
vel de malo illius gaudere , ut patet ex re-
censita capite superiori thesi proscripta ab
Innoc. XI.

IV. Quamvis nunquam licitum sit vel cu-
pere , vel lætari de proximi malo , licet ta-
men affectu inefficaci aliquod malum tempo-
rale alteri optare , & de illo gaudere , qua-
tenus malum hoc temporale conducit ad ejus-
dem bonum spirituale , puta ut a peccato ,
desistat , ut ad meliorem frugem revocetur -
ut in 3. disp. 30. a. 1. ad 4. S. Thomas do-
cet . *Quia caritas ordinem habet , & plus de-
bet diligere quisque se quam alium , & pro-
pinquos quam extraneos , & amicos quam ini-
micos , & bonum commune multorum quam
bonum privatum unius ; potest aliquis salva
caritate optare malum temporale alicui , &
gaudere , si contingat , non in quantum est ma-
lum illius , sed in quantum est impedimentum
malorum alterius quem plus tenetur diligere ,
vel communitatis , aut Ecclesiæ . Similiter de
malo temporali ejus , secundum quod per ma-
lum pœna impeditur frequenter malum cul-
pæ .* Heinc licitum est optare victoriam in
bello justo , excidium Turcarum ob com-
mune bonum Ecclesiæ , vel Principatus : li-
cet optare malefactori pœnam infligendam
a iudice , ut desistat ab infligendo malo
communitati , vel proximo . Summa tamen
vigilantia opus est in ejusmodi desideris ,
quantumvis inefficacibus , ne sub commu-
nis boni specie latitet vindictæ privatæ cu-
pido . Similiter nunquam licet optare sibi ,
aut aliis minus malum ad declinandum ma-
jus . Quamobrem graviter peccant qui sibi
mortem deliberate cupiunt ad evitandas alias
molestias .

V. QUÆST. I. *Est ne peccatum proximo male dicere?* RESP. Qui deliberato animo grave malum proximo imprecatur peccat mortaliter. Muliercula, vilesque homines frequenter in has erumpunt imprecationes, & ut se excusent, iræ impetum allegant, quasi ira peccatum non esset. Quod interdum prævenire ira rationem queat, verum habet; verum frequenter ex prava consuetudine, & ex gravi negligentia cohibendi iram prorumpunt feminae, & homines in ejusmodi maledicta. Sæpe dicunt, deservescere ira, sibi displicere quod talia maledicta intorserint; sed hoc non est indicium ipsos non peccasse: Quoniam effusa ira mens deprehendit malum quod patravit, ideo tunc displicet. Parochi ergo, & Confessarii instruant ejusmodi homines, illisque ostendant necessitatem frenandi efferatam iræ belluam: quoniam eorum frequentia maledicta manant ex prava consuetudine irascendi; Hæc autem iniqua asuefactio eosdem non excusat, sed accusat. Ut deprehendere Confessarii queant graviter ne, an leviter deliquerint, expendant omnes circumstantias, animi deliberationem, scandalum, mali optati gravitatem, & cetera ejusmodi.

IV. QUÆST. II. *Quid sit discordia?* RESP. Est dissensio voluntatum a bono divino, & proximi, in quo convenire debent. Opponitur concordia, quæ corda, & voluntates unit. Genere suo peccatum mortale est. Deus enim Prov. 6. detestatur eum qui seminat inter fratres discordias. Requiritur tamen ut quis scienter dissentiat a bono Dei, vel proximi, ut 2. 2. q. 37. a. 1. docet S. Thomas. Quare discordia non est quando unus existimat fide bona hoc ad Dei honorem, & proximi utilitatem attinere, & alius secus judicat. Hoc enim contingit frequenter inter ipsos sanctiores viros.

VII. QUÆST. III. *Quid sit contentio?* RESP. Est verborum altercatio ad impugnandam veritatem; seu est impugnatio veritatis cum confidentia clamoris, ut inquit 2. 2. q. 38. a. 1. Angelicus, ubi opportune ait: Si autem contentio dicitur impugnatio falsitatis cum debito modo acrimoniae, sic contentio est laudabilis. Acrimonia nunquam in personas, sed in solos errores debita parsimonia effundenda est. Acrimonia hæc est veluti obsonium, quod magna prudentia, & moderatione adhibendum est, præsertim in vocalibus disputationibus. Quando enim homines mutuis disputant verbis, si immoderato vocum clamore perstreperant, si se salibus mutuo perstri-

caut, facile in criminosa contentione desinit disputatio, quia personæ præsentibus sunt. Dum autem scripto errores refelluntur, sæpe auctores errorum aut defuncti, aut absentes sunt; ideo contentione culpabilis periculum non est. Heinc est quod mitissimi Patres, ut Augustinus, Bernardus, alique, stilo salibus asperso sæpe uti sunt. Tædet quippe lectorem frigida lectionis: ejusdem contra palatum acuit scriptum acrimoniae moderatæ pipere delibatum.

VIII. QUÆST. IV. *Quid sit schisma?* RESP. Est deliberata ab unitate Ecclesiæ separatio. Separatur autem quis ab Ecclesia, dum aut communicare cum ejusdem membris, aut debitam præstare obedientiam Romano Pontifici illius visibili capiti refugit. Non omnis inobediens est schismaticus, quia deesse potest pertinacia. Omnis autem schismaticus est inobediens: sicut omnis hæreticus est schismaticus, non autem contra. Vix tamen in praxi hæc duo crimina, schisma, & hæresis, sejunguntur, ut 2. 2. q. 39. a. 1. ad 3. S. Thomas docet.

IX. QUÆST. V. *Quid sit seditio?* RESP. Est bellum aggressivum unius partis Reipublicæ contra aliam partem, vel contra proprium Principem. Peccatum mortale ex genere suo est, quia adversatur graviter paci, & unitati, arque communi bono. De bello & duello agam in explicatione quinti præcepti.

C A P U T III.

De Scandalo.

I. QUÆST. I. *Quid, & quotuplex sit scandalum?* RESP. Est dictum, vel factum minus rectum præbens occasionem ruinae spiritualis. Sub nomine dicti, vel facti omissio quoque comprehenditur. Gravissima quippe scandala ingerunt qui in re gravi negligunt partes explorare suas. Quæ heinc factura, & spiritualis ruina, incredibiles, & irreparabiles! Dicitur minus rectum, ut intelligamus non modo malum, verum etiam speciem mali scandalum parere posse. Præbens occasionem ruinae. Non requiritur ut ruina reipsa sequatur, sed sat est occasionem præberi spiritualis ruinae, sive sequatur, sive non.

II. Scandalum duplex, activum, & passivum. Activum est illud quod descripsi, quodque committi tripliciter potest. 1. Directe & formaliter, cum quis expresse spiritualem proximi ruinam intendit, hocque dæmonum scandalum appellatur. 2. Directe, sed non forma-

maliter, dum quis alium ad peccandum inducit, non quod malitiam intendat, sed suam explere volens appetitionem. 3. Indirecte, quando prævideretur, aut prævideri potest ex tali occasione proximum accepturum occasionem ruinæ spiritualis.

III. Scandalum passivum est ipsa ruina spiritualis illius qui scandalum patitur, accepta occasione ex dicto, vel facto alterius. Scandalum passivum cum activo sæpe conjungitur, ut cum quis dat, alter accipit peccandi occasionem. Interdum activum sine passivo est, ut cum quis præbet occasionem peccandi, alter vero tali occasione contempta, constans in virtute persistit. Scandalum passivum sine activo est, quando quis ex occasione innocenti ansam peccandi arripit, vel ex ignorantia, & infirmitate, & vocatur scandalum *puffillorum*; vel ex malitia, & dicitur scandalum *pharisaicum*.

IV. Ad scandalum in dicto situm revocantur cantilenæ, impudica colloquia verborum lenociniis, metaphoris, & allegoriis valde significantibus tecta, verba contumeliosa, irrendentia, seu quocumque modo injuste irritantia: item libri obscæni, vulgo *Romanzi*, Poetæ impudici, & similes, qui hodie dum vel ipsarum muliercularum manibus teruntur. Picturæ lascivæ, & innumera alia facta quæ proximo occasionem præbent spiritualis ruinæ, ad facti scandalum revocantur. Non requiritur ut peccans expressam intentionem habeat inducendi proximum ad peccandum; sed sat est ut actionem ponat, aut dictum proferat quod suapte natura ad peccandum iuducat. Hoc autem scandalum indirectum, & interpretativum nuncupatur.

V. QUÆST. II. *Utrum scandalum sit speciale peccatum?* RESP. Adfirmant omnes esse peccatum peculiare distinctum ab ipso opere malo, & oppositum caritati. Quare in confessione exprimenda est hæc duplex malitia, altera contra caritatem, altera contra virtutem cui opponitur factum, aut dictum prævium quod scandalum generat. Idque ex Scriptura sancta patet. *Væ mundo a scandalis: necesse est enim ut veniant scandala; verumtamen vae homini illi per quem scandalum venit. Qui autem scandalizaverit unum de puffillis istis qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, & demergatur in profundum maris.* Matth. 18. Illa particula *væ* enormem scandali malitiam præfert. In altera particula, *væ mundo a scandalis*, Evangelista scandalorum multitudinem indicat. Maxima quippe Christiano-

rum pars scandalorum causa damnatur. Mutuo sese homines, non secus ac leprosi, malitia inficiunt, & ad peccandum alliciunt. Quoquo versus grassatur, & ubique serpit scandalorum contagium. Blasphemiarum, & juramentorum clamoritate terra resonat, & æther. Impudicitiae virus verbis, vestitu, factisque sese effundit in oculos, in aures, ac intimos pervadit sensus. Inundant quoquo versus simoniæ, calumniarum, detractionum, oppressionum scelera, & sanæ doctrinæ persecutiones, atque laxarum opinionum sensibus lenocinantium lues.

VI. QUÆST. III. *Quam grave sit declinandi scandali debitum?* RESP. Gravissimam obligationem, summamque vigilantiam adhibendam in scandalo vitando exprimit Christus Dominus *Matth. cap. 5.* his verbis: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & projice abs te: & rursus Marc. 9.* subdit: *Si scandalizaverit te manus tua, abscinde illam. Bonum est tibi debilem introire in vitam quam duas manus habentem ire in gehennam.* Quid fortius, quid vehementius proferri a Christo poterat, ut exprimeretur gravissimum vitandi scandali debitum? Heinc collige quam adversentur doctrinæ Christi opiniones quorundam qui variis distinctiunculis, & ineptis commentis scandali remoti, & proximi frequenter Christianos fovent & obfirmant in peccandi occasionibus.

VII. QUÆST. IV. *Reticenda ne est veritas vite, ut scandalum vitetur?* RESP. Triplicem veritatem distinguit Angelicus 2. 2. qu. 43. art. 7. ad 3. vitæ, doctrinæ, & justitiæ. *In veritate vite, doctrine, & justitiæ non solum comprehenditur id quod est de necessitate salutis, sed etiam id per quod perfectius pervenitur ad salutem.* De his tribus sermo erit: nunc vitæ veritas explicatur, quæ sita est in humanarum actionum ad Christi vitam, suamque divinam legem conformitate. Hæc divina lex altera adfirmans, altera negans est. Numquam violare licet præceptum juris naturalis negativi propter scandalum vitandum. Præceptum juris adfirmantis dimitti interdum potest ob scandalum vitandum. Hac ratione omittitur præceptum correctionis fraternæ, cum prævideretur, fratrem pejo-rem evasurum fore, quia tunc præceptum non urget. Nunquam omittenda sunt opera bona ob scandalum pharisaicum. Opera necessaria omnino ad salutem nunquam negligi queunt ob quodcumque scandalum etiam puffillorum. Opera vero bona sine quibus assequi æternam salutem possumus, occultari, vel

vel differri interdum possunt, & debent, ut scandalum pusillorum vitetur, donec isti instruantur.

VIII. QUÆST. V. *Est ne doctrina veritas vitanda, ut scandalum vitetur?* RESP. Doctrina veritas aut voce, aut scripto prædicanda est, præsertim cum ex opinionum falsitate detrimentum imminet morum integritati. Præceptum consistenda veritatis, & spiritualis eleemosynæ tunc urget. Quare graviter peccant Concionatores, Theologi, & Confessarii, qui vel vano timore correpti, vel captandæ popularis auræ spe allekti, vel ob mundi favorem consequendum, evangelicæ doctrinæ veritatem aut occultant, aut pigmentis, & lenociniis noxiæ benignitatis eandem temporis & genio accommodant. In hos Christus invehitur: *Qui me erubuerit, & meos sermones, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua.* Luc. c. 9. Non inficior prudentia opus esse, & dexterritate, atque interdum differenda, aut prætermittenda quædam ob varias circumstantias, dummodo id fiat caritate impellente; non cupiditate seduciente.

IX. QUÆST. VI. *Dimittenda ne est iustitiæ veritas propter scandalum vitandum?* RESP. Iustitiæ veritas eas humanas actiones dirigit quæ proximum nostrum spectant, & quæ iura cuique sua reddunt. Prælati, superiores non raro altioris gradus, & dignitatis delinquentes corrigere negligunt ob futuri mali, & scandali timorem. Sed plerumque scandalum ipsum commentitium est. Frequenter populi scandalum gravissimum patiuntur, quod videant minores delinquentes vel ob levia crimina severe plexos, & contra graviorum scelerum fontes impunitos & indemnes a quacumque pœna, quia sunt alicuius gradus, & dignitatis.

X. QUÆST. VII. *Sunt ne temporalia propter scandalum dimittenda?* RESP. Vel sermo est de bonis alienis custodiæ nostræ commissis, aut de bonis propriis, ut sapienter 2. 2. q. 43. ar. 8. Angelicus docet, resolvitque, bona aliena quorum nos custodes sumus, vel administratores, non esse propter scandala dimittenda. Contra bona quorum nos domini sumus, sunt interdum propter scandalum pusillorum vitanda negligenda, aut alia via scandalum auferendum.

XI. QUÆST. VII. *Opera spiritualia sunt ne propter scandalum aut occultanda, aut differenda?* RESP. Opera quæ omnino ad salutem sunt necessaria, nunquam ob quodcumque scandalum sunt omittenda. Opera vero

consilii, ut *pusillorum* scandalum vitetur, occultari interdum, & differri debent, nisi tamen inde majora sequantur mala. Quamobrem dum evangelicæ doctrinæ prædicatio multorum salutis necessaria est, dissimulari, vel negligi licite nequit, etiam si inde aliqui pusilli scandalum patiantur. Scandalum autem pharisaicum contemnendum est.

XII. QUÆST. IX. *Quid de scandalo Naamani Syri dicendum?* RESP. Fusco calamo quæstionem hanc tractavi Tom. 2. in Decal. Diff. 9. cap. 7. Paucis nunc illam perstringo. Textus sanctus hic est: *Non enim faciet ultra servus tuus holocaustum, aut victimam diis alienis.* Hoc autem solum est de quo deprecatur Dominum pro servo tuo, quando ingreditur dominus meus templum Remon, & illo innitente super manum meam, si adoravero in templo, adorante eo in eodem loco, ut ignoscat mihi Dominus servo tuo pro hac re. Qui dicit ei: *Vade in pace.* Naaman spondet se nunquam in posterum sacrificaturum diis alienis. Verum quia adhuc erat regis addictus servituti, verebatur ne comitari Regem templum ingredientem deberet, illi ante idolum procumbenti manum porrigere, & cum illo procumbere, sicut antea solebat. Hoc factum timebat; ignorabat tamen, num id evenire deberet. Quemadmodum qui in occasione proxima necessaria versantur, timeant futurum lapsum, licet vere contriti sint. Neque enim dixit Naaman *cum adoravero*, sed *si adoravero*. Cum Elisæus suum profelytum scrupulis, & angoribus agitatum spectaret, respondit: *Vade in pace*; ac si dixisset: *Macte animo: nil tale eveniet.* Esto robustus. Deus in cuius potestate sunt Regum corda, non permittet ut Regi procumbenti ante idolum inservias. Confide in Domino, *vade in pace*. Sic nos ipsi solari, & animare poenitentes ab aliqua consuetudine prava conversos, & verentes relapsam ad aspectum amariæ, vel alterius occasionis occursum, solemus. *Nolite timere: in Domino confidite, ipse qui incepit, perficiet opus suum.*

XIII. QUÆST. X. *Licetum ne est idola, & thus ethnicis vendere, fana, & synagogas construere, & cetera ejusmodi, quorum malus providetur usus?* RESP. Adhuc plures, posse artificem gravissimo metu perculsum infideli petenti idolum construere. Hæc opinio falsa est. Constructio idoli, & ædificatio synagoge, aut fani, opera sunt natura sua mala spectatis omnibus circumstantiis, cum nullum aliud usum præter cultum su-

perstitutione pollutum habeant. Nullo itaque metu etiam amittendæ vitæ purgari a crimine valent. Similiter vetita est venditio idoli illi qui non ad domus ornatum, sed idolatriæ exercendæ causa illud emit. Peccant similiter qui ethnicis thus, Judæis agnum vendunt, dum certo, aut probabiliter prævidetur ejusmodi merces in supersticiosum usum adhibendas fore. Quæ hac de re docent plures, adversantur omnium antiquorum Patrum doctrinæ.

XIV. QUÆST. XI. *Graviter ne peccant Christiani qui in Turcarum trementibus remigant adversus Christianos?* RESP. Disputant in utramque partem Theologi. Adfirmantem sententiam probabiliorē judico, vero in sensu explicatam. Distinguenda sunt diversa remigandi tempora. Primum cum exploratum captivis Christianis est in pugna committenda victores Christianos futuros adversus Turcas. Secundum cum bellum est iniustum, imminetque Christianis libertatis, bonorum, ac vitæ jactura. Tertium cum Christianis imminet dumtaxat bonorum externorum jactura, remigibus vero captivis vitæ amissio, aut membrorum mutilatio. In primo, & tertio casu licite remigare captivos Christianos posse adfirmant omnes. De secundo casu Theologi disputant: & sententia quæ gravis culpæ reos captivos remigantes adversus innocentes Christianos damnat, mihi probabilior est. Quoniam nullo jure permisum est suppetias ferre alteri adversus innocentes, quos ledere crimen est. Peccant autem Turcæ bello iniusto Christianos occidentes: peccant ergo & Christiani auxilium Turcis præbentes in hac iniusta actione. Nec video qua ratione opposita opinio non contineatur in damnatione Innocentii XI. Si nequeunt famuli heros suos cymba pergentes ad constuprandas virgines adjuvare remigando, aut ascendentes per fenestras ad fornicandum, ad occidendum scalam tenere, vel humeris eos sustinere: qua ratione possunt captivi Christiani sua remigatione Turcarum classem impellere ad Christianorum perniciem? Remigatio indifferens est absolute spectata, sicut tenere scalam, & humeris alium sustinere; at spectatis circumstantiis noxia est, ut innumeris patet exemplis.

XV. QUÆST. XII. *Licetum ne est pecunias mutuo accipere a feneratorē parato ad fenera?* RESP. Respondet 2. 2. q. 78. ar. 4. S. Thomas his verbis. *Inducere hominem ad peccandum nullo modo licet; ut tamen peccato altius ad bonum, licetum est: quia & Deus*
Tom. I.

utitur omnibus peccatis ad aliquod bonum, ut dicitur in *Enchiridio* cap. xi. Et ideo Augustinus *Publicola querenti, utrum liceat uti juramento ejus qui per falsos deos jurat... respondet, quod qui utitur fide illius qui per falsos deos jurat, non ad malum, sed ad bonum, non peccato illius se sociat, quo per demonia juravit, sed pacto ejus bono, quo fidem servavit. Si tamen eum induceret ad jurandum per falsos deos, peccaret. Ita etiam in proposito dicendum est, quod nullo modo licet inducere aliquem ad mutandum sub usuris; licet tamen ab eo qui hoc paratus est facere, & usuras exercet, mutuum accipere sub usuris, propter aliquod bonum, quod est subventio sue necessitatis, vel alterius. Homo necessitate pressus rem bonam, nempe mutuum petit: quod is nolit absque fenera exercere sua culpa est, quæ in eo sistit quæquæ actionem exteriorē accipientis non inficit. Remigatio a captivis Christianis peracta adversus innocentes Christianos noxia est, quia spectat objectum exterioris malum, nempe infontium Christianorum ruinam: ascensus per fenestras ad stuprandam virginem malus est, quia objectum pravam est. Mutuatio autem pecuniæ objectum bonum respicit, nempe indigentis proximi levamen. Hinc sublata necessitate, petere pecuniam etiam a feneratorē parato, peccatum est, ut probabilior sententia docet. Urgente, contra, gravi necessitate, licitum est mutuum petere a quocunque etiam non parato ad fenera exercenda, tamen si pecuniam is credere nolit absque usura.*

XVI. Mercator nequit pecunias fenebres petere ad augendam, amplificandamque negotiationem; licite vero easdem petere vallet, premente necessitate gravi, a qua sublevetur, ut se & familiam suam sustentet. Neque licet deponere pecunias apud feneratorem, dum deponens prævidet eundem illas pecunias distracturum fore ad fenerandum mutuacione usuraria. Similiter non licet vinum dare tabernario, dum certo prævidetur quod illud venditurus sit acqua mixtum. Si vinum alteri vendere nequeas sine gravi incommodo, te posse illud vendere præfato tabernario, docet Sanchez, & Castropalaus. At in praxi vix occurrit ut venditor nequeat impedire ejusmodi injustas venditiones: quia tales tabernarios judici, vel communitati manifestare potest. Ceterum si urgente necessitate pressus non posses aliis vinum vendere, tunc jure tuo uti posses, & permittere venditiones injustas.

XVII. QUÆST. XIII. *Licetum ne est suadere illi qui certo peccaturus est, levius, ut amittat*

mitat gravius crimen? RESP. Negat probabilior, & mihi vera sententia: quoniam nunquam licet consulere malum, quantumvis minimum. Rogari delinquens potest, ut desistat a gravi scelere, permittendo minus, & leve; at hoc suaderi nullo modo potest. Quare non licet suadere parato ad furandum pauperi, ut furto surripiat pecuniam a divite, quidquid in oppositum dicant Molina, & Sanchez, ob rationem datam: quia nunquam permissum est consulere malum. Furtum autem divitis malum est, licet gravius sit furtum factum pauperi.

XVIII. QUÆST. XIV. *Licetum ne est invitare ad cenam eum qui solvere jejunium paratus est?* RESP. Negat communis sententia, quia invitatur ad actionem quæ attenta lege prohibente, & spectatis circumstantiis nequit a malitia separari. Peccatum autem est quempiam invitare ad actionem quæ omnibus inspectis objective noxia est. Quare nec famuli dominis, nec caupones hospitibus carnes ministrare licite possunt jejunii tempore, nec bene pransis subministrare cenam valent, dum sciunt non esse aut dispensatione, aut necessitate exemptos a jejunio. In dubio favendum reo est, & præsumendum legitime dispensatos esse.

XIX. Caupones excusantur vinum vendentes militibus ad ebrietatem abutentibus, cum denegare nequeunt sine vel vitæ vel bonorum jactura: qui non tenentur cum tanto discrimine impedire peccata aliena. Hoc gravi periculo sublato, nequeunt caupones vinum vendere illis quos inebriandos prævident. Frequenter peccant venditores isti, quoniam lucri causa vinum distrahare cupiunt. Parochus peccatori occulto publice petenti Eucharistiam subministrare tenetur, ut scandalum publicum evitetur.

C A P U T IV.

De vano mulierum ornatu.

I. **G**ravissimam quæstionem discutiendam aggredior, cujus notitia aptissime Confessariis & Concionatoribus necessaria est. Paucis quoad fieri potest eam perstringam.

II. QUÆST. I. *Ornare ne mulieres se licite valent?* RESP. S. Paulus 1. ad Tim. 2. inquit: *Mulieres in habitu ornato, cum reverentia, & sobrietate ornantes se.* S. Thomas 2. 2. q. 169. ar. 2. ad 4. perspicue hac de re disserit. *Mulieres licite se possunt ornare, vel ut conservent decentiam sui status,*

vel aliquid superaddere, ut placeant viris. Indumenta instituta sunt non modo ad verenda tegenda, naturamque conservandam, tuendamque a frigore, & æstu, sed etiam ad gradus distinguendos, & sexus. Quare viri nobiles, & magistratus cultioribus præ aliis utuntur vestibus. Mulieres quoque nobiliores elegantius quam plebejæ ornare se licite valent, vel ut maritis placeant, vel ut nuptias ineant.

III. QUÆST. II. *Immoderatus mulierum ornatu improbat ne a Scriptura sancta?* RESP. Vehementes & acerrimæ sunt Prophetarum declamationes adversus superfluum, & inverecundum mulierum ornatum. Isaias cap. 3. hæc habet: *Et dixit Dominus: Pro eo quod elevatae sunt filiae Sion, & ambulaverunt extenso collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, ambulabant pedibus suis, & composito gradu incedebant; decalvabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit. In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & discriminalia, & periscelidas, & murenulas, & olfactoriola, & inanes, & anulos, & gemmas in fronte pendentes, & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus, & specula, & sindones, & vittas, & thevestra. Et erit pro suavi odore fetor, & pro zona fusciculus, & pro crispante crine calvitium, & pro fascia pectorali cilicium.*

IV. S. Petrus cap. 3. his verbis muliebrem ornatu coercet. *Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum vultus.* S. Paulus 1. ad Tim. 2. inquit: *Non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa, sed quod decet mulieres promittentes pietatem.* Plurima alia Scripturarum oracula contra vanas mulierum pompas prætereo.

V. QUÆST. III. *SS. Patres detestantur ne muliebres pompas?* RESP. Integros libros ediderunt Tertullianus, Cyprianus, Chrysostomus, Augustinus, Hieronymus, ceterique Patres contra mulierum ornamenta. Numquid SS. Patres adeo vehementer invecati essent in muliebres pompas, nisi criminosa istæ essent? Tertullianus lib. de cult. fem. cap. 11. inquit: *Propter ipsum etiam conventum, & mutuum videre, ac videri pompæ in publicum profervunt, ut aut luxuria negotietur, aut gloria insolescat.* S. Cyprianus lib. de discipl. & hab. virg. clamat: *Si te sumptuosius ornas, & per publicum notabiliter incedas, oculos in te juventutis illicias, suspiria adolescentum post*

post se trabas, concupiscendi libidinem nutrias, suspirandi fomenta succendas, ut, etsi ipsa non pereas, alios tamen perdas, & velut gladium te, & venenum videntibus prebeas, excusari non potes, quasi mente casta sis, & pudica. Brevitatis gratia mitto aliorum Patrum testimonia.

VI. QUÆST. IV. Peccant ne mulieres fucis, & stibio vultum adulterantes? RESP. Adfirmant omnes. Tertullianus loc. cit. cap. 5. acriter invehitur adversus tantam corruptelam. In illum etiam delinquant, quod cutem medicaminibus ungunt, genas rubore maculant, oculos fuligine colliniunt. Displicet illis nimirum plastica Dei. In ipsis redarguunt, & reprehendunt artificem omnium. Reprehendunt enim cum emendant, cum adjiciunt, utique ab adversario artifice sumentes additamenta ista, idest diabolo Video quasdam & capillum croco vertere. Pudet eas etiam nationis sue, quod non Germanæ, aut Gallæ sint procreatæ: ita patriam capillo transferunt. Etiam Tertulliani tempore mulieres Gallæ ceteras luxu, vanitate, fucis, stibiis, & cerussa præbiant.

VII. Cyprianus lib. de hab. virg. similia habet. Dicit Deus: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Et audet quisquam mutare, & convertere quod Deus fecit? Manus Deo inferunt, quando id quod ille formavit, reformare, & transfigurare contendunt, nescientes quod opus Dei est omne quod nascitur; diaboli quodcumque mutatur.

VIII. Missis Ambrosii, Hieronymi, Augustini testimoniis, S. Thomas 2. 2. qu. 169. ar. 2. ad 2. hæc docet: Mulierum fucatio... non potest esse sine peccato.... Non semper tamen talis fucatio est cum peccato mortali; sed solum quando fit propter lasciviam, vel in Dei contemptum. S. Bernardinus Senensis cum Alexandro Alensi tom. 1. serm. 47. a. 1. hæc scribit. Mulieres se minio linientes, aut adulterinos crines portantes propter tria mortaliter peccant.... Querit enim Alexander de Ales in 4. dist. de Euch. Sacram. Utrum fucate, aut adulterinos crines seu virorum, seu mortuorum ad ornatum sibi usurpantes debeant accedere ad sacram Communionem? Et respondet, quod tales mortaliter peccant, & indignas se efficiunt sacra Communionem. Et hoc esse dicit maxime propter tria quæ inde sequuntur. Primo offensio Dei, secundo offensio proximi, tertio offensio sui. Hæc pauca delibasse sufficiat ex plurimis quæ afferre ex Patribus debuissim.

IX. QUÆST. V. Quid hoc de argumento doceant nonnulli? RESP. P. Diana tom. 7. coord. res. 9. n. 6. de ornatu mulierum hæc scribit: Sed ego puto non peccare, etiamsi esset superfluous, & maximus, dummodo sit secundum morem patriæ. Patriæ ergo consuetudo derogare Scripturis sanctis, omnium Patrum doctrinæ, & ipsi naturæ, quæ a superfluis abhorret, potest.

X. P. Lessius ad Scripturarum, & Patrum testimonia lib. 4. cap. 4. dub. 14. n. 114. respondet. Scriptura illa vel continent exhortationem, cum nullum verbum præceptivum habeant: vel si continent præceptum, agitur de illis quæ se ornabant ut aliis placeant, ut notat D. Thomas in Gloss. vel certe propter ædificationem ethnicorum expediebat illo TEMPORE PRÆCIPI. Admissa hac methodo interpretandi Scripturas, istæ in fumum occidunt. Expediebat illo tempore præcipi honestum & pudicum mulierum ornatum, secus nostro? Quidni & ad alia plura divina Scripturæ oracula simile venustum præberi responsum potest? Temporaneæ ergo sunt divinæ præceptiones? Exhortationes sunt, non præcepta? Clamat in oppositum universa Patrum traditio. Verum commentum istud adeo vanum est ut seipso corruat.

XI. QUÆST. VI. Quandonam mulierum ornatus censendus sit superfluous, & mortiferus? RESP. Ex variis capitibus mortiferus esse potest mulierum ornatus. 1. Ex nimio affectu ostentandi pulchritudinem. 2. ex pravo fine placendi, & accendendi libidinis ignem. 3. ex effectibus. Non solvuntur debita, non erogantur eleemosynæ, defraudantur artificum mercedes, patrimonium prodiguntur. Mulieres vano ornamento additæ frequentissime castitatem prostituunt, & sub splendidissimo vestium apparatu putidissima scorta occultantur. Nam communiter homines familiarum reditus non ignorant: heinc conspicientes uxores tot pompis onustas inferunt easdem meretricio sibi acquirere, unde pomparum splendore refulgeant.

XII. Certa & præcisa regula designari nequit, quandonam superfluous mulierum ornatus sit peccatum mortale. Illud tamen certum est frequentissime mulieres peccare mortaliter in hoc genere, maxime tempore nostro ob continuas seminarum & virorum conversationes. Eo enim hujusmodi feminæ studia sua conferunt, ut his in congressibus refulgeant, & singulæ præstare ceteris student in peregrinis vestium formis. Malitia istius ornatus, non tam ex superfluo pretio & valo-

re vestium, quam ex vana, & immodesta ornamenti forma colligenda est. Vestitus enim pretiosus esse potest, elegans, magnique pretii; & simul pudicus, & verecundus. ut contingere in nobili matrona, & principe femina potest. Verum communiter harum feminarum vestitus vanus immodestus, & impudicus est, quique evincit feminas istas effrontes, superbas, & expudoratas esse: feminæ istæ sunt concupiscentiæ flabella, pudoris, & castitatis profligatrices, & civitatum scandala, atque perpetuum murmuratum argumentum.

XIII. Cajetanus in hac materia nimium laxavit habenas, & laxam doctrinam docet. Benigniores plures ultra progressi sunt. Negligenda est, præsertim in hac materia, istorum lectio, & divinarum Scripturarum, atque SS. Patrum doctrina præ oculis habenda est. An Scripturæ, an Patres tam vehementer adversus has feminarum illecebras, & lenocinia inveci essent, si ornatus earumdem indifferens, vel leviter noxius esset?

XIV. Opportunissima est argumentatio Dionysii Carthusiani, qui Tom. 1. opus. art. 14. hæc scribit: *Sancti Patres, & gloriosi, illuminatissimi quoque Doctores contra ornatum superfluum & exquisitum, curiosum superfluumque vestium tam rigore non scriberent, nisi in eis mortalem culpam existere judicassent. Venialia quippe peccata talem reprehensionem, & condemnationem non promerentur. Hinc quidam Nobilis scribit in suo tractatu. Mulieres inaniter ornantes plus sibi nocent quam aliis: quia mortaliter peccant, etiam si non alliciant alios. . . . Præterea si mulier nec appetat virum, nec appeti cupiat, indiscrete tamen, & inordinate ornatum suum, pulchritudinemque ostendat; laqueum aliis injiciendo, mortaliter peccat, quemadmodum in Ecclesiastico scriptum est: Qui laqueum alteri ponit, peribit in illo: & qui fodit foveam, incidet in eam. . . Denique Apostolus jubet: Mulier debet habere velamen super caput suum propter Angelos, id est Sacerdotes, & Clericos, spiritualesque viros, ne cadant per eam. Præcedenti quoque articulo ex verbis sanctorum Cypriani Hieronymi, Chrysostomi, atque Ambrosii est probatum, quod mulieres & virgines se ita ornantes, & ostendentes præbent viris, & juvenibus peccandi fomenta, incitamenta libidinis, & veluti gladium, ac venenum intuentibus se exponunt. Insuper Hieronymus ait: Nititur, ornatus, & species mulieris ignis est juvenum, fomenta libidinum, impudice mentis indicium. Quomodo potest sua peccata de-*

tere que cutem nudat, & sulcos in faciem ducit? Ornatus iste non decor Dei, sed velamen est anticristi. Qua fiducia vultus ad cælum erigit, quos Conditor non agnoscit?

XV. B. Henricus Suso O. P. evangelicæ pœnitentiæ prodigium, ac divinæ Sapientiæ lumine magnopere illustratus, in suo Tractatu quem inscripsit *Colloquia spiritualia IESUM inter & F. HENRICUM SUSONEM. cap. 10. hæc docet. Sed insuper recogita, quo sint prolapsæ mulieres, & quam a femineo sexu his temporibus timor, ac honor Dei contemnatur, atque pessumdetur. Quippe tot in mundo reperiuntur mulieres quæ pudore omni exutæ, præ viris ipsi impudicæ sunt, & effrontes. Mulieres honestas, pias, ac religiosas non aliorum; sed illas quæ mundo deditæ, verbis, factis, vestibus, moribusque tempus terunt, corda & sensus hominum amoribus immolant, plusque viris quam Deo placere student. Hæ sunt latronum speluncæ, voragineque infernales. Illarum flagitia Deus dissimulat, magna que illas patientia sustinet absque ullo profectu. Ipsæ interim honestæ, moratæque matronæ haberi volunt; & tamen fatidius Deo olent quam publica scorta. Quoniam hæc sapius saltem tremunt, atque in timore, & tremore vitam agunt, suæque salutis angore percelluntur. Verum illarum fronte fracta, magna que perditionis viam sæcuræ obambulant, atque impotenti, & tacita inhonestate captæ in tremenda Dei, suarumque animarum cæcitate ducunt dies suos. Quare cariores dæmonibus sunt quam meretrices. Quippe superbis indutæ vestibus prodeuntes, gestu, incessu, verbis, oculis semper impudicæ, & inhonestæ plus incitant, & movent homines ad venerem quam feminæ prostitutæ. Qua ratione plures illarum quam istarum lenocinio animas luantur diaboli. Credas mihi velim, centum letalia crimina animo in dies singulos ab his perpetrari: nec propterea vel unum dignoscunt; sed pudicas, beneque moratas sese reputant. Et tamen quot juvenes, quot viri illarum pulchritudine, ac tam liberæ impudicitæ prospectu obcæcati deliberato animo easdem concupiscunt; quod sæpius accidit, etiam si assequi illas nequeant. Quapropter omnium istarum confensionum, ac letalium criminum reæ sunt, & participes feminæ istæ. Quoniam lasciva vestæ, incessu impudenti, oculisque impudicis peccandi occasio-*
nem

„nem videntibus præbent, & ansemaſdem
 „percupiendi. Quin, ſi homo has mulieres
 „vanas in plateis, & in templis ſpectans,
 „ita ad libidinem accendatur, ut ignem ex-
 „tinſurus proſtituta petat, omnibus his fla-
 „gitiis obnoxia ſunt miſellæ iſtæ; quamvis
 „credere hoc, neque intelligere velint. Sci-
 „to morte inſtante, dæmonem in illarum
 „mentis oculis ſuperbiam, deſolationum,
 „indignarumque vanitatum, & aliorum ſce-
 „lerum, quæ nunquam agnoverunt, ſpectra
 „ingerere, ut ſecuriſ in deſperationem, &
 „æternæ mortis abyſſum illas detrudat. Nec
 „earum ſaluti proſunt paſchalia ſacramenta,
 „nec ſacra viatica, eo quod in vita ſacra-
 „menta ſuſcipiunt animo perſeverandi in lu-
 „xus, pomparum, pravaruſque conſuetudi-
 „num abuſu. Nec in mortis extremo pec-
 „catorum quæ propria malitia ignorant, re-
 „cordantur. Idcirco me in corde ſordido,
 „putridoque recipiunt; meliusque illis foret
 „centum millia dæmoniorum quam Deum
 „vivum tremendumque in peſtus mortali cri-
 „mine pollutum admittere. SED VÆ CON-
 „FESSARIIS, qui has miſeras, infeliſſimas-
 „que mulieres illuminare negligunt, „.

XVI. Auditiſ, o Confessarii ſanctarum
 Scripturarum, Patrum, & graviorum Theo-
 logorum teſtimonia. Faceſſant ergo diſtin-
 ctunculæ, quibus nonnulli mundum ſociare
 cum Evangelio contendunt. Pompis renun-
 tiarunt in profeſſione Baptiſmatis Chriſtiani.
 Quænam ſunt pompæ iſtæ? Non ſane aliæ
 niſi quæ mundanam redolent vanitatem, quæ
 hominum corda emolliunt: quæ concupiſcen-
 tiam accendunt. Cedo. Si mulieres chriſtia-
 næ promiſiſſent Satanæ, & mundo ſe pom-
 pas exquiſitiones ſectaturas fore: ſi ſpon-
 diſſent toto ſtudio, & omni virium conatu ſe
 operam navaturas luxui, ſaſtui, ambitioni.
 & vanitati, an inſanire impotentius poſſent?
 An mulieres mahometanæ, paganæ, luther-
 ranæ, vaniores, ambitioſiores, & effrenatio-
 res ſeminis catholicis? Quid ergo in Baptiſ-
 mate Chriſto promiſerunt? Quænam eſt pro-
 feſſionis renuntiandi pompis, & operibus Sa-
 tanæ obligatio? Quiſnam ſignificatus? Væ væ
 Confessariis, qui vanas iſtas, & theatrales
 matronulas, expudoratas, atque proſtigati
 chriſtiani pudoris feminas ad Chriſti ſacra-
 menta admittunt.

XVII. QUÆST. VII. Peccant ne mortaliter
 femina nudato peſtore incedentes? RESP. Plu-
 res recentiores innoxiam a gravi culpa de-
 fendunt hanc uberum nuditatem, ſi ſit ſe-
 cundum morem patriæ. Hanc opinionem fal-

Tom. I.

ſam, improbabilem, & laxam exiſtimo. Pa-
 triæ mos merum commentum eſt. Quid? Mos
 Patriæ honeſtabit corruptelam ſcandali plenif-
 ſimam, atque a divinis Scripturis, a Patri-
 bus, & a Theologis improbatam? Si divina
 Scripturæ, & Patres omnes velari mulieris
 caput jubent; ſi intortos & cincinnatos cri-
 nes damnant: quæ zeli jacula non intorque-
 rent in hanc putidiſſimam conſuetudinem?
 Tantæ impudentiæ non meminerunt Patres,
 quia illorum tempore adeo procaces, & ef-
 frenatæ feminæ non erant. Continuo ac ap-
 paruit impudiciſſimus abuſus, eundem exe-
 crati ſunt omnes viri Dei.

XVIII. Paucis rem perſtringo. Ille mulie-
 bris ornatus jure naturali, & divino vetitus
 aſſeritur qui libidinis illicium eſt, & proca-
 citatis argumentum. At nuda ubera ad ve-
 nerem viros provocant: ergo verita eſt ea-
 rumdem exerta oſtenſio. Nec refert quod
 vaſerrimæ, & impudicæ feminæ faſciolis ni-
 gellis, & translucidis mammillas ornent:
 quia non occultant, neque operiunt, ſed his
 præſtigiiſ magis irritant, & alliciunt ad con-
 templationem. Velamina illa ſunt diabolica
 irritamenta, quæ efficacius accendunt curio-
 ſitatem. Nec blateres, inveſta conſuetudine,
 mammillas iſtas nudatas vim amittere al-
 liendi, & accendiſ libidinem, quia quæ
 familiaria ſunt minus movent. Deliria quip-
 pe hæc ſunt, & inſanientium ſpectra. Epu-
 læ lautæ familiares, & quotidianæ numquid
 vim amiſerunt irritandi ſaerelicos? Appeti-
 tiones humanæ uſu non coercentur, ſed ro-
 borantur, & ſaginantur. Sola abſtinentia, &
 a periculis, & irritamentiſ ſubſtractio concu-
 piſcentiam in ſervitutem redigit. Mos ita-
 que, vel conſuetudo quæ obtruditur, abuſus
 eſt deteſtabilis, & proſtigatæ honeſtatiſ,
 & impudiciæ monumentum. Denegent ergo
 Confessarii mulierculis iſtis quæ per publicas
 vias prostitutionis, & ſcortationis vexilla ex-
 plicant, abſolutionem.

XIX. QUÆST. VIII. Peccant ne femina,
 quæ ſe conſpiciendas præbent viris a quibus
 ſe turpiter amandas prævident? RESP. Si mul-
 tier nulla juſta cauſa neceſſitatiſ, vel utili-
 tatiſ ducta, domo egrediatur, prævideatque
 ſe turpiter ab hoc aut illo viro amandam
 fore, graviter peccat juxta communem Theo-
 logorum ſententiam. Nec voluntas exercen-
 dæ libertatiſ ratio juſta eſt quæ a culpa
 eam liberet. Libertas quippe humana cari-
 tatiſ legibus ſubjecta eſt. Caritas autem ju-
 bet, ut ſpiritualiſ proximi jaſtura vitetur,
 præſertim cum id præſtari abique gravi de-

trimento potest. Nec loco notabilis detrimento habere impedimentum breve propriæ libertatis valet. Alia ergo ratio præter exercitium propriæ libertatis assignari debet, ut licite hoc in casu egrediatur. Legitima autem causa egressus esset necessitas eundi ad Ecclesiam, invisendi infirmos, tractandi propria negotia.

XX. Distinguendum est tamen scandalum pusillorum a scandalo pharisaico. Ut illud evitet mulier, quando prævidet se turpiter amandam ab hoc determinato viro, debet pro aliqua vice vel omittere sacrum, vel aliam adire Ecclesiam, vel disferre auditionem Sacri: quoniam præceptum vitandi scandalum prævalet præcepto audiendi Sacri. Verum in praxi raro hoc contingit, quia raro scandalum pusillorum, qui vel ex ignorantia, vel ex mera imbecillitate peccent, contingit. Peccant enim communiter ex malitia, atque adeo scandalum est pharisaicum, quod juxta omnes contemnendum est, quando vitari nequit sine ordinis perturbatione. Puella, & mulier formosa prævidet se ab aliquibus in tali convivio turpiter amandam, quia scit illuc interventuros fore aliquos impudicos viros libidine æstuantes: si absque gravi incommodo abstinere tali convivio potest, tenetur se continere, quia præceptum caritatis urget, ut vitetur periculum peccati mortalis perpetrando a proximo, dum id præstari potest absque notabili detrimento. Lege plura Tom. II. in Decal. Diss. IX. c. 10.

XXI. QUÆST. IX. *Peccant ne mortaliter mulieres que pullulos suos sibi inservire permittunt, & illorum familiari colloquio fruuntur, dum ex pluribus indiciis probabiliter colligunt illos erga se veneris amore flagrare?* RESP. Adfirmant omnes, mulieres istas letaliter peccare, quamvis ipsæ alienæ omnino sint a quacumque libidine, quia cooperantur aliorum peccato, & scandalum præbent. Quare mulieres, & matronulæ ætatis nostræ, quæ venustulos, & bellulos suos clientes, & veneris candidatos quotidie ad familiaria colloquia excipiunt, ad latera assidentes habent, eorumque fruuntur servitute in incessu, ascensu, & descensu: mulieres, inquam, istæ, in data hypothesi, sunt in continuo peccato mortali. Aut resipiscant igitur, aut sacramentis vale dicant, ne quoties sic recipiunt, sacrilegia multiplicent. Confessari vero secum putent, absolutionum quas fictis pœnitentibus impertiti fuerint, duram æterno Judici reddendam esse rationem.

XXII. QUÆST. X. *Licetum ne nautis, &*

aurigis heros deferre in domum concubinae, vel concubinam in domum heri? RESP. P. Diana Tom. 7. coord. tract. 5. resol. 42. frequenter contingere hunc casum testatur, & cum Merola adfirmantem opinionem defendit. Hæc opinio falsa mihi est, & contenta in thesi 51. proscripta ab Innocentio XI. de famulis adjuvantibus herum suum ascendentem per fenestram ad fornicandum: quæ thesis supra rescrita est. Nisi hoc officium nautæ, & aurigæ præstent, lucrum amittunt, inquit Diana. Næ ægregia ratio! Quando nautæ, & aurigæ evidenter sciunt hæc esse concubinam, & herum exercere concubinatum, adjuvant herum, & influunt in fornicationes natura sua malas. Sporer tract. 5. in Decal. cap. 1. sec. 3. n. 99. has actiones esse licitas cum Diana, Tamburino, Castropalao, aliisque contendit. Sed auctores isti falluntur: quia licet actiones istæ præcisæ a circumstantiis indifferentes sint, in casu tamen exposito turpes reipsa sunt, ut patet ex eadem thesi damnata de famulis qui adjuvant herum ad fornicandum:

XXVI. QUÆST. XI. *Possunt ne deferri litteræ amatorie ad amasiam amici?* RESP. Negat absolute P. Tamburinus lib. 5. in Decal. c. 1. §. 4. n. 20. subdit vero continuo: *Fateor tamen, si tibi magni esset hujusmodi amicitia, ac vere timeres eam amittere, excusari te posse: quia tunc notabilis nocuementi metus accedit:* Hæc doctrina mihi falsa est, sicut alia quam ibidem auctor docet, de his qui ex officio humeris deferunt, quos probabiliter a peccato mortali excusat, dum puellam conducunt ad lascivum adolescentem, dummodo non placeat illis peccatum, & faciant obsequia prædicta ob bonum finem, puta ob justam mercedem. Addit Tamburinus: *Si hi vectores, seu bajuli, adeo sint religiosi, ut nolint se, suasque operas locare in ejusmodi vegetationibus, facile in suo lucro notabiliter laeduntur.* Ut mea minima præfert opinio, doctrina hæc scandalum ingerit. Peccat maritus dum uxori occasionem peccandi præbet, ut eam deprehendat in adulterio; licet permittere possit adulterium quod impedire nequit, ut uxor deprehensa in actuali delicto resipiscat. Vetitum quoque est deferre litteras amatorias turpia continentes, aut librum provocantem ad duellum, quidquid in contrarium effutiant nonnulli: quia tales participes fiunt peccatorum.

XXV. QUÆST. XII. *Licetum ne est meretricibus inservire, eas ad domum amasii comitari, januam amasio aperire, lectum sternere?* RESP.

RESP. Layman, Tamburinus, Sporer, Caramuel, alique Probabilistæ laxam, & aliqui laxissimam doctrinam hoc de argumento docent. Pauca verba ex Caramuele transcribo. *Possunt famuli tuta conscientia meretricis, aut pellicis mensæ ministrare, cibos non solum communes, sed & calidos, & provocantes ad venerem condire, & lectum privatum sternere..... Non esset peccatum mortale domino, & pellici alias rem habiturus aut lectum procurare hospitio, aut parare meliorem solito, aut floribus fulcire. Ratio est, quia aliud est fornicari, aliud majorem in ipsa fornicatione habere delectationem in genere luxuriæ. Lege Tom. 2. in Decal. Diss. 9. c. 12. ubi laxa theorematum quorundam auctorum invenies.*

XXVI. Ad quæstionem respondeo, non modo non posse famulos, & ancillas licite aperire januas amasio ingredienti ad fornicandum cum sua pellice, neque eam adducere in domum heri, aut faciem præferre, illam comitari, sternere lectum; sed dico, nullo modo licitum esse famulari, vel inservire meretrici. Serio expende verba propositionis damnatæ, & præsertim illa, *aut quid simile cooperando*; & inde colliges oppositam opinionem plurimum esse proscriptam. Quid quod ipsa Scriptura sancta hunc famulatum vetat, & execratur? *Recedite a tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne involvamini in peccatis eorum: Num. 16. Rursus Isaias c. 3. clamat: Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tangere, exite de medio ejus: & Jerem. c. 48. Fugite, & salvate animas vestras. Unde sic arguo.*

XXVII. Malorum consortium declinandum Deus jubet. Dicant nobis qui famulatum meretricibus exhibitum licitum docent, an sit consortium meretricio pejus, & societas sceleratior? Reponunt, ancillas famulari meretricibus, non quatenus meretricibus, sed quatenus mulieribus: eisdem inservire non in meretricio, sed in rebus indifferenteribus, ut sunt cibos coquere, domum verrere, lectum parare, & id genus cetera. Esto. At dum hæc ancillæ præstant, numquid non habitant in domo Babylonis, in tabernaculis impiorum, in domibus scortorum, unde recedendum esse Scripturæ sanctæ imperant? Navarrus, inquit novissimus quidam scriptor, benignius loquitur, & quidem forte, subdit, *in aliquibus circumstantiis poterit inveniri excusatio*. Hic scriptor frequenter dubitans, & verecundus perniciosam animabus benignitatem insinuat. In nulla circumstantia ancillæ christia-

næ famulari meretricibus licite possunt: quoniam & divinæ Scripturæ, & lex naturalis jubet ut ab iniquorum consortio & societate fugiamus. Idem dicendum de famulis qui inserviunt publicis usurariis, quos laudatus scriptor excusat, dum numerant pecunias dandas, cum timent ejectionem a servitio, & difficultatem inveniendi alium herum. Famuli isti nequeunt licite publicis usurariis in fenebri nundinatione inservire. Idcirco dimittere continuo famulatum debent, & alia via vitam sustentare.

XXVIII. QUÆST. XIII. *Licitum ne est locare domum meretricibus?* RESP. Adfirmant communiter Probabilistæ Sanchez, Azorius, Diana, Vasquez, Castropalaus, Tamburinus, Salmanticenses, Sporer, & alii. Novissimus quidam scriptor eandem opinionem defendit, quando domus sit in loco civitatis non multum frequentato, & valde exposito, & alioquin locator gravaretur, quia tenuis fortuna, nisi domum locaret: quoniam domus non conceditur ad peccandum, sed ad habitandum. Hæc sunt lenocinia, quibus animæ venenum obtegitur. Etiam Benignistæ, qui defendebant thesim proscriptam ab Innocentio XI. dicebant, famulos tenere scalam, & adjuvare herum non ad fornicandum, sed ad ascendendum. Citati auctores, ut veritatem obsecrent, sophistice loquuntur. Quis inficiatur licitam esse locationem domus ad habitandum? Disputatur nunc utrum licitum sit locare domum meretrici, quæ in præfata domo lupanar aperire, & corporis sui prostitutione quæstum facere intendit. Hoc autem illicitum, & vitiosum asserimus. Permittunt Principes meretrices. Quid inde? Si illicita est locatio domus meretricibus facta, sicut permissio Principis non purgat a crimine meretricium, ita neque domus locationem; nisi forte in remotioribus locis jam ab ipso Principe pro solis meretricibus specialiter deputatis.

XXIX. Quod dictum de meretricibus est, idem de feneratoribus publicis, & de lenociniis dicendum, atque de illis qui vestes, lectisternia, & totius cubiculi ornamenta meretricibus locant, ut optimis vestibus indutæ, & eleganti ornatu splendidæ ditiores excipere scortatores valeant. Quid? An non licet meretricem vestire, & lectulum, in quo dormiat, præbere? Licet sane. Sed aliud est induere pauperem, aliud fulgida locare ornamenta ad meretricandum. Primum officium est caritatis, alterum nundinatio iniquitatis.

XXX. QUÆST. XIV. *Licetum ne est commodare alicui cubiculum ad fornicandum?* RESP. P. Diana *resol.* 48. adfirmantem opinionem defendit his verbis: *Viv nobilissimus instanter ab amico domum ejus ad meretricandum petebat; & si hoc illi denegasset, in gravissimum damnum incidebat. Consuluit, an peccaret hoc faciendo? & respondi negative. Quia commodare cubiculum ex objecto non est intrinsece malum. Commodare cubiculum, non modo ex objecto non est malum, sed bonum. Commodare vero ad fornicandum scelus est flagitiosissimum. Non minus laxa est opinio quam idem P. Diana defendit, allegatque pro ea Castropalaum, inquit, licitum esse donare iudicis concubinæ, ut apud eundem intercedat.*

XXXI. QUÆST. XV. *Pingens concubinæ imaginem dandam amasio, perpetrat ne peccatum scandalum?* RESP. P. Sporer *tract.* 5. c.1. *sec.* 3. n. 93. citans Tamburinum, Dianam, aliosque Probabilistas docet, posse pictorem concubinæ imaginem pingere amasio gravissima urgente necessitate, puta metu mortis, mutilationis, & alterius similis mali. Hanc opinionem defendunt etiam Salmanticenses, qui citant Azorium, Sanchez, Castropalaum, Bonacinam, & alios. Et loquuntur eo in sensu in quo pictor scit se pingere concubinæ imaginem illius amasio, quem probabiliter prævidet ab usurum eadem fore ad venerem sibi accendendam. Hæc opinio sua manifesta laxitate seipsam destruit, quin egeat confutatione.

XXXII. QUÆST. XVI. *Licet ne pictores imagines turpes depingunt?* RESP. Absolute negant omnes. P. Sporer *loc. cit.* n. 92. refert Tamburinum cum aliis junioribus docentem posse licite pictorem pingere valde turpia, & obscena semel aut iterum; si tanta esset pictoris necessitas ut eo lucro indigeret ad victum, vestitum, & aliud hujusmodi. Hæc opinio falsa est, & scandalum plena. Licitum ergo erit secundum istos peccare semel aut iterum ad victum, & vestitum comparandum? Quod quam sit absurdum, nemo non videt. Regulæ præcisæ definiendi, quæ sit pictura obscena, designari nequeunt. Puellæ venustæ imago vultu, mammillis, pectore vividis coloribus expressis suapte natura ad venerem incitat, tamen pudenda oblecta sint. Quæ nuditas licita est in feminis, virisque dum vivunt, eadem præter propter est in eorumdem imaginibus. Prudentia christiana opus est.

XXXIII. QUÆST. XVII. *Quid de illis dicendum, qui obscenas imagines palam in domibus expostas tenent?* RESP. P. Diana *Tom.* 7.

tract. 5. *res.* 63. adfirmat quidem istos peccare mortaliter, nisi, inquit, illas retineant ornatus causa, & aliquo velo testas. Quem præferre ornatum valent, si testæ sint, & occultatæ? Imagines lascivæ idola sunt veneris, & dæmonum simulacra. Scimiam Christi agere diabolus pertentat. Religio christiana sacras invexit picturas, ut fideles excitaret ad pietatem, & ad heroica gesta Sanctorum imitanda. Diabolus, ut mundanos homines impotentius ad libidinem accenderet, lascivas Veneris, Didonis, Cleopatras imagines excoxitavit. Quodnam tanti scandalum remedium? Unicum. Aut pennicillo abolere totum quod obscenitatem redolet, aut tales imagines comburere. Hoc est unicum remedium. Minime satis est velo easdem tegere, & oculos intra clausum cubiculum servare; sed comburendæ omnino sunt, aut pennicillo delendum totum quod obscenum est. Nec vendi, aut distrahi queunt, sicuti vendi, aut donari nequeunt merces pestis infectæ. Qui has obscenas imagines servant, rejici omnino a sacramentis debent, donec hæc scandala sustulerint, & alias sacras imagines substituerint, ut præterita scandala, quoad possunt, compensent.

XXXIV. QUÆST. XVIII. *Licetum ne est petere solutionem maleficii a malefico, vel saga?* RESP. Adfirmant aliqui, dummodo absque maleficio auferri possit; etiam si prævideas maleficium ope dæmonis probabiliter usurum. Hæc opinio mihi falsa est. Dum enim prævides, maleficium probabiliter arte dæmonis usurum, insuis in ejusdem peccatum, & ejusdem iniquitati assentiris. Debes ergo a malefico solutionem maleficii petere cum expressa protestatione, quod fiat absque dæmonis ope.

XXXV. QUÆST. XIX. *Quid de frequentatione comædiarum, & promiscua virorum, & mulierum conversatione dicendum?* RESP. Hujus quæstionis resolutionem dabo in sextum Decalogi mandatum. Adversus spectacula theatralia dissertationes duas publici juris feci, adjecta tertia de Presbyteris personatis. Theatra publica, quæ hodie communiter, aut saltem sæpiissime representantur, obscena sunt, & turpia: idcirco peccant qui illa frequentant. De pestifera mulierum, & virorum conversatione *loc. cit.* dicam, & Confessariorum, qui tales mulierculas, & barbatus ad sacramenta admittunt, inscitiam, & negligentiam explicabo.

XXXVI. QUÆST. XX. *Quid agere illi debent, qui falsa doctrina, aut fraude alios in peccatum impulerunt, aut a bono, ab ingressu*

in Religionem retraxerunt ? RESP. Tenentur, quoad fieri potest damnum compensare : & primo falsam doctrinam retractare, & a peccato subducere : quia isti qui dolo, fraude, vel falsa doctrina in peccatum alios impellunt, peccant non contra caritatem modo, verum etiam contra iustitiam. Qui absque fraude, & falsa doctrina alios ad peccandum seduxit solo malo exemplo, tum peccat dumtaxat contra caritatem : quia scienter, & libere, licet pravo exemplo allesti, peccato consenserunt isti. Qui ab ingressu in Religionem alios retrahit sine pravo, scandalum perperat, quod reparare tenetur. Nullum vero peccatum committit, si a Religione retrahat eo fine ut consulat æternæ alterius salutis. Qui scienter, & ob humanas rationes impediunt candidatos, ne Religionem, in quibus viget spiritus evangelicæ perfectionis, ingrediantur, peccant contra caritatem, si solis suasionibus, & precibus, quæ libertatem non auferunt, utantur. Nam si vim & fraudes adhibeant, peccant etiam contra iustitiam. Quo in casu diligentiam omnem adhibere debent, qua damnum illatum tum ingredi volenti, tum Religioni repararent.

DISSERTATIO V.

De Religione.

CAPUT I.

Natura, & actus Religionis, quam præscribit primum Decalogi mandatum.

I. Duo præcipit primum Decalogi mandatum. Prout asserimus est, Dei cultum præscribit. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* Matth. 4. Quatenus negans est, vetat exhiberi cultum diis alienis. *Non habebis deos alienos coram me : nec facies tibi sculptile, non adorabis ea, neque coles :* Exod. 20.

II. QUÆST. I. *Quid sit Religio ?* RESP. Communis finitio Religionis hæc est : *Religio virtus est quæ debitum cultum Deo exhibet tanquam primo omnium principio.* S. Thomas 2. 2. q. 81. a. 1. etymologiam Religionis accersit a relegendo ea quæ sunt divini cultus, quia huiusmodi sunt frequenter in corde revolvenda. Religio virtus est non theologica, quia Deum proxime non spectat ; sed moralis, & quidem inter has virtutes princeps, cujus objectum cultus est Deo exhibendus, ut Angelicus 2. 2. q. 81. ar. 5. docet.

III. QUÆST. II. *Quot sunt Religionis actus ?*

RESP. Duo sunt Religionis actuum genera : alterum interiorum, ut *devotio*, & *oratio* ; alterum exteriorum, qui in tres classes dividuntur. Alii corpus ipsum Deo subjiciunt, ut *adoratio* ; alii res exteriores Deo immolant, ut *sacrificia*, *oblationes*, *decimæ*, *primitiæ*, ceteraque id genus, quæ uno *oblationis* nomine comprehendi solent ; postremi sunt ii quibus in divini honoris protestationem aliquid adhibetur, ut sunt *juramenta* ; quibus nomen Dei invocatur, *vota*, quibus aliquid Deo promittitur. De his omnibus agendum est.

IV. QUÆST. III. *Quid sit devotio ?* RESP. Hanc finitionem 2. 2. q. 82. ar. 1. tradit S. Thomas : *Voluntas quedam prompte tradendi se ad ea quæ pertinent ad Dei famulatum.* Voluntas in finitione posita non potestatem, sed actum exprimit. Ceteræ particulæ peculiarem devotionis naturam produnt. Hæc quippe promptitudo, quæ animum constituit expeditum in divino servitio, & celerem in executione eorum quæ in Dei honorem cedunt, est singularis devotionis tessera.

V. QUÆST. IV. *Quinam sint devotionis effectus ?* RESP. Sunt cordis lætitia, interior animi suavitas, gustus, & delectatio. Necessè tamen haud est ut semper devotio hos pariat effectus, cum pluries pii sanctique viri his omnibus non raro priventur, nec propterea minus fervidi, & expediti sunt in Religionis officiis. Maturior devotionis fructus est exacta mandatorum observantia, quæ frequenter recensitos effectus edit.

VI. Duplex devotionis causa. Prima & princeps Deus est, qui ubi vult spirat, uberioremque effundit gratiarum copiam. Altera est interior meditatio divinæ bonitatis, clementiæ, aliorumque divinæ naturæ attributorum, & simul nostræ egestatis, & infirmitatis. Priorem meditationem lætitia, hilaritas, & gaudium consequuntur. Posterio-rem humilitas, animi demissio, vanitatis, & superbiæ contemptio. De tempore quo præceptum devotionis urgeat, mox dicam.

CAPUT II.

De oratione, ejusque necessitate.

I. Alter Religionis actus oratio est, quam sic 2. 2. q. 82. a. 1. definit ex Damasceno S. Thomas : *Oratio est petitio decentium a Deo.* Locum generis petitio tenet : altera particula indicat decentia esse in oratione petenda : ultima particula a Deo orationem actum

actum Religionis constituit. A Deo enim petenda dona sunt tum naturalia, tum supernaturalia. Hac petitione confitemur Deum omnium rerum principium, ejusdem excellentiam reveremur, eidem subijcimus, & nostræ egestatis præsidia ab eodem imploramus. Oratio actus est intellectus, quamvis Religio in voluntate resideat.

II. Oratio altera interior, seu mentalis; altera exterior, seu vocalis. Utramque commendat Scriptura sancta. De priori inquit *psal. 38. regius Propheta. In meditatione mea exardescet ignis.* Hæc oratio sita haudquaquam est in quodam mentali orio, seu in sola suspensione intellectus, & in passiva quadam inertia, ut contendebant Quietistæ; sed in actibus intellectus, & voluntatis, quibus divina attributa, bonitatem, clementiam, justitiam, & beneficia infinita quæ nobis confert Deus, serventi studio recolimus, & quibus nostram infirmitatem, egestatem, & paupertatem perpendimus: in actibus amoris, desiderii, fiduciæ, aliisque piis affectibus, quibus cælestia concupiscimus, tota resplendet. Altera oratio *vocalis* est, quæ mente, & verbis perficitur. De hac loquitur *Hebr. 13. S. Paulus: Per ipsam offeramus hostiam laudis Deo, idest fructum labiorum confitentium nomini ejus.* Quamvis verba necessaria absolute non sint, cum Deum nihil lateat, sciatque infirmitatem nostram; nihilominus necessaria sunt hæc exteriora signa: tum quia homo mente, & corpore constat; & secundum utramque partem Deo se subijcere debet, illique inservire: tum quia non anima modo, verum etiam corpus divinis eget auxiliis: tum denique quia hæc exteriora verba interiores affectus excitant, pioque animi motus facilius accendunt, & fovent, & proximum ad devotionem alliciunt.

III. QUÆST. I. Est ne oratio necessaria necessitate medii? RESP. Adfirmat S. Thomas 2. 2. q. 83. a. 2. & 4. & in 4. dist. 15. q. 4. a. 1. cui subscribunt graviores Theologi. Hanc doctrinam hausit Angelicus ex Gennadio, qui *lib. de eccl. dogm. c. 56.* inquit: *Nihilum credimus ad salutem nisi Deo invitante venire; nullum invitatum salutem suam nisi Deo auxiliante operari; nullum nisi orantem auxilium promereri.* Tandem sententiam nostram confirmat *sess. 6. c. 11. Concilium Tridentinum* inquit: *Deus impossibilia non jubet; sed jubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis, & adjuvat ut possis.*

IV. Hæc necessitas ab humanæ quoque naturæ infirmitate accessit. Tanta siqui-

dem est humanorum appetituum adversus rationem rebellio, & colluctatio tanta, ut sine gratia vix pugnare, nedum vincere possimus. Hic porro est a Divina providentia institutus ordo, ut gratia hæc non impertiat, nisi præviis precibus flagitetur. Quod Deus possit non petentibus dare dona sua, quis est qui revocare hoc in controversiam queat? At in præsentiarum nobis sermo est de orationis necessitate, spectato divinæ providentiæ ordine. Nonne ipsius naturæ instinctus & mendicium ad elemosynæ petitionem, & infirmum ad implorandum a medico medicinam excitat? Conjunctio tandem Deum inter & hominem, mutuamque commercium evincit. Si enim Deus ignavis, & mutis dona sua distribueret, vix divini Benefactoris recordarentur homines ad terrena propensi. Quare magnopere refulget Dei misericordia in hoc ipso imposito onere petendi sua dona, cum eo spectat onus istud ut Deo homines strictiore vinculo perpetuoque ligamine, atque mutua conjunctione sint devincti.

V. Deus Paulum non orantem, sed perfectum Christum prævenit. Quid inde? Primas illustrationes, primamque gratiam prævenientem, & excitantem absque precibus Deum elargiri ultro fatemur. Sed necessitatem orationis defendimus ad obtinendam secundam gratiam, ad perseverandum in eadem, & ad gloriam obtinendam.

VI. QUÆST. II. Datur ne orandi præceptum? RESP. Adfirmant omnes, illudque perspicue Scripturæ sanctæ manifestant. *Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem: Matth. 17. & S. Lucas c. 18. Oportet semper orare, & non desicere: & S. Paulus: Sine intermissione orate: ad Gal. 5. & iterum ad Timot. 1. cap. 2. Volo viros orare in omni loco similiter & mulieres.* Quod præceptum 2. 2. q. 83. ar. 3. ab 2. sic explicat S. Thomas. *Non solum petere, quæ desideramus, sed etiam recte aliquid desiderare sub præcepto cadit: sed desiderare quidem cadit sub præcepto caritatis, petere autem sub præcepto Religionis: quod quidem ponitur Matth. 7. Petite, & accipietis.* Ratio ex iis quæ dicta sunt, patet. Oratio necessaria est necessitate medii, ut dictum est: ergo potiori jure necessaria necessitate præcepti.

VII. QUÆST. III. Quo tempore determinato urgeat orationis præceptum? RESP. Omnes Patres continenter juxta Scripturæ divinæ oracula orandum suadent. Casuistæ recentes non pauci suis distinctionibus fere de medio tollunt orandi præceptum. Distinguunt isti

isti obligationem per se, & obligationem per acciden-; directe, & indirecte. Et ne imponere illis videar, audiamus Tamburinum benigniorum Casuistarum facile principem, qui l. 2. in Dec. cap. 4. §. 2. n. 4. hæc scribit. *Ego hic sentio, quod sup. cap. 1. §. 1. num. 8. dixi de præcepto fidei, spei, & caritatis: non dari scilicet certum tempus, & determinatum, in quo directe obligat; sed esse illud, in quo obligat indirecte, quando scilicet urget necessitas alicujus boni acquirendi, vel mali, vel tentationis avertende, quæ acquirere, vel avertere sine Dei auxilio non posse tunc animadvertimus.* Doctrina hujus auctoris de fide, spe, & caritate, ad quam hanc de orationis præcepto suam sententiam revocat, proscrip-; ta est, nisi me omnia fallunt, ab Alexandro VII. in 1. thesi: *Homo nullo unquam vite sue tempore tenetur elicere actum fidei &c.* & ab Innocentio XI. in 6. thesi: *Probabile est ne singulis quidem rigoro-; se quinquenniis per se obligare præceptum caritatis erga Deum.* Eandem esse orationis, & dictorum præceptorum obligationem, Tamburinus ipse fatetur. Proscrip-; ta est prior sententia: ergo & secunda. Ex hac Tamburini doctrina consequitur necessario exemptos Christianos per se esse a præcepto Religionis colendi Deum. Actus enim primarius Religionis oratio est. Si absolute, directe, & per se Christiani non astringuntur Deum invocare, eique pro acceptis beneficiis gratias agere, compertum est Religionem in nihilum per se, & directe occidere: sublato quippe actu primario Religionis, deficiat Religio ipsa necessum est.

VIII. Missa itaque Tamburini, & aliorum similium laxa doctrina, omnes Patres, & graviores Theologi adfirmant, per se obligare orationis præceptum. Divisi recentiores Theologi sunt in designando tempore in quo præceptum hoc urgeat. Plures defendunt, ut Salmanticenses, & alii semel tantum in anno obligare. Hanc opinionem rejicio ut evidenter falsam. Alii docent obligare semel singulis mensibus, quam opinionem ut asperam & duram Salmanticenses, & alii improbant, sed etiam in hac censura turpiter falluntur.

IX. His opinionibus missis, servanda est divinarum Scripturarum doctrina, quæ orandum sine intermissione jubet. Numquid sine intermissione orat qui semel tantum vel in annum, vel in mensem precatur? Continenter igitur orandum est non physice, sed moraliter. Hæc moralis continuatio consistit, si frequenter oremus. Quanta autem & qua-

lis frequentia requiratur, ut moraliter continua oratio sit, definiri præcise nequit. Quæ certa sunt præmitto.

X. Singulis diebus dominicis orandi præceptum urgere mihi certum est. Præceptum enim sanctificandi sabbatum, & nunc diem Dominicum divinum est. Sanctificari sine oratione nequit. Ergo qua oratione colere diem dominicum debemus, eadem astringimur tali die orare, cum sine elevatione mentis in Deum, seu oratione servari præceptum nequeat. Eo ne festorum institutio pertinet ut otio diffuant, & solatiis vanis, atque recreationibus operam navent Christiani? Duplici itaque præcepto astricti sunt Christiani orandi Deum: altero naturali, divinoque; altero ecclesiastico, vi cujus festis diebus, dum Missæ sacrificio assistunt, Sacerdotum precibus addere suas debent, ut in 4. dist. 15. qu. 4. art. 1. q. 3. S. Thomas docet. *Oratio cadit sub præcepto & determinate, & indeterminata.* Determinate quidem ad aliquas orationes ex præcepto tenentur illi qui ex officio sunt mediæ inter Deum & populum constitui, sicut ministri Ecclesiæ: unde ex officio eis incumbit præces ad Deum in persona Ecclesiæ fundere: & ideo ex statuto Ecclesiæ tenentur ad horas canonicas dicendas. Sed indeterminate quilibet ad orationem tenetur ex hoc ipso quod tenetur ad bona spiritalia sibi procuranda, quæ non nisi divinitus dantur: unde alio modo procurari non possunt, nisi ut ab ipso petantur: & etiam ex hoc ipso quod caritatis præcepto tenetur proximum sicut seipsum diligere, tenetur et in necessitate beneficii esse, non solum per corporales elemosynas, sed etiam per spirituales: quarum una est oratio, ut prius dictum est. Sed omnibus etiam qui Ecclesiæ ministerio non funguntur, videtur ab Ecclesiâ determinatum tempus orandi statutum esse, cum ex canonum statuto teneantur diebus festis divinis officiis interesse, ut ministris pro populo orantibus suam intentionem conforment.

XI. Obrudent Rigorismi spectrum nonnulli. Sed ut illorum ora obstruam, quæro. Quid quæso oneris Christianis imponimus, quod reipsa Christiani vel ipsi peccatores, nedum bene morati, non præstent? Quis Christianorum solo naturæ lumine illustratus vitio non sibi verteret, si die dominico, si integra hebdomada Deo nullas preces funderet? Quid quod vel ipsi peccatores in sacramentali confessione se accusant, ut frequenter ipse audiui, de omnis consuetis in diem precibus, culpæque reos se reputant, dum quotidie non recitant orationem dominicam,

nicam, & symbolum apostolicum? Christiani optimis instructi moribus singulis diebus, non semel, sed ut minus bis in die Deum orant. Christiani mendici, superbi, ægroti, ac stupidi, qui singulis diebus Deum non recordantur, neque auxilia, quibus tentationum continuos fluctus declinent, implorant, in continuo vitiorum cœno voluntantur, & frequenter præceptum orandi violant. Quis enim superbix, stultitiæ, & cæcitatibus non arguet, si extrema necessitate pressi aperire labia nolint, quibus pharmaca, & subsidia propriæ infirmitati levandæ necessaria postulent?

XII. Heinc colligas, nihil severitatis doctrinam hanc continere, sed Scripturas sanctas sincere, & in obvio sensu interpretari. Sine intermissione orandum Deus jubet. Hæc orationis continuatio non physica, sed moralis est, ut dixi, nempe congruo tempore. Præceptum istud adfirmans parvitatem materiæ excipit. Quare nullis se torquere scrupulis Christiani debent, num graviter deliquerint contra orandi præceptum; sed corrigere suam negligentiam satagant, & orandi fervorem succendere. Neque Confessarii debent, si quos tepidos invenerint, negligentisque in orando, protinus gravis culpæ damnare; sed illos instruunt ut frequenter orent, ut bis saltem in die, mane nempe, & sero, mentem in Deum elevent. Omnia Christi præcepta suavissima sunt illis qui eadem observant, qui jugum legis reipsa sustinent. Asperum vero, durumque jugum est illis dumtaxat qui portare illud nolunt, & bestiarum more mancipia sunt flagitiorum.

III. QUÆST. IV. *Peccat ne contra Religionis virtutem qui gravi tentatione pulsatus Deum orare negligit?* RESP. Gravissimam quis patitur tentationem ex. gr. contra castitatem. Implorare divinum auxilium negligit, & tentationi assentitur. Duo ne hic crimina perpetrat, alterum contra castitatem, alterum contra Religionis virtutem? Negant Lessius, Villalobosius, Prado, Salmanticenses, alique. Adfirmant contra cum S. Thoma graviore Theologi. Hæc sententia mihi probabilior est, & vera. Nam præceptum orandi per se obligat pluries saltem in annum; & juxta ipsos adversarios urget per accidens tentationis gravissima tempore. Ergo violatur, dum oratio negligitur in tali eventu. Ergo iste Christianus duo peccata committit, unum contra castitatem, alterum contra Religionis virtutem. Præceptum Deum orandi tentationis gravis, vel gravissimæ tem-

pore, non eo solummodo spectat, ut tentatio superetur, verum etiam ut debitus cultus Deo offeratur. Ideo enim talis a divina providentia constitutus ordo videtur, ut tribulationum tempestates, & tentationum fluctus nos cogant ad Deum confugere, eumque colere, & interpellare in adiutorium, & præsidium nostrum. An gravis culpæ crudelitatis contra semetipsum non argueretur pauper qui extrema pressus miseria omitteret implorare eleemosynam ab eo qui paratus est eandem erogare? Et gravis culpæ reus non erit qui æternum periturus a Deo paratissimo ad succurrendum præsidium necessarium petere recusat? Dominus quippe dicit: *Petite, & accipietis*. Quid peccata multiplicas? inquires. Immo ne peccata multiplicentur, præceptum applicandi remedia quibus peccata impediuntur, urgeo. Ideo enim in peccata frequenter labuntur homines, quia adhibere remedia non peccandi recusant: quia ferventer gratiam, qua tentationum victores evadant, petere negligunt. Sine peculiari Dei gratia vincere gravissimas tentationes non valemus: ergo præceptum orandi æquale est præcepto vincendi tentationes. Illi peccata multiplicant qui orationis præceptum extenuant, qui remedia contra peccata a divino Medico constituta de medio tollunt, qui frequentem orandi obligationem pernegant. Moneant ergo Confessarii suos penitentes, ideo illos frequenter in flagitia labi, quia orare sincere Deum negligunt, quia tempus quod orationi consecrare deberent, terunt, prodiguntque in otiosis colloquiis, in vanis solatiis. Vita namque Christianorum vita orationis est, & perpetui commercii, & negotiationis cum Deo, a quo arma, & præsidia adversus diabolum, carnem, & mundum petenda sunt.

C A P U T III.

*De orationis conditionibus. Num solus Deus orandus? Sint ne Sancti invocandi?
& pro quibus orandum?*

I. QUÆST. I. *Quæ, & quot sint orationis conditiones?* RESP. 1. orationis conditio est quod sit a voluntate deliberata. Hæc deliberatio vel expressa, vel virtualis esse debet. Si Psalterium legeres ut studeris, non orares. Si breviarium accipis animo persolvendi Deo debitum pensum, quamvis expressa formali intentione careas, virtualis adest, & sufficit. 2. conditio est attentio, quæ pariter aut expressa, aut virtualis,

ualis sit oportet. Triplicem distinguunt Theologi attentionem, prima ad verba, alteram ad sensum, tertiam ad Deum. Harum qualibet sufficit. 3. conditio est pietas, quæ eo spectat, ut pia, honesta, decencia, atque propter bonum finem a Deo donentur. 4. est humilitas, qua precator demisso animo se divinæ sistat Majestati, cui suam extremam paupertatem manifestat. Ego vero egenus, & pauper sum: Deus adjuva me: inquit psal. 69. regius Propheta. 5. est fervor quo Deo preces fundimus. Tepida enim, & frigida oratio nulla est. Divites ipsi languidas designantur pauperum preces tanquam indicia animi, qui parvi pendit quod petit, parumque exaudiri curat. 6. conditio est fides, qua firmiter credimus nos assecuturos fore quod petimus. Quidquid orantes petitis, credite quia accipietis. Item spes, seu fiducia, quæ fidem comitatur. 7. est perseverantia, quam pluries Evangelistæ inculcant, & præsertim Lucæ 9. parabola, seu exemplo amici, qui media nocte ab amico tres panes petit, quique sine amicitia titulo, saltem propter importunitatem illos obtinuit.

II. QUÆST. II. Quinam sint orationis effectus? RESP. Tres, meritum, satisfactio, & impetratio. Meritum ei debetur, quatenus ex caritate, media Religione, proficiscitur. Satisfactio quodlibet opus meritorium comitatur. Impetratio rei quam petimus, proprius est orationis fructus. Hæc quoque oratio ut impetrans, a gratia suam efficacitatem habet, ut Angelicus 2. 2. q. 83. ar. 15. docet. Efficaciam autem habet ex gratia Dei, quem oramus, qui nos etiam ad orandum inducit. Quatuor conditiones necessariae sunt ad impetrationem, nempe 1. quod pro se præcipue orans petat, 2. quod necessaria ad salutem, 3. quod pie, 4. quod perseveranter petat. Orationes peccatorum Deus audit, non ex iustitia, sed ex misericordia, ut ait idem Angelicus ibi ar. 16.

III. QUÆST. III. Utrum solus Deus orandus sit? RESP. Adfirmat S. Thomas 2. 2. q. 83. ar. 4. solum Deum orandum esse, & quidem ut trinum, hoc in sensu, quatenus solus Deus est auctor gratiæ, gloriæ, ac omnium rerum præpotens effector, & conservator. Oratio enim est Religionis actus. Religio autem solum Deum spectat ceu finem, cui cultum exhibet.

IV. QUÆST. IV. Invocandi ne Sancti sunt? RESP. Sancti invocandi non sunt ut auctores divinatorum beneficiorum, aut gratiæ, vel glo-

riæ. Nihil sub hac ratione ab iis petendum, ut Catholici omnes docent. Sancti vero invocandi sunt ut pro nobis apud Deum orent, & intercedant. Iste est omnium Catholicorum sensus, quidquid fabulentur & calumnientur Calvinistæ, & reliqui Protestantæ. Quare dum aliquando in similia verba erumpimus, S. Petre salva me, non aliud intelligimus, nisi ut intercessione salutem a Deo nobis intercedat. Similiter dum Virginem sanctissimam alloquimur, Maria tu nos ab hoste protege, ut meram deprecatricem & mediatricem invocamus. Immo in hoc intercessorum genere Christus Dominus primus, & princeps, advocatus, & intercessor noster est, qui solus Deo mundum reconciliavit, solusque dignam, & superabundantem oblationem pro peccatis nostris Deo obtulit. Dum itaque Sanctos invocamus, rogamus ut per JESU CHRISTI merita apud Deum pro nobis intercedant: petimusque ut ipsi id orent quod nos oramus: sed quia ipsi propinquiore Deo, magisque digni sint, idcirco ad eorum patrocinium confugimus, & intercessionem.

V. Concilium Tridentinum sess. 25. definivit, pie & utiliter sanctos sive Angelos, sive homines invocari. Disputant vero Theologi sit ne Catholici hæc invocatio vi alicujus præcepti imposita. Quam questionem tom. 2. in Decal. l. 2. Diff. 1. cap. 8. fuse tractavi, eamque ibi legere poteris.

VI. QUÆST. V. Orandum ne est pro omnibus viatoribus, etiam pro animabus in Purgatorio detentis? RESP. Adfirmant Catholici omnes. De his qui in terris degunt, nec hæretici in discrimen id vocant. Inquit enim S. Jacobus cap. 5. Orate pro invicem, ut salvemini: & S. Paulus in 1. ad Timoth. 2. subdit: Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus. Orandum itaque pro omnibus, sive amici sint, sive inimici, sive fideles, sive infideles, sive iusti, sive peccatores. Sicut Christus pro omnibus mortuus est, ita & nos pro omnibus orare debemus. Pro peccatoribus orandum ut convertantur, & pro iustis ut perseverent, & proficiant, inquit 2. 2. q. 83. ar. 7. S. Thomas.

VII. A precibus nostris excluduntur Beati, qui sunt in termino, sicut & damnati, qui similiter sunt in damnationis termino, ubi nulla spes salutis adest.

VIII. Pro animabus Purgatorii orandum docent omnes Catholici adversus Lutheranos & Calvinianos; idque ex lib. 2. Mach. c. 12.

perspicue eruant. Judas enim Machabæus *duodecim milia drachmas argenti misit Jerosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, bene & religiose de resurrectione cogitans*. Ut ab hoc argumento sese expediant Lutherani, negant librum hunc divinis accensendum esse. At Ecclesia catholica Dei spiritu ducta divinum esse librum hunc definiit. Ratione quoque doctrina catholica confirmatur. Ecclesia sive militans, sive triumphans unum corpus constituit, cujus caput Christus est. Ergo omnia membra communicare invicem, & cum capite debent. Si itaque animæ Purgatorii Ecclesiæ membra sunt, consequitur ut viventes juvare easdem animas debeant, quemadmodum unius corporis membrum adjuvat alia membra. Accedit perpetua, & universalis Ecclesiæ consuetudo.

IX. QUÆST. VI. *Certo ne suffragia prosumt Purgatorii animabus, quibus applicantur?* RESP. Quemadmodum ex divina lege habetur quod hæc suffragia defunctis profint, ita ex divina voluntate pendet ut plus vel minus huic aut illi defuncto opem ferant. Illud est certum quod suffragia pro mortuis oblata alicujus defuncti pœnas aut in totum, aut in partem tollant, quia sic Deus disposuit. Ceterum quod huic vel illi animæ suffragia hæc opem ferant, quod totam aut partem pœnæ auferant, totum ex divina voluntate pendet.

X. QUÆST. VII. *Utrum peccatores orare debeant, & exaudiantur a Deo?* RESP. Peccatores qui in publicis ministeriis nomine Ecclesiæ orant, compertum est ad preces recitandas obstringi, & aliquid impetrare a Deo iis pro quibus orant. Certum quoque est peccatores privatos orare debere. Ad impetrationem quod attinet, docet S. Thomas 2. 2. qu. 83. a. 16. quod si peccator quidquam a Deo petit secundum desiderium peccati, nunquam exauditur ex misericordia, sed interdum ad vindictam. Quamobrem dicebat David psal. 45. *Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus*. Contra peccatores qui peccata sua detestantur, pioque desiderio afficiuntur, plerumque quod implorant, impetrant. Sic exauditi fuere Manasse, Publicanus, mulier peccatrix, latro, & innumeri alii. Nec officit peccatores gratia sanctificante destitutos esse: quoniam hinc tantum infertur eorum orationem non esse meritariam, non autem quod non sit impetratoria, ut indicatum supra est. Dum in Scriptura interdum dicitur, Deum non audire

peccatores, intelligitur de peccatoribus quatenus peccatores sunt, & peccatum diligunt, secus de peccatoribus qui sua detestantur peccata.

XI. Denique Angelos, Sanctosque in celo regnantes orare pro nobis posse, & quod reipsa orent, certum est. Orant & petendo quæ nobis profutura vident, & preces nostras Deo offerendo. Omnes viatores sive iusti, sive peccatores orare valent, & debent. Omnes enim mendici sumus, & extrema penuria laborantes: ideo omnes implorare a divino Patre nostro necessaria quotidiana subsidia necessum est.

DISSERTATIO VI.

De Horis canonicis.

CAPUT I.

Recensentur propositiones damnatæ.

IN die Palmarum recitans officium paschale satisfaciit præcepto. Alexander VII. propos. 34.

Unico officio potest quis satisfacere duplici præcepto pro die presenti, & crastino. Idem propos. 35.

Restitutio a Pio V. imposita Beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam judicis, eo quod sit pœna. 20.

Habens capellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfaciit suæ obligationi, si officium per alium recitet. 21.

Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri potest per quascunque elemosynas, quas antea Beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit. 33.

Qui non potest recitare Matutinum, & Laudes, potest autem reliquas horas, ad nihil teneretur: quia pars major trahit ad se minorem. 54. Innocentius XI.

CAPUT II.

Propositiones laxæ quorundam auctorum.

I. Thomas Tamburinus lib. 1. in De-
cal. cap. 111. §. 7. verb. Beneficiarius num. 1. & 2. „Dicemus infra Lib. 11.
„Beneficiarium tenue beneficium possidentem non obligari ex probabili sententia ad
„horas canonicas persolvendas. Quid ergo
„erit,

„erit, si quando, omnibus expensis, ambigatur utrum beneficium sit tenue nec ne?
 „Resp. Puto probabile cum Vasquez obligari, & item probabile non obligari cum Caramuele. Quare alteram ex his sententiis, quam tibi liber, amplecti licet,,.

II. Idem Tamburinus *Lib. 11. meth. celebr. Miss. cap. vi. num. 5.* „Itaque qui dum Missam ex præcepto audit, vel officium divinum persolvit, quæstionem philosophicam secum mente voluntarie obvolveret, vel sua negotia cogitaret, modo externam attentionem haberet, quia scilicet non poneret distractiones externas ejus generis quam diximus num. 1. ex probabili dicta opinione præceptum satis adimpleret,,.

III. P. Gregorius Gobat *tract. 5. num. 821.* „Probabilius multo est essentiam orationis consistere cum perpetuis distractionibus, seu evagationibus mentis. Ita Cardinalis de Lugo ex instituto. Tamburinus *Lib. iv. in Decal. cap. 2. §. 1.* „

IV. Joannes Caramuel in *Theol. Fundam. num. 442.* „Homo sum, temetipso fragilior, præditus acri, & igneo ingenio. Uno momento cælos verso, altero ad subterranea descendo. Nulla in Oratorio movetur musca quæ mihi non sit impedimento. Attendere lectioni desidero, & quoad possum attendo; sed distractiones non evito. Involuntarias millies, interdum etiam voluntarias; & nihilominus nullo crucior scrupulo, nullo dubio angor: quia prudenter suppono, me ad actionem internam non teneri: eam habere bonum esse, & ea carere nequidem esse levem culpam: me ad lectionem tantum, & attentionem externam obligari: ne legisse totum quod Rubricæ jubent, ita certo scio, ut possim jurare: ergo me ne venialiter quidem peccavisse in hac materia certo scio, & ita certo, ut possim jurare,,.

V. Leander de SS. Sacram. *tract. 8. disp. 5. quest. 37.* „Respondeo secundo etiam probabilius, quod etiam Concionator quotidianus, qui solum voluntarie, aut etiam ex mercede concionatur quotidie in Quadragesima, excusetur ab horis quotidianis dicendis, si commode illas recitare non possit. Et certe si hæc nostra sententia non esset probabilis, & in praxi tuta, vix vix Prædicatoribus quadragesimalibus: vix millies illis,,.

VI. Idem Leander *loc. cit. q. 45.* „Optime potest quis se exercere, & occupare in contemplatione divinorum, etiam si ex

„illa ita in extasium rapiatur, ut postea minime recitare queat, vel quia raptus est per totum diem, vel quia ex illo manet ita fatigatus, ac defessus, quod facile non valeat,,.

VII. Gobat *tract. 5. disp. 11. num. 842.* „Probabilius est non teneri ad restitutionem ullam qui cum voluntariis, & perpetuis distractionibus recitavit horas omnes,,.

CAPUT III.

De horarum canonicarum numero, & finitione.

I. QUÆST. I. Quot sunt horæ canonicæ? RESP. Octo aliqui esse contendunt, quia distinguunt Laudes a Matutinis; sed communis sententia ad septem eas restringit; suntque Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ, & Completorium. Hujusce septenarii numeri congruæ assignantur rationes. David *psal. 118.* inquit: *Septies in die laudem dixi tibi.* Item septem sunt Spiritus sancti dona, & septem sunt orationis dominicæ petitiones, septem sunt peccata mortalia, septem dæmonia, & septem nequitiae, septem tubæ quarum sonitu Jerichuntina civitas corruit, septem candelabra Ecclesiæ, quæ adumbrant septem horas canonicas. Pluries aliæ figuræ asserri solent, quæ aliquo modo indicare videntur ejusmodi septem horas canonicas.

II. QUÆST. II. Quenam sit horarum canonicarum notio? RESP. Divinum officium est certa ratio publice laudandi Deum mente simul, & voce, auctoritate Præfulum Ecclesiæ instituta. Dicitur certa ratio, quia præscripta ab Ecclesia est designatis psalmis, hymnis, & precibus. Additur publice, quoniam divinum officium publico totius Ecclesiæ nomine in bonum commune persolvitur a publicis ministris. Additur laudandi, precandique Deum, quod prodit soli Deo persolvendum esse divinum officium, quoniam in omni officio sive de Sanctis, sive de tempore, sive pro mortuis Deus laudatur. Ultimæ particulæ declarant mente simul, & voce recitandum divinum officium esse, quia hanc formam Ecclesia in pluribus Conciliis præscripsit.

IV. QUÆST. III. Quenam sunt partes majores, & minores divini officii, & quo tempore olim celebrata fuerunt? RESP. Majores partes sunt Nocturni, Laudes, Prima, Tertia, Sexta

Sexta, Nona, Vesperæ, Completorium. Minores psalmi, hymni, lectiones, cantica, antiphonæ, responsoria, capitula, collectæ. Ad tempus quod attinet, olim apud Judæos secabatur tempus in duodecim horas nocturnas, totidemque diurnas. Nocturnæ horæ in quatuor vigiliis, quarum prima incipiebat ab occasu Solis, & desinebat hora tertia noctis: secunda a tertia ad sextam desinebat: tertia a sexta in nonam fluebat: quarta tandem, quæ proprie dicebatur matutina, a nona incipiebat, & terminabatur in duodecimam. Harum vigiliarum meminerunt Evangelistæ. Quatuor nocturnis vigiliis correspondent quatuor diei horæ, nempe tertia, sexta, nona, & vespertina:

V. QUÆST. V. *Estne peccatum separare Matutinum a Laudibus?* RESP. Nullum peccatum includit separatio hæc, sed licita prorsus est: quoniam ex primæva institutione semper licuit hæc separatio, nullaque occurrit ratio cur id non liceat extra chorum præsertim. Immo satius est, si qui sub initium noctis seu ad vespem nocturnas horas recitant, dimittant Laudum recitationem ad diluculum sequentis auroræ, ut hymni opportuno tempore juxta eorum sensum recitentur. Methodus tamen in ejusdem separatione servanda est, nempe sub finem nocturnorum recitanda collecta est.

VI. QUÆST. VI. *Vetusta ne est consuetudo recitandi horas canonicas in choro?* RESP. Nominè chori ecclesiastici intelligitur cœtus Religiosorum qui una conveniunt ad fundendas Deo preces juxta præscriptam formam ab Ecclesia. Hanc precandi rationem ab ipsis Apostolis traxisse originem certum est, rei substantia spectata. De primis Christianis AG. I. legitur: *Erant perseverantes unanimiter in oratione.*

VII. Waldenses, Wiclefistæ, alique recentiores hæretici in hunc Ecclesiæ ritum debacchati sunt, cantumque ecclesiasticum carpere. Verum istorum ora obstruunt Scripturæ sanctæ. Nam Moysis tempore consuetudo obtinebat canendi sacra cantica. Psalmi Davidici in cithara & cantu recitabantur. Chrysostomus homil. 83. in Matth. de Christo Domino inquit: *Hymnum cecinit, ut & nos similiter faciamus.* Isidorus, Basilii, ceterique Patres cantus hujusce utilitatem describunt.

VIII. QUÆST. VII. *Adhibenda ne sunt instrumenta musicalia in cantu ecclesiastico?* RESP. S. Thomas 2. 2. q. 91. ar. 2. ad 4. respondet his verbis: *Sicut Philosophus dicit*

in 8. Politic. neque fistulas ad disciplinam est adducendum, neque aliquid aliud artificiale organum, puta citharam, & si quid tale alterum est; sed quæcumque faciunt auditores bonos. Hujusmodi enim musica instrumenta magis animum movent ad delectationem, quam per ea formetur interius bona dispositio. In veteri autem Testamento usus erat talium instrumentorum: tum quia populus erat magis durus, & carnalis: unde erat per hujusmodi instrumenta provocandus, sicut & per promissiones terrenas: tum etiam quia hujusmodi instrumenta corporalia aliquid figurabant. Cæstantus animadvertit in commentariis in hunc locum, tempore S. Thomæ organorum usum non obtinuisse in Ecclesia, sicut nec Ecclesia Romana coram summo Pontifice organis utebatur. Hæc autem adjicit Cajetanus: *Et si rationem in littera allatam ex 8. Politic. attentius meditati fuerimus, apparebit quod in ecclesiastico officio, ad quod suscipiende divine interioris discipline gratia convenimus, juxta illud, Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter quo ostendam salutare Dei, non sunt admittenda instrumenta musica. Tantoque magis excludenda sunt, quanto divina disciplina interior excellentior est omnibus disciplinis humanis hujusmodi instrumenta repellentibus. Et licet per se loquendo hoc verum sit, potest tamen per accidens tolerari jam extensa consuetudo organorum propter nimiam elongationem hominum a divino cultu, ut vel sic allehi divinis intersit.*

IX. Consuetudo nunc universe inuenta licitum reddit organorum usum, & cantum musicalem, dummodo cantus iste talis sit quo auditores præter vocis sonitum, percipere divinas laudes queant, quæ recitantur. P. Suarez docet solum harmonicum concentum plus devotionis interdum excitare quam psalmos ipsos, & hymnos. *Hæc sensibilia, inquit, magis nos movent.* Magis utique sensus movent, pliusque carnalis voluptatis afferunt. Ceterum quod efficacius mentem, animumque in Deum excitent instrumenta musicalia, quam psalmi Deo afflante dictati, mihi falsum videtur. Nec omnia musicalia instrumenta probare audeo. Plura prohibuit BENEDICTUS XIV. feliciter regnans. Quid si homines evirati, & theatrali professionem exercentes a theatris ad canendum in Ecclesiis transirent? quid si divinos psalmos, hymnosque theatriali more, gestu, & modulatione canerent? quid? Improbare ne audebis talem consuetudinem? An eam probabo? Absit. Lugebo potius amaris lacrymis,

mis quod abrogare nequeo. Audi quæ in hanc rem scribit Cajetanus in Sum. v. Organum. Nec excusantur ex eo quod sonus abstrahit ab omni materia, & quelibet melodia soni potest ad sacra verba applicari: tum quia secundum rei veritatem isti soni sunt ut accommodati ad delectationem auditorum, qui non noverunt illos nisi ut sonos illorum verborum profanorum, aut turpium; cuius signum audientes ex illo sono excitantur ad illa profana, seu turpia, ut experientia testatur; ita quod non est locus inficiationis: tum quia cantus etiam abstrahit ab omni materia; & tamen Ecclesia interdixit profanos cantus in Ecclesia, ut cantus theatrales, ut patet dist. xcii. cap. Cantantes. Memento hic apostolicæ sententiæ: Nolite errare: Deus non irridetur, aut fallitur. Involvuntur autem eodem crimine non solum pulsantes, sed qui conducunt, & consentiunt pulsantibus hæc, ut impleantur Scripturæ: Gloriosi sunt qui oderunt te in medio solemnitatis tuæ.

X. Quoties plus mali quam boni in exercitio cuiusque artis evenit, hanc artem auferendam esse docent Plato, S. Thomas, & ipse communis sensus. Audiamus S. Augustinum, qui lib. x. Confess. cap. 33. hæc scribit. Voluptates aurium tenacius me implicaverant, & subjugaverant. Sed resolvisti, & liberasti me. Nunc in sonis, quos animant eloquia tua, cum suavi, & artificiosa voce cantantur, fateor aliquantulum acquiesco, non quidem ut hæream, sed ut surgam, cum volo..... Sed delectatio carnis meæ, cui mentem enervandam non oportet dari, sæpe me fallit, dum rationem sensus non ita comitatur, ut patienter sit posterior; sed tantum quia propter illam meruit admitti, etiam præcurrere, ac ducere conatur. Ita in his pecco non sentiens, sed postea sentio. Aliquando autem hanc ipsam fallaciam immoderatus cavens, erro nimia severitate, sed valde interdum, ut melos omne cantilenarum suavius, quibus Davidicum Psalterium frequentatur, ab auribus meis removeri velim, atque ipsius Ecclesiæ: tutiusque mihi videtur quod de Alexandrino Episcopo Athanasio sæpe mihi dictum commemini, qui tam modico flexu vocis faciebat sonare lectorem Psalmi, ut pronuntianti vicinior esset quam canenti. Verumtamen cum reminiscor lacrymas meas, quas fudi ad cantum Ecclesiæ tuæ in primordiis recuperatæ fidei meæ, & nunc, cum moveor non cantu, sed rebus quæ cantantur, cum liquida voce, & convenientissima modulatione cantantur, magnam institui huius utilitatem rursus agnosco. Ita

Tom. I.

fluctuo inter periculum voluptatis, & experimentum salubritatis, magisque adducor, non quidem irretractabilem sententiam proferens, ut per oblectamenta aurium infirmior animus in affectum pietatis assurgat. Tamen cum mihi accidit ut me amplius cantus quam res quæ canitur, moveat, pœnaliter me peccare confiteor; & tunc mallet non audire cantantem.

XI. Respondit P. Suarez lib. 4. c. 8. n. 2. peccatum quod in se recognoscebat Augustinus, fuisse vel pœnale, vel veniale. Esto utrumque. Quid inde? Semper consistit Augustini doctrina, nempe cantum illum qui sua immoderata harmonia, & vocis inflexione impedit perceptionem sensus verborum, & divinarum laudum, illicitum esse. Lege plura Tom. 2. in Decal. lib. 2. diss. 2. cap. 4.

XII. Patres, Concilia, gravioresque Theologi improbant, & detestantur theatri cantu ab eviratis hominibus celebrari divinas laudes. Musicales concentus, quibus hodie majores solemnitates celebrari solent, an totidem sint templorum profanationes, & divini cultus conculcationes, ceteri judicent. Illuc conveniunt homines, & vanissimæ feminae mundi & diaboli fasciniis & præstigiis compæ, ut videant, & videantur, & non minorem præferunt impudentiam quam si in theatro sederent. Quis pravum abusum, & sacrilegam corruptelam a crimine purgabit?

XIII. Servandus ergo est cantus ecclesiasticus gravis, & simplex, organorumque usus Ecclesiæ consuetudine probatus; sed modus & ratio adhibeatur. Regula generalis præscribi nequit. Qui præsent Ecclesiis, & choris, rationem Deo reddituri sunt, nisi pro viribus impediant eorum profanationem.

C A P U T IV.

De obligatione recitandi horas canonicas in choro, & de tempore, ordine, & loco quibus recitari debent.

I. **N**omine chori non solum intelligitur locus materialis in quo divina cantantur laudes, sed etiam, immo potissimum conventus Religiosorum qui ejusmodi horas cantant. Hi quippe præcepto astringuntur ad canendas in choro horas canonicas, quod præceptum a nemine Theologorum negatur, obligatque omnes cathedrales, collegiatis, & Regularium Ecclesias.

I

QUEST.

II. QUÆST. I. *Tenentur ne omnes Ecclesiæ cathedrales, collegiatae, parochiales, & regulares sub gravi culpa recitare in choro horas canonicas?* RESP. Rigore juris spectato omnes tenentur. Attenta vero consuetudine, quæ præceptum temperavit, aliquæ diebus dumtaxat dominicis, aut festis huic oneri subjacent: aliæ omnino exemptæ sunt, ut communiter Theologi docent, & usus patefacit.

III. Regularium ordines qui chorum frequentant, tenentur sub gravi culpa horas canonicas in choro recitare. Quæ obligatio fundatur in jure communi, cui nunquam derogatum est. Præceptum hoc spectat totam communitatem, cujus caput prælatus est, qui vi sui officii tenetur sub gravi culpa efficere ut divinæ laudes in choro celebrentur. Dispensare cum suis subditis valet, pro ut bono communi expedire videbitur.

IV. QUÆST. II. *Quor Religiosi requiruntur ut præceptum recitandi horas canonicas in choro impleatur?* RESP. Tamburinus cum aliis ait probabile esse communitatem excusari a choro, si constet solum ex quatuor, vel quinque. Hæc opinio falsa est, & laxa. Quatuor Religiosos, nedum quinque, sufficere ad implendum chori præceptum, docet communis opinio. Aliqui docent sufficere tres, ut ad chorum teneantur pro aliquo tempore non longo. Nimis enim onerosum est tres, aut quatuor diuturno tempore chori jugum solos sustinere. Quare hoc in casu Religiosi isti deberent prælatum urgere, ut numerum augeter.

V. QUÆST. III. *Novitii soli valent ne chori præceptum implere?* RESP. Adfirmant Salmanticenses, Pellizarius, Tamburinus, & alii: quia, inquit, in favorabilibus Novitii, quamvis nondum professi, gaudent privilegiis professorum. Hæc opinio mihi non videtur vera. Quoniam præceptum istud afficit communitatem Religiosorum. Novitii ante professionem non sunt pars communitatis, nec præcepto astringuntur recitare officium. Si igitur adsint professi in cœnobio, istorum aliqui saltem adesse choro debent.

VI. QUÆST. IV. *Quo tempore recitandæ sunt horæ canonicæ in choro?* RESP. In Clement. de celebr. Miss. præcipitur ut horæ canonicæ in Ecclesiis debitis horis devotè persolvantur. Congrua tempora, quibus, jure antiquo spectato, celebrari horæ canonicæ debent, sunt hæc. Matutinum circiter mediam noctem, ut colligitur ex cap. 1. de celebr. Miss. quod tempus semper designarunt antiqui Patres Athanasius, Basilus, alique,

indicatumque a Davide est: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi*. Consuetudo hæc temporis tractu variata est. Singulæ Ecclesiæ suam servant probatam consuetudinem.

VII. In quatuor Regularium Mendicantium Ordinibus perverusta consuetudo obtinuit recitandi Matutinum circa mediam noctem. Tempus istud non modo congruit Regularium statui, qui est pœnitentiæ, & perfectionis, verum etiam affert commodum incumbendi in litterarum studia, eo quod plus temporis superest iisdem vacandi. Hoc temporis punctum moderatur universas alias disciplinæ regularis horas. Religiosi, qui surgere ad Matutinum debent, hora debita ire dormitum coguntur, & sic superflua colloquia impediuntur.

VIII. QUÆST. V. *Estne gravis obligatio recitandi divinas laudes statis definitisque horis?* RESP. Negant Cajetanus, Bonacina, Layman, Diana, Caramuel, & alii, quia circumstantia temporis extranea est divino officio. Opposita sententia, quam defendunt Navarrus, Suarez, Soto, Tamburinus, Castropalans, & alii, probabilior est. Tempus istud individuum non est, sed latitudinem admittit. Prælatus ex legitima causa anticipare, vel postponere potest harum horarum recitationem. Parvitas quoque materiæ datur tum respectu temporis, tum respectu unius vel alterius horæ. His constitutis, prælatus qui absque legitima causa, & ex mero arbitrio, vel negligentia notabiliter præveniret, aut differret divini officii recitationem graviter peccaret. Quoniam non modo sacri canones divinum officium recitandum in choro præcipiunt, verum etiam statis horis, & temporibus. Utique temporis circumstantia extranea est recitationi officii, sed præscripta circumstantia ista est a sacris canonibus.

IX. Ordinis recitandi horas canonicas perturbatio, si urgenti causa contingat, culpa vacat; si absque causa, & ex arbitrio fiat, in choro tamen, gravis culpa est, ut citati Theologi defendunt.

X. Locus recitandi horas canonicas est Ecclesia, seu chorus, qui est Ecclesiæ pars. Salmanticenses defendunt graviter peccare eos qui in Sacristia, aut Capitulo celebrant divinum officium. Verum si Sacristia contigua Ecclesiæ sit, & consuetudo obrineat, ut reipsa alicubi obtinet, ut mihi videtur, nulla culpa contingit. Qui ad chorum, incepto officio, accedunt, tenentur supplere officii partem ante eorundem accessum recitatam. Si qui

qui choro inserviunt omitterent notabilem officii patrem, puta unum aut alterum psalmum, deberent illam supplere. Chorus submissa voce recitare versus illos debet qui organo pulsantur.

XI. QUÆST. VI. *Estne peccatum grave omittere in choro officium defunctorum, & officium parvum B. Virginis?* RESP. S. Pius V. declaravit, illos qui Romanum Breviarium recitant, haud peccare mortaliter, si præfata officia in choro omittant ut patet ex Bulla sub initium Breviarii præmissa. Eos vero qui alium ritum a Breviario Romano servant, Pontifex non eximit ab obligatione, qua obstringuntur aut vi constitutionum, aut vi consuetudinis. Præceptum recitandi prædicta officia afficit communiter, & chororum, secus privatos, nisi sit peculiaris lex id præcipiens, ut est in ordine Prædicatorum, in quo Capitulum generale sub Magistro Cloche celebratum Bononiæ declaravit singulos extra chorum astringi ad hoc officium B. Virginis recitandum. Die secunda Novembris omnes sub gravi culpa tenentur recitare officium defunctorum. Hoc autem officium recitari non potest in festo omnium Sanctorum post Vesperas in choro, nisi præsentem Episcopo, vel suffragante consuetudine propter populi concursum; sed Matutinum cum Laudibus recitandum est die 2. Novembris, ut Rubricæ, & Decreta Sac. Congreg. declarant. *Privata autem officii defunctorum recitatio pro generali illorum commemoratione absolvi licite potest post vespertinas horas festi omnium Sanctorum,* ut respondit Sac. Rituum Congr. 4. Septembr. 1745. in Ratipone. Qui ritum Romanum sequuntur, tenentur recitare Litanias die S. Marci, & tribus diebus Rogationum, ut tenet communior, & probabilior sententia.

XII. Recitantes in choro divinum officium una pars chori attente audire alteram debet, quia quisque integrum officium recitare tenetur: qui autem mediam officii partem nec pronuntiat, nec audit, nullo modo recitat. Si una chori pars ita confuse, & submissa voce officium recitaret, ut ab altera audiri non posset, tum non impleretur præceptum. Quoniam tunc nulla esset inter has duas partes communicatio. Astringitur quælibet pars ita clare, & distincte suos versus recitare, ut ab altera chori parte audiri possit. Nihil autem refert quod unus & alter ita submissa voce pronuntiet, ut audiri ab altera parte nequeat, dummodo clare, & distincte pronuntiet. Quoniam sat est ut integra pars audiat ab al-

tera parte, quamvis singuli non audiant singulos.

XIII. QUÆST. VII. *Quem ritum servare tenentur recitantes Breviarium?* RESP. Omnes tum sæculares, tum regulares Ecclesiastici persolvere divinas laudes debent juxta formam Breviarii Romani jussu Pii V. editi, iis dumtaxat exceptis qui peculiari privilegio fruuntur. Ecclesiæ Mediolanensis, & Laodicensis, & aliæ peculiarem ritum habent, sicuti & Ordines Benedictinus, & Dominicanus. Qui mutarent hunc ritum, graviter peccarent, necessitate sublata. Qui enim careret Breviario Romano, & haberet in manibus Breviarium Dominicanum, aut contra, hoc uti deberet. Præceptum autem recitandi officium prævalet præcepto recitandi juxta hunc aut illum ritum. Et quamvis unicuique esset præceptum, servanda est pars præcipua, qualis est recitatio laudum divinarum: quidquid in oppositum dicant Salmanticensis cum aliis nonnullis. Falsam quoque reputo alteram opinionem Salmanticensem, qui docent Religiosos privatos alicujus Ordinis puta Dominici, vel Benedictini, qui proprium Breviarium habent, posse uti Breviario Romano. Possunt utique Ordines renuntiare proprio privilegio; at usquedum privilegium obtinet, & ritus in communi servatur, omnes & singuli servare talem ritum debent, etiam dum Romæ degunt. Alioquin magna confusio, & deformitas succederet. Quare nec Benedictini uti Breviario Dominicanorum, nec contra possunt. Religiosus factus Episcopus uti Breviario debet suæ Ecclesiæ, cujus caput est, relicto proprii Ordinis ritu. Episcopus plurium Ecclesiarum, quæ diversis utuntur Breviariis, illius Ecclesiæ ritum servare debet in qua residet. Lege S. Thomam *Quodlib. 1. a. 13.* ubi plura distinguit. Nequit aliquis ante tempus recitare Breviarium cum socio habente privilegium illud sic recitandi, aut brevius solito, quia privilegium unius non extenditur ad alium, quidquid in oppositum dicat Leander cum aliis. Clericus nulli Ecclesiæ addictus, & patrimonio sacris initatus nequit eligere Breviarium, sed Romano uti tenetur ex præcepto S. Pii V. Nec Episcopus dispensare cum Clericis valet ut diversum a proprio ritum amplectantur. Peccarent quoque qui alterarent ritum Breviarii Romani, & illi qui in Latina Ecclesia lingua Græca, vel Hebræa, aut vernacula officium persolverent, quia violarent ritum præscriptum a S. Pio V.

CAPUT V.

*De illis qui privatim recitare horas
canonicas astringuntur.*

I. QUÆST. I. Clerici in minoribus constituti astringuntur ne horas canonicas, vel aliquas preces recitare? RESP. Negant communiter omnes, clericos istos teneri sive ad horas canonicas, sive ad alias preces, nisi in aliqua Ecclesia consuetudo obtrineret quæ clericos alstringeret, ob eleemosynas perceptas, ad recitandum officium Beatæ Virginis. Nec Episcopi absolute cogere clericos valent ad aliquod precationum pensum. Quoniam clerici subiecti Episcopis sunt in iis quæ proprium statum spectant, secus in iis quæ præter eorum statum sunt.

II. Clerici qui sacris initiati sunt, tenentur divinum officium persolvere, saltem vi generalis consuetudinis graviter obligantis. Immo etiam si metu iniuste incusso sacros ordines suscepissent, ad hoc onus tenerentur, quia metus extrinsecus incussus non aufert voluntarium. Potiori jure obstricti essent, si metus iuste incussus fuisset.

III. Subdiaconus qui ordinem suscipit, & clericus qui vel beneficium recipit, vel professionem emittit, eo die quo sacris initiat, vel professionem, vel beneficium accipit, tenetur recitare eam officii partem quæ superest recitanda; quidquid in oppositum nimis laxè fabuletur quispiam. Episcopus ex gravi causa dispensare privatos clericos valet a recitatione officii, sicut ab aliis præceptis. Initiandi sacris ordinibus, aut beneficium suscepturi paratum habere Breviarium, modumque recitandi illud scire debent: alioquin periculo præcepti violandi sese exponerent.

IV. QUÆST. II. An Religiosi nondum in sacris constituti, & Moniales emissæ professione teneantur sub gravi culpa horas privatim extra chorum recitare? RESP. Novitios ante professionem exemptos ab hoc onere esse docet communis, & vera sententia. Bordonius, Caramuel, Marchant, Lessius, Martinus a S. Joseph, quos citat Diana, negant Religiosos professos ante susceptionem sacrorum Ordinum teneri sub gravi culpa ad persolvendas horas canonicas. Sed hæc opinio falsa est: quoniam Regulares omnes, & Moniales chorum profitentes post emissam professionem vi perennis consuetudinis, & vi propriarum constitutionum astringuntur pri-

vatim extra chorum persolvere divinas laudes.

V. Opponunt auctores citati consuetudinem investam ab iis qui potestate carent eam introducendi, nullius esse roboris. Consuetudo autem recitandi officii investa est a Monialibus, & juvenibus, qui nulla potuntur facultate ad eam invehendam. Ergo nulla est. Nugæ istæ sunt. Quoniam consuetudo hæc ab auctoritate SS. Patrum, & a sacrorum ordinum Patriarchis manat. Quare Religiosus professus chorista nondum sacris initiatus, dispensatus ut extra claustrum maneat, tenetur recitare horas canonicas. Religiosus fugitivus professus ante ordinum sacrorum susceptionem tenetur horas canonicas persolvere. Idem dicendum de Religiosis choristis iudicis sententia e Monasterio ejectis. Quid de Religiosis ad triremes damnatis, & sacris initiatis? Adfirmant plures Theologi eos ad horas canonicas persolvendas astrictos esse. Verum mihi probabilior sententia est hos infelices, sive sint, sive non, sacris initiati, exemptos ab hoc onere esse, tum ob continua impedimenta, tum quia dum Pontifex eos tanto supplicio subijcit, videtur eosdem tacite dispensare ab onere, ne religiosus status opprobrio exponatur.

VI. Privilegium indicavi Tom. 2. Theol. Christ. lib. 2. diff. 2. cap. 7. §. 2. n. 18. q. 7. pag. 404. concessum Benedictinis professis, quo eximuntur ab horis canonicis recitandis donec fuerint sacris initiati. Sed nunc deprehendi privilegium istud haud satis authenticum esse. Quare retracto quod loc. cit. scripsi de hoc privilegio.

CAPUT VI.

De obligatione recitandi horas canonicas, quæ astringuntur Beneficiarii.

I. QUÆST. I. Qui habet beneficium sive simplex, sive curatum, astringitur ne sub gravi culpa horas canonicas recitare? RESP. Beneficia ecclesiastica sunt Episcopatus, Canonicatus, Plebanatus, Rectoria, Præpositura, Dignitas, Præstimonium, Capellania Episcopi auctoritate erecta. Hos beneficiarios omnes teneri ad divinum officium persolvendum, definitum est in Concilio Lateranensi sub Leone X. sess. 9. §. Statuimus: & jure, quia qui libere aliquod beneficium suscipit, subire ejusdem onera debet: sed beneficium confertur cum onere recitandi horas canonicas: ergo persolvere easdem astringitur. Qua-

re Beneficiarius omittens divinum officium, si sit sacris initiatus, duplex prepetrat crimen, alterum contra religionem, alterum contra iustitiam. Si metu coactus beneficium suscipit, & fructus percipiat, astringitur recitare horas canonicas; si percipere fructus nolit, liber ab officio recitando evadit.

II. Qui habet beneficium redactum in commendam, donec alteri detur, aut manuale, seu regulare, tenetur recitare officium, quia beneficium istud est, & ejusdem fructus percipit. Nihil enim officit quod ad nutum revocari queat. Tandiu enim durat onus, quamdiu durat commodum. Si cui detur beneficium, ut pulset organa, recitare officium debet. Si solum conferantur fructus beneficii in mercedem, tunc nullum est recitandi officii debitum.

III. QUÆST. II. *Qui percipit præstimoniam, tenetur ne ad canonicas horas?* RESP. Negant nonnulli; sed probabilior, & communior opinio adfirmat, quod hæc præstimoniam sunt portiones ex redditibus beneficii deductæ, atque adeo vera beneficia, ut S. Pius V. motu proprio declaravit. Si inter beneficia reputantur, beneficii oneribus subjacent. Similiter qui capellaniam obtinuerunt auctoritate Episcopi erectam, & ab eodem collatam, tenentur canonicas horas persolvere. Si vero neque erecta sit ab Episcopo, neque ab eo conferatur, qui illam habet, liber est ab onere officii persolvendi. Si vero ex institutione non sit collativa, & postea conferatur semel vel bis ab Episcopo, non evadit collativa, atque adeo obtinens non est recitationi horarum subiectus. Contra si frequenter illam Prælati conferrent, tempore nempe congruo ad præscriptionem, tunc illam retinentes tenerentur ad horas canonicas, quia per hanc frequentem collationem induit rationem beneficii ecclesiastici.

IV. Qui ante legitimam ætatem obtinet ex dispensatione Pontificis capellaniam collativam, tenetur recitare horas canonicas; Missas vero per alios celebrare debet.

V. QUÆST. III. *Pensionarii tenentur ne canonicas horas recitare?* RESP. Si pensio sit omnino laicalis, & conferatur titulo mercedis ob servitium præstitum Ecclesiæ, nulla est recitandi officii obligatio; contra si conferatur Clerico ut Clerico, & necessarius sit in recipiente aliquis ordo, seu tonsura, tunc recipiens tenetur non ad horas canonicas, sed ad officium parvum B. Virginis, quia sic decrevit S. Pius V. sub onere restituendi fructus pensionis. Exemptus vero est ab officio

parvo B. Virginis recitando ille in cujus capite reservata pensio est ad alterius commodum: quia ille solus subire pondus recitandi officii debet qui commodum fruitur.

VI. Qui titulo clericali pensionem obtinuit, si postea matrimonium contrahat, tenetur recitare officium B. Virginis, eo quod pensio ecclesiastica sit, quæque titulum clericalem in recipiente requirit: idemque dicendum de eo qui post initum matrimonium titulo clericali pensionem obtinet. Qui totam pensionem resignat, ad nihil tenetur: si partem tantum pensionis resignet, obnoxius remanet recitandi officii oneri. Clericus beneficiarius, si obtineat pensionem, non tenetur recitare officium Marianum, cum horas canonicas recitet. Mens enim S. Pii V. est ut alterutrum officium recitetur, secus utrumque.

VII. QUÆST. IV. *Episcopi, & Cardinales astringuntur ne ad recitandas canonicas horas?* RESP. De Episcopis nullum est diffidium, sed omnes adfirmant illos obstringi. De Cardinalibus anceps hæret P. Diana, suumque suspendit iudicium. Verum Theologi omnes adfirmant, Cardinales obstrictos esse ad divinum officium persolvendum, cum Cardinalatus sit maximum & eminens beneficium. Si omnes Beneficarii oneri recitandi officii obnoxii sunt, strictiori jure devincti sunt Cardinales, onusque istud subeunt eo die quo birettum rubrum accipiunt.

VIII. QUÆST. V. *Coadjutores beneficiorum tenentur ne ad horas canonicas?* RESP. Coadjutoria non est beneficium, etiam dum assignatur aliqua congrua, quia beneficium remanet apud proprietarium, nec in duobus esse potest. Si vero coadiutoribus assignentur aliqui fructus non in stipendium, sed per modum pensionis, tunc sicut ceteri pensionarii tenentur recitare officium parvum B. Virginis. Si Parocho absenti, vel infirmo detur coadjutor; ut vices ejusdem gerat, tum astringitur omnia Parochi munia obire. Tandem si coadiutores expresse sese obligaverint, & in pactum deduxerint cum proprietario, Pontifice dispensante, tunc ad horas canonicas tenentur.

IX. QUÆST. VI. *Qui habet beneficium sine fructibus, tenetur ne ad horas canonicas?* RESP. Si culpa sua careat fructibus, tenetur, quia ex sua iniquitate colligere fructum non debet. Si beneficium quocumque fructu careat, etiam tum teneri ad horas canonicas defendunt Medina, Paludanus, Turrecremata: quia sponte acceptans beneficium fructibus destitutum, etiam onera ejusdem sponte &

libere fucipit. Alii negant. Ego dicerem Beneficiario: *aut dimitte beneficium, aut recita officium.*

X. Si Beneficiarius contra juris ordinem non residet, astringitur ad horas canonicas. Si vero servato juris ordine, ex iusta causa non resideat, etiam tum eum obstringi ad horas canonicas docent Paludanus, Soto, Turcremata, Ledesma, Navarrus, Corduba. Negat vero Leander. Si causa absentiae sit in bonum commune Ecclesiae, forte tunc posset dici exemptus. Ceterum si abest ob suum peculiare commodum etiam si honestum, puta studiorum causa, ut evadat Doctor, Magister, tum astringitur recitare horas canonicas. Neque opponas studium, & scientiarum acquisitionem in Ecclesiae decorem, & commodum cedere: quoniam effugia haec vana sunt. In solo casu defendenda Ecclesiae, aut tuendi ejusdem jura, disputari posset, num Beneficiarius esset exemptus. Et etiam tum si posset horas canonicas recitare, non video rationem solidam, cur non debeat. Si Beneficiarius renuntiat fructus amicis, vel consanguineis, dubio procul obnoxius est recitationi divini officii. Similiter Beneficiarius qui ob excommunicationem non percipit fructus, astringitur recitare divinum officium. Qui vero iniuste beneficium obtinet, ut per simoniam, aut quia est excommunicatus, irregularis, vel legitima destitutus aetate, non tenetur recitare horas canonicas; sed debet dimittere beneficium, & restituere fructus. Qui vero obtento legitime beneficio, eodem sententia iudicis per annum aut longius intervallum privatur, astringitur toto illo tempore persolvere canonicas horas: quoniam ex sua culpa colligere commodum non debet.

XI. Qui beneficium tenue acceptat, obligationi recitandi horas canonicas obnoxius est, ut communis & vera sententia docet. Siquidem onus istud non ex redditibus, sed ex beneficio oritur. Ergo qui vult beneficium, vult eo ipso onera beneficii. Si displicet onus, dimittat beneficium.

XII. Beneficiarius qui capta beneficii possessione impeditur pro aliquo tempore a fructuum perceptione, obligatur ad horas canonicas recitandas. Qui enim pro aliquo tempore privatur fructuum perceptione, & probabiliter sperat se eosdem suo tempore percepturum, habet beneficium, & jus percipiendi fructus. Astringuntur canonicas recitare preces Beneficarii illi quorum primi anni fructus ex statuto Ecclesiae, aut consuetu-

dine distribuuntur inter antiquiores: tum quia voluntarie huic oneri se subiciunt, tum quia jus habent fructus percipiendi. Hanc tamen consuetudinem ut pravam improbarunt Concilium Tridentinum sess. 24. c. 14. & S. Pius V. const. *Dudum* anno 1570. Quando vero per vim & fraudem Beneficiarius impeditur a fructuum perceptione sine spe eosdem percipiendi, exemptus est ab onere divini officii, & dimittere beneficium potest. Si tamen impedimentum non esset perpetuum, neque ad tempus valde longum, & Beneficiarius retinere beneficium veller, tum obligatus esset ad horas canonicas: quia & beneficium possidet & spem habet fructus percipiendi.

XIII. Beneficiarius qui post collatum beneficium, lite sibi intentata impeditur a capiendi possessione beneficii, non tenetur ad horas canonicas. Quoniam onus recitandi horas canonicas non ex sola collatione, sed ex tranquilla possessione beneficii oritur. Ex collatione jus nascitur, sed mutilum, & imperfectum; perficitur autem possessione. Ex hoc absoluto titulo onus horarum canonicarum consurgit. Quando igitur Beneficiarius nullo modo est in causa cur a possessione impediatur, sed lite intentata re ipsa impeditur ne beneficium possideat, exemptus ab onere est, donec possessionem assequatur. Usquequid enim possessio est sub lite, beneficium una cum fructibus contingens est: & ex re contingenti debitum certum manare nequit.

XIV. Si contra Beneficiarius assecutus sit beneficii possessionem, & fructuum administrationem, & postea lite impetatur, tunc tenetur ad horas canonicas: quia tunc fruatur titulo, possessione, & administratione beneficii. Et haec est sententia communis.

XV. QUÆST. VII. *Qui dubius est de tenuitate beneficii, tenetur ne solvere horarum canonicarum pensum?* RESP. Negant Probabilistae plures. P. Tamburinus lib. 1. in Dec. c. 3. §. 7. v. *Beneficiarius* haec scribit. „Dicens infra, Beneficiarium tenue beneficium possidentem non obligari ex probabilis sententia ad horas canonicas persolvendas. Quid ergo erit, si quando omnibus expensis ambigatur, utrum beneficium sit tenue, nec ne? Respondeo, puto probabiliter obligari, & item probabile non obligari. Quare alteram ex his sententiis quam tibi libet, amplecti licet. Interest vel in hoc ipso Compendio ob oculos lectorum ponere Probabilissimi suavissimos fructus. Alteram ex sententiis, quam tibi libet, amplecti licet. Si una est vera, altera falsa sit necessum est.

Licet

Licet ergo tibi *falsitatis* venenum pro ingenio suavissime forbillare. Sed lacrymis potius hæc lugenda sunt quam deridenda propinare. Heinc colligat lector quam verum sit quod supra dixi, nempe Probabilissimum esse, salvo meliori iudicio, antievangelicum: quia pro sistemate constituit licitum esse usum falsitatis, quæ in alterutra contrariarum propositionum reperitur necessum est. Tamburini doctrinam sequitur Probabilista benignissimus Leander. Qui habet duo beneficia, quorum quodlibet ita exile est ut non sufficiat, sufficiunt tamen ambo ad honestam sustentationem, tenetur ad horas canonicas, ut omnes affirmant. Qui vero plura pingua beneficia habent, non duo, sed unicum officium divinum persolvere astringuntur. Si tamen plura beneficia injuste possideat Beneficiarius, tunc plures Theologi docent, hunc debere plura divina officia recitare. Dicerem ego talem Beneficiarium debere unum beneficium retinere, & cetera dimittere. Si Beneficiarius sit Sacerdos, habeatque plura beneficia, perpetrat ne plura peccata, si officium omittat? Affirmant non pauci Theologi. Verum probabilius mihi est, unum solum peccatum patrare contra iustitiam, alterum contra Religionem.

CAPUT VII.

De restitutione Beneficiorum ob omissionem divini officii.

I. QUÆST. I. *Peccat ne mortaliter cum onere restitutionis Beneficiarius qui primis sex mensibus divinum officium omittit?* RESP. Qui post elapsos sex menses horas canonicas omittit, secundum omnes, fructus restituere tenetur correspondentes omissionibus illorum dierum quibus omissum officium est, vel in totum, vel in partem pro rata portione. Si Matutinum cum Laudibus omissum est, dimidia pars fructuum illius diei, si omnes alia hora; altera dimidia pars; & pro singulis horis sexta pars, & pro integro officio omissio omnes fructus illius diei restituendi sunt, ut S. Pius V. declaravit. Quod intelligendum est de omissione culpabili, legitimo impedimento cessante.

II. De omissione intra sex primos menses Soto, Suarez, Medina, Grassius, alique plures defendunt Beneficiarium peccare mortaliter, & ad restitutionem teneri. Contra Navarrus, Toletus, Lessius, Castropalaus, Salmanticenses, & alii concedunt quidem

hunc Beneficiarium peccare mortaliter, negant vero teneri ad restitutionem. Quoniam, inquiunt, Concilium Lateranense, & S. Pius V. definiunt peccare quidem mortaliter qui intra sex primos menses officium omittit, sed nullam faciunt restitutionis mentionem. Olim in hanc secundam sententiam ultro me propensum patefeci. Ibidem tamen animadverti restitutionem fructuum ex commutatrice iustitia proficisci. Jus enim ecclesiasticum declarat id ad quod jus divinum obstringit Beneficiarios, qui omittentes obire propria munia, in Deum peccant, & in populum christianum. Quamvis Concilium, & S. Pius V. non meminerint restitutionis sex priorum mensium, non propterea heinc inferri evidenter potest, exemptos esse Beneficiarios omittentes officium infra hoc intervallum ab onere restitutionis, quæ ex jure divino oritur. Quare cum ambigua res sit, tutior pars eligenda est, & cum priore sententia dicendum, Beneficiarium hunc restitutioni obnoxium esse. Quid enim præsumendum de Beneficiario isto, qui vel ipsa beneficii sui exordia flagitiis profanat? Sicut iste gravius peccat, ita severius puniendus est, & restitutionis poena plestendus.

III. QUÆST. II. *Beneficiarius qui elapsis sex mensibus omittit recitare officium absque culpa, tenetur ne ad restitutionem?* RESP. In rebus corporalibus non solum ex injusta acceptione, sed potissimum ex re accepta restitutionis oritur obligatio. Verum in restitutione orta ex jure spiritali hic titulus locum non habet. Quamobrem qui absque culpa omittit officium, a restitutione liber est. Et hoc colligitur ex ipsa S. Pii V. constitutione, in qua obligatur Beneficiarius ad restitutionem qui legitimo cessante impedimento non dixerit &c.

IV. Docent nonnulli, Beneficiarium qui uno aut altero die omitteret officium, non teneri ad restitutionem; immo istorum aliqui dilatant omissionem ad octo dies. Sed hæc opinio omni caret probabilitate, cum sit evidenter contraria constitutioni S. Pii V. dicentis: *Qui omnes horas canonicas uno, vel pluribus diebus intermiserit.* Beneficiarius qui unam integram horam intermittit, tenetur ad restitutionem, ut ex citata constitutione plana constat. Immo qui notabilem horæ partem negligeret, cum mortaliter peccaret, & horam non recitaret, deberet restituere fructus correspondentes illi integræ horæ.

V. QUÆST. III. *Beneficiarius qui partem levem in singulis horis omitteret, esset ne restitu-*

stitutioni obnoxius? RESP. Negant Salmanticensēs, licet leves istae omissiones simul acceptae efficerent peccatum grave. Sed hæc opinio mihi falsa est. Quoties Beneficiarius omittit talem officii partem quæ sufficiat ad peccatum mortale, toties obligatur restituere partem correspondentem omissioni.

VI. QUÆST. IV. *Qui hodie omittit officium, & cras duplex officium recitat, tenetur ne ad restitutionem?* RESP. Negant Salmantenses, & alii. Quia, inquit, sicut Cappellanus hodie Missam omittens, satisfacit, si postea duas celebret; ita si postea recitet officium omissum. Peccavit utique Beneficiarius, inquit, contra præceptum quotidianæ recitationis, secus contra præceptum restitutionis, cum omissum officium altero officio compenset. Hæc opinio mihi falsa est: quoniam Ecclesia jubet fructuum restitutionem, declaravitque omittentem hodie officium non facere fructus suos. Si suos non facit fructus, eosdem restituere astringitur. Qui grossum canonicatus, ut vocant, seu certos redditus acquisivit, si officium omittat, tenetur ad restitutionem, quidquid in oppositum dicant Salmantenses. Quia licet Canonicus acquirat, & jure possideat redditus; hæc tamen acquisitio, & possessio gravata est restitutionis onere, si omittatur recitatio officii. Siquidem quod fructus isti percipiantur sive ante, sive post recitationem, perinde est. Semper enim gravati sunt recitandi officii debito fructus isti. Ergo cum officii debitum non solvitur, facienda restitutio est.

VII. QUÆST. V. *Præfata restitutio facienda ne est ante judicis sententiam?* RESP. Adfirmant communiter Theologi etiam benigniores. Ratio est evidens. Qui omittunt officium, non faciunt fructus suos, ut lex Ecclesiæ definivit. Nemo autem retinere jure valet quod suum non est. Quamobrem merito Alexander VII. proscripsit sequentem thesım: *Restitutio a Pio V. imposita Beneficiariis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam judicis, eo quod sit pœna*. Obstringuntur itaque illico Beneficiarii isti restituere fructus injuste perceptos.

VIII. QUÆST. VI. *Beneficiarius absque ulla attentione recitans officium, tenetur ne restituere?* RESP. Negant nonnulli. Verum probabilior est opposita sententia, atque communior. Qui enim data opera animo distracto recitat canonicas horas, non implet recitationis præceptum, quemadmodum non impletur præceptum annuæ confessionis per confessionem sacrilegam: ergo urget præcep-

ptum restitutionis perinde ac si omissum officium esset. Qui vero peccato mortali inquinati attento animo recitant, implent præceptum, & nihil restituere tenentur.

IX. QUÆST. VII. *Beneficiarius curatus omittens horas canonicas, tenetur ne restituere omnes beneficii fructus, an solum fructus correspondentes recitationi omisse?* RESP. Benignioris Ethices patroni plures defendunt, restituendam esse dumtaxat partem fructuum correspondentem horis omisissis. Sed adfirmantem sententiam graviore Theologi defendunt, nixi constitutioni pianæ iniqui: *Qui horas omnes canonicas uno, vel pluribus diebus intermiserit, amittat OMNES BENEFICII, vel beneficiorum fructus, qui illi vel illis diebus correspondent*. Ponamus hypotheseım, voluisse nempe S. Pium V. declarare Beneficiarium debere restituere omnes beneficii fructus, poterat ne clarioribus verbis uti? Omnes ergo beneficii, vel beneficiorum fructus restituere isti tenentur, tam recitationi, quam aliis ministeriis correspondentes. Accedit quod nimium arbitraria esset juxta oppositæ sententiæ auctores restitutio, si in arbitrio cujusque Parochi, & Beneficiarii constituta esset. Si enim quilibet Beneficiarius discernere deberet, & eos retinere qui respondent aliis ministeriis, ceteros vero restituere; restitutio correspondens recitationi omisissæ vix occurreret, & in nihil occideret. Quare omnibus æquali lance libratis hæc secunda opinio probabilior est.

X. QUÆST. VIII. *Qui unum officium pro alio recitat, tenetur ne ad restitutionem?* RESP. Qui unum officium pro altero voluntarie recitat, puta de Sancto cum sit de feria, non implet præceptum, quia præceptum istud implendum est juxta formam præscriptam ab Ecclesia. Porro qui præceptum non implet, restitutioni obnoxius est. Opposita opinio includitur meo facile judicio in propositione damnata, qua dicebatur unum officium pro alio valere.

XI. QUÆST. IX. *Cuinam restitutio fieri debet, fabricæ, an pauperibus?* RESP. Responsio patet ex constitutione. plana præcipiente Beneficiarios debere hos fructus injuste perceptos vel in fabricam ipsorum beneficiorum, vel in pauperum eleemosynas erogare. In libertate itaque est Beneficiarii omittentis officium, fructus injuste perceptos vel fabricæ, vel pauperibus restituere. Nomine fabricæ veniunt vel domus, agri, redditus beneficii, vel Ecclesia ipsa instauranda; non vero templa alterius beneficii. De pauperibus nihil de-

decernit constitutio. Ratio tamen naturalis dicitur ut pauperes loci præferantur pauperibus extraneis. Spectanda tamen sunt circumstantiæ majoris paupertatis. Si Beneficiarius qui restituere debet, revera pauper sit, sibi ut pauperi, fide bona, partem aliquam fructuum potest applicare. In hoc tamen negotio consulere Beneficiarius debet virum pium, & prudentem, quia avara cupiditas omnibus insita facile effingit paupertatem ubi non est. Debet quoque Beneficiarius partem dumtaxat, pro majori, vel minori paupertate, fructuum, sibi ut revera pauperi applicare, non ut ditior, vel commodior evadat, sed tantum ut suæ paupertati succurrat: alioquin se ipsum decipit. Falsa mihi est sententia eorum qui docent posse Beneficiarium hunc applicare fructus restituendos ad sorores, ad fratres, ad matrem, non solum si sint mendici, sed etiam si necessariis ad decentiam personæ, vel status careant. Hac doctrina admissa vix dabitur casus in quo aut fabricæ beneficiorum, aut pauperes aliquid percipiant: decentia enim matris, sororum, & fratrum vix confinia admittunt. Docent insuper Theologi, ejusmodi fructus erogari posse in suffragium mortuorum. Ego dico erogandos esse fructus pauperibus hac conditione, ut isti preces pro animabus Purgatorii fundant. Hoc pacto securius lex servatur.

XII. Disputant nonnulli num Beneficiarius possit retinere fructus sibi a pauperibus donatos, antequam iisdem tales fructus contulerit? Promisit Beneficiarius fructus restituendos huic aut illi pauperi: antequam fructus pauperes accipiant, eosdem Beneficiario donant. Si donatio fiat ante fructuum traditionem, non audent licitam asserere retentionem; si vero fiat post traditionem fructuum, tum validam aliqui asserunt. Hæc sunt quæstiones antiquis Patribus incognitæ. Si pauperes revera tales sunt, quomodo donare valent subsidium quo ipsi indigent? Quæstio hæc inutilis est.

XIII. QUÆST. X. *Fructuum restitutio suppleri ne potest elemosynis factis a Beneficiario antequam omitteret preces canonicas?* RESP. Adfirmat Leander, & pro hac sua opinione citat Suarez, Pellizarium, Pasqualigum, Laymanum, Bufembaum. Hæc opinio continetur in hac thesi damnata ab Alex. VII. *Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri potest per quasvis elemosynas quas Beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit.* P. Viva in commentariis in hanc propositionem n. 9. defendere nitiatur P. Suarez doctrinam

nam a thesi proscripta. Quam felici eventu id præstet, aliorum esto judicium. Plura ibidem docet P. Viva quæ mihi laxa videntur, quia de medio tollunt constitutionis Lateranensis, & S. Pii V. præceptum. *Lege Tom. 2. in Decal. lib. 2. cap. 8. q. 16. n. 29.* Beneficiarius qui nullo habito respectu ad restitutionis suæ debitum elemosynas elargitur, liberaliter donat. Liberali autem & gratuita donatione non solvitur id quod ex iustitia debetur.

XIV. QUÆST. XI. *Pensionarius tenetur ne fructus pensionis restituere pro rata, si officium recitare omittat?* RESP. Adfirmant omnes. Si Beneficiarius prætermittatolvere pensionem, debet pensionarius illum urgere ut solvat, non ut fructus istos sibi retineat, cum officium omittit, sed ut creditoribus, nempe pauperibus, vel beneficii fabricæ erogat. Nec Beneficiarius negare absolute valet pensionario non recitanti solutionem pensionis: quoniam Beneficiarius debitor, non iudex est.

CAPUT VIII.

De attentione, intentione, voce, tempore, & loco servando in recitandis canonicis horis.

I. QUÆST. I. *Que attentio requiratur ad recitationem divini officii?* RESP. Duplex attentio, exterior, & interior. Exterior præscripta est cap. *Dolentes*. De interiore Theologi in utramque partem disputant. Negant Diana, Machadus, Tamburinus, Coninchus, Cardinalis de Lugo, Gobat, & alii multi, quos citat P. La-Croix. Adfirmantem sententiam defendunt Cajetanus, Navarrus, Vasquez, Valentia, Suarez, Genet, Van-Roy, Henricus a S. Ignatio, Natalis ab Alexandro, Antoine, & alii plerimi.

II. Salmanticenses referunt utramque sententiam, contenduntque Theologos utriusque sententiæ idem sentire. Triplicem distinguunt attentionem: 1. qua quis attendit ad verba; 2. meditatur verborum sensum; 3. Deum spectat; & est omnium perfectissima, quia mentem Deo conjungit. Unam ex his tribus sufficere fatentur omnes. Loco principii constituent Theologi isti distractionem voluntariam non opponi attentioni verborum, quæ attentio sufficit ad debitam recitationem. Sola quippe voluntas, qua quis deliberat se expresse nolle attendere ad verba, retractat priorem attentionem. Contendunt

dunt mentem humanam posse simul ad diversa disparata attendere, & ideo per voluntarias distractiones non interrumpi priorem attentionem. Eo solum in casu ajunt interrumpi, & retractari priorem attentionem ad verba, cum quis dicit intra se, Nolo attendere; vel per actus exteriores fabulandi, scribendi, legendi &c. reipsa attentionem virtualem interrumpat.

III. Hæc doctrina, qua asseritur per voluntarias distractiones non interrumpi attentionem virtualem, quam ipsi admittunt, mihi falsa est. Qui enim animo deliberato aliorum mentem distrahit, quamcumque attentionem & formalem, & virtualem interrumpit. Vanissimum commentum est, quod loco principii constituunt adversarii, nempe humanam mentem posse eodem tempore simul & deliberate contraria & disparata meditari. Et quoniam experientiam nobis opponunt, ad hanc causam revoco. Applica ferio & deliberato animo mentem ad aliquam quæstionem, aut negotium, dum psalmos recitas, & continuo experieris linguam balbutire, mentem vim pati, oculos revolvi, & temetipsum astantibus veluti alio abreptum præberi. Quando distractiones patimur involuntarias, intellectus noster occultissima inclinatione, & naturali quodam pondere in illa rapitur objecta in quæ magis propendit, & cum nullus tunc pugnet actus contrarius, ideo lingua verba absque impedimento pronuntiat. Meditetur quæstiones, negotiumque disparatum, continuo vel exterius in vultu apparet interna pugna. Evidens igitur, & ipsa experientia compertum, non posse hominem eodem momento deliberato animo contraria meditari.

IV. Ex his infertur, Salmanticensium sententiam falsam, & laxam esse; illam nihilominus transcripsit, & suæ *Medulla recenti* inseruit eorumdem Salmanticensium Compiler novissimus.

V. Ad propositum quæstionem itaque respondendo, dari præceptum recitandi horas canonicas cum attentione interna. Quod præceptum duo includit: propositum attendendi, & quod hoc propositum non revocetur vel contrario actu, vel voluntaria distractione, vel actione externa quæ natura sua alio mentem rapiat. Hanc sententiam defendunt communiter graviores Theologi. Istorum plures contendunt, hanc interiorem attentionem ab Ecclesia præceptam esse. Valeat nec ne Ecclesia actus interiores præcipere, ab hoc nunc supersedeo: illud mihi

verosimilius videtur quod in hac materia non præceperit saltem directe hanc interiorem attentionem: aliunde quam ab humano præcepto positivo hæc obligatio recitandi attende & devote divinum officium proficiscitur. Dico itaque lege naturali, & divina hanc intentionem præscriptam esse. Et hoc ex Scripturis sanctis eruitur. S. Paulus 1. Cor. 14. inquit: *Qui loquitur lingua, oret, ut interpretetur. Nam si orem lingua, spiritus meus orat; mens autem mea sine fructu est. Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo & mente; psallam spiritu, psallam & mente.* Christus Dominus Matth. 15. increpat Phariseos. *Hypocrite, bene prophetavit de vobis Isaias dicens: Populus hic labii mei honorat; cor autem eorum longe est a me.* Rursus Joannes cap. 4. *Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, & veritate: nam & Pater tales quærit.* Patrum testimonia, ne sim longus, prætereo.

VI. Rationum momenta obvia sunt. Oratio est actus virtutis Religionis: quilibet autem virtutis actus debitis peragi circumstantiis debet. Potissima autem circumstantia quæ comitari orationem debet, attentio est. Virtus Religionis, cujus actus oratio est, Deum spectat tamquam finem, cui cultum suum offert. Cultus iste seu adoratio Deo exhibita fieri in spiritu, & veritate debet: alioquin si solo corpore fieret, hypocrisis, & larva adorationis esset. Quid quod ipsa oratio definitur *mentis elevatio in Deum, & petitio eorum quibus indigemus?* Hæc autem præstari absque mentis elevatione nequeunt. Accedit quod secundum omnes necessaria est intentio saltem virtualis orandi. Hæc virtualis intentio consistere absque saltem virtuali attentione nequit. Tum quippe definit etiam virtualiter consistere, cum homo sciens & advertens se de aliis cogitare, & non attendere ad id quod pronuntiat, negligit ad se mentem revocare. Hoc enim in statu reipsa vult non orare, sed more meruli, & pisticci, vel picæ verborum sonitum edere, non humano modo Deum honorare.

VII. Attentionem virtualem ad precum verba sufficere dictum est. Hæc virtualis attentio, quæ fructus est primi propositi, quo constituimus nos applicare animum velle ad ea quæ oraturi sumus, tandiu perseverat, quandiu deliberata electione non retractatur. Hæc autem retractatio duobus modis fieri potest. Primo si solvens horarum pensum, alio in negotio occuperis, quod natura sua adversetur attentæ orationi, ut si pingas, scribas, legas, quidve simile agas. Si enim
bre-

brevi tempore te induas, laves, aliqua obiecta aspicias, præceptum attente orandi non violas, dummodo hæc obiter peragas. Secundo retractatur prior intentio attendendi, dum quis orans advertit se ad alia distractum esse, nec coercet animum suum, sed voluntarie persistit in distractione. Nec requiritur ut dicat, *nolo attendere*, ut contendunt Salmanticenses; sed sat est ut re ipsa advertens & volens distractus perseveret.

VIII. Plura adversarii congerere solent, ut evicant orationem sine attentione consistere, & voluntarias distractiones non obstaré quin impleatur præceptum orandi. Verum hæc omnia fule labefactavi *Tom. 2. in Decal. lib. 2. dist. 2. c. 9. §. 1.* Eadem nunc brevitas studio prætereo. Adeo enim laxa sunt, ut lector solo lumine naturali perfusus eadem detestetur. Audi quæ scribit *tract. 5. num. 821. P. Gobat.* „*Probabilis multo est* „*essentiam orationis vocalis consistere cum* „*perpetuis voluntariis distractionibus, seu* „*evagationibus mentis. Ita Cardinalis de* „*Lugo ex instituto. Tamburinus lib. 4. in* „*Decal. cap. 2. §. 1. Cotonius, atque omnes,* „*qui concedentes recitationem Breviarii im-* „*perari ab Ecclesia per modum orationis,* „*excusant a mortali foventes perpetuas di-* „*stractions.* „*Nuni. 842. subiungit:* „*Pro-* „*babilis est non teneri ad ullam restitutionem* „*nem qui cum voluntariis, & perpetuis di-* „*stractionibus recitavit horas omnes, aut* „*unam, modo integre, & cum intentione* „*orandi.* „*Plurima alia prætereo. Sufficit* „*identidem fructus Probabilismi indicare, ut* „*lectores cautiores fiant in his libris legendis.* „*Quis enim non commoveatur, dum talia leg-* „*git paradoxa? His laxis opinionibus, quæ* „*non ut probabiles modo, verum etiam ut* „*probabiliores evulgantur, imbuti tot miseri* „*Sacerdotes & Breviarium, & Missam non* „*celebrant, sed blaterant, & mullant.*

IX. QUÆST. II. Sufficit ne ad adimplendum præceptum attentio habitualis? RESP. Negant omnes qui defendunt necessitatem internæ attentionis. Quando in S. Thoma legis satis esse attentionem habitualement, scias velim nomine attentionis habitualis eum intelligere virtutem, ut in plurimis testimoniis liquet.

X. QUÆST. III. Satis ne est ad implendum præceptum, meditari mysteria passionis Christi, aut Sanctorum, vel B. Virginis acta? RESP. Adfirmat communior, & probabilior sententia. Ex tribus quippe attentionibus, ad verba, ad sensum, ad Deum, hæc tertia

est omnium perfectissima, ut dictum est alias. Porro cum quis meditatur passionis Christi mysteria, vel Sanctorum acta, quæ relationem ad Deum expriment, mentem ad Deum elevatam habet.

XI. QUÆST. IV. Peccant ne Christiani qui animo distracto preces recitant? RESP. Quando præceptum orationis urget, ut urget diebus festis, tum ex præcepto necessaria attentio est. Quare rejicienda est, ut enormiter laxa, quorundam doctrina qua statuitur, non teneri fideles audientes Missam die festo attentionem adhibere. Hac admissa doctrina, Christiani, veluti animalia solum corpus, secus animam Deo subijciunt. Nisi tempore quo præceptum urget assistendi incruento Sacrificio, Christiani elevent in Deum mentem, quando id præstabant? Et nisi Deum, & Christi mysteria meditentur, quid discriminis eos inter & bruta? In ceteris precibus, quas ex devotione fideles recitant, distractiones non excedunt culpam venialem. Omitti sine culpa oratio potest; at recitari mente distracta sine culpa aliqua nequit. Non teneris alloqui Pontificem summum; at posito quod alloqui eum velis, ea servare debes quæ pontificiæ Majestati congruunt. Oratio sine attentione simulacrum orationis est. Levis tamen est culpa hæc, præsertim quod raro distractio sit omnino deliberata. Qui enim ex devotione orant, omittunt orationem, cum ad alia attendere cupiunt.

XII. QUÆST. V. Quæ sunt actiones externe quæ in recitante horas canonicas attentionem internam impediunt? RESP. Exteriorem devotionem directe præcipit cap. Dolentes ut dictum est. Quare omnes adfirmant abstinentiam ab actionibus externis, dum divinum officium recitatur. Difficultas est designare actiones illas quæ attentionem internam impediunt. Omnes adfirmant, scribere, pingere, aliud legere, vel audire, pugnare cum interiore attentione. Qui officii partem recitant dum se induunt, aut lavant, præcepto attentionis satisfaciunt. Communior quippe opinio, & probabilior docet ejusmodi actiones non pugnare cum attentione interna. Sunt enim ejusmodi opera adeo facilia, & familiaria ut nullam præter habitualement assuetudinem requirant attentionem. Intellige tamen de vestitu familiari & consueto. Nam si sermo esset de ornatu exquisito & eleganti, nullo modo impleteretur præceptum. Nihil nunc dico de ornatu vano, & de artificiosa pompæ dispositione: quia certum est hæc omnia pugnare cum elevatione mentis in Deum in

oratione recitanda necessaria. Loquimur ergo de Christianis, & Religiosis, qui e lecto surgentes signant se signo crucis, & induentes preces recitant. Ipsæ Rubricæ Missalis Romani præscribunt quasdam preces recitandas a Sacerdotibus dum manus lavant, & sacras vestes induunt.

XIII. QUÆST. VI. *Licetum ne est inter manuum labores preces recitare?* RESP. Omnia munda mundis, & sanctis sancta. Si Christiani ex devotionis fervore labores suos manuales, & corporales Deo offerant, Deumque precentur, hymnos sacros canant, quis pium hunc morem improbabit? Si vero clerici, & Religiosi singulari ritu dicati, qui tempore abundant quo Deo vacare queant, laudes divinas defatigationibus corporalibus immiscerent, necessitate sublata, proculdubio peccarent, & proprio statui a terrenis curis segregato injuriam afferrent. Circumstantiæ ergo, & principia spectanda sunt, unde orationes istæ manant.

XIV. QUÆST. VII. *Satisfacit ne præcepto recitandi horas canonicas qui simul Missam de præcepto audit?* RESP. Adfirmat communior opinio. Nihil quippe peculiare habet auditio Missæ quod cum divini officii recitatione pugnet. Ambo vero præcepta eodem conspirant, & eundem finem spectant, nempe Dei cultum. Nonne si Missa audiatur ex devotione, recitari divinum officium ex præcepto impositum valet? Auditio ergo Missæ non pugnat cum recitatione officii. Consultius tamen est diverso tempore distincta implere præcepta.

XV. QUÆST. VIII. *Quid de eo dicendum qui in choro somno vexatur?* RESP. Certum est illum non satisfacere qui per notabilem officii partem dormiret. Qui in choro somno vexatur, recitat tamen omnes versiculos, & somnum excutere conatur, licet aliquem versiculum per subreptionem omitteret, non esset obligandus ad repetendum officium. Effet enim pondus nimis grave talis repetitio, & occasionem pareret abstinendi a choro. Qui extra chorum somno vexatur, in tempus magis opportunum differat recitationem. Qui somno obnoxii sunt, & differunt recitationem divini officii prope mediam noctem cum prævisione in præterita experientia fundata succumbendi somno, letaliter peccant, ut communiter Theologi docent.

XVI. QUÆST. IX. *Necessaria ne intentio est recitandi horas canonicas?* RESP. Adfirmant omnes. Duplex intentio: altera formalis, & expressa, dum quis hunc elicit actum:

volo implere præceptum recitandi canonicas horas: altera implicita & virtualis, quæ continetur in ipsa deliberata voluntate exequendi opus præceptum. Omnes adfirmant sufficere virtuale, & implicitam intentionem. Hæc autem habetur eo ipso quod accipias Breviarium ad recitandas dictas horas. Quare rejicienda est illorum opinio qui dicunt non debere repetere officium illum qui inciperet recitare officium divinum cum expresso animo non satisfaciendi. Qui enim recitat officium cum expressa voluntate non satisfaciendi, revera non satisfacit; sicut si debes centum aureos Paulo, & alios centum eidem dones, cum expressa voluntate non solvendi debitum, numquid debitum solves? Idem dicendum in casu nostro.

XVII. QUÆST. X. *Satis ne sit sola mente, absque exteriori voce, canonicas horas recitare: & an Regulares fruuntur privilegio recitandi officium divinum mentaliter, dum privatim extra chorum illud persolvunt?* RESP. Voce recitandum esse divinum officium docent omnes, & hoc in pluribus Conciliis, & cap. Dolentes præceptum est. Aliqui tamen citati a Leandro defendunt, spectato jure communi, probabile esse sola mente recitari horas canonicas posse. Quam opinionem non rejicit Leander, immo dolet quod a P. Suarez declaretur improbabilis: quæ tamen opinio non improbabilis modo, verum etiam falsa penitus est, & perridicula.

XVIII. Ad Regulares quod attinet, respondet ipse Leander, probabilius esse istos frui privilegio recitandi mentaliter Breviarium: & pro hac opinione citat Tamburinum, Hurtadum, Joannem de Cruz.

XIX. Salmanticenses tract. 16. cap. 3. p. 8. num. 51. hanc opinionem probabiliorē, nedum probabilem reputant, referuntque privilegium Leonis X. confirmatumque ajunt a S. Pio V. & concludunt Regulares posse reipsa vi istius privilegii mentaliter officium persolvere.

XX. Hæc opinio falsa est mihi, commentitio privilegio nixa. Dixi privilegium istud commentitium esse in sensu allegato ab auctoribus citatis. Quoniam, ut Pejerinus ipse, qui refert hoc privilegium, testatur, Pontifex concedit dumtaxat ut fratres scrupulosi valeant aliqua quæ secreto in choro recitantur mentaliter recitare, adjecta conditione, si majorem experiantur devotionem. Vide Tom. 2. in Decal. lib. 2. diff. 2. cap. 9. §. 5. ubi plura alia privilegia relata a Salmanticensibus refelluntur.

XXI. QUÆST. XI. *Peccat ne mortaliter qui unicam ex minimis horis omittit?* RESP. Negant plures, quorum opinio falsa mihi est, & contrariam docent communiter Theologi. Disputant aliqui, num peccarent mortaliter qui omitterent aut dimidiam, aut tertiam horæ, puta Sextæ, aut Nonæ, partem: & quisque pro arbitrio adfirmat, & negat. Quæstiunculæ istæ superfluz sunt. Quis enim, nisi amens sit, recitabit dimidiam horæ canonicæ, puta Primæ, vel Nonæ, & aliam dimidiam, vel tertiam partem omittet? Caramuel defendit non peccare mortaliter eum qui unum nocturnum omittit in Matutino cum Laudibus. Hanc opinionem ut manifeste falsam improbant communiter Theologi. Unius quippe nocturni omisso gravis est. Leander, Sanchez, Diana docent non peccare mortaliter eum qui in Matutinis feriæ, aut simplicis officii alicujus Sancti omitteret voluntarie tres lectiones cum tribus responsoriis, quia hæc est materia parva. Franciscus Pellizarius defendit non peccare graviter qui omitteret Vesperas Sabbati sancti. Omnes istas opiniones Theologi graviores rejiciunt ut falsas.

XXII. QUÆST. XII. *Peccant ne mortaliter qui brevius, loco longioris, officium recitant?* RESP. Caramuel, Antonius a Spiritu sancto, Leander, Vasquez, Azorius, Salmanticenses, & alii defendunt, non peccare mortaliter illos qui sine causa, & ex sola cupiditate sese celerius expediendi, permutant divinum officium ad libitum, seliguntque brevius loco longioris, puta de sancto cum fit de feria, vel de Dominica.

XXIII. Recensita opinio falsa est, & nisi me fallunt omnia, continetur in hac damnata thesi ab Alex. VII. *In die palmarum recitans officium paschale satisfacit præcepto.* Non solum urget præceptum recitandi divinum officium, sed etiam præceptum adest illud recitandi juxta formam ab Ecclesia præscriptam. Reponunt laudati juniores, S. Pium V. non imposuisse præceptum, sed exhortationem tantum præscripsisse; vel præceptum esse in re levi. Levis ne res dicenda est quæ ritum recitandi divinas laudes moderatur? Præceptum est, & quidem in re gravi.

XXIV. Damnares ne culpæ gravis eum qui bona fide recitavit officium existimans revera illud esse talis diei officium, si noleret illud repetere? Non auderem asserere hunc nolentem repetere aliud ejusdem diei officium reum esse peccati mortalis. Ego ta-

men repeterem. Qui ex errore omittunt officium duplex, & supra, debent primo die vacuo illud recitare, si privatim recitant extra chorum; secus qui recitant in choro. In praxi quisque videat quid ordini congruat, quid a confusione magis distet. Qui hodie recitat divinum officium ex errore recitandum crastina die; debet crastina die illud recitare, quia error privatus non debet pervertere ordinem præscriptum ab Ecclesia. Qui omittit totum officium, unicum non plura peccata committit.

XXV. QUÆST. XIII. *Quæ continuatio, & ordo servari debent in recitandis canonicis horis?* RESP. Salmanticenses defendunt, nunquam graviter peccare eum qui intra naturalem diem recitat divinum officium, etiam si maxima contingat interruptio, etiam si interruptio fiat in medio unius psalmi, unius lectionis. Mane incipis recitare unum psalmum, in psalmi medietate, vel lectionis, negotium suscipis; ad meridiem, vel ad vespertas resumis medietatem alteram psalmi, vel lectionis: si absque causa id facis, peccas venialiter, nunquam vero mortaliter, inquit laudati Patres, & pro hac opinione citant Leandrum, Bonacinam, Lessium, Dianam, Laymanum, & alios. Hæc opinio mihi non probatur, quia tollit orationis continuitatem, & maximam redolet deformitatem. Quare graviores Theologi hanc adeo enormem interruptionem gravis culpæ damnant. Verum in praxi vix hæc contingunt. Quis enim psalmum, quem mane recitavit, conjungeret cum psalmo sub Solis occasu recitando, aut medietatem unius lectionis recitaret mane, cum altera medietate sero recitanda? Levis interruptio absque causa venialis, cum causa nulla culpa est.

XXVI. Ordo autem servandus est ut primo Matutinum & Laudes, deinde Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ, & Completorium recitentur. Hunc ordinem non cadere sub præcepto, docet communis sententia; ita ut qui recitaret Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vesperas, Completorium ante Matutinum non peccaret mortaliter, sed tantum venialiter, ablata iusta causa. Si enim iusta causa adsit, nulla patrat culpa. Qui tamen ex consuetudine hunc perturbaret ordinem, vix excusari posset a contemptu ordinis præscripti ab Ecclesia. Quare non probo opinionem Salmanticensium iniquitum, nunquam ordinis istius perturbationem pertinere ad culpam mortalem. Nunquam contingit culpa mortalis, quia vix

ac ne vix quidem in praxi occurrit hæc habitualis perturbatio. Quis enim adeo stupidus est ut velit sine causa ex consuetudine hunc ordinem pervertere? In choro hæc perturbatio nimis esset deformis, & scandalum ingereret: & si frequenter hoc fieret, non excusarem a gravi culpa.

XXVII. QUÆST. XIV. *Quo tempore recitande sunt horæ canonicæ?* RESP. Singulis diebus recitandum est totum officium. Dies incipit ex consuetudine post horam vespærum diei antecedentis pro recitando Matutino cum Laudibus diei subsequæntis. Tempus autem recitandi Primam, & ceteras horas ipitium ducit a puncto mediæ noctis antecedentis diei, & desinit in puncto mediæ noctis diei sequentis. Aliqui defendunt licitum recitare post horam vespertinam, sicut Matutinum cum Laudibus, ita ceteras omnes horas diei sequentis. Sed hæc opinio falsa videtur, quia ex laudabili consuetudine Matutinum tantum cum Laudibus citata hora licite recitatur. Ceteræ autem horæ recitari debent sequenti die. Qui nimium aut anticipat, aut postponit absque causa horas canonicas, venialiter peccat; minus tamen malum est anticipare quam postponere. Iusta causa anticipandi est publica lectio, concio, studium, periculum supervenientis occupationis, labor manuum, & cetera id genus: & tunc nulla culpa patrat, ne venialis quidem.

XXVIII. Leander cum aliis junioribus docet, implere præceptum qui paulo ante mediam noctem diei sequentis incipit recitare, & deinde persequitur persolvere totum officium diei præcedentis; sed hæc opinio manifeste falsa mihi est. Officium enim est pensum diei. Qui autem paulo ante mediam noctem diei sequentis incipit recitare, maximam officii partem recitat elapso jam die. Ergo diurnum præceptum non implet. Caramel docet hanc opinionem: *Unico officio potest quis satisfacere duplici præcepto pro die presenti, & crastino*: quam thesum damnavit Alexander VII.

XXIX. QUÆST. XV. *Qui celebrat Missam ante recitatum Matutinum peccat ne mortaliter?* RESP. Adfirmantem opinionem defendunt Gabriel, S. Antoninus, Ledesma, Tabiena, Navarrus, Zanardus. His accedit P. Antoine. Sententia negans mihi probabilior est, & vera. Nam præceptum Missæ, & præceptum officii duo sunt disparata præcepta. Non peccat mortaliter qui ordinem horarum pervertit; & tamen major est or-

do inter horas canonicas ipsas, quam sit inter officium divinum & Missam. Tandem non celebrata Missa absque culpa recitatur Breviarium. Ergo Missam inter & Breviarium talis connexio non est ut mortaliter peccet qui hunc ordinem pervertit.

XXX. Consuetudo, quam adversarii opponunt, non obligat sub gravi. Utique Rubricæ præscribunt recitandum Matutinum ante Missam. At non propterea infertur violationem hujus ordinis esse letalem. Omnes Rubricæ conjunctim acceptæ, quæ formam ritus præscribunt, obligant utique sub gravi; minime tamen divisim acceptæ singulæ. Numquid aliæ Rubricæ sive Breviarii, sive Missalis, totidem sunt præcepta quæ sub letali obligent? Nequaquam. Perturbatio ergo hujus aut illius Rubricæ divisim venialis, secus mortalis, culpa est. Major deformitas esset, si ante Matutinum Missa choralis celebraretur. Si tamen scandalum absit, neque hic mortale crimen agnosco. Cavendum tamen a consuetudine transgrediendi leges quascunque, etiam illas quæ politiam, & pios ritus spectant: quia continuata violatio contempnitionem præfert. Non sunt humana præcepta multiplicanda, immo quoad fieri jure potest coercenda præsertim a Superioribus. At neque fovenda est tepidorum desidia, & negligentia.

XXXI. Privata recitationi quicumque locus opportunus est, dicente Psalmista: *In omni loco dominationis ejus benedic anima mea Domino*. Seligendus tamen locus est a rumore, & strepitu distans, ut occasio distractionum vitetur. Locus publicæ recitationi destinatus est Ecclesia, seu chorus, vel Sacristia Ecclesiæ conjuncta.

C A P U T IX.

De causis excusantibus a recitandis horis canonicis.

I. **P**lures sunt causæ excusantes ab officio recitando, ut impotentia, infirmitas, repentina & continua occupatio gravis, idque genus similia. Plures has causas plus æquo amplificaverunt.

II. QUÆST. I. *Qui solus nequit, cum socio vero potest, tenetur ne socium adhibere ut persolvere horas queat?* RESP. Quæstio intelligitur cum haberi socius commode potest. Nam si opus esset soluto pretio socium perquirere, verosimilius est neminem cum tanto onere obligari, Optime id ageret, si rec-

citans dives esset: adjuvaret quippe pauperem clericum, & ambo Deum laudarent. Laymanus, Filliucius, Lessius, Villalobosius, & alii distinguunt. Si sanus adhibebas socium, adhibere quoque eundem debes, dum incommodo oculorum, aliove impedimento labores; secus si sanus sine socio recitabas. Leander, Joannes Sanchez, Diana absolute negant adhibendum socium esse. Vera sententia adfirmat. Quia præceptum Ecclesiæ meliori quo fieri modo potest, implendum est. Ergo qui socium habere commode potest, adhibere eundem debet. Cæcus non astringitur memorie officium mandare ut recitare illud queat. Si vero cæcus, aut alii Breviario carentes memoriter officium teneant, recitare illud tenentur. Heinc si officium de communi cæci vel alii impedimento ligati memoriter sciant, cum obtinet officium de feria, aut proprium alicujus Sancti, illud recitare debent. Isti tamen ut angustias declinent, commutationem in officium B. Virginis a Superiore implorare solent. Cæcus habens præbendam assistere choro astringitur, & ibidem recitare horas quoad potest.

III. Qui Breviario caret citra culpam, excusatur a recitatione; si tamen memoriter horas sciat, easdem recitare debet. Qui propria culpa Breviario se privat, ut impotens fiat ad pensum horarum solvendum, non solum peccat graviter ea actione qua Breviario se spoliavit, sed peccat quamdiu in prava deliberatione persistit non recitandi. Continuo vero æ voluntatem mutat, & pœnitet prioris actionis, tunc peccare desinit, & a recitatione excusatur, eo quod impotens sit ad recitandum. Qui beneficium obtinuit antequam sciret officium recitare, peccavit obtinendo, & sedulo addiscere modum officii recitandi astringitur.

IV. QUÆST. II. *Quæ infirmitas excusat a recitandis horis?* RESP. Regula certa & præcisa designari nequit. Præcepta Ecclesiæ, sicut & evangelica, præcepta sunt caritatis, quatenus omnia caritatem promovent: quare non obligant cum propriæ sanitatis gravi detrimento. Egrotus decumbens benigne tractandus est. Qui pluribus diebus febrem passus est, congruo temporis intervallo ab officio eximitur. Aliqui nimis laxè hoc de argumento loquuntur. Docent non peccare eos qui fabulas legunt, vel historias, vel confabulantur cum amicis, etiam si omittant officium, dum laborant febri quartana: quia, inquiunt, fabularum lectio, confabulationes

cum amicis animum recreant, recitatio officii affligit spiritum. Ad tollendas dubitationes, & perplexitates a superiore petenda dispensatio est.

V. QUÆST. III. *Quæ occupatio eximit ab officio recitando?* RESP. Occupatio quæ differri nequit, quæque in bonum spirituale proximi cedit, eximit ab horis canonicis. Leander excusat ab officio dicendo eos qui habituri sunt publicam lectionem ad cathedram, aut lauream acquirendam. Hæc opinio absolute falsa est mihi. Accidere aliquando exemptionis casum posse non inficior; at perquam raro id evenit. Laxiora docet Leander de Concionatoribus quotidianis tempore Quadragesimæ, quos omnes, etiam illos qui non ex obedientia, sed voluntarie, & ex mercede concionantur, eximit ab officio divino recitando. Audi ejusdem verba. *Respondeo etiam probabiliter, quod etiam Concionator quotidianus, qui solum voluntarie, aut ex mercede concionatur quotidie in Quadragesima, excusatur ab horis quotidianis dicendis, si commode illas recitare non possit. Et certe si hæc nostra sententia non est probabilis, ac in praxi tutæ; væ, væ Predicatoribus quadragesimalibus, væ millies illis.* Hactenus Leander inter Probabilistas benignissimus. Verum væ, & millies væ Casuistis illis qui talia scribere audent. *Qui voluntarie & ex mercede concionatur quotidie, exemptus a recitandis canonicis horis est?* Quis audire hæc absque scandalo valet? Si præceptum orationis frequentissime urget, quandonam fortius obligat quam cum ministerium apostolicum exercetur? Et alias etiam per id tempus persolvere posse hoc debitum piorum omnium Concionatorum experientia contraria evincit.

VI. Opera pia voluntarie suscepta absque urgente necessitate non excusant ab officio. Qui prævidet futurum impedimentum, tenetur anticipare officium, quidquid in oppositum dicant aliqui.

VII. QUÆST. IV. *Qui non potest majorem, tenetur ne recitare minorem officii partem?* RESP. Leander a SS. Sacram. tract. 8. disp. 5. qu. 52. opinionem negantem non modo probabilem, sed probabiliorem esse defendit. Eandem defendit P. Thomas Tamburinus lib. 2. in Decal. c. 5. §. 8. n. 3. & citat pro eadem Azorium, Castropalaum, Sanchez, Filliucium, & multos alios allegat Leander. Opinio hæc damnata fuit ab Innocentio XI. Illius falsitas manifesta est. Officium enim divinum totum quoddam morale est, septem constans partibus, quarum quælibet totum quod-

quoddam peculiare constituit. Quælibet enim ex septem horis integram perfectamque orationem perficit. Qui non potest solvere integrum debitum, puta centum, potest vero solvere viginti, nunquid solvere viginti non tenetur? *Major pars*, inquit, *trahit ad se minorem: accessorium sequitur principale*. Inapte morum decisionibus ejusmodi axiomata accommodantur. Quando res individua sunt, accessorium sequitur principale, secus quando dividi & separari valent. Illud axioma locum habet in calculis, quorum major pars rem definit, secus in aliis dividiis materiis, ut ex propositione damnata constat.

VIII. Qui non potest mediam partem officii recitare, potest vero alteram, ad hanc tenetur, quidquid dicant Leander, Castropalaus, Diana, & alii. Qui caret Breviario, habet vero diurnum, tenetur psalmos Matutini recitare, quamvis pro opinione negante Leander q. 60. citet Pellizarium, Tamburinum, Fillincium, Dianam, & alios.

IX. QUÆST. V. *Quis dispensare ab officio recitando valet?* RESP. Summus Pontifex, utpote supremus legum custos, & juris ecclesiastici conditor dispensare ex justa causa in universa Ecclesia valet. Episcopi quoque in propria diocesi dispensare non in perpetuum, sed pro circumstantiarum varietate, justa occurrente causa, possunt. Similiter Prælati regulares dispensare ad tempus cum suis Religiosis valent justa urgente causa.

C A P U T X.

De obligatione Canonorum frequentandi chorum, ut quotidianas distributiones lucrentur: & de causis excusantibus eos a chori frequentia.

I. QUÆST. I. *Peccat ne letaliter Canonici, sive Præbendatus, qui legitima sublata causa a choro abest?* RESP. Adfirmant communiter Theologi, idque colligunt ex Concil. Trid. sess. 24. c. 12. Arctiori enim vinculo isti quam Regulares choro addicti sunt. Quare Tamburinus non excusat a choro Canonicos, si duo tantum essent, sicuti excusat Regulares. Peccant quoque Canonici absentes a choro animo cedendi distributiones debitas tempore quo absunt, quia præbendati non solum frequentare chorum astringuntur ob distributiones tanquam mercede conducti, sed in primis ob primariam beneficii institutionem. Et hanc sententiam defendunt graviores Theologi Suarez, Vasquez, Sal-

manticenses, atque Leander. An vero mortaliter peccet Canonicus qui ultra suæ vacationis tempus semel aut bis, vel unico die sine justa causa a choro abest, definire non audeo: quia absque evidenti ratione questiones de peccato mortali dirimendæ non sunt.

II. QUÆST. II. *Tenentur ne Canonici psallere, & cantare in choro, ita ut non satisficiant sola præsentia, vel submissa voce privatim recitantes?* RESP. Non tenentur Canonici canere cantu quem figuratum vocant, sed astringuntur psallere, & cantare juxta consuetum propriæ Ecclesiæ ritum.

III. Salmanticenses docent consuetudine investa maxime in Hispania Canonicos, seu Beneficiarios non astringi per se in choro canere, vel psallere; sed suo muneri satisfacere, & distributiones lucrari assistendo, onere cantandi relicto ministris, & capellanis. Allegant etiam Suarez, sed falso.

IV. Hæc opinio falsa mihi est, & improbata non modo a gravioribus Theologis, verum etiam a pluribus Conciliis. S. Carolus Borromæus 2. p. tit. 38. Concilium Burdigalense an. 1583. Concilium Turonense eodem anno. Concilium Mediolanense IV. p. 2. cap. 13. Concilium Basileense sess. 21. Concilium provinciale Florentinum anno 1573. jubent ut Canonici & Præbendati psallant in choro juxta ritum, præscriptum ab Ecclesia. Non ergo sola præsentia satisfaciunt Canonici, sed vocali psalmodia, & cantu. Canunt, inquit, per mansionarios, & capellanos. At onus frequentandi chorum, & persolvendi divinum officium Canonicos primum tangit, & afficit. Sicuti per alios illorum residentia, & præsentia suppleri nequit, ita neque debitum recitandi in choro officium simul clara, & elata voce.

V. Confirmat sententiam nostram summus Pontifex BENEDICTVS XIV. qui in sua const. Cum semper, quæ extat in Bullario Tom. I. n. 103. pag. 366. hæc §. 24. præscribit. „ Equidem scio in aliquibus metropoli-
„ tanis, & cathedralibus Ecclesiis inter Ca-
„ nonicos eam opinionem invaluisse, ut se
„ munus suum satis implere contendant, dum
„ choro præsentibus assistunt, licet ipsi sibi si-
„ lentium imperent, neque psallentibus Be-
„ neficiatis, aut mansionariis in cantu se ad-
„ jungant. In hujusce vero opinionis confir-
„ mationem adduci ab iisdem solent invete-
„ ratæ consuetudines, statuta peculiaria, aut
„ etiam præsentia Ecclesiarum suarum privi-
„ legia. At quum Synodus Tridentina sess.
„ XXIV. cap. XII. loquens de Dignitatibus, &
„ Ca-

„ Canonici, qui choro interesse debent,
 „ unum ex eorum officiis esse dicat, in cho-
 „ ro ad psallendum instituto, hymnis, & can-
 „ tibus Dei nomen reverenter, distincte, devo-
 „ teque laudare; quumque pauca omnino sint
 „ Capitula in quibus eo modo a Canonici-
 „ in choro assititur, ideoque receptæ in
 „ universa Ecclesia disciplinæ paucos illos
 „ adversari dignoscatur; quum insuper opi-
 „ nio illa nunquam in Congregatione Conci-
 „ lii Tridentini interpretationi præposita,
 „ examinata sit, quin statim explosa fuerit,
 „ & improbata; quamvis præsumptis con-
 „ suetudinibus, aliisque fundamentis, & ra-
 „ tionibus innixa perhiberetur, Canonici
 „ etiam Ecclesiarum patriarchalium hujus no-
 „ stræ urbis super hoc instantibus; quum de-
 „ nique idem iudicium prolatum reperiatur
 „ a pluribus Conciliis provincialibus, ab hac
 „ etiam apostolica Sede approbatis & confir-
 „ matis; nihil jam reliquum esse videtur,
 „ quominus pauciores universorum legi se ac-
 „ commodent. Equidem minime nobis com-
 „ pertum est, quo peculiari titulo suffulsi
 „ persuasum habeant unius vel alterius Ec-
 „ clesiæ Canonici se muneris suo satisfacere
 „ per simplicem in choro assistentiam absque
 „ divinæ psalmodiæ cantu.

„ Verum, nisi illis præsto sit apostolicum,
 „ non præsumptum, vel abrogatum, sed le-
 „ gitimum ac vigens privilegium, sive in-
 „ ductum; jure ac merito verendum est ne
 „ isti, dum ita se gerunt, præbendarum, ac
 „ distributionum fructus minime suos faciant,
 „ & consequenter ne ad eorum restitutionem
 „ teneantur. Quapropter vestrum erit, vene-
 „ rables Fratres, hæc omnia illis aperire,
 „ ut neque Nobis, neque Vobis apud divinum
 „ Judicem fraudi sit, si in hujusmodi re,
 „ quæ tanti est momenti, utpote quæ ad
 „ ipsius Dei cultum proxime spectat, abusus
 „ & corruptelas, quas arguendo & increpan-
 „ do evellere debebamus, dissimulatione, ac
 „ silentio nostro fovisse, & confirmasse in-
 „ veniamur &c. Datum Romæ apud S. Ma-
 „ riam Majorem die xix. Augusti 1744.
 „ Pontificatus nostri anno quinto.

VI. Projectæ, ac desperatæ conscientiæ for-
 rent Canonici illi qui in tanta luce cacu-
 tientes, & tam luculentis documentis aures
 occultentes in depravata corruptela persiste-
 rent. Oppositæ consuetudinis larvam explodit
 Pontifex summus Concilii Tridentini allega-
 ta auctoritate. Addit sacram Congregationem
 Concilii Romæ erectam putidam consue-
 tudinem hanc toties improbasse, quoties ei-

dem fuit proposita. Quo se nunc recipient
 Canonici & Præbendati?

VII. Pontifex, inquit, rem non defi-
 nit. Concludit enim: *Jure ac merito verend-
 dum est, ne isti, dum ita se gerunt, præben-
 darum, ac distributionum fructus minime suos
 faciant.* Verendum, inquit, Pontifex, non
 definiendum. An denuo definiendum quod
 toties a pluribus Conciliis definitum Ponti-
 fex declarat? An non declarat Pontifex, &
 Concilii Congregationem, & plura Concilia
 Provincialia a S. Sede confirmata laxam opi-
 nionem, & pravam corruptelam improbasse?
 Sola ne Vaticana fulmina deprimunt pervi-
 cacia cervicēs? Nisi hæc tela jugulum pe-
 tant, rationibus tamen luculentissimis haud-
 quaquam acquiescunt nonnulli, qui verba ca-
 villantur, non spiritum apostolicarum consti-
 tutionum serio, ac docili animo meditantur.

VIII. Rursus ergo audiant BENEDI-
 CTUM XIV. qui in altero suo diplomate
 dato ad Patriarcham Daniele Delphinum
 Aquilejensem, cujus initium est, *Dilecte Fi-
 li Præclara decora*, confirmat quæ di-
 xit in laudata constitutione, & omnem ad
 effugium rimam occludit. Porro nolumus
 „ inter tot tantæque privilegia eidem Capi-
 „ tulo, & Canonici concessa, numerandum
 „ esse illud quod, quemadmodum Tibi,
 „ æque ac Nobis notum est, antiqua tradi-
 „ tione contra sacrorum canonum sanctio-
 „ nes, ac nostram præsertim constitutionem,
 „ cujus initium est, *Cum super oblatas*, in-
 „ vectum ab ipsis Canonici, non modo con-
 „ tenditur, sed etiam servatur, interessendi
 „ dumtaxat choro, & cum ceteris Mansiona-
 „ riis, Capellanis, Acolytis, & Clericis ca-
 „ nentibus, psallentibusve adstendi, nun-
 „ quam vero cum iisdem canendi, psallen-
 „ dive; etsi nonnullos eorundem esse acce-
 „ pimus qui aliter sentientes a conscientia
 „ angoribus agitantur ex eo quod ea propter
 „ se non fecisse fructus suos existiment. Ita-
 „ quæ a Te, dilecte Fili noster, poscimus
 „ & flagitamus, ut non solum hujusmodi
 „ ABUSUM, ET CORRUPTELAM ab ecclesia-
 „ stica disciplina absonam, & canonicis or-
 „ dinationibus, ac nostræ quoque constitutioni
 „ contrariam penitus evellere, & eradicare
 „ admittaris; verum etiam ipsos suaviter, for-
 „ titerque admoneas, & hortaris ut imposse-
 „ rum ea qua decet, ac tenentur, reveren-
 „ tia choro intersint, adstantque, nec non
 „ pari pietate, attentione, ac vigilantia o-
 „ mnino canere, vel psallere cum ceteris stu-
 „ deant, & contendant. Deinde iisdem edi-

cas, & notum facias, Nos, quemadmodum per hasce nostras in forma Brevis litteras Tibi declaramus, & injungimus, discernere, atque statuere, sicut in eadem constitutione nostra innumis ipsos, suosque successores Canonicos, choro quidem intereffentes, assistentesque, minime vero carentes, psallentesve, Nullo pacto ex præbendis, & distributionibus facere fructus suos, atque adeo RESTITUTIONI obnoxios esse, ac fore. Verum cum iis qui hac super re conscientiarum stimulis acti ad Te confugiunt, benigne indulgentes, Tibi facultatem tribuimus, & impertimur, ut sive per Te ipsum, sive per alios a Te deputandos, unusquisque Canonicus, qui se in canendo, psallendove in choro cum aliis defecisse animadverterit (dummodo promittat se deinceps omnino curaturum ut in choro & præsens assistat, & cum aliis canat, psallatve) absolutionem a culpa, & ab omnibus fructibus indebite perceptis dispensationem obtinere possit, & valeat. Ceterum volumus & mandamus ut nulli eorumdem Canonicorum, qui licet præsens in choro assistat, tamen minime canat, psallatve, suffragentur hujusmodi indulta, ac privilegia, quæ unicuique moderno, & pro tempore existenti Canonico, ad tuorum meritorum intuitum per eandem præsentem litteras concedimus, & elargimur. Ceterum Te, dilecte Fili noster, rogamus, & in Domino hortamur, ut iisdem studiis quibus Nos, supplicationibus tuis inclinasti, eosdem Canonicos novis apostolicæ benignitatis, auctoritatisque privilegiis auxiliemus, nostris, tuisque rationibus Pastorum Principi Jesu Christo æterno judici reddendis, satisfaciendum cures; & abusu, & corruptela hujusmodi penitus sublata, divinum cultum per divinæ psalmodiæ cantum promovere, & augere satagas, ut non minus ipsi Canonici quam Nos ipsi invicem æternam mercedem a bonorum omnium largitore Deo consequi mereamur. Interim celestis præsidii auspiciem, & studiosæ nostræ ad Tibi gratificandum voluntatis pignus esse cupimus apostolicam benedictionem, quam Tibi, dilecte Fili noster, & iisdem Canonicis peramanter impertimur. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem sub annulo Piscatoris die XIX. Januarii MDCCXLVIII. Pontificatus nostri anno octavo.

IX. Si Pontifex in priori constitutione dixit verendum est, in hoc prolesmo diploma-

te pronuntiat nullo pacto facere fructus suos, & Canonicos restitutioni obnoxios declarat. Non modo rationibus, & Conciliis, & pontificiæ auctoritati, sed ipsi communi sensui repugnat opposita opiniuncula. Pii fideles christiani Principes, bona, pinguesque reditus Ecclesiis donarunt, ut Ecclesiastici a mundanis curis segregati, Deum inter & populum intercessores & advocati constituti, divinas celebrent laudes, Deumque placabilem populo reddant. Quid? Ideo ne fideles reditibus Ecclesias ditarent, & quidem uberimis, ut domini Præbendati, & Canonici statuas, truncos, stipresque in choro sese exhibeant? Hæc, inquit, citati auctores, non indecentiam sapiunt, sed decorem, atque splendorem præferunt: quoniam Canonici, & Dignitates propria præsentia, & mutis labiis Ecclesiam ornant decorantque, præsertim in celebrioribus Basilicis: Capellani vero, & Mansionarii psallunt, & canunt. Dedecet ne dominos Canonicos Deum seipsum recta alloqui, laudare, celebrare ejusdem laudes? Per suos ministros Capellanos, & Mansionarios Deum alloqui audent. Cedo. Si tu soluto pretio advocatum destinasses, ut apud Principem causam tuam oraret, illumque tibi propitium redderet: suo ne ille fungetur officio, si nullo ad Principem pro te verbo facto, tanquam statuum se Principi sisteret? Quid si per servos suos tantum Principem alloqueretur? Inclamares: Te conduxi, tibi solvi ut causam ageres meam. Eadem adversus Canonicos, & Præbendatos in choro mutos intorque. Cur Christiani, & Principes annuis rebus vos ditant? Cur ad frequentandum chorum vos obstrinxere? Quinam chori finis? Psalmodia, qua Deus laudatur, & propitius fidei populo efficitur. Ideo ergo adesse choro debetis ut psalmis, & hymnis divinam vindictam a populo avertatis. Ergo vobis non psallentibus, corporis præsentia ludrica est, & irrisoria. Peccatis, si corpore abestis: ergo peccatis, si ore tacetis, & spiritu alio evagamini. Hæc tam luculentæ sunt, ut vel ipsos illuminare cæcos valeant.

X. QUÆST. III. Qui legitima causa a choro absunt, acquirunt ne distributiones, non modo propriæ præsentie debitas, sed eas etiam quæ ex aliis absque causa absentibus accrescunt? RESP. Adfirmant aliqui; sed probabilior, & vera sententia negat. Sat est ut acquirant quæ propriæ præsentie debita sunt. Si alicubi opposita obtineat consuetudo, eisdem standum est.

XI. QUÆST. IV. Præbendati præsentem jure

ne valent absentibus absque causa distributiones donare? RESP. Hanc donationem, & mutuum collusionem prohibet Concilium Tridentinum sess. 24. c. 12. Disputant Theologi num Tridentinum ita hæc prohibeat, ut sint invalida, nedum illicita? Negant aliqui; sed adfirmans sententia vera est: quoniam Concilium omnem collusionem, remissionem, & donationem vetat, ut omnis spes præcidatur absentibus assequendi distributiones quocumque modo ob injustam absentiam deperditas. Nonne quisque donare sua potest? Verum habet. Præbendatus perceptas distributiones cui voluerit donare potest; sed ante perceptionem, & possessionem, cum jus dumtaxat ad illas habeat, remitteret, non donaret. Remissio autem vetita a Concilio est. Insuper donatio prohibita est, si tacita collusio interveniat. Canonici absentes, & præsentem mutuum inire collusionem possent, & sub donationis larva invicem sibi remittere distributiones. Donent sibi invicem, si velint, bona sua extra hunc casum distributionum.

XII. QUÆST. V. *Quenam sunt causæ excusantes Canonicos a chori frequentia?* RESP. Tres assignantur. Infirmitas corporis, iusta & rationabilis necessitas, evidens Ecclesiæ utilitas. Ad primam quod attinet, sola gravis, secus levis infirmitas excusat. Quenam vero gravis, quanam levis infirmitas sit, definiri absolute non potest, sed prudentis viri iudicio standum est. Si Canonicus commoretur extra locum residentiae absque iusta causa, & ibi infirmetur, non fruitur privilegio infirmis concesso, quia ex malitia reputatur absens, atque adeo suas non facit distributiones. Laborantes podagra impediēte egressum a domo, & accessum ad chorum distributiones acquirunt. Idem dicendum de senibus, qui absque probabili periculo gravis infirmitatis egredi domo nequeunt. Laxa, & falsa opinio est asserentium fenestras septuagenarios exemptos a choro esse, eo quod ipsa grandæva ætas morbus est. In quibusdam morbus est qui excusare potest, secus in aliis. Ideo propositio absolute prolata falsa est: septuagenarii enim, ut supra, si viribus pollent, recitare astringuntur.

XIII. Rationabilis necessitas tunc reputatur, cum chori frequentia parit aliquod grave damnum honoris, vitæ, fortunæ. Qui ex medicis consilio domi moratur ad medicinam sumendam, ad venam sciendam, non amittit distributiones: neque qui ab hostibus capitur, qui per vim detinetur, aut qui domo non egreditur ob iustum hostis timorem.

Qui absunt a loco residentiae ob pestis timorem, percipere fructus beneficii valent, secus distributiones: quoniam si nolunt subiacere communi periculo, neque percipere commodum debent. Qui curam habet animarum, nullo modo abesse valet. Injuste in carcere detentus acquirit, secus qui iuste, distributiones. Similiter iuste excommunicatus amittit, secus qui injuste excommunicationi subiacet, distributiones, dummodo curet absolvi ab excommunicatione. Iuste excommunicatus choro assistens non acquirit distributiones, nec fructus beneficii. Contrariam obtinere consuetudinem in Hispania asserit Garzia. Iuste suspensus amittit fructus beneficii, & distributiones, quamvis choro assistat; secus injuste suspensus, qui etiam absens a choro distributiones acquirit. Similiter quando Ecclesia est interdicta, si Canonici causam interdicti non dedere, acquirunt distributiones. Tempore vero cessationis a divinis officiis, quo Canonici celebrare divinas laudes nequeunt, distributiones perdant, quia sic declaravit Gregorius X. cap. *Si Canonici*. Nec eadem ratio est de interdicto, & de cessatione: quia respectu huius est prohibitio, secus respectu illius. Quando Ecclesia est polluta, Canonici acquirunt distributiones, quia per ipsos non stat quod sit polluta. Irregularis acquirit distributiones, quia irregularitas non impedit assistere officiis divinis.

XIV. Tertia causa excusans a chori frequentia est evidens Ecclesiæ utilitas, quæ esse debet gravis, & manifesta propriæ, non alienæ Ecclesiæ. Dubia utilitas hoc privilegium non confert. Utilitas vero Ecclesiæ universalis & fructus, & distributiones parit, dummodo manifesta sit. Tunc vero est gravis, & manifesta utilitas, quando consensu Capituli, vel Ordinarii talis iudicatur: & tunc absens acquirit distributiones, & fructus, etiam si sit extra locum beneficii. Canonicus qui a proprio Episcopo mittitur ad visitanda limina Apostolorum, acquirit distributiones, quia tunc negotium Ecclesiæ agit. Idem dicendum de Canonico comitante suum Episcopum ad eadem limina. Episcopus unum dumtaxat mittere valet, duos vero secum ducere potest ad limina præfata. Canonicus vero qui alienæ Ecclesiæ nomine, vel alienum Episcopum ad limina prædicta comitaretur, non acquireret distributiones. Si Parochus mitteretur ab Episcopo ad visitanda limina Apostolorum, solius bimestris tempore distributiones percipere posset, quia ultra hoc intervallum nequit Episcopus animarum curatori

rem in alio negotio occupare, si impediatur pastorale ministerium. Canonicus missus ab Episcopo ad Concilium generale, vel provinciale tanquam Theologus, Canonista, vel Procurator, acquireret distributiones. Si vero Canonicus Episcopus sit, pergatque ut Episcopus, non ut Canonicus, tunc non acquireret distributiones, nisi negotia Ecclesie sue ageret. Similiter Canonicus qui a Capitulo occupatur in supputandis Ecclesie redditibus, mensae, fabricae, acquirit distributiones. Canonicus qui vacante Sede eligitur Vicarius a Capitulo, seu provisor, acquirit distributiones, dum abest a choro ob evidentem utilitatem Ecclesie, secus si eligeretur Vicarius Episcopi, quia tunc Episcopo, non Ecclesie inserviret. Archidiaconus quoque visitans Ecclesiam, aut praedia Ecclesie acquirit distributiones. Qui tempore divini officii confitetur peccata sua, non acquirit distributiones. Pœnitentiarius Cathedralis, qui tempore divini officii confessiones excipit, non amittit distributiones; neque alii Præbendati, qui ex mandato superioris ob magnum concursum occupantur in tali ministerio: amitterent vero distributiones alii qui sponte confessiones audirent. Præbendatus cui annexa est animarum cura, acquirit distributiones, dum sacramentis ministrandis operam navat, quemadmodum acquirit ille qui in defendendis beneficii iuribus occupatur.

XV. Canonicus Theologus absens a choro, ut lectiones habeat, vel concionetur, acquirit distributiones diebus quibus hæc munia exercet; secus diebus quibus ad eadem ministeria sese præparat. Spectandæ tamen sunt rationabiles locorum consuetudines. Præbendati legentes Theologiam in aliqua universitate, seu in studio generali acquirit fructus præbendæ, secus distributiones. Solus enim Præbendatus qui legit in propria Ecclesia, distributiones acquirit. Parochi vero legentes Theologiam publice non fruuntur privilegio, si absint lectionis causa a propriis parochiis. Præbendati qui studio vacant in aliqua universitate, acquirunt fructus beneficii, secus distributiones; dummodo incumbant in jus canonicum, in Theologiam, in sacram Scripturam; si discant jus civile, hoc privilegio non fruuntur. Debent tamen ejusmodi Præbendati studentes obtinere licentiam ab Ordinario, ut queant fructus percipere. Si Præbendati isti Parochi sint, nequeunt etiam ex licentia Episcopi abesse a propriis parochiis, ut Tridentinum præscribit. Qui studii causa absunt a choro, acqui-

runt fructus beneficii per annos quinque, etiam si beneficium constet ex solis distributionibus: quia in hoc casu distributiones succedunt loco fructuum, eorumque naturam induunt. Canonici non curati qui tribus mensibus singulis annis absunt, lucrantur fructus, secus distributiones. Ut hoc fruuntur privilegio, requiritur ut toto anno resideant, & chorum frequentent. Hinc Canonicus qui in anni medio possessionem capit, non fruitur privilegio trium mensium, sed tantum medietate ejusdem privilegii. Hoc privilegio uti possunt sive ante, sive post residentiam novem mensium. Qui per notabilem anni partem absunt a choro, indigni hoc privilegio sunt. Canonici qui habet duplex beneficium, ut Canonicatum, & Decanatum, simplices, non duplices acquirit distributiones, quæ dantur propter assidentiam, quæ una cum sit, una quoque distributio eidem respondere debet. Et hæc de canonicis horis sufficiat. Nam de variis Ecclesiarum consuetudinibus nihil dicendum occurrit, quia quælibet fere Ecclesia suos habet usus, & mores.

DISSERTATIO VII.

De adoratione, & cultu Dei,
& Sanctorum.

CAPUT I.

De adoratione, ejusque partitione, atque præcepto.

I. **Q**UÆST. I. Quid, & quomplex sit adoratio? **R**ESP. Generatim accepta est actus quo quis se alteri subicit in ejusdem excellentiæ testimonium. Tot sunt adorationes, quot sunt dignitatum genera. Dux sunt dignitates, increata, & creata. Increatæ divinæ Majestati debetur adoratio quæ appellatur *Latria*. Creaturis vero ob excellentiam supernaturalem gratiæ, sanctitatis a Deo participatæ debetur adoratio longe inferior, quæ dicitur *Dulia*. B. Virgini, quæ post Deum supra omnes Sanctos eminet, debetur adoratio quæ vocatur *Hyperdulia*.

II. Adoratio alia interior, exterior altera. Illa intus Deo spiritum subicit, hæc in exteriores actus erumpit. Rursus adoratio altera est absoluta, & altera respectiva. Absoluta soli Deo debetur, Sanctis respectiva: Sanctos enim propter Deum colimus, seu Deum adoramus in Sanctis suis. Cultus enim quem Sanctis

offerimus, semper in Deum refertur tanquam in supremum Dominum, a quo Sancti suam participant dignitatem, & excellentiam.

III. Adoratio quæ creaturis exhibetur ob dotes naturales, & dignitates, *observantia* nuncupari solet, & potest iisdem externis signis exhiberi quibus Deus colitur. Exteriores quippe corporis actiones absolute adia-phoræ sunt, seu indifferentes. Genuflexione, corporis prostratione Deus adoratur. Similiter his signis Judith *viso Holopherne adoravit eum prosteruens se super terram*: c. 10. Genuflexione, corporisque flexione colimus summos Pontifices, Principes, & Reges. Exterior ergo adoratio ut fiat divina, ab intentione adorantis pendet, nisi aliqua peculiari lege, ritu, consuetudine, circumstantia ad Deum adorandum destinata sit. Quare dum privati tales actiones exercent publice, non sat est eos bonam habere intentionem, sed circumstantiæ temporis, loci, nationis, consuetudinis spectandæ sunt.

IV. QUÆST. II. *Datur ne præceptum divinum Deum adorandi actibus tum internis, tum externis?* RESP. Sententia affirmans certa est de fide. Mandatum illud & affirmans est quatenus Dei cultum præcipit, & negans quatenus cultum soli Deo debitum prohibet semper, & pro semper tribui creaturis. Hoc præceptum quatenus affirmans est, per se obligat statim temporibus. Deus in omni loco colendus est; templa tamen sunt erecta in quibus sacrificia, & solemnes ritus divini cultus celebrantur.

V. QUÆST. III. *Christus Dominus adorandus ne est ut homo cultu latriæ?* RESP. Cultus latriæ soli Deo uni trinoque debetur. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies*: Matth. 4. Singulæ ergo personæ divinæ & conjunctæ, & seorsim adorari a nobis possunt, & debent. Quare quod Christus ut secunda persona Trinitatis adorari a nobis debeat cultu latriæ certum est. Disputari solum posset, num ut homo tali cultu adorari debeat. Et hoc etiam in sensu affirmant Theologi omnes: quia in Christo Domino est una hypostasis, & unum suppositum infinitæ dignitatis, cui latriæ cultus debetur. Humanitati vero Christi, ut a Verbo divino abstractæ, cultus dumtaxat *hyperdulie* debetur, quia sic prodit solam dignitatem finitam. In triduo mortis corpus Christi cultu latriæ adorari debuit, quia conjunctum cum Verbo divino. Idem dicendum de corpore Christi in sacramento Eucharistiæ

Tom. I.

hypostatice conjuncto divinæ personæ, ut Concilium Tridentinum definivit contra Lutherum. Hostia consecrata absolute adoranda est, nulla expressa conditione adjecta. Sat est ut Catholicus sit ea affectione dispositus, ut si sciret eam non esse consecratam, ab adoratione abstineret.

VI. QUÆST. IV. *Crux Christi adoranda ne est latriæ cultu?* RESP. Adfirmant Catholici omnes: quoniam Crux Christi ejusdem imago est. Imago autem Christi eodem ac ipse Christus cultu adoratur. Crux autem cui affixus Christus fuit, non solum quia symbolum, & imago Christi est, sed etiam ob contactum physicum, & sanguinem illum pretiosum quo aspersa fuit, adorari cultu latriæ debet. Cetera quoque instrumenta inanimata passionis Christi ob contactum physicum adorari cultu latriæ debent.

VII. Argumenta quæ opponi ab hæreticis soleant, nos nempe colere ligna, metalla, mendacia sunt, & calumniæ: nam in recensitis figuris & symbolis Christum ipsum colimus. Colitur Crux Christi, non ut infame patibulum a Judæis electum, ut turpissima morte Christum plecterent, sed ut vexillum victoriæ, & instrumentum quo Christus usus est, ut nos a potestate diaboli liberaret. Nec est quod obganniant, manus B. Virginis, Joseph, discipulorum quæ tetigerunt Christi corpus, adorandas latriæ cultu fore, quoniam instrumenta anima destituta non sunt cultus capacia, prout in se considerantur: ideo totus cultus quem iisdem exhibemus, in Christum refertur. B. Virgo, & ceteri Sancti sunt intima excellentia ornatæ, atque adeo cultu digni, tamen & cultum ipsum quem Sanctis tribuimus, in Deum referamus, ut docet S. Thomas 3. p. q. 25. art. 5. ad 3. Cruces illas adoramus quæ institutæ & destinatæ sunt ad representandam Christi passionem. Ceteræ cruces quæ casu in lignis, paleis, aliisque rebus fortuito confurgunt, non sunt adorandæ, sed ut cetera ligna negligenda.

C A P U T II.

De cultu debito B. Virgini, Angelis, Sanctis, sacris imaginibus, & reliquiis Sanctorum.

I. QUÆST. I. *Utrum B. Virgini, Angelis, & Sanctis cultus debeatur?* RESP. Quamvis solus Deus latriæ cultu adorandus sit, hoc tamen minime impedit quominus

alias personas inferiore cultu ob peculiarem cum Deo conjunctionem veneremur. B. Virgo super omnes creaturas secundum Deum eminet, ideo peculiari cultu, quem *hyperdulia* appellamus, colitur. Angeli, & ceteri sancti viri Dei cultu *dulia* adorantur. Igitur de fide est B. Virginem, Sanctosque cum Deo regnantes aliqua adoratione colendos esse: idque definitum est in Concilio Nicæno II. *act.* 2. & 3. & in Tridentino. Innumera Scripturarum, & Patrum testimonia in hujusce veritatis confirmationem adducunt catholici Theologi adversus novissimos hæreticos. Natalis ab Alexandro *differt.* 25. in *hist. secul.* 5. cujuscumque sæculi documenta promittit in medium.

II. Angelus *Apocal.* 22. prohibuit se adorari, sicut & SS. Petrus, & Paulus, ut habetur in Actibus Apostolorum. Respondet 2. 2. *qu.* 84. *art.* 5. ad 5. S. Thomas: *Alia veneratione veneramus Deum, quod pertinet ad latrariam, & alia veneratione quasdam excellentes creaturas, quod pertinet ad dulam Secundum reverentiam ergo quæ creaturæ excellenti debetur, Nathan adoravit David; secundum autem reverentiam quæ debetur Deo, Mardocheus noluit adorare Aman, timens ne honorem Dei transferret ad hominem, ut dicitur Esther 13. Et similiter secundum reverentiam debitam creaturæ excellenti, Abraham adoravit Angelos, & etiam Josue, ut legitur Josue 5. quamvis possit intelligi quod adoraverint adoratione latrariæ Deum qui in persona Angeli apparebat, & loquebatur. Secundum autem reverentiam quæ debetur Deo, prohibitus est Joannes Angelum adorare, *Apocal.* ultimum. tum ad ostendendam dignitatem hominis quam adeptus est per Christum, ut Angelis æquatur: unde ibi subditur: *Conservus tuus sum, & fratrum tuorum: tum etiam ad excludendum idolatriæ occasionem: unde subditur: Deum adora.**

III. Hac angelica doctrina profigantur omnia hæreticorum sophismata. Quod obtrudunt, hanc distinctionem cultus latrariæ, & *dulie* nullibi in Scripturis sanctis indicari, incognitamque fuisse primis Ecclesiæ sæculis, nullius momenti est. Utique verbalis distinctio non habetur in Scripturis sanctis, sed re ipsa docetur. Distinctionis nostræ meminit S. Augustinus *lib.* 10. *de Civit. Dei* cap. 1. & *lib.* 20. *cont. Faustum* cap. 21. ubi plura habet contra hæreticos calumniantes nos Sanctis templa & altaria erigere. Nam Deo soli templa, & altaria erigimus, eique soli sacrificia offerimus, quamvis sub invocatione

& nomine Sanctorum id præstemus.

IV. QUÆST. 11. *Licitus ne est & pius sacrarum imaginum usus?* RESP. Adfirmant omnes Catholici, idque definivit Synodus Tridentina *sess.* 24. *decr.* 2. Respectiva est omnis sacrarum imaginum adoratio. Licitum est ipsius Dei Patris, & cujusque Trinitatis personæ imaginem formare. Quare merito Alexand. VIII. damnavit sequentem thesism: *Dei Patris sedentis simulacrum nefas est christiano in Templo collocare.* Hæc sacra symbola pinguntur, ut mens nostra his sensibilibus signis excitetur ad Deum colendum. Nam *invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.*

V. QUÆST. 111. *Adorari ne sacre imagines possunt?* RESP. Non modo pius est sacrarum imaginum usus, sed pius quoque, & utilis est earundem cultus, ut definire sacra Concilia, præsertim Nicænum II. Florentinum, & Tridentinum. Non alius tamen, ut Bellarminus cum aliis contendit, exhibetur sacris imaginibus cultus, quam ille qui tribuitur prototypo.

VI. QUÆST. IV. *Datur ne præceptum habendi, & adorandi sacras imagines?* RESP. De usu sacrarum imaginum nullum datur præceptum sive naturale, sive divinum. Præceptum vero ecclesiasticum consuetudine inductum esse respectu communitatis fidelium, certum est. Templa & altaria ornare sacris imaginibus jubemur, & sacrificium celebrari absque Crucifixi imagine vetitum est. Hoc tamen præceptum non videtur singulos fideles obligare, quamquam vix excusari a culpa Catholicus posset qui ab omni sacrarum imaginum usu abstineret. Præceptum quoque urget vetans earundem contemtionem. Porro in praxi aut Catholicus adorat, aut contemnit: præcindi enim in praxi vix potest ab utroque extremo.

VII. QUÆST. V. *Adorandæ ne sunt sacre reliquie?* RESP. Adfirmant omnes Catholici, sacras reliquias dignas esse adoratione, ut definitum est in pluribus Conciliis Nicæno II. *act.* 3. Carthagin. V. *cap.* 5. Lateranensi II. *cap.* 42. Tridentino *sess.* 24. & ea adoratione colendæ sunt sacre reliquie quæ coluntur personæ quarum sunt partes. Reliquiæ enim sunt sanctorum corporum particulae, ut capilli, ossa, ungues, sanguis, dentes, cineres, vestes, vela, panni, & alia quæ istorum corpora tetigerunt, aut quibus Sancti usi sunt. Vermes corporum Sanctorum, neque privatim neque publice colere licet, quidquid in oppositum dicant Vasquez,

Sanchez, & Castropalaus. Ut sacra reliquia coli liceat, & publice queant, debent esse alicujus Sancti, vel Beati publico Ecclesiæ judicio; & ut habeatur certitudo necessaria ad cultum exhibendum, requiritur testimonium Episcopi asserentis hanc reliquiam esse hujus aut illius Sancti. Surreptio sacrarum reliquiarum furtum sacrilegum est; & eorum venditio simonia non caret. Similiter agni sacri solemniter a summis Pontificibus benedicti, & in sacrum cultum destinati digni sunt veneratione. Vetitum est eosdem coloribus, minioque pingere, & potiori jure eosdem vendere. Solum exigi pretium potest pro materia ex qua confecti sunt. Cavendum tamen est ne sub prætextu aut materiæ, aut thecæ, qua includuntur, pretium augeatur, & simonia latitet.

VIII. Vestes sacerdotales, vasa sacra, & templa digna sunt veneratione, cum sint in Dei cultum destinata. Calices, corporalia tangi a laicis nequeunt, nisi vi privilegii concessi laicis Regularium, dum sacristiæ inserviunt.

IX. Confessarii, & Concionatores instruere fideles diligenter debent in cultu Sanctorum, eosque monere omnem cultum referendum tandem in Deum esse, quem colere in Sanctis suis debent. B. Virgo, Angeli, & Sancti omnes creaturæ sunt, quæ solum coluntur propter Deum, seu propter intimam conjunctionem cum Deo. Populus propensus est ad superstitionem; ideo diligenter instruendus est.

DISSERTATIO VIII.

De superstitione, ejusque speciebus.

CAPUT I.

Definitio, & divisio superstitionis. Varii casus in quibus serpit superstitio, explicantur.

I. **Q**UÆST. I. Quid, & quotuplex sit superstitio? RESP. Superstitio est vitium Religioni oppositum secundum excessum, non quia plus exhibeat in cultum divinum quam vera Religio, sed quia exhibet cultum divinum vel cui non debet, vel eo modo quo non debet, ut inquit S. Thomas 2. 2. q. 92. art. 5.

II. Primum dividitur in duas species. Altera modo indebito colit Deum; altera cultum Deo debitum creaturæ tribuit. Prima

superstitio in alias dividitur superstitiones. Prima in eo sita est quod Deo tribuatur cultus falsus, seu perniciosus, ut si quis nunc Judæorum caeremoniis Deum adoraret, vel si quis falsis miraculis confirmare catholicam Religionem intenderet, aut divinis officiis turpia admisceret. Altera superstitionis species ex parte modi indebiti colendi Deum est, quando cultus superfluus Deo tribuitur; ut si quis aliquos precandi modos ex arbitrio præstitueret, ut si vellet tantum post Solis occasum, vel post Solis ortum orare; aut Missam Sacerdotis qui vocetur Antonius, & non alio nomine; aut cum tot candelis, & non pluribus, nec paucioribus; aut istius, & non alterius coloris, audire; aut si neglectis caeremoniis ab Ecclesia præscriptis ex arbitrio alias sibi fingeret; reus esset superstitionis.

III. Secunda superstitionis species ex parte rei cultæ est cum exhibetur cultus cui non debet exhiberi, ut si tribuatur creaturæ cuicumque cultus institutus in divinam reverentiam, tunc idololatria appellatur. Si Deo spreto, quis dæmones consulit, aliquo inito vel expresse, vel tacite pacto, habetur ex parte rei cultæ altera superstitionis species, quæ nuncupatur *divinatio*. Tertia superstitionis species ex parte objecti culti est, cum divinus cultus, qui ordinatur ad humanorum actuum directionem, secundum instituta Dei, qui colitur, offertur dæmoni, a quo petitur auxilium, & dicitur *vana observantia*.

IV. Superstitio ex parte modi colendi Deum exhibendo ei cultum falsum, natura sua grave peccatum est. Similiter profana & turpia immiscere divino cultui peccatum est. Gravissimum quoque scelus perpetrant qui commentitia miracula prædicant, & falsas reliquias adorandas proponunt.

V. Plures occurrunt casus in quibus superstitio latitat. 1. Superstitionis rei sunt qui zona prægnantis campanam pullant, ut prosper eveniat partus, sicut qui projiciunt imaginem Sancti in flumen, aut appendunt ad ripam fluminis, ut pluviam obtineant, quia nulla inter causam & effectum datur connexio. Secus si res sacra in fluvium, vel ignem projiceretur ea spe ut ejusdem Sancti intercessione moveretur Deus ad extinguendum ignem, vel coercendas inundantes aquas. 2. Superstitiosæ sunt preces quibus sagæ benedicunt Rosaria pro parturientibus; similiter recitare aliquos definitos versus alicujus Psalmi ad compescendos canis

latratus, vel ad impediendum sanguinis fluxum, aliumve morbum cum vana certi eventus credulitate superstitionem olet; secus si quis preces recitet ad divinam opem implorandam. 3. Superstitiosa sunt verba quæ insuflantur in eorum aures ad intestinos dolores expellendos. 4. Superstitiosa est herbarum collectio die S. Joannis Baptistæ, si fiat ea credulitate ut existimetur has herbas plus virtutis habere, quod die talis Sancti collectæ sint. 5. Superstitio est nolle sedere ad mensam, si sint tredecim, eâ persuasione ut illorum unus moriturus sit tali anno: & nolle scindere unguis die veneris. 6. Superstitionis rei sunt qui gladium quo hostem læserunt, medicamentis unguunt, & foveant, ut læsus sanitatem recipiat: item qui filo utuntur digitis appenso, a quo pendeat annulus intra vas vitreum, vel amphoram ad pulsandas, & internoscendas horas. Denique regula generalis est, quando nulla inter causam & effectum connexio est, & tunc actiones ut minimum superstitionis suspectæ sunt.

VI. QUÆST. I. I. *Quid sit idololatria, & quot modis perpetretur?* RESP. Est cultus divinus exhibitus creaturæ, non ut est imago Dei, sed ut creatura est. Quinque sunt modi perpetrandæ idololatriæ. 1. adoratio simulacrorum. 2. adoratio creaturarum, puta celi, terræ &c. 3. adoratio hominum mortuorum. 4. adoratio dæmoniorum. 5. adoratio mundi, ut animati. Idololatriæ scelus gravissimum est.

VII. QUÆST. III. *Quid, & quotublex sit divinatio?* RESP. Divinatio est prænuntiatio futurorum. Futura prænosci possunt uno modo in suis causis, altero modo in seipsis. Causarum aliæ sunt naturales, & necessariae, quæ necessario produciunt effectus. Qui has causas cognoscit, ignorare effectus nequit. Aliæ causæ non necessario, sed probabiliter, seu ut plurimum pariunt effectus. Effectus isti probabili tantum conjectura prænosci valent. Causarum liberarum contingentes effectus a solo Deo cognoscuntur. Prædictio futurorum ex divina revelatione prophetia nuncupatur. Prædictio futurorum vi causarum naturalium *divinatio naturalis* dicitur. Prædictio futurorum quæ nec vi causarum naturalium, nec Deo revelante, sed sola dæmonis ope fit, proprie *divinatio* est, quæ constituit speciem superstitionis, quæque definitur *Præsentio futurorum ope dæmonis*. Dæmones cognoscunt omnes effectus qui necessario pendent a causis naturalibus; qui non necessario pendent, conjecta-

re illos dumtaxat valent. Nullo vero modo cognoscere possunt quæ ex sola Dei voluntate, vel libero hominis arbitrio pendent. Verum quia in homine ordo libertatis aliquo modo connexus est cum causis naturalibus, ideo aliqua prædicere conjecturaliter dæmones solent eorum quæ pertinent ad causas liberas. Dæmones variis modis divinatores suos instruunt, nempe aut verbis expressis, aut in aere verba proferendo, & quandoque animalium voce. Similiter divinatores interdum expresse dæmones invocant, Religionem abnegantes; quandoque invocant dæmonem quibusdam formalis ab eodem dæmone præscriptis. Utroque modo pactum expressum est. Implicatum pactum est dum quis scire pertentat ea quæ mentis humanæ aciem fugiunt, & mediis vanis, incongruis, & a Deo vetitis utitur, quamvis nolit sibi a dæmone opem ferri: siquidem eo ipso quod præfatas res vanas, & insanas adhibet, vult reapse a dæmone edoceri. Dæmon quippe ultro sese ejusmodi vanis signis, & chimericis observationibus immiscet præter hominis intentionem. Hæc omnia ad implicatum pactum attinent.

VIII. Varias recenset divinationis species 2. 2. q. 95. art. 3. S. Thomas, quæ fiunt per pactum expressum. 1. est *prestigium*, quibusdam apparitionibus peractum: his enim spectris oculi hominum perstringuntur. 2. fit per somnia, & vocatur *divinatio somniorum*. 3. est per alicujus mortui apparitionem, & vocatur *necromantia*. 4. futura prænuntiat per homines vivos, & vocatur *divinatio per sythones*. 5. utitur ferro, ligno, lapide, ceterisque rebus inanimatis, & dicitur *geomantia*. 6. utitur aqua, & dicitur *hydromantia*. 7. utitur aere, & vocatur *aeromantia*. 8. adhibet ignem, & dicitur *pyromantia*. 9. futura prænuntiat per viscera animalium dæmonibus immolatorum, & nuncupatur *arsuspicium*.

IX. Divinatio quæ absque expressa dæmonis invocatione fit, in duo tribuitur genera. Primum genus præsentit futura in causis omnino disparatis, quod dividitur in sex species. 1. est *genebliologia*, quæ pertinet ad *astrologos geneblicos* nuncupatos, qui ex siderum motu natales hominum, eorumque eventus prædicunt. 2. est *augurium*, quod fit ex avium garritu. 3. *auspicium*, quo ex avium volatu, vel aliorum animalium motu futura prædicuntur. 4. *omen* appellatur, & est prædictio ex hominum verbis præter intentionem prolatis. 5. est *chyromantia* ex linea-

lineamentis manuum. 6. *spatulamantia* nuncupatur, cum divinatio fit ex aliquibus signis in spatulis animantium apparentibus.

X. Ad secundum divinationis genus sine expressa demonis invocatione pertinent duæ aliæ species. Prima est *geomantia*, quæ futura prænuntiat ex punctorum protractione. Altera nuncupatur *fortilegium* cum futura investigantur sive per considerationem figurarum, quæ consurgunt ex plumbo liquefacto in aquam projecto sive ex quibusdam schedulis scriptis in occulto repositis, vel ex festucis inæqualibus propositis, vel ex taxillorum projectione, quæ omnia *fortium* nomen habent.

XI. Divinatio cum pacto sive expresso, sive tacito, peccatum mortale est, ut docent omnes. Quid de illis dicendum qui numerorum, & versuum supputationem instituunt, & eam quod vulgo *Cabala* vocant, in ludo exercent, ut numeros futuros divinent? Istos mortaliter peccare cum fide adhibita huic *cabale* eandem exercent, nemo est qui negare possit.

XII. QUÆST. IV. Quid est astrologia judiciaria? RESP. Est divinatio per astra; & duplicem Theologi distinguunt. Unam naturalem, qua homines ex situ, ortu, motu, & occasu astrorum, ea quæ naturaliter contingunt, ut sunt pluviae, tempestates, eclipses portendunt. Hanc licitam esse inficiatur nemo. Hæc tamen astrologia prædicere tantum valet effectus qui necessario consequuntur. Si enim sermo sit de tempestate, de siccitate, de pluvia, de serenitate, vana plerumque est astrologia ista ob incognitam vim astrorum, & propter ventorum, vaporumque obstacula, quæ sæpe impediunt astrorum influxus. Ephemerides, quæ in annos singulos prodeunt, quæque excantant idiotas, eorumque evacuant crumenas, experientia fallaciam prædictionum manifestant.

XIII. Altera est astrologia judiciaria, qua homines ex stellarum motu, plantarum aspectu, astrorumque cursu quædam futura, contingentes scilicet fortuitosque casus ex sola libertate pendentes divinant. Et hæc quadruplex est. 1. quæ ex astrorum aspectu terræ sterilitatem, mercium abundantiam, hominum morbos, & obitus prænuntiat. Hæc superstitiosa non est, si non ut certa, sed tantum ut conjecturalia prædicantur. 2. est *genethliaca*; quæ hominum dignitates & gradus prænuntiat. 3. est *electionum*, qua in omni negotio divinatur, quid futurum sit quid agendum, quid omittendum quando do-

mo egrediendum, ut fausti eventus respondeant. 4. est *imaginum fabricatarum*, qua astrologi figuras, numeros, characteres efficiunt, quosque cum figuris quas in cælo reperiri comminiscuntur, conferunt: & ex collatione & mutua sympathia futuros casus prædicunt.

XIV. Has tres ultimas divinationes superstitiosas, & vetitas esse, omnes Catholici adfirmant. Prædicare futura libera etiam probabiliter peccatum est: quia assensus probabilis determinatus est. Neque conjecturaliter futura libera prædici ab astrologis valent.

XV. Divinatores restituere tenentur prætium acceptum, propterea quod prædixerunt futura contingentia libera. Nimis laxa est opinio quam *lib. 2. in Decal. cap. 38. n. 96.* defendit P. Sanchez inquit: *Si vero astrologus ille, vel divinator operam suam apposuit, & arte diaboli res ita evenit, non tenetur prætium restituere, quia ipse suam operam esturpem apposuit &c.* Pretio itaque æstimabilis est ars diabolica?

XVI. QUÆST. V. Licetum ne est futura libera per somnia divinare? RESP. Negant omnes, quia futura libera a sola voluntate pendent. Licite medici observant somnia quæ ex causis naturalibus proficiuntur, ut ex humorum copia, ex qualitate temperamenti morborum causas scrutentur. Qui ex somniis habitis occasionem accipit interdum moderandi mores suos, non iisdem fidem adhibendo, nullam committit superstitionem. Cavendum tamen ne frequenter id fiat, quia tunc periculum saltem superstitionis esset. Extrema cavenda sunt.

XVII. QUÆST. VI. Licet ne ex cantu, volatu, motuque avium futura prædicere? RESP. Effectus naturales colligi heinc posse absque superstitionis nota, adfirmant omnes. Cantus enim, & volatus avium sunt interdum signa effectuum naturalium. Superstitio vero manifesta est, futura contingentia libera ex præfatis avium, & quorumcumque animalium signis prædicere.

XVIII. Superstitiosa quoque est prædictio futurorum contingentium ex vocibus humanis casu prolatis; vel ex hominum membris. Tria sunt, nempe caput, manus, & pedes, quæ observare astrologi solent. Prædictio ex observantia linearum manus dicitur *chiromantia*; quæ ex pedum lineis, *pedomantia*; quæ ex frontis & vultus qualitate, *metoposcopia*; quæ ex universo corpore *physiognomia* vocatur. Ex his omnibus divinare futura libera contingentia superstitiosum est. Secus

cus si ex præfatis quis mera naturali astrologia temperamentum, sanitatem, morbos conjectaret. Quare graviter peccant qui Ægyptiis, vulgo *Cingaris* fidem adhibent.

XIX. QUÆST. VII. *Licitus ne est sortium usus in electione ad Ecclesiastica beneficia, vel seculares dignitates?* RESP. Triplex fors, *divisoria, consultoria, divinatoria*. Sortes divisiæ licitæ sunt, cum nihil aliud sint quam pactum mutuum quo homines conveniunt ut ex sortium eventu decidatur cui honor, dignitas, res debeantur. Idcirco dignitates laicales, quando paria sint merita, licite per sortes conferri valent; secus beneficia ecclesiastica, quia id cavetur cap. *Ecclesia extra, de sortilegiis*. Electio tamen hæc ad beneficia ecclesiastica per sortes illicita tantum est, non invalida. Electio vero Prælati Ecclesiæ, qui habet jurisdictionem tum in criminalibus tum in civilibus, sortium ministerio facta nulla est: quia sic determinatur cap. *Quia propter* de electione. Licet similiter lites dirimere de bonis temporalibus vi sortium; secus lites de electionibus ad beneficia Ecclesiastica, nisi auctoritate publica in re obscura declaranda id fiat.

XX. QUÆST. VIII. *Licita ne est sortitio consultoria?* RESP. Sortitionis consultoriæ causa duplex, nempe Deus, aut dæmon. Si eventus sortitionis consultoriæ expectetur a dæmone, nuncupatur fors divinatoria, quæ superstitiosa est. Si eventus futuri cognitio impleretur a Deo, licita est, ut multis divinæ Scripturæ testimoniis constat, servatis conditionibus urgentis necessitatis, obsequii in Deum, & exclusionis cujuscumque rei profanæ.

XXI. QUÆST. IX. *Quid & quotuplex sit vana observantia?* RESP. Vana observantia est superstitio quæ vanis & ineptis instrumentis utitur ad aliquem exteriorem effectum producendum. Hæc triplex est. 1. *notoria*. 2. *observantia sanitatum*. 3. *futurorum eventuum observantia*. Notoria & illicita, & vana est, quia utitur mediis ineptis ad acquirendam scientiam, ut 2. 2. q. 96. docet S. Thomas: atque adeo dæmonis ope indiget, pactumque implicitum intervenit cum dæmone. Ars sanatoria, seu *observantia sanitatum*, similiter media disparata adhibet nempe caremonias, imagines astronomicas, orationes arbitrarias ad morbos curandos, nulla in Deum spe habita; ideoque superstitiosis plena est. Si enim sacræ imagines, & reliquæ Sanctorum applicentur infirmis, & preces recitentur ad divinum auxilium implorandum, quacumque vana observatione

exclusa, tum non modo res licita est, sed etiam commendabilis.

XXII. Superstitiosa res est sacra verba proferre ad movendum anulum e filo pendentem, quia hæc verba nullam habent virtutem ad talem motum inferendum. Quare si motus contingat, a dæmone est. Superstitiosum quoque committunt qui ad collum suspensas deferunt *philotenas*; seu *ligaturas* remedium, quæ suapte natura ineptæ sunt ad morbos pellendos.

XXIII. Observantia futurorum eventuum est prædictio prosperæ vel adversæ fortunæ ex vanis prorsus signis ad ejusmodi prænotandam, ut si quis dies, tempora, hominum occurfus, & id genus similia observe, & ex his moveatur ad quidquam agendum, vel omittendum tanquam infaustum. Plures hujus generis superstitiosis species recenset S. Augustinus lib. 2. de Doctr. christ.

C A P U T II.

De magia naturali, superstitiosa, lamiis, & strigibus.

I. QUÆST. I. *Quid, & quotuplex magia sit?* RESP. Magia generatim accepta, ars est mira quædam & insolita operandi, estque duplex, naturalis & superstitiosa. Illa applicatione naturalium causarum, hæc ope dæmonis utitur. Naturalis licita est, cum sit naturalis philosophia, quæ causarum naturalium vim, & efficacitatem penetrat, earumque effectus. Perdifficile est internoscere, & distinguere magiam naturalem a superstitiosa. Regula generalis est, quando causa inepta est ad producendum effectum, tum magia superstitiosa est.

II. QUÆST. II. *Quid dicendum de iis qui salutatores vocantur?* RESP. Theologi salutatores vocant, qui virtutem ostendant medendi pluribus morbis, & vulneribus letalibus signo Crucis impresso, aut insufflatione, aliisve signis. Azorius cum aliis reperiri contendit ejusmodi salutatores, qui virtute naturali sanitatem inducant. Alii sentiunt virtute dæmonis hæc fieri, quod verosimilius est. A Deo Christiani fideles, Sanctorum intercessione implorata, sanitatem implorent, missis his præstigiatoribus, & *ensalmatoribus* vaftris, qui commentitiis precationibus pro cerebro compactis sanitatem restituere mentiuntur. Fascinatio naturalis seminarum solo visu inquinantium spectatores non satis firmo nititur fundamento.

III. QUÆST. III. *Datur ne ars magica superstitiosa?* RESP. Christi Evangelium *Matth. 7. & Marc. 9.* & omnes Doctores catholici dari artem magicam testantur. Magia superstitiosa tribuitur in *maleficium veneficum*, & *amatorium*: illud ad nocendum, hoc ad concitandum amorem carnalem dirigitur. *Maleficium amatorium*, quod *philtum* Græci vocant, dupliciter executioni mandatur, nempe aut cibo, potuque ad venerem inflammante, aut rebus sacris adjectis, quæ interdum vestibus alligantur, aut sub lecto in quo jacet persona fascianda, ponuntur.

IV. Non licet maleficium per maleficos curare, quidquid nonnulli fabulentur. Licetum tamen est cogere maleficum ut licito medio maleficium auferat, dum certo constat maleficum prompta habere media honesta, quibus maleficium auferat: secus si incertus sis, & dubites maleficum media licita habere, quibus tollat maleficium. Licetum quoque est maleficii signa destruere, quia id fieri absque dæmonis ope potest. Maleficus qui dæmoni chirographum proprio sanguine subscriptum tradidit, non debet illud a dæmone reperere, sed eundem detestari, atque ejurare, & sinceram agere pœnitentiam, veniamque a Deo implorare amarum lacrymis.

V. QUÆST. IV. *Quid de lamiis, & strigibus dicendum?* RESP. Mulieres maleficæ tripliciter nuncupari solent. *Lamiæ* vocantur ob analogiam cum *lamia*, quæ animal monstrosus est muliebrem præferens vultum. A sagacitate, & vafritia *sagæ* dicuntur. Strigēs vero appellantur a strige avicula sic dicta. Dicuntur etiam *veneficæ*, eo quod maleficiis utantur. Feminae præ viris deditæ sunt maleficiis, tum ob majorem credulitatem, & curiositatem, tum ob impotentem iram, & libidinem.

VI. QUÆST. V. *Transferuntur ne strigēs de loco ad locum?* RESP. Possibilem esse hanc translationem nemo jure inficiari valet, cum dæmonis vires non excedat.

CAPUT III.

De tentatione Dei, & sacrilegio.

I. QUÆST. I. *Quid sit tentatio Dei?* RESP. Est probatio, seu experimentum inordinatum alicujus divinæ perfectionis verbis vel factis. Particula *inordinatum* distinguit tentationem licitam ab illicita. Licita est quando urgente necessitate ex Dei

instinctu fit, ut quando Abraham, Gedeon, Elias, alique plures viri sancti Deum in arduis tentaminibus sibi propitium repromiserunt. Illicita vero est, & inordinata, cum absque necessitate, & ex mero arbitrio experimentum sumitur de aliqua divina perfectione, ut de justitia, de misericordia, de omnipotentia. Duplex est tentatio hæc: expressa, ut cum quis ea intentione se præcipitem e fenestra agit ut experiatur an Deus velit eum liberare. Tacita altera est, & interpretativa, cum quis ita operatur ut ex facto colligatur, eum velle Deum tentare. Hac ratione Deum tentat qui absque necessitate periculo gravi sese exponit sperans a Deo se liberandum fore. Quando quis animo deliberato Deum tentat, gravis culpa est; si animo semideliberato, levis ut plurimum.

II. QUÆST. II. *Tentat ne Deum ille qui probatione ferri candentis, aut aque ferventis suam manifestare innocentiam contendit?* RESP. Adfirmat vera & communis sententia. Suppetunt enim media naturalia, quibus manifestetur, nempe spontanea confessio, & testium probatio. ut 2. 2. qu. 95. art. 8. ad 3. S. Thomas evincit. Exempla de muliere adultera amaris aquis probanda, ut habetur Num. 5. & de Monacho furti suspecto jussu ut sumptione Eucharistiæ, suam patefaceret innocentiam, ut statuitur cap. Sape 2. q. 5. nullius momenti sunt. Nam præceptum mulieris adulteræ cæremoniale fuit, quod antiquatum est. Ad secundam auctoritatem respondet 3. p. qu. 80. ar. 6. ad 3. S. Thomas, quod decreta illa sunt abrogata per contraria documenta Romanorum Pontificum. Dicit enim Stephanus Papa: ferri candentis &c. & idem habetur extra de purgationibus cap. Ex tuarum. In omnibus etiam talibus esse videtur Dei tentatio. Unde sine peccato fieri non possunt. Quod si miracula interdum visa sunt in his probationibus, ea Deus patravit in defensionem innocentia acculati, permissio peccato in hominibus tentantibus.

III. Qui miraculum a Deo patrandum offert, ut hæreticum convertat, Deum tentat: quia pervia sunt luculentissima veritatis argumenta, quibus catholica Religio confirmetur. Quod si viri sancti hæc miracula hæreticis interdum exhibuere, id ex singulari Dei instinctu contigit. Nihil tamen vetat quominus humili obsequio, & debita subjectione aliquando ejusmodi miracula a Deo petantur.

IV. QUÆST. III. *Quid sit sacrilegium, & quo.*

Et quotuplex? Resp. Sacrilegium est rei sacræ violatio. Res dicitur sacræ quæ cultui divino deputata est. *Et ideo omne illud quod ad irreverentiam verum sacrarum pertinet, ad injuriam Dei pertinet, & habet sacrilegii rationem*, inquit Angelicus 2. 2. q. 99. ar. 1.

V. Triplex distinguit sacrilegium S. Thomas ibidem ar. 3. Primum est injuria irrogata personæ sacræ, ut clerico, monacho, sanctimoniali, aut fornicatio cum persona voto castitatis obstricta. Alterum spectat locum sacrum, ut Ecclesiam, vel cæmeterium. Tertium committitur contra res sacræ, & cultui divino singulariter dicatas, ut sunt sacramenta, calices, vestes sacris peragendis destinatæ, Sanctorum imagines, reliquiæ &c.

VI. Primum sacrilegium contra personas sacræ quatuor modis committi potest. 1. Si ejusmodi personæ sacræ vi detineantur, & percutiantur. 2. Si ad forum laicum deducantur. 3. Si eisdem absque legitima auctoritate tributa, & vestigalia imponantur. 4. Si fornicatio aut impudicitia cum ipsis personis voto castitatis obstrictis peragatur. Ad hanc quoque sacrilegii speciem reducitur impudicitia peracta a Confessario cum filia spiritali.

VII. Pluribus quoque modis committitur secundæ speciei sacrilegium. 1. Si quis locum sacrum incendat, infringat, diruat, altaria demoliatur. 2. Si ab Ecclesia etiam minante ruinam, vel polluta, vel interdicta, & ab ejus cæmeteriis, atriis, claustro, & quocumque ejusdem loco non sejuncto; item si ab oratoriis legitime auctoritate fundatis, ab Episcoporum palatiis, a Regularium conventibus, eorumque ambitu clauso aliquem hominem quis per vim extrahat. 3. Si quis ibi hominem occidat, vel per vim sanguinem effundat humanum: si quis voluntariam pollutionem sive manifestam, sive occultam exercent. 4. Si mercatus quis, & nundinationes peragat in Ecclesia, convivia, ludos, turpia colloquia, & scænas aperiat. 5. Si quis in Ecclesia furetur sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, sive sacrum de non sacro.

VIII. Tertia species est sacrilegium reale, quo res sacræ indigne tractatur. Res sacræ in quatuor veluti classes distinguuntur. 1. Veniunt sacramenta. 2. Vasa sacræ, imagines sacræ, reliquiæ Sanctorum. 3. Ornamenta Ecclesiæ, seu ministrorum, ut sunt casulæ, vela, & cetera ejusmodi. 4. Bona mobilia, vel immobilia ministrorum susten-

tationi deputata, ut decimæ, primitiæ &c.

XI. Illuc quoque revocantur abusus verborum sacræ Scripturæ. Qui verba sacræ detorquent ad evulgandas hæreses, qui eadem profanis concionibus immiscunt, aut eisdem abutuntur ad libellos famosos compingendos, ad res profanas exprimendas, sacrilegi sunt, ut habetur in Concilio Tridentino sess. 4.

X. Omissione quoque committi sacrilegium valet. Illius sacrilegii rei sunt sacristæ dum negligunt debita vigilantia sacra chrisinata custodire, & Eucharistiam, clavis adhibitis juxta sacrorum canonum præscripta: item dum corporalia, vasa sacræ, altaria, vestimenta ecclesiastica munda & nitida non servant, sed maculata, lurida, fædæque ad incruentum sacrificium peragendum porrigunt. Sacrilegi quoque sunt, si corrumpi in pixide sacræ particulas negligerent finant.

XI. Sacrilegium natura sua letale crimen est. Veniale esse potest propter vel indeliberationem, vel materiæ parvitatem. Duplicis generis sunt pænæ latæ in sacrilegos. Aliæ sunt pecuniariæ, quæ non infliguntur ante judicis sententiam; aliæ sunt spirituales, quas ipso facto sacrilegi subeunt, suntque sequentes. Excommunicatio lata in clericorum percussores: item in eos qui immunitatem ecclesiasticam violant, bona immobilia Ecclesiæ usurpant, tributa imponunt personis ecclesiasticis, easque ad forum laicum deducunt, & in eos qui effringunt Ecclesiæ januas ad res sacræ surripandas.

DISSERTATIO IX.

De voto.

CAPUT I.

Recensentur propositiones damnatæ, & luxæ.

I. **W**ilestis, Lutherani, Calviniani in sacra vota præsertim monastica debacchati sunt, quorum errores damnavit Concilium Tridentinum: Michael Molinos quoque impius in vota fuit, cujus duas sequentes theses proscripsit Innocentius XI. quarum prima est: *Vota de aliquo faciendi sunt perfectionis impeditiva*. Altera est: *Præpositis obediendum est in exteriori, & latitudo voti obedientiæ Religiosorum tantummodo ad exterius pertingit. In interiori vero aliter se res habet, quo solus Deus, & director intrant.*

II. „ Num conjugatus impeditus ad petitionem debiti ob votum, aut incestum, aut cognationem spirituales, possit petere, quoties vehementibus carnis stimulis agitur, ne periculo exponatur in gravia luxuriae peccata labendi? . . . Affirmativam sequor, si ita vehementibus carnis stimulis conjugatus agitur, ut proximo periculo se exponat incidendi in peccatum fornicationis, vel aliud turpius, nisi debitum petat . . . Quia cum ex observatione voti periculo proximo quis exponatur incidendi in aliqua peccata luxuriae intrinsece malae, & tunc non observatio voti (scilicet petere debitum a propria uxore) non sit intrinsece malum, manifestum est nec votum, nec observationem voti esse de re meliori &c. Hac & longe plura in hanc rem doctissimus P. Quintanaduenas . . . Perdifficile mihi videtur nunc negare omnem practicam probabilitatem sententiae P. Quintanaduenae . . . Ita expertissimus Casuista Gobat, cui ego merito assentior. “ P. Patritius Sporer in 3. in 2. precept. Decal. cap. 2. sess. 2. §. 3. n. 65. pag. 234.

III. „ An votum castitatis vel Religionis, vel non nubendi factum ab eo cui salubrius est matrimonium ob incontinentiam, sit validum, impediatque matrimonium licite iniri? Negativam sententiam, videlicet neque esse validum tale votum, nec matrimonium impedire, suadere potest quis his argumentis . . . Quia votum castitatis, vel Religionis factum ab eo quem carnis molestiae, & frequentes ruinae antecedunt, non est de materia satis idonea ac iusta; immo potius contra consilium D. Pauli.

„ Idem forte docerent auctores hujus sententiae in casu quo alicui, dictis tribus votis, aut aliquo eorum emissis, consultius esset ob frequentes carnis tentationes, & lapsus in res venereas supervenientes matrimonium contrahere . . . Quia quod ante emissum votum efficit ut res promissa sit inepta voti materia, si eo emissio supervenit, tollit voti obligationem . . . Ergo si idem lapsus irritabunt vota antecedentia . . . Hac opinio est probabilior speculative . . . Sed ego probabiliter respondeo esse praedictam opinionem practice etiam loquendo aequaliter probabilem, tutoque amplecti posse. Ratio est, quia est probabile (quidquid immerito dubitet Diana) quod id quod hic & nunc est

„ speculative probabile, sit etiam practice . . . Ergo hic & nunc talis opinio etiam practice erit probabilis. Ergo tuto amplecti potest ab eo cui salubrius est matrimonium, quam ob suam incontinentiam sunt vota Religionis, vel castitatis &c. Ergo absque dispensatione poterit matrimonium inire. Sic expresse tenuit praefatus Joannes Sancius. “ Leander a SS. Sacram. tract. 8. de matrim. disp. 24. qu. 2. & 3. pag. 324. & 325.

IV. „ Aliquando votum tauros agitandi in Sanctorum honorem potest esse validum, etiam in Hispania . . . Unde in Hispania videmus canonizationes Sanctorum solemnizari agitationibus taurorum, ultra solemnitates processionum, Missarum, & similes. “ Joannes Martinez de Prado tom. 11. cap. 31. §. 4. Summario n. 30. & in fine illius num. pag. 640.

V. „ Votum in gratiarum actionem pro actu turpi jam facto validum est. “ Leander tract. 1. de voto disp. 4. qu. 31. pag. 341. ex Filliocio tract. 26. de voto cap. 2. qu. 6. num. 54.

VI. „ Quid de voto abstinendi a vino? „ Obligat sub gravi culpa ne bibatur in ea quantitate quae vino temperate utentibus sufficeret pro una comestione, “ Castro-palaus tract. 15. disp. 1. punct. 12. num. 21. pag. 72.

VII. „ Probabile est eum qui vovit virginitatem, non teneri ad perpetuam castitatem; sed tantum ad servandam integritatem carnis, quam illa vox virginittatis proprie significat. “ Marin. tract. 9. disp. 3. sess. 2. num. 39. ex Burgh. cent. 1. cas. 9.

VIII. „ Si voluisti redimere iacturam temporis, comprehendisti ludum etiam moderatum, itemque ludum pro alio: quia vere luderes cum iactura temporis. Poteris tamen per alium ludere, licet aspiendo perdas tempus . . . Si eo fine vovisti, ut vitares rixas, blasphemias, iuramenta . . . licebit tibi ludere nomine alieno, vel per alium; immo & ludere licebit per alium, licet haec incommoda timeantur, quia reipsa non ludis. “ La-Croix lib. 3. par. 1. num. 454. pag. 175. ex Tamburino, Palao, & aliis.

CAPUT II.

Voti notio, ejusque conditiones.

I. QUÆST. I. *Quid sit votum, ejusque conditiones?* RESP. Est promissio deliberata & spontanea Deo facta de re meliori. Quinque assignantur conditiones. 1. est deliberatio. 2. est voluntas promittendi, & exequendi promissum. 3. est ipsa promissio. 4. quod hæc promissio Deo fiat. 5. quod sit de re meliori, seu Deo grata. Singulæ conditiones explicandæ.

II. Ad votum requiritur plena deliberatio, quæ in hoc sita est ut vovens sit compos sui, & advertat, cognoscatque id quod promittit. Ne multa; ea libertas quæ sufficit ad patrandum peccatum, ad perficiendum contractum, satis est ad votum. Quare vota, licet repentina, valida esse possunt, quando procedunt ex deliberata voluntate. Imprudentia tamen laborant ejusmodi vota, quæ ob talem præcipientem emissionem juxta circumstantiarum varietatem dispensari, vel commutari queunt. Sufficit autem deliberatio virtualis, sicut in omnibus aliis actionibus, contenta in aliis præcedentibus actionibus, dummodo vovens compos sui sit. Propositum non sufficit ad votum, cum propositum aliud non sit quam voluntas aliquid faciendi. Necessaria itaque promissio est. Sæpe idiotæ confundunt propositum cum promissione, & contra. Quare prudens animarum moderator ex circumstantiis colligit emissum necne votum sit. Si quis voveat cum animo promittendi, & se obligandi, sed cum voluntate non implendi promissum, votum eliceret, & confisteret: quia posterius propositum non implendi inefficax est, & ineptum.

III. Altera particula *promissio facta Deo* indicat vota soli Deo fieri. Cum quis aliquid opus se facturum in honorem alicujus Sancti spondet, non est votum proprie dictum, sed voti materia. Quare vota quæ in honorem alicujus Sancti fiunt, vota nuncupatur in latiori significato, quæ tamen vim obligandi habent. Hæc vota non sunt actus latræ soli Deo debitæ, sed dulciæ, vel hyperdulciæ. Catholici ergo voventes B. Virgini, SS. Augustino, Benedicto, Dominico &c. Deo vovent coram istis Sanctis tanquam testibus, patronis, & adjutoribus.

IV. QUÆST. II. *Quid significat altera particula de meliori bono?* RESP. Materia voti

debet esse honesta, possibilis, libera, non indifferens, nec majus bonum impediens. Quæ lege divina, vel ecclesiastica præcipiuntur, possunt esse voti materia, ut communis sententia docet. Particula *de meliori bono* duplicem habet sensum: primo comparate ad aliud bonum, ut melius est succurrere puellæ periclitanti quam alteri pauperi nullo animæ periculo exposito. Secundo respectu omissionis ejusdem boni, ut melius est dare elemosynam quam non dare. Ad materiam idoneam voti sufficit ut hoc secundo modo sit bonum melius. Materia opposita consiliis evangelicis nullo modo est voto apta. Hinc invalidum est votum contrahendi matrimonium, quia opponitur consilio evangelico. Si matrimonium esset necessarium Reipublicæ conservandæ, ad pacem firmandam inter Principes, quod vix ac ne vix quidem contingit, dicunt tum votum validum esse: quia materia voti non tam est matrimonium, quam bonum commune Reipublicæ, & Ecclesiæ. Votum nubendi, ut concupiscentiam frenet & coerceat, nullum est.

V. Si conjugatus impeditus ob votum emissum a debiti petitione stimulis concupiscentiæ vexetur, potest ne debitum petere? Adfirmat P. Sporer, qui citat P. Gobat. Sed hæc opinio laxa & falsa est. Laxior est altera opinio Leandri negantis valere votum castitatis, religionis, non nubendi emissum ab illo cui salubrius matrimonium est, quique patitur graves concupiscentiæ rebelliones. Immo adjicit idem benignissimus Leander, supervenientes tentationes & angustias carnis reddere votum non nubendi nullum. Lege Tom. 3. in Decal. lib. 4. diss. 1. cap. 4. n. 12. & seq. Votum non vovendi invalidum est. Votum non petendi dispensationem validum esse, si utilius animæ sit non petere dispensationem; contra nullum esse, si salubrius sit animæ dispensationem postulare, docent sanctus Antoninus, & Richardus.

VI. QUÆST. III. *Res indifferentes, inutiliter, vitiose sunt ne materia voti?* RESP. Negant omnes. Si tamen res quæ suapte natura indifferens est, ob aliquam circumstantiam induat honestatem, idonea est voti materia. Votum cujus executio peccatum est, nullum est. Quare peccavit Jephthe occidens filiam suam. Similiter votum emissum de re bona ob finem pravum nullum est: quoniam tunc votum sumitur ut instrumentum ad comparandum finem pravum. Invalida quoque

quoque sunt vota offerendi Deo munera, celebrandi Missas, erogandi eleemosynas, quæ edere Christiani aliqui solent, hac adjecta conditione, si in duello, vel in bello injusto evaserint victores. Item votum pro actu turpi jam factum in gratiarum actionem Deo nuncupatum invalidum est, & Deum dedecens, ut pro lucro ex ludo injusto comparato. Validum vero est, factum ad impedendam incolumitatem filii suscepti ex concubina: quia sanitas filii bona est, licet præverit peccatum. Valida pariter sunt vota puniendi propria crimina. Vota rei bonæ ob finem indifferentem nulla sunt. Votum de re impossibili nullum est.

VII. QUÆST. IV. *An qui non potest implere totum votum, teneatur implere partem?* RESP. Vovisti ædificare Ecclesiam: nequis integram, teneris ne ad partem? Ad nihil teneri hanc voventem docent Tamburinus, Leander, Castropalaus, & alii. Sed distinguendum. Si pars separata cedat in honorem Dei, tunc hanc exequi vovens debet; secus si pars separata inanis esset. Sed in hoc casu deberet vovens in alia Ecclesia fabricare Capellam, sive quid aliud in aliquo templo, quod cederet in Dei honorem. Quando materia voti mixta est partim bona, & partim mala, vel vana, implenda est pars bona, neglecta alia. Heinc votum veniendi Romam nudo corpore validum est quantum ad iter peragendum; modus dumtaxat nuditatis omittendus.

VIII. QUÆST. V. *Votum non ludendi validum ne est?* RESP. Adfirmat vera & communis sententia, quia est de meliori bono. Nam ludus est quid fortuitum in ordine ad lucrum, vel jacturam, malorumque origo. Ergo abstinentia a ludo est de meliori bono.

IX. P. Claudius La-Croix laxas opiniones lib. 3. p. 1. n. 453. & seq. hoc de argumento docet. Irrepsit mendum in meo Tom. 3. in Decal. pag. 117. n. 8. ubi in edenda laxa opinione hujus auctoris loco *vovisti* errore certe typographorum, editum est *vovisti*. Quod mendum materiale licet, & nullius momenti, nunc corrigo, ut censoribus meis faciam satis, & gratias agam, quod ejusmodi levissimos naves mihi objiciendo, universo mundo patefaciant, Theologiam christianam immunem tum a Rigorismo, tum a Laxismo esse.

X. „ Si eo fine *vovisti* (*vovisti* hic, non „ *vovisti*, inquit P. La-Croix loc. cit. num. „ 454.) ut vitæ rixas, blasphemias, juramenta . . . ludere licebit per alium,

„ licet hæc incommoda timeantur, quia re „ ipsa non ludis. „ Non ludis sane nomine proprio, sed alieno; sic nec ore proprio blasphemias, rixaris, pejeras, sed alieno ore. Quam laxa hæc sint, & alia quæ ibidem docet La-Croix, ceteri judicent.

XI. QUÆST. VI. *Validum ne votum est nunquam peccandi?* RESP. Si votum sit abstinentiæ ab omni peccato mortali, validissimum est. Si autem votum sit de vitandis omnibus culpis etiam venialibus collective acceptis, nullum est votum, utpote de re humanæ imbecillitati moraliter impossibili. Validum tamen votum est vitandi hoc vel illud determinatum veniale peccatum deliberatum, puta non mentiendi. Sed in his votis enucleandis immorandum non est, cum suadendum Christianis sit ut abstineant re ipsa a peccatis, non votorum sarcina se se opprimant.

CAPUT III.

De votorum distinctione.

I. **D**ividitur 1. votum in absolutum, conditionatum, & pœnale. 2. in solemne, & simplex. 3. in necessarium, & liberum. 4. in commune, & singulare. 5. in reale, personale, & mixtum. 6. in adfirmans, & negans. 7. in perpetuum, & temporale. 8. in reservatum, & non reservatum. 9. in publicum, & occultum. 10. in expressum & tacitum, seu in mentale, & vocale.

II. Votum absolutum immunè est ab omni conditione: *conditionatum* adjectam habet conditionem, ut si dicas: voveo eleemosynam, si convalesco. *Pœnale* est dum pœna adjicitur, ut si dicas: si lusero, voveo disciplinam. Differt pœnale a conditionato, quod in hoc apponitur conditio ut conditio, in illo ut pœna.

III. *Solemne* fit in conspectu Ecclesiæ, a qua per superiorem acceptatur. *Simplex* a persona privatim editur. *Necessarium* illud est quod omnes in Baptismo emittunt, diabolo, & pompis ejus renuntiantes. *Necessarium* nuncupatur, quia est de observanda lege evangelica ad salutem necessaria. *Liberum* est de re non necessaria ad salutem, ut de ingressu in Religionem; aut si est de re præcepta libere quispiam votum adjicit. *Commune* idem est ac necessarium, & *particulare* idem ac liberum.

IV. Votum *reale* illud est quo res externa Deo offertur. *Personale* quo actio, vel omis-

omissio personam afficiens Deo promittitur. *Mixtum* utrumque concludit, nempe & rem, ut eleemosynam, & actionem, ut peregrinationem. *Affirmativum* est illud quo aliquid positivum Deo spondetur, ut eleemosyna. *Negativum* abstinere ab aliqua re, ut a carnibus, a ludo, a peccato.

V. *Perpetuum* durat usque ad mortem voventis, ut votum professionis monastica, perpetua eleemosyna &c. *Reservata* dicuntur, a quibus prelati inferiores dispensare nequeunt, possunt vero a non reservatis. *Expressum* votum est quod conceptis formulis editur. *Implicitum*, seu *tacitum* est quod non emittitur verbis expressis; sed annexum est alteri rei, seu statui, ut votum castitatis quod edunt Subdiaconi suscipientes sacros ordines. *Publicum* est illud quod fit palam. *Occultum*, quod fit secreto. Hæc omnia obvia sunt.

C A P U T IV.

De votorum obligatione, variisque votorum questionibus.

I. **V**eritas fidei votum parere obligationem, & quidem gravem, qua vovens obstringitur exequi id quod Deo spondet, ut habetur Deuter. 23. *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere.* Hæc obligatio pertinet ad virtutem religionis, & fidelitatis. Majoris meriti est actio ex voto facta quam sine voto, ut docet 2. 2. qu. 88. a. 6. S. Thomas.

II. **Q**UÆST. I. *An detur parvitas materie in voto?* RESP. Obligatio voti sua natura gravis est: ejusdem violatio levis fieri potest ex imperfecta deliberatione, ex animi subreptione. Difficultas est num levis esse queat ex parte materie. Si materia voti sit dividua, ut si vovisti recitare Rosarium integrum, & omittis unam decadem, levis omissio est ex parvitate materie. Si parva materia sit integra voti materia, ut votum recitandi unum *Pater*, tunc Cajetanus cum aliis docet omissionem esse mortalem; sed opposita sententia probabilior est. Quæstiuncula hæc, ad praxim quod attinet, inepta est. Communiter enim homines vota sua edunt de re gravi tum ob finem, tum ob ipsius voti dignitatem. Disputant Theologi num vovens possit in materia levi graviter, & in materia gravi leviter sese obligare. Ad primam quæsitam dico, quod quando materia omni ex parte levis est, nequit graviter sub mortali se obstringere. Contra quando materia natu-

ra sua gravis est, non potest se leviter tantum obligare. Quoniam qui vult votum, vult eo ipso quæ votum necessario consequuntur. Votum autem in materia gravi gravis obligatio consequitur. In potestate autem voventis non est rerum naturas pervertere. Inepte allegatur S. Thomas pro contraria opinione. Libere edere, & non edere homines vota queunt, inquit S. Thomas; at posito quod vota edant, ad votorum naturam & legem sese conformare debent. Nec quæstio tanti est ut egeat majori discussione. *Leges Tom. 3. lib. 4. diff. 1. c. 1. n. 20.*

III. **Q**UÆST. II. *An qui violat plura vota in materia levi eodem die, graviter peccet?* RESP. Adfirmat communior & probabilior opinio. Quamvis enim vota numero differant, ad eandem tamen virtutem attinent, & ejusdem sunt rationis. Quando ergo ex pluribus levibus materiis voto subjectis efficitur materia gravis, tum gravis injuria Deo irrogatur. Nonne qui homini pluribus promissionibus gravem pecuniæ quantitatem sponderet, lethaliter peccaret, si notabilem pecuniæ promissæ summam sibi retineret? Disputant quoque, num qui vovit recitare per plures annos quotidie unum *Pater*, & *Ave*, peccet mortaliter, si per plures dies illud omittat: & communiter adfirmant; quamvis aliqui distinguant de voto afficiente, & non afficiente diem; sed disputationes istæ excogitatae ab ipsis sunt ad exercendum ingenii acumen. Quare missis distinctiunculis dico, deliberatam voti violationem per integrum annum mortalem esse.

IV. **Q**UÆST. III. *An vota parentum filii implere debeant?* RESP. Vota personalia a vovente impleri debent, quia afficiunt ipsam personam. Vota hæc parentum nullo modo filios obligant. Vota quippe libera esse debent. Vota parentum quandoque filios obligant, quatenus filii in eadem vota consentiunt. Hinc sequitur voventem qui implere votum nequit, non astringi ut per alium illud impleat. Vota realia impleri per alios valent, etiam infirmi, sed non invitis voventibus. Si vovens sit factus impotens ad solvendum votum reale, liber evadit, ut patet in aliis debitis. Quando votum est mixtum, partim videlicet personale, & partim reale, si vovens factus sit impotens ad implendum votum personale, debet per alium implere votum reale.

V. **Q**UÆST. IV. *Heredes tenentur ne votum testatorum implere?* RESP. Ad vota personalia non tenentur. Realia vero vota tenentur he-

redes solvere, etiam si testator expresse diceret, se nolle heredes astringere ad ejusmodi vota persolvenda. Quoniam semel aggravata justo debito hereditate non est amplius in potestate testatoris eam liberare. Heredes autem non tenentur vota hæc realia persolvere ultra vires hereditatis, neque ante aditam hereditatem, cum possint eandem repudiare. Neque cum detrimento propriæ legitimæ tenetur heres implere vota testatoris qui gravare legitimam non potuit. Heredes implere vota realia testatoris per alios valent, sicut poterat ipse testator. Monasterium quoque jure hereditario succedens in bona Religiosi professi, tenetur implere vota realia, quæ ille ante professionem ediderat, quia hereditas transit ad Monasterium cum hoc gravamine. Quando hereditas gravata est pluribus debitis, prius solvenda sunt debita ex justitia, & post legata, & vota. Si plura sint vota, solvi prius debent ea quæ sunt majoris momenti. Si plures sint heredes, quisque solvere partem suam tenetur. Si tamen res debita Deo sit penes unum heredem, tenentur alii heredes ad compensationem. Donatarius tenetur implere realia vota quæ afficiunt rem donatam, si donator factus sit impotens; quidquid in oppositum dicant plures: quia debitum semper sequitur rem cui affixum est. Legatarius vero, juxta omnes, astringitur solvere legantis vota realia.

VI. QUÆST. V. *Quo tempore implenda vota sunt?* RESP. Quando tempus determinatum est pro executione, tunc implendum est. Quando tempus est indeterminatum, tunc vovens cum primum commode potest, illud implere debet, ut dicitur *Deuter. 23.* nisi causa rationabilis differendi adsit, ut melius votum impleatur. Si prævides futuro tempore impediendum fore ab implendo voto nulli diei affixo, teneris anticipare voti executionem. Votum non impletum tempore designato, implendum est elapso tempore. Vovisti reddere Petro centum, quæ debes infra mensem, elapso tempore teneris implere. Si tamen vovisti jejunare in vigilia talis festivitatis, elapso festo extinguitur votum. Qui tamen voverent jejunare singulis sextis feriis hujus mensis, mihi probabilius est elapso mense eos astringi ad jejunium singulis sextis feriis sequentis mensis: quoniam omnes sextæ feriæ totius anni sunt ejusdem rationis. Qui vovit jejunare in vigilia S. Francisci, non tenetur prævenire, etiam si provideat tali die se non posse servare jejunium: quia votum affixum est diei determinatæ.

Tom. I.

VII. QUÆST. VI. *Quid de voto dubio dicendum?* RESP. Dubitare potes 1. num votum emiseric. 2. num emissum impleveris. 3. de quantitate rei promissæ. Sermo est non de levi suspicione, aut vanis scrupulis, sed de dubio gravi, orto ob probabiles rationes oppositas, quæ suspensum teneant intellectum. Probabilistæ nixi illo principio, *Melior est conditio possidentis*, hunc voventem dubitantem absolvunt ab obligatione voti. Quæ opinio non minus falsa est quam Probabilissimus, cui nititur. Quare Antiprobabilistæ oppositum defendunt. S. Thomas in *iv. dist. 38. q. 1. ad 83.* hæc habet: *Si autem dubitet, quomodo in vovendo se habuerit, debet tutiorem viam eligere, ne se discrimini committat.* Idem docent S. Antoninus, & sacri canones. Vide *Tom. 3. in Dec. Lib. 4. diff. 2. cap. 4.*

VIII. Si certus sis de voto, & dubites de executione impleta, juxta omnes teneris ad votum implendum. Si dubites de quantitate rei promissæ, tutiorem partem eligere debes, ut sacri canones præscribunt. Dubitas voveris ne centum, an quinquaginta, teneris solvere centum. Quis vovit dare calicem Ecclesiæ, dubitat vero an aureus, vel argenteus dandus sit: aureum, vel argenteum offerre debet juxta morem sibi notum Ecclesiæ cui promisit, excluso ære vel cupro. Qui vovit se non accessurum ad feminam, dubitat vero de accessu fornicario, an conjugali: abstinere debet ab utroque accessu. Qui dubitat emiseric ne votum ante septennium, seu usum rationis, ad votum tenetur, ut communis sententia docet: quoniam constat de voto emissio, & solum dubitatur de tempore emissionis. Vix est qui ante usum rationis voveat: ergo præsumendum est completo rationis usu emissum votum fuisse. Certus de voto emissio, & dubitans de animo sese obligandi, tenetur implere votum: quia probato facto, præsumuntur omnia quæ tale factum naturaliter comitantur. Similiter qui votum metu extortum emisit, præsumi debet, eum in casu dubio habuisse intentionem sese obligandi: quia præsumere simulationem in vovente, vel jurante est præsumere de delicto; nemo autem præsumendus criminis reus. Si vovens dubitet in præfato eventu, verborum amphibologia, aut mentis restrictione se usum fuisse, aliqui dicunt votum non tenere; sed hæc opinio falsa est ob datam rationem, & quia in dubio tutior pars est eligenda. Qui ira percitus emittit votum, postea vero dubitat se habuisse necessarium usum rationis, implere absolute votum debet: quia raro ira

L

ita

ita turbat rationem ut auferat libertatem sufficientem ad peccandum, atque adeo ad vovendum. Quare si deponi dubium nequeat, servanda est regula: *In dubiis tutior pars est eligenda.*

IX. QUÆST. VII. *Qui vovit abstinere a vino, tenetur ne abstinere a cervisia, aliisque liquoribus e vino expressis?* RESP. Qui vovit abstinere a vino ut vitet ebrietatem, debet abstinere ab omnibus liquoribus qui pariunt ebrietatem. Quare fallitur P. La-Croix, qui lib. 3. p. 1. n. 459. cum suo Gobat docet, posse voventem, licet intenderit in suo voto vitare ebrietatem, sumere alios quoscumque potus aptos ad inebriandum. Non minus laxa est opinio P. Castropalai, qui tract. 15. dis. 1. p. 12. n. 21. docet, eum qui vovit abstinere a vino, posse tantum vini bibere, quantum temperate utentibus sufficeret pro una commensatione. P. Patritius Sporer tr. 3. in 2. Decal. c. 2. sec. 3. §. 2. n. 86. pag. 238. hoc profert iudicium: Certe nimis laxa, etiam Germanorum sensu, Castropalaus requirit eam quantitatem quæ alicui viro temperate utenti sufficeret pro uno prandio. Quorundam Probabilistarum laxitas interdum adeo ampla est, ut vel ipsis Probabilistis displiceat.

X. Qui vovit jejunare nihil determinando, debet servare votum juxta ritum Ecclesiæ. Quare nimis laxa docent Sanchez, & Tamburinus, hunc tempore Quadragesimæ non debere abstinere a lactiniis. Quæ opinio incidit in sequentem, ut mihi videtur, damnatam thesim: *Non est evidens quod consuetudo non edendi ova, & lactinia in Quadragesima obligat.* Qui vovit jejunare, nullo præfinito dierum numero, satisfacit voto, si unico die jejunet. Qui plura jejunia vovit, non videtur satisfacere duobus jejniis: quia per numerum binarium non significatur pluralitas juxta communem significationem. Qui vovit jejunare per mensem, liber a jejunio est diebus dominicis: quia jejunium interpretandum est juxta ritum Ecclesiæ. Aliquis tamen Catholicus singulari devotione ductus, omni superstitione sublata, diebus dominicis jejunare posset: & præsertim ad domandam carnem, & concupiscentiam, ut tot viri sancti peregerint, continuum servantes jejunium.

XI. Qui vovit audire Missam quotidie, satisfacit voto diebus festivis unam audiens Missam: quoniam rationabilis intentio esse videtur, nullam transigere diem velle quin Missam audiat. Puella quæ vovit virginitatem, tenetur eam servare post primum patrum actum turpem. Secus si vovisset expresse vi-

tare dumtaxat primum actum terpm: quia votum pendet a voluntate voventis. Qui peregrinationis votum edit, satisfacit peregrinatione equestri: quia hæc vera peregrinatio est, dummodo non intenderit se obligare ad pedestrem: minime vero satisfaceret aut mercede conductus, aut vi adactus: quia executio voti est actio virtutis; si tamen animo, & intentione consentiret, etiamsi extrinsecus coactus esset, votum impleveret.

XII. Qui vovit eleemosynam, non determinando quantitatem illius, potest determinare post emissum votum, sicut poterat ante votum. Qui vovit donare unum ex suis animalibus, vel vasis Ecclesiæ, potest offerre ex rebus promissis quid sibi placuerit: neque enim astringitur donare vel pretiosius vas, vel melius animal. Mediocritas in his casibus servanda. Si ex rebus promissis omnia, excepto uno, perierint, hoc unum offerendum est. Si vovisti donare uni ex duabus Ecclesiis, neutram designando, feligere quam malueris, vales.

XIII. QUÆST. VIII. *An error circa substantiam voti reddat votum invalidum?* RESP. Adfirmat communis sententia: quia error tollit voluntarium: nihil enim volitum quin præcognitum. Error vero circa adventitia, & circumstantias voti non efficit votum nullum. At unde colligendum, utrum circumstantiæ redundant nec ne in substantiam voti? Ea redundant in substantiam voti quæ finem voti spectant; illa vero sunt vovendi occasiones, quæ excitant ad vovendum. Voves eleemosynam conferendam pauperi probo. Sublevatio paupertatis est finis voti: probitas pauperis occasio est quæ te excitat, impellitque ad vovendum. In dubio an aliquæ circumstantiæ habeant rationem finis voti, aut occasionis, inspicendum est, num illis sublatis consistat finis voti: nam si consistat, cetera omnia habent rationem dumtaxat occasionis. Si contra illis deficientibus finis voti corruerit, tunc habent rationem finis.

XIV. QUÆST. IX. *An votum metu extortum sit validum?* RESP. Alius est metus gravis cadens in virum constantem, alius levis. Gravis intrinsecus oriri potest, ut ab infirmitate, tempestate, aut naufragio imminente. Votum emissum vi timoris intrinseci tum jure naturæ, tum jure positivo validum est: quia tunc vovens a nemine cogitur, nisi a se ipso. Valida itaque sunt vota emissæ ut mortem, naufragium, aliudque infortunium declines. Validum quoque votum est ob metum incussum iuste extrinsecus emissum: quia

quia quando metus iuste incussus est ad votum extorquendum, vovens irrationabiliter invitus est. Metus levis non irritat votum, quia leviter lædit consensum liberum.

XV. Difficultas est de voto ex gravi metu iniuste extrinsecus illato ad illud extorquendum. Votum istud iure naturæ validum esse, communis est Theologorum sententia, posito quod homo, licet iniuste coactus, vere & sincere votum velit, & re ipsa edat. Metus enim diminuit, non tollit voluntarium, ut S. Thomas 2. 2. q. 89. a. 7. ad 3. docet. Eisdem subscribunt communiter Theologi. Ad jus ecclesiasticum quod attinet, si sermo sit de voto solemniter in professione monastica emissio, omnes adfirmant votum hoc nullum esse, ut iura omnia declarant. Si sermo sit de aliis votis, disputant in utramque partem Theologi, & omnes adfirmant utramque sententiam esse probabilem. Prior sententia tenet, valida esse eiusmodi vota, quia iura non lequuntur nisi de voto solemniter, & aliunde irritatio voti odiosa est, cum derogat naturæ iuri. Et hæc opinio videtur probabilior, quia re ipsa adversarii nullum hæcenus textum adduxerunt, qui nulla eiusmodi vota declaret.

XVI. QUÆST. X. *Quid de voto conditionali dicendum?* RESP. In quolibet voto etiam absoluto includuntur aliquæ generales conditiones, quales sunt, si potuero, si Deo placuerit, si superior aliud non decreverit. Conditiones particulares ab ipsa libera voventis voluntate pendent, & adjiunguntur. Voti conditionati executio suspenditur, donec conditio eveniat. Conditio tamen de præsentī, vel de præterito, aut de futuro necessario non efficit votum conditionatum; sed sola conditio de futuro eventu contingenti. Conditio turpis contra substantiam voti, illud irritat, quia error substantiæ contractus reddit actum involuntarium; secus si sit contra accidentia contractus. Votum sub conditione honesta futura contingenti non obligat usquequod evenit conditio. Si conditio pendeat a sola voluntate voventis, is potest illam ad libitum suspendere antequam eveniat, & a voto se liberare; si a voluntate alterius pendeat, ejusdem expectare adventum tenetur; ut si dixerit: voveo Religionem, si pater consenserit, si soror nupserit &c. si sua malitia impediatur conditionis, quæ ab alterius voluntate penderet, eventum, tenetur implere votum: quia qui sua culpa sit impotens ad voti executionem, tenetur ad voti compensationem, ut docet S. Thomas in 4. dist. 38. q. 1. a. 3.

XVII. QUÆST. XI. *Quid sit votum conditionatum pœnale?* RESP. Est illud quod quis edit non ex affectu ad rem quam spondet, sed ex studio vitandæ actionis quam detestatur; ut si voveas hoc modo: promitto me ædificaturum altare, si lusero, si fornicatus fuero. Hoc voto in primis vitare peccatum intendis. Qui absolvitur ab ejusmodi voto, absolvitur etiam a pœna. Qui vovit vitare aliquid, puta ludum, si votum violaverit, non tenetur toties subire pœnam, quoties luserit, sed semel tantum luere pœnam debet, nisi expresse sibi imposuisset tot pœnas, quot vices luserit.

XVIII. QUÆST. XII. *Quid dicendum de voto assumendi statum religiosum?* RESP. Is qui vovit ingressum in Religionem, omnem adhibere curam debet ut in eadem recipiatur, ut 2. 2. q. 189. a. 2. docet S. Thomas. Si quæ impedimenta vovens habeat, manifestare Religionis prælati tenetur. Si Religio quam vovens designavit, relaxata sit in substantialibus suæ regulæ, non tenetur eam ingredi: quia tunc votum non est de meliori bono, ut communiter Theologi docent. Si de hac materia plura cupis, vide Tom. 3. Theolog. Christi. Lib. 4. in Decal. diff. 2. c. 9.

CAPUT V.

De votorum cessatione, irritatione, dispensatione, & commutatione.

I. QUÆST. I. *Qui valeant vota edere?* RESP. Qui usu rationis potiuntur, & dominium habent earum rerum quas Deo nuncupant. Quare vota impuberum, cum dominio careant, irritari a parentibus valent: nec firma sunt nisi sub tacita conditione, quod parentibus placeant.

II. QUÆST. II. *Vota Religiosorum emissæ absque prælati licentia de re honesta, quæ nec jurisdictionem, nec disciplinam perturbant, sunt ne valida?* RESP. Negant plures; sed probabilior sententia adfirmat, cum nullum detrimentum inferant sive jurisdictioni prælatorum, sive Ordinis disciplinæ, sintque de re honesta. Irritare utique hæc vota prælati valent, cum iisdem comperta facta sint. At subditi eadem manifestare illis non tenentur; & sic, quandiu occulta manent, valida sunt, & voventes eadem exequi tenentur. Vota vero Religiosorum sive Regulæ, sive superiorum jurisdictioni opposita, nulla sunt. Similiter vota Religiosorum edita elargiendi in elemosynam quidquam de bonis ad proprium

usum concessis sine licentia prælatorum nulla prorsus sunt.

III. QUÆST. III. *An Ecclesia valeat leges ferre quæ aliquas personas ad votendum inhabiles declarent?* RESP. Si fermo sit de votis solemnibus, quæ publicam spectant Ecclesiæ disciplinam, nulla est difficultas. Patet enim ex Ecclesiæ sanctione nullam esse professionem monasticam ante completum annum sexumdecimum emissam. Respectu votorum simplicium, etiam interiorum, potest Ecclesia aliquas præscribere conditiones, quibus non servatis vota nulla sint; & sic indirecte potest promissiones etiam internas irritare. Episcopi nequeunt, inconsulto summo Pontifice, Episcopatus abdicationem vovere, quia talis abdicatio verita illis est. Neque vovere peregrinationem queunt ultra illud intervallum quo abesse ab Ecclesiis suis jure valent, summo Pontifice inconsulto. Parochi, & Beneficiarii residentiarum vinculo adstricti vovere Religionis ingressum queunt, inconsulto Episcopo. Ingredi vero Religionem eodem inconsulto Episcopo voventem non posse, concedunt aliqui. Sed hæc opinio omni fundamento destituta est, cum nulla lex extet quæ id prohibeat. Lege tamen convenientiæ, & urbanitatis consulere proprium Episcopum Parochi debent.

IV. QUÆST. IV. *An cessante causa movente cesset votum?* RESP. Causa altera movens, altera impellens. Causa proxima vovente cessante, cessat votum, ut omnes communiter docent. Quia cessante omnino causa finali, cessat materia voti. Exemplo res patet. Vovisti eleemosynam erogandam tali pauperi: hic dives effectus est: cessat omnino finis eleemosynæ. Cessat ergo & votum. Cessante vero causa impellente, non cessat votum.

V. QUÆST. V. *An notabilis materie mutatio satis sit ad votum irritandum?* RESP. Adfirmat communis sententia cum S. Thoma 2. 2. q. 110. a. 3. ad 3. dummodo materie mutatio sit valde gravis. Tunc reputatur valde gravis cum status rei promissæ variatur. Debet præterea hæc mutatio esse evidens & manifesta. Heine si edito voto occurrit in ejusdem executione periculum vitæ, vel honoris, vel alterius rei gravis momenti detrimentum, cessat votum.

VI. Supervenientes difficultates, quæ superari valent in executione voti, non irritant votum, quamvis si easdem cognovisset vovens abstinuisset a voto. Quoniam pauci sunt contractus in quibus graves postea non occurrant difficultates, quæ si prævisæ fuissent, contractus initi non essent.

VII. QUÆST. VI. *An pro irritatione votorum causa aliqua requiratur?* RESP. Ad validam votorum irritationem, nullam requiri causam plures adfirmant. Irritatio, inquiunt, voti est ejusdem ablatio ab eo facta qui potestate dominante pollet, qua potiuntur patres in filios, & superiores in Religiosos subditos. Duplex irritatio: altera directa, quam descripsi; altera indirecta, quæ materiam promissam spectat, quæque illius executionem impedit. Sententia quæ adfirmat ad votorum irritationem causam requiri, valde probabilis mihi est. Irritatio enim actus jurisdictionis est. Examen ergo præcedat oportet, ut actus ille judicetur nec ne conveniens. Denique qui honeste operatur, aliquo recto moveri sine debet.

VIII. QUÆST. VII. *An facultas irritandi vota juris sit naturalis, vel positivi?* RESP. Pro jure positivo stant plures inquietes vota solemnia Regularium indissolubilia tantum esse jure ecclesiastico. Contraria sententia mihi probabilior est, quam defendit S. Thomas 2. 2. q. 189. & cum eo graviores Theologi. Filii vi juris naturali paternæ potestati subiecti sunt. Religiosi subduntur prælatorum voluntati & dominio vi solemnibus professionis, seu voti obedientiæ. Ergo jure naturali, & divino patres, & superiores in filios, & Religiosos dominantur; & vi istius domini vota irritare valent subditorum. Accedit quod licet aliqua lex sit tantum juris positivi ecclesiastici, ea tamen posita confurgit jus naturale, & divinum. Consecratio calicis juris est ecclesiastici. Sed ea posita, jure divino calici consecrato reverentia, & obsequium debetur.

IX. QUÆST. VIII. *Quibus competat potestas irritandi vota?* RESP. Alii sunt superiores qui potestate dominante, ut parentes in filios, domini in servos, ut dictum est; alii, qui potestate jurisdictionis in voventes potiuntur. Summus Pontifex irritare directe vota Regularium, & Monialium potest, quia est supremus omnium Religiosorum Prælatus, item omnium Ecclesiasticorum vota, quæ ad beneficia ecclesiastica pertinent; vota vero laicorum indirecte prohibendo materiam, irritare valet.

X. Episcopi irritare directe vota Monialium sibi subjectarum valent; secus Monialium quæ eorundem jurisdictioni non subjacent, aut Regularium exemptorum: immo nec suorum clericorum, & multo minus laicorum. Itaque si tantum irritare directe vota queunt qui potestatem, quam vocant dominan-

minantem, in votentes habent. Sic Regularium praelati vota Religiosorum, parentes vota filiorum, tutores vota pupillorum, curatores vota minorum, domini vota mancipiorum, mariti vota uxorum irritare valent: quia omnes isti potestate dominante fruuntur. Superior valet vota subditorum irritare, subditis repugnantibus.

XI. Superiores Regularium, qui irritare vota queunt, sunt Generales in universo Ordine, Provinciales in universa Provincia, Superiores Conventuum seu domorum in iisdem. Superiores secundarii, ut vicarii, subpriores presentibus praelatis nequeunt subditorum vota irritare, valent autem praelatis istis absentibus. Absentes vero non dicuntur quando domo exeunt, eodem die reversuri; sed absentes intelliguntur quando per unum & alterum diem naturalem a Conventibus absunt. Abbatissae, & Priorissae Monialium irritare vota Monialium subditarum valent, quemadmodum Praelati regulares vota subditorum irritare possunt. Praelati regulares nequeunt irritare vota novitiorum ante professionem, quia nullam potestatem dominantem in eosdem habent.

XII. QUÆST. IX. *An vota filiorum impuberum irritare parentes queant?* RESP. Infancia filiorum incipit a nativitate, & desinit in septennium completum. Etas pupillaris seu impubertas ab anno septimo initium ducit, & desinit in filiis anno quartodecimo completo, in filiabus anno duodecimo pariter expleto. Pubertas in femina ab anno duodecimo, in viris ab anno quartodecimo incipit, & secundum jus commune finem habet anno vigesimo quinto completo. Intra hoc intervallum ab anno duodecimo, & quartodecimo usque ad vigesimum quintum vocantur tam filii, quam filii puberes, & minores, sicuti ab anno septimo usque ad duodecimum, & quartumdecimum vocantur impuberes. Vota autem filiorum, & filiarum impuberum emissâ post usum rationis, atque adeo valida, irritare parentes valent, sive sint vota personalia, sive realia, sive mixta. Filiorum vero, & filiarum puberum vota, quæ domesticum regimen non turbant, irritare parentes nequeunt, ut docet S. Thomas 2. 2. q. 88. a. 8. ad 2. Vota vero quæ domesticum regimen turbant, cum inferant nocumentum patriæ potestati, irritare parentes valent. Vota filiorum impuberum semel a patre confirmata nequeunt postea ab eodem irritari.

XIII. QUÆST. X. *Vota realia filiorum puberum subiciuntur ne paternæ irritationi?*

Tom. I.

RESP. Quamdiu filii sunt in ætate minori, seu intra tempus pubertatis, paternæ administrationi subiecti sunt, nullaque ratione disponere de paternis bonis valent. Nulla ergo sunt realia illorum vota, quibus paternæ bona spondent, non accedente parentum consensu. Item de votis mixtis, quantum ad illam partem quæ realis est. Vota autem filiorum puberum, quæ sunt de bonis castrensibus, irritari a patre nequeunt; neque vota quæ sunt de bonis adventitiis, quorum administrationem filii habent. Si vero pater horum bonorum administrationem habeat, irritare vota de iisdem potest: quia tunc vota contraria essent rectæ administrationi.

XIV. QUÆST. XI. *Tutores, & curatores possunt ne vota impuberum, & minorum irritare?* RESP. Tutores, & curatores irritare vota impuberum, & minorum possunt eo modo quo parentes queunt filiorum vota rescindere, quia veluti patres reputantur. Curator datus majori ob culpam prodigalitatis ejusdem, realia vota irritare valet: quia administratio omnis adempta majori est dominio curatoris subiecta.

XV. QUÆST. XII. *Valet ne mater filiorum impuberum, & filiarum vota irritare?* RESP. Vivente, & presente patre, caret mater potestate irritandi filiorum & filiarum vota: quia solus pater caput familiæ est, ut docet communior & probabilior opinio. Mortuo patre succedit avus, tutor, & curator, quibus extantibus nequit mater filiorum vota irritare. Deficientibus vero avis, tutoribus, curatoribus, & mortuo patre, tunc mater irritare filiorum impuberum vota potest, cum jure naturali filiorum curam habeat. Filiorum vero puberum mater nequit vota realia irritare, nisi instituta sit curatrix. Deficientibus parentibus, tutore, & curatore, avus, & avia filiorum impuberum vota irritare queunt: quoniam si succedunt loco parentum. Magistri discipulorum, domini servorum, heri famulorum vota personalia in impubertate emissâ irritare nequeunt, ut docet communior opinio.

XVI. QUÆST. XIII. *An maritus uxoris vota post matrimonium edita irritare queat?* RESP. Et uxoris vota irritare maritus potest quæ sunt de rebus mariti potestati subiectis. Nec enim uxor in omnibus marito subest, sed in his tantum quæ matrimonium, familiæ regimen, bonorum administrationem, filiorum educationem spectant. Ergo ea tantum irritare maritus vota potest quæ ordinem præstatum turbant, secus alia quæ nul-

lo modo iis quæ recensui, obstant. Contrariam opinionem graves, & plures Theologi defendunt, nempe maritum posse omnia uxoris vota irritare. Quæ opinio, si sermo sit de votis realibus, quæ uxores edere valent de rebus, & de bonis paraphernalibus, falsa est: nam sicut de his bonis, inconsultis maritis, disponere possunt; ita de iisdem vota edere queunt. Similiter maritus nequit irritare uxoris vota de audiendo sacro diebus festis, de non mentiendi, de non adulterando, de confessione faciendi, aliisque rebus præceptis. Neque maritus irritare valet votum quod emisit uxor, illo inconsulto, non petendi debitum. Imprudenter tamen uxor hoc votum ederet, quia minuit conjugalem benevolentiam, & amorem mutuum saltem indirecte. Maritus nequit irritare vota uxoris quæ ipse semel approbavit. Similiter quando mutuo consensu voverunt castitatem, neuter retinet potestatem resiliendi a voto. Rursus quando ambo voverunt mutuo consensu Religionem, nequeunt amplius tale votum irritare neque mutuo consensu, neque separatim. Vota emissa ab uxore ante matrimonium, implenda tamen inito matrimonio, irritare maritus nequit, sed solum suspendere executionem potest, si absint officio conjugali. Idem dicendum de votis emissis tempore legitimi divortii. Uxor quoque irritare mariti vota quæ juri matrimoniali repugnant, potest; sicut irritare vota potest quæ maritus ederet deferendi habitum Eremitæ vel alicujus religionis, quod talis delatio habitus minuit amorem conjugalem, & viam sternit ad separationem. Irritare insuper uxor valet vota mariti longioris peregrinationis, excepto voto peregrinationis Hierosolymitanæ ad tempus edito ob bonum publicum. Tunc enim tenetur uxor servare continentiam ob aliquod bonum publicum defendendum, vel perditum recuperandum. Hac causa sublata dissuadenda sunt vota conjugatis quæ vel indirecte opponuntur benevolentiae conjugali. Deferant conjugati christiana patientia, & reciproco caritatis amore jugum gravissimum matrimoniale, & sancti Christiani erunt.

XVII. QUÆST. XIV. *Irritare ne domini valent servorum vota?* RESP. Distinguendi sunt famuli a servis. Illi pacto pretio dominis inserviunt, suntque sui juris, vota que edere valent, quorum executionem dumtaxat suspendere domini possunt, si debitum famulatum impediunt. Isti, nempe servi preesse accepti, sunt mancipia in servitutem redacta, nulla que libertate fruuntur quantum

ad servitium corporale dominis reddendum. Prima sententia defendit, dominos omnia servorum vota irritare posse. Sententia probabilior est dominos posse irritare omnia servorum vota quæ debitam servitutem impediunt: quoniam dominus jus habet ut servitutis officia sibi a servo præstentur. Ergo ea irritare valet quæ huic juri derogant. Nequeunt vero irritare vota de servandis præceptis divinis, castitatis, precum, elargiendi eleemosynam de bonis quorum dominium servi habent, nec alia similia quæ nullo modo debitam impediunt servitutem.

XVIII. QUÆST. XV. *Viget ne in Ecclesia facultas dispensandi ab obligatione votorum?* RESP. Ajunt omnes Catholici allegantes illud Matth. 6. *Tibi dabo claves regni celorum; quodcumque solveris super terram, erunt soluta & in celis.* Hæc autem dispensatio est ablatio vinculi voti facta nomine Dei ab habente jurisdictionem spirituales in foro externo propter aliquam rationabilem causam. Hæc notio dispensationis suapte natura clara est. Quomodo hæc dispensatio fiat, declarat S. Thomas 2. 2. q. 88. a. 10. ad 2. Qui dispensare valent, commutare quoque vota possunt.

XIX. QUÆST. XVI. *Quibus jure ordinario competit facultas dispensandi in votis?* RESP. Convenit primum summo Pontifici universalis Ecclesiæ Pastori & capiti, & Christi in terris Vicario; deinde Concilio generali, summi Pontificis Pœnitentiario, Legatis a latere, Nuntiis pontificiis respectu totius Provinciæ, aut Regni, Archiepiscopis, Episcopis, Capitulo cathedrali sede vacante, Abbatibus jurisdictionem quasi episcopalem habentibus, omnibus Prælati Regularium respectu suorum subditorum. Hi omnes jure ordinario cum suis subditis dispensare valent in votis tum personalibus, tum realibus, exceptis reservatis. Cardinales Protectores Ordinum nequeunt jure ordinario dispensare in votis. Vota communitatis dispensari ab Episcopo, juxta occurrente causa, possunt.

XX. QUÆST. XVII. *Qui aliis dispensationem a voto impertiunt, possunt ne sibi ipsi idem privilegium applicare?* RESP. De summo Pontifice nulla est difficultas, cum superiore non habeat, a quo dispensari possit. Salmanticenses defendunt, quoscumque Prælatos qui cum aliis dispensare valent, eodem secum ipsi uti privilegio posse, & pro sua opinione citant Sanchez, Tamburinum, Azorium, Suarez, & alios. Opposita sententia mihi probabilior est: quia nemo

judex est in propria causa : ideo Prælati isti recurrere ad suos Superiores debent.

XXI. QUÆST. XVIII. *An Prælati regulares valeant dispensare cum suis subditis in votis editis cum licentia majorum Prælatorum?* RESP. Jam dictum est, ea posse Prælatos regulares, nempe Generalem in universo ordine, Provincialem in tota Provincia, & superiores domorum in tota familia, quæ valent præstare Episcopi in tota sua diocesi. Ad quæsitum propositum aliqui respondent, negantes Prælati hanc facultatem. Sed communis, & vera opinio docet in proposito casu, Prælatos regulares dispensare posse. Quia licet licentia concessa a majori Prælato subducatur emissum votum a potestate dominante inferioris Prælati, qui irritare illud nequit, non tamen illud extrahit a jurisdictione spirituali. Ideo dispensare ab eodem potest Prælatus inferior. Dispensare quoque cum suis Novitiis possunt Prælati regulares.

XXII. QUÆST. XIX. *An Confessarii regulares dispensare in votis hominum sæcularium valeant?* RESP. Adfirmant communiter fere omnes Casuistæ, qui plura privilegia allegant; sed Tom. 3. Theol. Christi. l. 4. diff. 3. cap. 11. palam feci, ejusmodi privilegia commentitia esse, & nullius auctoritatis; atque adeo Confessarios regulares nullo modo posse dispensare cum sæcularibus hominibus a votis quibuscumque sive reservatis, sive non reservatis. Et hanc nostram sententiam docent Passerinus, Martinez de Prado, & Lezana, quam loc. cit. confirmavi auctoritate BENEDICTI XIII. qui in sua constitutione *Preiosus in conspectu Domini* facultatem commutandi vota, secus dispensandi impertitur Confessariis O. P. Vilitant super verbo *relaxari* contento in constitutione. At hanc cavillationem explosi loc. cit. ubi ostendi in materia jurisdictionis tutiorem partem esse eligendam.

XXIII. QUÆST. XX. *Quid dicendum de votis reservatis summo Pontifici?* RESP. Communis sententia est, quinque esse vota reservata summo Pontifici, nempe simplex votum perpetuæ continentiæ, Religionis, & triplicis peregrinationis Hierosolymitanæ, Romanæ, & Compostellanæ. Nullum aliud votum, præter hæc quinque, reservatum est Pontifici summo. Excipe tamen vota simplicia quæ fiunt in aliquibus Religionibus de non ambiendis, nec acceptandis dignitatibus. Ut hæc vota sint reservata summo Pontifici, debent esse certa, expressa, absoluta, & perfecta. Si de iis dubitatur, non sunt reserva-

ta. Strictè enim hæc reservatio, cum sit odiosa, interpretanda est. Quare si quis ederet unum ex his quinque votis cum expressa intentione se obligandi tantum sub veniali, non esset votum perfectum, & ideo neque reservatum.

XXIV. Episcopi urgente necessitate, dispensare valent in ejusmodi votis, ut dum adest periculum violandi voti, infamiæ, scandalis, alteriusque gravis damni sive temporalis, sive spiritualis, si dispensatio differatur. Violasti virginem voto castitatis adstrictus. Ad ejusdem honoris reparationem matrimonium necessarium est. Impedimenta apponenda timentur, si matrimonium differatur. In hoc, & similibus casibus dispensare Episcopi valent, dummodo damna quæ imminet, alia reparari via nequeant.

XXV. Salmanticensis hanc eandem facultatem dispensandi a reservatis concedunt Prælati regularibus. Sed hæc opinio falsa est: quia etiam admissis privilegiis, quæ allegari solent, quæque ut apocrypha rejecimus, nulla in iis conceditur facultas Prælati regularibus in vota reservata. Seclusis autem privilegiis, nullam habent potestatem regulares vel commutandi vota sæcularium. Votum non contrahendi matrimonium non est reservatum, quia non est perfectum in hoc genere. Nec enim excludit fornicationem, pollutionem, aliosque actus castitati contrarios. Vi consuetudinis Episcopus potest concedere facultatem petendi debitum conjugale ei qui voto castitatis adstrictus matrimonium contraxit. Votum Religionis non approbatæ non est reservatum.

XXVI. QUÆST. XXI. *Quomodo intelliguntur reservata vota triplicis peregrinationis?* RESP. Tunc sunt reservata quando edita fuerint ob devotionem peculiarem erga præfata loca. Vota hæc cum aliqua circumstantia emissæ, ablata circumstantia, remanent integra, & reservata. Vovisti peregrinationem Romanam pedestrem: potest Episcopus dispensare in circumstantia itineris pedestris, secus in voto peregrinationis, quæ curru fieri potest. Votum disjunctivum non est reservatum antequam altera pars a vovente eligatur. Vovisti religionem, aut eleemosynam: castitatem, aut jejunium, quin alterutram partem elegeris. Hoc in casu dispensare Episcopus potest. At selecta a vovente parte reservata, puta castitate perpetua, tunc nobis probabilius videtur esse reservatum.

XXVII. Hæc vota: Si *lesero, voveo castita-*

tatem : si pater meus obierit , ingrediatur Religionem : hoc secundum communiter auctores docent esse reservatum , quia votum revera absolutum est , solamque apparentem conditionem explicat : nempe quando pater meus obierit , ingrediatur Religionem . Aliud votum , & similia , impleta conditione , probabilius videntur esse reservata . Sic reservatum est istud : *Voveo Religionem , si incolumis evaseris* : impleta conditione , secus ante . Oppositam opinionem fuso calamo defendunt Salmanticenses , quorum rationes loc. cit. explofi .

XXVIII. Quando præfata quinque vota ob aliquam conditionem adjectam non sunt reservata , possunt eadem Confessarii regulares relaxare commutando , secus dispensando , ut supra dictum est . Nec enim relaxare includit dispensare , ut non pauci falso existimant . Quando enim Pontifices facultatem dispensandi tribuunt , expresse adhibent verbum *dispensare* . In facultate concessa dispensandi , aut commutandi omnia vota , non intelliguntur reservata , nisi sint expressa .

XXIX. QUÆST. XXII. *An ad validam licitamque dispensationem causa rationalis requiratur ?* RESP. Potestas dispensatori data est in adificationem , non in destructionem , ut Concilia , canones , Patres , & Theologi docent . Igitur non solum illicita , sed invalida etiam dispensatio voti est , sine rationabili causa concessa , quia esset in destructionem , non in adificationem Ecclesiæ . Si dubitetur utrum habeatur nec ne causa dispensandi , tunc dispensationi locum non esse docent communiter Theologi omnes . Votum quippe certum est , & ob incertam causam solvi nequit . Si autem aliqua certa causa habeatur , & solum dubitetur num sit sufficiens , tunc dispensari posse docet communis sententia . Quando dispensatio bona fide tam ex parte petentis , quam ex parte concedentis impertita est , si postea deprehendas , causam quam utraque pars legitimam existimabat tempore concessionis , & petitionis , esse falsam , & nullam , quid agendum ? Validam esse dispensationem defendunt Salmanticenses , Sanchez , Tamburinus , Leander , Sporer , Roncaglia , & alii . Sed contraria sententia probabilior est . Siquidem vel ipsi citati adversarii fatentur ad validam dispensationem justam requiri causam . Ergo quoties causa hæc deficit , nulla est dispensatio . Bona fides fuit tum in postulante , tum in concedente , quid inde ? Sequitur solum istos non peccasse . Numquid bona fides egit ut fal-

sa causa evaderet vera ? Absit , inquis . Ergo falsa extante causa , nulla est dispensatio . Sed ad divinam benignitatem attinet confirmare , ratumque habere quod bona fide petitum , & concessum est . Ita ne vero ? Divina ergo benignitas errorem confirmabit ? Non decet sane benignitatem divinam . At animæ torquentur scrupulis , turbantur conscientia . Nugæ hæc sunt . Errores , figmenta , & falsa interpretamenta non sedant conscientias , non evellunt scrupulos ; sed vera legis observantia parit tranquillitatem .

XXX. QUÆST. XXIII. *Quenam sunt legitime dispensationis cause ?* RESP. Tria advertenda sunt . 1. quid liceat secundum æquitatem ; 2. quid deceat secundum honestatem ; 3. quid expediat secundum utilitatem . Quo gravius est votum , eo graviores requiruntur pro dispensatione causæ , ita ut proportio quædam congrua sit inter votum relaxandum , & relaxationis causam . Heinc est quod in quinque præfatis votis raro dispensationes impertiantur , sed aliquid commutationis vel ipsi Pontifices summi permiscere solent . Neque heinc inferendum est , nunquam concedendam esse dispensationem ; sed solum tunc concedendam esse cum legitima occurrat causa . Neque semper requiritur causa evidens , cum in moralibus sæpe haberi nequeat . Sat est ut causa verosimilis solide appareat , ita ut serio omnibus expensis judicetur expediens esse & bono communi , & voventis honestæ utilitati votum relaxari .

XXXI. Causæ autem peculiare quæ sufficere ad dispensationem concedendam valent , sunt dubitatio de voto emisso , imperfecta deliberatio in vovendo , difficillima executio ejusdem , morale periculum sæpe violandi voti ob fragilitatem voto obstricti , metus etiam levis injuste incussus ad votum extorquendum .

XXXII. Imperfecta deliberatio vel fuit ita repentina , & imbecillis , ut votum nullum effecerit , & questio cessat . Si vero talis fuit ut votum validum effecerit , se sola non sufficit ad dispensationem . Quando autem dubitatur de perfecta deliberatione , & additur difficultas executionis , tunc dispensationi locus est . Vehemens timor naufragii , periculi gravissimi ita interdum perturbare animum valet , ut perfectam impediatur deliberationem , ita ut sufficiens interdum ratio esse queat ad dispensationem concedendam . Similiter gravissima difficultas non prævia , sed tota post editum votum apparens , potest esse dispensandi causa . *Tamburinus , Salmanticenses ,*

Sponsus contendunt difficultatem etiam prævisam satis esse ad dispensationem; sed mihi hæc opinio falsa est. Si difficultati adjectum sit periculum grave violandi voti, tunc potest esse dispensationi locus. Dubium de emissio voto non est sufficiens causa ad dispensandum, sed tantum ad commutandum.

XXXIII. QUÆST. XXIV. *Quid sit voti commutatio, & quis commutare vota queat?* RESP. Est permutatio unius materiæ pro alia sub eadem voti obligatione. Differt a dispensatione, quæ tollit omnem obligationem, & ab irritatione, quæ potest valide fieri etiam sine causa. Commutatio est effectus jurisdictionis spiritualis. Quisque augere, non diminuerè vota sua potest. Vovisti centum aureos, potes dare ducentos: quia hæc est abundantior solutio non commutatio. Disputant nunc quisque propria commutare vota queat. Adfirmant nonnulli; sed negant S. Thomas, S. Bonaventura, & alii antiqui. Commutatio est enim actus jurisdictionis spiritualis. Sæculares personæ carent hac jurisdictione spirituali; ecclesiasticæ vero personæ exercere in semetipsas jurisdictionem spirituales nequeunt: & ideo non valent propria commutare vota. Gratis asserunt adversaria sententiæ patroni hanc commutationem esse actum prudentiæ, non jurisdictionis spiritualis: nam in vera commutatione rescinditur prius vinculum, & aliud substituitur. Rescissio autem contractus actus est jurisdictionis. Ita est, inquit, quando commutatio non est in evidenter melius. Adversariorum plures statum quæstionis confundunt. Quando materia promissa augetur, non est commutatio, sed redundantior solutio. Vera commutatio est quando pro una materia, puta jejuniis, substituitur alia, velut elemosyna. Ad hanc autem permutationem requiri jurisdictionem evidens est. Id concedunt adversarii, quando materia substituenda est vel inferior, vel æqualis: quidni etiam, quando est major, & diversi generis? Accedit quod nemo sit iudex in propria causa: & difficile cognoscere homines valent quid sit Deo gratius. Ergo standum promissis est, qui infringi nequeunt absque mendacio, nisi interveniat jurisdictio, quæ rescindat vinculum contractum. Nemo itaque propria auctoritate commutare materiam proprii voti in aliam materiam diversi generis potest; sed necessaria est jurisdictio spiritualis. Heinc qui vovit unam Religionem, nequit propria auctoritate aliam ingredi.

XXXIV. QUÆST. XXV. *An in votorum com-*

mutatione servanda sit æqualitas materiæ? RESP. Bonacina, Leander, Diana docent commutari vota posse in materiam minorem; sed communior, & probabilior sententia defendit servandam esse æqualitatem moralem. Commutatio siquidem contractus est: in omni autem contractu servanda æqualitas est, plus, & minus juxta contractuum diversitatem. Hæc æqualitas non est arithmetica, & mathematice accipienda, sed moraliter, seu quæ prudenter existimatur æquivalere materiæ quæ prius voto subiecta erat.

XXXV. QUÆST. XXVI. *Quæ causa requiritur ad licitam, validamque commutationem?* RESP. Quando commutatio fit in evidenter melius a Prælato legitima auctoritate prædico, nullam requiri causam concedunt omnes; idemque dicendum subdunt, quando materia substituenda evidenter æqualis est, & probabiliter melior. Quando vero summus Pontifex in Jubilæo vel bulla Cruciatæ, aut aliquo privilegio dat facultatem commutandi vota, non requiritur aliqua causa peculiaris, sed sufficit executio operum quæ in præfatis bullis præscribuntur: quia summus Pontifex talem impertitur facultatem ob bonum commune totius Ecclesiæ. Dum vero Prælati potestate ordinaria vota commutant in materiam diversi generis, semper aliqua justa causa requiritur; non est tamen semper necessaria gravis, sed interdum levis sufficere potest, ut commutatio sit licita: nam quando est in materiam æqualem valida est, etiam si sit sine causa, non tamen licita: si vero sit in materiam inferiorem sine causa, & illicita, & invalida est, ut probabilior opinio docet. Prælati vero sine causa vota commutans graviter peccat, quia abutitur facultate sibi concessa.

XXXVI. QUÆST. XXVII. *Quid dicendum de commutatione votorum vi Jubilæi, aut bullæ Cruciatæ?* RESP. In bulla Jubilæi amplior conceditur facultas, nempe commutandi vota triplicis peregrinationis Romanæ, Compostellanæ, & Hierosolymitanæ, & excipiuntur sola vota castitatis, & Religionis. In bulla Cruciatæ præter hæc duo vota excipitur etiam votum peregrinationis ultramarinæ. Duo vota castitatis, & Religionis, quæ in utraque bulla excipiuntur, sunt perfecta, & absoluta. Quare non sunt excepta non nubendi, non fornicandi, castitatis conjugalis, castitatis ad tempus limitatum, nec vota dolo, metu, aut errore edita. Hæc commutatio fieri tum intra, tum extra confessionem potest: quia privilegia quæ concedunt facultatem

tatem vota commutandi, non illigant confessioni sacramentali hanc commutationem, nisi superiores aliter decernant. In hac commutatione servanda est regula generalis commutandi aut in melius, aut in bonum moraliter prudenterque æquale.

XXXVII. QUÆST. XXVIII. *An votum erogandi eleemosynam tali Ecclesie, vel tali pauperi, possit post illius acceptationem commutari virtute Jubilæi, aut bullæ Cruciatæ?* RESP. Mihi affirmans opinio falsa est. Quoniam si ve pauper, si ve Ecclesia post acceptationem promissionis voto firmatæ jus acquirunt in rem promissam. Præfata autem privilegia facultatem non concedunt lædendi iustitiam. Qui post susceptum Jubilæum recordatur alicujus voti, potest curare ut sibi commutetur, quia illius oblitio innoxia fuit. Transacto vero anno bullæ Cruciatæ, gratiæ in eadem concessæ obtineri nequeunt. Qui principio hebdomadæ Jubilæi commutari sibi vota fecit sincero animo lucrandi Jubilæum, commutatio consistit, etiam si postea negligentia, aut oblivione opera Jubilæi non impleat. Quoniam obligatio semel extincta, non reviviscit. Qui tempore Jubilæi commutare vota recusat absque justa causa, peccat plus & minus juxta varietatem circumstantiarum.

XXXIII. QUÆST. XXIX. *Licitus ne regressus est ad priorem materiam post factam legitimam commutationem?* RESP. Si commutatio facta sit in minorem obligationem, & admixta fuit dispensatio, ad pristinam materiam regredi vovens potest, relicta materia substituta: quia nemo cogitur uti privilegio dispensationis sibi faventis, ut communiter auctores docent. Disputant vero Theologi, an liber sit regressus ad materiam priorem, quando commutatio facta est in melius, vel æquale legitima auctoritate. Adfirmant Salmanticenses, Leander, Castropalaus, Laymanus, & alii. Quoniam, inquiunt, commutatio fit in favorem voventis. Contraria sententia mihi probabilior est. Siquidem ideo commutatio est in favorem voventis, quia aufertur prius vinculum, & aliud substituitur. Hic concluditur totus voventis favor. Porro quando vovens acceptavit commutationem, seu onus substitutum, vinculo religionis se ad illud astrinxit. Ergo nequit ab hoc debito se liberare, præsertim quando commutatio facta est in melius, quoniam hoc majus onus libere acceptavit, & se eidem astrinxit.

LIBER IV.

IN II. ET IV. DECALOGI MANDATUM.

DISSERTATIO I.

De blasphemia, & juramento.

CAPUT I.

Reconsentur propositiones ab Ecclesia proscriptæ in materia juramenti.

I. **E**X sexaginta quinque thesibus quas anno 1679. damnavit Innocentius XI. sequentes spectant juramenti, & amphibologiæ argumentum, quas juxta ordinem quo in pontificio decreto recensentur, transcribam.

II. 24. *Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irreverentia propter quam velit, aut possit damnare hominem.*

25. *Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, si ve res sit levis, si ve gravis.*

26. *Si quis vel solus, vel coram aliis, si ve interrogatus, si ve propria sponte, si ve recreationis causa, si ve alio quocumque fine, juret se non fecisse aliquid quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud quod non fecit, vel aliam viam ab ea in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus.*

27. *Causa justa utendi his amphibologiis est quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum; ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa.*

28. *Qui mediante commendatione, vel munere ad magistratum, vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali prestare juramentum quod de mandato Regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.*

CAPUT II.

Reconsentur propositiones laxæ quas non pauci docent in materia blasphemie, & juramenti.

I. **P** Thomas Tamburinus lib. 2. in Decal. c. 6. §. 4. n. 17. „ Verba contra Deum in ebrietate, vel phrasi, vel „ ex

„ ex inadvertentia orta ex inveterata consuetudine, blasphemiae nequaquam sunt. “

II. Leander a SS. Sacram. tract. 1. de juram. disp. 5. q. 17. „ Qui ex habitu blasphemiae ad peccatum mortale, tunc non committit novum peccatum mortale, sed solum peccavit in causa, quatenus non abstulit consuetudinem, ad quam advertit. „ Citat Bonacinum, Filliucium, Toletum, Sanchez, Tamburinum.

III. Idem Leander *ibidem*: „ Peccat ne mortaliter qui inadvertenter blasphemat, quippe ita habitualiter dispositus est, ut etiam si adverteret, blasphemaret? *Probabilius* respondeo, nec illum peccare mortaliter actu in proposito casu. Nam ut quis actu peccet, novumque peccatum committat, non sufficit quod habitualiter sit dispositus, & proclivis ad peccandum, sed requiritur necessario quod actualiter & in actu secundo sit. “ Citat pro hac opinione Sanchez, Filliucium, Laymanum, Trullenchum, & alios.

IV. P. Patritius Sporer tract. 3. in 2. praeccept. Decal. cap. 1. sect. 1. num. 9. pag. 203. „ Per quaecumque verba, etiam expressum juramentum continentia, juretur, in foro conscientiae omnino semper attendenda est mens, & intentio jurantis ad dignoscendum, an vere juraverit necne. Aut enim positive quis intendit invocare Deum in testem, aut positive nolit invocare Deum, aut negative se habens, vel ignorans praescindit ab invocatione Dei. Si primum, certum semper est juramentum. Si secundum, certo non est juramentum in foro conscientiae, sed tantum mendacium, si falsum sic asseruit. Si tertium, iterum non est juramentum, quia eo ipso Deus non invocatur ut testis, alioquin semper jurarent, & saepissime perjurarent qui ad singula ferre verba effutunt illud suum per Deum, per Sacramentum &c. Unde Confessarius audiens poenitentem, falso jurasse se accusantem, non statim eum perjurasse censere debet, sed interrogare, an intenderit Deum invocare in testem, & quidem falsitatis. Et longe saepissime deprehendit, non fuisse perjuriam, sed tantum mendacia ex materia sua disjudicanda, aliquando inofficiosa, aliquando jocosa, & sic venialia. “ Neque cum jurans se falso jurasse testatur, ei fides habenda; sed interrogandus, utrum quando per Deum affirmavit rem ita esse, intenderit Deum invocare in testem, & quidem falsitatis?

V. P. Thomas Tamburinus lib. 3. in Decal. c. 1. §. 3. n. 6. pag. 78. Felix Potestas tom. 1. par. 2. de 2. praeccept. Decal. c. 2. n. 1153. pag. mihi 111. „ Per quaecumque verba, etiam perspicue Deum continentia, multo magis dubie, emittatur juramentum, erit omnino, & semper in foro conscientiae ad intentionem jurantis attendendum, si velimus deprehendere, an vere juramentum sit. Vel enim, quaecumque tandem verba proferantur, intendit quis primo positive invocare Deum, vel secundo positive non invocare, vel tertio (sive quia non advertit, sive quia nescit) praescindit ab ejusmodi invocatione, hoc est nec intendit, nec non intendit invocare. Partitio videtur adaequata: continet enim contradictoria, & praecisionem ab ipsis. Jam si primum, certo erit juramentum, ut ex se patet. Si secundum, certo juramentum non erit, ut fatentur communiter Doctores. . . . Licet enim ego dicam, *juro per Deum*, si nolim per haec verba Deum ut testem mei dicti implorare, utique non implorabo, nisi valde materialiter, sicuti psittacus a magistro edoctus eadem verba proferret. Certe in Sicilia ignobiles viri unoquoque verbo *per Dio* jurant. Quis autem dicat eos ignobiles vere jurare, cum nec ipsi aliquando sciunt quid significet illud *per Dio*? Videtur autem ex sua notione significare *per Deum*. Denique si tertium, certo item juramentum non erit, quia non invocatur Deum. Cum enim hic abstrahat ab invocatione, clare apparet invocationem non exhibere. “

VI. Leander a SS. Sacram. tract. 1. de juram. disp. 7. q. 8. pag. 46. „ ad veritatem juramenti assertorii exigitur, & satis est ut jurans ita rem se habere arbitretur prudenter, & non levi conjectura ductus, sed certa aut verisimili, atque probabili. . . . Tamburinus tamen addit, quod ad jurandum non sufficit quaelibet probabilitas; sed ea quae ad certitudinem moralem faciendam perveniat, necessaria sit. Sed certe quaelibet probabilitas facit moralem certitudinem, ut saepe diximus cum communi. Unde, ut bene ait PALAUS, sufficit, si prudenter, hoc est secundum probabilem rationem, ita esse arbitretur. „ Quod quaelibet probabilitas faciat moralem certitudinem, est propositio quae in altera ab Ecclesia damnata continetur. Sequitur ex hac doctrina ut quisque valeat eandem rem juramento aut adfirmare, aut negare.

VII. P. Thomas Tamburinus *Lib. 11. in explic. Decal. cap. 2. §. 2. n. 1.* „*Juro v. g. per Deum me hac nocte non dormivisse, intelligendo vestitum; me non habere pecuniam, intelligendo, quam tibi elargiri velim; uxorem, vel maritum matrimonii leges non fregisse, intelligendo manifeste; non deberi a me tibi centum, intelligendo, ita ut non possim ea tibi compensare cum aliis centum quae tu mihi debes.*

„*Resp. licere, ut iidem docent (nempe Lessius, Castropalaus, Rebellus, Bonacina) & docetur passim, praescindendo tamen a damno quod dolo hoc juramento injuste facerem, etiam si quis non sit rogatus jurare, sed se offerat.*„

VIII. Antonius a Spir. sanct. *tract. 5. de juram. disp. 1. sect. 9. n. 53. pag. 142.* „*Rogatus a iudice de delicto quod saltem sub opinione probabili non tenetur manifestare, ut si solum detur semiplena probatio, negare potest se illud commississe; subintelligendo in carcere, vel ad dicendum... Immo potest se offerre ad sic jurandum, quando id opus esset.*„

IX. Idem *ibid. n. 54. pag. 143.* „*Mulier quae adulterium commisit, potest sub juramento negare se commississe, subintelligendo, ut manifestare teneatur.*„

X. Castropalaus *tract. 14. disp. 1. punct. 7. Lessius lib. 2. c. 42. dub. 9. num. 4. Leander tract. 1. disp. 45. quest. 27. Candidus disp. 2. art. 3. dub. 14.* „*Mercatores qui non possunt justum pretium ab emptoribus obtinere, nisi jurent tanti, vel tanti sibi mercedem stare, cum de facto non stet, jurare quidem possunt tanti sibi stare, subintelligendo computatis omnibus expensis, vel tanti sibi stare cum alia merce quam habent domi, vel alibi emerant.*„

XI. Candidus *disp. 26. ar. 4. dub. 14. Leander tr. 1. disp. 45. qu. 28. Palaut, Bonacina, Rebellus, & alii penes Leandrum.* „*Idem dicendum de emptoribus, qui, ne cogantur emere mercimonia a mercatoribus supra justum pretium, adfirmant sub juramento, res ab aliis minoris emisse, vel sibi offerri minori pretio, ut venditores descendant ad justum vel infimum pretium, intra justum tamen, mente concipiendo res minoris emisse, vel sibi oblatas minori pretio, quas alio tempore emerant.*„

XII. Castropalaus *tr. 14. disp. 1. punct. 7. n. 16. pag. mibi 11. Leander tr. 1. disp. 45. q. 37. & penes istos Sanchez, Bonacina,*

Suarez, Lessius, Trullench, Diana, & alii: „*Etiam si rogans omnem equivocationem vellet excludere, & ultra juramentum de re facta, petat juramentum de calumniis, exigatque juramentum dicendi veritatem sincere absque ulla equivocatione, adhuc poteris jurare amphibologico juramento, & restrictione facta: quia subintelligere potes, te juraturum absque equivocatione injusta. Nulla enim propositio tam ampla sumi potest quin aliquam restrictionem habere possit in mente.*

XIII. „*Titius qui inducit testem ad jurandum falsum, quod testis putat esse verum, non peccat, licet ipse Titius sciat esse falsum.*„ Petrus Hurtado, Diana, Tancredus apud Tamburinum, qui hanc opinionem ut probabilem suscipit *Lib. 2. c. 1. §. 6. n. 7. pag. 80. P. Matthaeus Moya Tom. 2. ad tract. 2. disp. 1. qu. 7. n. 2. pag. 116. Ego puto in praxi securam.* Probabilem dixerant Tamburinus, Diana, Leander, Hurtado, & alii similes: securitatis incrementum adjecit P. Moya.

XIV. Patritius Sporer *tr. 3. in 2. praecip. Decal. c. 1. sec. 4. n. 151. pag. 223. ex Tamburino lib. 3. c. 1. §. 5. & aliis:* „*Confuctudo culpabiliter retenta jurandi falsum deliberate, seu indifferenter verum, & falsum, probabilius non est peccatum distinctum aperiendum in confessione ab ipso peccato actuali perjurii; sed sufficit confiteri ipsum actum perjurii.*„

XV. Idem *ibidem:* „*Moraliter enim minus deliquisse censendus est qui consuetudinis contractae impetu pejeravit, quamvis deliberate, quam qui recenti, & spontanea mente, ac deliberate.*„

XVI. Joannes Sanchez *in selectis disp. 9. apud Tamburinum lib. 3. c. 1. §. 5. n. 3. pag. 79.* „*Igitur impertienda est poenitenti absolutio volenti & proponenti cessationem peccati, & nullam externam habentem occasionem, quantumcumque consuetudini peccati addicto.*„

XVII. Tamburinus *Method. expedit. Confess. lib. 2. cap. 3. §. 3. n. 21. pag. 109.* „*Qui ex inveterata consuetudine advertenter jurat falso, fatis est ne dicere, semel juravi falsum; an potius necesse erit etiam addere, id fuisse ex mala consuetudine? Respondeo, non esse necesse... Idem dico, ut semel hac occasione dicam, de inveterata consuetudine fornicandi, blasphemandi, & ceterorum similium: par enim est ratio.*„

XVIII. Patritius Sporer *loc. cit.* n. 154.

„Intellige tamen, dummodo actu positivo
„illam pravam consuetudinem non acce-
„pter, vel approbet; sed solum negative
„se habens eam vincere negligat, *vel des-
„peret: quod sane non rarum, & valde no-
„tandum* Confessario, ne nimium vexet con-
„scientias afflictas. Non est vexandus qui
desperat vincere consuetudinem iurandi:
quia non raro contingit eos sic desperare vi-
ctoriam; ideo urgendi non sunt ad præfa-
tam consuetudinem evellendam. Hæc do-
ctrina obtrudit quorundam præceptorum ob-
servandorum impossibilitatem.

XIX. P. Dominicus Viva *Tom. I. part. 2.*

q. 7. art. 7. num. 3. pag. 86. & plures alii:
„Qui vero habet consuetudinem tam iu-
„randi, quam mentiendi, non tamen con-
„jungendi iuramentum cum mendacio, si
„quoties iurat, advertenter iurat, & pro-
„curat non coniungere cum iuramento men-
„dacium, neque tenetur sub mortali talem
„consuetudinem extirpare.”

XX. Castropalaus *Tom. 3. tr. 14. disp. 1.*

punt. 7. n. 4. „Si enim aliqua causa hone-
„sta occultandi veritatem intercedat, qua-
„lis esset, si ad tuam, tuorumque salutem,
„honorem, rem familiarem tuendam con-
„veniret occultatio; aut si conveniret ne an-
„nueres interroganti iniuste; nullam cul-
„pam committis sic amphibologice iurans.
„Quod verum habet, etiamsi non rogatus
„iures, sed te offeras ad iurandum; si ta-
„men iurandi, occultandique veritatem ho-
„nesta causa intercedat.

XXI. „Rogatus de delicto, quod saltem
„sub opinione probabili non teneris mani-
„festare, vel ex eo quod non iuridice ro-
„garis, vel ex eo quod tibi grave nocu-
„mentum ex manifestatione provenit; ne-
„gare poteris te fecisse, subintelligendo in
„carcere, vel ad dicendum.” Idem *ibi*
dem.

XXII. „Rogatus, an promiseris matrimo-
„nium, a cuius obligatione secundum
„opinionem probabilem immunis es, iurare
„poteris non promississe, subintelligendo, ut
„tenearis.” Idem *ibid.* n. 5.

XXIII. „Exemptus probabiliter a gabel-
„læ solutione, iurare poteris te non porta-
„re talem aut talem rem, esto portes, sub-
„intelligendo, ita ut gabellam debeas.”
Idem *ibi*.

XXIV. „Pro supra dictis est maxime ad-
„vertendum, utentem aliqua ex dictis am-
„phibologiis debere scire, saltem in gene-

„re, se posse absque mendacio veritatem
„tegere. Non tamen opus est in particulari
„cognoscere modum quo debet regi. Quocir-
„ca si intendat iurare eo sensu quo vir do-
„ctus verum reperit, & sciat verum re-
„periri posse, sufficiet ad executionem per-
„jurii.” Idem *ibi*.

XXV. P. Dominicus Viva *in comment. pro-
pos. 27. Innocentii XI.* „Quando tamen non
„occurrit commoda æquivocatio, aut restri-
„ctio externa, si causa sit gravis, rusti-
„ci possunt usu duplicis scientiæ facile ob-
„vio veritatem occultare, non animo de-
„cipiendi, sed solum permittendo deceptio-
„nem.”

XXVI. „Consuetudinarius, ut in peieran-
„do, etsi sæpe promiserit, & emendatus num-
„quam fuerit, absolvi potest, dummodo do-
„lorem habeat, & emendari promittat.”
P. Torrecilla *Tom. 1. Sum. tract. 3. disput. 1.*
cap. 2. sect. 1. num. 105. Laudat Palaum, &
Bonacinam.

XXVII. „Etsi verba secundum se æqui-
„voca non sint, nec nisi verum sensum ha-
„beant, nihilominus ratione circumstantia-
„rum loci, temporis, officii, interrogan-
„tis, & respondentis &c. restrictio, quæ
„alias esset pure mentalis, fieri potest sen-
„sibilis, & a mendacio, & perjurio excu-
„sari, ac cum iusta causa eius usus licitus
„fieri.” Idem *consult. 23. n. 134.*

XXVIII. „Immo nec opus est quod iu-
„rans vel attestans agnoscat specificum mo-
„dum quo veritatem celare possit. Sufficit
„enim præcipue pro indoctis quod etsi ver-
„bis negantibus utatur, in animo addat,
„Volo veritatem celare quin mentiar, vel
„perjurem eo modo quo Doctores id fieri
„posse docent.” Idem *ibi* n. 188. citans
Sanchez, Suarez, Castropalaum.

XXIX. „Similiter non esset plusquam ve-
„niale mendacium, dicere *vro*, ablata *j*,
„cum vere nihil *erat*.” P. Thomas San-
chez *lib. 3. in Decal. c. 6. n. 3.*

C A P U T III.

De blasphemia.

I. QUAEST. I. *Quid, & quotuplex sit blas-
phemia?* RESP. S. Thomas 2. 2. q. 13.
art. 1. hanc blasphemiae definitionem
tradit: Blasphemia est derogatio divine bo-
nitatis. Idque bisariam accidit. Primum as-
fingendo Deo quod nec habet, nec habere
potest. Secundo ab eo removendo, quo ca-
tere

rere nequit. Hoc autem fieri potest vel intellectu tantum, vel simul etiam affectu pravo. Si corde tantum fiat, est blasphemia cordis: si foris erumpat, erit blasphemia oris.

II. Dividitur blasphemia in hæreticalem, quæ mentis assensu Deo affingit aliquid, vel removet aliquid ab eo quod ei convenit; ut si quis effutiat: *Deus est injustus, non est omnipotens, non est bonus*: & in simplicem, quæ solo pravitatis affectu absque mentis assensu aliquid Deo affingit, vel imprecatur; ut si quis dicat, *Sit maledictus Deus*, quin mentis assensu credat Deum dignum esse maledictione. Ad hæresim enim semper requiritur assensus mentis cum pertinacia voluntatis. Forum exterius reum hæresis talem damnet, quia exterior prolatio hæreticalis est; & de internis Deo iudicium reservatum est.

III. Dividitur rursus blasphemia in eam quæ est in Deum, & in eam quæ est in Sanctos. Illa proxime & directe Deum, hæc Sanctos spectat. Rursus alia est enuntiativa, ut si quis dicat: *Ad injuriam Dei hoc volo facere*: alia despectiva, ut si dicatur: *Peccat Deus*. Alia irrisoria, ut fuit illa: *Vah qui destruis templum Dei*. Blasphemix in Deum, & in Sanctos differunt specie, quia licet opponantur uni virtuti Religionis, specie tamen differunt vitia eidem opposita: cultus enim Dei, cui opponitur blasphemia in Deum, plusquam specie differt a cultu Sanctorum, cui opponitur blasphemia in Sanctos. Explicandæ ergo in confessione sunt blasphemix istæ, ut vel ipsi adversarii fatentur. Quare nimis laxa est sequens opinio P. Tamburini, qui lib. 2. *Meth. Confess. cap. 3.* hæc docet: *Quamvis probabilis sit cum Suarez, & Sanchez, blasphemias contra Deum, contra beatissimam Virginem, & contra Sanctos, differre specie; tamen cum probabile sit ex Azorio apud Dianam non differre, satis erit, si in confessione aperiatur numerus blasphemiarum; nec explicare opus erit &c. fuisse contra Deum, vel beatissimam Virginem, vel contra Sanctos.*

IV. QUÆST. II. Est ne blasphemia genere suo peccatum mortale? RESP. Adfirmat communis & vera sententia; immo blasphemia quæ habet adjunctum errorem intellectus, & Dei odium, est peccatum omnium gravissimum.

V. Qui ex inveterata consuetudine blasphemant, scelestissimi sunt; & opinioniones in excusationem eorum qui ex consuetudine

blasphemant, lacrymis potius descendæ quam rationibus oppugnandæ sunt. Nam habitus, & consuetudo per poenitentiam non retractata non auferunt libertatem, sed eam firmant in malo.

VI. QUÆST. III. Variæ ne sunt blasphemandi formulæ? RESP. Multiplices sane sunt, quas breviter recensere. Jurare serio per falsos deos, per Jovem, per Mercurium &c. blasphemia est, quia cultus Deo debitus demonibus tribuitur. Qui vero joci causa, & animo deridendi, non colendi falsos deos jurat per Jovem, non blasphematur, nec culpam perpetratur. Blasphemia verba sunt illa quibus ea quæ fidei sunt, renegantur, ut si dicatur: *Renego Deum, sacramenta &c.* si dicatur: *Velit, nolit Deus, hoc faciam*: vulgo *al dispetto di Dio*. Laudare Deum verbis obscænis, aut Christi, Sanctorumque pudenda membra nominare blasphemix sunt. Jurare vero per caput, per corpus Christi, non est blasphemia. Ab his tamen iuramentis omnino abstinentum est. Blasphemia est enuntiare diabolum omnipotentem, aut sanctum. Amatam puellam deam vocare non est blasphemia, quia reipsa eidem deitas non tribuitur: indignæ tamen homine christiano locutiones sunt. Blasphemix quoque sunt ejusmodi expressiones: *Non credo Deum, Crucem, Evangelia, Sacramenta, si ita res se habeat*; quidquid in oppositum dicat Tamburinus. Qui falsum jurat, non est blasphemus.

VII. QUÆST. IV. Quæ sunt pœnæ in blasphemos constitutæ? RESP. Pœna capitis blasphemii pledebantur in veteri lege, Lev. 24. ubi hæc habentur: *Qui blasphemaverit nomen Domini, morte morietur. Lapidibus opprimet eum omnis multitudo, sive ille civis, sive peregrinus fuerit.* Jus civile ultimo supplicio puniendos blasphemos decernit, quæ leges desuetudine evanuerunt quantum ad capitis pœnam; omnes tamen Principes severe in blasphemos animadvertunt.

VIII. QUÆST. V. Qui blasphemos audit, debet ne eos ad judicem deferre? RESP. Adfirmat communis sententia: idque præcipiunt & Julius III., & Concilium Lateranense sess. 9. cap. *Ad abolendum*. Quod intelligendum est, si blasphemix sint hæreticales, ut clarius suo loco dicetur. Corrigendi vero omnes blasphemii sunt. Sæpe correctio omittitur sub prudentiæ carnalis obtentu, & humanorum respectuum furo. Si hæreticales blasphemix fuerint, denuntiandæ sunt judici legitimo iuxta morem regionum.

IX. QUÆST. VI. *Quomodo se gerere cum blasphemis Confessarii debeant?* RESP. Si blasphemiam sint simplices, ab eisdem absolvere Confessarius valet pœnitentem. Similiter absolvere potest a blasphemia exterius tantum hæreticali, quando nullus adit error interior. Antequam Confessarii blasphemos absolvant, gravem pœnitentiam imponere iisdem debent, ut Concilium Lateranense sess. 9. §. *Ad abolend.* præcipit his verbis: *In foro pœnitentia nemo blasphemie reus absque gravissima severi Confessarii arbitrio injuncta pœnitentia possit absolvi.* Respondent communiter benigni Probabilistæ, hoc Concilii decretum non esse usu receptum. Ecce non est usu receptum? Ad hoc nullum responsum præbent Leander, Sanchez, Castropalaus, Salmanticenses, auctores istius interpretationi. Revera non est usu receptum, seu executioni mandatum decretum istud. Sed cur? Quid causas inquiris? Quia benigni Confessarii noluerunt illud executioni demandare: ad istos enim executio attinet. Ergo si non est usu receptum, benigni Confessarii in causa sunt cur sacri generalis Concilii decretum desuetudine jaceat. At numquid hæc Casuistarum, & Confessariorum negligentia efficere valet ut conciliare decretum in summum occidat? Nonne Tridentinum præcipit ut pro criminum qualitate pœnitentiæ congruæ imponantur? Nonne lex & naturalis, & divina id præcipit ut gravissimum scelus, quale blasphemia est, gravi pœnitentia plectatur? Caveant itaque Confessarii ab hac & simili quorundam Casuistarum benignitate. Leander disp. 5. qu. 67. docet absolvere illos qui ex consuetudine blasphemant, si vere doleant, & pro hac sua opinione citat Castropalaum, Hurtadum, Trullenchum, & alios. Sed hæc opinio damnata est. Numquid enim vere dolent consuetudinarii, qui a prava consuetudine recedere negligunt? Prudenter judicare non potest Confessarius, immo oppositum arguere debet.

CAPUT IV.

De juramento, variisque jurandi formulis.
Laxa P. Tamburini doctrina rejicitur.

I. NON assumes nomen Domini Dei tui in vanum: nec enim habebit infontem Dominus eum qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra: Exod. cap. 20. Meditare, christiane lector, hæc Dei verba. Non mi-

natur Deus perjuri, sed illis qui frustra, qui in vanum assumpserint nomen Dei. Frustra autem, & in vanum sanctissimum Dei nomen assumunt qui absque urgenti necessitate illud usurpant. Hæc paucissima Dei verba sufficerent ad resolvendas innumeras de juramento quæstiunculas, nisi subtilia, & cavillatoria nonnullorum Casuistarum interpretatione splendoris & gravissimam veritatem obscurassent.

II. QUÆST. I. *Quid sit juramentum, & quam jurandi formulam?* RESP. Juramentum est invocatio divini nominis ad fidem faciendam, aut promissionem firmandam, ut cum S. Thoma 2. 2. qu. 89. ar. 1. Theologi docent. Juramentum, jusjurandum, & sacramentum in hac materia synonyma sunt. Igitur juramentum presse acceptum est *invocatio divini testimonii in confirmationem veritatis*. Quod pluribus modis agere possumus. 1. *Expresse*, cum verbis Deus in testem vocatur. 2. *Tacite*, ut si rogaris num jures, nutu, capite, gestu, oculis annuas. 3. *Fausto*, ut dum tibi juramentum præstandum proponitur cum libro Evangeliorum, librumque tangas; juras, etiam si nihil proferas. 4. *Mente*: dum animo juras te aliquid facturum, in foro interiori juramento astringeris. Si jures librum putarum Evangeliorum tangendo, si postea deprehenderes librum esse profanum, juramentum teneret, illudque servare deberes, quia materialis diversitas est.

III. Variæ sunt jurandi formulæ. *Juro per Deum. Mibi Deus testis est. Vivit Deus. Testem invoco Deum vivum. Per Deum; per fidem Dei, per fidem Christi.* Hæc omnes sunt formulæ juratoriæ. Ad has revocantur quæ fiunt per creaturas: *per celum, per terram, per animam meam, per salutem meam, per Angelos, per B. Virginem, per Sanctos.* Hæc creaturæ peculiarem habent respectum ad Deum, sicut & istæ, *per templa, per altaria, per Evangelia, per elementa.* Secus dicendum, cum juratur per creaturas infimas, vilesque, ut si quis juraret: *per meam barbam, per meos capillos, per meum canem &c.* Licet enim omnes sint creaturæ Dei, in his tamen juxta communem acceptionem peculiari modo non resplendet divina bonitas: ideo non efficiunt juramentum. Si tamen in obliquo Deus invocaretur, ut si quis diceret: *Per hunc Dei panem, per Dei ignem, per aerem Dei, per hanc creaturam Dei, verum esset juramentum.* Juratoriæ quoque sunt sequentes formulæ. *Sic me Deus adjuvet,*

vet, demon me arripiat, moriar, peream, si ita non est. Immo hæc sunt juramenta ex-
cratoria. Qui vero dicunt, in rei veritate,
profecto, per fidem meam, in fide boni viri,
in mea conscientia, non jurant.

IV. QUÆST. II. An jurent homines passim
nantes: Par Dios, ut Hispani, Per Dio, ut
Itali, Par Dio, ut Siculi, seu per Deum ita
est? RESP. Negat P. Patritius Sporer trach. 3.
cap. 1. sect. 1. num. 9. rationemque assignat.
Alioquin semper jurent, & sæpissime per-
jurent qui ad singula fere verba effutiant
illud suum per Deum, per Sacramentum &c.
Næ robustissima ratio! & hoc principio u-
tuntur frequenter non pauci Casuistæ. Eam-
dem doctrinam docet P. Tamburinus lib. 3.
in Decal. cap. 1. §. 3. n. 6. his verbis. Licet
ego dicam, Juro per Deum, si nolim per hæc
verba Deum ut testem mei dicti implorare,
utique non implorabo nisi valde materialiter,
sicuti psittacus a magistro odotus eadem ver-
ba proferret. Hanc eandem doctrinam repe-
tit, & clarius explicat ibidem c. 3. §. n. 1.
his verbis P. Tamburinus. Certum est jura-
re sine animo jurandi, siue res sit levis, si-
ve gravis, vel jurare verbis equivocis non
esse licitum sine causa; LICITUM esse cum
causa juxta ea que diximus c. 2. §. 2. Quid
dicit Tamburinus citato c. 2. §. 2. quo se re-
mittit? En ejusdem verba. Questio est an
liceat juranti accipere verba in alio sensu ab
illo quem ea præferunt. Juro v. g. per Deum
me hac nocte non dormivisse, intelligendo ve-
stitum... Resp. licere... At est ne sal-
tem veniale sic per equivocationem jurare?
Resp. Si aliqua subsit causa... nullum est
peccatum. Si nulla sit causa, veniale erit.
Propositio damnata ab Innocentio XI. hæc
est, nempe 25. Cum causa licitum est jura-
re sine animo jurandi, siue res sit levis, si-
ve gravis. 26. Si quis vel solus, vel coram
aliis, siue interrogatus, siue propria sponte,
siue recreationis causa, siue quocumque alio
sine juret se non fecisse aliquid quod revera
fecit, intelligendo intra se aliquid aliud quod
non fecit, vel aliam viam ab ea in qua fe-
cit, vel quodvis aliud additum verum, re-
vera non mentitur, nec est perjurus. Quisque
conferat has duas proscriptas theses cum do-
ctrina P. Tamburini, judiciumque ferat num
sit vel leve discrimen.

V. Censores Theologiæ Christianæ hæc
scribunt. Ergo inique Concina calumniatus est
tum in libro, tum in indice TAMBURINUM
tandem docentem propositionem damnatam.
Ut autem probent me calumniatum esse Tam-

burinum, P. Suarez, inquit docet lib. 1.
de juram. cap. 1. num. 8. ipsam Tamburini
doctrinam. Ergo falso imponitur Tamburino,
quod docuerit propositionem damnatam. Re-
spondere jure possum. Certum est Tamburi-
num defendere propositionem damnatam, &
quidem totidem verbis, ut omnibus sensu
communi præditis, & utramque doctrinam
conferentibus compertum est. Quod porro
P. Suarez juxta censores eandem Tamburini
doctrinam doceat, quid inde? Immunis ne
ab errore P. Suarez? Ego fategeram libera-
re Doctorem eximium ab hac proscripta do-
ctrina P. Tamburini. Si censores contendunt
eamdem esse Tamburini, & Suarez doctri-
nam, ipsis litem movere ob hoc amplius no-
lo. Advertant autem censores, P. Tambu-
rinum aperte docere quæ sequuntur. Jurare
sine animo jurandi, siue res sit levis, siue
gravis, vel jurare verbis equivocis LICITUM
esse cum causa. Hæc autem est ipsa propo-
sitiō 25. damnata. Et propositio 26. similiter
damnata contra usum equivocationum asse-
rit: Revera non mentitur, non est perjurus,
Jurant ergo isti. Sed quia mentitur iniquitas
sibi, jurant fidei, & dolose, & non jurant ve-
re, & sincere, uti astricti sunt. Hæc obiter.

VI. QUÆST. III. An qui passim nomen
Dei assumunt in vanum, licet nihil adfirmant,
vel negent, peccent mortaliter? RESP. Recole
christiane lector Dei verba: Non assumes no-
men Domini Dei tui in vanum &c. Plurimi
sunt qui quacumque iræ, tædii, gaudii occa-
sione, immo passim sanctissimum Dei no-
men usurpant. Isti nomen Dei in vanum,
& frustra assumunt. Peccare istos certum est,
etiam si semper verum afferrent. Porro ul-
tra hoc peccatum in periculum se conjiciunt
pejorandi. Ergo indigni sunt absolutione,
nisi prius evellant hunc pravam habitum.
Caveant itaque Confessarii absolvere istos
sanctissimi divini nominis temeratos, &
sacrilegos profanatores. Nec se decipi sinant
a quibusdam Casuistis, qui, ut perversam
hanc consuetudinem excusent, scribunt, in-
vocationem divini nominis non esse juramen-
tum. Ex hac enim laxa doctrina proficisci-
tur abusus nomine christiano indignissimus.

C A P U T V.

Juramentorum divisiones, & conditiones
explicantur.

I. Juramentum aliud assertorium, aliud pro-
missorium. Illud in confirmationem ve-
ritatis præsentis, vel præteritæ; istud ad rei fu-

futura promissionem confirmandam fit. In promissorio includitur assertorium: quia qui jurat se aliquid facturum, primo Deum in testem vocat veritatis præsentis, nempe se nunc habere animum efficiendi quod promittit; secundo Deum invocatur tamquam fidei-juramentum veritatis futurae, nempe quod executioni mandabit rem promissam. Licet autem tamen promissorium includat assertorium, non tamen contra.

II. Ex parte modi jurandi dividitur juramentum in *contestatorium*, quod fit per simplicem invocationem divini nominis; & in *execratorium*, quo invocatur Deus non tantum ut testis veritatis, sed etiam ut falsitatis punitor, ut si dicas: *sic me Deus adjuvet, si falsum pronuntio*. Reddit enim hunc sensum: *Deus me non adjuvet, si falsum dico*. Sunt aliae plurimae execratoria formulae, quas recensere non interest.

III. Rursus juramentum aliud simplex, quo utuntur privati homines; aliud solemne, quod fit quodam solemniori ritu, jure, vel consuetudine investita, ut fit contactu Evangeliorum, vel sacrarum reliquiarum. Hoc juramentum solemne aliud *verbale*, quod verbis fit; aliud *reale*, quod contactu rei sacrae peragitur; aliud *mixtum*, quod ex utroque constat. Juramenta solemnia adhiberi in judiciis solent, suntque varia. 1. nuncupatur *juramentum calumniae*, quo actor jurat se litem intentare non animo calumniandi, sed ob veritatem declarandam. 2. est *juramentum malitiae*, quod in progressu litis iudex partibus imponit, ut abstineant ab ordinariis dilationibus. 3. est *juramentum suppletorium*, quo probationum inopia suppletur, ut inquit Hebr. 6. Apostolus: *Omni controversiae eorum finis ad confirmationem est juramentum*. 4. tandem aliud est *necessarium*, quod in causa dubia iudex imponit, quia desunt probationes; aliud *voluntarium*, quod pars parti offert, quodque vitari potest.

IV. Disputant in utramque partem Jurisconsulti, utrum reo, vel actori in causa dubia deferendum juramentum sit, quod *suppletorium* vocant. Communior sententia est, hoc juramentum reo, non actori deferendum esse. Non licet tamen hoc adhibere juramentum, nisi gravissima urgente causa. In causis vero criminalibus huic juramento *suppletorio* locus non est.

V. QUÆST. I. *Quot sunt juramenti conditiones?* RESP. Tres, nempe veritas, justitia, & iudicium. In omni juramento primum necessaria est *veritas*, in cujus confirmatio-

nem divinum testimonium invocatur. Certitudo veritatis consideratur tum ex parte rei juratae, quæ debet esse vera juxta communem intelligentiam, & consuetudinem; ut cum juratur discipulum frequentasse scholam, quod verum est, licet aliquando absuerit: tum ex parte jurantis, videlicet requiritur quod homo rem confirmet juramento, qualem in mente habet, seu prout illam scit: si arbitratur rem esse dubiam, illam jurare ut certam non potest. In juramento promissorio duplex veritas: altera præsens, seu dicti: altera futura, seu facti. Prior sita est in hoc quod jurator nunc habeat animum implendi quod spondet; posterior in rei promissæ executione consistit.

VI. Secunda conditio est *justitia*, quæ excludit a re confirmanda juramento quamcumque rem, dictum, vel factum culpabile, iniquum, & improbum, sive justitiæ, sive alteri cuique virtuti adversetur. Ille igitur in *justitia* jurare dicitur qui rem justam, honestam, licitamque jurat. Tertia conditio est *iudicium* in eo situm, quod homo antequam juret, mature serioque perpendat utilitatem, & necessitatem jurandi. Hæc conditio prudentialis summopere necessaria est, ut juramentum licitum sit, & virtutis actus: priores duæ requiruntur, ne juramentum sit peccatum.

VII. QUÆST. II. *An qui in re levissima falsum jurat, peccet mortaliter?* RESP. Negantem sententiam proscriptit Innocent. XI. num. 24. *Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irreverentia propter quam velit, aut possit damnare hominem*. Gravitas perjurii non desumitur a mendacio sive levi, sive gravi, sive jocofo, sive pernicioso, sed ex irreverentia quæ Deo irrogatur. Gravissima autem injuria Deo fit quoties ille in testem mendacii vel levissimi invocatur. Qui rem dubiam ut certam jurat, perjurus est.

VIII. QUÆST. III. *Licitum ne est rem quam probabilem tantum esse judicas, jurare ut veram?* RESP. Affirmans opinio mihi improbabilis est, quia materia juramenti est veritas non absolute spectata, sed eo modo quo cognoscitur. Ergo si jurator cognoscit rem ut probabilem tantum, nequit illam jurare nisi ut probabiliter veram. Quod alii dicunt, ad juramentum in judicio præstandum requiri certitudinem moralem, in privatis vero juramentis sufficere probabilem, merum commentum est. Eadem quippe ratio formalis est juramenti publici & privati.

IX. QUÆST. IV. *Quæ certitudo requiratur ad*

ad juramentum ? RESP. Certitudo alia evidens, & metaphysica, alia experimentalis, alia moralis, alia probabilis. Aliqui docent, sufficere certitudinem probabilem de re aliqua, ut jurare licite valeas. Quam opinionem rejicio tamquam falsam, ut dictum est: quia juxta Probabilitatem, quælibet opinio probabilis parit certitudinem moralem: aliunde quisque amplecti opinionem probabilem valet ex duabus contrariis: ergo quisque potest eandem rem juramento vel negare, vel affirmare prout sibi placuerit. Hoc est legitimum Probabilismi confectarium.

X. Ad juramentum itaque non sufficit certitudo probabilis, quæ dubitationem non excludit; sed necessaria est certitudo, non mathematica, sed moralis, omnis prudentis dubitationis expert. Certitudo necessaria pro licito juramento niti debet *certissimis argumentis*, ut inquit Catechismus Tridentinus 3. p. in 2. præc. Decal. sec. 2. & communis Theologorum doctrina hæc est. Docent quoque aliqui, ad juramentum præstandum in judicio requiri certitudinem experimentalem, qualis habetur per visum: quia testes de auditu non admittuntur. Extra judicium vero sufficere testem unum fide dignum, ut jurare quis licite possit. Sed dicendum tam intra, quam extra judicium neminem posse jurare ut veram rem quam ab unico teste audivit, sed debet eam jurare eo modo quo illam scit; nempe vel quia oculis comperit eam habet, vel quia narratione, aut attestazione ab aliis accepit. Cur coram judice jurare verum est quod ab unico teste, licet fide digno, scitur? Quia unus testis tantam non præbet certitudinem, quanta necessaria est ad licitum juramentum, institutum ad confirmandam veritatem. Qui narrat rem ut auditam ab unico teste, suo juramento non confirmat veritatem, cum nihil ponderis ipse præbeat sed quod audivit, testatur. Ne multa: quod ex auditu & relatione tantum scis, jurare dumtaxat debes te ex auditu scire: & quod tibi constat ex visu, jurare debes tibi ex visu constare.

XI. Gravissima diligentia adhibenda est in inquirenda veritate necessaria ad juramentum. Si accedat quod res confirmanda juramento sit magni momenti, in qua nempe agitur de damno, aut utilitate proximi, ex alio titulo, nempe justitiæ, major requiritur diligentia, ut vitetur damnum proximi. Prior diligentia requiritur ex titulo Religionis, ut vitetur perjurium. Quare qui negligens graviter est in inquirenda veritate

juranda, graviter peccat, quia periculo pejerandi se exponit. Similiter graviter peccat qui persuadet alicui ut juret rem quam iste ignorat, ut omnes adfirmant.

XII. QUÆST. V. *An defectus justitiæ in juramento assertorio sit peccatum mortale*? RESP. Si assertio jurantis sit peccatum mortale defectu justitiæ, est peccatum mortale: si vero assertio quæ juramento firmatur, est tantum peccatum veniale, veniale quoque erit abusus juramenti. Defectus judicii communiter est peccatum veniale, quando res quæ juratur, evidens juranti est, solumque absque necessitate jurat. Si vero defectus judicii sit in inquirenda juramenti veritate, tunc negligentia potest esse gravis, & mortifera.

C A P U T VI.

De juramento promissorio.

I. QUÆST. I. *An defectus veritatis de præsentis, vel de futuro in juramento promissorio semper sit peccatum mortale*? RESP. Omnes fatentur defectum veritatis de præsentis esse peccatum mortale: quia respectu veritatis præsentis juramentum promissorium convenit cum assertorio. Similiter defectus veritatis de futuro in gravi peccatum mortale est, ut omnes adfirmant. Disputant vero, num peccatum mortale sit, quando res jurata levis est? Alii adfirmant, alii negant. Aliqui distinguunt materiam levi in integram, & in partialem. Jurasti erogare decem obolos: erogas novem, retento uno. Isti leviter te peccare ajunt: quia, inquit, non deest tota veritas juramento, sed tantum minima pars. Auctores utriusque sententiæ hanc tertiam rejiciunt in inutilem, & ineptam: quia admisso quod defectus integræ materiæ sit mendacium, etiam defectus materiæ partialis mendacium est. Mendacium autem in juramento infert perjurium. Inepta quoque est opinio hæc, quia vix in praxi accidit. Quis enim adeo demens est ut velit ob rem levissimam, impleta maiori parte, lædere juramentum? Rejuncta igitur hac opinione, quænam ex duabus extremis opinionibus est probabilior, quando tota & integra materia levis juramento confirmata omittitur?

II. Mihi probabilior videtur sententia adfirmans, te peccare mortaliter in proposito casu: Eam S. Thomas 2. 2. qu. 89. art. 7. docet his verbis: *In juramento quod præstatur*

tur de his que sunt fienda a nobis, obligatio cadit e contra super rem, quam aliquis juramento firmavit. Tenetur enim aliquis ut faciat verum esse id quod juravit, alioquin deesse veritas a juramento. Eandem doctrinam defendit S. Antoninus, & S. Raymundus, Catechismus Tridentinus, Gesonius, & alii gravissimi Theologi. Ratione confirmatur sententia hæc. Juramenti promissorii veritas est executio rei futuræ, sicut veritas assertorii est res præsens. Defectus veritatis præsentis etiam levissimæ rei in assertorio est perjurium mortale. Ergo similiter defectus veritatis futuræ in promissorio est perjurium letale. Confirmatur. Ideo in juramento assertorio defectus veritatis in re levissima est semper peccatum mortale, quia Deus adducitur in testem falsitatis. Sed quoties non impletur res promissa confirmata juramento promissorio, Deus adducitur in testem mendacii. Ergo committitur perjurium mortale. Mirifica sunt responsa quæ Cardenas, La-Croix, & alii præbent: idcirco brevitate studio illa prætereo. Lege Tom. 3. Theol. Christ. lib. 5. diff. 2. cap. 1. Vix eximi potest contraria opinio a thesi damnata: *Vocare Deum in testem mendacii levis* &c. Sententia nostra intelligitur de juramenti serio & animo deliberato factis; secus de illis quæ edunt matres verberandi filios aliisque similibus. Peccat mortaliter juxta omnes, qui sub juramento rem promittit animo dubio illam implendi.

III. QUÆST. II. An mortaliter peccet contra Religionem qui jurat se aliquid grave peccatum patraturum? RESP. Adfirmant omnes. Excusant vero non pauci a peccato gravi eum qui juraret se patraturum peccatum veniale, ut videre licet apud Salmanticenses tract. 17. cap. 2. punct. 5. n. 54. Verum opinio hæc mihi non probatur. Qui jurat sine animo jurandi, mortaliter peccat. Cur? Quia abutitur juramento. Sed peior, ut mihi videtur, abusus est, dum quis juramento abutitur ad confirmandam iniquitatem patranda.

IV. Quod peccatum mortale sit jurare sine animo jurandi, patet ex thesi 25. proscripta ab Innoc. XI. Qui jurat falsum sine animo jurandi etiam in materia levi, peccat mortaliter, quia abutitur juramento in confirmationem mendacii. Qui jurat commisionem peccati venialis, Deum adducit in patrocinium iniquitatis. Gravitas autem perjurii non tam desumitur a gravitate materie, quam a gravi injuria illata majestati, & sanctitati divine.

V. P. La-Croix lib. 3. p. 1. dub. 14. n. 277. docet cum multis, quos citat, non peccare mortaliter qui jurat verum sine animo jurandi in materia levi, dummodo non fiat juramentum in judicio, in contractu, aut in simili negotio. Pro hac opinione citatur etiam P. Suarez. Verum quomodo eximi a præfata thesi damnata hæc opinio possit, mihi non constat. Quare probabilioris judico sententiam contrariam Cajetani, Armille, & aliorum docentium, hunc peccare mortaliter ob sacrilegium juramenti abusum. Qui enim jurat sine animo jurandi, intentionem efficacem jurandi habet, & inefficacem non jurandi. Pendet utique juramentum ab intentione hoc in sensu ut homo non ex subreptione, non ex lapsu lingue, sed sciens & advertens, seu de liberato animo jurare debeat. Porro quando sciens & advertens jurat, non est in ejus potestate suspendere intus intentionem jurandi. At reipsa suspendit, inquit, animum jurandi, licet extrinsecus juret. Respondeo suspendere inefficaciter. Quoniam dum extrinsecus jurat, hæc intentio quæ foras erumpit, efficax est, & prævalet intentioni interiori: ideo sic jurans revera peccat. Similiter qui jurat animo non se obligandi, reipsa obligatur. Juramentum enim includit obligationem. Ergo qua voluntate quis vult juramentum, eadem vult, aut velle debet quod necessario juramentum consequitur.

CAPUT VII.

De juramento doloso, equivoco, & amphibologico, & de restrictionibus mentalibus.

I. PAUCA delibabo ex diff. 3. lib. 5. Tom. 3. Theologie Christ. Plato, Origenes, S. Hilarius, S. Joannes Climacus, Martinus Dumienensis, Cassianus licitum mendacii usum in extrema necessitate docuerunt. Ex ethnicis Aristoteles, ex Patribus Lactantius, S. Basiliius, S. Gregorius, sed præ omnibus S. Augustinus calamum acuit contra mendacium duobus integris libris, quorum unus est de mendacio, alter contra mendacium. Eorundem synopsis texui loc. cit. Doctrinam Augustini utpote evangelicam adoptarunt omnes christiani Doctores, quorum nemo post Augustinum, licitum in quovis casu mendacium propugnavit umquam.

II. Decimo sexto cadente sæculo, Probabilismo invecito, restrictionum mentalium us-

sus maxime prodiit. Inter ceteros recentiores Theologos, qui latius, simulque laxius, ut mihi videtur, restrictionum mentalium inventum amplificaverunt, sunt P. Sanchez, & P. Tamburinus. Paucis doctrinam istorum perstringam.

III. Sanchez *lib. 3. in Decal. cap. 6. n. 15.* „ Possunt absque mendacio verba usurpari, „ licet ex sua significatione non sint ambigua, nec eum verum sensum admittant „ ex se, nec ex circumstantiis occurrentibus; sed tamen verum sensum reddant ex „ aliquo mente proferenti retento, quodcumque illud sit; ut si quis (hic incipit propositio damnata ab Innoc. XI.) *vel solus „ vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio sine jure se non fecisse aliquid quod revera fecit, intelligendo intra se „ aliquid aliud quod non fecit, vel aliam viam,* (Sanchez habet *aliam diem* : & hæc est vera lectio : mendum siquidem irrepsit in propositionem damnatam) *vel quodvis aliud additum verum ; revera non mentitur, nec est perjurus.* (Hucusque propositio damnata.) Sed tantum (persequitur Sanchez) non dicit veritatem determinatam; quam audientes concipiunt, & verba in se significant, sed aliam veritatem disparatam, „ Plures suæ opinionis patronos recenset, nimirum Navarum, Valentiam, Salomem, Toletum, Manuelem, Philarchum, Suarez, Leonardum. Probat vero suam sententiam auctoritate Christi Domini, qui Joan. 7. dixit : *Non ascendam ad diem festum* : „ & tamen (inquit Sanchez) statim ascendit : quæ tamen oratio vera „ fuit ex addito mente Christi retento, scilicet, non *ascendam manifeste* : quem sensum ea verba ex se non faciebant, „ Plura alia argumenta tum ex Scriptura, tum a ratione petita promit, quæ missa facio, ut alias hujus doctrinæ regulas describere persequar.

IV. Eodem capite num. 19. hæc habet, *Causa vero utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa.* Hæc est propositio 27. ab Innoc. XI. damnata. Addit vero n. 22. sub finem, causam utendi his amphibologiis esse posse jocum, seu recreationem. Verum, inquit, sit iuramentum adesset, esset manifesta culpa; *at sola esset venialis.*

V. Idem num. 24. *Potest testis prædictis equivocationibus uti, etiamsi alias juridice rogetur, quotiescumque tenetur ob aliquam causam ferre testimonium, ut quia notabile damnum ipsi sequetur &c.* Quia cum ea causa excusante non teneatur, *vere dicit se nescire, non vidisse, non audivisse, intelligendo, ita ut dicere teneatur.*

VI. Idem num. 29. hæc scribit. „ Quando taxa alicujus rei est injusta, pluris „ vendens, aut defraudans in pondere, & „ mensura, ita ut sibi satisfaciatur pro pretii „ injustitia, & reddat correspondentes merces pretio dato, potest hic rogatus a iudice, an pluris vendiderit, vel defecerit „ in pondere, id negare, asserereque, se pretio taxato vendidisse, & integre pondus „ & mensuram tradidisse intelligendo hæc : „ *Ita ut pluris vendens, aut deficiens in pondere, & mensura deliquerit.* Quippe absque delicto utrumque fecit. Atque ita *vere dicit se integre tradidisse, nempe quatenus tenebatur eo pretio accepto, nec excessisse delinquendo. Atque ad hoc satis est „ opinionem esse probabilem, eam taxam non obligare.* „ Non modo restrictiones mentales, seu mendacia hic docentur, verum etiam Reipublicæ regimen penitus convellitur. Si opinio probabilis satis est ut subditi valeant Principatus sanctiones contemnere, aliasque, quas ipsi probabiliter justiores existimant, substituere; actum est sane de Republica.

VII. Idem num. 31. hæc scribit. „ Quanto deducitur, eum cui licitum est aliqua „ bona abscondere, eo quod illis ad vitam „ sustentandam egeat, ne a creditoribus capiat, & sic cogatur mendicare, posse „ rogatum a iudice jurare se nulla bona abscondita habere (atque idem possunt jurare id scientes, dummodo ipsis constet, „ licite eum abscondere ad hunc finem) intelligendo secum : *Non habere bona abscondita que iudici manifestare teneatur.* „ Sermo est non de extrema, sed gravi necessitate. Vult siquidem, debitorem posse retinere bona creditoris, ne cogatur mendicare, & insuper jurare se ea non retinuisse. Quid validius ad fraudes invehendas omnes, & debitorum solutionem eludendam?

VIII. Idem num. 32. „ Sexto deducitur, „ quoties quispiam a cuiusvis debiti obligatione liber est, posse rogatum a iudice de „ illo id negare, intelligendo intra se, *ita „ ut debeat* : quia respondet ad debitam iudicis mentem. Qua ratione optime Co-

„ varruvias , Cepola , & Azorius docent ,
 „ cum qui mutuo nummos acceptos solvit ,
 „ posse a iudice rogatum de mutuo , jurare
 „ se illud non accepisse , intelligendo , ita
 „ ut teneatur solvere . Idem docent Suarez ,
 „ Porraldus . Atque idem dicendum est , si
 „ quacumque alia ex causa ab eo mutuo sol-
 „ vendo liber esset . Atque idem credo , si
 „ tunc non tenetur solvere , eo quod terminus
 „ ad quem mutuum datum fuit , non est im-
 „ pletus , vel pre paupertate excusatur debi-
 „ tor a tunc solvendo „ .

„ IX. Idem num. 36. „ Nono deducitur , cre-
 „ ditorem virtute instrumenti publici exi-
 „ gentem coram iudice debitum , vulgo ex-
 „ cutando por la deuda , posse iure jurando as-
 „ serere quantitatem in eo instrumento con-
 „ tentam esse sibi debitam prout iure debetur ;
 „ etsi pars illius summe debitæ soluta
 „ sibi sit ; si tantumdem pecuniæ , quantum
 „ dem solutum est , sit alia via sibi debitum ;
 „ de quo nullum est instrumentum publicum ,
 „ virtute cuius exigatur . . . dummodo tam-
 „ en præiudicium non contingat alterius
 „ creditoris „ .

„ X. Idem num. 37. „ Decimo deducitur , si
 „ per iniuriam extorqueatur promissio iura-
 „ ta alicujus pecuniæ dandæ , licere juranti
 „ uti hac æquivocatione : Juro tibi me nu-
 „ meraturum pecuniam , intelligendo ut ille
 „ casus tibi regatur a verbo juro ; ita ut
 „ sensus sit : Tibi juro fore ut numerem pecu-
 „ nias , siue tibi , siue alteri : quod ea ora-
 „ tio patiat utrumque sensum „ .

„ XI. Idem num. 38. „ Sed an liceat tunc
 „ jurare , retinendo mente hanc conditio-
 „ nem : Juro me daturum , si tibi secluso ju-
 „ ramento sum debitor ? Aliqui negant , du-
 „ cti quod ea verba hanc amphibologiam
 „ non patiantur in communi hominum sen-
 „ su : Caietanus , Aragon , Soto . At reten-
 „ ta nostra sententia , numero decimo quinto
 „ tradita , dicendum est , id licere . Quia ni-
 „ hil refert verba eam amphibologiam non
 „ pati , & cogit necessitas ea uti . „ Porro
 „ numero decimo quinto citato docet : Cur er-
 „ go erit mendacium uti verbis ex se non am-
 „ biguis , si ex conditione in mente retenta ve-
 „ rum sensum efficiunt ? . . . Hoc est utilissi-
 „ mum ad tegenda multa que tegere opus est ,
 „ nec regi absque mendacio possent , nisi modus
 „ hic esset licitus . Quia verba ex se ambigua non
 „ passim inveniuntur .

„ XII. Idem num. 39. „ Undecimo deduci-
 „ tur , coactum aliquam accipere in spon-
 „ sam , quam ducere non tenetur , posse ju-
 „ rari .

Tom. I.

„ rare se accepturum , intelligendo intra se :
 „ Si teneor , vel si postea placuerit mihi . „
 „ XIII. Idem num. 40. „ Decimo tertio ad-
 „ alteram rogatam a marito , an adulte-
 „ rium admisit , posse jurare se non fre-
 „ gisse matrimonium . . . Similiter potest
 „ jurare se non fecisse , intelligendo intra se
 „ ut tibi revelem .

„ XIV. Idem num. 43. „ Decimo quinto de
 „ ducitur , eum a quo mutua pecunia peti-
 „ tur , quam revera habet , posse iure iu-
 „ rando affirmare se eam non habere , in-
 „ telligendo intra se , ut mutuo det , quan-
 „ do non tenetur mutuare . Ita Navarrus ,
 „ Philarcus , Sayro . . . At contrarium te-
 „ nent Corduba , Lopez , Henriquez . At cre-
 „ do priorem sententiam esse veriorem quo
 „ ad hoc ut ille non sit perjurus : quia in
 „ suo sensu verum dicit ; cum sensus sit :
 „ Non habeo ut tibi mutuare velim . Qua-
 „ re ad veritatem hujus juramenti nihil re-
 „ fert , utrum ille teneatur mutuare , nec ne .
 „ Et ita non oportet addere illam limitatio-
 „ nem , quam prædicti Doctores addunt , quan-
 „ do non tenetur mutuare „ .

„ XV. Idem num. 44. „ Ultimo deducitur ,
 „ poenitentem temere rogatum , an hoc vel
 „ illud peccatum falsus sit , posse jurare se
 „ non confessum , intelligendo , ita ut teneatur
 „ illi explicare „ .

„ XVI. Ut plenior recentioris Theologiæ
 „ notitia habeatur , lubet pauca adicere ex
 „ Tamburino , qui præ ceteris antiquæ doctrinæ
 „ regulas temperavit , atque humanitati
 „ accommodavit . Libro itaque 2. in explic. De-
 „ cal. cap. 3. §. 2. n. 1. hæc docet . „ Quæstio
 „ est an liceat juranti accipere verba in a-
 „ lio sensu ab illo quem ea præferunt . Ju-
 „ ro v. g. per Deum , me hac nocte non dor-
 „ mivisse , intelligendo , vestitum : me non
 „ habere pecuniam , intelligendo , quam ti-
 „ bi elargiri velim : uxorem , vel maritum
 „ matrimonii leges non fregisse , intelligen-
 „ do manifeste : non deberi a me tibi cen-
 „ tum , intelligendo , ita ut ea non possim
 „ mihi compensare cum aliis centum quæ
 „ tu mihi debes &c. „

„ Resp. Licere , ut iidem docent (nempe
 „ Lessius , Castropalaus , Rebellus , Bo-
 „ nacina) & docetur passim , præsciudendo
 „ tamen a damno quod doloso hoc juramen-
 „ to iniuste facerem ; etiam si quis non sit
 „ rogatus jurare , sed se offerat . „

„ XVII. Idem ibi num. 4. „ Quando verba
 „ nullo modo ex se patiantur talem æ-
 „ quivocationem , seu mentis restrictionem ;

M 3

„ li-

„ licet ne aliud intelligere solum ex mea
 „ mera voluntate ? Juro v. g. me non dor-
 „ miſſe , intelligendo me non comediſſe . Quo
 „ pacto materialiter ſolum dico me dormi-
 „ viſſe , non ſignificative .

„ Reſp. Sanchez negat licere : quia non
 „ eſt in cuiuſvis arbitrio ſignificationem ver-
 „ borum imponere . Verum hæc ratio non
 „ poteſt avellere me a probabilitate , quod
 „ liceat . „

XVIII. Martinus Bonacina fere omnes
 propoſitiones , quas ex Sanchez retulimus ,
 exciſiſſe & laxitatem clarius docuit . U-
 nam & alteram iſthuc tranſcribam . Ita-
 que Tom. 2. diſp. 4. qu. 1. punc. 12. num. 5.
 hæc habet . „ Quinto eum qui habet juſtam
 „ cauſam celandi aliqua bona , ne capiantur
 „ a creditoribus , quæ ſibi neceſſaria ſunt ad
 „ vitæ ſuſtentationem , & ſine quibus coge-
 „ retur mendicare , poſſe negare ſe occultaf-
 „ ſe , intelligendo quæ non poſſet occultare ,
 „ vel quæ teneatur manifeſtare . Idem re-
 „ ſpondere poſſent teſtes ſcientes ipſum li-
 „ cite occultafſe : tum quia hæc reſponſio
 „ non eſt contraria intentioni interrogantis ,
 „ ſed potius eſt ipſius menti conformis : tum
 „ quia adest juſta cauſa utendi reſtri-
 „ ctione , vel amphibologia . „

XIX. Idem Bonacina *ibidem* . „ Sexto a-
 „ dulteram quæ petitur a marito , an ſit a-
 „ dulterata , poſſe negative reſpondere , in-
 „ telligendo , ut teneatur illi revelare . „

XX. Idem Bonacina *ibid.* num. 8. „ Hinc
 „ colligi poteſt , venditores qui , cum non
 „ poſſent alia via pretium juſtum ab emptore
 „ obtinere , jurant rem tanti ſibi ſteſſe
 „ alio ſenſu quam emptor participat , non
 „ ſolum ad quidquam non teneri præciſe ra-
 „ tione juramenti , ut patet ex primo quæ-
 „ ſito ; verum neque videri mortaliter pec-
 „ care , ſi non aſſerant damnum notabile par-
 „ ti , nec intendant eo pacto decipere , aut
 „ obtinere aliquid ſupra juſtum , aut extor-
 „ quere pretium rigorofum , quo noluiſſet
 „ emptor emere . „

§. I.

*Quid ſenſerint poſteriores Theologi poſt
 damnatas theſes ab Innoc. XI.*

I Antequam ultra provehor , ne invidiam
 conſlare videar , ſciat lector teſtari Lumbier
 apud Cardenas diſſ. 19. c. 1. n. 5. pluſquam
 quinquaginta auctores cuiuſcumque inſtituti
 propugnafſe theſes proſcriptas de mentalibus
 reſtri-
 ctionibus . Ex Dominicanis citantur Fer-

re , Candidus , Zanardus , La-Cruz , & alii :

II. Poſteriores Theologi variis diſtinctioni-
 culis eludere tentarunt theſum proſcriptionem .
 Diſtinxere reſtri-
 ctiones in pure mentales , & in non pure mentales . Illas , ſecus
 iſtas , damnatas contendunt . Alii diſtinxerunt
 veritates in duas claſſes , aientes alias
 eſſe communicabiles , alias incommunicabiles .
 Poſtremi docent nos poſſe uſurpare verba in
 ſuppoſitione materiali , ut ipſi dicunt , ſeu in
 ſenſu in quo nihil ſignificant . Interrogatus
 Sempronius num ſciat , num commiſerit delictum ,
 reſpondet , Neſcio , non feci . Hæc
 verba nihil ſignificant ac ſi eſſent prolata a
 piſtaco quando cauſa gravis adest veritatis
 occultandæ . Hanc doctrinam præ ceteris di-
 latavit P. Carolus Ambroſius Cattaneus .

III. P. Viva in commentariis ad propoſi-
 tiones damnatas num. 1. hæc ſcribit . Utra-
 que propoſitio a plurimis primi ſubſellii DD.
 videbatur doceri apud Dian. p. 2. tr. 15. reſol.
 25. & p. 3. tr. 6. reſol. 3. & apud Sanchez
 lib. 3. cap. 6. n. 15. & 19. & non nemo ad
 quinquaginta DD. laudat pro utraque propoſi-
 tione . Verum , ſi attente mens plerorumque
 iſtorum cum eodem Sanchez inſpiciatur , &
 ſi advertatur ad caſus in quibus docent hæc
 amphibologias licere , & eorum fundamenta ,
 liquido apparebit eos nolle licitas eſſe reſtri-
 ctiones pure mentales , quas Pontifex ut men-
 dacia damnat , ſed ſolum reſtri-
 ctiones non pure mentales , aut equivocationes , & ad ſum-
 mum locutionem materiale .

IV. Damnarunt ergo Pontifices ſummi pro-
 poſitiones chimæricas , quæ in nullo reperiun-
 tur Theologorum ? Dum Janſeniſtæ ſimili ef-
 fugio arguantur , ſe damnare quinque pro-
 poſitiones , ut ſacent , at eaſdem non reperi-
 ri in Janſenio ; quid reſpondet P. Viva cum
 ceteris ? Utique Romanâ Sedes definivit quin-
 que propoſitiones reperi in libro Janſenii ;
 at non definivit theſes de reſtri-
 ctionibus mentalibus reperi in Sanchez , in Tamburino ,
 in Eſcobario , & ceteris quinquaginta indi-
 catis a Lumbier . Ceterum licet hoc factum
 non declaraverit Eccleſia ; juxta tamen omnes
 critices regulas verum eſt : & dum il-
 lud negat P. Viva , neceſſario inferitur , da-
 mnationem pontificiam fruſtraneam eſſe . Nul-
 la quippe doctrina damnata eſt , juxta P. Vi-
 va , quæ reperiatur in aliquo Theologorum .
 Nam Sanchez , Tamburinus , & alii citati a
 Lumbier laxius ceteris ſcripſerunt de reſtri-
 ctionibus mentalibus : in iſtis teſte P. Viva
 non reperiatur doctrina damnata : ergo nul-
 libi in rerum natura reperiatur doctrina da-
 mnata .

mnata. Ergo chimericas theses damnavit Romana Sedes. Hæc absurda confectaria merito omnes improperamus Janfenistis. At qua via possit P. Viva se ab iisdem defendere, sane non video. Ad Casuistas Dominicanos supra indicatos quod attinet, sincere ego fateor illos docuisse damnatas aliquas theses. At hanc sinceram confessionem de Sanchez, de Escobar, de Tamburino, de Castropalao, aliisque edere recusat P. Viva cum aliis.

V. P. La-Croix lib. 3. cap. 2. dub. 4. §. 13. n. 295. hæc scribit: *Secundum ante dicta debent nunc post damnationem propositionum re-latarum limitari multa, quæ passim inveniuntur apud graves auctores, quos referunt Wilb Sandæus ad propositionem 26. damnatam supra Moya Tom. 2. disp. 1. qu. 6. qui uti Cardenas c. 6. caute est legendus, quia quedam ponunt quæ merito limitari debent.*

VI. Addo ego, cautissime legendos esse in hac materia P. Viva, & Sporer, qui ultimus tract. 3. cap. 1. sect. 3. n. 106. contra iudicium P. La-Croix, legendum de hoc argumento proponit P. Cardenas tanquam *sat-is liberalem* in explicando dictas theses. Non raro discrepant inter se benigni Casuistæ. P. Didacus de la Fuente Hurtado, & P. Carolus Cafnedi, ut mihi videtur, post damnatas theses defendunt restrictiones pure mentales esse licitas ex causa honesta, vel non esse damnatas, ut palam feci *loc. cit. c. 16.*

§. II.

Vera doctrina proponitur, & paucis refellitur doctrina plurium recentiorum.

I. Licitum est locutione amphibologica, seu æquivocatione, quæ aut vi verborum, aut ratione circumstantiarum, juxta communem intelligentiam, plures excipit sensus intelligibiles ab audiente, veritatem occultare; sed non semper hæc amphibologia occurrit, neque semper sufficit ad occultandam veritatem, potissimum dum interrogans urget ut sine æquivocatione loquamur; propterea alia via occultanda sunt secreta, quæ revelari sine peccato nequeunt.

II. Prima pars propositæ sententiæ constat ex pluribus Scripturæ sanctæ exemplis. *Vos ascenditis ad diem festum hunc, ego autem non ascendo ad diem festum istum, quia meum tempus nondum impletum est* &c. Jo. cap. 7. Rursus Luc. 24. *Et ipse se finxit longius ire.* Advertendum cum S. Augustino, Christum Dominum plurima in Evangelio

figurare, & sub parabolarum tegumentis locutum fuisse: & quæ imperitis mendacia videntur, mysteria esse, figuratasque locutiones. Porro locutiones figuratas, quibus usi sunt Scriptores divini, adhibere minime possunt homines privati. Alioquin commercium, & societas humana continuo perirent. Quod ut caveret Christus Dominus dixit: *Sit sermo vester, est est, non non.* Urgente dumtaxat necessitate occultandi aliquod grave secretum, licitum est uti illa æquivocatione quæ plures admittit sensus ab audiente aut vi verborum, aut ratione circumstantiarum intelligibiles. Quod autem audiens non advertat sensum quem qui loquitur intendit, ex illius osecantia profici-scitur. Doctrina hæc communis est penes omnes.

III. Non semper tamen occurrunt locutiones istæ amphibologicæ, quibus occultari absque mendacio possit veritas. Et hoc est punctum præcipuum adversus plures recentiores, qui post damnatas restrictiones mentales ab Innoc. XI. scripserunt. Isti enim contendunt semper adesse locutiones amphibologicas ad occultandam quamcumque veritatem alicujus momenti. Nos contra dicimus aliqua occurrere facta quæ admittunt locutiones æquivocas, quarum usus licitus est in tali casu. Plura vero facta de quorum veritate, vel falsitate interrogamur, sunt quæ nulla locutione amphibologica occultari valeant. Et tum veritas aut custodienda, aut manifestanda est juxta circumstantiarum diversitatem. Exemplo res clarior fiet. Uxor adultera vitam amittit, si adulterium, marito pugione districto illam impetenti fateatur: nulla occurrit vera, & extrinseca amphibologica locutio, qua occultare crimen queat. Quid tum agendum? Nos cum S. Augustino dicimus, moriendum potius esse quam mentiendum. Contra nonnulli docent, semper adesse locutiones æquivocas, quibus occultari veritas possit, & in tuto collocare vitam propriam. Quenam sunt istæ locutiones æquivocæ, & amphibologicæ? Sunt sequentes, reponunt illi. *Datur scientia communicabilis, & incommunicabilis.* In tali casu *verba nihil significant.* Quando, inquit, manifestari veritas nequit absque vitæ iactura, tunc adhibenda est scientia incommunicabilis; seu neganda est absolute veritas, quia non est communicabilis; vel tunc verba nihil significant. Si hæc non sunt restrictiones omnino mentales, quænam erunt? Recentiores non pauci, ut elu-

derent damnationem thesum, cœperunt vocare restrictiones omnino mentales non omnino mentales, sed exteriores. Alii dicunt, damnatum esse usum restrictionum mentalium passim, & pro quacumque re levi, secus ulum moderatum, & in re gravioris momenti. Quæ interpretatione rejicimus tamquam commentitia & vana.

IV. Auctores qui ante Vener. Innoc. XI. propugnarunt licitas restrictiones mentales, defendebant quoque licitum esse easdem juramento confirmare. Et quia res incredibilis apparet, lubet verbis eorumdem factum rescribere. *Ex his collige cum Trullench. quamdam regulam notatu dignam: quotiescumque licitum est uti oratione ambigua, vel tacita restrictione, licitum est etiam uti juramento, si necessitas, vel notabilis causa id possulet, vel utilitas corporis, aut honoris, aut rerum familiarium, vel si intercedat injusta interrogatio facta illi qui amphibologice loquitur.* Ita Antonius a Spiritu sancto *tr. 5. de jur. disp. 1. sect. 9. n. 52.* & pro hac opinione citantur Lessius, Castropalaus, Trullenchus, Malleus, Diana, & alii. Hinc collige quam periculosus sit usus Probabilismi. Ante Innoc. XI. vulgata penes non paucos erat doctrina & de licito restrictionum mentalium usu, & quod eadem restrictiones confirmari juramento possent. Damnatae sunt restrictiones ut mendacia, & juramenta easdem confirmantia ut perjuria. Plures nunc vigent opiniones magnopere laxæ. Forſitan poſteri Pontifices easdem damnabunt. Cavendum itaque nobis est ab eisdem.

V. Confessarius interrogatus num sciat aliquod peccatum quod audivit in confessione, respondere jure, & licite absque mendacio potest se nescire, & suam negationem juramento firmare: quoniam præsumitur interrogari ut homo, & ut homo revera ignorat peccatum istud, ut cum S. Thoma in *Supplem. quest. 11. artic. 1. ad 3.* omnes Theologi docent. Quandoquidem jure præsumitur, ut dictum est, Christianorum neminem interrogare Confessarium ut Confessarium.

VI. Quid, si interrogator iniquus imperet Confessarium ut Confessarium, illumque urget ut revelaret crimen auditum in confessione? Docent aliqui, posse hoc quoque in casu Confessarium negare se audivisse peccatum quod revera audivit. Nos vero dicimus, nullo modo posse, vel debere Confessarium hoc modo respondere. Ta-

lis quippe responsio manifestum continet mendacium. Siquidem dum improbus interrogator limitat suam interrogationem ad notitiam habitam in confessione, seu ad Confessarium ut ministrum Dei, tunc fieri distinctio nequit duplicis personæ, humanæ, & divinæ. Quid ergo? Revelandum ne peccatum est, & violandum sigillum sacramentale? Absit. Qua itaque via custodiendum? Hoc in casu debet Confessarius apostolico pectore, & evangelica fortitudine sceleratissimam interrogationem his verbis repellere: An ignoras, insanum caput, interrogationem tuam esse sacrilegam? An te latet Dei ministrum de auditis in sacramentali confessione neque adfirmare, neque negare quidquam posse? Divino ministerio, quo fungor, gravem inferrem maculam, si quidpiam in utramque partem hiscerem. Apage ergo cum iniqua tua interrogatione. Hanc doctrinam sanguine confirmavit invictus Martyr S. Joannes Nepomucenus. Hanc viam insistere Confessarius debet, siue audierit, siue non audierit in confessione crimen de quo interrogatur. Hæc ratio custodiendi sigilli sacramentalis non securior modo est, & sacramenti sanctitati, & ministerii dignitati magis consentanea, verum etiam necessaria. Idque sequenti exemplo evinco. Mater flagitii a filia patrati conscia eam ad Confessarium ducit, ut crimen confiteatur. Post confessionem filia continuo mater se tribunali sistit, doloremque conceptum ob violatam pudicitiam filia patefacit Confessario, eumque rogat ut in quale qua solamen sibi dicat, num filia saltem sincere, & dolenter suum confessam sit flagitium. Quo se vertet tunc Confessarius? Si adfirmet filiam confessam esse peccatum suum, sigillum violat. Si neget, pariter sigillum infringet. Falluntur qui pro custodia sigilli sacramentalis, vel alterius secreti negationem suggerunt ceu unicum remedium. Unica enim ratio secuta & tuta est repulsio, & obiurgatio severa interrogatoris, eidemque patefacere, quam sit sacrilega sua interrogatio. Si plura cupis de restrictionibus mentalibus, & de juramento doloſo, consule *Disp. 3. 4. 5. & 6. Tom. 3. & 4. Theol. Christi.*

CAPUT VIII.

*De perjurio, & juramenti interpretatione,
& dispensatione.*

I. **Q**UÆST. I. *Quid, & quotuplex sit perjurium?* RESP. Perjurium presse acceptum est mendacium juramento firmatum. Triplex distingui perjurium solet. 1. cui deficit veritas, cui deficit justitia, dum quis rem illicitam jurat. 3. cui deficit judicium, cum quis temere, sine justa causa jurat. Hæc duo ultima improprie, & lato modo perjuria vocantur.

II. Perjurium gravissimum peccatum est, & post blasphemiam, & idololatriam, excedit omnium delictorum malitiam. S. Thomas, & alii graviores Theologi docent, perjurium esse ipso homicidio gravius. Quandoquidem perjurium est contra præceptum primæ Tabulæ, & directe ac proxime contra Deum. Homicidium vero est contra præceptum secundæ Tabulæ, & contra humanam justitiam. Tandem perjurium elevat, & destruit certitudinem divini testimonii. Quare leges cum civiles, tum canonicæ gravissimas statuerunt adversus perjuros pœnas, quas hic recensere non vacat.

III. PRIMA REGULA interpretandi juramenta traditur 2. 2. q. 89. a. 7. ad 4. a S. Thoma, & est ejusmodi. Jurans sine dolo obligatur secundum intentionem jurantis; jurans vero cum dolo secundum sanum intellectum ejus cui juratur. In juramento promissorio, in quo interpretatio proprie locum habet, juramentum accipiendum est secundum intentionem jurantis, quando is bona fide jurat.

IV. REGULA SECUNDA. Multæ conditiones subintelliguntur in juramento promissorio. 1. Si Superiori placuerit. 2. Si res in eodem statu permanferit, seu si non fuerit graviter immutata. Promissisti cum juramento nuptias puellæ bonæ famæ, & sanæ. Si hæc malæ famæ, infirma evadat, eam ducere non astringeris. 3. In donatione, si alter ingratus non existat. 4. Si is cui facta promissio est, eam acceptavit, aut tacite non remisit. 5. Juramentum personale est, nec transit ad heredes, ad quos tamen transit obligatio contractus jurati. 6. Si juramentum sit alicui in dignitate constituto, transit ad ejusdem successores, si nomen exprimat dignitatis. Si nomen dignitatis sileatur, successorii renovandum juramentum

est. 7. Qui jurant stare sententiæ arbitrarium tali die ferendæ, transacto die cessat juramentum. 8. Juramentum nunquam cedere debet in damnum tertii. 9. Juramentum dubium pro lege, non pro libertate interpretandum est.

V. QUÆST. II. *Quot modis juramentum cesset?* RESP. Quatuor modis. 1. Superioris absolutione; 2. commutatione; 3. remissione creditoris; 4. relaxatione judicis. Juramenta Deo facta votorum naturam imitantur. Qui possunt vota, possunt & juramenta irritare. Similiter qui habent potestatem dispensandi, vel commutandi vota, possunt dispensare, vel commutare juramenta Deo facta. Delegati tamen ad dispensandum in votis nequeunt dispensare in juramentis. Quoniam duo hæc vincula sunt diversi generis, nec unum ab altero pendet.

VI. Pontifex nequit juramentum homini factum relaxare, nisi adsit justa causa. Justa causa duplex; altera bonum commune, altera pœnam creditoris respicit. Indignitas quoque personæ cui factum juramentum est, causa relaxandi esse valet. Juramenta insuper gravi metu, aut dolo extorta relaxari queunt.

CAPUT IX.

De adjuratione, & exorcismo.

I. **A**djuratio est obtestatio divini nominis, seu rei sacræ, qua quis urgetur vel imperio, vel obsecratione ad aliquid faciendum, vel omittendum, ut 2. 2. q. 90. a. 1. S. Thomas docet. Adjuratio alia est deprecativa, alia imperativa; alia solemnns, alia privata; alia propria, alia impropria. Deprecativa est cum aliquid petimus ab ipso Deo, ejus misericordiam, aut merita Jesu Christi, vel Sanctorum testantes. Imperativa est cum subditis per divini nominis contestationem quidquam præcipitur, uti fecit 1. ad Thessa. 5. S. Paulus. *Adjuro vos per Dominum ut legatur epistola hæc omnibus sanctis fratribus.* Solemnis adjuratio est quæ peragitur a sacris ministris secundum ritum Ecclesiæ. Privata a quocumque fieri potest. Adjuratio actus religionis est, & ut licite fiat, easdem ac juramentum condiciones postulat.

II. Adjurare solemniter secundum ritum Ecclesiæ solis ministris ab Ecclesia consecratis convenit, quales sunt insigniti gradu exorcistæ. Alii vero fideles valent adjurare pri-

vatum dæmones, non publice, & solemniter. Solæ creaturæ rationales adjurari queunt, quia hæ solæ verba percipiunt adjurationis. Nec obest quod Ecclesia exorcismos adhibeat contra brucum, locustas, grandines, aliaque ratione destituta: quoniam tunc non ejusmodi creaturæ irrationales, sed spiritus invisibiles, seu dæmones, qui istas creaturas movere ad hominum nocumentum solent, directe adjurantur, ut 2. 2. q. 9. a. 3. Angelicus docet.

III. Antiquissimus in Ecclesia est exorcismi usus. Salmanticenses contendunt exorcismum effectum producere ex opere operato. Sed hæc opinio pugnat cum manifesta opposita experientia. Dicimus itaque, exorcismos divina virtute suos parere effectus, quando, & quomodo divinæ placuerit voluntati. Frequenter peccata obsessorum, & quandoque exorcistarum impediunt effectus exorcismi.

IV. Non semper necesse est ut formulæ ab Ecclesia præscriptæ adhibeantur ad exorcismos peragendos, sed abigi dæmones queunt sola *nomini* Jesu *invocatione*, ut Marc. 16. habetur: *In nomine mso demonia ejicient*. Veritas fidei est dæmones aliquando in hominum corporibus inhabitare. Tria vero requiruntur ut dicatur homo dæmoniacus, seu arreptitius. 1. ut dæmon ingrediatur corpus obsessi: exterior quippe assistentia haud sufficit ut quis energumenus appelletur. 2. oportet ut dæmon non media aliqua re naturali vexet hominem, sed seipso ingredi ejusdem corpus debet: alioquin maleficiati dicerentur obsessi. 3. requiritur ut dæmon habeat potestatem manendi in corpore obsessi ceu in domicilio, illudque torquendi tum intus, tum extra. In qualibet corporis parte residere dæmones possunt. Si alicui corporis membro, puta linguae, pedi, brachio peculiarem molestiam dæmon inferat, ibi eum residere probabile est.

V. Signa quibus energumeni, seu arreptitii, & dæmoniaci cognosci valent, plura sunt. 1. si peregrinis linguis loquantur. 2. si occulta revelent, & secreta quæ humanam facultatem excedunt, & nulla virtute naturali sciri valent. 3. stupor omnium membrorum. 4. terribilis & truculentus vultus. 5. vires ingentes, quæ humanas excedunt. 6. vox inusitata. 7. dum energumenus proferre nomen Jesu renuit. 8. dum energumenus conturbatur, quando ministri exorcismos peragunt. Quamquam hæc postrema signa separatim certa non sint, conjuncta tamen cum primis certitudinem pariunt.

VI. Arma quæ adhibere exorcista debet in expellendo dæmone, sunt sequentia. 1. secuto vivæ fidei se muniat minister. 2. spem erigat. 3. caritatem accendat. 4. iuges preces præmitrat. 5. divinum auxilium imploret. Istis quoque armis munire energumenum studeat. His præsidis instructus impavido & audenti animo bellum adversus nequissimum hollem aggrediatur. Præcipiat dæmoni ut a torquendo energumeno desistat. Interroget de iis quæ ad ejusdem expulsionem conducere judicabit. Caveat ne quicquam interroget quod ad expulsionem necessarium non fuerit. Non permittat ut dæmon loquatur præter ea quæ necessaria sunt.

VII. Signa egressus dæmonum e corpore energumeni varia sunt; nullum tamen certum, & infallibile. Signum quod verissimilius reputatur, est, si obsessus multos dies, & longum tempus nihil incommodi patiatur. Egressum dæmonis e corporibus comitari solent hæc signa. Aspectus hominis nigri, catini, hirci, muscæ, formicæ, ingens vomitus, halitus fetidus, magni ejulatus, clamores resonantes, timor inusitatus, in terram collisio ac deiectio energumeni, ut habetur Marc. 9. *Exclamans, & multum discerpens eum, exiit ab eo, & factus est sicut mortuus*. Hæc signa aliqualem egressus probabilitatem ingerunt, fallere tamen possunt.

DISSERTATIO II.

De honorandis parentibus.

CAPUT I.

Propositiones damnatæ, & laxæ.

I. **L**icitum est absoluto desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hereditas. 14. Innocentii XI.

II. **L**icitum est filio gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate patrato propter ingentes divitias inde ex hereditate consecutas. 15. Innoc. XI.

III. „ Alii contra affirmant, immunem „ else tunc a culpa gravi illum qui parentibus suis exopat mortem ob bonam aliquod „ temporale ipsi inde secularum, nempe ut „ quamprimum in hereditatem succedat, vel „ ut liberetur a dura eorum custodia. Quia „ hujusmodi desiderium de morte parentum „ tunc non tam est desiderium de malo il-

„ lo-

lorum quam de bono inde secuturo: ergo non habet malitiam peccati, cum illam habere non possit, nisi finis illius malus sit; cum tota species actus inefficacis ex fine desumatur "Leander a SS. Sacram. *tr. 1. disp. 2. q. 4. Castropalaus, & alii.*

IV. „ Licet matri mortem filiarum optare, eo quod ob deformitatem, vel inopiam non possit eas juxta suum desiderium nuptui tradere. Et idem esse dicunt, si ob illarum causam male tractaretur a marito, posset illarum mortem optare, ut ab illo damno liberaretur. "Castropalaus *Tom. 1. tract. 6. disp. 4. punct. 1. n. 2.*

V. „ An cum indignis possint filii licite contrahere, patre, vel genitrice dissentiente?.. Fateor probabile esse ac tutum quod possint. "Tamburinus *lib. v. in Decal. c. 2. §. 3. n. 5.*

VI. „ Filius ut eligat matrimonii statum, etsi consulere parentes teneatur, nisi causa iuxta illum excuset; non tamen tenetur eorum acquiescere consilio, etiam sine illa. Torrecilla *Tom. 1. Sum. *tr. 3. disp. 2. sec. 1. num. 29. fol. 348. Diana, & alii.**

VII. „ Etsi parentes teneantur corrigere, & diligere filios, & domini servos, non ita famulos suos. "Torrecilla *Tom. 1. Sum. *tra. 5. par. 2. c. 13. n. 41. fol. 699. Sanchez, & alii.**

CAPUT II.

De pietate filiorum in parentes.

I. **P**receptum honorandi parentes his verbis expressum Exod. 20. est: *Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.* Qui nos genuerunt secundum Deum, patris nomen sibi jure vindicant. Deinde Pastores, & Sacerdotes, qui sacramentorum administratione ad vitam æternam nos regenerant, ut 1. Cor. 4. inquit S. Paulus. *In Christo Jesu per Evangelium ego vos genui.* Succedunt qui jns civile moderantur, ut Principes, & Magistratus Reipublicæ administratores. Tandem tutores, & curatores.

II. Peculiaris virtus, qua parentes honoramus, pietas est, quæ ejusque status personas, ordine servato, venerat. Officia quæ parentibus debentur, plura sunt. Primum amore summo post Deum prosequi illos debemus. Secundum officium honorem exhibet. Tertium officium est obedientia, qua illorum mandatis parere astringimur. Quartum officium

est suppetias illis ferre tum in spiritualibus pro iisdem preces Deo offerendo, tum in temporalibus necessitatibus, iis congrua alimenta subministrando. Si in lege evangelica ignorantes sint, instrui; si in peccatis sordescant, corrigi summa reverentia debent; si penuria laborant, adjuvandi sunt; si ægrotant, inserviendum illis est.

III. **Q**UÆST. 1. *Peccant ne filii contra hoc præceptum, si parentibus damnum grave desiderant?* **R**ESP. Hoc mandatum præcipit dilectionem tum internam, tum externam; & simul odium prohibet. Quare peccant mortaliter contra hoc mandatum, nedum contra præceptum proximum diligendi, & odio non habendi, filii qui mortem, infamiam, aliudve grave malum parentibus desiderant.

IV. **Q**UÆST. II. *Quid dicendum de opinione Leandri, & plurium aliorum Casuistarum iniquitum, posse filium ob finem adeundi benevolentiam mortem exoptare parentibus?* **R**ESP. Leander a SS. Sacram. *tract. 1. disp. 2. q. 4.* post relatam communem Theologorum sententiam adversus tantam impietatem hæc scribit. „ Alii contra affirmant, immunem esse, tunc a gravi culpa illum qui parentibus suis exoptat mortem ob bonum aliquod temporale ipsi inde secuturum, nempe ut quam primum in hereditatem succedat, vel ut liberetur a dura eorum custodia. Quia hujusmodi desiderium de morte parentum tunc non tam est desiderium de malo illorum quam de bono inde secuturo: ergo non habet malitiam peccati, cum illam habere non possit, nisi finis illius malus sit; cum tota species actus inefficacis ex fine desumatur. Sic tenet Castropalaus *Tom. 1. tract. 6. disp. 4. de car. punct. 1. n. 2.,* qui citat pro se Emmanuelem Sa *verb. Car. num. 8. Azorium 1. P. lib. 3. cap. 12. quest. 2. Bonacinam disp. 3. quest. 4. punct. ult. & Joannem Sanchez. disp. 1. num. 9.*

V. Expositis his duabus oppositis sententiis, sic concludit P. Leander. „ Sed ego respondeo dicendum, quod ex his duabus sententiis prima sit valde probabilis; secunda vero non minus: & quia favorabilior est poenitentibus, illa in casu occurrenti, ne in peccatum ex fragilitate irruant, est eis **CONSULENDA**. Adeoque dico, quod si quis **ABSOLUTE** desideret in hunc modum: Exopto, & cupio mortem patris mei, non ut malum patris mei est, sed ut bonum meum, seu ex causa mei boni, nimirum quia ex illius morte ego ejus hereditatem adibo: tunc sic exoptans

„ minime peccet mortaliter : quia tale desiderium est de bono fine , non de malo .
 „ Sic sentit Thomas Tamburinus , secutus
 „ Palaum *Lib. 5. in Decal. cap. 1. §. 3. art.*
 „ 31. & alii Doctores , .

VI. Tom. 4. *Theolog. Christ. pag. 206.* scripseram hæc verba . „ Hæc sunt monstra , & portenta omnium horrendissima , quorum in universa ethnicorum morali Philosophia nec leve vestigium occurrit . En Probabilissimi abortivos fetus : en inaudita laxitatis commenta , . Has phraſes , & exclamationes acuti cenſores in quodam libello supplicii , tamquam immane crimen produxere , alto silentio ſententia , contra quam inſectum eſt , compreſſa . Porro tranſcripta ſententia pejor eſt hæc ab Innoc. XI. proſcripta : *Licetum eſt abſoluto deſiderio cupere mortem patris , non quidem ut malum patris , ſed ut bonum cupientis , quia nimirum ei obventura eſt pinguis hereditas .* Detestabilior inſuper eſt Leandri , & aliorum doctrina , qua aſſeritur licitum eſſe cupere mortem patris non modo adeundæ hereditatis , verum etiam vitandæ ſeverioris educationis cauſa . Immo addunt , hanc doctrinam conſulendam pœnitentibus eſſe . Dicant quæſo cenſores humaniſſimi , num ſubmiſſa voce , & languido ſtilo reſellenda hæc laxitatis paradoxa ſint ? Vetitum nobis ergo erit vocem extollere contra doctrinam ab Eccleſia damnatam , immo ipſa damnata immaniorum ? Caſuiſtæ illi qui doctrinam & communi ſenſui , & pietati naturali erga parentes evidenter oppoſitam docent , digni ne ſunt ut à Confeſſariis legantur tamquam directores & magiſtri ſpiritualis regiminis ? Si contra prima principia lumine naturali nota adeo turpiter errant , quanto gravius errabunt in quæſtionibus obſcuris , & implexis ? Cenſores qui me accuſarunt , quod ſeverius inſectus ſim adverſus doctrinam ſcandali pleniffimam , caveant ne anſam perhibeant aliis credendi illos præſtatam doctrinam amare . Negant ? Cur ergo juſtiſſimam cenſuram criminati ſunt ? Provoco cenſores ut quid ſimile in univerſa ſapientum ethnicorum Philoſophia reperiant . Injuria ergo ſumma nos accuſant , quod , occasione data , laxiſſimas opiniones quorundam Caſuiſtarum vehementi ſtilo deteſtandas exhibeamus .

VII. Filii qui deliberato animo , & frequenter parentes torvis oculis ſpectant , peccant mortaliter ; ſecus ſi caſu fortuito & inopinato id agant . Quoniam præceptum honorandi parentes non modo interiorem , ſed etiam exteriorem benevolentiam , & reveren-

tiam præcipit . Qui parentes vel leviter percutiunt , graviter peccant : quoniam licet percuffio in ſe levis ſit , tamen inſecta patenti-bus enormis evadit . Immo minax brachii elatio poteſt eſſe letalis , quia gravem prodiit contemptum . Licitum filiis eſt a parentibus injuſte percuffis cum moderamine inculpatæ tutelæ ſe ſe defendere . Filii qui deliberato animo patri maledicunt , graviter peccant . *Qui maledixerit patri ſuo , morte moriatur : Lev. 20.*

VIII. Filii nequeunt accuſare parentes de aliquo crimine apud iudices , hæreſeos crimine excepto , & crimine in patriam . Quæ de re hæc ſcribit *lib. 3. de officio c. 9. Cice-ro.* *Quid ſi pater ſana explicet , cuniculos agat in ærarium ? Indicet ne magiſtratibus filius ? Neſas id quidem eſt : quin etiam defendat patrem , ſi arguatur . Non igitur patria præſtabit omnibus officiis ? Immo vero . Sed ipſi patriæ conducit pios habere filios in parentes . Quid , ſi tyrannidem occupare , ſi patriam prode conabitur pater ? Silebit ne filius ? Immo vero obſecrabit patrem ne id faciat . Si nihil proficiet , accuſabit , minabitur etiam . Ad extremum , ſi ad perniciem patriæ res ſpectabit , patriæ ſalutem anteponeſt ſaluti patris .* En quam enucleate ethnici naturæ mandatum explicent . Etiam de his criminibus admonendus primum pater eſt , exorandusque . Si inutilis fuerit admonitio , & deprecatio , ſolvendum ſilentium eſt .

C A P U T III.

De obedientia filiorum parentibus debita.

I. **Q**UÆST. I. *Quæ ſunt præcipua officia quæ præcipere parentes filiis valent , & in quibus obedire filiis parentibus debent ?*

RESP. Potiſſima ſunt ut a peccatis abſtineant , ut ludos fortis & pecuniarios evitent , ut prava conſortia fugiant , & maxime mulierum familiarem converſationem , ut pompas , luxum , & faſtum devitent , ut legem Dei obſervent , preces recitent , Eccleſiam frequentent , & Chriſtiani officia exacte obeant : ut artem convenientem addiſcant , ut de bonis patris abſque licentia non diſponant : næ multa . filii tenentur obedire parentibus in iis omnibus quæ aut animi , Deique cultum , aut civile regimen ſpectant . Antequam autem filius gravis culpæ damnetur , plura ſpectanda ſunt præſertim materiæ gravitas , & patris deliberatum mandatum .

II. In rebus pravis filii obedire parentibus nec

nec possunt, nec debent. Inquit enim Act. 5. S. Petrus: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus*: & Christus Matth. c. 10. *Qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non est me dignus*. Heinc parentibus dissuadentibus statum religiosum in regulari disciplina florentem, non tenentur filii obedire. Si vero parentes impedirent, non statum religiosum, sed ne hanc, aut illam Religionem collapsæ disciplinæ amplecterentur, & suaderent ut hanc, aut illam Religionem eligerent, in qua disciplina regularis viget; tunc parentibus bene moratis, & prudentibus obedire filii deberent. Immo felices filii quibus tales Deus parentes concessit. Et quamvis parentes nequeant a statu religioso filios retrahere, possunt tamen, immo tenentur parentes expendere, num Ordo quem ingredi filius deliberat, servet disciplinam propriæ professionis, morumque sanctitatem fulgeat: & tunc confirmare filios in vocatione debent. Si contra res se habeat, instruant filios ut exactæ disciplinæ Religionem seligant. Væ parentibus illis qui ut familiam exonerent, curant ut filii indiscriminatim quamcumque Religionem ingrediantur.

III. QUÆST. II. *Possunt ne filii, invititis parentibus, licite matrimonium intrare?* RESP. Si sponsi sint ejusdem conditionis, Salmanticenses cum aliis contendunt peccare dumtaxat venialiter filios, si inconsultis parentibus, & invititis nuptias celebrent. Quam opinionem rejiciendam puto. Liberi sunt filii in matrimonio contrahendo; at liberi non sunt a præcepto colendi parentes. Matrimonium est maximum familiæ negotium, & tam grave negotium peragere inconsulto patre filius poterit? Peccant mortaliter filii hoc in casu, quia in re gravissima contemnunt parentes. Peccant parentes, si ab honestis nuptiis filios retrahant. Laxior est doctrina quæ asserit, nec tunc peccare mortaliter filios, cum inconsultis parentibus indignam sponsum ducunt. Sed nimis laxam opinionem communiter Theologi improbant.

IV. QUÆST. III. *Peccant ne filii qui parentes abducunt ne testamentum condant?* RESP. Adfirmant communiter Theologi. Letalis culpæ rei filii sunt qui avertere parentes student ne de bonis propria industria partis disponant, ne pia legata pauperibus distribuant. Peccarent quoque parentes, qui nullo filiorum respectu habito, extraneis patrimonium distribuere, & in piis legatis designandis nimis excederent cum filiorum detrimento. Advertendum tamen, quod non raro parentes in-

certis debitis obstricti sint, & quod multa debeant quæ veris restituere dominis nequiverunt, aut noluerunt, dum sani erant: idcirco instante mortis articulo, ut suæ prospiciant conscientia, & justitiæ onera solvant, plura bona pauperibus, aut piis locis legant. Quare cauti filii esse debent in abducendis parentibus a piis eleemosynis. Curent dumtaxat ut doctos, probosque Theologos consulant.

V. QUÆST. IV. *Quid in necessitate corporali parentibus prestare filii debeant?* RESP. Parentibus gravi necessitate pressis alimenta exhibere filii tenentur, naturæ jure eos ad id astringente. Non tenentur filii Religionem egredi, ut parentibus gravi necessitate pressis succurrant, quia Deo dicati, & consecrati sunt, ut 2. 2. quæst. 101. a. 4. ad 4. S. Thomas docet. Debent tamen ex Superiorum licentia omnem adhibere industriam ut eisdem suppetias ferant.

VI. Filius habens liberos, & parentes in extrema necessitate constitutos, prius parentibus quam filiis succurrere tenetur. Prius enim filius erga parentes, quam erga proprios filios debitum contraxit. Similiter parentes in extrema necessitate præferendi sunt creditoribus.

CAPUT IV.

De officiis parentum in filios.

I. Primum omnium alere, educare, custodire, a malis præservare filios parentes debent. Legatur Catechismus Tridentinus par. 3. n. 21. de 4. præcep. Potissimum instruere filios parentes debent in divinæ legis mandatis, fideique articulis, continenter in Dei amore, & proximi exercere eos debent. Communiter diligentes sunt tum parentes, tum Parochi in explicandis pueris fidei articulis; at negligentes ut plurimum esse solent in exponendis morum præceptis. Immo sin verbis, saltem praxi opposita vitia eosdem edocent. Caveant parentes ne filii jurationes superfluas, luxum, fastum, superbiam, avaritiam, aliaque vitia ab ipsis addiscant.

II. Continuo ac rationis usum adepti pueri sunt, debent parentes explicare iisdem verum sensum professionis quam in Baptismate edidit. *Abrenuntio Satanae, & omnibus pompis, & operibus ejus*. Quæ sint pompæ istæ exponere debent. Sunt autem theatra, comœdiæ, choreæ, vanus & impudicus vesti-

tus, & opera omnia quæ referri in Deigloriam nequeunt. Eos edoceant natos esse ut Deum ament, ut vitam suam ad vitam Christi crucifixi conforment. *Quos præservit, & prædestinavit conformes fieri imagini Filii sui.* Non posse eos duobus dominis servire, Christo nempe, & mundo; sed alterutrum habere odio debent. Imprimant in eorumdem animis vitam hanc campum esse continui prælii adversus diabolum, mundum, & propriam carnem, & sensus theatrum & scenam brevissime duraturam, in qua nos Deus constituit tanquam milites in vivo & ardenti bello, ut hostium victoria regnum æternum indipiscamur: huc omnia studia nostra dirigere debere. Hæc christiana Moralis imprimenda est in filiorum mentibus. Hic clavus perpetuo tundendus est. Fidei mysteria facile addiscuntur, quia non incommodant; at christiana Moralis, utpote contraria carni, sanguini, & appetitionibus humanis, si hodie addiscitur, cras dediscitur: quia adversus hanc christianam Moralem hostes, caro scilicet, mundus, & demones, incredibile impetu beligerant: idcirco instaurare continenter bellum debemus, & divinæ legis meditationem renovare. Studia ergo & diligentiam omnem huc conferant parentes, & Parochi, ut legis præcepta, & sinceram Christianismi professionem filios doceant. Parentes, & Parochi in hac instructione negligentes peccant in Deum, in Rempublicam, in societatem, in naturam ipsam.

III. Curare deinde parentes debent ut eas artes, & disciplinas addiscant filii quæ proprio statui conveniunt. Illos instruant ut in statu eligendo Deum consulant, & continuis precibus ab eodem postulent lumen, & gratiam illum statum eligendi in quo facilius salvas facere proprias animas queant. Caveant parentes ne impedimenta filiis apponant in status electione, dummodo prudentis, & docti proboque viri consilio approbata electio sit.

IV. Insuper parentes non verbis modo, verum etiam virga corrigere, & punire filios suos tenentur, ut Scriptura divina Prov. 13. præscribit: *Qui parvit virgæ, odit filium suum. Qui autem diligit illum, instanter erudit.* Et rursus cap. 22. *Stultitia colligata est in corde pueri. Virga discipline fugabit eam.* Moderatam virgam adhibeant parentes in pueritia filiorum; dum puberes evaserunt, & adolecentes, virga rationis & instructionis utantur. Difficillima est filiorum educatio. Extrema aut nimis familiaritatis, aut

nimis severitatis declinanda sunt; sed mediam tenere viam arduum est. Donum educationis ferventi oratione a Deo petendum est. Corrigere, & moderate verberare filios clericos parentes posse minoribus ordinibus initiatos, quin excommunicationem incurrant, docent omnes. Probabilius quoque & eosdem sacris ordinibus insignitos, gravi urgente causa, & solo correctionis studio, non temere, neque ira percitos, posse parentes virga plectere filios suos, quin excommunicationem incurrant.

V. QUÆST. I. *Quid nomine alimentorum, quæ præbere filiis parentes debent, intelligitur?* RESP. Jure naturæ pater filio alimenta præbere astringitur, usquedum sub patria potestate filius permanet. Nominis alimentorum intelliguntur victus, vestitus, & habitatio. Sub nomine victus, & vestitus veniunt quoque medicinæ: item expensæ in artibus ad discendis, quæ proprio competunt statui, & in funere eorumdem. Uxores quoque filiorum, quas consentientibus parentibus iidem duxerunt, alere parentes tenentur. Hæc alimenta præbere parentes debent juxta proprii status conditionem.

VI. QUÆST. II. *Peccant ne parentes, si filios suos alendos in hospitali exponant?* RESP. Si parentes alere filios suos queunt, mortaliter peccant, si eosdem nutriendos hospitali tradant; secus si eos alere nequirent sine gravissimo incommodo, & vitæ periculo. Peccant similiter parentes divites, qui ad evitandam matris infamiam filios illegitimos hospitali tradunt alendos, nisi solvant expensas. Et hoc in casu ad restitutionem tenentur: & hospitale, si parentes divites resciat, jure repetere expensas valet. Domini quoque tenentur alere servos suos, peccantque, si Ecclesiæ, aut alteri pio loco alendos exponant, cum ipsi eosdem alere queant. Peccarent quoque divites quorum januis expositi infantes sunt, si aliorum januis exponerent: quia in tali necessitate omnes alruntur eleemosynam alimentorum erogare. Parentes qui exponunt filios suos, privantur potestate patria, & filii expositi liberi evadunt.

VII. QUÆST. III. *Tenetur ne pater alimenta dare filio naturali?* RESP. Filii alii sunt naturales tantum, qui extra matrimonium ex viro & femina solutis, sed tempore conceptionis nubere simul volentibus procreati sunt. Legitimi & naturales ex matrimonio valido nascuntur. Spurii ex adultério, & incestu, & sacrilego concubitu pa-

riuntur. Legitimi denique, & non naturales dicuntur illi qui ex legum præscripto adoptantur. Filios naturales alere parentes astringuntur, ut omnes docent: si filiis legitimis carent, instituere heredes naturales valent, nisi vetitum lege sit. Filios quoque spurios nutrire parentes tenentur. Quoniam hæc spurii macula non tollit quin ejusmodi filii naturales sint. S. Pius V. constitutionem edidit, qua vetat spurios heredes instituere. Similiter filias spurias dotare astringitur. Filii clericorum, vel Religiosorum ali a patre debent, quandiu pater vivit, si tamen is alere eos valet. Nam si Religiosus sit voto paupertatis ligatus, nihil habet de quo disponere queat. Onus alendi filios spurios primum incumbit patri, deinde matri.

VIII. QUÆST. IV. *Tenentur ne matres proprio lacte filios alere?* RESP. Adfirmant omnes non Christiani modo, verum etiam ethnici. Quare propriam professionem infamant christianæ matres, quæ aliis mulierculis filios lactandos tradunt. Recentiores plurimi docent, solam nobilitatem causam sufficientem esse cur matres tradere aliis mulieribus filios lactandos possint. Et cur hoc? Quia sic consuetudo obtinet. Hanc opinionem rejicio ut falsam, & legi naturæ infestam. Peccare matres istas quæ nulla alia præter causam nobilitatis, & commodi ductæ aliis feminis lactandos filios tradunt, mihi certum est. Gradum verò culpæ levis, aut gravis ignoro. Causæ excusantes a culpa sunt imbecillitas matris, paupertas, mamillarum siccitas. Frequentissime matres lactare filios negligunt, ut venustiores conserventur, & veneri liberius indulgeant. Quare mirandum non est, si filii communiter dissoluti sint. Plantæ ipsæ, si in asperius solum transferantur, si oleastris silvestribus inferantur, si agni ovium capris lactandi tradantur, deteriores evadunt.

IX. Mater quæ ex aliqua iusta causa nequit lactare filios, graviter peccat, si negligat bonam querere nutricem, quando tamen gravis sit oscitantia. Quando lactare mater nequit filium pater tenetur expensas facere, & nutricem conducere.

X. Dotare filiam pater astringitur, quia dos succedit loco alimentorum. Si indigno nubere velit, & minor sit viginti quinque annorum, non tenetur pater dotem dare; si viginti quinque annorum major sit, dotem præbere astringitur pater, etiam si indigno nubat: quia culpæ patris vertitur, quod indignum ducat sponsum: si enim tempore

congruo illam nuptui tradidisset, dignum forte sponsum duxisset.

XI. QUÆST. V. *Occurrunt ne cause cur pater denegare filiis alimenta queat?* RESP. Quas ob causas exheredare pater filios valet, potest & alimenta statui congrua denegare. Alimenta vero necessaria ad naturæ sustentationem nunquam denegari valent, cum nunquam licitum sit quemquam interimere. Quatuordecim autem numerantur causæ ob quas exheredare pater filios potest. 1. si filius manus violentas in patrem injecerit. 2. si verba judicis sententia injuriosa potulerit in patrem. 3. si in judicio patrem, matremve accusaverit, excepta patriæ prodicione, vel hæresis delicto. 4. si filius veneficus sit, aut cum veneficis conversetur. 5. Si parentum vitæ insidias filius struxerit. 6. si patris uxorem, aut concubinam cognoverit. 7. si delatione filii in judicio facta grave dispendium pater expertus sit. 8. si pro patre noluerit filius fide jubere. 9. si patrem, aut matrem impedierit testamentum condere. 10. si filius cum mimis, & arenariis, qui pacto pretio has artes exercent, societatem inierit. 11. si patrem, matremve amentem curare filius neglexerit. 12. si filia nubere, patre dotem præbente, recusaverit, ut luxuriosam vitam ducat. 13. si captivos parentes redimere contempserit filius. 14. si a fide catholica filius desciverit. Hæc quatuordecim causæ in *Authentica* Justiniani recensentur.

CAPUT V.

De obligatione mariti erga uxorem, & uxoris erga maritum; & mutuo fratrum, & sororum debito.

I. QUÆST. UNIC. *Tenetur ne maritus alimenta uxori præbere?* RESP. Adfirmant omnes, etiam quando sine dote libere eam duxit. Si vero uxor promissam dotem solvere negligat, suspendere maritus alimenta valet. Quando uxor sine iusta causa a marito recedit, non tenetur maritus alimenta subministrare. Si vero maritus in causa fuerit cur recesserit, tunc eam alere astringitur. Mulieri adulteræ non astringitur maritus alimenta dare in foro interiori. In foro vero exteriori eidem denegare alimenta nequit, usquedum constiterit iudicis sententia eam esse adulteram.

II. Maritus tenetur cum uxore cohabitare, cum in hunc finem institutum matrimonium

nium sit, ut conjuges prolem generent. Ad generationem autem necessaria est cohabitatio. Plures tamen occurrere causæ valent cur hæc suspendi cohabitatio possit. 1. consensus mutuus. 2. exilium iudicis sententia præscriptum. 3. bellum Principis mandato susceptum. 4. brevis peregrinatio. Denique cum vir mulieris sit caput, debet maritus curare ut uxor christianæ professionis munia impleat, ut promissionem in Baptismate Deo factam renuntiandi mundi pompis servet. Si mariti obedientes uxores avent, continuo ac ingrediuntur propriam domum in ordinem redigant, intra modestiæ & subiectionis regulas coerceant. Si initio vel tantillum habenas laxent, jacta alea est.

III. Honorem, & obedientiam debent maritis suis uxores, peccantque dum illorum mandatis refragantur, quibus vetant vanos ornatus, & incompósitos mores. Inservire præterea marito uxor tenetur in domus regimine, & ægotanti marito suppetias ferre. Peccaret uxor quæ cohabitare cum marito, aut maritum alio commigrantem sequi recusaret, nisi pactum ante matrimonium præcesserit non mutandi domicilium. Si tamen infirmitatis causa mutare cælum maritus cogitur, si in exilium agatur, sequi eum uxor astringitur, etiamsi pactum præcessisset. Cum gravi tamen sanitatis detrimento non astringitur uxor maritum sequi, neque ei debitum reddere: neque maritum vagum, si ante matrimonium non vagabatur, sequi uxor astringitur. Maritum pauperem debet uxor alere, cum abundat bonis dotalibus, vel paraphernalibus. Similiter si maritus debita contraxit ut uxorem aleret, defuncto marito solvere hæc debita uxor debet. Secus si maritus, cum debita contraxit, dives erat. Tunc enim tenebatur uxorem alere.

IV. In gravi necessitate tenetur frater fratri providere, & multo magis sorori, quam dotare etiam juxta vires debet. Frater succedit fratri ab intestato, jus autem succedendi in hereditate comparatur juri præbendi alimenta. Hoc intelligitur, cum fratres ab eodem patre geniti sunt: si sint tantum uterini, tunc frater alere fratrem & sororem debet in gravi necessitate; hanc vero dotare non astringitur.

V. Clericus beneficiatus potest in gravi necessitate alimenta præbere fratribus, & sororibus ex fructibus beneficii, quos in pauperes erogare debet. Fratres autem pauperes præferri aliis pauperibus debent. Fratres in bonorum partitione debent omnia bona

in commune acervum conferre, si cum aliis portionem habere velint, iis tamen exceptis quæ aliquo peculiari jure unus fratrum possidet.

C A P U T VI.

De officiis Ecclesiasticorum, & Principum erga subditos; & de istorum erga hos superiores cultu, & obsequio. Item de servorum debito erga dominos, & istorum in servos, & famulos.

I. **P**arentum nomine potissimum spirituales pastores Parochi, Prælati, Episcopi, Sacerdotes, & magistri veniunt. Nec refert quod istorum aliqui mali sint: quoniam ratione dignitatis & gradus parentum loco habentur, & eorum dignitati honor, cultus, & obsequium debetur. Illi autem verbo, & exemplo instruere fideles debent, & cælesti veritatis pabulo alere: a vitiis, quoad possunt, revocare, & in virtutis semitam redigere. Si exigere reverentiæ, & obsequii tributum velint, parentum spirituum officia ipsi obeant.

II. Principum officium est subditorum pacem, & tranquillitatem fovere, Ecclesiam defendere, iustitiam administrare, viduas, pupillosque protegere, dignioribus gradus, & dignitates exercendas distribuere.

III. Subditorum erga Principes officia sunt honor, reverentia, & obedientia, ut divinæ Scripturæ, & jus ipsum naturale clamant. Inquit enim *epist. 1. cap. 2. S. Petrus: Subiecti igitur estote omni humane creature propter Deum: ... Servi subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis, & modestis, sed etiam discoloris.*

IV. Triplex est servitus, naturalis, legalis, & conductitia. Naturalis est ea qua voluntaria deditione imbecilliores fortioribus subjiuntur, ut ab eisdem regantur, gubernentur, & defendantur. Legalis legibus investita est, & hac homines subjiuntur dominis in eorum utilitatem, & commodum. Conductitia ea est qua homines conducuntur ad certas operas faciendas. Prima nullum jus in personam, five in actiones includit; secunda tum in personam, tum in actiones jus præbet; tertia in operas locatas tantum.

V. Servi iusto bello capti fugam arripere jure valent, quamquam aliqui negent. Quoniam jus gentium, vi cuius investita servitus ista est, hanc adiecit conditionem, ut cuique liberum sit fugam arripere, si possit.

Acce-

Accedit praxis universalis, & nationum consensus. Advertunt tamen istius sententiæ Theologi, tunc licitam fugam esse cum libertatem acquirere, & in patriam se recipere servi queunt.

VI. Urgente necessitate licita est servitus titulo venditionis. Qui enim suæ libertatis dominus est, eam justam ob causam vendere jure valet. Quare nemini licitum est lucri causa seipsum vendere: neque pater vendere filium potest ut lucretur, sed solum ut seipsum indemnem servet ab aliquo gravi imminente periculo. Qui a se, vel a parentibus venditus legitime est, arripere fugam nullo modo valet, ut omnes docent, quia justum contractum violaret, & ad restitutionem teneretur. Nativitas legitimus servitutis titulus est. Natus ex matre serva, servus evadit, etiam si pater liber sit: quia partus sequitur ventrem.

VII. Vita, & mors servorum non est in arbitrio dominorum constituta. Solus enim Deus vitæ, ac mortis Dominus est. Romanis licita erat servorum occisio; sed legibus coercita illorum potestas fuit. Moderate eosdem punire, in carcerem detinere ne fugiant, queunt. Dominus occidens servum tenetur recompensare heredibus interfecti damnum quod passi sunt. Domini servis alimenta tum corporalia, tum spiritualia præbere debent, ut omnes adfirmant.

VIII. QUÆST. UNIC. *Servi tenentur ne comitari dominos ad fornicandum?* RESP. Opinio affirmans falsa est & laxa. Servi honorare dominos, revereri, & illis obedire tenentur in omnibus quæ non repugnant divinæ legi; in iis vero quæ repugnant, obedire non possunt. Debent dominorum bona ex justitia custodire. Quidquid acquirunt servi, acquirunt dominis suis.

IX. Domini solvere salarium famulis debent, quando famulatum impleverint. Famuli qui locarunt industriam per annum, si intra hoc temporis spatium ægrotent, non tenentur dominus solvere salarium pro tempore quo famulus ægrotavit: si ante annum expletum famulus libere discedat, & dominus revera patiatur ob talem discessum detrimentum, potest compensationem repetere; si nullum subeat detrimentum, salarium solvat pro tempore quo laboravit. Domini solvere mercedem famulis tenentur juxta quantitatem, & qualitatem laboris secundum communem existimationem, etiam si in pactum deducta merces non sit. Neque assignari præcisa justæ mercedis regula potest. Sed præ-

Tom. I.

xis, & consuetudo consuli debent. Si domini minus solvunt quam mereatur servitium famuli, ad restitutionem tenentur. Dominus qui famulum conductum ad annum absque justa causa ante completum annum dimittit, tenetur integram mercedem solvere, quia famulus ob talem expulsionem grave patitur damnum. Et etiam si damnum per accidens non subiret famulus, semper dominus injustitiæ crimen patraret. Peccant domini, si impediane ne famuli contrahant matrimonium.

LIBER V.

IN V. VI. & IX. DECALOGI PRÆCEPTUM.

DISSERTATIO I.

De homicidio, duello, & bello.

CAPUT I.

Recensentur propositiones damnate ab Alexand. VII. & Ven. Innoc. XI.

I. **V** Ir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat. 2. Alex. VII.

II. Est licitum Religioso, vel Clerico, calumniatorem gravia crimina de se, vel de sua Religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non suppetit, uti non suppetere videtur, si calumniator sit paratus vel ipsi Religioso, vel ejus Religioni publice, & coram gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur. 17. Alex. VII.

III. Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare. 18. Alex. VII.

IV. Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam. 19. Alex. VII.

V. Fas est viro honorato occidere invasorem qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit. Idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactum alapam, vel ictum fustis fugiat. 30. Innoc. XI.

VI. Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius auri. 31. Innoc. XI.

VII. Non solum licitum est defendere defensione occisiva quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus. 32. Innoc. XI.

N

VIII.

VIII. *Licitum est tum heredi, quam legatario contra injuste impediendum ne vel hereditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere, sicut & jus habenti in cathedram, vel prebendam contra eorum possessionem injuste impediendum* 33. Innoc. XI.

IX. *Licet procurare abortum ante animationem fetus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur* 34. Innoc. XI.

C A P U T II.

Propositiones quedam laxæ.

I. „ **U**bi est scripta expressa permissio a Deo ut Reges, & Respublicæ possint interficere reos? An est in Scriptura? An in traditione? est ne fidei articulus? Si solo lumine naturali eo ducimur, patere ex eodem lumine naturali judicemus, quid cuique privato liceat in occidendo aggressore, non solius vitæ, verum etiam honoris, & rei. „ Clerus Gallicanus anno 1700. in Comitiis generalibus hanc doctrinam damnavit ut *scandalosam, erroneam, & hæreticam, Regibus, & Rebus publicis injuriosam, vanis ratiociniis, & regulis vitam hominum, & morum decreta subjicientem*.

II. „ An homo religiosus, qui fragilitati cedens feminam vilem cognovit, quæ honori ducens se prostituisse viro tanto, rem enarrat, & eundem infamat, possit illam occidere? Resp. *Quid scio?* „ Caramuel in Theol. fund. num. 1153. Hæret suspensus; & hoc sat est ut ex Probabilissimi doctrina colligatur, id licere: quia quando lex est dubia, homo liber a lege est.

III. „ *Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.* Propositio damnata solum vult, id non licere regulariter; esto in aliquibus circumstantiis possit id licere. „ Dominicus Viva in *Trut. in prop.* 19. *Alex. VII. num. 10.*

IV. „ Potest quidem vir nobilis volentem impingere alapam gladio impedire, & ut multi docent, etiam defensione occisiva se defendere. „ Idem Viva in *prop. damn.* 17. & 18. *Alex. VII. num. 9.*

V. „ Vir equestris non tenetur fugere aggressorem cum suo dedecore; sed potest ab illo se se defendere defensione occisiva. „ Idem Viva in *prop. damn.* 17. *Alex. VII. num. 5.*

VI. „ Etiam ad honorem necessarium tuendum viro honorato licere occidere inju-

sum, ac contumeliosum aggressorem, docent DD. & sine dubio verissimum est in hac suppositione quod vir honoratus in aliquo casu aliter ignominiam, vel contumeliam repellere, honoremque sibi auferendum aliter tueri non possit, nisi occidendo aggressorem contumeliosum. „ Patritius Sporer *tract. 5. in 5. præcep. Decal. cap. 2. sec. 3. §. 4. num. 159.*

VII. „ Licet ad honorem tuendum, in vasorem post impactam alapam, sustinem, vel vulnus fugientem insequi, & occidere. Censeo hanc sententiam esse probabilem, & tutam in praxi: quia dum adversarius fugit, & percussus insequitur, moraliter adhuc durat congressus. „ Diana *Tom. 8. coord. tract. 5. resol. 7. num. 3. & 6. item resol. 8. n. 2.*

VIII. „ An si iudex desit, possit quis intrare in locum ubi rem furatam in pacifica possessione fur constituit, & illum occidere cum moderamine &c. Respondeo affirmative, „ Idem Diana *loc. cit. resol. 131. in titul. & num. 1.*

IX. „ Si re accepta fugias, tunc possum insequi & ferire; vel si necesse sit, eminus telo petere. . . si invadas res meas per famulum, vel arte magica per demonem, nec alia ratione quam nec tua possit impediri; si conjuraveris in mea damna; si impediās inique meos creditores ne mihi satisfaciant; si falsa accusatione, vel falso testimonio me fortunis coneris evertere; nec alia ratio impediendi suppetat. „ P. Leonardus Lessius *l. 2. de just. c. 9. dubit. 2. num. 74. & 75.*

X. „ Petes, an sit contra justitiam, si furem procul fugientem conficias, quando res judicio est recuperabilis? Respondetur, verius videre non esse. „ Idem Lessius *loc. cit. num. 70. & 71.*

XI. „ Fas universum est interficere eum qui nos interficere decrevit, quando aliter non patet via evadendi mortem, grave periculum mortis, quod nequitia illius ex eo decreto nobis imminet; sive qui id ita decrevit, dicendus jam aggressor sit, sive non: id enim quæstio est de vocabulo. „ Ludovicus Molina *de just. Tom. 10. tract. 3. disp. 12. num. 2.*

XII. „ Probabilius respondeo licere, & absque metu irregularitatis, occidere occulte litigatorem, si constet aperte & omnino certo, dictum litigatorem omnino injuste, & per calumniam procedere, & etiam sit omnino certum quod innocens sua

„ sua bona irrecuperabiliter amissurus est,
 „ nec aliud sibi remedium ad ea recuperan-
 „ da suppetat. “ P. Leander a SS. Sacram.
Par. V. tract. 2. disp. 13. quest. 50.

XIII. „ An post decretum Innocentii XI.
 „ licitum sit invasorem honoris cum mode-
 „ ramine inculpatæ tutelæ occidere? Proba-
 „ bilius multo respondeo, etiam post decre-
 „ tum SS. P. N. Innocentii XI. licitum es-
 „ se: quia ex propositione particulari ad u-
 „ niversalem non tenet consequentia. “ Em-
 „ manuel a Conceptione, seu continuator Le-
 „ andri a SS. Sacram. *Par. IV. in ordin. 18.*
tr. 2. disp. 3. quest. 6.

XIV. „ An post dictum P. N. Innocentii
 „ decretum licitum sit occidere eum qui di-
 „ cit, *Mentiris*; aut contumeliam profert
 „ perfecte, ut *tu es infamis*, *male caste* &c.
 „ vel imperfecte, ut *tu es infam*. . . . *male*
 „ *gen*. . . . Si aliter injuria repelli non po-
 „ test? Probabilius respondeo affirmative. “
 Idem Emmanuel a Concept. *loc. cit. qu. 11.*

XV. „ Qui invasus ab altero sive armis,
 „ sive *contumeliis*, si potest fugere, & ma-
 „ lum declinare non tamen fugit, sed cum
 „ debita moderatione se defendit, & alterum
 „ occidit, non tenetur ad restitutionem. “
 Dominicus Viva in suo cursu theologico
 morali. *Tom. I. Par. 3. de rest. qu. 7. art. 1.*
num. 2.

XVI. „ Si rarissimo casu eo loco sita res
 „ est ut miles in exercitu, vir equestris in
 „ aula regia, officio, dignitate, Ducis aut
 „ Principis favore, ob ignavia suspicionem
 „ excidere debeat, nisi identidem provocan-
 „ ti se sistat; non audeo damnare eum qui
 „ meræ defensionis gratia paruerit. “ Paul-
 „ lus Layman *lib. 3. de just. tract. 3. part. 3.*
cap. 3. num. 3.

XVII. „ Dubium autem est an liceat in-
 „ nocenti id duellum acceptare, sive offer-
 „ re, quando certum est fore ut actor per
 „ fraudem in judicio ipsum opprimat, &
 „ ejus injustam condemnationem impetret.
 „ Quidam neutrum licere ajunt . . . sed me-
 „ lius alii dicunt, licere huic innocenti duel-
 „ lum *ad vitam*, *honorem*, & *res familia-*
 „ *res* in notabili quantitate tuendas, quan-
 „ do constat omnino injuste, & per calu-
 „ mnam actorem procedere; & certum o-
 „ mnino est fore ut innocens hæc amittat,
 „ nec aliud sibi evadendi remedium suppe-
 „ tat . . . Atque optime Bannez ait, licere
 „ innocenti in his casibus acceptare, & of-
 „ ferre duellum . . . Immo & non provo-
 „ cando ad duellum interficere occulte acto-

„ rem illum calumniosum, cum hæc occisio
 „ vera sit defensio. Immo bene Nav. ait,
 „ teneri innocentem non acceptare duellum,
 „ nec indicere, si potest occulte illum occi-
 „ dendo id vitæ, honoris, rerum familiarium
 „ periculum evadere. Quippe sic proprium
 „ vitæ periculum in duello imminens vita-
 „ bit, & peccatum actoris offerentis, aut
 „ acceptantis duellum. “ Thomas Sanchez
lib. 2. in Decal. cap. 39. n. 7.

XVIII. „ Pro re minima non videtur con-
 „ cessum jus defensionis cum tanto alterius
 „ malo. Est enim valde iniquum ut *pro po-*
 „ *mo*, vel etiam uno aureo servando alicui
 „ vita auferatur. Si tamen verteretur pro-
 „ bro tibi, nisi rem furi extorqueas, posses
 „ conari, & si opus esset, etiam occidere
 „ juxta Sotum. Tunc enim non tam rei,
 „ quam honoris esset defensio. “ Lessius *de*
just. & jur. lib. 3. c. 9. dub. 2. n. 68.

XIX. „ In propositione 17. damnata ab
 „ Alexandro VII. quæ agebat, licere Reli-
 „ gioso, vel Clerico occidere calumniatorem
 „ gravia crimina in eos minitantem, si alio
 „ modo vitari non possit, non venit damna-
 „ tum dicere, licitum illis esse calumniato-
 „ rem occidere, quando actu injuriosa ver-
 „ ba in eos profert famæ valde læsiva, si
 „ alia via non est tantum malum vitandi. “
 Torrecilla *in propos. damn. ad dic. propos. n.*
14. fol. 471.

XX. „ Immo nec damnatum venit dice-
 „ re, solummodo esse peccatum veniale in
 „ Religioso, vel Clerico, in casu propositio-
 „ nis damnatæ, occidere calumniatorem. “
 Idem Torrecilla *ibi n. 22. fol. 471.*

XXI. „ In propositione 18. ab Innoc. XI.
 „ damnata de occisione falsi accusatoris,
 „ falsi testis, & judicis, a quibus imminet
 „ damnum quod vitari non potest, non ve-
 „ nit damnatum dicere, doctrinam propo-
 „ sitionis esse speculative probabilem, nec
 „ inhibitu dicere, quod si practice id fiat,
 „ tantummodo veniale peccatum erit. “
 Idem Torrecilla. *Ibid. ad dic. prop. num. 9.*
fol. 472.

XXII. „ Adhuc stante damnatione præ-
 „ dictæ propositionis 18. probabile est in-
 „ telligendam venire & propositionem, &
 „ ejus damnationem de aggressore in actu
 „ primo, non de aggressore in actu secun-
 „ do, seu de actuali offendente. “ Idem
 Torrecilla *ibid. num. 25.*

XXIII. „ Potest vir honoratus alium oc-
 „ cidere abique letali, quando aliter hono-
 „ rem in re gravis momenti tueri non po-

„ test „ . Idem Torrecilla Tom. 1. summ. 2. 3. disp. 2. cap. 2. sect. 3. §. 3. num. 121. fol. 476.

XXIV. „ Negari non potest quin saltem „ honorem, famamque illam quæ ex virtu- „ te, & sapientia nascitur, quippe verus „ honor est, iuste defendere Clerici, & Re- „ ligiosi valeant, ac sæpe debeant, cum hic „ sit proprius professionis ipsorum, quem si „ amittant, maximum bonum amittunt. „ Nam per hunc redduntur summopere *asti-* „ *mabiles & conspicui secularibus*, quos sua „ *virtute dirigere, ac iuvare possunt: quo sub-* „ *lato, nec illos dirigere, nec iuvare pote-* „ *runt.* Ergo saltem hunc honorem poterunt „ Clerici, ac Religiosi cum moderamine in- „ culpatæ tutelæ ETIAM CUM MORTE IN- „ VASORIS defendere. Quin interdum, lege „ saltem caritatis, videntur ad illum de- „ fendendum teneri, si ex violatione propria „ famæ integra Religio infametur „ . Fran- „ ciscus Amicus Tom. 5. disp. 36. n. 118.

C A P U T III.

Quid prohibeat quintum Decalogi mandatum
NON OCCIDES. Quam grave sit ho-
micidii scelus. De potestate Prin-
cipum in facinorosos.

I. QUINTUM præceptum Decalogi prohi-
bet homicidium. Homicidium defi-
niri solet: *Injusta hominis occiso*, sive hæc fiat
publica, sive privata auctoritate. Homicidii
quippe rei sunt vel ipsi Principes, si inju-
stam imperent occisionem. Quæ autem au-
toritate privata sit, semper injusta est, ne-
cessitate inculpatæ defensionis sublata. Tri-
plex distingui homicidium solet, volunta-
rium, necessarium, fortuitum. Voluntarium,
quod malo animo occidendi committitur.
Necessarium, quod lege publica, vel neces-
sariæ defensionis jure imperatur. Fortuitum,
quod præter intentionem accidit.

II. Omnium scelerum, quæ committi in
proximum valent, homicidium est gravissi-
mum; cum vitam auferat, quæ est omnium
terrenorum bonorum supremum. Præceptum
hoc non modo exteriorem hominis occisionem
injustam, verberationem, mutilationem
prohibet, verum etiam quicumque interio-
rem voluntatem nocendi proximo sive ope,
sive consilio, sive desiderio.

III. QUÆST. I. Unde habent supremae po-
testates facultatem occidendi facinorosos? RESP.
A Deo supremo vitæ, & mortis Domino, re-

spondet Rom. cap. 3. S. Paulus. *Non sine cau-*
sa gladium portat: Dei enim minister est,
vindex in iram ei qui male agit. Quare tur-
piter errant illi qui negant a Deo collatam
Regibus, & Principibus potestatem occiden-
di facinorosos: quorum errorem proscripsit
Clerus Gallicanus an. 1700. Immo ipso na-
turæ jure spectato necessario constitenda est
in supremis potestatibus dicta facultas. Nam
necessarius est custos, & defensor, qui natu-
ræ ordinem factum testum propugnet. Non
potest hunc ordinem custodire Princeps, nisi
coercere, & de medio auferre perturbatores
posset.

IV. Principes clerici, qui temporali jurif-
dictione in aliquam civitatem, provinciam,
aut regnum fruuntur, potestate carent occi-
dendi facinorosos; sed jus sanguinis conse-
runt iudicibus a se delectis. Utrum autem
laici iudices a Principibus ecclesiasticis ele-
cti potestatem occidendi facinorosos habeant
a potestate laica, vel ecclesiastica, quæstio
est nullius momenti. Iudices damnare reos
nequeunt parte inaudita, nisi evidentissime
constet de crimine.

V. QUÆST. II. Possunt ne Principes con-
ferre cuilibet privato potestatem occidendi ban-
nitos, proposito premio? RESP. Difficile in
examen voco Principum potestatem, quia
eiusdem consilia ignoro. Hanc potestatem
omnes concedunt Principibus intra proprium
territorium, secus extra. Quia quilibet Prin-
ceps est custos ordinis naturalis & civilis in-
tra proprium principatum, minime extra
eundem; nisi tamen accedat mutus Prin-
cipum consensus. Quare veram iudico Soti
doctrinam, quam olim rejeceram, non omni-
bus scilicet probari morem illum quo supre-
ma aliqua potestas facultatem exilibus suis
a patria impertit alium occidendi proposito
vitæ, & libertatis premio. Nisi enim alio-
rum Principum consensus accedat, nihil po-
test Princeps in alio principatu concedere.

VI. Accedit quod Principes ob unicam ra-
tionem boni communis custodiendi hanc fa-
cultatem concedunt. Similiter privati solum
amore communis boni exequi hanc occisionem
licite queunt. Quis autem est qui in
praxi non odii, non vindictæ impetu, aut
lucris, vel commodi privati spe has occisionem
non perpetret? Præterea iudex christia-
nus tenetur concedere tempus congruum pro
sacramentorum susceptione.

VII. QUÆST. III. Utrum iudex damnare
possit ad mortem eum quem testes evincunt
reum, si ipse privatim novit innocentem?

RESP.

RESP. Convenit penes omnes innocentem occidi directe non posse. Respublica nequit tradere tyranno innocentem occidendum: at ipse innocens astringitur se offerre Reipublicæ occidendum, ut servet a tyranno patriam: & tum Respublica potest tyranno innocentem tradere, ut Theologi plures docent. Verius tamen dicendum, teneri innocentem pugnare pro patriæ conservatione, & omittere sui defensionem, seu permittere sui occisionem, ut patriam a tyranno præservet. Similiter & Respublica cessare ab ejusdem protectione valet in hoc casu. Verum hæc in praxi vix contingunt: ideo obiter ea indicasse sat est, ut compertum sit quid pro servando communi naturæ ordine quisque agere debeat.

VIII. Ad propositam questionem dico, vix occurrere in praxi posse quod iudex nequeat liberare innocentem, quem certo talem ipse cognoscit. Nam si iudex supremus sit, potest hoc in casu sua suprema potestate uti, & contra, vel præter allegata & probata agere. Si sit iudex inferior, tunc potest accusatum innocentem tradere judici supremo liberandum, ut fatentur omnes. Potest protrahere iudicium, accusatores falsos, aut deceptos instruere. Tot quippe viæ patent liberandi innocentis, ut vix unquam in praxi contingat casus in quo iudex cogatur secundum allegata & probata damnare innocentem. Iudicium non potest esse relictum, nisi sit conforme primæ veritati: nequit autem esse conforme, si sit falsum. Quare semper ab innocente damnando abstinendum est.

CAPUT IV.

De homicidio privata auctoritate perpetrato.

I. **Q**UEST. I. *Licetum ne sit marito uxorem in adulterio deprehensam occidere?* RESP. Adfirmantem opinionem propugnant plures Juristæ. Sed hanc opinionem damnavit Alexander VII. in hac thesi: *Non peccat maritus occidens propriam uxorem in adulterio deprehensam.* Leges quæ allegantur in favorem damnatæ thesisi, permittentes sunt, non approbantes. Neque supremus Princeps deprehendens uxorem, aut filiam in adulterio potest secreto & privatim eandem occidere; sed solum ut publicus iudex. Et hoc in casu necessaria est publica notitia.

II. **Q**UEST. II. *Licetum ne est homicidium*
Tom. I.

ob propriæ vitæ defensionem? RESP. Nequidem astringi ad sui defensionem cum occisione invaloris, fatentur omnes, sed quisque ob Dei amorem, & caritatis fervorem permittere sui occisionem, ne alterum occidat, ut amici, vel proximi vitam servet, licite, & strenue potest: & tum locum præsertim obtinet hæc doctrina, cum scitur invalorem esse in peccato mortali: eo autem ipso quod quis alterius vitam invadat, scelere gravissimo inquinatus est.

III. Num vero homo invasus occidere invasorem licite queat, disputant in utramque partem Theologi. Omnes tamen conveniunt, servandas esse regulas *inculpatæ tutelæ*; videlicet, si vita servari aliqua via possit sine invaloris morte, abstinendum a cæde est: si sola mutilatione, si fugi, si denique aliquo excogitabili medio servari vita potest, occidi licite invasor nequit. Immo homo invasus numquam licite intendere invasoris cædem, sed dumtaxat propriam defensionem potest, quam consequitur præter intentionem invaloris occisio. In his conveniunt omnes.

IV. Verum etiam his servatis regulis, negant aliquo in casu licitam esse invasoris injusti occisionem Theologi plures. Alanus Magnus de Insulis contendit, sæculo 12. inventam esse contrariam opinionem, & antea communem fuisse Patrum doctrinam damnantem talem occisionem ob propriam defensionem, & contendit hanc esse S. Thomæ mentem. Hanc sententiam defendit ex recentioribus Henricus a S. Ignatio, qui citat Augustinum de Ancona, Hugonem, Richardum, Gersonem, Gossam Accursium, Almainum, Cardinalem Norisium, Gennetum, Neessen, Van-Rois, & plures alios Lovanienses.

V. Opposita sententia communis est inter Theologos, eamque perspicue 2. 2. *quest.* 64. *art.* 7. discutit S. Thomas. Doctrinam S. Thomæ approbat Catechismus Tridentinus p. 3. *sec.* 8. Ratio est, quia in pari causa quisque potest propriam vitæ alterius præferre, neque plusquam semetipsum proximum diligere astringitur.

VI. Confitendum tamen sincere est, difficillimam esse in praxi hanc innoxiam occisionem. Quis est qui invasus ad mortem, solam sui defensionem, nequaquam occisionem alterius intendat? qui iram moderetur, qui regulas inculpatæ tutelæ servet, & animi tranquillitate se defendere studeat? Quare unice orandus Deus est ne permittat

nos tali tentatione obsideri. Si invasus peccato mortali inquinatus sit, periculo mortis se exponit, atque adeo damnationis: eliciet ne, gladio distracto, contritionem perfectam? Hanc contritionem elicere posset, si ne vel se, vel invasorem in infernum detruderet, permetteret sui occisionem. Quare adeo mihi difficilis in praxi videtur innoxia hæc defensio occisiva juxta regulas inculpatæ tutelæ, ut securior permissio occisionis propriæ mihi appareat quam innoxia invasoris cædes.

VII. Innoxia uxor cum marito in lecto eubat. Deprehendit maritum sub cervicali pugionem habere ad se occidendam. Nulla ad fugam rima patet. Nisi præveniat, occiditur. Quid agendum? Non pauci prævenendum invasorem docent. Quam doctrinam evidenter falsam & sanguinolentam damnavit Clerus Gallicanus anno 1700. Num quam enim prævenire aggressorem licet, sed solum se defendere etiam juxta mitiorem secundam opinionem, quam retulimus. Respondunt adversarii, non aggredi, sed se defendere mulierem eo in casu. Ita ne vero? Dormientem maritum necat, & non aggreditur? Aggressio hæc, ajunt, materialis est. Similiter ajunt provocatum ad duellum posse illud acceptare, ut suum honorem defendat: quia, inquit, talis acceptatio non est duellum acceptare, sed se defendere. His vanissimis commentis non infrequenter non pauci laxant sanctam Evangelii legem.

VIII. Qui defendunt, nunquam licitam esse occisionem invasoris, hoc potissimum argumento nituntur. Lex caritatis jubet ut salus spiritualis & æterna proximi præferatur vitæ meæ temporali. Vera doctrina hæc est, quando vita mea temporalis medium necessarium est. Laborat quis ignorantia vincibili eorum quæ necessaria sunt ad salutem. Ego solus occurrere possum: teneor animæ æternum periclitanti succurrere cum vitæ discrimine. At invasor armata manu libere me aggreditur, & desistere, si velit, potest. Quare doctrina de licita defensione, ex qua sequitur invasoris occisio, vera absolute est. Sed praxis, ut dixi, difficillima, & æterni periculi plenissima est. Propterea iterum inculco orandum Deum esse ut a tali occasione præservet.

IX. QUÆST. III. *Licita ne sit calumniatoris occisio?* RESP. Adfirmarunt plures. Sed thesim damnavit Alexander VII. quam descripsi cap. 1. Thesim docuit P. Amicus, sed disputationis gratia, inquit P. Viva in Tru-

tina ad thesim 17. Sola lectio doctrinæ P. Amici declarat vanam esse interpretationem P. Viva.

X. QUÆST. IV. *Occidendus ne sit calumniator ob defensionem honoris magni momenti, cum moderamine inculpatæ tutelæ?* RESP. Adfirmant aliqui etiam post damnatas ab Alex. VII. theses. Quin hanc opinionem communem appellant Salmanticenses, & pro eadem referunt Molinam, Lessium, Fagundes, Vasquez, Dicassillum, Tamburinum, Leandrum, Antonium a Spiritu sancto, Bannez, Lugo, Tapia, Serra, Navarra, & alios similes Doctores. Eandem defendunt P. Viva, Sporer, Antonius Casnedi, qui ait omnes TT. eandem defendere. Quoniam, inquit, honor vitæ comparatur. Ergo sicut ob vitæ, ita & pro honoris licita est calumniatoris occisio.

XI. Præfata sententia hostiliter pugnat cum Christianismi spiritu, & antievangelica est. Inquit enim Evangelium Matth. 5. *Orate pro persequentibus, & calumniantibus vos.* Et laudati auctores dicunt: *Occidite calumniantes vos.* Quare rejicio hanc propositionem P. Viva in trut. ad thes. 17. Alex. VII. num. 9. *Potest quidem vir nobilis volentem impingere alapam, gladio impedire, & ut multi docent, etiam defensione occisiva se defendere.* Christus Jesus dicit: *Si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram.* Resp. P. Daniel Stadler in suo de duello honoris vindice opere: *Rara avis in terris.* Et si hæc Probabilistarum doctrina obtineat, rarissima hæc avis erit. Non minus bellum Evangelio indicit hæc altera doctrina P. Viva ibidem num. 5. pag. 58. *Vir equestris non tenetur fugere aggressorem cum suo dedecore, sed potest ab illo se defendere defensione occisiva.* Nimis quoque laxa est hæc doctrina P. La-Croix: *Non teneris fugere invasorem, si per hoc incurras gravem ignominiam.* Lib. 3. p. 1. n. 803. pag. 207. Plura alia laxa paradoxa, quæ idem Viva, Sporer, Diana, & alii Probabilistæ docent, prætereo. Hæc pauca indicavi, non ut auctoribus istis, quorum intentionem, animumque pium fuisse credo, invidiam crearem; sed ut lectores cautos efficerem in legendis hujusmodi libris.

XII. Præfata doctrinam contineri in thesi 30. damnata ab Innocentio XI. & supra descripta, mihi certum apparet: & quod plus est, pugnare cum Evangelio evidens. Nam tolerantia calumniarum, & fuga persecutionum aut infamis est, aut secus. Si primum;

infamem rem Christus præcipit, cum jubet orandum pro calumniatoribus. Hæc vero blasphemia est. Si secundum; ruit adversantium fundamentum. Paucis rem conficio. Fugere infaorem, alapam pati, calumniatores tolerare dedecet virum equestrem nobilem antichristianum, Evangelii hostem, & mundani honoris idolatram, verum est: summopere vero decet nobilem equestrem, virum christianum, Evangelii professorem, Dei famulum, & Jesu Christi discipulum.

XIII. Duplex distinguendus honor est: alter in opinione humana, & mundi apprehensione fundatus, alter operum honestate partus. Hunc magni facere, illum contemnere Christianus debet. Fuga infaoris, tolerantia alapæ, percussio, calumniarum, actiones sanctæ sunt, honoremque viro christiano dignum pariunt. Mundi, & diaboli asseclæ hinc infamiam, & dedecus proficisci blaterant. Consilii hæc sunt, reponunt aliqui. Gravissimi præcepti hæc sunt, intonant Evangelistæ, necessitate urgente vitandi homicidii.

XIV. QUÆST. v. *Licita ne est hominis infaoris occisio ob conservationem bonorum temporalium?* RESP. Adfirmat major Theologorum recentium pars, quando bona magni momenti sint. Evincere contendunt auctoritate Scripturæ. Nam Exod. 22. dicitur: *Si effringens fur domum, sive suffodiens fuerit inventus, & accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis.* Adducunt cap. *Interfecisti*, 2. de homicidio. Ratione autem sic arguunt. Bona temporalia necessaria sunt ad vitæ sustentationem. Ergo qua ratione licitum est sustentare, & defendere vitam propriam etiam cum occisione infaoris, eadem licitum erit occidere furem bonorum temporalium. Accedit quod si fures impune rapere bona possent, omnia plena essent latrociniiis.

XV. Hæc sententia mihi falsa est, & divino mandato adversa. Si auctoritatem consulo tum Evangelii, tum Patrum, tum canonum, nec probabilis apparet. Ab auctoritate solum postremis sæculis probabilitatem extrinsecam recentiorum Theologorum acquisivit. Nec unum sane SS. Patrum recentiores Theologi allegare pro se valent. S. Augustinus vix permittit occisionem infaoris vitæ; exerte vero improbat occisionem furis sicut & ceteri Patres, quorum nec unus approbat hanc occisionem.

XVI. Joannes Riardus Lovanienfis quodlibet. 7. testatur anno 1570. communem fuisse

se sententiam penes Theologos, & Canonistas negantem licitum esse occidere furem bonorum dumtaxat infaorem. Perdoctus, probusque Canonista FAGNANUS ad caput *Interfecisti* de homic. inquit: *Secundum canones in foro saltem pœnitentiali, & quoad Deum absolute credimus, non posse laicum sine peccato occidere spoliatores.* Henricus a S. Ignatio pro hac eadem sententia citat Alensem, Scotum, Summam Tabienam, Gersonem, Augustinum de Ancona, Toftatum, Vulpem Scotistam, Merbesium, Gennetum, Du-Hamel, Neelsen, Van-Rois, Du-Rois. Diana Tom. 8. tr. 5. res. 29. pro eadem sententia citat Acursium, Panormitanum, Archidiaconum, Felinum. Eandem sententiam tuetur Joannes Pontas verb. *Occidere*; laudatque præter citatos Innocentium IV. super cap. *Si vero* 3. de sent. excom. Alexandrum III. in cap. *Suscipimus* ib. de homic. volunt. Auctoritas igitur extrinseca summa est tum Theologorum, tum Canonistarum.

XVII. Sed quod decretorium est, lex evangelica *Non occides* absoluta est, a qua Patres solam defensionem propriæ vitæ excipiunt. Quid quod luculentissime Christus Dominus Matth. 5. vetat occisionem ob defensionem bonorum temporalium? inquit: *Qui vult tecum in judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.* Consilium hoc esse non inficior, si exercitium spectetur. At quantum ad animi præparationem præceptum est, ut docet S. Thomas cum omnibus Theologis. Sed vim, & efficacitatem horum verborum expendamus. Si in ipso tribunali, ubi licita est defensio, intentanti litem super propria tunica, remittendum pallium est, nedum tunica, ut lites, jurgia, dissidia, expensæ, & odii occasiones vitentur; numquid licitum est occidere tunicæ propriæ raptorem? Consilium istud vim præcepti *Non occides* summa perspicuitate exponit. Nihil tam necessarium homini post cibum, quam tunica, qua nuditas operitur. Christus Dominus, ut altius imprimeret animis nostris amorem erga proximum, horrorem contra odium, & vindictam, consulit omnia dimittenda, ut dissidia vitentur. Recentiores Theologi oppositæ sententiæ defensores non modo propter vestitum necessarium, sed propter quæcumque bona magni valoris licite occidi furem posse docent. Rescribamus theses damnatas. 31. *Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.* 32. *Non solum licitum est defendere defensione occisiva que actu*

possidemus, sed etiam ad que jus inchoatum habemus, & que nos possessuros speramus.
 33. *Licetum est tam heredi, quam legatario contra injuste impediētem se taliter defendere; sicut & jus habenti in cathedram, vel prebendam contra eorum possessionem injuste impediētem.*

XVIII. Quis dixerit doctrinam harum trium thesium non esse trucem, crudelem, sanguinariam, antievangelicam? Et tamen non pauci probabiliter, qui *benigni* appellari ambiunt, non cessant easdem proscriptas theses variis fucis oblectas propugnare. P. Viva advertit, primam thesim defendi a Molina, & Lugo, si furto addatur contumelia adversus virum nobilem, furtumque evadat rapina: additque P. Viva, *quod si aliquando amissio unius aurei foret alicui pauperi ingens damnum, ut si artifici tollatur instrumentum sue artis, quo sublato non possit suam ac suorum vitam sustentare, tunc poterit illud defensione occisiva custodire: & ideo propositio damnata solum vult, id non licere regulariter; esto in aliquibus circumstantiis possit id licere.*

XIX. Viden', quam apprime hæc doctrina cum evangelica doctrina conveniat? *Regulariter*, inquit P. Viva, non licet occidere furem unius aurei; at in aliquibus circumstantiis id licet. Quid si furtum sit non unius, sed duorum? Quid si trium, quid si decem, si viginti, si quinquaginta, si centum aureorum sit? Tam tutum, nedum licitum erit furem occidere *regulariter*. Et altissimum mandatum *Non occides* subjectum hominum opinionibus, nihil certi vetat. Nam alii ob duorum, alii ob trium, alii ob decem, alii ob viginti, alii ob centum aureorum furtum juxta paupertatem, aut divitias illorum a quibus aurei surripiantur, occidere licite homines possunt, hac recentium Theologorum sententia admissa. Præceptum *Non occides* vetat homicidium, etiam gravi causa data. Quis enim hominum ratione præditus sine gravi causa homines occidit? Juxta vero horum recentium Theologorum opinioniones *regulariter* ob furtum unius aurei homicidia patrari nequeunt. Ceterum, si aureus iste sit necessarius ad vitam comparandum, si aurei sint multi, tum occidi homines poterunt.

XX. Hinc evidenter patet, admissio licito homicidio ob furtum rerum temporalium, gravissimum quintum Decalogi mandatum ferme commentitium evadere, & quasi in nihilum occidere. Nam tot sunt de licitis

homicidiis opiniones, quot sunt varia furtorum genera. Siquidem alii occidi possunt ob furtum juxta hos auctores unius, juxta alios duorum, juxta alios decem, juxta alios quinquaginta, juxta alios centum aureorum. Hinc consequitur licitum esse defendere defensione occisiva non modo ea que actu possidentur, sed etiam ea ad que jus habetur. Et propterea licitum erit occidere illos qui impediunt consecutionem dignitatis, & gradus, unde ingentia emolumenta proficisciscuntur. Ejusmodi theses damnatae utique sunt. At nihilominus communiter recentiores Theologi propugnant, occidi hominem posse ob furta rerum temporalium. Quoniam reponunt damnatum homicidium esse ob furtum unius aurei, secus ob furtum unius aurei adjecto verbo contumelioso, secus ob furtum duorum, decem, viginti, quinquaginta, centum aureorum. Conserto christiane lector hanc doctrinam cum doctrina evangelica, & tum & ipse hostilem, & manifestam deprehendes oppositionem.

XXI. Non modo cum Evangelio, cum Patrum, sacrorumque canonum doctrina pugnat hæc ob bonorum temporalium furtum occisio hominis, sed ipsi naturæ juri adversatur. Vita quippe hominis est ordinis adeo superioris, ut nulla omnino sit proportio cum bonis temporalibus ordinis longe inferioris. Ergo homicidium patratum propter furtum bonorum temporalium pervertit naturæ ordinem. Quamobrem ipsæ supremæ potestates, quæ juris naturæ ordinem custodiunt, conservantque, ob simplex furtum pœna capitis non plectunt fures. Tunc solum eos ad mortem damnant, cum furtum est *qualificatum*, ut ajunt, seu aliqua enormi circumstantia affectum. Longius non protraho argumentum, cum natura sua pateat.

XXII. Argumenta oppositæ sententiæ nullius momenti sunt. Scriptura sancta concedit homicidium furis nocturni, quia præsumitur pravus animus occidendi dominum, ut evidenter colligitur ex prohibitione immediate adjecta occidendi furis diurni. Continuo enim additur ibidem: *Quod si orto Sole hoc fecerit, homicidium perpetravit, & ipse morietur.* Canones qui opponuntur, permittunt homicidium latronis qui bona, & vitam invadit. Cap. *Interfecisti* dicitur: *Te, tuque* &c. Lege Fagnanum in hoc caput. Quæ a ratione petita obtruduntur, futilia sunt. Bona temporalia sunt utique necessaria ad vitam sustentandam; at negatur la-

tronem posse unquam ita omnia bona auferre ut homo bonis spoliatus nequeat vitam degere. Nam si qui furtum patitur, dives est, numquid latro auferre omnia bona potest? Tandem vix contingere casus potest ut homo furtum patiens nequeat se sustentare. Ineptissimum ergo est sophisma a necessitate vitæ sustentandæ acerbissimum.

XXIII. Si plura cupis, consule *Tom. 4. lib. 7. diff. unic. Salmanticenses* *rr. 25. c. 1. p. 3. §. 4. n. 96.* recensent sententias varias recentiorum, quorum alii docent ob unum, alii ob duos, alii ob quatuor aureos occidi hominem posse. Huc recidit benignitas probabilistica.

XXIV. QUÆST. VI. *Licita ne est occisio invadentis pudicitiam?* RESP. Adfirmant communiter recentiores; sed negat S. Augustinus, cujus doctrinam veram judico: & de lege permittente tales occidi, respondet *lib. 1. de lib. arbit. c. 5.* S. Doctor: *Legem quidem non reprehendo, quæ tales permittit interfici; sed quo pacto istos defendam, qui interficiunt, non invenio.* Castitas vi impetita nullam patitur maculam, si virgo animo forti resistat. Grave, inquis, periculum imminet succumbendi tentationi. Audio. Sed non ne gravissimum imminet periculum occidendi ex ira & vindicta stupratorem? Ad Deum ergo solum recurrendum hoc in casu est, qui cum admodum rarus sit, longiorem non postulat discussionem.

XXV. QUÆST. VII. *Licita ne est seipsum occidere?* RESP. Soli hæretici circumcelliones suicidium propugnant: catholica fides illud damnat: repugnat enim justitiæ, nedum caritati seipsum occidere. Deo præcipienti suicidium parendum esset, secus cuicumque judici humano. Sancti, qui sibi mortem consciverunt, peculiari Dei instinctu id peregere.

XXVI. QUÆST. VIII. *Licita ne est alicujus membri mutilatio?* RESP. Negant absolute omnes. Si tamen membri mutilatio necessaria esset ad corporis sanitatem, tunc licita foret. Peccant qui semetipsos castrant ad evadendas tentationes. Similiter peccant mortaliter parentes qui filios suos castrari curant, sive consentiant filii, sive repugnent. Gravius peccant, dum eos castrari student, ut mimos in theatris agant, vitamque theatralem, idest infamem & damnabilem inter psaltrias, & saltatrices ducant.

XXVII. Permitti tamen indirecte suici-

dium non modo licitum, sed sanctum esse potest. Quoniam Christus Dominus, ejusque sancti Martyres illud permiserunt: & defensionem contra vim illatam negligere ob Dei gloriam licitum esse potest. Similiter licitum est id agere, unde secutura indirecte mors prævidetur, ut patet in militibus, qui licite in bello justo præliantur, & in iis qui serviunt lue infectis. Tenentur tamen omnes remediis ordinariis, secus extraordinariis, & summi valoris uti, ut mortem declinent naturalem, & non vi illatam. Virtutis causa potest quis alteri extreme indigenti panem relinquere, & naufraganti tabulam, quam quis tenet, dare potest, si ille utilior sit Reipublicæ. Verum casus isti rarissimi sunt. Femina mortem potius subire debet quam permittere sui violationem.

XXVIII. QUÆST. IX. *Quid de homicidio casuali dicendum sit?* RESP. Homicidium casuale illud dicitur quod est præter intentionem occidentis. Duplex est. Alterum quod est præter voluntatem tum in se, tum in sua causa; & hoc proprie fortuitum est, omnique peccato caret. Alterum quod licet volitum in se non sit, in sua tamen causa indirecte volitum est; & hoc homicidium peccatum est, quando datur opera rei illicitæ, unde homicidium sequitur. Qui vero rem licitam agunt, & omnem adhibent diligentiam, ut homicidium declinent, quod inde sequi posse prævidetur, a peccato immunes sunt. Quare qui projiciunt e tectis tegulas, aut lapides, si diligenter clament, moneantque transeantes, illis nullo modo attribuantur percussiones, & occisiones quæ sequi possent.

C A P U T V.

De duello.

BENIGNITAS non paucorum Casuistarum in dies latius manat, non modo in demulcendis humanis appetitionibus, chorearum, comædiarum, ludorum, & promiscuarum conversationum approbatione, sed etiam in fundendo humano sanguine, & hominum occisione vi duellorum peracta. Quamvis Concilium Tridentinum, & plures Pontifices summi, præsertim, missis antiquioribus, Clemens VIII. Gregorius XIII., & Alexander VII. gravissimas tulerint pœnas in duellorum auctores, & casuisticas opiniones duellis fautores damnaverint; nihilofecius Casuistæ non pau-

pauci consuetis distinctiunculis decreta & Concilii Tridentini, & summorum Pontificum eluserunt, & duella ut licita in quibusdam casibus propugnarunt. Et eo processit novæ benignitatis humanæ spiritus, ut nuper volumen integrum prodierit in duelli defensionem. Rem clarius exponam.

§. I.

Recensentur propositiones damnatæ in materia duelli a BENEDICTO XIV. feliciter regnante.

P. Daniel STADLER volumen emisit elapso anno 1741. inscriptum: DE DUELLO HONORIS VINDICE. Continuo ac opus istud lucem aspexit publicam, omnes evangelicæ doctrinæ, & christianæ disciplinæ peritos commovit, & istorum justæ lamentationes adversus dicti voluminis opinationes ad Petri solum pervenerunt. Quare vigilantissimus Pontifex BENEDICTUS XIV. Congregationem EE. Cardinalium, & Theologorum instituit, in qua præfati libri doctrina serio & mature discussa, & expensa, CONSTITUTIONEM edidit die 24. Novembris an. 1752. cuius initium est, *Detestabilem, ac divinæ, naturalique lege damnatum duellorum abusum.* In hac constitutione quinque sequentes propositiones damnavit tamquam falsas, scandalosas, & perniciosas. Advertere tamen lectores interest, P. Danielum Stadler singulari humilitatis exemplo sua retractasse errata, atque secundis typis suum tomum emendatum recudisse, ut ex publica fama intellexi. Siquidem hanc secundam editionem ego non vidi, atque adeo meam sententiam proferre nequeo, num revera excerpta omnia sint quæ spongia indigent.

I.

Vir militaris qui nisi offerat, vel acceptet duellum, tamquam formidolosus, timidus, abjectus, & ad officia militaria ineptus habetur, indeque officio quo se, suosque sustentat, privaretur, vel promotionis alias sibi debite, ac promerite spe perpetuo carere deberet, culpa & pœna vacaret, siue offerat, siue acceptet duellum.

II.

Excusari possunt etiam honoris tuendi, vel humane vilipensionis vitandæ gratia, duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certo sciunt pugnam non esse secuturam, utpote ab aliis impediendam.

III.

Non incurrit ecclesiasticas pœnas ab Eccle-

sia contra duellantes lata, vel officialis militiæ acceptans duellum ex gravi metu amissionis famæ, & officii.

IV.

Licet in statu hominis naturali acceptare & offerre duellum ad servandas cum honore fortunas, quando alio remedio eorum salute propulsari nequit.

V.

Asserta licentia pro statu naturali applicari etiam potest statui civitatis male ordinatæ, in qua nimirum vel negligentia, vel malitia magistratus, iustitia aperte denegatur.

§. II.

Quid sit duellum.

I. Definiri communiter solet, quod sit pugna singularis ab utraque parte ex condicto acceptata, loco, & tempore designato, cum periculo occisionis, aut gravis vulneris. Distinguitur a bello, quod est pugna communis, non singularis, ut duellum, quod est inter duos, & appellari etiam solet *monomachia*, vel inter quatuor, aut octo in æqualem numerum tributis hinc, & inde præliantes. Dicitur *ex condicto*, idest mutuo inito pacto, ad pugnam tali loco, & tempore in eundam. Non esse duellum, inquiunt multi juniores, si tempus tantum, aut contra locus, non assignato tempore pugna, indicatur, tamen si mutuo pugnant se se percutiant. Ultima particula *cum periculo occisionis, aut vulneris gravis* indicat, duellum non esse, ubi nullum periculum vitæ, aut gravis vulneris occurrit, ut solent esse quædam certamina ad vires exercendas absque armis. Duellorum affectu imitantur quosdam Casuistas, qui una adjecta distinctiuncula leges eludunt. Similiter isti, ut duelli & leges, & pœnas declinent, non se provocant expresse, & consuetis formulis, sed re ipsa. Dicit offensus: *Satisfactionem volo.* Reponit offensor: *Ambulo per urbem, neminem timens:* vel hac alia phrasi, nempe *se intrepide esse paratum ad justam defensionem propria manu & ense suscipiendam contra quoscunque injustos aggressores.* Hæc est vera, & ut dicitur, realis provocatio, larvis, & figmentis palliata.

II. Duellum incognitum fuit vel ipsi ethenicis. Florente christiana Religione a barbaris inventum fuit, & (quod pejus est) a quibusdam Christianis probatum in nonnullis eventibus.

III. Descriptum duellum vetitum absolu-

te esse jure naturali, divino, canonico, & civili affirmant omnes. Rationi quippe repugnat aut propriam vitam periculo mortis voluntarie exponere, aut alterius mortem intentare. Præterea modus iste decidendi controversias est absurdissimus, cum æque innocens, ac reus perire queat. Quod jure divino prohibitum duellum sit, compertum est in lege vetante homicidia, & injuriarum vindictam. Decreta Pontificum, & Concilii Tridentini omnibus manifesta sunt, sicut & Principum leges.

§. III.

Animadversiones in primam propositionem damnatam a Benedicto XIV.

I. Quamvis omnes auctores christiani vetitum duellum asserant jure naturali, divino, canonico; nihilominus non pauci auctores moralistæ casus excogitarunt in quibus licitum duellum sit. Primum dixerunt, ad evitandam timiditatis, ignavia, & pusillanimitatis notam licitum duellum esse. Istorum opinionem damnavit Alexander VII. in hac thesi: *Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.*

II. Alii, videntes nimis vanum & ineptum esse hunc titulum honoris mundani, & evadendæ timiditatis notæ ad honestandum duellum, excogitarunt alium titulum, nempe defensionem fortunarum, quæ ab honore pendent. Ablato enim honore homo evadit ineptus ad officia, ad gradus, & dignitates, unde & se, & familiam sustentat. Quare, inquit, ut quis periculum evadat honoris & fortunarum, potest duellum acceptare, & etiam offerre.

III. Salmanticenses tract. 10. c. 4. punc. 3. n. 39. inquit: "Si sit periculum vitæ, bonis, aut fortunarum, nisi acceptes duellum, illud licite acceptare poteris; ut si minetur adversarius mortem, infamiam, per falsum testimonium, vel se domos, vel agros incensurum &c. nisi duellum acceptes, & credis illud malum tibi eveniturum, & non sit alia via illud evadendi, poteris acceptare; immo indicare illud: quia tunc est *justa defensio*, si alius provocet; & si tu provoces, eligis minus malum ut majus evites, & majus periculum in id quod minus est, commutare contendis: quod licitum esse nemo dubitat. Ita Sanchez lib. 1. Decal. c. 39. n. 8. Bonacina n. 18. Diana 5. parte tract. 13. res. 17.

Valentia punc. 1. vers. Si talis autem. Mendoza 2. 2. disp. 170. sec. 86. §. 76. & sect. 9. §. 82. Lessius lib. 2. cap. 9. dub. 8. n. 49. Palaus n. 9. Wiggers. 2. 2. quest. 41. a. 1. Stephanus a S. P. n. 60. Hi omnes damnatam primam propositionem propugnaverunt.

IV. P. Patritius Sporer tr. 5. in 5. Decal. Mand. cap. 2. sec. 4. n. 204. ait, : Quod si tamen in raro casu eo loco res sit ut si duellum respuat miles in exercitu, vel nobilis in aula Principis debeat cedere armis, officio, dignitate, aut excidere Ducis, vel Principis favore, & gratia ob ignavia suspicionem, adeo tunc sub titulo honoris ipsius vitæ vel familiæ conservatio periclitetur; omnino fatendum est cum Navarro Layman cit. aliisque communiter, licite tunc duellum acceptare, & meræ defensionis gratia provocanti se sistere: quia tunc esset vera, & mere *justa defensio* contra injustum aggressorem, scilicet provocantem, qui sua provocatione de facto, vel actu aggrederetur meum honorem, officium, dignitatem, adeoque conservationem vitæ, vel familiæ meæ, ut illa mihi violenter eripiat. Proinde lege naturæ eadem vi defendere possum, ac debeo, cum absque eorum amissione retrocedere nequeam.

V. Alii, ut fucatus eluderent thesim proscriptam ab Alex. VII. in qua continetur doctrina P. Sporer, & aliorum, negarunt licitum esse duellum ob periculum amittendæ dignitatis, vel Principis favoris. Propterea addunt, reducto casu ad illas angustias, quod nisi acceptet, certus mortaliter sit se ad mendicitatem reductum iri; ita ut acceptare, & pugnare non tam sit duellum inire, quam se defendere ab injusto omnium bonorum suorum expoliatore, licite posse duellum acceptari.

VI. Omnes isti Casuistæ defendunt primam damnatam thesim. Ut vero eluderent artificioso verborum involucre thesim proscriptam ab Alex. VII. quæ ob timiditatis notam declinandam licitum asserbat duellum, alia commenta excogitarunt. Paucis omnia perstrigam. Et primo quidam ajunt, aliquem posse timiditatis notam declinare dicendo, se non posse acceptare duellum, quia Christianum id dedecet. Nihilominus se intrepide esse paratum ad justam defensionem propria manu & ense suscipiendam contra quoscunque injustos aggressores. Hac responsione, inquit, evadit quisque timiditatis notam. Esto. Sed renuntiat quoque Evangelio dicenti: Si quis te percusserit in una maxilla, præbe illi & alteram.

nam : Matth. c. 5. Recensita responsio est, sin expressa, saltem tacita provocatio ad duellum, nedum acceptatio. Adversus hominem ira furentem te sistis, eique intonas, te paratum esse ad justam defensionem propria manu & ense suscipiendam? Ille ne Christianus qui sic loquitur? Provocator talia audiens, coactus reipsa est ad ensem distringendum, & aggrediendum talem respondentem, ne ipse vilis, timidus, abjectus appareat. Christianus ad duellum provocatus, ut fratrem suum provocantem placet, & ad meliorem frugem revocet, tenetur subire timiditatis notam apud mundum insanum: tenetur aut humili sermone, aut fuga iratum fratrem demulcere, & omni possibili modo evitare æternæ damnationis utriusque periculum. Hæc est doctrina evangelica. Distinguendus semper est honor honestate & virtute parvus, ab honore fictitio, & chimerico, opinione insanientis mundi nixo.

VII. Expendamus nunc commenta alia quibus alii obscurant, & evertunt tum evangelicam doctrinam, tum decreta Pontificum, & Concilii Tridentini. Duellum, inquiunt, non est licitum ob solum honorem defendendum. At si ab hoc honore fortunæ officium, gradus, & reditus pendeant, quibus & se, & familiam suam sustentet provocatus, tunc & acceptare, & indicare duellum potest. Alioquin ad mendicitatem se & familiam reduceret. Numquid cum tanto incommodo Christi Evangelium obligat? Adde tum non esse duellum acceptare, sed se, & sua defendere. En omnia horum argumenta paucis expressa.

VIII. Defensio isthæc chimerica omnino est. Quid provocatus defendit? Vitam propriam? Non: quoniam provocator non aliud intendit nisi humiliationem, & demissionem provocati. Si iste se humiliet, & confiteatur provocatorem viribus prævalere, fortioremque se esse, & magis strenuum, omnia in tuto sunt, & dissidium omne evanescit. At, reponunt laudati auctores, si provocatus hoc se gerat modo, ignominiam contrahit, timidum & vilem se prodit: atque adeo amittit & dignitatem, & officium, quo se & familiam sustentat. A quo, amabo te, privandus officio est? A provocatore? Non certe. A quo ergo? A Principe, ab Imperatore exercitus? Adversus istos ergo defendere bona sua debet provocatus, non contra provocatorem nihil de his cogitantem. At a provocatore, cui si se humiliat, ignominiam incurrit, ob quam spoliabitur officio, originem mala im-

minentia arcessunt. Peregregie. Connexa hæc sunt, & necessario conjuncta? Juste ne Imperator exercitus spoliat virum equestrem provocatum ad duellum officio, propterea quod strenuum Christianum se prodidit, & evangelicæ fortitudinis argumentum splendissimum perhibuit? Non minus fere disparata hæc sunt, quam si diceres, debuisse paganos gladium distringere adversus Apostolos persuadentes fidem Christi, ob cujus professionem occidendi a Nerone, a Diocletiano erant. Allegata ergo defensio sophistica, cavillatoria, & chimerica est. Idecirco jure proscripta in prima thesi; *Indeque officio, quo se, suosque sustentat, privaretur*. Immo hoc effugium damnatum jam erat ab Innocentio XI. in thesi 32. *Non solum licitum est defendere defensione occisiva quæ actu possidemas, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus*. Reditus ex officio manentes actu non possidentur, sed inchoatum jus ad eosdem habetur. Addunt auctores citati, provocatum respuentem duellum spe accendi ad superiores gradus privari. Sed & hoc commentum damnatur in prima thesi: *Vel promotionis alius sibi debite, ac promeritæ spe perpetuo carere deberet*.

XI. Tandem defensionis oppositæ futilitas ex aliis capitibus horrida apparet. Qui duellum acceptat, periculo mortis se se exponit. Si moriatur, quis tunc familiam sustentabit? Quando homo vivit, potest industria sua & se, & familiam sustentare. Et proximo mortis periculo poterit quis se exponere, ne officium amittat? Ubi confidentia in illa divina providentia quæ alimenta omnibus in se confidentibus spondet? Si provocatus provocatorem occidat, ad infernum ejus animam detrahit, & semetipsum æternæ damnationis evidenti periculo exponit. Adde occisorem debere aliud cælum, alium Principem quærere, ut pœnam mortis in occisorem latam declinet. Vitam igitur propriam, animam, & familiam perdendam exponit provocatus, dum duellum acceptat. Prima itaque sacrosancti Evangelii principia evertunt duelli in descripto casu defensores.

§. IV.

Animadversiones in secundam damnatam thesim.

I. Hanc thesim totidem verbis defendit ex Probabilistis P. Patritius Sporer cit. n. 5. c. 2. sec. 4. n. 204. sic prosequens: "Denique ex, culari possunt ex simili rationabili causa, etiam

„ etiam honoris tuendi , vel humana vili-
 „ pensionis vitandæ gratia duellum acceptan-
 „ tes, vel ad illud provocantes, quando cer-
 „ to sciunt pugnam non esse secuturam, ut-
 „ pote ab aliis impediendam &c. Vide Dia-
 „ nam p. 1. tr. 16. vers. 52. & multo magis,
 „ si ex condicto occulte certo promittant,
 „ quod impediendi sint ab omni damno, etsi
 „ descenderint ad locum pugnae, gladios strin-
 „ xerint, ictus aliquot sine aliquo periculo
 „ contorserint &c. uti observat Bassæus v.
 „ *Duellum* n. 8. Tamburinus lib. 7. *Decal. c.*
 „ 1. §. 3. in fine, & alii apud ipsos, „ Tam-
 „ burinus præter Bassæum, & Dianam citat
 „ Escobarium.

II. Nullum non movent lapidem aliqui ut
 mundanum honorem, & axiomata insanorum
 hominum cum Evangelio componant. Quæ
 duo tamen hostiliter pugnant, non secus ac
 lux, & tenebræ. Non modo effectus duelli,
 sed duellum ipsum lex evangelica, & sacri
 canones vetant. Duellum illud partim ve-
 rum, & partim fictum est, & utroque ex
 capite flagitiosum. Verum duellum ex una
 parte est, cum ea omnia quæ ad verum duel-
 lum requiruntur, ponantur. Pugna ex con-
 dicto indicitur, & locus, tempusque designa-
 tur: & certatur ad locum designatum tem-
 pore indicto prodeunt. Hæc omnia verum
 duellum constituunt, quod scandalum parit,
 quod Ecclesia detestatur. Quod postea peri-
 culum mortis, vel gravis vulneris non se-
 quatur, non tollit quin in conspectu publico
 duellum verum appareat. Deinde quorsum
 hoc fictum certamen? Ut declinetur nota vi-
 lipensionis, & timiditatis, ut honor munda-
 nus resulgeat. Publicum ergo scandalum pa-
 trandum est ob spectum honoris mundani,
 quem conculcare, ut Christi Evangelio obedi-
 as, verumque honorem virtute partum con-
 serves, astringeris? Aut patet hominibus con-
 silium fictæ pugnae, aut secus. Si primum,
 honor mundanus obtenebrescit, & infama-
 tur. Si secundum, scandalum publicum non
 declinatur. Ergo & in conspectu Dei, &
 coram mundo hoc fictum duellum abomina-
 tione, & iniquitate plenum est.

§. V.

Animadversio in tertiam thesim.

I. Eam docet P. Milante in suis exercita-
 tionibus in 2. *prop. Alex. VII.* his verbis:
 „ Si Dux vel Officialis militiæ acceptaret
 „ duellum non ex levi quidem timore, sed
 „ ex gravi metu cadente in virum constan-

„ tem, amissionis nempe famæ nedum, ve-
 „ rum etiam & officii, quo procul dubio spo-
 „ liaretur, quia recusans duellum haberetur
 „ ut vilis, nec milites amplius gererent mo-
 „ rem, ut consuetum est apud aliquas na-
 „ tiones: certe iste non incurreret ecclesiasti-
 „ cas pœnas ab Ecclesia contra duellantes la-
 „ tas, eo quia Ecclesia, ceu pia mater,
 „ numquam alligare, tantoque onere grava-
 „ re intendit filios in tam immani discrimi-
 „ ne positos. Hinc *Castropalaus* &c. Confir-
 „ mat etiam *Laymanus* &c.

II. Auctor iste solidam doctrinam contra
 duellum propugnat; at erravit nimia beni-
 gnitate in pœna ecclesiastica minuenda. Id-
 circo BENEDICTUS XIV. P. M. hanc fi-
 ctitiam benignitatem damnans antecessorum
 Pontificum pœnas contra duellantes confirma-
 vit, & uberius explicavit in laudata consti-
 tutione his verbis. *Statuimus atque decerni-
 mus ut si quis in duello sive publice, sive pri-
 vatim indicto, hominem occiderit, sive hic
 mortuus fuerit in loco conflictus, sive extra il-
 lum ex vulnere in duello accepto, hujusmodi
 homicida tanquam interficiens proximum suum
 animo premeditato, ac deliberato ad formam
 constit. fel. record. Præd. Nostri BENEDICTI
 XIII. &c. ab ecclesiastica immunitatis benefi-
 cio exclusus, & repulsus omnino censeatur;
 ita ut a cujusque sacri aut religiosi loci asylo,
 ad quod confugerit, servatis tamen de jure ser-
 vandis, extrahi, & judicis competentis curiæ,
 pro merito puniendus tradi possit, & debeat.*
 Vide ibi alia plura. Subdit: *Præterea simili
 motu, & auctoritate decernimus, ac declara-
 mus sepulture sacre privationem a sacrosan-
 cta Trid. Synod. inflictam morientibus in loco
 duelli, & conflictus incurrendam perpetuo fo-
 re etiam ante sententiam judicis, a decedente
 quoque extra locum conflictus ex vulnere ibi-
 dem accepto, sive duellum publice, sive pri-
 vatim indictum fuerit, etiamsi vulneratus
 ante mortem non incerta penitentiae signa de-
 derit, atque a peccatis, & censuris absolutio-
 nem obrinuerit; sublata Episcopis & ordina-
 riis locorum super hac pœna interpretandi, ac
 dispensandi facultate &c.* Si ipsi Episcopis
 sublata est facultas interpretandi hanc ponti-
 ficiam constitutionem, eam ne sibi usurpa-
 bunt Casuistæ aliqui? Quare proscrip-
 ta manet opinio alterius novissimi Moralistæ in-
 quientis: *Si tamen cadaver ab excommunicatione
 jussu superioris facultatem habentis absol-
 veretur, posset etiam honorari ecclesiastica se-
 pultura.* Hoc aperte constat ex recitatis con-
 stitutionis verbis.

§. VI.

Animadversiones in quartam proscriptam thesim . Idea status naturalis quam perhibet P. Daniel Stadler, arbitraria, & commentitia .

I. Quoniam P. Daniel Stadler in suo volumine *de Duello honoris vindice* quartam & quintam thesim damnatam ex instituto, & fuso calamo propugnat, operæ pretium existimavi breviter perstringere principia illa quibus proscriptam defendere doctrinam conatur, & ceteris Theologis se *altius fodere* velle ait. *cap. 3. pag. 117.*

II. Ideam status naturalis his verbis *ibidem* §. 2. *pag. 119.* describit: „ Status naturalis „ prout ab adventitia discernitur, scilicet a „ statu conjugali, herili, a statu Civitatis, „ Reipublicæ &c. est conditio hominum in „ ter se æqualium, neque alterius quam Dei „ arbitrio subiectorum . . . Et hæc præcipua „ status naturalis prærogativa, *sine subjectione vivere* : *spectata namque natura omnes „ æquales & liberi nascimur, nec unus alteri „ subiectus est.* „

III. Hæc status naturalis idea chimærica est. Quod Deus potuerit efficere ut homines prodirent velut fungi e terra, nemo est qui dubitet. At status iste possibilis a statu conjugali distinctus, chimæra est, & ad ea explicanda quæ in statu nostro, qui reipsa est, eveniant, ineptissime productus. Et tamen hunc in finem hanc commentitiam notionem auctor præmisit. Sic enim *ibidem* persequitur: *Homines inter se æquales sunt, non illi tantum qui societatis omnis expertes vitam solitariam agunt; sed & ii qui licet societatem colant, quadam tamen ratione libertatem a natura congenitam retinent, eo quod nemini subiecti vivant: & hæc est præcipua status naturalis prærogativa, sine subjectione vivere: spectata namque natura omnes æquales, & liberi nascimur, nec unus alteri subiectus est.* Primum describit statum naturalem a conjugali, & herili distinctum: qui status possibilis utique divinæ omnipotentiae est: deinde hunc statum chimæricum cum statu conjugali, herili &c. confundit, & pro eodem accipit. *Spectata*, inquit, *natura omnes æquales & liberi nascimur, nec unus alteri subiectus est.*

IV. In recensita doctrina error Hobesianus non cubat modo, sed patenter se prodit. Quid? Omnes æquales, & liberi nascimur? Æquales ergo patri liberi sunt? Nec unus

alteri subiectus est. Uxor ergo non est marito subiecta, nec filii parentibus? Subdit utique continuo, nempe n. 173. aliquos dubitasse, num status hic naturalis hominum detur, eo quod homo sit animal sociale. Dubitarunt ergo aliqui de huiusce chimærici status existentia? At quinam sunt isti dubitatores? Christiani non certe, cum sciamus omnes ex Scriptura sancta a primo homine ceteros homines descendere. Quid ergo chimæricos status effingunt, ut legis evangelicæ præcepta implicent, & obscurent? Dividit postea auctor iste hominum statum in naturalem, & mixtum; sed subdit *pag. 183. n. 192. Nobis de mixto sermo est, habente tamen præcipuum characterem status naturalis, libertatem scilicet non dependentem ab altiore iudice.* Postea plura confectaria antievangelica ex hoc chimærico statu naturali eruit, nempe duellum licitum esse in tali statu contra calumniatores, verberatores, raptoreque bonorum. Fingit deinceps plures homines ex pluribus civitatibus confluere ad habitandum in aliquo terræ tractu nullius subiectos potestati. Homines isti facile se se offendunt, & mutuo lædunt, proprium honorem calumniis, verberibus corpora reciproce percutiunt, bona sibi rapiunt: iudice carent, qui jus dicat. Unde colligit *Hectorem* colapho læsum a *Leandro*, provocatumque ad duellum, non debere fugere, etiam si possit, sed acceptare duellum. Et pro hac sententia refert *P. Molinæ de just. tr. 3. disp. 17.* Postea subdit *pag. 136. Assentitur Lessius, testatus, hunc esse communem DD. sententiam.* Certe *Vindex* *GOBATI* recenset omnino nonaginta sex ei faventes. Heinc inferit: *Si sana est MOLINÆ, & aliorum doctrina, multo facilius admittetur mea; primo quia illi Theologi loquuntur non de statu naturali solum, sed etiam de civili.* P. Stadler loquitur dumtaxat de statu naturali, quem supra descripsit, quemque licet chimæricum, statui naturali nostro applicat, & inde colligit suas proscriptas opiniones.

V. Damnata tamen thesim quartam docet *cap. 4. pag. 181.* ubi eam sic proponit: *An pro servandis fortunis ex illibato honore dependentibus liceat ei provocationem acceptare, vel etiam provocare, siquidem hoc ignominiam passo necessarium sit ad servanda bona?* Exponit claritatis gratia casum in *Hectore*, & *Leandro*, & postea *pag. 182. §. 1.* sic resolvit: *Probatum quod licite ad duellum contulerit provocatus HECTOR . . . expresse de duello Bonacina nixus assensu Navarri, Becanæ, Sanchez docet . . . Unde infero. Ergo etiam licite*

licite pugnat, & duello concreditur Hector, dum Leander inique provocans similis damni ei causa est. Ex erronea Bonacinæ, & aliorum doctrina, qua asseritur duellum honestum esse ad defendenda bona quæ quis reipsa possidet, infert licitum esse duellum ut defendantur bona quæ ex honore proficiuntur, ad quæ Hector jus inchoatum habet. Et eo, inquit, P. Stadler, firmior est doctrina mea, quod ego in statu naturali licitum duellum assero; citati vero auctores licitum duellum in statu civili propugnant. Sic ille arguitur.

VI. Proponit deinde pag. 195. *An ad servandas una cum honore opes etiam liceat provocare?* Respondet vero pag. 196. his verbis: *Ajo, licere Hectori provocare Leandrum, sicut in casu priore licebat acceptare.*

VII. Ut jam indicavi, sibi fingit auctor iste statum naturalem in alia providentia possibilem, ut heinc in hoc statu naturali qui reipsa viger, sua erronea consuetudine eliciat; ut mox evidentius patebit.

§. VII.

Animadversiones in quintam proscriptam thesim.

I. P. Daniel Stadler *loc. cit. cap. 5.* proponit quintam damnatam thesim fuso calamo. Proponit capitis initio *an asserta pro statu naturali licentia applicari etiam possit statui civitatis male ordinate?* Describit, quid sit civitas bene, & quid male ordinata. Alia est societas perfecta, cum debita parentum, & imperantium subiectione. Hæc vero est cum magistratuum socordia negliguntur leges pro optimo regimine institutæ. Si vir militaris degat in hac civitate male ordinata, in qua iudices prætermittant læsa jura reparare, & injustos honoris, & inde manantium opum aggressores punire, quid agat, si læsum in honore, & consequenter in fortunis se sentiat? Respondet P. Stadler pag. 204. *Itaque ajo, me non posse damnare Theologum qui viro illi militari, aut nobili declararet, quod absque gravi conscientie noxa acceptare duellum possit, vel etiam, si ita res ferat, offerre: adeoque quod in statu naturali licitum esse diximus, etiam in hoc statu civitatis male ordinate, certo modo licitum asserimus. Jam probanda erit doctrina.*

II. Sincere fatetur n. 284. auctores antiquiores casum nostrum non attigisse. Similia quippe paradoxa ante Probabilissimi ortum non apparere. Ex recentioribus pro hac sua sen-

tentia citat P. Reiffenstuel, P. Seybold, P. Pichler, P. Urb, item P. Sporer saltem quoad licentiam acceptandi provocationem. *Huius numero, inquit, accensendus quoque venit celeberrimus Laymanus. Allegat deinde P. Pichlerum agentem, omnes eos auctores pro hac doctrina nostra adduci posse, quotquot duellum permittunt ob necessariam defensionem rerum temporalium magni momenti, qui sunt plurimi. Inter alios, subdit P. Stadler Lessius adducens Bannesium, & Angelum Wiefner. Sed quæ continuo subdit P. Stadler ibi pag. 206. digna sunt ut notentur. Non enim inquit, videtur pertinere ad rei summam, sive recta petentem fortunas meas duello compeſcam, sive petentem recta honorem, & per connexionem fortunas.*

III. Animadvertas in transcurso velim probabilisticam propagationem. Primo constituunt licitum esse occidere invaluorem bonorum temporalium. Secundo te posse vel acceptare, vel offerre duellum ob eorundem bonorum defensionem. Tertio licitum duellum esse ajunt ob honoris defensionem. Quarto, ut deluderent Concilii Tridentini, & Pontificum decreta quæ damnant absolute duella, & præsertim ob honoris defensionem, adjecerunt hæc duo verba, *sive petentem recta honorem, & per connexionem fortunas.* Fortunæ semper connexæ cum honore sunt. Ergo semper licitum duellum est, quo defendatur honor fortunam parens secundissimus. Hæc omnia ex damnata propositione rejecta jam sunt.

CAPUT VI.

De bello.

I. **Q**UÆST. I. *Quid, & quodplex sit bellum?* RESP. Est conflictus multorum contra multos extraneos, vi & armis, Principis jussu peractus. Dicitur conflictus multorum contra multos, & jussu Principis peractus, ut distinguatur a duello, quod est certamen unius contra alterum ex conducto initum designato loco, & tempore; & a rixa, quæ est pugna paucorum contra paucos; & a seditione, quæ fit non contra extraneos, sed inter homines ejusdem civitatis, aut regni invito Principe. Bellum aliud est defensivum, quo ab invasione defenditur. Aliud offensivum, quo Princeps exercitu armato hostem aggreditur juris vindicandi, aut compensationis obtinendæ gratia.

II. QUÆST. II. *An utrumque bellum lici-*

rum sit? RESP. Adfirmant Catholici omnes, idque constat ex divina Scriptura. Nam Abraham bellum gessit, & benedictionibus repletus est: tum enim patresfamilias, & Patriarchæ potestate regia præditi erant.

III. QUÆST. III. *Quæ sint conditiones ad belli justitiam necessariae, & qui possint illud indicare?* RESP. Conditiones tres: 1. causa justa; 2. auctoritas Principis; 3. recta intentio bellantium. Bellum indicare soli Principes valent qui suprema potestate fruuntur. Principes supremi instituti sunt a Deo custodes legum, & ordinis in societate servandi. Illorum est hunc societatis ordinem promoveri, atque ejusdem perturbatores plerere. Iusta igitur præliandi causa est vel defensio proprii status, vel innocentis vindictio, vel injuriæ acceptæ punitio.

IV. QUÆST. IV. *Utrum Princeps habens opinionem probabilem quod sibi aliquid regnum, vel civitas debeatur, possit bellum indicare Principi possessori?* RESP. Adfirmantem opinionem sustinent plures Casuistæ, Diana, Fillucius, Escobar, Azorius, Sanchez, & alii, nixi principio, quod *qui probabiliter agit, prudenter agit*. Hæc opinio, quæ est fetus Probabilismi, falsa est, & proscripta quoad principium cui innititur, ab Innocentio XI. Possessio quippe certa auferri sola probabilitate nequit. Probabilia jura sapientum discussione dirimi, non bello cum tanto subditorum detrimento, & innocentum strage debent. Moralem certitudinem habere Principes tenentur se læsos esse, vel sibi deberi id quod volunt, ut indicare bellum jure queant. Innumera sunt mala, scandala, flagitia, innocentum oppressiones quæ bellum consequuntur. Quare non nisi gravi urgente necessitate certa moveri licite bellum valet, ipso ethnico Livio testante: *Pia arma quæ necessaria*. Si ambitio amplificandi confinia, augendi ditionem, deprimendi vicinos, causa belli sit, omnia quæ consequuntur mala, in caput Principis detorqueantur. Antequam igitur bellum moveatur, non viri politici tantum, sed juris periti, & Theologi serio, & sæpe consulendi sunt, curandumque ut scripto consignent vota sua. Quoniam facile est lingua, & privato sermone adulari, jura fucis arbitrariis pingere; difficilius est scripto decipere: scripta quippe consilia, & vota aliis viris Theologis examinanda tradi queunt, & ex plurium discussione, & oppositionum diversitate erui veritas potest. Neque dicas, hæc gravia esse, & fastidii plena. Siquidem gravissimum est

belli negotium: idcirco gravissimam postulat, antequam suscipiatur, diligentiam.

V. Milites extranei antequam miliciæ externi Regis nomen dent, justitiam belli habere perspectam debent. Isti quippe liberi cum sint, nullo obedientiæ prætextu excusari valent. Milites autem subditi Principis bellum inferentis, sat est ut ipsis non constet de injustitia belli. Præsumere isti debent proprium Regem nonnisi bella iusta gerere. Si isti in examen revocare belli justitiam vellent, omnis imperandi potestas everteretur.

VI. QUÆST. V. *Utrum Rex catholicus in bello iusto contra alios Catholicos vocare in auxilium queat gentiles & infideles?* RESP. Quamquam licitum sit Principi iuste prælianti auxilium ferre, etiam si diversæ sit religionis, dummodo id præstari sine scandalo, & fidei periculo queat, ut ex Scriptura sancta colligitur; (nam Machabæi, ut ex lib. I. cap. 8. colligitur, socius cum Romanis iniere) verum non video, quomodo fieri sine scandalo, & absque fidei periculo possit ut infideles in auxilium vocari possint in bello quod sit a Principe catholico adversus alios catholicos. Odium enim intestinum, & vehemens aversio inter diversæ religionis professores innumera sacrilegia pariunt, & virtutum strages. Quid si referre vellem templorum profanationes, sacrarum imaginum conculationes, virginum constuprationes, & cetera absurda quæ ejusmodi fœdera consequuntur? Alta mente repositum esse Principibus catholicis debet documentum S. Cælestini I. ad Theodosium Imperatorem datum, & in actis Concilii Ephesini descriptum: *Major vobis fidei causa debet esse quam regni, ampliusque pro parte Ecclesiarum clementia vestra debet esse sollicita, quam pro omnium securitate terrarum*. Subsequentur enim omnia prospera, si primitus, quæ sunt Deo cariora servantur.... Pro vestri enim imperii salute geritur, quidquid pro quiete Ecclesie, vel sanctæ Religionis laboratur. Similia scripsit S. Leo Magnus episcopus 75. ad Leonem Augustum. *Debes incunctanter advertere, regiam potestatem tibi, non solum ad Mundi regimen, sed maxime ad Religionis presidium esse collatam*. Hæc serio meditentur omnes supremæ Potestates, & ob oculos habeant flagella quæ Propheta Hanani minatus est Asæ Regi Judæ, propterea quod contra Regem Israel in subsidium vocaverat Benadab Syriæ Principem. *In tempore illo venit Hanani Propheta ad Asa Regem Judæ, & dixit ei: Quia ha-*
buisse

buisti fiduciam in Rege Syriae, & non in Domino Deo tuo; idcirco evasit Syriae exercitus de manu tua Stulte igitur egisti: & propter hoc ex presenti tempore adversus te bella consurgent. 2. Paralip. Mitto plura alia Scripturæ sanctæ testimonia.

VII. QUÆST. VI. *Licetum ne est Clericis, & Religiosis in bello justo propria manu pugnare?* RESP. Negat communis sententia. Clerici enim, & Religiosi a curis mundi segregati, divino cultui dicati sunt, ut pro se, & populo Deo vota offerant, & animarum spiritualia negotia tractent. Huic autem eorum præcipuo instituto recta adversatur bellica pugna. Urgente tamen necessitate defendendi patriam, & Religionis jura, lege naturali, & pietate in patriam, ad necessarium se armare defensionem valent. Immo Episcopi ipsi præesse suis Clericis, & Religiosis adversus Turcas, & infideles queunt, ut Religionem & patriam propugnent. Raro tamen occurrere existimo casum in quo justa Religiosis occurrat bellandi ratio. Nam absolute Christi Religio non armis, non pugna, sed mansuetudine, patientia, pace, & tolerantia defendenda est. Quare antequam Religiosi arma capessant, sapientum virorum consilio opus est.

VIII. QUÆST. VII. *Licetum ne est Christianis captivis timore mortis percussis pro infidelibus pugnare adversus Christianos?* RESP. Negat communis sententia, si de bello directo, & immediato sermo sit adversus Christianos. Cum enim hoc bellum Religionis causa injustum sit, intrinsecum malum est se se tali pugna immiscere. Quare ejusmodi captivi nequeunt tormenta bellica explere, naves gubernare, bombarbas emittere ob metum mortis: quia hæc omnia in Christianorum cladem recidunt. De hoc vix est dissidium. Disputant vero num præfatis captivis Christianis licetum sit in Turcarum trirēibus remigare, scalas apponere, propugnacula deferre, sulphur porrigere, ob metum mortis. Adfirmant plures, quod actiones istæ indifferentes sint, nulloque modo natura sua noxiæ, sed sola Turcarum malitia in Christianorum damnum, & necem dirigantur. Verum hanc probare doctrinam nequeo. Actiones præfatæ indifferentes essent, dum in Lunæ campo bellum perageretur. At in vero & non fictitio bello actiones noxiæ sunt circumstantiis spectatis. Aliunde bellum injustum creditur: ergo præfatæ actiones minime licitæ christianis captivis sunt.

IX. QUÆST. VIII. *Qui modus servandus*

Tom. I.

in bello peragendo sit? RESP. Indicto bello justo, seligere Principes debent belli Duces non modo artis militaris peritos, verum etiam optimis moribus integritate, & justitia ornatos; iisque districte jubere ut milites in officio contineant, neque permittant, aut pro viribus tollerent, quidquam sive in itinere, sive in bello fieri quod justitiæ, & pietati repugnet, utque a Deo justitiæ vindice imprimis expectent prosperam pugnae christiano more peractæ eventum.

X. QUÆST. IX. *Quenam sunt peccata que patiari in bello solent?* RESP. Numerata calcei stellas si potes. Cursim communiora indicabo. Adversus justitiam peccant, & ad restitutionem tenentur belli duces, si Principum suorum mandata transgrediantur, damna inferentes, quæ ad victoriam non conducunt: si militibus stipendiaolvere congruo tempore negligant: si in militum rapinas stupra, depredationes injustas non animadvertant, & pro viribus non impediant, cum ad id ex officio adstringantur: si muneribus a civitatibus, pagisque acceptis, ne iisdem onera tributorum imponant, aut ne in eorumdem domibus milites collocent, postea alias civitates & provincias, quæ munera illis non solvunt, plus justo gravant, onerantque: si militum censum non compleant, fictitios milites substituunt.

XI. Peccant milites, si castra deserant; si officii sui partes implere negligant; si præter stipendia accepta quidquam furripiant; si hostibus ultra jus, & fas incommoda inferant.

XII. QUÆST. X. *Licetum ne est in bello justo innocentes fontibus permixtos occidere?* RESP. Innocentes reputantur agricolæ, rustici, infantes, mercatores, peregrini, feminae, advenæ, legati, & inter Christianos Religiosi, Sacerdotes, qui arma non stringunt ad præliandum. Hos occidere nefarium est, & inhumanum, nisi ita permixti nocentibus forent, ut sine illis occidi non possent.

XIII. QUÆST. XI. *Licet ne sunt repræssalæ?* RESP. Repræssalæ sunt compensationes malorum quæ ab hostibus sunt illata. Ut liceant plura requiruntur. 1. ut legitima auctoritate Principis læsi fiant: 2. ut mala illata manifesta sint: 3. ut hostes, qui mala intulerunt, debitam compensationem dare detrectent: 4. ut non plus damni inferatur quam receptum sit: 5. ut non fiant cum damno innocentum & Sacerdotum.

XIV. Disputare Theologi solent utrum bellum instituere diebus festis licitum sit? Absolute non licet, & res de se patet. Ceterum

terum bellum non instituitur, nisi opportunitate data. Porro si opportunitas occurrat die festo, tum necessitas urget. Idcirco longius hac de re disputare non vacat.

DISSERTATIO II.

De luxuria, ejusque speciebus.

CAPUT I.

*Propositiones damnatae ab Alexandro VII.
& Innocent. XI.*

I. **M**ollities, sodomia, & bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infima: ideoque sufficit dicere in confessione, se procurasse pollutionem. Est 24. Alex.

II. Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis precepto, dicens commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam. 25.

III. Est probabilis opinio quae dicit, esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem quae ex osculo oritur, secluso periculo consensu ulterioris, & pollutionis. 40.

IV. Non est obligandus concubinarium ad efficiendam concubinam, si hec nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarium, vulgo regalo, dum deficiente illa, nimis agra ageret vitam, & alia epulae radio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficile inveniretur. 41. Alex.

V. Tam clarum videtur fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, & solum esse malum, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur. Est 48. Innoc.

VI. Mollities jure naturae prohibita non est. Unde si Deus eam non interdixisset, sepe esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali. Est 49.

VII. Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium; adeoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum. 50.

VIII. Famulus qui submissis humeris scienter adjuvat horum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, & multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne a domo expellatur. 51.

IX. Potest aliquando absolvi qui in proxi-

ma occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere; quinimmo directo, & ex proposito quaerit, aut ei se ingerit. 61.

X. Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando aliqua causa utilis, aut honesta non fugiendi occurrit. 62.

XI. Licetum est quaerere indirecte occasionem proximam peccandi pro bono spirituali, vel temporali nostro, vel proximi. 65. Innoc.

CAPUT II.

Propositiones laxae Casuistarum quorundam.

I. **R**ogas, utrum fornicatio, & pollutio, aut quaecumque alia non naturalis carnis commixtio, habita secreta, in Ecclesia, sit sacrilegium, & hoc debeat in confessione explicari? Respondeo, esse probabile quod non. "Caramuel in Regul. disp. 66. num. 1017. Vasquez in 1. 2. D. Thomae quest. 72. disp. 98. cap. 6. num. 6. pag. 493.

II. **P**ossunt famuli tuta conscientia meretricis, aut pellicis mensae ministrare cibos non solum communes, sed & calidos, & provocantes ad venerem condire, & lectum privatum sternere. Consulto non solum cibos communes dixi, quia scio esse majorem difficultatem, si essent tales qui excitarent venerem. Tunc enim juxta aliquos Theologos deberent famuli a tali servitio desistere, ne in venerem illicitam cooperarentur indirecte. At prudentiores credimus etiam tales cibos posse sine culpa condiri. "Idem Caram. in Theol. praeferent. Tom. 4. precep. 6. quest. 8. c. 2. num. 1974.

III. **P**ossunt lectum domino, & amassae sternere citra culpam venialem, consono Azorio, & Diana. "Idem ibid. n. 2976.

IV. **N**on esset peccatum mortale domino & pellici alias rem habituris aut lectum procurare hospitio, aut parare meliorem solito, aut floribus fulcire. Ratio est, quia aliud est fornicari, aliud meliorem in ipsa fornicatione habere delectationem in genere luxuriae, aliud & omnino diversum, habere majorem requiem in genere commoditatis. Sane hanc ultimam domino etiam fornicaturo procurare malum non est. "Idem ibid. n. 2977.

V. **N**on est peccatum conducere pellicem in domum sui domini, tametsi eam peccatorem praevideas. "Idem ibid. n. 2981.

VI. **S**cio ex verbis amatoriis secuturam, polluta-

„ pollutionem , vel ex curioso feminae aspe-
 „ ctu , vel ex nimia comestione , aut ebrie-
 „ tate . Num sit mortale ? Docet Vasquez
 „ non esse , *et si praevisa* . “ P. Escobar in
 Sum. tr. 1. exam. 8. c. 3. n. 80.

VII. „ Circa verba quaesierim , an pecca-
 „ ret mortaliter qui feminam sollicitaret si-
 „ ne intentione executionis ob solam osten-
 „ tationem amoris , si sciat certo illam mi-
 „ nime ad assensum alliciendam ? Peccat pla-
 „ ne , quia ad scandalum illam adfert . Quid ,
 „ si tam effrenata libidinis sit qui sollici-
 „ tat , tantaque jam infamia circa libidinem
 „ laborat , ut nullatenus femina ad scanda-
 „ lum afferenda sit ? Non delinquet morta-
 „ liter . Idem loc. cit. n. 97.

VIII. „ Scit mulier in choreis se ab ali-
 „ quo tangi intentione prava : peccat ne e-
 „ jusmodi tactus admittendo ? Respondeo ne-
 „ gative . Idem loc. cit. n. 80.

IX. „ Valde probabile est opinionem af-
 „ firmantem oscula , & tactus , dummodo
 „ non sint in partibus ad generationem des-
 „ tinatis immediate , & proxime , si fiant
 „ absque intentione carnali , non esse pecca-
 „ ta mortalia , sed ad summum venialia . . .
 „ Unde colligo , quod confessor sollicitans
 „ in confessione ad ejusmodi oscula , & ta-
 „ ctus absque intentione prava , non sit de-
 „ nuntiandus vi motus proprii Gregorii XV.
 „ & aliorum summorum Pontificum . “ P.
 Thomas Hurtado Tom. 1. variar. resol. tra-
 ctat. 3. cap. 3. resol. 27.

X. „ Dicendum est , peccata luxuriae con-
 „ tra naturam , etiam si magis turpia appa-
 „ reant , & majori nota infamiae digna sint ,
 „ ex genere tamen suo minora esse quam
 „ peccatum furti . “ P. Vasquez in 1. 2. D.
 Thomae tom. 1. quest. 73. art. 4. in notation.
 n. 3. pag. 480.

XI. „ Habens delectationem veneream ,
 „ cessante tamen periculo consensus in eam ,
 „ vel periculo in pollutionem consensus ,
 „ nullo modo peccabit , nequidem veniali-
 „ ter , si solum permittat appetitum delecta-
 „ ri negative se habendo . “ Joannes San-
 „ chez in disp. select. disp. 21. n. 3. pag. 102.
 edit. Venet. an. 1639.

XII. „ Qui ederet calida , ut somnia im-
 „ munda haberet , non peccaret : quia so-
 „ mnia impudicum necessarium in causa
 „ nullo jure prohibitum est . “ Idem loc. cit.
 num. 13. pag. 106.

XIII. „ Quando est dumtaxat solum pro-
 „ babile te succubiturum tentationi , certe
 „ etiam probabile est te non succubiturum .

„ Atque sicut in plurimis aliis materiis fas
 „ tibi est ex utralibet sententiarum specula-
 „ tive probabilium deducere conclusionem tibi
 „ gratam ; ita licebit tibi argumentari .
 „ Occurrunt mihi graves rationes , ob
 „ quas vir prudens sapienter judicare potest
 „ me lapsurum in novum crimen mortale ,
 „ si accessero hanc domum . Viceversa sunt
 „ aliae rationes etiam graves , ob quas alius
 „ aequè prudens pronuntiaret me non lapsu-
 „ rum . Ergo possum sine nota temeritatis ,
 „ & imprudentiae me committere illi occa-
 „ sioni , certo non commissurus , si liquido
 „ scirem me in illa admitturum illud grave pec-
 „ catum . Atque adeo fas est per se loquen-
 „ do committere se periculo probabili pec-
 „ candi mortaliter . “ P. Georgius Gobat in
 experim. Theolog. vol. 1. tr. 7. cas. 16. n. 725.
 pag. 585. edit. Monachii n. 1669.

XIV. „ Liquido scio crebro fieri , praeter-
 „ tim inter plebejos , & rusticos , ut eodem
 „ in lecto puella cum proco cubent aliquot
 „ horas induti , & exuti ; & tamen nihil o-
 „ mnino impudicum agant ; vel nonnisi oscu-
 „ la , & turpes attrectationes exerceant : unde
 „ judico non posse a Confessario negari abso-
 „ lutionem omnibus illis puellis plebeiis . . .
 „ quae non videntur habere propositum num-
 „ quam amplius admittendi procum in le-
 „ ctum suum . “ Idem Vol. 2. cujus titulus
 Quinarius Tractatum &c. tract. 5. cap. 32.
 sect. 2. num. 19. & 20. pag. 553. edit. Con-
 stant. anno 1670.

XV. „ Si concubinarium nequeat dimitte-
 „ re suam concubinam sine jactura centum
 „ aureorum , seu ducatorum , poterit Con-
 „ fessarius pro re nata amplecti sententiam
 „ vel Joannis Sanchez , vel Oviedi , paullo
 „ ante relata . “ Idem tract. 7. cas. 16.
 num. 530. pag. 596.

XVI. „ Si ipsa est ita effrons , ut dimis-
 „ sa , propalatura sit occultum concubina-
 „ tum , retinere eam volenti patrocina-
 „ buntur plerique ex citatis ; sed utique munien-
 „ dus erit peculiaribus propositis , & aliis
 „ mediis ; sicut & patrocina-
 „ buntur , si ipsa
 „ sit ejus ancilla , & nequeat aliam adipisci
 „ absque pari periculo ; cum tamen haud
 „ possit ullo modo carere ancilla omni .
 Idem ibid.

XVII. „ Si rusticus a viro existimato do-
 „ cto , ac pio audisset , fornicationem , & fur-
 „ tum externa esse peccata , at licere torni-
 „ candi , aut furandi desiderium , quibusdam
 „ Neotericis doctis videtur , hanc ignoran-
 „ tiam minime excusare , quod hic libere

„ velit objectum externum, quod esse peccatum novit . . . Quamvis hoc probabile sit, *probabilius* tamen credo, illum actum, internum excusari omnino a malitia „ . P. Thomas Sanchez *lib. 1. in Decal. c. 16. n. 16. & 17.*

XVIII. „ Licet Nav. Philiar. Azor. existiment, etiam conjugatum peccare mortaliter, si *voluntarie* delectetur commotione sensitiva, ac venerea, orta ex conjugis absentis apprehensione, eo quod talis commotio tunc ordinari non possit ad actum conjugalem, sed potius ordinetur ad pollutionem; opposita tamen sententia probabilitate non caret „ . P. Paulus Layman *Tom. 1. lib. 1. tr. 3. c. 6. n. 14.*

XIX. „ An si amicus meus velit ut ego feram munuscula, & similia, turpis scilicet amoris incitamenta, quæ ipse mittit ad suam concubinam, possim ego sine peccato deferre? . . . Fateor, si tibi magni sit ejusmodi amicitia, ac vere timeres eam amittere, excusari te posse: quia tunc notabilis nocuenti justus metus accedit. Simile quid erit, si a te amicus petat, ut cubiculum ei accommodes, in quo scis eum fornicaturum „ . P. Thomas Tamburinus *lib. 5. in Decal. c. 1. §. 4. num. 20.*

XX. „ An ex aliqua justa causa licitum sit commodare cubiculum alicui petenti ad fornicandum, vel locare domum meretrici, etiamsi ob loci circumstantiam aliquis peccatum admitteret, vel si meretrix domum illam conducens plurimum feminis honestis vicinis noceret? De hoc casu olim interrogatus fui. Nam quidam vir nobilissimus instanter ab amico domum ejus ad meretricandum petebat. At si hoc illi denegasset, in gravissimum damnum incidebat. Consultuit an peccaret hoc faciendo. Et respondi negative, quia absque detrimento proprio proportionato hoc denegare minime poterat „ . P. Antoninus Diana *Tom. 7. coord. tr. 5. resol. 48. §. 1. pag. 241. edit. Ven. an. 1698.*

XXI. „ Ex hoc colligitur quid dicendum sit de aurigis deferentibus meretricem ab uno loco ad alium, quam sciunt illuc petere ad peccandum. Hi enim regulariter excusantur a peccato, quia adest causa non amittendi lucrum, quod ex eo ministerio comparant. Ita ille (Merolla) & ego „ . Idem Diana *loc. cit. resolut. 42. pag. 239.*

XXII. „ An sit aliqua causa excusans præ-

bentem munera concubinæ judicis, ab illaque petentem ut judicem in negotio interpellat? . . . Si negotium grave sit, videasque judicem tibi non esse proprium; speres autem intercessione concubinæ gratum fore, neque alia via appareat qua possis illum ad servandum tuum jus inflectere; crederem tibi licere petere a concubina ut in tali negotio intercedat . . . Quod vero media illa intercessione, concubina & judex periculo peccandi exponantur, non obstat quominus id licite fieri possit, urgente gravi causa. „ P. Ferdinandus de Castropalao *Tom. 1. tr. 6. disp. 6. punc. 15.*

XXIII. „ Peccant sine dubio mortaliter, regulariter loquendo, pictores pingentes valde turpia, & obscena, & multo magis histiones ejusmodi valde turpia representantes, ex quibus moraliter certum est multos lapsuros graviter quoad castitatem, & pudicitiam . . . Dico autem regulariter loquendo: nam in casu raro, si tanta est pictoris, vel histionis necessitas ut eo lucro indigeret ad victum, vestitum, vel ejusmodi quid necessarium, semel aut iterum licere, donec alia victus ratio occurrat, permittunt alii DD. cum Tamburino, dummodo absit periculum mortale impuræ delectationis venereæ. „ P. Patritius Sporer *Tom. 2. tract. 5. in 5. præcept. Decal. c. 1. sec. 3. n. 92.*

XXIV. „ Utrum pictori liceat pingere imaginem amariæ pro eo quem pictor certo scit in illam turpiter esse affectum; idque extra finem matrimonii, præsertim si etiam essent matrimonii ad invicem incapaces? Resp. non licere citra peccatum mortale regulariter loquendo, cum præbeat fomentum & incitamentum turpis amoris; nisi iterum causa gravissimæ necessitatis pictoris excusaret: cum enim talis pictura de se sit indifferens, & etiam bono usui deservire possit, ob causam gravis necessitatis poterit pictor permittere peccatum altrevius „ . Idem Sporer *loc. cit. n. 93.*

XXV. „ Utrum liceat famulo, domino ascendere volenti ad rem habendam cum femina, pedem sustinere, aut scalam apponere ad mortem sibi imminentem vitandam? Negabunt forsitan aliqui post decretum SS. P. N. Innocentii. Sed probabilius multo respondeo affirmative . . . Nec obstat quod ea cooperatio damnetur in 51. propositione memorata decreti Innocentii, quia in eo decreto damnatur ea

„ cooperatio facta ob causas in propositione
„ ne ipsa memoratas, . Emmanuel a Con-
„ ceptione, seu continuator Leandri a SS. Sa-
„ cram. in 10. *Decal. præcep. par. 4. in ord. 9.*
„ *tr. 7. disp. 5. qu. 2.*

XXVI. „ An famulus scribens, vel dese-
„ rens scripta ad venerem provocantia ad
„ evadendum mortis, vel gravis nocumenti
„ periculum, peccet mortaliter? . . . Pro-
„ babilius respondeo negative, . Idem *loc.*
„ *cit. qu. 28.*

XXVII. „ An liceat famulo concubinam
„ portare, ne a domino male tractetur,
„ aut e demo expellatur? . . . Probabilius
„ respondeo affirmative . . . De casu au-
„ tem hujus quæstionis mentionem nullam
„ fecit *propositio damnata* (51. ab Innoc.
„ XI.) ac proinde non est propter illam
„ recedendum ab affirmativa sententia, .
„ Idem *loc. cit. q. 26.*

XXVIII. „ Interesse comœdiis, ubi tur-
„ pes res repræsentantur, ob solam vanam
„ curiositatem absque periculo probabili la-
„ psus in aliquod mortale, non est letale.
„ Immo quando audiuntur *hujusmodi tur-*
„ „ *pia* in comœdiis repræsentata ob solam de-
„ „ *lectationem* resultantem ex verbis turpibus,
„ non est mortale, . P. Vincentius Candi-
„ dus *Tom. 1. disquisit. 11. art. 2. dubit. 5.*

XXIX. „ In re venerea, sive in delecta-
„ tione propria luxuriæ deliberate admissa,
„ in solutis potest prælice admitti parvi-
„ tas materiæ, . Torrecilla *Tom. 1. tract.*
„ *3. disp. 2. cap. 3. tota fere sec. 1. a. num. 14.*
„ *fol. 514.*

XXX. „ Femina cui mors, infamia, vel
„ detrimentum in bonis, vel aliud simile
„ immineret, sub letali non tenetur voci-
„ ferare, vel cum tanto incommodo resiste-
„ re; sed, secluso periculo consensus, pote-
„ rit se sine oppressori, . Idem *ibid. sec.*
„ *2. n. 15. fol. 324.*

XXXI. „ Possunt conjuges, ut saluti con-
„ sulant, vel ne onerentur prole, cessare
„ mutuo consensu a copula incepta, si ab-
„ sit periculum pollutionis, saltem ut vo-
„ luntariæ ipsi, quin letaliter peccent, .
„ Idem *ibid. sec. 5. n. 92. fol. 550. cum Dia-*
„ „ *na, & aliis.*

XXXII. „ Secluso periculo pollutionis,
„ saltem ut ipsi voluntariæ, gravis culpa
„ non est in conjugatis delectari de copu-
„ la præterita, vel futura ut præsentī sibi
„ proposita, etiam in tempore in quo co-
„ pulam exercere non valent, etsi absentes
„ sint, . Idem *ibid. n. 134. fol. 554.*

Tom. I.

XXXIII. „ Secluso item periculo pollu-
„ tionis, saltem ut ipsis voluntariæ, grave
„ non est in sponsis de futuro, aut viduis
„ mente, vel etiam sensu delectari in co-
„ pula licite in matrimonio habenda, vel
„ habita, . Idem *ibid. num. 149. & 152.*
„ *fol. 556.*

XXXIV. „ Secluso rursus periculo pollu-
„ tionis, saltem ut ipsis voluntariæ, gravia
„ non sunt in sponsis de futuro oscula, &
„ amplexus, & tactus (qui prorsus libidi-
„ nosi non sunt) ob turpem aliquam dele-
„ ctationem. Idem *ibid. n. 165. fol. 557.*

XXXV. „ Pollutio prævisa, secluso peri-
„ culo consensus, & intentionis erga ipsam,
„ non est sufficienter voluntaria, & imputa-
„ bilis ad culpam, si proveniat ex causa quæ
„ etsi nec necessaria, neque utilis sit, remo-
„ te tamen ad pollutionem se habeat, vel in
„ illam notabiliter non influat, . Idem *ibid.*
„ *sec. 9. num. 39. fol. 586.*

XXXVI. „ Pollutio, secluso eodem peri-
„ culo consensus, & intentionis, quoties cau-
„ sa ex qua provenit, non est graviter pec-
„ caminosa in materia luxuriæ, etsi illa in
„ se sit graviter peccaminosa in alia specie,
„ & in illa prævideatur futura, non est pec-
„ catum mortale, . Idem *ibid. num. 63.*
„ *fol. 596.*

XXXVII. „ In propositione 48. damnata
„ ab Innocentio XI. (quæ agebat: *Tam cla-*
„ „ *rum videtur fornicationem secundum se nul-*
„ „ *lam involvere malitiam ut contrarium omni-*
„ „ *no rationi dissonum videatur*) non damna-
„ tur dicere fornicationem non esse malam
„ secundum se; sed modus propositionis,
„ quatenus ait: *Tam clarum videtur*, .
„ Idem in *propos. damn. trac. 8. ad propos. 48.*
„ *Innoc. concl. 2. fol. 456.*

XXXVIII. „ In propositione 49. damna-
„ ta ab Innocentio XI. quæ agebat: *Molli-*
„ „ *ties jure natura prohibita non est*: non ve-
„ nit damnatum dicere, jure naturæ sub ve-
„ niali tantum esse prohibitam, . Idem *ibid.*
„ *ad propos. 49. Innoc. concl. 5. fol. 457.*

XXXIX. „ Non est grave desiderare pol-
„ lutionem quæ vel in somniis, vel etiam
„ in vigilia, nulla data culpabili opera,
„ eveniat, vel sanitatis causa, vel ob se-
„ dandas tentationes, aut ex aliquo quovis
„ motivo honesto, . Idem *Tom. 1. Sum. tr.*
„ *3. disp. 2. c. 3. sec. 9. n. 99. fol. 593.*

XL. „ Potest uxor, quin graviter pec-
„ cet, mere passive se habere (saltem se-
„ cluso periculo consensus) ad sodomitiam,
„ ad quam maritus cogit sub mortis com-

„ minatione „ . Idem *ibid.* *sec.* 10. *num.* 9. *fol.* 594.

XLII. „ Audire , loqui , scribere , canere „ turpia , & similiter turpia gesticulari ob „ solam levitatem , ex se non est grave „ . Idem *ibidem* *sec.* 12. *n.* 171. & 172. *fol.* 610.

XLIII. „ Pari modo choreæ , etsi turpes „ sunt indifferentes , neque intrinsece ma- „ læ : unde ex levitate animi tantum , va- „ nitateve , vel vana recreatione eas duce- „ re , vel spectare peccatum veniale non ex- „ cedit „ . *ibid.* *n.* 173. *fol.* 610.

XLIII. „ Scænis assistere , illasque specta- „ re de rebus etiam turpibus , & amatorijs „ secluso periculo consensus , gravis culpa „ non est „ . Idem *ibid.* *n.* 176. *fol.* 610.

XLIV. „ Similiter gravis culpa non est „ secluso periculo scandali , & prava provo- „ candi intentione , tales comœdias turpes „ repræsentare , aut facere „ . Idem *ibid.* *n.* 181. *fol.* 611.

XLV. „ Fucare se feminas , si ad mayo- „ rem pulchritudinem ostendendam fiat „ dummodo prava intentio absit , si juxta „ consuetudinem patriæ fiat , nec veniale „ forsan erit „ . Idem *ibid.* *n.* 183. *fol.* 611.

XLVI. „ Mulier , si se ornat juxta con- „ suetudinem patriæ , non peccat ut mini- „ mum graviter , etiam si ornatus sit super- „ fluus , & maximus , licet animadvertat tur- „ piter adamari posse , dummodo animo pro- „ vocandi non fiat „ . Idem *ibid.* *disp.* 1. *c.* 1. *sec.* 3. *n.* 120. & 121. *fol.* 257.

XLVII. „ Ornatus muliebris , etsi maxi- „ me insignis , consuetudinem patriæ non „ excedens , nullam figuram , speciemve ma- „ li habet , dummodo non sit habitus pecu- „ liaris meretricum Idem *ibid.* *n.* 122.

XLVIII. „ Gravis culpa non est in fe- „ minis notabilis denudatio ad mamillas ad „ ostendendam pulchritudinem , si fiat juxta „ consuetudinem patriæ , dum animus pro- „ vocandi desit „ . Idem Torrecil. *Tom.* 1. *Sum. tract.* 3. *disp.* 2. *cap.* 3. *sec.* 12. *num.* 186. *fol.* 611.

XLIX. „ Gradus intra quem committitur „ incestus , etiam si primus , non venit „ necessario in confessione exponendus „ . Idem *ibid.* *sec.* 6. *num.* 24. *fol.* 562. & *seq.* cum Diana , & alijs.

L. „ Nec est circumstantia incestus neces- „ sario confitenda , impudice tractare , vel „ etiam sodomitice consanguineos , vel affi- „ nes masculos , vel feminas . „ Idem *ibid.* *num.* 45. *fol.* 564.

LI. „ Dubitatur hic , an possit absolvi qui

„ in occasione peccandi proxima versatus est „ antequam illam tollat , præsertim si in a- „ lia confessione id promissit , & deinde non „ stetit promissis . Nonnulli putant , absolvi „ non posse extra casum necessitatis „ Communi tamen cum Suarez , Tabie- „ na , & alijs censent , posse hujusmodi pœ- „ nitentem absolvi semel ac iterum , si ap- „ parent hic & nunc vera signa doloris , & „ propositi efficacis tollendi statim occasio- „ nem proximam . Ratio cur videatur pos- „ se prima & secunda vice absolvi , est , quia „ poterit pœnitens aut immediate ante , aut „ audiendo concionem , aut audiendo ipsius „ Confessarii admonitiones excitari ad verum „ & efficacem propositum non peccandi , in quo „ casu est sufficienter dispositus . Sic passim „ absolvuntur pœnitentes per hoc quod pro- „ ponant restituere , quamvis ante confessio- „ nem non restituerint , prout poterant „ Neque ex propositione illa 61. Innocen- „ tii XI. eruitur quod absolvi non possit „ Nam qui proponit occasionem statim tol- „ lere , non potest dici , quod illam velit de „ præsentia „ . P. Dominicus Viva in *sua Tru- tina in prop.* 41. *Alex.* VII. *n.* 16.

LII. „ Queritur tertio , an reservazione „ afficiatur qui cum moniali peragat , vel „ attentet actus subimpudicos de se venia- „ les , v. g. genas vellicare , mamillas tan- „ gere , & solum ex pravo affectu , vel ex „ prava intentione mortales . Resp. negati- „ ve : nam juxta nostram regulam octavam „ non nisi peccata per externam malitiam „ mortalem reservantur „ . In *dissertatione in casus reservados Venetæ Diœceseos*.

C A P U T III.

De luxuria , & ejusdem speciebus ; atque de castitate opposita , que hoc mandato jubetur .

I. Q UÆST. I. Quid prohibet hoc præceptum Non mœchaberis ? RESP. Communis Catholicorum doctrina est , Deum his verbis non mœchaberis non modo adulterium , quod proprie significat hoc verbum mœchor , sed quemcumque illicitum concubitum , & omnem libidinis actionem prohibere . Lege Catechismum Tridentinum p. 3. in 6. præc. n. 5.

II. Q UÆST. II. Quid sit luxuria ? RESP. Est usus venereorum contra rationem . Venerea licita esse queunt ; si rationis ordo servetur , sicut cibus , & potus : nam sicut ci- bus ad individui , ita illa ad speciei conser-

vationem destinata sunt. Luxuria genere suo peccatum capitale & mortale est.

III. QUÆST. III. *Quæ sunt luxuriæ filie, & species?* RESP. Filia octo, nempe cæcitas mentis, inconsideratio, præcipitatio, incontinentia, amor sui, odium Dei, affectus præsentis sæculi, & horror futuri. Species vero luxuriæ sunt septem. 1. Simplex fornicatio, 2. adulterium, 3. incestus, 4. stuprum, 5. raptus, 6. vitium contra naturam, 7. sacrilegium. Longius disputant Scholastici de specifica & essentiali distinctione horum criminum. Convenit penes omnes fornicationem, pollutionem, bestialitatem, sodomiam esse species atomas, maxime post 24. thesim damnatam ab Alex. VII. Disputant, an idem dicendum sit de adulterio, incestu, stupro, raptu, & sacrilegio. Sed quia ejusmodi quæstiones ad praxim ineptæ sunt, easdem prætereo. Quisquæ enim Christianorum distinguit incestum ab adulterio &c.

IV. QUÆST. IV. *Utrum sextum præceptum præcipiat castitatem?* RESP. Quodlibet præceptum vitium prohibens, oppositam virtutem jubet. Idcirco Deus luxuriam vetat, ut castitatem colamus. Pespiciat hoc explicat Catechismus Tridentinus p. 3. in 6. præc. n. 2. *Istius præcepti*, inquit, *duplex vis est: altera quæ disertis verbis adulterium vetat; altera quæ eam sententiam inclusam habet ut animi corporisque castitatem colamus.* Non modo animum ab omni pravo desiderio, & venerea delectatione immunem custodire debemus, verum etiam corpus ipsum purum, & immaculatum tamquam templum Spiritus sancti servandum est. Castitas quippe a castigando effrenatas appetitiones dicitur.

V. Castitas presse accepta peculiaris virtus est, quæ concupiscentiam compescit, & coerct a delectatione venerea. Castitas hæc duplex. Altera perfecta, quæ ab omnibus voluptatibus carnis, sive illicitis, sive licitis abstinet, nuptiis exclusis, & appellatur *virginalis*. Altera imperfecta, quæ solas illicitas voluptates rejicit; & hæc est duplex, altera *conjugalis*, quæ omnem copulam præter uxoriam rejicit, servatque in matrimonii usu regulas loci, temporis, finis a recta ratione præscriptas; *vidualis* altera, quæ ab omni carnis copula sibi temperat.

VI. QUÆST. V. *In quo sita sit virginitatis notio?* RESP. In proposito perpetuo abstinenti a delectatione venerea. Duplex est. *Materialis*, seu naturalis in carnis integritate a cuiusque impuræ contagionis labe im-

muni sita, quæ amitti per matrimonium potest absque peccato. Altera *moralis*, quæ præter naturalem virginitatem includit propositum constans custodiendi eandem integritatem, Si propositum istud temporarium sit, & non perpetuum, non habetur virtus virginitatis. Hinc puellæ ante matrimonium virgines appellantur, sed virginitatis virtute præditæ non sunt ob defectum propositi perpetui. Virginitas hæc virtus distincta est a castitate. Virginitatis virtus excellentior est matrimoniali statu, omnium Catholicorum sententia, quidquid blaterent hæretici.

VII. QUÆST. IV. *Qua ratione virginitas amittitur?* RESP. In puellis virginitas *materialis* perit ob voluntariam claustrum virginalis violationem, sive claustrum aperiatur copula, sive actibus turpibus. Vir amittit suam virginitatem ob voluntariam carnalem copulam, & pollutionem. Ut femina virgo sit tria necessaria sunt: claustrum virginale incorruptum, privatio delectationis venereæ, & propositum perpetuæ abstinentiæ. Horum unum virginitatem destruit. Vir amittit virginitatem per pollutionem voluntariam, per voluntariam copulam, per delectationem veneream voluntariam. Sine culpa extra matrimonium amitti virginitas nequit. Violatio integritatis materialis vi illata puellæ non tollit virtutem in proposito perpetuo abstinenti a delectatione venerea sitam.

C A P U T IV.

De fornicatione, & concubinato.

I. QUÆST. I. *Quid sit fornicatio, & quæque prohibita?* RESP. Est concubitus humanus naturalis soluti cum soluta corrupta. Dux primæ particulæ distinguunt fornicationem a concubitu bestiali, idcirco dicitur *humanus*; & a mollitie, quæ est contra naturam, propterea dicitur *naturalis*. Aliæ particulæ soluti cum soluta secernunt fornicationem & a concubitu matrimoniali, & a concubitu cum persona affine, vel consanguinea, vel voto castitatis ligata. Ultima particula corrupta distinguit fornicationem a stupro.

II. Dogma fidei est fornicationem simplicem grave scelus esse a Deo severissime vetitum. Inquit enim. Cor. 6. S. Paulus. *Næque fornicarii regnum Dei possidebunt.* Non defuit qui docuit fornicationem non esse jure naturæ prohibitam: quem errorem pro-

scripsit Innocentius XI. in hac 48. thesi : *Tam clarum videtur fornicationem secundum se nullam involvere malitiam , & solum esse malam , quia interdicta , ut contrarium omnino rationi dissonum videatur . Et 49. Molities jure nature prohibita non est . Unde si Deus eam non interdixisset , sepe esset bona , & aliquando obligatoria sub mortali .*

III. Omnis effusio seminis a natura instituta est ad prolem generandam , & educandam . Huc non tendit fornicatio . Siquidem fornicatores duæ personæ sunt nullo naturali vinculo copulatæ . Coitus fornicarius vagus est natura sua , impeditque non raro prolis generationem . Solutio autem cuiuscumque vinculi tollit educationem , quæ postulat lac a matre , & sustentationem a patre , & educationem . Nec refert quod fornicator cum fornicatrice inire pactum queat & prolis educandæ , & sustentandæ , dotemque eidem fornicatrici assignandi : quoniam hæc omnia fortuita sunt , & accidentalia , quæ impedire nequeunt mala quæ natura sua coitum fornicarium consequuntur contra præstitutum a natura ordinem .

IV. QUÆST. II. *In quo differt concubinitus a fornicatione ?* RESP. Fornicatio est concubitus vagus modo cum hac , modo cum illa femina . Concubinitus est cum eadem femina frequens copula , sive soluta hæc sit , sive matrimonio ligata . Canonistæ describunt concubinitum hoc pacto . Est concubitus viri cum femina soluta , quam quis vel in domo propria , vel extra retinet , vel ad quam frequenter , vel ex consuetudine accedit , sive retineat ut concubinam , sive ut pedisequam , sive quocumque alio titulo . Aliter describit civile jus concubinitum ; sed id scire nostra non interest . Vetitus concubinitus est non naturali , & divina tantum lege , verum etiam canonico , & civili jure . Graviter iniqui concubinitus exponit Tridentinum sess. 24. de refor. c. 8.

V. QUÆST. III. *Absolvendus ne est concubinaris , antequam concubinam dimittat ?* RESP. Adfirmabant olim aliqui ; sed eorum opinioniones proscripsit Alex. VII. *Non est obligandus concubinaris ad efficiendam concubinam , si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinari , vulgo regalo , dum deficiente illa , nimis ægre ageret vitam , & alie epule tedio magno concubinarium afficerent , & alia famula nimis difficile inveniretur Et Innocentius XI. Potest aliquando absolvi qui in proxima occasione peccandi versatur , quam potest , & non vult o-*

mittere , quinimmo directe , & ex proposito querit , aut ei se ingerit .

VI. Plures Casuistæ consuetis distinctionibus eludunt thesium istarum damnationem . Moya , Antonius a Spiritu sancto docent semel , vel bis absolvi posse concubinarium promittentem dimissionem concubinæ . Salmanticenses publicum numquam , secretum vero concubinarium in aliquo raro casu , in quo signa gravia daret contritionis , absolvi pro prima vice posse , priusquam concubinam is dimittat , defendunt . Sed has opiniones ut falsas rejicio . Laxam quoque , & falsam reputo opinionem P. Viva , qui in Trutina sua in thes. 41. Alex. VII. num 16. docet , absolvi posse semel & iterum eum qui in occasione proxima versatur , si hic & nunc appareant vera signa doloris , & propositi efficacis tollendi statim occasionem proximam . His benignis interpretamentis eludi proscriptæ theses solent . Regula generalis esto . Numquam absolvendus concubinaris est , aut qui in occasione proxima libere versatur , nisi prius concubinam , aut occasionem proximam dimittat . Sola physica , & realis impotentia , ut mors instans , ab hac regula eximere valet . Dimissa concubina , vel occasione proxima , nulla permittatur familiaritas , nulla visitatio . Plura dicam cum de occasione proxima sermo erit .

VII. QUÆST. IV. *Peccatum ne grave est aspectus membrorum turpium sive viri , sive mulieris ?* RESP. Salmanticenses trac. 26. c. 3. p. 1. n. 6. pro sententia negante citant Sanchez , sed immerito , cum oppositum doceat . Deliberatus aspectus verendorum mulieris est peccatum mortale , quia graviter ad venerem provocat . Idem de muliere spectante viri verenda dicendum est . Excipiendi sunt aspectus fortuiti , & indeliberati , aut qui necessitatis causa sunt , ut in medicis , & chirurgis accidit . Excipiendi quoque sunt puerorum , & puellarum infantilis ætatis aspectus . Similiter grave peccatum absolute non est aspicere verenda brutorum . Spectandæ tamen circumstantiæ sunt , & spectantium imbecillitas , & propensio .

CAPUT V.

De choreis vivorum, & mulierum; & de theatrorum, seu comediarum frequentia.

De conversatione hodierna premiscua, de osculis, tactibus, & amplexibus.

I. **C**HOREÆ, & theatra duo sunt præstigia, & veneficia, quibus dæmon inficit, & in gehennam detrudit magnam humani generis partem. Utriusque gravissimam iniquitatem paucis perstringam.

II. Saltare ex se nihil mali prodit. Saltavit David ante arcam: saltavit Maria soror Aaronis ob submersionem Pharaonis. De his, & similibus choreis disputatio nulla. Illud in præfens quæritur, sint ne choreæ prout reipsa inter viros & mulieres, inter amatos & amasiunculas, omnibus spectatis, aguntur, gravi periculo obnoxie. Quare hæc est quæstio disputanda.

III. QUÆST. I. *Sunt ne choreæ hodiernæ occasiones peccandi adeo propinquæ, ut Christiani communiter loquendo, & aliquo casu excepto, sub gravi culpa abstinere ab eisdem debeant?* RESP. Negantem sententiam defendunt non pauci. Salmanticenses, Azorius, Bonacina, Filliucius, Wigandt, & alii. Citari etiam solent Sylvestre, Angelus, Summa Tabiena; sed falso & injuria, cum oppositum doceant.

IV. Scripturæ sanctæ choreas improbant. Eccli. 9. *Cum saltatrice ne assiduus sis, nec audias illam, ne forte pereas in efficacia illius.* SS. Ecclesiæ Patres uno ore detestantur choreas tamquam paganicæ superstitionis reliquias, & diaboli inventa. Chrysostomus hom. 48. in Matth. *Ubi enim saltus lascivus, ibi diabolus certe adest. Non enim ad tripudia pedes nobis præbuit Deus, sed ut modeste incedamus* &c. S. Ambrosius lib. 3. de virg. cap. 5. *Nemo, ut dixit quidam sæcularium doctor, saltat sobrius, nisi insanit. Quod si juxta sapientiam sæcularem saltationis aut temulentia auctor est, aut amentia: quid divinarum Scripturarum cautionum putamus exemplis, cum Joannes prænuntius Christi saltatricis optione jugulatus exemplo sit, plus nocuisse saltationis illecebram, quam sacrilegi furoris amentiam?* S. Augustinus in Psalm. 32. conc. 1. *Observa diem Sabbati, non carnaliter, non judaicis delictis, qui otio abutuntur ad nequitiam. Melius totam diem foderent, quam totam diem*

saltarent. Prætereo innumera Concilia, quæ choreas ut diaboli præstigias execrantur.

V. S. Antoninus 2. p. tit. 6. c. 6. *De chorizantibus potest moraliter exponi illud Psal. 26. Inflammabit in circuitu inimicos ejus ignis. . . . Illud autem est iter diaboli: ipse enim circuit quærens quem devoret. Qui ergo tripudiant, cum faciant iter diaboli, cum eo se reperient in termino inferni. Non solum autem sequantur tripudiantes iter diaboli, quinimmo diabolus ipse insidians eis, ut assessor equo ducit eos, ut assessor equo ostendit Joannes Apocal. 9. ubi dicit quod de puteo abyssi ascenderunt locustæ super terram. . . . Locustæ illæ sunt mulieres chorizantes. Puteus abyssi, unde istæ ascendant, est profunditas inferni, unde suggeritur tale exercitium chorizandi a dæmonibus.*

VI. S. Carolus Borromæus lib. mem. p. 2. c. 6. inquit: *Valeant execrandæ illæ publicæque saltationes. Christianorum castitati adeo exitiosæ, rixarum, jurgiorum, inimicitiarum, impudentiarum, pugnarum, cædiumque radices, & occasiones, immo cujuscumque lascivie seminaria. Quid plura? Ex ejusmodi saltationum consortiis oriuntur corporum, famæ, rerum, & christianæ denique posthac disciplinæ detrimenta. Eliminantur ergo choreæ, & una cum his tot aliæ morum corruptelæ, quibus hoc maxime tempore solet Satanas hominum mentes suo imperio vindicare, prorsus abrogentur.*

VII. Hac voce loquuntur Patres omnes. Mirifica sunt responsa P. Francolini, qui in suo Cler. Rom. lib. 2. disp. 7. calum. 7. num. 33. hæc scribit: „Quæro, instituunt ne Patres citati has quæstiones: an omnes choreæ sint illicitæ? an hujusmodi sint choreæ inter ejusdem sexus personas ad fallendum tempus ductæ? an semper sint illicitæ, quæ exercentur inter personas diversi sexus? an quæ licitæ per se sunt, exerceri ab omnibus, aut in omni loco possint? Has certe quæstiones non instituunt Patres, ut faciunt Theologi moralles, sed invehuntur in choreas utique non omnes: alioquin peccasset David animo simul, & corpore ante Arcam exultans: ergo solum aliquas: ita profecto explicandi sunt.“

VIII. En quam verum sit, novum opinandi modum distinctionum legionibus stipatum adversus Scripturarum, & SS. Patrum luculentissima testimonia præliari. SS. Patres fide bona detestati sunt acriter choreas quæ & nunc temporis, & nostra ata-

te peraguntur inter personas diversi sexus : quia non sophistas , non cavillatores agebant . Sed David saltavit ante arcam . Maria soror Aaronis saltavit . Papæ ! Quot sunt nunc Davides saltantes ante Arcam ? Quot nunc Mariæ chorizantes , ob victoriam reportatam de Pharaone prostrato ? Patres , & Theologi Patrum sectatores choreas quæ in usu sunt damnant , & execrantur , misso aliquo casu perperam opposito . Quid ? Saltavit David ante Arcam , saltavit Maria , ut Deo gratularentur , & exultationem patefacerent sanctam . Ergo choreæ inter amafios & amafiuunculas licitæ per se sunt ? Inepitissimum commentum , quod ipse P. Paulus Segneri præstantissimus Jesuita in suo *Christ. Instruct.* p. 3. ser. 29. improbat his verbis latine redditus . *Doctores morales choreas enuntiant licitas : SS. Patres easdem damnant ut diabolicas . Illi ajunt : ad choreas ire non est peccatum : & isti ajunt : ire ad choreas est adire inferni festa . . . Morales loquuntur de choreis speculative , & secundum se . . . Sed sancti Patres choreas spectant ut sunt in praxi : & quia in praxi exitiales sunt animabus christianis , propterea adeo easdem detestantur .*

IX. Isti duo celebres auctores mutuis antilogiis sese jugulant . Casuista , inquit Francolinus , sunt Doctores nostri temporis , qui decidunt casus practicos , & licitas asserunt hodiernas choreas . Patres vero abstracte locuti sunt & *speculative* : idcirco easdem damnarunt . Contra clamat P. Segneri : SS. Patres damnant choreas quæ reipsa aguntur inter viros & mulieres . Casuista vero , qui easdem licitas asserunt , *speculative* loquuntur . P. Segneri vere interpretatur Patres , sed frustra Casuistas . P. Francolinus falso exponit Patrum doctrinam , sed sincere interpretatur Casuistas , qui practicas choreas licitas propugnant . At tales Casuistæ evidenter errant , dum hodiernas choreas a crimine purgant .

X. Prima chorearum institutio narratur *Exod. 32.* ubi diabolo instigante , vitulum , petulcum animal , Hebræi conslarunt , & ante eundem choreas duxerunt : ab idololatria igitur sua arcessunt primordia choreæ hodiernæ . Loco vituli aurei animalium lascivissimi , saltatores juvenes , puellas , quibuscum saltant , habent : eisdem adorantium modo procumbunt , ut ad libidinem inflamment . In his saltationibus capitalia vitia triumphant . Puellarum , & procorum studia huc pertinent , ut luxum , pompas ,

& fastum in triumphum agant . Non industria , non artificio , non superbia , non ambitioni , non fucis , non præstigiis parcunt puellæ , ut in sui idololatriam juvenes subficiant .

XI. Plurima , invicta rationum momenta paucis perstringo . In his choreis , ubi pudor muliebris , quo sublato omnis castitas periclitatur ? ubi verecundia ? ubi modestia ? ubi humilitas , sine qua ædificium evangelicum corrui ? ubi oculorum moderatio ? ubi speciem decoris christiani ? ubi insignia baptismalis professionis ? Sensus omnes laxatis habenis circumvolant , omnia lustrant . Quam formosiores , & sibi cariorem vident adolescentem mulierculam , & erga quam vehementiori inardescunt concupiscentia , porrecta manu deligunt , & per circuitum saltant . Mutui tactus , & frequenter preffi , reciproci aspectus loquacissimi , corporum agitationes , inflexiones , posituræ significantissimæ , familiaria colloquia , suspiria , nutus , gestus , concentus harmonici , sonitus , musica , omnia denique inferni præstigia venerem succedunt . Ergo choreæ hodiernæ viros inter & feminas sunt diaboli castra , sunt vitiorum gymnasia , ubi dæmones universale bellum Christi Evangelio intentant . Ergo qui choreas hodiernas , quæ communiter aguntur inter personas diversi sexus , licitas asserunt , ignorant quid sit peccatum originale . Si enim peccatum originale , ut Catholici omnes credunt , admittunt , fateantur necessum est rebellionem carnis , & concupiscentiæ impetum masculos inter & feminas . Ergo quemadmodum stупpa igni adjecta ardet ; ita concupiscentia effrenata chorearum nexu conjungens procum cum proca ardet , & universæ castitatis virtutem exterminat . Lubet quæ dixi confirmare auctoritate non alicujus Patris , non alicujus rigidi Theologi , non alicujus severioris Concionatoris , sed *Francisci Petrarchæ* beneficii chorearam peritissimi , qui in suo dialogo 24. hæc scribit : *In choreis non tam delectatio præsens , quam sperata delectationis auspiciū . Veneris præludium illud quidem solet stupidas , ac misellas circumducere , atque urgere , ac stringere , ac specie urbanitatis atterere . Libera ibi manus , liberi oculi , libera voces : pedum strepitus , & multarum cantus dissoni , & tubarum clangor , concursatio , & pulvis , & quæ sæpe ludis additur , hostis pudicitie , & amica scelerum , nox ipsa . Hæc sunt quæ timorem , ac pudorem pellunt . Hi sunt libidinum stimuli , hæc laxamenta licentie ,*

tiæ, & hæc est, ne me falli facilem putes, illa delectatio quam simpliciter, & velut innocua chorearum appellatione proficere, & ludi tegmine crimen obnubilatis.

XII. Aliqui in chorearum patrocinium allegant S. Franciscum Salesium. Finge hunc Sanctum choreas inter personas diversi sexus, ut communiter ducuntur, defendisse ut licitas. Quid inde? Omnes Patres, omnia Concilia omnes Sancti Salesio suppares choreas damnant luculentissime. Ergo si S. Franciscus Salesius choreas defendisset ut licitas, quidni erraverit? Errarunt alii Ecclesiæ Patres in aliqua controversia Salesio longe doctiores, nec sanctitate inferiores. Quid itaque mirum quod S. Franciscus Salesius erravisset recedens ab universa Patrum, & Conciliorum doctrina hac in causa? En plene convulsam sophisma, si aliquod faceretur negotium Salesii auctoritas, quæ obrudatur.

XIII. Verum enim vero enormem impingunt injuriam Salesio illi quos ejusdem patrocinio defendere hodiernas choreas non pudet. Ait Salesius in Isagoge ad vitam devotam 3. p. c. 33. & 34. *Le danze, e i balli sono cose indifferenti di lor natura. Choreæ natura sua indifferentes sunt.* Hæc verba transcribunt omnes quæ continuo subdit S. Præsul. *At juxta modum quo communiter peraguntur, in malum valde propendunt, atque adeo discrimini, periculisque scatent.* Istius compendii brevitatis rescribere haud sinit conditiones, & limitationes quas S. Episcopus præscribit, ut licite choreæ duci queant. *Legge Tom. 4. Theol. Chrisl. l. 8. dist. 2. c. 3.* Paucis concludo, choreas hodiernas esse bellum diabolicum, quo animæ trucidantur, circum infernales, & veneficium pestiferum, quo non modo saltatores, & saltatrices inficiuntur, sed ipsi quoque spectatores inquinantur. Quare Confessarii neque chorizantes, neque spectatores absolvere debent, nisi abstineant a tam perniciosissimo spectaculo. Spectatores enim omnium saltantium motus, nutus, gestus, colloquia, & cetera præstigia atque fascinia, quæ libidinis venenum in oculos transfundunt, animisque lascivix imagines imprimunt, contemplantur. Quamobrem ab aspectu chorearum discedunt ipsi spectatores veneris spectris, & larvis plenissimi, atque omni ex parte fauciati.

XIV. QUÆST. II. *Licetum ne est adesse theatris, & comædiis nostri temporis?* RESP. Theatrum absolute acceptum nihil mali præfert. Mundus, cælum, astra, montes, colles, flumina, florida prata, pulcherrima thea-

tra sunt, & venustum exhibent spectaculum quod ad Dei majestatem meditandam excitat. Calvarium, Christi passio, Martyrum tormenta sacrum efficiunt theatrum, & ad imitationem incitant. De istius generis theatris sermo nullus.

XV. Comædiæ, & theatra de quibus nunc sermo est, illa sunt quæ publice in Europa obtinent reipsa. Sunt autem ejusmodi. Femina christiana lascive induta, & omnibus fucis, calamistris, lenociniis ad placendum ornata in scenam prodeunt una cum histrionibus suis similiter omni pomparum illicitis instructi. Mimæ istæ profani amoris causam plerumque cum suis mimis ludunt, & agunt. Eo studia, gestus, cantus, corporis inflexiones, motus omnes suos dirigunt, ut spectatores delectent, ut vel concupiscentiam, vel iram, aut vindictam, aut fastidium, aut superbiam, ambitionemve concitent. Et nisi aliquam passionem, seu humanam appetitionem commoveant, & titillent, theatrum frigescit, inepti sunt mimi, & mimæ, & spectatores defunt. Quod vero alicubi feminarum vices gerant juvenes evirati muliebri veste, & femineis fucis & præstigiis ornati, perinde est; culpaque additur, quod vir vestem muliebrem induat. Ut autem efficacius mimæ, & mimi concupiscentiam commoveant, accedit musica mollis, seu meretricia, & cantus harmonicus, seu fornicatorius, ut Chrysostomus ait. Deinde intermedia obscæna, & choreæ impudentissimæ complent actionem theatralem. Hæc sunt theatra, hæc comædiæ, hæc opera, quæ tum antiquis, tum postremis sæculis semper obtinuerunt.

XVI. Hæc autem theatra quæ reipsa atate nostra repræsentantur, fæda, turpia, obscæna esse, nemo, nisi communi sensu destitutus sit, inficiari potest. Ergo illicita: ergo flagitiosa. Quis adeo insanus, ut neget feminam christianam profligato pudore, peccare mortaliter, dum compta & exquisito pomparum apparatu phalerata in scenam prodit, ac voce, gestu, cantu, & saltu artificioso, gestuque arguto aut concupiscentiam succendit, aut alteram passionem commovet, fraudesque, dolos, thecnas, & artificia, quibus deluduntur conjugati, denique artem amatoriam edocet spectatores, vel alterius passionis exercitium? Peccant ergo, & quidem graviter mimi, & mimæ talia actantes. Ergo peccant spectatores, qui stipendia solvunt, ejusmodi mimis peccata perpetrantibus. Agentes enim, & consentientes pari

pari pœna puniuntur. Consentire enim aliorum peccatis peccatum est, ut testatur Apostolus, & ratio ipsa evincit.

XVII. Edisserant nobis theatrorum patrōni, quid significet hæc solemnis professio in Baptismo ab omnibus Christianis emissā: *Abrenuntio satanæ, & omnibus pompis, & operibus ejus*. In aliquibus Ritualibus exprimebatur etiam *& spectaculis ejus*. Omnes ad unum Patres, nemine excepto, tam antiqui, quam nobis propinqui intelligunt in hac professione contineri etiam renuntiationem, & detestationem theatrorum. Adversus universalem Patrum traditionem cervicem extollent Catholici? Alterutrum ergo. Aut factum negent, aut factes submittant veritati. Edisserant nobis verum emissæ christianæ professionis significatum. Si theatra non sunt pompæ diaboli, quænam erunt? Displicent ergo. Mala ergo sunt. An dirigi in gloriam Dei theatra valent, si sunt Paganissimi obscenæ reliquiæ?

XVIII. Quare evanescit quod reponunt spectatores theatrorum, se nempe nullam experiri commotionem, nullum libidinis motum pati. Hanc ipsam excusationem obtrudebant Christiani primis Ecclesiæ sæculis, ut S. Joann. Chrysostomus *hom. 38. in c. 11. Matth.* narrat. *Sed ego, inquit, ostendam, nihil multis hujusmodi ludos obfuisse. Audi responsum. Nam est tu quodam excelsi animi robore nihil inde tibi mali contraxisti; attamen quoniam alios imbecilliores exemplo tui spectaculorum studiosos fecisti, quomodo non ipse malum contraxisti, qui causam mali committendi aliis præbuisi? Qui enim ibi corrumpuntur, tam viri, quam mulieres OMNES CORRUPTIONIS CRIMINA, ET CAUSAM IN CAPUT TUUM TRANSFERUNT. Nam quemadmodum si non essent qui spectarent, nec etiam essent qui luderent; sic quoniam intersunt, causaque peccatorum que committuntur, sunt, ignem etiam patiuntur. Quare quamvis animi tui modestia effecisti ut nihil tibi inde obfuerit, quod ego fieri posse non arbitror; quoniam tamen alii causa ludorum, multa peccarunt, gra-
ves propter hoc pœnas lues.*

XIX. Centies hanc doctrinam repetit & inculcat Chrysostomus. Eandem altius exag-gerant Tertullianus, Cyprianus, Nazianzenus, Hieronymus, Augustinus, omnesque Ecclesiæ Patres omnium sæculorum. Nam postremis sæculis Concilia, & Episcopi sancti, instauratis theatris, antiquorum Patrum doctrinam allegarunt. Hæc ergo doctrina Ecclesiæ, hæc omnium sæculorum tra-

ditio. Ergo penitus ignorant antiquam disciplinam quidam hodierni sophistæ, qui blaterant, antiquos Patres improbasse theatra ob idololatriæ crimen, vel quod nimis illa impudica erant. Nam, ut Augustinus *de Civitate Dei* narrat, ipsi sapientes ethnici theatra damnabant, quod essent luxuriæ fomenta. Nostra vero, ut omnes sanæ mentis scriptores advertunt, impudentiora, & scelestiora sunt. Nam eadem argumenta tractantur hoc solo discrimine quod antiquorum aliquæ comædiæ, vel tragiæ, quæ paucæ sunt, verbis crassioribus lasciviam referebant; hodierna vero drammata eandem veneris voluptatem epotandam propinant fucis, & lenociniis artificiosius testam, & exquisitioribus pigmentis illitam. Quamobrem ea facilius animum penetrat, altius vulnerat, securius dominatur, & profundius inficit. Prætereo, quod multæ & comædiæ, & tragiæ hodiernæ etiam *materialiter*, ut dicitur, obsceniores sint antiquis. Musicam sui temporis *meretriciam*, & cantum *fornicatorium* appellat Chrysostomus. Et tamen mollior, & lascivior est hodierna musica, suavior vero & magis harmonicus cantus. Quid quod in antiquis theatris feminae christianæ nunquam prodibant in scenam, immo nec feminae paganæ communiter mimas agebant; sed viri muliebri veste induti feminarum partes explebant, ut Patres narrant, adducto Scripturæ sanctæ testimonio, hanc vestium mutationem prohibente. Quare omnibus ferio perpenis, perniciosiora antiquis sunt hodierna theatra. Idcirco omnes Sancti, omnes canones, omnes ad unum veri Theologi hæc theatra damnant. Ergo evangelicam doctrinam prætereunt illi qui licitam theatrorum frequentiam defendunt. Insuper nimis incaute & audacter adversus omnes Patres, adversus omnia Concilia, omnesque veros Theologos tantam corruptelam propugnare non erubescunt. Quid si concederem turpiora non fuisse antiqua? Quid inde? Satis est turpia & obscæna esse quæ nunc obtinent, ut illa damnemus.

XX. Reponunt, illicita, & obscæna theatra utique devitanda esse; at hodierna honesta esse, & pudica. Ecce ultimum perfugium. Turpitudinem honestatem, obscenitatem pudicitiam, impudentiam modestiam vocant. Pudicitiam ergo præfert mima theatralis quæ irritat concupiscentiam, quæ artem amatoriam docet, quæ ambitionem, superbiam, iram, designationem, luxum, fastumque extollit? Modestiam instillat sal-

tatrix, & psalteria; quæ choreis in triumphum venerem defert? Licitum ne est humanas, rebellesque passionem natura tua impotentes, ad libidinem, ad superbiam, ad ambitionem, ad iram, ad fastum pronas, & effrenatas irritare, titillare, provocare, inflammare? Eo cæcitatæ deventum est ut hoc asseratur?

XXI. Concedunt nonnulli, hodierna theatra omnibus inspectis non esse indifferentia; negant vero graviter peccare eos qui eadem frequentant, sed tantum venialiter. Fac me certo asserere non posse, te peccare mortaliter. Numquid tu certo adfirmare vales te solum venialiter peccare? Peccat mortaliter mimæ christiana æstem infamem exercendo. Tu illi mercedem suppeditas ut talem profiteatur artem, & non peccas letaliter? Jure clamat S. Augustinus: *Hinc accidit quod peccata, cum in consuetudinem venerint, aut parva, aut nulla esse creduntur. Væ peccatis hominum, quæ sola iniustata exhorrescimus.* Ench. c. 77. Vide infra Lib. 7. Diss. 3. c. 2. Si plura adversus theatra cupis, lege opus nostrum inscriptum *De spectaculis theatralibus &c.*

XXII. QUÆST. III. *Quid de hodierna conversatione virorum, & feminarum dicendum?* RESP. Tertia libidinis fax, & incentivum est funestissima corruptela a medio circiter sæculo in Italiam inuenta. Sermo est non de civili, honesto, & necessario commercio, a quo mundi homines abstinere nequeunt; sed de corruptissima illa conversatione in qua quisque suam habet *Divam*, cui inservit, quacum ludit, quam familiarissime alloquitur, cujus brachia sustinet. Non modo illicitum hunc morem, sed ajo diram esse pudoris, verecundiæ, castitatis pestem, familiarum ruinam, divitiarum jacturam, filiorum scandalum, temporis dissipationem, & aliorum malorum caput. Hæc conversatio ut minus est dimidiata communitas uxoria, quam Plato excogitavit. Nam uxor unius mariti alteri vel marito, vel juveni solatium præbet, & mutuo conversantur tota die, simul ludunt diu noctuque. Mulieres ob insitam vanitatem, & ambitionem, obsequia, servitutem, ne dicam adorationes virorum captant, & anhelant. Vel ipsæ pudicæ, castæque amari, suspici, & inserviri sibi ambiunt. Ergo ut sibi inservientes viros habeant, plura iis permittere coguntur: nec enim adeo stolidi viri essent ut tot obsequia præstarent, tot incommoda subirent, nisi compensationem aliquam reportarent. Quæ

minus divites sunt, ut in vanitatis theatro emineant, non secus ac ditiores, munera ab amasio accipiunt, quæ fastum sustinere possint. Ne multa, conversationes istæ palæstræ veneris sunt, gymnasium impudiciæ, ambitionis, superbiæ, fastus, & vanitatis castra, ubi diabolus universale bellum Christi Evangelio intentat. Mulieres istæ pluribus indiciis sæpe intelligunt, se impudice adamari, suspiria audiunt, obtutus fixos spectant, luxuriæ igniculos erumpentes conspiciunt, tactus amatorios nonnumquam patiuntur. Istæ omnia honesta esse mentiuntur; seque nullam experiri commotionem ajunt, unde a culpa immunes se reputant, quasi participes non essent omnium flagitiorum quæ sui amasio perpetrant, etiam admissa hypothesi quod ipsæ nullam experirentur delectationem.

XXIII. QUÆST. IV. *Quandonam verba turpia, oscula, amplexus, tactus sunt peccata mortalia?* RESP. Ab omni turpiloquio abstinendum S. Paulus docet. Turpia verba immiscere sermonibus cum puellis, cum feminis, cum adolescentibus frequenter peccato mortali non caret. Regula præcisa designari nequit.

XXIV. Tactus, oscula, & amplexus mutui etiam inter personas diversi sexus juxta morem patriæ, absolute peccata non sunt, cum sunt in signum benevolentiae, vel mutuae caritatis. Mos tamen iste, si alicubi obtineat inter viros, & mulieres, abolendus omnino est, plenus enim periculi est. Medicis, chirurgis muliebria tangere curationis gratia, aut alia necessitate licitum est.

XXV. Oscula, tactus, amplexus inter personas diversi sexus, si fiant ob delectationem carnalem, peccata mortalia sunt. Quidam distinguunt triplicem delectationem, carnalem seu veneream, spirituales, & sensibilem. Hæc ultima delectatio sensibilis confurgit ex tactus proportionem, quæ potest esse sine peccato, ut dum matres osculantur infantes. Absit tamen ut excuset eam a culpa, dum hæc oscula fiunt inter juvenes & puellas adultas. Antequam Alexander VII. damnaret hanc thesim 40. Est probabilis opinio quæ dicit esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, & pollutionis: plures propugnabant non excedere culpam venialem delectationem veneream ortam ex osculo. Verum doctrina hæc proscripta est. Nonnulli distinctiunculas, & præcisiones metaphysicas in hanc lubricam, & lutulentam materiam invexerunt, quæ

quæ rejiciendæ sunt tamquam periculi plenissimæ.

XXVI. Licita ne sunt oscula, tactus, amplexus, & litteræ amatoriaræ inter sponfos futuros? Adfirmant non pauci, dummodo absit periculum pollutionis, & delectationis venereæ, solaque adsit delectatio sensitiva. Hæc opinio prorsus falsa mihi est. Sponsalia enim nullum jus præbent ad talia peragenda. Exceptio periculi delectationis venereæ, & pollutionis chimerica est, & fictitia. Ardet concupiscentia inter juvenes & puellas, neque sponsalia extinguunt, sed foveant, & inflammant amorem reciprocum. Peccat mulier sentiens se impudice tangi, nisi resistat.

XXVII. QUÆST. V. *Quid sit delectatio morosa, & an sit peccatum mortale?* RESP. Morosa nuncupatur non a temporis mora, sed a voluntate, quæ deliberatè in eadem moratur, & sibi libere complacet: Peccatum mortale est. Distinguitur a desiderio, quod fertur in operis executionem. Delectatio vero præscindit ob operis executionem, & de ipsius operis practica cogitatione delectatur, quin erga operis executionem feratur. Morosa hæc delectatio per omnia peccatorum genera divagatur. Nam perinde delinquit qui de proximi malo, de homicidio, de perjurio, ac de re venerea gaudet. Ad illam peccati speciem revocatur hæc delectatio morosa ad quam pertinet objectum de quo quis delectatur.

XXVIII. Peccant mortaliter qui in motibus venereis post sufficientem advertentiam negative se habent, seu neque consentientes, neque dissidentes, quidquid in oppositum dicant aliqui. Qui enim tacet, consentire censetur. Quod aliquis argutatur, hoc axioma in contractum duntaxat materia valere, secus in aliis, vana distinctio est. Quoniam urget præceptum positivum resistendi. In materia luxuriæ nulla datur paritas materiæ, ut communiter Theologi docent, si sit deliberate volita.

XXIX. QUÆST. VI. *Utrum vellicare genas, & tangere mamillas mulierum sit peccatum mortale?* RESP. Prodiit anno 1743. libellus, in quo docetur vellicare genas, & tangere mamillas Monialium esse actus subimpudicos de se veniales, & solum ex pravo affectu, vel prava intentione fieri mortales. Proscriptus a Romana Sede libellus fuit an. 1744. At non propterea defensores benignioris doctrinæ siluere, sed pluribus libellis damnatam propugnarunt doctrinam. Synopsim hujusce funestæ historiæ lege Tom. IV.

Theol. Christ. lib. 8. diff. 2. c. 5. Nec enim vulnera refricare interest. Sat nunc est indicasse doctrinam esse proscriptam. Tactus quippe mamillarum natura sua vehementissime venerem accendit, & in puella sive moniali, sive laica quæ tangitur, & in viro tangente.

XXX. Mulier vi compressa non potest licite negative se habere, & permittere extrinsecus actus turpes, & sui violationem ob periculum vitæ, vel honoris; sed debet positive resistere quoad potest, & clamare, ut adjuvetur. Opposita quorundam opinio falsa reputanda est, talemque reputant communis Theologi.

C A P U T VI.

De stupro, rapto, adulterio, incestu, & sacrilegio.

I. QUÆST. I. *Quid sit stuprum?* RESP. Est concubitus cum femina virgine. Non pauci contendunt, virgine libere consentiente, tametsi sub cura parentum, non perpetrari stuprum, atque adeo cessare in stupratore restitutionis debitum. Quam opinionem rejicio ut falsam. Quoniam virgo non est suæ integritatis domina, sicut nec aliarum corporis partium. Erueret ne sibi oculos, abscondere ne pedem virgo sibi licite valet? Hæc enim membra ab auctore naturæ virgo recipit, ut eisdem utatur, & eadem custodiat. Hanc sententiam docet S. Thomas 2. 2. q. 154. a. 6. Præterea hæc defloratio gravem parentibus injuriam infert: eorum quippe jus quod in filiam habent, turpiter læditur. Accedit quod etiam si tam virgo, quam parentes consentirent in deflorationem, non propterea stuprator crimen stupri evaderet; quemadmodum consensus mariti, & uxoris reatum adulteri non aufert. Si virgo invitis parentibus violatur, compensandum dampnum est. Si sit sui juris, & libere consentiat, cessat restitutionis debitum.

II. Heinc colliges, tam virginem, quam stupratorem debere in confessione exprimere circumstantiam deflorationis: idem dicendum de delectatione, & desiderio deflorandæ virginis.

III. QUÆST. II. *Quæ pœna constituta sunt in stupratores?* RESP. Jura omnia pœnas in stupratores constituere. Jus divinum Exod. 22. hæc statuit. *Si seduxerit quis virginem necdum desponsatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit eam uxorem. Si pater*

se virginitate dare noluerit, reddet pecuniam juxta modum dotis quam virgines accipere consueverunt. Jus canonicum eadem statuit cap. 1. Si seduxerit de adult. & stupr. Civili jure stupratores honestæ conditionis puniuntur publicatione dimidiæ partis bonorum; si abjectæ plebis sint, fustigatione & exilio plecti debent, ut habetur in textu §. Item Lex julia Inst. de public. Judic. §. 2. & 4. Qui vi defloravit virginem, capite puniendi sunt, ut sancitum est textu Inst. de public. Judic. §. 8. Immaturæ virginis, quæ est nempe minor 12. annis, deflorator pœna quoque mortis damnandus est. Clericus virginis deflorator in foro interno decem annorum pœnitentia punitur; in foro exteriori deponendus est. Varia nunc obtinet disciplina juxta judicis arbitrium. Nam interdum suspensione, quandoque depositione, aut pecunia multatur. Caveant judices ne nimis indulgentes sint. Si severior vigeret disciplina, pauciores essent stupratores.

IV. QUÆST. III. Quid sit raptus? RESP. Est violenta personæ abductio de loco ad locum explendæ libidinis causa. In raptu necessaria est vis illata aut personæ abductæ, aut patri, aut tutori. Debet transferri de loco patriæ potestatis ad alium locum qui sit sub potestate raptoris. Plura de hoc in tract. de Matrim.

V. QUÆST. IV. Quid sit adulterium? RESP. Est accessus ad alienum thalamum. Committitur 1. dum solutus accedit ad conjugatam; dum conjugatus accedit ad solutam; 3. quando conjugatus agnoscit conjugatam alienam. Gravissimum est adulterii crimen. Lev. cap. 20. hac pœna punitur: Si mœchatus quis fuerit cum uxore alterius ... morte moriantur mœchus, & adultera.

VI. Olim aliqui propugnabant uxorem non patrare adulterium consentiente marito. Sed benignam opinionem proscriptit Innocent. XI. Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium: adeoque sufficit in confessione dicere se esse fornicatum. Reus est adulterii qui agnoscit alterius uxorem antequam matrimonium a marito consummetur: quia matrimonium ratum verum est matrimonium. Qui contra violat sponsam de futuro, non perpetrat adulterium. Conjux habens copulam sodomiticam cum proprio marito adulterium committit monstruosum, specie diversum ab adulterio communi.

VII. QUÆST. V. Quid sit incestus? RESP. Est copula indebita cum persona cognata vel affini, vel consanguinea intra gradus ab Ec-

clesia prohibitos. Omnia incestus crimina ejusdem speciei esse contendunt non pauci. Sed hæc opinio falsa est, & contraria vera. Incestus enim cum consanguinis lineæ rectæ differunt specie ab incestibus cum consanguineis lineæ transversalis. Lumen ipsum naturæ prodit singularem, & distinctam deforsimitatem in concubitu cum matre, cum filia, cum sorore, a deformitate concubitus cum consobrina, cum affine. Accessus ad matrem, vel filiam jure naturæ vetitum est. Quare exprimendi in confessione sunt ejusmodi gradus sive consanguinitatis lineæ rectæ, vel transversalis, vel affinitatis. Incestus cum cognatis legalibus, vel spiritualibus est specie distinctus ab incestu cum consanguineis, vel affinibus. Specie quoque differunt inter se incestus legalis, & spiritualis. Cognatio spiritualis duobus sacramentis Baptismate, & Confirmatione solemniter celebratis contrahitur, ut declarat Trident. sess. 24. cap. 2. Cognatio legalis contrahitur assumptione extraneæ personæ in filium, nepotem &c.

VIII. QUÆST. VI. Quid sit sacrilegium? RESP. Est violatio rei sacræ per actum carnalem, quatenus est luxuriæ species. Cujuscumque rei sive animatæ, sive inanimatæ, quæ sit divino cultui applicata, violatio impudica sacrilegium est. Triplex est sacrilegium istud. 1. in personam sacræ, ut quando vir, vel mulier est Deo voto dicata: 2. in rem sacræ, ut si quis sperma effunderet in calicem, in vestes sacras &c. 3. in locum sacræ, cum quis copulam exercet in loco divino cultui consecrato. Sacrilegium cum persona sacræ tripliciter committitur. 1. cum persona voto ligata peccat cum persona libera vel copula, vel pollutione, vel desiderio, vel delectatione, vel tactibus impudicis: 2. quando utraque persona est voto consecrata: 3. quando persona non sacræ peccat cum persona sacræ. Quando utraque persona est consecrata, duplex committitur sacrilegium: quia duo violantur vota. Si regularis Sacerdos fornicaretur, sin duo, unum certe gravissimum sacrilegium patraret: quia duo vota violaret, alterum professionis monasticæ, alterum Sacerdotio annexum. Qui voto castitatis adstrictus alium ad peccandum inducit, peccat contra votum ut communis sententia docet. Similiter Religiosus qui de aliquo luxuriæ flagitio delectatur, sacrilegium perpetrat.

IX. Conjuges qui in Ecclesia coeunt, sacrilegium perpetrant. Quare ut laxam rejjicimus

cinus opinionem asserentium copulam fornicariam in Ecclesia non esse sacrilegium, si occulte exerceatur, violatur enim reverentia loco sacro debita. Occultatio copulæ tollit scandalum, non aufert profanationem sacri loci. Coniuges in Ecclesia tempore belli inclusi, se ut absentes reputare debent. Absunt enim a loco civili, ubi licita conjunctio est. Oscula, tactus impudici, verba turpia, desideria, & aspectus obscæni in Ecclesia contrahunt sacrilegii rationem: debent itaque se accusare de hac circumstantia loci sacri, etiam si desideretur executio operis extra locum sacrum: quia peccatum mortale pravi desiderii in Ecclesia patrat. Sacerdos gestans Eucharistiam, si aliquod luxuriæ crimen committeret, sacrilegium patraret in rem sacram. Similiter qui gestat reliquias, aliquam sacrilegam profanationem contraheret, si luxuriæ flagitium patraret.

C A P U T VII.

De flagitiis contra naturam.

I. **V**itia contra naturam describuntur, quod sint inordinatus venereorum usus prolis conceptionem impediens. Quatuor sunt species: pollutio seu immundities, bestialitas, sodomia, concubitus inordinatus cum femina impediens prolis conceptum.

II. QUÆST. I. Differunt ne specie hæc flagitia? **RESP.** Negantem opinionem damnavit Alex. VII. in hac thesi: *Mollities, sodomia, & bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ: ideoque sufficit dicere in confessione se procurasse pollutionem.* Istius opinionis falsitas natura sua patet. Nam quodlibet horum vitiorum peculiari modo opponitur castitatis virtuti.

III. QUÆST. II. *Quid sit pollutio?* **RESP.** Est deliberata feminis effusio extra vas femineum, & hæc est peccatum mortale gravissimum. Involuntaria pollutio, qua repugnante voluntate natura semen effundit sive in somno, sive in vigilia, nullum peccatum est.

IV. Quispiam olim negavit pollutionem natura sua esse peccatum mortale his verbis: *Mollities jure nature prohibita non est: unde si Deus eam non interdixisset, sæpe esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali.* Errorum hunc damnavit Innocentius XI. Pollutio procurata contactu alieno, sive feminae sive pueri, duplicem malitiam continet, & specie differt a pollutione procurata propriis actibus. Si pollutio sit cum deside-

rio, vel delectatione personæ sacræ, inducit circumstantiam exprimendam in confessione.

V. Pollutio ita mala intrinsecus est, ut ob nullum finem sive sanitatis, sive vitæ, sive Reipublicæ servandæ evadere licita queat. Quoniam semen humanum ad generationem individui, & propagationem speciei unice ordinatum est, & nullo modo ad propriam sanitatem, vel vitam servandam. Quare qui voluntarie se polluit extra vas femineum, naturæ ordinem pervertit, ut communis sententia docet. Hinc illicitum est confricare membra ad expellendum semen corruptum, dum timetur veri seminis effusio, quidquid in oppositum dicant nonnulli, contra communem Theologorum sententiam.

VI. QUÆST. III. *Pollutio volita in causa peccatum ne mortale est?* **RESP.** Causa pollutionis duplex: altera per se & directa, ut confricationes, & tactus turpes pudendorum, verba valde lasciva, & cogitationes obscæne. Causæ per accidens sunt nimius cibus, & potus, studium rerum venerearum, equitatio, colloquia familiaria cum mulieribus. Causæ istæ aliæ graves, aliæ leves sunt. Gravitas causarum, quæ mediæ dicuntur, seu quæ ex se non inferunt pollutionem, ex respectu ad diversitatem personarum accipi debet. Quoniam causa quæ respectu Sempronii levis est, respectu Pauli gravis evadit.

VII. Pollutio volita in causa peccatum est mortale. Quare qui cognoscit probabile periculum pollutionis, peccat mortaliter dum applicat causam unde secuturam pollutionem prævidet, excepto necessitatis casu; ut si aliis medicis deficientibus curanda mulier esset, tunc posset medicus periclitanti femina succurrere, etiam si prævideret inde pollutionem sequi, dummodo virtutum actibus, & firma deliberatione non consentiendi ad curam accederet.

VIII. Pollutio prævisa in causa, quæ natura sua eam parit, etiam si non intendatur, peccatum mortale est: quia qui libere vult causam, eadem actione vult effectum ex eadem causa manantem. Nullum contra peccatum est applicare causam quæ bonum producit effectum, quamvis simul producat pollutionem per accidens, dummodo gravis urgeat necessitas, & solus bonus intendatur effectus.

IX. P. La-Croix lib. 3. p. 1. c. 3. n. 923. refert doctrinam P. Sporer, Valquez, Filiucci, Salas, & aliorum, qui dicunt pollutionem secutam ex oculis, tactibus, & aliis speciebus levitatis, vel curiositatis causa per-

actis

actis esse tantum venialem : simul etiam refert contrariam sententiam, quæ docet peccare mortaliter eum qui indicatas causas applicaret. Ipse vero La-Croix more suo alterutrius sententiæ electionem arbitrio lectoris relinquit. Quam pyrrhonicam methodum frequenter adhibet novissimus hic Probabilista. Hæc methodus in morum magistro periculi plena est, sicut & recensita prior opinio laxa est, & improbanda. Sed clamat P. Sporer : *Difficillimum foret Confessario statim damnare peccati mortalis juvenes, & procos, passim aliquibus tactibus, osculis, amplexibus utentes erga puellas honeste amatas, etsi voluptatem aliquam sensibilem capient, dummodo absit periculum consensus in venerea : & longe difficilius foret talibus, si similibus abstinere nollent, denegare absolutionem.* Doctrina ejusmodi, nisi me omnia fallant, laxitatis plena est.

X. Non minus laxa videtur doctrina P. Viva, qui in prop. 40. Alex. VII. num. 16. ait : *Distinguende tamen sunt actiones male leviter influxivæ ad commotionem spirituum, & pollutionem, ab actionibus graviter influxivis.* Nam si leviter sunt influxivæ, ut nonnulli aspectus mulierum, nonnulli tactus, nonnullæ comedie, & lectiones librorum obscenorum, nonnulla verba amatoria V. G. dicendo cor meum, anima mea, ob solam vanitatem, & ad conciliandum VANUM amorem, communis docet cum Vasquez, Salas, Lessio, Bonacina, apud Dianam & Tamburinum, quod non excedunt culpam venialem, quamvis in eis PRÆVIDEATUR ETIAM POLLUTIO SECUTURA; dummodo absit periculum consensus, aut grave scandalum... Immo communis etiam docet cum DIANA, quod non solum actiones leviter influxivæ in pollutionem, atque adeo in genere luxurie leves, careant culpa mortali, si prævideatur pollutio, & non intendatur, nec subsit periculum consensus; sed etiam actiones mortaliter male, sed non in genere luxurie, ut sunt crapulæ, nimius potus, NON contrahunt malitiam gravem spectantem ad luxuriam, si prævideatur ex eis pollutio secutura citra periculum consensus.

XI. Hæc rescribere volui, ut lectores cautos efficiam in ejusmodi Casuistis legendis. Disturbi sunt, quemadmodum dixerunt, adversarii mei, odio me percitum, & invidentia contra auctores, & eorum Institutum talia palam facere. Sed Deus mihi testis est, eo unice studia mea tendere ut animas Christi sanguine redemptas a peccatis submoveam. Sed cur hos, & non alios Casuistas frequen-

Tom. I.

tius allegas? Quia isti sunt in manibus Confessariorum. Casuistæ Dominicani La-Cruz, Zanardus, Serra, Candidus, & alii, quos laxissimas opiniones docuisse fateor, vix sciuntur, nedum leguntur a Confessariis. Latitant enim tineis, & blattis devorandi in bibliothecis. Eorum ergo Casuistarum, cujuscunque sint Instituti, opinioniones laxas refello qui communiter legi a Confessariis solent. Hæc frequenter repetere cogor, ut occasione data, animi mei intentionem, & finem pandam : satisque mihi est Deum esse conscientiarum mearum judicem.

XII. P. Viva testatur passim se legisse auctores apud Dianam, & Tamburinum, quos laxis opinionibus, & proscriptis scelere compertum omnibus est. Admissa doctrina quam rescripti ex P. Viva, qui communem inter Probabilistas esse ingenue adfirmat, mirandum non est, si juvenes, & puellas pollutionibus, tactibus mamillaribus, aliisque obscenitatibus inquinatas & deturpatas audiant Confessarii, & omnes ejusmodi absolvant. Nam Confessarii legunt in his Casuistis, posse amoris mutui causa se se appellitare cor meum, anima mea, & præterea nonnullos aspectus, nonnullos tactus, nonnullas comedias, & lectiones librorum obscenorum, nonnulla verba amatoria exercere, quin excedant culpam venialem, ut docet communis; quamvis in eis prævideatur etiam pollutio secutura. Quis hic non videt innumerabilium turpitudinum & voluptatum venerearum apertam scaturiginem? Quid exaggeras! reponis. Rescribe quod continuo additur : *Dummodo absit periculum consensus, aut grave scandalum.* Næ istud efficax antidotum! Venenum propinatur, & deinde additur dummodo absit periculum mortis. Næ isti peritissimi medici! Amasiunculi, & amasiunculæ, proci, & proci se vocant corculum meum, anima mea, se tangunt, se verbis amatoriis inflamment, impotenti concupiscentia ardent, libidinem undique versum spirant, eisdem præfata conceduntur : & postea additur, *dummodo absit periculum consensus?* Quid hoc prodit? nisi applica stuppam igni, dummodo absit periculum incendii : bibe venenum, dummodo absit periculum mortis. Et postea lamentantur dum hæc & innumera alia detestanda proponimus. Reprehendi jure possumus, si aliquem lapsum fortuitum, insolitum, & innoxium, vel occultum in aprium traduceremus. At ejusmodi laxæ opinioniones frequentissimæ sunt adversus omnia plus & minus Decalogi mandata, ut patet

P

ex

ex rescriptis opinionibus contra Dei, & proximi caritatem, contra præcepta de honorandis parentibus, de non occidendo, de duello &c. Ergo jure summo moneo Confessarios ut vel abstineant a talium lectione, vel cautissime eosdem legant. Libri publici sunt. Cur ergo nobis vetitum est eorum opiniones, quas falsas reputamus, refellere?

XIII. Peccant mortaliter contra castitatem qui non abstinere ab ebrietate, in qua prævident securam pollutionem, quidquid dicant aliqui in oppositum. Pollutio nocturna in somnio nullum peccatum est quando abest consensus, & nulla sit apposita voluntaria causa. Pollutio incepta in somno absque ulla culpa, si antequam consummetur, excitetur dormiens, potest permittere egressum seminis noxii, dummodo absit omnis complacentia. Falsa mihi est doctrina sententiarum licitum esse in vigilia desiderare ut in somno pollutio ob finem honestum, nempe ob sanitatem, accidat. Aliud est gaudere de levamine naturæ ex pollutione naturali secuto, aliud gaudere de ipsa pollutione, eamque desiderare etiam desiderio inefficaci. Primum licitum; secundum flagitiosum. Plures ratiunculas metaphysicas, quas obtrudere citati auctores solent, exposti Tom. 4. lib. 8. diff. 2. c. 13.

XIV. QUÆST. IV. *Quid sit sodomia?*
RESP. Est concubitus ad non debitum sexum, puta masculi ad masculum: vel feminae ad feminam. Est vera sodomia, si femina coeat cum altera femina sive in vase anteriori, sive in posteriori. Quando vir agnoscit mulierem in vase præpostero, peccat contra naturam, quia si servat debitum sexum, non servat debitum vas. Concubitus sodomiticus inter consanguineos, affines, cognatosque addit circumstantiam incestus, ut dictum de fornicatione est.

XV. Pœna mortis plectuntur sodomitæ tum in Scripturis sanctis, tum in jure civili. Jus canonicum excommunicationi subjicit laicos, ut colligitur ex cap. Clerici de excessibus Prælator. Clerici vero dejiciuntur e clero, & omni officio, beneficio, & dignitate privantur, ut in const. S. Pii V. edita an. 1568. statutum est. Qui semel aut bis ex imbecillitate labitur in hoc flagitium, has pœnas non incurrit. Qui vero illud pluries perpetrare, pœnis constitutis obnoxii sunt post judicis sententiam, si sodomita occultus sit. Si vero notorius, & publicus fuerit, non expectata Judicis sententia pœnas luere astringitur.

XVI. QUÆST. V. *Quid sit bestialitas?*
RESP. Est concubitus cum individuo alterius speciei. Crimen istud non variatur juxta diversas animalium species, sed unicum est specie infima, sive coitus sit cum pecude, sive cum capra, sive cum asina &c. Ad peccatum bestialitatis revocatur concubitus cum dæmone. Crimen bestialitatis excedit omnia flagitia contra naturam.

§. UNICUS.

De remediis luxuriæ.

I. **R**emedium primum est divinæ in tantum crimen ultionis seria meditatio. Ob luxuriæ flagitium universali diluvio absorptum est totum humanum genus, octo personis exceptis, ut habetur Gen. 1.

II. Remedium secundum, & omnium validissimum est fuga mulierum, chorearum, theatrorum, comædiarum, ut Scriptura sancta Eccli. 42. admonet. *In medio mulierum noli commorari. De vestimentis enim ejus procedit tineæ, & a muliere iniquitas viri. Melior est iniquitas viri quam mulier benefaciens, idest lenociniis blandiens. Et rursus ibi c. 9. Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobi facti sunt. Colloquium enim illius quasi ignis exardescit. Cum aliena muliere ne sedas omnino.* Hæc sunt Dei oracula, & monita.

III. Christiani autem ætatis nostræ continenter sedent cum mulieribus alienis; & ac si essent Pelagiani, negant reipsa effectus originalis culpæ. Reciprocam, & familiarem conversationem cum mulieribus innoxiam ab omni gravi periculo effutiunt. Se æneos, & adamantinos jactant. Nullum concupiscentiæ motum se pati mentiuntur. Mendacii, & falsitatis Deum arguunt, cum Deus centies testetur ex hac reciproca, & familiari conversatione ignem exardescere concupiscentiæ, & reprobos conversantes fieri. Libido nec Regum sceptræ, nec squallorem mendicantium, nec Ecclesiasticorum dignitates reformidat. Cum hac immanissima lue totum humanum genus invadente conferas velim plurium Probabilistarum suavissimam benignitatem. Quis, inquirunt, confessiones exciperet, quinam sacramenta frequentarent, si illis qui ejusmodi oblectamenti indulgent, deneganda absolutio esset? Hac via se blandos, & benignos exhibent omnibus, & turbas amplissimas, & acclamationes conciliant. Benignitas ergo est, infirmorum fore vulnere, & eorundem corruptelas, quæ

quæ in infernum æternum pertrahunt, honestatis velo obducere?

IV. Tertium remedium est cibi, & potus sobrietas, jejuniorum moderata frequentia, vestitus modestia, oculorum custodia, ut Evangelia Christi, & Prophetæ inculcant. *Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis & abundantia, & otium ipsius, & filiarum ejus: Ezech. c. 16. & rursus Eccli. 9. Virginem ne conspicias, ne forte scandalizeris in decore ejus,...* Averte faciem tuam a muliere compta,

V. Remedium quartum est abstinencia a libris obscænis, vulgo *Romanzi*, & a poeticis drammatibus, quæ eo sunt perniciosiora, quo delicatiora; ut sunt quædam hæc nostra ætate, & nostris diebus, repetitis typis evulgata in Italia. Verba turpia, obscæna, & impudentia non sunt; sed elegantissimus sermo est, & exquisitis lenociniis, atque fucis illitus. Quamobrem ultimos animi recessus subit, & penetrat, passionis, appetitionesque ita permovet, atque in affectus dominatur, ut animus voluptatis mancipium evadat. Libri isti sunt opera diaboli, pluresque habent auditores, & affectas quam Evangelia & ministri Christi. Istorum librorum lectio ceu animarum pestis, & fascinum devitanda est. Qui hos libros flammis addicere renuunt, ab altari omnino arcendi sunt. Neque illorum excusationes audias qui hosce libros amatorios, seu Romanzos, modestos, castosque effutiunt. Sunt utique alii aliis turpiores; at omnes communiter pestiferi sunt: idcirco concremandi una cum omnibus picturis, seu tabellis obscænis.

VI. Libris obscænis substituantur sanctæ Scripturæ, & librorum piorum lectio, aspectus Crucifixi, & sacrarum imaginum, æternitatis, & novissimorum meditatio, atque sacramentorum frequentia. Sed Confessarius eligatur experrectus, evangelicæ doctrinæ peritus, atque torius mundi, & humanorum respectuum, propriæque gloriæ procuncator strenuus.

LIBER VI.

IN VII. VIII. ET X. DECALOGI MANDATUM

DISSERTATIO I.

De furto.

*Non furtum facies: Exod. 20.**Non concupisces rem proximi tui: ibid.*

CAPUT I.

Propositiones damnatæ ab Innocentio XI.

I. **P**ermissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi. Est 36.

II. Famuli, & famulæ domesticæ possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario quod recipiunt. Est 37.

III. Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis. Est 38.

Aliæ propositiones in hac materia damnatæ a Clero Gallicano.

IV. Potest uxor viro surripere pecuniam, etiam ad ludendum, si mulier talis conditionis sit, ut ludus honestus pari loco cum alimentis, ac victu debeatur. 47.

V. Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati. 49.

VI. Etiam si donatario perspectum sit bona sibi donata fuisse a quopiam ea mente ut creditores frustrarentur, non tenetur restituere, si eam donationem suaserit, vel ad eam induxerit. 50.

CAPUT II.

Propositiones laxæ Casuistarum.

I. „**S**I aliquem qui injustum damnum alteri inferre decreverat, consilio,

„vel hortatu magis etiam confirmasti, utrum

„ad restitutionem damnificato tenearis?

„Resp. probabiliter negari posse, . P. Paulus Layman in Theol. Mor. l. 3. ty. 2. cap. 5. n. 5.

II. „Neque obstat videtur, etsi hortatu tuo causa fueris ut citius atque expeditius damnum inferretur, . Idem loc. cit.

III. „Si furi furandi gratia ascendenti

„ scalam teneas, quam etsi nemo teneret,
 „ tamen ascenderet; etsi asportando rem fur-
 „ tivam, adjuves aliquem, quam sine tuo
 „ subsidio auferret, & furaretur; non tene-
 „ ris ad restitutionem. Hæc omnia multum
 „ ad praxim conducunt. Ex quibus multos
 „ scrupulos, & onera restitutionis prudens
 „ Confessarius tollet. „ P. Antonius Diana
 Tom. 8. coord. tr. 7. ref. 39. §. 2.

IV. „ Notandum tertio, compensationem
 „ etiam licitam esse, quamvis debitum actu
 „ non debeatur. Potest enim aliquando cre-
 „ ditor prævenire, & compensare sibi nunc
 „ pro eo quod debitor nondum debet, si ta-
 „ men tempore solutionis debitum non sit
 „ solvendum. „ Idem Tom. 6. coord. tr. 3.
 ref. 150. §. 5.

V. „ Non solum creditor juste faceret
 „ compensationem existentibus creditoribus
 „ anterioribus sed etiam licet posside-
 „ ret rem *jure depositi*. „ Idem loc. cit. ref.
 153. §. 4.

VI. „ An si quis tradat aliquibus vinum,
 „ ut nomine suo vendatur, si agnoscat illos
 „ minnendo mensuram, & admiscendo a-
 „ quam vendituros peccet? . . . In hoc posse
 „ excusari sic tradens vinum, si duo suppo-
 „ nantur, existimo. Primo, si adsit causa
 „ justa tradendi, quia videlicet pateretur
 „ grave damnum: secundum, quod tradat
 „ ministris vinum vendendum justo pretio:
 „ nec obstat *quod sciat* dictos ministros frau-
 „ dibus usuros. „ Idem ibid. ref. 94. §. 2.

VII. „ An quis possit vendere aliquid cum
 „ vitio occulto, *quod si emptor sciret, non*
 „ *esset empturus* saltem eodem pretio? Resp.
 „ affirmative, dummodo venditor de pretio
 „ diminuat quanto minus res propter defe-
 „ ctum valet. „ Idem ibid. ref. 112.

VIII. „ Aliquis ludendo falsis aleis pecu-
 „ nias lucratus est, earumque partem ali-
 „ quam socio suo donavit, *quamvis scienti*,
 „ tamen non cooperanti ad fraudem commi-
 „ ttemendam. Recte dici potest, socium ad
 „ nullam restitutionem obligari, si lusor ille
 „ pecunias ludo *iniquo* acceptas cum propriis
 „ miscuerat. „ P. Layman in Theol. Mor.
 lib. de just. tr. 4. l. 3. n. 22.

IX. „ Observandæ sunt conditiones a DD.
 „ requisitæ ut fieri possit occulta compensa-
 „ tio. Quarum prima est &c. Tertia, quod
 „ non possit facile via juris debitum obtine-
 „ ri. Quamvis probabiliter si hæc conditio
 „ desit, non peccet mortaliter qui utitur oc-
 „ culta compensatione. „ P. Dominicus Vi-
 „ va in Trut. theol. in prop. 37. Innoc. XI. n. l.

X. „ Quod in hac thesi proscrbitur, est
 „ posse famulos occulte compensare id quod
 „ ipsi judicant ex justitia sibi deberi in sala-
 „ rium . . . idcirco ad occultam hanc com-
 „ pensationem faciendam requiritur judicium
 „ viri docti simul & periti. „ Idem Viva
 loc. cit. n. 7. & in Cursu Theol. Tom. 1. par. 2. q. 6.

XI. „ Si non potest creditor sine gravi
 „ incommodo ad judicem recurrere, poterit
 „ sententiam quam judex proferret, ample-
 „ ri, & sic compensare sibi debitum *proba-*
 „ *bile probabilitate juris*, quamvis in praxi
 „ sit valde periculosum. „ Idem in Cursu
 Theol. loc. cit. a 3. n. 2.

XII. „ Quarto docet Less. posse heredem
 „ ab intestato uti compensatione occulta con-
 „ tra eum qui bona defuncti possidet ex te-
 „ stamento minus solemniter: quia *probabilis*
 „ *est sententia*, quod ea bona debeantur he-
 „ redi ab intestato, cui opinioni potest se
 „ conformare. „ Idem Viva loc. cit. n. 12.

XIII. „ Famulus, vel officialis, qui ob
 „ errorem, necessitatem, vel aliam similem
 „ causam operam suam minoris justo loca-
 „ vit, quia *saltem secundum quid involun-*
 „ *tarius* fuit, adeoque animus donandi non
 „ habuit, poterit defectum stipendii jure exi-
 „ gere; & si aliter habere nequeat, occulte
 „ compensare: & dominus sibi imputet. „
 P. Patritius Sporer Tom. 2. tr. 7. in præcep. Dec.
 c. 5. sec. 3. §. 4. n. 83.

XIV. „ Pro omnibus casibus licitum non
 „ est uti compensatione occulta, cum solum
 „ datur opinio probabilis pro utraque parte,
 „ debitoris scilicet, & creditoris; sed in ca-
 „ sibus particularibus id licet: & etiam li-
 „ cet in omnibus, quando datur major pro-
 „ babilitas ex parte creditoris quod tale
 „ debitum sibi debetur. „ Collegium Salman-
 „ ticense in Curs. Theol. Mor. Tom. 3. tr. 13.
 cap. 1. pun. 19. §. 3. n. 319.

XV. „ Si dominus occupet famulum vel
 „ aliis horis, vel in aliis ministeriis quam
 „ conventum est, potest famulus uti com-
 „ pensatione. „ Idem Collegium loc. cit. §.
 2. num. 316.

XVI. „ Si tu alium injuste infamasti, qui
 „ te antea infamaverat, non teneris ei ad
 „ restitutionem, si ipse tibi restituere nolit;
 „ sed potes uti compensatione, servata ta-
 „ men æqualitate, quantum fieri potest. „
 P. Leonardus Lessius de just. & jur. lib. 2.
 dub. 25. n. 152.

XVII. „ Quando unus alterum injuste in-
 „ famasset, neque, ut teneretur, vellent eam
 „ famam illi restituere; tunc injuste infama-
 „ tus,

„tus, qui damnum in fama alteri non de-
 „disset, posset in pecunia compensare da-
 „mnum famæ, in quo est, idque non so-
 „lum non solvendo debitum antiquum occul-
 „tum, quantum ad æqualitatem sufficere
 „judicaretur ad competentem compensatio-
 „nem famæ, in quo est, sed etiam occulte
 „accipiendo de novo quantum satis esset ad
 „eamdem compensationem; dummodo non
 „interveniret scandalum; & aliter commo-
 „de obtinere non posset restitutionem suæ
 „famæ; & denique dummodo intervenirent
 „conditiones omnes requisitæ ut licite in
 „conscientiæ foro fiat occulta compensatio
 „debiti. „ P. Ludovicus Molina de just. &
 „iure Tom. 4. tract. 4. disp. 49. n. 5.

XVIII. „ Confessario dedi pecunias meo
 „creditori restituendas, & post elapsam tem-
 „pus scio Confessarium non restituisse; te-
 „neor denuo restituere? Affirmo non
 „teneri. „ P. Antonius Escobar in Sum.
 „Theol. Mor. tr. 3. exam. 2. cap. 6. n. 20.

XIX. „ An cedens bonis, tuta conscientia
 „possit sibi, & familiæ suæ, ne inde-
 „core vivat, necessaria retinere? Affero
 „posse: quod quidem est verum, licet de-
 „bita pro quibus cedit, sint ex injustitia,
 „& notorio delicto contracta, quamvis tunc
 „non possit tantum quantum alias sibi re-
 „tinere. „ Idem Escobar loc. cit.

XX. „ Si tu, dum occulte tibi compensas
 „debitum, prævides alicui tertio, tamquam
 „furtum ab ipso fuisset commissum, fore
 „imputandum, non obligaris id præcavere,
 „nisi facile possis. „ P. Thomas Taburi-
 „nus lib. 8. in Dec. tr. 2. cap. 5. § 1. n. 5.

XXI. „ Furatus es v. g. decem aureos nu-
 „dius tertius, utique cum peccato; verum
 „hodie existens in gravi necessitate, puta
 „in gravi morbo, sine ulla spe habendi pe-
 „cuniam, illos ad vitam conservandam ex-
 „pendis: obligaberis ne ad meliorem fortu-
 „nam rediens ad restitutionem? Non est
 „improbabilis sententia te nunc liberans ab
 „omni restitutione. „ Idem Tamburinus loc.
 „cit. c. 6. § 2. n. 3. Castropalaus Tom. 1. sum. tr.
 „3. disp. 2. c. 4. sect. 2. a. num. 12.

XXII. „ Si quis ab eodem per parva fur-
 „tiola gravem furatur quantitatem, letali-
 „ter non peccat in ultimo jam complente,
 „dummodo tempus quatuor mensium inter
 „ea mediet. „ Torrecilla tom. 1. re. 6. dis-
 „p. 10. n. 3.

XXIII. „ Non est grave retinere alienum
 „ex injusta acceptione, quamdiu quis est
 „in gravi necessitate, saltem si creditor æ-
 „Tom. I.

„quali non urgeatur, immo etsi urgeatur. „
 „Idem ibid. sect. 3.

XXIV. „ Non est de gravi damnandus
 „debitor qui ratione contractus aliquid re-
 „stituere teneretur, licet in mora sit resti-
 „tuendi creditori sæpius satisfactionem pe-
 „tenti, etsi iustam causam differendi non
 „habeat; dummodo absque gravi damno
 „creditoris, periculoque, ut debitum nus-
 „quam satisfieri valeat, & cum intentione
 „satisfaciendi id fiat. „ Idem Torr. in pro-
 „pos. damn. tr. 5. consult. 10. n. 2.

XXV. „ Ex contractu trino aliquid ultra
 „sortem in pactum deducere, non est leta-
 „le. „ Idem ibid. consult. 3. sect. 3. num. 24.

XXVI. Etiam deficiente titulo lucri ces-
 „santis, & damni emergentis, pignoribus
 „adhuc pro securitate capitalis acceptis,
 „potest exigi lucrum, etsi ad 7. pro 100.
 „accedat, ex solo titulo periculi, & diffi-
 „cultatis (quæ semper accidit) sortem re-
 „cuperandi. „ Idem ibid. num. 25.

XXVII. „ Adhuc deficiente in præfato
 „trino contractu titulo lucri cessantis, &
 „damni emergentis, & periculo capitalis
 „perdendi, potest quis ex alio titulo lucra-
 „ri; immo & 5. vel 8. pro 100. ferre, vi-
 „delicet pecuniam ad quæstum mercatorum
 „exponendo, ut cum ea lucretur, etiam
 „cum capitalis assecuratione. „ Idem ibid.
 „num. 26.

XXVIII. „ Probabile est iustum pretium
 „rerum venalium esse totum id quod absque
 „violentia, vel fraude extorqueri potest ab
 „emptore. „ Sic Tr. de Jesu Maria in qua-
 „dam consult. quæ apud prædictum P. Torre-
 „cilla habetur Tom. 2. consult. tr. 4. consult. 7.

XXIX. „ Quando merces in publica sub-
 „hastione exponuntur, etiam si dimidio
 „tantummodo sui valoris pretio eas quis
 „emat, nil restituere tenetur. Et idem di-
 „cendum de qualibet specie venali omni-
 „bus exposita. „ Idem ibid. num. 2.

XXX. „ Mercator in qualibet merce pot-
 „est plusquam 15. pro 100. ab emptore
 „exigere, etsi ad 24. accedat. „ F. Joannes
 „ab Assumptione ibid. num. 14.

XXXI. „ Mercator qui pretio ad annum
 „solvendo rem vendit, lucrum exigere va-
 „let, etsi ad 8. vel 11. pro 100. accedat. „
 „Idem Fr. Joannes ab Assump. ibid. n. 18.

XXXII. „ Qui per unum, vel duos an-
 „nos multoties repetit se restituere nolle
 „quod ex iustitia tenetur, unicum tantum
 „peccatum mortale committit; dummodo
 „per actus contrarios intentionem non re-
 „tra-

„ tractet „ . Torrec. Tom. 2. Sum. tr. 2. disp. 2. c. 1. n. 14.

XXXIII. „ Satis probabile existimo tri-
„ buta, tametsi iusta, fraudare, sive in to-
„ to singulorum, sive in parte, grave non
„ esse conscientiae, si ab exactoribus non pe-
„ tantur „ . Idem *ibid.* disp. 4. c. 3. n. 8.

XXXIV. „ Nec probabilitate caret de eis-
„ dem tributis dicere, etiam merces occul-
„ tare licere, ne tributa ab exactoribus exi-
„ gantur „ . Idem *ibid.*

XXXV. „ Probabile, & securum in praxi
„ est, quod qui tenetur restituere, satisfac-
„ ciat obligationi suae, si Confessario, vela-
„ tio viro prudenti det ut restituat, etsi id
„ non praestitisse postea animadvertat „ . Idem
ibid. disp. 5. c. 4. n. 12.

XXXVI. „ In provisione beneficii, pra-
„ bendae, vel cathedrae, facta praecedente
„ vocatione per edictum, & oppositionem
„ litterariam, probabilissimum est electores
„ non teneri ex iustitia ad eligendum di-
„ gnorem, dummodo dignum eligant „ .
Idem *ibid.* tr. 3. sec. 1. c. 2. 4. n. 9.

C A P U T III.

De furti notione, & divisione, de rapina,
de quantitate ad furtum requisita,
& de furtis minutis.

I. Q^UEST. 1. Quid, & quotuplex sit fur-
tum? RESP. Furti notio haec est;
*Occulta acceptio rei alienae invito do-
mino*. Furtum multiplex. Primum est sim-
plex, quod descripsi. Alterum est *pecula-
tus*, quod etiam *qualificatum* dicitur, & est
illud quo patrimonium publicum dilapidatur.
Tertium est *plagium* in hoc situm quod ho-
mo liber in servitutem reducatur, aut sur-
ripiatur alienus servus. Quarta furti species
est *abigeatus*, in abductione pecorum, equo-
rum, idque genus animalium positus.

II. Theologi duas furti species distinguunt.
Altera est *sacrilegium*, quando nimirum au-
fertur vel sacrum de sacro, vel non sacrum
de sacro, vel sacrum de non sacro. Furtum
crumenae in Ecclesia est sacrilegium, quid-
quid dicant nonnulli recentiores. Altera fur-
ti species est *rapina*, quae varias significatio-
nes admittit. Aliquando enim sumitur pro
quacumque illicita alienae rei usurpatione.
Ceterum proprie rapina est rei alienae vio-
lenta, & injusta usurpatione facta praesente,
& invito domino. Peccatum est natura sua
gravius furto, ob contumeliam quam per-

sonae infert. Quare evenire potest ut contu-
melia sit mortalis, licet res ablata sit levis
materia furti. Rapinae reus est qui incusso
metu alteri rem extorquet. Quare rapa-
ces sunt viri potentes, & ministri publici,
qui rem indebitam ab aliis inferioribus po-
stulant; cum isti ob timorem negare illam
non audent. Quamvis enim exterius vis
non inferatur, interiori tamen animo non
audienti reluctari vis incurritur. Lege Cate-
chismum Tridentinum 3. part. cap. 8. n. 9.
& seq. ubi varia furthorum genera perspicue
describuntur.

III. Q^UEST. II. Quenam sit quantitas ne-
cessaria ad furtum mortale? RESP. Furtum
& rapina genere suo peccata mortalia sunt;
sed evadunt venialia ex materiae parvitate.
Novem circiter sunt Theologorum sententiae
super quantitate ad furtum letale necessa-
ria. Navarrus ait, septem, vel octo asses
constituere furtum mortale. As valet bajoc-
cum Romanum, seu duos solidos Venetos.
Alii unum, alii tres, alii quatuor, alii sex
julios requirunt. Communis sententia qua-
tuor personarum genera distinguit. 1. sunt
Reges, Magnates, & opulenti; 2. honesti
cives, qui ex redditibus vivunt; 3. artifices;
4. mendici. Auctores communiter fatentur,
unum aureum esse materiam gravem etiam
respectu Regum; respectu secundi generis
tres julios; respectu tertii duos; respectu
quarti unum julium.

IV. P. Antoine contendit tres libras, seu
rem quae exaequat valorem sexaginta assium,
esse materiam gravem etiam respectu Re-
gum, aitque alios Doctores minorem quan-
tatem exigere respectu ditissimorum. Ab-
solute non auderem ego peccati mortalis
damnare qui Regi ditissimo surriperet sex
julios. Sat est statuere terminum magnitu-
dinis constituentem furtum letale, & hunc
esse unum aureum respectu etiam opulentis-
simi Regis, ut dictum est. Hinc tamen non
inferas furtum medii aurei non posse esse
letale etiam respectu Regis. Nam aliud est
quod maior summa, juxta communem exi-
stimationem requiratur ad mortale pecca-
tum; aliud, quod summa inferior non pos-
sit esse crimen mortiferum. Nam etiam
medius aureus surreptus Principi, vel Regi
potest esse gravis materia. Datur ergo ma-
teria gravis absolute respectu omnium jam
indicata; & similiter levis respectu omnium
sicut furtum unius oboli.

V. Communiter tamen in praxi gravitas,
vel levitas furti desumitur relate ad perso-
nas:

nas: nam eadem res respectu divitis est levis, & respectu pauperis est gravis. Materia quæ sufficit ad alimentum unius diei personæ cui res auferitur, solet juxta communior sententiam constitui materia gravis. Hac ratione dicitur, quod tres vel quatuor julii ablati etiam ditissimo sint materia gravis; duo surrepti mediocriter diviti; unus ablati artifici; & medius surreptus pauperi, quia medius julius reputatur materia sufficiens ad alendum pauperem.

VI. Heinc colligas velim, quam diligenter cavendum a furto sit. Nam varia Theologorum placita securitatem tibi non dant. Ne ergo dicas: Numquid suavissima Christi lex ob paucos asses ad infernum damnabit animas? Hoc pacto ratiocinabatur Eva, antequam furtum pomi patraret. Ad Dei mandatum animum intende: *Non furtum facies*. Lex non distinguit nec furtum leve, nec furtum grave, sed absolute omne furtum prohibet. Ab omni ergo furto abstinentum.

VII. QUÆST. III. *Quid de furtis minutis dicendum?* RESP. Triplici pacto committitur furta minuta queunt. 1. ab eadem, & unica persona levia bona furripi pluries valent: 2. a pluribus personis: 3. plures ab eadem persona parvas res auferre valent. Qui ab uno vel pluribus leves res minutatim furripit animo perveniendi ad notabilem quantitatem, prima vice mortaliter peccat ob animi pravitatem: si tamen re ipsa non pertingat ad notabilem quantitatem, non tenetur sub gravi ad restitutionem. Qui modica ab aliquo furripit, tametsi animo non attingendi summam gravem, dum repetitis furtulis pertingit ad gravem quantitatem, peccat mortaliter in ultimo parvo furto, & ad restitutionem tenetur. Post completum furtum grave, si modicum furripias, non peccas mortaliter, sed venialiter: si vero additis novis furtulis perveniat ad gravem quantitatem, novum peccatum grave patrat. Qui modica multis furatur, licet singulis grave damnum non inferat, dum pervenit ad quantitatem gravem, peccat mortaliter, & ad restitutionem tenetur, quia graviter justitiæ ordinem lædit.

VIII. QUÆST. IV. *Plures ab eodem modica furripiunt: peccant ne singuli mortaliter?* RESP. Si mutuo consensu furantur ab eodem modica, quæ constituent materiam gravem, omnes peccant mortaliter, quia omnes conspirant in grave damnum tertii, & singuli

in solidum, ceteris deficientibus, tenentur ad restitutionem. Si vero separatim absque omni conspiratione, sed prorsus fortuito singuli modica furripiant, nemo mortaliter peccat, & nemo ad restitutionem tenetur sub gravi.

IX. QUÆST. V. *Quando plures seorsim modica furantur, quorum quilibet scit, sed advertit ab aliis modica furripi, absque tamen communi consilio, peccant ne singuli mortaliter?* RESP. Negant Salmanticenses, Sanchez, Trullench, Lessius, Salas, Busembau, La-Croix, Antoine, & alii: quoniam, inquit, admissa contraria sententia adfirmante, mortaliter peccaret qui unum assen a Rege furriperet, cum sciat plures esse qui Regibus furantur.

X. Contrariam sententiam adfirmantem propugnant graviore Theologi, Suarez, Vasquez, Medina, Tapia, Rebellus, Major, Ledesma, & alii plures; & si vero in sensu explicetur, probabilior est. Sermo ergo est de furtis minutis conjunctis. Videt aliquis vineam ex pluribus angulis obsideri, illi paucos fructus, isti alios paucos, alii paucos furripiunt cum maximo domini detrimento. Omnes sunt, vel plures istius damni illati conscii, & nihilominus furantur & ipsi. Nemo alium hortatur ad furtum, & sic nemo est causa consulens, seu impellens; at omnes conscii, & cognoscetes damnum illatum sunt causa cooperans, & influens in tale damnum. Qui levem rem furripit Regi, vel alteri diviti, non peccat mortaliter, licet sciat diversis temporibus multa eidem auferri, quia talia furtula non sunt moraliter conjuncta. Tunc itaque parva furtula a pluribus patrata evadunt mortalia, & singuli scienter & advertenter illa perpetrant, cum sunt moraliter conjuncta, quia eodem tempore patrata cum gravi domini detrimento.

XI. Qui post furtum mortale ab eodem modica furatur, si prioris furti poenituit, & restitutionem vel fecit, vel proposuit, non peccat mortaliter, si postea modicum furatur. Contra si furem prioris furti non poenituit, immo perseverat in voluntate augendi domino detrimentum, furtula posteriora, & si modica evadunt mortifera.

XII. QUÆST. VI. *Licetum ne est in extrema necessitate furari?* RESP. Adfirmant omnes: quia in tali casu positus non furatur, sed sua accipit, cum omnia tunc communia sint quantum ad vitæ sustentationem. Quisque ex justitia, nedum ex caritate, tenetur

extreme indigenti succurrere. Nec, transacta necessitate, bona accepta quæ consumpsit, tenetur restituere; bona tamen accepta extremæ necessitatis tempore, si elapsa necessitate, supersint, restituenda sunt. Bona surrepta a non egente, si is in extremam egestatem incidat, eaque consumat in tali necessitate constitutus, restituenda sunt, necessitate sublata, quidquid in oppositum asserant nonnulli. Delictum enim adversus iustitiam perpetratum, semper compensandum est, tametsi extremæ necessitatis tempore debitum restitutionis suspendatur.

XIII. QUÆST. VII. *Licetum ne est in necessitate gravi furari?* RESP. Adfirmantem opinionem defenderunt aliqui. Eam damnavit Innoc. XI. in hac thesi ordine 36. *Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.* P. Viva exponens in sua Trutina hanc thesim n. 3. imponit P. Bannez, quod docuerit, esse in extrema necessitate constitutum illum cui gravissimum dedecus esset mendicare. Bannez narrat solum non deesse opinantes qui asserunt. Inter istos vero opinantes est ipse P. Viva, qui non raro laxa edocens eadem alii imponit, ut frequenter in Theologia Christiana animadverti testimoniis luculentissimis adductis. Nobilis qui propria industria vel laborando, vel mendicando sustentare vitam potest, non est in extrema necessitate constitutus. Pudor illius, qui obtruditur, mundanus est, & vitiosus. P. Viva, ut mihi videtur *loc. cit. n. 2.* eludit thesim damnationem asserens, in necessitate valde gravi licetum esse furari; quia necessitas valde gravis, non infert vitæ iacturam; alioquin non valde gravis, sed extrema esset. Ideo falsa est doctrina P. Viva, & P. La-Croix, qui eandem ac P. Viva doctrinam propugnant. Nunquam igitur licetum est furari in necessitate gravi, tametsi urgente, & magna, quæ egentis industria reparari valet: quæ enim reparari nequit, extrema est, non gravis. Ea vero necessitas dicitur extrema, quæ nisi repellatur, infert vitæ iacturam. Spectandæ semper sunt circumstantiæ, distinguendi sunt casus rari, & bona fides, & conscientiæ status indigentis, ut extrema rigoris, & laxitatis declinentur.

C A P U T IV.

De occulta compensatione.

I. QUÆST. I. *Quid sit compensatio?* RESP. Est debiti, & crediti inter se invi-

cem contributio. Tu mihi debes centum, & ego tibi toridem. Mutua compensatione remitti hæc duo debita posse adfirmant omnes, dum ambæ partes libere conveniunt.

II. QUÆST. II. *Licet ne est occulta compensatio? & quæ sint ejusdem conditiones?* RESP. Antequam ad quæstionem respondeo, rescribo thesim damnatam ab Innoc. XI. quæ est 37. *Famuli, & famulæ domesticæ possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salarium, quod recipiunt.* P. Viva in expositione hujus thesis inquit: *Quod in hac thesi proscribitur, est posse famulos occulte compensare id quod judicant ex iustitia sibi deberi in salarium.* Hoc est proscriptum in thesi, ceterum si non ipsi famuli judicent, sed accedat viri docti judicium, quo decernatur majus deberi salarium, tum licita est occulta compensatio. Subdit enim ibi n. 7. *Idcirco ad occultam hanc compensationem faciendam requiritur judicium viri docti, ac periti, & passione denudati, qui spectatis omnibus judicet moraliter certum esse quod majus salarium debeatur.* Hoc idem docet P. La-Croix lib. 3. p. 1. n. 974. & alii Casuistæ.

III. Hæc opinio mihi laxa videtur, & in damnata thesi contenta. Nec enim plus juris in dominorum bona habent docti & periti Casuistæ quam famuli. Quid? In causa iustitiæ una sola parte, & quidem ignobiliori audita, nempe famulis, sententia pronuntietur, & adversus dominos judicium fertur? Quænam lex hoc concedit? Commentum igitur istud proscriptum est, nisi fallor ipse, in dicta thesi. Sed missa famulorum compensatione damnata, videndum num compensatio occulta aliquando licita sit, & quæ conditiones requirantur.

IV. Ad licitam compensationem prima conditio necessaria est quod debitum sit liquidum, & omnino certum, & quod tempus solutionis elapsum sit. Docent aliqui, compensationem fieri posse, etiam quando res actu non debetur, si timetur rem non esse solvendam tempore debito: quæ doctrina falsa est. Secunda conditio est ut res quæ occulte accipitur, sit debitoris, & non alterius: & hæc conditio necessaria est, non in foro exteriori modo, sed etiam in interiori. Volunt alii, te posse accipere rem quam debitor tuus mittit ad alterum in donum, vel in solutionem debiti, dummodo ab altero non sit acceptata, sed sit sub debitoris tui dominio: quæ etiam opinio nobis falsa videtur.

V. Tertia conditio est ut rem tibi debitam nequeas *commode*, seu facile obtinere. Tum autem facile, & commodè obtinere nequis, cum pro illa obtinenda litem intentare, tribunalia adire magnis expensis debes; vel periculum incurris amittendæ amicitiae ipsius debitoris, vel iudicis, inquit qui asserunt defectum istius conditionis non inducere culpam mortalem. Hanc quoque opinionem ut falsam rejicio. Si enim ordo iustitiæ a legitimo iudice exercendæ non cadit sub præcepto, omnia perturbantur, & Respublica fraudibus, & furtis obnoxia est.

VI. Quarta conditio est ut occulta compensatio fiat absque detrimento ipsius debitoris, ne plus videlicet accipias quam tibi debetur: præterea curandum est ne compensatione facta debitum tibi, aut heredibus solvatur, atque adeo ut debitor conscius fiat solutionis factæ, ne in culpæ conscientia persistat.

VII. Quinta conditio est ut compensatio fiat absque damno tertii: si enim dum tu rem occulte surripis, Sempronius accusaretur furti a tuo debitore, & cogeretur ad restitutionem, compensatio esset cum damno tertii. Dicunt aliqui hoc per accidens esse, & consequenter te posse uti compensatione; sed hoc legi evangelicæ adversari videtur.

VIII. Sexta conditio est ut compensatio fiat, si possit, in eadem specie; si non possit, in quacumque specie.

IX. Septima conditio est ut compensatio fiat absque detrimento aliorum creditorum, ut si essent creditores anteriores, compensatio fieri non posset cum istorum detrimento. Juniores acriter mutuo disputant de hac conditione, aliis negantibus, aliis adfirmantibus esse necessario servandam.

X. Descriptis, & explicatis conditionibus occultæ compensationis, decidendum nunc superest, num ea licita sit, & iusta, dum tales conditiones servantur. Adfirmat communior Theologorum sententia. Doctissimus Jesuita P. Elizalde *lib. 8. q. 7. §. 4.* negantem opinionem defendit gravissimis rationum momentis nixus.

XI. Insitum gentibus omnibus est ne quisquam inauditus condemnatur. Sed opinio occultæ compensationis inauditos debitores, qui plura in sui favorem allegare possent, condemnat. Ergo falsa. Præterea contra naturæ lumen est quod quisquam iudex sit in propria causa. Sed opinio adducta constituit creditores iudices in propria causa. Ergo falsa. Rursus, leges quæ commune Reipublicæ bo-

num spectant, & confusionem perturbationemque civilis regiminis impediunt, observandæ sunt etiam cum detrimento hujus vel illius privati. Heinc lex præscriptionis jure gentium invecata ad tollenda innumera mala, & confusionem possessionum, consistit etiam cum detrimento interdum legitimi domini. Accedit quod rerum dominia nequeunt transferri, nisi aut voluntate privati domini, aut publica potestate. Rem quam tu compensator accipis, revera est sub dominio creditoris. Qua via transit in tuam potestatem? Via compensationis; sed hæc via injusta est, quia non accedit neque voluntas legitimi domini, neque potestas publica. Cedo. *Nemo iudex in propria causa. Nemo inauditus damnatur.* Leges istæ iustæ ne sunt? Ergo servandæ tum in interiori, tum in exteriori foro.

XII. Quid? Damnabis ergo compensationem occultam, quam communiter Theologi defendunt? Ego non damno, sed rationes quas obiter perstrinxi, summum mihi facessunt negotium. Addo, conditiones quas Theologi assignant, perquam raro in praxi observari. Ergo in praxi Theologi nobiscum sentiunt. Sententia adfirmans licitam esse occultam compensationem, periculorum plena est. Nam conditiones præscribit quæ vix in praxi servari queunt. Viam aperit ad violandas leges tum divinas, tum humanas, ad tribunalium iudicia pervertenda, ad rerum dominia transferenda absque legitima potestate. Denique ansam præbet furtis, & fraudibus, ordinemque Reipublicæ, & societatis perturbat; ut privatorum quorundam damnis occurrat innumeras injustitias, dolos, & jurium omnium confusionem invehit.

XIII. Quod si a Theologorum sententia valde communi recedere nolis, saltem caveo a plurium opinionibus contrariis communi Theologorum doctrinæ. Conditiones enim quas graviores Theologi pro licita compensatione præscribunt, adeo laxarunt recentiores non pauci, ut in nihilum fere redegerint. Famulis, ministris, officialibus numquam occultam compensationem permittas, causa augendi mercedem, quam iusto minorem asserunt, quia id damnavit Ecclesia. Reponunt plures damnatam esse hanc compensationem iudicio famuli, ministri, vel officialis, secus iudicio Confessarii, vel docti & periti viri peractam. Unius voculæ additione eludetur pontificia condemnatio? Si domini, si mercatores, si Principes perciperent damna, & furta quæ vi benignitatis probabili.

biliditatem patiuntur, non adeo plauderent opinionibus laxis fucis benignitatis oblectis. Si ego referre vellem bona quæ famuli dominis, officiales mercatoribus, ministri Principibus surripiunt titulo compensationis honestata, horrorem excitarem adversus saltem plurimum Probabilistarum opinioniones.

XIV. In foro exteriori omnis occulta compensatio, facta invito domino, damnatur. Quindi ergo & in foro interiori? Leges quibus utuntur iudices fori externi ad dampnamdam compensationem, illæ ipsæ sunt quibus utuntur iudices fori interni. Ergo utrobique dampnanda est occulta compensatio. Si reponis, forum externum respicere publicam tranquillitatem, & bonum commune illæsum a fraudibus, & furtis; respondeo ego, potiori jure iudices fori interioris hæc omnia spectare debere.

C A P U T I.

De furtis domesticorum.

I. QUÆST. I. *Peccant ne filii qui bona furantur parentibus?* RESP. Filii etiam sub patria potestate constituti habent dominium, & administrationem bonorum castrensiū, & quasi castrensiū. De his disponere pro arbitrio valent. Bonorum quæ adventitia nuncupantur, proprietatem filii, administrationem, & usumfructum parentes habent. *Professionum* vero & proprietatem, & ususfructus penes parentes sunt. Filii qui surripiunt gravem quantitatem bonorum quorum parentes vel dominium, vel administrationem habent, absque eorundem parentum consensu, peccant mortaliter. Quenam autem quantitas requiratur ut furta filiorum sint mortifera, varia sunt Theologorum placita. Spectandæ sunt circumstantiæ & præsertim finis ob quem filii furantur parentibus, parentum divitiarum, numerus filiorum, expensæ domus, & plura alia, ut omnibus perpenſis possit prudens sacer minister definire quandonam furta filiorum mortifera sint, quando parentes sint, nec ne inviti. Filii excusantur a furti reatu, quando parentes omittunt subministrare ipsis congrua pro victu & vestitu juxta propriam conditionem.

II. QUÆST. II. *Furtum ne perpetrant uxores quæ bona mariti surripiunt?* RESP. Communis sententia docet, furtum letale patrare uxores quæ invitis maritis bona quorum dominium, & administratio est penes eosdem, surripiunt. Bonorum quæ paraphernalia nun-

cupantur, dominium, & administratio est penes uxores, & de his disponere valent uxores pro arbitrio. Quantitatem majorem in ejusmodi furtis Theologi requirunt quam in furtis extraneorum, ut gravis culpa committatur. Sed regula designari præcisa nequit. Illud certo scimus, furtum esse vetitum. Porro quoties uxores verum furtum committunt, cur in eisdem major requiritur quantitas? Quia mariti præsumuntur consentientes? At tunc furtum non perpetrant. Ergo quoties uxores verum furtum perpetrant, non video cur major in his furtis quantitas requiratur quam in furtis extraneorum. Nihilominus circumstantiæ spectandæ sunt.

III. Plures casus assignantur in quibus uxores absque furti reatu surripere maritis quædam bona valent. 1. Quando mariti præbere omittunt necessarios sumptus ad familiæ onera sustinenda. Quoniam tunc irratiabiliter inviti mariti sunt. 2. Ad impediendum grave familiæ damnum. 3. Ad erogandas congruas elemosynas, & consuetas; cavendum tamen ne uxores falsa pietate deceptæ excedant justos limites. 4. Si pater filiis necessaria non porrigat ad discendas artes statui necessarias, mater de bonis mariti supplere potest. 5. Si maritus fatuus sit, & uxor administratrix. 6. Si prudenter præsumatur mariti consensus. 7. Quando occurrat casus succurrendi extreme indigenti.

IV. Regula tamen generalis esto. Nihil uxores disponent de maritorum bonis ipsis inſciis, & invitis, exceptis casibus evidentibus, & graviter urgentibus. Facile sibi uxores arrogant facultatem, & dominium in bona mariti. Quare Confessarius curet diligenter ut uxores subditæ in omnibus viris suis sint; & necessaria tam sibi, quam familiæ a maritis petant quoad fieri potest.

V. QUÆST. III. *Quid de opificum furtis dicendum?* RESP. Opifices qui materiam elaborandam a domino suscipiunt, ut sartores, textores, molitores, & similes, furtum perpetrant, dum quidquam materiæ sibi traditæ surripiunt, invito domino. Sartores fere in more habent surripere fragmenta, & lacinias: isti omnes fures sunt, quoties hæc fragmenta utilia domino sunt. Si autem nihil domino profint, tum nullum furtum perpetrant.

VI. QUÆST. IV. *Quid de furtis Religiosorum?* RESP. Si Religiosi claustrales furentur ab extraneis, perinde se habent sicut alii fures. Si furentur de communi Monasterii penu gravem quantitatem, peccant & contra iustitiam, & contra votum, atque adeo

adeo & injusti, & sacrilegi sunt. Quantitas sufficiens ad mortale in homine laico sufficit etiam in Religioso. Quare falsam existimo opinionem illorum qui furta Claustraliū comparant cum furtis filiorum. Parentes enim domini sunt bonorum, & filii nullo voto astringuntur. Prælati autem regulares custodes tantum sunt & administri bonorum Monasterii: quare nequeant consentire in surreptionem bonorum: & Religiosi solemnī paupertatis voto devincti sunt. Nulla ergo occurrit ratio cur quantitas in furtis Religiosorum augenda sit. Si bona surrepta a Religioso constant, restitui debent. Si consumpta fuerint, a restitutionis onere immunes Religiosi sunt.

DISSERTATIO II.

De falso testimonio.

Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Exodi 16.

CAPUT I.

Propositiones laxæ Casuistarum.

I. „ **A**D tormenta, damnaque gravia vitanda posse quemlibet sibi falsum „ grave crimen imponere, etiam si mors sit „ sibi secutura „. P. Thomas Tamburinus *lib. 9. in Decal. c. 3. §. 6. n. 6.*

II. „ An si alio modo te ab injusto teste tueri nequeas, licite falsa crimina illi possis objicere, quanta sufficiunt ad tuam justam defensionem? Duo assero. „ Unum mihi satis probabile; alterum satis incertum. Probabile mihi est te, si id facias, non peccare contra justitiam: unde nec obligari ad restitutionem. „ Incertum mihi est an id possit fieri licite sine ulla culpa „. Idem Tamb. *loc. cit. c. 2. §. 2. n. 4. §. 6.*

III. „ Si fit necesse publicas scripturas ementiri, possit ne notarius publicus ad hoc induci, si notario constaret mea innocentia? Quidni? respondebis. Id enim non est esse infidelem Reipublicæ, sed maxime fidelem; dum ejusdem Reipublicæ innocentes sic defenduntur. Verum si aperiatur hujusmodi ostium, quomodo stabunt publica judicia? Inveniantur, respondebis, testes veri, ut sancta requirunt tribunalia. Dum enim falsi testes quacumque arte repelluntur, publica judicia fir-

„ mantur potius quam infirmantur. Sed ego „ iterum audio: libenter nodum hunc in alind tempus evolendum reservo „. Idem Tamb. *loc. cit. n. 7.*

IV. „ Quando taxa alicujus rei est injusta, si pluris vendens, aut defraudans in pondere, ita ut sibi satisfaciatur pro pretii „ injustitia, & reddat correspondentes merces pretio dato, potest hic rogatus a judice, an pluris vendiderit, vel defecerit „ in pondere, aut mensura, id negare, asserereque se pretio taxato vendidisse, & „ integre pondus, & mensuram tradidisse, „ intelligendo hæc, ita ut pluris vendens, „ aut deficiens in pondere, & mensura deliquerit. Atque ad hoc satis est opinio- „ nem esse probabilem, eam taxam non obligare „. P. Thomas Sanchez, *lib. 5. in Decal. c. 6. n. 29.*

V. „ Quoties five vere, five fiste promittens matrimonium, immunis est ob „ aliquam causam ab implenda obligatione, „ probavimus, posse eum a judice vocatum „ jurare se non promississe, intelligendo, ita „ ut teneatur implere. Quod diximus „ deinde non tantum quando est certa causa „ non implendi; sed etiam quoties sapientum „ judicio est probabile non teneri servare. Quia potest amplectendo opinionem „ probabilem existimare se tuta conscientia „ non obligatum. „ Idem Sanchez *loc. cit. num. 32.*

VI. „ Clericus rogatus a custodibus, an aliqua portet, eo fine ut gabellamolvere compellatur, potest jurare se nihil portare, intelligendo, ex quo gabellam debeat „. Idem Sanchez *loc. cit.*

VII. „ Idem credo, quoties laicus aliqua portat, aut habet, aut vendidit ex quibus gabellam aliqua ratione non debet, aut non debet integram juxta probabilem opinionem. Potest enim juramento negare se habere, portare, vendidisse eam solam quantitatem ex qua gabellam non debet, intelligendo intra se, ita ut ex illa debeat „. Idem Sanchez *loc. cit.*

VIII. „ An habens justam, vel probabilem causam occultandi Fisco, vel creditoribus aliqua bona, possit uti restrictione mentali, jurando se non occultasse? Respondeo probabilius, posse „. P. Leander a SS. Sacramento *in Decal. Tom. 2. tr. 1. disp. 45. qu. 16.*

IX. „ An sit peccatum mortale jurare cum restrictione mentali absque justa causa? Probabilius respondeo, non esse mortale „ ta-

„ tale, sed veniale tantum,, . Idem Leander *loc. cit. qu. 12.*

X. „ Is a quo mutua pecunia petitur, quam revera habet, potest jurejurando affirmare absque perjurio, & peccato, se eam non habere pecuniam in alio loco,, . P. Vincentius Candidus *Tom. 2. disquis. 26. art. 3. dub. 12.*

XI. „ Mutuo accipiens centum aureos solvendos post annum, si terminus ad quem mutuum datum fuit, non est impletus, rogatus a iudice de mutuo, jurare potest se illud non accepisse, intelligendo, ita ut teneatur solvere ante terminum impletum,, . Idem P. Candidus *loc. cit. dub. 18.*

XII. „ Mercatores qui non possunt justum pretium ab emptoribus obtinere, nisi jurent tanti vel tanti sibi mercem stare, cum de facto non stet; jurare quidem possunt, tanti sibi stare, subintelligendo cum alia merce quam habent domi, vel alibi emerant,, . Ferdinandus de Castropalao *par. 3. tr. 14. punc. 7. n. 6.*

XIII. „ Etiam si rogans omnem æquivocationem vellet excludere, & ultra juramentum de calumnia, exigat juramentum dicendi veritatem sincere absque ulla æquivocatione; adhuc poteris jurare amphibologico juramento, & restrictione facta: quia subintelligere potes te juraturum absque æquivocatione injusta. Nulla enim propositio ita ample sumi potest, quin aliquam restrictionem habere possit, in mente,, . Idem Castrop. *loc. cit. versic. Denique.*

XIV. „ Quando tamen non occurrit commoda æquivocatio, aut restrictio externa, si causa sit gravis, rustici possunt usu duplicis scientiæ, communicabilis, & incommunicabilis facile obvio veritatem occultare, non animo decipiendi, sed solum permittendi deceptionem,, . P. Dominicus Viva in *Trut. Theol. in propos. 26. c. 27. Innoc. XI. n. 14.*

XV. „ Qui consuetudinem habet leviter mentiendi, etiam si eam habeat verum absque necessitate jurandi, non ex hoc in statu peccati mortalis est constituendus; etsi quandoque ex utraque consuetudine perjuret,, . P. Martinus Torrecilla *Tom. 1. Sum. tr. 3. disp. 1. c. 1. sec. 1. n. 87.*

XVI. „ Contumeliæ, conviciaque erunt venialia, si ex defectu cautelæ interrixantes proferantur, ut accidit in mulierculis, quæ ira correptæ mutuo sibi gra-

„ viter conviciantur,, . Idem *ibid. sec. 6. §. 1. n. 5.*

XVII. „ Grave non est adhuc temerarie judicare de alio, stirpe esse Judæum, vel spurium, & quævis mala non moralia; dummodo ex hoc eum non contemnamus, neque diffamemus,, . Idem *ibid. sec. 7. §. 1. n. 5.*

XVIII. „ Non est judicium temerarium malum, etsi grave, de proximo ex solis indiciis, vel conjecturis probabilibus judicare,, . Idem *ibid. n. 6.*

XIX. „ Suspicio de crimine quantumvis enormi de persona honesta, etiam si sit temeraria, numquam est grave peccatum; licet de crimine hæresis, vel incestus, & similibus suspicio sit,, . Idem *ibid. n. 22.*

C A P U T II.

De falso testimonio, octavo præcepto vetito, & de mendacio.

I. **Q**UÆST. I. *Quid sit falsum testimonium?* RESP. Testimonium est dictum illud quod testis interrogatus a iudice in ipso iudicio iudici profert: est verum, aut falsum prout respondet, aut dissonat vel mentis conceptioni, vel rebus a teste conceptis. Quando falsum testimonium conjunctum perjurio est, mortiferum quoque est. Si vero a perjurio separatum sit, tum erit peccatum letale contra iustitiam, cum iustitia graviter læsa fuerit adversus proximum. Qui testificatus est in iudicio falsum, tenetur illud retractare cum suæ famæ dispendio, etiam quando nulla est spes liberandi innocentem.

II. **Q**UÆST. II. *Quid sit mendacium?* RESP. Est enuntiatio falsi cum voluntate ad fallendum prolata, inquit Angelicus 2. 2. *qu. 110. art. 1.* Sub enuntiatione comprehenditur verbum scriptura, signis, nutibus, aut voce expressum. Voluntas fallendi auditorem est complementum mendaci; cum natura mendacii consistat in prolatione falsi cum deliberatione falsum dicendi, hoc est contra mentem loqui. Contra si falsum enuntiet quis reputans esse verum, non mentitur, sed materiale profert falsitatem, & vocatur mendacium materiale; cum primum descriptum sit formale.

III. Ratione finis dividitur mendacium in *jocosum*, quod vel proprium, vel alienum spectat oblectamentum; in *officiosum*, quod uti-

utilitatem propriam, vel aliorum respicit; & in *periculosum*, quod in aliorum damnum profertur, & est genere suo peccatum mortale, & veniale evadit ob materiz levitatem. Aliud est mendacium *jaſtantie*, cum quis majora de ſe prædicat quam conveniat. Aliud mendacium *ironie*, quod minora, quæ vera ſunt, negat.

IV. QUÆST. III. *Sit ne ſemper mendacium, etiam ob finem bonum prolatum, malitia infectum?* RESP. Mendacia omnia ſive jocosa, ſive officioſa, ſive pernicioſa natura ſua mala ſunt, ut Catholici omnes docent. Jocoſum, & officioſum natura ſua non ſunt peccatum mortale, cum neutrum inferat proximo nocumentum. Ceterum cum omne mendacium natura ſua malum ſit, humanæ ſocietati adverſum, nullo fine quantumvis optimo, honeſtari valet.

V. Si quis in confeſſione negaret aliquod peccatum veniale patratum, non peccaret letaliter, ut ego quidem arbitror. Si tamen interrogatus penitens a Confeſſario num conſuetudine peccandi venialiter laboret, eamque, quando vera eſt, negaret, non videretur immunis a gravi culpa, quoniam notabile detrimentum inferat animæ ſuæ, & in periculo ſe ſe conſtituit labendi in mortale.

C A P U T III.

De contumelia, ſuſurratio, deriſione, maledictione, & detractio.

I. QUÆST. I. *Quid ſit contumelia?* RESP. Eſt dehonoriatio alicujus per verba, quibus id quod eſt contra honorem illius deducitur in notitiam ejus, & aliorum, inquit 2. 2. quæſt. 72. art. 1. S. Thomas. Contumelia in verbis in faciem hominis prolatis ſita in primis eſt; ut ſi dicas; *tu es latro, mæchus* &c. Si defectus qui obijciuntur, ſint naturales, ut ſi dicatur, *tu es claudus, cæcus, gibbus* &c. appellatur *convicium*. Si in memoriam revoces eidem præteritam indigentiam, beneficia collata &c. *improperium* nuncupatur.

II. Contumelia ex genere ſuo eſt peccatum mortale, quia lædit honorem. Contingit vero eſſe veniale tum reſpectu honoris qui leviter læditur, tum ex intentione improprietatis, qui non ut honorem lædat, ſed ut delinquentem corrigat, verba contumelioſa profert, aut ſi ex ſubreptione ex ore contumelia prolabitur. Communiter ſua-

vitare, & benignitate lucrandi ſunt fratres noſtri. Interdum tamen ad deprimendam pervicacem ſuperbiam delinquentis adhibenda eſt contumelioſa objurgatio ad aliorum exemplum, & inſtructionem. Tolerantia contumeliarum eſt ſingularis Chriſtianorum prærogativa: in præparatione animi ſemper eſt in præcepto, quando id gloriæ Dei expedit. Quandoque tamen (inquit Angelicus 2. 2. quæſt. 72. art. 3.) oportet ut contumeliam illatam repellamus maxime propter duo. Primo quidem propter bonum ejus qui contumeliam inferat, ut videlicet ejus audacia reprimatur, & de cetero talia non attentet; ſecundum illud Prov. 26. Reſponde ſtulto juxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens videatur. Alio modo propter bonum multorum, quorum profeſſus impeditur propter contumelias nobis illatas. Unde Gregorius dicit ſuper Ezech. 9. Hi quorum vita in exemplo imitationis eſt poſita, debent, ſi poſſunt, detrabentium ſibi verbum compeſcere, ne eorum prædicationem non audiant qui audire poterant, & ita in pravis moribus remanentes bene vivere contemnant.

III. QUÆST. II. *Quid ſit ſuſurratio?* RESP. Eſt verbum ſeminans inter amicos diſcordias. Genere ſuo peccatum mortale eſt. Suſurratores enim ſunt bono communi, nedum privato, infeſti. Malitia tamen ſpecifica ſuſurationis ex fine deſumitur. Suſurratio quæ honeſtam amicitiam, perversa; quæ pravam amicitiam diſſolvere ſtudet, bona eſt laudæque digna. In his tamen ſemper præ oculis habenda eſt regula illa: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne ſeceris*. Quare huic regulæ adverſatur quorundam doctrina qua defendunt licitum eſſe manifeſtare defectus naturales, ut aliquis expellatur ab officio, eo ſine ut ipſi manifeſtatores locum expulſi occupent.

IV. QUÆST. III. *Quid ſit deriſio?* RESP. Eſt verborum ludus ex proximi defectibus, ut erubeſcat. Si jocosa ſit deriſio de levi malo, aut nullum, aut veniale peccatum eſt. Quandoque tamen peccare quis graviter poteſt deridendo alterum ob malum non grave, ſi prævideat graviffime contriſtandum proximum ſuum. Communiter tamen levium defectuum deriſores gravis culpæ damnandi non ſunt, quia vehementis commotionis cauſa non eſt deriſio, ſed fatuitas deriſi, qui ob levem deriſionem graviter perturbatur.

V. QUÆST. IV. *Quid ſit maledictio?* RESP. Eſt mali imprecatio, quæ fieri poteſt vel optando, vel imprecando; quod peccatum frequens

quens est in rusticis, in mulieribus, quæ quo imbecilliores sunt, eo impotentiori abripiuntur ira. Tum est peccatum mortale, cum ex animo deliberato grave malum optatur proximo. Nec semper impetus iræ excusat a gravi culpa, quando grave malum quis imprecatur proximo. Quoniam ipsa vehemens ira peccatum est, & si ex consuetudine accidat, gravior culpa est. Nec diabolo, nec creaturis irrationalibus, quæ humanæ sustentationi inserviunt, maledicendum est, ut docet Angelicus 2. 2. q. 76. art. 2.

VI. QUÆST. V. *Quid sit detractio?* RESP. Est denigratio alienæ famæ per occulta verba. Si præsentem proximo ejus fama denigratur, detractio additur contumelia. Est genere suo peccatum mortale, ut docet 2. 2. q. 73. art. 2. S. Thomas, ubi duplicem distinguit detractioem: alteram formalem, quæ ex animo infamandi proximi ejus crimina occulta patefiunt; alteram materiale, quæ non denigrandæ famæ animo, sed alio fine proximi occulta flagitia reteguntur. Prima semper est peccatum: secunda juxta finis bonitatem, aut malitiam bona, aut mala est. Octo recensentur modi, quibus detrahitur, his versibus comprehensis.

Imponens, augens, manifestans, in mala vertens,

Qui negat, aut reticet, minuit, laudat-ve remisse.

VII. Quando falsum crimen imponitur, gravissimum scelus est, & dicitur *calumnia*. Similiter dum crimen augetur, *calumnia* immiscetur. Quando verum crimen occultum revelatur, proprie detractio est. Quando actio indifferens, aut bona in prævum finem traducitur, & promulgatur, detractiois crimen committitur. Hi quatuor modi recta famam proximi lædunt; & ideo vocatur detractio *directa*. Indirecte, & per cuniculos fama proximi denigratur vel negando illius bonum; vel malitiose reticendo, dum prævidetur silentium esse confirmationem detractiois; vel bonum, quod narratur, minuendo; vel denique frigide laudando, quando hæc versuta, & ironica laus in proximi detrimentum cedit. Sola reticentia non inducit debitum restitutionis, quando ex officio non sit peculiare debitum manifestandi alterius merita.

VIII. QUÆST. VI. *Est ne peccatum grave conficere libellos famosos?* RESP. Affirmant omnes; eoque est gravius, quo latius fama proscinditur. Scriptum enim manet, & apud ipsos posteros, nedum in præsens famam denigrat.

Peccant ejusmodi libellatores tum contra justitiam, tum contra caritatem; nec assequi salutem æternam valent, nisi altera scriptura, aut Præconis voce vitia evulgata retrahant. Immo præter peccatum pœnas jure & civili, & canonico latas incurrunt. Jus civile capitis damnat auctores libelli famosi l. 1. cap. de libellis famosis. Jus canonicum eodem virgis verberandos decernit cap. Qui in alterius. Inventores libelli famosi peccant mortaliter, si eum agnoscentes ut talem non lacerant, aut comburunt. Qui contra Papam, aut Cardinales scribunt libellos famosos, incurrunt ipso facto excommunicationem.

IX. Detrahere defunctis peccatum est juxta materiæ gravitatem, vel levitatem. In detractioibus spectare prudens Confessarius debet circumstantias præsertim personarum. Quoniam communiter asserere tales juvenes qui cum amasii conversantur, esse lascivos, vanos, impudicos, nullum peccatum est, quia ipsi se de ejusmodi peccatis jactant. Contra talia asserere de honesto, vel juvene, vel puella, vel Religioso grave scelus est, aut facile esse potest. Auctoritas quoque detrahentis spectanda est: quia viri probi, & magnæ æstimationis, vel auctoritatis altius feriunt. Infidiosissimum detrahendi genus illud est quo maledici sigillatim nihil revelant, sed confuse plurima indicant. Revelare viro gravi proboque aliquod grave crimen, consilii capiendi causa, nullum peccatum est. Si tamen vel uni soli manifestetur absque rationabili gravique causa, peccatum est gravius, & levius juxta circumstantiarum diversitatem.

X. QUÆST. VII. *Qui crimen publicum in uno loco scit, peccat ne, si narret illud in alio loco ubi non est publicum?* RESP. Delictum notorium est. 1. facto, quod coram multitudine actum est: 2. jure, quando judicis sententia declaratum est; 3. fama quando majori parti civitatis, loci, conventus &c. notum est. Crimen publice patratum coram multitudine, narrari absolute potest in quocumque alio loco, quia hic peccator amisit jus ad famam. Idem dicendum de crimine judicis sententia declarato & publicato, tametsi criminis notitia facile pervenire ad talem locum non possit: quia iudex publicando crimen, juris ordine servato, privat eum jure ad famam. Spectandus tamen finis est ob quem quis notoria crimina in loca dissita desert, & ibidem evulgat. Nam si finis pravus sit, & animus odio percitus, tum a culpa

culpa excusari non possit. Quando sententia publicata est contra delinquentem in aliqua congregatione, collegio, vel Religione, referri extra talia loca peccata nequeunt: ejusmodi enim sententiæ non sunt absolute publicæ, nisi intra eandem Congregationem, vel Religionem. Quare graviter peccarent qui extra hæc loca delicta manifestarent. De delicto noto notorietate fame cauti omnes sint oportet, quia facile fingitur hæc publica fama.

XI. Quid si diffamatus honeste vivendo post publicatam sententiam suam famam recuperaret? Tum & contra caritatem, & contra justitiam peccaret, qui præterita crimina in memoriam revocaret. Quoniam legitima præscriptione abolita erat talium criminum notitia.

XII. Licitum est ob delinquentis emendationem revelare superiori, & judici delictum occultum, præmissa tamen correctione fraterna, si delictum non adverteretur directe bono publico. Si innocens accusatur de gravi crimine, pandendus reus est, quando scitur. Qui injuste acquisivit notitiam alicujus criminis, quod cedit in publicum grave damnum, tunc revelare crimen valet. Peccavit utique, dum injuste notitiam comparavit, puta aperiendo litteras obsignatas; at uti in bonum finem tali notitia potest. Ignorantia alicujus publici professoris, puta medici, advocati, quæ vergit in damnum aliorum, manifestari potest, animo non detrahendi, sed succurrendi innocentibus. Animadvertendum tamen serio est, ne spiritus æmulationis, odii, & invidiæ latitet.

XIII. QUÆST. VIII. Est ne peccatum detractionis traducere Theologos ut Rigoristas, vel laxones? RESP. Novum detractionis genus hoc nostro sæculo grassatur. Rigoristæ illi sunt qui doctrinam evangelicam rigidiorē, & laxones qui evangelicam laxiorem docent. Qui utrosque patefaciunt, & resutant, non modo non peccant, sed virtutis actum exercent. Hoc tamen fieri servato caritatis ordine debet. Auctorum quoad fieri potest excusanda pia intentio est. Scripsisse illos judicare nos decet aut æquo rigidius, aut æquo laxius, quia id expedire Ecclesiæ bono existimarunt. Illorum animus divino relinquendus judicio est. Eorundem opinioniones nostro subsunt examini. Detractionis virus quod hodie serpit, eo pertinet, ut hæc Rigorismi larva sanioris doctrinæ Theologis asfingatur. Ut quis Rigorista traducatur, sat est quod Probabilissimum improbet, & quo-

rumdam Probabilissimarum opiniones nimium a christiana doctrina declinantes oppugnet. Porro qui sic pro libito ut Rigoristas traducunt Theologos, nullam rigidiorē evangelicam doctrinam sententiam docentes, detractionis rei sunt: & nisi eosdem ignorantia, vel mentis subreptio excuset, graviter peccant, & ingentem invidiam creant sanæ doctrinæ, perniciemque invehunt in animas christianas, & demum infamant evangelicam morum doctrinam apud infideles, & hæreticos.

XIV. Nemo infamare seipsum potest. Utique dominus quisque est suæ famæ; at si eam absque justa causa prodigat, peccat contra caritatem. Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosissimi, & magni: Eccli. 41.

XV. QUÆST. IX. Peccat ne qui detractores audit? RESP. Qui verbis, gestu, delectatione alios inducit ad detrahendum, peccat & contra caritatem, & contra justitiam, quando detractio est de re gravi; si de re levi sit, peccatum veniale erit. Si vero nullo exteriori signo auditores provocent detractorem, sed tantum interiori gaudio, & lætitia audiant detractorem in re gravi, peccant letaliter contra caritatem, secus contra justitiam. Si vero gaudium, vel delectatio sit de lepore, de jocis, & eloquentia detractoris tantum, peccatum leve est. Superiores, & Prælati impedire, quoad possunt, subditorum detractiones debent. Immo privati homines compescere detractores debent, cum possint. Varii sunt correctionis modi. Silentium, vultus tristitia, interruptio sermonis &c. Plures tamen spectandæ circumstantiæ sunt antequam auditores gravis culpæ damnentur, eo quod detractori non resistant.

XVI. QUÆST. X. Quid de secreti revelatione dicendum? RESP. Secretum dicitur quod occultum est. De secreto sacramentalis confessionis nullus nunc sermo est. Secretum de quo in præsens, triplex. 1. quod rei naturam consequitur, ut cum alienum occultum crimen noveris, quod sua natura occultari debet. 2. est quod tu promissisti servare. 3. quod ab alio tibi commissum est. Omnes astringuntur servare secretum quod rei naturam consequitur, justitiæ lege. Secretum secundi generis revelare, quando nullum sequitur damnum vel in fortunis, vel in fama, peccatum grave non est, nisi tu sub gravi obligatione tuendi te obstrinxeris. Obligatio servandi secretum tertii generis, quod est commissum, & promissum, gravissima est, ab ipsa justitia commutante manans.

XVII. Tria sunt capita quæ a secreto servando excusant: 1. materiæ tenuitas; 2. inadvertentia, & imperfecta deliberatio; 3. commodum, & utilitas illius qui secretum commisit. Si enim ex secreti custodia grave, qui secretum commisit, subiret detrimentum, tum in commodum ejusdem revelandum esset, etiam si juramento firmatum, quia juramentum promissionis naturam consequitur. Peccatum est alienum secretum infideliis, & versutis interrogatoriunculis extorquere. Obsignatas litteras aperire peccatum est. Qui deperditas invenit apertas, peccat legens, si prævideat quidquam grave occultum contineri in eisdem; & si legerit, tenetur sub secreto custodire quod legerit, si dignum secreto sit.

C A P U T IV.

De judicio temerario, suspitione, & dubitatione.

I. **Q**UEST. I. *Quid sit judicium temerarium?* RESP. Est firmus assensus de aliquo proximi peccato ex levibus indiciiis conceptus. Si enim indicia non levia sint, sed gravia, tum judicium temeritate vacat. Difficile autem est discernere quando conjecturæ & indicia solida sint, quæ temeritatem judicio adimant. Quare quisque cavere sibi a iudicandis proximi actionibus debet. Judicium enim temerarium genere suo peccatum mortale est, nisi parvitas materiæ excuset. Judicium temerarium est, etiam si verum sit, quando indicia levia sunt. Contra temerarium non est, tamen si falsum, quando gravia, & solida indicia sunt. Interdum inadvertentia excusare a gravi culpa valet.

II. **Q**UEST. II. *Quid sit suspicio?* RESP. Est assensus de malo proximi cum formidine alterius partis contrariæ. Differt ab opinione, quod hæc indifferenter se habeat ad bonum, & malum. Suspicio vero est infirmus assensus de malo. Quamobrem definiri etiam solet quod sit *debilis opinio mali*. Suspicio includit majorem formidinem quam opinio.

III. Disputant Theologi, sit ne suspicio genere suo peccatum mortale, quando probabilibus conjecturis destituta est. Negat Cajetanus, quem sequuntur Navarrus, Lessius, Laymanus, Tamburinus, & alii recentiores communiter. Affirmant alii. Quo familiarior est materia, eo est perniciosior aberratio. Sermo est de suspitione, sublata

quacumque passione odii, invidia, & alterius prævæ affectionis. Nam quando ex his radicibus proficiscitur, facile malitiam letalem induere potest. Imbecillitati meæ videtur suspicionem, quæ ex nullo pravo affectu ortum ducit, sed ex solo intellectus errore proficiscitur, quæque levia indicia æquo majora reputans inducit ad suspicanda peccata communia, & consueta, & non valde infamantia, non esse genere suo peccatum mortale. Hanc doctrinam tradit S. Thomas *Quodlibeto 12. art. 34.* ubi inquit: *suspicio autem est quid imperfectum in genere iudicii; & ideo est imperfectus motus: & ideo non est mortale ex genere suo; quamvis si fiat ex odio, erit aliquando mortale.* Suspicionem collocat in genere iudicii: includit enim mentis assensum: at quia imperfectus est assensus iste in genere iudicii, idcirco genere suo peccatum mortiferum non est, præcis circumstantiis odii, invidia, & alterius prævæ affectionis. Cavendum tamen diligenter ab his suspitionibus, quia *caritas non cogitat malum*, præsertim quia periculum est ne invidia, & odium occulte latitent. Et sæpe ex his suspitionibus gravia oriuntur mala. De opinione alibi dictum est.

IV. **Q**UEST. III. *Quomodo dubia in meliorem partem sunt interpretanda?* RESP. Dubium est quando intellectus æqualibus rationum ponderibus pressus, anceps hæret, quin in unam vel alteram partem inclinet. Intellectus voluntatis imperio subjectus est. Quæritur num voluntas in partem meliorem inclinare dubitantem intellectum debeat? Duplex distinguitur dubium 2. 2. q. 60. art. 4. S. Thomas: aliud quod circa res, aliud quod circa personas versatur. Dubia de rebus seu factis non in meliorem, sed in veriorem partem sunt interpretanda. Audis propositionem: si hæretica apparet ob solidas rationes, ut hæretica; si laxa ut laxa; si rigida, ut rigida habenda est. Auctorem autem propositionis, nisi evidentia occurrant rationum momenta, non debes neque hæreticum, neque laxonem, neque rigoristam judicare; quia dubia de hominum malitia in meliorem partem sunt interpretanda, ut *loc. cit.* Angelicus docet: nemo quippe in dubio privandus est possessione sive fortunarum, sive famæ: melior enim est conditio possidentis famam suam. Leges ipsæ clamant, *in dubio non esse presumendum delectum*. In dubiis de malo evitando præsertim Superiores cauti sint oportet: suspendant iudicium circa personas; sed diligenter

tiam adhibeant ut mala declinent. Suspiciosos præbere non se debent, quia cum suspiciosus nulla est amicitia; sed simul vigiles, expectati, & providi sint necessum est. Si dubium oritur super proximi fama, non debes suspendere iudicium, si ejusdem optimam præconceperas opinionem, quia suspensio iudicii minuit existimationem; sed pulso dubio confirmare animum tuum debes in sententia de illius fama.

CAPUT V.

De restitutione fame denigratæ per detractionem.

I. **Q**UÆST. I. *Necessaria ne est fama læse restitutione ad salutem æternam obtinendam?* RESP. Affirmant omnes.

Quoniam non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Porro non minus est necessaria restitutione fame quam pecuniæ. Si alium infamasti etiam bona fide, vel inadvertenter, continuo ac rescis ejusdem infamationem, lege iustitiæ, nedum caritatis, ut aliqui contendunt, astringeris ad restitutionem: quoniam si præcessit res accepta, sequi restitutione debet.

II. Restitutio hæc omni meliori quo fieri modo potest faciendæ est. Restitui primum hæc fama debet coram auditoribus quibus revelatum delictum est: & simul, si potest, coram auditoribus mediatis, seu illis quibus immediati detractoris auditores narrarunt. Ne multa, detractor tenetur quoad potest omne detrimentum proximi sui reparare. Quare si Sempronio imposuisti furtum, vel aliud delictum, ob quod ad tribunal traductus plura expendit ut se defendat; omnia hæc compensare damna astringeris: quia hæc per se consequuntur infamiam a tua detractione inductam. Nec refert quod delictum sit verum, si fuerit omnino occultum: quia quamdiu occultum crimen est, nil damni infert auctori: ergo omnia damna proficiuntur ex tua injusta detractione.

III. **Q**UÆST. II. *Mortuo detractore transit ne ad heredes debitum restitutionis?* RESP. Restituendæ fame onus cessat detractoris morte. Restitutio vero damnorum, quæ diffamationem consequuntur, ad heredes transit. Siquidem restitutio fame solam afficit personam detractoris; restitutio vero damnorum afficit bona ejusdem detractoris, quæ bona ad heredes transeunt cum hoc gravamine.

Tom. I.

IV. **Q**UÆST. III. *Quinam sit modus restituendæ fame?* RESP. Qui alteri calumniam affinxit, tenetur testari se falsum dixisse. Si agnoscit simplicem attestationem languidam, & inefficacem esse, addere juramentum debet. Difficilior est restitutio fame veri criminis manifestatione denigratæ. S. Thomas 2. 2. qu. 62. art. 2. suggerit ut detractor dicat se male dixisse, vel quod injuste diffamaverit: vel si non possit famam restituere, debet ei aliter recompensare. Si vero hæc restitutio ob versutam hominum malitiam nocumentum sit illatura, omittenda est; sed alia via curet reparationem læsæ fame: laudibus occasione opportuna oblata effert diffamatum. Numquam mendacium dicere debet ut famam restituat. Salmanticenses cum aliis docent, posse detractorem asserere se dixisse falsum: quia ejusmodi assertio non continet mendacium. Finge detractorem velle mentiri in fame restitutione: alia ne expressione uti potest, quam asserendo se dixisse falsum, dum verum crimen narravit? Pulsis itaque mendaciis ille feligatur modus qui aptior judicatur ad famam restituendam.

V. **Q**UÆST. IV. *Occurrunt ne causæ quæ a restitutione fame excusent?* RESP. Plures assignant Theologi. 1. est quando detractio fuit absque culpa, ut si peccatum fuit publicum, immo tunc non est detractio. 2. cum detractio fuit tantum contra caritatem: sola enim iustitiæ læsio onus infert restitutionis. 3. si peccatum detractoris veniale fuit. 4. si detractionem consecuta non sit infamia. 5. si crimen quod tu narras, erat jam publicatum, aut brevi erit publicandum. 6. si auditores fidem non adhibuerint detractioni; aut si infamatus jam erat antea de tali crimine diffamatus. 7. impossibilitas restitutionis. Hæc sunt generales causæ quas Theologi assignant ad excusandum detractorem a debito restitutionis.

VI. Si in restituenda fama periculum sit vel animæ, vel vitæ corporalis, vel servitutis, recisionis alicujus membri, aut fame, non urgere præceptum restitutionis, communiter Theologi docent, cum fama sit bonum inferioris ordinis ipsa vita. Si tamen diffamatus in eodem vitæ, aut servitutis periculo reperiretur, tunc detractor etiam cum vitæ, vel servitutis periculo deberet famam restituere: quia in pari causa innocens reo præferendus est. Crimen capitale imposuisti proximo, qui propterea pœna mortis plectendus est: in hoc casu cum periculo vitæ pandere veritatem astringeris. Potiori jure sub-

subeunda est moderata pecuniarum iactura, quando necessaria est ad famæ restitutionem. Si infamatus alia via recuperavit famam suam, ad nihil detractor tenetur. Similiter quando oblivione antiquata infamia sit, liber a restitutione detractor est.

VII. Quando restitui fama nequit, compensari pecunia debet, si fieri potest, ut S. Thomas 2. 2. *quest. 62. art. 2. ad 1. docet*. Nec admittenda est mutua compensatio in famæ restitutione, sicut in pecuniis. Duo se mutuo infamarunt. Unus recusat famam restituere; alter nequit uti compensatione: quoniam hæc compensatio non restituit famam denigratam, sicut evenit in pecuniis. Ergo actio vindictæ est. Præterea lex evangelica vetat ne maledictum pro maledicto reddamus; immo jubet ut in bono vincamus malum, & mutuum foveamus benevolentiam. Reciproca dumtaxat amicitia remittere ambo sibi possunt injurias illatas.

VIII. Recentiores plures docent, te infamatum a Petro, si is restituere famam nolit, posse uti compensatione, nempe surripiendo Petro tot pecunias quæ æquivalentur famæ læsæ. Hæc opinio falsa est. Quis enim est justus iudex quantitatis pecuniæ accipiendæ pro famæ læsæ compensatione? Ipse infamatus? Ipse iudex erit in propria causa? *Leges Tom. 4. lib. 10. diff. 2. c. 15.*

C A P U T VI.

Pauca perstringuntur de nono, & decimo mandato.

I. **Q**UAMVIS in explicatione sexti, & septimi mandati de duobus postremis aliqua dicta sint, lubet nihilofecius pauca obiter addere. Nono præcepto alienæ uxoris concupiscentia vetatur. *Non concupisces uxorem proximi tui: Deut. 5.* Uxoris alienæ nomine omnes libidines prohibentur. Decimo prohibetur concupiscentia rerum. Additur enim ibi, *non domum, non agrum, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, & universa quæ illius sunt.*

II. Concupiscentia altera bona, quæ a Deo est, quæque rationis regimine & terrena, & in primis cælestia appetit. *Transite ad me omnes qui concupiscitis me: Eccli. 24.* Concupiscite sermones meos: *Sap. 6.* Altera concupiscentia mala, quæ triplex est, ut S. Joannes ait epist. 1. *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, concupiscentia oculorum, & superbia vite; quæ non est ex Patre, sed ex mundo est.*

tia oculorum, & superbia vite; quæ non est ex Patre, sed ex mundo est.

III. Concupiscentia uxoris alienæ tum peccatum est, inquit Catechismus Tridentinus, cum animus vel assentitur, vel non repugnat. Ipsa enim non repugnantia peccatum est, quatenus interpretativus consensus reputatur. Quare falsa est mihi illorum opinio quæ defendit, concupiscentia sensus demulcente, & animum tentante, licitum esse negative se habere.

IV. Sacramento Baptismatis abstergitur ab anima omne id quod propriam peccati rationem habet; ipsa tamen concupiscentia, quæ materiale peccati dicitur, & radix, seu fomes, remanet in regeneratis ad certamen, & coronam. Nam qui legitime certaverit, coronabitur, ut Concil. Trident. *sess. 5. declarat.*

V. Qui rem alienam contra iustitiam, & voluntatem domini desiderant, peccant contra decimum mandatum. Nec adeo rarum est hoc desiderii peccatum præsertim in divitibus, qui amplificare patrimonium, augere divitias vehementer percipiunt: & ideo ex his pravis desideriis incidunt in laqueos diaboli.

VI. Tandem ad pleniorum Decalogi intelligentiam advertendum est, quod sicut cetera mandata, quæ dum vitium vetant, oppositam virtutem præcipiunt; sic hoc ultimum, dum injusta desideria vetat, jubet ut voluntatem nostram, & appetitiones supremæ divinæ voluntati subjiciamus, & sursum desideria nostra erigamus, ut ad Tit. 2. S. Paulus ait: *Ut abnegantes impietatem, & secularia desideria, sobrie, iuste, & pie vivamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei.* Hæc passionum pondera, & desideriorum sarcinas nobis reliquit Servator noster divinus, ut veluti pressi, & fessi, ad ipsius imploranda auxilia, & gratias continenter accedamus, quemadmodum ille ipse explicat his verbis: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos... Jugum meum suave est: Matth. 11.*

LIBER VII.

IN QUINQUE ECCLESIE PRÆCEPTA.

DISSERTATIO I.

De festorum sanctificatione.

CAPUT I.

Recensentur propositiones damnatæ.

I. **P**ræceptum servandi festa non obligat sub mortali, sepósito scandalo, si abste contemptus. Est 52. Innoc. XI.

II. Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro qui duas ejus partes, immo quatuor simul a diversis celebrantibus audit. Est 53. ejusdem.

CAPUT II.

Propositiones laxæ plurimum Casuistarum.

I. **V**ere impletur audiendi Sacri præceptum, illud ex contemptu audiens. Ergo a fortiori cum intentione non satisfaciendi. Thomas Sanchez in Decal. lib. 1. cap. 13. num. 13. pag. 65. edit. Parm. 1723.

II. Colligo, posse te brevissimo temporis interstitio Missam audire, si quatuor v. g. altaribus variæ Missæ proportionata temporis anterioritate sic celebrentur, ut dum una inchoatur, secunda ab Evangelio tunc in consecrationem procedat, tertia a consecratione in consumptionem, quarta denique a consumptione usque ad terminum. Ita ille (Antonius Escobar) & novissime Gesualdus in Theol. Moral. Tom. 1. trac. 17. cap. 2. num. 16. Unde patet quam parum modeste locuti sunt Turrianus in select. disp. 16. dub. 7. & Ledesma part. 1. cap. 27. post 5. conclusionem, qui hanc affirmativam sententiam improbabilem vocant. Est enim satis probabilis. P. Antoninus Diana Tom. 2. operis coord. ref. 29. pag. 166. edit. Venet.

III. Dominus qui habet oratorium, non tenetur rogare, aut ullo expendio conducere Sacerdotem qui faciat sacrum sibi non valenti adire Ecclesiam. P. Georgius Gobat trac. 5. num. 350. pag. 252. edit. Venet.

IV. Pridie festum læsi nimio potu va-

letudinem, ut nequirem altero die ædem sacram subire, hancque impotentiam orituram prævidi. Resp. Tametsi perægre suscipio patrociniū lurionum; attamen illud de quo proponitur hæc quæstio, excusato a mortali, inquantum præcise ponit impedimentum Sacri de jure audiendi die sequenti. Idem Gobat loc. cit. n. 425. pag. 256.

V. Dico 2. Nemo obligatur pridie festi non ponere impedimenta Sacri postriedie audiendi. Sic docui cit. cap. 27. num. 35. cum Suariorum, Becano, Bonacina, Palao, Dicastillo, quos ibidem refero, ubi etiam expressi, licet impedimentum ponatur per actionem pessimam, non tamen esse necesse in confessione quidquam dicere de omisso Sacro. Confirmo hanc doctrinam resolutione casus quem Tamburinus in Decal. lib. 4. cap. 2. §. 3. num. 9. recenset de duobus adolescentibus, destinantibus proficisci die sabbati ad venationem instituendam loco tam remoto ab omni Ecclesia, ut fuerit impossibile die dominico audire Missam.

CASUS VENATORIUS.

VI. Quidam ex congregatione nobilium selecti adolescentes (verba sunt Tamburini loc. cit.) ad feras in remoto nemore venandas se egressuros, ut fit, ex compæto decreverunt, quo in nemore opportunitas audiendi Sacrum nequaquam suppetebat. Agebatur autem dies veneris illius hebdomadæ, & die consequenti iter arripere cum contenderent, interrogaverunt a P. Sodalitatis Præfesto, an illis liceret, quandoquidem fore prævidebant ut die dominico instanti, in eo loco ab Ecclesiis remotissimo Missæ non essent interfuturi? Respondit Pater, sine culpa licere. . . . Verum adolescens quidam ex illis, paulo ceteris religiosior, hujus Patris consilio non acquiescens, P. Rectorem ejusdem Collegii, quid de hoc ipse sentiret, interrogavit, qui nequaquam licere respondit. . . .

Haecenus non solum narratio, sed etiam iudicium P. Tamburini, qui licet utrumque responsum merito habeat pro probabili; ego tamen pro probabiliore habeo Præfæcti, utpote nixi & melioribus rationibus, & auctoritate quinque DD. Idem Gobat tr. 5. n. 447. & seq. pag. 258.

VII. Excusaretur a mortali qui tertiam partem diei festi infumeret in opere servi- li, sumpta hac tertia parte dumtaxat de eo tempore quod regulariter solet infumi

„ in opere servili. “ P. Zacharias Pasqualigug decif. 300. n. 6. & seq.

VIII. „ An die feſto liceat torneamenta, choreas, alios ſimiles ludos exercere? ... Tenenda eſt ſententia (affirmativa) quia huiusmodi torneamenta, & alii ludi huius generis ex ſua natura, & intrinſeco ſine ordinantur ad relaxandos animos: quia cum cauſent delectationem, faciunt ipſos quietare, atque adeo reſocillari. ... & hoc habet locum etiam reſpectu eorum qui exercent huiusmodi ludos: quia licet fatigentur in corpore, recreantur tamen in animo. “ Idem Paſqualigug de cif. 151.

IX. „ Non peccaret mortaliter qui efficeret ut plures per totum integrum diem feſtum laborarent, ſed ſinguli ſolum pro modico tempore, ſi id faceret ob lucrum, quod inde percipit. “ P. Leander a SS. Sacram. de obſervat. feſtor. tract. 1. diſp. 6. queſt. 10.

X. „ An ſatisſaceret qui, etiamſi toto Miſſæ tempore cum aliis confabularetur, luderet &c. hoc non faceret continuo, ſed interpolate modo ad Miſſam attendendo, & modo confabulando &c.? Reſpondeo ſatisſacere in hoc caſu, dummodo attente aſſiſtat conſecrationi, & aliis quæ in Miſſa principalia ſunt. “ Idem Leander Par. 2. in 5. præc. Eccleſiæ tr. 2. de audit. Miſſæ diſp. 1. queſt. 78.

XI. „ An qui ex vi præcepti, voti, & poenitentiae obligatur audire tres Miſſas, ſatisſaciat his omnibus obligationibus audiendo eas ſimul? Reſpondeo ſatisſacere. Quia præſatus audiens vere audit tres Miſſas. Quod vero faciat eodem, vel diſſo tempore, unico, aut pluribus actibus, hoc nihil obest. “ Idem Leander loc. cit. queſt. 59.

XII. „ Probabiliter reſpondeo, licitum eſſe ſe typographis in diebus feſtis characteres componere, ſeu ordinare. “ idem loc. cit. tr. 1. de obſerv. feſt. diſp. 4. q. 1.

XIII. „ Maxime probabile iudico accedentem ad audiendum Sacram tempore quo præſatio dicitur, & non extet aliud celebrandum, minime teneri reliquis illius Miſſæ intereſſe. “ Joannes Sanchez in diſp. ſelectis 15. n. 5.

XIV. „ An opinio quæ dicit, ſatisſieri, ſi ſucceſſive audiantur duæ medietates Miſſæ, ſit adhuc probabilis: ut v. g. ſi quis ad elevationem unius Miſſæ veniat in templum, & poſtea audiat ſequentem Miſſam

„ uſque ad elevationem tantum? ... Dicendum eſt, opinionem illam adhuc manere probabilem, . P. Claudius La-Croix Tom. 1. Lib. 3. de obſerv. feſt. n. 611.

XV. „ An autem ille qui per longum tempus conſtitet, Miſſam audiat, variæ ſunt ſententiæ ... Alii dubitant ... Alii abſolute negant ... Alii abſolute affirmant ... Alii diſtinguunt ... Omnes hæ ſententiæ ſunt probabiles, . Idem La-Croix loc. cit. n. 665. §. 6.

XVI. „ Multi negant, propter lucrum notabile poſſe omitti Miſſam; affirmant tamen Azor. Baſſ. Jord. Tamb. num. 7. Gob. a num. 492. qui etiam putat, ſi ſis tennis fortunæ, te excuſari ob lucrum duorum ducatorum; ſi ſis vere pauper, unius ducati: quia hoc lucrum reſpectu illorum eſt notabile, quo non cenſetur Eccleſia velle eos privari, . Idem La-Croix loc. cit. num. 681. §. 6.

XVII. „ Si Miſſam negligas ut iter agas cum aliquo ſocio, qui faciet expenſas itineris, aut multum ſublevabit, excuſant te Suar. Dicaſtil. & alii cum Gobat. Immo & ſecundum aliquos ſola dereliſtio ſociorum itineris videtur eſſe cauſa ſufficiens, ter excuſans, . Idem La-Croix loc. cit. num. 682. §. 7.

XVIII. „ Aurige qui per conſuetudinem habent jus vehendi aliqua die feſto, etiam habent jus omittendi Miſſam, ſi hac audita vehere non poſſunt ... Addunt alii, qui, etſi tu poſſes veſturam omittere ſine notabili damno, tamen pleroſque non poſſe; & ideo te poſſe cum illis uti privilegio conſuetudinis, . Idem La-Croix loc. cit. num. 684. §. 9.

XIX. „ An peccet mortaliter qui die feſto mandat ſex famulis ut ſinguli una hora laborent? Reſpondeo, ſi mandat ut laborent ſimul, ſecluſo ſcandalo, eſt veniale tantum, . Idem La-Croix loc. cit. num. 580.

XX. „ Excuſat item, ſaltem a gravi peccato, parvitas operis, ſeu temporis. Unde grave non videtur una hora laborare (die feſto) ... Inimò durum videtur mortalis damnare, ſi quis duas aut tres horas impendat, . P. Hermanus Buſembau lib. 3. cap. 3. dub. 2. ſeptima cauſa, apud Claudium La-Croix ejuſdem interpretem lib. 3. par. 1. num. 583.

XXI. „ Tamquam certum reſpondeo, non teneri fideles ex vi præcepti colendi Deum in feſto ad exercendum intra illum diem aliquem actum internum divini cultus, .

P. Leander

P. Leander a SS. Sacramento in 5. præcept.
Eccl. par. 3. tract. 2. disp. 2. quæst. 72.

XXII. Præcepto Ecclesiæ de audiendo
„ Sacro satisfacit qui duas Missæ partes au-
„ dit, non simul a duplici celebrante, sed
„ divisim. „ Torrecilla *ibid.* n. 26.

XXIII. „ Præcepto Sacrum audiendi sa-
„ tisfacit qui externe compositus, interne
„ voluntarie distrahitur. „ Idem Torrecill.
ibid. num. 21.

XXIV. „ Etsi digni reprehensione sint qui
„ Sacrificio Missæ ludendo, ridendo, & con-
„ fabulando assistunt; dummodo tamen con-
„ secrationi, & consumptioni attenti sint,
„ tantummodo peccatum veniale commit-
„ tent... quatenus peccatum grave tan-
„ tummodo constituit in eo qui toto tem-
„ pore Sacrificii est ludens, ridens, & con-
„ fabulans. „ Idem Torrec. *ibid.* n. 28.

XXV. „ Opinio DD. dicentium, præce-
„ ptum Missæ usque ad annos pubertatis,
„ vel circiter non obligare, probabilitate non
„ caret. Et idem dicendum venit de præ-
„ ceptis etiam confessionis, & communionis
„ annualis. „ Idem Torrec. *ibid.* cap. 3. a
num. 7. ad num. 23.

XXVI. „ Distantia unius leucæ, vel trium
„ millium passuum excusat ab obligatione
„ Missam audiendi etiam hominem robu-
„ stum. „ Idem Torrec. *ibid.* n. 15.

C A P U T III.

De obligatione servandi festos dies.

I. **J**ure naturali, & divino tribuendus Deo
cultus est. In lege Mosaica dies sab-
bati Deo consecratus erat. *Memento ut diem
sabbati sanctifices.* Exod. 20. Morale, & na-
turale est hoc mandatum, quatenus tempus
designat quo colendus Deus est; legale ve-
ro, & ceremoniale prout sabbati diem de-
terminavit, in memoriam liberationis a ca-
ptivitate Ægyptiaca.

I I. Dies sabbati ab Apostolis in diem do-
minicum translatus est, quia cum jure na-
turali, & divino aliquis dies in cultum
Dei determinandus sit, aptior ab illis judi-
catus est primus hebdomadæ dies, dictus ab
ethnicis dies Solis. Hoc quippe die & mun-
dus initium accepit, & Christus a mortuis
resurrexit, & eodem die Spiritus sanctus Ap-
postolis apparuit, & Apostoli initium duxe-
runt prædicationis evangelicæ, & tandem
hunc diem selegerunt Apostoli, ne quid
commune cum Judæis haberent.

Tom. I.

III. Observantia istius diei dominici non
est juris divini, sed ecclesiastici, ut S. Tho-
mas 2. 2. qu. 122. art. 4. ad 4. & Catechis-
mus Tridentinus 3. p. in 3. præc. Decal. n. 19.
& communiter Theologi docent. Utrique ju-
re naturali, & divino aliquo die cultus of-
ferri Deo debet; sed determinatio primæ, vel
secundæ, vel tertiæ diei juris est ecclesia-
stici.

IV. Concilium generale, summi Pontifi-
ces habent potestatem instituendi festa in
universa Ecclesia; Episcopi in sua diocesi,
habito cleri, & populi consensu. Principes
sæculares possunt dies festos instituere, ut
subditi a laboribus vacent, & publicæ lati-
tudiæ indulgeant; secus in Dei cultum: quo-
niam sub hac acceptione ad spiritualem pote-
statem pertinet festorum institutio.

V. QUÆST. I. *Observatio festorum obligat
ne sub mortali?* RESP. Adfirmant omnes, &
contrariam opinionem proseripxit Innocen-
tius XI. in hac thesi: *Præceptum servandi
festa non obligat sub mortali, seposito scanda-
lo, si absit contemptus.* Obligatio hæc inci-
pit a media nocte, & perdurat usque ad al-
teram mediam noctem.

VI. QUÆST. II. *Quinam teneantur dies fe-
stos observare?* RESP. Omnes usu rationis præ-
diti, secus infantes tali usu destituti. Infi-
deles quoque liberi sunt ab hoc præcepto.
Festa universalis Ecclesiæ omnes, & ubique
observare obstringuntur. Homines vagi te-
nentur celebrare festa locorum ubi reperiun-
tur. Peregrini, seu viatores non tenentur
ad festa propria suæ patriæ, a qua absunt.
Quoniam institutio alicujus peculiaris festi in
aliquo territorio, vel diocesi, non afficit
personas, sed locum. Astringuntur vero pere-
grini observare festa locorum per quæ trans-
eunt, sicut & jejunia. Quoniam hoc expedi-
tissimo regimini: & Episcopi jure ani-
madvertere possent in viatores non servantes
festa, & jejunia suæ diocesis, in qua reperi-
untur, licet in transcurso. Similiter scho-
lares, milites, mercatores, mercenarii ser-
vare debent festa, & jejunia illius civitatis
in qua majori anni parte commorantur. Et
his legibus subiecti sunt peregrini, & viato-
res, licet uno aut altero die in tali civitate
commorentur, ut communis sententia docet.
Immo etiam si media dumtaxat die mo-
rentur in tali civitate ubi viget festum, vel
jejunium, debent illa observare; nempe ab-
stinere ab opere servili, audire Missam, si
opportunitas adit, non manducare carnes.
Si peregrini dormiunt in loco ubi celebratur
festum,

festum, si mane discedere debent, & pervenire ad locum ubi festum non est, audire Missam astringuntur, quia subiecti sunt legibus loci ubi dormierunt, ut opinio mihi probabilior docet. Similiter incolæ egredientes mane e loco, ubi celebratur festum, debent, cum possint, ante discessum Missam audire: neque enim discessus iste liberat ab observatione præcepti. Mane enim astringit: ergo si fieri potest, implendum est.

VII. Non licet discedere a propria civitate, vel territorio, in quo urget præceptum festi, aut jejunii, hac expressa intentione adeundi alium locum, ubi tale præceptum non urget, sublata necessitatis causa. Et quamvis præceptum istud non afficiat personas, sed locum, non materiale, sed formalem, seu communitatem ipsam; tamen qui hac expressa intentione discedunt ut legis obligationem declinent, legi, & Deo illudere tentant, ut ex se patet. Rationabilis, & prudens ejusmodi præceptorum interpretatio videtur hæc esse. Si justa discedendi causa occurrat, tum videtur qui discedit liber a præcepto. Qui contra, nulla causa ductus, & sola intentione declinandi præcepti observationem discedit, illusor præcepti est. Sic enim omnes cives discedere possent, & periculum reddere tale præceptum.

VIII. Regulares tenentur observare festa quæ pro universa diœcesi Episcopi indicunt, vel diœcesana Synodus, ut *sess. 25. cap. 12.* declarat Tridentinum. Immo servare festa debent ex populi voto, Episcopo approbante, indicta pro hac aut illa civitate. Episcopi, & omnes legislatores subiecti sunt legibus, quas ferunt in subditos pro communi bono Reipublicæ.

C A P U T IV.

De operibus servilibus vetitis diebus festis.

I. **Q**UÆST. I. *Quanam sunt opera servilia vetita diebus festis?* RESP. Præceptum sanctificandi festa affirmans est, cultum Dei præcipiens; & negans, opera servilia prohibens. Duplex operum genus. *Liberale* primum, quod ab anima in primis pendet, & licet organo corporeo exerceatur, eo tendit ut animam illuminet. *Servile* alterum, quod licet ab anima pendeat, corpore tamen exercetur, & corporis commodo, & utilitati inservit, ut terram colere, domos ædificare, & cetera opera artificiosa construere. Tri-

plex opus servile. Religiosum, quod famulatum Deo præstat, vitiosum, quo homo peccatum indulget; humanum, quo homo rebus corporalibus vacat. De triplici hoc genere differendum est.

II. **Q**UÆST. II. *An qui peccant mortaliter diebus festis, graviter violant præceptum sanctificandi festa?* RESP. Omnes adfirmant peccata die festo patrata peculiarem aliquam malitiam contrahere. Disputatur solum sit nec ne mortalis malitia hæc. Adfirmantem sententiam defendunt Catechismus Tridentinus 3. p. de 3. præcep. n. 21. S. Antoninus, Toftatus, Alexander Alensis, Albertus Magnus, Gersonius, S. Bonaventura, Lyranus, Scotus, Gabriel, Adrianus, Nyder, Medina, Catharinus, Major, Natalis Alexander, Henricus a S. Ignatio, Gennetus, Pontas, Cordubensis.

III. P. Franciscus Suarez *tom. 1. de Relig. lib. 2. cap. 18. num. 3.* ingenue fatetur contrariam sententiam recens investam esse, cui tamen ipse subscribit, eamque communiter defendunt Moralistæ recentes.

IV. Prioris sententiæ argumenta hæc sunt. Omnis irreverentia loco, vel temporis sacro impacta præter propriam deformitatem, sacrilegii malitiam induit. Furtum in loco sacro patratum malitiam sacrilegam & mortiferam induit. Porro non minus sacrum est tempus Deo dicatum quam Ecclesia. Eadem ergo utriusque ratio. Præterea omne peccatum externum magis cultui divino adversatur quam opus servile sua natura indifferens. Si igitur opera mechanica vetita sunt, utpote cultui debito opposita; potiori jure prohibita sunt peccata mortalia, & ipsa servilia, cum hominem servum diaboli efficiant. Scriptura sancta has profanationes vehementer detestatur. Isa. cap. 1. *Iniqui sunt catus vestri, calendæ vestras, & solemnitates vestras odior anima mea. Facta sunt mihi molesta.* Iterum Malach. 2. *Dispergam super vultum vestrum fercus solemnitatum vestrarum.* Neminem fugit Judæos summa religione diebus festis semper abstinuisse ab operibus mechanicis. Sua ergo festa profanabant flagitiorum perpetratione.

V. Sermo non est de peccatis internis, neque de omnibus externis. Nam qui mentitur die festo, non censetur gravem injuriam inferre temporis sacro. Illa peccata gravi profanatione polluerent tempus sacrum festorum videntur quæ professionem baptismalem publice violant; ut sunt pompæ immoderate muliebre, quæ in triumphum festis diebus dese-

deserunt luxum, fastum, & ea omnia quibus in baptismo renuntiaverunt; ut sunt ebrietates, rixæ, choreæ, comœdiæ, fornicationes, adulteria, idque genus similia. Adverto tamen, non esse fideles, qui in præteritis confessionibus omiserunt se de hac circumstantia accusare, vexandos ut generalem confessionem instaurent: quoniam in iis sumus in quibus ignorantia excusare valet. Sed instruendi sunt ut de præteritis culpis patratis diebus festis se se accusent, & ut in posterum diligentiores in festis sanctificandis sint.

VI. QUÆST. III. *Quenam sunt opera mechanica servilia diebus festis vetita?* RESP. Hæc sequenti versu continentur:

Rus, nemus, arma, rates, vulnera, lana, faber.

Rus agriculturam, *Nemus* venationem, *Arma* militare, *Rates* navalem, *Vulnera* chirurgiam, *Lana* texturam, & sutoriam, & id genus alia, *Faber* argentariam, ferrariam, carpentariam, ceteraque similes indicant. Hæc omnes artes, si præse loqui velimus, mechanice sunt, & serviles; licet unius vel alterius ex ipsis exercitium quandoque licitum sit etiam diebus festis, ut infra dicitur.

VII. Aliqui negant pingere in die festo peccatum esse, opusque servile. Sed communior, & vera sententia jure improbat talem opinionem ut laxam, & falsam. Ars enim pingendi sive acu, sive penicillo omnino mechanica est, sicut & sculpere statuum. Quod enim hæc opera acu, vel scalpello, vel penicillo efficiantur, perinde est.

VIII. Venatio opus servile est, & ideo prohibitum diebus festis. Et tamen auctor doctrinæ christianæ Tridenti edita anno 1736. in tertium Decalogi mandatum pag. 81. inquit: *Si può andare alla caccia in giorno di festa?* idest *Licitum ne venari est festo die?* Et respondet: *Dalla consuetudine è reso lecito, e dalla ragione ancora, perchè quest'azione non è di sua natura servile.* Nempe: *Vi consuetudinis hoc licitum factum est; & etiam vi rationis, quia hæc actio natura sua servilis non est.* Peregre. Si hoc opus ex se servile non est, cur consuetudine licitum evasit? Quæ servilia non sunt, natura sua licita sunt. Quæ genere suo licita sunt, consuetudinis beneficio non egent ut licita evadant. Responsio præfata seipsam jugulat, ut omni falsæ doctrinæ evenit, quia falsa constare sibi nequeunt.

IX. A recta norma nimis pariter exoribant quæ ibidem continuo auctor subjicit

hac interrogatione: *Qual è l'occasione pubblica, che permette il poter senza peccato lavorare il giorno di festa?* videlicet: *Quanam est occasio publica que permittit laborare absque culpa festo die?* Respondet ibi pag. 82. *Per occasione di qualche pubblica allegrezza, o di spettacoli, o di COMMEDIE: e questo comunemente è stimato lecito: perchè tali opere sono necessarie per il concedente stato del Pubblico, e Comunità.* Sarà però conveniente prendere licenza dal Prelato: idest: *Communiter existimatur licitum (opera servilia exercere) occasione alicujus publicæ latitiæ, aut spectaculorum, aut COMMEDIARUM.* Quoniam ejusmodi opera decori publici status, & communis necessaria sunt. *Conveniens tamen erit a Prelato licentiam petere.*

X. Quod in aliquo laxiore Casuista similia paradoxa occurrant, malum est; at quod in ipso Catechismo pro rudibus instruendis tam laxæ præceptiones evulgentur, deplorari pro dignitate nequit. Quodnam scandalum hæc & hæreticis, & infidelibus non pariant? Festis diebus comœdiæ repræsentantur, & spectacula, vel ipsæ civiles leges, nedum sacri canones severissime vetant. Et tempore nostro pro christiana doctrina obtruditur, licitum esse opera servilia diebus festis peragi, ut spectacula & comœdiæ repræsententur? Eo malorum delapsi sumus, ut paganorum corruptelæ tanto habeantur in pretio, ut Christianorum festa profanare licitum sit causa eisdem vacandi. Certus sum, hos & alios laudatæ christianæ doctrinæ errores latere præclarissimum Episcopum, cujus imperio evulgata asseritur. Conveniens inquit est, non necessarium, petere licentiam ab Episcopo exercendi diebus festis opera servilia, ut spectacula, & comœdiæ repræsententur. Opus haud est leviori confutatione. Inaudita enim paradoxa seipsis horrorem auribus christianis incutiunt.

XI. Piscatio quoque, necessitate sublata, vetita est festis diebus, ut patet ex cap. *Licet*, de fer. ubi Alexander III. inquit: *Indulgemus, ut liceat parochianis vestris diebus dominicis, & aliis festis, si alectæ terræ se inclinaverint, earum captioni, ingruente necessitate, intendere.* Ob solam urgentem necessitatem dispensationem Pontifex impertitur. Neque absolute dispensat, sed cum onere quod post factam capturam *Ecclesiis circumpositis, & Christi pauperibus congruam faciant portionem*: Similiter iter inter opera servilia reputatur. Monendi itaque fideles sunt ne sine rationabili causa iter diebus festis

itis arripiant. Iter enim abstrahit a divino cultu.

XII. Agasones, & muliones nequeunt diebus festis, necessitate sublata, bestias oneratas conducere: quia diei festi pars in servilibus operibus infumitur. Iter tamen inchoatum die non festo licitum est illud persequi die festo, quia nimis incommodum miseris hominibus esset iter intercipere. Frequens quoque necessitas istos excusat vel publica, vel privata transferendi merces. Missam tamen agasones, & muliones audire tenentur.

XIII. Choreas ducere, ludos theatrales representare omni tempore, sed in primis diebus festis vetitum est. Innumera sunt Conciliorum decreta quæ hæc omnia severissime prohibent. Plura retuli *Tom. 5. lib. 1. diff. 2. c. 4.* quæ ibi videre poteris. Severi, ad hoc quod artinet, sint Confessarii in negandis sacramentis illis qui ab his corruptelis, unde innumera manant flagitia, & absurda, abstinere recusant.

XIV. Docere quascunque scientias, ad easdem incumbere, & eas scribere licitum est. Hæc enim ars liberalis est. Officium vero transcribendi opus mechanicum esse, idcirco illicitum, nisi rationabilis causa excuset, docent plures, & graves Theologi. Contra alii longe plures defendunt licitum esse: quoniam sicut scribere in doctore non est opus servile, ita neque in amanuensi, seu transcriptore. Verum ratio ista consistere non videtur. Dum magister seu doctor interpretatur scientias, mentem imbuat, veritates meditatur, easque comparare studet. At professio transcribendi lucri causa, ars mechanica est, quæ manuum labore victum comparat. Licet transcribere absolute opus mechanicum non sit, nec finis lucri rerum naturas transmutet; tamen in morali acceptione, & juxta prudentum existimationem, artem istam exercere ad vitam sustentandam mechanica consideratur, non secus ac typographica. Ante typorum inventionem isti transcriptores erant publici impressores. Ars autem impressorum mechanica juxta omnes est. Occurrunt tamen non infrequentes causas, quæ librariorum istos transcribentes excusant, ut necessitas, licet non adeo urgens, & publica utilitas. Heinc illicita sunt ratiocinia, & longæ supputationes mercatorum diebus festis peracta, & hæc de uno in alium librum transcribere, nisi necessitas excuset.

XV. QUÆST. IV. *Quid de operibus naturali-*

bus, Religionis, & pietatis dicendum? Resp. Comedere, & bibere sunt actus naturales. Ars vero præparandi, & coquendi cibos servilis est quæ in lege evangelica prohibita non est. Ad ea tamen ars culinaria arctanda est quæ nec anticipari, nec postponi valent. Quamobrem non licet coquere die festo panem, nec molere frumentum in pistrino, nisi aliqua urgeat necessitas, quidquid arguentur nonnulli. Licite chirurgi diebus festis venas sciunt, & suos ægrotos curare satagunt; quia hæc necessaria sunt.

XVI. Opera quæ proxime cultum divinum promoveant, ut pulsare campanas, & organa, deferre imagines, canere divinas laudes, non modo licita, sed debita sunt. Quæ remote divino cultui inserviunt, ut conficere hostias pro sacrificio, scopis templum mundare, tabulata erigere ad solemnitatem, aulæis ornare parietes, sublata aliqua non adeo frequenti necessitate, nequeunt in diem festum transferri, sed anticipari debent.

XVII. QUÆST. V. *Licitum ne est mercatus, & judicia forensia diebus festis exercere?* Resp. Hæc prohibentur cap. Omnes tit. 9. de fer. his verbis: *Omnes dies dominicos a vespere in vespem omni veneratione decernimus observari, & ab omni illicito opere abstinere: ut in dies mercatus minime fiat, neque placitum, neque aliquis ad mortem, vel ad pœnam judicetur, nec sacramenta, nisi pro pace, vel alia necessitate præsentur.*

XVIII. Mercatus, qui primo loco inhibetur, comprehendit & publicas nundinas, quæ semel vel bis in anno fiunt, & quæ semel in hebdomada peragi solent. Abrogatum hoc jus canonicum, & civile contraria consuetudine plures contendunt, sed alii clamant, non consuetudinem hanc esse, sed corruptelam. Quoniam ut legi prævaleat consuetudo opposita, necesse est ut bonum commune promoveat, vel saltem ne eidem adversetur. At vix sperari potest hunc nundinarum morem auferri. Ex alia parte cum superioris consensus accedat, non videtur absolute improbandus. Festa enim mutationi obnoxia sunt. Nec deest congrua mutationis ratio, & necessitas tum rusticorum, tum pauperum artificum, qui profestis diebus adire nundinas nequeunt. Audire tamen isti Missam debent, & quoad possunt, pietatis opera exercere. Adverto tamen, superiores licite posse has publicas nundinas permittere, quia respectu multitudinis, & locorum, vel ob mercium penuriam necessariae sunt: & ideo qui aliqua rationabili causa urgentur; licite

licite easdem frequentare valent. At qui nulla premuntur necessitate, non video cur illas adire valeant sola negotiandi, & lucrandi, augendique divitias spe ducti. Spectandæ igitur circumstantiæ sunt. Tabernarii, fallamentarii, salarii, porcinarii, alique similes, qui merces vendunt ad sustentandum, vel curandum corpus; sicuti qui in parvis oppidis vendunt merces ad rusticorum, & pauperum commodum, excusantur. Recensere singula non vacat. Prudens Confessarius spectet locorum, & circumstantiarum diversitatem. Boni moratique Christiani seipsis discernere in his casibus solent quid liceat nec ne, quando ab immoderata cupiditate liberi sunt. SS. D. N. BENEDICTUS XIV. duas constitutiones edidit attentantes ad nundinas & mercatus. Prior incipit *Paternæ caritatis* Tom. I. Bull. pag. 378. & in ea statuit Senogalliensium nundinarum tempore abstinendum esse ab operibus servilibus diebus festis. Altera incipit *Ab eo tempore* ibi pag. 582. ubi statuit, *mercatus, & nundinas festis diebus non licere*. Lege plura ibi: præstituta enim brevis non finit plura huc transcribere.

XIX. Placitum, quod secundo loco prohibetur, prodit iudicium tum civile, tum criminale, seu comprehendit omnes actiones quæ ad tribunal attinent: sunt autem citatio partis, formatio processus, causæ cognitio, & prolatio sententiæ. Et hæc omnia vetita sunt diebus festis excepta necessitatis, aut pietatis causa.

CAPUT V.

De causis excusantibus ab observantia præcepti prohibentis opera servilia die festo.

I. **Q**UÆST. I. *Que temporis parvitas excuset a transgressione præcepti vetantis opera servilia?* RESP. Plures in hac materia sunt laxæ opiniones, quas nec refellere vacat. Datur in hac re absolute materiæ parvitas, ut est unius horæ quadrans. Similiter laborem duarum, vel trium horarum certo reputarem materiam gravem. Num postea labor unius horæ, vel unius cum dimidia sit materia gravis, quis definire certo valet? Regula certa præfiniri nequit. Spectandæ circumstantiæ sunt, necessitas, finis, paupertas. Abstinendum ab opere servili est festis diebus. Hoc est certum: hoc igitur servandum. Si Christianus cupiditate lucrandi, non necessitate se sustentan-

di, per integram horam laboraret, nisi promitteret cessationem futuram, non absolverem: quia licet ignorem criminis gravitatem, certo tamen scio hunc peccare: & cum certo definire nequeamus sive levitatem, sive gravitatem culpæ, juxta omnes abstinendum est. Nimis laxa est opinio Tamburini iniquitatis, posse Christianum per duas horas laborare singulis diebus festis. Si quæras ab eo cur hoc asserat; reponit, quia sic docent Sanchez, & Bonacina. Sed iterum reponimus, auctores istos ex arbitrio legem inflectere. Prudens ergo Confessarius circumstantias serio expendat, consideret paupertatem, & finem laborantis.

II. Domini cogentes famulos servosque laborare alios una, alios altera hora, graviter, & insidiosè peccant. Servi vero non peccant, si talem omittere laborem nequeunt absque gravi damno. Curare tamen debent, si possint, omissis his malis dominis, intervenire dominis christianis, qui Ecclesiæ leges servant.

III. QUÆST. II. *Que necessitas excuset laborantes die festo?* RESP. Prima est necessitas sustentandæ vitæ. Itaque excusantur pauperes laborantes, ut se, & familiam alant. Excusantur coqui cibos parantes, agricolæ fructus terræ colligentes ut grandini aliore periculo, quod probabiliter proximum prævidetur, subducant. Altera necessitas spectat aliorum salutem: chirurgi licite venas seindunt, morbosque curant, & pharmacopolæ medicamina parant.

IV. Barbitonfores absolute nequeunt suam artem, utpote servilem, exercere diebus festis. Excusantur dum barbam radunt pastoribus, pauperi artifices, agricolis, qui professis diebus sine gravi incommodo adire barbitonfores nequeunt. Similiter dum ipsi barbitonfores alere se, & familiam nequeunt, excusari videntur. At minime excusantur Christiani illi qui otio diffuentes tota hebdomada, dominico die, aut altero festo ad eunt barbitonfores, ut comptuli, pulituli, & formosuli appareant. Isti minime excusantur, quia licet parum temporis infumatur in hac aut illa barba radenda, nihilominus corruptelam scandalum plenam foveant, coguntque barbitonfores festa violare. Ad quam corruptelam tollendam Episcoporum desideratur vigilantia, & sollicitudo.

CAPUT VI.

De Missa audienda diebus festis, aliisque pietatis operibus peragendis.

I. QUÆST. I. *Qui notabilem Missæ partem audire negligeret, graviter ne peccaret?* RESP. Præcepto astringuntur fideles integram audire Missam. De parte, cujus omissio sit graviter vitiosa, breviter dico, quod ille qui omitteret audire introitum, collectas, & Epistolam, non satisfaceret præcepto; illud vero impleveret, si ab Epistola inclusive assisteret Missæ usque ad finem. Verum ineptimus nos tales instituendo quæstiones. Nam vel adest necessitas omitterendi partem Missæ; & tum si necessitas vera sit, excusatur. Sublatâ vero necessitate peccatum contingit. Hoc sat est ut vitetur. Quanam autem pars constituat culpam gravem, cum vix definiri queat, urgendi fideles sunt ut integram, quoad possunt, Missam audiant: & quidem damnata est opinio aliquorum in hac thesi: *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro qui duas ejus partes, immo quatuor simul a diversis celebrantibus audit.* Plures alias similes opinionationes excogitarunt nonnulli, quas præterire interest. Obiter dumtaxat rejicio opinionem aliorum qui docent, satisfacere præcepto fideles qui mediam Missæ partem audiant ab uno, & mediam ab altero successive. Hæc sunt inventa ex disputandi nimia cupiditate excogitata. Opinio hæc falsa est, & improbanda.

II. QUÆST. II. *Quæ præsentia requiritur ad Missam audiendam?* RESP. Moralis, quæ tunc est cum auditor est intra Ecclesiam, vel in loco ita contiguo ut censeatur unam constare societatem cum his qui sunt intra Ecclesiam. Moraliter præsentis sunt qui exant in platea, in campo ante templum populo plenum, & qui existunt in atrio exteriori, in cancellis, in cubiculis, & oratoriis Ecclesiæ annexis, ibique Missam audiunt. Qui tamen Missam audiret in sacello separato, aut nimis distante a templi parte in qua Missa celebratur, aut e fenestra propriæ domus via aliqua licet angusta sejunctæ non impleveret, mea quidem sententia, præceptum. Omnes enim Missæ assistentes simul cum Sacerdote Deo sacrificium offerunt: ergo moraliter conjuncti sunt oportet. Prudentia semper opus est in morum decisionibus. Quando ob templi angustiam aut populi mul-

titudinem omnes ingredi templum nequeunt, animo tamen & corpore conjuncti cum aliis sunt, præcepto satisfaciunt.

III. Locus in quo audiri Missa debet, est Ecclesia. Quamvis congruum sit ut fideles in propria parochiali Ecclesia Missam audiant, satisfaciunt tamen, si Missa assistant in quacumque Ecclesia, etiam Regularium. Implent quoque præceptum qui audiunt Missam in Oratoriis Episcoporum, Conventuum Regularium, & in parvulis Ecclesiis quæ januam habent expositam publico ingressui. De Oratoriis privatis laicorum fuisse disputant Theologi. Certum existimo neminem ibi satisfacere præcepto audiendi Missam præter illos qui in privilegio speciali exprimuntur: quos tamen ipsos, nisi infirmitas, aut alia gravis honesta causa excuset, vehementer hortandos censeo ut cum ceteris fidelibus publica adeant templa, ut supremum omnium Dominum in loco majestatis suæ venerentur & adorent, ut revera solent Christiani pii primores vel inter nobiles.

IV. Ad tempus quod attinet, singulis diebus festis audire Missam vi præcepti fideles astringuntur. De hora nihil præscriptum habemus. Sacerdotibus vetitum est vel ante auroram, vel post meridiem celebrare. Si tamen vel ante, vel post celebrent, & fideles audiant, implent præceptum.

V. QUÆST. III. *Quæ attentio, & intentio requiratur ut impleatur præceptum Missæ audiendæ?* RESP. Requiritur voluntas libera Missam audiendi, quin sit necessaria intentio satisfaciendi præcepto. Contendunt plures, præceptum implere illos qui ob finem pravum spectandi impudice mulierem pergerent ad audiendam Missam: quam opinionem ut laxam, & falsam rejicio. Auditio enim Missæ ita sancta est ut per actum malum ejusmodi impleri præceptum nequeat; sicuti communionis paschalis præcepto non satisfacit per communionem sacrilegam.

VI. Attentio aliqua necessaria est. Externam omnes asserunt necessariam; interioris necessitatem negant plures recentiores: sed communis, & vera sententia illam requirit. Vide quæ de attentione ad horas canonicas persolvendas necessaria dicta sunt. Eadem quippe ratio est.

VII. QUÆST. IV. *An Christiani diebus dominicis præter Missæ auditionem teneantur interesse vespers, conciones audire, aliaque pia opera exercere?* RESP. Communiter recentes Theologi defendunt solam auditionem Missæ cadere sub præcepto adfirmante, sub præcepto

cepto negante cessationem ab opere servili. Quid si Christiani, audita Missa, ludis, oblectamentis, confabulationibus toto die festo operam darent, otioque diffuerent? Pecarent, inquit, contra alias virtutes, secus contra præceptum sanctificandi festa: quam opinionem defendit vel ipse perdoctus P. Suarez *Tom. 1. de Relig. lib. 2. c. 16.*

VIII. Hæc opinio, licet magna Theologorum multitudine vallata, mihi videtur Patrum, Conciliorumque doctrinæ adversa, & ex ipsorum Theologorum principiis falsa. Concedo præceptum ecclesiasticum (nihil aliud præter Missæ auditionem imponere; sed ajo præceptum divinum, *Memento ut sabbatum sanctifices*, alia pia opera præscribere, ut omnes Patres, & Concilia, quorum testimonia dedi *Tom. 5. lib. 1. diss. 3. cap. 6.* testantur.

IX. Ratione ex principiis adversariorum arcescita evincitur hujusce opinionis falsitas. Docent laudati Theologi omnes, unicam diei festi horam in conspectu totius diei parvam esse materiam; ita ut qui per integram horam (alii addunt dimidiam, & alteram integram alii) laboraret, non violaret graviter præceptum negans, & prohibens opera servilia. Ergo qui per quadrantem circiter horæ audit Missam, longe minus implet præceptum adfirmans, & præcipiens cultum divinum. Igitur misso nunc præcepto ecclesiastico imponente onus Missæ audiendæ, spectandum est divinum mandatum, quod abrogatum non est per præceptum ecclesiasticum. Hoc divinum præceptum duplex est, negans, & adfirmans. Christiani qui laborant per unam integram horam, & juxta alios per duas, non violant divinum præceptum prohibens opera servilia. Quoniam una laboris hora parvitas materiæ est, & parum pro nihilo reputatur, inquit omnes citati Theologi. Ergo potiori jure non implet præceptum ut adfirmans, & præcipiens satisfactionem diei festi, qui per solum circiter quadrantem Deo cultum offert, quia parum pro nihilo reputatur. Quid? Hora una erit parvitas materiæ respectu præcepti negantis; erit vero satis respectu præcepti adfirmantis? In genere mali una integra hora pro nihilo reputatur; & quarta pars horæ in genere boni totum diem sanctificabit?

X. Institutio festorum eo spectat ut fideles Deo cultum offerant, & divina meditentur mysteria; ut propriam conscientiam a foribus per hebdomadam contractis purgent;

ut languores, & vulnera sanent; ut visitandis infirmis, pauperibusque juvandis operam navent; ut corpus laborum cessatione recreent. Ita clamant Concilia, & Patres. Et miseri Christiani unico quadrante in audienda breviori Missa, quæ aliquando vix decem minuta perdurat, insumpto, integrum diem festum dilapidant modo in otio sordido, modo in tabernis, choreis, venationibus, spectaculis, & dissolutionibus. Quamobrem jure exclamat *part. 2. tit. 9. §. 4. S. Archipræsul Antoninus: O miseranda cæcitas Christianorum! Quia plura peccata faciunt, & graviora diebus festivis. Aliis diebus laborant, ut possint vivere; diebus festivis, quando laborare deberent pro anima, & Deo vacare, implicant se in multis vitiis.* Sed liceat & mihi exclamare: O miseranda illorum Parochorum, & Confessariorum cæcitas qui ejusmodi profanatores ad sacramenta admittunt, qui desides sunt, & oscitantes in eorum instructione!

XI. Causæ excusantes ab auditione Missæ sunt impotentia, damnum grave, ignorantia, consuetudo, caritas. Impotentia triplex. Spiritualis, dum quis est interdictus, vel excommunicatus: physica, si quis infirmitate, vel carcere detineatur: moralis, ut est nimia distantia a loco ubi Missa celebratur: quæ distantia definiri nequit: nam respectu unius tria milliaria erit distantia sufficiens, secus respectu alterius. Quare spectandæ circumstantiæ sunt. Damnum grave quod probabiliter imminet, ut contingere potest in custodibus arcium, ovium, armentorum, vinearum, & mercium. Si tamen plures sunt, & Missæ etiam plures, vices mutare debent, & successive Missam audire. Ignorantia excusat, quando est invincibilis. Consuetudo, ut excuset, debet esse approbata, & rationabilis. Alicubi viduæ ratione consuetudinis post mariti mortem excusantur ab audienda Missa. Verum an alicubi nunc vigeat talis consuetudo vix crediderim. Nam vix occurrunt nunc viduæ, quæ mœore, & tristitia afflictæ intra domum per plures dies se se contineant. Caritas inserviendi proximo iusta esse causa potest Missæ omittendæ. Christiani astringuntur non ponere impedimenta Missæ audiendæ.

DISSERTATIO II.

De jejunio.

CAPUT I.

Propositiones damnatæ ab Alexandro VII.

I. **F**Rangens jejunium Ecclesie, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta quia non vult se subicere præcepto. Est 23.

II. In die jejunii qui sæpius modicum quid comedit, est notabilem quantitatem in fine comedat, non frangit jejunium. Est 29.

III. Omnes officiales qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii; nec debent se certificare, an labor sit composibilis cum jejunio. Est 30.

IV. Excusantur absolute a præcepto jejunii omnes illi qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant. Est 31.

V. Non est evidens quod consuetudo non comedendi ova & lactinia in Quadragesima obliget. Est 32.

CAPUT II.

Propositiones laxæ Casuistarum.

I. **D**ormire quis nequit nisi sumpta vesperæ cœna: tenetur ne jejunare?
 5. Minime. Si sufficit mane collatiunculam sumere, & vespere cœnare, tenetur ne ad id? Non tenetur. Quia nemo tenetur pervertere ordinem refectionis. Ita Filliucius, Eicobarius Theol. moral. tr. 1. exam. 13. cap. 3. num. 67. Leander trac. 5. disp. 8. quest. 30.

II. **Q**ui in die jejunii dat operam ludæ, pilæ, venationi, vel actibus veneris, ex intentione, ut factus impotens non jejunet, non peccat contra præceptum jejunii. Rocafull. in praxi Theol. moral. Tom. 2. lib. 3. cap. 9. num. 193. apud Diam coord. Tom. 4. trac. 6. resp. 18. ubi ait num. 2. Hanc sententiam impugno, quatenus ait, dantem in die jejunii mere voluntarie operam ludæ, venationi, immo, quod pejus est, & nimio coitui in fraudem jejunii, ea intentione ut effectus impotens non jejunet, non peccare ullo modo contra præceptum jejunii, neque et-

iam quando opponit tale impedimentum jejunii, cum illa expressa intentione, ut postea non jejunet. Hanc sententiam docet etiam Martinus a S. Joseph Tom. 1. lib. 2. tr. 12. n. 5. & alii Casuistæ.

III. **D**icendum nobis est, quod per se, & universaliter loquendo, feminae quinquagenariæ omnino liberæ maneant a lege jejuniorum. Leander tr. 5. disp. 8. quest. 19.

IV. **R**eligiosi sexagenarii, & Religiosæ quinquagenariæ non tenentur ad jejunia suæ Regulæ. Pasqualigus decis. 259. n. 3. Tamburinus de jur. Abbatis disp. 12. qu. 5. num. 7. Sed lubet referre rationem quam in favorem mulierum obtrudit Leander qu. 19. Feminae, ut communis fatetur sententia, post quinquagesimum annum, nullo modo possunt generare ob defectum virtutis naturalis. Ergo in hac ætate jam vere reputandæ sunt senes, & consequenter liberæ a jejunio Ecclesie.

V. **Q**ui noctu dormire per notabile tempus non potest, nisi cœnet, nimis onerosum esset sic jejunare. Ita Fag. loc. cit. Joan. Sanc. d. 54. n. 13. Layman lib. 4. cap. 3. n. 4. Neque hunc obligo manere, sequere sero plane reficere: quo pacto jam jejunium factum testum, ut ex supradictis patet, conservaret. Non obligo, inquam, licet id commode facere queat: quia nemo in jejunando est obligandus ad extraordinaria remedia, & ad relinquendum suum jus comedendi circa meridiem. Tamburinus lib. 4. cap. 5. §. 7. n. 14. Viden' quantum suavitatis? Etiam si commode ad vespertinam cœnam differre, sumpto circa meridiem jentaculo posset Christianus de quo loquitur, eum ad jejunium non obligaret. Cur? Quia non est obligandus ad extraordinaria remedia, neque suo jure comedendi circa meridiem spoliandus? Extraordinarium ergo remedium est ad vespertinam jejunium solvere? Et tamen id familiare pluribus sæculis fuit nostris patribus: familiare etiam est & pluribus Christianis, & aliis gentibus. Non tenetur ergo relinquere suum jus manducandi circa meridiem, etiam dum commode potest, ut jejunii præceptum observet.

VI. **D**ico denique, propter auctoritatem Doctorum esse probabile, nullos artifices, atque adeo sutores, obligari ad jejunia: quia Eugen. vel concessit (ajunt) iis privilegium non jejunandi, vel declaravit eos non comprehendere a lege je-

„junii. Ita Trull. *lib. 1. n. 9.* citans Fag.
 „Sa, Azor. *Sp. lib. 7. cap. 17. quest. 8.* „
 Hucusque Tamburinus *loc. cit. num. 28.* Ut
 de eo quod rem facti spectat, obiter duo
 proferam verba, quibus sinceritas quorundam
 Casuistarum ubique, data occasione,
 comperta fiat; referam quod scribit Azor-
 rius loco proxime laudato. „Ostavo que-
 „ritur, an ii qui laborant, cujusmodi sunt
 „agricolæ, & plerique artifices, justam et-
 „iam jejunii exculationem habeant? Re-
 „spondeo eos habere. Tales sunt fabri, si-
 „ve ferrarii, sive lignarii, sive cæmenta-
 „rii, agrorum cultores, & ceteri hujus ge-
 „neris operarii, & artifices: his enim ci-
 „bus non sufficit semel tantum in die sum-
 „ptus ob immodicos, & nimios corporis la-
 „bores Et addit Rosella Eugenium
 „IV. concessisse, aut potius declarasse ut
 „opifices qui laboriosas artes exercent, &
 „agrorum cultores, sive divites sint, sive
 „pauperes, liberi sint a lege jejunii. „Li-
 „quet Azorium hic sermonem minime habe-
 „re de omnibus indiscriminatim artificibus;
 „sed solum de agrorum cultoribus, de fabris
 „ferrariis, aliisque id genus, quibus propter
 „immodicos, nimiosque labores unica refe-
 „ctio non sufficit. Et istos ajunt quidam,
 „ab Eugenio IV. fuisse declaratos a lege je-
 „junii solutos. Porro quam recte, ac valide
 „auctoritas Azorii adducatur a Tamburino,
 „sive a Scriptoribus qui ab eodem laudantur,
 „pro omnibus artificibus, judicent æqui re-
 „rum æstimatores; colligantque quid fidei tri-
 „buere communiter debeant longo illi aucto-
 „rum censui, quem sæpe penes Casuistas of-
 „fendunt. Si enim tempus, & otium suppe-
 „terent omnes singillatim consulendi; plures
 „sane reperire qui non plus ac Azorius il-
 „lis favent opinionibus in quarum præsidium
 „citantur. Quod de Eugenio IV. referunt,
 „nullo producto documento, nullam meretur
 „fidem. D. Antoninus, Eugenio suppar, nec
 „verbum habet de hoc privilegio: quod re-
 „tulisset certe, si extitisset. Quare mirari
 „satis non possum ausum Leandri, qui *tract.*
 „5. *disp. 8. qu. 69.* nullo adducto documen-
 „to præter attestationem Navarri, qui pari-
 „ter nil producit in confirmationem ejusdem
 „privilegii, tamquam factum manifestum ob-
 „trudit, Eugenium IV. dispensasse omnes ar-
 „tifices: impugnataque Pasqualigum contrarium
 „asserantem.

VII. Caramuel in sua Theologia funda-
 „mentali quærit *num. 1537. edit. Rom.* „An
 „usus matrimonii sit causa sufficiens ad o-

„mittenda jejunia? Et ratio dubitandi est,
 „nam sutores, sartores, barbitonfores, &
 „alii mechanici solent a jejunio excusari,
 „cum tamen certum sit magis debilitari ho-
 „minem venerem exercendo, quam suen-
 „do, sartiendo, tondendo. „Deinde lau-
 „dato Diana, atque alio casu matrimonii u-
 „sum spectante narrato, non amplius in per-
 „sona propria, ut fecerat in editione priori
 „Francfordiensi, sed alienam induens perso-
 „nam, ne videatur ex propria sententia lo-
 „qui, sic persequitur. „Hos duos casus vi-
 „ris doctis decidendos proponis. Si respon-
 „deant severe; repetes an tantum proba-
 „biliter stringant? Qui enim probabiliter
 „stringit, ipsissimus probabiliter laxat. Si
 „dicant severam certam, benignam impro-
 „babilem esse; debebunt hanc ipsam im-
 „probabilitatem demonstrative persuadere:
 „non enim improbabilitas alicujus senten-
 „tiæ probabiliter potest probari. Si beni-
 „guam esse certam, aut probabilem di-
 „cant, voles scire, qui sint in mundo
 „qui debeant jejunare. Sutores, sartores,
 „barbitonfores, solfores, ferrarii, & simi-
 „les: Prædicatores, Lectores, Confessarii
 „&c. advocati, procuratores, scriptores &c.
 „etiam mulici: iter agentes, prægnantes,
 „& lactantes? Qui ergo manent? Sane ci-
 „ves qui nullum munus habent. At isti
 „omnes, aut fere, conjugati sunt. Quem
 „igitur tenet jejunii ecclesiastici lex, si et-
 „iam conjugati excusantur? „Adjicit ve-
 „ro hanc exilem decisionem. „Respondeo ni-
 „hilominus conjugatos hoc solo nomine non
 „excusari. „Istius autem suæ decisionis nul-
 „lam profert rationem, nec probabiliter, nec
 „demonstrative suadentem: neque argumen-
 „ta quæ pro laxa opinione opponit, resol-
 „vit. Consistit ergo laxa opinio, suæque frui-
 „tur probabilitate: quoniam juxta Caramue-
 „lem, non potest improbabilitas alicujus sen-
 „tentiae probabiliter probari; sed debet de-
 „monstrative persuaderi. Porro, ut dictum
 „est, Caramuel oppositam tantum asserit o-
 „pinionem; nullo vero modo nec tenui pro-
 „babilitate, nedum valida demonstratione eam
 „firmat. Ergo laxam opinionem, suæ assertio-
 „ni contrariam inconcussam relinquit. *Quom-
 „ergo (ut ille ait) tenet jejunii ecclesiastici lex,
 „si etiam conjugati excusantur?* Quisque sibi
 „in animum inducet, huic legi Monachos sal-
 „tem, religiososque viros subjectos esse. At
 „misericors Caramuel & istos jugo legis sub-
 „ducere enititur *num. 1539.* his verbis. „An
 „Religiosi teneantur jejunare? Legis titu-
 „lum,

lum, mirarisque, in dubium reduci rem tam claram. Teneri ecclesiasticos ais, & præcipue Monachos, qui majorem perfectionem sunt professi. At ego te non inculso; sed hunc syllogismum propono. Musici, inquam, a jejunio excusantur, at omnes Religiosi sunt musici, nec in mundo sunt musici qui plus cantent quam Monachi, & Benediclini præcipue: ergo Monachi non tenentur jejunare. Quæ ratio idem de ceteris Religiosis evincit: nulli enim qui non cantent plus quam saculares. Puto quidem consequentiam legitimam, minorem certam, & majorem, probo citando Sancium, Dianamque. Productis autem utriusque rationibus, concludit Caramuel: *Ergo si etiam Religiosos excludimus, qui erunt in Ecclesia Romana qui teneantur observare jejunia?* In priori editione hæc alia sex vocabula reperiuntur, quæ sublata sunt in hac postrema Romana: *Volo non severe, sed sincere erudiri.* Hac via inducere laxitatem conatur Caramuel; simulque ab omni censura se se constituere immunem: quoniam personam non asserentis, sed referentis Dianæ sententiam gerit. At umbra ista cito evanescit, si id quod de Diana ille prædicat, in memoriam revocemus. Caramuel autem in epistola ad Dianam, quæ in præludio Theologiæ fundamentalis Francofordianæ editionis habetur, hæc in Dianæ ejusdem doctrinæ laudem effatur: *Diana est Agnus Dei tollens peccata mundi.* Deinde paullo inferius subdit: „Sequitur hunc Agnum (nimirum Dianam) quocumque ierit. Certi enim sumus, tanto illius dogmata Theologorum firmari numero, ut quærenti an hoc, vel illud liceat? sufficiat respondere, *Diana dixit.* „ Sufficit ergo juxta Caramuelem quod Diana docuerit, Religiosos solutos esse a jejunii lege ratione cantus, ut opinio isthæc probabilis sit. Diana in posteriore editione recenset hanc Caramuelis opinionem *Tom. 4. tract. 6. ref. 26. his verbis.* „ Sed, pace viri amicissimi, hæc argumenta aperiunt viam ad opinionem singularem contra praxim omnium Religiosorum. Et cum hanc sententiam viris doctis referrem, alii riserunt, alii in atram bilem iverunt. Et quidam Pater Societatis Jesu jocosè, & facere: Si sententia Caramuelis esset vera, mallet Societatem esse adstrictam ad canendum in choro, nam essem deobligatus a jejunio. „ Persequitur deinde Diana amicissimi Caramuelis argumenta refel-

lere. Sed ego persequar alias recensere non minus laxas propositiones.

VIII. „ Non peccant caupones qui in die jejunii nolunt suscipere hospites, nisi cœnent: quia non intendunt violationem jejunii; sed intendunt lucrum. „ Pasqualigus *decif. 367.*

IX. „ An possint parentes ministrare cœnam filiis nolentibus jejunare, quando ad id tenentur? . . . Respondeo posse, immo & teneri: quia ad parentum munus pertinet providere filiis de victu; non vero regere conscientias ipsorum (maxime quando sunt in ætate propecta) ita ut debeant peccata ipsorum punire, & hoc modo impeditur: unde subministrando cœnam faciunt quod suorum munerum est. Nec per hoc cooperantur peccato filiorum; cum cœna de se sit indifferens, utpote ordinata ad sustentationem naturæ; & potest bene vel male exhiberi. Unde quod male a filiis adhibeatur, imputandum est malitiæ ipsorum non parentibus exhibentibus cœnam. „ Leander *iv. 5. disp. 9. quest. 12.*

X. „ Domini non tenentur negare cœnam famulis nolentibus jejunare; etiam si scient id famulis profuturum. „ Pasqualigus. *decif. 361. n. 9.*

XI. „ Excusandi a jejunio qui labore aliquo defatigantur, quamvis illum in alium diem commode differre queant; & etiam si data opera, ut non jejunent, hoc agerent; etiam si in fraudem jejunii id agerent, nullius negotii causa, itinerando, sed solo desiderio non servandi jejunium. „ Sancius in *selectis diss. 4. n. 14.* apud Dianam *coord. iv. 6. ref. 16. tam. 4.*

XII. „ Excusantur a jejunio qui noctu calesceri non possunt, nisi cœnent. „ Leander *tract. 5. disp. 8. q. 29.*

XIII. „ Qui assumit media illicita, & ita laboriosa, ut sint incompatibilia cum jejunio, ex intentione non servandi jejunium, non peccat contra præceptum jejunii. „ Pasqualigus *decif. 320. n. 9.*

XIV. „ Qui non haberet vinum, aut quod solet loco vini adhiberi, in regionibus ubi adest penuria vini, neque teneretur jejunare: quia eo subtrahito, subtrahitur magna refocillatio, & quæ plurimum roboris afferat. „ Pasqualigus *decif. 275. num. 5.*

XV. „ Si precibus, alioque modo posset conjux removere alterum a petendo debitum; adhuc tamen non tenetur uti hoc remedio; atque adeo posset non jejunare, „ & sic

„ & sic reddere . Ita Thom. Sanch. Ratio
 „ est, quia personalis obligatio reddendi est
 „ ex iustitia, quæ non obligat nisi ad red-
 „ dendum personaliter debitum, non vero
 „ ad conquirrenda, vel ponenda remedia, ne
 „ alter petat . „ Tamburinus *lib. 4. in De-*
cal. c. 5. §. 7. n. 37.

XVI. „ Cathedratici legentes magno cum
 „ plausu eximuntur a lege jejunii . . . Ad-
 „ do, idem affirmandum esse de legentibus
 „ unam aut alteram lectionem *ostentationis*,
 „ aut oppositionis causa . „ Leander *tr. 5.*
disp. 8. quest. 118.

XVII. „ Si quis excipiat hospitio virum
 „ magnatem, non videtur posse sine gravi
 „ incommodo servare jejunium. Nam si non
 „ parat cœnam, hospes censebit se non ex-
 „ cipi cum illa magnificentia quæ sibi debe-
 „ tur; & proinde concipiet malum animum
 „ erga hospitantem. Si vero parat cœnam,
 „ & ipse accumbat, & non comedat, aut
 „ saltem parum, etiam si præferat jejunium
 „ obligans; hoc imputabitur ad quandam
 „ importunam correptionem aliorum, aut
 „ quod ægre ferat expensas cœnæ: unde vice
 „ meriti quod mediante hospitio deberet
 „ acquirere apud talem magnatem, aut
 „ Principem, potius ipsum offendet. „ Pas-
 „ qualig. *decis. 350.*

XVIII. „ Concionatores qui in Quadra-
 „ gesima concionantur ter, vel quater in
 „ hebdomada, *communiter, & regulariter*
 „ excusantur, ita ut in nullo die *Quadrage-*
sime teneantur jejunare. . . . Quia hoc
 „ videtur requisitum ad robur necessarium
 „ ad bene, & fructuose concionandum . „
 „ Thom. Sanchez *lib. 5. Consil. cap. 1. dub. 13.*
num. 6.

XIX. „ Dispensatus ad carnēs edendas li-
 „ ber est a jejunio. Hinc illi cui concedun-
 „ tur ob dispensationem carnes, licet sero
 „ cœnare, immo pluries in die se reficere. „
 „ Tamb. *tom. 1. lib. 4. in Decal. cap. 5. §. 1.*
num. 2.

XX. „ An difficultas in jejunando sit suf-
 „ ficiens causa ad dispensandum in jejunio ?
 „ . . . Probabilius respondeo, esse sufficien-
 „ tem causam ad dispensandum. „ Leander
tr. 5. disp. 10. q. 32.

XXI. „ Tenendum est quod labor ingenii
 „ eximat ab obligatione jejunandi. „ Pasqua-
 „ ligus *decis. 325. n. 2.*

XXII. „ An labor *voluntarie* susceptus, si
 „ sit magnus, extinguat obligationem jeju-
 „ nandi? Probabilius respondeo extingui.
 „ Leander *tr. 5. disp. 8. q. 154.*

XXIII. „ An labor *voluntarius* possit as-
 „ sumi in diebus jejunii semper, quantum
 „ & quoties libuerit? Probabilius respondeo,
 „ posse assumi *semper, & toties quoties li-*
buerit. „ Idem Leander *loc. cit. q. 155.*

XXIV. „ Probabilius respondeo, esse exem-
 „ ptum a jejunio, nec peccasse adhuc in
 „ causa contra præceptum jejunii qui talem
 „ laborem assumpsit *ob inhonestum finem (ob*
querendam concubinam, aut alium malum
finem.) „ Idem Leander *loc. cit. q. 156.*

XXV. „ Non tenentur parentes cogere fi-
 „ lios ad jejunandum, quando nollent jeju-
 „ nare, etiam si constaret quod non habe-
 „ rent causam excusantem . . . Quia licet
 „ parentes debeant habere majorem curam
 „ filiorum quam servorum . . . non tamen
 „ habent supra ipsos jurisdictionem spiritua-
 „ lem; & ideo in ordine ad spiritualia non
 „ possunt supra ipsos exercere aliquam vim
 „ coercitivam, nec punire, quando delin-
 „ quant in spiritualibus. „ Pasqualigus *de-*
cis. 362. n. 4.

XXVI. „ Si probabiliter, vel certo mo-
 „ raliter sciant tabernarii quod hospites pec-
 „ cent cœnando, DD. (Navar. Tolet. &c.)
 „ permittunt quod illis cœna ministretur . .
 „ quia ministratio illa, immo & ultronea
 „ invitatio, non fit directe ad non jejunan-
 „ dum; sed solum ex intentione lucri invi-
 „ tantur ad cœnam. P. Dominicus Viva
 „ in cursu theologico morali *tom. 1. part. 2.*
qu. 10. art. 4. n. 7.

XXVII. „ Dicendum est, senes sexagena-
 „ rios, *quavis fortes, & robustos*, liberos
 „ esse ab obligatione jejunii. „ P. Sebastia-
 „ nus Geribaldi in Theolog. moral. *Tom. 1.*
tr. 8. c. 3. dub. 1. §. 1. n. 95.

XXVIII. „ In feminis autem probabili-
 „ ter . . . definit obligatio jejunandi, in-
 „ choato anno quinquagesimo. „ P. Viva
 „ in curs. theol. mor. *Tom. 1. part. 2. q. 10.*
art. 6. n. 8.

XXIX. „ An qui ex iusta causa non te-
 „ netur jejunare, possit sine peccato invita-
 „ re amicum, quem scit sumpsisse prandium,
 „ & obligatum jejunare, ad secum cœnan-
 „ dum? Respondeo nullo modo peccare qui
 „ urbanitatis causa alium jam paratum, &
 „ alibi cœnaturum, invitaret ad cœnam. „
 „ P. Geribaldi *loc. cit. n. 143.*

XXX. „ Certum est jentaculum sumi pos-
 „ se; dubium vero, an hi cibi substantiales
 „ sint exclusi. Igitur prævalet libertas illos
 „ assumendi. Sic discurret Tamburin. cujus
 „ sententiam non amplecterer, nisi putarem

„ consuetudinem jam introductam ut etiam
 „ exigua parte piscis majoris, cum pane ve-
 „ sci possimus in debita quantitate octo un-
 „ ciarum: quam si quis parum excederet
 „ addendo unam vel alteram unciam, non-
 „ nisi venialiter peccaret. “ P. Viva *loc. cit. art. 3. n. 3.*

XXXI. „ Non est letale prohibitis vesci
 „ carnibus absque dispensatione, consultatio-
 „ neve, etiam si necessitas dubia tantum
 „ existimetur, P. Martin. Torrecilla *tom. 2. tr. 1. disp. 4. c. 2. sect. 1. n. 74.*

XXXII. „ In privilegio cruciatæ pro ve-
 „ scendis carnibus diebus prohibitis, conce-
 „ ditur quod et si causa sufficiens non existi-
 „ metur ad eas vescendas; dum tamen suf-
 „ ficiens sit ut Papa dispense, Medicus spi-
 „ ritualis dispensare valeat. “ Idem Torre-
 cilla *ibid. n. 78.*

XXXIII. „ In jejunii collatione, vel re-
 „ sectiuncula ferotina binæ uncie ultra con-
 „ fueras octo gravem adhuc non inferunt
 „ transgressionem. “ Idem *ibid. sect. 3. n. 8.*

XXXIV. „ Jejunans, ne potius noceat,
 „ potest toties quoties aliquam parvitatem
 „ sumere, etiam si quælibet parvitas dimi-
 „ diam unciam attingat. Idem Torrecilla
ibid. cap. 4. n. 9. & 10.

XXXV. „ Non frangitur jejunium iteran-
 „ do parvitate cibi usque ad gravitatem, si
 „ sumantur ne potius noceat; dummodo in
 „ fraudem legis non fiat. “ Idem *ibid. n. 15.*

XXXVI. „ Generatim senes, sive viri se-
 „ xagenarii, seu feminæ quinquagenariæ, je-
 „ junio non tenentur. Idem *ibid. c. 6. n. 7.*

XXXVII. „ Opera etiam ingenii, & men-
 „ tis continuata a jejunio excusant. “ Idem
ibid. num. 15.

C A P U T III.

De præcepto jejunii ecclesiastici.

I. Q. UÆST. I. Quid sit jejunium ecclesiasti-
 cum, & quænam ejus partes? RESP.

Jejunium generice acceptum significat
 abstinentiam ab omni cibo, & potu; ut ec-
 clesiasticum, est parsimonia victus, & absti-
 nentia ciborum juxta formam ab Ecclesia præ-
 scriptam. Præceptum istud natura sua obli-
 gat sub peccato mortali, ut patet ex thesi
 proscripta ab Alex. VII.

II. Tres sunt jejunii ecclesiastici partes,
 unica resectio, abstinencia a carnibus, tem-
 pus definitum. Unica resectio est veluti pars
 essentialis, & abstinencia a carnibus pars se-
 cundaria.

III. Q. UÆST. II. Quos cibos sub carni-
 um nomine Ecclesia prohibeat? RESP. Omnes car-
 nes animalium terrestrium. Generatim ea
 omnia animalia quæ diu extra aquam vive-
 re solent, computari inter carnes debent.
 Aves licet aliquæ nutriantur in aquis, car-
 ni-um nomine veniunt. Corvi marini, fuli-
 cæ, vulgo *folegæ*, quamvis piscium quem-
 dam saporem habeant, diebus jejunii comede-
 ri nequeunt. Idem dic de camæ leone, de
 carnium jusculo, de sanguine, & larido.
 Locustæ, ranæ, limaces, testudines, & con-
 chæ comedi diebus jejunii possunt.

IV. Q. UÆST. III. Quando licitum est tem-
 pore jejunii carnes comedere? RESP. Convenit
 penes omnes peccare mortaliter fideles qui
 die jejunii carnes comedunt, nisi materiæ
 parvitas, vel necessitas excuset. Qui ta-
 men nullum alium cibum haberet, comedere
 carnes posset: quia præceptum Ecclesiæ
 non obligat cum periculo vitæ, vel salutis.
 Qui tamen panem sufficientem haberet, non
 posset carnes illo die comedere, quidquid
 effutiant aliqui. Quoties enim homines sa-
 ni solo pane, uno die vivunt, etiam subla-
 to præcepto jejunii? Licitum est pueris an-
 te septennium, & perpetuo amentibus car-
 nes comedere. Dispensatus a carnibus tem-
 pore jejunii solas salubres potest comedere:
 quia talis est facultas quæ a dispensante im-
 peritur, ut patet ex decreto Clementis XI.
 Romæ publicato anno 1702. in quo hæc ha-
 bentur. *Animadvertant & Medici, & qui
 petunt licentiam, ut attendant qualitatem car-
 ni-um, quo nempe sint salubres: quia hæc so-
 lum permittuntur in quadragesima his qui ex
 justa causa nequeunt vesci cibis quadragesima-
 libus.*

V. Q. UÆST. IV. Quid de hodiernis dispen-
 sationibus ab usu carni-um dicendum? RESP.
 Deploranda amaris lacrymis corruptela est
 potius quam refellenda. Laniæ carni-um
 cujuscunque generis abundant, & publice pa-
 tent in amplioribus civitatibus tempore Qua-
 dragesimæ, ferme ac tempore bacchanalium.
 Ut mundi, & diaboli pompis, idest choreis,
 larvis, comædiis operam dent, ita vegeti,
 robusti, & fortes Christiani sunt, ut diu no-
 ctuque vigilent, ut corpora exagitent crapu-
 larum, & saltationum istibus. Continuo ac
 Quadragesima urgere incipit, debiles, lan-
 guidi, infirmique reperiuntur. Parochos, &
 Superiores adeunt, immo Medici nonnum-
 quam ipsi domos magnatum, nobilium, &
 divitum petunt, & dispensationes distribuunt,
 non secus ac pharmaca. Hoc est tremendum
 Dei

CAPUT IV.

*De abstinencia a lacticiis, unica comestura,
& collatiuncula serotina.*

Dei iudicium, quo istorum jejunia improban-
tur. Respuit enim Deus mundi, & dæmonis
mancipiorum impura jejunia, & tremenda
permissione disponit ut non minus Quadra-
gesimæ, quam bacchanalium tempore diabo-
lo inserviant. Caveant Parochi, & superio-
res, ne istorum criminum complices fiant.
Scandalum cum hæreticis, tum Catholicis
facta est sancta Quadagesima nostra, & pœ-
nitentiæ tempus evasit dissolutionum, & fla-
gitiorum occasio. Ad pauperes, & rusticos
redacta est jejuniorum observantia. *Nisi pœ-
nitentiam egeritis omnes similiter peribitis*,
clamat Christus. Si divites, & nobiles nec
in ipsa Quadagesima pœnitentiam agunt,
numquid eandem peragent post Pascha, vel
æstatis, vel autumnii, vel bacchanalium tem-
pore? Sed mittamus istos mundi affeclas, &
ad alia pergamus.

VI. QUÆST. V. *Dispensatio abstinencie a
carnibus infert ne dispensationem a jejunio?*
RESP. Tandem BENEDICTUS XIV. decretum
evulgavit, quo jejunio additos declarat il-
los qui non infirmitatis titulo, sed ob solum
ciborum quadragesimalium nocumentum, u-
sum carniū obtinent. Evulgatum decre-
tum nonnulli emollire pertentant. Idcirco
opus fuit ut SS. Pontifex aliud decretum ede-
ret quo istorum ora obstrueret. Nec defuere
qui ambo decreta vanis distinctionibus elu-
dere ausi sint, quorum lepida commenta
recenset P. Eusebius AMORT in suo cursu
Theologico, & post varias confutationes Ger-
manicæ Theologorum, qui ajunt hæc decreta
pontificia neque esse *Brevia*, neque *Bullas*,
respondet, Christum Dominum jubere ut oves
audiant vocem Pastoris. Non ait Christus,
inquit *Amort*, audiendam esse vocem *bullæ*.
tam, aut *breviatam*, sed absolute Pastoris vo-
cem, & Pastori obediendum. Lepida sane,
sed vera responsio. Obediant ergo Pontifici
præcipienti, & christiano jejunio pro virium
facultate se fideles subjiciant. Tria hac de
re volumina edidi 1. *La Quaresima Appella-
nte*. 2. *La Disciplina antica, e moderna* &c.
3. *In rescriptum BENEDICTI XIV.*

VII. QUÆST. VI. *Quot peccata committit
qui diebus jejunii carnes comedit?* RESP. To-
ties peccat, quoties carnes comedit, quia
præceptum negativum est. Idem dicendum
de eo qui comederet ova, & lacticia, ubi
vêtita sunt. Toties quoque peccaret, quo-
ties carnes comederet ille qui votum edidif-
set non comedendi carnes tali die.

I. QUÆST. I. *Obligat ne sub gravi culpa
abstinencia a lacticiis?* RESP. Conue-
tudo hæc in ipsa primitiva Ecclesia ob-
tinebat. Nonnulli negabant evidentem obliga-
tionem hujusce consuetudinis, quorum opinio-
nem proscripsit Alexander VII. in hac the-
si: *Non est evidens quod consuetudo non com-
edendi ova, & lacticia in Quadragesima obli-
get*. Quod vero in Quadragesima obligatio
hæc gravis sit, communis est, & vera Theo-
logorum sententia. De diebus dominicis ejus-
dem Quadragesimæ negarunt non pauci, quo-
rum opinio communiter improbat. Extra
Quadragesimam vero varia est regionum con-
suetudo, & omnes suæ patriæ morem ser-
vent. Universales regionum consuetudines ob-
servare tenentur etiam Regulares, quia &
ipsi in talem consuetudinem consenserunt.

II. Pauperes qui osiatim cibos querunt,
si cibo quadragesimali pro unica comestura
careant, possunt vesci lacticiis, secus si ha-
beant cibos esuriales. Rustici, agricolæ,
pauperesque degentes in oppidis, & villis,
qui mendicatio non vivunt, abstinere a la-
cticiis debent, quia isti assueti sunt, & pos-
sunt cibis esurialibus vesci. Neque enim isti
manducare pisces solent. Verum utinam di-
vites, ac nobiles sic abstinerent a carnibus,
quemadmodum isti abstinere a lacticiis,
quibus istorum plures non vescuntur, etiam
quando obtenta est dispensatio! Si usus la-
cticiniorum necessarius sit, servandum jeju-
nium est. Ne multa, ea pœnitentia agenda
est quæ fieri potest, declinatis extremis.

III. QUÆST. II. *Necessaria ne est obser-
vantia unica comesture in jejunio ecclesiastico,
& qua hora peragenda?* RESP. Sensus non
est quod jejunantes debeant necessario com-
edere semel in die, immo possunt, si valetu-
do & vires permittant, abstinere per plures
dies ab omni cibo. Sed posito quod come-
dere velint, semel tantum in die prandere
queunt. Et qui repeteret comesturas, mul-
tiplicaret peccata, ut probabilior tenet opi-
nio. Hora istius comestionis primis Ecclesiæ
seculis fuit vespertina in jejunio quadra-
gesimali. Postea redacta fuit ad nonam, &
tandem ad sextam, seu meridianam, quæ
nunc obtinet. Hoc enim ab Ecclesiæ aucto-
ritate pender, cui standum est. Notabilis

R

anti.

anticipatio, necessitate sublata, culpa non vacat. Hora vero jejunii incipit a puncto medię noctis, & definit in puncto medię noctis sequentis.

IV. QUÆST. III. *Licita ne est collatiuncula serotina?* RESP. Unicam comesturam admittere jejunium ecclesiasticum fatentur omnes, & hæc consuetudo pluribus sæculis viguit. Invectus postea est collatiuncula serotina usus, qui in solo potu sæculo XIII. consistebat. Sæculo XVI. usus iste dilatatus fuit, & potui aliquid cibi adjectum fuit. De hac refectiuncula loquens S. Carolus in Actis Eccl. Mediol. pag. 812. ait: *Vespere panis unciam, cum dimidia, & vini poculum tantum accipere liceat.* Adhuc amplius postea jejunium relaxatum est. Nam alii amplificaverunt hanc collatiunculam ad tres, alii ad quatuor, alii ad sex, alii ad octo uncias, & alii ad quartam cœnæ partem. Ajunt naturam humanam ætate nostra debiliorem evasisse, aliasque fabulas nonnulli excogitarunt. Quos omnes redarguit disciplina Græcorum, etiam schismaticorum, qui semel tantum in die comedunt tempore Quadragesimæ. Quid de tot Religiosis dicam, qui in hac collatiuncula frustulum panis, ne potus noceat, tantummodo sumunt?

V. Recensitis opinionibus rejectis, non improbo consuetudinem dictæ refectiunculæ, sed ejusdem abusus. Expensa disciplina tum antiqua, tum propinquiore ætati nostræ, dicere, sumi posse in dicta collatiuncula duas uncias panis, & unam fructuum, aut nuncum, aut amygdalarum, aut ficuum, rejectis piscibus, & pisciculis cujuscumque generis, etiam sale conditis, aut fumo exliccat. Finis enim afflictio corporis est, & carnis repressio. Rigidam vocabis hanc opinionem, & alteram octo unciarum acclamabis, inquit Diana tom. 4. tract. 6. dec. 116. ubi hæc habet: *Cum quantitatem unciarum octo in dicta collatione licitam esse statutum sit, in hoc puncto non multos habebimus adversarios: quia talem quantitatem ab omnibus cum acclamatione, & brachiis expansis sustinendam esse video.* Et P. Patritius Sporer in Append. ad 3. præcep. Decal. Sec. 2. §. 3. indignatur Layman, quod in hac sola materia sit austerus. Ego miror P. Paulum Layman, alias tam bonum Germanum, in hac sola materia patritio suis fuisse tam austerum. Hæc sunt plurium ætatis nostræ axiomata, hi canones, hæc Scripturarum testimonia. Dum ventri, & gulæ bellum indicimus, Rigoristæ audimus: dum eisdem favemus, brachiis expansis nos extollant.

VI. QUÆST. IV. *An potus chocolatis licitus sit tempore jejunii?* RESP. Æques Franciscus Felinus opusculum Genuæ anno 1676. edidit inscriptum, *Risposta dimostrativa, che la cioccolata rompe il digiuno*, seu *Responsum demonstrativum, quod chocolates frangat jejunium*. Æques iste artem medicam Genuæ profitebatur, & ejusdem peritissimum se prodit. Omni argumentorum genere evincit, chocolatem alimentum esse, & quidem valde nutriendum. Adducit Medicorum celebriorum auctoritatem, & experimenta omnium forbillantium suavem liquorem, qui post potum instauratas sentiunt vires. Narrat pag. 51. Serenissimum Carolum secundum Mantuæ Ducem sententiam capitis in facinorosum latam mutasse in solum chocolatis potum quindecim dierum intervallo. Singulis diebus infelix damnatus ad mortem mane, & sero cyatum chocolatis potavit, & elapso intervallo vegetus & robustus, ac si pleno cibo nutritus fuisset, e carcere prodit.

VII. Pag. 43. adducit auctoritatem ipsius Dianæ; qui p. 4. resol. 194. scribit: *Plus nutriunt due uncie chocolatis, quas tres carnis, immo quod unica uncia chocolatis nutriat per 24. horas absque corporis debilitatione, & efficiat quod homo non egeat somno.*

VIII. Quid quod omnes qui negant potum chocolatis frangere jejunium, uno ore fatentur illud frangere, si pastillum quod aqua diluitur, manducetur. Aliquorum testimonia transcribam. P. Thomas Hurtado tr. 10. c. 1. n. 10. hæc scribit. *Conveniunt omnes, quod si ea materia que aqua diluta est, manducetur, frangat jejunium: amittit enim formam potus.* Leander tract. 5. Disp. 5. q. 5. hæc candide fatetur: *Non est difficultas inter Doctores (Casuistas) nec questio, an videlicet sumptio chocolatis in se, hoc est in pasta, sit fractiva in se jejunii: nam hoc apud omnes certum est, quod chocolates in se sumptus sit vere cibus.* Cardinalis Cozza tom. de jejun. p. 3. a. 1. dub. 9. inquit: *In hoc concordant, quod chocolates in se, & ex natura sua habet rationem cibi.*

IX. Si cibus iste, inquiunt, aqua solvatur, & tertium mixtum fiat potabile, tunc non frangit jejunium, quoniam liquida non frangunt. Communi sensui renuntiandum est, ut tale formetur ratiocinium, inquit laudatus Medicus & Æques Felinus pag. 41. clamans: *Si in substantia solida sumptus chocolates frangit jejunium, ut fatentur oppositores, cur non franget aqua liquatus? Aqua non tollit, sed auget vim nutriendi.* Plurimis argu-

gumentis hanc luculentissimam veritatem confirmat ab arte medica arcessitis, allegatque verba Caldera, qui tract. de Chocol. pag. 494. docet: Si ingredientia compositionem & massam sumantur per se antequam massam conficiant, & in aquam injiciantur, violant certe jejunium, ut patet. Ergo idem dicendum postquam soluta sunt in aqua, si bibatur. Nam propria substantia cujusque non mutatur illo artificio, sed tantum variatur figura, dum ex solida massa fit potus, & solum superveniente aliquo accidentali. Addit Æques Felinus pag. 108. aquam sua humiditate, subtilitate, & igne calefacta efficacius, celeriusque vim nutrientem perferre ad stomachum, & per corpus distendere vires, instaurare, & fovere, dulcius & suavius palatum vellicare, & famem auferre, adducta Hypocratis auctoritate.

X. Concludit tandem laudatus Felinus pag. 130. his verbis: „ Meis rationibus haud contentus adii Patres Societatis Jesu, velut „ illos qui sunt Magistri Magistrorum, & „ merito reputantur Cressi spirituales omnium virtutum thesauros possidentes. Illo- „ rum aliqui prudenter Arpocratem imitantes siluerunt... Alii laconismo responderunt, multorum Theologorum sententiam esse chokolatem non frangere jejunium... Inter alios tamen unus P. Jesuita more illius insignis, & illustrissimæ Religionis doctissimus, quamvis prius fuisset invictissimus Achilles pro potu chocolatis, nihilominus, auditis meis rationum momentis, non modo mihi testatus est se persuasum esse potum chocolatis frangere jejunium, verum etiam adjecit, reos illos esse aut manifestæ obstinationis, aut vitiosæ ignorantia, qui veritati adeo evidenti resistunt... „ Hactenus Medicus Felinus elapso sæculo scripsit, cujus idcirco memini, ut nonnullos pudeat Casuistas, quorum laxa commenta vel ipsi laici & mundani homines improbant. Audiant isti quid de Casuistis ejusmodi scribat Felinus pag. 145. & seq. Mirum haud est, Casuistas, qui medicam artem ignorant, adeo enormiter errasse, docentes chokolatem non frangere jejunium. Quare merito deridentur, & in fabulam adducuntur a doctis Medicis: & eo rationabilius exhibentur, quod isti non scriptores, sed transcriptores sint. Dummodo typis publicis libros edant, hoc illis sufficit. Debuisse a Medicis hanc veritatem inquirere. Plura alia adversus similes Casuistas, qui se mutuo Doctores appellant, scribere persequitur Æques Felinus.

XI. Paucis ergo rem expediam. Chocolates componitur ex cacao, cinnamomo, saccharo, & vaginula. Cacao distribuitur pauperibus Indis in elemosynam a divitibus, quemadmodum apud nos panem pauperibus dant divites, ut omnes testantur. Nemine itaque dissentiente chocolates est cibus valde nutriendus, palato suavis, & gulæ titillandæ opportunissimus. Atqui comestibilia suapte natura nutrientia, sive solida sumantur, sive liquata, jejunium violant. Alioquin lac, ova sorbilia & bene liquata potari, ubi lacticia permittuntur, tempore jejunii possent. Qui dispensantur ut carnes in Quadragesima comedant, jejunio servato, liquefacere capones, & pullos columbarum possent, eosque potare. Nihil itaque valet dictum istud: *Liquida non frangunt: Chocolates sumitur per modum potus*. Ergo non frangit jejunium. Liquida quæ veram rationem potus habent, sumuntur in mensa ad faciliorem cibi distributionem, & digestionem: sumuntur extra mensam ad sitim extinguendam, aridasque fauces refrigerandas. Quis est qui loco potus sive in mensa, sive extra mensam chokolatem potet ut sitim extinguat? Nemo unus. Immo chokolatores communiter vel ante, vel post potum chocolatis poculum aquæ sumunt ad temperandum calorem & siccitatem chocolatis. Ergo minus recte, minusque vere dixeris panem & chokolatem frangere jejunium, si solida manducantur, secus si liquata sorbeantur.

XII. Opponent 1. Cervisia ex hordeo, & frumento, vinum ex uva non frangunt jejunium. Ergo neque chocolates. Resp. Si quis ex hordeo, vel frumento comminuto & trito, & ex aqua simul mixtis & calefactis faceret papparium, sicut fit ex chocolate & aqua, posset ne tempore jejunii tale papparium sumi? Ex frumento, vel avis extrahuntur liquores ad sitim extinguendam, & in hunc finem adhibentur in mensa, & extra mensam. Numquid chocolates potus est institutus ad sitim temperandam?

XIII. Opponent 2. Consuetudo obtinet forbendi chokolatem. Ergo licitus est ejusdem potus. Resp. Consuetudo hæc putida est corruptela, quæ obtinet penes gulæ mancipia. Nec viri docti & pii illum absque vera necessitate sumere solent.

XIV. Opponent 3. Licitus saltem erit chocolatis usus ratione parvitatæ materiæ. Resp. Parvitas materiæ excusat a peccato mortali, secus a veniali. Qui deliberate quotidie venialiter peccant summo mane tempo-

re pœnitentiæ agendæ, in proximo versantur periculo prolapsi in mortalia. Deinde quis definit confinia hæc parvitatæ materiæ? Pasqualis hanc parvitatem restringit ad octavam, vel sextam unciam partem. Alii majorem quantitatem assignant. Nemo certam parvitatem designare valet. Abstine ergo ab hac potionis voluptate, si cavere peccata cupis. Nisi vel ipsa jejunia præcepta ferves, demptis effugiis, quandonam pœnitentiam ages? Chocolates non modo jejunium frangit, sed libidinem accendit & venæ inflammant.

XV. Hinc collige si plures in re adeo manifesta, & cum sensu communi pugnante errant, & habenas laxant; quanto facilius, & laxius errabunt in quæstionibus a sensibus remotis, & difficilioribus? Audi Vincentium Gravinam nullius rigoris suspectum in *Orat. de rep. font. doct.* sic clamantem: *Facebant a Christianorum scholis fallaces illæ distinctiuncula liquidorum, & solidorum, quibus jejunium vestigandum cupiditatem remedium potentissimum sustulerunt, quibusque, ut verbis D. Hieronymi utar, abstinentiæ nomen quævivere deliciis, ut audeant (o frontem hominum!) præter horas cibo statutas permittere jejunantibus indicas portiones non modo contra jejunii naturam, & legem tristitiæ nutriendas, ac sensus oblectantes, verum etiam contra commune fas hominum veritas cupidines incendentes. Pelagianos, dixerim, se isti produunt, si putent se non indigere vel in ipsa Quadragesima concupiscentiæ depressione, & carnis mortificatione.*

C A P U T V.

De personis subjectis jejunio, & de causis excusantibus.

I. **Q**UÆST. I. Quo ætatis anno juvenes subiecti sunt jejunii præcepto? RESP. Communis sententia jam obtinet, juvenes post expletum annum vigesimum primum præcepto astringi. Ex aliis vero titulis, domandæ nempe concupiscentiæ, publicæ calamitatis, & in pœnitentiam delictorum, sæpe adolescentes jejunare astringuntur, plus & minus juxta virum, & sanitatis diversitatem. Debent quoque aliquot dies in hebdomada jejunare juvenes, ut assuescant, & præparentur ad præceptum servandum. Jejunium enim in communi cadit sub præcepto juris naturalis & divini; determinatio autem temporis est juris ecclesiastici. Qui infra Quadra-

gesimam complent annum vigesimum primum, obnoxii sunt præcepto, etiam si unus dies superesset.

II. QUÆST. II. Senes expleto anno sexagesimo astringuntur ne præcepto jejunii, si firmi sint valetudinis? RESP. Negant aliqui. Hæc opinio falsa mihi est. Senes sæpe excusantur non ratione senectutis, sed quia plura in senectute experiuntur incommoda, & infirmitates. Ceterum plurimi senes firmæ valetudinis facilius jejunant quam viri triginta, vel quadraginta annorum. Quare adversa opinio nullo probabilitatis gradu fruitur, sed penitus rejicienda est. Oraculum S. Pii V. quod obtrudit aliqui, fabulosum est, ut ostendi *Tom. 5. lib. 2. diff. 2. c. 19. n. 9.*

III. QUÆST. III. Qui non potest totum jejunium implere, tenetur ne ad partem: & utrum sæpius modica comedentes graviter peccent? RESP. Negabant olim primam partem non pauci, unde inferebant, exemptos ab abstinentia a carnibus liberos esse a jejunio: quorum opinio improbata est. Solvendum est pœnitentiæ debitum eo modo quo solvi potest. Dividuum enim est jejunii debitum. Qui non potest totum, solvat partem, ut ratio naturalis dicitur. Qui non potest vesci piscibus, utatur lacticiis: qui carnibus vivere indiget, servet unicam comesturam: qui nihil potest, nihil solvat. Quid benignius excogitari potest? Sed quisque cogitet quod Deus non irridetur.

IV. Qui extra unicam comesturam, & collatiunculam in die jejunii comederet integram unciam cibi, graviter juxta communem prudentum existimationem peccaret. Idem dicendum de illis qui modica sæpius comederent, quando hæc modica efficerent quantitatem gravem. Negabant hoc olim nonnulli; sed istorum opinio proscripta est ab Alex. VII. in hac thesi: *In die jejunii qui sæpius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium.*

V. Advenæ, peregrini, viatores jejunia universalis Ecclesiæ, ubicumque fuerint, servare tenentur. Tenentur quoque servare jejunia peculiariora locorum ubi commorantur, ut communiter Theologi docent.

VI. Qui jejunio non est adstrictus, graviter peccat, si alium invitet & alliciat ad cœnandum secum, sciens quod jejunium frangeret. Caupones nequeunt cœnam ministrare hospitibus quos sciunt tempore jejunii prandisse. Neque audiendi sunt oppositum sustinentes. Neque refert caupones prævide-

re hospites suos ad alios accessuros: quia non licet propter commodum temporale cooperari ruinæ spirituali proximi. Si vero caupones dubitent, num hospites teneantur jejunare, aut dubium deponant, aut modeste interrogent. Graviter peccant caupones, qui hospites recipere nolunt, nisi cœnent, cum jejunare astringuntur. Peccant quoque graviter caupones qui carnes in Quadragesima hospitibus ministrant non requisiti, excepta necessitate, aut privilegio. Famuli, & ancillæ, quæ coguntur a dominis parare tempore jejunii cibos vetitos, cum patet dominos non egere carnibus, neque esse dispensatos, debent, quoad possunt, alios perquirere dominos. Communiter famuli, & ancillæ præsumere debent dominos suos aut dispensatos, aut indigos ejusmodi escarum. Ceterum si ita scelestos cognoscerent ut jejunia contemnerent, recedere ab illis debent.

VII. Patresfamilias, & domini curare debent ut domestici, filii, famuli, & alii jejunia præscripta observent, tum exemplo, tum adhortatione. Peccant domini cogentes servos ad opera gravia, quæ jejunium impediunt, quando ejusmodi opera gravia commode differri in aliud tempus queunt.

VIII. QUÆST. IV. *Quenam sunt cause a jejunio excusantes?* RESP. Prima est impotentia. De hac impotentia innumeras quæstiunculas instituit aliqui. Impotentes vocant qui dormire, qui calefieri nequeunt. Distinguenda est difficultas ab impotentia: hæc, non illa excusat. Si difficultas, & molestia infirmitatem induceret, tunc prudentis arbitrio temperandum jejunium est. Qui collatione mane sumpta, prandio in vespem dilato, jejunare posset, deberet hunc ordinem servare, quamvis negent aliqui ut eximant similes a jejunio.

IX. QUÆST. V. *An conjugati liberi sint a jejunio, ut solvant debitum conjugale?* RESP. Patres, & antiqui tum Theologi, tum Canonistæ docuerunt, conjugatos fervare continentiam debere jejunii tempore: idque ex Scriptura sancta eruunt, Joële iniquiente cap. 2. *Sanctificate jejunium...* Egre diatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Plures recentiores adeo distant ab hac cælesti doctrina, ut asserant uxorem frangere jejunium posse ut debitum reddat, neque debere precibus remove re maritum a petendo, quod reddere sine violatione jejunii nequit. Doctrina hæc tamquam adversa Scripturæ, Patribus, & antiquioribus Theologis

Tom. I.

rejienda est: multoque magis doctrina illorum qui asserunt, uxores, & puellas jejunium frangere posse, ne macilentæ appareant. Prudentes tamen sint oportet Confessarii in suadenda conjugatis continentia.

X. QUÆST. VI. *Quisnam labor a jejunio excuset?* RESP. Certum est quemcumque laborem a jejunio non excusare, ut patet in hac thesi ab Alex. VII. proscripta: *Omnes Officiales qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit incompatibilis cum jejunio.* Artifices ergo aliqui robusti & sani jejunare astringuntur. Sutores, factores, barbitonfores, pictores nullo modo vi artium a jejunio excusantur. Si aliquis debilis sit, & labori adstrictus, ut se, & familiam alar, dispensationem obtineat. Itinerantes, equitantes, & similes non excusantur absolute a jejunio, ut defendebant non pauci, quorum opinionem proscriptit Alex. VII. in hac thesi: *Excusantur absolute a præcepto jejunii omnes illi qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiam si iter unius diei conficiant.* Si iter longum sit, & ita necessarium quod differri nequeat, & componi cum jejunio non possit, tunc tales itinerantes excusantur a jejunio.

XI. QUÆST. VII. *Utrum concionantes excusentur a jejunio?* RESP. Duo sunt in jejunio consideranda: abstinencia a carnibus, & unica comestio. Quantum ad primum Concionatores, qui præire exemplo debent, non excusantur ab abstinencia a carnibus. Constitutiones Ordin. Præd. titulo de Prædicat. ita decernunt apud Fontanam. *Concionatores qui tempore Quadragesimæ a carnibus abstinere non valent, per Quadragesimam ad populum concionari non possint, ne plus tanto scandalo offendant quam verbis edificent.* Constitutiones Servitarum tom. 2. pag. 124. hæc decernunt: *Qui cibis quadragesimalibus vesci non possunt, hi propter edificationem proximi extra domos nostras concionaturi non mittantur.* Concionatores non pauci vescuntur carnibus, populo non ignorante, singulis Quadragesimæ diebus. Mirum ergo haud esse debet, si parum, aut nihil in populo proficiant. Clamabat Paulus: *Castigo corpus meum, & in servitutem redigo, ne cum aliis predicaverim, ipse reprobis efficiar.* Quantum ad secundum, qui singulis diebus concionantur, si jejunare nequant, dispensationem a Superiore petant. Mihi falsa est opinio P. Thomæ Sanchez, qui lib. 5. conf. 6. 1. dub. 13.

R 3

n. 6.

n. 6. eos excusat a jejuniis qui ter vel quater in hebdomoda concionantur : quoniam, inquit, debent conservare vires pro futuris Quadragesimis. Confessarii, Magistri, Lectores nullo modo a jejuniis excusantur.

XII. Altera causa quæ a jejuniis excusat, est dispensatio, quam Superiores ecclesiastici impertiri valent. Medici nullo modo dispensare queunt, sed solum judicium proferre, quod infirmitas, vel debilitas grave nocumentum inferat, nisi jejunium solvatur. Non enim quælibet difficultas, vel capitis dolor sufficiens est dispensandi causa. Sed plurimi ex medicis potissimum in causa sunt cur jejunia passim violentur : isti enim, ut auram populorum aucupentur, & multiplicent clientum turbas, omnibus, & præcipue nobilibus, adulantur, & attestationem pro dispensatione offerunt etiam non quæsi. Causas justæ dispensationis alibi explicabo.

XIII. QUÆST. VIII. *Quænam opera comitari jejunia Christianorum debent?* RESP. Jejunium Christianorum officium virtutis est. Quare primum omnium abstinendum a peccatis est. *Declina a malo, & fac bonum.* Gravia & difficillima sunt plurimis Christianis jejunia, quia cum anima onusta sit peccatorum pondere, fructum, & dulcedinem pœnitentiæ non gustant. Ecce (inquit Isa. cap. 48.) *in die jejunii vestri invenitur voluntas vestra.* Mundata anima a peccatis exercere debent Christiani virtutum officia, præsertim eleemosynam, orationem, & infirmorum visitationem. Totam fere dissertationem insumpsi in resolvendis casibus, in dirimendis quæstiunculis, quæ inutiles & ineptæ forent, nisi necessitas vindicandæ veritatis ad id urgeret. Patres omnes eo studia sua conferunt ut juniorum observantiam suadeant, & virtutum, præsertim eleemosynæ, & orationis, officia inculcent. Et hæc est optima differendi ratio. Verum eo infelicitatis devenit ætate nostra tradendæ morum Theologiæ ratio, ut tota litigiosa, sophistica, & pugnacissima sit, quæ vitilitigatores, & argutores efficiat lectores, minime vero humiles & exactos observatores. Hoc sæpius indicavi, & millies repetam. Vide plura Tom. 5. lib. 2. dis. 2. cap. 27. & 28.

DISSERTATIO III.

De tercio, & quarto præcepto Ecclesiæ, nempe annuæ confessionis, & paschalis communionis.

CAPUT I.

Recensentur propositiones damnatæ.

I. **Q**ui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ. Est 14. ex damnatis ab Alex. VII.

II. Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis præcepto, dicens, Commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam. Est 25.

III. Præcepto communionis annuæ satisfacit per sacrilegam Domini manducationem. Est 55. Innocentii XI.

CAPUT II.

Ecclesia præceptum edidit, quod per se obligat omnes fideles ad peccatorum confessionem singulis annis.

I. **I**nnoctius III. Pontifex summus in Concilio generali Lateranensi IV. anno 1215. hunc edidit canonem. *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solum peccata confiteatur fideliter saltem semel in anno proprio Sacerdoti, & injunctam sibi pœnitentiam studeat pro viribus adimplere, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiæ sacramentum, nisi forte de consilio proprii Sacerdotis ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab ejus perceptione duxerit abstinendum: alioquin & vivens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens christiana careat sepultura.* Hoc Concilii Lateranensis statutum confirmavit Tridentina Synodus sess. 14. can. 8. his verbis. *Si quis dixerit confessionem omnium peccatorum, qualem Ecclesia servat, esse impossibile, & traditionem humanam a piis abolendam, aut ad eam non teneri omnes, & singulos utriusque sexus Christiani fideles, juxta magni Concilii Lateranensis constitutionem, semel in anno, & ob id suadendum esse Christianis fidelibus ut non confiteantur tempore Quadragesimæ; anathema sit.*

II. Hoc præceptum astringit non Catholicos modo, verum etiam hæreticos, illos proxime, istos remote, quatenus tenentur recon-

conciliari Ecclesiæ, ut ab excommunicatione soluti fiant Ecclesiæ membra. Præceptum enim astringit omnes baptizatos, atque adeo etiam hæreticos, qui valide baptizati sunt.

III. Vi istius præcepti fideles obstringuntur confiteri peccata mortalia tum externa, tum interna Sacerdoti, ut omnes Theologi fatentur, & Tridentinum definivit sess. 14. cap. 5. his verbis. *Ex his colligitur oportere a pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem, conscientiam habent, in confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint.* Præceptum hoc mortalia, secus venialia comprehendit. Qui nullum mortale per totum annum perpetraverit, esset ne obnoxius huic præcepto? Fusc disputant auctores hac de re; sed inutilis disputatio est. Quoniam qui abstinet a mortalibus, pluries in annum confitetur, & evanescit dissidium. Utcumque autem res se habeat, fidelis qui vi præcepti tenetur suscipere communionem paschalem, debet se sistere Confessario, eique manifestare conscientiam suam.

IV. QUÆST. I. *Qua anni parte obligat hoc præceptum?* RESP. Communior sententia docet obligare semel in anno, nulla anni parte designata. Petrus Soto auctor gravissimus *lect. de Confess.* defendit præceptum istud in determinata anni parte obligare, nempe in Quadragesima, & in Paschate. Hæc secunda sententia praxim fidelium spectat, qui reipsa cum in Paschate communicare debeant, confiteri etiam solent. Itaque si præceptum absolute spectetur, semel in anno confiteri jubet, nulla determinata anni parte; si vero simul cum paschali communione accipiatur, in Quadragesima, & in Paschate executioni demandatur. Annus vero computatur a Paschate ad aliud Pascha. Si per integrum annum quis confessus non fuerit, tenetur cum primum commode potest confiteri, ut communis & vera sententia docet. Qui prævidet infra annum se impediendum fore, tenetur prævenire confessionem. Qui confessus est omnia peccata quæ memoriæ occurrunt, si postea recordetur peccati mortalis obliti, tutius erit intra annum illud confiteri, licet plures negent. Idem dicendum de eo qui propter justam causam scienter omittit. Tenetur enim cum primum commode potest illud confiteri. Quoniam præceptum totum annum respicit, & qui non potest in una anni parte, tenetur in altera parte illud implere.

V. QUÆST. II. *An præceptum impletur per confessionem invalidam?* RESP. Affirmarunt olim nonnulli, quorum opinio damnata est ab Alex. VII. in hac thesi: *Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.* Qui facit confessionem voluntarie nullam, non suscipit sacramentum. Præceptum autem divinum jubet, ut suscipiatur sacramentum. Præceptum vero ecclesiasticum determinat ut suscipiatur semel in anno.

C A P U T III.

*De illis qui huic præcepto subjecti sunt,
& de causis excusantibus.*

I. QUÆST. I. *Quo ætatis anno tenentur pueri confiteri?* RESP. Communis & vera sententia docet, cum primum istis affulget rationis lumen, quod circiter septennium contingit. Prudentia tamen, & patientia Parochis, & Confessoribus opus est ut discernatur quandonam pueri isti apti sunt ad præceptum implendum. Plures tum patresfamilias, tum Parochi, & Confessarii negligentes sunt in hac puerorum instructione. Ceteri quoque fideles omnes sive viri, sive feminae, sive senes, sive juvenes huic præcepto subjecti sunt, nemine, neque ipso summo Pontifice excepto.

II. QUÆST. II. *Quanam sunt cause ab hoc præcepto excusantes?* RESP. I. Est impotentia physica, quando omni adhibita diligentia Confessarius reperiri nequit. Impotentia quoque moralis, quando nempe absque gravissimo incommodo reperiri Confessarius non posset. Regula præcisa hujusce impotentia moralis præscribi nequit. Iter unius & alterius diei excusabit puellam, secus hominem. Quare prudentis arbitrio hoc relinquitur. Vix hoc accidere potest in regionibus nostris, ubi Confessarii abundant.

III. Grave periculum famæ, honoris, vel fortunæ excusat quoque ab istius præcepti observantia: quia lex ecclesiastica cum tanto periculo non obstringit. Detrimentum tamen famæ, vel honoris, quod subire debet apud Confessarium, qui de te optimam conceperat opinionem, te non excusaret a præcepto implendo.

IV. QUÆST. III. *Fidelis qui ignorat idioma confessarii, tenetur ne confiteri per interpretem?* RESP. Negat communis & vera sententia, præceptum ecclesiasticum obligare

tum tanto onere. In articulo vero mortis divinum præceptum urgere etiam per interpretem ad confessionem mihi videtur valde probabile, & est doctrina S. Thomæ in *suppl. q. 9. ar. 3. ad 2.* Immo probabilius mihi videtur Sacerdotem in peccato mortali existentem, & volentem celebrare præcepto divino obstringi ad confessionem per interpretem prudentem & probum, si adsit. Scio plurimos Theologos oppositum docere; sed ratio quam produnt, non videtur convincere. Supplendum, inquit, est per contritionem justificantem. At isti ipsi Theologi docent contritionem donum esse adeo rarum, ut nolint eam esse necessariam ad confessionem: & nunc illam obviam omnibus perhibent. Detrimentum famæ quod opponitur, nullius est momenti. Nam æque interpretes, ac Confessarius sigillo sacro obstringuntur. Quid quod communiter homines sua peccata communicant aliis, nulla urgente necessitate? Et ut in tuto collocent salutem suam, divinumque præceptum impleant, famæ detrimentum opponunt? Verum hoc raro contingit: idcirco longiorem non postulat discussionem.

V. Mutus, qui nequit voce, debet per nuntius, aut scripturam confiteri, ut probabilior, & communior sententia docet.

VI. QUÆST. IV. *Quæ pœna impostæ sunt omittentibus implere præceptum annuæ confessionis?* RESP. Jure communi nulla pœna imponitur ipso facto incurrenda. Nam in cap. *Utriusque sexus* solum arcentur transgressores ab ingressu Ecclesiæ, & ab ecclesiastica sepultura post judicis sententiam. Plures tamen Episcopi in suis diocesisbus ferunt excommunicationem ipso facto incurrendam in transgressores hujus præcepti, vel utriusque, confessionis, & communionis. Quam excommunicationem incurrunt etiam illi qui faciunt confessionem voluntarie nullam. Pueri tamen ante annum decimum omittentes hoc præceptum excommunicationem non contrahunt. Huic excommunicationi subjectæ sunt meretrices, quia tenentur se se convertere.

C A P U T IV.

De communione paschali.

I. QUÆST. I. *Datur ne præceptum communionis paschalis?* RESP. Adfirmant omnes catholici, latumque est in Concilio Lateranensi cap. *Utriusque se-*

xus. Hoc præceptum obligat solos fideles baptizatos. Hæretici huic præcepto subditi sunt, quatenus redire in Ecclesiæ sinum astringuntur. Antiquitus infantes statim post Baptisma sacram recipiebant Eucharistiam; & hæc disciplina, quæ pluribus obtinuit sæculis, solum post XIII. penitus exolevit.

II. In præsentia disputant Theologi, quo anno ætatis accedere pueri ad communionem teneantur. P. Suarez cum pluribus aliis designat annum duodecimum. Quia sacramentum Eucharistiæ dignius est sacramento Pœnitentiæ: & hoc præ illo magis necessarium est. Verum mihi probabilius videtur tempus illud quod opportunum judicatur pro confessione, aptum esse pro communione. Immo facilius suadetur infanti adorationi, & fides Eucharistiæ, quam instruat pro confessione peragenda. Conceptionem doloris, & firmi propositi non adeo facile infantes percipiunt. Quare si circiter septennium vel octennium judicantur habiles pro confessione, habiliores erunt pro communione. Accedit quod hæc nostra sententia perspicue eruitur ex Conciliis Lateranensi, & Tridentino, & Cathéchismo Tridentino par. 2. n. 63.

III. QUÆST. II. *Qua anni parte urget hoc præceptum?* RESP. Ecclesiæ initio communio quotidiana erat: deservescente fidelium caritate fuit trina, & tandem unica sub præcepto. Tempus præcepti istius implendi est paschale, ut ex Lateranensi colligitur: *Ad minus in Pascha*. Paschatis nomine quindecim dierum spatium comprehenditur. De consilio tamen Confessarii ultra tempus paschale differri observantia hujus præcepti potest, ut omnes fatentur. Quare si Confessarius non deprehendit pœnitentem satis dispositum pro obtinenda absolutione, differre illam potest donec eundem ex certis moraliter signis contritum agnoscat. Qui vero absque consilio Sacerdotis omisit communionem sive ex impotentia, sive ex malitia, sive ex oblivione, cum primum potest, implere communionis paschalis præceptum astringitur, ut communior, & probabilior sententia docet.

IV. QUÆST. III. *An qui prævidet se non posse infra intervallum paschale communionem suscipere, teneatur illam anticipare?* RESP. Negant Suarez, Azorius, Reginaldus, Ghetius, Leander, & alii apud ipsum. Contraria sententia mihi probabilior est. Quoniam dum præceptum in primis jubet substantiam actus, deinde circumstantiam ejusdem, si u-

trum.

trumque impleri nequit, saltem ponenda est actus substantia. Porro quod primum imponit mandatum, est communio semel in anno. *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Secundario vero præscribit circumstantiam temporis paschalis. Ergo qui prævidet non posse se hanc circumstantiam exequi, tenetur prævenire, & anticipare communionem, ut observet substantiam, & quod primum præceptum imponit. Idem dictum est de præcepto annuæ confessionis. Similiter qui prævidet circa meridiem impediendum fore ab audiendo Sacramento, tenetur cum potest summo mane Sacrum audire.

V. QUÆST. IV. *An qui indigne communicant, hoc præceptum impleant?* RESP. Sententia adfirmans damnata ab Alex. VII. fuit, ut patet ex thesi supra rescripta.

VI. Excommunicari, & interdicti excusantur a sumptione Eucharistiæ, dummodo ipsi in causa non sint cur a censuris non absolventur. Si autem ipsi sua contumacia obicem ponunt ne absolvantur, tunc ipsi peccant contra hoc præceptum.

VII. Quilibet parochianus tenetur in sua propria parochia communionem sumere, aut a libi de licentia proprii Parochi. Sacerdotes tamen celebrantes in quacumque Ecclesia impleant hoc præceptum. Regulares & in mortis articulo, & in tempore Paschatis suis familiaribus, & servitoribus in suis Monasteriis, & locis a Parochorum jurisdictione exemptis administrare valent Eucharistiam. Item contendunt nonnulli, posse Regulares tempore paschali secularibus administrare Eucharistiam pro præcepto implendo, & adducunt privilegia Nicolai V. & Julii II. Sed privilegia hæc commentitia mihi sunt, nec in Bullariis reperiuntur. Idcirco rejicienda omnino sunt tamquam praxi universali contraria; sicuti rejicienda est opinio docentium, in articulo mortis posse Regulares administrare laicis Eucharistiam per modum Viatici. Allegata quippe privilegia Pauli IV. apocrypha sunt. Solum Parocho deficiente, Regulares, & singuli Sacerdotes administrare in articulo mortis viaticum fidelibus valent.

VIII. Advenæ, & peregrini qui ad proprias Parochias redire nequeunt, Paschatis tempore satisfaciunt præcepto communionis paschalis in quacumque Ecclesia sive Regularium, sive aliorum Sacerdotum, si susci-

piant Eucharistiam a Sacerdotibus facultatem habentibus illam administrandi. Plura alia dicuntur de sacramentis Pœnitentiæ & Eucharistiæ.

DISSERTATIO IV.

De decimis quinto Ecclesiæ præcepto impositis.

CAPUT I.

Decimarum notio, origo, & solvendarum obligatio.

I. QUÆST. I. *Quid sint decime, & quænam earum origo?* RESP. Decima est illa fructuum pars quæ quotannis Ecclesiæ ministris persolvitur. Decima nuncupatur, quia est omnium bonorum mobilium, sive fructuum jure quæstorum pars decima. Decimarum origo quamcumque legem scriptam antecedit. Abraham quippe ante legem Mosaicam decimas solvit Sacerdoti Melchisedech. Lex enim ipsa naturalis suggerit alendos esse Sacerdotes divino cultui applicatos, & pro populo apud Deum precantes, & intercedentes peccatorum remissionem. Lex autem positiva, seu scripta definivit hanc alimentorum quantitatem debere esse decimam bonorum mobilium partem.

II. QUÆST. II. *Quos sunt decimarum genera?* RESP. Tribuuntur communiter in reales, personales, & mixtas. Reales, seu prædiales solvuntur de fructibus prædiorum, agrorum, vinearum, pratorum, hortorum, arborum, domorum locatatum, silvarum. Prædia, alia quæ semper fuerunt culta; alia quæ vocantur *novalia*, quæ nempe ex hominum memoria ante culta non fuerunt. Personales sunt quæ solvuntur ex bonis propria industria, puta militia, negotiatione, scientia, officio, & quavis alia arte acquisitis. Mixte partim reales sunt, partim personales. Prædiales dividuntur in majores, quæ de frumento, vino, & oleo solvuntur; & in minores, quæ de vitulis, agnis, pulvis, butyro, caseo, leguminibus, & hortorum fructibus offeruntur. Tandem alia ecclesiastica, quas ministris Ecclesiæ pro eorum sustentatione populus solvit; alia laicales, quæ ex concessione Ecclesiæ a laicis percipiuntur.

III. QUÆST. III. *An jure tantum ecclesiastico decime in lege gratiæ solvantur?* RESP.

RESP. Sermo est de decimarum quantitate, quam Canonistæ aliqui contendunt esse juris divini. Quam opinionem omnino falsam improbant Theologi plures defendentes hanc quantitatis determinationem esse juris ecclesiastici. Quamobrem consuetudine abrogari posset debitum decimarum, si alia via provisum ministris Ecclesiæ esset. Quia cessante titulo, cessat debitum. Titulus decimarum est sustentatio ministrorum. Ergo si aliunde ministri haberent unde viverent, jam cessaret titulus decimarum. Verum hoc nunquam eveniet. Consuetudo dumtaxat obtinet quod decimæ solvantur ex his rebus, non item ex aliis.

IV. QUÆST. IV. *Quinam solvere decimas debent?* RESP. Omnes fideles baptizati vi juris communis per se loquendo, nisi aliquo fruuntur privilegio, ad solvendas decimas astringuntur. Heinc infideles, Turcæ, Judæi, ceterique qui baptizati non sunt, decimarum oneri non subjiciuntur, si sermo sit de decimis personalibus. Nam si infideles prædia possiderent in provinciis subjectis Principibus christianis, decimas pendere tenerentur, quæ talia prædia consequuntur. Summus Pontifex, & Episcopi decimas personales solvere non tenentur. Pontifices vero solvere decimas prædiales tenentur de illis terris, & fundis, quos possident titulo patrimonii privati temporalis. Quoniam onus istud reale est prædiis annexum, solvendum illis Parochis intra quorum territorium prædia constituta sunt. Idem potiori jure dicendum de Episcopis est. De prædiis Episcopatus solvere decimas non debent, sed solum de prædiis quæ titulo hereditatis possident. Idem quoque dicendum de Parochis & Curatis est. Clerici simplices tenentur decimas solvere tum personales, tum reales. Quoniam decimæ personales debentur ratione sacramentorum, quæ Clerici a Parochis suscipiunt. Duplici titulo lucrari Clerici valent, nempe spiritali Missam celebrando, aut defunctorum cadavera sepeliendo &c. & de his solvere decimas non astringuntur; & temporalis, seu profano, & de his quæ hac industria lucrantur, offerre decimas tenentur. Pauperes gravi, vel extrema necessitate laborantes a decimarum solutione liberi sunt. Qui vero sunt in communi paupertate, non eximuntur a decimarum solutione, sicuti non liberantur a pendendo Regi tributo. Cavendum autem est ne effingatur paupertas gravis ubi non est.

V. Regulares vi suorum privilegiorum exempti sunt a solvendis decimis non solum de novalibus, sed etiam de aliis terris ante & post Concilium Lateranense acquisitis propriisque sumptibus cultis, ut communis sententia docet, & aperte declaratum est in textu cap. *Audientiam*. De terris vero traditis colonis colendis solvere decimas tenentur, dum coloni propriis sumptibus terras excolunt. Contendunt Salmanticenses, exemptos esse Regulares etiam a pendendis decimis de illis prædiis quæ ipsi Religiosi conducunt, aut in emphyteusim accipiunt, propriisque sumptibus, aut manibus excolunt, & adducunt ex Garcia privilegium Martini V. cuidam Ordini concessum, & per communicationem ad ceteros Ordines amplificatum. Hæc communicatio utpote odiosa & noxia juri Parochorum, rejicienda est. Quare dicta opinio Salmanticensium, & aliorum plurium non mihi videtur vera.

CAPUT II.

De quibus rebus decimæ tam personales, quam prædiales, quove tempore solvi debeant.

I. QUÆST. I. *De quibus lucris solvende decimæ personales sint?* RESP. De omnibus proventibus per industriam acquisitis decimæ solvendæ vi juris communis sunt, ut omnes Canonistæ, & Theologi docent. Quare omnes mercatores, milites, advocati, notarii, judices, venatores, piscatores, artifices, famuli, & ancillæ, de lucris, & mercede acquisita ad decimas tenentur. De turpi vero lucro, ut de meretricio, Ecclesia non recipit decimas, ne videatur peccato consentire.

II. Recensitæ decimæ, quæ vi juris communis debentur, vi oppositæ consuetudinis omnes abrogatæ sunt, & nullibi jam solvuntur. Si alicubi tamen solvantur, patriæ mos servandus est.

III. QUÆST. II. *De quibus rebus decimæ prædiales solvendæ sunt?* RESP. Vi juris communis Ecclesiæ decimæ debentur de omnibus terræ fructibus, etiam de pratis, de pascuis, de lino, canapo, de auri, argentique fodinis, de proventibus domorum, molendinorum, clibanorum; verum hodie de his omnibus, aliisque decimæ non penduntur. Quare cujuscumque patriæ consuetudo servanda est.

IV.

CAPUT III.

De primitiis.

IV. QUÆST. III. *An peccent qui decimas non solvunt?* RESP. Solutio decimarum, quibus aluntur Ecclesiæ ministri, est actus iustitiæ, & quatenus Deo offeruntur, est actus Religionis. Quare qui easdem defraudant, peccant tum contra iustitiam, tum contra Religionem.

V. QUÆST. IV. *Lata ne sunt aliquæ pœnæ contra defraudantes decimas?* RESP. Latam esse pœnam excommunicationis, quam ipso facto incurrunt, docet Rebuffus, cuius opinio falsa est, ut ex Tridentino sess. 25. cap. 12. colligitur. *Qui decimas aut subtrahunt, aut impediunt, excommunicentur; nec de hoc crimine, nisi plena restitutione secuta, absolvantur.* Non ergo decimarum defraudatores sunt ipso facto excommunicati, sed excommunicari jure valent. Huic enim pœnæ contumacia præire debet. Qui fructus non decimatos furatur, ad restitutionem tenetur, sicut & illi qui comburunt segetes, ceterosque fructus terræ.

VI. QUÆST. V. *Quibus Ecclesiis, & personis solvendæ decimæ sunt?* RESP. Olim solvebantur cœtui clericorum, quorum distributor erat loci Episcopus, qui Ecclesiæ ministris easdem distribuebat. Facta bonorum distributione, jure communi hodierno solis Parochis decimæ debentur. Olim Episcopis Quarta debebatur; sed vi juris hodierni nulla decimarum portio Episcopis solvitur. Quando vero prædia non sunt alicui Ecclesiæ adnexa, vel sunt adfixa Ecclesiæ cathedrali cujus Parochus sit ipse Episcopus, tunc huic solvendæ decimæ sunt.

VII. Ut paucis rem perstringam, fideles diligentes & prompti sint in decimis reddendis juxta consuetudinem hodiernam cuiuscumque patriæ, ut mercedem a Deo recipiant, qui in præmium etiam temporale terras secundabit, ut cap. 3. Malachias Propheta spondet. *Inferte omnem decimam in horreum, & sit cibus in domo mea: & probate me super hoc, dicit Dominus, si non aperuero vobis catarractas cœli, & effudero vobis benedictionem usque ad abundantiam, & increpabo pro vobis devorantem, & non corrumpet fructum terræ vestræ: nec erit sterilis vinea in agro, dicit Dominus exercituum. Et beatos vos dicent omnes gentes: eritis enim vos terra desiderabilis, dicit Dominus exercituum.* Peccant fideles decimarum solutionem omittentes; sed gravius peccant ministri Dei quoties eisdem decimis abutuntur, quoties quod victui, & vestitui superest, non distribuunt pauperibus.

I. **M**ultiplex primitiarum significatio. 1. Temporis initia prodit, ut inquit Rom. 8. S. Paulus: *Nos ipsi primitias spiritus habentes.* 2. Dignitatem quamdam præfert, & peculiarem bonitatem, ut fructus terræ selectiores, & præstantiores. Primitiæ, de quibus nunc sermo est, sunt primi fructus agrorum, & arborum, qui Deo offeruntur, de quibus S. Thomas 2. 2. q. 86. fufe loquitur.

II. Primitiæ a decimis distinguuntur, quod hæ in ministrorum Ecclesiæ sustentationem, & pauperum subsidium exhibeantur; illæ vero in grati animi argumentum pro acceptis beneficiis Deo offeruntur.

III. Omnes fere gentes naturali lumine persufæ aliquid frugum Deo offerre in more habent, ut advertit Angelicus *loc. cit. a. 4.* In veteri lege fuisse præceptum a Deo impositum filiis Israel de primitiarum oblatione, aperta Scripturarum testimonia declarant, ut habetur *Exod. c. 22. & 23.*

IV. In lege gratiæ jus divinum non imponit solutionem primitiarum: fuit olim præceptum ecclesiasticum, sed nunc consuetudine abrogatum est experientia teste.

V. Oblatio ad Deum relata comprehendit sacrificium, decimas, primitias, easque res omnes quas fideles sponte in divinum cultum conferunt. Quæ vero liberaliter Dei ministris donantur in sustentationem, oblationes proprie nuncupantur. Oblationes quæ a fidelibus fiunt, soli Parocho debentur, siue fiant intra, siue extra Ecclesiam. Similiter oblationes factæ sacris imaginibus in facellis aliquibus pertinent ad Parochum illius parochiæ in qua sunt imagines. Item si imago sit depicta in pariete alicujus domus, per quam patrare Deus miracula vellet, oblationes eidem factæ ad Parochum attinent. Si plura de primitiis scire cupis, consule S. Thomam *loc. cit. & Tom. 5. Theol. Christ. lib. 3. diss. 2.*

LIBER VIII.

DE OFFICIIS HOMINUM, SEU DE ACTIBUS
HUMANIS, ATQUE DE LEGE TUM NA-
TURALI, TUM POSITIVA: ITEM
DE VITIIS, ET PECCATIS.

DISSERTATIO I.

De officiis hominum.

CAPUT I.

De officiis voluntariis, & liberis.

I. QUÆST. I. *Quid sit officium voluntarium?* RESP. Est actus a principio intrinseco procedens cum cognitione finis. Primæ particulæ distinguunt motum voluntarium a motu per vim, aut per artem productum, seu a motu violento, & artificiali, qui a principio extrinseco proficiscitur. Ultimæ particulæ cum cognitione finis preste accipiendæ sunt prout cognoscitur finis ut finis, seu ut bonum movens voluntatem, & ut respectum explicans ad mediorum proportionem cum eodem fine. Heinc actiones brutorum non sunt voluntariæ: quia licet ab intrinseco manent, carent tamen cognitione comparante finem cum mediis.

II. QUÆST. II. *Quotuplex voluntarium?* RESP. Multiplex. Aliud in actu, quod est actio ipsa egrediens a principio intrinseco cum cognitione finis; aliud in potestate, quatenus in voluntate continetur. Tribuitur deinde voluntarium in elicito, quod a voluntate immediate producitur; & in imperato, quod voluntate imperante ab aliis potentiis efficitur. Rursus voluntarium aliud directum, quod voluntatis reali influxu producitur; aliud indirectum, seu interpretativum, quod ex omissione, qua non impedit quis, cum possit & teneatur, resultat. Tandem voluntarium aliud perfectum, aliud imperfectum; aliud necessarium, aliud liberum. Necessarium duplici ex capite oritur: aut ex perfectissima cognitione summi boni clare visi, & possessi, ut est amor beatorum; aut ex imperfectissima apprehensione finis, ut est brutorum appetitio necessaria, & imperfecte voluntaria.

III. Omissio non est voluntaria absque omni actu voluntatis vel præcedente, vel comitante. Ut omissio sit vitiosa, antecedat præceptum seu debitum illam evitandi

oportet. Absque præcepto tamen voluntaria esse potest, & meritoria, ut patet in omissione nubendi, vescendi cibis delicatioribus, aliisque similibus.

IV. QUÆST. III. *Quot sint involuntariæ causæ.* RESP. Quatuor. 1. Violentia, 2. metus, 3. concupiscentia, 4. ignorantia. Violentia parit involuntarium, cum vis extrinsecus inferuntur ad violentiam: alterum, quod principium vim inferens sit extraneum; alterum quod qui vim patitur, resistat: si enim indifferens esset, vim non pateretur.

V. QUÆST. IV. *Quomodo ea quæ fiunt ex metu, sint involuntaria?* RESP. Metus est mentis trepidatio instantis periculi causa. Alius merus iustus, qui grave malum probabiliter objicit menti, & dicitur cadens in virum constantem, quia etiam viri fortes ejusmodi metu percelluntur. Gravitas metus a diversitate etiam personarum sumitur. Metus qui respectu viri levis est, respectu mulieris, vel pueri potest esse gravis. Metus dupliciter se habere potest respectu agentis timidi: vel tamquam causa moraliter movens ad agendum, vel omittendum; vel concomitanter, quando revera non est causa cur homo agat, vel omittat; sed tantum comitatur actionem, quæ fit cum metu, sed non ex metu.

VI. Responsio communis ad quæsitum est. Ea quæ fiunt ex metu, simpliciter sunt voluntaria; sunt vero involuntaria secundum quid, ut fuse cap. 2. q. 6. art. 6. explicat S. Thomas. Hinc contractus celebrati ex metu, jure naturæ sunt validi, quia voluntarii simpliciter, & liberi.

VII. QUÆST. V. *Quæ fiunt ex concupiscentia, sunt ne involuntaria?* RESP. Concupiscentia duplex: altera antecedens, quæ præcedit voluntatis actum, estque ejusdem causa; altera consequens, quæ actionem voluntatis consequitur. Hæc non diminuit, sed augeat voluntarium actionis quam consequitur. Concupiscentia vero antecedens potest diminuire voluntarium quatenus liberum est, quia obscurare, dum vehemens est, iudicium potest, & diminuire ejusdem indifferentiam, atque adeo malitiam. Ceterum illa voluntarium ut voluntarium præcisum a libero non minuit, sed augeat, ut docet loc. cit. art. 7. Angelicus.

VIII. Ignorantia antecedens & invincibilis aufert voluntarium, & liberum, secus ignorantia consequens, & vincibilis. Hæc minuire, minime tollere voluntarium potest.

Ve.

Verum quia de ignorantia fufe egimus supra, ideo ab eadem nunc abstinemus.

IX. QUÆST. VI. *Quid requiritur ut voluntas libere agat?* RESP. Si plura de libertate cupis, lege Tom. 6. lib. 1. diff. 1. cap. 6. Paucis nunc rem expediam. Tria requiruntur ad libertatem: 1. ut voluntas sit activa, tum seipsam, tum ceteras facultates movens ut causa princeps; 2. ut sit indifferens ad agendum, & non agendum, ad agendum hoc, vel illud; 3. ut plenum suum actionum dominium habeat, sive istæ elicitæ sint, sive imperatæ. Vera hæc omnia sunt; sed quia vera istius indifferentiæ notio, & unde dimanet, non explicatur, idcirco perpetuæ lites fervent. Quoniam dum voluntas & a se, & a Deo ad operandum determinata infallibiliter operatur, & fieri nequit ut non operetur, præsupposita libera determinatione, clamitant multi veram libertatis notionem ignorantes, liberam non esse voluntatem: quia indifferens non est, inquit, ad eliciendum actum contrarium. Dico, numquam voluntatem sua privati libertate, nisi auferatur iudicii indifferentia, quæ est radix proxima libertatis. Indifferentis autem iudicii causa est immaterialitas, seu spiritualitas animæ, ut 1. 2. qu. 17. art. 1. ad 2. S. Thomas docet. Clarius rem explico. Ratio voluntati objectum proponit bonum finitum, & limitatum, quod æquare ejusdem voluntatis amplitudinem nequit. Si bonum finitum est, ergo cum indifferentia proponitur ab intellectu iudicio, atque adeo acceptari, vel respui a voluntate potest. Præter hoc primum iudicium proponens bonum cum indifferentia, intervenit aliud quod practicum appellatur. Quoniam in qualibet actione deliberata quædam syllogistica ratiocinatio occurrit, ut ista. Bonum amandum est: hoc est bonum: ergo amandum. Secunda propositio expendi solet, quia de prima nemo ambigit. Et expensis in utramque partem rationibus evincensibus hoc revera bonum esse, & conveniens hic & nunc voluntati, iudicium practicum decernit tale bonum esse eligendum. Nec quidquam præiudicii inferitur libertati, quod post media proposita cum indifferentia eligenda, peracta consultatione voluntas certo eligat bonum per iudicium practicum determinatum. Quoniam libertas confurgit ex collectione actuum, & consultatione præcedente hoc practicum iudicium, quod infallibiliter voluntatis operatio libere consequitur, ut perspicue S. Thomas q. 24. de verit. art. 2. explicat. Unde

legitime sequitur, posita indifferentia iudicii, libertatem perfectam integramque consistere. Quoniam si iudicii indifferentia causa proxima libertatis est, fieri nequit ut, consistente hac iudicii indifferentia, non consistat libertas. Clarius mox hoc patebit.

X. QUÆST. VII. *Utrum ex parte solius objecti proficiatur voluntatis necessitas?* RESP. Quia multi diversas, variasque libertatis notiones sibi effingunt, idcirco lites, & jurgia fervent. Plurimi considerant libertatem veluti balancem inter duo pondera, quasi in æquilibrio ad alterutram partem, seu in quadam indifferentia sola subjectiva ad utrumque extremum. Sub hoc aspectu bruta ipsa libera dicenda forent, cum certum sit in iisdem indifferentiam subjectivam ad fugam, & prosecutionem reperiri. Præ oculis ergo semper habenda est vera & germana libertatis notio, sita in ratione proponente bonum cum indifferentia jam explicata. Hæc autem indifferentia auferri nequit, nisi duobus modis. Primo si ratio ipsa tollatur, ut contingit in amentibus. Secundo si bonum infinitum clare visum proponatur, quod æquet, & superet ipsam voluntatis amplitudinem. In his duobus casibus libertas perit. Homo in amentiam lapsus eandem omnino indifferentiam subjectivam voluntatis retinet quam ante amentiam habebat. At quia ratione ordinate proponente objecta caret, libertate destitutus est.

XI. Hinc evidentissime consequitur voluntatem humanam ratione descripta ornatam a sola infinita bonitate objectiva clare visa necessitatem posse suscipere. Quoniam hæc sola infinita bonitas indifferentiam auferit iudicii, cum expleat, & superet voluntatis sphaeram. Ergo quacumque morionis efficacia Deus præveniat, & prædeterminet voluntatem nullam eidem imprimit necessitatem. Quid? Numquid Deus imprimere necessitatem voluntati nequit? Valeret sane, sed libertatis causam, nempe iudicii indifferentiam destruendo. Ceterum usque dum ratio, & indifferentia iudicii non auferuntur, illæsa consistant libertatis jura necessum est. Qui enim vult primum, & alterum velit oportet cum eodem indivulso conexum. Hæc autem indifferentia iudicii tolli non potest nisi per claram infiniti boni visionem. Bonum enim finitum, & limitatum inferius est voluntatis capacitate, & latitudine: idcirco cum indifferentia ad illud respuendum, & amplectendum ab intellectu proponitur. Quocumque igitur auxilio, quantum

tum vis efficacissimo Deus moveat voluntatem, promoveat, & prædeterminet; nullam necessitatem imprimere eidem valet, nisi vel auferat iudicii indifferentiam, vel eidem proponat bonum infinitum clare visum. Quid igitur jurgantur, quid clamitant gratiam naturæ efficacem libertatem lædere? Clamores isti, & oppositiones ex ignorantia notionis libertatis humanæ proficiuntur. Invidiam conflare student huic voci *prædeterminatio* doctrinæ S. Augustini oppugnatores, comparantes hominem a Deo prædeterminatum homini catenis ligatum: quo nihil ineptius, nihil inscitius excogitari potest. Sed omnes istorum oppositiones proficiuntur, ut dixi, ex veræ libertatis humanæ notionis ignorantia. Si enim Deus intrinsecus voluntatem movet, ut de fide certum est, profecto, cum sit primum movens, illam præmoveat oportet. Mover vero illam auxilio non versatili, non ductili in utramque partem, & ab humana voluntate determinabili, alioquin voluntas esset primum determinans; sed auxilio, & gratia sanante, & determinante ad bonum. Et quo gratia hæc efficacior est, eo liberior voluntas evadit. Impossibile enim est ut voluntas necessitatem recipiat ex parte principii operantis, nisi tollatur iudicii indifferentia. Hoc autem iudicium indifferens Deus non modo non tollit, sed lumine cælesti perfundit, perficitque ut discernere bonum a malo queat, & sub hoc iudicio indifferenti sua efficacissima, & potentissima gratia voluntatem erigit, sanat, determinatque.

XII. Heinc est quod Lutherus, Calvinus, & Janſenius destructum blasphemarunt liberum arbitrium per primum peccatum Adami. Unde consequitur istorum errore posito voluntatem humanam semper necessario agere, quocumque auxilio etiam versatili moveatur, quemadmodum bruta destituta ratione, atque adeo libertate. Si plura cupis, lege *Tom. 6. lib. 1. Diff. 1. c. 6.* De his enim nunc plusquam satis.

XIII. QUÆST. VIII. In quo sita est harmonia & ordo actuum humanorum? RESP. Duplex ordo in animæ nostræ officiis distinguitur, intentionis nempe, & executionis. Actio prima est *finis cognitio*: nil quippe volitum, quin præcognitum. Hanc consequitur *simplex volitio*, quæ etiam velleitas, seu actio languida vocatur. Succedit postea *finis intentio*, quæ finem spectat, ut est ratio volendi media. Intentioni succedit *consilium* situm in ratiocinio intellectus prædici, media, quibus finis obtinetur, explorantis. In

hoc iudicio includuntur duo actus, nempe *inquisitio* mediorum, & *iudicium*, quo eorumdem mediorum utilitas, & convenientia cum fine iudicatur. *Consilium* agendorum summopere inculcat Scriptura: *Ego sapientia in consilio habito*: Prov. 8. *Consilium* sequitur *voluntatis consensus*, quo proposita media approbantur. Post voluntas unum præ alio medium eligit, quæ actio *electio* nuncupatur. Electionem comitatur *imperium*, jubens mediorum executionem. Imperio succedit *usus activus* voluntatis. In hoc usu difficultas sita est. Postremus & nonus actus est *fructio finis*, in quo voluntas sistit, & sibi complacet.

CAPUT II.

De actu humanorum moralitate.

I. QUÆST. I. Sita ne est actuum humanorum moralitas in libertate, an in denominatione extrinseca? RESP. Omnes docent libertatem præcedere moralitatem, tamquam ejus fundamentum, & causam effectricem. Actio enim quæ libera non est in hoc statu viæ, nec bona esse valet, nec mala. Hæc autem moralitas in ordine, & conformitate ad regulas morum sita est, ut Angelicus 1. 2. q. 18. a. 8. docet.

II. Hæ morum regulæ duæ sunt: altera extrinseca, quæ est lex æterna Dei; altera intima, quæ est mentis ratio, sive practicum dictamen.

III. QUÆST. II. Unde actus morales speciem capiant? RESP. Ab objecto. Si objectum absolute spectetur, actio ab eodem sumit bonitatem genericam. At nullum reipsa reperitur objectum quod non sit in aliqua specie constitutum: idcirco ab eodem actio suscipit suam specificam bonitatem, vel malitiam, quæ sunt duæ moralitatis species.

IV. Objectum & finis operis eodem recidunt, & pro eodem habentur. Finis operis intrinsecus eleemosynæ est pauperum levamen, simulque est objectum quod præbet primam speciem moralitatis. Heinc dicitur actionem speciem capere a fine, videlicet operis. Ut vero actio digna sit præmio æterno, dirigi debet ab operante in finem æternum, nempe Deum. Præter hanc primam essentialē bonitatem, vel malitiam occurrunt aliæ bonitates, vel malitiæ accidentales, quæ a circumstantiis suam speciem recipiunt majorem, aut minorem. Hujusmodi circumstantiæ sunt sequentes:

Quis,

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Quis personæ conditionem, seu gradum designat. *Quid* indolem actionis determinat. *Ubi* loci circumstantiam prodit, puta locum sacrum. *Quibus auxiliis*, nempe quibus instrumentis usus peccator est. *Cur* actionis finem significat. *Quomodo* qualitatem præferat actionis. *Quando* temporis horam designat.

V. Idem actus successive potest esse bonus, & malus, secus eodem tempore. Quare si quis furetur ut det eleemosynam, furtum illud semper est malum, quin honestari queat a fine bono. Malitia quippe quæ est ex objecto, utpote essentialis, ineptum reddit actum ad suscipiendam bonitatem ex fine. Commune axioma est: sæpe sunt bona mixta malis, & mala mixta bonis. Non desunt Theologi qui hoc in eodem actu evenire contendunt; ita ut idem actus bonus sit ex objecto, malus ex fine. Quæ sententia penitus falsa est. Sunt sæpe mala mixta bonis, & contra, quia plures interveniunt actus.

VI. QUÆST. III. *Utrum dentur actus indifferentes in individuo?* RESP. Dari actus indifferentes ex objecto, & specie sua, adfirmat communis sententia. Disputatur solum utrum in individuo detur actus indifferens ab homine deliberante agente. Negat S. Thomas 1. 2. quæst. 18. art. 9. & tota ejus schola, atque celebriores Theologi. Plura sunt divinarum Scripturarum testimonia quæ negant hanc individualement, ut sic loquar, indifferentiam, præcipiuntque omnia in finem honestum dirigenda. Inquit enim 1. Corinth. 10. S. Paulus: *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*: & Christus Jesus Matth. 22. ait: *Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii*.

VII. Ratio evidens id quoque evincit. Omnis actus dicitur humanus qui ab homine deliberante agente elicitur. Homo enim, ex quo ratione præditus sit, tenetur operari propter finem honestum. Porro aut bonus, aut malus finis est. Si bonus, bona; si malus, mala erit actio.

VIII. Sententiæ oppositæ patroni negant hoc luculentissimum S. Thomæ principium. Sat enim est, inquit, hominem agere propter commoditatem naturæ, & voluptatem sensuum. An licitum non erit appetitui humano suis frui actibus, auribus cantus sua-

vitæ, & instrumentorum sonitu, oculis florum varietate, palato ciborum sapore delectari? Hanc doctrinam damnavit Innocentius XI. *Comedere, & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem, non est peccatum, modo non obstat valetudini: quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui*. Altera quoque thesis in hac materia ab eodem Pontifice proscripta est: *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum caret culpa, ac defectu veniali*. Postremo omnis locutio otiosa mala moraliter est, ut Christus ipse testatur. Illud autem est verbum, vel opus otiosum quod aut honesta intentionis rectitudine, aut justa necessitatis, vel convenientiæ ratione caret. Ergo omnis actio, vel locutio in honestum finem non directæ, otiosa, atque adeo in die judicii punienda est. Ergo nulla actio reipsa datur quæ spectatis omnibus indifferens sit.

DISSERTATIO II.

De lege tum naturali, tum positiva.

CAPUT I.

De lege in communi. Unde suam repetat originem. Ejusdem notio, & divisio.

I. **JUS** pro lege, & lex pro jure usurpatur. Lex, seu jus est norma & regula actuum humanorum. Jus illud tribuitur in *naturale*, & *positivum*. Positivum in *divinum*, & *humanum*. Illud in *sacrum*, & *profanum*. Profanum in illud quod est omnibus commune, & dicitur *jus gentium*, & in illud quod *civile* nuncupatur. Civile aliud *publicum*, quod est publica auctoritate institutum, & respicit publicam utilitatem, & coalescit partim ex præceptis naturalibus, partim ex placitis gentium, quod idem fere est ac *universale*, quod omnes fere gentes, & civitates comprehendit. Aliud vocatur *particulare*, quod unam gentem & populum, ut Atheniensem, Romanum, Germanum, Venerum &c. spectat.

II. Hanc legis notionem tradit 1. 2. quæst. 90. art. 4. S. Thomas. Est *ordinatio*, inquit, *rationis ad bonum commune ab eo qui curam communitatis habet, promulgata*. Ordinatio hæc præcipiens est, ex quo lex a consilio distinguitur. Particula *ad bonum commune* legem a præcepto distinguit. Ultima particula requirit legitimam potestatem in eo qui legem condit, promulgatque.

III. Acriter Theologi disputant, sit ne lex intellectus, an voluntatis actus. Verum disputatio hæc nullius momenti est. Nos cum S. Thoma, ejusque schola ad intellectum pertinere asserimus.

IV. Promulgandam legem esse, docent omnes, ut obligandi vim obtineat. Porro juxta legum diversitatem varia reperitur promulgationis ratio. Lex æterna promulgatur divina illustratione. Lex naturalis lumen est in hominum frontibus signatum. Lex divina positiva modo promulgatur interna revelatione, qua Deus multa Prophetis manifestavit; modo exteriori solemnitate, ut lex Mosæica in monte Sinai, & lex evangelica in die Pentecostes.

V. Promulgatio hæc conditio necessaria est. De modo promulgationis dissident auctores, num videlicet in sola Regia, an in singulis provinciis fieri debeat. Si praxis spectetur, leges Conciliorum in singulis diocesis promulgari solent. Hoc tamen non impedit quominus leges pontificiæ Romæ solemniter promulgatæ obligent omnes continuo, ac subditi moraliter certi sunt legem Romæ promulgatam esse. Principes supremi lege justa, & legitime promulgata cogere subditos valent ad talem legem acceptandam: quoniam inquit *ad Romanos* 13. S. Paulus: *Omnia anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi a Deo. Quæ autem sunt a Deo, ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.* Peculiari vero ratione summus Pontifex, potest leges ferre, non expectato consensu, & justas leges singulari obligatione acceptare subditi fideles astringuntur.

VI. Notanda propositio damnata est ab Alex. VII. in hac thesi: *Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a Principe promulgatam.* Legem non acceptatam invalidam evadere docet nonnemo, unde infert non peccare eum qui contra eandem operatur. Etiam hic error proscriptus est.

VII. QUÆST. UNIC. *Sit ne in Deo lex æterna, & quid sit lex ista?* RESP. In qualibet Republica bene instituta reperitur legislator, qui omnia administrat in bonum commune. Deus autem est supremus Princeps totius universi, qui sua indefectibili & immobili lege omnia dirigit, & disponit. Istius autem legis notionem tradit 1. 2. q. 93. a. 1. S. Thomas inquit: *Lex æterna dicitur ratio divine sapientie, secundum quod est di-*

rectiva omnium actuum, & motionum creaturarum in ordine ad bonum commune totius universi. Dupliciter accipi hæc lex potest. Primo pro ipsa passiva creaturarum directione; & hoc in sensu temporanea, non æterna lex est. Secundo active ex parte Dei; & sub hoc respectu æterna est in Deo existens.

CAPUT II.

De lege naturali, & præceptis in eadem contentis. De ejusdem immutabilitate, & dispensatione.

I. QUÆST. I. *Quid sit lex naturalis?* RESP. Sub duplici considerari aspectu potest, hominis, & Dei. Respectu hominis duplicem proferat respectum: alterum objectivum, qui est ordo ille qui ipsis rebus inheret, de quo infra; alterum formalem ipsi intellectui hærentem, & est lumen illud quo ordo ipsis rebus affixus cognoscitur. Respectu Dei auctoris legis naturalis duplex quoque in eadem lege respectus concipitur: alter objectivus, qui est ipsa essentia divina, idea archetypa & exemplaris omnium ordinum, rerumque creaturarum; alter formalis, qui est ipsa æterna ratio, qua Deus suam infinitam essentiam, omnesque ordines, & rerum relationes cum eadem necessario connexas contemplando, omnia decernit, præcipit, aut vetat juxta ordinem, relationem, aut repugnantiam cum eadem sua essentia.

II. Aliqui pro eodem accipiunt legem naturalem, synderesim, & conscientiam; quæ tria tamen maxime differunt. Nam lex naturalis est ordinatio rationis nobis a Deo impressa; synderesis est lumen quo ipsam divinam ordinationem cognoscimus; conscientia vero est practicum dictamen intellectus, quo legem ipsam applicamus, & judicamus quid hic & nunc agendum sit. Synderesis versatur circa ipsa principia generalia absque ullo discursu, quæ ignorare nemo valet, ut bonum est amandum, malum fugiendum. Conscientia contra medio syllogismo practico suas elicit conclusiones. Heinc tot conscientiarum, quot homines. Lex vero naturalis eadem semper est.

III. Lex naturalis non est habitus proprie acceptus, neque potentia, neque actus; sed propositiones universales, non enuntiativæ, ut sunt propositiones intellectus speculativi, sed intellectus practici, præcipientes bonum, & vetantes malum. Hæ propositiones,

nes, seu hæc dictata sunt nobis insita ab ipso Deo, suntque participationes legis æternæ Dei; & quamquam habitus, non sunt, fixæ tamen sunt, constantes, & immobiles. Lex ista eo spectat ut hominem imbuat in cognitione veri practici, non meditandi, sed exequendi.

IV. Ex pictura delineata legis naturalis hæc ejusdem notio, seu descriptio colligi potest: *Lex naturalis est rationis practica in bonum commune ordinatio, menti nostræ a Deo indita, eaque præcipientis, aut vetans quæ lumine naturali cognosci possunt.* Descriptio ex iis quæ dicta sunt, patet. Quælibet lex est rationis practica ordinatio in bonum commune. Legis autem naturalis differentia propria est quod menti nostræ a Deo impressa sit, & quod ea præcipiat, aut vetet quæ lumine naturali cognoscuntur. Hæc lex naturalis in nobis participativa lex est secundaria, & proxima, quæ dirigit operationes nostras per conformitatem ad primam regulam, nempe ad legem æternam Dei, ut 1. 2. q. 71. a. 6. ad 4. docet S. Thomas.

V. QUÆST. II. *Utrum detur homo exlex, & an bonitas, & turpitudine insint rebus ante omnem legem formalem?* RESP. Homo natura sua exlex nuncupatur qui nulla lege ante suam liberam determinationem obstringitur, sed ei pro ratione & lege fiat sua voluntas. Hominem hunc repugnare asserimus, quia ante ejus liberam determinationem insunt intrinsecus rebus, seu officiis bonitas, aut malitia. Bonum situm in ordine est, remque cui inest, perficit. Malum in recessu ab ordine residet, eandemque rem inficit. Si res omnes ante quamcumque legem formalem indifferentes essent, homo natura sua esset exlex: quia obligatione conformandi actiones suas ad res ipsas ordine directas minime astringeretur. Obligatio enim connexio est actionis cum ordine rebus ipsis hærente.

VI. Ut luculentius hunc ordinem concipias, omnia cum Angelico revocanda sunt ad unum. Hoc primum unum est divina natura, quæ Dei intellectum, & voluntatem præcedere concipitur, & est rerum omnium fons, & exemplar. Omnia creata ad hanc divinam naturam, tamquam ad primam normam, essentialem ordinem, & subjectionem exprimunt. Deus hanc suam essentialiam contemplans videt quæ necessariam connexionem cum eadem habent, & hæc ut honesta probat, & præcipit: videt similiter illa quæ cum eadem pugnant, & hæc

Tom. I.

ut turpia seu mala improbat. Hæc sunt prima principia.

VII. Hinc sponte & necessario consequitur, homines constitutos in aliqua remotissima insula, absque ullo superiore, vel Principe dirigente, non esse ex leges, sed omnes subiectos esse ordini isti, qui omnia in principium primum dirigit, eosque homines subicit huic naturali ordinationi, quæ bonum commune spectat. Singuli itaque homines quocumque in loco constituti, licet Principe carerent, essent subiecti legi naturali, & illorum quisque evitare deberet ea quæ huic legi repugnant, & exequi ea quæ ordini sunt conformia. Nemo alterum lædere jure posset; & laesus deberet patienter perferre injuriam, nec quidquam agere deberet quod hunc ordinem turbaret. Hæc omnia servanda essent, sola naturali lege spectata. Quid quod Adamo primo homine creato legem Deus tulit, qua naturalem confirmavit, implevitque hominum animis? Omnes autem homines a Deo creati huic divinæ legi subiecti sunt: & ea omnia exequi naturali, & divino jure astringuntur quæ homines ipsos Deo conjungunt, eosque mutuo pacificos, & benevolos efficiunt. Si plura cupis, lege Tom. 6. lib. 1. diff. 2. Disputant auctores num hæc bonitas, aut malitia ante omnem legem fundamentalis sit, an formalis. Veram disputationem tanti non est ut discussionem nostram nunc postulet.

VIII. QUÆST. III. *Quæ præcepta continentur in lege naturali?* RESP. Lex naturalis plura continet præcepta, quæ ab uno tamquam a prima radice pendent. S. Thomas 1. 2. q. 94. a. 2. omnia revocat ad hoc primum principium: *Quodlibet est, vel non est.* Itaque quod primum menti occurrit, est esse, seu ens. Et primum quod voluntati se se offert, est bonum. Primum igitur principium in genere appetibile est istud: *Bonum amandum, malum fugiendum.* Ex hoc primo principio manant naturalia præcepta in primis, quæ propriæ vitæ conservationem spectant, removentque opposita. Huc pertinent præcepta comedendi, sobrietatis servandæ, & abstinendi ab iis quæ sunt noxia sanitati. Altera inclinatio hominis speciem suam propagandam spectat. Heinc oriuntur præcepta quæ matrimonii officia, & prolis educationem respiciunt. Tertia inclinatio rationis naturam consequitur, unde manant omnia mandata quæ Dei cultum, & proximi societatem moderantur. Heinc primæ tabulæ præcepta, quæ cultum Dei, vota, &

S

jura-

juramenta custodienda præscribunt. Reliqua secundæ tabulæ mandata de honorandis parentibus, de homicidiis, de vago concubitu, de adulteriis, de furtis, de mendaciis, de pravis desideriis vitandis, fugiendisque, sunt pariter ipsi naturæ insita. Alia præcepta tum universalis, tum particularia ad Decalogum revocantur, vel tamquam principia in conclusionibus, vel tamquam conclusiones in suis principiis.

IX. QUÆST. IV. *Lex naturalis est ne immutabilis?* RESP. Præcepta juris naturalis sunt diversi generis. Alia sunt quæ humanum consensum præsupponunt, quo constituto, surgit naturæ jus, quod in pactis, in promissionibus, in contractibus, in juramentis, in votis, ceterisque resplendet. Huc quoque pertinent præcepta quæ bonorum proprietatem respiciunt. Gentium quippe consensu rerum partitio investita est, quæ posita, jus naturæ vetat, quempiam invitum suis bonis spoliari.

X. His constitutis respondeo, aliqua præcepta juris naturæ ita esse immutabilia, sibi constantia, & firma, ut semper, & in quocumque casu obligent, ut, *Deus est colendus, non mentiendum, non pejerandum, non falsum testimonium dicendum, non calumniandum, non odio habendum: servanda justitia, amplectendæ virtutes, temperate vivendum.* Hæc, & similia præcepta nullam excipiunt circumstantiam, nullamque subeunt mutationem. Alia sunt præcepta juris naturæ secundaria, quæ absolute spectata similiter immutabilia sunt, sed circumstantias excipiunt, quarum ratione id prohibent quod tali circumstantia sublata præcipiunt. Hæc quoque præcepta sunt in se immutabilia, quia eadem semper absolute aut præcipiunt, aut vetant; sed non præcipiunt, vel vetant sub hac aut illa circumstantia. Dicuntur hæc præcepta mutabilia quatenus sub hac aut illa circumstantia non obligant. Verum hæc non est mutatio proprie dicta. Quoniam ab æterno semper verum fuit, depositum absolute esse reddendum, non esse vero reddendum sub hac aut illa circumstantia: homicidium esse licitum publica auctoritate justum, illicitum vero privata auctoritate patratum: illicitum furtum, licitum vero in tali circumstantia. Hæc igitur præcepta dicuntur mutabilia non in se, sed ratione circumstantiarum; seu circumstantiæ mutantur, non præcepta: & ab æterno verum fuit quod sub hac circumstantia non obligant, sub altera obligant.

XI. Lex itaque naturalis sita est in ordine rerum, & officiorum ad essentiam divinam, ideam archetypam omnium ordinum, & naturalium, quæ indissolubili nexu cum eadem conjunctæ sunt. Porro ordinem hunc antecedere rationis signo vel ipsam divinam voluntatem, dictum supra est. Lex ergo naturalis absolute, & in se ipsa cujuscumque variationis, & dispensationis experta est. Tota mutatio quæ contingere potest in præceptis sive primariis, sive secundariis, nullo modo afficit ipsam legem naturalem, sed circumstantias quæ mutantur. Quare jure hæc mutatio vocatur *materialis*, secus *formalis*.

XII. QUÆST. V. *Quæ sunt naturæ juris, possunt ne aliqua potestate dispensari?* RESP. Primum certum est nullam potestatem humanam posse ab hac naturali lege dispensare, quia nullus inferior dispensare in lege superioris valet. Lex autem naturalis superior est omni humana potestate tum laica, tum ecclesiastica. Ergo huic potestati subiecta minime est.

XIII. QUÆST. VI. *Potest ne Deus sua absoluta potestate dispensare in aliquibus juris naturæ præceptis?* RESP. Adfirmant plures absolute respectu cujuscumque juris naturæ præcepti: alii ajunt, posse dispensare Deum in præceptis secundariis, secus in primariis: alii denique defendunt, dispensare posse in solis præceptis remotis, seu quæ sunt conclusiones remotæ juris naturæ. Sed his opinionibus missis, cum S. Thomas dico, in nullo juris naturæ præcepto fieri posse ut Deus revera dispense. Dispensatio enim est solutio a lege, quæ manet, & obligat alios. At fieri nullo modo potest ut Deus licentiam impertiat agendi contra legem naturalem, quæ in his circumstantiis in quibus dispensat, vigeat urgeatque. Quoniam actio opposita legi naturali sua natura mala est. Ergo probari a Deo nequit. Lege S. Thomam 1. 2. q. 100. a. 8. Omnia præcepta juris naturæ dirigunt homines, ut ordinate se gerant erga se ipsos, erga Deum, & erga proximum. Hic autem ordo non excipit dispensationem.

XIV. Opponunt, quemlibet legislatorem posse dispensare in legibus a se latis. Ergo & Deus dispensare a lege naturali a se lata potest. Responsio patet ex dictis admissa hypothese quod Deus creare voluerit universum, quod non creare absolute poterat, cum omnia quæ extra ipsum sunt, libere producat, necessitate hypothetica manante ex sua
infi-

CAPUT III.

De lege positiva divina.

infinita perfectione, astringitur ut omnia producat juxta ordinem, quem in signo rationis antecedente suam divinam voluntatem exprimunt cum sua divina essentia, & recta ratione, ut dictum est.

XV. Opponunt. Deum reipsa dispensasse ut Abraham perimeret filium suum, ut Samson conficeret semetipsum, ut Israelitæ vasa Ægyptiorum surriperent. Responsio ex dictis patet. Plura, quæ ut adverti, sunt juris naturæ præcepta quæ varias suscipiunt circumstantias, in quibus præcipiunt quæ absolute vetant, & vetant quæ absolute præcipiunt. At hæc ipsa mandata sunt in se immutabilia, & solum eorum materia subest variis circumstantiis, in quibus illa præcepta excipiunt, & ab æterno exceperunt ejusmodi casus. Deus autem supremus ordinis naturalis conditor comprehendit casus omnes in quibus officia humana aut conveniunt, aut pugnant cum fine ultimo. Lex naturalis vetat occisionem injustam privata auctoritate peractam, secus justam, quæ publica potestate jubetur. Occisio innocentis Isaac Deo litanda gloriam Dei promovebat. Bona Ægyptiorum subiecta erant Dei dominio, sicut & Samsonis vita. Si plura cupis, lege *Tom. 6. lib. 1. diff. 2. cap. 14.*

XVI. QUÆST. VII. *Quid sit jus gentium?*
RESP. Est jus medium inter jus positivum, & naturale. Gentium jus nuncupatur, quod omnium gentium, vel plurimarum consensu invecum est. Hinc omnes fere gentes, nulla sive Principum, sive subditorum facta distinctione obstringit. Gentium nomine non intelliguntur omnes populi barbari incogniti, aut stupidæ nationes, quæ morum honestate destitutæ brutalem vitam ducunt; sed gentes culturæ, moratæque, quales semper fuerunt plurimæ, ut gens Judaica, Græca, Ægyptiaca, Europea, & præsertim Romana. Consensio istarum gentium non fuit verbis expressa, sed tacite, & reipsa consenserunt in certas fixas regulas; ut inire societatem, sancire fœdera, agere commercia, celebrare contractus, plectere fraudes, & dolos. Porro has leges tacito consensu firmatas *jus gentium* appellamus. Aliqua quæ ad jus gentium attinent, scriptis consignata sunt, ut illa quæ fœdera, pacta, & cetera id genus spectant. Dividi solet jus gentium in affirmativum, & negativum. Hoc jus mutationi obnoxium est. Jus istud obligat in conscientia plus & minus juxta materiæ gravitatem.

I. **L**Egi naturali succedit lex voluntaria in divinam, & humanam tributa. Pauca nunc de divina. Prima lex scriptis consignata, quam Deus mundo intimavit, est mosaica. Præcesserunt utique multa præcepta indita in cordium humanorum tabulis. Præceptum intimavit Deus Adæ in statu innocentie. Post Adæ lapsum aliqua alia Deus præscripsit quæ spectant sacramentorum usum, quo tam adulti, quam infantes mundarentur a peccato originali. Item ante diluvium quædam animalia munda, quædam immunda reputata fuere.

II. Post legem mosaicam Deus per Filium suum unigenitum legem evangelicam promulgavit: quæ lex *novæ* appellatur, quod renovet homines, Deique filios constituat gratiæ dono. Appellatur etiam *Testamentum*, seu *pactum*, quo nobis Deus suum Filium donavit. Lex evangelica differt a mosaica, quia hæc ordinata fuit ad novam, a qua perficienda erat. Mosaica lex erat servitutis, & timoris; evangelica lex libertatis, & amoris. Præcepta legis evangelicæ tribuuntur in classes tres. Alia *moralia*, quæ juris naturæ sunt, & ad illud revocantur, quæque Christus non instituit, sed clarius explanavit, ab erroribus quibus hominum pravitate implicata erant, purgavit, atque consiliorum præsidio munivit. *Ceremonialia* alia sunt, seu sacramentalia, quæ Christus ipse instituit, abrogatis quæ a mosaica lege præscripta erant. Alia tandem sunt *fidei* præcepta, quæ prius umbris, & figuris involuta erant, quæque Christus nova luce perfudit, atque declaravit. Quare quæ prius ante Christi adventum confuse, & implicite credebantur, nunc expresse credenda sunt. Præcipuum discrimen legis mosaicæ ab evangelica est quod hæc vim justificandi, & sanctificandi continet, secus illa, ut S. Paulus *ad Galat. cap. 2. docet. Scientes autem, quod non justificatur homo ex operibus legis nisi per fidem Jesu Christi; & nos in Christo Jesu credimus ut justificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis: propter quod ex operibus legis non justificatur omnis caro.*

CAPUT IV.

De lege positiva humana.

§. I.

Legum humanarum fundamentum
humana societas.

I. **A**n tequam legis humanæ notionem, & effectus explico, paucis ejusdem fundamenta exponam. Legum itaque humanarum fundamentum societas est. Prima humana societas est *conjugal*, maris & feminae sobolis procreandæ causa inita. Hanc consequitur *paterna*: liberi quippe absque parentum subsidio vivere nequeunt. Ex debito parentum alendi filios oritur *potestas patria* in eosdem. Altera societas *berilis* nuncupatur, quæ est servorum cum dominis. Ex hac triplici societate *conjugal*, *paterna*, & *berili* coalescit societas *domestica*, seu familiæ, quæ spectato naturæ jure, perfecta quodammodo dici potest. Has quatuor societates consequitur altera, nempe *civica*, quæ perfectior ceteris est.

II. Homo ita est animal sociale ut sine societate consistere humanum genus non queat. Tolle societatem maris cum femina, & tota humana species evanescit. Porro ita connectæ sunt descriptæ societates, ut una alteram pariat. Hæc pauca indicasse sufficiat de fundamento legum humanarum. Admissa enim societate, sine qua consistere humanum genus nequit, necessario admittendæ leges sunt quæ societatem moderentur. Si plura aves, lege *Tom. 6. lib. 1. diff. 3.*

§. II.

De jure civili, publico, & privato.

I. **C**ommunis juris civilis publici finitio hæc est: *Jus est quod directe, & principaliter ad publicas causas, & utilitatem universalem constitutum est.* Tribuunt illud in antiquum, & hodiernum. Istius auctor est summa potestas, in imperio Imperator, in regno Rex, in principatu Princeps, in republica Magistratus. Hoc jus legale vocatur, cum sit vera lex. Quælibet respublica, immo quæque civitas non subiecta alicui suæ habet jura tum publica, tum privata.

II. Juris civilis privati notio hæc est: *Jus auctoritate supremæ Potestatis conditum, ad singulorum civium utilitatem immediate, & prin-*

cipaliter ordinatum. Per hanc finitionem jus civile privatum distinguitur a quolibet alio: a naturali, quod non pendet a voluntate humana; a jure gentium, quia istud non est alicujus civitatis, aut Principatus, sed omnium gentium; a jure publico, quod istud proxime, & per se ad publicam utilitatem dirigatur, unde singulorum utilitas manat: contra jus civile privatum directe singulorum commodum respicit, ex quo postea commune bonum, & publica utilitas coalescit.

III. Hoc jus privatum multiplex. Aliud vocatur *merum*, quod ex sola hominum voluntate pendet: aliud *mixtum*, quod jus naturale vel gentium includit. Rursus aliud *commune*, quod extenditur ad universum Principatum; aliud *particulare*, seu *municipale*, quod intra fines provinciæ, vel civitatis concluditur. Aliud est *scriptum*, aliud *non scriptum*.

IV. Juris civilis idea hæc est. Modo interpretatur juris naturalis, & gentium ambiguos casus; modo plura adjicit solo humano arbitrio, prout tali nationi, aut populo expedire judicat. Plura consuetudina ex jure naturæ, vel gentium deducuntur, quæ juxta mentium humanarum diversitatem in varias trahi partes queunt. Jus autem civile sensum definit in quo hæc ambigua accipienda sunt. Plura adjicit, ut illa jura magis confirmet.

§. III.

De jure canonico, seu ecclesiastico.

I. **C**anon vox Græca est quæ *regulam* latine significat. Jus itaque canonicum *jus regulare* est, quod regulis constet. Hac ratione etiam jus civile nuncupari canonicum posset, cum regulis constet. Verum usus obtinuit ut solum jus ecclesiasticum appelleretur canonicum.

II. Jus canonicum est *jus positivum ab Ecclesia catholica conditum, approbatumque, quo societas universalis Christi Jesu ad tranquillitatem, pacem, æternamque beatitudinem dirigitur.* Dicitur *ab Ecclesia conditum*, vel in Concilio generali congregata, vel a Romano Pontifice ejusdem capite approbatum, vel institutum.

III. Jus canonicum suam repetit originem ab Apostolis, qui pro Ecclesiæ regimine omnium primi Concilia celebrarunt. Plura alia pro Ecclesiæ disciplina constituerunt Apostoli non scripturis, sed cordibus impressa. Decursu temporis Ecclesiæ Pastores vel in Syn-

modis, vel extra plurimos ediderunt canones, & Pontifices summi plures constitutiones, bullas, & decreta, quæ in magnam creverunt molem; & decem circiter constituunt collectiones, quas recensere in præsens non vacat. Lege Tom. 6. lib. 1. diss. 4. c. 5.

CAPUT V.

*De potestate leges condendi, & de personis
eisdem subjectis.*

I. **O**Mnes Catholici fatentur, supremas Potestates facultate condendarum legum instructas esse. Christus Dominus legem Cæsaream de tributo pendendo observari præcepit. *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari.* Hac potestate pollent omnes Principes supremi, aliis non subjecti, in propriis principatibus. Disputant Jurispublicistæ, valeat ne Regina leges condere: & communiter affirmant, Reginam non conjugatam condere leges posse; non secus ac Regem. Si quidem qua ratione capax est Regni, eadem condere leges valet. Si conjugata Regina sit, multi contendunt ad maritum Regem transire ferendarum legum potestatem. Sed hæc opinio falsa mihi est. Jure quippe matrimonii non fit hæc translatio, nisi voluntaria pactio Reginæ accedat. Dare marito dotem uxor debet, secus suam hereditatem.

II. QUÆST. I. *Utrum Principes supremi æque ac subditi, subjecti legibus a se latis sint?* RESP. Subditi sunt legibus subjecti *vi coactiva*, qua cogi possunt ad earum observationem. Principes supremi subjecti sunt legibus a se latis *vi directiva*. Quando potestas condendi leges residet penes Rempublicam, seu communitatem, tum singula membra *vi coactiva* cogi ad observantiam queunt. Principes vero supremi, ut Pontifices summi, Imperatores, & Reges, & ceteri legum lattores astringuntur *vi directiva* servare leges a se latis, secus *vi coactiva*, ut docet S. Thomas 1. 2. q. 96. a. 5. ad 3.

III. Salmanticenses cum Bonacina, Azorio, Castropalao, aliisque, se numquam intellexisse ajunt, quod legislator queat per legem a se latam obligari, quia par in parem non habet potestatem. Lex autem est imperium superioris in inferiorem. Unde colligunt, legislatores ex sola convenientia, ex jure naturali orta, legum observationi obstringi.

IV. Hæc opinio mihi falsa est. Recta ratio supra omnes Principes, & legumlatores
Tom. I.

dominatur. Huic rectæ rationi parere omnes Principes supremi debent. Ab hac recta ratione omnes leges justæ manant. Hæc recta suprema ratio, quid bono communi expediat, quid repugnet, decernit, legesque condit. Hæc suprema ratio in terris parem non habet, sed omnibus supremis Potestatibus imperat, & dominatur. Principes itaque soluti sunt a lege coactiva, & pœnali in hac vita, secus in altera, quia subjecti sunt legi dirigenti. Peccant, & quidem graviter, si legem in materia gravi a se latam violent. Accedit quod subditi scandalum patiuntur, dum violari leges a Principe vident.

V. QUÆST. II. *Pueri septennales, infideles, amantes, ebrii subjecti ne legibus sunt?* RESP. Continuo ac pueris affulget rationis lumen, subjecti legibus sunt. Et quia communiter hoc evenit circiter septennium, ideo dicitur pueros septennales legibus subiectos esse. Infideles legibus ecclesiasticis subjecti non sunt, quia in eosdem Ecclesia jurisdictionem non habet. Amantes, & ebrii comprehensi sub lege sunt, sed ab actuali legis observantia excusantur ob amantiam, vel ignorantiam, vel infirmitatem.

VI. QUÆST. III. *Quomodo Clerici, peregrini, & advenæ subjecti sint legibus suæ patriæ, & locorum per quæ transeunt?* RESP. Clerici, sublato privilegio exemptionis, subjecti legibus civilibus sunt, utpote Reipublicæ membra. Hoc tamen non impedit quominus Clerici privilegio ecclesiasticæ immunitatis fruantur: quæ immunitas alicubi major, alicubi minor est.

VII. Peregrini dicuntur qui a loco proprii domicilii recedunt, animo redeundi. Vagi nullibi sedem fixam habent. Advenæ, & forenses in uno loco habent domicilium, in alio habitant. Certum est peregrinum, advenam, forenses ad aliquem locum accedentes animo ibidem perpetuo commorandi, continuo obnoxios esse ejusdem loci legibus. Idem dicendum quando majori parte anni ibidem commorantur. Certum quoque est servare eosdem debere leges contractuum, testamentorum, matrimoniorum solemnitates spectantes. Mihi quoque probabilius est ejusmodi peregrinos, & advenas servare debere leges loci per quem transeunt, etiam si ibi per unum & alterum diem maneant. Quoniam id expedit tranquillitati, paci, & optimo regimini. Adversa sententia quoad hoc exleges facit homines istos, cum non teneantur neque legibus suæ patriæ, neque legibus locorum per quæ transeunt.

VIII. Peccant, ut jam diximus supra, qui deliberato animo discedunt a proprio territorio ut declinent observantiam jejunii, aut diei festi: quia nemini sua fraus debet patrocinari. Aliæ similes quæstiunculæ solutæ sunt in explicandis præceptis jejunii, & festorum dierum.

C A P U T VI.

*De legum humanarum effectibus,
& vi obligandi.*

I. QUÆST. I. *Qui sunt legis effectus?* RESP. Primum legis officium est subditos bonos, virtuososque efficere. Alter effectus est subditos obligare ad ea præstanda quæ leges præscribunt. Leges autem jubent, vetant, permittunt.

II. QUÆST. II. *Quenam sit legis humanæ materia?* RESP. Sunt actus humani, qui præcipi, aut vetari possunt, quatenus aut conferunt, aut repugnant bono communi, quod lex unice respicit. Ea potissimum vetare leges humanæ solent quæ societatem turbant; leviora autem permittunt, ut graviora devitent. Actus indifferentes, ut indifferentes, non sunt materia legis: at quia in individuo nullus actus indifferens est, ideo quilibet actus indifferens secundum speciem, potest in hac aut illa circumstantia præcipi, aut vetari, quatenus conducit, aut repugnat bono communi.

III. QUÆST. III. *Valent ne legislatores humani sive ecclesiastici, sive civiles actus internos directe & absolute præcipere?* RESP. Adfirmant plures. Glossa cap. cogitationes dist. 1. de panis. Major in 4. dist. 12. q. 7. Pighius lib. 6. de Hierarch. c. 16. Adrianus in 4. qu. 4. Jacobus Latomus de Confes. secret. Medina, Rosella, Sylvius 2. 2. q. 104. Henricus a S. Ignatio tom. 2. lib. 16.

IV. Oppositam sententiam communiter defendunt recentiores Theologi. Quæ mihi videntur probabiliora, paucis expediam. Et primo dico, legislatorem ecclesiasticum, nedom civilem, præcipere hand posse actus mere internos directe, & per se lege coactiva coactione externa. Hanc sententiam conceptis verbis defendit S. Thomas 1. 2. q. 91. a. 4. quoniam de his potest homo legem ferre de quibus potest judicare. At judicium hominis de actibus internis esse nequit. Ergo hos præcipere directe & per se nequit lege cogente coactione exteriori. Hanc doctrinam utraque sententia admittit, & penes omnes communis est.

V. Illud in disputationem cadit, num legislator possit præcipere directe actus internos lege dirigente, coactione interna, idest obligante ad culpam, sublato judicio exteriori, & pœna. Mihi valde probabile est, posse legislatorem ecclesiasticum præcipere lege directiva actus mere internos in iis casibus in quibus judicaverit id consentaneum esse ad salutem æternam. Nam Princeps ecclesiasticus, ut distinguitur a civili, non solum exteriorem subditorum felicitatem, sed primo & per se spectat salutem animarum æternam. Huc enim spectat potestas quam Christus Ecclesiæ contulit: inquit enim Petro, ejusque successoribus: *Pasce oves meas*: Joan. 21. & Matth. 16. *Quæcumque ligaveris super terram, erunt ligata & in celis*. Animæ non solum exterius, sed interius quoque nutui indigent. Confirmat hoc Ecclesiæ mos. Innocentius XI. damnavit hanc thesim: *Non tenemur proximum diligere actu interno*. Nec reponas, Pontificem nihil hic præcipere, aut vetare, sed id tantum declarare quod naturali, & divina lege vetitum est: quoniam Pontifex præcipit ut interius omnes hanc doctrinam defendant. Alexander VII. damnavit quoque hanc thesim: *Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ*: & aliam similem damnavit Innocentius XI. de communione sacrilega. In his thesibus de interioribus actibus sermo est. Quid quod Tridentinum sess. 6. in præmio prohibet ne aliter credatur quam quod in suo decreto statuitur?

VI. Ratio quoque id evincit. Ecclesia moderatur societatem non modo civilem, verum etiam christianam, quæ ut talis ad finem supernaturalem tendit, cujus finis salus æterna est. Porro actus interiores media opportuna sunt ad hujusmodi finem. Ergo animarum pastor, cujus est animas in hunc finem dirigere, præfata jubere media valet. Et reipsa Ecclesia præcipit attentionem orationi necessariam. Et licet attentio hæc connexa sit cum exteriori oratione, non apparet cur Ecclesia præcipere non possit per horam, aut horæ medietatem interiori meditationem. Quod autem Ecclesia possit indirecte actus internos cum externis connexos præcipere, communior est Theologorum sententia.

VII. QUÆST. IV. *Obligat ne sub gravi lex humana?* RESP. Qui legem humanam violant, non modo contra hanc, sed adversus ipsam æternam legem peccant: quoniam Principes Dei nomine imperant. *Per me Reges*

ges regnant, & legum conditores iusta decernunt: Prov. 8. Omnis itaque vera lex ad culpam obligat, & ad pœnam. Quare constitutiones Ordinum regularium quæ ad culpam non obligant, sed ad pœnam, non sunt veræ leges. Nec propterea minus astringunt ad observantiam, non sub culpa, sed sub pœna.

VIII. QUÆST. V. *Leges injustæ parviunt ne obligationem?* RESP. Leges injustæ, quia contrariæ sunt bono divino, numquam observandæ sunt. Leges injustæ, vel quia excedunt limites potestatis legislatoris, vel quia opponuntur bono communi, licet nullam pariant obligationem, servandæ interdum sunt ad evitandum scandalum quod parere inobservantia posset.

IX. QUÆST. VI. *Unde colligenda sit gravis obligatio legis?* RESP. Ex voluntate legislatoris, & voluntas legislatoris ex ejusdem verbis, quæ prædunt imperium, & obligationem legis. Communiter legislator, ut manifestet suam voluntatem, adhibet sequentia verba, *Jubeo, mando, præcipio, volumus, decernimus, intendimus* &c. Obligatio vero sub mortali colligitur ex gravitate materiæ, ex verborum efficacia, ex pœnæ impositione, & his similibus. Prudens quippe legislator materiam gravem sub gravi, & levem sub levi obligatione imponit. Disputant Theologi, num legislator possit in materia gravi obligare sub levi. Sed disputationes istæ superflue sunt. Nam, ut dictum est, prudentis legislatoris est rem gravem sub gravi obligatione præcipere, & levem sub levi. Gravis materia esse potest vel in se, vel respectu finis.

X. QUÆST. VII. *Quid de lege pœnali dicendum est?* RESP. Lex pœnalis a pœna, quam imponit, nomen subit, & distinguitur a lege morali, quæ conscientiam obstringit, nulla adjecta transgressoribus pœna. Lex ista duplex. Altera simplex, & pure pœnalis, quæ nullo imposito præcepto solam pœnam imponit, ut si legislator dicat: *Si quis arma detulerit, tantum pecunie solvet*. Altera mixta, quæ præceptum, & pœnam includit. Pœnæ aliæ positivæ, ut pecuniarum solutio, flagellatio &c. aliæ privativæ, ut excommunicatio, irregularitas; aliæ tandem mixtæ, quæ ex positivis, & negativis coalescunt. Pœnæ aliæ temporales, aliæ spirituales, quæ bonis divinis privant.

XI. QUÆST. VIII. *Unde nam argui potest legem pœnalem mixtam obligare sub gravi culpa?* RESP. Leges aliæ ecclesiasticæ, aliæ civiles. Ecclesiasticæ quæ aliquid præscribunt

sub excommunicationis majoris pœna, semper obligant sub gravi culpa; illæ vero quæ solam minoris excommunicationis pœnam adjuvant, communiter non obligant sub gravi. Attendenda igitur est materiæ gravitas, vel parvitas, quæ legi subest. Nam si materiæ præscripta gravis sit, transgressio gravis erit; si materiæ levis, similiter levis erit violatio. Leges pœnales mixtæ in materia gravi obligant sub gravi culpa.

XII. Disputant Theologi, num lex mere pœnalis obliget sub culpa, an dumtaxat sub pœna adjecta. Plures recentiores propugnant legem mere pœnalem non obligare in conscientia. Hanc opinionem defendunt *Salmanticensis*, qui citant *Sanchez, Suarez, Castro-palaum, Bonacinam, Aravium*. Opposita opinio mihi est probabilior: quia Principes in materia gravi intendunt obligare totius potestatis conatu: pœnas quippe adjuvant, ut heinc subditi evidentius intelligant obligationis gravitatem. Lex enim quæ conscientiam non ligat, non est lex, ut dictum est supra.

XIII. Pœnæ latæ sententiæ inflicte a legislatore, si spirituales sint, subeundæ a transgressoribus sunt ante judicis sententiam; secus si sint *ferendæ* sententiæ. In hac tamen materia spectandæ sunt Tribunalium consuetudines. Pœnas quæ inhabiles reddunt homines ad aliqua bona, seu jura acquirenda, sive illæ adjectæ sint a jure canonico, sive a jure civili, incurri ante judicis sententiam, communiter Theologi docent. Quare beneficiarii, qui officium divinum non recitant, incurrunt pœnam restitutionis ante judicis sententiam. Similiter qui sponte resilit a contractu, subire pœnam conventionalem jure appositam debet ante judicis sententiam, ut mihi probabilius videtur. Si quidem conventio ista pœnalis quidam contractus est libero consensu celebratus. Sed quilibet honestus, ac iustus contractus non expectata judicis sententia executioni demandandus est. Ergo etiam dictus contractus conventionalis.

XIV. QUÆST. IX. *An leges in præsumptione fundatæ obligent in conscientia?* RESP. Duplex præsumptio. Alia juris, alia facti. Præsumptio juris ea dicitur quæ in tali aut tali contractu dignoscit periculum fraudis, damni, fallaciarum communiter occurrere: idcirco legem absolutam condit legislator, quæ talem contractum in omni casu vetat, quamquam in aliquo casu periculum illud non adesset. Præsumptio facti, quam etiam *definitionis* vocant, determinat in hoc particulari casu rem accidere: & ex hac suppositione iudex,

aut legislator decernit rem ita se habere, in quo iudicio tacita conditio includitur: *si factum re ipsa ita se habeat*. Quare si falsitas præsumptionis in foro exteriori probaretur, liber subditus a lege esset. Tridentinum prohibuit matrimonia clandestina ex præsumptione fraudum, damnorum &c. quæ communiter ejusmodi matrimonia consequuntur. Idcirco legem absolutam tulit, ut absolute talia matrimonia nulla sint, etiam si fraus nulla in aliquo matrimonio contingeret. Præsumptio juris non est proprie dicta præsumptio, quia lex quæ prohibet in omni eventu absolute aliquem actum, non innititur præsumptione, sed iudicio certo & absoluto.

CAPUT VII.

De lege tributorum.

I. QUÆST. UNIC. *Lex tributorum obligat, ne in conscientia?* RESP. Negant Navarrus, Medina, & alii: quorum opinio falsa est, & Dei verbo repugnans. Inquit enim Rom. 13. S. Paulus: *Ideo & tributa præstatis*. Ministri enim Dei sunt in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum; cui vestigal, vestigal. Rursus Matth. 22. *Reddite ergo quæ sunt Cæsari Cæsari*. Ratio naturalis id evincit. Tributa enim sunt patrimonialia, unde Principes sustentantur, & populos protegent, & defendunt. Populi siquidem conducunt Principes ad regendam moderandamque Rempublicam; & Principes locant suam industriam in regimine principatus, sicuti ministri, & famuli locant servitutem dominis suis pacto pretio. Jure ergo naturæ, nedum positivo lex tributorum obstringit subditos ad tributum solvendum.

II. Consuetudo opposita, quæ obtruditur, corruptela est. Injusta, inquit, sunt tributa. Quis est iustitiæ iudex? Numquid subditi? Numquid Principes injustitiæ rei sunt, dum quidquam præscribunt subditorum cupiditati adversum? Absit. In dubio, num iustum nec ne tributum sit, solvendum est: quia in dubio æquali pro Principis iustitia præsumendum est.

CAPUT VIII.

De lege irritante, & lege dubia.

I. **L**ex irritans non prohibet modo, verum etiam nullos efficit actus, Le-

gum latores autem & prohibere, & irritare actus valent. Lex irritans duplex, alia quæ re ipsa contractum irritat, nullumque ipso facto declarat. Altera quæ irritum declarandum decernit. Prior lex dicit: *Sit ipso facto nullus*: posterior dicit: *Si hoc modo fiat, abrogetur*. Prior ante, secunda post iudicis sententiam actum nullum facit.

II. QUÆST. I. *Lex irritans obligat ne in conscientia?* RESP. Adfirmant communiter Theologi: quia lex irritans vera lex est. Leges autem veræ, & iustæ obligant in conscientia. Ut autem cognoscatur, num lex irritet nec ne substantiam alicujus actus, consulenda sunt legis verba, & sincere interpretanda.

III. QUÆST. II. *Qui dubitat, existat ne lex an secus, liber ne a lege est?* RESP. Intrepide adfirmant Probabilistæ, dubitanti de legum existentia ab observanda lege liberum esse: idque probabilius esse definit P. Viva tom. 1. de leg. q. 4. a. 4. n. 2. quia, inquit, *in dubio melior est conditio possidentis*. Hoc loco indefectibilis regulæ, & primi principii constituunt Probabilistæ. Audi P. Carolum Casnedi Tom. 2. diff. 16. n. 179. pag. 510. sic fanthem: Ergo homo ex natura sua & pro priori ad omnem legem est liber libertate theologica, seu est liber ab omni lege. Ergo nisi lex certo probetur, cum possessio libertatis theologicæ sit certa, non potest homo ea spoliari. Ergo dubium de existentia legis, seu dubium de libertate, hic & nunc ab obligatione hujus legis particularis optime solvitur per possessionem libertatis universalis ab omni lege, in qua homo nascitur. Hæc doctrina rejicienda omnino est.

IV. Si in materia iustitiæ dubia esset agri possessio, quid tum? Numquid allegari tum potest pro inconcusso principio hæc regula: *Melior est conditio possidentis*? Nemo id asseruerit. Certa ergo sit oportet, & extra disputationem posita agri possessio, ut Petrus possessor contra adversarium Paulum, qui æquali jure potitur in agrum, super quo lis pendet, perseverare in possessione queat. Unde evincunt Probabilistæ, subditi evidentius possidere libertatem adversus legem? Non secus ac pisces, obmutescant oportet. Certo sciunt homines se libertatem habere. At quis iudex definivit, in dubio de legis existentia homines certo possidere libertatem adversus talem legem? Adfirmant Probabilistæ; negant Probabilioristæ hanc libertatis possessionem. Dubia ergo evidenter est hæc possessio libertatis, quam obtrudunt Probabil-

bilistæ. Ergo non bene allegatur illa, ut eximantur homines ab observanda præfata lege.

V. QUÆST. III. *Qui certus de lege, dubitat vero, an in hoc particulari casu subiectus legi sit, exemptus ne a lege est?* RESP. Mutuo pugnant super hac quæstione vel ipsi Probabilistæ inter se. Nam alii negant, ut Salmanticenses cum aliis, quia cum certus sis de lege, & dubites an tenearis in hoc casu, possidet lex. Ergo melior est conditio legis possidentis.

VI. P. La-Croix lib. 1. de leg. n. 589. q. 86. censum textit opinionum Probabilistarum mutuo pugnantium; & more suo eisdem lectionum arbitrio porrigit, ut beneficio *Probabilissimi* quisque quod sibi magis arridet seligat. Censum opinionum contrariarum rescripti ex hoc auctore Tom. 6. lib. 1. dist. 5. c. 7. ut cuique notum sit methodum probabilisticum propendere, ut mihi videtur, in purum putumque Pyrrhonismum.

VII. Ad quæstionem igitur propositam respondendo, præfatum dubitantem obstringi ad legis observantiam. Nam cum lex certa sit, possessio hoc in casu evidenter stat pro lege. Vera autem Doctorum tum Canonistarum, tum Theologorum regula est: *In dubio tutior pars est eligenda.*

VIII. QUÆST. IV. *An homines cum mortis, vel gravis damni periculo teneantur leges servare?* RESP. Quæ natura sua mala sunt, ut fornicari, mentiri, pejerare &c. obligant semper, & in omni casu. Quæ vero natura sua mala non sunt, sed ideo mala, quia vetita, absolute cum periculo mortis, aut gravis damni non obligant. Heinc observatio jejuniorum, festorum, abstinencia a carnibus die veneris, non obligant neque cum vitæ, neque cum gravis damni periculo. Tum dumtaxat hæc præcepta obligarent cum vitæ, vel damni periculo, cum eorundem transgressio cederet in contemtionem legis, vel scandalum aliorum.

IX. Lex humana sive ecclesiastica, sive civilis absolute non obligat cum vitæ, aut infamiae, aut amissionis bonorum periculo. Quisque tamen ex virtutis amore potest periculo mortis propriam vitam exponere. Quilibet Christianus caritatis amore inservire lue infectis valet: amore pudicitiae negligere verendorum curationem potest: donare tabulam in naufragio fratri pereunti, dummodo sincero virtutis amore id fiat. Ipsæ divinæ leges naturales suas exceptiones habent ob diversitatem circumstantiarum.

Lex naturalis vetat absolute furtum, homicidium &c. at in extrema necessitate defendendæ propriæ vitæ, aut alendæ non urgent.

CAPUT IX.

De necessaria intentione legis implendæ, & de observantia plurium præceptorum unico actu.

I. P Ræcepta legis alia sunt positiva, alia negativa. Hæc per cessationem ab opere vetito, illa per executionem operum, seu per actus positivos implentur. Duplex distinguitur actus voluntatis in lege positiva implenda: alter intentionis, quo voluntas intendit præceptum implere; alter imperatus, quo res præcepta executioni demandatur.

II. QUÆST. I. *Necessaria ne est aliqua intentio vel expressa, vel virtualis adimplendi præceptum, aut sufficit intentio ponendi rem præceptam?* RESP. Convenit penes omnes non requiri expressam intentionem legis implendæ. Præter hanc expressam intentionem aliam Theologi vocant interpretativam. Hanc illi habent qui deliberate e. g. Missam audiunt die festo, divinum officium recitant: isti absque alia intentione implent præceptum.

III. QUÆST. II. *Ut quis legem impleat, debet ne finem legis intendere?* RESP. Finis legis alius intrinsecus, & est ipsa res præcepta; alius extrinsecus, & est id quod legislator intendit. Sine primo consistere res præcepta nequit. Absque posteriore rei præceptæ substantia reperiri valet. Non est necesse ut quis finem extrinsecum legis intendat; sed sat est intendere finem intrinsecum præcepti, seu rem præceptam, quam eo ipso intendit quod deliberato animo eam executioni mandat. Si legislator expresse præciperet finem extrinsecum, puta jejunandi ad avertendum calamitatem, tum subditi conformare se deberent ad legislatoris finem.

IV. Actu vitioso non impletur præceptum. Accedit quis ad Ecclesiam ob finem ridendi, & contemplandi mulierem affectu venereo, & simul Missam audit. Actus istius substantia vitiosa est. Finis intrinsecus audiendi sacri est religiosum obsequium. Qui animo videndi amatis ad sacrum audiendum accedit, non religionis officium, sed veneris flagitium exercet. Ergo præceptum non implet. Impleret vero, si præcipue ad audiendum

dum sacrum accederet, & aliqua prava circumstantia inficeret non opus præceptum, sed ipsum auditorem.

V. QUÆST. III. *Impleri ne uno actu plura præcepta valent?* RESP. Plura præcepta iustitiæ uno actu impleri nequeunt; puta solvendi centum ex contractu, & restituendi quinquaginta ex furto debita. Certum quoque est plura præcepta quæ eandem materiam afficiunt, unico impleri actu posse: eadem quippe Missæ auditione satisfacis præcepto diei dominicæ, & præcepto alterius festivitatis eodem die recurrentis: Sacerdos unica officii recitatione satisfacit præceptis tum ordinis, tum beneficii. Certum similiter est posse superiorem aliquod præceptum imponere peculiari actu implendum. Edidisti votum jejunandi: Confessarius tibi imponit jejunium in culparum poenitentiam. Unico jejunio nequis utrique debito satisfacere; sed duo jejunia requiruntur.

VI. QUÆST. IV. *Satisfieri ne potest eodem tempore diversis præceptis?* RESP. Adfirmant communiter omnes, quando eodem tempore præcepta cadunt. Vales igitur eodem tempore & Missam audire, & horas canonicas persolvere: quia hæc duo præcepta eundem finem spectant. Si Confessarius imponat pro poenitentia tres Missas audiendas, non potes eodem tempore omnes simul audire a tribus Sacerdotibus. Falsa quoque est plurius opinio, qua asserunt, non peccare eum qui voluntarie impedimentum apponit ut liber a servanda lege sit. Qui enim impedimentum apponit ne lex fervetur, eodem animo vult legis transgressionem. Respondent adversarii, hunc non habere animum legis violandæ, sed liberandi se ab observantia legis. Callida, & versuta cavillatio hæc est. Lex enim quæ officium imperat, simul prohibet oppositionem obstaculi officium istud impediens: alioquin ludrica lex est. Peccant quoque contra præceptum qui non remouent, cum possunt sine gravi damno, impedimenta quæ obstant ne præceptum observetur.

VII. QUÆST. V. *Qui non potest totum implere opus præceptum, astringitur ne partem quam potest, exequi?* RESP. Adfirmant nunc omnes, quando dividuum præceptum est. Tunc autem dividuum est præceptum, cum partes separatim acceptæ fini a legislatore intento conducunt. Sic quia in qualibet horarum canonicarum recitatione, in abstinentia a carnibus, vel in unica comestura resplendet finis præceptorum; ideo servanda est pars,

quando servari non potest totum. Principium illud, *Major pars trahit ad se minorem*, proscriptum ab Innocentio XI. est in hac thesi: *Qui non potest recitare Matutinum & Laudes; potest autem reliquas horas, ad nihil tenetur: quia major pars trahit ad se minorem*. Quando duo occurrunt præcepta, quæ simul servari nequeant, præferri quod præstantius est, inferiori debet.

CAPUT X.

De legis cessatione, interpretatione, dispensatione & consuetudine.

I. QUÆST. I. *Utrum cessante fine legis in particulari, cesset lex?* RESP. Finis legis duplex, ut dictum est, unus intimus, extrinsecus alter. Primus est ipsa res præcepta, alter est intentus a legislatore. Quando actus præcepti natura sua honesti sunt, finis extrinsecus legislatoris conjungi solet cum fine intrinseco. Quando lex præcipit actus natura sua honestos, tunc consistit lex, etiam si cesset finis extrinsecus legislatoris: quoniam ipsa actuum internorum bonitas finis est præcipuus legis. Quando res præcepta est indifferens, pluresque sunt fines intenti a legislatore, ex quibus coalescit totus finis adequatus, deficiente uno fine particulari non cessat lex. Cum vero finis adequatus legis omnino cessat respectu omnium, cessat lex. Prohibita est communicatio unius civitatis ob pestis periculum vitandum. Sublato omni periculo pestis, cessat lex. Prohibitus est ingressus in talem domum ob mulierem malæ famæ. Hæc mulier alio abiit: tum cessat lex vetans ingressum in talem domum.

II. Non requiritur expressa declaratio Principis definientis legem cessasse, nec sufficit iudicium hujus aut illius particularis, ut dicatur legem cessasse; sed requiritur, ut docet Dominicus Soto, vel consuetudo, vel communis Reipublicæ consensus.

III. Falsa mihi est opinio asserentium, sat esse opinionem probabilem, qua iudicetur legis cessasse finem adequatum, ut lex ipsa amplius non obliget. Lex quæ firma possessione fruitur, sola auferri probabilitate nequit.

IV. Animadvertendum ex Cajetano est, finem legis cessare duobus modis posse. Primo *negative*, quando lex inutilis est bono communi; tamen si illam impleas, malum non est. Secundo *contrarie*, quando legis obser-

servantia in hoc casu vitiosa est, quem casum a lege exceptum esse docet S. Thomas.

V. QUÆST. II. *An cessante negative sine adæquato legis in particulari, cesset lex?* RESP. Adfirmat prior sententia, quam defendunt Henriquez, Navarrus, Ledesma, Diana, Viva.

VI. Recitata opinio falsa est mihi, & opposita vera, & sola probabilis, quam communiter defendunt Moralistæ. Ratio patet. Lex fertur propter bonum commune, & propter id quod communiter accidit. Hoc sine adæquato legis in commune vigente, numquam lex cessat in particulari, seu nullus particularis subditus exemptus a lege est. Quoniam lex non fertur propter particularem casum, sed propter id quod communiter accidit. Quare licet respectu hujus vel illius privati non eveniat malum quod lex vetat, non propterea cessat finis legis etiam respectu talis particularis: quoniam finis legis est obstringere omnes ad implendum, aut vitandum id quod communiter accidit.

VII. Tandem plura absurda contrariam opinionem consequuntur. Ea quippe admissa, omnes fere humanæ leges in nihilum occiderent. Siquidem quilibet pro suo ingenio, & affectu contenderet respectu sui legis finem locum non habere. Quisque diceret: Lex vetans theatra respectu mei non urget, quia nullam experior commotionem. Divites contenderent finem veritatis fornicationis non urgere respectu illorum, quia patrimonium habent, unde & concubinam, & prolem susceptam alere. Librorum hæreticorum lectionem, accessum ad moniales, delationem armorum, & plurima alia quisque sibi licita fore judicaret.

VIII. QUÆST. III. *Quid sit abrogatio legis, & quis abrogare eam valet?* RESP. Abrogatio de medio tollit legem promulgatam. Duplex est: alia *negativa*, qua lex desuetudine aboletur; alia *positiva*, qua lex lata revocatur, nova ejus loco substituta. Leges etiam justæ abrogari queunt, dummodo rationabilis & gravis causa occurrat. Et quando lex nova simul cum antiqua servari nequit, abrogata censetur, etiam si desit vox abrogationis. Qui fert legem, eam abrogare valet. Inferior legem superioris abrogare non potest.

IX. QUÆST. IV. *Quid sit legis interpretatio?* RESP. Interpretatio est declaratio legis, quæ duplex est: alia *authentica* dicitur, seu *jurisdictionis*, quæ a solo legislatore fit, & habet vim legis; alia *doctrinalis*,

quæ vi legis caret, & Doctorum judicio innititur. Quando legislator vetat legis suæ interpretationem, non licet Doctoribus eandem interpretari. Opposita opinio mihi falsa est, & superiorum jurisdictioni infesta.

X. QUÆST. V. *Quæ regulæ in interpretatione servandæ?* RESP. 1. Spectanda est legislatoris intentio, quæ est veluti legis anima. Verba autem sunt instrumenta, quibus legislator suam prodit intentionem. Quare verba intentioni, non verbis intentio subdenda est. Si intentio legislatoris ambigua sit, hærendum verbis est. 2. Quando idem sermo duas sententias exprimit, ea accipiat quæ rei agendæ aptior erit. 3. Quando legis verba ambigua apparent, interpretanda sunt juxta communem loci, & patriæ intelligentiam. 4. Quando de valore actus disputatur, sit nec ne validus, interpretanda lex est ut valeat actus, quia nemo præsumitur quidquam inutile agere velle, servatis tamen servandis, & præsertim verborum proprietate. 5. Lex in favorabilibus amplianda, in odiosis restringenda est. 6. Lex non extenditur ad casum non comprehensum ob similitudinem rationum; quando tamen est omnino eadem adæquata ratio, nisi quidquam in oppositum urgeat, extendenda lex videtur ad casum non comprehensum seu non expressum. 7. Lex generalis non extenditur ad casum non comprehensum ob rationum similitudinem, quantum ad poenam.

XI. QUÆST. VI. *Quid sit epikeja, & ubi ea locum habeat?* RESP. Epikia, seu epikeja est legis correctio, emendatio, & exemptio casus particularis, ob circumstantias, quæ si legislatori innotuissent, illum casum exceperet. In iis ergo casibus epikeja locum habet in quibus si lex servetur, peccatum committitur; ut si redderes depositum gladium illi qui in patriæ prodicionem illum verteret. Ne multa, tunc epikeja locum habet, ut perdocte more suo Cajetanus ait, cum finis legis cessat contrarie, idest quando legis observantia vitiosa evadit.

XII. Ut usus epikejæ licitus sit, non satis est quælibet probabilitas, sed requiritur, inquit 2. 2. *quæst.* 147. *art.* 4. S. Thomas, certitudo evidens.

XIII. QUÆST. VII. *Quid sit dispensatio a lege?* RESP. Est juris relaxatio ab habente legitimam potestatem ex justa causa facta. Differt ab interpretatione, & epikeja, quæ non sunt jurisdictionis actus, sicut dispensatio. Aliquando tamen dispensatio pro interpre-

pretatione accipitur. Sed dispensatio preste accepta actus est jurisdictionis. Includit interpretationem, quia dispensator expendere, & bene interpretari legem debet.

XIV. Ut subditus liber a lege sit, sat minime est ut præsumat superiorem fore dispensaturum. Dispensatio enim est vulnus legis, atque adeo odiosa: ergo restringenda, non amplianda.

XV. Dividitur dispensatio in partialem, quæ partem; & integram, quæ totam obligationem tollit. Item tribuitur in expressam, quæ verbis; & in tacitam, quæ signis exhibetur.

XVI. QUÆST. VIII. Unde colligi possit Prælatum velle dispensare? RESP. Quando superior præcipit actum qui exerceri absque dispensatione nequit; ut si Episcopus sciens te esse irregularem, super qua irregularitate dispensare valet, te promoveat ad sacros ordines, tecum dispensare præsumitur.

XVII. Solam taciturnitatem Prælati signum sufficiens esse dispensationis docent nonnulli. Sed illorum opinio mihi falsa est, quam rejiciunt communiter Theologi, & Canonistæ. Nam taciturnitas Prælati quid aliud prodit nisi permissionem? Nihil sane aliud, saltem certum, colligi ex ejusdem taciturnitate potest. Taciturnitas Prælati proficisci valet, & sapissime proficiscitur 1. ex negligentia, 2. ex nimia conniventia, 3. ex pusillanimitate, 4. ex ignorantia, 5. ex malitia, 6. ex studio vitandi scandali, 7. ex prævisione rebellionis subditorum. Ex aliqua harum causarum oriri taciturnitatem posse, nemo negaverit. Immo Patres omnes clamant, ex oscitantia, & negligentia Prælatorum disciplinæ oriri dissolutionem. Et ex istorum perniciofa taciturnitate mali subditi dispensationem a legibus colligunt.

XVIII. QUÆST. IX. Quibus competat dispensatio a legibus humanis? RESP. Potestas duplex: una ordinaria, altera delegata: illa annexa dignitati est, hæc impertitur ab eo qui dignitatem possidet. Qui legem tulit, dispensare ab ea valet. Pontifex dispensare in universa Ecclesia potest ab omnibus ecclesiasticis legibus justa occurrente causa. Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi dispensare in suis diocesis valent in legibus aut a se, aut a Synodis latis. Inferior nequit in legibus superioris dispensare absque ejusdem consensu. Legislator supremus potest cum dispensatione aliquid commutationis adungere.

XIX. QUÆST. X. Utrum licita, & valida

sit dispensatio absque justa causa data? RESP. Dispensationum necessitas ipsam legis naturam consequitur, quia lex quæ communiter accidit, spectat, secus casus particulares. Idcirco legum custodes pro casuum diversitate temperare legum observantiam debent. Ab extremis sibi cavere magnopere superiores debent, quod adeo difficile est ut Christus Luc. 22. exclamaverit: *Quis putas est fidelis dispensator, quem constituit dominus super familiam suam?* Peccant superiores, si nimium legum cortici hærent. Frequentius in laxitatis quam in rigoris extremum impingunt. Hostibus domesticis, nempe affectuum diversitate continenter obidentur.

XX. Salmanticenses tract. 11. cap. 5. part. 6. num. 66. defendunt, superiores non peccare mortaliter pro ingenio absque justa causa dispensantes in lege a se condita, præciso scandalo, & damno tertii. Concedunt tamen talem superiorem peccare venialiter.

XXI. Præfata opinio mihi falsa est. Sermo est enim de legibus graviter obligantibus. Porro Patres omnes, & graviores Theologi docent, peccare mortaliter superiores etiam supremos qui in legibus graviter obligantibus etiam a se latis dispensant absque justa causa. Dispensatores isti a Patribus vocantur proditores, infideles, destructores, & perditores universæ disciplinæ. Patrum autem, Conciliorum, aut canonum aliquis numquam pronuntiavit ejusmodi prodigos dispensatores sine justa causa peccare venialiter. Unde ergo recentes hauserunt hanc distinctionem in hac materia? Legumlatores etiam supremi subiecti legibus directivis sunt. Ridiculi autem subiectio esset, si dispensare pro ingenio possent. Omnis lex justa grave commodum confert communi bono. Ergo qui tali legi absque causa derogant, grave damnum inferunt Reipublicæ. Ergo graviter peccant.

XXII. Non modo illicitæ, sed etiam invalidæ sunt dispensationes istæ. Quoniam dispensationes sine justa causa concessas subreptitias, nullas, prævaricationes, & legum dissipationes Patres appellant. Innumera testimonia rescribere possem; sed unicum Concilii Tridentini ex sess. 25. cap. 18. afferro. *Quod si urgens justaque ratio, & major quandoque utilitas postularerit: cum aliquibus dispensandum esse, id causa cognita, ac summa maturitate præstandum erit, Aliterque facta dispensatio SUBREPTITIA ERIT.* Quid ad hæc oppositum sentientes? Quid si S. Bernardi, S. Thomæ, Bellarmi-

ni, Toleti, aliorumque gravium Theologorum testimonia afferrem? Toletus lib. 5. c. 85. *Papæ dispensatio sine causa non habet locum in foro interiori & coram Deo, sed tantum in foro exteriori* &c. Bellarminus in epistola ad Nepotem plurima de hoc argumento habet.

XXIII. QUÆST. XI. *Quenam sunt causæ justæ dispensationis?* RESP. Nulla designari certa regula potest. Causarum quippe æquitas a pluribus pendet circumstantiis. Generalis regula, quam Patres, & Theologi tradunt, est quod sufficientia causæ pro legitima dispensatione accipienda, pensandaque sit ex respectu ad bonum commune. Huc semper spectare quisque dispensator debet. Quando de sufficientia causæ dubitatur, tutior pars est eligenda. Valida est dispensatio, dum revera addit justa causa, licet dispensator illam ignoret. Peccat vero dispensator dispensans absque justa causa cognita. Causa legitima occurrente vitandi mali dispensator tenetur dispensationem concedere. Est enim custos legum in bonum commune subditorum. Sicuti autem observatio, sic interdum & relaxatio legis confert ad bonum commune. Ergo sicuti peccat dum omittit dispensator promovere legis observantiam, ita etiam peccare potest, si recuset eandem pro temporis opportunitate relaxare. Verum in primo, secus in secundo capite peccari solet: sæpe delinquant, quod cum amicis, sibi que bene affectis benignius quam par sit dispensent, cum ceteris a quo severiores aliqui esse soleant.

XXIV. QUÆST. XII. *Quid de dispensatione subreptitia, obreptitia, & per metum extorta dicendum?* RESP. *Subreptitia* dispensatio est quando a petente dispensationem tacentur ea quæ dicenda sunt. *Obreptitia*, quando exponitur falsitas. Utraque nulla est. Disputant auctores ejusmodi veritatis reticentia efficiat dispensationem *subreptitiam*? Regula generalis designari nequit. Si quidquam eorum reticetur, etiam sine dolo & fraude, quæ secundum jura, & stilum Cancellariæ dicenda sunt, dispensatio nulla est. Si quidpiam reticeatur veritatis, aut exponatur falsitatis, quæ judicem impellat ad dispensandum, nulla dispensatio est.

XXV. Dispensatio per metum extorta absolute valida est, quia metus simpliciter voluntarium non tollit. Si vero dispensator absolute consensum non præberet, tunc nulla dispensatio esset.

XXVI. QUÆST. XIII. *Quibus de causis dispensatio cesset?* RESP. Si dispensatio sortita sit suum ultimum effectum, revocari nequit. Contractum matrimonium est, suscepti sunt sacri ordines vi dispensationis datæ. Hæc revocari amplius non potest. Dispensatur a Theologis, num si post obtentam dispensationem, & nondum executioni demandatam cesset omnino causa finalis ejusdem, cesset dispensatio? Negant Salmanticenses *trac. 11. cap. 5. par. 8. num. 88.* quia, inquit, semel ablata per dispensationem lege, hæc iterum non reviviscit. Laudant pro hac opinione *Castropalaum, Suarez, Salas, & alios.*

XXVII. Opposita sententia mihi probabilior & vera est. Quid? Christianus dispensatus est ab audienda Missa diebus festis, a jejuniis, a recitando officio per mensem ex justa aliqua causa. Hæc omnino evanuit antequam dispensatio executioni demandetur: & Christianus iste dispensatione tali utetur? Nemo profecto Christianorum, qui sit sincerus suæ salutis æternæ amator, talem adhibebit dispensationem. Quare relicto sequentem Salmanticensium *loc. cit. n. 91.* opinionem. *Si detur infirmitas, quæ moraliter judicetur perpetuo duratura, & obtrineas a Pontifice dispensationem comedendi carnes pro tota vita, non recitandi divinorum officium, non jejunandi, etiamsi postmodum salutem PERFECTAM acquiras poteris uti tali dispensatione. Idem dicimus, si pro hoc anno, pro hac Quadragesima obtrineas dispensationem a superiore non jejunandi, vel abstinendi a carnibus, quia infirmitas pro tota illa censetur duratura, etiamsi per accidens cesset, potes uti tali dispensatione. Ita auctores citati, qui licet non omnes ita in particulari loquantur, mens tamen illorum est quam diximus.*

XXVIII. QUÆST. XIV. *Cessat ne dispensatio ob mortem dispensatoris?* RESP. Si dispensatio absolute concessa sit, duretque ejusdem causa, non cessat ob mortem dispensatoris. Contra si conditioni illigata dispensatio sit, tunc cessat morte dispensatoris; ut si ejusmodi clausulis circumscripta fuerit: *Donec nobis placuerit, ad arbitrium nostrum* &c. Si inceptus actus sit, poteris illum persequi. Dispensationem juste concessam revocare dispensator nequit absque justa causa: justa vero causa occurrente revocare eandem valet. Injustam vero dispensationem revocare astringitur. Inferior superioris dispensationem revocare non potest;

est; superior vero valet inferioris dispensationem revocare. Dispensatus potest renuntiare dispensationi absque damno tertii; si contra renuntiatio lædat jus tertii; dispensatus non valet renuntiare dispensationi, sed ut renuntiatio valida sit, voluntas dispensatoris requiritur.

XXIX. QUÆST. XV. *Quid sit consuetudo, & quoruplex?* RESP. Est jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, ubi deficit lex. Dupliciter accipi consuetudo solet. Pro jure nempe, & pro facto. Consuetudo facti non aliud est quam actuum repetitio, & usus, seu mos, & format materiam consuetudinis juris. Hoc enim jus confurgit ex hac actuum humanorum frequentatione. Hoc quippe jus non voce, non scripto, sed moribus paritur. Quare alii describunt hoc pacto consuetudinem: Est jus rationabile, legitimo tempore præscriptum, moribus perfectæ communitatis volentis se obligare, & Principis consensu inductum. Rationabilis sit consuetudo oportet, non secus ac lex, quia utraque bonum communitatis publicum spectare debet. Quare nulla consuetudo vim legis obtinere valet, si sit contra bonum commune societatis. Non cujuscumque communitatis, sed perfectæ dumtaxat mores invehere consuetudinem queunt. Ad consuetudinem obligantem inducendam non sufficit actuum frequentia, sed requiritur voluntas se se obligandi.

XXX. Hæc consuetudo differt a stilo, & præscriptione, & cum eisdem aliquo modo convenit. Cum stilo convenit, quia & hic quædam consuetudo est; differt vero, quia stilius restringitur ad fori judicia. Differt consuetudo a præscriptione, quod hæc etiam in singulari persona locum habeat, secus illa, quæ communitatem dumtaxat respicit. Cum eadem convenit quatenus requirit determinatum tempus non interruptum.

XXXI. Consuetudo triplex. Alia contra legem, quæ novam legem non inducit, sed abrogat antiquam. Alia est secundum legem, quæ non tam consuetudo, quam interpretis legis est, & lege abrogata, ipsa consuetudo cessat. Tertia est præter legem. Hæc ex frequentia actuum producit in materia de qua lex scripta nihil decernit. Hæc sola novum jus inducit, quando necessariæ conditiones adsint. Ratione materiæ dividitur in ecclesiasticam, & civilem.

XXXII. QUÆST. XVI. *Quanam invehere*

consuetudinem queunt; & quanam conditiones necessariae sint? RESP. Consuetudinem abrogantem legem illi soli invehere possunt qui legem servare tenentur, quia lex abrogatur per actus contrarios. Nullus privatus, neque Princeps ipse, sed sola communitas, & quidem perfecta, qualis est civitas, provincia, regnum, inducere consuetudinem potest. Communitas quippe imperfecta, ut familia, collegium parere consuetudinem nequit. Requiritur ut major perfectæ communitatis pars in actuum frequentia, aut in eorumdem omissione concurrat, ut consuetudo introducatur.

XXXIII. QUÆST. XVII. *Quot sunt conditiones ad veram consuetudinem necessariae?* RESP. Quinque. 1. Quod sit rationabilis; 2. quod sit ex publica frequentia actuum liberorum; 3. quod congruo temporis intervallo duret; 4. quod interveniat Principis consensus; 5. quod ex animo se obligandi inducatur. Ea autem consuetudo rationabilis est quæ bono communi congrua, & utilis est. Contra legem sive naturalem, sive divinam nulla prævalere consuetudo potest: quia actus contrarii istis legibus sua natura vitiosi sunt.

XXXIV. Contra legem humanam prævalere dumtaxat consuetudo potest. Quotiescumque tamen consuetudo bono communi societatis adversatur, non consuetudo, sed corruptela vocanda est.

XXXV. Triplicem consuetudinis statum distinguunt Theologi, inceptionis, progressus, & præscriptionis. Qui contra legem consuetudinem introducunt, peccant toto tempore quo lex prævalet: quare non solum in exordio, sed etiam in progressu isti legem violant: usquedum lex prævalet.

XXXVI. QUÆST. XVIII. *Quantum temporis requiritur ad introducendam consuetudinem?* RESP. Omnes adfirmant, longum tempus requiri ad consuetudinem inducendam; sed circa ejusdem quantitatem non una est omnium sententia. Communior opinio est decennium sufficere ad consuetudinem contra legem civilem. Contra legem canonicam vero requiri quadraginta annos. Ceterum circumstantiæ spectandæ sunt, & natura legis abrogandæ. Tempus istud continuum sit oportet, sicut & in præscriptione. Quare si hoc tempore aut major communitatis pars oppositum consuetudini quidquam agat, aut Princeps resistat, interruptum tempus est, & elapsum amplius non computatur.

XXXVII.

XXXVII. Actus qui necessarii sunt ad consuetudinem, debent esse liberi, publici, & frequentes. Aliqui contendunt duos aut tres actus sat esse, sed hæc opinio communiter rejicitur ut falsa. Nemo tamen definire potest numerum horum actuum; sed prudentum arbitrio id remittitur. Profecto in longo tempore nec tres aut quatuor, immo nec sex nec octo frequentiam pariunt. Actus isti liberi sint oportet, quia sicut lex, ita & consuetudo a recta ratione proficisci debet. Quare si populus metu coactus quidquam agit, non præsumitur velle consuetudinem introducere. Ignorantia quoque impedit ne consuetudo introducatur. Tandem actus isti liberi & frequentes publici sint necessum est: quoniam actus occulti dici nequeunt facti ex consensu Principis, & communitatis. Non requiritur tamen juridica manifestatio, sed satis est publica notitia facti.

XXXVIII. Quinta conditio, ut indicatum est, postulat ut populus animo se obligandi consuetudinem incipiat, eamque tali animo toto tempore necessario pro consuetudine continuet. At undenam colligi poterit populum incepisse, & continuasse consuetudinem animo se se obligandi? Hæc assignari indicia solent. 1. Quando populus in materia sua natura gravi, uniformi observantia talem consuetudinem servavit. 2. Si superiores istius consuetudinis violatores severe puniunt. 3. Si viri prudentes optimeque morati culpæ damment ejusmodi consuetudinis transgressores. Quando hæc tria concurrunt, argumentum est communitatem animo se se obligandi consuetudinem invenisse.

XXXIX. Ne vero corruptelæ sub consuetudinis larva occultentur, advertendum est, non omnem tolerantiam, & patientiam Principum signa esse taciti consensus. Quando superiores zelo Dei ardent, suntque vigilantes & expereccati in eliminandis corruptelis, & extirpandis zizaniis, quando nullum obest impedimentum aut vitandæ rebellionis, aut declinandæ majora mala, tunc patientia, & tolerantia esse potest argumentum taciti consensus. Ceterum, ut dictum supra est, patientia, & tolerantia superiorum non raro oritur ex eorundem ignavia, & nimio quietis, & vitiosæ pacis amore, quia tranquillam & hilarem ducere vitam avent.

XL. QUÆST. XIX. *Quinam sint effectus consuetudinis, & quibus modis cesset?* RESP. Tres. 1. Consuetudo legitimam vim legis ha-

bet: quare sicut lex, ita consuetudo obligare sub gravi culpa potest. 2. est antiquæ legis abrogatio. 3. est legis interpretatio.

XLI. Consuetudo iis modis cessat quibus lex. Præcipue tamen duobus modis consuetudo abrogatur, nempe per legem expressam, & per consuetudinem oppositam. Tum vero lex consuetudinem abrogat, cum eidem expresse adversatur. Si in lege sit clausula generalis abrogans omnes, & singulas consuetudines oppositas, tum licet non fieret peculiaris mentio hujus aut illius consuetudinis, singulæ abrogatæ essent. Excipi tamen solet consuetudo immemorabilis quæ nisi expresse revocata sit, consistit. Consuetudo alia consuetudine abrogari potest, si necessariis fruatur conditionibus. Advertendum tamen, neque legem, neque consuetudinem per non usum abrogari, sed solum per actus oppositos.

CAPUT XI.

De privilegiis.

I. **A**mplum esset de privilegiis disputandi argumentum; sed in hoc compendio paucis rem expediam, tum quia parum necessaria est pro animarum regimine, tum quod disputatio pluribus implexa sit commentis, & vitiligationibus nullius sæpe momenti. Ad rem igitur.

II. QUÆST. 1. *Quid sit privilegium, & quomodo a dispensatione differat?* RESP. est *facultas constans, & permanens agendi, aut non præstandi aliquid contra, vel præter legem.* Distinguitur a dispensatione, quod lex casum peculiarem spectet, & transeuntem, illud vero permanens, & constans est. Dividitur in *reale*, quod attingit ipsas res, ut merces, statum, dignitatem, locum; & in *personale*, quod personam ipsam afficit, & cum eadem transit, reale vero transit de uno ad alterum. Rursus dividitur privilegium in *scriptum*, & *non scriptum*, seu ore traditum. Aliud quod gratis, & liberaliter datur, vocaturque *gratiosum*. Aliud quod meritis conceditur, & appellatur *remuneratorium*. Aliud absolutum nulla affectum conditione; aliud quod cum pacto impertitur, & vocari solet *conventionale*. Item aliud *commune*, quod totam communitatem spectat. Aliud *privatum*, quod privatæ dumtaxat personæ hæret. Aliud *odiosum*, quod uni favendo, alterum lædit. Aliud *favorabile*, quod favet privilegiato quin alteri in-

commodum afferat. Aliud quod in utroque foro tum interno, tum externo valet. Aliud quod in solo conscientiae tribunali vim habet. Aliud *perpetuum*, aliud *temporale*.

III. QUÆST. I I. *Quis impertiri privilegium valet?* RESP. Qui legem ferre valet. Privilegium enim a lege eximit: ergo ille solus impertiri privilegium valet, qui eximere a legis obedientia potest. Ut vim habeat privilegium, acceptari ab eo debet cui concessum est, si gratiosum sit. Remuneratorium autem privilegium acceptationem non postulat.

IV. QUÆST. I I I. *Uti ne privilegiatus potest extra ditionem concedentis, privilegio sibi concesso?* RESP. Si privilegium absque limitatione ad locum, & tempus impertitum sit personale, eo uti privilegiatus potest extra ditionem concedentis, nisi aliqua lex obstat, vel scandalum. Nam si in territorio ad quod privilegiatus accedit, vigeret lex pugnans cum privilegio, aut scandalum paterentur incolæ talis loci, tunc licitus haud esset talis privilegii usus. Si privilegium sit reale, res ipsas efficiens, tunc intra solam ditionem concedentis mandandum executioni est. Privilegiati renunciare valent privilegio personali privato afficienti solam personam, secus privilegiis realibus, vel communibus, quæ transeunt ad alios, quia talis renuntiatio esset cum damno tertii.

V. QUÆST. IV. *Quomodo interpretanda privilegia sunt?* RESP. Communis sententia docet, privilegium quod *favorabile* vocant, lato in sensu, servata tamen verborum proprietate, explicandum esse, cum nemini damnum inferat. Privilegium contra quod *odiosum* appellatur, strictioris est interpretationis, quia lædit jus aliorum, & damnum infert. Ita tamen interpretandum est ut inutile non reddatur. Præterea duplex interpretatio. Alia *authentica*, quam solus qui privilegium concessit, dare valet; alia *doctrinalis*, quam quilibet vir doctos exhibere potest. Prælati Regularium, nempe Generales pro universo Ordine interpretari privilegia valent doctrinaliter. Addunt aliqui etiam authentice, ex concessione Julii II. Immo addunt etiam Provinciales, & Visitatores ex concessione Clementis VI. & Sixti IV. Libenter viderem istas concessiones, quibus parum fidei habeo usquedum in medium afferantur.

VI. QUÆST. V. *Quot modis privilegia amittuntur?* RESP. Pluribus. Personale privilegium morte evanescit. Reale vero du-

rat cum rebus quas afficit, & cum eisdem transit ad alios. Privilegium absolute concessum non cessare, cessante causa finali movente, &, ut vocant, *totali*, contendunt non pauci. At opinio hæc falsa mihi est. Quoniam sicuti concessio privilegii absque ulla causa vitiosa esset, ita duratio privilegii, omni, & integra concessionis causa sublata, injusta foret. Cessat quoque privilegium quo alicui conceditur aliqua actio in gravamen aliorum, & amittitur præsertim per non usum facultatis concessæ: quoniam illi qui dato privilegio gravantur, præscribunt contra privilegiatum, dummodo tempus præscriptioni congruum accedat. Præterea privilegium cessat per voluntariam renuntiationem acceptatam a concedente: qui si acceptare recuset, consilii privilegium, eoque uti privilegiatus, mutata voluntate, potest. Tandem amittitur privilegium per ejusdem abusum post sententiam judicis, qui declaret reipsa privilegiatum abuti suo privilegio. Similiter cessat privilegium per revocationem concedentis. Quamobrem damnata fuit ab Alexandro VII. hæc thesis: *Regulares possunt in foro conscientie uti privilegiis suis quæ sunt expresse revocata per Concilium Tridentinum*. Revocatis privilegiis unius Ordinis, non censentur revocata hæc ipsa privilegia respectu aliorum Ordinum.

VII. QUÆST. VI. *Quid de communicatione privilegiorum inter mendicantes?* RESP. Diffusa, & implexa quæstio discutienda se se offert; at ea tanti momenti non est ut nostram requirat industriam, præsertim in hoc compendio. Omnes Religiones mendicantes communicant in omnibus privilegiis tum concessis, tum concedendis, nisi inferatur privilegio aliqua clausula, quæ expresse & perspicue hanc impediatur communicationem.

VIII. QUÆST. VII. *Quid de privilegiis in particulari dicendum?* RESP. Si de privilegiis singulis concessis tum Clericis omnibus absolute, tum Regularibus agere vellem, plura volumina non sufficerent. Quare, missa vasta disputatione, pauca in transcurso indicabo. Jure divino omnes Ecclesiastici in iis omnibus quæ Ecclesiæ disciplinam spectant, a laica potestate exempti sunt. Jure vero canonico, & civili ecclesiastici pluribus fruuntur privilegiis, quæ & eorum personas, & res plures eximunt a potestate seculari. Quare vi privilegii, quod *Canonis* vocatur, nequeunt in carcerem detrudi, ju-

dicari, puniri a magistratu sæculari. Neque solum ecclesiasticæ personæ, verum etiam illorum bona tum ecclesiastica tum patrimonialia libera sunt a tributis, & gabellis sæcularium Principum. De clericis in minoribus constitutis, aut sola tonsura insignitis hæc sess. 23. cap. 6. statuit Tridentinum: *Fori privilegio non gaudeant, nisi aut clericalem habitum, & tonsuram deferentes alicui Ecclesie de mandato Episcopi inserviant, vel in seminario clericorum, aut in aliqua schola, vel universitate de licentia Episcopi, quasi in via ad suscipiendos majores ordines, versentur.* His conditionibus deficientibus privilegio fori clericus non gaudet, nec exemptione a tributis.

IX. Plura hic dicenda essent de locorum immunitate, & de ejusdem immunitatis violationibus: item de privilegiis regularium Ordinum. Verum hæc omnia nimium ab instituto mihi præstituto abducerent: idcirco silentio obvolvo.

DISSERTATIO III.

De peccatis universe, & sigillatim.

CAPUT I.

Vitiis, & peccati notiones, & divisiones.

I. **V**itii nomen a vitando accersitur. Ample acceptum in quolibet defectu a regula situm est. In præsentia pro recessu a regula rationis usurpatur. Illud naturæ, vel artis; hoc morum vitium appellatur.

II. Vitium, seu peccatum in communi describi potest, quod sit *perturbatio voluntatis naturæ rationalis in iis que mores respiciunt.* Vitium, & peccatum accipi promiscue solent. Differunt tamen sicut actus, & habitus. Nam peccatum presse acceptum est actus malus moraliter; vitium autem prava dispositio naturæ suæ tendens, & inclinans in officia moraliter mala. Vitium virtuti opponitur: quia sicut virtus disponit animum secundum naturæ suæ convenientiam, ita vitium pervertit animum contra naturæ suæ regulas. Peccatum actibus virtutis opponitur, & pejus vitio est: quia qui male agit, pejor illo est qui ad malum agendum est dispositus. Hæc omnia

Tom. I.

1. 2. qu. 71. fuso calamo S. Thomas discutit.

III. QUÆST. I. *Quenam sit peccati finitio?* RESP. S. Augustinus lib. 22. c. 27. contra Faustum respondet: *Peccatum est dictum, factum, vel concupitum contra legem æternam.* Hæc Augustini finitio omnia comprehendit peccata, cordis, oris, & operis. Ultima particula *contra legem æternam* includit peccata omnia etiam quæ sunt directe contra leges humanas: quia qui justas humanas leges violant, etiam in legem æternam peccant saltem mediate.

IV. Contra datam Augustini finitionem opponi solet, in illa non includi nec peccatum omissionis, nec habituale, nec originale. Respondet loc. cit. S. Thomas: *Adfirmatio, & negatio reducuntur ad idem genus... & ideo pro eodem est accipiendum dictum, & non dictum, factum, & non factum.* Peccatum habituale actibus voluntatis gignitur, & ideo sub illis includitur. Peccatum originale dici factum voluntarium potest, in primi parentis voluntate situm. Peccatum veniale non est contra, sed præter legem.

V. QUÆST. II. *Quid, & quod duplex sit peccati macula?* RESP. Maculam in anima relinqui ex peccati commissione, Scriptura sancta testatur. *Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion:* Isa. 4. & S. Paulus: *Iniquitate sunt eorum mens, & conscientia:* ad Tit. 1. Ad peccandum concurrunt actus intellectus, voluntatis. Per voluntatis affectus, quibus peccator afficitur erga terrenas voluptates, anima polluta concupiscentiæ luto inquinata, & illecebrarum fordibus conspurcata remanet. Macula hæc in privatione gratiæ in ordine ad actum præteritum malum sita est. Duplicem distinguunt Theologi maculam, juxta duplicem nitorem quem in anima considerant. Primus nitor ex rationis lumine dirigente; secundus ex lumine fidei, & gratiæ illustrante confurgit. Prima macula lumen rationis obscurat. Secunda, expulso nitore, qui ex divina gratia refulgebat, divinæ inimicitiae, seu aversionis a Deo, & conversionis ad creaturam, imprimit notam, & deformæ signaculum in anima peccatrice. Tertiam addunt maculam a peccato veniali inductam, quæ caritatis fervorem minuit, & decorem, atque pulchritudinem ex fervore caritatis refulgentem aliquantulum obnubilat.

VI. Prima peccati divisio est in originale, & actuale. Illud ex Adamo contrahitur;

T

tur;

tur; istud propria peccantis voluntate committitur. Peccatum personale duplex. Aliud actuale quod est ipse actus inordinatus, & difformis a moralitatis regulis. Aliud habituale, & est macula remanens ex actu malo non retractato.

VII. Secundo aliud est peccatum commissionis, quod in transgressione præcepti negativi consistit; aliud est peccatum omissionis contra præceptum affirmativum, quo omittitur actus bonus præceptus. Peccatum commissionis absolute gravius est omissionis culpa. Hoc absolute certum est. Ceterum omissiones in superioribus secum pertrahere solent horridissima confectaria, & absurda, quæ funestissimam disciplinæ, & gregis evangelici stragem inducunt.

VIII. Tertio alia sunt peccata simpliciter talia; alia sunt peccata in Spiritum sanctum. Hæc sunt sex, desperatio, præsumptio, impoenitentia, obstinatio, impugnatio veritatis cognitæ, & invidentia fraternæ gratiæ.

IX. Quarto alia vocantur peccata carnalia, alia spiritualia. Ex septem capitalibus quinque sunt spiritualia, scilicet superbia, avaritia, invidia, ira, acedia; & duo carnalia, nempe luxuria, & gula.

X. Quinto alia sunt peccata propria, quæ ipse peccans committit; & alia aliena, eaque sunt quæ alii nostro consilio, iussu, patrocinio, exemplo, adulatione, dissimulatione, silentio vitioso, omissione correctionis, aliisque modis perpetrant.

XI. Sexto tandem alia sunt peccata cordis, oris, & operis. Alia item sunt contra Deum, contra proximum, contra seipsum. Utique omnia peccata sunt contra Deum; verum quædam sunt quæ modo peculiari Deo adversantur, quatenus recta impetunt virtutes illas quæ pro objecto Deum habent, ut fides, spes, caritas, religio. Peccata contra proximum illa dicuntur quæ violant virtutes proximum respicientes, iustitiam, misericordiam &c. Peccata contra seipsum illa vocantur quæ violant virtutes ad proprias passiones demandas directas, ut temperantiam, castitatem &c.

CAPUT II.

*De distinctione peccati mortalis a veniali.
Quorundam Probabilissimum, & plurimum scilicet axiomata refelluntur.*

I. **P**ERdifficilem quæstionem disputandam aggredior. Pauca primum delibabo quæ certa sunt. Lutherani & Calvinistæ omnia peccata natura sua mortalia esse propugnant. Istorum errorem damnavit Concilium Tridentinum sess. 14. c. 24. Scripturæ sanctæ luculentissimis testimoniis allatis. De fide itaque est dari peccata venialia a mortalibus distincta.

II. Sex potissimum sunt quæ peccato mortali adscribuntur. 1. Solvit amicitiam cum Deo, corrumpit gratiam, caritatem, omnesque virtutes morales infusas. 2. Parit animæ mortem. 3. Infert peccatori malum infinitum. 4. Malum hoc natura sua irreparabile est. 5. Est offensa Dei infinita. 6. Peccatorem æternum damnat. Hæc omnia manant ex peccato mortali, cujus natura & essentia sita est in *aversione a Deo*, & *conversione ad creaturam tamquam ad ultimum finem*.

III. Peccatum mortale, & veniale aliud ex genere suo tale, aliud tale per accidens. Peccatum mortale ex genere suo tale illud est quod ex se opponitur caritati Dei, & proximi: ut sunt ea quæ opponuntur fidei, spei, caritati, iustitiæ. Peccatum veniale ex genere suo illud vocatur, quod ex se non opponitur caritati Dei, & proximi, ut mendacium simplex, verbum otiosum, risus immoderatus &c. Peccatum mortale & veniale per accidens est quod ex mortali fit veniale, aut contra.

IV. QUÆST. I. *Quomodo peccatum mortale possit desinere in veniale?* RESP. Non est sensus quod peccatum veniale evadere mortale, aut mortale veniale fieri queat. Sed sensus est quod actus ille qui natura sua esset peccatum mortale, possit fieri veniale. Duobus modis inquit 1. 2. q. 88. a. 6. S. Thomas. 1. Ex imperfecta deliberatione. 2. Ex parvitate materiæ. Plura tamen sunt quæ parvitatē materiæ non excipiunt, ut infidelitas, odium Dei, perjurium, & alia quæ directe Deo adversantur. Omnia vero peccata ex genere suo mortalia fieri venialia queunt ex imperfecta deliberatione, quia nullum peccatum sine libertate.

V. Ar

V. At unde cognoscemus materiam esse gravem, aut levem? Rem difficilem postulasti. Hæ sunt regulæ quas Theologi assignant. 1. Materia tum gravis est quando actus præceptus valde conducit ad caritatem aut Dei, aut proximi. Contra si parum conferat, levis reputabitur. 2. Si res præcepta, tamen in se levis sit, nihilominus multum confert in legislatoris finem, gravis existimanda est. 3. Videndum si materia suscipiat magis & minus. Si enim hos gradus non admittit, gravis reputanda est. Si autem hos gradus admittat, tum spectanda est persona peccantis, finis legis, seu ordo ad legem ipsam. Interdum enim quod est veniale in subdito, mortale est in Superiore.

VI. QUÆST. II. *Quomodo veniale fieri mortale possit?* RESP. Respondet 1. 2. q. 88. a. 4. S. Thomas, tripliciter id posse intelligi. Primo ut idem numero actus primo sit peccatum veniale, & postea mortale: & hoc fieri nullo modo potest. Alio modo potest intelligi ut id quod est veniale ex genere, fiat mortale; & hoc quidem possibile est, quatenus in eo finis ultimus constituitur, vel refertur ad peccatum mortale sicut ad finem. Tertio modo quod multa peccata venialia constituent unum mortale: & hoc quoque fieri omnino repugnat, non secus ac ut multæ formicæ constituent unum leonem.

VII. Unde infert Angelicus: *Si vero intelligatur quod multa peccata venialia faciant unum mortale dispositivè, sic verum est, sicut supra ostensum est . . . secundum duos modos dispensationis quibus peccatum veniale disponit ad mortale.*

VIII. Heinc collige quantum a veritate aberrent non pauci agentes, illum qui haberet animum committendi omnia peccata venialia, non peccare mortaliter, sed patrare dumtaxat unum peccatum veniale gravissimum. Doctrina hæc mihi falsa est, & plurimum absurdorum plenissima. Christianus iste similis aliquo modo esset naucloero qui animum haberet introducendi in navim omnes guttas aquæ, vel omnia arenæ grana. Multiplicata enim peccata venialia ita rodunt omnes virtutes, & animam ipsam affligunt, ut hæc seipsam occidat mortalia patrando. Qui autem tantam malorum multitudinem deliberato animo suæ animæ vult, eo ipso velit oportet ejusdem mortem. Qui enim dispositionem proximam vult ad mortem, &

mortem ipsam velle cogitur. Singula peccata venialia deliberata disponunt ad mortalia. Omnia autem venialia simul accepta, proxima ad mortalia dispositio sunt. Ergo qui vult hanc proximam dispositionem, vult quoque ipsum peccatum mortale. Itaque ex hoc solo capite dictus Christianus peccat mortaliter. Quod postea inter peccata venialia aliqua sunt ita propinqua mortalibus, ut qui vult prima, velit posteriora; aliud caput est cur Christianus ejusmodi peccaret mortaliter. Præclare S. Augustinus *tract. 12. in Joannem* inquit: *Plura minuta peccata, si negligentur, occidunt; quemadmodum minuta grana avenæ, si multa sunt, premunt, atque opprimunt; & aqua paulatim per sentinam intrando, si non exhauriatur, mergit navim.* Quamvis enim similitudo, si ad Metaphysicæ regulas expendatur, non sit omnino exacta, cum omnes guttæ aquæ, & grana arenæ sint ejusdem speciei, & simul conjunctæ pondus gravissimum constituent, quod seipso navim mergit; in sensu tamen morali & prudenti similitudo optima est, quia hæc peccata venialia deliberata reipsa disponunt ad mortem. Pluries labuntur iusti ex subreptione, ex infirmitate, & inadvertentia. Nisi a deliberatis abstineamus, periculum grave est ne repetitæ guttæ, & multiplicata arenæ grana naviculam animæ ad æternam disponant submersionem.

IX. Hactenus facilia perstrinxi. Quæ summum faciunt negotium, quæ vel ipsos sanctissimos viros perterrefaciunt, illa sunt quæ peccata esse scimus, eorum vero confinia ignoramus. Audi Augustinum, qui *lib. 21. cap. 27. de Civ. Dei* hæc scribit: *Sed quis iste sit modus, & quæ sint ista peccata quæ ita impediunt perventionem ad regnum Dei, ut tamen sanctorum amicorum meritis impetrent indulgentiam, difficillimum est invenire, periculosissimum definire.* Ego certe usque ad hoc tempus, cum inde satagerem, ad eorum indaginem pervenire non potui. Et fortassis propterea latent, ne studium proficiendi ad omnia peccata cavenda pigrescat. Doctorum aquila Augustinus difficillimum invenire, periculosissimum definire, ait, quænam peccata sint quæ ita impediunt affecutionem regni æterni, ut tamen sanctorum meritis impetrent indulgentiam. Quid ad hæc nos? cum iterum in *ench. c. 7.* clamet S. Augustinus; *Quæ sint autem levia, & quæ gravia peccata, non humano, sed divino sunt pensanda iudicio . . . Hinc accidit quod peccata, cum*

in consuetudinem venerint, aut parva, aut nulla esse creduntur. Vix peccatis hominum quæ sola inuistata exhorrescimus.

X. Ex his collige quam cæci sint spectaculorum, seu comædiarum ætatis nostræ defensores, blaterantes ad summum peccare venialiter illos qui eadem frequentant. Unde, quæso illos, eruerunt hæc peccati venialis confinia? Viri probi, & docti, inquis, ita sentiunt, cum frequentantes theatra ad sacramenta admittant. Viros istos probos, doctosque omnium Scripturarum testimoniis, & SS. Patrum traditione perenni illusos, & deceptos esse multi constanter adfirmant. Superbia, luxus, ambitio, invidia, luxuria in triumphum efferuntur: avaritia omnia confinia iustitiæ prætergreditur, in explenda siti mimarum & mimorum, qui plura aureorum millia exigunt, ut infamem artem exercent: & quo sunt ad demulcendos sensus, & excantandas passiones impudentiores, eo maiorem pecuniarum summam colligunt. Hæc omnia theatro eveniunt. Et hæc omnia peccati venialis limites non transilire asseremus? Finge nos non posse definire hæc omnia efficere peccatum mortale, uti Patres omnes definiunt: numquid tu certas balances habes peccati venialis? Fac incertum esse malitiæ gradum, & principia solida deesse quibus definiatur gravitas, aut parvitas iniquitatis: tunc omnibus consentientibus mortaliter peccant qui ejusmodi iniquitatis certæ quidem quantum ad genus, incertæ vero quantum ad gravitatem, patrandæ se exponunt.

XI. Quid de nimio fucato, & phalerato ornato mulierum dicam? Capillos ignito ferro cincinnatos, & crispas cum sanitatis etiam detrimento efficiunt: tumentia ubera nigro, alboque ornato distincta ostentant, ut vehementius spectatorum oculos alliciant. Luxum, & pompas, quibus renuntiarunt in Baptismate, & non raro pauperum, & artificum sanguine partos, explicant, & in triumphum deferunt; & mulierculas istas peccare venialiter blaterabis? Cavete Confessarii, & iterum dico cavete, ne istas ad sacramenta admittatis. Scriptura sancta clamat: *Declina a malo & fac bonum*. Non ait, *declina a malo mortali, vel veniali*, sed absolute ait *a malo*. Nisi igitur istæ absolute declinent ab hoc malo deliberato, nolite vos Sanctum dare canibus. Sancti Ecclesiæ Patres sapissime ignorarunt malitiæ confinia: & vos fidem adhibetis nonnullis Scripturarum, canonum, traditionisque Patrum; prout ex

eorundem libris constat, valde insciis, dum sibi scientiam arrogant definiendi iniquitatis gravitatem, aut parvitatem? Audite iterum Augustinum. *Sunt autem quedam quæ levissima putarentur, nisi in Scripturis demonstrarentur opinione graviora*. Quis enim dicentem fratri suo, *Fatue, nam gehennæ putaret, nisi veritas diceret?* Aut quis aestimaret, *quam magnum peccatum sit dies observare, sicuti observant, qui certis diebus, sive mensibus, sive annis volunt, vel nolunt aliquid inchoare, eo quod secundum vanas doctrinas hominum, fausta, vel infausta existimant tempora, nisi hujus mali magnitudinem ex timore Apostoli pensaremus?* Qui talibus ait: *Timeo vos ne forte sine causa laboraverim in vobis*. In Ench. c. 77.

XII. Expurgiscimini ergo filii hominum, & oculos in Scripturas sanctas clamantes: *Declina a malo, & fac bonum*: *Ab omni specie mala cavete*: *Est via quæ videtur homini recta, & novissima deducunt ad mortem*: intendite Patres sanctos, & Concilia serio meditamini. Scitolorum ætatis nostræ plurimorum axiomata evangelicæ sanctitati infesta contemnite. Multitudine peccantium putidissimas corruptelas honestare, & consuetudinis larvam induere eosdem non pudet. Istos omnes, inquit Paulus, devitate.

XIII. QUÆST. III. *Quæ advertentia sufficit ut peccatum sit mortale, & quæ ignorantia excuset?* Resp. Tria ad peccatum mortale requiri dictum est, nempe materiæ gravitatem, advertentiam mentis, consensum voluntatis. Dictum quoque est, peccatum mortale ex genere fieri posse veniale ex mentis inadvertentia. Gravioris Theologi concedunt non requiri advertentiam actualem, & expressam ad constituendum peccatum mortale; sed sufficere virtualem, interpretativam, & indirectam. In quo sita est hæc advertentia indirecta, & interpretativa? In hoc quod tu tenearis, & valeas actionis malitiam cognoscere. In hoc quippe ignorantia invincibilis a vincibili distinguitur, quod illam non potes, hanc superare vales. Quare falluntur apertissime qui ajunt, te non peccare mortaliter, dum cares advertentia actuali. Nam videndum est, num potueris, & debueris talem advertentiam habere. Si enim potuisti, & debuisti advertere, licet non adverteris, peccasti, quia habuisti advertentiam interpretativam, & indirectam, ut 1. 2. q. 8. a. 8. docet S. Thomas. *Alio modo dicitur ignorantia voluntaria ejus quod quis scire potest*, &

Et debet. Sic enim non agere, non velle, voluntarium dicitur. Hoc igitur modo dicitur ignorantia, siue cum aliquis actu non considerat quod considerare potest, & debet; quæ est ignorantia male electionis, vel ex passione, vel ex habitu proveniens; siue cum aliquis notitiam quam debet habere, non curat inquirere.

XIV. Sed unde potero deprehendere, me posse, & debere scire istius aut illius actionis malitiam? Respondet 1. 2. q. 76. a. 2. idem S. Thomas hoc pacto. Ignorantia in hoc a nescientia differt, quod nescientia dicit simplicem scientiæ negationem. Unde cuiusque deest aliquarum rerum scientia, potest dici nescire illas. . . Ignorantia vero importat scientiæ privationem, dum scilicet alicui deest scientia eorum quæ natus est scire. Horum autem quedam aliquis scire tenetur, illa scilicet sine quorum scientia non potest debitum actum exercere: unde omnes tenentur communiter scire ea quæ sunt fidei, & universalia juris præcepta; singuli autem ea quæ ad eorum statum, vel officium spectant. Quedam vero sunt quæ etsi aliquis natus est scire, non tamen ea scire tenetur, sicut theorematum Geometriæ & contingentia particularia, NISI IN CASU. Manifestum est autem quod quicumque negligit habere, vel facere id quod tenetur habere, vel facere, peccat peccato omissionis. Unde propter negligentiam ignorantia eorum quæ aliquis scire tenetur, est peccatum. Non autem imputatur homini ad negligentiam, si nescit ea quæ scire non potest: unde horum ignorantia invincibilis dicitur, quia studio superari non potest.

XV. Plura sunt in hac angelica doctrina animadversione digna. Scire Christianus debet quæ sunt fidei idest articulos Symboli apostolici; & universalia juris præcepta, nempe mandata Decalogi, præcepta Ecclesiæ, septem sacramenta, septem peccata capitalia. Conclusiones vero remotas, quæ ex præceptis Decalogi universalibus deducuntur, scire absolute Christianus non tenetur, nisi dum reipia agenda occurrunt. Alioquin omnes deberent esse Theologi, & omnes casuum particularium resolutiones perfectas habere. Hoc non requiritur, inquit Angelicus; sed sat est ut dum celebrandus contractus est, dum agendum hoc vel illud est, notitiam ejusdem habeat. Quedam autem sunt quæ etsi aliquis natus est scire, non tamen ea scire tenetur, sicut theorematum Geometriæ, & contingentia particularia, NISI IN CASU. In

Tom. 1.

casu itaque celebrandi contractus, adeundi theatri, ludendi, saltandi, scire Christianus hic & nunc tenetur talium actionum malitiam, aut honestatem.

XVI. Singuli autem tenentur scire ea quæ ad eorum statum, & officium pertinent. Primus est status christiani hominis. Singuli ergo Christiani tenentur scire quid primum omnium significet hæc solemnis professio baptismalis, *Abrenuntio satanæ, & omnibus pompis, & operibus ejus.* In aliquibus Ritualibus exprimebatur olim etiam hoc verbum *spectaculis*, quod alioquin continetur in priori voce *pompis*. Quot Christiani, ne dicam quot Sacerdotes, qui germanum hujusce professionis sensum comprehendant? Deinceps singuli scire tenentur ea quæ ad eorum statum, & officium pertinent. Viri ecclesiastici, Prælati, Episcopi, iudices, advocati, patres & matres familias, mercatores, medici, artifices &c. Singuli scire astringuntur ea omnia quæ ad proprium statum, & officium attinent.

XVII. Quam, quæso, diligentiam adhibere Christiani debent ut scientiam illam comparent quæ ad proprium ministerium recte & scite obeundum requiritur? Regula designari præcisa nequit. Theologi tractantes de contractibus docent, quod contrahentes, dum inire contractum volunt in utriusque utilitatem cedentem, illam diligentiam adhibere debent quam adhibent diligentiores in simili casu; si vero contractus cedit in utilitatem unius, hic uti ea diligentia astringitur quam adhibent diligentissimi. In laudata professione baptismali initus solemniter ritu contractus est Deum inter & nos super unico omniumque maximo æternæ salutis negotio. Deus æternam nobis spondet mercedem, æternamque vitam beatam. Nos evangelicæ legis suæ observantiam promissimus. Singulari providentia Deus disposuit ut in quolibet statu, & professione essent, & sint viri siue ecclesiastici, siue laici, diligentes, diligentiores, & diligentissimi in æternæ salutis negotio. Hos ergo imitari omnes possunt, & debent. Ergo si imitari eorum diligentiam, & sollicitudinem recusant, istorum negligentia, & ignorantia vitiosa, criminosa, & vincibilis est. Percurre singulos hominum status, gradus, professiones, dignitates, & artes. Paucos invenies qui aptiora media ignorent quæ conducunt ad augendas divitias, ad comparandos gradus, dignitates, & honores. Femina ipsæ peritissimæ sunt, consuluntque celebri-

lebriores artifices, qui elegantius eas in hoc amplo vanitatis, & ambitionis theatro ornare sciant.

XVIII. In æterno autem salutis negotio, in implendo contractu cum Deo inito, communiter quisque leges contractus ad propriarum appetitionum commodum temperat: quisque doctor, & interpret legum est. Communiter eos magistros, & Confessarios consulunt qui liberalius absolutionis beneficium impendunt, qui benignius eorum appetitionibus indulgent, & adulantur. Istorum ne ignorantia, & inadvertentia innoxia & invincibilis? Absit. Istorum desidia vasa, versuta, fraudulenta. Isti nolunt intelligere ut bene agant. Istorum ignorantia affectata, supina, & crassa est. Eam quippe diligentiam adhibere in æternæ salutis negotio recusant quam in quolibet rei transeuntis & vanæ contractu adhibent.

C A P U T III.

*De peccatis, originali, commissionis,
& omissionis.*

I. **P**eccati originalis notionem, & effectus supra lib. I. cap. I. descripsi. Quare ne actum agam, vide quæ ibidem scripsi. Peccati originalis notitiam, & humanæ per Christum Jesum redemptionis fidem, duos esse Religionis christianæ cardines præcipuos, docet S. Augustinus *epist.* 89. Missa itaque de peccato originali disputatione, de aliis duobus peccatis propositis disseram.

II. **QUÆST. I.** *Peccatum commissionis consistit ne in aliquo positivo, vel privativo?* **RESP.** Disputant in utramque partem Theologi. Prior opinio, quæ illud constituit in aliquo privativo, mihi probabilior est. Verum tempore abuterer, si longius eam discuterem.

III. **QUÆST. II.** *In quo situm est peccatum omissionis?* **RESP.** In carentia, seu prætermissione actus præcepti. Nullus quippe actus positivus ejusdem essentiam ingreditur, cum per hoc distinguatur a commissionis peccato. Requiritur tamen actus qui causa, vel occasio omissionis sit.

IV. Peccatum commissionis, & omissionis, dum idem motivum, ut ajunt, formale spectant, sunt in genere moris ejusdem speciei. Peccata enim specie distinguuntur ex diversa ratione formali. Ergo quando eadem est

utriusque formalis ratio, eadem quoque est malitiæ species.

V. Actus qui sunt omissionis causa, aut occasio, licet secundum se boni sint, mali evadunt. Qui enim libere vult omissionis pravæ causam, vult ipsam omissionem. Ergo qui libere talem causam, ponit, peccat. Quare qui omitteret die festo Sacri auditionem propter studium, propter venationem, propter scriptionem, non solum mala omissio esset, verum etiam malum studium foret, mala venatio, mala scriptio.

VI. Disputant Theologi num actus qui est causa omissionis, habeat malitiam distinctam ab ipsa omissione? Communior, & vera sententia negat: quia studium in casu posito malum est ob solam omissionem Sacri.

VII. Qui causam culpabiliter omissionis ponit, peccare incipit tempore quo libere ponit causam; peccatum vero consummatur tempore quo urget præceptum. Causæ positio voluntaria est; ergo mala, cum sit effectus mali, & criminosa causa. Deinde instante præcepto denuo peccat; nisi retractet deliberationem. Disputant Theologi num omissio vitiosa sit, & imputabilis ebrio, vel dormienti, cum isti libertate careant. Verum respondent alii sufficere voluntarium & liberum in causa, in qua prævisus effectus est, aut prævideri poterat, & debuerat. Verum disputatio hæc, ad praxim quod attinet, inutilis est.

M O N I T U M.

VIII. Illud potius cum timore & tremore meditandum, nempe æternam Christianorum perditionem ex omissionum pravitate tamquam ex funesta radice proficisci. Neglectus orationis, reflexionis, & meditationis fons exitialis est, & caput omnium malorum. Quot sunt Christianorum qui quotidie aliquod temporis intervallum, qui horæ quadrantem in evangelicis punctis meditandis impendant? Hæc meditatio, inquit, ejusmodi preces, monachis, & claustralibus competunt, secus laicis. Sed heu cæcorum infelicissimi! Si Religiosi a sæculi curis segregati his prædiis indigent, ut hostium evadant victores; quanto magis iidem opus habent Christiani qui in aperto campo dimicant, & undique versum hostium aggressibus obsidentur? Si armatura, & scuto fidei, & meditationis æternæ vitæ clypeo instructi continenter, quoad valent, non incedunt, inimico-

rum

num ictibus succumbent, & tandem eorum præda evadent. Si corpus cito succumberet, quando congruo careret cibo; profecto & animus deficiat in via opus est, nisi æternarum veritatum pane dentibus meditationis bene manfo nutriatur. Quid? Animæ intrinsecus superbia, ambitione, invidentia, odio, concupiscentia ardentes, & extrinsecus pravis exemplis, dæmonum, hominumque machinationibus oblectæ eternum assequuntur bravium, cum per totam fere vitam sub hostium tyrannide contrucidatæ jaceant?

IX. Animadvertunt Patres, in extremo tremendoque judicio Christum Dominum solas omissiones improprietatum: *quia non dedistis mihi manducare, non dedistis mihi bibere, non suscepistis me* &c. quasi flagitia commissionis sua manifesta malitia seipsos scelestos damnant.

CAPUT IV.

De distinctione specifica, & numerica peccatorum.

I. QUÆST. I. Unde specifica peccatorum distinctio repetatur? RESP. A specifica objectorum diversitate. Peccatum enim est actus malus a libera voluntate, quæ in objectum tendit, procedens: ergo ab eodem objecto speciem capit. Objecta autem in morali ordine specie differunt per diversam difformitatem, aut conformitatem ad legem æternam, & rectam rationem. Sumitur quoque distinctio præceptorum ex diversitate rerum præceptorum.

II. QUÆST. II. An diversitas specifica peccatorum sumatur etiam ex circumstantiis? RESP. Circumstantiæ morales sunt extra essentiam actuum moralium, & illas extrinsecus dumtaxat comitantur, seu circumstant; septemque numerantur. *Quis* personam, statumque prodit; *ubi* locum sacrum, vel profanum; *quibus auxiliis* instrumenta adhibita ad peccandum; *cur* finem; *quomodo* modum actus; *quando* tempus denotat.

III. Dupliciter circumstantia afficere actum potest, aut transferendo illum ad aliam speciem distinctam ab ea quæ intrinsecus actui hæret ex proprio objecto, ut si quis fornicetur cum persona Deo consecrata per votum; aut augendo actum intra eandem speciem, ut si quis furetur in maxima quantitate. Circumstantiæ prioris generis vocantur mutantes speciem, posteriores aggravantes

intra eandem speciem: istæ aliæ leviter, aliæ graviter aggravant. De his fusior sermo erit in lib. de pœnit.

IV. Ad quæsitum respondeo, peccata novam suscipere malitiæ speciem ex circumstantiis quæ speciem mutant. Interdum circumstantiæ possunt primam malitiæ speciem tribuere, ut si quis elargiatur eleemosynam propter inanis gloriæ finem, vel Sacrum audiat propter finem spectandi impudice mulierem.

V. QUÆST. III. Unde sumatur distinctio numerica peccatorum? RESP. Ex interruptione eorundem actuum: quæ interruptio ex triplici capite valet accidere: 1. per expressam retractionem; 2. per cessationem voluntariam; 3. per cessationem naturalem, aut oblivionem, aut distractionem, vel per somnum.

VI. Falsa est mihi opinio Salmanticensium, qui tract. 20. c. 12. par. 5. §. 1. n. 37. docent, unum peccatum committere illum qui per unum annum persistat in voluntate non restituendi, quando hunc actum non retractet, & pro hac opinione citant Diamam, Lugo, Vasquez, & alios. Falsa quoque mihi videntur quæ ibid. n. 36. docent, asserentes, eum qui intendit occidere inimicum, arma præparat, viam capessit, & per multos dies illum quærit, & tandem occidit, unum committere peccatum, & satisfacere præcepto confessionis dicendo, *se homicidium perpetrasse, quin sit necessarium declarare, quo tempore duravit in illa prava voluntate, & quoties eam inculcavit*. Sincere patefacienda omnia in confessione sunt, nempe temporis diuturnitas, dies, hebdomadæ, menses &c. ut hinc colligat Confessarius criminum multitudinem, & gravitatem. Peccata quoque multiplicantur ex multiplicatione objectorum. Sicut enim peccata specie multiplicantur ex objectis specie diversis, ita quoque numero distinguuntur ex distinctione objectorum. Hinc qui diversis calumniis hominem eundem infamaret, plura committeret peccata. Similiter qui plures homines eadem contumelia infamaret, tot peccata patraret quot essent homines infamati. Item qui uno actu quatuor homines occidit, quatuor committit peccata.

VII. Heinc mihi falsa est opinio Salmanticensium, qui ibi n. 46. docent, Confessarium peccato mortali inquinatum plures successive audientem confessiones, & absolventem pœnitentes, unum committere peccatum.

tum. Falsa quoque est opinio Bonacinae, Filliucii, & aliorum doctentium, illum qui uno actu intendit occidere integram familiam, aut eam infamare, unum patrare peccatum. Familia enim pluribus constat personis. Ergo plura is peccata committit.

VIII. Disputant recentiores, utrum in eodem physico actu possint esse plures malitiæ numero distinctæ? Opiniones negantem defendunt Suarez, Layman, Filliucius, Leander, & alii. Sed adfirmantem in 2. sent. dist. 42. a. 1. propugnat S. Thomas, & cum eodem omnes Thomistæ, gravioreque Theologi extranei. Ratio evidens est. Idem numero actus physicus plures malitias specie distinctas habere potest. Ergo potiori jure pluribus affici pravitatibus solo numero distinctis potest.

IX. QUÆST. IV. *Qui a venialibus abstinere non satagit, est ne in periculo labendi in mortalia?* RESP. Tremenda atque formidanda est proposita quæstio, non speculativa, sed practica, cujus discussio centum quæstiunculis, quæ agitari a Scholasticis de peccatorum distinctionibus solent, prævalet. Patres autem omnes, & graviore Theologi super proposita quæstione adfirmantem sententiam defendunt. Sunt enim peccata venialia ceu vermiculi quidam spiritualis vitæ medullam corrodentes, sunt nubeculæ quædam nitorem virtutum offuscantes, & caritatis fervorem refrigerantes, sunt tineæ quædam, quæ ad gratiæ jacturam disponunt. Porro qui se amittendæ divinæ gratiæ periculo exponit, & peccandi mortaliter, parum abest a peccato mortali.

X. Innumera sunt Scripturarum oracula quæ hanc terribilem veritatem inculcant. *Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter*: (alii legunt *negligenter*;) inquit Jerem. cap. 48. Non minus formidanda sunt Joannis verba: *Utinam frigidus esses, aut calidus; sed quia tepidus es. . . incipiam te evomere de ore meo*: Apoc. 3. Qui languidi, & desides sunt in Dei amore, Dei vomitum, & detestationem provocant. Quid si isthuc traducerem parabolas illas de virginibus fatuis, de servo pigro, de ficulnea sterili, de talentis absconditis, quæ vel ipsis sanctissimis viris terrorem ingerunt? An ferventes, & calidæ in Dei amore dicendæ sunt Christianæ illæ quæ omni pomparum apparatu, & vanitatum sarcinis onustæ ad ipsum sacrum Pœnitentiæ tribunal, divinumque mensam accedunt? An Christiani

qui totam fere vitam ducunt aut terrenis curis distentam, aut otio, vanis solatiis, ludis immersam, calidi & vigiles sunt in Dei servitute? Quid de Ecclesiasticis, quid de Sacerdotibus, illis qui torosuli, & formosuli, qui barbatuli, & cincinnati, qui mente ineptissimis cogitationibus occupata & gravida ad tremendissimum Sacrificium accedunt, nulla aut brevissima præparatione præcedente, nulla devotione comitante: immo tam indevote, & tanta festinatione sacra illa mysteria tractant, & perficiunt, ut credere omne aliud, præter realem Christi præsentiam, Deique Majestatem ibidem residere, videantur? Isti ne ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus Deum diligunt? Clamat S. Bernardus episc. 91. *Minime profecto est bonus qui melior esse non vult: Et ubi incipit nolle fieri melior, ibi etiam desinit esse bonus*. Et rursus episc. 203. addit: *Nolle proficere deficere est. Non vis proficere, o Christiane? Non? Vis ergo deficere*.

C A P U T V.

De septem vitiis capitalibus.

PAUCIS perstrinxi disputationem de peccatis universe, & generatim spectatis, quod plurimæ quæstiunculæ, quas fuso calamo versare Theologi solent, parum aut nihil ad reformandos mores conferant. In præsentia instituendus sermo est de septem illis vitiis capitalibus quæ constant legionem illam infernalem quæ modo conjunctim, modo divisim animas obsidet. Singula distinctis §§. discutiam.

§. I.

De superbia omnium vitiorum fonte.

I. QUÆST. UNIC. *Quid sit superbia?* RESP. Est, inquit 2. 2. q. 162. S. Thomas, *inordinatus appetitus propriæ excellentiæ*. Gravissimum est superbiæ peccatum, præsertim ex aversione a Deo, & postea etiam ex conversione ad creaturam. Augetur ejusdem pravitatis, quod sit omnium vitiorum caput, & quod omnibus virtutibus bellum intenter, & justis magnopere insidias struat. Justum enim Angelum, justum Adam superbia impetivit, & devicit. Quare S. David continenter Deum precabatur: *Non veniat mihi*
per

per superbiam: Psal. 35. Quis est qui, dum serio incredibilem istius vitii nequitiam, fraudem, astutiam, meditatur, qui dum victum Luciferum, & cum eo tertiam Angelorum partem, dum primum humani generis parentem omnium virtutum splendore coruscantem prostratum cum universo humano genere considerat, non paveat, non contremiscat?

II. Quatuor enumerat 2. 2. q. 162. a. 4. S. Thomas superbiam species: 1. aestimare bonum a seipso habere: 2. sibi datum bonum desuper credere pro meritis accepisse: 3. iactare se habere quod non habet: 4. despectis ceteris appetere singulariter videri habere id quod non habet. Primæ duæ species sunt peccata mortalia, cum ex deliberata voluntate procedunt. Tertia, & quarta ob materiæ levitatem excusari a gravi culpa possunt; si tamen gravem Dei irreverentiam, & grave proximi damnum, vel contemptum conjuncta habeant, gravia peccata sunt.

III. S. Bernardus duodecim superbiam gradus totidem humilitatis gradibus oppositos enumerat, nempe curiositatem, mentis levitatem, ineptam lætitiā, iactantiam, singularitatem, arrogantiam, præsumptionem, defensionem peccatorum, simulatam confessionem, rebellionem, libertatem, peccandi consuetudinem. Qua de re lege S. Thomam 2. 2. q. 162. a. 4. ad 4.

IV. Superbia nunc descripta vitium speciale est. Nunc indico modos quatuor quibus esse vitium generale potest. 1. Secundum causam finalem, quatenus alia peccata ordinantur ad finem superbiam, qui est propria excellentia. 2. Superbia initium est & causa omnis peccati, prout parit inordinatam concupiscentiam erga bonum commutabile, quæ est universalis proxima causa peccandi. 3. Superbia causa peccati est removendo Christi gratiam, cujus ope peccatum declinatur. 4. Denique superbia generale peccatum dicitur ratione objectorum in quæ velut in propriam materiam tendit. Excellentia enim personæ objectum superbiam est. Hæc autem excellentia ex variis rebus assurgit.

§. II.

De filiabus superbiam, & inanem gloriam.

I. Tres sunt filiae superbiam. Inanis gloria, ambitio, & præsumptio. Vana gloria, quæ a S. Gregorio primum vitium capitale reputatur, & ab aliis ut filia primogenita superbiam habetur, a S. Thoma 2. 2. q. 132. art. 1. describitur, quod sit perversus, & inordinatus appetitus manifestationis propriæ excellentiæ. Vide plura ibi. Superbia appetit propriam excellentiam, hanc manifestare studet vana gloria.

II. Ambitio est perversus appetitus honoris & dignitatis; ut si ambias officia, & dignitates ad quas assequendas, vel exercendas meritis cares. Tripliciter hoc contingit, inquit S. Thomas. 1. Cum homo appetit testimonium de excellentia quam non habet; 2. cum honorem ambit, illum in Deum non referendo; 3. cum quiescit in honore, eum non referendo ad aliorum utilitatem.

III. Præsumptio aut est de Dei misericordia, aut de propriis viribus. De hac nunc, secus de illa, sermo est; & definitur appetitus inordinatus aggrediendi aliquid supra vires; ut cum quis appetit officium iudicis, advocati, superioris, Confessarii, Concionatoris &c. dotibus necessariis ad talia munia destitutus.

IV. Primogenitam superbiam diximus esse vanam gloriam, cujus septem sunt filiae. 1. Inobedientia, quæ ex contemptu violat superioris præceptum. 2. Iactantia, quæ est inordinata propriæ excellentiæ deprædicatione per verba. 3. Hypocrisis, quæ interdum affectat probitatem, ut viam ad honores, & dignitates sibi paret, quam voco negotiorum; interdum simulat sanctitatem: qua de re lege S. Thomam 2. 2. q. 111. art. 4. ubi plura offendes scitu digna. 4. Contentio, quæ est impugnatio veritatis cum altercatione verborum. Peccant graviter, inquit Merbesius Sum. Christ. p. 2. qu. 7. Sacerdotes illi qui novis imbuti opiniunculis, regulas a S. Carolo Borromæo pro ministrando sacramento Pœnitentiæ ex Patribus excerptas contentiose oppugnant. Peccant quoque plurimi scituli qui e scholis abeuntes, in quibus nihil fere præter insanabile disputandi cacoethen didicere, nihiloscus sanioris doctrinæ regulas in disputationem magno,

obstinatoque clamore adducunt. Verum serio, & humili animo animadvertendum ne falsitas pro veritate accipiat, ne intus latitet insidiosissimus, & vaferrimus opinionis semel imbutæ, aut propriæ scholæ defendendæ perversus amor. Præ oculis habere regulam quam *tr. 8. in 1. epist. Joan.* tradit S. Augustinus: *Dilige, & quodvis fac: sive taceas, dilectione taceas; sive clames dilectione clames; sive emendes, dilectione emendes; sive parcas, dilectione parcas. Radix sit intus dilectionis. Non potest de ista radice nisi bonum existere.* De iis disputa in terris quæ profunt in cælis. De rebus vanis, & ineptis ad salutem contendere ad solam famam, vanamque gloriam captandam, instituere pugnacissimas disputationes peccato non caret. Quamobrem clamat 2. ad *Tim. 2.* S. Paulus: *Sultas autem, & sine disciplina quæstiones evita.* Lege ibi plura. 5. *Pertinacia*, quæ est adhæsiō propriæ sententiæ plusquam oportet, dum quis in ea perseverat contra agnitam veritatem, inquit 2. 2. *q. 138. ar. 2.* S. Thomas. Mortalis est, dum manifestæ doctrinæ fidei, vel morum resistit, & in proprio errore obfirmate persistit. 6. *Discordia*, quæ in voluntatum contrarietate sita est. 7. *Præsumptio novitatum*, ut cum quis inani gloria inflatus novas excogitat opiniones, novasque vestitus formas in animarum, & professionis baptismalis perniciem.

§. III.

Admonentur Confessarii frequentem esse superbiam culpam, cujus remedium est christiana humilitas.

I. **P**lura de superbia dicta sunt *lib. 1.* Verum quia superbia initium est omnium malorum, nonnulla adjicere lubet: quia numquam nimis quod numquam satis. Communiter recentes obiter dumtaxat de superbia disputant: de gula vero, de luxuria diffusissime. Heinc & Confessarii, & Christiani tanti sceleris pravitatem ignorant.

II. Nobile & splendidum reputatur superbiam crimen, & vix inter virtutes non colitur. Erubescunt communiter honesti viri de gula, de ebrietate, de luxuria, de fraude. At quis est quem superbiam, quem vanagloriam, ambitionisque pudeat? Habent enim hæc vitia sua splendida vela, sub quibus ambitiosi, superbiq; exultant, atque triumphant. Quis Confessariorum examen insti-

tuit pœnitentium, quis pœnitentium se accusat de his criminibus?

III. Recentiores Theologi vix patrari a Christianis existimant peccatum mortale superbiam: inquit enim: quis est qui ultimum finem constituat in propria excellentia, aut se Deo æqualem reputet? Vix aliquis adeo stultus est qui tam furenter insaniat. Ita ratiocinantur non pauci.

IV. Ut nos ab his spectris caveamus, fidei capita meditanda sunt. Nos omnes veluti ex asse heredes a protoparente nostro Adam crimen istud accepimus, & contraximus. Hæc est infirmitas originaria, hic est morbus prævalens, & dominans in totum humanum genus. An non imperitissimi medici illi qui neglecta infirmitate prævalente, & omnium morborum radice prætermissa, furculos dumtaxat, & consequentes morbos curarent, radice ipsa venefica intacta relicta? Nonne dum aliquis morbus veneficus in aliqua dominatur provincia, communiter ex illo morbo moriuntur homines? Pestis nostra superbia est, lues nostra ambitio est, & vana gloria. Serpit intra nos, & ultimos subit animi nostri recessus, quin nos stragem, quam parit, advertamus. Dum Theologi explicare modum quo Lucifer, & Adam superbiam crimen patrarunt, conantur, balbutiunt, distinguunt, & vix e salebris exire queunt, nullamque claram imaginem modi quo illud peccatum commissum fuit, perhibere sciunt. Factum istud verum est. Et illos postea non pudet tam audacter definire, raro nunc homines mortale superbiam crimen patrare? Clamabunt: Numquid tu certo asserere vales letaliter istos superbia infectos peccare? Absit. Sed ajo superbiam dominari in genus humanum. Hic est morbus prævalens, & dominans. Ergo plurimi ex hoc morbo pereunt. Consecutio hæc necessaria videtur.

V. Et quia eo est lues ista perniciosior, quo est occultior; idcirco Patres omnes tanti hostis insidias tremantes reformidabant. Et hæc sunt illa peccata superbiam, ambitionis, vanæ gloriæ, quorum confinia ipsos latebant, quorum malitiam mortalem, aut venialem ignorabant; & ideo pavidi, vigilisque orabant Deum ne deciperentur, & continenter se se in humilitatis virtute exercebant. Hanc virtutem a Christo magistro nostro in primis nobis commendatam sciebant tamquam efficacissimum superbiam antidotum.

VI. Sed heu nos miseri ! Quemadmodum in aliquibus libris pro conscientiarum regimine destinatis brevis est de superbia vitio capitali instructio ; sic de humilitatis præcepto aut nullus, aut exiguus, aridusque sermo est. Hanc virtutem explicandam communiter relinquunt magistris asceticis, seu librorum, ut vocant, spiritualium auctoribus, ac si virtus hæc propria dumtaxat esset & conveniens animabus illis quæ ad quamdam perfectionem aspirant, non ex præcepto impositam, sed consilio tantum propositam. Superbia vitium capitale est, & quidem primum, quia caput omnium malorum existit. Ejus antidotum humilitas est, & hæc est illa virtus omnibus necessaria quæ totius evangelici ædificii basis, & fundamentum vocatur.

VII. Hanc humilitatem verbo, & exemplo Christus magister noster nos docuit : hanc commendavit, hanc inculcavit. *Discite a me quia mitis sum & humilis corde* : Matth. 11. & rursus c. 18. clamat : *Amen dico vobis, nisi conversi fueritis, & efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum celorum*. *Quicumque ergo humiliaverit se sicut parvulus iste, hic major est in regno celorum*. Et iterum Luc. 18. *Omnes qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur*. Da mihi hominem humilem, & eum ut sanctum Christianum colam. Si humilitate caret, regno Dei ineptus est, Christo ipso teste. Expersicimini ergo Confessarii omnes. Evangelium Christi legite, si sinceram humilitatis imaginem contemplari, & addiscere cupitis, ut in eadem instruere fideles valeatis. Plurima mihi dicenda de gravissimo hujusce tam necessaria virtutis præcepto essent ; sed hujusce compendii brevis non finit.

§. IV.

De avaritia.

I. **A**varitia est inordinatus divitiarum amor, ut 2. 2. qu. 118. art. 1. S. Thomas docet. Hic perversus habendi amor considerari potest primo erga proximum, aut per excessum in accipiendo, aut per defectum in tribuendo, quo in sensu est peccatum in proximum. Secundo erga se ipsum, dum quis immoderate divitias amat, aut desiderat, aut delectatur in eis. Et hoc modo avaritia est peccatum hominis in se ipsum,

Priori modo avaritia est peccatum mortale ex suo genere, si sit contra justitiam, & caritatem, aut misericordiam. Posteriori modo poterit esse peccatum veniale.

II. Avaritia vitium capitale est, non carnale, sed spirituale, ut *loc. cit. art. 6.* inquit Angelicus. Hoc peccatum perpetrant homines 1. dum per fas & nefas divitias congregant ; 2. quando tanto divitiarum amore flagrant ut in eisdem constituent ultimum finem ; 3. dum ita cupide temporalia bona amant ut eadem nullo modo diminuere nec propter Deum, nec propter proximum velint ; 4. cum nullum terminum propriæ cupiditati imponunt, & ita lucro inhiant ut negligant ea quæ ad salutem æternam requiruntur. Præ oculis habendum oraculum S. Pauli Apostoli est. *Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes erraverunt a fide* : 1. ad Tim. Innumera sunt Scripturarum oracula adversus avaritiæ pestem. Clamat Dominus per Isaiam : *Vae qui conjungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis usque ad terminum loci : numquid habitabitis vos soli in medio terræ ?* Isa. 5. & Propheta Amos cap. 6. *Vae qui opulenti estis in Sion . . . Qui dormitis in lectis eburneis, & lascivitis in stratis vestris, qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti, qui canitis ad vocem psalterii, bibentes vinum in phialis, & optimo unguento delibuti, & nihil patiebantur super contritione Joseph*.

III. Non minus tremenda sunt oracula novi fœderis, & supplicia in avaros contorta. Describit c. 12. S. Lucas divitem avarum intra se dicentem : *Quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos ?* *Et dixit : Hoc faciam : destruam horrea mea, & majora faciam, & illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi, & bona mea ; & dicam anime meæ : Anima habes multa bona posita in annos plurimos : requiesce, comede, bibe, epulare*. Dixit autem illi Deus : *Stulte, hac nocte repetent animam tuam a te. Quæ autem parasti, cujus erunt ?*

IV. Sed omnium tremendissimum est Jesu Christi oraculum Marc. 10. ubi exclamat : *Quam difficile qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt ! Discipuli autem obstupescabant in verbis ejus. At Jesus rursus*

Jesus respondens ait illis : Filioli , quam difficile est confidentes in pecuniis in regnum Dei introire ! Facilius est camelum per foramen acus transire quam divitem intrare in regnum Dei . Qui magis admirabantur dicentes ad semetipsos : Et quis poterit salvus fieri ?

V. Si Confessarii in hæc oracula Christi , qui nec fallere , nec falli valet , animam humilem , & serium intenderent , fastidirent sane plures opiniunculas , quibus divitibus mollia cervicalia submittuntur ; detestarentur illa commenta quibus fenora fucantur . Adeo distat hæc Christi doctrina a quorundam Moralistarum sententiis ut componi simul nullo pacto queant . Porro iudicium divinum secundum hæc evangelica oracula fiet . Evangelium Christi ergo , o Confessarii , missis sophisticis disputationibus hominum diurna & nocturna manu revolvite . Responsum discipulorum S. Augustino admirationem ingerit . *Quis poterit salvus fieri ?* Quid ? Divites pauci sunt : nec omnes ad unum damnari , asserere possumus : nonne ergo plurimi salvandi supersunt ? Quid ergo clamitant : *Quis poterit salvus fieri ?* Ineptum ergo discipulorum videtur responsum . Sed ego ineptissimus , & ignorantissimus , si minus opportunum iudicarem responsum istud . Pauci , inquit S. Doctor , divites sunt ; sed communiter omnes affectu divites sunt , idcirco reposuere discipuli : *Quis poterit salvus fieri ?* Facile quippe salutem assequuntur sive qui divitias possident , sive qui divitias ardentius appetunt . Ut vero hanc reprimamus cupiditatem , & intra justos limites coercemus , Dei gratia singulari opus est , ut Christus ipse subdit . *Et intuens illos Jesus ait : Apud homines impossibile est , sed non apud Deum Et cepit ei Petrus dicere : Ecce nos dimisimus omnia , & secuti sumus te .* Si seria meditatione animarum moderatores divina hæc oracula contemplati fuerint , & semetipsos , & suos poenitentes in viam salutis dirigent .

VI. Avaritiæ filia sunt proditio , fraus , fallacia , perjuria , inquietudo , violentiæ , obduratio , furtum , homicidium , usura , simonia , divinorum neglectus , fiducia in rebus sæculi , & mala pene omnia .

§. V.

De luxuria , & gula .

I. Inter septem vitia capitalia duo tantum carnalia sunt , quæ facillime ab omnibus cognoscuntur : cetera quinque spiritualia sunt , idcirco cognitu difficillima ; immo ita sæpe nos decipiunt ut vitii effigie abscondita , virtutis larvam præferant . Contra luxuriæ , & gulæ crimina omnibus comperta sunt .

II. De luxuria , quæ est *inordinatus appetitus voluptatis venereæ* , satis dictum est in explicatione sexti præcepti Decalogi .

III. Gula , luxuriæ soror , & mater , est *inordinatus comedendi , & bibendi appetitus* . Appetitus iste semper perversus est , dum in delectatione , & voluptate cibi , & potus finem constituit . In gulæ favorem erat thesis damnata ab Innoc. XI. *Comedere , & bibere* &c. post damnationem detestabilis evasit . Idque omnes qui debito obsequio Sedis apostolicæ decreta suscipiant , facile , non difficile intelligent .

IV. Neque heinc inferas , saporem cibi , & potus peccatum esse . Humana enim infirmitas non modo cibo , verum etiam sapore indiget , quo medio sumere cibum , potumque valeat . Tunc peccatum est , dum hoc saporis medium in finem convertitur . Idem dicendum de aliis sensuum oblectationibus . Hinc patet falsitas doctrinæ P. Viva , qui in commentariis in dictam thesim &c. num. 6. inquit : *Verum quidem est quod possit PROPTER SE intendi directe oblectatio aliqua que reperitur in ludo v. gr. in olfactu floris , in auditione musicæ , & aliis actibus moraliter indifferentibus* . Voluptas cibi , & potus necessaria est ut medium ad sustentationem corporis : & nihilominus si propter se directe intendatur , damnata est . Numquid voluptas ludi , musicæ , olfactus rosæ necessaria est ad vitam sustentandam ? Ergo voluptas captata ex musica , ex ludo &c. & propter se directe intenta damnabilis est æque ac cibi , & potus voluptas .

V. Tribuitur gula in duas species : in *comestationem* , seu crapulam , & ebrietatem . Utraque vitia sunt genere suo peccatum mortale . Nihilominus scribit P. Bussembaum lib. 5. c. 3. dub. 5. apud P. La-Croix n. 293. pag. 43. „ Hinc probabile est quod

„ do-

„ docet Navar. Tolst. &c. & non repugnat Laymanus, secluso scandalo, & aliis veniale tantum esse usque ad vomitum se cibo, & potu implere: idque etiam si quis vomat, ut iterato possit bere. Num hæc doctrina Epicureismum sapiat, doctiores judicent. Scripturæ sanctæ clamant: *Vae qui potentes estis ad bibendum vinum*: Isa. cap. 5. & Evangelista Lucas: *Vae qui saturati estis, quia esurietis*: cap. 6.

VI. Ebrietas est excessus in potando usque ad violentam usus rationis privationem. Malitia itaque ebrietatis in hoc sita est ut homo volens & sciens bibat cum tanto excessu, ut rationis usu se se privet. Contra ebrietatis flagitium clamant Scripturæ sanctæ: *Vae qui consurgitis mane ad ebrietatem seclandam, & potandum usque ad vesperum, ut vino aestuetis*: Isa. cap. 5. & Luc. cap. 21. *Attendite vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula, & ebrietate*.

VII. Laxa paradoxa de ebrietate non pauci Probabilistæ docent. P. Busembaum lib. 5. cap. 3. dub. 1. artic. 2. apud P. La-Croix num. 308. docet, peccare eum qui se inebriat absque justa causa. Occurrit ergo justa causa se inebriandi? Quidni? Respondit enim ibi: Non est peccatum inebriare se ex præscripto medicorum, si aliter sanitas recuperari non possit. An ab Hypocrate ethnico præscripta occurrit ebrietas istæ hæc? Adjicit ibid. P. La-Croix num. 313. „ Ad morbum gravem, etiam non letalem curandum, aut cavendum licitum esse inebriationem, docent multi cum Gobat a num. 15. si aliter curari, aut caveri nequit. Quam laxa sit opinio hæc, judicent sapientiores. Pergit ibi P. Busembaum: Non item est peccatum (se inebriare) si quis cogatur invito ense. Ebrietas genere suo peccatum mortale est. Et hæc ebrietas licita erit ad mortem evitandam? Licitum ergo erit fornicari, adulterare, pejerare ad declinandam mortem.

VIII. P. La-Croix plures loc. cit. opiniones recenset excusantes ebrietatem. P. Illung docet cubantes super lupulum, & se inebriantes non peccare: quia, inquit, talis inebriatio caret magno voluptatis illicio. Addit P. La-Croix ibi num. 317. Ang. Tanner. Fagund. Gobat cap. 6. num. 37. universaliter docent ebrietatem nullam esse morta-

le, nisi diu privet usu, & potentia rationis. Non parum, sed diu privare ebrietas debet non modo usu, sed etiam potentia rationis, ut sit peccatum mortale. Et quæ temporis longitudo requiritur? Una hora, inquirunt, videtur esse longum tempus. Qui vero per tres quadrantes mero ingurgitatus, & destitutus esset usu, & potentia rationis, ut bestia, venialiter tantum peccaret, juxta Tannerum, Fagundez, Gobat, & La-Croix, qui ibidem n. 329. hæc addit: Si quis ex gravi causa faciat inebriari alterum ad elicienda secreta quæ alter tenetur manifestare, multi dicunt, non peccare si ad materiale tantum ebrietatem inducat. Alium casum ibi num. 332. adjicit, Injuste in custodia detentus non peccat inducendo custodes ad materiale ebrietatem. Judicent docti, & christiani viri, num hæc sint theorematum opportuna pro conscientiarum regimine.

IX. Sed quando dicendus ebrius homo est? Respondet P. Busembaum lib. 5. c. 3. artic. 2. his verbis. Si quis post potum discernere adhuc possit inter bonum, & malum, licet nonnihil phantasia turbata sit, aut sequatur vomitus, lingua titubet, pedes vacillent, oculi cernant duplicia, vel domus gyri videatur; nondum plena est ebrietas: ideoque tantum peccatum veniale, quamvis ex gravioribus, si DELIBERATE sit commissum. V. Layman loc. cit. Plena ebrietas notatur ex his signis quæ dat Lessius num. 30. &c. Si quis non meminerit dictorum, facturum, quomodo, vel quando domum deductus. 2. Si commisit ea quæ nunquam sana mente solet, v. gr. si præter morem turpia sit locutus, turbavit domum, uxorem verberavit &c.

X. Quamvis ergo homines mero se ingurgitent usque ad vomitum reipsa secutum; quamvis oculi emissitii, & revoluti cernant duplicia; quamvis domus gyri videatur, & lingua titubet; quamvis domum, seu porcelli, deportentur; si tamen meminerint se portatos esse, quamvis deliberate usque ad hunc excessum potent, & se se vino impleant; nihilominus liberi sunt a peccato mortali, & solum venialem culpam ex gravioribus perpetrant. Quis ab hac doctrina non abhorreat?

§. VI.

Malitia iræ, ejusque sex filie exponuntur.

I. **I**RA definitur quod sit *injusta vindicta inordinatus appetitus*. S. Augustinus vindictam appellat *libidinem ulciscendi*. Injusta, & indebita vindicta est 1. quando quis innocentem punire concupiscit; 2. dum reum æquo majori pœna plecti cupit; 3. cum læsus præter ordinem justitiæ puniri reum desiderat vel a se ipso, vel ab alio auctoritate destituto; 4. dum quis vindictam appetit ob indebitum finem.

II. Distinguendus est vindictæ appetitus de quo dictum est, ab ira, quæ animum commoveret, & ad concitationem excitat absque vindictæ desiderio. Hæc ira aut nullum, aut veniale peccatum est, nisi sit excessus. Qui repentino iræ motu commoventur, ut senes, mulieres, pueri, melancholici, communiter venialis culpæ limites non transiliunt; dummodo nullus sit deliberatus vindictæ appetitus. Si sit appetitus levis vindictæ, leve erit crimen. Qui se sentiunt ex naturæ conditione propensos ad iram, vel imprecationes, diligenti industria comprimere, & coercere hanc inclinationem debent: alioquin præsumitur voluntatis deliberatus assensus.

III. Tres iræ gradus distinguit Evangelista Matthæus cap. 5. *Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit judicio*. Primis verbis reprehenduntur Pharisei, qui homicidium & adulterium damnantes, licitam internam vindictam, & mœchiam defendebant. Primo itaque letaliter peccat qui ira inflammatus grave damnum proximo expetit. *Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit judicio*; idest capitis pœna puniendus non humano, sed divino judicio, cui peccatum internum patet. Non solum itaque homicidium externum, ut contendebant Pharisei, sed etiam internum peccatum est.

IV. Secundus iræ gradus est cum quis hunc internum injustum vindictæ animum signo aliquo externo manifestat. *Qui autem dixerit fratri suo, Racha, reus erit concilio*. Vox ista *racha* interjectio est, quæ convicium aliquod significat, vel *sine cerebro*, ut vult S. Hieronymus, vel morum pravitatem, ut contendunt alii.

V. Tertius denique iræ præfata seu appetitus injustæ vindictæ gradus in aliquo externo convicio completur. *Qui dixerit fratri suo, Fatue* (idest exprobrando stultitiam, quæ convicium gravius priori *racha* est,) *reus erit gehennæ ignis*. Hoc ultimum peccatum gravius est duobus prioribus. Vide S. Thomam 2. 2. q. 158. a. 5. ad 3.

VI. Ira vitium capitale est, ut *ibid.* a. 9. ostendit S. Thomas, habetque sex filias sequentes: quarum 1. est *indignatio*, 2. *tumor mentis*, 3. *clamor*, seu inordinata, & confusa vocis elatio; 4. *contumelia*, seu injuriosa locutio contra proximum præsentem, & audientem, 5. *blasphemia*, 6. *rixa*. De his duabus postremis dictum supra est.

§. VII.

De invidia iniquitate, & quæ sint illius filie.

I. **Q**UEST. UNIC. *Quid sit invidia?* RESP. Est *tristitia de bono alterius, perinde ac si nostrum malum foret, quatenus illo æquari nostram excellentiam, aut minui conspiciamus*. Invidia communiter fervet inter æquales juxta tritum proverbium, *Figulus figulo invidet*, ut 2. 2. q. 36. a. 1. explicat S. Thomas.

II. Invidia monstruosus superbix abortus est; & quemadmodum superbia plus & minus dominatur in omnes, sic invidia capitale, & universale vitium est. Monstrum istud vividis coloribus depingit S. Joannes Chrysostomus *homil. 41. in Matth.* cujus verba rescripta invenies *Tom. X. Theol. Christ. lib. 4. diff. 2. c. 9.*

III. P. Thomas Tamburinus *lib. 5. in Decal. c. 1. §. 3. n. 35. & seq.* hæc scribit. „ Inquires tertio, an sicut potest quis modo hæcenus explicato gaudere de malo alterius, quia sibi bonum sit; ita e contra licite queat tristari de alterius bono ut sibi malum est. Respondeo. Hic videtur esse actus invidiæ, quam sic communiter describunt Doctores ex S. Thoma 2. 2. q. 36. a. 2. & 3. Valent. Conin. Suar. „ Bonac. alique apud Castropal. Est inordinata tristitia, qua quis dolet de bono alterius, non quatenus est illius bonum, sed quatenus videtur diminuire propriam excellentiam, seu proprium bonum.

„ Num. 36. Hæc communiter. Quæ tamē

„men mihi semper difficilia visa sunt. „
Contra hanc communem Theologorum doctrinam sic persequitur ibid. num. 37.

„Jam sic arguo. Quando doleo de bono alterius ut est diminutivum meæ excellentiæ, non doleo de bono alterius absolute, sed formaliter de malo meo, seu de diminutione meæ excellentiæ, quæ mihi mala est.... Sicut enim si gauderem de malo alterius, v. g. de morte patris, ut causante immediate bonum meum, puta hereditatis successionem, non esse peccatum, supra omnes vidimus; sic contra si doleam de bono alterius ut causante immediate malum meum, culpa non erit. „

IV. Ut invidiam capitale crimen de medio tollat P. Tamburinus, præmittit doctrinam a S. apostolica Sede damnatam. Sicut, inquit, si gauderem de morte patris ut causante immediate bonum meum, puta hereditatis successionem, non esse peccatum supra vidimus omnes. Quid? Qui sunt isti omnes qui hanc damnatam doctrinam docent? Antiprobabilistæ? Nequaquam. Quinam ergo sunt isti omnes? Penes Tamburinum sit, qui ex hac damnata doctrina ab Innoc. XI. in thesi 13. hanc aliam sententiam infert: Sic contra si doleam de bono alterius ut causante immediate malum meum, culpa non erit.

V. An æque damnabilis, vel damnabilior sit hæc de invidia doctrina, quam defendit P. Tamburinus, ac illa quam docet cum aliis de gaudio mortis patris ob futuram successionem in hereditate, docti judicent.

VI. Filix invidiæ sunt odium, simulatio, detractio, exultatio in adversis proximi, afflictio in prosperis, quas ex S. Gregorio describit S. Thomas 2. 2. q. 36. a. 4.

§. VIII.

De acedia, ejusque filiabus.

I. **Q**UÆST. UNIC. Quid sit accedia? RESP. Est tristitia de bono spirituali in quantum est bonum divinum non in se spectatum, sed prout in nobis. Odium Dei adversatur bono divino prout in Deo. Accedia est tristitia de bono divino prout in nobis, seu de bono divino imperato, & necessario ad salutem.

II. Accediam peccatum esse, Scriptura divina testatur. Subjice humerum tuum, & porta illam, & ne accideris vinculis ejus:

Eccl. 6. Plura de hoc vitio scribit S. Thomas 2. 2. q. 35.

III. Quam sit virulenta, & immanis accediæ pravitas, ex bello quod divinis præceptis intentat, colligere quisque valet. In primis adversatur primo & maximo mandato diligendi Deum ex toto corde, ex tota anima, & ex totis viribus. Acediosus continenter hoc præceptum violat, cujus tepor vomitum, & indignationem divinam contra se provocat. Violat præterea accediæ præceptum, quo astringimur in Domino exultare, & delectari. Gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in celis: Matth. 5. Adversatur denique accediæ præceptis vigilandi, orandi, operandi cum tremore & timore salutem nostram, & præcavendi tentationes, atque proficiendi in via Domini.

IV. Accediæ filix sunt malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, evagatio mentis circa illicita.

V. Malitia est voluntarius horror, derisio, & contemptio bonorum spiritualium, & proborum hominum, qui concionibus, & exhortationibus, atque virtutum exemplis ad christianæ professionis observantiam excitare acediosos student.

VI. Rancor est indignatio, qua acediosi turgentes, & æstuantibus cervicem erigunt contra Superiores, Pastores, Confessarios, & Scriptores, qui aut voce, aut scripto illuminare, & corrigere eosdem student.

VII. Pusillanimitas est propriarum virium diffidentia, qua quis officia, & opera ardua refugit. Hanc pusillanimitatem peccatum esse, ex parabola servi pigri, qui acceptam pecuniam domini sui fodit in terram, constat.

VIII. Desperatio scelus est quo quispiam de ultimi finis consecutione desperans, omne salutis studium deponit. De hujusce sceleris gravitate dixi supra. Ex hac desperatione, ex vitiorum multitudine & gravitate proficiscente, oritur incredulitas, quæ hodie adeo late patet.

IX. Torpor est animi ignavia, seu languor, quo quis præceptorum observantiam vel omittit, vel oscitanter implet. Periculosissimus est torpor iste. Quemadmodum in negotiis mundi torpidi, & ignavi marcescunt miseria, nihilque magni conantur; sic in æternæ salutis stadio torpidi pereunt, quia media ad salutem necessaria negligunt, & præliari adversus tentationes carnis, mundi,

di, & dæmonis refugiunt; contra quos Rom. 11. S. Paulus inquit: *Sollicitudine non pigri, spiritu ferventes, Domino servientes*. Languor iste spiritus omnem devotionem exsiccat, vires extenuat, quotidie zi-

zania vitiorum spargit, mentis stuporem, & obscuritatem inducit, & ita animam hebetat, atque corrumpit, ut eam ineptam ad solida virtutum officia reddat.

FINIS

PRIMI TOMI.

THEOLOGIA
CHRISTIANA
DOGMATICO-MORALIS

CONTRACTA IN TOMOS DUOS

AUCTORE

F. DANIELE CONCINA
ORDIN. PRÆDIC.
TOMUS ALTER

Complectens reliquos quinque LIBROS.

NEAPOLI MDCCLXI.

EXPENSIS DOMINICI TERRES

TYPIS JOSEPHI RAYMONDI

SUPERIORUM FACULTATE, AC PRIVILEGIO

THEOLOGIA
CHRISTIANA

DOGMATICO-MORALIS

CONTRACTA IN TOMOS DUOS

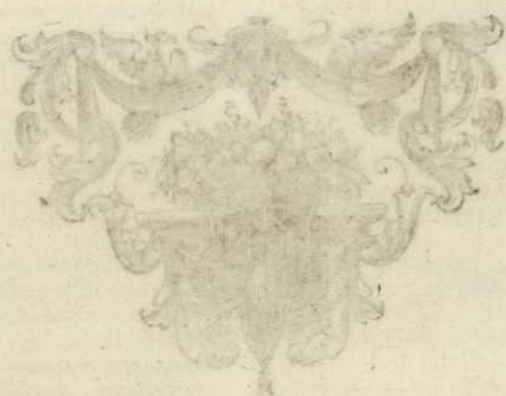
AUCTORE

F. DANIELE CONCINIA

ORDIN. PRAEDIC.

TOMUS ALTER

Completens reliquos quinque Libros.

NEAPOLI MDCCCLXI

EXPENSIS DOMINICI TERRIS

Typis JOSEPHI RAYMONDI

SUPERIORUM FACULTATIS AC PRIVILEGIO

INDEX

III

Librorum, Dissertationum, Capitum, Paragraphorum, & Quaestionum
qui in hoc Tomo continentur.

THEOLOGIAE CHRISTIANAE DOGMATICO-MORALIS LIBER IX.

DE JUSTITIA, ET JURE, DISSERTATIO I.

De justitiæ notione, & divisione.

CAP. I. Propositiones damnatae ab Alex.
VII. & Innocentio XI. pag. 1

CAP. II. Opiniones laxae plurium Casuista-
rum. ib.

CAP. III. Variæ juris acceptiones: justitiæ
notiones, & divisiones. 12

Quæst. 1. Quid, & quotuplex sit justitia? ib.

Quæst. 2. An justitia commutativa distin-
guatur a justitia vindicativa? ib.

Quæst. 3. Justitia commutativa distinguitur
ne specie a justitia distributiva? ib.

Quæst. 4. Quenam sunt vitia justitiæ oppo-
sita? ib.

CAP. IV. De dominio, ejusque divisione, &
bonorum partitione. 13

Quæst. 1. Quid, & quotuplex sit dominium? ib.

Quæst. 2. Quinam sunt fructus quibus frui
ususfructuarius potest, & quid præstare
iste debeat? ib.

Quæst. 3. Quid sit contractus emphyteusis,
& feudi? 14

Quæst. 4. Quid sit possessio, & modus eam
comparandi, vel amittendi? ib.

Quæst. 5. Qui sint domini capaces? ib.

Quæst. 6. Animalia mansueta natura sua ca-
pere ne alicui licet? ib.

Quæst. 7. Quid de piscatione, aucupio, ve-
natione dicendum? 15

Quæst. 8. Cujus sunt silvæ, montes, & pa-
scua? ib.

CAP. V. De rerum inventarum, & eorum
quæ vi alluvionis, aut alio modo accre-
scunt, dominio, & de præscriptione. ib.

Quæst. 1. Quid dicendum de dominio vi al-
luvionis &c.? 16

Quæst. 2. Quomodo acquiratur dominium vi
præscriptionis, seu usucapionis? ib.

Quæst. 3. Quid sit præscriptio jure civili in-
ducta? ib.

Quæst. 4. Quid de dominio filiorum patris
potestati subjeclorum? 17

luvionis &c.? 16

Quæst. 2. Quomodo acquiratur dominium vi
præscriptionis, seu usucapionis? ib.

Quæst. 3. Quid sit præscriptio jure civili in-
ducta? ib.

Quæst. 4. Quid de dominio filiorum patris
potestati subjeclorum? 17

DISSERTATIO II.

De restitutione tum in communi, tum in
particulari.

CAP. I. Restitutionis notio, & principia e
quibus proficiscitur. Debitores morosi, &
eorum Confessarii monentur. ib.

Quæst. 1. Quid sit restitutio, & unde nasca-
tur? ib.

Quæst. 2. Utrum statim facienda sit restitu-
tio? 18

Quæst. 3. Quid de Confessariis absolventibus
debitores morosos dicendum? ib.

Quæst. 4. Qualis injustitiæ culpa insert de-
bitum restitutionis? 19

Quæst. 5. Sola ne culpa theologica debitum
inducit restitutionis? ib.

Quæst. 6. An professores alicujus artis tenean-
tur ad restitutionem ex culpa levi, vel le-
vissima? ib.

Quæst. 7. Quenam culpa juridica requiri-
tur in contractu, ut inducat restitutionis
debitum? ib.

Quæst. 8. Quomodo possessor bonæ, aut malæ
fidei tenetur ad restitutionem? 20

Quæst. 9. Qui res usu consumptibiles bonæ
fine a latrone emit, vel recipit, tenetur
ne rem, si extet, restituere, aut in quo
factus est ditior? ib.

Quæst. 10. Si fur rapiat rem quæ apud dominum
periisset, tenetur ne eandem restituere, si il-
lam conservet; aut pretium, si perierit? ib.

Quæst. 11. Cuinam crescit res furto sublata? 21

Quæst. 12. Quomodo dubiæ fidei possessor rem
alienam restituere debet? ib.

Quæst. 13. Quomodo restituere debet rem
alienam? 22

Quæst. 14. Quomodo restituere debet rem
alienam? 23

Quæst. 15. Quomodo restituere debet rem
alienam? 24

Quæst. 16. Quomodo restituere debet rem
alienam? 25

Quæst. 17. Quomodo restituere debet rem
alienam? 26

- Quæst. 13. Quos fructus restituere tenetur possessor bonæ fidei? ib.
- Quæst. 14. Quos fructus restituere possessor malæ fidei debet? 22
- Quæst. 15. Quas expensas detrachere possessor sive bonæ, sive malæ fidei debet? ib.
- Quæst. 16. Qui rem bona fide emit, valet ne eam furi reddere, pretium repetendo, an restituere domino tenetur sine pretio? ib.
- Quæst. 17. Qui mala fide rem alienam a latrone emit, domino ne, an furi restituere debet? ib.
- Quæst. 18. Qui bona fide rem emptam a latrone vendit alteri, tenetur ne pretium domino reddere, an emptori? ib.
- Quæst. 19. Qui monetam falsam accipit, & alteri eam expendendo tradit, ad quid tenetur? 23
- Quæst. 20. Si vendis rem tuam furi, a quo bona fide in pretium accipis furtivas pecunias, obnoxius ne restitutioni es? ib.
- CAP. II. De illis qui aut impediunt alios ne aliquod bonum assequantur, aut cooperantur ad damnum aliorum. ib.
- Quæst. 1. Qui efficax impedimentum adjicit ne quis assequatur beneficium ad quod jus habet sive in re, sive ad rem, obnoxius ne restitutioni est? ib.
- Quæst. 2. Ad quid tenetur qui impleri promissionem factam impedit? 24
- Quæst. 3. Quid de cooperantibus alterius damno dicendum? ib.
- Quæst. 4. Quando dubitas num aliqua ex recensitis cooperationibus in duobus versibus contentis causa efficax damni fueris, teneris ne ad restitutionem? ib.
- Quæst. 5. Qui suo pravo exemplo causa est ut alii malum perpetrent, tenetur ne ad restitutionem? 25
- Quæst. 6. Quid de illis qui jussione, consilio, consensu in proximi damnum influunt? ib.
- Quæst. 7. Quid de iis qui negative cooperantur ad alterius malum, ut sunt mutus, non obstant, non manifestans? 26
- Quæst. 8. Quem servare ordinem debent in restitutione cooperantes actioni injuste? ib.
- Quæst. 9. Quomodo cause recensite omnes tenentur restituere in solidum? 27
- Quæst. 10. Utrum ex flagitiosa promissione oriatur obligatio exequendi rem promissam? ib.
- Quæst. 11. Quid de questu meretricio dicendum? 28
- Quæst. 12. Utrum virgines, matrone, & honeste femine pretium accipientes pro vendita pudicitia, restituere illud teneantur? ib.
- Quæst. 13. Scorta sive publica, sive occulta tenentur ne restituere pretium ob turpem concubitum acceptum a Religioso? 29
- Quæst. 14. An recipiens pretium pro injusta sententia ferenda, restituere illud debeat? ib.
- Quæst. 15. Quando id quod restituitur, ad manus creditoris non pervenit, astringitur ne debitor denuo restituere? 30
- Quæst. 16. Quo in loco, & cujus expensis fieri restitutio debet? ib.
- CAP. III. De illis quibus fieri restitutio debet; & de ordine in restitutione servando. ib.
- Quæst. 1. Cuinam restitui res debet accepta a possessore bonæ fidei? ib.
- Quæst. 2. Cuinam facienda est restitutio quando dominus est ignotus? 31
- Quæst. 3. Qui ordo servandus in restitutione est? ib.
- Quæst. 4. An creditoribus privilegiatis præferri venditor debeat, dum res in specie extat apud emptorem? ib.
- Quæst. 5. Qualis ordo servandus est inter debita aut ex contractu oneroso, & gratuito, aut ex contractu, & ex delicto? ib.
- Quæst. 6. Quomodo creditores hypothecarii præferendi aliis sint? 32
- Quæst. 7. Qualis ordo servandus est inter creditores simplices non privilegiatos? ib.
- Quæst. 8. Potest ne debitor admonere secreto amicum creditorem, ut prior petat, eique integrum debitum solvere cum aliorum creditorum detrimento? ib.
- CAP. IV. Quenam sint cause ob quas omitti, aut differri restitutio possit? ib.
- CAP. V. De restitutione propter homicidium, vel mutilationem, vel stuprum, vel adulterium. 33
- Quæst. 1. Occisor, aut mutilator tenetur ne compensare injuriam personalem fortune bonis? ib.
- Quæst. 2. Quæ damna compensare interfector debet? ib.
- Quæst. 3. An ex homicidio casuali oriatur debitum restitutionis? 34
- Quæst. 4. Quibus facienda sit restitutio damnorum quæ ex homicidio sequerentur? ib.
- Quæst. 5. Quid restituere debet deflorator virginis? ib.

- Quæst. 6. *Quid ob adulterium quod partus consequitur, restituendum est?* 35
 Quæst. 7. *Adulter certo sciens ex suo adulterio procreatam prolem esse, quid reddere filiis legitimis tenetur?* ib.

DISSERTATIO III.

De contractibus universè & partitè.

CAP. I. *Contractus finitio, ejusque causa, & proprietates.* 36

Quæst. 1. *Quid sit contractus?* ib.

Quæst. 2. *Quomodo perficiuntur contractus?* 37

CAP. II. *De variis contractibus.* ib.

Quæst. 1. *Utrum contractus ex metu gravi celebratus sit validus?* ib.

Quæst. 2. *An dolus irritet contractum?* 38

Quæst. 3. *Quid de contractibus initis sub causa, modo, demonstratione, & conditione dicendum?* ib.

Quæst. 4. *Quomodo interpretandus est contractus ad diem, vel sub disjunctione?* ib.

Quæst. 5. *Quomodo obligat contractus conditioni illigatus?* 39

CAP. III. *De illis qui valide & licite inire contractus valent: de solemnitate juris necessaria. Quid firmitatis addat juramentum contractui. Quibus competat restitutio in integrum.* ib.

Quæst. 1. *Quinam possunt contractum inire?* ib.

Quæst. 2. *Quæ juris solemnitas ad contractus valorem requiritur?* ib.

Quæst. 3. *Quomodo juramentum confirmet contractus jure nature, vel positivo irritos?* 40

Quæst. 4. *Quibus competat beneficium restitutionis in integrum?* ib.

CAP. IV. *De contractu venditionis, & emptionis. De illis qui vendere, & emere possunt. Quenam sint res venales.* ib.

Quæst. 1. *Quid sit emptio?* ib.

Quæst. 2. *Res vendita duobus emptoribus, cui tradenda? cui perit ante traditionem?* ib.

Quæst. 3. *Ad quem pertinent fructus rei venditæ ante pretii solutionem?* ib.

Quæst. 4. *Possunt ne contrahentes pactum inire ut emptor fructus rei, aut eorundem pretium reddat venditori, donec pretium*

solverit? 41

Quæst. 5. *Cujusnam sint fructus medio tempore percepti, quando venditionis contractus dissolvi contingat?* ib.

Quæst. 6. *Qui vendere queant, & quæ res venales sint?* ib.

Quæst. 7. *Quæ pecuniis alienis emuntur, fiunt ne emptoris, an pecuniarum domini?* ib.

Quæst. 8. *Valida ne est rei aliena venditio?* ib.

Quæst. 9. *Utrum licita venditio sit earum rerum quæ adhibentur in pravos usus?* 42

Quæst. 10. *Peccant ne qui vendunt venena, succos muliebres, chartas aleatorias, idola, & cetera id genus?* ib.

Quæst. 11. *Utrum Probabilismus sit vendibilis a iudice?* ib.

CAP. V. *De negotiatione, & de his quibus vetita, aut permissa est.* 43

Quæst. 1. *Sit ne Clericis, & Religiosis vetita negotiatio?* ib.

Quæst. 2. *An Clerici, vel Monachi negotiari per alios possint?* 44

Quæst. 3. *Quot modis negotiatio illicita laicis fiat?* ib.

Quæst. 4. *Qui mercaturam exercent, licite ne carius merces vendere queunt quam ii qui negotiationem non exercent?* ib.

CAP. VI. *De monopoliiis licitis, & illicitis. De venditione cum pacto retrovendendi.* ib.

Quæst. 1. *Licetum ne venditoribus est conspirationem inire non vendendi merces nisi pretio summo?* ib.

Quæst. 2. *Constituto semel monopolio a mercatoribus vendendi merces pretio injusto, alii mercatores monopolii istius non participes, peccant ne contra justitiam, si hoc pretio injusto suas merces vendant?* 45

Quæst. 3. *Quid de pacto retrovendendi, & retroemendi dicendum?* ib.

Quæst. 4. *Licetum ne est contractus gentilitius?* ib.

Quæst. 5. *Licetum ne est contractus mohatra?* ib.

Quæst. 6. *Qui merces vendendas a domino suscipiunt, aliquid ne sibi retinere valent, si plures easdem vendant quam a domino prescriptum fuit?* 46

CAP. VII. *De justo rerum pretio, & de ejusdem augmento ob dilatatam solutionem.* ib.

Quæst. I.

- Quæst. 1. Qui rerum pretium augent, vel diminuunt, sunt ne restitutioni obnoxii? ib.
- Quæst. 2. Sunt ne aliquæ causæ ob quas licitum sit aut pluris vendere, aut minoris emere quam merx absolute valeat? ib.
- Quæst. 3. Quæ in subhastatione exponuntur venalia, emi ne, aut vendi possunt quocumque pretio sive vili, sive summo? 47
- Quæst. 4. Unde desumatur pretium vulgare, seu naturale, & quænam sint illius augendi causæ? ib.
- Quæst. 5. Quænam sunt circumstantiæ in quibus rerum pretia decrescunt? ib.
- Quæst. 6. Possunt ne mercatores pretio currenti merces vendere, dum sciunt brevi mercium copiam superuenturam, atque adeo rerum pretium diminuendum? ib.
- Quæst. 7. An is qui Principis legi monetam interdictum iri, aut ejus valorem minuerdum præscit, queat ante promulgationem legis suam distrahere monetam? 48
- Quæst. 8. Quæ notanda sunt circa pretium publica auctoritate præscriptum? ib.
- Quæst. 9. An exquisitoribus mercibus immisceri viliores possint, & taxato pretio vendi? ib.
- Quæst. 10. Poteest ne mercator ob dilatam solutionem pretii cavius merces vendere? ib.
- Quæst. 11. Licitus ne est contractus quo in Hispania, & alibi certæ merces communiter credito venduntur majori pretio quam vendi pecunia numerata soleant? 49
- Quæst. 12. Licitum ne est emere credita, vel chirographa minori pretio quam valeant, ob anticipatam solutionem? 50
- Quæst. 13. Quid de obligatione venditoris patefaciendi defectus mercium dicendum est? ib.
- turali, nedum divino prohibita? 53
- CAP. III. Quædam quasiuncula de usura resolvuntur. 54
- Quæst. 1. Datur ne materiæ parvitas in usu- re peccato? ib.
- Quæst. 2. Sit ne pecunia præsens numerata æstimabilior absente, & titulus accipiendi aliquid ultra sortem? ib.
- Quæst. 3. Licitum ne est aliquid accipere supra sortem ob molestiam ortam ex privatione pecuniæ mutuo traditæ? ib.
- CAP. IV. De periculo amittendæ sortis. Nonnullæ opiniones laxæ refelluntur. Caput Naviganti in suo vero sensu exponitur, re- jectis juniorum commentis. 55
- Quæst. 1. Quid, & quoruplex sit sortis pe- riculum? ib.
- Quæst. 2. Quid dicendum de titulo quem excogitarunt Lugo, & Tamburinus? 57
- Quæst. 3. Licitum ne est aliquid exigere supra sortem ratione laboris in numeranda pecunia? 60
- Quæst. 4. An licitum sit aliquid exigere ob obligationem mutuandi, vel non repetendi mutuum infra tempus præfinitum? ib.
- CAP. V. De damno emergente. ib.
- Quæst. 1. Quid sit damnum emergens? ib.
- Quæst. 2. Periculum damni emersuri est ne verus titulus vi cuius fieri conventio possit aliquid supra sortem solvendi? ib.
- Quæst. 3. Utrum liceat initio contractus pactum pæne conventionalis, si debitor sit in mora? 61
- CAP. VI. De lucro cessante, ejusque condi- tionibus. 62
- Quæst. 1. Quid sentiat S. Thomas de hoc lucro cessante? ib.
- Quæst. 2. Utrum mutuator ultroneus possit aliquid exigere ratione lucri cessantis? 63
- Quæst. 3. Quot conditiones assignant propu- gnatores lucri cessantis, ut in pactum de- duci queat? ib.
- §. unic. Auctoris consilium. ib.
- CAP. VII. De usura mentali, & de pactis mutuo adjectis. 65
- Quæst. 1. Licet ne sperare aliquid ex mu- tuo? ib.
- Quæst. 2. Qui celebravit contractum usura- rium bona fide, potest ne retinere lucrum, cognita usura, dum poterat alium licitum contractum inire? ib.

Quæst.

DISSERTATIO IV.

De mutuo, & usura.

- CAP. I. Mutui finitio, ejusque proprietates. 51
- Quæst. unic. Quid sit mutuum? ib.
- CAP. II. Usuræ notio: omnis usura, sive par- va, sive magna, sive a divite, sive a pau- pere exacta, divino jure vetita est. 52
- Quæst. 1. Quid sit usura? ib.
- Quæst. 2. Est ne omnis usura, sive a diviti- bus, sive a pauperibus percepta, jure na-

- Quæst. 3. Cujus sunt fructus pignoris traditi mutuatori in assecurationem sortis? ib.
- Quæst. 4. Licitum ne est pactum legis commissorie in pignorum traditione? ib.
- Quæst. 5. Quid de usuris pupillaribus, & dotalibus dicendum? ib.
- Quæst. 6. Fenerator ne est qui mutuum dat ut beneficium, vel officium, vel munus a lingua, ab obsequio, a manu assequatur? 66
- Quæst. 7. Qui mutuum dat cum pacto ut ad ejus molendinum, officinam &c. mutuarius accedat, fenerator ne est? ib.
- Quæst. 8. Licet ne mutuum dare cum pacto ut alter in posterum remutuet? ib.
- Quæst. 9. Fenerator ne est qui obligat mutuatarium ad reddendam eandem tritici, vini, olei &c. mensuram, si pretium auctum sit? ib.
- Quæst. 10. In restitutione pecunia mutuatiæ valor ne an species consideranda? ib.
- Quæst. 11. Probabilis ne opinio est, mutuatarium eligere posse in fidejussorem ipsum mutuantem? ib.
- Quæst. 12. Probabilis ne est eorum opinio qui mutuatori accipienti pignus, simul lucrum concedunt? 67
- CAP. VIII. De montibus pietatis. 68
- Quæst. 1. An qui revera pauperes non sunt, neque ob paupertatem levandam mutuum pecuniam a sacro monte accipiunt, peccent, & ad restitutionem teneantur? ib.
- Quæst. 2. Qui in his montibus pecunias collocant, possunt ne licite accessionem accipere dempto titulo? ib.
- CAP. IX. De contractu trino, aliisque contractibus. 69
- Quæst. 1. Quid sit contractus trinus? ib.
- Quæst. 2. Licitus ne est contractus societatis duplex, in quo aut capitale, aut lucrum assecratur? 72
- Quæst. 3. Quid de societate animalium dicendum? 73
- Quæst. 4. Sunt ne feneratores domini lucri quod usuris acquirunt? ib.
- Quæst. 5. Licitum ne est ab usurario mutuum petere sub usuris? 74

DISSERTATIO V.

De cambiis, censibus, locatione, ludo, & sponione, promissione, donatione, & testamentis.

CAP. I. De cambio, ejusque divisione, & conditionibus. ib.

Quæst. 1. Quid, & quotuplex sit cambium? ibid.

Quæst. 2. Quo titulo licitum est cambium manuale? ib.

Quæst. 3. Quo titulo licitum est cambium locale cum lucro? ib.

Quæst. 4. Quid de cambio cum recambio dicendum est? ib.

Quæst. 5. Quid de cambio ad nundinas dicendum? 76

Quæst. 6. Quid de cambio civico dicendum? ibid.

CAP. II. De censibus realibus, & personalibus, eorumque divisione. 77

Quæst. un. Quid, & quotuplex sit census? ibid.

CAP. III. De censu personali, mirifico usure pallio. 78

Quæst. 1. Jure nature spectato licitum ne est pactum quo obstringitur censuarius, ut reddat censum ad arbitrium emptoris? 80

Quæst. 2. Pereunte fundo subiecto censui, perit jure nature census? ib.

Quæst. 3. Licitus ne est census cui ampliores fundi subjiuntur, non designata parte determinata? ib.

Quæst. 4. Licitus ne est census vitalitius? ib.

CAP. IV. De ludo, & sponione. ib.

Quæst. 1. Ludus propter lucrum principaliter intentum vitiosus ne est? ib.

Quæst. 2. Licitus ne est ludus aleæ, seu fortune? 81

Quæst. 3. Sponiones, vulgo scommesse, licite ne sunt? ib.

CAP. V. De assecuratione, pignore, transacione, emphyteusi, feudo, commodato, precario, deposito, locatione, conductione, promissione, & donatione. ib.

Quæst. 1. Quid sit assecratio? ib.

Quæst. 2. Quid sit fidejussio, pignus, hypotheca, & transactio? 82

Quæst. 3. Quid sit emphyteusis? ib.

Quæst.

- Quæst. 4. *Quid sit feudum?* ib. §. 1. *De iudice.* ib.
 Quæst. 5. *Quid sit commodatum?* ib. Quæst. 1. *Quænam sint iudicis munia, ut*
 Quæst. 6. *Quid sit depositum?* ib. *recte iudicet?* ib.
 Quæst. 7. *Quid sit locatio?* ib. Quæst. 2. *Quomodo se gerere iudex debet quan-*
 Quæst. 8. *Peccant ne qui domos locant ad u-*
suras exercendas, ad mœreticandum? ib. *do jura dubia sunt?* 87
 Quæst. 9. *Quid sit promissio, & quænam ob-*
ligatio? ib. Quæst. 3. *Accipere ne munera a partibus ju-*
 Quæst. 10. *Quid sit donatio?* 83 *dex valet?* 88
 CAP. VI. *De testamentis.* ib. Quæst. 4. *Quomodo inquisitio fieri a iudice*
 Quæst. 1. *Quid, & quotuplex sit testamen-*
tum? ib. *debet?* ib.
 Quæst. 2. *Quæ solemnitates requirantur ad*
testamentum nuncupativum? ib. Quæst. 5. *Sententia justa iudicis obligat ne*
 Quæst. 3. *Quas solemnitates postulat testa-*
mentum ad pias causas? ib. *in conscientia?* ib.
 Quæst. 4. *Quid sit testamentum imperfectum?*
ibid. §. 2. *De accusatore, & denunciatore.* ib.
 Quæst. 5. *Quinam possunt testamentum con-*
dere? 84 Quæst. 1. *An quis astringatur accusare, vel*
 Quæst. 6. *Quinam in heredes institui ne-*
queant? ib. *denunciare?* ib.
 Quæst. 7. *Quomodo filii spurii, & naturales*
succedunt patri? ib. Quæst. 2. *Si delictum occultum sit, & proba-*
 CAP. VII. *De heredibus necessariis, eorumque*
substitutione. ib. *ri possit, debet ne accusatio fieri?* ib.
 Quæst. 1. *Quomodo filii parentibus, & pa-*
tres filijs succedunt? ib. §. 3. *De reo.* 89
 Quæst. 2. *Quibus de causis exheredari filii a*
parentibus, & parentes a filiis possunt? ib. Quæst. 1. *An reus teneatur fateri veritatem?*
 Quæst. 3. *Quid de heredibus ab intestato di-*
cendum? 85 *ibid.*
 Quæst. 4. *Quid sit substitutio vulgaris, pu-*
pillaris &c.? ib. Quæst. 2. *Num licitum reo sit fugere, ut pœ-*
 Quæst. 5. *Quomodo testamentum valida revo-*
cari queant? ib. *nam evitet?* ib.
 Quæst. 6. *Quam obligationem habeant here-*
des? ib. §. 4. *De testibus.* 90
 Quæst. 7. *Quænam sit obligatio executoris te-*
stamentarii? ib. Quæst. 1. *Quandonam homines tenentur testi-*
 CAP. VIII. *De legatis, eorumque diversita-*
te. ib. *ficari?* ib.
 Quæst. 1. *Quid, & quotuplex sit legatum?* ib. Quæst. 2. *Quinam liberi sint ab obligatione*
 Quæst. 2. *An legatum destinatum puellis hu-*
jus Civitatis, tradi extraneis possit? 86 *testificandi?* ib.
 Quæst. 3. *Valet ne aliquis testamento deroga-*
re? ib. Quæst. 3. *Quandonam testis graviter peccat,*
 Quæst. 4. *Quando ex legatis deduci Falcidia*
possit? ib. *& tenetur ad restitutionem?* 91
 CAP. IX. *De obligationibus eorum qui foro*
assistunt. ib. §. 5. *De obligationibus advocatorum, alio-*
rumque fori ministrorum. ib. Quæst. 1. *Quæ sint advocatorum obligationes?*
ibid.
 Quæst. 2. *An liceat advocato defendere cau-*
sam minus probabilem? ib.

LIBER X.

DE SACRAMENTIS NOVÆ LEGIS.

DISSERTATIO I.

De Sacramentis generatim.

CAP. I. Propositiones ab Ecclesia damnatæ. 92

CAP. II. Propositiones laxæ Casuistarum. 93

CAP. III. De Sacramentis novæ legis latæ
per Christum. 96Quæst. 1. *Quid sit Sacramentum novæ legis?* ib.Quæst. 2. *Quænam sunt partes Sacramento-*
rum novæ legis? ib.Quæst. 3. *Materiam, & formam Baptismi,*
& Eu-

- ¶ *Eucharistie determinavit ne Christus Dominus?* ib.
- Quæst. 4. *Aliorum quinque Sacramentorum determinavit ne Christus res, & verba in specie?* ib.
- Quæst. 5. *Que mutatio materie, vel forme reddat nullum Sacramentum?* 97
- Quæst. 6. *Quot variari modis forma sacramentalis potest?* ib.
- Quæst. 7. *Licetum ne est in perficiendis Sacramentis uti materia, aut forma dubia?* ib.
- Quæst. 8. *Licetum ne est usus forme conditionalis?* ib.
- Quæst. 9. *Quot sunt Sacramenta nove legis?* ib.
- Quæst. 10. *Quenam sit Sacramentorum efficacia in conferenda gratia?* ib.
- Quæst. 11. *Sacramenta nove legis physice ne, an moraliter gratiam producant?* 98
- Quæst. 12. *Quenam sit gratia quam nove legis Sacramenta conferunt?* ib.
- Quæst. 13. *An sacramenta nove legis, præter gratiam sanctificantem, peculiarem aliquam gratiam, que sacramentalis dicitur, conferant?* ib.
- Quæst. 14. *An sacramenta vivorum per accedens producant primam gratiam?* ib.
- Quæst. 15. *An Sacramenta nove legis imprimant characterem?* ib.
- Quæst. 16. *Quomodo differant Sacramenta nove a sacramentis veteris legis?* ib.
- Quæst. 17. *An Christus Dominus immediate omnia Sacramenta instituerit?* ib.
- CAP. IV. *De Sacramentorum ministris.* 99
- Quæst. 1. *Quinam sint Sacramentorum ministri legitimi?* ib.
- Quæst. 2. *Utrum in perficiendis Sacramentis requiratur intentio in ministris?* ib.
- Quæst. 3. *Ut validum sit Sacramentum, requiritur ne in ministro fides, aut intentio producendi effectum sacramentalem?* ib.
- Quæst. 4. *An ad Sacramenti integritatem requiratur ut minister intendat facere id quod facit Ecclesia Romana?* 100.
- Quæst. 5. *An necessaria sit intentio actualis, vel sufficiat virtualis?* ib.
- Quæst. 6. *Validum ne Sacramentum est forma conditionaliter administratum?* ib.
- Quæst. 7. *Peccant ne letaliter Sacerdotes qui sibi gravis culpæ conscii sacramenta ex officio administrant?* ib.
- Quæst. 8. *An peccet mortaliter Sacerdos qui*

Tom. II.

- mortalis culpæ reus Eucharistiam administrat?* ib.
- Quæst. 9. *Peccat ne Sacerdos qui in peccato mortali audit confessiones?* 101
- Quæst. 10. *An minister sibi peccati mortalis conscius teneatur confiteri sacramentaliter antequam Sacramentum administret, si adsit copia Confessarii, & non urgeat necessitas succurrendi periclitanti?* ib.
- Quæst. 11. *Quando, & quibus administrari sacramenta debent?* ib.
- Quæst. 12. *Licet ne administrantur sacramenta indignis?* ib.
- Quæst. 13. *Licet ne simulare sacramentorum administrationem?* 102
- Quæst. 14. *Licetum ne est petere sacramenta a ministro indigno?* ib.

DISSERTATIO II.

De Baptismo, & Confirmatione.

- CAP. I. *Baptismi notio, ejusque materia.* ib.
- Quæst. 1. *Quid sit Baptismus nove legis?* ib.
- Quæst. 2. *Quenam Baptismi materia?* ib.
- Quæst. 3. *Num vetustus, & probandus usus sit quo Ecclesia Romana consecrat aquam Baptismo inservientem?* 103
- Quæst. 4. *Quenam aqua dicenda sit naturalis?* ib.
- Quæst. 5. *Quenam sit materia proxima baptismi?* ib.
- Quæst. 6. *Infans in utero matris inclusus baptizari ne valet utero matris abluto?* ib.
- Quæst. 7. *Licetum ne est secare alium mulieris desperatæ sanitatis, ut baptizetur infans?* ib.
- CAP. II. *De forma, & triplici Baptismo.* 104
- Quæst. 1. *Legitima ne est forma verborum qua Ecclesia Latina utitur?* ib.
- Quæst. 2. *Requiritur ne ad valorem Baptismi ut exprimaturs actus baptizantis per verbum baptizo, aut baptizatur.* ib.
- Quæst. 3. *Qui deliberate omitteret hanc particulam ego in forma Baptismi, graviter ne peccaret?* ib.
- Quæst. 4. *Qui baptizaret hac forma, Ego te baptizo in nomine Patris, in nomine Filii, in nomine Spiritus Sancti, validum ne conferret Baptisma?* ib.

b

Quæst.

- Quæst. 5. *Quotuplex est Baptismus?* 105
 Quæst. 6. *Quæ dispositiones requirantur in adultis ad suscipiendum martyrium?* ib.
 CAP. III. *De ministro Baptismi, ejusdem institutione, obligatione, & necessitate.* ib.
 Quæst. 1. *Quotuplex est Baptismi minister?* ib.
 Quæst. 2. *An unus minister unica asperzione possit baptizare plures?* ib.
 Quæst. 3. *Quandonam Baptismus institutus est?* 106
 Quæst. 4. *Quenam est suscipiendi Baptismi necessitas?* ib.
 Quæst. 5. *Quo tempore suscipi Baptismus debet?* ib.
 Quæst. 6. *Præceptum suscipiendi Baptismi obligat ne ut adulti quamprimum commode possunt, suscipiant Baptismum?* ib.
 Quæst. 7. *Baptizari ne possunt infantes infidelium reluctantibus parentibus?* 107
 CAP. IV. *De dispositionibus adultorum ad suscipiendum Baptismum, & de ejusdem effectibus, & ceremoniis.* ib.
 Quæst. 1. *Requiritur ne in adultis ad Baptismum rite suscipiendum fides, dolor de peccatis, & caritas inchoata?* ib.
 Quæst. 2. *Qui sunt Baptismi effectus?* ib.
 Quæst. 3. *An Baptismus fide susceptus, recedente fictione peccata dealeat?* 108
 Quæst. 4. *Quenam sunt Baptismi ceremonie?* ib.
 CAP. V. *De professionis baptismalis obligatione.* 109
 CAP. VI. *De sacramento Confirmationis.* 110
 Quæst. 1. *Est ne Confirmatio Sacramentum novæ legis?* ib.
 Quæst. 2. *Quenam est hujus sacramenti materia?* ib.
 Quæst. 3. *Quenam est forma Sacramenti Confirmationis?* 111
 Quæst. 4. *Quisnam istius Sacramenti auctor?* ib.
 Quæst. 5. *An solus Episcopus sit ordinarius hujus Sacramenti minister?* ib.
 Quæst. 6. *Quinam sunt capaces suscipiendi hoc Sacramentum?* ib.
 Quæst. 7. *Quanam dispositiones in adultis confirmandis requirantur?* ib.
 Quæst. 8. *Quinam sunt Confirmationis effectus?* ib.
 Quæst. 9. *Datur ne præceptum suscipiendi hoc Sacramentum?* 112
 Quæst. 10. *Qui sunt ritus istius sacramenti*

suscipiendi?

ib.

DISSERTATIO III.

De augustissimo Eucharistiæ Sacramento.

- CAP. I. *Eucharistiæ notio, ejusque materia, ac forma.* 113
 Quæst. 1. *Quid sit Eucharistia?* ib.
 Quæst. 2. *Utrum solus panis triticeus, & vinum de vite sit materia Eucharistiæ?* ib.
 Quæst. 3. *Utrum panis consecrandus debeat esse azymus, aut fermentatus?* ib.
 Quæst. 4. *Utrum vinum de vite sit materia Eucharistiæ?* ib.
 Quæst. 5. *Utrum aqua vino admiscenda sit in calicis consecratione?* 113
 Quæst. 6. *Utrum hæc sola dominica verba, Hoc est corpus meum, sint essentialia consecrationi panis eucharistici?* 114
 Quæst. 7. *Sola ne hæc verba, Hic est calix Sanguinis mei, seu Hic est Sanguis meus, sunt de essentia consecrationis calicis; an vero etiam alia quæ sequuntur Novi, & æterni &c.?* ib.
 CAP. II. *Nonnullæ quæstiones quæ super reali Christi presentia in Eucharistia excitari solent.* ib.
 Quæst. 1. *An Christus sit totus in qualibet specierum parte?* 115
 Quæst. 2. *An accidentia, seu species sacramentales corrumpi, & nutrire valeant?* ib.
 Quæst. 3. *An Christus in Eucharistia adorandus sit cultu latriæ?* ib.
 CAP. III. *De Eucharistiæ ministro, & de illis quibus administrari debet.* ib.
 Quæst. 1. *An solus Sacerdos sit dispensandæ Eucharistiæ minister ordinarius?* ib.
 Quæst. 2. *Tenetur ne Parochus tempore pestis cum vitæ periculo communicare suos parochianos?* 116
 Quæst. 3. *Administranda ne parvulis est Eucharistia?* ib.
 Quæst. 4. *An concedenda sit Eucharistia publicis peccatoribus?* ib.
 Quæst. 5. *Potest ne Sacerdos ob metum mortis, aut notabilis suæ infamiae administrare Eucharistiam publico peccatori?* ib.
 CAP. IV. *De necessitate istius Sacramenti, ejusque effectibus.* ib.
 Quæst. 1. *Est ne Eucharistia necessaria vi præ-*

- precepti divini?* 117
Quæst. 2. Qui paulo ante quam incideret in mortis periculum, communicavit, astringitur ne iterum sumere sacrum viaticum? ib.
Quæst. 3. An hoc divinum preceptum pluries obliget? ib.
Quæst. 4. Obligat ne hoc divinum preceptum ut Eucharistia sumatur sub utraque specie? ib.
Quæst. 5. Quinam sint Eucharistiae effectus? ib.
 CAP. V. *De dispositionibus ad Eucharistiam; & de frequenti communione. Plures quorundam opiniones refelluntur.* ib.
Quæst. 1. An preceptum de premittenda Confessione ab eo qui est in peccato mortali, sit divinum, vel humanum? 118
Quæst. 2. Quid sentiendum de interpretatione aliquorum in preceptum Tridentini confitendi quamprimum? ib.
Quæst. 3. Quid dicendum de interpretatione P. La-Croix, Viva, & aliorum in præfatum Tridentini decretum? ib.
Quæst. 4. Quid de contritione, quam præmittendam a laico confcio peccati mortalis docet P. Tamburinus, urgente necessitate? ib.
Quæst. 5. Quid dicendum de opinione asserentium, Sacerdotem mortaliter peccantem in ipsa celebratione Missæ non obstringi ad confitendum quamprimum? 119
Quæst. 6. Quid dicendum de opinione asserente, dari posse casum in quo communicans in mortali novum peccatum non committat? ib.
Quæst. 7. Quid de dispositionibus corporis ad Eucharistiam necessariis dicendum? 120
Quæst. 8. An licitum sit accedere ad Eucharistiam post conjugalem copulam? ib.
Quæst. 9. Quid de frequenti communione dicendum? ib.

DISSERTATIO IV.

De Sacrificio Missæ.

- CAP. I. *Sacrificii notio, ejusque necessitas.* 121
Quæst. 1. Quid, & quotuplex sit Sacrificium? ib.
Quæst. 2. An fidei dogma sit, Missam esse Sacrificium? ib.
Quæst. 3. Utrum essentia Sacrificii Missæ sita sit in oblatione? ib.

- CAP. II. *De valore Sacrificii Missæ. Pro quibus offerri, & a quo ministro possit.* 122
Quæst. 1. Est ne infinitus valor Sacrificii Missæ? ib.
Quæst. 2. Qui sint effectus sacrificii Missæ? ib.
Quæst. 3. Cui, & pro quibus Missæ Sacrificium offertur? ib.
Quæst. 4. Utrum offerri Sacrificium possit pro animabus in Purgatorio detentis? 123
Quæst. 5. Quisnam est minister Sacrificii Missæ? ib.
Quæst. 6. An Sacerdotes scelesti, hæretici, schismatici, suspensi, excommunicati, degradati valide Sacrificium perficiant? ib.
 CAP. III. *De eleemosynis pro Missis celebrandis.* ib.
Quæst. 1. A quo taxanda est eleemosyna conferenda Sacerdoti Missam celebranti? ib.
Quæst. 2. An liceat Sacerdoti diviti eleemosynam accipere ut Missam celebret? ib.
Quæst. 3. Quinam Sacerdotes in celebrando suspicionem simoniæ præbeant? ib.
Quæst. 4. Utrum Sacerdos possit per alium celebrare, retenta sibi parte stipendii accepti? 124
Quæst. 5. An Sacerdos possit accipere duplex stipendium, alterum pro officatura, ut dicitur, in Ecclesia designata, alterum pro applicatione? 125
Quæst. 6. Poteest ne unica Missa pluribus satisfieri obligationibus? 125
Quæst. 7. Quibus diebus animarum curam habentes applicare Missam pro commisso sibi grege debent? 126
Quæst. 8. Qua hora celebrare licet? ib.
Quæst. 9. Quandonom licet pluries eodem die celebrare? ib.
Quæst. 10. Quo in loco celebrandum est? ib.
Quæst. 11. Quid de Oratoriis privatis dicendum? ib.
Quæst. 12. Quid dicendum de Ecclesiæ consecratione, ejusdemque pollutione? 127
Quæst. 13. An Sacerdos teneatur Missam offerre? ib.
 CAP. IV. *De ritu, seu caremoniis, & rubricis, quibus Missa celebrari debet.* ib.
Quæst. 1. Quotuplex est caremoniarum Missæ genus? ib.
Quæst. 2. Quot in partes Missa tribuitur? 128
Quæst. 3. Est ne peccatum mortale negligere rubricas in Missa celebranda? ib.
Quæst. 4. Qui omitteret aliquam Missæ partem,

tem, peccaret ne mortaliter?

ib. Quæst. 7. Utrum sit nimium laxa opinio De-Lugo negantis præceptum contritionis in articulo mortis? ib.

LIBER XI.

DE SACRAMENTO PŒNITENTIÆ.

DISSERTATIO I.

De virtute, & Sacramento Pœnitentiæ.

CAP. I. §. 1. Propositiones a S. Sede damnatæ. 129

§. 2. Opiniones plurium Casuistarum quæ videntur æquo laxiores. 130

§. 3. Opiniones quæ P. Balthassari Franco- lino æquo rigidiores videntur. 140

CAP. II. Axiomata quorundam Casuistarum, quæ sunt veluti loci theologici, seu fontes, unde isti suas hauriunt conclusiones, & resolutiones. 143

CAP. III. De virtute pœnitentiæ. 148

Quæst. 2. Quid sit pœnitentia generatim accepta? ib.

Quæst. 2. Quot gradibus ad pœnitentiæ virtutem pervenitur? ib.

Quæst. 3. Quinam sint pœnitentiæ effectus? ib.

CAP. IV. De Sacramento Pœnitentiæ, ejusque materia remota, & proxima. 149

Quæst. 1. Quid sit Sacramentum Pœnitentiæ? ib.

Quæst. 2. Quenam est materia istius Sacramenti? ib.

Quæst. 3. Quanam est materia proxima istius Sacramenti? ib.

CAP. V. De contritione prima Pœnitentiæ parte, ejusque naturali, divinoque præcepto? ib.

Quæst. 1. Quid sit contritio generatim sumpta? ib.

Quæst. 2. Præceptum contritionis obligat ne statim ac homo peccavit? 150

Quæst. 3. Quid de opinione Leandri asserentis, præceptum contritionis obligare per se tantum in articulo mortis, dicendum? ib.

Quæst. 4. Quid sentiendum de opinione P. Sporer? ib.

Quæst. 5. An præceptum contritionis ex caritate concepta desierit in lege evangelica, admissio Sacramentorum usu? ib.

Quæst. 6. Peccator qui per annum confiteri nequit ex defectu Confessarii, tenetur ne ad contritionem? 151

CAP. VI. De insufficientia attritionis formidolose, seu servilis ad Sacramentum Pœnitentiæ valide suscipiendum. 152

§. 1. Status questionis aperitur. ib.

§. 2. Præjudicium primum. Evidenter falsum est, Tridentinum definiisse attritionem servilem sufficere ad Sacramentum Pœnitentiæ; immo aperte repugnat tali opinioni. ib.

§. 3. Præjudicium secundum, quo plures præventi falso existimant, caritatem in quocumque gradu etiam remisso justificare impium extra Sacramentum. ib.

§. 4. Præjudicium tertium, quo Attritionarii Rigorismi notam inveniunt caritati evangelicæ, & formidolosam attritionem benignitatis larva induunt. 154

§. 5. Pauca præmittuntur de diversitate timoris. ib.

§. 6. Insufficientia attritionis servilis ad Sacramentum Pœnitentiæ ostenditur. 155

§. 7. Diluuntur adversariorum objectiones. 156

CAP. VII. De necessitate amoris, seu caritatis inchoatæ ad Sacramentum Pœnitentiæ. ib.

§. 1. Scripturarum, & Concilii Tridentini testimoniis evincitur amoris initialis necessitas in quacumque peccatoris conversione. ib.

§. 2. SS. Augustini, & Thomæ testimoniis necessitas caritatis inchoatæ demonstratur. 158

§. 3. Rationibus e Scripturis sanctis hauritis evincitur necessitas caritatis inchoatæ ad Pœnitentiæ Sacramentum rite suscipiendum. 159

§. 4. Diluuntur adversariorum objecta. 160

§. 5. Sententia formidolose attritionis in 1. thesi ab Innoc. XI. proscripta vi evidentis ratiocinii evincitur contenta. 161

§. 6. Paradoxon Salmanticensium paucis refellitur, & sententia nostra confirmatur. 163

CAP. VIII. Nonnullæ quæstiones de dolore, & proposito non peccandi resolvuntur. 164

Quæst. 1. An pœnitens elicere dolorem debeat de peccato cum intentione confitendi? 164

Quæst.

- Quæst. 2. An dolor præcedere confessionem debeat, an satis sit ut post confessionem ante absolutionem eliciatur? ib.
- Quæst. 3. Quid dicendum de opinione P. Viva asserentis, dolorem conceptum ex motivo damni temporalis sat esse ad confessionem? ib.
- Quæst. 4. Quid dicendum de opinione P. Tamburini docentis, non esse inculcandum peccatori ut doleat de illo peccato cuius magno afficitur amore? 165
- Quæst. 5. Requiritur ne propositum formale, & explicitum non peccandi de cetero? ib.
- CAP. IX. Imago justificationis christiane sanctarum Scripturarum lineamentis depicta. 166
- §. 1. Justificationem christianam firmam ac stabilem Scriptura sancte representant. ib.
- §. 2. Rationum momentis, & communi hominum sensu justificationis christiane stabilitas confirmatur. 168
- §. 3. Nova, & falsa inter Christianos divina justificationis idea concipitur. Cur Christiani fictarum justificationum horrenda spectra non perhorrescant? Quia via media inducta est. ib.
- CAP. X. Conditiones propositi necessarii ad confessionem. 171
- Quæst. 1. Quid dicendum de opinione que docet, propositum sufficere ad confessionem, licet penitens certo sciat se relapsurum? ib.
- Quæst. 2. Quid dicendum de censura quam P. Francolinus inurit Episcopo Genet, quia is vult propositum esse firmum & constans? 172
- Quæst. 3. Quid dicendum circa propositum universale vitandi omnia mortalia? ib.
- Quæst. 4. Quas vitare occasiones debet penitens, ut propositum dicatur efficax? 173
- Quæst. 5. Quid de proposito vitandi occasiones proximas doceant Probabiliste plures? ib.
- Quæst. 6. Quid dicendum de regula quam proponunt PP. Sporer, Gobat, Caramuel, & alii circa propositum vitandæ occasionis in qua probabiliter scis te lapsurum? ib.
- Quæst. 7. Quid sit occasio propinqua, & an penitens habere propositum debeat illam evitandi? ib.
- Quæst. 8. Quid dicendum de opinione PP. Sporer, Layman, & aliorum circa debitum derelinquendi occasiones propinquas? ib.
- Quæst. 9. Quid dicendum de opinione docente,

Tom. II.

- absolvendos adolescentes qui laborant cum feminis, consensu, tactibus, & copula peccant, quia non habitant in eadem domo? 174
- Quæst. 10. Quid dicendum de illorum opinione qui in peccatore justificando non requirunt expressos actus fidei, & spei? ib.

DISSERTATIO II.

De confessione sacramentali, & satisfactione.

- CAP. I. Quid sit confessio sacramentalis, & quando divinum ejus præceptum obliget. 175
- Quæst. 1. Quo tempore divinum hoc præceptum per se obliget? ib.
- Quæst. 2. An quando adest periculum oblivionis alicujus, vel multorum peccatorum mortalium, teneatur quis confiteri ante annum? ib.
- Quæst. 3. Quid dicendum de infra scripta opinione P. Gobat? ib.
- Quæst. 4. Quid dicendum de opinione Leandri negantis debitum confitendi illorum qui recipere alia sacramenta volunt præter Eucharistiam? ib.
- CAP. II. De confessionis sacramentalis conditionibus. 176
- Quæst. 1. Utrum formaliter integra esse debeat confessio? ib.
- Quæst. 2. Quæ diligentia adhibenda in examine conscientie est? ib.
- Quæst. 3. Quid dicendum de regula examinis quam P. Viva proponit? ib.
- Quæst. 4. Exprimendus ne est peccatorum numerus? ib.
- Quæst. 5. Qui diuturna consuetudine peccavit, satis ne eidem est tempus sui vitiosi status exponere non explicato peccatorum numero? 177
- Quæst. 6. Quid dicendum de opinione negante debitum confitendi effectus peccati? ib.
- CAP. III. De obligatione confitendi circumstantias peccatorum. ib.
- Quæst. 1. Quid dicendum de opinione negante debitum confitendi circumstantias mutantem speciem, dum peccator de eisdem non dubitat? ib.
- Quæst. 2. An Religiosus initiatus sacris Ordinibus explicare teneatur circumstantiam voti solemnem? 178
- Quæst. 3. An Confessarius peccans cum penitente teneatur id fateri? ib.

- Quæst. 4. Quid dicendum de opinione negantiam debitum confitendi consuetudinem peccandi? ib.
- Quæst. 5. Quid dicendum de peccatis ex consuetudine patris? 179
- Quæst. 6. Quid dicendum de opinione P. Tamburini dicentis, non esse manifestandos gradus consanguinitatis peccati patrati cum matre, cum consobrina &c. ib.
- CAP. IV. De obligatione confitendi circumstantias aggravantes mortaliter intra eandem speciem. Vindicatur D. Thomæ doctrina. 180
- CAP. V. De ceteris circumstantiis. 181
- Quæst. 1. Quinam sit significatus circumstantie quid? ib.
- Quæst. 2. Quid prodit circumstantia ubi? 182
- Quæst. 3. Quid dicendum de opinione negante tactus impudicos in Ecclesia esse sacrilegos? ib.
- Quæst. 4. Quid indicant circumstantie quibus auxiliis, & cur? ib.
- CAP. VI. An peccata dubia confitenda sint? 183
- Quæst. 1. Quid dicendum de opinione docente, non teneri ad confitendum peccata certo commissa, si dubitas an confessus illa fueris? ib.
- Quæst. 2. Utrum qui dubitat an peccatum quoddam commiserit, teneatur illud confiteri? ib.
- Quæst. 3. An peccatum mortale dubium debeamus confiteri ut dubium? 184
- CAP. VII. De causis excusantibus ab integritate materiali confessionis. De moribundo sensibus destituto, & de iterandis confessionibus. Laxe opiniones reselluntur. 186
- Quæst. 1. Quanam sint cause excusantes ab integritate materiali confessionis? ib.
- Quæst. 2. Quid dicendum sit de opinione asserente, frequentiam magnam poenitentium ratione solemnitatis excusare ab integritate materiali? ib.
- Quæst. 3. Utrum persona complicitis manifestanda sit in confessione? ib.
- Quæst. 4. Absolvi ne potest moribundus sensibus destitutus, quando petiit confessionem ante adventum Sacerdotis? ib.
- Quæst. 5. An moribundus sensibus repente destitutus, qui nec petiit, nec signa dedit confessionis, si tamen pie & christiane vixerit, sit absolvendus? ib.
- Quæst. 6. Quid dicendum de opinione P. Gormaz? 187
- Quæst. 7. Quid dicendum de opinione P. Gobat, qua eludit sue Societatis decretum prohibens absolutionem moribundi destituti sensibus? ib.
- Quæst. 8. Datur ne confessio valida, & informis? ib.
- Quæst. 9. Quo in casu iteranda confessio est? ib.
- CAP. VIII. De satisfactione, tertia Poenitentiae Sacramenti parte integrali. ib.
- Quæst. 1. Quid sit satisfactio sacramentalis? ib.
- Quæst. 2. Quae sunt opera quibus satisfacere homo potest Deo pro peccatis? 188
- Quæst. 3. Qui sunt satisfactionis effectus? ib.
- Quæst. 4. Quenam fuit antiqua Ecclesiae disciplina in satisfactionibus imponendis? ib.
- CAP. IX. De qualitate, quantitate, & tempore satisfactionis injungenda poenitentibus. 189
- Quæst. 1. Quotuplex sit satisfactionis genus? ib.
- Quæst. 2. Quid praescripsit Tridentinum circa quantitatem poenitentiae injungendam? ib.
- Quæst. 3. In poenitentibus injungendis respicere ne Confessarii debeant ad antiquos canones? ib.
- Quæst. 4. Quid dicendum de quorundam praxi imponentium levem pro gravibus delictis satisfactionem? ib.
- Quæst. 5. Quid dicendum de opinione docentium, nullam, aut modicam injungendam esse poenitentiam, dum poenitentes confitentur ad lucrandam indulgentiam? 190
- Quæst. 6. Quid dicendum de opinione docentium, leves poenitentias pro gravissimis delictis imponendas esse? 191
- CAP. X. De obligatione poenitentium acceptandi satisfactionem impositam a Confessario pro peccatis mortiferis. ib.
- Quæst. 1. Tenentur ne sub mortali poenitentibus acceptare poenitentiam impositam a Confessario? ib.
- Quæst. 2. An poenitentiae ideo sint suspectae, quia a Mendicantibus injunguntur? 192
- CAP. XI. De indulgentiis. 193

DISSERTATIO III.

De ministro Poenitentiae Sacramenti, ejusque jurisdictione.

CAP. I. De sublimi dignitate, & dotibus Confessarii. 196

§. 1. De spiritu fortitudinis, & libertatis Confessarii. ib.

§. 2. De caritate, & prudentia Confessarii. 197

§. 3. De scientia Confessarii. Unde illam hau-

- haurire debeat. PP. La-Croix, Gobat, & aliorum axiomata refelluntur.* 199
- §. 4. *Extrema laxitatis, & rigoris æquo superioris vitanda.* 202
- §. 5. *Sanctorum Patrum tum antiquæ, tum postremæ ætatis auctoritate confirmatur periculum labendi in Laxismum.* 203
- CAP. II. *De jurisdictione ministri Pœnitentia Sacramenti.* 205
- Quæst. 1. *Solus ne Sacerdos est minister Sacramenti Pœnitentia.* ib.
- Quæst. 2. *Quotuplex sit Sacerdotis potestas?* ib.
- Quæst. 3. *Utrum Regularis presentatus Episcopo, & injuste rejectus, jurisdictionem acquirat, & valide absolvat?* ib.
- Quæst. 4. *Quid sit jurisdictio ordinaria, & delegata?* 206
- Quæst. 5. *Utrum omnis Sacerdos in articulo mortis habeat jurisdictionem absolvendi a peccatis, & a censuris?* ib.
- Quæst. 6. *Quisnam sit proprius minister vagorum, peregrinorum, & eorum qui in duplici parochia habent domicilium?* 207
- Quæst. 7. *An jurisdictio expiret morte concedentis?* 207
- Quæst. 8. *An error communis deficiente titulo colorato, sit satis ut dicatur jurisdictionem conferri?* ib.
- Quæst. 9. *An sufficiat jurisdictio dubia, & probabilis?* 208
- CAP. III. *De casuum reservatione.* ib.
- Quæst. 1. *An ignorantia excuset a casuum reservatione?* 209
- Quæst. 2. *An peccata intelligantur reservata, quando dubitatur de eorum reservatione?* ib.
- Quæst. 3. *Quinam possit a reservatis absolvere?* 210

DISSERTATIO IV.

De absolutione sacramentali impertienda, differenda, deneganda; de sigillo Confessarii, & de sollicitatione.

- CAP. I. *De forma absolutionis sacramentalis.* 211
- Quæst. 1. *Licetum ne est formæ absolutionis conditionem adjicere?* ib.
- Quæst. 2. *Impertienda ne est absolutio absenti?* 212
- Quæst. 3. *Quæ presentia pœnitentis requiritur ut concedi absolutio possit?* ib.

- CAP. II. *Vera peccatoris conversi imago ex Scripturis sanctis, & Patribus.* ib.
- §. un. *Pauci peccatores habituati, vel recidivi facile relabentes in pollutiones, in fornicationes, in oscula, & tactus, brevi temporis intervallo convertuntur: idque omnium Concionatorum auctoritate confirmatur. Monitum pro Missionariis.* 215
- CAP. III. *Plures quæstiones de absolutione impertienda, vel differenda peccatoribus recidivis, & in occasione peccandi versantibus.* 217
- §. 1. *Propositiones de occasione proxima ab Ecclesia damnata.* ib.
- §. 2. *Falsæ opiniones quorundam Casuistarum refelluntur.* 219
- Quæst. 1. *An possit absolvi concubinaris antequam expellat concubinam?* ib.
- Quæst. 2. *An possit absolvi concubinaris, non ejecta e domo concubina, quod nequeat absque magno detrimento suæ vitæ, honoris, vel pecuniæ?* ib.
- Quæst. 3. *An possit absolvi concubinaris, non ejecta e domo concubina, eo quod famam amitteret, si concubinam expelleret?* ib.
- Quæst. 4. *An possit absolvi, non ejecta concubina, concubinaris qui dicta femine dedit mutuo v. gr. centum aureos, & credit se illos esse amissurum, si domo illam expellat?* ib.
- Quæst. 5. *An possit absolvi pœnitens qui adhuc post repetitam monitionem modo cum una, modo cum altera fornicatur?* 220
- Quæst. 6. *An possit absolvi Confessarius qui ex devotione excipit confessiones, in quibus audiendis crebro voluntarie polluitur?* ib.
- Quæst. 7. *An possit absolvi medicus, vel chirurgus, qui in medendis feminis sæpe peccant, si propositum cessandi a curatione non habeant?* ib.
- Quæst. 8. *An possit absolvi hospita sine proposito non recipiendi hospitem quocum pluries peccavit, quando absque magno scandalo, aut detrimento non posset eum hospitio suo prohibere?* ib.
- Quæst. 9. *Absolvendi ne sunt histriones, mime, cantatrices, & saltatrices comædæ?* ib.
- Quæst. 10. *An liceat adire occasionem in qua probabile est se lapsurum?* 221
- Quæst. 11. *Quid dicendum de opinione quæ defendit, non esse denegandam absolutionem plebeis juvenibus exutis in eodem lecto*

- cum puellis cubantibus, & nolentibus proponere separationem?* ib.
- Quæst. 12. *Utrum absolvi possit persistens in occasione propinqua mortaliter peccandi, quia sine gravi incommodo corporis, fama, vel fortunarum eam tollere non potest?* 222
- Quæst. 13. *Quid dicendum circa absolutionem recidivorum?* ib.
- Quæst. 14. *Quid dicendum de quadam P. La-Croix opinione?* ib.
- Quæst. 15. *Quid sentiendum sit de doctrina recens tradita in quadam dissertatione typis vulgata an. 1754.* 223
- §. 3. *Nonnullæ quaestunculae de officio Confessarii, quæ proxim spectant, resolvuntur.* 229
- Quæst. 1. *Quid in primis observare Confessarius debet confessiones auditurus?* ib.
- Quæst. 2. *Quid observare debet Confessarius in interrogatione poenitentium?* ib.
- Quæst. 3. *Utrum Confessarius interrogare de socio criminis debeat?* ib.
- Quæst. 4. *An Confessarius adstringatur ad monere poenitentes eorum quæ ignorant sive vincibiliter, sive invincibiliter?* ib.
- Quæst. 5. *Quid si Confessarius interrogetur a poenitente ut veritatem eorum quæ ignorat, pandat?* 230
- §. 4. *Accommodare ne Confessarii se debent opinionibus poenitentium, relictis propriis?* 231
- §. 5. *Quomodo se gerere debeat Confessarius in concedenda, aut differenda absolutione?* 232
- CAP. IV. *De sigillo confessionis.* 234
- Quæst. 1. *Quo jure Confessarii custodire secretum eorum quæ audierunt in confessione, debent?* ib.
- Quæst. 2. *Quam gravis sit sigilli custodia, & an liceat aliquo in casu illud violare?* ib.
- Quæst. 3. *Potest ne Confessarius loqui de auditis in confessione ex licentia poenitentis?* ib.
- Quæst. 4. *Quid respondere Confessarius debet rogatus an audierit confessionem concubinae, meretricis &c.* 235
- Quæst. 5. *Potest ne Confessarius dicere, in tali oppido, communitate, collegio gravia crimina patrari, dum ea in confessione audit?* ib.
- Quæst. 6. *Quomodo se gerere Confessarius debet quando interrogatur de auditis in confessione?* ib.
- Quæst. 7. *Quinam teneantur ad hoc sigil-*

- lum?* 236
- CAP. V. *De sollicitatione.* ib.
- Quæst. 1. *Denuntiari ne debent Confessarii sollicitantes masculos ad turpia?* 239
- Quæst. 2. *Denuntiandus ne est Confessarius qui chartam provocantem ad turpia mulieri confitenti legendam tradit?* ib.
- Quæst. 3. *Sacerdotes qui fingunt se Confessarios, cum non sint, denuntiari ne debent, si sollicitent ad turpia?* ib.
- Quæst. 4. *Quem sensum hæc verba, in actu sacramentalis confessionis, vel ante, vel immediate post, præferunt?* ib.
- Quæst. 5. *Quem sensum hæc verba, vel occasione, vel prætextu confessionis, produunt?* ib.
- MONITUM ad Confessarios. 240

LIBER XII.

DE SACRAMENTIS EXTREMÆ UNCTIONIS,
ET ORDINIS: DE SIMONIA,
ET BENEFICIIS.

DISSERTATIO I.

De extrema unctione, & Ordine.

- CAP. I. *Propositiones damnatae, & laxæ rescensentur quæ reliqua tria sacramenta extremæ unctionis, ordinis, & matrimonii respiciunt.* 241
- §. 1. *Theses proscriptæ ab Alexandro VII. & Innocentio XI.* ib.
- §. 2. *Propositiones laxæ quorundam Casuistarum.* 242
- CAP. II. *De Sacramento extremæ unctionis, ejusque materia, & forma; de ministro, subjecto, & dispositionibus ad illud suscipiendum.* 247
- Quæst. 1. *Extrema unctio est ne verum Sacramentum?* ib.
- Quæst. 2. *Quanam est istius Sacramenti materia?* ib.
- Quæst. 3. *Quanam sit istius Sacramenti forma?* ib.
- Quæst. 4. *Quis sit extremæ unctionis minister?* 248
- Quæst. 5. *Quibus ministrandum est hoc Sacramentum?* ib.
- Quæst. 6. *An istius Sacramenti susceptio sit sub*

- sub precepto? ib.
 Quæst. 7. Quæ dispositiones precedere hoc Sacramentum debent? ib.
 CAP. III. De Sacramento Ordinis. ib.
 Quæst. 1. Quid sit Ordo sacer, quo consecrantur persona ecclesiastica? ib.
 Quæst. 2. An sint plures sacri Ordines? 249
 Quæst. 3. Quid sit Ostiarius, & quanam ejus munia? ib.
 Quæst. 4. Quid sit Lectoratus, ejusque munia? ib.
 Quæst. 5. Quid sit Exorcistatus, & quanam ejus officia? ib.
 Quæst. 7. Quid sit Subdiaconatus, & quæ illius munia? ib.
 Quæst. 8. Quid sit Diaconatus, & quanam ejus officia? ib.
 Quæst. 9. Quid erant Diaconissæ? ib.
 Quæst. 10. Quid sit Presbyteratus, & quanam ejus munia? 250
 Quæst. 11. Quid Episcopatus, & quæ illius munia? ib.
 Quæst. 12. Sunt ne singuli Ordines Sacramenta? ib.
 CAP. IV. De materia, & forma Sacramenti Ordinis. ib.
 CAP. V. De ministro, & subjecto Sacramenti Ordinis, ejusque effectibus. 251
 Quæst. 1. An solus Episcopus sit hujus Sacramenti minister? ib.
 Quæst. 2. Ad consecrandum Episcopum quot Episcopi requiruntur? ib.
 Quæst. 3. Quo tempore administrari licite sacri Ordines queunt? ib.
 Quæst. 4. Quinam apti sunt ad sacros Ordines? 252
 Quæst. 5. Qui non confirmatus Ordines suscipit, peccat ne mortaliter? ib.
 Quæst. 6. Quotuplex est titulus clericalis? ib.
 Quæst. 7. Quot sunt effectus Sacramenti Ordinis? 253
 CAP. VI. De vocatione initiandorum, & signis quibus dignosci queat. ib.
 Quæst. 1. Quenam sunt signa vocationis ad statum religiosum, & clericalem? 254
 Quæst. 2. Licitum ne Clericis est dignitates ecclesiasticas, & animarum regimen appetere? 255
 CAP. VII. De iis quæ præstare, & de iis a quibus abstinere Clerici debent. 255
 Quæst. 1. Peccant ne mortaliter Clerici qui

- nec vestem clericalem, nec tonsuram deserunt? ib.
 Quæst. 2. Peccant ne Clerici qui habitum clericalem ad formam habitus laicalis accommodant, comasque adscititias, & cincinnatas, & pulvere odorifero aspersas deserunt, tonsura vix apparente? 256
 Quæst. 3. Peccant ne mortaliter Clerici accipientes beneficium cum animo deserendi statum clericalem, si opportunitas occurrerit? ib.
 Quæst. 4. A quibus abstinere Clerici debent? ib.
 Quæst. 5. Peccant ne Presbyteri seculares qui matronis ancillantur? ib.
 Quæst. 6. Utrum negotiatio Clericis sit interdicta? 257
 Quæst. 7. An venatio sit interdicta Clericis? ib.
 Quæst. 8. Utrum Clericis vetiti sint ludi alearum? ib.
 §. Un. De scientia ordinandorum. 258

DISSERTATIO II.

De simonia.

- CAP. I. Simonie notio, ejus variae species: & quæ pretii rationem habent in simonia contrahenda. 259
 Quæst. 1. Quid sit simonia? ib.
 Quæst. 2. Quotuplex sit simonia? ib.
 Quæst. 3. Utrum fœtus simoniacus veram simoniam committat? ib.
 Quæst. 4. Quæ habent rationem pretii in simonia? ib.
 CAP. II. Quomodo simonia committatur dum res temporalis traditur aut tamquam pretium, vel tamquam motivum, vel ut gratuita compensatio. 260
 Quæst. 1. Qui dat pecuniam tamquam motivum non immediate obtinendi rem spirituales, sed tamquam motivum medium honestum, ex quo expectatur res spiritualis, committit ne simoniam? 261
 Quæst. 2. Utrum liceat dare temporale sub spe obtinendi a donatario spirituale, & contra, titulo amicitiae, & gratitudinis? ib.
 Quæst. 3. An Sacramentorum venditio sit simoniaca? 262
 Quæst. 4. An sit simonia vendere, aut emere actus jurisdictionis potestatis ecclesiasticæ? ib.
 Quæst.

- Quæst. 5. *Simonia ne est quidquam accipere pro ingressu in monasteria?* ib.
- Quæst. 6. *Est ne simonia jure divino vetita, beneficia quacumque conferre intuitu temporalis emolumenti?* ib.
- Quæst. 7. *Permutari ne beneficia valent absque simonia?* 263
- Quæst. 8. *Quomodo resignari beneficium absque simonia possit?* 264
- Quæst. 9. *An renunciatio confidencialis beneficiorum sit simoniaca?* ib.
- CAP. III. *De pœnis contra simoniacos, & de restitutione eorum quæ per simoniam acquisita sunt.* ib.
- Quæst. 1. *Subjacent ne pœnis contra simoniam conventionalem latis, quando simonia non est completa ex utraque parte?* ib.
- Quæst. 2. *Quæ pœne impositæ sunt sacros Ordines simoniace recipientibus?* 265
- Quæst. 3. *An simonia in beneficiorum collatione prius beneficiis ante rite obtentis?* ib.
- Quæst. 4. *An acquisita per simoniam restitui debeant?* ib.

DISSERTATIO III.

De beneficiis.

- CAP. I. *Beneficii ecclesiastici notio, & varia beneficiorum genera.* ib.
- Quæst. 1. *Quid sit beneficium ecclesiasticum?* ib.
- CAP. II. *De pensionibus, & coadjutoriis.* ib.
- Quæst. 1. *Quid sit pensio, & quis imponere eam jure queat?* ib.
- Quæst. 2. *Quanam requiruntur causæ ut imponi licite pensiones queant?* ib.
- Quæst. 3. *Quinam sint clericalis pensionis capaces?* ib.
- Quæst. 4. *Quotuplex sit coadjutoria?* 267
- CAP. III. *De pastorum residentia.* ib.
- Quæst. 1. *Utrum animarum pastores jure naturali & divino residere in suis Ecclesiis teneantur?* ib.
- Quæst. 2. *Romanus Pontifex, ejusque Cardinales tenentur ne residere, ut ceteri pastores?* ib.
- Quæst. 3. *Quæ causæ excusant Episcopos a personali residentia?* 268
- Quæst. 4. *Possunt ne Episcopi unius anni trimestre conjungere cum trimestri alterius anni?* ib.

CAP. IV. *De qualitatibus ad validam, & licitam beneficiorum acquisitionem necessariis.* ib.

Quæst. 1. *Quæ ætas requiritur in promovendis ad beneficia ecclesiastica?* ib.

Quæst. 2. *Quæ scientia, & morum probitas requiritur in promovendis ad beneficia?* ib.

Quæst. 3. *An licitum sit desiderare regimen animarum?* 269

Quæst. 4. *Licitum ne est petere vacantem Ecclesiam?* ib.

Quæst. 5. *Quot modis acquiri beneficia possunt?* ib.

CAP. V. *De dignioribus ad beneficia ecclesiastica eligendis.* 270

Quæst. 1. *An dignior, omisso digno, ad beneficia ecclesiastica eligi debeat?* ib.

Quæst. 2. *Translatio Episcoporum est ne jure naturali & divino, an tantum ecclesiastico prohibita?* 271

Quæst. 3. *Quid sit resignatio beneficii?* 272

CAP. VI. *De pluralitate beneficiorum.* ib.

Quæst. un. *Utrum pluralitas beneficiorum jure naturali, nedum canonico vetita sit?* ib.

CAP. VIII. *Beneficiarii ex justitia, nedum ex caritate astringuntur dispensare omnia superflua pauperibus.* 273

LIBER XIII.

DE MATRIMONIO, CENSURIS, ET STATU RELIGIOSO.

DISSERTATIO I.

De matrimonio.

- CAP. I. *De matrimonii essentia, & institutione.* 275
- Quæst. 1. *An in lege veteri matrimonium fuerit Sacramentum?* 276
- Quæst. 2. *Matrimonium in lege evangelica est ne verum Sacramentum?* ib.
- Quæst. 3. *Utrum matrimonium inter fideles absentes per procuratorem celebratum, sit verum Sacramentum?* ib.
- CAP. II. *De materia, forma, & ministro Sacramenti matrimonii.* ib.
- Quæst. 1. *Quanam est matrimonii Sacramenti materia?* ib.
- Quæst. 2. *An Sacerdos assistens contrahentibus sit*

- fit Sacramenti minister, ejusque verba habeant rationem formæ? ib.
- CAP. III. De conditionibus consensus mutui ad matrimonium necessarii. 279
- Quæst. 1. An ut matrimonium sit validum, requiratur utriusque conjugis consensus? ib.
- Quæst. 2. An consensus metu extortus nullum efficiat matrimonium? ib.
- CAP. IV. De proprietatibus matrimonii, & de polygamia simultanea, & successiva. 280
- CAP. V. De indissolubilitate vinculi conjugalis, & de divortio. 281
- Quæst. 1. An vinculum matrimoniale sit indissolubile? ib.
- Quæst. 2. Quid de matrimonio infidelium dicendum? ib.
- Quæst. 3. Si conjux infidelis consentiat pacifice habitare cum conjuge fidei, potest ne fidei conjux aliam ducere? ib.
- Quæst. 4. An matrimonium Judæorum per libellum repudii nullum evaserit? 282
- Quæst. 5. Utrum matrimonium Christianorum per adulterium dissolvatur? ib.
- Quæst. 6. Solvitur ne Christianorum matrimonium ratum non consummatum, per solemnem professionem Religionis approbatur? ib.
- Quæst. 7. Utrum matrimonium Christianorum ratum, & consummatum dirimatur per ingressum in Religionem? ib.
- Quæst. 8. Quid sit divortium, & an in utroque conjuge jus ad illud par sit? ib.
- Quæst. 9. Quibus in casibus licitum divortium est inter Christianos? 283
- Quæst. 10. Quot sunt casus in quibus ob fornicationem licitum divortium non est? ib.
- CAP. VI. De sponsalibus, eorumque conditionibus. ib.
- Quæst. 1. Quid sint sponsalia? ib.
- Quæst. 2. Quibus verbis contrahenda sponsalia sint? 284
- Quæst. 3. Que ætas requiritur tum ad sponsalia, tum ad matrimonium contrahendum? ib.
- Quæst. 4. Quando tempus præfinitum sponsalibus non est, celebrari ne illico matrimonium debet? ib.
- Quæst. 5. Utrum licitum sit sponsalibus adjicere obligationem ad pœnam? ib.
- Quæst. 6. An dissolvi mutuo consensu sponsalia queant? 285
- Quæst. 7. An post sponsalia contracta iuramento firmata possit altera pars licite ingredi Religionem? ib.

- Quæst. 8. Licitum ne est, contractis sponsalibus, emittere simplex castitatis votum? ib.
- Quæst. 9. An sponsalia dirimantur aut per temporis dilationem, aut per unius sponsi absentiam, vel domicilii mutationem? 286
- Quæst. 10. Quenam sunt causæ subevenientes quæ sufficiunt ad sponsalia dirimenda? ib.
- Quæst. 11. Quæ causæ antecedentes dirimant sponsalia? 287
- Quæst. 12. Quis iudex legitimus dirimendi sponsalia? ib.
- Quæst. 13. Peccant ne mortaliter filii qui infidelis & invitis parentibus sponsalia, vel matrimonium contrahunt? ib.
- CAP. VII. De matrimonio clandestino, & de proclamationibus quæ præcedere matrimonium debent. ib.
- Quæst. 1. Quid sit matrimonium clandestinum? ib.
- Quæst. 2. An in aliquo casu post Tridentinum validum sit matrimonium clandestinum? ib.
- Quæst. 3. Quis sit Parochus præscriptus a Tridentino? 288
- Quæst. 4. Qui præter Parochum, vel Sacerdotem ab eo designatum, assistere matrimonio valent? 288
- Quæst. 5. Utrum ad valorem Sacramenti matrimonii requirantur duo testes? ib.
- Quæst. 6. Que præstare Parochus debet in matrimonii celebratione? 289
- Quæst. 7. An denuntiationes futuri matrimonii sint necessariae necessitate Sacramenti, an præcepti? ib.
- Quæst. 8. Peccant ne conjuges, si consumment matrimonium ante benedictionem nuptialem? ib.

DISSERTATIO II.

De impedimentis dirimentibus, & impedientibus, eorumque dispensatione.

- CAP. I. De impedimentis dirimentibus. 290
- Quæst. 1. An error personæ dirimat matrimonium? ib.
- Quæst. 2. Quid nomine conditionis intelligitur? ib.
- Quæst. 3. Quid sit impedimentum voti, & Ordinis sacri? ib.
- Quæst. 3. Quid sit impedimentum cognationis? ib.
- Quæst. 5. Quid, & quotuplex sit consanguinitas? 291
- Quæst.

- Quæst. 6. Quot sunt regulae quæ a Theologis, & Canonistis assignantur pro graduum consanguinitatis computatione? ib.
- Quæst. 7. Quid sit impedimentum criminis? 292
- Quæst. 8. Quid sit impedimentum disparis cultus? ib.
- Quæst. 9. Quid sit impedimentum coactionis, & ligaminis? 293
- Quæst. 10. Quid sit impedimentum publicæ honestatis, & inter quos contrahatur? ib.
- Quæst. 11. Quid sit impedimentum affinitatis? ib.
- Quæst. 12. Quid sit impedimentum impotentia? ib.
- Quæst. 13. Quid sit impedimentum clandestinitatis, & raptus? 294
- CAP. II. De impedimentis impedientibus. ib.
- CAP. III. De potestate, & causis dispensandi in his impedimentis recensitis. 295
- Quæst. 1. Quis potestatem habet dispensandi ab impedimentis dirimentibus? ib.
- Quæst. 2. An Episcopi, urgente necessitate, dispensare ab aliquo impedimento dirimente ante matrimonium contractum valeant? ib.
- Quæst. 3. Requiritur ne quod bona fide contractum matrimonium sit, ut dispensare ab impedimento Episcopus queat? ib.
- Quæst. 4. A quibus impedimentis extra necessitatis casum dispensare Episcopus potest? ib.
- Quæst. 5. Peccant ne Superiores absque iusta causa ab his impedimentis dispensantes? 296
- Quæst. 6. Valida ne est huiusmodi dispensatio sine causa concessa? ib.
- Quæst. 7. Quanam sunt iustæ dispensationis causæ? ib.
- Quæst. 8. Quid sit dispensatio subreptitia? ib.
- Quæst. 2. Liciti ne sunt tactus, oscula, & amplexus inter sponsos? ibid.
- CAP. III. De peccatis conjugum in contrahendo matrimonio: & de obligatione eorumdem in mutua debiti redditione. 301
- Quæst. 1. Quanta est conjugum obligatio ad officium uxorum solvendum? ib.
- Quæst. 2. Quæ causæ excusant ab officio uxorio reddendo? ib.
- Quæst. 3. Quomodo ex impedimento affinitatis, vel cognationis spiritualis impediuntur conjuges a debiti petitione? 302
- Quæst. 4. Qui certus est matrimonium esse irritum, potestne debitum reddere conjugum petenti, & ignorantem matrimonium esse irritum, ut evitet infamiam, aut grave damnum? ib.
- Quæst. 5. An Confessarius certo sciens matrimonium esse nullum, teneatur monere conjugem penitentem ignorantia invincibili credentem esse validum? ib.
- Quæst. 6. An si conjugum alter dubitet prudenter validum ne sit matrimonium contractum, petere debitum, aut reddere queat? 304
- Quæst. 7. Quomodo redintegranda sint matrimonia nulla? ib.
- Quæst. 8. Quando matrimonium est irritum ob aliquod impedimentum dirimens, requiritur ne ut uterque conjux certior fiat? ib.
- Quæst. 9. Matrimonium ob impedimentum occultum dirimens, vel ob defectum consensus irritum, redintegrari ne coram Parocho, & testibus debet? 305
- CAP. IV. De peccatis quæ perpetrare conjuges valent in exercitio officii uxorii contra finem, situm, locum, & bonum prolis. ib.
- Quæst. 1. Quomodo peccare conjuges contra matrimonii finem valent? ib.
- Quæst. 2. Quinam est finis ob quem actus conjugalitatis est licitus, & meritorius? ib.
- Quæst. 3. An liberi sint a culpa veniali qui matrimonio utuntur contra propriam continentiam, & contra alia graviora flagitia? 306
- Quæst. 4. Peccant ne conjuges actum matrimonialem exercentes diebus festis, jejuniis, & ipso Eucharistiæ susceptæ die? ib.
- Quæst. 5. An officium conjugale ratione loci aut publici, aut sacri sit vitiosum? 307
- Quæst. 6. Quomodo peccare conjuges valent contra modum exercendi officium conjugale? 308

DISSERTATIO III.

De obligatione, & peccatis sponsum, & conjugum.

- CAP. I. De fine sponsalium, obligatione, & peccatis sponsum. ib.
- Quæst. 1. Quis sit sponsalium finis? ib.
- Quæst. 2. Quæ sint Parochorum munia in sponsum instructione? 297
- CAP. II. Plures opiniones de peccatis sponsum resolvuntur. 299
- Quæst. 1. An sponsi peccent mortaliter delectando se morose de copula futura? ib.

- Quæst. 4. Peccant ne conjuges actum matrimonialem exercentes diebus festis, jejuniis, & ipso Eucharistiæ susceptæ die? ib.
- Quæst. 5. An officium conjugale ratione loci aut publici, aut sacri sit vitiosum? 307
- Quæst. 6. Quomodo peccare conjuges valent contra modum exercendi officium conjugale? 308
- Quæst.

Quæst. 7. Si vir consuescat, dum officium præstat, se retrahere, ut generationem impediat, peccat ne uxor debitum reddendo? ib.
 Cap. V. Unde potissimum eveniat quod plurima matrimonia incommotis, & arum-
 nis abundant. Monita ad Confessarios, &
 Parochos. ib.

DISSERTATIO IV.

De censuris in communi, & sigillatim.

CAP. I. Censura notio, partitio, & qui pos-
 sint censuras ferre. 310

Quæst. 1. Quid sit, & quotuplex censura? ib.

Quæst. 2. Quis iure ordinario ferre censuras
 valet? ib.

CAP. II. De culpa ob quam censura ferri potest,
 & quæ causæ excusent a censuris. 311

Quæst. 1. An pro ferenda censura requiratur
 culpa, & contumacia propria? ib.

Quæst. 2. Utrum censura lata contra execu-
 tores criminis comprehendat etiam man-
 dantes, & consulentes? 312

Quæst. 3. Quæ conditiones requirantur ut quis
 possit censuris irretiri? ib.

Quæst. 4. Quæ causæ excusent a censuris? ib.

CAP. III. De absolutione a censuris. 314

Quæst. 1. An irretitus censura teneatur sub
 mortali quamprimum potest absolutionem
 petere, & sollicitare? ib.

Quæst. 2. Quotuplex sit absolutio a censuris? ib.

Quæst. 3. Quis absolvere a censuris valet? 315

Quæst. 4. Quis valeat absolvere a censuris
 latis ab homine? ib.

Quæst. 5. Quanam sunt censuræ, & casus
 reservati summo Pontifici, a quibus Epi-
 scopi iure ordinario absolvere possunt? ib.

Quæst. 6. Quam facultatem habent Regula-
 res absolvendi a casibus, & censuris re-
 servatis summo Pontifici? 316

CAP. IV. De censuris sigillatim, nempe de
 excommunicatione majori, & minori. ib.

Quæst. 1. Quid, & quotuplex sit excommu-
 nicatio? ib.

Quæst. 2. Quinam dicantur excommunicati
 tolerati, quinam vitandi? 317

Quæst. 3. Quam pœnam incurrit excommu-
 nicatus qui illicite Sacramenta admini-
 strat? ib.

Quæst. 4. Quæ damna infert tertius excom-
 municationis effectus? ib.

Quæst. 5. An electio sit nulla ad quam ex-
 communicatus vitandus concurrat? 318

Quæst. 6. Quam inhabilitatem incurrunt ex-
 communicati vi septimi effectus? ib.

Quæst. 7. Utrum excommunicatus amittat &
 fructus, & beneficium? 319

Quæst. 7. Quid sit excommunicatio forensis,
 & civilis? ib.

Quæst. 9. In quibus casibus licitum est com-
 municare cum excommunicato? ib.

Quæst. 10. Quid sit excommunicatio minor,
 & quinam illius effectus? 320

Quæst. 11. Quando incurratur excommunica-
 tio canonis ob Clerici percussorem? ib.

Quæst. 12. Quenam actio violenta in Cleri-
 cum dicatur, vi cuius percussor excommu-
 nicationem incurrat? ib.

Quæst. 13. Quenam causæ excusant injicien-
 tes manus violentas in Clericum ab excom-
 municatione contrahenda? ib.

CAP. V. De suspensione, ejusque effectibus,
 atque de depositione, & degradatione. 321

Quæst. 1. Quid, & quotuplex sit suspensio? ib.

Quæst. 2. An suspensus ab officio sit suspensus
 a beneficio, aut contra? ib.

Quæst. 3. Quinam sunt effectus suspensionis
 ab officio, a jurisdictione, a beneficio? ib.

Quæst. 4. Quam ob causam ferri suspensio
 potest? 322

Quæst. 5. Quid significat depositio, & de-
 gradatio? ib.

CAP. VI. De Interdicto, & cessatione a
 divinis. ib.

Quæst. 1. Quid, & quotuplex sit interdi-
 ctum locale? ib.

Quæst. 2. Quinam tenentur observare inter-
 dictum locale? ib.

Quæst. 3. Quis, & quam ob causam ferre
 interdictum valet? 323

Quæst. 4. Quinam sunt interdicti effectus? ib.

Quæst. 5. Quenam Sacramenta prohibentur
 ministrari tempore interdicti? ib.

Quæst. 6. Quibus tempore interdicti prohibe-
 tur ecclesiastica sepultura? 324

Quæst. 7. Quodnam peccatum perpetrant, &
 quas pœnas incurrunt violatores interdi-
 cti? ib.

Quæst. 8. Quid intelligatur per interdictum
 ab ingressu Ecclesie? ib.

Quæst. 9. Quis ab interdicto absolvere potest? ib.

Quæst. 10. Quid sit cessatio a divinis, &
 quinam illius effectus? ib.

Quæst.

- CAP. VII. De irregularitate in communi, & in particulari ex delicto, & ex defectu.** 325
- Quæst. 1. Quid sit irregularitas, & quinam ejus effectus?** ib.
- Quæst. 2. Quotuplex sit irregularitas?** ib.
- Quæst. 3. Quenam excusant ab irregularitate contrahenda ex delicto?** ib.
- Quæst. 4. An irregularitas ex delicto tollatur per Baptismum, professionem religiosam, & dispensationem?** ib.
- Quæst. 5. Quid requiratur ut quis contrahat irregularitatem ex homicidio voluntario?** ib.
- Quæst. 6. Quandonam contrahitur irregularitas ex homicidio, & mutilatione casuali?** 326
- Quæst. 7. Quandonam contrahatur irregularitas ex homicidio, aut mutilatione causa defensionis contra injustum aggressorem?** ib.
- Quæst. 8. Quenam sunt irregularitates ex defectu animæ?** 327
- Quæst. 9. Quinam sunt corporis defectus irregularitatem parientes?** ib.
- Quæst. 10. Quinam dicuntur irregulares ex defectu libertatis, ætatis, & obligationis?** ib.
- Quæst. 11. Quid sit irregularitas ex defectu Sacramenti?** 328
- Quæst. 12. Quomodo contrahitur irregularitas ex defectu lenitatis?** ib.

DISSERTATIO V.

De statu religioso.

- CAP. I. Status religiosi notio, & ejusdem obligatio aspirandi ad perfectionem evangelicam.** 329
- Quæst. 1. Quid sit status religiosus?** ib.
- Quæst. 2. Utrum Religiosi teneantur sub gravi præcepto tendere ad perfectionem?** ib.
- CAP. II. De voto paupertatis.** 332
- CAP. III. Regulares voventes paupertatem evangelicam vovent ipsam bonorum communatatem.** ib.
- CAP. IV. Decreta Concilii Tridentini, & constitutiones summorum Pontificum urgent Regulares ad exactam vitam communem, pulsus privatis pecuniis.** 333
- CAP. V. Communitate sublata, nec votum obedientie, nec regularis discipline observantia consistere diu valent.** 337
- CAP. VI. Quam hostiliter pugnent cum voto**

- paupertatis monasticæ census vitalitii. Excusationes, & sophismata quibus incrustari peculiarium corruptela solet.* 339
- CAP. VII. De ludis Regularium, & aliis quæ cum voto paupertatis pugnant.** ib.
- Quæst. 1. Liciti ne sunt Regularibus ludi alearum & sortis?** ib.
- Quæst. 2. An paupertatis voto repugnet quod Regulares habeant instrumenta argentea, ut cochlearia, cultrum, furculam, arculam pro tabacco, horologia, idque genus similia?** ib.
- CAP. VIII. Quam gravis sit Prelatorum obligatio invehendæ communitatis. Quid agere debeant Regulares degentes in claustris ubi pulsa vita communi peculia serpunt: & an juvenes suscipere habitum religiosum in his locis licite queant.** 340
- Quæst. 1. Sunt ne in continuo statu peccati mortalis Prelati Regularium qui sincero animo, & totis viribus non conantur instaurare vitam communem ubi collapsa est?** ib.
- Quæst. 2. An subditi Regulares resistentes introductioni vitæ communis, pulsus pecuniis, sint in statu peccati mortalis?** 341
- Quæst. 3. Quomodo se gerere debeant Regulares qui in iis conventibus commorantur ubi, sublata vita communi, peculiarium pestis serpit, ut propriæ consulant salutem?** 342
- Quæst. 4. Licitum ne est juvenibus suscipere habitum Religionis, & profiteri in iis claustris, ubi non servatur communitas rerum, & aliæ præcipuæ regule?** ib.
- Quæst. 5. Utrum habere redditus redundantes in communi pugnet cum voto paupertatis?** ib.
- CAP. IX. De voto castitatis, & obedientie.** 344
- Quæst. 1. Quid sit votum castitatis religiosæ?** ib.
- Quæst. 2. Quid ratione voti obedientie præstare Regularis obstringitur?** ib.
- CAP. X. De tyrocinio, seu novitiatu Regularium.** 345
- CAP. XI. De professione Regularium.** 346
- CAP. XII. De litterarum studio, in quod incumbere Regulares adstringuntur: & quæ methodus in scientiis addiscendis servanda.** 348

EMINENTISSIMO SIGNORE.

Domenico Terres pubblico Mercadante di Libri di questa Fedelissima Città, supplicando espone a V. Em., come desidera stampare il *Compendio della Teologia Cristiana del P. Daniele Concina divisa in due Volumi in quarto*; per tanto supplica l'Em. Sua di commetterne la revisione a chi meglio li parerà, e l'averà da V. Em. a grazia ut Deus, &c.

Reverendissimus Dominus D. Fabius Massa Sac. Theol. professor, & Curiae Archiepiscopalis Examinator Synodalis revideat, & in scriptis referat. Datum Neapoli die 5. Februarii 1761.

I. EPISCOPUS PHILADELP. VICAR. GENER.

JOSEPH SPARANUS CAN. DEF.

EMINENTISSIME DOMINE

Lectus Eminentia tua jubente a me Liber inscriptus *Theologia Christiana* &c., quia jam satis probatus mea laude non indiget. Jure ergo illum edi posse cenleo, si E. T. placitum adcedat. Datum Neapoli 9. Junii 1761.

*Humillimus Addictissimus Famulus
Fabius Massa Principis Ecclesiae Vicarius Curatus.*

Attenta relatione Domini Revisoris imprimatur. Datum Neapoli Die 16. Junii 1761.

I. EPISCOPUS PHILADELP. VICAR. GENER.

JOSEPH SPARANUS CAN. DEF.

S.R.M.

S. R. M.

SIGNORE.

Domenico Terres publico Negoziante di Libri di questa Fedelissima Città, posto a piedi di V.M. umilmente la supplica; come volendo dare alle stampe un nuovo corpo di libro intitolato: *Compendio della Teologia Cristiana del P. Daniele Concina dell'Ordine de' Predicatori in più tomi*. Per tanto supplica la M.V. degnarsi ordinare la revisione a chi meglio stima, e l'averrà a grazia ut Deus &c.

Adm. Rev. P. Albertus Sacco Ordin. Praedic. in hac Studiorum Universitate Professor reveideat & in scriptis referat. Datum Neap. die 8. Januarii 1761.

NICOLAUS DE ROSA EPISC. PUTEOL. CAP. MAJ.

S. R. M.

Nihil erat optandum magis aetate hac nostra, quàm ut illa Theologica Disciplina, quae tota de bene instituendis hominum moribus est, a Deo primum in sacris Bibliis, & ab Ecclesiae Patribus, Conciliis, ipsisque Summis Pontificibus tradita nobis sancta, christianaeque perfectioni conformis; deinde verò nescio qua confidentia a quibusdam hominibus Theologis relevata, dejecta, perturbatque humani animi motibus accommodata, ad suam demum sanctitatem revocaretur. Id autem nuper communi judicio sapientum egregiè factum est per R. P. F. Daniele Concina Ordin. Praedic. quampluribus, partim ad amplificandam Jesu Christi, Ecclesiaeque doctrinam, partim ad infirmandas, convellendasque oppositas opiniones hominum, perscriptis libris. Quorum omnium summam, ut cujuspiam commodo consuleret maximè, paullo antequam e vita decederet, in unum volumen coegit, quod Compendium Theologiae suae Dogmaticae moralis inscripsit. Atque id istud est, quod jussu planè M.V. cum legerim, ita probavi, ut judicare non dubitem, maximo futurum esse illud quidem tam civili cuique, quàm christianae Reipubl. emolumento, si typis quam diligentissimè committatur. Datum Neapoli die 19. mensis Januarii an. M. D. CC. LXI.

Humillimus Addictissimus Servus, Subditus, & Vass.

F. Albertus Sacco Sac. Theol. Mag. & Publ. Professor.

Die 6. Mensis Februarii 1761. Neapoli.

Viso Rescripto Suae Regalis Majestatis sub die 29. proximi elapsi mensis Januarii currentis anni, ac Relatione Reverendi Patris Alberti Sacco de Commissione Regii Reverendi Cappellani Majoris ordine praefatae Regalis Majestatis.

Regalis Camera Sanctae Clarae providet decernit, atque mandat, quod imprimatur cum inserta forma supplicis libelli, ac approbatione dicti Reverendi Revisoris. Verum in publicatione servetur Regia Pragmatica hoc suum.

FRAGGIANNI. GAETA. ROMANUS. SCASSA.

Ill. March. Danza Praef. S.R.C. temp. subscr. imp.

Reg. f. 90. at.

Carulli.

Athanasius.

THEO.

THEOLOGIA CHRISTIANA^r

DOGMATICO-MORALIS.

LIBER NONUS

DE JUSTITIA, ET JURE.

DISSERTATIO I.

De justitiæ notione, & divisione.

CAPUT I.

Propositiones damnatæ ab Alex. VII. & Innocentio XI.

I. Uando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, potest judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio. Est 26. Alex. VII.

II. Licitum est mutuantibus aliquid supra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus. Est 42. Alex. VII.

III. Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi. Est 36. Innocentii XI.

IV. Famuli, & famula domesticæ possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario quod recipiunt. Est 37. Innoc.

V. Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis. Est 38. Innoc.

VI. Qui alium movet, aut inducit ad ferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati. Est 39. Innoc.

VII. Contractus Mobatrarum licitus est etiam respectu ejusdem personæ, & cum contractu retrovenditionis prævie inito cum intentione lucrari. Est 40. Innoc.

VIII. Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit qui non majoris faciat pecuniam præsentem quam futuram; potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari. Est 41. Innoc.

IX. Usura non est, dum ultra sortem aliquid

Tom. II.

exigitur tamquam ex benevolentia, & gratitudine debitum, sed solum si exigatur tamquam ex justitia debitum. Est 42. Innocentii.

CAPUT II.

Opiniones laxæ plurimum Casuistarum.

I. P. Thomas Tamburinus *Lib. III. Method. Confess. cap. iv. num. 5.* „ Si prævideat „ Confessor pœnitentem non restitutum, „ si illi detegatur nullitas tituli quem pro „ se adesse pœnitens putat, non erit ex Sanchez talis nullitas illi a Confessario patefacienda, quamvis sit in præjudicium tertii, qui suo carebit. „ Quam sit principium istud justitiæ, negotiationi, & societati perniciosum, quisque judicet.

II. P. Dominicus Viva *quest. i. art. 5. num. 2.* „ Quod si ex opinione probabili pœnitens „ putet hic & nunc se non teneri, debet Confessarius accommodare se opinioni pœnitentis, si vere talis opinio sit probabilis, „ quamvis ipse contrariam sententiam sequatur. Ratio est, quia quando pœnitens est rite dispositus, debet absolvi. Est autem rite dispositus, si opinionem probabilem sequatur, quod non debeat restituere. „ Ergo tunc absolvi debet, „

III. Tamburinus *Lib. III. Method. Confess. cap. iv. num. 5.* „ Si prævides pœnitentem „ non restitutum, quamvis item advertas id esse in damnum publicum, cur tu sis obligandus ad admonendum, quandoquidem prævides adhuc tua accedente monitione illum non fore restitutum, atque adeo non fore amovendum damnum publicum? Certe frustra erit talis monitio, immo nocens ipsi admonitio, bono autem publico nequaquam favens. Atque hæc omnia ex de Lugo etiam procedunt, „ quando Confessarius speraret pœnitentem suscepturum quidem monitionem: sed tamen advertit remedium esse difficillimum. Unde etiam infertur, idem esse dicendum, quando pœnitens sub peccato mortali tenetur ad aliquid adeo difficile, „ ut non credatur tunc æquo animo rece-

A

„ put-

2
 „pturus, & alia vice melius suscepturus ef-
 „se judicetur: poterit enim tunc prudens
 „Confessor relinquere illum in sua bona fi-
 „de, quæ a peccato excusat, & monitio-
 „nem in tempus opportunius differre, ne
 „scilicet territus Pœnitens a confessione se
 „abstineat, majusque detrimentum patia-
 „tur. Et hoc notetur permaxime pro Con-
 „fessariis Mercatorum & Principum.”

IV. Leonardus Lessius *Lib. II. de just. cap.*
14. dub. 8. num. 52. „Etsi opus malum,
 „pro quo dedit, non sit æstimabile pretio,
 „qua malum; tamen qua delectabile, vel
 „utile uni, & alteri detrimentosum, peri-
 „culosum, laboriosum, inter homines pre-
 „tium æstimatur: ergo quod hac ratione pro
 „eo est acceptum, non est restituendum,
 „nisi forte quis æstimationem exceßerit; ut
 „si meretrix quæ usuram sui concedere so-
 „let uno aureo, ab aliquo juvene extorse-
 „rit 50. tamquam pretium. *Hoc tamen lo-*
cum non habet in ea quæ putatur honesta; ut
si matrona aliqua, vel filia 100. aureos pro
usura corporis accipiat ab eo qui dare
poterat, RETINERE POTEST: NAM TAN-
TI ET PLURIS POTEST SUAM PUDICI-
TIAM ÆSTIMARE. Res enim quæ cer-
 „tum pretium non habent, nec ad vi-
 „tam sunt necessaria, sed voluptatis cau-
 „sa queruntur, arbitrio venditoris pos-
 „sunt æstimari, *ut probabiliter docet Pe-*
trus Navarra, & alii.”

V. Idem Lessius *loc. cit. num. 55.* „Dices:
 „Divus Augustinus epist. 54. ad Macedonium
 „ait, *sceleratius accipere pecuniam pro sententia*
injusta quam pro justa, pro testimonio falso
quam pro testimonio vero. Atqui pecunia ac-
 „cepta pro sententia justa est restituenda:
 „ergo pro sententia injusta. Ita Sotus.

„Resp. negando consequentiam. Non enim
 „quia aliquid est sceleratius, ideo magis,
 „vel æque obligat ad restitutionem. Hæc
 „enim obligatio non sequitur magnitudi-
 „nem sceleris, sed damnum per injuriam
 „datum. *At qui accipit pro sententia injusta,*
nullam infert injuriam danti, sicut is qui
pro justa. Porro illud est sceleratius quam
hoc: tum quia pejus est ferre sententiam
injustam (ad quam ferendam jam habet
animum qui pecuniam accipit,) propter
injuriam quæ fit alteri parti, quam acci-
pere pecuniam pro sententia justa feren-
da: tum quia (ut ibidem Augustinus ait)
sceleratius datur pro injusta quam pro ju-
sta; quamvis detur voluntarie & libenter.
 „Loquitur enim de sententia ferenda. Ad-

„de, ibidem Augustinum significare pecu-
 „niam istam, etsi sceleratius acceptam, non
 „esse opere impleto restituendam, dum di-
 „cit *datam a volentibus.* Volenti enim non
 „fit injuria. Secus si data sit pro sententia
 „justa, quæ censetur data *coacte* metu sen-
 „tentia injustæ.”

VI. P. Lessius *Lib. II. cap. 19. dub. 3. num.*
 22. „Tertio, si heres ab intestato retineat
 „hereditatem, & legata, possunt illi qui-
 „bus aliquid per tale testamentum erat re-
 „lictum, uti occulta compensatione: nam
 „revera res erat ipsorum. Silvester v. He-
 „reditas.”

VII. P. Dominicus Viva *Curs. Theolog.*
Tom. I. p. 3. quest. 4. art. 5. num. 12.
 „Tertio docent multi cum Lessio *cap. XIX.*
dub. 3. Molina, Granados, & alii, quod qui
 „ex testamento minus solemni habere de-
 „bet legatum, possit illud sibi retinere, vel
 „compensationem facere, *eo quod probabilis*
sit sententia, quod jure naturæ hujusmo-
 „di testamentum sit validum, atque adeo
 „in foro conscientia debeantur legata in
 „eo facta; quamvis contraria opinio sit sa-
 „tis communis, & probabilis.”

„Quarto docet Lessius *ibidem,* posse here-
 „dem ab intestato uti compensatione oc-
 „cultâ contra eum qui bona defuncti pos-
 „sidet ex testamento minus solemni: quia
 „*probabilis est sententia,* quod ea bona de-
 „beantur heredi ab intestato, cui opinioni
 „potest se conformare.”

VIII. P. Lessius *loc. cit. num. 30.* „Tertio
 „heres ab intestato potest illud retinere:
 „& si alter possidet, repetere de judicio.
 „Quarto quod si non possit ob potentiam
 „adversarii, uti potest occulta compen-
 „satione.”

IX. P. Antoninus Diana *Tom. VI. tr. 3. res.*
 149. „Qui ex testamento minus solemni le-
 „gatum debet habere, cum *sit opinio proba-*
bilis debere in foro conscientia ea lega-
 „ta, licet contraria sit satis communis,
 „& *probabilis,* potest tamen legatum de-
 „tinere, vel de novo accipere, aut occulte
 „compensare, ut fatetur Granado, Moli-
 „na. Lessius addit, heredem ab intestato
 „posse etiam uti *compensatione occulta* con-
 „tra eum qui bona defuncti possidet ex te-
 „stamento minus solemni, *quia contraria*
etiam sententia probabilis est, cui se potest
conformare.

X. P. Diana *loc. cit.* „An in compensatio-
 „ne occulta faciendâ debitum debeat esse
 „liquidum & certum? Ex his Eminentif-
 „simus

finus Cardinalis de Lugo propositam quaestionem late pertractat *tom. 1. de just. disp. 16. sect. 5. a num. 94. usque ad num. 107.* & negativam sententiam cum distinctionibus ab ipso adductis valide & docte, ut semper solet, firmare conatur. Afferit itaque, quod quando opinio probabilis aequae vel probabilior favet creditori volenti facere compensationem, quae versatur non circa factum, sed circa jus, videtur probabile quod possit creditor, antequam res ad iudicium deducatur, positis aliis conditionibus ad licitam compensationem supra requisitis, sibi compensare occulte suum debitum. Hanc conclusionem probare videntur argumenta supra facta, & exempla supra adducta, in quibus exemplis auctores ipsi compensationem admittunt; cum tamen in iis procedat solum opinio probabilis, ut in compensatione pecuniae pro fama ablata, & in legatario, vel herede ex testamento minus solemniter, & similibus. Ratio enim supra adducta id videtur probare, quia in praedicto casu, non obstante possessione debitoris, iudex proferret sententiam, vel certe proferre posset pro creditore, amplectendo sententiam probabilem, vel probabiliorē, quae ipsi favet. . . . Item quando assert pro se bonos Doctores certificant, quod in talibus circumstantiis iura ei favent, & reus debet condemnari, jam ostendit, juxta illorum Doctorum sententiam, causam suam non esse parem, sed meliorem quam sit causa rei. Cur ergo ipsemet creditor, quando sine incommodo gravi non potest ad iudicem recurrere, non poterit amplecti eandem sententiam quam iudex amplecti debuisset, vel potuisset, & compensare sibi debitum, ?

XI. P. Diana *loc. cit.* „ Nec obstat quod iniquum videtur, debitum certum cum debito incerto compensare : qui autem solum habet probabilitatem quod ipsi aliquid Petrus debeat, cui ipse tantum certo debet, si compensatione utatur, videtur jam debitum certum cum incerto compensare, atque adeo solutione certa debitum incertum extinguere. Respondetur, hoc idem argumentum, si aliquid probat, probare non solum contra compensationem, sed etiam contra solutionem, quod scilicet habens jus solum probabile ad petendam rem tibi debitam, non posses petere, nec accipere illam a debitore : quia tunc etiam iniquum esset

„ solutionem certam, & integram, ac rem certam pro debito incerto petere. Unde „ neque in iudicio liceret umquam agere, nisi „ cum evidenti iure. Sicut ergo licitum est „ petere debitum probabile, & a debitore sol- „ vento accipere ; sic licitum erit in probabili- „ tate proxima de qua locuti sumus, facere „ compensationem, & accipere rem certam. „ Ratio autem in utroque casu eadem est, „ quod scilicet rationes illae probabiles, au- „ thoritas Doctorum, & opinio illa, licet „ in se sit probabilis, non tamen habet pro „ objecto probabilitatem, sed solutionem, vel „ compensationem certam : non enim dicit „ debere, vel posse fieri solutionem, vel „ compensationem probabilem ; sed probabiliter „ dicit debere, vel posse fieri solutionem, „ vel compensationem certam, quod suffi- „ cit ad illam petendam, vel faciendam, „ sicut in aliis materiis. Sic enim opinio „ probabilis circa jejunium, vel circa officii „ recitationem facit quod possis sumere ci- „ bum non probabilem, sed certum, & po- „ nere omissionem certam officii divini. „ Ratio vero oritur ex principio supra po- „ sito, quod ad operationem licitam suffi- „ cit probabilitas proxima, qua probabiliter „ iudicas licitum esse taliter operari. Cum „ ergo habeas probabilitatem proximam, qua „ probabiliter iudicas te habere hic & nunc „ jus ad tantam pecuniae summam, totam „ illam poteris accipere : quia non potest „ esse jus ad illam accipiendam, nisi sit jus „ ad certe illam accipiendam.

„ Et haec omnia, & plura alia pro hac „ firmanda sententia adducit ubi supra E- „ minentiſſimus Cardinalis de Lugo ; licet „ postea in fine num. 106. ab ultimo iudi- „ cio circa illam abſtineat.

XII. PP. Salmanticenses *tr. 13. c. 1. dub. 19. n. 318.* „ Utrum quis cum opinione, „ quod sibi debetur, possit uti compensa- „ tione occulta, ? Resp. *nu. 319.* „ Dicen- „ dum itaque est, quod in generali, & in „ genere, ut sic loquamur, idest pro omni- „ bus casibus licitum non est uti compen- „ satione occulta, cum solum datur opinio „ aequae probabilis pro utraque parte, debi- „ toris scilicet, & creditoris ; sed in casibus „ particularibus id licet. Et etiam licet in „ omnibus, quando datur major probabili- „ tas ex parte creditoris, quod tale debi- „ tum sibi debetur.

XIII. PP. Salmanticenses *loc. cit. num. 322.* „ Sed ecce difficilis objecto : quia si „ in hoc casu particulari, & in illo li-

„cet talis compensatio, ergo in omnibus
 „erit licita: quia a singularibus ad uni-
 „versale valet inductione argumentatio....
 „Hac objectione (me iudice) probatur
 „recte quod loquendo per principia intrin-
 „seca, vel est dicendum, quod in omni-
 „bus casibus in quibus datur probabilitas
 „facti quod res debetur, est licita compen-
 „satio, & sic dari probabilitatem juris, &
 „proximam; vel est negandum in casibus
 „particularibus: & sic merito Eminentis-
 „simus Cardinalis Lugo dixit, auctores in-
 „constanter, & inconsequenter procede-
 „re..... Fateor me non capere disparita-
 „tem. Sed non inficior apud viros sic do-
 „ctissimos esse aliquas speciales rationes
 „ob quas moverentur ad id asserendum in
 „uno casu, & non in alio; & quæ apud
 „me latet, apud illos patescere: & ideo as-
 „sero, quod probabilitate extrinseca, desum-
 „pta ex Doctorum probabilitate, licitum est
 „in casibus illis, in quibus dantur aucto-
 „res classici sufficientes ad efficiendam opi-
 „nionem probabilem, compensatione uti
 „cum probabilitate debiti,,.

XIV. *An qui se obligavit ad debiti solu-
 tionem sub juramento, possit uti compensatione
 non solvendo debitum?*

P. Diana Tom. 6. tr. 3. resol. 151. inquit:
 „Casus est quotidianus, & tres circa illum
 „invenio sententias. Prima negat....
 „secunda sententia affirmat; & ideo asse-
 „rit jurantem solvere pecuniam, posse com-
 „pensare sine metu perjurii.... Tertia
 „opinio distinguit..... Quid ego sen-
 „tiam, dicam breviter. Omnes istas tres
 „opiniones existimo probabiles. Secundæ ve-
 „ro tamquam probabiliori adhæreo,,.

XV. Cardinalis de Lugo Tom. de just. &
 jur. disp. 4. n. 117. tertiam amplectitur sen-
 tentiam hac distinctione. Si promissisti non
 uti compensatione, addito juramento sol-
 vendi debitum, non potes compensatione
 uti; si vero absolute jurasti te soluturum de-
 bitum, uti poteris compensatione. Quo-
 niam, inquit, licet juramentum additum
 promissioni novum obligationis vinculum in-
 ducat, non tamen obligat ad aliud obje-
 ctum novum. Solum enim confirmat pro-
 missionem: ergo ad id solum obligat quod
 erat objectum promissionis. Promissio au-
 tem solvendi non excludit compensatio-
 nem. Nam qui compensat, vere solvit,,.

XVI. *Utrum valeas uti compensatione præ-
 senti pro debito futuro?*

Cardinalis de Lugo loc. cit. sec. 5. n. 93.

respondet. „Aliquando tamen licere cre-
 „ditori prævenire, & compensare sibi nunc
 „pro eo quod Petrus nondum debet, sed
 „debebit post mensem v.g. & prudenter cre-
 „ditor timet non sibi solvendum, affirmat
 „Tannerus 2. 2. disp. 4. q. 6. dubio 14.
 „num. 406. Diana resol. 48. Ceterum
 „quidquid sit de foro externo, in quo lex il-
 „la procedere videtur, in foro interno proba-
 „bilis videtur sententia illorum Doctorum ut
 „possit creditor compensare sibi ante tempus
 „pro debito futuro, duplici conditione po-
 „sita. “

XVII. P. Diana Tom. 6. tract. 3. resol. 150.
 num. 5. recensitam opinionem quam prius
 docuerat, confirmat his verbis. Ita ego
 olim docui, & novissime me citato, docet E-
 minentissimus de Lugo, & etiam, me citato,
 Machadus.

XVIII. *An qui per occultam compensatio-
 nem suripit quod sibi debetur, possit jurare se
 nihil accepisse?*

P. Thomas Tamburinus lib. 8. tract. 2.
 cap. 5. §. 1. n. 1. respondet. Non esse in
 „conscientia furem, nec peccare, nec in
 „excommunicationem incidere quæ forte
 „sit contra furantes imposita, & posse jura-
 „re etiam coram iudice nihil accepisse, in-
 „telligendo quod sibi non deberetur; cer-
 „tum jam hodie est apud omnes; etiamsi res
 „quam usurpat, fuerit ipsi in depositum a
 „debitore consignata. Vide Molinam, Lessium,
 „de Lugo, aliosque mox citandos, quibus
 „adde Dicastillum. “

XIX. P. Didacus de la Fuente Hurtado
 disp. 23. cap. 1. num. 5. „Hæc omnia demon-
 „strant quam consule & indigeste illa pro-
 „positio (scilicet 37. damn. ab Innoc. XI.)
 „fuerit tradita, tot diversos casus compre-
 „hendens pari regula, cum sint valde dis-
 „pares; & quantis additamentis, limita-
 „tionibus, fulcrisque indigeat ut ad pra-
 „xim secure revocetur. “

XX. P. Dominicus Viva in Tract. Theol.
 in hanc propos. 37. n. 7. „Quod in hac
 „thesi proscribitur, est, posse famulos oc-
 „culte compensare id quod ipsi judicant ex
 „justitia sibi deberi in salarium.... Id-
 „circo ad occultam hanc compensationem
 „faciendam requiritur iudicium viri docti
 „simul & periti. “

XX. Salmanticenses tr. 13. c. 1. pun. 19. §.
 2. n. 316. „Similiter si dominus occupat
 „famulum vel aliis horis, vel in aliis mi-
 „nisteriis quam conventum est, potest fa-
 „mulus uti compensatione, si a domino id
 „non

non compensatur : quia illud obsequium
est pretio æstimabile, ad quod famulus
ex vi conventionis non obligatur. „

XXII. P. Patritius Sporer *Tom. 2. tr. 5. in 7. præcep. Dec. c. 5. soc. 3. §. 4. n. 83.*
Famulus, vel officialis qui ob errorem,
necessitatem, vel *aliam similem causam*
operam suam minoris iusto locavit, quia
saltem *secundum quid* involuntarius fuit,
adeoque animum donandi non habuit,
poterit defectum stipendii jure exigere,
& si aliter habere nequeat, *occulte com-
pensare*. Et dominus sibi imputet. „

XXIII. Gar. Lessius apud Matthæum
Moya Tom. 2. select. qq. tr. 6. Misc. disp. 4. q. 3. „ Quando famulus nihil petit sti-
pendii, immo expresse respuit in suo cor-
de omnem intentionem petendi, & ser-
vit sperans a domino aliquod officium,
vel beneficium sibi procurandum, quando
Dominus id procuraverit, etsi nihil obti-
nuerit, non potest quidquam petere, vel
compensare. Si vero dominus nihil pro-
curaverit, quia vitandæ labis simoniacæ
causa procurare noluit, aut ob alias cau-
sas, poterit petere stipendium more pa-
triæ consuetum; & *si non det, licite sibi
consulet compensatione*. Ita Lessius *cap. illo
24. dub. 4. n. 26. prope finem* Secun-
da pars probatur : quia etsi habuerit in-
tentionem non petendi quidquam; tamen
cum ea intentio *non sit votum*, per eam
non ademit sibi potestatem acquirendi id
ad quod jus habet. „

XXIV. *An in debitis ex justitia dari pos-
sit compensatio cum bonis, vel obsequiis gratui-
tis?* P. Diana *Tom. 6. tr. 3. ref. 152.* re-
spondet affirmative. „ Quando volui cum
dono gratuito satisfacere obligationibus
ex justitia quas debere sciebam; sed dif-
ficultas est, an quando præbui donum,
vel obsequium, ignorabam debitum ex
justitia, an possim tunc facere compensa-
tionem? Et affirmativam sententiam *pro-
babilem* esse putat ex Rodriguez, *Ægid.
Trullench. in Decal. Tom. 2. lib. 7. c. 4.
dub. 5.* ubi sic asserit. Ego debeo tibi ex
justitia centum aureos, & postea gratis
præsto obsequium ejusdem valoris, aut
æquivalens tibi confero titulo donationis:
manebo ne exemptus ab obligatione ju-
stitiæ? Respondeo, si quando contuli il-
lud donum, eram memor obligationis ex
justitia, & nolui per illam rem, seu do-
num obligationi ex justitia satisfacere,
sed gratis rem illam præstare, certum
Tom. II.

est me non satisfacisse obligationi ex ju-
stitia, nec posse postea uti compensatio-
ne, quia res illa scienter fuit gratis do-
nata & liberaliter . . . Quid si quando
contulit obsequium, ignoraverit debitum
ex justitia? Rodriguez in *Summa* Par. 2.
c. 49. concl. 2. *non improbabiler* asserit,
postea, quando debiti ex justitia recorda-
tur, posse facere compensationem per rem
illam donatam cum tali ignorantia: quia
præsumitur quod non fuisset tam libera-
lis, si debiti fuisset memor. At Sanchez
lib. 1. oper. mor. c. 13. n. 2. & cum aliis
Bonacina *probabiliter* censent contrarium . . .
Nihilominus tamen, ut dixi, sententia Ro-
driguez non est *improbabilis*, cui favet Lay-
man citatus a nobis. Hucusque Trullench. „

XXV. *An compensatio sit valida in foro
conscientiæ, etiamsi adsint creditores anteriores?*
Respondet P. Diana *loc. cit. ref. 153.* „ Hic
casus multum practicabilis est, & his die-
bus præteritis accidit in morte cujusdam
argentarii : & tunc multi viri docti ne-
gative responderunt, quia debitor in ta-
li casu accipit rem alteri obligatam; &
ita docent communiter Doctores. Sed ego
contrariam sententiam PROBABLEM existi-
mo. Quid si creditor possideret rem de-
bitoris jure depositi? Ego puto probabi-
liter cum Tannero . . . qui citat Na-
varrum, & Lessium, illam legem (de-
positi) & alias spectare solum ad forum
externum, vel certe intelligendas, si ali-
ter obtineri possit compensatio. Unde in
nostro casu non solum creditor juste fa-
ceret compensationem, existentibus cre-
ditoribus anterioribus, ut dictum est;
sed etiam contra Comitolum *licite posside-
ret rem jure depositi*. „

XXVI. P. Dominicus Viva *Tom. 1. par. 3.
q. 6. n. 9.* „ Sequitur quarto posse Sacer-
dotem qui pecunia credita decem Missas
celebravit, si non possit hanc pecuniam
recuperare, oblati deinde decem carole-
nis pro aliis decem Missis, pecuniam
hanc retinere, & alias Missas non ce-
lebrare, ut notat Pejerinus apud Tam-
burinum *lib. 3. de Sacrif. Missæ. c. 1. §. 3.*
dummodo tamen vitet damnum tertii,
videlicet aut animæ purgantis, aut infir-
mi &c. „

XXVII. P. Didacus Hurtado de la Fuen-
te *Theol. reform. diff. 23. cap. 5. num. 41.*
Quæ autem de famulis diximus, & ad
quosvis alios stipendiarios extendimus,
servata proportionem locum habent in Sa-

„cerdotibus qui Missas celebrant : in vi-
 „nea namque Domini operantur , & sicut
 „alii operarii , digni sunt sua mercede. Qua-
 „propter si merces justa , & recepta lege,
 „consuetudine , aut conventionem taxata , eis
 „non perfolvatur , optimo jure sese com-
 „pensare poterunt , & quod justo deest , si-
 „bi occulte accipere ex aliis pecuniis ejus
 „qui ipsis Missas commendavit , servatis
 „his quæ in istis compensationibus ab aliis
 „servari debent.

XXVIII. Idem P. Didacus *ibidem* n. 43.
 „Gravis tamen insurgit difficultas , num sci-
 „licet is Sacerdos cui recompensatio ex justi-
 „tia debebatur , supplementumque exigui sti-
 „pendii , possit se idemnem servare non
 „offerendo tot Missas , quot promissit ini-
 „quo contrahenti , sed pauciores , & eas
 „solum quæ diminutis stipendiis simul sum-
 „ptis respondent justo stipendio ? ... (Post
 „multa quæ brevitatibus studio omittuntur ,
 „respondet .) Sicut alii operarii injuste læ-
 „sæ in contractu locationis circa stipendii
 „justitiam , bisariam sibi consulere possunt ,
 „cum alia media deficiunt : nempe vel ex-
 „hibendo totam operam promissam , di-
 „gnam majori stipendio , & sibi accipien-
 „do occulte quod justo stipendio deest ,
 „saltem usque ad gradum infimum ; vel
 „potius minuendo operas , nec præstando
 „nisi illas quibus ad æqualitatem corre-
 „spondet stipendium quod tribuitur : ita
 „pariter huic Sacerdoti similiter injuste læ-
 „so circa stipendium Missarum licebit con-
 „sulere , quocumque ex prædictis mediis :
 „neutrum enim est injustum &c. „

„Num. 45. Negotium tamen facessunt
 „decreta S. Congregationis auctoritate spe-
 „ciali Urbani VIII. &c. *Responderi ta-*
 „*men potest , decretum non loqui in casu .* „
 „Vide ibi plura laxissima .

XXIX. P. Leonardus Lessius *Lib. 2. c. 2.*
dub. 25. n. 133. „ Si tu alium injuste in-
 „famasti qui te antea infamaverat , non
 „teneris ei ad restitutionem , si ipse tibi
 „restituere nolit ; sed potes uti compen-
 „satione , servata tamen æqualitate , quantum
 „fieri potest . „

XXX. Idem Lessius *loc. cit. n. 136.* huic
 „quæsito utrum compensari infamia possit oc-
 „cultæ pecuniarum retentione , vel surreptione ?
 „respondet : „ Probabile est hanc compen-
 „sationem fieri posse : quia *probabilis est* ea
 „sententia quæ asserit , infamiam pecunia
 „esse compensandam , quando in suo gene-
 „re non restituitur . „

XXXI. P. Ludovicus Molina *de just. &*
jur. Tom. 4. disp. 49. n. 5. „ Quando unus
 „alterum injuste infamavit , neque , ut te-
 „nebatur , vellet eam famam illi restituere ,
 „tunc injuste infamatus , qui damnum
 „in fama alteri non dedisset , posset in pe-
 „cunia compensare damnum famæ , in quo
 „est , idque non solum non solvendo debitum
 „antiquum occultum , quantum ad æquali-
 „tatem sufficere judicaretur ad competen-
 „tem compensationem famæ , in qua est ;
 „sed etiam occulte accipiendo de novo quan-
 „tum satis esset ad eandem compensationem ,
 „dummodo non interveniret scandalum ; &
 „aliter commode obtinere non posset resti-
 „tutionem suæ famæ , & denique dummo-
 „do intervenire conditiones omnes requi-
 „sitæ , ut licite in conscientiæ foro fiat oc-
 „cultæ compensatio debiti . „

XXXII. P. Dominicus Viva *Tom. 1. par-*
3. q. 7. ar. 1. n. 2. „ Qui invasus ab alte-
 „ro sive armis , sive contumeliis , si potest
 „fugere , & malum declinare , non tamen
 „fugit , sed cum debita moderatione se de-
 „fendit , non tenetur ad restitutionem . Ra-
 „tio est : quia quamvis aliquando non fu-
 „giendo peccet contra caritatem , si scilicet
 „sine dispendio honoris fugere poterat ; at
 „non peccat contra justitiam . Ergo non
 „tenetur ad restitutionem . „

XXXIII. Salmanticenses *tr. 14. c. 1. punct.*
6. n. 52. „ Cum ergo utraque dicta sen-
 „tentia *probabilis* sit , qui *primam sequi*
 „vellet , poterit , si heres , aut legatarius
 „instituitur testamenti minus solemnibus , he-
 „reditatem , vel legatum procurare , & si
 „adipiscatur , retinere ; & idem est de aliis
 „contractibus . Et secundum nostram senten-
 „tiam poterit heres ab intestato non dare
 „hereditatem , aut legatum testamenti mi-
 „nus solemnibus : quia secundum illam in-
 „validum manet testamentum etiam in fo-
 „ro conscientiæ ; ideoque succedit heres ab
 „intestato ac si confectum non esset . Sed
 „quia probabilior diximus hanc senten-
 „tiam , poterit dictus heres uti occultæ
 „compensatione , si legatarius , aut heres
 „constituitur aliqua via legatum , aut here-
 „ditatem adierit : quia , ut diximus (*tract.*
 „13. c. 1. punct. 19. §. 3.) datur locus
 „compensationi , quando est probabilior
 „sententia quod sibi talia bona debentur .
 „Sed hoc non poterit heres , aut legatarius
 „facere , si heres ab intestato nolit redde-
 „re quod in testamento minus solemniter
 „datum est , etiam si conformare se velit
 „„ alie-

„ alienæ opinioni, nisi eam judicet probabiliorem: quia, eo quod sit probabile
 „ aliquid deberi, locus compensationi non
 „ datur, ut ibidem §. 3. n. 319. probavimus. Sed adhuc posse utramque sequendo
 „ opinionem solum ut probabilem, tenent
 „ Villalobos, & Lessius, „

XXXIV. P. Dominicus Viva Tom. I. part. 4. quest. 2. ar. 2. „ Quare licitum est,
 „ vendere aleas, & taxillos, quamvis ad-
 „ veram emptores iis male usuros: possum
 „ etiam vendere Judæis agnum, & flores,
 „ possum vendere fucos, & ornamenta me-
 „ retricibus, cibos iis quos scio violaturos
 „ jejunium.

XXXV. PROBABILISMUS, materia ne venditionis est? P. Thomas Tamburinus lib. 8. in Decal. c. 7. §. 3. n. 13. proponit hanc questionem sub hoc titulo: *Venditio sententia probabilis*: & eam his verbis exponit.

„ Occurrit hic non absimilis difficultas ac
 „ in iudice. Supponamus probabilem esse
 „ eam opinionem de qua late dixi Lib. 1.
 „ c. 3. quam præter ibi citatos sequitur Dicastillus lib. 2. de just. nu. 5. disp. 5. dub.
 „ 7. licere iudici ex duabus opinionibus æque
 „ probabilibus unam eligere, & juxta illam
 „ proferre sententiam. Jam inquiri, licite
 „ ne, & iuste accipiet iudex pecuniam, ut
 „ potius illam eligat quæ mihi favet, quam
 „ illam quæ meo adversario? (Respondet
 „ se improbasse hanc opinionem; at sub-
 „ dit:) *Eam tamen legat qui velit apud*
 „ Lessium lib. 2. c. 14. dubit. 9. n. 64. *Valentiam* 2. 2. q. 63. ar. 4. dist. 5. q. 7.
 „ part. 4. Salon. 2. 2. qu. 62. a. 4. cont. 2.

XXXVI. P. Leonardus Lessius lib. 2. cap. 14. dub. 9. n. 64. „ Si aliquid accipiat (iudex) ut hanc potius quam illam in iudicando sequatur, videtur non peccare. . . . Quia non tenetur ad alteram determinare; sed liberum ei est sequi quam maluerit. Ergo si aliquid accipiat, ut hanc sequatur potius quam illam, non facit ulli injuriam. Consequentia patet. Quia cum res non est debita, non est contra iustitiam (si solum jus naturæ spectemus) exigere pro ea pretium, si alioquin pretio sit estimabilis. Tertio. Quia non accipit pretium pro iustitia sententiæ; sed quia in hac causa hanc opinionem præfert isti, ad quod nullo modo tenebatur. Hoc autem est pretio æstimabile: tum quia utilissimum est parti; tum quia sequendo hanc opinionem amittit favorem alterius partis, cui potuisset

„ gratificari „ . Ita quidem docet solo iure naturæ spectato.

XXXVII. Cardinalis de Lugo tom. 2. de just. disp. 26. sect. 13. n. 208. „ Infertur
 „ tertio, neque reddi injustum hunc contractum (*Mobatre*) ex natura rei, per hoc quod venditor suam intentionem manifestet emptori dicendo: Ego libere tibi credito vendo has merces; si tamen volueris eas postea viliori pretio vendere ad habendam pecuniam præsentem, ego paratus sum ad eas emendas, „

XXXVIII. P. Lessius lib. 2. c. 21. dub. 16. n. 131. „ Adverte tamen hunc modum contrahendi sæpe non carere culpa in mercatore, qui ex composito ita vendit, ut pretio infimo redimat. Nam primo peccare potest contra caritatem; ut si cogat miserum aliquem hominem emere merces, quibus non eget, magno illius dispendio, cum possit illi facile, & absque suo incommodo mutuum dare. Secundo peccare potest præbendo malum exemplum. Nam contractus ille habet speciem mali, & suspicionem usuræ. Tertio se ipsum & suos infamando. Non tamen tenetur ad restitutionem, ut inquit Navarrus: quod intellige non teneri ex iustitia.

XXXIX. Salmanticenses tr. 14. c. 2. pun. 9. §. 1. n. 84. quarunt, peccent ne venditores, & emptores contra iustitiam, dum mendaciis & perjuriis se decipiunt, ut augeatur, vel diminuatur pretium intra gradus præfinitos? Negant: quia hæc, inquit, sunt communia mendacia vendentium, & ementium, & homines communiter norunt, hæc esse stratagemata negotiatorum, quibus fidem non præstant; & si fidem incaute præsent, sibi imputent, quia faciles sunt ad credendum.

XL. Caramuel Lib. 2. Theol. mor. disp. 14. n. 778. „ Distinguo molestiam a periculo, vel a damno emergente, & a lucro cessante. Est vere aliqua recreatio in videndis rebus pretiosis, cur non & possidendis? Pro audienda comædia, vel vendenda bestia datur pretium; & nemo contradicit: cur non pro videndis, vel possidendis optimis auri partibus? Ratio, ne ergo hujus molestiæ, a carentia pecuniæ subortæ, præciso omni alio periculo, posse quid supra sortem accipi, affirmat Medina: & D. Thomæ interpretes, q. 78. ar. 1. indicant speculative probabile. Sed Dicastillus contradicit, & inquit: mihi hæc sententia est speculative

„improbabilis, & moraliter in praxi vide-
 „tur perniciofa. *Vid. CENSORIUM CATO-*
 „*NEM severo supercilio doctrinam condemnan-*
 „*tem. Audi tamen num. 154. sibi contra-*
 „*dicentem.* Unum solum superest, in-
 „quit, sane difficile, nempe tristitia ex
 „carentia rei quam amabat, & de qua
 „habita apud se delectabatur. *Non hac re-*
 „*stat; sed de hac unica disputatur: & re-*
 „*sponder.* Recentiores aliqui docent, eam
 „tristitiam sufficienter recompensari per re-
 „compensationem rei similis conditionis...
 „Verum enim vero carentia illa non vi-
 „detur recompensari per redditionem rei
 „similis, sed ex solutione rei mutuatae ite-
 „rum redit delectatio; quam delectatio-
 „nem, si non mutuasset, mutuans & eo
 „usque habuisset quo caruit, & modo et-
 „iam haberet. Ergo non satis fit præteri-
 „tæ tristitiæ per præsentem lætitiā: quia
 „hanc etiam haberet, si non mutuasset.
 „Ideo probo posse in hoc casu aliquid ul-
 „tra sortem recipere, si id a principio de-
 „duxit in pactum, & declaravit mutuata-
 „rio juxta dicta in superioribus: atque in
 „eo eventu vera est sententia Medinæ.
 „(Hactenus Dicastrillus: & Caramuel hoc
 „pacto refutit sermonem.) *Parturiunt*
 „*montes & nascetur parvulus mus.* Cur
 „illa dicta prius? Sententia quæ a paucis li-
 „neis erat speculative probabilis, præctice
 „perniciosa, jam tandem asseritur vera. Ve-
 „ritas enim est veritas, & tamen aliis ideis
 „præventus eam condemnans, tandem affulget,
 „& te ipsum condemnans ejus sinceritatem pro-
 „pugnabit.

„XLI. P. Claudius La-Croix *Lib. 3. par.*
 „*2. de usura num. 854.* „Sylvius, Serra,
 „aliique apud Mendo in *statera disp. 6.*
 „*ar. 2. n. 54.* docuerunt SEMPER esse per-
 „iculum sortis, quando datur mutuum;
 „ideoque ratione periculis SEMPER posse ali-
 „quid exigi.

„XLII. P. Thomas Tamburinus *lib. 8. ty.*
 „*3. cap. 8. §. 4. n. 1.* „Quando rationabi-
 „liter timetur periculum, vel difficultas,
 „vel expensæ in recuperando mutuo, at-
 „que hæc oriuntur ratione personæ mu-
 „tuatarii, potest aliquid exigi proportio-
 „natum supra sortem: si pericula timean-
 „tur ex sola pusillanimitate, negant ple-
 „rique.... Verum de Lugo innuit posse,
 „licet denique aliorum judicio relinquat.
 „Ratio est.... angor & molestia quæ mu-
 „tuans passurus est, toto v. g. anno pro-
 „pter timorem amittendi sortem, quæque

„subire ipse non obligatur sine pretio. At-
 „que hæc jam in eo pusillo adsunt: er-
 „go &c.

„XLIII. Cardinalis de Lugo *Tom. 2. de*
 „*just. disp. 25. sect. 6. num. 81.* „Ceterum
 „cum hoc stat quod ipsum periculum sit
 „damnum diversum a sorte, & pro quo
 „possit aliquid ex pacto præcedenti exigi.
 „Negari enim non potest quod licet debi-
 „tum postea recuperetur, molestiam ta-
 „men mutuanti non attulerit periculum il-
 „lud, & timor amittendi sortem. Sicut
 „ergo mutuum dari non potest sine cor-
 „poris, vel mentis labore, vel mole-
 „stia, & timore amittendi sortem; pote-
 „ris pro hac molestia subeunda aliquid
 „exigere.

„Ratio autem a priori est: quia labor, &
 „dolor mentis licet non sint in genere bo-
 „norum fortunæ, & ideo injuriæ circa il-
 „los illatæ non obligent ex se ad compen-
 „sandum pecuniis, sunt tamen aliquid quod
 „in pactum deduci potest, ut pecuniis com-
 „pensentur. Sicut enim pro labore corpo-
 „ris potes pretium exigere, ita & pro la-
 „bore mentis: & sicut potes exigere pre-
 „tium, ut aliquis sit tibi dolor capitis,
 „quanti doloris illius molestia æstimari
 „possit; ita pro molestia, & angore men-
 „tis subeundo poteris pretium exigere, cum
 „non minus, sed aliquando magis cruciet
 „quam dolor corporis. Si ergo posses ultra
 „sortem exigere, quando mutuum futurum ti-
 „bi esset causa doloris capitis, poteris et-
 „iam exigere, quando mutuum futurum
 „tibi esset causa doloris, & timoris inter-
 „ni propter periculum sortis amittendæ:
 „quia dolor ille, & timor, prout contra-
 „distinctus a sorte ipsa, est aliquid quod
 „in pactum possit pro pretio afferri.

„XLIV. Idem de Lugo *loc. cit. num. 85.*
 „Cum enim ratio licite exigendi aliquid
 „propter periculum, sit, quia mutuans
 „non potest hic & nunc mutuare quin
 „subeat molestiam illam, & timorem;
 „parum videtur referre quod res ipsa, vel
 „indoles mutuantis, & ejus dispositio ta-
 „lem molestiam afferat. Quia si ego, quia
 „claudus v. g. sum, debeo subire peculiarem
 „molestiam, ut pecuniam ex domo afferam ad
 „tibi mutuandum, quam molestiam alii non
 „subirent, possum bene (N. B.) peculiare
 „pretium exigere pro illa molestia a me sub-
 „eunda. Si ergo similiter quia mericulosus
 „sum, & parvidus, non possum tibi mutua-
 „re sine magno angore, & timore amittendæ
 „sor-

„ fortis, videtur quod possim aliquid exigere
 „ pro hac molestia, & onere, sine quo ego
 „ tibi mutuum non possum. Hoc tamen alio-
 „ rum iudicio relinquo.

XLV. P. Thomas Tamburinus *Lib. 8. in*
Dec. 1. §. 5. n. 18. „ Dixi jam posse pro
 „ hoc titulo promissionis non repetendi pec-
 „ uniam mutuam, pro quolibet anno lici-
 „ te in hac nostra aetate PECUNIOSA exi-
 „ gi quinque pro centenaro. Ita Cara-
 „ muel.

XLVI. P. Leonardus Lessius *Lib. 2. c. 20.*
dub. 10. n. 74. „ Adverte tamen, si reve-
 „ ra ex mutuo 100. aureorum certo sis ac-
 „ cepturus detrimentum aureorum decem,
 „ non erit usura peccatum, etiamsi non
 „ monito mutuatario de hoc damno, paci-
 „ scaris tibi reddendi 110. „

XLVII. Idem Lessius *loc. cit. num. 90.*
 „ Tertius modus est. Si pecuniam destina-
 „ rim negotiationi, & mutuum peterent: de
 „ quo modo est difficultas. Quidam enim
 „ doctissimi viri putant etiam tunc posse
 „ aliquid exigi ratione lucri cessantis. „
 „ (Post quinque rationes in praesidium hujus
 „ opinionis allatas sic concludit *n. 95.*) „ Ob
 „ has rationes hæc sententia mihi olim vi-
 „ sa est probabilis, & etiam nunc videtur,
 „ præsertim speculative considerata, mo-
 „ do ille non exigit amplius quam spes
 „ illa lucri, detracta laborum, & expen-
 „ sarum æstimatione, valebat; & semper
 „ retineat animum negotiandi, si mutuum
 „ non peteretur. In praxi tamen ob peri-
 „ culum palliandi usuras non est facile ad-
 „ mittenda „. Eandem opinionem docent
 „ P. Tamburinus *lib. 9. c. 3. §. 4. n. 2.* Lay-
 „ manus *Lib. 3. tr. 4. c. 16. num. 8.* Sporer
 „ *tr. 6. in 7. præcept. c. 4. sec. 2. n. 44.*

XLVIII. P. Thomas Tamburinus *Lib. 9.*
tr. 1. c. 3. §. 4. n. 2. „ Si habes domi
 „ aliam pecuniam otiosam, hanc tamen
 „ quam mutuas, negotiationi destinaveras,
 „ adhuc potes, si hanc destinatam mutues,
 „ exigere lucrum cessans: quia revera ra-
 „ tione mutui cessat tibi ejusmodi lucrum
 „ ex hac destinata pecunia „. Eandem de-
 „ fendit *lib. 8. c. 8. §. 3. n. 2.* ubi pro se
 „ citat Aragonium, & Valentiam *Tom. 3.*
 „ *disp. 5. q. 20. par. 2.* Quia, inquit, hæc
 „ tibi fructificatura erat, & non alia. Hæc ea-
 „ dem verba Tamburini de more transcribit
 „ Patritius Sporer *tr. 6. in 7. præcep. c. 4. sec.*
 „ *2. §. 3. n. 44.* ubi citat Molinam, Lessium,
 „ Layman, Lugo.

XLIX. P. Claudius La-Croix *lib. 3. par.*

2. *n. 861.* „ Si quis aliam pecuniam quam
 „ habet, exponere non audeat, sed ex ni-
 „ mia etiam sollicitudine reservet familiæ,
 „ poterit petere lucrum cessans pecuniæ mu-
 „ tuatæ: quia mutuator re ipsa fuit causa
 „ lucri cessantis. Molin. Pirh. Lugo *disp.*
 „ 25. *n. 90.* Si autem ideo præcise pecu-
 „ niam aliam reservavit, nolens ad nego-
 „ tiationem exponere, ut semper haberet
 „ ad manum pro casu quo quis mutuum
 „ peteret, docent Molin. Laym. Lugo,
 „ Tambur. Hannold. Illfong. num. 438. et-
 „ iam posse petere lucrum cessans: quia mu-
 „ tuatio partim præterita, partim futura vi-
 „ detur fuisse causa; & voluntas præsumpta
 „ etiam eorum qui mutuum sunt petitori,
 „ movet ad non exponendum pecunias nego-
 „ tiationi, ex quo cessat lucrum „.

L. De Lugo *disp. 25. sec. 6. §. 91.* „ Cir-
 „ ca eandem conditionem quaritur secun-
 „ do an dicatur lucrum cessare causa mu-
 „ tui, ita ut pro eo possit aliquid a mu-
 „ tuatario exigi, quando aliquis servat ali-
 „ quam pecuniam apud se, quam ideo no-
 „ luit ad negotiationem applicare, ut ha-
 „ beret ad manus pecuniam pro iis qui
 „ mutuo peterent....

„ Lessius num. 88. & sequentibus hunc
 „ casum dividit in alios duos.

„ Primus est, quando scio te postea pe-
 „ titurum mutuum, & in gratiam tui sub-
 „ traho negotiationi pecuniam aliquam, ut
 „ possim tibi postea mutuum: in quo casu
 „ dicit posse ultra sortem exigi „.

„ Secundus casus est, quando non scis de
 „ aliquo in particulari mutuum petitorio;
 „ sed quia multi postea multo indigebunt,
 „ subtrahis pecuniam negotiationi, ut pos-
 „ sis iis, quicumque sint, mutuum: quo
 „ casu dicit, probabile videri quod possit
 „ postea exigi lucrum cessans, præsertim
 „ speculative loquendo, si animus retinea-
 „ tur negotiandi, si pecunia illa non mu-
 „ tuo daretur &c. „

„ Claritatis gratia possumus primum ca-
 „ sum in alios duos subdividere. (Post mul-
 „ ta responderet num. 93.) Unde ad rationem
 „ dubitandi dicere possumus, etiam tunc
 „ mutuum esse causam lucri cessantis, quod
 „ dupliciter explicari potest.

„ Primo in genere causæ finalis: ideo
 „ enim a negotiatione, & lucro præsentem ces-
 „ sas, ut postea possis mihi mutuum. Nec
 „ videtur requiri quod mutuum sit causa
 „ efficiens, & antecedens PRIORITATE REA-
 „ LI cessationem lucri; sed videtur suffice-

„ re quod in genere causæ finalis sit causa
 „ cessandi a lucro: sicut etiam NOSTRA SA-
 „ LUS ET JUSTIFICATIO dicitur causa PAS-
 „ SIONIS CHRISTI, quia fuit finis propter
 „ quem Christus mortuus est. Nec minus
 „ gratus esse debeo ei qui damnum patitur
 „ ut me liberet, quam si me petente ut
 „ patiatur; licet in primo casu mea libera-
 „ tio sit causa finalis, & in secundo meæ
 „ preces sint causa moralis efficiens.

„ Secundo addere possumus, voluntatem
 „ mutuarii futuram prævisam esse causam
 „ moralem efficientem desistendi a lucro
 „ negotiationis. Nam licet non movearis a
 „ mutuo prævisio futuro *absolute* ad subtra-
 „ hendam pecuniam: non enim ideo desi-
 „ stis a negotiatione, quia mutuaturus es;
 „ sed ideo mutuaturus es, quia desistis a
 „ negotiatione: sed tamen moveris a præ-
 „ visiæ voluntate mea futura petendi mu-
 „ tuum. Quare vere mea voluntas, & pe-
 „ titio mutui est causa moralis cessantis
 „ lucri; quod sufficit ad exigendum inter-
 „ esse &c.

LI. Idem de Lugo *loc. cit. num. 94.* „ His
 „ suppositis circa utramque partem prioris
 „ casus dicendum videtur consequenter, in
 „ posteriori etiam posse exigi lucrum ces-
 „ sans, quando nullus in particulari prævi-
 „ detur petiturus, sed aliqui in communi,
 „ in quorum gratiam pecuniam a negotia-
 „ tione subtraxisti; prout *absolute* & sine
 „ scrupulo concedit Malderus . . . Ratio
 „ ex dictis colligi potest: quia inter hunc
 „ secundum casum & primum ea sola dif-
 „ ferentia esse videtur, quod in primo ego
 „ in particulari prævisus fuerim mutuuum
 „ petiturus; in secundo autem non sum ego
 „ prævisus in particulari, sed aliqui in con-
 „ fuso, & indeterminate. Hoc autem ad
 „ propositum parum referre videtur . . .
 „ Quod explicari potest exemplo supra ad-
 „ ducto PASSIONIS CHRISTI. Licet enim
 „ Christus ante voluntatem patiendi non
 „ præviderit determinate peccatum futurum
 „ hujus hominis; seu aliquos homines mor-
 „ taliter peccaturos, ad quorum justificatio-
 „ nem voluit sanguinis pretium solvere:
 „ adhuc vere dicitur peccatum hujus homi-
 „ nis fuisse causa ut pateretur. Ratio au-
 „ tem est, quia sub illa distinctione cogno-
 „ scuntur omnia futura disjunctim; & ita
 „ volendo mori pro his liberandis qui pec-
 „ caturi erant, voluit mori pro hoc, si hic
 „ de facto peccasset. Si ergo vis reservare
 „ pecuniam pro illo qui petiturus est, qui-

„ cumque ille sit, prævidens aliquem peti-
 „ turum, pro illo de facto voluisti reserva-
 „ re, quamvis indeterminate cognito.

LII. P. Joannes Azorius 3. *Parr. lib. 5. c. 5. §. 3.* „ An lucrum cessans possit solvi
 „ anticipata solutione? Respondetur ex com-
 „ muni consensu, non posse. Sed notandum
 „ est, hoc intelligi sic. V. g. mutuatur Ti-
 „ tius Cajo, & quia convenit inter eos ut
 „ ratione lucri cessantis Cajus solvat Titio
 „ quinque, dicitur anticipata solutio, si Ti-
 „ tius det Cajo nonaginta quinque. Hoc
 „ omnino est illicitum, quia est usura ma-
 „ nifesta. Nam perinde est ac si mutuet
 „ nonaginta quinque, ut postea sibi reddan-
 „ tur centum.

*At vero non est illicitum, si anticipata solutio
 intelligatur sic. Mutuat Titius centum Cajo,
 & convenit inter eos ut ratione lucri cessantis
 Cajus solvat Titio quinque, v. g. certam por-
 tionem olei, vini, frumenti, vel paria galli-
 narum, quæ dat Cajus ratione illorum quin-
 que de quibus solvendis convenit inter eos ra-
 tione lucri cessantis.*

LIII. P. Thomas Tamburinus *lib. 9. c. 3. §. 3.* „ Nos aliqua remedia, seu *justa arti-*
 „ *ficia* tradidimus *lib. 8. in Decal. rr. 3. c. 8. §. 3. n. 16. quorum auxilio aliquid anticipa-*
 „ *to sumi possit.* (Artificia *justa* tradita *loc. cit. hæc sunt.*) Caramuel *lib. 2. Theolog. Mor. n. 755.* tollit sic difficultatem. *Fiant*
 „ *duo contractus, alter mutationis, alter ven-*
 „ *ditionis; & sic poterit mutuans sumere nunc*
 „ *decem, seu saltem octo, vel sex.* Explico
 „ (inquit Tamburinus.) Mutuans nunc
 „ mutuatur centum aureos cum spe ut reci-
 „ piat hinc ad annum ex lucro licito præ-
 „ ter sortem alia decem. Vendat nunc an-
 „ ticipato hanc spem denarii lucri ipsi mu-
 „ tuatario, quæ spes valebit v. g. omnibus
 „ ab experto viro expensis, sex vel octo
 „ aureis: nam statim nunc poterit sine la-
 „ be usuræ hos sex vel octo aureos sume-
 „ re, non quidem ex vi mutui, sed ex vi
 „ venditionis sperati a se lucri, & venditi
 „ mutuatario.

LIV. Idem Tamburinus *ibidem num. 18. Lessius lib. 2. c. 2. n. 100.* ab eadem diffi-
 „ cultate sic se liberat. *Mutuet quis tibi cen-*
 „ *tum, ita ut mutuet cum interesse solum 91.*
 „ *& 9. sine interesse.* Nam mox hæc 9. red-
 „ dere mutuanti potes sine ulla ipsius injustitia
 „ pro interesse debito illis 91. Tunc enim tu-
 „ mutuarius non solves lucrum ex ipsa sum-
 „ ma mutuata cum interesse sed ex alia; quo
 „ pacto plus aequo non gravaberis. Dices: Gra-
 „ vabor

„ vabor ex eo quod anticipato solvo quod
 „ nondum debeo. Respondeo sic pro Lessio.
 „ At certo debebis : & ex alia parte mole-
 „ stia dandi nunc quod debebis postea, com-
 „ pensari sufficienter videtur ex eo quod
 „ mutuans gratis mutuatur tibi, & sine inte-
 „ resse illa novem. „

LV. P. Antoninus Diana Tom. 6. tr. 3.
resolut. 47. num. 3. „ Offendam Confessarii
 „ duos modos quibus poenitentes mutuando
 „ possunt pacisci ut statim sibi lucrum red-
 „ datur ex illo mutuo. Primus est Leonar-
 „ di Lessii &c. Secundus modus est
 „ Joannis de Salas, & Joannis Azorii, sci-
 „ licet non accipiendo illud lucrum cessans
 „ ex ipsa summa pecuniæ, vel ex aliqua
 „ re frugifera, sed v. g. in tanta quantita-
 „ te olei, frumenti, vini &c. Notabunt hæc
 „ Confessarii, & in praxi se expedient. Ad
 „ tollendas occasiones peccatorum his mo-
 „ NITIS UTANTUR.

LVI. An sit usura, ut mutuarius initio
 „ mutui solvat lucrum occasione mutui? „ Se-
 „ cluso scandalo negative respondet Baunius
 „ in Theol. Mor. Tom. 5. lib. 2. q. 22. (apud
 „ Dianam loc. cit. reg. 45.) Primo quia est
 „ tempus quidpiam usuræ extrinsecum : er-
 „ go ab eo lucri cessantis solutio non tra-
 „ hit usuræ maculam, ac vitium. Secundo
 „ simul ac aliquid est debitum, illud solve-
 „ re non est malum ; ad est mutuanti lu-
 „ crum cessans illico debitum ac fit mutuum :
 „ solvere ergo tum poterit. „

LVII. P. Paulus Layman l. 3. tr. 4. c. 16.
 „ n. 2. „ Civis majore anni parte pecunias para-
 „ tas habet, ex quibus indigentibus opifici-
 „ bus, præsertim tentoribus, mutuum dare
 „ possit, relicto ipsi in securitatem solutionis
 „ pignore, v. g. tela. Cum autem recepto
 „ pignore, solutio facienda est, post annum
 „ medium in singulos florenos mutuo datos
 „ auctarium adjiciendum est, v. g. unus pa-
 „ zius. Considerandum enim est auctarium
 „ istud non accipi ratione mutui, sed ra-
 „ tione obligationis, oneris, & curæ quam
 „ civis ille ob gratiam tentorum in se su-
 „ scipit, ut toto ferme anno pecunias pro
 „ illis in promptu habeat, quocumque tem-
 „ pore in domum suam adventantes intro-
 „ mittat, pecunias numeret &c. quæ obliga-
 „ tio pretio æstimabilis est. „

LVIII. P. Leonardus Lessius lib. 2. c. 21.
 „ dub. 16. n. 130. „ Quidam DD. existimant
 „ id esse injustum, & palliatam usuram,
 „ quando idem redimit qui vendidit. Sed
 „ verius est non esse injustum, etiam si reven-

„ dat ipse venditor, modo infra limites ju-
 „ sti pretii consistat. . . Ratio est : quia
 „ & venditio prima justa est, quia eadem
 „ merces revenduntur. Nec refert quod hæc
 „ revenditio fiat pretio infimo : tum quia
 „ merces quæ a venditore ingeruntur, vi-
 „ lescent. Nec etiam refert, quod idem sit
 „ emptor qui ante erat venditor. QUIA SE
 „ ALIAS QUIVIS POTERAT ILLO PRETIO
 „ EMERE, CUR NON ET ILLE QUI VEN-
 „ DIDIT? „

LIX. P. Thomas Tamburinus lib. 9. tr. 3.
 „ c. 5. §. 1. n. 6. „ Primus titulus est, quia
 „ emptor carebit pecunia quam sibi ipse tra-
 „ dit, post tres vel plures menses, unde
 „ privabitur, etiam si non sit mercator, op-
 „ portunitate, & libertate aliquid lucrandi
 „ cum illa pecunia a te reddenda per alias
 „ forte negotiationes se se offerentes. „

LX. P. Lessius lib. 2. c. 23. dub. 9. n. 85.
 „ Petes, utrum id quod campforibus debe-
 „ tur ratione provisionum, & interesse, pos-
 „ sit ab ipsis continenter adjici fort, ut
 „ cambium augeant? „

„ Resp. Id fieri non posse, nisi morali-
 „ ter certi sint se illud potuisse aliis sta-
 „ tim ad recambium dare, & per illud lu-
 „ crari. Tunc enim ratione lucri cessantis
 „ possunt illud forti unire ad cambii aug-
 „ mentum. „

LXI. PP. Salmanticenses tract. 14. cap. 4.
 „ punct. 2. §. 4. „ Res non supponuntur, ut
 „ ex ipsis necessario census solvantur ; sed
 „ ut ipsa solutio securior sit : & ideo sup-
 „ ponuntur ut pignus, & hypotheca, non
 „ ut fundamentum census ; sed sic est quod
 „ etiam si pignora pereant, vel hypotheca,
 „ non cessat obligatio, leg. adversi. Cod. de
 „ act. & oblig. Ergo nec pereuntibus rebus
 „ censui suppositis census evanescit. „

LXII. P. Thomas Sanchez lib. 1. Consil.
 „ moral. c. 7. dub. 2. „ An qui habet licen-
 „ tiam Papæ, vel Episcopi ad petendam
 „ elemosynam uno anno per se, vel per
 „ alium, ut suæ necessitati consulat, possit
 „ hoc jus locare alteri pretio aliquo . . .
 „ Secunda sententia probabilior dicit posse,
 „ nec causari obligationem restituendi : quia
 „ expresse aliquo jure non prohibetur loca-
 „ re ; nec fit inhabilis ad pretium locatio-
 „ nis recipiendum ; & locat illud jus quod
 „ habet, estque contractus fortunæ, quo
 „ uterque lucri, & jacturæ periculo expo-
 „ nitur. Sic Henriquez lib. 7. de Indulgent.
 „ c. 55. n. 5. „

CAPUT III.

*Varia juris acceptiones: justitiæ notiones,
& divisiones.*

I. **T**res sunt juris acceptiones. I. Pro lege definiende quid cuique ex justitia tribuendum sit: qua in acceptione lex ipsa jus dicitur, seu juris regula. II. Jus significat potestatem ad aliquid agendum, exigendum, recipiendum. III. Jus usurpatur pro æqualitate inter rem & rem. Jus aliud *in re*, quod actionem tribuit tum in rem, tum in personam. Hoc jure potiuntur homines in res quas possident, valentque vendere, alienare, locare &c. Aliud jus *ad rem*, quod tribuit actionem in personam, & non in rem, seu tribuit actionem *personalem*, non *realem*. Vendis rem tuam alteri, quæ traditione illius fit. Emptor habet jus *in hac re empta*, tu retines jus *ad rem*, seu habes actionem in personam ad exigendum pretium.

II. Jus istud potestativum, aliud *jurisdictionis*, quo potiuntur Principes, Prælati, Superiores in proprios subditos. Aliud *propriæ*, quo quis potitur in rem suam. Justitiæ materia remota sunt res, pecunia, merces, agri, domus, animalia &c. Materia proxima sunt actiones humanæ exteriores.

III. **QUÆST. I.** *Quid, & quotuplex sit justitia?* **RESP.** Est perpetua & constans voluntas jus suum cuique tribuendi. Triplex est, *commutativa*, *distributiva*, & *legalis*. *Commutativa* justitia est inter duos æquales homines ementes, vendentes, locantes &c. In his enim contractibus æquales sunt, quamvis aliunde Princeps unus esset, & alter subditus. *Distributiva* justitia est totius ad partes nempe principis ad subditos in distribuendis gradibus, dignitatibus, premiis &c. *Legalis* est partis ad totum, seu subditorum ad Principem, quatenus omnes tribuunt quæ communitati conveniunt legum præscripto. Hanc legalem justitiam non esse in toto rigore justitiam contendunt Salmanticenses, alique; sed opposita sententia probabilior est mihi.

IV. *Justitia distributiva* bona communitalis distribuit inter partes ejusdem communitatis juxta proportionem meritorum. Hæc virtus justitiæ residet in Superiore, cujus est distribuere bona communia: reperitur quoque in subditis quatenus huic justitiæ acquie-

scunt. Medium rei, quod hæc justitia respicit, non est æqualitatis arithmetica, sed proportionis & geometrica: quæ proportio versatur inter bona distribuenda, & merita subditorum.

V. **QUÆST. II.** *An justitia commutativa distinguatur a justitia vindicativa?* **RESP.** Justitia commutativa, ut dictum est, reddit unicuique rem suam secundum jus quod habet illam exigendi: ponit enim æqualitatem inter debitum, & creditum; quæ oritur ex emptionibus, venditionibus, mutuis, ceterisque contractibus: item ex furtis, ex homicidiis, aliisque injuriis, quarum damnum compensandum est. Præcipuus justitiæ commutantis actus restitutio est.

VI. Justitia vindicativa spectari potest aut in iudice vel Principe; aut in privatis personis læsis, quæ postulant vindictam. Secundum priorem considerationem est actus veræ justitiæ commutativæ; in personis autem læsis non est vera justitia, sed pars potentialis ejusdem, ut 2. 2. qu. 80. a. 1. ad 1. docet S. Thomas. Ratio prioris partis evidens est. Quoniam iudex vi justitiæ commutativæ altringitur non modo bono communi providere, sed etiam subditos ab injuriis, & oppressiõibus defendere. Adest præterea medium rei. Iudex enim tenetur infligere poenam æquantem jus læsum personæ offensæ. Secunda pars se ipsa patet.

VII. **QUÆST. III.** *Justitia commutativa distinguatur ne specie a justitia distributiva?* **RESP.** Adhæret communis sententia. Siquidem virtutum specifica diversitas ab objectorum diversitate formali sumitur. Sed utraque hæc virtus objectum formaliter diversum spectat. Ergo inter utramque diversitas specifica residet. Objectum enim virtutis justitiæ est juris æqualitas constituenda inter jus unius & debitum alterius. Commutativa respicit æqualitatem arithmeticam, & distributiva geometricam. Jus commutantis justitiæ est jus rigorosum; jus justitiæ distribuentis imperfectum est, fundatum non in re vel ad rem, ut prius, sed in convenientia, & habilitate personali. Prima justitia rei pretium; altera personæ prærogativas spectat, ut 2. 2. qu. 61. a. 2. S. Thomas docet.

VIII. Advertendum tamen, justitiam distribuentem fere semper habere indivulsam justitiam commutantem. Qua de re lege Tom. 7. lib. 2. dist. 1. c. 4. n. 10.

IX. **QUÆST. IV.** *Quenam sunt vitia justitiæ opposita?* **RESP.** Justitia hic sumitur, non pro gratia sanctificante, qua justus quis dicitur,

citur, neque pro justitia generali in omnium virtutum complexione sita; sed pro virtute peculiari morali, quæ voluntatem inclinat adtribuendum cuique quod suum est, ut jam diximus. Ceteræ autem virtutes duo habere vitia contraria solent: alterum per excessum, alterum per defectum. Justitiæ opponitur dumtaxat defectus, quatenus quis non reddit quod debet. Excessus reddendi plusquam debetur, cum aliis virtutibus, secus cum justitia pugnat, nisi nocumentum alteri inferatur.

X. Vitium oppositum justitiæ est injustitia, quæ, ut justitia, in varias tribuitur species. Nam alia est injustitia legalis, quæ leges relaxat: alia opposita justitiæ distribuenti, & est acceptio personarum. Justitiæ commutanti opponuntur furta, homicidia, rapinæ, contumeliæ, calumniæ, falsæ accusationes, advocatorum imposturæ, injusta judicium judicia &c. Injustitia genere suo peccatum letale est, & ex parvitate materiæ, aut ratione indeliberationis culpa venialis est.

CAPUT IV.

De dominio, ejusque divisione, & bonorum partitione.

I. QUÆST. I. Quid, & quotuplex sit dominium? RESP. Dominium plures excipit significationes. Nunc accipitur pro dominio proprietatis, quod proprie dominium est, & definitur, quod sit facultas utendi re tamquam propria in omnes usus a lege permisos in suum commodum. Dominium istud aliud perfectum, & plenum, aliud imperfectum, & semiplenum. Illud olim dicebatur mancipium, quod manu caperetur, estque dominium in substantiam rei, ejusque commoda; & ideo dicitur etiam dominium in solidum, quia non solum habet proprietatem, vi cuius dicitur dominium directum, sed etiam commoda, & usus rei, propterea quod dicitur dominium utile. Dominium imperfectum hæc duo separat, nempe proprietatem rei ab usu rei. Nam Titius sæpe habet proprietatem rei sine usu; & vocatur dominus proprietarius, seu directus. Sempronius sæpe habet rei usum, seu usufructum sine proprietate; & vocatur usufructuarius, emphyteuta, vassallus, feudatarius.

II. Heinc tamen haud sequitur dominium directum carere omni utilitate. Caret utique directe fructibus, qui produci a re so-

lent, & ideo distinguitur ab utili; at multas habet alias commoditates. Valet enim dominus proprietarius rem alienare: præterea accipit canones, seu pensionem ab usufructuario, vel emphyteuta: & tandem sæpe dominium utile redit ad proprietarium. Et quando cum licentia proprietarii sit alienatio medio novo contractu, ipsi laudemium solvendum est. Ultimo aliud est dominium altum, quod Principibus convenit aliud humile, quo potiuntur subditi in propria bona.

III. Dominium transfertur vel titulo, vel traditione rei. Qui enim alteri præbet rei titulum, seu jus, in hunc transferre dominium intendit. Hæc translatio domini describi solet, quod sit *transmissio rei ab eo qui legitime possidet, in alterum qui incipit esse dominus*. Triplex istius translationis principium. Deus, homo, Princeps. Radix translationis domini a rerum divisione proficiscitur. Rerum divisio jure gentium inventa est. Non omnia tamen jure gentium divisa sunt: plura enim communia remanent, ut viæ, plateæ, civitates, flumina, mare, feræ &c.

IV. Dominium utile est *jus utendi, & fruendi aliena re, salva ejusdem substantia*. Aliud jus dicitur *usus juris*, aliud *usus facti*. Sed usus facti non est jus, sed juris executio. Jus proprium est jus utendi, quod distinguitur ab aliis juribus, quæ nullum præbent usum, quale est jus depositarii in rem depositam, creditoris in pignus. Additur & *fruendi*, quæ particula distinguit usufructum ab usu nudo: nam usufructuarius uti tantum re in proprium commodum valet; usufructuarius contra & uti re, & ejusdem fructus vendere, alienare, locare, salva ejusdem rei substantia, potest. Dominus vero proprietarius rem ipsam alienare valet. Ususfructus alius legalis, alius conventionalis. Ille lege, hic conventionione peragitur.

V. QUÆST. II. Quinam sunt fructus, quibus frui usufructuarius potest, & quid præstare iste debeat? RESP. Quidquid fructus parit, & ex eo percipi potest, nomine fructus comprehenditur. Dominium fructuum usufructuarius non acquirit, nisi sint collecti: quare si ante collectionem moriatur, ad dominum pertinent. Usufructuarius, ut bonus paterfamilias, conservare substantiam rei debet. Si aliqua gregis capita moriantur, aut inutilia reddantur, plantæ arescant vinearum; alia fructifera capita, aut plantas substituere tenetur. Si absque ejus negligentia res, aut rerum partes pereant, aut gelu, gran-

grandine, invasione, ad nihil tenetur. Potest usufructuarius consentiente, secus repugnante, domino proprietario alteri jus suum cedere.

VI. QUÆST. III. *Quid sit contractus emphyteusis, & feudi?* RESP. Emphyteusis est contractus quo in perpetuum, vel ad tempus, non brevius decennio, fundus alicui traditur fruendus cum onere pensionis solvendæ domino directo in domini recognitionem. Potest emphyteuta, domino inscio, emphyteusim alteri per decennium locare. Feudum definitur, quod sit *concessio rei immobilis, translato dominio utili, & retento directo apud proprietarium, cum onere fidelitatis, & obsequii personalis exhibendi*. Differt ab emphyteusi feudum, quod emphyteuta solvat pensionem realem domino directo; feudatarius vero, sive vassallus teneatur ad obsequium personale certo tempore præstandum infeudatori sive in aula, sive in bello.

VII. QUÆST. IV. *Quid sit possessio, & modus eam comparandi, vel amittendi?* RESP. Est *detentio rei, corporis & animi, jurisque administratio*. Ad veram possessionem requiritur ut quis animo & corpore, modo a jure præscripto, nempe manibus, pedibus, aliave formula in lege definita rei possessionem capiat. Possessio duplex. Alia justa, seu juris simul & facti. Altera injusta, & facti tantum. Illa dicitur *detentio rei suæ cum jure detinendi*. Hæc contra *detentio rei tamquam suæ sine jure detinendi*.

VIII. Quatuor sunt possessionis prærogativæ, seu privilegia. 1. Est bona fides. 2. Si dubitatio insurgat super jure, possessoris melior est conditio. 3. In judicio auctori, non possessori probatio incumbit. 4. Possessori concessum est suam defendere possessionem modo licito & honesto. Aliqui recentiores non solum licite asseruere defendi posse occisiva defensione quæ actu possidemus, sed ea etiam ad quæ jus inchoatum habetur. Quam doctrinam damnavit Innocentius XI. duabus thesibus. 32. *Non solum licitum est defendere defensione occisiva quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus*. Altera est 33. *Licitum est tam heredi, quam legatario contra injuste impediens ut vel hereditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere; sicut & jus habenti ad cathedram, vel præbendam contra eorum possessionem injuste impediens*.

IX. Possessio tribus modis obtinetur. 1. Apprehensione vera, quando manibus, ut

rem mobilem, pecuniam, mærces &c. pedibus, ut rem immobilem, domum, agrum, assequeris. 2. Apprehensione ficta, dum quis accipit claves domus, scriptum, instrumentum, in quo jus continetur ad fundum, domum &c. 3. Civilissima, quæ executioni demandatur sola dispositione legis.

X. Res possessæ mobiles amittuntur, 1. voluntate possessoris sui compotis, & absoluti domini. Quare pupilli, amentes, absque tutoris consensu nihil alienare valent. 2. Per furtum, & rapinam. 3. Fortuita perditione, puta crumenæ, annuli, gemmæ &c. Animalia perduntur fuga, nisi ex illorum genere sint quæ redire solent. Servus autem fuga non perditur. Res immobiles amittuntur, longa absentia possessoris, qui nec per se, nec per alium protestatur se nolle rem dimittere. Hanc absentiam alii ad decennium limitant, alii ultra extendunt. 2. cum dominus scit rem suam possideri ab alio, & eam, cum possit, recuperare negligit. 3. quando res ita occupatur ab alio, ut non sit probabilis spes eandem recuperandi. 4. per oblivionem longam.

XI. QUÆST. V. *Qui sunt domini capaces?* RESP. Omnes homines, peccatores, infideles, hæretici &c. Pueri ante usum rationis domini perfecti non sunt capaces. Supplere puero rum consensum possunt curesores & tutores a Republica destinati.

XII. QUÆST. VI. *Animalia mansueta natura sua capere ne alicui licet?* RESP. Animalia mansueta, ut boves, oves, canes, gallinæ, sues &c. si egrediantur a domi custodia, longiusque discedant, domini semper remanent, & nemini licet eadem sibi usurpare; & qui eadem caperet, præter peccatum grave, restitutioni esset obnoxius. Animalia natura sua fera, sed hominum industria facta mansueta, ut accipitres, cervi, apes alveariis reconditæ, pisces in stagnis dominorum inclusi, sub dominio possessoris manent, nec possunt ab aliis usurpari. Cum vero e custodia fugiunt, & nulla sit eadem recuperandi spes, tum acquirunt pristinam libertatem, suntque communia, eorumque dominus evadit qui primus eadem capit. Animalia silvestria sunt primi occupantis, ut omnes docent: sunt enim hæc natura sua communia. Et quando in alieno fundo inveniuntur, capientis sunt, & non domini; quamvis prohibere domini queant ne quis in proprios fundos ingrediat. Quo in casu damnum illatum ingredientes compensare astringuntur; at captarum

rum ferarum domini evadunt. Fera letaliter vulnerata, est vulnerantis; secus si vulnus letale non sit, nullaque sit vulneratori spes eam capiendi. Tunc enim fera est primi capientis.

XIII. QUÆST. VII. *Quid de piscatione, aucupio, venatione dicendum?* RESP. Hæc omnia jure naturæ communia sunt; jure positivo alicubi, & aliquo tempore vetita sunt. Qui habent prædia, fundosque in quibus sunt lacus, silvæ &c. jure vetare possunt ne quisquam in his locis venari, vel piscari valeat. Principes prohibere queunt piscationem, venationem, aucupium in fundis alicujus civitatis; civitates tamen quæ fundorum dominium habent, compensare Principes tenentur. Similiter compensare Principes astringuntur dominos fundorum, quos suis vexationibus devastant, aut iis damnum inferunt. Qui venantur in locis prohibitis contra edictum Principis, hos non peccare mortaliter, plures auctores docent, quod talia edicta pœnalia sint, & quod ejusmodi edicta desuetudine cessarint. Spectandæ tamen circumstantiæ sunt. Venatio clamorosa vetita clericis, & monachis est.

XIV. QUÆST. VIII. *Cujus sunt silvæ, montes, & pascua?* RESP. Horum dominium ad populos viciniore jure gentium spectat, suntque hæc omnia inter populos vicinos, & conterminos communia, nisi aliquo peculiari titulo populus quispiam sibi eadem vindicaverit. Principes, & communitates vetare jure valent ne statis temporibus quispiam cædat ligna, aut ad pascua mittat animalia ob bonum commune. Hoc sine sublato prohibitiones fieri non debent, quia singuli oppidani jus habent ad ejusmodi communium locorum fructus.

C A P U T V.

De rerum inventarum, & eorum quæ vi alluvionis, aut alio modo accrescunt, dominio, & de præscriptione.

I. **T**Ria sunt bonorum genera distinguenda. Alia quæ nemo possedit unquam, ut gemmæ, & margaritæ. Alia sunt thesauri, qui jure naturæ sunt inventoris. Tertijs generis sunt bona perita, quæ de propinquo dominum habent, & inventor, qui sibi eadem retinet, furtum patrat, si domini notitiam habeat, vel habere possit. Si tamen longo tempore domino caruerint, pro derelictis habentur, suntque primi inventoris.

II. Bona naufragantium pro derelictis a nemine habentur: qui eadem inventa sibi usurpant, peccant, & ad restitutionem tenentur, & sæpius Bullæ cœnæ excommunicationem incurrunt. Bona vacantium dicuntur illa quæ quis absque testamento moriens relinquit, nullosque habet heredes necessarios. Hæc applicari fisco solent. Bona peregrinorum decedentium absque testamento in pia opera erogare Episcopus debet.

III. Qui bona perita inveniunt, domino eadem restituere tenentur. Si dominum ignorent, diligentiam adhibere astringuntur, ut eum deprehendant. Res inventa e suggestis publicis denuncianda est, & publicis locis assignanda sunt folia, in quibus, cautionibus adhibitis, manifestetur. Nihil repetere inventor jure valet pro inventionem. Si dominus munus exhibet, accipere potest. Si post adhibitam diligentiam dominus non invenitur, plures docent bona illa sibi retinere inventorem posse; sed mihi probabilius est distribuenda esse pauperibus, vel pijs operibus applicanda. Tandiu tamen servanda sunt, quamdiu spes addit domini inveniendi. Si res diuturnam conservationem non patitur, vendenda est, servandumque pretium tempore congruo ad dominum inveniendum. Si inventores pauperes sint, consulant prudentes viros, num partem, aut tota bona inventa retinere queant.

IV. Thesaurus proprie dicitur vetus depositio pecuniæ, cujus non extet memoria. Thesaurus hic est inventoris naturæ jure, & lege civili communi. Ceterum plures leges positivæ peculiare decrevere, quibus applicandi sint thesauri inventi. Pecunia, aut res aliæ pretiosæ, metus causa, puta bellis, pestis, grassatorum &c. absconditæ, non veniunt nomine thesauri. Furti reus est qui eas invenit, & non restituit. Si casu in domo aut fundo alienis verus thesaurus reperiatur, media pars inventoris, & media pars domini est. Si ex industria in fundo alieno quæsitus fuerit, totus domino debetur, ut communiter docent omnes; qui tamen subdunt non teneri inventorem thesauri ad restitutionem ante judicis sententiam, quod lex vetans fodere in alieno fundo pœnalis sit. Ejusmodi leges in conscientia obligare mihi probabilius est, atque adeo teneri in conscientia inventorem ad restitutionem. Dominus tantum proprietatis dicitur dominus fundi, in quo reperitur thesaurus. Quare si thesaurus invenitur in via, in platea, & in alio quocumque loco publico,

casu, vel industria, totus est inventoris, nisi obstat aliqua lex peculiaris. Thesaurus inventus in agro empto est inventoris.

V. QUÆST. I. *Quid dicendum de dominio vi alluvionis &c.* RESP. Alluvionem flumina inducunt, dum uni prædio partem decerpunt, & alteri adjungunt; quod accidere potest sensum sine sensu, vel modo instantaneo, & patenti. Insensibilis alluvionis dominus est ille cui prædium augetur; sensibilis contra & patetis dominus est possessor prædii, a quo dempta terra est, nisi hic avulsam terram pro derelicta habeat. Verum de hac alluvione leges statutæ sunt.

VI. *Accessio* est quæ rei tuæ quidquam aggerit. Duplex est. Altera naturalis, ut sunt partus ancillæ, pecorum, plantarum, quæ in proprio fundo nascuntur. Altera artificialis, seu industrialis, qualis est quæ fit per picturam, per inædificationem, inscriptionem, intexturam, inscriptionem &c. Dominus ancillæ, fundi &c. est dominus fructuum.

VII. Alter modus acquirendi domini est *specificatio*, quæ tunc est quando ex alterius domini materia nova rei species coalescit, ut ex uvis vinum, ex olivis oleum, ex argento vas. De his lib. 2. *Justit. tit. 1. §. 25.* fusus habetur sermo. Quando ex duobus fit unum tertium, vocatur *confusio*, & tum dominium evadit commune: commixtio autem est, cum res ita miscentur ut partes eadem permanentes consentiant unum tertium; ut cum pecunia, frumenta &c. permiscantur. Quando corpora mixta discerni, & separari valent, tum attinent ad suos respective dominos. Quando contra præfata corpora ita miscentur ut nec discerni, nec separari queant, dominus eorum evadit, pretium tamen alienæ rei tuæ permixtæ solvere astringeris.

VIII. QUÆST. II. *Quando acquiratur dominium vi præscriptionis, seu usucapionis?* RESP. Præscriptio duplex. Alia quæ ab ipso naturali jure suam trahit originem, alia quæ jure positivo invecita est. De prima nunc, de altera postea. Ab eodem fonte, unde rerum dominia manarunt, profecta quoque usucapio, seu præscriptio est. Jure naturali permissivo omnia communia erant, & natura ipsa in hanc communionem inclinabat, si a suis turbatis appetitionibus præcisa consideretur. Ceterum considerata natura, uti nunc est, divisio necessaria erat. Præscriptio itaque ab ipso naturæ jure suam arcessit originem, & jure gentium execu-

tioni demandata est. Hæc enim præscriptio basis, & præsidium est pacis, & tranquillitatis mutuæ inter homines. Neque enim deservire bonorum divisio reciprocarum concordiarum posset, nisi diuturna possessio securus tutosque redderet possessores. Sublata quippe hac securitate ex usucapione acquisita, incerta semper hærent dominia, & suspensa.

IX. Præscriptionem hanc jure divino confirmatam esse, clare colligitur ex ipsa divina Scriptura. Hæc quippe *Judic. c. 2.* habentur: *Quare tanto tempore nihil super hac repetitione tentastis?* Jephthæ igitur contra Ammonitas præter belli titulum allegavit possessionem trecentorum annorum; & Ammonitis opposuit, quod in tam longo intervallo nihil umquam tentaverint, ut propriam terram repeterent. Hæc præscriptio jure gentium invecita nullas alias condiciones habet nisi longævam possessionem, & fidem bonam.

X. QUÆST. III. *Quid sit præscriptio jure civili invecita?* RESP. Est acquisitio domini, & juris alieni peremptio, cum continuatione possessionis bona fide, tempore a lege præscripto. Hanc finitionem omnes admittunt. Ut præscriptio, seu usucapio (licet enim aliqui dicant præscriptionem res mobiles, usucapionem res immobiles alienas ad alterum transferre, communius tamen hac distinctione rejecta, una pro altera usurpatur) tibi dominium adjudicet, perimatque jus alienum, debet secum adferre continuatam possessionem bona fide inceptam, cum titulo aut reali, aut præsumpto, & tempore a lege præfinito.

XI. Hinc est quod auctores quatuor communiter assignant condiciones ad præscriptionem necessarias. 1. Est possessio, de qua dictum est. 2. Est titulus probabiliter præsumptus. Si enim verus adsit, & certus, non est præscriptione opus. Titulus igitur necessarius est, vel præsumptus, qui probari non potest, sed præsumi debet; vel coloratus, qui probari queat. Coloratus dicitur qui putatur verus, licet re ipsa falsus sit. Infra spatium viginti aut triginta annorum titulus coloratus probandus est, & nisi probeatur, præscriptio non admittitur. Post quadraginta, vel quinquaginta, vel centum annos titulus non probatur, sed præsumitur. 3. Conditio est temporis quantitas, de qua in varias partes auctores abeunt. Communior sententia hæc est. Ad usucapionem rerum mobilium tres inter præsentis, & quatuor inter absentes anni requiruntur. Excipitur sola Romana Eccle-

sz, contra quam sive in rebus mobilibus, sive in immobilibus, nulla admittitur præscriptio, nisi post longissimum tempus centum annorum. Contra pupillos, quamdiu pupilli sunt, nulla prævalet præscriptio sive mobilium, sive immobilium rerum. Tempus ad præscriptionem necessarium continuum sit oportet. Hæc temporis continuatio dupliciter deficere valet. 1. dum per actus oppositos interruptitur. 2. dum præscriptio dormit. Tum vero juxta Jurisconsultos dormire dicitur cum propter impedimenta currere illa nequit, ut tempore belli, pestis &c.

XII. Ultima & potissima conditio est bona fides, qua quis persuasus sit, rem quam possidet, ad se pertinere, aut saltem ignoret rem esse alienam. Duplicem distinguunt auctores ignorantiam. Aliam juris, aliam facti. Si crederes Sempronium tibi vendere posse rem suam, juris ignorantia laborares. Si crederes rem esse suam, quæ revera non est, facti ignorantia tunc esset. Omnes fatentur, ignorantiam facti non impedire præscriptionem.

XIII. Disputant Theologi, num ignorantia juris clari invincibilis (de vincibili, quæ stare cum bona fide nequit, nulla est disputatio) obstat præscriptioni. Negant Lugo, Castropalaus, & alii. Sed probabilior sententia affirmat, & evincit textus, qui habetur ff. 22. tit. 6. l. 4. & est ejusmodi: *Juris ignorantiam in usucapione negatur prodesse; facti vero ignorantiam prodesse constat.* Lex ista, sicut & alia quæ habetur l. Numquam 31. ff. de usucapionibus, non modo in foro externo, sed etiam in interno locum habet. Quare vana omnino est, & inepta adversariorum distinctio, qua ajunt leges laudatas in foro externo, secus in interno locum habere. Leges enim istæ, quæ exponunt jus naturæ & gentium, non minus in uno ac in altero foro obstringunt.

XIV. Heres qui ab auctore malæ fidei recipit hereditatem, præscribere nequit, ut docent omnes, quia heres personam defuncti refert, unamque personam cum eodem constituit. Qui vero bona fide ab auctore malæ fidei rem accipit alio titulo, præter hereditatem, puta emptionis, legati, donationis, præscribere valet, ut communis sententia docet.

XV. Præscriptio suis omnibus conditionibus prædita acquirit dominium præscribenti, non modo in foro externo, sed etiam in interno, ut communior & vera senten-

Tom. II.

tia docet: quandoquidem præscriptio a b ipso naturæ jure ortum ducit, & jure gentium, atque divino confirmata est tamquam bono publico, paci & tranquillitati consentanea. Coarva est ipsi rerum divisioni, veluti ejusdem præsidium, & supplementum.

XVI. QUÆST. IV. *Quid de dominio filiarum patrie potestati subjectorum?* RESP. Quatuor sunt bonorum genera quæ ad filiofamilias pertinere queunt. *Castrensia*, quasi *castrensia*, *adventitia*, & *profectitia*. Bona castrensia a bello, seu castris nomen capiunt, & titulo militiæ conferuntur. Quasi castrensia sunt quæ filii-familias assequuntur publica officia exercentes, puta officia medicorum, advocatorum, procuratorum. Quæ filiofamilias consequuntur titulo hereditatis, legati non intuitu patris relictæ, negotiationis, successionis avorum maternorum, bona adventitia nuncupantur. Quæ vero filii obtinent parentum intuitu, profectitia dicuntur.

XVII. Filii sub patria potestate constituti pleno potiuntur dominio in bona tum castrensia, tum quasi castrensia, & directo, & utili; eaque distrahere, alienare, & donare valent inconsultis parentibus post asecutam pubertatem. Ante pubertatem vero administratio est apud tutores, vel parentes, quibus incisiis alienare eadem nequeunt. In bona adventitia dominio directo, secus utili potiuntur filii-familias. In bona profectitia parentes dominium tum directum, tum utile habent. Hæc pauca delibasse sufficiat de justitia, & dominio generatim acceptis.

DISSERTATIO II.

De restitutione, tum in communi, tum in particulari.

CAPUT I.

Restitutionis notio, & principia e quibus proficiscitur. Debitores morosi, & eorumdem Confessarii monentur.

I. QUÆST. I. *Quid sit restitutio, & unde nascatur?* RESP. Est actus justitiæ commutantis, quo damnum alteri irrogatum aufertur, vel acceptum redditur, & inter partes justitia, seu æqualitas constituitur. Heinc est quod restitutio ex duplici principio oritur: nempe vel ex *injusta acceptione*, vel ex *re accepta*. Injustæ acceptionis nomine res quæcumque intelli-

B

gi-

gitur, non modo furto aut rapina ablata, sed etiam qualibet injuria irrogata famæ, vel honori, per adulterium, calumniam, diffamationem. Quare omne damnum oppositum justitiæ commutanti, cujus jus violatur, reparari restitutione debet ad æqualitatem. *Ex re accepta* restitutio dicitur quando res aliena apud te est sive juste, sive injuste. Hæc duo principia interdum conjuncta sunt, ut in fure, qui & ex re accepta, & ex injusta acceptione restitutioni obnoxius est: interdum separata, ut in eo qui rem alienam possidet bona fide putans esse suam.

II. QUÆST. II. *Utrum statim facienda sit restitutio?* RESP. Restitutio ex injusta acceptione illico facienda est. Restitutio ex re accepta intra præfinitum inter partes tempus, ut contingit in mutuo, in venditione, & emptione, deposito &c. facienda est. Si res aliena (inquit S. Augustinus episcopus 54.) reddi potest, & non redditur, poenitentia non agitur, sed simulatur. Ratio id ostendit. Quoniam non minus est contra justitiam invito domino retinere, quam surripere, ut S. Thomas 2. 2. qu. 62. a. 8. docet. Sicut accipere rem alienam est peccatum contra justitiam, ita etiam detinere eam.

III. Hinc inferas, peccare illos qui operariorum mercedes in dies differunt, contra quos Scriptura sancta clamat: Non morabitur opus mercenarii tui apud te usque mane: Levit. 19. & rursus Tob. 4. *Quicumque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue; & merces mercenarii tui apud te omnino non remaneat.* Vehementius inclamat adversus mercenariorum oppressores S. Jacobus Apostolus c. 5. Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est a vobis, clamat, & clamor eorum in aures Domini Sabbathoth introivit. Tribus modis merces defraudatur. 1. quia non redditur. 2. cum diminuitur. 3. cum differtur reddere. Clamat ad divinæ justitiæ tribunal merces, & non pauper, quia pauper sæpe ob divitis timore clamare non audet. Merces vero nihil timet, ideo vindictam in divitis caput implorat. Salomon Ecclesi. 41. sanguinis effusioni comparat crimen istud. *Qui effundit sanguinem, & qui fraudem facit mercenario, fratres sunt.* Nec valet excusatio eorum qui dicunt se non solvere, quia carent pecunia. Si carent pecunia, cur mercenarios vocant ad operandum? Fures isti sunt, & latrones, cum sciunt se non esse solvendo, & tamen operarios vocant ad

laborandum, & eorum pellem excoriant.

IV. Quid de debitoribus morosis dicendum, qui emunt a mercatoribus, & continuo non solvunt? Solvemus, dicere solent, quamprimum. In præsentia opus est ut rebus nostris prospiciamus. Nobiles proprii status splendorem, filiorum, uxorum, famulorumque sustentationem opponunt. Debitorum solutio detruderet te a proprio statu: idcirco efficis ut alii mendicent? Esuriem ferre nescis, & ideo alios in famem conjicis? Diminuere isti statum debent, famulorum, equorumque numerum, pompas uxorum & filiorum restringere, & ad vivum refecare. Qui bonis abundant, communiter debitores sunt: pauperibus enim nemo fidit merces suas. Isti qui restituere, & solvere valent, etiam cum incommodo (numquam commoda restitutio est) & prætermittunt, sunt in statu damnationis, & peccata in dies multiplicant. *Retentio rei alienæ* (inquit in Suppl. qu. 6. a. 5. S. Thomas) invito domino contrariatur præcepto negativo, quod obligat semper, & ad semper: ideo tenetur semper ad statim reddendam. Ergo omittens restitutionem, nisi sint revera impotentes, sunt in continuo peccato mortali.

V. QUÆST. III. *Quid de Confessariis absolvendis debitores morosos dicendum?* RESP. Peccant isti, & sacrilegia multiplicant. Neque sat est solvere debitum per partes. Truncata hæc solutio detrimentum grave infert creditoribus: Totum simul, cum revera possunt, solvere debitum debent, etiam cum incommodo. Debitor reus est; creditor innocens. Ergo reus debitor, non innocens creditor sustinere incommodum astringitur.

VI. Regula ergo generalis esto. Quoties moraliter possibilis restitutio est, priusquam tales debitores absolvantur, peragenda est. Confessarius cum debitore moroso se gerat quemadmodum cum concubinario, quem non absolvat, nisi prius concubinam ejiciat. Prius ergo pauperum debita, & mercenariorum labores solvantur, & postea absolvantur. Caveat Confessarius ab opinione quorundam Casuistarum, præsertim Tamburini lib. 3. Meth. c. 4. n. 5. inquietis: „ Si prævideat Confessor poenitentem non „ restitutum, si illi detegatur nullitas tituli, quem pro se adesse poenitens putat, non erit ex Sanchez talis nullitas illi „ a Confessario non interrogato patefacienda, quamvis sit præjudicium tertii, qui „ suo

„ suo carebit „ . Confessarius ex officio suo astringitur non judicare modo, sed etiam docere. Plura alia ibi docet laxiora P. Tamburinus. Vide *Tom. 7. Lib. 2. diss. 2. cap. 3.* & Hist. Probabilissimi, & Rigidissimi *diss. 1. c. 5. §. 2.*

VII. QUÆST. IV. *Qualis injustitiæ culpa infert debitum restitutionis?* RESP. Injustitiæ culpa alia *theologica*, alia *juridica*. *Theologica* peccatum est aut mortale, aut veniale. *Culpa juridica*, seu civilis est omissio debitæ diligentiae, qua quis astringitur ad cognoscendum, cavendum, providendum, vel agendum aliquid, unde damnum sequitur. Quod hæc culpa contineat malitiam nec ne, non attenditur. Triplex est. *Lata*, *levis*, *levissima*. *Lata* est omissio diligentiae quam adhibere communiter homines prudentes solent ejusdem professionis. *Culpa* hæc vocatur etiam latissima, ut est dolus manifestus, puta dum custos rei alienæ dormit, vel fingit se dormire: & *laticior*; estque dolus præsumptus, ut dum quis sciens, & potens impedire, non impedit. *Culpa levis* est omissio diligentiae quam prudentiores adhibere solent. *Culpa levissima* est omissio diligentiae quam homines solertissimi adhibent. Hæc culpa *juridica* interdum conjungitur, interdum separatur a culpa *theologica*.

VIII. Quando nulla ex his culpis patrat, nullum restitutionis debitum oritur, tribus casibus exceptis. 1. est, si animal tuum alterius animal occidat, aut segetes conculcet, teneris damnum compensare. 2. si mancipium tuum alterum lædat absque tua culpa, similiter damnum rescire astringeris, ut habetur in *Instit. §. Domino*. 3. Si e domo tua aliquid in via projiciatur, & non fuerit proclamatum, & si damnum absque tua culpa transeuntibus evenierit, damnum compensare astringeris. Hæc autem leges ante judicis sententiam non obligant, quia sic usu receptæ sunt.

IX. QUÆST. V. *Sola ne culpa theologica debitum inducit restitutionis?* RESP. Extra officium, vel contractum, sola culpa *theologica* non interior, sed exterior inducit debitum restitutionis, quia sola culpa *theologica* lædit jus alienum. Itaque si culpa *juridica* separata sit a culpa *theologica*, non infert debitum restitutionis, nisi peculiaris interveniat contractus. Ex culpa, *theologica* levi levis, & ex gravi gravis obligatio restitutionis oritur; interdum tamen culpa levis exterior conjuncta cum voluntate inter-

na nocendi, potest inducere obligationem gravem restituendi. Advocatus adhibet omnem diligentiam, ad quam vi sui officii tenetur, & quam adhibere solent diligentes professores ejusmodi artis, noluit tamen majorem adhibere diligentiam ex odio & invidia interiore contra clientem, ut inde jactura litis sequeretur: quamvis hæc exterior omissio sit levis, conjuncta tamen cum interno pravo affectu nocendi, parere restitutionis debitum potest. Lege *Tom. 7. Lib. 2. diss. 2. cap. 5. n. 8.*

X. QUÆST. VI. *An professores alicujus artis teneantur ad restitutionem ex culpa levi, vel levissima?* RESP. Dictum jam est, neminem extra officium, vel contractum teneri ad restitutionem ex culpa *juridica* levi, & levissima, sublata culpa *theologica*. Nunc quaeritur, num artifices, medici, advocati, & ejusmodi, qui pacto pretio exercent artes suas, teneantur restituere ob culpam levem, aut levissimam? Communis sententia negat. Quoniam præfati non astringuntur neque ex re accepta, neque ex injusta acceptione: quia injusta acceptio non reperitur absque culpa lata juncta culpæ *theologicae*; nec tandem ex contractu, quia nemo doctorum sese obligat ad exercendam artem suam majori diligentia quam adhibere prudentes earumdem professionum homines solent. Ex sola igitur culpa lata *juridica* conjuncta cum culpa *theologica* oritur in istis restitutionis debitum. Si tamen præfati majorem diligentiam sponderent quam adhibere ceteri professores solent, tum plus & minus pro circumstantiarum diversitate tenerentur ex culpa levi, aut levissima ad restitutionem.

XI. QUÆST. VII. *Quenam culpa juridica requiritur in contractu, ut inducat restitutionis debitum?* RESP. Prima sententia docet, te ex culpa levi, aut levissima teneri ad restitutionem, si contractus cedat in solam utilitatem tuam, ut in commodato, pereatque res, aut fiat deterior. Et hæc est dispositio juris ff. 13. tit. 6. l. 18. *In rebus commodatis talis diligentia præstanda est, qualem quisque diligentissimus pater-familias suis rebus adhibet*. Dispositio hæc æquitati naturali congrua est, ut nempe qui re aliena utitur gratis, summam in custodia adhibeat diligentiam. Nisi enim diligentissimus in hoc contractu sis, quandonam eris? Ipse communis sensus dicitur ut majori diligentia commodatarius quam ceteri adstrictus sit. Si ergo ceteri tenentur ex culpa lata,

hic adstrictus erit ex culpa levi, vel levissima. Excipitur *precarium*, in quo solum ex dolo, aut culpa lata, qui accipit, tenetur. Quoniam dominus quocumque tempore rem precario concessam repetere valet. Si contractus utrique parti utilis sit, ut in contractibus locationis, conductionis, pignoris; uterque restitutioni subiectus est ex culpa lata, & levi, non vero ex levissima. Si contractus cedat in utilitatem solius dantis, ut accidit in deposito, qui accipit, ex culpa lata tantum, & dolo tenetur ad restitutionem.

XII. QUÆST. VIII. *Quomodo possessor bonæ, aut malæ fidei tenetur ad restitutionem?* RESP. Possessor bonæ fidei est qui rem alienam invincibiliter existimans esse suam, possidet. Possessor malæ fidei est qui scienter rem alienam retinet; aut ignorantia vincibili, vel affectu in rei alienæ possessione persistit. Possessor bonæ fidei rem alienam consumere, & vendere potest, usque dum in bona fide perseverat; continuo vero ac advertit rem esse alienam, restitutioni obnoxius est: quia si in mora sit, possessor malæ fidei evadit, nisi completa præscriptio antecedit. Si postquam rem consumpsit, advertit rem esse alienam, tenetur restituere id in quo factus est ditior. Si autem res consistat in in specie, saltem in æquivalenti, tunc eam restituere teneris. Rem alienam comedisti, putans esse tuam, & tuam conservasti. Tunc res aliena æquivalenter existit in tua. Ergo restituere eam debes. Si vero nihil ex tua comedisses, ad nihil teneris, quia in nulla re factus es ditior. Si dubitas, num ex re aliena factus sis ditior, tum pro rata dubii componendum negotium sapientum arbitrio.

XIII. QUÆST. IX. *Qui res usu consumptibiles bona fide a latrone emit, vel recepit, tenetur ne rem, si extet, restituere, aut in quo factus est ditior?* RESP. Recepisti a latrone pecuniam, aut emisisti vinum, triticum, vestem, & id genus similia: intervenisti ad cœnam ex cibis furto surreptis in aliena domo, tantundem comesturus in domo propria. Si fur factus impotens sit ad restitutionem, omnes fatentur te restituere debere rem, si extet, aut re ipsa, aut in æquivalenti, seu in quo ditior factus es. Disputatur vero, num restituere tu debeas, cum fur bona habeat, quibus restituere ipse queat. Et sermo est de possessore tum bonæ, tum malæ fidei. Ad hoc enim quod attinet, pares sunt. Si res extet, uterque totum re-

stituere tenetur: Si res non extet uterque pretium æquivalens reddere debet cum solo discrimine, quod possessor bonæ fidei id tantum in quo factus est ditior, possessor contra malæ fidei restituere totum astringitur.

XIV. Probabilior mihi sententia est, utrumque possessorem sive bonæ, sive malæ fidei cum solo assignato discrimine ad restitutionem teneri. Quoniam res ubicumque sit, clamat ad dominum suum, qui jus habet eam repetendi ubicumque extet sive in se, sive in æquivalenti. Res hæc quocumque perveniat, secum onus affert inseparabile redeundi ad dominum suum. Aliqui distinguunt de rebus permixtis, & non permixtis cum bonis latronis. Verum permixtio hæc spoliare dominum nequit jure repetendi rem suam ubicumque extet, vel in se, vel in æquivalenti, dummodo certum sit rem alterutro modo extare.

XV. Qui rem alienam possidet usu non consumptibilem, nempe equum, librum, picturam &c. sive bona, sive mala fide, eandem, si extet, restituere tenetur, quia hæc, dum extat, ad dominum suum clamat, ut communis & vera sententia docet. Possessor malæ fidei, sive extet res, sive consumpta, aut vendita sit, sive perierit, etiam absque ejusdem culpa, vel rem, vel pretium ejusdem restituere debet. Præterea omnia damna quæ passus dominus est ob privationem rei suæ, compensare injustus raptor, aut retentor astringitur. Rapiisti, aut retinisti pecunias mercatoris, quas si is habuisset, easdem negotiationi exposuisset, aut imminetia damna reparasset, ultra restitutionem pecuniæ raptæ, aut injuste retentæ, damna & lucra non obventa ob ejusdem pecuniæ privationem compensare teneris.

XVI. QUÆST. X. *Si fur rapiat rem que apud dominum periisset, tenetur ne eandem restituere, si illam conservet, aut pretium, si perierit?* RESP. Si dubites rem potuisse perire apud dominum, restituere eandem debes, aut ejusdem pretium, etiam si absque tua culpa periret, saltem secundum dubii estimationem. Idem dicendum de depositario, aut debitore qui est in mora restituendi res alienas. Rursus etiam certum esset quod res apud dominum periisset injuste, puta quia fur illam surrepturus fuisset, restitutioni obnoxius es, quia furtum alterius tuum non excusat. Hæc extra disputationem sunt. Similiter quando tu certo scires rem apud dominum perdendam fuisse casu for-

fortuito, puta incendio, vel naufragio, si illam eriperes, restituere eam, vel ejusdem pretium deberes, etiamsi casu res apud te perierit tempore illo quo periisset quoque apud dominum: quoniam rem illam rapuisti non ut domino servares, sed ut in tuum commodum converteres. Ergo rapuisti cum restitutionis onere. Quod res hæc apud te perierit, tibi imputare debes. Injusta acceptio sua natura injuriam affert domino; neque hæc injuria aufertur, propterea quod hæc res perdenda fuisset apud dominum. Ergo debitum restitutionis, quod contraxisti actu illo quo rem abstulisti, semper perseverat usque dum illud a te compensetur. Non me latet plures oppositum defendere. At hæc sententia mihi videtur probabilior. Rem incendio flagrante furatus es certo comburendam. Si res apud te extet, vel ejusdem pretium, eam restituere teneris, etiamsi alio incendio fortuito apud te perierit. In urbis vastatione rem alienam furaris, quæ ab aliis furibus certo surripienda fuisset, eam restituere domino debes, si extet, aut pretium, si vendidisti illam.

XVII. Si rem alienam incendio eripias, & elapso periculo retineas, pereatque apud te, non perdenda apud dominum, teneris ad restitutionem, omnibus fatentibus. Qui mala fide rem alienam surripit, quæ servata melior evaderet; (puta devastasti vineam, segetes immaturas tempore quo valebant quinquaginta, tempore vero maturitatis valerent centum;) si dominus venditurus erat res istas tempore quo easdem rapuisti, restituere debes pretium secundum valorem quem habent in priori statu: si vero conservaturus præfatas res fuisset, restituendum est quantum secundum prudentum existimationem valet spes illas res servandi usque ad meliorem statum.

XVIII. QUÆST. XI. *Cuinam crescit res furto sublata?* RESP. Crescit domino, non furi. Quare restituenda res est cum incremento factio apud furem, etiamsi dominus servaturus non fuisset usque ad hoc tempus. Heinc si pretium augetur ob multitudinem emptorum, juxta hunc valorem fieri restitutum debet. Si res in viliori statu furto sublata, & melior facta, deinde ad deteriore statum redacta sit, restituenda est secundum incrementum, si dominus usque ad hoc tempus servaturus illam fuisset: si tempore vilioris pretii rem vendidisti, & similiter dominus hoc tempore eandem vendidisset, restitutio secundum hunc valorem

Tom. II.

fieri potest. Hoc fatentur omnes; dissident vero quid restituere debeas, quando tempore incrementi vendidisti rem, quam dominus usque ad hoc tempus non fuisset servaturus. Plures defendunt te restituere dumtaxat debere secundum valorem pretii vilioris, cum hoc tempore vendita a domino fuisset. Alii propugnant te debere restitutionem facere, secundum incrementi valorem sive intrinsecum, sive extrinsecum, quando tu tempore hujus majoris valoris rem vendidisti, aut consumpsisti, licet dominus usque ad hoc tempus eam rem servaturus non fuisset. Quoniam valor rei rem ipsam comitatur. Ergo si res domini est, ut re ipsa est, ita & rei valor. Rem vendis, aut consumis tempore majoris valoris: ergo hic valor restituendus est. Cedo. Nonne tempore quo rem injuste vendis, aut infumis, restituere illam domino astringeris? Porro pretium rei æquivalenter est res ipsa. Ergo hoc pretium restituendum est. Hæc opinio secunda mihi videtur probabilior.

XIX. QUÆST. XII. *Quomodo dubiæ fidei possessor rem alienam restituere debet?* RESP. Dubiæ fidei possessor spectari potest & sub initium possessionis, & in progressu. Qui dubitat rem esse alienam, & eam emit, non domino tradendam, sed ut sibi retineat, fur est, & tenetur ad restitutionem ratione tum rei acceptæ, tum injustæ acceptionis, etiam cum periculo pretii amittendi: quia sponte huic periculo se subicit. Quare diligentiam adhibere debet ut verum dominum inveniat, cui rem emptam tradat. Si post moralem diligentiam dominum non invenit, dubiumque cesset, possessor bonæ fidei evadit, remque sibi retinere jure valet. Si dubium practicum perseveret, dividenda res est inter pauperes, retento pro rata dubii pretio in emptione soluto. Si dubium in progressu occurrat, refque ante omnem dubitationem consumpta fuit, restituere debet id in quo factus est ditior: si res existat, adhibenda diligentia est, ut dominus inveniat, & pro rata dubii prudentum consilio transigenda res est: nec illa suffragatur regula: *Melior est conditio possidentis.*

XX. QUÆST. XIII. *Quos fructus restituere tenetur possessor bonæ fidei?* RESP. Omnes fructus naturales restituere tenetur, si extant, deductis expensis: si consumpti fuerint, id in quo factus est ditior. Quoniam res fructifera domino fructus parit. Idque verum

habet, etiam si dominus rem incultam reliquisset.

XXI. QUÆST. XIV. *Quos fructus restituere possessor male fidei debet?* RESP. Omnes fructus naturales, & industriales quos percepturus fuisset dominus, detractis expensis, restituere astringitur, siue extent, siue non extent, siue factus ditior sit, siue secus. Idem dicendum de possessore bonæ fidei, a tempore quo conscius factus est, rem esse alienam. Is si differat restitutionem, evadit debitor morosus, & restituere tenetur omnes fructus quos percipit, & compensare tum damna emergentia, tum lucra cessantia. Si fur non percipit fructus, quos percepturus dominus fuisset, eorumdem pretium restituere debet. Contra si dominus nullos fuisset percepturus fructus, & similiter latro eisdem non percipit, tum ad istorum compensationem non tenetur. Si vero fur fructus naturales percipit quos dominus percepturus non erat, eisdem restituere debet, quod res domino fructificet.

XXII. QUÆST. XV. *Quas expensas debere possessor siue bonæ, siue male fidei debet?* RESP. Expensarum aliarum necessariarum, ut agrorum cultura, animalium alimenta, & custodia, domorum instauratio, sine quibus res aut detrimentum patiuntur, aut fructus non pariunt. Aliæ utiles, quæ eo pertinent ut res aut meliores fiant, aut augeantur, ut arborum plantatio, gregis multiplicatio &c. Aliæ voluntariæ, ut viridaria, picturæ, ornatus, & cetera id genus, quæ voluptati deserviunt. Industria, labor, incommodum in fructibus colligendis, & rebus conservandis, expensarum nomine veniunt.

XXIII. Omnes expensæ utiles, & necessariae ab utroque possessore factæ detrahendæ in restitutione sunt: & dominus easdem computare tenetur, quia nemo in alienis laboribus reportare commodum debet. Si tamen dominus sine his expensis, propria industria res suas conservaturus fuisset, tum possessori injusto reddendæ non sunt, sed tantum possessori bonæ fidei. Si expensæ excederent fructus, non teneretur dominus illas solvere, quia tum res in suam non cederet utilitatem, remque suam carius emere cogeretur. Disputant auctores super restitutione expensarum quæ voluntariæ sunt. Ad praxim quod attinet, prudentum arbitrio restitutio fieri debet.

XXIV. QUÆST. XVI. *Qui rem bona fide emit, valet ne eam furi reddere, pretium re-*

petendo, an restituere domino tenetur sine pretio? RESP. Si prudenter judicat emptor furem restitutum domino rem, procul dubio rescindere contractum valet & pretium repetere. Difficultas est, quando emptor dubitat num res sit a latrone restituenda domino, neque valeat emptor a fure pretium accipere, nisi rem emptam restituat. Si enim recuperare pretium posset, omnes farentur domino restituendam rem esse.

XXV. Prima sententia negat teneri emptorem domino restituere rem cum jactura pretii sui. Sententia mihi vera est quod emptor in proposito casu teneatur rem domino restituere, ut S. Thomas 2. 2. q. 62. a. 6. docet. *Circa illum*, inquit, *qui rem alienam accepit, duo sunt consideranda, scilicet res ipsa accepta, & ipsa acceptio. Ratione autem rei tenetur eam restituere, quamdiu eam apud se habet: quia quod habet ultra id quod suum est, debet ei subtrahere, & dari ei cui deest, secundum formam commutativæ justitiæ. Emptor in casu posito habet ultra id quod suum est, quia res emptæ a fure sua non est, sed domini. Huic ergo reddi debet. Neque emptor rem furtivam vendere alteri valet, quia vendere rem alienam nemo potest, invito domino. Ergo neque furi qui eam redditurus domino non est. Emptor enim vendens rem furi non restitutor, furti particeps evadit.*

XXVI. Opponent adversarii. Emptor bonæ fidei nullam injuriam infert domino. Quid inde? Ideo non tenetur restituere ex injusta acceptione, sed ex re accepta. Insistunt. In pari casu innocentia emptor sibi potius quam domino consulere debet. Sicut dominus jus habet ad rem, ita emptor ad pretium. Recte, & bene. Ergo fur restituat pretium emptori, & emptor rem domino: & omnia justa sunt. At quia fur nequam restituere pretium recusat, ideo ne emptor iniquus fieri debet rem alienam retinendo? Quia fur patrat injustitiam, tu similiter rem injustam agere debes? Alia sophismata pratero. Lege Tom. 7. Lib. 2. diff. 2. cap. 7. n. 17.

XXVII. QUÆST. XVII. *Qui mala fide rem alienam a latrone emit, domino ne, an furi restituere debet?* RESP. Restituendam rem latroni contendunt Lugo, Diana, & alii. Verum ex iis quæ dicta sunt, patet opinionem potiori jure falsam esse. Hic enim non solum ex re accepta, verum etiam ex injusta acceptione restituere domino astringitur.

XXVIII. QUÆST. XVIII. *Qui bona fide*

rem emptam a latrone vendit alteri, tenetur ne pretium domino reddere, an emptori? RESP. Aliqui docent te nec domino, nec emptori restituere debere nisi id in quo factus es ditior. Opposita sententia mihi est probabilior. Si praefatus bonae fidei venditor rem apud se retineret alienam, veritate cognita, domino restituere eam deberet. Sed pretium succedit rei: ergo hoc pretium domino restituendum est, non emptori. Emptor solvere pretium intendit vero domino. Tu qui vendis rem alienam, non es verus dominus. Neque tu in venditione transfers dominium, cum illo careas. Tandem res semper ubicumque sit clamat ad dominum suum: ergo aut fur, aut tu, aut emptor refarcire domino astringimini. Primus qui refarcire dominum tenetur, est fur. Secundus tu qui rem furtivam emisisti, posito quod restituere fur nolit. Porro sicut fur respectu tui solus restitutioni obnoxius est, quia primus reus; ita tu respectu emptoris, qui tertio loco succedit, prior es in restitutionis onere. Ergo si emptor restitueret rem domino, tu emptori restituere pretium deberes. Contra si emptor rem domino non reddit, tu pretium restituere domino debes.

XXIX. QUÆST. XIX. *Qui monetam falsam accipit, & alteri eam expendendo tradit, ad quid tenetur?* RESP. Diana cum aliis respondet, eum qui bona fide monetam expendit, ad nihil teneri; etiamsi postea resciat fuisse falsam; astringi vero, si mala fide illam expendit. At vera sententia in utroque casu docet teneri ad damnum compensandum. Numquid si plumbum loco argenti expendis sive bona, sive mala fide, ad damnum refarciendum non astringeris? Nemo ergo monetam falsam etiamsi bona fide accipiat, distrahere illam jure valet: & si distraxerit, dum id novit, tenetur de damno.

XXX. QUÆST. XX. *Qui rem alienam majori pretio vendit, tenetur ne incrementum domino restituere?* RESP. Quod incrementum pretii proficiscitur ab ipsa re immutata manente tum in substantia, tum in circumstantiis loci, & temporis, illud restituendum domino est. Si contra incrementum sit fructus solius industriae, venditionis, vel quia mercem servavit, vel quia ad alium locum transfudit, tunc restitui domino non debet, sed venditor retinere illud sibi valet.

XXXI. QUÆST. XXI. *Si vendis rem tuam furi, a quo bona fide in pretium accipis fur-*

tivas pecunias, obnoxius ne restitutioni es? RESP. Respondent Salmanticenses, si pecunias permixtas, & separatas habeas, te teneri ad restitutionem, secus si pecuniarum permixtarum sint. Jam supra dixi, hanc permixtionem non impedire quominus tenearis ad restitutionem. Quando enim certus es in pecuniarum tuarum cumulo alienas pecunias reperiri, nulla apparet ratio, cur vi istius permixtionis dominium acquiras. Teneris ergo ad restitutionem rei acceptæ.

CAPUT II.

De illis qui aut impediunt alios ne aliquod bonum assequantur, aut cooperantur ad damnum aliorum.

I. **N**ovem personarum genera Theologi recensent quæ in aliorum damnum aut positive, aut negative concurrunt: quæque his verbis comprehenduntur.

Jussio, consilium, consensus, palpo, recusus,

Participans, mutus, non obstand, non manifestans.

II. Qui alicui parato ad malum inferendum, sublato omni consilio, & suasionem, annuit interius, peccat quidem contra caritatem, secus contra justitiam: ideo a restitutione liber est, quia non influit in alterius damnum. Sed antequam de causis cooperantibus ad malum sermo instituitur, de impediendis boni affectionem pauca prælibanda sunt.

III. QUÆST. I. *Qui efficax impedimentum adjicit, ne quis assequatur beneficium ad quod jus habet sive in re, sive ad rem, obnoxius ne restitutioni est?* RESP. Adfirmat communis sententia, sive hoc impedimentum fraude, dolo, vi, sive precibus, suasionem, donisque apponatur. Advertendum tamen, quod si collator constanter decreverat conferre beneficium, totum damnum refarciendum est. Si ambiguus collator erat, compensandum damnum est secundum spei gradum. Ut impedimentum inducat restitutionis debitum, efficax sit oportet, seu quod ob tale impedimentum sequatur effectus. Ratio obvia est. Qui impedit vi, dolo, fraude, ne quis assequatur beneficium, ad quod jus habet sive inchoatum, sive consummatum, injuriam eidem irrogat: qui consilio & suasionem impedit consecutionem, lædit justitiam & distribuentem, & commutantem. Ergo impediens tenetur refarcire damnum aut totum,

tum, aut partem, secundum qualitatem juris majoris, vel minoris quod candidatus ad beneficium habebat. Si vero ipsum candidatum precibus, suasionem, consilio avertis, ad nihil teneris, quia volenti, & consentienti non fit injuria. Si collatori secreto detegeres crimen occultum, sed verum, vi ejus candidatus privaretur beneficio, nihil restituere deberes, quoniam id cederet in bonum publicum, dummodo delictum indignum, aut minus dignum redderet candidatum.

IV. QUÆST. II. *Ad quid tenetur qui impleri promissionem factam impedit?* RESP. Si promissio sit acceptata, refarciendum damnum est, quia promissarius jus habebat ad rem sibi promissam. Si promissio non sit acceptata, si consilio, vel suasionem retrahas collatorem, ad nihil teneris. Qui dolo, vel fraude retrahit divitem a conferenda pauperi elemosyna, tenetur refarcire damnum illatum pauperi. Si testatori decumbenti, qui destinavit legatum Sempronio, aut illum heredem instituere, suadeas ut tibi potius, aut amico legatum relinquat, neglecto Sempronio, nec te peccare, nec ad restitutionem teneri docent communiter auctores: ego vero, ne unquam id facias assero. Excipitur casus *Clem. de Privileg.* ubi severe præcipitur Religiosis ne retrahant testatores a legandis bonis Ecclesiis matricibus. Omnes qui testatoribus assistunt, consulunt ut legata juste & prudenter distribuunt servato caritatis, & justitiæ ordine. Qui absque fraude, & dolo alicui persuadet ne bonum indebitum Petro conferat ex vehementi odio, probabilius mihi est hunc ad restitutionem astringi. Quoniam licet odium internum non inferat hoc debitum, conjunctum tamen est cum externa suasionem, quæ licet absolute spectata innocens sit, in his tamen circumstantiis mala evadit. Hanc tamen sententiam aliorum judicio submitto.

V. Qui impedit ne bona fisco applicentur, quæ ob aliquod crimen applicanda forent, post judicis sententiam ad restitutionem tenetur, secus ante sententiam prolatam: quoniam post latam sententiam fiscus jus habet ad ejusmodi bona. Qui impedit ne legata relicta a testatore, ut distribuuntur inter virgines hujus aut illius civitatis, & talibus prærogativis ornatas, eisdem distribuuntur, curatque ut exteris conferantur, peccat & tenetur ad restitutionem: quia virgines talis civitatis jus habent ad ejus-

modi bona. Quid si dispensatio a Superiore obtineatur? Dispensationes ejusmodi communiter sunt absque justa causa. Quo in casu & petens, & concedens peccant, & restitutioni obnoxii sunt. Si autem justa sit dispensandi causa, nullum restitutionis debitum.

VI. Qui collatorem impedit ne beneficium ecclesiasticum digniori conferat, ad restitutionem tenetur tam impediens, quam collator, qui scienter digniorem privat beneficio. Quæ restitutio facienda est tum digniori excluso, tum Ecclesiæ; ut fusius dicetur, dum de beneficiis sermo erit.

VII. QUÆST. III. *Quid de cooperantibus alterius damno dicendum?* RESP. Qui alicui parato ad malum inferendum, sublato omni consilio, & suasionem, annuit, peccat contra caritatem, secus contra justitiam: ideo a restitutione immunis est: quia nullo modo influit in læsionem alterius. Ut igitur cooperator restitutioni subiectus sit, illius cooperatio influat, & causa sit oportet. Si vero non parato ad furandum, ad lædendum jus alterius, consilio suadeas, tunc ad restitutionem teneris. Nec refert quod executor ab altero persuasus fuisset: quia hoc non tollit quin tu causa damni sis. Idem dicendum videtur de eo qui parato ad furandum suadet ut celerius furtum exequatur, quando inter consilium & executionem tantum temporis interfuit, quo executor mutare voluntatem queat. *Lege Tom. 7. Lib. 2. dist. 2. cap. 9. §. 1.*

VIII. QUÆST. IV. *Quando dubitas, num aliqua ex recensitis cooperationibus in duobus versibus contentis causa efficax damni fueris, teneris ne ad restitutionem?* RESP. Dubitare potes num consulueris, jussis &c. aut certus de consilio, jussione &c. dubitas, num malum secutum sit: aut dubitas num tuum consilium, suasio &c. efficax damni causa fuerit. Salmanticenses nulla facta distinctione absolute negant hunc dubitantem restitutioni obnoxium esse, nixi axioma: *Melior est conditio possidentis.*

IX. Verum explicatione quæstio indiget. Si dubitas primo modo, num scilicet dederis consilium, ad nihil teneris: quia nemo præsumitur malus, nisi probetur. Quando certus de consilio, jussione, mandato &c. dubitas de damno inde secuto, tum pro gradu dubii compensare damnum astringeris. Siquidem dum certo constat causam suapte natura inferentem damnum esse positam, & dubium est secutum ne damnum sit, tum per-

periculum est ne damnum reapse secutum fuerit. Periculum ergo est te laxisse iustitiam. Ergo subducere te huic periculo debes. Quando tandem certus es & de consilio pravo, mandato &c. & de damno secuto, dubitas vero num tuum consilium, mandatum &c. fuerit efficax causa damni; restitutioni te obnoxium asserunt *Molina*, *Bonacina*, *Lessius*, *Sanchez*, & alii totius damni, alii pro rata dubii. In hanc secundam sententiam inclino. Quoniam æquum non videtur ut eodem onere obstringatur qui dubitat, & qui certus de damno illato est. Spectandæ tamen circumstantiæ sunt. Heinc collige, me in severiora non propendere, sed in ea quæ solida ratione patent.

X. QUÆST. V. *Qui suo pravo exemplo causa est ut alii malum perpetrent, tenetur ne ad restitutionem?* RESP. Plures videntes Sempronium furantem, alterius vineam devastantem, adulterantem &c. moventur hoc exemplo ad similia mala patranda: tenetur ne Sempronius ad restitutionem? Negat communis, & vera sententia, quia licet exemplum pravum occasio illis sit, causa tamen influens non est. Porro sola mala causa influens in damnum illatum parit restitutionis debitum. Peccat solum Sempronius, ad hoc quod attinet, contra caritatem.

XI. QUÆST. VI. *Quid de illis qui jussione, consilio, consensu in proximi damnum influant?* RESP. Eos omnes jussio comprehendit qui iniustitiam fieri mandant, ad quam exequendam paratus alter non erat. Hoc mandatum imponi tacite, vel expresse potest. Quando vi istius mandati damnum sequitur, mandans semper ad restitutionem tenetur. Tacite hoc mandatum variis modis imponi valet. Quid? inquit dominus suis servis, aut amicus amicis: nemo vestrum meam ulciscitur injuriam? Summam gratiam mihi faceret qui meum occideret inimicum. His & similibus expressionibus fieri mandatum tacitum potest. Spectandæ tamen circumstantiæ omnes sunt, antequam definiatur quempiam, vi mandati taciti, obnoxium esse restitutioni.

XII. Si mandatum, antequam executio sequatur, retractatum fuerit, idque innouerit mandatario, deficit restitutionis debitum. Si vero vel animo tantum, vel exterius revocetur, quando ad aures mandatarii non pertingit, a restitutione mandans non liberatur. Si mandatarius excedit limites mandantis, in praxi difficile liberatur mandans a compensatione totius damni. Quare

cap. Is qui mandat de homicidio in 6. decernitur ut ille qui mandat verberationem ex qua sequitur homicidium, subiaceat irregularitati, tamen si mandans non intenderit homicidium. In praxi enim vix unquam mandatarii se continent intra præscriptos limites. Quare libere mandantes se conjiciunt in hæc iniqua confectaria. Ergo mala omnia quæ ex mandato reipsa sequuntur, resarcire tenentur. Si tamen mandans aliquid licitum præciperet, ex quo nullum secuturum malum prudenter prævideri valet, tum liber esset a restitutione, etiam si malum sequeretur.

XIII. *Consilium*, quo consulens dolo, fraude, maloque animo suadet, debitum inducit restitutionis. Disputant auctores, num consiliator, revocato consilio, restitutioni obnoxius sit, quando qui consultus fuit malum reipsa patravit. Probabilior mihi sententia est, consiliatorem qui sincero animo, & omni industria suum revocat consilium, liberum esse a restitutione. Differunt utique mandatum, & consilium; at quando consiliator veris & solidis rationibus dissuadere clienti suo, quod consuluit malum, nititur, nihilque intentatum relinquit, ut votorum compos suorum evadat, tum ex sola clientis malitia malum proficiscitur. Si mandatariis, vel consilia accipientibus, & petentibus mala superveniant, liber est sive mandans, sive consiliator a restitutione, quia in istorum potestate erat respuere sive mandatum, sive consilium. Si tamen mandans esset dominus, seu Superior, tunc teneretur ad restitutionem, quia superioris imperium quamdam coactionem inducit. Si quis nomine tuo furetur, occidit nullo a te accepto consilio, vel mandato, non astringeris restituere, vel compensare malum secutum te infcio, quamvis ratum haberes malum patratum, quia rati habitio nullum præbere influxum valet in malum jam patratum. Si vero executor tua complacentia, & rati habitio moveretur ad omittendam restitutionem; tunc obnoxius fores restitutioni.

XIV. *Consensus* inducens restitutionis debitum non est mera complacentia de alterius malo; sed est causa efficaciter influens in malum resarciendum. Subscribis injustè liti, suffragium præbes ad bellum injustum, ad furtum, ad homicidium perpetrandum, ad magistrum indignum eligendum, restitutioni damni secuti subiectus es; quando tamen suffragium tuum necessarium sit ad sententiam ferendam, ad indigni electionem &c. Si

&c. Si enim absque tuo suffragio sententia, electio &c. conclusa jam erat, tunc suffragium tuum non influit in effectum: ideo liber es a restitutione, sed non a peccato. Si tamen prior suffragium dares, licet praevideres ceteros omnes suffragium duros, tunc obnoxius esses restitutioni, quia revera suffragium tuum in malum influit. Quare in praxi vix quispiam liber est qui injustae sententiae subscribit, qui suffragium indigno prebet, a restitutione, quia raro scire potest ceterorum suffragia sive antecedentia, sive posteriora. Quare quisque sibi caveat ab hoc periculo.

XV. *Palpo* eos indicat, qui laudibus, praconiis, & plausu, aut conviciis & irrisionibus aliquem ad malum patrandum irritant, impelluntque. Exprobras marito, quod toleret uxoris adulterium, quod patiat in iuriam sibi irrogatam: isle tuis irrisionibus percitus occidit uxorem, conviciatorem, offensorem. Tu causa efficax es mali patrati. Ergo restitutioni obnoxius. Nec est quod reponas, te hoc malo animo non peregrisse, nec vindictam, aut homicidium intendisse: quia sat est exteriorem sermonem tuum induxisse ad malum committendum. Num ignorantia, inadvertentia, aliaque circumstantiae excusare interdum queant, prudentium iudicio relinquo.

XVI. *Recurfus* significat acceptatores furum atque malefactorum, quibus refugium praebent, & securitatem, atque commoditatem ad malum patrandum, qui omnes restitutioni obnoxii sunt. Qui post patrata mala recipiunt malefactorum misericordiae titulo, ut eos ad fugam arripiendam adjuvent, liberi a restitutionis onere sunt.

XVII. *Participans* est qui aliquid praedae percipit, aut aliquid auxilii confert ad malum patrandum. Quare participans dicitur aut injustae actionis, aut rei acceptae. Injustae actionis participantes dicuntur omnes qui ad malum concurrunt; ut fabriferrarii claves falsas fabricando, exploratores vigilantes ut latrones secure furentur, qui scallas movent ad domos ingrediendas, qui res furto sublatas custodiunt, occultant, vendunt latronum nomine, aut ipsi emunt. Hi omnes ad restitutionem tenentur.

XVIII. *QUEST. VII. Quid de iis qui negative cooperantur ad alterius malum, ut sunt mutus, non obstant, non manifestans?* *RESP.* Isti tres indirecte cooperantur ad alterius malum patrandum, nempe non clamando, non impediendo, non manifestando, cum

possint, & ex iustitia teneantur. Isti ad restitutionem tenentur. Ex iustitia autem tenentur qui vel officio, vel contractu ad id destinati sunt. Restitutioni igitur devincti sunt gubernatores, ministri publici, medici, chirurgi, tutores, curatores, custodes, qui non impediunt malum, quod ex eorum officiis impedire deberent; naucleri, qui navis submerisionem non impediunt; patresfamilias qui filiorum dissolutionibus non obstant: belli duces qui milites ab injustis praedis non retrahunt; Principes qui homicidia, latrocinia, monopolia, quoad possunt, non impediunt.

XIX. Qui solo titulo caritatis astricti sunt, etiam si malo animo taceant, ad nihil tenentur. Quia debitum restitutionis supponit iustitiae laesionem: isti ex iustitia non sunt obligati. Ergo nullum est restitutionis debitum. Salmanticenses defendunt cum aliis, istos non teneri ad restitutionem, etiam si acciperent a fure pecuniam pro silentio servando. Siquidem, inquit, si possunt tacere sine pecunia, quidni & pretio accepto? Nae isthaec egregia ratio? Qui pretium accipit, ut taceat, influit in furtum, & scelus iniquum cum fure init: ergo ad restitutionem tenetur.

XX. Servi qui vident extraneos bona domini surripientes, ad restitutionem tenentur, si taceant, si pro viribus non obstant. Quoniam ratione famulatus ex iustitia custodire & defendere ab extraneis invasoribus bona dominorum debent. Famuli quoque qui vident a domesticis furibus surripi bona propriae custodiae concedita, si taceant, si non obstant, si non manifestent. Si autem videant furari res communes, peccant contra caritatem, si taceant; sed a restitutionis onere liberi sunt: cum ex iustitia praefatas res communes custodire contra fures domesticos non teneantur. Spectandae tamen sunt circumstantiae, consuetudines, & pacta.

XXI. Custodes agrorum, vinearum, praetorum, silvarum constituti pacto pretio a domino, ut vigilent, custodiantque praefata bona a quocumque invasore, refarcire damna tenentur, si taceant, si non resistant pro viribus. Idem dicendum de custodibus a Principe constitutis, ne merces extrahi, aut importari sinant, gabellis non solutis.

XXII. *QUEST. VIII. Quem servare ordinem debent in restitutione cooperantes actioni injuste?* *RESP.* Quando plures ad furandum concurrunt, illi primi omnium restituere tenentur.

nentur in quorum manibus bona extant, aut eorundem pretium. Restitutione abistis facta, ceteri liberi sunt. Quando bona non extant, quia nihil surreptum est, sed malum dumtaxat irrogatum, refarciendum primo est ab illis qui principales fuerunt, ab aliis vero in istorum defectu. Illi dicuntur causa principales qui dirigunt, qui incitant, animantque alios ad damnum inferendum. Qui vero minis, dolis, fraudibus alios inducunt ad patrandum malum, principales debent restituere. Post causam tamen principalem tenentur ipsi executores furti & damni refarcire. Isti tamen haberent actionem adversus causam principem, quæ semper tenetur compensare executores, si isti restituerent. Quando plures causæ secundariæ, aut principales æque concurrunt, tenentur singulæ secundum commodum quod reportarunt. Quod si una restituere negligat, tum singulæ tenentur in solidum, & ceteri semper compensare tenentur illum qui totam restitutionis onus subiit. Causis principalibus, & executoribus deficientibus, & re-nucentibus restituere, succedunt in restitutionis debito causæ negativæ; quæ in solidum restituere debent, plus minusve juxta majus aut minus debitum impediendi, semper habito respectu ad causam quæ arctius impedire tenetur.

XXIII. QUÆST. IX. *Quomodo causæ re-censitæ omnes tenentur restituere in solidum?* RESP. Sermo est de pluribus causis exequen-tibus idem furtum, damnumve, non de plu-ribus participantibus de eadem re furto sub-lata. Certum quippe est te invitatum ad cœnam factam ex rebus furto ablatiis teneri dumtaxat ad restitutionem partis solius quam comediti. Similiter quando plures ingre-diuntur ad vineam devastandam, nulla ha-bita invicem conspiratione, sed alius alte-rius ignorans consilium, & quisque damnum ex se inducit, tum quisque tenetur compen-sare damnum a se illatum, cum nullum in-fluxum in damnum ab aliis illatum contule-rit. Hæc extra disputationem sunt.

XXIV. Quando plures in idem malum patrandum concurrunt, si unus sit principa-lis motor, is primum in solidum restituere debet. Sic Principes, & ejus consiliarii re-farcire damna belli: duces, tribuni damna militum tenentur: quia hi sunt principales motores. Milites inferiores in defectu prin-cipalium, ea compensare damna debent quæ ipsi immediate exequuntur; quando ad idem damnum individuum concurrunt, puta ad

eandem navim, aut domum incendendam, ad eundem hominem necandam, ad eum-dem indignum eligendum, omnes & singuli in solidum refarcire damnum quod commu-ni conspiratione induxerunt, tenentur, ut docet communis & probabilior sententia: quoniam licet physice singuli partem damni exequantur, moraliter tamen singuli in to-tum damnum influunt. Ratione enim mu-tui consilii, & reciprocae conspirationis omnes constant unam causam moralem totius da-mni. Ergo singuli tenentur in solidum.

XXV. QUÆST. X. *Utrum ex flagitiosa promissione oriatur obligatio exequendi rem promissam?* RESP. Sempronius, ut virginem ad stu-prum, uxorem ad adulterium, sicarium ad homicidium induceret, mercedem certam promissit. Ante executionem promissum nullam inducere obligationem, & esse rescindendum fatentur omnes. Disputatur num promisso impleto solvendum sit pretium promissum? Adfirmant Salmanticenses tract. 13. cap. 1. punct. 6. n. 154. & hanc esse communem Do-ctorum sententiam asserunt.

XXVI. Oppositam opinionem defendunt Adrianus, Joannes Medina, Navarrus, Wi-gers, Paulus Comitulus, Henricus a S. Igna-tio, Continuator Tournely. Quandoquidem ju-ra tum sacra, tum civilia decernunt, stipu-lationes, pacta, promissa ob turpem cau-sam inita nullam habere vim, & pro infe-ctis habenda. Gregorius IX. in cap. *Pactio-nes* hæc statuit. *Juxta legitimas sanctiones pactum turpe, vel rei turpis, aut impossibilis, de jure, vel de facto nullam obligationem inducit.* Jura Civilia in L. *Generaliter* 26. ff. de verb. oblig. tit. 1. hæc decernunt. *Gene-raliter novimus turpes stipulationes nullius esse momenti.* Rursus L. *Mercedem* cod. de condit. hæc adjiciuntur. *Ob turpem causam ex stipulatione contra bonos mores interposita, denegandas esse actiones, juris auctoritate demonstratur.* Tandem L. *Pacta quæ*, Cod. de pactis. *Pacta quæ contra leges, constitutionesque, vel contra bonos mores fiunt, nullam vim habere indubitati juris est.* Plura alia utriusque juris prætereo.

XXVII. Recensita jura, cum absoluta sint, æque ante, ac post patratum scelus urgent: & rationibus evincitur. Nam si post patra-tum malum solvendum pretium est, vim habet stipulatio. At nullam habere vim le-ges declarant. Quid quod Doctores ipsi com-munis sententiæ defensores docent, rescin-dendas esse ejusmodi stipulationes? Ergo ipso-rum confessione nullius momenti sunt. Præ-terea

terea si stipulatio hæc post factum vim habet, ut contendunt Doctores isti, eam profecto non habet ex novo pacto, seu conventionione inter contrahentes, sed ex pacto, quod factum præcessit. Alterutrum ergo fateantur necessum est Doctores isti, aut stipulationem hanc validam esse & ante, & post factum, aut nullam esse & ante, & post factum.

XXVIII. Tandem numquid obligatio semel omnino extincta reviviscit? Negant omnes. Ergo longe minus obligatio quæ nulla fuit ante factum, & ab omni jure naturali, divino, & humano nulla habetur, reviviscere potest. Deus, & leges omnes severius puniunt pravitatem commissi sceleris quam committendi. Ergo si propter turpitudinem rei nondum factæ vim obligationis a stipulatione auferunt, multo magis auferre eam debent ob rei factæ iniquitatem. Rursus obligationes quæ ad malum impellunt, foveantque crimina, tolerari haud debent. Sed si stipulationes, & pacta solvendæ mercedis pro scelere patrando servanda forent, peccandi licentia liberius grassaretur, & aditus ad infinita scelera patefieret. Denique vota, & juramenta de peccato patrando ex communi sententia nulla sunt: ergo longe magis nullæ promissiones humanæ, quæ sane minus stringunt quam vota & juramenta Deo facta.

XXIX. OBJICIUNT citati Doctores. Distinguenda in flagitio duo sunt: unum, actionis pravitatis, Deique offensio; alterum voluptas, delectatio, entitas actionis, molestia, periculum cui flagitiosus exponitur. Primum venale esse nequit. Secundum natura sua, & per se vendibile est. RESP. Hac distinctione posita, vendibilis anima, Angeli, Sacramenta, quatenus entia sunt. Præfata flagitia sub contractu non cadunt, quatenus entia sunt præcisionis metaphysicæ, sed ut suis conditionibus involuta. Voluptates quæ insunt flagitiis, improbæ sunt. Ergo si flagitia ipsa venalia non sunt, neque voluptates quæ comitantur flagitia, vendi queunt. Ergo falsa censenda est citata Doctorum sententia.

XXX. QUÆST. XI. Quid de questu meretricio dicendum? RESP. Quæstum meretricium retineri posse, & solvi debere communiter fatentur omnes. Ergo falsa est hætenus defensa sententia, & vera adversariorum opinio. Respondeo, meretricem posse repetere, & retinere pretium scortationis suæ, non ob aliquam stipulationem, non ob con-

sensum in fornicationem, non ob voluptatem, non propter periculum aliquod, molestiamve, non denique quod sui corporis copiam locare queat; sed quia leges, quæ ob majora vitanda mala meretricium permittunt, hac multa plectunt scortatores, ut mercedem solvant scorto in pœnam patrati sceleris. Adde leges istas permitteutes esse. Num ante divinum tribunal justæ semper sint, nobis non constat. Illud certum est, posse Principes minora permittere mala, ut majora declinent. At heinc non sequitur subditos posse eisdem legibus uti. Quare meretrices omnes sincero corde compunctas adigere meo, ut meretricii quæstum in pauperes distribuere, illisque ut pauperibus pro sustentatione aliquid plus & minus pro circumstantiarum diversitate concederem.

XXXI. QUÆST. XII. Utrum virgines, matrone, & honestæ femine pretium accipientes pro vendita pudicitia, restituere illud teneantur? RESP. P. Leonardus Lessius hæc lib. 2. de just. c. 14. dub. 8. n. 52. scribit. „ Etsi „ opus malum, pro quo dedit, non sit æ „ stimabile pretio, quia malum; tamen qua „ delectabile, vel utile uni, & alteri detri „ mentosum, periculosum, laboriosum, in „ ter homines pretio æstimatur. Ergo quod „ hac ratione pro eo est acceptum, non est „ restituendum, nisi forte quis existimatio „ nem exceperit; ut si meretrix, quæ usu „ ram sui concedere solet uno aureo, ab „ aliquo juvene extorserit 50. tamquam pre „ tium. Hoc tamen locum non habet in ea „ quæ putatur honesta; ut si matrona ali „ qua, vel FILIA 100. aureos pro usura cor „ poris accipiat ab eo qui dare poterat, RE „ TINERE potest. Nam tanti, & pluris potest „ SUAM PUDICITIAM ÆSTIMARE. Res enim „ quæ certum pretium non habent, nec ad „ vitam sunt necessariæ, sed voluptatis cau „ sa queruntur, arbitrio venditoris possunt „ æstimari, ut PROBABILITER docet Petrus „ Navarra, & alii. „ Hætenus ille: quam profecto doctrinam, sicut & alias hujusmodi, non commendavit S. Franciscus Salesius, licet commendavit opera ejusdem auctoris, sane laudanda ob multa recte tradita documenta. Possit ejusmodi mulieres, vel puellas, justitia tantum inspecta, retinere donum sponte datum ab eo qui facultatem habet donandi, absolute non inficior. De his tamen muneribus idem faciendum inculco quod de pretio simoniace accepto tradit S. Thomas 2. 2. quæ. 100. art. 6. ad 3. vide-

videlicet non ipsi correo restituenda, sed vel in Dei cultum, vel pauperibus eroganda: tum ut peccandi ansa mulieribus in avaritiam pronis tollatur, tum ut destruatür monumentum praeſentis impudicitiae, tum ut per quæ peccat quis, per ea & torqueatur, juxta Spiritus Sancti effatum. Huic tam æquæ ſententiæ repugnare non poteſt niſi forte qui non pœnitentiam agit, ſed fingit.

XXXII. QUÆST. XIII. *Scorta ſive publica, ſive occulta tenentur ne reſtituere pretium ob turpem concubitum acceptum a Religioſo?* RESP. Similes quaſtiunculas non excitarem, niſi agitata ab aliis invenirem. Pellizarius in *Manual. Reg. rr. 4. cap. 2. ſect. 4. q. 3.* Maſchardus *tom. 2. lib. 5. par. 2. rr. 1. docum. 2.* Lugo *diſp. 3. ſect. 3.* Joannes a Cruce *lib. 1. c. 3. dub. 10.* & alii opinionem negantem defendunt. Quando, inquit, Religioſus obtinet facultatem a Superiore diſponendi de bonis ſibi ad uſum conceſſis, dum in turpes res ea diſtrahit, licet in modo alienandi contra Superiores voluntatem agat, ipſa tamen alienatio valida eſt. Et in hanc alienationem absolute ſpectatam Superior conſentit. Hæc non tam reſellenda argumentis, quam lugenda amaris lacrymis ſunt. Nulli Superiores licentiam concedere queunt pendendi pretium pro caſu turpi. Invalida ergo eſt alienatio. Ergo reſtitutio neceſſaria.

XXXIII. QUÆST. XIV. *An recipiens præ- tium pro injuſta ſententia ferenda, reſtituere illud debeat?* RESP. Leges poſitivæ deſtantur, & prohibent omnes donationes faciendas judiciſ ob injuſtas ſententias, advocatis ob injuſtam deſenſionem clientum, teſtibus ob falſum teſtimonium. Salmanticeſes *rr. 13. c. 1. punct. 7. 169.* docent, ejuſmodi donationes ſpectato jure naturali validas eſſe. Verum hæc opinio falſa mihi eſt, & rejicienda.

XXXIV. Diſputatur, utrum vi legis poſitivæ prohibentis ejuſmodi donationes, reſtitiui debeant? Duplex reperitur ſententia, & utraque probabilis reputatur a Salmanticeſibus. Prior negat reſtitutionis debitum, quod indicatæ leges obligant tantum in foro exteriori, inquit ejuſmodi auctores, ſecus in foro interiori. Hanc opinionem rejicio ut falſam, & improbabilem. Siquidem præfatæ leges jure naturæ nixæ in utroque foro obligant. Audiatur de hoc argumento S. Auguſtinus, qui *epiſt. 54.* ad Macedonium ita ſcribit: *Sed non ideo debet vendere juſtum judicium, aut teſtis verum teſtimonium, quia vendit advocatus juſtum patro-*

cinium, & jurisperitus verum conſilium. Illi enim inter utramque partem ad examina adhibentur; & iſti ex una parte conſiſtunt. Cum autem judicia, & teſtimonia, quæ nec juſta, nec vera vendenda, iniqua & falſa venduntur, multo ſceleratiuſ utique pecunia ſumitur: quia ſcelerata etiam, quamvis a volentibus, datur. Qui vero pro iniquo judicio dedit, vellet quidem repetere, niſi timeret, vel puderet emiſſe. . . . Verumtamen ſi juſtitia ſincerius conſulatur, juſtiuſ dicitur advocato: Redde quod accepiſti, quando contra veritatem ſteſtiſti, iniquitati aſſuiſti, judicem ſeſelliſti, juſtam cauſam oppreſſiſti, de falſitate viciſti.

XXXV. Hoc teſtimonium ſibi objicit P. Leonardus Leſſius *Lib. 2. de juſt. c. 14. dub. 8. n. 55.* hiſ verbis. „Dices: Divus Auguſtinus epiſtola quinquageſima quarta ad Macedonium ait, ſceleratiuſ accipi pecunia pro ſententia injuſta quam pro juſta, pro teſtimonio falſo quam pro teſtimonio vero. At qui pecunia accepta pro ſententia juſta eſt reſtituenda. Ergo & pro ſententia injuſta. Ita Sorus. „Subdit vero:

„Reſp. negando conſequentiam. Non enim quia aliquid eſt ſceleratiuſ ideo magis vel æque obligat ad reſtitutionem. Hæc enim obligatio non ſequitur magnitudinem ſcleris, ſed damnum per injuriam datum. At qui accipit pro ſententia injuſta, nullam inſert injuriam danti, ſicut iſ qui pro juſta. Porro illud eſt ſceleratiuſ quam hoc: tum quia pejuſ eſt ferre ſententiam injuſtam (ad quam ferendam jam habet animum qui pecuniam accipit) propter injuriam quæ fit alteri parti, quam accipere pecuniam pro ſententia juſta ferenda: tum quia (ut ibidem Auguſtinus ait) ſceleratiuſ datur pro injuſta quam pro juſta, quamvis detur voluntarie, & libenter. Loquitur enim de ſententia ferenda. Adde, ibidem Auguſtinum ſignificare pecuniam iſtam, eſſi ſceleratiuſ acceptam, non eſſe opere impleto reſtituendam, dum dicit *datam a volentibus*. Volenti enim non fit injuria. Secus ſi data ſit pro ſententia juſta, quæ cenſetur data *conſe* metu ſententiæ injuſtæ. „

XXXVI. Si in explicando aliquo fidei articulo hac libertate, & vaniſſimo diſtinctionum involuero quis SS. Patrum ſententias implicaret & eluderet, actum de fidei articulis eſſet: & quia in morum mandatis explicandis reiſſa Patrum ſententiæ variis cavillationibus adulterantur, ideo deplora-

bili modo relaxata, & obscurata a non paucis Casuistis est Theologia christiana. Doctrina S. Augustini inconcussa est. Quare Vasquez, & Lugo *disp.* 18. *sect.* 5. *num.* 57. fatentur S. Augustinum a nobis stare, nec tamen ipsi verentur defendere opinionem ab Augustino improbatam. Ratio nostræ sententiæ evidens est. Iudex vi sui officii tenetur sententiam ferre. Ergo recipere pretium nequit. Pro sententia justa, inquit aliquis, concedo. Pro injusta nego. Quoniam sententiam justam vi officii ferre cogitur: ideo pro ferenda justa sententia recipere pretium nequit, & si recipit, restituere astringitur. At injustam sententiam dicere non est obligatus, ideo pro injusta sententia ferenda recipere & retinere pretium valet. Vin' lepidiora? Dum ejusmodi paradoxa, quæ sensum communem feriunt, deridenda propinamus, redarguunt nos nonnulli. At illos exoramus, ut evincant hæc non esse paradoxa digna severa confutatione. Sed prodeat in medium M. Tullius, qui *lib.* 2. *offic.* c. 16. hæc adversus improbatam opinionem scribit. *Caput autem est in omni procuratione negotii, & muneris duplicis ut avaritiæ pellatur etiam minima suspicio. Utinam, inquit C. Pontius Samnis, ad illa tempora fortuna me servasset, & tunc essem natus, quando Romani dona accipere cœpissent: non essem passus diutius eos imperare. Ne illi quidem secula expectanda fuerunt. Modo enim hoc malum in hanc Rempublicam invasit. Itaque facile patior tunc potius Pontium fuisse. . . . Nullum igitur vitium terius . . . quam avaritia, præsertim in Principibus, & Rempublicam gubernantibus. Habere enim questui Rempublicam non modo turpe est, sed sceleratum etiam & nefarium.*

XXXVII. QUÆST. XV. *Quando id quod restituitur, ad manus creditoris non pervenit, astringitur ne debitor denuo restituere?* RESP. Plura impediunt immediatam restitutionem, quæ propterea fieri debet aut medio Confessario, aut alia persona. Si persona media designetur a creditore, vel facultatem concedat debitori eam deligendi; isque bona fide eligat personam existimatam dignam, certum est rem perire creditori, & debitorem immunem esse a nova restitutione. Idem dicendum, quando persona designatur a iudice. Disputatur dumtaxat quando debitor ex se hanc personam eligit. Plures defendunt furem non esse novæ restitutioni obnoxium postquam homini fideli proboque rem restituendam consignavit, etiam si pereat.

XXXVIII. Opposita sententia mihi est probabilior. Siquidem natura, & essentia restitutionis est constituere æqualitatem læsam injusta acceptione; creditor semper est invitatus usque dum rem suam non obtinet, aut de ipsa disponit, & redintegretur æqualitas. Hæc autem æqualitas non redintegratur, nisi res ablata redeat in creditoris manum. Fur in causa est sinistri eventus. Ille rem alienam auferendo his periculis libere sese exponit.

XXXIX. Si possessor bonæ fidei rem inventam mittat per virum probum ad dominum suum, si pereat, non est novæ restitutioni obnoxius. Quoniam non tenetur neque ex injusta acceptione, neque ex re accepta. Si vero res debeatur ex contractu mutui, depositi, pignoris &c. distinguunt auctores. Si res restituenda sit eadem in specie, ut hæc vestis, hic equus, quem commodato accepisti, mittatur per virum probum; res perit creditori, quia illius erat, atque adeo domino perit. Contra si res non sit eadem in specie, sed in genere, ut pecuniæ, triticum, vinum, quæ mutuo accepisti, tibi, non creditori pereunt, quia res istæ tuæ erant. Hæc communia sunt.

XL. QUÆST. XVI. *Quo in loco, & cujus expensis fieri restitutio debet?* RESP. Possessor bonæ fidei in loco restituere debet, ubi res extat. Si dominus fuerit absens, admonendus, & ejusdem expensis res deferri ad illum debet. Si vero hic bonæ fidei possessor rem alio transfulerit, tum propriis expensis rem mittere ad dominum debet. Contra malæ fidei possessor proprio incommodo rem restituere tenetur eo in loco ubi res extaret, si ablata non fuisset. Restitutio ex contractu debita, ubi celebratus contractus est, fieri debet, nisi aliter a contrahentibus statutum sit. Mutuum expensis mutuatarii, cum in ejusdem commodum cedat, restituendum est. Contra depositum cum in deponentis utilitatem cedat, istius expensis repetendum est.

CAPUT III.

De illis quibus fieri restitutio debet; & de ordine in restitutione servando.

I. QUÆST. I. *Quinam restitui res debet accepta a possessore bonæ fidei?* RESP. Domino restituenda res est, quia hæc semper clamat ad dominum suum. Si is cui facienda restitutio est, mortuus sit, heredi-

bus

bus vel ex testamento, vel ab intestato bona restitui debent. Si bona accepisti a Religiosis, Monasterio, si a filio-familias, parentibus, si ab uxore, marito restituenda sunt, nisi de consensu dominorum constaret in ejusmodi alienationes.

II. Si res restituenda perniciofa domino sit, illam restituere eidem non debes tempore quo eidem noxia est. Quare deposita arma apud te reddere non debes furioso, aut alteri eisdem male usuro. Similiter ex caritate non debes restituere pecuniam, quam dilapidandam in scorta, aut alia flagitia praevides a domino.

III. QUÆST. II. *Cuinam facienda est restitutio quando dominus est ignotus?* RESP. De rerum inventarum restitutione dictum supra est. Nunc de rebus furto ablatis, aut alio titulo, quæ apud possessorem reperiuntur, sermo est. Primo omnis adhibenda diligentia est ut dominus reperiatur. Si dubitetur, an res restituenda Petri sit, an Joannis, pro rata dubii dividenda restitutio est. Si denique nullo modo reperiri dominus potest, distribuenda bona sunt in pauperes. Similiter bona per simoniam acquisita in pia opera eroganda esse docet probabilior sententia. Bona feneratoria, seu usuris collecta, si illi a quibus fenera extorta sunt, innotescunt, iisdem restitui debent. Si ignorantur, pauperibus conferri debent. Quando emptores alicujus communitatis læsi fuerunt venditionibus injustis, tum compensari ejusdem loci emptores debent venditionibus viliori prætio, quando emptores læsi ignorantur. In his casibus consulendus est Parochus, aut Episcopus.

IV. Disputant auctores, num solutio facta non tuo creditori, sed alteri, cui creditor tuus tantundem debet, valida sit? Adfirmant Lessius, Castropalaus, Laym. Bonnac. qui citant Molinam, Valentiam, & alios. Hæc opinio falsa mihi est. Quoniam Petrus creditor tuus jus habet exigendi a te creditum suum. Paulus vero Petri creditor nullo potitur jure quidquam a te repetendi. Qua ergo ratione pervertere hæc jura vales? Quis te constituit Petri curatorem, ut ejusdem debita solvas? Numquid surripere bona a Petro vales, ut ejusdem debita solvas? Cur ergo centum quæ tu illi debes, quæque illius sunt, solvere ejusdem creditori poteris?

V. QUÆST. III. *Qui ordo servandus in restitutione est?* RESP. Quando debitor solvendo non est omnibus creditoribus, ex his alios

alii præferendos leges statuunt. Alii enim sunt creditores qui jure naturæ præferri ceteris debent. Alios præferendos leges positivæ decernunt. Leges istæ obligant in conscientia, quidquid in oppositum dicant Diana, Machadus, Serra, & alii; quorum opinionem immerito probabilem, seu non improbabilem reputant Salmanticenses.

VI. Creditores quorum bona in specie extant apud debitores, & quorum dominium translatum non est, ut sunt pignora, commodata, deposita, omnibus creditoribus præferri jure naturæ debent, ut omnes fiantur. Debita certa, licet in propria specie non extent, præferenda esse debitis incertis, tenet communior opinio. Quid tutius sit vix percipio. Quare spectandæ circumstantiæ sunt, & prudentum judicio casus qui in praxi raro occurrit, resolvendus.

VII. QUÆST. IV. *An creditoribus privilegiatis præferri venditor debeat, dum res in specie extat apud emptorem?* RESP. Excipiuntur communiter bona Ecclesiæ, minorum, & fisci, quorum dominium non transfertur in emptorem usque dum pretium solutum re ipsa non sit. Disputatur solum de aliis creditoribus, qui credito merces vendunt emptoribus, num scilicet isti, quando eorum merces in specie extant apud emptores, pretio non soluto, præferri aliis creditoribus debeant. Adfirmat communior opinio, quæ fori etiam exterioris usui conformior videtur: idque æquitati naturali videtur magis consentaneum, ut cum res venditoris extat in propria specie, non applicetur extraneis, domino aut venditore invito.

VIII. QUÆST. V. *Qualis ordo servandus est inter debita aut ex contractu oneroso, & gratuito, aut ex contractu, & ex delicto?* RESP. Debita ex contractu oneroso, nimirum ex venditione, permutatione, locatione &c. præferri omnino debent debitis ex liberali promissione etiam acceptata ex legato, & testamento &c. Idque verum habet, etiam si debitum contractum sit ob promissionem dotis solvendæ filix, legati donandi Ecclesiæ, pauperibus &c. Quoniam Deus sacrificia ex rapinis facta non acceptat.

IX. Dissidium est, num debita ex delicto præferri debeant debitis ex contractu oneroso? Prima opinio defendit præferenda esse debita ex delicto, quando cetera debita non sint hypotheca firmata, aut non extet res in specie. Altera opinio oppositum defendit, nempe prius esse solvenda debita ex contractu oneroso. Tertia sententia

tia contendit, nullum esse servandum ordinem, sed omnibus pro rata solvendum. Salmanticenses ajunt, omnes tres istas sententias esse probabiles. Et tamen sola una vera est. Quod mihi in re satis obscura & implexa videtur probabilius, est quod debita prius contracta prius solvi debeant, sive sint ex delicto, sive ex contractu. Ratio est, quia dum debitor priora debita contraxit, erat, ut supponitur, solvendo: & creditor jus certum acquisivit. Porro hoc jus legitimum, & certum lædi nequit per debita posteriora: quia dum debitor contrahit hæc posteriora debita, non habet unde solvat, cum ejus bona obligata jam sint priori creditori.

X. QUÆST. VI. *Quomodo creditores hypothecarii præferendi aliis sint?* RESP. Hypotheca jus præbet in bona quæ eidem subjiciuntur. Quare creditores quibus bona debitoris designata sunt sub hypotheca sive expressa & speciali, sive tacita & generali, præferri aliis omnibus creditoribus personalibus etiam privilegiatis debent, ut omnes docent: quia isti non in personam modo, verum etiam in bona hypothecata jus habent. Inter creditores vero hypothecarios qui prior est tempore, potior est jure.

XI. Qui pecunias conferunt expendendas in domus ædificio, in colendo agro, in redimendo, aut emendo stabili, quæ bona hypotheca gravantur in securitatem creditorum, qui expresse postulant hæc bona sibi obligari, præferendi sunt creditoribus anterioribus habentibus hypothecam tantum generalera. Verum ad hoc quod attinet, varix sunt consuetudines tribunalium, juxta quas debita solvenda sunt.

XII. Inter creditores simplices seu personales, qui actionem tantum habent in personam, præferuntur illi qui funerum causa pecunias dant. Funerum nomine veniunt etiam expensæ in infirmitate curanda. Sponsa tradens dotem ante matrimonium, matrimonio non secuto, contrahit creditum privilegiatum præferendum aliis creditoribus personalibus, qui non habent vel expressam, vel tacitam hypothecam. Qui deponit pecunias apud publicum depositarium, vel nummularium, usura non percepta, præferatur omnibus creditoribus personalibus ejusdem publici depositarii; secus autem si usuram perciperet, quia tunc non deponens, sed mutuans est.

XIII. QUÆST. VII. *Qualis ordo servandus est inter creditores simplices, non privile-*

giatos? RESP. Prælatio inter istos ad juris naturæ regulas revocanda est, cum nihil de iisdem leges statuunt. Una sententia defendit, nullam admittendam inter ejusmodi debitores prælationem, sed partienda esse bona, & pro rata temporis distribuenda. Altera sententia contendit, illos creditores præferendos esse qui tempore priores sunt. Et ratio supra assignata satis urgens videtur: & ideo hæc sententia probabilior est, sive creditores pauperes sint, sive divites. Plura sunt jura quæ favent primis petitoribus. Quare quisque propriæ Patriæ leges spectare debet.

XVI. QUÆST. VIII. *Potesne debitor admonere secreto amicum creditorem, ut prior petat, eique integrum debitum solvere cum aliorum creditorum detrimento?* RESP. Non desunt qui id adfirmant, præsertim P. La-Croix, qui lib. 3. p. 2. n. 405. hæc scribit. *Secundum sententiam probabilem, quod prior petens præferendus sit, poterit debitor admonere creditorem sibi amicum, quod ipse prius petenti possit prius solvere, & sic procul dubio alter movebitur ut petat.* Fraudibus, & dolis viam parat sententia hæc, quæ se ipsa falsitatem prodit. Quam hæc & alia similia paradoxa a christiana æquitate, & simplicitate abhorreant, nemo non videt.

C A P U T IV.

Quenam sint cause ob quas omitti, aut differri restitutio possit.

I. **I**mpotentia, quæ excusat a restitutione, duplex est. Altera physica, de qua nemo dubitat; altera moralis, quæ gravissimam, aut gravem peculiarem difficultatem affert. In antecessum tamen advertas velim, cuilibet restitutioni institam difficultatem esse ob hominum cupiditatem & avaritiam. Hæc autem difficultas nullo modo excusat a restitutione facienda. Nominem ergo difficultatis, quæ moralem impotentiam constituit, intelligitur aut extrema egestas, aut notabile graveque malum, vel scandalum, aut peccandi periculum ob restitutionem subeundum.

II. Hinc inferas, primum debitorem differre posse restitutionem, quando imminet periculum gravis damni, puta si creditor abusus re sue esset in damnum boni communis, vel proximi. Secundo si debitor ipse grave damnum subiret statim restituendo, creditor vero parum aut nihil incommo-

pate,

pateretur. Restitutio enim ordinata est ad servandam æqualitatem inter partes. Non esset autem æqualitas, quando debitor cum tanto dispendio restituere creditori deberet, si hic vix incommodum sentit propter dilationem. Et hoc in casu irrationabiliter invitus homo esset. Tertio non urget restitutionis præceptum, quando ex ejusdem executione immineret periculum spirituale; ut si ob restitutionem prostituenda esset pudicitia filiarum, si filios re ipsa alere non posses. Artifex non tenetur vendere instrumenta artis suæ, quibus laborando ad vitium necessaria acquirit; debet tamen artem exercere, ut debita solvat. In pari casu, excepta extrema necessitate, alicujus damni, creditor præferri debet sicut innocens reo. Dilatio restitutionis licita non est ad comparandum lucrum, potissimum si creditor damnum patiat.

III. Quare maxima cautione opus est cum debitoribus, quoniam homines proni sunt ad retinendum aliena. Debitoribus, ut alias dixi, communiter sunt divites, aut nobiles, qui prætextu status sustinendi differunt solutionem debitorum, & mercenariorum, & mercatorum sanguine & sudoribus splendorem pomparum & fastus fovere contendunt. Quare iterum atque iterum monendi Confessarii sunt ut istos a Sacramentis omnino arceant usque dum solverint debita sua. Sunt enim isti cujuscumque justitiæ proculcatores inhumani & truces, tum quod differant solutionem mercedum & debitorum, tum quod crudeliter cogant pauperes debitores, quemadmodum creditor ille evangelicus, ut sibi usque ad ultimum quadrantem solvant.

CAPUT V.

De restitutione propter homicidium, vel mutilationem, vel stuprum, vel adulterium.

I. Hætenus de restitutione in communi; nunc de restitutione in particulari agendum est: & primum omnium de restitutione ob homicidium voluntarium, in quo duo spectari damna queunt. Primum vitæ, aut membrorum ablatio; alterum quod vitæ privationem, aut membrorum mutilationem consequitur. Qui alteri vitam voluntarie (nec enim nunc sermo est de mutilatione, aut homicidio quod consequitur ad necessariam defensionem) eripit, lædit justitiam commutantem. Vita autem

Tom. II.

semel crepta, aut membrum recisum restitui nequit. Quid itaque agendum, ut læsa justitia reparetur? Si judex occisorem, vel mutilatorem punit, nulla alia satisfactio requiritur: quoniam judex omnia quæ ex justitia reparanda damna sunt, jubet ut reparentur. Disputatur igitur de restituendis ab occisore, aut mutilatore a justo judice non punito.

II. QUÆST. I. *Occisor, aut mutilator tenetur ne compensare injuriam personalem fortunæ bonis?* RESP. Duplex sententia est. Una negat aliquid restituendum esse ob injuriam personalem, seu ob solius vitæ, aut membri mutilationem. Altera sententia, quæ probabilior est, adfirmat. Quia qui alterum occidit, mutilat, lædit, violat justitiam commutantem. Ergo reparari hæc justitia debet ea via qua potest. Quamvis autem restitui vita, membrum recisum nequeat, potest tamen fortunæ bonis aliquomodo compensari. Qui restituere mille debet, & non potest nisi centum, liber ne a restitutione partis erit, quia reddere totum non valet? Ad praxim igitur quod attinet, Confessarii est tradere ut homicida, aut mutilator, præter compensationem tam lucri cessantis, quam damni emergentis faciendam heredibus, aliquid largiatur pro vita, aut membro ablato: sacrificia offerri curet, & elemosynas eroget: atque universam familiam occisi aut mutilati solari, & adjuvare pro virili studeat.

III. QUÆST. II. *Quæ damna compensare interfector debet?* RESP. Cuncta damna quæ ex occisione, aut mutilatione consequuntur, refarcienda sunt. Compensandæ sunt expensæ curationis, & lucra omnia, quæ occisus, aut mutilatus sua arte, negotiatione, & industria assequi poterat, quando filii sunt, vel sorores, uxor, alique conjuncti, qui talia damna patiantur ex occisione, aut mutilatione. Si vero nemo sit qui damnum patiat, nihil restituendum est. Disputant auctores, quot vitæ anni computandi sint in occiso? Ut rem paucis conficiam, hæc omnia prudentum judicio subjicienda sunt. Occisiones inter nobiles nulla solent compensatione refarciri. Si homicida pœnam lueret talionis, nulli restitutioni obnoxii forent heredes, quia pœna mortis inflicta omnia remissa censentur: & ita communis obtinet consuetudo. Si alicubi oppositus rationabilis mos vigeat, servandus est.

IV. Si provocatus ad pugnam occidat provocantem cum inculpatæ tutelæ modera-

C

mi.

inane, nihil restituere astringitur. Si vero graviter limites moderaminis excessisset, tum pro rata restituere deberet. Si mutuo se provocaverint, nihil restituendum est, quia uterque cessit juri suo. Si unus alterum provocaverit impropere ignavia notam, provocatus occisor non tenetur ad restitutionem, inquit juniores plures: quia respondere sine dedecore duellum non poterat. Hæc ratio pugnare cum Evangelio mihi videtur. Quare mihi falsa est, nisi me fallant omnia, sequens opinio P. Viva, qui Tom. 1. p. 3. q. 7. a. 1. n. 2. inquit: „Quamvis aliter, quando non fugiendo peccet contra caritatem, si scilicet sine dispendio honoris fuisse gere poterat; at non peccat contra justitiam. Ergo non tenetur ad restitutionem, nem.” Quid? Peccat Christianus contra caritatem quando sine dispendio honoris mundani fugere nequit, non autem contra justitiam peccat? At hanc doctrinam quis non improbet? Fugam enim arripere tenetur, dum via patet, cum dispendio honoris, qui in opinione infansientis mundi situs est.

V. QUÆST. III. *An ex homicidio casuali oriatur debitum restitutionis?* RESP. Titius vulneravit Sempronium vulnere minime letali: negligentia chirurgi, aut medici Sempronius moritur. Titius compensare damna astringitur, quæ non mortem, sed vulnus consequuntur. Si tamen Sempronius ex accepto vulnere moritur, quia chirurgus non invenitur, Titius vulnerator compensare tenetur damna quæ mortem consequuntur. Ex homicidio per accidens sequuto nihil restituendum est. Clericus venationem vetitam exercet, omnem diligentiam adhibet, ut homicidium declinet: hoc si sequatur, nihil restituere astringitur. Si contra ex negligentia graviter culpabili homicidium sequeretur, tum restituenda omnia damna essent.

VI. QUÆST. IV. *Quibus facienda sit restitutio damnorum quæ ex homicidio sequerentur?* RESP. Facienda est heredibus, non liberis, sed necessariis. Fratres, consanguinei, licet succedant ab intestato, non sunt heredes necessarii, atque adeo istis nulla facienda est restitutio. Uxores, filii, parentes sunt heredes necessarii, quibus facienda restitutio est.

VII. Diffident Moralistæ, num homicida solvere creditoribus occisi debita teneatur? Communior sententia negat: quoniam nulla datur actio creditoribus contra occisorem,

aut mutilatorem in foro exteriori, immo neque in interiori. Circumstantiæ tamen spectandæ sunt, & sapientum consilia audienda, dum similia facta occurrunt, ut in gravissimis delictis id quod justum est, definiatur.

VIII. Si vulneratus dominus absolutus sit, & antequam decedat remittat una cum injuria sibi illata, etiam damna resarcienda, liber occisor est a restitutione. Ceterum licet vulneratus astringatur remittere omnem injuriam sibi illatam, & diligere suum vulneratorem, non tamen obligatus est dimittere damna inde emergentia; immo si uxor, si filii, nepotes, vel parentes graviter indigerent, peccaret contra caritatem, si cum tanto istorum dispendio & detrimento expensas, & damna condonaret.

IX. QUÆST. V. *Quid restituere debet deflorator virginis?* RESP. Communiter auctores absolunt defloratorem a restitutione, quando virgo sponte consensit, sitque illa sui juris. Leges civiles statuunt ut stuprator vel dotet, vel ducat virginem stupratam, quia semper præsumunt blanditiis & fraude seductam. Et sane in praxi vix absolvendus stuprator est vel a ducenda, vel a dotanda virgine. Circumstantiæ tamen spectandæ sunt. Si defloratio publica sit, minis, vel fraude peracta; tum non solum compensanda est corruptæ virginitatis macula, sed etiam infamia nota parentibus illata. Deflorator integram dotem dare non astringitur, sed dandam a parentibus augere. Si tamen pauper sit deflorata, tum integra dos danda est a stupratore. Si dubium occurrat, num virgo antea fuerit deflorata, tutior pars est eligenda, quia nemo præsumitur malus, nisi probetur. Quamobrem etiam in casu dubio compensanda damna sunt. Quin si re ipsa virgo non erat, talis tamen reputabatur, & stuprator eam diffamavit, tum damna compensanda sunt. Si vero ex tali coitu nullam passam infamiam est, nihil restitui debet. Idem quod dictum est de virgine, dicendum de honesta vidua est.

X. Si solis precibus, blanditiis, manuscriptis virginem pertrahat in consensum, ad nihil teneri communiter auctores docent, ut dictum est, quod hæc omnia libertatem non adimant. Si tamen preces essent adeo repetitæ, & blanditiæ adeo assiduæ ut violentiæ æquivalerent, tum compensanda damna essent. Quicumque sub spe matrimonii virginem defloravit, eam ducere tenetur, quia contractus iste onerosus est utramque

partem astringens, etiam si promissio ficta fuerit. Quamvis enim contractus de re turpi nullus sit; subeunda tamen poena est admissi sceleris.

XI. Hæc absolute vera sunt: ceterum si nostri temporis puellæ spectentur, adeo non raro invecundæ, expudoratæ, effrontes, vassæ, & audaces sunt, ut ipsæ juvenes, & viros aggrediantur; ipsæ eisdem circumveniunt, falcinant, & suis blanditiis & præstigiis dementant, ut vel eorum crumenam expilent, vel in matrimonium pertrahant. Quare ad tantam puellarum audaciam comprimendam lex statuenda esset, ut defloratæ in perpetuum lacerent stupratam virginitatem. Illud semper præ oculis habendum, virgines modestas, verecundas, solitudinis amantes, juvenum & virorum congressus, & alloquia fugientes a nemine violari. Si igitur ipsæ procaces sunt, & propriæ virginitatis nundinatrices, ut aliæ discant, & publico sint exemplo, plectendæ; non dotandæ essent; præsertim si defloratæ sint nobilioris & altioris status. Prudentum tamen iudicio, & decisioni hæc subijcio, ut id definiatur quod bono publico expediat.

XII. QUÆST. VI. *Quid ob adulterium quod partus consequitur, restituendum est?* RESP. Quando ex certis signis evidenter constat prolem conceptam fuisse ex congressu cum adultero, vel quia maritus absens, vel quia æger, vel quia impotens; tum compensanda sunt damna omnia quæ maritus passus est a tertio ætatis anno in puero alendo: primo enim triennio mater; post, usque ad tempus quo sibi providere filius potest, pater alere filium astringitur. Quid si dubium occurrat cuius sit proles? Aliqui eo nixi axiomate, *Melior est conditio possidentis*, negant debitum restitutionis.

XIII. Quæ mihi probabiliora videntur sunt sequentia. Quando adulter, & adultera mutuo consensu adulterium perpetrarunt, ambo pro rata tenentur puerum alere, & damna compensare marito, vel heredibus legitimis; si unus deficit, alter tenetur in solidum. Contra si adulter provocet adulteram, eamque blanditiis, & munusculis in adulterium pertraxit; tum adulter solus, utpote causa princeps, compensationi obnoxius est. Deficiente tamen adultero, tenetur adultera. Quando dubitatur cuiusnam sit proles, tum in favorem matrimonii iudicandum est. Quod si dubium persistat, & rationes æque probabiles, aut probabiliores

suadeant prolem esse spuriam, pro rata dubii compensationem faciendam existimarem.

XIV. Quando adultera duos admittit unum post alterum, & ignoratur cuiusnam proles sit, quisnam istorum ad compensationem tenetur, si constet alterutrius ope conceptam prolem esse? *Lugo, Lopez, Trullenchus, Sanchez, Sotus*, & alii ambos liberant: & hanc opinionem defendunt quoque *Salmantenses*, & *Cardinalis Gotti*. Hæc opinio mihi improbabilis est. Quid? Certum est alterutrum esse verum parentem, & ambo liberi erunt? Si uterque adulterium perpetravit, uterque subire poenam debet. Si uterque homicidium intentasset, licet ignoraretur quis illorum re ipsa homicidium perpetrasset, in quo foro uterque liber evaderet? Uterque adulterium perpetravit, uterque actionem procreatricem exercuit. Ergo neuter innocens, licet unus filium genuerit. Ergo uterque pro rata alere filium, & compensare damna astringitur. Oppositæ sententiæ argumenta non urgent. Innocentem volunt illum qui non genuit. At quomodo innocens, si adulterium, si actionem generatricem posuit? Duo ergo sunt rei. Ergo ambo puniendi: ambo ad damna resarcienda concurrere debent: & uno deficiente alter tenetur in solidum.

XV. QUÆST. VII. *Adulter certo sciens ex suo adulterio procreatam prolem esse, quid reddere filiis legitimis tenetur?* RESP. *Diana, Henriquez, Sotus, Ledesma*, & alii contendunt non teneri adulterum compensare damna quæ filii legitimi subeunt in portione hereditatis, aut legatorum, quæ accipit filius spurius, quando is adulteræ non suavit filii spurii suppositionem. Hæc opinio communiter improbat; docentque utrumque, adulterum, & adulteram, debere omnia damna compensare quæ adveniunt filiis legitimis ratione filii spurii, etiam si adulter non suaserit suppositionem. Quoniam uterque causa fuit cur spurius filius reputetur legitimus: ergo uterque damnorum reparationi subiectus est. Primum itaque uterque omnem adhibere diligentiam debet, ut legitimæ prolis damna evitentur, dum id absque famæ dispendio fieri potest. Si bona paraphernalia uxor habeat, aut alia libera, ea filiis legitimis dare debet. Si vero adultera bonis liberis non potiatur, quid tum? Debet ne adultera se prodere, ut filiorum damna evitet? Si adultera spem moraliter certam non concipiat, præcavendi damna quæ filiis legitimis imminet ob prolem ex

adultério procreatam, non tenetur filio spurio crimen detegere, etiam si compensare damna nequeat: quoniam imprudenter famam prodigeret, dum prudenter dubitat sui criminis manifestationem profuturam. Nec est quod opponas, infamatorem cum suæ famæ dispendio debere revocare quæ dixit, etiam cum dubitat suam revocationem profuturam: quandoquidem infamator proximum læsit in fama, & ideo in eodem genere debet cum famæ suæ dispendio famam denigratam resarcire. At mater adultera damna filiis intulit non in fama, sed in pecunia. Quare dum in genere pecuniæ compensare nequit, non videtur astringenda ut cum famæ, honorisque sui dispendio ejusmodi damna resarciat.

XVI. Filius matri testanti etiam cum juramento se esse spurium fidem adhibere non tenetur, ut communis fert opinio: quia dictum unius testis non inducit necessitatem credendi, præsertim dum propriam pandit turpitudinem cum detrimento illius qui credit. Accedit quod cum filius communi & sua persuasione reputetur legitimus, jure non potest hereditate privari, nisi certis testibus constet, & evincatur ipsum esse spurium. Si mulier vilioris conditionis sit, & exiguæ famæ, & a filio spurio ingens hereditas capienda sit; tunc revelare crimen suum debet, ut communiter docent omnes: hæc quippe mulier exiguæ famæ induci facile potest ad ejusdem jacturam faciendam. Contra mulierem honestam & fama claram liberant communiter auctores a sui criminis manifestatione, etiam si ingens hereditas capienda a filio esset. Verum ad hoc quod attinet, circumstantiæ spectandæ sunt, & omnibus pensatis decernendum quid magis expediat. Certa enim regula assignari vix potest.

DISSERTATIO III.

De contractibus universe, & partite.

CAPUT I.

Contractus finitio, ejusque causæ, & proprietates.

I. **Q**UÆST. I. *Quid sit contractus?* RESP. Communis notio ejusmodi assignatur. Est duplicis voluntatis dantis, & recipientis deliberata consensio de re

quapiam agenda, vel non agenda, signo aliquo exteriori manifestata. Quatuor igitur sunt quæ in quolibet absoluto perfectoque contractu requiruntur. Primum est istius duplicis voluntatis declarata consensio. Prior voluntas appellatur offerens, provocans, & lacerans; posterior recipiens, provocata, & lacerata. Videntis voluntas offert, & provocat, voluntas ementis recipiens est, & provocata; tametsi interdum emens offerat, provocerque. Alterum est conjunctio istius duplicis voluntatis. Tertium obligatio. Quartum actio efficax, qua uterque contrahens suum explet debitum. Contractus itaque prior est obligatione; & hæc actionem præcedit. Obligatio & actio altera est civilis, altera naturalis. Civilis eget aut tabularum, aut chirographi, vel singraphæ probatione. Naturalis mentis, & conscientiæ testimonio contenta est. Duplex itaque in quolibet contractu spectari forma potest. Prima essentialis, quæ semper & ubique apud omnes gentes obtinet. Altera adventitia, seu accidentaria, quæ in jure alicujus populi, vel Principis constituta est. Ex quatuor recensitis prærogativis duæ primæ ad formam contractus pertinent: nam contractus presse acceptus est mutua de re aliqua agenda conventio. Hanc reciprocam voluntatum concordiam obligatio consequitur tamquam formalis effectus.

II. Materia proxima contractus sunt actus humani ad justitiam attinentes. Omnes contractus ad hos quatuor revocantur. *Do ut des: Do ut facias: Facio ut des: Facio ut facias.* Dum executioni ejusmodi contractus demandantur, aliquam speciem seu formam determinatam induunt. Et hoc apprime notandum est ad fraudes, & fenera præcavenda.

III. Conradus triginta species contractuum assignat, quam partitionem improbat P. Dominicus Soto, qui contractus nominatos in tres ordines digerit, & ad septem species revocat. Primus ordo est eorum quibus dominium transfertur: secundus eorum quibus ususfructus: tertius eorum, quibus usus. In primo ordine collocat liberalem donationem, cambium, emptionem, venditionem, mutuum: in secundo emphyteusim: in tertio commodatum, locationem, conductionem. A speciebus contractuum removet depositum, pignus, fidejussionem.

IV. Primus contractus in Scripturis sanctis probatus est *Matrimonii*. Alii sunt contractus generatim probati, ut colligitur ex Apostolo 1. *ad Thessal. c. 4.* ubi dicitur: Ne

Ne quis supergrediatur, neque circumveniat in negotio fratrem suum. Contractus mutui perspicue commendatur Luc. 6. *Mutuum date, nihil inde sperantes.* Locationis contractus in parabola vineæ locatæ agricolis homicidis, & flagitiosis Luc. 20. & contractus conductionis in altera parabola de conductis operariis declaratur. Contractus emptionis recensetur Gen. 47. ubi Josephus emit Ægypti prædia, & eadem certa pacta mercede locavit ipsis Ægyptiis.

V. QUÆST. II. *Quomodo perficiuntur contractus?* RESP. In quolibet contractu distinguitur duplex perfectio: substantialis una, adventitia altera. Habetur illa, quando ea omnia apponuntur quæ ad speciem contractus necessaria sunt. Sic venditio quantum ad speciem perfecta est, simul ac inter emptorem & venditorem de pretio conventum est. Mercis autem traditione accidentaliter, & quantum ad integritatem contractus perficitur. Quatuor modis perfici contractus solent. *Consensu* signo exteriori declarato. *Verbis*, seu determinata verborum forma. *Scriptura*, quando necessario requiritur. *Rei traditione*, sine qua aliqui contractus non consistunt. Consensione perficiuntur illi contractus qui mutuam contrahentium conventionem significant, ut sunt emptio, venditio, locatio, conductio. Scriptura, seu instrumentum, quod post conventionem mutuam contrahentes faciunt, non ad naturam, sed ad probationem contractus requiritur. Alii contractus determinatam verborum formam postulant, ut in *stipulatione* fit, in qua uno interrogante: *Spondes mihi mille?* reponit alter, *Spondeo. Dabis mihi librum? Dabo.* Quæ verborum forma, licet olim apud Romanos obtinuerit, nunc penitus obsolevit, & sat est ut quibuslibet verbis consensus probetur contrahentium. Scriptura perficitur emphyteusis, aliique contractus, qui antequam a notario scribantur, vim non habent, sic consuetudine, vel lege obtinente. Possunt quoque contrahentes suum suspendere consensum usque dum scriptura conficiatur. Rei traditione perficiuntur mutuum, donatio, commodatum, depositum, permutatio, pignus. Hi ante traditionem non reputantur perfecti, sed nuda pacta.

VI. Si contrahentes verbis externis contractus celebrent absque interiori animo contrahendi, contractus nullus est: quamquam in foro exteriori deceptor merito adigatur ad contractum implendum, quia con-

sensus præsumitur. Immo in foro quoque interiori astringitur deceptor ad consensum præbendum. Paucis obligationis naturam perstringam.

VII. Obligatio est vinculum quo quis se obstringit ad aliquid præstandum. Apud Ictos alia est *antidotalis* rei honestate nixa, qua quis gratus est suo benefactori; huius debitum morale est, non iustitiæ præceptum. Alia obligatio fundatur in lege præcipiente, & dicitur *debitum legale*, quod oriri vel a caritate, vel a religione, vel a iustitia, vel ab obedientia potest. Sola obligatio ex iustitia proficiens inducit debitum restitutionis. Obligatio ex iustitia manans alia est naturalis tantum, quæ in foro conscientiæ obstringit, sed in foro exteriori non dat actionem; alia solum civilis, quando secundum allegata, & probata evincitur quis debitor, qui revera non est, & cogitur ad solvendum; alia est & naturalis & civilis simul, quæ in utroque foro obstringit.

CAPUT II.

De variis contractibus.

I. QUÆST. I. *Utrum contractus ex metu gravi celebratus sit validus?* RESP.

Plures condiciones requiruntur ut metus gravis dicatur. 1. ut malum imminens grave sit. 2. Ut adsint fundamenta probabilia timendi malum. 3. Ut metum incutiens soleat minas intentatas executioni demandare. 4. Ut vir perterritus declinare mala nequeat. Mala mortis, mutilationis, exilii, stupri, amissionis status, bonorum ingentium, juxta omnes, gravia sunt. Timor infamiæ, excommunicationis injuste latæ gravis quoque est.

II. Dissident Theologi super valore contractus huius ex metu gravi celebrati. Prima sententia negat jure naturæ validum esse; altera affirmat, quam perspicue docet 1. 2. q. 6. a. 6. S. Thomas: quia quæ sunt ex metu, sunt absolute voluntaria, & involuntaria secundum quid. Metus itaque non tollit libertatem necessariam ad contractum ineundum.

III. Leges positivæ plures contractus ex metu gravi celebratos nullos declarant. Sunt autem matrimonium, sponsalia, professio religiosa, dotis solutio, vel promissio, electio Prælati, tutorum auctoritas, vota Deo facta, traditio rerum ecclesiasticarum, absolutio ab excommunicatione.

IV. Diffidium Theologorum in hac causa nullius momenti est: quia licet validus jure naturæ contractus sit, tamen qui metum incutit gravem, jure naturæ rescindere contractum tenetur, ut resarciat injuriam irrogatam. Immo communiter auctores defendunt contractum etiam ex levi metu irritum rescindendum esse, quoniam etiam levis metus injuriam irrogat, quæ reparari debet.

V. QUÆST. II. *An dolus irritet contractum?* RESP. Dolus sumitur pro fallacia, vel pro fraude, aut caliditate, qua unus alterum decipit. Error, sive dolus, qui antecedit, aut comitatur contractum, si sit circa substantiam contractus, eundem nullum & inanem efficit, quia aufert omnino consensum voluntarium. Quando igitur dolus, error, vafrities sunt causa contractus, nullum esse certum est. Contra, si dolus, sive error sit non adversus substantiam, sed contra aliquam qualitatem accidentariam, non irritat contractum, quia non aufert libertatem in substantiam contractus. Quid si error, aut dolus circa qualitatem esset causa contrahendi; ita ut si dolus, vel error sciretur a contrahente decepto, nullo modo is contractum iniret? Hoc in casu nullum esse contractum ego judico. Nam licet qualitas in genere physico sit accidentaria, dum tamen dat causam contractui, in genere moris induit rationem causæ principalis. Nihil frequentius in contractibus emptionis, & venditionis, quam qualitates mercium esse causam principem ad emptionem peragendam, qua sublata causa, consensus voluntarius deficit. Heinc est quod leges civiles reipsa rescindant contractus quibus ineundis dolus sive error causam dedit. Si damna sequuntur, pars quæ alterum contrahentem circumvenit, eadem resarcire astringitur. Sive igitur contractus sit stricti juris, sive bonæ fidei, nulli omnino sunt, quando dolus, vel error causa princeps est eisdem celebrandi. Non nego tamen, in contractibus stricti juris severius inhærendum esse verborum, & expressionum formulis: idcirco enim stricti juris nuncupantur, quia verborum rigori standum est. Verum semper æquitas naturalis, quæ est anima cujuscumque contractus, spectari debet.

VI. Adulationes, blanditiæ non impediunt, sed alliciunt potius contrahentes ad ineundum contractum. Sed distinguenda sunt duo blanditiarum genera. Blanditiæ, importunæ preces, assentationes, quæ sermo-

nis comitate, gestus lenocinio, vocum suavitate, falsitate, & fraude exclusis, animos permulcent atque delectant. Hoc assentationum genus contractus non perimere, convenit penes omnes. Blanditiæ aliæ versutæ, malitiosæ, fraudibus, mendaciis, fallendique artibus instructæ, quæ animum a virtute, & a veritate detorquent. Hoc assentationum genere contractus elidi, & perimi, nemo negare jure valet, quando contractui causam dant.

VII. QUÆST. III. *Quid de contractibus initis sub causa, modo, demonstratione, & conditione dicendum?* RESP. Tum celebrari contractus *sub causa* dicitur, quando causa inducens ad contrahendum proditur. Causa duplex. Finalis una, quæ ita permovet contrahentem, ut, ea sublata, non contraheret. Impellens altera, quæ allicit contrahentem, ut facilius contrahat; contraheret tamen, etiam ea sublata. Valet contractus in posteriori, nullus in priori casu est.

VIII. *Modus contractui adjectus, unus quoddam est, implendum ab eo qui contractum suscipit, & acceptat. Modus iste non suspendit, sed perfectum contractum supponit. Demonstratio in contractu est, quando aliquid indicatur vel rei, de qua sit dispositio, vel ejus, quocum contrahitur; v. g. si dicatur: Vendo tibi equum, quem emi Patavii tui gratia: Tecum contractum in eo, quod amicus meus sis. Circumstantiæ istæ communiter non vitiant contractum, quia contractui causam non dant. Nec ideo omnis causa princeps est illa quam si scivisset contrahens, abstinuisset a contractu; sed illa dicitur causa principalis quæ reipsa gravem mutationem inducit, & quæ cognita retraxisset contrahentem a contractu ineundo.*

IX. QUÆST. IV. *Quomodo interpretandus est contractus ad diem, vel sub disjunctione?* RESP. Si dies designatus determinate sit, eodem die celebrandus contractus est. Debitor non tenetur ante præfinitum diem complere, nec post præfinitum diem differre valet. Si dies non præfinitus, sed incertus sit conditioni annexus, tum expectanda conditio est. Si nulla adjecta conditio fuerit, arbitrio prudentum designari tempus debet. *Disjunctio* species diversas comprehendit; ut si dicas: Promitto tibi equum, vel quinquaginta aureos: ambæ species disjunctive sub obligatione manent, sed electio in arbitrio promissoris est. Pereunte tamen una specie, altera sub obligatione manet.

X. QUÆST. V. *Quomodo obligat contractus conditioni illigatus?* **RESP.** Condicio contractui adjecta spectat tempus aut præteritum, aut præsens, aut futurum. Quæ duo prima tempora spectat, non est proprie conditio, cum contractum non suspendat, sed absolutum efficiat. Condicio itaque proprie accepta futurum respicit. Conditiones intrinsecus necessariæ non suspendunt contractum. Conditiones impossibiles nullum efficiunt contractum, sicut & conditiones turpes, exceptis duobus contractibus matrimonii, & ultimæ voluntatis, in quibus turpes conditiones pro non adjectis habentur.

CAPUT III.

De illis qui valide, & licite inire contractus valent: de solemnitate juris necessaria. Quid firmitatis addat juramentum contractui, quibus competat restitutio in integrum.

I. QUÆST. I. *Quinam possunt contractum inire?* **RESP.** Omnes qui usu rationis præditi sunt, & liberam bonorum suorum administrationem habent. Heinc infantes carentes usu rationis, furiosi, amentes, ebrii, dormientes, prodigi, pupilli ante decimum quartum annum, minores ante vigesimum quintum sine curatorum & tutorum assensu inire contractus non valent. Prodigii tamen inepti ad contractum declarati sint oportet a iudice. Pupillus dicitur qui annum pubertatis non est assecutus. Hic annus in masculis est quartusdecimus, in feminis duodecimus. Ætas proxima pubertati est in masculis annus decimus usque ad quartum decimum; in feminis est nonus cum dimidio usque ad duodecimum. *Minores* appellantur qui annum vigesimum quintum non impleverunt: post vocantur *Majores*. Pupilli, & minores, quando sunt doli capaces, inire contractus possunt de bonis quorum ipsi liberam habent administrationem, qualia sunt bona quæ ipsis vel a parentibus, vel a tutoribus, vel ab amicis conferuntur, ut iidem pro libertate utantur. Isti tamen communiter etiam pro hac bonorum dispositione requirunt ætatem proximam pubertati, quæ sententia & mihi probatur: quia ante hanc ætatem non ita rationis usu potiuntur, ut cum hominibus astutis & versutis inire contractus queant. Bona vero immobilia, aut mobilia, quæ servando servari queunt, distrahere pupilli, & minores non valent abs-

que iudicis facultate, quæ sine justa causa concedi non potest, quia iura sic disponunt. Minor de bonis mobilibus contrahere potest, si curatore careat; & uti beneficio restitutionis in integrum, si lædatur: secus pupillus, cui interdicta est administratio. Habita vero curatoris, & tutoris facultate, tam minor, quam pupillus possunt de bonis mobilibus, quæ servando servari nequeunt, contrahere, & obligationem tam naturalem, quam civilem subire. Illa bona mobilia dicuntur *servando servari posse*, quæ ultra triennium servari possunt, ut aurum, gemmæ, & cetera ejusmodi. Quæ vero ultra triennium non durant, dicuntur *servando servari non posse*. Si pupilli, & minores absque tutorum, & curatorum licentia contractus ineant de illis bonis, de quibus cum eorumdem facultate disponere valent, contractus nulli sunt in utroque foro civili, & conscientiæ.

II. QUÆST. II. *Quæ juris solemnitas ad contractus valorem requiritur?* **RESP.** Duplex solemnitas: altera accidentalis, substantialis altera. Quæ substantiam contractus spectat, ea deficiente, nullus contractus est: prior vero solemnitas si desit, contractum factum non perimit. Unde colligenda est hæc diversitas solemnitatis accidentalis, & substantialis? Ex legum diversitate. Lex alia prohibet contractum absque hac aut illa formula, eum tamen non irritat. Hæc accidentalis dicitur, & contractum non solvit: unde est illud proverbium: *Multa facta tenent quæ fieri prohibentur*. Alia lex, quæ non modo prohibet, sed etiam irritat contractum factum absque hac, aut illa formula, substantialis est, nullumque efficit contractum, si præscriptus ritus desit.

III. Disputant auctores, num contractus destitutus solemnitate substantiali, valeat saltem in foro conscientiæ? Fatentur omnes, contractus matrimonii, & professionis monasticæ nullos esse, si desint solemnitates præscriptæ in utroque foro. Dissident vero de aliis contractibus. Adfirmant plures, contractus destitutos solemnitate substantiali, qui in foro exteriori nulli sunt, in foro conscientiæ validos esse. Mihi probabilius est in utroque foro esse nullos: quoniam omnia subditorum bona supremarum potestatum regimini & directioni subiecta sunt, spectato ordine ad publica commercia peragenda. Ergo subditi in utroque foro servare tenentur formas, & ritus a supremis potestatibus præscriptos, quibus re-

gitur humana societas, & publica commercia in bonum publicum diriguntur. Nisi me omnia fallant, error est manifestus societati humanæ, & publico commercio infestus asserere quod subditi in conscientiaæ foro istarum legum observationi astricti non sint. Inquit enim Apostolus ad Rom. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi a Deo. Plura alia prætereo brevitatis gratia.*

IV. QUÆST. III. *Quomodo juramentum confirmet contractus jure naturæ, vel positivo irritos?* RESP. Certum est juramentum non confirmare contractum jure naturæ nullum, quia contractuum naturam & essentiam mutare juramentum nequit. Quod ad contractus jure positivo irritabiles pertinet, dum jus irritat, aut rescindibilem contractum declarat in creditoris odium, tum juramento contractum non confirmari certum est: quia tunc jus privat creditorem quacumque actione adversus jurantem. Sic qui jurat latroni, usurario, aliisque ex metu gravi se soluturum centum, hæc promissio juramento rata non fit, nec valida, nullumque latrones, vel feneratores jus acquirunt adversus talem promissorem jurantem. Juramentum tamen ob divini nominis majestatem, & reverentiam eidem debitam, servandum est. Quando contractus a jure rescindibilis decernitur ob bonum publicum, communemque utilitatem, similiter juramento non firmatur: quia tum contractus illicitus nullusque est. Juramentum autem non est vinculum rei illicitæ & prævæ.

V. QUÆST. IV. *Quibus competat beneficium restitutionis in integrum?* RESP. Restitutio in integrum est *pristini status reintegratio judicis auctoritate facta*: quod beneficium in favorem minorum præcipue institutum est: & tunc locum habet, quando contractus juris forma spectata validus ratusque fuit; sed in eo læsus minor est ante completum annum xxv. idcirco judicis auctoritate in priorem statum revocatur. Hæc in priorem statum revocatio fit aut contractum rescindendo, aut pretium, in quo læsus minor fuit, augendo. Requiritur tamen notabilis læsio, ut peti hoc beneficium possit. Hæc restitutio in integrum locum habet in venditionis contractu, si minor læsus fuit, vel quia justo minus vendidit, vel quia rem vendidit quam vendere non debebat. Rursus si minor pecuniam mutuam accipiat, eamque prodigat, non tenetur restituere nisi id in quo factus

est locupletior. Si vero contractus sit juxta juris formulas, & æquitatis regulas, restitutio in integrum locum non habet.

CAPUT IV.

De contractu venditionis, & emptionis. De illis qui vendere, & emere possunt. Quenam sint res venales.

I. QUÆST. I. *Quid sit emptio?* RESP. Est pactio determinati pretii pro merce dandi. Venditio est pactio mercis dandæ pro determinato pretio. Hi duo partiales contractus in unum coalescunt. Contractus iste onerosus est. Dominium mercis non transferitur ante ejusdem traditionem. Emptor ante traditionem jus habet ad rem, secus dominium. Quare si ante traditionem secundus emat, & res tradatur, hic dominium acquirit, nec rem tradere priori emptori astringitur. Ut itaque dominium transferatur, & pretii solutio, & rei traditio requiruntur. Si alterutra ex his conditionibus desit, dominium non transferri communiter auctores asserunt. Quamobrem si emptor rem alienaverit pretio non soluto, jus venditor retinet eam repetendi ubicumque invenerit. Si tamen venditor rem emptori fidat, habeatque pretium pro soluto, tum dominium translatum est.

II. QUÆST. II. *Res vendita duobus emptoribus, cui tradenda? cui perit ante traditionem?* RESP. Danda est priori emptori, qui cum prior tempore sit, prior quoque jure est. Si uni sit vendita solum, & alteri vendita & tradita, res istius est, nisi emptor sit privilegiatus, ut pia loca, Ecclesia, civitates. In hoc quippe casu priori emptori res debetur, etiamsi tradita merx sit secundo emptori. Idem dicendum, quando priori emptori etiam non privilegiato datum fuit pignus in majoris securitatis testimonium. Res vendita ante traditionem perit venditori, quia res perit domino. Dominium autem ante traditionem attinet ad venditorem. Si res tradita emptori sit, pretiumque habeatur pro soluto, perit emptori.

III. QUÆST. III. *Ad quem pertinent fructus rei venditæ ante pretii solutionem?* RESP. Si fructus pendeant ex plantis, tempore rei venditæ, pertinent ad emptorem, quia tum sunt partes rei venditæ. Disputant auctores de fructibus futuris, antequam solvatur pretium. Pretium dupliciter spectari potest. Pri-

Primo quando habetur pro soluto: cum nempe venditor concedit emptori definitum tempus pro solutione: & tunc fructus pertinere ad emptorem certum est. Secundo consideratur pretium promissum ab emptore continuo, aut tali tempore solvendum, ita ut venditor pro soluto non habeat pretium istud. De hoc secundo casu disputatur.

IV. Prima sententia defendit fructus pertinere ad venditorem, quia hic solus est dominus rei venditæ, antequam pretium solvatur, vel habeatur pro soluto. Altera opinio defendit, pertinere ad emptorem, quia leges civiles, quæ negant transferri dominium ante pretii solutionem, abrogatæ sunt jure canonico vetante omnem usuram. Verum ad hoc quod attinet, spectanda est consuetudo & mos cujusque regionis, & quæ leges in hac materia obtineant in foro: & juxta hæc decidenda est quæstio.

V. QUÆST. IV. *Possunt ne contrahentes pactum inire ut emptor fructus rei, aut eorumdem pretium reddat venditori, donec pretium solverit?* RESP. Adfirmant Molina, Bonacina, Viva, & alii. At hæc sententia mihi falsa est, quoniam feneratitium est pactum istud, mutuumque pallio fucatum. At, inquit P. Viva, emptor non solvit propter dilationem solutionis, sed propter lucrum, quod cessat venditori ratione protractæ solutionis. Effugia hæc sunt. Si venditor damnum patitur, aut differat rei traditionem usque dum pretium solvatur: aut damni quod reipsa patitur, compensationem exigat. Si venditor temporis dilationem concedit pro pretii solutione, & emptor morosus fuerit, tunc iste tenetur damnum compensare, & venditor jure potest repetere damni istius, quod revera patitur, reparationem. Hæc iusta, & æqua sunt. At præfata venditio cum onere reddendi fructus rei traditæ, seipsa usuræ speciem præfert, adeoque cavenda.

VI. QUÆST. V. *Cujusnam sint fructus medio tempore percepti, quando venditionis contractus dissolvi contingat?* RESP. Quatuor modis dissolvi contractus posse, auctores docent. 1. Si vendas hoc modo: vendo tibi domum hoc pacto, ut si intra annum melior mihi occurrerit conditio, domus libera sit: vel si adjicias pactum legis commissoriæ; ut si dicas: vendo tibi domum, ut intra annum pretium solvas: alioquin contractus nullus sit. 2. Si venditio celebretur cum pacto retrovendendi: ut si hoc modo contrahas: do tibi pecunias, ut domum mihi ven-

das, ea lege, ut quoties pecunias reddideris, domum iterum vendam. 3. Si mutuo consensu post annum rescindatur contractus. 4. Si contractus sit conditionatus, & conditio non impleatur. His positis *Salmanticensis*, *Lessius*, *Bonacina* docent, contractum cum pacto adjectionis in diem, aut legis commissoriæ expresse & manifeste celebratum, ipso facto nullum esse, atque adeo fructus pertinere ad venditorem. Similiter si venditio sit affecta pacto retrovendendi, medii temporis fructus productos a tempore venditionis usque ad tempus quo rescinditur contractus, ad emptorem pertinere; eos vero qui retrovenditionis tempore colliguntur, ad venditorem attinere docent. Num iste contractus speciem usuræ præferat, alibi dicitur. Si autem venditio mutuo consensu dissolvatur, ad emptorem pertinent fructus, juxta dicta num. 4. quia contractus ante dissolutionem validus erat. Si denique conditio impleatur, fructus sunt emptoris; si non impleatur, sunt venditoris. Ceterum in his contractibus voluntates contrahentium spectandæ sunt, dolis, & fucis sublatis.

VII. QUÆST. VI. *Qui vendere queant, & quæ res venales sunt?* RESP. Omnes qui apti sunt ad contractus celebrandos, vendere, & emere jure valent, nisi leges vetent; ut tutoribus, & curatoribus prohibitum est vendere res pupillorum, & minorum, & executoribus testamentorum vetitum est emere res defuncti. Res autem quarum dominia transferri queunt, sunt vendibiles. Heinc vendi, aut emi res spirituales nequeunt, aut quæ spiritualibus annexæ sunt, ut beneficia, juspatronatus, olea sancta, Sanctorum reliquiæ, templum, & cetera id genus. Interdicta quoque est venditio hereditatis ante mortem testatoris.

VIII. QUÆST. VII. *Quæ pecuniis alienis emuntur, fiunt ne emptoris, aut pecuniarum domini?* RESP. Fiunt emptoris, quando hic suo nomine aliena pecunia utitur, puta deposita, & proprio commodo, & periculo emit, nulla obistente lege. Quando vero bonæ emuntur pecunia pupillorum, militum, Ecclesiarum, minorum, tum emptores non sibi, sed Ecclesiis, militibus, pupillis, minoribus bona acquirunt.

IX. QUÆST. VIII. *Valida ne est rei alienæ venditio?* RESP. In venditione transfertur dominium. Rei alienæ venditor dominium non habet. Ergo transferre illud nequit. Si latro tibi rem alienam vendit, cum ejusdem dominio careat, transferre illud nequit.

quit. Dominium vero si acquirit pecuniæ acceptæ ab emptore; eam tamen restituere, & damna inde illi obvenientia compensare astringitur.

X. QUÆST. IX. *Utrum licita venditio sit earum rerum quæ adhibentur in pravos usus?* RESP. Quædam natura sua mala sunt, ut maleficia, libelli famosi, anuli, quibus illigata dicuntur dæmonia, & id genus cetera. Quod ejusmodi merces vendi nequeant certum est. Qui evulgant libellos famosos, aut vendunt contra Papam, Cardinales, & Mendicantes, excommunicationem incurrunt. Auctor libelli famosi contra laicos pœna capitis multatur, *Cod. de libel. fam. l. i. jure canonico cædendus est virgis. Cap. Qui in alterius. Lege Constitutionem S. Pii V. quæ incipit Romani Pontificis providentia anno 1572. editam.*

XI. QUÆST. X. *Peccant ne qui vendunt venena, fucos muliebres, chartas aleatorias, idola, & cetera id genus?* RESP. Qui absolute venena divendunt nullo habito emptorum respectu, graviter peccant, & puniri tamquam humanæ societatis proditores debent, quia aliena manu occidunt homines. Qui autem venenum divendunt emptori probo, prudenter judicantes in bonum usum illud adhibiturum, sicut reipsa adhiberi potest, non peccant.

XII. Fucos muliebres vendi posse docent Salmanticenses, & pro hac opinione citant S. Thomam, qui 2. 2. qu. 169. a. 2. ad 2. hæc scribit. *Mulierum fucatio, de qua Cyprianus loquitur, est quedam species fictionis, quæ non potest esse sine peccato.* Decretoria hæc verba sunt. Cyprianus loquitur de feminis, quæ ad ementiendam, & ostendendam pulchritudinem fucos adhibent. In suæ doctrinæ confirmationem S. Augustini auctoritatem allegat S. Thomas. *Fucari pigmentis, quo vel rubicundior, vel candidior appareat, adulterina fallacia est, quæ non dubito etiam ipsos maritos se nolle decipi, quibus solis permittenda sunt femine ornari secundum veniam, non secundum imperium.* Licitum est feminis & viris occultare deformitates, gibbam, cicatricem, & cetera ejusmodi: at vultuum deformitates fucis non occultantur. Fuci communiter adhibentur ad mendacium pulchritudinis confingendum. Mulieres, dum domi maritorum oculis expositæ morantur, communiter omnia negligunt ornamenta; dum in publicum prodeunt, ac si in scenam mimas acturæ erumperent, tunc fucatæ, pictæ, cristatæ, concinnatæ, phalaratæ, &

omnibus mundanæ seu infernalis vanitatis præstigiis circumseptæ apparent. Quis dixerit istas non peccare, atque adeo ipsos venditores, qui scienter ejusmodi feminis fucos tradunt? Si vero fuci vendantur ad occultandas deformitates, illicita tunc venditio non est. Si fuci duntaxat inserviant ad pulchritudinem ementiendam, & ex conditione ementium id deprehendatur, peccant venditores. Quare ex circumstantiis deprehendi debet, num licita, aut illicita venditio sit.

XIII. Aleas, taxillos, chartas aleatorias vendi licite posse passim docent juniores. S. Thomas, S. Raymundus, S. Bonaventura, S. Antoninus, ceterique sancti, gravioresque Theologi peccati damnant ludos fortuitos alearum, & chartarum in illis qui ex instituto ejusmodi ludis operam dant. Chartæ adhiberi in illis ludis valent qui ab industria, & arte pendent, & recreationi aut solamini inservire queunt. His ludis laici absque culpa indulgere valent pro aliquo brevi tempore. Quæ enim recreationis gratia adhibentur, breviter confinia habent: homo quippe ad laborem, & seria opera peragenda natus est. Recreatio, solatium honestum sunt medicinæ destinatæ ad vires instaurandas. Si hos medicinæ limites homines transiliunt, in vitia continuo declinant. Damnari igitur absolute nequeunt venditores taxillorum, chartarum & idolorum: quia adhiberi hæc possunt ad ludos non fortuitos, sed industriales; & idola ad ornatum, ad rem antiquariam illustrandam adhiberi valent. Verum quia taxilli, chartæ, fuci ut plurimum ad pravos usus adhibentur; ideo hortandi mercatores sunt ut ab his mercibus vendendis abstineant. Rigida hæc sunt, inquit. Fateor. Sed via cæli arcta est, & vita Christianorum luctus & pœnitentia est.

XIV. QUÆST. IX. *Utrum Probabilissimus sit vendibilis a iudice?* RESP. Ne quis suspicetur me ad invidiam creandam Probabilismo, hanc quæstionem proponere sane festivam, admonere lectorem interest, P. Thomam Tamburinum hanc disputare controversiam lib. 8. in Decal. tract. 3. c. 7. §. 3. n. 13. ubi hunc proponit titulum: *Venditio sententiæ probabilis*: & his verbis propositam quæstionem discutit: „ Occurrit hic non absimilis diffi- „ cultas, ac in iudice. Supponamus proba- „ bilem esse eam opinionem de qua late „ dixi lib. 1. c. 3. quam præter ibi citatos „ Dicastillus lib. 2. de just. tr. 1. D. 5. dub. 7. „ licere iudici ex duabus opinionibus æque „ pro-

CAPUT V.

*De negotiatione, & de his quibus verita,
aut permiffa est.*

„ probabilibus unam eligere, & juxta il-
„ lam proferre sententiam. Jam inquiri li-
„ cite ne & iuste accipiet iudex pecuniam,
„ ut potius illam eligat quæ mihi favet,
„ quam illam quæ meo adversario, ?

XV. Respondet, se improbasse hanc opi-
nionem loc. cit. *Eam tamen* (subdit) *legat*
qui velit apud Lessium lib. 2. c. 14. dubit. 9.
n. 64. Valentiam 2. 2. q. 63. a. 4. d. 5. q. 7.
p. 4. Salon 2. 2. qu. 62. a. 4. contr. 2. Porro
P. Lessius loc. cit. præter Valentiam, Salo-
nem, Dianam, & plures alios hanc propu-
gnat opinionem, quod nempe iudex pecu-
niam accipere jure valet pro ferenda sen-
tentia juxta unam opinionem probabilem
potius quam juxta aliam, his verbis. „ Du-
bitari potest, utrum contra justitiam pec-
cet, si aliquid accipiat (iudex) ut hanc
„ potius quam illam in judicando sequatur.
„ Videtur non ita peccare . . . quia non
„ tenetur ad alteram determinate, sed li-
berum ei est sequi quam maluerit. Ergo
„ si aliquid accipiat ut hanc sequatur po-
„ tius quam illam, non facit ulli injuriam.
„ Consequentia patet. Quia cum res non
„ est debita, non est contra justitiam (*sic*
solum jus nature spectemus) exigere pro
„ ea pretium, si alioquin pretio sit æstima-
„ bilis. Tertio quia non accipit pretium
„ pro justitia sententiæ, sed quia in hac
„ causa hanc opinionem præfert isti, ad
„ quod nullo modo tenebatur. Hoc autem
„ est pretio æstimabile, tum quia utilissi-
„ mum est parti, tum quia sequendo hanc
„ opinionem amittit favorem alterius par-
„ tis, cui potuisset gratificari, .

XVI. Vin' meliora? *Probabilismus* docet
liberum esse ex duabus opinionibus probabi-
libus alterutram seligere. Quando occurrunt
duæ opiniones probabiles contradictoriæ, po-
test iudex sententiam ferre secundum illam
quæ magis illi placuerit. Porro quod hanc
præ alia seligat, pretio est æstimabile. Er-
go vendere hanc unius præ alia opinionis
prælationem jure potest. Ergo *Probabilismus*
est materia venditionis, & emptionis. Quid
itaque mirum, si merx adeo pretiosa tanto
disputationis æstu defendatur? En quam ve-
rum sit oraculum Alexandri VII. modum
nempe hunc opinandi esse omnium malo-
rum caput.

I. **T**riplex distingui negotiatio solet. Pri-
ma, qua emuntur ad victum neces-
saria, & quæ supersunt, venduntur. Secun-
da, qua emitur materia, puta ligna, me-
talla, & cetera plura, ex quibus artis la-
bore ea conficiuntur quæ vel ad ornatum,
ad commodum, vel ad vitæ necessitatem
conducunt. Tertia, qua merces emuntur,
ut eadem immutatæ carius vendantur. Dæ
primæ minus proprio sensu negotiationis no-
men subeunt. Tertia negotiatio est de qua
nobis sermo erit. Hanc dolis, fraudibus,
perjuriis, mendaciis obnoxiam asserunt Scri-
pturæ divinæ, & SS. Ecclesiæ Patres. Di-
citur enim Eccli. 26. *Due species difficiles. . .*
difficile exiit negotians a negligentia, & non
justificabitur caupo a peccatis labiorum. Diffi-
cile mercator negligentia exiit in æternæ
salutis negotio, quia augendarum divitia-
rum cupiditate fascinator. Heinc Apostolus
1. ad Timoth. 6. inquit: *Nam qui volunt di-*
vites fieri, incidunt in tentationem, & in la-
queum diaboli, & desideria multa inutilia, &
nociva, quæ mergunt homines in interitum &
perditionem. Radix enim omnium malorum est
cupiditas, quam quidam appetentes erraverunt
a fide, & inseruerunt se doloribus multis. Tu
autem, o homo Dei, hæc fuge; sectare justi-
tiam. Plurima Patrum testimonia prætereo
brevitatis studio.

II. QUÆST. I. *Sit ne Clericis, & Religio-*
sis verita negotiatio? RESP. Plures sunt cano-
nes, qui sub excommunicationis pœna Cle-
ricis & Religiosis negotiationem prohibent.
Cap. *Secundum ne Clerici, vel Monachi*, ubi
hæc habentur: *Sub interminatione anathema-*
tis prohibemus ne Monachi, vel Clerici causa
lucris negotientur. Rursus cap. *Consequens* 88.
dist. Clementina 1. de vita & honestate Cle-
ricorum. Cap. *Canonum* 14. q. 4. Pœnæ im-
positæ per hos canones sunt excommunica-
tio, & suspensio, quas innovavit, quibus-
que alias adjecit Tridentinum sess. 22. Com-
muniter auctores docent, has pœnas non es-
se latas, sed ferendas, quas nemo, nisi post
judicis sententiam, incurrit. Leges istæ com-
prehendunt omnes Clericos in sacris consti-
tutos, imo etiam in minoribus, si benefi-
ciarii sint. Juniores plures excipiunt ab hac
prohibitione Clericos in minoribus constitu-
tos;

tos, etiam si beneficiarii sint; sed gratis & sine ullo fundamento: ubi enim lex non distinguit, nec nos distinguere debemus.

III. Disputant Moralistæ num Clerici, vel Monachi qui semel & iterum negotiantur, peccent mortaliter? Verum ego a definiendo malitiæ gradu abstinere soleo, nisi veritas expressa sit. *Salmanticenses* defendunt Clericum, aut Monachum non peccare mortaliter, si bis vel ter negotientur, & citant *Dianam*, *Lugo*, *Malderum*, *Filiucium*, & alios. Ego autem respondeo, servandam legem esse. Utrum grave, an leve sit peccatum nostram fugit mentem. Quod servanda lex sit, mens nostra evidenter agnoscit. Ergo distinctiunculæ effugia sunt ad eludendam legem.

IV. QUÆST. II. *An clerici, vel Monachi negotiari per alios possint?* RESP. Adfirmant *Salmanticenses*, qui citant *Molinam*, *Lessium*, *Lugo*, & alios: quia, inquit, sacri canones prohibent negotiationem Clericis, & Monachis a semetipsis peragendam: hoc quippe indecentiam præfert, & distractionem animi secum addert: secus quando Clerici, & Monachi totam curam alteri relinquunt & aliorum ministerio mercaturam exercent.

V. Nisi hæc circumventio legis sit, quænam erit? Prohibentis legis finis, & spiritus eo tendit, ut Clericos & Monachos Deo consecratos a congregandis divitiis avellat, ut ipsi divino cultui totos se dedant, ut Deum & sibi, & populo propitium reddant. Clerici autem, & Monachi, qui aliorum industria negotiantur, avaritiæ, cupiditatibus, curis, angustiis, & continuis perplexitatibus, & sollicitudinibus anguntur. Quænam negotiatio permessa Clericis, & Monachis sit descripta est *Tom. 7. Lib. 3. dist. 2. c. 3. n. 10. & seq.*

VI. QUÆST. III. *Quot modis negotiatio illicita laicis fiat?* RESP. Illicita evadere potest 1. si finis ejusdem sit solum lucrum. 2. si fraudes, mendacia, perjuria, monopolia eidem immisceantur. 3. si materia vendibilis non sit, ut res sacræ, aut merces quæ vendi infidelibus prohibentur, ut arma, ferrum, aliaque quæ in *Bulla Cœne* numerantur. 4. si mercatura aut diebus sacris, aut in loco sacro exerceatur.

VII. QUÆST. IV. *Qui mercaturam exercent, licite ne carius merces vendere queunt quam ii qui negotiationem non exercent?* RESP. Adfirmant omnes, quoniam mercatorum professio Reipublicæ necessaria est; & hæc

professione vivere, ac plura gravamina sustinere isti debent, a quibus liberi sunt qui mercaturam non exercent. Conferri tamen inter mercatores pretii limites excedere nequeunt. Veritum illis est congregare frumentum, dum minus valet, ut carius vendatur. Hæc negotiatio juri naturali, & positivo repugnat. Nam ejusmodi divites accumulatores frumenti, ut tempore penuriæ carius illud vendant, sunt puerperum oppressores, & Reipublicæ perniciosi. Jus ipsum positivum, non commune modo cap. *Quicumque* 14. q. 4. sed peculiare etiam ejusdemque regni, talem negotiationem prohibet.

C A P U T VI.

De Monopoliis licitis & illicitis. De venditione cum pacto retrovendendi.

I. **M**onopolium est conventio, seu conspiratio, qua plures deliberant de tali merce non vendenda nisi hoc aut illo pretio ab ipsis designato. Quatuor sunt (alii duodecim numerant) monopoli præcipua genera. 1. Quando unus, aut plures merces conquirunt, & emant, ut inducta inopia ceteti cogantur ab iisdem emere cariori pretio. 2. Cum unus a Principe privilegium impetrat, vi cuius ipse solus, ceteris exclusis, vendere tales merces possit. 3. Quando plures impediunt ne merces extraneæ invehantur in civitatem, ut ipsi suas ex propriis prædiis perceptas, aut aliunde conquistatas distrahant caro pretio queant, cum boni communis detrimento. 4. Dum mercatores una conspirant, statuuntque, merces tanti, & non minoris vendendas esse: aut contra quando emptores una conspirant, statuuntque tanti, & non pluris merces solvendas esse.

II. Monopolium primi generis omnes improbant. Secundum probant, quando privilegium obtentum a Principe iustum est, & bono publico consentaneum. Si enim privilegium arte versuta, & fraude obtentum a Principe esset, & in præjudicium subditorum cederet, tum injustum foret, & ejusdem usus illicitus. Tertium monopoli generis omnes damnant tamquam injustum, & monopolas restitutioni subjectos esse docent. Quartum similiter injustum est, ut mox patebit.

III. QUÆST. I. *Licetum ne venditoribus est conspirationem inire non vendendi merces nisi pretio*

pretio summo? RESP. Adfirmant Salmanticenses, qui citant Lesium, Lugo, Tapiam, Navarum, & alios: quia mercatores jus habent vendendi pretio summo, alioquin iusto. Contraria sententia mihi probabilior est. Licet enim pretium summum sit intra confinia iusti pretii; conspiratio tamen non vendendi nisi pretio summo, & non emendi nisi pretio infimo, iniusta est, & Reipublicæ detrimentosa. Exclusa enim hac perversa conventionē plures mercatores emerent, & venderent pretio modo medio, modo infimo, modo supremo, quod in magnum Reipublicæ commodum cederet. Finis mercaturæ est bonum publicum. Ergo vitiosa evadit negotiatio, quoties hujus fini opponitur.

IV. QUÆST. II. *Constituto semel monopolio a mercatoribus vendendi merces pretio injusto per excessum, alii mercatores monopolii istius non participes, peccant ne contra iustitiam, si hoc pretio injusto suas merces vendant?* RESP. Negant Salmanticenses cum Diana, Bonacina, Reginaldo: quia, inquit, quod pretium auctum sit ex iniustitia aliorum, mihi per accidens est. Næ isthæc egregia ratio? Tibi accidens est quod pretium sit iniustum? Per accidens est quod monopolæ auxerint pretium; at per se pretium iniustum. An non peccant monopolæ hoc iniustum pretium exigentes? Ais. Cur? Quia pretium iniustum est. Ergo peccabis & tu iniustum pretium accipiendo. Distingue peccatum quod commiserunt monopolæ pretium augendo, ab iniustitia constituti pretii. Illud tibi per accidens est. Exactio vero iniusti pretii per se tibi peccatum est. Falsa ergo mihi est dicta opinio. Lege quæ scribit Cicero lib. 3. de offic. cap. 7.

V. QUÆST. III. *Quid de pacto retrovendendi & retroemendi dicendum?* RESP. Hoc pactum adjici potest vel in favorem venditoris, vel in favorem emptoris, vel in favorem utriusque simul. Fit in favorem emptoris, si dicas: emo a te librum hoc pacto, ut tempore a me præstituto tu illum a me redimas. Fit in favorem venditoris, si dicas: vendo tibi hunc librum hoc pacto, ut tempore statuto tu mihi eundem revendas. Fit in favorem utriusque, quando utrique facultas relinquatur resiliendi a contractu.

VI. Licitum est ejusmodi pactum, quando fit in favorem solius venditoris, si sequentes conditiones observentur. 1. ut ejusmodi contractus bona fide celebrentur cum sincero animo vendendi, & emendi, exclusa

omni usura palliata. 2. ut pretii quantitas temperetur juxta adjectam conditionem gravaminis. 3. conditio est ut res vendatur pretio currenti tempore retrovenditionis. 4. Quod periculum rei venditæ, aut commodum rejiciatur in venditorem, & quod servetur identitas rei venditæ; ut si vinea vendita cum fructibus sit, cum fructibus pariter retrovendi debeat.

VII. QUÆST. IV. *Licitus ne est contractus gentilitius?* RESP. Italice contractus iste vocatur *jus di recuperæ*, seu jus redimendi rem venditam. Hoc jus concessum est consanguineis venditoris recuperandi intra præfinitum tempus fundum venditum. Mobilia enim, tametsi pretiosa, redimi nullo modo valent. Jus retrahendi fundos venditos omnium nationum, & Principum legibus firmatum est. Hic autem ordo in tali contractu servatur. Pretium quo emptus fuit fundus, solvi emptori debet. Hoc jus concessum est consanguineo proximiori, & gradatim ceteris. Si proximior huic juri cedat, succedit propinquior. Qui dolis & fraudibus impedit hoc jus, peccat contra iustitiam. Peccant quoque consanguinei, dum venditos fundos recuperant in favorem amicorum, a quibus pecuniam accipiunt, quibus fundum redimant. Item quando recuperant ut majori pretio vendant. Saltem operantur contra finem & spiritum legis, quæ familiarum conservationem spectat, minime vero ansam præbet detrudendi legitimos possessores, pacemque publicam perturbandi.

VIII. QUÆST. V. *Licitus ne est contractus mohatra?* RESP. Contractus mohatra inquit, cum quis pecunia egens numerata, emit a mercatore merces quibus non eget, pretio summo puta 56. pacto adjecto a mercatore ut illi retrovendatur ab emptore pretio infimo puta 50. Pactum adjici potest vel expresse, vel tacite. Celebrari etiam contractus potest absque omni pacto sive tacito, sive expresse, aut cum diverso, aut cum eodem mercatore. Primo modo feneratitius contractus est, & damnatus ab Innoc. XI. in hac thesi: *Contractus mohatra licitus est etiam respectu ejusdem persone, & cum contractu retrovenditionis prævie inito cum intentione lucri*. Sub pallio contractus venditionis, & emptionis occultatur usura, ut omnibus patet. Fictus quippe venditor dat mutuo 50. ut recipiat 56. Nunc omnes improbant hunc contractum olim defensum a nonnullis. Cardinalis de Lugo tom. 2. disp. 26. sec. 3. n. 208. licet communi sententiæ adhæ-

hæreat, fibulas tamen dilatat. Legem Tom. 7. lib. 3. cap. 5. n. 9.

IX. Disputant Theologi an excluso omni pacto tum tacito, tum expresso, tum scandalo, & periculo infamiae, licitus præfatus contractus sit? Communis juniorum sententia adfirmat. Verum in praxi vix accidit ut præscriptæ conditiones serventur. Quare secernendus est animo, & re contractus venditionis a contractu mutui, larvis detractis.

X. QUÆST. VI. *Qui merces vendendas a domino suscipiunt, aliquid ne sibi retinere valent, si plures easdem vendant quam a domino præscriptum fuit?* RESP. Si illi, quos Rigattieros S. Antoninus appellat, iusti pretii limites excedant in venditione, emptori excessum restituere tenentur. Si hi merces ad meliorem statum propria industria revocant, incrementum pretii quod suæ industriae respondet, retinere sibi valent. Similiter quando dominus consentit ut sibi retineant quod accipiunt ultra pretium quod præscriptum est, si tamen limites iusti pretii non transiliuntur, nullo modo peccant. Sublato hoc pacto, & peculiari industria, totum pretium reddere proxenetæ domino astringuntur. Quoniam nullo titulo aliquid retinere sibi valent. Non ratione mercis, quia domini est: non vi industriae communis sitæ in venditione, quia hanc industriam pacto pretio locarunt domino. Nec est quod opponas, dominum designasse pretium, quoniam is designavit tanti, & non viliori pretio vendendam mercem esse: ceterum ejus intentio non fuit, nec præsumi jure valet, ne plures venderetur, occasione data, nisi expresse, ut dixi, id declararit. Bona itaque fide agere rem domini ejusmodi internuntii debent, cum locupletari alienis mercibus nequeant. Quod dictum de venditione est, idem dicendum de emptione. Quare fures sunt sartores, dum pannos ad vestes consiciendas ex commissione domini ementes aliquid sibi retinent, obtentu quod vilius emerint.

CAPUT VII.

De iusto rerum pretio, & de ejusdem augmento ob dilatatam solutionem.

I. **P**retium iustum duplex. Aliud legitimum Principis lege taxatum, & hoc individuum est, quodlibet incrementum, aut decrementum excludens. Aliud naturale, quod juxta rectam rationem, omnibus spectatis, iustum censetur, & appellatur vulgare. Hoc

in tres tribuitur gradus, *infimum, medium, & supremum*. A iudicio prudentum, & communi usu repetenda est pretii iustitia. Quando *medium* pretium alicujus mercis vilis est 5. *infimum* erit 4. *supremum* erit 6. Si rei pretiosæ pretium *medium* erit 100. *infimum* erit 95. & *supremum* 105. & sic latitudo erit 10. Quando pretium *legitimum* non est præfixum, vendi merces debent pretio *naturali*, & *vulgari*.

II. QUÆST. I. *Qui rerum pretium auget, vel diminuit, sunt ne restitutioni obnoxii?* RESP. Qui fraude pretium auget, proximum decipit. Etiam si seclusa fraude, pretium plus iusto augeat, aut vilius quam res valet emat, peccat contra iustitiam. Dum venditor damnum non patitur ob rei venditionem, licet emptor magnam commodum percipiat ex emptione, non propterea licitum est pretium augere, ut 2. 2. qu. 77. a. 1. docet S. Thomas. Qui testatur se vendere mercem pretio infimo, aut medio, nequit emptorem decipere accipiendo supremum. Alioquin peccat, & ad restitutionem tenetur. Præterea jurat mercator tanti sibi mercem stare: idque falsum est. Jurat emptor tanti potuisse emere: quod similiter falsum est. Salmanticenses tr. 14. c. 2. p. 9. §. 1. docent, hos peccare quidem peccatum mendacii, aut perjurii, secus contra iustitiam: quia, inquam, hæc sunt communia mendacia vendentium, & ementium, & homines communiter norunt hæc esse stratagemata negotiatorum, quibus fidem non præstant, & si fidem incaute præsent, sibi imputent, quia faciles sunt ad credendum. Communia hæc sunt inter vendentes, & ementes? Idcirco sibi imputent homines, si faciles sint ad credendum? Ista ne evangelica Theologia? Multitudine & usu peccantium iniustitia defenditur. Recensita doctrina falsa est, istique versuti, mendaces, perjurii restitutioni obnoxii sunt.

III. QUÆST. II. *Sunt ne aliquæ causæ ob quas licitum sit aut plures vendere, aut minoris emere quam merx absolute valeat?* RESP. Quando venditio damnum venditori affert, tum augeri pretium potest, quo damnum reparatur. Iustum enim pretium non taxatur per comparisonem ad mercem absolute spectatam, sed circumstantiis vestitam. Porro incommodum quod venditor patitur, & utilitas qua privatur, sunt pretio æstimabilia, & cadunt sub dominio venditoris. Ergo sunt iustæ augendi pretii causæ, quando tamen emptor sollicitat, & urget venditorem ad mer-

mercedem distrahendam; secus si venditor ipse ultro mercedem offerat: nam hoc in casu venditor ipse sponte damnum subit, si quod patitur. Affectus purus venditoris erga mercedem non est absolute augendi pretii iusta causa. Quoniam affectus iste nullum commodum affert emptori. Si affectus sit rationalis, ut si merx aliquibus prerogativis ornata sit, & damnum venditor patiatur, tum pro reparando damno hoc moderate augeri pretium valet. Sæpe cum proprio affectu confundunt venditores commodum, & utilitatem emptoris. Emptoris autem commoditas non est augendi pretii causa iusta, ut communis & vera sententia docet. Gemmarum pretiosarum, statuarum, picturarum vendi, & emi ne possunt quocumque pretio? Adfirmant plures Theologi. At probabilior sententia docet, & merces istas pretium habere debere prudentium, & peritorum iudicio præfiniendum.

IV. QUÆST. III. *Quæ in subastatione exponuntur venalia, emi ne, aut vendi possunt quocumque pretio sive vili, sive summo?* RESP. Eiusmodi merces, quocumque pretio vendi possunt, de quo inter partes conventio fiat. Quoniam publica potestas, quæ hoc forum instituit, simul decernit, illud pretium esse iustum quod venditorum & emptorum consensu oblatum fuerit. Quare si emptores aut vilis emant, aut carius solvant, pretii excessus in hoc certamine ultro citroque remitti, & condonari censetur. Cavendum dumtaxat a fraudibus in eiusmodi licitationibus, præsertim dum sacrorum montium oppignoratarum merces venduntur. Siquidem modo emptores monopolium ineunt non offerendi nisi tantum pretium, ut venditores cogantur vilius vendere. Modo venditores, & proxenetæ eo tempore merces vendendas proponunt, quo sciunt paucos emptores concurrere ad emendum, ut amicis faveant, a quibus munuscula accipiunt, & pauperum causam produnt, & de mammona iniquitatis sibi amicos comparant. Contra interdum ipsi licitatores fictos emptores immittere solent, qui pretia simulate offerant, provocentque emptores veros ad pretium augendum. Omnes fraudes istas iustitiæ & æquitati adversantur, & ad restitutionem obligant.

V. QUÆST. IV. *Unde desumatur pretium vulgare, seu naturale, & quænam sint illius augendi causæ?* RESP. Jam dictum est supra. communi hominum æstimatione pretium illud constitui, latitudinemque excipere medii,

infimi, supremi. Quæ latitudo non constans, sed varia est propter diversas circumstantias temporis, loci, & personarum. Et ad tempus quod attinet, si merx præsens vendatur, pretio vendi tum obtinente debet. Si contra vendatur merx futura, ut fructus nascituri, habenda est ratio pretii quod vigeat tempore traditionis. Quare qui emunt triticum mense Februario pretio tunc vigente tradendum mense Julio, aut Augusto, quo creditur pluri vendendum, peccant contra iustitiam, & ad restitutionem aucti pretii tenentur. Desiniendum ergo pretium est iuxta valorem quem merx habet tempore quo tradenda est.

VI. Quod locum spectat, si venditor existat Romæ, & merces habeat Bononiæ, pretio quo Bononiæ, non quo Romæ valent, vendi debent. Si tamen Romæ easdem asportaturus esset, detractis expensis, pretium quo hic valent, exigere potest. Si venditor suo periculo, & expensis conducere merces velit eo ubi pluri venduntur, ejusdem loci pretio vendere illas jure valet.

VII. Circumstantia personarum mercatores spectat, qui ratione professionis Reipublicæ utilis, & ad propriam sustentationem necessariæ pluri vendere merces queunt quam alii privati homines. Pretium tamen a lege constitutum nec ipsi excedere licite valent, nec pretium vulgare semel constitutum augere possunt.

VIII. QUÆST. V. *Quænam sunt circumstantiæ in quibus rerum pretia decrescunt?* RESP. I. Ob emptorum paucitatem, & mercium affluentiam minui rerum pretia solent. 2. Quando in gratiam venditoris ultro mercedem offerentis emitur, quæ alioquin non emeretur, quia utilis & comoda merx tunc emptori non est; quemadmodum pretium augetur, cum in commodum emptoris venditur, quando ceteroquin tunc non venderetur. Adhibendus tamen modus est, & quidem caute in his circumstantiis, cavendumque ne ex fratris egestate & penuria ditescere quis velit. Semper præ oculis habenda est regula evangelica: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Augeri, & minui pro circumstantiarum varietate pretium potest; at semper æquitas & iustitia servanda est. Necessitas personalis sive ementis, sive vendentis nunquam iusta variandi pretia esse causa potest: alioquin carius pauperibus vendi merces possent.

IX. QUÆST. VII. *Possuntne mercatores pretio currenti merces vendere, dum sciunt brevi*
mey.

mercium copiam superventuram, atque adeo rerum pretium diminuendum? RESP. Negat M. Tullius casum narrans lib. 3. de Offic. de mercatore frumentario Alexandrino, ut supra indicavi. S. Thomas 2. 2. q. 77. art. 3. ad 4. inquit: *Unde venditor qui vendit rem secundum pretium quod invenit, non videtur contra justitiam facere, si quod futurum est, non exponat. Si tamen exponeret, vel de pretio, subtraheret, abundantioris esset virtutis, quamvis ad hoc non videatur teneri ex justitiæ debito.* Doctrina Ciceronis, ait Angelicus, ad virtutis perfectionem attinet, secus ad justitiæ debitum. Rem Christiano dignam agit mercator, si futura mercium copiam admoneat. Verum ad id manifestandum justitiæ vinculo non videtur obstrictus. Si mercator prævideat pretium auctum iri, carius vendere nequit. Ergo neque si præsciat pretium diminuendum, vilius vendere astringitur. Illud diligenter cavendum ne mercatores per proxenetas suos alliciant emptores ad emendum imminente futura mercium copia, tunc enim contra justitiam peccarent. Si occasio se offerat vendendi pretio currenti, vendant omni artificio sublato. Ceterum si occasiones captarent vendendi, tum a restitutione eos non liberarem.

X. QUÆST. VII. *An is qui Principis lege monetam interdictum iri, aut ejus valorem minuendum præscit, queat ante promulgationem legis suam distrahere monetam?* RESP. Marchio Bellonus argentariæ menſæ professor cum paucis ab hinc annis casus propositus occurrisset, plura scutorum millia perdere voluit, potius quam suos aureos cum aliorum mercatorum detrimento distrahere. Hunc probum, & ingenuum Christianum idcirco commemoravi, ut exemplum imitationis ceteris proponerem. Ex præcedenti quæstione patet, justitiæ vinculo ad id non urgeri nummularium. Fateor posse exequi solutiones, & exactiones, quæ naturaliter occurrunt. At si versute quæreret distractionem suæ pecuniæ, eamque collocare in manibus aliorum, ut ipsi jacturam proximam subirent, eum ego a restitutionis debito non liberarem: quoniam quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Nemo autem in his casibus decipi vellet.

XI. QUÆST. VIII. *Quæ notanda sunt circa pretium publica auctoritate præscriptum?* RESP. Negat Navarrus, expediens esse Principem taxare rerum pretia, quia legem talem consequuntur multæ fraudes: quæ ratio si valeret, abrogandæ omnes leges essent. Qua-

re communis sententia docet, quam maxime expediens esse ut Princeps rerum pretia præfinit, ut 2. 2. q. 95. a. 1. ad 2. S. Thomas docet inquires: *Melius est omnia ordinari lege, quam dimittere judicium arbitrio &c.* Quando tamen merx inferioris valoris est, non potest venditor taxato pretio illam vendere, sed ita minuere pretium debet, ut æquet mercis defectum: quoniam taxatio facta est, posito quod merces habeant communem valorem. Præterea qui definiendis pretiis præfident, taxare pretium pro rerum penuria, vel abundantia debent. Venditor nequit cogere emptorem ut pecunia aurea vel argentea pretium solvat, quia hoc onus esset supra taxatum pretium. Quando merces ita pretiosæ sunt, ut excedant communem valorem, tunc proportionem servata augeri pretium potest, dummodo valoris excessus sit evidens, & huic valori excedenti pretii augmentum respondeat: nec enim quilibet excessus sat est ad pretium augendum. Alioquin pretii taxatio frustranea esset, cum merces communiter aliæ aliis meliores aliquo modo sunt.

XII. QUÆST. IX. *An exquisitioribus mercibus immisceri viliores possint, & taxato pretio vendi?* RESP. Quando merces per talem mixtionem reducuntur ad communem bonitatem illarum mercium quæ venduntur taxato pretio, juxta opinionem plurium juniorum, licita est hujusmodi immixtio. Verum ejusmodi immixtiones mihi rejiciendæ videntur tamquam fraudibus plenæ, & sinceritati contrariæ. Præterea raro accidit ut vinum generosum aqua mixtum (idem dic de ceteris rebus) non fiat deterioris conditionis, ac vinum vulgare.

XIII. QUÆST. X. *Potestne mercator ob dilatam solutionem pretii carius merces vendere?* RESP. Omnes absolute fatentur, usuram latvatam committere qui ob solam dilatam pretii solutionem merces carius vendunt. Quidquid (inquit 2. 2. qu. 78. a. 2. ad 7. S. Thomas) *ultra justum pretium pro ejusmodi expectatione exigitur, est quasi pretium mutui.* Allegari solent tituli lucris cessantis, & damni emergentis, de quibus infra. Obtrudunt etiam expensas, quas probabiliter mercator facturus est in aſsequendo pretio, quas expensas tamquam damnum emergens reputant. Si revera adſit hoc periculum, & emptor aucti pretii admoneatur, & ipse consentiat, non videtur improbandum augmentum moderatum respondens damno quod patitur venditor. Disputant quoque Moraliste,

num liceat minoris emere anticipata solutione, si merces tempore traditionis minoris valitura sit; & contra carius vendere ob expectatam solutionem, si credatur quod tempore tradendi pretii merces pluris valebunt? In utroque casu communiter adfirmant auctores, dummodo mercatores conservaturi merces fuissent usque ad tempus quo plaris valitura erant; negant vero hac conditione deficiente. Hinc inferunt, licitum esse emere frumentum mense Januario anticipata solutione tradendum mense Augusto pretio currente, non mense Januario, sed quod recurret mense Augusto. Quare injustitia manifesta foret, viliori pretio emere ob anticipatam solutionem merces, quæ pluris valitura forent traditionis tempore.

XIV. QUÆST. XI. *Licitus ne est contractus quo in Hispania, & alibi certa merces communiter credito venduntur majori pretio quam vendi pecunia numerata soleant?* RESP. Naves mercibus onustæ ex Indiis in Hispaniam adveniunt. Vendi merces istæ pecunia numerata omnes nequeunt. Et quæ pecunia numerata venduntur, minori pretio venduntur. Theologi Hispani fæse discutunt casum istum, præsertim *Navarrus*, *Gutierrez*, *Medina*, *Corduba*, *Molina*, *Lugo*, *Salmanticensis*. Omnes negant ob dilatam solutionem augeri pretium posse, ut advertit *Sylvester* v. *Usura* contra quemdam, inquit *Lugo*, *Raphael* *Pornasium*. Mirum haud esse debet *Pornasium* hunc laxa in re usuraria docuisse, si laxissima scripsit de paupertate monastica.

XV. Itaque sublati titulis extrinsecis *Navarrus*, *Gutierrez*, *Valentia*, *Garcias*, *Medina*, *Bartholomæus* a *S. Fausto* negant vendi carius posse pecunia non numerata: quoniam, inquit, pretii incrementum exigitur solum ob dilatam solutionem, quod juxta omnes usura est. Urgent ulterius. Si venditio pecunia non numerata majori pretio sit iusta; emptio minori pretio pecunia numerata erit injusta: quoniam si pecunia numeretur in præsens, si in futurum, non efficit ut merces crescant, vel decrecant. Sed emptio pecunia numerata est iusta, ut fatentur omnes: ergo venditio ad creditum, ut vulgo dicitur, minori pretio est injusta.

XVI. Oppositam opinionem propugnant *Bannez*, *Serra*, *Rebellus*, *Villalobosius*, *Lugo*, *Sanchez*, *Lessius*, *Diana*, *Castropalaus*, *Salmanticensis*. Varias isti rationes assignant. Si quæ ratio honestate hunc contractum pot-

est, ea est quam prodit *Sotus lib. 6. qu. 4. a. 1. ad 4.* Merces istæ ex India asportantur plurimis maximisque periculis: & aliunde nequeunt nisi in magna copia traduci, quanta sat est ad ingentes naves onerandas. Unde evenit quod institores ipsi, qui naves onerant, cogantur multas emere merces ad creditum, cariore pretio. Ergo necessitas exonerandi illico naves cogit ut magna saltem mercium copia credito vendantur majori pretio. Peculiares itaque circumstantiæ longinquæ regionis, ubi merces emuntur, & pericula maritimæ navigationis consistere posse videntur titulum specialem, vi cujus carius vendantur, non ob dilatam solutionem, sed quia mercatura talis naturæ est ut cogat ad cito merces distrahendas. Ex hoc autem peculiari contractu nequit ullo modo inferri licitum hoc esse in aliis contractibus communibus.

XVII. Disputant similiter Theologi Hispani, num licitum ibi sit emere lanas viliori pretio anticipata solutione? Negant *Bannez*, *La-Cruix*, *Pradus*, *Navarrus*, *Martinez*, *Valentia*, *Rebellus*, *Mercatus*, & alii, illo principio nixi, quod manifesta usura sit vilius emere ob anticipatam solutionem. Sed lanæ reipsa emuntur mense Decembri, vel Januario pretio 20. tradendæ mense Majo, quo valent 30. Ergo pretium minuitur ob solam anticipatam solutionem, quod omnes usuræ damnant. Cur enim lanæ in antecessum vilius venduntur? Ut emanant herbæ ad pascenda pecora. Nullus itaque titulus occurrit minuendi pretii, nisi inopia venditoris.

XVIII. Oppositam opinionem defendunt *Sotus*, *Serra*, *Covarruvias*, *Medina*, *Lugo*, *Sanchez*, *Bonacina*, *Trullenobus*, *Lessius*, *Diana*, *Salmanticensis* tr. 14. c. 2. p. 2. n. 153. Quoniam, inquit isti, non est omnino condemnanda praxis tam continua in Hispania; & durissimum est condemnare multitudinem talium negotiatorum, qui emunt mense Octobris, vel Novembris 30. aureis v. g. lanam, quæ mense Maji, quo est tradenda, valet 40. ob anticipatam solutionem, qua indigent domini ad solvenda pascua.

XIX. En christiane Lector unum ex principiis, unde evangelicæ Moralis relaxatio profiscitur. Durissimum est condemnare multitudinem talium negotiatorum? Hoc eodem principio pagani utebantur ad religionem Numinum propugnandam. Omnes gentes a tot sæculis Numina colunt. Durissimum est damnare tantas nationes præscri-

prione adeo longinqua fultas. Sic garri-
bant Ethnici adversus christianam Religio-
nem, quam ipsi novam superstitionem ap-
pellant. Futilissimum ergo est argumentum
a multitudine peccantium repetitum, toties
a Scriptura sancta, & ab Augustino impro-
batum. Quid quod hæc usura plusquam
judaica sit? Non quinque, non octo, non
decem, sed plusquam viginti in centum exi-
guntur. Hæc itaque secunda opinio falsa
est, & prima vera, atque adeo tuta, &
amplectenda. *Lege Tom. VII. lib. 3. disp. 2.
cap. 7. n. 11.*

XX. QUÆST. XII. *Licetum ne est emere cre-
dita, seu chirographa minori pretio quam va-
leant, ob anticipatam solutionem?* RESP. Con-
tractus iste frequentissimus est. Habet ille
chirographum exigendi a Principe, sive ab
alio debitore 100. post annum. Tu emis
95. aut 93. numerata pecunia. Si creditum
ambiguum sit, vel difficilis solutionis, aut
periculis obnoxium, omnes fatentur mino-
ris valere, & pro qualitate & gravitate dif-
ficultatum minui pretium posse. Disputatur
dumtaxat, an quando debitum sive creditum
est facilis solutionis, liquidum, & certum,
licitum sit emere viliori pretio ob anticipa-
tam solutionem? Adfirmant Sanchez, Dia-
na, Rosella, & alii: quoniam, inquit,
minus est habere actionem ad rem aliquam
quam rem ipsam. Sed qui emunt ejusmodi
chirographa, seu credita, non ipsam rem
emunt, sed actionem ad illam habendam.
Ergo minori pretio emi potest. Præterea
ista sunt merces venales, quemadmodum
aliæ, quæ habent suum pretium. Sed in com-
muni hominum æstimatione pretium talium
debitorum de præsentis solum minus est
quam sit summa solvenda in futurum. Er-
go emi minori pretio jure valent.

XXI. Contraria sententia communis est.
Quoniam injustum est pretium, dum pro
centum solvuntur 95. intervenit enim mu-
tum virtuale. Distinctio inter jus ad 100.
aureos, & aureos ipsos sophistica est, &
fraudulenta in hoc contractu, & ad usuram
facendam excogitata. Evinco. Ponamus cre-
ditum 100. aureorum liquidum, certum, &
facilis solutionis, hodie, dum illud emis,
esse exigendum absque difficultate: hoc in
casu pretium 95. esset ne æquale & justum?
Negas profecto. Ergo evidens est quod pre-
tii diminutio est propter temporis expecta-
tionem. Ergo pluri facis pecuniam præsen-
tem quam futuram. Hoc autem proscriptum
ab Ecclesia est. Insistis. Communiter ho-

mines minoris æstimant hanc creditorum
mercem solvendam post annum, quam pe-
cuniam præsentaneam. Verum habet homi-
nes avaritia æstuant, & vulgi opinionibus
præventos hoc æstimare, secus homines chri-
stianos divino jure imbutos. Quandoquidem
si 100. reddenda post annum non tanti va-
lent, quanti 100. hodie numerata, quidni
cogi mutuatarius poterit ut pro centum ac-
ceptis hodie 106. reddat post annum? Audi
auctorem *opusculi*. 67. D. Thomæ tributi, qui
ita scribit: *Ille qui ad certum tempus debet,
si ante terminum solvat, ut ei de debito aliquod
dimittatur, usuram committere videtur, quia
manifeste tempus solutionis vendit. Unde ad re-
stitutionem tenetur. Nec excusatur, quod sol-
vendo ante terminum gravatur: vel quod ad
hoc ab alio inducitur: quia eadem ratione pos-
sent usurarii excusari omnes.* Hanc doctrinam
defendunt communiter tam antiqui, quam
juniores. S. Antoninus, Sylvester, Salas, Bar-
nez, Tapia, Malderus, Sotus, Lessius, La-
Croix, Billuart, Viva, & alii plures. Car-
dinalis de Lugo contendit quæstionem istam
speculativam esse, non practicam, eo quod
vix in praxi ejusmodi credita sive debita
libera sint ab omni periculo, & molestia
exactionis, aut lucri cessantis, & damni emer-
gentis. Verum homines sæpe lucrum ces-
sans, & damnum emergens pro libito sibi
effingunt. Quando emuntur Principis debi-
ta, quinam titulus verus hic occurrit? Vix
unus ex tot ejusmodi emptoribus per sæculum
passus est damnum emergens, nempe
quod tempore præscripto debitum non exe-
gerit. Ergo titulus est tantum possibilis,
qui esse nequit iusta minuendi pretii causa.

XXII. QUÆST. XIII. *Quid de obligatione
venditoris præstaciendi defectus mercium dicen-
dum est?* RESP. Mutua est obligatio tum
venditoris, tum emptoris manifestandi mer-
cium vitia, aut bonitatem. Si venditor oc-
cultum vitium mercis non manifestat em-
ptori non solum pretii quantitatem, si plu-
ris vendat quam merx tali vitio affecta va-
lebat, restituere astringitur, sed etiam da-
mna quæ emptor incurrit ob mercis vitium.
Triplex in merce esse defectus potest. Pri-
mus circa substantiam, ut si argentum pro
auro, vitrum pro gemma vendas. Ad hunc
defectum revocatur mixtio mercium diversæ
speciei, ut si frumento hordeum immisceas,
vino aquam infundas. Alii defectus spectant
aut qualitatem accidentalem, aut quantita-
tem; ut quando mensura minori merces ven-
duntur, & majori emuntur. Quod dicitur
de

de venditore, idem dicendum de emptore est. Si is pretio injusto, puta viliori infimo, rem emeret sive bona, sive mala fide, detecto vitio, compensare venditorem debet æquando pretii quantitatem. Si mercem ut corruptam emeret, quæ revera erat sana; si prædium ut hypothecatum, quod liberum erat; si aurum pro argento, gemmam pro vitro emit: hæc quænia venditori aut ignorantia, aut oscitanti manifestare emptor debet; & pretium augere juxta mercium valorem. Si venditor mercis vitium taceat nullo modo noxium emptori, pretiumque diminuat pro vitii qualitate & quantitate, nullam fraudem committit, dummodo emptor non interroget: si enim interrogat, sincere manifestare defectum venditor attingitur: immo si venditor prævidet emptorem non empturum mercem detecto vitio, etiam diminuta pretii quantitate, astringeretur eundem monere. Sincere enim exercenda negotiatio est, & *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*.

XXIII. Fraudulenti proinde sunt mercatores, & dolosi, qui equorum, & asinorum auribus guttam mercurii infundunt, ut celeres, strenui, & generosi appareant, quando natura sua tardi, pigri, & veluti stupidi sunt: qui in suprema superficie sacci, vasis &c. optimum triticum, optimas merces collocant, ut deceptus emptor ceteras merces ejusdem esse bonitatis credat.

XXIV. Regula certa & generalis circa varios mercium defectus respectu tam emptoris, quam venditoris assignari vix potest. Nam si vitium non reddat notabiliter minus utilem mercem emptori, diminuto pro vitii proportionem pretio, non tenetur absolute venditor non interrogatus vitium manifestare. Circumstantiæ tamen occurrere queunt, ob quas manifestandus defectus sit. Habenda quoque commercii & negotiationis ratio est. Nam merces ejusdem generis, non omnes ejusdem qualitatis & bonitatis sunt. Et si negotiatores declarare etiam minimos defectus deberent, & solas perfectas merces vendere, actum de negotiatione esset. Siquidem etiam emptores sæpe morosi sunt, & tetrici, qui ob levissimum defectum plus justo diminuere pretium vellent. Servanda ergo bona & sincera fides est, & ab omni circumventionem cavendum.

XXV. Venditores potissimum cavere a mercibus permiscendis debent. Vitia monetarum declaranda omnino sunt. Qui monetam falsam pro vera distrahit scienter, fur

est & grassator. Si ignoranter id faciat, non peccat, sed ubi resciverit ad restitutionem tenetur. Si leviter a justo pondere deficiat, communiter pro nihilo reputatur. Contra quando non modicum deficiat, tunc manifestandum est.

XXVI. Quid de iis qui minori mensura vendunt? Penes omnes certum est, venditorem teneri ad restitutionem, si aliquid de quantitate mercis detrahit, ut quando statera, vel mensura inferiori vendit. Disputant juniores num licitum sit venditoribus mensura minori uti, quando pretium injuste taxatum a Principe sit? Adfirmat cum aliis Cardinalis de Lugo, & adherent eidem Salmanticenses. Si taxatio pretii esset manifeste injusta, nec ipse repugnarem. Ceterum privati homines, & in causa propria, non sunt legitimi judices taxati pretii. Pretii taxatio facta a Principe bonum commune spectat, & pauperum solamen. Quare licet reipsa merces mercatoribus pluris stent, & dum taxato pretio illas vendunt, damnum patiantur, non propterea injustum pretium est, quia ad Principem vel Magistratum attinet definire, secus ad mercatores, quæ pretia expedit bono communi civitatis. Quare non sunt excusandi qui amphoram vini, qui pondera diminuunt, qui unam vel alteram unciam detrahunt prætextu injusti pretii. Peccant isti, & ad compensationem tenentur. Si enim jacturam patiuntur, id adversæ negotiationis sortis adscribendum, non pretii injustitiæ est. Talis quippe mercaturæ conditio est ut modo lucrum, modo jacturam pariat.

DISSERTATIO IV.

De mutuo, & usura.

CAPUT I.

Mutui finitio, ejusque proprietates.

I. **Q**UEST. I. Quid sit mutuum? RESP. Est traditio rei consumptibilis in consumptionis usum, & dominium mutuatarii, ut aliquo elapso tempore tantumdem restituatur. Materia subjecta mutuo sua natura consumptibilis est, & in consumptionis usum tradita. Duo hæc necessaria ad mutuum sunt. Si monetæ non ad consumptionem, sed ad ostentationem & pompam traderentur, *commodatum*; si ad custodiam, *depositum*, non

mutuum diceretur. Quoniam ad mutui naturam & essentiam requiritur quod res mutuatitia sit consumptibilis, & in consumptionem tradita: & quamvis moneta non consumatur *materialiter*, consumitur tamen formaliter, dum distrahitur: nec enim eadem numero restituitur domino, sicut nec idem triticum, nec idem vinum &c. In commodato autem eadem res numero restituitur. Rerum consumptio duplex. Naturalis una, qua res ipsa perit, ut vinum, frumentum, oleum &c. Civilis altera, qua res alienatur, ut pecunia, qua dum in alterius dominium transit, domino suo perit, si sit alterius. Ultima particula, *ut elapso tempore tantumdem restitatur*, significat aliquod interfluere tempus debere traditionem inter & restitutionem. Qui enim mutatur, sponte obligationem sibi imponit, non statim, sed post aliquod tempus repetendi rem traditam. Si temporis punctum præscriptum sit, illo elapso, fieri restitutio debet, alioquin debitor morosus erit. Si nullus præstitutus dies sit, spectatis dantis & accipientis circumstantiis, repeti & restitui debet. Certa enim præscribi regula nequit. Res restituenda ejusdem esse valoris debet cum re accepta, & ejusdem speciei: ut vinum pro vino, pecunia pro pecunia. In hac tamen restitutione non tam attenditur species physica, nisi de ea conventum fuerit, quam formalis valor. Res mutuata crescit, & decrescit mutuatario. Quare si valor monetæ augetur, aut minuitur, in utilitatem, aut damnum mutuatarii id cedit. Res quas Theologi vocant *consumptibiles*, læti appellant *fungibiles*, seu quæ in suo genere *functionem recipiunt*, seu *consumptionem*. Explicatam definitionem approbant Catholici omnes verborum diversitate sublata.

II. Potissima mutui proprietas, quæ ejusdem natura necessario consequitur, est dominii *translatio*. Si enim res mutuo subjectæ usu consumuntur, & vi mutui ad consumptionem dantur; infertur ut qui res mutuo dat, jus quoque conferat consumendi eadem, & distrahendi alienandique. Pecunia sola alienatione consumitur: aliæ res mutuatitiæ fungibiles consumptione pereunt. Qui mutuo pecunias accipit, eisdem merces emit: mercium venditor pecuniarum dominus absolute evadit. Unde is acquirit dominium istud? A mutuatario certe. Hic ergo pecuniarum dominus erat: quia *nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet*.

III. Fatentur hæretici Salmasius, & alii usurarum patroni, dominium corporum, secus quantitatis in mutuo transferri. Isti, qui distinctiunculas casuisticas deridere solent, hoc lepidum commentum producere non erubescunt. Quisque acciperet perlibenter aureorum corpora, Salmasio relicta idealit quantitate. Corpora ita affecta quantitate sunt, ut consistere sine illa nequeant. Ergo dum alienantur corpora, alienatur & quantitas, quæ separari a corporibus nequit. Amittit igitur mutuator dominium rei mutuatitiæ, sed jus retinet tantumdem repetendi. Jus istud nimis crasse confundunt usurarum patroni cum dominio, cum sint duo omnino distincta. Siquidem dominium est jus in re, & facultas utendi re pro arbitrio domini. Hoc dominio rei mutuatitiæ caret mutuator: sed jus seu actionem retinet ad repetendum tantumdem: & hoc jus seu actionem vendere, legare, donare potest. Hæc omnia perspicua sunt.

IV. Heinc mutuum differt a venditione, in qua pretium pro merce solvitur: a permutatione, in qua una res pro alia traditur: a donatione, in qua nullum jus aliquid repetendi retinetur: a locatione, in qua pro usu rei pretium solvitur: a commodato, in quo non transfertur dominium, sed usus, & eadem numero res restituenda est: a deposito, in quo res custodienda consignatur: a pignore, quod securitatis causa datur absque domini translatione, & cum onere restituendi eandem omnino rem.

CAPUT II.

Usuræ notio: omnis usura sive parva, sive magna, sive a divite, sive a paupere exacta, divino jure vetita est.

I. **Q**UEST. 1. Quid sit usura? Resp. Est lucrum perceptum ex mutuo vi mutui. Quodcumque lucrum est exactum vi mutui, sive a divite, sive a paupere, fenebre est. Vulgus indoctum constituere usuræ crimen solet in lucri excessu. Quem vulgi errorem adoptarunt juniores hæretici, & unus & alter imperitus catholicus. Sed omnes istos turpiter aberrare infra patefaciam.

II. Nonnulli contendunt nova distinctione doctrinam de fenere fucare. Duplex mutui genus distinguunt: unum *consumptionis*, quod traditur indigentibus; alterum appellant *negotiationis*, quod mercatoribus tradi-

tur ad amplificandam pecuniam, ad augendam mercaturam & negotia, unde ingentes proveniunt Reipublicæ utilitates. Lucrum quod percipitur a primo mutuo *consumptionis*, usurarium fatentur. Quod exigitur ex altero mutuo *negotiatório*, licitum asserunt, dummodo moderatum sit, & Patriæ legibus consentaneum.

III. Hæc vasa, & inepta commenta explodunt tum Scripturæ divinæ, tum Patres. *Levit. c. 25.* hæc habentur: *Ne usuras accipias ab eo, nec amplius quam dedisti.* Hæc particula *amplius quam dedisti* excludit omnem omnino accessionem additam sorti traditæ. Similiter Christus Dominus ait: *Mutuum date, nihil inde sperantes.* Hoc verbum *nihil* non excessum modo, sed quodcumque vel minimum incrementum improbat. Mitto Patrum testimonia, ne sim longus.

IV. Usura dividitur in *realem*, & *mentalem*. Realis est ipsum lucrum fenebre. Mentalis est voluntas qua intenditur aliquid percipi ultra sortem vi mutui, tamquam debitum, licet id pacto aliquo non exprimat. Dividi etiam solet in *lucratoriam*, *compensatoriam*, & *punitoriam*. *Lucratoriam* vocant lucrum illud quod vi mutui ultra sortem percipitur. *Compensatoria* est quæ ad damnum, quod patitur creditor, compensandum, exigitur. *Punitoria* est lucrum quod mutuuario moroso solvendum imponitur. Sola usura *lucratoria* est usura proprie dicta, & vitiosa. Et hæc sola communiter usuræ nomine intelligitur.

V. Dividunt præterea usuram in *conventionalem*, & *necessariam*. Illa ex conventionne debetur; hæc ex mora, seu ob dilationem solvendi pretium ex contractu venditionis, & emptionis, aut ob dilationem reddendi sortem mutuatitiam, redditur. Alii dividunt usuram in *formalem*, seu expressam, apertamque ex mutuo perceptam, & in *palliatam*, seu *virtualem*, quæ aliis contractibus confictis occultatur. Tribuitur etiam in usuram *sortis*, & in *usuram usuræ*. Lucrum quod percipitur ex sorte, vulgo *capitale*, dicitur usura sortis. Usura usuræ est, quando non solvitur pactum lucrum, sed constituitur in sortem, ut iterum usuram pariat. Lucrum itaque ex lucro usurario vocatur usura usuræ, & ab Ulpiano dicitur *interusurium*. Postremo apud Romanos alia erat usura *centesima*, seu qua solvebatur unum in centum quolibet mense, atque adeo duodecim in annum. Inferiores usuræ erant *decunces*, quæ solvebant undecim in

Tom. II.

centum; *dextantes*, decem; *dodrantes*, novem; *beßales*, octo; *septunces*, septem; *semisses*, sex; *quicunces*, quinque; *erientes*, quatuor; *quadrantes*, tres; *sextantes*, duo; *unciariæ*, seu *uncia* unum in centum. Aliqui contendunt nomine *unciariæ* intelligi centesimam. *As* quippe *unciarius* constabat duodecim uncis. Ceterum communiter usuræ *unciariæ* habentur pro minimis.

VI. QUÆST. II. *Est ne omnis usura, sive a divitibus, sive a pauperibus percepta, jure naturali, nedum divino prohibita?* RESP. Adfirmant communiter Catholici. Fusco calamo hanc controversiam dispexi *Tom. 7. lib. 3. diff. 3.* Paucis hic eandem perstringam. In quolibet contractu, si quidpiam ultra justum pretium exigitur, justitia læditur. Dum in contractu mutui aliquid ultra sortem recipis, excedis mensuram justii pretii: ergo justitiam lædis. Nullus quippe titulus est vi cujus aliquid ultra sortem exigere valeas. Nam pecunia natura sua sterilis est. Rident feneratores, dum audiunt pecuniam sterilem dici. At ipsi sese turpiter deridendos propinant, dum talia effutiant. Etiam ager, inquit, sterilis est, domus sterilis est, & tamen ex eorum usu pretium solvitur. Resp. Stupidiores his se produnt. Domus usu deterior fit, ideo usus separatur a dominio. Si ruit domus, domino locatori ruit. Ager natura sua ferax est, licet adjuvari industria egeat, ut hos potius quam alios fructus pariat. Si ager alluvione, aut alio infortunio perit, domino perit. Sola pecunia mutuo tradita mutuuario perit. Ideo distingui in hac usus a dominio nequit. Quid ad hæc usurarum patroni? Si locari pecunia, quemadmodum domus, ager, equus, potest, cur pecunia sola perire mutuuario debet, & cetera omnia locatori? Perspicuum responsum præbeant. Nunquam aliud dabunt, nisi quod pecunia usu civiliter consumitur, & ab hoc usu inseparabile dominium est. Ut paritas urgeat, mutuatores debent subiacere periculo pecuniæ, sicut locatores subiacere periculo equi, domus, agri. Nolunt hoc. Nolunt ergo & lucrum necessum est. Negant usurarum patroni, lucrum ex pecunia mutuo tradita pauperibus exigi posse. Et tamen ex domo, agro, equo locatis pauperibus lucrum jure percipitur. Ergo non bene ratiocinantur, dum ex lucro percepto ex locatione domus, agri, equi, inferunt exigi lucrum posse ex pecunia mutuo tradita.

VII. Opponunt rursus feneratoris patroni.

D 3

Tam-

Tametsi pecunia sterilis sit natura sua, æquivalet tamen rei frugiferæ. Nam pecunia emuntur prædia, domus, & alia quæ fructum pariunt. Nec campus parturit pecuniam, sed quia parit fructus, ex quibus pecunia colligitur, frugifer dicitur. Similiter licet pecunia non pariat pecuniam, quia tamen pecunia comparantur res frugiferæ, dicenda fecunda est, non secus ac campi, domus &c.

VIII. Verba hæc sunt nulli solido fundamento subnixæ. Mutuatarius emere res frugiferas jure valet, quia dominus pecuniæ est. Si prædium pecunia mutuatitia emptum evadat evictum, si flumine absorbeatur, si domus incendio pereat, cui perit? Mutuatario. Mutuatario vero integra reddenda fors est. Edisserant nobis isti, qui ostentare solent juris naturalis peritiam, quodnam jus naturale præscribit ut ille qui non patitur incommodum, experiri commodum debeat? Omnia mutuatario pereunt, & pecunia mutuatitia, & quæ pecunia empta sunt. Nullum istius jacturæ periculum sive incommodum subire vult mutuari. Si vero mutuatarius sua industria, obsecundante fortuna, aliquid lucretur, istius lucri partem sibi vindicare mutuator audet? Quodnam jus naturæ, quænam æquitas hoc permittit?

IX. Insistunt iterum. Usura moderata utilis est Reipublicæ. Ea sublata concidunt commercia, nundinæ, & omnia turbantur. Pecuniosi homines gratis mutuari recusant. Tot mercatores, tot artifices negotia sua agere absque pecunia mutuatitia nequeunt. Tolle moderatas usuras, & negotia susculisti.

X. Quid ergo? An christiana Religio humanam dirimit societatem, civilia destruit commercia, divitias, & mercaturam amplificare interdicit? Nequaquam. Immo hæc omnia ad æquitatis leges revocat, eorumque usum sobrium, moderatumque homini infirmo, & divitiarum siti laboranti permittit. Expergiscantur usurarum patroni, & e tenebris tandem emergant. Hactenus palam feci usuræ iniquitatem spectato solo naturæ jure, & omni alia circumstantia sublata. Nunc vero ajo, quod etiam si usura, omni præcisione facta, liceret, tamen in hoc lapsæ corruptæque naturæ statu, exitiosa humanæ societati, civilique commercio esset, atque adeo prohibenda foret. Ex peccato originali duo, inter cetera, gravissima vulnera contraxit homo, nempe con-

cupiscentiam carnis, & divitiarum. Tanto impetu in divitias, quibus omnes suas explet appetitiones, abripitur, ut nullum sibi præstituat modum. Finge usuram commodam fuisse homini sano suarumque cupiditatum absoluto moderatori. Propterea ne homini infirmo, vulnerato, & pecuniarum impotenter sitibundo expediet? Salubris viro sano vini potus, veneficus esse viro ægrotanti potest. Audiant isti feneratores Christi Jesu severissimas declamationes in homines ditescendi cupidos. *Vae vobis divitibus. . . . Agite nunc divites, plorate ululantes. Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum celorum.* Audiant Apostolum Paulum detonantem: *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & in desideria multa nociva, quæ mergunt homines in interitum & perditionem.* Auris iterum erigant intentas. *Radix enim omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes erraverunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis.* Tu autem, o homo Dei, hæc fuge, sectare vero justitiam. 1. Ad Timoth. c. 6.

CAPUT III.

Quædam quasiuncula de usura resolvuntur.

I. QUÆST. I. *Daturne materiæ parvitas in usura peccato?* RESP. Negant aliqui. Verum cum usura adversetur justitiæ, sicut datur materiæ parvitas in aliis contra justitiam culpis, ita & in usura admittenda videtur. Quæstionem hanc fusius non discutio, quia ad praxim quod attinet, frustranea est. Quis enim feneratorum pecuniæ plurimum mutuum tradit ob lucrum unius, aut alterius julii?

II. QUÆST. II. *Sitne pecunia presens numerata æstimabilior absente, & titulus accipiendi aliquid ultra sortem?* RESP. Adfirmat Caramuel lib. 2. Theolog. moral. disp. 14. ubi plures alios laudat. Hæc opinio est falsa, laxa, & ab Innocentio XI. merito proscripta in thess. 41. ex hac opinione sequeretur omnem usuram licitam esse.

III. QUÆST. III. *Licetum ne est aliquid accipere supra sortem ob molestiam ortam ex privatione pecuniæ mutuo tradite?* RESP. Caramuel loc. cit. festivis verbis hanc quæstionem proponit, & doctrinam evangelicam jocosè deludit. Pauca ejusdem verba transcribo. *Est vere aliqua recreatio in videndis rebus pretiosis, cur non & in possidendis?* Pro

audenda comedia, vel videnda bestia datur pretium; & nemo contradicit: cur non pro videndis, vel possidendis optimis auri partibus? Ratione ergo hujus molestiae a carentia pecuniae suborta, praeciso omni alio periculo, posse quid supra sortem accipi, affirmat Medina; & D. Thome interpretes q. 78. ar. 1. judicant speculative probabile. Dicastillus contradicit, & inquit: „Mibi hæc sententia & speculative „improbabilis, & moraliter in praxi vide „tur perniciofa „. Videte censorium Catonem severo supercilio doctrinam condemnantem. Audite tamen n. 154. sibi contradicentem. Relata contradictione, qua Dicastillus probat doctrinam quam perniciosam asseruerat, sic resumit discursum suum Caramuel. Parturiunt montes, & nascetur parvulus mus. Cur illa dicta prius? Sententia quæ a paucis lineis erat speculative improbabilis, practice periculosa, jam tandem asseritur vera. Veritas tamen est veritas, & tamen aliis ideis preventus eam condemnes, tamen affulget, & te ipsum condemnans, ejus sinceritatem propugnabis.

IV. Papæ! Qui opiniones laxas scandali plenas refellunt, severi sunt censorii Catones, qui de supercilio loquuntur. Errorem gravissimum fulgentem veritatem appellat Caramuel? P. Lessius lib. 2. c. 20. D. 14. n. 103. & ipse ut probabilem exhibet opinionem damnatam, quæ ob pecuniæ carentiam, & voluntatem non repetendi mutuum intra certum tempus aliquid exigit. Quia, inquit, sicut aliis rebus, & oneribus potest aliquid pretium imponi, ita etiam oneri cavendi sua pecunia tanto vel tanto tempore. Cum enim pecunia sit instrumentum negotiandi, & privare se instrumento suæ artis sit pecunia aestimabile, cur non etiam mercatores poterunt carentie pecuniæ pretium aliquod communi consensu imponere, præsertim si ratio boni communis id postulet? Subdit tamen, non esse tam laxas habenas mercatoribus dandas, quia sententia hæc nova est, ac proinde non est facile admittenda. Si falsa, semper rejicienda. Quare toto ostio aberravit P. Nocetius, qui excusare ab hac laxitate suum Lessium infelici conatu studuit. P. Thomas Tamburinus incertam sibi esse ait hanc doctrinam Caramuelis.

V. Hæc cursim indicavi, ut heinc lector colligat, quo nova theologizandi ratio impellat vel ipsos Theologos probos doctosque, qualis præcipue fuit P. Lessius. Hæc doctrina Caramuelis penitus destruit dogma evangelicum contra usuram, ideo damnata

ab Ecclesia est: sicut pro videnda comedia vel bestia pretium solvitur, ita pro videndis possidendisque auri partibus? Semper ergo licita usura erit. Nam mutuo dari pecunia nequit sine privatione visionis ejusdem. Et quo avariores homines sunt, eo majori afficiuntur tristitia, & molestia, dum se eadem ad tempus privant. Ergo si homines avari ob tristitiam præfatam exigunt quinque in centum, homines avarissimi poterunt exigere septem, aut decem. Non est opus ut fufius hanc inauditam sententiam refellamus, cum & se ipsa horrorem prodatur, & damnata ab Ecclesia sit. Non minus falsa est alia opinio quam ibidem docet Caramuel, nempe posse mutuatore aliquid accipere, quia se privat facultate pecuniæ negotiandæ. Privatio istius facultatis est pretio aestimabilis, inquit aliquis. Hæc pariter doctrina de medio tollit omnes usuras idcirco improbanda tanquam antievangelica

CAPUT IV.

De periculo amittendæ sortis. Nonnullæ opiniones laxæ refelluntur. Caput Naviganti in suo vero sensu exponitur, rejectis juniorum commentis.

I. **Q**UÆST. I. Quid, & quotiflex sit sortis periculum? RESP. Est incertus amittendæ, vel recuperandæ sortis eventus. Duplex est: facti, & juris. Nunc de primo, postea de secundo. Ratione periculi facti non pauci juniores Probabilitatæ defendunt, absque usuræ labe exigi in mutuo lucrum posse. Afferunt enim, omni mutuo insitum semper hoc periculum esse. Unum pro multis allego P. Claudium La-Croix qui lib. 3. p. 2. de usura n. 854 hæc scribit. Sylvius, Serra, alique apud Mendo in statera disp. 6. n. 58. docuerunt SEMPER esse periculum sortis, quando datur mutuum: ideoque ratione periculi SEMPER posse aliquid exigi. Neque Calvinus, neque Sa'masius, neque ceteri usurarum patroni tam laxam doctrinam propugnant. Nam illi, dum mutuo traditur pecunia pauperi, aut diviti necessitate presso, nihil exigi posse docent, solamque usuram negotiatoriam defendunt. Ideo clamant, quod Casuistæ catholici verbis improbant usuram abstractam, reipsa vero laxius ceteris eam sustineant. Si semper mutuo periculum inest, semper licitum lucrum est. Ubi ergo in mundo usura? Errorem hunc profligavit BENEDICTUS XIV.

in sua *Encyclyca* adversus usuram n. 5. his verbis. *Sed illud diligenter animadvertendum, falso sibi quemquam, & non nisi temere persuasurum, reperiri SEMPER, & presto ubique esse vel una cum mutuo titulos alios legitimos, vel &c.* Lege commentarium nostrum in præfatam *Encyclicam*.

II. Alii juniores, ut aliquo furo hunc errorem contegant, distinguunt periculum in *ordinarium*, & in *extraordinarium*. Ratione secundi, non primi, lucrum ex mutuo posse defendunt. Periculum *extraordinarium* est, inquiunt, si mutuo tradas pecunias mutuataris dubiæ fidei, prodigis, decoctoribus, lufui deditis &c. Chimærica paradoxa hæc sunt ad incruftandam usuram excogitata. Quis prudens mutuas dabit pecunias prodigis, decoctoribus, lufui deditis, litigiosis, & dubiæ fidei cognitis? Alii juniores Probabilistæ, misso hoc periculo *extraordinario* asserunt, posse pretium exigi in mutuo, quando hoc periculum facti verum, & non fictum est.

III. Propositio mea hæc est. *Lucrum ex mutuo ob periculum sortis amittendæ, siue ordinarium sit, siue extraordinarium, fenerativum est.* Ubinam quæso in universa Scriptura sancta, ubi in Patribus istius periculi mentio? Sed distinguendum est periculum quod est apud creditorem, a periculo quod est apud debitorem: quæ duo pericula communiter confundunt juniores. De primo periculo nunc disseram. Hoc cuique mutuo inest: hoc enim ipso quod quis mutuatur ad aliquod tempus, adest semper verum periculum vivi amittendi. Ergo si hujus periculi ratione exigi lucrum ex mutuo potest, nullum erit mutuum gratuitum, nulla inter Christianos usura. Periculum quod est apud creditorem, inde habere ortum potest, quod res mutuataris desperatæ sint, vel erunt, vel possunt esse. In primo casu periculum evidens est, & certum. Sed nullus mutuator pecuniam suam tradet tali mutuatario, nisi caritate flagrans succurrere eidem velit cum sortis, & lucri dispendio. Similiter in secundo casu, dum nempe futura ruina mutuataris prævidetur, nemo prudens eidem pecunias credit. Tota ergo difficultas reducitur ad tertium casum, scilicet ad periculum possibile. Hoc periculum est, sed non certum, & inest cuilibet mutuo. Nam quilibet homo, etiam dives, ad miseriam reduci potest ob varias circumstantias: semper enim securior est pecunia absolute loquendo in manu mutuatoris quam

mutuatarii. Si igitur ob hoc periculum possibile licitum lucrum est, nulla apud homines usura erit.

IV. Respondent *Diana, Tamburinus*, falsum esse cuique mutuo inesse periculum amittendæ sortis. Quoniam, inquiunt, mutuum est sine periculo, si mutuatarius pignus, aut fidejussorem tradat. Peregre gie. Sed acuti Probabilistæ in casses semet ipsos detruferunt. Vi pignoris, vel asscurationis separari a mutuo periculum potest. Ergo sublato pignore, vel asscuratione, mutuo semper periculum inest. Ergo semper ex mutuo sine pignore, vel fidejussione, exigi lucrum poterit. Hæc autem doctrina antiævangeliæ est, quia omnes usuras licitas facit.

V. Alia ratione evinco recensitæ opinionis falsitatem. Ut mutuator exigere ratione periculi dicti lucrum queat, suscipere in se periculum sortis debet. Atqui mutuator non suscipit amittendæ sortis periculum. Ergo lucrum perceptum fenerativum est. Quod mutuator non suscipiat in se periculum istud, veritas facti est. Nam si fors mutuo tradita, aut furto erepta, aut naufragio, aut in negotiatione pereat; mutuataris, si solvendo sit, restituere sortem debet. Periculum ergo est penes non creditorem, sed debitorem: ergo injuste gravatur debitor, dum obligatur ad solvendum pretium pro periculo, cui non creditor, sed debitor ipse obnoxius est. Insistunt. Contingere potest ut debitor solvendo non sit, & decoctus evadat; & hoc in casu creditor sortem perdit: & hoc periculum est semper penes creditorem. Effugium vanum est. Nam hoc periculum possibile, & remotissimum dumtaxat est. Nam omnes mutuatores, antequam pecunias suas fidant mutuataris, eorundem statum, substantias, & cetera omnia severe expendunt: & dum periculum probabile sortis amittendæ prævident, a mutuo abstinunt. Ergo periculum istud remotissimum est, & cuiquam mutuo insitum. Si iustus titulus esset repetendi pretii, nulla foret in orbe usura. Confirmatur. Si fur pœnitentia ductus furtum restituat, nihil pro periculo solvere cogitur, ut omnes fatentur: & tamen majus est periculum pecuniæ raptæ, quam pecuniæ mutuatitæ. Non tenetur, inquiunt, fur pretium periculi solvere, quia nulla præcessit conventio inter furem, & dominum. Effugium ineptum. Nam nunc sermo est utrum periculum istud iustus titulus sit pretii solven-

vendi. Quid respondes? Negas? Usura ergo est pretium pro illo exigere. Ais? Ergo potiore jure solvere fur quam mutuarius tenetur. Conventio supponit titulum, sine quo conventio injusta est. Quando adest verus titulus, etiam sine conventionem solvi pretium debet. Quia damnum emergens verus titulus est, compensare hoc damnum fur astringitur, etiam si nulla conventio præcesserit. Præterea finge aliquem per vim, & fraudem cogi ad mutuandum. Quid restituere violentus mutuarius debet? Sortem, & omnia damna, quæ passus mutuator coactus est, quamvis nullum de his damnis refarciendis pactum præcesserit. Quid solvere debet pro periculo sortis amittendæ? Nihil omnino, ut omnes fatentur. Ergo periculum istud non est titulus pretii solvendi.

VI. QUÆST. II. Quid dicendum de titulo quem excogitarunt Lugo, & Tamburinus? RESP. Cardinalis de Lugo disp. 25. sect. 6. n. 81. & post ipsum Tamburinus lib. 8. tract. 3. c. 8. §. 4. n. 1. lepidissimum titulum excogitarunt aliquid exigendi supra sortem. Hic autem est molestia, mentis turbatio, animi angor, quem patitur mutuator in disrahenda, & numeranda pecunia, si mutuator meticulosus sit. En verba ejusdem Lugo. „ Si ergo posses ultra sortem
„ exigere, quando mutuum futurum tibi
„ esset causa doloris capitis, poteris etiam
„ exigere quando mutuum futurum tibi ef-
„ set causa doloris, & timoris interni pro-
„ pter periculum sortis amittendæ: quia do-
„ lor ille, & timor, prout contradistinctus
„ a sorte ipsa, est aliquid quod in pactum
„ possit pro pretio afferri. „ Clarius ibi-
dem n. 85. confirmat hanc suam doctrinam
Lugo. Quia si ego, quia claudus v. g. sum,
debeo subire peculiarem molestiam, ut pecu-
niam ex domo auferam ad tibi mutuandum,
quam molestiam alii non subirent, possem be-
ne (N. B.) peculiare pretium exigere pro il-
la molestia a me subeunda. Si ergo similiter
quia meticulosus sum, & pavidus, non pos-
sum tibi mutuare sine magno angore, & timore
amittendæ sortis; videtur quod possim ali-
quid exigere pro hac molestia, & timore, sine
quo ego tibi mutuare non possum. Hæc tamen
aliorum judicio relinquo.

VII. Hac doctrina admissa, horrenda consequuntur absurda. Claudii omnes liberi erunt ab usura, quia repetere ex mutuo pretium poterunt ob majorem in ferenda ex scrinio pecunia laborem. Qui oculorum hebetudine

laborant, adhibere perspicilla in numerandis nummis debent, & ob hanc molestiam repetere pretium possunt. Quid de feminis, quid de nobilibus pavidis, & meticulosis, qui quo sunt avariores, eo sunt pavidiore? Et pro majori pavore, & angore augendum pretium erit? Allata doctrina itaque falsa est, & omnino repudianda.

De celebri Cap. Naviganti.

VIII. Duplex sub initium periculum distinctum est: Alterum facti quod est apud debitorem, quatenus debitor ex omnibus suis bonis tenetur in quocumque eventu etiam amissæ sortis, & lucri tantumdem restituere. Alterum juris quod creditor in se suscipit, novumque contractum init, quo sortem assecurat, ita ut si sors quocumque casu absque fraude, & culpa mutuarii perierit, ipsi creditori pereat. Hoc periculum juris extrinsecum ipsi mutuo est, quia per novum assecurationis contractum suscipitur a creditore. Et tamen hoc quoque periculum rejicitur a Gregorio IX. in Decretali ad S. Raymundum O. P. directâ anno 1260. in qua hæc habentur. *Naviganti, vel eunti ad nundinas certam mutuans pecunie quantitatem, eo quod suscipit in se periculum, recepturus aliquid ultra sortem, usurarius est censendus.* Si neque tum cum mutuator in se periculum recipit, licet exigere pretium, quanto minus id licebit cum totum periculum est penes mutuarium?

IX. Multi juniores, critices in hac causa agunt. Inquiunt mendosum esse pontificium textum, in quo deest particula *Non* librariorum oscitantia prætermissa. Sed esugium istud ineptum, vanum, & commentitium est, ut fuscè palam feci diff. 1. c. 5. §. 2. de usur. contr. trini. Non modo codices omnes carent particula *Non*, verum quod peremptorium est, S. Raymundus, ad quem, ut dixi, directâ fuit Decretalis, textum pontificium refert absque præfata particula. Insistunt. In eadem Decretali adjicitur secundus casus, cujus initium est. *Ille quoque qui dat &c. non debet ex hac usurarius reputari.* Quis Grammaticus, ait quidam novissimus scriptor, non animadvertit illam particulam quoque significare uniformitatem ad ante dicta? At Theologi in laudata Decretali duos contractus specie diversos legunt: *mutui* in primo casu; *venditionis*, & *em-ptionis* in secundo. Quæ uniformitas, quæso, inter hos duos contractus? Auctoritati S. Raymundi accedit auctoritas Lancellotti,

qui lib. 4. Inst. tit. 7. §. 10. de usur. Decretalis casum exponit his verbis. Aliud autem juris, si quis naviganti, vel eunti ad nundinas certam pecunie quantitatem mutuatur, & ex eo quod in se mutuans periculum suscipit, aliquid ultra sortem ut recipiat convenit: nam hic usurarius reputandus erit. Quid plura? Glossa ipsa hoc quoque modo casum exponit. Aliquis mutuavit certam pecunie quantitatem naviganti, vel eunti ad nundinas, & pro eo quod mutuans recipit in se periculum sortis, recipit aliquid ultra sortem: quaeritur utrum usurarius sit? Respondet Pontifex, quod sic.

X. Hanc sententiam defendit S. Thomas, sive auctor opusc. 73. c. 6. inquires: Si quis pecuniam alicui naviganti commiserit mutuo propter spem alicujus lucri, licet periculum etiam sortis super se receperit, nihilominus judicatur usurarius, etiamsi totum amiserit. S. Raymundus in summ. tit. de usur. §. 7. ubi exponit Decretalem Naviganti ad se datam, hæc scribit: Tales semper faciunt tale mutuum propter spem lucri pecuniarii, quod non licet. Auctores isti synchroni erant Gregorio IX. si damnant lucrum ob periculum juris, quod aliunde pretio æstimabile est, ut patet in tertio asscuratore, quanto magis damnant lucrum ob merum periculum facti, cuique mutuo insitum?

XI. Gravioribus quoque Theologi SS. Thomæ, & Raymundo subscribunt. Navarrus, Soto, Bannez, Guttierrez, Rebellus, Tolemus, Tapia, Conradus, Lopez, Genettus, Ballerinus, Gennaro, Theologi Lovanenses, & Parisienses. Accedunt quoque communiter Canonistæ. Honoratus Leonardus de usuris q. 23. animadvertit, olim permissum fuisse civili jure nauticum fenus ob periculum susceptum. Nunc vero, inquit, usura hæc nautica omnino damnata est, & leges civiles nauticum fenus permittentes, abrogatæ sunt ex Constitutione D. Gregorii IX. c. ult. de usur. cap. Naviganti. Postquam vero demonstravit fenebre esse lucrum ob periculum juris susceptum a creditore, n. 27. improbat potiori jure tanquam feneratitium lucrum perceptum ob periculum facti, cui se exponit creditor: quamvis, inquit, id licitum esse sentiant Leonardus Lessius, & Theologi sane plurimi... sed nostra sententia tutior est, & inter Juvisperitos recepta. Quare exclamat P. Nicolaus Genarro p. 1. n. 36. his verbis. Ita sentiunt Doctores laici in confusione Theologorum. Et, o bone Deus! in quas sententias abeunt tot capita? Ad quid?

Ad justificandum nauticum fenus. Insudant, ut cupiditati faveant humane, sordideque varitie.

XII. Et quod mihi luculentius manifestat periculum istud puram putamque esse larvam ad obtegendum fenus excogitatam, est quod isti juniores numquam præscribunt mutuatoribus istis ut abstineant a mutuo, quando tradere illud absque lucro recusant. Quare eos sic ad incitas redigo. Aut verum reputant periculum istud, aut falsum. Si falsum, cessat quaestio. Si verum; ineant contractum societatis, in qua juxta omnes adest & verum periculum, & verus titulus lucrandi. Renuunt? Ergo vero periculum nolunt. Adest certus & tutus titulus lucrandi omnium Doctorum consensu probatus. Cur nolunt hoc tutum lucrum? Rationem edisserant. Non aliam sane dabunt, nisi quia lucrum volunt, periculum nolunt nisi fictitium. Quod si pericula societatis nolunt, abstineant a mutuo. Abstineret a mutuo? Lex evangelica mutuum præscribit. Verum habet; sed mutuum gratuitum, vetatque mutuum fenebre. Mutuum evangelicum est fructus caritatis absque ulla lucri spe. Hoc mutuum gratuitum recusas ut feneratitium lucrum assequaris. Cum Christi igitur evangelio tibi denuntio, aut ut mutuum gratuitum, si vales, & si frater indiget, tradas; aut si nequis, vel alter non eget, abstine a mutuo dando. Si tandem frugiferam efficere intendis pecuniam tuam, licitos contractus vel societatis, vel alterius negotiationis inito.

XIII. Objectiones adversariorum hæc ferme sunt. Opponunt decretum sacre Congregationis de propaganda fide datum anno 1645. ad Missionarios Sineses, in quo hæc habentur. „ In præfato regno lege stabilitum est ut in mutuo triginta pro centum accipiantur absque respectu lucri cessantis, aut damni emergentis: quaeritur, „ utrum Sinesibus sit licitum pro pecunia „ suarum mutuo, licet non interveniat lucrum cessans, aut damnum emergens, prædictam pro centum triginta, „ regni lege taxatam quantitatem accipere: & causa dubitationis est, quia in recuperanda pecunia est aliquid periculum, „ scilicet quod qui accipit mutuatum fu- „ giat, vel quod tardet in solvendo, vel „ quod necessarium sit coram judice repetere, vel propter alia hujusmodi. „ Resolutio S. Congregationis ad quaesitum istud sequentis tenoris est. „ Censuerunt ratione „ mu-

„ mutui immediate, & præcise nihil esse
 „ accipiendum ultra sortem principalem; si
 „ vero accipiant ratione periculi probabili-
 „ ter imminētis, prout in casu, non esse
 „ inquietandos, dummodo habeatur ratio
 „ qualitatis periculi, & probabilitatis ejus-
 „ dem, ac servata proportionē inter pericu-
 „ lum & id quod accipitur „.

XIV. Henrico a S. Ignatio hoc decre-
 tum in publica disputatione alleganti res-
 ponsum fuit. 1. ut ipse narrat *lib. 9. c. 31. n. 377.* de eodem non satis constare. 2. re-
 solutionem non esse approbantem, sed to-
 lerantem. Contra primum responsum pro-
 ducit P. Thomam Hurtadum C. M. qui au-
 thenticum exemplum producit. Sed auctor
 iste & alia pontificia decreta obtrudit ut
 authentica, quæ sunt omnino apocripa.
 Dico igitur, laudatam resolutionem aut
 nullius esse fidei, aut permissentem dumtaxat,
 & tolerantem. Nonne sub decreti ja-
 ctati finem hæc reperitur clausula? *Donec*
Sanctitas sua, vel Sedes apostolica aliud ordina-
verit. Porro apostolica Sedes anno 1679.
 triginta quatuor annis post datum respon-
 sum damnavit opinionem Theologorum in-
 quientium: *Cum numerata pecunia sit pretio-*
sior &c. Quid quod Sedes apostolica pluri-
 bus jam sæculis definierat *cap. Naviganti* fe-
 nus committere illum qui suscepto sortis
 periculo, quidquam ex mutuo reciperet.
 Hæc est constitutio pontificia sacrorum Ca-
 nonum codici inserta, neque ullam excep-
 tionem patitur.

XV. Tandem ipsa lex Regni Sinensis pro-
 posita Sac. Congregationi iniquissima est.
 Hac lege taxata est quantitas triginta in
 centum quotannis solvenda ob fugam debi-
 torum, aliaque pericula. Talis autem lex
 seipsa injustitiam patefacit. Romani usuram
 mordentem reputabant centesimam. Hæc
 lex Sinensis non duodecim, sed triginta sol-
 venda imponit. Quis iniquissimam, & fe-
 ritatis plenissimam non deprehendit legem
 istam?

XVI. Opponunt 2. S. Thomas 2. 2. q.
 77. a. 4. ad 2. docet, posse augeri pretium
 propter periculum, cui se exponit mercator,
 transferendo rem de loco in locum. Ergo &
 propter periculum sortis. Argumentatio ineptissima.
 Audi integrum Angelici textum. *Non quicumque*
carius vendit aliquid quam
emerit, negotiatur; sed solum qui ad hoc
emit ut carius vendat. Si autem rem emit,
non ut vendat, sed ut teneat, & postmodum
propter aliquam causam eam vendere velit, non

est negotiatio, quamvis carius vendat. Potest
enim hoc licite facere, vel quia in aliquo rem
melioravit, vel quia pretium rei est mutatum
secundum diversitatem loci, vel temporis, vel
propter periculum cui se exponit transferendo
rem de loco ad locum, vel eam ferri faciendo.
Et secundum hoc nec emptio, nec venditio est
injusta.

XVII. Quid? In contractu venditionis &
 emptionis augeri pretium potest, ut docet
 Angelicus: ergo etiam in mutuo? Pecunia
 ergo mutuata merx est majori & minori
 pretio subiecta, sicut alia merces, propter
 periculum? Nulla ergo in mundo usura?
 Mercator transferendo merces de loco in
 locum multos labores sustinet & pericula.
 Si merces a latronibus, a piratis surri-
 piuntur, ipsi mercatori pereunt. Contra si
 pecunia mutuata, aut merces eadem pec-
 unia emptæ pereunt, non mutuatori, sed
 mutuatorio pereunt. Ergo paritas nulla est.

XVIII. Opponunt 3. Periculum sortis est
 mutuo extrinsecum, & per accidens eidem
 conjunctum, quia oritur ex qualitatibus mu-
 tuarii prodigi, lusoris, fallacis &c. Hoc
 autem periculum est pretio æstimabile, cum
 tertius possit pro æssuratione ejusdem pre-
 tium accipere. Resp. Dum Christus præci-
 pit, *Mutuum date nihil inde sperantes*, igno-
 rabat ne homines esse fallaces, prodigos,
 lusores? Distinctiuncula hac admissa, nul-
 la est in mundo usura. Cedo. Quis, nisi
 stultus, mutuas tradit pecunias suas prodig-
 is, decoctoribus, lusoribus? Quæ lex jubet
 ut istis mutuum tradatur? Si hæc immi-
 neant pericula, cur non abstineant a mutuo?
 Responsum præbe. Mutuum præcipitur, ut
 succurratur fratribus egentibus, non ut fo-
 veantur vitia & scelera prodigorum, deco-
 ctorum, & ludentium. Volunt mutuum,
 quia ex mutuo lucrari cupiunt. Nunquam
 enim homines prudentes vero periculo ex-
 ponerent centum ob spem lucrandi quin-
 que. Sed quia cognoscunt pericula esse com-
 muniter chimærica, & lucrum certum; ideo
 mutuari volunt, & alios contractus veris pe-
 riculis obnoxios inire recusant.

XIX. Opponunt 4. Licita est lucri ex-
 actio ob periculum damni emergentis: ergo
 etiam ob periculum sortis amittendæ. Resp.
 Utraque propositio in sensu ab adversariis
 producta falsa est. Pacifici utique contrahen-
 tes valent de solvendo damno, quod mu-
 tuatori imminet, si reipsa evenierit. At si
 damnum revera non emergit, nihil accipi
 potest, ut infra patefaciam. Consequentia

vero heinc deducta vana est. Distinctio periculi intrinseci, & extrinseci communiter chimærica est. Omnes homines fallaces esse possunt. Heinc oritur periculum intrinsecum, ut fatentur adversarii, vi cuius nemo lucrari potest. Periculum vero extrinsecum vocant cum pecunia mutua traditur mutuataris prodigis, lusoribus, decoctoribus, vulgo *falliti*. Interrogentur omnes mutuatōres: si candide loqui velint, vix unus in centum occurrit qui descriptis hominibus mutuum tradat. Singuli mutuatōres dicent, omnem se adhibere diligentiam, ut securioribus, & fidelioribus mutuataris pecuniam suam fidant. Ergo distinctio de periculo intrinsecō, & extrinsecō vana & chimærica est. Quod interdum mutuatōres fidant talibus mutuataris pecuniam suam, id ex impotenti lucris cupiditate, & ardenti avaritia est. Similiter quod interdum mutuataris probi, & fidi decoctores evadant, per accidens est. Quod est per accidens, & raro contingit, nequit stabilire regulam de periculo extrinsecō, & intrinsecō. Mutuum dandum pauperibus est, & indigentibus juxta legem evangelicam. Istorum respectu majus periculum est quam si tradatur divitibus. Ergo plus lucris a pauperibus ratione majoris periculi exigi poterit quam a divitibus. Hæc est necessaria consecutio ex doctrina juniorum. Hanc autem anti-evangelicam doctrinam detestantur vel ipsi hæretici Calvinus, Salmasius, Heinecius, & alii usurarum patroni.

XX. QUÆST. III. *Licetum ne est aliquid exigere supra sortem ratione laboris in numeranda pecunia &c.* RESP. P. Thomas Tamburinus lib. 9. tr. 1. c. 3. §. 1. n. 1. docet, licetum esse aliquid exigere pro parandis pecuniis in magna quantitate, in mensurando tritico &c. & citat pro hac opinione Molinam, Medinam, Navarrum. Hæc opinio falsa est: numeratio enim pecuniæ ipsa mutuo est.

XXI. QUÆST. IV. *An licetum est aliquid exigere ob obligationem mutuandi, vel non repetendi mutuum infra tempus præfinitum?* RESP. Adfirmantem opinionem damnavit Alexander VII. n. 42. *Licetum est mutuanti aliquid supra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.* Resp. P. Tamburinus lib. 8. in decal. c. 8. §. 5. num. 18. hoc pacto. Dixi jam, posse pro hoc titulo promissionis non repetendi pecuniam mutuatam pro quolibet anno licite in hac nostra ætate pecuniosa exigi quinque pro cente-

nario. Ita Caramuel. Pecuniosa ætas nostra? Hæc ætate pecuniosa vivebat Alexander VII. qui anno 1666. damnavit præfatam doctrinam. Tamburinus autem obiit 1675. Idcirco refero laxas Casuistarum, & proscriptas opiniones, ut lectores sibi caveant. Recolant opiniones proscriptas principia esse, unde plura alia confectaria erronea manant.

CAPUT V.

De damno emergente.

I. QUÆST. I. *Quid sit damnum emergens?* Est detrimentum illud quod solius mutui causa patitur mutuator. Pecunias paratas habes ad domos ruinosas refarciendas, vel agros colendos, vel ad triticum emendum pro toto anno. Caritate succensus, has pecunias mutuas tradis fratri egenti. Si heinc ædes diruantur, agri inculti maneant, damnum quod sustines, compensandum jure est. Hoc est damnum emergens, quod deduci in pactum potest. Quis est qui tale subire damnum velit ut mutuo succurrat fratri egenti? Rarissimi sunt; & tamen nihil frequentius aliqui in ore habent quam damnum emergens.

II. Quamobrem plures condiciones necessariae sunt ad verum damni emergentis titulum.

1. Quod damnum verum sit, certum, & reale. 2. Quod ratione mutui unice emergat. 3. Quod mutuum sit causa per se, & non per accidens talis damni. 4. Quod hoc damnum manifestetur mutuatario. 5. Quod damnum in pactum deductum non compensetur, antequam emergat. 6. Quod serveatur æqualitas damnum inter & compensationem.

III. Heinc evidenter falsa est opinio decens, non esse usuram, si ex mutuo 100. aureorum certo sis accepturus detrimentum aureorum decem, etiamsi non monito mutuatario de hoc damno, paciscaris tibi reddendi 110. Hæc opinio est contra quartam indicatam conditionem. Injustitia manifesta est quod mutuataris subire onus, illudque solvere debeat absque suo consensu.

IV. QUÆST. II. *Periculum damni emergendi est ne verus titulus vi cuius fieri conventio possit aliquid supra sortem solvendi?* RESP. Jam dictum est supra, periculum esse incertum rei eventum. De periculo sortis amittendæ dictum quoque satis est: de periculo da-

damni quod causa fortis mutuo traditæ evenire potest, dicendum nunc est. Adfirmant aliqui juniores, quorum sententia mihi falsa est. Quoniam titulus qui licitam reddit accessionem supra sortem, est damnum verum, reale, & certo futurum, quodque non compensatur nisi post eventum. Si enim damnum non evenit, recompensatio habere locum nequit. Si tamen mutuator probabiliter prævideret futurum damnum determinatum, posset cum mutuuario pacisci de compensatione futura in casu quo eveniret causa mutui damnum illud. Dixi determinatum, ut excluderem damna indeterminata, & aliunde obvenientia. Debet ergo mutuator perspicue declarare tale damnum in individuo, quod futurum timet, ut posita conditione eventus, teneatur mutuarius illud compensare.

V. Hinc collige, nunquam licitum esse quidquam ultra sortem exigere ob solum periculum probabile, sive probabilissimum damni emerfuri, nisi re ipsa emergat. Probabilissimum nonnulli id affirmant, immo etiam aliqui non Probabilissimæ. Sed hæc opinio evidenter falsa est, & omnibus usuris viam aperit.

VI. QUÆST. III. *Utrum liceat initio contractus pactum pœnæ conventionalis, si debitor sit in mora?* Resp. Debitor est in mora, & morosus nuncupatur, dum præstituto tempore debitum non solvit, quandoolvere potest, & omittit. Duplex mora: altera *ex re*, quæ seipsa monet debitorem ut solvat; altera *ex persona*, dum debitor monitus a creditore ut solvat, negligit solutionem. Prædictum pœnæ conventionalis pactum, mutuo consensu firmatum plures juniores defendunt: *Henricus a S. Ignatio, & P. Billuart* vocant hanc sententiam communem.

VII. Opinio probabilior mihi hæc est. *Pœna conventionalis, nisi interveniat id quod interest creditoris, seu nisi imponatur pro quantitate damni emergentis, usuraria est.* Evinco. Ideo pactum pœnæ conventionalis de accessione supra sortem in mutuo licitum dicitur, quia mutuator hoc pacto servat se indemnum. Sed pactum illud ineptum est ad servandum indemnum mutuatore, nisi imponatur pro quantitate damni emergentis. Ergo fenebre est. Patet prima propositio. Mutuator ideo adjicit pactum pœnæ solvendæ, vel quia timet sortem esse in periculo post præstitutum tempus, vel quia prævidet mala sibi imminere, si præstituto tempore fors non reddatur, vel denique quia existi-

mat pactum illud esse stimulum ad sollicitandum debitorem, ut solvat. Prima ratio est manifestum usuræ pallium. Qui enim timet non esse restituendam sortem, puta centum, magis timere debet non esse reddendum 105. Sed exigere lucrum ob periculum amittendæ sortis est usura, ut supra ostendi. Ergo in casu de quo differimus, pœna conventionalis est pallium usuræ. Si secundam asserant adversarii, nobiscum sentiunt. At ipsi expresse asserunt, licitum esse lucrum pacto pœnæ conventionalis impositum, seclusis titulis damni emergentis, & lucri cessantis. Quod enim pœna hæc imponi queat ad compensandum damnum emergens, omnes fatemur. Tertium momentum inane est. Nam si mutuator prævideat mutuarium fore infidum, & contumacem in differenda sortis restitutione, nunquam credet ei pecuniam suam; aut pignus, vel fidejussorem exiget.

VIII. Licitum itaque est pactum pœnæ conventionalis, quando revera occurrit id quod interest mutuatoris, nempe damnum emergens, & lucrum cessans, infra explicandum. Utrique jura plura approbant pœnam conventionalem, nullo habito respectu ad id quod interest creditoris; sed, ut observat Honoratus Leonardus, celebris Jurisconsultus de usur. q. 31. hæc jura sunt abrogata, sic, ut & illa quæ usuras moderatas concedebant. Rem clarius explico. Mutuo trado tibi centum infra annum solvenda: elapso anno in pœnam moræ, nisi restituas, conventio me inter & te peragitur ut debeasolvere decem. Si revera damnum decem passurus sum in casu dilatæ solutionis non ex impotentia, sed ex malitia, tum juste accipiam decem, posito quod tale damnum passus sum; si minus damnum passus sum, minus accipere debeo; si nihil damni mihi evenit, nihil exigere valeo, quia acciperem ex mutuo, quod est usura; si denique majus damnum passus sum, plus exigere valeo, ut sit æqualitas inter damnum, & compensationem. *Pœna conventionalis* non est pretio æstimabilis: imponitur ad terrorem, & apparentiam. Idcirco quando creditor nihil mali patitur, nihil exigere vi pœnæ conventionalis potest. Si plura cupis de hac pœna, lege *Tom. 7. Lib. 3. Diss. 3. cap. 14. §. 3. & 4.*

CAPUT VI.

De lucro cessante, ejusque conditionibus.

I. **A**ltum apud omnes Patres istius tituli silentium, ut etiam advertit Dominicus Soto lib. 6. q. 1. a. 3. S. Thomas expresse illum improbat, quidquid cavillentur nonnulli. Item Durandus, Scotus, Innocentius super cap. *Naviganti*, doctissimus P. Ignatius de Camargo, & alii hunc titulum rejiciunt. Primus qui hunc titulum lucri cessantis cum timore, & pavore propugnavit, fuit *Conradus Sunbemark* pluribus conditionibus septum. Post Sylvester, Cajetanus, Adrianus, qui fatentur doctrinam hanc esse modernorum.

II. **QUEST. 1.** *Quid sentiat S. Thomas de hoc lucro cessante?* **RESP.** Aperte negat, aliquid exigi posse supra sortem ratione lucri cessantis, absolute loquendo. Sic enim 2. 2. q. 78. art. 2. ad 1. *dicendum*, quod ille qui mutuum dat, potest absque peccato in pactum deducere cum eo qui mutuum, accipit, recompensationem damni, per quod subtrahitur sibi aliquid quod debet habere. Hoc enim non est vendere usum pecunie, sed damnum vitare: & potest esse quod accipiens mutuum, majus damnum evitet quam dans incurrat. Unde accipiens mutuum, cum sua utilitate damnum alterius recompensat. Recompensationem vero damni quod consideratur in hoc quod de pecunia non lucratur, non potest in pactum deducere: quia non debet vendere id quod nondum habet, & potest impediri multipliciter ab habendo.

III. Opponit post alios Thomistas Sylvius ex 2. 2. qu. 62. a. 4. hunc S. Thomæ textum. *Dicendum*, quod quicumque damnificat aliquem, videtur ei auferre id in quo ipsum damnificat. Damnum enim dicitur ex eo quod aliquis minus habet quam debet habere. . . . Et ideo homo tenetur ad restitutionem ejus in quo aliquem damnificavit. Sed aliquis damnificatur dupliciter. Uno modo quia auferitur ei id quod actu habebat; & tale damnum est semper restituendum secundum recompensationem æqualis: puta, si aliquis damnificet aliquem diruens domum ejus, tenetur ad tantum, quantum valet domus. Alio modo si damnificet aliquem, impediendo ne adipiscatur quod erat in via habendi, & tale damnum non oportet recompensare ex æquo: quia minus est habere aliquid virtute quam habere actu: qui autem est in via adipiscendi aliquid, habet illud so-

lum secundum virtutem, vel potentiam. Et id eo si redderetur ei ut haberet hoc in actu, restitueretur ei quod est ablatum, non simpliciter, sed multipliciter: quod non est de necessitate restitutionis. . . . Tenetur tamen aliquam recompensationem facere secundum conditionem personarum, & negotiorum.

IV. Familiare est omnibus illis qui Sanctorum implicare, & obscurare doctrinam conantur, aliquid aucupari dictum omnino extra controversiam, ut luculentissimis testimoniis fucum faciant. Loco a me citato expresse, & ex instituto S. Thomas loquitur de lucro cessante; & adeo aperte & clare negat vi ejusdem quidquam percipi supra sortem posse, ut nihil reponere solidi adversarii valeant. Idcirco ad aliam questionem citatam afflictam causam appellant. Tantum vero abest ut illis faveat, ut & ibi illorum doctrinam labefaceret. Manifestum est ibi S. Doctorem loqui de vero damno quod invitus creditor patitur a debitore moroso illatum. Idque evidentius constat ex arg. 2. quod sibi ibidem opponit inquires; *Ille qui detinet pecuniam creditoris ultra terminum præfixum, videtur eum damnificare in toto eo quod lucrari de pecunia posset, quod tamen ipse non aufert.* Ergo videtur quod aliquis teneatur restituere quod non abstulit. Cui objectioni sic respondet. *Ille qui habet pecuniam, nondum habet lucrum in actu, sed solum in virtute: & utrumque potest multipliciter impediri.* Debitor ergo morosus, de quo hic certe loquitur S. Thomas, non tenetur compensare totum damnum quod ex carentia pecunie creditor patitur, quia lucrum pecunie potest multipliciter impediri. Distinguens, inquit Angelicus, mutuator qui sponte se pecunie lucro privat, a debitore moroso, qui vim infert mutuatori, dum tempore præfinito pecuniam non restituit. In primo casu allegari non potest titulus lucri cessantis, cum huic titulo sponte, & libere renuntiet mutuator, dum libere mutuum dat. Alioquin abstineat a mutuo, si velit sua pecunia lucrari. In secundo casu licitum lucrum est, quia mutuator invitus sustinet vim sibi a debitore illatam. Non debet tamen, inquit Angelicus, totum damnum recompensari, quia lucrum pecunie potest multipliciter impediri. Hanc esse S. Thomæ mentem fatetur vel ipse Cajetanus, qui in assequenda Angelici mente, & Sylvio, & ceteris interpretibus valde præstat. Accedit ratio extrinsecus arcessita. Tempore S. Thomæ nemo unus Theologorum propugnavit

titulum lucri cessantis. Porro S. Thomas nunquam recessit a doctrina communi Theologorum sui temporis. Furile, & ineptum est quod obtrudi solet, Angelicum sibi contradicere, nisi admittatur mutuatore voluntarium posse exigere lucrum ratione lucri cessantis. Nam loco a nobis allegato de mutuatore voluntario, loco vero ab adversariis opposito loquitur de debitore moroso. Ubi ergo vel umbra contradictionis? Et aliunde consistit sana doctrina. Hinc sit

V. QUÆST. II. *Utrum mutuator ultroneus possit aliquid exigere ratione lucri cessantis?*

RESP. Illi ipsi Theologi qui defendunt titulum lucri cessantis, inter alia duo postulant. 1. ut pecunia mutuo tradenda sit negotiationi vere & reapse destinata. 2. ut mutuator velit potius ex negotiatione quam ex mutuo lucrari. Ergo necessario fateri debent, non posse mutuatore ultroneum de lucro cessante pacisci. Quare falsa est doctrina Bonacinae, qui de *Contr. disp. 3. q. 3. p. 4. n. 12.* inquit: *Et hoc valet, etiamsi mutuator se offerat ad mutuandum, ut inquit multi ex Doctoribus contra Conradum qu. 30. & apud Emmanuelem Sa.*

VI. QUÆST. III. *Quot conditiones assignant propugnatores lucri cessantis, ut in pactum deduci queant?* RESP. Conradus Sunhemart, qui juxta Sotum primus fuit qui lucrum cessans titulum reputavit sufficientem ad aliquid exigendum supra sortem, octo requirit conditiones. 1. Quod lucrum istud vere, & non ficte cesset. 2. Accessio exacta supra sortem non debet excedere lucrum istud. 3. Necesse est ut mutuator malit lucrum ex negotiatione quam ex mutuo. 4. Lucrum cessare debet præcise ratione mutui. 5. Quando mutuum cadit sub præcepto caritatis, nullum exigi lucrum potest, sed solum quando est meri consilii. 6. Abesse scandalum debet tam activum, quam passivum. 7. Exactio lucri fieri nequit ante, sed solum post tempus quo mutuator lucrum obtineret. 8. nequit totum lucrum exigi, sed diminuendum ex juxta expensas pericula, labores, & alia quæ necessaria erant ad lucrum assequendum.

VII. Posteriores auctores ad quatuor redegerunt conditiones istas. 1. Ut mutuum sit revera impedimentum lucri cessantis. 2. Ut mutuator non habeat aliam pecuniam otiosam. 3. quod lucrum ex negotiatione sit probabiliter futurum. 4. Quod mutuator moveat mutuatarium ante contractum, & secum paciscatur.

VIII. Continuo ac aliqua opinio favens cupiditati invecita est, tractu temporis laxior evadit. Sunhemart exigit quod lucrum vere & reipsa cesset: novissimi juniores requirunt dumtaxat, quod lucrum sit probabiliter futurum. Lucrum istud debet esse certo moraliter futurum saltem in genere, & solum quantum ad quantitatem majorem, vel minorem dubium. Quod est enim tantum probabiliter futurum, est simul probabiliter non futurum, seu est indifferens ad futuritionem, & non futuritionem. Hæc autem indifferentia vendi nequit.

IX. Fuso calamo *Tom. 7. Lib. 3. Diss. 3. cap. 15.* pluribus §. §. explicui has conditiones, & laxas opiniones plurium, præsertim Bonacinae, Lessii, Tamburini, & aliorum oppugnavi. Ad hunc locum, ne longus sim, te remitto. Hic paucis sententiam meam, quam similiter ibidem explicui, perstringam.

§. Unicus.

AUCTORIS CONSILIUM.

I. **C**onsideratio prima. Exoro te, Lector, ut evangelicam legem, missis parumper casuisticis commentis, in mentem revoces. Serio quæso meditare illud: *Facilius est camelum &c.* & rursus aliud: *Vae vobis divitibus &c.* & iterum illud: *Qui volunt divites fieri, incident in tentationem, & in laqueum diaboli &c.* Secundum hanc legem, non secundum Casuistarum opinationes, judicandus eris. De damno emergente loquuntur antiqui Patres; de lucro cessante profundum apud eosdem silentium. Nihil hodie avari homines ad fenera fucanda invenerunt, quod oppositum ab antiquis avaris Basilio, Gregorio, Ambrosio, Hieronymo, Augustino non fuerit. Videbant & commercii, & negotiationis necessitatem: nec minus quam juniores Theologi æstuabant æternæ hominum salutis desiderio. At non propterea legis evangelicæ severitatem delinierunt, nec titulum lucri cessantis approbaverunt; sed quo acutiores homines erant in usuræ palliis, & larvis excogitandis, eo ipsi vehementius in fenera inveciti sunt. Quorum tam ardentem usuras damnaissent, si uno aut altero verbo, & fucō adjecto, usuræ in nihilum occiderent?

II. *Consideratio secunda.* Si opiniones consisterent, quas juniores Moralistæ excogitarunt, & quarum aliquas indicavi, & plurimas recensui *Tom. 7. loc. cit.* exularet a mundo omnis fere usura. Et illi soli fenerator-

res essent qui talium auctorum ignorarent opiniones. Calvinus, Molinæus, Salmasius, Budæus, & cæteri hæretici juniores a Luthero ipso in hoc recedentes usuras moderatas negotiatorias a divitibus exactas propugnant, secus a pauperibus, & indigentibus. Nonnulli Moralistæ probi alioquin & docti catholici, qui usuras omnes damnant, & pro hæreticis habent, qui illas sive mordentes, sive moderatas, sive parvas defendunt, tot titulos excogitarunt ad honestandum lucrum ex mutuo, ut ad praxim quod attinet, fœnera fere omnia de medio sustulerint; & ipsis Lutheranis laxior videtur doctrina quorundam nostrorum Moralistarum de usura, a quocumque exigenda ratione alicujus tituli ab iisdem confecti, quam propria sententia de usura moderata negotiatoria a solis divitibus repetenda. Quare Franciscus Budæus Lutheranus in *Inst. Theolog. moral.* 2. p. c. 3. sec. 5. §. 27. adversus Catholicos obganniens sic bacchatur. *Turpiter autem hic se traducunt Pontificiorum Moraliste, qui dum acriter contendunt omnes usuras esse illicitas, adeo ut hæresis sit, si fœnus cavere peccato dicatur, lepidissimis tamen commentis, aliisque rebus impositis nominibus, usuvis iniquissimis locum concedant.* Injuria summa Lutheranus homo traducit indiscriminatim Moralistas Pontificios, quia istorum aliqui aberrarunt, & usuras pia intentione decepti fugarunt. Istorum opinionates plures damnavit Ecclesia catholica, & alias tolerat, sed non probat. Immo graviore Ecclesiæ catholicæ Theologi istorum laxas opinionates refutant, & convellunt. Sed his missis ad rem venio.

III. *Consilium meum* paucis expono. Re-compensationem damni emergentis juxta regulas supra traditas cum antiquis Patribus & Theologis probō. Lucri cessantis titulum ob moram culpabilem debitoris admitto. Ad merum lucrum cessans quod attinet, quod nempe cessat mutuatori libero, vix ego alicui auctor ero ut hoc titulo quidquam lucraretur. Occurrere ne aliquando casus possit, in quo licitum sit lucrui istud, ignoro. Unum scio vix in praxi omnes conditiones illas occurrere quas vel ipsi adversarii pro justo lucro requirunt. Et tamen si vel una deficiat, ipsis latentibus, lucrum fœnebre est. Interrogentur omnes mutuatores, qui continenter mutua tradunt, num memoria has conditiones teneant. Rifu excipient interrogationem. Homines lucro inhiant, & pecuniarum cupiditate abripiuntur. Concupiscen-

tia carnis, & cupiditas divitiarum duo sunt scopuli, ad quos communiter homines impingunt, & æternum naufragium patiuntur. Pietatis, & beneficentiæ fœco usuras incrustant. Quid? Si caritatis præceptum urgeat, gratis tradendum mutuum est. Quando consilium suadet, abstinere sine crimine a mutuo potes. Cur ergo mutuum tradis? Ut succurras amico posculanti mutuum? At si subvenire amico negligis, & a peccato, & a peccandi periculo liber es. Ergo manifeste stultus es, qui cum periculo æternum pereundi distrahere pecuniam tuam vis, quando absque peccato retinere in arca pecuniam tuam vales. Verum re ipsa stultus non es, sed manifestus fenerator, quia non animo succurrendi amico, sed cupiditate lucrando ex mutuo, tradis pecuniam mutui. Quamobrem, ad praxim quod attinet, juxta ipsos lucri cessantis patronos, communiter mutuatores usurarii sunt, quia vix unus ex centum servat conditiones quas illi ipsi præscribunt. Communiter plures pecunias conservant mutuo tradendas, quia securius, & minori molestia lucrantur ex mutuo quam ex aliis contractibus: ideo, his contractibus missis, mutuo negotiantur, & fenerantur. Ajunt utique ore, se posse alios contractus inire, sed re ipsa mutuum exercere volunt, quia hæc via facilius avaritiæ indulget.

IV. Ceterum si quis vero caritatis zelo succensus erga indigentes, & animochristiano iisdem succurrendi, exclusa omni cupiditate lucrando ex mutuo, omitteret emere parata & prompta prædia, promptasque merces, ut medio mutuo succurreret indigenti, nec ipse improbare anderem, si proportionatam lucri, quod sponte omittit, ut officium beneficentiæ exercent erga indigentem, recompensationem exigeret. Verum quia in praxi vix hoc contingit, & me latet an studio adjuvandi indigentem, an cupiditate lucrando ex mutuo id præstent mutuatores, ideo nemini consulerem ut ratione lucri cessantis accessionem supra sortem mutuo traditam exigeret. Aliorum sententiam in hac causa nec approbo, nec improbo. Sed doctrinam, quæ tempore Innocentii III. communis erat, quæque a peccato, & a periculo peccandi liberat, consulo. Si plura cupis, lege *Tom. VII. lib. 3. dist. 3. c. 15.*

CAPUT VII.

De usura mentali, & de pactis mutuo adjectis.

I. **Q**ui mutuum tradit ea intentione, & spe, ut lucrum assequatur tamquam sibi debitum, licet nullum pactum sive tacitum, sive expressum interveniat, usura peccatum committit.

II. Usura mentalis duplex. Altera, quæ intra mentem sistit omni actione exteriori seclusa, cum quis videlicet, quamquam cum spe accessionis supra sortem mutuum det, tamen delusus nihil præter sortem recipit. Hæc nunquam onus restitutionis inducit. Altera, quæ actum exteriorem conjunctum habet, scilicet cum quis citra pactum expressum, juxta spem accessionem recipit; & hæc affert debitum restitutionis. Distinguitur hæc a reali usura, quia realis præter acceptionem realem adjicit pactum; seu usura realis accipit accessionem supra sortem ex pacto aut tacito, aut expresso. Contra mentalis accessionem sperat, & recipit, omni exteriori pacto sublato.

III. **Q**UÆST. I. *Licet ne sperare aliquid ex mutuo?* **RESP.** Licitum est cuique sperare benevolentiam, & amicitiam. Lucrum vero sperare nullo modo licet, ut ex evangelico textu patet, neque tamquam ex benevolentia debitum. Idcirco Innocentius XI. hanc damnavit thesım: *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur tamquam ex benevolentia, & gratitudine debitum; sed solum si exigatur tamquam ex justitia debitum.* Exigere itaque, vel sperare aliquid tamquam ex benevolentia, & gratitudine debitum usura est. Cajetanus, Serra, Pradus, quos sequuntur plures juniores, docent non modo licitum esse sperare in mutuo lucrum ex benevolentia, & ex gratitudine, sed insuper manifestare te posse hanc intentionem, ajunt, dicendo re sperare officia amici, & beneficium mutui fore remunerandum, dummodo ex pacto nulla imponatur obligatio. Salmanticenses inquirunt, non esse coram avaris exponendam. Si falsa est, uti est, neque coram avaris, neque coram aliis proponenda est. Tamburinus lib. 8. cap. 8. §. 2. n. 6. docet, licitum per se, & speculative esse, mutuantem etiam antequam mutuet, rogare, vel excitare mutuatarium, immo & cum illo pacisci, ut aliquid supra sortem impertiatur ex mera liberalitate, & vero voluntarie, quia nihil expe-

Tom. II.

statutur vi mutui. Ita Molina. Palliola usura speculative proponuntur, & ceteri ad praxim reducunt, & feneratores iisdem se induunt.

IV. *Mutuum date nihil inde sperantes*, inquit Christus. Mutuato absolute gratis mutuum tradat, ita paratus, ut cessante quacumque remuneratione, mutuum traderet. Si hanc absolutam voluntatem aliqua spes gratuitæ remunerationis comitaretur, non esset usura mentalis damnandus, ut docet S. Thomas. Ceterum si lucri spes esset causa princeps, ab usura liber non esset. Improbandi tamen sunt mutuatores, qui liberalitatis, & grati animi officia exhibere negligunt. Propter avaritiam mutuantium, & infidelitatem, & ingratitudinem debitorum accipientium mutuum, caritatis officia exulant a Christianis plurimis.

V. **Q**UÆST. II. *Qui celebravit contractum usurarium bona fide, potest ne retinere lucrum, cognita usura, dum poterat alium licitum contractum inire?* **RESP.** Adfirmant aliqui; sed hæc opinio falsa mihi est. Conditiones quæ adjici solent, licet laxitatem temperent, probabilem tamen, ut ego quidem arbitror, opinionem non efficiunt. Siquidem mutuato re ipsa consentit in contractum fenebrem. Ejus habitualis dispositio ad celebrandum alium contractum justum non tollit quin hic & nunc consentiat in usuram, ut vocant, *materialem*. Quod bona fide recipiat lucrum, non impedit quominus cognita lucri usura, restituere debeat. Qui bona fide vendit supra justum pretium, cognito errore restitutioni obnoxius est. Bona fides excusat a peccato, secus ab onere restitutionis. Vide Tom. VII. lib. 3. diss. 3. c. 17.

VI. **Q**UÆST. III. *Cujus sunt fructus pignoris traditi mutuato in asscuracionem sortis?* **RESP.** Sunt mutuatores, quia penes hunc pignoris dominium manet. Res autem quælibet domino suo fructus parit.

VII. **Q**UÆST. IV. *Licitum ne est pactum legis commissoria in pignorum traditione?* **RESP.** Hoc pactum perperam lex vocatur. Est enim mera conventio, ut pignus sit mutuatores, quando præfixo tempore fors non restituitur. Illicitum esse hoc pactum leges decrevere, & hoc adfirmant omnes: quoniam pignus communiter sortis mutuatores excedit pretium.

VIII. **Q**UÆST. V. *Quid de usuris pupillaribus, & dotalibus dicendum?* **RESP.** Usuras pupillares vocant, quas tutores, & curatores ob fraudem in administranda pupillorum pecunia solvere debere contendunt aliqui:

E

ut

ut quando pecuniam pupilli in proprium commodum tutores convertunt : aut quia præfatam pecuniam otiosam servarunt : aut quia pupillis non succurrerunt tempore necessitatis. In his, & similibus casibus pupillis usuras deberi jus civile decrevit. Sed hoc jus civile abrogatum est jure naturali, divino, & canonico. Neque enim aliud Evangelium est pro pupillis, & viduis, aliud pro Christianis. Nisi ergo alius justus titulus adsit, nihil pro pecunia pupillis debetur.

IX. Fructus pignoris dotalis suscipere generi valet, sicut & fructus dotis, ut decrevit Innocentius III. *cap. Salubriter de usur.* Dos ad onera matrimonii sustinenda datur. Ergo usque dum gener dote caret, fructus pignoris jure percipit, cum pignus loco dotis datum sit.

X. QUÆST. VI. *Fenerator ne est qui mutuum dat ut beneficium, vel officium, vel munus a lingua, ab obsequio, a manu assequatur?* RESP. Si in pactum deducatur, inquit aliqui, ut mutuatori beneficium, vel officium ex mera liberalitate, & antidotali, ut ajunt, gratitudine, & amicitia conferatur, nulla per ipsos usura est; secus si pactum apponatur, ut ex justitia remuneratio fiat. Hæc distinctio usuræ larva, & pallium esse videtur. Appositio pacti onus est quod mutuum grave, non gratuitum efficit, ut docet S. Thomas *opusc. 21. q. 22. qu. 78. ar. 2. ad. 3.* Præfata officia a lingua, ab obsequio, a manu pretio æstimabilia sunt. Quamobrem eadem deducere in pactum five expressum, five tacitum usura est.

XI. QUÆST. VII. *Qui mutuum dat cum pacto, ut ad ejus molendinum, officinam &c. mutuarius accedat, fenerator ne est?* RESP. Quidquid oneris imponitur præter sortis restitutionem usura est. Præfatus itaque mutuator, qui obligat mutuatarium ad emendas merces in sua officina, ut ad molendum frumentum in suum molendinum conveniat, & similia, fenerator est. Quando duo invicem sibi mutuas res sponte tradunt, nihil usuræ perpetrant; sed mutæ caritatis, vel benevolentiæ officia exercent.

XII. QUÆST. VIII. *Licet ne mutuum dare cum pacto ut alter in posterum remutuet?* RESP. Negat S. Thomas *loc. cit.* Hæc omnia pacta abesse a mutuo debent.

XIII. QUÆST. IX. *Fenerator ne est qui obligat mutuatarium ad reddendam eandem vitæ, vini, olei &c. mensuram, si pretium autem sit?* RESP. Licitum pactum est reddendi eandem mensuram, quando æque dubi-

tatur, num minuendum, vel augendum dictarum rerum pretium sit, quoniam tunc æquale est commodum, vel incommodum. Similiter, quando bona fide mutuum traditur, nullo habito respectu ad augmentum, vel detrimentum pretii, restituenda eadem mensura, si rem reservassem. Mutuo trade tibi mense Januarii tres modios tritici reddendos mense Maji, quos ad sustentandam familiam reservare destinaveram. Tempore restitutionis auctum pretium est. Reddenda omnino est eadem mensura ejusdem quantitatis, & qualitatis. Disputant Moralistæ, num qui mutuum dat frumentum servaturus in tempus majoris pretii, possit exigere hoc majus pretium. Sed hæc disputatio futilis est. Nam vel mutuarius restituit ante tempus præfixum, & tu serva illud usque in tempus majoris pretii; vel restituit tempore majoris pretii, & tu vende illud hoc tempore. Vel denique mutuarius morosus est: & tunc ratione moræ compensationis regulis obnoxius debitor est, juxta dicta *cap. 5. n. 6. & seq.*

XIV. QUÆST. X. *In restitutione pecunie mutuatitiæ valor ne, an species consideranda?* RESP. Mutuos tradidisti centum aureos tempore quo singuli valebant viginti julis, tempore vero restitutionis valent viginti quatuor, aut duodeviginti. Innumeræ sunt subtilitates, quas excogitant Jurisconsulti super hac questione. Sed vera sententia est in restitutione pecunie mutuatitiæ, non speciem, sed pretium spectandum esse: atque adeo non monetam ejusdem speciei, sed pretium, quo valebat traditionis tempore, restituendum esse. Quamquam enim in mercibus usu physico consumptibilibus tantumdem ejusdem speciei in numero, pondere, & mensura restituendum sit aliquando juxta dicta numero præcedenti; tamen pecunia excipitur, in qua non consideratur ejus physica species; sed valor extrinsecus, qui a Principis lege pendet. Regula generalis semper præ oculis habenda est, nempe rem quamlibet domino crescere vel decrescere. Dominium autem rei mutuatitiæ est penes mutuatarium.

XV. Quando mutuator pactum apponit, ut mutuarius eandem specie monetam restituat, spectandæ sunt regulæ generales. Si periculum æquale sit incrementi, & detrimenti, licitum pactum est. Si periculum non sit æquale, sed majus respectu mutuarii, fenebre pactum est.

XVI. QUÆST. XI. *Probabilis ne opinio est, mutuatarium eligere posse in fideiussorem ipsum mu-*

mutuantem? RESP. Mutuatarius, inquit non-nemo, potest eligere tertium pro fidejussore: ergo & ipsum mutuatorem; & sicut solvere pretium tertio jure valet, ita & mutuatori. Ut hujusce opinionis falsitatem deprehendas, considera discrimen inter fidejussorem, & assecuratorem. Assecurator sortis periculum in se suscipit, & pretium paciscitur. Si furto, incendio, naufragio, aliove casu fors perit, ipsi assecurator perit. Fidejussor periculum duntaxat quod est apud mutuatarium suscipit, quatenus si mutuatarius aut impotentia, aut infidelitate sortem non restituat, ipse fidejussor reddere teneatur, & actionem retinet in mutuatarium, quem ad compensandum, si solvendo sit, cogere jure valet. Assecurator autem nullam actionem retinet in debitorem. Brevi assecurator suscipit periculum *juris*; fidejussor periculum *facti*. His positis patet quam sit commentitia opinio relata. Nam si ipse mutuatarius pro seipso fidejuberet apud mutuatorem, nonne ridiculum & stultum se proderet? Ergo non minus ridicula, & stulta est fidejussio quam ipse mutuator suscipit pro mutuatario. Numquid hac fidejussio magis securum, magis divitem, magis fidum efficit mutuatarium? Ergo hac fidejussio mutuatoris est purum putumque usurae pallium improbatum a Gregorio IX. in cap. *Naviganti*.

XVII. Lepidior est fidejussio quam quidam excogitavit. Petes secundo, inquit, an detur usura in fidejussione ficta. V. G. Petrus petit a te mutuum. Tu dicis: nolo tibi mutare, sed Paulo, qui postea mutuabit tibi. Paulus mutat Petro id quod a te mutuo accepit, & vult te fidejubere pro Petro. Tu fidejubes, & pro fidejussione pretium exigis a Petro, quod jam ultra sortem lucraris. Dicitur autem hac fidejussio ficta, quia revera non te obligas ad solvendum Paulo, licet Petrus non solvat, cum Paulus tantumdem tibi debeat.

XVIII. Mutuum istud *circulatorium* vocare possumus. Hæ sunt quæstiones quas ignorarunt Patres, quasque versant, ut verbis utar P. Reginaldi, Doctores temporum. Vis dare mutuum Petro petenti; sed ut lucrum assequaris absque usura, hoc mutuum debet pervenire ad manus Pauli; deinde a manibus Pauli ad manus Petri, ut hoc circuitu faciem usurae exuat lucrum, quod inde capere anhelas. Concludit qui hæc confixit, nullam in hoc contractu reperiri sive injustitiam, sive usuram, si fidejussio pro Petro

sit revera periculosa. Hæc fidejussio, quam *fictam* appellant, pejor est præcedenti. Est quippe versuta, & fraudulenta. Tota hæc machinatio eo tandem recidit, ut Petrus mutuatarius tibi solvat lucrum supra sortem mutuo traditam. Verum usura seipsa inter hæc artificia visendam se præbet. Nec in re manifesta diutius immorandum est.

XIX. QUÆST. XII. *Probabilis ne est eorum opinio qui mutuatori accipienti pignus, simul lucrum concedunt?* RESP. P. Paulus Layman hunc casum proponit lib. 3. tract. 4. cap. 16. n. 2. his verbis: „Civis majore anni parte „pecunias paratas habet, ex quibus indigentibus opificibus præsertim textoribus, „mutuum dare possit, relicto ipsi in securitatem solutionis pignore, v. g. tela. Cum „autem, recepto pignore, solutio facienda „est, post annum medium in singulos florenos, „mutuo datos auctarium adiciendum est, „v. g. unus pазius. Considerandum enim „est, auctarium istud non accipi ratione „mutui, sed ratione obligationis, oneris, „ac curæ, quam civis ille ob gratiam textorum in se suscipit, ut toto ferme anno „no pecunias pro illis in promptu habeat, „quocumque tempore in domum suam adventantes intromittat, pecunias numeret „&c. quæ obligatio pretio æstimabilis est.”

XX. P. Patritius Spoter tr. 6. c. 4. sec. 2. §. 2. n. 39. hanc opinionem Laymani adoptat, & pro eadem citat Molinam, atque esse communem. Eam quoque defendit Tamburinus. Admissa Laymani, Sporerii, Tamburini, & aliorum opinione, nemo tam immunis ab usura, quam manifesti feneratores. Nam isti, non anno medio, non toto ferme anno, sed per plura lustra, & per totam vitam pecunias paratas tenent, non pro textoribus modo, sed pro omnibus indigentibus. Quin isti exigere pignus non solent, sed alicui se exponunt periculo. Libenter suscipiunt omnes in domum suam adventantes, pecuniam numerant &c. Quid ni ergo exigere pro singulis florenis unum pazium, pro singulis scutis duos pazios, pro singulis duplionibus sex pazios poterunt? Ubi ergo usura in mundo? Telam opificum in pignus accipiunt cives Germani, & simul paziorum auctarium exigunt? Si hac usura non est, quænam erit? At recipiunt auctarium, reponunt benigni Probabilistæ, non mutui vi, sed quia se obligant ad mutuum tradendum, & ob onus excipiendi in domos suas adventantes mutuatarios, & numerandi pecuniam, & custodiendi pignus tela. Fuerunt ab orbe

condito feneratores, qui pecunias mutuo traditas non numeraverint, qui non exceperint in domos suas mutuatarios? Scandalum patiuntur vel ipsi avari, dum audiunt, aliquos feneratores ita efferatos, ut cum *pignore in manu* lucrum exigant. Effugia, quibus fucare hanc improbam usuram P. Layman conatur, labefactavi *Tom. VII. Lib. 3. Diss. 3. cap. 19.* Excusanda est bona piorum Theologorum intentio. Viderunt illi in propriis regionibus, Tamburinus in Sicilia, Layman, & Sporerius in Germania, Lessius in Flandria, ejusmodi similesque negotiationes investas, consuetudine roboratas, populorum multitudine vallatas. Ausi illi non sunt patrias improbare consuetudines, & contractus diu obtinentes damnare. Inquebant isti: Si fenebres declaramus hos contractus, bonam fidem tollimus, & spes emendationis non apparet, & sic infinitam hominum multitudinem in orcum detrudimus. Centies P. Diana hæc ratiocinia inculcat Confessariis. Pia juniorum Theologorum salvandi omnes animas intentio laudanda, commendandus illorum zelus. Verum si falsæ opiniones sint, si populi usuram perpetrent, neque pia Theologorum desideria, inquit S. Augustinus, nec error, quia publicus, subdit S. Cyprianus, animas inferno subtrahunt.

CAPUT VIII.

De montibus pietatis.

I. **P**AUCA de montibus pietatis, qui alio nomine vocantur *montes Christi*, vel *deposita apostolica* delibabo. Mons pietatis summa pecuniæ est ex piorum fidelium eleemosynis in pauperum levamen, & subsidium collata, ut iisdem indigentibus mutuo tradatur, pignore deposito, & accessionis contributione, qua ministri alantur.

II. Concilium Lateranense sub Leone X. celebratum sacros istos montes approbavit. Decreto Concilii subscribere Theologi omnes, exceptis Cajetano, & Soto, qui nimio sane ausu, etiam post decretum Concilii, usuræ arguere montes istos non cessarunt. Et ad hoc quod attinet, tamen Dominicani, improbamus eorundem errorem, quia personarum acceptatores non sumus, nec contra personas, cujuscumque sint instituti, sed contra errores stilum armamus.

III. Declaravit Concilium accessionem supra sortem exigere ad *solas ministrorum expen-*

sas, & aliarum rerum ad illorum conservacionem, ut praesertim, pertinentium, pro eorum indemnitate dumtaxat, ultra sortem, absque lucro eorundem montium. Si accessio cederet in lucrum montium, fenebris esset.

IV. Tres conditiones requiruntur. 1. ut pecunia pauperibus tradatur intra limites certæ summæ pro tempore determinato restituendæ. 2. ut pignus a debitoribus exhibeatur, quod a ministris proprio custodiri periculo debet. Si pecunia tempore præfinito non restituatur, sub hasta pignus venditur, & pretio quod monti debetur, retento, id quod superest, domino pignoris restituitur. 3. ut tenuis supra sortem accessio exigatur in ministrorum mercedem, montiumque expensas, quæ domorum conductio, & aliis rebus fieri debent. Si quid ex accessionibus superfit, non in montium augmentum, sed vel ipsis mutuataris pro rata, si fieri potest, restituendum, vel in pauperum eleemosynam convertendum est.

V. **QUÆST. I.** *An qui revera pauperes non sunt, neque ob pauperiam levandam mutuam pecuniam a sacro monte accipiunt, peccent, & ad restitutionem teneantur?* RESP. Aliqui æstu avaritiæ succensi, levi accessione monti sacro solvenda allekti, pecunias ab eodem mutuas accipiunt, ut vel negotiationi easdem applicent, vel mutuas aliis cum majore accessione tradant. Hi omnes & furti, & avaritiæ rei sunt. Animo quippe fraudulento montem decipiunt, atque pecuniam pauperum indigentis sublevandis destinatam surripiunt, ut propriæ avaritiæ indulgeant. Tenentur isti illico monti pecuniam restituere, & damnum, si quod contingit, compensare.

VI. **QUÆST. II.** *Qui in his montibus pecunias collocant, possunt ne licite accessionem accipere dempro titulo?* RESP. P. Pasqualigus *Decis. 183.* Contendit ex pecunia collata in montes pietatis percipi lucrum posse, dempro titulo damni emergentis, vel lucri cessantis. In aliquibus pietatis montibus, quos mixtos vocant, pecunias conquirunt ut pauperibus subveniant. Pecuniarum collatoribus pensionem præter sortem solvunt. Disputari ceptum est, num hæc accessio licita sit? Theologi omnes, & Canonistæ usuræ eam damnarunt. P. Pasqualigus eandem ab usura purgare nifus est, quem secuti sunt Bassæus, & Pignatellus. Ut suam opinionem evincat P. Pasqualigus obtrudit litteras Pauli III. quibus id conceditur Monti Ferrariensi. Cl. Petrus Ballerinus in *opusc. de his mon-*

ribus §. 3. invidiis argumentis evincit has litteras apocryphas, & supposititias esse.

VII. Paulus III. litteris datis pro monte Mutinensi an. 1542. Julius III. pro monte Vicentino an. 1555. Pius IV. pro monte Veronensi an. 1563. non aliis solvi accessionem concedunt, nisi illis qui caritatis zelo adducti, ac pro pauperum subventionem, non feneratori animo, pecunias deponunt tempore illo, quando merces paratas ac prædia ad emendum parata haberent, ex quorum redditu quatuor & ultra pro centenario percipere possent. Quare falsa mihi est P. Pasqualigi opinio, quæ licitam ejusmodi accessionem asserit, sublatam omni titulo.

VIII. Quid de illis dicendum qui pecunias collocant in montibus istis, non zelo subveniendi pauperibus, sed cupiditate lucrandi? Ne easdem domi otiosas habeant, ut lucrentur, in montibus pietatis easdem reponunt, repetendas continuo, ac occasio occurrerit emendi prædia, census, vel exercendæ negotiationis. Hi omnes manifesti feneratores sunt.

IX. Quid de istorum sacrorum montium ministris dicendum? Montes isti, ut dixi, deposita apostolica nuncupantur, & parimonia pauperum. Ministri eorundem sunt ministri pauperum, & pauperum mercede conducti, pauperum stipendio aluntur. Et tamen non raro contingit ut hi ministri splendide vestiant, laute nutrantur. Isti non raro magnam accessionum portionem absorbent, & pauperum sanguine saginantur. Respectu istorum montes isti non pietatis, sed impietatis sunt. Ejusmodi corruptelæ causa fuere cur *Cajetanus*, & *Soto* investiti fuerunt adversus montes istos. Sed in hoc errarunt, quod non distinxerunt abusus, & hominum vitia ab ipsa re honesta & pia. Sed profecto non minus errant illi qui benignitatis humanæ fucum tam enormes abusus honestant.

CAPUT IX.

De contractu trino, aliisque contractibus.

I. QUÆST. 1. Quid sit contractus trinus? RESP. Trinus vocatur, quia triplici contractu constat. est societatis. 2. *affecurationis*. 3. *venditionis*. Contractus societatis est conventio duorum, vel plurium de contribuendo aliquid pretio æstimabile in commune lucrum, & damnum pro rata. Omnium consensu licitus est contractus iste.

Tom. II.

Quatuor conditiones postulat. 1. Qui vivum ponit, periculum subire debet. 2. Negotiatio, aut ars, in qua collocandum vivum est, honesta sit oportet. 3. Æquitas servetur. 4. Vivum seu capitale tradendum est viro industrio, pecunia mercatori, animalia rusticis &c. In hoc primo contractu Cajus ponit pecuniam, Mevius negotiator industriad, & ambo lucri, & jacturæ pro rata participes sunt. Secundus contractus *affecurationis capitalis* vocatur. Cajus, qui pecuniam contulit, paciscitur cum Mevio ut suum capitale immune ab omni periculo restituat; & pro hac *affecuratione* partem lucri remittit. Dedit 100. Lucrum ex negotiatione percipiendum est, ut præsumitur, duodecim. Remittit quatuor pro capitalis securitate a Mevio præstanda. Tertius est *venditionis majoris lucri incerti pro lucro minori certo*. Lucrum incertum speratum, est præter præter duodecim in 100. ut dictum est. Hoc Cajus vendit pro lucro certo quatuor. Itaque Cajus ex suo capitali *affecurato* quatuor vel quinque plus minuve percipit in centum omni molestia, labore, & periculo sublatis.

II. Sola simplex, & perspicua quæstionis expositio usuram tibi in oculos ingerit. Si Cajus dicat simplici sermone Mevio: Do tibi, Mevi, centum mutuo, ut quatuor vel quinque in annos singulos mihi pendas, fenerator est. Si præfato versuto verborum involucri & circuitione utatur, usuram declinavit.

III. Istius trini contractus inventum tribuit P. Tamburinus lib. 9. cap. 5. §. 3. n. 1. & 2. acumini juniorum Calixtarum sic scribens. „ Ex vi solius contractus societatis „ non licere totum periculum in socium rejicere, nimis clare patet. . . Verum IN- „ GENIOSI THEOLOGI, forte ab ipsis mercatoribus, quorum re interest, admoniti, invenerunt modum rejiciendi totum periculum in „ unum ex sociis SINE INJUSTITIA.

IV. Ingeniosi Theologi, inquit, ab ipsis mercatoribus admoniti modum invenerunt lucrandi ex mutuo absque usura. At modus iste latuit Patres, & Theologos, qui non a mercatoribus, sed a lege evangelica, & a sacris canonibus Theologiam didicerunt. Sed reponit P. Joseph Gibalinus acerrimus contractus trini propugnator lib. 6. de usur. c. 5. a. 2. pag. 383. n. 3. hoc monitum. „ Monco „ dumtaxat impræsentiarum, plurimas sententias ubi primum in scholis inductæ sunt „ contra opiniones receptas, & vulgares, non „ nisi

„ nisi *timide* admodum a suis auctoribus
 „ fuisse prolatas, tum ne *vulgus Doctorum*
 „ offenderent . . . Ubi vero aliquandiu *pen-*
 „ *sculatus* examinatae sunt ejusmodi senten-
 „ tia, & discussa nube, luce veritatis per-
 „ fusae *magno consensu recipiantur*, quae pri-
 „ mum natae vix parentem prodere aude-
 „ bant . . . Idem in *nostro casu* accidit.
 „ Cum enim societas aequalitatem consti-
 „ tuat inter socios, hae obligationes certi
 „ lucri, quamvis minoris, & securitatis sor-
 „ tis praestandae ab altero socio, cum socie-
 „ tatis natura pugnare *jure merito sapienti-*
 „ *bus visa sunt*. Ubi vero adverterunt hae
 „ onera non imponi socio vi contractus so-
 „ cietatis, sed per nova pacta &c. „

V. Mirifica vis istius novi modi opinan-
 di. Olim *vulgus Doctorum*, nempe SS. Pa-
 trum, SS. Thomae, Raymundi, Bonaven-
 turae, Antonini, Bernardini, & discipulo-
 rum eorundem offendeatur ad novitatem
 contractus trini. Sub initium pavebant no-
 vi opinatores, & vix audebant prodere talis
 contractus parentes. At postea *discussa*
nube, sub qua caligarunt sanctissimi Patres,
 lux veritatis apparuit junioribus. Et isto-
 rum opiniones *magno consensu recipiuntur*,
 quia cupiditati favent.

VI. Hunc contractum damnavit perspi-
 cuis verbis Sixtus V. peculiari constitutione
Detestabilis avaritiae an. 1586. ex qua sequen-
 tia decerpo. „ Multi speciosum & hone-
 „ stum societatis nomen suis feneratitiis con-
 „ tractibus praetextendo, hoc quasi colore &
 „ fucio *mercatoribus, opificibus, & negotiato-*
 „ *ribus*, & eadem conditione, ut fors ipsa,
 „ seu capitale tam *pecuniarum, quam ani-*
 „ *malium*, & rerum *salvum* semper & in-
 „ tegrum existat pro eo qui non industriam,
 „ aut operas, *sed pecunias, & animalia*,
 „ aut res ejusmodi in societatem confert,
 „ ut omne periculum & damnum ab altero
 „ socio recipiente sustineatur contra *equita-*
 „ *tem*, & societatis iustitiam diversimode
 „ paciscuntur: eos denique socios cum qui-
 „ bus contrahunt, plerumque pauperes, &
 „ egenos, suoque labore, & industria victi-
 „ tantes, quicumque tandem casus, & re-
 „ rum eventus consequatur, pacto & obli-
 „ gatione constringunt, simulque etiam certi
 „ lucri quantitatem, & *summam, veluti tot*
 „ *pro quolibet centenario in singulos annos, aut*
 „ *mensis, per alterum socium, durante socie-*
 „ *tate solvendam praefiniunt, ac praescribunt* . . .
 „ Proinde nos . . . hujusmodi morbi con-
 „ tagium, antequam in communem fide-

„ lium perniciem serpat, quantum Deo fa-
 „ vente possumus, tollere cupientes, de ar-
 „ tributis nobis apostolicae potestatis pleni-
 „ tudine, hac nostra perpetuo valitura con-
 „ stitutione *damnamus, reprobamus omnes &*
 „ *quoscumque contractus, conventiones, & pa-*
 „ *ctiones post hac ineundos, seu ineundas, per*
 „ *quos, seu quas cavebitur personis, pecu-*
 „ *nias, animalia, aut quaslibet alias res*
 „ *societatis nomine tradentibus, ut etiam*
 „ *si fortuito casu quamlibet jacturam, da-*
 „ *mnium, aut amissionem sequi contingat,*
 „ *sors ipsa, seu capitale semper salvum sit,*
 „ *& integrum a socio restituitur: sive ut*
 „ *de certa quantitate, vel summa in singulos*
 „ *annos, aut menses, durante societate, respon-*
 „ *deatur: statuimusque hujusmodi contractus*
 „ *conventiones, & pactiones usurarios, &*
 „ *illicitos posthac censi debere: atque in*
 „ *posterum non licere iis qui pecuniam,*
 „ *vel animalia, aut alias res in societatem*
 „ *tradent, de certo lucro, ut praefertur, per-*
 „ *ficiendo inter se pacisci, & concordare,*
 „ *neque etiam sive ad certum, sive ad in-*
 „ *certum lucrum convenerint, socios qui ea*
 „ *recipient, ad fortem, seu capitale sal-*
 „ *vum, & integrum, ubi illud casu fortui-*
 „ *to perierit, vel amissum erit, quovis pa-*
 „ *cto, aut promissione sibi obligare. Ac ne*
 „ *de cetero societates ineantur sub hujusmodi*
 „ *pactis & conditionibus, quae usurariam pra-*
 „ *vitatem sapiunt, directe interdiciamus, &*
 „ *prohibemus.* „

VII. Sanctissimus Pontifex BENEDICTUS
 XIV. Lib. VII. de Synodo c. 1. declarat Six-
 tum V. damnaſſe tanquam fenebrem con-
 tractum trinum his verbis. „ Hic porro est
 „ trinus ille contractus quem celebrem fe-
 „ cit exorta inter Dominicum Sotum, &
 „ Martinum Navarrum discordia. Putabat
 „ nimirum Navarrus, tres praedictos con-
 „ tractus simul, & cum eadem persona, tu-
 „ ta conscientia iniri posse, atque ab *usu-*
 „ *raria pravitate* immunes esse ob rationes
 „ quas adducit in suo Manuali cap. 17. num.
 „ 254. & seq. Sotus ex adverso asserbat,
 „ trium illorum contractuum conjunctionem
 „ degenerare in mutuum feneratitium, &
 „ societatis leges, quae lucri damnae com-
 „ munionem exposcunt, evertere: suamque
 „ assercionem pluribus propugnabat argu-
 „ mentis, quae videri possunt in ejus opera
 „ de justitia Lib. VI. quest. 6. art. 2.

„ Causa delata est ad Sixtum V. Ponti-
 „ ficem maximum, qui diligenter quaestio-
 „ ne discussa, duplicis securitatis pactionem,
 „ socie-

„ societati adjectam, USURARIAM PRONUN-
 „ TIAVIT: eamque deinceps FIERI PROHI-
 „ BUIT sua constitutione 68. quæ incipit
 „ *Detestabilis*, edita anno 1586. tom. 4.
 „ Bull. pag. 263. “

VIII. P. Leonardus Lessius vanam red-
 dere Sixtinam constitutionem, & ea pro-
 mulgata, defendere contractum trinum præ
 ceteris aggressus est. Misit plurimis ejus-
 dem commentis, hæc l. 2. c. 25. dub. 3.
 num. 33. scribit. *Nec obstat quod Sixtus V.*
in constitutione edita anno 1586. 12. Kal. Nov.
damnet, & reprobet omnes contractus imposte-
rum ineundos, per quos cavebitur &c. . . . Quia
non obstante hac constitutione, in Italia maxi-
me viget, & semper viguit forma ista con-
trahendi.

IX. Nonne hæc venusta argumentandi ra-
 tio? Evangelio promulgato grassantur fur-
 ta, perjury, fraudes, adulteria. Ergo hæc
 scelera Evangelio non adversantur? Post
 constitutiones pontificias contra propositio-
 nes Bajanæ, Jansenianæ, Quesnellianæ,
 superstitiones Sinenses, & Malabaricæ, vi-
 gent errores Bajani, Janseniani, Quesnellia-
 ni, superstitiones Sinicæ, & Malabaricæ.
 Quid inde? obsolescere ne propterea pontifi-
 ciæ constitutiones?

X. Reponit ibidem P. Lessius, in Italia
 nunquam receptam fuisse Sixtinam consti-
 tutionem. Multo minus, inquit, fuit recepta
 hic in Belgio, ubi neque fuit unquam promul-
 gata, neque cognita. Simili modo Pius V. an.
 1569. multa statuit de censibus v. g. ut sta-
 tuantur super re immobili, frugifera &c. . . .
 Tamen quia hic in Belgio illa constitutio non
 est recepta, nemo sibi facit scrupulum, etiamsi
 eam non servet.

XI. Quam anam Jansenistis præbeat hic
 opinandi modus resistendi pontificiis consti-
 tutionibus, sapientiores me judicent. Tandem
 ibidem concludit P. Lessius. *Hæc fu-*
sus præter morem meum persecutus sum, quod
videam adhuc a quibusdam propter UMBRAS
quasdam usure, hunc contractum damnari,
cujus prohibitionem hoc tempore cum damno
publico futuram non dubitaverim. Umbras er-
 go usuræ, non usuras ipsas constitutiones
 pontificiæ damnarunt? Non potest contra-
 ctus iste improbari absque damno publico?
 Damnum publicum ergo intulit constitutio
 Sixtina? Nam hæc adeo luculenter rejicit,
 & fenoris damnat contractum trinum; ut
 vel ipse P. Lessius, Theologus alioquin ce-
 lebris & perdoctus, non audeat negare hanc
 damnationem: idcirco sese recipit ad non

acceptationem Italiæ, & Belgii: ac si con-
 stitutiones pontificiæ, quæ legem evangeli-
 cam interpretantur, a populorum accepta-
 tione penderent. Tom. 7. lib. 3. diss. 3. c.
 21. rescripti acceptationes Episcoporum, &
 Synodorum, & fusius Tom. de usur. con-
 trin. Rationibus evincitur usura contractus
 trini.

XII. Contractus trinus ex tribus contra-
 ctibus specie diversis & mutuo pugnantibus
 coalescens, purum putumque commentum
 est sola mente conceptum: quod ita probō.
 Natura & essentia contractus societatis est
 quod socii damni & lucri participes sint.
 Secundus contractus *affectionis* sulcipit rei
 alienæ periculum, quod excludit omnem
 communionem damni & lucri societati neces-
 sariam. Essentia terti contractus venditio-
 nis, & emptionis lucri majoris incerti spe-
 rat transfert dominium a venditore in em-
 ptorem talis lucri. Hoc autem dominium
 in societate commune sit necessum est.
 Ergo contractus iste trinus ex tribus invi-
 cem pugnantibus coalescens purum putum-
 que commentum est; commentum scilicet,
 ut usuræ larva sit.

XIII. Ulterius societas quæ omnia peri-
 cula in unum sociorum rejicit, injustitiam
 prodit. Verum est, inquit, nisi pericula
 compensentur pacto pretio: Quodnam pre-
 tium istud? Diminutio futuri lucri incerti.
 At lucrum istud incertum est. Hoc autem
 lucrum incertum, licet majus, æquare sor-
 tem certo restituendam, & pretium certo
 solvendum nequit. Monstrum inæqualitatis
 exemplo declaro. Consert Sempronius capi-
 talista mille scuta negotianda Cajo merca-
 tori, quocum societatem inuit per decem
 annos. Cajo ponit industriam, quæ æquat
 sortem. Una paciscuntur, quod Cajo elap-
 so decennio reddere sortem debeat, & sin-
 gulis annis solvere quatuor in centum, ut
 pretium certum, deducendo ex lucro incer-
 to negotiationis. Cajo elapso anno vel nau-
 fragio, vel furto, vel incendio sortem am-
 mittit. Quid tunc? Solvere singulis annis
 quadraginta scuta debet, & elapso decennio
 debet restituere sortem. Quamvis prospe-
 ro eventu succederet negotiatio, æquare
 unum ex his casibus, qui probabiliter in
 negotiatione eveniunt, nequit.

XIV. Præterea ut pactum securitatis ju-
 stum sit, pretium solvendum proportiona-
 tum esse debet periculo sortis reddendæ.
 Porro affectuatio, quam pro trino contra-
 ctu excogitarunt ingeniosi Theologi, adeo

singularis; & peregrina est, ut nulla lex negotiationis illam probet. *Affecurationis contractus* quem jura probant, ab hoc, aut illo periculo, puta piratarum incursione, tempestatis naufragio, aut incendio liberat. Verum *affecuratio* adjecta trino contractui cavet ab omnibus periculis possibilibus terræ, maris, diminutionis pretii, difficultis venditionis, mercium corruptionis, a periculis infidelitatis famulorum, vel emptorum, qui decoctores sunt. Ubinam, quæso, simile *affecurationis* spectrum? Animadvertunt rei mercatorie peritissimi, quod negotiatio deberet reddere quadraginta in centum, ut *lucrum* istud æquaret *affecurationem* contractus trini. Nam altera pars istius *lucri* detrahenda est ad *affecurandam* *industriam*, & operas socii mercatoris: altera pars *lucri* detrahenda est ad *affecurandam* *pecuniam* sortem. Postremum altera portio detrahenda est ad *affecurandum* *lucrum* incertum majus emptum pro incerto minori. Hæc sola tria capita absorbent omne *lucrum* cujuscunque negotiationis etiam fecundissima. Et tamen duæ adhuc portiones superesse deberent. Altera pro solvendo certo minori *lucro* empto quatuor in centum, & tandem altera pro *affecurando* socio negotiatore. Hæc obvia sunt, & sub sensu cadunt, inquit Cardinalis de Luca, cujus auctoritas in hac materia non parvi certe facienda est. Is lib. 5. de *usur. discurs.* 1. n. 16. hæc scribit. *Hoc autem impracticabile videtur in lucro retrahendo ex pecunia numerata. Quoniam ad effectum ut creditor, seu mutuator affecuratus tam de sorte, quem de lucro obineat quinque pro centenario, oporteret dare lucrum in plusquam quadraginta pro centenario, dum ex lucro detrabere prius oportet portionem quodammodo colonicam, debitam ipsi mutuatorio, tamquam socio ponenti operas, pro istarum congrua, & proportionata remuneratione. Deinde vero de eo quod superesset ad commodum creditoris, tamquam species portionis dominicalis, detrahenda est magna, & notabilis quantitas, quæ verisimiliter sit congrua merces dicte duplicis affecurationis, etiam a quolibet tertio negotiatore faciendæ, quod videtur impracticabile. Hoc idem advertunt duo celebres Theologi Siculi Minutulus, & Genarus.*

XV. Tandem contractus iste societatis duobus aliis circumseptus recidit in merum mutuum: siquidem pecunia tradita in societatem, accedentibus duobus aliis contractibus, transit in dominium socii mercato-

ris, quia ipsi vel stat, vel perit. Quælibet autem res domino perit. Exempla commo-datarii, depositarii, locatarii, quæ opponunt adversarii, sunt evidenter falsa. Et si concedatur locari pecuniam posse, sicuti locatur domus, ager &c. nulla usura in mundo est. Si cetera sophismata convulsa videre cupis, lege *Tom. 7. diss. 3. c. 16. §. 8.* & aliud volumen de *usur. contr. trin.*

XVI. QUÆST. 11. *Licitus ne est contractus societatis duplex in quo aut capitale, aut lucrum affecuratur?* RESP. Adfirmant plures etiam eorum qui oppugnant contractum trinum. Quoniam, inquit, licet socius affecuret sortem, tamen de ea ad libitum disponere nequit, sed illam impendere negotiationi debet. Si affecurat *lucrum*, non affecurata sorte, res evidenter est.

XVII. Hæc sententia falsa mihi est quantum ad primam partem, quæ spectat *affecurationem sortis*, quia fors affecurata ab omni periculo, non potest esse *lucrosa capitaliste* neque ratione *industriæ*, nec ratione periculi. Hi autem sunt duo tituli soli quibus *lucrosa* in mercatura pecunia redditur. Accedit quod reipsa nunquam solvitur pretium quod æquet omnia pericula tum extrinseca, tum intrinseca. Est periculum, inquit, nihil lucrandi. Sed hoc periculum non est illud quod pecuniam secundam reddat. Periculum istud pretio redimitur vere, & non fiste, ut in contractu triplici. Et ego repono non minus fictam esse hanc *affecurationem* in contractu duplici ac in contractu triplici. Quis enim valet justum pretium constituere pro *affecuratione* ab omni periculo solvendum? Pretium pro *affecuratione* ab hoc aut illo periculo extrinsecus occurrente usus platearum introduxit, & jura approbant. Sed nulla lex, nulla fori, aut negotiationis consuetudo approbavit, aut præscripsit taxationem pretii, quo affecretur fors ab omni periculo tum juris, tum facti: & supra ex Cardinali de Luca, & aliis ostensum est, nullam negotiationem, quantumvis uberrimam, in Europa saltem parere *lucrum* adeo magnum quo affecurari fors possit ab omni possibili periculo juris, & facti, ut sit in contractu triplici, & duplici.

XVIII. De secunda parte, nempe de *affecuratione lucri* certi disputari potest. Sors periculo exposita *lucrum* parit. Hoc *lucrum* incertum est. Quidni contractus iniuri valet inter socium & capitalistam super hujus *lucri* quantitate? *Lucrum* istud modo

maius, modo minus est : ut plurimum est octo vel decem in centum . Illud emit *capitalista*, seu qui ponit sortem pro quatuor aut quinque . Nulla hic absolute loquendo videtur iniustitia : nam fors periculo exposita revera parit lucrum maius, & minus . Est igitur verus contractus aleæ, & quidem æqualis pro utraque parte . Verum quia Sixtus V. hæc pacta absolute vetat, ideo ab eo probando abstinco .

XIX. At, inquires, si contractus iste nullam prodit iniustitiam, cur iniri non debet? Quia summus Pontifex eum improbat. Quia doctrina revelata a Christo Jesu sive in fidei, sive in morum materia subjacere non debet hominum privatorum opiniunculis; sed standum est, & quidem simplici corde, decisionibus Romanorum Pontificum, qui sunt iudices a Deo constituti. Nonne si homines fideles, sinceri, & æqui essent, omnes mutuo sibi traderent ad lucrandum? Qui pecuniis abundarent, & carerent industria, & arte negotiandi, eandem traderent iis qui pecunia sunt destituti, sed industria & ingenio valent ad easdem frugiferas efficiendas. Et revera hic est ordo divinæ Providentiæ. Quia vero homines dolosi, veteratores, iniusti, & fraudulentissimi sunt; ideo ne ingeniosi Theologi exquisitis interpretationis eludere, aut inflectere, aut delinire possunt legis evangelicæ rigorem, & pontificia oracula, clamantes hæc non esse recepta?

XX. QUÆST. III. *Quid de societate animalium dicendum?* RESP. In hoc contractu animalia gerunt vices vivi, seu *capitalis*, & qui ea tradit, vocatur *capitalista*, qui eandem accipit, dicitur socius. Hic illa pascere, & custodire debet; & fructus dividendi sunt. Easdem conditiones servandas in hoc contractu præscribit Sixtus V. ac in contractu societatis pecuniæ; videlicet, quod capita animalium pereant domino, dummodo sine fraude & negligentia villici socii pereant. Quare societates illæ quæ fieri alicubi solent, & vocantur a *capo salvo*, nempe salvo capitali, omnes iniustæ sunt, ut Sixtus V. definivit, & plura Concilia provincialia declararunt, & præfertim Mediolanense I. sub S. Carolo, in quo dicitur: *In societate non fiat pactio ut fors salva sit, fructus vero communiter dividantur.*

XXI. In hoc contractu, sicut & in ceteris, servanda semper æqualitas. Communiter majori gravamini succumbit socius pauper, cum contra res se habere deberet.

Conferenda sunt incommoda, labores, pascua, industria socii cum capitali collato a divite. Si hæc duo æqualia sint, tum dividendi & fructus, & fors ipsa pro rata est: nam præfata, quæ ponit socius, locum sortis obtinent. Si vero *capitalista* ultra animalia simul pascua tradat, tum prudentum iudicio fieri divisio potest: sed tum locatio potius quam societas est. Præcisa regula præscribi nequit, ideo pro regionum diversitate servanda æquitas est.

XXII. QUÆST. IV. *Sunt ne feneratores domini lucri quod usuris acquirunt?* RESP. Adfirmant non pauci. Sed negat S. Thomas 2. 2. qu. 78. a. 3. cui communis Theologi subscribunt. Ratio evidens. Contractus feneratoritius jure tum naturali, tum divino nullus est. Ergo impar ad dominium transferendum. Bona feneratoritia, si frugifera sunt, crescunt mutuataris, non feneratori; perent vero feneratori, quia is possessor malæ fidei est. Heinc consequitur non posse feneratorem in alios transferre dominium bonorum quæ senore affectus est. Et qui præfata bona ab usurario accipiunt, restituere eadem debent non secus ac si a latronibus emisissent. Omnes enim Theologi ad restitutionem feneratoris obligant sive dominio potiantur, sive secus. Qui enim dominium iisdem concedunt, docent simul tale dominium gravatum esse onere restitutionis.

XXIII. Si bona quæ fenerator acquirat, sint sterilia, ut pecunia, frumentum &c. quæ usu consumuntur, eaque negotietur, & alia bona acquirat, hæc restituere non astringitur, quia sunt fructus industriæ. Si frugifera bona sunt, restituendi quoque fructus sunt. Qui consulunt contractus feneratoritios, tenentur ad restitutionem. Qui deponunt pecuniam apud feneratores eum in finem ut fenerentur, peccant, non secus ac illi qui furi instrumenta porrigunt ad furandum. Ideo isti tenentur ad restitutionem. Rectores, iudices, advocati, qui aliquo statuto in causa sunt ut usuræ solvantur, peccant contra iustitiam, & restitutioni obnoxii sunt, feneratoribus non restituentibus. Ministri qui dominorum nomine usuras percipiant, peccant, & tenentur, deficientibus dominis, ad restitutionem. Excipiunt auctores ministros qui officia minus proxima ad usuras exercent, ut scribere, numerare pecunias, illas custodire &c. Si praxim spectes, communiter isti impares sunt ad restitutionem. Unum mihi certum est ejusmo-

di ministros cogendos esse ut a ministerio recedant. Ceteri ministri qui propinquis arti feneratitiæ inserviunt, qui contractus fenestrae ineunt, qui cogunt mutuarios ad solvendum, peccant, & restitutioni subiecti sunt, ut vel ipsi juniores docent.

XXIV. QUÆST. V. *Licetum ne est ab usurario mutuum petere sub usuris?* RESP. Negat 2. q. 78. a. 4. S. Thomas, quia non licet alium inducere ad peccandum. Solum licita petitio est, ut ibidem subdit Angelicus, ut propriæ, vel alienæ necessitati subvenias. Non igitur, ut negotiationem amplifies, non ut majora lucra captes, sed solum ob veram gravem necessitatem, quæ reparari alia via non potest, licetum est mutuum petere: quæ actio natura sua licita est, & fenerator ex sola sua pravitute te cogit ad pendendam usuram. Mutuum enim dare, officium caritatis est, illudque petere licet. Quod vero mutuator nolit absque usura impertiri, illius nequitia est. Quare tu offerre usuras nequis, sed solum mutuum petere, & coactus dare potes, ut tuæ consulas necessitati.

DISSERTATIO V.

De cambiis, censibus, locatione, ludo, & sponfione, promissione, donatione, & testamentis.

CAPUT I.

De cambio, ejusque divisione, & conditionibus.

I. QUÆST. I. *Quid, & quæ sit cambium?* RESP. Est contractus commutationis pecuniarum pro pecuniis cum lucro campforis. Qui dat pecunias, vocatur *Campfor*, & qui petit cambium, *Campfarius*, & ars ipsa *Campforia* appellatur.

II. Dividitur in *reale*, & *fiſtum*, seu *ſiccum*. Cambium *ſiccum* larva usura est, seu est mutuum palliatum, nempe traditio pecuniæ absque loci distantia. Indiges pecunia hic Romæ, & hic restituenda est, sed juxta valorem cambiorum Neapoli, Genuæ, Medionalis &c. Cambium *reale* est in quo vere pecunia pro pecunia commutatur, sive præſens pro præſenti qualitatibus diverſæ, sive præſens pro absente & distante. Dividitur in *manuale*, seu *minutum*, in quo pecunia

aurea pro argentea, aut argentea pro aurea, vel contra commutatur; & in *locale*, seu *per litteras*, in quo permutatur pecunia præſens pro distante in alio loco, aut distans in alio loco pro præſenti.

III. QUÆST. II. *Quo titulo licetum est cambium manuale?* RESP. 1. est commodum Reipublicæ. 2. est labor, & incommodum congregandi pecunias cujuscumque generis, & easdem conservandi, distribuendi: ad quæ omnia peragenda requiruntur ministri, domus, & expensæ non leves. 3. juxta aliquos est ipsa intrinseca diverſitas monetarum. Taxatio lucri communi & publico consensu definita in emporiis est. Non licet famulis campforum permutare monetas in proprium commodum, & lucrum: quia cum locarint operas & industriam dominis, nequeunt de pecuniis dominorum lucrari, quidquid in oppositum dicant nonnulli.

IV. QUÆST. III. *Quo titulo licetum est cambium locale cum lucro?* RESP. Omnes adfirmant, licetum esse cambium istud, quo pecunia in uno loco traditur, & alibi solvitur, aut contra: quia justus titulus lucrandi est pecuniarum asportatio Reipublicæ valde necessaria, quia liberat a periculis latronum, a labore, & a multis aliis incommodis, quæ omnia sunt pretio æſtimabilia.

V. QUÆST. IV. *Quid de cambio cum recambio dicendum est?* RESP. Cambium cum recambio, vulgo *con la ricorsa*, paradoxon est negotiatorium, tot gyris & circuitibus involutum, ut ne videar jocari, & lectoribus illudere, illud exponam verbis P. Tamburini, qui lib. 9. de cont. c. 5. §. 2. n. 1. sic cambium istud exponit. „ Praxis hujus „ cambii (quod *Bisuntinum* vel *Placentinum* „ apud Lessium lib. 2. c. 23. n. 59. appel- „ latur) nostro ævo frequentissima, hujusmo- „ di est. *Titius* campfor hic Panormi v.g. „ dat *Cajo* centum aureos, solvendo ab eo „ *Cajo* in proximis nundinis Placentiæ ce- „ lebrandis, vel in aliquo Italiæ, vel Si- „ cilix loco. Quoniam vero *Cajus* nemi- „ nem habet Placentiæ, vel in illis aliis „ locis, qui ejus nomine solvat quod ipse „ *Cajus* debet, ideo *Titius* offert eidem „ *Cajo* suum correspondentem nomine *Se- „ jun* residentem in illis locis. Offert, in- „ quam, ut sicuti est correspondens *Titii* „ cum omni potestate, ipsi *Sejo* concessa „ ab eodem *Titio*, ita in hoc negotio, ut „ sit etiam correspondens *Caji*, & solvat „ cambium idest dictos centum aureos cum „ lu-

„lucro, ibi apud mercatores, seu apud forum decerni solito. Sit autem hoc lucrum nunc v. g. aureorum quinque. Acceptata oblatione scribit ad *Sejum* Titius, nomine utriusque, puta ejusdem *Titii*, & dicti *Caji*, ut scilicet *Sejus* acceptet creditum *Titii*, & debitum *Caji*, & ut *respondens* jam *Caji*, solvat cambium, ejusque lucrum, idest centum & quinque aureos, & ut *respondens Titii*, eos aureos recipiat, & sic extinguatur cambium. Sed quia *Sejus*, ut *respondens* *Caji*, pecuniam non habet, ideo ipse idem *Sejus*, ut *respondens Titii*, seu *Titii* nomine offert, & dat illam pecuniam sibi eidem, ut *respondenti*, seu procuratori predicti *Caji*: dat, inquam, ad cambium (quod certe erit secundum cambium, seu, ut loquuntur, recambium) solvendum a *Cajo* Panormi. Cum accepta ergo hac pecunia *Sejus*, ut *respondens* *Caji*, extinguit, seu solvit, ut dictum est, predictum cambium primum, Panormi celebratum, ita ut nihil omnino amplius debeat pro dicto primo cambio *Cajus*. Lege Lessium, qui recte notat, si dictus *Sejus* fugeret, vel decoqueret, *campforem Titium* non posse agere nomine suo contra *campfarium Cajum*: is enim *Cajus* jam solvit cambium ipsi *campfori Titio*.

„2. Quoniam vero dictum secundum cambium parere suum lucrum debet, quod erit v. g. aliorum quinque aureorum, qui solvendi erunt a *Cajo* Panormi; ideo *Cajus* debebit Panormi solvere *Titio* centum & decem aureos, idest centum ex primo capitali, quinque ex lucro primi cambii extincti Placentiæ cum pecunia habita a procuratore *Titii*, & quinque ex lucro cambii extinguendi Panormi ab eodem *Cajo*.

„3. Suppono ad justitiam secundi cambii *Cajum*, seu ejus procuratorem non cogi ad dictum secundum cambium. Posset enim *Cajus*, seu ejus procurator extinguere primum cambium pecunia presentis, sine necessitate sumendi recambium; vel certe posset sumere recambium ab alio quam a *respondente Titii*.

„4. Solet autem occurrere ut *Cajus* ne Panormi quidem promptam eam summam habeat quam debet *Titio*, unde rursus totam illam eandem summam, ac si illam iterum accepisset a *Titio* ad cambium, se obligat solvere cum suo lucro

„iterum Placentiæ, vel alibi, ubi rursus fiet: quod modo num. 1. diximus; & sic continuantur per multos aliquando annos cambia, & recambia, donec reipsa, & numerata pecunia totum capitale cum omnibus lucris intercurrentibus solvat *Titio Cajus*. Nam propterea mercatores hoc appellant etiam cambium cum *recursa*. Recurrit enim, unde inceperat. Et adverte *permaxime*, totum hoc negotium præter primam traditionem illorum centum aureorum, *Cajo* a *Titio* numerato datorum, & præter hanc ultimam solutionem quam numeratam denique fieri oportebit, tractari, & expediri per solas syngraphas, seu per acceptationes, & dationes crediti, & debiti, quæ in libris dati, & accepti scribantur.

VI. Adverte *permaxime*, inquit P. Tamburinus, totum hoc negotium, præter primam traditionem, & ultimam restitutionem, expediri per solas syngraphas datas & acceptas, medio illo *Sejo*, qui & numerat, & solvit sibi ipsi cambium. Hinc idem P. Tamburinus loc. cit. §. 3. testatur multos improbare hoc cambium, alioquin, ait, frequentissimum. Multi tamen (subdit) ut Navarrus, referens ita sensisse virum quendam doctissimum Soc. Jesu Boninfig. Sa v. Cambium, Diana, Lessius, de Lugo, & satis probabiliter, quos ego sequor, licitum esse docent cum explicatione danda §. 4. Probatur. Quia si *Cajus campfarius* haberet Placentiæ aliquem amicum, qui ibi solveret cambium contractum Panormi, esset justum cambium, ut vidimus. Ergo etiam &c.

VII. Argumentatio eorum qui hoc cambium licitum faciunt, ni fallor, huc recidit. Si cambium esset reale, licitum foret. Ergo licitum quoque erit, tamen si fictum sit. Quoniam, inquit, licet non adsit Placentiæ realiter & vere pecunia; adest tamen virtualiter, & æquivalenter. Felicissimi debitorum, si hac pecunia virtuali solvere sua debita possent! Lapis iste omni lapide philosophico pretiosior foret.

VIII. Ut usuræ iniquitatem deprehendas: *Cajus* necessitate coactus petit a *Titio* 100 aureos, nihil prorsus de cambio cogitans. Versutus *Titius* videt se generatorem procedere, si aureos tradat cum accessione supra sortem. Idcirco ut usuram declinare se fingat, suggerit ei cambium Placentinum. Ecqui fieri reponit *Cajus*, hoc potest? Facillime reponit *Titius* vaser. Habeo ego ibi procuratorem meum *Sejum*, qui illa omnia

omnia quæ narrata sunt, peraget. Quis manibus non tangit versutam circuitiorem ad palliandam usuram excogitatam? Siquidem, sublati circuitiionibus, non aliud Titius recipi intendit nisi lucrum ex mutuo quod tradit Cajo. Et non aliud intendit Cajo, nisi recipere pecuniam restituendam Titio eo in loco ubi illam accipit. Cetera omnia commenta sunt. Quomodo velle cambium potest Cajo, si eo non eget; sed eget pecuniis ibi, ubi easdem restituere debet?

IX. S. Pius V. an. 1571. constitutionem edidit, qua ejusmodi cambia *ficca* omnia damnavit, cujus initium est, *In eam pro nostro &c.* Lege illam integram Tom. 7. lib. 3. diff. 4. cap. 3. Respondent, constitutionem Pianam paucis in locis & fere nullibi esse receptam. Itaque videndum, quid jus nature præscribat. Sed qui sunt interpretes istius juris naturæ? Nonne Pontifices? Non vidit S. Pius V., non viderunt Theologi, quorum studio usus ille est, quid jus naturæ præscribat? An bullæ pontificiæ in rebus fidei, secus in morum præceptis obligant? Sed cur Piana constitutio usu recepta non est? Quia a pluribus mercatoribus non observatur. Næ isthac egregia ratio? Plura alia, quæ in hac constitutione damnat S. Pius V. explicata sunt loc. cit.

X. QUÆST. V. Quid de cambio ad nundinas dicendum? RESP. Mercatores nundinas in certis locis, vel urbibus ter aut quater in annum celebrant, ubi debita solvuntur: pecuniam ibi numerant restituendam ad secundas, vel quartas nundinas tanto majori lucro, quanto longius tempus interfuit. Lessius, Layman, & alii licitum hoc cambium asserunt; sed tamen non esse suadendum. Alii graviores Theologi illud tamquam fenetre improbant, quia exigitur lucrum ob solam temporis dilationem. Allegari solent tituli lucri cessantis, & damni emergentis; sed, ut advertit Genettus, vix unquam mercatores damnum patiuntur ex tali cambio. Quia vix cambiunt, dilata solutione, nisi dum otiosa pecunia abundant: ideo hoc cambium, inquit ille, est fere semper usurarium.

XI. QUÆST. VI. Quid de cambio civico dicendum? RESP. Cajo indiget 100. aureis Romæ, quos a Titio campfore petit, ibidem cum lucro restituendos ad terminum, nempe ad 1. vel 2. vel 3. nundinas. Nemo est qui cambium istud tamquam fictum, & fenetre non damnet. Quoniam campfarius nec Romæ, nec alibi pecuniam habet per-

mutandam. Fucare cambium istud solent hoc modo. Cajo Romæ testatur campfore se nummos accipere vel ad cambium exercendum Neapoli, Lugduni, Mediolani &c. vel ad alios contractus negotiatorios ineundos. Et hoc, si opus fuerit, juramento confirmat. Omnia tamen falsa sunt. Cajo enim recipit Romæ pecuniam expendendam vel in collocanda filia, vel in propriis indigentibus sublevandis. Titius refugit pecuniam credere Cajo, nisi aut pignore, aut fidejussore accepto. Cajo debet solvere lucrum fidejussori, & simul campfore. Quot facinora in uno crimine! Campfores, & proxenetae communiter hæc omnia figmenta perspecta habent. Est ne aliquis titulus tegens hanc usuram? Ajunt aliqui: quoniam, inquit, aut Cajo negotiatur pecuniam acceptam a Titio, aut secus? Si primum, cambium est verum. Si secundum, per Cajo stat, ne pecunia lucrosa fiat. Porro ex culpa Caji referre damnum Titius non debet. Verum hæc omnia mera figmenta sunt: quoniam contractuum tituli reales sunt, & esse debent, non ab aliis conficti.

XII. Alio pacto hoc cambium, quod obliquum vocant, exercere solent. Sempronius mutuarius dicit Cajo mutuatori: Tu mihi trade mutuos mille aureos: ego parem pecuniæ summam negotiationi destinabo, aut ad cambium tradam in commodum, & utilitatem tuam: & quorannis tibi solvam quantum ex negotiatione, vel ex cambio lucrabor, donec reddidero acceptam summam. Hæc omnia chimærica sunt, ut Benedictus XIV. Pontifex summus lib. 7. c. 48. n. 9. de Synod. declaravit inquit: Quid enim absurdius, quid incredibilius fingi potest, quam quod Titius indigeas mille aureis, quos mutuos accipit a Cajo totidem statim habeat paratos ad nundinas transmittendos, atque in activa cambia erogandos in mutantis Caji utilitatem?

XIII. Circuitio hæc adeo puerilis, & inepta est, ut confutatione non egeat. Nec refert quod decisiones Rotæ in confirmationem adducantur. Quoniam in Tribunali mendaciis, & circuitiionibus partes evincunt quod fictum cambium fuerit verum. Ceterum si in foro appareret cambium esse merum figmentum, nunquam iudices illud probarent. Et hoc in sensu intelligendus est Cardinalis de Luca, qui lib. 5. tit. de camb. probare videtur descriptum cambium. Nemo quippe rationis compos probare potest tale cambium, si fictum sit, quomodo vera

vera est, & passim ad praxim reducitur. Si plura de cambiis cupis, lege *Tom. 7. lib. 3. diff. 4.*

CAPUT II.

De censibus realibus, & personalibus, eorumque divisione.

I. **Q**UEST. UNIC. *Quid, & quod simplex sit census? RESP.* Est ius exigendi pensionem ex re alterius frugifera. Juniores addunt aliam particulam, vel *ex persona*, ut communi census definitione includant censum personalem. Verum cum census iste commentitius mihi sit, & usuræ pallium; ideo a census finitione eum excludo.

II. Tribuitur census *in reservativum*, & *consignativum*. Dum quis rem suam alteri tradit, hoc onere adjecto ut quotannis qui rem accipit, solvat pensionem præscriptam, constituit censum *reservativum*. Census *consignativus* ille est, quando retento dominio rei tuæ, prædii, domus &c. alteri vendis ius percipiendæ pensionis in annos singulos.

III. Consignativus rursus dividitur 1. ex parte rei, in qua fundatur, in *realem*, *personalem*, & *mixtum*. 2. ex parte pensionis in *pecuniarium*, & *fructuarium*. 3. ex parte temporis in *temporalem* & *perpetuum*. 4. ex parte modi quo celebratur, in *redimibilem*, & *irredimibilem*.

IV. *Realis* constituitur super agro, domo, vel terrâ aliqua fructifera. Si alienetur, transeatque ad plures dominos, transit quoque onus istius census, donec redimatur. Si res pereat, perit census. *Personalis* constituitur immediate in persona, quæ obligatur ad solvendam pensionem ex industria, labore, & operibus, & etiam ex bonis suis, si habeat. Census iste immediate afficit, & comitatur personam, non rem. Quare si bona pereant, & non persona, census consistit. Et quamvis pro asssecuratione tradatur hypotheca, non propterea transit in *realem*, quia hypotheca non manet immediate obligata, sed tantum in defectum personæ. *Mixtus* constituitur tum super re, tum super persona. Et ideo si res perit, & non persona, hæc solvere debet: si contra persona perit, & non res, ex hac pensio exigitur. *Pecuniarius* pecunia, *fructuarius* fructibus solvitur. *Temporalis* habet fixum tempus. *Perpetuus* durat semper. *Vitalitius* illigatur tempori incerto, nempe personæ. *Re-*

dimibilis redimi potest arbitrio censualistæ, vel censuarii, vel utriusque. *Irredimibilis* nunquam redimi potest. Qui emit censum, *Censualista*, qui solvit, *Censuarius* vocatur.

V. Censum realem probarunt Martinus V. Callixtus III. S. Pius V. in constitutione *Cum onus* &c. an. 1568. Licitus, & iustus est contractus iste. Consentiant ambæ partes. Pretium iustum est. Quoniam licet pensiones omnes simul sumptæ superent pretium rei, successive tamen acceptæ minoris valent.

VI. Obijciunt censuum oppugnatores, & usuræ defensores. Census est purum putumque mutuum. Ego trado tibi 100, ut singulis annis reddas mihi quinque. Elapsis 20. annis, reddita sors est. Et nihilominus recipiam quotannis quinque in centum. Quid autem hoc est nisi mutuum perpetuum?

VII. Varia, quæ præbent auctores, responsa evincunt objectionem non esse levioris momenti. Unica vera responsio hæc mihi videtur. Improbatur accessio supra sortem in mutuo, quia pecunia natura sua sterilis est, & usu civili consumitur. Fit frugifera industria mutuatarii, non mutuatoris. Contra fundi censuum natura sua frugiferi sunt, in quibus ususfructus a dominio distinguitur. Si hæc duo distincta reipsa sunt, vendi unum sine altero potest. Neque hoc gratis asseritur. Nam si ager, si domus, si fundus, in quo fundatur census, alluvione, incendio, aliove modo perit. ipsi *censualistæ*, minime *censuario* perit. Contra in mutuo mutuatario, non mutuanti perit. Discrimen ergo verum est, & reale. Huc res recidit, ut census celebrentur juxta constitutiones apostolicas. Quod reipsa interveniat verus contractus venditionis, & emptionis juris ad percipiendas pensiones: quod fundus census sit reipsa frugifer, & liber, & correspondens sorti. Frequentissime census isti fictitii sunt, quia non servantur conditiones præscriptæ a constitutionibus pontificiis. Auctores illi qui negligunt conditiones a S. Sede præscriptas, hæreticorum calumniis exponunt pontificias bullas. Si plura scire aves de discrimine inter censum & pecuniam mutuatitiam, legis *comm. nostrum in Encyclicam Benedicti XIV. diss. 3. c. 4. §. 5.*

CAPUT III.

De censu personali mirifico usurae pallio.

I. SI ipsi census reales, pontificia auctoritate probati, difficultatem praeferrunt, & inde usurarum patroni ansam arripiunt honestandi moderatas usuras, quisque videt quid de personalibus censibus dicendum sit. Censuum realium iustitia defenditur, si servantur praescriptae conditiones. Hæ conditiones deficiunt in censibus personalibus. Ergo feneratoritii sunt.

II. Martinus Navarrus *de usur. n. 80.* testatur, fere omnes Theologos, & Canonistas damnare censum personalem. P. Lessius citat Biel pro patrono census personalis. Sed Biel in 4. dist. 15. q. 12. ait: *Hoc dico recitative &c.* Respondet P. Lessius lib. 2. c. 22. dub. 10. n. 56. hoc non ob stare, inquit: *Sic enim loqui solemus ad declinandam invidiam, quando aliquid novi, & receptæ opinioni adversum ex nostra sententia proferimus.* Intellexistis? Sic loqui solemus cum aliquid novi, & receptæ doctrinæ adversum procedimus. Licitum ergo est in morum controversiis novas doctrinas procedere receptæ antiquorum doctrinæ oppositas? Ad declinandam invidiam ambigua adhibentur verba. Aut vera doctrina est, aut falsa. Si vera, timenda ne est Jesu Christi discipulis invidia? Sed divina providentia disponitur ut ab ipsis auctoribus vocetur nova, & antiquæ doctrinæ opposita, doctrina quam ipsi propugnant. Si enim nova est, nec ab Evangelio, nec a Patribus, nec a Conciliis tradita, profecto falsa est.

III. P. Paulus Layman lib. 3. n. 4. c. 18. scribit: *Census personalis utrimque redimibilis super persone industria locatus, probabiliter defenditur. Attamen periculo usurarie intentionis non caret.* Ita contra communem docent DD. Defendunt DD. contra communem probabiliter? Qui sunt hi DD. qui communi Ecclesiæ doctrinæ sese opponunt?

IV. P. Patritius Sporer Tamburini, Laymani, Sanchez, Dianæ collector tract. 6. c. 6. n. 16. scribit: *Probabilissime quoque licitus est census personalis . . . etiam redimibilis ex utraque parte, etiam adjuncto pacto asscuracionis spectando præcise rei naturam, licet ubique subsit periculum usurarie intentionis: ideo merito prohibitus per Bullas Pontificum.* Licitus est census personalis, & quidem probabilissime, & simul merito per Bullas pontifi-

cum improbatas? Meliores ne juris naturæ, & evangelici interpretes Casuistæ novi, quam Pontifices summi? Si merito per Bullas Pontificum est improbatas census iste, missis disputationibus, eundem & nos manibus collatis improbemus. At resistit P. Viva, qui p. 4. q. 4. a. 3. n. 6. docet, DD. communissime negare censum personalem esse fenebrem.

V. Considera ortum, incrementum, & propagationem opinionis hujus. Biel cœpit recitative, P. Lessius secutus est speculative P. Layman probabiliter, P. Sporer probabilissime, P. Viva communissime. Sic propagantur novæ opiniones adversus antiquam sanctorum Pontificum doctrinam.

VI. Verum si Bullæ pontificiæ prohibent censum personalem, ut fatentur adversarii, qua ratione illum propugnare possunt? Et quod Bullæ pontificiæ improbant hunc contractum, præter adversarios testatur Benedictus XIV. lib. 7. c. 48. n. 5. de Syn. ubi ait: *Superfluum est novis argumentis censum personalem insectari, quem jam proscripsit S. Pius V. in laudata constitutione, Cum onus: ubi ad census honestatem, inter ceteras conditiones hanc quoque requirit ut census constitutur in re fructifera, non qualicumque, sed immobili, certa, ac nominatim designata.*

VII. P. Paulus Comitulus doctissimus Jesuita antiprobabilista lib. 3. Resp. mor. q. 27. clamat: *Quis existimare posset omnes christiani imperii provincias, ac regna non teneri hac lege. . . Verum mihi minime dubium est, vim habere constitutionem in omnibus Regnis, ac provinciis: id quod non obscure declarant verba illa ejusdem constitutionis. Volumus autem &c. . . Accedit hæc firmissima ratio. Pontifex perniciosus censibus necessaria lege potuit mederi, debuit, potuit, ac voluit in omnibus locis mederi. Quare maxime generalem hanc legem esse oportuit: alioquin omnium christianarum Nationum, & suæ item salutis Romanus Pontifex non valde prudenter consulisset, cum non sustulit illud malum ex omnibus Provinciis orbis christiani, quod æqua sanctione tollere poterat, ac debebat.*

VIII. Sed quodnam non acceptationis argumentum promit aliquis? quod non sit promulgata in singulis provinciis? Finge etiam hanc hypothesim. Quænam provincia, quodnam regnum examen, juris forma servata, instituit, sit ne acceptanda, an secus Piana Bulla? Nullum omnino. Cur ergo non acceptata? Quia homines avari, cupidi, feneratores fenebres istos census & usu-

usuraria cambia continuantur? Quis id asserere audeat? Non alia ergo de causa non acceptata dici potest, nisi quia aliqui Theologi videntes populos majori ex parte census personales, cambia sicca, contractus trinos celebrantes non secus post Bullam ac antea, pia intentione, ut sentire nos convenit, eisdem præservandi ab usura flagitio scribere coeperunt: *Bulla non est usu recepta*. Tum non pauci post illos continuant scribere, *Bullam non esse usu receptam*; quamvis his temporibus Benedictus XIV. eandem Bullam allegaverit contra census personales. Sed audiant, & imitentur percelebrem Jesuitam P. Comitolum lib. 3. q. 27. n. 5. sic fantem: *Querunt enim arbitri sacrarum Confessionum: quid igitur nobis cum iis agendum erit... qui ex censibus, qui ad præscriptam rationem constitutionis non sunt facti, nec celebrantur, fructus percipiunt? quid item cum dominis provinciarum? Ego id agerem. Dominos Provinciarum, nisi vellet accipere Pianam Constitutionem, non absolverem. Ceteris, si quid post auditam legem Pii V. per fraudem, aut dolum, contrabendo censu commiserint, pronuntiarem inane esse quidquid fecerunt, contractum fuisse nullum, ac propterea nullum iis jus fuisse percipiendarum pensionum; & ita necessaria restitutioni esse obnoxios.*

IX. Propugnatores census personalis divisi sunt in classes duas. Alii defendunt censum personalem solum ex parte venditoris, secus ex parte emptoris, ut *Henricus a S. Ignatio*, cujus opus proscriptum est, & in materia usura fortassis est æquo laxior, quod dictum sit ob imperitos, qui hunc auctorem citant, ac si semper sanam propugnaret doctrinam. Alii defendunt eundem utrumque redimibilem, adjecta etiam hypotheca.

X. Sic autem argutantur auctores isti. Possum ego tibi vendere jus percipiendi fructum agri mei. Ergo eadem ratione possum tibi vendere partem fructuum industriæ meæ. Aut ergo improbandus census realis, aut probandus census personalis.

XI. Futilis & inepta argutatio. Terra natura sua fructus parit in perpetuum. Persona humana in dies mutatur. Hodie secunda, cras sterilis. Hodie contrahit censum personalem, cras in morbum incidit diuturnum. Interim census quotidie currit. Spectato ergo naturæ jure, ad quod appellant defensores, fenebris est census iste, & ut talem damnaverunt Pontifices, sapientiores quam alii, juris istius interpretes.

XII. Clausula quæ præscribit subjiciendum esse censui fundum frugiferum, & immobilem, jus naturale spectat, ipsamque contractus substantiam. Hanc clausulam præcipiunt quatuor Romani pontifices Martinus V. Nicolaus V. Callixtus III. S. Pius V. Nunquam disputatum inter Theologos ante Pianam constitutionem, esset ne tantum humani juris præfata clausula, sed an usurarius esset hac sublata clausula. Usurarium declararunt censum, deficiente fundo frugifero immobili, & determinato. Ergo nunc quoque ut tale habendum.

XIII. Paucis omnia perstringo. Si rationes cum rationibus conferantur, rationes pro censu personali sunt inventa primum *recitative*, post *speculative*, inde *probabiliter*, rursus *probabilissime*, & tandem *communissime* propagata inter juniores. Si auctoritas Theologorum, & Canonistarum cum auctoribus comparatur, fatetur vel ipse P. Lessius suo tempore nostram sententiam fuisse communem. Finge omnia utriusque partis argumenta esse paria. Pontifices summi damnant censum personalem. Finge etiam, quod prorsus nego, pontificiam prohibitionem esse juris positivi. Quid inde? An leges quæ vetant aliquem contractum ob usura speciem, ob pericula gravissima fraudum, oppressorum, & usurarum, non obligant ubique gentium? An obligatio vitandi gravia pericula, & scandalum hæreticorum non est naturalis & divini juris? An non obstringit provincias omnes? An in re gravissima, qualis est avaritia, & usura, quorundam interpretamentis adhærendum, neglectis graviorum Theologorum & summorum Pontificum sanctionibus? Tu lector christiane iudex sede.

XIV. Certum ergo firmumque habeo, censum personalem sive utrumque redimibilem, sive irredimibilem, sive quocumque modo conceptum, fenebrem esse. Evidentius quidem usura se prodit in censu utrumque redimibili; at non propterea probabilis est opinio de hoc censu irredimibili. S. Pius V. fatentibus adversariis, damnavit censum personalem. Opinio autem a S. Sede damnata omni caret probabilitate. Sæculis XIV. Christiana Respublica vixit sine censibus. Ipsum Romanum Imperium censuales contractus ignoravit. Ut primum inventi fuere, quatuor Romani Pontifices, præscriptis clausulis, ab usura labe reales purgarunt. Si plura de censibus realibus & personalibus cupis, lege *Tom. 7. lib. 3. diss. 4.*

c. 12. ubi plura invenies, quæ spectant historiam, & omnia adversariorum sophismata convulsa.

XV. QUÆST. I. *Jure naturæ spectato licitum ne est pactum, quo obstringitur censuarius ut redimat censum ad arbitrium emptoris?* RESP. Adfirmant aliqui. Sed hæc opinio falsa mihi est, spectato solo naturæ jure. Quoties tradis pecuniam cum pacto ut tantumdem restituatur, usura est, si accessiones præter sortem exigas. Id in præsentem evenit. Siquidem emis censum mille aureorum pretio: 50. in annos singulos percipis: censuarius cogis ut post triennium, aut sexennium censum redimat eodem pretio. Quid amplius ad verum mutuum, & usuram requiritur? E contrario res se habet, dum ex parte solius venditoris remanet facultas census redimendi. Hæc quippe facultas non tollit veram emptionis & venditionis rationem: quia venditor non potest unquam redimere censum, ex illius parte timeri mutuum nequit. Quare emptor vere emit, cum pretium datum repetere non queat. Hanc sententiam defendunt graviores Theologi. Obligari venditor potest, ut eadem moneta censum redimat, dummodo æquale periculum sit incrementi, & decrementi.

XVI. QUÆST. II. *Pereunte fundo subjecto censui, perit jure naturæ census?* RESP. Adfirmat S. Pius V. in sua constitutione, pereunte fundo censui subjecto sive in totum, sive in partem, perire quoque censum. Negantem tamen opinionem defendunt Salmanticenses *trakt. 14. c. 4. p. 2. §. 4.* quia, inquiunt, fundi non supponuntur censibus, ut ex iisdem pensiones solvantur, sed ut pignus & hypotheca ad census securitatem. Hæc opinio falsa est mihi. Ea enim admissa, census sunt verum mutuum, adjecto pignore.

XVII. QUÆST. III. *Licitus ne est census cui ampliores fundi subijciuntur, non designata parte determinata?* RESP. S. Pius V. ad fraudes, & usuras tollendas præcipit ut determinata fundi pars censui subijciatur. Quoniam si pars subjecta censui perit, emptori census perire debet. Nec obstat quod in omni instrumento census, omnia bona venditoris substituantur in assecurationem ejusdem. Quoniam ejusmodi substitutiones & hypothecæ fiunt, ut securus reddatur fundus subjectus censui ab evictione; nempe si fundus esset alio censu gravatus, fideicommissio suppositus, aut alio debito onustus,

tunc supplere alia debitoris bona deberent. Ceterum si fundus periret, censuista perire debet: & hoc certum est.

XVIII. QUÆST. IV. *Licitus ne est census vitalitius?* RESP. Adfirmat communis opinio. Est enim contractus sortis, in quo æquale periculum utriusque partis est. Sors quippe exposita periculo frugifera evadere potest, quando periculum æquale sit tam respectu vendentis, quam ementis. Quia tamen contractus iste speciem aleæ habet, nisi necessitas urgeat, non probarem respectu illorum qui ex instituto census vitalitios celebrant, unice ut lucrentur. Mihi hæc de re aqua hæret. Quare, sublata necessitate, ut ab hoc censu abstineant Christiani suadeo.

XIX. QUÆST. V. *Licitus ne est contractus vulgo dictus a godere, ad gaudendum?* RESP. Frequentissimum in Italia hunc contractum ait Diana. Hæc pacto celebratur. Sempronius dat tibi suam domum, vel suum agrum; & tu eidem pecuniam respondentem valori domus vel agri, sic mutuo paciscentes. Tu utere pecunia mea, & ego utar agro tuo. Ego quando voluero repetam pecuniam, & tu agrum: vel tu quinquennio, decennio utere pecunia mea; & ego utar agro tuo. Honestare hunc contractum aliqui juniores cum Diana contendunt, larva venditionis, cum pacto retrovenditionis. Sed est aperta, & versuta circumitio, & mutui larva. Licitæ utique est venditio cum pacto redemptionis in favorem venditoris. Pactum vero illud in favorem emptoris fenebre est, ut supra dixi. Et hæc de usura, & usuræ palliis sufficiant. Lege *Tom. 7. lib. 3. Diff. 4. & tom. de usura contra. Trin. & comment. in encyclicam.*

CAPUT IV.

De ludo, & sponsione.

I. QUÆST. I. *Ludus propter lucrum principaliter intentus vitiosus ne?* RESP. Adfirmant Gabriel, Tostatus, & alii. Sed negant alii. Non est peccatum, inquit Lugo *disp. 31.* ordinare medium ad finem qui utilis sit, si finis licitus est. Lucrum est finis licitus. Ergo & ludus. Hanc opinionem, quam falsam reputo, improbat S. Thomas 2. 2. q. 77. a. 4. ubi statuit, mercaturam ipsam quæ est propter lucrum querendum, quandam turpitudinem habere, quia deservit cupiditati. Eam licitam reddit publica vel privata utilitas. Ludus suapte natura in-

institutus est ad animum recreandum. Finis ludi, animi solamen est, non lucrum. Ergo lucrum perturbat ordinem, & detorquet ludum a fine suo.

II. Ludum hunc lucratorium inter contractus collocant juniores, eumque definiunt: *Est contractus, in quo victori certaminis res ab utroque exposita tribuitur*. Tres assignant conditiones ut licitus sit. 1. Ut ludentes liberam habeant facultatem disponendi de re quam ludo exponunt. Heinc peccare eos ajunt qui ludunt cum latrone, puero, depositario, stulto, filiofamilias, prodigo, Religioso claustrali. 2. Ut ludus sit licitus requiritur ut alter alterum ad ludum fraudibus, dolis, conviciis non inducat. 3. Ne fraudes contra ludi leges interveniant.

III. Ludum hunc lucratorium tanquam illicitum rejicio, & tanquam perniciosum familiis, & Reipublicæ. Conditiones quas juniores præscribunt, majorem malitiam impedire valent, at honestatem tribuere ludo lucratorio nequeunt. Gradum malitiæ ignoro, quamvis sciam ludum lucratorium vitiosum esse. Qui accidentaliter & præter consuetudinem aliquid pecuniarum etiam principaliter propter lucrum impenderent, gravis culpæ non damnam. Contra, qui in consuetudine ludendi principaliter propter lucrum versarentur, a gravi culpa non liberarem, nec absolverem, nisi consuetudinem hanc relinquerent. Quoniam vix ac ne vix quidem contingit quin talem consuetudinem gravia consequantur absurda. Suscipitur primum ludus oblectandi animi causa; at progressum & finem occidere in avaritiam, & familiarum ruinam, experientia docet.

IV. QUÆST. II. *Licitus ne est ludus aleæ, seu fortune?* RESP. Leges ipsæ civiles ff. de aleæ usu l. 1. 2. & 3. severe prohibent hunc ludum. Accedunt leges peculiare cujuscumque regni, & jus canonicum cap. Episcopus dist. 35. ubi laici aleæ operam dantes communionem privantur, & clericis Diaconis, aut Presbyteris pœna depositionis imponitur, & Concilium Tridentinum sess. 22. cap. 22. antiquos canones adversus Clericos aleæ operam dantes innovat.

V. Itaque ludus fortis, seu aleæ propter lucrum natura sua vitiosus est. Præterea ludi chartarum qui non ab industria, sed a fortuna pendent, ut sunt ludi vulgo *Bassetta*, *Faraon*, *Trissac*, taxillorum, tot pericula secum afferunt, ut neminem ad sacramenta admitterem, nisi prius desisteret, & his ludis vale diceret. Aristoteli lusores isti, &

Tom. II.

latrones idem sunt. De ludis Claustralium vide ea quæ scripsi in *Disciplina apostolico-monastica* diff. 6. c. 4.

VI. Qui exponunt publicas mensas ad ludendum, & in propriam domum ludentes recipiunt, peccant mortaliter, & arcendi sunt a Sacramentis, ut adfirmant communiter vel ipsi benigniores. Similiter artifices chartarum, & taxillorum non esse absolvendos, docet S. Antoninus in sua *summula confessional.* par. 2. c. 3. & 2. p. *sum. tit. 1. c. 23. §. 13.* Oppositum docent non pauci. Vide quæ de scandalo dicta sunt.

VII. QUÆST. III. *Sponsiones vulgo scommesse licite ne sunt?* RESP. Negant Sylvester, Gabriel, S. Antoninus, & alii. Adfirmant vero communiter juniores. Sermo non est de sponsionibus quæ recreationis causa per accidens fieri solent; sed de sponsionibus lucratoriis, quæ communiter fieri solent super bellorum eventum, super ludentium victoria, vel jactura. Sponsiones hujusmodi a vitio purgari vix possunt.

VIII. Cardinalis de Lugo diff. 31. sec. 6. n. 74. licite fieri sponsionem docet, quæ cum damno proximi eveniet: quia, inquit, licet spondenti detur occasio optandi mortem Petri, hoc tamen per accidens est. Et n. 75. subdit: *Infertur secundo, non esse etiam de jure nature illicitum sponsionem facere super peccato committendo ab aliquo tertio.* Ita Sanchez cum aliis. Quodnam istius sponsionis objectum? Peccatum. Nonne honestum? Quinam finis? Lucrum. Nonne sanctum? Sanctum, inquit Augustinus, est quod volumus. At sanctum sapius non est, sed prævium, ac vitiosum. Paradoxa de ludis lucratoriis P. Cæsaris Callini vide Tom. 7. lib. 3. diff. 4. cap. 15.

C A P U T V.

De *affecuratione, pignore, transactione, emphyteusi, feudo, commodo, precario, deposito, locatione, conductione, promissione, & donatione.*

I. QUÆST. I. *Quid sit affecuratio?* RESP. Est contractus quo pacto pretio aliquis rei periculum suscipit, damnum sive in totum sive in partem compensaturus. Pretii quantitas taxata est placentiarum legibus. Contractum hunc licitum asserunt omnes. In cap. *Naviganti* prohibita affecuratio est respectu mutuatores ob usuræ periculum

II. QUÆST. II. *Quid sit fidejussio, pignus, hypotheca, & transactio?* RESP. Fidejussio est alienæ obligationis in se susceptio, qua quis se ad eam implendam obstringit, principali debitore deficiente. Vocatur contractus iste subsidiarius, & accessorius, quia substituitur fidejussor principali debitori. Qui se principalem pro altero debitorem constituit, non est proprie fidejussor. Sæpe tamen fidejussores se constituunt debitores principales, qui appellantur *Malleuadori in principali*. Isti cogi ad solutionem directe valent, relicto debitore primo.

III. *Pignus, & hypotheca* pro eodem accipi solent. Presse tamen accepti contractus isti differunt: nam *pignus* est de solis mobilibus, *hypotheca* de immobilibus. *Pignus* definitur contractus quo res mobilis creditori traditur in securitatem debiti. *Hypotheca* est contractus quo res immobilis, nuda conventionione, absque traditione obligatur creditori in securitatem debiti, ut si alter non satisfaciatur, inde peti satisfactio possit. *Hypotheca* duplex: altera *generalis*, qua omnia bona obligantur; altera *particularis* qua quis aliquam rem determinatam obligat.

IV. *Transactio* est conventio onerosa, qua dubia jura, & incerta inter partes componuntur. Hæc legitime inter partes constituta, eadem vi pollet, ac judicis sententia. Quare ea semel peracta, non conceditur jus in integrum, nisi læsio enormis appareat. Utinam frequentior esset hic contractus utrique parti utilis, missis tot litibus victoribus perniciosus.

V. QUÆST. III. *Quid sit emphyteusis?* RESP. Est contractus quo rei immobilis dominium utile ad longum tempus transfertur, directo retento, onere imposito annuæ pensionis solvendæ. *Emphyteusis* vox græca est, quæ latine inſitionem, seu implantationem significat: quia olim incolti fundi inferendi tradebantur.

VI. Si emphyteuta per triennium domino laico, & per biennium Ecclesiæ non solvit pactam pensionem integram, ipso facto cadit in penam *commissi*, valetque dominus proprietarius eum privare re emphyteutica cum omnibus *meliorationibus* factis.

VII. QUÆST. IV. *Quid sit feudum?* RESP. Est contractus quo rei immobilis dominium utile transfertur, retento dominio directo sub onere fidelitatis, & obsequii personalis. Differt ab emphyteusi, quia feudatarius, seu vassallus non pendit domino annuam pensionem, sicut emphyteuta, sed tantum obse-

quium personale defensionis, auxilium, & fidelitatis præstare debet requisitus a domino.

VIII. QUÆST. V. *Quid sit commodatum?* RESP. Est rei alicujus quoad usum solum gratuita concessio ad certum tempus. *Precarium* vero est rei alicujus quoad usum solum gratuita concessio ad nutum concedentis revocabilis. Affines sunt ejusmodi contractus, discrepant solum, quod precarium repeti ad nutum concedentis potest, commodatum vero solum elapso tempore præstituto.

IX. QUÆST. VI. *Quid sit depositum?* RESP. Est contractus quo sola res custodia alterius fidei committitur, ut integra reddatur. Requiritur mutus consensus & deponentis, & depositarii. Depositarius nequit uti re deposita absque consensu deponentis. Si tamen pecunia sit, quæ damnum ex usu patitur, ea uti potest, si tamen semper promptus sit ad eam reddendam ad nutum deponentis. Adhibere diligentiam debet in custodia. Si damnum sequatur, tenetur ex culpa lata tantum ad recompensationem. Religiosi claustrales suscipere depositum nequeunt absque licentia Prælati: Cœnobium non tenetur ad compensationem, si depositum pereat apud privatum Religiosum, vel apud Prælatum, nisi cum capituli consensu illud suscepissent. Ceteri ratione utentes capaces sunt recipiendi depositum.

X. QUÆST. VII. *Quid sit locatio?* RESP. Est contractus onerosus, quo usus, vel fructus rei, vel personæ venditur pro pretio. Conductio est contractus quo usus rei, vel personæ emitur pro pretio.

XI. QUÆST. VIII. *Peccant ne qui domos locant ad usuras exercendas, ad meretricandum?* RESP. Adfirmant Patres omnes, ut alibi palam feci. P. Claudius La-Croix lib. 3. p. 2. dub. 2. n. 1042. congerit opiniones oppositas probabiles, improbables, & laxas, & more suo, arbitrio lectorum easdem subjicit, ac si Pyrrhonismus esset Moralis christiana. Inclinare se tamen ostendit in opinionem docentem licitam esse talem locationem: quia hæc, inquit, tendit proxime ad dandam habitationem, remote vero præbet occasionem peccandi. Opinio hæc, ut mihi videtur, falsa est. Vide quæ dicta sunt ubi de scandalo.

XII. QUÆST. IX. *Quid sit promissio, & quam obligatio?* RESP. Est libera, & spontanea fidei datio de re licita possibili. Requiritur enim ad veram promissionem obligatio præstandi ex virtute fidelitatis id quod pro-

promittitur, nec sufficit sola voluntas faciendi; & ideo dicitur *datio fidei*. Dicitur libera, & spontanea, quia promissio contractus gratuitus est.

XIII. Ut promissio obligationem inducat, acceptata sit oportet ab illo cui sit. Promissio juramento firmata ante acceptationem revocari nequit, quia promissor vinculo religionis, se obstringit ad non revocandam promissionem, quidquid in oppositum dicant aliqui. Gravitas obligationis in promissione gratuita pendet ex intentione promissoris, qui ad hoc quod attinet legislator est.

XIV. QUÆST. X. *Quid sit donatio?* RESP. Est liberalis alicujus rei traditio. Alia *realis* in rei traditione sita; alia *verbalis* qua quis donat rem abentem, quæ imperfecta donatio est, & potius promissio. Rursus donatio tribuitur in absolutam, quæ perfecta est; & in conditionatam, quæ conditionem annexam habet. Denique alia est donatio *inter vivos*, quæ continuo transfert dominium in donatarium, etiam vivente donatore; alia est donatio *mortis causa*, in qua quis rem nunc donat, sed post mortem possidendam. Hæc revocabilis est, secus illa, exceptis paucis casibus.

XV. Donare valent qui absoluto dominio rei donandæ potiuntur. Heinc Religiosi donare nequeunt. Revocandæ donationis causæ sunt. 1. Donarii ingratitudo probata in judicio. 2. Proles noviter suscepta. 3. Si donatio sit inofficiosa contra pietatem paternam erga filios, ut si lædatur jus legitimæ debitæ filiis. 4. Si quid donatum sit ob causam, non secuta causa.

C A P U T VI.

De testamentis.

I. QUÆST. I. *Quid, & quotuplex sit testamentum?* RESP. Est ultima voluntatis humanæ iusta sententia de eo quod quis vult fieri post mortem, cum directa heredis institutione. Proprietas vera testamenti, ut distincti a ceteris ultimis voluntatibus, est *heredis institutio*, qui personam defuncti repræsentet. *Codicillus* est veluti testamenti appendix, & scribitur ad aliquid mutandum eorum quæ in testamento disposita sunt, aut declarandum, adjiciendumve. Ex privilegio dumtaxat potest in codicillo heres institui. Alicubi valet testamentum sine heredis institutione.

II. Testamentum duplex. Aliud *scriptum*,

seu *clausum* & sigillis munitum. Aliud *nuncupativum*, seu apertum, quod absque scriptura, sola verborum nuncupatione formari potest. Si quis plura conficit testamenta, ultimo standum est.

III. *Legatum* est donatio facta a testatore, & ab herede præstanda alicujus rei particularis. Fideicommissum est legatum, vel hereditas fidei legatarii vel heredis ita commissa, ut alienare eam nequeat, sed debeat illam tradere, & restituere, cui testator præscribit. Duplex fideicommissum: generale, quo tota hereditas gravatur; & particulare, quo res determinata fidei legatarii committitur restituenda.

IV. QUÆST. II. *Quæ solemnitates requiruntur ad testamentum nuncupativum?* RESP. Jure communi requiruntur septem testes masculi puberes, qui annos 14. expleverint, quique liberi, & invitati, ac rogati omnes audiant voluntatem testatoris. Ad testamentum *scriptum*, seu *clausum*, requiritur ut testator coram septem testibus declararet hoc esse suum testamentum. Omnes testes debent subscribere. Si quis ignorat scribere, alius pro eo scribat, & proprio, vel communi sigillo testamentum signare debet. Excluduntur muti, surdi, impuberes, pater hæredis, & qui sub potestate testatoris sunt, cæci, amentes, prodigi, infames a numero testium. Hæc de jure communi. Ceterum singuli Principatus suas habent peculiares leges, quæ servandæ sunt.

V. QUÆST. III. *Quas solemnitates postulat testamentum ad pias causas?* RESP. Testamenta quæ hereditatem destinant pauperibus, Ecclesiis, monasteriis, hospitalibus, virginibus, viduis, nuncupantur ad pias causas. Si legatum in testamento relinquatur præfatis, non dicitur testamentum ad pias causas. Quoties constat de consensu testatoris aut ex ejus privata scriptura, aut ex duobus testibus, sive viris, sive feminis, valet testamentum ad pias causas, sublatis solemnitatibus jure communi præscriptis.

VI. Ad testamenta cæcorum nuncupativa septem testes requiruntur. Milites testantes extra bellum sunt subiecti juri communi; in bello vero ea servare debent quæ jure naturæ præscripta sunt, nempe testamentum fieri coram duobus testibus sive viris, sive feminis debent. Ad *Codicillos* quinque testes requiruntur. Sed leges municipales consulendæ sunt.

VII. QUÆST. IV. *Quid sit testamentum imperfectum?* RESP. Testamentum imperfectum

stum dicitur, quia aut deficiunt solemnitates a jure præscriptæ, aut testator morte percussus illud perficere nequivit. Hoc jure communi nullum est. Dum dubitatur validum necne sit testamentum, communiter auctores validum asserunt. Et si sit ad pias causas, validum in utroque foro est, sicut & legata pia. Si testator asserat in testamento se schedulam dedisse Confessario, vel alteri persona subscriptam, velleque omnia in ea contenta valere, implenda sunt non secus ac testamentum.

VIII. Si testator plena libertate caret, si dolo, lenociniis, fraudibus deceptus est, nullum est testamentum ab eo factum. Qui decipiunt testatorem, peccant contra justitiam, & ad restitutionem tenentur. Idem dicendum de illis qui versute impediunt ne testamentum condatur.

IX. QUÆST. V. *Quinam possunt testamentum condere?* RESP. Omnes usu rationis præditi possunt de bonis suis testari, nisi aliqua lex obstat, ut obest Religiosis vi voti paupertatis, & Episcopis de redditibus Ecclesiæ. Impuberes masculi ante 14. & feminae ante 12. annos testari nequeunt. Filii familias de bonis castrensis, & quasi castrensis testari valent.

X. Crimina judicis sententia probata, quæ testari vetant, sunt. 1. hostilis Cardinalium percussio, incarcerationio, aut cooperatio ad hæc crimina. 2. Hæresis, vel hæreticis favere, & eosdem receptare. 3. Condemnatio ob libellum famosum. 4. Usurarii publici. 5. Damna ad mortem, & quibus aqua, & ignis interdicuntur, inhabiles sunt ad testandum.

XI. QUÆST. VI. *Quinam in heredes institui nequeant?* RESP. 1. Hæretici, & apostatae, si intra annum non egerint pœnitentiam. 2. Qui non possunt testari ob delictum. 3. Percussores Cardinalium post judicis sententiam. 4. Civitates inimicæ. 5. Qui occidunt testatorem. 6. Qui prohibent condere testamentum, vel conditum revocare. 7. Si heres accessit ad uxorem testatoris, judicatur indignus hereditate. 8. Si testator captivus erat, & heres eum liberare neglexit, privari hereditate meretur. Verum hæc omnia ad forum civile attinent.

XII. QUÆST. VII. *Quomodo filii spurii, & naturales succedunt patri?* RESP. Filius naturalis jure communi succedit in duabus uncis parenti non habenti filios legitimos. Duæ unciae sextam bonorum partem comprehendunt. Hoc tamen alicubi limitatur,

si pater uxorem non habeat. Filius spurius nihil præter alimenta sive ex testamento, sive ab intestato recipere jure valet etiam si pater filiis legitimis careat. Filii naturales succedunt matri non secus ac legitimi. Variæ tamen sunt regionum leges, quibus standum est.

C A P U T VII.

De heredibus necessariis, eorumque substitutione.

I. **T**Riplex heredum genus. Alii necessarii, qui absque legitima causa privari hereditate nequeunt. Si hos testator præterit innominatos, nullum est communi jure testamentum. Alii sunt heredes ab intestato, qui succedunt defuncto absque testamento. Tertio loco sunt heredes extranei, qui libere a testatore heredes instituuntur.

II. QUÆST. I. *Quomodo filii parentibus, & patres filiis succedunt?* RESP. Filii legitimi succedunt necessario parentibus in legitima, quæ comprehendit tertiam bonorum partem, si filii fuerint quatuor, vel pauciores. Si plures quam quatuor legitima includit medietatem bonorum. De reliquis bonis libere disponere pater valet. Etiam in hoc variæ obtinent rationum leges.

III. Ordo in successione servandus, ut propinquiore stipiti succedant: ideo viventibus filiis non succedunt nepotes. Inter filios dividitur hereditas per capita. Pater habet tres filios, quorum unus moritur, plures filios relinquens. Filii isti succedunt hereditati avi, vel avæ non per capita, sed per stipitem, quia omnes simul repræsentant unum patrem, & ideo succedunt portioni quæ debebatur patri inter fratres dividendæ. Parentes nequeunt negare legitimam filiis debitam. Similiter ascendentes succedunt descendentibus, quando isti carent successoribus servato ordine propinquitatis. Fratres, & sorores, sublatis ascendentibus, & descendentibus, non sunt heredes necessarii, & multo minus ceteri consanguinei.

IV. QUÆST. II. *Quibus de causis exheredari filii a parentibus, & parentes a filiis possunt?* RESP. 1. Est si filius manus impias in parentes injecerit, culpa interveniente mortali. Secus si id faceret ut se, vel Patriam defenderet. 2. Contumelia gravis illata patri verbis, vel factis. 3. Si filius parentem criminis accuser, ob quod pœna mortis plectendus sit, excepta hæresi, vel cri-

crimine læsæ majestatis, aut proditiōis Patriæ. 4. Si filius maleficus fuerit, aut maleficorum socius. 5. Si filius machinatus sit patris mortem, etiam effectu non secuto. 6. Si filius uxorem, vel concubinam patris scienter agnoverit. 7. Si patre detento in carcere, noluerit filius pro eodem fidejube- re. 8. Si filius impederit ne pater testamen- tum conderet, aut conditum revocaret. 9. Si filia dotem repudiavit, ut luxuriose vi- veret. 10. Si filia nuperit servo non libe- ro. 11. Si parentes amentes curare filii no- luerint. 12. Si filii captivos parentes libe- rare noluerint. 13. Si filii catholici a Reli- gione apostataverint. Similiter filii exhere- dare parentes ingratos, scelestosque valent.

V. QUÆST. III. *Quid de heredibus ab in- testato dicendum?* RESP. Heres ab intestato ille dicitur, qui ratione propinquitatis san- guinis succedit defuncto. Isti autem sunt fi- lii, nepotes, pronepotes &c. Si filii sint, succedunt per capita, si nepotes, per stir- pem. Sublatis descendētibz, succedunt ascen- dentes, servato semper propinquitatis ordi- ne. Sublatis ascendētibz, & descendētibz succedunt consanguinei collaterales, si- ve agnati sint, si ve cognati. Si plura cupis, vide *Tom. VII. Lib. 9. Diss. 5.*

VI. QUÆST. IV. *Quid sit substitutio vul- garis, pupillaris &c.?* RESP. Substitutio vul- garis est qua quis heredi a se instituto alium quemlibet substituit, qui capax sit successio- nis testamentariæ. Substitutio *pupillaris* ea est qua pater substituit filio decedenti ante pubertatem alium heredem. Substitutio *exem- plaris* imitatur substitutionem pupillarem, quatenus pater pro filio amente testamen- tum condere valet. Substitutio *fideicommissa- ria* gravat heredem, qui vocatur *commissa- rius*, ut reddat hereditatem aut integram, aut partem personæ alteri, quæ appellatur *fideicommissaria*. Substitutio *reciproca* ea est in qua instituti heredes sibi succedunt. Sub-stitutio *compendiosa* ea est quæ plures substiti- tiones comprehendit quantum ad diversa tempora.

VII. QUÆST. V. *Quomodo testamenta vali- da revocari queant?* RESP. Testator ad libi- tum revocare testamentum suum valet. Ali- qui contendunt, licite testatorem qui jura- vit se non revocaturum testamentum, posse absque perjurii culpa illud revocare. Sed hæc opinio falsa est, ut communiter aucto- res docent. Juramentum enim de re licita servandum est. Revocationem tamen testa- menti validam esse multi contendunt, quia

Tom. II.

perjurium afficit ipsum testatorem, minime vero invalidam efficit revocationem. Ve- rum probabilior mihi sententia est invali- dam esse revocationem, quia medio jura- mento potestatem sibi ademit testator revo- candi testamentum conditum.

VIII. Secundum testamentum omnibus so- lemnitatibus munitum ipso facto revocat pri- mum. Quando duo simul condunt testamen- tum unica scriptura, uno mortuo potest su- perstes revocare testamentum, quod suam bonorum partem tangit. Quoniam licet una sit materialis scriptura, duo tamen sunt te- statores. Quando dominus facultatem con- cedit alteri, puta uxor marito, ut pro se testamentum condat, mortuo hoc testatore uxor revocare testamentum nequit, quia te- stamentum firmatur morte testatoris; si ta- men testator proprio nomine testamentum instituat, & ut dominus. Si enim ut mini- ster, vel ut commissarius testamentum con- dat, non proprio, sed domini nomine, tunc dominus revocare testamentum valet. Spe- ctanda ergo est facultas in his casibus a do- mino concessa condenti testamentum.

IX. QUÆST. VI. *Quando obligationem habeant heredes?* RESP. Tenentur solvere omnia de- functi testatoris debita, nisi acceptent here- ditatem beneficio legis, & inventarii: quo fit ut heres ultra vires hereditatis non te- neatur solvere. Dum inventarium confici- tur, vexare creditores heredem nequeunt. Si vero heres intra intervallum a lege præ- scriptum non confecerit inventarium, vel non repudiaverit hereditatem, tenetur omnia testatoris debita solvere, etiam si superent hereditatem. Debita realia, quæ comitan- tur hereditatem, secus personalia quæ affi- ciunt personam, tenetur heres solvere. Præ- ter debita realia, legata quoque implere he- res debet.

X. QUÆST. VII. *Quenam sit obligatio exe- cutoris testamentarii?* RESP. Executores testa- mentarii alii sunt *universales*, alii *particula- res*. Illi sunt qui eliguntur, quando in te- stamento non est facta heredis institutio, ut testatoris debita solvant, & omnia bona dis- tribuant. Isti ut validum testamentum exe- quantur.

C A P U T VIII.

De legatis, eorumque diversitate.

I. QUÆST. I. *Quid, & quotuplex sit lega- tum?* RESP. Est donatio aliqua quam testator præstandam relinquit ab herede, de

eo quod foret heredis. Legatum aliud *purum*, quando nulla conditione, nullo praefinito tempore relinquitur: aliud in *diem* quo tempus praescribitur illud reddendi: aliud *conditionatum*, quod aliquo onere gravatur. Durat legatum juxta voluntatem testatoris. Quare Alexander VII. damnavit oppositam opinionem n. 43. *Annuum legatum pro anima relictum non durat plusquam per decem annos*. Si heres repudiavit hereditatem, nulla legata sunt jure communi. Legata ad pias causas solvere heres ab intestato debet. Plura tamen jura particularia decernunt solvenda legata quaecumque, etiam repudiata hereditate. Legata *pura* continuo solvenda sunt.

II. Legato aliquo fundo sive immobili, sive mobili censentur legata ea omnia quae fundum consequuntur. Hinc legato viridario, legata intelliguntur plantae; legata veste, etiam ornamenta sive aurea, sive argentea legata sunt. Legata ad pias causas, si testator eligat talem pauperem, aut talem locum pium, his sublati, impleri legatum debet, nisi constaret legatum relictum esse ut bonum ipsius pauperis. Condicio turpis, vel impossibilis pro non adjecta legato habetur. Condicio adjecta, ut legatarius huic, aut illi puellae nubat, valida est, & nullum legatum efficit, nisi legatarius designata puellae nubat. Si haec renuit, valet legatum. Invalida est condicio nunquam nubendi, exceptis viduis, quarum respectu condicio adjecta non nubendi valida est.

III. Legatum relictum pro nubenda virgine determinata tradi potest eidem, etiam si ingredi religionem velit. Si legatum indefinitum sit pro nubendis orphanis, viduis, & virginibus, eisdem dandum legatum est: alia quippe formula relinquuntur legata pro virginibus ingressuris Religionem. Si deficerent virgines nubere volentes, quod raro accidit, tunc, nisi expresse constaret de opposita testatoris mente, tradi virginibus posset ingredientibus Religionem. Legatum relictum puellis nubere volentibus tradi nequit nuptis etiam pauperibus.

IV. QUÆST. 11. *An legatum destinatum puellis hujus civitatis tradi extraneis possit?* RESP. Non posse certum est, quia esset aperte contra mentem testatoris. Si tamen extranei fingerent ibi domicilium, tunc transacto decennio, tradi sicut ceteris incolis legatum posset. Legatum relictum pro nubendis virginibus tradi nequit corruptis, si juridice constet esse tales. Si corruptio esset secreta, et tradi legatum posset.

V. QUÆST. III. *Valet no aliquis testamentum derogare?* RESP. Testator est supremus legislator jure gentium, & civili. Expressa ejus voluntas, iusta causa sublata, mutari nequit. Si dubia fuerit, illius mentis interpretationi, non commutationi locus est. Commutatio tunc locum habet quando mens testatoris clara est, sed impleri nequit. In hoc casu si legatum profanum sit, caducum evadit, & transit ad heredes. Si fuerit ad pias causas, commutari in similem pium usum Episcopi arbitrio potest.

VI. QUÆST. IV. *Quando ex legatis deduci Falcidia possit?* RESP. Cajus Falcidius tempore Cæsaris Augusti legem rogavit pro heredibus, quibus facultatem concessit detrahendi quartam partem bonorum testatoris, ut hac via eisdem alliceret ad hereditatem acceptandam, vel ne solo nomine heredes essent. Hæc quarta pars *Falcidia* vocatur a suo auctore Falcidio. Ex bonis testatoris qualia sunt tempore ejusdem mortis, detrahenda est hæc quarta pars. Verum vix aliqui hodie obtinent jus commune circa *Falcidiam*; sed peculiares leges vigent, quæ præscribunt quid in casibus occurrentibus agendum sit.

C A P U T IX.

De obligationibus eorum qui foro assistunt.

AD calcem hujus libri de justitia & jure lubet quadam delibare quæ spectant viros forenses. In Theologia christiana indictam præterit materiam hanc, quod tempus tunc non erat hanc exornandi provinciam. In præsentia puncta præcipua breviter illustrabo. Ad rem.

§. I.

De judice.

I. QUÆST. I. *Quenam sint judicis munia, ut recte judicet?* RESP. Primum omnium scientia judici necessaria est eorum de quibus ferre judicium debet. Tremenda sunt oracula quibus Spiritus sanctus Sap. c. 6. invehitur adversus judices socordes, & ignorantes. *Melior est sapientia quam vires. Audite ergo Reges, & intelligite, & discite judices finium terra. . . quoniam durissimum judicium his qui præsumunt, fiet. . . Ad vos ergo, Reges, sunt hi sermones, ut discatis sapientiam, & non excidatis.* Non ministros judices tantum, sed Reges ipsos Deus alloquitur.

tur. His tremendissimum judicium minatur, nisi scientiam didicerint qua & regere, & deprehendere judicium inferiorum errores queant. Funesta detinentur cæcitate, si credant se liberos esse a discenda sapientia regimini necessaria; si sibi blandiantur sat esse eligere bonos judices, & ministros, quibus totum onus committant. Adjutores isti sunt, & auxiliares copiae. Ceterum ipsi Reges & Principes reddituri Deo sunt rationem, & quidem severissimum tum judicium, tum populi. Error est enormissimus, quo credunt suas explevisse partes, quoties optimos elegerint ministros. Hoc est unum, quod præstare debent; sed præcipuum est assidua vigilantia, & studium, quo populo sibi commisso assistere, & Principatus negotia tractare debent. Qui vult dignitatis splendorem, & reditus, velit necessum est onera gravissima quæ dignitatem consequuntur.

II. Judicibus omnibus præter scientiam ad rectum judicium formandum, necessaria est fortitudo, & constantia, qua parvipendant potentes, nullamque personam timeant. Inquit Deus Eccl. 7. *Noli querere fieri judex, nisi valeas virtute irrumperere iniquitates: ne forte eximescas faciem potentis, & ponas scandalum in equitate tua.*

III. Heinc graviter peccant qui destituti scientia, fortitudine, ceterisque necessariis dotibus officium judicis suscipiunt: & isti absolvi nequeunt, nisi se magistratu abdicent. Maximo enim in salutis æternæ discrimine versantur: si namque judex reputans se recte judicare, ex mera imperitia falsam sententiam promat, gravi ignorantiae peccato inquinatur, utpote in iis quæ scire ex officio tenetur, deficiens, & ad restitutionem omnium damnorum quæ litigantibus obveniunt, adstringitur.

IV. Præter recensitas dotes auctoritate judicandi instructus sit oportet judex, vel ordinaria, vel delegata, vel partium consensu. Habere quoque debet certitudinem moralem causæ quam decernit. Hæc certitudo moralis formari debet ad legum normam, & secundum allegata, & probata. Neque enim condemnare eum potest quem privata scientia scit esse reum, si juridice probatus reus non sit. Quoniam iudicat non ut persona privata, sed ut persona publica.

V. QUÆST. II. *Quomodo se gerere judex debet, quando jura dubia sunt?* RESP. Notanda propositio quam damnavit Innoc. XI. n. 2. *Probabiliter existimo, judicem posse judicare juxta opinionem minus probabilem.* Tene-

tur ergo judex secundum opinionem vere probabiliorem judicare in quæstionibus sive juris, sive facti, exclusa omni personarum acceptione, ut *Deut. c. 1. Deus jubet. Quod justum est judicate sive civis ille sit, sive peregrinus. Nulla erit distantia personarum. Ita parvum audietis ut magnum; nec accipietis cuiusquam personam: quia Dei judicium est.* Nec judex quid vulgus, aut multitudo dicat, attendere debet, sed ipse scrutari leges debet, & juxta easdem sententiam ferre ut *Exodi c. 23. Deus jubet. Nec in judicio plurimorum acquiescas sententiae, ut a vero devies.* Si utrimque rationes æque probabiles urgeant, tunc res, de qua lis fervet, dividenda inter partes est, si a nemine possideatur. In causis tamen criminalibus, quando jura sunt æqualia, favere reo judex debet.

VI. Celeriter expedire causas, seu lites judices debent, si negligentes in hoc sint, peccant contra justitiam, & partem laesam compensare astringuntur. Si noverint advocatos, qui veritate lites protrahant, continuo a foro eos expellere satagant.

VII. Actiter auctores disputant, num judex capite plectere debeat eum quem certo novit innocentem, quando juxta allegata & probata apparet evidenter reus. Omnes adfirmant obstringi judicem omnes inire vias, artesque adhibere, & judicium differendo, & causam ad superiorem remittendo, & apud eundem testem agere, ut liberet innocentem. Quid si hæc omnia inutilia sint? Si id quod sentio promere debeam, vix contingere posse judico, ut judex nequeat efficere ut innocens talis appareat. Nam si innocens hic est, falsi testes sunt. Testium autem falsitas difficillime occulta persistere valet, si exporrectus judex sit. Utique judex tenetur ut persona publica judicare secundum allegata & probata; at in casu rarissimo curandum est ut innocens non pereat. Et quia casum in praxi vix contingere posse existimo, nempe quod accusatus sit innocens, quod hæc innocentia soli judici comperta evidenter sit, quodque nulla suppetat via capiendi in sermone falsos testes; idcirco a longiore discussione abstinco.

VIII. Peccat judex qui reum condemnat ex confessione injuste extorta. Quoniam confessio injuste extorta nullum præbet jus, neque judex uti eadem potest, cum non liceat medio injusto uti. Injuste autem judex confessionem extorquet, si absque indicis congruis, vel præcedente infamia, aut semiplena probatione id præstet; si dolo vel

promissione impunitatis reum alliciat; si contra juris ordinem eum torqueat.

IX. QUÆST. III. *Accipere ne munera a paribus judex valet?* RESP. Pro ferenda sententia siue iusta, siue iniusta accipere munera judex nequit. Hinc sequentem thesim proscriptit Alexander VII. *Quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, potest judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.* Severe Deus improbat, & detestatur tantam pravitatem pluribus in locis Scripturæ sanctæ. Deut. c. 16. inquit: *Non accipies personam, nec munera: quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. Juste quod justum est, persequeris.* Hic excluduntur munera & magna, & parva. Leviam munuscula accipiuntur ad declinandam inurbanitatis notam: inepta excusatio. Venerantur populi iudices cum vident talia respuere, eosque non ut inurbanos, sed ut viros fortes, & integros justitiæ administratores suspiciunt.

X. QUÆST. IV. *Quomodo inquisitio fieri a iudice debet?* RESP. Inquisitio triplex. Generalis, quæ generatim inquiruntur serventur ne leges? Altera peculiaris, qua de certo crimine, & determinata persona inquiruntur. Tertia mixta, quæ generatim de persona, & singulariter de crimine vel contra inquiruntur. Inquisitio generalis, nulla data occasione fieri a iudice debet. Si crimen publicum sit, & occultus reus, generatim inquirere iudex debet. Contra personam determinatam inquirere nequit, nisi præcesserit vel infamia, vel semiplena probatio, vel indicia gravia. Hæc quoque requiruntur ad torquendum reum. Tortura instituta est ad constituendam ejusdem rei confessione plenam probationem, cum gravissima indicia urgent, at non sufficiunt ad sententiam dicendam. Semel tortus si nihil confessus est, nequit rursus torqueri ob idem crimen. Si reus confessum in tortura crimen revocet coram iudice, torqueri iterum potest; si tertio confessus, tertio iterum revocet coram iudice, absolvendus est, nisi indicia sint vehementissima. Verum habent Tribunalia suas præscriptas, ad hoc quod attinet, regulas.

XI. QUÆST. V. *Sententia iusta iudicis obligat ne in conscientia?* RESP. Adfirmant omnes, quia legitimi superioris præcepto ex conscientia parendum est. Contra sententia evidenter iniusta non astringit. Quamobrem qui vi iniustæ sententiæ accipit bona alterius, restituere eadem tenetur, cum digno-

scit sententiæ injustitiam. Si bona fide eadem accipit, si ante tempus legitimæ præscriptionis deprehendat sententiam injustam, evadit possessor malæ fidei, & restitutioni obnoxius. Servanda tamen sententia iniusta est a litigante læso ad evitandum scandalum, & perturbationem; nec licet per vim contra iudicem, ejusque ministros agere, sed ob bonum publicum tolerandum est malum privatum, & solum servato juris ordine fieri appellatio, vel implorari sententiæ recognitio potest.

XII. Iudex tenetur imponere pœnas a lege præscriptas. Non raro iudices ex arbitrio has pœnas aut remittunt, aut temperant. Dum id fieri absque boni publici detrimento potest, laudo benignitatem. At sæpe iudices, ut sint misericordes erga reos, fiunt sævi, & inhumani erga innocentes. Ejusmodi pœnæ non modo ad punitionem delinquentium, sed etiam ad terrorem aliorum impositæ sunt. Dum mali homines impunitos vident facinorosos, animum arripiunt vexandi innocentes. Ergo benignitas erga reos viam aperit ad innocentum depressionem.

§. II.

De accusatore, & denunciatore.

I. QUÆST. I. *An quis astringatur accusare, vel denunciare?* RESP. Hanc distinctionem accusatorem inter & denunciatorem constituit 2. 2. q. 68. a. 1. S. Thomas, quod denunciator fratris emendationem, accusator criminis punitionem intendit. Qui ex officio deputati sunt ad hoc munus, quique stipendium a Republica accipiunt, tenentur ex iustitia accusare reos damna publica inferentes, ut sunt fiscales, vigiles, custodes agrorum, nemorum &c. Si crimen vertat in damnum publicum vel temporale, vel spirituale, aut accusare, aut denunciare tenentur etiam personæ privatz. Crimina quæ vergunt in damnum publicum, sunt proditio patriæ, adulteratio monetarum, veneficia, hæresis &c. Quare Alexander VII. sequentem thesim proscriptit: *Quamvis evidenter tibi constet Petrum esse hæreticum, non teneris denunciare, si probare non possis.* Denunciator non tenetur probare, sed accusator dumtaxat. Qui enim probare crimen nequeunt, accusare non tenentur.

II. QUÆST. II. *Si delictum occultum sit, & probari possit, debet ne accusatio fieri?* RESP. Si detur spes emendationis, præmit-

tenda est fraterna correctio: quia & fama proximi consistit, & emendatio obtinetur, quando, ut dixi, prudenter speratur delinquentis emendatio. Si tamen crimina sunt contra bonum publicum sive temporale, sive spirituale, difficile præsumi emendatio potest. Et ideo de his criminibus loquens in 4. d. 18. qu. 2. a. 3. ad 4. S. Thomas docet, reos ejusmodi accusari posse non præmissa secreta monitione. Accusator abstinere ab accusatione debet, quoties deprehendit crimen esse dubium, vel se illud probare non posse.

§. III.

De reo.

I. **Q**UÆST. I. *An reus teneatur fateri veritatem?* RESP. Judici interroganti iudicis fateri reus veritatem tenetur sub gravi culpa, ut docet S. Thomas 2. 2. q. 69. a. 1. cui subscribunt communiter Theologi. Quoniam iudex hoc in casu jus habet interrogandi, & exigendi veritatem ob bonum publicum societatis. Ergo debitum in reo est veritatem manifestanda. Primum enim sine altero consistere nequit. Præterea negare reus veritatem nequit sine mendacio, quod semper illicitum est. Mentiri autem in iudicio peccatum mortale est, cum sit in re gravi, & contra iustitiam, inquit 2. 2. q. 59. a. 1. ad 3. S. Thomas. *Ille qui mentitur in iudicio, se excusando, facit & contra dilectionem Dei, & contra dilectionem proximi, tum ex parte iudicis, cui debitum negat, tum ex parte accusatoris, qui punitur, si in probatione deficiat.* Insuper a reo exigitur iuramentum de veritate manifestanda. Ergo est perjurus, si veritatem occultet. Et ita communiter docent graviores Theologi.

II. Disputant auctores, num teneatur reus confiteri veritatem post latam sententiam capitis. Adfirmant Navarrus, Corduba, Cabassutius, & alii: quia, inquit Navarrus, hoc requiritur ad consulendum famæ iudicis. Répones, satis jam notum esse reos negare solitos delicta a se patrata. At difficile mihi apparet reum christianum dispositum esse ad mortem sancte obeundam, qui perseverat in negatione veritatis. Confessus utique mendacium est: verum sicut publice veritatem negavit, ita publice eam manifestare, ut mihi videtur, debet. Omnes autem fatentur astringi reum ad confitendam veritatem ad tollendum scandalum, vel proximi damnum, vel detrimentum publici bo-

ni, quod immineret ex occultatione veritatis.

III. Fateri quoque reus veritatem astringitur, dum a iudice interrogatur de complicibus, quia superiori legitime præcipienti parendum est. Reus non interrogatus iudice respondere non tenetur, nunquam tamen mendacium dicere potest. Restrictiones mentales ineptæ sunt ad impediendum mendacium.

IV. Reus qui sibi imponit falsum crimen, ob quod morte plectendus est, ut tormenta declinet, peccat mortaliter; quia influit directe & positive in mortem propriam, & infamator sui est. Quare absolvi nequit, nisi revelet calumniam sibi impactam, cum non sit suæ vitæ dominus. Licitum reo est appellare ad superiorem iudicem, dum persuasus est de sententiæ injustitia, vel quia servatus ordo non sit, vel quia sententia æquo severior est. Iniqua vero est appellatio, dum cognoscit sententiam esse iustam.

V. **Q**UÆST. II. *Num licitum reo sit fugere, ut pœnam evitet?* RESP. Reus damnatus ad mortem potest ire ad locum supplicii, collum subicere, & manus aptare, dum fugam arripere nequit. Ei tamen non licet mortem sibi inferre, venenum sumere, projicere se e scala, transigere se gladio, vel laqueo se suspendere: quia hæc per carnificem fieri debent.

VI. Licitum est reo nocenti fugere, ut mortem declinet, & ante, & post iudicis sententiam, nisi peculiari promissione, vel iuramento se obligaverit ad permanendum, ut docet S. Thom. 2. 2. q. 69. a. 4. ad 2. Si tamen iudex præciperet ne fugeret, cum absolute præceptum iustum sit, parere reus deberet. Verum cum difficilis sit talis præcepti observatio, cum insita a natura sit vitæ conservatio; ideo iudices communiter a tali præcepto abstinere: nec, ut mihi videtur, est illis suadendum ut illud imponent ob observantiæ difficultatem: & aliunde impediri fuga potest severiori custodia adjecta.

VII. Hinc communiter inferunt auctores, licitum reo esse vitandæ mortis causa frangere carceres, parietes, ut viam sibi ad fugam aperiat. Si enim licita ei fuga est, licitum quoque erit ea exequi quæ ad fugam necessaria sunt. Disputant vero num licitum aliis sit, reo porrigere instrumenta, quibus carcerem frangat. Negant plures Toletus, Navarrus, & alii. Adfirmant vero Cajetanus, Salon, aliique. Quoniam,

in-

inquiunt, si fuga ei licita est, cur non licet præbere instrumenta, quibus licitus finis obtineatur? Res hæc tanti non est, ut severius discuti mereatur. Omnes adfirmant, id non licere custodibus, & ministris. Similiter omnes auctores negant, licere aliis adjuvare reum januas, vel parietes carceris effrigendo. Quia tamen hoc liceret reo ob institum jus conservandæ vitæ, non propterea id permissum est aliis, qui non sunt in casu consulendæ vitæ propriæ. Si hoc liceret, nihil firmum tutumque esset, & potestas suprema careret mediis ad conservandum bonum publicum.

VIII. Reo, contra quem lata est mortis sententia, non licet se defendere, & resistere judici, vel ministris, & executoribus mortis. Similiter innocens damnatus per sententiam justam juxta allegata, & probata, sed veritate destitutam, tenetur sufferre christiana patientia inflictam poenam, quando licita via absque publico scandalo evitare eam nequeat: multamque pecuniariam impositam a legitimo iudice solvere tenetur. Plures contendunt, licitum esse fugere e tristemus, nisi data sit fides ibidem permanendi, cum damnatus reus sit, ut ibidem detineatur, non ut sponte maneat. Et sane satis difficile videtur definire ut reus in conscientia astrictus sit sponte manere in tam permolesto carcere.

§. IV.

De testibus.

I. **A**D factum aliquod confirmandum, & plenam in iudicio probationem constituendam duo testes requiruntur, ut S. Matth. c. 17. testatur: *In ore duorum vel trium testium stat omne verbum.* Hoc idem docet S. Thomas 2. 2. q. 70. a. 2. In factis levioris momenti sufficit unus testis, ut publici custodis testimonium sat est ad puniendos fures lignorum in silvis, fructuum in vineis. Unus testis sufficit ad impediendum matrimonium. In testamentis, ut dictum est, non sufficiunt absolute duo testes. Requiritur ut testes sint omni exceptione majores. A jure aliqui excluduntur. 1. Mulieres in criminalibus excluduntur, in civilibus admittuntur. 2. Servi. 3. Minores 20. annis in criminalibus rejiciuntur, & in civilibus impuberes. 4. inimici. 5. consanguinei, & domestici. 6. infames. 7. perjuri. 8. socii criminis, exceptis flagitiis difficilis probationis. 10. deliri, & fatui.

II. **Q**UÆST. I. *Quandonam homines tenentur testificari?* RESP. Versat hæc quaestionem 2. 2. qu. 70. a. 1. S. Thomas. Cum grave malum sive temporale, sive spirituale, sive publicum, sive privatum innocenti imminet, quisque testificari tenetur, etiam si non requiratur a iudice. Caritas enim Christi urget nos ut liberemus innocentem ab injusto damno, ab immanibus oppressionibus, ut inquit Psalmista: *Eripito pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate.* In ceteris vero nemo tenetur, nisi a iudice requisitus.

III. Testis tenetur testificari iudici legitime interroganti. Ut iudex legitime respectu testis interroget sat est ut præcesserit accusatio, vel denuntiatio, vel querela interposita. Hæc autem non sufficiunt ut iudex juridice interroget reum, sed respectu hujus oportet ut præcedant vel infamia, vel indicia gravia, vel semiplena probatio, ut dictum est. Plus itaque requiritur ut quis teneatur testificari contra semetipsum, quam contra extraneum.

IV. **Q**UÆST. II. *Quinam liberi sint ab obligatione testificandi?* RESP. Confessarii, qui facta sciunt vi confessionis sacramentalis. Item illi omnes qui facta sciunt sub secreto naturali, aut consilii, vel auxilii dandi causa, ut sunt advocati, medici, obsetrices, chirurgi, Theologi &c. Nec iudicis intentio eo spectat, ut ea quæ his viis nota sunt, revelentur. Quia observantia secretorum necessaria est ad civilem societatem, & bonum commune. Excipiunt tamen omnes cum S. Thoma testificationem necessariam ad impediendum grave damnum communitatis. Tunc enim secretum est de re illicita, excepto sigillo sacramentali, quod in nullo casu revelari potest. Qui viderunt delictum, & postea jurarunt se illud non revelaturos, obedire præcepto superioris debent, quamvis de damno proximi avertendo non agatur, quia juramentum illud est contra jus superioris. Continuo enim ac quis rem scivit, nascitur jus in superiore ad interrogandum, & posterius juramentum est de re illicita respectu superioris, quamvis servandum sit secretum juratum respectu aliorum. Immunes testes sunt a testificatione, quando ex eadem ipsis vel consanguineis imminet grave damnum, nisi vel publicum bonum, vel proximi damnum ex caritatis præcepto impedire tenearis. Nam leges humanæ absolute, & exceptis quibusdam casibus, non obligant cum detrimento, valde gra-

gravi. Pater, filius, maritus, uxor, fratres, sorores, consanguinei, affines delinquentis usque ad secundum, & juxta plures usque ad quartum gradum non tenentur testificari, ut conservetur domestica concordia. Excipiuntur semper casus hæresis, læsæ majestatis, prodicionis patriæ &c. Alicubi existunt quoque famuli a testimonio ferendo contra dominum.

V. QUÆST. III. *Quandonam testis graviter peccat, & tenetur ad restitutionem?* RESP. Peccat. 1. si ut verum adfirmat quod certo non scivit. 2. si occultet verum sibi notum legitime interroganti. 3. si falsum testetur, quia, ut *Prov. 21.* dicitur, *testis mendax peribit.* 4. Qui falsa instrumenta scribunt, aut vera lacerant. 5. Qui aliquam syngrapham, vel scripturam adulterant. Isti omnes ultra peccatum grave, tenentur compensare omnia damna quæ inde sequuntur. 6. Qui bona fide testimonium falsum dixit, tenetur illud retractare. Regula tandem generalis esto. Judices sunt custodes, & defensores societatis, & boni publici. Omnes subditi parere suis superioribus, dum legitime præcipiunt, tenentur. Nec privati judicare valent, quando legitime præcipiunt, sed obedire isti debent. Quamobrem dum citantur etiam generatim, nequeunt se occultare, vel fugam arripere, sed sistere se ante tribunal debent.

§. V.

De obligationibus advocatorum aliorumque fori ministrorum.

I. QUÆST. I. *Quæ sint advocatorum obligationes?* RESP. Primum omnium scientiam, & peritiam habeant advocati necessum est, qua valeant exercere suam professionem. Regula præcisa istius scientiæ designari nequit. Advocati experrecti sint oportet, acutoque ingenio, atque eloquentiæ vi præditi. Qui ingenio tardi sunt, & lingua sterili, gravissimo periculo se exponunt, non secus ac illi qui natura pavidus, debiles, & meticulosi bellum suscipiunt.

II. Audita clientis causa ejusdem æquitatem, vel injustitiam manifestare advocatus debet, nullo habito respectu ad proprium lucrum. Utinam qui advocati professionem suscipiunt, haberent unde viverent sine professione, ne pecunia coacti acceptarent causas quaslibet, ut victum, & sustentationem sibi comparent. Sæpe dignoscunt non pauci injustitiam causæ, verum si eam patefaciunt, dimittuntque clientes,

non habent unde vivant. Heinc inopia astricti facile sibi ut probabilem depingunt causam quæ aperte injusta est.

III. Debet advocatus pro causæ qualitate studium adhibere, & diligentiam, ut causæ victoriam apud judicem assequatur; & hoc ex officio exequi astringitur, cum stipendio conductus sit.

IV. Sinceri, & ingenui sint oportet advocati: alieni a fraudibus, a conviciis, a protractionibus, a falsis probationibus, ab injuriis contra partem adversam. Non debent accipere nisi justum stipendium vel a lege, vel a justa consuetudine taxatum. Verum advocato est pacisci cum cliente de aliqua parte rei controversæ, si vincat. Quia hinc ansam arriperet per fas, & nefas victoriam assequendi, omni ad justitiam sublato respectu.

V. QUÆST. II. *An liceat advocato defendere causam minus probabilem?* RESP. Adfirmant aliqui. Paucis rem perstringam. Peccat 1. advocatus, si defendit causam cognitam injustam. 2. si defendat causam minus probabilem. Si causa civilis sit æque probabilis, potest eam tractare ante judicem; sed debet sincere monere clientem de periculo amittendæ litis. Quando enim jura apparent æqualia, tunc utraque pars habet jus proponendi rationes suas. Hoc tamen verum est, quando cliens est possessor. Si enim adversarius sit possessor, nequit advocatus defendere clientem contra possessorem. Quoniam quando jura sunt paria, atque adeo causa dubia, melior est conditio possidentis. Ut advocatus queat licite defendere clientem contra possessorem, oportet ut judicet causam suam esse certo, & evidenter probabiliorem, & talem judici apparituram. Dum autem eadem dubia apparet, nequit eam judicare probabiliorem, & quidem evidenter. Cavere sibi advocati debent ne aviditas, & cupiditas lucrandi induat opinionem defendendam gradu majoris probabilitatis quem non habet.

VI. Heinc peccant advocati, & tenentur ad restitutionem, 1. si imperiti, & non satis idonei exercent talem professionem: 2. quando defendunt causam cognitam injustam: 3. si indiscriminatim causas defendendas suscipiunt non considerata & quidem severe & mature earundem justitia: 4. si in progressu litis, cognita injustitia, non moneant clientem, ut desistat a lite: 5. si parti adversæ revelent secretum clientis: 6. si ob ejus imperitiam, negligentiam, aut malitiam

litiam cliens causa cadat, vel expensas superfluas faciat: 7. si causæ expeditionem plus iusto differat: 8. si clienti periculum perdendæ litis clare & perspicue non manifestent, & multo pejus, si eum vanis promissionibus alliciant, ut litem intentet: 9. si in defendenda lite utantur falsitate, fraude, falsis testibus, scripturis apocryphis, aut adulteratis: 10. si plures causas suscipiant quam expedire recte valeant, & cuique impendere debitum studium: 11. si scripturas suas plus iusto extendant, ut majus pretium accipiant: 12. si falsa crimina parti advertæ imponant, vel vera, sed occulta revelent, vel iniustis cavillationibus vexent. 13. Peccant tandem contra caritatem, si pauperum gravi vel extrema necessitate laborantium causas gratis non defendant.

VII. Ceteri procuratores, scribæ, notarii, secretarii omnes diligenter exercere suum officium ex iustitia, cum stipendium accipiant, tenentur. Peccant quoque isti pro diversitate officii, si litem injustam suadeant; si scripturas sine necessitate multiplicent; si secreta partium violent; si scripturas falsas repræsentent, aut veras adulterent.

VIII. Pauca adjiciam quæ spectant medicos, pharmacopolas, & chirurgos. Peccant 1. medici, & chirurgi, si absque opportuna scientia artem medendi exercent: 2. si negligentes sint in morbis curandis: 3. si plures infirmos curandos suscipiunt, quin valeant omnibus opportune assistere: 4. si remedia tutiora, vel saltem probabiliora adhibere negligant: 5. si curam infirmi protrahant, ut reditus multiplicent: 6. si pauperum morbos curare omittant: 7. si graviter decumbentes monere prætermittant ut sacramenta suscipiant, quum S. Pius V. statuerit ne medici visitent infirmum, nisi post tertium diem de ejusdem confessione sacramentali ipsis constet: 8. si pudendos occultos morbos infirmorum evulgent.

IX. Quæ dicta sunt de recensitis professionibus applicanda sunt ceteris artificibus proportionem servata. Omnes enim & pharmacopolæ, & ceteri artifices peccant, si necessaria artis suæ notitia destituti talem artem exercent; si fraudes dolosve adhibeant. Quælibet enim ars suas peculiares fraudes habet. Quare periti Confessarii erit suos pœnitentes severe examinare super re-
cta administratione propriæ artis.

LIBER X.

DE SACRAMENTIS NOVÆ LEGIS.

DISSERTATIO I.

De Sacramentis generatim.

CAPUT I.

Propositiones ab Ecclesia damnatæ.

Alexander VII. damnavit sequentes.

I. **D**uplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa licite accipere, applicando petentem partem etiam specialissimam fructus ipsius celebranti correspondentem, idque post decretum Urbani VIII. Est 8.

II. Post decretum Urbani potest Sacerdos cui Missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere, collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta. Est 9.

III. Non est contra iustitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, & sacrificium unum offerre; neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam promissione etiam juramento firmata, danti stipendium, quod pro nullo alio offeram. Est 10.

IV. Mandatum Tridentini factum Sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali, confitendi quamprimum, est consilium, non præceptum. Est 38.

V. Illa particula quamprimum intelligitur, cum Sacerdos suo tempore confitebitur. Est 39.

Innocentius XI. sequentes confixit.

VI. Non est illicitum in sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabilis tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis sacerdotalis, aut episcopalis. Est 1.

VII. Urgens metus gravis est causa iusta sacramentorum administrationem simulandi. Est 29.

VIII. Frequens confessio, & communio etiam in iis qui gentiliter vivunt, est nota prædestinationis. Est 56.

Alexander VIII. sequentes.

IX. Sacrilegi sunt iudicandi qui jus ad communionem percipiendam prætendunt, antequam condignum de delictis suis pœnitentiam egerint. Est 22.

X. Similiter arcendi sunt a sacra communione

nione quibus nondum inest amor Dei purissimus, & omnis mixtionis expertus. Est 23.

XI. Valuit aliquando baptismus sub hac forma collatus, In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, prætermis illis verbis, Ego te baptizo. Est 29.

XII. Valet baptismus collatus a ministro qui omnem ritum externum, formamque baptizandi observet; intus vero in corde suo apud se resolvit: non intendendo facere quod facit Ecclesia. Est 30.

CAPUT II.

Propositiones laxæ Casuistarum

I. P. La Croix lib. 6. p. 1. n. 102. „ Dicendum est . . . eum non peccare mortaliter qui in mortali formam sacramenti inchoat, dummodo ante expressio- nem ultimæ partis essentialis sit in statu gratiæ; quidquid in contrarium dicant Aversa, & alii. „

II. P. Matthæus Moya in quest. select. Tom. 1. tr. 5. Miscellan. quest. 2. §. 3. n. 13. & 14. „ Non est cur ob metum, saltem mortis, non liceat simulatione huiusmodi in omnibus sacramentis uti. Hinc si hæreticus (non in odium fidei) minaretur mortem Sacerdoti, nisi omnem panem in foro existentem consecraret; posset ille consecrationis verba proferre absque intentione consecrandi, absque ullo peccato contra religionem, vel iustitiam, & absque ulla mendacii labe. „

III. Joannes Sanchez in select. disp. 35. n. 6. „ Nec obstat aliquos adorare talem panem tamquam consecratum: erit enim idololatria materialis, quam Sacerdos in illo casu vitare non tenetur. „

IV. P. Hieronymus Llamas in Method. 1. part. c. 1. §. 5. & part. 2. c. 2. §. 12. apud Leandrum a SS. Sacramento part. 1. tract. 1. disp. 6. q. 8. „ Ad alia administranda sacramenta, immo & Eucharistiam sacram aliis dandam non credimus obligare præceptum contritionis; quia qui sacramentum administrat in mortali, non ponit obicem gratiæ . . . ergo non est nova culpa, cum dans sacramentum non sit recipiens. „ Granados ibidem probabilem reputat hanc opinionem.

V. Torrecilla Tom. 2. sum. tr. 4. disp. 1. cap. 5. n. 5. „ Capax est baptismi infans in utero matris, et si nulla ejus pars in lu-

cem prodeat, dummodo aqua introduci ibi possit. „

VI. Idem ibidem disp. 2. c. 7. n. 3. „ Nullum est peccatum sacramentum confirmationis non recipere, etiam in eo qui commode potest, nisi ex contemptu illud omit- tat. Nec illud contemnere est judican- dum, nisi illud non recipere eo sit vel quia parvi momenti, vel indignum sibi, vel ut puerile id habeat. „

VII. Idem ibid. c. 3. n. 8. „ Necessitate sacramenti in confirmatione non requiri- tur quod unctio fiat digito Episcopi: sufficit enim ad valorem quod aliquo instru- mento fiat. „

VIII. P. Dominicus Viva in Curs. Theol. part. 5. qu. 3. art. 2. n. 6. „ Respondeo cum communi apud Dianam . . . non esse mortale illud (sacramentum confirmationis) nolle suscipere, præciso contemptu & scan- dalo. Immo ex Trull. & Henr. contra Navar. apud Coninch, nec veniale quidem, cum nullibi extet præceptum de illo suscipiendo. „

IX. P. La-Croix lib. 6. part. 1. dub. 3. n. 365. q. 72. „ Quid præterea notandum sit circa necessitatem confirmationis? Resp. Fuisse olim præceptum ecclesiasticum ut susciperetur confirmatio, colligit Dicastil- lo hic num. 105. ex variis Conciliis, & dictis SS. PP. Recte autem docet dub. 10. cum communi per desuetudinem nunc de- fuisse illud præceptum.

X. P. Thomas Tamburinus lib. 3. de confir- mat. c. 3. §. 4. n. 2. „ Non tamen iidem peccant nec mortaliter, nec venialiter, si citra contemptum, vel quid simile, data occasione, id negligant; quia de hoc nullum apparet præceptum: quæ est sen- tentia Suarez . . . contra Cajetanum, & alios nonnullos, putantes esse venia- le. Unde non est fides adhibenda Leandro . . . qui trahit ad se Suarezium, quasi conce- dentem esse veniale. „

XI. Sylvester verb. Eucharistia 3. §. 1. „ Videtur mortale in tali articulo (mor- tis) contemnenti, idest negligenti com- municare. . . sed quia sumptio Eucha- ristiae non est ex necessitate salutis, sed ex statuto Ecclesiæ, ideo verius est, hoc non esse mortale, ubi sola negligentia est in causa. „

XII. P. Paulus Layman lib. 5. tr. 4. c. 5. n. 4. „ Infirmus paulo ante, puta octo vel decem diebus, communicavit, cum sanus esset, & nihil de mortis periculo cogitans: tunc

„ tunc non tenetur iterum communicare in
„ morbum lapsus. „

XIII. P. Didacus Nugno Cabaxudo in 3.
part. D. Th. q. 72. art. 8. dub. 2. „ Fide-
„ les non habent divinum præceptum susci-
„ piendi sacramentum confirmationis

„ Nullum est positum præceptum ab Eccle-
„ sia de sacramento confirmationis Per
„ se loquendo non est peccatum etiam venia-
„ le non velle suscipere hoc sacramentum. „

XIV. P. Matthæus Moya in *quest. select.*
Tom. 1. tr. 4. *Miscellan. de sacram. quest.*

11. n. 7. „ Unde facile diluitur fundamen-
„ tum asserentium esse peccatum veniale,
„ eo quod sit spiritualis quedam prodigali-
„ tas se privare tanto fructu hujus sacra-
„ menti (confirmationis) quando quis com-
„ mode percipere potest. Quæ quidem ratio
„ nimium probat, ac proinde nihil. „

XV. Idem *ibidem* n. 11. „ Ex eo quod
„ non detur præceptum confirmationis per
„ se loquendo, inferunt non esse venialem
„ ejus omissionem ... ergo ex eo quod nul-
„ lum detur præceptum prohibens suscipere
„ ordines, non præcedente confirmatione,
„ inferunt similiter non esse veniale ante
„ confirmationem illos suscipere. „

XVI. PP. Salmanticenses tr. 1. c. 7. p. 2.
n. 107. „ Immo si confessionem sacramen-
„ talem in peccato mortali tantum audiat,
„ dummodo habeat propositum confitendi,
„ vel habendi actum contritionis, antequam
„ verba absolutionis proferat (non peccat mor-
„ taliter) ut dicunt Henriquez, & Diana. „

XVII. P. Leander tr. 7. disp. 9. q. 6.
„ Ego vero sub distinctione respondeo. Si
„ particula *enim* (in verbis consecrationis)
„ omittatur *ex contemptu formali*, mortale
„ erit illud omittere : quia contemptus for-
„ maliter est directe se opponere præcepto
„ superioris, quod est mortale. Si vero o-
„ mittatur *ex contemptu materiali*, nempe
„ quia præceptum est de re levi, tunc non
„ erit mortale illud omittere. „

XVIII. Idem *loco citato disp.* 7. q. 61.
„ In casu quo maritus minaretur mortem
„ uxori, nisi communicet, ut sic suspicio-
„ nem adversus illam abjiceret : tunc enim
„ optime poterit simulare se Eucharistiam
„ suscipere, sicut potest simulare se sacra-
„ mentaliter confiteri : quia in eo casu opti-
„ me potest absque mendacii crimine uti
„ equivocatione : ergo & Sacerdos etiam
„ simulare se hostiam in os ejus immittere. „

XIX. P. Claudius La-Croix lib. 6. par. 1.
de *Euchar.* num. 546. §. 4. „ Docent Suar.

„ Vasq. Say. Marchant. Nugn. Lugo n. 150.
„ Diana par. 2. t. 14. res. 61. Dicastil. n.
„ 155. Avver. §. quinto. Jo. Sanch. d. 31.
„ n. 12. Gob. n. 440. Pelliz. de Regular.
„ t. 6. cap. 1. n. 69. Leander n. 385. & in
„ hoc conveniunt fere omnes, inquit Moya
„ t. 4. q. 6. §. 1. citans valde multos,
„ quod Sacerdos non teneatur hoc præcepto, si
„ habens copiam Confessarii non sit confessus ex
„ malitia : quia licet gravius peccet, ta-
„ men in præceptis positivis non valet ar-
„ gumentum a minori ad majus, vel ad si-
„ mile, uti cum communi Lugo in Resp.
„ mor. lib. 4. dub. 47. n. 5. Tridentinum
„ autem loquitur de eo qui necessitate ur-
„ gente celebravit sine confessione prævia.
„ Sed si fuerit copia Confessarii, non fuit
„ necessitas urgens celebrandi absque con-
„ fessione prævia. Ergo nec tunc tenebitur ad
„ confitendum. quamprimum. *Hæc sententia*
„ *est probabilis.*

XX. P. Thomas Tamburinus lib. de me-
thod. commun. c. 1. §. 6. n. 50. „ In casu
„ dubio an verba aliqua legis præceptum
„ obligans importent, an consilium, tan-
„ quam regulam certam ponunt Doctores,
„ reputanda esse consilia, & non præcepta :
„ & ratio est, quia cum lex sit gravis, &
„ onerosa, semper in benigniorem subdito-
„ rum partem est intelligenda. Adde quod
„ in dubio melior est conditio possidentis.
„ Ergo in dubio, lex ne sit obligans, an
„ non obligans, melior est conditio huma-
„ næ libertatis, quæ a tali obligatione im-
„ munis est. „

Num. 51. „ Tertio quia optabile est, ut
„ enixe optat Navar. a legislatoribus
„ neminem obligari ad peccatum, & juvat
„ humanas leges sub præcepto obligantes
„ diminuere, ne tanta præceptorum multi-
„ tudine Hebræis pejores efficiamur. Quare
„ hoc de quo agimus præceptum (*confiten-
„ di quam primum*) diminuere etiam operæ
„ pretium est. „

XXI. Idem Tamburinus loc. cit. §. 7. n.
56. „ De laico non est difficultas : satis
„ enim est, si eliciat immediate ante ipsam
„ sumptionem : & quia sumptio, seu man-
„ ducatio substantialiter fit, cum cibum de-
„ glutimus, seu trahimus, non autem dum
„ ille est in ore, quando solum initiative
„ est sumptio ; ideo *probabilissimum* puto,
„ satis esse, si actus contritionis fiat, cum
„ ore habetur sacratissima hostia. Ita de Lugo
„ de *Euch.* disp. 12. n. 22. Hurtad. de *Eucha.*
„ disp. 8. alique.

XXII. Idem *ibid.* n. 59. „ Quamvis nonnulli cum Layman asserant, Sacerdotem mortali crimine deturpatum mortaliter delinquere, si Eucharistiam fidelibus porrigat, tamen id aliqui merito negant, ut Vasquez, quem citat, & sequitur de Lugo *disp.* 8. *de Sacram. in com. sec. 9.* quia tunc Sacerdos non conficit sacramentum, sed solum dispensat consecratum, ad quod tanta dignitas nequaquam requiritur. Idemque est de Diacono, quando ex speciali Sacerdotis commissione sacram Eucharistiam aliis porrigit: liquidem tunc non conficit, sed solum dispensat. Si ergo probabile id est, quanto magis probabile fiet mortalem culpam non esse solum attingere? “

XXIII. P. Leander *qu. 7. disp. 7. q. 50.* „ An Sacerdos qui in ipsa actione sacrificandi recordatur peccati mortalis, aut forte illud committit, teneatur postea ex vi dicti præcepti quamprimum confiteri? Probabiliter respondendo, non teneri eo præcepto, quia Concilium fuit locutum de Sacerdote qui necessitate urgente, absque prævia confessione celebravit, idest de Sacerdote qui necessitate coactus non præmisit confessionem, antequam ad celebrandum Sacrificium accederet: hoc enim clare significant illa verba *prævia confessione*, idest confessione ante Missam: non vero de Sacerdote qui celebrando committit peccatum, aut illius recordatur. Ergo quantumvis tunc consecret, atque communicet absque confessione, non tenebitur postea quamprimum confiteri. Sic Vasquez *disp.* 208. *cap. 3. n. 20.* Sayrus, Diana. “

XXIV. Idem Leander *ibid.* q. 32. „ Si Sacerdos est pauper, & vivit ex consueta elemosyna Missæ, vere in eo reperitur necessitas corporalis, quæ sufficiens est ad celebrandum sine prævia confessione. “

XXV. P. Tamburinus *lib. de merb. com. c. 1. §. 10. n. 71.* „ An sit casus in quo communicare quis sine confessione, & etiam sine contritione, atque adeo in peccato mortali possit? ... Tam benigna sunt viscera misericordie Domini, ut non dederetur excusare aliquando peccatitiam nostram. Invenio enim unum vel alterum casum in quo quis purissimam communionem in peccato sumere sine peccato possit. “

XXVI. Idem *loc. cit. n. 72.* „ Etenim ex supradictis constat Sacerdotem qui incepta bona fide Missa, recordatur se mortalis culpæ reum debere elicere actum saltem

„ a se existimatæ contritionis. Sed jam si non possit, seu experietur actum illum sibi valde difficilem, quid agat? Confiteri non potest, conteri nequaquam valet, Sacrificium inchoatum relinquere ob infamiam sibi resultantem, difficillimum est. Quid ergo ab anima sic affecta superest extorquendum? Probabile esse ex aliquorum sententia iudico, hunc non peccaturum mortaliter, si cum huiusmodi conscientia peccati mortalis, & cum eo dolore quem tunc potest elicere, Missam prosequatur, consecret, communicetque. Ita Vasquez *de Euch. disp.* 207. c. 1. n. 34. Hurt. *disp. 9. de Euch. diff. 1.* De Lugo *de Sac. disp. 9. sect. 1. n. 8.* Ratio est, quia præceptum digne communicandi non videtur tam arcte fideles astringere, ut cogat Sacerdotem cum tanto suo dedecore ab incepto sacro discedere. Tum autem ejusmodi Sacerdos non acquireret gratiam, sed tamen non peccabit. “

XXVII. Idem Tamburinus *ibidem* n. 73. „ Idemque erit de laico qui jamjam recepturus sacram synaxim ante lintenum, nec sub aliquo prætextu sese removere valens, peccati mortalis recordetur, nec conteri possit. Ita ibi: par enim est ratio. Notent hanc doctrinam scrupulosi, animoque semper timidi. “

XXVIII. Idem *lib. 3. merb. miss. celebr. c. 1. §. 5. n. 15.* „ Si quis, cum sit procurator, ut centum v. g. Missæ celebrentur, quæ Missæ in hac urbe solent dici v. g. pro dacentis juliis: si quis, inquam, per industriad suam mittat, seu eat ad aliam urbem, ubi intra expostulatum tempus dicantur pro centum juliis: puto enim non esse improbabile, posse talem procuratorem retinere sibi alios centum. Ratio est, quia sumi potest paritas a servo, qui per extraordinariam industriad (nam ad ordinariam & moralem obligatur ex ipso famulatu) per suum laborem emit res minoris quam valeant communiter in foro; potest enim retinere quod superest, utpote fractum suæ industriad. Pari ergo modo in casu nostro. “

XXIX. P. Dominicus Viva in *Trut. in prop. 9. Alex. VII. n. 8.* „ Præterea si collesctores elemosynarum pro Missis sint Sacerdotes, & non tradantur iis Missæ celebrandæ, sed se habeant ut laici, qui curant Missarum celebrationem, poterunt ex Nav. Cord. Tambur. probabiliter contra Pelliz. Soto *lib. 9. de just. qu. 3. mo.* „ de

„deratam pro labore mercedem ex datis pro
 „Missâ suscipere, cum id videatur licitum
 „jure naturæ. “
 „XXX. P. La-Croix lib. 4. n. 1341. „ Pon-
 „tifices sciunt sententiam quæ ejusmodi
 „obligationem (attentionis internæ) ne-
 „gat, defendi; & tamen cum facile pos-
 „sent, non contradicunt. Ergo agnoscunt
 „legem illam non esse certam: ergo nec
 „obligat; sed libertas nostra est in posses-
 „sione contra eam. “

CAPUT III.

*De Sacramentis novæ legis lata per
 Christum.*

I. QUÆST. I. Quid sit Sacramentum novæ
 legis? RESP. Est signum rei sacræ
 in quantum est sanctificans homi-
 nes, inquit 3. p. q. 60. a. 2. S. Thomas.
 Sacramentum itaque reducitur ad genus si-
 gni sensibilis. Signum autem, subdit S. Augu-
 stinus lib. 2. de doct. Christi. c. 1. est res præ-
 ter speciem quam ingerit sensibus, aliquid aliud
 faciens in cognitionem venire. Signum aliud
 insensibile, ut est character, quem imprimunt
 Baptisimas, Confirmatio, & Ordo;
 aliud sensibile, quod sensibus percipitur, ut
 est ablutio baptismalis. Rursus signum aliud
 naturale, aliud a libera voluntate institutum.

II. Sacramenta novæ legis sunt signa non
 speculativa, sed practica a Deo instituta,
 quæ significant gratiam quam producant.

III. QUÆST. II. Quenam sunt partes sa-
 cramentorum novæ legis? RESP. Duæ, mate-
 ria, & forma. Hæc nomina non occurrunt
 in præcis Patribus. Vocabula tamen ista
 adoptavit Ecclesia tum Græca, tum Latina,
 utpote rei sacramentariæ explicandæ ac-
 commodata. Materiæ nomine non modo res
 ipsæ sensibiles, sed actiones quoque sensibiles,
 ut unctio, ablutio, confessio, consen-
 sus nutu, vel verbo expressus intelliguntur.
 Materia alia remota, ut aqua in Baptismo,
 alia proxima, ut ablutio.

IV. QUÆST. III. Materiam, & formam
 Baptismi, & Eucharistiæ determinavit ne Chri-
 stus Dominus? RESP. Adfirmant Theologi om-
 nes, Christum determinasse non modo ge-
 neratim, sed in specie etiam hujus duplicis
 sacramenti materiam, & formam. Nam
 aquam pro materia Baptismi determinatam
 esse a Christo, testatur S. Joannes c. 3. Nisi
 quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu san-
 cto &c. Materiam similiter Eucharistiæ pa-

nem & vinum determinasse Christum, te-
 stantur S. Matth. c. 26. & ceteri Evange-
 listæ. Formam Baptismi designavit Chri-
 stus his verbis: Baptizantes eos in nomine Pa-
 tris, & Filii, & Spiritus sancti: Matth. 28.
 Formam Eucharistiæ determinavit Matth. 26.
 Hoc est Corpus meum. Hic est Sanguis meus
 novi testamenti, qui pro multis effundetur in
 remissionem peccatorum. Et ad hos quod at-
 tinet, nullum est inter Theologos dissidium.

V. QUÆST. IV. Aliorum quinque sacramen-
 torum determinavit ne Christus res, & verba
 in specie? RESP. Duplex est inter Theolo-
 gos catholicos sententia. Prima adfirmat.
 Nam Confirmationis materia habetur Act.
 c. 8. Tunc imponebant manus super illos. Ma-
 teria sacramenti poenitentiae remota sunt
 peccata, proxima actus poenitentis; forma
 vero Sacardotis verba. Extremæ unctionis
 materia est olei unctio; forma oratio. In-
 firmatur quis in vobis? Inducat Presbyteros
 Ecclesie, & orent super eum, ungentes eum
 oleo in nomine Domini. Jacob. 5. Materia
 Ordinis est manuum impositio, forma ora-
 tio. Hos statuerunt ante conspectum Apostolo-
 rum, & orantes imposuerunt eis manus. Act.
 6. Materia matrimonii est mutua corporum
 traditio. Erunt duo in carne una. De forma
 suo loco dicitur.

VI. Planum itaque est Christum Domi-
 num materiam horum quinque sacramento-
 rum in specie determinasse. Ipse enim in-
 stitutor est omnium sacramentorum, ut de-
 finivit sess. 7. Tridentinum can. 1. Si quis
 dixerit, sacramenta novæ legis non fuisse omnia
 a Christo Domino nostro instituta, anathema sit.
 Et quamquam non definierit Concilium,
 Christum esse immediate institutorem, id con-
 sequi tamen necessario videtur.

VII. Opponunt secundæ opinionis aucto-
 res, qui contendunt Christum generatim,
 secus in specie designasse sacramentorum
 Confirmationis, & Ordinis materiam. Quo-
 niam inquirunt, nulla habetur mentio chris-
 matis, seu unctionis pro materia Confirma-
 tionis, Act. c. 8. Neque septem primis Ec-
 clesiæ sæculis instrumenta tangenda porrige-
 bantur pro materia sacramenti Ordinis. Re-
 spondent prioris sententiæ Theologi, im-
 positionem manuum esse utriusque sacramen-
 ti materiam veluti essentialem; unctionem
 vero, & instrumenta esse materiam accidentariam,
 seu accidentalem ritum ab Ecclesia
 additum. Addunt, in Confirmatione chris-
 ma adhibitum fuisse primis Ecclesiæ sæculis:
 instrumenta ritum esse Ecclesiæ Latinæ,
 cum

cum Ecclesia Græca sola manuum impositione conferat sacros Ordines. Et tamen Ecclesia Latina ratas habet sacras Ecclesiæ Græcæ Ordinationes. Ergo in utraque Ecclesia manuum impositio est materia essentialis, & cetera sunt ritus accidentales.

VIII. QUÆST. V. *Quæ mutatio materiæ, vel formæ nullum reddat sacramentum?* RESP. Duplex mutatio: altera substantialis, altera accidentalis. Sola substantialis nullum reddit sacramentum. Hæc mutatio variis modis fieri potest. Aqua congelata conversa in nivem, in grandinem, licet physice eadem sit, in sensu tamen theologico substantialem mutationem respectu Baptismi inducit, cum inepta sit ad usum abluendi. Chrisma benedictum in chrisma non benedictum mutatum substantialem mutationem infert. Vinum naturale in vinum crematum mutatum non est apta materia Eucharistiæ. P. Claudius La-Croix l. 6. p. 1. n. 24. defendit vinum congelatum esse materiam Eucharistiæ, & laudat P. Suarez. Negant alii Theologi.

IX. QUÆST. VI. *Quot variari modis forma sacramentalis potest?* RESP. Octo enumerat Soto. 1. fit per diversum idioma. 2. per alicujus verbi additionem. 3. detractio- ne alicujus verbi. 4. verborum corruptione. 5. verborum transpositione. 6. interpolatio- ne verborum. 7. verbis synonymis. 8. verbis æquivocis. Diversitas idiomatis, & diversa synonyma inducunt tantum mutatio- nem accidentalem. Idem dicendum de ver- borum transpositione, & de additione, quæ sensum priorem non tollunt. Interruptio pariter verborum non infert absolute muta- tionem substantialem, nisi destruat sensum. Corruptio verborum initio vocis tollit sen- sum, ut patet in voce *Patris*, in qua si li- teram P. in M. mutes, confurgit vox *ma- tris*. In fine autem vocis communiter non fit mutatio substantialis. Ut dignoscere queas fit ne substantialis, an accidentalis mutatio, præ oculis habe sensum obviæ verborum. Quando hic non mutatur, accidentalis mu- tatio est. Altera regula memoriæ hæreat. In sacramentis conferendis dum de valore agitur, tutior pars est amplectenda. Quæ- cumque vero deliberata mutatio sive in ma- teria, sive in forma sacramentorum culpam secum deferat majorem, aut minorem juxta mutationis diversitatem.

X. QUÆST. VII. *Licetum ne est in per- ficiendis sacramentis uti materia, aut forma du- bia?* RESP. In sacramentis quæ sunt neces-

saria necessitate mediæ ad salutem, ut sunt Baptismus, & Pœnitentia, extrema urgen- te necessitate, licitus est materiæ, vel for- mæ dubiæ usus, ut communiter Theologi docent. Extra casum vero extremæ neces- sitatis illicitus est ejusmodi usus; immo ex- trema etiam urgente necessitate illicitus ta- lis usus in illis sacramentis quæ non sunt necessaria necessitate mediæ ad salutem.

XI. QUÆST. VIII. *Licetum ne est usus for- mæ conditionalis?* RESP. Forma conditionalis hæc est: *Si nondum es baptizatus, ego te ba- ptizo &c.* Convenit penes Theologos primis Ecclesiæ sæculis incognitam fuisse formam conditionalem. Hæc obtinere cœpit v i i i. Ecclesiæ sæculo; & tandem sæculo x i i i. apud omnes Latinorum Ecclesias hujus con- ditionalis formæ consuetudo, extrema neces- sitate urgente, communis evasit, & inserta est in corpore juris, auctoritate Gregorii IX. Primum adhibita fuit hæc forma in Ba- ptismi collatione. Ante Tridentinum nulla mentio istius formæ in administratione Pœ- nitentiæ. Post Tridentinum plures auctores eam adhibere cœperunt etiam extra casum necessitatis, ut dum Confessarii dubitant, sit ne pœnitens sufficienter contritus. Qui mos mihi non probatur, & rejicietur loco suo. Extrema itaque urgente necessitate li- citus est usus formæ conditionalis in baptis- mi administratione. De sacramento Pœni- tentiæ dicetur infra.

XII. QUÆST. IX. *Quot sunt sacramenta novæ legis?* RESP. Lutherani, & Calvinia- ni duo hodie tantum admittunt sacramen- ta, Baptismum, & Eucharistiam. Horum errorem damnavit Concilium Tridentinum sess. 7. & definivit septem esse Ecclesiæ ca- tholicæ sacramenta, quæ sunt Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, extrema Unctio, Ordo, & Matrimonium. Obvia sunt Scripturarum testimonia, quibus numerus iste septenarius evincitur, quæque brevitatis cau- sa prætereo.

XIII. QUÆST. X. *Quenam sit sacramen- torum efficacia in conferenda gratia?* RESP. Concilium Tridentinum sess. 7. c. 8. hæc definivit. *Si quis dixerit per ipsa novæ legis sacramenta ex opere operato non conferri gra- tiam, sed solam fidem divinæ promissionis ad gratiam consequendam sufficere; anathema sit.* Duplex producendæ gratiæ modus, nempe ex opere operantis, & ex opere operato. Ex opere operantis producitur, cum Deus illud confert intuitu fidei, pietatis, seu meriti illius qui suscipit, aut administrat sacra-

mentum. Gratiam ex opere operato produci dicimus, cum vi, & efficacia ipsius externi signi sacramentalis a Christo Domino instituti, & congruo modo applicati, præter fuscipientis, vel administrantis meritum, ipsa producit. Necessario tamen requiritur ut homo sacramenta percepturus, fidei, & pietatis dispositionibus animam suam præparet.

XIV. Ignoranter, & maligne carpunt hæretici hanc phrasim ex opere operato, cum optima & necessaria sit ad illorum errorem confutandum, & ostendendum sacramenta novæ legis non esse mera signa externa, sed signa efficacia quæ vi sua ex Christi passione derivata gratiam producant. Vide plura Tom. 8. Lib. 1. diff. unic. c. 8.

XV. QUÆST. XI. *Sacramenta novæ legis physice ne, an moraliter gratiam producant?* RESP. S. Thomas, & omnes ejus discipuli defendunt sacramenta novæ legis, quæ, ut definitur Tridentinum, ex opere operato gratiam producant, esse instrumenta physice concurrentia ad gratiæ productionem. Hæc sententia est conformior Tridentino, & probabilior mihi videtur. Sed cum scholastica sit, & ad mores formandos parum utilis, eam longius non discutio. Vide plura loco citato.

XVI. QUÆST. XII. *Quenam sit gratia quam novæ legis sacramenta conferunt?* RESP. Duplex gratia, habitualis, & actualis. Illa quidem inhærens animæ, & permanens; hæc motio transiens dicitur. Gratia quæ sacramentorum vi confertur, est quid intrinsecus animæ hærens, distinctum a motione fluente, & transitoria, ut definitum est in Concilio Tridentino sess. 6. c. 11. adversus hæreticos, qui sola exteriori imputatione justificari impios effutiunt. Si quis dixerit, homines justificari vel sola imputatione justitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusæ gratiæ, & caritate, quæ in cordibus eorum diffunditur, atque illic inhæret; anathema sit. Fugius id explicat c. 7. Abstinet Concilium a verbo habitus, & qualitatis; sed definit gratiam esse quid intrinsecus animæ inhærens.

XVII. QUÆST. XIII. *An sacramenta novæ legis præter gratiam sanctificantem, peculiarem aliquam gratiam, quæ sacramentalis dicitur, conferant?* RESP. Duplicem distinguunt Theologi gratiam. Unam omnibus sacramentis communem, alteram cuique propriam. Communis sententia est singula sacramenta præter gratiam sanctificantem omnibus sacra-

mentis communem, peculiarem aliquam gratiam conferre. Istius gratiæ peculiaris notio, occulta nobis est. Eam ex se sacramenta æqualem conferunt quando eadem omnino dispositio est ex parte fuscipientium. Si diversa sit dispositio, majorem, aut minorem producant.

XVIII. QUÆST. XIV. *An sacramenta vivorum per accidens producant primam gratiam?* RESP. Sacramenta mortuorum sunt Baptismus, & Pœnitentia, quæ per se producant primam gratiam. Alia sacramenta vivorum dicuntur, quia vivos in gratia præsumunt homines, & hæc per se secundam gratiam conferunt. Disputant Theologi, num hæc sacramenta vivorum per accidens conferre primam gratiam valeant? Affirmat communis sententia cum S. Thoma 3. p. q. 79. a. 3.

XIX. QUÆST. XV. *An sacramenta novæ legis imprimant characterem?* RESP. Præter effectum gratiæ tria novæ legis sacramenta, Baptismus, Confirmatio, & Ordo, imprimunt characterem, ut omnes catholici docent contra novatores hæreticos, quorum errorem damnavit Tridentinum sess. 7. c. 9. Character iste est quid reale permanens in anima indelebiter. Curiosas & inutiles Scholasticorum hac de re quæstiones prætereo.

XX. QUÆST. XVI. *Quomodo differant sacramenta novæ a sacramentis veteris legis?* RESP. Sacramenta evangelica discrepant pluribus titulis a sacramentis mosaicis. Sacramenta veteris legis ex opere operantis duntaxat gratiam conferebant, ut communis docet sententia; evangelica vero eam producant ex opere operato, ut vidimus. Mitto plura alia discrimina.

XXI. QUÆST. XVII. *An Christus Dominus immediate omnia sacramenta instituerit?* RESP. Antiquorum Scholasticorum aliqui propugnaverunt, Apostolos ex Christi concessione aliqua instituisse sacramenta. Sed communis, & vera sententia docet, omnia & singula sacramenta immediate a Christo Domino instituta esse. Innumera sunt Scripturarum testimonia, quæ hoc evincunt. S. Paulus 1. Corin. 3. inquit: Quid est Apollo? quid vero Paulus? Ministri ejus cui credidistis. Et rursus c. 4. Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Et tandem sess. 7. c. 1. Tridentinum definit: Si quis dixerit, sacramenta novæ legis non fuisse omnia a Jesu Christo Domino nostro instituta, anathema sit.

CAPUT IV.

De sacramentorum ministris.

I. **Q**UÆST. I. *Quinam sint sacramentorum ministri legitimi?* RESP. Solus homo viator est minister idoneus sacramentorum. Non tamen omnes, sed illi tantum qui in Ecclesia legitime ordinati potestatem habent administrandi sacramenta, ut omnes Catholici docent adversus Lutheranos.

II. **Q**UÆST. II. *Utrum intentio in perficiendis sacramentis requiratur in ministris?* RESP. Intentio est voluntatis propositum, quo minister deliberat sacramentum conferre. Triplicem distinguunt Theologi intentionem. Altera *habitualis* dicitur, quæ est quædam prompta facilitas operandi. Altera *actualis*, quæ est præsens animi applicatio, & attentio ad opus, quod reipsa agitur; v. g. Sacerdos dum confert sacramentum actu cogitat de eo conferendo, & reipsa intendit illud ministrare. Tertia tandem est *virtualis*, quæ ex præcedente actuali manat, quæ non est per contrariam intentionem retractata, neque per longum tempus interrupta.

III. Convenit penes omnes Catholicos *habitualement* intentionem non sufficere ad sacramentum perficiendum, nec *actualement* esse necessariam, sed sufficere *virtualement*. Lutherus ministros sacramenta conferre docuit, etiam si jocantes, & ludentes baptizent, scurrasque, & mimos se prodant. Errorem hunc proscriptit Leo X. & tandem *sess. 7. c. li.* Tridentinum definivit: *Si quis dixerit, in ministris, dum sacramenta conficiunt, & conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia: anathema sit.*

IV. Disputant Theologi, num præter intentionem quam vocant *exteriorem*, quæ ex verbis serio prolatis confurgit, necessaria sit interior animi intentio. Negarunt quidam, contententes, ministrum valide perficere sacramentum dum serio profert verba necessaria, licet interius dicat: *nolo perficere sacramentum.*

V. Hanc opinionem rejicio. Siquidem aut exterior administratio sacramenti secundum ritum a Christo institutum peracta, natura sua, seclusa omni prorsus intentione ministri interna, validum efficit sacramentum, aut secus. Si primum; ergo nullo modo administratio sacramentorum ab interiore ministri intentione pendet. At hoc est damnatum a Tridentino. Si secundum; er-

go necessaria est ministri intentio. Rursus. Aut minister serio pronuntians formam, & applicans materiam sacramentalem juxta ritum legitimum potest intendere oppositum facere ab eo quod facit Ecclesia, aut secus. Si non potest, sed posita externa administratione seria, cogitur velle facere illud quod facit Ecclesia, superfluum omnino est Tridentinus canon. Frustra quippe præcipitur ponendum quod omittere minister nequit. Juxta oppositam sententiam, posita externa seria administratione, minister necessario intendit facere quod facit Ecclesia: quia hæc exterior seria administratio colligit, proligatque contrariam intentionem internam. Ergo frustra Tridentinum requirit ministri intentionem. Sed illam requirit. Ergo falsa est opposita opinio. Juxta systema adversariorum sic formandus erat canon Tridentinus. *Si quis dixerit, in ministris, dum conficiunt sacramenta, satis esse jocofam, & non requiri seriam administrationem; anathema sit.* Quid quod Tridentinum *sess. 14. can. 9.* damnavit administrationem jocofam, & alio canone jam rescripto requirit ministri intentionem? Duo ergo Concilium necessaria asserit, & seriam administrationem, & interiorem intentionem ministri.

VI. Alexander VIII. proscripsit sequentem thesım, n. 30. *Valet Baptismus collatus a ministro, qui omnem ritum externum, formamque baptizandi observat; intus vero in corde suo apud se resolvit: non intendo facere quod facit Ecclesia.* Respondet Ivenin Canonicus Gallos rata non habere decreta Romana quæ a Pontifice summo proxime non emanant. Sed hæc responsio futilis est. Respondunt Serry, Milante, Le Druin, merito esse thesım proscriptam, quod absoluta sit, comprehendatque omnem ritum sive jocofum, sive serium. Sed hæc responsio falsa videtur. Damnatur in hac thesi doctrina, qua docetur, non requiri intentionem: *intus vero in corde suo dicat, non intendo.* Quid ergo pueriliter cavillaris de externa seria administratione, si thesıs proscripta perspicue excludit interiorem animi intentionem? Ineptirem ipse, si longius hanc protraherem questionem. Lege *Tom. 8. Diss. unic. c. 11.* ubi omnia adversariorum sophismata convulsa invenies.

VII. **Q**UÆST. III. *Ut validum sit sacramentum, requiritur ne in ministro fides, aut intentio producendi effectum sacramentalem?* RESP. Sententia Ecclesiæ semper fuit, in Baptismo conferendo non requiri in ministro

fidem, valideque ab heretico, & infideli conferri, dummodo ritus evangelicus servetur. Tempore S. Cypriani definita non erat veritas ista: idcirco S. Martyr litteras S. Stephani Papæ refutavit. Omnes similiter fatentur non esse in ministro necessariam intentionem producendi effectus sacramentalis.

VIII. QUÆST. IV. *An ad sacramenti integritatem requiratur ut minister intendat facere id quod facit Ecclesia Romana?* RESP. Negat communis & vera sententia: sat enim est ut minister velit generatim facere quod facit Ecclesia Christi: quia huic intentioni generali non officit error privatus, quo quis credit Ecclesiam Lutheranam, Calvinanam esse orthodoxam, quia minister non agit ut persona privata, sed ut publica, nec privatus ejus error inficere opus Dei valet.

IX. QUÆST. V. *An necessaria sit intentio actualis, vel sufficiat virtualis?* RESP. dictum supra est, non sufficere intentionem habitualement, nec requiri actualem, sed sufficere, & necessariam esse virtualem. Quomodo perseveret hæc intentio virtualis, quandiu duret non retractata, explicari vix potest; sed ex circumstantiis, & prudentum judicio colligi potest. Qui somno, ebrietate, amantia captus baptizat, consecrat &c. licet antequam caderet in ebrietatem deliberate determinaverit baptizare, non baptizat, non consecrat: quia actio sacramentalis humana sit necessum est; actio autem ebrii, amantis, hominis est, sed non humana, ut communis & vera sententia docet.

X. QUÆST. VI. *Validum ne sacramentum est forma conditionali administratum?* RESP. Aut conditio est de re præterita, ut si non es baptizatus, ego te baptizo: aut de re præsentis, ut si capax es, ego te baptizo: aut de re futura, ut si crastina die rem alienam reddideris, ego te absolvo. Valere sacramentum sub conditione de re præterita, vel præsentis, si conditio vera sit, secus si falsa, docent omnes. Sub conditione futura perfici sacramentum nequit. Quoniam dum materia applicatur, & profertur forma, intentio præsens suspenditur: si futuro tempore conditio erit, tunc non aderunt materia, & forma.

XI. QUÆST. VII. *Peccant ne letaliter Sacerdotes, qui sibi gravi culpa consci, sacramenta ex officio administrant?* RESP. Adfirmant omnes, idque perspicue 1. ad Tim. c. 3. docet S. Paulus. Probenitur primo, & sic ministrent, nullum crimen habentes. Et Concilium Tridentinum sess. 13. c. 7. decla-

rat, eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius mortali peccati, quantumvis sibi contritus videatur, absque præmissa sacramentali confessione, ad sacram Eucharistiam accedere debeat, quod a Christianis omnibus, etiam ab iis Sacerdotibus, quibus ex officio incumbit celebrare, hæc sancta Synodus perpetuo servanda esse decrevit.

XII. Peccatum istud mortale esse dicimus. Legatur Catechismus Tridentinus part. 2. §. 23. Qui tamen non ex officio, sed necessitate urgente culpa gravi inquinatus ministrat baptismum, sive Sacerdos, sive laicus, non peccat mortaliter, ut docet 3. p. q. 44. a. 6. ad 3. S. Thomas. Sacerdos tamen ministrans sacramentum Pœnitentiæ etiam moribundo elicere actum contritionis debet, si sibi peccati mortalis conscius sit. Sacerdos qui indigne celebrat, duplex crimen perpetratur, unum, quia indigne conficit; alterum, quia indigne suscipit sacramentum.

XIII. QUÆST. VIII. *An peccet mortaliter Sacerdos qui mortalis culpæ reus Eucharistiam administrat?* RESP. P. La-Croix loc. cit. n. 94. cum Vasquez, Lugo, Amico, Berna, Sporer, Illung, Diana, & aliis probabile esse docet, hunc non peccare mortaliter; & simul addit probabile esse juxta Suarez, Valentiam, Gonet, & alios, peccare mortaliter. P. Viva q. 1. ar. 4. n. 4. ait: Non videtur improbabile quod docent multi, & graves auctores . . . apud Dianam, Sacerdotem administrantem Eucharistiam in mortali non peccare mortaliter. Rituale Romanum jussu Pauli V. editum hæc n. 1. decernit. Sacerdos ergo si fuerit peccati mortalis sibi conscius (quod absit) ad sacramenti administrationem non audeat accedere, nisi prius corde pœniteat. Sed si habeat copiam Confessarii, & temporis, locique ratio ferat, convenit confiteri. Accedit Catechismus Concilii Trid. p. 2. c. 1. §. 26. ubi hæc statuuntur. Pastores, alique sacramentorum ministri . . . meminisse semper debent, sacramenta divinam quidem virtutem quæ illis inest, nunquam amittere; at vero impure a ministrantibus eternam perniciem, & mortem asferre. Sancta enim (quod semel atque iterum, ac sæpius admonere oportet) sancte, & religiose tractanda sunt.

XIV. Quid ergo obtrudunt PP. La-Croix, & Viva graves auctores? Qui sunt isti graves auctores? An præferendi Rituali Romano, & Catechismo Romano, seu Tridentino? Hi sunt graves auctores, quos sequi debemus, ut Ecclesia nos admonet. Jure ergo

ergo rejicienda est tamquam falsa præfata opinio. Falsam quoque existimo alteram opinionem ejusdem P. La-Croix, qui *loc. citato num. 96.* asserit, Episcopum non peccare mortaliter, chrisma in mortali consecrantem.

XV. QUÆST. IX. *Peccat ne Sacerdos qui in peccato mortali audit confessiones?* RESP. Putat non nemo, eum non peccare mortaliter qui in mortali formam sacramenti inchoat, dummodo ante expressionem ultimæ partis essentialis sit in statu gratiæ. Quid hic mirari magis debeamus, num speculationis vim, an doctrinæ novitatem, ceteri judicent. Non peccat Sacerdos qui gravi pollutus scelere inchoat formam sacramentalem? An inchoans formam non est minister Christi? Cur initium istud sacrilegum non erit? Dum eam inchoat in mortali, periculo gravissimo se exponit eandem in mortali complendi. In instanti ne eliciet actum perfectæ contritionis, adeo difficilis? Verum quid fufius refello opinionem seipsa corruentem?

XVI. Contendit quoque P. La-Croix, Diaconum solemniter, & ex officio ministrantem Eucharistiam non peccare mortaliter, si sit in peccato mortali. Hanc pariter opinionem falsam reputo, & oppositam in 4. *dist. 24. q. 1. a. 3. q. 5.* docet S. Thomas. Quicumque autem cum peccato mortali aliquod sacrum officium pertrahat, non est dubium quin illud indigne faciat. Unde patet quod peccat mortaliter.

XVII. Cajet. Merbesius, Farvaquesius, Turnely, Bouchat, Henricus a S. Ignatio, & alii docent, concionatores peccato mortali inquinatos peccare mortaliter verbum Dei prædicantes. Hanc eandem sententiam docere videtur S. Thomas in 4. *dist. 19. q. 2. a. 2. ad 2.* Vide Tom. 8. Lib. 1. *diff. unica c. 11. n. 5.*

XVIII. QUÆST. X. *An minister sibi peccati mortalis conscius, teneatur confiteri sacramentaliter antequam sacramentum administret, si adsit copia Confessarii, & non urgeat necessitas succurrendi periclitanti?* RESP. Negant plures, & præsertim P. Viva qu. 1. *art. 4. n. 4.* ubi ait, fat esse si conteratur, nulumque adesse præceptum consistendi. Nulum præceptum adest? An præceptum istud non est: *Sancta sancte tractanda sunt?* Contritione fit sanctus. At contritione perfecta opus est. Hanc vero contritionem perfectam difficillimam esse peccatori, docent omnes, & præcipue Catechismus Tridentinus p. 2. c. 5. §. 36. Et ipse Pater Viva ipsam con-

tritionem imperfectam adeo difficilem reputat ut eam excludat a sacramento Pœnitentiæ. Præfatam ergo opinionem reputo falsam & adversam Catechismo Tridentino, & gravioribus Theologis. Accedit contritionem non abolere peccatum nisi cum voto sacramenti. An præsumi hoc votum potest in ministro qui cum & tempus opportunum, & copiam Confessarii habeat, sacramentum deliberate omittit? Concilium Tridentinum sess. 13. c. 7. perspicue definit, præmittendam esse a Sacerdote sibi conscio peccati mortalis confessionem sacramentalem, quantumvis sibi contritus videatur: subditque, quod si desit copia Confessarii, quamprimum constitatur. Et hoc consilium non est, sed præceptum prima opportunitate complendum. Oppositum damnavit Alexander VII. *prop. 28.* & Catechismus Concilii Tridentini 2. p. c. 5. §. 45. conceptis verbis hoc idem asserit de Sacerdote sibi gravi culpæ conscio. Cum sacramenta administramus, aut percipimus, toties confessio præmittenda non est. Idem statuit Rituale Romanum, cujus verba supra dedi.

XIX. QUÆST. XI. *Quando, & quibus administrari sacramenta debent?* RESP. Parochi jure divino administrare suis parochianis sacramenta astringuntur, ut declarat Tridentinum sess. 23. c. 1. Tempore pestis cum vitæ periculo hoc exercere munus astringuntur. Plures hoc limitant ad duo sacramenta Baptismi, & Pœnitentiæ; sed restrictio injusta est. Cur sacrum viaticum, & extremam unctionem administrare non debent? Non modo pestis, verum etiam persecutionis tempore assistere ovibus suis Parochi astringuntur. Deficientibus Parochis tempore pestis, Sacerdotes privati etiam cum periculo vitæ administrare exreme egentibus debent sacramenta. Et ad hoc potissimum astricti sunt Sacerdotes mendicantes, cum sint Episcoporum, & Parochorum cooperantes, & auxiliares copiæ. Huc enim pertinet eorum institutum, & in hunc finem fidelium elemosynis aluntur.

XX. QUÆST. XII. *Licite ne administrantur sacramenta indignis?* RESP. Negant omnes, idque expresse Christus prohibet. Nolite sanctum dare canibus. Peccatori tamen occulto sacramenta publice petenti deneganda non sunt, quemadmodum Christus Dominus perfido Judæ Eucharistiam non denegavit. Occulte vero petenti peccatori, nisi signa pœnitentiæ dederit, denegari debent. Peccatoribus autem publicis & private, & publi-

ce sacramenta deneganda sunt, ut comicis, tragædis, mulierculis mimis, seu scortis, saltatricibus in theatris, publicis concubinariis, feneratoribus, adulteris.

XXI. Nonnulli contendunt doctrinam hanc veram esse *ordinarie*, secus si mortis metus immineret: tunc enim administranda sacramenta dicunt, nisi petantur in odium fidei, vel contemptum Religionis: quia, inquit citati auctores, præceptum de quo agimus, non est mere negativum, sed resolvitur in affirmativum prudenter dispensandi sacramenta. Papæ! Prudens ergo studium servandæ vitæ præscribit ut sacramenta administrantur publicis peccatoribus, qui Sacerdotis jugulum petunt, nisi administret? Non est præceptum mere negativum istud: *Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos?* Omnibus itaque spectatis falsa mihi est recensita opinio.

XXII. QUÆST. XIII. *Licet ne simulare sacramentorum administrationem?* RESP. Duplex simulatio. Altera expressa & formalis, qua directe intenditur alterius deceptio, altera materialis, quæ fit ob justam causam, permittendo alterius deceptionem. Simulationem formalem damnant omnes. De simulatione materiali nonnulli disputarunt olim, quorum opinionem damnavit Innocentius XI. qui hanc thesim 29. damnavit: *Urgens metus gravis est causa justa sacramentorum administrationem simulandi.*

XXIII. P. Claudius La-Croix lib. 6. p. 1. n. 153. docet, juste damnatam thesim utpote indefinitam, & abstrahentem a simulatione formali, vel materiali: inquit enim: *An autem damnatio extendi debeat ad simulationem materiale, colligi non potest ex verbis decreti.* Hinc dividuntur auctores: nam non debere ad eam extendi tenent aliqui; e contra debere extendi, fuse contendit Gormaz. En quam verum sit unius distinctiunculæ beneficio non raro eludi decreta pontificia. An disputatum unquam fuit inter Casuistas de simulatione formali? Si ais; ergo Casuistæ tales propugnarunt licitam esse formalem deceptionem, quod nemo vel ex ethnicis Philosophis asseruit. Si negas; ergo extra disputationem est quod damnatio thesisi comprehendit simulationem materiale: de qua solum disputarunt Casuistæ. Ergo ex verbis decreti pontificii, velit, nolit P. La-Croix, expresse damnatur simulatio materialis.

XXIV. QUÆST. XIV. *Licetum ne est petere sacramenta a ministro indigno?* RESP. Dum certo constat ministrum indignum esse, non

licet extra necessitatis casum ab eodem sacramenta petere, dum non est Parochus, vel paratus sacramenta ministrare. Si Parochus sit, vel ejusdem vices sustinens, licitum parochianis est ab eodem sacramenta petere, etiam cognito ut malo. Si tamen minister probus adesset, titulo caritatis ab hoc, & non ab illo petenda sacramenta essent.

XXV. In extremæ necessitatis casu, nempe in mortis articulo licitum est ab hæreticis, & schismaticis ab Ecclesia præcis petere duo sacramenta Baptismi, & Pœnitentiæ, ut declaratum est a Tridentino sess. 14. c. 7. Ut sacramenta licite petantur a ministro malo, sed tolerato, sufficit gravis necessitas, puta adimplendi præcepti paschalis, quando tamen nullus adest Sacerdos probus. In tali enim casu nullam petens occasionem peccandi præbet, sed tantum consulit salutem suam æternam.

XXVI. De cæremoniis sacramentorum, & de iis quæ sacramentalia dicuntur, vide Tom. 8. diff. unic. lib. 1. cap. 14. ubi fuse hæc omnia explicata invenies, & hic brevitatæ causa omitto, quia graviora instant explicanda, & prolixitatem vereor.

DISSERTATIO II.

De Baptismo, & Confirmatione.

CAPUT I.

Baptismi notio, ejusque materia.

I. QUÆST. I. *Quid sit Baptismus novæ legis?* RESP. Est, inquit Catechismus Tridentinus 2. p. c. 2. §. 5. *Sacramentum regenerationis per aquam in verbo.* Hæc definitio paucis materiam, & formam, & proprietatem Baptismi exponit. Esse Baptismum sacramentum regenerationis constat ex Evangelio. In verbo sita est sacramenti forma. S. Thomas 3. p. 9. 66. a. 1. hanc Baptismi descriptionem tradit: *Est sacramentum quo homo exterius abluitur, & spiritualiter regeneratur per aquam sub forma verborum a Christo præscripta.* Utraque definitio eodem recidit.

II. QUÆST. II. *Quenam Baptismi materia?* RESP. Duplex, remota, & proxima. De illa nunc; de hac infra. Aqua sola naturalis est materia remota Baptismi, ut Joan. 3. habetur: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua,*

aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Cur potius aquam Christus Dominus elegerit quam alium liquorem, nulla vera assignari ratio potest præter divinam voluntatem. Plures congruentias assignant Patres, Ambrosius, Hieronymus, quas 3. p. q. 69. a. 3. recenset S. Thomas.

III. QUÆST. III. Num *vetustus, & probandus usus sit, quo Ecclesia Romana consecrat aquam Baptismo inservientem?* RESP. Vetus tam esse hanc sacram consuetudinem, evincunt Patres, Basilii, Cyrillus, Cyprianus, & alii. Vide testimonia Tom. 8. Lib. 2. diff. 1. cap. 2.

IV. QUÆST. IV. *Quenam aqua dicenda sit naturalis?* RESP. Solam aquam naturalem esse Baptismi materiam adfirmant Catholici omnes. Quenam dicenda sit aqua naturalis, responderit Rituale Romanum jussu Gregorii XIII. editum, esse aquam fontium, puteorum, maris, fluminum, lacuum, stagnorum, paludum, cisternarum, & pluvialem; & sic quancumque simplicem & puram, quæ propriam aquæ speciem retineat: nec referre frigida sit, an calida: non autem esse aquam artificialem, ut ex rosis, floribus, herbis, seu similibus rebus expressam, aut distillatam, neque quemvis alium liquorem. Quomodo, & quot modis corrumpi aqua naturalis possit, explicat 3. p. q. 66. a. 4. S. Thomas. Ceterum opus non est Philosophorum disputationibus; commune hominum iudicium sufficit ad aquam naturalem dignoscendam.

V. Disputant num una vel altera gutta aquæ sufficiat ad Baptismum. Verum disputationes istæ vanæ sunt. Ea aquæ quantitas necessaria est quæ sufficiat ad abluendum. Una autem aut altera gutta vere non abluit. Aquam ex sale liquatam extra necessitatis calum non censerem esse materiam Baptismi; bene vero aquam resolutam ex nive, glacie, gelu, vel rore calii, ut docet communis sententia: ipsa vero nix, glacies, grando, cum non sint materia apta ad abluendum, non sunt materia Baptismi. Neque aqua quæ manat ex vite, aliisve arboribus, est apta materia Baptismi, quia non est aqua naturalis. Lixivium, jusculum, si non spissa, sed diluta sint, sunt aqua apta ad baptizandum, ut loc. cit. docet S. Thomas.

VI. QUÆST. V. *Quenam sit materia proxima Baptismi?* RESP. Est aquæ usus, quo abluitur corpus. Triplex modus abluendi obtinuit, per immersionem, per infusionem, per asperisionem. Immersio primum trina,

post simplex obtinuit. Priscis Ecclesiæ sæculis disciplina trinae immersionis vigeat, & seculo XIII. adhuc obtinebat. Circa sæculum XIV. usus obtinuit baptizandi per asperisionem, vel infusionem. Quocumque modo conferatur Baptismus sive per immersionem, sive per infusionem, sive per asperisionem, validus est. Servandus tamen est propriæ Ecclesiæ ritus, & qui absque cogente necessitate illum mutaret, graviter peccaret. Talis infusio, vel asperisio fieri debet, ut baptizatus juxta communem sensum vere ablatus dicatur.

VII. QUÆST. VI. *Infans in utero matris inclusus baptizari ne valet utero matris ablato?* RESP. Si nullum infantis membrum appareat, nullo modo baptizari potest; & collatum Baptisma nullum esset. Vide S. Thomam 3. p. q. 68. a. 2. ad 4. & Rituale Romanum. Quare falsa est opinio aliquorum, quos citat Leander, nempe validum esse Baptismum collatum infanti incluso in utero matris arte obstetricis, quæ in ipsum manu aquam immittit. Ad valorem Baptismi requiritur ut vel totum, vel aliqua pars corporis infantis baptizandi ex alvo mulieris appareat. Infans pelle secundina involutus, si periculum mortis imminet, fracta pellicula baptizetur; si non urgeat periculum mortis, pelle hac exutus infans baptizandus est. Non sufficit ut capilli, vel vestes abluantur, sed aliqua ejusdem corporis pars abluatur.

VIII. Si quis ob aquæ penuriam in puteum, aut flumen puerum morti proximum projiciat ut eum baptizet, formamque proferat, validum Baptisma est. Quoniam habetur verbum, elementum, ac ministri intentio. Validum quoque baptisma est aqua venenata administratum, aut ferventi, & cum intentione necandi infantis, dummodo adsit intentio baptizandi, & debita servetur forma. Hæc tamen omnia licite fieri nequeunt: non enim sunt facienda mala, ut eveniant bona.

IX. QUÆST. VII. *Licetum ne est secare alvum mulieris desperatæ sanitatis, ut baptizetur infans?* RESP. Id posse fieri ait lib. 1. q. 14. P. Comitulus, quod æterna salus infantis præferenda sit vitæ corporeæ matris prægnantis. At S. Thomas, cui communiter subscribunt Theologi, oppositum docet 3. p. q. 68. a. 11. ad 3. ubi ait: *Non sunt facienda mala ut veniant bona: Rom. 3. Et ideo non debet homo occidere matrem, ut baptizet puerum. Si tamen mater mortua fuerit,*

vit, vivente prole in utero, debet aperiri, ut baptizetur. Axioma istud: salutem æternam præferenda est vitæ corporis: non infert quempiam aut sibi, aut aliis mortem inferre corporis posse, sed eo pertinet, ut pro alterius æterna salute, sustinenda interdum mors sit.

CAPUT II.

De forma, & triplici Baptismo.

I. QUÆST. I. *Legitima ne est forma verborum qua Ecclesia Latina utitur?*

RESP. Ecclesiæ Latinæ forma hæc est: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Pervetustam esse hanc formam plura evincunt documenta antiqua. Sacramentarium S. Gregorii Magni, Ordo Romanus, & Missale Gothico-Gallicum apud Thomafium, & Liturgia Gallicana a Cl. Mabillonio edita, & illustrata tit. 25.

II. Valida similiter est forma Græcorum, quæ est ejusmodi: *Baptizatur servus (vel serva) Dei, N. in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Non optativa, ut olim multi contendebant, sed enuntiativa est, nempe *baptizatur*, hæc forma Græcorum, ut Arcudius, Goarius, & Martene evincunt.

III. QUÆST. II. *Requiritur ne ad valorem Baptismi, ut exprimat actus baptizantis per verbum baptizo, aut baptizatur?* RESP. Adfirmant omnes, idque definivit Alexander III. in 3. decret. tit. 42. c. 1. Contra hanc pontificiam definitionem, & communem Ecclesiæ doctrinam scripturæ juniores nonnulli ausi sunt, quorum errorem damnavit Alexander VIII. in hac thesi 29. „Valuit „aliquando Baptismus sub hac forma col- „latus: *In nomine Patris, & Filii, & Spi- „ritus sancti*; prætermisissis istis, *Ego te ba- „ptizo.* „Formam suam hausit Ecclesia ex verbis evangelicis: *Baptizantes eos in nomine &c.* Quia ratione omnes ex his verbis colligunt necessitatem invocandæ SS. Trinitatis, eadem infertur necessitas exprimendæ actionis baptizantis.

IV. QUÆST. III. *Qui deliberate omitteret hanc particulam ego in forma Baptismi, graviter ne peccaret?* RESP. Omnes adfirmant. præfatam particulam ad substantiam Baptismi non pertinere: peccare tamen qui deliberate, aut ex negligentia illam omitteret, pariter omnes adfirmant. Disputant solum de gravitate culpæ. Alii adfirmant, esse gravem, alii levem. Fateor hunc mali-

tatis gradum me non tenere. Deliberata omissio excusari non posse videtur a contemptu ritus ecclesiastici: quo in casu culpa gravis esset. Hæc particula te pertinet ad essentiam Baptismi, quia designari persona baptizanda debet. *Baptizantes eos.* Peccaret qui in forma Baptismi exprimeret nomen baptizati dicendo, *Ego te baptizo Petrum &c.* Quoniam nihil addi, nihil detrahi de forma Baptismi debet. Ratum validumque esset Baptisma, si quis omisso verbo *baptizo* diceret, *mergo, intingo, lavo, abluo*, dummodo non recederet ab intentione Ecclesiæ, quæ sacramentalem, non profanam ablationem intendit; semper tamen peccaret minister verba immutans ab Ecclesia statuta. Particula *in* probabilius attinet ad essentiam baptismi: piaculum ergo illam omittere.

V. QUÆST. IV. *Qui baptizaret hac forma, Ego te baptizo in nomine Patris, in nomine Filii, in nomine Spiritus sancti, validum ne conferret Baptisma?* RESP. Negat Martinus Bonacina, cum aliis. Cur non validum hoc Baptisma? *Nominis* repetitio nullo modo immutat sensum formæ a Christo institutæ. Si quis vero diceret: *Ego te baptizo cum Patre, cum Filio, cum Spiritu sancto*: probabilius mihi est Baptismum non valere, quia in præfata forma non exprimitur clare unitas essentiae.

VI. Qui omitteret *in nomine*, & substitueret *in virtute*, validum ne conferret Baptisma? Alii adfirmant, alii negant. Dubia ergo res est. Ergo sententia negans tutior est, & probabilior. Similiter invalidum judico Baptisma collatum hoc modo: *Ego te baptizo in nomine sanctissime Trinitatis*, vel *in nomine Unius, & Trini*, vel *in nomine trium personarum*. Quoniam non proferuntur expresse tres divinæ personæ. Invalidum multo magis esset Baptisma hoc modo collatum: *Ego te baptizo sub nomine Jesu Christi*. Negat quoque communis, & vera sententia validum esse Baptisma hac forma collatum: *Ego te baptizo in nomine Genitoris, Geniti, & Procedentis ab utroque*: quia in re sacramentaria communiori sententiæ adherendum est, & tutiori. Validum autem existimarem Baptismum hac forma collatum: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Jesu Christi, & Spiritus sancti*: quia Jesus Christus vere est Filius Patris. Similiter ratum haberem Baptisma collatum hac forma: *Ego te baptizo in nomine Patris omnipotentis, & Filii unigeniti, & Spiritus sancti Pa-*

Paraclyti. Qui uteretur hac forma: *Ego te baptizo in nomine Patris; Ego te baptizo in nomine Filii; Ego te baptizo in nomine Spiritus sancti*: non conferre validum Baptisma defendit P. Paulus Comitulus. Sed probabilior sententia adfirmat, quam communiter Theologi defendunt. Validum quoque Baptisma esset, si quis omitteret particulam &c. Peccarent tamen omnes isti, qui adderent, aut omitterent quidquam formæ præscriptæ ab Ecclesia, & haustæ ex ipso Evangelio. Baptisma collatum a balbo, qui in fine vocis demeret, aut mutaret unam litteram, validum esset, ut si diceret *bati- zo loco baptizo*. In nomine Patri, pro in nomine Patris. Verum quæstiones istæ arbitrarie sunt, quæ vix unquam occurrunt. Idcirco prætereundæ.

VII. QUÆST. V. *Quotuplex est Baptismus?*

RESP. Triplex, *Fluminis, Fluminis, & Sanguinis*. Baptisma *Fluminis*, seu aquæ est sacramentum hæcenus explicatum. *Fluminis* est perfecta contritio cum voto Baptismi. Hoc baptisma sufficere ad salutem, cum Baptismus aquæ haberi nequeat, docent omnes. Baptismus *Sanguinis*, seu martyrium præstat Baptismo aquæ, & *Fluminis* non ratione sacramenti, sed ratione caritatis, & gratiæ, cum solus Baptismus aquæ sit sacramentum. Baptismus autem sanguinis includit Baptismum *fluminis*, at non e contra. Quare omnes adfirmant in adultis martyrium supplere Baptismum fluminis. Idem adfirmant respectu parvulorum. De parvulis enim tradidit ab Herode canit Ecclesia: *Cujus præconium Innocentes martyres non loquendo, sed moriendo confessi sunt*.

VIII. Disputant Theologi, num martyrium suppleat Baptismum aquæ ex opere operato? Negant plures; sed communis & vera sententia defendit martyrium justificare tam adultos, quam parvulos ex opere operato. Nam Baptismus sanguinis Baptismo aquæ comparatur. Ergo si ille, cur non iste justificat ex opere operato? Hanc sententiam defendit S. Thomas in 4. dist. 4. q. 3. a. 3. q. 3. ad. 1.

IX. QUÆST. VI. *Quæ dispositiones requiruntur in adultis ad suscipiendum martyrium?* RESP. sequentes. 1. voluntaria acceptatio mortis illatæ a persecutore in fidei odium. Martyrium enim est actus fortitudinis, & caritatis. Ergo necessaria est deliberata electio. 2. Ut martyrium acceptetur ob fidem Christi, & ex motivo supernaturali per fidem proposito. 3. Necessaria est caritas sal-

tem initialis, & imperfecta, quæ postea perfecta evadat vi ipsius martyrii. Adultus qui alicujus peccati sibi conscius est, purgare conscientiam suam debent, eo modo quo ad Baptismum aquæ, aut Pœnitentiam se disponderent. Si catechumenus sit, & adsit occasio, Baptismum præmittere debet: & si Baptismo tinctus sit, confessionem, si oportunitas adsit. Quæ omnia confirmari possent Ecclesiæ disciplina: nam persecutione sæviante, vel imminente, Episcopi animabant omnes ad Baptisma suscipiendum, ad pœnitentiam peragendam, & ad Eucharistiam participandam, ut his roborati præsidii alacriores, fortioresque fierent ad luctum, & certamen sustinendum.

C A P U T III.

De ministro Baptismi, ejusdem institutione, obligatione, & necessitate.

I. QUÆST. I. *Quotuplex est Baptismi minister?* RESP. Triplex. 1. Ordinarius ex officio. 2. Extraordinarius ex delegatione. 3. Necessitatis. Minister ordinarius & solemnitate est Episcopus, tum Parochi, deinde Presbyteri. Dum Episcopi olim solemniter baptizabant, licitum non erat Presbyteris, seu Parochis idem præstare. Et etiam nunc si Parochus adsit, non debet Sacerdos eo inconsulto baptizare. Diaconus non ex officio, sed ex commissione administrare Baptismum valet. Laici sunt ministri necessitatis, qui baptizant absque solemnitate. Mortaliter peccaret laicus, si præsentem Sacerdote baptizaret, quia in re gravi sibi usurparet jus proprium Sacerdotis. Gravior quoque peccaret laicus, si præsentem Diacono baptizaret, quia absente Sacerdote hoc jus devolvitur ad Diaconum, ut probabilior sententia docet. Laicus baptizans sine necessitate, & cum solemnitate, incurrit irregularitatem.

II. QUÆST. II. *An unus minister unica asperzione possit baptizare plures?* RESP. Adfirmant communiter, quia non mutatur sensus formæ adhibendo *vos* pro *te*; confirmantque exemplo S. Petri, qui una die magnam multitudinem baptizavit. Qui tamen absque necessitate sic baptizaret, peccaret & quidem graviter. Advertendum præterea, talem esse debere asperionem quæ ablutio dici revera possit, ut aqua fluat super baptizatum: una enim aut altera gutta non sufficit. Si duo quorum unus lingua, alter

manibus careret, baptizarent; nullus esset baptismus, ut docet S. Thomas 3. p. q. 47. a. 4. ad 4. Si puero periclitanti praesentes essent Sacerdos excommunicatus, & obsterix, hæc præferenda esset Sacerdoti excommunicato, & reciso a corpore Ecclesiæ. Nec obstat, Sacerdotem excommunicatum in extrema necessitate absolvere posse, quia in nullo casu laicus absolvere valet. Nemo baptizare seipsum potest. Ideo, inquit 3. p. qu. 66. a. 5. ad 4. S. Thomas, Christus a Joanne baptizari voluit. Idem a pluribus baptizari nequit: quare non valeret Baptismus, si plures dicerent, *Nos te baptizamus*, ut 3. p. q. 47. a. 6. docet S. Thomas: quia nos non est idem quod ego & ego, sed ego & tu: & sic immutaretur forma.

III. Parochus peccat qui ut salutem infantis consulat, privatum baptismum administrat domi, expectans patrinum, ut postea in Ecclesia solemnem ritum peragat. Quoniam in Concilio Viennensi sub Clemente V. statutum est in Clement. l. 3. tit. 15. c. unic. ut non in aulis, vel in cameris, sed in Ecclesiis, in quibus sunt sacri fontes ad hoc deputati, baptismus conferatur.

IV. Parentes qui in extrema necessitate filios suos baptizant, non amittunt jus petendi debiri. Extra vero extremam necessitatem si suos filios baptizarent, illud jus amitterent. Baptismus collatus a Pagano, vel Judæo validus est. Et hæc est hodie universalis Ecclesiæ doctrina.

V. QUÆST. III. *Quandonam Baptismus institutus est?* RESP. Institutum a Christo Domino Baptismus fatentur omnes & catholici, & heretici. De tempore institutionis disputatur. Plures contendunt, Christum instituisse Baptismum post resurrectionem cum dixit Matth. 28. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos* &c. Probabilior mihi opinio est Christum instituisse hoc sacramentum cum ipse baptizatus in Jordane fuit, ut docent S. Augustinus, S. Ambrosius, S. Thomas, & ipse Catechismus Romanus. Obligare cepit lex Baptismi continuo ac post resurrectionem promulgata fuit. *Euntes ergo docete . . . baptizantes* &c. Quando autem sufficienter promulgata fuerit, ita ut omnes obligaret, alii asserunt post Pentecosten, alii paulo longius potrahunt. Vide Tom. 6. Diss. 3. de leg. ubi hæc omnia explicata sunt.

VI. QUÆST. IV. *Quenam est suscipiendi Baptismi necessitas?* RESP. Duplex necessitas, mediæ, & præcepti. Sine eo quod primo modo necessarium est, obtineri finis non pot-

est, nisi habeatur vel in re, vel in voto. Et hujusmodi sunt Baptismus omnibus, & Pœnitentia peccatoribus adultis. Necessarium secundo modo dicitur, quod præcepto imponitur, quod sine peccato omitti *scienter* nequit. Haberi tamen salus sine eo potest vel ex ignorantia, vel ex alio obstaculo, quod observantiam impediatur. Nulla vero ignorantia, nulla impossibilitas suffragatur respectu eorum quæ necessaria sunt necessitate mediæ. Rursus duplex necessitas mediæ distinguitur. Altera exterior, ut ablutio baptismalis; & hæc suppleri per fidem, & caritatem cum voto potest. Altera intrinseca, ut est gratia sanctificans; & hæc nullo suppleri modo potest. Nisi reipsa habeatur, impossibilis est æterna salus. Votum similiter duplex est. Aliud implicitum, ut est votum, seu desiderium generale servandi omnia Christi præcepta, quod seungi a caritate perfecta nequit. Aliud est votum, seu desiderium expressum, quod ex rei cognitione oritur, & requiritur quando res est necessaria necessitate mediæ.

VII. Quare sine baptismum vel in re, vel in voto nemo ingredi in Paradisum potest. Ipsi infantibus ex fidelibus procreatis parentibus necessarius re est Baptismus, quidquid blateret in oppositum Calvinus. Adultis vero omnibus necessarius est vel re, vel in voto. Et hoc votum, seu desiderium suscipiendi Baptismi in adultis expressum sit oportet, ut probabilior sententia docet.

VIII. QUÆST. V. *Quo tempore suscipi Baptismus debet?* RESP. Multa occurrunt antiquorum exempla de Baptismi dilatione. S. Ambrosius ante ordinationem, S. Paulinus Nolanus an. 28. S. Augustinus an. 33. baptizati sunt. Viri sancti humilitatis causa catechumeni longo tempore perseverabant. Alii, ut vitam voluptariam ducerent, Baptismum differebant. Rationes cur differri Baptismus non debeat, obviæ sunt. Quis prudens suæ servitutis vincula: aut suæ infirmitatis antidotum procrastinare vellet?

IX. QUÆST. VI. *Præceptum suscipiendi Baptismi obligat ne ut adulti quamprimum commode possint Baptismum suscipiant?* RESP. Quæ sunt necessaria necessitate mediæ, potiori jure necessaria sunt necessitate præcepti. Disputatur num secundum præsentem Ecclesiæ disciplinam præceptum obliget sub gravi, ut adulti quamprimum commode valent teneantur Baptismum suscipere? Negant nonnulli, & communis & certa sententia affirmat. Quoniam dilatio hæc gravi periculo

lo exponit. Quamobrem graviter parentes delinquant, dum absque rationabili causa infantum Baptismum differunt, quia illos exponunt periculo æternæ damnationis.

X. Præter antiquos hæreticos Anabaptistæ seu Rebaptizantes, Valdenses, Cathari effutierunt, parvulos ante usum rationis non esse baptizandos, quorum errorem damnavit *sess. 7. can. 12. & 13. Tridentinum*. Satyri, vel concepti ex bruto & femina non sunt baptizandi. Mostrum procreatum ex viro & muliere, si appareat humana persona, præsertim in capite, baptizandum est. Si dubitetur, consulatur Episcopus. Si dubitatio persistat, baptizari adjecta conditione potest.

XI. QUÆST. VII. *Baptizari ne possunt infantes infidelium reluctantibus parentibus?* RESP. Sermo est de infantibus ratione destitutis. Negat S. Thomas, cui subscribunt communiter Theologi, & hæc consuetudo Ecclesiæ obtinet, nempe infidelium, licet sub civili potestate Principum christianorum degentium, infantes non esse pabizandos, dum parentes reluctantur. BENEDICTUS XIV. in epistola data an. 1747. ad Archiepiscopum Tarsensem controversiam hanc pleno in lumine exposuit. Potissima ratio sententiæ nostræ est Ecclesiæ consuetudo, & periculum apostasiæ, cui exponuntur infantes baptizati reluctantibus parentibus. Accedit patria potestas, cui subiecti infantes sunt.

XII. Hisce diebus hic Romæ disputatum fuit, qui parentum nomine veniant. Omnes affirmabant patrem, avum præferendos esse matri, quia linea virilis prævalet feminæ. In disputationem vocatum est, num avia præferri debeat matri? Avia Judæa, sed Christiana facta consentiebat ut nepos baptizaretur. Mater Judæa repugnabat baptismo filii sui. Alii contendebant præferendum esse consensum aviæ. Alii propugnabant standum esse dissensui matris. Res delata fuit ad summum Pontificem BENEDICTUM XIV. Qui epistola data ad Illustrissimum Guglielmi Assessorem S. Officii, decrevit attendendum esse consensum aviæ, & baptizandum puerum, repugnante matre Judæa.

XIII. In periculo proximo mortis filii infidelium baptizandi sunt, quia tunc nullum est apostasiæ periculum. In hujus sententiæ confirmationem refert BENEDICTUS XIV. decretum S. Officii an. 1678. & aliud datum 1705. Baptizandi similiter filii infidelium, qui dicuntur *expositi*, seu *projecti* nempe a parentibus derelicti, quia tunc nemini

fit injuria. Item infidelium pueri capti a piratis christianis, quia extracti sunt a patria potestate. Si unus parentum infidelium consentiat, licet alter repugnet, baptizandus puer est, quia consensus in favorem religionis præferendus est. Validum quoque baptismus est collatum pueris quos infideles offerunt baptizandos, non ut regenerentur ad vitam æternam, sed ut curentur ab infirmitate, ut docet S. August. *epist. 98. ad Bonifacium*. Amentes a nativitate baptizandi sunt in fide Ecclesiæ, inquit 3. p. q. 68. a. 2. S. Thomas. Adulterum qui ex sana mente in amentiam incidunt, spectanda est voluntas quam habebant dum sani erant. Dormientes baptizandi non sunt, nisi imminet mortis periculum proximum.

CAPUT IV.

De dispositionibus adultorum ad suscipiendum Baptismum, & de ejusdem effectibus & caeremoniis.

I. QUÆST. I. *Requitur ne in adultis ad Baptismum rite suscipiendum fides, dolor de peccatis, & caritas inchoata?* RESP. Fidem necessariam esse declarat S. Marcus c. 16. inquit: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*. Necessitatem poenitentiae manifestat S. Petrus *Act. 2.* ubi ait: *Poenitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum*. De amore saltem initiali, de quo infra sermo erit, inquit S. Joannes *epist. 1. cap. 3. Qui non diligit, manet in morte*.

II. QUÆST. II. *Qui sunt baptismi effectus?* RESP. Primus & præcipuus Baptismi effectus est delere tum peccatum originale, tum cetera omnia peccata, & animam sanctificare, ut habetur *Act. 2. Baptizetur unusquisque vestrum in remissionem peccatorum*. Et S. Paulus ad Rom. 8. *Nihil ergo nunc damnationis est iis qui sunt in Christo Jesu*. Turpiter ergo errant protestantes effutientes, per Baptismum peccata tantum non imputari, secus tolli, & poenitus deleri: quorum errorem damnavit Tridentinum *sess. 5. c. 5.*

III. Nec est quod opponant, remanere in baptizatis concupiscentiam, quæ teste Apostolo Paulo peccatum est: quandoquidem peccatum concupiscentia ab Apostolo dicitur, non quod ipsa proprie peccatum formaliter sit, sed quia ex peccato proficiscitur, & ad peccatum inclinatur, & allicitur, ut *sess. 5. c. 5. Tridentinum* de finivit ex perenni PP. traditione.

IV. Alter Baptismi effectus est remissio poenae aeternae, & temporalis, ut in Decreto ad Armenos Concilium Florentinum definivit, & Tridentinum *loc. cit.* confirmavit. Tertius Baptismi effectus est impressio characteris, ut ex perpetua Ecclesiae traditione habetur, & Tridentinum definivit *sess. 7. can. 9.*

V. Baptismus rite administratus nunquam iterandus est. Si aliquis in haeresi baptizatus sit, examinari debet, num juxta veram Ecclesiae, seu evangelicam formam baptizatus fuerit, & si juxta hanc formam baptizatus sit, rebaptizari non debet. Si deprehendamus formam evangelicam non fuisse servatam, baptizandus denuo est. Attente tamen examinari debent qui fuerunt ab haereticis baptizati.

VI. Qui baptizati ab obfetrice sunt, non debent rebaptizari, quando Parochus deprehendit obfetricem prudentem, experrectam, & in examine super formae exacta observantia constantem. Infantes expositi collati Baptismi schedulam collo appensam habentes rebaptizandi ne sunt? Praecisa resolutio dari nequit. Quando vel minima suspicio oritur de baptismo valide collato sub conditione rebaptizandi sunt, ut statuit Rituale Romanum, jussu Pauli V. editum.

VII. QUEST. III. *An Baptismus fide suscepius, recedente fitione peccata deleat?* RESP. Duplex fictio. Altera, qua quis simulat se suscipere Baptismum, sed intus nec intendit, nec credit, nec vult suscipere Baptismum. De hoc quaestio nulla. Altera fictio est, qua quis revera vult suscipere Baptismum, peccata tamen non derestatur, nec credit, nec sperat; Baptismum tamen recipit, quia revera vult illum suscipere, sed effectum ejusdem non recipit ob indicata impedimenta. Quaeritur num recedente hac fitione peccatorum remissionem assequatur? Negantem sententiam defendunt plures; sed affirmantem defendunt S. Augustinus, S. Thomas, & communiter Theologi. Quia causa natura sua productrix effectus, remoto impedimento, illum producit.

VIII. QUEST. IV. *Quenam sunt Baptismi caeremoniae?* RESP. Plures, quarum paucas delibabo. Quaedam praecedunt, ut praesentatio baptizandorum ante Ecclesiae januam, quam ingredi nequeunt, cum sint per culpam originale filii irae. Deinde quid petant ab Ecclesia Dei, Sacerdos inquirat; reponuntque, Baptismum. Succedit exorcismus ad expellendum daemone. Sal in os

ejusdem baptizandi immittitur, ut vitiorum pulsa putredine, bonorum operum saporem baptizatus gustet. Crucis signo obfignantur frons, oculi, aures, humeri, pectus: nares, & aures saliva liniuntur, & *ephphata*, est *adaperire* pronuntiatur.

IX. Caeremoniae quae baptismum comitantur, & consequuntur, sunt sequentes. Sacerdos ad sacrum fontem baptizandum adducit, eumque ter interrogat: *Abrenuntias Satanae, & omnibus pompis ejus, & omnibus operibus ejus?* Respondet baptizandus aut per se, si sit adultus, aut per patrinum, si sit infans, ad singulas interrogationes, *Abrenuntio*. Deinde Sacerdos interrogat: *Credis in Deum Patrem omnipotentem?* Respondet, *Credo*: & iterum de aliis symboli articulis interrogat Sacerdos, & baptizandus respondet, *Credo*. Tandem interrogatur: *Vis baptizari?* & consentientem vel per se, vel per patrinum Sacerdos baptizat. Caeremoniae quae baptismum consequuntur, sunt sequentes. Sacerdos baptizati capitis verticem inungit, veste candida illum induit, si sit adultus; si infans linteculum capiti imponit dicens: *Accipe vestem candidam, quam immaculatam possideras ante tribunal Domini nostri Jesu Christi, ut habeas vitam aeternam*. Cereum ardentem in ejusdem manum Sacerdos tradit in fidei, & caritatis symbolum. In Baptismate proprium cuique nomen imponitur.

X. Requiritur aliquis qui de sacro fonte baptizatum suscipiat, ut 3. p. qu. 67. a. 7. declarat S. Thomas, & congruentes rationes assignat. Nec quilibet indiscriminatim eligendus est, sed catholicus, & quoad fieri possit optimis moribus instructus, quique vices paedagogi, & magistri docentis, & instructantis supplere queat. Parochi administrantes baptismum sine patrinis peccant mortaliter, sublata urgente necessitate. Quoniam ritus isti sunt de necessitate non sacramenti, sed praeccepti. Sufficit unus, vel una, aut ad summum unus & una admitti possunt, ut statuit *sess. 24. c. 2. Tridentinum*. Monachi & Regulares mendicantes exclusi sunt ab hoc officio, ut probabilior sententia docet. Patrinus contrahunt cognitionem spiritualem cum baptizato, cum patre, & matre ejusdem, ut *sess. 24. c. 2. Tridentinum* declarat.

CAPUT V.

De professionis baptismalis obligatione.

I. **M**ullii eloquentia mihi opus esset, ut patefacere pro dignitate possem incredibilem socordiam, & oscitantiam quorundam Parochorum in exponendis adultis juvenibus gravissimis oneribus, & obligationibus quas professio baptismalis secum desert. Paucissimos inter Christianos offendes, qui vim & significatum teneant professionis christianæ, quam solemniter Deo in baptismo edidere. Antequam Christi Ecclesiam ingrediantur, seu in fidelium Christi societatem recipiantur primum omnium renuntiant diabolo, pompis, operibus, & spectaculis ejus. Quid prodest renuntiatio hæc? Quænam sunt hæc pompæ, quænam opera, quænam spectacula quibus bellum denuntiasti, o Christiane? Responde. An mutescis, quia instructus non es? Audi, & cordi tuo insige. Professio in baptismo emissæ illa est quæ Christianos a mundo separat, quæ carni, sanguini, pompis, deliciis carnalibus contraria est, quæ Christianos a paganis distinguit. Pagani servabant justitiam, pudicitiam, æquitatem, & omnia quæ ad tranquillam societatem fovendam necessaria sunt. Quid ergo in professione baptismali renuntiant Christiani, ut a paganis distinguantur? ediscere. Respondent uno ore PP. omnes, nemine excepto, præsertim Tertullianus, Cyprianus, Nazianzenus, Cyrillus Alexandrinus, Basilus, Chrysostomus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Salvianus, & ut ceteros mittam, S. Carolus Borromæus, Christianos renuntiassæ theatris, comædiis, tragediis, choreis, ceterisque infantientis mundi spectaculis vanis, pompis, modestiæ, & pudori oppositis, ut sunt uberum in feminis nuda ostentatio, stibia, fuci, cincinnati, & cetera ejusmodi præstigia. Patrum testimonia dedi in Lib. de spectaculis theatralibus. Unum & alterum brevitatis causa nunc transcribam.

II. In Lib. de catechizandis rudibus S. Augustinus c. 6. instruit rudem ut abtineat a theatris, si velit esse Christianus. Cum vero adversus eos instruitur quorum perverse turbe corporaliter implent Ecclesias, simul etiam præcepta breviter & decenter commemorantur christianæ atque honeste conversationis; ne ab ebriosis, avaris, fraudatoribus, aleatoribus . . . spectaculorum amatoribus . . . atque

hujusmodi ceteris seducatur, & impunitum sibi forte arbitretur. Quia videt multos qui Christiani appellantur, hæc amare, & agere, & defendere, & suadere, & persuadere.

III. Viden? Etiam tum suadere, & persuadere studebant carnales Christiani, qui corporaliter sicut nunc implebant Ecclesias, licitam esse theatrorum frequentiam, a quorum mendaciis rudem Christianum Augustinus præservare conatur. Rursus cap. 25. eundem rudem adversus theatrorum frequentiam instruit subdicens: *Animadversus etiam, quod ille turbe implent Ecclesias per dies festos christianorum quæ implent & theatra per dies solemnes paganorum, & ad imitandum tentaveris.* Tandem sub Libri finem sic alloquitur rudem suum. *Tu itaque credens ista, cave tentationes, quia diabolus querit qui secum pereant: ut non solum per eos qui extra Ecclesiam sunt, sive pagani, sive judei, sive heretici, non te hostis ille seducat; sed etiam, quos in ipsa Ecclesia catholica, videris male viventes, aut immoderatos voluptatibus ventris, & gutturis, aut impudicis, aut vanis curiositatibus, vel illicitis deditos sive spectaculorum . . . sive in pompa, & typho avaritiæ . . . non eos imiteris, sed potius conjungaris cum bonis quos inventurus es facile, si & tu talis fueris.*

IV. Nisi choreæ, quæ etiam in theatro aguntur, nisi comædiæ, & tragediæ sint pompæ, & spectacula diaboli, quænam erunt? Opportuna sunt quæ scribit Lib. 6. Salvianus: *In spectaculis quædam fidei apostasia est, & a symbolis ipsius, & celestibus sacramentis letalis prævaricatio.* Quæ est enim in baptismo salutaris Christianorum prima confessio? quæ scilicet, nisi renuntiare se diabolo ac pompis ejus, atque spectaculis, & operibus protestantur? Ergo spectacula, & pompæ etiam juxta nostram professionem opera sunt diaboli.

V. Sed audiamus ultimi temporis Patrem S. Carolum Borromæum, qui homil. in Dom. 7. post Pentecostem hæc scribit agens de civitate spirituali. *Et quid, me miserum! audio? adeo nempe in hac civitate sævissimam illam libidinum, ac impudicitiarum officinam patere, ut frequentes comædiæ recitentur, ac in scenis histriones indignissimi homines personati in diaboli retia innumeros urbis hujus juvenes incautos adducant . . . Fateor sane, filii, me forte dormiente inimicum hominem hæc superveminasse zizania, & me nesciente pestem hanc irrepisse. Sed studebimus certe imposterum eam, Deo dante, reprimere . . . Mimis, atque hyrio vos schedulis parietis affixis ad satanicum*

inventum, quod comœdiam vocant, invitant. Sed mihi credite, tragedia vobis est semper... vocat vos Christus per nos... & tamen ejus voces contemnuntur... Tempus veniet, dilectissimi, cum adcurrere cupietis, & non poteritis... sed ad patriam mimis, & hystrionibus, ac impudicis mulieribus preparatam transmittimini. Lege quæso integram homiliam.

VI. Quid ad hæc illi qui autumant diversa fuisse, & obsceniora theatra, quæ improbarunt PP. a theatris quæ ætate nostra vigent? PP. damnant, quod in scenam prodeant viri muliebri veste induti, quos *butallos, & femellas* vocant. Damnant quod feminae, profligato pudore mimas agant. Damnant choreas, damnant musicam quam *meretriciam* vocant; damnant cantum, quem *fornicatorium* appellant. Veritas ineluctabilis est, cui subscribunt vel ipsi theatrorum patroni, nempe molliorem esse musicam, & effeminationem cantum ætatis nostræ. Ergo ex hac parte turpiora sunt ætatis nostræ theatra, quam antiqua. Quid quod in antiquis feminae christianæ (& raro paganæ) in scenam non probibant. Ergo perperam ætatis nostræ theatra omnia velut honesta traducuntur.

VII. Abrenuntiatis ergo pompis, spectaculis, comœdiis, tragediis, choreis, & iis omnibus, quæ in gloriam Jesu Christi referri nequeunt, baptizandi admittuntur in Ecclesiam ad profitendam christianam religionem: quia rebellis antequam suo Principi reconcilietur, debet prius hosti terga vertere. In Ecclesia symbolum fidei profitentur, & vitam christianam. Quid est vita christiana? Est imitatio vitæ Jesu Christi; est bellum perpetuum adversus diabolum, mundum, concupiscentiam carnis & oculorum, superbiam vitæ, ambitionem, fastum, luxum, pompas; est perpetua conflictatio carnis, & lucta interminabilis contra humanas appetitiones; est vita pœnitentiæ, humilitatis, & patientiæ; est vinculum caritatis, qua omnes Christiani & Deo, & invicem intima unione conjunguntur; est professio canendi laudes Deo, orandi, precandi, & petendi divinam gratiam; est tolerantia injuriarum, persecutionum, calumniarum. Non sufficiunt hæc omnia. Orandum pro persecutoribus, & calumniatoribus est. Nec sat est hæc omnia secreto præstare. Debet Christianus impavido pectore palam, & publice confiteri, quid? Unitatem & Trinitatem Dei, incarnationem Christi, symbolum, sacramenta? Debet hæc omnia; at

non sufficit. Debet insuper profiteri Moralibus christianæ integritatem, & sanctitatem, quæ hac nostra ætate, non secus ac olim symboli articuli, non levem patitur persecutionem. Neque mundanorum hominum odium & persecutio abstergere Christianum debet ab hujusmodi professione: nisi enim tale periculum subeat, Christi servus esse non potest. Querebantur & Christi discipuli, quod mundus eos odio haberet: quibus Christus ipse reposuit: *Scitote, quia me priorem vobis odio habuit. Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret. Quia vero de mundo non estis, propterea odit vos mundus. Non est servus major domino suo. Qui me erubuerit, & sermones meos, mea præcepta, mea exempla, meam patientiam, humilitatem, jejunia, persecutiones, & ego eum erubescam coram Patre meo: & qui me confessus fuerit coram hominibus, & ego confitebor eum coram Patre meo. Eritis odio omnibus mundi asseclis propter nomen meum. Hicce paucis delineata est imago christianæ professionis. Si hæc desint, devotiuncula, Ecclesiarum frequentia, libelli pii nihil profunt. Promissio in Baptismate, votum baptismale primum omnium servandum est. Et ut hæc peragi observatio possit, adiiciendæ sunt devotiones, exercitia spiritualia, piorum librorum lectio. Sed Evangelia, iterum dico, Evangelia profunda humilitate, & animi demissione legenda continenter sunt. De hac christiana professione lege plura Tom. 8. Diss. 1. c. 17.*

CAPUT VI.

De sacramento Confirmationis.

I. QUÆST. I. *Est ne Confirmatio sacramentum novæ legis?* RESP. Adfirmant omnes Catholici luculentis Scripturarum testimoniis, & perenni Patrum traditione, quam veritatem adversus protestantes definivit Tridentinum sess. 7. de confirm. can. 1.

II. QUÆST. II. *Quanam est hujus sacramenti materia?* RESP. Omnes Catholici adversus Lutherum, Calvinum, Dallæum, aliosque novatores docent, esse vel chrisma, vel manuum impositionem, vel utrumque simul. Mihi probabilior sententia est quæ statuit, materiam adæquatam hujus sacramenti esse manuum impositionem, & chrisma, quod conficitur ex oleo, & balsamo. Disputant Theologi, an balsamum necessarium sit in chrismatis confectio, necessitate sacramen-

menti, vel præcepti? Alii affirmant, alii negant. Utraque opinio absque fidei dispendio defendi valet. Mihi probabilior est sententia quæ defendit, oleum mixtum balsamo necessarium esse necessitate sacramenti. Chrisma istud consecratum esse necessum est necessitate sacramenti, ut probabilior defendit sententia. Minister consecrationis est Episcopus. Disputant Theologi num ab apostolica Sede committi simplici Sacerdoti possit facultas benedicendi chrisma. Negant Suarez, Salmeron, Toletus, Sylvius, Gonet, & plures alii. Adfirmant Simonius, Cajetanus, Soto, Vitassius, & plures alii. Hæc secunda sententia mihi est probabilior.

III. QUÆST. III. *Quenam est forma sacramenti Confirmationis?* RESP. Forma quam adhibet Ecclesia Latina, hæc est: *Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis. In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Forma quam adhibet Ecclesia Græca, hæc est: *Signaculum Spiritus sancti.* Ratam habet Ecclesia Latina formam hanc. Plura Theologi de utraque forma disputant; sed tanti non sunt ut discutiantur.

IV. QUÆST. IV. *Quisnam istius sacramenti auctor?* RESP. Missis variis disputationibus, cum communi Catholicorum sententia dico, Christum Dominum esse istius sacramenti immediatum, seu proximum institutorem. Idque supra ostensum est. De tempore quo illud instituit, num ante mortem, an post resurrectionem, vel in die Pentecostes, nihil certi statui potest.

V. QUÆST. IV. *An solus Episcopus sit ordinarius hujus sacramenti minister?* RESP. Adfirmant omnes Catholici, idque definitum est tum in Concilio Florentino in *Instruct. Armen.* tum in Tridentino *sess. 7. can. 3.* Concedi tamen potest a summo Pontifice simplici Sacerdoti facultas confirmandi, ut plura exempla evincunt. Hæc facultas concedi ab Episcopis nequit, ut probabilior sententia defendit. Peccat mortaliter Episcopus omittens administrationem hujus sacramenti, quia pastor astringitur pascere gregem suum.

VI. QUÆST. VI. *Quinam sunt capaces suscipiendi hoc sacramentum?* RESP. Omnes baptizati sive viri, sive mulieres sint, sive infantes, jure istius sacramenti sunt capaces, ut consuetudo Ecclesiæ tum Latine, tum Græcæ evincit: olim enim pluribus sæculis infantibus chrisma post baptismum conferebatur. Cum tamen sacramentum istud necessarium non sit necessitate mediæ, con-

venienter statutum fuit in pluribus Conciliis ut administraretur baptizatis post adeptum rationis usum. Num amentes confirmandi sint, prudentiæ Episcoporum remittitur. Egrotis, enervamentis, administrari hoc sacramentum debet, ut robustiores in lucta evadant.

VII. QUÆST. VII. *Quenam dispositiones in adultis confirmandis requiruntur?* RESP. 1. Debeat esse in gratia. 2. Si concilii sibi sunt peccati mortalis, præmittere confessionem sacramentalem debent. 3. Debeat callere symbolum apostolicum. 4. Valde decet esse jejunos. Parochorum est eos instruere, & docere dignitatem tanti sacramenti. Illos præsertim imbuant obsignari in fronte signo crucis, ut hac sacra tessera muniti audeant palam, & in conspectu totius mundi, humanis respectibus, & ratiunculis proculcatis confiteri fidem Christi, & ejusdem Moralis evangelicæ sanctitatem adversus omnes corruptelas. Hæc altius illorum mentibus insigenda a Parocho sunt.

VIII. QUÆST. VIII. *Quinam sunt Confirmationis effectus?* RESP. Duo, gratia, & character, ut ex divina Scriptura patet. *Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum:* Act. 8. Spiritus sancti communicatio sine gratiæ infusione non fit. Accedit quod omnia sacramenta novæ legis gratiam sanctificantem conferant. Secundam, non primam gratiam Confirmatio confert, cum sit vivorum, non mortuorum sacramentum. Hæc gratia intrepidum, fortem, robustumque reddit baptizatum. Primis Ecclesiæ sæculis dum immanissimi persecutores in Dei Ecclesiam sæviebant, confirmati Christiani non equuleos, non arduos fornaces, non frementes bestias, quarum faucibus tradebantur, pavebant; sed incredibili fortitudine diriora tormenta, & immanissimam suorum corporum laniationem patiebantur, ut Christi fidem propugnarent. Quæ nunc pugna, quinam hostes superandi? Respectus humani, rationes politicæ, sæculi amor, pompæ, luxus, & insanientis mundi lænocinia. *Omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu persecutionem patientur.* Sunt ergo omni tempore persecutores, & quidem intra, nedum extra Ecclesiam; ut omnes Patres testantur. Fidei dogmata nulli sunt persecutioni obnoxia intra Ecclesiam. Ergo præcepta, & quidem potissimum caritatis, persecutionem patiuntur, non apertam, sed subdolum, & lænocinantem. Indue ergo fortitudine, o Christiane, explicam signum

signum Crucis fronti tuæ impressum . Palam confitere evangelicam Moralem non verborantum , sed moribus . Characterem ex hoc sacramento animæ tuæ infixum desers , ut 2. Cor. 1. testatur S. Paulus . *Unxit nos Deus, & signavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris* . Vide plura Tom. 8. lib. 2. Diss. 2. cap. 5.

IX. QUÆST. IX. *Datur ne præceptum suscipiendi hoc sacramentum ?* RESP. Plures benigni probabilistæ negant quodcumque præceptum sive divinum , sive Ecclesiasticum hujus sacramento suscipiendi . P. Leander IV. 3. disp. 1. qu. 5. probabilius respondet non dari tale præceptum divinum ; & qu. 6. similiter probabilius respondet , non dari præceptum ecclesiasticum . Tandem qu. 7. definit probabilius peccare venialiter qui ex negligentia hoc sacramentum omitteret .

X. P. Viva ultra pergit in suo Curs. Th. p. 5. qu. 3. a. 2. num. 6. ubi statuit , præciso scandalo , & contemptu , ne venialiter quidem peccare qui omittit hoc sacramentum , quia , inquit ex Trull. nullibi extat præceptum de illo suscipiendo .

XI. P. Claudius La-Croix lib. 6. p. 1. dub. 3. n. 395. qu. 72. asserit ex Dicastillo , fuisse olim præceptum ecclesiasticum , sed per desuetudinem nunc desisse illud præceptum . P. Thomas Tamburinus lib. 3. c. 3. §. 4. acriter invehitur contra Leandrum , quod docuerit peccare venialiter omittentem ex negligentia hoc sacramentum : quia de hoc nullum apparet præceptum : quæ est sententia Suarez contra Cajetanum .

XII. Hæc Casuistarum opinio falsa est . Rescripti Tom. 8. lib. 2. Diss. 2. c. 6. Patrum testimonia , decreta Conciliorum , & præsertim testimonia Cathæchismi Tridentini , qui 2. p. de Confirm. §. 16. & 17. inculcat vehementi adhortatione istius sacramenti susceptionem .

XIII. Convenit penes omnes hoc sacramentum non esse necessarium necessitate medii . Verum præceptum tum divinum , tum Ecclesiasticum , quamvis expressis verbis latum non sit , colligitur tamen ex communi traditione & consensu Ecclesiæ . Licet adjicere verba BENEDICTI XIV. feliciter regnantis , qui in Constit. de rit. Græcor. §. 3. ait admonendum ab Episcopis , eos gravis peccati reatu teneri , si cum possint ad confirmationem accedere , illam veniunt , ac negligunt . Revolvantur omnes Synodi , & Cathæchismi posteriorum ætatis , nedum antiquæ ; & cuique compertum erit , quo zelo , quo studio

Patres , & Episcopi , atque celebriores Theologi inculcent istius sacramenti susceptionem , & administrationem . Quare omnia Concilia nobis propinquiora , præsertim Vornatiense , Mediolanense IV. Burdigalense , Aquisense , & Cathæchismus Tridentinus evincunt commentum ipsis Conciliis injuriosum , esse doctrinam excusantium a veniali culpa fideles negligentes susceptionem istius sacramenti . Quamobrem jure Academia Parisiensis an. 1625. hanc opinionem proscripsit : *Omnes Theologi dicunt , confirmationem non præcipi , nisi cum commode haberi potest , vel ut alii dicunt commodissime , quando sine ullo , vel minimo prorsus incommodo* . In quam opinionem hanc tulit Sorbona censuram : *Ista propositio est scandalosa , in maximum sacramenti Confirmationis contemptum , maligno animo proposita* .

XIV. QUÆST. X. *Qui sunt ritus istius sacramenti suscipiendi ?* RESP. Eligendus est patrinus , qui offerat neophytum confirmandum . 2. In patrinos eligi non debent qui non sint confirmati , quia non sunt perfecta Christi membra . 3. Assumi in patrinos non debent parentes ob cognationem spiritualem quam contracturi essent , neque qui non attigerint annum 14. nec feminæ mares , nec mares feminas , nec adolescentes senes in sacramento Confirmationis suscipiendo offerant , & compatres agant , nisi necessitas aliud agere cogat . 4. Tempus Confirmationis olim erat Pentecostes . Hæc disciplina mutationem passa est . Peroptime tamen Episcopi agent , si hoc tempore , quando opportunitas adsit , Sacramentum istud administrent . 5. In quolibet templo administrare hoc Sacramentum Episcopus valet . 6. His dispositis Episcopus accedit ad signandos neophytos genuflexos , manusque ante pectus tenentes . Formam pronuntiat : *Signo te signo Crucis &c. chrismate eos ungendo* . 7. Confirmatum alapa leviter percutit , ut hinc colligat , se paratum esse debere ad injurias , contumelias , & persecutiones pro Christi nomine sustinendas . 8. Postea circumligatur frons confirmati vitta , seu fascicula linea candida , ne chrisma defluat , & ut confirmatus intelligat quanto studio custodire acceptam gratiam debet . Hanc cæremoniam præscribit Pontificale Romanum . Septem diebus olim ligata frons confirmati manebat . Deinde contractum tempus fuit ad tres dies , & tandem ad horas XXIV. sed in hoc servantur consuetudines unicujusque Ecclesiæ . Vittæ istæ in usum profanum converti nequeunt , sed cremari debent.

DISSERTATIO III.

De augustissimo Eucharistiæ Sacramento.

CAPUT I.

Eucharistiæ notio, ejusque materia, & forma.

I. QUÆST. I. *Quid sit Eucharistia?* RESP. Omisissis variis acceptionibus, est Sacramentum corporis & sanguinis Christi sub speciebus panis & vini realiter contentorum, ad spirituales fidelium alimoniam a Christo ipso institutum. Corpus, & sanguis sunt res, & sacramentum simul, quæ significantur per species consecratas, & insuper significant spirituales animæ nutritionem. Unde patet Eucharistiæ sacramentum esse, cum eidem competat ratio signi sensibilis divinitus instituti, habeatque annexam gratiæ promissionem, & divinum mandatum illius signi observandi: quæ tria ex divina Scriptura Eucharistiæ convenire evincitur. Panis, & vinum sunt signum sensibile. Matth. 26. *Accipit Jesus panem &c.* Observantibus hoc signum promittitur gratia Joan. 6. *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.* Urget mandatum istius signi adhibendi. *Hoc facite in meam commemorationem.* Luc. 22.

II. QUÆST. II. *Utrum solus panis triticeus, & vinum de vite sit materia Eucharistiæ?* RESP. Affirmant omnes, quia hæc est materia a Christo instituta. *Accipit Jesus panem &c.* Matth. 26. Et de materia calicis subdit ibi: *Non bibam amodo de hoc genimine vitis &c.* Accedit universalis & perpetua Ecclesiæ traditio. Quæcumque materiæ quantitas apta est consecrationi. Eam tamen quantitatem consecrare Sacerdos debet, quam fidelium usui prudenter agnoverit consentaneam.

III. Hæc materia præsens sit oportet Sacerdoti consecranti. Præsentia hæc moralis est, non physica. Quare improbandus est mos quorundam Sacerdotum, qui os, & labia admoveere pani, & calici solent, habitumque in ipsum calicem inspirare. Talis præsentia requiritur ut demonstrari queat dicendo, *Hoc est*, vel *hic est*. Innumeras excitant aliqui super hac præsentia quæstiones, quas omnes ut inutiles, & arbitrarias prætereo. Disputant etiam num panis confectus ex amygdalis, castaneis, & fabis,

lentibus, farre, hordeo sit materia consecrationis. Et communis sententia negat. De *stigine* in utramque partem disputant. Sed distinguendum est. Si *stiglio* accipiat cum Plinio pro candidi frumenti genere, seu pro tritico selecto, tunc est materia apta consecrationi, si vero accipiat pro *secale*, vulgo *segala*, materia inepta est, & consecrari nequit.

IV. QUÆST. III. *Utrum panis consecrandus debeat esse azymus, vel fermentatus?* RESP. Concilium Florentinum in decreto unionis hæc statuit: *Definimus in azymo, sive in fermentato pane triticeo Christi corpus veraciter effici.* Valide confici in azymo Eucharistiæ exemplo Christi Domini constat, cui accedit perpetua Ecclesiæ traditio. Valide quoque eam confici in fermentato pater, quod nunquam Ecclesia Latina reclamaverit contra ritum Ecclesiæ Græcæ in fermentato consecrantis. Nec Latini in fermentato, nec Græci in azymo consecrare debent; sed tam Græci, quam Latini Sacerdotes propriæ Ecclesiæ ritum servare tenentur, ut tot decreta præcipiunt, & novissime BENEDICTUS XIV. feliciter regnans in *Constit. super ritibus Græcorum* edita an. 1732. confirmavit.

V. QUÆST. IV. *An vinum de vite sit materia Eucharistiæ?* RESP. Affirmant omnes, ut patet ex textu evangelico jam adducto, & ex perenni Ecclesiæ traditione. Tantam vini quantitatem consecrare Sacerdos Ecclesiæ Latinæ debet, quantum juxta Ecclesiæ suæ consuetudinem sumere potest. Solum ergo vinum de vite sive album, sive nigrum, sive dulce, sive asperum, est materia consecrationis calicis. Congruum tamen est ut vinum album sit ad evitandas maculas quas vinum nigrum, seu rubrum relinquit in purificatorio, quæ indecentiam præferunt. Vinum congelatum non est materia apta, quia bibi nequit. Quare liquefieri debet, si in calice congelatum evaderet.

VI. QUÆST. V. *Utrum aqua vino admiscenda sit in calicis consecratione?* RESP. Lutherus humanum figmentum hanc mixtionem reputavit; sed perpetua Ecclesiæ traditio constat vino admixtam semper fuisse aquam. Concilium Carthaginense III. an. 397. can. 24. Synodus Quini-sexta, seu Trullana an. 692. testantur ritum hunc ab Apostolis descendisse. Accedunt omnium Patrum testimonia, & tandem Tridentinum sess. 22. c. 4. can. 9. omnia antiquiora decreta confirmavit. Necessaria est hæc admixtio necessitate præcepti ecclesiastici, non

sacramenti. Aqua immiscenda naturalis sit oportet. Modica quoque quantitas immiscenda est. Hanc aquam vi consecrationis converti in sanguinem Christi tenent Catholici omnes. Disputant vero Theologi num modica hæc aqua prius convertatur in vinum, & postea in sanguinem. Alii sustinent immediate converti in sanguinem. Communior sententia defendit prius converti in vinum. Et hanc secundam sententiam adoptavit Catechismus Tridentinus p. 2. de Euchar. §. 17. Ratio etiam suffragatur, quia aqua nullo modo est materia etiam partialis calicis. Et ideo ut facilius sit conversio parum aquæ immisceri præcipitur. Neutra tamen opinio ad fidem attinet.

VII. Disputant Theologi possitne una species sine altera consecrari urgente necessitate, & ex dispensatione summi Pontificis. Adfirmat Diana cum nonnullis aliis. Certum est valide unam sine altera specie consecrari posse. Sed disputatur, utrum aliquando liceat urgente necessitate id præstare? Negat 3. p. q. 74. a. 1. S. Thomas, cui subscribunt graviores Theologi. Et hanc doctrinam confirmare videtur Tridentinum sess. 22. c. 1. Sacramentum enim Eucharistiæ institutum est per modum convivii spiritualis, & ut sacrificium. Porro hoc sacrificium nequit una sola specie immolari, cum sit cruenti Sacrificii commemoratio, in quo Sacrificio separatus a corpore sanguis fuit.

VIII. QUÆST. VI. *Utum hæc sola dominica verba, Hoc est corpus meum, sint essentialia consecrationi panis eucharistici?* RESP. Sententia adfirmans certa est, & definita in Concilio Florentino, seu in decreto pro Instruct. Armen. & in Tridentino sess. 13. c. 3. ubi statuitur, consecrationem fieri verbis Christi. Christus autem hæc verba protulit: *Hoc est corpus meum*. Hinc consequitur verba, *qui pridie quam pateretur* &c. non pertinere ad essentiam consecrationis, quia præfata verba non sunt dominica, seu Christus illa non protulit, sed sunt Evangelistarum.

IX. QUÆST. VII. *Sola ne hæc verba, Hic est calix Sanguinis mei, seu hic est Sanguis meus, sunt de essentia consecrationis calicis? An vero etiam alia que sequuntur: Novi & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum, ad essentiam consecrationis pertinent?* RESP. Disputant in utramque partem Theologi etiam Thomistæ. Probabilior mihi sententia est sola hæc verba, *Hic est sanguis meus, vel quod eodem recidit, Hic est calix*

Sanguinis mei, constituere formam essentialem consecrationis calicis. Sicut enim hæc sola verba, *Hoc est corpus meum*, constituunt formam essentialem panis; ita alia præfata verba efficiunt formam essentialem calicis. Siquidem hæc sola verba expriment, & efficiunt conversionem vini in sanguinem; sicuti priora significant transubstantiationem panis in corpus Christi. Hæc verba non *historice*, ut protestantes contendunt, sed *assertive*, & *significative* a Sacerdote pronuntiantur.

X. Particulam enim non adhibuit Christus, ut contendunt nonnulli; sed adjecta fuit ab Ecclesia. Disputant auctores peccaret ne mortaliter ille qui voluntarie hanc particulam omitteret. Probabilior sententia docet peccare mortaliter eum qui voluntarie hanc particulam omitteret. Quoniam licet in se quid leve sit, in forma tamen sacramentali magni momenti est. Gravius peccaret qui illam particulam ex contemptu sive formali, sive interpretativo omitteret.

CAPUT II.

Nonnullæ quæstiones, quæ super reali Christi præsentia in Eucharistia excitari solent.

I. **P**lures sunt hæreticorum errores adversus hoc Sacramentum, a quibus cavere Catholicus debet. Missis Capharnaitis, Manichæis, Marcionitis, Phantasiastis, Messalianis, Enthusiastis, qui Christi carnem negabant, primus qui male de Eucharistia sensit sæculo ix. fuit Joannes Scotus Herigena, & sæculo xi. Berengarius, cujus doctrina proscripta fuit an. 1050. in Concilio Romano. Retractionem sui erroris obtulit Berengarius Gregorio VII. Pluries in suos errores relapsus, pluries eisdem retractavit, & catholicus obiit an. 1088. Succedere Petrobusiani, Henriciani, & Albigenes, qui de medio tollere Sacramentum Eucharistiæ tentarunt. Inter Novatores nobis proximiores primus fuit Carlostadius, qui an. 1524. realem Christi præsentiam negavit in Eucharistia. Huldricus Zuinglius Eucharistiæ meram esse figuram corporis Christi hoc eodem anno effudit. Zuinglii doctrinam amplexus est Bucerus; sed ut invidiam declinaret Lutheri, qui acriter præsentiam realem propugnabat, variis linimentis eam temperare studuit.

II. Calvinus Arianis, & veteratoribus omnibus fraudulentior, modo a Bucero, quem

at magistrum colit, recedit, modo eidem, & Zuinglio adhæret, modo utrosque refellit, & ad Lutheranos declinat; nunc Ecclesiæ catholicæ doctrinam versuto artificio propugnare se fingit; & tandem larva posita, catholicum dogma derestatur.

III. Errores istos Concilium Tridentinum sess. 13. can. 1. damnavit his verbis. Si quis negaverit in sanctissimæ Eucharistiæ Sacramento contineri vere, realiter, & substantialiter corpus, & sanguinem una cum anima, & Divinitate Domini nostri Jesu Christi, ac proinde totum Christum; sed dixerit tantummodo esse in eo ut in signo, vel figura, aut virtute; anathema sit. Hunc canonem eruit Tridentinum ex perpetua Ecclesiæ traditione.

IV. Lutherus nobiscum hæresis Calvinistas postulat, quod negent veram, realem, & substantialem Christi præsentiam in Eucharistia. Contendit vero simul cum substantia corporis Christi permanere substantiam panis. Heinc ejus gregales Impanatores, seu Panistæ dicti sunt. Hunc errorem damnavit sess. 13. c. 4. Tridentinum, & dogma perpetuum Ecclesiæ catholicæ confirmavit his verbis. Quoniam autem Christus Redemptor noster corpus suum id quod sub specie panis offerebat, vere esse dixit, ideo persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, idque nunc denuo sancta hæc Synodus declarat, per consecrationem panis, & vini, conversionem fieri totius substantiæ panis in substantiam corporis Christi Domini nostri, & totius substantiæ vini in substantiam sanguinis ejus: quæ conversio convenienter, & proprie a sancta catholica Ecclesia Transubstantiatio est appellata.

V. Paucis exposito dogmate catholico, Tridentinum exponit modum quo Christus existit in hoc Sacramento. Vi horum verborum, Hoc est corpus meum, directe ponitur corpus Christi. Per hæc alia verba, Hic est sanguis meus, directe ponitur sanguis Christi; Vi autem concomitantia ea omnia ponuntur quæ corpori Christi sunt unita: & quia corpus sanguini, & animæ, & Divinitati unitum est; immo corpus ipsum subsistit per subsistentiam Verbi: ideo ubi est corpus Christi, cum eodem hæc omnia sunt. Et sic in Eucharistia per concomitantiam anima, substantia Verbi, Divinitas speciali modo in hoc Sacramento sunt, ut sess. 13. c. 3. Tridentinum perspicue exponit.

VI. QUÆST. I. An Christus sit totus in qualibet specierum parte? RESP. Si partes separantur, in qualibet totum Christum exi-

stere definivit sess. 13. can. 3. Tridentinum. Disputant vero Theologi, num ante separationem hostiæ totum Christi corpus sit in tota hostia, & totum in qualibet parte. Adfirmantem sententiam 3. p. q. 76. a. 6. defendit S. Thomas. Non est corpus Christi in hoc Sacramento tanquam in loco, quia est ibi modo sacramentali. Sed modus iste fugit ingenioli nostri aciem.

VII. QUÆST. V. An accidentia, seu species sacramentales corrumpi, & nutrire valeant? RESP. Certum est remanere post consecrationem accidentia quæ afficiebant panem, & vinum. Experientia vero constat ea corrumpi post consecrationem posse, sicut antea. Quantum temporis requiratur ad corruptionem in stomaco recipientis Sacramentum, nihil certi statui potest. Non requiri vel horæ medietatem omnes adfirmant. In uno citius, in alio tardius corrumpuntur. Quare per quadrantem saltem se colligere Sacerdos debet post celebrationem in tanti sacramenti reverentiam.

VIII. QUÆST. III. An Christus in Eucharistia adorandus sit cultu latræ? RESP. Adfirmant omnes Catholici, & veritas definita est sess. 13. can. 3. a Tridentino. Religiose quoque, & sancte custoditur in templis Eucharistia, quidquid blaterent Protestantes, sicut pie & sancte publicæ fidelium adorationi exponitur.

CAPUT III.

De Eucharistiæ ministro, & de illis quibus administrari debet.

I. QUÆST. I. An solus Sacerdos sit dispensandæ Eucharistiæ minister ordinarius? RESP. Episcopi, & Sacerdotes sunt administrandæ Eucharistiæ ministri ordinarii, ut 3. p. q. 82. a. 3. evincit S. Thomas, & confirmat Tridentinum sess. 13. c. 8. Ministri extraordinarii sunt Diaconi in utraque Ecclesia orientali, & occidentali. Præcis sæculis Diaconi dispensabant calicem sanguinis Domini, etiam sublata necessitate. Juxta præsentem Ecclesiæ disciplinam, juxta dumtaxat ex causa Episcopi, & Sacerdotes committere Diaconis queunt ut Eucharistiam administrarent. Non tamen Clericis Diacono inferioribus, & multo minus laicis licitum est vel sibi, vel aliis communionem administrare in Ecclesia Latina, quia plures canones id vetant. In extremo necessitatis casu potest Sacerdos seipsum communicare,

sicut & Diaconus. Immo solius devotionis sine, si desit idoneus minister, posse semetipsum communicare Sacerdotes, & Diaconos, contendunt multi. Sed spectanda est hodierna disciplina.

II. QUÆST. II. *Tenetur ne Parochus tempore pestis cum vitæ periculo communicare suos Parochianos?* RESP. Omnes curam animarum habentes, Papa, Archiepiscopi, Episcopi, Parochi, Rectores, Superiores tempore pestis, vel epidemiarum restricti sunt cum vitæ periculo administrare subditis suis Sacramentum Eucharistiæ. Disputant, num administrare tali tempore queant in cochleari argenteo præfati ministri Eucharistiam infirmis. Alii adfirmant, negant alii. Spectandæ circumstantiæ sunt, & Episcopi iudicio deliberandum. Tunc licite instrumentis maxime uti possunt, cum ministrorum penuria urget. Superiores, qui mortis periculum in his casibus pertimescerent, non pastores, sed mercenarios se proderent.

III. Urgente articulo mortis licitum esse petere Eucharistiam a Sacerdote excommunicato, schismatico, & hæretico docent Theologi plures, dummodo absit scandalum, & Religionis contemptus. Graviter peccant Sacerdotes administrantes Eucharistiam absque superpelliceo & stola, ut communis & vera sententia docet. Ritus itaque Ecclesiæ in hoc angustissimo Sacramento administrando observentur exactissime.

IV. QUÆST. III. *Administranda ne parvulis est Eucharistia?* RESP. Certum est olim in utraque Ecclesia orientali, & occidentali una cum Baptismo administratam fuisse Eucharistiam parvulis; quæ disciplina etiamnum obtinet in Ecclesia orientali. Quinque abhinc sæculis disciplina hæc abrogata fuit in Ecclesia Latina. Utramque disciplinam commendat Tridentinum sess. 21. c. 4.

V. Energumenis, qui diuturna turbatione vexabantur a maligno spiritu, denegatam fuisse sacram communionem colligitur ex can. 29. Concilii Illiberitani: sub vitæ termino illis concedebatur. Exempla plura perhibent, energumenos vi huius Sacramenti sanatos esse. De his, & de amentibus fufe 3. p. q. 80. a. 9. loquitur S. Thomas. Amentibus a natiuitate non esse hoc Sacramentum administrandum; illis vero qui antequam in amentiam inciderent, dederunt pœnitentiæ signa, & in extremo sint periculo constituti, administrandam esse Eucharistiam docent. Verum ad hoc quod attinet, spectari circumstantiæ debent, nec regula generalis præscribi potest.

VI. Supplicio extremo prestandis non est deneganda Eucharistia, ut olim fiebat in Hispania, cujus morem improbat Dominicus Soto. Disciplina quæ nunc obtinet, servanda.

VII. QUÆST. IV. *An concedenda sit Eucharistia publicis peccatoribus?* RESP. Animadvertit S. Thomas 3. p. q. 80. a. 6. duplici modo peccatorem dici publicum. Primum per confessionem ipsius delinquentis, per testimonium depositionem, & iudicii publici sententiam: & is dicitur publicus *publicitate juris*. Secundo per evidentiam facti, ut sunt feneratores, raptores, histriones, mimi, mimæ, saltatrices. Publicis peccatoribus denegandam esse Eucharistiam petentibus, fatentur omnes. Ministri enim instituti sunt dispensatores prudentes mysteriorum Dei. His dictum est Matth. 7. *Nolite sanctum dare canibus*. Peccatori publico secreto emendato deneganda Eucharistia est, si publice petat, usquedum publicum scandalum auferat. Peccatori osculo publice petenti Eucharistiam, concedenda est, quando denegari nequit sine eiusdem infamia. Si occulte petat, denegari debet. Si peccatum tamen notum sit ex confessione, denegari Eucharistiam non potest, & oppositam opinionem damnavit Innocentius XI. Si peccator hoc in loco publicus, alio pergat ubi sit occultus, denegari eidem Eucharistia non debet, ut opinio mihi probabilior defendit.

VIII. QUÆST. V. *Potesne Sacerdos ob metum mortis, aut notabilis sue infamiae administrare Eucharistiam publico peccatori?* RESP. Adfirmans opinio mihi falsa est. Nam sanctum dare canibus non licet, etiam vitandæ mortis causa. Nec minus falsa est opinio docens, posse Sacerdotem peccatori occulto porrigere hostiam non consecratam. Quoniam, inquit 3. p. q. 80. a. 6. S. Thomas, Sacerdos iste facit idolatrare illos qui credunt hostiam consecratam. Non minus peccat Sacerdos qui ad evitandam infamiam peccatoris in os ejusdem simulat se immittere hostiam. Hæc mendax simulatio sive Eucharistiæ, sive Pœnitentiæ sacrilega est, & scandali plena.

CAPUT IV.

De necessitate istius Sacramenti, ejusque effectibus.

I. **D**ivinum nunc mandatum paucis exponam. De fide est Sacramentum Eucharistiæ in re susceptum non esse neces-
sa.

farium necessitate medii, ut definitur Tridentinum *sess. 21. can. 4.* Disputant Theologi num saltem necessarium sit in voto necessitate medii? Negat Turnely, si sermo sit, inquit, de voto proprie dicto. Diffidum potius de voce est quam de re. Sententia probabilior est quam docet ex Augustino S. Thomas 3. p. q. 73. a. 3. necessariam esse Eucharistiam in voto non explicito, sed implicito. Eucharistia est finis omnium sacramentorum, quæ strictiori vinculo nos Christo conjungit, & membra ejusdem peculiari ratione nos efficit. Ergo dum quis Baptismum suscipit, votum saltem implicitum habet suscipiendi Eucharistiam.

II. QUÆST. I. *Est ne Eucharistia necessaria vi præcepti divini?* RESP. Adfirmant communiter omnes cum S. Thoma 3. p. q. 80. art. 2. probaturque Christi verbis: *Nisi manducaveritis carnem* &c. idque definitum est a Concilio Tridentino *sess. 13.* Quod præceptum obstringit omnes adultos. Quoniam divinum mandatum absolutum est, & universale. Ergo omnes comprehendit. Urget vero hoc præceptum præsertim mortis articulo urgente. Consuetudinem deferendi Eucharistiam ad infirmos antiquissimam esse asserit Tridentinum *sess. 13. c. 6.*

III. QUÆST. II. *Qui paulo ante quam incideret in mortis periculum communicavit, astringitur ne iterum sumere sacrum Viaticum?* RESP. Adfirmat probabilior, & communior sententia. Qui tamen eodem die ex devotione communicavit, si in mortis periculum incidat, non tenetur eodem die Viaticum sumere, quia consuetudo Ecclesiæ est ut bis non fumatur Eucharistia eodem die. Si quis vero fervore succensus in extrema constitutus lucta peteret sacrum Viaticum, ut securius salutis suæ consulere; ego sane eidem illud administrarem, licet olim fuerim anceps.

IV. Qui semel sumpsit Viaticum, si post incidat in peccatum, non tenetur eodem, aut altero die sumere Viaticum. Si vero plures supervixerit dies, puta octo, decem, poterit eidem iterum administrari.

V. QUÆST. III. *An hoc divinum præceptum pluries obliget?* RESP. Adfirmant omnes. Regula generalis præscribi nequit. Ecclesia pro fidelium communione statuit semel in anno esse communicandum. Quisque fidelium propriæ infirmitatis, & fervoris conscius, & prudens Confessarius, qui ejusdem conscientiam dirigit, possunt determinare istius sacræ medicinæ frequentiam.

Tom. II.

VI. QUÆST. IV. *Obligat ne hoc divinum præceptum ut Eucharistia sumatur sub utraque specie?* RESP. Distinguenda est disciplina Ecclesiæ a præcepti obligatione. In Ecclesia Latina usque ad sæculum XII. in Græca etiamnum obtinet disciplina communicandi sub utraque specie etiam quoad laicos. Sæculo XIV. nonnulli Boemi carpere Ecclesiæ Latinæ disciplinam ausi sunt, dictique Calixtini, quorum audaciam compressit Concilium Constantiense an. 1415. statuitque servandam esse investam disciplinam, & tandem Concilium Tridentinum *sess. 21. can. 1.* definit communionem sub utraque specie non esse laicis, seu non sacrificantibus necessariam neque necessitate sacramenti, neque necessitate præcepti divini. Dicit enim c. 6. Joannes: *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.* Suffragatur quoque Ecclesiæ traditio. Vide Tom. 8. lib. 3. diss. 1. cap. 9.

VII. QUÆST. V. *Quinam sint Eucharistiæ effectus?* RESP. 1. Est augmentum gratiæ. 2. Intima cum Christo, & cum fratribus conjunctio. 3. Spiritus delectatio, & interna cordis dulcedo. 4. Spirituale robur adversus dæmonis tentationes, mundi præstigia, & peccatorum illecebras. 5. Remissio venialium peccatorum. 6. Remissio pænæ. 7. Sensuum, & appetituum compressio. 8. Immortalitatis, & resurrectionis semen. 9. Perseverantia finalis, cui vita æterna succedit.

C A P U T V.

De dispositionibus ad Eucharistiam: & de frequentia Communionis. Plures quorundam opiniones refelluntur.

I. D Uplex dispositionum genus. Primum removet impedimenta, nempe peccata mortalia; alterum animam virtutibus exornat. De primo in præsens. Novatores solam fidem pro dispositione requirunt; sed horum errorem proscripsit *sess. 13. can. 5.* Tridentinum. Prima dispositio est mundities a culpa mortali. Qui post absolutionem recordatur se aliquod crimen perpetrasse, quod ex inculpabili oblivione non est confessus, debet ante communionem illud confiteri, ut communis, & vera sententia docet. Non desunt Theologi, & quidem magni nominis, qui requirunt immunitatem ab affectu ad peccata venialia, ut fructus Eucharistiæ percipiantur. Alii docent affectum ad venialia diminueri quidem fervore,

H 3

rem,

rem, secus impedire Eucharistiæ fructus. Hoc dissidium excitare nos debet ad detestanda ipsa venialia crimina, cum juxta omnes caritatis fervorem diminuant.

II. QUÆST. I. *An præceptum de præmittenda confessione ab eo qui est in peccato mortali, sit divinum, vel humanum?* RESP. Humanum dumtaxat esse contendunt plures. Theologi communiter divinum esse adfirmant, declaratum a S. Paulo 1. Cor. 11. inquit: *Probet autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: & rursum: Sancta sancte tractanda sunt.*

III. QUÆST. II. *Quid sentiendum de interpretatione aliquorum in præceptum Tridentini confitendi quamprimum?* RESP. Si Sacerdos urgente necessitate in peccato mortali celebravit contritus, jubet Tridentinum ut quamprimum confiteatur. Disputare non pauci coperunt de more, utrum præceptum hoc sit, an consilium? Consilium dumtaxat esse aliqui adfirmarunt; sed horum opinionem damnavit Alexander VII. n. 38. *Mandatum Tridentini factum Sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali confitendi quamprimum, est consilium, non præceptum.*

IV. QUÆST. III. *Quid dicendum de interpretatione P. La-Croix, Viva, & aliorum in præfatum Tridentini decretum?* RESP. P. Claudius La-Croix l. 6. p. 1. de Euch. n. 546. §. 4. hæc scribit. „ Docent Suar. Vasqu, „ Sayr. March. Nug. Lugo, Diana, Dica, „ stil. Avver. Joan. Sanch. Gob. Pelliz. Lean, „ der. & in hoc conveniunt fere omnes, „ inquit Moya . . . citans valde multos, „ quod Sacerdos non tenetur hoc præcepto, si „ habens copiam Confessarii non sit confessus „ ex malitia: quia licet gravius peccet, ta- „ men in præceptis positivis non valet ar- „ gumentum a minori ad majus, vel ad si- „ mile, uti cum communi docet Lugo . . . „ Tridentinum autem loquitur de eo qui „ necessitate urgente celebravit sine confessio- „ ne prævia. Sed si fuerit copia Confessarii, „ non fuit necessitas urgens celebrandi absque „ confessione prævia. Ergo tunc non tenetur „ ad confitendum quamprimum. Hæc sententia „ est PROBABILIS. „ Hanc eandem opinio- „ nem defendit P. Viva in Trut. in prop. 38. „ Alexand. VII. n. 12. & in Cur. Tb. q. 4. a. „ 7. n. 3.

V. Tridentinum jubet ut Sacerdos qui, necessitate urgente, & Confessarii copia destitutus in peccato mortali celebravit, quamprimum confiteatur: quoniam jure naturali, & divino *sancta sancte tractanda sunt*. Qui

vero nulla urgente necessitate, qui habens copiam Confessarii ex mera malitia in peccato mortali celebrat, neglecta confessione, is, inquit, citati Probabilistæ, non tenetur quamprimum confiteri: quia in præceptis positivis non valet argumentum a minore ad majus, vel ad simile, uti cum communi Lugo. Nisi hoc sit paradoxon inauditum, fateor me nihil sapere. Præceptum Tridentinum declarat jus naturale, & divinum, quod *sancta sancte tractanda sunt*, definitque ut, si urgente necessitate, & deficiente copia Confessarii Sacerdos confiteri non possit ante Missæ celebrationem, *quamprimum confiteatur*. Hoc præceptum Tridentinum, ut dixi, est declaratio juris naturalis, & divini. Ergo si quamprimum tenetur confiteri Sacerdos qui necessitate coactus ad evitandum scandalum, & ut populo fideli succurreret, celebravit in peccato mortali; jure longe, & quam maxime potiori astringitur quamprimum confiteri Sacerdos qui nulla necessitate pressus, sed ex mera malitia in peccato mortali celebravit. Et hoc adeo evidens est ut sufficiat sensus communis a præjudiciis vacuus ad hanc veritatem percipiendam. Porro si in veritate adeo luculenta præjudicia excantant vel ipsos pios doctosque auctores; quid expectandum est in quæstionibus ambiguis, & difficultatum involucri implexis?

VI. QUÆST. IV. *Quid de contritione, quam præmittendam a laico conscio peccati mortalis docet P. Tamburinus, urgente necessitate?* RESP. P. Tamburinus loc. cit. §. 7. n. 56. sequentem opinionem scribit. „ De laico „ non est difficultas. Satis enim est, si eli- „ ciat (contritionem) immediate ante ipsam „ sumptionem: & quia sumptio seu man- „ ducatio substantialiter fit cum cibum de- „ glutimus, seu trajicimus, non autem dum „ ille est in ore, quando solum initiative „ est sumptio, ideo PROBABILISSIMUM pu- „ to satis esse, si actus contritionis fiat, cum „ ore habetur sanctissima hostia. Ita de Lu- „ go de Eucharis. diff. 12. n. 22. Hurta- „ do de Euch. diff. 8. alique. „

VII. Dum has, simileque opiniones modo deridendas, modo deplorandas exhibemus, clamores contra nos ingeminantur. Sed oro obtestorque vel ipsos prudentes Probabilistas, ut ipsi definiant, num permit- tendum sit ut a christianis Lectoribus hæc paradoxa inaudita legantur, sine prævio monito, quo ab iisdem sibi caveant. Quid? Hostia sacrosancta Christi in ore, & dia-
bo-

bolus regnans in corde? In eodem homine Deus, & diabolus? Recipiat sceleratus homo Sacramentum in ore; & antequam hostiam traficiat in stomachum, tunc eliciat actum contritionis: quia dum est in ore, est *initiative* sumptio, dum traficimus, *manducatio substantialiter fit*? Quis sine lacrymis sustinere potest hæc proponi, & suaderi populo christiano, ut *probabilissima*, nedum probabilia morum documenta? Docet Tamburinus cum ceteris Probabilistis, vel ipsam imperfectam contritionem sola inchoata caritate formatam, adeo difficilem esse, ut Rigorismi notet sententiam requirentem ejusmodi contritionem: & nunc adeo facilem existimat, ut inter sumptionem hostiæ *initiative*, & deglutionem *consummative* iudicet elici posse non imperfectam, sed perfectam contritionem. Sat est descripsisse opinionum istarum deplorabilia commenta: nec enim longius confutari merentur.

VIII. QUÆST. V. *Quid dicendum de opinione P. Vasquez, & Leandri asserentium, Sacerdotem mortaliter peccantem in ipsa celebratione Missæ non obstringi ad confitendum quamprimum?* P. Leander *tr. 7. disp. 7. q. 1.* proponit hanc questionem. his verbis: „An „Sacerdos, qui in ipsa actione sacrificandi recordatur peccati mortalis, aut forte illud „committit, tenetur postea ex vi dicti precepti quamprimum confiteri? Probabiliter „respondeo, non teneri eo præcepto, quia „Concilium fuit locutum de Sacerdote qui „necessitate urgente absque prævia confessione „celebravit, idest de Sacerdote qui necessitate coactus non præmisit confessionem „antequam ad celebrandum sacrificium accederet. . . non vero de Sacerdote qui celebrando committit peccatum, aut illius recordatur. Ergo quantumvis tunc confiteret, atque communicet absque confessione, ne, non tenebitur postea quamprimum confiteri. Sic Vasquez *disp. 208. cap. 3. n. 2. Sayrus, Diana.*“

IX. Quæ lex consistere valet ejusmodi interpretamentis admissis? Qui in ipsa celebratione Missæ perpetrat mortale flagitium, non tenetur quamprimum confiteri? Inauditi mihi est paradoxon istud. Nec minus laxa est altera opinio Tamburini de *meth. Com. c. 1. n. 63.* & Leandri *q. 8.* qui docent laicum assidentem mensæ communionis posse suscipere Eucharistiam, non præmissa confessione mortalis peccati, cuius recordatur, etiam si absque scandalo recedere valeat: quia, inquit Leander, *cum quodammodo*

de inchoata sit actio sacra, non debet ob reverentiam Eucharistiæ recedere a divina illa mensa. Sic docent, & resolvunt casus temporum Doctores temporum. Verum enimvero Evangelium Christi clamat, seu Christus ore Evangelistæ *Matth. c. 5. Si ergo offers munus tuum ad altare, & recordatus ibi fueris, quod frater tuus habet aliquid adversum te; relinque ibi munus tuum (N. B.) ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offers munus tuum.* Quid ad hæc Casuistæ citati? Hic non est sermo de sumptione sacratissimi corporis Christi, sed de oblatione muneris. Non est sermo de peccato mortali offerentis, sed de ira, & indignatione in alterum fratrem. Oh quam distat Theologia Christi a Theologia istorum Casuistarum! Tamburinus, & Leander docent non recedendum a mensa sacra, etiam si nullum timeatur scandalum; alii cautiore docent, tunc recedendum non esse cum timeatur scandalum. Sed scandalum istud, quod exaggerant Casuistæ, contemnendum Christus docet in laudato textu. An tribunal Pœnitentiæ non adimus omnes? An prætermittendum sacramentum Pœnitentiæ, ne homines dicant nos esse flagitiorum reos? Quod vir, aut femina christiana recedant a sacra mensa, non scandalum, sed probitatis argumentum perhibent. Adstantes enim inferunt: Recordatus ille est alicujus culpæ, vel dubius evasit, & noluit conscientia perplexa sacrosanctum Christi corpus suscipere. Ergo scandalum quod plures Casuistæ obtrudunt, chimæricum est. Tot Sacerdotes, tot Christiani, & Christianæ gravissimum ingerunt scandalum propter frequentes celebrationes, & communioniones, ex quibus nullum fructum, nullam morum reformationem præferunt. Tot procaces feminae, impudentes, expudorate, quæ continenter cum amasculis conversantur, quæ choreas, theatra, ludos, comœdias frequentant, simulque ad altaria accedunt, quæ Christum cum Belial conjungere pertentant, & lucem cum tenebris, scandalum gravissimum populo christiano ingerunt. Hoc est scandalum in quo tollendo toti simus oportet.

X. QUÆST. VI. *Quid dicendum de opinione P. Tamburini docentis, dari posse casum in quo communicans in mortali novum peccatum non committit?* RESP. P. Tamburinus *lib. de meth. Com. c. 1. §. 10. n. 71.* ut viam sibi sternat ad sacrilegium honestandum lectionem suam animat his verbis. *Tam benigna*

sunt viscera misericordiae Domini, ut non dedigneretur excusare aliquando pervicaciam nostram. Invenio enim unum, vel alterum casum, in quo quis purissimam communionem in peccato sumere sine peccato possit. Ne vero adverterarii mei de more imponere imperitis queant, me truncatas referre Casuistarum opiniones, rescribam totidem verbis Tamburini decisionem, quae ejusmodi est.

XI. „ Etenim ex supradictis constat, Sa-
 „ cerdote qui incepta bona fide Missa,
 „ recordatur se mortalis culpae reum, de-
 „ bere elicere actum saltem a se existima-
 „ ta contritionis. Sed jam si non possit,
 „ seu experietur actum illum sibi valde esse
 „ difficilem, quid agat? Confiteri non pot-
 „ est, conteri nequaquam valet, sacrificium
 „ inchoatum relinquere, ob infamiam sibi
 „ resultantem, difficillimum est. Quid ergo
 „ ab anima sic affecta superest extorquen-
 „ dum? Probabile esse ex aliquorum senten-
 „ tia judico, hunc non peccatum mortali-
 „ ter, si cum hujusmodi conscientia pecca-
 „ ti mortalis, & cum eo dolore quem tunc
 „ potest elicere, Missam prosequatur, con-
 „ secret communicetque. Ita Vasquez de
 „ Euch. diss. 207. c. 1. n. 34. Hurt. disp.
 „ 6. de Euch. disp. 1. De Lugò de Sac. disp.
 „ 9. sect. 1. n. 8. Ratio est, quia præcep-
 „ tum digne communicandi non videtur
 „ tam arcte fideles astringere, ut cogat Sa-
 „ cerdote cum tanto suo dedecore ab in-
 „ cepto sacro discedere. Tum autem ejus-
 „ modi Sacerdos non acquireret gratiam; sed
 „ tamen non peccabit. “

XII. Veritas fidei est Deum impossibilia non jubere, ut definivit Tridentinum sess. 6. c. 11. Si impossibile asserunt citati auctores præceptum contritionis, Lutheranismum, & Jansenismum docent. Si possibile concedunt præceptum; ergo qui illud non implent, peccant. Ergo falsa, & scandali plena est doctrina Tamburini, & aliorum asserentium, casum dari in quo quis purissimam communionem in peccato sumere sine peccato possit.

XIII. Pergit ibidem n. 73. P. Tamburinus: Idemque erit de laico, qui jam jam recepturus sacram Synaxim ante linteum, nec sub aliquo pretextu se removere valens, peccati mortalis recorderetur, nec CONTRI POSSIT ita ibi Par enim est ratio. NOTENT HANC DOCTRINAM SCRUPULOSI, ANIMOQUE TIMIDI. Hæc doctrina, quam adoptat ipse P. Viva, non refellenda verbis, sed lacrymis deploranda est.

XIV. QUÆST. VII. Quid de dispositionibus corporis ad Eucharistiam necessariis dicendum? RESP. Primum est necessarium jejunium naturale Ecclesiæ statuto præscriptum: & hæc disciplina antiquissimam habet originem. Plurimas disputationes quas excitant aliqui, prætereò. Infirmi urgente mortis periculo communicare non jejuni valent, sicut, & Sacerdos ob necessitatem perficiendi sacrificium, ab alio morte occupato, vel alio inopinato casu imperfectum relictum.

XV. QUÆST. VIII. An licitum sit accedere ad Eucharistiam post conjugalem copulam? RESP. Plura Concilia, & communiter Patres suadent ut die ante communionem conjuges continentiam observent. Missis plurimis testimoniis unum & alterum præmam. S. Paulus 1. Cor. 7. inquit: Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi. Similia docet S. Petrus epist. 1. c. 3. Catechismus Tridentinus 2. p. c. 4. §. 58. inquit: Postulat tanti Sacramenti dignitas ut qui matrimonio juncti sunt, aliquot dies a concubitu uxorum abstineant, Davidis exemplo admoniti, qui, cum panes propositionis a Sacerdote accepturus esset, purum se, & pueros suos ab uxorum consuetudine tres ipsos dies esse professus est. De corporis ornatu extrema vitanda sunt. Sordidus dedecet, & irreverentiam redolet. Honestæ mundities in veste, in vultu in manibus elucere debet. Arcendæ vero omnino sunt a sacra communione mulieres illæ quæ sinu nudato, & vanis vestibus luxum, saltum, & mundanas pompas præferentibus ad tantum Sacramentum accedere non erubescunt. Illarum odores, pulveres, ementita pulchritudo animarum fetorem, & spurcitiam longius exhalant.

XVI. QUÆST. IX. Quid de frequenti communione dicendum? RESP. Prodiit an. 1745. Parisiis liber inscriptus, L'Esprit de Jesus Christ & de l'Eglise sur la frequente communion. Hoc opus editum a P. Pichon plures Episcopi Galliarum perdoctis epistolis proscriptere, & Romana Sedes damnavit. Laxa ejusdem paradoxa refellere in hoc compendio non expedit. Extrema hæc in re, sicut in ceteris declinanda sunt. Concilium Tridentinum sess. 22. c. 6. inquit: Optaret quidem sacrosancta Synodus ut singulis Missis fideles adstantes non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam Eucharistiæ perceptione communicarent, quo ad eos sanctissimi hujus Sacrificii fructus uberius proveniret. Utinam Christianorum mores tales essent, ut Conci-

huiusmodi vota executioni mandari possent.

XVII. Laxa paradoxa in hac quoque materia docuerunt aliqui, ut ex sequentibus thesibus proscriptis patet. Ven. Innoc. XI. sequentem damnavit n. 56. *Frequens confessio, & communio, etiam in his qui gentiliter vivunt, est nota prædestinationis.*

XVIII. In aliud extremum lapsi alii sunt, quorum errorem damnavit Alexander VIII. n. 22. *Sacrilegi sunt iudicandi qui ius ad communionem percipiendam præcedunt, antequam condignum de delictis suis poenitentiam egerint.*

XIV. *Similiter arceudi sunt a sacra communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus, & omnis mixtionis expertus.*

XX. Regulas frequentis communionis præscripsit Innocentius XI. in suo decreto *Cum ad aures*, quod legere poteris *Tom. 8. lib. 3. diff. 1. cap. 12.* sicut & plura SS. Patrum testimonia pro plena istius rei instructione, quæ legere poteris *loc. cit.* ibi invenies sacrilegarum communionum luculentissima argumenta.

DISSERTATIO IV.

De Sacrificio Missæ.

CAPUT I.

Sacrificii notio, ejusque necessitas.

I. QUÆST. I. *Quid, & quotuplex sit Sacrificium?* RESP. Sacrificium in sua ampla significatione omne opus bonum comprehendit, sive internum, sive externum, quod in Dei gloriam dirigitur. Notio Sacrificii præse accepti hæc est: *Oblatio externa, soli Deo facta, qua in recognitionem supremi ejus dominii a legitimo ministro res aliqua sensibilis, & permanens ritu mystico consecratur.* Locum generis oblatio tenet. Dicitur externa, seu sensibilis, quia est actus Religionis, qua homines una conveniunt. Convenire autem nequeunt nisi signis sensibilibus, quibus id manifestant quod animo intrinsecus gerunt. *Rei sensibilis Sacrificium* dicitur, ut distinguatur a sacrificio cordis contriti. *Soli Deo facta.* Solus quippe Deus conditor, & moderator hominum est, principium, & finis. *In recognitionem supremi dominii.* Sacrificio hoc exteriori protestatur homo Deo servitutem, & quidquid boni habet, ab eo accepisse. Primarius enim Sa-

cificii finis est cultus Deo exhibitus. *A legitimo ministro* oblatio immolanda est, scilicet a persona quæ ad hoc officium destinata est.

II. Sacrificium dividitur 1. ratione materiæ, quæ alia est solida, ut animal, quod offerebatur in veteri lege post partem de hoste victoriam: & ideo dicebatur *hostia*, & a victoria *victima*. Solidæ quoque res sunt panis, sal, thus, spicæ, triticum. Alia est materia liquida, ut vinum, oleum, sanguis, aqua, quæ aliquando offerebantur, & dicebantur *libamen*. 2. Ratione formæ tribuitur in holocaustum, in sacrificium seu hostiam pro peccato, & hostiam pacificam. Omnium sacrificiorum perfectissimum erat holocaustum, quod totum consumebatur. Sacrificium pro peccato partim consumebatur, partim cedebat in usum Sacerdotum. 3. Ratione finis dividitur in laetiticum, eucharisticum, impetratorium, & propitiatorium.

III. QUÆST. II. *An fidei dogma sit, Missam esse Sacrificium?* RESP. Variis nominibus Missa Sacrificium appellatur. 1. dicitur *Liturgia*. 2. *Synaxis* seu conjunctio fidelium cum Christo. 3. *Oblatio* quæ in expiationem peccatorum offertur. 4. *Collecta*, seu congregatio fidelis populi. 5. dicitur *Missa* a verbo *mittere*, sive quod Christus hostia sit a Deo missa nobis, sive quod ex donis a populo fidei missis Sacrificium fieret, sive quia peracto sacrificio populus mittitur, Diacono canente: *Ite Missa est.*

IV. Triplici canone definitur Tridentinum sess. 22. Eucharistiam esse verum Sacrificium. Can. 1. *Si quis dixerit in Missa non offerri Deo verum & proprium Sacrificium &c. anathema sit.* Similia habentur can. 3. & 4. His tribus canonibus profligavit Tridentinum Novatorum errores. Accedit perpetua Ecclesiæ traditio, & Patrum consensus, quorum testimonia dedi *Tom. 8. Lib. 3. diff. 2. c. 2.*

V. QUÆST. III. *Utrum essentia Sacrificii missæ sita sit in oblatione?* RESP. Oblatio quæ præcedit consecrationem, est mera præparatio ad Sacrificium: est enim oblatio panis, & vini. Panis autem, & vinum non sunt victima Sacrificii; sed victima est ipse Christus Dominus. Oblatio quæ sacrificium consequitur, similiter ad Sacrificii essentiam non pertinet, cum non sit a Christo instituta, sed ab Ecclesia, sicut & prima.

VI. Oblatio sita in consecratione constituit essentiam Sacrificii Missæ. Nam Sacrificium consistit in oblatione & immolatione vi-

viſtimæ ſenſibilis. Porro certum eſt in conſecratione eſſe veram oblationem. Siquidem Chriſtus vi conſecrationis tamquam verus agnus, & viſtima ſiſtitur in altari ſub ſpeciebus panis, & vini, & in quodam ſtatu mortis conſtituitur, quatenus per ſpiritualem verborum gladium, ſub diverſis, & ſeparatis ſpeciebus immolatur, & offertur Deo Patri. Hæc autem ſeparatio myſtica, quæ vi verborum fit corporis ac ſanguinis, apte repræſentat ſeparationem cruentam ſanguinis a corpore in cruce peractam.

VIII. Communio Sacerdotis eſt pars ſaltem integralis Sacrificii Miſſæ, ut omnes fatentur. Quidam propugnant partem eſſe eſſentialem. Quoniam ſacrificium Miſſæ eſt omnium perfectiſſimum, & holocauſti rationem obtinet. Porro ſicut in holocauſto tota viſtima conſumebatur; ita in Sacrificio Miſſæ per communionem Sacerdotis tota viſtima conſumitur. Sed diſſidium iſtud parvi momenti eſt. Conſumptio enim ſacrificii de jure divino eſt. Quare ſi Sacerdos poſt conſecrationem moritur, alter Sacerdos etiam non jejunos conſumere ſacrificium debet. Quare conſecratio eſſentialiter ordinatur ad conſumptionem. Similiter conſecratio utriuſque ſpeciei ad eſſentiam pertinet Sacrificii, ut omnes Theologi adfirmant. In conſecratione enim fit repræſentatio paſſionis dominicæ. Ergo non debet corpus ſine ſanguine conſecrari. Heinc ſi Sacerdos poſt conſecrationem panis moritur, ſubſtituendus alius Sacerdos eſt qui inchoatum perficiat Sacrificium.

VIII. Si poſt conſecrationem venenum deprehendatur, non debet ſumi, ſed debet in vaſculo apto conſervari, & aliud vinum conſecrari, & ſumi. Si animal ceciderit, debet caute capi, lavari, & comburi, & una cum cineribus mitti in Sacrarium, ut 3. q. 9. 83. a. 6. ad 3. S. Thomas docet.

C A P U T II.

De valore Sacrificii Miſſæ. Pro quibus offerri, & a quo miniſtro poſſe.

I. QUÆST. I. *Eſt ne infinitus valor Sacrificii Miſſæ?* RESP. Duplex valor: unus ex opere operato, qui ab ipſo opere immediate a Chriſto inſtituto proficiſcitur; alius opere operantis, qui eſt effectus meriti, & dignitatis miniſtri. Diſputant in utramque partem Theologi, ſit ne infinitus valor ex opere operato: alium enim eſſe finitum omnes fatentur. Paucis quæſti-

nem reſolvo. Si valor ſpectetur absolute, & quatenus exprimit virtutem, & ſufficientiam, dubio procul eſt infinitus: quoniam Sacrificium Miſſæ idem eſt quantum ad ſufficientiam ac Sacrificium Crucis. Modus dumtaxat offerendi diverſus eſt. Si vero ſpectetur ut a miniſtris offertur in actu ſecundo, ſic limitatus eſt, & finitus. Quid quod ipſum Sacrificium Crucis quantum ad applicationem effectum limitatum in nobis producit, quia diſpoſitio ſubjecti finita eſt? Si effectus Sacrificii Miſſæ eſſet infinitus, æque prodeſſet omnibus ac uni vel alteri; & una ſola Miſſa omnes Purgatorii animas liberaret; & tamen Eccleſia nunquam ceſſat ab offerendis Sacrificiis pro defunctis.

II. QUÆST. II. *Qui ſint effectus Sacrificii Miſſæ?* RESP. Concilium Tridentinum ſeſſ. 22. c. 2. hæc docet. *Sacrificium Miſſæ non ſolum pro fidelium vivorum peccatis, poenīs, ſatisfactionibus, & aliis neceſſitatibus, ſed & pro defunctis in Chriſto, nondum ad plenum purgatis, rite juxta Apoſtolorum traditionem offertur.* Cum Sacrificium Miſſæ ſit propitiatorium, valet ad peccatorum veniam, & ſatisfactionem, ut idem Concilium *ibidem* can. 3. definivit. Per Sacrificium remittuntur peccata mediate, quatenus Deus peccatori gratias actuales largitur, quibus excitatur, & diſponitur ad poenitentiam. Juſtis conſert augmentum gratiæ, illiſque prodeſt ad peccatorum venialium remiſſionem. Hoc quoque Sacrificio impetrantur bona temporalia, quatenus iſtorum uſus ad vitam æternam conducit. Miſſæ itaque Sacrificium ordinatur ad bona temporalia, non tamquam ad finem, ſed tamquam ad media quorum uſus ad finem viam ſternit.

III. QUÆST. III. *Cui, & pro quibus Miſſæ Sacrificium offertur?* RESP. Soli Deo Miſſæ ſacrificium offertur, ut Catholici omnes docent, ſicut templa & altaria ſoli Deo eriguntur, & conſecrantur, ut Tridentinum definivit ſeſſ. 22. c. 3.

IV. Offerri vero Sacrificium Miſſæ poteſt pro omnibus hominibus paganis, Judæis, ſchiſmaticis, hæreticis, excommunicatis, catechumenis, maxime tamen pro fidelibus. Et hoc eruitur ex ipſo S. Paulo, qui 1. ad Tim. 2. inquit: *Hoc bonum eſt, & acceptum coram Salvatore noſtro Deo, qui omnes homines vult ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Pro omnibus paſſus Chriſtus eſt: ergo pro omnibus offerri Sacrificium valet. Potiori tamen jure offertur pro fidelibus, qui vinculo fidei Chriſto conjuncti ſunt.

CAPUT III.

De eleemosynis pro Missis celebrandis.

sunt. Pro damnatis non esse sacrificium offerendum docent omnes. Neque pro sanctis cum Deo regnantibus offertur sacrificium, quia nihil expiandum in ipsis est.

V. QUÆST. IV. *Utrum offerri Sacrificium possit pro animabus in Purgatorio detentis?* RESP. Adfirmant omnes Catholici, idque ex perenni Ecclesiæ traditione colligitur, & ex Scriptura sancta, præsertim ex 2. Machabæorum cap. 12. Et hoc Tridentinum sess. 22. c. 2. definiuit: *Sacrificium Missæ non solum pro fidelium vivorum peccatis, pœnis, & satisfactionibus, & aliis necessitatibus, sed & pro defunctis rite juxta Apostolorum traditionem offerri.* Hoc idem declaravit can. 3. Patrum, & aliorum Conciliorum testimonia prætereo brevitatæ causa.

VI. QUÆST. V. *Quisnam est minister Sacrificii Missæ?* RESP. Solos sacerdotes esse ministros hujus Sacrificii semper docuit Ecclesia catholica, & adversus Novatores definiuit sess. 7. can. 10. Tridentinum. *Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo, & omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem; anathema sit.* Et rursus sess. 22. can. 2. subdit: *Si quis dixerit illis verbis, Hoc facite in meam commemorationem, Christum non instituisse Apostolos Sacerdotes, aut non ordinasse ut ipsi, alique Sacerdotes offerrent corpus, & sanguinem suum; anathema sit.* Christus Dominus, ut æternus Sacerdos secundum ordinem Melchisedech, est principalis offerens. Sacerdotes offerunt ut ministri, & vicarii ejusdem Christi. Offerunt quidem ut veri Sacerdotes ad hoc ministerium ordinati sed ministerialiter. Populus fidelis offert desiderio, voluntate, & spiritali conjunctione cum offerente.

VII. QUÆST. VI. *An Sacerdotes scelerati, hæretici, schismatici, suspensi, excommunicati, degradati valide sacrificium perficiant?* RESP. Sacerdotes peccato mortali inquinatos valide consecrare docent Catholici omnes. Ceteros quoque recensitos valide Sacrificium perficere docent cum S. Thoma 3. p. 2. q. 82. a. 7. ad 3. Theologi omnes. Quoniam licet exercitium ordinis suspendi a legitimo superiore possit; potestas tamen ordinis deleri nequit. Non licet tamen vel assistere Sacrificio, vel petere communionem a Sacerdotibus excommunicatis, suspensis, degradatis, hæreticis, vel schismaticis.

VIII. *Licitæ sunt Missæ privatæ, in quibus soli communicant Sacerdotes, ut definiuit sess. 22. cap. 6. Concilium Tridentinum adversus Novatores.*

I. SAPIENTISSIMUS Pontifex BENEDICTUS XIV. hoc argumentum pleno in lumine posuit tum in tract. de Sacrif. Missæ, tum in opere de Synodo. Decreta integra retuli Tom. 8. Lib. 3. Diss. 2. c. 6. summorum Pontificum, & Sac. Cong. Concil. Trid. hoc de argumento, quæ ibi videre poteris. Nunc quasdam quæstiunculas resolvam.

II. QUÆST. I. *A quo taxanda est eleemosyna conferenda Sacerdoti Missam celebranti?* RESP. Ab Episcopo, ut Congregatio Concilii determinavit, cum non possit regulæ generalis præscribi. Si Sacerdos plus eleemosynæ, quam taxatio Episcopi præscribat, exigat, non modo Ecclesiæ legem, sed ipsam justitiam commutantem lædit. Nec requiritur, ut docent Theologi omnes, ut eleemosyna sufficiat pro integra unius diei sustentatione, quia actio Sacrificii non requirit totum diem, sed horæ medietatem. Quare Sacerdotes sæculares non promoven-
tur ad sacros Ordines absque titulo vel patrimonii, vel beneficii.

III. QUÆST. II. *An liceat Sacerdoti divitiis eleemosynam accipere, ut Missam celebret?* RESP. Si consulantur plures antiqui canones, concedere videntur eleemosynam Sacerdoti celebraturo propter sustentationem; verum consuetudo universalis Ecclesiæ, cui standum semper est, omnibus Sacerdotibus indiscriminatim eleemosynam pro Missa celebranda permittit. Quæ consuetudo Scriptura sancta nixa est, inquit quippe cap. 10. S. Lucas: *Dignus est enim operarius mercede sua:* & 1. Cor. 9. S. Paulus: *Nescitis, quoniam qui in Sacrario operantur, quæ de Sacrario sunt edunt; & qui altari deserviunt, cum altari participant?* Legatur integrum Apostoli caput. Quod Sacerdotes divites, aut pauperes sint, ad hoc quod attinet, per accidens est. Qui servit altari, de altari vivat.

IV. QUÆST. III. *Quinam Sacerdotes in celebrando suspicionem simoniæ præbeant?* RESP. Qui eleemosyna deficiente a celebrando desistant. Inquit enim auctor opuscul. de offic. Sacerd. cap. 1. S. Thomæ olim tributi: *Non potest tamen Sacerdos illa intentione celebrare ut ex hoc pecuniam consequatur, quia peccaret mortaliter.* Facillime sibi blandiuntur plures, & variis fucare prætextibus hanc intentionem student. Sed consulant Sacerdotes

tes fervorem, & profectum quem ex celebratione capiunt, & hinc, quando mentiri sibi nolunt, colligent num principaliter celebrent ob finem Sacrificii, an ob panem lucrandum.

V. QUÆST. IV. *Utrum Sacerdos possit per alium celebrare, retenta sibi parte stipendii accepti?* RESP. Adfirmant plures, quorum opinionem damnavit Alexander VII. n. 9. *Post decretum Urbani potest Sacerdos cui Missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere, collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta.* P. Viva in hac prop. 9. num. 8. refert laxam opinionem Bordonii asserentis non peccare contra iustitiam, sed solum contra obedientiam debitam Pontifici Sacerdotem præfatum: in quam opinionem hoc probabilisticum iudicium profert P. Viva: *Quamvis hoc non careat sua probabilitate, videtur tamen probabilius &c.* Si sua non caret probabilitate hæc opinio; ergo vi Probabilissimi executioni demandari potest.

VI. P. Tamburinus lib. 3. Meth. Miss. cel. c. 1. §. 5. n. 15. inquit: „ Si quis, cum sit procurator, ut centum v. g. Missæ celebrentur, quæ Missæ in hac urbe solent dici v. g. *pro ducentis julii*: si quis, inquam, per industriam suam mittat, seu eat ad aliam urbem, ubi intra expostulatum tempus dicantur pro centum julii, puto non esse *improbabile* posse talem procuratorem *retinere* sibi alios centum. Ratio est, quia sumi potest paritas a servo qui per extraordinariam industriam (nam ad ordinariam, & moralem obligatur ex ipso famulatu) per suum laborem emit res minoris quam valeant communiter in foro: potest enim retinere, quod superest, utpote fructum suæ industriæ. *Pari ergo modo in casu nostro.* „ Lepidissima comparatio profani famulatus cum procuratoribus quibus celebrandarum Missarum cura demandata est. Omnia per *probabile*, & per non *probabile* licita fiunt. Sordidissimus quæstus in ipsa Missarum celebratione insinuat. Vir christianus vix talia cogitaret, nisi scripta illa offenderet. Famuli locarunt operas suas domino. Quare vix contingere, aut saltem raro potest ut extraordinaria industria lucrari sibi valeant, cum tempus impendendum in industria extraordinaria venditum domino sit. Sed gratis concessio famuli lucro, id extendere ad procuratores Missarum a veritate, & honestate abhorre videtur.

VII. P. Dominicus Viva in *Trut.* in prop.

9. *Alex. VII. n. 8.* inquit: „ Si Collectores, eleemosynarum pro Missis sint Sacerdotes, & non tradantur iis Missæ celebrandæ, sed se habeant ut laici, qui curant Missarum celebrationem, poterunt ex Nav. Cord. Tambur. *probabiliter* contra Peliz. Soto l. 9. de iust. q. 3. moderatam pro labore mercedem ex datis pro Missa suscipere, cum id videatur licitum jure naturæ. „ Papæ! jus naturæ permittit ut de oblationibus collatis a fidelibus pro sacrosancto Missæ Sacrificio celebrando, mercedem accipiant Sacerdotes, dummodo in colligendis eleemosynis se habeant ut laici, non ut Sacerdotes? Ambarum opinionum Tamburini, & Viva praxim prohibuit BENEDICTUS XIV. in sua *Constitutione* 22. cuius initium *Quanta cura*; ubi inter alia hæc habentur. *Prohibentur mercimonia super eleemosyna Missarum; hoc est, qui eleemosynas colligunt in iis locis in quibus stipendia, sive eleemosynæ pro missis sunt pretii majoris, Missas vero celebrare curant in locis in quibus pro minori pretio celebrari solent; si laici sint, excommunicationem; si vero clerici, vel Sacerdotes, suspensionem a solo Romano Pontifice absolvendam incurrant.* Vide quæ idem Pontifex scribit lib. 5. de Synod. cap. 8. num. 9. & cap. 9. n. 2.

VIII. Beneficiarius, quando per alium celebrare cogitur, licite præbere valet consuetam eleemosynam, tamen ex beneficio majorem ille percipiat, ut sacra Congregatio determinavit. In Missis itaque quas Manuales vocant, vetitum est celebrare per alios, collato minori stipendio quam acceptum sit. Dum quis Sacerdoti singulari probitate instructo Missam celebrandam committit, collato majori stipendio, is celebrare per alium non debet, etiam collato integro stipendio. Plures alias quæstionculas excitant hic aliqui quæ mercimonium redolent, & fastidium ingerunt.

IX. Sacerdos, qui exigua stipendia accipit a pluribus, singulis Missam promittens nequit una sola Missa satisfacere. P. Viva qu. 5. art. ult. n. 9. inquit: „ Verum Trulench. & Tamburinus lib. 3. cap. 1. §. 3. probabiliter putant sententiam Suarez dotis, eo in casu posse id concedi Sacerdoti pauperi, quando paupertate coactus consentit. „ Hæc opinio improbatæ est c. 14. *decr. Sagr. Congreg.* Plura ex Tamburino, aliisque Probabilistis congerit P. Viva, ut ostendat sententiæ Suarez non opponi decretum sacre Congregat. sed num. 10. fate-

fatetur cum Lugo, decreto Congreg. prohiberi ne sententia P. Suarez ad praxim deducatur. Et tandem præter morem concludit: *Conseo tertio sententiam Suarez esse falsam.*

X. QUÆST. V. *An sacerdos possit accipere duplex stipendium, alterum pro officatura, ut dicitur, in Ecclesia designata, alterum pro applicatione?* RESP. Adfirmant Lugo, & Tamburinus, dummodo constet unum voluisse solam præsentiam, alterum solam applicationem. P. La-Croix refert pro hac opinione Suarez, Vasquez, Pasqualigum, Averfam, aliosque; & ipse more suo nihil profert.

XI. Pontifex summus BENEDICTUS XIV. Tom. 3. Not. 15. refert decretum Sacre Congregationis Concilii die 9. Jan. & 6. Febr. anno 1627. quod hæc continet. *An Sacerdotes qui nulla alia obligatione in Confraternitatibus, vel Monasteriis Monialium celebrant, quam pro ornatu Ecclesiæ, vel ut Confratres, vel Moniales satisfaciunt præcepto audiendi Missæ, possint ultra stipendium, quod recipiunt a Confraternitatibus, vel Monialibus, aliud stipendium accipere? Sacra Concilii Congregatio 9. Januarii, & 6. Februarii an. 1627. in Traguriensi respondit, non posse.*

XII. Nequit Sacerdos duplex stipendium accipere, unum pro fructu impetrationis Missæ, aliud pro fructu satisfactionis, quidquid in oppositum nonnulli olim commenti fuerint. Qui stipendium accepit pro Missa celebranda ubi, & quando voluerit, & deinde eum roget aliquis, ut certo loco, vel tempore celebret, poterit ne pro tali obligatione aliquid accipere? Sunt qui adfirmant: mihi videntur ejusmodi subtilia commenta turpis mercimonii fuligine tincta esse. Similiter mihi non probatur opinio P. La-Croix lib. 6. par. 2. n. 141. quam ex P. Gobat refert his verbis: *Si tamen convenit de fructu specialissimo, aut alia parte fructus non petiti applicanda tertio, ut ei prosit quantum potest, posse aliquid ideo sumi notat Gobat n. 52. dummodo admoneat dantem de incertitudine, an ei prosit talis applicatio.* Ejusmodi distinctiones in re gravissima mihi non probantur.

XIII. QUÆST. VI. *Potest ne unica Missa pluribus obligationibus satisfieri?* RESP. Quamvis Urbanus VIII. Pontifex summus hoc prohibuerit, non propterea defuere qui oppositum propugnaverint. Istorum opinionem proseripsit Alexander VII. in hac 10. thesi. *Non est contra justitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, & sacrificium unum offerre.* Neque enim est contra fidelitatem, et-

iamsi promittam, promissionis etiam juramento firmata, danti stipendium, quod pro nullo alio offeram. Animadvertat Lector, hanc thesim propugnatam, & excogitatam fuisse a quibusdam Catholicis, & recogitet serio quid expectari ab istis possit in rebus controversis, si contra veritatem adeo luculentam talia scribere potuerunt. Promissi, jurasti pro nullo alio te sacrificaturum fore, & nihilominus sacrificas, nec peccas nec contra quidem fidelitatem? Talia ne Socrates, Plato, Cicero, Seneca, Plutarchus scripserunt unquam?

XIV. Quando quis stipendia pro Missis celebrandis accepit, non debet diu differre celebrationem. Diana, Lugo, Pasqualigus docent differri non posse ultra tres menses. Urbanus VIII. verat in suo decreto ne plures Missæ acceptentur, quam quæ intra modicum tempus celebrari valeant. Tempus autem trium mensium non videtur modicum. Definiri quantitas temporis nequit; sed circumstantiæ, & præsertim voluntates offerentium, & necessitates pro quibus levandis Missæ præscribuntur, attendendæ sunt. Qui celebrare Missas pro quibus stipendia accepit, non potest, id præstare debet quod valet. Admonere offerentes, si circumstantiæ permittunt, debet, ut Missas celebrari curent. At fama læditur. Heu miser! famam tuam iniquis actionibus, quæ Christi Sacerdotem dedecent, prodigis; & dum satisfaciendum Deo, & proximo est, famam jactas?

XV. Qui vovit sacrificium offerre pro gratiarum actione, non potest stipendium accipere, quia præsumitur hanc habuisse intentionem. Qui accepit stipendium ut celebret Missam de Requie graviter non peccat, si aliam Missam celebret; servanda tamen quando Rubricæ permittunt, fides offerenti, & monendus est talem Missam celebrari non posse. Anticipata Missarum celebratio, scilicet ut Missa celebranda crastino die, celebretur hodie, cum sit in offerentis commodum, culpa caret, nisi alia sit offerentis intentio. Qui celebrare tenetur omni die, semel in hebdomada reverentiæ causa omittere valet; nequit tamen stipendium accipere, & celebrare pro alio. Qui ex onere Capellanæ celebrare astringitur quotidie, si ob flagitia pollutionis, fornicationis, ebrietatis &c. a Confessario suspenditur, utpote indignus, per alium Sacerdotem implere onus suum debet.

XVI. Quando testator Capellanæ non præscribit numerum Missarum, consulendus Episcopus

scopus est. Si Capellanus ægrotet, per duos circiter menses a celebrando per alium communiter auctores liberant. Verum ut ab omni dubio eximantur Sacerdotes, consulendæ sunt cuiusque diœcesis leges Synodales, vel probatæ consuetudines. Nimis laxa est opinio quæ omni tempore quo ægrotat Capellanus, eum liberat ab onere celebrandi. Qui laborat caduco morbo, abstinere a celebratione debet. Si raro cadat, consulatur Episcopus, qui spectatis omnibus decidat.

XVII. Intentio applicandi Missam pro offerentibus requiritur. Non sufficit habitualis, quidquid dicant aliqui, nec necessaria est actualis; sed sufficit virtualis. Nec licita, nec valida est applicatio Missæ pro illo quem Deus novit primo daturum stipendium, atque La-Croix ex Basileo Clementem VIII. id prohibuisse, quod decretum ego non vidi.

XVIII. Reductionem Missarum pleno in lumine posuit BENEDICTUS XIV. *lib. 5. de synod. c. 10.* ubi post multa indicata Pontificam decreta, concludit: "Attamen post Urbanum VIII. alii Romani Pontifices, videlicet Alexander VII. Clemens X. Clemens XI. Innocentius XIII. & Benedictus XIII. fere omnibus religiosis Institutionibus concesserunt privilegium, ut Superiores generales, adhibito maturo consilio, ac nonnullis servatis regulis, in eorundem privilegiorum litteris expressis, possent in sua quisque Religione onera Missarum, antea relicta, & acceptata, moderari: eodemque facultas a san. men. Benedicto XIII. facta fuit omnibus Episcopis, qui per se, vel per suos procuratores interfuerunt Concilio Romano, habito 1725. uti videre est in eodem Concilio tit. 15. cap. 8."

XIX. QUÆST. VII. *Quibus diebus animarum curam gerentes applicare Missam pro commisso sibi grege debent?* RESP. Variæ de hac re olim inter auctores disputationes fuere. Eas omnes abstulit doctissimus Pontifex BENEDICTUS XIV. feliciter regnans in sua epistola encyclica super Missa parochiali, & conventuali; cuius initium est, *Cum semper oblatas*, data an. 1744. Integræ epistolam retuli Tom. 8. l. 3. diss. 2. c. 6. Nunc pauca verba transcribo. *Opportunum censemus Fraternalitibus vestris declarare, nobis abunde satis factum fore, vobisque proinde satis esse posse, dum ii qui animarum curam exercent, sacrificium Missæ pro populo celebrent, atque applicant in Dominicis, aliisque per annum die-*

bus festis de præcepto. Lege integram epistolam, in qua saluberrima pro Parochis documenta invenies. Rejiciuntur quoque excusationes illorum pastorum, qui applicare dictis diebus Sacrificium pro grege sibi commisso omittebant ob tenuitatem reddituum.

XX. QUÆST. VIII. *Qua hora celebrare licet?* RESP. Ab aurora usque ad meridiem, ut communis sententia docet. Variæ occurrere causæ possunt anticipandi, vel protrahendi per horam hanc celebrationem. Qui sine causa legem præscripti temporis violat, peccat. Raro graviter peccari in hac materia existimo ob varias locorum consuetudines.

XXI. QUÆST. IX. *Quandonam licet pluries eodem die celebrare?* RESP. Olim pluries Sacerdotes celebrabant. In præsens solum die Nativitatis Domini concessum est tres Missas celebrare. Nemo tamen ad tres celebrandas astringitur. Plures assignari casus solent in quibus iterare Missas liceat. Si Parochus habeat plures parochias, & nisi plures celebret Missas, aliqua parochia Missa careat, tunc, inquit, *binare* potest. Verum ætate nostra, in qua Sacerdotum copia uberrima est, vix occurrit hæc necessitas.

XXII. QUÆST. X. *Quo in loco celebrandum est?* RESP. In Ecclesia vel consecrata vel saltem benedicta ab Episcopo, & ad Altare aut consecratum, aut in quo sit petra consecrata. Episcopus facultatem impertire valet celebrandi extra Ecclesiam in aliquo honesto loco ob justam causam. Episcopus in itinere valet celebrare in Altari portatili tum in propria, tum in aliena diœcesi. Qua de re decretum edidit Clemens XI. an. 1703. quod integrum retuli Tom. 8. Lib. 3. Diss. 2. cap. 7. In navi quoque celebrare licitum est, dummodo absit periculum sanguinis effundendi.

XXIII. QUÆST. XI. *Quid de Oratoriis privatis dicendum?* RESP. Concilium Tridentinum sess. 22. de celeb. Miss. prohibet ne Episcopi permittant in domibus privatis celebrari. P. La-Croix lib. 6. p. 2. n. 267. narrat Episcopos potestatem exercere concedendi oratoria privata. In Italia a solo summo Pontifice hæc facultas erigendi Oratoria in domibus sæcularium conceditur.

XXIV. In ejusmodi Oratorii vetitum est celebrare in festis Nativitatis Domini, Epiphaniæ, Paschatis, Pentecostes, Annuntiationis, Assumptionis, Apostolorum Petri, & Pauli, & omnium sanctorum, nisi aliter exprimatur in privilegio.

XXV. Satisfaciunt præcepto audiendæ Missæ die festo in his privatis Oratoriis omnes qui habitant in domo privilegiati, ut pater, mater, nurus, gener, uxor, filii, filiæ, nepotes, pronepotes, & alii per lineam rectam descendentes, & manentes sub regimine privilegiati: verbo uno, illi omnes, & soli qui in privilegio sunt expressi. Optandum esset ut Christiani hoc incommodum sustinerent invivendi supremum Dominum in illius domo. Non pauci hæc privilegia extorquent otii, & torporis causa.

XXVI. Probabilistæ plures Azorius, Castropalaus, Pellizarius, Busenbaum, Burghaber, Gobat, quos refert P. La-Croix lib. 3. p. 1. 628. docent, satisfacere præcepto audiendæ Missæ diei festi etiam illos qui non sunt de familia in ejusmodi privatis Oratoriis, eorumque opinionem *probabilem* vocat ipse La-Croix. Sed hæc opinio non probabilis, sed penitus falsa est, eamque improbat Pontifex his verbis contentis in Bulla; *Volumus autem ut alii qui non sunt de familia, non censeantur liberi ab obligatione audiendi Missam in Ecclesia*. Plura alia interpretamenta prætermitto.

XXVII. QUÆST. XII. *Quid dicendam de Ecclesie consecratione, ejusdemque pollutione?* RESP. Benedici a simplici Sacerdote Ecclesia potest ex commissione Episcopi, consecrari a solo Episcopo potest. Summus Pontifex committere simplici Sacerdoti potest ut Ecclesiam consecret.

XXVIII. Polluitur Ecclesia 1. propter homicidium in ea patratum etiam sine effusione sanguinis, aut si vulnus sit ita letale ut ibi, vel alibi mors sequi debeat. 2. per sanguinis, aut seminis publicam effusionem mortaliter malam, atque adeo per sacrilegum actum conjugalem. 3. per sepulturam excommunicati vitandi, vel infidelis. 4. per destructionem Ecclesiæ, aut demolitionem majoris partis.

XXIX. Altare sacrificio aptum debet esse a proprio Episcopo consecratum, fixum, vel portatile. Ejusdem enormis fractio reddit illud exsecratum. Si lapis frangatur in partes duas, quarum quælibet apta sit sustinere calicem, patenam & hostiam, utraque pro ara deservire valet.

XXX. QUÆST. XIII. *An sacerdos teneatur Missam offerre?* RESP. Omnes fideles præcepto naturali, divino, & ecclesiastico per publicos ministros astringuntur Deo Sacrificium offerre. Ergo eodem jure Sacerdotes astringuntur, cum hæc duo reciproca fiat. Vide

Tom. 8. Lib. 3. Diff. 2. cap. 8. Cajetanus in 3. p. q. 82. ar. 10. docuit *venialiter* dumtaxat peccare Sacerdotes qui raro aut nunquam sacris operantur. Hanc opinionem ut falsam, & laxam S. Pius V. expungi e commentariis Cajetani mandavit.

XXXI. Parochi, & omnes curam animarum habentes tenentur per seipsos, & si fuerint impediti, per alios toties celebrare, quoties fideles affiltere Missæ astringuntur. Neque heinc colligas solis diebus festis celebrare istos debere: nam cum pastores sint, sin quotidie, frequenter tamen celebrare tenentur, ut exemplo suo oves alliciant ad divinum pabulum suscipiendum. Ceteri Sacerdotes diebus saltem dominicis, & ceteris festis celebrare debent, ut Concilium Tridentinum sess. 23. c. 14. præscribit. Ceteris diebus plus & minus juxta majorem aut minorem fervorem celebrent. Quamvis olim absque ministro celebrarent persecutionis tempore Sacerdotes, cessante tamen persecutione, opposita disciplina semper obtinuit celebrandi cum ministro. Idcirco de S. Sixto dixit S. Laurentius: *Tu nunquam sine ministro sacrificium offerre consueveras*.

CAPUT IV.

De ritu, seu ceremoniis, & rubricis, quibus celebrari Missa debet.

I. QUÆST. I. *Quotuplex est ceremoniarum Missæ genus?* RESP. Duplex. Aliæ ceremoniæ præcedunt, quæ spectant locum, tempus, & personam; aliæ comitantur, suntque ipsius Liturgiæ sacræ partes. Nomine loci intelliguntur templa, altaria, vasa sacra, lumina. Tempus indicat horam celebrandi. Ad personam attinent vestes sacræ, suntque sex; amictus, alba, cingulum, manipulus, stola, casula, seu planeta, quarum usus antiquissimus est. Vestes istæ benedictæ sint oportet.

II. Sublato urgentis necessitatis casu nunquam licitum est absque sacris vestibus celebrare. Dum sacræ vestes induuntur, devote recitandæ sunt præscriptæ preces.

III. Necessaria sunt vasa sacra ad licitam Missæ celebrationem, nempe calix, & patena ab Episcopo consecrata. Necessaria quoque sunt linteamina, nempe corporale, palla, & purificatorium, similiter a superiore benedicta. Corporale, & palla linea esse debent, alba, & nitida. Mappæ super altare tres sint oportet, & crux in medio

dio altaris, quæ imaginem Crucifixi præferat non pictam, sed sculptam. Sacra vasa tangi a laicis nequeunt. Requiritur præterea velum cum bursa, quæ tangi ab omnibus possunt. Hostia consecranda apud Latinos debet esse figuræ orbicularis tam magna, quam parva. Græci utuntur hostia quadrangularis figuræ. Nemo memoriæ fidentis absque Missali celebrare debet. Si Missale desit, sat est ut Missam scriptam habeat.

IV. Sacerdotes veste talari ad Ecclesiam pergere debent. Non audent, inquit BENEDICTUS XIV. *Tom. 2. Notif. 14.* se ante Magnates absque veste talari sistere, & postea illos non pudet domo discedere veste breviori indutos & cum ea templum Domini celebraturi accedere? Vide *Tom. 8. Lib. 3. Diss. 2. cap. 9.* De capillitio, vulgo *parrucca*, plura dicenda forent, paucis dicam nudato capite celebrare Sacerdotes debere. Aliqui docent aliqualem causam sufficere ut Sacerdotes recto capite celebrent. Hoc verat Urbanus VIII. in Missali reformato. Capillitium expresse vetuit Innocentius XI. litteris encyclicis datis ad Sedis apostolicæ Nuncios an. 1689. quas refert P. La-Croix *lib. 6. p. 2. n. 401.* qui subdit tamen: „ Non obstantibus illis, videmus quotidie Sacerdotes celebrantes in capillitio ficto, qui putant se per hoc satisfacere conscientiæ, si ita celebrent, habito iudicio unius, vel alterius prudentis Medici, quod aliter non possint absque periculo gravis incommodi. Nec P. La-Croix contra tantam corruptelam quidquam hincit. Videmus quoque quotidie Sacerdotes plures Missam precipitanter celebrare, aut potius profanare indignis gesticulationibus, lingua balbutienti, & celerrima legere, & plura alia absurda quotidie conspiciamus. Quid Medici obtruduntur in scenam? Mutata ne est ætate nostra natura Sacerdotum divitum, & nobilium, ut fictis capillitiis egeant? Antequam capillitia hæc, quæ antiqua sane non sunt, introducerentur, celebrabant Sacerdotes nobiles, & divites: celebrant hodie Sacerdotes plebei, & mediocris conditionis. Qui celebrare, nisi sint comati, nequeunt, abstineant a celebratione. Disciplinæ ecclesiasticæ ritus, non adulantium Medicorum vana axiomata in Missa celebranda consuli debent.

V. QUÆST. II. *Quot in partes Missa tribuitur?* RESP. Quatuor in partes tribuitur. 1. ab initio usque ad offertorium, & dici-

tur Missa cathecumenorum. 2. ab offertorio usque ad consecrationem. 3. a consecratione usque ad communionem. 4. a communionem usque ad finem.

VI. QUÆST. III. *Est ne peccatum mortale negligere rubricas in Missa celebranda?* RESP. Sententia affirmans communis est, nisi materiæ parvitas excuset. Quoniam gravi præcepto a summis Pontificibus, & præsertim a S. Pio V. illarum observantia iubetur. Duplex rubricarum genus. Aliæ *præceptivæ*, aliæ *directivæ* appellantur. Præceptivæ dicuntur quæ iubent ut celebretur in loco sacro, in ara, in vasibus, & vestibus sacris, in materia & forma præscriptis, sejunio præcedente, & alia plura. Directivæ dicuntur quæ juxta communem Theologorum sensum non obligant sub mortali; ut orare ante & post Missam, numerus collectarum, & alia id genus.

VII. QUÆST. IV. *Qui omitteret aliquam Missæ partem, peccaret ne mortaliter?* RESP. Missæ partes ordinariæ sunt confessio, introitus, Dominus vobiscum, collecta, epistola, evangelium, offertorium, præfatio, canon integer &c. Non ordinariæ sunt Gloria in excelsis &c. orationum numerus, Credo, pluralitas epistolarum &c. Qui omittit deliberate partem notabilem canonis, peccat mortaliter. Qui omitteret materiam levem, etiam canonis, puta nomen unius Sancti, peccaret venialiter. Qui tamen aliquid deliberate in canone omitteret, quod corrumpere sensum, peccaret mortaliter. Nihil itaque addendum, nihilque omittendum. Sed omnia clare & distincte pronuntianda sunt. Plura hic dicenda forent de Sacerdotibus qui nimis festinanter, qui intra labia mustitantes truncant verba, qui elata voce recitant quæ voce submissa dicenda sunt, aut contra. Tempus congruum pro Missæ celebratione nec brevius tertia horæ parte, nec longius media hora esse debet. Brevitas compendii non finit de hoc argumento latius habere sermonem.

LIBER XI.

DE SACRAMENTO PÆNITENTIÆ.

DISSERTATIO I.

De virtute, & sacramento
Pœnitentiæ.

CAPUT I.

Propositiones a S. Sede damnata.

§. I.

ALEXANDER VII.

Damnavit sequentes propositiones, quas ordine in decreto servato transcribo.

3. **S**ententia asserens, Bullam cœnæ solum prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. 28. Julii in Concistorio sacre Congregationis Emin. Cardinalium visa, & tolerata est.

4. Prælati regulares possunt in foro conscientie absolvere quoscunque seculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incurisa.

5. Quamvis evidenter tibi constet Petrum esse hæreticum, non teneris denuntiare, si probare non possis.

6. Confessarius qui in sacramentali confessione tribuit pœnitenti chartam postea legendam, in qua ad venerem incitat, non censetur sollicitasse in Confessione, ac proinde non est denuntiandus.

7. Modus evadendi obligationem denuntiandæ sollicitationis est, si sollicitatus confiteatur cum sollicitante: hic potest ipsum absolvere absque onere denuntiandi.

11. Peccata in Confessione omissa, seu oblita ob instant periculum vite, aut ob aliam causam, non tenemur in sequenti confessione exprimere.

12. Mendicantes possunt absolvere a casibus Episcopis reservatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate.

13. Satisfacit præcepto annuæ confessionis qui confitetur Regulari Episcopo præsentato, sed ab eo injuste reprobato.

14. Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.

Tom. II.

15. Pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat.

16. Qui beneficium curatum habent, possunt sibi eligere in Confessarium simplicem Sacerdotem non approbatum ab Ordinario.

24. Mollities, Sodomia, & bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infime; ideoque sufficit dicere in confessione, se procurasse pollutionem.

25. Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis præcepto dicens: commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem: non explicando copulam.

38. Mandatum Tridentini factum Sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali, confitendi quamprimum, est consilium, non præceptum.

39. Illa particula quamprimum intelligitur, cum Sacerdos suo tempore confitebitur.

41. Non est obligandus concubinarium ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarium, vulgo Regalo, dum deficiente illo, nimis ægre aperet vitam, & aliæ epulæ tadio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficile inveniretur.

INNOCENTIUS XI.

I. Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis sacerdotalis, aut episcopalis.

56. Frequens confessio, & communio, etiam in iis qui gentiliter vivunt, est nota prædestinationis.

57. Probabile est sufficere attritionem naturalem, modo honestam.

58. Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem.

59. Licet sacramentaliter absolvere dimidiate tantum confessos, ratione magni concursus pœnitentium; qualis v.g. potest contingere in die magne alicujus festivitatæ, aut indulgentiæ.

60. Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturæ, aut Ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec diffrenda absolutio, dummodo ore proferat se dolere, & proponere emendationem.

61. Potest aliquando absolvi qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere; quinimmo directæ, & ex proposito quaerit, aut ei se ingerit.

I

62.

62. Proxima peccandi occasio non est fugienda, quando aliqua causa utilis, aut honesta non fugiendi occurrat.

63. Licitum est querere directe occasionem proximam peccandi pro bono spirituali, vel temporali nostro, vel proximi.

64. Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei, & etiam si per negligentiam etiam culpabilem nesciat mysterium SS. Trinitatis, & Incarnationis Domini nostri Jesu Christi.

ALEXANDER VIII.

14. Timor gehennæ non est supernaturalis.

15. Attritio quæ gehennæ, & pœnarum metu concipitur sine dilectione benevolentie Dei propter se, non est bonus motus, ac supernaturalis.

16. Ordinem præmittendi satisfactionem absolutioni, induxit non politia, aut institutio Ecclesiæ, sed ipsa Christi lex, & prescriptio, natura rei id ipsum quodammodo dicente.

17. Per illam praxim mox absolvendi ordo pœnitentie est inversus.

18. Consuetudo moderna quoad administrationem pœnitentie, etiam si eam plurimorum hominum sustentet auctoritas, & multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab Ecclesiâ non habetur pro usu, sed abusu.

19. Homo debet agere tota vita pœnitentiam pro peccato originali.

20. Confessiones apud Religiosos factæ, pleneque vel Sacrilegæ sunt, vel invalidæ.

21. Parochianus potest suspicari de mendicantibus, qui elemosynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi, & incongrua pœnitentia, seu satisfactione ob quæstum seu lucrum subsidii temporalis.

§. II.

Opiniones plurium Casuistarum quæ videntur æquo laxiores.

HAS ego propositiones, & ceteras omnes, quas in universo hoc opere retuli, non tamquam censor affero, sed sapientum, & eorum ad quos pertinet, iudicio subijcio. Quam protestationem, tamen si pluries fecerim, iterum renovare placuit. Nemo ergo me carpere jure valet, quod iudicium, & censuram superiorum præveniam, cum nullam ego his opinionibus censuram inuram; sed dumtaxat quæ imbecillitati meæ videntur falsæ, & laxæ, superiorum, & lectorum iudicio submitto.

I. P. Dominicus Viva in trut. in propof.

Innoc. XI. n. 26. „ Hinc cum videatur esse „ moraliter certum non requiri in Sacra- „ mento Pœnitentiæ propositum non „ peccandi de cetero formale, sed sufficere „ virtuale, ut videre est apud Dicastillum, „ AC SUFFICERE ETIAM ATTRITIONEM SU- „ PERNATURALEM EX METU PŒNARUM „ TEMPORALIUM, ut a Deo vindice infligi- „ gendarum, & alia hujusmodi; idcirco li- „ cite sequimur hujusmodi opiniones PRO- „ BABILISSIMAS, omisissis tutioribus. „

II. P. Patritius Sporer de Sacram. par. 3. cap. 2. sec. 2. §. 2. n. 174. „ Præceptum „ contritionis etiam in articulo mortis non „ obligat hominem peccatorem usu Sacra- „ menti cum attritione justificatum; sed „ ipsa attritio cum Sacramento Baptismi, „ vel Pœnitentiæ universaliter semper est „ sufficiens dispositio ad justificationem, „ adeoque etiam in ARTICULO MORTIS. „ Ita Henric. Vasq. Canus, pluribusque „ alligatis Cardinalis De-Lugo hic disp. 7. „ sec. 13. Dicastillus hic disp. 6. num. 19. „ Layman. cit. l. 5. tr. 6. c. 2. n. 7.

III. Idem P. Sporer loc. cit. 173. „ Præ- „ ceptum contritionis non obligat eos qui „ usu Sacramenti cum attritione justificati „ sunt, aut justificari volunt. Communis- „ sima apud citandos infra. Ratio est, quia „ Christus in nova lege singulari privilegio „ aliud quoque medium justificationis insti- „ tuit, scilicet Sacramenta mortuorum, Ba- „ ptismi, & Pœnitentiæ, ut proinde modo „ solius contritionis perfectæ NECESSITAS „ DESINAT: alioquin certe Christus insti- „ tuens ac præcipiens Confessionem sacra- „ mentalem, medium per se satis durum, & „ difficile, si INSUPER ETIAM NUM REQUI- „ RERETUR CONTRITIO PERFECTA, & ipsa „ peccatori satis difficilis, non alleviasset, „ sed multum aggravasset onus legis; esse- „ musque PEJORIS conditionis modo Chri- „ stiani quam veteres olim, qui ad solam „ contritionem obligati per eam justifica- „ bantur. „

IV. Idem P. Sporer loc. cit. §. 2. n. 175. „ Quando obligat? Per se quidem satis proba- „ biliter in articulo, vel periculo mortis tan- „ tum. „ Postea n. 177. „ Præceptum con- „ tritionis per se tantum obligare in arti- „ culo mortis, & NUNQUAM ante, docent „ gravissimi Doctores D. Thomas, Cajeta- „ nus, Sotus, Navarrus, Medina, Adria- „ nus, & aliis congestis probabilem ipse „ Suarez, ac mordicus defendit Dicastillus. . . „ Cum hoc præceptum pœnale sit & onero- „ sum,

„ sum, non est extendendum, sed restrin-
 „ gendum potius ad illa tantum tempora
 „ pro quibus eius obligatio certo nobis con-
 „ stat. At non constat nobis certo huius
 „ præcepti obligatio pro ullo tempore, præ-
 „ ter quam in articulo mortis. Ergo &c.
 „ Vides probabilitatem huius sententiæ. „
 „ V. P. Georgius Gobatus tr. 6. nu. 139.
 „ Dico 6. Probabile quidem est nullum extare
 „ præceptum de contritione, per se loquen-
 „ do, elicienda ante articulum mortis; con-
 „ traria tamen sententia (abstrahendo a
 „ perceptione Sacramenti) est verisimilior,
 „ & in praxi sequenda. Prima pars proba-
 „ tur auctoritate, & rationibus, quas pro
 „ ea adferunt Suarez *disp. 15. sec. 6.*, atque
 „ Dicastillo *cit. disput. par. 3. dub. ultimo.*
 „ Qui Dicastillo mordicus defendit illam prio-
 „ rem partem, Suarezio habente eam solum
 „ pro probabili. „

„ VI. P. Dominicus Viva c. 3. q. 5. n. 8.
 „ hanc questionem proponit. „ *An peccator*
 „ *qui non potest aliquo anno ex defectu Con-*
 „ *fessarii confiteri, teneatur ad contritionem, an-*
 „ *tequam annus elabatur?* „ Ita respondet.
 „ Affirmat Dominicus Soto quia præ-
 „ ceptum pœnitendi divinum, quod ex se
 „ indeterminatum est, jam ab Ecclesia est
 „ determinatum ad singulos annos. ... jux-
 „ ta illam regulam: *Qui non potest quan-*
 „ *tum debet, solvat quantum potest:* & juxta
 „ illam aliam: *Qui non potest totum, reddat*
 „ *partem quam potest.*

„ Respondeo equidem cum Con. & aliis
 „ Communiter NEGATIVE. Falsum est enim
 „ quod Ecclesia determinavit tempus illud
 „ indeterminatum pœnitendi in genere, ad
 „ quod obligamur ex divino præcepto. So-
 „ lum enim determinavit tempus confitendi
 „ indeterminatum. Cum autem in tali ca-
 „ su sit impossibilis confessio, non videtur
 „ peccator teneri ad contritionem. Et ra-
 „ tio ulterior est, quia cum conteri sit ali-
 „ quid mere internum, non cadit sub præ-
 „ ceptum Ecclesiæ neque ratione sui, &
 „ directe, ut patet, neque ratione alterius,
 „ & indirecte, hoc est ratione Sacramenti
 „ &c.

„ Ad regulas adductas: *Qui non potest*
 „ *totum* &c. respondeo eas valere, quando
 „ totum, & partes sunt homogeneæ
 „ non vero quando sunt heterogeneæ. „

„ VII. Idem P. Viva *ibidem*. „ Verum
 „ quidem est quod præceptum divinum con-
 „ tritionis obliget peccatores ad non disse-
 „ rendum diu, & usque ad mortem pœni-

„ tentiam. Hinc tamen non fit quod im-
 „ potens aliquo anno suscipere Sacramen-
 „ tum pœnitentiæ, teneatur saltem conteri. „
 „ VIII. De Lugo de pœnit. *disp. 7. sec. 13.*
 „ n. 261. „ *Utrum in articulo mortis sufficiat*
 „ *habere attritionem cognitam?* Quintum du-
 „ bium magis difficile est, an ille qui su-
 „ scipit Sacramentum Pœnitentiæ cum at-
 „ tritione cognita, debeat adhuc sub pec-
 „ cato mortali habere contritionem saltem
 „ in articulo mortis. Affirmant multi,
 „ Suarez ... Nugnus Sanchez ... Gra-
 „ nado ... Valencia &c. Contrariam tamen
 „ sententiam docent alii multi, Coninch ...
 „ Becanus Layman Fagundes
 „ Faber Diana Turrianus ... Sa-
 „ las, & alii recentiores. 262. Hæc poste-
 „ rior sententia semper mihi verior visa est. „
 „ IX. Idem De-Lugo *loc. cit. n. 272.* „ Di-
 „ ces: Negari etiam non potest quod sit
 „ probabilis sententia contraria, quæ docet
 „ obligationem esse eliciendi contritionem
 „ propter illud periculum. Non potest er-
 „ go in re tanti momenti conformare se
 „ practice cum nostra sententia, licet sit pro-
 „ babilior. Quia esto in aliis materiis pos-
 „ sumus sequi sententias probabiles, & ha-
 „ bere iudicium practicum juxta illas ad li-
 „ cite operandum, id tamen locum non
 „ habet quando id cederet in detrimentum
 „ salutis propriæ vel aliorum. Et ideo non
 „ possumus adhibere Baptismum cum materia
 „ aut forma probabiliori, relicta magis secuta
 „ & certa, quia exponeremus periculo fa-
 „ lutem æternam, si forte illa sententia es-
 „ set falsa. Cum ergo probabilis sit senten-
 „ tia quam modo impugnamus, & illa sit
 „ magis secuta, non possumus practice am-
 „ plecti nostram, licet, *speculative* loquen-
 „ do, sit *probabilior*.

„ 273. Respondeo, aliter loquendum es-
 „ se de sententia quæ negat attritionem
 „ cum Sacramento sufficere; aliter de illa
 „ quæ obligationem ponit contritionis ha-
 „ bendæ propter incertitudinem huius re-
 „ medii. Prior quidem probabilis non est post
 „ Tridentinum, ut diximus, neque habet
 „ fundamenta quæ ad probabilitatem suffi-
 „ ciant; immo a multis gravioribus consu-
 „ ra notatur. Posterior vero probabilis est.
 „ Sed ejus probabilitas non impedit iudi-
 „ cium practicum, quo aliquis possit in o-
 „ perando amplecti nostram sententiam. Re-
 „ gula enim illa, quod in operando liceat se-
 „ qui sententiam probabilem, VERA EST IN
 „ UNIVERSUM, si sermo sit de ultimo judi-

„cio circa licitum, vel illicitum hic &
„nunc. Nec obstat illa regulâ, quæ dicit,
„circa materiam & formam Sacramenti Ba-
„ptismi, & Ordinis, saltem Sacerdotii,
„non licere sequi sententiam probabilem.
„Nam ibi non est sermo circa licitum,
„sed circa valorem, verbi gratia materiæ,
„vel formæ.

X. Henricus Henriquez *lib. 4. Sum. c. 6. n. 5.* „Qui cum attritione per absolutio-
„nem iustificatur, non tenetur ad præce-
„ptum connaturale de contritione formali,
„quia iam remedium per se instituto, &
„COMPENSATIONE ex applicatione merito-
„rum Christi consecutus est remissionem,
„& in *ÆQUIVALENTI* implevit potiori, &
„meliori ratione finem totum, in quem
„contritio ordinatur. Contritio enim non
„remittit peccatum, nec compensat, nisi
„ut includit votum, & vicem Sacramenti
„pœnitentiæ. Quare compensatione per
„Sacramentum applicata magis contentus
„est creditor Deus, quam compensatione
„contritionis. Alias si contritio, dum ha-
„beri potest, esset necessaria, obligaret
„PER SE, etiam dum suscipitur absolutio,
„quia tunc haberi potest. Ac subinde
„Christus in lege evangelica non LEVIGAS-
„SET ONUS, SED ADJECISSET GRAVE ONUS
„CONFESSIONIS præter necessariam contri-
„tionem.

XI. P. Dominicus Viva *in trut. in propof. 15. Alex. VIII. n. 20.* „Nec lex gratiæ
„præstaret legi antiquæ, aut Mosaicæ, aut
„naturæ, in quibus sufficiebat contritio si-
„ne confessione sacramentali. UNDE NON
„POSSET JUGUM CHRISTI DICI SUAVE, ET
„ONUS LEVE.... Ergo dicendum, contri-
„tionem in Sacramento non prærequiri, sed
„sufficere meram attritionem ex mero pœ-
„næ metu conceptam.

XII. P. Tamburinus *lib. 1. meth. Conf. c. 1. §. 4. num. 2.* „Inter motiva attri-
„tionis, de quibus num. 4. diximus, licet
„aliqui non admittant aliud quartum, idest
„timorem mali temporalis, atque adeo qui
„peccata execraretur propter timorem in-
„famæ, carceris, ægritudinis, & similium,
„quæ propter peccata incurri solent, legi-
„timum dolorem pro Sacramento Confes-
„sionis per hos Doctores non asserret: quia
„huiusmodi dolor naturalis est (ajunt) non
„autem supernaturalis, & prout oportet ad
„gratiam supernaturalem obtinendam: ta-
„men in *sententia probabilissima* etiam hoc
„motivum est sufficiens, si huiusmodi ma-

„la temporalia timeantur ut a Deo infligenda,
„seu infligenda.

XIII. Idem Tamburinus *loc. cit. §. 2. n. 5.* „Unde quando advertis pœnitentem tuum
„valde alicui crimini addictum, ne incul-
„ces doloris actum circa illud *peculiare pec-*
„*catum*. Periculum enim suberit ne illud
„ex animo detestetur, dum ejus specialis
„memoria refricatur, quod in universum,
„& simul cum aliis, detestandi difficulta-
„tem *vel nullam sentist, vel exiguam.*

XIV. P. Patritius Sporer *Par. 3. c. 2. sec. 4. n. 310. pag. 204.* „Potest enim quis
„vere dolere, & detestari peccatum, ac
„vere & absolute proponere se de cetero
„non peccaturum, seu *firmum* propositum,
„ac sufficiens concipere abstinendi imposse-
„rum; tamen valde timeat, aut etiam
„existimet, immo CERTO CREDAT se ob
„expertam voluntatis sue inconstantiam, &
„fragilitatem suam denuo relapsurum, non
„omnia peccata mortalia, vel hoc certum
„peccati genus non evitaturum. Unde si
„pœnitens dicat: *Omnino quidem doleo, ac*
„*firmiter propono imposterum abstinere; inter-*
„*rim tamen scio, iterum faciam, iterum la-*
„*bar, jam toties expertus sum: is tamquam*
„BENE DISPOSITUS, præmissa confirmatio-
„ne, ac consolatione debita, ABSOLVEN-
„DUS EST. Quia sensus verbi, *iterum fa-*
„*ciam*, est tantum indicativus, seu enuntia-
„tivus ex parte intellectus.

XV. Idem Sporer *loc. cit. §. 2. §. 1. n. 324.* „Quando enim solum est probabile te
„succubiturum in tali occasione tentationi,
„certe etiam probabile est te non succubi-
„turum. Occurrunt enim graves rationes
„ob quas vir prudens judicat te lapsurum
„in hac occasione; contra vero sunt etiam
„graves rationes alie, ob quas alius æque
„prudens judicat te non lapsurum. Certe
„huius iudicium sequendo, sine nota te-
„meritatis ob rationabilem causam poteris
„te committere huic occasioni, certo non
„commisurus, si scires, vel CERTO cre-
„deres te lapsurum. Quare Confessarius
„non iudicabit esse in occasione proximæ
„peccandi, v. g. se inebriandi, fornicandi
„&c. *qui in tali loco decies tentatus succum-*
„*bit solum ter, vel quater; secus si octies,*
„*vel septies, & bis vel ter tantum peccatum*
„*vitarit, & superior evasit.* Quapropter
„huic, non illi nolenti hanc occasionem
„relinquere, neganda erit absolutio. QUIA
„Joannes Caramuel *Theol. Reg. disp. 20. n. 1056.* vult etiam dandam absolutio-

„nem

„nem illi qui toties fuit victor, quoties vi-
„tus, referente, & non contradicente P.
„Gobat casu 16. “

XVI. P. Georgius Gobat tr. 5. c. 32. sec.
2. n. 19. & 20. pag. 552. 553. „ Liquido
„scio crebro fieri, præsertim inter plebe-
„jos, & rusticos, ut eodem in lecto puel-
„la cum poco cubent aliquot horas induti,
„& exuti, & tamen nihil omnino impudi-
„cum agant, vel nonnisi oscula, & turpes
„obscurationes exercent. Unde judico, non
„posse a Confessario negari absolutionem o-
„mnibus illis puellis plebejis (aliud ob va-
„rias considerationes sentio de nobilibus)
„quæ non videntur habere propositum nun-
„quam amplius admittendi in lectum procum
„suum. “

XVII. P. Dominicus Viva q. 3. a. 4. n.
5. „ Unde inferunt Perez, Leander, Lugo,
„aliique, posse absolvi adolescentes qui ver-
„santur cum feminis laborando: vel con-
„versando cum iis que in eadem domo non
„habitant: quia licet aliquando in tali oc-
„casione mortaliter peccent consensu, tacti-
„bus, & etiam copula, ea tamen occasio
„censetur de se remota. Quandoquidem
„non solent homines ex tali occasione
„SEMPER, AUT FERE SEMPER PECCARE
„MORTALITER. “

XVIII. P. Gobat tr. 6. n. 261. „ Dico 6.
„tamen Confessionem differendo usque ad
„articulum mortis, vel Pascha, certus sis te
„ob hanc dilationem esse obliturum multa
„crimina, haud tamen inde oritur tibi obli-
„gatio confitendi citius. Ita sane tenet
„communis sensus, ut reor, tum confiten-
„tium, cum Confessoriorum. “

XIX. Leander tr. 5. disp. 3. q. 19. Qui
„recipere alia Sacramenta volunt (præter Eu-
„charistiam) tenentur ne divino jure confiteri?
„hæc scribit: „ Sed certissime respondeo, non
„teneri: quia nullum extat præceptum cir-
„ca hoc impostum, ut clare colligitur ex
„Trident. Sic Victor, Sylvester, An-
„gel, P. Soto, quos citat & sequitur Sua-
„rez, Fagundez, Lugo, Villalobos, & o-
„mnes communiter. “

XX. P. Claudius La-Croix lib. 6. par. 2.
n. 244. „ Mors, exulsiō domus, privatio ra-
„tionis, motus venereus dicuntur effectus
„peccati: & de illis quæritur, an, &
„quando secuti sunt, etiam sint simul ex-
„plicandi in confessione; an e contra satis
„sit dicere: Transfodi, intendens mor-
„tem proximi, incendi domum proximi,
„potavi prævidens periculum ebrietatis, lo-
„Tom. II.

„cutus sum turpia prævidens motus vene-
„reos, tacendo quod omnia ista reipsa secu-
„ta sint. “

„ Probabilius videtur non esse obligatio-
„nem per se loquendo confitendi talem ef-
„fectum. Ita Vasquez, Salas, Granad,
„Lugo, Bonac. &c. ... Licet effectus fue-
„rit in peccato, veluti causa prævisus, aut
„etiam intentus, tamen talis effectus pro-
„prie dici non potest peccatum, uti pro-
„batum est lib. 5. n. 33. cum neque in se
„sit peccatum, neque etiam externe comple-
„at peccatum, secundum dicta n. 943.
„Ergo non est obligatio illum confitendi,
„quia non est obligatio confitendi aliud
„quam peccatum. Non obstat quod non
„retractarit causam. Nam si retractarit,
„si non, effectus manet suo modo equa-
„liter immutabilis, non tanquam culpa,
„sed tantum tanquam effectus culpæ præ-
„teritæ, uti explicatum est lib. 5. n. 42.
„& consequenter talis homo satisfaciet di-
„cendo, Projeci Breviarium, prævidens me
„tanto tempore non posse orare: Porrex-
„i proximo venenum, intendens ejus mor-
„tem: tacendo, an horas non orarit, &
„an mors sit secuta necne. “

XXI. P. Gobat tr. 7. num. 324. „ Non
„contrahitur, adeoque confitenda non est
„malitia circumstantiæ mutantis speciem,
„nisi pœnitens, quando peccatum committe-
„bat, saltem dubitavit, an non adesset cir-
„cumstantia talis, & an non contrahere-
„tur propter illam peculiare peccatum.
„Ita fert communis sensus Theologorum.
„Utere, mi bone vir, frequenter hac regula,
„præsertim in excipiendis confessionibus ru-
„dium, & nominatim, quando malitia cir-
„cumstantiæ est nota soli doctorum vulgo. “

XXII. P. Domin. Viva in cur. Theol.
mor. Tom. 2. par. 6. q. 5. n. 2. „ Licet te-
„neatur poenitens respondere Confessario
„interroganti consuetudinem peccati, cum
„opposita sententia sit damnata ab Innoc.
„XI. tamen per se loquendo non est
„aperienda hujusmodi consuetudo. “

XXIII. De-Lugo disp. 16. sec. 4. §. 7. n.
202. „ Ille qui per plura perjuria compa-
„rat consuetudinem pejerandi, eo ipso
„constituit se in periculo & occasione pro-
„xima pejerandi postea. Ergo debet in con-
„fessione explicare illam circumstantiam
„consuetudinis, quatenus includit pericu-
„lum moralem, & occasionem proximam ad
„peccata subsequenda &c. ...

„ Adhuc tamen regulariter non videtur
„I 3 „ ne-

„necessario explicanda illa circumstantia :
 „*tum quia homines non attendunt communi-*
 „*ter ad illud periculum morale sequentis pec-*
 „*cati*, quando aliquod peccatum commit-
 „tunt; nec facile discerni potest, quando
 „consuetudo perveniat ad eum gradum, ut
 „inducat occasionem moralem proximam
 „aliorum subsequen-
 „tium peccatorum : *tum*
 „*etiam quia exponere se periculo fornicationis,*
 „*verbi gratia, non habet malitiam specie di-*
 „*versam ab ipsa fornicatione.* Cum ergo ex-
 „plicuit in Confessione præcedenti suam
 „fornicationem, jam explicuit totam ma-
 „litiam specificam illius peccati. Nam cir-
 „cumstantia illa periculi, quod subiit alterius
 „fornicationis, non addit malitiam specie di-
 „versam, licet aggravet intra eandem spe-
 „ciem. Unde regulariter non videtur obli-
 „gandus pœnitens ad fatendam necessario
 „consuetudinem, nisi interrogetur.”

XXIV. Idem De-Lugo *ibi* n. 204. „Ma-
 „jor difficultas esse potest de consuetudine
 „posterioris generis, quæ scilicet est causa
 „faciendi similes actus absque deliberatio-
 „ne sufficienti, vel advertentia. In quo
 „casu certum imprimis videtur actus sub-
 „sequentes sine deliberatione præstari fa-
 „ctos non esse nova peccata, sed solum
 „esse peccata in sua causa, nempe in con-
 „suetudine præcedenti libere volita, seu
 „esse effectus peccati, ut cum aliis probat
 „Thomas Sanchez... Suarez... Unde non
 „erit necesse juramenta sequentia absque ad-
 „vertentia prolata in confessione explicare, sed
 „solum causam culpabiliter antea positam,
 „nempe consuetudinem illam volitam, aut
 „permisam, ut notat idem Sanchez.”

XXV. P. La-Croix quærit *lib. 6. par. 2.*
n. 973. an illa quæ ex consuetudine mortali-
ter mala postea inadvertenter fiunt, sint confi-
tenda? Resp. *n. 974.* „Si supponamus, quan-
 „do ista fiunt, nullam prorsus adesse ad-
 „vertentiam malitiæ, talia non habebunt
 „ullam novam malitiam, ut constat ex
 „dictis *lib. 5. a num. 16.* Et consequenter
 „cum ista in se non sint peccata, nec ex-
 „terne compleant peccatum aliquod inter-
 „num, sed tantum sint effectus peccati se-
 „cundum dicta *n. 944.* non est obligatio illa
 „confitendi. *l. 1. quod verum est, secundum*
 „*multos cum Dicastill. quamvis illa consuetu-*
 „*do non sit retractata.*”

XXVI. P. Tamburinus *lib. 2. meth. Conf.*
c. 7. §. 7. n. 48. „Dico probabile esse,
 „nec consanguinitatem ab affinitate ex S.
 „Thom. 2. 2. q. 16. a. 9. & Cajet. *ibi*

„*dem, nec unum gradum ex his differre*
 „*specie ab aliis.* Sic Filliuc. dicens esse
 „opinionem S. Th. Cajet. Soti, & fere
 „Thomistarum, Griptus... Megala...
 „uterque apud Dianam. Unde licet sine du-
 „bio gravius sit contra unum gradum de-
 „linquere, v. g. contra primum cum MA-
 „TRE, quam contra alium, v. g. cum
 „consobrina; tamen quia non mutatur spe-
 „cies, puto non esse ea speciatim manife-
 „standa in Confessione.”

XXVII. Salmanticenses *tt. 24. disp. 8.*
dub. 4. §. 2. n. 202. pag. 140. inquirunt :
 „Secundo modo contingit Confessarium in-
 „quirere de his circumstantiis, non ob mo-
 „tiva aliqua specialia, & accidentalia,
 „qualia proxime recensuimus; sed quia in
 „ea opinione est, quod aggravantes nota-
 „biliter intra speciem debent in confessio-
 „ne explicari. Et tunc pœnitens, quia scit
 „saltem practice, & ex aliorum testimonio
 „nostram sententiam negantem esse tutam,
 „communiorem, & probabiliorem contra-
 „ria, non tenetur ad illam Confessarii inter-
 „rogationem respondere; sed potest cum reve-
 „rentia dicere, se explicuisse quod debuit, &
 „posse reticere quod tacet, nec ad amplius te-
 „neri: quia scit circumstantias notabiliter ag-
 „gravantes, v. g. quantitatem rei ablatae, de
 „qua inquiritur, non esse materiam necessa-
 „riam confessionis. Et his dictis nequit Con-
 „fessarius illum amplius cogere: nec illi ex
 „vi hujus absolutionem denegare: quia pœ-
 „nitens procedit secundum tutam, & proba-
 „bilem opinionem, atque adeo recte agit, &
 „cum eo se potest, ac DEBET Confessarius
 „conformare.”

XXVIII. P. Viva *q. 5. art. 4. n. 2.* „Qua-
 „re satis est in confessione dicere: Toties
 „morose delectatus sum de copula illicita,
 „non explicando, an cum nupta, vel cum
 „moniali, consanguinea &c. vel toties mor-
 „rose delectatus sum de occisione hominum,
 „non explicando, an sit circa patrem, vel
 „Sacerdotem, vel inimicum, aut alterius
 „conditionis.”

XXIX. P. La-Croix. *lib. 6. par. 2. n. 1030.*
 „Qui sine ullo desiderio personam *venereæ*
 „aspicit, non tenetur dicere (in Confes-
 „sione) qualis persona fuerit.”

XXX. Idem La-Croix *ibidem num. 103.*
 „Qui sine desiderio *venereæ* attigit puel-
 „lam, secundum Dianam... Satisfacit di-
 „cendo se toties attigisse turpiter, nihil
 „dicendo de partibus in quibus attigit.”
 „Subdit: „Alii probabiliter dicunt, expri-
 „men-

„mendum, si partem turpem attigerit. „
 XXXI. Idem *ibidem* n. 1040. „ Qui for-
 „nicatus est cum tribus diversis, vel ter
 „cum una, satisfacit dicendo, se ter for-
 „nicatum, nec tenetur dicere, an fuerit
 „una, vel plures, an fuerint meretrices,
 „an alia, dummodo non sit cooperatus ad
 „impediendam generationem. Bonacina,
 „Tamburinus. „
 XXXII. Idem *ibidem* n. 1041. „ Si Sa-
 „cerdos fornicetur cum filia confessionis, S.
 „Th. Sot. Sanch., & alii gravissimi aucto-
 „res, quos refert, & sequitur Averſa q. 16.
 „§. 14. adhuc dicunt contrahi novam spe-
 „ciem malitiæ, quia ius canonicum vocat
 „quoddam adulterium, vel incestum: &
 „reipsa videtur esse species irreverentiæ,
 „& sacrilegii in Sacramentum. Econtra
 „esse simplicem fornicationem, ac posse ta-
 „ceri, quod fuerit filia Confessionis, docent
 „Ledesm. Vasq. Sa, Bon. Filliuc. J. San.
 „Pontius, G. Hurt. Ochag. Dic. Tamb.
 „Dian. Lugo: quia ex Confessione nulla
 „oritur cognatio spiritualis, uti certum est,
 „nec apparet cur censeatur fieri irreveren-
 „tia Sacramento jam præterito, cum pec-
 „catum non habeat respectum ad illud.
 „Utraque sententia est probabilis. Prima est
 „conformior iuri canonico; sed secunda vi-
 „detur ex ratione probabilior. „
 XXXIII. De Lugo de pœnit. disp. 16. sec.
 „3. n. 142. „ De circumstantia sollicitantis
 „feminam ad fornicationem, an sit expli-
 „canda, an vero sufficiat fateri fornicatio-
 „nem; placet quod cum aliis docet Vas-
 „quez, non esse explicandam illam cir-
 „cumstantiam: quia illa malitia habetur,
 „licet non ita gravis, quando aliquis non
 „sollicitat: adhuc enim participat cum il-
 „la in suo peccato, & est causa coopera-
 „tionis ad ejus ruinam. „
 XXXIV. P. Viva q. 5. ar. 4. n. 10. „ Si
 „quis alium sollicitavit, & peccatum non
 „est secutum, debet id in confessione ex-
 „plicari: si tamen peccatum est secutum,
 „putat probabiliter De Lugo & Tamburi-
 „nus contra Sanchez, & Bonac. non esse
 „explicandum, quod primus invitaveris,
 „quia quamvis graviter peccaveris invi-
 „tando, adhuc tamen es particeps peccati
 „illius, etiam si non invitaveris. „
 XXXV. P. La-Croix lib. 6. par. 2. num.
 „1072. „ Probabile est quidem quod oscula,
 „tactus, amplexus, turpiloquia, etiam pu-
 „blice facta in loco sacro, non habeant ra-
 „tionem sacrilegii; ideoque opus non sit

„dicere esse ibi facta, uti tenent Sanchez,
 „Averſa, & alii cum Diana. „
 XXXVI. Leander disp. 8. q. 42. „ An si
 „aliquis peccatum committit in die qua
 „Eucharistiam sacram lumpsit, teneatur
 „hanc temporis circumstantiam fateri? Pro-
 „babilis respondeo non teneri per se lo-
 „quendo, quia alias Sacerdos, qui quori-
 „die celebrat, deberet in singulis peccatis ex-
 „plicare illam circumstantiam Missæ celebra-
 „tæ illo die, quod nemo facit. „ Sic Homo-
 „bonus, Lugo, Diana, Trullench. Vas-
 „quez &c. „
 XXXVII. Idem Leander tr. 5. disp. 8.
 „q. 25. „ An debeat explicari effectus subse-
 „cutus, an vero sufficiat confiteri causam:
 „v. g. an satis sit in confessione dicere te
 „letale venenum dedisse alicui, ut more-
 „retur; an vero necesse sit addere, quod
 „interfecisti cum veneno? . . . Probabilis
 „respondeo, sufficere confiteri actionem
 „non internam voluntatis, sed externam,
 „qua venenum præparasti, & dedisti,
 „quamvis non confitearis effectum, seu
 „mortem ex illo secutam: quia in confes-
 „sione solum debent necessario explicari
 „peccata: sed ille effectus, quando conse-
 „quitur, non est actu peccatum, sed effe-
 „ctus peccati. Sic Vasquez, Granados, A-
 „zor, Bonac., Diana, Suarez, Cariel,
 „quos omnes refert, & sequitur Lugo disp.
 „16. ar. 2. n. 470. ubi doctissime de hoc
 „puncto agit. „
 XXXVIII. P. Viva q. 2. ar. 2. n. 3.
 „An qui certus est de peccato mortali commisso,
 „dubitatur tamen positive, an illud confes-
 „sus fuerit, ita ut habeat rationem pro-
 „babilem, quod confessus fuerit, & pro-
 „babiles etiam, immo probabiliores ratio-
 „nes, quod non fuerit confessus, teneatur
 „illud confiteri? Respondeo patenter nega-
 „tive cum communi Doctorum, quos ci-
 „tat Martinus Perez contra Conink apud
 „Dianam. „
 XXXIX. Idem P. Viva in Curs. Theol. mor.
 „de pœnit. q. 2. a. 2. n. 6. „ Respondeo, fere
 „communissimam antiquorum Doctorum
 „sententiam fuisse, quod teneatur homo
 „peccata negative dubia clavibus subicere.
 „Et Thomas Sanchez id omnino certum re-
 „putat. . . Hac de causa P. Matthæus Mo-
 „ya nostræ Societatis, qui fuit a Confes-
 „sionibus Mariæ Annæ Hispaniarum Re-
 „ginæ, in selectis quæstionibus de Sa-
 „cramento Pœnitentiæ, postquam asserue-
 „rat opinionem se contrariam per triginta
 „1 4 „ an-

„ annos etiam in Scholis docuisse , dif. 1.
 „ quæst. 5. hæc habet : *Nihilominus re ma-*
 „ *turius considerata standum cenfeo pro contra-*
 „ *ria & communi sententia asserente obliga-*
 „ *tionem peccati dubii : ad quod hoc uno effi-*
 „ *caci argumento ducor , quia Sacramentum*
 „ *Pœnitentiæ institui potuit a Christo Domino*
 „ *cum hac obligatione . Quod autem institue-*
 „ *rit , suadet communior Catholicorum sensus ,*
 „ *& traditio a tempore Apostolorum usque ad*
 „ *nostra continuata tempora , ratione cujus ve-*
 „ *lut INCONCUSsum DOGMA præceptum con-*
 „ *fistendi peccata dubia æque ac certa non tam*
 „ *probarunt , quam supposuerunt Doctores . Ut*
 „ *enim ait August. lib. iv. contra Donat. quod*
 „ *universa tenet Ecclesia &c.* Hactenus P. Mo-
 „ ya . His adde Leandrum , ac Tamburinum
 „ ipsum , quamvis patronos in benigniores
 „ opiniones . „

Num. 7. „ His tamen non obstantibus ,
 „ puto probabilem esse ac TUTAM opinionem
 „ contrariam asserentem peccata dubia nega-
 „ tiva non esse materiam necessariam Sacra-
 „ menti Pœnitentiæ , quam sequuntur
 „ plurimi auctores apud Mendo , & Dianam ,
 „ & alios quos usque ad viginti duos
 „ numerat Caramuel quibus adde *Les-*
 „ *sum , Sa , Layman , Præpos. Amicum ,*
 „ *Leandr. Haunold. necnon Ferdinandum de*
 „ *Scandalo q. 77. ubi citat Revisores Societa-*
 „ *tis JESU sentientes posse NUNC in Scholis*
 „ *nostris hanc sententiam permitti , quam aper-*
 „ *te , & ex professo Con. Marchant. Joseph*
 „ *de Januario , Martinonus , & alii multi*
 „ *scriptores judicant probabilem . Quamvis*
 „ *OLIM secundum nostras regulas permitti*
 „ *non poterat ; cum vix reperiretur unus*
 „ *scriptor qui illam aperte tueretur , ut*
 „ *iidem Revisores apud Tamburinum te-*
 „ *stantur . NUNC TAMEN , ut notat Diana ,*
 „ *IN DIES MAGIS RADICES AGIT .* „

XL. Idem P. Viva q. 2. a. 2. n. 7. „ Ne-
 „ que dicas praxim Ecclesiæ , & consensum
 „ Doctorum per sexdecim sæcula uniformi-
 „ ter existimantium institutum esse a Chri-
 „ sto Domino Sacramentum Pœnitentiæ cum
 „ obligatione confitendi peccata dubia , red-
 „ dere nos certos de tali lege , & institu-
 „ tione .

„ Nam quavis VERUM sit quod usque ad
 „ præteritum sæculum vix unus AUCTOR
 „ reperiatur qui aperte nos deobliget a con-
 „ fittendis peccatis negative dubiis ; at non
 „ inde id ortum est , quia in sententiam obli-
 „ gantem omnes scriptores calamo iverint ,
 „ sed quia ab ea quæstione abstinuerunt .

„ Cum autem NUNC in terminis agitetur , &
 „ plurimi sententiam deobligantem sequan-
 „ tur , hæc reddita est PROBABILIS . „

„ XLI. P. Gobat tr. 6. n. 479. „ Negat
 „ P. Conink lib. 6. n. 98. esse probabilem
 „ opinionem arbitrantium , quando adest
 „ tanta multitudo confiteri volentium pro
 „ aliquo celebri festo , ut Sacerdos nequeat
 „ omnibus satisfacere audiendo omnes *inte-*
 „ *gre* , posse singulis dicere , ut *aperiant so-*
 „ *lum* graviora e mortalibus , reliqua disse-
 „ rant ad aliud tempus . Cenfeo ego , fal-
 „ vo meliori iudicio , eam opinionem pos-
 „ se probabiliter sustineri , casu quo multi
 „ ex longinquo advenissent , obtinendæ ali-
 „ cuius grandis indulgentiæ Confessionem
 „ & Communionem requirentis causa . „

„ XLII. P. Joannes Baptista Gormaz disp.
 „ 5. de absol. sec. 2. §. 2. n. 266. pag. 775.
 „ & seqq. „ Quapropter etsi forte quis ACTUA-
 „ LITER PECCANDO subito destituatur sen-
 „ sibus , REGULARITER sine absolutione di-
 „ mittendus non est ; cum rarissime con-
 „ tingat ut morti vicinus non velit saluti
 „ suæ consulere *saltem per attritionem* , qua
 „ non constat interne carere , quamvis ex-
 „ terne sit sensibus privatus : per conditio-
 „ nem enim evitatur injuria Sacramenti &c.
 „ Sic Bonagratia supracitatus . Vide Gobat
 „ tr. 7. n. 597. , usque ad 625. „

„ XLIII. P. La-Croix lib. 6. par. 2. num.
 „ 1255. „ *Rigoristæ dicunt , causam relaxandi*
 „ *disciplinam quoad pœnitentiam esse refri-*
 „ *gescentem caritatem fidelium . Sed contra*
 „ *est : nam potius inter causas fuit , 1. ne*
 „ *Confessio ab hæreticis impugnata velut*
 „ *impossibilis per duras pœnitentias magis*
 „ *redderetur odiosa . 2. Quia successu tem-*
 „ *poris plures fuere Sacerdotes , apud quos*
 „ *frequentarentur Confessiones ad emenda-*
 „ *tionem utilissimæ , & qui in hoc foro in-*
 „ *terno aliter mederentur peccatis per me-*
 „ *dicinas benigniores . 3. Quia animadversum*
 „ *est benignas pœnitentias plus prodesse quam*
 „ *rigidas , quod per benignas magis allice-*
 „ *rentur fideles ad Sacramentum Pœniten-*
 „ *tiæ & Eucharistiæ . 4. Quia occasione*
 „ *belli sacri contra Turcas inductus est usus*
 „ *indulgentiarum , qui . . . est modus sa-*
 „ *tisfaciendi pro peccatis utilior , & certior ,*
 „ *quam observatio canonum pœnitentialium .*
 „ 5. Quia successu temporis instituti sunt
 „ Ordines Religiosi , qui sunt status pœni-
 „ tentium utilissimi . Vide *Francolinum Cler.*
 „ *Rom. par. 2. cap. 1. ,*

„ XLIV. P. Patritius Sporer par. 3. c. 4.
 „ q. 1.

q. 1. §. 3. n. 45. pag. 237. „ Excusatur
 „ Confessarius, ut nullam vel levissimam pœ-
 „ nitentiam injungat . . . quando quis lu-
 „ cratur indulgentiam plenariam, potest di-
 „ mitti sine ULLA ALIA MINUTA poeniten-
 „ tia; cum per illam indulgentiam satisfiat
 „ debito poenæ. Etsi autem id raro procer-
 „ to, sufficit quod probabiliter credatur. „

XLV. P. Viva qu. 6. de pœnit. a. 1. n. 1.
 „ Immo Lugo disp. 27. sec. 2. n. 24. putat
 „ eum qui lucratur indulgentiam, non obli-
 „ gari ad poenitentiam, etiamsi detur in me-
 „ dicinam: quia medicus non præcipit, sed
 „ suadet remedium, & solus iudex præci-
 „ pit poenam. Quare si non tenetur pœ-
 „ nitens ratione indulgentiæ ad poenam quæ
 „ præcipitur, nec tenebitur ad medicinam,
 „ quæ solum suadetur, nisi forte aliquando
 „ ad illam obligetur jure naturali, ne fa-
 „ cile labatur. „

XLVI. P. Sporer p. 3. c. 4. q. 1. §. 5.
 „ n. 548. „ Sententia sane gravium Docto-
 „ rum Soti, Cajetani, Sylvestri, Medinae,
 „ ac Navarri Man. c. 26. n. 20. „ nimi-
 „ rum liberum esse poenitentem acceptare,
 „ vel repudiare poenitentiam a Confessario
 „ impositam, etsi maxime post Tridenti-
 „ num, non intrinsece, tamen extrinsece pro-
 „ babilis, ad hoc servire potest Confessario
 „ ut NEMINEM sine absolutione remittat
 „ qui eam sententiam securus, nollet acce-
 „ ptare poenitentiam impositam, paratus
 „ Deo satisfacere in hac vel in altera vita,
 „ dummodo aliquam vel LEVISSIMAM poeni-
 „ tentiam subire velit, v. g. aliquot PATER
 „ & AVE, tunctionem pectoris &c. „

XLVII. P. La Croix lib. 6. par. 2. num.
 „ 1788. „ Putant Lamas, & Stoz ad hoc mu-
 „ nus (Confessarii) satis DOCTOS esse illos
 „ qui integram SUMMAM CASUUM diligen-
 „ ter legerint, vel attente AUDIERINT ex-
 „ plicari. Quod si quis de se ipso dubitet,
 „ sistat se examinatore ab Episcopo vel
 „ superiore constitutus; qui si eum satis
 „ scire judicent, potest acquiescere, & cum
 „ fiducia in Deum aggredi functionem,
 „ quamvis omnium maximam, & gravissi-
 „ mam. Stoz, Sporer. „

XLVIII. Idem La Croix ibidem n. 1795.
 „ pag. 284. „ Recte notat GOSAT tr. 6. n. 321.
 „ Confessarium debere scire SENTENTIAS
 „ PLURES, quæ vere probabiles sunt, cir-
 „ ca materias morales, eo quod sæpe, ubi
 „ non agitur de valore Sacramenti, non
 „ possit, nec expediat poenitentes dirigere
 „ SECUNDUM UNICAM DOCTRINAM. „

XLIX. P. Viva qu. 8. a. 1. n. 7. „ In-
 „ noc. XI. an. 1679. voluit ut Episcopi
 „ non permittant venialium confessionem
 „ fieri simplici Sacerdoti non approbato ab
 „ Episcopo, aut Ordinario . . . Puto ta-
 „ men cum Card. & aliis apud Croix quod
 „ non sit invalida, & quod non exponere-
 „ tur periculo frustrationis Sacramentum:
 „ cum enim probabile sit jurisdictionem con-
 „ ferri Sacerdoti immediate a Christo Domi-
 „ no; & cum jurisdictione probabili valide
 „ conferatur Sacramentum Poenitentiae, ut
 „ dicemus quæsto nono: idcirco valide con-
 „ fertur Sacramentum a simplici Sacerdote
 „ dumtaxat a venialibus, aut a mortalibus
 „ alias absolutis. „

L. Salmanticenses tr. 6. c. 2. pun. 2. n.
 „ 16. „ Rogabis primo, an si contingit quem-
 „ piam bona fide confitentem de solis ve-
 „ nialibus alicui simplici Sacerdoti, habere
 „ fortasse occultum, & invincibiliter obli-
 „ tum aliquod mortale, adhuc confessio &
 „ absolutio valeat, qua indirecte etiam morta-
 „ lia remittantur? Negat Candidus . . .
 „ Affirmant tamen probabiliter, in casu po-
 „ sito adhuc confessionem, & absolutionem
 „ valere, qua indirecte etiam mortalia re-
 „ mittentur, cum onere tamen confitendi
 „ mortalia invincibiliter oblita legitimo Con-
 „ fessario, cum postea venerint in memo-
 „ riam, & aderit tempus præcepti Confes-
 „ sionis. Suarez, Granados, Leander,
 „ Henrix. „

LI. Leander tr. 5. disp. 11. q. 14. „ An
 „ saltem possit omnis Sacerdos nullo modo
 „ expositus valide absolvere poenitentem qui
 „ bona fide confitetur peccata venialia, &
 „ mortalia simul? . . . Probabiliter respon-
 „ deo, posse in utroque casu valide absol-
 „ vere a mortalibus, licet certior factus
 „ poenitens, quod Sacerdos ille non habeat
 „ jurisdictionem super mortalia, teneatur
 „ iterum confiteri. „

LII. P. Viva q. 8. a. 1. n. 16. „ Re-
 „ spondeo, jurisdictionem conferri non solum
 „ quando errori communi adjungitur titu-
 „ lus coloratus . . . sed etiam probabili-
 „ ter, si error communis non conjungatur
 „ cum titulo colorato; puta, si Sacerdos
 „ non habens jurisdictionem bona vel ma-
 „ la fide exponat se confessionali ad audien-
 „ das confessiones, communiter censetur
 „ Confessarius approbatus. Ita Diana, Mol-
 „ fesi . . . Debet autem hic error esse
 „ probabilis, non vero supinus aut crassus. „

LIII. Idem Viva q. 8. a. 2. n. 1. & 2.
 „ Vi-

„ Videtur non licere conficere Sacramen-
 „ tum Pœnitentiæ cum jurisdictione proba-
 „ bili, saltem quando potest haberi jurisdi-
 „ ctio certa. Nihilominus cenfeo licitum
 „ esse absolvere cum jurisdictione probabi-
 „ li Heinc sequitur ab Innoc. XI. in
 „ prima ex ejus proscriptis thesibus non ef-
 „ se damnatam hanc sententiam : QUIA DE-
 „ BUISSET ILLAM APERTE DAMNARE, si
 „ voluisset, quod non solum in iis quæ per-
 „ tinent ad materiam & formam Sacramen-
 „ ti, sed etiam in iis quæ pertinent ad ju-
 „ risdictionem sequamur opinionem tutiorem,
 „ omitta probabili, ut multi viri docti cen-
 „ sent. „

LIV. P. Franciscus Fegelli *par. 1. c. 2. n.*
31. pag. 14. „ Praxis & usus omnium Con-
 „ fessorum obtinuit ut impendant absolu-
 „ tionem cum jurisdictione probabili. Ergo
 „ ne tot eorum actus sint irriti cum maxi-
 „ mo pœnitentium damno, recte judicatur
 „ Ecclesiam certissime conferre jurisdictio-
 „ nem, si antea non dabatur. „

LV. P. Viva in *Curs. Theol. q. 9. a. 3.*
n. 2. hæc disputat, & resolvit. *Queritur se-*
cundo, an ignorantes reservationem, illam in-
currant; & idem queritur de non advertentibus
ad illam dum ACTU peccant. Post mul-
 „ ta sic concludit. „ Quare a primo ad ulti-
 „ mum nec reservationem, neque excom-
 „ municationem incurrunt qui illas igno-
 „ rant; & quia communiter Doctores in-
 „ advertentiam actualem, & oblivionem
 „ æquiparant ignorantia invincibili, & in-
 „ culpabili, inde fit quod non advertens ad
 „ poenam sive reservationis sive censuræ, il-
 „ lam non incurrat; non secus ac si ignoraret.
 „ Unde Sanchez *lib. 4. c. 12.* docet, quod
 „ si quis v. g. in poenam perjurii vovisset
 „ jejunare, quoties mentitur, si deinceps
 „ mentiatur advertens ad votum non men-
 „ tiendi, non vero ad poenam impositam
 „ jejunandi, peccaret quidem, sed non te-
 „ neretur jejunare, ex hoc scil. principio,
 „ quod poena extraordinaria, & medicinalis
 „ non incurrat ab eo qui illam ignorat,
 „ AUT NON ADVERTIT ad illam. „

LVI. P. Sporer *par. 3. cap. 6. sec. 1. §. 3.*
n. 735. „ Quintanadvenas rotunde scribit :
 „ Ignorantia reservationis, sive juris, sive
 „ facti, etiamsi sit vincibilis, excusat a re-
 „ servatione. Et sane sequitur manifeste ex
 „ dictis. Si enim dubium de reservatione
 „ ab eo excusat, multo magis excusabit
 „ ignorantia reservationis etiam vincibilis. „

LVII. Idem Sporer *ibidem.* „ Bene ob-

„ servat Gobat, merito censens, Confessa-
 „ rium regularem non fore fidelem suo Præ-
 „ lato, si nactus poenitentem implicitum
 „ peccato reservato, sed reservationis igna-
 „ rum, non dicat expresse : Te quidem ab-
 „ solvo hac vice (scilicet ex probabili opi-
 „ nione D. D. & benigna interpretatione
 „ mentis Superioris, ne bona fide proce-
 „ dens idem peccatum mortale bis debeas
 „ confiteri) scito imposterum te a me non
 „ posse absolvi sine expressa voluntate Su-
 „ perioris : quod ipsum consulere soleo Pa-
 „ rochis, & Vicariis de reservatis casibus
 „ episcopaliibus sollicitis. „

LVIII. P. Viva in *trat. in proposit. 41.*
Alex. VII. a. 16. „ Dubitatur hic, an pos-
 „ sit absolvi qui in occasione peccandi pro-
 „ xima versatus est, antequam illam tol-
 „ lat; præsertim si in alia Confessione id
 „ promissit, & deinde non stetit promissis?
 „ Nonnulli cum Con. *disput. 8. de poenit.*
 „ *n. 133.* Fill. Azor. Sanch. putant absol-
 „ vi non posse extra casum necessitatis :
 „ immo Cardenas *diff. 40. c. 5. a. 4. n. 108.*
 „ putat id colligi ex propositione 61. In-
 „ noc. XI. ubi damnatur, quod absolvi pos-
 „ sit qui in proxima occasione peccandi
 „ versatur, quam potest, & non vult omit-
 „ tere. Et ratio videtur esse, quia qui ad
 „ Sacramentum Pœnitentiæ accedit, ante-
 „ quam occasionem illam tollat, censetur
 „ eam nolle ejicere, atque adeo sine debi-
 „ to proposito efficaci non peccandi de ce-
 „ tero accedere; quandoquidem in hoc ipso
 „ quod occasio peccandi non tollatur, quan-
 „ do potest tolli, peccatur. Neque obstat
 „ quod dicat habere propositum tollendi;
 „ nam si solum proponit illam tollere de
 „ futuro, & non statim tollit, eo ipso vult
 „ de præsentī in ea occasione manere, at-
 „ que adeo peccat; sicut qui appropinquan-
 „ te leone proponit fugere, & non statim
 „ fugit, censetur velle in periculo mortis
 „ manere.

„ Communius tamen cum Suar. *disp. 32.*
 „ *sec. 3. Tabiena,* & alii censent, posse hu-
 „ jusmodi poenitentem absolvi semel ac ite-
 „ rum, si appareant hic & nunc vera si-
 „ gna doloris, & propositi efficacis tollendi
 „ statim occasionem proximam; immo Cor-
 „ duba, Cajet., & alii putant, quod pos-
 „ sit etiam tertio, & quarta vice absolvi;
 „ esto sæpe expediat absolutionem differre,
 „ quousque proxima illa occasio tollatur.
 „ Debet tamen omnino absolvi etiam an-
 „ te separationem ab illa, tum si instet
 „ pe-

periculum mortis, tum si dilata absolutione, credatur non habiturus opportunitatem redeundi, aut ex alia causa non rediturus. Ratio cur videatur posse prima & secunda vice absolvi, est, quia potuit poenitens aut immediate ante, aut audiendo concionem, aut audiendo ipsius Confessarii admonitiones excitari ad verum & efficacem propositum non peccandi, in quo casu est sufficienter dispositus. Sic passim absolvuntur poenitentes per hoc quod proponant restituere, quamvis ante Confessionem non restituerint, prout poterant: quia ex admonitionibus Confessarii potest hic & nunc consurgere verum propositum restituendi, quod ante Confessionem vel erat debile, vel putabatur sufficiens, esto per aliquod tempus opportunum restitutio esset differenda. Ergo hoc idem fieri potest in eo qui tenetur proximam occasionem tollere. Neque ex propositione illa 61. Innoc. XI. eruitur, quod absolvi non possit: nam qui proponit occasionem statim tollere, non potest dici, quod illam velit de presenti; sicut nec dicitur velle periculum mortis qui appropinquante leone proponit fugere statim ac potest. Cautè tamen in hoc procedendum, eo quod passim huiusmodi propositum non est efficax in eo qui potuit antecedenter occasionem peccandi tollere, & nondum sustulit.

LIX. P. Martinus Torrecilla plures opiniones laxas de sacramento Poenitentiae docet. Advertendum tamen, ab aliis quoque Casuistis easdem defendi, quos ego citare prætereo brevitatibus causa. In propositione 57. damnata ab Innoc. XI. circa attritionem naturalem, videtur non venire damnatum dicere, sufficere attritionem supernaturalem existimatum, etsi in re naturalis sit. Idem Torrecilla in *propos. damn. ad proposit. 57. Innoc. XI. tr. 8. concl. 3. n. 19. fol. 10. fol. 461.*

LX. Idem Torrecilla *tom. 3. consult. consult. 12. Miscel. n. 2. fol. 454.* Quando confessio est tantum de venialibus, non requiritur dolor, attritiove illa de qua Trident. *sess. 12. cap. 3.* sed sufficit quod poenitens ad confessionem accedat desiderio, & voluntate confitendi, sine actuali peccandi complacentia.

LXI. Idem *tom. 2. sum. tr. 4. disp. 4. sec. 1. cap. 3. n. 17. fol. 418.* Peccata sub dubio, etsi stricte tali positivo, negativove, non sunt confitenda necessario.

LXII. Idem *loc. cit. tr. 1. disput. 2. c. 4.*

§. 2. Grave saltem non est in confessione sacramentali (præsertim si ea sit generalis, licet voluntaria) simulare peccata gravia præterita, nunquam exposita in confessione, quasi ante acta esset.

LXIII. Idem *ibidem §. 7. n. 512. fol. 75.* Qui in confessione omisit letale, quod ex conscientia erronea vincibili tale non putabat, non tenetur eo animadverso, confessionem repetere: sed tantum peccatum quod omisit, confiteri.

LXIV. Idem *ibid. §. 10. n. 633. fol. 86.* Generatim rudes & ignorantes ad confessionem perficiendam possunt admitti, etsi nullum præmiserint examen.

LXV. Idem *tom. 2. sum. tr. 1. disp. 2. c. 4. §. 10. n. 643. fol. 87.* Confessor potest absolvere poenitentem, etsi certo sciat in peccato mortali esse, quod nec interrogatus confitetur: credere enim debet iustam causam illud negandi habere.

LXVI. Idem *ibid. tr. 4. disput. 4. sect. 2. c. 1. n. 30. fol. 426.* In tribus casibus potest simplex Sacerdos actu administrare Sacramentum poenitentiae. 1. Si confessio sit de venialibus. 2. Si sit de mortalibus jam confessis, immo & de oblitis in aliis confessionibus. 3. in periculo mortis & probabiliter etiam præsentè Parocho, vel Sacerdote approbato.

LXVII. Idem *ib. c. 3. n. 28. fol. 432.* Quilibet Sacerdos approbatus potest in vi cruciatæ absolvere toties quoties a casibus occultis Bullæ Coenæ Domini, hæresi excepta.

LXVIII. Idem *ibid. sec. 3. c. 1. num. 54. fol. 442.* Parochus eligibilis est in Confessarium vi Cruciatæ, aut Jubilæi in tota dioecesi, immo & in alienis.

LXIX. Idem *ibid. tr. 1. disp. 1. c. 4. §. 5. n. 289. fol. 57.* Regulares privilegio Bullæ Cruciatæ uti possunt, ut independentè a Prælati suis a quolibet Confessario absolvantur, etiam a casibus in Ordine suo reservatis.

LXX. Idem *ibid. tr. 4. disp. 4. sec. 2. c. 3. fol. 436.* Probabile est Regulares approbatos posse adhuc vi suorum privilegiorum absolvere a casibus occultis Bullæ Coenæ, excepta hæresi.

LXXI. Idem *Tom. in propos. damn. tr. 2. conf. 1. a n. 34. fol. 97.* Sacerdos saltem Regularis limitate approbatus pro certo genere personarum, vel pro hoc vel illo loco, virtute Bullæ Cruciatæ, vel Jubilæi eligi a quibusvis illimitate ad Confessiones potest.

LXXII. Idem *in propof. damn. dict. tr. 2. conf. 1. n. 37. fol. 97.* „ In propofitione 13. „ ab Alexand. VII. damnata, non venit „ comprehenfa fententia dicentium, Sacer- „ dotem approbatum pro determinato tem- „ pore, eo tranfacto eligibilem effe per Bul- „ lam, vel Jubilæum, immo & locum ha- „ bere poteft, quando limitatio temporis „ abſque ulla caufa fuit poſita vel mala, „ vel libera voluntate Ordinarii. „

LXXIII. Idem *ibid. tr. 4. diſp. 4. ſect. 3. c. 3. n. 17. & 18. fol. 446.* „ Approbatio ſe- „ mel abſolute conceſſa Regularibus, niſi „ fit juſta caufa revocandi, ſaltem ab eo- „ dem Epifcopo concedente neque juſte, „ neque valide revocabilis eſt. „

LXXIV. Idem *ibid. n. 20. & 21. fol. 447.* „ Nulla alia cenſenda eſt caufa ſufficiens ut „ Epifcopus revocare licite, & valide poſ- „ ſit approbationem ſemel abſolute conceſ- „ ſam Regularibus, niſi quia Regularis ſcan- „ dalofe vivit, errores ſeminat, omnimode „ inſordeſcit, vel mente captus fit. „

LXXV. Idem *ibid. n. 9. fol. 449.* „ Pro- „ babile eſt Regularem ab Epifcopo appro- „ batum, etiamſi diœceſim mutet, ſemper „ & ubique approbationem illi durare, ſo- „ lummodoque conceſſione jurisdictionis il- „ lius Epifcopi, ad cujus diœceſim tranſit, „ indigere. „

LXXVI. Idem *Tom. de Epifc. tr. 2. q. 3. ſec. 2. difficult. 3. n. 82. 83. & 88. fol. 208.* „ Regulares ſemel approbati ab Epifcopo „ unius diœceſis nequeunt ab eodem, ne- „ que a ſucceſſore ejus novo examini ſub- „ jici; immo nec Sacerdotes ſæculares, niſi „ licentia ipsis fuerit abſque examine con- „ ceſſa, vel ſi examen præceſſerit, alia ju- „ ſta caufa interveniente, ut examini ſub- „ jiciantur. „

LXXVII. Idem *in propof. damn. tract. 2. conſult. 4. a n. 3. fol. 107.* „ Sacerdos Regu- „ laris approbatus ab Ordinario ſuo ad au- „ diendas Confeſſiones Religioſorum, ubi „ non eſt recepta Conſtitutio Gregorii XV. „ *Inſecructibili*, poteſt ex vi talis approba- „ tionis audire confeſſiones Monialium, et- „ iam earum quæ Epifcopo ſubjiciuntur: & „ ubi eſt recepta, id ipſum virtute Crucia- „ tæ poteſt. „

LXXVIII. Idem *Tom. 3. Conſult. conf. de pæn. n. 1. & 2. fol. 342.* „ Epifcopus qui in „ ingreſſu ſuo per publicum edictum præci- „ pit ut omnes Confeſſarii tam ſæculares, „ quam regulares examini præſententur, & „ quod dicto termino tranſacto a confeſſio-

„ nibus ceſſent, non ſolum injuſte, ſed nul- „ liter procedit. „

LXXIX. Idem *in propof. damn. tr. 2. de pæn. conſult. 1. n. 26. & 27. fol. 96.* „ O- „ mnes Regulares, adhuc & Religioſi, ac „ Equites S. Jacobi, Calatravæ, & Alcan- „ taræ, & pariter Moniales virtute ſuorum „ privilegiorum poſſunt confiteri cum quo- „ libet Sacerdote ſimplici, etiam ad annum „ præceptum adimplendum, ut minimum- „ que hoc non venit damnatum in propoſ. „ 13. ab Alex. VII. damnata. „

§. III.

Opiniones quæ P. Balthaſſari Francolino æquo rigidiores videntur.

Propoſitiones quas æquo rigidiores P. Fran- colinus in Merbeſio, Geaneto, & Ju- venino deprehendit, tales mihi viſæ non ſunt. Nihilofecius, ut iterum palam faciam me a partium ſtudio liberum eſſe, eaſdem tranſcribere, atque lectorum ſtudio ſubjicere operæ pretium exiſtimavi, quales referuntur a P. Francolino, cujus etiam animadverſiones referam. Præmittit P. Francolinus, ſe non tamquam cenſorem has propoſitiones reſcribere, ſed ut ex illis judicet lector, an ſit aliqua in ſcholis doctrina juſto rigidior. Inquit enim: *Si ergo eorum doctrina rigidior eſt, jam rigidior doctrina, ac proinde RIGORIS- MUS multorum eſt.*

Aliquot BONI MERBESII propoſitiones, excerptæ a P. FRANCOLINO in ſuo opere inſcripto FRANCOLINUS VINDICATUS, c. II. pag. 123. edit. Venet.

I. Merbeſius. *Veri nominis contritio, ſeu converſio cordis ad Sacramenti valorem neceſſaria, Dei ſuper omnia dilectionem exigit.* In Summ. Chriſt. Tom. II. pag. 37.

II. Francolinus. „ Quamvis poſtea dicat, „ ſufficere dilectionem Dei initialem, ſeu „ inchoatam, & non perfectam, ſignificat „ præciſe non requiri dilectionem intenſam; „ ceterum veram caritatem theologicam re- „ quirat. Conſtat enim quod caritas, etiam „ remiſſa, eſt vera caritas theologica, ſic- „ ut calor remiſſus eſt verus calor. „

III. Merbeſius. *Ad veram contritionem non ſolum requiritur dolor de univerſis peccatis mortalibus generatim, & confuſe conceptus; verum etiam ſpecialis & diſtinctus de ſingulis peccatis tam quoad numerum, quam quoad ſpeciem conceptus.* pag. 54. col. 1.

IV. Francolinus pag. 123. „ Quamvis au- „ tem

tem moneat satis esse ut id fiat unico actu, vult tamen ut is actus tendat in peccata fingillatim recognita secundum speciem, & numerum.

V. Merbesius. Ab sanctis Patribus quatuor afferuntur rationes, ob quas Sacerdos pœnitentium reconciliationes differre teneatur. Si quis dixerit, id jam nec fieri posse, nec debere, tametsi sit pœnitens temporibus satisfactum; respondet, quod olim satisfactum est, nostris etiam hisce temporibus esse faciendum, si eadem ille rationes, propter quas id olim usurpatum est, nostra etiam hac etate vigeant. pag. 94. Affert autem ibidem solas has quatuor rationes. Prima, inquit, ut ex diuturnitate temporis, & difficultate curationis, mali ab semetipso perpetrati magnitudinem peccator intelligeret. Secunda ut ipse peccator reconciliationem, ad quam per tot gemitus & labores pervenerat, affectus, studiosius peccatum effugeret, atque ita partem tot lacrymis gratiam diligentissime retineret. Tertia, ut inde liqueret, quanta obstinatos peccatores alia ex aliis peccatis solitos, maneat supplicia, si tam acre ad Deum reverti properantibus, & pœnitentie labores obeuntibus, remissionis gratia conceditur. Quarta denique, ut intima cordis conversio soli cordium scrutatori bene perspecta, & cognita, tandem per aliquod saltem tempus inter pœnitentie labores exhibita, in Sacerdotum notitiam deveniret.

VI. Francolinus pag. 124. Cum autem hæ rationes etiam modo vigeant, si olim viguere, sequitur quod etiam modo debet differri absolutio. . . Loquendo de pœnitentibus qui habent inveteratum habitum peccandi, sic differit (Merbesius). Ejusmodi homines non sunt cito absolventi, quia nonnisi acre admodum convertuntur ad Deum, sicut oportet. Nam, ut ait S. Thomas 1. 2. q. 78. a. 2. ad 3., ille qui peccat ex habitu, semper gaudet de hoc quod ex habitu operatur, quamdiu habitu utitur; sed quia potest habitu non uti, sed per rationem, quæ non est totaliter corrupta, aliquid aliud meditari, potest contingere quod non utens habitu, doleat de hoc quod per habitum commisit; & sic plerumque tales pœnitent de peccato, non quia eis peccatum secundum se displiceat, sed propter aliquod incommodum quod ex peccato incurrunt. Hæc S. Thomas. Ergo cum peccantibus ex habitu vitioso non displiceat peccatum secundum se, quatenus scilicet est offensæ Dei sed propter aliquod detrimentum, vel incommodum tempora-

le, quod ex ipso percipiunt, ita affectis, sicut & quibuslibet aliis ita animatis, ad tempus deneganda est, & differenda sacramentalis absolutio, donec eorum conversio per dignos pœnitentie fructus ex inchoato saltem Dei amore concepta cornatur & appareat.

VII. Francolinus pag. 124. Omitto quod hic Merbesius addit de suo verbum illud temporale, quod non est in textu D. Thomæ, quem ipse allegat: quodque S. Thomas non agit ibi de accedentibus ad Confessionem, ad quam qui sponte accedunt, non solent dolere de peccato ad vitandum aliquod incommodum temporale, sed saltem ex timore gehennæ cum spe veniæ, & ut reconcilientur Deo, adeoque cum aliquo amore Dei. Illud videtur intolerabile, quod tam multa is auctor exigit ut hi pœnitentes tandem absolvantur.

VIII. Duo obiter in doctrina P. Francolini animadverto, minime ut siue Merbesii, siue Juvenini, siue Genneti vindicias suscipiam, sed ne imperiti erent. Utique in textu S. Thomæ non est illud temporale, sed est in P. Viva, & aliis infra citandis Qui sponte accedunt (inquit Francolinus) non solent dolere de peccato &c. Spontaneus ergo accessus ad Confessionale argumentum est sufficientis doloris pro sacramento suscipiendo? Hanc doctrinam, quæ mihi videtur iusto laxior, quamque multi probabiliter docent, infra refellam. Eam nunc indicasse sufficiat.

IX. Merbesius: Contraria vitiosis habitibus adhibenda sunt remedia: ergo perperam agunt Confessarii qui ad profigiandos superbiam, avaritiæ, libidinis, ebrietatis, & maledicentiae habitus, qui radices habent altiores, aliquot dumtaxat preces injungunt. pag. 121.

X. Francolinus pag. 124. Hos Confessarios sic generatim nec S. Thomas, nec S. Antoninus damnat, apud quos excusatur, aut etiam laudatur Confessarius benignius agens cum pœnitentibus infirmæ virtutis, in quibus gravius onus pœnitentiae exiguum contritionis ignem extinguit.

XI. Merbesius: Si pœnitens crebro in peccata letitia caderet, probari posset per duos menses, vel toto trimestri; quo exeunte, si vera prospiceretur emendatio, profectio ex integra ejus fidelitate, & ex vi qua peccata diuturna consuetudine insita ex animo revellere conatus esset, posset absolvi. pag. 141. col. 2.

XII. Francolinus pag. 124. sed quid fiet cum illis qui aut redire non possunt amplius,

„ plius, aut redire non possunt tempore con-
„ stituto, qui certe sunt innumeri? „

XIII. Merbesius. *Satisfactionem admissorum non potest pœnitens alteri reservare sæculo, ut in Purgatorio impleatur.* pag. 165. col. 2.

XIV. Francolinus pag. 125. „ Si sensus sit „ quod neque pars possit alteri sæculo re-
„ servari; propositio opponitur doctrinæ Ray-
„ mundi, Humberti, Antonini, „ ut pate-
„ bit consulenti eorum summas. „

XV. Merbesius. *Pœnitens cui certo constiterit sibi leviolem quam sua mereantur crimina, ex praxi Ecclesiæ satisfactionem ab Sacerdotibus impostam esse, ad aliam ultro assumendam tenetur, quæ quidem tota ad aliquam æqualitatem cum pœna temporali pro peccatis debita perveniat.*

XVI. Francolinus pag. 125. „ Addit ratio-
„ nem, quam dicebam, nempe præceptum
„ naturale, & divinum satisfaciendi Deo per
„ pœnam culpæ correspondentem. Quæ hinc
„ angustia in miseros pœnitentes, qui de
„ hoc ipso dubitabant, an vere careant hac
„ certitudine, quique, ut prudenter judi-
„ cent, quod ipsi servant hoc divinum præ-
„ ceptum, tenebuntur scrutari, quæ sit pra-
„ xis Ecclesiæ circa hoc. Et hinc iterum
„ angustia. „

XVII. Merbesius. *Oportet quemcumque Sacerdotem animas in pœnitentia tribunali rite moderari, & regere cupientem, imbutum esse, & instructum noticia canonum, seu regularum, quas sancti Patres, & Concilia ad plectenda mortalium flagitia & condiderunt, & promulgarunt: aliquin perumpvet decretum Cælestini Pontificis sanctissimi, insertum in corpus juris, hisque verbis conceptum: Nulli Sacerdotum liceat suos canones, ignorare, aut quidquam facere quod Patrum possit regulis obviare.* pag. 182. col. 2.

XVIII. Francolinus pag. 125. „ Utile pro-
„ fecto est hos canones perdiscere, & ideo
„ Confessarii monentur ut eos nosse tata-
„ gant; at necessarium id esse, & lege præ-
„ ceptum, non probatur eo mandato Cæles-
„ tini, quod aut modo non adstringit, cum
„ canones pœnitentiales non sint in usu;
„ aut non loquitur de illis, cum eorum no-
„ titia non esset omnibus Sacerdotibus quos
„ ibi alloquitur Cælestinus, necessaria, &
„ forte nec omnibus Confessariis, „

XIX. Rigorismi Merbesium arguit P. Francolinus. Sed audiant omnes iudicium quod de *Summa Merbesii* tulit sapientissimus Cardinalis de AGUIRRE *diff. x. in concil. Hispan. excur. 2.* ubi hæc habet: „ Merbesius Do-

„ ctor Theologus, & valde versatus in ca-
„ nonibus sacris, ut ostendit Summa Chri-
„ stiana ipsius edita duobus vastis volumi-
„ nibus Parisiis an. 1683. . . . Non sum
„ nescius id opus a nonnullis incusari ni-
„ mia severitatis, sive rigoris. Sed fortas-
„ se ut ita censeant, in plerisque rebus ger-
„ mana causa est, non quia sententiæ ipsius
„ strictiores iusto sint, sed quod illorum con-
„ scientia laxa est; ut hic quodammodo lo-
„ cum habeat dictum illud vetus. *Pedes tui*
„ *non calcant spinas, sed habent.*

GASPARIS JUVENIN *propositiones.*

I. Juvenin pag. 503. edit. Lugd. col. 2. init. hanc statuit conclusionem: *Eo intensius debet esse peccati odium, quo graviora sunt crimina.*

II. Francolinus pag. 126. n. 5. „ Addit-
„ que id esse in præcepto secundum ali-
„ quos, licet secundum aliquos non sit.
„ Ipse autem jam ingerit scrupulum, dum
„ vult ut ad movendum scrupulum impen-
„ sus, & sæpius debitam contritionis intensio-
„ nem a Deo postulemus. „

III. Juvenin: *Qui solo timore pœne dolet, de sue contritionis supernaturalitate cum fundamento dubitabit.* pag. 509. col. 2.

IV. Juvenin: *Divinum præceptum confessionis obligat lapsum intra breve tempus, ita ut lapsus non liceat in multum tempus secundum prudentem estimationem suam confessionem differre.* pag. 63. col. 2.

V. Francolinus pag. 127. „ Hæc propositio est contraria omnibus Doctoribus, uno vel altero excepto, ut dictum est. „

VI. Juvenin: *Iure divino est necessaria satisfactio lapsi post Baptismum.* pag. 676. col. 2.

VII. Francolinus pag. 127. „ Et quidem
„ condigna, ita ut levis injungi non possit
„ pro gravibus, ut postea probare conten-
„ dit. Igitur cum Ecclesia non possit dis-
„ pensare in præceptis divinis & natura-
„ libus, male dispensavit in hoc, ut certe
„ fecit sapissime. „

VII. Juvenin: *Periculum est ne viri nobiles, qui magno sue fame desiderio tenentur, ruant ad duella, si in iis locis permaneant in quibus prævident suam famam, quam deperunt, adducendam esse in discrimen. Dimittendi sunt igitur absque sacramento, si ex illis locis discedere detrectent.* pag. 742. col. 2.

IX. Francolinus pag. 127. „ Hoc pericu-
„ lum non videtur proximum, nec ea præ-
„ visio efficere videtur, si alioquin habeant
„ firmum propositum abstinendi ab omni
„ pec-

„ peccato . Alioquin vix ullus miles nobi-
 „ lis potest absolvi. „

Rigorismus FRANCISCI GENNETI Episcopi
 Vastoniensis .

I. Gennetus Tom. 4. tract. 6. cap. 5. q. 19.
 „ Requiritur, ut possit Confessarius pruden-
 „ ter judicare, contritionem pœnitentis in-
 „ cludere quatuor circumstantias quas Tri-
 „ dentina Synodus censuit necessarias &c.
 „ Tertia est firmum constansque, seu non va-
 „ cillans novæ vitæ propositum .
 II. Francolinus Lib. 2. disp. 10. num. 26.
 pag. 99. edit Vener. „ At ipsi forte non
 „ vident suæ doctrinæ consequentias, ut cer-
 „ te eas non vidisse dicendus est Franciscus
 „ Gennetus in sua recentissima Theologia
 „ morali edita Parisiis anno 1703. Ex plu-
 „ ribus exemplis rigidissime ipseus doctrinæ,
 „ unde gravia sequuntur absurda, unum af-
 „ feram ex Tom. 4. tr. 6. de Sacram. Pœnit.
 „ ubi cap. 5. q. 19. docet, ad veram con-
 „ tritionem in hoc Sacramento requisitam,
 „ esse necessarium constans propositum : non
 „ inquit propositum, sed constans propositum,
 „ idque debere innotescere Confessario. „

III. En rigorismus Genneti. Ad veram
 peccatoris in Deum conversionem non mo-
 do requirit propositum utcumque, ut fieri so-
 let, sed firmum, constansque, seu non vacil-
 lans . Hæc autem doctrina, clamat P. Fran-
 colinus, non rigida tantum est, sed etiam
 rigidissima . Rigorista ergo est S. Paulus, qui
 2. Cor. 7. docet : Quæ enim secundum Deum
 tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem
 operatur . Et tamen hoc est potissimum exem-
 plum quod affert P. Francolinus, ut demon-
 strete doctrinam Genneti esse rigidissimam,
 nedum rigidam . Si quis diceret, oppositam
 P. Francolini doctrinam, nempe ad veram
 pœnitentiam sacramentalem sat esse propo-
 situm inconstans, & vacillans, esse laxissimam,
 ablueret ne a vero?

BREVIS ANIMADVERSIO.

Conferat nunc lector præjudiciorum va-
 eius propositiones quas ex Merbesso, Juve-
 nin, & Genneto refert P. Francolinus, cum
 propositionibus quas ego §. antecedenti ex
 permultis Probabilistis recensui . Deinde con-
 cludat, quismam potiori jure vocis sonitum
 extollere jure valeat, & debeat . Verum lu-
 culentiora in universo hoc opere argumenta
 istius judicii formandi dabimus .

CAPUT II.

Axiomata quorundam Casuistarum, quæ sunt
 veluti loci theologici, seu fontes, unde isti
 suas hauriunt conclusiones, &
 resolutiones .

PRÆLOQUIUM.

I Nitio Tomi primi hujus Compendii locos
 Theologiæ christianæ brevi calamo ex-
 posui . In præsens axiomata quædam expo-
 nam quæ plures Casuistæ, in vecto Probabi-
 lismo, pro locis veluti theologicis, unde
 suas eruunt conclusiones, habent . Probabi-
 lismus, ut ostensum suo loco est, pro con-
 scientiæ & honestatis regula constituit tum
 veritatem, tum falsitatem, dummodo hæc
 probabilitatis, & ignorantie invicibilis ve-
 ste induta sit . Et sane, novo opinandi mo-
 do invento, principia excogitanda erant quæ
 essent tali sistemati consentanea . Nihil di-
 co quod non prædixerint Alexander Papa
 VII. Ecclesia Gallicana, atque graviores
 Theologi . Ne vero quisquam suspicari ju-
 re queat, me hæc scribere ad invidiam o-
 mnibus Casuistis creandam, testor primo, me
 auctores omnes venerari, & suspicere ; de-
 inde aperte, & perspicue declaro, me non
 adscribere generatim omnibus Casuistis AXIO-
 MATA, quæ mox subijciam, sed illis dum-
 taxat qui totidem verbis eadem docent, &
 iisdem utuntur . Denique si minus vera,
 quæ scripturus sum, aliquibus apparebunt,
 eadem confutandi, atque labefactandi plena
 libertas esto . Quæ mihi certa videntur, pro-
 mo . Falli dubio procul possum : idcirco alio-
 rum judicio refellenda subijcio . In hunc por-
 ro locum remisi hæc axiomata refellenda,
 quia eorundem usus præcipue in admini-
 strando sacramento Pœnitentiæ obtinet, ut
 experientia omnibus nota patet . Ad rem .

AXIOMA I.

Cave a Rigorismo, cave a Rigoristis . San-
 cta benignitas propugnanda est : & Rigorismus
 quotidie magis invalescens exterminandus in ad-
 ministrando Pœnitentiæ sacramento .

ANIMADVERSIO.

Publica, & omnibus comperta experien-
 tia istius primi axiomatis falsitatem arguit .
 Matronæ, & matronulæ, amasæ, & ama-
 si, mimi nonnunquam, & mimæ sacra-
 mentum Pœnitentiæ frequentant . Quæ isto-
 rum pœnitentia, quæ jejunia, quæ cicilia,
 quæ

quæ vigiliæ, quæ disciplinæ, quæ morum correctio? Ubinam ergo rigorismus cavendus? Chimæra ergo est Rigorismus iste. Falleris. Profecto apud illos qui indicatis Christianis sacramentum Pœnitentiæ administrant, Rigorismus non offendes. Ubinam ergo? Apud illos qui præfatis Christianis administrare sacramentum recusant, nisi arti amatoriarum, ludis pecuniariis, & fortuitis, comœdiis, tragœdiis, theatris, choreis, usuris prius vale dicant. At hæc doctrina evangelica est, & universæ Ecclesiæ, nisi me omnia fallunt. Si isti Christiani, & peccata, & peccandi occasiones reipsa derelinquant, continuo absolvuntur ab ipsis Theologis qui ut *Rigoristæ* proclamantur. Cavendum itaque a *Laxismo*, qui altius vexillum explicat, secus a *Rigorismo* ab omnibus Catholicis in exilium pulso. Appellās ab experientia omnibus pervia ad libros? Ecce ex una parte Merbesius, Morinus, Gennerius, Natalis ab Alexandro, Pontasius, Besombes, Antoine, qui rigoristæ appellantur. En ex altera parte Caramuel, Bordon, Diana, Bonacina, Zanardi, Moya, La-Cruz, Veracrux, Leander, Tambarinus, Gobat, Castropalaus, Sanchez, La-Croixius, Escobar, Alcozer, Bizozzer, Burgaber, Sporer, Razemberger. Rogo omnes ut vel unicam solam propositionem Rigorismi damnatam, vel damnandam ex prioris classis operibus extractam objiciant, & tum Rigoristas illos vocent. Ego contra ex secundæ classis libris non unam, sed centenas & centenas dabo; partim certe damnatas, & partim quæ imbecillitati meæ damnandæ videntur. Judicent nunc sapientes, an de Rigorismo conquerendum sit. Vide præfationem in Tomum IX.

A X I O M A II.

Lex quæque gravis, & onerosa est. Ergo in favorem subditorum exponi debet.

A N I M A D V E R S I O.

Hic est secundus locus, quod veluti pro theologico Casuista nonnulli habent, ut heinc benignas opiniones deducant. Dubio procul leges omnes adversantur appetitionibus humanis, carni, & sanguini. Admissio autem hoc casuistico axiomaticæ cortuunt omnes leges divinæ, & humanæ. Passim Evangelium Christi clamat, & jubet ut crucifigamus carnem cum concupiscentiis nostris, ut quotidie crucem humeris nostris imponamus, & feramus, ut bellum continuum appetitioni-

bus intentemus, ut mundanis spectaculis, deliciis, pompis renuntiemus, ut denique oculos, & sensus a vanitate avertamus. Quid gravius, quid onerosius humanitati? Si in favorem humanæ libertatis leges istæ interpretandæ sint, actum conclamatumque est de universo Evangelio, ceterisque humanis legibus.

A X I O M A III.

Tanta est divinæ misericordiæ benignitas erga homines, ut eodem loco habeant veritatem, & falsitatem pallio probabilitatis ornatum. Quare Christus Dominus in die tremendo judicii extremi dicit: Venite benedicti Patris mei, quia fuistis mercedores, perjuri, avari, probabiliter judicantes talia licita, & honesta esse.

A N I M A D V E R S I O.

Blasphemiæ forsitan probis Christianis hæc videbuntur. Sed pro certo habeant hoc axioma esse præcipuum, & veluti primum Theologiæ probabilisticæ locum theologicum, & fontem, unde Probabilistæ inferunt homines mentientes, pejerantes, fornicantes, se polluentes, fenerantes ex ignorantia invincibili, & probabiliter judicantes hæc, & ejusmodi opera esse honesta, & laude digna, præmium æternum, per accidens quidem, mereri. Scriptura sancta contra clamat: *Lex tua veritas. Omnia mandata tua veritas. Deus est veritas.* Ignorantia invincibilis a peccato excusat, at in virtutem æterno regno dignam mutare peccatum nequit neque per se, neque per accidens. Probare falsitatem, & iniquitatem nullo excogitabili modo Deus potest, quia hæc suæ divinæ naturæ repugnant. Bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu. Hæc Tom. 2. *Apparatus ad Theologiam Christianam* penitus profligata sunt.

A X I O M A IV.

Lex in controversiam, & in utramque partem disputata, dubia est, nec satis promulgata, ut obliget. Lex autem dubia non obligat, quia melior est conditio possidentis. Libertas humana possidet adversus omnes leges sive divinas, sive humanas hoc modo dubias.

A N I M A D V E R S I O.

Hic est alter locus theologicus præcipuus & universalis novi opinandi modi, seu Probabilissimi. Eundem labefactavi loc. cit. Humana libertas subiecta nascitur legi æternæ Dei. Quare hæc lex contra libertatem, non liber-

libertas contra legem in dubio possidet. Hinc est quod sacri canones clamant: *In dubiis tutior pars est eligenda*. Sophismata Probabilistarum loc. cit. convulsa sunt.

A X I O M A V.

Peccata dubia positive non sunt confitenda. Et hic locus, inquit celebris Probabilista, in dies magis radices agit.

A N I M A D V E R S I O.

Fatentur vel ipsi Probabilistæ, ut infra adductis eorundem verbis ostendam, hanc doctrinam novam esse, sed invalescente probabilistica benignitate, in dies magis radices agere, & invalescere. Securis ad has veneficas, ut ego quidem arbitror, radices adjicienda est, ne antiquam & sanam Evangelii doctrinam inficiant, & corrumpant, juxta prædictionem Apostoli Pauli: *Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt ... ad fabulas autem convertentur*. Infra ex instituto hunc Probabilismi furculum penitus præcidam.

A X I O M A VI.

Quod docent auctores probi, pii, & graves, licitum est, & honestum. Auctores pii, probi, & graves docent, licitum esse frequentare theatra, comœdias representatas a personis sub diversi sexus specie prodeuntibus in scenam, ut attem amatoriam doceant auditores: docent hos contractus, hos ludos, has conversationes, hac solatia licita esse. Ergo Christiani sequentes opiniones istorum virorum piorum proborum, & gravium, tuti in conscientia sunt.

A N I M A D V E R S I O.

Clamat ad Galatas c. i. S. Paulus firmiter inhaerendum esse Evangelio Christi, quidquid blandiloqui homines in oppositum dicant. Sed licet nos, aut Angelus de cœlo evangelizet vobis, præterquam quod evangelizavimus vobis; anathema sit An quæro hominibus placere? Si adhuc hominibus placeam, servus Christi non essem. Quinam isti auctores graves, pii, & probi? Suntne Ecclesiæ Patres? sunt ne Ecclesiæ Doctores? Quid quod, si etiam Angeli essent, nullam ipsam adhibendam esse fidem docet S. Paulus? Unde sciam veros, aut falsos Doctores esse? A fructibus eorum, respondet Christus. Si mores, & vitam tuam conformant ad vitam Christi; si te per viam arctam, & angustam cum paucis ducunt: hi sunt viri graves, probi, & pii. Si contra per viam

Tom. II.

latam, & spatiosam, cum multitudine dirigunt: si mundi solatiis, & deliciis te saginari permittunt: si indulgent ut pompas, luxum, & mundanas vivendi rationes amplectaris: hi sane falsi prophetae, & cæci directores sunt: & si cæcus cæcum ducit, ambo in foveam cadunt.

A X I O M A VII.

Jugum meum suave est. Favores ampliandi odia restringenda.

A N I M A D V E R S I O.

Hoc fere unicum est Evangelii testimonium quod passim inculcant Probabilistæ plurimi. Verum ab ipsidem inquiri, quomodo Christi jugum sit suave, si continuam carnis crucifixionem, quotidianam crucis delationem, orare pro persequentibus, & calumniantibus jubet; si castitatem immaculatam, & perpetuum mundi, & eorum quæ mundi sunt, odium præscribit; si per arctam, & angustam viam ambulare; si sanguinem fundere, & vitam cum morte commutare imperat, ut ejusdem coram tyranno fides propugnetur. Istud ne jugum suave? istud ne onus leve? Scilicet, respondent Patres omnes, quia caritatis robore, & divini amoris unctione ita foveantur, instaurantur, eriguntur humanæ vires, ut jugum leve & suave fiat. Unum ex Patribus allegare sufficiat S. Augustinum. *Vide quia oneratus non eris, si ipsum audieris: Jugum enim meum leve est.... Hec sarcina non est pondus onerati, sed ala volaturi. Habent & aves pennarum suarum sarcinas.... Portant illas in terra, & portantur ab illis in cœlo. Tu si misericordiam velis præbere avi, præsertim æstate, & dicas: Miseram istam aviculam onerant pennæ: & detrahās onus hoc, in terra remanebit, cui subvenire voluisti. Porta ergo pennas pacis, alas accipe caritatis. Hec est sarcina. Sic implebitur lex Christi. De verb. Apost. serm. 24.*

Quid ad hæc Probabilistæ, quorum plures ita extenuant divini amoris mandatum, ut alii per totam vitam, alii per quinquennium, alii per biennium vix semel obligare doceant, & communiter omnes vel inchoati divini hujus amoris necessitatem ad sacramentum digne suscipiendum negent? Ergo Probabilistarum sensu lex evangelica suavis non est unctione caritatis, sed sensuum carnalium delectatione. Ergo Probabilistæ adversantur communi omnium Patrum doctrinæ. Siquidem Probabilistæ in

K

sen.

sensu evidenter falso, ne dicam erroneo, opponunt hoc evangelicum oraculum, *Jugum meum suave est*. Heinc enim inferunt, deliniendum esse legis rigorem, & relaxandam atque accommodandam esse legem humanis appetitionibus, & desideriis: atque vi Probabilissimi in favorem hominum interpretandam: quoniam favores sunt ampliandi, & perosa humanitati lex restringenda. Hæc autem evidenter pugnant cum universa Ecclesiæ doctrina. Prædicunt alas divini amoris, qui fociari nequit cum amore insanientis mundi. Porro sublata caritate lex dura duris, ut S. Augustinus ait, evadit. Heinc est quod justis suavis lex est, peccatoribus vero dura, & molesta.

AXIOMA VIII.

Assuefaciendi sunt Christiani sacramentorum frequentationi: quia licet dum juvenes, & robusti sunt, mores non reforment; dum tamen ad senectutem declinant, tunc assuefacti frequentare sacramenta dignos edunt fructus. Quare nunquam, aut rarissime deneganda iisdem absolutio est. Alioquin in reprobum sensum sese detrudunt.

ANIMADVERSIO.

Adolescentiam ergo, & virilem vitam amassii, & amassæ, mimi, & mimæ, avari, & adulteri sacrilegiis, & flagitiis nutriant, foveant, faginentque; cum vero deficient vires, tunc candidi, & candidæ, tunc sancti, & sanctæ evadent? Quid si in medio cursu deficient? Quid si cæcitatibus caligine obducantur? Unde sibi spondere donum conversionis valent? A Deo, cui per totam vitam bellum intentarunt, ut diabolo, & mundo inservirent? Axioma istud erroneum est, & scandali plenissimum.

AXIOMA IX.

Pluvius faciendus est bonus Summistæ, seu Casuistæ in regimine animarum, quam omnes Patres simul. Quærent casus temporum Doctores temporum. Bellulus mihi eris, si ex Basilio, Augustino, Gregorio resolves casus qui ætate nostra occurrunt.

ANIMADVERSIO.

Oh infelices primæ ætatis auræ Christiani, qui directi fuere ab illis sanctissimis Patribus, qui ab ipsis Apostolis, & hi a Christo Jesu lumen acceperunt! Præferendus est junior Casuista omnibus Patribus in animarum regimine? Quid si ab hæreticis hæc audiremus? Et tamen hæc a Theologis ca-

tholicis typis publicis eduntur. Clamat contra Scriptura sancta: *Non te prætereant narratio seniorum: ipsi enim didicerunt a Patribus suis: Eccli. 8. & rursus Deut. 32. Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi; majores tuos, & dicent tibi.* Innumera sunt Scripturarum testimonia quæ nos ad seniorum consilia mittunt. Quid acciderit Roboam, qui derelicto consilio seniorum, opiniunculas juniorum amplexus est, narratur 3. Reg. 11. Theologia illa quæ neglectis Scripturis, & Patribus, & Conciliis, consulit dumtaxat juniores quosdam Casuistas, num dicenda sit christiana, judicent sapientes. In istorum libris non paucis quæ alia occurrunt, nisi hæc? Licet, & non licet: peccat, & non peccat: est mortale, non est mortale: tenetur, & non tenetur: est veniale, non est veniale: obligat, non obligat: potest, & non potest: probabile est urgere, probabile est non urgere: est probabile, non est improbabile: qui probabiliter operatur, refutata probabiliori sententia, prudenter operatur? Hoc est commune probabilisticum idioma. Num hæc opinandi ratio, & modus aptus sit morum reformationi, alii, qui communi sensu a præjudiciis vacuo præditi sunt, judices sedent. Illud mihi certum est, quod præferre juniores Casuistas antiquis Ecclesiæ Patribus temeritate non vacat, & scandalum ingerit vel ipsis hæreticis, qui heinc anam arripiunt contemnendi SS. Patres. Quid responsum sunt iisdem opponentibus pluri fieri a Catholicis nonnullis unum bonum Casuistam, quam Patres omnes, Probabilistæ, penitus ignoro. S. Paulus ab ipsa mali specie cavendum esse monet. Omnes Scripturæ, omnes Patres vitanda peccandi pericula inclamant. Contra hodie a plurimis appropinquandum esse peccato, & abstinendum ab eodem, docetur. An non appropinquandum esse peccato suadent qui licitas conversationes familiares utriusque sexus, licitos ludos fortuitos, licitam frequentiam theatrorum, comædiarum, chorearum &c. docent?

AXIOMA X.

Datur ignorantia invincibilis fere omnium præceptorum naturalium. Si non advertis te non peccare, non peccas. Quando Confessarius prudens advertit pœnitentem sub aliquo peccato mortali teneri, & difficilem ad suscipiendum remedium, poterit illum relinquere in bona fide, quæ a peccato excusat, & monitiones in tempus opportunum differre. Hoc notetur per-

maxime pro Confessariis mercatorum, & Principum.

ANIMADVERSIO.

Ratam ignorantiam invincibilem esse juris naturalis, saltem præceptorum Decalogi, & eorum quæ inde proxime consequuntur, supra jam ostensum est. Necessitas quoque advertentiæ actualis jam profligata est. Ultimam partem, quæ docet, prudentem Confessarium debere pœnitentes relinquere in peccato mortali fordescentes, quando prævidet monitionem non profuturam, quia bona fides illos excusat, infra ex instituto profligabo.

A X I O M A XI.

Communiter fideles Ecclesiæ catholice diriguntur doctrina probabilistica. Confessarii in animarum regimine communiter adhibent Casuistas probabilistas. Probabilismus per omnes ejusqueque status homines divagatur. Numquid omnes isti damnati, numquid omnes reprobi? Vab truce[m] Rigorismum.

ANIMADVERSIO.

Vel ipse paganus Seneca lib. de vit. beat. sophisma istud improbavit. Nulla res nos majoribus malis implicat quam quod ad rumorem componitur, optima rati ea quæ magno assensu recepta sunt; quorum exempla multa sunt: nec ad rationem, sed ad similitudinem vivimus. . . . Non est quod mihi respondeas: Hæc major pars esse videtur. Ideo enim pejor. Non tam bene cum rebus humanis agitur ut meliora pluribus placeant. Argumentum pessimi turba est. Queramus quid optime factum sit, non quid usitatissimum; & quid nos in possessione felicitatis æternæ constituat, non quid vulgo veritatis pessimo interpreti probatum sit. Paganorum ore evulgare Deus voluit veritates istas, ut æterno pudore suffunderet Christianos, quos in media luce evangelica non pudet, inquit S. Basilus, multitudine mendacium defendere. Clamabat olim sanctissimus Martyr Cyprianus epist. ad Donatum: Inter jura peccatur, & cœpit licitum esse quod publicum est. Pluries hoc sophisma sibi opponit S. Augustinus: Quam multi hoc faciunt? Quis non facit? Num omnes perditurus est Deus? quibus ita occurrit S. Doctor: Non afferamus dolosas sed offeramus divinam fateram de Scripturis sanctis. Istorum autem ora obstruit Scriptura sancta Exod. 23. Non sequaris turbam ad faciendum malum: nec in judicio plurimorum acquiescas sententiæ, ut a

vero devies. A vero deviare Probabilitas vel ipsi fatentur, cum præscindant a veritate, & falsitate, ut probabilitates contrarias sequantur. Verum etsi universus mundus probabilista fieret, quod nunquam eveniet, non propterea verbum Dei, quod est verbum veritatis, vel tantillum deficiet. Clamat autem Scriptura sancta psal. 24. *Universæ viæ Domini misericordia, & veritas*. Non aliqua, sed *universæ*, sed omnes viæ Domini sunt *viæ veritatis, & misericordie*. Clament Probabilistæ, crescat in immensum Probabilistarum multitudo; nunquam divinum oraculum mutationi obnoxium evadet. Gratia divina a sola Dei misericordia, non ob aliquod nostrum meritum, non ob aliquod chimæricum pactum nobis collata, & veritas a Deo revelata nos ducunt ad Regnum cælestē. Quia, inquit Joan. c. i. Christus est Verbum caro factum plenum gratiæ, & veritatis. . . . *Gratia & veritas per Jesum Christum facta est*. Qui gratiæ Christi suam intimam, insitamque efficacitatem adimunt; & qui veritati Christi falsitatem immiscent, viam claudunt regni cælestis, nulla suffragante probabilitate; quæ si excusare interdum a malitia potest, ducere ad æternam patriam nequit. Quid ergo multitudinem objicitis? clamat *serm. 224. ad infant. S. Augustinus*. Timeo vobis non tantum a paganis, non tantum a Judeis, non tantum ab hæreticis, quantum a malis Catholicis. Eligite vobis in populo Dei quos imitemini. Nam si TURBAM imitari volueritis, inter paucos angustam viam ambulantes non eritis. Turbam non sequimur, sed viros graves, pios, & probos. Bene habet. Isti viri pii, probi, & graves ducunt ne vos cum paucis per viam arctam, & angustam, an cum magna turba per viam latam, & spatiosam pomparum, theatrorum, ludorum, comædiarum, chorearum, & solationum? Quid ad hæc? Si per blandam, & deliciis aspersam viam vos ducunt, sint pii, sint graves, vos decipiunt, & seducunt, inclamat idem S. Augustinus. *Venturi sunt homines, & dicturi: Magnus ille vir, magnus ille homo. . . . Videris, quia lucet de illis aliqua flamma sermonis, & aliquis de ipsis ignis accenditur*. Quid inde reponit S. Doctor? Principes sunt, docti sunt, magni sunt, lapides pretiosi sunt. Quid adhuc dicturus es, Numquid Angeli sunt? Et tamen (ipsum Paulum audite). Si Angelus de celo annuntiaverit vobis, præterquam acceperitis, anathema sit. Advertas velim, homines ineptos, flagitiosos

fos raro seducere bonos, quia isti communiter ut lupi rapaces vitantur. Illi seducunt, qui in vestimentis ovium, inquit *lib. 3. Confess.* colorant sermones suos. *Sunt qui seducunt magno, & blando & honesto nomine colorantes, & fucantes sermones suos.* Innumera alia Patrum testimonia nunc prætereo.

A X I O M A XII.

Qui confiteri, qui audire Confessiones, & administrare Pœnitentiæ sacramentum possent, si, missis libris casuisticis, & Probabilisticis, legenda essent Evangelia, aut opera Genneti, Pontasii, Natalis Alexandri, Merbesii, Antoine, & similium? Sacramenta rari susciperent. Ecclesiæ nostræ deserta evaderent.

A N I M A D V E R S I O.

Plurimorum ore circumferri & evulgari hoc axioma notissimum est. Quid in hac hypothesi accideret, divinare nolum. Illud scio, evangelicam doctrinam, animarumque salutem æternam, pro quibus Christus mortuus est, Dei ministris cordi esse debere. Ut vero in hunc finem recta tendunt sacramenta rite frequentata; ita maxime avertunt ab eodem sacramenta indigne, aut oscitanter suscepta, tantum ut in vecto mori fiat satis. In id totis artibus incumbere sacri ministri debent ut Christianorum mores ad divinæ legis normam ita componantur quo digne sacramenta frequentare queant.

C A P U T III.

De virtute pœnitentiæ.

I. **Q**UÆST. I. *Quid sit pœnitentia generatim accepta?* RESP. Pœnitentiæ vocabulum late patet. 1. Significat dolorem de quacumque re sive bona, sive mala, quam quis aliter vellet. 2. Est dolor ob crimen patratum conceptus non Dei, sed sui ipsius causa, qualis fuit dolor Esau. 3. Est dolor de peccato, propterea quod est offensæ Dei.

II. Tria apud Theologos pœnitentia includit. 1. prioris vitæ resipiscentiam, & mutationem. 2. ejusdem vitæ dolorem, & detestationem. 3. punitionem quam peccator sibi imponit, vel sibi impolitam libenter sustinet, ut Deo satisfaciat.

III. Pœnitentia, altera vera, & est in-

ternus animi dolor de patrato peccato, Dei causa conceptus cum detestatione præteritæ vitæ, & proposito melioris, & cum satisfaciendi deliberatione conjunctus. Altera falsa, qua quis affligitur non Dei, sed sui ipsius causa, puta quia peccata infamiam generant, aut temporale damnum. Vera pœnitentia, altera interior, quæ est ipsa virtus pœnitentiæ jam descripta; alia exterior, quæ est ipsum sacramentum novæ legis a Christo institutum.

IV. Pœnitentia est vera virtus. Quoniam quæ præcipiuntur a Deo, ad virtutem attinent. Pœnitentia autem frequenter a Deo præcipitur Matth. 3. *Pœnitentiam agite.... Facite fructum dignum pœnitentiæ.* Rursus Luc. 6. *Agite pœnitentiam.* Vide S. Thom. 3. p. q. 85. a. 1.

V. Pœnitentia hæc virtus infusa est, ut ex Scripturis sanctis colligitur, & definivit sess. 6. can. 8. Tridentinum. *Si quis dixerit, sine præveniente Spiritus sancti inspiratione, atque ejus adjutorio hominem credere, sperare diligere, aut pœnitere posse, sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur, anathema sit.* Hæc pœnitentiæ virtus quovis tempore necessaria iis qui peccaverunt, fuit, necessitate mediæ, & præcepti divini, ut definivit Tridentinum sess. 14. c. 1.

VI. QUÆST. II. *Quot gradibus ad pœnitentiæ virtutem pervenitur?* RESP. Sex numerantur a Theologis. 1. Dei operatio nos convertentis. 2. motus fidei. 3. motus timoris servilis. 4. motus spei. 5. motus caritatis. 6. motus timoris filialis. Quam doctrinam explicat 3. p. q. 85. a. 5. S. Thomas, & Tridentinum sess. 6. c. 6.

VII. QUÆST. III. *Quinam sint pœnitentiæ effectus?* RESP. 1. Est remissio omnium peccatorum. 2. est remissio pœnæ æternæ. Pœna tamen temporalis non semper tota remittitur. Remittuntur quoque peccata venialia. Peccata semel per pœnitentiam remissa, absolventur & simpliciter per sequens peccatum post pœnitentiam patratum non reviviscunt. Redeunt tamen secundum quid, inquit 3. p. q. 88. a. 1. S. Thomas, *inquantum scilicet virtualiter in peccato sequenti continentur.* Quare tanto gravior est malitia peccati sequentis, quanto plura & scelestiora fuerunt peccata per pœnitentiam dimissa. Per pœnitentiam recuperantur quoque virtutes amissæ, non tamen semper in æquali gradu, sed juxta majorem aut minorem fervorem pœnitentis.

CAPUT IV.

CAPUT V.

De sacramento Pœnitentiæ, ejusque materia remota, & proxima.

I. **Q**UÆST. I. *Quid sit sacramentum Pœnitentiæ?* RESP. Definiri solet: *Est sacramentum a Christo Domino institutum, quo per juridicam Sacerdotis absolutionem homini contrito, & confesso remittuntur peccata post Baptismum commissa.* Primæ particulæ rationem genericam produnt; ceteræ particulæ expriment potestatem in Sacerdote remittendi peccata post Baptismum patrata homini contrito, & confesso. Hæ ultimæ particulæ declarant dispositiones necessarias in pœnitente, qui suscipere hoc sacramentum velit.

II. Novatores ex albo sacramentorum rejiciunt Pœnitentiam. Sed istorum errorem improbat ex S. Matth. c. 16. ubi Petro Christus inquit: *Tibi dabo claves regni cælorum: quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis; & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis.* Mitto alia plurima testimonia divina. Institutum fuisse hoc sacramentum a Christo præcipue post resurrectionem, declarat sess. 14. c. 1. Tridentinum.

III. Sacramentum istud est omnibus post Baptismum lapsis necessarium ad salutem obtinendam, ut sess. 14. c. 2. Tridentinum definivit. Hoc sacramentum iterari posse Catholici omnes docent.

IV. **Q**UÆST. II. *Quenam est materia istius sacramenti?* RESP. Duplex istius sacramenti materia, remota, & proxima. De illa nunc, de hac postea. Materia remota sunt peccata vel mortalia, vel venialia post Baptismum commissa. Originale enim, vel actualia crimina ante Baptismum patrata non sunt istius sacramenti materia. Nullum est scelus, quantumvis gravissimum, quod remitti hoc sacramento nequeat, ut contra Montanistas, & Novatianos Ecclesia definivit.

V. **Q**UÆST. III. *Quenam est materia proxima istius sacramenti?* RESP. Sunt tres actus pœnitentis, nempe contritio, confessio, & satisfactio, ut innuit Tridentinum sess. 14. c. 3. De singulis sermo nobis instituendus est.

De contritione prima Pœnitentiæ parte, ejusque naturali, divinoque præcepto.

I. **Q**UÆST. I. *Quid sit contritio generatim sumpta?* RESP. Universe spectata, prout a perfecta, & imperfecta abstrahit, a verbo *contrito* suam ducit originem. *Contrito* idem sonat ac *divido*, *scindo*, *confringo*. Ideo Propheta Joel c. 2. clamat: *Scindite corda vestra.* Concilium Tridentinum sess. 14. c. 4. sic eam definit: *Contritio animi dolor, ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero.* Dicitur *animi dolor*, quia intra animum sistit. Additur *detestatio*, quia pœnitentia non solum est resipiscentia, ut contendunt Lutherani, sed etiam anteaactæ vitæ odium. De peccato commisso, idest de omnibus peccatis. Cum proposito &c. Propositum istud expressum communiter esse debet. Hæc duo, dolor de peccato patrato, & propositum non peccandi de cetero ita connexa sunt, ut unum consistere sine altero nequeat.

II. Proprietates contritionis sunt istæ. *Libera, bona, supernaturalis, vera, sincera, magna, vehemens.* Contritio itaque est actus non coactus, ut blateravit Lutherus, sed liber, & bonus. Preterea supernaturalis sit oportet, tum ratione divini auxilii, sine quo conteri nemo potest, tum ratione motivi, a quo speciem capiat. Addit Concilium loc. cit. cum voto præstandi omnia quæ requiruntur ad sacramentum Pœnitentiæ, nempe confitendi, & satisfaciendi. Votum istud necessarium est. Præter divinum auxilium, & fidem, timor æternæ pœnæ, & beatitudinis amittendæ, turpido peccati quatenus offensa Dei, & amor saltem inchoatus divinæ bonitatis influunt in contritionem. Vera & sincera contritio esse debet, quæ non in quibusdam lacrymis, non in lectione alicujus libelli, sed in intimo summoque voluntatis dolore sita est.

III. Contritio hæc summa appetitive esse debet, quæ Deum omnibus creaturis anteponat, & vehemens, quæ maximo ardore in odium peccati, & amorem Dei feratur. Propheta Michæas dolorem contritionis parturientis doloribus assimilat c. 4. *Dole, & Satage filia Sion quasi parturiens:* & Isaias c. 59. *Rugiemus quasi ursi omnes, & quasi columbæ meditantes gemitum.* Neceffe haud est ut erumpat in lacrymas, quæ interdum

fluunt ex indole, & sensuum dispositione.

IV. QUÆST. II. *Præceptum contritionis obligatne continuo ac homo peccavit?* RESP. Necessariam esse contritionem jure naturali, divino, & ecclesiastico fatentur omnes. De tempore obligationis disputant Theologi. Plures docent hoc præceptum urgere singulis diebus festis, quibus audiendum est Missæ Sacrificium. Alii quoties peccatum commissum memoriæ occurrit. Alii continuo ac patratum peccatum est. Illorum opinio qui limitant hoc præceptum ad mortis articulum, & ad receptionem, vel administrationem sacramentorum, penitus falsa est, & vi jussi ratiocinii proscripita.

V. *Tom. 1. in Decalog. lib. 1. diff. 4. c. 10.* fuso calamo disperi quæstionem de obligatione contritionis statim post patratum crimen letale. Td statim moraliter, non physice accipiendum est. Latitudo temporis præcise definiri nequit. Graviores Theologi Scripturarum, & Patrum testimoniis nixi docent mortaliter peccare illos qui diu differunt conversionem. Quantum temporis comprehendit *td diu*? Aliqui dicunt mensem. Ego hebdomadam præter propter intelligerem. Sententia hæc, quæ defendit peccatorem differentem ultra hebdomadam suam conversionem media contritione, graviter peccare, mihi videtur probabilior. Scripturæ sanctæ passim, sicut & Patres omnes invehuntur contra peccatores differentes suam conversionem ad Deum. Admissa plurium opinione, qua efficacitate concionatores e suggestu revincere peccatores valent ut non differant de die in diem suam conversionem, ut statim se convertant, quia incertum est mortis tempus, & qua hora non putamus Filius hominis veniet? Qui in peccato persistunt, periculo moriendi in peccato se exponunt. Homo peccato mortali inquinatus mancipium diaboli est. Licitum ne est diabolo inservire, aut in ejusdem famulatu perseverare? Expediit ne sub ira Dei, & in ejusdem rebellionem persistere? Expergiscimini filii hominum, & Deum audite clamantem: *Ne differas de die in diem*: non dicit de mense in mensem, de anno in annum, sed de die in diem. Legite divina testimonia, & Patrum documenta quæ *loc. cit.* adduxi, quæque hic repetere opus non est.

VI. QUÆST. III. *Quid de opinione Leanderi, asserentis præceptum contritionis obligare per se tantum in articulo mortis, dicendum?* RESP. P. Leander *tr. 5. diff. 1. q. 38.* allegat pro proscripita opinione Vasquez, Hur-

tadum, Diana, Villalobosum, Lugo citantem Navarrum, Durandum, Sotum, Bonacinam citantem Suarez, Mollesium, Filiucium. Hæc opinio falsa, & laxa est. Num omnes citati auctores eam doceant, penes Leandrum esto. Præterea hæc opinio damnata est. Evinco. Ecclesia damnavit opiniones casuisticas defendentes præceptum caritatis non urgere per se extra articulum mortis, vel extra quinquennium. Ergo damnata quoque est præfata opinio. Probo. Peccatores astringuntur ne extra articulum mortis, & intra quinquennium amare Deum? Ais? Ergo etiam tenentur conteri. Nequeunt enim amore caritatis Deum proficui, nisi conterantur de patris culpæ. Ergo damnatio prioris doctrinæ necessario infert damnationem alterius.

VII. QUÆST. IV. *Quid sentiendum de sequenti opinione P. Sporer?* RESP. P. Sporer 3. p. c. 2. sect. 2. §. 2. n. 174. ait: „Præceptum contritionis etiam in articulo mortis „non obligat hominem peccatorem usu sacramenti cum attritione justificatum... „Ita Henriquez, Vasquez, Canus, pluribus allegatis Cardinalis De-Lugo... „Dicastillus, Layman. „Hæc opinio falsa est, & ut imbecillitati meæ videtur, æternæ Christianorum salutis perniciosissima. Præceptum enim caritatis impleri sine contritione aut implicita, aut explicita nequit. Ergo relata opinio contenta videtur in thess 7. proscripita ab Innoc. XI.

VIII. QUÆST. V. *An præceptum contritionis ex caritate concepte DESIERIT in lege evangelica admissio sacramentorum usu?* RESP. Adfirmat P. Sporer *loc. cit. n. 173.* his verbis. „Præceptum contritionis non obligat eos „qui usu sacramenti cum attritione justificati sunt, aut justificari volunt. *Communissima* apud citandos infra. Ratio est, „quia Christus in nova lege *singulari privilegio* aliud quoque medium justificationis instituit, scilicet sacramenta mortuorum „Baptismi, & Pœnitentiæ, ut proinde modo solius contritionis perfectæ NECESSITAS DESINAT: alioquin certe Christus instituens, ac præcipiens confessionem sacramentalem, „medium per se satis durum, „& difficile, si insuper etiamnum requireretur contritio perfecta, & ipsa peccatori satis difficilis, non alleviasset, sed multum „aggravasset onus legis, essemusque PEJORIS conditionis Christiani quam olim veteres, „qui ad solam contritionem obligati per „eam justificabantur. „

IX. Lacrymis amarissimis hæc inaudita paradoxa defendenda sunt potius quam acris filo perstringenda. Evertunt primum Religionis christianæ fundamentum, nempe caritatis legem. Et tamen hanc doctrinam communissimam vocat P. Sporer, & pro ea citat Henriquez, Vasquez, Canum, De-Lugo, Dicastillum, Laymanum. Lex evangelica est lex amoris, ut universum Evangelium Christi, ut Patres, & Concilia, & tota Ecclesia clamat. Sacramentum confessionis est durum, & difficile, reponit citatus Casuista cum aliis a se allegatis. Sed caritate suave fit, respondent Patres omnes. Quid? insurgunt Casuistæ isti: si amor caritatis necessarius esset cum sacramento, Christus non alleviasset, sed multum aggravasset onus legis, essetque pejoris conditionis quam olim Hebræi. Hæc meditantur lectores, & lacrymas, si valent, contineant. Hæc paradoxa rescribo, ut aliquando dedoceantur qui sunt his casuisticis commentis præventi, & recogitent recitatam doctrinam esse principium quoddam, unde innumera alia paradoxa proficiuntur. Vide plura Tom. 9. lib. 1. dis. 1. c. 8.

X. Subdit *ibidem* n. 177. „Præceptum contritionis per se tantum obligare in articulo mortis, & NUNQUAM ante, docent gravissimi Doctores. „P. Georgius Gobat tract. 6. n. 139. similiter scribit: „Dicitur, co 6. Probabile quidem est, nullum extare præceptum de contritione per se loquendo elicienda ante articulum mortis. „

XI. Ecce quomodo per se probabile vel ipsa prima christianæ Religionis mandata ad nihilum rediguntur. Jam supra ostensum est, ejusmodi opiniunculas falsas, laxas, & vi justis ratiociniis proscriptas esse.

XII. QUÆST. VI. Peccator qui per annum confiteri nequit ex defectu Confessarii, tenetur ne ad contritionem? RESP. Hanc questionem proponit P. Dominicus Viva q. 3. a. 1. n. 8. & eam his verbis resolvit. „Respondeo quidem cum Conink, & aliis communiter NEGATIVE. Falsum est enim quod Ecclesia determinavit tempus illud indeterminatum poenitendi in genere. . . . Ad regulas adductas, Qui non potest totum &c. respondeo, eas valere quando totum, & partes sunt homogeneæ, non vero quando sunt heterogeneæ. „

XIII. En distinctiunculæ a Peripatetica Philosophia haustæ, quibus primaria Christi præcepta eluduntur. Præcepta evangelica his quiescentibus homogeneæ, & heterogeneæ

involuntur? Damnata, nedum falsa, & laxa imbecillitati meæ videtur hæc doctrina P. Viva. Nam damnata est hæc thesis: Tunc solum obligat (præceptum caritatis) quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam qua justificari possimus. Tenemur justificari singulis annis ex præcepto Ecclesiæ; & damnata est thesis, quia solum tunc mandatum caritatis urgere asserebat. P. Viva autem neque intra annum teneri nos ad justificationem, deficiente Confessario, docet quia præceptum caritatis & contritionis non urget. Ergo vi justis ratiociniis, nisi fallor ipse, magis damnata est hæc doctrina P. Viva quam cum suo Conink communem appellat. Et revera ipse communis sensus hanc doctrinam detestatur. Quoniam qui non potest totum, nempe conteri, & simul confiteri, saltem conteratur. Qui non potest solvere centum, solvat saltem decem dum potest. Hoc verum habet, reponit P. Viva, quando partes sunt homogeneæ, sedus quando sunt heterogeneæ. Peregre gie. Commenta hæc, & similia quæ passim occurrunt in pluribus libris casuisticis, mihi terrorem ingerunt. Siquidem universa Scriptura sancta, & omnes Patres oppositum docent.

XIV. Animos addit P. Sporer adversus Scripturas, & Patres n. 178. & seq. his verbis. „Absterrent te gravissimæ SS. Patrum, & sacræ Scripturæ sententiæ tam serio, & minaciter urgentes maturam poenitentiam, & damnantes seram dilationem poenitentiae. „Audi responsum. At quidni commode intelligi possunt de consilio sano optimo, ac saluberrimo; aut ad summum de præcepto non debere nos nimis diu permorari in statu peccati mortalis? Nimis diu, idest usque ad mortem, vel per quinquennium. Consilium tantum est ne peccatores christiani perseverent sub tyrannide diaboli, & rebelles a Deo?

XV. QUÆST. VII. Utrum sit nimium laxa opinio De-Lugo negantis præceptum contritionis in articulo mortis? RESP. Hæc scribit disp. 7. de pœnit. sect. 13. n. 271. Cardinalis de Lugo. „An ille qui suscipit sacramentum Poenitentiae cum attritione cognita, debeat adhuc sub peccato mortali habere contritionem saltem in articulo mortis? Affirmant multi, Suarez. . . . Nugnus. . . . Sanchez. . . . Granado. . . . Valentia &c. Contrariam tamen sententiam docent alii multi, Coninch, Becanus, Layman, Fagundez, Faber, Diana, Turrianus, Salas, & alii recentiores. . . . n. 263. Hæc

„posterior sententia semper mihi VERIOR videtur,“ la est,“.

XVI. Audistin? Non probabilis modo, sed *verior* etiam semper illi visa est. Nobis autem semper falsa, & vi iusti ratiocinii damnata videtur præfata doctrina. Neque in articulo mortis contritionis naturale, divinumque præceptum urget? Desiit, & in nihilum occidit in evangelica lege respectu illorum qui continentur, præceptum contritionis, etiam in extrema lucta. Neque in hoc extremo Christiani amore caritatis Deum prosequi, neque conteri ex dolore offensæ interrogatæ infinitæ Dei bonitati astringuntur.

C A P U T VI.

De sufficientia attritionis formidolose, seu servilis ad sacramentum Pœnitentiæ valide suscipiendum.

QUæstionem summi momenti discutendam aggredimur: idcirco ut clare, & perspicue pleno in lumine veritatem constituamus, caput istud in sequentes §. §. tribuemus.

§. I.

Status quæstionis aperitur.

I. **A**TTITIO *formidolosa*, seu servilis illa dicitur quæ concipitur ex metu gehennæ, & peccati turpitudine. Sub hoc timore gehennæ comprehenditur etiam amissio beatitudinis. Alii addunt necessitatem amoris spei, seu concupiscentiæ, quo Deus diligitur ut nobis bonus, seu ut beatitudo nostra. Hanc attritionem quocumque caritatis etiam inchoatæ amore destitutam sufficere ad sacramentum Pœnitentiæ defendunt plurimi; negant vero graves alii Theologi, & ego cum illis. Pro controversiæ decisione primum omnium præjudicia adversariorum convellenda sunt.

§. II.

PRÆJUDICIUM PRIMUM.

Evidenter falsum est Tridentinum definiisse attritionem servilem sufficere ad sacramentum Pœnitentiæ; immo aperte repugnat tali opinioni.

I. **I**N duabus sessionibus nempe 6. & 14. sermo habetur in hoc Concilio de dispositionibus ad Baptismum, & Pœnitentiam. In priori aperte necessitas amoris caritatis

inchoatæ asseritur, ut infra ostendam. In posteriori nullo modo favet adversariis.

II. Cardinalis Pallavicinus in *Hist. Concil. Trident. lib. 12. c. 10.* narrat, in decreto primum formato insertum fuisse verbum *sufficere*, & contradicentibus Episcopis substitutum fuisse verbum *disponere*. Hoc factum extra controversiam est. Ergo Tridentinum non modo non declaravit attritionem formidolosam *sufficere*, sed hanc opinionem abrogavit, & substituit contrariam, quæ docet attritionem servilem *disponere* quidem, sed non *sufficere*.

III. Innumera sunt sophismata, quibus *Attritionarii* implicare, & obscurare hoc decretum pertentant. Huc fere omnia recidunt. Td *disponit*, inquit, idem sonat ac *sufficit*, quia attritio servilis etiam extra sacramentum disponit. Ergo Tridentinum loquitur de dispositione proxima quæ idem valet ac *sufficit*.

IV. Ergo illusoria est reformatio decreti. Ergo cum Tridentinum delevit verbum *sufficit*, & substituit verbum *disponit*, fucum fecit Catholicis, iisdemque illudit, si ambo verba idem significant. Extra sacramentum attritio servilis disponit remote; in sacramento minus remote, seu propinquius. Ergo proxime? ergo sufficit? Ineptiæ hæ sunt.

§. III.

PRÆJUDICIUM SECUNDUM,

Quo plures præventi falso existimant, caritatem in quocumque gradu etiam remisso justificare impium extra sacramentum.

I. **U**T hoc præjudicium penitus labefactem in medium adduco doctrinam communem penes omnes Theologos scholasticos, ut celeberrimi Salmanticenses scholastici tom. 12. tract. 24. disp. 7. dub. 1. §. 1. n. 8. testantur. Est autem ejusmodi. Omnes actus tum naturales, tum supernaturales attingentes idem prorsus formale objectum, seu sub eodem formali motivo, sive fidei, sive spei, sive caritatis, sive temperantiæ, sive justitiæ, sive castitatis &c. alii sunt perfecti, alii imperfecti, alii producunt ultimum effectum, alii disponunt, sed non producunt hunc effectum. Ergo communi Theologorum sensu causa nostra finita est. Ergo caritas imperfecta, & in gradu remisso non expellit maculam peccati, cum hæc expulsio sit ultimus operis justificationis, pluribus actibus constantis, effectus.

II. Confirmat hanc doctrinam Catechismus Concilii Tridentini 2. p. c. 5. ubi 79. sectionibus hanc materiam dispicit, & nec verbulum habet de attritione servili. Hæc autem scribit §. 36. Primum itaque dicendum est, Confessionis institutionem nobis summo-pere utilem, atque adeo necessariam esse. Cur? Attente perpende. Ut enim concedamus, contritionem peccata deleri, quis ignorat adeo vehementem, acrem, & incensam esse oportere, ut doloris acerbitas cum scelerum magnitudine æquari, conferrique possit? At quoniam PAUCI ADMODUM ad hunc GRADUM pervenirent, fiebat etiam ut a PAUCISSIMIS HAC VIA peccatorum venia speranda esset. Quare necesse fuit ut clementissimus Dominus faciliiori ratione communi hominum saluti consuleret: quod quidem admirabili consilio effecit, cum claves regni celestis Ecclesie tradidit.

§. 37. Confessio contritionem perficit. Etenim ex fidei catholice doctrina omnibus credendum, & constanter adfirmandum est, si quis ita animo affectus sit ut peccata admissa doleat, simulque in posterum non peccare constituat, etsi huiusmodi dolore non afficiatur qui ad impetrandam veniam satis esse possit, ei tamen, cum peccata sacerdoti rite confessus fuerit, vi clavium scelera omnia remitti, ac condonari.

III. Adeo hæc luculenta sunt, ut penitus omnium adversariorum ora mihi videantur obstruere. Catechismus explicat contritionem, quæ est principalis pars materie sacramenti. Docet hanc contritionem esse caritatis actionem §. 27. Distinguit istius contritionis gradus, & declarat admodum paucos esse qui ad hunc fervoris gradum necessarium ad justificationem extra sacramentum perveniant. Quare, subdit, necesse fuit &c. Quid præstat hoc sacramentum? Contritionem perficit. Quomodo? quia si peccator huiusmodi dolore non afficiatur qui ad impetrandam veniam satis esse possit, ei tamen, cum peccata sacerdoti rite confessus fuerit, vi clavium omnia scelera remitti, ac condonari constat.

IV. Missis testimoniis Patrum, & præsertim S. Augustini, unus in medium prodieat S. Thomas, qui in 2. dist. 3. qu. 4. ad 1. hæc scribit: Dicendum, quod actus caritatis potest dici dupliciter: vel qui est ex caritate; & hoc non est nisi in habente caritatem: vel qui est ad caritatem, non sicut meritorius, vel generativus, sed sicut PRÆPARATIVUS, & sic actus caritatis ANTE CARITATIS habitum haberi potest, sicut facere iusta est ANTE habitum iustitiæ. Vel potest dici,

quod in amicitia caritatis movetur animus ad amandum Deum ex similitudine gratiæ; sed in dilectione naturali ex ipso bono nature, quod etiam est similitudo summe bonitatis. Et propter hoc dicendum, quod cum dicitur, quod habens caritatem diligit Deum PROPTER SE IPSUM, ly propter denotat habitudinem finis, & efficientis, quia ipse Deus superaddit nature, unde in ejus dilectionem tendit. Sed cum dicitur de CARENTE CARITATE, quod diligit propter se ipsum, ly propter denotat habitudinem finis, & non efficientis.

V. Hanc eandem doctrinam explicat ibi dist. 28. qu. 1. a. 3. ad 2. his verbis. Dicendum, quod sicut aliarum virtutum actus dupliciter considerari possunt, vel secundum quod sunt a virtute, vel secundum quod antecedunt virtutem; ita etiam est de caritate: potest enim aliquis etiam caritatem NON HABENS diligere proximum, & Deum etiam super omnia, ut quidam dicunt: & hoc diligere intelligitur ACTUS CARITATIS sub præcepto directe cadere, & non solum secundum quod a caritate (habituali) procedit.

VI. Rursus 2. 2. q. 19. a. 8. hæc docet. Perfectum, & imperfectum non diversificant substantiam rei; sed timor initialis, & filialis differunt secundum perfectionem, & imperfectionem caritatis, ut patet per Augustinum. Deinde in cor. ant. hæc resolvit. Sic non accipitur initialis timor secundum quod distinguitur a timore servili, & filiali; sed accipitur secundum quod competit statui incipientium, in quibus inchoatur quidam timor per inchoationem caritatis. Non tamen inest eis timor filialis PERFECTE, quia nondum pervenerunt ad perfectionem caritatis. Et ideo timor initialis hoc modo se habet ad filialem, sicut caritas imperfecta ad perfectam. Caritas autem perfecta, & imperfecta non differunt secundum ESSENTIAM, sed solum secundum STATUM.

VII. Luculentius hanc doctrinam confirmat 1. 2. 113. a. 10. hoc pacto. Est enim iste communis & consuetus cursus justificationis ut, Deo moriente interius animam, homo convertatur ad Deum, primo quidem conversione imperfecta, ut postmodum ad perfectam deveniat, quia CARITAS INCHOATA MERETUR AUGERI, ut aucta mereatur perfici, sicut Augustinus dicit (tract. 5. in epist. Joan.) Quandoque vero Deus tam vehementer animam movet, ut statim quamdam perfectionem iustitiæ assequatur; sicut fuit in conversione Pauli, adhibita etiam exteriori miraculosa prostratione: & ideo conversio Pauli tanquam mi-

miraculosa in Ecclesia commemoratur celebriter.

VIII. Tandem 3. p. 9. 86. a. 3. hanc eandem doctrinam declarat inquit; *Pecatum mortale non potest sine vera pœnitentia remitti, ad quam pertinet deferere peccatum, in quantum est contra Deum; quod quidem commune est omnibus peccatis mortalibus: ubi autem est eadem ratio, & idem effectus. Unde non potest esse vere pœnitens de uno peccato qui non pœnitet de alio. Si enim displiceret ei illud peccatum, quia est CONTRA DEUM super omnia dilectum (QUOD REQUIRITUR AD RATIONEM VERÆ PŒNITENTIÆ) sequeretur quod de omnibus pœniteret. Unde sequitur quod impossibile sit unum peccatum remitti sine alio. Ad rationem itaque pœnitentiæ necessario requiritur displicitia de peccato, quia est contra Deum super omnia dilectum. Et loquitur Angelicus de pœnitentia cum sacramento necessaria, ut constat ex articulo præcedenti, ad quem hic se remittit.*

IX. Hæc adeo comperta sunt, & decretoria, ut fateamur oportet, Thomistas illos qui oppositum docent, non attigisse fontem angelicæ doctrinæ, sed ex corruptis rivulis aquas suas derivasse. Quod isti opponunt ex 4. distinct. 17., seu in suppl. q. 5. a. 3. ubi ait, quod quantumcumque sit parvus dolor, dummodo ad contritionis rationem sufficiat, omnem culpam delet, ex ignorantia opposentis oritur. Ibi enim Angelicus loquitur, ut ex argumento prolusorio constat de contritione gratia sanctificante informata, quæ etsi remissa, delet omnem culpam. Vanum itaque commentum est omnem caritatem actualem in gradu remisso peccata delere.

§. IV.

PRÆJUDICIUM TERTIUM,

Quo Attritionarii Rigorisni notam incurrunt caritati evangelicæ, & formidolosam attritionem benignitatis larvæ induunt.

I. IN veteri Testamento, inquit Attritionarii, sola contritio debebat peccata. In nova lege institutum est sacramentum Confessionis. Si necessaria in hac lege esset contritio ex caritate inchoata concepta, Christus non legivasset, sed aggravasset jugum: quod dici non potest, cum ipse testetur: *Jugum meum suave est.*

II. Hoc adversariorum paradoxon hostiliter pugnat cum Evangelio. Clamat Paulus Rom. 8. *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in TIMORE, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus,*

Abba, Pater. Clamat S. August. tract. 13. in Joan. *Verum est quod ipse dicit: Jugum meum suave est. Quidquid enim durum est in præceptis, ut sit leve caritas facit.* Et rursus in epist. ad Rom. idem Augustinus docet: *Evidentissime duorum Testamentorum distincta sunt tempora: illud enim ad timorem pertinet, novum ad caritatem.* S. Thomas in c. 4. Martb. inquit: *Vetus erat lex timoris, nova vero amoris.* Hæc est doctrina omnium Patrum. Durum est Confessionis jugum; sed caritate suave fit. Adversarii auferunt ab hoc jugo caritatem. Ergo jugum durum, & durissimum remanet. Ipsi existimant suave reddi jugum, si ala caritatis, inquit Augustinus, ab eo præcidatur. Sed mirum in modum falluntur, ut Patres omnes docent. Contendunt suave reddi jugum, si accomodetur carni, & sanguini, si diminuuntur præcepta; sed in hoc graviter errant: & gravius errant, dum sententiæ nostræ notam Rigorisni, Jansenismi, & Bajanismi incurrunt. Jansenistæ defendunt primum caritatis mandatum, defendunt præceptum contritionis, necessitatem caritatis inchoatæ ad sacramentum. Jansenistæ defendunt mysteria Trinitatis, Incarnationis, Eucharistiæ &c. Ideo neganda hæc omnia? Jansenistarum, & Protestantium errores strenue refellendi sunt. Sed ut victoria obtineatur, purganda est a laxarum opinionum commentis, unde scandalum accipitur hæretici, evangelica Moralis. Alioquin inanis erit omnis vociferatio contra Jansenistas, & Bajanistas.

§. V.

Pauca præmittuntur de diversitate timoris.

I. TIMOR triplex. 1. Naturalis, quo quis, natura duce, temporalia mala reformidat. 2. Mundanus, quo dumtaxat hominum respectu, a malo abstinetur. 3. Divinus, qui Deum respicit. Hic divinus timor duplex: servilis alter, dum quis non justitiæ amore, sed gehennæ metu a malo abstinet; alter castus, qui Deum ut supremum Dominum reveretur, & ne ei displiceat, a peccato se coercet. Timor iste duplex: initialis, qui est timor culpæ cum formidine pœnæ conjunctus; filialis, quo quis ad Deum convertitur, non formidine pœnæ, sed amore justitiæ, & caritatis, ut 2. 2. q. 59. a. 2. docet S. Thomas.

II. Timor naturalis malitiam vel bonitatem

tem recipit a bono, vel pravo voluntatis affectu. Timor mundanus suapte natura malus est.

III. In timore servili duo distinguenda. Timor ipse, & ejus servilitas. Timor pœnæ bonus est. Servilitas mala, cum sit affectus peccati in animo latitans, quo, nisi pœna immineret, peccatum eligeretur. Hinc duplex timor servilis distinguitur a Theologis solet: unus qui dicitur absolute servilis; alter qui nuncupatur serviliter servilis. Ille bonus, iste malus est.

IV. De fide est attritionem ex gehennæ, & pœnarum metu conceptam bonam & utilem esse ad justificationem, ut Tridentinum sess. 6. can. 8. definivit. Tandem attritio ex gehennæ timore concepta, præcedente fide, supernaturalis est, cum disponat ad justificationem.

S. VI.

Insufficiencia attritionis servilis ad sacramentum Pœnitentiæ ostenditur.

I. Timor sufficiens ad sacramentum Pœnitentiæ debet penitus excludere omnem voluntatem peccandi, ut omnes faterentur: timor servilis hanc voluntatem penitus non excludit: ergo est insufficiens. Demonstratur secunda propositio. Voluntas peccandi, seu peccatum excludi nequit nisi per ejus oppositum. Inter timorem pœnarum, & peccatum absolute spectatum, prout est offensa Dei, non est directa oppositio. Timor enim directe pœnas infligendas a iudice spectat. Timor ille contumaciam coercet animi tormenta spernentis, & huic contumaciæ directe opponitur. Ergo nequit excludere peccatum absolute, & secundum se, prout est offensa Dei, cum sub hac consideratione peccatum non respiciat. Neque hoc est vitium timoris, quia ad officium timoris hoc non attinet.

II. Ut clarius hæc percipias, scias oportet, cujuscumque virtutis, & doni limitatam vim esse, & sphaeram. Fides excludit infidelitatem, spes desperationem. At neque fides intemperantiam, neque spes injustitiam, aut incontinentiam convellunt. Propterea ne sive fides, sive spes, sive aliæ virtutes quidquam vitii continent? Absit. Quoniam quælibet virtus limitata est, & solum suum vitium oppositum expellit. Similiter timor bonus est, & utilis: quia pœnas a iudice statutas reformidat, & coercet impii contumaciam, cui opponitur; & coer-

cendo contumaciam impii aliquo modo etiam excludit peccatum, quatenus impio pœnas parat. Hoc est totum & plenum timoris officium. At excludere omnem peccandi voluntatem excedit timoris sphaeram, quia timor non respicit peccatum, ut dixi, absolute, & ut est offensa Dei.

III. Hanc doctrinam confirmant omnes Patres. S. Augustinus *serm. 15. de verb. Apost. c. 6.* hæc habet. Qui timore pœnæ non concupiscit, puto quia concupiscit. Terrore ingenti armorum, atque telorum, & circumdantis forsitan multitudinis, & obviam euntis, etiam leo revocatur a prædâ; & tamen leo venit, leo redit: prædâ non rapuit, non malitiam posuit. Si talis es, adhuc iustitia est: quia iustitia tibi consulis ne torquearis. Quid magnum est pœnam timere? quis enim non timet? quis latro, quis sceleratus, quis nefarius? Sed hoc interest inter timorem tuum, timoremque latronis, quod latro timet leges hominum; tu autem leges ejus times, ejus pœnam times, quem fallere non potes. Nam si fallere posses, quid non fecisses? Ergo, & concupiscentiam tuam malam non timor tollit, sed timor premit. Ad ovile venit lupus; latratu canum, & clamore pastorum ab ovili reversus est lupus: ipse tamen semper est lupus. Audisti? Leo venit, leo redit: prædâ non rapuit, sed malitiam non posuit. Semper est lupus prædâ avidus, semper latro. Similis autem leonem, lupo, latroni est voluntas, Augustino teste, non peccandi formidine pœnæ.

IV. Similia in Psalm. 118. con. 11. scribit, qui timore pœnæ, non amore iustitiæ opus legis facit, profecto invitatus facit. Quod autem invitatus facit, si posset fieri, mallet utique non juberi: ac per hoc legis, quam vellet non esse, non est amicus, sed potius inimicus; nec mundatur opere, qui immundus est cogitatione, & voluntate.

V. S. Thomas, qui Augustinus contra-ctus nuncupatur, perspicue hanc doctrinam propugnat pluribus in locis. Hæc 1. 2. q. 6. a. 6. statuit. Quæ ex metu aguntur, mixta sunt ex voluntario, & involuntario. Id enim quod per metum agitur, in se consideratum, non est voluntarium; sed fit voluntarium in casu, scilicet ad vitandum malum quod timeatur.

VI. Item ibidem art. 7. ad 2. subdit: Dicendum, quod in eo qui per metum aliquid agit, manet repugnantia voluntatis ad id quod agitur, secundum quod in se consideratur. Et ideo quod per metum agitur, quodammodo est

est involuntarium . . . Timidus agit contra id quod etiam nunc secundum se vult.

VII. Rursus ibidem q. 107. a. 1. ad 2. hæc docet. *Lex vetus dicitur cohibere manum, non animum: quia qui timore pœnæ ab aliquo peccato abstinere, non simpliciter ejus voluntas a peccato recedit, sicut recedit voluntas ejus qui amore justitiæ abstinere a peccato: & propter hoc LEX NOVA, QUÆ EST LEX AMORIS, dicitur animum cohibere.*

VIII. Tandem 2. 2. q. 19. a. 9. hæc habet. *Timor servilis non est numerandus inter septem dona Spiritus sancti, licet sit a Spiritu sancto: quia, ut Augustinus dicit in lib. de nat. & grat. c. 57. potest habere annexam voluntatem peccandi. Dona autem Spiritus sancti non possunt esse cum voluntate peccandi, quia non sunt sine caritate.*

§. VII.

Diluuntur adversariorum objectiones.

I. **O**pponunt. Tridentinum sess. 14. c. 4. damnat eos qui asserunt, attritionem esse coactam, non liberam, non voluntariam. Resp. Tridentinum eo loci Lutherum damnavit, quod blateraret, contritionem, quæ a timore gehennæ orla sua capit, esse vitiosam, hominemque magis peccatorem efficere: definivitque timorem gehennæ esse bonum, & honestum poenitentiae initium, atque ad caritatem disponere. Quare dolor iste liber, voluntarius, honestus, supernaturalis est, & ad poenitentiam perutilis.

II. Opponunt 2. Aut attritio ex solo metu poenarum sufficiens est, aut mala est. Ideo enim non sufficit, quia voluntatem peccandi penitus non excludit. Sed quod voluntatem peccandi non excludit, malum est. Resp. Antecedens falsum est, sicuti & id quod subditur. Aliud est carere perfectione, aliud vitio infici. Primordia rerum tum naturalium, tum supernaturalium imperfecta sunt. Ideone vitiosa? Fides non excludit peccatum: ideo ne mala? attritio servilis incipit oppugnare peccatum formidine pœnæ: ideo bona, honesta, & utilis, quia disponit ad justificationem. At totum quod necessarium est implere nequit, quia id extra ejusdem sphaeram est, ut dixi supra.

III. Opponunt 3. Tridentinum sess. 14. c. 4. inquit: *Illam vero contritionem imperfectam quæ attritio dicitur . . . si voluntatem peccandi excludat cum spe veniæ; declarat, non solum non facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, verum etiam donum Dei*

esse, & Spiritus sancti impulsus, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum moventis, quo pœnitens adjutus, viam sibi ad justitiam parat. Si nulla vero attritio voluntatem peccandi excluderet, superflua foret illa particula conditionalis. Resp. Tridentinum hoc decreto damnat Novatorum errores, & honestatem atque utilitatem attritionis servilis adversus eosdem definit. Attritio servilis mala esse potest, utpote si concepta sit ex timore serviliter servili. Idcirco Concilium adjecit dictam particulam, si voluntatem peccandi excludat, eo modo qui eidem competit, quatenus nempe disponit ad justificationem, non quatenus sufficit, quia hæc sufficientia est extra ejusdem sphaeram. Si plura cupis, consule Tom. 9. lib. 1. diff. 2. c. 7. §. 5.

C A P U T VII.

De necessitate amoris, seu caritatis inchoatæ ad sacramentum Pœnitentiæ.

LAbefactatis præjudiciis, & rejecta opinione attritionis formidolosæ, illud nunc superest ut caritatis inchoatæ necessitatem patefaciam. Quod, ut perspicue & evidenter præstem, in sequentes §§. rem tribuo.

§. I.

Scripturarum, & Concilii Tridentini testimoniis evincitur amoris initialis necessitas in quacunque peccatoris conversione.

I. **C**hristus Dominus Matth. 22. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est maximum & primum mandatum. S. Paulus 1. Cor. 6. Si quis non amat Dominum Jesum Christum, sit anathema. Et Joannes: Qui non diligit, manet in morte.*

II. Tridentinum sess. 14. c. 4. damnavit errores Novatorum, ut indicatum est. Porro sess. 6. c. 6. de qua silent adversarii, explicat dispositiones necessarias ad sacramenta. Hæc autem statuit. *Disponuntur autem ad ipsam justitiam dum excitati divina gratia, & adjuti, fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum, credentes vera esse quæ divinitus revelata, & promissa sunt, atque illud in primis, a Deo justificari impium per gratiam ejus, & redemptionem, quæ est in Christo Jesu, & dum peccatores se esse intelligentes, a divine justitiæ timore, quo utiliter concutiantur, ad considerandam Dei mi-*

sericordiam se convertendo, in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propitium fore, JESUMQUE TAMQUAM OMNIS JUSTITIÆ FONTEM DILIGERE INCIPIUNT, ac propterea moventur adversus peccata per odium aliquod ac detestationem; hoc est per eam pœnitentiam quam ANTE Baptismum AGI OPORTET.

III. Primum omnium adverte, hic Tridentinum non damnare aliquem Novatorum errorem, ut præstat *sess. 14. c. 4.* sed imbuiere Catholicos, & explicare dispositiones necessarias ad sacramenta suscipienda, seu ad justificationem obtinendam. Varia sunt interpretamenta quæ defensores attritionis servilis excogitarunt. Alii dicunt, Concilium explicare dispositiones necessarias ad justificationem extra Baptismum. Hoc interpretamentum directe pugnat cum decreto, in quo dicitur: *Per eam pœnitentiam, quam ANTE Baptismum agi oportet.* Alii asserunt, Concilium recensere omnes illos actus, non quia necessarii, sed quia regulariter semper habentur. Concilium ergo, non de necessariis, sed de arbitrariis dispositionibus agit? Hoc pacto omnes eludi canones possunt.

IV. Turnely pag. 158. fatetur Concilium præter fidem, & spem exigere dilectionem Dei, sed qualis illa sit, aperte non explicare. Fatetur Theologus iste hanc dilectionem quam requirit Concilium, esse distinctam a dilectione spei, sed ignoratur an sit distincta tamquam res a re, vel tamquam effectus a causa. Quid? Duos tantum amores & Philosophi, & Theologi agnoscunt, *concupiscentiæ, & amicitie seu benevolentie & caritatis.* Fatentur adversarii, Concilium præter amorem concupiscentiæ, qui spem comitatur, & eam præcedit tamquam fundamentum cui innititur, aliam dilectionem exigere. Ergo hæc dilectio distincta a dilectione spei, est dilectio caritatis, seu amicitie, & benevolentie. Nulla hic ad evadendum latebra.

V. Pergunt ulterius Tridentini Patres c. 7. ubi hæc docent. *Hanc dispositionem, seu præparationem justificatio ipsa consequitur, quæ non est sola peccatorum remissio, sed & sanctificatio, & renovatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ, & donorum, unde homo ex injusto fit justus, & ex inimico amicus.*

VI. In justificatione fit renovatio interioris hominis. Qua ratione fit hæc renovatio? Per voluntariam susceptionem gratiæ. Hæc verba produunt liberam, & actuaalem consensionem voluntatis. Quid produunt alia posteriora verba? Unde homo ex injusto fit justus, ex ini-

mico amicus. Duo hostes transire ne ex inimicitia in sinceram, & mutuam amicitiam valent, nisi ambo sincero, & reciproco amicitie amore se se prosequantur? Quid est amicitia Deum inter & nos? Caritas. In hanc amicitiam, inquit Concilium, libere homo consentit. Ergo consensus iste caritatis est. Luculenta hæc sunt.

VII. Cavillabuntur ne hæc intelligenda esse de prioritate naturæ, non temporis, de consensu comitante, & consequente, non antecedente justificationem? Verum has distinctiunculas huic argumento ineptissimas labefactat Concilium ipsum declarans consensionem liberam in futuram justificationem. Præterea ibidem c. 5. hæc præmittit: *Istius justificationis exordium in adultis a Deo per Jesum Christum, præveniente gratia, sumendum esse, hoc est ab ejus vocatione, qua, nullis eorum existentibus meritis, vocantur, ut si per peccata a Deo averſi erant, per ejus excitantem & adjuvantem gratiam ad convertendum se ad suam ipsorum justificationem, eidem gratiæ libere assentiendo & cooperando disponantur, ita ut tangente Deo cor hominis per Spiritus sancti illuminationem, neque homo ipse nihil omnino agat, inspirationem illam recipiens, quippe qui illam abicere potest; neque tamen sine gratia Dei movere se ad justitiam coram illo libera sua voluntate possit.*

VIII. Libere homo se movet, disponit, & præparat ad futuram suam justificationem, eidem libere assentitur, eam respuere valet, eidem cooperari debet. Tandem Concilium ibidem *can. 13.* hæc definit: *Si quis dixerit, sine præveniente Spiritus sancti inspiratione, atque ejus adiutorio hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse, sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur; anathema sit.* Tota Concilii doctrina sub unica oculorum acie in hoc canone proponitur. Distincto ordine primum proponitur fides; post spes, atque adeo amor concupiscentiæ, sine quo spes non datur; & tandem caritas. Ergo Concilium præter amorem spei, qui amor, ut dictum est, necessario spem præcedit, requirit caritatem incipientem, qua, ut Concilium ait, incipimus diligere Deum ut omnis justitiæ fontem. Sapientissimus BOSSUETUS de doctr. Concilii Trident. p. 1. n. 14. testatur, hanc doctrinam ex S. Thoma depromptam esse, immo ex ejus verbis contextam.

IX. Reponent ne, hanc Tridentini doctrinam pro Baptismo, secus pro sacramento Pœnitentiæ traditam esse? Minus ne pro hoc quam

quam pro illo sacramento requiritur? Primus Baptismus est aquæ frigidæ; secundus Pœnitentiæ est laboriosior, est aquæ ferventis, & excoquantis pellem. Nonne Pœnitentia est sacramentum mortuorum, sicut est Baptismus? Heinc doctissimus Bossuetus loc. cit. pag. 32. jure clamat: *Quare hæc opinionum ludibria procul a Scholæ gravitate, & auctoritate amandari deceret: ac revera certum est responsum hanc, ne quid dicam gravius, haberi improbabile, ac temerarium. Merito episcopali gravitate has quorundam opiniones improbat Bossuetus, ut opinionum ludibria.*

X. Doctrinam Tridentini declarat ejusdem Catechismus p. 2. c. 5. §. 9. his verbis: *Discendum est etiam, quibus GRADIBUS ad hanc divinam virtutem liceat ascendere. Primum itaque Dei misericordia nos prævenit, cordaque nostra ad se convertit. . . . Deinde hoc lumine illustrati, per fidem ad Deum animo tendimus. . . . Præterea motus timoris consequitur, & suppliciorum acerbitate proposita animus a peccatis revocatur. . . . Huc deinde accedit spes inpetrandæ a Deo misericordiæ, qua erecti, vitam & mores emendare constituimus. Postremo CARITATE CORDA NOSTRA ACCENDUNTUR, ex quo liberalis ille timor probis & in genuis filiis dignus oritur: atque ita unum illud verum ne qua in re Dei maiestatem laedamus, peccandi consuetudinem omnino deserimus. Hisce igitur quasi GRADIBUS ad hanc præstantissimam pœnitentiæ virtutem pervenitur.*

§. II.

SS. Augustini, & Thomæ testimoniis necessitas caritatis inchoatæ demonstratur.

I. S. Augustinus epist. 45. ad Anastasium hæc scribit; *Inaniter putat victorem se esse peccati qui pœnæ timore non peccat: quia etsi non impletur foris negotium malæ cupiditatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis. . . . Inimicus ergo justitiæ est qui pœnæ timore non peccat; amicus autem erit, si ejus amore non peccat: tunc enim vere timebit peccare: nam qui gehennas metuit, non peccare metuit, sed ardere: ille autem peccare meruit qui peccatum ipsum, secus gehennam, odit. Item tract. 5. in Joannem. Filii Dei discernuntur sola dilectione, & cavitate a filiis diaboli. Denuo in expositione epist. ad Galatas: Non auferuntur peccata, nisi gratia fidei quæ per dilectionem operatur. Sexcenta alia S. Doctoris testimonia rescribere possem, quæ prætereo.*

II. S. Thomas 1. 2. qu. 107. a. 1. ad 2. hæc scribit: *Lex vetus dicitur cohibere manum, non animum: quia qui TIMORE PŒNÆ ab aliquo peccato abstinet, NON SIMPLICITER ejus voluntas a peccato recedit, SICUT recedit voluntas ejus qui AMORE JUSTITIÆ a peccato abstinet: & propter hoc lex nova, quæ est lex amoris, dicitur animum cohibere. Rursus lib. 4. contra Gentes cap. 72. hæc docet. Primum quod in Pœnitentia requiritur, est ordinatio mentis, ut scilicet mens convertatur ad Deum, & avertatur a peccato, dolens de commissio, & proponens non committendum, quod est de rationis contritionis. Hæc vero mentis reordinatio sine gratia esse non potest: nam mens nostra debite ad Deum converti non potest sine CARITATE.*

III. Tandem missis pluribus aliis testimoniis, 3. p. q. 85. a. 5. luculentissime exponit necessitatem caritatis ad Pœnitentiæ sacramentum, ubi ex instituto controversiam discutit. Inquit enim, *utrum principium pœnitentiæ sit ex timore?* Respondet autem his verbis: *Primum principium est Dei operatio convertentis cor, secundum illud Thren. ultim. Convertite nos Domine ad te, & convertemur: secundus actus est motus fidei: tertius est motus timoris servilis, quo timore suppliciorum a peccatis retrahitur: quartus actus est motus spei, quo quis sub spe veniæ consequendæ assumit propositum emendandi: quintus actus est MOTUS CARITATIS, quod alicui peccatum displicet SECUNDUM SE IPSUM, & non jam propter supplicia: sextus actus est motus timoris filialis, quo propter reverentiam Dei aliquis emendam Deo voluntariam offert. Sic igitur patet quod actus pœnitentiæ a timore servili procedit sicut a primo motu affectus ad hoc ordinato; a timore autem filiali sicut ab immediato, & proximo principio. Hanc doctrinam repetit in Supplem. qu. 3. art. 1. ad 4. Multitia autem in culpa mortali mensuratur ex eo in quem peccatur, in quantum est ei indigna; & ex eo qui peccat, in quantum est ei nociva. Et quia homo debet magis Deum quam seipsum diligere; ideo plus debet odire culpam, in quantum est offensa Dei, quam in quantum est nociva sibi.*

IV. Hæc est splendidissima christianæ pœnitentiæ pictura, quam vividis coloribus delineavit S. Thomas, & ad cujus exemplar Concilium Tridentinum sess. 6. formavit 6. decretum, teste Dominico soto. Sed prætermisso Soto Dominicano, hoc testatur BOSSUETUS, hæc loc. cit. pag. 90. scribens: *Non ergo immerito diximus, tantum esse sacra-*

sanctæ Synodi Tridentinæ cum S. Thoma doctrinæ consensionem, ut ex hac illa quodammodo contexta esse videatur.

V. Ulterius præfatam doctrinam mirum in modum confirmat, & declarat S. Thomas 1. 2. qu. 113. a. 10. his verbis: *Est iste COMMUNIS, ET CONSUEtus cursus justificationis ut, Deo movente interius animam, homo convertatur in Deum, primo quidem conversione imperfecta, ut postmodum ad perfectam deveniat. Quia CARITAS INCHOATA MERETUR AUGERI, ET AUCTA MEREAUT PERIFICI, sicut Augustinus dicit: QUANDOQUE vero tam vehementer Deus animam movet, ut STATIM quamdam perfectionem justitiæ assequatur, sicut fuit in conversione Pauli &c.*

VI. Hanc ipsam doctrinam præmiserat ibidem art. 5. ad 1. inquires: *Ergo dicendum, quod ad eandem virtutem pertinet proficere unum oppositorum, & refugere aliud: & ideo sicut ad caritatem pertinet diligere Deum, ITA ETIAM DETESTARI PECCATA, per quæ anima separatur a Deo.*

VII. Rursus ibidem art. 7. ad 2. subdit: *Liberum arbitrium potest simul in duo moveri, secundum quod unum ordinatur ad aliud. Motus autem liberi arbitrii in peccatum ordinatur ad MOTUM LIBERI ARBITRII IN DEUM. Propter hoc enim homo detestatur peccatum, QUIA EST CONTRA DEUM, cui vult adherere (per dilectionem scilicet.) Ideo liberum arbitrium in justificatione impij simul DETESTATUR PECCATUM, ET CONVERTIT SE IN DEUM SICUT ETIAM CORPUS SIMUL RECEDENDO AB UNO LOCO ACCEDIT AD ALIUM.*

VIII. Aut Concilio Tridentino, SS. Augustino, & Thomæ, & Catechismo Tridentino nuntium remittant adversarii: aut huic doctrinæ fascēs submittant, victasque manus dent necessum est. Plura alia testimonia SS. Patrum omitto brevitatē causa.

§. III.

Rationibus ex Scripturis sanctis haustis evincitur necessitas caritatis inchoatæ ad Pœnitentiæ sacramentum rite suscipiendum.

I. **P**rimum maximumque mandatum dilectionem Dei imponit. Nullum tempus assignari potest quo præceptum istud magis urgeat quam dum agitur de recuperanda per pœnitentiā Dei amicitia. Ideo enim Christianus peccavit, quia Deum non amavit. Ergo tum potissimum divino flagrare amore obstringitur cum dolet de Dei

amicitia amissa, eamque redintegrare toto virium conatu satagit.

II. Confirmare opportuno exemplo doctrinam hanc lubet. Audi Filium prodigum patrem alloquentem. Doleo pater, & quam valeo, vehementer doleo, quod peccaverim. Anteaqtæ flagitiosæ & sceleratæ vitæ veniam enixe rogo, efflagitoque. Ingentis hereditatis tuæ adeundæ amore desflagro, firmamque concipio spem eandem assequendi. Sed quia toties peccavi contra mandata tua, vehementer timeo ne illam sim amissurus: & ob hunc timorem subeundi tam grave damnum vehementer me pœnitet peccasse. Scias tamen velim, mi pater, quod intus in corde meo latitat, non amor erga te, erga bonitatem tuam, cuius nec levem, inchoatamque scintillam experior; sed solus timor damni sustinendi, sola spes opulenti patrimonii obtinendi unica mihi est ad te redeundi causa. Non te amo amantem; sed te timeo pœnas & supplicia minitantem. Non amo bonitatem tuam erga me profusissimam; sed reformido exheredationem meam mihi perniciosissimam. Hanc hereditatem concupisco; & ex hoc concupiscentiæ amore erga divitias tuas, spes in me confurgit eandem assequendi. Ama ergo pater filium te non amantem, sed pertimescentem. Ah fili nequam, & indignissime! Siccine patrem alloqueris? Apage in malam crucem. An clementissime pater! Tempera, quæso, parumper indignationem tuam. Si meus te sermo concitavit, causam cur ita locutus fuerim, audire supplex deprecor efflagitoque ne dedigneris. Theologi illi, magistri illi, quos tumet, o pater, pro conscientie meæ regimine mihi assignasti, hanc me docuere doctrinam. Isti præfatum sermonem altius animo meo imprimere conati sunt. Isti, isti, inquam, mihi suasere, haudquaquam necesse esse ut in hac mea pœnitentia, & reconciliatione te vel inchoatæ caritatis, & initialis amicitie dilectione prosequar; sed sufficere ut ob cladium, pœnarumque metum de peccatis meis doleam, amoreque concupiscentiæ erga infinitam hereditatem tuam mihi obveniendam ardeam. Hanc servilem doctrinam, o pater, egomet, vel ipso lumine quo me tu magna clementia perfudisti, ut falsam communique sensui adversantem reputabam. Quid? ipse dicebam. Inimicus offensorque evasi amantiissimi patris mei: & novum amicitie fœdus cum eodem instaurabo, quin illum sincera caritate suavique benevolentia redamem? Quid? Ille me

me caritate impensa diligit; & ego ipsum ob hereditatem possidendam dumtaxat concupiscam? Dum talia effari audierunt Theologi tui, continuo vociferantes, me tetrici rigoris, stultitiæque insinularunt, & velut hæreticæ sententiæ fautorem redarguerunt; quarum vocum strepitu perterritus, illorum tandem placitis auscultavi. Adjecerunt illi solummodo, ne illos gravare, ut mihi caveam, videar, postquam in jus hereditatis capiendæ restitutus, & plene, media absolutione, tecum reconciliatus fuero, me postea mortis tempore, singulisque quinquenniis, biennii sive semel saltem te caritatis amore prosequi debere. Illos ergo, pater optime, redargue, increpa, in illos, non in me, animadvertito. Hæc est autem viva imago peccatoris qui solo gehennæ timore, & spe beatitudinis æternæ obtinendæ, & dolore amittendæ concussus ad Deum redit, ut cum eodem reconcilietur, omni amore vel initiali erga illius bonitatem sublato. *Ex inimico amicus fieri vult*: & amare amicum patrem non studet, non curat, non nititur?

III. Altera ratio sic proponitur. Vita cordis amor. Amore peccator ad creaturam convertitur, receditque a Deo. Hæc aversio a Deo, & conversio ad creaturam per solam aversionem a creatura, & conversionem ad Deum auferri potest. Amor quippe erga creaturam auferri nequit, nisi per amorem erga creatorem.

IV. Adultus cum primum moraliter usum rationis attingit, Deum amore prosequi, eique & se, & omnia subicere obstringitur ut ultimo fini, sicuti omnes Thomistæ, & alii Theologi docent: ergo potiori jure, dum post patrata peccata Dei rebellis evasit, amore in Deum se convertere debet.

V. Qui odio in proximum ardet, absolutionis capax non est, nisi posito odio, erga proximum amorem accendat. Christiani mortaliter peccantes *rursus crucifigunt Filium Dei*, & cum Deo inimicitiam contrahunt. Quomodo hæc auferri inimicitia potest nisi amore? Petrus amare Paulum offensum astringitur, ut cum illo novum amicitiae fœdus ineat: & Sempronius, qui Dei Filio peccato mortem intentavit, reconciliationem cum eodem inibit quin illum amet? Solo amore concupiscentiæ, solo timore gehennæ divinum illud amicitiae fœdus redintegrabit? Vulgare axioma, *Si vis amari, ama*, respectu divinæ amicitiae locum non habebit? Deus testatur: *Diligentes me diligo*. Cor est

quod Deus petit: *Fili præbe mihi cor tuum*. Quomodo præberi cor istud Deo potest nisi amicitiae amore?

VI. Qui voluntatem deliberatam non habet omnia mandata servandi, non est absolutionis capax: sed nemo servare omnia mandata absque caritate initiali valet: ergo ad sacramentum Pœnitentiæ digne suscipiendum est necessaria caritas inchoata. Primam propositionem admittunt omnes. Secundam evinco. Voluntas constans, & firma servandi omnia mandata includit voluntatem servandi primum & maximum mandatum caritatis, quod est universæ legis caput, & ad quod cetera omnia mandata ordinata sunt. Implicat autem in terminis, ut ajunt, propositum efficax & deliberatum diligendi Deum sine amore Dei. Quid enim est velle sincere servare caritatis mandatum nisi reipsa Deum amore prosequi? Quare sapienter S. Augustinus *tract. 74. in Joan.* scribit, *Quomodo ergo Dominus dicit: Si diligitis me, mandata mea servate: & ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis: cum hoc dicat de Spiritu sancto, quem nisi habeamus, nec Deum diligere possumus, nec ejus mandata servare? Quomodo diligimus, ut eum accipiamus, quem nisi habeamus, diligere non valeamus? Aut quomodo mandata servabimus, ut eum accipiamus, quem nisi habeamus, mandata servare non possumus?*

VII. Non me latet, orta attritionis servilis opinione, una cum Probabilismo Salmanticæ, ut fuscè ostendi *Tom. 9.* plures Probabilistas caritatis mandatum fere evacuasse. At istorum doctrina proscripta est, ut alibi retuli.

§. IV.

Diluuntur adversariorum objecta.

I. **O**pponunt 1. Dolor qui requiritur ad Pœnitentiæ sacramentum dispendere, non destruere sacramentum debet. Dolor caritate inchoata formatus delet omnia peccata. Ergo nihil restat sacramento destruendum; & tamen est sacramentum mortuorum, quod delere peccata debet.

II. Hoc est potissimum adversariorum argumentum, quod nihil efficacius falsitatem opinionis formidolosæ attritionis patefacit. Nihil falsius quam caritatem inchoatam delere peccata. Quid ad hæc Attritionarii? Edisserant nobis eruditi adversarii an per XIIII. sæcula in aliquo SS. Patrum repererint caritatem destruere sacramentum Pœnitentiæ.

nitentia? Hæc doctrina & universa antiquitati, & Tridentino, & ejus Catechismo incognita fuit. Dico itaque, Pœnitentiam esse sacramentum mortuorum, & producere primam gratiam habitualement vivificantem, quæ diffunditur per Spiritum sanctum inhabitantem illis qui caritatem inchoata dispositi sunt per Spiritum sanctum moventem, & nondum inhabitantem. Et sine hac gratia actuali, & amore initiali nemo potest credere, sperare, diligere, & pœnitentiam agere, sicut oportet, ad justificationis donum obtinendum, ut definit Concilium Tridentinum. Omnibus virtutibus habitualement præeunt actus imperfecti ejusdem speciei, ut Theologi omnes fatentur. Adversarii legant S. Augustinum lib. de nat. & grat. cap. ult. ubi inquit: Caritas inchoata, inchoata justitia est; caritas provecta, provecta justitia est; caritas magna, magna justitia est; caritas perfecta, perfecta justitia est. Jure proscriptæ fuere propositiones Bajanzæ 62. & 63. quod negarent hujus duplicis vivificationis, & duplicis caritatis imperfectæ, & perfectæ distinctionem, sicut & aliæ similiter hanc duplicem caritatem negabant. Quare nonnisi ab illis qui ignorant errores Bajanos, adversus sententiam propugnantem necessitatem caritatis initialis ad sacramentum Pœnitentiæ digne suscipiendum obtrudi iidem valent.

III. Opponunt 2. S. Thomas 2. p. q. 70. docet: Minima gratia potest resistere cuilibet concupiscentiæ, & vitare omne peccatum mortale. . . . Minima caritas plus diligit Deum quam cupiditas millia auri & argenti.

IV. Resp. Ibi S. Thomas loquitur de circumfusione, quæ Baptismum portendebat. Integrum articulum rescripsi Tom. 9. lib. 1. diff. 2. cap. 9. §. 2. & palam feci ibi expresse loqui Angelicum de gratia sanctificante quæ in Baptismo infunditur, atque adeo de caritate habituali. Quid quod S. Thomas hoc ipsum adversariorum argumentum 3. p. q. 84. a. 5. sibi opponit argum. 2. Universa delicta operit caritas. . . . Ergo habendo caritatem, & fidem, & misericordiam potest quisque salutem consequi etiam sine Pœnitentiæ sacramento. Audiant nunc S. Thomæ responsum. Ad secundum dicendum, quod ex quo aliquis peccatum incurrit, CARITAS, fides, & misericordia NON liberant hominem a peccato sine pœnitentia. Requirit enim CARITAS, quod homo DOLEAT DE OFFENSA IN AMICUM COMMISSA, & quod amico studeat satisfacere. Requirit etiam ipsa fides ut per vir-

Tom. II.

tutem passionis Christi, quæ in SACRAMENTIS Ecclesiæ operatur, QUÆRAT JUSTIFICARI a PECCATIS. Requirit etiam ipsa misericordia ordinata ut homo subveniat pœnitendo sue miserie, quam per peccatum incurrit, secundum illud Proverb. 14. Misere facit populos peccatum. Unde Eccles. 30. dicitur: Misere animæ tuæ placens Deo. En adversariorum principium a S. Thoma convulsus. Caritas actualis inchoata tollit affectum, & voluntatem peccandi. Gratia vero sanctificans delet maculam peccati.

V. Quod opponunt ex Appendice adjecta ad Concilium Romanum sub Benedicto XIII. nihil adversus nostram sententiam evincit, ut mox ostendam, sed potius contra adversarios urget.

§. V.

Sententia formidolose attritionis in 1. thesi ab Innoc. XI. proscripta vi evidentis rationis evincitur contenta.

PROPOSITIO DAMNATA.

Non est illicitum in sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore, nisi id veteris conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabilis tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis sacerdotalis, aut episcopalis.

I. Fuslo calamo Tom. 9. lib. 1. diff. 2. c. 10. recensui interpretamenta, quibus adversarii præservare suam opinionem student a præfata damnata thesi. Fatentur uno ore, quod opinio de attritione servili, si sit solum probabilis, vel probabilior, vel probabilissima, contineatur in thesi damnata. Sed ajunt hanc suam opinionem prætergredi probabilitatis confinia, & esse moraliter certam.

II. Audi P. Cardenas, qui in Crisi D. 2. c. 6. a. 2. q. 1. n. 6. inquit: Decretum loquitur de probabilibus. Hæc autem doctrina non est mere probabilis, sed omnino certa, & indubitabilis propter definitionem Concilii Tridentini.

III. P. Dominicus Viva in prop. 1. Innoc. XI. n. 21. hæc scribit: Opinionem de sufficientia attritionis. . . non esse mere probabilem, aut probabilissimam, sed practice & moraliter certam. Et rursus in Cur. q. 3. a. 2. n. 7. hæc docet: Afferere attritionem non esse sufficientem &c. Hæc opinio post Tridentinum tamquam improbabilis rejicitur communissime. Post Tridentinum amittit omnem probabilitatem.

L

Ite.

Iterum in prop. 14. Alexandri VIII. Hæc adjicit: *Prohibitio autem illa Alexandri VII. ne alterutra ex iis opinionibus censureretur, non inferat utramque opinionem esse probabilem.* Et n. 31. addit: *Cum hujusmodi PROHIBITIONES SÆPE FIAN'T IN BONUM PACIS.* His paucis verbis eludit decretum Alex. VII.

IV. Similia docent communiter Probabilistæ defensores attritionis formidolosæ. Porro hæc jactata *moralis certitudo* est facti falsitas luce meridiana clarior, est commentum, imaginaria & manifesta chimæra, improbatâ ab Alexandro VII. prohibente censura notari alterutram opinionem.

V. Plusquam centum Theologi ex universo orbe catholico celebriores, quibus comparati Casuistæ defensores attritionis formidolosæ parum resplendent in Republica litteraria, quos Tom. 9. recensui; doctissimi Cardinales Denhoffius, Aguirius, Le-Camus, Monilianus; plurimi Archiepiscopi, & Episcopi, quos inter doctissimus Bossuerus, qui solus prævalet centum Casuistis; celebriores universitates Parisiensis, Lovaniensis; omnes fere Theologi Augustinianæ Religionis, & hodie Dominicanæ. Quid si celeberrimi BENEDICTINI Ordinis, quid si aliorum Ordinum Theologos recenserem? Illud satis sit vix hodie reperiri alicujus nominis Theologum præjudiciis vacuum qui opinionem de attritione servili non refutet.

VI. Tota hæc numerosissima multitudo insignium Cardinalium, Episcoporum, Universitatum satis non est ad constituendam opinionem probabilem apud Probabilistas, qui defendunt quatuor Casuistas, immo unum, juxta *P. Viva*, si sit doctissimus, efficere opinionem probabilem? Quid quod Probabilistæ defendunt attritionem servilem esse certam, quia contendunt definitam esse in Concilio Tridentino? At evulgata Historia Cardinalis Pallavicini, vel ipsi defensores attritionis servilis fatentur, nihil hac de re definisse Tridentinum.

VII. Ergo evidentissimum est jactatam *certitudinem moralem* esse falsissimam, vanumque commentum, injuriosum decreto Alexandri VII. tot Cardinalibus, Archiepiscopis, Episcopis, & tot gravissimis Theologis, perniciosissimum imperitis lectoribus, qui ex tali asserta certitudine decipiuntur. Ergo hæc *moralis certitudo* retractanda, & eliminanda est. Unde hanc formo argumentationem.

VIII. Si opinio attritionis servilis esset tantum probabilis, vel probabilior, vel pro-

babilissima, fatentibus adversariis, esset damnata ab Innoc. XI. Sed veritas facti evidentissima, luculentissima est universo litterario orbi, talem opinionem non esse moraliter certam elidentem probabilitatem contrariæ sententiæ. Ergo tam evidens est opinionem de attritione servili contineri in decreto Innocentiano, quam evidens comperitque est certitudinem moralem dictam esse arbitrium commentum, & inauditum paradoxon.

IX. Illud dicitur moraliter certum quod unanimi consensu a Theologis defenditur. Illud probabile, vel probabilius, quod a gravibus Theologis in utramque partem disputatur. Tam certum est hanc controversiam in utramque partem disputari, ut Alexander VII. prohibuerit ne alterutra opinio censura notaretur, *donec aliquid a S. Sede definitum fuerit.* Post duodecim annos Ven. Innoc. XI. definivit in perficiendis sacramentis ex opinionibus controversis tutiorem amplectendam esse. Post hoc decretum defensores attritionis servilis evulgarunt, suam opinionem, quæ sub Alexandro VII. erat tantum probabilis, & inter Probabilistas communior, evasisse certam, & extra controversiam. Illud autem certum est post decretum Alexandrinum sententiam attritionis servilis coercitam fuisse inter Casuistas, & evulgato decreto Innocentiano contrariam doctrinam prævaluisse inter graviores Theologos.

X. Celeberrimi Theologi Salmanticenses Scholastici Tom. 12. p. 2. tract. 24. diff. 7. dub. 1. §. 6. n. 51. quamquam defensores attritionis servilis, candide fatentur relatam certitudinem moralem esse purum putumque commentum. En illorum verba. „ Hæc „ responsio non satisfacit, nec *sustineri* potest. „ est. Desert enim assertioni nostræ omnimodam certitudinem fundatam in definitione Concilii Tridentini . . . Philaletus „ refert *centum auctores* productis nominibus „ contrariam nobis sententiam instituentes. „ Et quidquid sit de hoc, assertionem non „ esse definitam in Concilio Tridentino *constat satis evidenter* ex decreto Alexand. „ VII. . . Pontifex prohibet censuras in „ unam & alteram partem, *donec*, inquit, „ *ab hac S. Sede fuerit aliquid definitum*, „ palam supponens NIHIL hætenus definitum esse ab Ecclesia circa istam controversiam. „

XI. En novam ineluctabilem confirmationem chimæricæ *certitudinis morales*, & indu-

dubitata. Alterum responsum præbent Attritionarii, nempe decretum Innocentianum prohibet usum opinionis probabilis relicta tutiore in sacramentis conferendis, secus vero in recipiendis. Hæc responsio, inquit Salmanticenses, est mera fuga speculativa, menti Pontificis in illa propositione repugnans. Similia docent Tournely, & alii attritionis servilis propugnatores. Evidens ergo est, vel celebriorum adversariorum confessione, certitudinem morale, cui unice fidunt communiter Casuistæ, esse chimæram; & decretum Innocentianum prohibere usum opinionis probabilis, relicta tutiore, tum in conferendis, tum in recipiendis sacramentis.

§. VI.

PARADOXON Salmanticensium paucis refellitur, & sententia nostra confirmatur.

I. R Espondent itaque Salmanticenses p. 53. his verbis: „ Ut autem non videamur difficultatem fugere, aut timere vel in his que ad praxim spectant, respondetur „ admittendo totum syllogismum . . . Nostra namque sententia non solum est probabilior, & communior, sed etiam TUTOR, quam contraria. „

II. Legiones scholasticorum numquam terga vertunt, sed trucidari potius volunt. Ab orbe condito simile paradoxon, ut mihi videtur, non est auditum. Hæc doctrina est contra omnes Catholicos: evertit funditus Christi regnum caritate partum, caritate erectum, caritate perfectum.

III. Sed rationes cur Theologi isti propugnant opinionem attritionis servilis esse tutiorem, & tutissimam, indicemus. Hæc est eorum argumentatio. Amor caritatis Dei super omnia conjungi nequit cum peccato mortali. Hic enim est error Baji. Ergo ut hic error declinetur, dicamus oportet, attritionem servilem omni caritate vacuam esse longe tutiorem, immo unice tutam, quia sacramentum praxim defendit.

IV. Mirum est potuisse perdoctos viros tam crassum & erroneum sophisma objicere. Ipsi fatentur Alex. VII. prohibuisse, ne alterutra sententia censura notaretur, nihil Tridentinum definiisse: & eadem pagina censuram Bajaniismi inurere sententiæ nostræ illos non pudet? Ignorant perdocti viri Bajam errasse, quia caritatem habituales cum peccato conjunxit. Erravit præterea Bajus, quia caritatem actualem imperfectam

ab habituali non distinxit. Nos dicimus, caritatem actualem imperfectam conjungi cum peccato proxime expellendo per gratiam sanctificantem posse. Dicimus cum S. Thoma, contritionem caritate imperfecta formatam esse materiam sacramenti Poenitentiae; ut fiat sacramentum expellens peccatum, requiritur forma. Corruit ergo undique verum vanissimum sophisma Salmanticensium.

V. Quam inauditum sit recensitum paradoxon, paucis habeto. Si doctrina formidolosa attritionis est longe tutior; ergo omnes Theologi, omnes Concionatores clamare deberent: Christiani cavete a caritate Christi etiam imperfecta. Longe magis cavetote ab amore Dei ferventiori, & ferventissimo: cavete, quæso, ab hac divina caritate, dum acceditis ad sacramentum Poenitentiae: cavete, inquam, cavete ab hac divina caritate, quia caritas ista destruit, exterminat sacramentum Poenitentiae. Cavete: quia si caritate flagrant ad tribunal poenitentiae acceditis, hæretici Bajanistæ estis. Accedite solum perterrefacti poenarum gehennæ timore, & amore concupiscentiæ propriæ beatitudinis succensi. Ceterum amor Dei super omnia longe a vobis sit, exulet ab animabus vestris: quia iste amor Dei super omnia hostiliter pugnat cum sacramento Poenitentiae, illudque exterminat. In sacramentis recipiendis tutiora ex definitione Ecclesiæ sequi debetis. Longe tutius est, si accedatis ad sacramentum Poenitentiae solo timore servili percussis, quam si adeatis divina caritate flagrantibus. Blasphemiarum istarum legitima, nisi me omnia fallunt, & necessaria consecutaria doctrinæ Salmanticensium.

VI. Heinc collige sententiam nostram esse certam, & adversariorum, ut mihi videtur, opinionem contineri in decreto Innocentiano. Jactata certitudo moralis est mera chimæra, ut doctiores adversarii fatentur. Quod propositio damnata comprehendat solos ministros conferentes sacramentum, non fideles recipientes, est, inquit Salmanticenses, mera fuga speculativa, menti Pontificis . . . repugnans. Tandem quod opinio attritionis servilis sit tutior est paradoxon quod universum Christi Evangelium & Religionem cristianam evertit. Adversarii ipsi, non secus ac ædificatores Turris Babelicæ, propriam sententiam lacerant, destruunt, damnant. Nam dum unus trullam petit, alter cæmentum porrigit. Si plura hoc de argumento cupis, consule Tom. 9. lib. 1. diff. 2. ubi omnia adversariorum sophismata la-

befactata, & plura quæ ad historiam hujus controversiæ attinent, invenies.

C A P U T VIII.

Nonnullæ quæstiones de dolore, & proposito non peccandi resolvuntur.

I. QUÆST. I. *An pœnitens elicere dolorem debeat de peccato cum intentione confitendi?* RESP. Negant Lugo, Averſa, Tamburinus, Gobat, Moya, Sporer, Ilſung, & alii. Sed hæc opinio rejicienda est ut minus probabilis. Dolor iste actio est sacramentalis. Ergo per intentionem pœnitentis subjiicienda est formæ sacramentali. Neque enim in solo ministro, sed etiam in pœnitente necessaria est intentio. Non sunt tamen hæc metaphysice & subtiliter discutienda, quoniam eo ipso quod quis confiteri velit, doleatque de peccatis, re ipsa dolor illius respectum dicit ad sacramentum. Non sunt ergo, ad hoc quod attinet, pœnitentium mentes torquendæ.

II. QUÆST. II. *An dolor præcedere confessionem debeat, an satis sit ut post confessionem ante absolutionem eliciatur?* RESP. Omnes affirmant, dolorem præcedere absolutionem debere, cum sit ejusdem proxima materia. Disputant vero Theologi in utramque partem, num antecedere confessionem, quæ dolorosa dicitur, debeat. Navarrus, Tolerus, Vasquez, Hurtado, Diana, Bonacina, Suarez, Lugo, Sporer, Gobat, Moya, Tamburinus, & alii defendunt sat esse ut subsequatur confessionem, & antecedit absolutionem. Alii sistent oppositum. Præcis casibus repentinis, & insolitis, communiter loquendo mihi probabilius est quod debeat præcedere confessionem: tum quod in sacramentis tutiora, dum res in controversiam vocatur, sequi debeamus: tum quod medio isto dolore pœnitens de statu peccati mortalis, & diabolicæ servitutis ad statum filiorum Dei transire debet. Transitus iste, communiter loquendo, non fit in instanti, aut paucis momentis. Habenda tamen pœnitentium ratio est. Nam dum iussu contentur, facillime dolent, & conteruntur, cum habitualiter dispositi sint. Contra, peccatores gravi sarcina onusti difficilior hunc concipiunt doloris partum. Confessoriorum est instruere pœnitentes ut antequam ad sacrum tribunal accedant, aliquod congruum tempus infumant in hoc dolore concipiendo. Proponant illis quæ meditari

puncta debeant, quas considerationes formare, ut se ad hunc parandum dolorem excitent: doceantur precibus opus esse, quibus a Deo auxilium implorent, quo, ut oportet, conteri queant.

III. Dolor iste ita perdurare moraliter debet, ut vi ejusdem absolvendus pœnitens sit, cum iste dolor sit absolutionis materia. Diana refert plures defendentes, dolorem ante plures annos elicitum perdurare, dummodo retractatus non sit. Quæ opinio falsa, & laxa est. Escobarius, Diana, Arriaga admittunt præcedentiam longi temporis. Alii dicunt, dolorem ante quatuor, aut sex dies, alii ante mensem elicitum sufficere. Sed quid in congerendis his falsis opinionibus tempus tero? Dolor moraliter præsens sit oportet. Pro praxi concipiendus dolor est ante confessionem, & renovandus in ipsa confessione, dum impertienda absolutio est.

IV. Etiam in confessione venialium necessarius est dolor iste. Non est necesse ut de omnibus venialibus dolor concipiatur, cum venialia non sint materia necessaria, sed libera: sat est ut de aliquo veniali graviore dolor concipiatur, & propositum expressum habeatur illud evitandi, quando nulla materia necessaria clavibus subijcitur.

V. QUÆST. III. *Quid dicendum de opinione P. Viva assertantis, dolorem conceptum ex motivo damni temporalis sat esse ad Confessionem?* RESP. P. Dominicus Viva in *Trut. in proposit. 1. Innocentii XI. n. 26.* docet, sufficere attritionem supernaturalem ex metu temporalium pœnarum, ut a Deo vindice inflegendarum, concluditque: *Licite sequimur hujusmodi opiniones probabilissimas, omittis tutioribus.* Quis definivit ejusmodi opiniones esse probabilissimas? Probabilistæ? At Romana Sedes, etiam admissio quod essent probabilissimæ, jubet ut in sacramentis, dum de materia & forma agitur, sequamur tutiores sententias omittis probabilibus.

VI. P. Tamburinus *lib. 1. meth. Confess. c. 1. §. 4. n. 11.* inquit: „Inter motiva attritionis, de quibus n. 4. diximus, licet aliqui non admittant aliud quartum, idest *timorem mali temporalis . . . timorem infamie, carceris, ægitudinis &c.* tamen in sententia probabilissima etiam hoc motum est sufficiens, si hujusmodi mala timeantur ut a Deo inflictæ, vel infligenda.”

VII. Hanc opinionem existimo non modo falsam, & laxam, sed contentam in de-

decreto Innocentiano. Fatetur ibi Tamburinus, *Doctores oppositum docere. Ergo opinio est controversa. Ergo tutior amplectenda.* Opponit Tamburinus. Tridentinum non definit dolorem concipiendum ex timore solum gehennæ, vel alterius pœnæ spiritualis seu æternæ, sed addit in universum ex timore pœnæ. Evidenter fallitur Tamburinus cum aliis. Concilium dicit: *ex gehennæ & pœnarum metu.* Propositio est copulativa. Cur ergo mittis gehennam primo loco positam, ac per particulam & copulatam cum pœnis? Pœna mortali peccato debita est æterna. Ergo de malo æterno a Deo infligendo dolere peccator debet. *Nolite timere eos qui occidunt corpus. . . sed potius timere eum qui potest & animam, & corpus pendere in gehennam:* Matth. 10. Sic Evangelistæ, sic Tridentinum. Ergo evidenter falsa est opinio Tamburini, Viva, & aliorum.

VIII. QUÆST. IV. Quid dicendum de opinione P. Tamburini docentis non esse inculcandum peccatori ut doleat de illo peccato cujus magno afficitur amore? RESP. Ipsa ratio naturalis dicitur ut illud vulnus præcipue curetur quod intimius animæ insidiatur. Sed P. Tamburinus lib. 1. meth. Conf. c. 1. §. 2. n. 3. scribit: „Unde quando advertis poenitentem tuum valde alicui crimini addictum, ne inculces doloris actum circa illud peculiare peccatum. Periculum enim suberit ne illud ex animo detestetur, dum ejus specialis memoria refrigeratur, quod in universum, & simul cum aliis detestandi difficultatem vel nullam sentiet, vel exiguam . . .”

IX. Cavete, o Confessarii, inquit. P. Tamburinus, ne suadeatis poenitentibus ut eliciant actum doloris de illa culpa quam veluti amatam efflictim depereunt, & in illam impotenter feruntur: quia periculum suberit ne ex animo illam detestentur. Non ergo necessum est ut peccator ex animo detestetur culpam illam quam vehementi dilectione prosequitur? Sat est, reponit Tamburinus, ut de hac culpa valde dilecta, cum aliorum scelerum turba confusa, & oblecta doleat. Hoc enim pacto facile poenitens peccatum istud latitans intra multitudinem peccatorum detestabitur: & tunc difficultatem nullam, vel exiguam sentiet. Contra si amatam hanc suam culpam nudato vultu spectet, periculum suberit ne ex animo illam detestetur.

X. Quisque hominum aliqua passione, & appetitione dominante, & regnante obstrin-

gitur. Omnes Patres, & Concionatores clamant ut Christiani coerceant, deprimant, subigant hanc passionem dominantem, hunc affectum regnantem. *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediat concupiscentiis vestris,* inquit Rom. 6. S. Paulus. In illo dominatur avaritia, in hoc libido, in alio ira, in altero vindicta. Nisi quisque sese peculiari dolore, & fortitudine armet adversus hanc belluam ferocientem, & regnantem, actum de sua salute est. Quam falsa ergo, & quam laxa sit præfata doctrina, quisque iudex sedeat.

XI. QUÆST. V. Requiriturne propositum formale, & explicitum non peccandi de cetero? RESP. P. Tamburinus loc. cit. §. 3. n. 7. subdit: *In probabili aliorum opinione satis est implicitum, hoc est illud quod involuitur in ipso actu detestationis, seu displicentiæ.* Hanc opinionem similiter docent Diana, Gormaz, Lugo, Valquez, & plures alii. Sed falsa aperte est: oppositum enim docent S. Thomas, Albertus Magnus, Durandus, Scotus, Cajetanus, Cano, Soto, Cardinalis Bellarminus, qui lib. 2. de poenitentia c. 6. hæc scribit. *Sed nobis communis ac trita a veteribus via semper est tutior ac commodior. Probatur igitur ad contritionem requiri explicitum, & formale propositum vite melioris.* Utinam hanc tritam a veteribus viam calcare omnes vellent. Tridentinum præter dolorem efficacem, & universalem, in quo sane continetur propositum virtuale, requirit propositum non peccandi de cetero. Si sufficeret propositum virtuale contentum in dolore efficaci, superfluum foret quod Concilium requireret propositum præter dolorem efficacem. Contra clamat aliquis, si præter dolorem efficacem universalem requireretur propositum, non tres, sed quatuor essent poenitentiae partes. Inane sophisma est. Tres sunt poenitentiae partes. Sed contritio duobus constat, dolore nempe de peccato commisso, & proposito non peccandi de cetero. Contingere tamen potest ut poenitens ita vehementi dolore abreptus sit ut de proposito non cogitet; at si adverteret, firmissimam resolutionem conciperet non peccandi de cetero. Sermo nunc est de his quæ communiter & passim contingunt, non de aliquo raro, & repentino casu.

CAPUT IX.

IMAGO justificationis christiane sanctarum
Scripturarum lineamentis depicta.

I. DUE de justificatione sunt hæreses . Calvinistæ inamissibilem effutiant . Novatiani veniam negabant lapsis , & aliqua scelera irremissibilia asserabant . Utraque hæresis damnavit Ecclesia .

§. I.

*Justificationem christianam firmam ac stabilem
Scripturæ sanctæ representant .*

I. Christiani pœnitentes qui valide recipiunt sacramentum Pœnitentiæ , justificationis dono ornantur , eorumque anima templum Spiritus sancti inhabitantis , & totius Trinitatis evadit . Olim Judæi & Pagani servitute diaboli , & falsorum numinum idololatria abjecta , & fide Christi suscepta continuo in arenam pro Christo descendebant , & intrepidi tigres , leones , & ferociiores bestias despiciebant , illarumque fieri epulas minime pertimescebant : equeorum , plagarum , & Crucis Christi ingenti cupiditate flagrabant : non ignes , non craticulas ardentes , non fornaces , non vulnera pavebant ; sed cruciatus atrocissimos , infinitasque procellas forti & invicto animo subibant . Nos Christiani eadem ac illi fide perfusi , eisdem disciplinis imbuti , eodem divino cibo alti , eodem pretiosissimo Sanguine potari , eadem justificatione sanctificati sumus . Justificatio effectibus se prodit , cum omnem vitam nostram ad Dei voluntatem , & ad Jesu Christi exemplar conformamus , teste Apostolo : *Vivo ego , jam non ego ; vivit vero in me Christus .* & rursus : *Quos præsevit , & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui .*

II. Hoc novum fœdus inter Christum & pœnitentes rite confessos , natura sua firmum , stabile , & perpetuum est . Heine Joan. 14. Christus inquit : *Si quis diligit me , sermonem meum servabit : & Pater meus diligit eum ; & ad eum veniemus , & Mansionem apud eum faciemus .* Non ait Christus , si quis formidat , si quis pavefcit , sed si quis diligit , & filiorum , non servorum more etiam timet , sermones , leges Christi servabit . Et Christus , & tota Trinitas mansionem statuet in anima ejus .

III. Sed audiamus Paulum Apostolum ,

qui firmitatem & stabilitatem pœnitentiæ 2. Cor. c. 7. his verbis describit : *Quæ enim secundum Deum tristitia est , pœnitentiam in salutem STABILEM operatur .* Pœnitentia , inquam , quæ secundum Deum , idest secundum regulas quas Deus præscripsit , formata , stabilem operatur sanctitatem , ut subdit ibi c. 15. S. Paulus . *Itaque fratres mei dilecti , STABILES estote , & immobiles , abundantes in opere Domini semper , scientes quod labor vester non est inanis in Domino .* Hanc ipsam reconciliationis per mortem Filii Dei initæ firmitudinem , & stabilitatem , & constantiam inculcat c. 1. Colossensibus . *Et vos cum essetis aliquando alienati , & inimici sensu in operibus malis , nunc autem reconciliavit in corpore carnis ejus per mortem exhibere vos sanctos , & immaculatos , & irreprehensibiles coram ipso ; si tamen permanetis in fide fundati , & stabiles , & immobiles a spe Evangelii quod audistis .*

IV. Ubique intonat , & altius hanc stabilitatem , & perseverantiam in divino contracto foedere commendat & urget Apostolus , ut coronam assequamur . Hujus vero firmæ & stabilis justificationis effectus , atque triumphos exponit , Romanos c. 8. alloquens hac grave & vehementi oratione . *Quis ergo nos separabit a caritate Christi ? An tribulatio ? an angustia ? an fames ? an nuditas ? an periculum ? an persecutio ? an gladius ? (sicut scriptum est : quia propter te mortificamur tota die , æstimati sumus sicut oves occisionis .)* Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos . Certus sum enim , quia neque mors , neque vita , neque Angeli , neque Principatus , neque virtutes , neque instantia , neque futura , neque fortitudo , neque altitudo , neque profundum , neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei quæ est in Christo Jesu Domino nostro .

V. Ob oculis expositis prerogativis christianæ justificationis funestissimum exitium manifestat S. Paulus quod iis imminet qui hoc sacrosanctum foedus violant , & abrumpunt . Ipse catenis hic Romæ vinculus nuntium accepit , Ecclesiam Hierosolymitanam ex solis Judæis constaram , languescere , tentationibus concuti , atque gravi periculo acceptæ justificationis amittendæ obnoxiam esse . Elapsi jam erant a Christi morte anni 30. & Hebræi Hierosolymitani ad Christum conversi nullum prædictionis a Christo factæ eventum spectabant . Templum , Sanctuarium , Altare , Candelabrum , Sacerdotum multitudo , summus Pontificatus , Sacrificia ma-

magna pompa celebrata, ritus Mosaici solemnitas, cantus symphoniæ, & cetera antiquæ Religionis, quam cum lætè luxerant, mysteria, & cæremoniæ usquequaque coruscabant. Ipsi autem Judæi Christiani parvulum manipulum formantes, pro templo parvum cubiculum, pro altari tabulam, pro candelabro lucernam, pro aureis & argenteis vasis ligneum poculum habentes, illinc a perfidis Judæis dominantibus, hinc a gentilibus exagitari, angustia, oppressi, vix privatim celebrare divinas laudes poterant. Tot inter tempestates, & procellas, quodammodo vacillabant. Quid nos talibus pressi angustia ageremus, licet tam immensa miraculorum multitudine corroborati? S. Paulus epist. ad Hebræos inscripta præsidium fratribus assert. Novi testamenti supra vetus præstantiam, & excellentiam incredibili eloquentia describit. Eja fratres inquit, quid formidatis? Templum Christi non materiale, ut Mosaicum, sed vivum est omni lapide pretioso ornatum, quod estis vos. Christus tamquam filius in domo suâ, quæ domus sumus nos, si fiduciam & gloriam spei usque in finem FIRMAM retineamus: c. 3.

VI. Postquam fratres suos erexit, animavitque ad fiduciam locandam in Christo Jesu, transit ad miseram funestamque illorum qui a sublimi iustitiæ statu in peccatum relabuntur, infelicitatem, extremamque difficultatem resurgendi manifestandam his verbis c. 6. Impossibile est eos qui semel sunt illuminati, (per Baptismum fidei) gustaverunt etiam domum celestem, (sacratissimum nempe Christi corpus) & participes facti sunt Spiritus sancti, (per sacramentum Confirmationis) gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque seculi futuri, & prolapsi sunt, rursus renovari ad pœnitentiam, rursus crucifigentes sibi metipsis Filium Dei, & ostendit habentes. Quam veritatem ut ad illorum captum accommodet, altiusque in eorum cordibus imprimat, eis præbet similitudinem ab ipsa rerum natura repetitam. Terra enim sæpe venientem super se bibens imbrem, & generans herbam opportunam illis a quibus colitur, accipit benedictionem a Deo; proferens autem spinas ac tribulos, reproba est, & maledictio proxima: cuius consummatio in combustionem. Confidimus autem de vobis, dilectissimi, meliora, & viciniora saluti; tamen ista loquimur.

VII. Duplex est Patrum expositio hujus vocis impossibile. Alii interpretantur difficile, & difficillimam. Alii in obvio & litterali

sensu vocem hanc accipiunt, inquietes impossibile esse rursus renovari lapsos post Baptismum ad pristinam illam innocentiam quam semel in sacro lavacro infusam acceperunt. Licet enim per pœnitentiam novum deleatur peccatum, remanent tamen communiter cicatricum, & vulnerum vestigia, & malignæ reliquæ, remanent cupiditatum, libidinum saginata, & incrassatæ concupiscentiæ impressiones, & radices, quæ vires extenuant, & ad relapsum viam aperiunt laxiorem.

VIII. Sed audiamus iterum Paulum suum sermonem c. 10. persequentem, & eandem veritatem hoc pacto altius exaggerantem. Teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem. . . . Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia. Terribilis autem quedam expectatio iudicii, & ignis emulatio, quæ consumptura est adversarios. Irritam quis faciens legem Moyse, sine ulla miseratione duobus vel tribus testibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri supplicia qui Filium Dei conculcaverit, & sanguinem Testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit? Scimus enim qui dixit: mihi vindicta, & ego retribuam: & iterum; quia iudicabit Dominus populum suum. Horrendum est incidere in manus Dei viventis. Rememoramini autem pristinos dies, in quibus illuminati, magnum certamen sustinistis passionum, & in altero quidem opprobriis, & tribulationibus spectaculum facti; in altero autem socii taliter conversantium effecti. Nam & vinculis compassi estis, & rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem, & manentem substantiam. Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem. Adbuc enim modicum aliquantulum qui venturus est, venit, & non tardabit. His ultimis verbis prædicit Apostolus imminentis civitatis Hierusalem, templi, & altaris excidium, desolationem, & funestissimam destructionem, quæ quinque circiter annos post hanc exaratam epistolam contigit. Quæ horrenda catastrophe prædictiones a Christo factæ altius in eorum mentibus impressæ fuerunt, atque Ecclesiam illam ex primitiis electi populi coactam confirmarunt.

§. II.

Rationum momentis, & communi hominum sensu justificationis christiana stabilitas confirmatur.

I. Hæc justificatio christiana, quæ suas firmitatis vires a Christi passione hausit, jugum evangelicum, quod est *durum durum*, efficit *suave*, & *leve*, & homines justos, lætos, felices, quietos, & constantes in mandatorum Dei observatione reddit.

II. Communem Christianorum sensum, & praxim consulamus. Vides hominem exterius virtutis, & pietatis speciem præferentem. Vides illum simul in manifesta scelera lapsum, & nulla urgente vehementi occasione in libidinis luto revolvi. An non continuo illum ut hypocritam, versutum, veteratorem, & sepulcrum dealbatum improbas? unde hoc? Nonnisi ex intimo sensu stabilitatis, & firmitatis justificationis Christianæ. Habes amicum, cujus castissimos mores, vitæ probitatem, sinceritatem, æquitatem, & justitiam plurium annorum intervallo certo novisti. Longius proficiscitur. Post aliquot annos occasio se præbet aliquid de amico rescindi. Rogas quomodo se habeat, qualis sit ejus vivendi consuetudo. Audis hominem vasrum, libidinosum, fraudulentum factum. Renuis credere. Arguis calumniæ relatorem. Is reponit rem certo ita se habere. Quid tum? Heu, exclamas, heu! quam tremenda, quam formidanda sunt judicia Dei! Revera terribilis Deus in consiliis super filios hominum. Unde, quæso, tanta admiratio, tanta repugnancia ad credendum hominis justæ mutationem? Profecto non aliunde nisi ex intimo illo instinctu, & altius impressa persuasionem, qua judicas justificationem christianam insulam per Spiritum sanctum, & sanguine Christi obsignatam, ejusque sacratissimi corporis pabulo altam, stabilem esse, difficileque mobilem. Quæ enim a Deo sunt, firma sunt & stabilia.

III. Fateor occasiones occurrere posse, & tales temporum calamitates, & persecutiones, in quibus ipsæ firmiores columnæ contremiscant. Justificatio natura sua stabilis est; sed imbecillitas humanæ naturæ magna est: ideoque amitti potest. Sed dona quæ hanc justificationem comitantur, vires instantur humanas, infirmitatem curant, animos & fortitudinem infundunt. Consuletur ipsa Christianorum, & Religiosorum

vivendi consuetudo. Qui revera conversi, & justî sunt, raro labuntur, occasiones peccandi fugiunt, mundi præstigia derestantur, precibus & jejniis divinam implorant gratiam. Si casu aliquo repentino urgentis occasionis labantur, protinus resurgunt, & amarissimis lacrymis ablueri maculam satagunt. Quemadmodum vera & sincera amicitia, quæ rara est inter homines, frequenter non violatur; ita sincera amicitia per justificationem sacramentalem Deum inter & homines inita, dum vera est, non adeo facile infringitur.

§. III.

Nova & falsa inter Christianos divine justificationis idea concipitur. Cur Christiani fideliarum justificationum horrenda spectra non perborrescant? Quia VIA MEDIA inuenta est.

I. Justificationis christianæ characteres, ut vidimus, constituunt hominem justum, Dei filium, sanctum, liberalem, castum, sincerum, injuriarum tolerantem, pro persecutoribus orantem, mitem, humilem, misericordem, pauperum patrem, ceterisque christianis virtutibus ornatum. Hæc est justificationis christianæ imago, quam nobis Scripturæ sanctæ depingunt, ut ostensum supra est.

II. Toto cælo diversa est imago quæ in plurimorum Christianorum moribus spectatur. Videmus ætate nostra avaros, feneratores, libidinosos, prodigos, amatorculos, amasias, mimos, & mimas, saltatrices, & cantatrices, lutores, perjuros, fraudulentos, molles, mæchos, bis aut quater in annum sacramenta & Pœnitentiæ, & Eucharistiæ frequentare. Quanam morum emendatio? Nulla. Percurrunt apostolici ministri provincias, sacras, ut vocant, missiones exercentes. Accurrunt ingentes cujuscumque status turbæ multæ: gehennalis fornacis timore percussæ flagitiorum sarcinam deponunt, confitentur, absolvuntur, communicantur. Vix profecti sunt sacri Missionarii, cursum præteritæ vitæ resumunt, & denuo pro futuro anno scelera agglomerant. Eadem consuetudines, libidines, fenora, fraudes, mendacia, adulteria, perjuria, injustitiæ. Et hic confessionum, & relapsuum circulus totam feræ vitæ comprehendit. Ex tanta pœnitentium multitudine vix quinque in mille veræ christianæ justificationis signa præbent, & fructus pariunt. Visibilis, & omnibus comperta experientia judex esto.

III. Sed unde, inquis, evenit quod ejusmodi fœtarum justificationum spectra nullam ingerant terrorem? Unde, quod Confessarii Christianis istis fictis sacramenta administrent? Unde, quod Christiani ipsi, suorum relapsuum conscii, non dignoscant sacrilegas esse confessiones? Nonne ipsi perfectum habent, amicitiae fœdera sincere, & constanter inita facile non violari? Unde ergo tam horrenda hallucinatio? Unde tam monstruosa deceptio?

IV. Ex illo humani moris torrente, reponit S. Augustinus, ex illa universali consuetudine prævalente, quæ secum abripit vel ipsos quandoque sapientes, nisi diligenter vigilent, & strenue dimicent. Ex illa denique VIA MEDIA, quæ pro formandis moribus, quemadmodum pro dirigendis divinis decretis, inquit doctissimus Episcopus Palanco, inuenta est. Duas tantum vias Christus patefecit, arctam & angustam unam, latam & spatiosam alteram. Prioris viæ pauci ambulators teste ipso Christo, posterioris multi. Nova VIA MEDIA ab hominibus, non sane a Deo, excogitata immensam comprehendit Christianorum multitudinem. Istius viæ Christiani corpus oppi-
pare nutriunt, sensus demulcent, voluptati, illecebris, choreis, theatris, comæliis, & mundi deliciis indulgent: suas habere matronulas, amasias honestulas, volunt, quibus cum convenserunt, epulentur, jocentur. Jejunia, disciplinas, cilicia perhorrescunt. Concupiscentiæ, ambitionis, superbiæ impetus coercere, carnis stimulos comprimere omnino recusant. Ut tamen a sceleratis, improbis, obstinatis peccatoribus, qui per viam latam & spatiosam laxatis habenis, & larva posita percurrunt, sese distinguant, suas recitant precatiunculas, pios libellos legunt, frequentant Ecclesias, & ad sacramenta festis Christi, & B. Virginis solemnioribus accedunt. Hæc VIA MEDIA ingentiorum peccatorum multitudinem claudit ætate nostra, quam olim via lata & spatiosa ab Evangelio descripta. Quoniam hæc via lata ducit ad perditionem. Sed NOVA VIA MEDIA una conjungit paganicos mores, & regni æterni præmium; sacramenta Christi, & voluptates mundi; lucem, & tenebras; bonum, & malum. Hæc autem VIA MEDIA seducentior est via lata. Qui hanc calcant, sciunt se esse peccatores, & ad sacramenta, nisi prius eam derelinquant, non accedunt. Verum enim vero MEDIE viæ ambulators sese beatos reputant, &

per hanc viam pervenire posse ad æternum regnum existimant amasios, & amasias, mimos, & mimas, saltatrices, & psaltrias, ceterosque omnes qui frequentant sacramenta.

V. Doctissimus Joannes Morinus lib. 9. c. 34. apud Judæos has tres vias etiam obtinuisse, declarat his verbis. „Judæorum „recentiorum, & antiquorum celebre est „essatum, tria esse hominum genera, per- „fecte justorum, perfecte impiorum, & „intermediorum: Deum tres libros habere: in primo perfecte justos describi: in „secundo perfecte impios; in postremo intermedios. Deum initio anni omnium „hominum actiones celebri judicio examinare; perfecte justos tum statim primo „libro inscribi, malos secundo, intermediorum autem judicium in decimum diem „mensis suspendi: si perfectam pœnitentiam „egerint, justis; si non, impiis addu-
mandos. „

VI. Porro sicut istorum *via media* est, sic eorundem justificatio *media* est. Via media nova est, ideo non evangelica, sed mundana. Similiter istorum justificatio *media* est, *nova* est, non a Christo Jesu, non a Deo infusa, sed ab hominibus confecta. Ad commentitiæ justificationem effingendam coegit hominum malitia. Sacramentorum ministri nonnulli hominum salutis zelo flagrantes, pia & sancta intentione, ut sentire nos convenit, cum adducere homines ad exactam Evangelii observantiam, & ad reformandos mores juxta baptismalis professionis normam non possent, levigare Christi jugum, delinire legis rigorem, & evangelicam normam humanis appetitionibus accommodare satagerunt, inquit in Psal. 98. S. Augustinus. *Hæc est enim in hominibus magna, & usitata perversitas: quia cum debeant vivere ipsi secundum voluntatem Dei, Deum volunt vivere secundum voluntatem suam. Et cum ipsam nolunt corrigi, illum volunt depravari; rectum non arbitrantur quod ille vult, sed quod ipsi volunt.*

VII. En referatam, & patefactam causam cur hodie homines non mirentur, dum vident Christianos hac hebdomada ad pœnitentiæ tribunal, ad mensam eucharisticam accedere, altera, sin minus eadem, ad mensam lusoriam cum amasiunculis, & matronulis, ad choreas, ad theatra, ad comedias, & etiam ad fornicandum, ad adulterandum aut re, aut oculis, aut tactibus, & ad omnia mundi præstigia frequentanda. Rursus ad tribunalia pœnitentiæ; & rursus

inter amafios, & amafias, ubi procant, & procantur, amant, & amantur, tangunt, & tanguntur, ſpectant, & ſpectantur, inhiant & inhiantur, ſuſpirant, & ſuſpirantur. Iſte ne divinæ juſtificationis fructus? Iſti ne filii Dei? Iſti ne vitam moresque ſuos ad Chriſti exemplar conformant? Non commoventur Chriſtiani ſuper hoc juſtificationis ſpectro, ſuper hoc ſacramentorum, & ſacrilegiorum fœdere. Cur? Quia ab infantia aſſueti ſunt videre hunc perpetuum circum ſacramentorum, & relapſum: quia reputant ſatis eſſe peccata conſiteri miniſtris pœnitentiæ, licet nulla ſuccedat emendatio, licet perpetuo feſe in libidinis luto, veluti ſues, volvant revolvantque. Confirmantur in hac perſuaſione auctoritate non paucorum Caſuiſtarum, & Confeſſariorum. Clamant iſti & voce, & ſcriptis, reſſorere ætate noſtra aurea ſecula. Quandonam, inquiunt, tanta ſacramentorum frequentia, tantus ad templa concuſſus, tam ſplendidus cultus, tam magnificus apparatus, tanta Sacrificiorum multitudo, tanta cantus melodia, tanta devotionum varietas?

VIII. Si reponatur, quandonam mores proſolutiores? Quandonam tantæ templorum profanationes? Quandonam patrimonia pauperum, & Chriſti prodigalius dilapidata in ſcortis, in canibus, in pompis, & luxu? Quandonam tandem impietas, & increduli audacius Religionem aggreſſi ſunt? ſi ita inclametur, continuo regeant: ſic crocitant *Rigoſiſte* truces, ſævi, immiſericordes, terribiles, ſemper murmurantes adverſus florentiſſimam ætatis noſtræ diſciplinam.

IX. En unam ex cauſis cur Chriſtiani non commoventur ſuper inſtabili, & fluxa plurimum ætatis noſtræ Chriſtianorum juſtificatione. Moralifſtæ doctores plurimi invehantur contra Theologos qui inculcant pœnitentibus ut præcipue de illo peccato doleant cui ſunt valde addiſti, ut propositum firmum & conſtans concipiant non peccandi de cetero, ut mox clariſus videbimus. Et ut ad incitas te, lector, redigam; revolvito plurimos Caſuiſtarum libros, qui præcipue omnium manibus teruntur: ſevere perquirito, ubi ſit depiſta vera juſtificationis Chriſtiænæ imago juxta exemplar quod Scripturæ ſanctæ proponunt. Inquirito ubi deſcripti ſint ejus effectus, excelsi characteres, ſplendiſſimæ prærogativæ. In quorum Caſuiſtarum libris hæc invenies? In Gobat, in Tamburino, in Diana, in Viva, in La-Croix, in Caramuele, in Leandro, in Spo-

rer, in Burgaber, in Bonacina? Invenies contra innumeras diſtinctionulas, ſophiſmata, diſſidia, quibus vera juſtificationis Chriſtiænæ imago obſcuratur. Ita imbecillitati meæ videtur. Num ipſe fallar, & deceptus ſim, tu judex eſto, & ſapientes omnes. Neque enim me in cenſorem erigo, ſed quæ exiguitati meæ vera videntur, ſapientum judicio ſubmitto.

X. Quid ergo mirum, ſi Chriſtiani, & ipſi minus periti Confeſſarii his præjudiciis educati exiſtunt, juſtificationem divinam natura ſua ſtabilem, & firmam, ſitam eſſe in hoc confeſſionum, & relapſum perpetuo circulo, in hac flagitiorum, & ſacramentorum ſucceſſione? Vident ab ipſis incunabilis non paucos Dei miniſtros ad ſacramenta admittere Chriſtianos qui licet pluries in annum confeſcantur, tamen, ac ſi non conſiterentur, indulgent luxui, immodeſtis pompis, ludis, ſenori, ambitioni, & inſaniecitis mundi voluptatibus. Clamant præterea: Quid? An nos decipient Dei miniſtri? An hæc diſciplina conſiderandi ſacramentorum frequentiam cum recenſitis mundi ſolatiis, & illecebris tantorum virorum piorum, gravium, & proborum auctoritate ſulta, reputanda erit vitioſa, & corrupta? *Magna*, clamat S. Auguſtinus *tentatio*. Hac ipſa tentatione exagitati vacillabant Chriſtiani Eccleſiæ Hieroſolymitanæ; ſed eoſdem confirmavit, roboravitque S. Paulus. S. Auguſtinus teſtatur ſe graviſſimas perfectiones paſſum, ut ſui temporis Chriſtianos ab errore eriperet, quod adverſarii aliter opinantes illos in ſuavi, & benigna vivendi conſuetudine detinerent firmos & conſtantes. Nec propterea inclamare ceſſavit Doctör ſanctiſſimus. *Propter hominum errores, qui per vaniloquas ſeductiones, & pravas conſuetudines nobis moleſtam pro vobis curam inferre non ceſſant, tacere non poſſumus*. Serm. 157. jam inde uſque poſſeſſio propriæ libertatis adverſus divinæ legis controverſa mandata opponebatur, licet Probabiliſſimi ſuco non calamitratæ. *Sunt aliqui* (inquit S. Auguſtinus, ſive auctor ſerm. 4. ad Fratr. in Erem.) *qui ſpiritu libertatis vivere volunt: et ſi ab aliquo reprehenduntur, latrant ut canes, mordent ut ſerpentes, dolent ut parturientes, dicentes malum bonum, & bonum malum, verum falſum, & falſum verum*.

XI. Paulum, rogo obteſtorque, Paulum tubam Spiritus ſancti audite, Paulum legite, Evangelium Chriſti ſerio meditamini, ſi veſtram æternam ſalutem amatis, Aures arri-

arrigite, ut doctrina Pauli de justificatione insculpta hæreat cordibus vestris. Justificatio quam Paulus docet, *constans, firma & stabilis est*. Novis autem Doctoribus, si a Paulo dissentientes, de sacramentorum frequentia, & fucato devotionis splendore gloriuntur, cum S. Paulo 1. *Corinth. 4.* respondete; *Non est bona gloriatio vestra. Nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. . . Itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitie, & nequitie, sed in azymis sinceritatis & veritatis. . . Nunc autem scripsi vobis non commisceri. Si is qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax: cum ejusmodi nec cibum sumere. Numquid dicturi sunt nonnulli novi Casuistæ: Communis opinio Doctorum oppositum docet? Disciplina hæc absolevit, & alia id genus?*

CAPUT X.

Conditiones propositi necessarii ad Confessionem.

I. **U**T veram, christiane lector, imaginem formare queas justificationis quam nonnulli juniores Casuistæ depingunt, in mentem revoca istos docere, sat esse ad sacramentum attritionem servilem conceptam ex timore pœnæ æternæ. Et hic paululum animadverte quod quæ fiunt ex timore, non sunt *firmæ, & stabilia*, cum timor vim quandam inferat. Quæ enim formidamus, delere ex mente cupimus.

II. Secundo recogites velim, Doctores istos ultra pergere, docentes non esse necessarium dolorem conceptum ex metu gehennæ, seu pœnarum æternarum, sed sat esse dolorem conceptum ex malo aliquo temporali infligto, vel infligendo a Deo, auctore supernaturali, puta ex infamia, ex carcere, ex ægitudine. Transeuntes postea ad propositum, quod Tridentinum necessarium definiit, docent non requiri *expresse*, sed sat esse *implicitum*, contentum in illo dolore concepto ex malo temporali, ut dictum est. Audi nunc quid de hoc proposito doceant, & continuo formabis veram imaginem novæ justificationis invecitæ ab hominibus.

III. Prærogativæ seu conditiones veri propositi sunt tres: 1. quod sit universale; 2. quod sit stabile, constans, & firmum; 3. quod sit efficax. Non debet tamen Confessarius proponere, nec pœnitens formare has

hypotheses. Quid agerem, si mors crudelissima a tyranno intentaretur, si ingens patrimonium mihi exhiberetur, ut rursus peccarem &c. ? Hæ hypotheses turbare aliquorum pœnitentium mentem possunt: ideo ab his abstinendum; sat est ut firmiter proponant abstinere ab omnibus peccatis, & instaurent propositum præcipue contra illa peccata quibus sunt valde addicti; sat est ut in communi proponant se velle potius mori, & bona omnia amittere quam Deum graviter offendere, quin necesse sit ad hoc vel illud acerbissimum tormentum descendere. Tres istas condiciones Theologi communiter necessarias esse ad verum propositum docent. Quid plures Casuistæ doceant audiamus. Neque enim tam docendi, quam dedocendi sunt lectores, ut abstineant, vel deponant falsas opinioniones.

IV. QUÆST. I. *Quid dicendum de opinione quæ docet propositum sufficere ad Confessionem, licet pœnitens certo sciat se relapsurum?* RESP. Ne dicant me imponere Casuistis, hæc 3. p. c. 2. sec. 4. n. 210. pag. 304. scribit Sporer: „Potest enim quis vere dolere ac detestari „peccatum, ac vere & absolute proponere „re se de cetero non peccaturum, seu firmum propositum, ac sufficiens concipere „abstinendi imposterum; tamen valde timeat, aut etiam existimet, immo CERTO „CREDAT se ob expertam voluntatis suæ inconstantiam, & fragilitatem suam de novo relapsurum: non omnia peccata mortalia, „vel hoc certum peccati genus evitaturum. „Unde si pœnitens dicat: Omnino quidem „doleo, ac firmiter propono imposterum abstinere; interim tamen SCIO, iterum faciam, iterum labar, jam toties expertus sum: is „tamquam BENE DISPOSITUS, præmissa „confirmatione, ac consolatione debita, „ABSOLVENDUS: quia sensus verbi iterum „faciam est tantum indicativus, seu enuntiativus ex parte intellectus. „

V. Contra reſcriptam doctrinam clamat lib. 8. *Confess. c. 9.* S. Augustinus: *Unde hoc monstrum? Imperat voluntas sibi, & non fit quod imperat? Ergo non ex toto corde imperat.* Si iste pœnitens certo existimat se relapsurum; ergo non sperat a Deo gratiam qua resistere tentationi valeat: & nisi speret, indignus est absolutione. Aut pœnitens iste justificatur per absolutionem, aut secus. Si negas; sacrilegium ergo pœnitens patrat. Si justificatur; ergo re ipsa gratiam habet, qua abstinere a peccato possit. Negas? Jansenista ergo es. Heu quot Jansenistæ propositio.

sitiones in quorundam Ethice, ubi media ignorantia invincibili passim iactata, & peccantium infirmitate, impossibilia plura Decalogi mandata traducuntur! Et tamen isti obcæcatis, & obduratis semper adesse divinam gratiam clamant. Sed quia gratia hæc versatilis est, ideo docent pœnitentem certo se credere relapsurum. Pœnitens iste descriptus a P. Sporer sincerus saltem est, licet sacrilegus. Scit præteritas Confessiones fuisse sacrilegas, ex defectu veri propositi: ideo experientia doctus sincere fatetur, *se credere, & scire* se relapsurum: quia scit se non relicturum amasiam, fenora, perjuriam, & similia crimina. Sed simul sciunt pœnitentes se reperturos Casuistas, & Confessarios a quibus absolutionem, & sacram Eucharistiam accipiant. Subdit P. Sporer: *seus si sensus esset optativus*. Papæ! Hoc solum deficeret quod peccatum optaret.

VI. QUÆST. II. *Quid dicendum de censura quam P. Francolinus inurit Episcopo Gennet, quia is vult propositum esse firmum, & constans?* RESP. P. Francolinus in suo *Cler. Rom. lib. 2. col. 10. dis. 10. n. 26. pag. 99. ultim. edit. Venet.* hæc scribit: Franciscus Gennetus in sua recentissima Theologia „ morali edita Parisiis an. 1703. Ex pleribus exemplis RIGIDISSIMÆ ipsius doctrinæ, unde gravia sequantur absurda, unum asseram ex *Tom. IV. tract. 6. de Sac. Pœnit.* ubi c. 5. q. 9. docet, ad veram contritionem in hoc sacramento requisitam esse necessarium CONSTANS propositum: „ non inquit propositum, sed *constans propositum*, idque debere innoscere Confessario antequam absolvat. „

VII. Redarguit insuper ibidem P. Francolinus Gennetum Episcopum asserentem, non esse sæpe credendum lacrymis peccatorum. Deinde concludit P. Francolinus ibi n. 27. *Quis unquam audivit tam ABSURDAS doctrinas, tam SEVERAS?*

VIII. Quis unquam audivit catholicum Scriptorem contra ipsum Apostolum Paulum, nedum contra Episcopum Gennetum tam aperte insurgentem? Nam doctrina Genneti est ipsissima S. Pauli iniquientis: *Que secundum Deum tristitia est, pœnitentiam operatur STABILEM*. Et rursus docet Paulus: *Si tamen permanetis in fide fundati, & stabiles, & immobiles*. Et constantes, & stabiles, & immobiles vult esse pœnitentes S. Paulus, & cum eodem Gennetus. Sed P. Francolinus in oppositum vociferatur: *Quis unquam audivit tam absurdas doctrinas?* Ab-

surda ne docuit sanctissimus Apostolus Paulus?

IX. Doctrinam Francolini transcripsit P. La-Croix *lib. 6. p. 2. n. 1824*. Quæro, debet ne pœnitens habere voluntatem constantem, aut inconstantem. Si primum; *doctrinam rigidissimam* doces, inquit Francolinus cum P. La-Croix. Ergo sufficit habere voluntatem inconstantem. Quis vero hanc consequentiam, D. Paulo adversantem, falsitatis aperte non arguat? Dic lector: fideres ne tu pecunias mutuo illis qui habent voluntatem non constantem, sed inconstantem illas restituendi?

X. QUÆST. III. *Quid dicendum circa propositum universale vitandi omnia mortalia?* RESP. Conditio secunda propositi requisiti ad confessionem, est voluntas universalis abstinentiæ ab omnibus & singulis mortalibus. Hæc doctrina certa & manifesta est, quam docet S. Thomas 3. p. q. 87. art. 1. ad 1. *Pœnitentia*, ait de peccatis mortalibus requirit quod homo proponat abstinere ab omnibus & singulis mortalibus. Omnes antiqui Theologi idem docent. Contrariam opinionem sustinent Averfa, Hurtado, Platellius, Dicastillo, qui priorem doctrinam vocat singularem. Horum scriptorum opinionem falsam judico, & divinis Scripturis contrariam. Non satis lectorum periculo consuluit P. La-Croix, scribens lib. 6. p. 2. n. 898., *Pro-* „ babilis videtur pro absolutione a morta- „ libus requiri propositum universale im- „ pœnitentia vitandi omnia mortalia. „ Si enim est tantum *probabilior*, juxta ipsum est adhuc *probabilis* opposita opinio Platellii, Hurtadi &c. quam proinde sequi quisque potest secundum Probabilitas. Quis vero asserere audeat accedentem ad sacramentum Pœnitentiæ sine proposito universali vitandi omnia mortalia, justificari?

XI. Quodnam poenitentia genus istud est quod ab his auctoribus est excogitatum? Sufficit juxta nonnullos dolor servilis etiam ex mali temporalis a Deo infligendi timore conceptus. Non requiritur propositum explicitum. Non requiritur quod sit constans. Non requiritur quod sit universale. Hæc ne poenitentia quam Christus, quam Evangelistæ docent?

XII. Tertia conditio propositi requisiti ad confessionem est ut sit efficax, idest ut efficiatur quod proponitur, ut in *Psal. 48*. sapienter declarat S. Thomas. *Propositum optime manifestatur per operationem*. Porro ut propositum dicatur efficax, oportet ut pœnitent-

nitentes habeant voluntatem abstinendi non solum a peccatis, verum etiam a periculis, & occasionibus quæ ad peccata impellunt.

XIII. QUÆST. IV. *Quas vitare occasiones debet pœnitens, ut propositum dicatur efficax?*

RESP. Duplex occasionum genus. Aliæ remotæ, quæ ubique fere occurrunt. Aliæ proximæ quæ natura sua, omnibus spectatis, ad peccatum inducunt: seu in quibus constitutus homo aut raro, aut nunquam a peccato abstinet. Harum occasionum aliæ liberæ, aliæ necessariæ. Primi generis occasiones libere homo quærit, aut retinet. Secundi generis sunt illæ a quibus homo recedere nequit, ut filii familias, & alii servituti obnoxii. Præterea alia est occasio proxima absoluta, ut concubinarus, habitatio cum amasia &c. Alia occasio proxima relativa, ut colloquium familiare cum tali puella, muliere &c. Titio erit occasio proximi, secus Sempronio.

XIV. QUÆST. V. *Quid de proposito vitandi occasiones proximas doceant Probabilistæ plures?*

RESP. Volumen implerem, si omnes opiniones quæ mihi videntur falsæ, recensere vellem: in transcurso pauca delibabo. 1. Mulieres absolvendas docent quæ non proponunt nudata ubera modeste tegere. 2. Quæ non proponunt superfluum ornatum, & luxum moderari. 3. Quæ nolunt dimittere fucos, & artificiales faciei colores. 4. Docent aliqui posse famulos inservire pellici, eique porrigere cibos calidos provocantes ad venereum. 5. Posse domino, & amasiam lectum sternere citra culpam venialem, & floribus fulcire citra mortalem. 6. Posse conducere pellicem in domum sui domini, etiam si prævideant eos peccaturos. 7. Posse deferre munuscula turpis amoris incitamenta ad amasiam. 8. Licitum esse locare domum alicui petenti ad fornicandum. 9. Licitum esse donare iudicis concubinæ, ut intercedat apud ipsum. Nullus esset scribendi finis, si recensere omnia paradoxa vellem.

XV. QUÆST. VI. *Quid dicendum de regula quam proponunt PP. Sporer, Gobat, Caramuel, & alii circa propositum vitandæ occasionis in quam probabiliter scis te lapsurum?* RESP. In hac materia Probabilismus suas exerit vires. Hæc p. 3. c. 2. sec. 4. q. 2. §. 1. n. 324. docet P. Sporer. „ Quando enim „ solum est probabile te succubiturum in tali „ occasione tentationis, certe etiam probabile est te non succubiturum: occurrunt enim „ graves rationes ob quas vir prudens iudicat te non lapsurum. Certe hujus judi-

„ cium sequendo, sine nota temeritatis ob „ rationabilem causam poteris te committere huic occasionis, certe non commissurus, si scires, vel CERTO crederes te lapsurum. Quare Confessarius non judicabit esse in occasione proxima peccandi, v. g. se inebriandi, fornicandi &c. qui in tali loco decies tentatus succubuit solum ter, vel quater; secus si octies, vel septies, & bis vel ter tantum peccatum vitavit, & super rivo evasit. Quapropter huic, & non illi nolenti hanc occasionem relinquere neganda erit absolutio. Quia Joannes Caramuel Theolog. Reg. diss. 20. num. 1056. vult etiam dandam absolutionem illi qui toties fuit victor, quoties victus, referente, & non contradicente P. Gobat casu 16. „

XVI. Hac probabilistica doctrina animati luxuriosi, ebrii, & ceteri adibunt amasiam, tabernam, aliamve occasionem quater, aut ter in diem, in biduum, in triduum, bis vel ter se abstinébunt; bis vel ter peccabunt. Immo ut securius absolvantur octies in diem visitabunt amasiam, & semel vel bis peccabunt. Tum enim, non solum juxta Gobat, & Caramuel, verum etiam secundum alios Probabilistas cautiore absolvi poterunt, & eucharistico pabulo nutriti. Si ab his perconteris, cur absolvi queant qui bis aut quater in occasione peccant, secus qui sex, respondent: Ita docent Doctores.

XVII. QUÆST. VII. *Quid sit occasio propinqua, & an pœnitens habere propositum debeat illam vitandi?* RESP. Occasio propinqua illa dicitur quæ omnium circumstantiarum plexu spectato, graviter allicit ad culpam, ita ut sine magna difficultate, & cautione abstinere a culpa homines non soleant. Hæc occasiones, quæ propinquæ a pluribus appellantur, sunt sæpius occasiones proximæ respectivæ.

XVIII. QUÆST. VIII. *Quid dicendum de opinione PP. Sporer, Layman, & aliorum circa debitum derelinquendi occasiones propinquas?* RESP. P. Patritius Sporer loc. cit. n. 322. hæc scribit: „ Unde absolvendi sunt milites, mercatores, ancillæ &c. quibus ex officio, negotio, domo &c. imminet propinquum peccandi periculum, quo sæpius peccare solebant, si absque magna difficultate, vel damno notabili dimittere nequeant, dummodo serio proponant peccatum vitare imposterum. Ex communi Layman c. 4. n. 9. „

XIX. Si peccare sæpius solent, occasiones istæ, quæ ex communi Probabilistarum sensu sunt

sunt propinquæ, reipsa proximæ relativæ sunt. Hæc doctrina, quæ ut testatur P. Sporer, est communis inter Doctores Probabilistas, duplici ex capite falsa est. Nam vel sæpius peccare solent ex efficacia occasionis fragilitatem pulsantis: & tunc est proxima, atque adeo deferenda ante absolutionem ex doctrina Ecclesiæ, vel sæpius peccare solent ex malitia, & tunc indistincti & indigni sunt absolutione. Hæc ne poenitentia stabilis, immobilis, quam Scriptura sancta docet? Difficile est derelinquere ejusmodi occasiones. Fateor. Quid inde? Quid docet Evangelium Christi? Arrigite aures, & audite Christum Jesum: *Amen dico vobis quia divinus difficile intrabit in regnum celorum. Facilius est camelum transire per foramen acus, quam divitem intrare in regnum celorum. Matth. 19. Et rursus Marc. c. 10. Quam difficile qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt!* Obstupescabant discipuli tantum Rigorismum audientes. Sed Christus iterum clamat: *Discipuli autem (pergit Marcus) obstupescerunt. At Jesus rursus respondens ait illis: Filioli, quam difficile est confidentes in pecuniis in regnum Dei introire!* Quid tandem præferunt hæc oracula? Si oculus tuus scandalizat te, erue eum &c. Si manus tua scandalizat te, abscinde eam. Matth. 5. Et iterum Paulus 1. Thessal. 5. intonat: *Ab omni specie mali abstinete vos.* Sic docent Doctores evangelici. Sed opppositum docent Doctores Probabilistæ. Si hæc sola Jesu Christi oracula, & quæ superius adduxi, præ oculis haberetis o Confessarii, o Dei ministri, nonne omnes, quas de poenitentia stabili, de amore Dei, de proposito constanti, & de occasionibus derelinquendis controversias excitant Casuistæ, resolvere vobis ipsis luce Scripturarum præeunte sciretis? Nonne falsissimas deprehenderetis similitudines Casuistarum opiniunculas Christi Evangelio adversas? Legite ergo, iterum clamo, legite Evangelium Christi, legite verbum Dei: quoniam secundum Evangelium, & non secundum Doctores casuistas judicandi a Deo una cum poenitentibus vestris estis.

XX. QUÆST. IX. *Quid dicendum de opinione docente, absolvendos adolescentes qui laborando cum feminis consensu, tactibus, & copula peccant, quia non habitant in eadem domo?* RESP. Hæc est doctrina quam qu. 3. a. 4. n. 5. docet P. Dominicus Viva ex suis citatis Casuistis. „ Unde inferunt Perez, „ Leander, Lugo, alique, posse absolvi „ adolescentes qui versantur cum feminis

„ laborando, vel conversando cum eis, quæ „ in eadem domo non habitant: quia licet „ aliquando in tali occasione mortaliter peccent consensu, tactibus, & etiam copula, „ ea tamen occasio censetur remota. Quamquidem non solent homines ex tali occasione SEMPER, aut fere SEMPER PECCARE MORTALITER. „ Sit ne hæc doctrina antievangelica, judicent sapientes: nulla enim est accommodatio fovendis carnalibus peccatis inter amafios & amafias, qui fere numquam in eadem domo habitant, sæpissime vero una conveniunt.

XXI. QUÆST. X. *Quid dicendum de illorum opinione qui in peccatore justificando non requirunt expressos actus fidei, & spei?* RESP. Hæc scribit P. Dominicus Viva qu. 3. a. 4. n. 11. „ Respondeo cum Leandro . . . Sanchez, Bonacina, Filliucio, Valentia contra Hurtadum, Turrianum, & alios, non requiri hos actus expressos, cum nimirum, quam fideles, nec Confessarii fuerint de iis solliciti, sicut sunt solliciti de dolore. „ Quare vel sufficit actus fidei, & spei præteritis non retractatus, vel actus fidei, vel spei imbibitus in ipso dolore. „

XXII. Concilium Tridentinum sess. 6. c. 6. docet: *Disponuntur autem ad ipsam justitiam, dum excitati divina gratia, & adjuti, FIDEM ex auditu concipientes . . . a divine justitie timore, quo utiliter concutuntur . . . in spem eriguntur &c.* Clarius hos actus, credere, sperare, diligere, explicat can. 3. ut vidimus supra. Si actus isti imbibiti in dolore sufficerent, ut contendunt Leander, Sanchez, Bonacina, Viva, & alii, superflue expressi a Concilio forent. Meditare istorum auctorum genium, quo communiter feruntur ad deliniendam, temperandam, & levigandam legem sive Scripturarum, sive Conciliorum.

XXIII. Oro iterum lectores meos ut positis præjudiciis, & partium studio vacui, mature expendant universam istius dissertationis doctrinam, quam ex una parte ex Scripturis sanctis, ex Concilio Tridentino, ex Patribus haustam; & ex altera parte ex Doctoribus Casuistis formidolosæ attritionis defensoribus excerptam adduxi, serio conferant, & meditentur, tum judicium proferrant. Omnia enim quæ scripsi, & scripturus sum, & sapientum, & superiorum judicio plenissima voluntate subijcio.

DISSERTATIO II.

De Confessione sacramentali, & satisfactione.

CAPUT I.

Quid sit Confessio sacramentalis, & quando divinum ejus præceptum obliget.

I. DE præcepto annuæ Confessionis supra disputatum est. Confessionem peccatorum institutam esse a Christo Domino, semper docuit Ecclesia catholica, adductis his verbis Christi Jesu: *Tibi dabo claves regni celorum: quodcumque ligaveris &c.* Matth. 16. Potestatem hanc judicariam esse evidens est. Porro ut rectam judex proferre sententiam queat, qua solvat solvendo, & liget ligando, perspecta habeat delicta necessum est. Agnoscere autem delicta judex nequit, nisi reus eadem patefaciat. Ergo ex Christi institutione confessio peccatorum necessaria est. Et hanc veritatem definiivit Tridentinum sess. 14. c. 5. adversus Protestantes. Nec mihi nunc longius hoc dogma illustrare permisum est.

II. QUÆST. I. *Quo tempore divinum hoc præceptum per se obligat?* RESP. In probabili articulo mortis per se obligare hoc præceptum omnes communiter adfirmant. Nam si aliquando urget (certum est autem urgere) profecto in mortis articulo obligat, cum potissimum illo tempore quisque salutis suæ æternæ consulere teneatur. Obligare quoque hoc præceptum extra mortis articulum, adfirmat communis, & vera sententia. Si quidem præcepta affirmativa non modo obligant in extrema necessitate, verum etiam cum prudenter necessaria judicatur eorumdem observatio. Regula certæ obligationis pro hoc aut illo tempore, præter eam quam præscribit Ecclesia, designari absolute nequit; sed quisque consilio prudentis Confessarii applicare sibi hoc remedium debet.

III. QUÆST. II. *An quando adest periculum oblivionis alicujus, vel multorum peccatorum mortalium, teneatur quis confiteri ante annum?* RESP. P. Leander tr. 5. disp. 3. q. 5. sententiam negantem ut probabilior defendit, & pro eadem citat Valeantiam, Vasquez, Sylvestrum, Sotum, Lugo, & alios: quia, inquit, fere omnes in anni decursu toties peccamus, ut in Quadragesima veri numeri

non meminerimus: tum quia nulla lege ad id obligamur; & sine lege non est afferenda obligatio.

IV. Hæc opinio, ut mea minima præfert sententia, falsa est. Toties peccamus omnes mortaliter? Omnium ergo poenitentia instabilis est? Nullus ergo poenitens verus in Ecclesia? Verum quod toties mort aliter peccent omnes in annum, ut in Quadragesima certi numeri non meminerint, assertio videtur infamans Ecclesiam catholicam, in qua plurimi sunt electi, qui aut nunquam, aut rarissime scienter mortaliter peccent. Si talia nos scriberemus; quos rumores non excitarent Probabilistæ? Ipsum jus naturæ nos obligat ad præcavendum periculum oblivionis peccatorum mortalium.

V. QUÆST. III. *Quid dicendum de infra-scripta opinione P. Gobat?* RESP. P. Georgius Gobat hæc tract. 6. n. 261. scribit: „Tamen, etsi confessionem differendo usque ad articulum mortis, vel Pascha, certus sis te ob hanc dilationem esse obliturum multa crimina; haud tamen inde oritur tibi obligatio confitendi citius. Ita sane tenet communis sensus, ut reor, tum confitentium, tum Confessariorum. „

VI. Communis sensus lumine naturali & evangelico illustratus, & non Probabilissimi præjudicii obscuratus a tam falsa & laxa opinione abhorret.

VII. QUÆST. IV. *Quid dicendum de opinione Leandri negantis debitum confitendi illorum qui recipere alia sacramenta volunt præter Eucharistiam?* RESP. P. Leander a SS. Sacram. tr. 5. disp. 3. q. 19. hæc ad propositam quæstionem respondet: „Sed certissime respondeo, non teneri: quia nullum extat præceptum circa hoc impositum, ut clare colligitur ex Trident. . . Victor, Sylvester, Angel. Soto, quos citat, & sequitur Suarez, Fagundez, Lugo, Vilalobos, & omnes communiter. „

VIII. Communiter ergo Casuistæ defendunt, non debere fideles confessionem præmittere, dum alia sacramenta recipere, præter Eucharistiam, debent? Audiant omnes Catechismus Concilii Tridentini p. 2. c. 5. §. 45. ubi hæc statuit. Verum si quid salutis nostræ ratio postulet consideremus, profecto quoties vel mortis periculum imminet, vel aliquam rem tractare aggredimur, cujus tractatio homini peccatis contaminato non conveniat, veluti cum sacramenta administramus, aut percipimus, toties confessio prætermittenda non est. Atque idem OMNINO, cum veremur ne nos alii

alicujus culpæ, quam admisimus, oblitio capiat: neque enim peccata confiteri possumus, cum non meminerimus: neque peccatorum veniam a Domino impetramus, nisi ea Pœnitentiæ sacramentum per confessionem deleat.

CAPUT II.

De Confessionis sacramentalis conditionibus.

I. **C**onditiones sacramentalis Confessionis sunt his verbis comprehensæ:

Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis: Atque frequens, nuda, discreta, libens, verecunda:

Integra, secreta, lacrymabilis, accelerata: Fortis, & accusans, & sit parata parata.

II. **C**onditio 1. significat ut exponantur peccata simplici sermone, relictis episodii. Feminae frequenter, ut sua peccata exponant, totam familiam infamant. Cavendum ab hoc defectu est. 2. *Conditio sit humilis* in gestu, in habitu modesto, sine ense, sine luxu, quem ad ipsam deferre tribunal mulieres solent, ideo rejiciendæ. 3. *Pura* ob rectum justificationis finem. 4. *Fidelis* absque furo, & mendacio. 5. *Frequens* iuxta prudentis ministri consilium. 6. *Nuda* absque æquivocis, & excusatione. 7. *Discreta*, verbis honestis expressa. 8. *Libens*, seu spontanea, & libera. 9. *Verecunda* cum modestia, & pudore. 10. *Integra*, explicando numerum, speciem, & circumstantias. 11. *Secreta* ad evitandum scandalum, infamiam &c. 12. *Lacrymabilis*, idest cum vero cordis dolore. 13. *Fortis* in proposito abstinendi a peccatis. 14. *Accusans*, non excusans peccata. 15. *Accelerata* absque dilatione nimia post patratum peccatum. 16. *Parata* Confessario diligenti, docenti, & merenti.

III. **Q**UÆST. I. *Utrum formaliter integra esse debeat Confessio?* **R**ESP. Adfirmant omnes contra Lutherum, & veritas de fide est definita in Concilio Tridentino sess. 14. c. 5. idest, debet esse confessio omnium peccatorum mortalium quæ quis post diligens examen conscientia recordatur.

IV. **Q**UÆST. II. *Quæ diligentia adhibenda in examine conscientia est?* **R**ESP. Duo in hoc gravissimo negotio extrema cavenda sunt. Diligentia nimia, quæ angorem, & torturam conscientia inducit, quæ mentem & animum turbat, vitanda est. Neque enim confessio est *carificatio* animarum, ut blaterant Calvinistæ, sed evacuatio vulnerum,

& salutis remedium. Vitandum quoque aliud extremum negligentia est. Serio & mature recogitentur commissa peccata. Pauca monita adjiciam.

V. 1. Fundendæ Deo preces sunt, quibus divinum imploretur auxilium ad fugiendas mentis tenebras. Fidei actus eliciantur, quibus firmiter credatur hoc sacramento peccata remitti. Excitetur obrinendæ veniæ spes. Accendatur caritas erga Deum offensum, & dolor ex toto corde. Contritio antidotum peccati est. Si omnia evomere crimina cupis, initio examinis ferventem accende contritionem.

VI. 2. Quisque spectare suum statum & conditionem debet, & quid contra hunc statum peccaverit, expendat. 3. Severius peccata spiritus quam carnis examinentur. Adulteria, furta, fornicationes, ebrietates se ipsis panduntur. At peccata superbiæ, invidiæ, similitatis, ambitionis, avaritiæ, amor ille vaserrimus resurgendi in hoc mundi theatro, & cetera ejusmodi adeo facata, & splendida incedunt, ut totam oculis nostris malitiam abscondant, nisi penitus inspiciantur. 4. Quisque habet suam passionem regnantem, & dominantem, quæ aliis peccatis stipita incedit: hæc severius sub examen inducatur.

VII. **Q**UÆST. III. *Quid dicendum de regula examinis quam P. Viva proponit?* **R**ESP. P. Viva qu. 5. a. 2. n. 3. inquit, quando nam confessio ob examinis defectum sit reputanda invalida? Et respondet: „ Si quis „ examinando diligentius conscientiam re- „ perit *plura esse peccata* quorum erat obli- „ tus, quam ea quæ confessus est, *potest si-* „ bi persuadere, quod non præmiserit exa- „ men debitum. „

VIII. Si ergo tertiæ, aut quartæ partis peccatorum repererit se esse oblitum, potest tunc sibi persuadere quod præmiserit examen debitum. Falsa itaque, & vana est præfata regula. Temporis quantitas in examine conscientia infumenda præscribi nequit. Quo conscientia gravioribus flagitiis vulnerata est, eo diligentius inspicienda.

IX. **M**ONITUM gravissimum de examinandis peccatis injustitiæ, & dilatione in solvendis debitis, & operatorum atque artificum mercedibus. Hæc omnia severissime discutienda sunt detractis larvis conservandi status, induendæ uxoris &c. Vide plura Tom. 9. Lib. I. Diss. 4. cap. 4.

X. **Q**UÆST. IV. *Exprimendus ne est peccatorum numerus?* **R**ESP. Adfirmant omnes. Et quan-

quando certus numerus non constat, exprimitur verisimilior. Confessio non est, ut dixi, conscientiarum tortura. Eo præcipuum studium dirigatur ut cor vehementi contritione emolliatur, & tunc crimina se ipsis exeant, sicut venenum potato efficaci antidoto vomitur. Statum conscientie suæ poenitens, & numerum peccatorum quæ menti post serium examen occurrunt, sincere exponat. Regula Tridentini *sess. 14. c. 5.* optima est. *Reliqua peccata quæ diligenter cogitanti non occurrunt, in universum in eadem confessione inclusa esse intelliguntur, pro quibus fideliter cum Propheta dicimus: Ab occultis meis munda me Domine.* Si vera erit contritio, numquam examen deficiens erit. Frequentissime in examine negligentia occurrit, quia ficta contritio est ex quibusdam temporalibus, aut etiam poenis æternis concepta, & cuiuscumque caritatis vacua.

XI. QUÆST. V. *Qui diuturna consuetudine peccavit, satis ne eidem est tempus sui vitiosi status exponere non explicato peccatorum numero?* RESP. Pœnitens meliori quo potest modo suum representare statum debet. Frequentiam peccandi exponat, si nequit numerum, puta toties in diem, in hebdomadam, in mensem, & tempus quo in vitio moratus sit. Si meretrix sit, diversas species declaret, & tempus meretricii. Qui concubinam domi habuit ut uxorem, tempus concubinarum dicat, & numerum fornicationum, si possit. Qui inscienter numerum peccatorum auxit, si postea deprehendit, se toties non peccasse, non tenetur hoc decrementum manifestare, nisi aliqua circumstantia id postulet. Qui uno actu pluribus detraxit, sicut plura patravit peccata, ita eadem exprimere tenetur. Qui communitati detraxit, manifestare communitatem debet.

XII. QUÆST. VI. *Quid dicendum de opinione negante debitum confitendi effectus peccati?* RESP. In peccato consideratur voluntas peccandi, seu actus internus, actio exterior, & effectus consequens. Voluntas comburendi domum completur per ignis applicationem: voluntas occidendi per vulnus letale: mors, combustio domus sunt effectus peccati. P. La-Croix *lib. 6. p. 2. n. 944.* inquit: „*Probabilis videtur non esse obligationem per se loquendo confitendi effectum.* Ita Vasq., Salas, Granada, Lugo, Bonac. &c. . . . Et consequenter talis homo satisfaciet dicendo: projecit Breviarium, prævidens me tanto tempore non

„ posse orare: porrexi proximo venenum, intendens ejus mortem: *tacendo an horas, non oravit, & an mors sit secuta nec ne.* „

XIII. Hæc opinio mihi falsa videtur: & rationes quæ adducuntur a P. La-Croix, aliisque ab eo citatis, vanæ sunt. Nam licet mors, domus combustio non sint in se peccata, sunt tamen peccati effectus: & horum effectuum notitia variat causæ statum. Subdit ibidem La-Croix: Per accidens sæpe addi debent tales effectus secuti: immo, inquit, *pœnitentes communiter addunt tales effectus secutos, in quo non sunt prohibendi, sed potius suaviter juvandi.* Hoc unum deesset quod etiam forent prohibendi. Cedo, Cur pœnitentes communiter confitentur ejusmodi effectus? Quia sequuntur intimum naturæ sensum, & lumen illud signatum in frontibus eorum, ignorantque novas istas quorundam Casuistarum speculationes.

CAPUT III.

De obligatione confitendi circumstantias peccatorum.

I. **C**ircumstantia id appellatur quod accidentaliter circumstat actum humanum, qui speciem capit ab objecto aut bono, aut malo. Circumstantia alia physica, ut si quis hominem pugione, veneno, sclopeto occidat; alia moralis, quæ in genere moris mutat speciem, seu addit novam malitiæ speciem, ut si quis occidat patrem, Religiosum &c. Præter enim homicidium adest crimen parricidii, sacrilegii &c. Obligatio est confitendi circumstantias non physicas, sed morales, quæ speciem mutant, ut fatentur omnes. Septem enumerantur circumstantiæ hoc versiculo contentæ.

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

II. Circumstantia quis pœnitentis prodit statum, qualitates, professionem, ut si sit Clericus, Sacerdos, Monachus, uxoratus, voto adstrictus, advocatus, iudex, paterfamilias &c.

III. QUÆST. I. *Quid dicendum de opinione negante debitum confitendi circumstantias mutantes speciem, dum peccator de eisdem non dubitat?* RESP. P. Georgius Gobat *tract. 7. n. 324.* inquit: „*Non contrahitur, adeoque confitenda non est malitia circumstantiæ mutantis speciem, nisi pœnitens quando peccatum committebat, saltem dubitavit an non adesset circumstantia talis, & an*

„ non contraheretur propter illam peculia-
 „ re peccatum . Ita fery communis sensus
 „ Theologorum . Utere mi bone vir frequenter
 „ hac regula , præsertim in excipiendis con-
 „ fessionibus rudium , & nominatim quan-
 „ do circumstantia est nota soli Doctorum
 „ vulgo . „

IV. Quodnam istud Doctorum vulgus ?
 Peccatores dum adulterantur , fornicantur ,
 aut incestum perpetrant , flagitii voluptate
 animum absorptum habent , & quidquid
 aliud præter circumstantiam mutantem spe-
 ciem cogitant . Nemo igitur confiteri astrin-
 gitur circumstantias mutantem speciem , nisi
 pœnitens , inquit P. Gobat , quando peccatum
 committebat , saltem dubitavit ? Quod post pa-
 tratum cum sore , cum aliena uxore , cum
 virgine Deo consecrata , sciat debitum ma-
 nifestandæ circumstantiæ specie diversæ ni-
 hil refert . Debet quando peccat , saltem du-
 bitare , ut teneatur confiteri . Utere mi bone
 vir frequenter hac regula . Cavete Confessarii
 omnes , subdo ego , ab hac falsa regula .

V. QUÆST. II. An Religiosus initiatus sa-
 cris Ordinibus explicare teneatur circumstantiam
 voti solemnitis ? RESP. Negant Salmanticen-
 ses , Diana , Molfesius , Castropalaus , Anto-
 nius a Spiritu sancto . Sed affirmant aliigra-
 ves Theologi , quorum sententia vera est .
 Peccans cum novitio , aut novitia anno pro-
 bationis tenetur confiteri hanc circumstan-
 tiam , quidquid in oppositum dicant aliqui ;
 Quoniam licet non emiserint votum , sunt
 tamen primitiæ , & hostiæ destinatæ in sa-
 crificium Deo immolandum . Violare has
 hostias & victimas Deo placentes communi
 sensui præfert enormem deformitatem . Spon-
 sæ , & sponsi carnaliter se cognoscentes , aut
 alii cum eisdem se commiscientes juxta pro-
 babiliorē sententiam debent hanc circum-
 stantiam manifestare .

VI. Virgo , quæ sponte primo fornicat-
 ur , debet hanc circumstantiam patefacere :
 quia virgo hæc peculiarem injuriam sicut pa-
 rentibus , ita Deo , a quo virginitatis do-
 num accepit , infert , dum talem prodigit
 virginitatem .

VII. QUÆST. III. An Confessarius peccans
 cum pœniente teneatur id fateri ? RESP. Ser-
 mo non est de Confessario sollicitante , sed
 de Confessario absolute peccante cum pœni-
 tente . Negant , ut referunt Salmanticenses ,
 aliqui . Adfirmant vero alii graves Theolo-
 gi , quorum sententia vera est . Quid ? Con-
 fessorius iudex , doctor , & medicus est . Lu-
 pus evadit devorans ovem , & hoc manife-

standum in confessione non est ? Suffragatur
 nostræ sententiæ reservatio sibi facta ab E-
 piscopis in variis diocæsisbus circa actum ,
 vel attentionem ad turpia cum filia spiri-
 tuali .

VIII. Si Episcopus , Prælatus Religionis
 fornicetur , adulteretur , inebrietur &c. te-
 netur explicare circumstantiam ob grave scan-
 dalum , quod saltem complici affert , quid-
 quid in oppositum dicant aliqui . Similiter
 gubernatores civitatis , iudices , rectores , &
 similes , qui furta , & iniustitiæ crimina im-
 pedire ex officio tenentur , si ipsi furentur ,
 non tenentur , ut inquit aliqui , manife-
 stare hanc circumstantiam , licet debeant pa-
 tefacere omissionem qua non impediunt
 aliena furta . Sed hæc opinio mihi falsa est .
 Tenentur enim hanc circumstantiam confi-
 teri . Similiter falsa est mihi opinio docens
 Sacerdotem percutientem laicum cum sangui-
 nis effusione , non teneri in confessione ma-
 nifestare se esse Sacerdotem . Sacerdos enim
 ratione suæ dignitatis perpetrat malitiam
 distinctam a malitia simplicis percussoris .
 Eunuchus , aut frigidus fornicator tenetur
 explicare circumstantiam impotentiae ad co-
 pulam naturalem , quia perpetrat peccatum
 contra naturam .

IX. QUÆST. IV. Quid dicendum de opinio-
 ne negantium debitum confitendi consuetudinem
 peccandi ? RESP. P. Claudius La-Croix lib. 6.
 p. 2. n. 968. respondet , per se loquendo non
 esse aperiendam talem consuetudinem ; &
 pro hac opinione citat Suarez , Vasquez , Re-
 ginaldum , & Lugo . Eandem opinionem de-
 fendunt Salmanticenses , & citant Diamam
 & Castropalaum . Hæc est ratio quam assi-
 gnat P. La-Croix . „ Nemo per se loquen-
 „ do tenetur bis confiteri idem peccatum .
 „ Peccata autem præterita , per quæ est
 „ causata consuetudo , sunt antehac confes-
 „ sa , uti supponitur , & peccatum præsens
 „ non aggravatur , sed potius minuitur ratio-
 „ ne præcedentis consuetudinis , quæ aliquo mo-
 „ do minuit libertatem . Ergo non est neces-
 „ sarium facere mentionem peccatorum præ-
 „ teritorum , vel illius consuetudinis . „

X. P. Dominicus Viva in Curs. Theolog.
 tom. 2. p. 6. q. 5. n. 2. „ Licet teneatur pœ-
 „ nitens respondere Confessario interroganti
 „ consuetudinem peccati , cum opposita sen-
 „ tentia sit damnata ab Innocentio XI.
 „ tamen per se loquendo non est aperienda hæc
 „ iusmodi consuetudo . „

XI. Per se loquendo doctrina hæc falsa
 est , & in propos. 58. damnata ab Innoc. XI.
 con-

contenta. Per se loquendo, infirmus non tenetur patefacere medico infirmitatis suæ corporalis statum, consuetudinem, longitudinem? Si turbæ, si agricolæ, si ipsi plebei homines, & animæ non academiis eruditæ, sed rudes & solo naturæ lumine exultæ legerent ejusmodi doctrinæ, grave paterentur scandalum. Quid? Peccatum ex consuetudine inveterata minuitur? Peccatores ergo obstinati, indurati, inveterati minus peccant quam qui semel vel bis? Consuetudo, inquis, minuit libertatem. Quid heinc? Diminutio hæc voluntaria est. Ipsi peccatores sibi compedes libere fabricant. Patres omnes adfirmant peccantes ex habitu peccare ex depravata malitia. Hæc diminutio libertatis in iis qui ex habitu perjurant, blasphemant, fornicantur, est consequens, non antecedens, ut veri Theologi cum S. Thoma 1. 2. q. 78. a. 2., & q. 76. a. 4. ad 1. docent. Aggravat ergo, non minuit peccati malitiam.

XII. Evinco descriptam doctrinam PP. La-Croix, Viva, Lugo, & aliorum contineri in hac damnata thesi 58. *Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem.* Confessarius de iis solum peccatis interrogare jure valet quæ manifestare pœnitens tenetur. Ergo si Confessarius interrogare jure valet de peccandi consuetudine, manifestare illam pœnitens adstringitur. Quid ad hæc? Manifestare illam debet, reponunt Casuistæ, si interrogetur, secus si Confessarius fileat. Cavillatio vana. Debitum manifestandi præcedit jus interrogandi. Nisi enim in pœnitente esset debitum manifestandi, Confessarius interrogare non posset; cum de iis solum interrogare queat quæ patefacere pœnitens astringitur. Verum missis ratiociniis, consulatur sensus communis omnium Christianorum, qui sincere contriti primum omnium exponunt statum, consuetudinem, & habitum peccandi. Vix alicui Christiano in mentem venisset recensita doctrina, nisi Casuistæ illam excogitassent. Heinc collige, quam verum sit quod sæpius indicavi, nempe una arbitraria distinctiuncula eludi & theses ab Ecclesia damnatas, & ipsa Scripturæ sanctæ luculentissima testimonia.

XIII. QUÆST. V. *Quid dicendum de peccatis ex consuetudine parvatis?* RESP. P. Claudius La-Croix hanc quæstionem proponit, nempe an peccata, quæ ex consuetudine moraliter mala, postea inadvertenter fiunt, sint confitenda? Respondet lib. 2. p. 2. num. 974. his verbis. „ Si supponamus, quando

„ ista fiunt, nullam prorsus adesse advertentiam malitiæ, talia nullam habebunt „ novam malitiam, uti constat ex dictis l. 5. „ a. 2. n. 16. & consequ. cum ista ex se non „ sint peccata, nec externe compleant peccatum aliquod internum, sed tantum sint „ effectus peccati, secundum dicta n. 974. „ Non est obligatio illa confitendi . . . Quod „ verum est secundum multos cum Dicastillo, „ quamvis illa consuetudo non sit retractata. „

XIV. Quando igitur Christiani blasphemant, perjurant, desiderant adulterare ex consuetudine non retractata moraliter mala, si nulla adsit advertentia, non sunt confitenda hæc scelera? Cur? Quia non sunt peccata nova. Ergo præcepta non pejerandi, non blasphemandi, non desiderandi uxorem alterius sunt istis ex consuetudine non retractata peccantibus impossibilia. Ergo *Jansenismum* defendis. De hac opinione judicent sapientes.

XV. QUÆST. VI. *Quid dicendum de opinione P. Tamburini dicentis non esse manifestandos gradus consanguinitatis peccati parvati cum matre, cum consobrina?* RESP. P. Tamburinus lib. 2. Meth. Confess. cap. 7. §. 7. n. 48. hæc scribit. „ Dico probabile esse nec „ consanguinitatem ab affinitate ex S. Thomæ 2. 2. qu. 16. a. 9. & Cajet. ibidem, „ nec unum gradum ex his differre specie „ ab aliis. Sic Filliucius dicens esse opinionem S. Thomæ, Cajet., Soti, & fere Thomæ Griptus . . . Megala uterque apud „ Dianam. Unde licet sine dubio gravius sit „ contra unum gradum delinquere v. g. contra primum cum MATRE, quam contra „ alium v. gr. cum consobrina; tamen quia „ non mutatur species, puto non esse peccatum manifestanda in confessione. „

XVI. Vix rusticorum aut idiotarum aliquem reperire fas est, qui si concubuerit cum matre, cum sorore, horrendam malitiam non concipiat, & quem summopere tantum scelus manifestare non pudeat. Et P. Tamburinus cum P. Filliucio eximit Christianos tanti criminis reos ab obligatione patefaciendi tam enormem circumstantiam? Sat istis erit dicere, Commisi incestum, quin declarent an cum matre, an cum sorore? Opus non est ut longius hanc falsam opinionem refellam. Sapientes judicent. Injuria summa hæc opinio affingitur S. Thomæ, ut mox patebit.

CAPUT IV.

De obligatione confitendi circumstantias aggravantes mortaliter intra eandem speciem.

Vindicatur doctrina S. Thomæ.

I. **F**Uso calamo tractavi hanc questionem *Tom. 9. lib. 1. dissert. 4. c. 6.* Paucis nunc illam perstringam. Furaris unum aureum, aut centum, aut mille. Peccatum est intra eandem speciem furti. At furtum mille aureorum notabiliter gravius est quam furtum unius aurei. Disputant in utramque partem Theologi nunc poenitentes teneantur confiteri ejusmodi circumstantias intra eandem speciem mortaliter aggravantes.

II. Primum omnium vindicanda est doctrina S. Thomæ. Opponunt Salmanticenses Scholastici præstantissimi doctrinæ S. Thomæ propugnatores sequens testimonium ex 4. Sent. distinct. 16. q. 3. a. 2. *Quidam enim dicunt, quod omnes circumstantiæ quæ aliquam notabilem quantitatem peccato addunt, confiteri necessitatis est, si memorie occurrant. Alii vero dicunt, quod non sint de necessitate confitendæ, nisi circumstantiæ quæ ad aliud genus peccati trahunt. Et hoc probabilius est.* Hic sunt præclari Theologi, atque a se stare S. Thomam definiunt. Verum si integra doctrina spectetur Angelici Doctoris non video, unde de ejusdem patrocinio in hac causa gloriari Salmanticenses valeant. Sic enim continuo persequitur S. Thomas. *Sed addendum est, quæ ad aliam speciem mortalis trahunt. . . Cujus RATIO EST (N. B.) quod venialia non sunt de necessitate confessionis, SED SOLUM MORTALIA, quæ quantitatem infinitam quodammodo habent: & quia circumstantiæ quæ aliam speciem peccato non tribuunt, vel quæ tribuunt quidem, SED NON MORTALIS PECCATI, non sunt de necessitate Confessionis. Ita tamen eadem confiteri perfectionis est, sicut & de VENIALIBUS dictum est.*

III. Triplicem malitiam addicere circumstantiæ possunt. 1. quæ mutat speciem 2. quæ auget malitiam intra confinia peccati venialis. 3. quæ mortaliter malitiam adauget. S. Thomas in allato testimonio docet circumstantias quæ aut non mutant speciem, aut non augent mortaliter malitiam, non esse necessitatis confitendas. Si enim auget solum venialiter, & intra limites peccati venialis etiam notabiliter, eorum confessio non est necessaria. Nam unum peccatum veniale gravius est altero, ut patet in furto

unius oboli, & unius julii. Hæ circumstantiæ non sunt de necessitate confitendæ, inquit Angelicus. Quid enim produnt hæc verba, quæ universam articuli doctrinam regunt? *Cujus RATIO EST, quia venialia non sunt de necessitate confessionis, sed solum MORTALIA, quæ quantitatem infinitam quodammodo habent.* Clamant oppositores, S. Thomam expresse agere de circumstantiis quæ aliquam notabilem quantitatem addunt. Verum habet id sub articuli initium docere Angelicum; sed hæc verba, quæ ambiguitatem præferunt, num S. Thomas loquatur de notabili quantitate veniali, aut mortali continuo in decursu articuli exponit idem S. Doctor, intelligenda esse de notabili quantitate veniali. *RATIO est, quia venialia non sunt de necessitate confessionis.* Cedo. Datur ne unum peccatum veniale notabiliter gravius altero? Adfirmant omnes. Quo ergo ausu hanc notabilem quantitatem vi summa detorques ad mortale, cum Angelicus perspicue asserat se loqui de additione notabili veniali. *Ratio est, quia venialia &c.* Sed ut ora adversariorum penitus obscurantur, sub oculos revocanda sunt hæc alia Angelici verba. *Circumstantiæ aggravantes quæ aliam speciem peccato non tribuunt; vel quæ tribuunt quidem, SED NON PECCATI MORTALIS non sunt de necessitate confessionis.* Cujus ratio est, quia venialia necessario confiteri non astringimur. Adeo decretoria, adeo peremptoria hæc sunt, ut nullum argutandi, & cavillandi locum relinquant. Si plura cupis, consule *tom. 9. loc. cit.*

IV. Paucis vindicata S. Thomæ doctrina, dico, circumstantias mortaliter aggravantes intra eandem speciem manifestandas in confessione esse. Evinco sententiam hanc, quam graviore Theologi defendunt, auctoritate Catechismi Tridentini, qui p. 2. c. 5. §. 47. hæc docet. „Peccatorum circumstantiæ, dum quis confitetur, sunt patefaciende. Sed in confessione summa illa cura, & diligentia adhibenda est, quam in rebus gravissimis ponere solemus; omneque studium in eo conferendum, ut sanemus animæ vulnera, & peccati radices evellamus. Neque solum peccata gravia narrando explicare oportet, verum etiam illa quæ unumquodque peccatum circumstant, & pravitatem valde augent, vel minuunt. Quædam enim circumstantiæ adeo graves sunt ut peccati mortiferi ratio ex illis tantum constet. Quare hæc omnia confiteri semper oportet. Si quis enim hominem inter-

„tere-

teremerit, explicandum est, utrum ille
sacris initiatus, aut profanus fuerit; item,
que si cum muliere concubuit matrimo-
nii ne lege libera, aut alterius uxore,
aut propinqua, aut alicujus voti sponsio-
ne Deo consecrata, aperiatur necesse est.
Hæc enim diversa peccatorum genera
constituunt; ita ut primum quidem sim-
plex fornicatio, alterum adulterium,
tertium incestus, quartum sacrilegium a
divinarum rerum Doctoribus appelletur.
Furtum etiam in peccatis numerandum est.
Verum si quis aureum nummum furetur, le-
vius omnino peccat quam qui centum, vel
ducentos, vel ingentem aliquam auri vim,
presertim vero qui sacram pecuniam abstu-
lit. Quæ etiam ratio ad locum, & ad tem-
pus pertinet: quorum exempla notiora sunt
ex multorum libris, quam ut a nobis com-
memorentur. Hæc igitur, ut diximus, ENU-
MERANDA SUNT. Quæ vero pravitatem
rei magnopere non augent, sine crimine
omitti possunt.

V. Sicuti Patres Tridentini, ita auctores
Catechismi semper doctrinam S. Thomæ,
quam hic declaratam, & confirmatam vi-
des, sequuti sunt. Hanc meditari doctrinam
debuissent perdocti Salmanticenses, mihi mul-
tis nominibus suspiciendi.

VI. Ven. Innoc. XI. damnavit thesim
hanc: Non tenemur Confessario interroganti fa-
teri peccati alicujus consuetudinem. Hæc duo,
jus interrogandi, & debitum manifestandi,
ita conjuncta sunt, ut consistere unum sine
altero nequeat. Immo debitum manifestan-
di præcedit jus interrogandi, ut dixi. Con-
suetudo fornicandi, pejerandi non mutat
speciem, sed solum malitiam intra eandem
speciem aggravat. Damna est doctrina
negans debitum respondendi. Ergo damna-
ta est doctrina negans debitum manifestandi
circumstantiam aggravantem.

VII. Ratione demonstratur sententia no-
stra. Qui scienter reticet accessionem mor-
talis malitiæ, non facit confessionem for-
maliter integram. Qui furatur centum num-
mos aureos, quorum singuli constituunt ma-
teriam furti mortalis, furtum perpetrat,
quod æquivaleret centum furtis mortiferis.
Ergo qui confitetur solum materiam gra-
vem, nempe unius aurei, reticet 99. pec-
cata mortalia. Unico actu voluntatis con-
cupiscis decem personas specie diversas in
genere moris, puta matrem, filiam, mo-
nialem, uxoratam, virginem, puerum &c.
Facit ne confessionem formaliter integram

qui non confitetur has personas morali spe-
cie diversas unico actu concupiscas? Negas,
Ergo non facit confessionem formaliter in-
tegram qui unico actu patravit centum fur-
ta mortalia numero distincta; aut qui uni-
co actu plures personas solo morali nume-
ro distinctas concupivit. Probo consequen-
tiam. Æque confiteri adstringeris peccata
mortalia numero, ac specie distincta, ut
omnes docent. Ergo æque confitenda est
virtualis multiplicatio numerica, ac virtua-
lis multiplicatio specifica. Vide plura l. c.

CAPUT V.

De ceteris circumstantiis.

I. Q. UÆST. I. Quinam sint significatus cir-
cumstantia quid? RESP. Significat
quantitatem, qualitatem peccati,
& personam cum qua peccatur. Disputant num
exprimenda sit persona de qua quis morose
delectatur, quæ manifestanda foret, si opus
accessisset? Sententia adfirmans mihi vera
est, & negans falsa: quoniam ipse sensus
communis execratur ut quid enormissimum
veneream delectationem conceptam ex con-
cubitu cum matre.

II. P. La-Croix lib. 6. par. 2. num. 1030.
scribit: „ Qui sine ullo desiderio personam
venereæ aspicit, non tenetur dicere (in
confessione) qualis persona fuerit. “ Sub-
dit ibi n. 1031. „ Qui sine desiderio venereæ
attigit puellam, secundum Dianam... sa-
tisfacit dicendo, se toties attigisse turpi-
ter nihil dicendo de partibus, in quibus
attigit. “ Subdit iterum: „ Alii proba-
biliter dicunt exprimendum, si partem tur-
pem attigerit. “ Relinquit lectori, sce-
ptico more, ut sibi eligat quod magis pla-
cet. Ecce exprimere non debet se venereæ
aspexisse matrem, sororem, monialem &c.?
Cur manifestare non debet se tetigisse ma-
num, genas, mamillas, pudenda? Quæ-
nam reticentiæ ratio? Opiniones probabili-
ter negantes debitum manifestandi præfatam
circumstantiam, falsæ sunt.

III. Pergit ibidem n. 1040. P. La-Croix:
„ Qui fornicatus est cum tribus una vice,
vel ter cum una, satisfacit dicendo, se
ter fornicatum, nec tenetur dicere an fue-
rit una vel plures, an fuerint meretrices
an aliæ, dummodo non sit cooperatus ad
impediendam generationem. Bonacina,
Tamburinus. “

IV. Nisi Casuista excogitasset ejusmodi

commenta, quilibet Christianus lumine naturali exprimeret tres feminas, quia sunt tria gravissima scandala diversa. Sed cur exprimeret tres feminas non debet? Quia *jugum suave est*, inquit, & non debet gravari. Præfata opinio falsa est, & improbabilis.

V. Idem La-Croix *ibidem* n. 1041. „ Si „ Sacerdos fornicetur cum filia confessionis, „ S. Thomas, Sor., Sanch., & alii graviss., „ simi auctores, quos refert, & sequitur „ Aversa p. 16. §. 14. adhuc dicunt contra „ hi novam speciem malitiæ: quia jus ca- „ nonicum vocat quoddam adulterium, vel „ incestum: & reipsa videtur esse species „ irreverentiæ, & sacrilegii in sacramen- „ tum. E contra esse simplicem fornicatio- „ nem, ac posse taceri, quod fuerit filia con- „ fessionis, docent Ledesma, Vasq., S., Bo- „ nac., Filliuc., Sanc., Pontius, P. Hurt., „ Ochag., Dic., Tambur., Dian., Lugo, „ quia ex confessione nulla oritur cognatio „ spiritualis &c. . . *Utraque sententia est pro- „ babilis. Prima est conformior juri canonico; „ sed secunda videtur ex ratione probabilior.* „

VI. Probabilissimus ubique serpit. *Utraque probabilis*, vera, & falsa. Prima conformior juri canonico, secunda ex ratione *probabilior*, inquit P. La-Croix. Ecceat? Quia Vasq., Bonac., Filliuc., Hurt. Ochag., Dicast. Tambur., Dian. altius rationis jura comprehenderunt quam Patres, quam Concilia, quam Pontifices conditores juris canonici. Hæc opinio, quam probabilior vocat P. La-Croix, falsa est & laxa, ut sapientissimus Pontifex Benedictus XIV. eam declaravit, dum abstulit Confessariis auctoritatem absolventi ab hoc crimine. An Pontifices sine ratione canones edunt? A sacris canonibus appellatur ad rationis tribunal? An non obtenebrata ratio ex peccato originali? Plura dicenda occurrerent de hac prima circumstantia *Quid?* sed ea vide Tom. 9. *disser.* 4. c. 7.

VII. QUAEST. II. *Quid prodit circumstantia ubi?* RESP. Indicat locum, mutatque speciem, ut si quis in loco sacro effundat sanguinem humanum, fornicetur, polluatur, furetur, violetque immunitatem ecclesiasticam. Qui in loco sacro furatur rem sacram, sacrilegium duplici titulo perperrat, & id exprimi in confessione debet. Qui furatur in loco sacro rem profanam, puta crumenam & divite, sacrilegium perpetrat, ut communiter auctores docent. P. Viva tamen de more advertit, Lugo, Lessium, Henriquez

probabiliter putare non esse sacrilegium, nisi quando res posita est in Ecclesia ad custodiam. Sed commentum hoc arbitrarium & falsum est. P. La-Croix *lib.* 6. p. 2. n. 1090. introducit *Dicastillum*, qui agnoscit *pariter* in utraque sententia, *probabilitatem*, attamen in primam inclinat. Sola prima vera est, altera falsa.

VIII. Homicidium in Ecclesia perpetratum sine sanguinis effusione sacrilegium est. Qui in Ecclesia existens alteram occidit extra Ecclesiam, sacrilegus est. Similiter qui extra Ecclesiam existens telo occidit alium intra Ecclesiam, sacrilegus est. Qui alium percutit cum effusione sanguinis, sacrilegium committit. Requiritur tamen, inquit aliquis, ut effusio sanguinis sit magna: quia effusio *copiosum fluxum* significat. Vulnus mortale pugione inflicto paucas guttas sanguinis emittit. Is ergo qui pugione ferit ad mortem, non erit sacrilegus. Quanam erit illius *magni fluxus* mensura? Sed quid in refellenda falsa opinione tempus tero? Falsa quoque est opinio aliorum docentium pollutionem in Ecclesia occulte factam non esse sacrilegium.

IX. QUAEST. III. *Quid dicendum de opinione negante tactus impudicos in Ecclesia esse sacrilegos?* RESP. Eam esse falsam mihi certum est.

X. Nam unde colliges, osculari feminas, tangere earum mamillas, aliasque partes *etiam publice* in Ecclesia non esse sacrilegium? Hæc doctrina me perterrefacit. Meticulosam, & passillum me dicturi sunt Probabilistæ. Esto. Sed hanc opinionem rejicio ut omnino falsam. Tum solum, subdit P. La-Croix, committeretur sacrilegium, quando *quis meretricem ante altare publice impudice tangeret*. Si quis vero post altare, aut longius ab altari in medio Ecclesiæ meretricem, aliamve feminam *publice impudice* tangeret, non committeret sacrilegium? Non deberet exprimi id factum esse in loco sacro? An hæc sint paradoxa communi sensui repugnantia, aliorum esto iudicium.

XI. QUAEST. IV. *Quid indicant circumstantie quibus auxiliis, & cur?* RESP. Circumstantia quibus auxiliis significat consilia, suasiones, media quibus aliquis utitur ad peccandum. *Cur* finem prodit propter quem quis peccat, ut si quis furatur adulterandi causa. Peccatum ex se veniale evadere letale potest propter finem mortaliter pravam, sicut cum quis mentitur, ut feminam inducat ad fornicandum.

XII. Circumstantia *quomodo* includit culpa durationem, contemptum, consuetudinem, Occidisti hominem: *Quomodo*? Proditorie, Scavisti in cadaver? Quanto tempore animum habuisti occidendi? Circumstantia *quando* indicat tempus quo peccatum patratum est. Etiam super his duabus circumstantiis non paucas quaestiones disputant aliqui; sed illas ut minoris momenti missas facio.

CAPUT VI.

An peccata dubia confitenda sint?

I. **T** Ripliciter dubitare potes. 1. Dubitas an peccaveris mortaliter in hac aut illa materia alioquin mortali. 2. Scis te peccasse, sed dubitas an peccatum sit mortale, vel veniale. 3. Scis certo te peccasse mortaliter, sed dubitas an confessus fueris.

II. Dubium, ut docet S. Thomas q. 24. de verit. est quando intellectus inter rationes quæ utrinque æqualiter occurrunt tum ad affirmandum, tum ad negandum, anceps & suspensus hæret, neutri parti assentiens. Aliqui excogitantur dubium *negativum*, quando ex neutra parte occurrunt rationes dubitandi; sed hæc est mera *nescientia*, seu ignorantia. Primum itaque est verum, & proprium dubium quod *positivum* vocatur, de quo disputandum est.

III. QUÆST. I. *Quid dicendum de opinione docente non teneri ad confitendum peccata certo commissa, si dubitas an confessus illa fueris?* RESP. P. Dominicus Viva in curs. q. 2. a. 2. n. 3. hanc proponit quaestionem. „An qui CERTUS est de peccato mortali commissio, dubitat tamen positive, an illud confessus fuerit, ita ut habeat rationem probabilem, quod confessus fuerit, & probabiles etiam, IMMO PROBABILIORES RATIONES, quod non fuerit confessus, teneatur illud confiteri? Respondeo pariter NEGATIVE cum communi DOCTORUM, quos citat Martinus Perez contra Conink apud Dianam.

IV. Quænam est hæc DOCTORUM communitas? Quid quaris? Vide apud Dianam. Labet ipsorum Probabilistarum testimonio opinionem P. Viva refellere. Salmanticenses scholastici tom. 12. p. 2. tr. 24. dub. 6. §. 1. n. 178. pag. 173. hæc scribunt. „Cen- semus eum qui certo scit se aliquod mor- tale commississe, & dubitat an illud con-

„fessus fuerit, obligari ad ejus confessio- nem. Ita Navar., Suarez, Sanchez, & alii communiter... Unde vel ipse Cava- mel, qui in his rebus censetur aliis la- xior, aut liberior, cum scripsisset quosdam JESUITAS Viennæ defendisse thesim huic COMMUNI doctrinæ contrariam, & Cara- muelem pro se allegasse, renuit palam, se excusavit, atque asseruit, se aliter philo- sophari de dubio, aliter de peccato certo commissio, & dubia confessione.

V. En novum, & quidem luculentum Probabilismi argumentum. Dupliciter imponit lectoribus P. Viva, dum ait suam doctrinam Communiter Doctores defendere. Quoniam etiamsi omnes Probabilistæ illam defenderent, hi non constant Communitatem Doctorem. Secundo quia vel ipsi liberiores Casuistæ, qui immerito Doctores appellantur, doctrinam P. Viva improbant. Si hæc doctrina e publico suggestu prædicaretur, Christiani commoverentur, & scandalum paterentur, ut mihi videtur.

VI. Quid? Certo scis te venenum mortiferum bibisse, dubitas vero num antidotum applicaveris, & antidotum adhibere recusas? Numquid certo debito satisfacis dubia solutione? De fide est peccatum certum subiciendum esse confessioni. Sed per dubiam confessionem non satisfacis huic certissimo debito. Ergo confiteri illud astringeris.

VII. Sophismata ex Probabilismi fodina eruta, quæ P. Viva adducit, vana sunt. Probabilismi usus damnatus est in foro civili ab Innoc. XI. Probabilis existimo judicem posse judicare juxta opinionem minus probabilem. Ergo longe severius improbatus est in foro sacro. Quid quod P. Viva defendit te dubitantem non astringi ad confessionem, etiam si habeas rationes probabiliores te non fuisse confessum? Doctrinam P. Viva docet etiam P. La-Croix Lib. 6. p. 2. n. 602. & pro eadem citat Gobat, Stoz, Bosco, & alios similes Doctores.

VIII. QUÆST. II. *Utrum qui dubitat an peccatum quoddam commiserit, teneatur illud confiteri?* RESP. P. Dominicus Viva loc cit. n. 2. hanc quaestionem proponit. Utrum qui positive dubitat, an peccatum commiserit, ita ut rationes probabiles habeat quod non peccaverit, quamvis æque probabiles, immo forte PROBABILIORES habeat rationes quod peccaverit, teneatur peccatum illud confiteri? Hanc præbet responsum. Respondeo cum communi Doctorem NEGATIVE.

IX. Soli ne Probabilistæ constant Docto-

rum Communitatem? Certum est inclytæ nationis Gallicæ, Dominicanæ, Augustinianæ Religionis celeberrimos Theologos, Doctiores Jesuitas, ut cujuscumque Institutii doctissimos viros, acriter improbare præfata doctrinam P. Viva. An isti Doctores non sunt? Soli ne in Ecclesia catholica Probabilistæ Doctores? Quo ergo ausu scribit P. Viva *cum communi Doctorem*. Quinam hi Doctores, quos citat P. Viva? Sunt ne Sanchez, Alcozer, Bizozzer, Bургaber, Sporer, Stoz, Kazemberger, Leander, Escobar, Caramuel, Gormaz, Busenbaum, La-Croix, La-Cruz, Veracruz, Zanardi, alique similes? Tot Parochi, tot Confessarii minus periti, dum in P. Viva, aliore Probabilista legunt, Ita communiter Doctores docent, bona fide credunt communiter Doctores Ecclesiæ id docere, atque adeo laxas opiniones clausis oculis adoptant, & ad executionem reducunt. Heinc sequitur, Probabilistas nullos Doctores præter suos Probabilistas plerumque citare. Num hoc sit decipere imperitos Confessarios, num hæc scribendi ratio redoleat sinceritatem, humilitatem, & prudentem scribendi formam, judicent sapientes. Falsa est descripta Doctrina.

X. QUÆST. III. An peccatum mortale dubium debeamus confiteri ut dubium? RESP. Adfirmant omnes communiter antiqui Theologi, præsertim S. Thomas in 4. distinct. 21. a. 3. ad 3. Salmanticenses tam scholastici, quam morales testantur hanc esse communem sententiam omnium Theologorum etiam Probabilistarum.

XI. Quamquam Probabilistæ ipsi, ut ajunt Salmanticenses, defendant communem Ecclesiæ doctrinam, istorum tamen plures illam fucis Probabilismi implicant. Distinguunt dubium duplex. Quando intellectus anceps omnino est, quia ob æqualia rationum pondera in alterutram partem declinare nequit, dicunt intellectum dubitare: & hoc dubium appellant NEGATIVUM. Et communiter adfirmant omnes Probabilistæ, Christianum sic dubitantem se peccasse mortaliter, teneri ad confessionem. Quando vero intellectus habet pro una parte rationes probabiliores quæ ostendunt se peccasse, & pro alia parte rationes probabiles evincentes se non peccasse, tunc, inquirunt, dubium est *positivum*, quod vi Probabilissimi reflexi deponi juxta illos potest, & cessat obligatio confessionis.

XII. Hæstenus refutavi doctrinam P. Viva, & aliorum excusantium Christianos po-

sitive dubitantes a debito confessionis, & indicavi futilem esse hanc distinctionem, & vanum commentum dubii *positivi*, & *negativi*. Verum ut luculentius spectes quo *Probabilismus* in dies suam amplificet jurisdictionem, lubet rescribere quæ contra communem Ecclesiæ doctrinam juniores plures Probabilistæ docent de dubio *negativo*.

XIII. P. Dominicus Viva q. 2. a. 2. n. 6. hæc de obligatione confitendi peccata *negative* dubia scribit. „ Respondeo, fere „ *communissimam* antiquorum Doctorum sententiam fuisse, quod teneatur homo peccata *negative* dubia clavibus subicere, & „ Thomas Sanchez id omnino certum reputat. . . . Hac de causa P. Matthæus „ Moya nostræ Societatis, qui fuit a confessionibus Mariæ Annæ Hispaniarum Regiæ in selectis questionibus de sacramentis „ to Pœnitentiæ, postquam asseruit opinionem se contrariam per triginta annos etiam in scholis docuisse, *dist. 1. q. 5.* hæc „ habet: Nihilominus re maturius considerata „ standum censet pro contraria, & communis „ sententia asserente obligationem peccati dubii, „ ad quod hoc uno efficaci argumento ducor: „ quia sacramentum Pœnitentiæ institui potuit „ cum hac obligatione. Quod autem instituerit „ suadet communis Catholicorum sensus, „ & traditio a tempore Apostolorum usque ad „ nostram continuata tempora, ratione cuius vel „ ut INCONCUSsum DOGMA præceptum confitendi peccata dubia æque ac certa non tam „ probarunt, quam supposuerunt Doctores. Ut „ enim ait Augustinus l. 4. cont. Donat. quod „ universa tenet Ecclesia &c. Hæstenus P. „ Moya. His adde Leandrum, ac Tamburinum ipsum, quamvis patronos in benigniores opiniones. „

XIV. Confiteretur ergo sponte vel ipse P. Viva communissimam esse doctrinam obligantem Christianos ad confitenda peccata *negative* dubia. Hæc vero subjungit. „ His „ tamen non obstantibus puto *probabilem* „ esse ac tutam opinionem contrariam asserentem, peccata dubia *negative* non esse „ materiam necessariam sacramenti Pœnitentiæ, quam sequuntur plurimi auctores „ apud Mendo, & Dianam, & alios. . . . „ quos usque ad viginti duos numerat Caramuel. . . . Quibus adde Lessium, Sa, „ Layman, Præpos. Amicum, Leand. Haunoldum, nec non Ferrandinum de scandalo q. 77. ubi citat revisores Societatis „ Jesu sentientes, posse nunc in scholis „ nostris hanc sententiam permitti, quam „ aper

„ aperte, & ex professo cont. Marchant.
 „ Joseph de Januario, Martinonius, & alii
 „ multi scriptores judicant probabilem,
 „ *quamvis olim secundum nostras regulas per-*
 „ *mitti non poterat*; cum vix reperiretur u-
 „ nus scriptor qui illam aperte tueretur,
 „ ut iidem apud Tamburinum testantur.
 „ NUNC TAMEN, ut notat Diana, IN DIES
 „ MAGIS RADICES AGIT. „

XV. Securus ad has veneficas radices, quæ inficere communem Ecclesiæ doctrinam per- tentant, adjicienda est, ne, ut vaticinatur Diana, in dies magis crescant. Olim in inclyta Societate Jesu veritum erat laxam opinionem doceri in scholis, nunc publicis typis a P. Viva cuditur, ut in dies magis radices agat? Si ego talia scriberem, clamarent adversarii, me Jesuitis detrahere, imponere, calumniari. Et sane quæ P. Viva scribit de sua Societate, nunc annuente defendi sententiam contra communem Ecclesiæ doctrinam, quam olim vetaverat, ego publicare non auderem; nec illa rescripsissem, nisi necessitas dedocendi imperitos urgeret. Fatetur P. Viva doctrinam esse fere omnium antiquorum, quæ docet obligationem confitendi peccata dubia negative. Fatetur, ipsos Probabilistas benigniores, Sanchez, Leandrum, Tamburinum, defendere illam ut certam. Quid plura? Vel ipse P. Matthæus Moya in suo opere damnato ob coactionem opinionum laxarum ait, quod hanc doctrinam suadent communiter Catholicorum sensus, & traditio a tempore Apostolorum usque ad nostra continuata tempora, ratione cujus velut INCONCUSSUM DOGMA præceptum confitendi peccata dubia æque ac certa non tam probaverunt, quam supposuerunt Doctores. Hoc idem testantur omnes fere Theologi, & ipsi Probabilistæ, immo ipse P. Viva.

XVI. Et contra Apostolorum traditionem, contra totius sacræ antiquitatis doctrinam, contra communem omnium Theologorum, & doctiorum fere omnium Probabilistarum sententiam, & contra ipsius Societatis diu firmatas regulas audet P. Dominicus Viva proponere christiano populo tanquam *probabilem*, immo tanquam *tutam*, falsam, improbabilem, & ut mitissime loquar, laxitatis plenam opinionem? Hanc invexere Caramuel, Ferentinus, Martinonius, Verde, Januarius, laxioris Ethices patroni. Eam detestantur communiter Theologi omnes, & perillustres Societas nec in scholis olim dictari illam permisit. Sed nunc, inquit P. Viva, in dies magis radices agit. In quo so-

lo, in quibus scholis, quibus agricolis, & cultoribus radices hæc laxa opinio agit in dies?

XVII. Falso pro hac opinione citat P. Viva S. Antoninum, Tabienam, & Palludanum, quos apud Dianam de more, & apud Mendo legit. An vere citet Laymanum, & Lessium, ceteri videant. Laymanum ab hac laxitate vindicant Salmanticenses *loc. cit. n. 195*. Sed P. Viva patronos multiplicare studet, ut latius serpant radices suæ opinionis.

XVIII. P. Claudius La-Croix *lib. 6. p. 2. n. 598*. more suo colligit omnes opiniones veras, & falsas super hac controversia, & pro opinione negante debitum confitendi peccata *negative* dubia, contra communem Ecclesiæ doctrinam allegat, quos? Totdſ, Stoz, Caramuel, Commarch. Deinde *n. 609*. sic concludit. „ Sententia adfirmans obligationem confitendi mortalia *negative* dubia, est, „ spectata auctoritate, probabilior, uti patet ex dictis *n. 607*. Spectatis tamen præcise rationibus intrinsicis, *negans videtur probabilior, ut patebit comparanti rationes „ intrinsecas allatas n. 607. & 608.* „

XIX. Papæ? Intende animum. Totdſ, Stoz, Commarch. Caram. rationes validiores, robustiores, luculentiores excogitarunt pro negando debito confitendi peccata *negative* dubia, quam sapientiores Theologi Jesuitæ duorum sæculorum, qui hanc doctrinam in scholis vetarunt. Altius Totdſ, & Stoz cum paucis aliis rem penetrarunt quam SS. Ecclesiæ Doctores, quam S. Thomas, quam Patres Catechismi Tridentini, quam ceteri omnes Theologi tum antiprobabilistæ, tum probabilistæ? Fatetur utique P. La-Croix *n. 610*. sententiam nostram esse absolute probabiliorem. Sed quid inde? Beneficio enim Probabilismi sat ipsi est ut contraria sit probabilis. Doctrinas certissimas Ecclesiæ, larva induunt Probabilismi, & sic ambiguas reddunt veritates quæ olim extra controversiam regnabant. Quo res christianæ tendant, nisi eliminetur hic opinandi modus, judicent christiani lectores. Sophismata, quæ obrudi solent, cum omnia nitantur Probabilismo jam a me convulso, prætereo. Consule *Tom. 9. diff. 4. c. 7.*

CAPUT VII.

De causis excusantibus ab integritate materiali confessionis. De moribundo sensibus destituto, & de iterandis confessionibus. Latæ opiniones refelluntur.

I. QUÆST. I. *Quenam sint causæ excusantes ab integritate materiali confessionis?* RESP. Sequentes. 1. Impotentia physica, vi cuius excusantur primo qui ignorantia invincibili laborant. 2. muti. 3. qui inter confitendum deliquium patiuntur. 4. ignorantes idioma Confessarii, si desint alii ministri. 5. qui imminente bello, incendio, naufragio, tempore destituuntur integre confitendi. 6. quoties est grave periculum in mora, puta in naufragio. Hoc in casu si plures sint poenitentes, dicat Sacerdos: *Ego absolvo vos &c.*

II. Impotentia moralis etiam excusat ab integritate materiali primo quando Sacerdos absque fractione sigilli nequit pandere aliquod peccatum. 2. infirmus morbo contagioso infectus, cuius confessio nec a longe audiri valet. 3. quando ex integra confessione infirmus graviter opprimeretur. 4. quando ex integra manifestatione peccatorum gravissimum immineret Confessario, vel poenitenti detrimentum.

III. QUÆST. II. *Quid dicendum sit de opinione asserente, frequentiam magnam poenitentium ratione solemnitatis excusare ab integritate materiali?* RESP. Hæc tract. 6. n. 479. docet P. Georgius Gobat. „ Negat P. Conink „ lib. 6. n. 98. esse probabilem opinionem „ arbitrantium, quando adest tanta multitudo confiteri volentium pro aliquo celebri festo, ut Sacerdos nequeat omnibus „ satisfacere audiendo omnes integre, posse „ singulis dicere ut aperiant solum graviora „ e mortalibus, reliqua differant in aliud „ tempus. Censeo ego, salvo meliori iudicio, eam opinionem posse probabiliter sustineri, casu quo multi e longinquo advenissent obtinendæ alicujus grandis indulgentiæ, confessionem, & communionem „ requirentis, causa. „

IV. Hanc opinionem damnavit Innoc. XI. in hac 59. thesi: *Licet sacramentaliter absolvere dimidiate tantum confessos ratione magni concursus poenitentium, qualis v. gr. potest contingere in die magnæ alicujus solemnitatis, aut indulgentiæ.*

V. Poenitens habens casus reservatos, &

impeditus adire superiorem, non excusatur ab integritate materiali, ita ut absolvi possit a Sacerdote inferiore a ceteris peccatis cum onere postea adeundi superiorem. Neque potest superiori manifestare sola reservata, & ab iisdem absolvi, & cetera peccata confiteri Sacerdoti inferiori. Oppositam opinionem communiter auctores improbant.

VI. QUÆST. III. *Utrum persona complicitis manifestanda sit in confessione?* RESP. Numquam sine necessitate. Quare quando circumstantia complicitis manifestanda est, inquirere debet poenitens, dum potest, Confessarium cui ignota sit persona complicitis. Si talem invenire Confessarium nequeat, manifestare complicem debet. Hæc semper fuit Ecclesiæ disciplina, ut Morinus lib. 2. c. 12. & sequ. patefacit. Cessit enim complex peccando juri suo. Ita docet S. Thom. 1. 2. q. 73. a. 2. Præterea poenitens vel propter suam, vel propter complicitis utilitatem potest ipsum complicem manifestare Confessario.

VII. QUÆST. IV. *Absolvi ne potest moribundus sensibus destitutus, quando petit confessionem ante adventum Sacerdotis?* RESP. Adfirmant communiter omnes. Etiam si non expresse petit, si tamen pectus tundat, vel signa det confessionis, absolvendus est.

VIII. QUÆST. V. *An moribundus sensibus repente destitutus, qui nec petit, nec signa dedit confessionis, si tamen pie & christiane vixit, sit absolvendus?* RESP. Adfirmant plures & graves Theologi, & Joannes Morinus præ ceteris hanc sententiam affirmantem illustravit lib. 10. c. 10. Negant contra alii plures. Utriusque sententiæ argumenta dedi Tom. 9. diff. 4. c. 10.

IX. Paucis nunc rem perstringo. Sententia negans mihi probabilior videtur: quoniam Christus instituit hoc sacramentum per modum iudicii sensibilibus & humani. Quando Deus vult alicujus salutem, vult eadem voluntate & media quæ ille ipse præscribit. Ergo quum vult alicujus salutem, tempus illi concedit quo signa talia perhibeat, ut absolvi jure queat. Sacramenti materia sunt actus poenitentis. Si hi desint, deficit materia. Et quemadmodum deficiente aqua nequit Baptismus administrari, ita sublati actibus poenitentis nequit perfici sacramentum Poenitentiae. S. August. in testimoniis quæ producuntur pro sententia adfirmante, loquitur de catechumeno, vel de poenitente moribundo, qui reipso sit in statu poenitentiae,

tiæ, qui sin voce, operibus absolutionem petierint.

X. QUÆST. VI. *Quid dicendum de opinione P. Gormaz?* RESP. Probabilem iudico opinionem illorum qui defendunt, Christianos sensibus destitutos, de quorum optima vita constat, absolvendos esse. Sed ultra pergit P. Joannes Baptista Gormaz, qui *disp. 5. sec. 2. §. 2. pag. 775. & seq.* hæc docet.

Fit sexto, etiam esse absolvendam eum de quo non constat an vitæ discrimen præviderit, *sive bene, sive male vixerit*, & invenitur sensibus destitutus, & morti proximus.... Quapropter etsi forte quis ACTUALITER PECCANDO subito destituitur sensibus, REGULARITER sine absolutione dimittendus non est, cum rarissime contingat ut morti vicinus non velit salutis suæ consulere *saltem per attritionem*, quæ non constat interne carere, quamvis externe sit sensibus privatus: per conditionem enim evitatur injuria sacramenti &c.... Sic Bonagratia supracitatus. Vide Gobat tract. 7. n. 597. usque ad 625.

XI. Scelerati ergo, & flagitiosi Christiani actualiter peccando, actualiter in duello, in fornicatione, in adulterio, in blasphemia sensibus destituti, & lassati in via iniquitatis absolvendi, & quidem regulariter sunt? Peccator actualiter fornicans consulere salutis suæ vult *saltem per attritionem*? Sed vel laxiores Casuistæ docent, urgere contritionis præceptum in articulo mortis. Præterea attritio nonne est donum Dei supernaturale? Et hoc donum Deus dabit peccatori actualiter adulteranti? Si Deus permisit illum in peccatum labi, quomodo præsumi potest eodem momento, & quidem regulariter Deum velle eidem tale donum impertiri?

XII. QUÆST. VII. *Quid dicendum de opinione P. Gobat, quæ eludit suæ Societatis decretum, prohibens absolutionem moribundi destituti sensibus?* RESP. P. Gormaz citat P. Gobat, & P. Gobat citat tract. 7. n. 602. decretum suæ inelytæ Societatis his verbis. Sexto merito inhibere recentissime superiores Societatis nostræ suis ne imposturam doceant hanc propositionem: Moribundus, etsi nullum signum det, aut dederit contritionis, adeo ut Sacerdos nec sciat, nec prudenter putare possit præcessisse sensibilem aliquam confessionem, absolvi potest. Duo excogitavit P. Gobat, ut hoc prudens decretum eluderet. En illius verba loc. cit. n. 614. Porro circa ordinationem illam nostri Ordinis de qua num. precedente dis-

ruimus, notanda sunt duo. Primum quod loquatur de casu quo non potest prudenter præsumi, quod dederit signum.... Alterum quod ordinatio expresse solum prohibeat ne illa sententia doceatur, non autem expresse ne PRACTICETUR. Vin' pulchriora? Quid? si vel ipsius Societatis decreta lepidis eluduntur commentis, quam expectare obedientiam decreta extranea valent? Alto præterea silentio confectaria quæ hinc sponte sua proficiuntur. An dicent, textum P. Gobat minus sincere esse productum. Oro omnes ut legant in fonte & Gobat, & Gormaz, & La-Croix, & Viva, & omnes quos in hoc opere cito.

XIII. QUÆST. VIII. *Daturne confessio valida, & informis?* RESP. Sacramentum validum, & informe illud vocant, quod omnes habet partes essentielles ad valorem, sed propter subjecti indispositionem non confert gratiæ effectum. Plures Theologi defendunt dari confessionem validam, & informem; plurimi negant. Quæstio est mere speculativa.

XIV. QUÆST. IX. *Quo in casu iteranda confessio est?* RESP. Plurimis in casibus. 1. si desit dolor sufficiens. 2. si poenitens scienter reticeat aliquod peccatum. 3. si negligentia mortaliter culpabili omissum sit aliquid mortale. 4. si quis confiteatur ob finem prævum. 5. si graviter quis mentitus in confessione fuerit. 6. si conscius excommunicationis five majoris, five minoris eandem occultet. 7. Qui Confessarios semidoctos, aut nimium benignos sollicite querunt, ut a peccatis in quæ frequenter relabuntur, absolutionem obtineant, communiter sacrilegas efficiunt Confessiones. Si Confessarius ex confessionum, & communionum frequentia non videt morum reformationem, nec flagitiorum emendationem, sed eadem præter propter patrari crimina, non ambigat, sed judicet confessiones esse sacrilegas.

C A P U T VIII.

De satisfactione, tertia Pœnitentiæ sacramenti parte integrali.

I. QUÆST. 1. *Quid sit satisfactio sacramentalis?* RESP. Est poenæ acceptatio, & voluntaria permissio a Confessario iuncta ad redintegrandam amicitiam cum Deo per peccatum læsam, & ad compensandam injuriam ipsi irrogatam. Hæc satisfactio nomen poenæ habet, a quo poenitentia nuncupatur.

patur. Jejunia, eleemosynæ, preces, vigiliae, disciplinae poenae sunt, quia contraria corpori. Brevis oratio vix poenae nomen obtinet. Quare meminerint Confessarii, satisfactionem poenam esse. Dicitur *voluntaria acceptatio* &c. quia invita, & coacta non esset Deo accepta. *A Confessario injuncta*: per hanc particulam satisfactio sacramentalis distinguitur a poenitentis quae sponte suscipiuntur.

II. Satisfactio hae necessario adhibenda Deo in delictorum vindictam est, ut omnes Catholici doceant contra Novatores. Obvia sunt Scripturarum testimonia. *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, fletu, & planctu.* Joel. c. 2. Matth. 3. *Facite fructus dignos poenitentiae.*

III. QUÆST. II. *Quae sunt opera quibus satisfacere homo potest Deo pro peccatis?* RESP. Tria, oratio, jejunium, eleemosyna. Ad hæc tria revocantur cetera. Oratio includit omnia quae cultum divinum spectant. Jejunia omnes corporis castigationes, cilicia, humicubationes, disciplinas, vigilias comprehendit. Eleemosyna avaritiam, cupiditatem, & oculorum concupiscentiam coercet. Ad hæc tria opera revocantur quoque flagella, calamitates quae a Deo nobis infliguntur.

IV. Executio satisfactionis non est necessaria ad sacramenti essentiam, quod ipsam satisfactionem præcedit. Idcirco dicitur pars integralis. Disputant Theologi in utramque partem num satisfactio facta in peccato mortali sit valida. Sed utraque sententia facile conciliatur, si distinguamus satisfactionem meritoriam a præcepto implendi satisfactionem. Poenitentes qui in statu peccati mortalis implent præceptum satisfactionis, non tenentur rursus eadem opera satisfactoria peragere, ut præceptum impleant. Hæc vero satisfactio non est meritoria, utpote facta in peccato mortali.

V. Satisfactio altera medicinalis ad infirmitates animæ curandas destinata, & hanc unus pro altero exequi nequit; altera poenalis, qua solvitur poena peccato debita; & hoc in sensu unus pro altero satisfacere potest, ut docent Catholici omnes, excepta quæ in sacramento injungitur facienda ipsi poenitenti.

VI. QUÆST. III. *Qui sunt satisfactionis effectus?* RESP. Plures. 1. Peccatorum reliquias satisfactio convellit. 2. appetitiones, & concupiscentiam cohibet. 3. sinceræ conversionis argumentum perhibet, quando re-

ipsa vera est. 4. iram Dei avertit. 5. poenitentes similes Christo capiti quodammodo reddit. 6. Ecclesiæ lætæ jura redintegrat. 7. solvit debitum pro reatu temporali, qui post remissionem culpam remanet.

VII. QUÆST. IV. *Quenam fuit antiquæ Ecclesiæ disciplina in satisfactionibus imponendis?* RESP. Plura dicenda forent, quæ præstituta brevis prohibet. Sub initium Ecclesiæ severissima peragebatur poenitentia, nullo præstituto modo, aut mensura. Occasione Novatiani schismatis quatuor instituti fuere poenitentium status. 1. *Fletium*, qui sacco, & lugubri veste induti ante Ecclesiæ fores fidelibus ingredientibus, flagitiis patefactis, se illorum precibus commendabant. 2. *Audientium*, qui in vestibulo Ecclesiæ lectiones sacræ Scripturæ, & Sacerdotum sermones audiebant. 3. *Substratorum*, qui intra templi ambitum ad ambonem usque recipiebantur. In hac statione pro Episcopi arbitrio manebant, & lectione Scripturarum, lacrymis, jejniis, & precationibus delicta expiantes absolutionem accipiebant. 4. *Consistentium*, qui in Ecclesia consistebant omnium orationum participes.

VIII. Hæc poenitentiae disciplina viguit in Ecclesia Latina usque ad sæculum VII. Hoc circiter tempore prodire contra antiquorum canonum severitatem nonnulli *libelli poenitentiales*, qui *fuco benignitatis* temperare ausi fuere antiquos poenitentiales canones. Concilium Cabilonense II. hos libellos abrogavit: *quorum*, inquit, *certi sunt errores, incerti auctores.*

IX. Omnes antiquorum canonum scientiam Confessariis inculcant, ut advertit BENEDICTUS XIV. *lib. 7. de Synod. c. 42.* ut heinc colligant, qua ratione temperare, augere, diminuire poenitentias imponendas queant. Quamvis enim exteriores poenae diminutæ sint, spiritus tamen poenitentiae immutabilis, idemque semper perseverat in Ecclesia. Si mitior nunc exterior poenitentia pro gravissimis flagitiis imponitur, fervor internus spiritus supplere debet.

X. S. Carolus Borromæus antiquos canones poenitentiales simul collegit, atque per decem Decalogi præcepta distribuit; quam collectionem integram dedi *Tom. 9. diss. 5.* ad Confessariorum commodum.

XI. Poenitentiae spiritus idem semper in Ecclesia perseverat, immutabilis, ut dixi. Exterior poenitentiae disciplina mitissima viget ætate nostra. Singuli pro ingenio illam diminuunt, quum canones istius immutabiles

les nunc non obtineant. Regulam tamen præscripsit Tridentinum, quam mox dabo.

XII. Sed quod altius commovere, & conterere animum nostrum debet, est quod non modo exterior poenarum disciplina immutata sit, verum ipse poenitentiae spiritus interior penes maximam Christianorum partem penitus fere sit extinctus. Quum severior poenitentia exterior vigeat, ardebat in cordibus Christi caritas, fervebat vera contritio. Temperata, & quasi obsoleta antiqua disciplina externa, successit attritio servilis concepta ob poenarum, non æternarum modo, verum etiam juxta nonnullos Casuistas temporalium timorem. Successit propositum inconstans, & implicitum. Denique præcepta caritatis & contritionis apud quosdam benigniores Casuistas in desuetudinem abiit. Aggravasset, inquit Viva, Sporer, & ceteri similes, Christus jugum Christianorum, non levigasset, si una cum confessione dolorem caritate vel inchoata formatum exigeret. Plura mihi dicenda forent, si pro dignitate exponere inestas laxitates vellem. Vos ministri Christi consulite antiquos canones, & ipsi manibus tangetis, quo res sacramentaria ætate nostra deducta sit.

XIII. MONITUM ad Confessarios. Recogitate ministri Christi, ætate nostra superbiam, concupiscentiam, luxuriam, avaritiam, luxum, fastum, ambitionem, molliorem impudenter grassari ac primis Ecclesiæ sæculis. Non minorem nunc adulterium, fornicatio, perjurium &c. injuriam Deo inferunt ac olim. Ergo eadem solutio. Solvent, inquit aliqui, in Purgatorio. Esto. At poenitentia ut medicinales curantes morbos & coercentes concupiscentiam, & ceteras effrenatas appetitiones, nisi valida sint, & severæ, ægrotos non sanant. At numquid inventa est nova medicina blandior incognita hæcenus Ecclesiæ, qua deprimatur superbia, crucifigatur suaviter caro, & benigne coerceatur concupiscentia? Expergiscimini ministri Dei, & juxta Christi Evangelium institute rationes vestras.

CAPUT IX.

De qualitate, quantitate, & tempore satisfactionis injungendæ poenitentibus.

I. QUÆST. I. Quotuplex sit satisfactionis genus? RESP. Duplex, ut ex dictis constat, & Concilium Tridentinum

declarat. Altera satisfactio vocatur medicinalis, curandis morbis animæ apta; altera vindicans dicitur, quæ pro patris delictis castigationem imponit.

II. QUÆST. II. Quid præscripsit Tridentinum circa quantitatem poenitentia injungendæ? RESP. Concilium Tridentinum sess. 14. c. 8. hanc præscripsit regulam, quæ Confessariorum animis altius impressa sit oportet. Debent ergo Sacerdotes Domini, quantum spiritus & prudentia suggererit pro qualitate criminum, & poenitentium facultate salutare, & convenientes satisfactiones injungere; ne si forte peccatis convivant, & indulgentius cum poenitentibus agant, levissima quedam opera pro gravissimis delictis injungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem præ oculis ut satisfactio quam imponunt, non sit tantum ad novæ vitæ custodiam, & infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam, & castigationem.

III. QUÆST. III. In poenitentibus injungendis respicere ne Confessarii debent ad antiquos canones? RESP. Adfirmant Catechismus Concilii Tridentini p. 2. c. 5. §. 79. his verbis. In irroganda autem satisfactionis pœna Sacerdotes nihil suo arbitratu statuendum esse, sed omnia justitia, prudentia, & pietate dirigenda existimabunt. Atque ut hæc regula peccata metiri videantur, & poenitentes suorum scelerum gravitatem magis agnoscant, opere pretium erit, eis interdum significare, quæ pœnæ quibusdam delictis ex veterum canonum præscripto, qui poenitentiales vocantur, constitutæ sunt. Igitur universæ satisfactionis modum culpæ ratio temperabit.

IV. Hoc Concilium, hunc Catechismum diurna nocturnaque manu revolvere, & serio animo meditari post Scripturas sanctas debent sacramentorum ministri. Rescribenda hic esset doctrina S. Caroli Borromæi, & plurimorum Episcoporum de hac re. Sed consule Tom. 8. diss. 5. c. 7.

V. QUÆST. IV. Quid dicendum de quorundam praxi imponentium levem pro gravibus delictis satisfactionem? RESP. P. Claudius La-Croix lib. 5. p. 2. n. 125. §. 5. hæc scribit. „Rigoristæ dicunt causam relaxandi disciplinam quoad poenitentias esse refrigercentem caritatem fidelium. Sed contra est, nam potius inter causas fuit 1. ne confessio ab hæreticis impugnata velut impossibilis per duras poenitentias magis rediret odiosa. 2. quia successu temporis plures fuere Sacerdotes, apud quos

„fretæ

„ frequentarentur confessiones ad emenda-
 „ tionem utilissimæ, & qui in hoc foro in-
 „ terio aliter mederentur peccatis per me-
 „ dicinas benigniores. 3. quia animadversum
 „ est, benignas pœnitentias plus prodesse quam
 „ rigidas, quod per benignas magis allice-
 „ rentur fideles ad sacramentum Pœniten-
 „ tiæ, & Eucharistiæ. 4. quia occasione
 „ belli sacri contra Turcas inditus est usus
 „ indulgentiarum . . . qui est modus satis-
 „ faciendi pro peccatis utilior & certior
 „ quam observatio canonum pœnitentialium.
 „ 5. Quia successu temporis instituti sunt
 „ Ordines Religiosi, qui sunt status pœni-
 „ tentiæ utilissimi. Vide Francolinum Cler.
 „ Rom. p. 2. cap. 1. “ Fufius has rationes
 „ exaggerat P. Balthasar Francolinus cit. lib.
 „ c. 1. Cler. Rom.

VI. Rigoristæ ne sunt Patres Synodi Tri-
 dentinæ, ejusdemque Catechismi? Rigoristæ
 ne omnes Ecclesiæ Patres? Rigoristæ ne sancti
 Evangelistæ? Rigoristarum ergo somnium
 est quod causa relaxandi disciplinam fuerit
 refrigerans fidelium caritas? Scilicet, reponit
 La-Croix; sed contra est, inquit. Audiat er-
 go, & cum illo audiant omnes benigni Ca-
 suistæ PP. Catechismi Tridentini p. 2. c. 5.
 §. 67. Verum postea tantum de veteris discipli-
 næ severitate remissum est, atque ita caritas
 refriguit, ut jam plerique ex fidelibus ad pec-
 catorum veniam impetrandam nullum intimi
 animi dolorem, atque gemitum cordis, neces-
 sarium putent, sed illud satis esse arbitrentur,
 si speciem tantum dolentis habeant.

VII. Sed in examen veniant velut in
 transcurso rationes PP. La-Croix, & Fran-
 colini. 1. Laxata est disciplina, non quia
 refriguit caritas, sed ne confessio ab hæreticis
 velut impossibilis per duras pœnitentias redde-
 retur odiosa. Næ ista egregia ratio. Sancti
 ergo Ecclesiæ Patres, qui sacros canones
 condiderunt adversus Novatianos clavium
 potestati infestos, impossibile, & odiosum
 reddidere sacramentum Pœnitentiæ? 2. Sa-
 cerdotes multiplicati arcanum invenere me-
 dendi animabus per medicinas benigniores.
 Hæ medicinarum benigniores latere Patres san-
 ctos Ecclesiæ XII. sæculorum. Scilicet, re-
 ponit P. La-Croix. Audi ejusdem tertiam
 rationem. Quia animadversum est, benignio-
 res pœnitentias, plus prodesse quam rigidas, quod
 per benignas magis allicerentur fideles ad sa-
 cramentum Pœnitentiæ, & Eucharistiæ. Fau-
 sta & felix animadversio, quæ luculentius
 confirmat universam sacram antiquitatem
 calligasse in animarum regimine. Allicun-

tur sane per pœnitentias benigniores ad fre-
 quentanda sacramenta, & Ecclesias, quem-
 admodum alliciuntur emptores ad illas offi-
 cinas frequentandas, ubi merces minori pre-
 tio venduntur. Hæ benigniores pœnitentiæ ef-
 ficacius ne medentur morbis? Validius ne
 deprimunt superbiam, concupiscentiam? San-
 ctiores ne mores efficiunt? Sunt ergo etati-
 tis nostræ Christiani sanctiores, castiores,
 & ferventiores Christianis trium priorum
 sæculorum sub disciplina Apostolorum, &
 SS. Patrum: quid hiscis? Ais? Totus mun-
 dus reclamationat. Negas? Ergo felicius per se-
 veras quam per benignas pœnitentias san-
 ctificantur fideles. Solam arctam, & angu-
 stam viam Christus designat. At novo opi-
 nandi modo in vestro blandior, & benignior
 via detecta est.

VIII. Ratio quarta digna est meditatio-
 ne. Quia, inquit, occasione belli sacri contra
 Turcas inductus est usus indulgentiarum, qui
 secundum dicenda n. 314. est modus satisfaciendi
 pro peccatis UTILIOR, ac CERTIOR quam
 observatio canonum pœnitentialium. Legi ne
 hæc valent quin commoveatur animus? Qui
 attritione servili confessus est adultera-
 ria, fornicationes, blasphemias, si ingredia-
 tur aliquod templum solemniter festo, visitet
 altaria, oret per horæ quadrantem, ut in-
 dulgentias lucrari intendat; securius, ac cer-
 tius Deo satisfacit quam Christiani illi qui
 per septem, per decem, per viginti annos,
 aut per totam vitam jejuniis, ciliciis, disci-
 plinis, cinere & sacco induti Deum pla-
 care vindicem satagebant? Usus indulgen-
 tiarum est modus utilior ac certior satisfaciendi
 pro peccatis, quam observatio canonum
 pœnitentialium? Nolo longius hanc do-
 ctrinam novo opinandi modo consentaneam
 refellere. Sapientes judicent quam sit fe-
 stiva.

IX. Ratio quinta venustior est. Quia suc-
 cessu temporis instituti sunt Ordines Religiosi,
 qui sunt status pœnitentium utilissimi. Vide
 Francolinum Cler. Rom. An sæculis quibus
 observatio canonum pœnitentialium flore-
 bat, innumera sanctorum Monachorum,
 & Anachoretarum falanges non refulgebant?
 Sanctiores ne nunc claustrales nostri? Seve-
 rior ne istorum paupertas? Severiora ne je-
 junia, humiliora ne ædificia? Verum ut sit
 hæc se habeant, numquid pœnitentiæ, cili-
 cia, jejunia Regularium comprimunt concu-
 piscentiam, superbiam, ambitionem ama-
 tiorum, & amariorum?

X. Quæst. v. Quid dicendum de opinione
 docent

docentium, nullam aut modicam injungendam esse poenitentiam, dum poenitentes confitentur ad lucrandam indulgentiam? RESP. P. Sporer hæc p. 3. c. 4. q. 1. §. 3. num. 45. pag. 237. scribit. „Excusatur Confessarius, ut nullo, vel levisimam poenitentiam injungat... Quando quis lucratur indulgentiam plenariam, potest dimitti sine ulla alia minuta poenitentia, quum per illam poenitentiam satisfaciatur debito poenitentiae. Etsi autem id raro pro certo, sufficit quod probabiliter credatur. „

XI. Similia, & benigniora docet Lugo, ut ipse P. Dominicus Viva q. 6. de Poenitentia n. 1. testatur his verbis. „Immo Lugo disput. 27. sec. 2. n. 24. putat, eum qui lucratur indulgentiam plenariam, non obligari ad poenitentiam, etiam si detur in medicinam: quia medicus non præcipit, sed suadet remedium, & solus judex præcipit poenam. Quare si non tenetur poenitens ratione indulgentiae ad poenam, quæ præcipitur, nec tenebitur ad medicinam, quæ solum suadetur; nisi forte aliquando ad illam obligetur jure naturali, ne facile labatur. „

XII. Verba de Lugo loc. cit. hæc sunt. Dicunt, poenitentiam non solum imponi ad satisfaciendum, sed etiam in medicinam: &c. . . Respondetur, imponi quidem frequenter ut medicinam. Confessarius tamen non potest obligare, nisi quantum illam imponit in poenam peccati. Sicut licet judex debeat procurare quod poena delinquentis sit talis ut simul sit medicina in futurum; non tamen posset imponere illam poenam, nec verberare eum; si poena fuisset a Principe condonata. Sic Sacerdos, qui simul est medicus, & judex, potest punire peccata imponendo poenam pro illis, quam, quia medicus est, debet simul curare, quod sit talis ut sit etiam remedium, & medicina in futurum. Ceterum si poena totaliter condonetur, non potest obligare ad medicinam: quia medicus ut medicus non obligat, sed consulit. Quod semper intelligendum de medicina non simpliciter necessaria ad vitanda mala futura. „

XIII. Vim, & naturam sacrarum indulgentiarum, quæ sunt in supplementum eorum quæ infirmitas nostra reddere Deo nequit, poenitentia ignorant. Ratio adducta, supra quam dici potest, acuta est. Confessarius ut medicus non jubet, sed consulit; Confessarius ut judex imponit, aut remittit

poenam satisfactoriam. Verum poenitentias medicinales imponit ut medicus, & ut medicus consulere, non præcipere potest. Consilia autem Confessarii implere poenitens non tenetur. Judicium lectiones ferant in hanc doctrinam, quam ego falsam judico, & divinis Scripturis, ut & Concilio Tridentino, universæque Ecclesiae traditioni adversam.

XIV. QUÆST. VI. Quid dicendum de opinione dicentium, leves poenitentias pro gravissimis delictis imponendas esse? RESP. Clamant Confessarii. Si jejunia, si humicationes, si cilicia imponimus, fugiunt poenitentes, & Ecclesiae nostrae desertæ reminent. Respondet Lugo disp. 25. de Poenit. sect. 5. n. 60. his verbis. „Primo loco attendi debet, ad utilitatem spiritualem poenitentis, ne scilicet laquei ei injiciantur, ut nova peccata committat. Ex hoc potissimum capite excusari potest hodierna praxis, quæ leves poenitentiae imponuntur pro gravissimis peccatis: id enim sæpe fit propter spirituales infirmitates poenitentium, quia gravioribus poenitentibus scandalizabuntur, & vel confessionem fugiant, vel certe Confessarios ineptos adhibent, qui eos curare neque sciunt. „ Hæc & alia de Lugo verba transcribit P. Tamburinus lib. 4. Meth. Confess. c. 1. n. 12. ubi sic concludit: Hæc prudenter de Lugo.

XV. Imprudens immo consilium ineunt omnes illi qui Patrum Ecclesiae, & Tridentini Concilii monita posthabentes, nimia satisfactionum sacramentalium benignitate peccatoribus blandiuntur, & peccatis horrorem detrahunt, quo fit ut facilius relabantur in crimina. Si cui animarum salus cordi est, iis profecto medicinam ægrotantibus propinabit depellendis morbis aptam, licet carni & sanguini invisam; nec poenitentiam favori captando, vel multitudini sibi conciliandæ inhiabit; sed unice Deo reconciliare peccatores adnitetur. Qui secus fecerit, thesaurizat sibi iram in die iræ.

C A P U T X.

De obligatione poenitentium acceptandi satisfactionem impositam a Confessario pro peccatis mortiferis.

I. QUÆST. I. Tenenturne sub mortali poenitentia acceptare poenitentiam impositam a Confessario? RESP. Salmanticenses morales tract. 6. c. 10. punct. 4. ex aliis advertunt, non teneri ad eam acceptandam, quando

con-

constaret esse injustam, astringi vero illos quando non constaret de excessu. Poenitentes ergo erunt iudices mensuræ poenitentiae injungendæ? An litigantes tenentur acceptare sententiam iudicis supremi, quando ipsi illam judicant justam, secus vero quando injustam illam existimant? Quid si poenitentia essent injusta, quia nimis leves, & blanda? Injustitia enim ob defectum æque ac ob excessum contingere potest. Poenitentes callent ne sacros canones, Ecclesiæ disciplinant, ut in propria causa rectum proferre iudicium queant? Quid quod plures Casuistæ, ut Ruiz, Villalobosius, Zerola citati a Salmanticensibus negant astringi poenitentes ad ipsam justam poenitentiam acceptandam? Hæc opinio falsa est, & universæ Ecclesiæ traditioni contraria. Quare communis Theologorum sententia adfirmans est, nullaque sive extrinseca, sive intrinseca probabilitate fruitur opposita opinio. Heinc est quod poenitentes qui poenitentiam pro mortalibus primo confessis impositam omitterent, mortaliter peccarent, ut docet communis sententia, sive poenitentia imposita sit gravis, sive levis. Poena enim pro mortiferis primo confessis sua natura gravis est. Et quamvis Confessarius ob imperitiam imponeret solum Psalmum *Miserere* pro dictis culpis; qui poenam hanc deliberate omitteret, graviter peccaret, quia hæc poena pro ut est satisfactoria, est pars integralis sacramenti, & pro letalibus imposita, licet materialiter levis sit, formaliter tamen, ut sic loquar, gravis est.

II. Similiter poenitentia imposita pro venialibus, aut mortalibus alias confessis acceptanda est a poenitente; & si illam deliberate omitteret, graviter peccaret, quidquid in oppositum dicant nonnulli. Quoniam licet dicta peccata non sint materia necessaria, posito tamen quod poenitens illa subijciat clavibus, tamquam materiam sacramenti, partes sacramenti implere debet. Satisfactio autem pars est integralis sacramenti.

III. Disputant, quo tempore implenda sit poenitentia? Aliqui docent differri per annum posse, quando Confessarius tempus non definivit. Hæc opinio falsa est. Hoc enim in casu, cum primum poenitens potest, solvere debitum debet. Si Confessarius determinat tempus, diem alicujus festi, hebdomadam, mensem &c. intra tempus præscriptum impleri poenitentia debet, nisi impedimentum legitimum excuset.

IV. Poenitens nequit sibi poenitentiam impositam commutare, aut per alium implere, ut contendunt aliqui, quorum opinionem damnavit Alexander VII. n. 15. *Poenitens propria auctoritate substituere alium potest qui loco ipsius poenitentiam adimpleat.* Confessarius quisque commutare poenitentiam valet, audita tamen confessione peccatorum ob quæ imposita fuit. Quare nequit hanc poenitentiam commutare extra confessionem. Similiter non potest commutare poenitentiam impositam a superiore ob peccata reservata, quia sicut peccata, ita & poenitentia illi reservata est.

V. Quid de peccatore versuto dicendum, qui ob gravem poenitentiam adit alium Confessarium, & occultata priore confessione, iterum confitetur, ut leviores accipiat satisfactionem? P. La-Croix hæc scribit. „Tamen Dicastillo n. 119. putat nec esse im-
„probabile quod confitens eadem peccata
„possit tacere, & postea peragere poenitentiam
„quam voluerit, primam, aut secundam. „
Hoc pacto peragere emptores solent. Plures officinas explorant, & ubi venditur minori pretio, ibi merces emunt. Et qui hoc pacto vendunt, habent majorem concursum, inquit S. Bernardinus Senensis. *Occurrit in confessionibus sicut in mercatura: & sicut mercatores qui dant minori pretio, habent majorem concursum &c.* Hanc opinionem, quam ex Dicastillo proponit P. La-Croix, quin illam more suo confutet, ut falsam, & poenitentium versutia, non Scripturis sanctis faventem rejicio cum communi Theologorum consensu.

VI. QUÆST. II. *An poenitentia ideo sint suspecta, quia a mendicantibus injunguntur?* RESP. Hanc calumniam olim impactam fuisse mendicantibus constat ex thesi sequenti 21. damnata ab Alexand. VIII. *Parochianus potest suspicari de mendicantibus, qui de elemosynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi, & incongrua poenitentia, seu satisfactione ad quæsum, seu lucrum subsidii temporalis.* Vetusta est calumnia hæc, quam primus omnium mendicantibus imposuit Guilielmus a S. Amore. Sicut extremæ temeritatis est, & malitiæ tale de mendicantibus judicium formare; ita summo opere vigilandum est, cavendumque ne ulla tam iniquæ suspicionis formandæ, occasio præbeatur.

CAPUT XI.

De indulgentiis.

I. **P**AUCIS indulgentiarum doctrinam perstringo. Hæc de indulgentiis Tridentinum sess. 25. præscribit. Cum potestas conferendi indulgentias a Christo Ecclesiæ concessa sit, atque huiusmodi potestate divinitus sibi tradita, antiquissimis etiam temporibus illa usa fuerit; sacrosancta Synodus indulgentiarum usum christiano populo maxime salutarem, & sacrorum Conciliorum auctoritate probatum, in Ecclesia retinendum esse docet, & precipit, eosque anathemate damnat qui aut inutiles esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant. In his tamen concedendis moderationem, juxta veterem, & probatam in Ecclesia consuetudinem, adhiberi cupit, ne nimia facilitate ecclesiastica disciplina enervetur. Abusus vero &c.

II. Tria Concilium statuit. 1. Potestatem a Christo Ecclesiæ datam concedendi indulgentias; 2. salutare esse; 3. moderationem in earumdem largitione. Indulgentia est remissio poenæ temporalis. Indulgentiæ ex communi thesauro Ecclesiæ impertiuntur. Thesaurus autem iste sunt infinita merita Christi, & postea SS. omnium, quæ ab ipso Christo capite valorem accipiunt.

III. De fide est, extare in Ecclesia potestatem concedendi indulgentias, & earum usum salutarem fidelibus esse.

IV. Nonnulli falsam concipiunt indulgentiarum ideam, quia putant, & re ipsa docent extenuari opera satisfactoria indulgentiarum usu. Ut hæc falsa idea deleatur, scias oportet, nos impares esse ad pretium solvendum pro contractis debitis cum divina iustitia ob peccata post Baptismum commissa. Partem tamen istius debiti nostris laboriosis operibus solvere valemus. Clementissima mater Ecclesia thesaurum meritorum Christi, & B. Virginis, & Sanctorum aperit, ut id suppleat quod nostra infirmitas reddere nequit. Indulgentiæ itaque sunt in supplementum paupertatis nostræ: indulgentiæ non liberant nos ab ea solvenda debiti parte quam possumus reddere, sed suppleant id quod præstare non possumus. Si indulgentiæ nos a laboriosis operibus, a debitis satisfactionibus, quas præstare valemus, liberarent, foverent Christianorum fidem, & torporem, atque enervarent Ecclesiæ disciplinam.

Tom. II.

V. Cardinalis Cajetanus sapienter more suo veram indulgentiarum doctrinam exponit tract. de Indulg. qu. 1. ubi hæc habet. „Sunt (poenitentes) duplicis ordinis. Quidam solliciti ad satisfaciendum per se ipsos pro peccatis suis; quidam negligentes satisfacere per se ipsos. Primi condignas poenitentias vel petunt a Confessario sibi imponi, parati eas implere; vel sponte illas assumunt, dum continuo student per sua sancta opera satisfacere, jejunando, orando, eleemosynas dando &c. Secundi vero levissimam poenitentiam aut rogant, aut læti suscipiunt, & cum illam impleverint, quam sciunt esse minimam, non curant amplius de satisfaciendo: & hi sunt quibus indulgentiæ non prosunt iudicio meo. Nullus enim indignus aliena satisfactione pro poena sibi debita consequitur veraciter fructum indulgentiæ. Sed quilibet negligens satisfacere per se ipsum, est indignus aliena satisfactione pro poena propriis peccatis debita. Ergo nullus negligens satisfacere per se ipsum, acquirit fructum indulgentiæ. Præterea in qualibet bene ordinata republica, quantumcumque rationabilis adesset quandoque causa dispensandi communem thesaurum in cives aggravatos ære alieno, negligentes tamen solvere, indigni censerentur adiutorio thesauri. Ex eo enim quod possunt de suo solvere, & non curant, indignos se reddunt tali sublevamine: & nisi tales pro indignis haberentur, foveretur eorum negligentia, quorum alii exemplo ad similem negligentiam provocarentur. Legis autem est facere non negligentes, sed virtuosos. Quum igitur Ecclesia sit a Deo ordinata, æquum non est ut spiritualis dispensatio thesauri negligentes satisfacere pro dignis habeat: hoc enim vere esset enervare satisfactiones poenitentiales. Non prosunt igitur indulgentiæ negligentibus satisfacere per se ipsos, quoniam indigni sunt indulgentiæ. . . Parati autem ad satisfaciendum per se ipsos sunt, non qui negligunt per se ipsos satisfacere, sed illi soli quorum voluntas sic est ad satisfaciendum parata, quod non retardat opus nisi impedita. „

VI. Celeberrimus Episcopus BOSSUETUS in sua Instru. pro Indulg. Cajetani doctrinæ consentaneas regulas tradit haustas ex ipso Concilio Tridentino. Animum inflaurate o Dei ministri, & vera sanctæ matris Ecclesiæ documenta voce Tridentini ex-

N

pref.

pressa audite. Sic enim *sect. 14. c. 2.* Tridentinum loquitur. *Alius est præterea Baptismi, alius Pœnitentiæ fructus. Per Baptismum enim Christum induentes, nova prorsus in illo efficiuntur creatura, plenum & integram peccatorum omnium remissionem consequentes: ad quam tamen novitatem, & integritatem per sacramentum Pœnitentiæ sine magnis nostris fletibus, & laboribus, divina id exigente iustitia, pervenire nequaquam possumus; ut merito Pœnitentia laboriosus quidam Baptismus a sanctis Patribus dictum fuerit.*

VII. Præmissis hoc Ecclesiæ testimonio, sic alloquitur *Bossuetus* populum suum. „Au-
„dite, filii, Ecclesiæ matris vestræ ver-
„ba. Illa vobis proponit magnos fletus, ma-
„gnosque labores, Baptisma laboriosum: illa
„vos edocet, divinam iustitiam id exigere.
„Hic Ecclesiæ rigor a suo primo spiritu
„oritur, qui numquam extinguitur; nec
„ipsa umquam cessabit bellum indicere la-
„xitati. Quid refert cum Concilio molli-
„tiem detestari hæreticorum, qui sanctos
„satisfactionum rigores rejecerunt; si nos
„in similem languorem incidamus, & id
„reipsa contemnamus quod verbis confite-
„mur?”

VIII. Paucis evincitur parum prodesse indulgentias plenarias illis qui pro virili laboriosis operibus divinæ iustitiæ satisfacere negligunt, ut Tridentinum docet. *Faci-
te fructus dignos poenitentia:* inquit *Matthæus*. S. Paulus non indulgit Corinthio incestuoso nisi post austeram & diuturnam poenitentiam. Ab Apostolorum tempore usque ad sæculum circiter xiv. nullam legimus indulgentiam plenariam generalem indiscriminatam pro omnibus fidelibus. Frequens nunc obtinet indulgentiarum usus, quæ juxta dispositiones fidelium impertiuntur. Indulgentiæ plenariæ dicuntur, quia Ecclesia ex parte sua totam temporalem poenam, quam exequi fideles nequeunt, remittit illis qui dispositi ad tantum beneficium suscipiendum sunt. At dicimus illos fideles ad hoc beneficium indispositos esse qui ea opera laboriosa, & satisfactoria quæ possunt, non exequuntur. Reddere ipsi debiti partem quod valent, debent; id quod remanet, plene supplet indulgentia plenaria.

IX. In mentem revoca exemplum a *Ca-
jetano* indicatum. Ditissimus Christianus totum suum patrimonium opulentissimum fundis fructiferis numquam interituris secundum legat Reipublicæ, ut singulis annis pauperum civium debita solvantur. Si cives ali-

qui solvere sua debita possent sin integre, saltem in parte, & recusarent, vellentque suis pecuniis lautius vivere, ambiciosius vestire, ut ex dicto publico ærario omnia sua debita solverentur; nonne clamares, debitores istos vafros, versutos, & veteratores esse? Reddite, diceres, quod potestis, deinde ærarium supplebit inopiam vestram. Similes profecto his fraudulentis debitoribus illi poenitentes sunt qui abutentes clementia S. Matris Ecclesiæ thesaurum suum aperientis ad supplendum id quod illis deest, ingrati, & versuti sensus suos demulcent, corpus saginant, concupiscentiam, post patrata adulteria, fornicationes, perjuria, foveant, deliciis & illecebris indulgent, ut integrum debitum ex Ecclesiæ thesauro solvantur. Possent isti propria jejunia, eleemosynas, vigilias, flagella, humicubationes, aliaque pietatis opera contribuere ad solvendam debiti portionem; at pernicioso errore occupati omnia debita ex Ecclesiæ ærario solvere contendunt. Sed falluntur cæci & miseri homines.

X. Indulgentiarum dispensator est summus Pontifex. Quas indulgentias concedere Episcopi, & Archiepiscopi valeant, mea non interest discutere. Indulgentiæ sine causa concessæ, ratæ Deo non sunt.

XI. Soli fideles baptizati apti sunt ad lucrandas indulgentias, si peccato mortali careant. Quoniam indulgentiæ remittunt poenam temporalem, quæ remitti nequit, quamdiu reatus culpæ manet. Non est tamen necesse ut omnia opera in bulla indulgentiarum præscripta in statu gratiæ peragantur, dummodo animo poenitenti impleantur. Requiritur tamen status gratiæ saltem cum ultimis opus impletur, quia tunc indulgentia sortitur effectum suum.

XII. Præmittenda est confessio sacramentalis ad lucrandas indulgentias etiam ab illis qui sunt in statu gratiæ, quia in bulla conceditur indulgentia *contritis*, & *confessis*. Et hæc est communis sententia. Quando in bulla præscribuntur eleemosynæ, fieri debent plus, & minus juxta divitias personarum. Falsa quippe est opinio iniquantium, sat esse vel minimam eleemosynam a divitibus fieri, ut indulgentiæ obtineantur; sicuti falsum est sufficere quancumque brevem precatiunculam. Innumeras alias quæstiunculas prætereo, utpote nullius momenti, & quas graviore Theologi improbant: quia anam hæreticis præbent deridendi indulgentias, ac si extinguerent poenitentia spiritum, & de-

medio tollerent opera satisfactoria. Quare cavendum ab hujusmodi opiniunculis est.

XIII. Indulgentias extendi ad animas Purgatorii posse, docent Catholici omnes adversus Novatores, *per modum suffragii*, non *judicii*, & *absolutionis*: quia Ecclesia exercere in illas animas jurisdictionem nequit.

XIV. Indulgentia multiplex est. Aliæ perpetuæ, aliæ temporariæ; aliæ plenariæ, aliæ partiales. Istæ indulgentiæ partiales, quæ ad plures dies, aut annos tantum conceduntur, respectum habent ad antiquos canones poenitentiales, qui tot dies, aut annos poenitentiae injungebant.

XV. Indulgentiæ plenariæ sunt duplicis generis. Aliæ absolutæ tales, quæ totam poenam dimittunt dispositis fidelibus. Alia est indulgentia quæ vocatur *jubilæum*, a voce Hebraica *jôbal*, quæ significat libertatem, & remissionem, qua Judæi quolibet anno quinquagesimo possessiones suas recuperabant. Plura hic dicenda de jubilæo forent. Verum quia istorum discussio magis ad virilitandum, quam ad instruendum conducere, illa prætereo. Doctrina paucis data de indulgentiis sufficit ad Confessariorum instructionem.

XVI. Finem huic capiti imponat doctrinæ BOSSUETUS, qui *loc. cit. punct. 7. & seq.* hæc scribit. „ Doctrina Concilii Tridentini in adducto decreto sat est ut in-
„ stantur in praxi tum poenitentiae, tum
„ indulgentiarum priscus Ecclesiae spiritus.
„ Opus minime est texere curiosam indul-
„ gentiarum historiam, neque gradus indi-
„ care, quibus laxatus est vetus canonum
„ rigor. Neque discutiendum est, substant
„ ne aliquo modo in præsentia canones isti,
„ & num Ecclesia in indulgentiis conceden-
„ dis ad eosdem respiciat, ut doctores com-
„ muniter existimant. Indulgentiæ plenariæ
„ oppositæ indulgentiis 7. annorum, 14. an-
„ norum, 20. annorum, 20. dierum, 40.
„ dierum, aliisque similibus, indicare vi-
„ dentur, canones poenitentiales non esse
„ penitus oblivioni traditos, cum ad illos
„ in his indulgentiis respiciat. Verum, his
„ scholarum quæstionibus missis, ut ea quæ
„ ædificationi nostræ inserviunt, meditemur,
„ Concilium Tridentinum abunde nobis osten-
„ dit, Ecclesiam ius conservare, & inten-
„ tionem habere exercendi suos sanctos ri-
„ gores, & injungendi poenitentias *conve-*
„ nientes & *proportionatas*: poenitentias quæ
„ nos conformes efficiant Christo crucifixo,
„ & satisfaciendi pro nobis justitiæ Patris

„ sui: poenitentias quæ licentiæ frenum in-
„ jiciant, & quæ non modo nobis adversus
„ vitiosos habitus remedium sint, sed etiam
„ Deo satisfactioni in vindictam & punitio-
„ nem præteritorum criminum. Ea speci-
„ men paucis perstrictum doctrinæ Concilii
„ Tridentini *sess. 14. c. 2. & 8.* An hoc non
„ sufficit ut intelligamus, perpetuum esse
„ Ecclesiae propositum continuandi vetustum
„ jus, quo prædita est, & severe exercen-
„ di in poenitentes justitiam, quam Deus
„ in ejusdem manibus deposuit? Hæc Con-
„ cillii doctrina virtute continet totam an-
„ tiquorum canonum austeritatem. Pecca-
„ torum quæ Christiani perpetrant, minor
„ non est gravitas: ingrati animi scelus in
„ Spiritum sanctum, quem in Baptismate
„ susceperunt, haud est minus horrendum:
„ Dei justitia suas regulas non immutavit:
„ pravorum habituum inclinatio non est mi-
„ nus perniciofa, nec peccandi licentia mi-
„ nus formidanda quam primis sæculis. Ec-
„ clesia in Concilio Tridentino has omnes
„ rationes confirmat tanto robore, ut nihil
„ cedat iis quæ Patres adduxere. Neque
„ poenitentia est secundus Baptismus, nisi
„ hoc pretio, &, ut Concilium dicit, nisi
„ sit *magnis nostris stetibus, & laboribus so-*
„ ciata: neque erit *Baptismus laboriosus*, qui
„ nos ad pristinam morum puritatem, &
„ integritatem reducat. Quod si vigor an-
„ tiqui spiritus Christianismi toto suo ro-
„ bore consistit, semper opus habemus in-
„ dulgentia, & clementia Ecclesiae...
„ Omnia in his Concilii decretis redolent
„ & pietatem, & antiquitatem; nec satis
„ admirari valemus sive sapientiam Eccle-
„ siæ, sive ejusdem doctrinæ puritatem. Et
„ principio constat, sanctum Concilium omnia
„ revocare ad veterem disciplinam in Ec-
„ clesia, & in Conciliis approbatam. Atqui
„ spiritus antiquorum Conciliorum, & præ
„ aliis Nicæni, totus in eo est ut iisdem
„ indulgentias concedat qui spiritus fervore
„ delinitam corporis austeritatem compen-
„ sant. Hinc consequi apparet, eundem
„ quoque esse hodie Ecclesiae spiritum, ut
„ scilicet fideles hunc spiritum instaurantes,
„ ardentius ament, dum plus accipiunt,
„ quemadmodum Christus proprio ore pro-
„ nuntiavit. Secundo Concilium optat in-
„ dulgentiarum moderationem, ne nimia fa-
„ cilitate disciplina enervetur. Et, ut ea
„ prætereamus quæ pastorum vigilantiam
„ spectant, nihil validius occurrit ad impe-
„ diendam hanc funestam disciplinæ rela-

„xationem, quam ut fideles indulgentia-
rum usu spiritus fervorem Evangelio, &
antiquitati consentaneum instaurent. „

DISSERTATIO III.

De ministro Pœnitentiæ sacramenti,
ejusque jurisdictione.

CAPUT I.

De sublimi dignitate, & dotibus
Confessarii.

I. Omnes Theologiæ morum tractatus
plus & minus ad Pœnitentiæ sacra-
mentum viam sternunt, & omnia quæ de
sacramento Pœnitentiæ dicta sunt, aut dici
possunt, huc omnia recidunt, ut probus,
evangelicæ doctrinæ, & disciplinæ ecclesia-
sticæ peritus, ac prudens Confessarius inve-
niatur, qui administrare recte hoc sacra-
mentum sciat. Sed periti in arte paucissimi.

II. Nulla in christiana republica eminen-
tior dignitas, nullus sublimior gradus. Con-
fessarius vices Dei gerit, cui omnes vel ipsi
Pontifices summi subjiuntur. Clamabant
Judæi: *Quis est hic qui etiam peccata dimittit?*
consci soli Deo hanc facultatem con-
venire, & illis qui vices Dei in terra su-
stinent.

III. Confessarii sunt patriæ christianæ pa-
tres, publicæ tranquillitatis conservatores,
flagitiorum vindices, sanctitatis evangelicæ
custodes. Hi civium felicitatem promovent,
atque reciprocam tranquillitatem dum sub-
ditos obedire principibus, iisdem tributa sol-
vere, eorum parere legibus cogunt: Princi-
pes in subditos clementes, justos, providos,
malorum vindices efficiunt: inter ipsos sub-
ditos mutuam benevolentiam, & justitiam
fovent: & tandem Principes, & subditos
Deo devinciunt.

IV. Hinc patet, probis, doctis, pruden-
tibus experrectis viris hoc munus unice com-
mittendum. Illi qui inepti sunt ad ministe-
rium, ad cathedras moderandas, qui obtu-
so ingenio sunt, & ad quælibet gravia ne-
goria civilia tractanda impares, ab hac pro-
vincia arcendi: in ipsorum enim, fidelium-
que perniciem & traderetur, & fuscipere-
tur onus hujusmodi angelicis humeris for-
midandum.

§. I.

De spiritu fortitudinis, & libertatis Confessarii.

I. Confessarius homo Dei sit oportet,
quum officium Dei exercent. Deum
ergo imitetur, se supra omnia quæ mundi
sunt, erigendo: nullam personam respiciat,
ut in hoc ministerio illam reformidet. O-
mnia propter Christum contemnat. Audi
Paulum ad Philipp. 3. clamantem: *Verumta-
men existimo omnia detrimentum esse propter
eminentem scientiam Jesu Christi Domini mei,
propter quem omnia detrimentum feci, & ar-
bitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam.*

II. Ministri Christi, dum in tribunali vi-
ces Dei gerentes sedent, non magnatum,
non matronarum, non Principum favorem,
auram, existimationem querere; aut con-
temptionem, aut exilium pavere debent.
Impressa altius cordi habeant Christi docu-
menta, omnibus Christianis necessaria: *Qui
me erubuerit, & sermones meos, hunc Filius
hominis erubescet, quum venerit in maiestate
sua:* Luc. c. 9. & iterum Matth. 10. *Omnis
enim qui confitebitur me coram hominibus, con-
fitebor & ego eum coram Patre meo qui in
caelis est. Qui autem negaverit me coram ho-
minibus, negabo & ego eum coram Patre meo
qui in caelis est.*

III. Cessarunt a multis sæculis contra
christianæ fidei mysteria persecutiones. At
ardent bella, & quidem intestina, ideoque
funestiora adversus evangelicæ sanctitatis re-
gulas, & mandata. Opinionum prælia fer-
vent, pugne pro humanis appetitionibus de-
mulcendis in dies instaurantur, quia hæ fa-
vorem, & acclamationem delirantis mundi
sibi conciliant. Sed Augustinum audite o
Christi ministri *serm. 1. in Psalm. 38. into-
nantem; Frontosus esto, quando audis oppro-
brium de Christo, prorsus esto frontosus. Quid
times fronti tuæ, quam signo crucis obarmasti?*
Rursus in *psalm. 39. fufiore oratione hanc
fortitudinis, & libertatis dotem inculcat.
Dicant ergo labia quod habet cor: hoc contra
timorem habeat cor quod dicunt labia: hoc
contra simulationem habeant labia quod credit
cor. Aliquando enim timor est, & non audes
dicere quod nosti, quod credis: aliquando si-
mulatio est: dicis, & non habes in corde.
Consentiant labia tua cordi tuo.*

IV. Primis Ecclesiæ sæculis Nerones, Do-
mitiani, Diocletiani, ceterique efferrati leo-
nes, non per cuniculos, sed recta Christi
milites aggrediebantur. Nullus erat ambi-
gen-

gendi locus, aut Christo renuntiandum, aut mors subeunda erat. Verum ætate nostra opiniones mundo, pompis, theatris faventes, suos habent christianos patronos, & quidem potentes, quæque tanto efficacius menti arripit, quanto benignius cupiditati & concupiscentiæ favent. Accedit multitudinis per viam latam & spatiosam ambulantis auctoritas, quæ instar torrentis omnia secum abripit; ita ut in errorem inducantur, si fieri posset, etiam electi.

V. Hæc duo persecutionis genera millies repræsentant Patres omnes, præsertim S. Augustinus. Intestinus propriæ gloriolæ amor præstandi ceteris, & occupandi prima subsellia attemperat plus iusto Christi Theologiam hominum desideriis. Confessarii nonnulli rogati a Christianis, a puellis, num liceat adire theatra, choreas, reponunt quod quidam reponerent tempore S. Augustini lib. de Pastor. c. 3. *Securi estote: Deus neminem perdit. Tantummodo fidem christianam tenete. Non perdet ille quos redemit: non perdet pro quibus sanguinem suum fudit. Et si spectaculis volueritis oblectare animos vestros; ite, quid mali est? Nonne palam hæc talia loquuntur hodie? Quid mali præferunt oblectamenta theatrorum, comoediarum, saltationum? Ite, quid mali est? Persequitur S. Doctor: Magna est Dei misericordia, quæ totum ignoscat. Coronate vos rosæ, antequam marcescant... Hæc si dixerimus, forte congregabimus turbas ampliores: & si sint quidam (Rigoristæ) qui nos sentiant hoc dicentes non recte sapere, PAUCOS offendimus, sed MULTITUDINEM conciliamus. Multitudo blandiloquos nostros, & benignos sermones amore proprio partos audit. Pauci evangelicæ legis gnari offenduntur; sed interim multitudo confluit, plaudit, nobisque acclamat. Viden', quam sit immanis, quam sæva, quam subdola, quam continua persecutio isthæc?*

VI. Auctoritas postea multitudinis, consuetudo, & mos universalis tyrannus est Neronibus, Diocletianis, & Domitianis truculentior, & sævior, qui continenter vociferatur, subdit in *Psalm. 73.* Augustinus. *Non enim cessat & modo serpens insusurrare, & dicere: Numquid vere damnaturus est Deus tantas turbas? Liberaturus est paucos? Quid est aliud quam facite contra præceptum, non morte moriemini? Sed quomodo TUNC, sic & NUNC. Si feceris quod suggerit diabolus, & contempseris quæ præcipit Deus, veniet iudicii dies, & invenies verum quod minatus est Deus,*

Tom. II.

*& falsum quod pollicitus est diabolus. Rursus in Psalm. 43. refert S. Doctor hanc infidiosam persecutionem: Quam multi hoc faciunt, & quis non facit? Numquid omnes perditurus est Deus? O magna tentatio! O magna persecutio! clamat alibi Augustinus. Quomodo vincenda, quomodo superanda? Dilectores mundi (persequitur Augustinus in *Psalm. 136.*) aliquando interrogant nos, & dicunt nobis: exponite rationem... quid respondemus? Audi responsum Augustini, quod continuo ibidem exhibet. *Babylonia te portat, Babylonia te continet, Babylonia te nutrit, Babylonia de te loquitur. Non nosti capere nisi quod fulget ad tempus: æterna meditari ignoras, non capis quod interrogas. Verum insistit, & furit persecutor amor proprius. Si hoc pacto respondemus, despiciamur, deridemur, diffamamur. Magna tentatio! Magna persecutio! Vere fratres (pergit ibidem Augustinus) sic est. Sed incipite velle prædicare veritatem, quantulumcumque nostis, & videte, quam necesse sit ut tales patiamini irrisores, & exactores veritatis, plenos falsitatis... sed vide, quomodo versaris inter eos, ne si amantur a te, & affectas amicitias eorum, & times talibus displicere, incipiat te delectari Babylonia, & obliviscaris Jerusalem. Hoc ergo timens, vide quid subiciat, vide quid sequatur... Si oblitus fuero tui Jerusalem &c. Ecce inde erat civis ille qui Dominum interrogavit: Magister bone, quid faciam ut vitam æternam consequar?... & Dominus dixit illi quiddam de canticis Sion, & noverrat quod non caperet; sed exemplum dedit nobis, quomodo multi querant quasi consilium ad vitam æternam; & tamdiu nos laudent (N. B.) quamdiu respondemus quod querunt. Sed quod inter istos obstrictes versamini obstringit vos non eis velle placere, ne obliviscamini Jerusalem hic agentes in terra. Si oblitus fuero Jerusalem, obliviscatur mei dextera mea.**

§. II.

De caritate, & prudentia Confessarii.

I. **A**xioma illud vulgare, *Nemo dat quod non habet*, quam maxime opportunum est argumento nostro illustrando. Si Confessarius vacuus sit Dei amore, quomodo accendere in poenitentibus caritatis ardorem potest? Qui sibi nequam est, cui alii bonus erit? inquit *Eccli. c. 14.*

II. Ignorantes se fatentur plures, nemo se imprudentem agnoscit, ut Seneca ipse

epist. 56. animadvertit. Scientiæ prærogativam plurimi aliis cedunt; at ipsi prudentiam sibi arrogant, & quo sunt ignorantiores, eo se prudentiores existimant. Docti imprudentes esse queunt; ignorantes, ingenio obtusi, mente tardi prudentes esse non queunt. Prudentia enim mente acuta, & perspicaci indiget, quæ futura prævideat, memoria valida, quæ præterita habeat præsentia, ingenio acri, quo conferre simul eventus possit, & inde deliberare. Obmutescētes, ignavi, torpidi prudentes reputari vulgo solent. Verum isti sæpe hoc uno vitio carent, quod non sint linguosi, & vaniloqui.

III. Nisi fundus a Deo datus sit, vix comparari hæc pretiosa gemma valet. Si fundus adsit, industria, studio, & experientia perfici valet. Prudentia Confessarius necessaria, non tam industria, & studio, quam jugi oratione, & humilitatis cultu acquiritur. Confessarius pacificator est peccatorum cum Deo. Nisi cautus sit, & prudens in hoc altissimo procurando negotio, nihil proficiet. Paucas exhibebo prudentiæ regulas.

IV. REGULA PRIMA est ut Confessarius, antequam Dei tribunal ascendat, omnes carnis, mundi, spei, & timoris affectiones prorsus exuat, Dei armaturam, fortitudinis spiritum, & redundantis misericordiæ evangelicæ, non humanæ ornamentum induat, quum super thronum non solum iræ, sed clementiæ, & vindictæ simul sedere arbiter debeat. Evangelicæ doctrinæ spiritum, & medullam in mentem revocet, evangelicas trutinas in manibus firmas teneat. Illud melius judicet quod propius ad incorruptam Evangelii sanctimoniam accedit, illudque pejus quod longius ab evangelica veritate abest. Id altius recogitet, eo sine se illuc conferre, ut peccatores in gratiam & amicitiam Dei restituat, efficiatque conformes imaginis Filii sui.

V. REGULA SECUNDA. Confessarius imprimis exploret indolem, & qualitatem poenitentis, & pro temperamenti diversitate alliciat, incitet, animet ad nudandam conscientiam, intimioresque recessus, & occultiora vulnera aperienda, omniaque manifestanda Dei vices gerenti. Si pudorem, & quamdam repugnantiam deprehenderit, solertia, dexteritate, & mansuetudine erigat, adjuvet, animos adiciat. Cum ad sextum decalogi mandatum ventum fuerit, linguam optime instructam adhibeat: verbis utatur quæ castimoniam oleant: caveat summopere ne

ignoratorum criminum notitiam inducat, aut quid curiosius interroget. In hoc negotio studeat summopere brevitati: in id incumbat, ut emolliat cor poenitentis, & pus, saniesque sponte sua effluet, & continuo brevique manu vulnera claudet, ne aures, & mentem tum loquentis, tum audientis inquinent. Temperabit aut continuabit interrogationes suas, prout prudentia suggererit.

VI. REGULA TERTIA. Dolorem expendat poenitentis, videatque, sit ne conceptus ex amore Dei super omnia. Si viderit poenitentes hoc amore carere, ad eum illos incitet, ac inflammet. His immeusa Dei beneficia, & in primis mortem illam crudelissimam quam Jesus Christus pro nobis operiit, illis inferorum supplicia, extremi iudicii terrorem proponat. Varia variis adhibeat incitamenta, stimulis diversis urgeat pro poenitentium diversitate; alios terreat, alios animet. Incipiat, natura ipsa duce, ab imperfectioribus actibus; a timore suppliciorum ascendat ad spem; at non intercipiat iter donec ad caritatem tandem pervenerit. Eo industriam omnem suam Confessarius dirigat, ut hanc sinceram peccatoris conversionem perspectam, quoad fieri potest, habeat. Hanc vero vivam poenitentiam plantam ex fructibus cognoscet. Instruet poenitentes suos, veram conversionem sitam non esse vel in pectoris tunctionibus, vel in criminum narratione, vanisque pollicitationibus Sacerdoti factis. Nam & Pharisei, & Sadducei sanctitatem præferentes ad baptismum Joannis suscipiendum accedebant, at fructus poenitentiam dignos non edebant. Sed de hoc iterum sermo redibit.

VII. REGULA QUARTA. Prudentia Confessarii in hoc maxime elucere debet quod christiana patientia, & mansuetudine evangelica suscipiat, audiat, amplectatur poenitentes suos, ut fratres, quos eripere a diaboli servitute, Deoque lucrari debet. Patientia vobis necessaria est, omnibus certe, sed vobis imprimis.

VIII. REGULA QUINTA. Cum benignitatis oleo conjungat prudens minister severitatis acetum, ne plaga tabescens periculosior fiat. Postquam patientia, & mansuetudine peccata audivit, curandis vulneribus opportuna remedia applicet, & opera satisfactoria ætati, statui, valetudini, criminumque gravitati consentanea imponat. Si poenitentes iugo satisfactionis subeundo, a te prudenter, & moderate juxta evangelicas

& Tri-

& Tridentinas regulas imposito difficiles se præbent, dubitandi de eorum dispositione fundamentum occurrit, nisi evidentes, & manifestas allegent rationes.

IX. REGULA SEXTA. Munera Confessarius non accipiat a pœnitentibus: quia Spiritus sanctus ait: *Non accipies personam, nec munera, quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum*: Deut. 16. Familiaritatem omnino declinet, præsertim seminarum. Eva suis blanditiis Adamum seduxit. Halitus, vox, suspiria, lacrimæ ipsæ, veneficia, & præstigia sunt, quæ magnetica quadam vi hominum corda inficiunt. Ea cautione, & circumspectione tractandæ feminae sunt, qua tractarentur, si immatissima peste laborarent.

§. III.

De scientia Confessarii. Unde illam haurire debeat. P. P. La-Croix, Gobat, & aliorum axiomata refelluntur.

I. **A**qua hæret, & unde orsa capiam, ignoro. Confessarius iudex sedet, ut crimina contra legem Dei patrata iudicet, vindicetque. Exacta ergo divinarum legum notitia necessaria plus minusve est, quantum humana imbecillitas permittit. Ubinam lex ista? In Scripturis sanctis, in Evangelio, in Pauli, Petri, Jacobi, aliorumque Apostolorum epistolis. Libros istos diurna nocturnaue manu revolvere Confessarius debet. Ratio evidens. Quilibet iudex Principum callere leges: quilibet artifex artis suæ regulas habere perfectas debet.

II. Attente legi Moralistas, qui præ ceteris hodie in Confessariorum manibus sunt, Salmanticenses, Tamburinum, Leandrum, Sporer, Gobat, Viva, La-Croix, Reifensuel, aliosque similes, qui de Confessariorum scientia disputant. Istorum nemo ad Scripturam sanctam, ad Patres, ad Concilia addiscenda te mittit. Summistas, & Casuistas proponunt; sed de Evangelio, sed de Paulo, sed de Tridentino, ejusdemque Catechismo silent.

III. P. Claudius La-Croix *lib. 6. p. 2. n. 1788.* hæc scribit. „ Putant Lamas, & „ Stoz ad hoc munus (Confessarii) satis „ doctos esse illos qui integram summam „ diligenter legerint, vel attente audie- „ rint explicari. Quod si quis de seipso „ dubitet, sistat se examineribus ab Epi- „ scopo, vel superiore constitutis: qui si

eum satis scire judicent, potest acquiescere, & cum fiducia in Deum aggredi functionem, quamvis omnium maximam, & gravissimam. Stoz, Sporer.

IV. Lamas edidit summulam parvulam laxarum opinionum redundantem, ut quisque videre potest. Auctor est nullius nominis. Stoz non vidi. Sporer legi, & ut ipse testatur, collector est Tamburini, Sanchez, Gobat, & aliorum similium auctorum, sæpe concludens: *Ita mei Doctores*. Minus apte itaque P. La-Croix proponit Confessariis regulam præscriptam a Lamas Casuista nullius fane auctoritatis, & scientiæ, quantum ex ejus libro imbecillitati meæ apparet.

V. Subdit *ibidem n. 1791.* P. La-Croix: *Recte monet GObat tract. 7. nu. 321. Confessarium debere scire SENTENTIAS PLURES, quæ vere probabiles sunt, circa materias morales, eo quod sæpe, ubi non agitur de valore sacramenti, non possit, nec expediat pœnitentes dirigere SECUNDUM UNICAM DOCTRINAM, tam parum, quam medicus possit omnes unica medicina sanare; sed pro diversitate subjecti, & circumstantiarum debet has, aut illas applicare; autamen observare debet hoc quod dixi n. 1737.*

VI. Crumenam ergo plurium contrariorum opinionum (si enim contrariæ non essent, una sufficeret) habere Confessarius debet, & pro pœnitentium diversitate illas expendere. Non expedit pœnitentes dirigere secundum unicam doctrinam? Quis talia audit? Non ergo unica lex divina, non unica doctrina Christi, non unicum Evangelium, non unica fides, non unum Baptisma? Siste gradum, & audi quæ scribit P. Gobat *tr. 7. n. 321.* „ Plurimum juvat ad „ prudenter administrandum hoc sacramen- „ tum habere in recenti memoria & usu qual- „ dam regulas, documenta, seu APHORIS- „ mos, sparsa hinc inde per libros sapien- „ tissimorum Theologorum. „ Quinam isti sapientissimi Theologi? Lamas, Stoz, Bur- „ gaber, Sporer, Caramuel, Tamburinus, „ Diana, Bonacina, Leander, Zanardi, La- „ Cruz &c.

VII. Sed meditemur unum ex aphorismis, quem P. Gobat *ibidem num. 325.* assignat. „ Quandoquidem in Clypeo clem. judicum „ ostendemus, esse moraliter fere certum, „ per se loquendo licere utramlibet ex dua- „ bus opinionibus vere & practice probabi- „ libus sequi; & tamen certum est etiam „ quandoque ratione variarum circumstan- „ tiarum incumbere Confessario obligationem

„ una potius quam altera utendi : idcirco
 „ *notent Confessarii* verissimam doctrinam P.
 „ Lessii, quam tradit in præf. sui oper. de
 „ iur. & iust. scil. *contrariarum opinionum*
 „ *prætiæ probabilium cognitionem esse commo-*
 „ *diissimam, & fere necessariam conscientie fo-*
 „ *ro.* Quare non cenleo illos Confessarios
 „ sat bene suo officio fungi posse qui sunt,
 „ ut dici solet, tantum unius sententiæ do-
 „ ctiores. “

VIII. Duo hic docet P. Gobat, alterum
 verum, alterum falsum. Verum dixit, dum
 ait crumenam *contrariarum opinionum prætiæ*
probabilium esse commodissimam. Quid
 enim commodius quam abundare variis opi-
 nionibus contrariis, nempe veris, & falsis,
 & juxta poenitentium diversitatem modo u-
 nam, modo alteram adoptare, & omnes
 tanquam regulam tutam? Alterum falsum
 est, nempe quod Confessarii, qui rejecto *ba-*
rum contrariarum opinionum usu, utuntur u-
 nica evangelica doctrina, vel ea quam ju-
 dicant Evangelio propinquiorem, non bene
 fungantur officio suo. Si contrariarum do-
 ctrinarum una est vera, altera falsa sit ne-
 cessum est. Confessarius ergo si uni poeniten-
 ti porrigit remedium, alteri impartitur ve-
 nenum. Falsitas autem venenum est, &
 præsertim si falsitas cognita sit, quæ ani-
 mas occidit. Cognita autem falsitas in ca-
 su proposito est. Quoniam Confessarius ad-
 hibens doctrinas contrarias, scit unam esse
 falsam, si altera vera est, cum doctrinæ
 contrariæ simul veræ esse nequeant.

IX. Alius *aphorismus* quem ibidem exhi-
 bet P. Gobat, est ejusmodi. „ Quando Con-
 „ fessarius videt poenitentem *salutis sue ad-*
 „ *modum studiosum,* valdeque cupidum per-
 „ fecte adimplendi vel in omnibus rebus,
 „ vel in CERTIS QUIBUSDAM voluntatem
 „ divinam, communiter *consultum est* ut
 „ HIC cum TALI procedat secundum doctri-
 „ nas tutiores, adeoque rigidiores : censetur
 „ enim ita tacite velle ejusmodi poenitens.
 „ Et quidni huic optimæ opinioni laudatifi-
 „ simæque voluntati acquiescat Confessa-
 „ rius. “

X. Aphorismus iste mirificus est. Quan-
 do poenitens est salutis suæ *admodum studio-*
sus, tunc dirigendus secundum doctrinas tu-
 tiores adeoque rigidiores. Recte, & bene.
 Sed cur hoc? Quia, respondet P. Gobat,
 censetur ita tacite velle ejusmodi poenitens.
 Aptanda ergo doctrina evangelica ingenio
 poenitentis? Quid si poenitens non esset *ad-*
modum studiosus adimplendi vel in omni-

bus rebus, vel in certis quibusdam voluntatem
divinam? Quid si nollit dirigi secundum do-
 ctrinas rigidiores? Quid tunc agendum?

XI. Respondet P. Gobat ibidem n. 326.
 „ Ita etiam propter eandem omnino ra-
 „ tionem mitigandæ sunt, aut potius dese-
 „ rendæ opiniones severe, quando ita expedit
 „ ad salutem ejusdem poenitentis, & sicut
 „ idem Coninch n. 73. monet, Confessa-
 „ rium nunquam debere talem poeniten-
 „ tiam injungere quam credat poenitentem
 „ non esse perfecturum; ITA NEC Confessa-
 „ rius debet poenitenti ALIQUAM e certo pro-
 „ babilibus sententiis tanquam necessario sequen-
 „ dam proponere, si videat illum eam repudia-
 „ turum. (N. B.) Quare dubitandum non
 „ est quin Confessarius in legem caritatis
 „ possit quandoque impingere, dum Catonia-
 „ nam (ut loquitur ex Tullio) severitatem
 „ imitatur, insuperhabita lenitate *Cæsaria-*
na, ut si præfractæ neget absolutionem
 „ reo confesso, cum impertiri possit ex opi-
 „ NIONE PROBILI. “

XII. Cum olim legebam in quodam li-
 bro quosdam Confessarios trahere ad se plu-
 rimos bonos Christianos, pios, probosque,
 simulque dissolutos, prævaricatores, luxu-
 riosos, feneratores &c. quia probos, & pios,
 atque studiosos implendi divinam volunta-
 tem vel in omnibus, vel in certis quibus-
 dam dirigunt doctrina sana, tutiore, rigi-
 diore; alios vero doctrina opposita mitio-
 re, benigniore, minus probabili: dum, in-
 quam, hæc legebam, certo existimabam a-
 trocissimam esse calumniam impactam Con-
 fessariis quibusdam. Verum an ex doctrina
 P. Gobat, qui pro eadem citat Lessium,
 Coninch, & quam adoptat P. La-Croix,
 inferatur hanc esse veritatem, judicent sa-
 pientes.

XIII. Primo doctrina P. Gobat absolutè
 prolata de impertienda absolutione ex opi-
 nione probabili damnata est ab Innoc. XI.
 Ideo P. La-Croix adjecit, *ubi non agitur de*
valore sacramenti, adhibendas esse plures o-
 piniones probabiles. Ut clare & perspicue
 intelligatur istorum Moralistarum inaudita
 doctrina, distinguenda sunt remedia ab ipsa
 doctrina.

XIV. Unica Christi doctrina, ut ex Tri-
 dentino explicatum est, præscribit ut pro
 diversitate criminum, & consuetudinum pec-
 candi applicentur medicinæ. Nam peccato-
 ribus inveteratis, juvenibus luxuriosis, va-
 nis, superbis remedia præscribenda sunt di-
 versa ab iis quæ præscribi debent poeniten-
 tibus

tibus ex infirmitate raro labentibus. De hoc nemo ambigit. Et omnes admittunt, quod *loc. cit.* docent Gobat, & La-Croix. *Medicus non potest omnes unica medicina sanare; sed pro diversitate subjecti, & circumstantiarum debet has aut illas applicare.*

XV. Quod cum Christi Evangelio pugnare mihi videtur, est quod Confessarius habeat plures sententias, & non unicam doctrinam circa idem omnino testamentum, circa eundem prorsus contractum, eandem occasionem peccandi, eandem actionem. P. La-Croix *loc. cit.* remittit lectorem ad n. 1737 ubi docet, Confessarium debere sequi, si possit, tutiores; si non possit, debere se accommodare opinioni pœnitentis. „Prætereque (inquit) si possit, debet sequi tutiores. Nam sine iusta causa velle se, aut pœnitentem exponere periculo erroris, quantumvis materialis, est imprudentia. Unde si pœnitens ostendat se præparatum ad sequendum id quod est probabilius, vel tutius, tenetur Confessarius PER SE (N. B.) loquendo dirigere eum secundum opiniones probabiliores, & tutiores. Quomodo autem Confessarius possit, aut debeat se ACCOMMODARE OPINIONI PŒNITENTIS, dixi lib. 1. a. 2. n. 443. „

XVI. Confessarius ergo, si possit, debet dirigere pœnitentes secundum opiniones probabiliores PER SE LOQUENDO. Nam etiam si possit, per accidens loquendo, expedit illos dirigere secundum opiniones contrarias minus probabiles, quæ falsæ certo sunt, si probabiliores veræ extant, cum opiniones contradictoriæ simul esse veræ nequeant. Quomodo autem cum Confessarius non possit dirigere pœnitentes secundum opiniones probabiliores, debeat per se loquendo accommodare se opinioni pœnitentis, docuit lib. 1. num. 443.

XVII. Hoc sistema imbecillitati meæ recta cum Christi Evangelio pugnare videtur. An fallar ipse, judicent sapientes. Evangelium Christi præcipit sermonis simplicitatem. Sermo vester sit EST EST, NON NON. Apostolus Paulus cum ceteris Evangelistis jubet ut idipsum sapiamus omnes, nempe unicam & simplicem Christi doctrinam. Quid plura? Christus Dominus nos admonet, ut has varias opiniones declinemus, & ab eisdem nobis caveamus, ne in seductionem labamur. Videte ne quis vos seducat.... Audituri enim estis praelia, & opiniones praeliorum. Videte ne turbemini. Oportet enim hæc fieri. Non ergo nobis oppo-

nant: ita docent Doctores: Usus contrariarum opinionum, & oppositarum doctrinarum plurium Doctorum auctoritate confirmatus est: Ita practicatur a Doctoribus multis probis, & gravibus: non, inquam, hæc nobis opponant, quia Christus respondet: Oportet enim hæc fieri ad probationem electorum.

XVIII. Confessarii itaque legant Christi Evangelium, legant Paulinas epistolas, legant Patres, legant Tridentinum, & ejusdem Catechismum, ut sæpius dixi, & millies repetam, & nunquam satis inculcabo. Oppones, in Scripturis sanctis non inveniri resolutiones casuum, nec sufficientem doctrinam pro animarum regimine. Itane vero? Clariorem ergo lucem effundunt pro regendis animabus Doctores Casuistæ, Caramuel, Reifensuel, Sporer, Tamburinus, Leander, Gobat, La-Croix, & ceteri similes, quam Dei Prophetæ, quam Evangelistæ, quam Paulus, quam Concilia, quam Christus Jesus? In Scripturis sanctis non invenies opiniones praeliorum, non invenies resolutionem controversiarum quas plures homines excitarunt ad circumveniendam legem; sed invenies omnem doctrinam necessariam ad sanctificandas animas. Invenies in Conciliis, & Catechismis, & Episcoporum Synodis, & Pontificum constitutionibus, quæ disciplinam spectant. Sed nunc sermo nobis non est de ecclesiasticis functionibus; sed de doctrina, quam pro fidei, & morum regulis Deus nobis revelavit in Scripturis sanctis.

XIX. Verum loquatur sapientissimus Jesuita P. Michael Elizalde, qui præfatam objectiunculam lib. 8. q. 8. §. 8. his verbis labefactat. „Apertis multis libris Morali-
„starum notorie constat pene nullum ulum
„in eis esse doctrinæ sacræ, & Sancto-
„rum.... Hi libri contrarietate, & con-
„tradictione pleni sunt: ex quo proinde
„dimidia saltem pars falsa sit oportet. Sed
„nulla falsitas cum sana doctrina... con-
„ciliari potest. „

„Dices iterum, in libro Dei, & in do-
„ctrina Sanctorum deesse doctrinam necessa-
„riam salutis ad regendos populos, dirigen-
„das conscientias. Verum ostensum est hanc
„doctrinam nunquam magis quam fidem
„in Ecclesia defuisse, & MONSTRUM MON-
„STRORUM ESSE SE NUNC VENISSE ad
„dandam scientiam salutis plebi ejus. Ad hoc
„quippe ille venit qui illuminat omnem ho-
„minem venientem in hunc mundum, qui
„Ecclesiam ædificavit firmamentum, & co-

„lu-

„lunnam veritatis, cuique depositum cu-
„stodiendum credidit quod haud dubie illa
„servavit. Non hic doctrina, sed confide-
„ratione, & minimo saltem gradu humi-
„litate opus est.”

XX. Neque suspiceris, difficilem & nimis laboriosam esse istius divinx scientiæ acquisitionem. Da mihi Sacerdotem probum, optimi sensus, seu mentis quadratæ (& nisi hæc adsint, omnia superflua sunt,) & evangelicæ legis studiosum: & hunc ut optimum, doctum, prudentemque Confessorem habeto. Scientia Confessarii eo præcipue spectat ut sciat cor poenitentis emollire, mentem illuminare, donumque habeat persuadendi, increpandi, & conformandi suos poenitentes ad Christi Jesu exemplar. Hæc autem scientia non a quorundam Casuistarum libris, sed ab Evangelio hauritur. Christiani damnantur, quia observare recusant legem evangelicam: quia ejusdem spiritum ignorant. Sacerdos ille qui sciat evangelicæ caritatis ignem in suis poenitentibus accendere, doctus sapiensque Confessarius est. Si aliqui casus occurrunt contra legem Dei, præcepta positiva Ecclesiæ, aliasque disciplinæ leges; poterit, ut dixi, consulere Casuistas, sed graviores. In manu tamen semper habeat lapidem lydium, seu amissim evangelicæ legis, & quod huic magis, non minus conforme viderit, seligat. De spiritu legis evangelicæ lege meum *Tom. 2. Hist. Probabil. diss. 4. cap. 3.* Ubi uberrime ex S. Thoma explicatur, in quo situs sit spiritus iste.

§. IV.

*Extrema laxitatis, & vigoris æquo
seviore vitanda.*

I. **N**ihil difficilius est quam ab his duobus extremis declinare, & solam viam arctam, & angustam calcare. Quis sibi securus est ne vel nimia remissione, vel æquo districtiori severitate a vero unico tramite recedat? Quisque Domino canat misericordiam & iudicium, idest, inquit S. Gregorius Magnus, *insit ipsi iuste consolans misericordia, & seviens disciplina, sicut in arca testamenti erat virga, & manna.* Misericordia vera Dei remittit patrata flagitia contritis corde, sed non fovet, neque concedit libertatem frequentandi pericula, relabendi in peccata; non concedit frequentare theatra, comoedias, choreas, ludos alexæ luctatorios, reciprocas utriusque sexus conver-

sationes, quæ vel te alliciunt ad peccatum, vel si tu non peccas, scandalum aliis præbes, & eorumdem criminum particeps evadis.

II. Hæc omnia nimis universalia. Quæ cavere extrema Confessarius debet, ut secure suos poenitentes dirigat? Duo assigno. *Jansenismum, & Probabilismum.* S. Augustinus animadvertit, Manichæum, & Pelagium pugnantes docuisse errores, formidabatque ne Christiani declinantes Manichæismum incidenter in Pelagianismum. *Inter utrumque sit cautus, ut sic declinet Manichæum, ne se inclinet in Pelagium; rursumque ita se sejungat a Pelagio, ne se conjungat Manichæis:* in Psalm. 118. Idem ergo cum tanto Doctore suggero consilium in morum causa. *Jansenismus* nimio in aliquibus punctis rigore addendo, *Probabilismus* nimia laxitate diminuendo legem Christi, sunt duo extrema vitanda. Jansenistæ impossibilia quædam Dei præcepta constituunt: invincibilem præceptorum ignorantiam non excusare a culpa contendunt: extremum vitandum, sed in Italia, Hispania, Germania, immo nec in Gallia occurrunt libri morales a Catholicis editi in quibus extremum istud reperitur, quantum mihi videre licuit. Rarum ergo extremum istud. Contra Probabilistæ non pauci ignorantiam vincibilem frequenter invincibilem vocant, & hac ignorantia impossibilia efficiunt respectu ignorantium plurima Dei præcepta. Gratiam Dei universe infundi obsecratis. & induratis peccatoribus ajunt, & simul ignorantiam esse invincibilem contendunt. Nisi advertas te peccare, a peccato te liberant. Legem Dei in controversiam vocatam a Casuistis dubiam effici docent; & dubiam factam de medio tollunt vi reflexarum. Illi ad impossibilia nos urgent; hi a possibili mandatorum observantia beneficio ignorantie, inadvertentie, Christianos plures liberant. Illi ad desperationem; isti ad præsumptionem, ut mihi videtur, viam aperiunt. Illi nimium, isti parum oneris ponunt. Clamat autem S. August. in Psalm. 118. conc. 4. *Parum, & nimium dico sunt inter se contraria. Parum est quod minus est quam oportet; & nimium est quod plus est quam oportet. Horum in medio modus est quod dicitur satis est: & utique utile est ut in vita, & in moribus non plusquam oportet, nihil omnino faciamus.* Ab his igitur extremis cavendum prudenter est. *Jansenistæ* nimiam laxitatem *Probabilistæ* improperant; *Probabilistæ* exprobant *Jansenistis*, non tam erro-

res contra mores quam hæreses contra fidem. In simili causa hæc tract. 71. in Joan... scribit S. Augustinus: *Est quod invicem ex vobis alteri ex alteris admoneri utrique debeatis . . . Errando in diversa itis. In medio est via quam relinquitis.*

III. Gravius semper fuit, & hodie longe gravius est periculum ne Confessarii in *Laxismi*, quam in *Rigorismi* extremum declinent. Vix in universa Italia, Germania, Hispania invenies unum Rigoristam, quantum ex libris conicere, & ex manifesta experientia licet, qui Christianis sincere contritis sacramenta denegat. A Rigorismo detrahunt omnes humanæ rationes. Qui nimio rigore peccat, stultus omnino est, quia & Deum, & mundum contra se provocat. A mundo traducitur ut phanaticus, ut mysanthropus, ut Rigorista, ut Jansenista; a Deo vero punitur ob erroneam severitatem. Infelix ergo est *Rigorista* & in hoc, & in futuro sæculo. Contra *Laxista*, si infelices erunt in futuro, felices saltem sunt in præsentis sæculo.

IV. Ad extremum *Laxismi* imprimis sagacissimus ille præstigiator impellit, amor nempe proprius, amor placendi hominibus & mundo. Homines communiter arctam viam crucis, & evangelicæ poenitentis plerumque perhorrescunt; illos Doctores & Confessarios extollunt qui placentia loquuntur, qui cervicalia mollia, & blandos pulvillos consuunt. Secundo timor derisionum, & censurarum. Tertio pavor conciliandi sibi hostes, qui dignitatem cursum intercipient, & ambitioni nostræ bellum intentent. Quarto vehementer illud desiderium habendi multitudinem poenitentium qui decorem Ecclesiarum, & splendorem communitatis sua affluentia augeant, nosque tamquam prudentes magistros, & doctores graves deprædicent. Cuiuscumque status, & conditionis plebei, & nobiles, pauperes, & magnates, matronæ, & ancillæ inquirunt, & amant Confessarios blandiloquos, indulgentes, dulces, benignos, suavissimos. Istorum splendor, favor, gratia, plausus, acclamatio humanitatem nostram commovent, mentem acunt ad emolliendam inflectendamque Dei legem. Isti tyranni sunt Nerone, Caligola, Diocletiano immaniores, & truculentiores ad constantiam nostram deprimendam. Quinto illicitum quoque validum est tenerimus amor patris spiritualis in filios, & filias spirituales. Sexto seductionis illecebra est naturalis commiseratio, & propensio solandi, & non turbandi illos qui ad nos veniunt.

V. Quare nisi divinæ fortitudinis spiritu obarmati Confessarii sint; nisi sub pedibus habeant universum mundum; nisi teruntii faciant hominum favorem, patrocinium; nisi in pectore ardeat disciplinæ evangelicæ amor, facile in *Laxismum* præcipites ruunt.

§. V.

Sanctorum Patrum tum antiquæ, tum postremæ ætatis auctoritate confirmatur periculum labendi in Laxismum.

I. **V**ehementes & ignitæ sunt investivæ S. Martyris Cypriani *lib. de laps.* adversus laxitates Confessariorum. *Quum scriptum sit:* „ Qui vos felices dicunt, in erro-
„ res vos mittunt, & semitas pedum ve-
„ strorum turbant: „ qui peccantem blandi-
„ mentis adulantibus palpat, peccandi fomite-
„ tem subministrat, nec comprimit delicta il-
„ le, sed nutrit . . . Oportet Dei Sacerdote-
„ tem non obsequiis decipientibus saltere, sed ve-
„ mediis salutaribus providere. Imperitus est me-
„ dicus qui tumentes vulnerum sinus manu par-
„ cente contrectat, & in aliis recessibus viscerum
„ virus inclusum, dum servat, exaggerat. Ape-
„ riendum vulnus est, & secundum, & putami-
„ nibus amputatis, medela fortiori curandum.
„ Vociferetur, & clamet licet, & conqueratur
„ æger impatiens præ dolore; gratias agat post-
„ modum, quum senserit sanitatem. Emergit
„ enim FRATRES DILECTISSIMI, NOVUM GE-
„ NUS CLADIS . . . ACCESSIT SUB MISERIT-
„ CORDIÆ TITULO MALUM FALLENS, ET
„ BLANDA PERNICIES CONTRA EVANGELII RI-
„ GOREM, CONTRA DOMINI ac DEI LEGEM,
„ temeritate quorundam LAXATUR incautus
„ communio (seu peccatorum remissio.) Iri-
„ ta, & falsa pars, periculosa dantibus, nihil
„ accipientibus profutura . . . Pacem putant
„ esse, quam quidam verbis fallentibus vendi-
„ unt. Non est pax illa, sed bellum . . . Quid
„ injuriam beneficium vocant? Quid impietatem
„ vocabulo pietatis appellant?

II. Prætereo testimonia Ambrosii, Hieronymi, Chrysostomi, Augustini, & aliorum, ne sim longus. Pauca posteriorum Patrum delibabo. S. Gregorius VII. *lib. 7. epist. 10.* inquit: Ex imperitia, & negligentia Sacerdotum, quasi ex pestifera radice, innumera mala exorta sunt, adeo ut usque ad hæc nostra tempora inter cetera quæ male pullulant vitia, falsæ nihilominus poenitentis consuetudo invaluerit.

III. Concilium Lateranense II. can. 21,
Quia

Quia inter cetera unum est quod sanctam maxime conturbat Ecclesiam, falsa videlicet pœnitentia: confratres nostros, & Presbyteros admonemus, ne falsis pœnitentiis animas decipi, & in infernum detrabi patiantur.

IV. S. Thomas de Villanova con. 6. Dom. 4. Quadrag. hæc scribit: Illum qui a Domino vivificatus desiderio salutis a vitiorum sepulcro foras egreditur, vos o Sacerdotes solvite... Prius ergo vadat, & concubinam e domo expellat, pecuniam alienam restituat, contractus usurarios rumpat, famam proximi læsam, prout potest, resarciat, mercenariorum labores, & pauperum debita solvat, offenso fratri reconcilietur, & veniam petat: & tunc ad Confessarium redeat, & absolvatur. Hic rectus est ordo: hic in Lazari suscitatione a Domino servatus est. Hunc ordinem ne transgrediaris.

O medice, cur fatentem solvis? Cur indigno veniam promittis? Cur absolutionis beneficium exhibens non discernis? Duas tibi Dominus claves dedit, unam discernendi, alteram judicandi, absolvendi scilicet, & ligandi. Et tu sine discretionis examine neminem ligas, omnes absolvis? Una tantum clave nec integra quidem uteris, sed dimidiata.

Heu! heu! ventrem meum doleo. In domo Dei horrendum vidi. Pastores Domini sui oves jugulantes, medicos populi sui agrotos occidentes, iudices turpibus blandientes, censores flagitia palantes, cæcos gregem Domini dirigentes. An non horrendum hoc...? Ob MISERI ANIMARUM NON CURATORES, SED INTERFECTORES, NON CONSULTORES, SED DECEPTORES, quid respondebitis Domino pro grege quem vestris blanditiis decepistis, vestris consiliis jugulastis?

QUID ECCLESIAM DEI HODIE PERDIT, NISI CONFESSARIORUM BLANDIENS ADULATIO?... Va miseris!... Vulnera liniunt, vermem conscientie extinguunt, stimulum peccati auferunt, & securos peccatores ad inferna dimitunt. Qui, si timorem populo incuterent, forsitan illum a vitiis revocassent. Cui COMPARABIMUS ADULATORES ISTOS?... Similes sunt hominibus qui a ripa parentibus in flumine manum porrigunt, & violentia fluminis ipsi cum aliis demerguntur. Pondere namque peccatorum assentatores suos post se peccatores in præcipitia rapiunt, & secum ad infernum deducunt.

Hæc contra Confessarios quosdam nostri temporis PIE IMPIOS, & IMPIE PIOS dicta sint, qui, ne confitentes aliquantulum contristent, illos in sua nequitia manere permittunt. At quan-

to melius esset ad modicum contristare, quam in æternum damnare?... Non te pigeat, o Sacerdos, egros moribus ad pœnitentiam contristare.

V. S. Carolus Borromæus in instr. p. 2. c. 1. hæc docet. Summopere cavendum est multis Confessariis ne in gravem reprehensionem inciderit eorum industria, cum de tanto numero confitentium, exigua emendationem videmus in iis qui toties, vel tam multis annis hoc sacramentum frequentarunt. Rursus subdit in Instr. Confes. c. 12. Vel incuria, vel negligentia, vel alia de causa sepe accidit quod absolutionis beneficium iis imperiatur qui revera indigni sunt; ac proinde in iisdem sepe peccatis herent cum animarum suarum lamentabili ruina. Iterum in eadem Instr. Conf. c. 17. Atque hic vigilandum est eo diligentius quo manifestum est hac in parte Confessarios incuria sua maximam præbere causam cur in omnibus fere opificiis, & exercitationibus publicis peccata gravissima inveniantur, & abusus intolerabiles. Item c. 18. invehitur contra eosdem Confessarios qui absolvendi facilitate fovent luxum, pompas, & fastum. Hac tempestate, inquit, luxus vestium ad summum quem conscendere potuit verticem videtur evasisse, magna ex parte culpa, & negligentia Confessariorum, qui nullo... cum scrupulo eos solvunt.

VI. S. Franciscus Salesius in constitutionibus suis synodalibus tit. 1. c. 5. hæc habet. Nihil perinde Ecclesiam dedecorat, nihil ita ejus violat disciplinam, nihil ita fovet peccatores in somnolenta peccandi consuetudine, quam probrosus ille mos, quo quidam Presbyteri peccata relaxant, non tanquam iudices, qui prudenti & gravi criminum discussione discernant num pro eo possint pronuntiare; verum tanquam mancipia quæ præcipiti & adulantè indulgentia peccatoribus blandiuntur. De istis adulatoribus dicit Cyprianus, quod inducant in Ecclesiam dulcem crudelitatem, misericordie, & clementie nomine palliatam, eamque pandant pacem (absolutionem.) Idem Cyprianus irritam esse, & falsam pacem asserit, dantibus periculosam, & nihil accipientibus profuturam. Nam si detur absolutio sine spe probabili, quod pœnitens stabit promissis SANGUIS CHRISTI profanationi exponitur, & Presbyteri iteratarum prolapsionum, & illorum malorum se reos constituunt quæ ex falsi nascentur absolutionibus: QUIBUS PERIT TUM PRESBITERORUM, TUM PÆNITENTIUM INFINITA MULTITUDO.

VII. Innumera alia documenta tum san-

etorum Episcoporum, tum graviorum Theologorum brevitatis studio prætermitto. Si plura cupis, consule *Tom. 9. lib. 2. diss. 1. c. 9. & 10.* ubi testimonia, quæ quatuor doctissimi Jesuitæ Bellarminus, Elizaalde, Camargo, de Albertis exhibent, rescripti.

VIII. Paucis rem totam concludo. Dotes Confessarii sunt. 1. Singularis vocatio Dei: nisi enim singulari gratia vocatus a Deo sit, ad Dei vices gerendas ineptissimus minister erit, qui & se, & alios perdet. 2. Fortitudo, mundi contemptio, & solius Dei gloriæ studium. 3. Prudentia, mansuetudo, humilitas, caritas. 4. Imaginem justificationis christianæ præ oculis semper habeat, & quid sit spiritus christianæ professionis apprime sciat necessum est. Ex Scripturis sanctis, ex Evangelio, ex Pauli epistolis veram imaginem spiritus Christi, & justificationis concipiat.

CAPUT II.

De jurisdictione ministri Pœnitentiæ sacramenti.

I. QUÆST. I. Solus ne Sacerdos est minister sacramenti Pœnitentiæ? RESP. Negant Novatores, Valdenses, Hussitæ, Wiclefistæ, Lutherani, quorum errores damnavit Tridentinum *sess. 14. c. 9. & 10.* Igitur dogma fidei est, solos Episcopos, & Sacerdotes posse sacramentum Pœnitentiæ administrare. Constat ex cap. 20. Joan. *Accipite Spiritum sanctum: quorum remisseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Quæ verba perpetua Ecclesiæ traditio ad solos Apostolos, eorumque successores, seculis laicis, pertinere declaravit. Patrum, & Conciliorum testimonia, quæ hanc traditionem confirmant, obvia sunt, & id eo illa prætereo.

II. P. Claudius La-Croix *lib. 6. p. 2. n. 1483.* docet, quod quamvis communior & probabilior opinio sit quod laicus absente clerico, ne quidem in articulo mortis valide absolvat ex censuris; oppositum tamen, subdit, defendunt graves auctores *probabiliter*, quos referunt Diana, & Moya, eo quod putant piam matrem Ecclesiam idem concedere. Unde infert Sanchez, teneri laicum pro tali casu absolvere a censuris. An hæc pia commenta Probabilissimi sint arbitraria, & ansam hæreticis præbeant extendendi hanc facultatem ad absolvendum etiam a peccatis, judicent doctiores. Ex pietate matris

Ecclesiæ omnia inferri queunt, nisi certa præstituatur regula. Præfatam opinionem rejicio ut falsam. Sed graves auctores probabiliter illam docent. Hi auctores, qui per *pro probabiliter* communem Ecclesiæ doctrinam in controversiam vocant, mihi graves non sunt.

III. QUÆST. II. Quotuplex sit Sacerdotis potestas? RESP. Duplex: ordinis altera, quæ per ordinationem confertur; altera jurisdictionis, quæ est facultas regendi animis subjectas, & populum gubernandi, ut Tridentinum *sess. 14. c. 7.* declaravit.

IV. QUÆST. III. Utrum Regularis præsentatus Episcopo, & injuste rejectus, jurisdictionem acquirat, & valide absolvat? RESP. Omnes fatentur approbationem Episcopi necessariam esse Sacerdotibus omnibus tam secularibus, quam regularibus, ut valide suscipiant sæcularium confessiones. Opposita sententia fuit damnata ab Alexandro VII. *prop. 12. Satisfacit præcepto annuæ Confessionis qui confitetur Regulari Episcopo præsentato, sed ab eo injuste reprobat.* Regulares ergo approbati sunt ab Episcopo oportet. Approbati ab Episcopo unius diocesis non sunt approbati pro aliis diocesium: & contraria opinio improbat est tum a Clero Gallicano, tum ab Alexandro VII. in decreto ad Henricum Andegavensem. Approbati pro secularibus, non sunt approbati pro Monialibus: & oppositam opinionem improbavit Gregorius XV. an. 1621. Regulares approbati pro uno Monasterio, nequeunt absque nova approbatione audire confessiones Monialium alterius Monasterii.

V. Regulares, tamen si laureati, & etiam docti, subire Episcopi examen tenentur, quoties Episcopis id expediens visum fuerit. Ad hoc itaque quod attinet, prudentiam Episcopi adhibeant.

VI. De Regularibus approbatis ab Episcopo absque præsentatione superiorum regularium, ipsique infirmis, vel repugnantibus, disputant in utramque partem auctores. Invalide, nedum illicite istos Regulares sic approbatos absolvere docent plures Theologi. Valide contra, sed illicite absolvere defendunt Salmanticenses, pluribus auctoribus citatis. Disputant quoque num isti Regulares sic approbati peccent mortaliter confessiones audientes. Missis disputationibus de valida, aut invalida absolutione, dico, Regulares qui infirmis, vel invitis superioribus approbationem hanc obtinent, non esse ad hoc munus a Deo vocatos, sed intrusos.

Quæ

Quæ hinc confectaria fluant, nota omnibus sunt. Imprudentissime Episcopi approbarent Regulares, invitis superioribus, saltem nisi repugnantia causa cognita, palam constaret superiores injuste repugnare. Quælibet enim regula humana interdum suas admittit exceptiones.

VII. Regulares approbati in una diœcesi valent absolvere fideles alterius diœcesis ad ipsos adventantes, ut communis sententia docet, & consuetudo universalis obtinet. Superiores quoque Regularium approbatione indigent, ut Provinciales, Priores, Guardiani &c. quia Tridentinum neminem excipit. Quare opposita opinio penitus falsa est. Possunt tamen absolvere sine approbatione sæculares in eorum domibus commorantes tamquam de familia, secus si ibi non continue, & non tamquam de familia commorentur, & mensa non fruuntur. Regulares iter agentes, si desint Confessarii proprii ordinis, debent confiteri Sacerdoti approbato, quia hæc est tior sententia.

VIII. QUÆST. IV. *Quid sit jurisdictio ordinaria, & delegata?* RESP. Prima competit alicui ratione sui officii, idest curato animarum, quarum est pastor. Ejusmodi sunt Papa, Episcopus, Abbas, Parochus, Vicarius perpetuus Episcopi, Vicarius capitularis, summus Pœnitentiarius, Cardinalis in Ecclesia sui tituli, Vicarii generales Papæ, Legati a latere in provincia legationis. Inter Regulares sunt Generales, Provinciales, Superiores locales. Hi omnes veniunt nomine Ordinarii, & nomine proprii Sacerdotis. Heinc Papa non habet ordinarium, cum sit omnium pastor supremus. Ordinarius Episcopi est Papa, & Parochi est Episcopus. Archiepiscopus habet facultatem ordinariam absolvendi sacramentaliter dum visitat diœcesim suffraganei.

IX. Jurisdictio delegata illa est quæ alicui Sacerdoti conceditur, non ratione curæ animarum, sed ex voluntate illius qui habet jurisditionem ordinariam, & legitime delegare eam valet, si capax sit ille cui deleganda jurisdictio est: suspensi enim, & excommunicati non tolerati capaces non sunt. Episcopus delegare potest, secus Parochus, qui non potest delegare jurisditionem in proprias oves Sacerdoti non approbato ab Episcopo proprio.

X. Sacerdotes non approbati nequeunt absolvere a venialibus, ut declaravit Innocentius XI. in decreto pro frequenti communionem dato an. 1679. In hoc decreto com-

prehensi sunt etiam Patres Societatis. Quare fallitur P. La-Croix, qui n. 1553. excipit Jesuitas, & tamen decretum non ignoravit.

XI. P. Viva q. 8. a. 1. n. 7. inquit: „In-
„noc. XI. anno 1679. voluit ut Episcopi
„non permittant venialium confessionem
„fieri simplici Sacerdoti non approbato ab
„Episcopo, aut Ordinario . . . Puto ta-
„men cum Carden. & aliis apud La-Croix
„quod non sit invalida, & quod non ex-
„poneretur periculo frustrationis sacramen-
„tum. Cum enim probabile sit jurisdictio-
„nem conferri Sacerdoti immediate a Christo
„Domino; & cum jurisditione probabili
„valide conferatur sacramentum Pœnitentia-
„tiæ, ut dicemus quæsto nono; idcirco
„valide confertur sacramentum a simplici
„Sacerdote absolvente dumtaxat a veniali-
„bus, aut a mortalibus alias absolutis.”

XII. Summus Pontifex prohibet ne simplices Sacerdotes quæant absolvere a venialibus; & P. Viva probabiliter docet oppositum: quia Sacerdotes habent jurisditionem immediate a Christo Domino. Ecce quam verum sit Probabilissimum adversum esse potestati Pontificum, & Episcoporum, atque adeo Principum. Utrique Sacerdotes habent potestatem a Christo Domino, sed vi ecclesiasticæ hierarchiæ subiectam Pontifici, & Episcopo. Alioquin dicendum esset vi doctrinæ P. Viva, simplices Sacerdotes posse absolvere quoque a mortalibus non absolutis. Quod magis displicet, est progressus Probabilissimi. Primo dicunt posse simplicem Sacerdotem absolvere a venialibus; post a mortalibus confessis; deinde a mortalibus invincibiliter oblitis, ut Salmanticenses tr. 6. c. 11. n. 16. & tandem a mortalibus bona fide confessis simplici Sacerdoti, ut cum aliis Probabilistis Leander tract. 5. disput. 11. q. 14. docet. Hæc omnia falsa sunt, & improbata ab Innocentio XI.

XIII. QUÆST. V. *Utrum omnis Sacerdos in articulo mortis habeat jurisditionem absolvendi a peccatis, & a censuris?* RESP. In mortis articulo, si addit Sacerdos approbatus, non potest simplex Sacerdos absolutionem impertiri, quia tum nulla urget necessitas. Secus dicendum, si approbatus nollit audire confessionem, aut si simplex Sacerdos jam incepisset audire confessionem.

XIV. Mendicantibus approbatis ab Ordinario delegatur jurisdictio absolvendi ab omnibus casibus, & censuris Papæ reservatis, exceptis casibus Bullæ Coenæ, & sex aliis a Cle-

Clemente VIII. extra urbem, & intra Italiam reservatis. Benedictus vero XIV. reservavit sibi, & successoribus facultatem absolvendi complicem criminis contra sextum præceptum, ut infra dicitur.

XV. Qui habent potestatem ordinariam, possunt, inquit communiter auctores, illam exercere in aliena dioecesi cum propriis subditis, dummodo in facultatis formula limitatio non sit pro tali loco, ut frequenter fieri solet. Verum spectanda consuetudo est.

XVI. QUÆST. VI. *Quisnam sit proprius minister vagorum, peregrinorum, & eorum qui in duplici parochia habent domicilium?* RESP. Vagi dicuntur qui non habent proprium domicilium; & istorum Parochus est ille sub quo reperiuntur tempore confessionis. Qui peregrinantur, licet habeant proprium domicilium, confiteri valent cuilibet Confessario approbato ad quem declinant. Qui habent duplex domicilium in duplici parochia, confiteri utrique Parocho queunt.

XVII. Jurisdictio non acquiritur sola consuetudine, nisi accedat consensus saltem tacitus superioris. Nec sufficit consensus præsumptus, & interpretativus. Confessarius excommunicatus non toleratus amittit omnem jurisdictionem. Excommunicatus toleratus illicite, sed valide absolvit. Parochum excommunicatum non toleratum non privatum parochia, posse concedere alteri, ut matrimonio assistat, secus delegare jurisdictionem audiendi confessiones plures docent: quia, inquit, assistere matrimonio non est jurisdictionis, sed testimonii actio. Sed hæc opinio falsa est. Quid? Assistere matrimonio non est jurisdictionis actio? Omnes ergo indiscriminatum poterunt esse matrimonii ministri, sicut possunt esse testes. Hoc autem absurdum est. Neutrum ergo concedere valet præfatus Parochus. Sacerdos absolvens excommunicatum, debet præmittere absolutionem a censuris antequam absolvat a peccatis.

XVIII. Episcopi limitare ex justa causa queunt jurisdictionem audiendi confessiones in templo ante solis ortum, & post Solis occasum, mulierum. Absque vero justa, & rationabili causa hanc jurisdictionem limitare nequeunt saltem respectu Regularium. Si tamen limitaret Episcopus, etiam absque justa causa, limitatio consisteret, & absolutiones invalidæ essent, sicuti quando sine justa causa reprobantur, reprobati manent.

XIX. QUÆST. VII. *An jurisdictio expiraret*

morte concedentis? RESP. Jurisdictio in hoc foro delegata in generali a summo Pontifice non definit morte concedentis, ut communis opinio docet. Disputant vero Theologi de jurisdictione concessa ab inferioribus prælatis, ab Episcopo &c. Adfirmant plures expirare; sed communius docent continuare, donec vel labatur tempus præfinitum, vel revocetur a successore. Et hoc colligitur ex communi consuetudine, consentientibus prælatis. Nec officit quod mortuo Episcopo, ejus Vicarius caret potestate, quia Vicarius generalis unum cum Episcopo efficit tribunal.

XX. Delegatus non potest subdelegare, quia delegatio est personalis, huic personæ concessa, & non alteri. Ergo qui illam accipit, nequit eam alteri communicare. Opinio contraria quam defendunt aliqui, mihi non probatur.

XXI. QUÆST. VIII. *An error communis, deficiente titulo colorato, sit satis ut dicatur, jurisdictionem conferri?* RESP. Aliquis est simplex Sacerdos carens omni jurisdictione. Illum ut pastorem, aut Confessarium habent omnes alicujus loci fideles. Hic est error communis de jurisdictione illius Sacerdotis. Si autem Sacerdos simplex obtineat ab Episcopo beneficium parochiale, verum ob aliquod canonicum impedimentum, puta excommunicationem, aut simoniam, aliudve obstaculum invalide obtineat, & possideat beneficium parochiale; vi hujus ab omnibus habetur ut Parochus, vel Curatus. Hic est error communis, conjunctus cum titulo colorato: possidet enim titulum, nempe collationem beneficii parochialis collati a legitimo superiore, nempe ab Episcopo; sed quia invalide beneficium collatum fuit, possidet quidem titulum, non tamen verum, sed falsum, & apparentem, ideo coloratum nuncupatum. Qui vero beneficium non obtinet, sed falsis litteris se Parochum fingit, nullum titulum, ne coloratum quidem, habet.

XXII. Communis sententia docet, communem errorem conjunctum cum titulo colorato, quo aliquis habetur ut Parochus, aut Curatus, satis esse ad jurisdictionem, qua possit talis valide absolvere, & alia sacramenta administrare: quia ob publicam utilitatem Ecclesia in hoc casu collati beneficii, licet ob impedimentum occultum invalide, confert reipsa jurisdictionem, ut communis Theologorum, & Canonistarum sententia docet.

XXIII. P. Viva cum aliis docet sufficere etiam

etiam solum errorem communem, dummodo error non sit supinus & crassus, sed probabilis.

XXIV. Celeberrimus Canonistarum Fagnanus in lib. 5. de crim. falsi. cap. supra eo, ut evincat titulum coloratum conjunctum cum errore communi sufficere ad jurisdictionem, adducit in suffragium juris canonici ipsum jus civile, nempe leg. *Barbarius*, ubi servus cum putaretur liber ex delegatione, sententiam dixit. Rejicit vero solum errorem communem defensum a quibusdam.

XXV. QUÆST. IX. *An sufficiat jurisdictio dubia, & probabilis?* RESP. Adfirmant aliqui. P. Viva hæc in cursu qu. 8. ar. 2. n. 1. & 2. docet. „Videtur non licere conficere sacramentum Pœnitentiæ cum jurisdictione probabilis, saltem quando potest haberi jurisdictione certa. Nihilominus censetur licitum esse absolvere cum jurisdictione probabilis. . . . Hinc sequitur ab Innoc. XI. in primâ ex ejus proscriptis thesibus non esse damnatam hanc sententiam: „QUIA DEBUISSET APERTE ILLAM DAMNARE, si voluisset quod non solum in iis quæ pertinent ad materiam, & formam sacramenti, sed etiam in iis quæ pertinent ad jurisdictionem, sequamur opinionem tutiorem, omiſſa probabilis, ut multi viri docti censent.“

XXVI. Nisi me omnia fallunt, hæc opinio continetur in 1. propos. damnata ab Innoc. XI. In ea enim damnata theſi mentio non fit neque materiæ, neque formæ. Altum de his silentium: indefinita theſis est, omnemque comprehendit opinionem de valore sacramenti. Neque enim assignari potest ratio cur hanc, & non illam damnarit. Quisque dicere potest: hæc opinio probabilis relicta tutiore, est damnata, secus illa: alter diceret: illa est damnata, secus hæc: & hoc pacto decretum pontificium esset illusorium, nihilque damnaſſet. Propositio itaque indefinita damnata comprehendit omnem opinionem probabilem in conspectu tutioris, agentem de valore sacramenti. Sed omnibus fatentibus, etiam P. Viva, jurisdictione pertinet ad valorem sacramenti. Ergo opinio probabilis de jurisdictione probabilis, relicta tutiore, damnata videtur.

XXVII. Reponit P. Viva, in proscripta theſi damnari usum opinionis minus tutæ in his quæ adversantur juri ecclesiastico. Quæ responsio falsa omnino est, & ab ipso P. La-Croix lib. 6. p. 3. n. 37. pag. 359. improbat; immo testatur ab omnibus illam improbari.

XXVIII. Insistit P. Viva, „Non est probabilis centum triginta Doctores a Gobat, relatos in re tanti momenti esse deceptos, & indigniſſe censurâ.“ Falsum est Gobat citare 130. Doctores, immo nec 100. Nisi brevis præstituta impediret, vellem transcribere verba P. Gobat: sed vide Tom. 9. l. 2. diff. 2. c. 5. n. 5. Ceterum etiamſi P. Gobat citaret sexcentos Probabilistas, his prætermiſſis standum esset pontificio decreto.

XXIX. Insistunt, *piam matrem Ecclesiam* supplere, quando adest opinio probabilis de jurisdictione. Respondeo, *piam matrem Ecclesiam* medio suo capite Innoc. XI. damnaſſe hanc doctrinam. Ergo recusat supplere.

XXX. Opponunt Probabilistæ gravissimos auctores Suarez, Filliucium, Reginaldum, Lessium, Bonacinam, Dianam, & alios, quos citat Gobat, defendere usum jurisdictionis probabilis. Respondeo, præfatos auctores, sicut & P. Gobat, scripſiſſe antequam Innoc. XI. damnaſſet hanc opinionem, ideoque excusandos; sed non in hoc sequendos esse.

C A P U T III.

De casuum reservatione.

I. Potestas reservandi atrociora quædam scelera, ut Tridentinum sess. 14. c. 7. declarat, a nemine in discrimen adducitur. Reservare peccata illis convenit quibus competit conferre jurisdictionis potestatem. Hi sunt summi Pontifices respectu universæ Ecclesiæ, Episcopi respectu inferiorum Presbyterorum, & superiores regulares respectu subditorum. Reservatio hæc invalidam, nedum illicitam reddit absolutionem.

II. Peccata venialia non reservantur, quia inutilis esset talis reservatio; cum hæc peccata deleri absque sacramento queant. Reservari posse peccata mortalia interna docent graviores Theologi, Suarez, Soto, Sylvius, Vasquez, & alii: quia hæc peccata mortalia reipsa subjiciuntur foro interiori Ecclesiæ, & judiciali sententia remittuntur. Ergo reservari valent. Ejusmodi tamen reservatio expediens minime est. Nec hætenus aut Romani Pontifices, aut Episcopi talia interna peccata reservant unquam.

III. Casus reservati Romano Pontifici continentur in Bulla *Coenæ Domini*, quos brevitate causa non rescribo. Clemens quoque VIII. sibi reservavit sex sequentes casus.

x. Violationis immunitatis ecclesiasticæ in terminis constitutionis fel. record. Greg. XIV. cujus initium, Cum alias nonnulli. 2. Violationis clausuræ Monialium ad finem malum. 3. Provocantium, & pugnantium duello juxta decretum sacri Concilii Tridentini, & constitutionis fel. record. Greg. XIII. incipientem, Ad tollendam. 4. Infipientium violentas manus in Clericos juxta canonem, Si quis suadente &c. 5. Simonia realis scienter contracta. 6. Confidentialia beneficialis.

IV. Alii quoque Pontifices reservarunt sibi nonnullos alios casus. Excommunicationem summo Pontifici reservatam incurrit qui confessionem audit complicit in aliquo peccato turpi, & inhonesto contra sextum Decalogi præceptum commissio. BENEDICTUS XIV. in sua constituit. *Sacramentum Pœnitentiæ* edita an. 1741. jurisdictionem privat Confessarios absolvendi ab hoc crimine. Eandem constitutionem confirmavit altera constitutione edita ann. 1745. cujus initium est *Apostolici muneris partes*. Declaravit tamen in mortis articulo Sacerdotibus interdictum non esse confitentem personam complicem audire, illamque rite dispositam absolvere, dummodo tamen non adsit alius Sacerdos, qui si absque scandalo haberi possit, etiam si simplex Sacerdos, iste excipere confessionem debet. Immo criminis socius omnem adhibere curam debet ut alius Sacerdos inveniatur, qui talem audiat confessionem, quando id fieri absque scandalo potest. Alioquin, si Sacerdos flagitii socius negligens fuerit in curando ut alius Confessarius reperiatur, & ipse confessionem audiat, valida quidem absolutio erit, respectu pœnitentis complicit, at Confessarius complex excommunicationem latam in dicta constitutione incurrit.

V. Qui indulto apostolico absolvit a culpa in his casibus quibus annexa est excommunicatione, absolvit quoque a censura. Præfati casus etiam tempore Jubilæi reservati sunt, nisi expresse excipiantur.

VI. De casibus quos reservare sibi Episcopi valent, non est nostrum ferre judicium. Ea tantum atrociora crimina reservare sibi solent quæ magnopere turbant Ecclesiæ disciplinam, & scandalum grave ingerunt.

VII. QUÆST. I. An ignorantia excuset a casuum reservatione? RESP. Omnes subditi superioris reservantis subiecti sunt reservationi. Ad propositam quæstionem respondet aliquis, eum qui ignorat sive reservationem, sive censuram, sive eum qui dum actu pec-

cat, ad illam non advertit, neutram incur-rere. Hæc sententia falsa mihi est. Nam qui impotenti libidine, qui ira perciti peccant, nihil de reservatione cogitant. Qui censuram ignorant, non incurrunt, quia hæc lata est contra contumaces. Contumacia autem sine cognitione haberi nequit. Reservatio contra est subtrahit potestatis absol-vendi a certis peccatis. Distingunt aliqui reservationem medicinalem, & pœnalem. Illam, secus istam incurri ab ignorantibus asserunt. Distinctio hæc vana, & arbitraria est. Omnis quippe reservatio & medica-nalis, & poenalis est.

VIII. Paucis refello hanc opinionem. Reservatio est subtrahit jurisdictionis a Con-fessario, ut omnes docent, respectu crimi-num reservatorum. Numquid ignorantia pœ-nitentium confert jurisdictionem Confessario illam non habenti? Numquid poenitens igno-ranter, & bona fide accedens ad Confe-sarium non approbatum a superiore, valide absolvitur? Numquid Confessarius ignorans casum reservatum valide absolvit? Negant omnes. Ignorantia Confessarii non impedit quominus casus sit reservatus. Ergo neque ignorantia poenitentis tollit quin Confessa-rius privatus sit facultate absolvendi a re-servatis.

IX. Quando reservatur casus effectu secu-to, ut procuratio abortus, homicidium, si effectus non sequatur, casus non est reserva-tus. Si propinet venenum, vel mortaliter vulneret, & confiteatur, antequam effectus succedat, casus non est reservatus, & vali-de absolvitur, dummodo Confessarius obliget poenitentem, ut si effectus sequatur, se præsentet ad tribunal superioris pro absolu-tione a reservatione. Alioquin procurantes abortum, propinantes venenum, possent elu-dere omnem reservationem continuo post datum venenum confitendo peccatum. Quare mihi probabilis est ut effectum secuto, adeant isti Confessarios qui facultatem ha-bent absolvendi a reservatis.

X. QUÆST. II. An peccata intelligantur re-servata, quando dubitatur de eorum reserva-tione? RESP. Duplex dubium. Alterum ju-ris, ut si quis dubitaret hoc vel illud pec-catum esse reservatum. Tunc enim dubita-ret de jurisdictione, & tunc absolvere Con-fessarius non posset. Quoniam quando con-sistat certo peccatum esse materiam reserva-tionis, & dubitatur an superior illud refer-vaverit, dubitatur de jurisdictione. Porro cum jurisdictione dubia absolvere Confessa-

rius nequit, ut supra ostensum est. Præterea Clemens VIII. prohibuit omnibus Confessariis in Italia degentibus, *ne quis eorum sub prætextu privilegiorum ab ullo ex casibus clare, vel dubie in bulla Cœnæ Eccl. contentis, vel alias quomocumque Sedi apostolicæ reservatis, vel reservandis absolvat*. Ex quibus inferitur in peccatis omnibus Sedi apostolicæ reservatis includi etiam casus dubios. In dubio autem facti communiter auctores docent posse simplicem Confessarium absolvere. Peccatum ebrietatis est reservatum: dubitas an in veram ebrietatem incideris: dubium hoc facti vocatur.

X. Quando quis absolvitur a peccato dubio ab inferiori Sacerdote, si postea apprehendit esse certum, tenetur adire Confessarium potestate præditum absolvendi a reservatis, quidquid in oppositum dicant nonnulli.

XI. QUÆST. III. *Quinam possit a reservatis absolvere?* RESP. Omnes qui possunt reservare, possunt quoque absolvere: insuper omnes illi qui habent jurisdictionem delegatam a superiore. Dupliciter delegari jurisdictio valet. Primo directe quando Ordinarius delegat hunc, aut illum Confessarium ut absolvat a reservatis. Secundo indirecte, quando Ordinarius facultatem concedit alicui poenitenti ut sibi eligat aliquem Confessarium, a quo absolvatur a reservatis.

XII. Peregrini bona fide, & omni fraude sublata venientes a dioecesi, in qua peccatum est reservatum, ad dioecesim in qua non est illud peccatum reservatum, possunt a simplici Confessario absolvi. Secus si in utraque dioecesi esset reservatum, vel si esset reservatum in dioecesi in qua fieri confessio debet.

XIII. Episcopi valent absolvere ab omnibus casibus occultis, etiam Sedi apostolicæ reservatis subditos suos in sua dioecesi, aut per se ipsos, aut per Vicarium ad id specialiter deputatum. Ab hæresi vero occulta dumtaxat per se ipsum in foro conscientiae ut Tridentinum *sess. 24. c. 6.* declarat. Nominè Episcopi non veniunt Abbates, vel Prælati regulares, quamvis id affirmant plures.

XIV. Hæc tamen facultas a Tridentino concessa Episcopis absolvendi ab hæresi occulta revocata est per Bullam Cœnæ, & contraria opinio proscripta est ab Alexandro VII. n. 3. Certum itaque est ab hæresi occulta neque Episcopos, neque Prælatos regulares absolvere posse subditos suos religio-

fos, nedum laicos. Clemens VIII., & Urbanus VIII. expresse prohibuerunt regularibus prælatis absolvere a casibus in Bulla Cœnæ. Sed solum possunt respectu subditorum, quod possunt Episcopi cum subditis suis. Damnata quoque est opinio quæ defendebat mendicantes absolvere posse a casibus Episcopis reservatis, non obtenta ab Episcopo facultate.

XV. Superior auditis reservatis nequit sacramentaliter absolvere poenitentem, remittendo eum ad alium Confessarium pro absolutione a non reservatis. Neque Confessarii carentes potestate in reservata valent directe absolvere a non reservatis, & indirecte a reservatis. Invalidæ essent ejusmodi absolutiones. Immo neque a non reservatis solis, qui caret potestate in reservata absolvere potest. Integra enim confessio esse debet.

XVI. Qui tempore jubilæi facit confessionem irritam, non absolvitur a reservatis. Similiter qui constituitur animo lucrando jubilæum, postea mutat voluntatem, recusatque opera implere, si in ea confessione inculpabili oblivione omittat aliquod reservatum, non potest dum recordatur, a quolibet Sacerdote absolvi: quia Pontifex aufert reservationem respectu illorum qui re ipsa intendunt lucrari jubilæum. Ergo si sponte recusat lucrari jubilæum, eo ipso recusat privilegium reservationis.

XVII. Si tempore jubilæi differatur absolutio poenitenti indisposito, si post elapsum jubilæum incidat in reservatum, nequit absolvi a quolibet Confessario, sed solum ab eo qui præditus est facultate absolvendi a reservatis. Absolvi vero potest a reservatis ante jubilæum patris, & invincibiliter oblitis, si operam dederit lucrando jubilæo.

XVIII. Qui habent facultatem absolvendi a casibus reservatis summo Pontifici, absolvere quoque a censuris valent. Qui in articulo mortis confitetur Sacerdoti non approbato, vel excommunicato, absolvitur etiam a reservatis, si dispositus sit, nec tenetur, si convalescat, adire Superiorem: quia, ut dictum est, in articulo mortis nulla est reservatio, nisi aliter a Superiore dispositum sit, ut contingit in peccatis adnexam habentibus censuram, & præcipue contentam in bulla Cœnæ. Disputant auctores in utramque partem, num moribundus absolvi possit ab excommunicato non tolerato, vel a Sacerdote hæretico. Adfirmant multi, & multi negant. Cum resolutio hæc pendeat a sola

a sola auctoritate Ecclesiæ, Episcopi consulendi sunt, ut vera & tuta habeatur decifio. S. Raymundus *lib. 3. §. 16.* dissuadet fidelibus talem confessionem.

XIX. Sacerdos qui potestate destitutus absolvit inadvertenter a reservatis, debet, si possit, admonere poenitentem. Si omni adhibita diligentia, ignorat, excusatur apud Deum, inquit S. Antoninus *1. p. tit. 17. c. 4.* Poenitens quoque absolutus est, si invincibiliter ignorat reservationem. Dixi supra, contrahi reservationem etiam ab ignorante illam. Ceterum cum reservatio sit juris humani, dari ejusdem potest ignorantia invincibilis tam in poenitente, quam in Confessario. In casu autem necessitatis nulla est reservatio. Quænam autem major necessitas quam inculcata oblivio, & ignorantia invincibilis?

XX. Agendum hic esset de casibus, quos Prælati regulares sibi reservare valent. Verum casus isti ex Decreto Clem. VIII. & Urbani VIII. omnibus Regularibus noti sunt. Et plures disputationes, quas super his excitant aliqui, prætereo ut superfluas.

DISSERTATIO IV.

De absolutione sacramentali impertinenda, differenda, deneganda; de sigillo Confessarii, & de sollicitatione.

CAPUT I.

De forma absolutionis sacramentalis.

I. Q. UEST. I. *Quibus verbis constet forma sacramentalis?* RESP. Formam deprecativam olim obtinuisse usque ad medium sæculum XIII. & etiamnum obtinere apud Græcos, docent plurimi Theologi; & præsertim Morinus *lib. 8. c. 8.* Nonnulli tempore S. Thomæ contendebant formam indicativam esse nullam. Horum errorem convellit Angelicus *opus. 22. c. 2.* Formam indicativam propugnatam a S. Thoma probavit Tridentinum *sess. 14. c. 3.*

II. Penes omnes Catholicos certum est hæc verba, *Absolvo te*, ad formæ essentiam pertinere. Disputant num hoc pronomine *Ego* ad essentiam pertineat.

Vitiligant etiam super pronomine *Te*. Verum missis istis arbitrariis quæstiunculis usurpanda est forma præscripta a Conciliis

tum Florentino, tum Tridentino. *Ego te absolvo a peccatis tuis. In nomine Patris &c.* Communiter tamen Theologi docent hæc verba a peccatis tuis non ingredi formæ essentiam; idque clare docere Catechismus Tridentinus videtur *p. 2. §. 14.*

Graviter tamen peccaret Confessarius, nisi integram formam proferret, ut si omitteret sequentia verba a peccatis tuis. In nomine &c. Peccarent quoque Confessarii, si dicerent, *Ego tibi peccata dimitto: Remittuntur tibi peccata tua: Condoneo tibi omnia peccata tua: Quamvis enim valida sint ejusmodi formæ, cum sint æquivalentes; tamen negligere ritum Ecclesiæ in re gravissima letali crimine non vacat.*

III. Sensus horum verborum, *Ego te absolvo*, non declarat peccata esse a Deo dimissa; sed ipse Sacerdos eadem verba pronuntians, auctoritate a Christo accepta, peccata dimittit, ut definivit contra Novatores Tridentinum *sess. 14. c. 9.* Non modo præfata verba proferre Confessarii debent, sed ritum etiam præscriptum ab Ecclesia servare exacte tenentur. Ideo præmitti preces istæ debent: *Dominus noster Jesus &c. Misereatur &c. Indulgentiam &c.* & aliæ quæ formam subsequuntur *Passio Domini nostri &c.*

In frequentioribus, & brevioribus confessionibus ex Rituali Romano omitti possunt. Consultius tamen erit, excepta necessitate, integrum ritum perficere.

IV. Q. UEST. II. *Licetum ne est formæ absolutionis conditionem adjicere?* RESP. Convenit penes omnes conditionem appositam de præsentī, vel de præterito, v. g. *Si capax es, si nondum es absolutus*, non evertere sacramenti valorem. Baptismus, necessitate urgente, conferri sub conditione posse, dictum supra est. Casus moribundi de quo dubitatur vivus ne, an mortuus sit, ille est in quo plurimi graviores Theologi usum defendunt absolutionis conditionalis.

V. Plures, ut mihi videtur, nimis facile adjiciendam hanc conditionem docent. P. Sporer *3. p. c. 5. qu. 2. §. 4. n. 622.* impertinendam absolutionem sub conditione docet. 1. Quando Confessarius dubitat sit ne poenitens recte dispositus. 2. Quando dubitat an pueri rudes sint usu rationis præditi. 3. Quando poenitens assert sola dubia peccata in materia mortali. 4. Quando Confessarius dubitat, an habeat jurisdictionem in hunc poenitentem, vel in ejus peccata.

VI. In his 4. casibus absolutio conditionalis, ut mihi videtur, otiosa est, & reverentia

rentiæ sacramento debita contraria. In i. casu dubitat de materia, nempe de sincero dolore. Vetitum autem est extra necessitatis articulum uti materia dubia. Quando Confessarius dubitat sint ne poenitentes recte dispositi, sint ne pueri usu rationis præditi, cur non differt absolutionem, donec disponantur, comparentque rationis usum? Cur hæc obvia media instructionis negligunt? Cur? Quia, inquirunt, magna est poenitentium affluentia. Si differenda absolutio esset, vel instruendi poenitentes, aut tempus concedendum pro dispositione &c. plurimi dimittendi absque confessione essent: murmura, & censura in Confessarios audirentur. Utinam timor displicendi hominibus, aut minuenda poenitentium affluentia in causa non sit cur usus iste conditionalis absolutionis interdum usurpetur. Absolvuntur poenitentes recidivi, dubie dispositi, absolutione conditionata. Quot heine sacrilegia? Poenitentes hunc ritum conditionalis absolutionis ignorantes, se revera absolutos reputant. Quid inde? Animos ad peccandum resumunt, horrorem peccandi exuunt, cum videant absolutionis facilem usum, creduntque vitam christianam sitam in perpetuo peccandi, & confitendi circulo. Magno in discrimine, ut mea minima præferebat opinio, versantur Confessarii illi qui extra necessitatis articulum, nempe mortis, aut dubii phrenetici, absolutionem conditionalem adhibent. Condicio de futuro omnino improbanda est, & reipsa communiter a Theologis rejicitur.

VII. QUÆST. III. *Impertienda ne est absolutio absenti?* RESP. Affirmarunt olim aliqui; sed Clemens VIII. istorum opinionem proscripsit. Interpretatum continuo fuit, decretum Clementinum intelligendum esse copulative, non divisivo. Sed hanc quoque interpretationem prohibuit Pontifex summus. Decreta tum Clementis VIII., tum Pauli V. integra dedi tom. 9. lib. 2. diff. 3. c. 2. Attuli quoque ibi documentum, quod extat in percelebri *Bibliotheca Angelica*, quo perspicue evincitur Doctorem eximium propugnasse opinionem proscriptam a Clemente VIII. Nunc addo hoc adductum documentum extare quoque in *Bibliotheca Vaticana*, ubi auctor *Historiæ literariæ* legere illud poterit, & corrigere quæ hac de re scripsit.

VIII. QUÆST. IV. *Que præsentia poenitentis requiritur ut concedi absolutio possit?* RESP. Præsentia moralis, non physica. Illa præ-

sentia sufficit ad absolutionem quæ satis est ad colloquium commune inter homines. Si Sacerdos e fenestra naufragantes, aut vitam agentes videat, & tempus absit quo descendat, illosque adeat, & mortis articulus urgeat, potest eos unica absolutione absolvere, dummodo non sit nimia distantia, sed ea quæ sufficit ad colloquium voce elata inter homines. Si Confessarius oblitus sit poenitentem absolvere, debet illum revocare, eumque monere oblitæ absolutionis, eumque absolvere.

IX. Absolutio danda est statim post peccatorum confessionem completam. Quando opus fuerit, præmittat admonitiones, & exhortationes. Quando poenitens post acceptam absolutionem recordatur alicujus peccati mortalis, vel circumstantiæ mortalis, vel majoris numeri mortalium, tam contritio, quam absolutio repeti debent. Si Sacerdos distractus pronuntiavit absolutionem, non debet eam repetere, quia distractio non impedit ejusdem valoris. Peccat tamen, si voluntarie distractus illam impertit. Absolutioni a peccatis præmittenda est absolutio a censuris. In articulo mortis dici potest: *Ego absolvo te a censuris, & peccatis tuis.*

C A P U T II.

Vera peccatoris conversi IMAGO ex Scripturis sanctis, & Patribus.

I. **N** Unquam nimis, quod nunquam satis, fert commune axioma. Depinxi supra imaginem justificationis christianæ. Hæc satis esset ut Confessarius deprehendere posset, quandonam poenitens sit reipsa conversus. Verum quia negotium summi momenti est, cum ex hoc, sin unico, saltem maxime pendeat recta poenitentia administratio, operæ pretium existimavi paucis perstringere veræ conversionis specimen, & ideam. Hinc enim colliget Confessarius quando impertiri, quando suspendere absolutionem debeat.

II. Illis Deus veniam spondet qui toto corde ad illum convertuntur. Deuter. c. 6. *Cum quaesieris Dominum . . . invenes eum, si tamen toto corde quaesieris eum, & tota tribulatione anime tue.* Ezechiel Propheta c. 18. *Projicite a vobis omnes prævaricationes vestras, in quibus prævaricati estis, & facite vobis cor novum, & spiritum novum.* Hæc vita spiritualis novi cordis, & novi spiritus a Deo infunditur, divina est. Ergo robusta, firma, fortis, & stabilis.

III. Paulus Apostolus. Rom. 6. hæc scribit : Quid ergo dicemus ? Permanebimus in peccato , ut gratia abundet ? Absit . Qui ergo mortui sumus peccato , quomodo adhuc vivemus in illo ? An ignoratis quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu , in morte ipsius baptizati sumus ? Consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem , ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris , ita & nos in novitate vite ambulemus Hoc scientes , quia vetus homo noster simul crucifixus est , ut destruat corpus peccati , & ultra non serviamus peccato . Qui enim mortuus est , justificatus est a peccato Scientes , quod Christus resurgens ex mortuis jam non moritur , mors illi ultra non dominabitur Ita & vos existimate mortuos quidem esse peccato , viventes autem Deo in Christo Jesu Domino nostro Non ergo regnat peccatum in vestro mortali corpore , ut obediat concupiscentiis vestris . Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato , sed exhibete vos Deo , tamquam ex mortuis viventes , & membra vestra arma justitiæ Deo Sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem ; ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem .

IV. En imaginem Prophetarum , & Apostolorum penicillo expressam . Habes hic plenam , & integram cordis mutationem . Interioriorem non vides . Verum hæc vera , & integra animi mutatio foras erumpit . Sicut perfecta corporis sanitas sita in puro sanguine , in optima viscerum , nervorum , & stomachi dispositione , exterius in vultus colore , in oculis , & universis membris visibilem & manifestam se prodit omnibus ; ita vita spiritualis animæ sincera conversione divinitus infusa exterius se patefacit visibilem , fructus novos parit , & in ipsa membra corporis scelerum socii & complices severe animadvertit . Oculos lascivos , & petulantes lacrymis affligit , a vanitate avertit cum Davide : vultum stibio olim delibutum ad capiendas animas , modestia , modestia , & pallore comprimit : cetera membra , quæ luxuriæ , ebrietati , conviviis , & crapulæ indulgere , jejuniis , disciplinis , humicubationibus plus & minus , prout magis vel minus recalcitrant , deprimit , cruciat , torquet . Pompas , luxum , fastum in humilem ornatum , in planctum , & ululatum transmutat . Hæc sunt signa peccatoris absolvendi , & absoluti . Nullus hic tergiversationi locus , nulla ad effugium latebra pa-

Tom. II.

ter . Quoniam omnia sanctorum Scripturarum testimonia signa hæc petunt ; & his coloribus veram conversi peccatoris imaginem delineant .

V. Omnes pœnitentes testantur Confessario se toto & pleno corde peccata detestari , & conversos se ad Deum esse ; & post paucos dies in eadem flagitia relabuntur . Hanc eorum ementitam & mendacem voluntatem lib. 8. Confess. c. 9. sic carpit S. Augustinus . Unde hoc monstrum ? & quare istud ? Imperat animus corpori , & parat statim : imperat animus sibi , & resistitur . Imperat animus ut moveatur manus , & tanta est facilitas , ut vix a servitio discernatur imperium . Et animus , animus est ; manus autem corpus est . Imperat animus ut velit animus , nec alter est ; nec facit tamen . Unde hoc monstrum ? & quare istud ? Imperat , inquam , ut velit , qui non imperaret , nisi vellet , & non fit quod imperat . Sed non ex toto corde vult : ergo non ex toto imperat . Nam in tantum imperat , in quantum vult ; & in tantum non fit quod imperat , in quantum non vult . Quoniam voluntas imperat ut fit voluntas , nec alia , sed ipsa . Non utique plena imperat , ideo non est quod imperat . Nam si plena esset , nec imperaret ut esset , quia jam esset . Non igitur monstrum parum velle , parum nolle ; sed egritudo animi est , quia non totus assurgit veritate sublevatus , consuetudine prægravatus . Et ideo sunt due voluntates , quia una earum tota non est , & hoc adest alteri quod deest alteri .

VI. Acutam S. Augustini argumentationem confirmat communis hominum sensus in singulis humanæ vitæ officiis . Quis dixerit , eum plene ex toto corde velle qui id non exequitur quod se velle testatur , si in potestate ipsius sit ut fiat ? Duo quippe ad executionem promissi requiruntur , potestas , & voluntas . Quodnam in peccatore deest ? An potestas ? Absit hoc asserere , clamant omnes Theologi catholici . Adest ergo potestas . Et non fit quod se velle facere pœnitentes ajunt ? Ergo deest voluntas . Ergo ficta & larvata est , quam ementuntur , voluntas . Quamobrem scite S. Thomas l. 2. q. 20. ar. 4. docet : Non est perfecta voluntas , nisi sit talis quæ data opportunitate operetur . An miles pleno corde anhelans gloriam omnia non præstat huic fini assequendo consentanea ? An avarus aliquid eorum negligit quæ comparandis divitiis necessaria judicat ? An infirmus vel amariora medicamina non deglutit , cum plena voluntate sa-

O 3

nita.

nitatem desiderat? Si itaque peccatores toto corde, plenaque voluntate reformare mores suos vellent, nihil eorum omitterent quæ huic fini assequendo conducunt. Præsertim quod majori ardore, & potentiori conatu, & diligentiori studio velle emendationem suam per mandatorum observantiam debeant, quam miles gloriam, quam avarus aurum, quam infirmus sanitatem.

VII. Caveas ergo, o Confessari, fidem poenitenti adhibere, qui, cum possit sese emendare, recusat ab iis abstinere quæ cum emendatione pugnant. Experientia diuturna didicit, ludos, comoedias, amicitias, illecebras muliercularum esse suorum relapsuum causam. Hæc abrupte iniquitatis foedera negligit. Ergo ex toto corde non vult emendationem. Habent, inquis, poenitentes plenam sese emendandi voluntatem, dum confitentur; sed postea humanæ ægritudinis inconstantia eandem mutant.

VIII. Hæc est vanissima hallucinatio, eo perniciosior, quo frequentior. Plenam, & constantem deliberationem humanam mutari posse nemo inficiatur. At hoc raro accidit, ut omnes iusti restantur. Cedo: cur contingit avaros, lufes, libidinosos raro mutari? Quia, respondet Propheta psal. 72. *transierunt in affectum*: quia voluntas fornicandi, divitias acquirendi, easque in ludos expendendi, plena est, & dominatur in eisdem. Cur veri iusti, casti, sinceri, ingenui raro labuntur, raro aut nunquam mentiuntur, raro aut nunquam fornicantur? Quia voluntas eorum plena est, integra, & constans. Ergo voluntas poenitentium, quam plenam, dum confitentur, ostentant, quamque frequenter & frequentissime mutant, non est voluntas plena & firma; sed debilis, infirma, & mera velleitas, ex merito servili timore extorta, & amore virtutis, iustitiæ, & Dei penitus vacua. Cur Judæi inconstantes fuere in Dei obsequio? *Cito defecerunt*, (inquit David psal. 105.) *obliti sunt operum ejus, & non sustinuerunt consilium ejus*. Quia ex mero timore, minime ex amore, Deo inserviebant. Imbecillis est humana natura, fragilis, mutabilis. At gratia Dei, & debita vigilantia, robusta, & dominans evadit. Quid fragilitatem obtrudis clamat hom. 28. inter 50. nunc serm. 17. S. Augustinus. *Vitrum, etsi fragile est, tamen servatum diu durat. Invenies calices ab avis, & proavis, in quibus bibunt nepotes. Tanta fragilitas custodita est per an-*

nos. Urgeo iterum. Nunquid in solo æternæ salutis negotio inconstans & mutabilis homo est? Cur in aliis quibuslibet negotiis raro recedit ab eo quod sincere & toto corde concepit, & deliberate promissit, nisi promissi rationes mutantur, vel circumstantiæ? Quia, licet mutabilis, & imbecillis sit, tamen quando tota voluntate, pleneque animo vult, revera id præstat quod toto corde promissit. In solo unico gravissimoque æternæ salutis negotio pleno corde promittit, non homini, sed Deo morum emendationem; & post paucos dies mendax, perfidus, rebellis evadit? Quænam tam subite, & frequentis mutationis causa? Potestatis defectus? absit. Mutatio circumstantiarum, aut finis? minime. Nam idem Deus qui prohibet, idem infernus, idem paradysus, eadem scelerum malitia, eadem emendationis sanctitas. Quid quod in hoc negotio unico præ ceteris prompta adsunt divina auxilia, & sacramentum ipsum Poenitentiae gratiam sanantem, & roborantem confert? Ergo evidens est poenitentes frequenter relabentes in eadem scelera, ideo non emendari, quia toto corde, & plena voluntate nollunt emendationem. Ergo imprudenter Confessarii fidem poenitentium dictis adhibent, cum illorum frequentes relapsus fallacia ejusmodi promissa evincunt. Prona fallacia est ad voluptates, ad illecebras, ad delicias; repugnat vero virtuti, & rebus cælestibus. Esto. Et tamen ab his omnibus abstinent homines mundani, ut uri soli passioni inserviant. Quæ non sufficeret miles, ut gloriam assequatur mendacem? quæ non perfert mercator, ut ditescat? quæ non patitur luxuriosus, ut brutescat? lufor, ut victor evadat; & regnum cælorum, quod vim patitur, indispisci absque labore, & dolore contendis? O stultorum omnium stultissimus, si id credis!

IX. Innumera SS. Patrum testimonia, quæ dedi Tom. 9. lib. 2. diss. 3. c. 4. possem huc transcribere; sed sufficit pauca ex Cardinali Bellarmino conc. 8. Dom. 4. *Adventus* subijcere. *Multi hodie reperiuntur im-*
periti æconomi, qui nec munus, nec locum,
nec gradum suum intelligunt.... Illi postremo
se ministros & dispensatores non agnoscunt qui,
quasi non essent Domino rationem reddituri,
summa facilitate omnibus manum imponunt &
& tam contritos, quam non contritos, tam
plene & perfecte confitentes, quam peccata con-
fusa quadam generalitate involventes, tam sa-
tis-

isfacere paratos, quam non paratos quasi propria potestate, & auctoritate ABSOLVUNT. ISTI SUA IMPERITIA, & SUPERBIA CORRUMPUNT POPULOS, & EIS VERÆ PŒNITENTIÆ VIAM PRÆCLUDUNT. Nec enim esset hodie tanta facilitas peccandi, si non esset tanta facilitas absolvendi. Veniunt homines onusti peccatis, & qui millies in eadem ceciderunt, & veniunt sepe sine ullo signo doloris vel pridie, vel ipso die summe celebritatis; & statim absolvi, & ad sanctorum mysteriorum communionem accedere volunt. Et nos iudices inconsiderati, dispensatores infideles manum imponimus, omnibus dicimus: Ego te absolvo: Vade in pace. Sed vae nobis, cum Dominus rationem ponet cum servis suis.

§. UNICUS.

Pauci peccatores habituati, vel recidivi facile relabentes in pollutiones, in fornicationes, in oscula, & tactus brevi temporis intervallo convertuntur. Idque omnium Concionatorum auctoritate confirmatur. MONITAM pro Missionariis.

I. Christianus per peccatum mortale Deo terga vertit, fœdus cum Christo in Baptismate initum frangit, Christum ipsum rursus ex parte sua crucifigit, æternam hereditatem repudiat, & diaboli mancipium evadit, ut spurcis mundi voluptatibus indulgeat, & veluti sus in luto libidinis, aut avaritiæ sese revolvat. Omnes Patres, & omnes Evangelistæ testantur brevi temporis intervallo communiter non redintegrari fœdus inter similes peccatores & Deum. Sed audiamus ipsum Tridentinum sess. 14. c. 2. ubi hæc habet: Plenam & integram peccatorum omnium remissionem consequentes (per Baptismum;) ad quam tamen novitatem, & integritatem per sacramentum Pœnitentiæ sine magis nostris fletibus, & laboribus, divina id exigente iustitia, pervenire nequaquam possumus; ut merito pœnitentiæ laboriosus quidam Baptismus a sanctis Patribus dictus fuerit.

II. Qui sincera pœnitentia, & vero dolore tacti sunt, ita odio prosequuntur scelera, ut omnia quæ ad peccatum impellunt, execrentur. Et quia concupiscentia, caro, & sensus ad peccata continenter urgent; ideo in proprium corpus fletibus, magnisque laboribus, ut Tridentinum ait, severe animadvertunt. Quid prodest (inquit S. Gregorius M. five alius auctor lib. 6. in 1. Reg. c. 2.) confiteri flagitia, si con-

fessionis vocem non sequitur afflictio pœnitentiæ? Tunc namque bene conversum peccatorem cernimus, cum digna afflictionis austeritate dolere nititur quod loquendo confitetur. Unde & Dominus arborem foliis decoram, sed fructu sterilem maledixit, quia confessionis ornatum non recipit sine fructu afflictionis.

III. Similia habent Chrysostomus, Basiliius, Hieronymus, Augustinus, & ceteri Patres omnes. Cedo. An dum hæc Scripturarum, & Patrum testimonia serio meditaris, non te commotum sentis? Mussitant, Doctores temporum resolvere casus temporum. Edisserant nobis. Imago conversionis, & justificationis depicta in Scripturis sanctis, & in Patribus diversa toto cælo est ab ea quam delineatam spectas in quorundam libris. Quibus fides adhibenda? Tu iudex esto.

IV. Omnes Concionatores ætatis nostræ uno ore e suggestu clamant difficillimam esse peccatoris consuetudinariam, habituati, & recidivi, ut vulgo dicitur, conversionem. Urgent hanc fieri non posse sine jejuniis, lacrymis, laboribus, vigiliis, & laboriosis operibus præviis. P. Claudius de la Colombiere Soc. Jesu Concionator fervidus ser. 72. adversus eos qui dumtaxat jejunia quadragesimalia violant, & Paschate continentur, hæc scribit latine a me reddita. Vos auditores persuadere mihi contenditis pœnitentiam vestram veram esse? Adeo falsam ego illam existimo, ut vobiscum Redemptoris sanguinem profanare vererer, si vos absolverem, antequam vos elapsis festis (N. B.) quadragesimæ dierum jejuniis ad pœnitentiam disponerem, ut hoc experimento colligerem, num revera vos violatæ Quadragesimæ pœniteat.

V. Neque Rigorista plane, neque Jansevista est P. de la Colombiere. Hæc dum auditores audiunt, impalescunt, lacrymantur, perterrefacti adeunt Confessarios quorundam Casuistarum libris & opinionibus præventos, & manifestatis culpis, quæ præter propter a pluribus annis eadem sunt, absolvuntur, & exsiccati lacrymis, pulloque pavore læti se iustos reputant. Sed quia ficta justificatio est, post paucos dies in eadem relabuntur flagitia. Accedit quod aliqui Confessarii, ut lætabundos, & triumphabundos suos pœnitentes efficiant, dicere solent: Prædicatores oratorie, figurate, emphatice declamant, exaggerant, amplificant.

VI. Hæc universo mundo comperta sunt; nempe Concionatores luculentissimus Scriptu-

raz sanctæ testimoniis evincere raram, & difficillimam esse *recidivantium*, *habituatorum*, & *consuetudinariorum* conversionem; ex altera parte consuetudinarios habitibus irritos ter quaterque in annum absolvi. Hæc, inquam, universo mundo explorata sunt. Quibus fides habenda? Unde, quæso, tanta Concionatores inter & Confessarios diversitas? Unde? Ex librorum quos legunt varietate. Concionatores formant suas conciones ex Scripturis sanctis, & ex Patrum testimoniis; ideo veram conversionis pœnitentium ideam repræsentant. Confessarii contra, missis fere Scripturis sanctis, & Patribus, Summistas opinionum contrariarum plenos versant. Opiniones autem istæ ideo oppositæ, quia non ex limpidio, & unico Scripturarum fonte, sed ex ingeniorum humanorum diversitate prodeunt.

VII. Quid, si iidem apostolici ministri qui e suggestu optimam conversionis peccatorum ideam tradunt, ab eo ad Confessionale transcentes aliam prorsus rationem inirent, & inveteratos peccatores concione, Deo aspirante, perterritos, nondum tamen ut oportet conversos, statim nullo facto discrimine absolverent? Quo fit ut peccatores huiusmodi, culparum horrorem, propter nimiam veniæ facilitatem, exuentes, statim ac timor incussus evanuit (quo solo compulsi, non illecti divina caritate, culpas execrabantur) ad pristinum vomitum redeunt quantocius, & sunt novissima eorum pejora prioribus. Recogitate, Pœnitentiæ ministri, unicam esse veritatem, quocumque in loco dicere oporteat, proximque rectæ theoriæ consentire debere: hanc vere eam esse quam Christus, quam Apostoli, quam Patres, quam Ecclesiæ perennis traditio firmarunt. Nihil ergo de mundi favore solliciti, nihil de multorum concursu ad vestras Ecclesias, in animarum salutem Agni immaculati sanguine redemptarum tantummodo intendite.

VIII. Finem huic capiti imponat doctissimus Guido de Seve &c. *Episcopus Astrebatensis*, qui in sua amplissima pastorali instruct. 3. hæc inter plurima alia scribit.

„ Quot mercatores qui quavis arte lucrantur? Quot operarii iniquitatis inter eos qui debent administrare, vel curare ad ministrari iustitiam? Quot Sacerdotes in vita omnino otiosa? Religiosi, qui postquam se a sæculo separarunt, in viam mundi spatiosam redeunt? &c. Hi omnes incedunt ne per viam arctam? Numquid

„ incedunt per viam spatiosam, ac proinde per viam perditionis? Hi omnes....

„ Ecclesiæ præceptis de confessione, & communionem annua satisfaciunt. Nulla intermutatio. Unde hoc? An quod præcepta convicti non sumus tenendam esse viam arctam, ut veniatur ad cælum? An quod hæc veritas salutis sterilis maneat in mente, nec ad cor usque transeat? An quod nec ad mentem forte ipsam perveniat? An quod excaecat ipsa cupiditas? An quod versentur in ignorantia? An quod forte Directores, & Confessarii veritatem illam ignorent, & sine duces cæci, qui aliis ducatum præstant? An quod negligant pœnitentes suos de hac instruere, aut pœnitentes monita ipsorum contemnunt? Quæ brevis est origo illius cæcitatis, quæ tantum non eversum

„ it FUNDAMENTUM CHRISTIANISMI, STABILITQUE SPECIEM QUAMDAM HÆRESEOS IN RE MORALI PERICULOSIOREM (si dicere licet) Christianis quam quæ ad mentem spectat? Cum tam frequens sit in Ecclesia impugnari huiusmodi veritates practicas, quam est rarum (apud Catholicos) illic impugnari eas, quæ in sola hærent speculatione. Aliunde sæculum nostrum suppeditat exempla, de quibus non ingemiscere non possumus. Et omnes errores isti quibus MORALIS RES PERSA est, & e quibus aliqui in ipsa principia & legem naturæ impingunt, ex quo alio fonte scaturire poterant, nisi quod ignoraretur tum magnum illud principium de necessitate ingrediendi viam arctam, tum indispensabile præceptum quo tenetur Christianus nature suæ sensa, ac desideria oppugnare?

„ Porro cum ignorantia illa non aliunde nascatur quam quod istiusmodi malorum dogmatum auctores, qui in caput suum Sedis apostolicæ & plurimorum Episcoporum fulmina, & anathemata provocarunt, consulere pro suis decisionibus NON SOLEANT SACRAS LITTERAS, AUT S. S. PATRES, AUT CONCILIA, quæ apud ipsos tam raro citata invenies, quam illic frequenter videbis ingentes quorundam Theologorum ULTIMI SÆCULI catervas &c.

IX. Plurima similia in eadem instructione habet doctissimus Episcopus, quæ brevitatís studio prætereo. Nisi veritates fidei sacra Scriptura, definitionibus Sedis apostolicæ, & Conciliorum immobiles consisterent, actum de Religione esset. Idem prorsus eveniet veritatibus morum,

nisi ob oculos habeamus Scripturam sanctam, decreta pontificia, traditionem Patrum, & canones Conciliorum. Et æque hæresis est negare veritates morum, ac veritates fidei. Aliunde versutus amor proprius, concupiscentia, & cupiditas impotentius insidiantur morum, quam fidei veritatibus. Quoniam morum præcepta cruciant carnem, coercent sensus, affligunt appetitiones, & ambitionis idolum, atque illecebras, voluptates, & omnia insanientis mundi præstigia damnant, & execrantur. Quare facilius in morum quam in fidei regulis erratur. Convertimini ergo filii hominum ad Dei verbum, ad Patres, ad sacra Concilia: ista ante oculos versentur, ut discatis, quæ sit *vita æcta* calcanda. His divinis Scripturis imbuti, & fumorum Pontificum, S. S. Patrum, Conciliorum canonibus roborati, inoffenso pede legere auctores morales poteritis, & distinguere verum a falso; & quæ vera sunt tenere, & quæ falsa quacumque testis larva prorsus rejicere.

CAPUT III.

Plures quæstiones de absolutione impertienda, vel differenda peccatoribus recidivis, & in occasione peccandi versantibus.

I. DE occasione peccandi aliqua supra dicta sunt, ubi propositum non peccandi exposui. Verum quia summi momenti est istius argumenti notitia, latius explicandum est: ideo enim Christiani a peccatis non abstinere, quia dulcia peccandi illicia, & fomenta derelinquere recusant. Casuistæ plures finitiones arbitrarias sibi effingunt occasionis proximæ, propinquæ, propinquo, proximæ per se, proximæ per accidens, occasionis probabilis, occasionis probabilioris: denique ratiocinantur de periculis, & occasionibus, sicuti de opinionibus probabilibus.

II. Sapientissimus Jesuita P. Michael de Elizalde false defricat lib. 8. q. 15. §. 2. istorum cogitationes. Sunt enim (inquit) qui de periculis tamquam de opinionibus probabilibus imperitissime philosophantur, dicendo alia esse magis, alia minus, alia æque probabilia. Illa æque probabilia ajunt in quibus toties plus minusve peccatur, & toties non; illa pericula magis probabilia in quibus pluries, illa minus in quibus non toties, sepe tamen delinquitur.

Resolvunt tamen juxta viam opinionum probabilium, nullum horum discriminum nos teneri vitare: quia in eis omnibus oppositum quoque, id est ne peccaturum non esse, est probabile. Ergo grave fundamentum sequor, pruden-terque periculum adeo.

Consecutio, & Logica optima est ex VIA PROBABILIIUM sed quæ una viam illam (paradisi) evertat, & INFERNUM IMPLEAT. Quis enim sibi plene constans fateatur, licere juveni domum illam adire in qua vel ipse, vel similes, vel instar sui advenit toties, vel etiam pluries labentur, caduntque? Patet hoc dici non posse ex pr. 1. esseque sorti, vel casui animam committere: quod scelus est. Ac postremo, ne in re absorta conterenda moremur, hoc uno verbo est ad nullum periculum vitandum obligare, sed dumtaxat ad vitandam necessitatem peccandi: nam post ea probabilia pericula sequitur necessitas; & quæ infra necessitatem existunt, ajunt esse utrimque probabilia. At nulla probabilia vitare teneor: ergo nulla pericula, sed solum necessitatem. Necessitas autem periculum non est. Et de propria periculi ratione est contingentia aliqua in oppositum, & nemo non fatus ignem ad stupam applicatum videns dicit, periculum esse ne comburatur: & ita in aliis necessariis. O HOMINES!

§. I.

Propositiones de occasione proxima ab Ecclesia damnate.

I. ALEXANDER VII. sequentem propositionem, quæ est 41. damnavit: Non est obligandus concubinaris ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinaris, vulgo regalo; dum deficiente illa nimis ægre ageret vitam, & alia epula tedio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficile inveniretur. Ven. Innocentius XI. sequentes.

Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, nature, aut Ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, non est neganda, nec differenda absolutio, dummodo ore proferat se dolere, & proponere emendationem. Est n. 60.

Potest aliquando absolvi qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere, quinimo directe, & ex proposito querit, aut ei se ingerit. Est 61.

Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrat. Est 62.

Licetum est quævere directe occasionem proximam peccandi pro bono spirituali, vel temporalis nostro, vel proximi. Est 63.

II. Ex recensitis proscriptis opinionibus cum Evangelio Christi clamante *Si oculus &c. præfacte pugnantes*, collige cujus passilli sit Theologia illorum qui easdem propugnant. Et tamen illi ipsi eas docuerunt quorum libris Confessarii plurimi utuntur. Improbant utique damnatas theses; sed confessoria quæ inde sequuntur venefica secure absorbent; immo ipsas proscriptas theses arbitrariis commentis aut elidunt, aut extenuant nonnulli Casuistæ. Ne hoc gratis asseri a me videatur, exemplum subijcio.

III. P. Viva in *Trut. in prop. 41. Alex. VII. n. 16.* hæc scribit. „ Dubitatur hic,

„ an possit absolvi qui in occasione peccandi proxima versatus est, antequam illam tollat; præsertim si in alia confessione id promissit, & deinde non stetit promissis. Nonnulli cum *Con. disp. 8. de pœnit. n. 123. Fill. Azor. Sanch. putant*, absolvi non posse extra casum necessitatis; immo Cardenas *diff. 40. cap. 5. art. 4. n. 108.* putat, id colligi ex *prop. 61. Innoc. XI.* ubi damnatur, quod absolvi possit qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest & non vult omittere. Et ratio videtur esse, quia qui ad sacramentum Pœnitentiæ accedit, antequam occasionem illam tollat, censetur eam nolle efficere, atque adeo sine debito proposito efficaci non peccandi de cetero accedere; quandoquidem in hoc ipso quod occasio peccandi non tollatur, quando potest tolli, peccatur. Neque obstat quod dicat, habere propositum tollendi. Nam si solum proponit illam tollere de futuro, & non statim tollit, eo ipso vult de præsentis in ea occasione manere, atque adeo peccat; sicut qui appropinquante leone proponit fugere, & non statim fugit, censetur velle in periculo mortis manere.

„ Communius tamen cum *Suar. dif. 32. sec. 3. Tabiena, & alii censent*, posse hujusmodi pœnitentem absolvi semel ac iterum, si appareant hic & nunc vera signa doloris, & propositi efficacis tollendi statim occasionem proximam. Immo Corduba, Cajet. & alii putant, quod possit etiam tertia & quarta vice absolvi: esto sæpe expediat absolutionem differre, quousque proxima illa occasio tollatur. Debet tamen omnino absolvi, etiam ante separationem ab illa, tum si

„ insit mortis periculum, tum si, dilata absolutione, credatur non habiturus ille „ opportunitatem redeundi, aut ex alia causa non rediturus. Ratio cur videatur posse prima, & secunda vice absolvi, est, „ quia potuit pœnitens aut immediate ante, aut audiendo concionem, aut audiendo ipsius Confessarii admonitiones, excitari ad verum & efficacem propositum non peccandi; in quo casu est sufficienter dispositus. Sic passim absolvuntur pœnitentes per hoc quod proponant restituere, quamvis ante confessionem non restituerint, prout poterant: quia ex admonitionibus Confessarii potest hic & nunc „ consurgere verum propositum restituendi, quod ante confessionem vel erat debile, „ vel putabatur sufficiens; esto per aliquod tempus opportunum restitutio esset differenda: ergo hoc idem fieri potest in eo „ qui tenetur proximam occasionem tollere. Neque ex propositione illa 61. Innoc. „ XI. eruitur, quod absolvi non possit. „ Nam qui proponit occasionem statim tollere, non potest dici, quod illam velit de præsentis; sicut nec dicitur velle periculum mortis qui appropinquante leone proponit fugere statim ac potest. Caute „ tamen in hoc procedendum, eo quod passim hujusmodi propositum non est efficax „ in eo qui potuit antecederet occasionem peccandi tollere, & nondum sustulit.

IV. Ut auctor evincat, posse semel & iterum concubinarium, de quo sermo est in thesi proscripta ab *Alex. VII.*, absolvi, paritatem opponit debitorum, qui passim, inquit, absolvuntur per hoc quod proponant restituere, quamvis ante confessionem non restituerint, prout poterant. Passim sane, & utinam non passim, absolvuntur debitores, quamvis ante confessionem non restituerint, prout poterant, a Confessariis falsis doctrinis præventis. Numquid valide? Numquid non sacrilege? Audiamus S. Francisci Xaverii Indiarum Apostoli doctrinam relata *lib. 6. c. 17. a Turfellino. Confessionem continuo sequatur absolutio... Si quid debent, restituant... Simultates, si quas habent, deponant, redeant cum inimicis in gratiam, a libidinis consuetudine, & a ceteris flagitiis, quibus impliciti sunt, expellantur. Hæc omnia absolutionem præcurrant.* An non plures facienda istius Orientis Apostoli doctrina hausta ex divinis Scripturis & Patribus, quam Leandri, Tamburini, Busenbaum, Escobar, Dianæ, Bonacina, Viva & aliorum interpret-

pretamenta? Sed audiamus alium Italix nostrae Apostolum S. Carolum Borromæum, qui in concilio I. Mediolanensi hæc præscribit. *Carveant Confessarii ne ante debitam satisfactionem illos absolvant quibus, cum facultas adsit aliena restituendi, vel legata que ad pias causas facta sunt, persolvendi, illisque, ut id facerent, superiori. . . confessione præceptum sit, prestare tamen neglexerunt.* Quid quod ipsa Scriptura sancta Job. 4. clamat: *Quicumque tibi aliquid operatus fuerit, STATIM ei mercedem restitue?*

V. Doctrina P. Viva, ut mihi videtur, includitur in hac thesi damnata ab Innoc. XI. *Potest aliquando absolvi qui in proxima occasione peccandi versatur &c.* Hæc prospecta thesi non asserit absolvendum versantem in occasione proxima toties quoties, aut bis, terve, quaterve; sed aliquando. Ergo juxta decretum pontificium nunquam talis absolvendus est, nisi prius, cum possit, occasionem deferat. Et citatus auctor docet, hunc absolvi posse prima & secunda vice. Cur hoc? quia, inquit, *qui proponit occasionem statim tollere, non potest dici quod illam velit de presenti.* Et quis inter Catholicos adeo insanivit, ut docuerit absolvendum esse eum qui de presenti velit peccati occasionem? An damnatæ thesi auctores non requirebant propositum de presenti dimittendæ occasionis? Cautè tamen, subdit P. Viva, *in hoc procedendum.* Hoc unum deerat quod ejusmodi peccatoribus incaute etiam, & indiscriminatim impertienda absolutio esset. Falsum est Doctorem eximium Suarez, & Cajetanum, quos in sui prælidium allegat auctor, docere hanc falsam doctrinam. P. Suarez ab hac laxa doctrina vindicavi Tom. 9. l. 2. disp. 3. c. 7. §. 3. n. 7. & seq. sicut & Cajetanum, ut omnibus compertum sit, me a partium studio immunem esse.

§. II.

Falsæ opiniones Leandri, Tamburini, Gobat, Sporer La-Croix, & aliorum refelluntur.

I. QUÆST. I. *An possit absolvi concubinarius, antequam expellat concubinam?* RESP. P. Leander tr. 5. disp. 7. q. 35. hæc scribit, „ Probabilius respondeo, posse licet, te semel ac iterum absolvi concubinarium, antequam ejiciat concubinam, dummodo denuo proponat Confessario firmiter illam e domo ejicere. . . Ratio est, quia ex secunda, immo ex tertia, aut quarta pro-

missione facta de ejicienda concubina, aut alia occasione proxima non sumitur iudicium grave de defectu dispositionis penitentis. Ego licet potest absolvi. “ Expende, lector, rationem quam promittit hic benignissimus Probabilista; & inde collige in dolem recentis Theologiæ benignæ. Ex hoc auctore suam transcripsit sententiam P. Viva, non advertens hunc auctorem scripsisse ante damnatas theses.

II. QUÆST. II. *An possit absolvi concubinarius, non ejecta e domo concubina, quod nequeat, absque magno detrimento sue vite, bonnis vel pecunie?* RESP. P. Leander q. 36. „ Probabilius respondeo, posse absolvi, immo & debere toties quoties vere poenituerit, & non solum quando adest aliqua emendatio, verum etiam quando nullus apparet profectus; dummodo ut diximus, talis concubinarius dolorem habeat de peccatis, & verum propositum de illis cavendis in futurum &c. . . Probatur nostra responsio; quia adhuc post experientiam illam nullius profectus potest stare dolor verus, & propositum requisitum absque voluntate auferendi illam occasionem cum tanto detrimento. Ergo potest absolvi poenitens. . . Sic Vivaldus, Sanctius, Diana, & novissime & doctissime (ut solet) De Lugo disp. 14. num. 152. & 156. Hurtado, Candidus, Bonacina, Sa, Layman, Baunius &c. “ Vides, quomodo hi Probabilistæ conciliant cum retentione occasionis propositum emendationis? Vides, quomodo eam propugnent doctissime primores Probabilistæ? Sed damnata est, & antievangelica.

III. QUÆST. III. *An possit absolvi concubinarius, non ejecta e domo concubina, eo quod famam amitteret, si concubinam expelleret?* RESP. P. Leander q. 38. „ Probabilius respondendo, posse absolvi ipsum, immo & ipsam, si eadem nota infamiae incurreretur, aut absque gravi damno, aut scandalo eam ejicere non posset. . . Sic Sanctius, Lugo, Bonacina, Candidus. “ Hæc opinio filia est præcedentis, & ab Ecclesia damnata.

IV. QUÆST. IV. *An possit absolvi, non ejecta concubina, concubinarius qui distæ semine dedit mutuo v. g. centum aureos, & credit se illos esse amissurum, si domo illam expellat?* RESP. P. Leander q. 30. „ Probabilius respondeo, posse absolvi ipsum, sicut & ipsam feminam, casu quo non recuperaturus esset centum aureos sibi „ de-

„debitos, si illam e domo ejiceret, dum-
 „modo proponat amplius non peccare.
 „Quia nemo tenetur vitare occasionem pro-
 „ximam cum magno suo detrimento et-
 „iam temporali. Sic Sanctius, Lugo, Bo-
 „nacina. “ Evangelium Christi clamat :
Quid prodest homini, si mundum universum lu-
cretur, anime vero sue detrimentum patiatur?
 Et juniores Casuistæ citati ad evitandam ja-
 cturam centum aureorum non dimittendam
 concubinam defendunt.

V. QUÆST. V. *An possit absolvi pœnitens qui adhuc post repetitam monitionem modo cum una, modo cum altera fornicatur?* RESP. P. Leander q. 44. „ Respondeo, posse toties
 „quoties ad confessionem cum dolore, &
 „proposito non peccandi accedat, dummo-
 „do nullam feminam alibi retineat, aut
 „alut. Sic Bonacina, Sa, Lublinus, Trul-
 „lenchus. “ Concubinarius propriis expen-
 sis alere domi, vel alibi concubinam astrin-
 gitur, & cum eadem sola peccat. Hic au-
 tem peccator absque tot incommodis potest
 modo cum una, modo cum altera coire,
 id est multiplicare scandala, plures seduce-
 re feminas; & nihilominus toties quoties
 accedit ad confessionem cum dolore absolve-
 ndus erit. Dolor iste chimæricus est. Hæc
 doctrina in proscriptis thesibus continetur,
 & ab omnibus improbanda est.

VI. QUÆST. VI. *An possit absolvi Confessarius qui ex devotione excipit Confessiones, in quibus audiendis crebro voluntarie polluitur?* RESP. P. Leander q. 46. „ adfirmat Jose-
 „phus ab Horto in specul. Paroch. cap. 10.
 „ & Castropalao apud Dianam, docentes,
 „posse talem Confessarium absolvi, dum-
 „modo cum dolore, & proposito non pec-
 „candi accedat. “ Hæc opinio falsa, la-
 xa, & scandali plena est. Adjectio doloris,
 & propositi mera est chimæra, sicut & alia
 devotio excipiendi confessiones, in quibus
 voluntarie, & quidem crebro, polluitur
 Confessarius iste.

VII. QUÆST. VII. *An possit absolvi medicus, vel chirurgus qui in medendis feminis sepe peccant, si propositum cessandi a curatione non habeant?* RESP. P. Leander q. 48.
 „ Probabilius respondeo, posse absolvi, quan-
 „tumvis nequeant suum deferere officium,
 „dummodo poeniteant, & proponant am-
 „plius non consentire. Pater ex dictis. “
 Ex dictis scilicet patet falsitas & laxitas hu-
 jusce venefici antecedentis. Aut emenda-
 re se, aut relinquere artes suas debent me-
 dici, chirurgi; & idem esset de advocatis,

judicibus, ceterisque, quando professiones
 propriæ essent illis occasio proxima peccandi.

VIII. QUÆST. VIII. *An possit absolvi hospita sine proposito non recipiendi hospitem quocumque pluries peccavit, quando absque magno scandalo, aut detrimento non possit eum hospitio suo prohibere?* RESP. P. Leander q. 55.
 „ Probabilius respondeo, posse absolvi, dum-
 „modo promittat ac proponat nunquam se
 „solam cum eo solo in aliquo cubiculo se-
 „parato versaturam, & se præteriti ex ani-
 „mo poenitere, etiam si confessi fuisset,
 „proposuissetque nunquam se amplius cum
 „eo peccaturam. Sic Navar. & alii DD.
 „quibus adde Stephanum Baunium sic di-
 „centem: *Sequitur ex dictis, absolvi posse*
feminam quæ domi suæ virum excipit, cum
quo sepe peccat, si eum honeste inde non
potest ejicere; aut causam habet eum reti-
nendi, dummodo firmiter proponat cum eo
amplius non peccaturam.

IX. Plura alia familia inaudita commen-
 ta prætereo, nihilque in rescripta repono;
 sed eadem lectorum judicio submitto, nihil
 dubitans quin omnes qui eadem lecturi sunt,
 debeant eadem improbare & detestari.

X. QUÆST. IX. *Absolvendi ne sunt histrio-
 nes, mime, cantatrices, & saltatrices comæ-
 dæ?* RESP. Nisi prius artem suam relin-
 quant, quæ spectatis omnibus, reipsa vi-
 tiosa est, & mala, non sunt absolvendi.
 Patres Ecclesiæ, & Concilia omnium sæ-
 culorum theatrales representationes detesta-
 ti sunt tanquam paganicæ superstitionis ini-
 quas reliquias. Blaterant nonnulli, anti-
 quos Patres damnasse theatra, quia erant
 turpissima, & superstitione inquinata. Isti
 nunquam Patres legerunt. Patres damnant,
 quod viri induant vestem muliebrem, ut-
 pote a Deo vetitum: damnant musicam
 meretriciam, & cantum fornicatorium: da-
 mnant congressum virorum, & mulie-
 rum, videri, & videre. Hæc omnia ho-
 die sunt. Immo theatra nostra turpio-
 ra plerumque sunt illis quæ tempore Pa-
 trum representabantur: nam tunc mulie-
 res mimas non agebant, sicut ætate no-
 stra; si excipias theatra *Deæ Floræ*, &
Mabiuma, quibus nec honesti pagani assi-
 stebant.

XI. Opponere quosdam non pudet S. Tho-
 mæ auctoritatem. Alibi ex instituto luce
 meridiana clarius evici oppositores istos su-
 pina laborare ignorantia. In 4. dist. 16. q.
 4. a. 2. q. 2. inquit, quod spectacula si sint
 rerum turpium, & ad peccatum provocantium,
 studio-

*studiosa eorum inspectio peccatum est, & quandoque in eis tanta potest libido adhiberi, ut sit etiam mortale. Unde a tali inspectioe omnes se arcere debent. Omnes ergo juxta S. Thomam se arcere debent. Quandoque ergo, non semper, est mortale. Ineptissima oppositio. Utique quis turpia spectare quandoque potest quin mortaliter delectetur. Verum si frequenter id egerit, mortaliter peccabit, quod se periculo exponat peccandi mortaliter. Ceterum, ut ignorantia obijcientium evidentijs pateat, quæ subdit Angelicus. 2. 2. qu. 168. a. 3. ad 3. adducenda in medium sunt. Quamvis spectantes turpia nullam experirentur delectationem, peccant peccatum cooperationis. Hæc enim ibidem S. Thomas adjicit. Si quis autem superflua in tales consumunt, vel etiam sustentant (N. B.) illos histriones, qui illicitis ludis utuntur, peccant, quasi eos in peccato foventes. Unde Augustinus dicit super Joannem (tract. 100.) quod donare res suas histrionibus vitium est immane. Omnes frequentantes theatra, quamvis a libidine essent immunes, peccant mortaliter, quia fovent in peccato mortali histriones eis mercedem solvendo. Tempore S. Thomæ erant histriones, seu joculatores, vulgo *Saltimbanchi*, qui ludos licitos exercebant. Istorum artem non esse secundum se illicitam, ait loc. cit. quod verum habet, si ludi sint liciti, ut tempore S. Thomæ erant. Quod evidenti demonstratione evinco. S. Thomas loc. cit. qu. 169. a. 2. ad 3. hæc docet. De se vitiosum est quod mulier utatur veste virili, aut e converso, & præcipue quia hoc potest esse causa lascivie, & specialiter prohibetur in lege. Ergo dum quæstione precedenti ar. 3. ad 3. dicit Angelicus quod officium histrionum non est secundum se illicitum, non loquitur de histrionibus quorum unus induit vestem virilem, & alter vestem muliebrem ut sit ætate nostra. Hoc enim de se vitiosum est, inquit S. Thomas. Ergo luce meridiana clarius est S. Thomam improbare ut vitiosa theatra nostri temporis in quibus aut evirati homines muliebrem vestem induunt, aut ipsæ mulieres expudorate in scenam prodeunt; quod nemo negaverit grave esse peccatum.*

XII. QUÆST. X. An liceat adire occasionem in qua probabile est te lapsurum? RESP. Respondet P. Georgius Gobat tr. 7. cas. 16. n. 525. pag. 595. „ Quando enim est dum, „ taxat solum probabile te succubiturum „ tentationi, certe etiam probabile est te „ non succubiturum. Atqui sicut in pluri-

„ bus aliis materiis fas tibi est ex utralibet „ sententiarum speculative probabiliū deducere conclusionem TIBI GRATAM; ita „ licebit hic argumentari. Occurrunt mihi „ graves tentationes, ob quas vir prudens „ sapienter judicare potest me lapsurum in „ novum crimen mortale, si accessero hanc „ domum. Vice versa sunt aliæ rationes „ etiam graves, ob quas alius æque prudens pronuntiaret me non lapsurum. Ergo possum sine nota temeritatis, & imprudentiæ me committere illi occasione, certo „ non commissurus, si liquido scirem me „ in illa admissurum istud grave peccatum. „ Adeoque fas est per se loquendo committere se periculo probabili peccandi mortaliter. „

XIII. Hoc principio probabilistico posito, consecraria tanto principio digna elicit P. Gobat ibidem num. 530. pag. 596. „ Si „ concubinaris nequeat dimittere suam concubinam sine jactura centum aureorum, „ seu ducatorum, poterit Confessarius pro re „ nata amplecti sententiam Joannis Sanchez, „ vel Oviedi paulo ante relata. „ Aliud consecrarium deducit P. Gobat non minus detestandum ibidem num. 532. Audi. „ Si ipsa est ita effrons, ut dimissa prolatura sit concubinatum occultum, retinere eam volenti parocinabuntur plerique ex citatis; sed utique muniendus erit „ peculiaribus propositis, & aliis mediis: „ sicut patrocinantur, si ipsa sit ejus ancilla, & nequeat aliam adipisci absque pari „ periculo; cum tamen haud possit ullo modo carere ancilla omni. „

XIV. QUÆST. XI. Quid dicendum de opinione quæ defendit non esse denegandam absolutionem plebeis juvenibus exitis in eodem lecto cum puellis cubantibus, & nolentibus proponere separationem? RESP. Hæc P. Georgius Gobat tr. 5. c. 32. n. 19. & 20. pag. 552. & seq. scribit. „ Quæres forte, an „ actiones quas diximus sufficere ad violentam præsumptionem adulterii, sufficient ad violentam præsumptionem fornicationis; „ si videlicet versentur circa personas omnino solutas? Respondeo absolute non sufficere „ omnes, & singulas, eo quod constet valde sæpe inter solutas exerceri ejusmodi „ actiones nonnullas ea solum intentione „ ut aliquam dispositionem ad sponsalia faciant. Liquido scio crebro fieri, præsertim inter plebejos & rusticanos, ut eodem in lecto aliquot horas induti, & exuti cubent, & tamen nil omnino impu-

„ di-

„dicum agant, vel non nisi oscula, & turpes attractiones exercent.

„UNDE iudico, non posse a Confessario „negari absolutionem omnibus illis puellis „plebeis (aliud ob varias considerationes „sentio de nobilibus) quæ non videntur „habere propositum nunquam admittendi „in lectum procum suum. Sed si qua, ut „quandoque fit, asserat illum sexies, vel „octies secum in eodem lecto jacuisse, verum nihil mali petiisse, aut fecisse; absolvendam videri, esto non proponat „non amplius admittere. Ratio est, quia „Confessarius non debet absolutionem negare pœnitenti ea solum de causa, quod „hic nolit deferere occasiones remotas peccandi, nec enim tenetur eas vitare pœnitens. „Hæc sine horrore audiri nequeunt.

XV. QUÆST. XII. *Utrum absolvi possit persisterens in occasione propinqua mortaliter peccandi, quia sine gravi incommodo corporis, famæ, vel fortunarum eum tollere non potest?* RESP. P. Layman lib. 5. tr. 6. c. 4. num. 9. hæc docet. „Excipe, nisi propinquum periculum, seu occasio mortaliter peccandi, sine gravi incommodo corporis, famæ, vel fortunarum tolli non possit: tunc consilium quidem est minorem illam iacturam „majori bono securitatis animæ posthabere, sed non præceptum. Quare absolvendi sunt qui officio negotiatione, domo, „in qua peccandi periculum propinque imminet, discedere nolunt, quia sine maxima difficultate non possunt, interim parati adhibere peccatorum remedia, præsertim ea quæ a Confessario ipsis præscribuntur, ut docent Sa, Henriquez &c. „Ratio est, quia occasio peccandi in se peccatum non est, neque necessitatem infert, aut animi libertatem aufert: quare cum ea consistere potest peccatorum detestatio, & absolutum propositum adhibendi operam, & conatum ut imposterum peccata vitentur, quamvis interim adjunctus sit timor, aut estimatio voluntatem aliquando immutatum iri, ut supra dixi. Deinde sic rationes. Vel præceptum declinandi occasiones peccati affirmativum est; & tunc manifesto liquet non obligare in tali necessitate. Vel si contendas, negativum esse præceptum non adeundi periculum, aut in eo non persistendi; tum respondeo, intelligendum esse præceptum, ne quis ultro, ac voluntarie in peccandi periculum se conjiciat, aut in eo persistat. „

XVI. Hic est totus Probabilissimi succus, qui, ut vidimus, per universam Theologiam serpit. Nec minus fallitur, nisi fallor ego, illustrator P. Layman posterioris editionis inquires, doctrinam Layman non contineri in thesi damnata, quia auctor requirit non quancumque, sed gravem causam non deferendi occasionem. Omnia paradoxa excogitanda sunt, ne concedatur Casuistam errasse. Huc omnia recidunt. Et quis, vel ex ipsis damnatarum thesium auctoribus, non requirit grave incommodum, ut occasio licite retineatur? An lascivi, feneratores, debitores morosi, amasii & amasiæ, sine difficultate valde gravi derelinquere occasionem valent?

XVII. QUÆST. XIII. *Quid dicendum circa absolutionem recidivorum?* RESP. P. Layman lib. 5. tr. 6. cap. 4. n. 2. hæc scribit. „Qui „est recidivus, si asserit aliquid signum emendationis, est SEMPER absolvendus. Signa „autem sunt vel. RARIUS peccare, vel alius „quis major dolor, ex vero animo conceptus, vel IPSUM SPONTE CONFITERI, in „his qui non urgentur præceptore, patre, „vel pedagogo, consuetudine congregatorum ad confitendum &c. Tunc enim habetur signum emendationis; secus non item. „Placet quod docet Layman, inquit Tamburinus; & idem dicunt La-Croix, & Viva. Mirum esset, si doctrina benigna, mihi tamen falsa, non placeret Tamburino, & aliis Probabilistis.

XVIII. Spontanea, & libera confessio est signum in recidivis ita certum emendationis, ut debeant semper absolvi? Et reipsa absolvantur amasii, & amasiæ semper conversantes simul, convivantes, sese procantes, osculantes, tangentes, & mœchantes. Sponte enim isti absque pedagogo, vel præceptore accedunt ad Patrem spirituales, & absolvantur. Aliud emendationis signum est, si rarius peccent. Quod isti pœnitentes fere semper sint diaboli mancipia, & inimici Dei, dummodo rarius Christum crucifigant, rarius multiplicent offensas divinæ Majestatis, absolvi sunt. Conferte lectores hanc doctrinam cum doctrina Christi, voce Evangelistarum, & Pauli promulgata, qua declaratur veram pœnitentium conversionem esse stabilem, firmam, immobilem, & raro relabentem; & ipsi iudices sedete, num rescripta doctrina sit falsa, & antiangelica nec ne. Ego enim proferre sententiam nolo. Sed venustiora audiamus.

XIX. QUÆST. XIV. *Quid dicendum de sequenti*

quenti P. La-Croix opinione? RESP. P. Claudius La-Croix Lib. 6. p. 2. n. 1729. inquit: „Frequentem relapsus esse signum, quod „defuerit dolor, aut propositum, tenent „*Jansenistæ*, & *Rigoristæ* plurimi cum Op- „straedt in Pastore bono; sed certum est id „non esse universaliter verum. „

XX. Quod aliquis casus rarus, & specialis excipiendus a præfata regula sit, nemo sanæ mentis inficiatur. Ceterum quod frequens relapsus sit communiter signum quod desit dolor cum proposito, soli *Laxistæ* negare possunt. *Jansenistæ* ne, & *Rigoristæ* Evangelistæ, & Paulus Apostolus, qui stabilem requirunt conversionem? Sub hac larva *Rigorismi Laxismus* usquequaque grassatur. Vel ipsæ veritates evangelicæ luculentissimæ tetra *Jansenismi*, & *Rigorismi* censura a quibusdam Probabilistis notantur. Et hæc est ætatis nostræ funestissima calamitas.

XXI. Opponit P. La-Croix ibidem. „Non „est major obligatio vitandi peccata antiqua quam nova: ad omnia enim debet „se æqualiter extendere propositum: immo facilius est vitare nova quam antiqua, quia consuetudo & habitus virtuosius magis impellunt ad antiqua. Sed ex eo „quod quis afferat NOVA, nemo prudenter „judicat, quod defuerit dolor, vel propositum „in priori confessione: ergo neque ex eo quod „afferat antiqua. „

XXII. Nemo prudenter judicat? Quinam sunt qui prudenter non judicant defuisse dolorem, vel propositum in his qui afferunt nova peccata? Non plane qui Evangelium audiunt, & christianæ poenitentiae veram ideam efformarunt. Sed hoc modo prætermisso, quero. Donum justificationis, gratia triumphans Jesu Christi infusa poenitenti revera converso, nonne vires præbet, & fortitudinem ad evitanda omnia peccata mortalia sive nova, sive antiqua? Quanam, quæso, idea formatur de Christi gratia sanante, vivificante, & sanctificante? Profecto gratia Christi efficax atque triumphans natura sua vires præbet ad vitanda sive antiqua, sive nova peccata. Ergo frequens relapsus (de hoc enim nunc sermo est) sive in antiqua, sive in nova peccata, argumentum est quod sincerus dolor, & constans, stabileque propositum defuerit. Cedo. Christi gratia dat vires ad vitanda omnia peccata, & implenda omnia præcepta, an secus? Si primum concedis; ergo recensita doctrina tua falsa est. Utique, ut dixi, quilibet justus ex imbecillitate, ex argente,

& inopinata occasione pressus, potest interdum post veram confessionem, & justificationem relabi vel in antiqua, vel in nova peccata. Sed nunc loquimur de frequenti relapsu. Porro asserere, quod nemo prudenter dubitat defuisse dolorem, & propositum, dum videt frequentes relapsus sive in nova, sive in antiqua peccata mortalia, falsitas est apertissima. Immo omnes doctrina evangelica imbuti non modo dubitant, sed prudentissime judicant frequentes hos recidivos sacrilegia patrare. Quoniam si vere justificati essent, gratia Christi, caritas, & cetera dona celestia suos parentem fructus, vulnera sanarent, infirmitatem & imbecillitatem roborarent. Si duo inimici post semel & iterum redintegratum reconciliationis fœdus frequenter relaberentur in inimicitias, & mortem vicissim sibi intentarent, vel unus alteri, diceret ne sinceram, & veram fuisse reconciliationem? Et audes dicere sinceram cum Deo amicitiam inire peccatores illos qui fidem Deo datam frequenter infringunt, qui Deo terga vertunt, & cum inimico diabolo fœdus contrahunt?

XXIII. QUÆST. XV. Quid sentiendum sit de doctrina tradita in Dissertatione theologica: De danda, vel differenda absolutione recidivo: typis edita hoc anno 1754. RESP. In hac dissertatione primo loco notio recidivi perhibetur ex communi casuistarum placito. Inquit enim auctor pag. 8. „Quare tria requiruntur ad constituendum recidivum in „hac acceptione theologica. I. Frequens „relapsus post plures confessiones. II. Deinde relapsus in eadem specie peccata. „III. Defectus omnis etiam inchoatæ emendationis. Et primo quidem requiritur frequens relapsus post plures confessiones. inquit Platellius. . . . Requiritur deinde relapsus in eadem specie peccata, quæ antea poenitens confessus fuerat, nec sufficit relapsus in nova, ac diversa peccata. Pag. 9. Quare ad recidivum proprie talem, quando inquirunt Theologi, utrum danda nec ne sit absolutio, requiritur relapsus in eadem specie peccata. Pag. 10. „Postremo requiritur defectus „omnis etiam inchoatæ emendationis. Nam „ex tali defectu dubitant Theologi utrum „recidivus absolvendus sit, nec ne &c. „Ceterum si recidivus CONATUM ALI- „QUEM adhibuerit ad emendationem, si „peccatorum numerum imminuerit, tum rationabile adesse fundamentum putant communiter Theologi de eo quod ille sit hic „& nunc

„ & nunc rite dispositus , & capax absolutionis . „

XXIV. Quinam sunt Theologi isti qui dubitant , utrum absolvendus sit recidivus qui nullum etiam inchoatæ emendationis signum perhibet ? Sunt plures Casuistæ mollioris Ethices propugnatores. En quos citat auctor dissertationis in sui patrocinium. Layman, De Lugo, Sanchez, Platelius, Gobat, La-Croix, Felix Potestas, Alphonsus Maarique, Navarrus, Azorius, Toletus, Lopez, alique quamplures, inquit pag. 11., qui bene callebant Scripturas, & Patres.

XXV. Platelius damnatam de peccato philosophico doctrinam apertissime propugnat. Layman, Sanchez, Gobat plus minulve opiniones damnatas, & laxas defendunt plurimas. P. Potestas, & Maarique duo sunt Casuistæ laxioris Ethices. Lopez, Azorius, & alii, qui indicantur, sunt Probabilistæ recentiores benignioris disciplinæ fautores.

XXVI. Videamus nunc, num recensiti Probabilistæ bene calluerint Scripturas, & Patres. Isti auctores primo dubitant, inquit auctor dissertationis, num absolvendi sint recidivi, seu frequenter relabentes in eadem peccata post plures confessiones, qui nullum neque inchoatæ emendationis signum afferunt. Porro si dubitant, juxta principia Probabilismi, non tutior, sed benignior pars eligenda erit; atque adeo absolvendi qui nullum omnino neque inchoatæ emendationis argumentum exhibent. At communis Christianorum sensus perhorrescit tale commentum, nempe quod absolvendi sint recidivi qui nullum emendationis signum perhibent.

XXVII. Sed ad id quod caput est, accedamus. Si recidivus conatum aliquem adhibuerit ad emendationem, si peccatorum numerum imminuerit, tunc rationabile adesse fundamentum putant communiter Theologi de eo quod ille sit hic & nunc rite dispositus, & capax absolutionis. Et isti Theologi Probabilistæ bene callebant Scripturas, & Patres. Non modo auctores isti non bene callebant Scripturas, & Patres, sed in hoc argumento tum Scripturas, tum Patres penitus ignorabant. Evinco. Præfati auctores ad veram recidivi emendationem requirunt dumtaxat aliquem conatum, aliquam industriam inchoatæ emendationis. Contra Scripturæ sanctæ, & Patres omnes non aliquem, sed omnino totum conatum, totam industriam postulant ad emendationem non inchoatam, sed integram assequendam. Ergo præfati auctores prorsus

ignorabant cum Scripturas sanctas, tum Patres. Ostendo secundam propositionem.

XXVIII. Scripturæ sanctæ passim clamant Deut. 4. Cum quaesieris Dominum . . . invenies eum, si tamen toto corde quaesieris eum, & tota tribulatione animæ tuæ. Rursus c. 30. Cum ergo . . . obedieris ejus imperiis . . . in toto corde tuo, & in tota anima tua, reducet te &c. Iterum 3. Reg. cap. 8. Si reversi fuerint ad te in universo corde suo, & in tota anima sua . . . exaudies in celo. Tandem Joel. c. 2. Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejuniis, & in fletu &c. Denique quid frequentius in universa Scriptura sancta quam hoc oraculum: Dilige Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua? Matth. 22. & ex tota fortitudine tua: Deut. 6. Et omnes Prophetæ divini de conversione peccatorum loquentes ajunt. Rugiemus quasi ursi omnes, & quasi columbæ meditantes gemo: Isaïæ 59. Dole & satage filia Sion quasi parturiens: Mich. 4. Quis tam cæcus est ut in his Scripturis sanctis non videat, intelligatque omnem conatum, omnem industriam, omnem fortitudinem, omnem nifum, omnesque vires adhibendas a peccatore esse ut sincere in Deum a via iniquitatis convertatur; atque adeo colligere hinc Confessarius valeat conversionis recidivorum solidum indicium? Ergo doctrina recentiorum Probabilistarum, qui non totum, sed aliquem conatum dumtaxat in peccatore recidivo exigunt, ut emendatus & dignus absolutione appareat, hostiliter cum Scripturis sanctis pugnat.

XXIX. Accedit justificationem peccatorum stabilem appellari in Scripturis sanctis. Quæ enim secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: 2. Cor. c. 7. Eandem doctrinam repetit S. Paulus 1. Cor. c. 15. Itaque fratres mei dilecti, STABILES estote, & IMMOBILES. Rursus ad Coloss. c. 1. Si tamen permanetis in fide fundati, & STABILES, & IMMOBILES. Respondet auctor citatæ dissertationis pag. 25. „ Valde miror recentiorem hunc redarguentem „ hac in re plus æquo sollicitum esse de „ libertate indifferentiæ, cum ipse docuerit „ justificationem christianam infusam per sacramentum Pœnitentiæ esse firmam, constantem, „ ac stabilem, adeoque communiter non continere ut vere justificatus relabatur, & si id „ contingat, illum statim inter gemitus, & pœnitentias resurgere: quod profecto utrum, „ & quatenus cohæreat cum Scripturis, cum „ Tridentino, & cum ipsa libertate indifferentiæ „ ferent

ferentia, iudicium sit penes alios. Certe calvinianus error de firmitate, & inaccessibilitate justificationis omnibus illis adversatur.

XXX. Calviniana ne S. Pauli doctrina, quæ declarat justificationem stabilem, immobilem, firmamque esse? Quid quod ego in libro inscripto: *Instructio Confessoriorum* &c. hæc pag. 155. præmisi. *Quamquam justificatio christiana natura sua stabilis, firma, & immobilis sit, non est tamen inaccessibilis, ut contendunt Calvinistæ, sed singulis momentis perdi valeat, spectata humana libertate. Est quoque verum post innumeros lapsus, & enormia scelera posse peccatorem cum Deo reconciliari; & Ecclesia oppositum Novatorum errorem damnavit. Quam doctrinam repeto pag. 183. citata a dissertatore laudato. Sed expendamus cetera rescripta dissertationis verba. Quid non cohæret cum Scripturis, cum Tridentino, & cum humana libertate? Quod justificatio impij sit firma, stabilis, & immobilis? At hoc apertissime testatur S. Paulus. Quid ergo cum Scripturis, Tridentino, & humana libertate non cohæret? Forsitan quod vere justificati communiter non relabuntur in peccata? Cohæret ergo cum Scripturis, Tridentino, & humana libertate, quod vere justificati communiter relabuntur in flagitia, & quidem frequenter. Alterum admittamus oportet. Quid denique non cohæret cum Scripturis, Tridentino, & humana libertate? Quod vere justificati, si relabuntur in peccatum, statim inter lacrymas & poenitentias resurgant, ut fecit S. Petrus, & innumeri alij. Cohæret ergo cum Scripturis, Tridentino, & humana libertate ut iusti lapsi in peccatum, diu longoque tempore in vitiorum sentina jaceant, & revolvantur? Aut subscribendum est doctrinæ quam ex Scripturis, & Patribus hausam tradidi; aut deneganda ejusmodi absurba sunt, quæ cum Religione pugnant.*

XXXI. Expendamus aliud caput. *Si peccatorum (inquit pag. 10.) numerum imminuerit, recidivus est rite dispositus, & capax absolutionis, ut communiter Theologi, nempe Layman, Sanchez, Platelin, Gobat, La-Croix, & alij ejusmodi docent. Recidivus in priori confessione patravit viginti fornicationes, in hac confessione quindecim, in altera confessione decem, in altera sex, in altera sexdecim. Hæc flagitiorum diminutio, & variatio juxta recentes Casuistas signum est recidivum esse rite dispositum. Heinc Christiani in continuo flagitiorum cir-*

culo vitam miserrime ducant. Hac librorum Probabilistarum lectione præventi Confessarii absolvunt recidivos. Recidivi, ut absolutionem assequantur, imminuere, & variare numerum peccatorum student & aliquem conatum adhibent; at communiter in hac scelus vicissitudine volutantur, ut summa experientia patefacit.

XXXII. Tertium caput sub examen veniat. *Requiratur deinde (inquit Dissertator pag. 8.) relapsus in eadem specie peccata quæ antea poenitens confessus fuerat; nec sufficit relapsus in nova ac diversa peccata. . . . Accedit ex novis, ac diversis peccatis non resultare in Confessario iudicium prudens de eo quod poenitenti defuerit verus dolor, ac propositum in prioris confessione, ut bene advertit La-Croix. Ergo juxta hanc doctrinam dolor, & propositum ad sacramentum Poenitentia: necessarium, non excludit omnia peccata mortalia. Aut si omnia peccata mortalia detestatur, & excludit, aque recidivus est qui in unum, ac qui in alterum peccatum mortale relabatur. Quo te recipis? Theologi docent, recidivum tantum esse qui in eadem specie peccata relabatur. Quinam hi Theologi? Casuistarum laxioris Ethices manipulus. Hæc doctrina nova est, Scripturis, & Patribus adversa. Heinc inferunt Casuistæ citati, Christianos relabentes in peccata specie diversa esse absolvendos, quia non sunt recidivi. Confiteretur poenitens in hac confessione triginta pollutiones, in altera viginti fornicationes, in altera quadraginta adulteria, in altera viginti sodomias, in altera decem furta, in altera quindecim perjuriam, in altera decem blasphemias, in altera totidem calumnias, in altera viginti iniustitias, & damna proximo illata. Poenitens iste non est recidivus, quia non relabatur in eadem specie peccata. Debet igitur absolvi. Quam doctrinam prius ex Filiucio tradiderat Dissertator in altero suo libro inscripto: *Practica di confessare*, ubi pag. 115. hæc docet: *Si perchè non usando molta difficoltà in dare l'assoluzione a chi reca peccati di diverse specie; così non si deve usar difficoltà eccedente in assolvere chi reca più volte peccati di una stessa specie.* Hanc opinionem labefeci in citato opusculo *Istruzione de' Confessori* &c. Subdit in laudato libro *Practica di confessare* pag. 124. Dissertator: *Un tal vicedio poi consistente nel differire l'assoluzione . . . universalmente non credo sia bene usarlo con chi precisamente ricade per forza del mal abito, ed inclinazione cattiva, ma che ha fatto**

pel passato ciò che ha potuto, e di presente ha buona volontà di fare ciò che può per astenersene.

XXXIII. In hac dissertatione de danda, vel neganda, aut differenda absolutione recidivo pag. 22. & 23. conatur auctor noster descriptam propugnare doctrinam; sed frustra. Ut fucum lectoribus suis faciat, duo puncta conjuncta, quæ errorem conflant, separat; ut quoquo modo sibi caveat. Sermo quippe est de peccatore qui præcise vi pravi habitus, & male inclinationis relabitur in peccatum, quippe hætenus quod potuit præstitit, ut habitum evelleret, & in præsens bonam habet voluntatem se se corrigendi. Si pœnitens revera quæ potuit remedia executus est, ut vitiorum habitum superaret, & nihilominus præcise vi habitus in peccatum relabitur: ergo alterutrum admittas, necessum est: aut habitum vitiosum esse insuperabilem; aut pœnitentem non præstitisse id quod potuit. Ipse fateris, pœnitentem quod potuit peregrisse, ut habitum evelleret. Ergo habitus superat vires pœnitentis. Ergo huic pœnitenti desunt vires quibus implere divina præcepta queat.

XXXIV. Nec minus falsa doctrina altera est, quæ docet, Christianum frequenter relabentem in peccata specie diversa absolvendum esse: quia, inquit pag. 8. particula *re* videtur referri ad actum reiteratum ejusdem speciei. Hæ sunt casuisticæ subtilitates levissimæ, quæ facere imperitis fucum valent, secus peritis. Redire ad vomitum, relabi in peccatum, omnia mortalia includit. Ita docent, inquit, Catena, Gobat, Sanchez, La-Croix, Platelius, Layman, Manriquez, & alii recentiores, Esto. Quid inde? Propterea ne falsa doctrina vera evadet? Consultamus S. Paulum Apostolum, qui *epist. ad Hebr. cap. 6.* hæc docet: *Impossibile est enim eos qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum cælestē . . . & prolapsi sunt, rursus renovari ad pœnitentiam, rursus crucifigentes sibi metipsos Filium Dei.* Impossibile est, idest difficile, explicant Patres, est eos qui post suscepta sacramenta prolabantur in peccata, renovari ad pœnitentiam. Prolapsus, non relapsus dicitur in Scriptura. Ergo particula *re* inutilis est, & commentum vanum. Nonne peccatores quolibet peccato mortali, sive hujus, sive alterius speciei, crucifigunt Filium Dei? Subdit ibidem Apostolus: *Terra enim sæpe venientem super se bibens imbrem, & generans herbam opportunam illis a quibus colitur, accipit be-*

nedictionem a Deo; proferens autem spinas, ac tribulos reproba est; & maledictio proxima: cujus consummatio in combustionem. An omnia peccata mortalia non sunt spinæ, & tribuli? Anima ergo quæ Christi sanguine, sacramentorum susceptione irrigata, ejusque sanctissimi corporis epulo roborata frequenter parit spinas & tribulos sive hujus, sive alterius speciei, reproba est, & maledictio proxima: inquit S. Paulus. Rursus cap. 10. subdit: *Voluntario enim peccantibus nobis, post susceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia . . . Irritam quis faciens legem Moysi sine ulla miseratione, duobus vel tribus testibus, moritur.* Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia qui Filium Dei conculcaverit, & sanguinem Testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit? Sacramenta Christi non modo gratia sanctificante ornant animam revera justificatam, sed præterea peculiaribus gratiis, & donis eandem muniant, & roborant, ut resistere tentationibus, & pravis inclinationibus possit. Ergo si hæc anima post plures confessiones, & communiones frequenter prolabitur in peccata mortalia, revera sanctificata, vivificata, & roborata non fuit. Evangelium Christi clamat: *A fructibus eorum cognoscetis eos . . . Non potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere: Matth. 7.* Evangelistis, non quibusdam Casuistis, aures præbeant Confessarii, si discernere jure velint quinam digni sacramentorum participatione sint. Ipsi oculis conspiciunt avaros, libidinosos, prodigos, amafios, & amasiunculas, saltatrices, mimos, mimasque, lufiores, fraudulentos, debitores morosos, fornicatores, perjuros pluries quotannis ad sacramenta accedere. Quos fructus edunt plantæ istæ tanto donorum cælestium imbre fecundatæ? Ipsi judicium ferant.

XXXV. Audiamus Patres, quos calluisse contendit Dissertator suos Probabilistas. S. Thomas in *Psalm. 48.* inquit: *Proposuitur optime manifestatur per operationem.* Rursus 1. 2. q. 20. a. 4. *Non est perfecta voluntas, nisi sit talis quæ, opportunitate data, operetur.* S. Augustinus lib. 8. *Confess. c. 9.* hæc scribit: *Unde hoc monstrum? Et quare istud? Imperat animus corpori, & paret statim: imperat animus sibi, & resistitur? . . . Imperat, inquam, ut velit qui non imperaret nisi vellet: & non fit quod imperat. Sed non ex toto corde vult: ergo non ex toto imperat . . . Sunt due voluntates, quia una earum TOTA non est, &*
hoc

hoc adest alteri quod deest alteri. Imperat animus recidivi, ut docet Dissertator pag. 10. cum suis Casuistis, nempe aliquem conatum adhibendo, idcirco non fit quod imperat, quia non toto conatu, non toto animo imperat. Similem laxitatem amaris lacrymis lugebat suo tempore S. Cyprianus lib. de lapsis. Emergit, fratres cavissimi, novum genus eladis, & quasi parum persecutionis procella sevierit, accessit ad cumulum sub misericordiae titulo malum fallens, & blanda perniciēs. Contra Evangelii vigorem, contra Domini, ac Dei legem temeritate quorundam laxatur incautis communicatio. Irrita & falsa pax, periculosa dantibus, & nihil accipientibus profutura. Innumeros alios Patres lege Tom. 9. l. 2. diss. 3. Interim audi Concilium Tridentinum sess. 14. c. 2. Plenam, & integram peccatorum omnium remissionem consequentes, ad quam tamen novitatem, & integritatem per sacramentum Pœnitentiæ sine MAGNIS nostris fletibus, & laboribus, divina id exigente iustitia, pervenire nequaquam possumus, ut merito pœnitentia laboriosus quidam Baptismus a sanctis Patribus dictus fuerit.

XXXVI. Magnos labores, ingentes fletus, totum conatum in pœnitente, potissimum recidivo post plures confessiones frequenter prolabente, requirunt Patres omnes, & Concilia. Contra Dissertator, & Casuistæ quos citat, exigunt aliquem conatum, aliquam industriam, aliquam peccatorum diminutionem. Hæc duo invicem hostiliter pugnant. Ergo doctrina Casuistarum adversatur doctrinæ Scripturarum, Patrum, & Conciliorum. Opponit Dissertator pag. 17. testimonium P. Alphonsi Manriquez Ord. Præd. Sed omnes Dominicani hunc Casuistam ut laxioris Ethices scriptorem, & omni auctoritate destitutum rejiciunt, contemnunt, & inter Laxistas collocant.

XXXVII. Ut mea minima præfert opinio, Disputator in hac sua dissertatione compilavit laxiora, quæ hoc de argumento tradere Casuistæ solent. Scribit enim pag. 30. Notes proinde, recidivos posse TOTIES QUOTIES absolvi, quando actu vere dolent, ac proponunt. Id Confessario innotescit ex ALIQUO ad emendationem conatu, qualis certe est reditus ad confessionem ex Confessarii præscripto, ac propterea iidem spem faciunt futuræ tandem stabilis conversionis. Quis hæc probet? Reditus ad confessionem ex præscripto Confessarii veri doloris, & veræ conversionis argumentum est? Singulis diebus redibunt fornicatores, adulteri ad confessionem, dummo-

do toties quoties a suis adulteris, & fornicationibus absolutionem obtineant. Aliquem etiam conatum, ut hic repetit Dissertator, ad emendationem adhibebunt, sed non omnem & totum, ut Scripturæ, & Patres exigunt, ut sua frui libidine possint. Recidivi toties quoties absolvi possunt quando actu vere dolent, ac proponunt. Peregregie. At unde scire Confessarius potest, recidivos frequenter relabentes post plures confessiones sincere dolere, & vere proponere? Dolor iste supernaturalis est; & in sinu cordis absconditus, quem spectare Confessarius nequit. Ex fructibus dumtaxat emendationis, & bonorum operum colligere Confessarius hunc verum dolorem, & firmum propositum valet. Quo gravius est negotium, & gravioribus periculis obnoxium, eo fortior conatus, & major industria requiritur ad ejusdem consecutionem. Negotium evitandi inferni, & obtinendæ æternæ gloriæ est omnium maximum. Ergo requirit totas vires, totum conatum, totum animum, totam mentem, ut Scripturæ sanctæ, ut Patres omnes, & Concilia clamant. Contra laudatus Dissertator in hac sua dissertatione, semper abstinet ab hoc Dei sermone, ab inculcando scilicet ut peccatores toto corde, tota anima, tota mente Deum inquirent. Sed pag. 10. requirit conatum aliquem. pag. 13. ex aliquo conatu ad novam vitam. pag. 27. conatum aliquem ad emendationem. pag. 30. Id innotescit Confessario ex aliquo ad emendationem conatu. pag. 33. Sufficere ut aliquam adhibuerint operam in emendationem vitæ. pag. 34. Ex aliqua ipsius pœnitentis emendatione. Ab hoc Scripturarum loquendi modo: Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejuniis &c. abstinet veluti a phrasi Merbesii, & Genneti. Et reipsa pag. 25. veluti errorem rejicit doctrinam de justificatione stabili, firma, & constanti, quam conceptis verbis docet S. Paulus. Totum conatum quem omnes Scripturæ requirunt, alto silentio præterit, & aliquem dumtaxat conatum, aliquam, non totam industriam exigit. Nec semel in universa dissertatione requirit totum conatum, quia totum hunc conatum in suis Casuistis non invenit.

XXXVIII. Venusta sunt quæ scribit Dissertator pag. 34. inquiens: Duo nunc supersunt, quibus unumquemque ad calcem monitum velim. Alterum est ne quisquam facile se abripi sinat furo quodam purioris Ethices, ac veteris, ut in ore nonnulli habent, instaurandæ disciplinæ, & probitatis. Flammæ Laxismi, ne dicam cujusdam Epicureismi, a

quatuor angulis ardent. Sacramenta iis administranda esse qui theatra frequentant, qui inter amasias dies noctesque ducunt, qui ludis, conviviis, vanitati, luxui continuam navant operam, quorum denique mores antichristiani sunt, dummodo prætorum criminum dolorem præferant, & ad confessionem accedant, docent Scriptores huiusmodi: & ad ultimum malorum cumulum Christiani isti admonentur ne se abripi sinant *furo purioris Erbes*? Sed alia paradoxa quæ ibidem Dissertator pag. 35. adjicit, rescribamus. *Audit quis e. g. non esse absolvendos præva consuetudine laborantes: videat, ne brevi gradus inde fiat ad sentiendum prævum habitum. . . non solum esse peccati effectum, sed peccatum, quo actualiter manente, absque dubio pœnitens justificari non potest. Audit, relapsos non facile absolvendos, sed rejiciendos a Confessario: caveat ne res eo tandem a nonnullis feratur, ut persuaderi velint sacramentum Pœnitentiæ esse veluti sacramentum Baptismi, quod iterari non potest. Pericula quæ cavenda suadentur Lectoribus, probabilia aliquo modo sint oportet. Quis Catholicorum docuit, aut docet, sacramentum Pœnitentiæ esse veluti sacramentum Baptismi, quod iterari nequeat? Quis Catholicus aliquid quod vel remotam cum tali errore affinitatem habeat, scripsit? Quis propugnat, habitum vitiosum non modo effectum peccati esse, sed etiam peccatum, quo actualiter manente justificari pœnitens nequeat? Spectra ergo hæc sunt, arbitrariæ chimæ, & inepta commenta ad tuendum Laxissimum in moribus Christianorum dominantem excogitata, & inventa. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum? & plorabo die ac nocte interfectos filios populi mei? lugens reperam cum Jeremia cap. 9.*

XXXIX. Alterum est (subdit ibidem) ne quis facile eos SS. Patrum textus ad rem de qua agimus, opportune allegatos existimet. Hoc consilium sibi applicare Dissertator jure debet. Allegat ipse pag. 13. S. Thomam in 4. dist. 17. qu. 3. quest. 5. ad 2. ubi loquens S. Doctor (inquit Dissertator) de cognitione qua Confessarius debet cognoscere pœnitentis dispositionem, sic habet. Ut mitissime loquar, hæc est evidentissima falsitas, nempe S. Doctorem ibi loqui de cognitione qua Confessarius debet cognoscere dispositionem pœnitentis; sed sermonem habet Angelicus de cognitione peccatorum quæ pœnitens manifestat. Hæc sunt verba S. Doctoris. Alio modo per confessionis manifestatio-

nem. Et quantum ad hanc cognitionem non potest majorem certitudinem accipere quam ut subito credat: quia hoc est ad subveniendum conscientie ipsius. Unde in foro confessionis creditur homini & pro se, & contra se. Meridiana luce clarius est Angelicum loqui de fide quam Confessarius adhibere debet pœnitenti sui peccata manifestanti. Nec verbum ibi habet de cognitione doloris, propositi, seu dispositionum pœnitentis. Ergo Dissertator manifeste imponit lectoribus suis. Adducit ibidem hunc P. Suarez de recidivo textum. De quo proposito credendum est pœnitenti, non obstante quacumque precedenti frequentia, & inconstantia. Si Confessarius tenetur credere pœnitenti ex animo testanti se dolere, & propositum habere emendationis, omnes accedentes ad tribunal pœnitentiæ absolvendi erunt. Omnes enim sponte accedentes ad sacramentum testantur se dolere, & propositum jactant abstinendi a peccatis. Stulti enim essent, nisi hæc duo ostentarent, cum sciant, hæc duo, dolorem nempe, & propositum, materiam esse sacramenti. Nec est præsumptio in contrarium, inquit auctor Dissertationis ibidem, quando constat ex aliqua prævia emendatione, ex aliquo conatu ad novam vitam. Aliquem conatum, aliquam præviam emendationem semper ostentant pœnitentes. Immo legentes ejusmodi Casuistarum libros, aliquot diebus ante confessionem a peccatis abstinere, ut aliquem conatum ad novam vitam, aliquam præviam emendationem perhibeant Confessario. Et hoc pacto universam vitam suam communiter in peccatorum circulo, & sacramentorum frequentia ducunt.

XL. Exempla quæ de S. Francisco Xavierio, de S. Philippo Nerio, de S. Francisco Salesio, de S. Andrea Avellino obtrudit, inepta omnino sunt & extranea ad constituendam regulam quam fervare Confessarii debeant. Lege quæ de S. Francisco Xavierio scripsi Tom. 9. lib. 2. dist. 3. cap. 5. & de Card. Bellarmino clamante: Non esset tanta facilitas peccandi, nisi esset tanta facilitas absolvendi. Omnes sancti viri, & sapientiores Theologi hanc facilitatem absolvendi, & administrandi sacramenta recidivis, & consuetudinariis deplorant tamquam ætatis nostræ extremam calamitatem. Et tamen scopus citatæ hujusce dissertationis eo tendit, ut approbet, & confirmet laxam disciplinam in administrandis sacramentis recidivis & pravis habitibus irretitis. Atque, ut hæc lugenda consuetudo altiores radices agat,

errorum monstra obtunduntur, quæ nec sunt, nec ut eveniant vel leve instat periculum. Doctrinæ evangelicæ, quæ in peccatorum conversione requirunt, & altius inculcant totum conatum, nifum vehementem, omnemque industriam, traducuntur tamquam doctrinæ invectæ a Merbesio, ab Obstræd, a Genet, aliisque hujus notæ & scholæ, inquit Dissertator. Schola evangelica est quæ docet toto, non aliquo conatu, vehementi, non aliqua industria satagendum enitendumque esse ut quisque a scelerum sentina surgat, Deumque toto corde, tota anima, tota mente, totis viribus diligat. Hæc doctrina evangelica est, quidquid in oppositum clament Probabilistæ plures, quorum falsas opiniones in citata dissertatione auctor diligenter coacervavit.

§. III.

Nonnullæ quasiunculae de officio Confessarii, quæ praxim spectant, resolvuntur.

I. QUÆST. I. Quid in primis observare Confessarius debet confessiones auditurus?

RESP. Duo inter cetera ob oculos habeat Confessarius oportet. 1. Justificationem impij maximum esse opus Dei, Baptisma laboriosum aquæ non frigida, ut primum, sed ferventis, quæ veterem pellem excoquat, & excoriet; idque manifestare poenitentibus debet. 2. Multos esse vocatos, paucos electos. Catervatim currunt homines ad confessionem, non secus ac ad aliquam solemnitatem, & videntes compunitur paucis rem expediri, perfunctorie tantum negotium peragunt. Sedulo ergo, o Confessarii, poenitentes instruite, opus justificationis maximum esse redemptionis christianæ fructum. Paucos utique lucrabimini; sed pauci electi sunt. Omnium conversionem vos anhelare debetis; sed ne animo despondeatis, si exiguus spondeat fructus. Satis vobis sit vel unam lucrari ovem. Dei est animas sanctificare; vestrum est eas instruere, & disponere ut aptæ evadant ad rorem cælestem suscipiendum.

II. QUÆST. II. Quid observare debet Confessarius in interrogatione poenitentium? RESP. Statum poenitentis domini, servi, uxori, iudicis, advocati, magnatis, Principis, adolescentis, puellæ, matrisfamilias consideret. In examine peccatorum carnalium magna opus prudentia est. Omnes interrogationes castæ sint. Duo impedire confessionis integritatem queunt, malitia, & verecundia.

Tom. II.

Hæc obstacula facile superabit, si infinitam Dei clementiam erga peccatores, si passionem Christi Jesu pro salvandis peccatoribus representabit; si animos adjecerit ad vovenda monstra, quæ animam torquent. At nisi Confessarius naturali acumine, & dexterritate præditus sit, Deique adjutorio fultus, frustra folia implemus.

III. Interroget Confessarius præsertim circa primum præceptum amandi Deum, num frequenter illud implere studuerint. Siprehenderit amorem Dei prædominari in eorum cordibus, fausta sibi spondeat. Contra si amorem mundi, voluptatum carnalium, divitiarum regnantem spectaverit; absurda multa timeat. Expendat num viva sit eorum fides, & firma spes. In harum virtutum exercitio plurimos rudes inveniet. Et propterea in his præcipue instruere eos debet. Hæ tres virtutes theologales sunt fundamentum, & forma christiani ædificii. Si fundamenta vacillant, corrui totum ædificium.

IV. QUÆST. III. Utrum Confessarius interrogare de socio criminis debeat? RESP. Jam dixi supra, poenitentem teneri manifestare complicem, occultato nomine, & habitatione, quando reperiri Confessarius nequit qui complicem ignoret. Ergo etiam Confessarius interrogare astringitur, quando poenitens aut ignoranter, aut ob aliam causam complicem occultet. BENEDICTUS XIV. duo edidit diplomata, alterum 7. Julii 1745. cujus initium est, *Suprema omnium* &c. alterum 4. nonas Junii 1746. cujus initium est, *Ubi primum*. His decretis abulum proscibit Pontifex illorum Confessariorum qui aut blanditijs, aut minis extorquere a poenitentibus solent nomen complicitis prætextu eundem corrigendi. Idcirco in regno Lusitanæ ad cujus Episcoporum preces emanarunt decreta, seu constitutio confirmans decretum primum, Confessarii curabant ut extra confessionem complicem manifestarent poenitentes, ut possent eundem corrigere. Quem abulum gravissimum Pontifex damnavit, integra consistente doctrina eundem patefaciendi, occultato nomine & habitatione, quoties necessitas id postulat.

V. QUÆST. IV. An Confessarius astringatur admonere poenitentes eorum quæ ignorant sive vincibiliter, sive invincibiliter? RESP. Fusco calamo hanc quæstionem tractavi Tom. 2. Appar. diss. 1. c. 4. Paucis nunc illam expediam. P. Viva in Cur. p. 6. q. 8. a. 5. n. 4. hæc docet: „ Si speratur quod poe-

P 3

„ ni-

nitens advertens v. g. matrimonium esse invalidum, aut contractum quem putat justum, esse injustum &c. sublaturus sit ea peccata materialia; tenetur Confessarius ignorantiam detegere propter bonum poenitentis, ne sic contra legem Dei peccet etiam materialiter. Quod si non spectetur profectus, sed potius timeatur quod peccatum materiale deinceps sit futurum peccatum formale; v. g. si sciens matrimonium esse invalidum, non facile tunc abstineret a cognoscenda illa quam conjugem putabat; in tali casu ignorantia non est amovenda, juxta illud August. in cap. Si quis &c. . . Idemque docet Tamburinus ex Pellizario, quando quis BONA FIDE EST IN OCCASIONE PROXIMA, nec speratur emendatio; vel quando quis bona fide non restituit alienum. Etenim revelatio veritatis noceret poenitenti, si deinde cum culpa formali remaneret in occasione proxima, aut retineret alienum. Nec hoc proderet ei cui alienum restituendum est: quia supponimus non dari spem quod restituatur, si bona fides illi tollatur.

VI. Illi bona fide alienum possident, contractum fenebrem justum existimant: isti bona fide in occasione proxima versantur, bona fide differunt debitorum solutiones. Et minister poenitentiae, qui ex officio judicis, doctoris, & medici personam sustinet, accedentes poenitentes ad suum tribunal instruere non tenetur? Eccur? Ne veritas revelata noceat poenitenti. Perniciosa ergo est veritas divina? Non debuit ergo Filius Dei in terram descendere, ut illuminaret omnes homines: debebat illos in bona fide, & ignorantia relinquere, ne fierent ex peccatoribus materialibus peccatores formales? Et tamen ipse Joan. 15. clamat: Si non venissem, & locutus non fuisset eis, peccatum non haberent. Erat ergo invincibilis eorum ignorantia. Subdit autem Christus: Nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Quisque judicet quomodo cum Evangelio componi doctrina P. Viva queat.

VII. Eandem doctrinam docet P. Thomas Tamburinus ex Lugo lib. 2. Meth. c. 4. n. 3. Ideo illam transcribo ut ab illa sibi cavere lectores queant. Inquit ergo Tamburinus: "Prima regula ex Sanchez lib. 2. de matr. disp. 38 n. 53. Si talis ignorantia est contra poenitentem; v. g. si ipse crederet esse mortale quod hujusmodi non est; debet ea amoveri a Confessario. . .

Secunda regula. Si ignorantia inculpabilis quaecumque sive facti, sive juris, & sive juris divini, sive humani, non est contra poenitentem (id est quando poenitens non putat esse mortale quod tale est) & nihil poenitens interrogat de hoc Confessarius, distinguendum est. Si enim Confessarius praevidet poenitentem, ignorantia ablata, non difficulter relicturum quod reipsa peccatum est, tenetur ex Sanchez disp. cit. n. 6. veritatem aperire propter bonum poenitentis, ne & poenitens peccet contra legem Dei etiam materialiter. At si praevidet non relicturum, potius taceat, ne in majus malum illum conjiciat. Idem esse dicendum, quando quis est in occasione proxima, & non spectetur emendatio, docet Pellizarius tract. de Monial. cap. 10. sec. 3. n. 191.

VIII. QUÆST. V. Quid si Confessarius interrogetur a poenitente ut veritatem eorum quae ignorat, pandat? RESP. Respondet Lugo disp. 22. sec. 2. n. 29. "Quid vero si poenitens interroget Confessarium, vel Doctorem de re illa? Respondetur, tunc debere veritatem aperire. . . Addit vero Sanchez cum aliis quibus: quando poenitens non cum dubio, sed ex scrupulo interrogaret, posse Confessarium tacere, vel respondere, quod (N. B.) deponat scrupulum: quia scrupulus non impedit bonam fidem, nec ignorantiam invincibilem, quæ illum excusat. Hoc tamen non videtur consequenter dici: quia etiam si poenitens ex scrupulo interroget, non potest Confessarius affirmare licitum quod est illicitum: ergo nec poterit tacere. . . Posset quidem Confessarius in illo casu fingere se non audivisse, vel non attendisse, vel oblitum fuisse respondere, ut sic remaneat in bona fide, quam prius habeat, non tamen ipsius auctoritate confirmata." Fingere ergo se non audivisse, vel non attendisse iudex, & doctor potest? Et qui interrogatus tacet, non praesumitur consentire?

IX. Auctores citatos sic urgeo. Aut speratis vos poenitentes vestros restitutos aliena, discituros ab occasione proxima, relicturos contractus injustos; aut certo praevidetis, si admoneantur, nihil horum praestituros? Si primum, ipsi conceditis admonendos fore. Si secundum, ergo isti non poenitentes sunt, sed cæci, pessimi, & obstinati in viis pessimis. Ergo imparatissimi ad sacramenta. Ergo qui illos absolvent, tremendo supplicio a Christo praedicto subiacent:

cent : Si cæcus cæco ducatum præstet , ambo in foveam cadunt : cæcus ductus , & cæcus ducens , inquit Augustinus . Veritas fidei est poenitentes habere propositum debere omnia divina mandata servandi . Qui ita dispositi , & obfirmati sunt ut neque scire eadem mandata velint , habentne propositum istud ? Cedo . Ecce Confessarius non debet manifestare veritatem ? Ex caritate , inquit , erga poenitentes , quibus veritas noxia est . Caritatem ergo violavit Christus Dominus , ejusque Apostoli , & Evangelistæ , qui veritates mandatorum Dei revelarunt , & explicarunt ? In hæc blasphemia absurda conjiciunt recensitæ juniorum doctrinæ .

§. IV.

Accommodare ne Confessarii se debent opinionibus poenitentium , relictis propriis ?

I. S Eraphicus Doctor S. Bonaventura Confession. c. 4. exclamat : O inauditum philosophandi genus ! Judex sententiam ferre debet ad arbitrium rei ; & reus judicio obtemperare non tenetur ? Exclamationes istæ , inquit juniores plurimi , Rigoristarum sunt , & Jansenistarum . Communiter enim Probabilistæ omnes adfirmant , Confessarios posse , & debere sese accommodare poenitentium opinionibus , relictis propriis . Quam doctrinam communi sensui repugnantem & Tom. 2. Appar. & supra etiam profligavi . Quare nunc paucis illam refutabo .

II. Supra rescripti testimonia quibus Probabilistæ evincunt , posse Confessarium dirigere poenitentem secundum opinionem quam ipse Confessarius falsam esse certo sibi persuadet , inquit Laymanus , cujus verba dedi supra Tom. 1. lib. 1. præsertim si hæc opinio sit favorabilior & optatior poenitenti . Si una opinio doceat (inquit P. Viva q. 7. a. 2. n. 6.) poenitentem teneri ad restitutionem , & removendam talem occasionem , ac acceptandam talem poenitentiam ; altera opinio doceat non teneri ; NON potest absolutio negari , si poenitens sequatur opinionem sibi FAVORABLEM , dummodo probabilem ; etiamsi Confessarius sit in opinione contraria . Heinc est quod P. Gobat , & P. La-Croix advertunt Confessarium , ut non habeat tantum unam doctrinam , sed plures sententias . Quod si Confessor minus expetrectus sit , & in crumena mentis suæ non habeat has plures sententias , tunc poenitentes ipsi antequam accedant ad Confessarium legere possunt Leandrum , Zanardi , Escobarium , Gobat , La Croix , Dianam ,

Bonacinam , in quorum libris super qualibet fere materia inveniunt opiniones probabiles contrarias , ut seligant sibi favorabiles & optatiores . His opinionum prædiis adeant Confessarium , cui exponant has opiniones ; & secundum istas absolvi debent .

III. Si christianæ Religionis hostis hæc legat , ea ut fabulationes detestabitur , & Religionem Christi ut vanum commentum repudiabit . Verum nos ipsius Christi testimoniis hæc rejicimus . Clamat Christus Dominus Matth. 24. Multi venient in nomine meo dicentes , Ego sum Christus , & multos seducent : & Marc. 13. Cum audieritis bella , & opiniones bellorum , ne timueritis . Oportet hæc fieri , sed nondum finis . Quid quod in ipso veteri Testamento hæc oppositarum opinionum paradoxa abominatus Deus est . Prov. 20. Abominatio est apud Deum pondus & pondus . Statera dolosa non est bona . Opinionum pondera alia majora , alia minora . Pondera autem minora , & minus probabilia per Michæam c. 6. Deus detestatur , Mensura minor ire plena . Numquid justificabo stateram impiam , & sacelli pondera dolosa . Si dolosa opinionum pondera non sunt illa quæ judex ipse judicat minora , & falsa , & tamen istis falsis ponderibus administrat sacramenta , & Dei thesauros ; quænam erunt ? Ut ipse judices , quam sit hoc sistema rationi oppositum , audias velim quæ sequuntur .

IV. Accedit ad Confessarium Cinthia amassa doctrina lumine naturali imbuta , quæ obligationem ostendit se separandi ab amasio . Refugit tamen separationem . Dimittitur sine absolutione . Accedit amasius Sempertus opinione casuistica contraria armatus , quæ non obligat ad separationem . Absolvitur amasius . Sibi mutuo occurrunt in consueta conversatione amasii , & amasiuncula , & alloquia instituunt . Te ne Confessarius absolvit ? Utique . Quid ? Mihi absolutionem negavit . Quid poenitentia tibi dedit ? Jejunia quatuor , eleemosynas , & hospitalium visitationes . Acceperasti ne talem poenitentiam ? Ecquomodo non ? Ego nolui eam acceptare . Noluisti ? & te absolvit ? Certe . An non sumus in delicto & circumstantiis pares ? Scilicet . Quæ ergo tantæ diversitatis causa , ut tu absolutus in Paradisum ascendas ; ego sine absolutione in orcum præceps corruam ? Revela arcanum . Ecce . Tu non legisti Dianam , Leandrum , Zanardi , Tamburinum , Viva , La-Croix docentes impertiendam esse absolutionem . Con-

tra ergo legi. Repræsentavi Confessario opinionem *vere probabilem, mihi favorabilem, & optatiorem*, quia eam defendunt plures, & graves auctores, ut sunt Lamas, Stoz Totof, Burgaber, alique. Gratias tibi ago. In posterum antequam ad tribunal confessionis accedam Casuistas benigniores revolvare volo, donec inveniam opinionem *vere probabilem, mihi favorabilem*. Tum Confessarium adibo. Et si pœnitentiam molestam mihi imponet, si ad restitutionem, ad separationem ab occasione proxima me urgebit, intrepide respondebo, Non teneor, nolo. En opinionem mihi favorabilem, quæ me liberat a tanto onere. Sed antequam me tanto discrimini committam, oro te obtestorque ne me decipere velis. Verum ne reipsa est quod narraſti? Verissimum. Ecce iterum verba Laymani, Viva, & aliorum. *Si una opinio doceat pœnitentem teneri ad restitutionem, ad removenda (N. B.) talem occasionem, acceptandam talem pœnitentiam; altera opinio doceat NON teneri; non potest absolutio NEGARI, si pœnitens (N. B.) sequatur opinionem FAVORABLEM, dummodo probabilem, etiamſi Confessarius sit in opinione contraria.* Intellexisti? Intellexi. Prope me beaſti. Modo modo pergam ad bibliopolam plures Casuistas empturus, & emptura, legendos priusquam ad Confessarium accedam. Tantum mihi arcanum hæcenus ignotum erat. Nunc . . . Siste calamum. Satyræ scribis. Utinam utinam satyra eſſet, & non simplex & germana historia, quam ideo repræsentavi, non ut auctores detrahā, sed ut Christianorum æternæ saluti succuram. Libri publici juris sunt: auctores sibi gloriæ vertunt hoc sistema propugnare. Hæc sunt illorum principia. Illi bona fide firmiter judicarunt eſſe vera. Adversarii, qui mulſitant nos detrahere Casuistas, dñm absurda quæ sistema probabilisticum consequuntur necessario, in medium exponimus, aut credunt hæc eſſe absurda, aut secus. Si primum; detestentur ergo ipsi hoc sistema, quod auctores verum crediderunt, atque nullam subeunt notam, etiamſi falsum eſſet. An non omnes homines errare queunt? Si secundum, nempe si judicant hæc non eſſe absurda, sed veritates; hoc patefaciant, & me ignorantia arguant. Et sic salva, & integra omnia sunt.

V. Cedo. Quid si in foro, si in tribunali, ubi lites civiles resolvuntur, tales obtinerent opiniones? Quid tum eſſet de humana societate? Judex rerum temporalium

ex doctrina Ecclesiæ astringitur judicare secundum probabiliorem doctrinam: & judex salutis æternæ potest judicare secundum opinionem minus probabilem, quam absolute falsam judicat? Immo tenetur se accommodare peccatorum opinionibus probabilibus, quas judex iste vices Dei gerens, judicat falsas? Si hæc non sunt inaudita paradoxa, quænam erunt? Ita imbecillitati meæ videtur: ceterum judicium meum subjicio doctioribus, & superioribus.

§. V.

Quomodo se gerere debeat Confessarius in concedenda, aut differenda absolutione.

I. **P**ura hac de re scripsi Tom. 9. lib. 2. *disf. 3. c. 10.* paucis nunc rem perstringam. Et primo repeto quod sæpius dixi. Mansuetudine, patientia, & clementia præditus singulariter Confessarius sit oportet, præcipue dum differenda absolutio eſt. Abſit ut pœnitentes asperere, & rustice rejiciat; sed singulari benignitate (& hæc eſt vera benignitas) debet persuadere pœnitenti, illum capacem non eſſe in tali statu absolutionis. Quoniam medicina hæc celestis non salubris, sed mortifera illi eſſet. Eidem repræſentet vulnenum profunditatem, morbum inveteratum, præteritas confessiones cum frequenti, & fere continuo lapsu conjunctas, nullas fuiſſe, & sacrilegas. Necessitatem patefaciat se se disponendi, & præparandi jejuniis, elemosynis, precibus ad tantum sacramentum. Ostendat eidem, quæ fuerunt suorum relapsuum causa, quæ occasiones, quæ illicia, a quibus omnibus se remove debet, & angustiam viam ingredi. Benignus sit in differenda absolutione donec videat argumenta conversionis, & sinceræ voluntatis mutandi vitam.

II. Consuetudinarios nec prima vice absolvat. P. La-Croix lib. 6. p. 2. n. 1820. inquit: Confessarius potest absolvere consuetudinarium prima vice, qua se accusat de peccato suæ consuetudinis, *licet nulla adhuc emendatio præceſſerit, dummodo eam serio proponat, præcipue si ultro nemine cogente ad confessionem venerit, ut habet communissima contra Huigens, Gabrielem, Opſtraedt, & alios Rigoristas*. Ratio eſt, *quia sic confitens eſt vite dispositus, & dat spem emendationis &c.* P. La-Croix. Rigoristas vocat qui decreta pontificia implent. Sint Rigoristæ nec ne Huigens, Gabriel, Opſtraedt, nihil ad me attinet. Illud asse-

ro, doctrinam P. La-Croix parum, aut nihil distare a thesi 60. damnata ab Innoc. XI. *Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturæ, aut Ecclesiæ, est emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio, dummodo ore proferat se dolere, & proponere emendationem.* P. La-Croix asserit, quod qui ultro & libere confitetur, *sic rite dispositus*. Si hoc verum esset, communiter Christiani confitentes justificarentur, quia libere accedunt ad confessionem. Vide plura *Tom. 9. lib. 2. diff. 3. cap. 10.* interim cave ab hac doctrina, quam judico falsam.

III. Qui frequenter relabuntur in peccatum pollutionis voluntariæ, suntne absolviendi? P. Sporer 3. p. c. 2. sec. 4. §. 3. n. 320. respondet: *Redire cum iisdem peccatis de se non est signum deesse verum dolorem, & propositum emendationis; certe non magis quam si rediret cum aliis novis diversis, sed solum est signum fragilitatis humane in tali homine.* Hanc doctrinam propugnatam a P. La-Croix supra refutavi. Signum ergo emendationis produnt qui incidunt in nova peccata? Sed quod magis dolet, est quod ejusmodi doctrina dilatur a discipulis horum Casuistarum in libellis vulgari idiomate editis, ut patet in opella inscripta *Practica di confessare &c. diretta principalmente a Parrochi, e Confessori delle ville*, edita Romæ 1737. in qua pag. 115. descripta doctrina villarum Parochis, & Confessariis porrigitur. Juxta istos auctores, ut recidivi, & habituati facilius obtineant absolutionem, perpetrent peccata diversæ speciei, & tunc absque difficultate admittentur ad sacramenta. Quando subdit P. Sporer ex Gobat, *notatur aliquis profectus, seu aliqua imminutio peccatorum, habenda est patientia. Ipsa enim imminutio peccatorum est signum propositi.* Habenda sane est patientia. At in qua sita est patientia? In facili absolutionis concessione? Annuo, si absolutio ista eos sanet. Patientia, & misericordia hæc auget, non curat morbum. Quod interdum imminuantur peccata, aliunde quam ex vero proposito proficiscitur. Omnes suadent sacramentorum frequentiam pro hoc vulnere medendo. At illos sic urgeo. De fide est sacramentum Pœnitentiæ peccata delere, animam sanctificare. Eucharistia velut cæleste pabulum Christianum saginat, roborat, spiritum impuritatis extinguit. Ergo qui hæc sacramenta recipiunt, & nihilominus in eadem peccata, non casu aliquo inopinato, non per ac-

cidens aliqua urgente occasione, sed frequenter recidunt, effectus horum sacramentorum non experiuntur. Ergo sacrilegia perpetrant. Quid si ejusmodi polluti Sacerdotes essent, qui quotidie celebrarent? Istis ne sacramentorum frequentia opportunum remedium?

IV. Experientia didici benignitatem facilis absolutionis erga istos sævitiam esse immanem. Ipse pluries peccavi nimia benignitate absolutionis impertitæ. Infirmiorem hanc omnium difficillimam esse fatentur omnes. Quid ergo agendum? Dicam quod sentio, & aliorum iudicio subijcio.

V. Consuetudinarii qui versantur in occasione proxima ex doctrina Ecclesiæ sacramentorum frequentia non curantur, sed occasionis derelictione. Similiter isti non sacramentorum frequentia, sed habitus eradicatione sanandi sunt. Intima est occasio hæc, & ipsi naturæ insita. Eo modo quo exterior derelinqui nequit. Quomodo ergo? Carnis crucifixione, jejuniis, precibus, ciliciis, humicubationibus, disciplinis, elemosyna, & segregatione ab omnibus mundi illecebris. Difficilia hæc sunt. Difficillima, quia difficillimæ curationis morbus est, Ejusmodi infirmum sic alloquere. Quid miser ageres medio in mari constitutus furentibus undis & procellis, cælo tonante & fulminante, tempestate sæpius exagitante, & naufragio jam jam ad te deglutiendum imminente? Quid, inquam, ageres? Merceres, pecunias, vestes, & omnia projiceres ut nudus portum arriperes. In funestiori, sæviorique tempestate versaris. Gehenna aperta est, super latera inferni ambulas, furor divinæ vindictæ, quæ a tanto tempore flagellum distulit, jam jam ictum intorquet. Nisi omnium virium conatu, quo uteris in declinando corporis naufragio, utaris in hac expellenda lepra fetidissima, & ipsis visceribus & sanguini hærente, ædum de tua salute est. Desperationis ergo laqueo me jugulas? In desperationem ne te conjicerem, si in dicto corporis naufragio constituto tibi suaderem ut omnibus abjectis contenderes & niteris portum nudus & semivivus tenere? Immo tu miser de salute tua desperare obstinate vis, qui tanta obrutus mortifera peste eam expellere recusas. Difficillima præscribo remedia? Verum habet. At diuturna experientia didici hunc morbum putridum aliis remediis non curari. Cedo. Quid difficilior quam projicere merces, thesauros, vestes ipsas, ut corporis

naufragium evadas? Difficiliora hæc sunt, quam quæ ego præscribo, ut animæ naufragium declines. Vis ergo sanari? Paradisus apertus est. Christus expansis brachiis te expectat. Potes ejusdem adjutus gratia, si vis. Sed necessaria est deliberatio vehementissima, atque fortissima supra quam explicari potest. Requiritur universalis magnanimitas & robusta mutatio integræ vitæ. Conatus illos adhibere debes quos exerceris ad corporis naufragium vitandum, & flammarum ardentium fornacem. Remedium efficax in hoc vertitur ut persuasum istis sit, nunquam se emendaturos nisi difficillimo, & violento labore, gemitu, planctu, jejunio, cinere, & cilicio. Si semel portum emendationis post duorum aut trium mensium intervallum severæ poenitentiae attigeris, felicissime triumphabundus ambulabis viam arctam Domini nostri Jesu Christi, non secus ac ille qui naufragium corporis evasit. Tentationum ictus aliquos patieris; sed feliciter eos exsufflabis, & deridebis.

VI. His peractis, tum absolutionem impertimini o Confessarii, & sacramentorum frequentia, aliisque pietatis operibus confirmate, & roborate convalescentes. Credite, credite, absolutionum facilitate fovetur hæc pestis, non sanatur. Paucos utique lucrabimini, quia pauci sunt electi. Sed cavete ne dum nimia & crudelissima benignitate salvare istos suos continenter se se in luto libidinis revolventes contenditis, æternum pereatis ipsi. Advertite vafros istos esse & versutos. Se abstinere solent a pollutionibus per unam & alteram hebdomadam, ut vobis eripiant absolutionem. Observate ergo omnia ne decipiāmini, & decipiantur ipsi, qui ex facilitate absolutionum ansam peccandi arripiunt.

VII. Debitoribus morosis absolutio non impertitur, nisi prius debita solvant, cum possint, & aliena restituant. Prætextus & excusationes difficillime admittantur. Communiter illi debitis gravati sunt qui possunt, & nolunt solvere. Pauperibus nemo fidei pecuniam suam: neque merces iis dantur, nisi protinus solvant. Divites sunt illi qui opprimunt mercatores, & artifices, ut luxum, fastum, & ambitionem foveant.

VIII. Feminis quoque vanis, ambitiosis luxum & pompas ad ipsum tribunal deferentibus suspendatur absolutio, & præsertim illis expudoratis, quæ nuda ubera ostentant, quæ cum viris sine necessitate conversantur, quæ munuscula, & munera ab

amasis recipiunt. Audite S. Carolum Borromæum in *Instruct. Conf.* ubi rem hanc sese explicat. *Nec etiam absolvant qui in vestium splendore, aut superfluo corporis ornatu mortaliter peccant. Et quia hodie sæculi pompæ & vanitates ad summum creverunt potissimum ex CULPA CONFESSARIORUM, qui ab hoc peccato poenitentes suos inconsideratius (N. B.) absolvant, & nullum fortassis ea de re scrupulum ipsis movent. Si plura cupis, consule Tom. t. 9. lib. 2. diss. 3. c. 10.*

CAPUT IV.

De sigillo confessionis.

I. QUÆST. I. Quo jure Confessarii custodire secretum eorum quæ audierunt in confessione, debent? RESP. Triplici, naturali, divino, & ecclesiastico, ut docent omnes. Contra hæc tria jura peccaret violator. Hoc sigillum oritur ex sola confessione sacramentali, qua poenitens bona fide sua peccata Sacerdoti manifestat ad obtinendam absolutionem, quamvis ob indispositionem poenitentis, aut defectum jurisdictionis Confessarii absolutio non impertitur. Si quis confiteretur alicui se fingenti Sacerdotem, iste obnoxius sigillo esset.

II. Si quis fingeret confessionem, & sub confessionis larva provocaret ad turpia, aut injuriis afficeret Sacerdotem, vel aliquod crimen Sacerdotis ministerio pertentaret, nullum hinc oriretur sigillum. Similiter quando aliquid communicatur sub sigillo confessionis, etiam si flexis genibus dicatur *Confiteor*, non oritur sigillum sacramentale, sed tantum naturale. Ex sola itaque confessione ordinata ad obtinendam absolutionem suo tempore opportuno danda, oritur sigillum sacramentale.

III. QUÆST. II. Quam gravis sit sigilli custodia, & an liceat aliquo in casu illud violare? RESP. Gravissima est istius sigilli custodia, triplici jure, ut dictum est, imposita. Nullo unquam in casu sive privato, sive publico licitum est illud aperire, etiam si subeunda mors esset, & periclitaretur universus orbis. Materia istius sigilli sunt singula peccata sive mortalia, sive venialia determinata in confessione manifestata. Summa prudentia & cautione hoc sigillum custodiendum est.

IV. QUÆST. III. Potest ne Confessarius loqui de auditis in Confessione ex licentia poenitentis? RESP. Certum est poenitentem posse im-

impertiri licentiam dictam Confessario, cum sigillum sit in favorem ejusdem poenitentis. Quare sicut poenitens se ipso manifestare sua peccata valet; ita potest alteri licentiam concedere id præstandi. Hæc autem poenitentis licentia debet esse libera, expressa; nec sufficit interpretativa, vel præsumpta. Interdum poenitens sub gravi tenetur hanc licentiam concedere, ut ad aver-tendum aliquod grave malum imminens Rei-publicæ, aut alteri.

V. Quæcumque peccata etiam publica in confessione manifestata cadunt sub sigillo. Heinc Confessarius audiens peccata alicujus damnati ad mortem propter furta, homicidia, blasphemias, hæreses &c. nequit hæc crimina revelare ut in confessione audita. Si aliunde novit, loqui, ut ceteri, data occasione poterit. Quare Parochus potest & debet suum parochianum, quem novit publicum feneratorem, vel concubinarium rejicere a communione, quamquam ad hoc cavendum parochianus eidem fiste confiteatur.

VI. QUÆST. IV. *Quid respondere Confessarius debet rogatus an audierit confessionem meretricis, concubine &c.* RESP. Respondere debet se audivisse ejusdem confessionem, suoque officio functum esse. Quid si meretrix schedam seu testimonium confessionis peteret? Negant dandam esse aliqui. Sed hæc opinio mihi falsa est. Confessio facta est, ut supponitur. Si Confessarius diceret, se eam non absolvisse, frangeret sigillum, ut omnes fatentur. Negans schedam reipsa dicit, se eam non absolvisse. Cedo. Cur neganda est hæc scheda? Quia meretrix non fuit absoluta? Si hæc ratio consisteret, nulum esset sigillum, nisi cum absolutio impertitur; quod est manifestus error. Danda ergo scheda est confessionis auditæ, quia hoc non est testimonium absolutionis.

VII. QUÆST. V. *Potest ne Confessarius dicere, in tali oppido, communitate, collegio gravia crimina patrari, dum ea in confessione audit?* RESP. Frangeret procul dubio sigillum, dum de tali oppido, civitate, communitate crimina gravia panderet. Si tamen civitas ampla, & populosa esset, non crederem sigillum violari. Quando ergo oppidum, sive civitas parva est, tum sigillum violatur, quia & scandalum oritur, & facile deprehendi posset, quis talia enormia crimina patravit. Qui de collegio, conventu crimen auditum in confessione revelaret, sigillum frangeret, quia infamaret talem ordinem. Tacendo Confes-

sarius nunquam peccat. In locutione semper periculum adest. Cohibeat ergo linguam suam.

VIII. Nec cum suo poenitente de auditis in confessione loqui Confessarius potest absque expressa ejusdem licentia. Si ipse poenitens loqui sponte incipiat, expressa intelligitur licentia. Continuo post datam absolutionem potest monere, hortari, corrigere poenitentem, quia iudicium sacramentale adhuc perseverat.

IX. Confessarius nequit uti notitia habita in confessione ad exteriorem gubernationem. Clemens VIII. an. 1594. prohibuit Regularibus ne confessionis notitia utantur ad regimen exterius. Quod decretum confirmavit Urbanus VIII. *const.* 26. Quare infertur 1. non posse Confessarium a sacrificio abstinere, fugere, quod cognovit in confessione ab aliquo criminis socio sibi parari insidias, venenum insutum in calice, si delicti complices conjicerent ab aliquo sociorum revelatum crimen esse. 2. Nequit Confessarius denegare Eucharistiam, vel benedictionem matrimonii poenitenti coram uno, vel alio teste id postulanti, etiam si denegarit eidem absolutionem. 3. Non potest sacris interdicare Sacerdotem subditum, aut rejicere canonicè electum propter crimina in confessione detecta, neque vitare excommunicatum propter occisionem Clerici in confessione manifestatam.

X. Maritus invita uxore suscipit Sacerdotium. In articulo mortis uxoris confessionem audiens intelligit matrimonium suum esse invalidum, & nullum. Fictitia uxor convalescit. Debitum petit, debet ne maritus Sacerdos reddere, cum ficta uxor scit eum non reddere ob confessionem auditam? Casus iste chimæricus est. Si contingeret, deberet Confessarius petere facultatem colloquendi cum ea, si convalesceret, & fictum matrimonium rescindere. Quid si renueret? Non esset absolvenda utpote indispota, quia parata vivere in concubinato. Quid si absque absolutione convalesceret? Hypotheses istæ arbitraria commenta sunt. Si hypothesis occurreret, confugiendum ad Deum esset, qui nunquam innocentem tentari supra id quod potest permittit. Sed re-peto casum chimæricum esse.

XI. QUÆST. VI. *Quomodo se gereat Confessarius debet quando interrogatur de auditis in confessione?* RESP. Si Confessarius absolute interrogetur, potest absolute respondere se nescire, etiam adjecto sacramento, quia præ-

præsumitur non interrogari ut Confessarius. Quid si versutus interrogator peteret ut panderet ea quæ ut Confessarius scit? Tum intrepide Confessarius respondere debet, interrogationem indignam esse, & rejicere interrogatorem ut hominem iniquum. Plures alii casus discuti solent de hoc sigillo; sed quia obvii sunt, & nullius difficultatis, illos prætereo. Confessarius severa, & prudenti linguæ custodia omnes resolveret.

XII. QUÆST. VII. *Quinam teneantur ad hoc sigillum?* RESP. Præter omnes Confessarios sive legitimos, sive fictos, tenentur omnes interpretes, quorum ope utuntur poenitentes, ut manifestent Sacerdori peccata sua. Adstantes quoque huic sigillo subjecti sunt, cum absque eorum præsentia fieri confessio nequeat, ut in communi naufragio, vel peste contingit. Similiter qui audiunt vel casu, vel industria peccatum confitentium sacramentaliter, servate sigillum hoc tenentur, sicut & consiliarii, quibus ex necessitate manifestatur persona poenitens, & superiores a quibus petitur facultas pro reservatis.

C A P U T V.

De sollicitatione.

I. **P**ura diplomata ediderunt Romani Pontifices Paulus IV. an. 1561. Pius IV. an. 1564. Clemens VIII. 1592. Paulus V. 1608. Gregorius XV. 1622. adversus Confessarios sollicitantes, onusque imponere eosdem denuntiandi ad sacræ inquisitionis tribunal. BENEDICTUS XIV. an. 1741. constitutionem edidit, cujus initium est *Sacramentum Poenitentiae*: in qua omnia quæ desiderari possunt, resolvuntur perspicuitate summa. Integram illam exhibeo.

BENEDICTUS EPISCOPUS &c.

„ Sacramentum Poenitentiae, quam secundam post naufragium deperditæ gratiæ tabulam sancti Patres apte nuncuparunt, „ Nos licet immerentes ad universi domini gregis curam superna dispositione „ vocati omne studium; & pastorem sollicitudinem adhibere tenemur ne, quod „ post amissam Baptismi innocentiam datum est divina benignitate perfugium, „ per dæmonum fraudem, & hominum Dei „ beneficiis perverse utentium malitiam naufragis ac miseris peccatoribus luctuosum „ evadat exitium; & quod in salutem, &

„ curationem animarum a Deo, qui dives „ est in misericordia, institutum est, ex- „ crabili scelestorum quorundam Sacerdotum improbitate in earum perniciem, „ atque interitum vertatur.

„ §. I. Dudum quidem a fel. rec. Gregorio Papa XV. Prædecessore nostro per „ suas litteras in forma Brevium sub datum Romæ apud S. Mariam Majorem „ die xxx. Augusti MDCXXII. Pontificatus „ sui anno secundo, sapienter provissum fuit „ contra quoscumque Sacerdotes audiendis „ Confessionibus deputatos ad turpia, & „ inhonesta sollicitantes; & deinceps successivis temporibus ad earum litterarum interpretationem, ac declarationem plura „ subinde a Congregatione Vener. Fratrum „ Nostrorum S. R. E. Cardinalium adversus hæreticam pravitatem generalium Inquisitorum sub die XI. mensis Februarii „ anno Domini MDCLXI. prodierunt decreta, & a rec. mem. Alexandro P. P. „ VII. pariter Prædecessore nostro in Congregatione generali Sanctæ Romanæ universalis Inquisitionis die xxiv. Septemb. „ MDCLV. coram eo habita, inter alias „ ab evangelica veritate, & sanctorum Patrum doctrina alienas & dissonas propositiones, sexta videlicet, & septima, huc „ revocandæ, damnatæ, & prohibitæ fuerunt. Nos itaque mature perpenses „ quanti momenti sit ad æternam animarum salutem ea ubique exacte observari, „ & quanti ad infirmas oves curandas, & „ decorem S. Ecclesiæ Dei retinendum inter sit, ne aliqui Sacerdotes Poenitentiae „ sacramento nefarie abutentes poenitentibus pro curatione vulnus, pro pane lapidem, „ pro pisce serpentem, pro medicina venenum porrigant, sed animo secum recolentes, se a Christo Domino „ Præsides, & Judices animarum constitutos, ea sanctitate, quæ sublimitati, ac „ dignitati muneris convenit, tam venerandum sacramentum administrent; motu proprio, & ex certa scientia, ac matura „ deliberatione nostra præfatas Litteras hujusmodi, ac omnia, & singula decreta „ ad illarum interpretationem, & declarationem emanata apostolica auctoritate „ tenore præsentium approbamus, & confirmamus, illisque omnibus, & singulis „ inviolabilis apostolicæ firmitatis robur „ adjicimus, atque etiam, quatenus opus sit, denuo committimus, & mandamus „ omnibus hæreticæ pravitatis Inquisitori- „ bus,

bus, & locorum ordinariis omnium regno-
rum, provinciarum, civitatum, dominio-
rum, & locorum universi Orbis Christia-
ni, in suis respective dioecesibus, ut di-
ligenter, omnique humano respectu post-
posito, inquirent, & procedant contra
omnes, & singulos Sacerdotes tam sacu-
lares, quam regulares quomodolibet exem-
ptos, ac Sedi Apostolicæ immediate sub-
jectos, quorumcumque Ordinum, Institu-
torum, Societatum, & Congregationum,
& cujuscumque dignitatis, & præeminen-
tiæ, aut quovis privilegio, & indulto mu-
nitos, qui aliquem poenitentem, quæcum-
que persona illa sit, vel in actu sacra-
mentaliter confessionis, vel ante, vel imme-
diate post confessionem, vel occasione,
aut prætextu confessionis, vel etiam ex-
tra occasionem confessionis in confessio-
nali, sive in alio loco ad confessiones au-
diendas destinato, aut electo cum simu-
latione audiendi ibidem confessionem, ad
inhonesta, & turpia sollicitare, vel pro-
vocare, sive verbis, sive signis, sive nuti-
bus, sive tactu, sive per scripturam, aut
tunc, aut post legendam tentaverint, aut
cum eis illicitos, aut inhonestos sermo-
nes, vel tractatus temerario ausu habue-
rint; & quos in aliquo ex hujusmodi ne-
fariis excessibus culpabiles reperiunt, in
eos pro criminum qualitate, & circum-
stantiis severe animadvertant per condi-
gnas poenas juxta memoratam Gregorii
prædecessoris Nostri constitutionem, quam
hic de verbo ad verbum pro inserta ha-
beri volumus: dantes etiam, si opus sit,
& rursus concedentes facultatem, ne de-
lictum tam enorme, & Ecclesiæ Dei in-
juriosum remaneat ob probationum defe-
ctum impunitum, jam alias in præfata
constitutione tributam procedendi cum
testibus etiam singularibus, dummodo præ-
sumptiones, indicia, & alia adminicula
concurrant.

§. 2. Meminerint præterea omnes &
singuli Sacerdotes ad confessiones audien-
das constituti teneri se, ac obligari suos
poenitentes, quos noverint, fuisse ab aliis,
ut supra, sollicitatos, sedulo monere juxta
occurentium caluum circumstantias de ob-
ligatione denunciandi Inquisitoribus, seu
locorum Ordinariis prædictis personam,
quæ sollicitationem commiserit, etiamsi Sa-
cerdos sit, qui jurisdictione ad absolutio-
nem valide impertiendam careat, aut sol-
licitatio inter Confessarium, & poeniten-

tem mutua fuerit, sive sollicitationi poe-
nitens consenserit, sive consensum mini-
me præstiterit, vel longum tempus post
ipsam sollicitationem jam effluxerit, aut
sollicitatio a Confessario, non pro se ipso,
sed pro alia persona peracta fuerit. Ca-
veant insuper diligenter Confessarii, ne
poenitentibus, quos noverint jam ab alio
sollicitatos, sacramentalem absolutionem
impertiant, nisi prius denuntiationem præ-
dictam ad effectum perducentes delinquen-
tem indicaverint competenti judici; vel
saltem, se, cum primum poterunt, dela-
turos spondeant, ac promittant.

§. 3. Et quoniam improbi quidam ho-
mines reperiuntur, qui vel odio, vel ira,
vel alia indigna causa commoti, vel alio-
rum impiis suasionibus, aut promissis,
aut blanditiis, aut minis, aut alio quo-
vis modo incitati, tremendo Dei judicio
posthabito, & Ecclesiæ auctoritate con-
tempta, innoxios Sacerdotes apud Ecce-
siasticos judices falso sollicitationis intima-
lant; ut igitur tam nefaria audacia, &
tam detestabile facinus metu magnitudi-
nis poenæ coerceatur, quæcumque perso-
na, quæ execrabili hujusmodi flagitio se
inquinaverit, vel per seipsum innocentes
Confessarios impie calumniando, vel sce-
leste procurando, ut id ab aliis fiat, a
quocumque Sacerdote quovis privilegio,
auctoritate, & dignitate munito, præter-
quam a Nobis, nostrisque successoribus,
nisi in fine vitæ, & excepto mortis arti-
culo, spe absolutionis obtinendæ, quam
Nobis, & successoribus prædictis reservamus,
perpetuo careat.

§. 4. Demum magnopere cupientes a sa-
cerdotalis judicii, & sacri Tribunalis san-
ctitate omnem turpitudinis occasionem,
& sacramentorum contemptum, & Ecce-
siæ injuriam longe submovere, & tam exi-
tiosa hujusmodi mala prorsus eliminare,
& quantum in Domino possumus, ani-
marum periculis occurrere, quas sacrilegi
quidam dæmonis potius, quam Dei mi-
nistri, loco eas per sacramentum Creatori
suo, ac nostro reconciliandi, majori pec-
catorum mole onerantes in profundum ini-
quæ barathrum nefarie submergunt,
nonnullorum Venerabilium Fratrum No-
strorum S. R. E. Cardinalium, & aliquo-
rum in Theologia Magistrorum consilio
desuper adhibito, accedentibus quoque ite-
ratis, plurium Episcoporum supplicationi-
bus, hac nostra in perpetuum valitura

sanctione, quemadmodum a pluribus Episcopis per synodales suas constitutiones jam factum esse novimus, omnibus & singulis Sacerdotibus tam secularibus, quam regularibus cujuscunque ordinis ac dignitatis, tametsi alioquin ad confessiones excipiendas approbatis, & quovis privilegio, & indulto, etiam speciali expressione, & specialissima nota, & mentione digno suffultis, auctoritate apostolica, & nostræ potestatis plenitudine interdiximus, & prohibemus, ne aliquis eorum extra casum extremæ necessitatis, nimirum in ipsius mortis articulo, & deficiente tunc quocumque alio Sacerdote, qui Confessarii munus obire possit, confessionem sacramentalem personæ complicitis in peccato turpi, atque inhonesto contra sextum Decalogi præceptum commissio excipere audeat, sublata propterea illi ipso jure quacunque auctoritate, & jurisdictione ad qualemcumque personam ab hujusmodi culpa absolvendam, adeo quidem, ut absolutio, si quam impertierit, nulla, atque irrita omnino sit, tamquam impertita a Sacerdote qui jurisdictione, ac facultate ad valide absolvendum necessaria privatus existit; quam ei per præsentem has nostras adimere intendimus; & nihilominus si quis Confessarius secus facere ausus fuerit, majoris quoque excommunicationis pœnam, a qua absolvendi potestatem Nobis solis, nostrisque successoribus dumtaxat reservamus, ipso facto incurrat.

§. 5. Declarantes etiam, & decernentes, quod nec etiam in vim cujuslibet Jubilæi, aut etiam Bullæ, quæ appellatur Cruciatæ sanctæ, aut alterius cujuslibet indulti confessionem dicti complicitis hujusmodi quisquam valeat excipere, eique sacramentalem absolutionem largiri; cum ad hunc effectum, & in hoc casu nullus Confessarius, utpote qui in hujusmodi peccati, & pœnitentis genere jurisdictione, ut præfertur, careat, & absolvendi facultate a nobis privatus existat, habendus sit pro Confessario legitimo, & approbato. Non obstantibus Constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis præsertim, quæ nuncupantur Cruciatæ sanctæ, vel Jubilæi universalis, & plenarii, nec non quibusvis Ecclesiarum, & Monasteriorum, & Ordinum quorumlibet, quorum ipsi Sacerdotes fuerint, etiam juramento, confirmatione apostolica, vel

quavis firmitate alia roborati, statutis, & consuetudinibus, Privilegiis quoque, Indultis, & Litteris Apostolicis sub quibuscunque tenoribus, & formis, ac cum quibusvis clausulis, & decretis, etiam motu proprio, aut alias quomodolibet concessis etiam iteratis vicibus approbatis, & innovatis: quibus omnibus eorum tenores præsentibus pro expressis habentes, hac vice dumtaxat specialiter, & expressè derogamus, ceterisque contrariis quibuscunque.

§. 6. Volumus demum, ac præcipimus, ut omnes locorum Ordinarii tam præsentem, quam futuri pro tempore existentes in approbatione Confessariorum tam prædictam Constitutionem Gregorii Prædecessoris, quam præsentem hanc Nostram ab omnibus Sacerdotibus approbandis attente legi, & accurate observari curent, moneantque eos in Domino, atque hortentur, ut sacrum ministerium ipsorum fidei commissum summa animi innocentia, morum puritate, judicii integritate peragant, exhibeantque semetipsos, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei; memores præterea sint, se locum tenere, ac vices obire summi atque æterni Sacerdotis, qui sanctus, innocens, impollutus, per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, ut emundaret conscientiam nostram ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventem. Sedulo igitur studeant, diligenterque caveant, ne quærentibus & pulsantibus eorum culpa cælum claudatur, ne deperditæ oves ad ovile dominicum redire properantes eorum manibus ferarum dentibus dilaniandæ tradantur, ne Prodigii Filii egentes, & saucii, ad cælestem Patrem revertentes nefaria eorum improbitate gravioribus peccatorum vulneribus dum adhuc in via sunt, confodiantur.

§. 7. Ut autem præsentem Litteræ ad omnium notitiam facilius deveniant, & nemo illarum ignorantiam allegare valeat, volumus illas, seu earum exempla ad valvas Ecclesiæ Lateranensis, & Basilicæ Principis Apostolorum, nec non Cancellariæ Apostolicæ, Curiaque Generalis in Monte citatorio, ac in Acie campi Floræ de urbe, ut moris est, affigi, & publicari, sicque publicatas, & affixas omnes, & singulos, quos illæ concernunt, perinde arctare, & afficere, ac si unicuique eorum nominatim, & personaliter in-

„tina-

timata fuissent: utque ipsarum præsentium Litterarum transumptis, seu exemplis etiam impressis manu alicujus Notarii publici subscriptis, & sigillo alicujus personæ in ecclesiastica dignitate constitutæ munitis eadem prorsus fides tam in judicio, quam extra illud, ubique adhibeatur, quæ ipsis præsentibus adhiberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ.

§. 8. Nulli ergo omnino hominum liceat paginam hanc nostræ voluntatis, sanctionis, præcepti, mandati, & derogationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum. Datum Romæ apud sanctam Mariam Majorem anno Incarnationis Dominicæ millesimo septingentesimo quadagesimo primo, Kalend. Junii, Pontificatus nostri anno I.

II. QUÆST. I. Denuntiari ne debent Confessarii sollicitantes masculos ad turpia? RESP. Cardinalis Cozza refert Paulum V. declarasse an. 1612. ejusmodi sollicitantes denuntiandos esse vi constitutionis Pii IV. in hac quippe constitutione dicitur, qui sollicitaverit aliquem pœnitentem. Æque pœnitens est vir, ac mulier. Et ratio urget pro utroque sexu. Comprehenduntur etiam sollicitantes sive pro se, sive pro aliis, ut habetur §. 2. rescriptæ *Constit.*

III. QUÆST. II. Denuntiandus ne est Confessarius qui cartam provocantem ad turpia mulieri confitenti legendam tradit? RESP. Duas sequentes hac de re opiniones damnavit Alex. VII. n. 6. Confessarius qui in sacramentali confessione tribuit pœnitenti cartam postea legendam, in qua ad venerem incitat, non censetur sollicitasse in confessione, ac proinde non est denuntiandus. n. 7. Modus evadendi obligationem denuntiandæ sollicitationis est, si sollicitatus confiteatur cum sollicitante: hic potest ipsum absolvere absque onere denuntiandi.

IV. QUÆST. III. Sacerdotes qui fingunt se Confessarios, cum non sint, denuntiari ne debent, si sollicitent ad turpia? RESP. Adfirmans sententia vera est, & colligitur ex §. 1. & 2. rescriptæ *Constit.* ubi omnes Sacerdotes absque limitatione comprehenduntur. Si tamen laici, vel clerici fingant se Sacerdotes, & sollicitent ad turpia, denuntiandi non sunt, ut communis sententia docet. Si tamen Confessarius per clericum, aut laicum sub larva confessionis sollicitaret, denuntiandi essent vi aliarum constitutionum.

V. QUÆST. IV. Quem sensum hæc verba, in actu sacramentalis confessionis, vel ante, vel immediate post, præferunt? RESP. Qui intra spatium inceptæ confessionis usque ad finem inclusive sollicitant, denuntiandi juxta omnes sunt. Disputant super aliis duabus particulis *immediate ante, vel post*. Missis cavillationibus verba hæc non physice, sed moraliter accipienda sunt. *Immediate ante* significat, si quis mulierem paratam ad confessionem, aut confessionem petentem, quamque post accessuram noveret, provocaret ad turpia, sollicitaret *immediate ante confessionem*, licet aliquod spatium interflieret antequam confiteretur. *Immediate post* sollicitaret, si peracta confessione, vel mulieri cartam ad turpia incitantem traderet in Ecclesia legendam, aut verbis obscænis provocaret; si ad domum mulieris accederet, vel in itinere comes sollicitaret, denuntiandus esset.

VI. QUÆST. V. Quem sensum hæc verba, vel occasione, vel prætextu confessionis, produunt? RESP. Occasio, & prætextus duo sunt diversa. *Occasione confessionis* sollicitare quis dicitur qui reipsa ex ipsa confessione anam sollicitandi arripit ad turpia. Prætextus vero confessionis tunc est, quando quis simulat & fingit confessionem, ut inde provocare ad venerem queat. Variis modis nefarius Confessor sollicitare ad turpia confessionis occasione valet. 1. expressa impudentia. 2. dum intelligit pœnitentem luxuriæ flagitia confitentem, & ad venerem proclivem, eam signis, gestibus, suspiriis, aliisque indiciiis concitat ad libidinem. Hi juxta omnes sunt denuntiandi. 3. Cum ex notitia acquisita in confessione propensionis ad venerem, occasionem nanciscitur eam provocandi paulo post confessionem, dummodo persona sollicitata prudenter judicare queat hanc sollicitationem oriri ex notitia habita in confessione. Quare circumstantiæ spectandæ sunt.

VII. Prætextu confessionis sollicitat Confessarius qui mulierem invitat ad confessionem, eamque in Ecclesiæ janua expectat, ibi, nulla confessionis mentione facta, ad venerem incitat. Mulier, præmissa conventionem de peccato carnis patrando cum Sacerdote, illum domum vocat, & ut domesticos eludat propter executionis difficultatem, ægotam se fingit, & prætextu confessionis simul commiscetur. Ille denuntiandus est.

VIII. Mulier accedit ad Confessarium dicens se velle crastina die confiteri. Illam iste

iste extra confessionale sollicitat, quin confessionem simulet. Hic est ne denunciandus? Vera sententia affirmat. Similiter denunciandus esset ille Confessarius qui mulieri dissuaderet confessionem, ut securius illam concitaret ad venerem. Omnes quoque qui in confessionali absque confessione vera, aut simulata sollicitant, denunciandi sunt, sicut & illi qui adstantes mulieres expectantes confiteri, nutibus, aut signis sollicitant. Qui in Religiosorum capellis, seu cellulis, ubi confessiones audiuntur, sollicitant ad turpia, denunciandi sunt, etiam si nec audiant, nec simulent confessionem. In ceteris aliis locis non deputatis ad confessiones audiendas, tunc solum denunciandi sunt, quando Confessarii aut reipsa audiunt, aut simulant audire confessiones, si ad turpia sollicitent.

IX. Qui non ad turpia, sed ad alia crimina, puta furtum, homicidium, sollicitant, essent denunciandi ex aliis decretis latis adversus suspectos de hæresi. Ut sollicitantes denuntientur, non requiritur quod actus quo provocant ad turpia, sit natura sua mortalis; sed sat est quod ex circumstantia loci, temporis, & administrationis sacramenti talis sit. Similiter denunciandi sunt Confessarii qui in dictis locis turpes sermones habent cum poenitentibus, ut colligitur ex clausula constitutionis: *Aut cum eis illicitos, & inhonestos sermones, sive tractatus habuerint*. Innumeri sunt modi, quibus lupi isti rapaces inficere, & devorare Christi oves solent. Nec eos numerare expedit. Quisque ex circumstantiis deprehendere eos valet.

X. Verba dubia in meliorem partem sunt interpretanda, præsertim dum Confessarius est notæ probitatis. Cuilibet etiam cautissimo excidere verba dubia queunt. Quare cavendum est ne dum iniquorum pravitas coercenda curatur, innocentum & proborum hominum fama maculetur. Dum Confessarius sollicitatur, si consentiat, denunciandus est.

XI. Quamquam in omnibus aliis delictis præmittenda sit correctio fraterna; quando tamen delicta sunt contra bonum publicum, ut sunt delicta ejusmodi, & hæreses, prætermissa correctione denuntiari debent. Quare Alexander VII. declaravit an. 1660. denunciandos esse sollicitantes, non præmissa correctione fraterna. Non solum personæ sollicitatæ, sed etiam, qui vel casu audierunt Confessarium sollicitantem, vel ab ipsa persona sollicitata, nisi hæc implere onus suum velit, denunciare tenentur. Personæ

sollicitatæ ipsæ comparare ad tribunal debent: quæ per epistolam denuntiant, proprium nomen & cognomen scribere debent. Si puellæ, & matronæ nobiles non audeant adire vel Inquisitorem, vel Episcopum, id agere per internuntium, nempe per Confessarium valent. Eligatur aut Inquisitor, aut Episcopus, prout melius expedit denuntiationis fini. Ad pœnas quod attinet contra calumniatores, & falsos denuntiatores lege rescriptam *Const. BENEDICTI XIV.*

MONITUM

AD CONFESSARIOS.

I. **B** Reviter de sacramento Pœnitentiæ disputatum. Vos o Confessarii doctrina, zelo, vigilantia supplete quæ ego vel brevitatis studio, vel inscitia, & ignorantia prætermisi. Duo recordari vobis magnopere interest. Unum quod nisi vos ipsi conscientia vestra vineam sedulo excolueritis, ex eadem evulsis spinis, vepribus, & tribulis; nisi inordinatos animi motus moderari; superbiam, ambitionem refulgendi in hac mundi scæna compescere; nisi mundi oblectamentis, illecebris, & præstigiis renuntiare satageritis; nisi ipsi casti, mortificati, humiles, devoti fueritis; frustra ex librorum lectione regulas & artem alias regendi animas addiscetis. Mementote, Ven. Magistr. Avila docere vix e mille, & S. Franciscum Salesium vix e decem millibus unum Confessarium optimum, & necessariis dotibus ornatum reperiri. Si talia ego scriberem, quæ non intorquerentur in me maledicta? At rogo vos ut sæpe mente revolvatis ejusmodi documenta, & illud S. Thomæ de Villanova: *Quid Ecclesiam Dei bodie perdit, nisi Confessariorum & Pastorum blandiens adulatio?* Christianorum reformatio a cura vestra potissimum pendet, & in primis ab Episcopis, de quibus infra.

II. Alterum Christi documentum vobis serio meditandum propono, quod habetur Matth. 13. *Cum autem dormirent homines venit inimicus ejus, & superseminavit zizania in medio tritici, & abiit. Cum autem crevisset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania.* Initio zizania non distinguebantur a tritico, sed eidem simillima erant. Heinc est quod servus eadem eradicare cupientibus: *Vis imus, & colligimus ea?* prohibuit Christus inquit: *Non, ne forte colligentes zizania eradicetis cum eis simul &*

tritici.

tritico. Usque dum nova quædam sistema moralis doctrinæ disputantur in scholis, similia apparent veritatis grano. Tot speciosis distinctionum, & cavillationum fucis & lenociniis incrustantur, ut a tritico vix discerni zizania queant. Verum enim vero cum fructus pariendi sunt, tunc resurgit veritas, & falsitas zizaniorum suas effundit tenebras.

III. Quo hæc tendunt? Ecce. Novum opinandi modum lib. I. vobis exposui, plurimis implicatum subtilissimis sophismatis, & blandis delinitum speculationibus. Imperitis, & hebetioris aciei lectoribus triticum veritatis, & a falsitate zizaniorum non omnibus forte perspicue distinctum apparuit. Fructus illius opinandi modi, teste Pontifice summo, a simplici veritatis evangelicæ grano alienos per omnes hæcenus scriptos libros, & præsertim in hoc undecimo ipsi vidistis, & manibus fere tetigistis. Quam sit justificationis christianæ imago, quam nonnulli Casuistæ depingunt, ab imagine quam S. Paulus, & omnes Evangelistæ delineant, diversa, ipsi vidistis, tum in dolore concepto ex timore alicujus ægritudinis, carcerationis, & infamiæ, tum in proposito versatili, & inconstanti, tum in contrarietate doctrinarum favorabilium, & non favorabilium. Fructus istos vidistis.

IV. Oculos convertite in ultimos, & visibiliores fructus, nempe in Christianorum mores. Ipsi spectatis amasios & amasios, debitores morosos, generatores, perjuros, vanitatum, ambitionis, pomparum sectatores turmatim ad sacramenta accedere. Quænam morum reformatio? Veritatis triticum, sacramenta Christi suos pariunt fructus, & quidem uberrimos. Ipsi itaque iudices sedete, & sententiam dicite num zizania falsitatis immixta sint veritatis grano.

V. Interim huic libro finem imponat doctissimus & piissimus Jesuita Cardinalis Bellarminus, qui epistola ad nepotem suum hæc scribit: *Si quis velit in tuto salutem suam collocare, is animo debet certam veritatem inquirere, & non respicere quid MULTI (N. B.) hoc tempore dicant, aut faciant. Et si rei certitudo non possit ad liquidum apparere, debet omnino tutiorem partem sequi, & nulla ratione, nullius imperio, nulla UTILITATE temporali (N. B.) proposita, ad MINUS tutam declinare. Agitur enim de summa rei, cum de salute æterna tractatur. Et facillimum est (N. B.) conscientiam erroneam aliorum exemplo induere. Hæc meditamini o Confessarii.*

Tom. II.

LIBER XII.

DE SACRAMENTIS EXTREMÆ UNCTIONIS, ET ORDINIS:

DE SIMONIA, & BENEFICIIS.

DISSERTATIO I.

De extrema Unctione, & Ordine.

CAPUT I.

Propositiones damnatæ, & laxæ recensentur, quæ reliqua tria sacramenta extremæ unctionis, ordinis, & matrimonii respiciunt.

§. I.

Theses proscriptæ ab Alexandro VII., & Innocentio XI.

Alexander VII. damnavit sequentes.

22. **N**on est contra iustitiam beneficia ecclesiastica non conferre gratis: quia collator conferens illa beneficia ecclesiastica, pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

40. Est probabilis opinio quæ dicit, esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, & pollutionis.

Innocentius XI. proscripsit infra scriptas.

9. Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa ac defectu veniali.

45. Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tamquam pretium, sed dumtaxat tamquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale; vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut e contra.

46. Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale; immo etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluvius aestimetur quam res spiritualis.

47. Cum dixit Concilium Tridentinum eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui nisi quos digniores, & Ecclesie magis utiles ipsi iudicaverint, ad Ecclesias promoveant, Concilium vel primo videtur per hoc digniores non aliud significare velle nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo propositi.

fitivo; vel secundo, locutione minus propria ponit digniores, ut excludat indignos, non vero dignos; vel tandem loquitur tertio, quando fit concursus;
 50. Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium; adeoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum.

§. II.

Propositiones laxæ quorundam Casuistarum.

Destinaveram nullas de matrimonio describere laxas opiniones, quod sint adeo fatidæ, & horrendæ, ut legi sine scandalo vix possint. Verum quia hæretici nobis improperant, a Casuistis catholicis multa propudiosa defendi; & præsertim impius Petrus Bail plura eorum quæ docet hoc in genere Thomas Sanchez, exaggerat: idcirco paucas aliquas rescribam, ut calumniantium hæreticorum ora obstruam, intelligantque, minime quorundam Casuistarum laxitatis paradoxa a gravioribus Theologis probari.

I. P. Claudius La-Croix *Lib. 3. part. 2. n. 1000.* „ Gobat *n. 10.* putat in Germania licitum esse in Monasteriis per famulos vendere vinum & panem: id enim proprie non esse habere tabernam, aut negotiari, sed sua vendere transeuntibus. „

II. PP. Salmanticenses *tr. 19. c. 1. pun. 4. n. 55.* „ Dicendum igitur est, necessario requiri ad contractum emptionis, & venditionis quod traditio pecuniæ, vel alterius rei temporalis fiat ex voluntate dandi illam ut pretium, seu commensurandi illam cum re spirituali, tantique æstimationi; quod sit per contractum onerosum: hac tamen seclusa prava voluntate, *etiamsi temporale detur animo consequendi spirituale*, non ut pretium onerosum, sed gratis, vel ex gratitudine, aut benevolentia, etiam cum aliqua antidotali obligationis impositione, nulla simonia committitur, si ve munus ante collationem rei spiritualis conferatur, si ve post ipsam, si ve simul cum ipsa. „

III. Idem Salmant. *ibid. n. 56.* „ Si aliquis resignet beneficium in manibus Prælati, vel in favorem alterius, *sed cum eo animo, spe, & intentione* ut alter ex gratitudine & antidotali obligatione, muneribus, donis, & obsequiis correspondeat, alias sine tali spe non resignaturus; sed neque intendens illum alia obligatione præter antidotalem obligare, nec pacto alio

„ oneroso, aut conventionione interveniente, „ quo alium *rigorose* obligare intendat; non „ erit simonia. „

IV. Idem Salmant. *ibid.* „ Idem est de „ eo qui beneficium in manu Prælati, vel „ in favorem alterius resignat ea spe & intentione ut aliud pinguius ab Episcopo sibi conferatur, aliter non resignaturus; si Superiorem non alia, præter antidotalem, obligatione astrictum relinquere intendat. Idem est in similibus casibus. Valentia „ §. 3. Sotus *art. 2. Rodriguez cap. 58. Palaus punct. 4. Suar. Ugol. Sanch. Diana, Less. Layman loc. cit.* . . qui etiam addunt, id verum esse, *etiamsi dictam spem verbis, vel scripto exprimat Superiori*: quia „ quod optare licet, etiam verbis exprimere licet; & etiam licitum est petere ab „ alio quod ex naturali obligatione tenetur. „

V. Idem Salmant. *ibid. c. 2. punct. 7. n. 49.* „ Hinc etiam honestatur quod Monasteria nobilium Monialium pinguiorem dotem, & majorem summam pro ingressu sustentatione exigant: quia quo sunt „ Monasteria celebriora, majores sumptus habent, & sic major summa, ut dos, „ pro ingressura assignatur. „

VI. Idem Salmant. *ibid. n. 50.* „ Ceterum si præter dotem sustentationis amplius recipere, aut peterent Moniales, „ vel quia ingressura est minus nobilis, *vel deformis, vel alia infamia, vix excusari posse* a simonia, inquit Sanchez *lib. 2. c. 3. dub. 22. n. 7.* quod verum judicamus, nisi „ forte (N. B.) inde Monasterio aliquod detrimentum eveniat vel in honore, vel in „ aliis rebus temporalibus: quia hoc compensari per incrementum dotis licite potest; sicut „ ut in matrimonio supra diximus compensari æqualitatem nobilitatis, vel alterius rei inter conjuges per assignatæ dotis augmentarium. „

VII. Idem Salmant. *ibid.* „ Hinc liberatur a simonia quod apud nostras Moniales frequenter contingit, nimirum quod „ ut recipiatur vigesima prima, quæ apud „ nos dicitur *la veinte y una*, major dos exigitur: ut duo forores vel tres recipiantur in eodem Monasterio, *adhuc major summa* requiritur, nisi aliis superexcellentibus qualitatibus sint ornate: ut viduas admittant, *exigitur etiam* ut dos „ augeatur. Etenim in priori casu intenditur reddere ingressum difficilem: quia cum „ ex sanctissima virgine M. N. sancta The- „ resa

„*res* habeant Moniales nostræ ut solum
„sint viginti &c. . . . In aliis duobus ca-
„sibus eadem ratione major dos exigitur,
„ut difficilius sit talis ingressus &c.“

VIII. Idem Salmant. *ibid.* n. 53. „Si
„Monasterium etiam ditissimum a recipien-
„dis exigit *ex pacto* pecuniam pro susten-
„tatione, nec ex jure divino nec ex po-
„sitivo simoniam committit.“

IX. P. Nicolaus Mazzotta *tr.* 3. *disp.* 5.
cap. 3. *pag.* 235. „Si autem des aliquid in-
„tercessori sive mediato, sive immediato,
„non quidem pro intercessione, sed pro
„labore, lucro cessante, damno emergen-
„te, dispendio temporis &c. in eundo &
„redeundo; non est simonia, quia ista sunt
„quid temporale omnino extrinsecum. Croix
„n. 91. & alii communiter.“

X. PP. Salmant. *tr.* 19. c. 4. *punct.* 3. n.
22. „Emens beneficium non facit injusti-
„tiam, sed patitur: debebat enim gratis
„accipere quod dato pretio accipit, & tan-
„tum peccat contra religionem, cuius trans-
„gressio non obligat ad restituendum. Nec
„etiam beneficium conferens peccat contra
„iustitiam, aut ex jure divino invalidam
„facit collationem.“

XI. P. Thomas Tamburinus *lib.* 8. c. 4.
§. 4. n. 5. „affero secundo, omnia benefi-
„cia, sive majora, ut Cardinalatus, &
„Episcopatus, sive minora, ut Canonica-
„tus, & Capellania, sive curam anima-
„rum habentia, ut Abbatia, & Parochia,
„sive non habentia, ut prædictus Canonica-
„tus, & Capellania, & cetera beneficia
„quæ simplicia nominantur, abstrahendo
„ab his quæ dantur in concursu (de qui-
„bus mox num. 14.) affero, inquam, sa-
„tis esse ad evitandum mortale, si conse-
„crantur dignis, & idoneis, esto prætermi-
„tantur digniores, vel dignissimi.“

XII. P. Filliucius *tr.* 42. in *Append.* c. 4.
n. 18. „Dico quinto, sententiam quæ cen-
„set, satis esse dignos eligere ad beneficia
„quæ non dantur in concursu, esse proba-
„bilem ex Tridentino *sess.* 7. c. 3. *de ref.*
„dicente: Conferantur dignis: & univer-
„sali estimatione in creatione Beneficiario-
„rum, & Cardinalium, Episcoporum, Ab-
„batum &c. qui si inter dignos habeantur,
„laudatur elector, & electio: non lauda-
„retur autem communiter, si mala esset,
„& peccatum mortale.“

XIII. P. Tamburinus *loc. cit.* n. 8. „Cum
„immediate antea Concilium videatur esse
„contentum de dignis, vel primo videtur

„per hoc digniores non aliud significare vel-
„le nisi dignitatem eligendorum, sumpto
„comparativo pro positivo: vel secundo locu-
„tione minus propria ponit digniores, ut
„excludat indignos . . . vel tandem tertio
„loquitur, quando sit concursus.“

XIV. P. Thomas Sanchez *lib.* 2. *disp.* 15.
n. 5. „Probabile est valere dispensationem
„Pontificis in matrimonio rato absque iusta
„causa concessam . . . Et ratio est, quia
„est probabile indissolubilitatem talis ma-
„trimonii esse de jure humano.“

XV. Salmanticenses *tr.* 9. c. 1. *pun.* 6. n. 83.
„Sponsalia facient licita oscula, & ample-
„xus inter sponsores.“

XVI. P. Thomas Sanchez *lib.* 3. *disp.* 18.
n. 29. „Limitant aliqui hanc sententiam,
„nisi adirent ea loca in fraudem decreti
„Tridentini, ut ibi possent libere absque
„Parocho, & testibus matrimonium copula-
„ri: tunc enim ajunt esse invalidum . . .
„Ceterum displicet mihi hæc limitatio, &
„credo, licet adirent eo fine ut possent li-
„bere absque Parocho, & testibus contra-
„here, esse ratum matrimonium. Primo,
„Nam qui utitur jure suo, non potest di-
„ci fraudem committere, ut ea ratione ef-
„fectus impediatur.“

XVII. Idem Sanch. *loc. cit.* *disp.* 38. n. 7.
„Tertia conclusio. Culpa venialis est ea
„verba (Ego conjungo vos &c.) omitte-
„re . . . Probatur: quia materia non est
„gravis, cum ea verba non sint forma sa-
„cramenti, nec pertineant ad solemnitatem
„magni momenti, nec includant mysterium
„magnæ significationis. Præterea quia quam-
„vis Tridentinum utatur verbis præcepti-
„vis, at sub illo præcepto non continetur
„tantum ut Parochus ea verba proferat,
„sed alia magni momenti, nempe ut præ-
„mittantur denuntiationes, & ut matrimo-
„nium celebretur coram Parocho & testi-
„bus, ut habeat librum &c.“

XVIII. P. Viva q. 4. *art.* 4. n. 6. „Be-
„nedictio nuptiarum non videtur esse res
„gravis, nec VALDE CONGRUENS PRO-
„GRESSUI MATRIMONII. Etenim benedi-
„ctio nuptialis non est sacramentum, sed
„quoddam sacramentale, nec tanti mo-
„menti, quanti sacramentalia quæ Baptis-
„mo præmittantur. Quamvis autem non
„vacet culpa veniali illam simpliciter omit-
„tere sine ulla causa contra usum & con-
„suetudinem Ecclesiæ; nihilominus proba-
„bile est nullam esse culpam ex iusta cau-
„sa, videlicet ratione temporis feriat, in

Adventu, aut Quadragesima consummare
matrimonium ante benedictionem Eccle-
siae, cum videatur esse consilium, non
praeceptum illam praemittere.

XIX. PP. Salmanticenses *tract. 9. cap. 14. punct. 3. num. 41.* „ Ex quo inferunt fere
omnes Doctores nostrae sententiae, & in-
ferri ex illa testantur Sanchez *lib. 8. disp. 25. a. n. 12.* & Palus loco proxime cita-
to, quod si talis dispensatio remittatur
Episcopo, & ille, antequam expediat
eam, interroget contrahentes, an copula
inter eos incestuosa sit habita: *possunt ipsi*
negare, etiamsi praestito juramento inter-
roget: quia talis interrogatio est super-
flua, & juridice in tali re non interro-
gat; & sic non tenentur juxta illam re-
spondere, sed asserere non fuisse inter eos
copulam, & ne veritati contraveniant,
in mente retinere possunt, ne tibi dica-
mus. Immo etiamsi in rescripto Pontifi-
cis veniat illa clausula: *Nisi copula inter*
eos fuerit habita: quia intelligitur de pu-
blica, non de secreta.

XX. P. Patritius Sporer *par. 4. c. 2. sec. 1. n. 428.* „ Aliud est consensus, & compla-
centia in copulam cogitatum ut praesen-
tem, & delectationem actualem veneream
ex tali copula cogitata actu in appetitu
sensitivo, & partibus venereis consequen-
tem; quod est sponsis de futuro, & vi-
duis de praeterito mortaliter illicitum, &
solis conjugibus licitum est. Aliud est con-
sensus & complacentia in copulam cogitatum
ut futuram, & delectationem veneream ex
tali copula futura aliquando consecuturam;
quod sponsis illicitum non est. Cui enim ex
ipsis sponsalibus contractis, velut jure in-
choato, talis copula, & delectatio sit ali-
quando futura, non debent de ea contrista-
ri, vel eam averfari; sed licite in eam con-
sentire, complacere, vel gaudere de ea pos-
sunt; cum nihil aliud sit quam gaudere de
spe boni futuri, quae spes praesens, & lici-
ta est. Ita cum plurimis Sanchez, Dia-
na, &c.

XXI. P. Thomas Sanchez *lib. 1. disp. 2. n. 5.* „ Secundum communem sententiam
liciti sunt amplexus, & oscula inter spon-
sos de futuro, eo quod sponsalia sunt ini-
tium quoddam matrimonii, ac proinde
concedunt jus utendi *voluptate praecambula*
matrimoniali. Ergo per sponsalia acquiri-
tur jus in corpus, alias nullus illius usus
concederetur; & consequenter violans hoc
jus per fornicationem, reus erit ultra sot-

nicationem injustitiae admittae, necessario
aperiendae in confessione. Et haec senten-
tia est valde probabilis.

XXII. Salmanticenses *tr. 9. c. 15. punct. 6. n. 21.* „ Utrum inter sponfos de futuro sint
licita oscula, amplexus, tactus, verba
amatoria &c. extra pollutionis periculum?
Respondetur, quod si tales actus ad ca-
ptandam voluptatem fiant, erunt peccata
venialia . . . si ob signum amoris, nul-
lum erit peccatum, dummodo sponsalia
inter eos sint absoluta; non vero si con-
ditionata fuerint. Ratio est, quia sicut
sponsalia sunt inchoatio quaedam matrimo-
nii, sic etiam liciti sunt in illo statu actus
qui quodammodo sunt copulae inchoatio
& initium. Sanchez *lib. 9. disp. 46. Aver-*
sa, Diana. . . Bonacina, Azor.

XXIII. Tamburinus *lib. 7. c. 3. n. 61. pag. mibi 193.* „ Sponsis de futuro valde proba-
biliter sine peccato licent quaedam amo-
ris signa, qualia sunt oscula, tactus, a-
spectus pudici, ac locutiones amatoriae et-
iam propter delectationem in illis residen-
tem, sed sine periculo pollutionis, vel
consensus in illam, vel in copulam; at
nullo modo impudici. Ita Thomas San-
chez . . . Unam excusationem invenio in
sponsis eas actiones pudicas exercentes cum
pollutionis periculo praevisto, sed non intento,
& sine periculo consensus in illam. Nam si
in occasione esset ut INURBANUS haberetur;
si ab illis abstinere, posset eas usurpare:
quia jam adest rationalis excusatio.

XXIV. P. Georgius Gobat *tr. 10. n. 671.*
Certum est apud omnes DD. oscula, ta-
ctus, amplexus non impudicos licite fieri
inter sponfos, quando fiunt secundum con-
suetudinem patriae in signum benevolen-
tiae ad conciliandum & fovendum mutuum
amorem in ordine ad matrimonium. Ita
loquitur Perez. Et quidem sunt ob finem
praedictum licitum liciti hi actus, licet ad-
sit periculum pollutionis, modo non sit pe-
riculum consensus in veneream delecta-
tionem.

XXV. P. Thomas Sanchez *lib. 9. disp. 46. n. 48.* „ Oscula & amplexus, alique tactus
non impudici excusantur a culpa mortali
inter sponfos de futuro ratione contractus
sponsalium inter ipsos initi. Ratio est,
quoniam sicut matrimonium ipsum coho-
nestat copulam; ita sponsalia, quae quod-
dam matrimonii initium sunt, cohonestare
debent hujusmodi tactus, qui inchoatio
quaedam sunt copulae: praesertim quia sic
„ magis

„magis fovetur amor in ordine ad matrimonium . . . num. 49. Atque hæc conclusio vera est, quamvis sponsi intendant eam delectationem sensitivam quæ ex ipsis amplexibus, & oculis oritur. Quia sponsalia, quæ matrimonii initium sunt, excusant a mortali hanc delectationem, quæ copulæ inchoatio est; & in omnino solutis esset culpa mortalis. „

XXVI. P. Gobat tr. 10. n. 772. „Sanchez loc. cit. n. 49. utitur quidem nomine delectationis sensitivæ, sed per hanc certo intelligit venerem, ut patet ex n. 5. . . Fateor tamen, non raro fieri ut Confessarius cogatur in praxi supponere sententiam Sanchezii, nisi velit tales sponso dimittere sine absolutione, utpote quibus ægre persuadebit aut illos amplexus, oscula &c. esse mortalia, aut agnoscences esse mortalia, forment propositum se emendandi. „

XXVII. Salmanticenses tr. 9. c. 15. pun. 4. num. 41. „Quod verum esse asserit Sanchez cum Aversa, & Navar. etiam ante contrahendum matrimonium, si videat ignorantia invincibili velle ad illud accedere, credatque quod ejus admonitioni non acquiescet; sed læsa conscientia contrahituram quæ bona fide contraheret, vel magna difficultate, & scandalo a tali matrimonio recessuram. Prudenter igitur Confessarius tunc sileat, immo tacere tenetur, inquit Sanchez num. 7. etiamsi ignorantia sit juris divini, propter eandem rationem. „

XXVIII. P. Claudius La-Croix cum Gobat ultra pergit lib. 6. par. 3. §. 3. num. 541. „Quamvis prævideatur quod monitio sit profutura, si tamen conjuncta sit cum gravissimo incommodo alterius, v. g. prolium, Confessarius non tenetur monere, sed potest permittere eos in bona fide. Gobat a. n. 57. iterumque n. 3. & Sporer. „

XXIX. P. Georgius Gobat tr. 7. n. 315. „Quid faciet Confessarius, si videat poenitentem ex invincibili ignorantia obnoxium v. g. mollitiei, cujus gravitatem edoctus ob habitum pravum vix abstinerebit? His verbis proposita fuit illa quaestio, applicataque huic peculiari vitio, cum posset pluribus. Respondi autem ex scriptis illo cit. cap. 37. n. 61. Si, probe consideratis circumstantiis illius poenitentis, omnino judicetur nihil plane profuturam monitionem, sed cognito a se committi grave scelus, nihilo rarius patratum illud quam fecit ignarus turpitudi-

„nis tantæ; coram Deo DISSIMULANDAM ESSE MANIFESTATIONEM VERITATIS. „ XXX. Idem Gobat ibid num. 317. „Et vero non semel didici, esse qui inculpabiliter ignorarent mortalem malitiam hujus flagitii. Igitur, practice loquendo, non tam quaerendum est de illo qui plane nunquam peccatum illud omittet ob cognitam turpitudinem, quam de illo solo qui vix omittet, seu vix abstinerebit, ut loquuntur illæ litteræ, idest qui quandoque, etsi rarissime, abstinerebit, sicut, pro dolor! gemunt Confessarii se nactus complures hujus fœdissimi simul & fœtidissimi furfuris. De hoc quoque censeo intelligendum sententiam D. Augustini. Moraliter enim non tam prodest quam obest ILLA MONITIO, quæ tantum impediret sex, octo, decem peccata formaliter mortalia, causabit autem ducenta, trecenta itidem mortalia. „

XXXI. P. Claudius La-Croix lib. 6. par. 3. n. 299. „Qui probabiliter putat matrimonium esse validum, licite petit debitum: tum quia est possessio pro illo, tum etiam quia aliquis potest hic, uti & alibi, sequi sententiam probabilem. . . Ad idque Aversa, etiamsi opinio pro invaliditate esset PROBABILIOR; & hoc est conforme dictis lib. 1. a. n. 268. de licito usu opinionis probabilis. „

XXXII. P. Dominicus Viva de sacram. Matrim. q. 7. art. 3. n. 9. pag. mibi 133. „Demum, si alter habeat opinionem probabilem de nullitate matrimonii, & simul habeat opinionem probabilem de ejus valore, licite potest petere, & reddere; cum possit amplecti alterutram opinionem probabilem quam mavult, etiamsi una sit probabilior quam altera. „

XXXIII. P. Claudius La-Croix lib. 3. p. 3. n. 302. „Si matrimonio bona fide contracto superveniat dubium de valore, & post inquisitionem nil resciri, nec dubium deponi possit; prima sententia, quam tenet S. Thomas, S. Bonaventura, S. Antoninus, P. Soto, Ledesm. Val. Vasq. Azor. Rebell. Pont. Hurt. Turr. Arr. Avers. & alii 17. cum Schild. dicit, posse quidem reddere debitum, sed non petere, quia id videtur esse decisum cap. Inquisi. de sentent. excomm. . . . Secunda sententia D. Sot. Veracrux, Vict. Lopez, Suar. Con. Laym. Bon. Reg. Lefs. Lorc. Brefs. Lug. Bos. Bard., Sanch. Dian. Di. castil. Terill. Carden. dicit, posse etiam

petere debitum . . . atque hæc secunda sententia videtur, saltem spectata ratione, esse probabilior. „

XXXIV. P. Dominicus Viva q. 7. art. 1. n. 3. „ Quæritur secundo, quo tempore sit illicitus actus conjugalis? Respondeo, non esse illicitum diebus festis, aut jejunii, nec die communionis, nec quo tempore uxor est gravida, aut prolem lactat, aut menstruum patitur, nec ante benedictiones nuptiales; quamvis consilium sit iis temporibus abstinere. „

XXXV. P. Patritius Sporer par. 4. cap. 2. sect. 3. §. 3. n. 490. pag. 356. „ Et si enim uxor sciat maritum solere copulam abruptare, & semen effundere, non tamen peccat nec petendo, nec reddendo, dummodo ipsa non consentiat, nec cooperetur: quia non sequitur ex actione uxoris, sed præcise ex malitia viri. „

XXXVI. P. Antoninus Diana part. 3. resol. 37. „ Quidam inchoabat copulam cum uxore, & postea ob morbi periculum de ejus consensu retrahebat; verum ex hoc aliquando sequebatur pollutio. Quæsitum a me fuit, an talis actus esset licitus? Respondi affirmative. „

XXXVII. P. Sporer loc. sup. cit. „ Insuper cessante omni periculo pollutionis in utroque conjugue, conjuges mutuo consensu inchoatam copulam abruptantes, ne proles generetur, sive ob inopiam, sive ob aliam causam, non peccare mortaliter, docent Doctores satis communiter. „

XXXVIII. Idem Spor. ibid. „ Qui (DD.) id etiam ab omni culpa excusant, quando iusta causa subest, v.g. ob paupertatem, ne multiplicetur proles ex una parte, ex altera vero parte ad sedandam aliquam concupiscentiam, & incontinentiam vitandam. „

XXXIX. P. Thomas Sanchez lib. 9. disp. 17. n. 5. „ Quod si vir in superficie tantum vasis præpositi uxoris fricaret sua verenda, vel in os ejus intromitteret, cessante omni pollutionis periculo, non crederem esse mortale. „

XL. PP. Salmant. tr. 10. cap. 8. punct. 4. n. 52. „ Sed nos cum hac distinctione ad difficultatem respondemus, & propositionem damnatam, prout ad nos attinet, explicamus. Quod si fuga nec periculosa est, nec ignominiosa aggressio, irregularitatem incurreret aggressorem occidendo, si fugiendo posset suum damnum evitare: quia in hoc fas non est &c. ut inquit Pon-

tifex. Si vero sit ignominiosa illi, ut si vir nobilis, aut miles esset, quibus indecorum est fugam capere; potest resistere invasori, & fas est illum occidere non excedendo moderatione suæ inculpatæ tutelæ. „

XLI. Idem Salmant. ibid. n. 54. „ Scimus autem Dianam . . . & Fillucium tr. 20. cap. 5. num. 133. asserere, quod si Clerico, aut Religioso in aliquo esset fuga ignominiosa, posset se defendere, nec incurreret irregularitatem, si invasorem occidat. Et addit Leander tr. 2. disp. 12. q. 38. quod Clerici, aut Religiosi regulariter, & absolute nullo modo tenentur fugere, ut evitent conatum injuste invadentis; ideoque si occidant defendendo se, non fieri irregulares: quia regulariter loquendo fuga in ipsis inveniri non potest quæ aut indecora non sit, aut damnosa, aut periculosa. Scimus etiam Fillucium num. 135. sensisse, quod etiam ille qui causam suam culpa invasori dedit, si non prævidit damnum futurum, posset invasori resistere, absque eo quod incurreret irregularitatem, eum occidendo, tamen si fugiendo se liberare posset. Scimus etiam, Fagundes, & ex illo Leander tr. 2. disp. 12. q. 36. dixisse; nobiles, aut milites, qui etiam absque nota fugere possent, posse licite invadenti resistere: quia ex se fuga nobilibus, aut militibus semper ignominiosa est, & per accidens est quod in tali casu non sequatur: & addit idem Leander pluribus citatis quest. 37. quod etiam homines ignobiles, aut mechanici, qui fugam sine periculo possent capere, licite invasori resisterent. nec fierent irregulares occidendo: quia omni genere personarum fugere est infamia, quam omnes vitare tenentur. „

Hæc ex Salmanticensibus rescribere volui, ut semper luculentius appareat, quam sit putida, & inaudita impossura illa quam nonnulli fabulatores apud imperitum vulgus disseminant, me truncatas & minus sincere transferre laxas quorundam Casuistarum opiniones. Numquid dicturi sunt, Salmanticenses minus sincere, aut fraudulenter narrare præfatam laxitatis paradoxa, quæ tamen omnia nec ipsi probent? Sed ex iisdem rescribere illa volui, ut ora obstruerem illorum qui omnia casuistica commenta propugnare gloriæ sibi vertunt. Porro si citati Doctores moderni cum aliis non paucis defendere non sunt veriti, etiam nobiles, & mechanicos, & Religiosos ipsos, qui consilia

evangelica profitentur, non debere fugam arripere, ut evitent homicidia, quia omni genere personarum fugere est infamia, quam omnes vitare tenentur; sed posse resistendo occidere homines: si, inquam, hæc antieangelica laxitatis commenta evulgare ausi sunt; & tam evidentiter contradicere Evangelio clamanti Luc. 6. *Et qui te percutit in maxillam, præbe ei & alteram*: quisque colligat, qua majori libertate & facilitate laxaverint, attemperaverint, perturbaverint alias leges quæ non sunt adeo luculentæ & manifestæ.

XLII. P. Herman. Busembaum *lib. 5. c. 3. dub. 5.* apud P. Claudium La-Croix *n. 293. pag. 43.* „Hinc probabile est quod docet Nav. „Tol. &c. & non repugnat Laymanus, se- „cluso scandalo, & alii, veniale tantum „esse usque ad vomitum se cibo & potu „IMPLERE: idque etiam si quis VOMAT, „UT ITERATO POSSIT BIBERE.”

XLIII. P. Claudius La-Croix *lib. 5. n. 313.* „Ad morbum gravem etiam non letalem „curandum, aut cavendum licitum esse in- „briationem, docent multi cum Gobat an. „15. si aliter curari, aut caveri nequit.”

XLIV. P. Busembaum *l. 5. cap. 3. art. 2.* „Si quis post potum discernere adhuc pos- „sit inter bonum & malum, licet nonni- „hil phantasia turbata sit aut sequatur vo- „mitus, lingua titubet, pedes vacillent, „oculi cernant duplicia, vel domus gyrari „videatur; nondum plena est ebrietas: id- „eoque tantum peccatum veniale, quam- „vis ex gravioribus, si DELIBERATE sit „commisum. Vide Layman loc. cit.”

XLV. Tamburinus *lib. 5. in Decal. c. 1. §. 3. n. 37.* „Quando doleo de bono alteri- „us, ut est diminutivum meæ excellen- „tiæ, non doleo de bono alterius absolu- „te, sed formaliter de malo meo, seu de „diminutione meæ excellentiæ, quæ mihi „mala est... sicut enim si gauderem de „malo alterius, v. g. de morte patris, ut „causante immediate bonum meum, puta he- „reditatis successionem, non esset pecca- „tum juxta omnes, ut supra vidimus; sic „contra, si doleam de bono alterius ut cau- „sante immediate malum meum, culpa „non erit.”

XLVI. Idem Tamb. *ibid. n. 40.* „Et S. „quidem Thomas, ceterique Doctores ci- „tati lit. H. quando tanquam certum sup- „ponunt invidiam esse tristitiam qua quis „dolet de bono alterius, ut est diminuti- „vum propriæ excellentiæ, SUNT INTEL- „LIGENDI descripsisse invidiam ab effectu.”

CAPUT II.

De sacramento extremæ unctionis, ejusque materia & forma, de ministro, subjecto, & dispo- sitionibus ad illud suscipiendum.

I. QUÆST. I. *Extrema unctio est ne verum sacramentum?* RESP. Negant Luthe- rus, Calvinus, & Protestantes omnes. Ad- firmant contra omnes Catholici, idque evin- cunt Scripturarum testimoniis. *Infirmatur quis in vobis? Inducat Presbyteros Ecclesie, ut orent super eum ungentes eum oleo in nomi- ne Domini: & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei.* Epist. Jacobi c. 5. Omnia hæc verbis continentur quæ ad rationem veri sacramenti requiruntur. Habetur res sensi- bilis, nempe unctio, quæ materiam, & Presbyterorum oratio, quæ formam constituunt. Habetur institutio divina. Apostolus enim ad universas Ecclesias scribit quod a Christo Domino acceperat. Denique effectus sac- ramenti exponitur, nempe peccatorum, si quæ sunt, expiatio, & ægroti alleviatio, & virium instauratio ad resistendum dæmo- nis tentationibus, & corporis sanitas, si æternæ expediat salutis. Novatorum errorem damnavit *sess. 14. can. 1. Tridentinum.*

II. QUÆST. II. *Quenam est istius sacra- menti materia?* RESP. Remota est oleum ex- baccis olivarum expressum; proxima usus ejusdem, nempe unctio. Oleum istud bene- dictum sit ab Episcopo necessum est, ut omnes adfirmant. Disputant in utramque par- tem Theologi num hæc benedictio necessa- ria sit necessitate sacramenti, nedum præ- cepti. Probabilius mihi est benedictionem requiri necessitate sacramenti. Ex pontificia dispensatione, quæ non conceditur nisi ur- gente necessitate, simplices Presbyteri hoc oleum benedicere queunt.

III. Partes infirmi ungendæ, sunt quin- que sensus, oculi, nares, os, manus, pe- des, & etiam renes. Omnes quinque sensus ungendi sunt ex præcepto Ecclesiæ. Satis est unum oculum, unam manum ungere. Et urgente mortis articulo sufficit caput unge- re formam universalem pronuntiando. Sed quisque Rituali suæ Ecclesiæ adhæreat.

IV. QUÆST. III. *Quenam sit istius sacra- menti forma?* RESP. Est oratio quam pronuntiat Minister. *Orent super eum*, inquit S. Jacobus. Definita a Christo non sunt ver- ba istius precatationis. Ideo variæ sunt in Ec- clesia Græca, & Latina orationis hujus for- mular,

mulæ, & omnes ratæ habentur. Deprecativam orationem sufficientem esse definivit Tridentinum *sess. 14. can. 3.* Et in Romana Ecclesia deprecativa est.

V. QUÆST. IV. *Quis sit extrema unctionis minister?* RESP. Soli Presbyteri sunt hujus sacramenti ministri, ut contra Novatores definivit Tridentinum *sess. 14. can. 4.* Unus Presbyter sufficit, quamvis olim plures convenirent, sicut nunc septem adhibentur in Ecclesia Græca.

VI. Parochus est minister ordinarius. Ceteri Sacerdotes, qui absque Parochi licentia expressa, aut tacita ministrarent hoc sacramentum, graviter peccarent, & Regulares excommunicationem incurrerent. In extrema tamen necessitate præsumitur Parochi licentia, & quilibet Sacerdos potest illud ministrare. Si Parochus ex malitia nec administrare, nec concedere licentiam veller, tunc quilibet Sacerdos sive sæcularis, sive regularis administrare hoc sacramentum possit.

VII. Parochus sub mortali astringitur hoc sacramentum administrare, ut docet communis sententia. Tempore pestis, si sacramenta Pœnitentiæ, & Eucharistiæ essent ministrata, non teneretur Parochus cum mortis periculo extremam unctionem conferre. Si vero præfata sacramenta non essent ab infirmo suscepta, tunc etiam cum vitæ discrimine astringeretur hoc sacramentum conferre. Si infirmi hoc sacramentum petant, denegare illud Parochi, etiam si vitæ periculum instaret, non possent.

VIII. QUÆST. V. *Quibus ministrandum est hoc sacramentum?* RESP. Apud Latinos solis decumbentibus confertur. Non est tamen expectanda ultima periodus, sed dum mortis periculum instat, & infirmus ratione præditus est, administrari debet. Extrema cavenda sunt. Navigantibus, belligerantibus, ultimo supplicio afficiendis non administratur hoc sacramentum.

IX. QUÆST. VI. *An istius sacramenti susceptio sit sub præcepto?* RESP. Negantem sententiam defendunt aliqui. Hæc sententia mihi falsa est. S. Jacobus inquit. *Inducat Presbyteros.* Hæc verba non consilium, sed præceptum indicant. Tridentinum *sess. 14. c. 3.* improbat eos qui dixerint, *hanc unctionem vel figmentum esse humanum, vel ritum a Patribus acceptum, nec MANDATUM Dei, nec promissionem gratiæ &c.* Merbesius *Disf. 5. qu. 9.* refert sequentem propositionem a sacra Facultate Parisiensi ann. 1634. censuram inusitam.

Omnes Theologi dicunt, confirmationem non præcipi, nisi cum commode haberi potest, vel ut alii dicunt, quando commodissime, quando sine ullo, vel minimo prorsus incommodo.

CENSURA.

Ista propositio est scandalosa, in maximum sacramenti Confirmationis contemptum, maligno animo proposita, & in errorem potest deducere.

X. Par est utriusque sacramenti & Confirmationis, & extremæ unctionis ratio. Ergo eadem utriusque opinionis censura. Quid? Ecclesia catholica habet sacramenta otiosa, indifferentia, in cassum instituta? Quorsum tot Ecclesiæ catholicæ conatus adversus Novatores in hoc asserendo sacramento, si nulla urgeret necessitas illud suscipiendi? Nosstram sententiam defendunt Merbesius, Genet, Turnely, Antoine, Ludovicus Habert, & alii graves Theologi.

XI. Iterari hoc sacramentum potest, ut declaravit Tridentinum *sess. 14. c. 3.* Nec in re aperta diutius immorandum. Si infirmi convalescerint, iterum relapsi in mortalem infirmitatem suscipere hoc sacramentum debent. Hoc sacramentum administratur post alia suscepta sacramenta.

XII. QUÆST. VII. *Quæ dispositiones præcedere hoc sacramentum debent?* RESP. Aliæ remotæ, aliæ proximæ sunt. Remotæ sunt 1. ut unguendus sit baptizatus; 2. ut periculose decumbat. 3. ut sit adultus rationis particeps; 4. ut nulla excommunicatione sit innodatus. Proximæ dispositiones sunt 1. ut suscipiens non sit sibi conscius peccati mortalis; 2. ut cum magna fiducia, & fide accedat; 3. sancto oleo liniendi suam intentionem, & preces conjungere debent cum intentione, & precibus quibus utitur Ecclesia.

XIII. Effectus hujus sacramenti sunt 1. gratia sanctificans omnibus sacramentis communis; 2. est peccati reliquias abstergere, 3. infirmi alleviatio, & erectio. Disputant Theologi num hoc sacramentum per se, an per accedens peccata dimittat? Sed dissidium istud nullius momenti est.

CAPUT III.

De sacramento Ordinis.

I. QUÆST. I. *Quid sit Ordo sacer, quo consecrantur persone ecclesiasticæ?* RESP. Est verum sacramentum novæ legis, quo spiritualia

ritualis potestas confertur ad sacrosanctum Christi corpus consecrandum, & ad alia ministeria ecclesiastica rite, & ex officio ob-eunda, ut contra Lutherum, Calvinum, & Protestantes Tridentinum *sess. 23. c. 4.* definit.

II. QUÆST. II. *An sint plures sacri Ordines?* RESP. Septem numerantur, videlicet *Presbyteratus, Diaconatus, Subdiaconatus, Acolythatus, Exorcistatus, Lectoratus, & Ostiariatus*. Tres primi vocantur majores & fac-eri; alii quatuor minores. Hanc septena-rium numerum confirmavit Tridentinum *loc. cit.* Non improbavit tamen Gracorum ritum, qui quatuor tantum Ordines re-tinent.

III. Nec Tonsura, nec Cantoratus sunt Ordines. Tonsura est ad eosdem dispositio, & preparatio. Disputant Theologi num Episcopatus sit sacramentum a Presbyteratu distinctum? Negat S. Thomas. Sed dis-putatio hæc nunc ad nos non pertinet.

IV. QUÆST. III. *Quid sit Ostiariatus, & quanam ejus munia?* RESP. Est ordo quo Clericus præficitur sacre Ecclesie supellesti-li curandæ, Deique domui custodiendæ. Quatuor Ostiarii Clerici munia recenset Ca-techismus Tridentinus *p. 2. de sacr. Ord. 1.* Januas referare dignis, & indignis clau-de-re debet, puta infidelibus, & excommuni-catis. 2. impedire debet ne laici propius ad altare accedant. 3. Illius est campanæ pul-su populum fidelem ad divina officia con-vocare. 4. Servare vasa sacra, & supelle-stilem Ecclesie custodire. Invigilare etiam debet ut omnes in Ecclesia modelle se gerant.

V. QUÆST. IV. *Quid sit Lectoratus, ejus-que munia?* RESP. Est Ordo quo confertur potestas legendi in Ecclesia Scripturam san-ctam, & SS. Patrum doctrinam. Quinque sunt ejusdem munia. 1. Legere utriusque Testamenti Scripturam divinam. 2. erudire catechumenos, & rudes baptizatos, fidei ar-ticulos explicando. 3. Olim Lectoris mu-nus erat, eam divinæ Scripturæ partem le-gere quam Episcopus interpretaturus erat. 4. Divinas decantare laudes, & psallentibus præesse. 5. Novos fructus benedicere.

VI. QUÆST. V. *Quid sit Exorcistatus, & quanam illius officia?* RESP. Est Ordo quo potestas impertitur expellendi dæmones a corporibus sive catechumenorum, sive ba-ptizatorum: & hoc est Exorcistarum uni-cum munus.

VII. QUÆST. VI. *Quid sit Acolythatus, ejusque officia?* RESP. Est Ordo quo potestas

traditur inserviendi Subdiacono, & Diacono in Missæ sacrificio. Tria sunt illius mu-nia. 1. parare vinum cum aqua in urceo-lis Subdiacono ab ipso exhibendis. 2. defer-re lumina, cum Evangelium solemni ritu a Diacono legitur. 3. Luminaria Ecclesie accendere, & asservare.

VIII. QUÆST. VII. *Quid sit Subdiacona-tus, & quæ illius munia?* RESP. Est Ordo quo potestas traditur ministrandi Diacono, & Sacerdoti in sacrificio Missæ. Disputant Theologi, siue Ordo iste sacramentum? Ve-rum de hac controversia in præsens nihil ad nos. In Pontificali Romano quinque nume-rantur illius munia. 1. Calicem, & pate-nam in usum sacrificii Diacono offerre. 2. Sacerdoti sacrificanti aquam fundere ad ex-trema digitorum ablucenda. 3. oblationes a populo suscipere. 4. legere Epistolam. 5. pallas altaris, corporalia, & purificatoria ablucere.

IX. QUÆST. VIII. *Quid sit Diaconatus, & quanam ejus officia?* RESP. Est sacer Or-do quo traditur potestas spiritualis inservien-di proxime Sacerdoti sacrificanti. Tria il-lius officia. 1. Diaconi Episcopo, vel Pres-bytero sacra agenti presto adsunt, materiam sacrificii panem & vinum exhibent, cali-cem consecrandum cum ipso offerunt. E-vangelium in altiori loco legunt solemni-ter. Indignos a dignis separant hac terribi-li voce: *Recedant poenitentes: sancta sanctis*. 2. Diaconus ex officio baptizat, non qui-dem solemniter, nisi ut extraordinarius mi-nister. 3. Diaconus vi suæ ordinationis est verbi Dei minister, si prædicatio fiat per modum catecheseos, & absque ullo appa-ratu. *Evangelicæ Diaconi sunt*, inquit auctor *libri eccl. Dogmat.*

X. QUÆST. IX. *Quid erant Diaconisse?* RESP. Aliæ erant uxores quas Diaconi ante inaugurationem duxerant: hac ratione uxor Episcopi Episcopa, Presbyteri Presby-tera, Diaconi Diaconissa, Subdiaconi Subdia-conissa dicebatur. Ambo apud Latinos per-petuum servare continentiam astringeban-tur. Aliæ Diaconissæ erant mulieres viduæ, sive virgines Deo dicatæ ad aliquod Eccle-siæ ministerium. Diaconissarum consuetudo ab ipsis Apostolis in Ecclesia universali si-ve Latina, sive Græca obtinuit. Diaconis-sæ erant. 1. Ostiariæ mulierum, quæ tunc a viris in templo separatæ erant. 2. Mu-lieres baptizandas exuebant, & induebant. 3. Mulieres rusticanas imbuebant. Sensim sine sensu Diaconissæ obsolescere.

XI. QUÆST. X. *Quid sit Presbyteratus, & quanam ejusdem munia?* RESP. Est sacer ordo quo datur potestas consecrandi corpus Christi, & remittendi peccata. Quinque in Pontificali Romano numerantur ejusdem munia. Offerre, benedicere, præesse, prædicare, baptizare. 1. est offerre Sacrificium. 2. est benedicere personas, & quæ ad earum usum attinent. 3. sub manu Episcopi præesse populo. 4. prædicationis officium. 5. Baptizare illis jure ordinario competit.

XII. QUÆST. XI. *Quid sit Episcopatus, & quæ illius munia?* RESP. Est ordo supremus, quo datur Presbytero potestas conferendi sacramenta Confirmationis, & Ordinis, regendique Ecclesiam ipsi commissam, nempe clerum, & plebem. Dicitur ordo, quia est apex & fastigium Sacerdotii. Ordo iste confertur Presbytero, quia nequit esse Episcopus, nisi prius fuerit Presbyter. Potestas conferendi sacramenta Confirmationis, & Ordinis competit soli Episcopo.

XIII. QUÆST. XII. *Sunt ne singuli Ordines sacramenta?* RESP. De fide est Presbyteratum esse sacramentum, ut definivit Tridentinum sess. 23. can. 1. Diaconatum sacramentum esse adfirmant nunc omnes: nam Diaconatus confertur per manuum impositionem, quæ est signum sensibile divinitus institutum. Subdiaconatum, & minores Ordines non esse sacramenta permulti Theologi defendunt, nec spernenda opponunt argumenta. Quam controversiam indecisam prætereo. Quamvis autem Ordines sive majores, sive minores essent Sacramenta, unum tamen est sacramentum Ordinis, quia omnes ordinantur ad unum Sacerdotium. Qui suscipit hos sacros Ordines in peccato mortali, peccat mortaliter. Et quamvis minores ordines non essent sacramenta, non propterea a gravi malitia immunis esset qui mortifero scelere inquinata conscientia illos susciperet.

XIV. Negant aliqui Diaconum, & Subdiaconum peccare mortaliter dum officium proprium in peccato mortali exercent. Hæc sententia mihi falsa est. Nam isti ministerium sacramentale exercent. Ergo graviter peccant dum sordida conscientia illud profanant. Non desunt qui doceant minores ordines esse sacramenta, & simul defendunt non peccare graviter illos qui eosdem in peccato mortali exercent. De hac opinione infra sermo erit.

CAPUT IV.

De materia, & forma sacramenti Ordinis.

I. IN celebri Armenorum decreto Eugenius IV. de materia & forma sacramentorum ordinationum hæc statuit. *Sextum sacramentum est Ordinis, cujus materia est illud per cujus traditionem confertur ordo. Sicut Presbyteratus traditur per calicis cum vino, & patene cum pane porrectionem. Diaconatus vero per libri Evangeliorum dationem. Subdiaconatus per calicis vacui cum patena vacua superposita traditionem. Forma Sacerdotii talis est. Accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia pro vivis, & mortuis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: & sic de aliorum ordinum formis, prout in Pontificali Romano late continetur.*

II. Hac auctoritate nixi plurimi Theologi defendunt, materiam essentiali sacramenti Ordinis in porrectione instrumentorum sitam esse, & in oratione quæ recitatur, dum porriguntur, formam. Verum magnum facessit negotium in hac controversia quod Ecclesia Græca sola manuum impositionem, & orationem conferat sacras ordinationes nullis adhibitis instrumentis, nisi post ordinationem completam. Quid quod neque Ecclesia Latina longo sæculorum intervallo præfata instrumenta adhibuit? Difficultas hæc in varias sententias divisit Theologos. Illa mihi videtur probabilior quæ docet, manuum impositionem esse materiam essentiali, & orationem annexam formam: instrumentorum vero porrectionem cum verbis eidem adjectis esse materiam & formam accidentalem, & integram ad majorem effectus expressionem, & declarationem: & de hac accessoria materia & forma locutum esse Eugenium IV. contendunt istius sententiæ Theologi. Accedit perpetuus usus universalis Ecclesiæ, quæ in ordinandis sacris ministris semper adhibuit manuum impositionem, & orationem. Quod instrumentorum porrectio non sit materia essentialis, sed accessoria & integralis, patet ex eo quod nullum ejusdem vestigium in Scriptura sancta habeatur; & ipsa Latina Ecclesia per decem priora sæcula hæc instrumenta non adhibuerit; & Ecclesia Græca nec in præsens iisdem utatur, cujus tamen ordinationes ratas habet Ecclesia Latina.

III. Ceterum in praxi ea omnia servanda sunt quæ Ecclesiæ ritus præscribit. Quæ ha-

hactenus dicta sunt, comprehendunt potissimum Ordines sacros seu hierarchicos Diaconatum, Presbyteratum, & Episcopatum, quorum materię essentiali adjuncta sunt instrumenta, nempe *Diaconatui* liber Evangeliorum, *Presbyteratui* unctio, & porrectio calicis, & patena cum sacris symbolis consecrandis. Aliorum vero Ordinum, puta Subdiaconatus, & quatuor minorum materia, & forma sunt instrumenta, & preces quas recitat Episcopus illa tradendo. Qui defendunt hos Ordines esse sacramenta, dicunt in ipsa instrumentorum porrectione intelligi manuum impositionem. Sic materia ostiarii est traditio clavium, & tintinnabuli. Forma: *Sic agite quasi rationem reddituri* &c. materia Lectoratus est traditio sacre Scripturę. Forma: *Accipite, & estote verbi Dei relatores* &c. Exorcistatus materia est traditio libri exorcismorum, seu Pontificalis. Forma: *Accipite, & commendate memorie* &c. Acolythatus materia est traditio candelabri cum cereo extincto. Forma: *Accipite ceroferarium cum cereo* &c. Partialis materia Subdiaconatus est traditio calicis vacui, & patenę superpositę. Forma: *Videte cujusmodi ministerium vobis traditur* &c. Materia Diaconatus est impositio manuum cum traditione codicis Evangeliorum. Materia Presbyteratus est impositio manuum cum traditione calicis, & patenę, adjectis sacris symbolis consecrandis. Ut jam dixi, in his tribus ordinibus hierarchicis Diaconatu, Presbyteratu, & Episcopatu impositio manus expressa est, & semper in Ecclesia usurpata. Disputant auctores num necesse sit tangere singulas materię partes, puta calicem, patenam &c. Et communiter docent sat esse tangere aliquam materię partem aut calicem, aut patenam &c. Contactus iste physicus sit oportet, nec sufficit moralis, ut communior sententia docet.

CAPUT V.

De ministro, & subjecto sacramenti Ordinis ejusque effectibus.

I. QUÆST. I. *An solus Episcopus sit hujus sacramenti minister?* RESP. Quoad Ordines majores adfirmant omnes Catholici, idque definitum est in Tridentino *sess. 23. can. 7.* adversus Novatores. Inferiores dumtaxat ordines conferri a simplice Sacerdote queunt, nempe tonsura, & quatuor minores.

II. QUÆST. II. *Ad consecrandum Episcopum quot Episcopi requiruntur?* RESP. Necessitate præcepti tres. Plures Theologi, ut Cajetanus, & Bellarminus, defendunt tres, aut duos requiri necessitate sacramenti, ita ut nullum sit sacramentum, nisi saltem duo adsint. Plures alii hoc negant, contenduntque validam esse ordinationem, sed illicitam ab uno Episcopo factam. Consuetudo tamen semper obtinuit Presbyterum ordinari Episcopum a tribus Episcopis sublato necessitatis casu.

III. Clerici a solo Episcopo proprio ordinari licite valent, valide vero a quocunque Episcopo. Episcopus proprius est vel originis vel domicilii, vel beneficii. Episcopus beneficii ille est in cujus diœcesi beneficium quis reipsa possidet: originis est in cujus diœcesi ordinandus baptizatus est: domicilii Episcopus in cujus diœcesi quis sedem fixit, animo ibidem commorandi in perpetuum. Ad matrimonium contrahendum sufficit ut quis bona fide per annum commoretur in aliqua parochia, licet postea sit discessurus. Ad sacros vero Ordines suscipiendos nec decennium quidem sufficit, nisi animus adsit ibidem perpetuo commorandi. Quoniam quisque addicitur Ecclesię illius loci in quo ordinatur. Episcopus ordinare potest familiarem suum qui per triennium apud eundem commoratus fuerit, eique beneficium conferre, ut Tridentinum *sess. 23. c. 9.* declaravit. Fraus contingeret, si Episcopus intentione eximendi ordinatum a proprio Episcopo beneficium illi conferret: quo in casu Episcopus, & ordinatus pœnis obnoxii essent a sacris canonibus latis.

IV. Episcopus in aliena diœcesi ordinare nequit suum subditum absque Ordinarii licentia, ut Tridentinum *sess. 6. c. 5. de Refor.* declarat. Regularium Episcopus ille est in cujus diœcesi ipsi commorantur, ut plura Concilia statuerunt. Videndum circa hoc decretum Benedicti XIV. an. 1746. datum, cujus initium est, *Impositi nobis* &c.

V. Litteras dimissoriales concedere possunt 1. Episcopus proprius. 2. Ejus Vicarius generalis, si tamen facultatem expressam acceperit. 3. Capitulum cathedralis Ecclesię Sede vacante, elapso anno ab Episcopi morte, ut Tridentinum *sess. 7. c. 10.* statuit. Has litteras concedere Episcopus non debet nisi iis quos suo examine idoneos judicaverit. Hę litterę non expirant morte concedentis.

VI. QUÆST. III. *Quo tempore administra-*

vi licite sacri Ordines queunt? RESP. Sabbatis quatuor temporum, Sabbato ante Dominicam Passionis, & Sabbato sancto. Consecratio Episcopi quolibet die dominico. Ordines minores privatim quolibet festo, publice feria 6. ante sabbatum quo conferri possunt Ordines majores, aut eodem sabbato. Prima Tonsura quolibet die. Hæc sunt tempora consueta. Ex privilegio aliis quoque diebus conferri sacri Ordines valent. Idoneos & dignos repellere Episcopus nequit, cum non sit ordinationis dominus sed dispensator, quemadmodum nec indignos ordinare potest. Frequenter in hoc, raro in illo peccatur.

VII. In his ordinationibus interstitia servari debent, ut Tridentinum *sess. 23. c. 10.* declaravit. Subdiaconus ordinari nequit, nisi elapsus sit annus ab ultimo ordine suscepto, neque promoveri in Diaconum, nisi elapsus annus sit a suscepto Subdiaconatu, neque in Sacerdotium nisi post annum a suscepto Diaconatu. Tempore interstitiorum exercere suos Ordines debent ordinari. Super his interstitiis dispensare Episcopus potest ex rationabili causa cum suis subditis.

VIII. QUEST. IV. *Quinam apti sunt ad sacros Ordines?* RESP. Soli masculi, exclusis feminis, ordinari valent. Amentes, & non baptizati exclusi sunt. Pro minoribus ordinibus nulla determinatur ætas a Tridentino, sed solum *sess. 23. c. 11.* statuitur ut iis conferatur qui intelligunt latinam linguam. Ad Subdiaconatum requiritur annus 22. Ad Diaconatum 23. ad Presbyteratum 25. Consuetudine prævalente sat est ut anni isti incepti sint. Nequit suscipi Ordo superior non suscepto inferiore. Qui per saltum ordinaretur, ipso facto remaneret suspensus ab executione superioris secus inferioris ordinis.

IX. QUEST. V. *Qui non confirmatus Ordines suscipit, peccat ne mortaliter?* RESP. Tridentinum *sess. 23. c. 4. de Reform.* hæc statuit. *Prima Tonsura non initientur qui sacramentum Confirmationis non susceperint.* Quare graviores Theologi docent, peccare mortaliter qui scienter, prætermissa Confirmatione, susciperet Tonsuram, & alios Ordines. P. La-Croix *n. 2223.* refert Busembaum cum 12. aliis, qui docent esse tantum peccatum veniale. Et hæc sententia, inquit P. La-Croixius, est probabilior. Quia ubi agitur (inquit) de mortali contrahendo, non est asserenda obligatio, nisi certius constet. Robusta ratio. Sed neque, subdo ego, tollenda, nisi certius constet non adesse obli-

gationem. Periculose, inquit Angelicus *quodl. 9.* determinatur, nisi veritas expresse habeatur. Eque determinatur negando, ac affirmando. In dubiis ergo tutior pars est eligenda, pulsus *Reflexistarum* commentis. Certum est malum committere illum qui neglecta Confirmatione Ordines suscipit. Quid ergo agendum? *Declina a malo, & fac bonum.*

X. QUEST. VI. *Quotuplex est titulus clericus?* RESP. Triplex, ecclesiasticus, patrimonialis, monasticus. Titulus generatim accipitur pro jure ad quidquam legitime possidendum. Quare titulus clericalis ecclesiasticus est jus fruendi Ecclesiæ bonis. Jus illud nunc acquiritur per beneficium pacifice possessum, aut per pensionem clericalem. Primis Ecclesiæ sæculis non ordinabantur nisi Ecclesiæ addicti: & ipsa ordinatio titulus erat quo jus Clerico tribuebatur accipiendi alimenta ex bonis Ecclesiæ.

XI. Titulus patrimonialis est jus percipiendi fructus ex aliis quam Ecclesiæ bonis, quæ vel gratuita donatione, aut hereditaria successione ordinato obveniunt.

XII. Solo titulo ecclesiastico, excluso patrimoniali, usque ad seculum x. ordinati fuere Clerici uni determinatæ Ecclesiæ addicti. Et hoc titulo alimenta ab Ecclesia accipiebant, & ad aliam transire Ecclesiam illis permixtum non erat.

XIII. Post hæc tempora, & præsertim sæculo xii. vicissitudinem passa est Ecclesiæ disciplina. Missis pluribus documentis, in Tridentino, ut narrat Cardinalis Pallavicinus *lib. 7. c. 9.* acerrime disputatum fuit adversus titulum patrimoniale, & pro instauranda antiqua disciplina summo studio orarunt plurimi sanctissimi Patres, inquirentes, Sacerdotes vinculo ecclesiastici tituli solutos, similes equis esse freno destitutis. Sacra Synodus divino perfusa lumine, ut utriusque generis malis occurreret, regulam condidit saluberrimam, quæ si servaretur, restoreret ecclesiastica disciplina. Primum statuit ut Episcopus neminem etiam titulo patrimonii ordinet, nisi quem Ecclesiæ utilem, vel necessarium judicaverit. *Patrimonium vero* (inquit) *vel pensionem obtinentes ordinari posthac non possunt, nisi illi quos Episcopus judicaverit assumendos pro necessitate, vel commoditate Ecclesiarum suarum, eo quoque prius prospecto, patrimonium illud, vel pensionem vere ab eis obtineri, taliaque esse quæ eis ad vitam sustentandam satis sint.* Ut vero Tridentini Patres occurrerent ma-

lis quæ exaggerata fuere adversus Clericos nulli Ecclesiæ addictos, vetuit S. Synodus sess. 23. c. 16. de Refor. ne quis deinceps ordinetur quin sit alicui Ecclesiæ addictus. Cum (inquit) nullus debeat ordinari qui iudicio sui Episcopi non sit utilis, aut necessarius suis Ecclesiis, sancta Synodus, vestigiis sexti canonici Concilii Calcedonensis inherendo statuit ut nullus in posterum ordinetur qui illi Ecclesiæ, aut pio loco pro cuius necessitate, aut utilitate assumitur, non ascribatur, ubi suis fungatur muneribus, nec incertis vagetur sedibus. Quod si locum, inconsulto Episcopo, deseruerit, ei sacrorum exercitium interdicatur.

XIV. En disciplina ecclesiastica ad suum primævum instaurata splendorem. Nihil deest, nisi ut Episcopi exacte servent in promovendis ad sacras ordinationes quæ Tridentinum præscribit. Num hodie plures sint Clerici nulli addicti Ecclesiæ iis qui addicti sunt, ceteri iudicent.

XV. Tertius titulus est monasticus, vi cuius ordinantur Regulares, qui titulus paupertatis vocatur. Hi enim de bonis Ecclesiæ, seu domus in qua professi sunt, sustentantur. Plurima de hoc titulo, & de censibus vitalitiis, qui eundem comitantur, dicenda essent. Sed dicta sunt alibi.

XVI. QUEST. VII. Quot sunt effectus sacramenti Ordinis? RESP. Tres: 1. gratia sanctificans; 2. gratia sacramentalis; 3. character. Gratia major, aut minor confertur juxta diversam suscipientium dispositionem. Character est signum Christi in anima indelebiter impressum. Plures alii effectus solent recenseri, ut sunt obligatio servandæ castitatis vi voti annexi, recitandi horas canonicas, privilegium canonis, & fori, & alia quæ non sunt sacramenti effectus, sed obligationes, vel privilegia quæ statum clericalem consequuntur.

CAPUT VI.

De vocatione initiandorum, & signis quibus dignosci queat.

I. V Ocatio de qua nunc sermo est, describi potest quod sit actus providentie supernaturalis, quo Deus hos præ illis eligit, præparatque dotibus consentaneis ad sacra officia obeunda. Status sacerdotalis supernaturalis est, cui nemo propria industria, & labore idoneus est; ideo necessaria est providentia supernaturalis, quæ dirigat, & auxilia conferat tanto fini consentanea. Quos

Deus ad hunc statum vocat, præparat dotibus opportunis.

II. Istius divinæ vocationis necessitatem Scripturæ sanctæ manifestant. Christus Dominus, qui factus est exemplar a nobis imitandum, peccordinatus fuit Sacerdos secundum ordinem Melchisedech, ut psal. 109. habetur. Non a semetipso venit, sed missus a Patre, ut nobis esset Pontifex (inquit Paulus Hebr. 9.) sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, & excellentior cælis factus. Quamobrem ipse clamabat in templo docens: A me ipso non veni, sed est verus, qui misit me: Joan. 7. Ille missus a Patre vocavit ad idem Sacerdotium Apostolos. Vocavit ad se quos voluit ipse: Marc. 3. Apostoli cum substituere deberent qui Judæ locum impleret, implorarunt a Deo signa quibus manifestaretur eligendus. Ostende quem elegeris ex his duobus: Act. 1. Qui audent non vocati hanc occupare dignitatem, sic improbantur a Christo: Amen, amen dico vobis, qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde ille fur est, & latro: Joan. 10. subdit ibidem: Per me si quis introierit: salvabitur. Tandem S. Paulus Hebr. 5. inquit: Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron. Sic & Christus non semetipsum clarificavit, ut Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum: Filius meus es tu.

III. Quæ hæcenus ex Scripturis sanctis dicta sunt, confirmari sanctorum Antistitum exemplis possent. Quo majori refulgebant sanctitate, eo fortius ordinationi suæ in animarum Pastores aut resistebant, aut nonnulli expresse vocati annuebant. Innumera adducere exempla possem, quæ brevitatis præstituta non sunt.

IV. Vocatio divina est veluti fons, & radix gratiarum, & donorum quæ statui sustinendo vires pares conferunt. Sublata vocatione defunt præsidia necessaria, & ea posita omnia succedunt prospere. Qui Deo non vocante, sed vel splendoris dignitate alliciente, vel redditum lucello impellente suscipiunt sacros Ordines, Deo placere nequeunt. Numquid famulorum opera grata dominis essent, quæ ipsis repugnantibus fierent? Audiamus Christum ipsum loquentem Matth. 15. Omnis plantatio quam non plantavit Pater meus cælestis, eradicabitur. Rursus Joan. 15. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum. Notanda illa verba sunt in me. Non satis est fructus parere. Videndum num sint in Deo: In me.

Tan.

Tandem Matth. 7. *Multi dicent mihi in die illa: Domine, non ne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo demonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquam novi eos: Discedite a me qui operamini iniquitatem.*

V. Quis hæc, Christe Jesu, oracula serio meditans, totis artibus non contremiscit? Quis non videt, quam tremenda & formidanda sit deliberatio dirigendi oves tuas, non implorata Dei misericordia, & vocationis gratia? Quid ergo, inquires, asturi sunt tot Sacerdotes, tot Pastores, qui nulla precatione præmissa, nullo vocationis examine facto statum illum susceperunt? Seminabunt ergo in agro alieno unde metere nequeant? In vanum ne isti currunt, cum non sint a Deo missi? Numquid deferere hunc statum debent? Si status deferri potest, ut animarum regimen; dubio procul dimitti, quando gravia signa occurrunt quod desit ad talem statum vocatio, & desunt vocationis dona, debet. Ceterum arcanum divinæ vocationis nos latet, Deoque soli patet. Vocatus Saul fuit, vocatus Judas, & ambo improbi fuere. Aliorum vocationis initia mala hominibus apparere; sed persecutio bona, & exitus sanctus. Catholicorum pauci electi; multi vocati. Nemo tamen desperare de sua salute debet. Sed omnes satagere precibus piis, & laboriosis operibus debent ut certam, sanctamque efficiant vocationem suam. Nemo deferere proprium statum valet, a quo recedere sine peccato nequit.

VI. Neque opponas doctrinam datam multis avertere a statu religioso: quoniam repono: Utinam id verum esset ut averteret plurimos illos qui turmatim intrant non per ostium, sed aliunde, ut fures, & latrones. *Satius enim est (inquit Concilium Lateranense IV.) maxime in ordinatione Sacerdotum paucos bonos quam multos malos habere.* Hæc recogitent illi qui ut Ecclesias, Monasteria, Conventus, & Collegia impleant, necessitatis fuco propagandæ sobolis, & implendi sedes, indiscriminatum admittunt claudos, gibos, cæcos, & dissolutos. Propagatio hæc cælestis, spiritalis, & divina est. A Deo, non ab humana industria proficiscatur oportet.

VII. Quæst. 1. *Quenam sunt signa vocationis ad statum religiosum, & sacerdotalem?* RESP. Illi non sunt ad sacros Ordines vocati quos corporis, animique defectus ine-

ptos reddunt ad sacra ministeria obeunda. Corporis defectus omnibus patent. Animi defectus alii sunt ambigui, alii probabiles, alii fere certi. Defectus animi alii sunt veluti a natura insiti, & dicuntur naturæ vitia, ut animus ferox, indoles sæva, & ferina, vel mollis, fluxa, & ad omnem ventum instabilis: ingenium retusum, plumbeum, stupidum, necessariis scientiis comparadis omnino ineptum. Alii sunt morales, & voluntarii, ut iracundia, superbia, ambitio, & habitus vitiosi. Qui naturæ vitiis laborant, ad munia sacra non sunt promovendi. Numquid Sacerdotes ferocis indolis allicient gregem? An Pastores plumbei, retusique ingenii effundent in populum eloquia divina? Si mollis fluxæque indolis & effeminatæ naturæ sint, carent fortitudine evangelica, qua repellere lupos rapaces, deprimere superbos valeant. Ad istorum latera, inquirunt, ministri idonei sedent, quorum subsidio gregem dirigunt. O homines miserrimi in visis suis! Pastores ergo statæ sunt, & ministri doctores sunt? Ministri carent vocationis gratia, carent cælestium donorum copia: quoniam isti non Deo vocante, sed humano artificio lenocinante plerumque intrusi sunt. Illusio est perniciosissima velle Pastoris ineptitudinem ministrorum peritia compensare.

VIII. Defectus morales animi, quia voluntarii, corrigi valent, præsertim dum vocatio vera est. Diversum de istis, ac de incurabilibus naturæ vitiis iudicium formandum est. Nam si adsit acre ingenium, optima indoles, animi fortitudo, ceteræque naturæ dotes, crimina & vitia emendari queunt. Prudens director præscribat pœnitentibus pietatis exercitium, virtutum femina spargat: & ex fructibus colliget, num planta transferenda sit in cæleste viridarium.

IX. Signa divinæ vocationis juvenis promovendi ad sacros Ordines sunt, 1. si adolescens a sæculi oblectamentis avulsus sit, & ab illecebris mundi sejunctus. 2. si non ad vitam privatam secum traducendam, sed ad Dei obsequium, proximique salutem incumbendum succensum se sentiat. 3. si orationis studio afficiatur, ut ejusdem ope explorare divinam voluntatem valeat: oratio enim est cum Deo commercium, & animum eidem conjungit, atque dona necessaria petit. 4. ardens desiderium adipiscendi sacros Ordines. Hoc tamen signum frequenter falsum, utpote a cupiditate lucrandi panis, aut dignitatis indipiscendæ, non ab amo-

amore Deo interveniendi proficiens. Plures enim appetunt statum clericalem, quia a parentibus ad id incitantur, quia inde sperant exonerare familiam. Alii rei familiaris penuria pressi, laborare, ut Paulus Apostolus, manibus suis, fodere, occare, piscari renunt, & statum clericalem considerant veluti artem & professionem, qua absque labore & sudore victum & vestitum assequi commode valeant. Quare recensita signa ambigua sunt, & prudentis directoris erit pro circumstantiarum diversitate deprehendere quamnam vera, quamnam ficta vocatio sit. Sed eo malorum res devenit ut plurimi nullo præmissa consilio statum ex ingenio assumant, & non omnes Episcopi vigilantes sint in exploranda ordinandorum vocatione.

X. QUEST. II. *Licetum ne Clericis est dignitates ecclesiasticas, & animarum regimen appetere?* RESP. Qui regimina animarum nempe Episcopatum, Parochiam &c. appetunt, aut stulti, aut superbi sunt. Fufe versat hanc quæstionem S. Thomas 2. 2. q. 135. a. 1. ubi tria distinguit. 1. Est officium, quod Dei cultum, & proximi utilitatem spectat. 2. est celsitudo gradus, vi cuius Pastor dominatur in subditos. 3. sunt redditus & obsequium subditorum. Desiderium laborandi, operandique in vinea Domini bonum est; verum ut fertur in dignitates, in honores, & gradus, & emolumenta temporalia, vanum & ambitiosum est. Plurimi ajunt: Cupio vitare otium, & assequi occupationem laborandi, & operandi in vinea Domini, & sub hac larva mentitur iniquitas sibi, latitatque cupiditas, serpit ambitio. Si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat: inquit Paulus: & subdit Hieronymus: opus, non dignitatem: laborem, non delicias, per quod humilitas crescat, non intumescat fastigio. Si laborare isti revera vellent in vinea Ecclesiæ, an non patet omnibus? Visitent xenodochia, consolentur infirmos: adeant rura & montes, instruant rudes, doceant ignorantes, dedoceant errantes, succurrant pauperibus, prædicent verbum Dei. Adeant Episcopum, & dicant: Ecce ego, mitte me. Quid? mittere, non mitti; imperare, non obedire; inserviri, non inservire; extolli, non extollere nos volumus. Hoc profecto est legitimum germanumque responsum.

XI. Quid de illis qui ambitum agunt, patronos sollicitant, ut sibi Episcopatum, Parochiam procurent; qui matronis ipsis in-

serviunt, ut amulos suos obstringant ad intercedendum, procurandumque gradum & dignitatem? Isti sunt vilissima ambitionis mancipia, fures, & latrones, qui nequeunt ingredi per ostium, scilicet admoveri fenestris curant, & ut ascendere queant, adjuvari & erigi a quibuscumque viris & feminis student. Blaterant hac ætate ita distribui omnia ut, nisi industria humana officia & procuraciones adhibeantur, omnes jaceant, nullumque sine officiis promoveri. Distinguo. Nemo sine procuracionibus promovetur ab homine, concedo. A Deo, nego. Cedo: vis promoveri ab homine, an a Deo? A Deo, inquis. Quid ergo garris necessariam esse industriam humanam? An ignorat Deus tuas dotes, & aptitudinem tuam? An si te judicaverit idoneum, non disponit sua infallibili providentia ut præfati Ecclesiæ moderandæ? Insistis, Deum miracula non patrare sine necessitate, humanamque industriam non prohibere, sed præcipere. Humanam quidem industriam Deus requirit in iis omnibus quæ ab homine pendent, secus in iis quæ sibi ipsi reservavit. Vocatio ad regimina Ecclesiæ christianæ solius Dei opus est. Non ne ipsi sacri canones prohibent ejusmodi officia, & procuraciones? Sed quid plura verba fundimus? Nisi illi qui præsent, rejiciant omnes illos quos noverint officiis, & ambitu parare sibi viam ad gradus, & dignitates Ecclesiæ, frustraneus est labor noster. Veritas seipsa luculenta est. Executione, non persuasione opus habet.

CAPUT VII.

De iis quæ prestare, & de iis a quibus abstinere Clerici debent.

I. QUEST. I. *Peccant ne mortaliter Clerici qui nec vestem clericalem, nec tonsuram deferunt?* RESP. Adfirmant graviore Theologi, & innumera Concilia præcipiunt sub pœna excommunicationis ut Clerici & tonsuram, & habitum clericalem palam deferant, & ne comas longas nutriant, deferantque. Probabilistæ plures omnia delinunt. P. Claudius La-Croix lib. 4. n. 1371. & seq. refert opinionem Gobat negantem esse mortale, si absit scandalum, & contemptus. Aliam opinionem de Clerico nutriente comam refert n. 1373. & scribit communius, & probabilius esse, talem clericum non peccare mortaliter, licet Episcopi, & Synodi tali-

talibus comminatur excommunicationem: quia, inquit, *comminatio gravis non semper indicat grave preceptum*. Injustitiam ergo perpetrant Synodi, & Episcopi levi culpæ gravissimam pœnam comminantes. Etiam si gravis comminatio non semper indicaret grave preceptum; ideone in hoc casu non indicat? Et sic diceretur in altero casu. Et his distinctiunculis Synodorum, & Episcoporum saluberrimæ sanctiones eluduntur. Rogandi ejusmodi Casuistæ, quo jure Synodorum, & Episcoporum decreta ad proprias cogitatiunculas detorqueant? Quis illis auctoritatem contulit tam frequenter extenuandi, & humanis appetitionibus attemperandi leges ecclesiasticas, & divinas? Quid quod graviore Probabilistæ non excusant a gravi culpa tales Clericos, ut animadvertit doctissimus Presbyter Bonus Merbesius *disf. 6. q. 15.* inquit: *Ac reipsa quidem ipsi Casuistæ, quorum plerique nihil in sacris literis evolvendis, nihil in sanctis Patribus, & Conciliis læsitandis versati, plus æquo confisi, omnem in omnibus habent fidem in eam concessere partem, ut tonsuræ, & habitus clericalis neglectum, & omissionem inter peccata mortalia recenserent; & insuper homines tales omissionis conscios excommunicationis anathemate percussos, vel percellendos assererent.*

II. QUÆST. II. Peccant ne Clerici qui habitum clericalem ad formam habitus laicalis accommodant, comasque ascititias, & cincinnatas, & pulvere odorifero aspersus deferunt, tonsuræ vix apparente? RESP. Quid adversus torrentem, & quidem spumantem moris humani hiscam? Numquid adversus communem, & prævalentem corruptelam vocis sonitum emittam? Numquid Conciliorum, & S. matris Ecclesiæ doctrinam, & Christi Evangelium erubescam? Abst. Status clericalis inter omnes ecclesiasticos ordines resurgit, cujus Patriarcha, non homo, sed ipse Christus est, qui vocavit Apostolos, & successores. Habitus clericalis, & monachalis hostiliter pugnat cum luxu, fastu, & vanitate mundana. Quid si Claustrales vestem monachalem ad formam vulgo *alla moda* accommodarent? Quid si cincinnati, comati, crispati, manicati, & cyprio pulvere resperfas comas deferrent? Clamarent omnes: Quanam hæc monstra? Stulti ne evaserunt Claustrales? Exclamaciones, & admirationes justissimæ. At status clericalis non ne & ipse excellens, atque eminens? Ergo longius abesse a mundi vanitate, luxu, & pompis debet. Patres Tridentini,

& ceteri Theologi adeo laborarunt ut contra Novatores propugnarent vestem clericalem distinctam a laicali esse: & Clerici nunc plurimi facto negant doctrinam in Tridentino definitam. Immo alicubi laici vestem clericalem, & clerici vanas laicorum pompas deferunt. Quid refert vestem esse nigram, si forma, & ornatus vanitatem spirant? Quamquam plures nec nigram, sed fulgidam & inauratam deferunt, præsertim dum rusticantur, & itinera agunt. Audiamus Tridentinos Patres, qui *sess. 14. c. 6. de Refor.* clamant: *Tanta autem hodie aliquorum inolevit temeritas, religionisque contemptus, ut propriam dignitatem, & honorem clericalem parvi pendentes, vestes etiam deferant publice laicales, pedes in diversis ponentes, unum in divinis, alterum in carnalibus.*

III. Quid vero de illis Confessariis dicendum qui ejusmodi pulitulos, torosulos, barbatulos, comatos, crispatos, & cincinnatos clericos, fastum, venerem, & fatanicam pompam usquequaque crepantes absolunt, & ad altaria sacrificaturos mittunt? Qua conscientia, (inquit Merbesius loc. cit.) & religione Confessarii iis absolutionis beneficium impendunt, extrema supplicia cum hujusmodi luvratis clericis experturi?

IV. QUÆST. III. Peccant ne mortaliter Clerici accipientes beneficium cum animo deferendi statum clericalem, si opportunitas occurrat? RESP. Adfirmant communiter Theologi, quia Clerici isti in re gravi circumveniunt Ecclesiam, & furantur redditus sacros, cum in sortem Domini vocati non sint. Aliqui adfirmant istos mortaliter peccare, si beneficium annexa sit animarum cura, secus si beneficium simplex sit. Distinctio vana, quia in utroque casu circumvenitur Ecclesia in re gravi, licet enormius in uno quam in altero casu.

V. QUÆST. IV. A quibus abstinere Clerici debent? RESP. Concilium Mediolanense 1. plura enumerat a quibus abstinere Clerici astringuntur. 1. profanis negotiis se immiscere non debent; 2. abstinere ab arte mendendi; 3. a negotiis, & mercatura; 4. a conducendis prædiis lucri causa; 5. a tutela seu cura aliorum suscipienda. 6. a fidejubendo pro aliis; 7. a servitute feminis præstanda; 8. a ludis alearum, a venatione clamorosa tenentur. Ut ab his ultimis incipiam.

VI. QUÆST. V. Peccant ne Presbyteri seculares qui matronis ancillantur? RESP. Corruptela hodierna, qua Presbyteri laicis famulis inserviunt, & sub prætextu educandi libe-

liberos, familiæ negotia tractant, dominabus matronis inserviunt, manus consecratas porrigunt, quibus ambulantes sustinent, monstrosa est, & horrenda. Presbyteri isti dignitatem sacerdotalem deturpant, vilipendunt proprium characterem, & sacrum gradum profanant. Episcopi evangelico pectore deberent ejusmodi Presbyteros ab altari arcere, & sacris interdicere.

VII. QUÆST. VI. *Utrum negotiatio Clericis sit interdicta?* RESP. Omnes absolute affirmant. Inquit enim S. Paulus 2. ad Tim. 2. *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus.* Casuistæ non pauci plures excogitarunt opinioniones, quas omnes more suo colligit P. La-Croix lib. 3. p. 2. n. 997. & seq. & primo asserit, Clericum posse emere aliquid ut consumat, & aucto pretio illud vendere sperans se vilius empturum. Est enim, inquit, *actus œconomice prudentie.* Sacra ne, an profana? Addit ibi n. 999. & seq. Manriquez, & Delbene, teste Gobat, docent, posse Presbyteros emere uvas, & vinum vendere. Addit num. 1000. Gobat, inquit, putat in Germania licitum esse in Monasteriis per famulos vendere vinum, & panem. Id enim *proprie* non esse habere tabernam, aut *negotiarium*, sed *sua vendere transeuntibus.* Hoc fit non modo in Germania, sed etiam alicubi in Italia. Per illam particulam *proprie* eluduntur omnes canones, qui vetant negotiationem, & mercaturam Clericis, & in primis Clausuralibus. Plurimas alias opinioniones faventes Clericorum negotiationi refert P. La-Croix, quas indicavi Tom. 10. lib. 1. diff. 2. c. 11. Nunc eas prætereo, satisque sit monere lectorem, ut ab eis quæ minus conveniunt Clerico, absteat.

VIII. QUÆST. VII. *An venatio sit interdicta Clericis?* RESP. Adfirmant absolute omnes, & innumeri sunt canones eandem prohibentes. Venationes vetitæ sunt clamorose, nempe cum canibus, avibus, & armis, puta sclopis, peraetæ. Quietæ autem venationes sine canibus, avibus, & sclopis, sed solis retibus, & laqueis licitæ clericis sunt, ut colligitur ex Tridentino. P. La-Croix lib. 4. n. 1374. inquit: „*Prohibitiones illæ nunc ita mitigatæ sunt, ut si recreationis causa fiant sine magno clamore, scandalo, vel contemptu, non facile peccetur mortaliter.* Nav. Mor. Turr. Lug. MS. Addunt Suar. Sa Castrop. etiam a veniali excusari, si venatio sit rara & moderata, & ad reficiendas vires.

IX. Fateor me gravi timore & tremore concuti, cum ex una parte videam Pontifices summos, Episcopos, & sacras Synodos comminari excommunicationem Clericis non deferentibus vestem clericalem, prohibere mercaturam, venationem &c. & cum ex altera parte videam citatos Casuistas tribunal erigere supra Pontifices, Episcopos, & Concilia, & clamare ad Clericos, prohibitiones istas ita nunc *mitigatas esse*, ut violatores non peccent mortaliter. Subdit ibidem n. 1376. P. La-Croix: „*Dicasillus n. 300. putat venationem etiam cum apparatu, & clamorosa non prohiberi Clericis, nisi fiat frequenter; & addit cum Cajet. Nav. Sylv. Bann. Molina. Tur. Dian. . . . licet fiat frequenter, non audere se damnare mortalis, si ex recreatione fiat.*“

X. Hæc & similia per universam Theologiam interpretamenta grassantur, & ipsæ divinæ leges similibus distinctionibus accommodantur ad hominum mores. Quid juvat sacra Concilia, Episcopos, & Pontifices pro disciplinæ reformatione canones condere, si plurimi continuo doceant Clericos, & populum, *hodie ita mitigatos esse canones*, ut non obligent sub mortali, immo neque sub veniali, si recreationis gratia, quæ vetita sunt, fiant? Profecto omnes Clerici confitebuntur se recreationis gratia venari, ludere, negotiari, & alia plura quæ sileo. Cur miramur, si nunquam reformari, sed contra in dies laxari disciplinam tum ecclesiasticam, tum monasticam videamus? An plures Casuistæ in causa sint, an vetandum istis sit ne audeant *mitigare* sacros canones, judicent sapientes.

XI. QUÆST. VIII. *Utrum Clericis vetiti sint ludi alearum?* RESP. Non modo antiqui, sed etiam recentes canones Clericis vetant ludos aleæ seu fortunæ & fortis. Concilium Lateranense IV. sub Innocentio III. can. 26. inquit: *Clerici ad aleas, & taxillos non ludant, nec hujusmodi ludis intersint.* Glossa plura adjicit, & citat Novellam cxxiii. cap. 10. ubi hæc habentur: *Interdicimus autem sanctissimis Episcopis, Presbyteris, & Diaconis, & Subdiaconis, Leitoribus, & omnibus aliis . . . ad tabulas ludere, aut aliis ludentibus participes, aut inspectores fieri, aut ad quodlibet spectaculorum spectandi gratia venire.* Concilium Tridentinum sess. 22. cap. 1. de Refor. inter plura quæ de vita & honestate Clericorum præscribit, hæc inculcat: *Statuit sancta Synodus*

das ut quæ alias a summis Pontificibus, & a sacris Conciliis de Clericorum vita, honestate, cultu, doctrinaque retinenda, ac simul de luxu, commestationibus, choreis, ALEIS, LUSTIBUS, ac quibuscumque criminibus, nec non secularibus negotiis fugiendis copiose, ac salubriter sancita fuerunt, eadem in posterum eisdem pœnis, vel maioribus arbitrio Ordinarii imponendis, observentur; nec appellatio executionem hanc, quæ ad morum correctionem pertinet, suspendat.

XII. P. La-Croix lib. 4. n. 1370. refert Salas, Mol. Rebel. Azor. Castrop. interpretantes prohiberi consuetudinem ludendi, minime vero una aut altera vice. Immo addit, Sa, & Valentiam ipsam consuetudinem ludendi excusare a mortali, si non fiat ob lucrum; sed recreationis causa. Immo, inquit, Salas putat probabilitatem horum lusu non extendi ad Religiosos laicos, quia textus tantum habet de Clericis. Sed communis opinio tenet oppositum, concludit ille.

XIII. Clerici hac legentes, & Probabilissimi lenocinio præventi, incipiunt citatorum Casuistarum auctoritate fulti ludere una & altera vice. Ex repetitis vicibus fit consuetudo, & tunc patrocinantibus Sa, & Valentia dicunt se ludere recreationis causa, non ob lucrum. Hoc enim est quid accessorium. Tandem patrocinante Salas concludunt hanc consuetudinem non extendi ad Religiosos laicos. Quoniam, inquirunt, auctores citati sunt graves, probi, & classici. Sed tu lector, missis ejusmodi commentis, in Conciliorum, & maxime Tridentini doctrinam animum serio intendito, & a ludis aleatorii omnino abstine. Noli incipere, nisi vis prosequi, & pravam contrahere consuetudinem. Vix aliquem ex citatis Casuistis legi, qui ferventi zelo, & sedulo studio promoveat sacrorum canonum observantiam; sed eo dirigunt conatus suos, & studia in universa fere Theologia ut leges, & canones mitigent, liniant, temperent, & humanæ fragilitati accommodent. Verum ne hoc sit, tu ipse lector judex esto.

XIV. Clerici larvati incedentes peccant mortaliter. Diana Tom. 7. tr. 5. Resol. 6. inquit: Puto non esse recedendum a communi sententia Doctorum, nempe in tali casu Clericos seculares, & regulares peccatum mortale committere.

§. UNICUS.

De scientia ordinandorum.

I. Scripturæ sanctæ ignaros a Sacerdotio repellit Deus. Quia tu scientiam repulisti, repellam te ne Sacerdotio fungaris. Osee c. 4. Et Evangelista Matth. c. 23. clamat: Vae vobis duces cæci.

II. Omnes adfirmant in ordinandis scientiam requiri: sed pauci explicant qualis scientia necessaria sit. Scientiam quam Prophetæ, & Evangelistæ inculcant, est scientia Scripturæ sanctæ. S. Paulus 2. ad Tim. 3. inquit: Omnis Scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Primum ergo necessarium est Scripturæ Sanctæ studium, ut vera imago christiani spiritus formetur. Hac instructus divina scientia inoffenso pede legere poteris etiam auctores morales: quia tum discernere scies verum a falso. Non modo ipsæ divinæ Scripturæ, sed omnia Concilia, & Patres inculcant studium divinæ legis ab ipso Deo sacris scriptoribus dictatæ. Concilium Nicænum II. can. 2. inquit: Nostræ Hierarchie substantia sunt eloquia divinitus tradita, divinarum Scripturarum vera scientia. Rursus dis. 1. cap. Cum ignorantia, hæc habentur: Sciunt ergo Sacerdotes Scripturas sanctas, & canones. Deus te redarguet ob Scripturarum neglectum; atque juxta legis suæ in Scriptura sancta descriptæ mandata judicabit. Labet huc transcribere verba præclari Theologi Ludovici Habert de sacr. Ord. p. 2. c. 8.

III. „ Apage ergo modernos illos Theo-
„ logos morales qui in libris a se vulgatis
„ doctrinam morum stabiliunt ratiunculis,
„ & argumentis verisimilibus, ne dicam so-
„ phisticis, vixque sacrarum Scripturarum
„ meminere, nisi ut earum sensum ad præ-
„ conceptas opiniones deflectant; eoque pro-
„ grediuntur ut suspectos in fide pronun-
„ tiant qui sicut fidei dogmata, ita mora-
„ les conclusiones afferunt repetendas ex
„ Scripturis sacris, canonibus Ecclesiæ, &
„ sanctorum Patrum scriptis. Operæ pre-
„ tium foret ut viri hierarchici collectas
„ apud se habent propositiones ex hujus-
„ modi libris magno numero excerptas, &
„ censorie notatas tum a summis Pontifici-
„ bus tum ab Episcopis per varia loca, ac
„ præsertim Gallicanis an. 1655. & 1700.
„ tum ab insignibus Academiis. “

IV. Verum si in ordinandis Clericis, si in Parochis, si in Confessariis requiritur Scripturarum studium, quid de Episcopis dicendum erit? Isti, cum sint populi christiani duces, multo profundius aliis subalternis ministris callere Scripturas, canones, Patres debent, quo possint alios sana imbuerre doctrina, atque dignos aptosque Ecclesiae profectui in sui adjutorium assumere, indignos vero ineptosque a ministerio arcere atque repellere.

DISSERTATIO II.

De simonia.

CAPUT I.

Simonia notio, ejus variae species: & quae pretii rationem habent in simonia contrahenda.

I. QUÆST. I. Quid sit simonia? RESP. Simonia a Simone Mago nuncupata, est studiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum, ut inquit S. Thomas 2. 2. q. 100. a. 1. Prima particula studiosa voluntas prodit deliberatam voluntatis actionem. Altera emendi, vel vendendi præfert omnem contractum onerosum, & non gratuitum, quo res spiritualis aliquo temporali pretio, seu aliqua re pretio æstimabili emitur, venditur, locatur, permutatur, transigitur &c. Ultimæ particula significant aliquid a Deo auctore supernaturali proficiscens, aut ad Deum salutis auctorem directum.

II. Hoc spirituale triplex. 1. Aliud in se, ut gratia, jurisdictio ecclesiastica, virtutes infusæ, dona Spiritus sancti, gratiæ gratis datæ, operatio miraculorum, interpretatio sermonum &c. 2. Aliud est spirituale efficiens, ut sacramenta. 3. Est spirituale productum a causa spirituali, ut dispensationes in votis, juramentis, absolutio a censuris, mortuos sepelire, cantare in choro &c. Spiritualis annexum dupliciter evenit: aut quia antecedenter conjungitur cum spirituali, ut sunt beneficia ecclesiastica, quæ supponunt ordinem clericalem, aut quia rem spirituales comitatur, vel consequitur, vel ad rem spirituales ordinatur, ut sunt vestes sacræ, vasa sacra, templa, reliquiæ Sanctorum, juspatronatus præsentandi ad beneficia.

III. QUÆST. II. Quotuplex sit simonia? RESP. Duplex. Alia juris naturalis & divini, quæ natura sua mala est, quæque committitur, dum quæ spiritualia sunt, aut spiritualibus annexa, ut gratiæ, sacramenta, jurisdictio ecclesiastica, dona, virtutes &c. venduntur, vel emuntur. Altera est ecclesiastici juris, quæ mala est, quia prohibita: & hæc sita est in permutatione, & designatione beneficiorum &c.

IV. Dividitur ulterius simonia in mentalem, conventionalem, realem, & confidentialem. Illa mentalis dicitur quæ intra mentem sistit, quæ dupliciter contingere potest: 1. quando quis interno proposito deliberat simoniam committere. 2. quando exterius id indicet. Conventionalis ex mentali oritur; estque expressa, vel tacita conventio dandi temporale pro spirituali, aut contra: sed ex neutra parte executioni mandatur, aut tantum ex una. Realis utramque consequitur, & executioni demandatur, aut in partem, aut in totum, quod animo conceptum, & exterius conventum erat. Confidentialis est cum quis beneficium procurat eligendo, præsentando, resignando, aut alia via; cum confidentia, seu pacto expresso vel tacito, ut is cui procuratur, resignet vel procuranti, vel alteri, aut ut pensionem, vel fructus ex eo reddat.

V. QUÆST. III. Utrum fictus simoniacus veram simoniam committat? RESP. Fictus simoniacus est qui pretium promittit pro beneficio, animo se non obligandi, neque tradendi illud. Hunc gravissime peccare affirmant omnes. Sed negant plures hunc esse simoniacum. Opposita sententia mihi vera est. Exterior promissio dandi pretium collidit interiorem intentionem. Prior opinio viam latissimam aperit obtinendi, & retinendi beneficia his fictis simoniis. Ceterum casus rarus est, quia venditores rerum spiritualium non solent esse minus veruti & veteratores, quam emptores: & nisi securi, & tuti sint de pretio, non vendunt.

VI. QUÆST. IV. Quæ habent rationem pretii in simonia? RESP. Munus ab obsequio, a manu, a lingua. Munus ab obsequio est subiectio oblata, ut est inservire collatori rei spiritualis, assistere, eum comitari, docere, instruere &c. Munus a manu est pecunia, & quidquid nomine pecuniæ venit, sive tradita, sive promissa. Munus a lingua est favor, laus, elogium, preces, supplicationes, adulationes, & alia hujusmodi. Regula generalis & præcisa designari nequit, quan-

donam in munere ab obsequio, & a lingua simonia patretur. Pecuniæ traditio, vel promissio fere nunquam munus gratuitum est. Si Episcopus beneficium conferat ministris ob servitia præstata, vel præstanda absque salario, communiter simoniam committit, etiam si nullum interveniat pactum: quoniam factum loquitur, & locum pacti obtinet.

VII. Communiter munera a lingua, & ab obsequio, si sint gratuita, non inferunt collationem beneficii esse simoniacam. At raro gratuita sunt, & ingenui animi sincera testimonio. Aliqui distinguunt *principaliter*, & *minus principaliter* offerre. Distinctio absolute vera est. At in praxi distinguere hujus distinctionis, *primario*, & *secundario*, confinia difficillimum est, & versutus animus se transformat, larvamque induit. Quare tam candidati, quam collatores ab ejusmodi muneribus abstinere debent. Qui digni sunt, his præstigiis non indigent.

VIII. Mutuum sub obligatione positum simoniam continet, cum talis obligatio sit pretio æstimabilis. Si mutuum tradatur ex pacto, vel conventionem assequenda rei spiritualis similiter simonia est.

IX. Qui titulo consanguinitatis, vel affinitatis conferunt beneficia, præferuntque consanguineum, vel affinem digniori, peccant gravissime contra iustitiam, ut docet S. Thomas 2. 2. q. 100. a. 5. ad 2. eique subscribunt omnes Theologi. Simoniam perpetrat Episcopus, si conveniat de pensione sibi, aut alteri solvenda, aut conferat beneficium, si alias pensionem non fuisset impositurus. Simonia quoque rei sunt candidati qui in Romana Curia pensionem solvendam, aut aliquid aliud pretio æstimabile spondent aulicis, aut aliis quibuslibet, ut auxilium favoremve præbeant ad beneficium assequendum. Qui imponant onus beneficio nullo modo annexum, simoniam committunt. Quare simonia est renuntiare, vel commutare beneficia quibuscumque pactionibus, conditionibus, modisque adjectis in favorem alterius. Simonia rei sunt qui permutant, aut renuntiant beneficia cum pensione ex licentia Papæ, sed adjecta conditione ut renuntiarius solvat bullas pensionis. Similiter simoniam perpetrant qui conferunt beneficium curatum cum onere ut beneficium quod habet, libere resignet, quia apponerent conditionem in collatione beneficii quæ de jure non est.

CAPUT II.

Quomodo simonia committatur dum res temporalis traditur aut tamquam pretium, vel tamquam motivum, vel ut gratuita compensatio.

I. Inveſto novo opinandi modo, peccata plura malitiam exuerunt; cum milena de mundo, inquit Caramuel, sustulerit unus Diana. Olim viri sancti invehebantur acriter in simoniam larva posita. In præsens tot est phalerata, & compta fucis, & lenociniis, ut vix reperiatur in mundo. Casuistæ plures in pecunia, seu in temporalis distinguunt rationes pretii, motivi principalis, secundarii, proximi, remoti, directe intenti, compensationis, gratuitæ retributionis. Hoc distinctiuncularum involucri abscoudita simonia, veluti fossa, & vallo munita, retundit omnium sacrorum canonum ictus, & triumphabunda discurrit.

II. Concilium Toleranum can. 1. hæc statuit; Si quis Episcoporum accepta quocumque modo pecunia ordinaverit Episcopum, Abbatem &c. ipse gradus sui subiaceat periculo.

III. Concilium Tridentinum, missis innumeris aliis canonibus, sess. 24. c. 18. de Reformat. inter plura hæc decernit. Caveantque ne quidquam prorsus occasione hujus examinis NEC ANTE, NEC POST ACCIPIANT. Alioquin simonia vitium tam ipsi, quam alii dantes incurrant. A qua absolvi nequeant nisi dimissis beneficiis, quæ quomodocumque etiam antea obtinebant, & ad alia impostorum inhabiles reddantur.

IV. Nihil sive ante, sive post tradi examinatoribus, & collatoribus beneficiorum potest. Ergo vana sunt commenta quæ docent, aliud tribui licite posse sive ante, sive post, quocumque fucio obiectum. Neque Scripturæ sanctæ, neque Patres, neque Concilia distinguunt in re temporalis tradenda rationes pretii, motivi proximi, remoti, principalis, accessorii &c. sed absolute, technis rejectis, clamant: *Gratis accepistis, gratis date.*

V. P. Gregorius Valentia inter primos citari solet qui mandata contra simoniam laxaverit. Et reipsa Tom. 3. disp. 6. q. 16. punct. 3. hæc docet: „Potest quis conferre „spirituale propter temporale principali- „ter tamquam propter finem; itaut ten- „porale apud eum non sit finis ipsius rei „spiritualis, quasi temporale pluri ab eo „quam

„quam spirituale æstimetur, sed tantummodo voluntatis, sive applicationis animi ad actum conferendi spirituale; & hoc non est simonia.“ Quod ibidem fufius confirmat.

VI. Venuftior ne, & acutior excogitari distinctiuncula potest? Collator beneficii accipere potest principaliter temporale; sed hoc temporale non est finis rei spiritualis, sed tantummodo voluntatis, sive applicationis animi ad actum conferendi spirituale. Temporale ergo datur non propter rem spiritualement, sed ut collator applicet voluntatem ad conferendam rem spiritualement. An hæretici, & impii legentes hæc festiva interpretamenta scandalum accepturi sint, ceteri iudicent. Doctrinam Valentis secutus est Tannerus, alique plures, inter quos ipse P. Viva.

VII. Romana Sedes inaudiens simoniæ scelus quorundam opinionibus foveri, & in dies grassari, tres sequentes theses damnavit. Alexander VII. hæc num. 22. proscripsit: *Non est contra iustitiam beneficia ecclesiastica non conferre gratis: quia collator conferens illa beneficia ecclesiastica, pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.* Ven. Innocentius XI. duas sequentes 45. & 46. diris devovit: *Dare temporale pro spirituali non est simonia quando temporale non datur tamquam pretium, sed dumtaxat tamquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut e contra.* 46. Et hoc quoque locum habet, etiam si temporale sit principale motivum dandi spirituale; immo etiam si sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluries æstimesur quam res spiritualis.

VIII. QUÆST. I. Qui dat pecuniam tamquam motivum non immediate obtinendi rem spiritualement, sed tamquam motivum medium honestum, ex quo expectetur res spiritualis, committit ne simoniam? RESP. Negant aliqui. Sed hæc opinio falsa mihi est, doctrinæ Scripturarum, Conciliorum, & S. Thomæ prorsus contraria. Candidatus ad Ordines, aut parochiale beneficium accipiendum offert pecuniam examinatoribus, Episcopo, collatori &c. Quodnam est motivum illud medium verum, & honestum, a quo expectatur beneficium, aut sacramentum Ordinis? Silent. Ne multa, candidatus non traderet, vel promitteret rem temporalem, nisi speraret beneficii, aut sacrorum Ordinum.

Tom. II.

num assecutionem. Ergo simoniam committit.

IX. Eadem opinionem defendunt Salmanticensis tract. 19. cap. 1. p. 4. n. 55. ubi docent, ad rationem simoniæ requiri voluntatem dandi pecuniam, ut pretium, seu commensurandi illam cum re spirituali, tantumque æstimandi, quod sit per contractum onerosum. Hac tamen seclusa prava voluntate, etiam si temporale detur animo consequendi spirituale, non ut pretium onerosum, sed gratis, vel ex gratitudine, aut benevolentia, etiam cum aliqua antidotalis obligationis impositione, nulla simonia committitur, sive munus ante collationem rei spiritualis conferatur, sive post ipsam, sive simul cum ipsa.

X. Quid expressius contra Tridentinum, contra omnes sacros canones proferri valeat, profecto me later. Ad rationem simoniæ requiritur voluntas commensurandi pecuniam cum re spirituali, tantumque æstimandi? Qui hæc haberet voluntatem, hæreticus impudentissimus esset, nedum simoniacus. Quis Catholicorum umquam asseruit pecuniam æquare rem spiritualement ordinis omnino superioris posse? Hæc opinio, meo iudicio, re ipsa continetur in rescriptis damnatis thesibus. Hac quippe doctrina admissa, nulla in mundo simonia est. Si plura cupis, consule Tom. X. lib. 1. dist. 3. c. 2. Nec lubet in doctrina evidenter falsa convellenda diutius immorari.

XI. QUÆST. II. Utrum liceat dare temporale sub spe obtinendi a donatario spirituale, & contra, titulo amicitie, & gratitudinis? RESP. Adfirmat P. Billuart, dummodo sincere, & non ficle expectetur ut donum spontaneum ex mera gratitudine, amicitia, & liberalitate, & non titulo muneris temporalis debitum. Quoniam, inquit, hoc est dare temporale ut motivum quidem obtinendi spirituale sed mediante alio motivo honesto scilicet gratitudine, & amicitia.

XII. Hæc sunt pura putaque commenta ad inculpandum simoniæ scelus excogitata. Concilia omnia, & præcipue Tridentinum prohibent dare pecuniam, non animum, non modum dandi. Concilia prohibent dare rem temporalem pro obtinenda re spirituali. Ineptissime excogitatus est modus dandi, quando re ipsa datur pecunia. Nec collatores beneficiorum, ordinum &c. curant utrum pecunia detur titulo pretii, vel iacitamenti, remoti, aut proximi, aut antidotali gratitudinis motivo, dummodo re ipsa detur, & ipsi re ipsa accipiant. Hoc unice curant, cetera

R 3

deri.

derident. Admissa hac præcisionum, & distinctionum farragine, nulla in mundo simonia esset.

XIII. QUÆST. III. *An sacramentorum venditio sit simonica?* RESP. Adfirmant omnes, dum pro sacramentorum administratione aliquid exigitur. Similiter simoniacus esset qui venderet Eucharistiam. Quæ sacris ministris dantur, sunt ad eorum sustentationem destinata, minime ut pretium administrandi sacramenta: *dignus est enim operarius cibo suo*, inquit Evangelista Matth. sicut & Sacerdoti celebranti datur eleemosyna pro ejusdem sustentatione.

XIV. Qui concionantur vel propter plausum, vel propter lucrum, simoniaci sunt, ut docet Angelicus 2. 2. q. 100. a. 3. ad 2. Si Sacerdos in articulo mortis nollet baptizare absque pecunia, si baptizandus puer esset, quisque alius etiam laicus baptizare posset. Si baptizandus esset adultus, & nullus esset nisi Sacerdos simoniacus, tunc suppleret baptismus flaminis, ut docet S. Thomas 2. 2. q. 100. a. 2. ad 1. Quare rejicitur opinio eorum qui docent dari posse pecuniam ad inflectendam voluntatem avari Sacerdotis. Verum commentum istud est prorsus itane. Simonia similiter est quidquam accipere pro administratione sacramentalium. Quæ tribui solent pro cantu Missæ, pro officio funebri, pro processione &c. a simonia labe immunia sunt, quia dantur juxta laudabilem consuetudinem in ministrorum sustentationem.

XV. P. Nicolaus Mazzotta tr. 3. disp. 5. qu. unic. de simonia recenset multos docentes aliquid recipi posse absque simonia pro obligatione exercendi spiritualia, quod hæc obligatio sit a functione ecclesiastica sejuncta. Refert quoque oppositam sententiam P. Mazzotta methodum imitatur P. La-Croix proponendi collectionem probabilium contrariarum opinionum, ut lectores eligere queant quæ sibi magis arident & blandiuntur. Prior opinio jam proscripta est.

XVI. QUÆST. IV. *An sit simonia vendere, aut emere actus jurisdictionis potestatis ecclesiasticæ?* RESP. Distinguunt communiter auctores jurisdictionis potestatem, quæ spectat forum conscientie, ut absolvere a peccatis, & potestatem quæ ad forum externum attinet, ut dispensare in votis, in legibus, visitare, condemnare &c. Pro his omnibus quidquam accipere simonia est, quia actus isti spirituales sunt. Similiter simonia est quidquam exigere pro licentia audiendi confes-

siones, absolvendi a censuris, pro concessione indulgentiarum, pro facultate dispensandi in votis, juramentis, pro assistentia Parochi ad matrimonium, pro electione, collatione, confirmatione beneficiorum &c.

XVII. QUÆST. V. *Simonia ne est quidquam accipere pro ingressu in monasteria?* RESP. Concilium Tridentinum sess. 25. c. 16. hæc statuit. *Sed neque ante professionem, excepto vestitu & vestitu novitii, vel novitiæ illius temporis, quo in probatione est, quocumque prætextu...* Monasterio aliquid ex bonis ejusdem tribuatur. Convenit penes omnes jure naturali, divino, & ecclesiastico vetitum esse aliquid tamquam pretium accipere, vel tradere sive pro habitus sacri susceptione, sive pro monastica professione. Hæc duo certa sunt penes omnes. Verum Casuistæ plures, qui pecuniam considerant & ut pretium, & ut motivum primum, secundarium, proximum, remotum, & ut titulum antidotalis obligationis, & gratiæ compensationis, omnem simoniam de medio tollunt. Sacri vero canones qui prohibent quidquam accipere, vel tradere pro ingressu in Religionem, adeo sunt luculentis, ut omnes præfatas distinctiunculas, & excogitata commenta profligent. Consule Tom. X. lib. 1. dist. 3. cap. 5.

XVIII. QUÆST. VI. *Est ne simonia jure divino vetita, beneficia quæcumque conferre intuitu temporalis emolumentum?* RESP. Duo in beneficiis includuntur jura. Aliud spirituale, seu jus administrandi spiritualia, & dicitur officium; aliud jus percipiendi temporalia, & dicitur beneficium. Juxta omnes simonia est omni jure vetita, a qua nec Papa dispensare potest, venditio beneficii pro ut jus dicit administrandi spiritualia. Disputant auctores, num sit simonia jure divino vetita captare, vel conferre beneficium intuitu solius temporalis emolumentum? Negant aliqui. Sed hæc opinio falsa mihi est, quia jus ad temporales redditus ita annexum est cum jure ad officia spiritualia, ut separari nullo modo possit. Distinguendi sunt fructus beneficii, quos vendere, locare, permutare beneficiarius potest, a jure percipiendi hos fructus. Hoc jus beneficiale inseparabile est a priori jure administrandi spiritualia. Idcirco qui unum vendit, vendat & alterum necessum est.

XIX. Offerre aliquid Semponio ut intercedat apud collatorem simonia est. P. La-Croix continuo adjicit distinctionem: *si des pro labore*, non est simonia. Et hanc opinionem

nem. transcribit P. Mazzotta *rr. 2. D. 5. c. 3.* inquit: „ Si autem des aliquid *intercessori* „ sive mediato, sive immediato, *non qui-* „ *dem pro intercessione*, sed pro labore, lucro „ cessante, damno emergente, dispendio tem- „ poris &c. in eundo, & redeundo, *non est* „ *simonia*, quia ista sunt quid temporale „ omnino extrinsecum. Croix n. 91. & alii „ communiter. „

XX. Revera Croix totidem verbis hanc opinionem docet cum Diana, Castropalao, Raynaudo, & aliis. Istius opinionis falsitas & laxitas imbecillitati meae evidens est. Tradere pecuniam pro intercessione apud collatorem beneficii simoniam esse fatentur auctores isti; tradere vero pecuniam *pro tempore impendendo, pro lucro cessante, & damno emergente in eundo, & redeundo, non est simonia*. Ecur? Quia hæc sunt quid temporale omnino extrinsecum. Peregrege. Cedo. Fieri ne intercessio valet sine aliquo temporis dispendio, sine accessu, & recessu a collatore? Si quis intercedere debet, loquatur oportet. Ut loqui valeat, tempus requiritur, & accessus, recessusque. Ergo si simonia est tradere pecuniam pro intercessione, simonia quoque est tradere pecuniam pro eisdem necessario annexis. Etiam ipsi collatori dari pecunia poterit, non pro collatione, sed pro dispendio temporis in collatione insumpti. Diana excogitavit has distinctiunculas, ex Diana Castropalaus, ex Castropalao La-Croix, ex La-Croix Mazzotta: & postea concludunt: Ita communiter Doctores. Imperiti lectores hæc legentes putant Doctores Ecclesiæ ita docere: heinc tanta conscientia simoniam committunt. En quam verum sit quod initio dixi, admissis his opinionibus, nullam dari in mundo simoniam.

XXI. Venditio habituum ordinum militarium, qui dantur Religiosis choro, & divino officio deputatis simonia est. Similiter vendere pensiones erectas in titulum beneficii, ut præsimonia, seu beneficia simplicia, simonia est, ut fatentur omnes. Plura de his pensionibus statuit S. Pius V. in Bulla quæ incipit *Ex proximo*. Quispiam asserit hanc bullam nullibi esse receptam. Sed fallitur, & fallit. Testantur quippe Salmanticensis n. 74. in Hispania esse receptam. Et communis sententia docet ejusmodi pensiones redimi aut vendi non posse absque simonia. Simoniaci quoque est venditio juris patronatus ecclesiastici.

XXII. Qui electus est ad beneficium,

habetque collationem a legitimo superiore, licet nondum possideat, habet jus in re. Idcirco potest pecunia redimere injustam vexationem, dummodo revera sit injusta, absque simonia, ut docet S. Thomas 2. 2. q. 100. ar. 2. ad 5. Redimere contra vexationem ante acquisitum jus in re pecunia, est simonia, ut ibidem S. Thomas asserit. Distinguunt tamen auctores vexationem intentatam contra jus acquirendum ab eo qui obesse, sed non prodesse valet, a vexatione intentata contra jus acquirendum ab eo qui obesse, & prodesse potest. Quando redimitur vexatio ab eo qui obesse, & prodesse valet eligendo, confirmando &c. simonia committitur. Redimere vero vexationem intentatam ab eo qui obesse, sed non prodesse potest, nulla est simonia.

XXIII. Commutare res spirituales pro spiritualibus nulla est simonia, exceptis beneficiis. Quare licitum est te hac hebdomada celebrare quatuor Missas pro Petro, ut totidem alio tempore pro te Petrus celebret. Sic tradi possunt reliquæ pro reliquiis.

XXIV. Quæst. VII. *Permutari ne beneficia valent absque simonia?* RESP. Jure ecclesiastico vetitæ sunt omnes beneficiorum permutationes, & simoniacæ declaratæ, nisi accedat superioris auctoritas, & dispensatio. Licet enim tituli beneficiorum spirituales sint, & hac ratione spirituale pro spirituali commutari possit; nihilominus, quia beneficiorum titulis annexi sunt redditus temporales, qui avaritiam accendunt; idcirco Ecclesia prohibuit ne absque superioris auctoritate hæ permutationes fiant. Nomine beneficiorum intelliguntur omnia spiritualia, quæ annexa habent emolumenta temporalia. Sufficit & exigit auctoritas illius superioris qui beneficia contulit. Quare Episcopus nequit facultatem concedere permutandi beneficia collata a superiore, nempe a Papa. Si beneficia sint in diversis diocesis, utriusque Episcopi consensus necessarius est, vel patronorum qui jus habent nominandi, & præsentandi.

XXV. Permutatores beneficiorum possunt simul honestas condiciones inire mutuo, & eas proponere legitimo superiori. Alibi evincam has permutationes raro licitas esse. Acceptio pecuniæ pro collatione beneficii non modo simoniaca est, sed etiam contra iustitiam; & oppositam opinionem damnavit Alexander VII. n. 22.

XXVI. Episcopi nequeunt concedere facultatem permutandi beneficium cum pensione

clericali spirituali. Si pensio sit laicalis, nullo modo neque Pontificis auctoritate permutari cum beneficio potest, ut patet. Quando beneficia sunt inæqualia vel in redditibus, vel in dignitate, non possunt compensari pecuniæ, seu rei temporalis accessione, quidquid nonnulli in oppositum dicant.

XXVII. Transactio in componenda lite super beneficio simoniaca est, si fiat absque Sedis apostolicæ auctoritate. Plura de hac re disputant aliqui, quæ expendere non vacat, utpote inutilia, quia ad apostolicam Sedem ea dirimere attinet.

XXVIII. QUÆST. VIII. *Quomodo resignari beneficium absque simonia possit?* RESP. 1. Resignare quisque in manibus Episcopi sui potest beneficium, nulla adjecta conditione: 2. in favorem talis personæ: 3. in favorem talis personæ, servata sibi pensione: 4. absque designatione personæ, & cum reservatione pensionis. Resignatio primo modo facta vera est, & tuta esse potest. Pro resignatione aliis modis facta requiritur auctoritas summi Pontificis, qui in bonum, & commodum Ecclesiæ dispensare valet.

XXIX. Salmanticenses n. 55. resignationem fieri posse contendunt in manibus Episcopi in favorem Petri, dummodo hæc conditio in toto rigore non fiat a resignante, ita ut suspendat resignationem, sed tantum declaret Prælato modum conceptum a resignante, & servandum in provisione beneficii post absolutam renuntiationem factam. Hæc sunt blandæ cogitationes, quas prudens Episcopus solus resolvere potest, nullam omnino admittendo conditionem sive rigorosam, sive blandam. Hoc enim pacto explorabit sinceritatem resignantis.

XXX. Simoniacæ sunt renuntiationes reciprocae, quibus tu renuntias in favorem Petri, ut is vicissim tibi renuntiet. Similiter simoniacæ sunt renuntiationes quas vocant *triangulares*, ut dum tu renuntias Petro, ut Petrus renuntiet Paulo, & tandem Paulus tibi suum renuntiat beneficium.

XXXI. QUÆST. IX. *An renuntiatio confidencialis beneficiorum sit simoniaca?* RESP. Resignatio confidencialis beneficii illa dicitur quæ fit in manibus legitimi Superioris cum fiducia quod ille in cuius favorem renuntiat beneficium, sibi, vel alteri resignabit idem beneficium, vel pensionem, aut quid aliud solvet. Resignatio fiduciaria cum pacto expresso, aut tacito, dubio procul simoniaca est, jure divino, naturali, & humano vetita, ut omnes fatentur. Resignatio

fiduciaria absque ullo pacto, sed cum spe quod resignatarus titulo gratitudinis opportuno tempore idem beneficium vel sibi, vel amico, consanguineo, vel cui volueris, resignabit, aut partem fructuum solvet, quamvis absolute, & speculative possit absque simonia esse, in praxi tamen fere semper simoniaca reputanda est.

XXXII. Simoniæ rei sunt Canonici qui principaliter choro assistunt propter distributiones, ut docet S. Thomas quodl. 8. art. 2. inquit: *Clericus qui vadit ad Ecclesiam principaliter propter distributiones quas recipit, tamquam finem operis, committit simoniam*. Facile asserit quisque se non principaliter, sed secundario pergere ad chorum propter distributiones. Sed serio conscientiam suam expendant, num revera chorum adeant propter divinum cultum. Unde colligere hoc queunt? Ex pluribus signis, ex devotionis fervore, modestia, attentione, qua celebrant divinas laudes: ex omissione frequentandi chorum, quando nullæ aut parvæ sunt distributiones.

C A P U T III.

De pœnis contra simoniacos, & de restitutione eorum que per simoniam acquisita sunt.

I. QUÆST. I. *Subjacent ne pœnis contra simoniam conventionalem latæ, quando simonia non est completa ex utraque parte?* RESP. Resignavit Petrus sub promissione centum aureorum Paulo beneficium: is promissam pecuniam non solvit. Isti incurrunt ne pœnas contra simoniacos? Negant Sanchez, Lessius, Valentia, & alii: quia usque dum non solvitur pecunia, non est simonia realis completa. Aliunde simonia mentalis non subjacet pœnis, ut omnes fatentur. Hæc opinio falsa est. Ad incurrendas pœnas contra simoniacos latas sat est rem spirituales tradi cum promissione solvendæ pecuniæ. Tum enim simonia realis est, non mentalis. Pœnas incurrunt simoniaci, sive simonia sit contra jus divinum, sive contra jus ecclesiasticum. Quoniam lex non distinguit simoniacos juris divini, aut ecclesiastici. Qui rei sunt simoniæ contractæ ob ingressum in Religionem, incurrunt excommunicationem ipso facto reservatam Papæ. Contendunt plures hanc pœnam non incurrere illos qui rei sunt simoniæ contractæ in habitu receptione, sed tantum in professione. Sed hæc distinctio arbitraria est, nulloque modo eruitur ex lege. cap. 1. Extrav. de simonia.

II. QUÆST. III. *Quæ pœnæ impositæ sunt sacros ordines simoniace recipientibus?* RESP. Qui per simoniam aliquem ordinat, aut ut ordinetur mediator est, anathemate innodatur, & ab ordinum quorumque collatione, & omnium pontificalium executione suspensus remanet, & ab Ecclesiæ ingressu, & omnium fructuum perceptione interdictur, si suspensionem violaverit in pontificali munere. Ordinati vero sunt excommunicationi reservatæ Pontifici obnoxii; & ab omnium ordinum executione suspensi. Qui facti infcius, alterius ope ordinatus simoniace est, ab executione ordinis suspensus remanet.

III. Qui sub titulo patrimonii ficti ordinantur, non possunt ad superiores ordines promoveri, nec susceptum ordinem exercere valent, ut Tridentinum *sess. 21. c. 1. de Ref. statuit*. Qui conferunt, aut procurant simoniace alteri beneficium, vel officium ecclesiasticum per electionem, postulationem, confirmationem, nominationem siue publice, siue secreto, ipso facto excommunicationem incurrunt summo Pontifici reservatam: & huic pœnæ obnoxii quoque est beneficium recipiens ut habetur in Extrav. *Cum detestabile* de simoniaciis. Præterea irritantur omnes collationes, & provisiones ejusmodi factæ. Quare simonici non faciunt fructus suos, sed ante judicis sententiam restituere eos debent, & beneficium receptum dimittere, etiamsi simonia infcio beneficiario a parentibus amicisve commissæ sit, ut S. Thomas 2. 2. q. 100. a. 6. ad 3. docet.

IV. QUÆST. IIII. *An simonia in beneficio- rum collatione privet beneficiis ante rite obtentis?* RESP. Negant communiter auctores ante judicis sententiam simoniacum privari beneficiis quæ jure possidebat ante beneficium per simoniam acquisitum: quia, inquit, in nulla lege id expressum habetur. Excipitur tamen simonia fiduciaria, quæ vi constitutionis S. Pii V. non modo beneficii tali simonia comparati, verum etiam omnium antecedentium privationem inducit; quemadmodum simonia perpetrata cum examinatore, quæ ex Tridentino privat omnibus beneficiis antea rite obtentis, nedum beneficium simoniace acquisito. Tandem qui beneficia per simoniam assequuntur, inhabiles remanent ipso facto ad alia beneficia obtinenda ante judicis sententiam, ut expresse S. Pius V. in sua constitutione *Cum primum* declaravit. Quod Salmanticenses ex Lessio, Sanchez, Castropalao ajunt, præsta-

tam constitutionem non esse usu receptam, merum commentum est. Utique non est usu recepta a pluribus, quia reapse simoniam committunt. Sed hac ratione neque Evangelium est a pluribus usu receptum, quia violatur. Usus contrarius non efficit ut justæ leges sufficienter promulgatæ non obligent.

V. QUÆST. IV. *An acquisita per simoniam restitui debeant?* RESP. Resolutio affirmativa patet ex dictis, nempe omnia beneficia simoniace obtenta, & eorundem fructus restituenda esse. Salmanticenses *tr. 19. cap. 4. p. 3. n. 22.* inquit: „Emens beneficium „non facit injustitiam, sed patitur. Debe- „bat enim gratis accipere quod dato pre- „tio accepit: & tantum peccat contra Re- „ligionem, cujus transgressio non obligat „ad restitutionem. Nec etiam beneficium „conferens peccat contra justitiam, aut ex „jure divino invalidam facit collationem. „Hæc doctrina damnata est ab Alex. VII. n. 22. *Non est contra justitiam beneficia ecclesiastica non conferre gratis* &c. Ex proscripta doctrina plura inferunt citati auctores absurda consuetaria, quæ caveri debent.

DISSERTATIO III.

De beneficiis.

CAPUT I.

Beneficii ecclesiastici notio, & varia beneficiorum genera.

I. QUÆST. I. *Quid sit beneficium ecclesiasticum?* RESP. Jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ propter aliquod officium spirituale, auctoritate Ecclesiæ constitutum. Dicitur *jus*, quia beneficiatio ex justitia debentur fructus, tamquam laboris merces. *Perpetuum*, quia morte beneficiarii non extinguitur beneficium, sed vacat. *Ex bonis Ecclesiæ*, significatur quod bona, unde proveniunt fructus, sint Ecclesiæ, quia initio fideles bona sua tradebant Ecclesiæ in sustentationem ministrorum. *Propter aliquod officium spirituale*, nempe administrandi sacramenta, celebrandi sacrum, cœnandi in choro, concionandi &c. *Auctoritate* &c. declarat beneficium debere esse Episcopi, aut summi Pontificis auctoritate constitutum. Hinc sex conditiones ad beneficium auctores requirunt. 1. quod sit Episcopi auctori-

toritate fundatum: 2. quod rei spirituali sit annexum: 3. quod conferri clerico debeat, 4. quod sola persona ecclesiastica conferre illud valeat: 5. quod sit perpetuum: 6. quod collator nequeat illud sibi conferre.

II. QUÆST. II. *Quotuplex sit beneficium?* RESP. Plura sunt beneficiorum genera. *Majora* sunt Papatus, Episcopatus, Abbatia; *minora* sunt plura alia. Præterea aliud est beneficium *regidare*, aliud *seculare*. Illud solis Religiosis professis, ut Abbatia, Prioratus, & aliq̃ Paræciæ; istud solis Clericis votis monasticis solutis conferri debet.

III. Dividitur præterea beneficium in *duplex*, & *simplex*. Illud habet jurisdictionem in clerum, & populumque, & administrationem rerum ecclesiasticarum. Ejusmodi sunt Papatus, Archiepiscopatus, Abbatia secularis, Plebanatus, & omnia beneficia curata, seu quibus animarum regimen annexum est, & jurisdictio. Istud nullam habet jurisdictionem, administrationem, vel præeminentiam, sed solum eidem annexum est debitum fundendi preces, inserviendi altari, & alia ministeria ecclesiastica exercendi, ut sunt Canoniciatus, Capellanæ &c. Præstimonium quæ sunt beneficia instituta ex proventibus Ecclesiæ, conferenda juvenibus studiorum causa, conjunctum habent onus solvendi definitas preces.

IV. Rursus beneficium aliud est *electivum*, aliud *collativum*, aliud *mixtum*. *Electivum* a pluribus confertur per electionem confirmandam a Superiore. *Collativum* a Superiore confertur. *Mixtum* patrono designante Episcopus instituit, & confert.

V. Patrimonium, cujus titulo Clerici sacros Ordines suscipiunt, beneficii rationem non habet. Dignitates, & alia officia, licet jurisdictio iisdem annexa sit, proprie beneficia non sunt, ut Generalatus, Provincialatus, Prioratus, Guardianatus &c. quia jure perpetuo percipiendi fructus carent, & idem dicendum de Vicario generali Episcopi. Vicarii tamen perpetui Parochorum sunt beneficiarii, secus temporales.

VI. Capellanæ, quæ laici auctoritate sunt institutæ, beneficii ratione carent. Quæ vero Episcopi consensu erectæ & institutæ sunt, proprie beneficii rationem obtinent. Si quis, prævia Episcopi facultate, instituat Capellaniam, decernatque ut quoties vacaverit, eligatur Capellanus, qui tot in hebdomadam Missas celebret, non potest eligi qui non sit Sacerdos, aut saltem intra annum promovendus ad Sacerdotium. Quare falsa

mihî est opinio illorum qui docent, eligi posse quemlibet habentem 14. annos. Non minus falsa mihî est altera opinio plurium qui negant eligendum necessario Sacerdotem, si Capellanæ fundator dicat: *Præsentetur, eligatur Sacerdos*. Sensus ipse communis dicit eligendum Sacerdotem esse.

C A P U T II.

De pensionibus, & condjutoriis.

I. QUÆST. I. *Quid sit pensio, & quis imponere eam jure queat?* RESP. Est jus percipiendi fructus aliquos ex beneficio alicui concessum, sive ad vitam, sive ad tempus. Alia est laicalis, alia clericalis in titulo spirituali fundata, & ad finem spirituales ordinata, quæque Ordinem in accipiente supponit. Aliam vocant mixtam, quæ datur aut Clerico pauperi, aut Parochio seni in alimentum. Solus Romanus Pontifex potest has adjicere pensiones super beneficiis. Episcopi possunt ipsis beneficiariis ob justam causam onus solvendi pensiones imponere: quia non onerant beneficia, sed personas: & ejusmodi pensiones desinunt obitu pensionarii.

II. QUÆST. II. *Quenam requirantur cause, ut imponi licite pensiones queant?* RESP. Tres jure assignantur. 1. Est ut resignatores habeant, dimisso beneficio, alimenta unde vivant: 2. Est qualitatatis ratio in beneficiorum permutatione, ut quando beneficium locupletius cum tenui permutatur: 3. est finiendæ litis occasio.

III. Pensio moderata sit oportet, habita ad beneficium, cui imponitur, ratione; ita ut beneficiario semper remaneat ea fructuum pars quæ congruæ suæ sustentationi sufficiat. Quare nunquam censendum est velle Pontificem gravare beneficium contra regulam præfixitam a Tridentino *sess.* 24. c. 13. de Reform. Ad validam pensionis impositionem communiter requiritur beneficiarii consensus.

IV. QUÆST. III. *Quinam sint clericalis pensionis capaces?* RESP. Pensio laicalis cuilibet laico, etiam feminæ, si conditiones adsint, conferri potest. Clericalis vero solis illis tradi valet qui prima saltem tonsura initiati sunt. Etas necessaria ad pensionem est 14. annorum. Excommunicati, & irregulares nullius pensionis capaces sunt. Illegitimi quoque incapaces pensionis sunt.

V. Beneficiarius solvere pensionem debet, ante-

antecessoris tamen pensionesolvere non astringitur, ut mihi probabilius videtur. Pensionarius de bonis pensionis clericalis non potest ad libitum disponere, sed superflua in pios usus distribuere astringitur, quidquid in oppositum dicant aliqui.

VI. Pensionarii onera sunt 1. recitatio Officii B. Virginis: 2. solutio decimæ papalis, & subsidii ad reparationem Ecclesiæ: 3. inservire pro modulo suo Ecclesiæ. Quid? Devorabunt ne pios Ecclesiæ redditus pensionarii, ut otio disfluant, ut ludant, ut inserviant matronulis? Pensionarii manifestare pensiones, & beneficia antea obtenta debent. Sed hoc ex regulis Cancellariæ resolvendum relinquo.

VII. Pensio extinguitur 1. obitu pensionarii: 2. si Clericus militiæ adscribatur, monitusque eam non deferat: 3. professione ejusdem in aliqua Religione emissæ: 4. si matrimonium contrahat: 5. promotione ad Episcopatum: 6. si tonsuram, & habitum clericalem ferre palam recuset: 7. si ipse pensionem remittat; nisi titulo pensionis esset ordinatus, quo in casu remittere illam nequit absque Episcopi auctoritate. Solis Cardinalibus, & paucis aliis concedi privilegium solet transferendi pensiones.

VIII. MONITUM. Hactenus pauca de pensionibus delibavi ex iis quæ communiter Canonistæ disputant. Exponenda origo pensionum, illarumque incrementum esset. Sed non est hujus loci, & temporis. Illud in transcurso moneo, redditus a piis fidelibus donatos Ecclesiæ esse in alimenta ministrorum, & pauperum illius loci in quo Ecclesiæ est, subsidium. Si beneficiarii gravati sint pensionibus, elemosynas distribuere nequeunt. Nunquam intellexerunt fideles ut sua bona cederent ad alendos extraneos, longe minus ad fovendum eorumdem luxum, fastum, & otium. Commune dumtaxat Ecclesiæ bonum verum, & vera utilitas potest esse iusta ratio dandi pensiones moderatas illis tantum qui sunt non de magnatibus, & matronis, sed de Ecclesiæ optime meriti, quique in Ecclesiæ defensionem, & incrementum continenter laborant. Sed hæc indicasse satis sit.

IX. QUÆST. IV. Quotuplex sit coadjutoria? RESP. Duplex: una temporalis, & revocabilis; altera perpetua, & irrevocabilis. Prima assignatur Parocho seni non valenti suum officium peragere, cui datur coadjutor, qui illius vices suppleat, assignato ex fructibus beneficii congruo stipendio. Coadjutoriam

perpetuam cum jure succedendi in beneficium a Tridentino concedi prohibetur sess. 25. c. 7. de Reform. his verbis: *In coadjutoriis quoque cum futura successione idem postea observetur ut nemini in quibuscumque beneficiis permittantur.* Solum summum Pontificem posse interdum, causa cognita, & necessitate urgente concedere coadjutoriam cum futura successione, Concilium itidem declarat. Coadjutoria non est beneficium. Coadjutores cum futura successione jubente principali inservire præbendæ, & canonicatui tenentur. Quando expediuntur litteræ coadjutoriarum, si principalis obiit, successio nulla est.

CAPUT III.

De pastorum residentia.

I. QUÆST. I. Utrum animarum pastores jure naturali, & divino residere in suis Ecclesiis teneantur? RESP. Adfirmant communiter Theologi omnes, idque ex Scripturis sanctis evincitur. *Pecora tibi sunt? Attende illis; & si sunt utilia, perseverent apud te: Eccli. 7. Rursus Prov. 27. Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera.* Christus Dominus luculentius hanc inculcat doctrinam Joan. 10. inquit: *Ego sum Pastor bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis. Mercenarius autem, & qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit, & lupus rapit, & dispergit oves: & iterum c. 20. Pascite meas: & S. Petrus epist. 1. c. 1. ait: Pascite qui in vobis est gregem Dei, non coacte, sed spontanee secundum Deum.* Hæc divina testimonia luculentissima sunt.

II. Pascere gregem Dei debent pastores, verbum sanctum prædicando, docendo, sacramenta ministrando, infirmis assistendo, eundem a lupis defendendo. Dæmones enim ut leones rugientes, & lupi famelici circumquærentes devorare gregem Dei. Numquid præfata munia exercere pastores valent; numquid solari viduas, erigere pauperes, pascere utro verbo gregem, si dissent, queunt? Quare Tridentinum sess. 23. c. 1. de Reformatione juris divini esse hanc residentiam declaravit. Hanc sententiam triumphali calamo, inquit Natalis Alexander, tractarunt Bartholomæus Caranza Archiepiscopus Toletanus, Dominicus Soto, Cardinalis Cajetanus, Cardinalis Bellarminus, & plures alii.

III. QUÆST. II. Romanus Pontifex, ejusque

que *Cardinales tenentur ne residere ut ceteri pastores*? RESP. Adfirmant omnes communiter Theologi. Juri enim naturali, & divino omnes subiecti sunt. Plures Canonistæ, Abbas, Gonzalez, Barbosa, & alii defendunt, Cardinales institutos Episcopos residere Romæ posse: quia, inquit, qui resident in capite, resident in membris. Hoc axioma supra quam dici potest vanum est, & istorum opinio falsa evidenter est hodie, & contra expressam Tridentini *sest. 23. c. 1. declarationem*, ubi Cardinales etiam residentia subicit.

IV. QUÆST. III. *Quæ causæ excusant Episcopos a personali residentia*? RESP. Eas exponit Tridentinum *cir. sest. 23. cap. 1. his verbis. Cum christiana caritas, urgens necessitas, debita obedientia, ac evidens Ecclesie, vel Reipublice utilitas aliquos nonnunquam abesse possunt, & exigant; decernit eadem sacrosancta Synodus, has legitimæ absentia causas a beatissimo Pontifice, aut a Metropolitano . . . in scriptis esse approbandas, nisi cum absentia inciderit propter aliquod munus, & Reipublice officium Episcopatus adjunctum: cujus quoniam causæ sunt notoria, & interdum repentina, nec eas quidem significari Metropolitano necesse erit . . . Interea meminerint discessuri, ita ovis suis providendum, ut quantum fieri potest ex ipsorum absentia nullum damnum accipiant.*

V. Abesse a propria Ecclesia pastores valent, si absque ejusdem notabili detrimento caritas Christi posculetur ut aliis Ecclesiis periclitantibus succurrerent, ut Principum discordias componerent, quoties ad id illorum industria necessaria esset. Urgens necessitas defendendæ propriæ vitæ excusat a residentia, quando propriæ Ecclesiæ non imminet ex absentia detrimentum. Celebre est prodigiosum, & ad miraculum heroici viri S. Athanasii exemplum. Quando e contrario absentia pastoris Ecclesiæ graviter obesset, tunc pro ovis danda vita esset, ut Christus Dominus præcipit.

VI. QUÆST. IV. *Possunt ne Episcopi unius anni trimestre conjungere cum trimestri alterius anni*? RESP. Adfirmans aliquorum opinio falsa mihi est, legemque circumvenit. Hac opinione admissa, possent Episcopi sibi præstitueret viginti, triginta vitæ annos, & omnium annorum trimestria copulare. Sed opponunt citati auctores Tridentinum non prohibere hanc copulationem. Verum habet: quia Tridentinum noluit prævidere omnia commenta. Parochi, & ceteri omnes

curam animarum habentes, sicuti Episcopi, jure naturali, & divino tenentur residere.

VII. Causæ excusantes Parochos a residentia sunt illæ quæ excusant Episcopum, *christiana caritas, urgens necessitas, debita obedientia, evidens Ecclesie necessitas, vel Reipublice utilitas*. Semper tamen causæ istæ ab Episcopo cognoscendæ sunt, & probandæ. Neque Cardinales, neque Episcopi occupare in propria servitute Parochos, aliove pastores valent. Immo neque studiorum causa abesse a suis parochiis valent Parochi: quia si rudes sint & ignari, dimittere parochias debent. Privilegium quod Tridentinum *sest. 5. c. 1. de Refor.* concedit beneficiariis, nempe Canonici docentibus revera sacram Scripturam in publica Universitate, non extenditur ad Parochos. Nec suffragatur privilegium Eugenii IV. *Qui creditum &c.* Verum derogata, & nulla esse ejusmodi privilegia constat ex verbis Tridentini *sest. 23. c. 1. ubi hæc habentur. Nec executionem, quolibet privilegio, licentia . . . statuto, etiam juramento, vel quacumque auctoritate confirmato, consuetudine etiam immemorabili, quæ potius corruptela censenda est . . . vel vigore EUGENIANÆ constitutionis suspendi posse.* Quid expectari luculentius potest?

VIII. Obligati quoque sunt ad residentiam Canonici, Prebendati, Mansionarii, Capellani Ecclesiæ cathedralis. Electi ad beneficia intra tres menses tenentur suscipere ordines iisdem annexos, ut Tridentinum *sest. 23. c. 1. de Refor.* declarat. Electi ad beneficium curatum, nisi intra annum capite possessionis promoveantur ad Sacerdotium, privantur beneficio.

C A P U T IV.

De qualitatibus ad validam, & licitam beneficiorum acquisitionem necessariis.

I. QUÆST. I. *Quæ ætas requiritur in promovendis ad beneficia ecclesiastica*? RESP. De eligendo ad Papatum nihil sacri canones decernunt. Ad Episcopatum requiritur annus 30. completus: in Galliis sat est annus 27. Ætas requisita ad Canonicatum, aliasque dignitates definita est a Tridentino *sest. 24. c. 12.* & est omnibus nota, quin egeat explicatione.

II. QUÆST. II. *Quæ scientia & morum probitas requiritur in promovendis ad beneficia*? RESP. De scientia jam dictum supra est, & solum repetere juvat scientiam Scripturæ san-

sanctæ, & præsertim Testamenti novi apprimè necessariam esse. Ex hoc saluberrimo fonte haurire primum debent christianæ professionis regulas directores animarum. Hinc discere in primis quis sit spiritus christianæ vitæ, quæ forma morum, quæ vitæ sanctitas, debent. Deinde Tridentinum, ejusque Catechismus, & alios graviores Theologi legant. Episcopi super Scriptura sancta primum, deinde super Tridentino examinare illos serio debent. Verum tum de moribus, tum de morum probitate promovendorum ad regimen animarum plura alibi jam dicta sunt. Sed nihil valent scripta nostra, nisi Episcopi docti sint, & probi, qui se ipsis dijudicare valeant, aut nisi saltem præditi sint mente seria, & prudenti judicio, quo discernere verum a falso, adulatorem a probis viris queant. Pluris ego facio Episcopum prudentem, maturum, & probum, qui Christianismi spiritum simplicissimo penicillo in Evangelio delineatum calleat, quam plurimos laureatos in utroque jure, & variis opiniunculis, & sophisticis disputationibus præventos, & plenos.

III. QUÆST. III. *An licitum sit desiderare regimen animarum?* RESP. S. Thomas *quodlibet* 2. a. 2. hæc scribit: *Qui appetit prælationem, aut est superbus, aut injustus. Injustitia enim est quod aliquis velit sibi plus de honore accipere, aut de potestate, aut de aliis bonis, nisi sit majoribus dignus. . . . Quod autem aliquis aestimet se esse magis dignum prælatione omnibus illis super quos prælationem accipit, superbiæ & præsumptionis est. Unde patet quod quicumque prælationem appetit, aut est injustus, aut superbus. Et ideo nullus suo appetitu debet ad prælationem pervenire, sed solum Dei judicio, secundum illud Apostoli ad Heb. 5. Nemo sibi assumit honorem, sed qui vocatur a Deo tamquam Aaron. Vide quæ habet 2. 2. qu. 100. ar. 3. ad 5. item in 4. dist. 25. q. 3. ar. 3. ad 4.*

IV. QUÆST. IV. *Licitum ne est petere vacantem Ecclesiam?* RESP. S. Raymundus in *Sum. lib. 1. tit. 1. §. 7.* hæc scribit. *Ego distinguo, salvo meliori judicio, quod non potest pro se petere Ecclesiam, vel dignitatem, vel aliud beneficium habens curam animarum annexam. Et in hoc sentio cum Hugone. Beneficium vero simplex, si indiget, & sentit se dignum, potest petere absque metu peccati, & simoniæ.*

V. S. Antoninus *par. 2. tit. 1. c. 5. §. 4.* hæc habet. *Si porrigat preces pro se, pro obtinenda dignitate, vel beneficio, seu Ecclesia*

habente curam animarum; tales preces inducunt simoniam secundum Hugonem, Raymundum, & Thomam. . . etiam quantumcumque esset dignus: quia eo ipso quod se ingerit, presumptuosus, & ambitiosus videtur, & per consequens indignus. Et ratio est secundum Thomam in quodlibetis, quia nullus exercere potest curam animarum extra gratiam, seu cum peccato mortali digne: quia faciendo ea quæ pertinent ad curam, peccabit mortaliter. Sed nemo scire potest, si est extra peccatum mortale: & sic est presumptuosus, & simoniacus. Unde & nullus debet sibi adsumere honorem, sed qui vocatur a Deo, tamquam Aaron.

VI. Licitus tamen est concursus ad examen juxta regulam præscriptam a Tridentino, si prævio prudentum consilio te sistas examini, ut Ecclesiæ vocanti pareas, & judicio tui Pastoris humili obsequio te subicias. Ceterum si beneficii appetitio latiter, & ambitio testa serpat, vitio infici ipse concursus potest. Quare antequam huic certamini te exponas, semper præmittendum est consilium viri revera probi & docti. Intentio tua sincera sit laborandi in vinea Domini, & Deo cultum præstandi. Interroga conscientiam tuam, expende serio cursum vitæ tuæ, tuam fortitudinem, tuum zelum, & opera tua. Et nisi sponte te decipere velis, conscientia tua iudex rectum pronuntiabit judicium. Si vocationis signa appareant, confidito non in viribus tuis, sed in Dei auxilio. Extrema cavenda sunt etiam in hoc gravissimo negotio. Superiori præcipienti ne resistito: sponte te ne ingerito.

VII. Opportunum est ut promovendi ad beneficia sint de gremio Ecclesiæ illius loci in quo est beneficium. In pluribus regnis leges obtinent quæ id præscribunt. Quæ leges, utpote justæ, servandæ sunt, & amulandæ, nisi peculiaris circumstantia obstit. Quando fundatores determinant beneficia conferenda esse consanguineis, propinquiore conferri debent, in hypothesi quod sit dignus. Spuriis, & illegitimis exclusi sunt. Gradus propinquitatis a jure civili desumi debet. Expositi, seu ob parentum inopiam projecti, communiter habentur pro legitimis. Majori excommunicatione, suspensione, interdicto, aut irregularitate ligati inhabiles sunt ad beneficia. Similiter neophyti, seu recenter ad fidem conversi inhabiles reputantur.

VIII. QUÆST. V. *Quot modis acquiri beneficia possunt?* RESP. Tribus modis. 1. Pa-

troni præsentatione, & institutione consequente: 2. electione, & confirmatione: 3. collatione libera. Juspatronatus enim præbet jus nominandi, seu præsentandi aliquem ad instituendum in beneficium ecclesiasticum vacans. Tribus modis acquiritur sive laicale, sive ecclesiasticum. 1. Foundatione, quando quis fundum concedit ad Ecclesiam edificandam: 2. constructione, quando quis propriis sumptibus Ecclesiam aedificat: 3. dotatione, quando quis Ecclesie, & ejus ministris sufficientes redditus tribuit. Ut vero quis juspatronatus titulum possideat, certa præbere documenta debet, ut Tridentinum *sess. 25. c. 9.* determinavit.

IX. Patronis ecclesiasticis conceduntur sex menses, intra quos præsentare candidatos debent, & secularibus quatuor. Mixtis ex secularibus, & ecclesiasticis sex. Hoc semestre, vel quadrimestre computatur a die notitiæ certæ habitæ vacationis. Si lis exoritur inter patronos & Episcopum, dies non currunt, ut communiter auctores docent. Nemo præsentare se ipsum potest. Præsentandi habere conditiones debent quæ clericum aptum reddant ad Beneficium.

X. Institutio est concessio Ecclesie, seu beneficii auctoritate Episcopi, vel Ordinarii facta, non cuivis clerico, sed unice ei qui a patrono est nominatus, seu præsentatus. Clericus præsentatus intra terminum juris exhibere præsentationis documentum personaliter tenetur, ut Tridentinum *sess. 24. c. 13. de Ref.* determinat. Quando a pluribus patronis plures clerici nominantur, præferri dignior debet.

XI. Electio est alicujus hominis ad Ecclesiam suo vacantem pastore, canonice facta vocatio, superioris auctoritate confirmanda. Si electio non requirat confirmationem, collatio dicitur, non electio. Beneficia electiva sunt Patriarchatus, Primatus, Archiepiscopatus, Episcopatus, Archimandrita, Cœnobiarchæ, Prioratus &c. Olim ad Clerum, & populum electio pastorum atinebat. Diverfa nunc disciplina obtinet.

CAPUT V.

De dignioribus ad beneficia ecclesiastica eligendis.

I. Q. UÆST. I. An dignior, omisso digno, ad beneficia ecclesiastica eligi debeat? RESP. Dignior ille dicitur qui utilior ministerio est. Hæc dignitas non ex sola scientia,

neque ex sola probitate; sed omnibus dotibus serio perpensis colligenda est: iudiciumque formandum est quisnam eligendorum utilior sit Evangelico gregi regundo. Concilium Tridentinum *sess. 14. c. 1. de Refor.* docet, electores alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, nisi quos digniores, & Ecclesie magis utiles ipsi judicaverint, non quidem precibus, vel humano affectu, aut ambigentium suggestionibus, sed eorum exigentibus meritis, præfici diligenter curaverint.

II. P. Thomas Tamburinus *lib. 8. cap. 4. §. 4. n. 5.* hæc scribit. „Affero secundo, „omnia beneficia, sive majora, ut Cardi- „natus, & Episcopatus, sive minora, ut „Canonicatus, & Capellania, sive curam „animarum habentia, ut Abatia, & Pa- „rochia, sive non habentia, ut prædictus „Canonicatus, & Capellania, & cetera be- „nificia quæ simplicia nominantur, abstra- „hendo ab his quæ dantur in concursu (de „quibus mox num. 14.) assero, inquam, „satis esse ad evitandum mortale, si con- „ferantur dignis, & idoneis, esto præter- „mittantur digniores, vel dignissimi.“

III. P. Filiucius *tract. 41. in append. c. 4. n. 181.* „Dico quinto, sententiam quæ cen- „set, satis esse dignos eligere ad beneficia „quæ non dantur in concursu, esse proba- „bilem ex Tridentino *sess. 7. c. 3. de Ref.* „dicente: *Conferantur dignis*: & universali „affirmatione in creatione Beneficiariorum, „& Cardinalium, Episcoporum, Abbatum „&c. qui si inter dignos habeantur, lau- „datur elector & electio. Non laudaretur „autem communiter, si mala esset, & pec- „catum mortale.“

IV. Hæc rescripti, ut exploratum, magisque compertum omnibus sit, quo genius quorundam Casuistarum tendat. Si luculentissima Tridentini verba non dubitant eludere, quid acturi sint, dum canones, & leges non sunt adeo perspicuæ, judicent sapientes. P. Tamburinus *ibidem n. 8.* hæc addit. „Cum immediate antea Concilium vi- „deatur esse contentum de dignis, vel pri- „mo videtur per hoc digniores non aliud „significare velle nisi dignitatem eligendo- „rum, sumpto comparativo, pro positivo, „vel secundo locutione minus propria, po- „nit digniores, ut excludat indignos. . . . „vel tandem tertio loquitur quando fit „concurfus.“

V. Ven. Innocentius XI. hanc Tamburini opinionem damnavit in propos. 46. quæ ejusmodi est: *Cum dixit Concilium Tridenti-*

num, eos alienis peccatis communicatis mortaliter peccare qui nisi quos digniores, & Ecclesie magis utiles ipsi judicaverint, ad Ecclesiam promoveant; Concilium vel primo videtur per hoc digniores non aliud significare velle nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo; vel secundo locutione minus propria ponit digniores, ut excludat indignos; vel tandem loquitur tertio, quando fit concursus.

VI. Excusandus P. Tamburinus, quia scripsit ante damnationem thesium. Sed P. Viva in hanc thesim n. 1. advertit, Tamburinum vocare oppositam opinionem probabiliorum. Quid inde? Hoc unum deerat quod doctrinam in Tridentino evidentiter traditam, nec tamquam probabiliorum recognosceret. Sed quid refert doctrinam Tridentini vocare probabiliorum, cum Probabilistis satis sit oppositam esse probabilem? Immo his vocibus *probabilis*, & *probabilioris* omnia vel evidentissima testimonia eliduntur.

VII. Planum ergo est electores ad omnia beneficia sive simplicia, sive curata debere eligere digniores. Utique gravius, & scelerius peccant electores eligentes dignos prætermittis dignioribus ad beneficia curata, quam si eos eligerent ad beneficia simplicia. At hoc non tollit quin graviter peccent, si ordinem præscriptum a Tridentino violent in beneficiorum simplicium distributione. Quoniam & in hoc grave detrimentum Ecclesie inferunt, & iustitia distributiva violatur.

VIII. Disputant hic auctores, num quando excessus dignitatis sit levis, peccent graviter electores, si præferant dignum alteri qui leviter dignior sit? Alii negant, alii affirmant. Sed, missis speculationibus, electores in gravissimo negotio, in quo de publico Ecclesie bono agitur, illum semper præferre tenentur quem spectatis omnibus digniorem agnoscunt. Indigno in nullo casu dandum suffragium est; immo, ut electores evitent electionem indigni, cum nequeant eligere digniorem, possunt dare suffragium digno. Resignans beneficium in favorem alicujus tenetur digniorem querere. Examinatores debent proponere Episcopo quem agnoscunt digniorem. Injusti electores ad beneficia tenentur compensare damna saltem Ecclesie, vel communitati. Quod attinet ad eum qui injuste prætermittitur, lege S. Thomam 2. 2. q. 62. a. 2. ad 4.

IX. QUEST. II. Translatio Episcoporum est ne jure naturali, & divino, an tantum eccle-

sastico prohibita? RESP. P. Suarez. tom. 3. de Religione lib. 1. c. 16. cum aliis defendit, jure tantum ecclesiastico eam vetitam esse. Soto, Carthusianus, Bannez, Salmanticensis propugnant translationem hanc jure naturali & divino prohibitam esse. Evincunt auctoritate Innocentii III. cap. Inter corporalia, ubi hæc decernit. Cum ergo fortius sit spirituale vinculum quam carnale, dubitari non debet quin omnipotens Deus spirituale conjugium quod est inter Episcopum & Ecclesiam, suo tantum judicio reservavit dissolvendum &c.

X. Conjugium istud spirituale non in omnibus matrimonio assimilatur, cum illud sacramentum sit, non subiectum humane potestati. Subdit tamen Innocentius III. divina potius quam humana potestate dissolvi vinculum illud spirituale, quando Romani Pontificis auctoritate Episcopus remouetur ab Ecclesia, & transfertur in aliam. Hinc collige hanc translationem fieri minime posse, nisi urgentissima, & evidentissima causa occurrente, quæ cedat in commodam, & utilitatem non Episcopi, sed Ecclesie. Quamobrem quid dicendum sit de illis Episcopis qui primo accipiunt unam Ecclesiam in sponfam ea intentione, ut hæc via sit & gradus ad aliam & aliam desponsandam, donec tandem inveniant unam pulcherrimam, idest ditissimam, & opulentissimam, iudicent sapientes. Num isti adulteri, & non sponsi, lupi, non pastores habendi sunt, aliorum esto iudicium. Neque opponas, quæ juris naturalis, & divini sunt, non esse dispensationi etiam pontificie obnoxia: quoniam alia sunt juris naturalis & divini absolute; alia quæ præsupponunt actus liberos humanos, quibus positus confurgit jus naturale, & divinum. Hoc, non illud subiacet dispensationi, seu verius interpretationi summi Pontificis, qui, ut Dei vices gerens, interpretatur ejusmodi leges. Vide Tom. 3. de votorum dispensatione.

XI. Confirmatio est actus qui plenum jus tribuit electo, seu presentato ad dignitatem ad quam electus est. Confirmator explorare dotes electorum debet, & digniorem confirmare.

XII. Summus Pontifex habet potestatem conferendi omnia beneficia cujuscunque generis in universa Ecclesia. Archiepiscopi, & Episcopi in suis diocesis, Concilium oecumenicum, Cardinales Ecclesiarum quarumlibet titulos, Cardinales a latere in provin-

vincia legationis conferre beneficia valent. Ecclesiæ cathedralis Capitulum simul & Episcopus potestatem habent dispensandi Canonicatus, & præbendas. In diversis Ecclesiis diversæ obtinent consuetudines. Capitulum sede vacante conferre beneficia nequit *ex reg. 2. Cancell.*

XIII. QUÆST. III. *Quid sit resignatio beneficii?* RESP. Vacare beneficium potest vel per obitum beneficiarii, vel per renuntiationem, quæ est voluntaria beneficii dimissio coram Ordinario legitimo facta. Duplex est: altera expressa verbis; altera tacita per actus contrarios retentioni beneficii, ut per matrimonium, per artem militarem, per professionem religiosam &c. Episcopi solas resignationes simplices admittere queunt; Pontifex omnes conditionatas. In bulla S. Pii V. an. 1568. data plures assignantur causæ resignationis. 1. Si beneficiarius sit senex septuagenarius; 2. si sit valetudinarius; 3. si sit paralyticus, apoplecticus, lunaticus, leprosus &c. 4. si sit claudus, mutus, surdus; 5. si sit homicida, sodomiticus, concubinarium, blasphemus; 6. si sit censuris ecclesiasticis innotatus; 7. si plura beneficia obtinuerit quæ simul administrare nequeat; 8. quando ob inimicitias capitales nequit administrare. Aliquæ ex his causis inducunt resignationem necessariam.

XIV. Post triennium omnia beneficia resignari valent. Si beneficia sint jurispatronatus, necessarius est consensus patroni. Beneficiarius in articulo mortis renuntiare nequit cum spe regressus, ut Tridentinum *sess. 25. c. 7. de Ref.* declarat. Resignationes in favorem alterius sunt simoniacæ. Istarum usus sensum sine sensu inductus est circa finem sæculi xv. contra omnes antiquos canones. Quæ heinc consequantur absurdæ exprimi nequeunt. Dispensationes, quibus honestari ejusmodi successiones solent, frequenter obreptitiæ sunt, & subreptitiæ: ideoque coram Deo nullæ.

XV. Permutatio affinis est resignationi in favorem alterius, & solum differt, quod in permutatione resignatio est mutua. Si quis solum habens jus ad rem permutaret cum altero habente idem jus, aut in re, simoniaca est permutatio. Ad licitam permutationem semper requiritur major Ecclesiæ utilitas. Beneficiarius per matrimonium contractum amittit beneficium, etiamsi postea matrimonium deprehendatur nullum. Nam si revera intendit contrahere, ipso facto respuit beneficium. Si fiste contrahit,

meretur privari. Hoc mihi probabilius est, missis argutationibus plurium.

CAPUT VI.

De pluralitate beneficiorum.

I. **T**ridentinum *sess. 24. c. 17. de Ref.* hæc statuit: Illi vero qui in presenti plures parochiales Ecclesias, aut unam cathedralem, & aliam parochialem obtinent, cogantur omnino, quibuscumque dispensationibus, ac unionibus ad vitam non obstantibus, una tantum parochiali, vel sola cathedrali retenta, alias parochiales infra spatium sex mensium dimittere: alioquin tam parochiales, quam beneficia omnia quæ obtinent, ipso jure vacare censentur; nec ipsi antea illa obtinentes, tuta conscientia fructus post dictum tempus retineant.

II. Qui itaque plura beneficia habet quæ simul administrari nequeant, intra duos menses tenetur renuntiare beneficiis quæ cum primo obtento administrare nequit. Addit Tridentinum ibi sub initium: Cum ecclesiasticus ordo pervertatur, quando unus plurimum officia occupat Clericorum, sanctæ sacris canonibus cautum fuit, neminem oportere in duabus Ecclesiis conscribi. Verum quoniam multi improbe cupiditatis affectu seipso, non Deum decipientes, ea quæ bene constituta sunt, variis artibus eludere, & plura simul beneficia obtinere non erubescunt; sancta Synodus debitam regendis Ecclesiis disciplinam restituere cupiens, presenti decreto, quod in quibuscumque personis quocumque titulo, etiamsi Cardinalatus honore fulgeant, mandat observari, statuit ut in posterum unum tantum beneficium ecclesiasticum singulis conferatur. Quod quidem si ad vitam ejus cui confertur, honeste sustentandam non sufficiat, liceat nihilominus aliud simplex sufficiens, dummodo utrumque personalem residentiam non requirat, eidem conferri. Hæcque non modo ad cathedrales Ecclesias, sed etiam ad alia omnia beneficia... pertineant &c.

III. Nemo, etiamsi Cardinalis sit, habere plura beneficia jure potest, non quidem simplicia, si unum sufficiat congruæ sustentationi. Si curata beneficia sint, etiamsi unum non sufficiat, non propterea possidere plura licet. Hæc clara & luculenta sunt.

IV. QUÆST. UNIC. *Utrum pluralitas beneficiorum jure naturali, nedum canonico, vetita sit?* RESP. Aliquæ actiones jure naturali ita vetitæ sunt ut in nulla circumstantia licitæ evadere queant, ut perjurium, adul-

CAPUT VII.

*Beneficarii ex iustitia, nedum ex caritate
astringuntur dispensare omnia super-
flua pauperibus.*

adulterium, fornicatio &c. Aliæ sunt jure quidem naturali vetitæ, ut homicidium, quod aliquando auctoritate publica licitum est. In hoc secundo genere collocat S. Thomas quodlib. 9. a. 15. habere plures præbendas. Sunt vero quedam actiones quæ absolute consideratæ deformitatem, vel inordinationem quandam important; quæ tamen aliquibus circumstantiis advenientibus bonæ efficiuntur; sicut occidere hominem, vel percussore, in se deformitatem quandam importat; sed si addatur occidere malefactorem propter justitiam, vel percussore delinquentem causa discipline, non erit peccatum, sed virtuosum. In numero harum actionum videtur esse habere plures præbendas. Quamvis enim aliquas inordinationes contineat; tamen aliæ circumstantiæ possunt supervenire ita honestantes actum, quod prædictæ inordinationes totaliter evacuentur; ut puta, si sit necessitas in pluribus Ecclesiis ejus obsequio, vel possit plus servire Ecclesiæ, vel tantumdem absens quam alius præsens, & si quæ alia sunt hujusmodi. Et tunc istis conditionibus supervenientibus cum recta intentione, non erit peccatum, etiam nulla dispensatione interveniente, si consideretur tantum jus naturale: quia dispensatio ad jus naturale non pertinet, sed solum ad positivum.

V. Pluralitas beneficiorum, inquit Angelicus, absolute vetita est jure naturali. Vestita circumstantiis utilitatis, & necessitatis Ecclesiæ licita evadere potest. Sublatis his circumstantiis nulla dispensatio honestare valet beneficiorum pluralitatem, ut concludit ibidem S. Thomas. Si autem antiqua jura sunt per consuetudinem abrogata, tunc prædictis circumstantiis supervenientibus, etiam sine dispensatione licitum est plures præbendas habere, sine quibus circumstantiis licitum non est, quantumcumque dispensatio interveniat: eo quod dispensatio humana non aufert ligamen juris naturalis, sed solum ligamen juris positivi, quod per hominem statuitur, & per hominem dispensari potest.

VI. Opponunt. Consuetudo obtinet penes vel ipsos Ecclesiasticos probos, beneque moratos plura habendi beneficia. Respondeo, sublatis recensitis circumstantiis pluralitatem beneficiorum repugnare ipsi naturæ juri, quia unus pluribus Ecclesiis simul inservire nequit, neque plures diffitos greges pascere simul, neque in pluribus choris diffitis simul canere. Fictitia, & larvata est probitas illa quæ jus naturale violat.

I. Auctores nescio qui, ut Pauli Comitolii elegantissimi & doctissimi Jesuitæ verbis utar, novam periculosamque opinionem post mille & quingentos annos in christianam Rempublicam invahere conati sunt, quæ iis qui beneficia obtinent ecclesiastica, fructuum inde perceptorum absolutum dominium tribuunt. Quæ sane opinio sua ipsa novitate confoditur. Sententia quæ astrictos justitiæ vinculo Ecclesiasticos ad distribuenda superflua pauperibus defendit, suapte natura perspicua est, quindecim sæculorum præscriptione fulta, Conciliorum, canonum, SS. Patrum, Pontificum auctoritate, atque invictis rationum momentis munita.

II. Quamquam, ut initio beneficarios dedoceam, parum, immo nihil iis suffragatur opinio juniorum. Convenit enim penes omnes tum Theologos, tum Canonistas, præceptum caritatis sub interdicto æternæ damnationis urgere Ecclesiasticos ad superfluum eleemosynam. Quod vero in ignem æternum descendant ob violatum præceptum sive justitiæ, sive caritatis, quid quæso illis prodest, ut advertunt Dominicus Soto, Bellarminus, & ceteri Theologi? Heinc est quod paucis controversiam hanc absolvam. Volumen implem, si omnia Patrum, Conciliorumque testimonia isthuc transferbere vellem quæ beneficarios illos qui Jesu Christi, suorumque pauperum patrimonia prodigunt in fovendo luxu, ambitione, fastu, in ditandis consanguineis, in munerandis matronulis, in frequentandis theatris, comædiis, ludis, in alendis canibus, fures, latrones, sævos raptos vocant. Obvia hæc sunt & comperta.

III. Doctissimus Pontifex BENEDICTUS XIV. in sua Synodo diœcesana pag. 234. n. 3. hæc scribit: *Certum pariter est, ante factam divisionem bonorum ecclesiasticorum, debuisse Episcopum, ad quem pertinebat eorundem administratio, partem singulis assignatam fideliter elargiri, nec potuisse absque violatione justitiæ commutative pauperes fraudare ea quarta parte proventuum quæ juxta ejus ævi disciplinam erat pauperum indigentis sublevandis destinata: quod quidem onus ex ea profluens justitiæ*

justitiæ virtute, iis in locis in quibus nondum facta est prædicta divisio, etiamnum incumbit Episcopis, Abbatibus, aliisque beneficiariis, quorum ecclesiasticis redditibus sunt illi admixti, pauperibus, aut Ecclesiæ fabricæ juxta priscam institutionem attributi. Ex quibus propterea si aliquid sibi usurpent, sunt injusti rei alienæ detentores, & tenentur ad restitutionem.

IV. In præsentia indivisa hæc bona beneficiariorum sunt. Ergo justitiæ vinculo ligati sunt beneficiarii ad distribuenda pauperibus superflua. Et primum jam inde a principio peractæ divisionis administratio portionis pauperum penes Episcopos semper, & beneficiarios remansit. Numquam pauperum cœtui assignata fuit portio reddituum ecclesiasticorum. Numquam pauperes suæ portionis administratione, & dominio potiti sunt. Sed Episcopi, & beneficiarii aut seipsis, aut ministrorum opera, portionem hanc, quæ modo major, modo minor erat, juxta majorem, aut minorem reddituum abundantiam distribuiebant. Hoc ex plurium Conciliorum decretis, quæ retuli *Tom. 2. diff. 6. c. 18.* evidens est. Pluribus in locis pauperes in tabulis, seu matriculis Ecclesiarum descripti erant, & matricularii vocabantur.

V. Heine luculenter constat quam sit chimericum commentum quod sibi fingunt oppositæ doctrinæ patroni. Existimant isti, redditus ecclesiasticos vivum quoddam esse stabile, & permanens, tributum in partes quatuor, ad præsens usque tempus consistere, nulli obnoxium vicissitudini. Existimant pauperum portionem de vivo detractam, & re separatam in pauperum devenisse dominium. Quod commentum quam sit vanum nemo non videt. Reditus ecclesiastici sub initium fidei Episcoporum commissi in communi possidebantur, & ab Episcopis ministrorum opera singulis, prout opus erat, dividebantur. Refrigescente caritate, & Ecclesiasticorum avaritia invalescente, Episcopi aliqui, neglectis pauperibus, Ecclesiarum cultu, Cleroque, in suos & consanguineorum profanos usus, sacros proventus convertentes, omnia suis faucibus deglutiebant. Tum Conciliorum decretis partitio reddituum sacrorum imperata fuit, Clero, Ecclesiæ cultui portiones separatim consignatæ fuere; sed pauperum portio bonis beneficiariorum permixta, singulis annis taxata ab ipsis beneficiariis conferebatur pauperibus. Sacri redditus illis mutationibus, quibus omnes res temporariæ, subjecti fuere. Temporis successu juxta

augmentum vel decrementum reddituum, qui a Christi fidelibus in dies conferebantur, crescebat, aut diminuebatur pauperum portio. A tempore primæ divisionis ad hanc usque ætatem nostram innumera sunt instituta beneficia, Episcopatus, Capellanæ &c. Amplissima prædia, fundi, census, & ingentia bona Ecclesiis donata sunt. Quando nam de istis dempta fuit pauperum portio? Quisnam œconomus, aut dispensator, præter Episcopos, & beneficiarios, institutus? Evidens ergo est pauperum portionem semper & iterum semper immixtam permanisse bonis beneficiariorum.

VI. Confirmat ea quæ diximus luculentissima ratio a facto evidenti repetita. Cujuscumque sæculi Pontifices, Concilia, Patresque voces exaltarunt adversus Episcopos, & beneficiarios, quod pauperibus subvenire negligebant. Istos semper redarguerunt tamquam Christi, & pauperum patrimonii dilapidatores. Consule omnia Concilia, & Patres ab antiquo ad hoc usque tempus: nullibi invenies vel leve vestigium, quod aliquis œconomus sive dispensator portionis pauperum, distinctus a beneficiariis, increpatus fuerit ut infidelitatis & dispensationis reus in sua administratione. Verum semper exprobrantur Episcopis, & beneficiariis infidelem pauperum portionis administrationem: istos solos accusant, improbant: istis solis pauperum curam tamquam patribus committunt & præcipiunt: istis solis vetant ne pauperum patrimonio ditescant, aut divites efficiant consanguineos, aut in luxum, fastumque Christi redditus convertant. Hoc idem docent posterioris ætatis Patres, & Doctores, Petrus Damianus, Gratianus, Bernardus, Raymundus, Thomas, Bonaventura, Albertus Magnus, Alensis, Antoninus, Bernardinus, Paludanus, ceterique communiter. Quid quod adversarii numquam indicare potuerunt administratorem portionis pauperum distinctum a beneficiariis, vel portionem pauperum separatam a bonis beneficiariorum extare, vel extitisse? Quod quidam effutierint portionem pauperum ad hospitalia pervenisse, chimæra est manifesta. Quis Patrum, quodnam Concilium umquam redarguit, aut increpavit hospitalia, quod non distribuant redditus beneficiariorum, Episcoporum, pauperibus? Percurramus omnia beneficia tum episcopalia, tum parochialia, tum capitularia a sex & amplius sæculis. Provoco adversarios ut vel unius beneficii jactatæ divisione-

visionis documenta prodant. Perhibeant beneficiarii divisionem reddituum ecclesiasticorum, quos nunc percipiunt; & continuo illos absolvimus a debito non solum justitiæ, sed etiam caritatis eleemosynæ distribuendæ. Si enim justa divisio est, nihil superflui erogandi habent. Sed documenta authentica adferre debent. Quid? Frater excludere ne fratrem posset a communis patrimonii portione eidem debita, nisi evinceret documentis & quidem luculentis, divisionem factam fuisse, suamque portionem jamdiu habuisse? Nimium perridiculos sese propinarent, si divisionem obtruderent peractam iv. aut v. sæculo, quando hodierna beneficia necdum instituta erant. Non secus ac si frater excluderet ceteros fratres a patrimonii communis divisione, quia jure gentium a tot sæculis invec̃ta fuit divisio omnium bonorum.

VII. Evidens ergo compertumque manet pauperum portionem Episcoporum, & beneficiorum redditibus permixtam esse, ejusdemque solos beneficiarios administrandæ onere devinctos esse. Quo posito hanc conficio argumentationem: Adversarii ipsi uno ore fatentur, sublata divisione bonorum Ecclesiæ, beneficiarios justitiæ vinculo astringi ad eroganda superflua in pauperes. Divisio jactata chimærica est. Ergo concedere necessario coguntur, hodie beneficiarios ex debito justitiæ obstringi ad dispensanda superflua in pios usus, & in pauperum subsidium.

VIII. Argumentationes ineluctabiles sunt, rationum momenta invicta. Verum avaritia, ambitio, superbia ita mentem dementant, ut nec lucem meridianam videre sinant. Accedit auctoritas quorundam Casuistarum, qui licet communiter obligent beneficiarios ex debito caritatis ad eroganda superflua, & ob istius præcepti violationem reos æternæ damnationis pronuntient; tamen non defuere Probabilistæ qui etiam a præcepto caritatis liberant beneficiarios. Lessius, Baunius, & alii adeo communem doctrinam laxarunt, ut doceant solo præcepto ecclesiastico teneri beneficiarios ad dispensanda superflua. Vel ipse Diana tom. 4. rr. 7. ref. 20. inquit: Ego huic sententiæ non assentior, cum sit contra communem, & omnino restitutam esse puto. Vel ipsi laici christiani naturali præcepto caritatis tenentur dispensare pauperibus superflua. Et Lessius, & Baunius ab hoc præcepto liberant ipsos beneficiarios? Si plura cupis, consule Tom. 2. diff. 6. c. 18. & seq.

LIBER XIII.

DE MATRIMONIO, CENSURIS, ET STATU RELIGIOSO.

DISSERTATIO I.

De matrimonio.

CAPUT I.

De matrimonii essentia, & institutione.

I. S. Augustinus lib. 1. de adult. conjug. ad Pollentium inquit: *Questionem de conjugis obscurissimam & implicatissimam esse non nescio. Nec audeo profiteri omnes sinus ejus vel hoc in opere, vel alio me adhuc explicasse, vel jam posse, si urgeat, explicare. Tempore Augustini, hæretici, nostra ætate nonnulli Moralistæ viis diversis hunc tractatum obscurarunt.*

II. Conjunctionis maris cum femina matrimonium potius, quam patrimonium antiqui appellarunt, quod femina sit parere, nutrire, & educare sobolem. Nuptiæ quoque vocatur matrimonium a nubendo, & connubium, & conjugium a communi jugo cui ambo vir, & mulier subjiciuntur.

III. Matrimonium tripliciter spectatur. 1. ut contractus naturalis, 2. ut contractus civilis, 3. ut sacramentum novæ legis: Absolute describitur: *Conjunctio maritalis viri, & femine inter legitimas personas, individuum vitæ consuetudinem retinens. Additur vero, ut est sacramentum, divinitus instituta in signum conjunctionis Christi cum Ecclesia, habens promissionem gratiæ ad utiendos conjugum animos, & prolem pie ac sancte educandam in fide christiana.* Tandem matrimonium triplex est, legitimum, ratum, & consummatum. Legitimum est jure gentium, & ad legum civilium normam contractum, quale est etiam infidelium. Ratum quod secundum Ecclesiæ leges perficitur, & quod ab Ecclesia probatur. Consummatum autem quando carnali copula ambo conjuges commiscuntur.

IV. Ex pluribus coalescit. 1. mutuo consensu; 2. externa promissione; 3. reciproca corporum traditione; 4. inde resultat vinculum perpetuum; 5. obligatio mutua reddendi debiti; 6. jus quod uterque in alterum habet; 7. carnalis copula.

V. Omnes Catholici negant essentiam matrimonii sitam esse in carnali copula. Inter Adamum & Evam verum fuit matrimonium ante commixtionem. Verum fuit matrimonium Patriarchæ Josephi cum B. Virgine, omni prorsus carnali exclusa copula.

VI. Mutuus contrahentium consensus causa efficiens est matrimonii. Encratitæ, Marcionitæ, Manichæi, Priscillianistæ negarunt honestum bonumque matrimonium. Sed istorum delirantium errorem execrantur Scripturæ sanctæ, & Catholici omnes. Siquidem naturali, divinoque jure institutum matrimonium est. Præceptum contrahendi matrimonii non singulos spectat, sed multitudinem.

VII. QUÆST. I. *An in lege veteri matrimonium fuerit sacramentum?* RESP. Duplitter sacramenti ratio spectari valet. 1. In latiore significato prout quocumque modo signum rei sacræ dicitur. 2. quatenus est signum practicum & efficax gratiæ sanctificantis. Communis Theologorum sententia negat matrimonium ante adventum Christi fuisse verum sacramentum. In latiore vero significato fuisse sacramentum, concedunt omnes, cum in ipso innocentie statu institutum in signum fuerit conjunctionis Christi cum Ecclesia. *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea . . . Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.* Gen. 2.

VIII. QUÆST. II. *Matrimonium in lege evangelica est ne verum sacramentum?* RESP. Negant Hus, Lutherus, Calvinus, & Protestantess; sed de fide est verum esse sacramentum, S. Paulo Ephes. 5. inquit: *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Accedit perpetua Ecclesiæ traditio, cujus documenta dedi Tom. 10. lib. 2. diss. 1. c. 4.*

IX. QUÆST. III. *Utrum matrimonium inter fideles absentes per procuratorem celebratum, sit verum sacramentum?* RESP. Adfirmant Soto, Isambertus, Gotti, Turnely, & alii plures. Negant Victoria, Canus, Caietanus, Catharinus, Vanroy, & alii. Hæc secunda sententia mihi est probabilior. Nullum quippe sacramentum inter absentes celebratur. Nec minus præsentibus contrahentes requirunt hæc verba *Ego vos conjungo* &c. quam præsentem pœnitentem requirunt hæc alia *Ego te absolvo*. Usum absolutionis

datæ absenti damnavit Clemens VIII. Respondet Turnely absolutionem datam absenti non esse contra naturam sacramenti pœnitentiæ, & dari posse, nisi obstat prohibitio Clementis VIII. Hæc responsio furillis videtur. Ex arbitrio ne Clemens VIII. damnavit præfatam opinionem? Eam damnavit, quia hæc verba *Ego te absolvo* requirunt pœnitentem præsentem. Validum itaque erit matrimonium in ratione contractus naturalis & civilis initum inter absentes per procuratorem; at verum sacramentum non esse mihi est probabilius.

X. Matrimonium infidelium post promulgatam evangelicam legem non est sacramentum. Similiter sacramentum non est matrimonium fidelis cum infideli, ut mihi probabilius videtur. Si infideles conjuges convertantur ad fidem, illorum matrimonium non evadit sacramentum iuxta probabilior sententiam: quia posterior intentio non potest efficere ut contractus initus, qui non fuit sacramentum, postea evadat.

XI. Matrimonia catholicorum cum hæreticis illicita omnino sunt, ut fatentur omnes Theologi. Nullum vero jus illa irrita declarat.

C A P U T II.

De materia, forma, & ministro sacramenti matrimonii.

I. QUÆST. I. *Quenam est matrimonii sacramenti materia?* RESP. Plusquam septem recensere possem Theologorum opiniones in designanda materia, & forma istius sacramenti. Sed his missis, cum S. Thoma, cui communiter Theologi subscribunt, dico esse actus contrahentium. Hæc sunt in suppl. q. 42. a. 1. ad 2. ejus verba. *Sacramentum matrimonii perficitur per actum ipsius qui sacramento illo utitur, sicut pœnitentia. Et ideo sicut pœnitentia non habet aliam materiam nisi ipsos actus sensui subjectos, qui sunt loco materialis elementi, ita est de matrimonio.*

II. QUÆST. II. *An Sacerdos assistens contrahentibus sit sacramenti minister, ejusque verba habeant rationem forme?* RESP. Dux sunt sententiæ, & utraque suos gravissimos patronos habet, etiam in schola Thomistica. Gonet, Gotti, & alii plures docent ipsos contrahentes esse hujus sacramenti ministros, eorumque verba esse sacramenti formam.

III. Contra, ipsum Sacerdotem assistentem esse sacramenti ministrum propugnant gravissimi Guillelmus Parisiensis, Melchior Cano, Cardinalis Toletus, Petrus Ledesma, Petrus de Marca, Maldonatus, Franciscus Sylvius, Æstius, Natalis ab Alexandro, Turnely, Le-Druin, Gibertus, Herminier, Du-Hamel, Juvenin, Florentinus de Coq., Vantroy, Piette, Bannez. Hisque argumentis evincunt hanc suam sententiam.

IV. Tridentinum sess. 24. c. 1. de Ref. statuit: *Ad celebrationem matrimonii in facie Ecclesiæ procedatur, ubi Parochus viro & muliere interrogatis, & eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat: Ego vos in matrimonium conjungo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: vel aliis utatur verbis juxta receptum uniuscujusque provincie ritum.* Satis perspicue colligi hinc videtur, Sacerdotem esse hujus sacramenti ministrum, & verba quæ profert, esse formam. Concilium enim verba usurpanda præscribit, vel alia juxta cujuscumque Ecclesiæ ritum. Ibidem subdit hanc benedictionem a proprio Parocho faciendam esse. Plura alia Concilia, ut Coloniense, Cameracense, Remense, Turonense, quæ refert Sylvius, prætereo.

V. His accedunt Ritualia plurima. Romanum vetus an. 1494. a P. Castellano O. P. collectum. Alterum Romanum Pauli V. jussu editum, hæc verba *Ego vos conjungo* &c. proferenda a Parocho hujus sacramenti ministro præscribit. P. Martene de antiquis Ecclesiæ ritibus Tom. 2. lib. 1. c. 9. plura alia in hanc rem affert. Unum laudare sufficiat Mediolanense, in quo S. Carolus Borromæus Aët. p. 4. hæc inseri curavit, nempe *quinque duntaxat esse sacramenta, quæ Parochus ex officio administrare potest: Baptismum, Eucharistiam, Pœnitentiam, Matrimonium, & extremam unctionem.*

VI. Luculentius confirmatur hæc sententia argumento quod solidum responsum non excipit. Lutherani, & Calvinistæ negant matrimonium esse sacramentum, & Scripturarum testimonia, quibus nos evincimus esse sacramentum, acutis cavillationibus eludere student. Cedo. Quibus nos illorum commenta rationibus explodimus? Non sane aliis, nisi apostolica, & universali Ecclesiæ traditione omnium Patrum, & Conciliorum. Porro Patres omnes una voce facras vocant nuptias, quia sacra Sacerdotis benedictione consecrantur. Patrum testimonia dedi Tom. 10. lib. 2. diss. 1. c. 4. ubi legi possunt.

Tom. II.

VII. Reponunt adversarii, benedictionem Sacerdotis, quam Patres omnes requirunt, necessariam utique esse Ecclesiæ mandato, tamquam cæremoniam accidentalem ad majorem nuptiarum solemnitatem, secus ad sacramenti necessitatem divino præcepto impositam. Responso hæc falsa est mihi. Respondeant adversarii. Unde nos ex traditione argumenta hauriemus, ut contra protestantes evincamus matrimonium esse sacramentum, si recensita responso consistet? Profecto si benedictio Sacerdotis, quæ consecrari nuptias Patres omnes adfirmant, ut ad sacramenti dignitatem matrimonium evectum ostendant, sit mera accidentalis cæremonia, defunt nobis præsidia omnia ex traditione arcessita, quibus contra Novatores denegantes matrimonium esse sacramentum, pugnemus. Sublata quippe traditione universalis Ecclesiæ, quæ est legitimus sacrarum Scripturarum interpres, inermes omnino sumus in certamine, & causa cadimus contra eosdem Novatores.

VIII. Præterea sacramenta sunt sacræ Religionis cæremonia: & ideo sacramentum opus est Religionis. Porro non quodlibet rei sacræ signum est sacramentum, sed illud duntaxat quod sacrum est. Cum igitur matrimonium solis viri & feminae verbis civiliter & profane contrahitur, licet rei sacræ signaculum sit, non est tamen sacræ Religionis opus, atque adeo sacramentum proprie dictum. Alioquin & serpens æneus, & manna in deserto sacramenta dicenda essent. Ergo connubia absque sacro ministro, & sine sacra Religionis cæremonia sacramenta non sunt.

IX. Quid plura? Concilium Florentinum enumeratis septem sacramentis novæ legis ita definit. *Hæc OMNIA sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tamquam materia, verbis tamquam forma, & persona ministri conferentis sacramentum.* Si horum unum desit, sacramentum non perficitur. Quis sacramenti minister ordinarius, sine quo sacramentum non perficitur? Ipsi conjuges? Homines laici ordinarii sacramentorum ministri? Mulier necessitate urgente baptizat, at ordinarius minister illa non est, sed Sacerdos. Soli Sacerdotes consecrati sacramento Ordinis sunt legitimi dispensatores mysteriorum Christi, ut Apostolus Paulus 1. Cor. 4. inquit: *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* Quo ergo jure adimi iisdem hæc potestas valet administrandi sacramenti matrimonii, quod

quod magnum mysterium ab eodem Paulo nuncupatur, ut illa mulieri, cui ne loqui quidem in Ecclesia permittitur, adscribat? Unde colligunt adversæ sententiæ patrōni laicos contrahentes esse sacramenti ministros ordinarios? Ex quo Scripturarum testimonio, ex quo Concilio, ex qua Patrum traditione erunt diversam esse sacramenti matrimonii, ac ceterorum omnium rationem? Nullum profecto sacre antiquitatis monumentum adducere valent. Omnium ceterorum sacramentorum minister ordinarius Sacerdos est. Christus in novâ lege matrimonium ad dignitatem sacramenti evexit. Cur istius sacramenti solius minister non instituit Sacerdotem? Ratiocinium solidum, & perspicuum evincit, ut sicut ad aliorum sacramentorum dignitatem matrimonium evexit, ita sicut & ceterorum sacramentorum Sacerdotes ministros instituit, ejusdem quoque matrimonii instituerit Sacerdotes. Hoc evidenter ratio demonstrat, hoc confirmat traditio. Ut hac universali regula, iustoque principio eximant sacramentum matrimonii, non sufficit unam aut alteram conjecturam, aut ambiguum testimonium asserre; sed requiruntur luculentissima testimonia, & exceptio manifesta.

X. Conjuges sacramentum matrimonii suscipiunt. Sacramentorum quæ in sola actione consistunt, minister a suscipiente distinguitur. Nemo enim baptizare, confirmare, absolvere seipsum potest. Qui ergo fieri potest ut conjuges suscipientes sacramentum matrimonii simul ministri sint? Nam aut quilibet contrahens sibi, aut unus alteri sacramentum administrat. Non primum, quia, ut dixi, nemo sibi administrare sacramentum in actione situm potest. Si secundum, duo efficiunt sacramentum: neque enim sacramentum ita dividuum est, ut unus minister unam partem, & alius minister alteram partem perficiat. Nam licet conferre tertio simul in eodem instanti duo ministri queant sacramentum; tamen percipi nullo modo potest, qua ratione valeant duo conjuges unum efficere minister, qui sibi metipsis sacramentum administret. Ex alterâ parte neuter sine altero potest sacramentum perficere. Et tum quaeritur, an prius vir mulieri, aut mulier viro sacramentum conferat. Verba igitur contrahentium materia sacramenti sunt, forma non sunt. Forma enim cuiusque sacramenti sacra est, a qua dicitur sacramentum. Hæc verba *Ego te accipio in meam* nullo modo

sacra sunt. Hæc enim verba, aut similia adhibebantur antequam Christus matrimonium sacramentum institueret: & adhibentur ab omni ratione fide christiana destituta. Si omnes nugas, quas nonnulli, inquit Melchior Canus, qui primus omnium in apricum hanc sententiam traduxit, excogitarunt, ut distinguant materiam a forma hujus sacramenti, recensere vellem, folia implem. Hic dicit contrahentes ipsos esse materiam sacramenti: ille non ipsos, sed consensum: alius gestus, & nutus, qui a viro, feminaque, exceptis verbis, adhibetur. Alius prioris loquentis verba materiam esse affirmat, posterioris formam. Quæ utinam graviter, & probabiliter dicerentur, ne jure ab hæreticis rideremur. Quorsum in re gravissima ad fidem & religionem necessaria tenuiter, ne dicam ridicule, philosophari?

XI. Tandem hæc opinio tutior est, & simul valde probabilis, utpote a gravissimis Theologis propugnata. Quare BENEDICTUS XIV. lib. 8. de Synod. c. 28. n. 3. inquit *Verum quamquam huc usque explicata Melchioris CANI sententia tot Doctorum suffragiis communita, sit VALDE PROBABILIS; ac cuique liberum absque erroris nota eam amplecti* &c. Non probabilis modo, verum etiam valde probabilis est sententia hæc. Aliunde vero simul tutior est. Omnes enim ad unum Theologi fatentur, matrimonium ecclesiastico ritu a Sacerdote benedictum, esse verum sacramentum. Contra plurimi, & gravissimi Theologi negant præfato ritu sublato esse sacramentum. Illa autem tutior sententia est de qua nemo Theologorum ambigit. Ergo tutior hæc est, & contraria minus tuta. Hæc omnia certa sunt, & extra controversiam. Atqui ex decreto Innocentii XI. quando agitur de valore sacramentorum ex duabus opinionibus probabilibus, & in utramque partem a Theologis disputatis, tutior seligenda est. Ergo amplectenda hæc nostra, rejicienda altera.

XII. Quæ contra opponuntur ab adversariis, nullius, ut ego quidem arbitror, sunt momenti. Omnia expendi Tom. 10. lib. 2. c. 2. & rejeci. Ibi legere illa poteris, ut prolixitatem devitem.

CAPUT III.

De conditionibus consensus mutui ad matrimonium necessariis.

QUÆST. I. *An ut matrimonium sit validum, requiratur utriusque conjugis consensus?* RESP. Adfirmant omnes. Consensus iste internus, sincerus & non fictus, liber non coactus, ab errore immunis, & publicus, atque signo exteriori manifestatus sit oportet. Nullo enim modo sufficit consensus internus, nisi signo exteriori manifestatus sit. Quia consensus iste materia est sacramenti, quæ necessario sensibilis esse debet. Exprimi autem exterius consensus iste debet aut verbis, aut nubiis clare consensum internum indicantibus. Peccant tamen regulariter illi qui loqui valentes, omisiss verbis, nudi, aut alia signa adhibent. Excipe puellas nimis verecundas, quæ hodie perquam raræ occurrunt.

II. Consensus fictus & simulatus internus, licet verbis exterius expressus, non sufficit ad matrimonium. Peccat mortaliter qui fiste, & simulate contrahit, & obstringitur vere & sincere consentire. Neque asserenti fiste & simulate se contraxisse fides adhibetur in aliquo tribunali, nec habenda est, sed pœnis potius plecti iste meretur. Et huiusmodi simulatores absolvendi minime sunt, donec verum & sincerum consensum dederint.

III. Si fiste cum prima contraxit, & postea simulator sincero, & vero animo contrahat cum secunda, iudex ecclesiasticus jubet ut maneat cum prima: quia iudicium jus profert secundum ea quæ apparent, & præsumuntur. Ceterum, si cum prima revera coram Deo fictus fuit consensus, & sincerus cum secunda, tunc debet potius (inquit S. Thomas in supp. q. 45. a. 4. ad 3.) excommunicationem sustinere quam ad primam uxorem accedat, vel debet in alias remotas regiones fugere. Secunda enim in hoc casu esset vera uxor. Et quando certa, & indubitata argumenta apparent fictionis cum priore femina, tunc iudex ecclesiasticus imposita pœnitentia, & damni illati priori feminae reparatione, absolvere reum, & nullum declarare primum matrimonium deberet.

IV. Proles ex ficto matrimonio suscepta legitima habenda est, usquedum fictio probetur, ut docent omnes. Quando unus conjugum certo scit prius matrimonium iudicis

sententia dissolutum, esse coram Deo validum, nequit secundum conjugium inire.

V. QUÆST. II. *An consensus metu extortus nullum efficiat matrimonium?* RESP. Multiplicem metum Theologi distinguunt. Alius gravis est, qui concipitur de aliquo malo gravi imminente, ut est mors, exilium, carcer, mutilatio; vel gravis esse potest ex vehementi apprehensione timentis. Mulieri potest esse grave malum quod viro leve est. Levis timor est de levi malo tum in se, tum respectu personæ timentis. Præterea alius est timor a naturali interna causa ortus, qui ob vitam servandam, vel ob pœnam æternam fugiendam ad agendum impellit. Alius, qui a causa exterius agente proficiscitur. Et hic duplex est: aut enim causa exterius agens est tantum occasio, ut est tempestas maris respectu mercatoris; aut causa exterius directe timorem incutit, ut latro qui pugione districto mortem minatur, nisi pecunia eidem consignetur. Insuper alius metus iustus est incussus a iudice, vel legitimo superiore ex iusta causa; ut cum iudex violatorem puellæ coniecit in carcerem, obstringitque ut eam ducat in matrimonium. Alius est iniustus, qui absque iusta causa incutitur. Alius tandem metus reverentialis, qualis est filiorum erga parentes.

VI. Matrimonium celebratum ex metu gravi iniuste incusso nullum est, & irritum, ut omnes fatentur: quia pugnat consensus iste tali metu extortus cum perpetua animorum concordia, & benevolentia. Nullum est hoc matrimonium jure ecclesiastico, juri naturali quam maxime consentaneo, ut probabilis mihi videtur. Matrimonium contra ex metu iuste incusso sive ex causa naturali interna, sive externa validum est, sicut & matrimonium ex levi metu celebratum.

VII. Heinc 1. qui concubinam mortis causa ducit, validum contrahit matrimonium. 2. qui damnatus ad mortem iuste, si ab aliquo postulatur ad nuptias ut mortem declinet, valide contrahit. 3. validum quoque est matrimonium illius qui iudice mortem comminante, aut carcerem, defloratam ducit.

VIII. Sempronius passus injuriam a Titio ob furtum, aliudve crimen, minatur illum accusare apud iudicem, nisi tali puellæ nubat: matrimonium nullum esset: quia nullum jus Sempronius habet ad cogendum Titium ut talem puellam ducat: quamvis

ius habeat eundem accusandi ob factum. Qui iniusto metu compulsus nupsit, reddere debitum non tenetur.

IX. Matrimonium coacte initum per liberum consensum validum evadit, dummodo in altera parte quæ libere contraxit, perseveret consensus. Temporales domini, ac magistratus, qui directe vel indirecte timorem gravem iniuste incutiunt, ut aliquem cogant ad contrahendum matrimonium, sunt ipso facto excommunicati a Concilio Tridentino *sess. 24. c. 9. de Ref.*

X. Consensus conditione limitatus nullum efficit matrimonium. Quare si quis dicat: Accipio te in meam uxorem, si pater meus consenserit: matrimonium nullum est, quia conditio suspendit consensum. Conditiones generales & necessariae, ut si dicas, Ducam te, si Deo placuerit, nullo modo suspendunt matrimonium. Si sint impossibiles & turpes, quæ matrimonii substantiam non inficiunt, pro non adiectis habentur. Omnes conditiones quæ inficiunt substantiam matrimonii, nullum illud efficiunt, ut sunt istæ: Accipio te in meam, si nullos mihi generis filios, si generationem devitaveris, si sterilitatis venenum sumpseris, si adulterandam te prostitueris. Contraho tecum usque dum venustiore, ditio remve invenero. Istæ simileve conditiones ipsam perimunt matrimonii substantiam, nullumque efficiunt.

XI. Si matrimonio, aut sponsalibus apponantur conditiones de presenti, aut de præterito, posita conditione subsistunt sponsalia, & matrimonium; sublata conditione, sponsalia, & matrimonium nulla sunt: ut si dicas, *Accipio te in meam, si sis virgo, si sis primogenita, si parentes tui consentiant, si sis nobilis, si sis legitima*. Si consummato matrimonio deprehendatur tempore contractus initum non fuisse virginem, nec legitimam, nec nobilem, nec primogenitam, matrimonium nullum est: nec copula carnalis validum efficere potest. Si quis dicat, *Accipio te in meam, si patri tuo placuerit*, sciebatque patrem esse mortuum, conditio pro non adiecta habetur; si vero ignorabat patris mortem, necessarius est novus consensus, ut matrimonium sit validum. Nullum quippe est ratione primi consensus conditionati, quia conditio suspendit effectum. Si pater vivat, taceatque, quia ei placet contractus, tunc valet matrimonium. Si deprehendatur tacere, quia ei displicet, tunc contractus nullus est. Si dubitatur cur taceat, suspendendus est contractus, donec

se declaret. Si consentiat, & postea dissentiat, validum est matrimonium, dummodo perseverent in voluntate contrahendi usque ad consensum patris. Prudentia tamen opus est, & spectatis circumstantiis colligendum est, num patris consensus plenus, & verus revera fuerit. Immo prudentia dictat, has conditiones, utpote dubitationum scaturigines, in tanti momenti contractu, matrimonio videlicet, esse omnino rejiciendas, & aut absolute contrahendum, aut a tali contractu abstinendum.

XII. Condicio honesta contraria bonis matrimonii matrimonium nullum efficit; ut si contrahant sub conditione perpetuæ castitatis, tunc nullum jus ad copulam datur. Hoc autem jure sublato nullum est matrimonium. Nam licet conjungi cum matrimonio possit intentio non petendi debitum, si tamen hoc deducatur in pactum, substantia matrimonii destruitur. B. Virgo, & Patriarcha Joseph absolute contraxerunt, & mutuum corporum potestatem transfulerunt, nullo adjecto pacto reciproco, quamvis animum habuerint ab omni carnali copula abstinendi, Deo sic illuminante eorundem mentem.

XIII. Qui impedimento dirimente irriti contrahunt, adjecta conditione, *si Papa dispensaverit*, conjugium conditionatum efficiunt; sed ejusmodi matrimonia conditionata nunquam admittenda sunt, si impedimentum sit illorum a quibus dispensare Papa solet, si alterius generis.

XIV. Illis verborum formalis exprimens consensus est quæ juxta morem patriæ declarant consensum verum, sincerum, reciprocum, & de presenti, ut sunt ejusmodi: *Accipio te in meam uxorem: duco te in meum maritum* &c.

C A P U T IV.

De proprietatibus matrimonii, & de polygamia simultanea, & successiva.

I. Tres sunt matrimonii proprietates, seu bona, nempe fides, proles, & sacramentum. Fides accipitur hic pro fidelitate, qua promissa implentur, estque justitiæ pars. Fidem violant conjuges, si alterum, vel alteram agnoscunt. Proles est matrimonii finis. Sacramentum indissolubilitatem significat, & confirmat. In fide igitur conjunctio unius cum una intelligitur.

II. Unitati matrimonii opponitur polygamia

gamia simultanea, seu uxorum pluralitas. Penes omnes convenit polygamiam qua una femina nuberet pluribus viris, esse contra jus naturale tum primum, tum secundarium. Disputatur solum de polygamia qua unus vir plures ducit uxores, num adversetur juri naturali, & divino.

III. Communis Theologorum sententia est polygamiam adversari juri naturali. Advertendum tamen est, jus naturale aliud esse invariabile, & immutabile, cujusmodi sunt prima & universalia principia, quæ primum naturæ finem spectant. In his nulla cadit dispensatio, nulla interpretatio. Quæ enim hoc jure prohibentur, intrinsicè mala sunt. Aliud est jus naturale variationi obnoxium ratione temporum, & circumstantiarum. Varietatem hanc solus Deus universi naturæ juris conditor, & sapientissimus comprehensor atque moderator cognoscit. Idcirco ille solus dispensare seu verius interpretari, & declarare valet, quando & quomodo homo huic juri sit obnoxius.

IV. Heinc habes quomodo Deus in veteri lege SS. Patriarchas dispensavit ut simul plures haberent uxores. Nomen tamen uxoris dupliciter accipitur in Scriptura sancta. 1. in proprio significato, sub quo venit prima uxor solemnī ritu adducta, quæque mater familias nuncupabatur, & speciali honore prædita erat, ejusque filii hæreditati paternæ succedebant. 2. in latiore significatione, prout erant secundæ uxores, quæ præfatis carebant privilegiis, & concubinæ etiam appellabantur.

V. Christus Dominus in novo Testamento sustulit hoc privilegium habendi plures uxores, ut perpetua & universalis Ecclesiæ traditio docet; & Tridentinum definivit *sess. 24. can. 2.*

VI. Montanistæ, quibus accessit Tertullianus, damnaverunt polygamiam successivam, seu secundas nuptias. Catholica Ecclesia numquam prohibuit secundas, & ultiores nuptias. Primis tamen Ecclesiæ sæculis Ecclesia Græca severæ pœnitentiæ subjecit bigamos, & trigamos.

C A P U T V.

*De indissolubilitate vinculi conjugalis,
& de divortio.*

Q. UÆST. 1. An vinculum matrimoniale sit dissolubile? RESP. Adfirmat o-

mnēs Catholici. Firmitatem & perpetuitatem ab ipso naturæ jure repetunt Theologi cum S. Thoma in *Suppl. q. 47. a. 1.* Hanc naturalem perpetuitatem suo divino jure Deus confirmavit Muth. 19. *Itaque jam non sunt duo, sed una caro...* Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.

II. QUÆST. II. Quid de matrimonio infidelium dicendum? RESP. Verum & legitimum matrimonium, prout est contractus naturalis & civilis, contrahi apud infideles certum est. Quando ambo conjuges convertuntur ad fidem, eorum matrimonium non dissolvitur ut Theologi omnes docent. Si maritus infidelis amplectebatur primis Ecclesiæ sæculis fidem Christi, & mulier infidelis pacifice habitare voluisset, licita erat talis habitatio ut ex 1. Cor. c. 7. habetur. Disputant Theologi num in præsens licita hæc cohabitatio sit mariti fidelis cum uxore infideli, quæ habitare absque contumelia Creatoris cum marito desiderat. Communior sententia adfirmat, cum nulla extet lex quæ talem cohabitationem prohibeat. Consuetudo tamen opposita obtinet, vi cuius illicita est talis cohabitatio, nisi prudenter speretur uxoris conversio.

III. Quando unus conjugum ad fidem convertitur, altero in infidelitate persistente, si proles sit doli capax, sua fruatur libertate. Si rationis usu destituta sit, sequi parentem conversum ad fidem Christi debet. In dubio an proles prædita rationis usu sit, in Religionis favorem judicandum est.

IV. QUÆST. III. Si conjux infidelis consentiat pacifice habitare cum conjuge fideli, potest ne fidelis conjux aliam ducere? RESP. Adfirmat Bellarminus; alii negant; alii distinguunt. S. Augustinus *lib. 1. de adult. conjug. cap. 25.* absolute negat. Similiter Innocentius III. *cap. Laudamus* negantem sententiam defendit. Si autem conjux infidelis pacifice cohabitare nolit absque contumelia Creatoris, tunc conjux fidelis, illo deserto, aliud inire connubium potest, ut expresse S. Thomas docet in *Suppl. q. 59. a. 5.*

V. Quando unus infidelium ad fidem convertitur, matrimonium non solvitur per Baptismum, sed per nuptias subsequentes. Quare si infidelis perverax ante matrimonium a fideli conjuge contractum, secundas celebraret nuptias, nullæ istæ essent: & si ad fidem converterentur conjuges isti separandi essent. Quoniam privilegium dissolvendi vinculi conjugalis in favorem dumtaxat fidei, non infidelitatis concessum a Christo

sto est, ut habetur *cap. Quinto de Divorciis*. Similiter si fidelis post monitum infidelem conjugem obstinatum in infidelitate contrahat matrimonium, deinde istud secundum solvatur per mortem conjugis; tunc fidelis iste non teneretur redire ad priorem conjugem infidelem, etiamsi ad fidem converteretur. Quoniam cum prius matrimonium legitime solum fuerit, liber omnino fidelis evasit: atque adeo non tenetur ad priorem conjugem conversum redire in casu mortis secundæ uxoris.

VI. QUÆST. IV. *An matrimonium Judæorum per libellum repudii nullum evaserit?* RESP. Alii adfirmant, negant alii. Christus Dominus *Muth. 19.* ait, Moysen permisisse libellum repudii ad cordis Judæorum duritiam. Non ergo licitum repudium erat. Ergo vinculum matrimoniale non solvebatur. Et hanc negantem sententiam perspicue docent SS. Hieronymus, Augustinus, Chrysostomus, Ildorus, Teophylactus. Et hanc sententiam communioem appellat S. Thomas. Sed tanti non est ut discuti longius debeat.

VII. QUÆST. V. *Utrum matrimonium Christianorum per adulterium dissolvatur?* RESP. Negant Catholici omnes. Et veritas hæc aperte traditur in Evangelio *Luc. c. 19.* ubi hæc habentur: *Omnis qui dimittit uxorem suam, & aliam ducit, mœchatur, & qui dimissam duxerit, mœchatur.* Quæ verba sic disponenda sunt, ut facilius intelligantur. *Quicumque dimiserit uxorem (quod non licet nisi ob fornicationem) & aliam duxerit, mœchatur.* Fornicatio licitam facit dimissionem, minime vero novi conjugii celebrationem. Ultima verba Evangelistæ rem perspicue declarant. *Qui dimissam duxerit, mœchatur.* Dimitti uxor non poterat nisi ob fornicationem, ut omnes fatentur. Qui ergo dimissam fornicationis causa ducit, mœchatur. Ergo non solvitur vinculum conjugale. Accedit perpetua Ecclesiæ traditio.

VIII. QUÆST. VI. *Solvitur ne Christianorum matrimonium ratum non consummatum, per solemnem professionem Religionis approbatæ?* RESP. Adfirmant Catholici omnes; & hæc veritas definita est in Concilio Tridentino *sess. 23. can. 6.* his verbis. *Si quis dixerit matrimonium ratum, & non consummatum, per solemnem Religionis professionem alterius conjugum non divini; anathema sit.* Hæc Concilii definitio universa & perpetua Ecclesiæ traditione nititur.

IX. Utrum Pontifex dispensare a matri-

monii rati vinculo queat, disputant in utramque partem Theologi. Illud penes omnes convenit, gravissimas urgere causas debere, & solum ob majorem Ecclesiæ utilitatem, & decorem dispensare Pontifices posse a præfato vinculo.

X. QUÆST. VII. *Utrum matrimonium Christianorum ratum, & consummatum dirimatur per ingressum in Religionem?* RESP. Negans sententia communis est, & vera. Quoniam Ecclesia declaravit solum matrimonium ratum solvi per professionem monasticam. Si unus conjugum adulterium perpetret, ingredi religionem innocens conjux potest, vel vovere castitatem perpetuam, quia ob adulterii crimen jus habet perpetui divortii. Unus tamen conjux ex consensu alterius conjugis ingredi, & profiteri Religionem potest; conjux tamen consentiens, & remanens in sæculo, si senex sit, votum castitatis emittere; si juvenis, ingredi Religionem debet, ut statuitur *cap. Cum sis*. Maritus invita uxore, sive ante, sive post consummatum matrimonium nequit sacris ordinibus initiari. Si invita uxore susciperet sacros Ordines, reddere, non petere debitum posset. Consentiente uxore fieri maritus Sacerdos valet dummodo ipsa uxor approbatam Religionem profiteatur, ut statuitur *cap. Sane de conv. conjug.*

XI. Disputant quondam consummatum matrimonium dicendum sit. Alii dicunt, sat esse penetrationem vasis mulieris sine seminis effusione; sed probabilior opinio, & communior requirit seminis effusionem in mulieris vas. Copula habita ante matrimonium non sufficit ad matrimonii consummationem: matrimonium enim non per fornicationem, sed per copulam matrimonialem perficitur.

XII. QUÆST. VIII. *Quid sit divortium, & an in utroque conjugum jus ad illud par sit?* RESP. Divortium est separatio a toro, in quo distinguitur a repudio, quod vinculi dissolutionem infert. Divortium licitum esse adulterii causa adfirmant omnes. In utroque conjugum jus ad divortium par est, quia in iis quæ ad totum attinent, utriusque conjugis jura paria sunt. Conjux innocens facto divortio, aut vovere castitatem, aut ingredi Religionem potest, invito conjugum reo. Conjux vero reus nec vovere castitatem, nec ingredi Religionem potest, quamdiu conjux innocens jus retinet illum revocandi. Si tamen conjux innocens non contradicat, valet mutatio status a conjugum reo

reo facta. Si iudicis sententia detrufa femina rea in monasterium fuerit, biennium conceditur innocenti ut deliberet si revocare illam velit. Intra hoc biennium feminae professio nulla est, elapso biennio valida habetur.

XIII. QUÆST. IX. *Quibus in casibus licitum divortium est inter Christianos?* RESP. Licetum est 1. ex utriusque conjugis consensu; studio sanctioris vitæ 2. adulterii causa 3. immoderata sævitia, si publica, & manifesta sit, iusta est divortii causa; si occulta, expectanda est iudicis sententia; a toto tamen separare se potest, sed non a domo discedere. 4. si subversionis periculum uni conjugum imminet ex cohabitatione, non modo licitum, sed necessarium divortium est. 5. si alter conjux a fide defecerit.

XIV. QUÆST. X. *Quot sunt casus in quibus ob fornicationem licitum divortium non est?* RESP. Septem. 1. Maritus non potest ab uxore fornicaria separari, si ipse similiter fornicarius sit. 2. Si ipse uxorem prostituerit. 3. Si uxor probabiliter virum absentem mortuum credens, alteri nupserit. 4. Si latenter ab alio cognita fuerit sub specie viri lectum subintrante. 5. Si fuerit vi oppressa. 6. Si maritus adulterii conscius carnaliter uxorem cognoverit. 7. Si matrimonio in infidelitate contracto, vir dederit libellum repudii, & uxor alteri nupserit. Si tamen uterque convertatur ad fidem, tenetur vir eam recipere.

XV. Sola voluntas adulterandi non sufficit ad divortium: immo neque tactus, & oscula. Disputant plures, num copula carnalis absque seminis effusione causa iusta divortii sit. Negant aliqui; sed contraria sententia communis, & vera est. Sodomiae scelus sufficiens est divortii causa. Conjux secretus adulter nequit petere divortium a conjuge adultero publico. Qui enim secreto adulter est, reus est, non innocens. Ergo petere divortium nequit. Conjux innocens certus moraliter de altero conjuge adultero, negare ante iudicis sententiam debitum jure valet; nequit tamen a conjuge adultero discedere, non expectata iudicis sententia. Tenetur conjux innocens divortium facere ab uxore adultera, nisi respiscat, ut Scriptura sancta docet Prov. 18. *Qui tenet adulteram, stultus est, & impius.* Uxor tamen non tenetur discedere, quia hæc impedire nequit maritum, neque eundem coercere, sicuti maritus uxorem. Disputatur uter conjux gravius peccet. Si impudicitia spe-

ctetur, gravius est adulterium in viro quam in muliere, inquit S. Augustinus lib. 2. de adult. conjug. c. 8. Si injustitia consideretur, uxor adultera scelestius peccat ob prolis incertitudinem, unde gravia sequuntur absurda.

CAPUT VI.

De sponsalibus, eorumque conditionibus.

I. QUÆST. I. *Quid sint sponsalia?* RESP. Sponsalia, de quibus in præsens, sunt promissio de futuro matrimonio, mutua, & libera, externis signis expressa, obligationem pariens. Promissio mutua sit oportet, ut utrumque obliget. Libera, exclusa coactione & metu. Signis externis expressa, quia non sufficiunt actus interni. Obligationem duplicem pariunt sponsalia, naturalem, & canonicam. Jure quippe naturali quisque stare promissis altringitur, maxime in re gravissima, uti sunt sponsalia. Canonica obligatio inducit impedimentum publicæ honestatis. Promissio facta absenti ante ejus acceptationem non obligat. Sponsalia contrahi nequeunt sub levi obligatione. Promittere utique sibi possunt sub pœna amittendi arrhas, & etiam sub nulla obligatione; sed hæc essent promissiones simplices, & jocosæ, non sponsalia veri, quæ inducunt impedimentum publicæ honestatis. Promittere sibi mutuo sponsi debent, ut valida & firma sint sponsalia.

II. Requiritur animus deliberatus contrahendi sponsalia juxta Ecclesiæ ritum. Si sponsus decipit virginem ficta promissione, eamque defloret, tenetur eam ducere, nec sat est eam dotare, maxime si non sint disparis conditionis, & si virgo ipsa non consenserit in suam deflorationem & deceptionem. Si contra sponsus deceptor sit conditionis valde superioris, & ut talis cognitus a virgine, tum dotare eam tenetur, non ducere. Quoniam in tali casu præsumitur, & quidem prudenter virginem decipi sponte voluisse. Contra si virgini ignota fuisset superior conditio sponsi, & fide bona promississet, fictus promissor teneretur eam ducere.

III. Illud tamen mihi certum est paucissimas esse Lucretias invitas defloratas. Ipsæ puellæ in causa sunt cur deflorentur. Si ipsæ abstinere ab juvenum commercio, & pudicæ, & verecundæ, atque solitariae vitam degerent, ut earum statum decet, arces essent inexpugnabiles. Verum hodiernæ ficti-

tia Lucretiæ, illæ ipsæ fores aperiunt, oculorum ictus jaculantur, amafios venantur, mirificis modis alliciunt, invitant, provocant. Cum vident miseros adolescentes æstu libidinis despumantes, & impudico amore captos, tum omnia muliebria præstigia adhibent, elegantiore venustatem sibiis, fucis, & lenociniis ostentant. Non industriæ, non studio, non versutiæ, non fraudi parcunt, ut amatorculos suos, & procos excantent, & in laqueos compellant. Cum vero miseri adolescentes tot technis, & artificiiis seducti, ingredi arcem peritentant, tum vatræ Lucretiæ fraudulentam jactant repugnantiam, quæ non resistit, sed invitat; non repellit, sed provocat, ut in laqueum promissionis futuri matrimonii juvenes incidant. Ejusmodi expudoratae virgines, revera fatuæ sunt, quæ familias perturbant, quæ dissidia coarctant, quæ inimicitias, homicidia, & funestissimas tragœdias pariunt. Quare si lex ferretur omnes defloratas virgines ad perpetuam penitentiam in cinere & cilicio agendam obstringens; hac lege lata, dubio procul solitariæ, verecundæ, & pudicæ virgines evaderent, & domi absconditæ degerent.

IV. QUÆST. II. *Quibus verbis contrahenda sponsalia sunt?* RESP. Verbis, aut signis, quæ clare manifestent mutuum consensum, ut sunt hæc: *Promitto, me obligo, in fide mea te ducam in uxorem.* Taciturnitas non sufficit. *Qui tacet consensive videtur* valet tantum in favorem proprium, secus ad onus subeundum. Tunc enim valet hæc alia regula: *Qui tacet, non consensive, nec dissensive videtur.* Absolute verba adhiberi debent. Ceterum juxta nationum diversitatem signa haberi loco verborum possunt.

V. Infani, amentes, ebrii, infantes sponsalia contrahere nequeunt: quia hæc, ut dixi, requirunt libertatem immunem a coactione, & a metu cadente in virum constantem. Surdi & muti a nativitate, si tali præditi sint intellectu quo percipere queant quid sint sponsalia, quid matrimonium, contrahere sponsalia valent, ut colligitur ex cap. *Cum apud* &c. de spons. Surdus enim & mutus consiteri, & absolvi potest. Qui tamen simul cæcus esset, contrahere non posset, quia nullis signis instrui posset, ut perciperet quid sint sponsalia, quid matrimonium.

VI. QUÆST. III. *Quæ ætas requiritur tum ad sponsalia, tum ad matrimonium contrahendum?* RESP. Septennium requiritur comple-

tum ad sponsalia, quia communiter hac ætate refulget rationis lumen. Ad matrimonium vero quatuordecim in viris, & duodecim in feminis anni necessarii sunt. Qui ante pubertatis annos completos contrahunt matrimonium, peccant mortaliter, ut habetur c. 2. de spons. impub.

VII. QUÆST. IV. *Quando tempus præfixum sponsalibus non est, celebrari ne illico matrimonium debet?* RESP. Sponsalia obligant sub mortali ad matrimonium contrahendum, ut dictum est. Quando tempus præfixum est intra mensem, annum &c. neuter alterum cogere potest ante elapsum tempus. Quando vero tempus præfixum non est, contrahi matrimonium debet statim ac commode potest. Si plus justo differatur, qui est in mora culpabili, peccat. Quoniam sponsalia præbent jus ad matrimonium futurum. Ergo dilatio istius juris est injusta privatio. Spectandæ tamen circumstantiæ sunt. Quando una pars plus justo differt, compelli in foro interiori a Confessario debet, ut omnes fatentur, nisi aliqua justa & gravis causa obsit. Ad forum externum quod attinet, meo consilio nunquam iudex coget vi ut matrimonium celebretur; sed potius suadebit parti volenti celebrare matrimonium ut renuntiet ejusmodi sponsalibus. Matrimonium enim est animorum conjunctio, quæ absque libertate non consistit. A prudentia Confessarii, & judicis totum hoc pendet negotium. Iudex tamen cogere tenetur ut pars læsa ex dissolutione sponsalium refarciatur.

VIII. QUÆST. V. *Utrum licitum sit sponsalibus adjicere obligationem ad pœnam?* RESP. Pœna altera positiva, ut si quis obliget se perdere centum aureos, nisi ducat Berram: altera negativa, ut si quis promittat centum se daturum puellæ, si secum nubere velit, secus non daturus: vel si testator relinquat puellæ legatum, si tali nupserit, alioquin legatum amittat. Priorem pœnam prohibet jus canonicum, & invalidam constituit, ut ex cap. *Gemma*, de spons. patet. Obsistat enim talis pœna libertati matrimonii. Neque parti resiliendi imponenda pœna est ob eandem rationem. Licet enim in aliis contractibus licite imponi ejusmodi pœnæ valeant; quia tamen matrimonium est animorum vinculum, & quidem perpetuum, cujus felicitas a concordia & benevolentia pendet conjugum, prudentissime Legislatores omnem pœnam positivam prohibuerunt. Si apposita fuerit, pars resiliens non tenetur eam solvere.

IX. QUÆST. VI. *An dissolvi mutuo consensu sponsalia queant?* RESP. Sententia adfirmans communis est, quando utraque pars libere consentit. Si una pars ab altera dolo, fraude, metu, importunis precibus remissionem obligationis extorqueret, non maneret ab obligatione contracta immunis. Quando vero reciprocus consensus sincerus, & liber est, dissolvi sponsalia queunt etiam juramento firmata, quia juramentum illud naturam contractus sequitur. Quare cessante contractu cessat juramentum. Impuberes dissolvere mutuo consensu sponsalia nequeunt antequam ad annos pubertatis pervenerint. Pubertate acquisita reclamare ambo, vel unus illorum potest, & sponsalia rescinduntur, licet altera pars renuat. Si adepta pubertate statim, vel, ut ajunt, post triduum non reclamaverint, nequeunt postea ad unius partis reclamationem sponsalia dissolvi, sed necessarius est utriusque partis consensus mutuus. Si unus prius altero pubertatem assequatur, continuo resilire valet, non expectata alterius partis pubertate. Si pubes cum impubere sponsalia contrahat, nequit recedere a contractu; impubes vero nactus pubertatem resilire valet. Quando impuberes contractis sponsalibus pubertatem assequuntur, non est necessarius novus consensus, sed initus contractus perseverat, quia non retractatus. Reclamatio etiam privata sufficit. Si tamen sponsalia coram Episcopo, vel Parocho contracta fuerint ab impuberibus, tunc ad redimendam vexationem reclamatio in foro exteriori fieri debet.

X. QUÆST. VII. *An post sponsalia contracta juramento firmata possit altera pars licite ingredi Religionem?* RESP. Si licitus ingressus est post matrimonium ratum, potiori jure licitus est post sponsalia etiam juramento firmata: quia juramentum sequitur naturam contractus, qui per Religionis ingressum solvitur, atque adeo etiam juramentum. Pars quæ remanet in sæculo, continuo ac altera pars ingressa Religionem est, remanet libera, quia qui ingreditur, cedit juri suo. Qui vero ingreditur, ligatus manet usque ad professionem: ita ut si pars, quæ remanet expectare velit, & ingressus redeat ad sæculum sine professione, impleri sponsalia debent. Solvuntur quoque sponsalia per suspensionem sacrorum Ordinum. Neque peccat qui post sponsalia sacros Ordines suscipit, quidquid in oppositum aliqui dicant, quia semper in sponsalibus inclusa hæc conditio est, *nisi ad meliorem statum transiero*. Simi-

liter dissolvuntur sponsalia per votum aut ingrediendæ Religionis, aut suscipiendi Ordines sacros.

XI. QUÆST. VIII. *Licetum ne est contractis sponsalibus emittere simplex castitatis votum?* RESP. Emissio hoc voto, dissolvi sponsalia respectu partis quæ non vovet, convenit penes omnes, quia vovens cedit juri suo. Disputatur dumtaxat de parte vovente, num licite voveat, liberque evadat ab onere sponsalium. Negantem sententiam faventem nuptiis defendunt Lessius, Laymanus, Castropalaus, Sanchez, qui plures alios refert auctores: quoniam, inquit, nequit Deo promitti quod debitum erat homini. Vi sponsaliorum corpus debitum erat homini. Ergo nequit Deo promitti. Quam sit robusta hæc ratio nemo non videt.

XII. Adfirmantem sententiam defendunt graves Theologi, Cajetanus, Suarez, Rodriguez, Azorius, Gennet, Pontius, Ledesma, & alii plures. Hæc sententia mihi est probabilior, dummodo absit dolus, & fraus. Quoniam semper in promissione facta homini, quæque statum spectat, includitur conditio, *nisi elegero meliorem statum intervenienti Deo*. Cælibatus autem melior est statu matrimonii, ut omnes fatentur. Nec ratio oppositæ sententiæ urget quidquam: quoniam votum illud non est in damnum tertii, cum omnes creaturæ Deo subiectæ sint. Neque vi sponsalium debitum evadit corpus homini absolute, cum in eisdem includatur dicta conditio melioris status. Caput *Veniens*, quod opponi solet, loquitur de muliere vafra, quæ votum emiserat post dilationem matrimonii, ut sponsum eluderet.

XIII. Matrimonium subsequens dirimit sponsalia præcedentia, ut omnes fatentur. Peccat tamen mortaliter qui post inita sponsalia matrimonium cum alio vel alia contrahit. Si invalidum sit matrimonium, contrahens ligatus manet, & tenetur ex parte sua sponsalia implere: & si damnum intulit parti, rescire illud astringitur.

XIV. Matrimonium subsequens validum non solum suspendit sponsalia, sed eadem dirimit, ita ut mortuo conjuge non teneatur implere sponsalia, ut mihi probabilius videtur. Sponsalia præcedentia nullo modo per posteriora dissolvuntur, sed posteriora invalida omnino sunt, etiam si juramento firmata essent. Semper tamen pars innocens libera manet, ut licite alteri nubere possit. Quid, si secundis sponsalibus copula accederet carnalis, & non accessisset in primis?

Si secunda sponsa sciebat priora sponsalia, hæc non dissolvuntur, quia sponte decipi voluit. Si contra sponsalia ignoravit, & revera decepta fuit sub spe futuri matrimonii, tunc valida esse secunda sponsalia mihi probabilius videtur, & hæc secunda virgo deflorata ducenda esset. Quamquam, ut supra dixi, raræ sunt virginis quæ invitæ & deceptæ deflorentur. Et ideo rarus est casus in quo subsistant secunda sponsalia. Qui secunda sponsalia celebrat, si priora, quæ valida erant, ex aliquo capite scinduntur, non tenetur implere secunda utpote nulla: quia quod ab initio fuit nullum, tractu temporis non convalescit.

XV. QUÆST. IX. *An sponsalia dirimantur aut per temporis dilationem, aut per unius sponsi absentiam, vel domicilii mutationem?* Resp. Si tempus sit præfinitum ad finiendam obligationem, elapso tempore sponsalia dissolvi possunt a parte innocente, secus a reo. Si tempus sit indefinitum, non dissolvuntur per temporis dilationem, nisi valde nimia foret, & altera pars instaret. Disputant auctores, an unus annus, an biennium, an triennium reputari debeat sufficiens intervallum ad sponsalia dirimenda? Regula certa præscribi hujus dissolutionis nequit. Spectanda est sponzorū ætas, conditio, status, & plures aliæ circumstantiæ.

XVI. Dissolvi sponsalia per discessum in regionem longinquam, etiam animo redeundi, communis est opinio, & colligitur ex cap. *De illo* §. de spons. Leges civiles quæ obligant sponsam expectare biennium reditum sponsi in eadem provincia absentis, & triennium, si abiit in provinciam alienam, correctæ sunt per jus canonicum. Forum conscientię præcipue in hac materia spectandum est. Si consentiente sponsa sponsus abiit, illa expectare tenetur donec redeat juxta præfinitum tempus. Similiter si consentiente sponsa, domicilium mutetur, subsistunt sponsalia; secus si ipsa inscia id fiat. In his omnibus antequam solvantur sponsalia consulendus semper Parochus est.

XVII. QUÆST. X. *Quænam sunt causæ supervenientes quæ sufficiunt ad sponsalia dirimenda?* Resp. Hæc est regula generalis, quæ communiter assignatur. Quoties gravis mutatio, vicissitudo, circumstantia emergit, quæ cognita & prævisa ante contracta sponsalia impedimento fuisset ne contractus celebraretur, sufficit ad sponsalia dirimenda respectu innocentis, qui in causa non est. Hæc enim conditio, si res stent ut nunc sunt,

nisi contingat notabilis mutatio, insita semper est sponsalium contractui. Neque hinc sequitur omnia sponsalia esse conditionata, sed illa solum quibus ex libera voluntate contrahentium conditio apponitur. Conditio vero generalis insita ipsi contractui non impedit quin sponsalia sint absoluta, & inducant publicæ honestatis impedimentum.

XVIII. Defectus notabilis pulchritudinis qua prædita sponsa erat tempore contractus, & postea deformis facta est, causa sufficiens est ad sponsalia dissolvenda, quia cum puella notabiliter deformi prudens sponsus non contraxisset. Hæresis crimen, flagitium infamiam patiens, graves inimicitia, rixæ inter sponsores, & cetera quæ sufficiunt ad separationem a toro, multo magis sufficiunt ad dirimenda sponsalia. Similiter quodlibet impedimentum sive dirimens, sive impediens, quod matrimonio contrahendo adversatur, sat est ad sponsalia rescindenda. Similiter paupertas gravis superveniens uni sponzorū, qui tempore contractus divitiis affluebat, sat est ad dissolvenda sponsalia. Si tamen sponsa haberet integram designatam dotem, & sponsus dives esset, licet persistens alia sponsa bona, tum non videtur sufficiens causa dirimendi sponsalia. Quod si uterque sponsus pauper factus sit, tunc potiori jure sponsalia dissolvi, quia difficilius tunc onera matrimonii possent sustineri, docent Pontius, Rebells, Leander, Salmanticenses. Sed hoc absolute verum non est. Quando ambo sunt pauperes, æqualis est utriusque conditio. An valida non sunt inter pauperes sponsalia, dummodo sponsi habiles sint ad panem lucrandum, quo se, & prolem alere queant? In praxi tamen facile dissolvi debere ejusmodi sponsalia, & ipse judico. Quia divites facti pauperes nimis moleste sustinent paupertatem, & difficile inducuntur ad laborem. Et præterea dives sponsus factus pauper forte a matrimonio abstinere vult, & tales sæpius deberent. Quare casus similes prudentiæ Parochi subjiçendi sunt, ut spectatis circumstantiis judicet quid in Domino expediat. Illud est certum peccare illos qui matrimonio contrahunt, nisi probabiliter prævideant se posse acquirere illa quæ ad onera matrimonii sustinenda necessaria sunt.

XIX. Si unus sponzorū valde ditior fiat, altero remanente in statu in quo contracta sponsalia sunt, non dissolvi sponsalia mihi probabilius est. Nulla quippe tunc deceptio in eo qui factus ditior est. Fornicatio contra-

tracta post sponsalia illa dirimit tam respectu sponsi, quam sponsæ, quia uterque fidem sponsalium lædit: & licet turpius flagitium sponsa committat, non tollit tamen quin sponsi fornicatio sufficiat ad dissolvenda sponsalia. Si tamen pars innocens velit matrimonium contrahere, sponsalia consistunt. Quando uterque fornicatur, dissolvi sponsalia possunt, quia non datur mutua compensatio, eo quod fornicatio sponsæ longe turpior sit, & infamiam inferat sponso. Sponsa vi oppressa post sponsalia jure rejici a sponso valet, quia gravis, immo gravissima mutatio contigit.

XX. QUÆST. XI. *Quæ causæ antecedentes dirimant sponsalia?* RESP. Plures sunt, quæ si ignorentur a contrahentibus, dissolvere sponsalia possunt, secus si notæ illis essent. 1. Si vir nobilis & dives promittat puellæ pauperi, ignobili &c. putans esse divitem, nobilem &c. 2. Fornicatio præcedens sponsæ ut primum innotescit sponso, dirimit sponsalia. Contra fornicatio occulta sponsi nullam infamiam irrogat sponsæ, & ideo hæc absolute non dirimit. 3. Causa accidentaliter ignorata, quæ dedit causam contractui, jus præbet parti innocenti ut resilire a contractu valeat. 4. Sponsa ignobilis reputatur nobilis, pauper creditur dives, deformis pulchra, corrupta censetur virgo: si contrahere sponsalia velit, tenetur hos defectus patefacere, quia si illos occultaret, deciperet sponsum in re gravi. At non tenetur infamare se ipsam. Verum habet. Sed neque decipere proximum jure potest. Quid ergo? Abstineat a contractu. Ceterum si inire contractum velit, patefacere occultos graves defectus habet. Hoc in venditione equi, vaccæ, asini observatur a viro revera christiano.

XXI. QUÆST. XII. *Quis iudex legitimus dirimendi sponsalia?* RESP. Est ecclesiasticus, nempe proprius Episcopus, vel ejus delegatus. Parochus in foro contentioso non est iudex. Si causa occulta sit, possunt sponsi propria auctoritate resilire a contractu. Si sponsa rea sit fornicationis occultæ, debet moneri, & suaderi a sponso ut recedat; si nolit, potest eam vocare ad judicem: si infametur, ipsa in causa est.

XXII. Causa quæ assignatur pro dirimendis sponsalibus, debet esse moraliter certa. In foro exteriori utriusque partis confessio sufficit. In foro interiore unus testis fide dignus sufficit. In foro quoque exteriori si causa sit impedimentum dirimens, aut im-

pediens, sufficit unus testis gravis, fideque dignus. Verum hæc ad fori ministros attinent.

XXIII. QUÆST. XIII. *Peccant ne mortaliter filii qui insciis & invitis parentibus sponsalia, vel matrimonium contrahunt?* RESP. Affirmant communiter Theologi, & Canonistæ. Si enim honorare, revereri parentes filii debent, sane iisdem obedire, eosque honorare in negotio omnium gravissimo, unde pendet vitæ institutum, familiarum pax, conservatio civitatum, & regnorum, astringuntur. Cogere tamen parentes nequeunt filios ut hanc præ alia ducant. Filii sub gravi culpa consulere parentes debent super matrimonio contrahendo. Parentes vero instruere filios debent, ut ducant sponsam pudicam, honestam, moratam, sibi que parem tum in divitiis, tum in status conditione. Matrimonia tamen invitis parentibus celebrata valida sunt, licet illicita.

C A P U T VII.

De matrimonio clandestino, & de proclamationibus quæ præcedere matrimonium debent.

I. QUÆST. I. *Quid sit matrimonium clandestinum?* RESP. Est illud quod celebratur absque præsentia Parochi, & testium, ut colligitur ex Tridentino sess. 24. c. 1. Ante Tridentinum valida erant matrimonia clandestina. Ea invalida Tridentinum declaravit ob gravissimas causas. Pugnant enim ejusmodi matrimonia cum fide servanda inter conjuges. Qui enim clam, & sine testibus contrahunt, facile a præstito consensu recedere queunt: & una pars impune deferere alteram potest, cum nulum adduci testimonium queat. Proles quoque incertitudini subiecta est. Tandem sacramenti dignitas violatur, nexus, & vinculum.

II. Ecclesia declarando invalida matrimonia clandestina, non immutavit sacramenti essentiam, sed ut sacramentum digne celebraretur conditiones apposuit, quibus subdatis, inhabiles contrahentes ad sacramentum celebrandum declaravit. Matrimonium clandestinum neque vim sponsalium habet, ut communis sententia docet.

III. QUÆST. II. *An in aliquo casu post Tridentinum validum sit matrimonium clandestinum?* RESP. Infideles etiam subiecti civili potestati Principum catholicorum, inire ma-

rimonium queunt absque solemnitate præscripta a Tridentino. Similiter matrimonia fidelium clandestina, ubi non est receptum Tridentinum, valida sunt. Lex enim non acceptata non irritat contractum. Ubi vero Tridentinum receptum est, nullus datur casus in quo matrimonium absque præsentia Parochi & testium validum sit. Si Parochus desit, quamvis centum adessent testes, nullum est matrimonium.

IV. Peregrini transeuntes per loca ubi promulgatum est Tridentinum, tenentur contrahere coram Parocho, & testibus. Peregrini discedentes a locis ubi promulgatum est Tridentinum, & transeuntes per loca ubi Tridentinum non est receptum, validum contrahere matrimonium docent plures, peccare tamen istos mortaliter affirmant. Ego validum asserere non audeam ejusmodi matrimonium, cum possit contrahi coram Parocho, & testibus.

V. An vere opinatur qui docet, Catholicos qui in fraudem adeunt ea loca ubi Tridentinum non est promulgatum, posse validum celebrare matrimonium?

VI. Hæc opinio penitus falsa mihi est, & Concilio Tridentino adversa. Poterunt ergo Catholici ad hæreticorum, aut infidelium loca transire, ibique clam contrahere, & in patriam reduces publice aliud matrimonium inire. Hoc enim, inter alia, est absurdum, quod Tridentinum monet consequi matrimonia clandestina. Non facit fraudem, inquit Sanchez, qui utitur jure suo. Verum habet. Sed unde habet, Catholicos jus possidere circumveniendi gravissimam Tridentini legem, quæ inhabiles declarat Catholicos ad ejusmodi occulta matrimonia contrahenda? Negatur istos hoc jure potiri.

VII. Fideles degentes sub infidelium tyrannide, si habere præsentiam Parochi nullo modo valent, adhibeant saltem testes, ut eo quo valent modo legem servant. Hoc enim modo impediuntur posteriora adulterina conjugia, quod absurdum inter alia vitare Tridentinum intendit.

VIII. Catholici subiecti Principi hæretico post celebratum matrimonium juxta leges Tridentini, nequeunt se sistere ministro hæretico assistenti ut ministro ecclesiastico & sacro: eidem se sistere valent, si assistat ut minister politicus & civilis, ut declaravit Sac. Congr. S. Officii die 29. Novemb. 1672. relata a BENEDICTO XIV. lib. 6. de Synodo c. 5. n. 4. Quam declarationem confirmat ille const. 89. §. 1. Bull. Tom. 1. ubi

fidelibus degentibus in regno Servia, finitimisque regionibus, prohibet post celebratum matrimonium ritu catholico, illud renovare ante Caddi, nisi cæremonia nuptiarum explenda coram Caddi esset actus mere civilis, nullamque contineret superstitionem mahumeticam.

IX. QUÆST. III. *Quis sit Parochus præscriptus a Tridentino?* RESP. Parochus proprius esse debet saltem unius contrahentium, vel Sacerdos de ejusdem licentia. Usus obtinet pluribus in locis ut matrimonium celebretur in paræcia femina, quando vir est alterius parochia; debet tamen iste habere litteras testimoniales sui Parochi de consecutis proclamationibus. Proprius autem Parochus non originis, sed domicilii est. Quis sit Parochus domicilii, dictum alias est. Extra propriam parochiam, vel diœcesim Parochus assistere matrimonio suorum parochianorum potest; sed debet petere licentiam a Parocho loci, ut mihi probabilis videtur. Quis sit vagorum Parochus, dictum est alibi.

X. QUÆST. IV. *Qui præter Parochum, vel Sacerdotem ab eo designatum, assistere matrimonio valent?* RESP. Assistere possunt Episcopi in suis diœcesibus, Archiepiscopi in diœcesibus suffraganeorum quando actu visitant. Cardinales in Ecclesia sui Tituli, Legati pontificii in provincia legationis, Capitulum Sede vacante, sive ejus Vicarius, Abbates Ecclesiæ nulli Episcopo subiectæ, Vicarius generalis Episcopi.

XI. Licentiæ vi, metu gravi cadente in virum constantem, fraude extortæ, ut Sacerdos assistat matrimonio, nullæ sunt, & nullum efficiunt matrimonium, quidquid in oppositum alii dicant. Libera enim & expressa sit hæc licentia oportet.

XII. QUÆST. V. *Utrum ad valorem matrimonii requirantur duo testes?* RESP. Adfirmant omnes, nullum esse matrimonium contractum coram Parocho, & uno teste: quia Tridentinum præter Parochum duos testes præscribit, qui præsentia physica & morali adesse debent, & utriusque conjugum consensum percipere; & debent esse testes, & contestes simul cum Parocho.

XIII. Parochus vi, dolo, metu vocatur ut assistat matrimonio: validum ne hoc matrimonium dicendum est? Adfirmant communiter recentiores, & plures declarationes Congregationis Cardinalium adducunt. Quibus, si authenticæ sint, subscribo. At his præcisus, invalidum mihi videretur hoc matrimonium.

trimonium, cui Parochus dolo, fraude, metu cadente in virum constantem coactus assisteret. Nam vota Concilii sunt ut libere hoc sacramentum celebretur. Metus gravis incussus sponsis nullum efficit matrimonium, ut dictum est supra. Quidni & incussus Parocho? Peccare illos mortaliter qui coram Parocho vi, aut dolo retento, aut transeunter & casu assistente, contrahunt matrimonium, docent omnes. Quid si Parochus oculos clauderet, aures obturaret, & protestaretur se nec videre, nec audire quid agatur? Etiam tum valere matrimonium adfirmant Salmanticenses, Leander, & afferunt ex Farinacio Declarationes Cardinalium. Præcis his declarationibus, quas authenticas esse difficile credo, nullum dicerem ejusmodi matrimonium. Standum tamen decisionibus est, si authenticæ sint.

XIV. QUÆST. VI. *Quæ præstare Parochus debet in matrimonii celebratione?* RESP. Interrogare primum contrahentes debet, velint ne mutuo se conjungere. Audito illorum reciproco consensu conjungere illos debet verba pronuntiando præscripta a Concilio: *Ego vos in matrimonium conjungo* &c.

XV. Peccaret ne mortaliter Parochus omit- tens hæc verba, *Ego conjungo* &c.? Negat Sanchez. Verum nuptiarum benedictio, & verba relata, vel similia, quibus Parochi conjungunt contrahentes, sunt unum ex potissimis sacræ traditionis momentum, quo Catholici evincunt contra hæreticos matrimonium esse sacramentum. Quo ergo fundamento quispiam præfatam verborum formulam *rem levem* vocat? Non præsertim mysterium *magnæ significationis*, cum portentant conjunctionem Christi cum Ecclesia? Præterea an non *valde probabilis* est sententia, quæ defendit, illa verba formam esse sacramenti? An in periciendis sacramentis tutior opinio seligenda non est?

XVI. QUÆST. VII. *An denuntiationes futuri matrimonii sint necessariae necessitate sacramenti, an præcepti?* RESP. Non esse necessarias necessitate sacramenti, adfirmant omnes, esse vero necessarias necessitate præcepti certum est, ut constat ex Tridentino *sess. 24. c. 1.* Si diversæ parochiæ conjugēs sint, in utraque parochia fieri proclamationes debent tribus diebus festivis inter Missarum solemnias. Præceptum hoc sub mortali obligare, docet communis, & vera sententia. Ab hoc præcepto exempti sunt Principes summi. Ab hoc præcepto dispensare solus Episcopus potest, ut Tridentinum decernit. Pro

Tom. II.

justa dispensatione aliqua requiritur causa. Cavere tamen Episcopi debent ne nimis faciles sint in ejusmodi dispensationibus concedendis.

XVII. Quicumque scit aliquod impedimentum quod probari per testes possit, tenetur sub gravi culpa illud manifestare, ut omnes docent. Si sit occultum, quod probari per testes nequeat, aliqui negant teneri quempiam ad illud patefaciendum; sed sententia adfirmans communis est. Quilibet enim parere superiori præcipienti astringitur. Sed Parochus promulgans denuntiationes, legitime præcipit manifestanda impedimenta inter futuros conjugēs. Accedit quod revelanti impedimenta non incumbit probatio.

XVIII. QUÆST. VIII. *Peccant ne conjugēs, si consumment matrimonium ante benedictionem nuptialem?* RESP. Negant aliqui. Sed Concilium Tridentinum hortatur *sess. 24. c. 1.* ne in eadem domo cohabitent ante sacram benedictionem in Ecclesia suscipiendam. De hac benedictione Siricius Papa in epist. ad Himerium *cap. 4.* hæc scribit: *Illam benedictionem quam nupturæ Sacerdos imponit, apud fideles cujusdam sacrilegii instar est, si ulla transgressione violetur.* Similia scribit Hormisdas Papa; & Concilium Carthaginense IV. *relatum 2. p. D. c. 30. q. 5. c. 5.* inquit: *Sponsus & sponsa cum benedicendi sunt a Sacerdote, a parentibus, vel a paranympis offerantur, qui cum acceperint benedictionem, eadem nocte pro reverentia ipsius benedictionis in virginitate permaneant.* Ita loquuntur omnes Patres: & ex Patrum traditione evincimus contra hæreticos matrimonium esse sacramentum, ut supra indicatum est.

XIX. Ut data occasione lectores intelligant quam distet a SS. Patrum doctrina modus opinandi plurium Casuistarum, audiant quæ post P. Sanchez scribit P. Viva *q. 4. art. 4. n. 6.* ubi ait: „Benedictio nuptiarum non videtur esse res gravis, nec VALDE CONGRUENS PROGRESSUI MATRIMONII. Etenim benedictio nuptialis non est sacramentum, sed quoddam sacramentalis: nec tanti momenti, quanti sacramentalia quæ Baptismo præmittuntur. Quamvis autem non vacet culpa veniali, illam simpliciter omittere sine ulla causa, contra usum & consuetudinem Ecclesiæ; nihilominus probabile est nullam esse culpam ex justa causa, videlicet ratione temporis feriat, in adventu, aut quadragesima consummare matrimonium ante be-

T

„ ne.

„ benedictionem Ecclesiae; cum videatur esse
„ consilium, non præceptum illam præmit-
„ tere. „

XX. Hæc legi & comparari cum doctrina SS. Patrum, & Conciliorum non possunt, quin animus christianæ disciplinæ zelo succendatur. Sacra Pastorum benedictio non videtur esse res gravis, nec valde congruens progressui matrimonii? Matrimonium Catholicorum sacramentum est: & benedictio sacerdotum non est valde congruens; Quidquam ne piarum aurium offensionis continetur in his verbis, judicent sapientes. Peccant igitur, & quidem mortaliter, qui ante benedictionem matrimonium consummant.

DISSERTATIO II.

De impedimentis dirimentibus, &
impedientibus, eorumque
dispensatione.

CAPUT I.

De impedimentis dirimentibus.

I. Quiddecim impedimenta numerantur post Tridentinum his versibus contenta:

*Error, conditio, vorum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen,
bonestas,
Amen, affinis, si clandestinus, & impos,
Si mulier sit rapta, loco nec reddita tuto.
Hæc facienda vetant connubia, facta retrahant.*

II. QUÆST. I. An error personæ dirimat matrimonium? RESP. Error personæ juræ naturæ irritat contractum, quia hic error adimit consensum, quando una persona pro altera substituitur. Error tamen iste antecedens sit oportet, qui det contractui causam, ut dum quis intendit ducere Rachelem paratus non ducere Liam. Disputatur solum num error concomitans nullum reddat matrimonium. Alii affirmant, alii negant. Mihi probabilior est sententia affirmans, quia error concomitans quamquam non efficiat involuntarium positive, efficit tamen negative. Error circa qualitates accidentales, sive sit antecedens, sive concomitans, juxta probabilior sententiam non irritat matrimonium; nisi qualitas accidentalis refundat errorem in ipsam substantiam

personæ, vel consensus datus sit solum sub conditione talis qualitatis; puta: *te duco, si es dives, si es nobilis: alioquin te non duco.*

III. QUÆST. II. Quid nomine conditionis intelligitur? RESP. Condicio servitutem prodit. Servi illi dicuntur quorum dominus plenum habet dominium eisdem vendendi, locandi, occupandi &c. & isti vocantur etiam mancipia. Hæc condicio servitutis juxta omnes irritat matrimonium. Disputatur solum num error servitutis irritet jure tantum civili, & ecclesiastico, an etiam naturæ jure. Probabilior mihi sententia est impedimentum illud ab ipso naturæ jure proficisci, & a jure positivo determinatum esse. Qui novit aliquam esse servam, & nihilominus eam ducit, validum est matrimonium. Validum est etiam, si quis ignorans esse servam, eam ducat, quum & ipse servus sit: quia par est utriusque conditio.

IV. Tres sunt casus in quibus jura disponunt servum per matrimonium libertatem nancisci. 1. est cum dominus dotem tribuit: 2. quando dominus servam in conjugem recipit, aut domina servum: 3. quando dominus tradit servam libero ignoranti servitutem. In his tribus casibus etiam in ultimo validum est matrimonium. Nam servitus hæc nullius momenti est, ac si non esset.

V. In servitute partus sequitur ventrem, ut jura disponunt. Si quis ex matre serva, & patre libero nascitur, servus est. Contra qui a matre libera, & patre servo gignitur, liber est. Servi poenæ dicuntur damnati a judice ad triremes, ad perpetuum exilium, ad mortem, quam fuga declinant. Istorum matrimonia nulla sunt quantum ad effectus civiles, nempe legitimationis, hereditatis &c. Quantum vero ad vinculum conjugale, & sacramentale nulla lege ecclesiastica irritantur. Aliorum servorum matrimonia, invito domino contracta, nunc juxta omnes rata & valida sunt.

VI. QUÆST. III. Quid sit impedimentum voti, & Ordinis sacri? RESP. Votum simplex illicitum, non invalidum efficit matrimonium. Votum solemne in Religione approbata emissum nullum reddit matrimonium contrahendum. Itemque votum simplex in Societate Jesu post biennium Novitiatu emissum.

VII. QUÆST. IV. Quid sit impedimentum cognationis? RESP. Cognatio triplex naturalis, spiritualis, legalis. Naturalis dicitur consanguinitas, quasi sanguinis unitas: quia consanguinei eodem stipite descendunt, &
in

in illo quasi conjunguntur. Cognatio spiritualis est affinitas, quæ contrahitur ex Baptismo, vel Confirmatione, & dicitur etiam *compaternitas*. Cognatio legalis ex adoptione legali oritur, & dicitur *adoptio*.

VIII. QUÆST. V. *Quid, & quotuplex sit consanguinitas?* RESP. Est vinculum personarum ab eodem stipite descendantium carnali propagatione contractum. Dividitur in lineas, & gradus. Linea est ordinata collectio personarum ab eodem stipite descendantium. Duplex est: una *directa*, quæ est collectio eorum quorum unus ab altero descendit, ut filius a patre, nepos a filio, & deinceps in infinitum. Hæc dupliciter spectatur. Altera est *ascendentium*, qua fit ascensus a genitis ad genitores, ut a filio ad patrem, a patre ad avum &c. Altera *descendentium*, qua a patre ad filium, a filio ad nepotem &c. fit descensus. Secunda linea est *transversalis*, quæ est collectio eorum qui ab eodem stipite descendunt, quin unus ab altero ortum ducat, puta fratres, consobrini &c. Hæc duplici aspectu consideratur. Altera est *æqualis*, ut duo fratres, qui eodem gradu ab unico stipite descendunt. Altera dicitur *inequalis*, ut patrui, & nepotes, qui inæqualiter ab eodem stipite distant. *Gradus* est distantia major, aut minor unius personæ ab alia secundum lineam consanguinitatis. *Stipes* tandem dicitur illa persona, a qua aliæ consanguineæ originem trahunt, ut filiorum pater, nepotum avus stipes est.

IX. QUÆST. VI. *Quot sunt regulae quæ a Theologis, & Canonistis assignantur pro graduum consanguinitatis computatione?* RESP. Tres. 1. In recta linea ascendentium, & descendantium tot sunt gradus, quot personæ, stipite dempto. Hinc pater, filius, nepos, pronepos, abnepos quinque personæ sunt, & quatuor gradus, & filius est in primo gradu cum patre, nepos in secundo, pronepos in tertio, abnepos in quarto: quoniam tot sunt gradus, quot generationes. 2. regula. In linea collateralis æquali personæ tot gradibus invicem distant, quot a communi stipite. Sic duo fratres distant in primo gradu inter se, quia uno gradu distant a stipite. Duorum fratrum filii sunt consanguinei in secundo gradu, quia in eodem a stipite distant. 3. regula est. In linea collateralis inæquali tot gradibus inter se distant personæ, quot gradibus distat a stipite qui est remotior. Quare patrui, & filius ex fratre inæqualiter distant ab avo

in quo conjunguntur. Ille enim in primo, cum sit ejusdem filius, hic vero distat in secundo gradu. Ergo in secundo gradu distant inter se, quia persona remotior duobus gradibus distat a stipite.

X. In linea recta conveniunt jus canonicum, & jus civile in graduum supputatione. In linea transversa seu collateralis jus civile discrepat a canonico. Nam jus civile per personas gradus numerat, totque gradus numerat, quot sunt personæ, dempto stipite. Sic duo fratres uno quidem gradu distant a patre communi, at duobus gradibus distant inter se, quia duæ sunt personæ: & duorum fratrum filii distant in quarto gradu, quia quatuor sunt personæ, dempto stipite. Contra jus canonicum, non per personas, sed per distantiam a stipite gradus numerat. Ratio canonice supputationis est, quia personæ in ordine transverso invicem non conjunguntur: nisi ratione stipitis, a quo descendant. Ergo nequeunt inter se magis aut minus distare, quam distent a stipite, a quo descendant. Hinc duo fratres in primo gradu distant inter se, quia ambo in primo cum stipite conjunguntur. Si inæqualiter a stipite distant, ut patrui, & filius fratris, eo gradu distant inter se quo distant a stipite qui est remotior, ut dictum est.

XI. In primo gradu lineæ rectæ nulla sunt matrimonia jure naturæ, ut communiter Patres docent. Disputant Theologi num in quolibet gradu lineæ rectæ sint illicita matrimonia, & num Adamus si nunc resurgeret, posset alicui feminæ nubere; sed hanc disputationem futilem judico. Sat enim est, nulla esse usque ad quartum gradum. In quinto enim gradu aut sunt mortui, aut sunt in ætate ita incurvata, ut absurdissimum sit inter eos velle matrimonium contrahere.

XII. In primo gradu lineæ transversæ nulla esse matrimonia jure naturæ contendunt Soto, Toletus, Lugo, Goner, & alii. Sed contraria sententia negans probabilior est. Nam initio mundi fratres reipsa ducebant sorores. Nec est quod respondeant, id ex dispensatione divina factum. Quid? Talem ne Deus condidit legem, quæ vix promulgata servari sine dispensatione non potuit?

XIII. Cognatio spiritualis, ut indicatum est, dicitur *propinquitatis personarum jure ecclesiastico introducta*. Hæc impedimentum inducit inter paternos & baptizatum, aut con-

firmatum, patremque & matrem baptizati, aut confirmati. Ad hanc tamen cognationem requiritur solemne Baptisma. Si domi baptizetur privatum, non contrahi hanc cognationem inter paternos & baptizatum, baptizatique patrem & matrem, sed solum cum baptizante, plures docent.

XIV. Ut cognatio legalis ex adoptione orta inducat impedimentum, sex requiruntur conditiones. 1. ut adoptans sit masculus. 2. ut adoptans sit 25. annorum. 3. ut possit naturaliter filios gignere. 4. Adoptans decem & octo annis excedere adoptatum debet, ut ratione ætatis ejus filius dici possit. 5. Adoptans, & adoptatus debent esse præsentem. 6. Accedat Principis seu Magistratus auctoritas oportet. Duplicem distinguunt adoptionem. Prima est *perfecta*, quæ etiam dicitur *arrogatio*, & fit rescripto Principis cum persona extranea quæ sui juris est. Alia *imperfecta*, & vocatur *simplex adoptio*. Hæc non requirit ut adoptatus sit sui juris, nec Principis supremi rescriptum; sed sat est cujusque magistratus auctoritas. Arrogatus succedit necessario arroganti tam ex testamento, quam ab intestato. Simplex adoptatus succedit solum ab intestato.

XV. Adoptionem perfectam inducere impedimentum dirimens jure positivo, adfirmant omnes. De imperfecta disputant in utramque partem. Mihi probabilius est non inducere, ut defendere videtur S. Thomas in *Suppl. q. 57. ar. 1. ad 1.* Hoc impedimentum durat inter adoptantem & adoptatum, inter uxorem adoptantis & adoptatum, inter uxorem adoptati & adoptantem in perpetuum, inter adoptantem adoptati-que posteros usque ad quartum gradum inclusive. In linea collateralis, nempe inter adoptatum, & filios carnales & legitimos adoptantis durat impedimentum solum usque dum subjecti persistunt potestati adoptantis. Sublata patria potestate aut morte adoptantis, aut emancipatione filii adoptati, vel naturalis, evanescit impedimentum istud, nec extenditur ultra primum gradum. Cap. unic. de *cognat. legali*.

XVI. QUÆST. VII. *Quid sit impedimentum criminis?* RESP. Est adulterium cum promissione futuri matrimonii post mortem alterius conjugis; aut est homicidium conjugis cum adulterio, aut homicidium utriusque complicitis consensu patratum sine adulterio; aut adulterium cum matrimonio de præsentem contracto cum complice. Itaque crimen istud quadruplex est. 1. solum homicidium. 2.

homicidium cum adulterio. 3. adulterium cum promissione futuri matrimonii. 4. adulterium cum matrimonio.

XVII. Ad hoc ut homicidium cum adulterio inducat impedimentum dirimens, sequentes conditiones requiruntur. 1. Quod mors reipsa secuta fuerit vi talis actionis. 2. Matrimonium antecedens conjugis occisionem debet esse validum. 3. Adulterium debet esse consummatum. 4. Adulterium antecedit occisionem oportet. 5. Adulter, & adultera debent esse conscii matrimonii utriusque. Requiritur semper animus futuri matrimonii, ut communiter auctores docent, quamvis aliqui doceant sufficere homicidium cum adulterio.

XVIII. Homicidium sine adulterio inducit impedimentum dirimens, quando vir, & mulier conspirent in machinationem mortis uxoris, aut mariti cum intentione ut morte secuta, matrimonium ineant. Et requiritur ut mors reipsa sequatur.

XIX. Adulterium cum promissione futuri matrimonii sine homicidio impedimentum dirimens inducit, quando adulterium est consummatum, & ambo adulter, & adultera sunt conscii matrimonii. Rursus tam adulterium, quam & promissio antecedere mortem conjugis debent, & promissio signis externis manifestata, & acceptata sit oportet; non tamen ut sit mutua, nec juxta multos ut sit sincera.

XX. Adulterium cum matrimonio de præsentem contracto inducit impedimentum dirimens, si matrimonium præcedens fuit validum, & ambo conscii sint, & matrimonium contrahere reipsa attentaverint.

XXI. QUÆST. VIII. *Quid sit impedimentum disparis cultus?* RESP. Dispar cultus diversam religionem significat, qualis est inter fidelem, & infidelem non baptizatum. Hoc impedimentum jure ecclesiastico inventum est, a quo iusta, & gravi causa urgente summus Pontifex dispensare potest. Fidelis enim contrahere matrimonium debet ut sacramentum. Non baptizatus autem nullius sine Baptismo sacramenti capax est. Quando imminet subversionis periculum jure naturali divinoque ejusmodi matrimonia prohibita sunt. Similiter matrimonia catholicorum cum hæreticis jure tum divino, tum ecclesiastico prohibita sunt, non tamen invalida. Hæretici enim excommunicati sunt. Ergo non sunt in ærissimam matrimonii societatem admittendi. Et sane Pontifices summi non nisi in causis gravissimis, & urgen-

gentissimis ad graviora vitanda incommoda eadem permittunt.

XXII. QUÆST. IX. *Quid sit impedimentum coactionis, & ligaminis?* RESP. Hoc impedimentum coactionis oritur ex vi, aut metu, quo quis cogitur ad matrimonium contrahendum. Vis hæc extrinsecus illata sit oportet, & metus talis esse debet qui cadat in virum constantem, ut supra explicatum est. Impedimentum ligaminis illud est quod conjugati contrahunt ex matrimonio, atque aliam uxorem vivente priore ducere nequeunt. De hoc impedimento, seu de polygamia supra dictum est.

XXIII. QUÆST. X. *Quid sit impedimentum publicæ honestatis, & inter quos contrahatur?* RESP. Hoc impedimentum oritur ex matrimonio, & ex sponsalibus. Contrahitur inter sponsum, & matrem, & fororem, ac filiam sponsæ, vel inter sponsam, & patrem, fratrem ac filium sponsi, dum tamen valida fuerunt sponsalia prius contracta. Si enim aliquo ex capite invalida sint, nullum oritur impedimentum. Impedimentum autem ortum ex matrimonio rato extenditur usque ad quartum gradum, quia Tridentinum solum impedimentum ortum ex sponsalibus limitavit.

XXIV. Ex matrimonio clandestino oritur impedimentum publicæ honestatis, quia hæc matrimonia non sunt irrita ex defectu consensus, sed ob omissionem solemnitatum. Sola autem matrimonia quæ sunt nulla ex defectu consensus, non inducunt impedimentum publicæ honestatis. Hoc impedimentum publicæ honestatis perpetuum est, sive ortum sit ex matrimonio rato, sive ex sponsalibus. Si sponsalia valida mutuo consensu dissolvantur, impedimentum nihilominus durat, quia continuo ac sponsalia valida contracta sunt, impedimentum ortum est. Secunda sponsalia utpote nulla, posito quod valida sint prima, nullum inducunt impedimentum.

XXV. QUÆST. XI. *Quid sit impedimentum affinitatis?* RESP. Affinitas est propinquitas personarum ex copula carnali proficiens. Ea copula necessaria est quæ sufficit ad matrimonii consummationem. Affinitas ex copula sive licita, sive fornicaria oritur, duratque in perpetuum. Consanguinei viri non fiunt per hujus carnalem copulam affines consanguineis feminæ, qua cum ille copulam habuit, nec contra, quia affinitas non parit affinitatem. Solum ergo ille qui copulam habuit carnalem, fit affinis consanguinei

neis feminæ, & femina fit affinis consanguineis viri. Impedimentum affinitatis dirimit matrimonium, oritur ex copula licita usque ad quartum, ex illicita usque ad secundum inclusive, ut Tridentinum determinavit.

XXVI. QUÆST. XII. *Quid sit impedimentum impotentiae?* RESP. Pauca capita, ea qua potero cautione attingam, ne calamus ipse tam putidam materiam versando maculetur.

XXVII. Impotentia est *ineptitudo ad exercendam copulam conjugalem cum penetratione vasculi muliebri, & effusionis seminis intra illud, apta ad prolis generationem*. Hæc impotentia alia supervenit, alia antecedit matrimonium: alia perpetua, ad tempus alia: alia naturalis & intima, alia accidentalis extrinsecus adveniens. Naturalis alia ex defectu caloris in viro, alia ex nimia arctatione partium in femina. Rursus naturalis alia absoluta respectu omnium, alia respectiva, idest in viris respectu hujus, & non alterius feminæ. Accidentalibus alia est a natura, ut in senibus; alia ab homine, ut in eviratis, & eunuchis; alia a dæmone, ut in maleficiatis.

XXVIII. Impotentia absoluta est impedimentum dirimens matrimonium. Similiter impotentia reputatur illa, qua propter nimium calorem, aut arctationem feminæ, immitti semen aut in totum, aut in partem intra vas naturale nequit, quando nullo prorsus remedio tolli potest. Et hæc etiam inducit impedimentum dirimens matrimonium jure & naturali, & ecclesiastico, ut omnes fatentur. Sive hæc impotentia sit mutua, sive in uno solo, sive sciatur, sive ignoretur a conjugibus, dirimit matrimonium, nec possunt cedere juri suo: quia absurda quæ inde sequerentur, nota sunt: & peccant mortaliter qui consensu impotentiae contrahunt matrimonium.

XXIX. Impotentia temporalis non dirimit matrimonium, ut habetur cap. *Fraternitatis*, & docent omnes. Illa dicitur impotentia temporalis, seu ad tempus, quæ absque peccato, & vitæ periculo tolli potest. Peccat tamen mortaliter qui vel quæ ejusdem consensu contrahit, ob injuriam illatam parti, & ob alia absurda inde proficiscentia. Qui vera coeundi facultate pollent, validum ineunt matrimonium, etiam si steriles sint vel a natura, vel ob senectutem. Plura dicenda essent de impotentia respectiva. Verum quia raro hæc accidit, & aliunde luculenta sunt, ideo eadem prætereo.

XXX. Impotentia accidentalis proficiscens ex defectu ætatis, ut in pueris, nullum reddit matrimonium jure ecclesiastico. Senectus non est impedimentum dirimens. Si tamen impotentes essent ad coeundem modo apto ad generationem, nullum esset matrimonium. Spadones utroque testiculo carentes inepti sunt ad matrimonium, apti vero, si uno tantum careant.

XXXI. Impotentia ex maleficio proveniens si intra triennium orationibus, jeuniis, pœnitentia, & exorcismis Ecclesiæ auferri nequeat, perpetua judicatur, & matrimonium irritum reddit. Similiter perpetua reputatur, quando auferri absque alio maleficio nequit, cum nunquam liceat maleficio maleficio tolli.

XXXII. Impotentia superveniens matrimonio ex quocumque capite proficiscatur, nullo modo dirimit matrimonium. Ejusmodi impotentes nequeunt conari ad concubitus, quando periculum sit effundendi semen extra vas, & experimento didicerint se revera ineptos esse ad copulam. Dura res est; sed tribulationem carnis patientur hujusmodi. Si contra contingat semen non infrequenter immitti intra vas, licet interdum præter eorum animum aliter eveniat, non sunt ab officio uxorio prohibendi. Prudentia tamen opus est.

XXXIII. QUÆST. XIII. Quid sit impedimentum clandestinitatis, & raptus? RESP. Impedimentum clandestinitatis oritur ex matrimonio occulto absque Parochi, & testium præsentia, dirimitque jure ecclesiastico matrimonium, de quo dictum est supra. Raptus dicitur impedimentum impediens, quando homo uxorem abducit a domo proprii mariti. Raptus iste non modo impedit matrimonium cum femina rapta, sed & cum quacumque alia, quando revera uxor est sub potestate mariti, & iste repugnet. Et si femina rapta consentiat, & rapta, & raptor impedimento ligantur, si maritus repugnet.

XXXIV. Raptus qui est impedimentum dirimens, est *violenta femine abductio de loco in locum matrimonii causa*. Duplex violentia. Physica una, quæ per vim e domo sua femina trahitur. Moralis altera, quæ minis excitat timorem cadentem in virum constantem. Alterutra ad raptum requiritur. Si enim femina e domo parentum, ipsa consentiente, abducatur, etiam si dolo, & fraude decepta, non est raptus inducens impedimentum, quia tunc fuga est, non raptus,

cum omnis vis sive physica, sive moralis desit, quoties femina consentit. Nec refert, quod femina rapta sit virgo, vel corrupta. Dicitur *de loco in locum*, idest de loco in quo est, ad locum in quo sit sub potestate raptoris, deduci debet, quamvis nulla succedat copula. Quare si eam de cubiculo in cubiculum traducat, ut eam cognoscat, non est raptus. Additur *matrimonii causa*, quia si desit hæc intentio, & ob alium finem, puta explendæ libidinis, femina traducatur, non est proprie raptus inducens impedimentum. Pœnas constitutas contra raptos lege in Tridentino *sess. 24. c. 6.*

CAPUT II.

De impedimentis impediens.

I. **D**uplex impedimentorum impediens genus. Aliud absque delicto, aliud ex delicto proficiscitur. Prioris generis sunt quinque his verbis contenta.

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriatum, Atque catechismus, sponsalia, jungito votum:

Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Posterioris generis sunt septem, his aliis verbis contenta.

Incestus, raptus sponsalæ, mors mulieris, Susceptio propriæ prolis, mors presbyteralis, Vel si pœniteat solemniter, aut monialem Accipiat: prohibent hæc conjugium sociandum.

II. *Ecclesiæ vetitum* significat prohibitionem superioris, nempe Parochi, Episcopi, ne matrimonium celebretur tali tempore. *Tempus feriatum* est a prima Dominica Adventus inclusive usque ad Epiphaniam inclusive, & a die Cinerum usque ad octavam Paschæ inclusive. *Catechismus*, seu fidei instructio infert illud impedimentum, quod contrahit ille qui pro infante responderet dum solemnes cæremoniæ in Ecclesia supplentur, quando Baptisma urgente necessitate privatim administratum fuit. Baptismi impedimentum dirimens, catechismi patrini impedimentum impediens contrahunt. Impedimentum istud sublatum per Tridentinum plures contendunt. *Sponsalia* cum quacumque persona legitime contracta matrimonium cum alia impediunt. *Votum simplex* castitatis, non nubendi, suscipiendi ordines sacros, ingrediendæ Religionis est impedimentum matrimonium impediens. Mulier contrahere licite nequit cum viro uno ex his

his votis ligato. *Incestus* est copula mariti cum consanguineis uxoris, aut contra uxoris cum consanguineis viri. De *raptu* jam dictum est.

III. *Uxoridum* patratum non animo contrahendi, sed ob iram, vindictam, aliamve causam impedit matrimonium cum quacunque alia persona, etiamsi adultera uxor fuisset. *Susceptio filiorum* parit impedimentum ratione cognationis spiritualis, quod tum evenit, si conjux aut alterius conjugis, aut utriusque baptizet filium, aut ex sacro fonte elevet, aut confirmandum præsentet, animo negandi debitum conjugale. Si tamen ex necessitate filius alterius conjugis baptizetur, nullum contrahitur impedimentum. *Mors presbyteralis* impedimentum infert, quando quis occidit Presbyterum. Ut tamen hoc impedimentum quis incurrat, convictus sit occisionis in foro externo oportet. *Pœnitentia solemnis* parit impedimentum, quamdiu illa durat, cum nuptias quæ lætitiâ afferunt, celebrare illos non deceat qui luctui, & mœstitiæ operam dant. *Conjugium cum moniali* est ultimum impedimentum, quod tum contrahitur, cum quis scienter virginem Deo desponsatam ducere non veretur. Is in perpetuum jure matrimonii privatur ob injuriam irrogatam divino sponso Christo.

IV. Qui aliquo ex recensitis impedimentis ligatus matrimonium contrahit, non privatur jure debiti petendi, nisi in voto castitatis, & in incestu; reddere tamen astringitur etiam his ligatus. In reliquis & petere, & reddere valet. Advertunt auctores exceptis *interdicto tempore, voto, & sponsalibus*, cetera impedimenta obsolevisse. Quare impedimenta impediencia quæ nunc vigent, hoc exprimuntur versu

Ecclesie vetitum tempus, sponsalia, votum.

Ad hoc tamen quod attinet, consuetudini hærendum est.

C A P U T III.

De potestate, & causis dispensandi in his impedimentis recensitis.

I. QUÆST. I. *Quis potestatem habet dispensandi ab impedimentis dirimentibus?*

RESP. Communis Theologorum sententia est, usu & consuetudine accedente, solum Romanum Pontificem jure ordinario dispensare a præfatis impedimentis, exclusis Episcopis, & Legatis a latere.

II. QUÆST. II. *An Episcopi, urgente necessitate dispensare ab aliquo impedimento dirimente ante matrimonium contractum valeant?* RESP. Communis sententia adfirmat, dummodo necessitas sit urgens & gravis, & aditus ad Pontificem summum non pateat, & periculum infamiæ, vel incontinentiæ, vel alterius mali sit in mora. Nulla expressa lex, nullus canon declarat Episcopos non posse in diœcesi ea peragere in his casibus quæ æternæ ovium salutis necessaria sunt. Ex sola consuetudine & usu Pontifices summi in ejusmodi impedimentis dispensant. Ergo cessat, dum talis urget necessitas quæ impedit dispensationem a Pontifice peti, & aliunde concedi ab Episcopo potest. Duo extrema in hac sicut in ceteris declinanda sunt: & nimia dispensandi facilitas absque legitima causa, & nimia severitas coarctandi Episcoporum auctoritatem, quæ natura sua ampla est, & solum in bonum commune Ecclesiæ a Pontificibus summis restricta. Ergo quoties bonum commune postulat, & adiri Pontifex nequeat, periculumque sit in mora, dispensare Episcopi valent tum ante, tum post matrimonium contractum.

III. QUÆST. III. *Requiritur ne quod bona fide contractum matrimonium sit, ut dispensare ab impedimento Episcopus queat?* RESP. Sufficit bona fides in uno solo conjuge, ut communis sententia docet. Plures etiam contendunt dispensare Episcopum posse, etiamsi mala fides præcesserit in utroque. Probabilior tamen opinio requirit bonam fidem saltem in uno conjuge.

IV. QUÆST. IV. *A quibus impedimentis extra necessitatis casum dispensare Episcopus potest?* RESP. Bonacina, Henriquez, Sanchez, Castropalaus, Salmanticenses docent, Episcopos dispensare posse: impedimento superveniente matrimonio ob affinitatem, cognationem spiritualement, verum simplex castitatis, ut conjuges sibi invicem debitum petant, licet nulla sit necessitas urgens: idque constare ajunt ex legitima consuetudine.

V. Afferri solent multa privilegia concessa Mendicantibus Fratribus dispensandi in impedimento superveniente matrimonio ob copulam habitam cum consanguinea conjugis in primo vel secundo gradu, vel ob votum simplex castitatis ante matrimonium emissum, ut possint invicem reddere, & petere. Hæc omnia privilegia mihi communitia sunt, quia nullum reperire authenticum documentum potui, quo evincatur legitima esse hæc privilegia.

VI. QUÆST. V. *Peccant ne superiores absque iusta causa ab his impedimentis dispensantes?* RESP. Convenit penes omnes peccare tum concedentes, tum petentes dispensationem absque causa. Disputant auctores num peccatum mortale sit, an veniale. Suarez, Bellarminus, Toletus, & alii graves Theologi adfirmant esse mortale. Hæc sententia vera est. Disputationem sine causa crudelē dispensationem vocat S. Bernardus. Quis non videt leges in bonum commune Ecclesiæ latas pro arbitrio pessumdare peccatum esse mortiferum? Materiam parvitatis excusare a gravi culpa potest.

VII. QUÆST. VI. *Valida ne est huiusmodi dispensatio sine causa concessa?* RESP. Theologi communiter docent dispensationem inferioris in lege superioris sine causa nullam esse. Hinc inferunt, Episcopum in lege pontificia invalide sine causa dispensare. Similiter Papam invalide dispensare in voto, in iuramento, & in alia quacumque divina lege, iusta causa sublata.

VIII. Aliqui docent, legislatorem in lege a se lata posse valide dispensare absque iusta causa: quia, inquiunt, in propria lege Legislator ut dominus operatur. Ergo sicut prodigus, inquiunt, valide transfert suorum bonorum dominium, tametsi prodigendo peccet; ita legislator valide in propria lege dispensat cum aliis, secus cum semetipso. Hæc opinio mihi falsa est. Distinctio dispensationis respectu sui, & aliorum mihi commentitia videtur. Lex quæque in bonum commune lata est. Lege naturali, & divina legislator obstringitur bonum commune promovere tam respectu sui, quam subditorum. Legislatores *directivæ*, subditi *coactivæ* subiecti legibus sunt. Ergo qua ratione recentiores isti adfirmant invalide secum, eadem adfirmare debent invalide cum aliis dispensare.

IX. QUÆST. VII. *Quenam sunt iustæ dispensationis causæ?* RESP. Plures assignantur. 1. est ablatio litium, scandalorum, rixarum, & bonum pacis. 2. si in oppido in quo mulier degit, commode parem non inveniat cui nubat. 3. defectus dotis, quando puella inveniat consanguineum qui absque dote illam desponsat. 4. conservatio divitiarum in eadem familia. 5. instauratio matrimonii bona fide contracti. 6. postulatio Regum, & magnorum Principum. 7. excellentia meritorum erga Ecclesiā. 8. subministratio pecuniæ in subsidium Ecclesiæ.

X. An omnes istæ causæ legitimæ sint,

illi iudicent quorum interest: ultima sane mihi non probatur, de qua P. Viva q. 6. a. 2. n. 4. ait: *Notat tamen Sanchez, quod petens sine causa dispensationes matrimoniales exhibendo copiosam elemosynam, non peccet, sicut nec qui sine causa iis petitis utitur. Ratio, quia quamvis sine causa petantur, non conceduntur tamen sine causa.* Ne hæc robusta ratio? Non conceduntur sine causa, quia conceduntur propter pecuniam. Quæ non blaterabunt Lutherani, & Protestantæ talia legentes? An non effutient leges istas esse crumenifecas? At istorum calumniam labefactamus Tridentinam Synodum opposcentes, quæ statuit dispensationes 1. raro. 2. ex causa. 3. GRATIS concedendas esse. Nec refert quod aliqui minus recte leges interpretentur.

XI. Quando tempore dispensationis extabat causa, etiamsi postea cesseret, consistit dispensatio: quia continuo ac dispensatio valida concessa est, auferitur impedimentum. Sequens dicendum est de dispensatione ab iis quæ habent tractum successivum. Obtinuit dispensationem ob debilitatem a jejuniis cessante debilitate cessat dispensatio.

XII. QUÆST. VIII. *Quid sit dispensatio subreptitia?* RESP. Jam supra dictum est, illam esse quæ aut ob falsitatem expressam, aut ob veritatem occultatam conceditur. Si plura cupis, lege Tom. 10. l. 2. diff. 3. c. 5.

DISSERTATIO III.

De obligatione, & peccatis sponsorum, & conjugum.

CAPUT I.

De fine sponsalium, obligatione, & peccatis sponsorum.

I. QUÆST. I. *Quis sit sponsalium finis?* RESP. Ideo ab Ecclesiā instituta sponsalia sunt, ut fideles ad magnum matrimonii sacramentum virtutibus, & sanctimonia ornati accedant. Sunt enim ad hoc sacramentum sponsalia, quod catechumenatus ad Baptismum, tonsura clericalis ad Ordines, novitatus Religiosorum ad solemnem monasticam professionem, ut in *Suppl. q. 43. a. 1. ad 6.* docet Angelicus inquiring: *A prima sponsione dicuntur sponsalia proprie, quæ sunt quedam sacramentalia, sicut exorcismus Baptismi.* Præcipue ad hæc tria sacramen-

menta rite suscipienda Ecclesia virtutum exercitio disponendos, præparandosque fideles statuit: quia in horum susceptione novum vitæ genus amplectuntur, novumque statum profitentur. Quomodo autem novi status onera, officia, munia, ut decet, & expedit tum familiis, tum reipublicæ, nedum privatæ felicitati, sustinebunt, nisi optime morati, imbuti, probatique ad illum accedant? Quemadmodum igitur qui religionem monasticam professuri sunt, sub exacti magistri cura & vigilantia constituuntur candidati, ut quæ profiteri debent apprimè perdiscant; ita sponsi sub proprii Parochi magisterio tyrocinium status conjugalis exercere debent, ut ad tantum sacramentum celebrandum sese præparent, atque ad ea quæ heinc consequuntur onera sustinenda bene affecti disponantur.

II. QUÆST. II. *Quæ sint Parochorum munia in sponzorū instructione?* RESP. Primum omnium instruere juvenes & puellas Parochus debet, ne sponsalia tumultuarie, & repente contrahant, neque in tabernis, locisque profanis, non post computationes, ludrica spectacula, choreas; sed præmittant serias considerationes, & coram testibus, præsertim parentibus, singulari pietatis affectu præparati ad ritum hunc sacramentalem celebrandum accedant. Sponzorū in christiana religione peritiam Parochus exploret, utrum ea calleant quæ ut Christiani ignorare sine peccato nequeunt. Præter vero ea quæ Christianos scire convenit, in iis erudiantur oportet quæ statum conjugalem spectant. Monendi graviter sunt ne sub eodem tecto habitent, ne mutuus & flagrans amor ex nimia propinquitate & familiaritate erumpat in flammæ impuras.

III. Eos instruat ex antiqua Ecclesiæ consuetudine sponsalia, & matrimonia celebrari consuevisse per fidelium preces, & Ecclesiæ benedictionem, ut molestam carnis tribulationem, quæ sociare matrimonia solet, perferre christiana fortitudine maritati queant. Tertullianus *Lib. 2. ad uxor. c. 8.* hæc docet: *unde sufficiens ad enarrandam felicitatem ejus matrimonii quod Ecclesia conciliat, & confirmat oblatio, & obsequat benedictio, Angeli renuntiant, Pater ratum habet? Nam nec in terris filii sine consensu patrum recte & jure nubunt.*

IV. Ut veram Christianorum imaginem imprimere sponzorū animis Parochus valeat, illis primum serio meditandum proponat increatæ Sapientiæ ordinem, quo Deus

propagare animas illas voluit quæ damnatorum spirituum sedes occupaturæ sunt. Propagationem hanc carnalem simul & spirituales, seu divina gratia fecundatam esse voluit. Heinc est quod personæ huic generationi destinatæ primum sponsalia, quæ sunt quidam sacramentalis ritus, inquit S. Thomas, contrahunt, & peracto christianorum virtutum tyrocinio, magnum matrimonii sacramentum suscipiunt, quo illorum animæ Redemptoris gratia sanctificantur ad sobolem procreandam. Felicia, ait Tertullianus, matrimonia quæ Ecclesia conciliat, seu quæ sunt in spiritu Ecclesiæ, & propter fines a Deo præstitutos. Subdit Tertullianus, matrimonia oblatione confirmari, cum nempe ab Ecclesiæ præpositis inter Missarum solemnias, & communes fidelium preces cælesti benedictione signantur sponsi. Quemadmodum ad cetera sacramenta rite suscipienda præcedunt sacramentalia, ut aqua lustralis, eulogiæ, & interiores animi virtutes, sic sponsalia sunt, ut ex D. Thoma, & Tertulliano vidimus, quædam sacramentalia, quibus matrimonii candidati obsequati in eis præsertim exercere se virtutibus debent quæ ad fœdus conjugale integrum, intaminatumque custodiendum ducunt. Et eo major ac diligentior sit sponzorū præparatio oportet, quo non sibi tantum, sed aliis quoque inservire sponsi debent. Sant quippe conjugati personæ publicæ, ad præparandam conservandamque christianam rempublicam, Dei populum multiplicandum, & paradysum implendum electæ. Hoc & sponsalia, & matrimonia divina institutione spectant.

V. Virgo, contractis sponsalibus, velanda est, inquit Tertullianus, idest hominum, & præsertim sponsi oculis, colloquiis, & familiaritati se subducere debet, ne virginitatis flos sordes contrahat, & reciproca libidine divinam maledictionem loco cælestis benedictionis sibi concilient. Caste, modeste, & pudice se gerant desponsatæ, ut amorem, non carnalem, sed divinum in sponsis suis accendant. *Desponsatæ quidem habent exemplum* (inquit Tertullianus lib. de velan. virg. c. 11.) *Rebecce quæ cum ad sponsum ignotum adhuc ignota perduceretur, simul ipsum cognovit esse, quem de longinquo prospexerat, non sustinuit dextere collocationem, nec osculi congressionem, nec salutationis communicationem; sed confessa, quod senserat, idest spiritu nuptam, negavit virginem velatam. O mulierem jam de Christi disciplinæ!*

na ! *Ostendit enim etiam nuptias de aspectu, & animo fieri, quemadmodum stuprum.* Quid quod non Rebecca modo, verum etiam ethnicarum sponfarum exemplum christianis sponfis opponit Tertullianus? Exterioris apparatus vanitatem, & nuptiarum mulierum pompas carpit. Exprobrat christianis sponfis vel ipsa naturæ jura proscindere, & pudorem ipsum a natura insitum, quemque ethnicæ sponse custodiunt, a christianis dedecorari. *At quin etiam (pergit ibi Tertullianus) apud ethnicos velata ad virum ducuntur A nobis nec naturalia servantur, quasi alius Deus naturæ quam noster.* Et rursus cap. 12. *clamat contra sponfarum exquisitiorum cultum, superstitiosumque ornatum: Vertunt capillum, & acu lasciviorum comam sibi inferunt, crinibus a fronte divisis apertam professæ mulieritatem. Tum & consilium forme a speculo petunt, & faciem molliore lavacro macerant, forstian & aliquo eam medicamine interpolant, pallium extrinsecus jactant, calceum stipant multiformem. Quid singula persequor? Sola autem manifesta paratura totam circumferunt mulieritatem. Secessionem ab hominum consortio desponsatis virginibus præscribit ibidem c. 14. & 15. Tertullianus. Profligati pudoris monstruosos abortus exponit, & mala quæ studium placendi hominibus parit, sigillatim describit. Ipsa concupiscentia non latendi non est pudica: patitur aliquid quod virginis non sit, studium placendi utique viris. Quantum velis bona mente conetur, necesse est publicatione sui periclitetur, dum præcitur oculis incertis, & multis, dum digiti demonstrantium titillatur, dum nimium amatur, dum inter amplexus, & oscula assidua concalescit. Sic frons duatur, sic pudor teritur, sic solvitur, sic discitur aliter jam placere desiderare. Sed enim vera, & tota, & pura virginitas nihil magis timet quam semetipsam: etiam feminarum oculos pati non vult; alios ipsa oculos habet. Confugit ad velamen capitis, quasi ad galeam, quasi ad clypeum, qui bonum suum protegat adversus ictus tentationum, adversus jacula scandalorum, adversus suspensiones, & susurros, & emulationem, ipsum quoque livorem.*

VI. Hæc jam obsolevisse, & contrario usu antiquata, reponent nonnulli, qui videntes oppositam corruptelam usquequaque grassantem hand posse coerceri intra præscripta & a natura, & a Scripturis pudoris & christianæ modestiæ confinia; Scripturarum testimonia, & Patrum doctrinam, immo ipsa naturæ jura aptanda & accom-

modanda quoquomodo hodiernis moribus opinantur. Sed veritatis zelo succensus Tertullianus c. 16. hoc pacto detonat. *In his consistit defensio nostræ opinionis secundum Scripturam, secundum naturam, secundum disciplinam. Scriptura legem condit, natura contestatur, disciplina exigit. Cui ex his consuetudo opinionis prodest, vel qui diverse sententiæ color est? Dei est Scriptura, Dei est natura, Dei est disciplina. Quidquid contrarium est istis, Dei non est. Si Scriptura incerta est, natura manifesta est. Et de ejus testimonio scriptura incerta non potest esse. Si de natura dubitatur; disciplina, quid Deo magis ratum sit, ostendit. Nihil est illi cavius humilitate, nihil acceptius modestia, nihil perosius gloria, & studio hominibus placendi. Illud itaque sit tibi & Scriptura, & natura, & disciplina, quod ratum Deo inveneris, sicut juberis omnia examinare & meliora quæque sectari.*

VII. Hæc, quantumvis paululum prolixiora, rescribere ex Tertulliano volui, (& ne similia ex Patribus ferme omnibus transcribam, solius brevitas studium impedit) ut veram & antiquam sponfarum & sponforum disciplinam inculcandam hodiernis sponfis præsentem habeant Parochi. Altius isti clamare debent. Si disciplina, si mores mutati sunt, numquid Scripturæ sanctæ? numquid divinæ leges mutatae sunt? numquid mutata natura est? numquid minus ad malum prona? numquid minus libidinosa, minus fragilis, minus lubrica? Immo ardentior impudentior, luxuriosior facta est usu & consuetudine, inquis. Fortioribus ergo repagulis coercenda, efficacioribus remediis sananda, acriori studio custodienda. Hæc, inquam, inculcare Parochi, hæc exaggerare debent propter electos, & ut reprobi nullam habeant excusationem. Ex Patribus, ex Ritualibus, & ex ipsis scripturis sanctis documenta tradenda sponfis hauriant.

VIII. Imbuant præterea Parochi sponfos propriæ curæ subjectos, doceantque gravissima onera quæ statum conjugalem comitantur, amorem illum constantem & reciprocum quo se, sive infirmos, sive sanos, prosequi; patientiam robustam, qua mutuas infirmitates, defectus, excessus tolerare debent. Onus gravissimum educandæ sobolis, regendæ familiæ, & omnia in Dei gloriam dirigendi sedulo explicabunt. Moneant gravioribus verbis ut si aliqua peccandi consuetudine alteruter irretitus sit, statim eradicare illam studeant, ne aut absolutio illis tum denegetur cum celebrandæ sunt nuptiæ,

aut sacrilege sacramentum matrimonii perficiant; & novi status fundamenta sacrilegiis & flagitiis janciant, unde postea innumera mala, diffidia, odia, & rixæ intestinæ manent. Diligenter eos instruunt ut amore christiano & divino sese diligere discant: quia si id egerint, integro vitæ decursu eadem flamma ardebunt; contra, si ab amore impudico & venereo, si ab amplexibus, osculis, & tactibus obscænis orsa duxerint, & in hac, & in futura vita pice, & sulphure exurentur. Voluptates carnales sitim non extinguunt, sed irritant, & augment. Vehementi desiderio concupiscuntur divitiæ ab avaris, puellæ ab impudicis; at possessæ statim vilescunt. Redacta sponsa in sponsi potestatem & usum, paucis post diebus fastidium illi est & tædio, nisi divinus amor vinculum firmet conjugale. Cur communiter matrimonia non sunt amoris reciproci fœdera, non mutæ benevolentia & tranquillitatis nexus, sed discordiarum, odiorum, & ærumnarum occasiones? Quia impotens libido, obscæna flagitia, & scelerum catena, non Christi sacramentum corpora conjuxit: ligavit non in Domino, sed in luto luxuriæ, non secus ac equos & mulos, quemadmodum Tob. vi. dicitur. *Qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum a se, & a sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem demonum super eos. Tu autem . . . accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis quam libidine ductus, ut in semine Abrahæ benedictionem in filiis consequaris.*

IX. Plura legere Parochus poterit saluberrima documenta tum in scripturis sanctis, tum in virtualibus libris, sponis explicanda, alia ex altari, alia in tribunali pœnitentiæ. Hortari enim debet sponfos ut divina sacramenta frequentent, quorum gratia & inardescens libidinem comprime-re, & animos virtutum officiis ornatos præparare ad sacramentale fœdus stringendum valeant. In confessione verbis gravissimis instruet, qua castimonia, quo pudore, & honestate exercere matrimonium debeant. Sermonem temperabit pro sponforum diverso acumine & cognitione. Si prudens Parochus fuerit, omnia quæ ad christianam instructionem necessaria fuerint, manifestare poterit, quin verbum pronuntiet minus pudicum & castum. Imbuet illos, ea tantum permessa conjugatis esse quæ generandis in Christo filiis conducunt, iis omnibus reje-

ctis quæ pudor a natura institus abhorret. Si bene morati sponfi fuerint, brevis de matrimonii usu instructio, semper intra, numquam extra confessionem facienda, sufficiet. Quare in id incumbere Parochus in primis debet, ut in sancto Dei timore educet exerceatque puellas, & juvenes, & castos, pudicos, Deique progeniem propagantes efficiet conjugatos.

CAPUT II.

Plures opiniones de peccatis sponforum resolvuntur.

I. **A**Udisti christiane lector sanctam sponforum disciplinam ex divinis Scripturis, & Patribus haustam. Plurium opiniones rescribere cogor, ut lectoribus minus peritis succurram, eosque moneam ut ab eisdem abstineant, quæ illis ipsis falsæ apparebunt. Non modo instruendi, sed etiam dedocendi lectores sunt.

II. QUÆST. I. *An sponfi peccent mortaliter delectando se morose de copula futura?* RESP. Distinguant aliqui delectationem de copula cogitata ut præsentem, & cogitata ut futuram. Ne illis imponere videar, en quæ ex aliis scribit P. Sporer p. 4. c. 2. sec. 1. n. 428. „Aliud est consensus, & complacentia in „copulam cogitatum ut futuram, & delectationem veneream ex tali copula futura aliquando consecuturam; quod sponfis „illicitum non est. Cum enim ex ipsis „sponsalibus contractis, velut jure inchoato, talis copula, & delectatio sit „quando futura, non debent de ea contristari, vel eam adversari, sed licite in „eam consentire, complacere, vel gaudere de ea possunt; cum nihil aliud sit „quam gaudere de spe boni futuri, quæ „spes præsens & licita est. Ita cum plurimis Sanchez, Diana &c. “

III. Animadvertere debuerant isti, mentem humanam effingere utique posse has metaphysicas præcisiones. Verum concupiscentia non præscindit, sed fertur & volutatur in venereo luto, sicut reipsa est. Propterea hæc complacentia æque mortifera in sponfis est ac in ceteris hominibus.

IV. QUÆST. II. *Liciti ne sunt tactus, oscula, & amplexus inter sponfos?* RESP. P. Thomas Sanchez lib. 1. disp. 2. n. 5. hæc docet. „Secundum communem sententiam liciti sunt amplexus, & oscula inter sponfos de futuro, eo quod sponsalia sunt ini-

„tium

„ tium quoddam matrimonii ; ac proinde
 „ concedunt jus utendi *voluptate praeambula*
 „ *matrimoniali*. Ergo per sponsalia acquiri-
 „ tur jus in corpus ; alias nullus illius usus
 „ concederetur ; & consequenter violans hoc
 „ jus per fornicationem ; reus erit , ultra
 „ fornicationem , injustitiae admittit necessa-
 „ rio aperienda in confessione . Et hæc sen-
 „ tentia est valde probabilis . “

V. Distinguant igitur isti duplicem volu-
 ptatem carnalem : alteram *praeambulam* ,
 quæ licita sponſis est ; alteram *consummatam* ,
 quæ maritalis convenit . Rationem
 producit . Sponsalia sunt initium matrimo-
 nii . Ergo per sponsalia acquiritur *jus in-*
choatum in corpus : alias nullus illius usus con-
 cederetur . Ergo concedenda est sponſis *vo-*
luptas praeambula . Hæc doctrina communis
 est , inquit P. Sanchez , inter recentiores .
 Eamdem docent Salmanticenses *tr. 9. c. 15.*
pun. 6. n. 91. , ubi inquit : *Sicut sponsa-*
lia sunt inter eos inchoatio quedam matrimo-
nii ; sic etiam liciti sunt in illo statu actus
qui quodammodo sunt copulae inchoatio , &
initium . Sanchez &c.

VI. P. Thomas Tamburinus *lib. 7. c. 3.*
n. 61. pag. 193. ait : „ Sponſis de futuro
 „ valde probabiliter sine peccato licent quæ-
 „ dam amoris signa , qualia sunt oscula ,
 „ tactus , aspectusque pudici , ac locutiones
 „ amatoriae : etiam propter delectationem in
 „ illis residentem , sed sine periculo pollu-
 „ tionis , vel consensus in illam , vel in
 „ copulam : at nullo modo impudici . Ita
 „ Thomas Sanchez Unam excusatio-
 „ nem invenio in sponſo eas actiones pudicas
 „ exercente cum pollutionis periculo præviso
 „ sed non intento , & sine periculo consensus
 „ in illam . Nam si in occasione esset ut IN-
 „ URBANUS haberetur , si ab illis abstinere-
 „ posset eas usurpare , quia jam adest rationa-
 „ bilis excusatio . “

VII. Hæc doctrina lulentior est præce-
 denti . Tertulliani verbis opus esset adver-
 sus tam inaudita paradoxa . Etiam cum pol-
 lutionis prævisione exercere oscula , tactus ,
 & amplexus mutuos sponſi valent ? Confes-
 sarios , & lectores omnes monemus ut ab
 his laxis opinionibus sibi caveant . Evin-
 cant adversarii hæc commenta non adverſari
 evangelicæ castitati , & tunc victoriam
 assequuntur . Etiam cum pollutionis prævi-
 sione exercere oscula , tactus , & amplexus
 mutuos sponſi valent , ne alter inurbanus
 habeatur ?

VIII. Impudicam Tamburini doctrinam

transcribit P. Sporer *n. 430.* , & P. Clau-
 dius La-Croix *lib. 6. p. 3. q. 22. n. 151.*
 omnia recensita paradoxa transcribit , quin
 ea improbet , sed suo probabilistico more
 omnia lectorum arbitrio subjicit ; inclinare
 se tamen ostendit in contrarias sententias
 ut *probabiliores* : sed quid refert , si aliæ sint
 probabiles ?

IX. P. Georgius Gobat *tr. 10. n. 672.*
 hæc scribit . „ Sanchez *loc. cit. n. 49.* uti-
 „ tur quidem nomine delectationis *sensiti-*
 „ *væ* ; sed per hanc certo intelligit *vene-*
 „ *ream* , ut patet ex *n. 5.* Fateor ta-
 „ men non raro fieri ut Confessarius *coga-*
 „ *tur* in praxi supponere sententiam San-
 „ *chezii* , nisi velit tales sponſos dimittere
 „ sine absolutione , utpote quibus egre persuu-
 „ debit aut illos amplexus , oscula &c. esse
 „ mortalia , aut ut agnoscentes esse mortalia
 „ forment propositum se emendandi . “

X. Dilemma P. Gobat mirificum est . Aut
 difficile suadebit confessarius ejusmodi oscu-
 la , amplexus , & tactus cum delectatione *ve-*
neræa excitatos esse peccata mortifera ; aut si
 sponſi agnoscentes esse mortalia , difficile *for-*
mabunt propositum se emendandi . Ergo aut
 dimittendi essent sine absolutione ; aut adhi-
 benda est sententia Sanchezii . Non primum
 ergo secundum : ad hoc enim cogitur Con-
 fessarius ut admittat sententiam P. San-
 chez , nisi velit tales sponſos dimittere sine ab-
 solutione , & frequentiam Ecclesiarum dimi-
 nuere . Sed tales sponſi ex tactibus , osculis ,
 & amplexibus capiunt delectationem *veneream* ,
 & secundum Tamburinum interdum cum
 prævisione pollutionis . At hæc delectatio , re-
 ponit Sanchez , est *copulae inchoatio* , & in
 omnibus solutis esset culpa mortalis . Adver-
 tendum tamen subdit *loc. cit.* P. Gobat ,
 quod sponsalia sint absoluta ; si enim spon-
 salia essent conditione suspensa , doctrina P.
 Sanchez , non esset admittenda . Nullo autem
 modo est hæc doctrina practicanda cum sponſis
 qui contraxerunt sponsalia sub conditione .

XI. Nihil ego repono contra hæc para-
 doxa lugenda potius quam refellenda . Con-
 fessarii ipsi recensitas opiniones conferant
 cum SS. Patrum doctrina , quam superiori
 capite indicavi , cum Evangelio Christi ,
 deinde ipsi judices sedent .

CAPUT III.

De peccatis conjugum in contrahendo matrimonio: & de obligatione eorumdem in mutua debiti redditione.

I. **P**eccant mortaliter conjuges, si fiste contrahant, si cum aliquo impedimento sive dirimente, sive impediendo cognito nuptias sacras celebrent. Præterea peccant, si cum conscientia peccati mortalis ad hoc sacramentum accedant. Hoc enim vivorum sacramentum est. Ergo sacrilegium perpetrant qui peccato mortali contaminati ad illud accedunt.

II. Peccant quoque plus & minus qui paganorum more sacram nuptiarum solemnitate nimio & immodesto luxu, & satanæ immoderatis pompis profanant. Plures rituales libri lecti nuptialis sacram benedictionem præscribunt. At numquid inter redidiva ethnicorum spectra sacri Ecclesiæ ritus exercendi sunt? Percurrito paganorum sive vetustas, sive recentes historias, mores, & consuetudines. Inquire num profanior luxur, num immoderatiores pompæ, num solutiores choreæ, num obsceniora cantica, num intemperantiora convivia, num impudentiora tripudia tempore nuptiarum grassarentur apud paganos, infideles, hæreticos, an apud non paucos catholicos, qui nuptias sacras, ut magnum sacramentum, portendens unionem Christi cum Ecclesia venerantur, quique solemniter ritu in Baptismo mundi pompis renuntiarunt? Quis non commoveri se sentiat, dum tam profana paganorum præstigia sacratioribus ritibus confociari videt?

III. QUÆST. I. *Quanta est conjugum obligatio ad officium uxoris solvendum?* RESP. Celebrato matrimonio plura heinc onera consequuntur, quorum primum ipsos conjuges spectat, atque in mutua conjunctione situm est. Nemo conjugum absolute obstringitur petere, sed reddere tenetur. Maritus uxori etiam tacite signis petenti reddere astringitur, & mulier viro. Vi enim contractus matrimonialis ad hanc reciprocam solutionem graviter obstringuntur, & qui illam infringunt, graviter delinquant.

IV. QUÆST. II. *Quæ causæ excusant ab officio uxoris reddendo?* RESP. Plures. I. Periculum vitæ, aut gravis infirmitatis; leve tamen incommodum non sufficit. Uxores sæpe levia sustinent incommoda, nec pro-

pterea ab hoc solvendo liberæ sunt. Prudentia tamen Confessarii opus est, quia præfigi regula generalis nequit. 2. Si qui petit morbo gallico infectus sit, aut lepra, si tamen ex concubitu grave imminet periculum propriæ infectionis: si enim periculum lepræ capiendæ absit, solvendum debitum est. 3. Si alter conjux petens sit adulter. 4. Nimis frequens petitio excusat a debito reddendo.

V. Multiplicatio prolis non est justa causa debiti negandi. Mulier quæ experta est se proprios filios mortuos parere, non propterea peccat petenti reddendo debitum: & si ipsa periculo incontinentiæ obnoxia sit, petere etiam potest, fidens divinæ providentiæ, quæ succurrere non cessabit iis qui sanctæ matrimonium exercent.

VI. Peccat conjux qui mediis illicitis se inhabilem reddit ad debitum solvendum ut si se polluat, si ad alias mulieres accedat; ultra hæc crimina injustitiam perpetrat contra conjugem innocentem: immo neque nimia austeritate voluntaria se ita extenuare licite valent, ut inhabiles fiant ad debitum reddendum. Verum hoc rarissime accidit. A moderatis tamen pietatis exercitiis, a jejuniis præscriptis ab Ecclesia non debet se conjux abstinere, ut torosior & vegetior fiat ad reddendum debitum; immo juniorum tempore continentiam conjuges servare deberent, licet rigorose non teneantur.

VII. Conjux occultus adulter petere potest sine peccato non tamquam rem debitam ex justitia, sed ex benevolentia concedendam: quia penam ante sententiam judicis subire non tenetur. Conjux innocens petere debitum potest ab altero conjuge qui ob impedimentum affinitatis contractæ ex fornicatione patrata post matrimonium amisit jus petendi. Si licite petit, potiori jure reddere valet. Conjux voto castitatis ligatus nequit alteri petenti reddere, si huic desit jus petendi; contra si jus adsit, reddere astringitur. Quando conjux illicite petit, quia est voto castitatis affectus, tum alter reddere potest, si compars averti nequeat, quia votum non admittit jus petendi ex legitimo matrimonio ortum, sed solum efficit ut illicite perat. Neque heinc sequitur reddentem alterius peccati participem fieri. Conjux enim reddens dat operam rei licitæ, non alterius peccato, sicut qui necessitate gravi pressus mutuum petit ab usurario. Alii, & forte consultius, docent, ut

compars quæ non vovit, petat, dum prævidet a voventre petendum.

VIII. QUÆST. III. *Quomodo ex impedimento affinitatis, aut cognationis spiritualis impediuntur conjuges a debiti petitione?* RESP. Duo impedimenta præter votum supervenire matrimonio solent. Unum ex affinitate contracta ob fornicationem cum consanguineis conjugis; alterum ex cognatione spirituali, ut si alter filium communem extra necessitatis casum aut ex sacro fonte suscipere, vel in confirmatione teneret; quo in casu graviter peccaret, & privaretur jure petendi debitum. Qui vero incestum committit in primo, aut in secundo gradu cum consanguinea alterius conjugis, privatur jure petendi, sed reddere obstringitur, ut dixi. Disputant auctores de conjugis consentiente, aut consilium præbente ad patrandum incestum, an tunc uterque privetur jure petendi: & argumenta pro utraque opinione talia sunt, ut rem dubiam efficiant. Petitio enim debiti innocenti dumtaxat conceditur. Consentiens in incestum alterius reus est. Ideo pro conscientie securitate petenda dispensatio est. Conjux qui peccat cum sui, & non conjugis consanguinea, gravius scelus patraret; at non amitteret jus petendi debitum, quia non contraheret affinitatem. Contra si ambo conjuges incestum patrarent cum consanguinea alterius, ambo jure petendi, & reddendi privarentur: idcirco separandi essent, donec dispensationem obtinerent. Conjux coacta per metum a consanguineo viri ad incestum, nisi coactio talis esset quæ excusaret a peccato, quæ vix ac ne vix quidem accidit, privaretur jure petendi debiti. Si conjux peccat cum consanguinea alterius, & laboret ignorantia facti, nempe esse consanguineam conjugis, communiter auctores docent non privari jure petendi debiti; si vero scit esse consanguineam, licet ignoret poenam privationis juris debiti petendi, nihilominus privatur jure petendi.

IX. QUÆST. IV. *Qui certus est matrimonium esse irritum, potest ne debitum reddere conjugibus petenti, & ignorantibus matrimonium esse irritum, ut evitet infamiam, aut grave damnum?* RESP. Communis sententia docet conjugem certo scientem impedimentum irritans matrimonium, nullo modo reddere posse, etiam si mortis periculum imminet, aut censuris compellatur. Ratio evidens, quia hoc in casu copula esset fornicaria. Ergo nullo modo est committenda ob quod-

cumque malum, sive mortem, sive infamiam. Quæ opponuntur, nullius sunt momenti. Judex ecclesiasticus ex ignorantia invincibili judicans matrimonium validum, censuris compellit ad matrimonium servandum, & propterea non dispensat. Si judex dispenseret, quando potest, cessat omnis questio.

X. QUÆST. III. *An Confessarius certo sciens matrimonium esse nullum teneatur monere conjugem poenitentem ignorantia invincibili credentem esse validum?* RESP. Si mulier laboret ignorantia invincibili, omnes fatentur monendam. Similiter si ignorantia juris & facti sit invincibilis, & Confessarius prævideat profuturam suam monitionem, omnes fatentur debere illum monere poenitentem. Contra si Confessarius prævideat monitionem suam non profuturam, tunc imprudentissimè se gereret Confessarius, si admoneret, iniquum Salmanticenses cum pluribus.

XI. Supra Tom. I. jam profligavi has opiniones, quæ mihi falsæ sunt. Paucis nunc rem perstringo. Omnes jure divino tenenter scire veritates quæ ad proprium statum attinent, easque inquirere, & addiscere, ut omnes Theologi cum S. Thoma docent. Impedimentorum dirimentium matrimonia veritas est cujus notitia ad conjugatos magnopere attinet. Ergo conjugati toties violant hoc divinum mandatum inquirendæ veritatis attinentis ad proprium statum, quoties tali sunt dispositione affecti ut vel negligant, vel nolint eam scire. Conjugati laborantes ignorantia invincibili juris, & facti talis impedimenti dirimentis matrimonium, in hac prævidentur dispositione qua nolint hæc ignorantiam expellere, & veritatem addiscere. Ergo violatores, & contemptores sunt divini mandati inquirendæ veritatis. Ergo istorum ignorantia est vincibilis, cum superari ab ipsi possit, media monitione Confessarii. Si vincibilis ignorantia; ergo juxta omnes monendi poenitentes sunt. Patet ne ad effugium rima? Cur Confessarius silet? Quia prævidet a conjugis poenitente non suscipiendam veritatem, si eam manifestet. Hæc tota silendi ratio. Falleris. Sunt infamia, scandala, mors, vel alia gravissima mala oritura, quæ silentium præscribunt. Ineptis. Hæc absurda silentium non imponunt, si ignorantia sit vincibilis, ut omnes fatentur. Atqui in nostro casu ignorantia, quæ alioquin invincibilis erat, sit vincibilis illo ipso momento quo conjuges prævidentur non suscepturi notitiam veritatis a Confessario manifestandam. Externa mala quæ

quæ timentur, honestare nullo modo valent Confessarii silentium. Ergo pœnitentes indispositi sunt ad hoc sacramentum.

XII. Respondent adversarii, esse tales pœnitentes dispositos, sicuti sunt illi qui non sunt ita animo comparati ad abstinendum a peccatis, si lento igne essent torquendi: & tamen imprudentia esset talia illis proponere, & eorum imbecillitatem in discrimen adducere. Exemplum ineptissimum. Imprudentissimum & ego reputarem Confessarium qui similes hypothèses, & atrocissima tyrannorum tormenta proponeret. Sed cur? quia hic & nunc non urget subeundi martyrii præceptum. Et ut proprio mucrone adversarios confodiam, finge paratum ignem, tyrannumque pro tribunali sedere, atque mortem decernere huic Christiano omnia hæc ignoranti. Numquid si confiteatur, monendus non est imminenti supplicii? Numquid non animandus, non erigendus ad subeundum lentum ignem? Numquid silendum? Tunc ergo solum imprudens Confessarius esset, quando nulla occurrente martyrii occasione, nulla adesset imbecillitatem pœnitentis tentandi causa. In nostro casu urget præceptum non fornicandi in matrimonio nullo. Et gratia divina adest, qua servari præceptum potest. Adversarii docent, Deum impertiri gratiam suam vel ipsis obsecratis, & obduratis. Et nunc vel ipsis suis pœnitentibus iustis sacramenta suscipientibus illuminationis gratiam, qua amplectantur veritatem, concedendam desperant? Invehuntur illi, merito & contra Jansenium agentem, deesse iustis gratiam qua illis possibilia præcepta fiant: & illi frequenter impossibilia asserunt præcepta divina ratione ignorantia invincibilis, negantque gratiam adesse qua possibilia fiant vel ipsis sacramenta frequentantibus? Si enim adsit gratia, qua superari ignorantia possit, hæc vincibilis, non invincibilis est.

XIII. Testimonia Innocentii III., & S. Augustini *Tom. 2. Appar. diff. 1. c. 4.* fuso calamo palam feci inepte obrudi ab adversariis, sicut & præceptum correctionis fraternæ. Vide etiam supra *Tom. 1. lib. 2. diff. 1. c. 2. n. 21.* Sententia Salmanticensium, Sanchez, & aliorum, qui docent, Confessarium neque ante matrimonium debere conjuges impediendi admonere, si prævideat nihil profuturum, mihi est evidenter falsa. Theologi graves docent monendos pœnitentes, & media opportuna excogitanda ad matrimonium differendum. Ra-

rissime occurrunt circumstantiæ tales in quibus differri matrimonium nequeat. Si tamen circumstantiæ urgerent, suggerunt vel utendum privilegio bimestri, vel eliciendum votum castitatis, donec obtineatur dispensatio vel ab Episcopo, vel a Papa.

XIV. Nolo longius rem producere. Aliqua tantum absurda hic in transcurso indicabo quæ adversariorum opinionem consequuntur. 1. Confessarius non astringeretur monere pœnitentes invincibiliter ignorantes esse restituendum lucrum ultra sortem exactum tamquam ex benevolentia debitum. 2. Similiter non debet monere virum equestrem provocatum ad duellum, bona fide putantem acceptandum esse, ne honor obnubiletur, & ignavia notam incurrat. 3. Eos non monendos qui bona fide licitam esse credunt calumniatoris occisionem, quando nullus alius modus occurrat evadendi infamiam. 4. Relinquendos esse in sua ignorantia qui bona fide credunt, judicem posse judicare secundum opinionem minus probabilem, & pecuniam posse accipere, quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles. 5. Non esse illuminandos illos qui invincibiliter credunt licitum esse retinere concubinam valde utilem ob delectamentum. 6. Puellas quæ certo existimant procurare posse abortum fetus non animati sine peccato ad evitandam infamiam. 7. Plurimos qui pro certo habent non esse deferendam occasionem proximam valde commodam, relinquendos esse in ignorantia tenebris.

XV. Hæc & sexcenta alia similia ignorari invincibiliter posse non negabunt adversarii, si illa invincibiliter ignorarunt benigni Doctores Casuistæ, qui eadem & alia propugnarunt fide bona. Tacendum ergo, silendum, dissimulandum est, quando Confessarius prævidet pœnitentes adeo addictos esse ejusmodi vitiis, ut nihil profutura sit admonitio sua. Nec est quod opponatur impedimentorum ignorantiam facti esse. Ceterum ut compertum lectores habeant, quod se extendat laxitatis novus opinandi modus præter ea quæ dicta sunt libro præcedenti, audiant quæ sequuntur.

XVI. P. Georgius Gobat *tr. 7. n. 315.* hæc scribit. „ Quid faciet Confessarius, si „ videat pœnitentem ex invincibili igno- „ rantia obnoxium v. g. mollitiei, cujus „ gravitatem edoctus ob habitum pravum „ vix abstinebit? His verbis proposita fuit „ illa quæstio, applicataque huic peculiari

„ vitio, cum posset pluribus. Respondi au-
 „ tem ex scriptis illo *cit. c. 37. n. 61. si*
 „ probe consideratis circumstantiis illius pœ-
 „ nitentis, omnino judicetur *nihil plane pro-*
 „ *futuram monitionem*, sed cognito a se com-
 „ mitti grave scelus, nihilo rarius patratu-
 „ rum illud quam fecit ignarus turpitudi-
 „ nis tantæ, coram Deo DISSIMULANDAM
 „ ESSE MANIFESTATIONEM VERITATIS.

XVII. Vel ipsorum contra naturam fla-
 gitiorum notitiam ignorantibus manifestare
 Confessarius non tenetur, sed *dissimulanda*
est manifestatio veritatis. Dum tam inaudita
 commenta detestanda proponimus, vocife-
 rantur nonnulli, nos gravare Casuistas.
 Sed verecundari tandem aliquando deberent
 hæc obijcere. An non sunt ista publici ju-
 ris? an non queunt esse perniciosa imperi-
 tis? Addit P. Gobat se censere vix esse
 Confessarium tam sagacem qui prudenter ju-
 dicare queat de quoquam, suam admoni-
 tionem non profuturam ad imminutionem
 peccatorum contra naturam.

XVIII. Verum continuo *ibidem n. 317.*
 subdit P. Gobat: „ Et vero non semel di-
 „ dici esse qui inculpabiliter ignorent mor-
 „ talem malitiam hujus flagitii. Igitur,
 „ præctice loquendo, non tam querendum
 „ est de illo solo qui *vix* omittit, seu *vix*
 „ abstinebit, ut loquuntur illæ litteræ, idest
 „ qui quandoque, etsi rarissime, abstinebit,
 „ sicuti, prohi dolor! gemunt Confessarii se
 „ nactus complures hujus sædissimi simul
 „ & fætidissimi fursuris. *De hoc quoque cen-*
 „ *sus intelligendam sententiam D. Augustini.*
 „ *Moraliter enim non tam prodest, quam obeft*
 „ *ILLA MONITIO*, quæ tantum impediret
 „ sex, octo, decem peccata formaliter mor-
 „ talia, causabit autem ducenta, trecenta
 „ itidem mortalia. „

XIX. Sententia S. Augustini inquitentis,
Si scirem tibi non prodesse, te non monerem,
te non terrerem, fide nimis bona abutuntur
 illi qui ex aliis libris illam rescribunt, quin
 eam in fonte legerint. Confule *Tom. 2.*
Appar. diff. 1. c. 4. ubi integrum sermo-
 nem ex Augustino, non ex Casuistis tran-
 scripsi. Alloquitur Doctor sanctus moribun-
 dum, eumque ad spem erigit, animatque.
 Et Casuista citati hanc tanti Doctoris sen-
 tentiam eo detorquere non dubitant, ut
 Confessarii debeant silentio dissimulare ipsa
 horrenda contra naturam scelera. Si pœni-
 tentes admones, ait P. Gobat cum aliis,
 obtinebis ut ab octo, vel decem pol-
 lutionibus formalibus abstineant. Interim

ducenta & trecenta flagitia formalia pa-
 trabunt. Ergo silendum, permittendum-
 que ut *materialiter* se se in luto libidinis vo-
 lutent, quia cum suis pollutionibus, qua-
 rum malitiam invincibiliter ignorarunt, por-
 tas Paradisi ingredientur. Hi sunt novæ be-
 nignitatis flosculi.

XX. QUÆST. VI. *An si conjugum alter du-*
bitet prudenter validum ne sit matrimonium
contractum, petere debitum, aut reddere queat?
 RESP. Is continuo inquirere diligenter ve-
 ritatem debet. Si negligens fuerit, pro ne-
 gligentæ qualitate delinquet. Si, abhibita
 diligentia, dubium prudens persistat, red-
 dere conjugi non dubitant tenetur; at pe-
 tere ille nequit, ut Innocentius III. cap.
Inquisitionibus de sent. excom. aperte docet.
 Quare ut falsam præjicio opinionem eorum
 qui hunc petere posse docent, etiam si du-
 bium persistat, post adhibitam diligentiam
 in utroque. Qui leviter dubitat, judicio
 prudentis viri excutere dubitationem debet.

XXI. QUÆST. VII. *Quomodo redintegranda*
sint matrimonia nulla? RESP. Matrimonium
 irritum esse potest vel ob defectum consen-
 sus, vel propter impedimentum occultum,
 vel publicum, vel quia defuit præsentia Pa-
 rochi, & testium. Matrimonium quocum-
 que ex his capitibus nullum, ut convales-
 scat, ea omnia supplenda sunt quæ leges
 Ecclesiæ præscribunt. Si defuit præsentia
 Parochi & testium, coram Parocho & tes-
 tibus redintegrandum matrimonium est. Si
 defuit consensus, renovandus. Si irritum
 fuit ob impedimentum, petenda dispensa-
 tio est.

XXII. Conjugi affirmanti sibi defuisse con-
 sensum, nulla habenda fides est, ut habe-
 tur cap. *Per tuas*, de probat. Qui fide con-
 traxit, tenetur ex justitia verum consensum
 apponere, quia cuique jus suum servandum
 est. Sed conjugi sincere contrahenti jure
 debetur alterius contrahentis consensus, non
 modo in ipsa celebratione contractus, sed
 etiam post celebratum contractum, & toto
 vitæ tempore: quia pars innocens in per-
 petuum contraxit.

XXIII. QUÆST. VIII. *Quando matrimo-*
nium est irritum ob aliquod impedimentum di-
rimens, requiritur ne ut uterque conjux certior
fiat? RESP. Si utrique notum impedi-
 mentum sit, quæstio nulla est. Augustinæ undi-
 que premant, quando una sola pars con-
 scia & rea est impedimenti, quod manife-
 stari conjugi innocenti absque infamiae peri-
 culo nequit, ut si axor cum mariti fratre

copulam habuisset, aut contra. Convenit penes omnes primum a parte conscia impetrandam esse dispensationem, & a petitione debiti abstinendum interim. Quæ sequuntur summum facessunt negotium.

XXIV. Pontificiæ litteræ dispensationis hanc continent clausulam: *Altero impedimentum ignorante, prius de nullitate consensu prioris certiorato*. Ratio quoque urget. Nam redintegrari contractus nullus haud potest, nisi denuo efficiatur validus. Quomodo autem effici validus potest, nisi utraque pars rursus consentiat. Utraque autem pars consentire denuo nequit, nisi utrique constet, matrimonium prius contractum fuisse nullum.

XXV. Ut hunc gordianum nodum Theologi scinderent, varia excogitarunt. Plures docent conjugem innocentem admonendum generatim & confuse de matrimonio irritato. Facilis res foret si hæc generica manifestatio eliceret novum consensum, nullamque suspensionem in conjugem innocente pareret. Quid enim, si conjux innocens scandalum subeat, & in suspensionem adducatur alterum conjugem re ipsa perpetrassé flagitium? Tunc alii Theologi docent, nullo modo indicandum impedimentum esse, quando talia timentur; sed sufficere ut, obtemperata dispensatione, pars rea illicitis & blanditiis pertrahatur in consensum hoc modo. *Tali amore te prosequor, ut si nullum inter nos matrimonium esset, ego nunc tibi nubere vellem. Immo nunc te accipio in meum. Hoc ne tu facis ex parte tua? Si reponat Facio, aut simili verbo consensum prodat, confectum negotium est. Hoc sperari a conjugé simplici, & bonæ fidei potest.*

XXVI. Sed quid dicendum, si a conjugé expectato hoc sperari nequeat, immo timeatur responsum, quod refert n. 459. P. Sporer? *Jam te habere debeo. Quod si te non haberem, vellem te omnes haberent diaboli.* Ideo alii docent, non esse necessario monendum conjugem innocentem, sed sat esse ut conjux reus renovet consensum copula maritali affectu habita, nam alter reddendo consentit. Ad clausulam dictam *certiorata parte* respondendum intelligendum esse, quando id commodè servari potest. Si in hoc consisteret, facillime omnia diluerentur. Ego pro diversitate circumstantiarum consulendos Episcopos suggero. Ipsi enim pastores sunt. Si Pontifices præfata clausula adjecta, ut pars innocens certior fiat, dispensationem impetunt, qua auctoritate aliqui tribunal erigunt supra ipsas pontificias dispensatio-

Tom. II.

nes, eas ultra clausulas restringentes extendendo? In his itaque angustiis aut Episcopos, aut Romanam Sedem consule.

XXVII. QUÆST. IX. *Matrimonium ob impedimentum occultum dirimens, vel ob defectum consensu irritum, redintegrari ne coram Parocho, & testibus debet?* RESP. Affirmant omnes, si matrimonium nullum fuit, quia clandestinum. Similiter quando impedimentum dirimens publicum est, & deductum, vel deducendum ad forum contentiosum, redintegrandum matrimonium est coram Parocho, & testibus. De impedimento occulto, quod probari per testes nequit, Theologi disputant num renovandus coram Parocho, & testibus consensus sit.

XXVIII. Affirmantem sententiam defendunt Theologi gravissimi Basilius Pontius lib. 5. c. 6. Paulus Comitulus lib. 1. q. 120. ubi refert responsum Clementis VIII. sic affirmantis quique dispensavit ut in simili casu conjuges inter se secreto contraherent, renovato consensu, cum legitimatione prolis. Oppositam opinionem defendunt Sanchez, Bonacina, Caltropalaus, & alii plures. Ego paucis respondeo, in his casibus consulendos Episcopos, vel Romanum Pontificem.

C A P U T IV.

De peccatis quæ perpetrare conjugés valent in exercitio officii uxorii contra finem, situm, locum, & bonum prolis.

I. QUÆST. I. *Quomodo peccare conjugés contra matrimonii finem valent?* RESP. Peccant i. si ob solam voluptatem commisceantur. Olim aliqui docebant oppositum, quorum opinionem damnavit Innocentius XI. *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum, omni prorsus caret culpa, ac veniali defectu.* Bruta, non homines ratione præditi, operantur ob solam voluptatem.

II. QUÆST. II. *Quinam est finis ob quem actus conjugalís est licitus, & meritorius?* RESP. Est procreatio prolis, vel debiti redditio. Aliqui docent actum conjugalem licitum, & bonum esse exercitum ad sanitatem corporalem aut recuperandam, aut conservandam. Ecclesiæ Doctores oppositum aperte docent. Unum allegare sufficiat S. Thomam, qui in *supplem. qu. 49. a. 5. ad 4.* hæc habet. *Quamvis intendere sanitatis conservationem non sit per se malum; tamen hæc intentio efficitur mala, si ex aliquo sanitas intenda-*

V

tur

tur quod non est ad hoc de se ordinatum; sicut qui ex sacramento Baptismi tantum salutem corporalem quæretet: & similiter etiam est in proposito in actu matrimonii. Idem docent Augustinus, Hieronymus, & omnes Doctores Ecclesiæ. Ratio luculenta. Matrimonium non est ad sanitatem corporis sive recuperandam, sive conservandam institutum. Ergo abutitur matrimonio qui illud exercet tamquam medium quo sanitatem corporalem quærat. Vitiant quoque conjuges officium uxorum, si impudentius, & intemperantius agant, inquit S. Augustinus lib. de bono conjug. c. 16.

III. QUÆST. III. An liberi sint a culpa veniali qui matrimonio utuntur contra propriam incontinentiam, & contra alia graviora flagitia? RESP. P. Claudius La-Croix Lib. 6. p. 3. n. 292. candide fatetur, SS. Augustinum, Bonaventuram, Thomam, Gregorium Magnum relatum cap. Nervi 5. dist. 13. docere esse peccatum veniale actum conjugalem exercitum ad vitandam propriam incontinentiam; at subdit: Alii plurimi Theologi, & Juristæ cum Dur. Casp. Medin. Nav. Almain. Caspens. Lay. Con. Rebell. Hurt. Henrix. Pont. Mastr. Avers. probabilissime dicunt nullum fore peccatum. En quo loco habentur apud plures Probabilitas prima Ecclesiæ catholicæ lumina.

IV. At nos, misso hoc novo opinandi modo, SS. Patrum doctrinam in medium adducimus. S. Augustinus verba S. Pauli 1. Cor. 7. Iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram; hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium: exponens in Enchiridio cap. 78. hæc docet. Putari posset non esse peccatum misceri conjugii, non filiorum procreandorum causa, quod bonum est nuptiale, sed carnalis etiam voluptatis, ut fornicationis, sive adulterii, sive cujusquam alterius immunditie mortiferum malum, quod turpe est etiam dicere, quo potest, tentante satana, libido pertrahere, incontinentiam devitet infirmitas. Posset ergo, ut dixi, hoc putari non esse peccatum, nisi addidisset: Hoc autem dico secundum veniam, non secundum imperium. Quis autem jam esse peccatum neget, cum dari veniam facientibus apostolica auctoritas fateatur?

V. S. Thomas in suppl. q. 49. a. 5. ad 2. doctrinam Augustini, Gregorii, & aliorum Patrum confirmat his verbis: Si aliquis per actum matrimonii intendit vitare fornicationem in conjugate, non est aliquod peccatum: quia hæc est quedam redditio debiti, quæ ad bonum

fidei pertinet. Sed si intendat vitare fornicationem in se, sic est ibi aliqua superfluitas; & secundum hoc est peccatum veniale: nec ad hoc est matrimonium institutum, nisi secundum indulgentiam, quæ est de peccatis venialibus. Hanc eandem doctrinam repetit S. Thomas in 1. ad Cor. c. 7. lect. 1. ubi inquit: Considerandum est, quod actus conjugalium quandoque quidem est meritorius, & absque omni culpa mortali, vel veniali; puta cum ordinatur ad bonum proliis procreandæ, vel educandæ ad cultum Dei, sic enim est actus religionis; vel cum sit causa reddendi debiti, sic enim est actus justitiæ. Omnis autem actus virtutis est meritorius, si sit cum caritate. Quandoque vero est cum culpa veniali, scilicet cum quis ad actum matrimonialem ex concupiscentia excitatur, quæ tamen infra limites matrimonii sistit, ut scilicet cum sola uxore sit contentus. Quandoque vero est culpa mortalis; puta cum concupiscentia fertur extra limites matrimonii, scilicet cum aliquis accedit ad uxorem, æque libenter, vel libentius ad aliam accessurus. Primo ergo modo actus matrimonii non requirit indulgentiam; secundo modo habet indulgentiam, in quantum aliquis consensit concupiscentiæ in uxorem, non sit reus peccati mortalis; tertio modo omnino indulgentiam non habet. Similia docent Gregorius, Anselmus, Bonaventura, & ceteri Patres, & ex recentioribus graviores Theologi communiter.

VI. Prudentes tamen sint Parochi, & confessarii in monendis conjugibus, instruendisque in sancto matrimonii fine procreandæ educandæque proliis in cultum Dei. Hunc finem altius inculcent: voluptatis carnalis captandæ, & concupiscentiæ saturandæ cautissime, & castissime meminerint. Cum enim absque voluptate, & concupiscentia exerceri officium istud vix soleat, si subtilius quam par est, dispicere talia velint, aures offendunt, & seipso periculo exponunt.

VII. QUÆST. IV. Peccant ne conjuges actum matrimonialem exercentes diebus festis, jejuniis, & ipso Eucharistiæ susceptæ die? RESP. Negant plures; sed affirmant Patres, & Concilia. Labet pauca transcribere ex caus. 33. q. 4. c. 3. ubi hæc de jejuniis tempore habentur. Fratres, non solum debetis ab omni immunditia abstinere, sed etiam ab uxoribus propriis studiosissime contineris. Nullus omnino uxori suæ jejuniis diebus conjungatur. Rursus ibi cap. 4. subditur de festis diebus: Si causa procreandorum filiorum dicitur uxor, non multum tempus concessum videtur ad ipsum usum, quia & dies festi, & ipsa

ratio conceptus, & partus juxta legem cessari temporibus his debere demonstrant. Iterum ibi cap. 5. ex S. Augustino inculcatur: Christiano cum uxore sua convenire aliquando licet, aliquando vero non licet. Propter dies enim processiones aliquando non licet convenire, quia etiam a licitis abstinendum est, ut facilius impetrari possit quod postulatur. Unde Apostolus ex consensu ait abstinendum ad tempus, ut vacetur orationi. Lege ibi plura.

VIII. La-Croix lib. 6. p. 3. num. 321. inquit: „ Per se loquendo licitum esse die „ communionis habere usum matrimonii, „ dictum est lib. 6. &c. „ Ad canones, & SS. Patres responderet cum Sanchez, Con. Awerf. & aliis, consilium illos suggerere.

IX. Ut Confessariis evidentius semper compertum sit, quam distet doctrina plurium Casuistarum a doctrina SS. canonum, & Patrum, pauca ex multis rescribo. Cit. caus. 33. c. 1. hæc habentur. Si panes propositionis non poterant ab iis qui uxores suas tetigerant, comedi; quanto magis panis ille qui de celo descendit, non potest ab his qui conjugaliibus paulo ante hæserunt complexibus, violari, atque contingi? Non quo nuptias condemnemus (hoc enim non dicimus) sed quod eo tempore quo carnem agni manducaturi sumus, vacare operibus carnis non debeamus. Si ab omni cibo jejuni ad Eucharistiam accedere Christiani debent; quanto magis jejuni sint oportet ab officio conjugali? De festis diebus ibid. cap. 2. ex S. Augustino hæc præscribuntur. Quoties aut dies Natalis Domini, aut reliquæ festivitates instant, sicut frequenter admonui, ante plures dies non solum ab infidelium concubinarum consortio, sed etiam a propriis uxoribus abstinere debemus. Frequenter tunc Patres Ecclesiæ admonebant conjuges.

X. Post canones sacros, & Ecclesiæ Patres S. Thomas in suppl. q. 64. a. 5. rationem assignat. Sicut aliqua sunt sacra, quia deputata sunt sacris; ita aliqua tempora sunt sacra propter eandem rationem. Sed in loco sacro non licet petere debitum. Ergo nec in tempore sacro. Quid ad hæc Probabilistæ? Labefactat ibidem Angelicus omnia quæ opponi sophismata possunt.

XI. Verum, ut aliquo tangantur pudore illi qui & diebus festis, & ipso die sacræ communionis licitum officium uxorum defendunt, lubet transcribere quæ Concilii Tridentini Catechismus, qui sexcentis Casuistis, præstat, p. 2. c. 8. §. 34. præscribit. Hic est citati §. titulus: Conjugibus aliquando ab officio uxoris abstinendum. Deinde hæc

habentur. Sed quoniam bona omnia sanctis precationibus impetranda sunt a Deo, alterum est quod fideles docere oportet, ut Deum orandi, & obsecrandi causa a matrimonii officio interdum abstineant: in primisque id sibi observandum sciant, tribus saltem diebus antequam sacram Eucharistiam percipiant, sæpius vero cum solemnibus Quadragesimæ jejuniis celebrantur, quemadmodum PARTES NOSTRÆ recte, & sancte PRÆCEPERUNT. Ita enim fiet ut ipsa matrimonii bona majori in dies divine gratiæ cumulo augeri sentiant; & pietatis studia sectantes, non modo hanc vitam tranquille & placide traducant, sed æternæ etiam Dei benignitate consequenda vera & stabili spe, quæ non confundit, nitantur.

XII. QUÆST. V. An officium conjugale ratione loci aut publici, aut sacri sit vitiosum? RESP. Si copula exerceatur coram aliis, peccatum mortale est, nemine dissentiente, propter scandalum. Tactus ipsi inter conjuges coram aliis vitiosi sunt. Officium conjugale in loco sacro, urgente necessitate sublatum, sacrilegum est. Tempore fluxus menstrui illicitum est conjugale officium. Nam Levit. c. 20. hæc a Deo præscribuntur: Qui coierit cum muliere in fluxu menstrui... interficientur ambo de medio populi sui. Rursus c. 18. Ad mulierem quæ patitur menstrua, non accedes. Testimonia Augustini, Hieronymi, & aliorum Patrum prætereo.

XIII. Nihilominus P. Dominicus Viva hæc q. 7. a. 1. n. 3. scribit. „ Queritur se- „ cundo quo tempore sit illicitus actus con- „ jugalis? Respondeo non esse illicitum die- „ bus festis, aut jejuniis, nec die communio- „ nis, nec quo tempore uxor est gravida, „ aut prolem lactat, aut menstruum patitur „ nec ante benedictiones nuptiales; quam- „ vis consilium sit iis temporibus absti- „ nere. „

XIV. Scriptura sancta præcipit interficiendos de medio populi accedentes ad mulierem menstruantem. Reponit Viva, & alii, Christum levigasse legem, non aggravasse. At Patres omnes, canones, & Concilia propugnant illicitum esse tali tempore hoc officium. Nonne his potius quam modernis auctoribus standum est?

XV. Accessum ad uxorem gravidam omnes ad unum Patres culpa veniali fordescere doceant. Clarissimus D. Eusebius AMORT in sua Diss. de coitu conjugali cum uxoribus gravidis omnia Patrum testimonia luculentissima in medium affert, & adversantium contrariam opinionem penitus proffigat. Vel

ipsæ nutrices improbant doctrinam eandem: hæ enim dum lactant, ab officio uxorio abstinent; & dominæ matres nutrices suorum filiorum severissime custodiunt ne agnoscantur a maritis propter damnum prolis. Dura lex, inquis, Dura duris, carnalibus, & infrunitis, qui in libidinis bitumine volutari ut sues vellent. At suavis lex est Christianis temperatis, & benemoratis, qui conjuncti sunt non explendæ veneris, sed procreandæ prolis causa. Conjuges amantes continuo separandi sunt. Ebrio petenti non tenetur uxor reddere, nisi ad evitanda majora mala.

XVI. QUÆST. VI. *Quomodo peccare conjuges valent contra modum exercendi officii conjugalis?* RESP. Haud opus est talia dispicere, cum sit ipsa natura lumine rationis prædita magistra. Christiani conjuges habere semper ob oculos propriæ professionis, quæ sancta, & immaculata est regulas debent. Potissima autem conjugatorum regula illa est quam Tobias cap. 7. assignat. *Et nunc Domine tu scis, quia non luxurie causa accipio sororem meam conjugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicetur nomen tuum.* Natura ipsa docet ut in officio conjugali femina sit succuba, & vir incubus. Peccant ergo conjugati, si hunc a natura præscriptum ordinem invertant, exercendo officium istud stans, sedendo, si vir succubus, & mulier incubus, si præpostere pecudum more, licet servato vase, congregiantur. Nimia viri pinguedo, & conjugis teneritudo excusare interdum potest ut modo propinquiore ad honestatem sese agnoscat.

XVII. QUÆST. VII. *Si vir consuescat, dum officium præstat, se retrahere, ut generationem impediat, peccat ne uxor debitum reddendo?* RESP. Hunc casum proponit Joannes Pontas verb. *Debitum conjugale* cas. 55. Contendit ille, mulierem nulli culpæ obnoxiam esse, dummodo ipsa dissentiat, repugnet, obstitatque quoad potest. Et hoc probare nititur exemplo Onam, qui ob seminis effusionem in concubitu cum Thamar percussus a Deo fuit. Thamar autem punita non fuit. Quid heinc? Ergo non peccavit Thamar, quia percussa non legitur? Inepta est consecutio ista. Semper ne Deus omnes peccatores in hoc mundo punit? Gravius peccavit Onam: idcirco eum Deus punivit. Minus peccavit Thamar, ideo forte eam non percussit. Verum scrutari divina arcana nobis permixtum non est. Illud est certum, mortaliter peccare uxorem quæ certo expe-

rimento didicit, belluinum maritum confuscare data opera semen ad generationem destinatum prodigere, si debitum non negat, quia dat operam rei natura sua illicitæ, & graviter criminosa.

XVIII. P. Sanchez Diana, Sporer, & alii opiniones propudiosas excogitarunt, seu a spurcissimis maritis executioni demandatos modos concubendi honestandos susceperunt, ut absque naturalis pudoris detrimento referri vix queant. P. Claudius La-Croix lib. 6. p. 3. a. 328. usque ad n. 350. more suo censum infarcit opinionum omnium quas in hac materia excogitarunt moderni doctores, præsertim Sanchez, Diana, Gobat, Mendo, Dicastillus, & alii. Hæc si legant uxorati, addiscent quæ ipsi forte ignorant.

XIX. Nonnulli olim etiam de procurando abortu laxas docuerunt opiniones, quarum duas proscripsit Innocentius XI. nempe n. 34. *Licet procurare abortum ante animationem fetus, ne puella deprehendatur gravida.* Sanchez docet feminam vi oppressam posse continuo semen expellere, tamquam injustum castitatis aggressorem, ad evitandam infamiam: quam opinionem ego reputo falsam. Prægnantes procurantes abortum, & ceteri qui operam dant, excommunicationi latæ a Sixto V. obnoxii sunt. Alteram thesim proscripsit idem Innocentius XI. n. 25. *Videtur probabile omnem fetum, quamdiu in utero est, carere anima rationali, & tunc primo incipere eandem habere cum pavitur: ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi.*

C A P U T V.

Unde potissimum eveniat quod plurima matrimonia incommodis, & ærumnis abundant. Monita ad Confessarios, & Parochos.

I. **C**AUSA princeps est quod plurimi Deo inconsulto, & solius aut avaritiæ, aut luxuriæ, aut ambitionis suggestionem tantum aggrediuntur negotium. Causas istas exponit Hugo de S. Victore in epistola ad suum sodalem, inquit: „Ducuntur uxores hodie, non causa vitandæ fornicationis, sed causa luxuriæ; non causa prolis, sed causa pecuniæ. Divitiæ magis in uxoribus eligi solent quam pudicitia. Multi non oculis, sed digitis uxores ducunt; idest non ducunt uxores ob virtutes, quas in ipsis videant, sed ob pecunias, quas numerare queant. Optima, & sana res est quam

„ quam non avaritia conciliat, non luxuria copulat. „

II. Qui saturandæ veneris causa magnum matrimonii sacramentum celebrant, in gravissimas se conjiciunt ærumnas. Non minus infelicia sunt connubia quæ pecuniarum cupiditate contrahuntur. Philosophi filiam, sponsam ducere contendebant adolescentes duo, quorum alter pauper, sed prudens, & bene moratus; alter dives, sed leviculus, & imprudens. Philosophus rejecto divite juvene filiam pauperi adolescenti desponsavit. Amicis factum exprobrantibus reposuit: *Malo dare filiam indigenti viro pecunia, quam pecunia indigenti viro.* Digna sapiente Philosopho sententia.

III. Altera potissima causa jurgiorum, rixarum, aversionum, quæ sociare matrimonium solent, sunt flagitia, turpitudines, obscenitates, quibus contaminati sponsi ad hoc sacramentum accedunt. Unde oritur quod nec uxores subditæ maritis esse velint, nec viri diligere uxores, ut convenit, soleant. Uxores parere maritis astringuntur, inquit Eph. c. 5. S. Paulus. *Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino. Quoniam vir est caput mulieris, sicut Christus caput est Ecclesie, ipse salvator corporis ejus. Sed sicut Ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus.* Verum cur mulieres hoc præceptum sæpe transgrediantur, ut plurimum in causa mariti sunt, qui virtutum exemplo præire feminis, qui christiana prudentia infirmioris sexus defectus perferre, qui divino amore prosequi uxores suas negligunt, contra ejusdem Apostoli mandatum: subdit enim continuo ibidem Paulus: *Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea... Ita & viri debent diligere uxores suas ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit, & fovet eam, sicut & Christus Ecclesiam. Quia membra sumus corporis ejusdem, de carne ejus, & de ossibus ejus. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhaerebit uxori sue; & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Verumtamen & vos singuli unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligit; uxor autem timeat virum suum.*

IV. Causa altera, & gravissima, cur tot familiæ arecant, & extinguantur; cur tot dissidia, & aversiones ardeant, est pestifera illa, & gentibus omnibus, vel ipsis Ethni-

cis, & Turcis hætenus incognita corruptela, promiscuarum scilicet conversationum viros inter & mulieres. Inito matrimonio, maritus suam, uxor suum amasium desponsat. Ambo sin ore, saltem facto consentiunt, ut uterque suum habeat amatorculum, & amasiunculam. Communitas Platonica maritorum, & uxorum, sin plena, dimidiata saltem inventa est. Etiam si communitas tori non contingeret, quod difficillimum non est, an non magnum crimen quod uxor unius sit amasia aut alterius mariti, aut impudicissimi adolescentis, quod his solatio, ludo, & diverticulo in servitute esse debeat, ut postea ab istis tributa servitutis, manufectorum, & obsequiorum identidem recipiat? Uxores illæ quæ solæ, maritis propriis neglectis, cum aliis viris, & maritis conversantur, ludunt, saltant, tripudiant, non uxores quas Paulus describit, sed vilissimæ scorta, & de trivio meretriculas imitantur, quæ Christum, quæ Ecclesiam infamant, maritos dedecorant, familiarum successionem abruptunt, societatem perturbant, ignorantiam crassam, & supinam inducunt in omnes fere hominum cœtus. Homines neglectis propriis officiis cum suis amasiunculis tempus terunt. Omnium malorum ejusmodi causa mariti sunt. Nolunt illi suam coercere concupiscentiam. Non sunt contenti proprii fontis potu, sed alienas lutulentas cisternas inquirent: ideo in ordinem continere uxores nequeunt. Sed & istæ praxis maritorum exemplis audaciores factæ, habentis excussis, effrenatæ sunt, & cum suis amasiis vitam degunt. Hinc temporum, horarum, optimi regiminis forma perturbata, omnia confusa sunt. Hæc omnia lippis, & tonforibus nota. Quodnam remedium? Succensa est enim ira Dei, & furor divinæ vindictæ funestissimæ cæcitatis flagello istos percussit, qui contra Scripturam sanctam, Patres, Theologos, Concionatores, ipsamque experientiam, ut honestam propugnare audacissime contendunt perniciosissimam corruptelam.

V. MONITUM I. quod Patochis, & Confessariis exhibeo, est ut sacramenta Platonica dimidiatae communitatis asseclis maritis, & uxoribus omnino denegent, usque dum respiciant. Alioquin cum ipsis non respicientibus in gehennam descendent. Si aliquod remedium tam diræ pesti applicandum superest, in manu Confessariorum est. Suspendant istis absolutionem, donec commercia hæc maritalia interrumpantur. Nisi hoc fiat,

fiat, jacta alea est, nullaque superest salutis spes.

VI. MONITUM II. est ut Parochi, & Confessarii sermonis rationem, & formam qua alloqui debeant, a S. Paulo Apostolo discant. Matrimonii evangelici sublimitatem, præstantiam, & excellentiam gravi oratione exponant. Ejusdem Apostoli documenta divina interpretentur. Officii conjugalis castimoniam, honestatem, & sanctitatem declarent. Sæpe dictum S. Pauli intonent: *Sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione, & honore, non in passione desiderii, sicut & gentes, quæ ignorant Deum. Perpetuitatem reciproci amoris, & mutui vinculi indissolubilitatem usque ad mortem congruis verbis repræsentent. Præveniant oppositionem discipulorum, qui cum audissent matrimonii onera, clamarent: Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere: qui dixit illis; Non omnes capiunt verbum istud: Matth. 19. Ne multa, si Parochi caritatis ignem accenderint in conjugatis; si spiritum Christianismi in iisdem excitaverint, & veros Christianos formaverint; superflue sunt, & igni addici possunt omnes illæ quæ non pauci excitarunt de re uxoria quæstiones, & opiniones, quæ hæreticis ipsis scandalum ingerunt. Siquidem uxorati cum fuerint Jesu Christo caritatis vinculo conjuncti, erunt inter se uniti, & ipsa interior virtus, probitas, & sanctitas eloquenter docebit honestatem, puritatem, & castimoniam, qua agnoscere se conjuges debent, quin opus sit ut ab aliis instruantur. Opinionibus lutulentissimæ, quæ leguntur in quorundam libris, & lectores offendunt, & christianos conjuges dedecent. Et hæc de magno matrimonii sacramento dicta sufficiant.*

DISSERTATIO IV.

De censuris in communi,
& sigillatim.

CAPUT I.

*Censuræ notio, partitio, & qui possint
censuras ferre.*

I. QUÆST. I. Quid sit, & quod duplex censura? RESP. Est pœna ecclesiastica medicinalis fori exterioris, qua fidelis baptizatus privatur usu aliquorum bonorum spiritualium, ut a consummatione discedat. Pœna vocatur, quia

supponit culpam. Medicinalis, quia vult emendationem. Fori exterioris, quia qui illam infligit, præditus esse debet jurisdictione. Privat usu aliquorum bonorum spiritualium, quæ sunt propria Christianorum. Ipsa conversatio cum fidelibus, qua excommunicatio privat, bonum quoddam spirituale est.

II. Censura tribuitur in species tres: in excommunicationem, suspensionem, & interdictum. Irregularitas ex delicto, depositio, degradatio non sunt pœnæ medicinales. Censuratio a divinis non est censura, sed præceptum.

III. Censura alia est ab homine, alia a jure. Omnes utique sunt ab homine; sed quando superiores vi legis, aut statuti censuram infligunt, dicitur censura a jure. Quare soli Pontifices, & Concilia œcumenica in universa Ecclesia, & Episcopus in sua diœcesi ferre censuras a jure valent. Censuras ab homine omnes superiores qui habent jurisdictionem in foro exteriori, infligere possunt. Hæc censura, si non sit contracta, mortuo superiore evanescit: si contracta sit, etiam superiore mortuo durat donec obtineatur absolutio. Censura a jure lata durat sicut lex. Alia censura dicitur generalis lata in omnes, qui v.g. furantur in tali loco: alia particularis lata in hanc aut illam personam. Alia est latæ sententiæ, quæ ipso facto ligat reum ante judicis sententiam. Alia ferendæ sententiæ, quæ solum post judicis sententiam incurritur. Tunc reputatur latæ sententiæ, quando dicitur ipso facto, statim, illico, incontinenti. Judicatur ferendæ sententiæ, quando superior dicit Precipimus sub pœna excommunicationis, interdicti &c. vel excommunicabitur, suspendetur. In dubio judicandum est ferendæ, non latæ sententiæ, esse censuram. Quando dicitur, anathema sit, excommunicatus sit, est censura latæ sententiæ.

IV. QUÆST. II. Quis jure ordinario ferre censuras valet? RESP. Veritas fidei est Ecclesiam ferre censuras posse. In primis summus Pontifex jure ordinario potestatem habet in universa Ecclesia ferendi censuras. Similiter Concilia generalia in universa Ecclesia, provincialia in provincia, diœcesana in diœcesi eadem gaudent potestate: similiter Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, Cardinales in Ecclesiis propriis ferre censuras possunt; item Generales, Provinciales, Rectores, Præpositi, Priores, Guardiani Regularium respectu suorum subditorum. Capitulum Ecclesiæ cathedralis sede vacante.

V. Po-

V. Potestas hæc delegari potest jure ordinario etiam Clerico, nedum Sacerdoti, dummodo Clericus non sit conjugatus. Potestas hæc delegata a summo Pontifice potest subdelegari vi privilegii a Sede apostolica concessi delegatis pontificiis. Nemo potest se ipsum excommunicare, sicut neque in causa propria sententiam ferre. Qui censuras infligit, requiritur ut sit baptizatus clericus non conjugatus, & prima saltem tonsura insignitus.

VI. Modus ferendi censuras non habet formulam determinatam, seu verba præcisa; sed sat est ea, adhibere quæ sufficiunt ad exprimendam judicis voluntatem. Verum habent Tribunalia suas præscriptas formulas. Censuras præcedere admonitio debet, quia censura non fertur nisi in contumaces. Contumax autem non dicitur qui prius monitus non fuit. Et hæc monitio canonica sit oportet, etiam si delictum sit notorium. Hæc monitio trina esse debet, vel una quæ tribus æquivalet. Tunc trina monitio præcedit, quando ter reus admonetur tempore congruo duorum aut plurium dierum spatio interfluente. Una æquivalet tribus, quando iudex assignat congruum tempus pro tribus, puta sex, aut decem dierum. Si periculum sit in mora, intra eandem diem, immo inter paucas horas, assignatis semper tribus intervallis, pro trina admonitione, censuram ferre potest. Monitio hæc in scriptis, vel coram testibus fiat oportet. Si censura ferenda contra plures est, sat est ut fiat in Ecclesia coram populo. Si interdictum contra communitatem ferendum sit, non singulari, sed illi tantum monendi sunt quorum culpa interdicti causa est. Si delinquens declinare monitionem studeat, sufficit monitionem fieri vel in Ecclesia, vel ad ejusdem domum. Nullam auctores censuram asserunt, nisi præcedat trina monitio, vel una æquivalens tribus.

VII. Diebus feriatis ferri censuræ non debent, validæ tamen sunt, licet non licitæ, etiam his diebus latæ. Qui territorium limitatum habent, extra illud ferre censuras nequeunt. Quando tamen causæ cognitio facta est in proprio territorio, vel quando contumacia adeo notoria est, ut discussione non egeat, & canonica monitio præcessit, valide censura ferri potest ab Episcopo etiam in alieno territorio degente. Quando Episcopus injuste expulsus est a propria diocesi, in locis eidem propinquantibus jurisdictionem contentiosam in suos subditos exer-

cere potest, petita ab Ordinario licentia, licet non obtenta, ut habetur in Clementina *Quam vis* de foro competenti. Potest etiam Episcopus censuras infligere subito in proprio territorio delinquenti, etiam si ad aliud territorium transierit; alioquin impunita manerent delicta, & frustranea esset ecclesiastica disciplina, cum subditus puniri ab alieno Episcopo non posset. In alieno autem territorio peccantem censuris punire Episcopus subditum nequit. Si tamen redeat ad propriam diocesim, & ibi a parte læsa convincatur de delicto commisso in alieno territorio, cogi censuris ab Episcopo potest, ut partem læsam resarciat. Alienum subditum in propria diocesi delinquentem punire Episcopus valet, nisi discedat antequam causa cognoscatur.

CAPUT II.

De culpa ob quam censura ferri potest: & quæ causæ excusent a censuris.

I. **Q**UÆST. I. An pro ferenda censura requiratur culpa, & contumacia propria? **RESP.** Censura poena est ecclesiastica: ergo culpam supponit contra Ecclesiæ præcepta. Quare delicta contra jus naturale, vel divinum, nisi simul ab Ecclesia prohibita sint, non subjacent censuris. Quia censuræ feruntur ad reprimendam contumaciam contra Ecclesiam. Heinc censura infligi nequit ob peccatum omnino præteritum, vel præsens, nisi habeat tractum successivum, vi cuius dici contumax quis possit. Nemo ligari censuris potest ob culpam alienam. Interdictum generale non tangit innocentes immediate, nisi quatenus connexionem habent cum fontibus.

II. Excommunicatio minor ferri potest ob culpam venialem, & reipsa infertur ob civilem communicationem cum excommunicato vitando, quæ nisi fiat in contemptum, vel in crimine ob quod contracta est censura, vel in rebus sacris, non excedit culpam levem. Excommunicatio vero major, suspensio, interdictum, cum sint poenæ gravissimæ, inferri nequeunt nisi ob culpam mortalem. Culpa potest esse levis in se, sed gravis in ordine ad finem. Superiorum est judicare, sit ne gravis respectu finis talis actio circumstantiis spectatis. Quare cum Superiores prohibent aliquid expresso præcepto, adjecta censura, transgressio mortalis est, & censura incurritur. Ob actum in-

ternum ferri censura nequit. Quare ob hæresim mere internam ferri excommunicatio non potest, nisi signo externo manifestetur, sat autem est ut homo solus in cubiculo eam manifestet: quia tum externa est, licet occulta. Contra si quis exercet actum externum hæresis, vel idololatriæ absque actu interiori, non incurrit excommunicationem in foro interiori; quamvis in foro exteriori ut excommunicatus haberetur, si innotesceret. Quando actus internus connexus est cum actione externa, ut attentio mentis cum oratione vocali, tunc qui omitteret actum internum, licet poneret externum, censuræ obnoxius foret: quoniam tamen Ecclesia potestate directæ caret in actus interiores, dum tamen præcipit externos, indirecte jubet internos qui necessario cum externis conjuncti sunt. Hac ratione Ecclesia punit simoniam interiorem connexam cum exteriori largitione: excommunicat Inquisitores, qui odio, aut amore lucri aliquid agunt, vel omittunt, dummodo hoc odium vel amor in actus externos erumpant. Peccatum exterius propter quod censura infligitur, debet in suo genere esse consummatum, ut si stuprum sub censura prohibeatur, intelligitur copula consummata, nisi lex exprimat etiam conatum.

III. QUÆST. II. *Utrum censura lata contra executores criminis comprehendat etiam mandantes, & consulentes?* RESP. Communis sententia negat comprehendere mandantes, & consulentes, nisi in aliqua clausula expresse, vel implicite includantur, quia in meritis poenalis odia sunt restringenda. Quando censura lata est contra consulentes, vel mandantes homicidium, etiam si homo paratus sit ad homicidium, qui consulunt, vel mandant, censuram incurrunt, quidquid in oppositum dicant aliqui.

IV. Quid si consulens consilium, & mandans mandatum revocet ante operis executionem? Aliqui distinguunt inter consiliarium, & mandatarium. Alii hanc distinctionem in hoc negotio rejiciunt. Disputant autem, num incurrant censuram, quando mandatario, vel consiliario innotescit revocatio sincero animo, non languido, sed efficaci, & valido facta a mandante, & consulente. Prima sententia negat. Altera adfirmat: & hujus secundæ sententiæ argumenta videntur urgentiora. Quid si mandatario, & consiliario non innotescat revocatio efficax, & valida facta? Etiam tum non incurrere censuram revocatores, defen-

dunt Salmanticenses cum pluribus aliis. Sed hæc opinio falsa est.

V. QUÆST. III. *Quæ conditiones requiruntur ut quis possit censuris irretiri?* RESP. Plures 1. ut sit viator; 2. ut sit subditus; 3. ut sit baptizatus; 4. ut sit ratione præditus; 5. ut sit persona determinata. Hæc ultima conditio intelligitur de excommunicatione, quæ ferri in communitatem, civitatem, collegium &c. nequit, ut colligitur ex cap. *Romana* de senten. excom. in 6. Una persona potest pluribus censuris plecti, ut omnes docent. Qui est excommunicatus, potest interdici, suspendi. Potest quis excommunicari a diversis iudicibus propter idem delictum, nempe, ab Episcopo originis, domicilii, & Pontifice. In praxi tamen nullus reus propter unum delictum excommunicatur, nisi unica excommunicatione.

VI. Disputant auctores, an toties multiplicentur censuræ, quoties repetuntur transgressiones contra præceptum, cui annexa censura est? Et communiter respondent, quod si transgressiones sint formaliter interruptæ, ut si quis hodie percuteret clericum, & post hebdomadam iterum eundem, vel alterum clericum percuteret, multiplicaretur censura juxta multiplicationem formalem transgressionum. Quando unus homo simul percutit tres clericos, sicut tria crimina patrat, sic triplicem incurrit poenam censuræ, ut probabilius videtur.

VII. QUÆST. IV. *Quæ cause excusent a censuris?* RESP. Plures. 1. Necessitas agendi contra præceptum, sicut excusat a peccato, sic excusat a censura. Excommunicatio lata est contra laborantes in die festo. Illa necessitas quæ licitum opus reddit tali die, eximit quoque a censura. 2. censuræ inanitas; 3. hominis innocentia; 4. ignorantia; 5. impotentia; 6. metus; 7. injustitia causæ.

VIII. Ignorantia, ut alias dictum est, alia *juris*, alia *facti*, & alia *pæne*. Alia invincibilis, vincibilis alia crassa, affectata, & supina. Ignorantia juris laborat qui ignorat legem prohibentem, vel præcipientem. Laborat ignorantia facti qui ignorat esse clericum quem verberat. Ignorantia pænæ est dum quis ignorat adjectam esse poenam tali crimini. Scis prohibitam esse clerici verberationem: scis esse clericum, quem verberas; at nescis huic illicitæ clerici verberationi adjectam poenam esse. Invincibilis est, quæ superari humana industria nequit; & vincibilis, quæ superari valet.

IX. P. Viva q. 1. de cens. a. 6. n. 7. cum Probabilistis distinguit vincibilem in culpabilem, & culpabilem. Vincibilem culpabilem vocat quam quis potest superare, & credit se obstringi ad diligentiam adhibendam, qua illam superet, & veritatis notitiam acquirit. Vincibilem inculpabilem illam appellat, quam superare adhibita diligentia quis potest, sed credit se non teneri ad hanc diligentiam adhibendam, ut veritatem assequatur. Hæc ignorantia vincibilis malitiæ expers, nova, inaudita, & post Probabilistæ natalitia in lucem erupit, quam Tom. 2. Appar. penitus profligavi. Hæc ignorantia vincibilis, quæ semper noxia est, alia dicitur affectata, dum quis studiose ignorare vult quod scire tenetur. Alia est crassa, dum quis ex quodam torpore negligit veritatis inquisitionem. Alia vocatur supina, cum quis variis distentis negotiis omitit investigare quod scire tenetur. Denique alia est antecedens, quæ est causa actus. Alia concomitans, quæ non est causa actus, sed sine illa actus fieret, ut cum quis ita odio ardet contra hominem, ut occidens eum qui vere est clericus, sed ab ipso revera ignoratur, eundem occideret, si agnosceret.

X. Ignorantia revera invincibilis sive juris, sive facti, sicut excusat a culpa, ita eximit a censura. Ignorantia venialiter vincibilis excusat a censura, ad quam incurrendam mortalis culpa requiritur. Ignorantia juris in foro exteriori non præsumitur, nisi probetur, ut cap. ignorantia de reg. in 6. dicitur. Ignorantia facti excusat, non autem juris. Qui scit homicidium esse jure divino prohibitum, ignorat vero invincibiliter legem ecclesiasticam sub censura illud prohibentem, non incurrit juxta plurimos censuram, licet peccet contra jus naturale, & divinum: quia, inquiunt, ad censuram contrahendam necessaria est contumacia, quam præcedere admonitio debet. Poena enim censuræ differt ab iis poenis latis sive a foro civili, sive a foro ecclesiastico, quæ contrahuntur, etiam si ignorentur, quando nota lex est. Quare homicida, quem non latet lex prohibens, obnoxius est capitali supplicio, etiam si hanc poenam ignoret. Similiter qui sciret legem ecclesiasticam prohibentem talem actum, incurreret irregularitatem ex delicto, quamvis talem poenam ignoraret. Contra, si jus ecclesiasticum invincibiliter ignoraret, sicut esset immunis a culpa, ita liber esset ab irregularitate ex delicto.

XI. Plures, & graves Theologi docent, ignorantiam invincibilem solius censuræ latæ per legem universalem Ecclesiæ, aut canonem universalem non excusare ab ea incurrenda illum qui scit legem eandem. P. Amoine fuisse hanc quæstionem versat. Paucis rem absolvo. Admissa hypothese, quod ignorantia censuræ esset profus invincibilis, licet latæ a lege, vel canone universali, non contraheretur. Verum quia non ita facile contingit ut ignorantia censuræ annexæ legi universali sit revera invincibilis, ideo facile exempti ab ea non sunt judicandi ejusdem legis transgressores. Quis a censura immunem judicaret illum qui committeret duellum, sciens ab Ecclesiâ prohibitum esse, quia ignorat huic prohibitioni annexam esse censuram?

XII. Quando in lege dicitur, qui scilicet hoc fecerit, qui facere præsumpserit, qui temerario id fecerit, tunc ratione ejusmodi clausularum ignorantiam vincibilem excusare a censura communiter auctores docent: quia per tales clausulas lex majorem requirit notitiam quam aliæ leges his clausulis destitutæ. Salmanticenses cum aliis contendunt, vel ipsam ignorantiam affectatam excusare hoc in casu a censura. Sed hæc opinio mihi falsa est, quia ignorantia affectata æquivaleret scientiæ.

XIII. Metus gravis cadens in virum constantem excusat a censura, & etiam a peccato prohibito tantum jure ecclesiastico. Si res prohibita sit jure divino, & sub censura ecclesiastica, non excusat a peccato, sed a censura tantum. Qui metu gravi percussus occideret clericum, peccaret contra jus naturale, & divinum, at censuram non incurreret.

XIV. Qui dubitat, an iudex protulerit necne sententiam censuræ, judicare debet non esse latam, quia in meris pœnalibus mitior pars est amplectenda. Qui certus est censuram esse latam sive a jure, sive ab homine, dubitat vero an illam contraxerit, se gerere debet ac si censura irretitus esset, donec aut dubium deponat, aut a censura absolutus fuerit.

XV. Innocens, qui in foro exteriori est excommunicatus secundum allegata, & probata, coram Deo excommunicatus non est. Verum coram illis qui conseci excommunicationis sunt, & incerti innocentie ejusdem, debet se ut censura irretitum gerere: quia sententiæ judicis validæ & legitimæ, tametsi reipsa injustæ parendum est, tum
ad

ad evitandum scandalum, tum in obsequium supremæ auctoritatis. Quare probabilius est hunc innocentem debere & a receptione, & ab administratione sui ordinis abstinere etiam privatim, & ab externa communicatione cum fidelibus: unde jure Clemens XI. improbavit theses 90. 91. 92. Paschalis Quæsnelli.

CAPUT III.

De absolutione a censuris.

I. **Q**UÆST. I. *An irretitus censura teneatur sub mortali quamprimum potest absolutionem petere, & sollicitare?* RESP. Sententia adfirmans communis est. Salmanticenses tr. 10. c. 2. pun. 1. num. 1. ajunt: *qualibet dilatio est mortalis ex genere suo, nisi ob parvitatem materie, vel ex aliis capitibus excusetur*. Utroque pollice subscribo huic doctrinæ; unde infertur quam falsa sit sententia de dilatione conversionis peccatoris in Deum. Quælibet dilatio procurandæ absolutionis a censura ecclesiastica, quæ aliquorum bonorum spiritualium usu privat, est ex genere suo peccatum mortale: & dilatio petendæ absolutionis a peccato mortali, quod privat æterna vita, a culpa mortali immunis erit? Vereor ne respectu aliquorum verum sit illud axioma: *Isti amplificant jus ecclesiasticum, & decurrant Decalogum*. Segregatio a Deo, a consortio Angelorum, destinatio ad habitandum cum diabolis, quia remota a sensibus non uget, non punit, sicut segregatio a communicatione externa visibili cum fidelibus.

II. **Q**UÆST. II. *Quotuplex sit absolutio a censura?* RESP. Alia est absoluta, qua absolute reus a vinculo solvitur. Alia conditionata, quæ a conditione vel præterita, vel præsentis pendet, ut *si satisfecisti parti, si satisfeceris*. Alia absolutio vocatur ad cautelam; ut cum quis dubitat se esse censuram affectum, quæ absolutio impertiri a quocumque Confessario potest, facta promissione de præstanda parti satisfactione, vel de adeundo superiore, veritate comperta. Aliæ vocantur ad reincidentiam, seu cum pœna relabendi in eandem censuram, nisi quod imponitur egerit ille qui absolvitur. Alia est ab uno determinato effectu, relicta aliis; ut quando Pontifex absolvit, habilemque reddit aliquem ad obtinendum beneficium, aliudve privilegium. Absque harum absolutionum aliqua, censura non aufertur ne-

que per mortem Superioris illam ferentis, neque per mutationem territorii, neque per mortem excommunicati: & contraria opinio damnata est ab Alex. VII. n. 4: *Quoad forum conscientie, reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessat censura*.

III. In absolutione a censura servandæ sunt formulæ præscriptæ in Ritualibus. Solemnitas servanda in ejusmodi absolutionibus habetur in cap. *Per tuas* de sent. excom. Conditiones tamen ibidem præscriptæ hodie non servantur. Disputant Theologi valida ne sit absolutio, parte læsa non satisfacta satisfactione reali, aut pignoratitia. Adfirmant multi; sed peccare mortaliter absolventem ajunt, & restitutioni obnoxium esse. Quando in bulla Jubilæi, vel in alio privilegio conceditur facultas absolviendi a censuris hac clausula, *satisfacta parte, aliter absolutio non teneat*; non valet absolutio, non impleta conditione, nisi absolvendus impotens sit ad satisfaciendum.

IV. Convenit penes omnes posse censuris irretitum valide absolvi, etiam invitum, & repugnantem, nedum nescientem, aut non petentem. Duplicem tamen repugnantiam auctores distinguunt: alteram non recedendi a peccato, & contumacia, ob quam lata censura est; alteram non petendi absolutionem, licet a peccato emendatus reus sit. In priori casu, si peccatum habeat tractum successivum, ut hæresis, furtum &c. non posse absolvi invitum ajunt, nisi ab eo qui supra jus & præceptum potestatem habet. Si vero peccatum completum sit, ut fornicatio, blasphemia, & alia peccata præterita, tunc absolvi posse etiam invitum docent. Similiter illum qui emendatus a peccato est, & non vult petere absolutionem, absolvi posse defendunt. Advertunt tamen, tunc absolutionem impertiendam duntaxat esse, cum prævidetur magis medicinalis quam censura.

V. Absolvi quis potest ab una, secus ab altera censura. Qui vero facultatem habet absolviendi ab omnibus censuris, unica absolutione præstare id valet. Si autem tali careat potestate, tunc absolvi oportet ab altero qui hac potestate præditus sit. Qui pluribus irretitus censuris, unam dolose manifestat, occultatis aliis, non est existimandum Confessarium velle absolvi ab omnibus, nisi id exprimat. Si tamen reus ex oblivione aliquam omittat, & judex generaliter absolvat, tunc, nisi aliud constet, eum absolvi velle ab omnibus censuram est.

est. Heine tempore Jubilæi aliquis generaliter ab omnibus censuris, licet oblitus aliquis fuerit, manet absolutus, & a peccato oblito cui annexa censura est, a quocumque Sacerdote absolvi potest; nisi tamen aliqua ex censuris habeat conjunctum opus satisfaciendi, & compensandi partem læsam. Si enim absolvendus celaret se non satisfecisse parti læsæ, se non recessisse ab hæresi, nulla foret absolutio.

VI. QUÆST. III. *Quis absolvere a censuris valet?* RESP. Omnes illi qui ferre censuras, ab eisdem absolvere valent subditos suos: & hoc Episcopus præstare valet etiam in alieno territorio. Qui habet potestatem absolvendi a casibus reservatis, habet simul facultatem absolvendi a censuris, cum absolutio a censuris præcedere debeat absolutionem a casibus reservatis, quibus annexæ censuræ sunt. Facultas concessa in Jubilæo, vel in alio privilegio absolvendi a censuris reservatis summo Pontifici extenditur quoque ad absolvendum excommunicatum denuntiatio nominatim sive a jure, sive ab homine, si tamen prius satisfecerit.

VII. Parochi, & Confessarii ordinarii, qui valent absolvere a peccatis mortalibus, possunt absolvere a censuris a jure latis, & non reservatis, ut communiter auctores docent, & colligunt ex cap. Nuper 29. de sent. excom. & confirmat S. Thomas in suppl. q. 24. a. 1. Contra a censuris reservatis in jure ille tantum absolvere potest qui eas tulit, aut superior, aut successor, aut ab eodem delegatus. Quare a censuris reservatis Pontifici solus Pontifex, a reservatis Episcopo solus Episcopus absolvere valet. In articulo mortis, ut alias dictum est, quilibet Sacerdos potest absolvere ab omnibus censuris, ut Tridentinum declaravit sess. 4. c. 7. & cuilibet Confessario eadem facultas conceditur absolvendi, quando est impossibilis accessus, aut valde difficilis ad superiorem, cui reservatæ censuræ sunt, ut habetur cap. Nuper a nobis 29. de sent. excom. his verbis: *Verum si difficile sit ex aliqua justa causa quod ad ipsum excommunicatum absolvendus accedat, concedimus indulgendo ut (præstata juxta formam Ecclesiæ cautione, quod excommunicationis mandato parebit) a suo absolvatur Episcopo, vel proprio Sacerdote.* In his tamen casibus, nempe in articulo mortis, aut ratione impedimenti, Confessarius debet ab eo quem absolvit, juramentum exigere, quod cum potuerit, se superiori præsentabit. Quod si omiserit; op-

portunitate data, exequi quod promisit, in eandem censuram reincidet: & quamvis Confessarius vel ex ignorantia, vel ex oblivione omittat imponere hoc onus comparendi, cum pœnitens potuerit, coram superiore; nihilominus pœnitens tenetur comparere, quia hoc onus non a Confessario, sed a jure pendet. Quando tamen absolvitur a reservatis, quibus annexæ censuræ non sunt, nullum est comparendi debitum.

VIII. QUÆST. IV. *Quis valet absolvere a censuris latis ab homine?* RESP. Ille absolvere potest qui censuram particulari sententia tulit contra determinatam personam, vel superior, vel delegatus. Idem sentiunt plures, si censura lata sit ab homine per modum sententiæ generalis, præcepti, vel statuti ad futura delicta evitanda. Sed probabilius alii docent ab his censuris non reservatis, licet latis ab homine, posse quemlibet Confessarium absolvere sicut a censuris latis a jure.

IX. QUÆST. V. *Quenam sunt censuræ, & casus reservati summo Pontifici, a quibus Episcopi jure ordinario absolvere possunt?* RESP. Episcopi absolvere jure ordinario valent a censuris reservatis summo Pontifici contractis ex delicto occulto, ut Tridentinum sess. 24. c. 7. de ref. statuit. Item a censuris contractis ob delicta publica, quando urget gravis necessitas, quæ difficilem reddit accessum ad Pontificem summum.

X. Disputant, num hæc facultas Episcopis a Tridentino concessa, fuerit revocata per bullam Cœnæ quantum ad casus in ea contentos. Negabant plures, affirmabant alii; sed Alexand. VII. litem sustulisse videtur sequentem damnando thesism n. 3. *Sententia asserens, bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. die 18. Julii in consistorio sacre Congregationis Eminent. Cardinal. visa, & tolerata est.*

XI. Non desunt tamen qui negant per recensitam thesism sublatam esse facultatem Episcopis a Tridentino concessam, præsertim cum in thesi proscripta nulla fiat Episcoporum mentio, quibus a jure competit hæc facultas, & Tridentinum solum declaravit non esse illis ademptam. Verum decisio hæc non pendet a Theologorum ratiociniis. Quare controversiam hanc illis quorum interest, dirimendam relinquo.

XII. Nomine delicti occulti illud com-

munitur intelligitur quod aut non est deductum ad forum contentiosum, aut notum non est majori parti parochiæ, provinciæ, monasterii &c. Quare licet per testes probari possit, si non est modo dicto publicum, occultum dicitur communiter. Tunc vero deductum ad forum contentiosum asserunt, quando delatum fuerit, & per unum testem probatum. Si vero accusatus se purgaverit in foro etiam per falsos testes, & absolutus sit, contendunt hunc reum ab Episcopo habente facultatem super delictis occultis absolvi posse. Ita docent Salmanticenses *tr. 10. c. 2. pun. 6. n. 59. & 60.* ubi plures citant auctores. Addunt ibidem Salmanticenses, reum punitum in foro contentioso posse ab Episcopo absolvi, quia iudicium finitum est: quæ opinio mihi falsa est, cum delictum tunc notum sit notorietate juris, & facti.

XIII. QUÆST. VI. *Quam facultatem habent Regulares absolventi a casibus, & censuris reservatis summo Pontifici?* RESP. P. Viva docet auctores defendere, Regulares posse absolvere ab omnibus casibus Sedi apostolicæ reservatis, exceptis casibus bullæ Cœnæ, & sex Clementis VIII. in Italia extra Urbem. Illud est certum, quod potestas absolventi a casibus pontificiis non inferri potestatem absolventi a casibus Episcopo reservatis, cum Alexander VII. damnaverit hanc thesim n. 10. *Mendicantes possunt absolvere a casibus Episcopo reservatis non obstante ad id Episcoporum facultate.* Distinguit tamen in hanc propositionem n. 7. triplex genus casuum Episcopo reservatorum. Nam alii reservantur Episcopo a jure, vel a consuetudine, ut levis percussio clerici &c. & ab his mendicantes absolvere posse ait. Alii casus reservantur Episcopo in Synodo: & ab his quoque absolvere posse Regulares, dum non notantur in tabella, docent auctores, subdit idem P. Viva. Tandem sunt casus reservati, & expositi in tabella, & de his loquitur thesis damnata. Quando conceditur facultas absolventi ab omnibus censuris, intelligitur, inquit P. Viva, etiam a reservatis, quia quilibet Sacerdos facultatem habet absolventi a non reservatis.

XIV. Denique per concessionem absolventi ab omnibus reservatis Sedi apostolicæ non intelliguntur casus comprehensi in bulla Cœnæ. Neque per concessionem absolventi a casibus bullæ Cœnæ intelligitur facultas concessa absolventi ab hæresi. Oppositum tamen probabile esse concludit P. Viva.

XV. Quæ hætenus recensui ex P. Viva, reipsa inveniuntur apud auctores. Salmanticenses *tr. 10. c. 2. pun. 6. n. 70.* docent, Prælatos regulares absolvere suos subditos posse ab omnibus censuris Sedi apostolicæ reservatis, exceptis iis quæ in bulla Cœnæ continentur. Addunt, Prælatos regulares eandem jure communi potestatem habere in suos subditos, quam Episcopi in suos diocæsanos. Plura asserunt privilegia concessa Mendicantibus, & præsertim constitutionem S. Pii V.

XVI. Nullum ego super facultate Regularium absolventi tum subditos, tum alienos profero iudicium. Omnes percipiunt distinctam & perspicuam decisionem casuum, & censurarum reservatarum, a quibus absolvere Regulares valent. Sed frustra a Theologis hoc expectant. Quid enim decidere Theologi valent super privilegiis quæ citantur, & non inveniuntur; vel si inveniuntur, aut fuerunt revocata, aut disputatur num fuerint revocata. Decisio eorum quæ absolventi jurisdictionem spectant, non a Theologorum ratiociniis, sed a voluntate summi Pontificis pendet. Moderatores sacrorum Ordinum regularium sollicitate, & urgere deberent ut ipsi a S. Sede apostolica impetrarent perspicuam declarationem facultatis Regularibus concessæ. Istorum Moderatorum est controversiam hanc gravissimam dirimere modo dicto, ut sciant subditi quid jurisdictionis habeant in recensita materia.

C A P U T IV.

De censuris sigillatim, nempe de excommunicatione majori, & minori.

I. QUÆST. I. *Quid, & quod simplex sit excommunicatio?* RESP. Est censura qua quis ab ecclesiastica fidelium communione separatur. Tribuitur in majorem, & minorem. Major est censura qua quis non modo a participatione sacramentorum, sed etiam a communione fidelium segregatur. Minor vero dicitur censura qua quis privatur participatione sacramentorum, eorumdem administratione, & passiva electione ad dignitates, & beneficia Ecclesiæ. Major privat hominem omnibus quæ subjacent Ecclesiæ jurisdictioni, minime vero bonis omnibus spiritualibus, quæ supra jurisdictionem Ecclesiæ sunt. Quare si excommunicatus gratiæ statum reciperet, cum aliis membris ejusdem corporis

ris mystici communicat. Bona ecclesiastica quibus excommunicatus privatur, duplicis sunt generis. Alia sunt civilia quæ humanam spectant societatem, ut cohabitatio, salutatio, colloquia &c. Alia sunt spiritalia, & sacra, quæ similiter in duo genera tribuuntur. Alia sunt exteriora, ut ecclesiastica sepultura, interventus ad divina officia celebranda. Alia vocantur mixta, ut participatio sacramentorum, usus sacrificii, communicatio in precibus &c.

II. Decem recenferi solent effectus excommunicationis majoris. 1. Privatio suffragiorum Ecclesiæ: 2. privatio & activa, & passiva sacramentorum. 3. privatio rerum sacrarum: 4. inhabilitas ad ordines suscipiendos, & ad eorundem usum: 5. privatio jurisdictionis ecclesiasticæ: 6. inhabilitas ad exercendos actus legitimos in judicio: 7. inhabilitas ad conferenda beneficia ecclesiastica: 8. incapacitas ad eadem obtinenda, eorumque fructus: 9. inhabilitas ad privilegium obtinendum: 10. privatio communionis civilis, & forensis cum ceteris fidelibus.

III. Hos effectus omnes non parit excommunicatio, si sit injusta, & invalida. Et si constaret publice esse nullam, tunc excommunicatus se gerere posset ac si talis non esset tam in externo, quam in interno foro. Si dubium sit an valida nec ne sit, parandum est excommunicationi.

IV. QUÆST. II. *Quinam dicantur excommunicati tolerati, quinam vitandi?* RESP. Illi dumtaxat dicuntur vitandi ex constitutione Constantiensis qui nominatim excommunicati, & denunciati, vel notorii clerici percussores sunt. Ceteri omnes sunt tolerati. Ut vero quis dicatur nominatim excommunicatus ut vitari debeat, duo requiruntur. 1. quod in excommunicatione nomen excommunicatæ personæ exprimat: 2. quod publice declaretur talem esse excommunicatum; quæ declaratio in loco publico fieri debet, aut inter Missarum solemnias, aut affigendo chartam loco publico. Antequam excommunicatus denuntiatur talis, citandus est ut se defendat, nisi sit publicum, & notorium delictum. Qui declaratus est incurrisse excommunicationem, si intra congruum terminum legitime appellet, potest se gerere ut toleratus.

V. Publici, & notorii percussores Clerici illi dicuntur qui noti sunt notorietate juris, & facti. Isti excommunicati in uno loco vitandi quoque in alio loco sunt, ubi secreta est excommunicatio, ut probabilior

opinio tenet. Ipsi excommunicati tolerati nequeunt communicare in divinis, vel humanis cum aliis; sed ceteri fideles cum iis communicare in humanis valent. Quare constitutio Constantiensis est in beneficium fidelium, non excommunicatorum. Peccat mortaliter excommunicatus, si administret, si celebret &c. Sacramenta tamen valida sunt, excepto sacramento Pœnitentiæ, quod nullum est ab excommunicato vitando administratum. Quare fideles, qui confiterentur excommunicato vitando, repetere confessiones deberent. An in articulo mortis petenda ab eodem sit absolutio, dictum est supra.

VI. Docent plures, in periculo mortis assistere Matrimonio posse Sacerdotem excommunicatum vitandum ad consulendum honorari feminæ a viro cognitæ, & ad filios legitimos constituendos, si nullus alius Sacerdos esset. Salmanticenses n. 37. cum aliis docent, excommunicatum toleratum posse valide & licite administrare sacramenta præter Pœnitentiæ. Immo addunt, posse valide administrare ipsum sacramentum Pœnitentiæ; & si sit rogatus, etiam licite: quia quando est toleratus, non amittit potestatem administrandi sacramenta in utilitatem fidelium, ut eruitur ex Concilio Constantensi. Quæ opinio mihi non probatur, nec judicarem bene dispositum fidelem qui habens copiam Confessarii vellet excommunicato tolerato confiteri.

VII. QUÆST. III. *Quam pœnam incurrit excommunicatus qui illicite sacramenta administrat?* RESP. Excommunicatus sive vitandus, sive toleratus incurrit irregularitatem, quando illicite sacramenta administrat, ut communis sententia docet. Peccat quoque mortaliter excommunicatus sive vitandus, sive toleratus, si sacramenta suscipiat. Excusare tamen potest ignorantia, inadvertentia invincibilis excommunicationis, necessitas, scandalum, infamia. In his casibus suscipere sacramenta posse sive vitandum, sive toleratum communis opinio docet. Disputant dumtaxat de sacramento Pœnitentiæ num valide suscipiatur ab excommunicato ignorante suam excommunicationem, aut ut evitet grave incommodum. Communior sententia adfirmat, sive vitandus, sive toleratus sit, dummodo ignorantia sit invincibilis juris, & facti, & debitis dispositionibus accedat.

VIII. QUÆST. IV. *Quæ damna infert tertius excommunicationis effectus?* RESP. Privat

munere celebrandi divina officia, & eisdem assistendi, sive vitandum, sive toleratum. Nomine autem officiorum intelliguntur omnes sacræ functiones quæ ab Ecclesia publice fiunt, ut Missarum celebratio, horarum canonicarum, publicarum preces, processiones, benedictiones, chrisnatis consecrationes, comitari Eucharistiam dum ad infirmos deferitur. Concionem tamen audire excommunicati possunt, privatim Ecclesiam ingredi, & ibi orare; immo tenentur preces fundere, horas canonicas, si clerici sint, recitare, alioquin commodum ex iniquitate reportarent. Nequeunt tamen in horis recitandis socium adhibere absque veniali culpa, iusta causa sublata. Nequeunt sive vitandi, sive tolerati Missam audire; immo vitandus si interesset, monendus esset ut evaderet; & si iussus non recederet, novam incurreret excommunicationem. Et quando expelli non posset, recedere fideles deberent, ne cum illo communicarent. Si Sacerdos canonem non inceperit, interrompere Missam debet, & abire. Si canonem inceperit, debet Missam persequi cum uno ministro usque ad calicis sumpcionem, & cetera omittere, aut in Sacristia, si aptus locus sit, eadem perficere.

IX. Peccant mortaliter excommunicati si differunt obtinere absolutionem, sicuti dixi supra, ut possint audire Missam die festo: quia eodem præcepto quo obstringuntur audire Missam, obligantur remove impedimenta.

X. Privantur excommunicati sepultura ecclesiastica, seu in loco sacro. Nomine loci sacri intelliguntur templa, cœmeteria, claustra, & alia loca deputata ad divina officia celebranda, & ad cultum divinum. Hoc tamen intelligitur de excommunicatis vitandis, qui si sepulti fuerint in loco sacro, extumulandi sunt, & foras projiciendi; locus vero sacer aspersione purgandus. Qui istos in loco sacro sepeliunt, incurrunt excommunicationem majorem. Mandantes autem, & procurantes minorem contrahunt excommunicationem. Qui vero sepeliunt excommunicatos toleratos etiam hæreticos, qui non sint specialiter denunciati, non incurrunt excommunicationem, ut communiter auctores docent. Qui vero sepeliret hæreticum per iudicis sententiam damnatum, incurreret majorem excommunicationem.

XI. Quintus effectus privat omni usu ecclesiasticæ jurisdictionis excommunicatum sive vitandum, sive toleratum. Excommuni-

catus tamen toleratus, si a partibus exquiratur, & licite, & valide potest exercere actus jurisdictionis, ut eligere, præsentare, conferre beneficia, ob facultatem quam constitutio Martini V. præbet fidelibus communicandi cum excommunicato tolerato. Si vero fideles litigantes rejicerent excommunicatum toleratum, tunc nullius valoris essent istius acta. Dantes vero exceptionem intra octo dies manifestare excommunicationis speciem deberent. Gesta per jurisdictionem ecclesiasticam ab excommunicato vitando illicita, & invalida sunt, nec obedire illi subditi astringuntur.

XII. QUÆST. V. *An electio sit nulla, ad quam excommunicatus vitandus concurrat?* Resp. Nulla est, si absque suffragio excommunicati vitandi concludi non posset. Si vero istius suffragium non sit necessarium, & electores aut ignorent excommunicationem, aut nequeant excommunicatum repellere, electio abroganda non est.

XIII. Resignatio beneficii ab excommunicato tolerato facta valida est, immo etiam facta a vitando, si sit simplex, & non in favorem alterius: quia talis resignatio non est actus jurisdictionis ecclesiasticæ, sed simplex beneficii cessio. Quæ fiunt ab excommunicato vitando ut persona privata, valida sunt, tametsi illicita, si communicet cum aliis. Testamentum tamen factum ab excommunicato propter hæresim, vel percussorem Cardinalis nullum esset ex cap. *Felicitis* de pœn. in 6. Invalida quoque asserunt instrumenta facta a tabellione excommunicato vitando.

XIV. QUÆST. VI. *Quam inhabilitatem incurrunt excommunicati vi septimi effectus?* Resp. Ligati excommunicatione majori inhabiles sunt ad beneficia ecclesiastica. Quare electio, præsentatio, postulatio, nominatio, collatio, impetratio litterarum in favorem excommunicati nullæ sunt: atque tam eligentes, & præsentantes, quam recipientes beneficium sive causa commutationis, sive resignationis &c. peccant mortaliter, & præter excommunicationem minorem, quam conferentes beneficium excommunicato vitando incurrunt, suspensionem quoque contrahunt a collatione talis beneficii. Et hæc extenduntur quoque ad suspensum, interdictum, & irregularem. Excipitur collatio facta a Pontifice, quia conferendo dispensare præsumitur, nisi quis esset excommunicatus ob hæresim, quæ non aufertur per clausulam generalem. Si quis ignoraret vin-

vincibiliter suam excommunicationem, vel ab excommunicatione absolutionem, nulla esset beneficii collatio, ut communis sententia docet. Excommunicatus recipiens beneficium non facit fructus suos, sed eos restituere astringitur. Quando vero bona fide illud suscipit, ignorans suam excommunicationem, dum recordatur, debet beneficium dimittere, & restituere id in quo factus est ditior.

XV. QUÆST. VII. *Utrum excommunicatus amittat & fructus, & beneficium?* RESP. Oportet effectus privati excommunicatum non beneficium, sed fructibus beneficii tantum a tempore quo fuit excommunicatus sive vitandus, sive toleratus. Et nomine fructuum intelliguntur omnes redditus, pensiones, & distributiones; minime vero patrimonium. Disputant acriter Theologi num ante, vel post iudicis sententiam restituere excommunicatus fructus debeat. Mihi probabilius videtur excommunicatum ante iudicis sententiam debere restituere fructus. Quoniam causa restitutionis est excommunicatio. Ergo posita excommunicatione necessario restitutio consequitur.

XVI. QUÆST. VIII. *Quid sit excommunicatio forensis, & civilis?* RESP. Nonus effectus excommunicationis est quod excommunicatus nequit esse iudex, actor, advocatus, testis, tabellio, procurator in foro. Si tamen toleratus sit, potest clientem defendere, dummodo non repellatur, sicuti repelli potest, si ejus excommunicatio nota sit. Quamobrem valida sunt judicia fori in quo actor, testis, vel tabellio est excommunicatus toleratus; contra si vitandus sit, etiam si iudex laicus fuerit, irrita sunt omnia acta talis fori, ut communior sententia docet. Testimonium excommunicati si admittatur a iudice, validum est. Citari tamen, & reum agere in iudicio excommunicatus potest. Debet tamen per procuratorem hoc agere, nisi pauper sit.

XVII. Decimus effectus excommunicationis est privatio communicationis politicæ per modum commercii, vel societatis, nisi necessitas excuset, aut nisi excommunicatus sit requisitus. Qui communicat in civilibus cum excommunicato vitando venialiter, in sacris mortaliter peccat. Communicatio cum tolerato nullam includit culpam. Continuat tamen communicatio civilis cum vitando, juxta probabiliorum opinionem, non vacat a gravi culpa, & secum adfert excommunicationem minorem. Si tamen ex-

communicatio lata a Papa est per sententiam singularem, & nominatim, is qui sciens communicat cum tali excommunicato, incurrit excommunicationem majorem ipsi Papæ reservatam; si tamen sit Clericus, & communicet in divinis. 2. Quando excommunicatio lata est contra participantes: tunc enim qui communicat, eadem qua irretitus est excommunicatus, ligatur excommunicatione, a qua absolvi solum potest ab illo a quo excommunicatus absolvi valet. Non incurrit tamen hanc excommunicationem communicans, nisi monitio trina aut æquivalens tribus præcedat. 3. Quando quis communicat in crimine criminoso, idest in eo crimine ob quod quis excommunicatus est, præbens ei auxilium, consilium, favorem. Ut paucis omnia complectar quinque sunt casus in quibus non licet cum excommunicato communicare, his versibus contenti:

*Si pro delictis anathemate quis feriatur,
Os, orare, vale, communicio, mensa negatur.*

Per os prohibentur verba, signa, amplexus, nutus, epistolæ, nuntii &c. Orare vetat communicationem in sacris. Vale vetat salutationem honorandi causa. Communicio prohibet cohabitationem, cooperationem, consilium in quocumque negotio. Mensa prohibet communicationem in cibo, potu, conviviiis, una assistere, sedere &c.

XVIII. QUÆST. IX. *In quibus casibus licitum est communicare cum excommunicato?* RESP. Hoc unico versu continentur:

Utile, lex, humile, res ignorata, necesse.
Utile significat omnem veram, & non fictam utilitatem spiritualem, & temporalem sive excommunicati, sive excommunicantis. Lex significat matrimonium, vi cuius uxor petere a marito excommunicato debitum potest, & in ceteris etiam communicare, ut in domus regimine, & in aliis negotiis, exceptis rebus sacris. Et hoc intelligitur, etiam si ambo essent excommunicati, nisi excommunicati matrimonium contraxissent, vel excommunicatio lata esset matrimonii causa, vel denique nisi essent divortio separati. His in casibus non fruerentur privilegio communicationis. Humile significat communicationem quam habere possunt filii legitimi, adoptivi, illegitimi, nepotes, pronepotes, & ceteri in gradu lineæ rectæ: affines ut gener, nurus privignus, & privigna mutuo communicare, & pupilli cum tutoribus possunt. Res ignorata significat ignorantiam, vel inadvertentiam invincibilem juris & facti.

Ne-

Necesse indicat gravem aliquam necessitatem sive temporalem, sive spiritualem sive excommunicati, sive excommunicantis, aut alterius tertiæ personæ.

XIX. QUÆST. X. *Quid sit excommunicationis minor, & quinam illius effectus?* RESP. Est *cenfura ecclesiastica privans passiva sacramentorum receptione*: & hæc privatio est præcipuus excommunicationis minoris effectus. Quare mortaliter peccat qui hac excommunicatione irretitus aliquid sacramentum suscipit. Circa administrationem sacramentorum dissident, num mortaliter, an venialiter peccet talis excommunicatus. Immo plures defendunt nec venialiter hunc peccare. Sed difficile est hunc a culpa veniali eximere. Omnes tamen adfirmant, peccare mortaliter, si celebret, quia tunc suscipit sacramentum. Alter effectus hujus excommunicationis est privatio passivæ electionis ad beneficia ecclesiastica. Quilibet Confessarius approbatus ab ea absolvere potest.

XX. QUÆST. XI. *Quando incurritur excommunicatio canonis ob clerici percussorem?* RESP. „ Si quis suadente diabolo manus violentas „ in Clericum, vel Monachum injecerit, „ anathematis vinculo subjaceat, & nullus „ Episcoporum illum præsumat absolvere, „ nisi mortis urgente periculo, donec apostolico conspectui præsentetur, & ejus „ mandata recipiat. “ Hic est canon, qui habetur *caus. 17. q. 4.* Illud *suadente diabolo* significat percussorem quæ sit peccatum mortale ratione injuriæ irrogatæ personæ clericali. Quæ injuriæ gravitas accipienda est, spectata dignitate & statu religioso. Licet reservata sit apostolicæ Sedi, Prælati regulares suos subditos percussores Religiosorum absolvere valent.

XXI. *Nomine Clerici, vel Monachi veniunt vel ipsa prima tonsura insigniti, dummodo habitum clericalem deferant*: omnes Regulares utriusque sexus, Clerici, Novitii, conversi hoc canonis privilegio fruuntur. Item Equites S. Jacobi, S. Joannis, Calatravæ, Alcantaræ, & S. Lazari in Sabaudia, S. Stephani Florentiæ, Ordinis Christi in Lusitania, ut plures auctores docent. Hoc privilegio non gaudent clerici conjugati, nisi deferant tonsuram, neque Tertiarii S. Dominici, & S. Francisci: excluduntur quoque ab hoc privilegio Clerici qui abjectis vestibus ecclesiasticis, negotiis secularibus sese immiscant, & tertio a Superiore moniti non corriguntur.

XXII. Omnes rationis compotes utrius-

que sexus, qui violentas manus injiciunt in Clericum, hanc canonis excommunicationem incurrunt. Juvenes rei hujus percussoris ante pubertatem ab Episcopo absolvi valent. Mandantes quoque, inducentes, consulentes, consentientes, auxilium præbentes, immo qui dolo, fraude, malitia non impediunt, hanc excommunicationem incurrunt. Item qui ratam habet percussorem nomine suo factam, quamvis nec mandatum, nec auxilium præbuerit. Requiritur tamen 1. quod ejus nomine facta percussio sit, judicante percussore illi gratam futuram: 2. quod exteriori signo sensibili prodar suam approbationem: 3. quod quando percussio, executioni demandata est, fuerit ipse habitualiter aptus ad mandatum, vel consilium præbendum; quia si tunc fuisset amens, eam non incurreret. Somnus tamen, & ebrietas non impediunt quominus illam contrahat.

XXIII. QUÆST. XII. *Quenam actio violenta in Clericum dicatur, vi cujus percussor excommunicationem incurrat?* RESP. Manum violentam injiciunt omnes qui aliqua corporis parte, ut ore, pede, brachio, manu Clericum, aut rem ei adhærentem percutiunt, sive immediate, sive medio fuste, gladio, veneno; si Clericum violententer detineant; si in carcerem detrudant; si illum insequantur, urgeant ad lesionem, aut præcipitium; si sputum, si pulverem in illum conjiciant; si ejus vestimenta lacerent; si arundine verberent; si equum ipsum, cui insidet, lædant, si frenum infringant, vique sistant: quæ actiones omnes aut personam, aut ejusdem honorem lædunt, & dedecorant, ut ex cap. *Nuper* de sent. excommunicare colligitur: atque adeo sufficiunt ad excommunicationem contrahendam. Minime vero illam contrahunt, qui verbis tantum Clericum offendunt, qui ictum vibrant, ut illum lædant, reipsa tamen nec illum, nec rem ei adhærentem tangunt: neque illi qui absque vi vestes Clerici surripiunt, aut furantur in itinere equum, vel pecunias; licet heinc sequeretur ne persequi iter posset. Qui venenum Clerico propinant, excommunicantur. Si Monialis potaret venenum ad setum necandum, non esset obnoxia censura huic, quia setui, non sibi injuriam irrogaret: qui vero Moniali gravidæ venenum vi propinaret, excommunicationem contraheret, quia & Moniali, & setui necando vim inferret.

XXIV. QUÆST. XIII. *Quenam cause excusant*

Sunt injicientes manus violentas in Clericum ab excommunicatione contrahenda? RESP. Ignorantia juris & facti, timor gravis, justa defensio, & cetera omnia quæ a gravi culpa eximunt: correctionis titulus, vi cujus magistris, prælati, parentes percutere discipulos, filios valent, & ea omnia exercere quæ opportuna prudenter judicantur ad eorum emendationem. Similiter immunes ab hac censura sunt qui Clericum turpiter tractantem proprias uxores, matres, sorores, filias, percuterent, sive ut vindicaret injuriam, sive ut a crimine averterent, dummodo percutiant ipsum in ipso crimine, vel immediate post, etiam si cum eisdem non fornicetur, sed tantum illas osculis, tactibus, amplexibus turpibus dedecoret. Femina quoque sollicitata, & provocata factio a Clerico, si illum violenta percussione rejiceret, quando solis verbis non posset, libera a censura esset. Clerici qui ter admoniti non deferunt tonsuram, & habitum clericalem, si milites, aut grassatores agant, canonis privilegium amittunt.

XXV. De excommunicatione ob duellum contracta dictum supra est in 5. Decal. præcept. Dicendum quoque esset de censuris contentis in Bulla Coenæ. Verum integram illam dedi Tom. 1. App. & synopsis ejusdem perstrinxi Tom. 10. lib. 3. dist. 2. c. 2. §. 3. Quare si plura cupis, vide ibi.

CAPUT V.

De suspensione, ejusque effectibus, atque de depositione, & degradatione.

I. QUÆST. I. Quid, & quod duplex sit suspensio? RESP. Est cujusvis officii & dignitatis usus, & exercitii privatio, si absolute spectetur. Sed in præsens est censura ecclesiastica, per quam Clericus privatur usu officii, aut beneficii. Dividitur in eam quæ est ab officio solum, & in aliam quæ est solum a beneficio, & in eam quæ est ab utroque. Insuper alia a jure, alia ab homine est. Nomine officii intelligitur omnis potestas spiritualis sive ordinis, sive jurisdictionis, sive administrationis ecclesiasticæ. Beneficii vero nomine venit jus ad ecclesiasticos proventus, vi spiritualis tituli percipiendos. Dividitur quoque suspensio in temporalem, & perpetuam. Illa est ad mensem, ad annum, ad biennium &c. ista nulla duratione limitatur. Suspensio partialis subdividitur in alias parciales plures. Nam

Tom. II.

Sacerdos interdum suspenditur a sola Missæ celebratione, aliquando ab audiendis confessionibus, aliquando simpliciter ab ordine. Episcopus suspendi potest a collatione aut solius tonsuræ, aut Presbyteratus, aut ordinis absolute. Similiter in beneficio aliquando quis suspenditur a quotidianis distributionibus, aut a dimidia fructuum parte: & idem fieri in jurisdictione potest. Ad formam suspensionis nulla in jure designata verba sunt, sed illa usurpantur quæ superioris voluntatem manifestant.

II. Qui suspensionem violent absolute peccat mortaliter. Suspendus ab ordine, si ipsum exerceat, præter peccatum mortale contrahit irregularitatem. Actus tamen exerciti a suspendo validi sunt, quamquam illiciti, si sint actus ordinis, & non jurisdictionis. Qui vero suspendus a jurisdictione est, & sit vitandus, tum irriti actus jurisdictionis exercet, quia suspensio jurisdictionis est illius actualis privatio. Suspendus ab ordine eo ipso non est suspendus a jurisdictione.

III. QUÆST. II. An suspendus ab officio sit suspendus a beneficio, aut contra? RESP. Suspendus a beneficio eo ipso non est suspendus ab officio. Quare is celebrare, & alia divina officia recitare potest, & tenetur, quia poena non eximit ab onere. Et quamquam officium sit propter beneficium, in supplicium tamen delicti potest reus privari fructibus beneficii, manente onere inserviendi Ecclesiæ. Suspendus ab officio etiam ob crimen gravissimum, non est eo ipso suspendus a beneficio, ut probabilior sententia docet.

IV. QUÆST. III. Quinam sunt effectus suspensionis ab officio, a jurisdictione, a beneficio? RESP. Suspendus absolute ab officio manet privatus omni ordinis usu, & jurisdictionis. & cujuscumque ministerii, quod a solo Clerico exerceri potest. Quare nequit sacramenta administrare, celebrare, excommunicare, absolvere, indulgentias impertiri, approbare ad confessiones, pontificalia exercere, nec alia peragere ministeria quæ ab ordine pendent. Certum tamen est quod si suspendus sit ab ordine tantum, non sit suspendus a jurisdictione.

V. Suspensio a jurisdictione absolute lata privat omni usu spiritualis jurisdictionis, & actu ordinis qui exerceri absque jurisdictione nequit, ut collatio ordinis, & absolutio sacramentalis. Potest vero sic suspendus celebrare, ministrare alia sacramenta; nisi ta-

X

men

men ea ex officio administraret ut Parochus, quia tum actus jurisdictionis, qua privatus est, exerceret. Si quis suspendatur a determinata parte jurisdictionis, non est suspensus ab altera; ut si Parochus sit suspensus ab audiendis confessionibus, potest celebrare, & alia sacramenta administrare.

VI. Suspendio ordinis absolute & simpliciter lata privat omni actu cujuscumque ordinis tam majoris, quam minoris, quia propositio indefinita in materia morali æquivallet universali. Similiter qui suspensus est a collatione ordinum, nullum conferre ordinem potest. Mitto alias quæstionculas, quarum decisio pendet a formula qua præscribitur suspensio.

VII. QUÆST. IV. *Quam ob causam ferri suspensio potest?* RESP. Ferri nequit ob peccatum veniale, ut supra dictum est. Suspendio enim sua natura poena gravis est, quæ infligi jure nequit nisi ob culpam gravem. Obnoxii suspensioni sunt Clerici etiam prima tonsura insigniti. Censuræ latæ in jure absolute contra Clericos non comprehendunt Cardinales, & Episcopos. Ferri suspensio potest directe in ipsam communitatem, & indirecte in membra. Non afficit tamen distributive singulas personas quantum ad eorum particularia ministeria, sed secundum quod unum corpus constituunt, & secundum officia, & ministeria illis communia.

VIII. Impediri suspensio potest per legitimam appellationem congruo tempore interpositam, ut supra de appellatione a censuris dictum est. Debet tamen appellatio ipsam suspensionem præcedere, ut eam impediatur, si sit suspensio ab officio, & ingressu Ecclesiæ, ut habetur *cap. Is qui xx. de sent. excomm. in 6.* Quæcumque alia suspensio per subsequentem appellationem impeditur.

IX. Suspendio lata ad tempus, elapso tempore cessat seipsa sine absolutione. A suspensione lata ab homine absolvere ille potest qui eam tulit. A suspensione lata a jure absolvere Ordinarius suspensio valet, aut ejus Vicarius. A suspensione reservata Papæ, si proveniat ex delicto occulto, Episcopus absolvere subditos suos valet, si non sit ad forum contentiosum deducta.

X. QUÆST. V. *Quid significat depositio, & degradatio?* RESP. Sæpe pro eadem accipiuntur depositio, & degradatio; unam tamen ab altera auctores distinguunt. Depositionem simplicem describunt his verbis: *Est poena privans Clericum officio, & beneficio in per-*

petuum jure ordinario irremissibiliter. Degradatio dividitur in verbalem, & realem. Utraque privat Clericum in perpetuum officio, & beneficio; sed illa retinet privilegium canonis, & fori; hæc penitus illud amittit. Obstringitur tamen Clericus sive verbali, sive reali degradatione confixus recitare horas canonicas, si sit in sacris constitutus, nec valide contrahere matrimonium potest.

XI. Degradatio verbalis olim fiebat ob adulterium, furtum, homicidium, & alia graviora crimina. Juxta hodiernam Ecclesiæ disciplinam atrociora dumtaxat scelera degradatione plectuntur. Crimina in jure canonico expressa ob quæ degradatione reali plecti Clericus debeat, sunt hæresis, falsificatio litterarum apostolicarum, sodomia, conspiratio in proprium Episcopum accedente incorrigibilitate. Plura dici solent de solemnitate in degradatione reali servanda, quæ ad nostrum institutum non attinent.

C A P U T VI.

De interdicto, & cessatione a divinis.

I. QUÆST. I. *Quid, & quotuplex sit interdictum?* RESP. Est censura ecclesiastica qua prohibentur omnia divina officia, & aliquorum sacramentorum administratio, & ecclesiastica sepultura. Dividitur in locale, & personale. Illud locum, istud personas afficit. Mixtum dicitur, quando locus simul, & personæ interdicuntur. Rursus utrumque interdictum dividitur in generale, & speciale. Illud est quando interdicuntur regnum, aut provincia, aut dioecesis, aut civitas, aut oppidum, aut villa. Interdictum generale personale est, quando fertur in corpus politicum propriis legibus moderatum, & simul indirecte in omnes personas constantes talem communitatem. Interdictum personale speciale est quando in personas determinatas, ut in Petrum, Franciscum &c. fertur. Quando tamen fertur a jure, non requiritur ut personæ nominentur. Hoc interdictum personale speciale dividitur in *totale*, quod omnes interdicti effectus continet; & in *partiale*, quod aliquos dumtaxat comprehendit. Interdictum locale non semper includit personale, nec contra. Quare interdicto populo non sunt interdictæ Ecclesiæ, aut parochiæ illius: quia in jure hæc interdicta sunt diversæ speciei.

II. QUÆST. II. *Quinam tenetur observare inter*

interdictum locale? RESP. Omnes incolæ tam laici, quam ecclesiastici, etiam Regulares, quia interdictum est in tali loco divina officia celebrare. Quare Prælatus ipse (excepto Papa) qui interdictum locale fert, ejusdem observationi obnoxius est. Quando interdicta civitas est per interdictum generale locale, omnes Ecclesiæ ejusdem civitatis etiam Regularium subiectæ interdicto sunt, & omnes personæ quæ sunt ejusdem civitatis membra: & licet plures sint innocentes, tamen non ut innocentes, sed ut civitatis partes subjacent interdicto. Excipiuntur Episcopi, qui sub generali interdicto non comprehenduntur, nisi expressa illorum mentio fiat. Infantes quoque, & amentes exempti judicantur; illorum tamen cadavera sepulturæ ecclesiasticæ tradi nequeunt, quia interdicti Clerici sunt. Similiter peregrinos & externos ab interdicto liberant auctores plures, quia non sunt populi partes. Interdicto populo non est interdictus Clerus, nec interdicto Clero est interdictus populus.

III. QUÆST. III. *Quis, & quam ob causam ferre interdictum valet?* RESP. Qui habent facultatem ferendi censuras, ferre interdictum valent. Prælati tamen Religio-num ferre interdictum personale possunt, non autem locale, quo suas Ecclesias a sacris suspendant, nisi haberent in plebem jurisdictionem. Causa ferendi interdictum est gravis culpa, ut dictum est supra. Interdictum generale locale, & personale potest ferri ob culpam etiam alienam communitatis, vel rectorum ejusdem, sub quo comprehenduntur etiam innocentes, ut alias dictum est. Interdictum generale personale, vel locale, sive generale, sive speciale sit, nequit ferri ob culpam alicujus particularis, sed imponi solum potest ob culpam vel communitatis, vel rectoris, vel Principis, vel Prælati. Interdictum vero personale speciale infligi ob culpam alienam etiam capitulis nequit; sed solum ob delictum illius personæ quæ interdicto plectitur. Disputant auctores, num infligi interdictum personale speciale queat ob culpam venialem. De interdicto lato a jure alii adfirmant, alii probabiliter negant. Omnes tamen adfirmant, interdictum latum ab homine requirere culpam mortalem. Interdictum sive generale locale, sive generale personale imponi non potest ob debitum pecuniarum, immo neque interdictum locale speciale; bene vero interdictum speciale personale, ut plures ajunt: at vix hoc fieri consuevit.

IV. QUÆST. IV. *Quinam sunt interdicti effectus?* RESP. Tres 1. prohibitio celebrationis, & auditionis divinarum officiorum: 2. privatio aliquorum sacramentorum: 3. privatio sepulturæ ecclesiasticæ. Nomine divinarum officiorum intelliguntur Missæ, horæ canonicæ, & aliæ preces solemniter celebratæ, benedictiones nuptiarum, aquæ, olei, chrismatis, & omnis functio ab Ecclesia in cultum Dei ordinata. Hæc omnia prohibentur in communi loco ad id deputato; secus privatim, & in loco non deputato ad divina officia celebranda. Similiter conciones habere licitum est. Immo ex jure novo Bonifacii VIII. in cap. *Alma Mater de sent. excomm. in 6.* omnes Clerici, & Regulares tempore interdicti generalis localis possunt quotidie Missas celebrare, divina officia peragere, in quibuscumque Ecclesiis, & Monasteriis, quatuor adjectis conditionibus. 1. ut voce submissa, idest sine cantu: 2. januis clausis, ita tamen ut volentibus egredi exitus pateat: quare ostiarius præficiendus erit, qui prohibeat interdictos ingredi, & privilegiatos egredi permittat: 3. non pulsatis campanis: 4. exclusis interdictis, & excommunicatis. In quatuor tamen solemnitatibus Natalis Domini, Paschatis, Pentecostes, & Assumptionis B. V. possunt divina officia solemniter celebrari januis apertis, & voce alta, pulsatis campanis. Interdicti tamen appropinquare altari non debent, qui causam ejusdem dedere. Quod privilegium extendit Martinus V. ad festum Corporis Christi, & Eugenius IV. ad ejusdem octavam. Regulares fruuntur privilegio, ut plures referunt (vere ne an false ignoro) admittendi ad divina officia famulos, procuratores, & operarios Monasterii.

V. QUÆST. V. *Quenam sacramenta prohibentur ministrari tempore interdicti?* RESP. Prohibentur administratio activa, & receptio passiva quorumdam sacramentorum. Excipitur tamen Baptismus, qui administrari consueto Ecclesiæ ritu potest, exclusis tamen personis interdictis, quæ, nisi in casu necessitatis, baptizare nequeant. Sacramentum quoque Confirmationis administrari valet, & confici chrisma etiam in loco interdicto. Item sacramentum matrimonii excipitur juxta plurimos, qui contendunt celebrari posse a persona etiam specialiter, nedum generaliter interdicta. Sacramentum Pœnitentiæ conferri omnibus potest etiam sanis, exceptis excommunicatis, & illis qui causam

interdicto dederunt, atque iis qui præbuerunt auxilium, consilium &c. ad patrandum delictum ob quod latum interdictum est, nisi prius satisfecerint, vel dederint de satisfactione cautionem *c. Alma de sent. in 6.*

VI. Tempore interdicti neque Eucharistia, neque Ordo, neque extrema unctio administrari valent. In mortis articulo deferri Eucharistia ad infirmos etiam personaliter interdictos potest. Plures administrari quoque extremam unctionem infirmis qui nequeunt alia sacramenta percipere, posse adfirmant.

VII. QUÆST. VI. *Quibus tempore interdicti prohibetur ecclesiastica sepultura?* RESP. Omne interdictum sive locale, sive personale privat omnes ecclesiastica sepultura. Si tamen interdictum locale sit, personæ quæ interdicto causam non dederunt, nec sunt nominatim denunciatae, sepeliri in loco sacro non interdicto valent. In loco vero sacro interdicto nec infantes, nec amentes sepeliri licite possunt.

VIII. QUÆST. VII. *Quodnam peccatum perpetrant, & quas pœnas incurrunt violatores interdicti?* RESP. Peccant mortaliter quia violant præceptum Ecclesiæ in re gravi, & Clerici interdicti exercentes actum proprii ordinis fiunt irregulares; & cogentes Clericos ad publice celebranda divina officia in loco interdicto, iuxta sublata causa, incurrunt excommunicationem reservatam summo Pontifici. Et hanc censuram contraherent quoque interdicti, qui admoniti non exirent ab Ecclesia. Item Religiosi etiam exempti interdictum violantes contrahunt ipso facto excommunicationem maiorem, quando interdictum observatur in Ecclesia matrice, vel in parochiali loco, in quo ipsi habitant, ut habetur in *Clem. 1. de sent. excomm.* Qui scienter interdictos sepeliunt in loco sacro, extra casus exceptos, incurrunt excommunicationem Episcopo reservatam.

IX. QUÆST. VIII. *Quid intelligatur per interdictum ab ingressu Ecclesiæ?* RESP. Intelligitur privatio exercitii ordinis sacri, & sepulturæ in ipsa Ecclesia, ejusque cæmeterio, & privatio audiendi divina officia in Ecclesia.

X. QUÆST. IX. *Quis ab interdicto absolvere potest?* RESP. Si interdictum latum ad tempus sit, vel sub conditione, elapso tempore, vel conditione impleta, cessat sine absolutione; secus interdictum absolute latum. Quando interdictum latum a jure est, summus Pontifex suspendere effectus potest,

quin illud tollat. Interdictum ad tempus auferre, qui illud tulit, potest. Quando interdictum est locale, etiam si locus, puta Ecclesia, dispensetur, non propterea cessat interdictum, idcirco in tali loco nequeunt cadavera sepeliri. Latum vero interdictum contra communitatem, si hæc dissolvatur, cessat respectu innocentum. Ab interdicto autem locali, aut generali personali, lato a jure, & non reservato, absolvere Episcopus potest. Si interdictum latum sit ab homine, ille qui tulit, & non inferior, absolvere valet, ut dixi. Plures docent ab interdicto personali particulari non reservato absolvere posse quemlibet Confessarium approbatum.

XI. QUÆST. X. *Quid sit cessatio a divinis, & quinam illius effectus?* RESP. Est prohibitio imposita Clericis ut sub pœna peccati mortalis cessent a celebratione divinarum officiorum, & ab administratione sacramentorum excepto necessitatis casu, abstineant. Non est tamen censura, nec pœna; sed mera prohibitio facta ab Ecclesia ob gravissimum mororem conceptum ex gravi aliqua injuria contra divinum cultum, aut Ecclesiam ipsam. Quare hoc non fit nisi propter gravissimum delictum publicum contra commune bonum Ecclesiæ, aut adversus ejus immunitatem, contumacia accedente. Sequentes condiciones concurrere debent, ut iuste fiat. 1. ut in prohibente sit legitima potestas; 2. ut causa sit evidens, & gravis; 3. ut evidenter constet causam esse datam; 4. hæc causa exprimi publice debet; 5. intimari parti debet; 6. pars roganda est, an velit satisfacere; 7. sit major pars capituli judicet cessationem esse inducendam; 8. ut posita cessatione utraque pars coram Pontifice causam cessationis disceptet; 9. ut quando capitula congregantur pro ferenda cessatione omnes vocentur qui habent vocem. Hæ conditiones colliguntur ex *cap. si Canonici 2. & cap. quamvis 8. de officio ordinarii in 6.* Si vero Prælati indicat cessationem, sex tantum priores condiciones requiruntur. Solum qui habent jurisdictionem Episcopalem, aut illi similem, ferre hanc cessationem valent.

CAPUT VII.

De irregularitate in communi, & in particulari ex delicto, & ex defectu.

I. QUÆST. I. *Quid sit irregularitas, & quinam ejus effectus?* RESP. Est impedimentum canonicum, quo vir baptizatus primo & directe interdicitur a susceptione ordinum, & secundario ab eorum usu. Est impedimentum, & non pœna, ut distinguatur a censura, quæ culpam supponit. Canonicum significat hoc impedimentum jure ecclesiastico investum esse. Vir baptizatus prodit neque infidelem, neque mulierem subjacere irregularitati. Ultimæ particulæ distinguunt iterum irregularitatem a censuris.

II. Tres sunt irregularitatis effectus. 1. Impedit ordinem, & primæ tonsuræ susceptionem. 2. Privat omnium ordinum usum, si sit totalis; quorundam vero, si sit partialis. 3. Inhabilem reddit ad quodlibet beneficium suscipiendum, si sit totalis: nam si sit partialis, plures contendunt per eam non impediri receptionem beneficii cujus munia obire irregularis potest. Irregularitas quæ supervenit beneficio jam obtento, non inducit ejusdem privationem, sed solum privari per sententiam judicis possunt qui illud possident.

III. QUÆST. II. *Quotuplex sit irregularitas?* RESP. Duo sunt irregularitatum genera. Alterum ex defectu, ex delicto alterum. Ex defectu novem numerantur. 1. ex defectu animæ; 2. ex defectu corporis; 3. ex defectu natalium; 4. ex defectu ætatis; 5. ex defectu libertatis; 6. ex defectu obligationis; 7. ex defectu sacramenti; 8. ex defectu bonæ famæ; 9. ex defectu lenitatis.

IV. Irregularitas ex delicto octuplex. 1. ex homicidio voluntario injusto; 2. ex injusta, & voluntaria mutilatione; 3. ex homicidio aut mutilatione casuali; 4. ex iteratione Baptismi; 5. ex violatione censurarum; 6. ex indigna receptione, aut administratione ordinum; 7. ex apostasia a fide, vel ex hæresi externa; 8. ex delicto cui annexa infamia est. Dividitur etiam in totalem, & partialem. Illa privat omni ordine suscipiendo, & exercitio ordinis suscepti, ut est illa quæ contrahitur ex homicidio. Hæc privat aliquo tantum ordinis exercitio; ut si Sacerdoti pollex præcidatur, non potest celebrare; potest vero audire confessiones. Similiter Diaconus privatus pollice in-

habilis est ad Sacerdotium, & habilis ad Diaconi officium.

V. Delictum inducens irregularitatem debet esse peccatum mortale externum: quoniam pœna gravissima contrahi nequit nisi ob grave delictum. Nec refert quod sit occultum. Excipiuntur tamen delicta quibus annexa est infamia, & notorietas, quæ, si fuerint occulta, non inducunt irregularitatem. Alia vero delicta, ut homicidium voluntarium, hæresis, iteratio Baptismi, violatio censuræ per exercitium ordinis, etiam occulta, irregularitatem pariunt. De homicidio occulto nulla est disputatio.

VI. QUÆST. III. *Quenam excusant ab irregularitate contrahenda ex delicto?* RESP. Ea omnia quæ excusant a peccato mortali, ut ignorantia, inadvertentia, metus gravis &c. Dubium non excusat, ut cap. ad Audientiam. tit. de homicidio habetur. Cum in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem, vos convenit injungere Presbytero memorato ut in sacris ordinibus non ministret. Nulla hic distinctio dubii juris, & facti.

VII. QUÆST. IV. *An irregularitas ex delicto tollatur per Baptismum, professionem religiosam, & dispensationem?* RESP. Irregularitas ex delicto cessat per Baptismum. Cessare quoque per professionem religiosam communis sententia adfirmat. Denique cessare per dispensationem omnes fatentur. Summus Pontifex ob justam causam dispensare a quacunque irregularitate potest. Qui irretitus est pluribus irregularitatibus diversæ speciei, in petenda dispensatione omnes exprimere debet: si sunt ejusdem speciei, manifestare debet se pluries has irregularitates contraxisse.

VIII. Præter summum Pontificem Episcopi cum suis subditis, & Prælati regulares cum suis dispensare ab irregularitatibus ex delicto occulto quod non sit ad forum contentiosum deductum, possunt, præter homicidium, ut communis sententia docet.

IX. QUÆST. V. *Quid requiratur ut quis contrahat irregularitatem ex homicidio voluntario?* RESP. Homicidium directe voluntarium dicitur quod directe voluntate occidendi patrat, unde necessario mors sequatur, ut si vulnus mortiferum infligatur, si venenum propinetur &c. Qui similes causas directe ponit, homicida voluntarius dicitur. Heinc sequitur, eum qui occidit in vasorem se defendendo cum moderamine inculpatae tutelæ, non incurrere irregularitatem homicidii directe voluntarii. Requiritur vero ut mors

sequatur, ut dicta irregularitas contrahatur. Quamobrem etiam si vulnus mortale infligatur, aut venenum propinetur, si mors non sequatur, irregularitas non incurritur. Addunt Salmanticenses c. 8. num. 4. eum quem post mortale vulnus, aut veneni propinationem delicti poniteret, non incurere irregularitatem in foro conscientiae. Sed hæc opinio falsa est mihi.

X. Negant quoque Salmanticenses cum aliis num. 6. eum qui repentina rixa hominem occidit non incurere irregularitatem reservatam summo Pontifici. Sed probabilior opinio adfirmat. Et hanc irregularitatem incurrit quoque mandantes, consulentes &c. ut supra jam dictum est.

XI. Ab hac irregularitate posse summum Pontificem dispensare omnes fatentur, ex gravissima tamen, & singularissima causa, ob indecentiam summam quam tale delictum præfert. Ab hac irregularitate non posse Episcopos absolvere, Tridentinum statuit. Ab hac irregularitate posse Prælatos regulares dispensare, si homicidium sit occultum, docent Salmanticenses n. 17. adductis privilegiis pontificiis; sed hæc privilegia mihi suspecta sunt.

XII. Contrahitur quoque hæc irregularitas per alicujus corporis membri mutilationem, ut si quis erueret oculum, amputaret aurem, pedem, & quamlibet partem quæ in corpore distinctum officium habet. Qui sibi digitum, aliamve partem officio carentem ex ira abscinderet, aut turpiter se deformatet, fieret irregularis, secus si hoc ageret in alio, ut habetur cap. *Quidem* &c. Qui membrum aliquod ita debilitaret, ut mortuum remaneret, probabilius est quod incurreret irregularitatem. Ab hac irregularitate occulta, & non deducta ad forum contentiosum dispensare Episcopi valent.

XIII. QUÆST. VI. *Quandonam contrahitur irregularitas ex homicidio, & mutilatione casuali?* RESP. Homicidium casuale illud est quod præter intentionem occisoris tum directam, tum indirectam accidit: & tunc sicut occisor immunis a culpa, ita ab irregularitate est: & idem est de mutilatione. Qui vero ponit causam unde prævidet, vel tenetur prævidere homicidium, aut mutilationem, sit irregularis. Qui opus licitum facit, & omnem diligentiam adhibet ne homicidium sequatur, vel mutilatio, tam irregularis non fieret, etiam si homicidium, vel mutilatio eveniat. Si vero actio illa aliquo modo influeret in homicidium, vel mu-

tilationem, jam non esset bona, & licita; & si actor negligens esset in præcavendo effectu, fieret irregularis, nisi levis esset negligentia. Hinc si magister discipulum, aut pater filium leviter tantum percuteret, irregularis non fieret, etiam si mors succederet, aut mutilatio præter intentionem. Idem dicendum de eo qui in equo feroci equitaret, si contingeret pueri occisio, aut de pulsante campanas, si caderet tintinnabulum quod hominem occideret, aut de custode feræ frangentis vincula, & occidentis hominem. Nec medicus sit irregularis, si infirmus absque ejusdem gravi negligentia moriatur.

XIV. Qui dat operam rei illicitæ, unde mors eveniat, sit irregularis; si vero illicita sit, & nullum periculum natura sua mortis affert, non fieret irregularis, dummodo non fuerit negligentia in præcavendo effectu. Qui ex iustitia tenetur impedire occisionem, aut mutilationem, si id per culpam mortalem omittat contra iustitiam, sit juxta probabilior sententiam irregularis: quia qui omittit defendere illum quem ex iustitia tenebatur defendere, est verus homicida, moraliter enim concurrit ad talem mortem; secus qui tantum ex caritate tenetur.

XV. QUÆST. VII. *Quandonam contrahatur irregularitas ex homicidio, aut mutilatione causa defensionis contra injustum invasorem?* RESP. Qui injustum invasorem occidit excedendo mortaliter modum inculpatae tutelæ, sit irregularis. Contra qui moderamen observant, ab irregularitate immunes sunt, sicut a culpa. Similiter ejusmodi defensores non contrahunt irregularitatem, si moderamen servant ad evitandum grave vulnus; secus si vulnus, quod timetur, esset leve. Tunc autem videtur defensorem servare moderamen inculpatae tutelæ, quando invasus nulla alia via neque precibus, neque fuga, neque clamore declinare mortem, aut grave vulnus potest. Si enim his viis declinare mortem, aut vulnus grave posset, non servaret necessariam moderationem.

XVI. Qui furatur, aut adulterium perpetratur, in delicto deprehensus, & invasus a domino, vel a marito, ut se defendat, occidit maritum vel dominum, irregularitatem incurrit, quia dat operam rei illicitæ, & homicidium est voluntarium in causa. Ita adfirmat probabilior & vera sententia.

XVII. Ex iteratione Baptismi, non autem Confirmationis, incurritur irregularitas. Hæc irregularitas incurritur a rebaptizato, rebaptizato.

rebaptizante, ministrante rebaptizanti, & ab eo qui extra necessitatem se ab hæretico baptizari permittit. Hæc irregularitas impedit ascensum ad alios ordines, non in susceptis ministrare, ut communis opinio docet. Plures tamen ad hanc irregularitatem contrahendam requirunt rebaptizationem solemnem, & non sufficere privatam ajunt.

XVIII. Qui majori excommunicatione irretiti, qui suspensi, qui interdicti personaliter, aut in loco interdicto actum majoris ordinis exercent, irregulares sunt. Qui autem suspensus ab uno ordine, alterius ordinis a quo non est suspensus, exercet officium, non fit irregularis. A dicta irregularitate occulta dispensare Episcopus potest, similiter Prælati regulares absolvere suos subditos valent.

XIX. Qui furtive sacros ordines suscipit, puta absque examine, & approbatione; qui eodem die plures ordines, quorum unus sit sacer, absque dispensatione recipit; qui post matrimonium contractum, etiam ante consummationem, ordinem sacrum recipit, renitente uxore, irregularitatem incurrunt. Similiter irregulares fiunt Clerici qui usurpant ordinem sacrum quem non habent; & scienter ministrant in eo, & ritu solemni.

XV. Irregularitas quoque contrahitur ex delicto cui annexa est infamia, ut sunt in Clericis perjurium cum falso testimonio in judicio, sodomia, simonia: quæ crimina, si notoria sint, inducunt irregularitatem.

XXI. Ex officio pariter irregularitas contrahitur, ut ex histrionatu: histriones enim infames sunt, ut ex *cap. Definimus* iv. q. 1. & ex l. 1. & 2. de his qui notantur infamia. Plures quoque officia carnificum, lictorum, macellariorum habere annexam infamiam docent: & re ipsa in communi hominum estimatione officia ista infamia laborant.

XXII. Infamia quæ oritur ex delicto personali, aufertur per emendationem, quæ sit ita notoria ac factum quod infamiam peperit. Juris vero infamia non tollitur per emendationem, sed per dispensationem. Summus Pontifex ob justam causam dispensare ab hac irregularitate potest. Infamia vero quæ per judicis decretum inducta fuit, per ejusdem, aut superioris dispensationem auferri potest. Prælatos vero regulares ab hac irregularitate sive ante, sive post Religionis ingressum dispensare posse, communiter auctores docent.

XXIII. QUÆST. VIII. *Quenam sunt irregularitates ex defectu anime?* RESP. Tres,

nempe defectus rationis, scientiæ, & fidei. Fueri ante usum rationis, amentes, furiosi, energumeni, lunatici, epileptici, qui morbo comitiali, seu caduco inopinato corripuntur, a sacris Ordinibus excluduntur. Scientiæ defectus est impedimentum sacrorum ordinum suscipiendorum, a quo nec summus Pontifex dispensare valet. Sola industria, & studio auferri potest. Irregulares defectu fidei sunt filii hæreticorum, quorum parentes sunt irregulares ex delicto.

XXIV. QUÆST. IX. *Quanam sunt corporis defectus irregularitatem parientes?* RESP. Illi quibus deest brachium, manus, & Presbyter cui defunt duo digiti cum medietate palme, si digiti sint pollex, & index, item qui oculi sinistri lumine, qui auditu omni carent, irregulares reputantur. Si tamen privatio auditus superveniat, non reputatur impedimentum. Si lumen oculi dextri suppleat defectum oculi sinistri valet, non reputatur impedimentum. Defectus qui pariunt notabilem deformitatem, inducunt irregularitatem, ut privatio oculi, nasus, pedis, vel habentes oculos nimis deformes, laborantes nimia corporis debilitate, gibba, lepra, morbo gallico, irregulares habentur. Sed hæc omnia judicio Episcopi permittuntur. Eunuchi, & hermaphroditi etiam occulti irregulares sunt. Illegitimi omnes, sive nothi, sive sparii, sive incestuosi, sive sacrilegi, sunt irregulares. Nati tamen ex matrimonio bona fide in faciem Ecclesiæ contracto, sed ob aliquod impedimentum occultum irritum, non habentur irregulares, ut colligitur ex *cap. Cum inter* &c. Secus dicendum, si mala fide contractum matrimonium esset.

XXV. Hæc irregularitas cessat 1. per subsequens matrimonium; 2. per legitimationem absolutam; 3. per dispensationem quam solus summus Pontifex impertiri potest.

XXVI. QUÆST. X. *Quanam dicuntur irregulares ex defectu libertatis, ætatis, & obligationis?* RESP. Mancipia, seu servi sunt irregulares usque dum in statu servitutis degunt. Si servus, sciente domino, & non contradicente suscipiat ordines, aut ipsam primam tonsuram, liber evadit; si vero contradicente domino, aut nesciente id faciat, peccat mortaliter, & manet servus. Si Episcopus conscius servitutis conferat ordines majores, satisfacere domino tenetur. De defectu ætatis dictum est supra. Defectus obligationis est quum quis tenetur ad rationi reddenda, vel implicitus invenitur ex

officio negotiis secularibus, ut curiales, milites &c. donec se tali obligatione liberent.

XXVII. QUÆST. XI. *Quid sit irregularitas ex defectu sacramenti?* RESP. Est illa quæ oritur ex bigamia, seu ex matrimonio pluries contracto. Triplex distinguitur bigamia: vera, interpretativa, similitudinaria. Vera tunc est quando quis plures uxores successive legitimas habuit. Altera bigamiæ species vocatur interpretativa, quæ licet vera non sit, ex juris fictione talis nuncupatur, & quatuor modis contrahitur. 1. quando quis duo matrimonia contrahit, alterum validum, alterum irritum; 2. quando quis contrahit duo matrimonia re ipsa irrita; 3. quando quis viduam, aut corruptam ab altero duxit; 4. quando quis virginem duxit, quæ post nuptias adulteravit, & nihilominus post adulterium eam cognovit. Qui corruptam duxit putans bona fide esse virginem, juxta probabiliorum opinionem fit irregularis. Tertia bigamiæ species dicitur similitudinaria, quam quis contrahit dum post solemnem professionem, vel post susceptum sacrum Ordinem, matrimonium contrahit sive cum virgine, sive cum corrupta.

XXVIII. Bigamia dicitur defectus sacramenti, quia non repræsentat unionem Christi cum Ecclesia. Bigami irregulares reputantur tum propter incontinentiam, tum propter divisionem affectus, quem ab uxore defunctâ in alteram transferunt, tum propter defectum sacramenti. Ab hoc impedimento dispensare summus Pontifex valet, secus Episcopi.

XXIX. QUÆST. XII. *Quomodo contrahitur irregularitas ex defectu lenitatis?* RESP. Homo baptizatus, secus infidelis, fit irregularis, si voluntarie, & proxime concurret ad mortem proximi, aut mutilationem ex defectu lenitatis. Hinc irregulares sunt iudices ferentes sententiam, assessores judicum, promotores fiscales, procuratores, satellites, comprehensores, accusatores, advocati, denuntiatores, testes necessarii & voluntarii, quando vi talium actionum reus occiditur; secus qui testantur in favorem rei. Domini temporales ecclesiastici non sunt irregulares, dum habentes jurisdictionem committunt aliis causas sanguinis, monentque ut ministri vigilant contra malefactores, eosque juxta leges puniant. Iudices ecclesiastici degradatos tradentes brachio seculari, supplicantes ut benigne eosdem tractent, non sunt irregulares; nec Clerici consulti a iudice, si respondeant, tale delictum jux-

ta leges plectendum esse pœna mortis. Idem dicendum de Confessariis, qui possunt negare absolutionem judici nolenti juxta leges punire malefactores.

XXX. Qui pugnant in bello iusto ex auctoritate publica contra hostes, si propriis manibus occidunt, vel mutilent, irregulares fiunt. Ceteri vero milites in tali bello iusto adstantes pugnae, qui propriis manibus neminem occidunt, aut mutilant, non fiunt irregulares, ut communiter fatentur omnes. Si bellum sit injustum, & aliquis occidatur, vel mutiletur, omnes fiunt irregulares, quia omnes concurrunt ad necem injustam. Militem se defendentem in bello iusto cum moderamine inculpatae tutelæ non fieri irregularem docent plures, quia hæc defensio est illi iusta. Medici, & chirurgi, qui juxta propriæ artis regulas truncant membrum, non fiunt irregulares. Clerici, & Monachi exercentes artem medicam, & chirurgiam fiunt irregulares ex defectu lenitatis, si truncent aliquod membrum, quia prohibita sunt illis ejusmodi artes cum incisione, & adustione. Possunt tamen aperire venam ad minuendum sanguinem, quin fiant irregulares. Ecclesia merito removel a sacris Ordinibus homines ob defectum lenitatis, quia mansuetudo & lenitas est prærogativa, & caracter Sacerdotii Christi, qui tamquam agnus mansuetus venit in mundum a Patre missus. Episcopi nequeunt dispensare ab irregularitate ex defectu lenitatis, etiamsi occulta sit, ut probabilior sententia defendit. Qui plura cupit, legat Canonistas, & Moralistas, qui spissa & magna volumina hoc de argumento consularunt.

MONITUM.

Repeto quod alias innui, nempe omnes optare ut excommunicationum, & censurarum multitudinem ad maturum examen superiores revocarent, & in eum parvum numerum illas restringerent quem illorum sapientia magis consentaneum judicaret. Illud omnibus sapientibus certum est, præceptorum multitudinem hand fore idoneam ad hominum malitiam coercendam. Animadvertit S. Augustinus *epist. 118. ad Januarium: Dominum nostrum Jesum Christum, sicut ipse in Evangelio loquitur, levi iugo nos subdidisse, & sarcinæ levi. Unde sacramentis numero paucissimis, significatione præstantissimis societatem novi populi colligavit. Fufius epist. 119. ad eundem Januarium Ecclesiæ præcepta resecanda suggerit his verbis. Sine ulla dubi-*

dubitatione refecanda existimo. Quamvis enim neque hoc inveniri posset, quomodo contra fidem sint; ipsam tamen Religionem, quam paucissimis, & manifestissimis celebrationum sacramentis misericordia Dei esse liberam voluit, servilibus oneribus premunt, ut tolerabilior sit conditio Judeorum, qui etiam si tempus libertatis non agnovissent, legalibus tamen sarcinis, non humanis presumptionibus subjiciuntur. Sed Ecclesia Dei inter multam paleam, multaque zizania constituta, multa tolerat; sed tamen quæ sunt contra fidem, vel bonam vitam, non approbat, nec tacet, nec fovet.

DISSERTATIO V.

De statu religioso.

PRÆLOQUIUM.

Quatuor hoc de argumento volumina edidi, quorum primum inscribitur *Commentarius historico-apologeticus* &c. alterum *Disciplina apostolico-monastica*. Adversus hanc disciplinam apostolico-monasticam duo prodire volumina: unum inscriptum *Vindicie Regularium*; alterum hac epigraphe insignitum, *Vita Claustralis*. Hos duos libellos revera famulos plenos erroneis commentis, fabellis, & dictis contrivi, & penitus labefactavi opere inscripto, *Defensio decretorum Concilii Tridentini*, in duo volumina distributo, atque jussu sapientissimi Pontificis BENEDICTI XIV. edito. Ex his pauca decerpam.

CAPUT I.

Status religiosi notio, & ejusdem obligatio aspirandi ad perfectionem evangelicam.

I. QUÆST. I. *Quid sit status religiosus?*
RESP. Est via facilius perveniendi ad perfectionem evangelicam. A virtute Religionis, quæ inter morales eminet, nomen suum sortitur sacer hic status; idcirco religiosus appellatur. Stabilitatem, & immobilitatem secum adfert. Ut sit talis, requirit approbationem ab Ecclesia factam, ut habetur ex Concilio Lateranensi IV. cap. *Nimia*. Necessaria est quoque professio trium votorum juxta aliquam ex regulis approbatis a Sede apostolica. Hinc singuli Ordines suam propriam regulam habent, & constitutiones, ad quarum normam statum religiosum profitentur.

II. QUÆST. II. *Utrum Religiosi teneantur sub gravi præcepto tendere ad perfectionem?*
RESP. Quæstio hæc, perspicua indiget explanatione. Omnes Christiani, sive laici, sive ecclesiastici, sive sæculares, sive claustrales, præcepto ligantur aspirandi ad perfectionem. Fortasse imperitis veritas hæc impervia erit. Sciant ergo oportet, perfectionem hanc, de qua nunc nobis sermo est, in caritate sitam esse, ut Evangelium, & omnes Patres doceant. Hinc S. Thomas 2. 2. q. 186. art. 2. describit statum religiosum, quod sit *disciplina quedam, seu exercitium perveniendi ad perfectionem*. Ut enim Religiosi facilius, & expeditius hanc metam attingerent, tria consilia evangelica, ad quæ revocantur cetera, vovent. Hæc tria vota sunt instrumenta, & veluti currus rotæ, quæ viam sternunt ad hoc pallium assequendum. Omnia præcepta evangelica sunt media necessaria, consilia sunt instrumenta libera ordinata ad præceptum caritatis. Hoc præceptum est finis, & meta omnium præceptorum, & consiliorum. Neque in consiliis igitur, neque in ceteris mandatis, sed in sola caritate sita est perfectio evangelica, ad quam sub præcepto aspirare omnes tum Christiani, tum viri religiosi astringuntur. Cum Christus dixit: *Estote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester celestis perfectus est*: Matth. 5. non Monachis, non Claustralibus hoc intonuit, sed omne prorsus genus humanum alloquutus est, cum tunc nec Monachi, nec Claustrales essent.

III. Crasso ergo obvolvuntur errore Christiani qui existimantes hanc perfectionem evangelicam quid supererogationis esse & consilii, virisque dumtaxat religiosi competere, nihil conantur ad eam consequendam. Caritas hæc separat animam ab amore mundi, & eorum quæ in mundo sunt, eamque conjungit Deo. Et quo magis anima separatur a concupiscentia carnis, a concupiscentia oculorum, a superbia vitæ, ut inquit S. Joan. *epist. 1. cap. 2.* eo intimius Deo copulatur. Ad hanc unionem cum Deo omnes Christiani ex præcepto astringuntur. Ergo omnes Christiani ad caritatis perfectionem tendere obligati sunt. Hoc dumtaxat discrimen est quod Christiani per solam præceptorum viam currere ad perfectionis metam tenentur. Viri autem religiosi ut eam ipsam metam facilius assequerentur, consilia amplexi sunt evangelica, & eadem tribus solemnia votis servanda sibi imponere.

IV. Christiani igitur vigilantes sint oportet in servandis præceptis, quæ orationis studium, sensuum custodiam, & carnis compressionem, æquitatem, cordisque puritatem jubent: quia hæc, & cetera omnia mandata, ut dixi, sunt instrumenta necessaria perveniendi ad caritatis perfectionem, seu conjunctionem cum Deo. Et quoniam conjunctio hæc major atque intensior in uno, ac in altero est, ideo unus altero perfectior evadit.

V. Contra viri religiosi præter hæc præcepta servare tenentur tria vota, & propriam regulam, & constitutiones, quas sancti Patriarchæ divino afflante Numine præscribere tamquam media quæ adjuvant & facilius conducunt ad præstitutam metam.

VI. Unde, inquires, colligere possumus viros sive christianos, sive religiosos implere hoc præceptum aspirandi ad perfectionem? Christiani qui a vanis pompis, a luxu, a fastu, ab occasionibus violandi præcepta Decalogi vigilanter abstinent; qui in orationis studium incumbunt; qui iustitiam & æquitatem servant, cuique quæ sua sunt tribuunt; qui quæ sibi fieri vellent; aliis faciunt; qui proprii status officia implent: hi signa perhibent se per viam evangelicæ perfectionis ambulare.

VII. Si Christiani ipsi proprii status officia, & munia regendi familiam, educandi filios, providendi domesticis necessaria, & cetera omnia implere debent; quanto magis propriæ Religionis munia, vota, ritus, statuta, legesque exequi tenentur viri religiosi? Unde vero colligi poterit viros religiosos perfectionis studio operam sincero animo impendere? Forsitan ex observantia silentii, ex orationis assiduitate, ex sensuum, carnis, & appetitionum compressione, ex votorum paupertatis, castitatis, & obedientiæ executione? Profecto hæc omnia signa satis probabilia sunt, at interdum fallacia. Hæc enim omnia hypocrisis fructus esse valent. Ut ille viam sibi paret ad regimen, ad præfecturas, ut sibi existimationem viri religiosi, & proprii instituti observatoris compareret, exequi præfata omnia potest, & sub sacræ Religionis pallio diaboli martyr evadere. Quænam ergo animi aspirantis ad perfectionem christianam argumenta? Caritatis exercitia, amor erga omnes, patientia & tolerantia injuriarum, animi candor, linguæ sinceritas, mentis docilitas, mundanarum rerum contemptio, politicorum respectuum procursatio, pectoris evangelici for-

titudo, sermones Christi, carni & sanguini hostiliter adversos, palam profitendi studium, propriæ existimationis mundanæ neglectus. Hæc sunt indicia quæ animum in perfectionis christianæ stadio percurrentem indicant. Siquidem reperiri media sine fine queunt: at finis consistere sine mediis nequit. Possunt itaque cæremoniæ, & observationes votorum constitutionum, aliorumque rituum extrinsecus apparere velle nuptialia destituta, & hypocrisis larva tecta. At caritatis exercitia, quæ sunt illorum finis, sine eisdem stare non queunt.

VIII. Heinc colliges non satis proprio muneri satisfacere illos Regularium superiores, qui in suis Capitulis continenter clamant adversus quasdam cæremoniarum transgressiones, & vix aliud inculcant suis subditis quam silentii custodiam, chori frequentiam, jejuniorum & quarundam genæflexionum observantiam. Lando hæc omnia; sed illud doleo quod prætermittant hortari, persuadere & urgere ad caritatis exercitia. Accensa enim flamma hac in Religiosorum animis, cetera omnia sponte fluunt. Caritas quippe planta est fecundissima fructus pariens ad æternitatem maturos. Caritas benigna est, patiens est, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, omnia sustinet, omnia suffert, non querit quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi, non reformidat sæculi potentiam, non pertimescit adversariorum calumnias; sed impavido pectore verbo, & opere Christi legem, & propriæ professionis mania exacte implet. Ignis iste celestis semper ardet ubi adest, & flammæ continenter emittit. Si arderet in Superiorum cordibus, dubio procul favillas suas immitteret in subditorum animos. Illi ergo qui neglecta caritatis prædicatione, cæremoniarum tantum observationem inculcant, ipsi se caritate impleant, ut hanc in alios transfundentes, optimos sibi subditos comparent.

IX. Caritas dulcissimo benevolentiae fœdere animos conjungit, efficitque cor unum, & animam unam. In ea communitate in qua aversiones, dissidia, factiones contrariæ fervent; in qua Superiores versutiam, varietatem, cor duplex, linguam amphibologicam, prudentiæ larva induunt, candore, sinceritate, affabilitate pulsus, caritatis flamma certe non ardet; sed spiritus mendax & mundanus, & scientia quam S. Jacobus diabolicam appellat, dominatur. Si superiores verbis ludant, factis tergiversentur, negent, spondeant, illudant, velificentur, adversentur,

tur, prout temporum rationes ferunt, inter subditos & ipsos superiores, deprehensa illorum vassritia, nulla sinceritas, nullus animi candor, caritas nulla viget. Sed contra murmur, dissidia, aversiones, & perpetua bella grassantur. Superiores qui aperto animo, sincero corde, ingenua lingua subditos colligunt & amplectuntur, illos sibi devinciunt obligantque illo ipso tempore quo favores denegant, dum impertiri salva lege nequeunt. Verum in semitam a diverticulo alioquin opportuno revertamur.

X. Religiosi ergo illi qui neglecto orationis, mortificationis, pœnitentiæ, abstinentiæ, & propriæ regulæ atque constitutionum exercitio, ea solum peragunt quæ prætermittere nequeunt, qui ludis, fabulationibus, otio, solatiis, diverticulis indulgent, qui sumpta cappa, aut pallio civitates circum-eunt, curiosa sectantur; qui si mensa ad palatum non sit instructa, obmurmurant, superiorum exhortationes, & mandata derident, & super eisdem jocantur, fabulantur, controversantur, non evangelicæ perfectionis, sed æternæ damnationis viam percurrunt.

XI. Ut multa in pauca contraham, omnes Christiani sive laici, sive religiosi aspirare ad evangelicam perfectionem vi præcepti sub mortali astringentis tenentur, sub mediis variis, quæ omnia per unicam & arctam viam ad eandem metam ducunt. Christiani laici sola præceptorum observatione exacta; Religiosi ad præceptorum executionem addunt trium votorum, & propriarum constitutionum observantiam. Hæc vota, hæc constitutiones & regulæ non sunt, inquiunt Patres, sarcinæ & pondera quæ opprimant; sed sunt alæ, quæ iter allevant, & sursum erigunt. Quamobrem status religiosus nuncupatur schola facilius perveniendi ad perfectionem caritatis, ad quam omnes Christiani tendere astricti sunt. Gravius utique Religiosi, & scelestius peccant hoc præceptum violantes, quam Christiani laici. Quoniam viri religiosi uberiori gratiarum & donorum copia a Deo instructi, facilius & commodius angustam calcare semitam evangelicam queunt. Idcirco isti sacrilegi, ingrati, atque nequissimi Dei servi habentur, cum tot talenta a Deo accepta prodigunt, & dilapidant. Quandoquidem a curis sæculi, a mundi periculis, quibus miseri Christiani obnoxii sunt, segregati, nihil de victu, & vestitu cogitare coacti, unice vacare Deo, & proprii instituti observan-

tia facillime queunt. Quare dupliciter vitulabant, si nancisci perfectionem evangelicam omittent, nedum contemnent.

XII. Disputare Theologi solent, num satis sit trium votorum obervantia, neglectis aliis legibus quæ ad gravem culpam non obligant: & rursus controversantur, num continuata istarum legum transgressio inducat contemptum virtualem, & interpretativum. Verum paucis rem dirimo. Tria vota communia sunt omnibus sacris Ordinibus. Quilibet Ordo religiosus ab altero distinguitur suis peculiaribus statutis, regulis, & constitutionibus. Ergo præter tria vota omnibus communia, necessaria est proprii instituti observantia, alioquin nullius determinati Ordinis esset Religiosus ille qui tria dumtaxat vota servaret. Necessaria itaque est propriæ regulæ, & constitutionum observantia, ut quis dicatur studio vacare evangelicæ perfectionis.

XIII. Num transgressio hujus aut illius monasticæ constitutionis iter intercipit perfectionis christianæ? Distinguendus est animus constans, & firmus propriæ professionis implendæ, a transgressione hujus aut illius legis ex animi subreptione, & imbecillitate proficiente. Quotidie labimur omnes. Qui ex infirmitate aliquam legem non obligantem ad culpam, saltem gravem, violant, cespitant, & aliquo modo claudicant in viam: at continuo surgunt, animumque & vires redintegrant, ut celerius currant: at quia debiles & infirmi sumus, denuo claudicamus, ac simul denuo alas resumimus plus & minus, prout magis & minus caritatis ignis ardet in corde. Illi igitur qui ob communem infirmitatem aliquam constitutionem violant, non sunt extra perfectionis viam, dummodo animum firmum & constantem servant propriæ professionis servandæ. Contra qui passim proprii instituti leges peculiare violant, nihil earumdem transgressionum curantes, & in eadem corruptela perseverantes, extra arctam semitam sunt, atque latam & spatiosam perditionis viam percurrunt. Neque illis quidquam suffragatur quod in Conventibus morentur ubi legum observantia, saltem majori ex parte, in desuetudinem abiit, quoniam nulla corruptela contra legem præscribit. Brevi, vota, & constitutiones reciproco nexu conjuncta sunt. Constitutiones sunt votorum prædia; vota sunt propugnaculum caritatis. Caritas, vota, & constitutiones sibi mutuas manus porrigunt. Hoc nexu graviter

læso, & disrupto, totum ædificium corruat necessum est. Qui deliberato animo proprias constitutiones indiscriminatum violant, mentiuntur, si jactant aut votorum observantiam, aut caritatis exercitium.

XIV. Tria vota necessaria sunt ad religiosum statum constituendum, & quidem solemni ritu emissa in faciem Ecclesiæ: status quippe iste firmitatem, & stabilitatem includit. Tria hæc vota paupertatis, castitatis, & obedientiæ bellum perpetuum denuntiant tribus mundi malis, quæ S. Joannes epif. 1. c. 2. describit. *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* De his tribus votis mox sermo recurret. Interim si plura hæc de re cupis, lege S. Thomam 2. 2. q. 186. a. 6. & 8.

C A P U T II.

De voto paupertatis.

I. **P**auPERTATIS votum est primum vitæ regularis fundamentum. Istius voti materia est abdicatio rerum temporalium manifestata a Christo Domino Matth. 19. *Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus.* Alia duo consilia virginitatis colendæ, & voluntatis abnegandæ, hominisque auctoritati subjiciendæ, paucis expressit Magister divinus. Verum methodum ipsam, qua Apostoli, primique Christiani executioni evangelicæ paupertatis consilium demandarunt, clare, & distincte Act. 2. describit Evangelista Lucas. *Omnes etiam qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia. Possessiones, & substantias vendebant, & dividebant illa omnibus, prout cuique opus erat.* Fulsus hanc paupertatis formam exprimit cap. 4. sanctus Evangelista. *Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una, nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat; sed erant illis omnia communia.... Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possesores agrorum, aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum. Dividebatur autem singulis prout cuique opus erat.*

II. Hæc est illa paupertas bonorum communione fulta, quam Christus in suo apostolico Collegio præcivit ut fundamentum cælestis perfectionis, quæ in caritate sita, amoris & concordiae vinculo invicem & cum Deo conjugit. Bonorum enim proprietas

cupiditatem accendit, & veluti civis seditiosus tumultus, jurgia, & dissidia excitat, corda, animosque sejungit, atque in contrarias abstrahit factiones. Communitas autem, cum omnem auferat proprietatem, radicem quoque contentionum, rixarum, & dissidiorum revellit, & cælestium bonorum communionem inducit. Connexa enim hæc duo sunt. 1. *Erat cor unum, & anima una.* 2. *erant illis omnia communia.*

III. Paupertas generatim accepta plures excipit gradus: quorum alter dominium, & usum cujusque rei ceu propriæ excludit; alter dominium, & usum proprium respuit, capacitatem tamen ad dominium retinet; tertius, qui nec dominium absolute abdicat, nec incapax dominii evadit, sed tantum nulla re tamquam propria utitur; quartus nec dominii, nec usus privationem prodit, sed eam dumtaxat bonorum mensuram admittit quæ ad vitæ sustentationem necessaria est, & cetera omnia rejicit. Ad hos quatuor gradus omnes alii reducuntur. Primum paupertatis gradum nunc vovent Regulares. Tertium nuncupant scholares Societatis. Alios duos quisque vovere potest.

IV. Theologi plurimi hanc exhibent paupertatis monasticæ definitionem: *Votum paupertatis est voluntaria bonorum temporalium abdicatio, per quam vivens ipsorum proprietate privatur.* Alii pressius ajunt: *Est abdicatio dominii.* Quæ finitiones ad Metaphysicæ a-mussim exactæ paupertatem generatim acceptam describunt, secus ut executioni demandandam. Duo in hoc voto isti distinguunt. Primum essentielle vocant in abdicatione dominii situm. Alterum accidentale appellunt, quod usum bonorum spectat. Heinc inferunt connexionem voti paupertatis cum bonorum communitate accidentalem esse, quod de paupertate generatim accepta verum habet: num id ad paupertatem monasticam explicandam sufficiat mox dicam.

C A P U T III.

Regulares voventes paupertatem evangelicam vovent ipsam bonorum communitatem.

I. **T**heologi, & Canonistæ omnes docent, Regulares vi præcepti ecclesiastici graviter obligantis, bonorum communitati astrictos esse, pulsus peculii. Quod autem hoc præceptum communitatis ipsam voti essentialiam ingrediatur, vel extra divagetur, ad id quod caput disputationis est, perinde

res se habet. Nam si Regulares violent directe votum, dum peculium necessitate sublata retinent, siue præceptum, mortale sacrilegium perpetrant. Quare etiam si falsum esset quod dicturus sum, non propterea aliquid emolumenti inde perciperent Regulares, cum juxta omnes & Theologos, & Canonistas præcepto gravissimo ecclesiastico observantiae communis vitae astricti sint.

II. Et ut id quod dicturus sum, evidentius pateat, ob oculos habeamus necessum est, paupertatis votum generatim acceptum, & ab omni circumstantia præcisum, plures excipere gradus, quorum capite superiore mentio facta est: nec unum præ alio in hac acceptione prodere, nec communitatem includere, aut rejicere. Alterum non minus manifestum est, quodlibet nempe votum solennem materiam certam, & præfinitam sibi vindicare. Quibus constitutis evinco quod proposui.

III. Regulares omnes paupertatem Deo vovent, non incertam, non ad cujusdam metaphysicæ definitionis amussim exactam, quam aliqui sibi effinxerunt; sed eam paupertatem vovent quæ in eorum regulis determinata est. Hæc prima propositio ineluctabilis est. Paupertas enim latitudinem, & gradus plurimos admittit, ut omnes fatentur, & re ipsa constat: ergo voventis intentione determinari debet. Hæc autem determinatio fieri a singulis Regularibus nequit, alioquin tot essent paupertatum genera, quot sunt voventes, & omnia confusa & perturbata essent. Quamobrem omnes sacri Ordines suas regulas habent, in quibus definita est paupertas, quam omnes ejusdem Ordinis profiteri debent. Atqui omnes Regulæ SS. Basilii, Augustini, Benedicti, Francisci, & omnium SS. Patriarcharum pro materia voti paupertatis determinant vitam communem. Ergo Regulares voventes paupertatem vovent communem vitam. Nisi propositio secunda vera sit, sponte cadere causa velim. Possem huc transcribere omnium Regularum textus, quos brevitatis studio prætereo. Satis sit in transcurso indicare in omnibus præfatis regulis similia haberi: *Sint vobis omnia communia, ut legistis in Actibus Apostolorum.*

IV. Verum quamvis hæc argumentatio falsa esset, non propterea, ut dixi, licitum peculium foret Regularibus, cum juxta omnes tum Theologos, tum Canonistas gravissimo præcepto ecclesiastico vitam communem servare teneantur cujusque privati

peculii expertem. Hinc Religiosus omnia sua tum præsentia, tum futura sub Religionis dominio ponit, ea conditione & pacto ut Religio de iis bonis in communem omnium Religiosorum usum disponere, ut sibi expediens visum fuerit, queat: & Religio vicissim eodem vinculo se obstringit victum, & vestitum, & omnia necessaria Religioso præstandi. Porro sicut in quolibet contractu una deficiente parte in suo explendo munere, deficiat quoque altera necesse est; ita similiter si Religio in congrua victus & vestitus provisione desit officio suo, continuo in Religioso professore jus oritur naturæ, quemlibet antecedens contractum, victum, & vestitum illum quem Religio tribuere deberet, comparandi. Hoc est totum quod in favorem Religiosorum, & peculii privati dici potest. Ceterum tam Religiosi seu superiores Religionum, quam Religiosi gravissimo præcepto obstringuntur redintegrare contractum, si fractum sit, vel observare, si consistat, ut infra dicturus sum.

CAPUT IV.

Decreta Concilii Tridentini, & constitutiones summorum Pontificum urgent Regulas ad exactam vitam communem, pulsas privatis pecuniis.

I. **P** Rætermisissis antecedentium Conciliorum, & Pontificum decretis, quæ vitam communem Regularibus præcipiunt, rescribam dumtaxat ea quæ Tridentinum præcipit sess. 25. c. 1. „ Quoniam non ignorat „ sancta Synodus, quantum ex Monasteriis „ pie institutis, & recte administratis, in „ Ecclesia Dei splendoris, atque utilitatis „ oriatur, necessarium esse censuit, quo facilius ac maturius, ubi collapsa est, vetus & regularis disciplina instauraretur, & constantius, ubi conservata est, perseveret, PRÆCIPERE. prout hoc decreto PRÆCIPIT, ut omnes Regulares, tam viri, quam mulieres, ad Regule, quam professi sunt, præscriptum, vitam instituant, & component: atque in primis: quæ ad suæ professionis perfectionem, ut obedientie, paupertatis, & castitatis, ac si quæ alia sunt alicujus Regule, & Ordinis peculiaria vota, & PRÆCEPTA ad eorum respective essentiam, NEC NON AD COMMUNEM VITAM, victum, & vestitum conservanda, pertinentia, fideliter observent: omnique cura & diligentia a superioribus adhibean-
tur

„ tur tam in Capitulis generalibus, & provincialibus, quam in eorum visitationibus, quæ suis temporibus facere non præmittant, ut ab illis non recedatur, cum compertum sit, ab eis non posse ea, quæ ad substantiam regularis vitæ pertinent, relaxari. Si enim illa quæ bases sunt, & fundamenta totius regularis disciplinæ, exacte non fuerint observata, totum corruat ædificium necesse est. „

II. Rursus idem Concilium cap. 2. addit: „ Nemini igitur Regularium tam virorum, quam mulierum liceat bona immobilia, vel mobilia, cuiuscunque qualitatis fuerint, etiam quovis modo ab eis acquisita, tamquam propria, AUT ETIAM NOMINE CONVENTUS possidere, vel TENERE; sed statim ea superiori tradantur, Conventuique INCORPONENTUR. Nec DEINCEPS LICEAT superioribus bona stabilia alicui Regulari concedere, etiam ad usum fructum, vel usum, ADMINISTRATIONEM, aut commendam. Administratio autem bonorum Monasteriorum, seu Conventuum ad solos officiales eorumdem, ad nutum superioribus amovibiles, pertineat. Mobilium vero usum ita superiores permittant ut eorum supellex statui paupertatis, quam professi sunt, conveniat: nihilque superflui in ea sit: nihil etiam quod sit necessarium, eis denegetur. Quod si quis aliter quidquam tenere deprehensus, aut convictus fuerit, is biennio activa & passiva voce privatus sit, atque etiam juxta suæ regulæ, & ordinis constitutiones puniatur. „

III. Clemens VIII. confirmavit Tridentini decreta constitutione data anno 1599. in qua hæc præscribuntur. „ I. Quo Tridentini Concilii decreta de paupertatis voto custodiendo fidelius observentur; præcipitur, ut nullus ex fratribus, etiamsi superior sit, bona immobilia, vel mobilia, aut pecuniam, proventus, census, elemosynas, sive ex concionibus, sive ex lectionibus, aut pro Missis tam in propria Ecclesia, quam ubicunque celebrandis, aliove ipsorum iusto labore, & causa, & quocunque nomine acquisita, etiamsi subsidia consanguineorum, aut piorum largitiones, legata, aut donationes fuerint, tamquam propria, aut etiam nomine Conventus, possidere possit; sed ea statim superiori tradantur, & incorporentur: atque cum ceteris illis bonis, redditibus, pecuniis, ac proventibus confun-

„ dantur, quo communis inde victus, & vestitus omnibus suppeditari possit. II. Neque superioribus, quicumque illi sint, ullo pacto liceat eisdem Fratribus, aut eorum alicui bona stabilia etiam ad usum fructum, vel usum, administrationem, aut commendam etiam DEPOSITI, aut custodiae nomine concedere. III. Eorum vero quæ ad necessitatem concessa erunt, nullus quicquam possideat ut proprium, neque ut proprio utatur. IV. Qui in præmissorum aliquo deliquerit, pœnas nedum a Concilio Tridentino præscriptas, sed alias quoque multo graviiores superiorum arbitrio imponendas incurrat. V. NULLA quorumcunque superiorum DISPENSATIO, NULLA LICENTIA quantum ad bona immobilia, vel mobilia excusare possit, quominus culpæ & pœnæ ab ejusdem Concilii decretis impositæ, & ipso facto incurrendæ obnoxii sint, ETIAMSI SUPERIORES ASSEVERENT, HUIUSMODI DISPENSATIONES, aut LICENTIAS CONCEDERE POSSE: QUIBUS EA IN RE FIDEM MINIME ADHIBERI VOLUMUS. VI. Fratrum vestitus, & supellex cellarum ex communi pecunia comparetur, & omnino uniformis sit fratribus, & quorumcunque superiorum, statuique paupertatis quam professi sunt, conveniat. Nihil etiam quod alicui sit necessarium, denegetur. VII. Quæcumque fratrum vestes, sive laneæ, sive lineæ, omnisque alia supellex in aliquem commodum Conventus locum deferantur; ibique ab uno, vel duobus fratribus huic muneri deputatis diligenter custodiantur, ut inde superioris arbitrio, prout cuique opus fuerit, subministrari opportune possint. VIII. Omnes etiam superiores, quicumque illi sint, eodem pane, eodem vino, eodemque obsonio, sive (ut ajunt) piscantia in communi mensa prima vel secunda, nisi infirmitatis causa impediti fuerint, vescantur: neque singulare aliquid, quo privatim quisque in cibum utatur, ullo modo offerri possit. Si quis in ea re peccaverit, nihil ea die alimenti percipiat, nisi panem, & aquam. IX. Superiores omnes etiam Generales, vel qui redditus, aut præstationes particulares ratione officiorum habent, eorum accepta, & expensa in libro distincto fideliter, & diligenter adnotari curent; neque in alios usus, quam ratione officii sui necessarios, quicquam expendant. Cum ve-

„ ro contingerit ipsos in aliquo Conventu
 „ commorari, eam pecuniæ quantitatem in
 „ commune conferant ex qua sibi, & iis
 „ qui cum ipsis erunt, victus ad præscri-
 „ ptum regulæ & constitutionum suppeditur.
 „ X. Nullus ex superioribus locorum
 „ administrationem bonorum, aut aliarum
 „ rerum, dispensationemque pecuniarum,
 „ & reddituum sui conventus per se
 „ ipsum habere, sive exercere possit; sed
 „ universum id onus tribus fratribus ejusdem
 „ Conventus a Generali ita demandetur,
 „ ut unus rerum, & bonorum, reddituumque
 „ colligendorum, ac exigendorum curam
 „ habeat; alter tamquam depositarius pecunias,
 „ ac cetera ab illo collecta, exacte, & fideliter
 „ asservet; alius de pecuniis, & rebus a
 „ depositario acceptis Priori & Fratribus,
 „ ac Conventui universo de necessariis,
 „ mandante tamen ipso Priore non secundum
 „ proprium affectum, sed juxta caritatis
 „ regulam, veluti bonus dispensator,
 „ provideat, officiorum hujusmodi confusione
 „ penitus interdicta. XI. Ceterum hi tres
 „ tam impensis, quam acceptis, singulis
 „ mensibus Superiori locali, adhibitis etiam
 „ duobus vel tribus Fratribus ejusdem
 „ Conventus probatoribus, rerumque usu
 „ petitis, rationem reddant. Deinde ipsemet
 „ rursus presentibus Priore, & peritis prædictis,
 „ Generali cum advenit. Denique ipse
 „ Generalis in quolibet proximo Capitulo
 „ generali, saltem coram tribus Judicibus
 „ ab ipso Capitulo ad hoc constitutis,
 „ illorum omnium, universamque suam
 „ administrationis tam publicæ, quam
 „ privatæ, rationem reddere teneatur:
 „ cujus etiam exemplum authenticum ex
 „ actis Capituli describatur, ad hoc ut
 „ ad omne mandatum nostrum, vel Sedis
 „ Apostolicæ transmitti possit. XII. In
 „ unoquoque Conventu, Fratrum is
 „ tantum deinceps constituatur, & in
 „ posterum retineatur numerus qui vel
 „ ex redditibus illius propriis, vel ex
 „ communibus consuetis, vel etiam
 „ singulorum elemosynis, aliisque
 „ quibuscumque obventionibus in
 „ commune, ut præfertur, conferendis
 „ commode possit sustentari. Reditus
 „ vero, & supradicta omnia in
 „ communi loco, ac tuto diligenter
 „ asserventur. XIII. Superioribus
 „ autem, ne Concilii Tridentini, aut
 „ hæc nostra decreta declarare, interpretari,
 „ aut relaxare ullo modo possint,
 „ omnino interdiximus, & prohibemus,
 „ decernentes ut

„ ritum &c. Si quis autem contra præsum-
 „ pserit attentare, is eo ipso omni gra-
 „ du, officioque privatus, & ad ea perpe-
 „ tuo inhabilis existat.

IV. Urbanus VIII. confirmavit præ-
 „ tam Clementis VIII. constitutionem, ut
 „ habetur in Bullario Romano Tom. 4. pag.
 „ 63. Et Paulus V. Gregorius XV. Alexan-
 „ der VII. & Innocentius X. confirmarunt
 „ Clementis; & Urbani constitutiones. Iste-
 „ rum Pontificum testimonia prætereo ne
 „ sim longus.

V. Tandem Innocentius XII. & Triden-
 „ tini decreta, & antecessorum Pontificum
 „ constitutiones confirmavit, atque adversus
 „ falsa & erronea commenta roboravit,
 „ omnemque tergiversandi & cavillandi
 „ radicem averruncavit. Decreta hæc
 „ habentur in Bullario ejusdem Pontificis
 „ pag. 267. & seqq. Initium decretorum
 „ hoc est. *Sanctissimus &c. Ut regularis
 „ disciplina ad Religiosorum salutem, &
 „ totius christiani populi edificationem
 „ utilitatemque servata recte custodiatur,
 „ ac vigeat, ac sicubi collapsa est, adjuvante
 „ Domino, reparetur; constituit, & declaravit,
 „ se licentiam recipiendi Novitios in
 „ singulis approbatis Ordinibus benigne
 „ concessurum; dummodo tamen, quæ pro
 „ regulari vita recte instituenda, tam a
 „ sacrosancta TRIDENTINA SYNODO, quam a
 „ Prædecessoribus nostris Romanis Pontificibus,
 „ præcipue vero fel. record. CLEMENTE VIII.
 „ in decretis generalibus pro Regularium
 „ reformatione, nec non INNOCENTIO X. &
 „ ALEXANDRO VII. pro Novitiorum
 „ receptione, & Professorum educatione
 „ salubriter constituta sunt: quibus
 „ omnibus firmiter inheret Sanctitas sua,
 „ eaque quatenus opus sit CONFIRMAT,
 „ & renovat (salvis tamen in hac parte
 „ singulorum Ordinum statutis, seu aliis
 „ ordinationibus ab Apostolica Sede in
 „ FORMA SPECIFICA, post eadem decreta
 „ forsitan approbatis, aut editis) exacte,
 „ & inviolate serventur.*

VI. Omissa fuerat in disciplina Aposto-
 „ lico-monastica illa periocha (salvis tamen
 „ in hac parte &c.) utpote non necessaria,
 „ tum quod non exactam communitatem
 „ spectat, tum quod de approbatione in
 „ forma specifica sermo est, qua approbatione
 „ compertum est, nullas Regularium
 „ constitutiones peculium permittentes
 „ post Clementem VIII. fuisse confirmatas.
 „ Hoc jam clarius patebit. Quæ sequuntur
 „ igitur causam dirimunt.

VII. Quocirca sacra Congregatio ab eodem
 „ sanctissimo Domino nostro super disciplina re-
 „ gula-

gulari specialiter deputata . . . de mandato Sanctitatis sue presentis decreti tenore denuntiat omnium & singulorum ordinum Regularium . . . Superioribus, tam Generalibus, quam Provincialibus quocumque nomine nuncupentur, ceterisque ad quos spectat, ut in unaquaque Provincia, per Italian & Insulas adjacentes, quamprimum deputent aliquos Conventus, quos magis aptos censuerint, vel unum saltem, ibique auctoritate apostolica statuam omnimodam observantiam Regule, & Constitutionum cujuscumque Ordinis, & decretorum apostolicorum, precipue vero EXACTÆ VITÆ COMMUNIS. Postquam vero regularem observantiam, & signanter quoad EXACTAM VITAM COMMUNEM, cum effectu stabilitam fuisse, tam ex eorundem superiorum Generalium, seu Provincialium relatione, quam Præpositi, & fratrum in præfatis Conventibus degentium, JURE JURANDO FIRMATO TESTIMONIO . . . eidem sacre Congregationi sufficienter constiterit, tunc Sanctitas sua antedictam licentiam, quam habemus distulit, Novitios ibidem recipiendi benigne concedet . . .

Porro ne regularis disciplina, dum in Conventibus jam erectis statuitur, relaxetur in erigendis, & quod una ex parte constituitur, simul ex altera destruat; sacra Congregatio, Sanctitate sua similiter approbante, statuit, atque decrevit, nulla impostero Monasteria, Collegia, Damos, Conventus, aut alia Religiosorum loca fundari, erigi, aut quovis modo institui debere, nisi sub EXPRESSA OBLIGATIONE EXACTÆ VITÆ COMMUNIS ab omnibus Religiosis ibi commorantibus perpetuo, & inviolate servande, ac præterea nullas deinceps admittendas hujusmodi fundaciones, nisi præter alia ad id requisita, prius legitime constiterit, adesse annuos redditus, vel certam elemosynarum spem, quibus duodecim saltem Religiosi in EXACTA VITA COMMUNI commode valeant sustentari.

VIII. Perpendat nunc, quæ sequuntur, qui contra me scribens, ait, cate, & de industria præterisse supra indicatam periocham: salvis tamen &c. perpendat, inquam, quæ sequuntur in decreto Innocentiano.

IX. Non obstantibus circa præmissa OMNIA & SINGULA constitutionibus, & ordinationibus apostolicis, nec non quorumcumque Ordinum statutis, consuetudinibus, privilegiis, ceterisque contrariis quibuscumque.

Ad extremum eadem sacra Congregatio Regularis omnes, cujuscumque Ordinis, & instituti sint, SANCTITATIS sue verbis serio

admonet, & in Domino obtestatur, ut omni mora postposita, sicut filios obedientie decet, ad Regule, quam amplexi sunt, præscriptum, vitam instituant, & componant, decretisque apostolicis pro ÆTERNA illorum salute editis, sincere, fideliterque paraant. Nec ab eorum obedientia inanibus interpretationibus, & fallaciis, aut RELAXATIONUM PRÆTEXTIBUS AD EXCUSANDAS EXCUSATIONES IN PECCATIS adduci se sinant. Sed professionis sue memores, qua se toros Dei obsequio manciparunt, susceptæ christiane perfectionis iter, arduum quidem, sed divine caritatis dulcedine aspersum, abjectis terrenarum rerum curis alacriter prosequantur.

X. Tandem ne pretextu silentii, & tolerantiae Sedis apostolicæ quispiam honestare contrariam corruptelam posset, sequens edidit idem summus Pontifex Innocentius XII. decretum insertum citato Bullario pag. 309, cujus initium est, Debitum pastoralis officii, in quo hæc inter alia habentur.

XI. Sicut non sine gravi animi nostri molestia accepimus, tamen si decretorum hujusmodi observantia in plerisque religiosorum vivorum Monasteriis, seu Conventibus prospere ac feliciter introducta fuerit, atque exinde inibi uberius in dies electi sanctorum operum frumenti messis benedicente Domino exurgat; non eosdem tamen alibi celeste idem semen afferat fructus, neque enim cessavit, nec adhuc cessat humani generis hostis in agro Domini superfeminare zizaniam, quæ Patrifamilias sementem suffocant: hinc est quod nos propheticæ illius moniti memores: Clama, ne testes, quasi tuba exalta vocem tuam: ut constans enixaque voluntas nostra inceptum opus hujusmodi peculiari studio, summaque animi contentione prosequendi magis ac magis innotescat, omnisque TRANSGRESSORIBUS VANO, FALSOQUE SILENTII NOSTRI PRÆTEXTU sese excusandi occasio penitus præcidatur, motu proprio prædictam Congregationem Cardinalium, & Prælatorum super disciplina regulari, tenore presentium perpetuo approbamus &c. . . . Ipsius autem Congregationis a nobis sic confirmatæ facultates illæ esse debeant . . . designandi, ac deputandi pro Novitiis, & Professoriis Conventus, Monasteria, Collegia, ac Damos &c. . . . Decreta tum fel. record. CLEMENTIS Pape VIII. Prædecessoris nostri super reformatione Regularium potissimum vero EXACTÆ VITÆ COMMUNIS observantiam promovendi, atque ad hunc effectum dumtaxat novus quorumcumque Conventuum, Mona-

Monasteriorum, Collegiorum, & Demorum hujusmodi fundationes diligenter examinandi, ne ulla scilicet in posterum religiosorum virorum loca fundari, erigi, aut quovis modo institui contingat, nisi in quibus eadem VITA COMMUNIS juxta ultimum dictorum decretorum præscriptum perpetuo & exacte servari valeat &c.

Non obstantibus &c. quorumvis Ordinum, Congregationum, Societatum, & Institutorum, aliisque quibusvis etiam juramento firmatis, CONFIRMATIONEQUE APOSTOLICA, vel quavis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus, privilegiis quoque, indultis, & litteris apostolicis eisdem Ordinibus, Congregationibus, Societatibus, & Institutis, illorumque superioribus, & personis, ac aliis quibusvis sub quibuscumque verborum tenoribus, & formis, ac cum quibusvis etiam derogatoriis derogatoriis, aliisque efficacioribus, efficacissimis, & insolitis clausulis irritantibus, ac aliis decretis in genere, vel in specie, vel aliis quomodolibet in contrarium concessis, confirmatis, & innovatis &c.

XII. Tandem Innocentius XII. Congregationem peculiarem instituit quæ juramentum exactæ communitatis servandæ præstandum a Regularibus recipiat, antequam facultatem impertiat admittendi ad Religionem. Operæ pretium existimo subicere istius formam juramenti. Est autem tenoris sequentis.

Exemplar formulæ quod jurant Regulares servande exactæ communitatis.

Nos infrascripti fidem facimus, & in VERBO VERITATIS testamur, quod in hoc Conventu N. stabilita est PERFECTA BONORUM COMMUNITAS, & omnia bona Fratrum particularium, tum quoad OMNES PECUNIAS, tum quoad vestes, & alia, sive sint census vitalitii, sive eleemosynæ ex predicationibus, sive undequaque provenientia, OMNIA SINT CONFUSA cum bonis & redditibus Conventus, & ipsis incorporata juxta decreta sanctæ memoriæ CLEMENTIS VIII. & INNOCENTII XII. & sacre Congregationis Discipline, ita ut ex ipsis omnibus equaliter provideatur tam tempore sanitatis, quam infirmitatis. Et est stabilita Vestiaria communis, in qua repositæ sunt omnium Fratrum vestes, ac omnia quæ ad communem usum sunt: ex qua Vestiaria omnibus equaliter providetur juxta uniuscujusque Fratris indigentiam. In hoc etiam Conventu ultra bonorum supradictorum perfectam communitatem viget regularis observantia secundum vigorem constitutionum nostrarum. Et Novitii in

Tom. II.

hoc Conventu religiose enutrientur, & educantur in omnibus exercitiis ad statum Religionis nostræ spectantibus, & tam de die, quam de nocte probantur. Quare humiliter supplicante infrascripti, cum JURAMENTO omnia supradicta affirmantes, sacre Congregationi Discipline regularis pro licentia recipiendi juvenes ad habitum. Actum die &c. anno &c.

XIII. Hoc est juramentum quod sacre Congregationi super Discipline regulari exhibent Regularium Superiores quoto biennio, aut triennio, ut facultatem recipiendi juvenes ad habitum Religionis ab eadem sacra Congregatione obtineant. Hypothesim formemus, in qua Romana Sedes possit, & velit præcipere vitam communem, omni privato peculio vacuam. In hac hypothesi posset ne clarioribus verbis, luculentioribus, & urgentioribus clausulis uti præ iis quas adhibuit in rescriptis decretis? Quo ergo se recipient oppositum opinantes? Invenire ne possunt ipsi aut expressiones luculentiores, aut formulas efficaciores præcipiendi exactæ communitatis observantiam? Negabunt ne Romanæ Ecclesiæ potestatem præcipiendi perfectam rerum communitatem? Nulla hic ad effugium rima patet.

C A P U T V.

Communitate sublata, nec votum obedientiæ nec regularis discipline observantia consistere diu valent.

I. Violatio paupertatis est scopulus ad quem facillime impingunt viri claustrales. Hinc tam antiquæ, quam posteriores Religionēs passæ sunt plus & minus relaxationem. Nihilominus sacrorum Ordinum Institutores non modo hanc paupertatem exacta vita communi circumscriptam non mitigarunt, sed fortioribus prædiis munierunt. Ordines mendicantes videntes collapsam disciplinam monasticam ob redundantes divitias, rejecerunt divitias, & reditus etiam in communi possidendos, & mendicato vivere statuerunt. His succedere Clerici Regulares, qui collapsam Mendicantium disciplinam spectantes ne huic vicissitudini obnoxii & ipsi essent, paupertatem adeo severam præscribere, ut alii nec pro Missarum celebratione oblationes recipere, alii nec petere eleemosynas statuerint. Cur hoc? Paupertatis consilium liberum est. Divitias possidere nihil mali absolute præfert. Sacrorum Ordinum Patriarchæ tot sæculorum

Y

expe.

experimento didicere istius vitæ communis observantiam difficillimam esse, & facillime a voventibus violari. Illorum caritatis erat hanc temperare paupertatem, peculia, & census vitalitios permittere, ut hac via occasiones peccandi a subditis suis removerent. Quando enim lex de re libera, & innoxia difficile a subditis servatur, sapientis legislatoris est aut eandem tollere, aut eam temperare, & communi usui accommodare.

II. Contra, omnes ad unum Patriarchæ non modo paupertatis legem non relaxarunt, sed severius eam roborarunt, & novis præsidii munierunt. Cur nemo SS. Patriarcharum peculia, & redditus privatis Religiosis concesserunt? Cur illa severissime prohibuere omnes nullo excepto? Opponent mihi vel unum Patriarcham qui peculia, & redditus privatos concesserit; & fasces illis submittere, atque victoriam canere volo.

III. Quid ergo causa est cur omnes sancti Patriarchæ huc conspirarunt ut unanimi consensu hoc paupertatis votum restringerent, arctarent, atque omni excogitabili modo firmarent? Quia sublata communis vitæ paupertate, concedat exactæ obedientiæ votum, & disciplinæ regularis observantia necesse est. Siquidem professio vitæ regularis, ad paupertatem quod attinet, contractus mutuus est, ut indicavi, vi cuius subditi omnia bona & præsentia, & futura solemniter Religioni cedunt; Religio vicissim eodem sacro vinculo se astringit alendi, vestiendique subditos tum sanos, tum infirmos. Si Religionum Prælati oppignoratam fidem non solvunt, subditis omnia necessaria ministrantes, necessario consequitur, subditos obedientiæ vinculo solutos esse, quantum ad comparanda ea quæ pro victu & vestitu necessaria sunt. Ergo sublata communitate, obedientiæ votum, atque adeo ipsa disciplina regularis corrui.

IV. Industriæ, labores, media quæ subditi adhibent ut peculium acquirant, sapissime Religioni non congruunt. Si Prælati impedire ea pertentant, subditi jus naturæ opponunt sibi prospiciendi in victu & vestitu a Prælatis non collato. Quandoquidem in claustris, a quibus exulat perfecta communitas, pro vestibus aliqua summa traditur, alibi major, alibi minor, quæ pro integro non sufficit. Cellarum supellex integra saltem non datur. Pro itineribus, pro epistolis aut parum, aut nihil. Pro infirmitate curanda quædam, ut in hospitali, porriguntur, & qui non habent unde sibi sub-

veniant, miserrime languent. Qui vero abundant, absit ut infirmis fratribus quidquam tribuant. Heinc alii in penuria summa decedunt; alii morientes plurimam pecuniam relinquunt. Quibus auxiliis compararunt ingentia peculia?

V. Fac Prælatos prohibere subditis ineptis ne conciones habeant, quia ea morum probitate non sunt præditi quæ requiritur ut extra claustra Christianis exemplo sint, ne Monialium Confessiones audiant, ne se negotiis terrenis immisceant, ne patrocinia ambiant, ne vagentur per civitates: continuo inclamant subditi: si hæc lucra amittimus, quis nobis vestes, quis epistolæ, itinerum, infirmitatum expensas solvet? Quis *chocolate*, quis *tabacum*, quis tot alia aut necessaria, aut congrua porriget? Census vitalitii aut exigui, aut nulli sunt &c. communi patrimonio nobis non providetur: ergo naturæ jure, quod omne votum antecedit, hæc nobis comparare juste possumus. Quid heinc? Litterarum rudes, morum integritate, vel prudentia destituti e claustris exeunt, concionantur imperiti, confessiones audiunt indocili, negotia tractant inepti. Illi favores & patrocinia aucupantur; isti præfecturas & officia ambiant. Si Prælati interdicerere velint, subditi opponunt, ut dixi, jus naturæ.

VI. Mala, scandala, disciplinæ relaxatio, & alia absurda, quæ heinc proficiuntur, nolo meis verbis exprimere. Dionysius Carthusianus de *Reform. Claus.* c. 16. hæc scribit: *Ex peculio tanquam ex venenosa radice multa peccata proveniunt, ut puta contumacia, superbia, contentio, partialitas, avaritia, vanagloria, invidia, mendacium, luxuria. Quoniam abundantes in peculio ad resistendum suis superioribus fiunt audaces, nec disciplinam, & correptionem patienter suscipiunt, partialitates efficiunt, & interdum comestationibus & ebrietatibus vacant, ex quibus ad vitia carnis labuntur, & votum suum de castitate servanda sceleratissime frangunt.* Quid si nos hac scribendi libertate uteremur? Similia, & graviora absurda ex peculio manantia describunt Trithemius, Nyder, S. Antoninus, Cajetanus, & communiter Theologi. En rationum momenta cur sancti Patriarchæ etiam ultimæ ætatis peculio bellum indixere. Alias austeritates, ut jejunia, vestitum asperum, & plura alia poenitentiae exercitia aut linierunt, aut sustulerunt. Communitatem vero bonorum, licet agnovissent fuisse lapidem offensionis ad quem plures

impegerunt, non modo non linere, sed, ut dixi, severius illam præceperunt: quia hæc exacta bonorum communitate sublata, corrumpat universa disciplina monastica oportet.

CAPUT VI.

Quam hostiliter pugnent cum voto paupertatis monastica census vitalitii. Excusationes, & sophismata quibus incrustari peculiarium corruptela solet.

I. **D**ivitiarum, & paupertas evangelica non minus opponuntur quam castitas, & luxuria. Quare Christus dixit: *Si vis perfectus esse, vade vende quæ habes, & da pauperibus.* Vendere, & retinere nonne invicem hostiliter pugnant? Nonne hæc duo: vendere omnia, ut omnes Patres interpretantur, & ipsum Evangelium clare & perspicue edisserit; & retinere aliqua, chimeram monstruosam constituunt? Et tamen chimæ hæc familiaris est. Antequam professionem juvenes edant, census vitalitios sibi reservant ditiores, aut minores, prout domesticum patrimonium permittit.

II. Reponunt se reservare hos redditus non sibi, sed Religioni. Religio enim absolutum dominium horum reddituum habet; Religiosi vero purum merumque usum facti ex licentia, & facultate Superiorum. Dominium autem, non merus usus facti cum paupertatis voto pugnat. Recte & venuste. Quid appetitiones nostras explet, & saturat, dominium, an usus? Dominium absolute sterile est, & unice appetitur propter usum. Si separes ab usu dominium, hoc futile, & vanum evadit. Ego facillime tibi perfectissimum dominium concederem, dummodo usum pecuniarum semper Religio haberet. Quid tibi hoc in casu dominium prodesset? Si maritus dominium, alter usum haberet uxoris, is ne castitatem servaret? Maritus cum suo dominio continens esset & castus, alter cum suo solo usu facti venerem expleret.

III. Insistant. Superior ad nutum revocare hunc usum valet. Peregrege. At numquam revocat, ut experientia constat. Si revocare ad nutum Superiores peculii privati usum valent, cur ipsi non revocant? Cur communitatem exactam non invehunt? Cur Regulis, & tot Conciliorum, & summorum Pontificum decretis non parent? Responsum pressum, & perspicuum exhibito.

CAPUT VII.

De ludis Regularium, & aliis quæ cum voto paupertatis pugnant.

I. **Q**UÆST. I. *Liciti ne sunt Regularibus ludi alearum, & sortis?* RESP. Ludis, qui in jocosio sermone, factisque ludicis sistunt, ut qui corpus exercent, quique ad spiritum exhilarandum, viresque instaurandas directi sunt, indulgere Religiosos posse, omnes cum S. Thoma 2. 2. q. 168. a. 2. concedunt.

II. Contra Theologi, & Regulæ omnes a Sede apostolica approbatæ ludos alearum severissime Religiosis voto paupertatis devinctis prohibent. Nomine *aleæ* omnes ludi fortuiti intelliguntur. Quid quod ludi isti ipsis Christianis omnibus vetiti sunt; immo omnes ethnici Philosophi ludos ejusmodi execrati sunt, ut Tom VII. Theologiæ Christianæ palam feci? Constitutiones O. P. ad carceris pœnam damnant Fratres qui *inventi fuerint ad taxillos lusisse*, non secus ac reos carnis, furtiveque. Ludus fortuitus solius avaritiæ, & desiderii ditescendi fructus est. Quid magis evangelicæ paupertati adversum quam desiderium hoc divitiarum augendi?

III. QUÆST. II. *An paupertatis voto repugnet quod Regulares habeant instrumenta argentea, ut cochlearia, cultrum, furculam, arculam pro tabacco, horologia, idque genus similia?* RESP. Hæc omnia solemnî paupertatis voto opponuntur, statumque monasticæ disciplinæ evertunt. Paupertas enim & auri, argenti que pretiositas directe pugnant. Comperta hæc sunt natura sua. Omnes Regulæ monasticæ usum auri argenti que in ejusmodi instrumentis prohibent. Constitutiones O. P. dist. 1. c. 10. hæc præscribunt. *Nullus Frater aut Soror Ordinis nostri, cujuscumque gradus (N. B.) aut conditionis existat, uti debet cochlearibus, & instrumentis aureis, vel argenteis, aut etiam ex lapidibus pretiosis, sive in mensa, sive in cingulis, sive in cappis, cultris, vel eorum vaginis, sive in quocumque alio genere rerum utensilium. Qui autem transgressores reperi fuerint, iisdem instrumentis omnino priventur, & illa communitati applicentur, & GRAVITER præterea transgressores puniantur.* Gravis puniitio gravem culpam supponit. Nec opponas, constitutiones istas ad culpam non obligare. Utique ad culpam non obligant quæ extra vota sunt. At rescripta constitutio votum pau-

pertatis exponit. Votum autem istud ad culpam, & quidem gravem astringit. Usum ergo adeo communem damnare audes? Non ego, sed disciplina regularis, sed vota, quæ distinxerunt labia tua Deo, præfata omnia detestantur. At Religiosi docti, & probi his utuntur instrumentis? Quid inde? Isti gravius peccant, quia sua doctrina, & probitate gravius scandalum ceteris pusillis ingerunt.

CAPUT VIII.

Quam gravis sit Prælatorum obligatio invehende communitatis. Quid agere debeant Regulares degentes in claustris, ubi pulsa vita communi pecunia serpunt. Et an juvenes suscipere habitum religiosam in his locis licite queant?

I. **Q**UÆST. I. Sunt ne in continuo statu peccati mortalis Prælati Regularium, qui sincero animo, & totis viribus non conantur instaurare vitam communem ubi collapsa est? RESP. Adfirmant omnes Patres, omnes Regulæ monachales, Concilia omnia, & tandem ex adductis constitutionibus pontificiis id luculentissimum est. Si ratiociniis meis, quantumvis validissimis, & invictissimis id confirmarem, rigorismi, & infamatoris censuram non declinarem. Quare in medium adducam quæ non modo viri sancti, sed alii non tantæ exultationis Theologi docent.

II. D. Antoninus (3. p. tit. 16. cap. 1.) Satis credo quod qui se reperiunt in Monasteriis, ubi non vivitur in communi, si Prælati sunt, & non faciunt quantum est eis possibile sine notabili scandalo, ut vivatur in communi, eos non esse in statu tuto.

III. Joannes Excuria (in tract. de Reform. p. 3. art. 2.) Omnes Prælati tam majores, quam minores, singuli videlicet respective pro sui dignitate, officio, commissione, aut facultate, de debito justitiæ tenentur subditos suos Religiosos deformate viventes ad vite regularis observantiam reformare. De ipsorum enim manibus sanguis subditorum requiritur.

IV. Sylvester (verb. Religios. 6. §. 7.) Si Prælati non faciunt quantum potest sine magno scandalo ut vivatur in communi, non est in tuto statu. (arg. dist. 83.)

V. Ludovicus Lopez de Texeda (lib. 2. tract. 2. cont. 7. dub. 2. n. 24. Adde, Religionum Prælatos ex meritis officii teneri debitam adhibere diligentiam ut Religiosi subditi vitam transigant in communi: & ideo tenen-

tur valde esse solliciti de necessariis illis conferendis pro victu, & vestitu. Quare si illa non tribuant, cum commode possunt, peccant mortaliter, & sunt indigni Prælatorum officio, & debent deponi: quia tribuunt ansam Religiosis ut pecunia quærant, & votum laudabile paupertatis infringant.

VI. Thomas Sanchez (in Dec. lib. 7. cap. 19. n. 27.) Tertio deducitur, non esse in bono statu Prælatum qui in quantum potest absque gravi scandalo, non nritur Religiosos vivere in communi, ac superfluos usus vitare.

VII. Valentia (2. 2. disp. 2. q. 4. a. 2.) Quarto sequitur esse in malo statu tam Prælatos, quam subditos, qui non agunt vitam communem, quando ex redditibus communibus possunt sufficienter vivere.

VIII. Franciscus Pellizarius (Tract. de Monial. cap. 4. sect. 1. qu. 4.) Colligitur ex Sanchez asserente cum S. Antonino, & Sylvestro, quod sicut Prælati Regularium non est in bono statu, si quantum potest absque gravi scandalo, non nritur Religiosos in communi vivere, ac superfluos usus vitare, sic nec sunt in bono statu subditi resistentes, non quod nequeant sufficienter vivere, sed quod velint abundare, & liberius disponere. Hoc enim adversatur voto paupertatis.

IX. Joannes Baptista Lezana (quæst. Reg. cap. 18. n. 14.) Prælati qui in quantum possunt, non curant suos subditos vivere vitam communem absque peculio, aut proprio, & superfluos usus vitare, non sunt in bono statu conscientie. Ratio est, quia votum paupertatis id requirit, summique Pontifices, & Concilia id præcipiunt.

X. Gabriel a S. Vincentio (de Just. & Jur. disp. 3. qu. 10. n. 132.) Superior peccat graviter non providendo subditis de necessariis, tum quia præbet occasionem relaxationis Religionis dando occasionem introducendi peculium, tum quia privat subditos jure quod habent ad bona Monasterii.

XI. Thomas a Jesu (specul. Relig. par. 4. c. 2.) Concludo, Prælatum mortaliter peccare, qui non curat ut communis vite ratio in Monasteriis servetur. Idem esto judicium de eo qui communem vitam jam laxatam, quantum in se est, ad pristinam observantiam non conatur reducere; quin etiam ipsi subditi, qui Prælati vitam communem restaurare volentibus contradicunt, eadem culpa mulcantur. Primo contrariantur ipso facto decretis Conciliorum, & Pontificum, a quibus hujus vite observantia districte præcipitur. Secundo quia ubi vita communis non observatur, Monachi variis animæ peri-

periculis circa transgressionem voti paupertatis exponuntur. Tercio quia communis vite observantiam Praelati reformare negligentes contraveniunt iustitiae legali, quia ex officio tenentur bono communi consulere. Insuper dispensatione sibi commissa abutuntur, & peccant contra fidelitatem, & saepe contra iustitiam distributivam.

XII. Servatius Lairvelz gravissimus unaque piissimus auctor in sua Optica Regularum (specul. 12.) Certum mihi est esse in continuo peccato mortali eos Praelatos qui quantum possunt sua Monasteria non reformant, quique ad vitam communem Religiosos suos, quantum possunt, non reducunt.

XIII. QUÆST. II. An subditi Regulares resistentes introductioni vite communis, pulsus periculis, sint in statu peccati mortalis? RESP. Ex iis quæ dicta sunt, pater evidenter resolutio propositæ quæstionis. Nihilominus in maiorem confirmationem, quæ docent & citati, & alii auctores, subijciam.

XIV. D. Antoninus (3. p. tit. 16. c. 1.) Si subditi sunt, & resistunt huic bono cum attentatur, non quia non possunt vivere sufficienter, sed quia volunt abundare, & de suis suo modo facere, videntur esse in malo statu, cum seculariter vivant, & velint in malo statu perseverare.

XV. Cardinalis de Turre Cremata in Regulam D. Benedicti (Tract. 94.) Gravissime peccant qui reformationi huiusmodi abusu temere resistunt in Monasteriis, & se, & alios defendunt ne ab huiusmodi labe purgentur.

XVI. Sylvester (v. Rel. 6. §. 7.) Subditi vero dictæ communitati resistentes, non quia non possunt sufficienter vivere, sed quia volunt abundare, videntur esse in malo statu.

XVII. Thomas Sanchez (lib. 7. cap. 22. num. 27.) Similiter peccant mortaliter subditi dantes peculii causam resistendo vite communi, cum illis necessaria ministrentur, & similiter graviter murmurando, & magis querelas fundendo.

XVIII. Lezana (quæst. reg. c. 6. n. 60. Addendum tamen est, & valde notandum, Religiosos paratos esse debere ad recipiendam reformationem, & introductionem vite communis, si a Praelatis de novo instituantur, seu restituantur, nec posse ullo modo resistere sub gravissimo peccato mortali. Ratio est, quia cum vita communis obliget sub peccato mortali omnes Religiosos, ab illa excusari non possunt, nisi quia Praelati Monasteriorum non provident illis de necessariis ad victum: unde constando predictis necessitatibus sufficienter providendum fore, nul-

la remanebit ratio excusationis. Et hæc est communis ratio Theologorum.

XIX. Thomas a Jesu (specul. Relig. p. 4. cap. 1.) Graviter peccare dixi, quia nolumus reformationi vite communis acquiescere, nempe propter grave damnum emergens ex eorum contradictione.

XX. Franciscus Lopez (lib. 2. tract. 2. contr. 7. dub. 7. n. 24.) Religiosi autem tenentur ex merito suæ professionis & status de communi vivere, & contenti esse his quæ a Religione ministrantur.

XXI. Angelus Pistachius Castelli (tr. 4. de voto pauper. cap. 4. num. 5.) Subditi resistentes vite communi peccant mortaliter.

XXII. Alteserra (Orig. Monast. lib. 1. cap. 15.) Monachi compelli possunt ad reformationem juxta præscriptum regulæ quam professi sunt. Nec tueri se possunt in observantia longi temporis, quia contra ea quæ sunt de substantia vite regularis, nulla est præscriptio temporis, neque dispensatio.

XXIII. Emmanuel Rodericus (Tom. 2. q. 63. art. 3.) ubi relato Tridentini decreto (§. 25. cap. 2.) hæc infert: Ex qua Decretali colliges, quod Religiosi debent, & tenentur reformare seipsos ad præscriptum regulæ quam professi sunt: & art. 4. Peccant Superiores negligentes instruere, seu reformare, & magis contravenientes reformare volentibus, & etiam singulares impediendo ea quæ contraveniunt menti, & verbis Concilii, quod est peccatum.

XXIV. Caramuel in Reg. D. Bened. n. 630. Qui vota emisit in Monasterio irregulari, hoc est ubi contra regulam abusus irrepserunt, tenentur reformationi subjacere, & obedire Antistiti abusus illegitimos eliminanti. Sic loquitur Caramuel; & in hac controversia adeo sibi constat, ut in Theolog. Regul. n. 631. hæc scribat: Quam periculose se fallant qui existimant ex vi voti non teneri ad vitam communem, eo quod tempore suæ professionis non servabatur in Monasterio.

XXV. Ultimo loco adduco Capitulum Ordinis Præmonstratensis sub doctissimo Joanne le Paigé celebratum, quodve insertum habetur in Bibliotheca Præmonstratensi (lib. 5. pag. 1019.) Reverendus Dominus Abbas Religiosos suos ad vitam communem reducat, revocetque... & ne quis sibi in hoc blandiatur, & Superiorum obtrudat licentiam, audiat Innoc. III. in cap. Cum ad Monasterium: Nec æstimet Abbas quod super habenda proprietate possit cum aliquo Monacho dispensare... & Concilium Tridentinum sess. 25. in decreto

de Regularibus &c. Quo fit ut sint in malo statu, labanturque turpiter tam Prælati, quam subditi Religiosi, per quos stat quominus omnes in Monasterio vitam communem ducant. Quid plura? Vix vel unicum alicujus nominis Theologum reperire licet qui oppositum doceat.

XXVI. Ex his omnibus hoc pacto concludo. Juxta commune Theologorum placitum Prælati Regularium sub gravissimo peccato mortali tenentur pro viribus vitam communem peculio vacuam invehere. Hæc prima propositio certissima est. Secunda. Omnes subditi ex lege ad peccatum mortale obligante tenentur animo parati esse ad vitam communem peculii expertem suscipiendam, ut communiter omnes vel benigniores docent. Ergo alterutrum necessario consequitur. Aut Prælati in extremo damnationis periculo versantur, propterea quod præceptum gravissimum introducendæ vitæ communis pro viribus implere non conantur; aut subditi sunt veri proprietarii, quod Prælati suis invehere bonorum communitatem fatagentibus resistunt, vel contumacem obstitendi voluntatem produnt, ob cujus repugnantiae scandalum vitandum Prælati ab implendo officio suo desistunt. Nullus hic tergiversandi locus superest. Si plura cupis, lege Discip. Apost. Monast. Dist. 3. c. 4.

XXVII. QUÆST. III. Quomodo se gerere debeant Regulares qui in iis Conventibus commorantur ubi sublata vita communi, peculiorum pestis serpit, ut propriæ consulant salutis? RESP. Rationem propriæ conscientiae dirigendæ, & peculii habendi vix ego designare valeo. Rescribam quæ celeberrimus Joannes de Turre Cremata Cardinalis in Commentariis in Regulam S. Benedicti cap. 94. docet his verbis.

XXVIII. Gravissime peccant qui reformationi hujusmodi abusu temere resistunt, & se, & alios defendunt ne a tali labe purgentur. Ratio est, quia isti sunt formaliter contemnentes remedia suæ salutis, & tale peccatum est in Spiritum sanctum. Unde illi qui vivunt in Monasteriis deformatis, quintupliciter sunt generis. Quidam enim dolenti, & amaro sunt animo, quod non vivunt in observantia, ex animo tamen adspirant ad reformationem. Alii sunt qui nolunt aliter vivere, & sic ut sunt malunt manere, nollent tamen Superioribus resistere, si vellent reformare. Tertii sunt qui positive sic vivere sub deformatione volunt, ut omni reformationi pertinaciter resistant. Quarti inveniuntur neutrales in omnem partem incurvi

de modo vel sic, vel aliter vivendi. Quinti sunt qui apparent bonæ voluntatis, & se reformare intendunt; sed aut quadam animi fragilitate, aut quia nullum modum consentaneam reformationis sibi intendunt, differunt, & semper inducias captant.

Inter hos omnes Religiosos secundi, & tertii generis, qui deliberate reformari nolunt, sive resistunt, sive non, si sic usque finem persistent, in statu sunt damnationis. De quarti generis Religiosis dicitur, quod sunt sub periculo salutis, eo quod in schola religionis non proficiunt, nec ad perfectionem tendunt pro sui status exigentia, & incurii sunt suæ salutis. De quinti generis Religiosis apparet periculum suæ salutis propter tepiditatem affectus, & quia discrimini se exponunt, & pusillos scandalizant.

Religiosi primi generis qui vivunt in locis deformatis, ubi regula non servatur cum proposito se reformandi, si valerent, ut securius vivant, & tutius salutis suæ consulant, hæc omnia facere tenentur.

1. Laborare pro alio Conventu, ubi regulariter vivere possunt, & illuc se transferre, nisi forsan spem haberent satis certam proprii loci reformandi ex eorum presentia.

2. Si locum reformatum habere non poterunt, ut aliqua digna causa illum omiserint, super hoc doleant, & pro reformatione inducenda, semper quod in se est, faciant.

3. Non seculariter vivant. Bona concessa nonnisi cum licentia Superioris, & in usum necessarium disponant, cum proposito semper resignandi ad placitum Superioris; immo omne superfluum illi dando, aut potius ab alio rerum provisionem sine usu pecuniario recipiendo.

XXIX. Quisque altringitur declinare occasionem proximam violandi proprium votum. Quando autem occasio est necessaria, tum adhibenda remedia sunt opportuna ad evitandam legis transgressionem. Plurimis occasio habendi peculii necessaria est, cum isti remove illam nequeant. Hi ergo, ut sibi consulant, regulam propriam in victu, & vestitu, abstinenciam, jejunia, & vestitum asperitatem servant. Tantum peculii illis licitum est, quantum requiritur pro iis rebus comparandis quas Religio subministrat, si in ea exacta vigeret communitas. Quod superest, Religioni tradant cum ceteris bonis Cœnobii confundendum.

XXX. QUÆST. IV. Licitum ne est juvenibus suscipere habitum Religionis, & profiteri in iis claustris, ubi non servatur communitas rerum, & aliæ præcipuæ regulæ? RESP. Negant

gant communiter omnes graviore Theologi. S. Antoninus 3. p. tit. 16. c. 2. inquit: *Et ubi quis ex ignorantia, vel errore intenderet illam (Religionem) ingredi in qua non bene vivitur, crudelitas esset non redde illam cautum, & a proposito suo revocare. Ut istius crudelitatis crimen declinarem, monere hac de re lectores volui.*

XXXI. Cardinalis Cajetanus 2. 2. q. 189. a. 9. hæc scribit. *Actus iste qui est inducere ad vitam conventualem, est actus ex genere suo malus, quoniam inducit quis ad vitam reprehensibilem. Omnis autem vita reprehensibilis mala est. . . . Unde vituperabile est non solum inducere, sed etiam ingredi, & recipere ad vitam irregularem personas utriusque sexus, quamvis hoc toleret permixtione. Verum Ecclesia post obitum Cajetani nullum non movit lapidem ut impediret receptionem juvenum, ubi exacta vita communis, & observantia regularis non vigent, ut ex Clemente VIII., & Innocentio XII. supra vidimus. Cajetani sententiam confirmat in 2. p. lib. 3. de Reg. can. Cum virum n. 48. Prosper Fagnanus. Martinus Navarrus p. 2. Decret. c. 12. n. 55. citata Cajetani doctrina, concludit. Qui alteri suadet ingredi Religionem adeo laxatam, qualem modo dicemus, & ubi regula perperam observatur, peccat. Graviora docent Nazarius, Nyder, & ceteri communiter.*

XXXII. Ludovicus Lopez in suo Instr. Conf. c. 43. docet: *inducere ad Religionem, vel ingredi ad eam, ubi male ob disciplinam regularem vivitur, peccatum esse.*

XXXIII. Sanchez lib. 4. in Decal. c. 16. n. 14. inquit: *Illicitum est Monasterium illud ita collapsum, nec proxime reformandum ingredi, quamvis ab Ecclesia toleretur.*

XXXIV. Paulus Layman lib. 4. tract. 5. c. 6. n. 5. scribit: *Qui Religionem absolute vorat, is non tenetur, immo neque licite potest ingredi Ordinem cujus regularis disciplina collapsa est, ejusque professi plerique male vivunt, ut ne substantialia quidem vota observent. Ideoque ingredienti perversionis periculum imminet, ut docent Cajetanus, Major, Navarrus, Valentia, Rodriguez, Sanchez, Lessius.*

XXXV. Leander hæc tract. 1. de jur. q. 14. & 15. docet. *An prædictus vorans, ingrediens Religionem quoad substantialia collapsam, non solum non satisfaciatur voto, verum etiam mortaliter peccet? Respondeo dicendum, quod non solum non satisfaceret voto, sed quod denuo peccaret mortaliter ob perversionis periculum.*

XXXVI. Salmanticenses tract. 15. c. 2. punct. 1. n. 2. hæc inquirunt: *Ceterum pro comperto habemus non satisfacere (voto ingrediendæ Religionis) ingrediendo Religionem relaxatam, & quoad principales obligationes collapsam, nisi forte spes subsit proximæ reformationis. Quia talis Religio non meretur nomen Religionis, nec ad perfectionem conducit, sed ad perditionem: nec in eam ingrediendo pericula fugerentur, sed majora forte amplecterentur. Eadem docent Passerinus, Martinez de Prado, Lezana, Cassianus a S. Elia, Rotarius, Bonacina, & communiter omnes. Consule Disciplinam Apost. Monast. diff. 5. c. 13. & Defens. Decret. Concil. Trid. Diff. 2.*

XXXVII. Religio schola evangelicæ perfectionis est, in qua facilius ad optatum braviū pervenitur. Religiosi veluti rheda & curru ducti ambulant ad palliū assequendum. Christiani in seculo pedites iter agunt undique scopulis, & laqueis circumsepti. Si currus sit optime ordinatus, bene clausus & fortis, felicissime ambulant viri religiosi. Contra si currus sit perturbatus, læsus, semifractus, tum infeliciores sunt illi qui tali curru incedunt, & in graviore periculo versantur frangendi crura, brachia, capita, quam Christiani qui pedites ambulant.

XXXVIII. QUÆST. V. *Utrum habere reditus redundantes in communi pugnet cum voto paupertatis?* RESP. S. Thomas 2. 2. q. 88. a. 7. respondet, *quod habere superabundantes divitias in communi, sive in rebus mobilibus, sive immobilibus, est impedimentum perfectionis, licet non totaliter excludat eam; habere autem de rebus exterioribus in communi sive mobilibus, sive immobilibus, quantum sufficit ad simplicem victum, perfectionem Religionis non impedit, si consideretur paupertas per comparisonem ad communem finem Religionum, qui est vacare divinis obsequiis.*

XXXIX. Extrema diligentia summa cavenda in hac materia sunt. Vistum, & vestitum præbere superiores ad normam propriæ Regulæ debent: caritas in hac provisione elucere debet. Victus non debet delicatus esse, sed diligenter, & opportune paratus, ut decet regularem sobrietatem. Vestitus quoque prompte tradatur. Infirmorum cura magna habenda est. Aliud extremum divitiarum etiam in communi possidendarum vitandum est. Non ob paupertatem, sed ob divitias Religionem omnes naufragium passæ sunt. Pauperes ne Jesu

Christi, ejusque discipuli, & comites dicendi essent, qui superba aedificia, splendida palatia, qui ingentes reditus possiderent? Si talia peragerent, procul dubio Religionis relaxationem, & perversionem inducerent. Religio enim Christi Jesu, & redundantes divitiarum contradictorie opponuntur.

CAPUT IX.

De voto castitatis, & obedientie.

I. Q. UÆST. I. *Quid sit votum castitatis religioſe?* RESP. Est abſtinentia perpetua ab omni actu venereo tam interno, quam externo. Sacerdotes peccantes contra hoc votum, augent malitiam ob duplicem titulum, seu vinculum, quo Sacerdotes obſtrunguntur caſtitati ſervandæ. Hujus voti obſervantia a modeſtia oculorum, a ſolitudine, a carnis mortificatione, ab otii declinatione plurimum pender. Quare quælibet Religio & jejunia, & victus temperantiam, & alias virtutes plus & minus præſcribit in caſtitatis præſidium. Renuntiant divitiis, ut animum ab affectu pecuniarum immunitatem conſervent. Separantur a ſæculo, ut ablata omni occasione facilius caſtitem custodiant, quam obſervare & ipſi Chriſtiani in medio laqueorum mundi, & inter ipſa ſeminarum præſigia, aut virginalia, aut matrimonialia altrunguntur. Aſpectus venereus, & ſola deliberata delectatio luxurioſa æque Chriſtianum, ac Religioſum virum in Infernum detrudent, ſola circumſtantiarum ſacilegæ diverſitate.

II. Virtus hæc veluti limpidiſſima cryſtallus in putrido, & lutulento corpore deſertur. Facillime bitumen ſuccenditur, & luxuriæ ignis ardet, & ſulphureæ exhalationes caſtitatis candorem offuſcant, niſi aſidua vigilantia cuſtodiat. Concuſſionem dira fera eſt, quæ ſemper rugit, & revolutiones machinatur. Si initio heroico ſpiritu cohibeatur, & continua coſtodia frenetur, ejuſmodi victoria facilis. Numquam tamen eidem fidendum, quia verſute, & ex inſidiis ſuam orditur rebellionem. Concionatores, & Confeſſarii præſertim vigilantes ſint oportet. Hi quippe ratione miniſterii frequenter feminas alloquuntur. A colloquiis ſpiritalibus initium ducitur; at niſi cautio ſumma adhibeatur, omnia in carnem deſunt. Confeſſarii habent ſuas filias ſpirituales, quibuſcum familiares ſermones texunt. Hæc ille virginalis, ſimulque femineus, ca-

lida illa ſuſpiria, & familiaritas paternitatis ſpirituſis cum filia ſpirituſali fugienda ſunt tamquam ſibilus baſiliſci. Tractandæ feminæ ſunt, non ſecus ac perſonæ lue inquinatæ. Spirituale alimentum porrigatur, & continuo ſeparatio ſuccedat, alioquin peſtis luxuriæ ſua veneficia immittit. Verum quia innumeri libri ſunt qui ſuſius hoc argumentum tractant, idcirco ab ulteriori abſtineo ſermone.

III. Q. UÆST. II. *Quid ratione voti obedientie præſtare Regularis obſtringitur?* RESP. Votum obedientiæ eſt oblatio propriæ voluntatis Deo facta, dum Regularis promittit obedire ſuis ſuperioribus in iis omnibus quæ hi juxta propriam regulam jubebunt. Quare regularis obedire tenetur ſub gravi culpa ſuperioris præceptis. Quando ſuperior non præcipit, ſed ſolum optat, hortatur, etiamſi ſubditus non pareat, non propterea violat obedientiæ votum, quia nullum tranſgreditur præceptum. Præcepta autem ſuperiorum de re gravi eſſe debent.

IV. Quatuor communiter conditiones pro exacta obedientia ſancti Doctores requirunt. 1. ut ſit prompta executio ejus quod præcipitur: 2. ut interior voluntas accedat externæ executioni: 3. ut ſubditus proprium judicium in re dubia aut controverſa ſubmittat judicio ſuperioris: 4. cognita ſuperioris voluntate non eſt expectandum præceptum, ſed implendum eſt quod ſuperior cupit. Hæc tamen conditiones ad majorem obedientiæ perfectionem requiruntur, ſecus ad ejuſdem virtutis naturam. Ad hanc enim, & ut peccatum, ſaltem grave, evitetur ſat eſt ut reipſa ſubditus obediat, & exequatur impositum præceptum. Advertendum tamen, quod ſuperiores interdum præcepta ſuſpendunt, ut ſcandalum evitent, quia prævident ſubditos minime paratos ad implendum præceptum. Et tunc ſubditi qui hæc obſtendi ſuperiorum mandatis argumenta perhibent, ſunt in malo ſtatu, & peccare mortaliter valent ſpectata rei præcipiendæ gravitate. In his enim circumſtantiis ſpectandæ ſunt.

V. Superiores jure præcipere valent ea omnia quæ intra conſinia Regulæ, & Conſtitutionum continentur, vel ad Regulæ, & Religionis conſervationem, & decorem indirecte etiam conducunt. Queunt etiam Prælati ea vetare quæ tendunt ad proprias leges violandas, & alia jubere quæ graviter expediunt Regulæ, & Conſtitutionum obſervationi. Quare præcipere ſuperior poteſt

ne.

necessitate urgente, ut subditi inserviant Religiosis, & sacramenta ministrent Christianis peste infectis, præsertim si Religiosi Ordinem profiteantur ad proximorum salutem procurandam institutum.

VI. In re dubia parere subditus tenetur superiori præcipienti, quia possessio stat pro superiore, ut communiter Theologi docent. Probabilistæ nonnulli contendunt, subditos habentes pro se opinionem etiam minus probabilem liberos esse ab obedientia præstanda, quamvis opposita sententia probabilior stet pro superiore. Et ita docere coguntur, admissio sistemate probabilistico. Hinc vero luculentius apparet, quam sit auctoritati superiorum, & optimo regimini seditiosus, atque perniciosus Probabilismus.

VII. Superiores nihil supra, aut contra Regulam præcipere valent. Subditus tamen non est legitimus iudex, num id quod Prælati jubet, sit contra, vel supra Regulam, nisi res evidens sit. Capitula generalia præscribere, & condere statuta valent nova, quæ Ordinis decorem augeant, & observantiam regularem validius firment. Ad præfecturas quoque acceptandas, & obeundas Prælati urgere subditos suis præceptis jure queunt, secus ad acceptandas dignitates, vel Episcopatum extra Ordinem.

VIII. Graviter Regulares peccant vel dum præceptum superioris implere recusant, vel dum ejusdem vocem contemnunt, vel dum reformanti abusus, & corruptelas invecias contra Regulam, & Constitutiones resistunt. Peccant venialiter, si ea executioni demandare negligant quæ sciunt a superiore præscribi, quamvis non sub præcepto, ut dum inculcant observantiam Regulæ, & Constitutionum. Et licet Constitutiones natura sua ad culpam non obligent, reipsa tamen numquam deliberate violantur sine aliqua veniali culpa. Qui vero ex habitu, & consuetudine eas indiscriminatim transgrediuntur, ad tacitum contemptum se se disponunt, & contra præceptum aspirandi ad perfectionem peccant.

IX. Superiores qui Regulæ, & Constitutionum transgressionem dissimulant, qui easdem pro viribus corrigere, & impedire negligunt, aut ex torpore & negligentia, aut ex quadam connivencia, peccant mortaliter, ut Diana, Salmanticenses, La-Croix, & alii communiter docent. Superiores enim vi muneris sui destinati sunt ad legum custodiam, & universæ disciplinæ observantiam promovendam. Illorum negligentia

in impediendis transgressionibus gravissimum detrimentum infert Religioni. Heinc enim gravissima proficiuntur absurda, & heinc omnes sacrorum Ordinum relaxationes manarunt. His quippe transgressionibus succedunt violationes votorum, scandala, castitatis jactura, & proprietatis peris.

C A P U T X.

De tyrocinio, seu novitiatu Regularium.

I. **A**Ntequam Religionem juvenes solemniter ritu profiteantur, debent per annum integrum habitum Religionis, & palam gestare. Libera autem, & non coacta sit hæc religiosæ vestis susceptio necessum est. Qui puellas cogunt ad hanc susceptionem, mortaliter peccant, & excommunicationem contrahunt, ut Tridentinum sess. 25. c. 18. statuit. Qui autem juvenes mares cogunt minis, peccant mortaliter, sed excommunicationem non incurrunt. Juvenes qui coacti tyrocinium peregrissent, si libere professionem emitterent, validus fuisset novitiatus. Annus hujus novitiatus integer esse debet, ut Tridentinum sess. 25. c. 15. præscribit, continuus & non interruptus. Qui per diem habitum dimitteret, & e clauastro exiret animo non redeundi, licet post diem rediret, novitiatus interruptus diceretur; secus si per aliquot horas dimitteret absque exitu e cœnobio.

II. Inepti jure naturæ ad novitiatum hunc sunt decrepiti, infirmi, habitualiter infirmi gravi morbo, servi vere tales repugnante domino, conjuges post consummatum matrimonium sine mutuo consensu, professi in altero Ordine sine licentia superiorum. Jure positivo recipi nequeunt Episcopi, Archiepiscopi, qui sine expressa summi Pontificis facultate profiteri Religionem regularem nequeunt. Ceteri autem Ecclesiastici liberi omnino sunt etiam curæ animarum addicti, ad profitendam vitam regularem.

III. Pontifices summi plures ediderunt constitutiones, quibus determinant conditiones recipiendorum ad Ordines regulares. Sixtus V. sua constitutione *Cum de omnibus* prohibuit ne viri prætergressi annum sextum decimum reciperentur, nisi præmissa severa perquisitione de patria, de acta vita, de parentum qualitate. Quod si repertum fuerit istos latrocinia, aut alia similia scelera patrasse, vel suspectos de iisdem esse, aut

condemnatos, vel prudenter timeatur condemnandos fore; si are alieno gravatos supra vires, vel ratiociniis reddendis adstrictos, unde lites, & molestiæ prævideantur; prohibet ne recipiantur, & professionem ab istis emissam nullam declarat. Prælatos vero qui scienter ejusmodi receperint, privat voce activa, & passiva, gradibus & præfectoriis, inhabilesque constituit ad futuras dignitates, & gradus. Hanc constitutionem altera constitutione cujus initium est, *Ad Romanum Pontificem*, temperavit non quantum ad pœnas, sed quantum ad crimina. Gregorius XIV. alia constitutione dicta *Circumspecta* partim sustulit, partim auxit Sixtinæ constitutionis moderationes. Et tandem Clemens VIII. professionem reduxit ad terminos juris communis: ita ut nisi aliquod juris communis impedimentum obstat, professio valida sit. Pœnas vero in transgressores in suo reliquit vigore. Nunc tamen vi constitutionis ejusdem Clementis VIII. Regulares recipere juvenes possunt etiam prætergressos annum decimum nonum, exacto tamen juramento, quod neque criminosi, neque ratiociniis reddendis obnoxii, neque rei furti, aut homicidii, vel aliis impedimentis in Sixtina constitutione recensitis ligati sint. Prælati qui ejusmodi scrutinium negligunt, graviter delinquant, & subiecti sunt Sixtinæ Bullæ pœnis. Valida tamen professio erit, dummodo nihil contra jus commune repugnet.

IV. Novitii omnium privilegiorum Regularium participes sunt, cum sint sub potestate Religionis, & ejusdem onera sustineant. Quare sunt a jurisdictione Episcopi immunes, & privilegio fori gaudent. Possunt superiores Religionis cum iisdem dispensare super præceptis Ecclesiæ, & eorum votis, quæ tamen implere, si habitum Religionis dimittunt, debent. Contra si absolvantur a censuris, irregularitate, vel reservatione, si exeant e Religione, quam bona fide amplexi fuerant, absoluti manent.

V. Si in anno tyrocinii novitius decedat, heres ab intestato ejusdem bonis succedit. Donationes liberæ inter vivos, contractus lucrosi, renuntiationes bonorum temporarium, officiorum, dignitatum, nisi fiant cum licentia Episcopi, aut ejus Vicarii duobus mensibus ante professionem, irritæ sunt, & nullæ, ut determinavit Tridentinum. Bona quæ sibi obventura sperat novitius, renuntiare potest Religioni quam professurus est, etiam vivente patre, secus alteri determi-

nata personæ. Bonis quæ jure sanguinis obveniunt novitio, nisi ipse disponat juxta præscriptum Tridentini ante professionem, succedit Ordo quem professus est, si capax sit bonorum immobilium.

CAPUT XI.

De professione Regularium.

I. Professio monastica, ut alias indicavi, contractus est, quo homo semetipsum Deo offert in aliqua approbata Religione, solemniter tria vota paupertatis, castitatis, & obedientiæ emittendo coram Prælato consentiente, quique Dei nomine hæc vota acceptat. Duplex est: expressa, quæ verbis fit coram superiore; & tacita, quæ signis & actionibus a jure statutis peragitur; ut si novitius expleto anno sexto decimo, & integro anno sui tyrocinii, exerceat actiones professorum, eorumque habitum deferat, professionem tacitam emittit, si tamen Prælatus consentiat, & ipse novitius libere, non coactus, seu nullo timore extrinsecus graviter incusso adductus id agat, advertatque ejusmodi actionibus se tacitam professionem incurrere, & habeat animum profitendi. Verum quamquam tacita hæc professio nuncupetur, reipsa expressa suo modo est.

II. Ut professio Regularium legitima sit, requiritur legitima potestas, quæ residet vel in Romano Pontifice, vel in superiore Religionis, juxta regulas peculiare cujuscumque Ordinis. In hoc aut illo Ordine non sufficit solus superior, sed necessarius est consensus majoris partis Patrum a consiliis, vel Capituli. Si major pars istorum Patrum reluctetur, nec superior illius conventus, in quo est novitatus, nec superiores majores possunt admittere novitium ad professionem; reluctante vero superiore immediato, & accedente consensu majoris partis Patrum a consiliis, valent superiores majores, ut Provincialis, vel Generalis, admittere novitium ad professionem. Ceterum quilibet Ordo suas consulere leges debet.

III. Plura sunt impedimenta quæ nullam reddere professionem queunt. 1. ætas ante annum decimum sextum completum. 2. Si annus novitiatus non sit integer, vel sit interruptus. 3. Defectus libertatis, ut si servus repugnante domino profiteatur. 4. Matrimonium consummatum altero conjuge repugnante. 5. Episcopatus non accedente Pon-

Pontificis licentia. 6. Nimia senectus, aut morbus gravis, non curabilis, impediens Regulæ observantiam. 7. Diversitas sexus, ut si vir in Monasterio mulierum, aut contra, profiteatur. 8. Metus gravis injuste incussus. 9. Error circa essentiam status religiosi. 10. Si desit animus se obligandi, vel si ficto animo acceptetur a superiore, nulla est in foro conscientiæ. 11. Tandem si contingat aliquis defectus, qui vi Constitutionum talis Ordinis professionem irritet.

IV. Ut professio nulla ex parte utriusque, & superioris acceptantis, & professi, redintegretur, requiritur utriusque partis, reciprocus consensus. Si vero nulla sit ex defectu consensus solius professi, tunc sat est ut ipse solus renovet consensum, ratamque habeat professionem emissam. Aliqua vero professio nulla esse potest ex impedimento quod non admittat remedium, quo sanari possit.

V. 1. Effectus professionis regularis est remissio omnium peccatorum etiam quantum ad poenam, ut 2. 2. q. 189. a. 3. ad 4. 3. docet D. Thomas, cui subscribunt ceteri Theologi. 2. Est ablatio irregularitatis ex defectu natalium pro sacris Ordinibus suscipiendis, secus pro præfectura exercenda. 3. Aufert ingratitudinem filii adversus patrem, qui exheredare amplius filium nequit. 4. Dirimit matrimonium ratum, & non consummatum. 5. commutat vota in sæculo facta in professionem: quæ commutatio per ipsam professionem fit. Quare etiam si professus frequenter negligeret observantiam jejuniorum, aliarumque austeritatum Ordinis, nihilominus commutatio facta consisteret. 6. Est provisio victus & vestitus, quam Religio ministrare tenetur professis tum sanis, tum infirmis, eosque educare in studiis juxta propriam vocationem astringitur.

VI. Tridentinum *sess. 25. c. 19.* facultatem Regularibus impertit reclamandi contra professionem emissam tribus adjectis conditionibus. 1. ut reclamatio, & causa rescindendæ professionis ante elapsam a die emissæ professionis quinquennium instituat: 2. ne reclamans habitum Religionis deponat pendente causa reclamationis: 3. ut causa rescindendæ professionis instituat coram proprio superiore, & ordinario, qui sententiam ferre debent.

VII. Ut quis reclamare licite queat contra propriam professionem fundamenta habere certa debet, & evidentia. Qui enim

dubius est, reclamare licite nequit, quia in dubio præsumptio stat pro professione. Plura dicenda de hac reclamatione essent. Verum cum hæc omnia ad forum externum pertineant, & fusc tractentur a non paucis Canonistis, idcirco illa prætereo.

VIII. Illud dumtaxat heinc colligant velim Magistri novitiorum, quanta diligentia, & vigilantia candidatorum vocationem expendere graviter astringantur. Causa princeps relaxatæ disciplinæ regularis est defectus vocationis divinæ ad illum sublimem statum profutendum. Siquidem plurimi non Deo vocante, ut advertit Cardinalis Bellarminus *lib. 2. de gem. col.*, sed aliis rationibus, quas explicare non vacat, adducti, huic sacræ militiæ nomina dant. Væ novitiorum præfectis, si oculis claudunt super hoc gravissimo negotio, ne propria claustra vacua remaneant, & non vocatos ad professionem admittunt. Deficiente hoc primo cælestis vocationis fundamento, quid mirum, si universum ædificium corruat? Castitas donum speciale Spiritus sancti est. Ut intaminata servetur, gratia, non ab humana infirmitate vires expectans, sed ut a Deo manans, victrix, atque triumphans requiritur. Vocatione divina sublata, deest gratia illa singularissima: & hac gratia destituti castitatem sacrilege pollunt, deturpant, corrumpunt. En expositam omnium malorum radicem. Cautissimi ergo sint novitiorum Magistri in expendenda eorundem vocatione.

IX. Non me later quod opponere isti solent, nempe mundum in maligno positum esse, & Christianorum mores laxatos, atque in dies corruptiores fieri. Ex hac silva transferendas in Regularium viridaria plantas esse, quæ si grandine, antequam olivæ inferantur, percussæ sit, vix fieri potest ut fructus pariant vita æterna dignos. Verum habet. Quamobrem secernendæ sunt plantæ sanæ ab infectis. At sanæ, reponis, paucæ sunt, & multiplicata claustra impleri debent. Nimis longus essem, si pro dignitate hanc discutere objectionem vellem. Vide *Disciplinam Apostolico-Monasticam P. 2. Diss. 1. c. 15.*, ubi fusc hanc difficultatem discussam invenies. Regularium propagatio, & perennis successio non carnalis, sed spiritalis est, a Deo descendens. Tu solos vocatos ad professionem excipe, & curam Deo relinque ut operarios mittat. Si secus feceris, & te, & alios periculo æternum pereundi expones.

CAPUT XII.

De litterarum studio, in quod incumbere Regulares astringuntur: & quæ methodus in scientiis addiscendis servanda.

I. **C**hristiani omnes plus & minus, pro-
ut eorum conditio fert, Scripturis
sanctis dare operam debent. In hoc autem
studium Regulares, & omnes viri rebus sa-
cris addicti incumbere gravissime astringun-
tur. Joannes Thritheus incliti sanctissimi
Patriarchæ BENEDICTI Ordinis, præclaro-
rum virorum, non modo antiqua, sed etiam
vitate nostra, Deo auspice, fecundissimi
Abbas *homil. 4. de studio sacrarum Scri-
pturarum*, hoc pacto Monachos suos allo-
quitur. *Videmus inter vos quosdam Scriptura-
rum ignaros, instabiles mente, discolors, & va-
gos, quibus eo magis imputamus ignorantiam,
quo minus inclinantur ad disciplinam. Turpe
quidem est nescire quod scire juberis, turpius
non discere, turpissimum vero contemnere. Et
sunt inter vos qui scientiam salutarem nesciunt,
sunt etiam qui discere negligunt: quid si ad-
dam esse & alios qui scientiam divinarum
Scripturarum penitus contemnunt?*

Et paulo ante hæc habet. *O stulti, &
perditissimi petrones, qui scientiam salutarem
contemnitis, & ignorantiam divinarum Scri-
pturarum potius quam intelligentiam amatis!
Numquid affectata ignorantia paucioribus vos
plagis reddet obnoxios? Aut propterea delin-
quentes eritis coram Deo innoxii, quia man-
datorum Dei voluntarie estis ignari? Duplici
pœna cruciandi eritis: altera, quod scire viam
mandatorum Dei contemnitis; altera, quod ser-
mones Dei non custodistis... De vobis etiam,
o stultissimi tenebriones, illud intelligitur S.
Hieronymi, quoniam ibi non est ignorantia jam
excusabilis, ubi scitur quid sit illud quod igno-
ratur. Magis autem cavendum vobis ne cum
illis tandem computemini qui dixerunt Deo:
*Recede a nobis, viam scientiarum tuarum no-
lumus.**

II. Neque illi solummodo culpandi sunt
qui crassa, & supina ignorantia eorum quæ
proprium statum spectant, infeliciter labo-
rant, qui in sopore quodam funestissimo
quam libentissime obdormiunt, qui nec bra-
chium, nec pedem movere volunt ut ne-
cessariam consequantur scientiam; verum illi
insuper qui tempus terunt in addiscendis
artibus, scientiis, disciplinis, quæ a scien-
tia sanctorum abducunt, quam potissimum

comparare debent Claustrales. Rescribere
placet verba Ludovici Granatensis *par. 2.
de vot. cap. 4. §. 7.*, Quam multi hodie
„ studiosi sunt in Mundo, & inter hos
„ quam pauci qui discipuli sint JESU CHRI-
„ STI! Et quod acerbissimum est, illi ipsi
„ qui, recenter mundo relicto, amplectun-
„ tur Religionem, vel eo tempore quo de-
„ bent expoliare veterem hominem, & huic
„ se disciplinæ impendere, cum vix Deum
„ gustare cœperunt, atque ad eum cognos-
„ scendum ægre aperuerunt oculos, colloca-
„ tur inter gentiles Philosophos, & in scien-
„ tiis mundanis exercentur, ubi in longum
„ tempus nec verbum de JESU CHRISTO
„ auditur. Quod studium, etsi propter mu-
„ tationem temporum, & hæreticorum per-
„ versitatem aliquo modo necessarium sit,
„ sic tamen tamquam magnam plagam sæ-
„ culi nostri, & vitæ debemus accipere,
„ utpote quod nobis tantum temporis eri-
„ piat, & separet, atque exules faciat tot
„ annos a Salvatoris nostri consortio. Præ-
„ fertim si attendamus quod dicit Grego-
„ rius Nazianzenus, omnes illas gentilium
„ scientias & disciplinas tamquam plagas
„ Ægypti ob peccata nostra in Ecclesiam
„ intrasse. Sed cum misera temporum con-
„ ditio nos ad hanc necessitatem adegerit,
„ congruum illi tempus dandum, & assi-
„ gnandum foret; atque ita providendum
„ ut ædificium, & fundamentum virtutis
„ sic constitutum esset in animis eorum qui
„ incipiunt, ut sustinendo isti oneri suffi-
„ cerent. Sed quamdiu opus tenerum est,
„ & infans Christianus adhuc gustat lac Je-
„ su CHRISTI, stultitia est ipsum illum ab-
„ laſtare, & gustum illi dare librorum gen-
„ tilium, ubi non videt nisi argumenta sub-
„ tilia, & plena fallacii sophismata. Quid
„ vero, si bene expendimus, hoc est aliud
„ quam imitari crudelitatem Pharaonis rui-
„ nam populi Dei machinantis, cum impe-
„ traret, ut quam primum Hebræus mascu-
„ lus nasceretur, suffocaretur flumine, &
„ aquis Ægypti? *Omnia* (inquit Sapiens)
„ *tempus habent... tempus amplexandi, &
„ tempus longe fieri ab amplexibus.* Tempus
„ illud amplexando Deo debebatur, com-
„ parandoque amoris tam forti, ut nullis
„ aquis mundi suffocari posset, & extin-
„ gui: quo facto paululum licebit ab ipsius
„ amplexibus recedere, ut necessitatibus pro-
„ ximi intendatur. Quid alias volebat Deus
„ noster in lege, cum prohiberet ne sponsi
„ cogerentur arma sumere, & ad bellum
„ pro-

„procedere? Quid significabat, cum veta-
 „ret operari in primogenito bovis, & non
 „tondere primogenita ovium, nisi genus
 „istud progenitorum, de quo hic loqui-
 „mur, liberum esse a vinculis, & oneri-
 „bus istis, ut totum se sibi, & profectui
 „suo impendat. Contra has leges omnes
 „faciunt qui tempus istud suffurantur stu-
 „dio veræ sapientiæ, & veræ scientiæ, ut
 „totos se humanis scientiis addicant. „
 Hactenus sapientissimus Ludovicus Granaten-
 sis, cui nihil præter antiquitatem deest, un-
 de Pater Ecclesiæ nominetur.

III. Si temporum ratio coegit majores
 nostros, quando Arabum Philosophia vige-
 bat, doctrinæ Aristotelicæ operam dare, ut
 ethnicos, & superstitiosos viros propriis illo-
 rum armis confoderent, opposita temporum
 vicissitudo urgere nos debet ut in ea in-
 cumbamus studia quæ revincendis, conver-
 tendisque hæreticis, & malis catholicis op-
 portuna sunt. Nullum in præsens apud sive
 ethnicos, sive Turcas, qui nos circumstant,
 Philosophiæ studium: supina illi laborant
 ignorantia, parvoque opus est quo illa re-
 vincatur. Hæretici nunc sunt, qui dogma-
 ta catholica oppugnant, & catholici non-
 nulli scriptores, qui evangelicæ Moralis re-
 gulas pia intentione, & falso opinandi mo-
 do præventi, vel nolentes humanis appeti-
 tionibus nimis accommodant. In illud er-
 go, ut majores nostros imitemur, studium
 incumbendum, quod convellendis istorum
 erroribus opportunum est. Credendis, &
 agendis constat Theologia Christiana: &
 hæc duo consistere separata diu nequeunt.

IV. Methodus itaque, quam novitiis ex-
 pleto tyrocinii anno tenendam suggero (ab-

fit enim, ut tribunal erigere velim, illam
 ut censor proponendo) hæc est. Paucis men-
 sibus iusti ratiocinii regulas addiscant ex
 Dialectica decerptas, missis tricis, & cavil-
 lationibus sophisticis, quæ mentem corrup-
 punt, aut saltem pessime disponunt. Regu-
 læ istæ viam doceant inquirendæ veritatis,
 cum sola, & unica veritas sit via quæ ad-
 cælum ducit. Elapsis quatuor, aut quinque
 mensibus in hoc studio, triennium illud
 quod infumere in Philosophiæ studio solent,
 impendant in lectione Scripturæ sanctæ, &
 historiæ ecclesiasticæ. Optandum summo-
 pere esset ut aliquis cursum historiæ ecclesia-
 sticæ scholæ usui accommodatum, & in op-
 portunos tractatus, vel dissertationes diges-
 tum ederet. Præmittenda esset brevis sy-
 nopsis historiæ veteris Testamenti paucis,
 sed opportunis disputationibus illustrata. Post
 perstringendum esset specimen historiæ chris-
 tianæ, ut scirent juvenes, qui fuerint he-
 roes nostri, quæ illorum acta, & gesta.
 Aliquæ dissertationes brevissimæ in quodli-
 bet sæculum adjici possent. Opus istud si
 mile esse deberet cursui philosophico, cui
 substituendum innuo, & triennio, sicut ille,
 explendum. His præsiidiis instructi juvenes
 ad sacram christianam Theologiam creden-
 dis, & agendis constantem addiscendam ac-
 cedant. Tum veri Theologi e scholis disce-
 derent. Hæc in transcurso indicavi, sapien-
 tum judicio subjiciens.

V. Plurima alia de statu religioso dicen-
 da forent; sed compendii confinia transili-
 rem, si ultra pergerem. Hæc itaque dicta
 sufficiant, & in majorem Dei gloriam ce-
 dant, Lectorumque profectum. Amen.

F I N I S.

OPERA OMNIA

R. P. F. DANIELIS CONCINA

ORDINIS PRÆDicatorum

Ad hanc usque diem typis edita.

Latine scripta.

- C**ommentarius Historico-Apologeticus in duas Dissertationes tributus, quarum altera antirriticis Animadversionibus refellit ea quæ adversus paupertatis Disciplinam a D. Patriarcha Dominico in suo ordine constitutam, intemperantiore critice, scriptis prodiderunt Continuatores Bollandi in Commentariis nuper in Acta ejusdem Patriarchæ editis. Altera eandem Disciplinam a laxioribus P. Raphaelis de Pornasio interpretamentis vindicat. Accedunt de origine Discipline Regularis primum in Ord. Præd. per B. Raymundum de Vineis XXIII. Magistrum Generalem ejusdem Ordinis, instaurate, Dissertatio Historica, & Quæstionculum Morale de Regularibus personis, sub nomine Caroli Antonii Plantamuræ. Venetiis 1736. iterum 1745. 4.
- Disciplina Apostolico-Monastica Dissertationibus Theologicis illustrata, & in duas Partes tributa: in quarum prima de Voto paupertatis Vita Communi circumscripto: in altera, de ceteris ejusdem Discipline præcipuis capitibus disseritur. Accedunt selecta quædam veterum Theologorum Monumenta. Venetiis 1739. iterum 1750. 4.
- Prefatio ad Lectorem in Dictionarium casuum conscientie Joannis Pontas, & Animadversiones Critico-Morales in Menda Pontasiana, siue Observationes quasdam Interpretis Augustani, cum Auctario duorum casuum qui in eodem Dictionario desiderantur.
- Epistola Theologico-Morale ad Illustriss. & Reverendiss. Episcopum N. N. Venetiis 1744. 4. iterumque ibid. Lucæ, & Romæ.
- In Rescriptum BENEDICTI XIV. P. M. ad Postulata septem Archiepiscopi Compostelle Jesuitæ legem spectantia, Commentarius Theologicus. Venetiis 1745. iterum 1755. 4.
- Defensio Decretorum Concilii Trident. & Apostolicarum Constitutionum Ecclesie Romanæ in causa Paupertatis Monasticæ, adversus duos Libros inscriptos Vita Claustralis, & Vindiciæ Regularium &c. ad Pontificem Ma-

ximum BENEDICTUM XIV. Accedunt Censura in Censuram Discipline Apostolico-Monasticæ, & Animadversiones in Epistolam Exegeticam P. G. C. Bonon. 1745. iterum 1758. 4.

- In Epistolam Encyclicam Benedicti XIV. adversus usuram Commentarius, quo illustrata doctrina catholica, Nicolai Broederfen ac aliorum errores refelluntur. Romæ 1746. 1748. 4.
- Usura contractus trini Dissertationibus Historico-Theologicis demonstrata adversus mollioris Ethices Casuistas, & Nicolaum Broederfen. Accedunt Appendices duæ ad Commentarium Auctoris adversus usuram. Romæ 1746. & 1748. 4.

Theologia Christiana Dogmatico-moralis, Summo Pontifici BENEDICTO XIV. feliciter regnanti nuncupata, in decem tributa Tomos: quibus accedit Apparatus duobus Tomis comprehensus: quorum alter præter Decreta, & Constitutiones pontificias, fidei morumque rectam tradentes normam, de locis Theologicis, siue de purioris Ethices Christianæ fontibus Librum exhibet; alter vero Conscientia, & Probabilismi argumenta duobus distinctis libris pertractat. Romæ 1750. iterum 1754. & 1758. 4.

De Sacramento Pœnitentiæ, ejusque Ministro Commentarius Dogmatico-moralis. Romæ 1750. 4. Qui licet Theologie Christianæ pars sit, separatim tamen distrabitur.

De spectaculis Theatralibus Christiano cuique tum laico, tum clerico vetitis Dissertationes duæ. Accedit Dissertatio tertia de Presbyteris Personis Romæ 1752. 1754. 4.

Epistola ad Policarum Virum Clarissimum, in qua B. Nicolai Justiniani Veneti Monachus a fabulis, vanisque Commentis asseritur. Tridenti 1746. 1755. 4.

De Sacramentali Absolutione impertienda, aut differenda Recidivis, Consuetudinariis Dissertatio Theologica. Romæ 1755. 4.

De Vita, & rebus gestis P. Thomæ Mariæ Ferrarii Ordinis Præd. S. R. E. Card. Tituli

Julii S. Clementis Libri tres . Romæ 1750. 1755.

Ad R. P. Carolum Nocetium Epistole octo de singularibus Argumentis in ejusdem Libro inscripto VERITAS VINDICATA contentis. Accedunt Opiniones Laxe quamplurimæ ex variis Casuistis collectæ: item Censura R. P. Eusebii Amort Canonici Lateranensis in Theolog. moralem R. P. C. L. C. &c.

Italice emissa, quorum tamen titulos hic latine subjicimus.

Vetus & nova Romana Ecclesiæ Disciplina circa sacrum Quadragesimale Jejunium, duabus Apostolicis Litteris, Non ambigimus, & In suprema Benedicti XIV. Summi regnantis Pontificis expressa, atque Historico-critico-theologicis Animadversionibus illustrata. Venetiis 1742. 1756. 4.

De Probabilismi ac Rigoris Historia Dissertationes Theologico-morales criticæ, quibus fundamenta Christianæ Theologiæ explicantur, atque a recentiorum Probabilistarum cavillationibus vindicantur. Opus in duos Tomos tributum. Ad calcem secundi Tomi adjecta est Dissertatio Apologetica adversus Libellum: Difesa della Dissertazione Teologico-morale-critica de' Signori Abate Pietro Cappelotti, ed Arciprete Bartolommeo Cafali ec. Lucæ 1743. & iterum 1748. 4.

Quadragesima a Foro contentioso recentium quorundam Casuistarum ad recti sensus, bonæque fidei populi Christiani Tribunal Appellans super jejunii præcepto cum carniæ esu conjungendi ex eo dumtaxat quod noceant cibi quadragesimales. Dissertatio adversus Libellos duos nuper hac de re editos. Tertia Editio novis additamentis locupletata, videlicet duobus Brevibus Pontificiis de jejunio, & integra Dissertatione in Librum cui titulus Difesa ec. de quò supra in Historia Probabilismi, Venetiis 1744. 1756. 4.

Observationes critico-morales, quibus vindicatur Historia Probabilismi, & Rigoris, adversus Librum cui titulus: Giustificazione di più Personaggi, e di altri soggetti ragguardevoli in Lucca 1748. proposita in hac Epistola auctori ejusdem Dissertationis. Pisauri 1745. 4.

Examen Theologicum Libri inscripti: Saggio de' Supplementi Teologici, Morali, Critici, di cui abbisogna la Storia del Probabilismo, e del Rigorismo ec. typis editi Lucæ anno 1744. a R. P. Nicolao Cbezzi. Pisauri 1745. 4.

Explicatio quatuor Paradoxorum quæ plurimum obtinent ætate nostra. Animadversiones in duos Libros RR. PP. Lecchi & Bovio, inscriptos Avvertenze, & Dissertazione &c. Premittitur brevis notitia Librorum editorum a quibusdam Probabilistis in defensionem tum Probabilismi, tum aliarum moralium opinionum. Lucæ 1745. & iterum 1750. 4.

Expositio Dogmatis, quod Ecclesia Romana credendum proponit circa usuram, una cum confutatione Libri cui titulus: Dell' impiego del danaro. Neapoli 1746. 1756. 4.

Monumenta Historica circa usum Chocولاتis tempore jejunii exposita in Epistola ad Illustriss. & Reverendiss. D. Archiepiscopum N. N. Venetiis 1748. 8. & iterum 1749. additis alterius Anonymi Auctoris Animadversionibus spectantibus Librum scriptum Quaresima appellante.

Confessariorum & Pœnitentium Instructio, ut digne ministrant, atque frequententia Pœnitentiæ sacramentum. Venetiis 1753. & iterum 1755. 8.

De revelata Religione adversus Atheistas, Deistas, Materialistas, Indifferentistas, qui mysteriorum veritatem inficiantur, Libri quinque. Venetiis. 1754. 4. Vol. 2.

De hodiernis Theatris Christianæ professioni infestis Libri duo, quibus due de spectaculis Dissertationes confirmantur. Romæ 1755. 4.

Pro eodem Auctore Opera Apologetica ab aliis vernaculo sermone conscripta, & edita.

Defensio Doctrinæ Angelici Doctoris S. Thomæ Aquinatis 2. 2. q. 154. art. 4. exhibitæ. Lucæ 1746. 4.

Epistole Theologico-morales Eusebii Eraniæ, quibus Historia Probabilismi, & Rigoris P. Danielis Concina vindicatur. Editio tertia Tridenti 1752. 8. Vol. 6.

Adelphi Caritei, & Philarmindi Arenii Epistole in Libellum editum adversus Epistolas Theologico-morales Eusebii Eraniæ. Tridenti 1753. & iterum 1754.

Nota anticritica Eudoxii Filetti in Responsionem ad. R. P. J. S. exhibitam Epistolis Theologico-moralibus Eusebii Eraniæ. Tridenti 1752. & 1753. Vol. 2.

Specimina & observationes Joannis Ambrosii Tonischi circa Theatra, & alia Ludis. His additur Dissertatio de iisdem Ludis Auctore Anonymo. Venetiis 1755.

Criticæ Animadversiones, quæ compendio refellitur Opus inscriptum Dell' impiego del da-

danaro . *Luce* 1755. 4.
Supplementum, vel *Observationes in septem priores Historie Litterarie Italice Tomos* .
Luce 1753. 8. Vol. 2.
Observationes Eusebii Eranistes ad Historiam Litterariam spectantes . 8. Vol. 2. Venetiis 1756.

Epistole Agenoris ad Defensionem P. Concinae, & Eusebii Eranistes spectantes . 8. Vol. 3. Venetiis 1756. 1758.

Probabilissimi tenuitas, seu notiones quam brevissime, quibus homo tuto se dirigat in negotio eternae salutis. Venetiis 1758.

Tractatus de Regula proxima humanarum actionum in opinionum delectu, in quo patefunt falsitas, improbabilitas, atque absurditas sy-

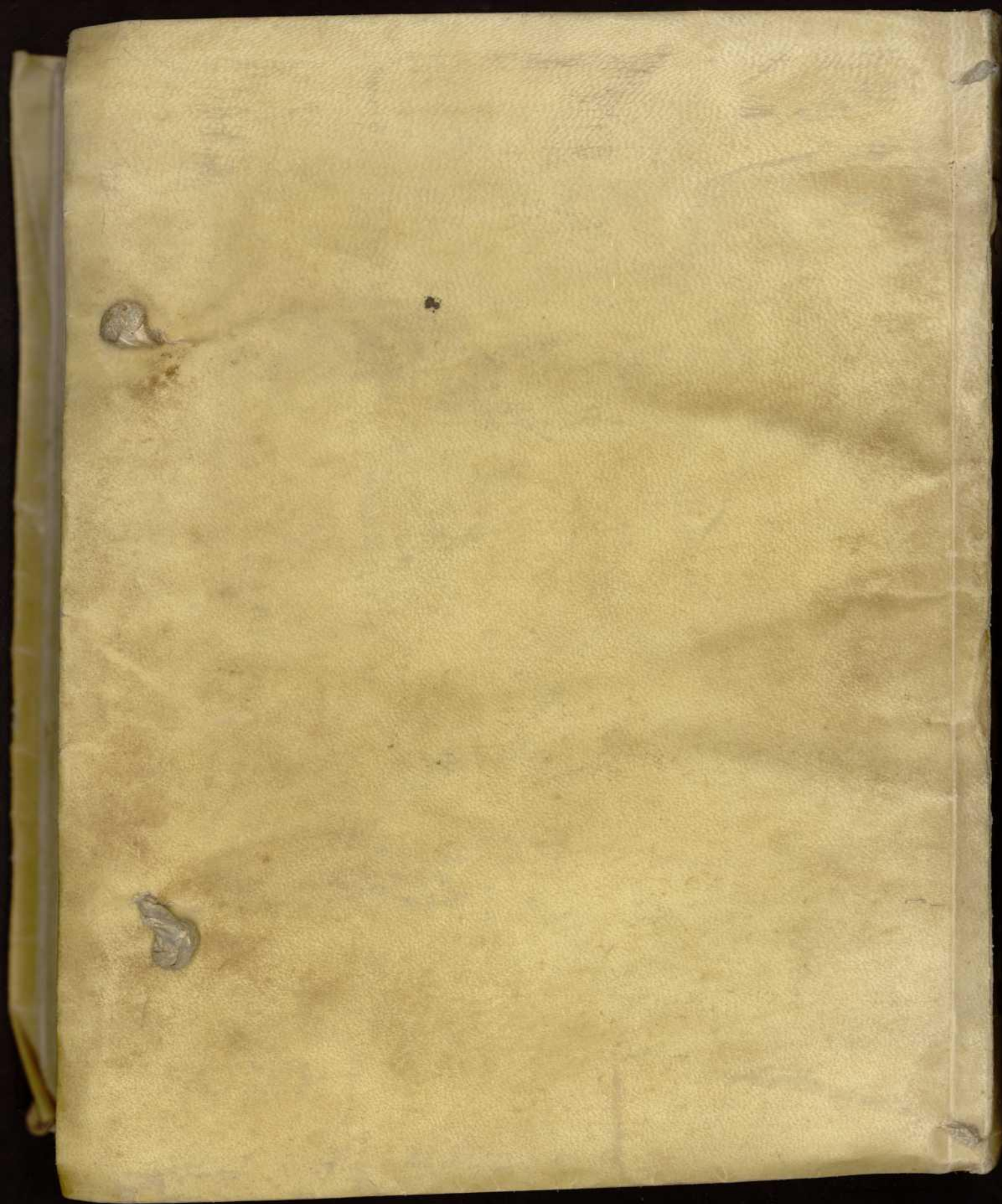
stematis probabilistici, nec non illud in praxi sequentium grave periculum . P. F. Io. Vincentii Pattuzzi O. P. Ven. 1758. Vol. 2. in 4.

Latine.

F. Vincentii M. Dinellii Cathedralitici Casanatenfis Ord. Praed. ad Carol. Nocetium Soc. Jesu Theologum, de Danielis Concinae in indicandis describendisque Casuistarum locis summa fide ac diligentia, *Epistole* XII. Romae & Venetiis 1754. 4.

Moralium Actionum Regula in Opinabilibus, seu Quaestio de Opinione probabili. 1756. 4.

39

CONCINA
Compendio
Theologico
.1 y 2.

2647

3407